

બહુ જ ઓછો સંબંધ રાખે છે. મોટા કર્યાઓમાં મહિલા પુસ્તકાલયો છે, ત્યાં થોડી સ્ત્રીઓ ભાગ લે છે, પણ ગામડાંઓમાં તો નામની જ સ્ત્રીઓ ભાગ લે છે. સખખ સ્ત્રીઓ માટે એકાદ બે દિવસ ઇલાહીદા રાખી મોટી ઉમરની સ્ત્રીઓને પ્રૌઢશિક્ષણથી ચરૂઆત કરી વાચનનો શોખ લગાડવો જોઈએ. આ કામ શાળા ખાતાએ કરવું કે પુસ્તકાલય ખાતાએ કરવું તે મદરસનો પ્રશ્ન નથી; પણ આવા અખતરા પુસ્તકાલયના મકાનમાં જ થવા યોગ્ય લાગે છે.

સ્ત્રીઓ સાથે કુદરતી રીતે જ નાનાં બાળકો આવવાનાં. એટલે બાળવિભાગ પણ સુંદર રીતે ખીલવી ચકાશે. વિલાયતમાં વુડ સાહેબે હાલ જે પ્રવૃત્તિ દાખલ કરવા જે સૂચન કર્યું છે તે આજ પ્રકારનું છે, જેમાં સ્ત્રીઓ અને બાળકોનો સંબંધ હોય છે. સ્ત્રીઓને એવી કેળવણી આપવી કે તેઓ પોતાનાં બાળકોને શાસ્ત્રીય રીતે ઉછેરતાં થીયે. અને છોકરાઓ એવી રીતે પ્રવૃત્તિ કરે કે તેઓ કેળવણીના જ પંથે વિકસે. આ બધી તજવીજ શાળા ખાતા તરફથી ચાલુ છે, અને આ બદલનું મુખ્ય સ્થાન પુસ્તકાલય જ ગણવામાં આવેલું છે.

દરેક પુસ્તકાલયે મોટા ઇસમો માટે જ પુસ્તકો પસંદ ન કરતાં પુરુષો, સ્ત્રીઓ, બાળકો, વિદ્વાન અને સામાન્ય વગેરે દરેક કોટીના ઇસમો માટે પસંદ કરવાં જોઈએ. આમાં બાળકો કેટલીક વખત બૂલી જ જવાય છે. તો તેમ થવું ન જોઈએ. બાળકો લાલિષ્યના નાગરિકો છે. તેમને નાનપણથી જ વાંચવાનો શોખ લગાડવામાં આવશે તો તેઓ આગળ જતાં બહુ ઉપયોગી નાગરિકો થશે. સદ્ભાવે, હાલ બાળસાહિત્યની વૃદ્ધિ ધણી થઈ છે. સખખ દરેક પુસ્તકાલયે આ માટે પોતાના બજેટમાં નિદાન ૨૬ ટકા જેટલી રકમ રાખવા લલામણ છે.

પ્રૌઢ શિક્ષણની પ્રવૃત્તિને અહીંઆ સારો વેગ મળેલો હોય આ દિશામાં ઠીક કામ થયું છે. પુસ્તકાલયમાં જ આ કામ ચાલુ રહે તો લોકોને વિશેષ ફાયદો થવાનો સંભવ છે.

પુસ્તકાલયોએ આવી અનેક પ્રવૃત્તિઓ કરવાની જરૂર છે. કાર્યવાહકો પ્રાંતમાંથી મેળવવાના છે અને લોકોએ પણ આ કામ પોતાનું જ છે એમ સમજી વખત અનુસાર ફાળો આપવો જોઈએ. ગામમાં બહેલી સ્ત્રીઓ અઠવાડિયામાં વારંવાર સ્ત્રીપ્રૌઢશિક્ષણનું કામ આપે, કોઈ બાળઉછેરનું જ્ઞાન આપે. પુરુષોમાં પણ આવી જ રીતે વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ ઉપાડનારા મળે તો કોઈ એક ઇસમ ઉપર બાર ન પડતાં આ પ્રવૃત્તિનું કામ વધુ સંગીન બનતું ગય.

પુસ્તકાલયોમાં કરકસર માટે મારે એક સૂચના કરવાની છે. ગામમાં એકાદ વાચક માટે પુસ્તકાલયે પુસ્તકો અગર પેપર મંગાવવાનું રાખવું નહિ. ગામમાં એક જ અંગ્રેજી બહેનો હોય તેના માટે અંગ્રેજી પેપર મંગાવવાની જરૂર નથી. એક જ જાતનાં અનેક બહેનો હોય તેના માટે અંગ્રેજી પેપર મંગાવવાની જરૂર નથી. પુસ્તકોમાં પણ અને તેવા પ્રકારનું સાહિત્ય પસંદ ન કરતાં કાલમી સ્વરૂપનાં પુસ્તકો પસંદ કરવાનું રાખવું.

પુસ્તકાલયો એ લોકસહિત્યની સંરચાઓ છે. કાર્યવાહકોએ બહુ જ પ્રમાણિકપણે કામ કરવાની જરૂર છે. અપ્રમાણિકતાના પણ કેટલાક દાખલાઓ છે. તે જો કે થોડા છે, પણ તે એજ લગાડનારા કહેવાય. સખખ આ પ્રવૃત્તિમાં કામ કરતા દરેક બાઈઓને વિનંતિ છે કે તેમણે નિખાલસ, પ્રમાણિક અને કર્તવ્યશીલ થવું.

પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક રા. રા. ઉમેદભાઈ સાહેબને કાપમ કરેલા બાણી આનંદ યાપ છે, અને તેમને તે બદલ હું મુબારકબાદી આપું છું.

પુસ્તકાલય સંબંધે ઘણું કહેવા જેવું અને કરવા જેવું છે, પણ જેમ જેમ આપણે કરતા જઈશું તેમ તેમ કહેવું ઠીક પડશે. અને આપણને તેના ઉપાયો પણ વખત જતાં સૂચશે. એટલે આપને વધારે વખત રાહ ન જોવડાવતાં મારું ભાવણ પૂરું કરું છું. આપે બધાએ ધ્યાન દઇને મારું ભાવણ સંભાળ્યું છે તે બદલ આપનો આભાર માનું છું.

બાદ મહાલ મંડળના મંત્રીએ નિવેદન રજૂ કર્યું હતું.

ત્યાર પછી આ પરિષદ અંગે ખાસ ગોઠવવામાં આવેલ પ્રદર્શનની ઉદ્ઘાટનવિધિ તેમજ પુસ્તકાલય માટે ખાસ સુકરર કરવામાં આવેલા ઓરડાનો ઉદ્ઘાટનવિધિ શ્રી. હમેદભાઈ પટેલે તેમજ કરજીનગરવાળા શ્રી. અંબાલાલ પટેલે કરી હતી.

પ્રદર્શનમાં બાળકારીઓના તેમજ રંગોળીના સુંદર નમૂનાઓ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા. તેમાં પણ બાળકોનું માટીકામ ખાસ આકર્ષક હતું. આ બધા પાછળ ત્યાંના શિક્ષક શ્રી. મણિભાઈ પટેલની મહેનત ખાસ દીસી આવતી હતી. અને એક સારા શિક્ષકથી ગામને કેટલો ફાયદો થઈ શકે તેનો સરસ પુરાવો મળતો હતો.

ત્યાર બાદ ઠરાવોનું કામ હાથ ધરવામાં આવતાં નીચેના ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

પસાર થયેલા ઠરાવો

ઠરાવ ૧—શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ મહારાજ સાહેબના આ મહાલમાં યનાર શુભાગમન પ્રસંગે આ મહાલ મંડળ તેઓશ્રીનું દીર્ઘાયુ ઇચ્છે છે.

—અશુભરથાનેથી.

ઠરાવ ૨—કડી શહેરના વતની અને વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના કાર્યવાહક મે. રા. રા. મોતીલાલ છાટાલાલ દેસાઈ સા, ની લોકલ પ્રધાનતરીકે ચયેલી નિમજીકમાટે આ પરિષદ તેઓશ્રીને અભિનંદન પાઠવે છે.

[દ. મૂ. : જયંતિલાલ ન. ભટ્ટ-કેસવા અ. આ. : શંકરલાલ કે.-ભાદડી]

ઠરાવ ૩—કડી મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદનાં આ અગાઉ મળેલાં ત્રણ અધિવેશનના પ્રશુભપદે રહી, શીયુત સુતીલાલ મગનલાલ દેસાઈ સાહેબે આ મહાલની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગે જે સેવાઓ આપી છે તે બદલ આ પરિષદ તેઓશ્રીનો આભાર માની, તેઓશ્રીને દીર્ઘાયુ ઇચ્છે છે.

[દ. મૂ. : કેશવલાલ ના. બારોટ-દેઉસણા અ. આ. : લક્ષ્મણશંકર લ. દવે-મોકાસણ]

ઠરાવ ૪—મે. રા. રા. હમેદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ બચ-સ્થાપક સાહેબની કામગીરી કદર કરી તેમને આ હોદ્દાએ નામદાર સરકાર કાયમ કર્યો છે તે બદલ આ પરિષદ તેઓશ્રીને અભિનંદન આપે છે. અને તેઓ અત્યાર સુધી જે નિખાલસતાથી કામ કરે છે તે રીતે કરશે તેવી આશા છે.

[દ. મૂ. : વિજયશંકર જે. ત્રિવેદી ઠડી અં.થ.પાલ. અ. આ. : નાનાલાલ કા. રાવલ]

ઠરાવ ૫—આ પરિષદ માને છે કે હરમાસે નૃધમંડળની સભા બરતી એટલું કામ હોવું નથી. એટલે ત્રણ માસે બરવાતું ધોરણ જ બરાબર છે. તે માટે મદિત્વયા યોગ્ય તબવીજ કરવી.

[દ. મૂ. : નર્મદાશંકર દા. દવે-લહેર અ. આ. : રમણલાલ બા. જોશી-ભાસલપુર]

ઠરાવ ૬—આ સભા માને છે કે, નૃધ મંડળના મંત્રીઓને મહેનતાણું આપવું જ જોઈએ. બધાં નૃધ મંડળો સરખી લાયકાતનાં હોવાં નથી. તેથી બજેટ, નૃધમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો અને બજેટની રકમ ઉપર વિચાર કરી દરેક નૃધમંડળના મંત્રીઓને વાર્ષિક મહેનતાણું મંત્રર થાય એવી ખાતાના વડાને સલામત કરવામાં આવે છે.

[દ. મૂ. : કાંતિલાલ એ. શાહ-હુણાસણ અ. આ. : માધવલાલ ર. પટેલ-સેદરડી]

કરાર ૭—પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ તરફથી જે પુસ્તકો આવે છે તે દરેક પુસ્તકાલય-વાર આવે છે. આથી ઘણી અડચણો પડે છે. દૂર પક્ષનાં ગામોને કેમરોજ સરવું પડે છે. આવી ઘણી ઘણી અડચણો પડતી હોવાથી નીચેનાં ન્યૂન કરાવ્યા પ્રમાણે પુસ્તકો મોકલવા દાખલો રહેવા તેમ જ ન્યૂનમંડળનાં પુસ્તકાલયોને જે પુસ્તકો મોકલવાનાં હોય તે એકજ વખતે મોકલી ખર્ચનો ખચાવ કરવા કરારવામાં આવે છે:—

(૧). કડી ન્યૂન:—(૧) કડી સેન્ટર, (૨) વાલજ સેન્ટર, (૩) ખોરજના ડોહ સેન્ટર, (૪) થોળ સેન્ટર, (૫) અગોલ સેન્ટર, (૬) ડસણ સેન્ટર, (૭) કલ્યાણપુરા સેન્ટર, (૮) કંડ સેન્ટર, (૯) ચારાલ સેન્ટર, (૧૦) જલસલપુર સેન્ટર, (૧૧) મેડા આદરજ સેન્ટર, (૧૨) ખાવડ સેન્ટર, (૧૩) વિડળ સેન્ટર, (૧૪) સરજ સેન્ટર. (૨). કાંબરવા ન્યૂન:—(૧) કાંબરવા સેન્ટર, (૨) રાજપુર સેન્ટર, (૩) વહુ સેન્ટર, (૪) નંદાસણ સેન્ટર. (૩). જુલાસણ ન્યૂન:—જુલાસણ સેન્ટર. (૪). દેઉસણ ન્યૂન:—દેઉસણ સેન્ટર.

[દ. મૂ. : સોમાલાલ જી. પટેલ છંદ્રાદ અ. આ. : વિદુલલાલ લા. ખારોડ-ધરાણા]

કરાર ૮—કડી ગયેલાં બાળકોમાં વાચનનો ખૂબ પ્રચાર વધારવા સારું તેમની ચાહીઓ બનાવી પુસ્તકાલયમાં કાયમ રાખવી. અને પુસ્તકો વિશેષ વંચાય તે બદલ પ્રયત્ન કરવો.

[દ. મૂ. : ગિરિભાઈ કર મો. ત્રિવેદી કડી મ. શાળાધિકારી

અ. આ. : પુનલલાલ ખા. પટેલ ખોરીસણા સા. પુ. પ્રતિનિધિ]

કરાર ૯—આ પરિષદના વસાયેલા પ્રમુખ, મે. રા. રા. માલસે સાહેબ આજે તબિયત નરમ હોવાથી હાજર રહી શક્યા નથી. પણ ઉત્તમ પ્રકારનું ગ્રેરક લાયણ લખી મોકલી, સેવા બળવી છે તે બદલ તેઓશ્રીને અભિનંદન આપવામાં આવે છે.

[દ. મૂ. : નાથાલાલ મ. પટેલ મુખી ખોરીસણા]

અ. આ. : કેશવલાલ જે. પટેલ સ્વાગતપ્રમુખ]

કરાર ૧૦—ખોરીસણા ગામ તરફ નાની વસ્તીનું હોવા છતાં પુસ્તકાલય પરિષદ બરી જે ભાવલીનું સ્વાગત કયું છે અને પરિષદનું કાર્ય સારી રીતે પાર પાડવામાં જે મદદ કરી છે તે બદલ આ ગામનો પરિષદ આભાર માને છે.

[દ. મૂ. : મહેતલાલ ર. કવે મંત્રી કડી મ. પુ. મં. અ. આ. : સીતારામ સો. શુક્લ]

કરાર ૧૧—પાંચમી પરિષદ કંડ ગામે સરવા દાનવીર રા. પટેલ અંબાલાલની માગણી આવવાથી ચાલ રાખવામાં આવે છે.

[દ. મૂ. : અંબાલાલ પટેલ-કંડ અ. આ. : વિદુલલાલ મ. પંચોલી-જુલાસણ]

કરાર ૧૨—સમાજશિક્ષક બદલનો કરાર શિક્ષકપરિષદમાં મૂકવા જેવો હોવાથી ત્યાં મૂકવો. સર્વાનુમતે મંજૂર

આદ ઉપસંહારમાં અ. પ્રમુખે જણાવ્યું કે, બજેટમાં કાપકૂપ કરવા સંબંધે જે નિર્દેશ થયો છે તે આખત એવું છે કે, ટકાવારીના કરેલા ધોરણ મુજબ બજેટ બનતાં નહિ હોવાથી તેમજ ધણી ગામડાંની માગણી વધવાથી અને ખર્ચવાની રકમમાં ઉત્તરોત્તર ઘટાડો થતો હોવાથી અનિવાર્યપણે બજેટમાં અમારે ફેરફાર કરવો પડે છે. બજેટ ફેરફારમાં આ સિવાય અન્ય કંઈ હેતુ નથી. આગળ ચાલતાં તેમણે બણીને જોડી ગયેલાં તેમ જ પ્રોડોમાં વાચન-પ્રચાર કરવાની અત્ય સમજાવી હતી. અને લોકમદદનો પ્રેમ સરજ કરવા માટે બાળકોમાં વાચનપ્રચાર વધુ વેગવાન બનાવવા જણાવી બાળકોના વાલીઓને આ કાર્યમાં સહકાર કેળવવા જણાવ્યું હતું. છેલ્લે શિક્ષકોની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ પરત્વેની કામગીરી માટે સંતોષ માન્યો હતો. આદ અધિવેશનની પૂર્ણાહુતિ થઈ હતી.

૧. દુર્ગા—ભા. કર્તા: શ્રી. અયુભાઈ શુક્લ; પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કુંપની કેશવ બાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૮+૨૭૦; સચિત્ર ત્રિરંગી આન્ડાઇનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

બંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. ચરમ્યંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયની 'અરક્ષણીયા' નામની બંગાળ નવલકથાનું આ ભાષાન્તર છે. આમાં ત્રણ નવલકથાઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. ગાનદા, નવવિધાન અને હેમાંગિની. એ ત્રણે નવલકથાઓદ્વારા બંગાળી સમાજની ખુબીએ તથા ત્રુટિઓ, ખૂબ ઝીણવટથી ચરહબાણુએ વર્ણવી છે. એમનાં વર્ણનો ઝીણવટભરેલાં રસમય અને તદ્દન સામાન્ય નજરે જોઈ શકાય એવાં વ્યવહારુ હોય છે. એમાં વ્યક્તિત્વ તરફ નજર ધણીજ ઓછી હોય છે. પાત્રાલેખન તરફ અપૂરતીજ દૃષ્ટિ હોય છે. બાકી સમાજરચના અને બંગાળીઓના સંસારનું આબેહૂબ વર્ણન બહુ અસરકારક રીતે કરેલું હોય છે. આ વાર્તા ધણી કરુણ તથા બંગાળી સંસારનું શુદ્ધ સ્વરૂપ બહુ કરે છે.

ખીજી વાર્તામાં શૈલેશ્વર ઘોષાલ કલકત્તાની કોલેજના અધ્યાપકની પત્ની મરણ પામત એક છોકરો હોવા છતાં પરણવા તૈયાર થાય છે. પરંતુ એની પહેલી પત્ની જીવતી હોવાને તેને બેલાવવા સલાહ આપી. તેણે આવી ધરનું રૂપ ફેરવી નાખ્યું. સુધરેલું તંત્ર બદલી ધાર્મિક વાતાવરણ બિંદુ કરવા યત્ન કર્યો અને સાવકા પુત્રને પોતાના તરીકે તેજાવવા ચરઆત કરી. પરંતુ શૈલેશ્વરની બહેનથી એ સહન થયું નહિ અને પોતાના પતિથી ઉપરવટ થઈ બાઇને ઉશ્કેરી બાબીની વિરુદ્ધ લાંબેયો. આખરે બાબી પિયર પોતાના બાઇને ત્યાં જઈ રહી, અને છેક છેલ્લી ધડીએ ન્યારે શૈલેશ્વર જાતે પોતાની રહેણી ફેરવી ત્યારે આવી ધર સંભાળી લીધું.

ત્રીજામાં જોડાણીના બાઇની સ્થિતિથી દ્રવિત થઈ તેને માતા તરીકે સ્નેહ કરતાં જોડાણી તથા જોડનો ક્રોધ વહોરી લીધો છતાં સ્વાભાવિક રીતેજ દુઃખિયાની બંધારે ધાવા જતાં પતિનો ક્રોધ પણ વહોરી લીધો અને ન્યારે તેણે કોષ્ટોને પોતાને ઘેર આવવાની મના કરાવી ત્યાં પોતે ધર છોડી ચાલી જવા તૈયાર થઈ અને ત્યારે પતિને મારી માગી કોષ્ટોને છોડરા તરીકે પાળવાનું વચન આપવું પડ્યું અને ઝીઠકનો વિજય થયો. પોતાની સાવકી બહેન કેટલી નિર્દય થઈ શકે છે અને ખીજાં કોઈ દયા બાઈ તેનું દુઃખ ઓછું કરે તો બહેન તેને કેવી રીતે ઉતારી પાડે છે અને તેને કપકો અપાવે છે તે આ હેમાંગિની અને કાદમ્બિનીનાં પાત્રો તાદૃશ દેખાડે છે. કોષ્ટો પાસે માર મારી વધારેમાં વધારે કામ કરાવી બહેન બનેલી પૂરું સુખે ખાવા પણ દેતાં નથી અને આખરે બાઈ બાબીની ઉપરવટ થઈ વિષિન કોષ્ટોને પોતાના છોડરા માફક ધરમાં તેડી લાવે છે. એ રીતે પોતાની ઓની મદ્દમતાથી વિષિન બાઈબાબીનો ડર નેવે મૂકે છે.

ત્રણે વાર્તા વાંચવા લાયક અને બંગાળી સંસારનું આબેહુજ ચિત્ર રજૂ કરનારી છે. વાંચતાં કંટાળો આવતો નથી પરંતુ જલદી પૂરી કરવા હિતેજરો વધે છે. કાગળ, છપાઈ, બધણી, વગેરે સારાં છે. બંગાળ બહાર ચતાં આવાં ભાષાતરોથી બંગાળાની રિચિતિ અન્ય પ્રતિભાં અસરકારક રીતે સમજાઈ જાય છે અને એવાં વર્તનથી બચવા પ્રયત્ન કરવા અન્ય પ્રતિભાં પ્રજા પ્રેરાય છે. પુસ્તકાલયો ખરીદે અને પ્રચાર કરે.

૨. જીવનનું ઝેર—લેખક : શ્રી. હરજીવન સોમૈયા; પ્રકાશક : લક્ષ્મીદાસ પુરુષોત્તમ ગાંધી, ભારતી સાહિત્ય સંઘ, પો. બો. નં. ૭૩; અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૧૬+૩૫૧; સચિત્ર રંગીન આમ્બાઇનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ભારતી પ્રકાશનનું આ ૮૧ મું પુસ્તક છે. એ રોમના પ્રખ્યાત નિર્દય શહેનશાહ નીરો અને એની એટલી જ કડક માતા એપ્રેપિના સંબંધી માહિતી પૂરી પાડનારી આ એક મૌલિક નવલકથા છે. કેવા સંજોગોમાં અને શા ઉપરથી આ નવલકથા લખાઈ તે પ્રસ્તાવનામાં લેખકે જણાવ્યું છે.

રોમનો પ્રખ્યાત બાદશાહ નીરો હત્યારા તથા જીલમી રાજ તરીકે બહુ જાણીતો થયેલો છે. એનું બધું માન એની માતા એપ્રેપિનાને ધટે છે. માતા પણ એટલી જ કડક હતી. નીરો રાજ થયો ત્યારે સત્તા તો બધી માતા જ મોગવતી અને જે કાંઈ એની સામે થતું તેનું કાંઈ રીતે એ કાસળ કાઢી નાખતી. આખરે નીરોને હાથે એ દેશપાર થઈ, એણે બંડ ઉઠાવ્યું. સૌને ઇજિપ્તથી એને પાછી લાવવી પડી; પરંતુ નીરોએ કરેલી ગાંઠવણ પ્રમાણે એનું વહાણ ફૂટી ગયું. પ્રજાએ અસહ્ય અસાચરોથી કંટાળી બળવો કર્યો. નીરો નાસી ગયો પરંતુ એક યુદ્ધમાં એને પકડી રાજ્યને સોંપી દીધો અને એ પ્રમાણે એનો અંત આવ્યો. આખી વાર્તા કમકમાટી ઉપજાવે એવી છે. મુખ્ય પાત્રો તરફ ધુણા ઉત્પન્ન થાય છે, છતાં પણ એપ્રેપિનાની જોડકમી જતાં સત્તા અદરય થઈ અને એને પ્રજા તરફથી રાજ્ય સામે બંડ ઉઠાવતું પડ્યું અને આખરે પુત્રના કાવતરાથી જીવ બોલો પડ્યો. નીરોને પણ ‘હાથનાં કપાં હેરે વાગ્યાં’ તે માફક રાજ્ય છોડી નાસવું પડ્યું અને આખરે ફ્રાંસીએ ચડવું પડ્યું. ‘કર ને જો’ એ સૂત્ર આ નવલકથામાં સ્પષ્ટ સમજાય છે. નીરોના સમયમાં પ્રજાની રિચિતિ કેવી હતી તે સરસ રીતે સમજાય છે.

પુસ્તકની લાખા, શૈલી, કાગળ, છપાઈ, બંધામણી વગેરે સુંદર છે. નવલકથાનાં શોખીનો તો એને ઉત્તેજન આપશે.

૩. સંભાવિત સુંદરલાલ—અનુવાદક : શ્રી. રત્નમણિરાવ બીમરાવ, પ્રકાશક : ચૈતન્યપ્રસાદ મોતીલાલ દીવાનજી, પેરેગ્રાઈઝ, શાહીબાગ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૫+૩+૧૪૨; સચિત્ર આમ્બાઇનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

જેમ્સ બેરીના ‘એડમિરેબલ ક્રાઇટન’ (‘Admirable Crichton’) એ નામની કૃતિનું ચુસ્તરતીમાં રૂપાંતર છે. નાટકોનાં પાત્રોમાં તો એક ક્રાઇટનનું કુર્બુજ અને તેનાં નોકરો છે. અભિમાનને લીધે બધાથી અલગ રહેનારા ક્રાઇટન અને તેની પુત્રીઓ નોકરો સાથે સફરે જાય છે; ત્યાં કુટુંબીઓ તરીકે રહે છે અને એક ટાપુ પર ફસાઈ પડતાં ત્યાં અગ્નિ જમાવે છે અને પોતાના મનોરથ પ્રમાણે બધા ઉચ્ચ નીચનો બેઠ જૂલી બધાં વર્તે છે અને ક્રાઇટનની

પુત્રી રસોઈયા બેઠે પરણવા તૈયાર થાય છે. મદદ મળતાં છૂટા થવાથી મુ'બાષ પાછાં ફરી પોતાના ધારેલા પતિ સાથે મોટી પુત્રી પરણી જાય છે. આમાં ઠાકોરાનું માનસ આબેહૂબ થીતયું છે. ઠાકોરામાં માનો કોરડો કેવો બને છે અને માતા પુત્રને પોતાના અંકુશમાં રાખવા કર્વા બેહૂદા પગલાં લે છે તે આમાં વર્ણવ્યું છે.

કામળ, રૂપરંગ, છપાઇ, બાપા, શૈલી વગેરે ઠીક છે. ઉત્તેજન મળશે. પુસ્તક રસમય અને બોધપ્રદ છે. પુસ્તકાલયો ખરીદો.

ના. ચં. દીવાનજી

૪ થોડાંક ચિત્રદર્શનો—લેખક: સીરતી, પ્રકાશક: મુહમ્મદ સુલયમાન ઇસ્લાહ, બજમે ઇકબાલ આફિસ, કોઠાર; વાયા-સાપણ. પૃ. ૭૨; પૂઠું કાગળનું કિં. ૦-૫-૦; ૧૯૪૦

‘ આ બજમે ઇકબાલ ’ ગ્રંથમાળાનું પહેલું પુસ્તક છે. આમાં ઇસ્લામી વીરોનાં ૧૧ ટૂંકાં ચરિત્રો આપ્યાં છે.

આ ચરિત્રો ખરેખર પ્રેરણારૂપ છે. (૧) ઇબ્ને સમગિન, (૨) સૈયિદ અબ્દલ, (૩) અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઝુબયર, (૪) ઝરયાબ: ઇન્દુલસનો એક કળાકાર, (૫) સઈદ ઇબ્ને જુબયર, (૬) જિયાદ બિન ઉમયા, (૭) ફૈયાઝ ફઝલ, (૮) ઉમ્મુખ ખયર-એક અરબની મચ્હુર મહિલા, (૯) ઇમામ રખીઆ (૧૦) અબ્દુલ્લાહ બિન હુકાયા (૧૧) સઈદ ઇબ્ને આમિર.

આવાં ચરિત્રો અબ્માસકો આગળ ધરવા માટે બાઇ સીરતીને અભિનંદન.

૫. મૌલાના મહમ્મદઅલી—મૂળ ઉર્દૂના લેખક: મવ. અબ્દુલ મજિદ દર્વાબાદી સાહેબ, એડિટર: ‘ સય ’. બાપાંતરકાર: ‘ ગરીબ ’; કિં. ૧-૪-૦ પૃ. ૧૬૭, પૂઠું કાગળ-બોડની પદ્ધતિ; સચિત્ર.

અલિ બિરાદરોમાંના એક મૌલાના મહમ્મદઅલી અસહકારસુગતા ખાસ માનવંત ઇસ્લામી હતા. અલિબાઇબોની સેવા ગૂજરાતને અને હિંદને જેટલી મળી છે તેટલી સારી મળી છે.

મૂળ ઉર્દૂનું આ બાપાંતર થયું છે. બાપાંતરકારે એમનો સુંદર પરિચય આપ્યો છે.

પુસ્તક વાંચવા જેવું હોઇ પુસ્તકાલયોએ સવડે ખરીદવા જેવું ખરું.

આમાં ૧૯૧૧ થી ૧૯૩૦ સુધીનો પરિચય આપવામાં આવ્યો છે.

૬. દર્શનિકા—લેખક: અરદેશર ફરામજી ખખરદાર; પ્રકાશક: યજ્ઞેશ હ. શુક્લ ૪૩, કદ્યાલુ બિલ્ડિંગ, નં. ૧ કદાવાડો, ગીરમામ મુબાષ. ૪ પૃ. ૪૧૯. પૂઠું પાકું કિં. ૩-૦-૦ આવૃત્તિ ૨જી. ઈ. સ. ૧૯૪૦

કવિશ્રી ખખરદારની ફિલસૂફી સમગ્રવતી ‘ દર્શનિકા ’નું આ દ્વિતીય મુદ્રણ છે. ઇ. સ. ૧૯૨૯ માં પોતાની વહાલી પુત્રી તેમનાના સ્મરણ-શોકે ને મૂંઝવણ વખતે આ લખાણેલું છે.

આમાં ૯ ખંડ છે. (૧) સૃષ્ટિની અસ્થિતતા (૨) મત્સ્યનું વૃત્ય (૩) જીવનનું ગાન (૪) વિગ્રહની વેદના (૫) ધર્મવાદનું હુમ્મસ (૬) અનાંત તત્ત્વની સાંકળી. (૭) વિશ્વ ચૈતન્યનો યોગ (૮) જીવનનું કર્તવ્ય (૯) રોહનો વિશ્વધર્મ. પ્રત્યેક ખંડમાંથી કંઇક કંડિ-કાવ્યો વાંચીએ તો વિચારમુગ્ધ કરી નાખે તેવી છે. જેમકે—

ખંડ ૧.

ઉત્કળતા ઉણુ લાવા સમી જાંઘી
ઘડતી ઘડવતી જોષ ઘડું.

x x x

પૃથ્વી પર ખાલું છે ઢાંક્યું આકાશનું,
ખદબદી રહે મહો સર્વ પ્રાણી;
પૃથ્વી કેરી રકાખી રહે ધૂમતી,
સતત ફરતી રહે જેમ ધાણી;
કોણ કરમાવે ખાલું રકાખી રહ્યા,
તે ન મહોધી થકે કોષ જોષ;
ખાલું જાંચકાવ નહિ કોઈ દિન ત્યાં થકી,
નહિ રકાખી છૂટે પલક કોષ !

ખંડ ૨.

મૃત્યુ નહિ હોય તો માનવી જગતમાં
કેમ જાણે જીવનની અમીરી ?
મૃત્યુ વિષુ કેમ સમજી શકે માનવી
જીવન જાતી જગતની ફકીરી ?

x x x

જન્મ છે જીવનનું દાર એ એક, તો
મૃત્યુ છે જીવનનું દાર ખીલું;
જન્મને જોષને જો હું રીઝું સદા,
તો પછી મૃત્યુથી કેમ ખીજું ?

ખંડ ૩.

જીવનનું મૃત્યુ છે મૃત્યુની મહોરથી,
મૃત્યુ ત્યાં આવશે આપમેળે !

x x x

રનેહ, સેવા અને શુદ્ધ સત્કર્મમાં
જીવનનું સરન જગતે ઝગાટે;
કિરણ સરજે ન જો કિરણ ખીજું જગે,
તો પડ્યું કિરણ એ વ્યર્થ ઝીલો;
જીવનનું ફળ જગે જો ન કંઈ જીત્યું,
જીવન જીવ્યું કશું એ પ્રમાણે ?

ખંડ ૪.

સુખ વિના પાપ નહિ, દુઃખ વિષુ પુણ્ય નહિ;
વિશ્વનું એજ ઉડું ઉખાણું
દિવસ વિષુ તાપના તીવ્ર વ્યાપાર કયાં ?
રાત્રિ વિષુ ભવ્ય કથમ વિશ્વ માણું ?
x x x
દુઃખ દર્શન પછી યાય સર્જન સદા;
દુઃખ છે શક્તિની પરમ મૂર્તિ !

ખંડ ૫.

સ્વર્ગને નરક તો પૃથ્વી માંદિજ દોસે;
વસ્તુને જોવી કે જોવી હાયા !
સારું નરકનું જીવન જગત જે જોખવે,
સ્વર્ગને નરકના તેજ પાયા !

‘ દ્રષ્ટા ’

૭. ચૌર ડાએટ ધન હેલથ એન્ડ ડિઝીઝ—લેખક : હેરી જેન્સમીન, પ્રકાશક : હરિજન આશ્રમ-સાબરમતી, અમદાવાદ, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

આ અંગ્રેજી ભાષાના પુસ્તકની ઉપયોગિતાનો ખ્યાલ તેની પાંચ આવૃત્તિ અને સંખ્યા પરથી આવી શકે છે. આમાં આદ્ય જોરાક કેવો હોવા જોઈએ તથા અત્યારે વિવેકબુદ્ધિથી પોષણનો વિચાર કયાં વગર કેવો જોરાક માપ વગર લેઈ રહ્યા છીએ, જોરાકની સાચી મિલાવટ કેવી હોવી જોઈએ તેનું વર્ણન સુંદર રીતે કરેલું છે. આપણે રોજ ખાતા જોરાકના ગુણદોષ યથાર્થ સમજી કયો જોરાક આપણને તંદુરસ્તીમાં તથા રોગાવસ્થામાં વધુ અનુકૂળ થઈ પડે તે તરફ ખાસ ધ્યાન દોરવું છે. સસ્તી કિંમતે આ પુસ્તકનો પ્રચાર ગુજરાતી ભાષામાં કરવો પ્રચ્છનીય છે.

૮. નિસર્ગોપચાર—લેખક : ડૉ. સાકરલાલ તુલજીકર યાત્રિક, પ્રકાશક : ચિત્રચાળા પ્રેસ-પુના, કિંમત બાર આના.

ચહેરી જીવનને લીધે કુદરતી નિયમોનું યથાર્થ પાલન થવું નથી, ખાનપાનમાં પણ

કૃત્રિમતા અને સેગમેન થયો છે, જોડતો વ્યાયામ મળતો નથી, વિહારમાં સ્વચ્છંદતા આવી છે ને ઊંઘમાં પણ અનિયમિતતા થઈ છે; જેથી આપણે રોગના ભોગ થઈ પડીએ છીએ. આ બંધામાં યથાશક્ય ફેરફાર કરી લેવાથી તંદુરસ્તી જાળવવાનું સરળ થઈ પડશે.

એટલે આપણા આહારવિહારમાં જરૂરી પરિવર્તન થવું જોઈએ એ બતાવવા માટે આ પુસ્તક માર્ગદર્શક છે. સંગ્રહ સર્વોપયોગી છે, પરંતુ તેમાં વસ્તુની ક્રમબદ્ધતાની ઘોડી ઉણપ છે તે બીજી આવૃત્તિમાં સુધારી લેવાશે એમ આશા રાખીએ.

૯. નિસર્ગોપચાર-સર્વસંગ્રહ (ભાગ બીજો)—લેખક: રમણલાલ એન્જિનીઅર, પ્રકાશક: ભારતી સાહિત્ય સંઘ-અમદાવાદ; મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦. (ગ્રાહકને ૧-૮-૦.)

આરોગ્ય ગ્રંથાવલિનું આ ૧૭ મું પુષ્પ છે. કુદરતી ઉપચાર શું છે તે સમજાવવા સારો પ્રયત્ન કર્યો છે. કેટલીક ચિકિત્સાપદ્ધતિઓ ઉપર આલેખ કર્યો છે.

લેખકે આયુર્વેદનો યથાર્થ અભ્યાસ કર્યો વગર તેનો મર્મ સમજાવવાના પ્રયત્નમાં કંઈક અન્યાય કર્યો છે. આયુર્વેદમાં એકલા ઔષધ ઉપર બાર ન મૂકતાં આહાર ને વિહારનો ફેરફારને પણ આવશ્યક માન્યો છે. ઉપશયની આખ્યામાં ઔષધ, આહાર ને વિહારનો સુખાવદ્ધ ઉપયોગ બતાવ્યો છે. તેમાં તાત્કાલિક સુખ કરતાં સુખના અનુબન્ધને માન્ય રાખ્યું છે. ઉપરાંત લંઘનનો અર્થ વિસ્તારથી સમજાવ્યો છે. ચરીરમાં લાઘવતા-હલકાપણું લાવે તે-વમન, વિરેચન, શોધનખરિત, શિરોવિરેચન, તૃણ રોકવી, પવન તથા તડકાનું સેવન, પાચન ઔષધ, ઉપવાસ, વ્યાયામ એ દશને અંતર્ગત ગણ્યા છે.

રોગીના બળને સાચવી રાખવા ખાસ આગ્રહ કર્યો છે ને તેજ સાચવેલું બળ રોગના બળનો સામનો કરી રોગનો નાશ કરવા સમર્થ છે.

બાકી ગ્રંથસંગ્રહ ધણી ઉપયોગી ને દરેક વાંચી મનન કરવા યોગ્ય છે.

૯. વૈદ્ય

૧૦. સમિધ—પ્રકાશક: “ તણખા ” કાર્યાલય, રામપુર, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૮+૨૦૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકનું નામાલિખાન એની કંઈક ઝોળખ આપે તેવું છે. આપણા શિષ્ટ અને ઉચ્ચ કોટિના લેખકોનાં વાર્તાવૃક્ષોમાંથી આ વાર્તાસમિધો સંગ્રાહકે એકઠાં કરી, પૂર્વનાં બાબતો જેમ યજ્ઞમાં તેનો ઉપયોગ કરતા તેમજ આ સમિધો વડે જ્ઞાન યજ્ઞના યજ્ઞનાથે આ પુસ્તક પ્રકાશકોએ પ્રકટ કર્યું છે.

આપણા સિદ્ધસ્ત લેખકોની કેટલીક સામાજિક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં સંગ્રાહ છે, તેમાં સુખ્યત્વે શ્રી. ધૂમકેતુ, શ્રી. નવલરામ ત્રિવેદી, શ્રી. પનાલાલ પટેલ વગેરે અગ્રગણ્ય લેખકોની વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. પુસ્તકમાં રચને રચને અપાયેલી જાહેરખબરોની બરમાર પુસ્તકનાં રૂપરંગને જરા બેડોળ બનાવી જાય છે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં વસાવવા પ્રયત્ન કરે.

૧૧. તણખા—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જરગ્રંથ રત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ, કાઉન કદનાં ૫૪૬ ૧૬+૨૬૦, સચિત્ર પાઠું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

જાણીતા નૃત્યલોકાર શ્રી. ધૂમકેતુ જે પુસ્તકથી વિશેષ પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યા તે આ “ તણખા. ” એની આ પાંચમી આવૃત્તિ છે. એમાંની વાર્તાઓ વિવે આજે લખતું એ સૂરજને ઝોળખાવવા નીકળવા બરાબર છે. પરંતુ આ પુસ્તકની આ પાંચમી આવૃત્તિ જ એની લોકપ્રિયતા અને ઉત્તમતા પૂરવાર કરવા માટે બસ છે. એમાંની વાર્તાઓ વિવે અત્યાર

પણ હરવંખતે વિદ્યાર્થીઓ ઉપયોગમાં લેવા તેના કદના કારણે ન પણ લલચાય; છતાં તેની ઉપયોગિતા કંઈ ઓછી નથી. પરંતુ આ કોપ વિદ્યાર્થીઓ પોતાનાં અભ્યાસનાં પુસ્તકો સાથે રાખી શકે તેવો હોવાથી તે વિદ્યાર્થીઓને જરૂર ઉપયોગી નીવડશે. રૂ. ૧-૪-૦ જેટલું એનું મૂલ્ય અદ્ય જ લેખાય.

૧૬. જોડણી માટે ખિસાકોપ—પ્રયાજક: શ્રી. મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ; પ્રકાશક: નવ-જીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૬+૨૭૨, બોર્ડ પટ્ટીનું પૂકું, મૂલ્ય ૦-૬-૦. ૧૯૪૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ તરફથી તૈયાર કરાયેલા સાર્ય જોડણીકોષ પછીના એ કિશાના આ બીજા આવકારદાયક પગલાને અમે વધારીએ છીએ. જાપાનીના ધંધાદારીઓ, લેખકો તેમજ છતર સાહિત્યપ્રિય જનોને લખતી વખતે જે શબ્દની જોડણી માટે શંકા ઉપજે તેવા શબ્દો વીણી વીણીને આ કોષમાં એકઠા કર્યા છે. સર્વસામાન્ય શબ્દો, જેમાં ભૂલ કે શંકા માટે ભાગ્યેજ સ્થાન હોય તેવા શબ્દો આ કોષમાં નથી લેવાયા. અને એ રીતે આ કોષને બનતો નાનો-ગજવામાં રહી શકે તેવો-ખર્ચાવધામાં આવ્યો છે. આથી હરકોષ રચણે લેખનકાર્ય કરનારને પોતાની જોડણીશુદ્ધિ માટે મોટા કોષનાં પાનાં ઉચલાવવાની તકલીફ નહિ પડે, અને વિદ્યાર્થીઓને તો તે સારો સુખ થઈ પડશે. આવા કોષોના અસ્તિત્વ પછી આપણી ભાષામાં જોડણીની અસજ્જતા હવે હરગીજ ચલાવી લેવાની ન જોઈએ, હરેક મુદ્રણાલયે ૧૫ જ હરેક સાહિત્યકારે આ કોષ વસાવી લેવો જોઈએ. પુસ્તકાલયો પણ એક પ્રત લે એ જિજ્ઞાસોગ્ય છે.

૧૭. ગીતાબોધ—લેખક: ગાંધીજી, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૮+૧૨૭, સાદું પૂકું, મૂલ્ય દોઢ આંતો.

ગીતા એ હરકોષ ધર્માનુયાયી માટે આધ્યાત્મિક શાન્તિ મેળવવા માટેનું અત્યુત્તમ પુસ્તક છે. એને સમજવા માટે આજે એના પર અનેક ભાષ્યો થયાં છે. એ લાંબાં લાંબાં ભાષ્યો આપણો ગ્રામવાસી સમુદાય ભાગ્યે જ વાંચવા પામી શકે છે. ગાંધીજીએ ગીતાગ્રાન પોતે જે રીતે સમજ્યા તે આશ્રમવાસીઓને પણ સમજવવા આ ગીતાબોધ સરળ ભાષામાં સમજ શકાય તેવા રૂપમાં આપ્યો છે. આપણી ગ્રામજનતા આ મહાન ગ્રંથને આ પુસ્તિકા દ્વારા સમજવા પ્રયત્ન કરે. જે પુસ્તકાલયમાં એ ન હોય તેઓ પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

૧૮. મંગળ પ્રભાત—(આવૃત્તિ પાંચમી) લેખક અને પ્રકાશક, ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૮+૬૦, સાદું પૂકું, મૂલ્ય ૦-૧-૦

આ પુસ્તિકામાં, ગાંધીજીએ આશ્રમવાસીઓ માટે મતો પ્રત્યાદિ વિષે જેલમાંથી લખેલા પત્રો આમાં આપ્યા છે. ઉચ્ચ જીવન માટે જરૂરી ગણાતાં મતો-ધર્મોના આમાં સારો પરિચય કરાવાયો છે. ધર્મજિજ્ઞાસુઓને એ જરૂર ગમશે.

૧૯. ગ્રામ ભજન મંડળી—બીજી આવૃત્તિ. સંપાદક: શ્રી. જીગતરામ દવે, પ્રકાશક, ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠ ૯૪, સાદું પૂકું, મૂલ્ય ૦-૨-૦

ગામડામાં ભજનો એ લોકજન્યુતિ માટેનું એક ઉત્તમ સાધન પૂરવાર થયું છે. આ નાની પુસ્તિકામાં આપણા પ્રાચીન અને અર્વાચીન કવિઓનાં ભજનો સંગ્રહવામાં આવ્યાં છે. પ્રાચીન કાવ્યોમાં જૂના ભક્ત કવિઓનાં ભજનો છે અને આધુનિક ભજનોમાં આપણા જાણીતા લોકસેવકોએ જોડેલાં ગ્રામજનતાની પજાત સ્થિતિનો દૃષ્ટિ ચિતાર આપતાં ભજનો છે. આપણાં ગામડાંની ભજન મંડળીઓમાં એ વિશેષ પ્રચલિત થાય અને એમાં આવતી ભાવનાથી એ ગ્રામજનતા યોગ્યોત બની પોતાની શુદ્ધિ પ્રત્યે પ્રયાણ આદરે તો આપણાં

દુઃખી ગામમાં જરૂર સુખી બને. દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલય આ લજનો પોતાને ત્યાં વસાવી તેના બનતો પ્રચાર કરે.

૨૦. મહાસભાનાં ગીતો—(આવૃત્તિ ત્રીજી) સંપાદક: શ્રી. ચિમનલાલ પ્રા. ભટ્ટ, પ્રકાશક તથા કદ ઉપર પ્રભાણે. પૃષ્ઠ ૮૫૭, સાદુ બે રંગમાં છપાયેલું પૂકું, મૂલ્ય ૦-૧-૬ ૧૯૩૦-૩૧ માં મહાસભાએ જે સત્યાગ્રહ જંગ આદરેલો તે સમયે જી લડતને અનુ-રૂપ જે રાષ્ટ્રીય ગીતો તૈયાર થયેલાં અને લોકમુખે મવાતાં તે ગીતો આમાં સંગ્રહાયાં છે. રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી છલોછલ ભરેલાં આ ગીતો જનતામાં રાષ્ટ્રભાવના જગાવવામાં સારો સાધ આપે તેવાં છે.

૨૧. શુભસંગ્રહ—ભાગ ૯ મો; સંપાદક: બિહુ અખંડાનંદ; પ્રકાશક: સસ્તુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય, ભદ્ર, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨૫, પાકું પૂકું, મૂલ્ય રૂ. ૨) ૧૯૪૦.

શુભ સંગ્રહના આગલા આઠ ભાગોની પદ્ધતિએ આ નવમો ભાગ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. આપણાં સામયિકોમાં કેટલાયે અગત્યના ચિરંજીવ રાખવા જેવા લેખો આપણે નાશ પામતા જોઈએ છીએ. એવા લેખો નાશ ન પામતાં જ્યારે પણ વાંચના માગીએ ત્યારે મળી શકે તે અર્થે આમાં વિવિધ વિષયના શિષ્ટ લેખો સંગ્રહાયા છે. આવા ઉપયોગી સંગ્રહો બહાર પાડવા માટે સ્વામી શ્રી. અખંડાનંદજીનું ગુજરાત હંમેશ માટે ઋણી રહેશે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

મહાલ પુ. મંડળની સભાઓ

મહેસાણા પ્રાંત

કડી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા ભરાઈ, તેમાં ૧ સન '૩૯-૪૦ નું વાર્ષિક નિવેદન હિસાબ સાથેનું મંજૂર થયું, ૨ નવીન વર્ષનું કાર્યવાહક મંડળ નિમાયું, ૩ જૂત-પૂર્વ પ્રમુખશ્રી. રાવળ સાહેબને ધન્યવાદ આપવાનો, ૪ પરિષદ ભરવા બદલનો, ૫ સ્વ. અમીન સાહેબના ફોટા ખરીદવા બદલનો, ૬ શિષ્ટ વાચનની ૪ થી પરીક્ષા લેવા બદલનો, ૭ પ્રાંત મંડળમાં પ્રતિનિધિ ચૂંટીને મોકલવા બદલનો વગેરે વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

પાટણ—પાટણ મહાલ વહીવટદાર શ્રી. ધેમરભાઈ દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે તા. ૧-૯-૪૦ ના રોજ સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં ૧ સન ૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યાં હતાં, ૨ જે તે પુસ્તકાલયે નિવેદનો તથા અંદાજપત્રો વખતસર ખાતા તરફ મોકલી આપના, ૩ પુસ્તકાલય વિનાના શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા, ૪ ખાસ જરૂર પડે તો નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા માટે મહાલ પુ. મંડળમાંથી મોકમદ્દ તરીકે રકમ આપવા, ૫ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની સભામાં પ્રતિનિધિ મોકલવા, ૬ શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો લાભ લેવા, ૭ સહકારથી બજેટ બનાવવા, ૮ જૂથ મંત્રીઓએ જૂથનાં પુસ્તકાલયો વ્યવસ્થિત કરવા વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

રતનપુર—તા. ૧૫-૯-૪૦ ના રોજ સભા ભરાઈ તેમાં ૧ વાર્ષિક નિવેદન તથા નવીન સાલનાં બજેટ દરેક પુસ્તકાલયે મોકલવા; ૨ દરેક પુસ્તકાલયે ત્રિમાસિક નિવેદનો મોકલવા તથા ૩ પ્રાંત પુસ્તકાલયમાં પ્રતિનિધિ મોકલવાની ઠરાવો થયા હતા.

કરજણ—તા. ૨૪-૧૧-૪૦ ના રોજ ભરાઈ; તેમાં ૧ કરજણ મહાલ પુ. પરિષદ ભરવા માટે કમિટી નીમવાનો, ૨ વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ-વાચન પરીક્ષા માટે "મૂંઝા સેવક

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અથવા મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	ગીતામંથન	કિ. ધ. મણિલાળા	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	
૨	આપવીતી	ધર્માનંદ કેસાળી	" "	૧-૪-૦	
૩	બુદ્ધલીલા સારસંગ્રહ	મધીજી	" "	૦-૧૨-૦	
૪	દ. આફ્રિકાના સત્તા મહનો ઇતિહાસ (દ્વિતીય ખંડ)	"	" "	૧-૦-૦	
૫	ગીતાબોધ	"	" "	૦-૧-૬	
૬	સ્વદેશી સમાજ	નગીનદાસ પારેખ	" "	૦-૮-૦	
૭	આમ ભજનમંડળી	ભુવતરામ દવે	" "	૦-૨-૦	
૮	આમપંચાયતનો કાયદો	નરહરિ પરીખ	" "	૦-૪-૦	
૯	તથુખા (૫મી આવૃત્તિ)	ધુમકેતુ	ગૂજરે અંધરન કા. અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૧૦	હર્ષચામૃતસિંધુ	મા. દ. ડાહરી	લેખક પોતે, રાયપુર અમદાવાદ	૦-૪-૦	
૧૧	દુર્ગા	શરદ્દયાજી	આર. આર. શેઠી કંપની, મુંબઈ	૨-૮-૦	
૧૨	સ્વાધ્યાય (દ્વિતીય ખંડ)	કે. હિં. કામદાર	" "	૩-૦-૦	
૧૩	મોહિની	બો. ર. દિવેદીઆ	" "	૩-૦-૦	
૧૪	બાબી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	એન. એમ. ઈક્કરની કં. મુંબઈ	૩-૦-૦	
૧૫	દર્શનિકા	અ. કે. ખખરદાર	એન. એમ. ત્રિપાઠીની કં. મુંબઈ	૩-૦-૦	
૧૬	રંગલીલા	કલમ મંડળ	" "	૦-૧૪-૦	
૧૭	મીઠી નજરે	ધનસુખલાલ મહેતા	" "	૧-૮-૦	
૧૮	પરાગ	ગ્યોમંચયંદ પાઠકજી	યુગાન્તર કાર્યાલય સુરત	૧-૦-૦	
૧૯	શુભસંગ્રહ બા. હમો	લિલુ-અખંડાનંદ	સસ્તુ સાહિત્ય વ. કા. અમદાવાદ	૨-૦-૦	
૨૦	સ્વાતંત્ર્યવીર સાવરકર	ચંદ્રગુપ્ત વેદાલંકર	હેમરાજ દયાળજી અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૨૧	સુત્રાવલિ	શ્રી. અરવિંદ	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૦-૪-૦	
૨૨	સ્થૂલભદ્ર	જયભિખુ	સારાભાઈ નવાખ અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૨૩	ગંગાનાં નીર	છદ્ર વસાવડા	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૨૪	કાઠિયાવાડની લોકવાર્તાઓ	ગો. હા. રાયચુરા	લેખક પોતે, વડોદરા	૧-૮-૦	

માસિકો મળ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભર્મિ	૧૦	૯	ડિસેમ્બર	૫-૧૨-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૧૫-૯-૪૦
કુમાર	૧૭	૧૦	નવેમ્બર	૧૬-૧૧-૪૦
અક્ષયતામિત્ર	૨૭	૨	માર્ગશીર્ષ	૧-૧૨-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૮	કાર્તિક	૮-૧૧-૪૦
ખેતીવાડી વિદ્યાન	૨૬	૪	નવેમ્બર	૭-૧૨-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૫	૪	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
આમજીવન	૧૧	૫	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
ધરણા	૧	૪	નવેમ્બર	૧૮-૧૧-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧૧	નવેમ્બર	૧૬-૧૧-૪૦
ચિત્રમય જન્મ	૨૬	૯	ડિસેમ્બર	૪-૧૨-૪૦
નવચેતન	૩૮	૩	ડિસેમ્બર	૫-૧૨-૪૦
નવરચના	૫	૬	ઓક્ટોબર	૮-૧૧-૪૦
પાટીબર	૧૮	૨	માગસર	૨૬-૧૧-૪૦
પ્રરથાન	૧૫	૧૨	આશ્વિન	૨૭-૧૦-૪૦
શ્રી કાર્પસ ગુ. સલા ત્રિમાસિક	૫	૩	ઓક્ટો-ડિસેમ્બર	૨-૧૧-૪૦
બાલજન્મ	૨	૨૪	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
બાલજીવન	૨૧	૨	ડિસેમ્બર	૧૦-૧૨-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૫	ડિસેમ્બર	૩-૧૨-૪૦
બાલસખા	૪	૭	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
બાળક	૧૮	૧૧	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
લુહિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૩	જુલાઈ-સપ્ટે.	૮-૧૦-૪૦
યુવક	૧૦	૧૨	ડિસેમ્બર	૫-૧૨-૪૦
રેખા	૨	૫	ડિસેમ્બર	૨૭-૧૧-૪૦
વૈદ્યકલ્પતરુ	૪૫	૧૨	ડિસેમ્બર	૬-૧૨-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૧૧	નવેમ્બર	૧૫-૧૧-૪૦
ચારદા	૩૩	૮	નવેમ્બર	૧૫-૧૧-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૨	૩	ડિસેમ્બર	૧-૧૨-૪૦
સુવાસ	૭	૩૧	ડિસેમ્બર	૧૧-૧૨-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૪	૧	જુન-જુલાઈ-ઓગસ્ટ	૩-૧૦-૪૦
શ્રીઓષ	૮૪	૧૨	ડિસેમ્બર	૮-૧૨-૪૦
રમણદેવીર	૧૦	૧૦-૧૧	ઓક્ટો-નવેમ્બર	૧૫-૧૧-૪૦

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પગારદાર પ્રાંત પ્રચારકોએ માહે ઑક્ટોબર માસમાં નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંના પુસ્તકાલયોની તપાસણી, દફતરી વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બાંધવી છે. જે તે સ્થાનને લગતી મહત્વની માહિતી તેમ જીણપો કૌંસમાં દર્શાવાઈ છે તે તરફ લક્ષ આપવા લાગતા વળગતાએતે વિનંતિ.

૧. વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક રા. છગનલાલ મથુરલાલ પટેલ માહે ઑક્ટોબરમાં, વડોદરા મહાકર્તા—

(૧) સરાર—જનરલ રજીસ્ટર નંબોરુ તે કરાવ્યું. અસ્વચ્છતા ને ગેરવ્યવસ્થા બને તેટલી દૂર કરાવી ને સંપૂર્ણ દૂર કરવા ઘટતી સૂચનાઓ આપી. દફતરી ખૂટતા કાગળો તૈયાર કરાવી સિક્કા-એકુલાત કરાવી. નવીન આવતાં પુસ્તકો તત્કાળ રજીસ્ટરે ચઢાવી લેવાની જરૂર સમજાવી અને હતી એ અપૂર્ણતા દૂર કરાવી. સુમારે રૂ. ૧૪૦)નાં પોણીખસો જેટલાં પુસ્તકો મેળવણી કરવાન ખૂટતાં જણાયાં છે અને સત્તાણું રૂપિયાનાં ૮૭ પુસ્તકો ઉધાપથી ખવાઈ કમી થવાને પાત્ર બન્યાં છે. રૂમ પરના છાપરાનાં પતરાં ખવાઈ ગયેલ હોવાથી ચોમાસામાં કબાટ પર પાણી ગળે છે તે ખામી બનતી હિતાવળે દૂર થવાની જરૂર. જૂથનાં પુસ્તકોને જુદે જુદે નંબરે ચઢાવવાં જોઈએ. પુસ્તકોને સિક્કા નંબર કરવાની, ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની તથા કાયમકંડની રકમ ફરેલા ધોરણે સદર સ્થળે ફેરવવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૮૫૭-૧-૩ અ વર્ગેતર સહકારી મંડળમાં, જીર્ણ માસિકો હરાજ કરાવી રૂ. ૪-૧૪-૦ રોજન મેળમાં જમા કરાવ્યા. કબાટ દુરસ્ત થવાની જરૂર.

(૨) સલાહ—જીર્ણ માસિકો હરાજ કરાવતાં રૂ. ૭-૨-૬ ઉપજ્યા. શાહ પુલચંદ લક્ષ્મીચંદ તથા બાઈ મણિ કોમ હરજોવિંદ તરફથી સન. ૧૯૩૧ માં એક મકાન પુ. ને બક્ષિસ મળેલું તેનો વહીવટ ગામ આગેવાનો કરે છે. બાકાના ઉત્પન્નનો લાભ પુ. ને મળતો લાગતો નથી. ખાતા તરફથી ઘટિત તપાસ થવાની જરૂર. ભાડાચિકી પુસ્તકાલયના નામની થતી રહેવા જોઈએ. વિષયવારી નામવારી કરાવ્યો છે. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ નંહોતી તે ચોઢાવી, ફરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર કરી લેવાની તેમ જરા નવીન બનાવી લેવાની, સ્કીરીએસ્કોપ દુર્બીન તેમજ કાડ ડેડરોક રજીસ્ટરમાં ચઢાવી લેવાની, સટનાં પુસ્તકો જુદે જુદે નંબરે ચઢાવી લેવાની, તથા દફતરી પત્રોને સિક્કા એકુલાત કરી લેવાની સમજ સૂચના આપી. કા. ફ. રૂ. ૧૬૮-૧૦-૧ પુ. સ. સ. મં. માં, પુ. સ. સ. મં. ના બે શેર ધરાવે છે તથા યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ થયેલ છે.

(૩) રૂવાઈ—વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. જૂનાં માસિકો હરાજ કરાવ્યાં તેના રૂ. ૪-૮-૦ ઉપજ્યા. ત્રણ સાહતો હિસાબ તપાસ્યો. ગામ સેન્ટરનું હોષ સહકારથી બજેટ કરવાની જરૂરત સમજાવી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ ચોડી લેવા, ફરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર કરી લેવા, જૂથનાં પુસ્તકાલયોના હિસાબ તપાસવા, તેમજ જૂથમંડળનું નિવેદન મોકલતા રહેવાની સમજૂત કરી. કા. ફ. રૂ. ૨૧૯) પુ. સ. સ. મંડળમાં. યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૪) મેઘાકુટ—મેળવણી કરી, વિષયવારી નામવારી કરી આખ્યાં. જૂનાં પત્રો હરાજ કરાવતાં રૂ. ૪-૮-૦ ઉપન્યા તે રોજમેળમાં જમા કરાવ્યા. સ્વચ્છતા જળવાવાની ખાસ જરૂર. પાવતી છુક રાખવાની તથા જ. ર. માં કર્તા નંબર નથી લખાયા તે લખી લેવા આખંદે તેમ કરતા રહેવાની અગત્ય. પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર કરી દેવા તથા બજેટ સહકારના ધોરણે કરતા રહેવાની સમજ આપી. કા. ફં. રૂ. ૧૨૮-૩-૫ પુ. સ. સ. મં. માં તથા ૧ શેર મંડળનો. ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૫) સમસાખ્યાદ—વિષયવારી નામવારી થયેલા છે. દફતરી કામ પથુ વ્યવસ્થિત. રણાપુરના શિક્ષણવર્ગની તાલિમને સાર્થક કરી દેખાડવા બદલ મંત્રી બાઇ ચંદ્રકાંત જાનીને ધન્યવાદ । કા. ફં. રૂ. ૬૫-૧૧-૫ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૬) પાતળવેણી—મેળવણી કરતાં પુસ્તકો બરાબર મળી રહ્યાં. વિષયવારી નામવારી નથી થયાં તે કરી લેવાની તથા જૂનાં પત્રો હરાજ કરી લેવા ઘટિત સમજૂત કરી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબરો કરવાની, જૂથનાં પુસ્તકો છુદે છુદે નંબરો ચઢવી લેવાની, લોકમદદની પાવતી અપતા રહેવાની, તથા બજેટ સહકારથી કરતા રહેવાની જરૂર સમજવી. કા. ફં. રૂ. ૧૨૯-૭-૧ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૭) માંજલધોર—પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. ખાનગી ધસમ પાસે કા. ફં. ની રકમ આખતનું પ્રકરણ ચાલે છે. પાવતીછુક રાખવા, કેડસ્ટ્રોક રજીસ્ટર નવું કરવા, બાલસાહિત્ય ખરીદવા તથા ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સમજ આપી. કા. ફં. રૂ. ૮૯-૧૦-૧૧ પુ. સ. સ. મં. માં, ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૭) હુમાઈ—મેળવણી કરતાં પુસ્તકો બરાબર મળી રહ્યાં. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. જૂનાં પત્રો હરાજ કરાવતાં રૂ. ૩-૧૦-૦ ઉપન્યા તે રોજમેળમાં જમા કરાવ્યા. ઠરેલા ધોરણે પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર કરી લેવાની, દફતરી પત્રકો વ્યવસ્થિત કરી સિક્કા તથા એકજુથ કરી લેવાની, પાવતીઓ અપતા રહેવાની તથા બજેટ સહકારના ધોરણે બતાવવાની તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદન નિયમિત મોકલતા રહેવાની સમજૂત કરી.

(૮) હરણી—હિસાબ તપાસતાં બરાબર જણાયો. પટ્ટીઓ ચોટાગાવી, વિષયવારી, નામવારી કરાવ્યાં. દફતરી કામ પૂરું કરી લેવા, પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર કરી લેવા તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાને સૂચવ્યું. કા. ફં. રૂ. ૮૨-૧૩-૬ પુ. સ. સ. મં. માં ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ થયેલું છે.

(૧૦) સેવાસી—વિષયવારી નામવારી કરેલાં છે. મેળવણી સંતોષકારક. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ ચોટાગાધ છે, પથુ ધોરણસર સિક્કા નંબર નથી થયા તે કરી લેવાની, દફતરી કામની પૂર્વતા કરવાની, બાડે અપાયલા ભાગની રીતસર બાકાચિટ્ટીઓ કરાવી લેવાની, લોકમદદનું ઉત્પન્ન રોજમેળે જમા કરતા રહેવાની, તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદન નિયમિત મોકલતા રહેવાની સમજૂત કરી. કા. ફં. રૂ. ૧૧૦૭-૧૦-૨ પુ. સ. સ. મં. માં. સ્વતંત્ર મકાન છે. અંચપાલ તરીકે ખાનગી ધસમ રા. ગોપાલભાઈ જીભાઈ પટેલ કામ કરે છે.

(૧૧) ગોત્રી—ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલે છે. પુસ્તકો મેળવતાં બરાબર વિષયવારી

નામવારી થયેલા છે. પુસ્તકો પટ્ટીઓ તેમ જ સિક્કા નંબર હરેલા ધોરણે કરી લેવાની જરૂર. કમ્પ્યુટરિ રખાયેલા મકાનનો વહિવટ મંત્રીએ સંભાળવાની તેમ જ કાયદેસર બાંધકામી પુ. ના નામની કરાવવાની અગત્ય. ત્રિમાસિક નિવેદન નથી મોકલાવું તે મોકલાવતા રહેવું ઘટે. કા. ફં. રૂ. ૩૨૧-૦-૦ બરોડા બેંકમાં પુ. સ. સ. મં. નો ૧ શેર તથા યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર્ડ.

(૧૨) બાયલી—મેળવણીમાં ખૂટતા જણાયેલા પુસ્તકો મેળવી લેવાની યા તો ધોરણસર કમી કરાવી લેવાની જરૂર. વિષયવારી નામવારી થયેલા છે. મકાન તૈયાર થઈ ગયું છે. જૂના પત્રો કમી કરાયા છે તે હરાજ કરાવી લેવાની જરૂર. જોવાયેલા પુસ્તકોની કિંમતનાં વસૂલ આવેલા રૂ. ૨૨) મંત્રી પાસે છે તેનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવાં જોઈએ. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ સિક્કા કરાવી લેવા તથા હરેલા ધોરણે નંબરો લખી લેવાની જરૂરી સૂચના સમજૂત કરી. કા. ફં. રૂ. ૧૦૧૧-૧૩-૦ બાયલી અનિયમિત સ. મંડળીમાં, અન્ય સ્થળે ફેરબદલ થાય એ ધ્યાનમાં લેવા.

(૧૩) અંકોડિયા—વિષયવારી નામવારીની અધુરાશ પૂરી કરી લેવા સૂચનું. પુસ્તકોની મેળવણી કરતાં બરાબર જણાયાં. ખાનગી હસમ પાસે લહેણી નીકળતી રકમનો નિકાલ થઈ ગયો છે તે તેમ જ વ્યાજની રકમ રોજમેળમાં રીતસર જમા થવાની જરૂર. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તેમ જ સિક્કા નંબર કરી લેવાની, તથા ડેડસ્ટોક રજીસ્ટરની પૂર્તિ તરત જ થઈ જવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૪૦૮-૧૨-૦ પુ. સ. સ. મં. માં, પુ. સ. સ. મં. ના ૨ તથા લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંકનો એક શેર ધરાવે છે.

૨. મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક રા. રમેશરાય ઉ. મજમુદાર માહે ઑક્ટોબરમાં

(૧) મહેરવાડા તા. સિદ્ધપુર—વર્ગીકરણ કામની અધુરાશ પૂરી કરી આપી. પુસ્તકોની ગોડાવણ સુવ્યસ્થિત, હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની તથા ખાતાવહી બાંધવાની તેમજ બાલસાહિત્યમાં વધારો કરવાની જરૂર સમજાવી. કા. ફં. ૭૯-૧૨-૮ પુ. સ. સ. મં. માં, રૂ. ૪૨-૧૪-૦ મંત્રીના હાથ ઉપર.

મહેસાણા મહાલનાં (૨) પીલુદરા—પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, તથા સિક્કા નંબર થયેલાં છે. વિષયવારી રજીસ્ટરનું કામ સ્વચ્છ અને પૂર્ણ છે. નામવારી તેજ પ્રમાણે બનતી ત્વરાએ થઈ જવાની જરૂર. હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની તથા વિદ્યાર્થીવર્ગમાં વાચનપ્રચાર વધારવાની અગત્ય સમજાવી. કા. ફં. રૂ. ૩૦૦) સહકારી બેંકના શેર નં. ૨૦, ૨૫) પુ. સ. સ. મં. નો શેર નં. ૧ તથા રૂ. ૭૫) બરોડા બેંકની મહેસાણા શાખામાં મળી કુલ રૂ. ૧૦૧૮૦) વ્યવસ્થા સંતોષકારક.

(૩) જોરણુંગ—સંખ્યાઓ લખી આપી વિષયવારી નામવારી પૂર્ણ કરાવ્યાં. પુસ્તકોને સિક્કા નંબર થયેલા છે, પટ્ટીઓ બધાંને ચોડાઈ જવાની જરૂર. હિસાબ બરાબર છે. કમી કરવા જેવું સાહિત્ય હરાજ કરાવ્યું. ડેડસ્ટોક રજીસ્ટર બાંધી દેવાની તથા વાચનપ્રચાર વધારવાની સમજૂત કરી કા. ફં. રૂ. ૧૭૫-૭-૦ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૪) વડરમા—જીર્ણ માસિકો હરાજ કરાવતાં સારું ઉત્પન્ન આવ્યું, પુસ્તકોને પટ્ટીઓ,

તથા સિક્કા નંબર યષ્ઠ જવાની જરૂર. સંખ્યા લખી આપી ને વિષયવારી નામવારીની શરૂઆત કરી આપી એ કામ પુરતમાં પૂરું કરી લેવા સૂચવ્યું. હિસાબ મહાલ શાળાધિકારી સાહેબે તપાસેલો છે. ડેડસ્ટોક રજીસ્ટર તરત જ તૈયાર કરી દેવાની ખાસ અગત્ય. કા. ફ. ર. ૧૪૨-૩-૬ પુ. સ. સ. મં. માં તથા ર. ૩૬-૧૧-૩ મંત્રીના હાથ ઉપર ? ગામ પંચાયત, બજેટ અચત તથા ખોવાયેલાની વસુલ આવેલી તથા પરતી વેચાણની રકમો તરત જ ખર્ચાઈ જવી ધટે. બાલસાહિત્યનો અભાવ દૂર થઈ જવો જોઈએ.

(૫) સાલડી—૧૯૩૯-૪૦ નો હિસાબ તપાસ્યો. બરાબર છે. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિક્કા નંબર ફરેલા ધોરણે યષ્ઠ જવાની જરૂર, નામવારી વિષયવારી પત્રકો કોરાં હતાં તેની શરૂઆત કરી આપી પૂરાં કરી દેવાની સમજૂત કરી. જીર્ણ માસિકો કમી કરાવી પુસ્તકો વ્યવસ્થિત ગોઠવ્યાં. કા. ફ. ર. ૧૬૧-૧૨-૧ પુ. સ. સ. મં. માં. યુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર થયેલું છે. વાચનપ્રચાર વધારવા સૂચવ્યું.

(૬) હાડવી—હિસાબ તપાસતાં બરાબર જણાયો. પુસ્તકોને બહારની બાબતો પટ્ટીઓ ચોડી લેવાની અગત્ય સમજાવી, વિષયવારી નામવારીનાં પત્રકોનો હેતુ સમજાવી ફોર્મો મેળવી લખને વહેલામાં વહેલી તકે તે કરી લેવાની સમજૂત કરી, વર્ગીકરણની સંજ્ઞાઓ જ. ર. માં લખી દોધી. કા. ફ. ર. ૫૮-૪-૮ પુ. સ. સ. મં. માં. ગામપંચાયતની રકમ જે તે સાલે ખર્ચાઈ જવી જોઈએ.

(૭) ચરારુ—જનરલ રજીસ્ટરમાં સંખ્યાઓ લખી આપી. વિષયવારી નામવારી બનાવી લેવાની સૂચના કરી. મંત્રી રજા પર હોવાથી દફતર તપાસી શકાયું નહિ.

(૮) લાંબજુજ—વર્ગીકરણ શાસ્ત્રીય પદ્ધતિએ કરેલું છે. વિષયવારી નામવારી રજીસ્ટરો પથુ રાખેલાં છે. મંત્રી બહારગામ ગયેલ હોવાથી દફતર તપાસી શકાયું નહિ.

(૯) જગુદણુ—મે. મદદનીશ વ્ય. સા. ની ફરમાસ મુજબ વિષયવારી નામવારી સહિત વર્ગીકરણનું તમામ કામ પૂરું કરી આપ્યું ને પુસ્તકો વ્યવસ્થિત ગોઠવી આપ્યાં.

(૧૦) ઠાંગરવા—ઉપર મુજબ.

માનદ પ્રચારકોની કામગીરી

૧. વડોદરા મહાલ પ્રચારક રા. છાટાભાઈ રાયજીભાઈ પટેલ—માહે સપ્ટેમ્બર-ઓક્ટોબરમાં-(૧) માંજલપુર, (૨) સલાહ, (૩) રવાઢ, (૪) મેઘાકુધ, (૫) પાતળવેણી,

(૬) સમસાબાદ.

૨. સાવલી મહાલ પ્રચારક રા. છગનલાલ સોમેશ્વર જોશી—માહે ઓક્ટો-બરમાં-(૧) સમલાયા.

૩. વિસનગર મહાલ મંડળના મંત્રી રા. ઉમિયાશંકર લ. દવે—માહે ઓગસ્ટ-સપ્ટેમ્બરમાં-(૧) દવાઢ, (૨) ખરસદા, (૩) પુદગામ, (૪) ઉપલવા.

પ્રતિ વ માનદ મહાલ પ્રચારકોએ ફરમાં કરેલ સૂચના સમજૂત પ્રમાણે કામની પૂર્તતા કરી નાખવાની લાગતા વળગતા મંત્રી વ અંથપાલ બાઈઓને લગામણુ !

ના. નં. ચોકસી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ મં.

નોંધ

વડોદરા રાજ્ય

શ્રીમંત મહારાજ સાહેબની અમરેલીનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત—
તા. ૨૬-૧૧-૪૦ ના રોજ શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે અમરેલીનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય,
બાલ પુસ્તકાલય તેમ જ મહિલા પુસ્તકાલયની મુલાકાત લીધી હતી. બાલ પુસ્તકાલયમાં
પ્રલેક્ટ્રીક બેલ તેમ જ બુદ્ધ બુદ્ધ દેશનો વખત ખતાવતાં ધડિયાળો વગેરેની યોજના જોઈ
શ્રીમંત ખુશ થયા હતા. મહિલા પુસ્તકાલયમાં પધરામણી થતાં ત્યાં શ્રીમંતે “ સ્ત્રીઓ
સારા પ્રમાણમાં લાભ લે છે કે ? ” એવો પ્રશ્ન કર્યો હતો. જવાબમાં મહિલા પુસ્તકાલયનાં

મંત્રી શ્રી. તારાબહેન દોશીએ
એ પુસ્તકાલયની યોજના
શ્રીમંતને સમજાવી સ્ત્રીઓ
સારો લાભ લેતી હોવાનું
જણાવ્યું હતું.

*

જાણીતા લોકસા-
હિત્યકારની પચાસમી
જયંતિ-આપણાં ગુજરાતનાં
ગામડાંમાં મુખ્યત્વે લોકભોગ્ય
સાહિત્યનોજ વિશેષ પ્રચાર
હોય છે અને એવા સાહિત્યમાં
વિશેષ હિસ્સો “ ચારદા ”ના
જાણીતા તંત્રી અને લોક-
સાહિત્યકાર શ્રી. રાયચુરાનો
ખાસ છે. આવતી તારીખ
૨૬/૩૦-૧૨-૪૦ ના રોજ
મુંબઈ ખાતે તેમના મિત્રો
અને પ્રશંસકો તરફથી તેમનો
પચાસવર્ષો ઉત્સવ ઉજવાનાર
છે. એ લોકપ્રિય સાહિત્યકારની
જયંતિપ્રસંગે એમને અમારાં

શ્રી. રાયચુરા

હાદિક અભિનંદન અર્પીએ છીએ અને જનતાને વધુ ને વધુ લોકસાહિત્ય આપવા તેમને પ્રભુ દીર્ઘાયુ અર્પે એમ ધમ્મીએ છીએ. અને વધુમાં, ગુજરાતભરમાં ગામેગામે એ લોક-સાહિત્યકારની આ જયંતિ ઉજવવા જનતાને જાહેર વિનંતિ કરીએ છીએ.

બક્ષીસ આપ્યું—સા. પુ. મોરડ (તા. પેટલાદ)ને રહેલ તા. ભાદરણનાં બાપ લલિતા તે ચા. માણેકલાલ ગુલાબચંદનાં વિધવાએ ૧ વીધું જમીન બક્ષીસ આપ્યું છે. ધન્યવાદ.

વડોદરા રાજ્ય પુઠ મંડળ

શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા—શિષ્ટવાચનની ૧૬ મી પરીક્ષા આગામી ફેબ્રુઆરી માસની ૧૬ મી તારીખે લેવાનું હતું હોય તે માટે “ ભારતસેવક ગ્રેખલે ” એ પુસ્તક નક્કી કરવામાં આવ્યું છે. શિષ્ટવાચનનાં રસિયાં બાપબહેનોને ચાલુ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી આ સંજંધની જાહેરાત વાંચી લઈ પોતાની ઉમેદવારી સમયસર નોંધાવી દેવાની બલામણુ !

મહાલ પુ. પરિપદો

કડી મહાલની ચોથી પરિપદ બોરીસણા મામે તા. ૨૪-૧૧-૪૦ ના રોજ ભરાઈ ગઈ. એનો સવિરતર હેવાલ આ અંકમાં અન્યત્ર આપ્યો છે.

વડોદરા મહાલ ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિપદ—વડોદરા મહાલ ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિપદ તા. ૨૬-૧૨-૪૦ ને રવિવારે બપોરના સાકાત્રણ વાગે જાણીતા લેખક અને રાજ્યના પ્રકાશન ખાતાના અધિકારી શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપણા નીચે માણેજ મામે ભરાશે. આ પ્રસંગે રાતના સંગીત, ગરબા, સંવાદ વગેરેનો પણ કાર્યક્રમ રખાયો છે; તો તે પ્રસંગે મહાલનાં તમામ પુસ્તકાલય અને વાચનાલયના મંત્રી બાપબહેનો પધારવા ખાસ વિનંતિ છે.

માણેજ આવવા માટે મકરપુરા સ્ટેશને ઉતરવું, સ્ટેશન સામે જ માણેજ આવેલું છે.

આ પરિપદમાં પુસ્તકાલયો બે અને વાચનાલયો એક એ પ્રમાણે પ્રતિનિધિઓ મોકલી શકશે.

પરિપદમાં આવનાર પ્રતિનિધિઓએ પોતાનાં નામ (ગામ સાથે) તથા પરિપદમાં જે ઠરાવો મૂકવાની ઈચ્છા હોય તે ઠરાવો નીચેના સરનામે તા. ૨૫ પહેલાં મોકલાવી આપવા.

છાટાભાઈ રાધજીભાઈ પટેલ,

મંત્રી, સા. પુસ્તકાલય માણેજ (તા. વડોદરા)

પો. મકરપુરા.

ડભોઈ મહાલની પ્રથમ પુઠ પરિપદ મંડળના મુકામે તા. ૫-૧-૪૧ ના રોજ ડભોઈ વિભાગ નાયબમુખ્યા મે. રા. રા. કાનુનગો. સા. ના પ્રમુખપદે ભરાવાની છે.

જોધ્યો છે !—મહેસાણા તથા અમરેલી પ્રતિ માટે એક પગારદાર પુસ્તકાલય પ્રચારક, ધમ્મક ઉમેદવારોએ નામ કામ, અભ્યાસ, ઉમ્મર તથા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વિષેના અનુભવની માહિતી સાથે રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી-વડોદરા તરફ અરજ મોકલી આપવી. પગાર માસિક રૂ. ૨૫+૧૦ એલાવન્સ. પરપ્રાંતની કામગીરી પૂરવું રૂ. ૫) નું વધુ એલાવન્સ. પુસ્ત-

કાલયપ્રવૃત્તિના ભોમિયા ને અનુભવીની અરજી ખાસ પસંદગીપાત્ર ઠરશે. પુસ્તકાલયોની તપાસણીની કામગીરી મુખ્યત્વે કરવાની હોવાથી ગામડામાં આશુ રખડપટ્ટી કરવાની તૈયારી-વાળાઓએ જ અરજી કરવી.

ખેડજનક અવસાન—પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેનાર વેમારના શ્રી. કાલીદાસ લલ્લુભાઈ પટેલ અવસાન પામ્યા છે. તેમના સ્મારક માટે વિચારણા કરવા કરજણુ કેન્દ્ર વ્ય. શ્રી. વણીકર સા. ના પ્રમુખપદે ૨૨-૧૨-૪૦ ના રોજ આમજનોની સભા છે.

વેમારમાં પ્રૌઢશિક્ષણ પ્રચાર—વેમાર (તા. કરજણુ)માં શ્રી. મલંગથા ઉ. દીવાન ઠીક આગળ ક્ષપાવી રહ્યા છે. પુસ્તકાલયનું મકાન બાંધવા માટે પણ સારી તંજવીજ થઇ રહી છે.

ભોતપત્ર ખુલ્લું મુકાયું—આમજનતામાં વાચનપ્રચાર અને વર્તમાન સમાચાર માટે હુલુવા (તા. ખેરાળુ)માં એક ભોતપત્ર ખુલ્લું મૂકવામાં આવ્યું છે. પ્રમુખ તરીકે ખેરાળુ મહાલ વહીવટદાર સા. હતા. ત્યાં દરરોજ વાચનપ્રચાર માટે સમાચાર છ. લખાશે.

સસ્તા મૂલ્યે કપાટો—ગંબીરા(તા. બાદરજી)ના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે તેનું નવીન મકાન બાંધ્યું હોવાથી અને તેમાં ભોતકપાટો મૂક્યાં હોવાથી ત્યાંના જૂજ વપરાયેલાં ૧૧ કપાટો વેચવાનાં છે. સારી રિયતિમાં છે. તે પોણી કિંમતે આપવાનાં હોઇને ઘેર ખેડાં પહોં-ચાડશે. લેવા ઇચ્છનાર પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પુ. સ. સ. મંડળના મંત્રીને લખવું.

“ હિંદુસ્થાન ” પત્ર બંધ—મુંડઈયા પ્રકટ થતું “ હિંદુસ્થાન ” દૈનિક પત્ર બંધ થયું છે. તે જ પુસ્તકાલયોએ તેમનાં બજેટમાં એ પત્રની માગણી કરી હોય તેઓએ તેના બદલે કયું પત્ર તેમને જોઇએ છે તે આશુ માસની તા. ૨૦ મી સુધીમાં જણાવી દેવું. તે પ્રમાણે જેમણે જણાવ્યું નહિ હશે તેમની તેટલી રકમ પુ. સ. સ. મંડળમાં અનામત રહેશે.

રાજ્ય બહાર

હસ્તલિખિત રામાયણ—નેપાલની સરકારે તેમના સૌથી વધુ પ્રાચીન હસ્તલિખિત વાસ્ત્વિક રામાયણમાંથી લીધેલી ૧૫૦૦ તસ્વીરો, લાહોરની હિંદી સંસ્કૃતિના આંતરરાષ્ટ્રીય વિદ્યાલયને ભેટ તરીકે અર્પણ કરી છે.

એમ કહેવાય છે કે તાડપત્ર પર લખાયેલા જે હસ્તલિખિત ગ્રંથો આજે હિન્દમાં અસ્તિત્વમાં છે, તેમાં આ ગ્રંથો સૌથી વધુ પ્રાચીન છે. ગ્રંથમાં ૧૦૭૫ વિક્રમ સંવત આપવામાં આવ્યો છે.

પરદેશ

ગયા માસમાં ઇંગ્લેન્ડના કોવેન્ટ્રી પર જર્મન વિમાનોએ કરેલા બોમ્બમારામાં ત્યાંના દેવળના પુસ્તકાલયને ગંભીર નુકસાન થયું છે.

પત્રો શરૂ થયાની માહિતી સન ૧૯૪૦-૪૧

યાદી નં. ૧ : સંખ્યા ૫૨૩

નીચે જણાવેલાં આમ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ તથા બજેટ તા. ૧૦-૧૨-૪૦ સુધીમાં આવી ગયાં છે, એટલે તેમને તા. ૧ જાન્યુઆરી ૧૯૪૧ થી પત્રો શરૂ કરાવી આપવાની વ્યવસ્થા થઈ છે. તા. ૧૫-૧૨-૪૦ સુધીમાં જેમની લોકમદદની રકમ તથા બજેટો આવી ગયાં હશે તેમને પણ ૧ લી જાન્યુ. થી પત્રો શરૂ થઈ તેમની યાદી અલગત જાન્યુ. ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે. યાદી પૈકી તેમજ બીજાં આમ પુસ્તકાલયો તરફથી સરકાર પંચાયત મદદ મેળવવાની પાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલવામાં ન આવી હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

પેટલાદ—કાવીઠા, કાસર, ગાડા, મંગાપુર, ચાંગા, જલ્લાબોરડી, જોજ, ડબોલ, દેવા, નવાગામ, પલાણા, પલોલ, પેટલાદ બાલ, પેટલાદ મહિલા, બાકરાલ, બાલીટો, બોરીઆ, બાંટવા, બાંધણી, બરકદ, બડેરજ, મલાતજ, મેલલપુર, મોગરી, રામપુર, રામોલ, રણ, રણજ, લીંબાલી, વસો બાલ, સિહોલ, સાસેદ, સુદરણા, હરિયા મહિલા વસો, કુનિયા મહિલા સોજાના, મોરડ, દંતાલી, વિશ્રામપુરા, સીલવાઈ, વિશ્નોલી.

ભાદરજી—કાણીસા, કીખોડ, કોસીદા, મંબીરા, પીપળોઈ, બામણગામ, રણોલી, રહેલ, લાલપુરા, સીસ્વા, ઝારોળા, ચમરા, ભાદરજી બાલ, ભાદરજી મહિલા, સુવા, મોટીશોરડી.

વડોદરા—આબોડ, ઉડેરા, કરચીઆ, કલાલી, કેલતપુર, જોરવા, ચાપડ, જાણી, દયરથ, બાયલી, મંજલપુર, મેલાકુઈ, રણોલી, રમણ ગામડી, વરણામા, સેવાસી, સોખડા, વાસણા, કાતરીઆ, કાજલપુર (પેર), પાતલવેણી, તતારપુર, રાયપુરા, ગોકળપુરા, તાંદળજ, અદલાદપુરા, સુદરપુરા, અંપાડ, માણેજ, સમા, સમસાબાદ, કાજલપુર (સંકરદા), લાલજીપુર, મોતીઆપુરા, બાબવા, રવાદ, શેરખી, ગોસીશ, દામાપુરા, છટોલા, સરાર.

પાદરા—આંતી, કરખડી, કુરાલ, ગણપતપુરા, ગવાસદ, ચિત્રાલ, તિથોર, દશપુરા, દુધવાડા, માસર, મુવાલ, વડે, સાધી, સોખડાબુદ, હુંશીપુર, મહુવડ, પાટોદ, બદારી, ધાયજ, સાંગમા, સીહોર, મદમદપુરા.

કરજી—અચરણ, ઝોઝ, કંડારી, કુરાઈ, કોરલ, ખાંધા, ગણપતરા, મંધારા, દેયાજી, બચાર, માનપુર, માંગલેજ, મીયાગામ, મેથી, વલજી, ચરપુરદીબી, સારંગ, સીમળી, હોડાદ, કલા, હરયાણા, મેસરાડ, માત્રોજ, માંગરોલ, સામરા, આસનેરા, નિશાળિયા, લતીપુર દીબી, આલમપુર, કંધારીઆ, કંબોલા, કુરાલી.

ડબોલ—કડધરા, કરજોર, કરમાલ, કારવણ, ગામડી, ધમેલી, પીસાઈ, બીલુપુર, મંગળા, લીંગરયળી, વણાદરા, સાકોદ, બહેરામપુર, પારીઆ, બારા, સીતપુર.

શિતોર—અવાખલ, આણંદી, ઉતરાજ, કુકસ, જાણુમેઈ, ઝાંઝડ, તેવતલાવ, પુતીઆદ, બરકાલ, બીયળી, બેખડા, માલસર, માલુ, મોટા કરાળા, તરવા, શિતોર મહિલા, સેગવાં.

સાવલી—ડેસર, નાની બારોલ, પીલોલ, વેજપુર, શાન્તિપુરા, ચારદાપુરા, સમલાયા રહેજન, વુલસીપુરા, માધવ.

વાઘાડીઆ—કામરોલ, કાશીપુરા, જરોલ, રવાલ, રસુલાબાદ, લીલોરા, આબવા કં'પાઉન્ડ, શંકરપુરા, અમૃતપુરા, આસોજ, અડીરણ.

સંખેડા—કોર્સીદા, ખુનવાડ, ચીખોદા, લદોદ, વાસણા, સરગી, પાટણા, કાટા, દેસણ, વડદલા, ઝાખ, ગોલાગામડી, ચંદાનગર, પાણેજ, કાવીડા, બાટપુર, ઝરવણ, હરેશ્વર.

તિલકવાડા—કરનાળી, ખરોલી.

દહેગામ—ઉદણ, નાદાલ, મગોડી, મોટા ઇસનપુર, હાથીજળ, પાટનાકુવા, લવારપુર, આલમપુર, ગહુદણ, જખોરા, સોનારડા, મહુદરા.

આતરસુખા—કનીપુર, વ્યાસવાસણા, કમાલખંધ વાસણા, ઉકરડીના મુંવાડા.

કડી—કંડ, ખાવડ, દેહિસણા, નંદાસણ, બટાસણ, મેડાઆદરજ, રાજપુર, લુણાસણ, વામજ, પ્રલેત્રા, ખોરીસણા, બાઈડી (કુમારપુરા), દોરીઆ, નાની કડી.

કલોલ—ઉનાઈ, કાલવડા, ખોરજડામી, જસપુર, ટીટોડા, નારદીપુર, પલીઆડ, પાનસર, બાલવા, મોખાસણ, રધિખ, વેડા, સર્ધજ, સાંતેજ, સેરયા, સોળ, નાસમેદ (અઢાણા), વાસણા, કલોલ મહિલા, તારાપુર, જમલા, ઇસંડ, ધાનજ, વડસર.

વિજાપુર—આગલોડ, કુકરવાડા, ખરણા, ખરોડ, ગોઝારીઆ, ચરાડા, જંઝાલ, દેવડા, પામેલ, ખીલોદરા, માણેકપુર, માલોસણ, લાકરોડા, લોદા, વસાઇ, પાંરસા, ફલ, મહુડી, હીરપુરા, જેપુર, કેલીસણા, પકુરમા, જેરીતા, બાવસોર, રણસીપુર, ઉપખલ, નવા રામપુરા.

વિસનગર—કડા, દવાડા, ખોકરવાડા, વાલમ, ખરસદા, ગણેશપુરા, સેવાલીઆ, કંસારાકુખ, રંગાકુખ.

મહેસાણા—ખેરવા, દેવરાસણ, ધડા, પીલુદરા, ખલોલ, છુટાપાલડી, ખોરીઆવી, લાંધણજ, સાલડી, પાલોદર, આપાપુરા (દિવાનપુરા), ધાણસણ, ચરોડ (નાંતુ), પાચોટ, તાવડીઆ, પોલાવાસણા.

સિદ્ધપુર—ઉનાવા, કરાલી, કાંખળી, દાસજ, મહેરવાડા, રામપુરા (જાંઝા), અમુઠ, મામવાડા, જાંઝા મહિલા, રણછોડપુરા.

ખેરાળી—ઉમતા, જરકા, ડભાડ, સુંઢીઆ, મલેકપુર, કંમાલપુર, કહીપુર, રાજપુર, સખલપુર, શેખપુર, ખાખીપુર, હીરવાળી મોટી, મોળીપુર, તસિવાડ, યમિણા, ચોટીઆ, ગોરીસણા.

પાટણ—કુશધેર, ખાલીસણા, મણુંદ, રણુંજ, સંખારી, સંડેર, પાટણ મહિલા, સમોડા, મીઠી વાવડી, ડેર, વીસલવાસણા.

ચાણુરમા—કનોડા, ગાંજી, પલાસર, ચંખલપુર, મણીઆરી, જેતપુર, ખોરસમ, મોટપ, બાટસર, ઇસ્લામપુરા, આદીવાડા, ટોકોદી, મીઠા ધરવા, ગંગેટ, દાણોદરડા, મુણસર, જખાતા.

હારીજ—હારીજ, પીપલાણા, વાંસા, અડીઆ.

નવસારી—આમલી, ઠર્યાપાર, કુમેદ, કોલાંસાણા, ડામેલ, પરજણ, મરોલી, વેરમા, સંરધ, સીમલગામ, સીસોદરા, નવસારી મહિલા, માંમરોલ, અલુરા, નીમળાઈ, નવસારી બાલ.

ગણુદેવી—અજરાઇ, અંબેટા, ગડત, ધનોરી, ધમડાંઝા, સોનારડા, તલીઆળા, ગંગોર, દેવધા, પાટી.

પલસાણા—ઉમરાખ, ઝેરયાણ, કડોદરા, ગાંગપોર, ચલયાણ, બંલેશ્વર, કણાવ.

કામરેજ—આરણા, કામરેજ, ખોલેશ્વર, કુંગરા, હીગસ, દેલાડ, દેવોદ, નગોડ, નનસાડ;

પરખ, વરોઆવ, વલણ, વાવ, વિહાણ, શેવણી, લાડરી, ટીંગા, શેખપુર, ચીખલી, કાળી ભરયાણા, સેગવા, પાલી, ખોલવડ.

મહુવા - મેરવાવરા, મહુવા, ધડોઇ, કોસ, ગુણસવેલ, ઓડય, ખીલખડી, લસણપોર, આમણીઆ, કુંભરી.

માંગરોલ - આંકડોદ, કુંવારદા, દીણોદ, નાની નરોલી, પીપીદરા, માંગરોલ, વેલાજા, કંટવા, લીખાડા, હથોડા.

બ્યારા - કપુરા, ગડત, રૂપવાડા, વસિકુષ, અંધારવાડી દૂર, કાંજણ, કટાસવાણ, ઘાણી, ખેડકુવાદર, કલકવા, ઉમરવાવ નજીક, કાંકડવા, બ્યારા મહિલા, વડકુષ, પાટી.

અમરેલી - અમરેલી બાળ, અમરેલી મહિલા, દેવરાજઆ, નાના માંચીઆળા, વાંકીઆ, વિઠ્ઠલપુર, સરભડા, મંગિવાપાલ, ટીંગા, ખીજડીઆ ખારી, તરવડા, જેસીંગપુરા.

દામનગર - ચાવંડ, દુધણીઆ, પાડરમોંગા, રાભડા, રૂપાવટી, ચાખપુર, હીરાણા.

ધારી - આંખરડી, સરસીઆ, કમી, ગરમલી, ચલાલા, ચલાલા બાલ. ધારંગણી, નાગધરા, ભલગામ, ભાડેર, હુંડલી, પાણીઆ.

કોટીનાર - મિતિઆજ, હરમડીઆ. ખાંભા - ખાંભા, વાંકીઆ. ભીમકટા - ભીમકટા.

રતનપુર - રતનપુર. ઓખામંડળ - કલ્યાણપુરા. વરવાળા, મહિલા બેટ, મહિલા દ્વારકા.

પુસ્તકો માહિતી માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૧૧ : સંખ્યા ૭૪

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૬-૪૦ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે નવેમ્બર માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ નય તેવી યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાય છે. પરંતુ હજી કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ તેમના બજેટમાં પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી નથી. જેમણે હજી પથ યાદીઓ મોકલી ન હોય તેમણે બનતી તરારે મોકલી આપવા તત્તજીવ કરવી.

વડોદરા - વેમાલી, શેરખી.

ધાંદરા - વડુ.

કરજણ - ઓસલામ, સભોઇ.

સાવલી - આકરોલ.

સંખેડા - લાંછરસ, સર્થોધોડા, સરડીઆ.

કહેગામ - લવારપુર, વડવાસા, પાલજ, કકવાડા, ભાવડા, હાલો.

આતરસુખા - હિકરડીના મુવાડા, ખારીઆ.

કડી - ખાવડ, કંડ, શિયાપુરા, રંગપુર, લુણાસણ, ડાંગરવા, ઢોરીઆ, વીડજ, કૈયલ.

કલોલ - વાસણા, કાલવડા, શાભાસણ, ધમાસણા, નમલા.

વિજાપુર - નવાસંધપુર, સુંદરપુર, આગોલ, ખીલીઆ, આગસોડ, ધનપુરા, સરદારપુર, કુકરવાડા, ચડાસણા, મહાદેવપુરા.

વિસનગર - ગણેશપુરા, ખડોરણ.

મહેસાણા - શાભાસણ, ચરાક, માંકણજ, અંગલીઆસણ.

સિદ્ધપુર - સભોડા, કાકોસી, સેદાણા, નામવાસણ, દેવળી.

ખેરાળુ - ચાણસોલ, જલાદ, વિઠોડા, મંદ્રોપુર.

પાટણ - કણી, ચંદુમણા, પલ્લી.

ચાણસ્મા - આદિવાડા, કાલરી, દાણોદરડા, કનોડા, ટાકોદી, ધરમેડા, રણેલા, કારોડા.

બ્યારા - કલકવા.

અમરેલી - દેવરાજઆ.

ધારી - ભલગામ, સરસીઆ.

ઓખામંડળ - વરવાળા.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૬

પૃ ૫૨૦૨૬	પંડિત, જીવરામ ગણપતિરામ
૧૩	ધર્મચરનો સ્વીકાર અને ' ધન્કાર 'નો ધન્કાર ૧૯૩૪; ૩. ૦-૮-૦
કલ ૨૯૧૪	જૈનધર્મ પ્રચારક સભા, ભાવનગર
૨૫	ગાંધીભાવિત દુર્લભભાષ ૧૯૩૪;
વૃ ૨૯૧૪	જૈનધર્મ પ્રચારક સભા, ભાવનગર
૨૦૩	કુમારપાળ રાજના રાસનું રહસ્ય ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
૪ ૫૪૭	સુશીલ (પરિખ, બીમજી હ.)
૮૨	વિવેકવિલાસ કિંવા સ્ત્રીપુરુષ- નો સાચો સર્વાદકાર ૧૯૩૩; ૩. ૩-૦-૦
૪ ૬૮૧	મયરવાળા, કિશોરલાલ ધ. (અનુ.)
૧૩	ઉદ્ધર્મનું જીવન ૧૯૩૫; ૩. ૦-૧૦-૦
૪ ૩૮૧૪	દેવે, ભાનુ પ્ર.
૫૪-૧	પરચ્યા પછી બા. ૧લો. (અં:) (સંતતિનિયમન) ૧૯૩૪; ૩. ૦-૮-૦
વૃ ૭૫૧૬૪	યજુર્વેદી
૯૮	સ્વરાજ્ય અને સંરક્ષણ ૧૯૩૪; ૩. ૦-૮-૦
૨૩૪૧	ગાંધી, જોશલાલ (અનુ)
૧૧	બોદ્ધશિવિજ્ઞાન અને ખીજવાતો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦
૪૩૧૭૪	દેશાઈ, મણિભાઈ ગોપાળજી
૮૨	વીમાનો સંદેશ ૧૯૩૫;

જા ૫૪૬	પરિખ નરહરિ હા. અને વળામે,
૩૫	પાં. વિ. (અનુ) ત્યારે કરીશું શું? (સંસ્કૃત) ૧૯૩૫; ૩. ૧-૦-૦
૬૪૭	મસ્તકકીર
૩૫	ત્રણ તપેલાં (અં) ૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૦.
૮૧૧૩	વાડીઆ, આદરજી દીનશાજી
૨૭	છૂક છૂક ગાડી (સં. પા. ૩. ૪) (અં) ૧૯૩૫; ૩. ૦-૨-૦
૯૦૮	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ (સં. પા.)
૬૦	બાલચિત્રમાળા ૧૯૩૧; ૩. ૧-૪-૦
૫૫૫	પાદરાકર, મણિલાલ મોહનલાલ
૬૬	મંગળમુત ૧૯૩૫; ૩. ૨-૭-૦
૨૬૪૭	જોષી, ઉમાશંકર
૨૨	ગંગોત્રી ૧૯૩૪; ૩. ૧-૮-૦
૯૧૦૨૪	શાહ, શાન્તિલાલ મોહનલાલ
૫૬	બળવાખોર ૧૯૩૫; ૩. ૧-૦-૦.
૮૫૭૮૨	બ્યાસ, મૂળશંકર પ્રેમજી
૧૫	કથાકુસુમ ૧૯૩૫; ૩. ૦-૮-૦
૯૨૧૫	શુક્લ, શિવશંકર પ્રાણશંકર (અનુ.)
૬૬.૨	હૃદયમંથન બા. ૨ જો ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
૪૩૦૭૭	દેસાઈ, બાલાભાઈ વીરચંદ
૬૭	(જનકિષ્કુન્ધ) (શ્રી) સ્મૃતિભદ્ર ૧૯૪૦; ૩. ૨-૮-૦

ચપ ૨૧૧૨	કેદારી, કકલભાષ અને આચાર્ય,	ચપ ૬૧૮૪	શુક્લ, બચુભાષ (ભા. ક.)
૩૬	ચુચુવંતરાય	૪૦	દુર્ગા (ચરચર કૃત)
	ત્રિસોચન		૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦
	૧૯૩૫; ર. ૧-૪-૦		
ચપ ૨૩૫	ગાંધી, ભો. અને ત્રિપાડી ધ. હી.	ચપ ૬૭૮૬	શ્રી સાહિત્ય મંદિર, સુરત (સં.)
૬૫	ભાભી (ર. દાગેરકૃત)	૮૦	વહેમી પતિ
	૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦		(અ:) ૧૯૩૪; ર. ૦-૩-૦
ચપ ૨૬૮૪	જોશી, બાણુરાવ	ચપ ૩૨૦	કંકુર, નારાયણ વિસનજી,
૭૬	દોહરીલી તરસ.	૧૫	કચ્છની પદ્મિની અથવા
	૧૯૩૪; ર. ૨-૦-૦		પુ'અરો અને રાજી
ચપ ૨૬૬૮૨	જોશી, માણેકલાલ ગોવિંદજી (અનુ.)		૧૯૩૩; ર. ૩-૦-૦
૭૫	ચામા	ચપ ૭૨૧	મિત્રી, અ'બાલાલ નાયાલાલ,
	૧૯૩૫; ર. ૩-૮-૦	૬૭	સોલાંકી મુખની કીર્તિકયાઓ
ચપ ૩૬૫૫૪	ત્રિવેદી, ચંદુલાલ		૧૯૩૫; ર. ૨-૦-૦
૫૭	પ્રતિબિંબ	ચપ ૭૭૦	રાયચુરા, ગોકુળદાસ દારકાદાસ
	૧૯૩૫; ર. ૦-૧૩-૦	૬૭	સોરઠ રાણી
ચપ ૩૯૬૧	દિવ્યાનંદ		૧૯૩૫; ર. ૧-૮-૦
૨૭	જગિની	ર ૧૦૨	અખંડાનંદ, મિશ્ર
	૧૯૩૫; ર. ૦-૮-૦	૬૨.૮	શુભ સંમંદ ભા. ૮ મો
ચપ ૫૬૧૬	બાજીગર		૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦
૭૬	લોખંડી પંજો	ર ૧૦૨	અખંડાનંદ, મિશ્ર
	૧૯૩૪; ર. ૨-૦-૦	૬૨.૬	શુભ સંમંદ ભા. ૬ મો
ચપ ૬૮૮	મહેતા, ચંદ્રવદન ચીમનલાલ		૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦
૧૨	આગગાડી	ર ૧૯૫૨	કામદાર, પ્રો. કેશવલાલ હિં.
	૧૯૩૪; ર. ૧-૪-૦	૬૮.૨	સ્વાધ્યાય ભા. ૨ જો
ચપ ૬૯૨	મહેતા, ધનસુખલાલ કૃષ્ણલાલ		૧૯૪૦; ર. ૩-૦-૦
૬૫	સામુજી	ર ૨૩૭૪	શ્રી. મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ
	૧૯૩૪; ર. ૧-૮-૦	૨૩	એઓશીનાં બાપણો તથા
ચપ ૭૦૩૩૩	મહેતા, રમણિક કિસનલાલ		વ્યાખ્યાનો ભા. ૧ જો
૩૪	તરંગિણી		૧૯૩૫; ર. ૧-૪-૦
	(અ:) ૧૯૩૫; ર. ૦-૧૦-૦	ર ૩૬૬૫	ત્રિવેદી, નવલરામ જગન્નાથ
ચપ ૮૦૯	વસાવડ, ધ્રુવ	૨૦	કેટલાંક વિવેચનો
૨૨	ગંધાર્ના તીર		૧૯૩૪; ર. ૧-૮-૦
	૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦		

ર	૪૫૬	ધુમકેતુ	
	૭૬	રજકથુ	
		૧૯૩૪;	રૂ. ૧-૪-૦
ર	૫૫૩૯	પાઠકથુ, બ્યોમેડિયન્ડ જનાર્દન	
	૫૪	પરાગ	
		૧૯૪૦;	રૂ. ૧-૦-૦
લ	૮૧૫૭	વિદ્યાર્થી, હરિશંકર	
	૫૮	પ્રમાણ સાગર	
		૧૯૩૫;	રૂ. ૨-૦-૦
શા	૨૨૮૨	મનજર, મનલાલ જેકીસનદાસ	
	૩૪	તાજપોષી	
		૧૯૩૫;	રૂ. ૦-૪-૦
શા	૬૬૮	મહેતા, ભરતરામ ભાનુસુખરામ	
	૫૮	પ્રાચીન દિંદમા સંઘલખન	
		૧૯૩૪;	રૂ. ૧-૦-૦

શપ	૩૭૮૪	દેવે, કનૈયાલાલ આશંકર	
	૯૫	સિદ્ધસર-સહસ્રલિંગનો	
		મતિદાસ	
		૧૯૩૫;	
વપ	૩૮૨	દેવે, મહાશંકર ઇન્દ્રજી (પ્રયોગક)	
	૧૩	પરાગ	
		૧૯૩૪;	રૂ. ૧-૮-૦
ઠા	૫૪૩૧	પરીખ, અમૃતલાલ મોહનલાલ (અતુ)	
	૪૦	દુનિયાની જૂગોળ	
		૧૯૩૨;	રૂ. ૨-૪-૦
કા	૮૯૭૯	શાહ, ધીરજલાલ ટોકરશી (પ્રકા.)	
	૮૧.૬	વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૯મી	
		૧૯૩૫;	રૂ. ૧-૮-૦
કા	૮૯૭૯	શાહ, ધીરજલાલ ધનજીભાઈ	
	૬૭	સોળ સતી	
		૧૯૩૫;	રૂ. ૧-૪-૦

પુસ્તકાલય ખાતુ

સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નંબર ૧૫ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

“ જાગૃતિ ” પત્ર સ્વીકારવા બાબત

વડોદરામાંથી પ્રસિદ્ધ ચતુ “ જાગૃતિ ” પત્ર રાજ્યના તમામ પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે. આ પત્રના અધિપતિએ, આ પત્ર રાજ્યનાં બધાં પુસ્તકાલયોને વગર લવાજમે મોકલવામાં આવે છે છતાં ફેટલાક પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ આ પત્ર પુસ્તકાલયમાં વાચકો માટે ન મૂકતાં તે પત્રના અધિપતિ તરફ પરત મોકલે છે એવી ફરીઆદ તેમના તરફથી તા. ૧૩-૧૧-૪૦ થી આવેલી છે. સખખ આ સૂચનાથી રાજ્યના તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ અને કાર્યાલયોને જણાવવામાં આવે છે કે, જે જે પ્રચારકો તરફથી પત્રો ભેટ તરીકે કે વગર લવાજમે પુસ્તકાલયો તરફ મોકલવામાં આવે તે પત્રો પરત ન મોકલતાં પુસ્તકાલયમાં વાચકો માટે વાંચવા મૂકવા તજવીજ કરવી અને આ પત્ર પણ વાંચવા મૂકવા તજવીજ કરવી. આથી છે કે આવી ફરીઆદ ફરીથી આવવાનો પ્રસંગ આવવા પામશે નહિ.

વડોદરા,
તા. ૪ ડિસેમ્બર ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સામયિક દોહન

વર્ષ ૨]

ડિસેમ્બર : ૧૯૪૦

[અંક ૧૨]

લખા ભગતના છરૂપા [એક પ્રતિકાવ્ય]

સહજ વસે વાણી ચૈતન્ય, તો જ વસે કવિતા ત્યાં ધન્ય,
ધસી ધસી દે છેલી કપાળ, કવિતા નહિ ઉતરે કો કાળ,
લખા પ્રયત્ને પૂતળું થાય, પણ નહિ અંદર જીવ મુકાય ! ૧

કોણ વાદળમાં વીજળી ભરે ? કોણ હરણીને અંજન કરે ?
કયાંથી મુગંધ પામી કરતુરી ? કેમ ઇંદ્રિયે મળી માધુરી ?
મેઘે કેમ ધનુતું સૌંદર્ય ? લખા એ સર્વ સહજ આશ્ચર્ય ? ૨

ભારી જખરા કરો પ્રયત્ન, નહીં જને કુદરતનું રતન;
સાક્ષરતા મથી કવિતા કરે, પણ પેલી રવિતા નહીં વરે:
લખા ન મર્મ ઉરે આણિયો, આભને તોળે કોણ વાણિયો ? ૩

સોળ સ્વરો વ્યંજન છત્રીશ, વાણીનો વિસ્તાર વણીશ;
ન્યાના ત્યાં મહીં રહે ગૂંથેલ, તે તો સૌ ઘાંચીના ખેલ;
લખા ત્રેપનનો ફેડે પાર, ત્યાં વાણી વીજળી ચમકાર. ૪

ત્રણ શુણ્ઠી કવિતા વિસ્તાર, ભાવ કલ્પના અને વિચાર,
પણ આત્મા તો છે રસવાણ, તે વિષુ એ મૃતદેહ પ્રમાણ;
લખા કાવ્યનું એ ચૈતન્ય, છે જડ જેવાં લક્ષણ અન્ય. ૫

હું નહિ સાક્ષર કે વિદ્વાન, કવિને રહે કવિતાનું જ તાન;
મુજમાં કાવ્ય ને કાવ્યે હું ય, એ અદ્વૈતે પર ન કશું ય;
કવિ કવે તે કવિતા, લખા ! કવિતા લખે તે કવિ નહિ સખા. ૬

કોઈ કહે પઘે શું થાય ? રસવાક્ય જ કવિતા કહેવાય;
કો કહે કવિતા અર્ધપ્રવાહ, જેમ તેમ ગોઠવી પડવું રાહ;
કો કહે જુદું કવિતામાધુર્ય, કો દાખે ટાકનચાતુર્ય:
લખા અશક્તિનાં એ વેવલાં, વૃષ્ટિ કરે છે શું નેવલાં ? ૭

મહાસાક્ષર ચોળીને શિર, સાત વરેં રાંધી રહે ખીર,
સાકર બદલે કાંકર ભરી, નય ગળે નહિ તે ભિતરી;
રોડાં બહુ આવે 'જ' વચેટ; નામ બાડું પાડ્યું સોનેટ;
લખા મિયાંની લેંસ એ ધાય, તેને કેમ ડાળું કહેવાય ? ૮

[તા. ૨૪-૧૧-૪૦ના 'પ્રબળધુ' માંથી.]

નાનાસાહેબના અંતિમ દિવસો.

૧૮૫૭ ના બળવાના મરાઠુર નાનાસાહેબ મેલેરિયાનો લોગ થઈ મરી ગયા એવી વાત પ્રચલિત છે. પણ છેક ૧૯૧૬ સુધી આપણે ત્યાં હોમરૂલ ચળવળ શરૂ થઈ ત્યાં સુધી તે શવતા હતા એમ આ લેખમાં જણાવાય છે. નાનાસાહેબની પત્ની તેપાળમાં વર્ષો વીતાવતી હતી. નાનાસાહેબ તીલાતેલી ગામડામાં ગરીબ દુકાનદાર તરીકે શવતા હતા, તેમની લેડી કયા અહીં રજૂ થાય છે.

બહુ ઓછાને ખ્યાલ હશે કે ૧૮૫૮ માં મેલેરિયાનો ભોગ કે-કોઈ જંગલી વાઘચિતાનો ચિકાર બનેલા હોવાનું મનાતા, ૧૮૫૭ ના દિંદી બળવાના સરદાર નાનાસાહેબે આ તેના કહેવાતા અવસાન પછી-નહિ શાંતિ, નહિ આરામ-એવી ઓછી અને વધતી પચાસથી પણ વધુ દિવાળીઓ વિતાવી હતી; અરે, છેક ૧૯૧૮ સુધી નાનાસાહેબનું બળવાખોર હૃદય ધક્કતું હોવાના પણ પુરાવા પડ્યા છે.

*

૧૯૧૮ માં મેલેરિયાનો ભોગ બન્યા બાલારાવ-નાનાસાહેબનો મોટો ભાઈ-નાના પોતે નહિ, પણ કોણ જાણે કેમ, વાયુવેગે વાત પ્રસરી ગઈ કે નાનાસાહેબનું અવસાન થયું. બ્રિટિશ રાજ્યના વિરોધીઓને એક ઝંડા નીચે એકત્ર કરવા માટે માત્ર જેની હાજરીજ બસ હતી તેના આ બળવાખોરોના બેતાજ બાદશાહ સમ્રાટ નાનાસાહેબનું અસ્તિત્વ જૂંસી નાખતી અશ્વને ખોટી ઠરાવવા માટે સરકાર તૈયાર ન હતી.

*

બ્રિટિશ સરકાર તરફથી રૂપીઆ દસ લાખનું વર્ષાસન ભોગવતા, સુકંત પ્રાંતમાં ખીકુરમાં આવી વસેલા હેલ્થા પેશ્વા બાજરાવનો નાનાસાહેબ દત્તક પુત્ર હતો. ૧૮૫૧ માં તેના પાલક પિતાના અવસાન પછી નાના બાજરાવનો દત્તક પુત્ર હોવાથી સરકાર તરફથી એ વર્ષાસન ચાલુ રાખવાની સાફ ના પાડવામાં આવી.

નાનાના દિવસમાં હવે ચિકારની ચિનગારી ચમકી ઉઠી અને એ ચિનગારીએ આખા ઉત્તર દિંદને સળગાવ્યું: બળવાનો પવન ધુંકાયો.

*

૧૮૫૭ ના ડિસેંબરની છઠ્ઠી તારીખે નાનાસાહેબે અંગ્રેજો સાથે કાનપુર નજીક આખરી જંગ ખેડી દાઢ્યો. સરકારીન કેમ્પેલના ગ્રેન્ડે નાના સાહેબના લશ્કરને ભગાડ્યું, નાના સાહેબને ન.સત્તા ભોંય ભારે પડી ગઈ. આગળ નાના અને પાછળ મેજર રસેલ એમ નાસભાગ કરતા. ૧૮૫૭ ના એ બળવાના બહાદુર સરદારે સફળતા પેશ્વાની વિધવા, પોતાની પત્ની બાઈ દેવીબાઈ, મોટા ભાઈ બાલારાવ અને (નાના) તાલ્યા ટોપી તથા કેટલાક નોકરચાકરો સાથે તેપાળની વાટ પકડી.

ખીજે વર્ષે વાયુવેગે વાત પ્રસરી ગઈ કે નાનાસાહેબ મેલેરિયાની જિંદગીનો ભોગ બન્યા છે અને તેની સાથે દિંદી સરદારે શૂટકારાનો દમ એન્થો.

પણ નાના “ હેમ ખેમ ” હતો. નેપાળની હદ ઝાળંગ્યા પછી નાના નિશ્ચિંત બન્યો. દેવગઢ આગળ તેને નેપાળના વડા પ્રધાન જંગબહાદૂરનો ભેટો થઈ ગયો. નાનાસાહેબે ફ્રેંચ-મીથી પેશ્વાઓનો એક નવલખો હાર કાઢી જંગબહાદૂરને ભેટ કરી દીધો. આ ભેટની ધારી અસર થઈ. બદલામાં કાશીબાઈ અને અન્ય સ્ત્રીઓને ધનગાર અને રાહરીઆની ઉપજ અર્પણ કરવામાં આવી અને નાનાસાહેબને નાસી છૂટવા માટે માર્ગ મોકળો કરી આપવામાં આવ્યો. નાનાસાહેબ પશ્ચિમને પધે પડ્યા.

*

ધનગારમાં કાશીબાઈ દબદબાથી રહેતી અને કાશીબાઈ, જંગબહાદૂર અને (નાના) તાત્યાના ઝોરમાન ભાઈ બળવંતસિંગ વચ્ચે રચાયેલા પ્રભુચત્રિકોણે કાશીબાઈને જંગબહાદૂરની એ ચઢાવી દીધી. બળવંતસિંગનો પગ કાઢવા માટે જંગબહાદૂરે બળવંતસિંગને માથે સાચોભોટો આરોપ ઝોડાડી કેદખાને નંખાવ્યો. લગભગ આજ સમયે બાળાસાહેબ-નાનાના મોટા ભાઈ-તું અવસાન થયું અને અફવા સાથી ઉડી-કોણે ઉરાડી એ કાંઈ ખબર નથી-પરંતુ જ્વેતજ્વેતામાં હિંદના વીર પુત્રના અવસાનના સમાચાર દેશના એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી પ્રચરી ગયા.

*

તે દરમિયાન તીલાતેલી નામના એક નાનકડા ગામડામાં એક દુકાનદાર રહેતો. જંગબહાદૂર તરફથી તેને છૂપી રીતે વાર્ષિક સો રૂપિયાનો દરમાથો મળતો, તેના ઉપર તે ગુજરાન ચલાવતો. તીલાતેલીનો એ વેપારી એક વખત ઉલ્હા પેશ્વા આશ્રયવાળા દત્તક પુત્ર તરીકે મહાલતો હતો, એક વખતે નવલખ હાર એની કોટે શોભતો હતો, એક વાર બ્રિટિશ સામ્રાજ્યનું નામેનિશાન ખૂંસી નાખવા તેણે તલવાર બંધકી હતી અને એ ગરીબ દુકાનદાર દુનિયાને મન જીવતે મુએલા મનાતા એક વખતના ‘ નાનાસાહેબ ’ હતા. એ બધી વાતની તીલાતેલીનાં લોકોને ક્યાં ખબર હતી ?

દર વર્ષે ‘ શિવરાત્રિ ’ના મેળા વખતે એક અભ્યાગતનો વેશ બધ બીજા યાત્રીઓના ટોળામાં મળી જઈ નાનાસાહેબ ધનગાર આવતો. કાશીબાઈ સૌ અભ્યાગતોને હાથોહાથ દાન કરતી, સૌનાં સુખદુઃખની વાત પૂછતી.

*

આ વખતે પતિપત્નીને એકમેકને બે શબ્દો કહી લેવા દેવાની તક મળી જતી. કાશીબાઈના ધનગાર ખાતેના નાનકડા મહેલમાં હંમેશાં નાનાસાહેબનો પલંગ દાગવામાં આવતો અને નાનાસાહેબની રૂપાની બાજુ પર તુલસીપત્રનો અભિષેક કરવામાં આવતો. એક પછી એક વર્ષો વીતી ગયા. નાનાસાહેબ ધીમે ધીમે બેપરવા બનતો ગયો. તેણે હિંદની વારંવાર એક મુલાકાત લેવા માંડી. કુંભમેળા દરમિયાન નાનાસાહેબ ધણુખરું હિંદમાં જ ભટકતો; અને મૌરહાથ મંડળીના પ્રમુખના કહેવા પ્રમાણે તો ૧૮૮૫ માં, આ મેળા દરમિયાન અદલાબાદમાં નાનાસાહેબ અને તેમણે સાથે બેસી બોજન કર્યું હતું.

*

૧૮૮૫ ની એક સવારે સિમલાની થીતળ ટેકરી પર બિરાજતો હાકેમ, માથે વિજળી પડી હોય તેમ થીજી ગયો. રાજકોટ આગળ નાનાસાહેબની ધરપકડ કરી હેવાના સમાચાર પડી હોય તેમ થીજી ગયો. રાજકોટ આગળ નાનાસાહેબની ધરપકડ કરી હેવાના સમાચાર

વધારે પ્રમાણમાં કૃત્યા કાલ્યા છે. છાત્રાલયો, વીશીઓ, મેળા વગેરે ઠેકાણે તો મહિનાઓ સુધી પડી રહેલો લોટ વપરાય છે. સોના જેવા ધાતુ મિલમાં દગાની લાવવા એટલે ઘઉંને જ નહિ પણ પોતાના અમોલ શરીરને પણ માટી ભેળું કરવા જેવું છે. આ વિષય પર તો નિષ્ણાત વૈદ્યો અને ડૉક્ટરો પણ સહમત થયા છે. ચક્રીનો જીર્ણોદ્ધાર કરવો એ બહુ જ અગત્યનું છે. આ વાત દરેકના ગળે ઊતરવી જોઈએ.

રેંટિયાની તરાક ત્રીજી સંસ્થા છે. રેંટિયા વિષે તો આગળ જતાં ધણી ગીતો ગાવાનાં છે; છતાં પણ આજે મંમલાચરણનો શ્લોક બોલ્યે જ છૂટકો. જૂના જમાનામાં દરેક કુટુંબમાં રેંટિયો ફરતો હતો. એથી “એક રેાટી”ની સાથે “એ લંગોટી”નો સવાલ પણ આપમેળ જ ઉકેલાતો હતો. ગામડાંઓના કારીગરોમાંથી વણકર પણ ખેડૂત કારીગર ગણાતો. ઘરમાં કંતેલું ચતર વણકરને આપી જરૂર પૂરતાં કપડાં વણાવી લઈ વણકરને તે બદલામાં અનાજ મળી રહેતું. આ રિવાજ હવે તફન મરી ગયો છે. રેંટિયાનો ઘરમાં પ્રવેશ થયે ચક્રી અને સુલાનો સવાલ આપમેળ જ ઉકેલે એવો છે. ગામડાંઓમાં લોકોને પેટપૂરતું મળી રહેતું નથી એટલે શહેરોમાં આવવું પડે છે. ફરજિયાત શહેરોમાં આવવાનું જો બંધ કરી શકાય તો આપમેળ જ એવીસ કલાક ચૂલો સળગતો રહે અને ચક્રીના મધુરા સૂરો “ભાતે સંભળાય. ગામડાંઓના લોકોને શહેર તરફ વહેતો અખંડ પ્રવાહ રોકવાની શક્તિ કત રેંટિયામાં જ છે. રેંટિયાની ઘરમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા સ્થાપના થાય તો ચૂલો અને ચક્રી ાટે બીજી દિલચાલ કરવાની જરૂર રહેતી નથી.

ચૂલો, ચક્રી અને ચરખો (રેંટિયો) આ અમારા ત્રણ મૃદદેવતાઓ છે. આ ત્રણોની ઉપાસના-સેવા કરનારાં નર-નારીઓ સદાને માટે ચિર-આનંદ અનુભવશે અને ‘મનુ’ કલ્યાણ થશે. શાંતિ, સંતોષ અને પોષણ પ્રાપ્ત થાઓ !

[મરાઠી “ મધુકર ”માંથી]

બાળક સાથે રમત

જે બાળક સાથે રમી નથી શકતો તે બાળકને કશું શીખવી પણ નથી શકતો. જો બાળક અને શિક્ષક બાળકને કંઈક શીખવવાની કે સારા સંસ્કાર આપવાની ઉમેદ રાખતાં ત્ય તો બાળક સાથે રમતાં શીખ્યે જ છૂટકો છે. આ રમત એટલે બાળક સાથે કાઠું-બાળકું બોલી કાલાં કાલાં કે તેની સાથે અસંસ્કારી છોકરવાદીપણું કરવું, કે ઘોંઘાટ કરી કહેવો તેમ નહિ. કેળવણીની દૃષ્ટિએ આ રમતનો અર્થ એ છે કે બાળક આપણને જોઈને મોઢું સંતાડે કે મન ચોરે કે કંઈ પૂછીએ તો વાત ચોરે એવું તેની સાથે આપણું વર્તન ન હોવું જોઈએ. માત્રાપ કે શિક્ષક પોતાનાં વહીવટ હોવા ઉપરાંત પોતાનાં મિત્ર પણ છે, તેવી તેને ખાતરી કરાવવી જોઈએ. આપણી સાથે દસીને વિનાશકોએ એક મિત્રની માફક જ આપણને હોય તેવું કહી શકે તેવા તેની સાથે આપણે મનમેળ હોવો જોઈએ.

પણ આવા મિત્ર થવાની આવડત આપણા સમાજમાં માત્રાપને નથી અને શિક્ષકોમાં તો નથી જ નથી. પરિણામે અમૃતરૂપી જ્ઞાન બાળકને ઝેર કરીને પીવડાવવામાં આવે છે.

[“ પરધાના ”માંથી]

ગામડાનું બાલમંદિર

આજે આપણું શહેરોમાં બાલમંદિરોનો-મોન્ટેસોરી બાલમંદિરોનો-પવન ખૂબ વાદ્ય રહ્યો છે, અને એ પ્રતાપ આપણાં બાળકોના મિત્ર સ્વ. ગિલુભાઇને આભારી છે. એ પ્રવૃત્તિ જેટલી શહેરોમાં ફૂલી-ફાલી છે તેટલી બહુકે તથી કયાંય ઓછી ગામડાંમાં જવા પામી છે. ગિલુભાઇએ ચકાવેલા બાલ અધ્યાપન મંદિરમાં તૈયાર થયેલા શિક્ષકો તો અનેક હશે, પરંતુ તેમણે ગામડાંને એમના એ શિક્ષણનો પૂરતો લાભ નથી આપ્યો. તેઓમાંના કેટલાક તો કોઇ શહેરના બાલમંદિરના શિક્ષક કે આચાર્ય બની ગયા છે અથવા કોઇ રોકિયાનાં બાળકોના બાલશિક્ષક થઇ ગયા છે. પરંતુ આ શિક્ષણની પદ્ધતિ પાછળ જે ભાવના છે તેનો લાભ આપણા દેશના મોટા ભાગને-ગામડાંને પહોંચા માટે ન મળવો જોઇએ ?

ભણીતા શિક્ષણશાસ્ત્રી અને આમોદ્યારક થી. ભુગતરામભાઇએ નૂતન બાલશિક્ષક સંઘના સંમેલન પ્રસંગે આ વિષયને લગતું આપેલું વ્યાખ્યાન સૈદ્ધાન્તિક રીતે તેમજ વ્યાવહારિક રીતે આપણા ગામડાના બાલદેવોની સેવામાં કેવો સાથ આપી શકે તેનું સરસ માર્ગદર્શન આપે છે. ઇચ્છીએ છીએ શિક્ષક ભાઇઓ એમાંથી કંઈક પ્રેરણા મેળવી પોતાને ત્યાં આમાંથી પોતાથી બનવું કરે. —ત્રી

બાલપૂજની ભાવના આપણી અંદર ગિલુભાઇ જગાડીને ચાલ્યા ગયા અત્યારથી બાળકોનાં માન વધ્યાં છે. તેમને મોટે નામે બોલાવનારા નીકળ્યા છે. તેમની નિરર્થક દેખાતી દિલચાલોના અર્થો સમજવાનો પ્રયત્ન કરનારા અને તેમની કદર કરી ઉત્તેજન આપનારા નીકળ્યા છે, અને તેમાં એક પ્રકારની ભક્તિભાવના સાથે બાળકો પ્રત્યે વર્તવામાં આવે છે.

આ દિલચાલનું એક આડકતરું ફળ એ મળ્યું છે કે સામાન્ય શાળાઓમાં પણ માર વગેરેના ત્રાસ ઓછો થયો છે; ઘરોમાંથી પણ તેવો ત્રાસ ઘટ્યો છે.

રાષ્ટ્રીય દષ્ટિબિંદુ

આપણને કુદરતી રીતે જ ઇચ્છા યાય છે કે બાળક પ્રત્યેની ભક્તિની આ દિલચાલ થોડાં શહેરોમાં જ ન અટકી રહેતાં ગામડાંઓની ઝૂંપડીઓમાં પ્રવેશ કરે. એટલે કે જેમ પ્રાયમિક શિક્ષણનો વિચાર રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ કરીએ છીએ, તેમ બાલશિક્ષણનો વિચાર પણ રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ કરીએ તોજ આપણા આત્માને સંતોષ વળી શકે.

રાષ્ટ્રીય વૃત્તિથી પ્રેરાઇ ધણી વાર મારા જેવાઓ ગામડાંમાં બાલમંદિર કાઢવાં જોઇએ એમ કહેતા રહે છે. પણ શહેરોમાં બાલમંદિરો ચલાવનારા મિત્રો તે સંભળી અકળાય છે. તેમને પોતાના કામ ઉપર એમાં ટીકા જેવું લાગે છે. તેઓ કહે છે: “ બાળક તો જ્યાં જાઓ ત્યાં એકજ છે. શહેરનું બાળક અને ગામડાનું બાળક, રાવનું બાળક અને રંકનું બાળક, એવા બાળક બાળકમાં ભેદ નથી. જે બાળકો અમને મળ્યાં તેમનું અમે કામ કરીએ છીએ. ગામડાનાં બાળકોનાં મંદિરો પણ ભલે નીકળે; અમે તો રાજ થઇશું. ”

ખરી રીતે આમાં બાલમંદિરવાળાઓ ઉપર ટીકા કરવાનો કોઇનો હેતુ નથી હોતા;

આલસેવાની ગંગોત્રી ગિલ્તુલાઇએ વહેવડાવી તેમાંથી રાષ્ટ્રવ્યાપી ગંગા વહેતી થાય એનીજ આ તો ઝખના છે.

બાળક બાળકમાં ભેદ શાથી ?

બાળક બાળકમાં ભેદ નથી એ કથન આપું સત્યું નથી. ઈશ્વરે બધાં બાળકો સરખાં પેદા કર્યાં એટલું તો ખરું; પણ તેના ઉપર દુનિયાના ઝેરી વાયરા વાય છે એથી બધો ભેદ જોમો થાય છે.

ગામડાનું બાળક પણ આ દુનિયામાં આવીને બીજા કોઈ પણ બાળકની જેમ દુનિયાને સમજવા અને તેનો સ્વામી થવા પોતાના પ્રયોગો શરૂ કરે છે. કદાચ શહેરી બાળક કરતાં તે વધારે તીવ્રતાથી પોતાના પ્રયોગો કરે છે. કદાચ તે પોતાના પ્રયોગોમાં શહેરી બાળક કરતાં વધારે સફળ થાય છે. કારણ કે તેને પ્રમાણમાં સાદી વસ્તુઓ સમજવા ઉપર શક્તિ લગાડવાની હોય છે. હું કદ્યું છું કે મારીનું ટેકું કે ઠંકરા, જે સામાન્ય રીતે સામ્ય બાળકના હાથમાં વધારે ભાગે આવી ચડે છે તેનો ભેદ તે વહેલું સમજી લેવું હશે, પણ સેલ્યુલોઈડના રમકડાનો ભેદ ઉઠાવતાં શહેરી બાળકની નાનકડી મતિ છેક જ મુંઝાઈ જતી હશે.

બીજું, બાળકના આ બચપણના પ્રયોગોમાં શહેરો કરતાં ગામડામાં પ્રમાણમાં ઓછાં વિખો હોય છે, એમ પણ મારી કદવના છે. સૌથી મોટું અને સતત આવ્યા કરતું વિખ માખાપ તરફનું જ હોય છે ને ? કારણ કે બાળકના પ્રયોગો તેમની નજરમાં નુકસાનકારક તોફાનો જ હોય છે. મોટે ભાગે તેના પ્રયોગોમાં તે કામની ચીજો તોડફોડ કે બગાડે છે, અને કેટલીક વાર પોતાની જાતને પણ જોખમમાં ઉતારે છે. પણ ગામડાનાં માખાપો પ્રમાણમાં ઓછાં રોકડો કરે છે. બાળકની પ્રવૃત્તિઓ વિષે તેમને સમજણ કે સદાનુભૂતિ જેવું તો કંઈ નથી હોતું; પોતાના ધંધામાંથી બાળકને આખો દિવસ સંભાળ્યા કરવાની નવરાથ તે બિચારોઓ ક્યાંથી લાવે ?

શહેર અને ગામડાંનાં બાળક વચ્ચે તફાવત

બીજું, આસપાસની પરિસ્થિતિ બાબતમાં પણ હું ધારું છું કે ગામડાનું બાળક શહેરી બાળક કરતાં વધારે નસીબદાર છે. આપણું મોટેરાંઓને માટે શહેરી પરિસ્થિતિ વધારે વિવિધતાવાળી હોઈ ચકે છે. પણ બાળકને માટે તેથી કોઈક જણાય છે. ગામડામાં બાળકને રમવા માટે આંગણ અને ફળિયાનો જેવડો વિસ્તાર મળે છે તેવડો શહેરમાં ક્યાં છે ? ત્યાં તો ઘણાં પાંજરાનાં પંખીઓની જેમ નાની ઝોરડીઓમાં દિવસ આળવો પડે છે; બદ્દ બદ્દ તો રમવા માટે ચાલી હોય. ગામડાનાં બાળકોને પચુપક્ષીઓ, પતંગિયાંઓ, વનસ્પતિઓ વગેરે અવલોકન કરવાનું જેટલું મળે છે તેટલું શહેરી બાળકોને ક્યાંથી મળે ?

અ.વાં કારણોને લીધે બાળકોનો પ્રાથમિક વિકાસ શહેર કરતાં ગામડાંઓમાં વધારે સારો થતો હોય એમ માનું છું. ને આખરે ચમકે આની સાબિતી હોય, ને ચપલતા અને પ્રવૃત્તિશીલતા આની સાબિતીઓ હોય, તે આજ માનવાને પૂરતો દેખે છે.

પરંતુ ગામડાના બાળકોના આ પ્રાથમિક વિકાસ ચાર દિવસના ચાંદરજાની જેમ થોડા જ વખતમાં વિલય પામે છે. કુદરત તો વિકાસમાં અનુકૂળતા આપવા તત્પર છે, પણ માણસે આંધેલી વિચિત્ર ચંદ્રયાઓ પ્રજા છે. બાળકના નાના મન ઉપર તેની અચરો ધબ્બી જ માઠી થવા લાગે છે,

કુદરત વિ. માનવ

માણસે એવી સંસ્થાઓ બાંધી છે કે તેમાં થોડાને ભાગે અતિ આરામ આવે છે અને બીજા ધણાઓને ભાગે જાત તૂટી જાય એટલું વૈતરું આવે છે. થોડાઓને ભાગે ન પચી શકે એટલું ભોજન આવે છે; બીજા ધણાઓને ભાગે અતિશ્રમનો ધસારો ભરી કાઢવા માટે પૂરતો ખોરાક આવતો નથી; પૂરતો પૌષ્ટિક તો નહિ જ, પણ પૂરતો જથ્થો પણ નહિ. માની કંતાયેલી છાતીમાંથી બાળકને પૂરું દૂધ મળતું નથી. તેને ઘણું જ વહેંચું ખોરાક ઉપર ચડાવવામાં આવે છે અને તેમાં પણ બહુ જાડાનાં ડાઘાં સિવાય બીજું બાક્યે જ હોય છે. તેથી પાણી વિનાના હોડની જેમ બાળક કરમાય છે. તેની આંખની ચમક આંખી પડે છે; તેની ચપળતા ઊડી જાય છે; ન પચી શકે એવા ખોરાકના ભારથી તેનું પેટ વધી જાય છે અને હાથપગ સૂકાય છે. તેના આંખનાક પેટમાંના કચરાને લીધે ગોળરાં રચા કરે છે. તેના શરીરમાં ગડગૂમડ સદા ફૂટે છે અને ઝટ રુઝાતાં નથી. માબાપને એ બધો કચરો સાફ કર્યા કરવાની પુરસદ નથી, એ આવડત પણ એાછી છે.

પણ એવાં એવાં બાળકોને જે તેમનાં માબાપ પ્રેમથી ઉછેરે છે. તેઓ કંટાળે ત્યારે દીખી લે છે, પણ સામાન્ય રીતે બાળકને પંપાળે છે, બચી ભરે છે, પ્રેમનાં વચન કહે છે. ગરીબાઈ છતાં આંખની ચમક એાલવાતી નથી એવું આજ કારણ હોય એમ લાગે છે.

તે એાલવાવાનું તો બીજું જ કારણ માનું છું. એ સામાજિક કારણ છે. સમાજમાં આપણે કેટલાંકને ઊંચાં અને બીજાંને નીચાં કહ્યાં છે. એ એના એકબીજા સાથેના વર્તનમાં કેવું અસ્વાભાવિકપણું હોય છે તેનું લાંબું વર્ણન કરવાની અહીં જરૂર નથી. મારા એક આમસેવક મિત્રે તે બેઠ ધણી લાક્ષણિક રીતે હમણાં જ વર્ણવ્યો હતો તે યાદ આવે છે. તે એક નાના શહેરના પાદરમાં આશ્રમ નાખી બેઠા છે અને આસપાસની રાંતી પ્રજાની સેવા કરે છે. એમના આશ્રમ પાસે યજ્ઞ સડક પસાર થાય છે. શહેરના ભણેલાગણેલા શ્રીમંત લોકો સંજે સડક ઉપર હવા ખાવા નીકળી પડે છે; તે જ વખતે ગામડાના લોકો શહેરમાં મજૂરી કરીકરીને ઘેર પાછા ફરતા હોય છે. એ વર્ગોની વચ્ચે ભૂરેથૂંડે પણ રામરામનો બ્યવહાર થતો નથી. આ આમસેવક સિવાય કોઈ તેમને એાલાવે નહિ કોઈ તેમની તરફ જુએ પણ નહિ. માણસ માણસ વચ્ચેના બ્યવહારમાં આ અસ્વાભાવિક વસ્તુ ગણાવી લેઈએ, જુએ પણ નહિ. માણસ માણસ વચ્ચેના સ્વાભાવિક બનાવી લીધી છે. પેલા મજૂરોને પણ તે સ્વાભાવિક લાગે છે. આમસેવક તેમને રામરામ કરે, તેમની સાથે વાતો કરે, તેથી તેઓ રાજી જરૂર થાય છે; પણ પેલા બીજાઓ એાલાવે એવી અપેક્ષા તેમને હોતી જ નથી. એ મોટા લોક આપણને ન જ એાલાવેને, એવું હઠાપણ તેમણે રાજના અનુભવથી કેળવી લીધું હોય છે.

એ આશ્રમ બાળકો

પણ આપણે અત્યારે એ આશ્રમ મજૂરોની નહિ પણ તેમનાં બાળકોની વાત કરી રહ્યા છીએ. તેનાં માબાપ જેટલાં ટપલાં હજી તેને પડ્યાં ન હોવાથી તેમના જેવું હઠાપણ પણ તેનામાં કેળવાયું નથી. ધણી વાર પ્રસંગો આવી પડે છે કે જ્યારે મજૂરનું નાનું બાળક અને કોઈ મોટું માણસ સામસામે આવી ચડે છે. તે વખતે બાળક તો સ્વાભાવિક રીતે વર્તે છે; પેલા એ પ્રેમના પેલાની સામે આશ્ચર્યથી આંખે તાકે છે, હાથ લાંબા કરે છે, મલકે છે; પેલા એ પ્રેમના શબ્દો કહેશે, કદાચ તેડશે, એવી આશા કરે છે. પેલા મોટા માણસનું વર્તન તો કરી થૂંકું

હોય છે. એની આંખ, એનો ચહેરો, એના હાથ, પેલા બાળકને માટે શુષ્ક નિર્જીવ રહે છે. જરા પણ જવાબ આપતા નથી; એટલું જ નહિ, એ ટુચ્છ જીવન માટે સરખવલ બાળક પ્રત્યે તે તુચ્છકારની નજર પણ ફેંકે છે. નિર્દોષ બાળક આ અસ્વાભાવિક અને માણસને ન શોભે એવું વર્તન સમજી શકતું નથી. પહેલાં તો તેને એમ જ લાગતું હશે કે “નહિ, મારી સમજમાં જ કંઈ ફેર હશે. લોકોની ભાષા હજી મને સમજાતી નથી. આમ તો કોઈ માણસ વતે જ નહિ !”

પછી તો મુંઝાવું હશે, નિરાશ થવું હશે, દુઃખી થવું હશે, અને આવા ધણા પ્રસંગોને અંતે પોતાના માબાપની જેમ દુનિયાનું ડહાપણ શીખી જવું હશે.

પણ આ ડહાપણ શીખવાની ક્રિયા શું અત્યંત નિર્દય નથી? પેલી આંખની ચમકની વાત હું પહેલાં કહી ગયો. ગરીબાઇ છતાં તેનો તણખો જીવતો હતો. પણ આ ક્રિયામાં તો તે હોલવાઇ જ જતો હશે ?

ગરીબોનાં બાળકો પ્રત્યે, ગામડિયાઓનાં બાળકો પ્રત્યે, મજૂરોનાં અને નોકરોનાં બાળકો પ્રત્યેના આપણા વર્તનનું આ વર્ણન શું મેં વધારા પડતું કર્યું છે ?

આ વર્ણન કરીને હું એટલું જ સચવતા માણું છું કે ગામડામાં બાલશિક્ષણ કે બાલપ્રગ્મની હિલચાલ પહેલાંયાડવાની બહુ જ અગત્ય છે.

આજકાલ ગામડાની વકીલાત પુષ્કળ થાય છે. પણ હું બ્યારે ગામડું શબ્દ વાપરું છું, ત્યારે તે રથજગતચક્ર અર્થમાં વાપરતો નથી. મુંબઈના એક કાર્યકર્તા એક વાર મને પોયબાવડીની બંગીની ચાલીઓ જોવા લઈ ગયા હતા. મેં જોયું કે આ તો લરશહેરની અંદર ગામડું જ પડેલું છે. ચહેરોમયિ ગ્રામસેવા માટે પુષ્કળ અવકાશ છે. કદાચ એ ગંદકી અને એરી હવાથી ભરેલી ચાલીઓમાં જો કોઈ એકનિષ્ઠાથી સેવા કરનાર સેવક હોય તો તે અમારા જેવા ગામડામાં રહેનાર સેવકોની દરોહમાં પહેલો ખેસવાનો લાયક ગણાય.

ગામડામાં આ હિલચાલની આવશ્યકતા

એવા ચહેરો વિસ્તારોમાં જો કોઈ બાલમંદિર ચલાવી બાળકોની સેવા કરતો હોય અને બાળકો પ્રત્યેની ઉપર વર્ણવી તેવી જિતિ ધારણ કરીને તેમ કરતો હોય, તો તેને તો આપણે બધા સૌથી મોટા બાલશિક્ષક તરીકે મસ્તક નમાવીશું. શું તે ચહેરમાં રહ્યો છે એવી ટીકા તેની ઉપર કરવાની હિંમત કોઈની ચાલી શકશે ? નહિ જ. જો કંઈ ટીકા થતી હોય, જો કંઈ ઝંખના સેવાતી હોય તો તે એ જ છે કે આમજનતાના—દેશની ૮૦ ટકા પ્રજાનાં બાળકો કે જેમની આંખનાં તેજ અકાળે વિલય પામી રહ્યાં છે તેમની અંદર આ મહાન હિલચાલનું અમૃત વહેણમાં વહેલી તકે કેમ પહોંચે.

હવે એ અર્થમાં ગ્રામ્ય બાળકો માટે બાલમંદિરો કરવા હોય તો તે કેવાં હોઈ શકે ? હું ધણી વર્ષથી ગામડામાં વસું છું, પણ આ અનુભવ લેવાની તક મને મળી નથી એવું મને દુઃખ છે. ઇચ્છા તો ધણી વાર થઈ છે; પણ મતિ મુંઝાઇ ગઈ છે. ઝાઝા મદત્તનાં છતાં વધારે અવરણનાં કામોમાં જ રોકાવું પડે છે.

અનુભવ છેક લીધો નથી એમ પણ નથી. એ વર્ષ તેવી તક મળી ગઈ હતી. તે વખતે અમે લોકો જેલમાં લાંબો વખત રહી પાછા આવ્યા હતા. ગામડાંની જે જનતા મહાન સ્વરાજ સંગ્રામને પૂરી સમજતી નહોતી પણ તેને અંગે ચર્તા સખતાઈનાં પત્રો

નેતી હતી. તે ઠીક ભડકેલી દશમાં હતી. રેડિયા અને સાળા પણ તેમને બીકતાં કારણ યદ્યપડ્યાં હતાં. તે વખતે મારા સાથી છૂટા થઈ રાત્રીપરજ ગામડામાં રહેવા ગયા. તેમની સાથે મોટાંઓ ફૂંકી ફૂંકીને પ્રસંગ પાડતાં હતાં, પણ આસપાસનાં બાળકો તેમને વીંટળાઈ વળ્યાં. બાળકોને બીક થોડી જ હોય છે ? તેઓ સાપને પણ પકડવા જતાં નથી ?

ત્યારપછી હું પણ છૂટી આવ્યો. અમે વેડછીના કાર્યકર્તાઓએ ભેગા મળી વેડછીમાં જ ધામો નાખવાનો ઠરાવ કર્યો. ત્યાં પણ અમારી પહેલી પ્રવૃત્તિ બાળકોમાં શરૂ થઈ. એને અમે લાડમાં બાલવાડી નામ આપ્યું.

અર્ધા બાળકો બાલમંદિરની વચનાં નહોતાં; તે કરતાં કાંઈક મોટી ઉંમરનાં હતાં. પણ તેઓ હમેશાં નાનાં બૂલકાઓને પણ સાથે તેડી લાવતાં.

ગામડાની ઝૂળનું અર્થશાસ્ત્ર

ગામડાની 'પ્રજ્ઞના અર્થશાસ્ત્ર'નો એક પ્રશ્ન છે. મા કામે જય ત્યારે મોટા છોકરા કે છોકરીને નાનું બાળક સાચવવાનું તે સોંપી જાય છે. એ છોકરા કે છોકરી મોટા થાય ત્યારે તેમને બાળક સાચવવાના કામમાંથી બહતી આપી ઢોર ચારવાનું કામ સોંપવામાં આવે છે. આમ કરે તો જ તેમનો સંસાર ચાલી શકે એવી સ્થિતિ છે. બાળકો સાચવવા માતાઓને જાતે રહેવું પાલવે તેમ નથી; થોડિયાબાપું તેમને કોઈ કાઠી આપે એમ પણ નથી; તે જ પ્રમાણે ઢોર ચાર્યા વિના છૂટકો નથી, ઢોર રાખ્યા વિના છૂટકો નથી, ચારવા માટે માણસ રાખ્યો પોસાય તેમ નથી; એટલા કામમાં ધરનું મોટું માણસ રોકાય તે પણ પાલવે તેમ નથી. એટલે દસ બાર વર્ષની ઉંમરના બાળકનું જ તે કામ થઈ પડે છે. અમારા ભાગમાં તો એ ઉંમરના બાળકને ગોવાળિયો જ કહેવામાં આવે છે. કોઈ ચારવા ન જતો હોય તે પણ ગોવાળિયો કહેવાય.

ધણા નવા નવા ઉત્સાહી સેવકો ગામડામાં આવી ચડે છે. ધણા ઉત્સાહી અને તાજ સરકારી અધિકારીઓ પણ ગામડામાં આવી ચડે છે. તેઓને ઉપરના ગ્રામ્ય અર્થ-શાસ્ત્રની ખબર હોતી નથી. તેઓ નિશાળમાં બાળકોની ભરતી વધારવા લોકોને સાચ વાટીને ઉપદેશ આપવા મટે છે. લોકો બીકથી કે શરમથી ડોકાં ધુણાવે છે; કદાચ એ દિવસ છોકરાંને નિશાળે મોકલે છે અને પેલાં કામો જાતે સંભાળી લે છે અથવા બગડવા દે છે. પણ આપું કેટલા દિવસ સહેવાય ? બળવાન અર્થશાસ્ત્ર જ કાર્યમ રહે છે, અને ઉપદેશ હવામાં ઉડી જાય છે.

એ બાલવાડીનો અભ્યાસક્રમ અમે કંઈ વિદ્વાનો પાસે ધડાવ્યો નહિ.

અમે જાણ્યું કે આ બાળકો સવારમાં બૂખ્યાં આવે છે; માથાપ બપોરે આવી રાધે ત્યારે ખાવા પામે છે. બાળકોની કેળવણી થાઓ કે રખડો, તેમના પેટમાં કંઈક ગરમ ગરમ પડે એ જ પહેલો કાર્યક્રમ હોવો જોઈએ.

બાળકો માટે નારતાની નવી રીત

પણ ૨૦-૨૫ છોકરાઓને અમે ક્યાંથી લાવીને ખવડાવીએ ? નાનપણમાં અમે ઠંકોરજીની આરતી ઉતારીને કહેતા કે " તને આપું ત્યારે હું શું ખાઉં ? " ને એમ કહી તેની પરસાદી અમે ખાઈ જતા. મોટા થયા અને બાળકોને બનાવ્યા તો તેમની પાસે પણ મારે તો એ જ આરતી ગાવાની રહી !

બાલવાડીના આ નારતાનું કે બીજું ખર્ચ આશ્રમના બજેટમાં દાખલ કરવું એ પણ કેમ અને ? તો તો અમે ગાંડામાં જ અપીએ ને ? કોઇને રેટિયો શીખવવાનું કે આપવાનું બજેટ હોય, પણ કોઇનાં છોકરાંને નારતો કરાવવાનું તે બજેટ દુનિયામાં હોય ?

એટલે અમે તો શરમાતા શરમાતા બાળકોનાં માઆપ પાસે ગયા અને દર અઠવાડિયે થોડીક જુવાર કે ચોખા બાળકો સાથે મોકલે એમ તેમને સમજાવ્યાં. તેમાં અમે કોઇ વાર ગોળ અને કોઇ વાર ટીપું દૂધ ઉમેરતા. કંઈક મોટી ઉંમરનાં બાળકો બહુ રસથી નારતો બનાવવામાં મદદ કરવા મંડી પડતાં. ચૂસો સળગાવવો, રાખ ઉકાળવી, પીરસવું, વાસણ માંજવાં, એ બધાં કામો તેઓ બહુ જ આનંદથી કરતાં. છેક નાનાં નાનાં બૂલકાંઓ કામ કરી શકે તેવડાં ન હોય તે પણ બધું રસથી અવલોકન કરે, ઠાવકાં થઇને બેસી જાય અને મંત્ર બોલાય ત્યાં સુધી ધીરજ રાખે.

બાલમંદિરોના અભ્યાસક્રમમાં જેણે નારતો દાખલ કર્યો તે ધણો જ ડાહ્યો માણસ હોવો જોઇએ, એમ આ બાલવાડીના અમારા કાર્યક્રમથી મને વિચાર આવતો.

અમારો તેડાગર

અમારે બાળકોને તેડવા માટે કોઇ તેડાગરને મોકલવું પડતું નહિ. નારતો જ અમારો તેડાગર થઇ પડ્યો. શિક્ષણશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતો આજકાલ હવામાં ઊડ્યા કરતા હોવાથી અમારી મંડળીમાં તેની ચર્ચા પણ થઇ હતી-બાળકો સામે આ રીતે લાલચ મૂકવી એ શાસ્ત્રમાં નિષિદ્ધ તો નહિ હોય ? તમારા જેવાઓના સંબંધના જોરે મેં ચર્ચા કરનાર સાથીઓને ખૂંચા કરી દીધાં.

મેં સાથીઓને સમજાવ્યું કે, બાળકોની શારીરિક અને બીજી આવશ્યક જરૂરિયાતોને પકડીને જ બાલવાડીનો કાર્યક્રમ ધડવો જોઇએ. જુઓને, આ નારતો એક એવો કાર્યક્રમ છે. તેનાથી કેટલી બાળતો વિશે બાળકોનું અભિમુખપણું સ્વાભાવિક રીતે થાય છે. નિયમિત આવવું, રસથી રાંધવું, પીરસવું, ધીરજ અને વ્યવસ્થિતપણું, સંપીને કામ કરવું, એ બધું અમલું આવત ? અને 'ગરજ પાંત્યા પછી વૈદ વેરી' જેવું પણ થતું નહોતું. કારણ કે નારતાનો રસ વાટકી ચટાઇ રહ્યા પછી પણ ઠીક લાંબી વાર ટકતો હતો. વાસણ માંજવામાં, ને કોઇ વાર અનાજ સાફ કરવામાં પણ તે ટકી રહેતો હતો.

ત્યાર પછીના કાર્યક્રમોમાં પણ તેની અસર પહોંચતી હતી. નારતા પછીનો કાર્યક્રમ આશ્રમમાં સંક્રાંતિ કરવાનો અને ઝાડોને પાણી પાવાનો ગોઠવ્યો હતો. કોઇ કોઇ દિવસ એમનાં ધરોમાં પણ એમને લઇને સંક્રાંતિ કરવા જવાનું રાખવામાં આવતું.

નાહવા ધોવાનો કાર્યક્રમ

ગામડાની કોઇ પણ પ્રવૃત્તિમાં તેમ બાલપ્રવૃત્તિમાં સંક્રાંતિ કાર્યક્રમ ધણો આગળ પડતો લાગ બજવે છે. એટલે અમારી બાલવાડીનો આગળનો કાર્યક્રમ નાહવાધોવાનો રાખ્યો હતો.

તમે જેમ માઆપને ચિટ્ટી મોકલી શકો કે બાળકોને સ્વચ્છ અને ટાપટીપથી કપડાં પહેરાવીને મોકલવાં, તેમ અમે કરી ચકતા નહોતા. કારણ ધણી છોકરાંઓ પાસે બદલવાનાં કપડાં જેવું હોતું નથી. તેથી પહેલાં તો પહેરેલાં લૂગડાં ધોઇને ચકવી નાખવાનાં, અને તે સફાતા સુધી નાહવાનું, એમ રાખવામાં આવતું.

આ નાહવાધોવાના કાર્યક્રમને અંગે જ માલુમ પડ્યું કે ગરુમક અને ચાંદનો પ્રશ્ન

પણ સ્વતંત્ર કાર્યક્રમ બનાવવા જેવડો મોટો હતો. હોશીઓના ચોટલા ઝાળવા અને તેમને જૂ-લીઓના ત્રાસમાંથી બચાવવી એ પણ એટલો જ અગત્યનો પ્રશ્ન હતો. એ કાર્યક્રમો ધણી રસિક યશ પડતા હતા. મોટાં છોકરાછોકરીઓ આ બધાં કામોમાં નાનાની સેવા હેથિયો કરવા લાગતાં હતાં.

તે પછીનો કાર્યક્રમ કાંતવાનો. એમને શીખવાને ખાતર કાંતવાનું નહિ, પણ પોતાનાં કપડાં કરવા માટે કાંતવાનું હતું એટલે તેઓ રસથી કાંતતાં.

સામાન્ય રીતે એ બાળકો ચીથરેલાલ રહેનારાં હોય છે. ફાટેલું પહેરવા કરતાં લંગોટી મારવી એ સમ્પત્તાની નિશાની છે, એમ ગામડાના લોકો માનતા નથી. ચીથરા જેવું હોય તોપણ કંઈક લૂગડું શરીર ઉપર નાખવું એ જ તેમને મન સમ્પત્તા છે. હું 'ધાર્' છું, દેશના બધા લાગોમાં એમ જ હશે.

આમાં પણ નારતાની જેમ ખર્ચનો સવાલ હતો જ. રેડિયા અમારી પાસે હતા; કપાસ માબાપ પાસેથી માગી લીધે; વણકરીતું અમે કંઈક ઊંચું કચું; સિલ્કાઈ માબાપે આપી. આમ કરી પાંચઠ મહિને બાળકોને એક જોડ કપડાં ઘઈ ગયાં. અને ત્યારથી ગામનું 'ફળિયું' સ્વચ્છ ટાપટીપવાળાં કપડાં પહેરેલાં બાળકોથી દીપવા લાગ્યું.

લખવા વાંચવા ને ચીતરવા વગેરે ઉપર બહુ ધ્યાન આપી શકાયું નહિ. આ બધી પ્રવૃત્તિ કંઈ અમે થોડા જ કરીએ ? એ તો અમારા સાથીનાં નિરક્ષર પત્ની સંભાળતાં હતાં. તેઓ બાળકોને વાર્તાઓ કહે, ગીતો ગવડાવે, રાસ રમાડે, સૂતર ઉતારતી વખતે ગણતાં થીખે.

ગામડાના પ્રશ્નો

આને કંઈ તમે મોન્ડીસોરી બાલમંદિર તરીકે સ્વીકારશો નહિ; સ્વીકારો એમ હું માગતો પણ નથી. એ કામ જેવું હતું તેવું પણ મેં 'મારું' મુખ્ય કામ ગણ્યું નહીં; કરી ચકું તેમ નહોતું. ગામડાના સમગ્ર જીવનને લઈને તમે ગામડે બેસો તો તમે પણ એને મુખ્ય કામ ન બનાવી શકો. ગામની બેની, ગામના પેટાધંધાઓ, ગામનાં ઢોર, ગામની સંક્રાંતિ, મોટાંઓની ને છોકરાંઓની કેળવણી, ગામલોક પરના જીલ્લો, છેતરામણો, તેમનામાં આવેલાં અશ્રદ્ધા, જૂઠાણું, ચોરી, અનીતિ, તેમનામાં ધર કરી બેઠેલાં બસનો; આ બધા પ્રશ્નો ત્યાં આપણા ઉપર પહેલો દાવો નોંધાવે છે. તે બધાને જે પહેંચી વળવું શક્ય નથી. તેમાંથી મદ્યનિષેધ અને ખાદી જેવાં અતિ આગળ પડતાં બે-ચાર કામો પસંદ કરી લેવા પડે છે. જોકે તે સાથે બીજા પ્રશ્નો સંકળાયેલા હોવાથી તેમને પણ સરવાળે ન્યાય મળી રહે છે.

પણ કોઈ બીજા બધા સજગતા પ્રશ્નો તરફ આંખ મીંચી બાલશિક્ષણને જ જીવનધ્યેય બનાવે તો હું તેને વધાવી લઉં અને સંકળતા છૂંદું. બાલસેવા કરતો તે મોટાઓની સેવા માટેની પૂંજ પણ એકી કરી શકે. કારણ કે પોતાનાં બાળકોની સેવા કરનાર માણસ ઉપર માબાપોની પ્રીતિ કુદરતી રીતે બંધાય છે. બે પૈસા કમાણી વધારી આપે તેવો સેવક લોકોને મીઠો થઈ પડે છે, તે જ રીતે તેમનાં બાળકોની સેવા કરનાર સેવક પણ તેમને જરૂર મીઠો થઈ પડે. ગામડામાં આવનાર બાલશિક્ષકને ગામડાની પરિસ્થિતિમાં શોભે એવું બાલમંદિર

બનાવી લેતાં આવડુ' પડશે. તે મોટે ભાગે મેં ઉપર વર્ણવ્યું છે તેવા પ્રકારનું થશે એમ મારું માનવું છે.

બાલશિક્ષણને તેણે પોતાનું સુખ્ય કાર્ય ગણ્યું હશે એટલે તે એ કાર્યક્રમમાં અવરય વધારે રંગો પૂરી શકશે. તે બાલમાનસનો અભ્યાસી અને બાલશિક્ષણનો કારીગર હશે તો તેને તે દિશામાં નવું નવું સૂચશે.

પણ હાલમાં આપણાં શહેરોમાં બાલમંદિરોને નામે જે ઓળખાય છે તેની નકલ ત્યાં લખ જવા જેવી નથી. લખ જશે તો તે ત્યાં નબળે નહિ. લોકો તમે ઇચ્છો તેટલી શી ભરી શકે નહિ. મુંબઈ-રંગૂના કાળા ઉપર પણ આ કામમાં બહુ આરામ રાખવા જેવી નથી.

બાળકોને તેડી લાવવાની ગાડીઓ તો શહેરોમાં પણ ટીકાપાત્ર થઈ પડી છે, તો ગામડામાં તો તેનું સ્થાન જ ક્યાં? છતાં કોઈ કોઈનાનાં ગામડાંઓમાં બાલમંદિરોની નકલ કોઈ કોઈ ઉત્સાહી ગૃહસ્થો લખ આવે છે. અમારા એક મિત્રને ત્યાં બાળકો બાલમંદિર જેવડાં થયાં ત્યારે ગામના થોડા બાલબંધોને સાથે લઈ બાલમંદિર કાઢ્યું, અને તમારા મિત્રોમાંથી એકને શિક્ષક તરીકે લખ આવ્યા. પણ એ શિક્ષકબાઈ જ થોડા માસમાં સમજી ગયા કે પોતે કંઈક અસ્વાભાવિક પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા છે, અને ત્યાંની દવામાં એમનો છોડ વધવાની આશા નથી. એટલે તે ખસી ગયા અને બાલમંદિર સૂકા ગયું.

x

x

x

એક સૂચના આપી લઉં; કોઈને તે દોઢગદ્દાપણું લાગે તોપણ મને બાળકોના શિક્ષણમાં તેમ જ મોટાંઓના શિક્ષણમાં હંમેશાં એવું લાગ્યા કરે છે કે ઘણી બાબતો જેમાં કેળવણીનાં સરસ તત્ત્વો ભર્યાં પડ્યાં છે, તેનો કેળવણીમાં લાભ લેવામાં આવતો નથી અને તે કામો નોકરોને સોંપવામાં આવે છે.

જાતલેયમાં રસોઈ જેવું રસિક સર્જનાત્મક કેળવણીનાં તત્ત્વોથી ભરપૂર કામ નોકરો ઉપર છોડવામાં આવે છે; શિક્ષકો અને વિદ્યાર્થીઓ મળીને તે કરતાં નથી. તેમ બાલમંદિરોમાં પણ કેટલાં કેટલાં સુંદર અને શિક્ષણનાં કામો આજકાલ નોકરોના હાથમાં ધકેલા દેવાય છે !

છોકરાંઓને તેડી લાવવા કોઈએ જવું એ જરૂરનું છે, એમ માની લઈએ; કેટલું સુંદર અને રસિક એ કામ છે ! શિક્ષક જાતે બાળકોને તેડવા અને મૂકવા બંધ તો તમારું બાલમંદિર કેવું જીવી તરેહનું થઈ જાય એની કલ્પના કરી જુઓ. એક ઘેર ગયા; ત્યાં મોંબાપની બોડે વાતચીત કરી, બાળકને તૈયાર કરવામાં મદદ કરી, તેને આંગળીએ ઝાલી બીજો ઘેર ઉપાડ્યા; આમ દર બાર બાળકોને ફળિયા વચ્ચેથી લઈને બાલમંદિરે ચાલ્યા; વાતમાં કોઈ વાર સંગીત ચાલે, કોઈ વાર કંઈક રસ્તે જોવાનો કાર્યક્રમ રખાય.

શું તમારા સિગરામ કે બસ એ પૈસા ખર્ચાંને કેળવણી જોવા બરાબર નથી ?

પણ તમારે સો-બસો છોકરાંઓને પાંચ સાત માઈલના વિસ્તારમાંથી બેઠાં કરવા છે. અને બે ત્રણ જણાં મળીને તેમને બધાંને પોપટ કરી નાખવાં છે. તેમ કરવું હોય તો 'બસ' વિના છટકો ચલાવો નથી.

આ હિલચાલ મોટા વિસ્તારમાં ફેલાવવામાં પણ એ રીતે આપણે ફાવીએ છીએ એમ હું માનતો નથી. કોષ ચલાક શિક્ષક એ રીતે પોતાનું બાલમંદિર વધારી શકે ખરો; પણ એવા બાલમંદિરનાં બારણાં ગરીબ આમપ્રાપ્ત માટે બંધ જેવાં હોવાથી રાષ્ટ્રીય દષ્ટિએ હિલચાલ વધી શકે જ નહિ.

નાસ્તા વિષે હું શું કહું તે હવે તમે સમજી ગયાં છો.

બાળકોના વાળ, ગૂમર્કા વગેરેના પ્રશ્નો શહેરોમાં પણ નહિ હોય એમ મને લાગતું નથી; સારાં કપડાં નીચે એ ઢંકાયેલું પડયું દશે એમ માનું છું.

સારાં સારાં કન્યા છાત્રાલયોમાં મેં છોકરીઓનાં માર્યામાં જૂનાં બળાં જોયાં છે. કારણ કે માર્યા સાથે રાખવાં એ બહુતર મનાવું નથી, અને શિક્ષકે તે વિષયને પોતાની ફેરજમાં ગણ્યો નથી.

ગામડાના બાલમંદિરના કાર્યક્રમની ધણીજ આછી રૂપરેખા મેં દોરી છે. તેને કંબોવવાની જરૂર નથી એમ માનું છું.

આવું બાલમંદિર ચલાવવા માટે બાલશિક્ષકો મળી શકે ? જો બાલસેવા એ કેવળ વંધીજ હોય તો આ પ્રશ્નોનો જવાબ નકારમાં જ મળશે. પણ હું માનું છું અને આપ તે સાથે મળતાં યશો કે, બાલસેવા એ બીજાં બધાં સેવાનાં કામોની જેમ અંતરની ઊર્મિનો વિષય છે, એ સેવા કરવાની ઊર્મિ જેને ઊડી દશે તે પોતાનાં સુખસગવડનો વિચાર કદી કરશે નહિ; તે આકરામાં આકરી કસોટીમાંથી આનંદ સાથે પસાર યશે, પણ પોતાનું મનગમતું સેવાકાર્ય ક્યાં વિના નહિ જ રહે.

આપણી વિશાળ પ્રજાના સર્વ પ્રશ્નો એવા જ છે. આપણું સ્વાજ્ઞ આપણે ધંધાધરી માણસોથી કદી મેળવી શકીએ નહિ. આપણો ખાદીનો પ્રશ્ન આપણે ધંધાધરી કારીગરોથી કદી છોડાવી શકીએ નહિ. આપણી કેળવણીનો પ્રશ્ન પણ આપણે પગારદાર શિક્ષકોની નિચાળાથી ઉઠેલી શકીએ તેમ નથી. એ રીતે ઉઠેલવા જતાં આપણે ૮ ટકાને પણ પહોંચી વળી શક્યા નથી, અબજ પ્રોટેક્ટને સાક્ષર બનાવવાનું કામ પણ આપણે પગારદાર શિક્ષકો રોકીને કરી શકીએ એવી આશા રાખીએ છીએ, તેટલા તે કામમાં આપણે નિષ્ફળ નીવડીએ છીએ. એજ રીતે બાલશિક્ષણને પણ આપણે પગારદાર શિક્ષકોથી પહોંચી વળી ન જ શકીએ.

તો તે બાલશિક્ષણનો તેમ બીજા કોષ રાષ્ટ્રીય પ્રશ્નોનો ઉકેલ આવવાનોજ નથી, પોતાનાં સુખસગવડ જતાં કરનાર બાલશિક્ષકો મોટી સંખ્યામાં કદી મળવાના જ નથી એવા નિરાશાના ઉદ્ગાર ધણી કાઢશે, આપણાં બધાં રચનાત્મક કાર્યો સામે તેના ઉદ્ગારો કાઢવામાં આવ્યા છે. છતાં તે દરેકમાં આપણે ધીમે પણ મક્કમ પગલે પ્રગતિ કરી રહ્યા છીએ, અને દરેક કાર્ય માટે સેવકો નિત્ય વધતા જતા પ્રમાણમાં નીકળતા રહ્યા છે.

બાલશિક્ષણ એ આપણી પ્રજાનાં જરૂરી રચનાત્મક કાર્યોમાંનું જ એક છે. પૂ. માધી-છાએ તેર પ્રકારનાં રચનાત્મક કાર્યો ગણાવ્યાં છે. તેમાં આ ચૌદમું ઉમેરી શકાય.

[શિક્ષણ અને સાહિત્ય "ના ડિસેમ્બર '૪૦ના અંક પાયા]

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧. તમારી લોકમદદ પુ. સ. સ. મંડળમાં ન મોકલી હોય તો તરત મોકલી આપો.
૨. ત્રિમાસી નિવેદન નવેમ્બર માસમાં ખાતામાં આવી જવાં જોઈએ તે પ્રમાણે તજવીજ જે તે જૂથમંડળોએ ન કરી હોય તો કરી તુર્ત હકીકત મોકલે.
૩. સહકારી યોજના પ્રમાણે આવતી સાલથી અંદાજે બનાવવા માટે તમારા જૂથમંડળમાં પ્રચાર કરી પ્રયાસો શરૂ કરો.
૪. પાવતીઓ તપાસવા મોકલવાની બાકી હોય તો તુર્ત મોકલી આપો.
૫. અંદાજમાં નિયમ પ્રમાણે જે ફેરફાર થયો હોય તે માટે વિનાકારણ લખા-પઠી ન કરો. અને પુસ્તકવાચનનો પ્રચાર સામાન્ય જનતામાં થાય તે માટે તમારાથી બનતું કરો.
૬. પ્રૌઢ શિક્ષણની શાળામાં તૈયાર થએલા પ્રૌઢોને વાચનની વિશેષ અનુકૂળતા કરી આપો.

વડોદરા,
તા. ૬-૧૨-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીય વ્યવસ્થાપક

તકાલે આતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નંબર ૧૪ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

માનદ પ્રચારકોની હકીકત મોકલવા બાબત

રાજ્યના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા માટે દરેક મદાલમાં માનદ પ્રચારકો રાખેલા આ માનદ પ્રચારકો સન ૧૯૩૯-૪૦ આખરે ફેરવા હે; કયા મદાલે કોણ કોણ કામ કરે તેની માહિતી એકત્ર કરી પુસ્તકાલય માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરવાની જરૂર છે. સંબંધ આપી ક મદાલના પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીને જણાવવામાં આવે છે કે, પોતપોતાના મદાલના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા માટે કયા કયા પ્રચારકો દાલ છે તેમના નામ દોહા અને કઠાણા સાથેની હકીકત તેમજ દાલ કામ કોણ કરે છે અને કામ કોણ નથી કરતું તે હકીકત તથા તેમના કામની લાપકી બાબત આ સૂચના પ્રસિદ્ધ થયા પછી આઠ દિવસમાં આ તરફ દરેક મદાલ મંડળના મંત્રી લખી મોકલશે એવી આદા રાખવામાં આવે છે. તારીખ ૩૦ નવેમ્બર ૧૯૪૦.

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીય વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બસામથલ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૧ સને ૧૯૪૦-૪૧

૧૦૭

ક્ર. નં.	વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનારના લખાણની તારીખ	બસામથલ માટે માગણી કરનારનું નામ અને હેતુ	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને હેતુ	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધકામ	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧	૬૧૧૯ ૭૦	૨૩-૮-૪૦	હિંમતલાલ યુનીલાલ શાહ, લાલાબાઈની પોળ, માંડવીની પોળ, અમદાવાદ.	માથુસ	કા. ૪ પ્રમાણે બાલસખા કાર્યાલય અમદાવાદ	૧૯૪૦	૧૬૦	૬૩	કાચી ૦-૬-૦	
૨	—	૩૧-૮-૪૦	રમણલાલ ના. શાહ, તંત્રી આલુન, બાજવાગ, વડોદરા.	આલુન કમિક વાતોમાળાની ચોપડી-ઓનો સટ સાત ચોપડીઓનો	કા. ૪ પ્રમાણે	"	"	૫૦૦	"	૧-૬-૦
૩	૩૮૧૫૩ ૨૦	૩-૯-૪૦	શ્રી. મનુ દ. દવે, ઉપલી શેરી, સિદ્ધપુર.	કાબાકલગી	"	૧૯૩૫	"	૬૬	પાકી ૧-૦-૦	
૪	૩૮૧૫૩ ૬૬	"	"	મનુના રાસ	"	૧૯૩૬	"	૧૬૬	પાકી ૨-૦-૦	
૫	૩૮૧૫૩ ૫૬	"	"	પુષ્પદાસ	"	૧૯૩૪	"	૧૧૨	કાચી ૦-૮-૦	
૬	"	"	"	મનુની ગઝલો	"	૧૯૪૦	"	૫૬	"	૦-૧૨-૦
૭	૩૮૧૫૩ ૨૫	"	"	આમલુવન	"	૧૯૩૨	૨૪૦	૩૬	"	૦-૩-૦

८	क	११७ ३०	३-६-४०	अंभाबास पुराणी, आशुंद.	श्रीभाताळ साहे वार्तावाप	अरविंद शर्मासम, आशुंद	१६०	२०२	पाडी २-०-०
९	क	८८३५ ८४	१०-६-४०	रमणबास नयेभाराम यात्री, अशेलवाड, उमोस.	देव्युव भाईशिंदी	डा. ४ प्रभाषी	"	१०४	डावी ०-३-०
१०	क	११८७ ६२	२-१०-४०	अंभाबास पुःणी, आशुंद.	पुरुषोत्तमो बकिर्तयोगी	अरविंद शर्मासम, आशुंद	"	१३४	डावी १-०-०
११	क	१२६१ ४८	"	शंकरबास सोभाबास भटेस, पुत्रप अम्भापन पांड्याणा, वडाहरा.	नूतन वायनभाणा पहेसो जोपडी	डा. ४ प्रभाषी	"	६६	०-२-
१२	—	—	"	मुनशी छोटसाहय भीन मनामपुरदा शाहीन, शहेर नडादा, मुगसवाडा	हरामते पीर दस्तगीर	"	"	६२	०-५-०
१३	क	७२६५ ६६	"	"	दिदीका छस्ताद यानी दिदीकी पाडसावा	"	१२३४	१३२	" १-४-०
१४	म	१२३४ १२	२-४-४०	बाडत छीताबास पुरेयातमदास, जाली.	श्री बकिर्तप्रकाश बाग १-२	दोभक बाभन नारायणदास पुंभळ, जाली	१६०	४००	पाडी १-८-०
१५	म	१३१ ६३	२४-६-४०	बाई रविशंकर भशि- शंकर जोयावगा, पाहरा.	शांतिसुभा अथवा रघुवीर सुदमा	छोटाबास नरेशोराम भट्ट दत्ता: प्रकाशक डा. ४ प्र.	१६०	३४०	पाडी २-०-०

૧૬ મ	૯૪૬૨ ૨૫	૨-૧૦-૪૦	કૃષ્ણાજી સોમચંદ સંત વિચારના આશ્વાસ, ટૂંકિંગ સુલેશર (વિમેન, વડોદરા	ગૃહજીવનશાસ્ત્ર	દલામ ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૧૦	૩૨૯	કાચી ૧-૮-૦
૧૭	૫૩૨૧ ૨૮	૧૬-૯-૪૦	પંડા નારાયણજી જદુરામ, અક્ષરકુળ, અલકાપુરી, વડોદરા.	શ્રી. સ્વામિનારાયણ ભગવાન	મૂલચંદ આચારામ શાહ પ્રકાશક, ચાંપવળ્યાગ, અમદાવાદ	૧૯૪૯	૮૦	૧૧૩૩	કાચી ૫-૦-૦
૧૮	૯૫૫૧ ૬૮	૨-૧૦-૪૦	સાધુ હરિપ્રસાદજી સ્વામીનારાયણ મંદિર, વડતાલ.	શ્રી. સ્વામિનારાયણ ચરિત્ર ચિંતામણિ	સાધુ હરિપ્રસાદજી પ્રકાશક " ૨-૮-૦	૧૯૩૮	૧૨૦	૭૩૮	"
૧૯	૧૧૨૪૫ ૨૦	"	ચરોતર એન્કુશન સોસાયટી, આણંદ.	હિશોર ચરિત્રમાળા ગુજ ૩ વૃં (પુસ્તક ૧ થી ૧૨)	દા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	"	૪૨૦	ગુજ્જનો ૧-૮-૦
૨૦	૨૩૭૬ ૧૬	૨-૧૦-૪૦	નંવચેતન સા. મંદિર, ભદ્ર, અમદાવાદ.	દલામની પીઝીયા	સ્વ. શ્રી. ગિજ્જભાઈ	"	૧૬૦	૪૦	કાચી ૦-૪-૦
૨૧	૬૭૬૪ ૧૯	૨-૧૦-૪૦	"	દાસમ ચાહસ	દિ. મતલાસ મયંક	૧૯૪૦	"	૪૦	કાચી ૦-૪-૦
૨૨	૬૫૬૪ ૯૮	"	"	હરતાં હરતાં	સોમાભાઈ ભાવસાર	"	"	૪૦	" ૦-૪-૦
૨૩	૫૫૨૯ ૧૧	૨૪-૧૦-૪૦	સ્વેશંકર નરોત્તમદાસ પાઠક, ખત્રીપીળ ભાજવાડા, વડોદરા.	અંતરના દિવડે	દા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	"	૬૪	કાચી ૦-૬-૦

२४	६०५० ८०	२०-६-४०	भूण्णभाष पी. शाह रावपुरा, वडाहा.	वसुन्धरा	डा. ए. प्रभाषी	१६४०	१६०	१८४	१२-८-० पाडी २-०-०
२५	१३३१ ८१	१५-१०-४०	भूण्णभाष भात, ०/० श्री. इक्ष्वाकु आल- भट्टि, नडीआह.	वायवानी भगतो सेठ	"	१६४०	२४०	३२	१२-०-० सटनो
२६	३११४ ८६	२२-१०-४०	भूण्णभाष वसंत- राय त्रिपाठी, ०/० एम. एस. नैन, धीरज सेठ वरुस सामे, राजभेड.	गणवे धूमतो शुभ- राती शण्डेहाय	सर	"	१६०	४४६	१२-४-०
२७	दिन्ही	२३-१०-४०	संभाषक, विद्याविभाग कांकरोली, मेवाड	कांकरोलीका इतिहास	पो. कण्ठमणि शास्त्री, श्री विद्या विभाग कांकरोली	१६६६	८०	१३५	१३-०-०
२८	"	"	"	कांकरोली दिग्दर्शन	श्री नरेन्द्र यमां वि- द्यार्थी श्री विद्याविभाग कांकरोली	"	१६०	२४	०-०-६
२९	"	"	"	श्री द्वारकाधीशको प्राकटययाता	नि. गो. श्री ब्रजभूषणजी महाराज, श्री विद्या- विभाग, कांकरोली	१६६४	८०	६६	१-०-०
३०	"	"	"	संप्रदाय प्रदीपालोक	प्रकाशक श्री विद्या- विभाग कांकरोली	१६६६	१६०	१०४	१२-०-०

क्र.	दिन्दी	२३-१०-४०	'संवाद' विद्याविभाग प्राचीनयातां प्रथम भाग	रहस्य प्रकाश श्री विद्याविभाग कांकरोली	१९६६	२५६	प्राचीन-०-०
३१	"	"	रसिक रमाल	सदर	१९६४	२६२	" १-८-०
३२	"	"	सम्प्रदाय प्रदीप	"	१९६१	६६	प्राचीन-८-०
३३	"	"	प्रतिभार्गीय वेधु- वार्धु' आदिक	सदर	१९६६	४४	" ०-१-०
३४	४०२ ७६	१५-११-४०	रश्मिप्रकाश पा. १	श्री ४ प्रभाषी	"	३६०	प्राचीन-८-०
३५	१२३१ २३ (अ')	२१-११-४०	भावानी भवन पुष्प पहेलु	भृगुलक्ष्मी वाक्त्र रमती रमती, वज्रिणी व्यास भंयावली, गडीआद	१९४०	३२	प्राचीन-२-०
३६	१२३१ २२ (अ')	"	भोवाभोसो रात्रिभार पुष्प २ वृत्त	सदर	"	३६	" ०-२-०
३७	१२३१ २४ (अ')	"	दुं राग भयो पुष्प ३ वृत्त	"	"	२३	" ०-२-०
३८	१६४१ ७६ (अ')	"	रंभावधि पा. १	पद्याल भाषा ८४० श्री भंभय' सदर	१९६१	४७	प्राचीन-८-०

૪૦	૮૯૪૧ ૭૬	સો. સુનાતિ મતોદર કબાડી	રંગાવતી	ખતામ હોલ લેન ગિરગામ, સુખપ	૧૮૬૧	૧૨૦	૪૭	કામી	૦-૮-૦
૪૧	૧૧૬૬ ૧૪	અર્ધવાય	ઝોમી શું ?	પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર	૧૯૪૦	૧૬૦	૩૪૮	"	૨-૦-૦
૪૨	૫૦૪૫ (અ) ૬૦	મથિલાપ પટેલ	બાલકુંબના પોઠો	રાજકોટ પુસ્તકાલય સહાયક સ. મંડળ, વડોદરા	"	"	૭૬	"	૦-૪-૦
૪૩	૭૭૦ મ ૨૦	ગોકુલદાસ દારકાદાસ રાયચુરા.	ફૂલગીતો	સદર	"	"	૫૬	"	—
૪૪	૬૨૩૧ મ ૬૦	ચૂળજીભાઈ બક્ષ,	ભક્તનાં બાલગીતો	મંત્રી પુલચંદ બાલમંદિર નડીઆદ,	૧૯૪૪	"	૬૮	"	૦-૪-૦
૪૫	૫૦૧૭ ૨૭	પ્રકાશાર્પ પટેલ;	જગતના સિતારાલા.	ન. મા. રાવળ વિ- ચાર્યો મંડળ, પ્રકાશન મંદિર, ડો. પંડ્યા અભ્યાસશૃલ, ખાલજી	૧૯૪૦	"	૧૫૮	"	૦-૮-૦
૪૬	"	"	સદર લા. ૨	સદર	"	"	"	"	૦-૭-૦
૪૭	૮૧૫૮ ૨૫	વિદ્યાર્થી.	માર જીવનો	સદર	૧૯૪૨	૧૨૦	૧૨૦	"	૦-૪-૦
૪૮	૧૩૯ ૬૪	શ્રી. ઉપેન્દ્રચાર્યજી	શ્રી સદ્બોધ મંદિર પ્રથમ ગુરુજી	ગોવિંદલાલ ત્ર્યં. ત્રિવેદી બ્યવ. ચારિત્ર્ય મંદિર વડોદરા.	૧૯૩૭	"	૨૦૮	પાકી	૨-૦-૦
૪૯	૬૮૧ ૨૩	કિશોરલાલ ધનરથાન- લાલ મરાઠનાલા.	ગીતોમંથન	નવજીવન પ્રકાશન મંદિર અમદાવાદ.	૧૯૪૦	"	૩૬૬	૫	૧-૪-૦
૫૦	૬૩૧૧ ૬૪	દયારામ બહેચરભાઈ ભદ.	સંલિનું યાન	ડો. જ રાયપુર, મહેરી- વાડ દલેલીની ખાકી, અમદાવાદ.	"	"	૩૬૬	પાકી	૩-૦-૦

પુસ્તકાલય

પુસ્તક ૧૫ મું

[બાન્યુઆરીથી ડિસેમ્બર ૧૯૪૦]

લેખોની અનુક્રમણિકા

અજમાવવા જેવો અખતરો		૧૯૯૫ નું બાલસાહિત્ય	
શ્રી. મલંગયા ઉ. દીવાન	૩૭૪	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૨૦૭
અજમાવવા જેવી એક યોજના		૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય	
—તંત્રીચાનેથી	૨૪૯	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૫૯૪
અનુભવનિતાર		અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ	
{ શ્રી. દિલીપકુમાર પંચોળી,		શ્રી. “ નવીન ”	૬૩
” { શ્રી. મગનભાઈ બા. પટેલ	૨૬૫	કડી મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદ	
{ શ્રી. સોમાભાઈ ગરમડભાઈ		ચોથું અધિવેશન	૬૦૬
” { શ્રી. દિલીપકુમાર મા. પંચોળી	૩૭૩	ખાતાંઓના વડાઓની પરિષદ	
{ શ્રી. રમણલાલ ગો. યાદ		શ્રી. રતિભાઈ અમીન	૧૦
” { શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવે	૪૧૯	આમ પુસ્તકાલયોની માહિતી	
અમરેલી પ્રાંત પુ. મં. ની વા. સભા	૫૬૫	શ્રી. ઉમેશભાઈ મો. પટેલ	૧૨૦
અગ્રગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો		ગુજરાત પુ. પરિષદની કારોબારી	
શ્રી. મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ	૨૯૫	મંડળની પહેલી બેઠક	૧૬૭
આટલું તો અચૂક કરો જ.		આમ પુસ્તકાલયોના ધામકાજ પર	
—તંત્રીચાનેથી	૪૦૯	એક દૃષ્ટિપાત	
આવતી રજાઓના દિવસોમાં કરવા		રા. બા. ગોવિંદભાઈ દેસાઈ	૨૫૧
જેવું કામ		અંધપાલ માટેનું કતવ્યપંચક	
—તંત્રીચાનેથી	૨૦૫	શ્રી. દિલીપકુમાર મા. પંચોળી	૩૭૩
આજના યુગમાં પુસ્તકાલયોની અગત્ય		અરોતર છાત્રાલયમાં ઉત્તરવાયેલી સ્વ.	
ડૉ. પી. એમ. જોષી	૪૧૧	અમીન સા. ની પ્રથમ સંવત્સરી	૭૧
ઉમદા વાચનમાં જીવનઉન્નતિ		બગતાં જૂથ મંડળો	૪૨૬
શ્રી. બાપુજી દિનયાદ વજીદદાર	૩૬૯	જૂથ પુ. મંડળની સભાઓ	૨૭૮
એક ગુજરાતી પ્રકાશકનું અવસાન		તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ	
—તંત્રીચાનેથી	૧૯૬	શ્રી. નરાયણ પુ. મુખડીઆ	૨૫૦
એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી: ડરબન		નવસારી પ્રાંત પુ. મં. ની વા. સભા	૫૬૧
શ્રી. ગોવિંદજી નિજાભાઈ	૨૫૬		

નવીન ફાલ ૩૨, ૮૫, ૧૩૦, ૧૮૬, ૨૩૮,
૨૭૨, ૩૮૭, ૪૩૭, ૫૨૨, ૬૨૨
નિરક્ષરતાનિવારણમાં વિદ્યાર્થીઓનો સાથ
શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ ૪૯૬
પત્રો શરૂ થયાની માહિતી ૪૭, ૧૦૦,
૧૪૯,

પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ

શ્રી. રતિભાઈ અમીન ૫૯

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવનું

શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ૬૧, ૧૦૯,
૧૫૬, ૨૬૨

પહેલી પુણ્યસ્મૃતિ

શ્રી. કાકા કાસેલકર ૬૯

પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો

પ્રો. અ. ક. ત્રિવેદી ૬૦

તક ખરાબ કરવાના કીમિયા

શ્રી. કાન્તિપ્રસાદ લા. ત્રિવેદી ૪૧૩

પુસ્તકપ્રકાશનની કળા

શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ૪૧૪

પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર

શ્રી. ગ્રં. દિ. વાકનીસ ૩૦૨

પુસ્તકપરિચય

મ. પ્ર. વ્યાસ, ના. ચં. દીવાનજી, ચં. સો.

પટેલ, “દ્રષ્ટા”. લ. વૈષ્ણ. ૨૧, ૭૮, ૧૨૩,

૧૭૦, ૨૨૫, ૨૬૮, ૩૨૫, ૩૭૭, ૪૨૭,

૫૭૩, ૬૧૪.

અણ્ણો ૨૨૭, અન્નપૂર્ણાનું મંદિર ૧૭૬,
અમર આશા લા. ૧-૨ ૨૫, અલકા ૮૦, અમન-
ચમન ૮૪, અદંકાર ૨૧, આત્માનાં તેજ ૧૨૩,
આપણો આર્થિક પ્રશ્ન ૩૨૬, આપદર્શ ૧૭૧,
આરાધના ૧૭૦, આરામ (દીપોત્સવી અંક ૧૯૯૫)
૨૬, આરામ જન્માષ્ટમી અંક ૪૩૬, આરામ દીપો-
ત્સવી(૧૯૯૬)અંક ૫૮૩, આંખ અને ચશ્મા ૨૩૬,
ઈન્કમેટેક્સ સંબંધી ભારી વાતચીત ૨૩૫, ઇન્દ્રધનુ
૧૭૦, ઇન્દ્રિયાણે ઉસ્માની અથવા તુર્ક બિલાફતની
ઉપલપાયલ ૧૭૮, એક ધર્મયુદ્ધ ૩૩૪, એમાં શું ?

૪૨૬, એશિયાની ભીતરમાં ૨૨૬, એશી દિવસમાં
પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા ૪૩૧, ઉત્ક્રાંતિકા ચાને વલ્લુધર્મ-
સમીક્ષા ૨૩, ઓતરાતી દિવાલો ૧૭૩, ઓપરેશન
કોનું અને ખીજ વાતો ૪૨૭, અંતરને દિવડે ૧૭૪,
ક્યાકલગી ૧૭૬, કમાલ આતા તુર્ક ૧૨૬, કલગી
૩૩૨, કલંકશોભા ૩૨૮, કલંકિત ૮૧, કલ્યાણ
(સાધનાંક) ૪૩૬, કલ્યાણિકા ૫૮૨, કળાસંગ્રહ
લા. ૧ લો ૨૪, કારમલનનાં કાળો ૧૮૩, કિરોર
ચરિત્રમાળા-ગુચ્છ ત્રીજો ૨૨૬, કુમાર ૨૦૦ મો
અંક ૪૩૫, કુસુમ ૮૪, કુંવરભાઈનું મામેરું ૩૩૪,
કુંદકુંદાચાર્યનાં ત્રણ રત્નો ૩૮૦, કૃત્યગીતો ૨૬૮,
કેતકીનાં પુષ્પો ૫૩૬, કૃષ્ણકાન્તનું વીલ ૧૨૬,
ખડાચતામિત્ર રજતઅંક ૩૦, ખમા બાપુ ૨૩૩,
ખરી કેળવણી ૧૮૨, ગજવે ધૂમતો ગુજરાતી
સાબ્દકોષ ૬૧૬, ગીતાબોધ ૬૨૦, ગાંધીવ ૫૮૬,
ગાંધી વિચાર-દોહન, ૩૩૩, ગુણસુન્દરી (દીપોત્સવી
અંક) ૫૮૬, ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત
ઇતિહાસ લા. ૨ ૩૨૮, ગુજરાતી (દીપોત્સવી અંક
૧૯૯૫) ૨૮, ગુજરાત સાહિત્ય સભાની કાર્યવાહી
૧૯૩૮-૩૯ ૧૮૦, ગીતરજની ૩૮૬, ગોદાન
(ઉત્તરાર્ધ) ૮૨, ગોળાભારતી મુસાફરી ૩૮૩,
ગંગલદરી ૪૩૪, ગ્રામ ભજન મંડળી ૬૨૦,
ગ્રામોદ્ધાર પ્રવૃત્તિ ૧૭૪, ગ્રામોત્તતિ ૧૮૧, ગૃહત્યાગ
૩૨૫, ધરધરાણું અને મનોહર ૫૭૬, ચરિત્રહીન ૨૫,
ચારણ (દિંદી-ગુજરાતી ત્રિમાસિક) ૨૭૧, ચાલણ-
ગાદી (નાની-મોટી ભેગી) ૨૨૫, ચિત્રમય જગત
૧૮૫, ચિત્રશ્રેણી ૪૩૩, ચંદ્રલોકમાં ૫૮૦, છબિ
૪૩૨, છીપલાં ૩૩૨, છલ્લો ફાલ ૩૩૫, જય
સોમનાથ ૫૭૩, જગતનો વાવ ૩૮૩, જગતની
મહાન જ્યોતિઓ-૧૭૫, જનેવા ૩૮૬, જ્યોતિ-
વ્યાખ્યાનો ૨૩૫, જપાનની રમણી ૭૬, જોડણી
માટે ખિસાકોષ ૬૨૦, જીવન-વિકાસ ૪૩૬, જીવનનું
ઝેર ૬૧૫, જીવનસરિતા ૩૨૭, જુદું અને કેવળી
૭૮, જેન તત્ત્વજ્ઞાન ૧૮૪, જંગે ચરમકું ૪૩૩,
ટાઈટ્લેટ્સની નીતિકયાઓ ૩૩૧, તલ્લુખા ૬૧૮,
તલ્લુખા (સંગ્રહન અંક) ૨૩૭, તલ્લુકીયારો ૫૩૩,
તેજભાષા ૩૮૫, ત્રિમેટો ૨૭૭, ત્રીજો ચોપડી ૩૩૧,
થોડાંક ચિત્રદર્શનો ૧૧૬, દર્શનિકા ૬૧૬,
દાલચિવડાનું હારચહ્દતર ૪૨૪, દાયકે દય વર્ષ
૩૨૬, દોડિયો (નવલિકા અંક ૧૯૯૫) ૩૦,
દોડિયો (નવલિકા અંક ૧૯૯૬) ૫૮૪, દુર્ગો

૧૧૪, કુર્ગેશનંદિની ૨૨, કુહાની ૨૨૪ ૨૨, દંભી. કુનિયા ૨૨૬, ધ રેટારી ઓફ માથ એકસપેરિમેન્ટસ વિથ ટુથ ૩૩૩, નવચેતન ૩૦, નવચેતન નવવર્ષિક ૧૮૫, નવચેતન (રંગભૂમિ અંક) ૩૩૮, નવચેતન (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૫, નવસોશાટ્ર (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૪, નવી નવાઇઓ ૫૭૧, નારી હૃદય ૫૭૫, નવી વહુ (શિષ્ટ પરિચય) ૧૨૪, નિત્યસંદેશ ૨૨૬, નિબંધ સમુચ્ચય અને પત્રવેપન ૩૩૫, નિસર્ગોપચાર (સા. તુ ચાલિક) ૬૧૭, નિસર્ગોપચાર સર્વસંગ્રહ ભા. ૨ ને ૬૧૮, નોતિવરંગિણી અથવા બોધદાયક ગ્રંથ ૮૩, નૂતન વાચનમાળા: પહેલી ચોપડી ૨૩૧, નોકા (વાર્ષિક અંક) ૧૮૫, પગદંડી ૨૨૭, પગ-દીવાની પછીતેથી ૩૩૦, પત્રગીતા ૨૩, પચિકના પત્રો ૮૩, પથેર પાંચાલો ૪૩૮, પરપૂયા પહેલાં ૩૭૬, પદ્યકાવ્યો ૫૮૧, પારકાં જલ્દયાં ૪૨૭, પુત્રજન્મ ૫૭૬, પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત ૨૩૬, પુરાણની બોધક બાળવાર્તાઓ ૭૯, પૈસા પ્રાપ્ત કરવાની સર્વોત્તમ કલા ભા. ૨ ને ૩૮૪, પ્રગમિત કેસરી (મહાસભા અંક) ૧૮૫, પ્રણયપદ્ધતિ ૨૩૨, પ્રભાત (દીપોત્સવી અંક ૧૯૯૫) ૩૦, પ્રવાસી (મહાસભા અંક) ૧૮૪, પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા ૮૩, પેટોટનું અદર્શ નગર ભા. ૨ ને ૩૮૧, ફાળસ ગુજરાતી સભા મહોત્સવ ગ્રંથ ૨૩૧, ફુવારો ૩૩૧, બાલકજ્વળા પાઠો ૬૧૬, બાલજગત (વાર્તાઅંક) ૨૭૧, બાલજગત (પ્રવાસઅંક) ૩૮૬, બાલવાચનમાળા ૧૭૧, બાલસભા (દાર્શનિક) ૩૮૬, બાળક ૮૬, બાળકોર જ્ઞાન ૨૨૮, બિચોરી પહાડ ૨૩૩, બિચ-નેસ ગાઇડ ચાને વેપારી ભોમિથો ૨૬૮, બીડેલાં દ્વાર ૧૮, બે ધડી મોજ (દીપોત્સવી અંક ૧૯૯૫) ૨૯, બેઝિક ઇંગ્લીશ લાપાસેલી: ભા. ૩ ને ૨૭૦, ૧૧ બોધક સંવાદો અને શ્રીકૃષ્ણ ચરિત ૭૯, બ્રહ્મ-ચર્ચ અને કાર્યાકરણ ભા. ૧ લે ૨૨૮, બ્રહ્મચર્ચ મીમાંસા ૫૭૭, ભદ્રંભદ્ર ૧૨૪, ભરદિરિયે ૩૩૨, ભારતસેવક ગોખલે ૧૭૨, ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર ૩૨૬, મધુરજની ૩૨૮, મહાત્મા એમસંનના નિબંધો ભા. ૧ લે ૧૮૧, મહાત્મા ગાંધી (અંગ્રેજી) ૮૨, મહાવીર સ્વામીનો અંતિમ ઉપદેશ ૨૩૬, મહાસભા અંક ૧૮૪, મહાગુજરાત ૫૮૪, મનોમુકત ગ્રંથ ૪થો ૩૮૦, મહાસભાનાં ગીતો ૬૨૧, માર્ગ ગામડું ૧૭૨, માડી તારે બોલે ૨૭૪, મૃત્યુચોક્તિ

અમૃત-દૂધ ૨૨૮, માણસ ૪૩૩, માનવીનું આરોગ્ય ૨૬૯, મારા વિના નહિ ચાલે ૩૭૮, માર્ગ જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર ૨૨૭, મોહાના આજ્ઞા ૧૭૪, મોહાના મહમદઅલી ૬૧૬, મુસોલિની ૧૨૬, ૧૮૩, મુંબઈ સમાચાર (દીપોત્સવી અંક ૧૯૯૫) ૨૬, મું. સ. (દીપોત્સવી અંક ૧૯૯૬). પંડે, મંગળ પ્રભાત ૬૨૦, મંજુર્વા ૧૭૧, યુગચિત્ર ૧૭૩, યોગદાસ ૩૮૦, યોગસાધનના પાયા ૩૮૪, યોગ દાએટ ઇન હૃદય એન્ડ કિડની ૬૧૭, રમે વહેમાતા ૨૨, રસિકલાપ ભા. ૧ લે ૪૩૦, રસમૂર્તિઓ ૩૭૭, રસિકાના રાસ ૮૪, રાજમોહન ૨૭, રાજરાણી ૩૭૭, રાજની રાણી ૨૩૪, રાત પડતી હતી ૩૮૬, રામજીનો ખર્ચનો ૧૭૩, રાષ્ટ્ર-પતિ સુભાષ બોઝ ૨૪, રાસજયોતિ ૩૮૫, રેખા ૩૩૮, ૫૮૨, રૂપેરી દાદીવાળા બાળક ૧૨૮, રૂપી-આનો વરસાદ ૧૨૮, રૈલવેના મુસાફરો માટે ઉપ-યોગી ધારાધોરણ ૧૨૬, રંગસ્તવન ૨૩, લાવણ્ય ૧૭૭, વન વનની વેલી ૫૭૫, વર્ધા શિક્ષણ યોજના ૩૭૪, વરતું સંગીત ૧૨૮, વહેમી ૫૭૬, વળામણાં ૧૨૫, વાઇલુની બોડમાં ૩૩૦, વાધની બોડમાં ને બીજા વાતો ૩૩૨, વાતોનાં વડાં ૧૨૫, વાતોમાં બોધ ૨૨, વાત્સ્યાયન કામસૂત્ર ૨૧, વાંચવાની મજા ૫૮૧, વિચારનીચિ ૧૬૫, વિવેચના ૧૨૬, વીણા (હિંદી-દાર્શનિક) ૨૭૧, વૈશાખ-ચિંતામણિ ૨૩, ચારદા (લોકસાહિત્ય અંક) ૩૩૩, (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૫, શિષ્ટ સાહિત્ય પત્રિકા ૩૧, શુભ સંગ્રહ ભા. ૬ મો ૬૨૧, શેક્સપિયરનાં કથા-નકા ભા. ૧-૨ ૨૩૪, શોધો અને જાણો ૧૨૮, શોમના ૩૩૬, શોર્મનાં તેજ ૬૧૬, શ્રી એકનાથ ચરિત ઓર શ્રી નાથ વાણીમા પ્રસાદ (હિંદી) ૩૮૨, શ્રી કાન્ત ભા. ૧-૨ ૫૭૭, શ્રીકૃષ્ણપ્રણીત ચિત્રલહરિ ૩૩૬, શ્રીમદ્ભગવત ૧૭૨, સફરનું સમ્ય ૩૩૦, સત્યના પ્રયોગ અથવા આત્મકથા ૩૩૩, સર્જન અને ચિંતન ૭૮, સતાર ભજનામૃત ૧૭૫, સમગ્રેષી મંગલદરિ ૪૩૪, સમિષ ૬૧૮, સર્વોદ્ધાર ૩૧, સારી રીતભાત ૬૧૬, સાહિત્ય ૩૭૭, સાહિત્ય અને પ્રગતિ ૩૨૫, સાહિ-ત્યદર્શન ૨૬૧, સાહિત્ય અને વિવેચન ભા. ૧ લે ૩૨૮, સુબોધ કથાસાગર ૧૭૪, સુરેખા ૧૨૭, સુભાષ ૪૨૬, સુભાષિત પદ્યરતનાકર ૩૮૩, સુવર્ણ-મોહિની ૩૮૫, સુમન સોરભ ૨૨૬, સુશીલાના

પત્રો વા. ૧ લો ૧૮૩, સોમનાથની સખાતે ૧૭૮, સોશીયટી શક્તિઓ ૨૭૦, સૌભાગ્ય ૩૮૫, સંતનાં સંસ્મરણો ૨૬૬, સંદેશ (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૩, સંભાવિત સુદેશાલ ૬૧૫, સંહાર ૪૩૧, સ્મરણ-યાત્રા ૨૨૫, સ્ત્રીજીવન ૩૧, સ્ત્રીબાધ-નવલિકા અંક ૮૬, (૧૦૦૨મો અંક) ૨૭૧, સ્ત્રીશક્તિ (સ્ત્રીધૃષ્ટાંક) ૪૩૬, (દીપોત્સવી અંક) ૫૮૫, સ્વાધ્યાય (પ્રથમ અંક) (કે. દિ. કામદાર) ૧૭૬, સ્વાધ્યાય (ડૉ. હરિપ્રસાદ) ૫૭૮, હસતાં બાળ ૧૨૮, હાથીની વાતો ૮૪, હિંદુસ્તાન-પ્રભાવિત્ર (દીપોત્સવી અંક) ૨૮, હું રાત્રી હોઈ તો ૧ ૩૩૫, હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર ૧૭૬, જ્ઞાનવાદિકા ૨૫, જ્ઞાનવિલાસ ૮૩.

પુસ્તકપસંદગીનું પ્રમાણ

—તંત્રીસ્થાનેથી ૧૫૧

પુસ્તકપ્રકાશન પર સુદ્ધની અસર

શ્રી. છો. મા. કામદાર ૪૯૬

પુસ્તકાલય પર્વણી

તંત્રીસ્થાનેથી ૫૩, ૧૦૩, ૧૧૫, ૧૬૦

પુસ્તકાલયમાં પગ મૂકતાં (કાવ્ય)

શ્રી. હિંમતલાલ સુ. શાહ ૧૦૪

પુ. સ. સ. મં. લિ. ની બહેરાત નં. ૨

૨૦૦, ૫૨૭

” ” ” નો ૧૬૩૯-૪૦ નો

હેવાલ ૪૪૬

” ” ” ની વાર્ષિક સલામત

કરાવોની ટૂંક નોંધ ૫૨૧

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો ૨૨૧

પુસ્તકાલયો અને આપણે

શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલ ૧૦૫

પુસ્તકાલયો અને આપણી ફરજ

શ્રી. મૃગશંકર સો. જોષી ૬

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ: આર્થિક અગવડો

શ્રી. મણિભાઈ દિવેદી ૧૪

પુસ્તકાલયોની તપાસણી ૪૩, ૬૫, ૧૩૮,

૧૬૬, ૨૪૫, ૨૭૬, ૩૪૮, ૩૬૫,

૫૬૫, ૬૨૪

પુસ્તકાલય નોંધ ૪૪, ૬૬, ૧૩૬, ૧૬૮,

૨૪૬, ૨૮૦, ૩૪૬, ૩૬૪, ૪૪૪,

૫૨૫, ૫૮૬, ૬૨૮

પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચનાઓ, પટહુકમો

વગેરે ૭, ૧૫, ૨૪, ૨૮, ૪૬, ૫૬,

૬૩, ૬૫, ૧૬૧, ૧૬૭.

પુસ્તકોના દુરમનો

શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ૪૧૭

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી ૪૬, ૧૦૧,

૧૪૮, ૧૬૬, ૨૮૭, ૩૫૫, ૪૦૩,

૫૨૩, ૫૬૨, ૬૩૩

પુસ્તકો અને ગ્રંથમાળાઓ

શ્રી. નારાયણ પુ. સુખડીઆ ૨૫૪

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ ૩૩, ૮૭, ૧૩૨,

૧૮૭, ૨૩૬, ૨૭૩, ૩૪૧, ૩૮૮

પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો

શ્રી. બાબુભાઈ ઇ. દેસાઈ ૪૮૬

પંદરમા પગથિયે

—તંત્રીસ્થાનેથી ૧

પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચના

શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો. પરીખ ૧૧૪

પ્રત્યોત્તરી

શ્રી. હમેદભાઈ મો. પટેલ ૬૭, ૧૨૨, ૫૩૭

પ્રાંત પુ. મંડળની સલામતો ને હેવાલો ૫૪૧

પ્રૌઢ શિક્ષણનો પાયો

શ્રી. જયશંકર પો. કાકુર ૫૫

પ્રૌઢ શિક્ષણ અંગેની ફિલ્મ ૪૪૩

પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓ માટે

—તંત્રીસ્થાનેથી ૫૬૩

બાળકો અને પુસ્તકાલ

મલગથા લ. દીવાન ૧૬૬

બાળકોના વાચનનો વિવેક

શમ ૩૭૫

બરપૂર બરેલી ઇસ્વરી બક્ષિસ

પ્રો. સાલેગાંવકર ૧૫૩

મહાલ પુ૦ મંડળો અને જૂથ મંડળોએ
જાગવાની જરૂર
—તંત્રીસ્થાનેથી ૫૩૩
મહાલ પુ૦ મંડળોની સભાઓ ૧૧૯,
૨૨૪, ૪૨૨, ૪૪૨, ૬૨૧
મારો પટનાનો પ્રવાસ
શ્રી. ઉમેશભાઈ મો. પટેલ ૨૫૮
માસિકો મળ્યા તારીખ ૩૭, ૮૯, ૧૯૧,
૧૩૪, ૨૪૧, ૨૭૪, ૩૪૩, ૩૯૦,
૪૩૮, ૫૨૪, ૫૮૮, ૬૨૩
રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદનાં થોડાંક સ્મરણો
મળ્યાલ ૬ મહેતા ૧૬
રૂપિયા ૫૦) સુધીના અંદાજો
શ્રી. ઉ. મો. પટેલ ૧૬૧
વડોદરા રા.પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા ૫૦૩
" " " ૧૯૩૬-૪૦
" " " નો હેવાલ ૫૦૫
વડોદરા રા. પુ. મંડળની બહેરોતો ૫૦,
૨૦૧, ૩૫૨, ૩૯૭
વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં
ના. વાઈસરોય સાહેબ
શ્રી. ઉ. મો. પટેલ ૭૪
વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી
ના. ચં. દીવાનજી
૨૦૨, ૨૪૭, ૨૯૦, ૩૫૬, ૪૦૫,
૪૪૮-૨, ૪૪૮-૪, ૫૨૬, ૬૩૪
વાર્ષિક નિવેદનો અને અંદાજપત્રો
ઉ. મો. પટેલ ૩૧૫
વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ વ્યક્તિઓ
મહનકુમાર મહુમદાર
નર્મદાશંકર વ્યાસ ૧૧૧
વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહશાળા
શ્રી. જુગતરામ દવે ૨૬૩
વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષકોની ફરજ
વકીલ ઠાકોરભાઈ જો. શાહ ૩૬૮
વીસનગર મહાલ પુ. મંડળની
પ્રતિનાવલિ ૨૮૮

વર્તમાનપત્રો વિષેની અવનવી વાતો
છોટાલાલ મા. કામદાર ૩૬૪
શિષ્ટવાચન ૧૭ મી પરીક્ષાનું
પરિણામ ૧૪૨
શિષ્ટવાચનનો પરીક્ષાપત્ર ૩૯૬
શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા ૪૪૬
શું વાંચશે ? ૬૦, ૧૬૨, ૨૪૨, ૨૭૫,
૩૪૪, ૩૯૧, ૪૩૯
શ્રી. લ. ના. સા. પુ. વાલમમાં સ્વ. અમીન
સા.ની છળીનું અનાવરણ ૧૧૩
શ્રી. વાકનીસ સા. સાથેનો વાર્તાલાપ
શ્રી. કલ્યાણરાય ન. જોષી ૫૩૪
શ્રીમદ્ભાગવત
શ્રી. હરિપ્રસાદ હ. ત્રિવેદી ૩૬૬
શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારક ફંડ
સત્તરમી શિષ્ટવાચન પરીક્ષાનો પ્રશ્ન-
પત્ર ૬૮
સદા યાચું (કાવ્ય)
ધૈર્યચંદ્ર ૨. જુદ ૧૦૪
સન ૧૯૩૬-૪૦ ના પુ. શિક્ષણવર્ગો ૨૮૪
સામયિકોની પસંદગીનું ધોરણ
—તંત્રીસ્થાનેથી ૨૬૩
સહકારી બજેટની યોજનાનો અમલ કરો.
—તંત્રીસ્થાનેથી ૩૬૧
સ્વ. મોતીભાઈ અમીનના તૈલચિત્રના
અનાવરણ પ્રસંગો ૨૧૭
સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું
શ્રી. છો. મા. કામદાર ૩૦૦, ૩૬૨, ૫૦૧
સા પુ. સેવાસીના મકાનની ઉદ્ઘાટન-
ક્રિયા ૧૬
સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મા. ફંડમાં
બરાચેલી રકમો ૪૩, ૩૯૮
સંસ્કૃતિનાં પોષક: પુસ્તકાલયો
શ્રી. સીતારામ મહારાજ ૩
જ્ઞાનવાટિકા (કાવ્ય)
ધૈર્યચંદ્ર ૨. જુદ ૧૦૮

લેખકોની અનુક્રમણિકા

અ. ક. ત્રિવેદી (ડ્રા.)

પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો

૬૦

ઉમેદલાઈ મો. પટેલ

પ્રશ્નોત્તરી ૬૭, ૫૩૭, વડોદરાના મધ્ય-
વર્તી પુસ્તકાલયમાં ના. વાંઘસરોય સાહેબ
૭૪, ગ્રામપુસ્તકાલયોની માહિતી ૧૨૦,
શ. ૫૦) સુધીનાં અંદાજે ૧૬૧, મારો
પટનાનો પ્રવાસ ૨૫૮, વાર્ષિક નિવેદન
અંદાજપત્રો ૩૧૬, નિરક્ષરતાનિવારણમાં
વિદ્યાર્થીઓનો સાથ ૪૯૬

ઉમિયાશંકર લ. દવે

અનુભવનિતાર

૪૧૯

કલ્યાણુશય ન. જોષી

શ્રી. વાકનીસ સા. સાથેનો વાર્તાલાપ ૫૩૪

કાકા કલેલકર

પહેલી પુણ્યસ્મૃતિ

૬૯

કાન્તિપ્રસાદ લા. ત્રિવેદી

પુસ્તક ખરાબ કરવાના કીમિયા

૪૧૪

કૃષ્ણલાલ મો. પરીખ

પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચનાઓ

૧૧૪

ગોવિંદભાઈ હા. દેસાઈ (રા. બ.)

ગ્રામ પુસ્તકાલયોના કામકાજ પર

એક દષ્ટિપાત

૨૫૧

ગોવિંદજી નીછાભાઈ

એમ. કે. માંધી લાયબ્રેરી-ડરમન ૨૫૬

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરદેશી સાહિત્યચર્ચાનું ચોક્કું અવનવું

૬૧, ૧૦૯, ૧૫૯, ૨૬૨, ૩૦૦, ૩૬૨,

૫૦૧, ૧૯૯૫ નું બાલસાહિત્ય ૨૦૭,

૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય ૫૯૪,

વર્તમાનપત્રો વિષેની અવનવી વાતો ૩૬૪,

પુસ્તકપ્રકાશનની કળા ૪૧૪, પુસ્તકોના

દુરમનો ૪૧૭, પુસ્તક પ્રકાશન પર સુદની
અસર ૪૯૬,

જયશંકર પો. ઠાકુર

પ્રૌઢશિક્ષણનો પાયો

૫૫

જીગતરામ દવે

વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહધાળા

૨૬૩

કાકેરલાલ ગોરધનદાસ શાહ (વકીલ)

વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષકોની

ફરજ

૩૬૮

તુલસીભાઈ હાથીભાઈ પટેલ

અનુભવનિતાર

૩૨૪

તંત્રીસ્થાનેથી

પંદરમાં પચાસે ૧, પુસ્તકાલયપર્વણી

૫૩, ૧૦૩, પુસ્તકપસંદગીનું પ્રમાણ

૧૫૧, આવતી રજાઓના દિવસોમાં

કરવા જેવું કામ ૨૦૫, અજમાવવા

જેવી એક યોજના ૨૪૯, સામયિકોની

પસંદગીનું સાધન ૨૯૩, સહકારી બજે-

ટની યોજનાનો અમલ કરો ૩૬૧,

આટલું તો અચૂક કરોજ ૪૦૯, મહાલ

પુઠું મંડોળો અને જૂથ મંડોળોએ જનમ-

વાની જરૂર ૫૩૩, પ્રાદેશિક પામેલાંઓ

માટે ૫૯૩.

ત્ર્યંબક દિનકર વાકનીસ

પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર ૩૦૨

દિલીપકુમાર પંચોલી

અનુભવનિતાર ૨૬૫, મર્યાપાલ મારેનું

કર્તવ્યપંચક ૩૭૩

ધૈર્યચંદ્ર ર. છુદ્દ

સદા યાચું (કાવ્ય) ૧૦૪, જ્ઞાનવાટિકા

(કાવ્ય) ૧૦૮

‘ નવીન ’

અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ ૬૩	
ના. ચં. દીવાનજી	
વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવણી ૨૦૨,	
૨૪૭, ૨૯૦, ૪૪૮-૨, ૪૪૮-૪,	
નારાયણલાલ પુ. સુખડીઆ	
તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ ૨૫૦,	
પુસ્તકો અને ગ્રંથમાળાઓ ૨૫૪	
પી. એમ. જોષી (ડૉ.)	
આજના યુગમાં પુસ્તકાલયોની અમલ ૪૧૧	
બાપુજી દિનશાહ વલ્લુદ્ધાર	
ઉમદા વાચનમાં જીવનઉન્નતિ ૩૬૯	
બાબુભાઈ ઇન્દુરામ દેસાઈ	
પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો ૪૮૯	
મગનભાઈ બા. પટેલ	
અનુભવનિતાર ૨૬૫	
મણિભાઈ દિવેદી	
પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ: આર્થિક અગવડો ૧૪	
મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ	
અગ્રગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો ૨૯૫	
મદનકુમાર મજુમદાર અને નર્મદાશંકર	
વ્યાસ	
વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ	
વ્યક્તિઓ ૧૧૧	

મલંગુશા ઉમેદશા દીવાન

બાળકો અને પુસ્તકાલય ૧૬૬, અનુભવ-	
નિતાર ૩૨૨, અજમાવવા જેવો	
અખતરો ૩૭૪	
મૂળશંકર સો. જોષી	
પુસ્તકાલયો અને આપણી ફરજ ૬	
રતિભાઈ અમીન	
ખાતાઓના વડાઓની પરિપદ ૧૦	
પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ ૫૯	
રમણલાલ જો. શાહ	
અનુભવનિતાર ૪૧૯	
મજલાલ દ. મહેતા	
રાજ્ય પુ. પરિપદનાં યોગદાંત રમરણો ૧૬	
શમ	
બાળકોના વાચનનો વિવેક ૩૭૫	
સાલેગાંવકર (પ્રા.)	
હરપર હરેલી ઇશ્વરી બક્ષિમ ૧૫૩	
સીતારામ મહારાજ	
સંસ્કૃતિનાં પોષક પુસ્તકાલયો ૩	
સોમાભાઈ ગરબડભાઈ	
અનુભવનિતાર ૩૭૧	
હરિપ્રસાદ હરખજી ત્રિવેદી	
શ્રીમદ્ભાગવત ૩૬૬	
હિંમતલાલ ચુ. શાહ	
પુસ્તકાલયમાં પગ મૂકતાં (કાવ્ય) ૧૦૪	

સામયિક દાહન વિભાગ : (લેખોની અનુક્રમણિકા)

અનિદ્રા	૨૬	પ્રજ્ઞાતાતક વિષ	૧૨
આજનો યુવાન		ખરકના કાઈન ગોલા	૪૯
રમણલાલ વ. દેસાઈ	૬૯	ખળિયાનો સાચો ઉપાય	
આપણા સ્ત્રીસમાજની નિરક્ષરતા		રમણલાલ એન્જિનિયર	૪૧
શ્રી. ન્યોત્ત્ના શુક્લ	૭૧	ખાલસાહિત્ય અને બહિરખખરો	
બિધનનો ઉપાય	૧૮	ન્યોત્ત્ના શુક્લ	૫૭
ગામઠાનું ખાલમંદિર		બ્રમજનક જીવનમૂલ્ય	
શ્રી. જીગતરામ દવે	૮૫	સર સંધાકૃષ્ણન	૨૭
ગામઠામાં શિક્ષકનું સ્થાન		યુરોપ અને હિંદ : રહેણીકરણની રીતો	
સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ	૨૨	પ્રો. એન. આર. મલકાણી	૮
ઔરવલંચું ગુજરાત		લખા બગતના છપ્પા	૭૯
ચામળદાસ ગાંધી	૨૯	લક્ષ્માં રાખવા જેવી પાંચ ખાખતો	
ઘેર ઘેર શાળા		સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન	૧૩
શ્રી. ભાગવત	૭	લોકશિક્ષણમાં ભીંતપત્રોનું સ્થાન	
જગતનો અજોડ શ્રીમંતઃખેરન મિત્સુહ		બળલભાઈ મહેતા	૪૬
મોહનલાલ મ. શેઠ	૫૯	લોહીનું કળાજી	૬૩
બહિરખખરનાં જુઠાણાંની જાળ		રજપૂત (રાજપૂત)	
વજુભાઈ બાપલાલ પટેલ	૫૦	શ્યામજી દે. જોષી	૪૦
તહેવારો અને શિક્ષણ	૬૭	વિજ્ઞાનયુગમાં ખોરાક ને પીણાં	૩૪
અ. સ. ન. ભાગવત		વ્યાપક લોકસેવાના માર્ગો	
તમારા ગામમાં આ બધું છે ?	૧૭	નરહરિ પરીખ	૬૪
ત્રણ ગૃહદેવતાઓ		શુ' શુ' બધ્યા ?	
આચાર્ય વિનોબા ભાવે	૮૨	મણિભાઈ દિવેદી	૩૭
ટેલિફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર		સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ : સેવા અને ચારિત્ર્ય	
ગ્રેહામ બેલ	૫૩	મામા સાહેબ ફડકે	૭૫
માણેકલાલ ગા. જોષી		હજી ચેતીએ	૭૦
નાના સાહેબના છેલ્લા દિવસો	૮૦	કિશોરલાલ ધ. મચરવાળા	
નિરક્ષરતાનિવારણનો નૂતન પ્રયોગ		હીરો અને તુષારખિન્દુ : ઠોણ વધે ?	૫૮
શ્રી. ભાગવત	૧	દે. વા.	
' નોકરી ' માટે વલખાં મારતા યુવાનોને		જ્ઞાનદીપ	૨૪
આદેશ	૭૩	શ્રી. બળલભાઈ મહેતા	
ગજેન્દ્રચંકર લાલચંકર પંડ્યા			

સામયિક દોહન વિભાગ : (લેખકોની અનુક્રમણિકા)

એન. આર. મલકાણી (પ્રો.)	
પુરોષ અને દિવંદ : રહેણીકરણની રીતો	૮
કિશોરલાલ ધ. મશરૂવાળા	
હજી એતીએ	૭૦
ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા	
'નોકરી' માટે વલખાં મારતા	
યુવાનોને આદેશ	૭૩
બુગતરામ દવે	
મામડામાં બાલશિક્ષણ	૮૫
જયેત્સના શુક્લ	
બાલસાહિત્ય અને જાહેરખબરો	૫૭
આપણા સ્ત્રીસમાજની નિરક્ષરતા	૭૧
દે. વા.	
હીરો અને મુધારખિન્દુ : કોણ વધે ?	૫૮
નરહરિ પરીખ	
બ્યાપક લોકસેવાનાં માર્ગો	૬૪
બબલભાઈ મહેતા	
લોકશિક્ષણમાં ભૌતિકનો સ્થાન	૪૬
ગાનદીપ	૨૪
ભાગવત (પ્રો.)	
નિરક્ષરતાનિવારણનો નૂતન પ્રયોગ	૧
ઘેર ઘેર શાળા	૭
તહેવારો અને શિક્ષણ	૬૭
મણિભાઈ દિવેદી	
શું શું બળ્યા ?	૩૭

માણુકલાલ ગો. ભેળી	
ટેલિફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ	૫૩
મામા સાહેબ ફડકે	
સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ : સેવા અને ચારિત્ર્ય	૭૫
મોતીભાઈ ન. અમીન	
લક્ષ્મી રાખવા જેવી પત્નિ બાબતો	૧૩
મોહનલાલ મ. શેઠ	
જગતનો અત્યંત શ્રીમંત : બેરન મિત્સુમ-પદ	
રમણલાલ વ. દેસાઈ	
આજનો યુવાન	૬૯
રમણલાલ એન્જિનિયર	
બળિયાનો સાચો ઉપાય	૪૧
વબુભાઈ ભાઈલાલ પટેલ	
જાહેરખબરનાં જુઠાણાંની જાળ	૫૦
વિનોબા ભાવે	
ત્રણ ગૃહદેવતાઓ	૮૩
શામળદાસ ગાંધી	
ગૌરવભણુ ગુજરાત	૨૯
ફયામલુ દે. ભેળી	
રજપૂત (રાજપૂત)	૪૦
સરદાર વલ્લભભાઈ	
મામડામાં શિક્ષકનું સ્થાન	૧૮
સર રાધાકૃષ્ણન	
બ્રમજનક જીવનમૂલ્ય	૨૭

શિષ્ટવાચનની ૧૯ મી પરીક્ષા સન ૧૯૪૧ ના ફેબ્રુઆરી માસની ૧૬ મી તારીખ ને રવિવારે સવારના ૭ા થી ૧૦ ના સમયમાં જે તે સ્થળે લેવાશે. પરીક્ષા માટે શ્રી. જુગત-રામ દલેકત નવજીવન પ્રકાશન મંદિર તરફથી પ્રકટ થયેલું “ ભારતસેવક ગોખલે ” એ જીવનચરિત્રનું પુસ્તક મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. એની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦ હોઈ તે પુ. સં. સં. મંડળમાંથી મળી શકશે. ૧૯૪૦-૪૧ ના વર્ષમાં આ પુસ્તકની પરીક્ષા લેવાશે એવી ખબર આગરના “ પુસ્તકાલય ” માં જાહેરાત નં. ૧ સને ૧૯૪૦-૪૧ ની પ્રકટ કરી પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને નવીન સાલના બજેટમાં એ તેમજ ૨૦ મી પરીક્ષા માટે ફરજી “ માફ ગામફ ” એ બંને પુસ્તકો સાધી લેવાની બલામણુ કરવામાં આવેલી. તદનુસાર ધર્માખરા પુસ્તકાલયોએ પોતાના ચાલુ સાલના બજેટની પુસ્તકવાલીમાં આ બંને પુસ્તકોનો સવડ રાખી પરીક્ષાની મંજૂરી મેળવી લીધી જ હશે. તે મંજૂરી આધારે સદરહુ ‘ ભારત-સેવક ગોખલે ’નું પુસ્તક પરીક્ષ્ય ઉમેદવારોને તરત કામમાં આવી શકે તેટલા ખાતર જરૂર હોય તો ધલાયદું ટપાલરરતે મંત્રી ભાષ્યોએ મંગાવી લેવું પડે, જેથી પરીક્ષાનો લાભ લેવા ઇચ્છનારા ભાષ્યજેનોને પુસ્તકને અભાવે પરીક્ષાનો લાભ લેવાનો વિચાર માંડી વાળવાપણું ન રહે. મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપકોને, તેમજ પ્રાંત અને મહાલના પ્રચારક ધર્માખોને આ સંબંધી ઘટતો પ્રચાર કરવાની બલામણુ કરવામાં આવે છે.

ઇચ્છુક ઉમેદવારોએ પોતાનાં નામ, લગ્ન, ઉમ્મર, અભ્યાસ, ધંધો ને પોસ્ટનું સ્થળ જણાવી રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીને શિરનામે મોકલ્યાં મોડી તા. ૫-૧-૪૧ સુધીમાં પોતાની ઉમેદવારી નોંધાવી દેવી જોઈએ. શિષ્ટવાચનની આવી પરીક્ષાનો લાભ સમગ્રનારાં ને તેનો સુસ્વાદ આપેલાં ભાષ્યજેનો તો આ જાહેરાત વાંચતાંજ તેમ કરી દે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

પરીક્ષા માટે ફરજી પુસ્તકમાં મહુમ દેશલકત ગોખલેજીના જીવન અને કાર્યના બેલક પ્રસંગ અને હકીકતોની રસમય ગૂંથણી સરળ ભાષાશૈલીમાં કરવામાં આવી છે. શિક્ષકો, વિદ્યાર્થીઓ તેમજ ધતર પ્રજાજનો આ મહુમ દેશલકતના જીવન અને કાર્યથી પરિચિત બને એ બહુ જ ઇચ્છવાયેલ્ય હોઈ, પુસ્તકાલયોનું કામ કરનારા સૌ કોઈ આ પરીક્ષાનો લાભ લે, મોટા વિદ્યાર્થીઓ તેમજ ગામની વાચનરસિક જનતાને તેમ કરવા પ્રેરે.

પરીક્ષા જે ગામે આપવાની હોય તે ગામે ટપાલ અકવાડિયામાં કુચે કુચે દિવસે આવે છે તે અચૂક જણાવવું. પરીક્ષાની મુદત હરમ્યાન શિરનામાં ફરકાર થાય તો તેની ખબર જે તે વખતે તરત જ આપવાની ખાસ બલામણુ છે.

ઇનામ—પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારો પૈકી પહેલા ૪ નંબરોને અનુક્રમે રૂ. ૫), રૂ. ૪), રૂ. ૩), રૂ. ૨), તથા નં. ૫ થી ૨૦ સુધીનાને રૂ. ૧) નું ઇનામ અપાશે. ઉપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર અંતિમેદવારો પૈકી પ્રથમના ૧૦ ને રૂ. ૧) તથા ટ્રેનિંગ ડેમેજનો લાભ બિલકુલ નહિ પામેલા શિક્ષકો, અંગ્રેજ પાંચ ધોરણસુધીના વિદ્યાર્થીઓ તથા સામાન્ય બહુતરવાળા બેદત, કારીગર અને વેપારીઓ પૈકી ઉપલા ૧૦ નંબરોને રૂ. ૧) નું ઉત્તેજનાર્થ ઇનામ આપવાની મોકલણુ રહેશે. ઇનામ રોકડમાં અપાશે, છતાં જેમની ઇચ્છા હશે તેમની પોતાની પસંદગીનાં પુસ્તક તેમના ખર્ચે મોકલી આપવા સગવડ રહેશે.

૦/૦ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી

વડોદરા,

તા. ૧૨-૧૧-૪૦

મહિલાધ મંગળજી કારીવાળા

રામભાઈ કારીલાઈ પટેલ

મંત્રીઓ, વ. રા. પુ. મંડળ

આ પુસ્તકની ઉત્તમતાનાં પ્રમાણપત્રો

૧. આ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના કેળવણી ખાતાએ ચાળાઓમાં પ્રતાપ અને પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કર્યું છે.
 ૨. આ પુસ્તક વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાએ પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કર્યું છે.
 ૩. આ પુસ્તક મુંબઈ ઈલાકાના સરકારી કેળવણી ખાતાએ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક સ્કૂલોની વિદ્યાર્થીઓની લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર કર્યું છે.
 ૪. આ પુસ્તકની ૨૫ (પચીસ) નકલો વડોદરાના પ્રામ્ય વિદ્યા મંદિરે ઉત્તેજન માટે ખરીદી છે.
 ૫. આ પુસ્તકની ૧૧ (અગીઆર) નકલો અમદાવાદની ગુજરાત પત્રિકાલય સોસાયટીએ ઉત્તેજન માટે ખરીદી છે.
 ૬. આ પુસ્તકના પહેલા ભાગને આજંટ માં મળેલ ખીછ ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે સારા પુસ્તકોમાં ગણ્યો છે.
 ૭. આ પુસ્તક માટે આ વર્ષે શુભમાં લેસામેલ કચ્છ દ્વારા ઉદ્યોગ પ્રદર્શનમાંથી પ્રમાણપત્ર (Certificate) મળ્યું છે.
 ૮. આ પુસ્તકની ઉત્તમતા માટે અનેક સુપ્રસિદ્ધ સામયિક પત્રોએ સારામાં સારા અભિપ્રાયો આપ્યા છે.
- વધુ ખાત્રી માટે અભિપ્રાયોની પત્રિકા મફત મંગાવો !

ઘેરબેઠાં પૈસા કમાવો
આજે જ મંગાવો !

કચ્છ વેપારી મંડળના પ્રમુખ
શ્રી. હુંગરશી ધરમશી સંપ્રદના
"આમુખ" સાથે

નફાકારક હુન્નરો

ભાગ ૧-૨

નિષ્ણાતો અને અનુભવીઓએ
લખેલા વિવિધ બરોસાપાત્ર
હુન્નરોથી ભરપૂર પુસ્તક.

૫૧૦ પાનાં, ઉમદા એન્ટીક કાગળ,
શાસ્ત્રીય શુદ્ધ મુદ્રર છપાઈ અને
આકર્ષક ગ્રેટ-અપ છતાં
કિંમત

માત્ર ૪ (ચાર) રૂપિયા

{ વી. પી. પી. થી ટપાલ ખર્ચ }
૧૦ આના લુદ્ડ
મંગાવવા માટે લખો:

મંત્રી,
શ્રી લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા
પોસ્ટ સીનુગરા (અંબાર-કચ્છ).

મંગાવવા માટે લખો:

સાહસિક પ્રકાશકોને ખુશખબર !

સુપ્રસિદ્ધ સામયિકોમાં

સસ્તા ભાવે જાહેર ખબર

છપાવવા અ.જે જ લખો:—

મંત્રી, શ્રી. લક્ષ્મી પુસ્તકમાળા, પોસ્ટ સીનુગરા
(અંબાર-કચ્છ)

૧. સમજ સાથે વાંચતાં શીખવું.

૨. આવા અર્થ બાણેલાઓમાં તેમને લાયકનું સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરીને તેમ જ વાચના-લયોમાં વિસ્તાર કરીને વાંચવાનો શોખ કેળવવો.

૩. લખવાનું તથા ગણતાર શીખવવું.

આવાં ધોરણો પાડવાં કેમ આવશ્યક છે, તે પ્રથમ જોઈશું. પ્રૌઢશિક્ષણના વર્ગોના પ્રચલિત પ્રકારમાં નીચે દર્શાવેલી પ્રતિકૂળતાઓ છે:—

(૧) એક તો વર્ગો તેમનું પરિણામ જોતાં અતિ ખર્ચાળ છે, કારણ કે

(ક) તેમાં પગારદાર શિક્ષકોથી કામ લેવાય છે,

(ખ) તેમાં સાધન-સરંજામની શાળાઓની જેમ વધારે પ્રમાણમાં જરૂર પડે છે.

(૨) વળી ઘણા વર્ગોમાં ચાલતું કામ સંતોષજનક જોવામાં આવતું નથી, કારણ કે

(ક) કાર્યકર્તાઓ મોટે ભાગે અંગત લાભ ખાતર વર્ગો ચલાવે છે; સેવાભાવ કે ઉત્સાહથી તેઓ પ્રેરાયેલા હોતા નથી.

(ઘ) અલભ્ય લોકો વર્ગમાં નિયમિત હાજરી આપતા નથી, હાજરી આપે છે ત્યારે તેઓ થાક્યા પાક્યા હોય છે.

(૩) છતાં માની લઈએ કે વર્ગોમાં ચાલેલા શિક્ષણનું પરિણામ સંતોષજનક છે,

તો પણ આ વર્ગો બહુ મોટા ભાગના અભણ લોકોને પહોંચી શકતા નથી—ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને.

આ જોતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે આજની પ્રચલિત પ્રૌઢવર્ગોની પદ્ધતિથી તો લાખો રૂપિયા દર વર્ષના અંદાજપત્રમાં કાઢવામાં આવશે તો પણ નિરક્ષરતાનિવારણનું કામ થોડા મુદ્દતમાં પાર પડે તેવા સંભવ નથી. આજો એક જમાનો જ્યાં તો પણ પત્તો ખાય તેમ લાગતું નથી.

ત્યારે હવે આપણી સામે પ્રશ્ન એ આવે છે કે આટલી ધીમી ગતિએ પ્રગતિ થાય અને સ્ત્રીઓ તો લગભગ અસ્પૃશ્ય જ રહી જાય એ સ્થિતિથી આપણે સંતોષ માની લેવો કે આપણે કોઈક જુદી પદ્ધતિઓએ કામ લઈ આપણા દેશના લોકો-પુરુષો તેમજ સ્ત્રીઓ-દૂરંદુર સુદતમાં ભણી ગણી શહેરી તરફની પોતાની ફરજો સમજતાં થઈ જાય એમ કરવું ? જો આપણો દેશ સ્વરાજ્યના પોતાના ધ્યેય તરફ વેગથી દૃઢ કદમ કરે એમ આપણે ઇચ્છતા હોઈએ તો આપણે પાછલો માર્ગ જ લેવો ધટે છે. તે અર્થે નિરક્ષરતાનિવારણના કામને ઉપર દર્શાવેલાં ત્રણ ધોરણોમાં વહેંચવું આવશ્યક જાને છે. તેમ કરવાથી કામમાં સફળતા આવશે, ખર્ચ ઓછું થશે, સાથે પ્રગતિ વધારે થશે અને વધારે વહેલી થશે.

આમાંના પ્રથમ ધોરણમાં એટલે કે સમજ સાથેનું વાચન શીખવવામાં હોય કલાસ અથવા 'ઘેર ઘેર શાળા'ની યોજના ધણો જ મદદરતો ભાગ ભજવી શકશે. આ યોજનામાં નીચે દર્શાવ્યા પ્રમાણે ક્રમે ક્રમે આગળ ચાલવાનું છે:—

(૧) સભાઓ, સંભાષણો, સરખસો વગેરે દ્વારા પ્રચારકામ કરીને.

(ક) છોકરાઓ તથા છોકરીઓમાં ઉત્સાહવૃદ્ધિ કરી તે ટકાવી રાખવો.

(ખ) પ્રૌઢ લોકોને વાંચતાં શીખી લેવું કેટલું જરૂરી છે, તેમજ તે શીખવું કેટલું સહેલું છે તે સમજાવવું.

(૨) વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓની મોટે ભાગે મદદ મેળવી એકેએક ધરની વરતી-ગણતરી કરવી. દરેક કુટુંબમાં અથવા દરેક ધરનાં વાસીઓમાં કેટલા 'સાક્ષર' છે, અને કેટલા નિરક્ષર છે તેના આંકડા તૈયાર કરવા.

(૩) ત્યાર પછી નીચેના કામે માટે સ્વયંસેવકો ભરતી કરવા.

(ક)...પ્રચારકાર્ય માટે.

(ખ) નિરક્ષરોને ભણાવવા માટે તથા તે કામ પર દેખરેખ રાખવા માટે.

(ગ) કાર્યાલય અને વ્યવસ્થાના કામ માટે.

(૪) દરેક ઘરમાં ભણાવવા માટે જરૂરી એવા સાધનો, ચોપડીઓ, નકશાઓ વિ. મેળવવા.

(૫) ઘેર ઘેર આવી શાળાઓ કઢાવવી, અને તેમાં ઘણે ભાગે ઘરનાં ભણેલાં માણસો પોતાના ઘરના અભણ માણસોને ભણાવે એ પદ્ધતિએ કામ લેવું. આવા વર્ગોને દોરવાણી આપવા તથા તેની ઉપર દેખરેખ રાખવાની વ્યવસ્થા કરવી.

(૬) આવી પ્રત્યેક ઘરશાળામાં ચાલતા શિક્ષણમાં કેવી પ્રગતિ છે તેની નોંધ રાખવી.

(૭) કળિયા, મહોલ્લા કે પોળોમાં વસતા સ્થાનિક નેતાઓ અને ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓની સમિતિઓ નીમી તેમને પોતપોતાની હદમાં આ યોજના પ્રમાણે કાર્યવિસ્તારવું તથા દેખરેખ રાખવાનું સોંપવું. તે અંગે પ્રચાર કરવાનું અને જરૂરી કાળે ઉધરાવવાનું પણ તેવી સમિતિઓને સોંપવું.

પ્રૌઢશિક્ષણનું આ પ્રથમ ધોરણનું કાર્ય કરતાં જે મોટામાં મોટી વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે ખાસ કરીને આપણા ગરીબ દેશમાં એ છે કે આ બધું જ કામ સેવાભાવના અથવા દેશભક્તિથી પ્રેરાઈને જ થવું જોઈએ. તેમાં જે પૈસાની કમાણી થશે એવી લાલચ રાખનાર માટે સ્થાન ન જ હોવું જોઈએ. આ ગોળી ગળવી જરા કઠણ છે, છતાં જો આપણે ઓછામાં ઓછા સમયમાં પોતાના પગ પર ઊભા રહેવા ઇચ્છતા હોઈએ તો તે ગળ્યે જ છૂટકો છે.

નિરક્ષરતાનિવારણના આ પ્રથમ ધોરણનો અમલ કરવામાં એટલે કે સમજ સાધેલું વાચન શીખવવામાં ખર્ચ કરવા જેવી મુખ્ય બાબત એ કે દરેકનું ઘર, શાળા ને ચોપડીઓ, નકશા વિ. આપવાનું છે. શહેરોમાં પ્રચારપત્રિકાઓ તેમજ વસ્તીગણતરીનાં દારમો વગેરે છપાવવામાં કંઈક રકમ ખર્ચાશે, જે હાથે લખી આપે તો તેવા સ્વયંસેવકો પૂરતા પ્રમાણમાં ઊભા કરવામાં આવે અને એ રીતે મનુષ્યજાનો લાભ લેવામાં આવે તો આ છપાવવાનો ખર્ચ ઘણો ઓછો કરી શકાય. કાંઈપણ ભોગે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો નિશ્ચય હોવો જોઈએ, આત્મવિશ્વાસ હોવો જોઈએ. અને દિલ સંબંધ ધરાવનારાઓથી દોરવાયા વિના કાર્ય થવું જોઈએ. એક બાબતમાં ખાસ સ્પષ્ટતા થઈ જવાની જરૂર છે. કે આ ઘરશાળાની યોજનામાં ભાડુતી કામનો કંઈ મેળ ખાઈ શકે તેમ છે જ નહિ. જે કાર્યકર્તાઓને અંતરનો ઉત્સાહ નથી પણ ઉપરી અધિકારીઓના હુઆણને વશ થઈ યંત્રની જેમ કામ કરે છે, તેવા મન વિનાના કાર્યકર્તાઓ ઉપર આધાર રાખવો એ કેવળ ભ્રમજન છે.

આ ઘરશાળાની યોજના ચાલુ કરવી ઇચ્છવાયોગ્ય છે કે કેમ તે સંબંધમાં કેટલીક શંકાઓ ઉઠાવવામાં આવી છે. આ શંકાઓનાં મૂળ મુખ્યત્વે આ છે:—

(ક) આવી ઘરશાળાઓનો મોટે ભાગે ૫ થી ૧૫ વર્ષ સુધીનાં નિરક્ષરો લાભ લેશે; અને તેઓને ના પાડવી શક્ય નથી.

પરિણામે ચોક્કસાઈથી જાણવું ઘણું મુશ્કેલ થઈ પડશે.

હવે એવા ૫ થી ૧૫ વર્ષ વયનાં છોકરા-છોકરી આવા વર્ગોમાં શીખે તેમાં શું નુકસાન થઈ જવાનું છે એ સમજવું મુશ્કેલ છે. કારણ કે તેઓ એવી પરિસ્થિતિમાં હોય જે કે આમાન્ય નિગાહોમાં કદી જઈ શકવાનાં નથી.

આ ઘરશાળાની યોજનામાં માથાદીઠ અમુક ગ્રાંટ આપવાનો પણ પ્રશ્ન નથી. ઘેર ઘેર વાંચવાની ચોપડીઓ આપવાનું અર્થ ધરદીઠ જે આનાથી વધારે નહિ આવે. ઘરમાં એક શીખનાર હોય કે ચાર હોય, તો પણ આ અર્થમાં તેથી કંઈ વધારો થવાનો નથી, કારણ કે એક જ ચોપડી એ બધાને કામમાં આવશે.

હવે પરિણામ જાણવાની મુશ્કેલી પણ યોગ્ય દેખરેખની વ્યવસ્થા કરવાથી તેમ જ દરેક ઘરશાળાની પ્રગતિની નોંધ રાખવાથી ટાળી શકાય તેમ છે. આ કામમાં આગળ પડતો હિસ્સો વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થીનીઓનો જ હશે. તેમનામાં આપણે સેવાભાવના અને ઉત્સાહ પ્રકટાવવાં અને ટકાવવાં પડશે. તેઓ પોતાનું કામ સેવા અને ધર્મ સમજીને કરનારાં હશે, તેમને કશો અંગત સ્વાર્થ સાધવાનો નહિ હોય, એટલે કોઈ જૂઠ્ઠા અંકિડાઓ બતાવે કે પરીક્ષકને છેતરે એમ બનવાનું જ નથી. વળી પોતાનાં ઘરમાં જ શીખતા કોઈ પણ પુરુષ કે સ્ત્રીને કદાચ વાચન શીખતાં બાર મહિના લાગી જાય તોયે તેથી રાજ્યને કે પ્રાંતને માથે વધારાનો કશો જ અર્થ પડવાનો નથી.

પૂના શહેરમાં આ પ્રકારનું સાક્ષરતાપ્રચારનું કામ કરતાં એક વસ્તુ અકસ્માત મારી નજરે ચડી. એક સાત આઠ વર્ષની બાળકીને પોતાની નિશાળનાંથી વસ્તીપત્રકની સ્વયંસેવિકા બનાવી તે માટેનું કાર્ય આપવામાં આવ્યું. પોતાના ઘરમાં ભણેલાં અને અભણુ હોય તેઓનાં નામો પત્રકમાં લારી લાવવાનું તેને કહેવામાં આવ્યું હતું. એ બાલિકા ખરા દિલથી કામ કરનારી હતી. અલબત્ત, જે યોગ્ય દોરવણી મળે તો બાળકમાત્રમાં તે શુભ હોય છે જ. ઘેર આવી તે મા, બાપ, ભાઈ, બહેન, નોકરો એકે એકને પૂછી વળી કે તેને વાંચતાં આવડે છે કે નહિ ?

એમ પૂછીને તેણે પત્રકમાં તેઓનાં નામો ભર્ષા. પત્રક ભરવામાં ભણે એક જે બૂલો તો થઈ, પણ પત્રક જોઈને તેને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે લાગણીપૂર્વક પોતાનું નિવેદન સ્ખૂં કંપુઃ “ મારા ઘરમાં આટલાં બધાંને વાંચતાં જ આવડતું નથી. ઘરમાં એટલાં જણને વાંચતાં પણ ન આવડે એ મને જરાય ગમતું નથી. હું એમને કંઈક શીખવી વાંચતાં શીખવી દઉં, મારા ઘર ઉપરથી અભણુપણનો કાંઈ ઘોષ નાખીશ અને સાક્ષરતાનો ઝંડો મારા ઘર ઉપર ઊડતો કરીશ. ”

હવે એક આટલી નાની બાળાને આવી આવી લાગણીઓ અનુભવતી કરવી એ પોતે જ ખરેખર તેની કેળવણી છે. એક આઠ વર્ષની છોકરી અભણને ભણાવવામાં કેટલી હદે ઉપયોગી થઈ શકે એ પ્રશ્ન બાળુએ મૂકીએ તો પણ આટલું તો નિર્વિવાદ છે કે જે દિલચાલ અને સેવાએ તે ઉત્સાહી બાળામાં આના વિચારો પ્રગટાવ્યા તે જ દિલચાલે તેના હૃદયમાં એક અમૂલ્ય બીજ વાવ્યું છે. તે બીજને યથાકાળે અંકુર ફૂટશે અને તે બાળા બાળે નહિ તો એ વર્ષ પછી જરૂર નિરક્ષરતાનિવારણની એક સ્વયંસેવિકા બનશે. આ કંઈ નાનો-મોટો લાભ નથી.

ઘરશાળાઓનું કામ જેમ જેમ આગળ વધતું જાય, તેમ તેમ નવા શીખેલાઓ વાચન-નો અભ્યાસ આશુ સંપી શકે એવું તથા તેમના સામાન્ય જ્ઞાનમાં ઉમેરો કરે તેવું સરળ બાપમાં ભણેલું સાહિત્ય તૈયાર કરી તેમની અંદર વહેંચવું પડશે.

આમાંથી જ લાવિષ્કર્ષનાં પાયાનાંભોયોને ઉદય થશે. એ કામ પણ ઘરશાળાના જેટલું જ મહત્ત્વનું હોઈ સાથે સાથે જ ઉપાડવું આવશ્યક છે.

[મીંચીશ એક શિક્ષણ બોર્ડના પ્રમુખ શ્રી. ભાગવતની મનનીય નોંધ, “લોકવાણી” તા. ૧૬-૭-૩૬ માંથી.]

(૩) ત્યાર પછી નીચેનાં કામે માટે સ્વયંસેવકો ભરતી કરવા.

(ક)...પ્રચારકાર્ય માટે.

(ખ) નિરક્ષરોને ભાળવવા માટે તથા તે કામ પર દેખરેખ રાખવા માટે.

(ગ) કાર્યાલય અને વ્યવસ્થાના કામ માટે.

(૪) દરેક ઘરમાં ભણાવવા માટે જરૂરી એવાં સાધનો, ચોપડીઓ, નકશાઓ વિ. મેળવવાં.

(૫) ઘેર ઘેર આવી શાળાઓ કઢાવવી, અને તેમાં ધણે ભાગે ઘરનાં ભણેલાં માણસો પોતાના ઘરના અભણ માણસોને ભણાવે એ પદ્ધતિએ કામ લેવું. આવા વર્ગોને દોરવણી આપવા તથા તેની ઉપર દેખરેખ રાખવાની વ્યવસ્થા કરવી.

(૬) આવી પ્રત્યેક ઘરશાળામાં ચાલતા શિક્ષણમાં કેવી પ્રગતિ છે તેની નોંધ રાખવી.

(૭) કૃષિયા, મહોદ્દા કે પોળામાં વસતા રથાનિક નેતાઓ અને ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓની સમિતિઓ નીમી તેમને પોતપોતાની હદમાં આ યોજના પ્રમાણે કાર્યવિસ્તારવું તથા દેખરેખ રાખવાનું સોંપવું. તે અંગે પ્રચાર કરવાનું અને જરૂરી કાળે ઉધરાવવાનું પણ તેવી સમિતિઓને સોંપવું.

પ્રૌઢશિક્ષણનું આ પ્રથમ ધોરણનું કાર્ય કરતાં જે મોટામાં મોટી વસ્તુ ધ્યાનમાં રાખવાની છે તે ખાસ કરીને આપણા ગરીબ દેશમાં એ છે કે આ બધું જ કામ સેવાભાવના અથવા દેશભક્તિથી પ્રેરાઈને જ થવું જોઈએ. તેમાં જે પૈસાની કમાણી થશે એવી લાલચ રાખનાર માટે રથાન ન જ હોવું જોઈએ. આ ગોળી ગળવી જરા કઠણ છે, છતાં જે આપણે ઓછામાં ઓછા સમયમાં પોતાના પગ પર બિલા રહેવા ઇચ્છતા હોઈએ તો તે મળ્યે જ છૂટકો છે.

નિરક્ષરતાનિવારણના આ પ્રથમ ધોરણનો અમલ કરવામાં એટલે કે સમજ સાથેનું ચાચન શીખવવામાં ખર્ચ કરવા જેવી મુખ્ય બાબત એ કે દરેકનું ઘર, શાળા ને ચોપડીઓ, નકશા વિ. આપવાનું છે. શહેરોમાં પ્રચારપત્રિકાઓ તેમજ વસ્તીગણતરીનાં કારમો વગેરે કપાવવામાં કંઈક રકમ ખર્ચાશે. જે હાથે લખી આપે તો તેવા સ્વયંસેવકો પૂરતા પ્રમાણમાં બિલા કરવામાં આવે અને એ રીતે મનુષ્યજનનો લાભ લેવામાં આવે તો આ કપાવવાનો ખર્ચ ધણે ઓછો કરી શકાય. ઝાઝપણ ભોગે કાર્ય સિદ્ધ કરવાનો નિશ્ચય હોવો જોઈએ, આત્મવિશ્વાસ હોવો જોઈએ. અને દિલ સંબંધ ધરાવનારાઓથી દોરવાયા વિના કાર્ય થવું જોઈએ. એક બાબતમાં ખાસ સ્પષ્ટતા થઈ જવાની જરૂર છે, કે આ ઘરશાળાની યોજનામાં બાકુતી કામનો કંઈ મેળ ખાઈ શકે તેમ છેજ નહિ. જે કાર્યકર્તાઓને અંતરનો ઉત્સાહ નથી પણ ઉપરી અધિકારીઓના દબાણને વશ થઈ યંત્રની જેમ કામ કરે છે, તેવા મન વિનાના કાર્યકર્તાઓ ઉપર આધાર રાખવો એ કેવળ ભ્રમભળ છે.

આ ઘરશાળાની યોજના ચાલુ કરવી ઇચ્છવાયોગ્ય છે કે કેમ તે સંબંધમાં કેટલીક પ્રંકાઓ ઉઠાવવામાં આવી છે. આ શંકાઓનાં મૂળ મુખ્યત્વે આ છે:—

(ક) આવી ઘરશાળાઓને મોટે ભાગે ૫ થી ૧૫ વર્ષ સુધીનાં નિરક્ષરો લાભ મેશે; અને તેઓને ના પાડવી શક્ય નથી.

પરિણામે ચોકસાઈથી જાણવું ધણું મુશ્કેલ થઈ પડશે.

હવે એવા ૫ થી ૧૫ વર્ષ વયનાં છોકરા-છોકરી આવા વર્ગોમાં શીખે તેમાં શું નુકસાન થઈ જવાનું છે એ સમજવું મુશ્કેલ છે. કારણ કે તેઓ એવી પરિસ્થિતિમાં હોય કે કે સામાન્ય નિશાળોમાં કદી જઈ શકવાનાં નથી.

આ ધરશાળાની યોજનામાં માથાદીઠ અમુક ગ્રાંટ આપવાનો પણ પ્રશ્ન નથી. ધેર ધેર વાંચવાની જોપડીઓ આપવાનું ખર્ચ ધરદીઠ બે આનાથી વધારે નહિ આવે. ધરમાં એક શીખનાર હોય કે ચાર હોય, તો પણ આ ખર્ચમાં તેથી કંઈ વધારો થવાનો નથી, કારણ કે એક જ જોપડી એ બધાને કામમાં આવશે.

હવે પરિણામ જાણવાની મુરકેલી પણ યોગ્ય દેખરેખની વ્યવસ્થા કરવાથી તેમ જ દરેક ધરશાળાની પ્રગતિની નોંધ રાખવાથી ટાળી શકાય તેમ છે. આ કામમાં આગળ પડતો હિસો વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓનો જ હશે. તેમનામાં આપણે સેવાભાવના અને ઉત્સાહ પ્રકટાવવાં અને ટકાવવાં પડશે. તેઓ પોતાનું કામ સેવા અને ધર્મ સમજીને કરનારાં હશે, તેમને કશો અંગત સ્વાર્થ સાધવાનો નહિ હોય, એટલે કોઈ જૂઠાં આંકડાઓ બતાવે કે પરીક્ષકને છેતરે એમ બનવાજોગ જ નથી. વળી પોતાનાં ધરમાં જ શીખતા કોઈ પણ પુરુષ કે સ્ત્રીને કદાચ વાચન શીખતાં બાર મહિના લાગી જાય તોયે તેથી રાજ્યને કે પ્રજાને માથે વધારાનો કશો જ ખર્ચ પડવાનો નથી.

પૂના શહેરમાં આ પ્રકારનું સાક્ષરતાપ્રચારનું કામ કરતાં એક વસ્તુ અકસ્માત મારી નખરે ચડી. એક સાત આઠ વર્ષની બાળકોને પોતાની નિશાળમાંથી વસ્તીપત્રકની સ્વયંસેવિકા બનાવી તે માટેનું કારમ આપવામાં આવ્યું. પોતાના ધરમાં લણેલાં અને અલણ હોય તેઓનાં નામો પત્રકમાં ભરી લાવવાનું તેને કહેવામાં આવ્યું હતું. એ બાલિકા ખરા દિલથી કામ કરનારી હતી. અલબત્ત, જે યોગ્ય દોરવણી મળે તો બાળકમાત્રમાં તે ચુલ્હા હોય છે જ. ધેર આવી તે મા, બાપ, ભાઈ, બહેન, નોકરો એકે એકને પૂછી વળી કે તેને વાંચતાં આવડે છે કે નહિ ?

એમ પૂછીને તેણે પત્રકમાં તેઓનાં નામો ભર્મા. પત્રક ભરવામાં ભલે એક બે ભૂલો તો થઈ, પણ પત્રક જોઈને તેને પૂછવામાં આવ્યું ત્યારે તેણે લાગણીપૂર્વક પોતાનું નિવેદન રજૂ કર્યું: “મારા ધરમાં આટલાં બધાં વાંચતાં જ આવડતું નથી. ધરમાં એટલાં જણને વાંચતાં પણ ન આવડે એ મને જરાય ગમતું નથી. હું એમને કંકો શીખવી વાંચતાં શીખવી દઈશ, મારા ધર ઉપરથી અલણપણનો કાંઈ ઘોષ નાખીશ અને સાક્ષરતાનો જીંડો મારા ધર ઉપર ઊડતો કરીશ.”

હવે એક આટલી નાની બાળાને આવી આવી લાગણીઓ અનુભવતી કરવી એ પોતે જ ખરેખર તેની કેળવણી છે. એક આઠ વર્ષની છોકરી અલણને લણાવવામાં કેટલી દૃઢ ઉપયોગી થઈ શકે એ પ્રશ્ન બાળુએ મૂકીએ તો પણ આટલું તો નિર્વિવાદ છે કે જે દિલચાલ અને સેવાએ તે ઉત્સાહી બાળામાં આવા વિચારો પ્રગટાવ્યા તે જ દિલચાલે તેના હૃદયમાં એક અમૂલ્ય બીજ વાળ્યું છે. તે બીજને યથાકાળે અંકુર કૂટશે અર્થે તે બાળા આજે નહિ તો બે વર્ષ પછી જરૂર નિરક્ષરતાનિવારણની એક સ્વયંસેવિકા બનશે. આ કંઈ નાનકડો લાભ નથી.

ધરશાળાઓનું કામ જેમ જેમ આગળ વધતું જાય, તેમ તેમ નવા શીખેલાઓ વાચનનો અભ્યાસ માફક રાખી શકે એવું તથા તેમના સામાન્ય જ્ઞાનમાં ઉમેરો કરે તેવું સરળ ભાષામાં લખેલું સાહિત્ય તૈયાર કરી તેમની અદર વહેંચણું પડશે.

આમાંથી જ ભવિષ્યનાં વાચનાલયોનો ઉદય થશે. એ કામ પણ ધરશાળાના જોડણું જ મહત્તરનું હોઈ સાથે સાથે જ ઉપાડતું આવશ્યક છે.

[પ્રાંતીય શ્રેષ્ઠ શિક્ષણ બોર્ડના પ્રકાશ કરે. ભાગવતની મનનીય નોંધ. “લોકવાણી” તા. ૧૬-૭-૩૬ માંથી.]

યુરોપ અને હિંદ : રહેણી-કરણીની રીતો

પરદેશનો પ્રવાસ ખેડી આવેલા ડ્રાફ્ટ્સર એન. આર. મલકાણી મને છે. કે પોતાને સારી રીતે ઓળખવા માટે સામાના અંતરની આશસીતો ઉપયોગ કરવો જોઈએ; એટલે જ યુરોપનો પ્રવાસ કરી આવીને તેમણે હિંદને ઓળખાવવા માંડ્યું છે, જેને એમ લાગતું હોય કે આપણે હીણા, ગંદા, નિર્માલ્ય છીએ તેને ડ્રાફ્ટ્સરનો આ લેખ વાંચીને સ્વગૌરવની ખુમારી આવ્યા વિના રહેશે નહિ. જેને એવો ભ્રમ હોય કે યુરોપીય જીવન જ સર્વથા અતુકરણીય છે તેને પોતાની માન્યતા કરી તપાસી જવાની પણ આ લેખ ફરજ પાડશે.

દાંત : સ્વદેશી ને પરદેશી

યુરોપના મારા થોડાક જ વખતના વસવાટથી મને સમજાયું કે આપણે હિંદીઓ અંગત રીતે યુરોપિયનો કરતાં ઘણે દરજ્જે વધારે ચોખ્ખા છીએ-એક જ દરજ્જાનો હિંદી એ જ દરજ્જાના યુરોપિયન કરતાં ઘણો સ્વચ્છ હોય છે. દાખલા તરીકે આપણા દાંત યુરોપિયનોના દાંત કરતાં વધારે શુદ્ધ, સ્વચ્છ ને દઢ હોય છે. એના નેટલી ખીડીઓ આપણે ફેંકતા નથી, દારૂ પીતા નથી કે માંસ પણ ખાતા નથી. આપણે ખાઈ રહ્યા પછી હાથ ધોઈ નાખીને લૂછી નાખીએ છીએ, એ ધૂંધ્રપાન કરીને ભોજનવિધિનો પૂર્ણવિરામ મૂકે છે. કોષના દેખતાં દાંત ખોતરવા એ અહીં અવિનય મનાય છે; ત્યાં એવું નથી. જે લીલી દાંતણી ચીરેના આપણે ઉપયોગ કરીએ છીએ એની આગળ બાપડું બસ જાંખું પડે છે. યુરોપમાં જ્યારે જ્યારે તમે કોષના મોંમાં સુંદર દાંત જુઓ ત્યારે સમજ લેજો કે દાંતના દાકતરે ગોઠવેલું એ તો ચોક્કસ છે. એક વાર એક અમેરિકન બાપડું સર્વ મારી આગળ ડંડાસ મારેલી કે “અમારે ત્યાં આખી દુનિયામાં શ્રેષ્ઠ એવા દાંતના દાકતરો પડ્યા છે.” મેં ત્યારે પૂછ્યું: “તમારા લોકોના દાંત શ્રેષ્ઠ કોટિના હોય છે એટલા ખાતર ?”

એ ‘કમલદલ’ નથી જ.

પગના આરોગ્યનું લાન હિંદમાં સારી પેઠે છે ને એટલે જ આપણે હલકાં ને ખુદલાં પગરખાં વાપરીએ છીએ, જે આપણા પગની આંગળીઓને “કમલદલ”ની માફક વિકસવા દે છે. આપણે પગને સ્વચ્છ રાખીએ છીએ ને એ દેખાય છે પણ સુધક. પણ જો કોઈ યુરોપિયન બૂટ-શોર્સ કાઢતો હોય તો હું પાસે બિનો પણ ન રહું. ન જુલાય એવી બદ્દો તે વખતે નીકળે છે ને “કમલદલ”નું તો ત્યાં સ્વપ્ન પણ નથી આવતું! કહેશો તો એ તમને એના પગનો નજો બતાવશે અને એ જ ઠીક છે. અને વળી સ્ત્રીઓના ઊંચી એડીના બૂટ તો પગનું સત્યાનાશ વાળે છે.

પાણીનો અછઠો ઉપયોગ

પણ એક વસ્તુ જે મને કદીય સમજાઈ નથી તે તો યુરોપમાં પાણીનો જે ઉપયોગ થાય છે તે જ છે. એને દુરુપયોગ જ કહો ને? ત્યાં નાહવાનું ટબ હોય છે. વૉશ-બસીન હોય છે અને ગરમ પાણીની પણ જોઈતી સગવડ હોય છે. છતાંય આ બધાના જે ઉપયોગ

થાય છે તે જોઈને તો કાંઈ હિંદીને એ બધું અસ્વસ્થ લાગે ને તેની રસવૃત્તિ સગાપ પછ ખરી. જોઈતું પાણી ટબમાં આવવા દઈને પછી પાણીને આવતું ખાળીને એ પાણીમાં શરી સાફ કરવું, સાથુ લગાવવો, શરીર સ્વચ્છ કરવું ને છતાં પાણી તો એ ને એ જ વપરવું આવું ત્યાં ચાલે છે. હિંદમાં તો ટબનો ઉપયોગ જ ઝાઝો નથી ને એની જરૂર પણ લાગતી નથી

હિંદ ઇંગ્લેન્ડને શું શીખવ્યું ?

હિંદ પાસેથી ઇંગ્લેન્ડ એ વસ્તુ શીખ્યું હોય એમ લાગે છે: એક તો એ કઢી ખાત શીખ્યું છે ને બીજું પહેલાં કરતાં વધારે વખત નાહતાં શીખ્યું છે. કઢીમાં અડધોઅડધ તો મરીમશાલા નાખે છે ને અડધા ચડેલા ભાત સાથે એ લોકો ખાય છે. હજુ એ લોકો દરરોજ તો નથી જ નાહતા, ને નાહ્ય છે હજુ પણ ટબમાં જ ઇંગ્લેન્ડની વાત બાલુ પ મૂકીએ ને બાકીના યુરોપની વાત કરીએ તો ત્યાં નાહવાનું ખૂબ ખર્ચાળ ને ખૂબ જોડ છે. એટલે એક સરાસરી યુરોપિયનની આમડી રત્નમડી ગોરી હોય છે, એટલું જ નહિ, ખર ખચડી ને બરછટ પણ સારી પેઠે હોય છે. સામાન્ય હિંદીની આમડી એવી નથી હોત એકાદ બંગાળી કે મદ્રાસીની આમડીને કાળી કહેવી હોય તો બલે કહો, પણ એથી કે સુંવાળી, સ્વચ્છ ને ચકચકિત મડી નહિ જાય.

જીવવાની રીતો

હિંદી જેટલો સૂઈ, હવા ને પાણી પર જીવે છે, એટલો એ ખોરાક પર જીવતો નથી એ એને સુંદર પૌષ્ટિક ખોરાક અને સ્વચ્છ પાણીની વિપુલતાની ખાતરી આપવામાં આં તો એના શરીર અને આમડી પર તંદુરસ્તીની સુંદર ઝલક ઉઠશે. પણ જેવી છે તેવ સ્થિતિમાં હિંદીને પોતાની આમડી પર સુગંધી દ્રવ્યોનો લેપ કરવાની ને એ રીતે પાં જીનેલાને ચકારા ન લાગીએ એવો પ્રયત્ન કરવાની જરૂર નહિ પડે. યુરોપિયનને એવું કરવું પડે છે. કપડાં ધોવામાં પાણીનો વાપર જાણે આપણે જોડો કરીએ છીએ, પણ યુરોપિયને જાણીને વિસ્મય પામે છે કે આ હિંદીઓ રાતે પહેરેલાં કપડાં સવારે બદલી નાખીને ધોયા માટે નાખે છે ! યુરોપીઅન અંદર પહેરેલું બંદિયું ક્યારે બદલે છે એ તો હું ચે નય જાણતો. ગમે તેમ, એ તો આખરે અંદર પહેરવાનું (અન્ડરવેર) છે ને ?

હજી શીખવાનું બાકી છે.

પાણી એક પેય પદાર્થ છે એ વાતનો તો એમણે સ્વીકાર કર્યો છે, પણ આપણ ગાંધે એને તેઓ ખૂબ અગત્યનું પીણું ગણતા હોય એમ લાગતું નથી. એક પીણું-નિષ્ણા તની વાત મેં સાંભળેલી તે મને અહીં યાદ આવે છે. અખિ પાટા બાંધીને તેને અખાડવામ આવે તે બધાં પીણાંનાં નામ તે ઝટ ઝટ કહી દેતો. પછી જ્યારે તેને પાણીનો ઘૂંટો ભરાયો ત્યારે તે મુંઝાયો. એને શું નામ આપવું તે તેને કાશ્યું નહિ. ધીરેધીરે એનું બા સતેજ થયું ને તે બોલી ઉઠ્યો: “ અરે અરે, આ તો એ પદાર્થ છે કે જેના વડે હુ દરોજ સવારે મારે મોં સાફ કરે છું. ” કેમ કામ કરવું, કેમ રમવું અને આદારન કેનાક નિયમો પાળવા-એ તો થોડુંકાશ્યું યુરોપ હિંદને શીખવી ચકે એમ છે; પણ પાણ્ય અને તેનો ઉપયોગ તો તેણે જ હિંદ પાસેથી શીખવાનો છે.

પ્રજ્ઞાવાતક વિષ

વિલાયતમાં ' ચિકિત્સા ન્યુસપેપર ' (બાળકોનું ' વર્તમાનપત્ર) નામનું એક સાપ્તાહિક પત્ર નીકળે છે, ને તેના તબીબી આધાર મી છે. એના એક અંકમાંથી લીધેલી નીચેની હકીકત ઉપયોગી ને બોધપ્રદ નીવડશે એવી આશા છે.

“ આધુનિક જમાનાના સૌથી મહત્વના સુધારાઓમાંથી એક સાંધવાનો નિર્ધાર અત્યારે જર્મનીમાં થઈ રહ્યો છે.

હિટલરના યુવક સંઘો, જેમાં ૧૪ થી ૨૧ વરસના યુવક-યુવતીઓ જોડાય છે, તેના સભ્યોની સંખ્યા ૮૦ લાખની છે. એમાં જર્મનીનાં લગભગ બધાં બાળકોનો સમાવેશ થાય છે.

યુવક-યુવતીઓના આ વિશાળ સમુદાયને હવે દારૂ ને તમાકુનો ત્યાગ કરતાં શીખવામાં આવે છે.

એ શિક્ષણ જો સફળ નીવડે તો જર્મનીમાં એક એવી પેઢી પેદા થશે, જે ખરાં પ્રાણુધા-વિષ-કંકક પીણામતિ દારૂ અને તમાકુમાંનું નિકોટીન-ના એપેથી સર્વથા અરૂપ રહેશે.

એ તો નિર્વિવાદ છે કે દારૂ અને નિકોટીન શરીરના વિકાસમાં હાનિકર્તા છે, અને નાચલો જાણીએ છીએ કે આપણા દેશ (વિલાયત) માં કેટલાં 'બધાં' યુવક-યુવતીઓનાં મર્નમાં એવો ખ્યાલ ઠસાવવામાં આવે છે કે દારૂ ને તમાકુનું સેવન કેરવામાં પુરુષ અને સ્ત્રીનાં પુરુષાત્વ અને સ્ત્રીત્વની શોભા રહેલી છે. ઘણી વાર આપણને એવાં ઊગતાં યુવક-યુવતીઓ મળે છે કે જેમનાં શાન્તતંત્રને એટલી બધી હાનિ પહોંચેલી હોય છે કે તેઓ આખો દિવસ ખીડીઓ લઇને ફૂંક્યાં કરે છે; એમની આંગળીઓ પર ડાઘ પડી ગયા હોય છે ને તેઓ ન્યાં જાય ત્યાં ધૂમાડો ને રાખ મૂકતાં જાય છે.

જર્મની જો આ વિષયી અદ્વિષિત એવી નવી પેઢીઓ તૈયાર કરી શકે તો તેણે નીરોગી પ્રજા નિર્માણ કરવામાં સુદ્ધતા કરતાં પણ મોટી જિત મેળવી હશે. અને અમારે એ ઉમેરવાની જરૂર બાકી જ નહોતી કે, શાંતિમાં થું કે સુદ્ધમાં થું, નીરોગી શરીર અને બળવાન શાન્તતંત્ર એ શક્તિના જાગરૂપ છે.

દારૂ અને નિકોટીન બંને શાન્તતંત્રનાં કેન્દ્રો પર સીધા અસર કરે છે. નિકોટીન એ એક જલદ ઝેર છે કે એનું એક ટીપું માથુસના પ્રાણુ હરી લે છે. દારૂ અને નિકોટીન બંને બસન છે, એનું બધાણુ યષ્ટ જાય છે અને એના ઉપયોગને બહોળા પ્રમાણમાં જાહેરાત કરી ને ઉત્તેજન આપવામાં આવે છે.

મજબૂત બાંધોનો પ્રૌઢ માથુસ ખાસ ઇલાજ વિના અત્યંત પ્રમાણમાં આ વસ્તુઓ ન લઈ શકે એમ અમારા કહેવાનો આશય નથી, પણ અમે એટલું તો બહુ બાર દબને ખસસ દલીએ છીએ કે “ દોષ પજી છોકરાં કે છોકરીએ એ વસ્તુઓ અતિઅત્યંત પ્રમાણમાં પણ લેવાનો વિચાર સ્વપ્ને સુધીં કરવો ઘટતો નથી. ”

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧. આવતા માસમાં જૂથમંડળની સભાઓ બોલાવી સને ૧૯૪૦-૪૧ થી જૂથમંડળમાં આવેલાં પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે સહકારી ધોરણ પર તૈયાર કરવા માટે વિચારણા કરો.

૨. તમારા કાર્યમાં સરળતા થાય તે માટે તમારી સામાન્ય મુશ્કેલીઓનો ઉકેલ જૂથમંડળ અને મહાલ મંડળની સભાઓ ભરી કરો. નજીવી બાબતોમાં પુસ્તકાલય ખાતા તરફ લખાણ કરી નાહક ટપાલખર્ચ ન કરો.

૩. પંચાયત અને સરકાર મદદ મેળવ્યાની પાવતીઓ પર સહી વગેરે વિધિ કરી ખાતા તરફ વેળાસર મોકલો.

૪. અંદાજે મંજૂર થઈ પહોંચ્યાને બે માસ થઈ ગયા હશે, છતાં લોકમદદ ઊભી થઈ પુ. સ. સ. મંડળમાં જમા થઈ નહિ હશે તે અંદાજે રદ થવાનાં છે; માટે વેળાસર રકમ ઊભી કરી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલો.

૫. આ અંક સાથે બે દિવાલપત્રો મોકલવામાં આવ્યાં છે. તેના ઉપયોગ માટે ચાલુ માસની સૂચના નં. ૨૫ જુઓ.

૬. જાન્યુઆરી આખર પૂરી થતી બીજી ત્રિમાસી સુધીની હકીકત તમામ પુસ્તકાલયો વેળાસર મોકલે. પુસ્તકાલયના સંચાલકો આ બાબતમાં મંદતા બતાવે છે, જેથી પુસ્તકાલયની સામાન્ય પ્રગતિ સંબંધી હકીકત બહુવા મળતી નથી, માટે આ હકીકત બીનચૂક મોકલવા મંત્રીઓ તકેદારી રાખે.

વડોદરા
તા. ૨-૧-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદો વ્યવસ્થાપક

દાલ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીના અભિપ્રાય પ્રમાણે કડી મહાલે સદર નમંદારી કર જન્ય-
કર દેવેને કડી મહાલના ત્રીજા માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
૨૭ ડિસેમ્બર ૧૯૩૯ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૫ સને '૩૯-૪૦

વિષય

દિવાલપત્રોની માહિતી બાબત

પુસ્તકાલયો માટે પુસ્તક પસંદ કરવામાં તેમ જ કેવાં પુસ્તકો વંચાવવાં જોઈએ તે બાબત ગ્રામ પુસ્તકાલયનો વહીવટ કરનારાઓને માર્ગદર્શન મળે તે હેતુથી વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળે એક જ કાગળ પર જાણેલાં બે દિવાલપત્રો પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે. તે દરેકની બે બે નકલ ચાલુ માસના 'પુસ્તકાલય' માસિક સાથે રવાના કરવામાં આવેલી છે.

આ દિવાલપત્રો પૈકી એકમાં " કેવાં પુસ્તકો પસંદ કરશો " એ સંબંધે સામાન્ય જનતાની જાણ માટે જરૂરી દિશાસૂચન કયું છે તથા બીજી દિવાલપત્ર અનિષ્ટ માર્ગે દોરનારાં પુસ્તકોથી ચેતતા રહેવાનું સૂચન કરતું છે. તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે " રખે ઊભા રહેતાં આવાં પુસ્તકોના પડછાયે " એ સૂત્ર ધ્યાનમાં રાખી અંતર્યામીએ જે પુસ્તકવાચનથી વ્યક્તિવિકાસ જેમજ સમાજવિકાસને અવરોધક થઈ પડે તેવું વાચન પુસ્તકાલયમાં કે વાચક પાસે પહોંચી ન જાય તેની ખાસ તકેદારી રાખવાની છે.

વાર્ષિક અંદાજ બનાવતી વખતે તેમજ પુસ્તકોની યાદી યા સામયિકો અને માસિકોની પસંદગી કરતી વખતે પણ આ દિવાલપત્રોમાં જણાવેલા હેતુ તરફ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવાનો હેતુ છે, જેથી આ દિવાલપત્રોની એક એક નકલ પુસ્તકાલયના વાચનખંડ અને આપ-લે વિભાગમાં કાંઈપોડ પર ચોટી ટાંગવી. અને એક એક નકલ ગ્રામનાં જાહેર સ્થળે ઊંચે ધ્યાન ખેંચાય તેવે સ્થળે ચોટવી.

આ દરેક દિવાલપત્રના એક કાગળની કિંમત ૦-૧-૦ રાખવામાં આવી છે અને તે જે તે પુસ્તકાલયના મંજૂર થયેલા અંદાજમાં પુ. સ. સ. મંડળે કાંપી લઈ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને અદા કરવાની છે.

સખજ ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે દિવાલપત્રો મળે તે સંબંધી ઘટિત તજવીજ જેમણે તેમણે કરવી.

વડોદરા
તા. ૨-૧-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદ, વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૨૬ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

રાજ્યનાં ગ્રામ તથા કરબા પુસ્તકાલયોના ત્રિમાસિક દિવાલ બાબત

પુસ્તકાલય ખાતા સંબંધીની હકીકત રાજ્યના પ્રકાશન ખાતા તરફ દર ચાર મહિને કલવા મે. રા. રા. વિઘાધિકારી સાહેબ તરફથી સુચી લેખ અંક. ૨૮ સને '૩૯-૩૯

તા. ૨-૧-૩૬ થી દરેક હોવાથી તે હકીકત ચોક્કસ રીતે મોકલી શકાય એટલા માટે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના ત્રિમાસિક હેવાલ નમુના પ્રમાણે દર ત્રણ માસની હકીકત ચોથા માસની પાંચ તારીખ સુધીમાં આ તરફ મોકલવા અત્રેથી વ. હ. નં. ૪ સને ૩૬-૪૦ તા. ૬-૧૦-૩૬ થી માહે ઓક્ટોબર '૩૬ ના 'પુસ્તકાલય' માસિકમાં બહાર પાડવામાં આવ્યો છે. છતાં હજી સુધી લગભગ ૧૫૦ પુસ્તકાલયોનાં નિવેદનો આવ્યાં છે એ ખરેખર દિલગીર થવા જેવું છે.

મુખ્ય આ સૂચનાથી દરેક ગ્રામ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે હવેથી જેમના તરફથી આવા ત્રિમાસિક હેવાલો આવ્યા નથી તેમણે ઓગસ્ટથી જાન્યુઆરી આખર સુધીના હેવાલની હકીકત જૂથમંડળ તરફ દરેક નમુનામાં ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૦ની તા. ૫ સુધીમાં અને ત્યાર પછીથી દર ત્રણ મહિનાની હકીકત ચોથા મહિનાની તા. ૫ સુધીમાં ખીનચુક અત્રે મોકલી આપવા તજવીજ કરવી. જૂથમંડળે વટહુકમમાં જણાવ્યા પ્રમાણે એપ્રિલથી પત્રક આ તરફ મોકલવાનું છે. જેમના તરફથી કરાવેલી મુદતમાં આ હકીકત નહીં આવે તો ભવિષ્યમાં પુસ્તકો આપવા અગર નવીન અંદાજે મંજૂર કરતી વખતે રકમની કપાત કરવી પડશે.

કર્યા પુસ્તકાલયોના ત્રિમાસિક હેવાલો મોકલવા આવત ગયા વટહુકમમાં ઉલ્લેખ કરવાનો રહી ગયેલો હોવાથી આ સૂચનાથી કર્યા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને પણ સૂચવવામાં આવે છે કે જેમણે તેમણે પોતાના કર્યા પુસ્તકાલયોના હેવાલ ઓગસ્ટથી જાન્યુઆરી સુધીના ફેબ્રુઆરી ૪૦ ની તા. ૫ સુધીમાં ખીનચુક આ તરફ મોકલવા તજવીજ કરવી અને ત્યારપછી વ. હ. નં. ૪ સને ૩૬-૪૦ પ્રમાણે દર ત્રણ મહિને ફેબ્રુઆરીથી એપ્રિલ સુધીનો અને મે થી જુલાઈ સુધીનો હેવાલ ચોથા માસની તા. ૫ સુધીમાં મોકલવા તજવીજ કરવાની છે.

આ સૂચના પ્રમાણે અમલ થાય છે કે નહિ તે તપાસણી વખતે જોવા અને અમલ કરાવવા જે તે રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ અને રા. પ્રચારકોએ ખાસ ધ્યાન આપવાની છે.

ઉ. મો. પટેલ

મદદનીય વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૨૭ સને '૩૬-૪૦

વિષય

પ્રકાશનપત્રિકા

વડોદરા રાજ્ય પ્રકાશન ખાતા તરફથી તમામ પુસ્તકાલયોમાં પ્રકાશન પત્રિકા પહોંચાડવામાં આવે છે. તેનો ઉદ્દેશ થીમંત સરકારની પ્રગટિતિની યોજનાઓ, દુકમેલ, કાયદો અને તેનાં પરિણામો પ્રગ્ન સમક્ષ મૂકી શકાય અને પ્રજાજનો તેનો લાભ વિશેષ પ્રમાણમાં લઈ શકે એ છે.

આ પત્રિકાઓમાં અપાયેલી મામજનતાની ઉન્નતિ સંજ્ઞાની માહિતી જાહેર પ્રજા વધારે રસપૂર્વક વાંચે તે માટે લોકો રૂબરૂ અનુકૂળ સમયે વાંચી બતાવવા તથા તેવી બીજી અનુકૂળતા કરવા અમે જે તે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિને બલામજૂ કરીએ છીએ.

વડોદરા

તા. ૪-૧-૪૦

ઉ. મો. પટેલ

રા. વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ભસામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૨/૨ સને ૧૯૩૯-૪૦

ક્ર. નં.	પુસ્તકનું નામ	અંચકર્તાનું નામ	કિંમત	કદ	વર્ષ	પૃષ્ઠ	પ્રકાશકનું ઠેકાણું
૨૧	એઝિક ઇંગ્લીશનો ૧ લો પાર્ટ પુ. ૨ જી મૂલ્યું એઝિક શબ્દકોષ વાક-પ્રચાર તથા વ્યાકરણ સાથે	હરિકૃષ્ણ વ્યાસ (પ્રયોજક)	૧- ૦-૦	૧૬૦	૧૯૩૯	૬૬	Basic English Class. Lathi, (Kathiawar)
૨૨	Guide to Basic Step by Step Pt. 1 પુ. ૩	"	૦- ૨-૦	"	"	૩૨	"
૨૩	એઝીય ઇંગ્લિશ અંચમાળા પુ. Basic English Step by Step વ્યાકરણ ભા. ૧	"	૦- ૨-૦	"	"	૧૬	"
૨૪	એઝિક ઇંગ્લિશ અંચમાળા પુ. ૧ પ્રાથમિક પરિચય	હરિકૃષ્ણ વ્યાસ (અંગોષ્ઠક)	૦- ૨-૦	"	"	૧૬	"
૨૫	એઝિક ઇંગ્લિશ અંચમાળા પુ. ૧૫ ગુજરાતમાં પ્રચલિત ૨૦૦૦ અંગ્રેજી શબ્દો	"	૦- ૬-૦	"	"	૩૬	"
૨૬	શુદ્ધિમાં	શ્રી. અનિલ ભટ્ટ	૦- ૮-૦	"	૧૯૩૯	૧૧૫	જ્યોતિર્લાલ દલાલ, ' ગતિ અને રેખા ' , ૧૯૨૯, માધી રોડ, અમદાવાદ

તા. ૨૬ ઓક્ટોબર ૧૯૩૯ }
વડોદરા.

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય

વચાવમ :

દેવર્મા વાર્ષિક શ. ૪-૮-૦
પરોલર્મા ,, શ. ૫-૦-૦
પ્રત્ય નકલ શ. ૦-૧-૦

તંત્રીશ્રી :

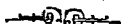
નાનાવાણ થાંદરીખર દીવાનજી
મજિસાલ મવાસાંકે વ્યાસ

ઃ નવરંધાપા :

વાપલગાઈ નારજીભાઈ આગીન
જી. ડૉન
મંત્રી, પ. સ. સ. મં. તિ.
રાવપુરા.....વડોદરા.

અનુક્રમશિકા

પુસ્તકાલય પર્વણી —તંત્રીચાતેયી	૫૩
પ્રૌઢશિક્ષણનો પાયો શ્રી. જયશંકર પો. ઠાકુર	૫૫
પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ શ્રી. રતિલાલ અમીન...	...	૫૯
પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો પ્રો. અ. ક. ત્રિવેદી	૬૦
પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર	૬૧
અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ શ્રી. “ નવીન ”	૬૩
“નોતરી શ્રી. હિમેશભાઈ મો. પટેલ	૬૭
ફેલી પુસ્તકપ્રવૃત્તિ શ્રી. કાકા કાલેલકર	૬૯
કોતર બાબાલયમાં ઉજવાયેલી				
સ્વ. અમીન સા.ની પ્રથમ સંવત્સરી	૭૧
ડોહરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં				
ના. વાહસરાય સાહેબ શ્રી. હિમેશભાઈ મો. પટેલ	૭૪
પુસ્તકપરિચય ના. ચં. દીવાનજી, મ. પ્ર. વ્યાસ	...	૭૮
નવીન કાલ	૮૫
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ	૮૭
ભાસિકો મળ્યા તારીખ	૮૯
શું વાંચશે ?	૯૦
પુસ્તકાલયોની તપાસણી...	૯૫
પુસ્તકાલય નોંધ	૯૬
૧૭મી શિષ્ટવાચનપરીક્ષાનો પ્રશ્નપત્ર	૯૮
૫નો ચર થયાની માહિતી	૧૦૦
પુસ્તકો મોકલાયાની માહિતી	૧૦૧
પુસ્તકાલય ખાતાના સરકયુલરો, વટકુકમો વગેરે	૭

પુસ્તકાલય પર્વણી

—તંત્રીસ્થાનેથી

આપણી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો આ મંગળ પર્વણીદિન આવતી તા. ૧૩ મીના રોજ આવે છે. એ દિવસ રાજ્યની તમામ પુસ્તકાલય સંસ્થાઓના સંચાલકો પૂર્ણ ઉત્સાહથી ઉજવવાની તૈયારીઓ કરે.

આ પર્વણીદિન આપણે ત્યાં છેલ્લાં આઠેક વર્ષથી ઊજવાય છે. અને તે માટે માત્ર એક દિવસ—વસંતપંચમીનો દિવસ ચુકર કરાય છે. પરંતુ અમેરિકા અને જાપાન જેવા પ્રગતિશીલ દેશો આવા પર્વણીદિનો નહિ પરંતુ પર્વણીસપ્તાહો ઊજવે છે. એ કાર્ય માટે બરાબર આખા વર્ષમાંથી એક અઠવાડિયું અલગ નિયત કરવામાં આવે છે. એ સપ્તાહ દરમિયાન પુસ્તકાલયની પ્રગતિ માટે ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારની યોજનાઓ વિચારાય છે, પ્રવૃત્તિમાં વધુ વેગ લાવવા માટે વિવિધ કાર્યક્રમો યોજાય છે, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા અને એ કાર્યમાં રચીપચી રહેલાઓનું મધુર મિલન જોડવાય છે, પરસ્પરના વિચારોની આપ-લે થાય છે અને ઘાટે ઘાટે જાયતે તત્વચોધઃ એ ન્યાયે દરેક પાસેથી કંઈ ને કંઈ નવીન બહુવાદું પણ મળી રહે છે.

અમેરિકા જેવા દેશમાં તો એ માટે ત્યાંના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં સુખાઓ તરફથી ખાસ ઠંઢેરા બહાર પાડવામાં આવે છે, અને સમસ્ત જનતાને તેમાં સક્રિય લાભ લેવા માટે આમંત્રાય છે. એવો જ એક ઠંઢેરા વાયકોની બહુ માટે આ નીચે આપીએ છીએ:—

BOOK-WEEK PROCLAMATION

In connection with Book-Week, Governor Harold E. Stassen of Minnesota issued the following official proclamation:

“Whereas, It is universally recognized that one of the most cogent factors in the development of character and the training of youth is good reading, and,

Whereas, Easy access to good books is indispensable, inasmuch as it is thru that medium that people keep in contact with modern developments in all fields of knowledge, and,

Whereas, The success of a democratic form of government is dependent upon a well informed public,

Now-Therefore, I, Harold E. Stassen, Governor of the State of Minnesota, do hereby designate and proclaim the week of November 12-18 as Book Week and I urge the people of Minnesota to lend their ardent support to the efforts being made to develop libraries and make available the best literature for the benefit of our people both in school and in the communities. "

બાવાર્થ કે, મિનેસોટા સંયુક્ત રાજ્યો (અમેરિકા) પ્રાંતના મુખા તરફથી પુસ્તકસપ્તાહ સંબંધે નીચેનો હંદેશ બહાર પાડવામાં આવ્યો છે:—

" એ તો દુનિયાભરમાં સ્વીકારાયેલું સાચું છે કે, જીવનાને કેળવવામાં તેમજ તેમની ચોરિગતવૃદ્ધિ કરવામાં ઉત્તમ પ્રકારનું વાચન એ એક અગત્યનું અંગ છે, તેમજ

આજના આગળ વધતા જમાનામાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં ઉપયોગી જ્ઞાન મેળવવા માટે પુસ્તકો પ્રાપ્ત કરવાં એ અનિવાર્ય અગત્ય હોવાથી, અને

પ્રત્યક્ષતાકે રાજ્યની સફળતાને મુખ્ય આધાર પ્રત્યક્ષ સર્વ જાગૃતની ભણકારી પર હોવાથી,

હું, હેરોલ્ડ ઇ. સ્ટેસન, મિનેસોટા પ્રાંતના મુખા તરીકે આવી જાહેર કરું છું કે, નવેમ્બર માસની જા. ૧૨ થી ૧૮ મી સુધીના સપ્તાહને " પુસ્તકસપ્તાહ " તરીકે ઉજવવા મિનેસોટાની પ્રજા, પુસ્તકલયોની પ્રતિ અર્થે કરવામાં આવતા પ્રયત્નોમાં સંપૂર્ણ સાથ આપે અને શાળાઓ તેમજ સમસ્ત જનતામાં ઉત્તમ સાહિત્ય મળે તેમ કરે. "

અમેરિકા જેવા દેશમાં પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયોના પ્રચાર અર્થે ત્યાંના રાજકર્તાઓ પણ કેટલાં પ્રયત્નશીલ રહે છે તે ઉપરાંત અવતરણ ઉપરથી સહજ સમજાય તેવું છે.

આવા પ્રગતિશીલ દેશો પણ જ્યારે આવી લોકલદ્ર પ્રવૃત્તિના વધુ વિકાસ માટે આટઆટલા પ્રયત્નો કરે છે અને ખાસ આખું અકવાડિયું એ માટે અલગ કાંઠે છે તો આપણે આપણાથી બનતો એક દિવસ પણ એ ખાતે ઉજવવો અતિઆવશ્યક છે.

એટલે આવતી વસંતપંચમીને દિવસે રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયો આ પર્વજી-દિન ઉજવે, તે દિવસે સરઘસો કાઢે, સભાઓ બાદે, વર્ષ દરમિયાનની પુસ્તકાલયની પ્રગતિ જાહેર જનતાને જાણુવે અને આગામી વર્ષ માટે પુસ્તકાલયના વિકાસની નવીન યોજનાઓ વિચારે.

આ માટે જે વિવિધ કાર્યક્રમો યોજવા ભેધએ તે ગયા અંકના કવરપૃષ્ઠ ત્રીજા પર જણાવ્યું છે.

આશા રાખીએ સૌ પુસ્તકાલયો આગામી પર્વજીદિન પૂર્ણ ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવશે. અને આ દિન જે પુસ્તકાલયે જે રીતે ઉજવ્યો હોય તેનો સચિસ્તર ઉવાલ મોકલી આપે.

પ્રૌઢશિક્ષણના પાયો : (એક કલ્પનિક સંવાદ)

[અભણ ખેડૂત અરજણ પટેલ પ્રવેશ કરે છે.]

અરજણ—“ અભણ અને આંધળો બરાબર ” એ કહેવત મને આજે સમજાઈ. આ એક કાગળ વાંચવો છે ત્યાં પ્રાણચક્ર કહે છે: હું પૂજા કરું છું; નરમેશ્વર કહે છે: મને નવરાશ નથી, મથુરનું માથું દુઃખે છે. દુનિયા કેવી સ્વાર્થી છે ! (માઢ આવે છે) હા ! ચાલ, નિશાળમાં જઈ (જાય છે) રામ રામ, ચુરુ !

મહેતાજી—રામ રામ ! આવો આવો, અરજણ પટેલ !

અરજણ—(સ્વગત) અહા ! કેવો મોઢો આવકાર ! (પ્રકટ) સાહેબ, આ એક કાગળ વાંચી દેશો ? તમારું કામ ખોટી કરવા આવ્યો છું; માફ કરજો !

મહેતાજી—એમાં શું, લાવો વાંચી દઉં. (વાંચે છે :)

મહેતાજીએ કાગળ વાંચી બતાવ્યો. તેમાં તેમના પુત્રે વડોદરામાં ઉજવાયેલા શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ મહારાજ સાહેબના જન્મદિવસ ઉત્સવને લગતા સમાચાર લખ્યા હતા. ઉપરાંત, પ્રૌઢશિક્ષણ માટેની શ્રીમંતની ચોજનાઓનું વર્ણન કર્યું હતું.

પત્ર વંચાઈ રહ્યા પછી, મહેતાજીએ કહ્યું: અરજણ પટેલ ! રામજીભાઈ લખે છે કે, પ્રૌઢ એટલે મોટરો અને તેને બધાવવાં તે “ પ્રૌઢ શિક્ષણ. ”

અરજણ—પણ, મહેતાજી સાહેબ ! પાકે ધરે તે કંઈ કાંઈ ચઢે ! અમારા હાથ કેમ વળે ? અમારા જડ મગજમાં બહુતર કેમ પેસે ?

મહેતાજી—અરજણ પટેલ ! જોળ ન્યારે ખાખએ ત્યારે મળ્યો જ લાગે, અને જે ખાખ તેને જળ્યો લાગે; વિદ્યા એ તો જોળ જેવી છે.

[પુસ્તકાલયનો અંધપાલ આવે છે.]

અંધપાલ—અહોહો ! અરજણ પટેલ ! આજે તમારું પગલાં !

અરજણ—ભાઈ ! આવ્યો હતો તો આ કાગળ વંચાવવા; પણ એમાં તો ‘કંઈનું’ કંઈ બધું’ છે, મને લાગે છે કે દેલાસવાસી શ્રીમંત મહારાજ સાહેબના હાથે સુધારાની ઇમારત ચણાઈ છે અને તેના ઉપર શ્રીમંત મહારાજ પ્રતાપસિંહ કીર્તિના કળશ ચઢાવે છે. વાંચો, આ કાગળ.

અંધપાલ—(કાગળ વાંચીને) અક્ષરે અક્ષર ખરી વાત છે. ચાલો, રાજ્યાભિષેકની તસ્વીરો બતાવું. (પુસ્તકાલય ખંડમાં બધા જાય છે) જુઓ પટેલ, આ શ્રી સયાંજી વિજયનો રાજ્યાભિષેક અંક છે; તેમાં આ, આપણા મહારાજ સાહેબ, આ રાજકુટુંબ અને આ રાજ્યાભિષેકનાં બીજાં દર્શ્યો.

અરજણ—કેવું સારું સારું છે ! તમારે બહોલાને ચાર આંખો છે અને અમે અભણ તો છતી આંખે આંધળો ! હું ભાઈ, આ કબાટોમાં શું છે ?

અંધપાલ—એમાં, સારાં સારાં પુસ્તકો છે. મહાપુરુષો અને મહાત્માઓ, કલાકર્મી અને ઉદ્યોગપતિઓ, વ્યાપારવીરો ને તત્ત્વજ્ઞાનીઓ એમાં અમર વાણીરૂપે જીવતા છે. ખેતી, ખજોળ, કાવ્ય અને ધર્મનાં પુસ્તકો પણ છે; તેમજ પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકો એ બધાં વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકો પણ છે. અને તે મફત ઘેર વાંચવા મળે છે.

પાંચો પટેલ—(પ્રવેશ કરી) અરે ! અરજી પટેલ ! તમને ક્યારનો બોળું છું ; બહાર મહેમાન બિભા છે. ચાલો આપણે ઘેર, ચઢાપાણી બનાવીએ અને ચોપાટ જમાવીએ. અરજી—અરે ! ચોપાટ પડી ચૂકામાં; અહીં તો ખીજ ચોપાટ જામી છે. મહેમાનને અહીં બોલાવો, અહીંજ બેસીએ. (મહેમાન અંદર આવી રામ રામ કરી બેસે છે.)

પહેલો વિધાર્થી—(મહેતાજીને) સાહેબ ! આ કહેવત સમજાવો :

“ અંધા આગળ આરસી ગદ્દા આગળ ગાન. ”

મહેતાજી—આ અરજી પટેલને જ પૂછને ભાઈ ! એને હમણું જ અનુભવ થયો છે. અરજી—હા ! હા ! ને શંભુ, જેમ મૂખ ગાયનકળામાં સમજે નહિ, તેમ મારા જેવો અભણ આવા લખણ ન વાંચી શકે. એ આંધળા આગળ આરસી ધર્યો જેવું જ ગણાય ને ? બીજો વિધાર્થી—(મહેતાજીને) સાહેબ, આ લેખનપોથીમાં સહી કરી આપો.

મહેતાજી—શું લખ્યું છે, વાંચ નેમજી ભાઈ !

વિધાર્થી—(વાંચે છે) “ ભણ્યો ગણ્યો તે નામું લખે, ના ભણ્યો તે હીવો ધરે. ”

પાંચો—અરજી પટેલ ! આ કહેવત તો આપણને જ લાગુ પડે છે. ભણેલા દેશ-રેશના ખજારો વાંચે, કાપડ-કાનુનો વાંચે, મહાપુરુષોનાં વચનામૃતો વાંચે અને આપણે ાજો કાઢી નેમ રહીએ ! આપણે તો બીજાના શ્વાસે જીવવું. આપણે તે કાંઈ અવતાર છે ?

અંધપાલ—આ એજ રામકથા ચાલે છે ભાઈ ! જુઓ, આ અંધભંડાર સૌના ડે ખુલ્લા છે.

પાંચો—ભાઈ સાહેબ ! બધું સમજ્યા, પણ અમે આ ગંગાજળનું પાન ક્યાંથી લી શકીએ ?

અંધપાલ—ગંગાકાંઠે વસીને તરસ્યા રહો અને વડોદરા રાજ્યના પ્રજાજન છતાં અભણ રહો એમાં કોનો વાંક ? ગામેગામ શાળાઓ છે, ભણેલું શૂલી ન જવાય માટે પુસ્તકાલયો છે, તમારા ગામને વહીવટ તમે જ કરી શકો, તે માટે પંચાયતો છે. ખેતીવાડી ખાતું તમારે ઘેર આવી અખતરા કરી બનાવે છે. આપણે અંગણે તો, ખાસ મગની ગંગા વહે છે. આ બધું છે છતાં તમે અંધાગમાં અથડાઓ અને પ્રકાશ નેત્રાની પરવા કરો નહિ, પછી ભાગ્યને દોષ આપવો તે ક્યાંનો ન્યાય ?

અરજી—હવે અમારી આંખો ઉઘડી છે. અમારા વાંકે જ અમે અભણ રહ્યા છીએ.

પાંચો—ભાઈ ! તમે કહેો તેમ કરવા તૈયાર છીએ. પણ અમને ભણતાં આવડશે ?

મહેતાજી—ભાઈઓ, મનુષ્ય ધારે તો “ નરનો નારાવણ ” બની શકે. મજબૂત મન-વાળો બધું મેળવી શકે છે. હાથમાંથી જેમ માખણ તારવી લે, તેમ વિશ્વવલોણમાંથી પ્રભુને પણ મનુષ્યે જ મેળવ્યા છે ને ? તમે તૈયાર હો, તો ત્રણ માસમાં તમને વાંચતા કરી દેવા એ અમારું કામ. મન મજબૂત રાખો, ટીકાથી ડરશો નહિ. આજથીજ આપણે શત્રુ-શાળા શરૂ કરીએ.

મહેમાન—આપણા બેઠ ગામ વચ્ચે યોડુંક અંતર છે. અમે બહુવા આવીએ, પણ પરદની પ્રજાને પણ ભણાવશોને મહેતાજી સાહેબ ?

મહેતાજી—અમારે ત્યાં પારકા પોતાનાનો બેઠ નથી, ઉચ્ચ-નીચનો બેઠ નથી; અહીં તો સૌ સરખા છે.

રૂખડ (ભંગી)—(શાળાનું પટાંગણ સાફ કરવા આવેલો)—હેં બાપા ! મનેય ભણાવશો ને ? મારો રામશે તો નિશાળમાં ભણે છે. એ મને બજનો વાંચી સંભળાવે છે.

મહેતાજી—ભાઈ રૂખડ ! મહાત્મા ગાંધીજીએ અત્યંતજોના હાથ ઝાલ્યો તે પહેલાં એ દશકા અંગાઉ પતિતપાત્રનું કૈલાસવાસી શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજસાહેબે શાળાઓ અને દેવમંદિરો સુધી પહોંચાડી દીધા હતા. તારા વાસના બીજા ભાઈઓ તથા માથુસુર મેતરને પણ ભણવા તેડી લાવજો.

[પ્રૌઢશાળા ચાલે છે : દીકાઓનો ગમે તેમ બોલે છે]

મફત મહેતો—અઠાઠા ! ઉંટ કુંડળે પક્યાં એનાં અંગો કેમ વળશે ? ભણવું એ તો વાણીઆ-આભણવું કામ. આ તો ઉંધ સવાયાનો ધધો આદ્યો છે. છાણાં વીણવાં અને હવાલદારી કરવી, એ બેય ક્યાંથી બને ! ખેતી કરવી ને ભણવું એમ બે ઘોડે એકે તે જરૂર પડે. આ બધી મેલી વિદ્યા પેલા મારતરોની છે. સરકારમાં સારા કહેવાશે અને પગારો વધશે. ખરી મગિયાનળ પાયરી છે હો !

અમથો ગોર—અરે ! આમાં તો ગોરનું ગાંઠનું જશે. ખેતી રજળશે અને સરનાળે મોડું મીડું આવશે. પણ ટેડ-ભંગીને ભેગા ધાણીને સત્યાનાશ વાળ્યું ભાઈ ! “ નીર નવાણે અને ધમું ઠેકાણે ! ” અરે ! આ ગજબ કરનાર મેતલાઓને ગામમાં ધર ભાડે શા માટે આપવાં જોઈએ ? આભડછેટ બોલે નહિ, પણ બોળી મારે ! શિવ ! શિવ ! શિવ !

ખેપાનીદાસ ખાવાજી—આમાં તો “ આનાનાં બેય બગડશે ! ” સારી હાંકવાં ને કાસ ટસકવા એમાં આ ભણતરનું ભૂત કેમ પોસાય ! અરજણુ અને પાંચાને તો કામ કરનારા છે, પણ આ પરગામવાળો તો “ વેઠે વેળુ દળે છે. ” હવે ધરતી-રસાતાળ જશે. ધરડાં કાંઈ ગાંડાં હશે કે આ ટેડ-ભંગીને જીદા કાઢ્યા ? હવે ધર્મને કોણ જાણે છે ! સિયારામ ! સિયારામ !

[પ્રૌઢો વાંચતાં શીખી ન્ય છે. કમે કમે ભાગવત અને રામાયણ વાંચે છે.]

કાનજી, રામજી, વીરજી, દેવજી—અરે ! અરજણુ પટેલ રામાયણ વાંચે છે ! ખરા હો ! દુનિયાની વાતોને કાને ધરી નહિ. છેવટે વાંચતાં શીખ્યા.

[બધા ભણવાનો વિચાર કરે છે, છેવટે કાનજી કહે છે]

કાનજી—હેં અરજણુ પટેલ ! અમને ભણતાં ના આવડે ?

અરજણુ—આવડે ! માથુસને બધું જ આવડે; કાગજી જોઈએ. તમે મારો જ દાખલો લ્યો ને !

રામબાઈ—બાઈ માથુસોને ભણતાં આવડે ? છોડીએ! તો ભણે છે.

અરજણુ—માથુસમાત્રને શીખવાથી દરેક વિદ્યા આવડે. તમે પણ તૈયારી કરો. કન્યાશાળાનાં મહેતીજી જવાલક્ષ્મીબહેન ઉમંગી છે; તેઓ તમને ભણાવશે.

(ગામની શેરીએ પ્રૌઢશિક્ષણ વર્ગો ચાલે છે. રૂખડ ભંગી અને માથુસુર મેતર પોતપોતાતા ગતભાઈઓને ભણાવે છે. શેરીઓના વર્ગમાં પણ અત્યંતજો દુટથી ન્ય છે. સૌ સાથે મળી શ્રીમંત મહારાજ પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડને આશીર્વાદ આપે છે.)

બળીઆ,
તા. અમરેલી }

જયશંકર પો. ઠાકુર

પરદેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ

પોલેન્ડ

છેલ્લા મહાન યુદ્ધ પછી પોલેન્ડે ખાસા જો ઘાયલ સ્વતંત્રતા માણી. એનાં એ દેશે નિરાંતના સમયે એણે પોતાની પ્રજાની સંસ્કૃતિનો વિચાર કર્યો. એને લાગ્યું કે સુધરેલાં રાજ્યોમાં કેળવણી એજ મુખ્ય ખેત્ર હોવું જોઈએ.

એ વખતે એમણે " Society of Peoples Library " સ્થાપેલી અને પછી તેને અંગે People School Association જેવી સંસ્થા ઉદ્ભવી. આ બંને સંસ્થાઓના ઉત્સાદપૂર્વકના કાર્યથી પહેલી સંસ્થા અંગે ૧૩૦૦ અને બીજી સંસ્થા અંગે ૫૦૦ કાયમનાં અને ૮૦૦ ફરતાં પુસ્તકાલયો અસ્તિત્વમાં આવ્યાં. પછી તો લોકોએ ખૂબ રસ લેવા માંડ્યો. આથી લાંબા ચહેરમાં પ્રૌઢો માટે એક અને ખાસ બાળકો માટે પાંચ પુસ્તકાલયો રચવાયાં. પુસ્તકાલયો એ કેળવણીની રીતસરની સંસ્થાઓ બની રહી. સંગીતના જલસા, ચિત્રોનાં પ્રદર્શનો અને લાવણીની નવીનતાથી તેમાં જગૃતિ લાવવાના ઉપાયો યોગ્યતા.

બાળકોનાં પુસ્તકાલયોનું તત્ત્વ પ્રજાવર્ગને સોંપાયું હતું. તેથી લોકમતને રાજ્યકાર્ય મળવાથી પોરો ચઢતો અને કાર્યને ખૂબ જ વેગ મળતો. ઉવટના મુકાબલા એક બિલથી નાની અને છૂટક કોમોને ખૂબ જ લાભ મળવાનો હતો. અને એ બિલ બ્યારે કાયદાનું ૩૫ લે ત્યારે ૧૫૦૦૦ પુસ્તકાલયો અસ્તિત્વમાં આવે એવી ધારણા હતી.

પણ અફસોસ ! પોલેન્ડની પ્રગતિમાં કુદરતે કંઈ છુદું જ ધાધું હતું. બહારની લાજૂકતી જરાજાઓમાં તે ઘેરાયું અને એ રાક્ષસી લોભવૃત્તિઓની શેતરંજ પહેલી એને આંગણે જ ખેલાઈ. સંસ્કૃતિના ધામ સમુદાયો વોસો તારાજ થયું. પુસ્તકાલયોનાં સુંદર મકાનો આજે જમીનદોરાત થયાં. પોલેન્ડના સુખ-સાંતિના પ્રયત્નો ધૂળ થયા અને ભાવિ કુદરતને ખોળે જઈ પડ્યું.

જાપાન

ખરેજ, યુરોપની આજની સંસ્કૃતિ વિનાશક જ જણાય છે. તેની પાસેની વિદ્યા એ રાવણી વિદ્યા થઈ છે. તેણે મગજને વિસરાવવામાં હૃદયને જોણે કારણે મૂક્યું ન હોય !

હવે આપણે રંકમાંથી રાખ થયા હોય તેવા દેશની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિની વાત કરીએ.

વેંતીઆ અને દીંશજીઓ આટલું બધું દુનિયા ઉપર જોર જમાવશે એનો સને ૧૯૦૭ માં કોઈને શું ખ્યાલ પણ હતો ? મુઠ્ઠી જેવડા મુલકની આટલી પ્રશંસા જગજગીશીએ એ વખતે યડી ન હતી. એ પ્રજાનો એ વખતે કોઈ ભાવ પણ પૂછવું ન હતું. જગતના કયા ખૂણે તેનું અસ્તિત્વ છે તેની કોઈને જાણ પણ ન હતી.

એ જાપાનીઓ સામા કિનારા ઉપર ફરફરતા ત્રિરંગી ધ્વજને કે યુનિયન જેઠાથી કંપતા, ચમકીલાં પડતા.

પણ એ રિયાતમાંથી દુનિયાની આગલી હરોલમાં તેમને આજ કોણ ખેંચી લાવ્યું ? જાપાનના ઉદ્યોગપ્રકરણમાં ચએલા ઝડપી ફેરફારો કોણે કર્યા ? દુનિયાની લક્ષ્મી જાપાનના અરણ્યમાં આજોટની કોણે કરી ? જાપાનનું રાજકીય માનસ કોણે ધડ્યું ? એ બધામ પ્રશ્નોનો એકસામટો જવાબ ' બધાય માટેની કેળવણી 'માં જાપાને જોયો. અને એ કેળવણીનો કાયદો ઉકેલાયો પુસ્તકાલયો દ્વારા.

પુસ્તકાલયોએ જાપાનનાં રૂપરંગ ફેરવી દીધાં, પુસ્તકાલયોએ જાપાનનો જ્ઞાનસૂર્ય આંડ્યો. પુસ્તકાલયોએ જાપાનમાં નીતિન તેજ ફેંક્યું. જે ઘડીએ જાપાનની પ્રજાને થયું કે

“Change as the world doth Change.” તે ધડીથી જાપાનમાં જવ અંગ્રેજી, જાપાન ચેતનવંતું થયું.

ચાનની જૂન લાગી તે ખરી, પણ તેને વૃષ્ટ કરવા પોતાની પ્રાંસે ખોરાક ન હતો. આથી પોતાના ખારા પુત્રોને તે મેળવવા વિશાળ વિશ્વમાં ધકેલી દીધા. પોતામાં જો બોલ હતી તે પૂરવા પતોતા રતોને આંખથી અજગાં કીધાં.

એ રાષ્ટ્રપ્રેમીઓએ દેશ-દેશાવરથી આવીને ન્યારે પોતાના હેવાલો, રજૂ કર્યા ત્યારે જણાવ્યું કે જર્મની ફ્રાન્સ અમેરિકા વગેરેની માયું ન ખૂચે તેવી ધણાં વર્ષો સુધી લણાય તેવી અધરી થીઅરીઓ ગોખવાથી કંઈ દેશનાં દળદળ-દેહાર કરે તેમ નથી. દેશપ્રગતિનું અમોઘ શસ્ત્ર અને રામખાણુ દવા ફક્ત એકજ છે. અને તે એ કે દેશના હરેક શહેરીએ-નાગરિકે ધીમે પણ મક્કમપણે નક્કી કરેલી યોજના નક્કી કરેલા હેતુ માટે પૂર્ણ કરવા હૃદય સાથે દૃઢ સંકલ્પ કરી લેવો જોઈએ. અને આ તારવેલ મત્યને આધારે ૧૯૭૨ નો શહી ખરીતો બોલે છે કે—“It is designed henceforth that education shall be diffused that there may not be a village with an ignorant family nor a family with an ignorant member.”

ભાવાર્થ કે, અચાન કુટુંબવાળું એકે ગામકું કે અચાન માણસવાળું એકે કુટુંબ હોવું જોઈએ નહિ.

આ ઉપરથી બધાય માટે કેળવણી અને તેને સફળ બનાવવા બધાય માટે પુસ્તકો એટલે પુસ્તકાલયોનો પ્રશ્ન હાથ લેવાયો.

સને ૧૮૯૯માં દરેક કસ્ટો અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો સ્થાપવાનો કાયદો કરાવ્યો. અને કેળવણીના પ્રધાને સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની સ્થાપના અને ઉત્તેજના અર્થે ધણી માર્ગસૂચક સચનાઓ સંસ્કારને વારંવાર આપવા માંડી. આથી છેવટના વીસ વર્ષમાં નોંચે પ્રમાણેનો ફેરફાર જણાયો.

પુસ્તકાલયોની શરૂઆત ૧૯૦૭ માં થઈ.

૧૦૦૦	પુસ્તકાલયો	૧૯૧૫ સુધીમાં હેબડી ગયાં.
૨૦૦૦	”	૧૯૧૯: ”
૩૦૦૦	”	૧૯૨૩: ”

અને ૧૯૨૭ માં ૪૩૩૭ પુસ્તકાલયોમાં કુલે ૭૬૨૪૩૭૭ પુસ્તકો હતાં.

કેળવણીના પ્રધાન આમાં ખંતપૂર્વક કામ કરે છે. પુસ્તકાલયોમાં કામ કરનાર માણસોને-કાર્યકરોને તૈયાર કરવાની એક શાળા ચલાવાય છે. ૧૯૩૨ થી આ પ્રવૃત્તિને વેગલાવ બનાવવા ધી જાપાનીસ લાયબ્રેરી એસોસીએશન ચાલે છે. એ સંસ્થા દેશમાં ખૂબ જ પ્રચારકામ કરે છે. દરેક વર્ષે આપણે ત્યાં પુસ્તકાલય પર્વજીનો એક દિન પળાય છે. તેમ ત્યાં પુસ્તકાલયસંગ્રહાલું ઉજવાય છે. આ સંસ્થાકર્મમાં આખો દેશ સંપૂર્ણ લાગ લે છે.

આને પરિણામે જાપાનનો આજે આપણે જોઈએ છીએ તેમ સંસ્કારી અને સમૃદ્ધ પ્રજાઓની આગલી દરોહમાં આગયો નંબર આવી ગયો છે. હિંદના એકેએક ધર અને ગ્રામમાં જાપાને સ્વામીત્વ મેળવ્યું છે. આથી આજે જાપાનનાં મુકતકરે યશોગાન ગાયા વિના નહિ આવે. કારણ, પચાસીમાંથી ઉકતાવેલ દુધ પેસ્ટ ને પીછીધી માંડી રાત્રે સૂતી વખતેના પંખાઓ, ખતીઓ અને ઘંટડીવાળાં સરતાં ધડીઓના માટે જાપાન તરફ દષ્ટિ કરાય છે.

હિંદ, તારાં જુલાયલાં યશોગાન કયારે તાજાં થશે? —રતિલાઈ અગીન

પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકો*

ભિન્ન ભિન્ન વિષયનાં પુસ્તકોની વર્ગીકરણ કરીએ તો કાવ્ય, નવલકથા, ટૂંકી વાર્તા, નાટક, નિબંધ ને સમાજશાસ્ત્ર તથા વિજ્ઞાનના વિષયોનાં પુસ્તકો આગળ પડતાં આવશે. છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં અનેક તેવા વિષયો પર ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે. તે પુસ્તકોમાં અગ્રસ્થાને ધ્યાન ખેંચે તેવામાં “ આમલક્ષ્મી ” ભાગ ૧ થી ૪, “ મનોમુકુર ” ૩, ૪, “ દ્વિરેકની વાર્તા ” ભા. ૨, “ વૈશાલિની વનિતા, ” “ વહેમી દીપશિખા ” “ સાહિત્યને આવરેથી ” “ અમી ” “ કાવ્ય મંગલા ” આવી શકે છે. પણ આ અને બીજા કેળવણી અને જ્ઞાનવિષયક પુસ્તકો જો કે જ્ઞાનના ફેલાવામાં અગત્યનો ભાગ ભજવે છે, છતાં તે બધામાંના મોટા ભાગે વર્તમાન ગુજરાતના સમાજજીવન પર ભાગ્યે જ અસર કરી છે.

મેઘાણી, સુંદરમ, ઉમાશંકર જોશી, બેટાઇ, અબરહાર-એ બધાએ તેમનાં કાવ્યોથી ગુજરાતની સંસ્કારિતાને ઉન્નતવળ બનાવવા અને પ્રચલિત રાષ્ટ્રીય ભાવનાને વેગ આપવા સુંદર પ્રયત્નો કર્યા છે અને તે દિશામાં તે પ્રયત્નો સફળ પણ થયા છે એમ ગણી શકાય. તેમનાં કાવ્યો ઉમતા ગુજરાતની ભાવનાઓનું ઠીક ઠીક ધડતર કરે છે.

નવલકથાકાર તરીકે જે સ્થાન કનૈયાલાલ મુનશીનું દસ વર્ષ પહેલાં હતું તે અત્યારે રમણલાલ દેસાઈનું છે. છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં જે નવલકથાઓ ને વાર્તાપુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે તેમાં આમલક્ષ્મીના ચાર ભાગ આપણું જરૂર ધ્યાન ખેંચશે. ગુજરાતમાં અત્યારે સમાજમાં, ગણમાં, કુટુંબજીવનમાં જે ફેરફારો થઈ રહ્યા છે, અને આર્થિક દૃષ્ટિએ મૂડીવાદ ને સામ્યવાદની પણ જે ઝપાઝપી થઈ રહી છે તેનાં પ્રતિબિંબ રમણલાલનાં પુસ્તકોમાં જરૂર જોષ ઠાકાય છે, અને તેવી જ રીતે આમલક્ષ્મીમાં આમસુધારણાની ભાવનાઓનો સુંદર વિકાસ ધારક જોષ શકે છે. એ પુસ્તકે આમજીવનના સંબંધમાં ગુજર વાચકોની નજર સમક્ષ મોઝેનું પશુ રજુ કર્યું છે અને આમજીવનમાં ભાવનાવાદી સુધારક શું સુધારણા કદખી શકે તેનું પણ આકર્ષક ચિત્ર રજુ કર્યું છે. થોડા સમય પહેલાં પ્રગટ થયેલી એમની નવલકથા ‘શોભના’ ઠાકના ગુજરાતના સામાજિક જીવનનું કેટલેક અંશે વાસ્તવ ચિત્ર છે. એક પાસે એ જીવનને ગ્રીક્ષે છે તો બીજી પાસે એ જીવનને ને ભાવનાઓને ધડે પણ છે. સુવેકાના માનસની ધડમધલો, માની ટાપડીપ, તેમની ક્રાંતિદર્શન-ભાવનાઓ, તેમના હવાઈ કિલ્લાઓ, કોમીવાદ, મૂડીવાદ, સામ્યવાદ, રાષ્ટ્રીયતા-એ તમામના ઉપર એ પુસ્તકમાં કંઈ ને કંઈ વિચારવાનું મળી આવે છે. એકંદરે સુવેકાનું માનસ તો રમણલાલ આજાદ પારખી શક્યા છે, અને એમનાં ચિત્રોથી તે માનસને પોષણ ઠીક ઠીક મળી રહે છે.

અને આ માટે, જ્યારે છેલ્લાં પાંચ વર્ષનાં પુસ્તકોની સમીક્ષા બહુ ટુંકાણમાં આપણે જુદી કરીએ ત્યારે જરૂર આપણે વડોદરાના આ નવલકથાકારને અભિનંદન આપી શકીએ. ગુજરાત સમસ્તમાં એમની નવલકથાઓની ઉત્સુકતાથી આશા રખાય છે. ને તે પ્રગટ થાય કે તરત જ વંચાય છે. કહેવાની જરૂર નથી કે નૂતન ગુજરાતના માનસ પર રમણલાલના માનસની બસર થયા વિના રહી નથી ને રહી શકે પણ નહિ.

પ્રો. અ. ક. ત્રિવેદી

* “ Outstanding Books 1934-1939 stocked in the Central Library Baroda ” માંના એક લેખ.

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

૧૯૩૮નું સાહિત્યનું નોબેલ પ્રાપ્તકર્તા ફ્રાન્સ સિલાન્પીએ (Frans Sillanpaa) ને ફિન્લેન્ડના એક જીવનની તેની પ્રખ્યાત નવલકથાઓ માટે આપવામાં આવ્યું છે.

મો. સિલાન્પીએ આ પારિતોષિક માટે ૧૯૩૫ તથા ૧૯૩૬ માં ઉમેદવાર હતા. તેમનાં પુસ્તકોનાં નામ અંગ્રેજીમાં આ પ્રમાણે ગણી શકાય: 'હોલી મીઝરી' (Holy Misery), 'ફોલન એસ્લીપ વ્હાઇલ યંગ' (Fallen asleep while young) અને 'એ મેન્સ વે' (A Man's way.)

કલકત્તા હાઇકોર્ટના એક યુવાન એડવોકેટ મિ. મહમદ હશન ઇમામે પોતાનું પુસ્તક 'લવ લે' (Love Lay) ગયા વર્ષના નોબેલ પારિતોષિક માટે મોકલ્યું છે. આ પુસ્તકમાં જીવન તથા શાંતિ પર નવા પ્રકાશ નાખતાં ૧૦૫ ગીત હોવાનું કહેવાય છે. આશા, હિંમત તથા શાંતિનો નવો મુગ સ્થાપવાનો આ ગીતોનો યત્ન છે.

દ્વિતીય સર્વ રાષ્ટ્ર નવલકથા હરિદાસનું ઇનામ, ન્યુયૉર્કના એસોસીએશન પ્રેસના સ્ટાફમાં કામ કરતા જહોન સેલ્મીને ફાળે જાય છે. મિ. સેલ્મીની નવલકથાનું નામ 'સેમ' (Sam) છે. વાતાવરણ અમેરિકન છે, ચારસો હસ્તલિખિત પ્રતોમાંથી તેની પસંદગી કરવામાં આવી છે. આ ઇનામ લગભગ પંદરહજાર ડૉલરનું છે.

પહેલી જ વખત લેખકો, કવિઓ, ચિત્રકારો તથા વિદ્વાનોને અમેરિકાની ટપાલની ટિકિટોમાં માન આપવામાં આવશે. આને માટેની યોજનાઓ પૂરી થઈ છે. આ નવી સીરીઝના વિષયો માટે ટિકિટોના સંગ્રહ કરનારી મંડળીઓ તથા કેળવણીની સંસ્થાઓએ સૂચનાઓ કરી હતી. લેખકોમાં રાફ વાલ્ટો એમર્સન, માર્કટવેઇન, વૉશિંગ્ટન અરવિંગ, ફ્રેનિમોર ફૂપર અને હુઈસા મે આલ્કોટ, કવિઓમાં વોલ્ટ વિલ્કિન્સન, એચ. ડબ્લ્યુ લોંગફોર્ડો, જી. ડબ્લ્યુ. હીલી, જિલિયર તથા લોવેલનું ટિકિટો દ્વારા સમારક થશે. આજ પ્રમાણે કળાકારો, કેળવણીકારો, શોધકો, વૈજ્ઞાનિકો વગેરેનું પણ સમારક જળવાશે.

૧૯૩૯-૪૦ ની 'હાર્પર પારિતોષિક' નવલકથા 'ચિલ્ડ્રન ઓફ ગોડ' (Children of God) ને અમેરિકાના મોર્મન ચર્ચના પ્રમુખ આન્ડ્રે 'નિંદાત્મક, હલકી તથા શીલ્પસ ગણી' છે.

અમેરિકન સિવિલ લિયટિંગ યુનિયનના રિપોર્ટ પ્રમાણે જહોન સ્ટીન એકના પુસ્તક 'ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ' (Grapes of Wrath) ના પર ધણી પુસ્તકાલયોમાં પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવ્યો છે; કારણ કે તેનાં પાત્રો હલકા શબ્દો વાપરે છે. આ પ્રતિબંધ સામે સ્વાતંત્ર્ય રાષ્ટ્ર સભાએ વાંધો ઉઠાવ્યો છે.

ન્યુ દિલ્હીથી મળેલ અબ્બર મુજબ 'ઇનસાઇડ એશિયા'ના લેખક જોહન મન્થરે પશ્ચિમના પ્રધાન સર સિકંદર હયાતખાનને લખેલ છે કે 'મિ. જીણા વિશે તમારા જાઓ મત ન હોવાથી મારા પુસ્તકમાં જાપેલ હકીકત પ્રકાશકો નવી આગ્રતિમાંથી કાઢી નાખશે.'

x

x

x

હવે પછી છટાલિના લોકોને ક્યાં પુસ્તકો ન વાંચવાં તેની યાદી ફેસિસ્ટ પક્ષે બહાર પાડી છે. બધે બને છે તેમ આ યાદીમાં આધુનિક ઔદ્યોગિક પુસ્તકો હીક પ્રમાણમાં છે. છટાલિયન લોકોએ શોધી કાઢેલ નવીન નીતિ સિદ્ધાંતપ્રમાણે યાદુદી લેખકો અસ્વીકાર્ય છે જ. પ્રતિષિદ્ધ પુસ્તકોમાં શોલેમ એસ્કે, એમિલ લડવિગ, ટોમસ મેન, હેન્રિક મેન અને બીજાઓનાં પુસ્તકોનો સમાવેશ થાય છે. આગથા ફિરિટ અને એડગર વૉલેસની ડિટેક્ટીવ વાર્તાઓ પણ આ યાદીમાંથી મુક્ત નથી. એચ. જી. વેલ્સનું 'મેરેજ' પણ આમાં આવી જાય છે.

x

x

x

'સંસ્કૃતિની ઝુકા'માં આલુ સહીના પુસ્તક તરીકે જાગવી રાખવાને માંગરેટ મિચેલના પુસ્તક 'ગોન વિથ ધ વિન્ડ'ની જ્યોર્જિયા વિશ્વવિદ્યાલયે પસંદગી કરી છે. આ પુસ્તકના દરેક પાનાની નાની ફિલ્મ લેવામાં આવશે અને વીસમી સદીના પ્રતીકરૂપ બીજી વસ્તુઓ સાથે તેના પર મહોર મારવામાં આવશે. આ 'ઝુકા' ૧૯૪૦ માં બંધ કરવામાં આવશે, ઇ.સ. ૮૧૧૩ સુધી તેને અડકવામાં આવશે નહિ. તે સમયે માત્ર ગ્રામીન સંશોધકોને વાચનકળા આવડતી હશે. બીજા લોકો તો વિચારવિનિયમથી વાતો કરતા હશે.

x

x

x

પ્રખ્યાત અમેરિકન સાપ્તાહિક 'ટાઈમ'ની નકલ લેવાની સ્થિતિય વર્તમાનપત્ર રચનાર મંડળે ના પાડી છે. મુસોલિનીના પુત્રી કાલિન્ટેસ એડાકલેનો વિષે ૨૪ મી જુલાઈના બંકના લેખ ઉપરથી આ પ્રતિબંધ હિપરિયત થયો જણાય છે.

x

x

x

ક્લેરન્સ રટ્ટીટના પુસ્તક 'યુનિયન નાઉ' (Union Now)માં રૂપરેખા દોરાયા પ્રમાણેની યોજનાને મૂત્તે સ્વરૂપ આપવા માટે 'ફેડરલ યુનિયન' નામનું એક મંડળ લંડનમાં સ્થાપવામાં આવ્યું છે. પુસ્તકના પ્રગટ થવાથી રાજકીય સંસ્થાની સ્થાપના થઈ હોય તેવા આ પહેલો જ દાખલો છે.

x

x

x

'ઇનસાઇડ એશિયા' તથા 'ઇનસાઇડ યુરોપ'ના પ્રખ્યાત લેખક જોહન મન્થરે હમણાં જ પોતાનું પુસ્તક 'ધી હાઈ કોસ્ટ ઓફ હિટલર' (The High Cost of Hitler) પૂર્ણ કર્યું છે. હેલ્સાં ત્રણ વર્ષોમાં તેણે યુરોપીયન રાજધાનીનાં શહેરોની લીધેલ મુલાકાત પર આ પુસ્તક રચાયેલ છે.

x

x

x

રશિયા સાથે થયેલ શંધિ અન્વયે હિટલરની 'માઈન કમ્પ્ફ' (Mein Kampf)ની જર્મન આગ્રતિનું વેચાણ, નવી આગ્રતિ લેવાર ચર્તા સુધી બંધ કરવામાં આવ્યું છે. આ નવી આગ્રતિમાં રશિયા વિરુદ્ધના ફકરાઓ કાઢી નાખવામાં આવશે.

છાટાસાલ માનસિંગ કામદાર

અંગ્રેજી સાહિત્યના આજના નિર્માતાઓ

સાંપ્રત સમયમાં નવી ભાવનાઓ સાકાર થતી રહી છે. સાહિત્ય પ્રત્યેની જનતાત્મી રુચિ વાતાવરણની સાથેસાથ પગલી માંડતી આવે છે. એક જમાનામાં અદ્વિભુતતાના રસથી છલકાતી નવલકથાઓ જ વંચાતી. એક સમય એવો પણ આવી ગયો કે પરીઓના પ્રદેશ જેવી નરી કલ્પનાપ્રધાન વાર્તાઓ જ ખપતી. તે પછી શ્રમજીવનના વાતાવરણથી અલંકૃત નવલો સમુદાયને ખૂબ ગમતી, ને એ બધા ક્ષણિત વાક્યમયના કળાખંડોમાં ધીમેધીમે જીવનની વાસ્તવિકતા પ્રવેશવા લાગી. તે સાથે જ પુસ્તકોની દુનિયામાં એક નવો વર્ગ આવી પહોંચ્યો. “ ઇ ઓપિડિયુ”માં ડાચાં ઘાલીને બેસનારા અમે નહિ ” એમ કહીને સાહિત્ય તો શું પણ પુસ્તક માત્રથી વેગળા રહેનારા શ્રમજીવી લોકો જીવનની વાસ્તવિકતા અવલોકવા પ્રેરાયા. નવયુગના કલાકારો શ્રમજીવી જગતમાં ધૂમતા થયા. મજૂર-કારીગરના જીવનપ્રસંગો સર્જનના વિષય બન્યા, અને શ્રમજીવીઓની વાચનરૂખ બિંદુડતી ગઈ. આ પ્રકારનાં સર્જનોમાં આમ-વર્ગના જીવનની ઝાંચ પડતી ખરી, પણ કલ્પનાની ભભક અગ્રપદે રહેતી.

* *

વાચન પ્રત્યેના રાગમાંથી અભ્યાસની ભાવના આવિર્ભૂત થાય છે. શ્રમજીવી વર્ગ વાંચતો થયો, એટલે એના હતાઓમાં યુષ્કળ વાચનાલયો અસ્તિત્વમાં આવ્યાં. હેલ્લા એક કાયદામાં તો શ્રમજીવી વર્ગની વાચનપ્રિયતા ખૂબ વિકાસ પામી. આ પ્રવૃત્તિનાં મીઠાં ફળ આજે અંગ્રેજી સાહિત્ય જગતમાં લભ્ય બન્યાં છે. ખરેખરો શ્રમજીવી આખા દિવસની તન-તોડ ગહેમત ઉઠાવ્યા પછી પણ શાર્દૂ-કાગળને ઉપયોગ કરતો થયો છે. ઉચ્ચશ્રેણીના અંધો એ વર્ગમાંથી આવતા થયા છે. મિ. રફોર્ડ જેમ્સ, કે. ટી. એસ. ઇલીએટ જેવા પ્રથમ કક્ષાના વિવેચકની તારીફને પાત્ર બનેલી કૃતિઓના સર્જકો આરમખુરશીમાં બેસીને અને ત્રીજા મજલા પર રહીને ખુલ્લી હવાનો આસ્વાદ લેનારા નથી, પણ રાત-દિવસ ગંદાં ગણાતા વિભાગમાં વસીને રોજનો રોટલો રળી ખાનારા ખરેખરા શ્રમજીવી હોય છે. કાષ્ટ કડિયો હોય છે, તો ખીજ વ્યક્તિ મોટર ડ્રાઇવર હોય છે. આ પંક્તિના લેખકોની કૃતિઓમાં કલ્પનાવિહારનું પ્રમાણ ઓછું હોય છે, બદલે લગભગ નથી હોતું, પણ ખાલી લાગણીઓના ધસારો નથી હોતો. તેઓ તો જેવું જીવન તેઓની આસપાસમાં જીવાઈ રહ્યું છે તેનો ખરો ચિતાર રજૂ કરે છે. એ કૃતિઓમાં તમારા કરતાં અમે વધારે સંસ્કારસમૃદ્ધ છીએ તેવા ગર્ભિત હુકારથી ભરેલી સહાનુભૂતિ નથી હોતી. એવા શ્રમજીવીઓની કલાકૃતિઓમાં બ્રાતૃભાવને સુલભ હમદર્દીનો ધબકારવિષય પરિચિતિ વર્ણવતા ચિત્રને હલ્લગમ બતાવે છે. મિ. લેસ્લી હાવર્ડ આ પંક્તિના નવલકથાકાર છે. પામીલા હાન્સફોર્ડ જોનસનનો પણ એજ અભિપ્રાય છે. “બનાવંટી લાગણીવેદ્યાથી મુક્ત રહેલી તેમની નવલકથા સાધારણ કક્ષાના લોકોનું જીવન નિરૂપણ કરે છે તેથી રસહીન બની નથી, પણ ખરેખર સુવાચ્ય છે. તેઓ અન્ય નવલકારોની જેમ પ્રેમના ચિત્રણમાં જરા પણ ઉર્મિલ બનતા નથી. તેઓ ત્રીજા મજલાની મોજ માણનારા લેખકોની કક્ષાના નથી. એટલે જ તેમના પાત્રનિરૂપણમાં સુરેખ વાસ્તવિકતા જળવાઈ રહી છે.”

* *

ત્રીજા શ્રમજીવી લેખક મિ. હર્બર્ટ હોજ ધંધે મોટર ડ્રાઇવર છે. સ્વપ્રયાસે તેમણે

પરસ્પર વિરોધી

સાહિત્યસ્વામીઓ કહે છે કે અમારું બહુ લેખન પ્રભના સંસ્કારપ્રકારને માટે હોય છે. લેખનમાં એ જ વસ્તુ પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હોય. પણ એક જ પુસ્તકમાં પતિવ્રતા સ્ત્રી કે વિધવાનું સંયમભયું પાત્રાલેખન હોય અને એની સામેના જ પાનામાં (પુસ્તક વચ્ચે) મહાંધ પિંક્સ, વીર્યસ્થાન ગુટિકા કે ગર્ભ અટકાવ ગોળીઓની આકર્ષક જાહેર ખબર હોય તો શું સસજનું ?

આ રીતે શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન ચાવડાના ' વર કે પર ' નામના નવા પુસ્તકમાં જાહેર ખબરો મુકાઈ છે.

અત્યાર સુધી પુસ્તકોમાં જાહેરખબર મુકાતી ખરી, પણ એ તો પહેલાં અને છેલ્લાં, વચ્ચે નહિ આ રીતે આવી જુનુંઆકારક જાહેરખબરો મુકારો તો વળી સાહિત્યકાર પ્રભના સંસ્કાર-સ્વામીઓ હોવાનો કે કહેવાવાનો દાવો કરી શકો ? — " ફૂલછાખ "

પણ મને લાગે છે કે એજ અમારી બૂલ છે. વ્યાકરણના બધા નિયમોના અમે જાણકાર છીએ.

" વાર્તાલાપની ભાષા અને લેખનની ભાષાના તફાવતને જરા જોઈ લઈએ. જ્યારે આપણે વાર્તા કરતા હોઈએ ત્યારે જ્યારે જ્વનિ પેદા થાય છે. આ જ્વનિથી અંકિત થયેલા જ્વનિ વિચારને અન્ય કણ સુધી લઈ જાય છે. તે રીતે એક વિચાર ખીજ મન સુધી પહોંચે છે. લખવામાં તેમ નથી બનતું. લેખનબદ્ધ બનેલા વિચારો પ્રથમ નેત્રપાઠ્ય બને છે. ચક્ષુ એ કોઈ જ્વનિઆદક ઈન્દ્રિય નથી. તેથી લખાણમાં ચન્દવર્ણવનું એક ચિત્ર બનાવીએ છીએ. એ ચિત્ર ચક્ષુની નિરીક્ષણશક્તિ દ્વારા અન્ય મનની નિકટતા સાધી લે છે. x x x x ખરી તક-શીલ આજ છે. વાર્તાલાપમાં તો વધારેપડતા ચન્દો વાપરી શકાય. વળી ચન્દના જ્વનિને એવું રૂપ આપી શકીએ કે જેથી એક જ ચન્દ ધારીએ ત્યારે જુદા જુદા અર્થનો વાદક બને. ' રેડીઓ ' ઉપર યતા વાર્તાલાપ આ દલીલકતનું સમર્થન કરે છે. એક વાર ' રેડીઓ ' દ્વારા સાંભળેલું મુદ્રિત થયા પછી જ્યારે વાંચીએ ત્યારે વક્તાના કથન સમયના વ્યક્તિત્વનો અભાવ દેખાય છે. એકબીજા, સાહિત્યિક ભાષામાં વધારે ભણેલા બોલી શકે છે, પણ તેઓને લેખનનો મહાવરો હોવાને કારણે સાહિત્યિક ભાષાનો ઉપયોગ કરવાનું તેમને સરળ લાગે છે. "

આમ ભાષાનાં જુદાં જુદાં સ્વરૂપ બતાવીને છેવટમાં મિ. હોજ સાહિત્યમાં પણ તળપદી ભાષાનો ઉપયોગ થવો જોઈએ એવો તે તેમની રક્ષાના લેખકોને અનુરોધ કરે છે. " આ રીતનું ભાષાવિષયક અંતર ધટાડવાની જરૂર છે. વળી અમારી તળપદી ભાષા સામેજ સુંદર બની શકે તેમ છે. અસિક્ષિત લેખકે તૈયાર થવું જોઈએ અને ન્યાંસુધી આ તળપદી

લેખનશક્તિનો સરસ વિકાસ સાધ્યો છે. હમણાં જ તેમનું પુસ્તક ' Tab Sir I ' બહાર પડ્યું છે. પોતાના વિનોદી સ્વભાવનો મેળ પણ લેખનશૈલી સાથે સરસ રીતે બેસાડી શક્યા છે. તેમની મોટરનો ઉપયોગ કરનારાઓનાં મર્મયુક્ત રેખાચિત્રો તેમણે આલેખ્યાં છે. આ લેખક " Life and Letters " નામના સામયિકમાં એક લેખ દ્વારા તેમને અને તેમની રક્ષાના અસિક્ષિત લેખકોને ભાષામાં પડતી મુશ્કેલીઓ પ્રતિ અજ્ઞાસીઓનું લક્ષ્ય બેઠે છે. અસિક્ષિત એટલે કૉલેજની કેળવણીથી વંચિત રહેલાઓ, એમ તેઓ સ્પષ્ટ કરે છે.

" કૉલેજનું શિક્ષણ સંપાદન કરનારને ભાષા-વિષયક મુશ્કેલી નડતી નથી. તેઓ અમારી સરખા-મણીમાં તેમના વિચારો સુંદર ભાષામાં વ્યક્ત કરી શકે છે; પણ અમે અમારા વિચારોને ચન્દરૂપ આપવા જઈએ છીએ ત્યારે પરભાષાનો ઉપયોગ કરતા હોઈએ તેવું લાગે છે. અમારી ભાષા એટલે વાતચીતમાં વપરાતી તળપદી ભાષા. જ્યારે અમે કલમ ઉપાડીએ છીએ, ત્યારે અમે એવી લાગણી અનુભવીએ છીએ કે અમારે સાહિત્યિક શૈલીમાં લખવાનું છે,

બાષામાં છુદ્દાદાર આકર્ષક ચિત્ર ન ઉઠાવી શકાય ત્યાં સુધી બાષાનું ખેડણ ચાલુ રાખવું જોઈએ. જે કે એ જરા કપડું કાપું છે, પણ તેનું પરિણામ, તો એચરફર હશે જ. શિક્ષિતોની કલમે આવિષ્કૃત બનેલા સાહિત્યિક ગદ્યમાં તો નર્પા પાંડિત્યનો જ અવિષ્કાર થાય છે. એના બદલે નવી પ્રાણવંત બાષા જન્મશે, ને સુંદર સુવાચ્ય ગદ્ય અવતરશે ત્યારે આપણી મુરકેલીઓ દૂર થઈ ચૂકી હશે. ”

એ મતલબની મોંઘ લઈને તળપદી બાષાનો ઉપયોગ વધારવાની દિમાખત કરવામાં મિ. હોજ બિલકુલ વાજબી છે. પાંડિત્યપૂર્ણ બાષાને તો સૂક્ષ્મ અભ્યાસ અગર વિચારણાને માટે કેળવાયલું માનસ સમજી શકે. પણ શ્રમજીવીનો સમૂહ એ બાષા-પ્રયોગમાંથી અર્થ તારવવા અસમર્થ છે. આપણે ત્યાં મંદાત્મા ગાંધીજીએ તળપદી ગુજરાતીને ગદ્યનંતમ વિચારો ઝીલતી બનાવી તે પછી આપણું ગદ્ય ફેટલું વિકસ્યું છે ? કાલ્પનિક ગદ્યમાં તળપદી શબ્દોનો કાંઈ એવો ઉપયોગ નથી થતો. મિ. હબર્ટ હોજ સિવાયના બીજા નવયુવાન લેખકો (શિક્ષિતો પણ) તળપદી બાષાના પ્રચારની તરફદારી કરી રહ્યા છે. જે વ્યક્તિના ઉરમાં નવી ભાવનાઓ ધબકતી હોય તો આપણે ત્યાં તળપદી બાષા સાહિત્યના ક્ષેત્રે સુલભ છે. આવા શ્રમજીવી સાહિત્યકારો કાંઈ નવલ-નવલિકાના સર્જનમાં રાચીને બેસી જતા નથી, પણ કોઈ કોઈ પોતાના અનુભવોને આલેખતી આત્મકથા લખે છે તો અન્યનું લક્ષ્ય રાજકારણને લગતાં પુસ્તકો પણ હોય છે.

* *

યુદ્ધના વાતાવરણમાં જન્મતાની વાચનરુચિ બીજી દિશાએ વળી જશે એવી ફેટલાક તળજોની અટકળ અવારનવાંક નીવડી છે. સાંજનાં અને રાત્રિનાં વિહારસ્થાનો પ્રતિબંધના કારણે નિકુપયોગી બનતાં નવરાશનો સમય પસાર કરવા માટે પુસ્તકોની પસંદગી થઈ રહી છે. હજુ તો લોકોની રાજકારણને સ્પર્શતાં પુસ્તકો પ્રતિની આહવાનાં ખાસ ફેરફાર થયા નથી. જે વિમુક્ત લેખકો તો રજુક્ષેત્રે બનતી ઘટનાઓનાં ચમકપૂર્ણ વર્ણનોથી ભરપૂર નવલિકાઓ પ્રતિ લોકોની રસજ્વલિ વળશે તેવી ધણાખરા અંધવિકેતાઓની ધારણા છે. હમણાં તો ‘એક ના માછ પ્રમુખ ડો. બેનેસન તાત્કાલિક બદલ પડેલા Democracy To-day and Tomorrowની હબરે નકલો ખપવા માંડી છે; ન્યારે Nazi Germany Cannot Win એ પુસ્તકે પણ સાડાં આકર્ષણ પેદા કર્યું છે. એ સિવાય રાજકારણને લગતાં પરચુરણ પુસ્તકોનો ઉભરાવો નરમ પડ્યો નથી.

શુદ્ધ સાહિત્યરંગી પુસ્તકોમાં મિ. ફ્રાંક મેડાક્સ ફ્રાંકનું The March of Literature અભ્યાસીઓનું લક્ષ્ય બેઝી રહેનારો અંધ છે. ૮૦૦ પાનાંના દળદાર પુસ્તકમાં કોનફ્યુ-ચિયસના વખતથી ચાલે ચલી સાહિત્યપ્રવૃત્તિને અવલોકવાનો ઐરિસર મેડાક્સ ફ્રાંક પ્રયાસ કર્યો

સાચા-ખોટાનો ખ્યાલ

હુનિયા ન્યારે વીજળીને વેગે આજળ વધે છે ત્યારે આપણે ત્યાં તો રોજેપોજે પુસ્તકાલયો હોવાં જોઈએ અને દરેકે તેમાંનાં વાંચનાં જોઈએ. ધાર્મિક પુસ્તકો સાથે સ્વદેશાભિમાન ભરત કરે એવા પ્રકારનાં પુસ્તકો પણ તેમાં વસાવવાં જોઈએ. ખજાડેલા ખોરાક જેટલું શરીરને નુકસાન પહોંચાડે છે એટલું નુકસાન નબળાં પુસ્તકો મગજને કરે છે.

વિકારની ભાવનાનાં પુસ્તકો વાંચીએ અથવા તો જે છાપાં જુદી વસ્તુઓ છાપતાં હોય એ વાંચીએ એનાથી પણ નુકસાન થાય છે. સાચાં કે ખોટાં છાપાં ક્યાં છે તે પણ આપણને સમજતાં આવડતું જોઈએ.

—સરદાર વલ્લભભાઈ

છે. તેમના નિરીક્ષણક્ષેત્રમાં વર્તમાન સમયના ડી. એચ. લોરેન્સ, મિસ ડોરોથી રિચર્ડ્સન, અને મિ. એન્જા પાઉન્ડો સમાવેશ થયો છે. તેજ કક્ષાનો ખીન્ને ગ્રંથ The Early Middle English Literature છે. તેના લેખક મિ. આર. એમ. વિલ્સન છે. Jehro Bithell ના Modern German Literature ૧૮૮૦-૧૯૩૮ ને પણ ઠીક સરકાર મળી રહ્યો છે. હેરોલ્ડ નિર્કોલસના લેખનો સંગ્રહ અને મિ. ગીરાલ્ડ કુલેટના પરચુરણ લેખોનો સંગ્રહ Jeckden's Nest નાં પણ તાજાં પ્રકાશનો છે.

પ્રતિભાસ ૧૦૦ થી ૧૫૦ નવલ-નવલિકાઓનાં પુસ્તકો વાચકવર્ગ સમક્ષ આવી પડે છે. ક્રિટેકટીવ અને અતિ સામાન્ય કક્ષાની નવલોને બાદ કરતાં પ્રતિસંપાદ બેથી ચાર જેટલી નવલો કળાનાં ધોરણોને અનુલક્ષીતે રચાયેલી હોય છે. હમણાંજ પ્રકટ થયેલી મિ. આલ્ડસ હક્સલીની તાજી નવલકથા વિવેચનની આલમમાં રસપ્રદ ચર્ચા જગાડી શકી છે. મિ. હક્સલીની કળામાં રૂઢ અનેલાં તત્ત્વો, જેવાં કે વિજ્ઞાનની અતિશયતા, ઠટાક્ષની શૈલી અને ફલીલ અગર તર્કની ઉચ્ચ, અને કંઈક અંશે 'Huxleyan Pessimism'—એ બધાં લક્ષણોની એક વિવેચક બારીકીથી જણાવટ કરે છે. ખીજી કક્ષાનાં ધોરણોને અભિમુખ રાખીને લખાયેલી નવલકથાના લેખક કાપેલ કાયેક છે. તેઓના જીવનનો આકરિમક અંત આવી ગયો તે પહેલાં લખાઈ રહેલી The First Rescue Party કોલસાની ખાણમાં કામ કરતાં દાંડીઆના જીવનને લગતી છે. ક્રાન્સના પ્રખ્યાત લેખક મો. જ્યોર્જ કુ ધામલ Salavinથી ખૂબ ખ્યાતિ કમાઈ ચૂક્યા છે. તેમની તાજી નવલ "Days of Light" નો સારો ઉપાસ થઈ રહ્યો છે.

આ બધાં પુસ્તકો લોકો ખરીદવા પ્રેરાય છે તેમાં મુખ્ય દિસો અવલોકન અગર વિવેચનનો હોય છે, એવી માન્યતાને પડકારવા મિસિસ વર્જનિયા વૂલ્ફ આગળ આવ્યા છે. The Reviewing નામની તેમણે નાની પુસ્તિકા પ્રકટ કરી છે, અને વાંચનાર વર્ગના દિલ ખાતર આજની અવલોકનની પ્રથા નાબુદ થવી નોંધએ તેવો આગ્રહ મિસિસ વૂલ્ફ કરે છે. "અવલોકનની પ્રથાએ તેનું ખર્ચ મૂલ્ય ગુમાવી દીધું છે અને હવે તો સાહિત્યની કુસેવા કરવામાં જ એ પદ્ધતિ પરિણમી છે. x x x x સાંક જેટલા જુદા જુદા વિવેચકો એક પુસ્તકની સમીક્ષા કરે છે; ને વિરોધાભાસી અવલોકનો પુસ્તકની ખરી મહત્તા ઘટાડી દે છે. પછી વાંચનારો આ અભિપ્રાયના જગામાં ગૂંચવણ જઈને પુસ્તક ખરીદવાનું મોઢુક રાખે છે, અથવા તો જાતે નોંધ-તપાસી લેવા પ્રેરાય છે. ધણાખરા વાંચનારા તો પોતે નોંધ-તપાસી શકતા પણ નથી ને ઉપયોગી ગ્રંથની ખરીદી કરતા નથી. વળી આ કલ્પનાપ્રધાન સાહિત્યનાં અવલોકનો જે ઝડપથી લખાય છે તેમાં અભ્યાસની માત્રા હોતી નથી. "એવું વિધાન કરીને નામ વગરનાં અવલોકનની પ્રથાને મિસિસ વૂલ્ફ આવકારે છે.

—" નવીન "

[તા. ૨૬-૧-૪૦ના " પ્રભાત " માંથી]

- 'અંધો' વિનાતું દીવાનખાતું ખરેખર પ્રાણશૂન્ય ઢેહ સમાન છે.
- 'અંધાલય' માં સેવાભાવી અંધપાત્રની જ્ઞાનપરબ અધિક આદરને પાત્ર છે.
- 'અંધાલય' એ એક દાનવીરોને દાન કરવાનું ચોગ્ય પાત્ર છે.
- 'અંધાલય' તે ખરેખર જ્ઞાનપિષામુઓનું પરમ દ્વર્ગધામ છે.

પ્રશ્નોત્તરી

સુરક્ષી પૂજ્ય સ્વ. અમીન સાહેબ તરફ પુસ્તકાલયોના કાર્યાલય અને સંચાલનમાં નહતી સુરક્ષીઓ માટે જે પત્રો આવતા તે પૈકી જે પ્રશ્નો સર્વસાધારણ હોય તેના ઉત્તરો તેઓ “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરતા. એ યોજના કેટલાક વખતથી બંધ પડી હતી. પરંતુ કાર્યકર્તાઓની સરળતા ખાતર આ પ્રશ્નોત્તરી શરૂ કરવામાં આવી છે.

પ્રશ્ન ૧—પુસ્તકાલયોએ મોકલવાની ટપાલ જૂથ મંડળના મંત્રીએ સર્વિસ ટિકિટથી મોકલવી કે તાખાનાં વાચનાલયો અને પુસ્તકાલયો પાસેથી લેવી ?

—વ્યાસવાસજી તા. આતરમુખા

ઉત્તર—ટપાલ મોકલવા માટે જૂથ મંડળને એકમ ગણી તેના મુખ્ય જૂથ પુસ્તકાલય મારફત હવે ટપાલ મોકલવા-મંગાવવાનો વહીવટ શરૂ થવાથી આ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. સરકારને પુસ્તકાલય તરફ મોકલવાની ટપાલમાં હરકત નથી; કારણ કે તેમને સર્વિસ ટિકિટનો ઉપયોગ કરવાનો હોય છે.

જે શિક્ષક-ભાષાઓ પુસ્તકાલયોનું કામ કરે છે તેમની સમજ એવી થઈ લાગે છે કે જેમ કેન્દ્રની શાળાઓની ટપાલ બહારગામ સર્વિસ ટિકિટથી મોકલાય છે, તેમ પુસ્તકાલયોની ટપાલ પણ મોકલી શકાય. પણ અહીં બૂલ થાય છે. શાળાઓ સરકારી સંસ્થા છે, જ્યારે પુસ્તકાલયો મદદ લેનારી ખાનગી સંસ્થાઓ છે. કેાઇ પણ પ્રકારની ખાનગી-સંસ્થાને સર્વિસ ટિકિટ વાપરવા પરવાનગી નથી. એટલે પુસ્તકાલયો પણ તેનો ઉપયોગ ન જ કરી શકે.

જે પુસ્તકાલયોએ જે ટપાલ ખાસ ખાતા તરફ મોકલવાની હોય છે તે મુખ્યત્વે કરીને નીચેની બાબતો પર હોય છે:

(૧) ત્રિમાસી નિવેદનો	દર-ત્રણ માસે
(૨) વાર્ષિક નિવેદન	વર્ષમાં એક વખત
(૩) અંદાજપત્રો	વર્ષમાં એક વખત
(૪) પાવતીઓ-સરકાર પંચાયત મદદની	વર્ષમાં એક વખત
(૫) રૂ. ૭૫) અને તે ઉપરાંતનાં અંદાજવાળાં પુસ્તકાલયે રચણ પર કરેલા ખર્ચનો હિસાબ પાવતીઓ સહ	વર્ષમાં એક વખત

ઉપરની હકીકત જો ચોક્કસાઈથી અને સહકારથી ભરવામાં આવે તો આ સિવાય પુસ્તકાલયોને બહુ જૂજ બાબતમાં પત્રવ્યવહાર કરવો પડશે. મોટા ભાગનું કાર્ય જૂથ મંડળની માસિક સભામાં એકમેકને પૂછી નિકાલ કરાવી લઈ શકાય. વિશેષ પૂછવા કે ખુલાસાની જરૂર હોય તો રથાનિક મહાલ શાળાધિકારી, પ્રચારક કે મહાલ મંડળના મંત્રીને પૂછી ખુલાસો મેળવી શકાય. આવા પ્રસંગો વર્ષમાં બહુ થોડા આવે. આપણે જે પુસ્તકાલય ખાતાના નિયમ અને બંધારણને છોડી અયોગ્ય માગણી કરીએ તો જરૂર લખાપડી ધણી જ વધે અને તેથી કામનું ભારણ વધી જાય. માટે કેન્દ્રના પુસ્તકાલયે તો એવી ધોરણ વિકસેલી ટપાલ મોકલવા ના પાડવી, હવે જે ટપાલ મોકલવી પડે તે પુસ્તકાલય રૂ. ૧૦૦) ઉપરાંતના

અંદાજવાળા કેન્દ્રના પુસ્તકાલયની હોય, કંટીજન્સીમાં રકમ હોય તે તથા દૈનિક પેપર વગેરેની હરરાઈથી જે ઉત્પન્ન આવે તે વડે આ ખર્ચ કાઢી શકે, તાબાના પુસ્તકાલયો માટે જરૂર લાગે તો જે તે જૂથ મંડળે કરાવથી રકમ નજીક કરી લઈ જેમની તેમની પાસેથી મેળવી લેવી. કોષપથ સંલેખોમાં તાબાના પુસ્તકાલયો પાસેથી લેવાનો સરાસરી ટપાલખર્ચ તેના પાછલા વર્ષોમાં થતા ખર્ચથી વધારે હોવો જોઈએ નહિ. આમ કરવાથી કામની સરળતા થઈ શકશે. આ બધી યોજના મરજીઆત છે. જરા વધારે ઉત્સાહ અને કાર્યક્ષમતાની જરૂર તો છે જ, છતાં કોષ ખાસ કારણોને લઈ કેન્દ્ર મારફત ટપાલ ન મોકલી શકાય તો જે તે પુસ્તકાલય પોતાની ટપાલ પરભારી પથ મોકલી શકશે. આવા પ્રસંગો ઓછા અને તે તરફ જૂથ મંડળના હિમાયતી તમામ લાઈઓ પ્રયાસ કરશે એવી આશા છે.

પ્રશ્ન ૨—ગ્રામ પંચાયતની મદદ પુસ્તકાલયને કેટલી મળી શકે ? વધુ રકમ ગ્રામ પંચાયતે મંજૂર કરી હોય તો શું કરવું ? [મીઠા, તા. મહેસાણા]

ઉત્તર—સક્રિય નં. ૧૩ પ્રમાણે ખાતાના નિયમની કલમ ૨ માં ગ્રામ પંચાયતો પુસ્તકાલય કે વાચનાલયને રૂ. ૧૦૦) સુધીની વાર્ષિક મદદ આપશે, પરંતુ “ જે લેખી ૧૦૦) કરતાં ઓછી રકમ એકઠી કરશે તો સેન્ટ્રલ લાઈબ્રેરી ડિપાર્ટમેન્ટ તેમ જ પ્રાંત પંચાયત અને ગ્રામ પંચાયત તેના પ્રમાણમાં તેટલી ઓછી મદદ આપશે, ”

મીઠા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને પાંચ રૂપિયાની લોકમદદ ઉપર સત્તાવીસ રૂપિયાની ગ્રામ પંચાયત મદદ છે, એટલે લોકમદદ કરતાં રૂપિયા બાવીસ વધારે મંજૂર થયા છે. આમાં પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફથી લોકમદદ તરીકે અર્ધો રૂપિયો મદદ ઉમેરીએ તો ગ્રામ પંચાયતના પથ સામાન્ય ખર્ચની શકાય. પથ બાકીના રૂપિયા એકવીસ આઠ આના ખર્ચવા માટે તો રા. વહીવટદાર સા. ને જાહેર કરવું જોઈએ કે લોકમદદ અમારી અમુક રૂપિયા બાકી થઈ શકી છે. અને નિયમથી પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી તે પ્રમાણમાં અમુક રકમ મંજૂર થઈ છે; છતાં ગ્રામ પંચાયત ખાતે નાણાની વધુ સવક હશે અને રા. વહીવટદાર સાહેબ તેને સંમત થતા હશે તો તે રકમ સ્વીકારવા પુસ્તકાલયને પરવાનગી મળશે.

પ્રશ્ન ૩—પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળની પાસે થી વર્ષમાં કેટલા વખત પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલવી ?

ઉત્તર—કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયો પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં પોતાની પાસે થી વર્ષમાં એકથી વધુ વખત મોકલે છે અને વળી રજીસ્ટરથી મોકલે છે, જેથી નાનાં પુસ્તકાલયોમાં આ બાબત ઘણો ખર્ચ થાય છે. પુસ્તકાલય મંડળમાંથી ઉપાડવાની રકમ માટે ખાતાની પરવાનગી હમેશાં જોઈએ છે. તેમ જ તેમાં જમા કરાવવા માટે રકમ મનીઓડરથી મેટે બાંધે મોકલાય છે. એટલે દર વ્યવહાર વખતે પાસે થી મોકલવી એ નાનાં પુસ્તકાલયો માટે ખરાબ નથી. પુસ્તકાલય કરાવ કરે અને હિસાબી ચોપડે નાણાં મોકલવા કે મંગાવવાના દાખલાઓ પદ્ધતિસર રાખે અને વર્ષમાં સપ્ટેમ્બરથી ડિસેમ્બર સુધીમાં પુસ્તકાલયની અનુકૂળતા પ્રમાણે આ ચોપડી પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં મોકલવી, જેથી આ બાબતમાં ખર્ચ વિશેષ થશે નહિ

ઉ. શા. પટેલ

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પહેલી પુણ્યસ્મૃતિ (સંવત્સરી)

“ પુસ્તકાલય ”ના પિતા સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબની પ્રથમ પુણ્ય સંવત્સરી ચાલુ માસની પહેલી તારીએ આવી ગઈ. એ સંવત્સરી પ્રસંગે એમનો પરિચય આપતો આ લેખ, જે એક નાની અકટ થયેલી પુસ્તિકા નામે “લક્ષ્માં રાખવા જેવી પાંચ ખાખતો” જેમાં સ્વર્ગસ્થ એમના બાળાભાઈને ઉદ્દેશી જીવનમાં જરૂરી એવી પાંચ ખાખતો તેમને અંગત પત્રરૂપે આપેલી તેના પ્રવેશકરૂપે કાકા કાલેલકરે લખ્યો છે. અહીં એમની પ્રથમ સંવત્સરીપ્રસંગે, પુણ્ય સ્મૃતિરૂપે એ અકટ કરીએ છીએ.

સ્વર્ગસ્થ મોતીભાઈ નરસિંહભાઈ અમીન ગૂજરાતના પ્રથમ પંક્તિના સેવકોમાંના એક હતા. પરોપકાર અને જ્ઞાનપ્રચાર એ એમનો વિશેષ જીવનધર્મ હતો. અનેક પ્રસંગે હું એમને મળ્યો છું. એક વખત કામાડીખાગ (વડોદરા) પાસેના એમના રહેઠાણમાં એક રાત એમનો મહેમાન પણ હું રહ્યો હતો. ગૂજરાતના વિદ્યાર્થીવર્ગ ઉપર એમણે જે ઉપકાર કર્યો છે અને પોતાના ચારિત્ર્યની એમણે જે છાપ પાડી છે તે સહેજે ધ્યાનમાં આવી શકે છે, જે કે એનું ઉંડાણ મનુષ્યની નજર પહોંચે છે એના કરતાં વધારે છે.

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના પહેલાં આવું જ કંઈક સંગઠિત કામ કરવાના વિચાર-થી જુદી જુદી શિક્ષણસંસ્થાઓના અમે કેટલાક પ્રતિનિધિઓ આશુદ્ધ ખાતે મળ્યા હતા. તે વખતે મોતીભાઈએ જે ભાષણ કર્યું હતું એની મારા ઉપર ધણી ઊંડી અસર થઈ હતી.

ખીજે એક પ્રસંગે મોતીભાઈએ નિખાલસપણે વાતો કરતાં કહ્યું હતું કે “ ગાંધીજી તો લોકો-આગળ વીરધર્મ મૂકે છે; અસાધારણ ત્યાગ શીખવે છે, અને સમાજનું આયુ સ્વરૂપ ફેરવવા માગે છે. અમે એવી મહત્વાકાંક્ષા કોઈ કાળે સેવી નથી. સમાજ જેવો છે તેવો લઈને એની અંદર પ્રવેશ કરતી વ્યક્તિઓને સ્વાશ્રય, જ્ઞાનની ઉપાસના અને ચારિત્ર્યનું તેજ એટલું ભાથું આપી દેખએ અને એવી વ્યક્તિ પોતાના અજ્ઞાન, અન્યાયક્રમ અને ચારિત્ર્યની શિથિલતાને કારણે સમાજ ઉપર ભારભૂત ન થતાં પોતાની વિદ્યા, પોતાની ખંત, સામાજિક જવાબદારીનું જ્ઞાન અને સ્વાશ્રય દ્વારા સમાજનો કંઈક બોળે ઊંચકવાને સમર્થ થાય એટલે અમને બધી રીતે સંતોષ છે. ”

આ શબ્દો તો મારા છે, પણ એમનો ભાવ મને લાગે છે કે મેં બરાબર વ્યક્ત કર્યો છે. તે વખતે મેં એમને જે જવાબ આપ્યો હતો તે મને આજે પણ બરાબર યાદ છે. માણસ-અસાધારણ જિજ્ઞાસુ આદર્શ રાખે અને તે આદર્શ સુધી પહોંચવા માટે જે આકરી સાધના કરવી પડે છે તે જો ન કરે તો કદપનાના કેંદ્રમાં પોતાને જુદો જુદો માને અને કસોટી થતાં નીચે પડે એ શા કામનું ? એના કરતાં પોતાની સક્રિય-અસક્રિયતા માપ કાઢી પોતાની ચોખ્ખતા અને પરિચયિત પ્રમાણે સિદ્ધ કરી ચકાય એવો આદર્શ માણસ પોતાની સામે રાખે અને અત્યંત દૃઢતાપૂર્વક એ આદર્શને સિદ્ધ કરવાને માટે પ્રયત્નશીલ રહે તો

એવા માણસે સગાજની વધારે સેવા કરી છે એ વિષે બે મત ન હોઈ શકે. તરંગી કવિએ બમે તેટલો જિયો આદર્શ સમાજ આગળ રાખી શકે છે, અને રૂપાળા શબ્દોમાં તે ચીતરી શકે છે, પણ એટલાથી તેઓ સગાજસેનકની ગોચરતાએ નથી પહોંચી શકતા. આપે સગાજ આગળ કેટલો જિંઓ આદર્શ રાખ્યો હતો એનો વિચાર ભવિષ્યની પેઢી નહિ કરે, પણ મધ્યમ વર્ગને માટે જે આદર્શ આપે નક્કી કર્યો તેનું ઉત્કૃષ્ટ પાલન પોતે ફેરી તે આદર્શને આશ્રવન વળગી રહેનારા અસંખ્ય નવયુવકો આપે દેખ્યા એ આપની ગૂંજરાતની અને હિંદની ઉન્નવળ સેવા છે. ગાંધીજીએ અસાધારણ ઉન્નવળ આદર્શ સમાજ આગળ મૂક્યો એમાં એમનું માહાત્મ્ય નથી, પણ એ ઉચ્ચ આદર્શ પ્રમાણે તેઓ પોતે જીવી બતાવે છે અને એ આદર્શ પ્રત્યે લોકોની શ્રદ્ધા જગાડી રાષ્ટ્રનો અસંખ્ય લોકોને નવજીવન અર્પે છે એટલે તેઓ મહાત્મા ગણાય છે. ”

જ્યારે જ્યારે મોતીબાઈને હું મળ્યો છું ત્યારે ત્યારે માનપ્રચાર કેમ કરાય, જેઓ પ્રેસાદાર નથી તેમને સરસમાં સરસ સાહિત્ય ઉપલબ્ધ કેમ કરવું, જેઓ અપંગ છે તેમને પર્ણભર કેમ કરવા અને લીધેલા ઉપકારનું વળતર આપવાનું આરિય સમાજમાં પેદા કેમ કરવું એની જ ચિંતા, ચર્ચા અને યોજના કરતા મેં એમને જોયા છે. એમની વૃત્તિ તો કે.ષ વિશાળ સંયુક્ત કુટુંબના મુરખી માણસ જેવી હતી. એટલે આ ઉપદેશામૃતના એમના છેલ્લા-શબ્દો જણે એમનું જ વર્ણન કરતા હોય એમ મને લાગ્યા. “ સાદાઈથી રહેવાની, એકબીજાના દોષો તરફ નહિ પણ ચુણે તરફ દષ્ટિ રાખી જીવન ગાળવાની, કુટુંબીજનો સાથે મીઠો સંબંધ સાચવી રાખવાની, સંયુક્ત કુટુંબની જવાબદારીઓ આનંદથી અને હોશથી ઉઠાવી લેવાની, જીદ પડતા સ્વભાવના [સંબંધીઓ] સાથે મેળ પાડવાની, સાચું સુખ અને શાંતિ સંપર્માં જ છે અને જીદ પડતામાં દુઃખ છે એમ સમજવાની તૈયારી હોવી જોઈએ. ”

આજની લગ્નની રીતિઓ સામે બળવો પોકારનાર લોકો જ્યારે લગ્નસંબંધને જ પ્રપંચ મણી એને શિથિલ કરવા મથે છે તે વખતે મોતીબાઈનાં નંચેનાં વચનો જૂનવાણી લાગતાં હતાં બધી રીતે કદમાણુકારી છે એમ અનુભવે જણાશે.

“ લગ્ન જેવો પવિત્ર, શાશ્વત, દૃઢ, આવશ્યક, સુખદ બીજો સંબંધ નથી, એમ વિચારી સુખદુઃખમાં સાથે રહેવાના દૃઢ નિશ્ચયથી (વકીલોના આશીર્વાદ મેળવી) સંબંધ જોડવો. ”

પ્રકાશકો આ પાંચ શિખામણુ નિત્યપાઠ તરીકે વપરાય એમ ધ્રુવે છે. એ રીતે આ ઉપદેશામૃતનો નિત્યપાઠ કરનારાઓએ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ કે કોઈએ આવો નિત્યપાઠ એક બે વરસ કરતાં વધારે લખાવવાની જરૂર નથી. એક બે વરસના પારાયણથી પણ જે ભક્ષમનરાષ્ટ્રની આ શિખામણુ માણસના જીવનમાં ન જીતે તો કેવળ યાંત્રિક પારાયણથી માણસનો ઉદાર થવાનો નથી.

ખરેખર, મોતીબાઈએ પોતાના સમાજ માટે આ કીમતીમાં કીમતી વારસો મૂકેલો છે. મહત્વાકાંક્ષી નવયુવકો આ આદર્શ કરતાં ચે ઉપર ઉડવાનો પ્રયત્ન ભલે કરે, પણ આથી નીચે તો કોઈ પણ ન જીતે એ જ મોતીબાઈની શિખામણુ છે.

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સા. ની પ્રથમ સંવત્સરી

વડોદરાના ચરોતર છાત્રાલયમાં અપાએલી અંજલિ

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સા. ની પ્રથમ સંવત્સરીની ઉજવણી વડોદરા ખાતે કામાડી બાગમાં આવેલા તેમના દીર્ઘકાળના નિવાસસ્થાન સરખા રામજી મંદિરવાળા ચરોતર છાત્રાલયમાં ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓએ રા. બ. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈના પ્રમુખપદે ગઈ તા. ૧-૨-૪૦ ના રોજ ઉજવી હતી. આ પ્રસંગે છાત્રાલયના વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત શહેરમાંથી તેમજ અન્ય સ્થળેથી સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યે માન-મમત્વ ધરાવતા ગૃહસ્થોએ પણ હાજરી આપી હતી. હાજર રહેલાઓમાં ખાસ આમંત્રણથી પધારેલા યુવરાત હરિજન સેવક સંઘના મંત્રી શ્રી. પરીક્ષિતલાલ મજમુદાર, રા. બા. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈ, વરિષ્ઠ ન્યાયાધીશીના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશ શ્રી. મીઠાભાઈ સા., વડોદરા પ્રાંત પંચાયતના ઉપાધ્યક્ષ તથા વડોદરા પ્રાંત યુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, પ્રૌ. ચતુરભાઈ પટેલ, તેમજ વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસી અને પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ તથા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના કાર્યકર્તાઓ અને સ્ટાફની હાજરી ખાસ ધ્યાન ઝેંચતી હતી.

શરૂઆતમાં, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસીએ સભાના પ્રમુખ તરીકે રા. બ. ગોવિંદભાઈ ઠા. દેસાઈ સાહેબ માટે દરખાસ્ત રજૂ કરતાં તેને “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ બાસે અનુમોદન આપ્યું હતું.

આ પ્રાથમિક વિધિ થઈ રહેતાં કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ હતી.

શરૂઆતમાં, છાત્રાલયના ગૃહપતિ શ્રી. વાઘજીભાઈ અમીને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબે સ્થાપેલી એ સંસ્થાનો ટૂંક પરિચય આપી, અન્ય છાત્રાલય સંસ્થાઓ કરતાં આ છાત્રાલયની વિશિષ્ટતા, ત્યાંના વિદ્યાર્થીઓની વિશિષ્ટ શિસ્તપદ્ધતિને લીધે હોવાનું તથા તે સ્થપાયેલી માંડીને આજ સુધીમાં તેણે મેળવેલી પ્રતિષ્ઠાને લીધે હોવાનું જણાવ્યું હતું.

બાદ તેમણે, સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબે તેમના ભાણીભાઈને ૧૯૩૭ ની સાલમાં લખેલા એક પત્રમાં, જીવનમાં જરૂરી એવી પાંચ બાબતો જે તેમને વારસારૂપે આપ્યાનું લખેલું છે તે, હવે સાવર્જનિક વારસો થતો હોવાનું જણાવી, તે પાંચ શિખામણો તેમજ તેને અંગેના કાઠા કાઢેલકરનો * પુરોવચન વાંચી સંભળાવ્યાં હતાં.

શિખામણો વંચાઈ રહેતાં તે વિષે બોલતાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, આ પાંચ શિખામણોમાં ખરી રીતે કહીએ તો જીવનને નીચોડ આવી જાય છે. સાચેજ, આ પાંચ બાબતોમાં જીવનની ડિક્શનરી સમાઈ છે, એમ કહેવામાં જરાય ખોટું નથી.

શ્રી. વાઘજીભાઈનું વક્તવ્ય પૂરું થતાં સ્વ. અમીન સાહેબના અંતેવાસી અને એમના મરણ પર્વત એમની સાથે રહેલા વિદ્યાર્થી ભાઈ કેશવલાલે જણાવ્યું હતું કે, સ્વ. સાહેબે પોતે અપનાવેલા આદર્શોને વિકસાવી જનતાના હૃદયમાં એવું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું કે તેમના અવસાને હજારોને આશ્રુ પડાવ્યાં હતાં. એટલે એમની આજની સંવત્સરી પ્રસંગે

* આ બંને આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયાં છે.

એમના આદર્શ પ્રમાણે જીવવાનું સ્વીકારીએ તો જરૂર એમનો આત્મા સંતોષ પામે. નેપોલિયન જેવાને પણ એ દેશની પ્રજાએ એને એના ખરા રૂપમાં એના મરણ બાદજી પીછાણ્યો હતો, તેમ આપણે પણ સ્વ. સાહેબના અવસાન બાદ જ એમને ખરા રૂપમાં ઓળખી શક્યા છીએ. એમણે આ ભૂમિમાં જે બીજા વાવેલાં, તેમણે જે કાર્યો કરેલાં તે બધાં નગદ કાર્યો હતાં. એટલે એમણે આપણને જે વારસો આપેલો છે તે નગદ વારસો છે. આપણે એ વારસાને સંપૂર્ણ વફાદાર નીવડીએ.

ત્યાર બાદ બીજા એક વિદ્યાર્થીએ સ્વ. સાહેબના જીવનને સ્પર્શતા પ્રસંગો વર્ણુવા હતા. બાદ બીજા એક વિદ્યાર્થી શ્રી. શાન્તિલાલે સદ્ગત સાથેના તેમને મળેલા પ્રસંગપરિચયો આપતાં જણાવ્યું કે, જ્યારે જ્યારે હું સદ્ગતને મળવા જતો ત્યારે ત્યારે તેમની સાથે માણસોના ટોળાં જોયા જ કરતો. કોઇ વખતે તેઓ બાળકો સાથે રમતા હોય તો કોઇ વખત મોટાઓ સાથે કંઈક ચોજનાઓ વિચારતા હોય; કોઈ વખતે વિદ્યાર્થીઓની તેમની નિશાળને લગતી ફરિયાદો સાંભળતા હોય તો કોઇ વાર તેઓ વિદ્યાર્થીઓને આત્માસન આપતા હોય. તેઓ તો વિદ્યાર્થીઓના મિત્ર, માતા અને પિતાસ્વરૂપ હતા. કોઈ વખતે માતા સરખું વિદ્યાર્થીઓ પ્રત્યે વહાલ વ્યક્ત કરતા હોય તો કોઇ વખતે પિતાનો પરચો દાખવતા હતા. અહીં એમણે હરિપુરાની મહાસભા વખતે દાખવેલી ઉદારતાનો એક પ્રસંગ વર્ણુવી શ.

હરિપુરાની મહાસભા વખતે ખૂબ ઠંડી હતી. તે વખતે અમે કેટલાક ટાટે હૂંઝવાતા હતા. તરત જ તેમણે પોતાના ખર્ચે ધાબળા મંગાવી અમને આપેલા. આ પ્રસંગ તેમની નાનામાં નાના માણસ પ્રત્યેની કાળજી, મમતા ને પ્રેમનાં સૂચક છે.

આ ઉપરાંત વસો ખાતે દર માસના પહેલા રવિવારે જ્ઞાનવર્ધક સભા ભરવાનું નિયત કરાયું હતું. તે વખતે, આ સભામાં ભાગ લેનાર રોજના વાચનમાંથી પોતે જે ઉપયોગી વાંચ્યું હોય તે તેણે જણાવવાનો નિયમ હતો. આ રીતે એ સભામાં સર્વ પ્રકારનું જ્ઞાન મળી રહેતું. આ પ્રમાણે ત્યાં હજી પણ ચાલુ છે. આ સિવાય બાલદિન, સ્ત્રીદિન, વસંતપંચમી વગેરે દિવસો પણ ઉજવાતા. બાલદિનને દિવસે બાળકો વ્યાયામ ઇ. દ્વારા આનંદ મેળવતા, સ્ત્રીદિને પણ સૌ સ્ત્રીઓ આનંદ-પ્રભાદનો લહાવો લેતી. તે પ્રસંગે વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગોવડે સ્ત્રીઓના જ્ઞાનમાં વધારો કરાતો.

બાદ છ ત્રાલયના એક વિદ્યાર્થીએ જાત્રાલયના સત્રાંત સામયિક “ અર્ધ ” માંથી લેખ વાચન કર્યું હતું.

વિદ્યાર્થીઓના વક્તવ્યનો કાર્યક્રમ પૂરો થતાં આ પ્રસંગ અર્થે ખાસ આમંત્રણથી પધારેલા ગુજરાત હરિજન સેવક સંઘના મંત્રી શ્રી. પરીક્ષિતલાલ મજમુદારે જણાવ્યું કે, સદ્. મોતીભાઈ સાહેબ પૂજ્ય ઠક્કર બાપાના મિત્ર હતા. તેમના ગુજરાતના પ્રવાસ વખતે વડોદરા ખાતે રામજી મંદિરમાં રોકાવાનો કાર્યક્રમ ખાસ રખાતો અને ત્યારે એ બંને મિત્રો દિલ્લ ખાલીને વાતો કરતા-એમની વાતોમાં કંઈ ધરસંસારી કે બીજી બાબતો આવતી નહિ, પણ સેવાની વિવિધ ચોજનાઓજ વિચારાતી. સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબના અવસાન વખતે પૂ. ઠક્કર બાપા પણ હાજર હતા. તેમના પર અનેક પ્રકારની શસ્ત્રક્રિયાઓ કરવામાં આવેલી, છતાં તે બધીને તે ખૂબ ધીરજપૂર્વક સહન કરતા; એ માટે એમણે જરા પણ ફરિયાદ કરેલી નહિ.

રંગરંચનું જીવનધ્યેય બહુ ઉપયોગી હતું. એક વાર આ વિષે એ બે મિત્રો વચ્ચે

તકરાર થયેલી. તેમાં પૂ. હક્કર આપાએ કહેલું કે, હવે તમે સરકારી નોકરીમાંથી નિવૃત્ત થયા છો. હવે તમે ચરોતર પ્રદેશ છોડી ગુજરાત સર કરો. ગુજરાતભરમાં પુસ્તકાલયો સ્થાપો—ગુજરાતમાંથી નિરક્ષરતા નિવારવાના મોરચા માડો, પરંતુ સ્વ. મોતીલાલ સાહેબે તો પોતાની રીતે—માત્ર ચરોતરમાં જ કામ કર્યું રાખવાનો આગ્રહ સેવેલો. અને જણાવેલું કે, મારા ક્ષેત્રમાં મારાથી બનશે તે કરી છૂટીશ. અને ત્યાંથી જ—ત્યાં વાવેલાં ખીજમાંથી—એના ફળગા અન્યત્ર ફેટે તો લેશે.

એમણે ગાંધીજીના આદર્શ પ્રમાણે, જેમ ગાંધીજીએ સાબરમતી ખાતે આશ્રમ સ્થાપી એમના સિદ્ધાંતોના પ્રચાર ત્યાંથીજ ગૂજરાત અને હિંદ તેમ જ દુનિયાભરમાં પ્રસારાવ્યો તેજ પ્રમાણે સ્વ. મોતીલાલ સાહેબે પણ ચરોતરમાં રહીને જ ગુજરાતમાં એમની પ્રવૃત્તિને વિસ્તારેલી.

આજે એમની સંવત્સરી પ્રસંગે આપણે પણ આપણા ક્ષેત્રમાં રહીને આપણાથી બનતું બધું કરી છૂટીએ. સ્વ. સાહેબ તો પાયાના પથ્થર જેવા હતા. તેઓ તો સેવાની ઇમારતના પાયામાં પુરાયા હતા. તેમણે બહાર આવવા કદી પ્રયત્ન કર્યો નથી. આપણે પણ એમની માફક મૂક સેવા કરીએ.

આજે એમની સંવત્સરી પ્રસંગે એમનાં ગુણગાન ગાઇએ છીએ, વળી આવતે વર્ષે ગાઇશું, એમ વર્ષોવર્ષ સંવત્સરી એમનાં ગુણગાન ગાઇ ઉજવીએ તેટલાથી સંતોષ માનવો ન જોઇએ. પરંતુ તેમણે આપેલાં આદર્શ પ્રમાણે વર્તીને દર વર્ષની સંવત્સરી પ્રસંગે આપણે કરેલા કામનો હિસાબ કરીએ.

અત્યારે દેશ કટોકટીમાંથી પસાર થાય છે. દેશમાં સામાજિક, રાજકીય કટોકટી ચાલે છે. તે વખતે જે ક્ષેત્રમાં આપણાથી જેટલું અને તેટલું કરી છૂટીએ—એ માટે આજથી જ કૃતનિશ્ચય થઇ જઇએ. અને એ રીતે દર વર્ષે એકેક પગલું આગળ વધીએ. અતલબ છે, માત્ર ગુણગાન ગાઇને ખેસી રહેલું બરાબર નથી.

ત્યારબાદ શ્રી. ચિમનલાલ હ. અમીને બેલતાં જણાવ્યું કે, મેં અનેક રાત્રિઓ એમનો સહવાસ સેવી ખૂબ પ્રેરણા લીધી છે. એ પ્રેરણા જીવનભર ન છુટાય તેવી છે. સેવાનું એક પણ ક્ષેત્ર એમણે બાકી રાખ્યું ન હતું. એમની દયાનો દાખલો તો અજબ છે. એમણે ૧૯૩૦ની રાજકીય લડત અંગે જેલ ગયેલા એક લાઇનનાં પત્રીને, જે સીવલ્યકામ કરી ગુન્ગે કરતી તેને તે કામ મળતું બંધ થતાં તેમણે પોતા પાસેથી દર માસે રૂપિયા પંદરની મદદ આપેલી. અને એમનો ખીજે એક ખાસ ગુણ, કામ કરનારાઓમાં વિશ્વાસ મૂકવાનો હતો. કામ કરનારમાં પૂરો વિશ્વાસ મૂકવાથી તેને પોતાની ફરજનું જાન રહે છે અને તેથી તે વધારે કામ આપે છે.

છેલ્લે, પ્રમુખ સાહેબે પણ સ્વર્ગસ્થના જીવનપ્રસંગો કહી સંલગ્નાવ્યા હતા, તથા જણાવ્યું કે, મારો તો સ્વર્ગસ્થ સાથે ત્રીસ વર્ષનો સંબંધ હતો. એમને ખીજને ઉપયોગી થવાની ધગશ હતી.

આપણે ત્યાં સંવત્સરી ઉજવવાની જૂની પ્રથા મરનારની સંવત્સરીને દિવસે જમવા—જમાડવાની છે, પણ તે પ્રથા બદલાઇને હવે આવી નવીન રીતે ઉજવવાની જરૂર છે. આજે તમે, આ રીતે ઉજવો છો તે આનંદ.યક વાત છે.

છેલ્લે રાષ્ટ્રગીત ગવાઇ સૌ વીખરાયા હતા.

નેકનામદાર વાઇસરોય સાહેબે લીધેલી મુલાકાત

નેકનામદાર વાઇસરોય લૉડ લીનલીથગો સાહેબ જન્યુઆરી માસની તા. ૧૫મીએ વડોદરાની મુલાકાતે પધારેલા અને તા. ૧૭ મી સુધી રોકાયેલા. ના. વાઇસરોયની એઓશ્રીની મુલાકાત દરમ્યાન ભરચક કાર્યક્રમ ગોઠવાયો હતો. વડોદરાની મુલાકાત તેમાં મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયની મુલાકાતનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો.

આ પ્રસંગે ના. વાઇસરોય સાહેબના સ્વાગત અર્થે મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાં નીચે આશિની પૂર્વતૈયારી કરવામાં આવી હતી:

(૧) મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના પુસ્તક-આપ-લે વિભાગ:—આ ખંડની દિવાલો પર બે એસ્ટ્રી-અન ચિત્રકારોએ ચિત્રેલાં નવ દેવીઓનાં (Nine-Muses) મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયની ચિત્રોને ફરી ચીતરવાનું કાર્ય, કલાલયન ચિત્રશાળાના પ્રો. પૂર્વતૈયારી રાવની દેખરેખ નીચે તેમના વિદ્યાર્થીઓ પાસે કરાવવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયને અંગે રખાતાં જુદા જુદા પ્રકારનાં કેટલોગો તરતરફની દિવાલે ગોઠવવામાં આવ્યાં હતાં. પુસ્તક મેળવણી વિભાગ તરફથી તૈયાર કરાયેલાં 'શિફ્ટિસ્ટ' પણ મૂકવામાં આવ્યાં હતાં, વળી અમેરિકામાં છનામ પ્રાપ્ત કરેલાં દિવાલપત્રોમાંનાં ઘરને મઢાવી યાંત્રણ પર ટાંચવામાં આવ્યાં હતાં, જેમાં બે ખુલ્લાં મુકાયેલાં પુસ્તકોની સામે પ્રત્યેક મૂકેલું હતું. એના મથાળામાં લખ્યું હતું: " તમારા પ્રશ્નોના અંગે જવાબ માગીશું. " બીજામાં ચિંતનશીલ વર્તુલોમાં પ્રત્યેક મૂકી મથાળામાં લખ્યું હતું: " તમારે જવાબ જોઈતા હોય તો તે માટે અમારો રેફરન્સ વિભાગ તમને મદદ કરશે. " ત્રીજામાં, હાથમાં પુસ્તક લઈ બગીચા વચ્ચે બેઠેલી એક બાઈનું ચિત્ર હતું. તેનું મથાળું આ પ્રમાણે હતું: " તમારા બગીચાને સહાયરૂપ નીવડે: પુસ્તકોની સહાય વડે તેને બિ હરિયાળો બનાવો. " ચોથા ચિત્રમાં એક બીજા બેઠેલ વાચનમગ્ન બાઈના ચહેરા પર નીચાનું અજવાળું પડ્યું હતું. એના શીર્ષકમાં લખ્યું હતું: " તમારા પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો તમને શાંતિ પમાડશે. "

(૨) આ ઉપરાંત રેફરન્સ વિભાગના પડકા પર રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોને લગતી માહિતીદર્શક પત્રાઓ ભરવેલા હતા, જેમાં રાજ્યની વસ્તીના આંકડા, એ વસ્તીમાં પહેંચી ગયેલાં પુસ્તકાલયોનું પ્રમાણ, વસ્તીની ઉંમર, જાતિ તેમ જ ભણતરની વર્ગવારી, વગેરે મુખ્ય હતા. આ પત્રા આપેલા આંકડા ૧૯૩૯ ના જુલાઈ આખર સુધીના હતા. આ ઉપરાંત પુસ્તકોનો જથ્થો, એકો તેમ જ વાચનપ્રગતિ, ૧૯૦૭ થી ૩૯ સુધીમાં રાજ્યમાં પુસ્તકાલયો ખાતે પંચાયતો દ્વારા ખર્ચાયેલી રકમ તેમજ પુસ્તકો પાછળ ચતા ખર્ચનાં ગ્રાફ પણ મૂકવામાં આવ્યા હતા. બંને બાલ પુસ્તકાલયમાં તો આ વખતે લગભગ બસો રૂપિયાની નવી રમતો ખરીદી બાળકોનાં હિત પર ગોઠવવામાં આવી હતી. નવી ખરીદાયેલી રમતોમાં સ્ટીમ એન્જીનનો કામ કરતો

નમૂનો, ફેટવર્કનાં જોબરો, કબૂતર-ચિકાર, પેસ્ટીસીન, ડાટ'સ, અમેરિકન બેગટેલ અને કાચના મથાળાવાળું કેરમખોડ એ મુખ્ય હતી. બાલપુસ્તકાલયની દિવાલોને કલાબવનના વિદ્યાર્થીઓએ સુંદર ચિત્રકામથી શણગારી હતી. અહીં પણ બાળકોએ પુસ્તકાલયના લીધેલા લાભના વર્ણનાત્મક તખ્તા હતા. બાલપુસ્તકાલય અને રેફરન્સ હોલના છગ્નની ભીંતો પર “ આશા ” “ સર વૉલ્ટર રેલેનું ” બાલપથુ ” વગેરે વિખ્યાત ચિત્રકામો તથા દિવાલપત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં, જ્યારે મહિલા પુસ્તકાલયમાં પણ ચાર ચિત્રોવાળાં બે ભીંતપત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં, જેમાં એક નાની સાદી વાર્તાનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો હતો, જ્યારે નીચેના ઝોટલા પર ખાતાના કાર્યકર્તાઓનાં ફોટોચિત્રો ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં.

નિયત થયેલા કાર્યક્રમ પ્રમાણે તા. ૧૭મીને સુધવારે બરાબર ૧૧-૩૦ કલાકે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ સાથે ના. વાઈસરોય સા.ની રવારી મધ્યવર્તી ના. વાઈસરોય સા.ની પુસ્તકાલયમાં આવી પહોંચી હતી. સાથે લેડી લીનલીયો, પ્રધરામણી લેડી ડૉરીન હોપ, ના. રેસીડેન્ટ સા., ના. દીવાન સાહેબ વગેરે મંડળી પણ હતી. રાજ્ય વિદ્યાધિકારી મે. ડૉ. જ્યોતિન્દ્ર મહેતા સાહેબે નામદાર વાઈસરોય તથા શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો ભાવભર્યો સત્કાર કરી, પાસે બેસેલા પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક મે. વાકનીસ સા.ની પિછાન કરાવી હતી.

ત્યાર બાદ મે. વાકનીસ સાહેબ નામદાર વાઈસરોય, શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ અને અન્ય મંડળીને પુસ્તક-આપ-લે વિભાગના ભવ્ય ખંડમાં લઇ પુસ્તક-આપ-લે વિભાગ ગયા હતા. પુસ્તક-આપ-લે વિભાગની કાર્યપદ્ધતિની સમજૂત આપતાં તેઓશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે વડોદરા રાજ્યના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયને કેટલેક અંશે લંકનના બ્રિટિશ મ્યુઝીઅમ, પારિસનું બીબ્લીઓટિક નેશનલ અને વૉશિંગ્ટનની કોંગ્રેસ લાયબ્રેરી જેવાં પાશ્ચાત્ય રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો સાથે સરખાવી શકાય તેમ છે. એ પુસ્તકાલયો મારફત આ પુસ્તકાલયમાં પણ રાજભાષા ગુજરાતીનાં તમામ પ્રકારનાં પ્રકાશનો સંસ્કરવામાં આવે છે. સરકારખર્ચે નિલાવાતું આ પુસ્તકાલય રાજ્યભરમાં પથરાયેલી પુસ્તકાલય સંસ્થાઓની જળચૂંથણીનું કેન્દ્ર છે. કેટલીક બાબતમાં એ ઇંગ્લેન્ડની ખરો લાયબ્રેરીને મળતું આવે છે. કોષ્ટ એક વિષયના તજજ્ઞ કરતાં સામાન્ય વાચકની વાચનવૃત્તિને વધારે સારી રીતે પોષણ એ પુસ્તકાલય વડોદરા શહેરના તમામ નાગરિકોના મક્ક વાચન માટે ખુલ્લું છે.

પુસ્તક-આપ-લે વિભાગનો આંતરો ઝોળંગી પુસ્તકસંચય વિભાગ આગળ આવી પહોંચતાં મહેરબાન વ્યવસ્થાપક સાહેબે જણાવ્યું કે “ મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની ગોઠવણી સુકાદાર પદ્ધતિને અનુસરતી હોવાથી વાચકો અભરાષ્ટ્રો પરથી પોતાની મેળે મનપસંદ વિષયનાં પુસ્તકો મેળવી શકે છે. અત્રે નામદાર વાઈસરોય સાહેબે પ્રશ્ન કર્યો કે “ ત્યારે તો પસંદગીની ચૂંચાચૂંચીમાં ધણાં પુસ્તકોનો ખોળો નીકળતો દર્શો ? ” મહેરબાન વાકનીસ સાહેબે ખુલાસો કરતાં જણાવ્યું કે નુકસાન ઝાઝું તો થતું નથી, પણ વાચકોની નિષ્કાળજીના કારણે દિવસને અંતે પુસ્તકોની ગોઠવણી પુષ્કળ પ્રમાણમાં ખોરવાઈ જાય છે. એક વિષયનું પુસ્તક બીજા વિષયમાં જ નહિ પણ એક અભરાષ્ટ્ર ઉપરનું પુસ્તક બીજા અભરાષ્ટ્ર પર જતું

રહે છે. પરિણામે, પુસ્તક-આપ-લે વિભાગના મહેકમને રોજ અરથો કલાક વહેલા આવી પુસ્તકોની ગોઠવણ અને તેટલી વ્યવસ્થિત કરી લેવી પડે છે. ”

ત્યારબાદ નામદાર વાઇસરોય સાહેબે ગુજરાતી પુસ્તકો કયા રાખવામાં આવે છે તે જાણવાની જિજ્ઞાસા કરતાં તેઓશ્રીને ગુજરાતી વિભાગના પુસ્તક ગુજરાતી સંબંધે ના. કે.ની અભિપ્રાયો બતાવવામાં આવી હતી. અહીં વ્યવસ્થાપક વાઇસરોયની જિજ્ઞાસા સાહેબે જણાવ્યું કે “ હિંદની ઘણી ખરી દેશી ભાષાઓનાં પ્રકાશનો માફક ગુજરાતી ભાષાનાં પ્રકાશનો કદમાં બહુધા પાતળાં હોવાથી વાચકવર્ગની મુલાકાતને અંતે તેમની ગોઠવણ પ્રમાણમાં વધારે અસ્તવ્યસ્ત અને છે. “ પ્રતિવર્ષે કેટલાં ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રગટ થાય છે ? ” એ પ્રશ્નના જવાબમાં વ્યવસ્થાપક સાહેબે જણાવ્યું કે, “ પાંચસો કરતાં વધુ નહિ હોય. ” આગળ ચાલતાં તેઓશ્રીએ પૂછ્યું કે “ આજની મિતિએ પુસ્તકાલયમાંથી કેટલાં પુસ્તકો બહાર હશે ? ” તેના ઉત્તરમાં જણાવવામાં આવ્યું કે “ દરરોજ પાંચસો પુસ્તકો સરાસરી વાચકોને ધીરવામાં આવે છે અને પ્રત્યેક વાચક પંદર દિવસ પુસ્તકો રાખી શકે છે. એ હિસાબે આજની મિતિએ સુમારે સાતેક હજાર પુસ્તકો બહાર હોવાં જોઈએ પરંતુ બધા વાચકો મુદત અંદર પુસ્તકો પાછાં આપી જતા નહિ હોવાથી મુદત બહાર થયેલાંની રાસ પચાસ ટકા જેટલી હોઈ આજની મિતિએ આશરે દશેક હજાર પુસ્તકો બહાર ફરતાં હોવાં જોઈએ. ”

નીચેની વિગતો જોવાઈ રહેતાં માનવંતી મંડળીને પુસ્તકાલયના પહેલે માળે લઈ જવામાં આવી હતી. તેમાં રાખેલા અધ્યયન ભંડોળો, ખત્રીસ એકકોવાળો અધ્યયન ખંડ વગેરે બતાવવામાં આવ્યા. વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની છેલ્લાં ત્રીસ વર્ષે દરમિયાન થયેલી પ્રગતિ દર્શાવનારા નકશા, ફોટા અને આંકડાઓના વિવિધ તકતાઓ તેમજ જાણવાજોગ પુસ્તકાલયો અને પુસ્તકાલયમાં રસ લેતી વ્યક્તિઓના ફોટાથી આ ખંડની દિવાલો શણગારવામાં આવી હતી. નવીન પુસ્તકાલયને આપવા રૂપિયા ૧૦૦ ની કિંમતનાં પુસ્તકોનો સટ તથા ફરતાં પુસ્તકાલય પણ ગોઠવ્યાં હતાં. ના. વાઇસરોય સા. ને તે જોવામાં રસ પડતો જણાયો. વડોદરા રાજ્યે ૪૭ લાખ રૂપિયા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પાછળ ખર્ચ્યાં તે બતાવતો નકશો જોઈ ના. વાઇસરોય સાહેબે પૂછ્યું: “ ખાતાલું રાર્થિક અંદાજ કેટલું હશે ? ” એ. વ્યવસ્થાપક સા. જણાવ્યું કે આશરે એક લાખ. જેમાંથી પચાસ હજાર રૂપિયા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય માટે અને પચાસ હજાર રૂપિયા શહેર બહારની વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને મદદના કામે ખર્ચાય છે. ઉપરાંત વડોદરા શહેર બહારની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ માટે પંચાયતોએ અને લોકોએ પણ સરકારમદદ જેટલી રકમ ખર્ચવાની હોય છે. ”

એ પછી માનવંતા મહેમાનોને બાલ વાચનાલયનો ખંડ બતાવવામાં આવ્યો. આ પ્રસંગે બાલ વાચનાલયમાં ત્રીસ બાળકોને ખાસ નોતરનામાં બાલવાચનાલય આવ્યાં હતાં. એ ત્રીસ બાળકો જુદી જુદી રસ પડતી રમતો

અને પુસ્તકવાચનમાં કે ચિત્રો જોવામાં મરજી બન્યાં હતાં. બાળકોને રમતોમાં તદ્દલીન થયેલાં જોવામાં ના. વાઇસરોય સાહેબે મજા લાગતી જણાઈ આવતી હતી, અને તેથી તાકવાની હરીફાઈ ચાલતી હતી ત્યાં આગળ તો થોડી વાર ખાસ ઊભા રહ્યા હતા. કેટલાંક મહેમાનોએ તો બાળકોનાં એ નાનાં મેજો આગળ પોતે બેસી જઇને હોર્નબી એન્જીનો ચાલુ કરી આપવામાં અને ફ્રાક્ટમેન્ટની રમતની ચાલ ચાલી બતાવવામાં બાળકોને મદદ અને સમજૂતી આપી આ વિભાગના નિરીક્ષણથી ઉપજેલી ખુશાલી બતાવી હતી.

ઉપરના માળનું બધું જોવાઇ રહેતાં માનનીય મંડળી અધ્યક્ષન ખંડ અને ખાલ વિભાગની બહારની ચાલીમાં યઇ વ્યવસ્થાપકની કચેરી નજીકના વાચનાલય અને પુસ્તક બાંધણી વિભાગ. અને પુસ્તક બાંધણીના વિભાગો જે સામેના મકાનમાં રાખવામાં આવ્યા હતા તે બતાવવામાં આવ્યા હતા.

છાદરેથી નીચે મહિલા પુસ્તકાલયમાં આવેલ મહિલા વિભાગને અલગ પાડવાની અગત્ય સમજાવતાં વ્યવસ્થાપક સાહેબે સમગ્રવ્યુ કે “મર્યાદા-પાલનની સગવડ સાથે સ્ત્રીઓને પત્રો, માસિકો અને પુસ્તકો વાંચવાની સ્વતંત્ર સવલત મળે એ હેતુથી આ વિભાગ ખોલવામાં આવ્યો છે. ગુજરાતી, મરાઠી, હિન્દી પુસ્તકો અહીં રાખવામાં આવે છે અને જોઇતાં અંગ્રેજી પુસ્તકો મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી પૂરાં પાડવામાં આવે છે. મહિલા વિભાગની સ્વતંત્ર યોજના સમજાવવામાં ના. વાઇસરોય સાહેબે લેડી લીનલીથગોને ખાસ રસ પડતો જણાયો.

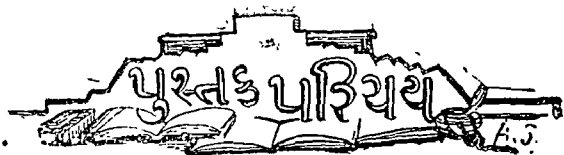
વડોદરા રાજ્યની કેળવણી (Literacy) નું પ્રમાણ કેટલું છે એ પ્રશ્નના જવાબમાં મે. વ્યવસ્થાપક સાહેબે જણાવ્યું કે “એ પ્રમાણમાં પુરુષો ૪૦ ટકા, સ્ત્રીઓમાં ૧૪ ટકા અને એકંદરે ૨૭ ટકાનું. જે સાત વર્ષ ઉપરાંતનાં માણસોની ગણતરી સાથે કેળવણીનું પ્રમાણ સરખાવીએ તો તે પ્રમાણ ૪૮, ૧૭ અને ૭૪ ટકા અનુક્રમે આવે. એ જણી તેઓએ સંતોષ બતાવ્યો હતો.

સુલાકાતને અંતે મે. વ્યવસ્થાપક સાહેબે ના. વાઇસરોય સાહેબે, તેમનાં ધર્મપત્ની તથા લેડી ડારીનહોપ, દરેકને (૧) પુસ્તકાલય ખાતાનો સને ૧૯૩૮-૩૯ નો અહેવાલ, (૨) વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોની ૧૯૪૦ ની માર્ગદર્શિકા, (૩) સને ૧૯૩૪-૩૯ સુધીમાં મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયોમાં ખરીદાયેલાં પુસ્તક બંડોળની યાદી, એ ત્રણ પુસ્તકો ભેટ આપ્યાં હતાં.

તેઓ નામદાર મે. વિદ્યાધિકારી સાહેબ તથા મે. વ્યવસ્થાપક સાહેબ સાથે હસ્તધૂનન કરી શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ સાથે ૧૧-૫૦ કલાકે વિદાય લીધી. ત્યારબાદ લેડી લીનલીથગો, ના. દીવાન સાહેબ, વગેરે મંડળીએ પણ વિદાય લીધી હતી.

(અંગ્રેજી ઉપરથી)

ઉમેદસાઈ મોતીલાઈ પટેલ

૧. જુદાં અને કેતકી—કર્તા, વિજયરાય કલ્યાણરાય વૈદ્ય; પ્રકાશક : મેસર્સ એન. એમ. ત્રિપાઠી એન્ડ કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. ૨; ૧૯૩૯; ૬૬ કાઠિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૨+૩૧૩, સચિત્ર રંગીન આલ્બાઇનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

શ્રીયુત ભાઈ વિજયરાયે 'ગુજરાત' તથા 'કૌમુદી' માસિકમાં લખેલા નિબંધો તથા લખાણોનો આ બહુમૂલ્ય સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. એમાં કુલ ૩૪ લેખો વગેરેનો સમાવેશ હિંદુસ્તાનમાં આવ્યો છે. પુસ્તક ત્રણ ગુરુઓમાં વહેંચાયેલું છે. એક 'ગુજરાત ગુચ્છ' અને બીજો તથા ત્રીજો 'કૌમુદી ગુચ્છ'. બન્ને માસિકમાં ભાઈ વિજયરાય પોતે પ્રધાનપદે (તંત્રીપદે) હતા. લેખો વિવિધતાવાળા, કટાક્ષમય, રમુજ તેમ જ ભાવનામય અને ચિંતન કરવા જેવા છે. વિવેચન એ ભાઈ વિજયરાયની વિશિષ્ટતા છે. એઓની સખ્ત ટીકા કરવાની વૃત્તિને લીધે એમને સહન પણ ઘણું કરવું પડ્યું છે; છતાં એઓ નીકરતાથી એ કાર્ય કોષ્ટની પણ પરવા રાખ્યા વિના કર્યા જાય છે. લેખો પ્રશંસાત્મક પણ છે. 'હાજી'ને રમરણજીભિ, શા. ન્હાનાલાલ ખાસ વાંચવા લાયક છે. ગ્રંથાવલોકનો તેમ જ વિવેચનો પણ ખરેખર બહુ અભ્યાસપૂર્ણ અને ઝીણવટથી કરવામાં આવ્યા છે. સં. ૧૯૩૯ તથા ૧૯૮૦ ના ગ્રંથરચના સંબંધી લેખો પણ વિચારવા જેવા છે. આવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયો, જરૂર ખરીદે. સાહિત્યના રસિયાઓને તેમ જ વિવેચકોને બહુ માર્ગદર્શક થઈ પડશે. આ પુસ્તકથી એમના લેખો એક જ પુસ્તકમાંથી મળી શકે, એ ખુશી થવા જેવું છે. છેવટનાં તત્તારીખ અને ટિપ્પણ વગેરે આ પુસ્તકની વિશિષ્ટતા છે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી, છપામણી વગેરે સુંદર છે. છેવટનાં તવારીખ અને ટિપ્પણ તેમજ કાલાનુક્રમણિકા અને વર્ણાનુક્રમણિકાથી પુસ્તક વાંચનામાં તેમ જ ક્યો લેખ ક્યારે અને કયા માસિકમાં લખાયો તે જાણવાનું સુગમ થઈ પડે છે.

૨. સર્જન અને ચિંતન—કર્તા: ધૂમકેતુ ઉર્ફે ગૌરીશંકર ગોવર્ધનરામ જોશી, પ્રકાશક પોતેજ, ખાનપુર, અમદાવાદ; ૧૯૩૭; ૬૬ કાઠિન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૨૫૪; આલ્બાઇનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

ભાઈ ધૂમકેતુએ પ્રસંગોપાત લખેલા નિબંધો તથા લખાણોનો આ સંગ્રહ પણ ખરેખર અભ્યાસપૂર્ણ, ભાવનામય, સચોટ અને મનનીય છે. કેળવણી, સાહિત્ય, સાંસ્કારિક જીવન, ભાવનાવાદ વગેરે વિષયની રસમય ચૂંટણી આ પુસ્તકમાં છે. શિક્ષણપ્રણાલિકા, કવિતા, રસ અને જ્ઞાનનો સમન્વય, સર્જકશક્તિ, સાહિત્યમાં યુગબળ અને ફેશનેબલ જીવનનું સાહિત્યમાં રચાન, રંગભૂમિની રચના તથા ધર્મચરણ રચાન વગેરે લેખો ખાસ વાંચવા તથા મનન કરવા લાયક પણ છે. નર્મદ: સેનાની સંબંધી છેવટનાં ત્રણ નિબંધોમાં કવિવર નર્મદાશંકર

સંબંધી વિવેચન બહુ અભ્યાસપૂર્ણ, ઝીણવટભરેલું અને રસમય છે. સાહિત્યવિલાસીઓને આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. પુસ્તકાલયો તો જરૂર ખરીદે.

કાગળ, છપાઇ, બાંધણી, પૂઠું વગેરે સુંદર હોવા છતાં મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૮-૦ છે. એ માટે બાર્ષ ધૂમકેતુ તેમ જ ગૂર્જર અંચરના કાર્યોલ્પના સંચાલકોને ધન્યવાદ થતે છે.

પુરાણની બોધક બાળવાર્તાઓ—કર્તા સ્વ. ગં. હરિસુખગૌરી વામનરામ કં. મહેતા. પ્રકાશક કર્તા પોતે, ૧૯૩૧; અમદાવાદી પોળ, વડોદરા. કાચું બોડપટીનું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૮૫૧૪૩; મૂલ્ય બાર આના.

સ્વ. શ્રીમતી હરિસુખગૌરી ઉર્ફે છાટીબેન લેખક તેમ જ કવિ પણ હતાં; પુરાણો વાંચી તેમાંથી બાલકોને ઉપયોગી થઇ પડે. એવી બોધક વાર્તાઓ તેમણે આ નાનકડા પુસ્તકમાં સંગ્રહી રજૂ કરી છે. એકંદર ૪૦ વાર્તાઓ રસમય, સરળ અને આસ્વાદ્ય રીતે રજૂ કરવામાં આવી છે. એઓ સિદ્ધહરત લેખક હતાં. બાલ પુસ્તકાલયો તેમ જ મહિલા પુસ્તકાલયોમાં આ પુસ્તક ખૂબ પ્રચાર થવા યોગ્ય છે. છપાઇ સારી છે. વાર્તાઓ શિક્ષાપ્રદ અને આનંદ આપે એવી છે. આશ્ચર્યના ઘડતરમાં આ પુસ્તક ઉપયોગી થઇ પડશે. બાલમંદિરોમાં તો આ પુસ્તક શિક્ષકે વાંચી સંભળાવી બાળકોને રસમય વાણીમાં બોધ આપી શકશે.

૪. બોધક સંવાદો અને શ્રીકૃષ્ણચરિત્ર—કર્તા તથા પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે વર્ષ, ૩૬, પ્રકાશનવર્ષ પણ ઉપર પ્રમાણે; પૂઠું કાચું—કાગળનું, પૃષ્ઠ. ૭૦; મૂલ્ય ૮ આના.

સ્વ. છાટીબેન પોતે વચ્ચેલાં પુસ્તકો ઉપરથી બાલકો માટે આદર્શ શ્રીચરિત્રોની યોજના કરી. ૧૦ સતીઓનાં ચિત્રો સરળ, રસમય અને બોધક શૈલીમાં દોરવા ઉપરાંત શ્રીઓની મહત્તા, મનુષ્યધર્મ, ધર્મવરની કૃતિ અને મહારાજાનો જન્મદિવસ વગેરે બાબતો સંવાદ દ્વારા ઉપજાવી છે. એમના પતિ સ્વ. રા. રા. વામનરામ કપિલરામ મહેતા ભાવનગરમાં ન્યાયાધીશપદે હતા એટલે સ્વ. ભાવસિંહજીનો સુવર્ણ મહોત્સવ ઉજવ્યો તે સંબંધી સંવાદ અત્રે આપ્યો છે. સંવાદ દ્વારા શ્રીઓના મન ઉપર સારી છાપ પાડી શકાય છે માટે જ આ યોજના અત્રે શ્રીએ કરી છે. આદર્શ નારીઓનાં ચરિત્રો સાંભળવાથી શ્રીઓને કાયદો થાય, નીતિની સારી છાપ પડે અને દુઃખમાં સહિષ્ણુતા રાખવાનો બોધ અને બળ મળે એ સ્વાભાવિક છે. છેવટે એમણે પોતે ગદ્ય તથા પદ્યમાં શ્રીકૃષ્ણ ચરિત્ર પણ લખ્યું છે. બાળકોને બહુ રસિક તથા સહેલું માલમ પડશે.

શ્રીઓ તથા બાલકોને ઉપયોગી સંસ્થાઓ જરૂર ખરીદે, સમાજ ઉપર આ પુસ્તક સારી અસર કરશે. છપાઇ, કાગળ, બંધામણી વગેરે કીક છે.

૫. જાપાનની રમણી—અનુવાદક: શ્રીમતી કપિલા મહેતા, પ્રકાશક: જ્યોતિ કાર્યોલ્પ લિ. જુમ્મામરિજ્દ સામે. અમદાવાદ; ૧૯૩૮ કદ કાઢિન ૧૬ પેજ, બોડપટીનું સંચિત્ર પૂઠું. પૃષ્ઠ ૧૬+૧૧૦; મૂલ્ય ૮ આના.

અંગ્રેજી પુસ્તક ‘એ ડાટર ઓફ સાયુરાઈ’નો આ અનુવાદ શ્રી. કપિલાબેને કર્યો છે અને જેમણે એ પુસ્તકનો અનુવાદ કરવા એમને પ્રેર્યો તે શ્રીયુત મણિલાલ ખાલાભાઈ નાણાવડીએ એની પ્રસ્તાવના લખી છે. શ્રીયુત નાણાવડી પણ તરતમાં જ જાપાનથી પાછા ફર્યા હતા. એટલે લાંબો ખાલ હજી તાજે જ હતો.

આ પુસ્તક વાંચતાં આપણને જાપાનની રમણીઓના આંતરજીવનમાં વહેમો, શ્રદ્ધા, રસિકતા અને દેવાંશી કલ્પનાઓ આપણા હિંદી જીવનને કેટલી બધી મળતી આવે છે તેનું જ્ઞાન થાય છે. ફૂલો અને રંગોનો શૌખ આપણી માફક જાપાનમાં પણ ઘણો જ છે. મૂળ લેખકનું નામ એસ્તુઓ. પૂઠા ઉપરનું ચેરી પુષ્પોવાળું જાપાનની રમણીનું ચિત્ર મૂળ-લેખિકાની એક સુંદર કલ્પનામાંથી ઉદ્ભવ્યું છે. ચેરીફૂલ તાજાં અને સુવાસભરેલાં જ ખરી પડે છે. સુકાષને ચીમળાઈ જાય ત્યાં સુધી એ ઝાડ પર રહેતાં નથી. એજ ચેરીફૂલ સામુરાઈ જીવનનું તેમ જ જાપાનના નૌકાખળનું તથા લશ્કરનું ચિહ્ન છે. યુવાનીમાં આત્મભોગ આપી મરી જવું એ સામુરાઈ જાતનો આદર્શ છે. પુસ્તક વાંચતાં જાપાનની રમણીઓની ખાસિયતો, તેમના રીતરિવાજો, લૂગડાંની ઢબજબ, પહેરવેશ, માન્યતાઓ, ધર્મવિરભાવના, નીતિરીતિ વગેરે બહુ સુંદર ખ્યાલ આપણને શ્રીમતી એસ્તુઓએ આપ્યાના ખ્યાલ છે. અનુવાદકે પણ બહુ સરળ અને સંસ્કારી ભાષામાં અનુવાદ કર્યો છે. સ્ત્રીઓએ આ પુસ્તક ખાસ વાંચના લાયક છે. જાપાની રમણીઓમાંથી શૌર્ય અને માતૃભૂમિ પર પ્રેમ નીતરે છે. અતિથિસત્કાર, શુદ્ધ-સ્થાઈ વગેરેમાં આપણા જેટલાજ બધેકે કંઈક વિશેષ પાવરધા જાપાનના લોકો છે.

મહિલા પુસ્તકાલયો તથા જાપાન જવા ઇચ્છનારાઓ જરૂર ખરીદે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં તો આ પુસ્તક હોતું જોઈએ.

૬ અલકા—અનુવાદક અને પ્રકાશક : માણેકલાલ, ગો. જોશી, ધોળકા. પ્રકાશક : એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, મુંબઈ ૨. ૧૯૩૬; સચિત્ર કાપડી રંગીન પૃષ્ઠ; પૃષ્ઠ ૧૬+૧૮૦, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

બંગાળી સાહિત્યસેવક શ્રી શરદ્દાસુન્દર ચટ્ટોપાધ્યાયકૃત 'દેના-પાઓના ' નામની નવલ-કથાનું આ રૂપાંતર છે. શ્રી. શરદ્દાસુન્દરે પોતાની નવલકથાઓ ઉપરથીજ કેટલાંક નાટકો પણ તૈયાર કર્યા છે. તેમાંનું આ એક છે. શરદ્દાસુન્દરની આ એક સુંદર કૃતિ છે. આદર્શ પણ ઘણો સુંદર છે. દૃઢ મનવાળી અને સત્યપરાયણ એક યુવાન સ્ત્રી એક પ્રૌઢ વયના સુંદર, દેખાવડા, માથા ફેરેલ શ્રીમંત જમીનદારને કેવો સીધો દોર બનાવે છે અને કેાઇપણ કરી ન શકે એવું મદા-ભારત કાર્ય સફળતાથી કરી સમાજને અચ્છો પમાડે છે, તે આમાં દર્શાવ્યું છે. અલકાનું પાત્ર બહુ ઉત્તમ અને અનુકરણીય છે. તેઓ પતિપત્ની છતાં કેાઇ જાણીતું જ નથી. સંજોગો પણ એવાજ દેતા. એ બધું કરતાં એક પ્રવેશમાંજ પાત્રના મુખથી બોલાવે છે. જુદા કરનાર તરીકે મશહૂર, દારૂનો વ્યસની શ્રીમંત જમીનદાર એક સ્ત્રીની દૃઢતાથી કેવો નરમ બની જાય છે અને દેખીતી રીતે અલકાને શિક્ષા કરતો પરંતુ ખરી રીતે તેને આનંદ આપે એવું તેનું જ કાર્ય કર્યો જાય છે. છેવટે પોતાની મિલકત ગરીબ અને પીડિત પ્રજાના દુઃખનિવારણાર્થે આપી દઈ પોતે સાધુ-જીવન ગાળે છે. એ બંને પાત્રોના પ્રસંગો બહુ કરુણ અને વેધક છે. અલકાનું ખરું નામ ધોડશી છે. 'હિરવી' નામથી આ જ નવલકથાનો અનુવાદ શુંજરાતીમાં પ્રસિદ્ધ છે. 'પુનર્જન' નામનું અલચિત્રપટ પણ બહુ વખણાયું છે. એ બધાં એક જ છે. પુસ્તકની ભાષા બહુ સરળ, સ્પષ્ટ અને ભાવવાહી છે. અનુવાદ સફળ છે. આ નાટક પણ જેમ વિશેષ વંચાય તેમ સારું. આ ચારઅંકી નાટક છે અને દરેક અંકમાં ૪, ૩, ૧ અને ૧ પ્રવેશો છે.

કાગળ, છપામણી, બાંધણી, રૂપરંગ ઢબજબ વગેરે ઉત્તમ છે. કાગળો તો બહુ ઉચ્ચ ક્ષાત્રીના છે. મેસર્સ એન. એમ. ઠક્કર કંપનીએ પણ હીક સાહસ ખેડતા માંડ્યું છે.

આવાં પુસ્તકોને ઉત્તેજન આપેલાં મળશે. શરદ્યાણુની કૃતિઓ તરફ યુજરાતીના વાચકો હમેશાં ઢળેલા હોય છે.

૭. ગોદાન (ઉત્તરાર્ધ)—અનુવાદક: માણિકલાલ ગોવિંદલાલ નેશી, પ્રકાશક: ચંદુલાલ જગશી શાહ, ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ. ૧૯૩૯, કાઠિન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૩૩૬, સચિત્ર રંગીન આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

હિંદી સાહિત્યસમ્રાટ સ્વ. શ્રી. પ્રેમચંદ્રજીની આ કૃતિનો પૂર્વાર્ધ પ્રસિદ્ધ થયા પછી ઘણે લાંબે સમયે આ ઉત્તરાર્ધ પ્રસિદ્ધ થાય છે. લેખક-પ્રકાશકની અનિવાર્ય મુશીબતોને જ આ વિલંબ આભારી હોવા જોઈએ. છતાં પુસ્તક પૂરું કર્યા વગર રહી શકાય એવું નથી. પૂર્વાર્ધનો પરિચય મેં વર્ષે 'પુસ્તકાલય' માસિકના પાઠ્ય મે પાને આપેલો છે. લાંથી આ વાર્તા આગળ ચાલે છે. હોરી જેવા ગરીબ ખેડૂત ગમે તેટલાં દુઃખ પડ્યા છતાં પોતાનો સત્ય અને શાંતિનો ટેક ઊડતો નથી. ઘણી લીલી-સૂકી જોઈ છેવટે એ પોતાનો વિજય થએલો જોઈ શકે છે. જેઓ એનો વિરોધ કરતાં હતાં અને જેઓ એને મૂર્ખ જેવા ગણતાં હતાં તેઓ જ એને પગે પડતાં પોતાની ભૂલ કબૂલ કરે છે. ગરીબાર્ધમાં પણ હોરી ગૃહસ્થાર્ધ અને સમ્યાઈ તથા પોતાનો ટેક ઊડતો નથી. પોતાની સમ્યાઈ પર પણ ગુસ્સે થવા છતાં એ ગમ ખાધ જાય છે અને તેને સમજાવવા પ્રયત્ન કરે છે. છોકરાને પણ કશું જ કહેતો નથી. જલદી તેને માટે જીવ બાળે છે. પુત્ર ગોખર પણ પિતાનો અનાદર કરી દુઃખમાં પડે છે. ઝૂનિયા જોડે અણબનાવ થાય છે પરંતુ દિલસોઝ પડોશણ દ્વારા પોતાનાં કર્તવ્યનું ભાન થઈ એના સ્વભાવમાં પરિવર્તન થાય છે અને આખરે પિતા પાસે દોડી જઈ તેને પગે પડે છે. પ્રો. મહેતા અને માલતીનાં પાત્રો પણ વખાણવા લાયક છે. માલતીના આદર્શો ખૂબીયા છે. કપડાંલતા તથા ટાપટીપનો શોખ ધરાવનારી ચંચળ નારી સમય પરત્વે અનુભવથી સુધરી જઈ ગરીબ મનુષ્યોની શુશ્રૂષા કરે છે અને ગામોમાં જઈ ત્યાંના લોકોનાં જીવન ઉજવાળવા ભગીરથ પ્રયત્ન કરે છે-સેવામાં પોતાને પણ ભૂલી જાય છે.

પ્રેમચંદ્રજીનાં પાત્રાલેખન અજબ છે. કિસાનપ્રવૃત્તિનો આમાં સમાવેશ થએલો છે. મિરજાં સાહેબ એના ખાસ હિમાયતી છે. અને કિસાનસેવામાં અને એકરોને રીજી આપવામાં મથાણુલ દેખાય છે. એકંદર પુસ્તક બહુ રસમય, ઉચ્ચ ભાવનાઓથી ભરેલું, ઉચ્ચ કોટીનું અને બોધક છે. આધુનિક સમયમાં આ પુસ્તક આમપુનરોદ્ધારમાં બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે. ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલયની એ વિશિષ્ટતા જોવામાં આવે છે. સંચાલકને એ માટે અભિનંદન ઘટે છે.

૮ કલંકિત—અનુવાદક: મણિલાલ ભગવાનજી દેસાઈ, પ્રકાશક તથા સ્થળ ઉપર પ્રમાણે, ૧૯૩૮; કદ કાઠિન ૧૬ પેજ, રંગીન આવવાહી સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૬+૧૮૨; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

તરુણ ગ્રંથમાળાનું આ ૯ મું પુસ્તક છે. યુજિન બ્યુ નામના એક ફ્રેન્ચ સાહિત્યકારના 'લેઝ આવરીઝ' નામના યુગપ્રવર્તક નાટકનું વાર્તારૂપે રૂપાંતર અમેરિકાના પ્રખ્યાત લેખક આર્ટન સિંકલેરે લેખકની અનુમતિથી 'ડેમેજન્ડ ગુઝ' એ નામે અંગ્રેજી પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કર્યું તેનો આ યુજરાતી અનુવાદ છે. સદર પુસ્તકમાં લેખકે 'સિંકલિસ' (ઉપદેશ)ના વિકટ પ્રશ્નની સમીક્ષા એટલી સહૃદયતાથી તથા વેધક રીતે કરી છે કે લોકમાનસ ઉપર એની

અસર થઈ અને એ પ્રશ્નના ઉકેલ માટે તેમને નવી દૃષ્ટિ સાંપડી. હાલમાં આપણા હિંદુ-સ્તાનમાં આ રોગ જે પહેલાં અહીં નહોતો તે આ પ્રગતિના જમાનામાં એટલો વ્યાપક થઈ ગયો છે કે આ પુસ્તક ઉપરથી એ રોગથી પીડાતા દરદીઓ તેમ જ અન્ય યુવાન સ્ત્રી-પુરુષો આ લાલ બત્તી તરફ હમેશાં દૃષ્ટિ રાખશે. સિદ્ધિલિસ (ઉપદેશ) જેવો રોગ શાથી કેવા સંજોગોમાં થાય છે તેમ જ તેનાથી દૂર રહેવા આપણે શું કરવું જોઈએ તેમ જ શાળાઓ, વિદ્યાલયો વગેરેમાં એ બધી કેટલી બધી ફેલાયલી છે એ બધું આમાં બહુ સ્પષ્ટ સમજાવી એ લખ્યું છે. રોગ તરફ લાલ બત્તી ધરી છે. દરેકે આ પુસ્તક વાંચી મનન કરી નીતિપૂર્વક જીવન જીવવા પ્રયત્નશીલ થવું જોઈએ.

જનસુખાકારી માટે આવાં પુસ્તકો બહુ ઉપયોગી છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તક હોવું જોઈએ અને તેના જેટલો અને તેટલો બહોળો પ્રચાર કરી લોકોને એ બધીથી દૂર રહેવા પ્રેરવા જોઈએ. જનતાના આરોગ્યતા તરફ પૂરતું લક્ષ આપવાનો સમાજસેવકની પવિત્ર ફરજ છે.

છપાઈ, કાગળ, રૂપરંગ, બધાથી વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૯ મહાત્મા ગાંધી—(અંગ્રેજી) સંપાદક એસ. રાધાકૃષ્ણન. પ્રકાશક: એલન એન્ડ અનવીન લિ. મ્યુઝિયમ સ્ટ્રીટ, લંડન. રૉયલ આર્ટ પેલેસ ૩૮૨, પાકું હોટલું પૂઠું, રૂ. ૧-૧-૦.

આ પુસ્તકમાં મહાત્માજીની સિત્તેરમાં જન્મજયંતીપ્રસંગે તેમને અર્પણ કરવા માટે, ઑક્સફર્ડ યુનિવર્સિટીના તત્ત્વજ્ઞાનના અધ્યાપક શ્રી. રાધાકૃષ્ણન પાસે તૈયાર કરાવાયું હતું.

દુનિયાભરનાં નામાંકિત નર-નારીઓએ આ મહાપુરુષના જીવનને લગતાં આપેલાં બ્યાનો અને પ્રસંગકથાઓનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવેલો છે. એ નામાંકિત વ્યક્તિઓમાં દેશ-પરદેશના અનેક રાજદ્વારીઓ આવી જાય છે. જેમકે, નોબેલ પારિતોષ પ્રાપ્ત કરનાર મિસિસ પર્લ એસ. બેક, બ્રિટનની પાર્લામેન્ટના સભ્ય મિ. જ્યોર્જ લેન્સડોર્થી, ડૉ. મેરિયા મોન્ટેસોરી, આર્થર મૂર, જાપાનીસ નેતા ચોન નાગુચી, મિ. પોલક, રેન્જિનાલ્ડ રોનાલ્ડસ, રોમિ રોલાં, રાઉન્ડ ટેબલ કોન્ફરન્સની સભાના પ્રમુખ લૉડ્ સેન્ડી, બ્રિટનના હાલના પરદેશમંત્રી લૉર્ડ હેલિફાક્સ, અમેરિકાના સમાજવાદી લેખક અષ્ટન સિંક્લેર તેમ જ આપણા દેશના અગ્રગણ્ય વિખ્યાત વ્યક્તિઓ જેવી કે રવીન્દ્રનાથ ટાગોર, મૈસુરના દીવાન સર મિરજા ધરમાધલ વગેરેએ એમના જીવનપરિચયો આપ્યા છે.

મહાત્મા ગાંધીજીને દુનિયાના રાજદ્વારીઓ કદાચ દૃષ્ટિએ જુએ છે તેનું દ્રબદ્ર ચિત્ર દર્શાવનાર આરસી સમુ' આ પુસ્તક ગણી શકાય. ઉપરાંત, તેમાં ગાંધીજીએ લખેલા કેટલાક મનનીય લેખોનો પણ સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

કરબા પુસ્તકાલયો તેમ જ ગ્રામ પુસ્તકાલયો ન્યાં અંગ્રેજી વાચકોની સંખ્યા વિશેષ હોય તેઓ આ અણુમૂલ પુસ્તક અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવે.

૧૦ પથિકના પત્રો—લેખક: શ્રી. અંબાલાલ પુરાણી; પ્રકાશક: અરવિંદ કાર્યાલય, આણંદ. કાઉન કંઈનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૮૪, સાફું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક,

અરવિંદ કાર્યાલય તરફથી શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીએ લખેલા પચિકના પત્રોના બે ભાગ આ અગાઉ જનતાને અપાયા છે. આ ભાગ ત્રીજો છે.

આ ભાગમાં લેખકે યોગમાર્ગના જિજ્ઞાસુઓને તે માર્ગે આગળ વધવામાં સહાયબૂત થઈ પડે તેવી યોગ્ય સલાહ-સૂચના અંગત પત્રો દ્વારા આપી છે. લેખકે શરૂઆતના પત્રોમાં એ માર્ગમાં ડગ ભરતા જિજ્ઞાસુઓને સંબોધીને એ ભૂમિકાને અનુરૂપ સલાહ આપી છે, જ્યારે આગળ ચાલતાં સાધક દશાને પ્રાપ્ત કરેલાં તેની ખાતતાનુસાર સૂચનો અપાયાં છે.

યોગમાર્ગે વિચરતા ઇચ્છતા જિજ્ઞાસુઓ અને સાધકોને આ પુસ્તકમાંથી ઠીક ઠીક જ્ઞાન પ્રાપ્ત થશે.

૧૧ જ્ઞાનવિલાસ—મૂળલેખક: પરમહંસપ્રવર ચૈતન્યાનંદ મુનિ; અનુવાદક: શ્રી. માધવલાલ દલસુખરામ કોઠારી, નં. ૩૫૭, રાયપુર, વડની પોળ, અમદાવાદ. ૩મી કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૨૦, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયમાં જાણીતા થયેલા મુનિશ્રી ગુણોત્તીતાનંદ અને ગોંડલના તત્કાલીન નરેશ સંત્રામજિતના સંવાદરૂપ આ પુસ્તક છે. મૂળ સંસ્કૃતમાં એને મુનિશ્રી ચૈતન્યાનંદે પદ્યબદ્ધ કરેલું. એનું આ ગુજરાતી ભાષાન્તર છે. સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયના ધાર્મિક સાહિત્યમાં રસ લેનાર સૌને એ ઉપયોગી નીવડશે.

૧૨ પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા—પ્રકાશક: શ્રી ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ, કરાડી. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૦૦, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૭-૦.

ગુજરાતમાં વ્યાયામની પ્રવૃત્તિની પહેલ કરવાનું માન, ધણે અંશે જનતામાં જાણીતા થયેલા પુરાણી ભાઈઓને ફાળે જાય છે. એમણે ગુજરાતમાં આ પ્રવૃત્તિને ફેલાવવા-વિકસાવવા કરેલા પ્રયત્નોથી આજે લગભગ આખા ગુજરાતમાં એ પ્રવૃત્તિ પ્રસરી ચૂકી છે. અને પરિણામે ગુજરાત વ્યાયામ-પ્રચારક મંડળ અસ્તિત્વમાં આવ્યું છે.

એ મંડળે, ગુજરાતમાં જુદે જુદે રચણે ભરાયેલા વ્યાયામવર્ગો વા સંમેલનો પ્રસંગે જે ખાસ વ્યાખ્યાનો થયેલાં તેનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આમાં સંપ્રદાયલાં વ્યાખ્યાનોમાં મુખ્ય આપણા વ્યાયામપદ્ધ શ્રી. છોડુભાઈ પુરાણી, યુવકોમાં ઉત્સાહનાં પૂર લાવનાર શ્રી. અંબાલાલ વૈષ્ણવ તેમ જ જાણીતા શિક્ષણશાસ્ત્રી શ્રી. બલુભાઈ ઠાકોર અને સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ તથા મુખ્ય સરકારના માજી વડા પ્રધાન શ્રી. ખેરનાં છે.

વ્યાયામપ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં સૌ કોઈએ તેમ જ વિદ્યાર્થીવર્ગે ખાસ કરીને આ વ્યાખ્યાનો વાંચી જવા જેવાં છે. આ પુસ્તક સૌ પુસ્તકાલયોને પોતાને ત્યાં વસાવવા અમારી બલામણુ છે.

૧૩ નીતિતરંગિણી અથવા યોધદાયક ગઝલ શતક—લેખક અને પ્રકાશક: રાજ-રત્ન શ્રી. મહાસુખભાઈ યુનીલાલ શેઠ, મુ. વીસનગર. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨+૧૨૨, બોર્ડ પરીનું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

આ પુસ્તકમાં નીતિવિષયક વિવિધ ઉપદેશ ગઝલ શતકમાં અપાયો છે. આ ગઝલો અગાઉ જ્યારે “નવગુજરાત” પત્રમાં કટકે કટકે પ્રસિદ્ધ થતી ત્યારે લોકો આ નીતિતરંગો ખાસ વાંચતા. એ જ નીતિતરંગો આજે પુસ્તકાકારે પ્રકટ કરી જનતાને નીતિવિષયક એક સરસ પુસ્તક લેખકે સાદર કહ્યું છે.

પુસ્તકના અંતે લેખકે, ગઝલ રાગને લગતી સંક્ષિપ્ત સમજૂતી તેમ જ નોટશનો પણ આપ્યા છે. જે કાવ્ય રસારવાદના ઇચ્છુકોને ઉપયોગી નીવડશે.

૧૪ રસિકાના રાસ—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. કેશવલાલ ચતુરભાઈ પટેલ, મું. ડબોડા, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૫૩૨, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૪-૦.

આપણે ત્યાં હવે રાસલેખકો દિવસે દિવસે વધતા જાય છે. એવા લેખકોમાં આ લેખક ઉમેરો કરે છે. અત્યાર સુધીમાં અનેક વાર જે વિષયો પર સારા સારા રાસલેખકોએ રાસો રચ્યા છે તેજ વિષય પરના રાસો આ સંગ્રહમાં સંગ્રહાયા છે. મોરલી, મયૂર, વિજલડી, ચાંદની, ચંદ્રિકા વગેરે પર આજ સુધીમાં આપણા અનેક લેખકોએ કલમ ચલાવી છે. આ પુસ્તકના લેખકે પણ એ જ વિષય પર રાસો લખ્યા છે. રાસસાહિત્યમાં રસ લેનારને આ રાસો ધડીબર આનંદ આપશે.

પૃષ્ઠસંખ્યા અને પુસ્તકના કદના પ્રમાણમાં એનું ૦-૪-૦ મૂલ્ય વધારે છે.

૧૫ હાથીની વાતો : સંપાદક: વલ્લભજી સુંદરજી કવિ, બાલવાચન કાર્યાલય, રાજકોટ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨, સાદું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૩-૦.

“ બાલવાચન ”ના તંત્રી શ્રી. વલ્લભજી કવિએ આ નાની બાલોપયોગી પુસ્તિકામાં હાથીને લગતી વિવિધ વાતો સંગ્રહી છે, જેમાંની કેટલીક ધણી વખતથી બાળકોને ધર આગળ કહેવાતી આવી છે. છેલ્લે હાથીની જોળખ આપતો એક ટૂંકો લેખ પણ આપ્યો છે.

૧૬ મારા પ્રભુપ્રેરિત સ્વરચિત ઉદ્દગારો : (ચતુર્થ તથા પંચમ અંક) લેખક તથા પ્રકાશક: કવિ કાલિદાસ બગચાનંદસ-પાટણ, ઉ. ગુજરાત. લેખકે ભુદા ભુદા વિષય પર કાવ્યો રચેલાં તેનો આ બે પુસ્તિકાઓમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે.

મ. પ્ર. વ્યાસ

સામયિક

૧ અમનચમન—તંત્રી: જગન્નાથ નાગર-મુનિ મહારાજ શ્રી વિદ્યાવિજયજીનો સિંધુ-કરંચી વિહાર સ્મોરકઅંક, શનિવાર તા. ૬-૧-૪૦, પુ. ૭, અંક ૮-૯. મૂલ્ય ૪ આના.

મુનિરાજશ્રી વિદ્યાવિજયજીએ પગપાળા મુસાફરી કરી ગુજરાતમાંથી સિંધમાં ફરી કેવું ઉમદા કાર્ય કર્યું છે તેમ જ તેમણે સિંધ-કરંચીની જનતા પર કેટલા ઉપકારો કર્યા છે, તેમજ તેમને કેવું ઉમદા વચનામૃત પાચું છે, મુનિ મહારાજ કેટલા સાદા, વિશ્વવંધુત્વની ભાવનાવાળા, વિદ્વાન, મિલનસાર અને સમાનદષ્ટિવાળા છે તે આ અંક વાંચવાથી બહુ સરસ રીતે સમજશે. પારતી, હિંદુ, જૈન, મુસલમાન, ખ્રિસ્તી વગેરે તમામ વર્ણના લોકોએ મુનિ મહારાજનો બન્ધો તેટલો લાભ લઈ તેમના કાર્યમાં મદદ કરી છે. આ અંક સંગ્રહી રાખવા યોગ્ય છે. મુનિ મહારાજે સિંધમાં લાગલાગટ ૨ વર્ષ ગાળ્યાં છે. હવે તેઓ કચ્છ ગયા છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૨ કુસુમ: આશ્રિવન: ૧૯૮૫—તંત્રી: શ્રી. પ્રજ. મો. ઝોઝા ૩૭૪, વેતાલપેઠ પૂના-૨.

પૂના ખાતે આપણા ગુજરાતીઓ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં વસે છે અને તેમાં પણ સાહિત્ય-રસિકોની સંખ્યા પણ ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં છે. એવા જ એક સાહિત્યરસિક ભાઈ ઝોઝા “ કુસુમ ” નામનું ચારમાસી સામયિક પ્રકટ કરે છે. અત્યાર સુધીમાં પ્રકટ થયેલાં એના અંકોમાં લેખોની વિશિષ્ટતા ખાસ સચવાઈ રહ્યાં જણાઈ આવે છે અને વધુ આનંદની વાત તો એ છે કે, સંપાદકે આપણા ગુજરાતી લખકપ્રતિષ્ઠ લેખકોનો સારો સહકાર પ્રાપ્ત કર્યો છે. આ અંકમાં જણીતા, ગુજરાતી, કવિઓ શ્રી. ખજુરદાર, એટાઈ, વગેરેના સહકાર ઉપરાંત

[સાંધણ પૃ. ૮૬ને છેડે]

નવીન કાલ

ક્રમિક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ દર્શક
૧	નીતિતરંગિણી- બોધદાયક ગદ્યસતતક	રા. રા. મહાસુખભાઈ સુનીલાલ શેઠ	લેખક પોતે, મુ. વીસનગર	બોડપટ્ટી- નું પૂઠું ૦-૮-૦	
૨	પ્રેરક વ્યાખ્યાન માળા	...	ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ, કરાડી	૦-૭-૦	
૩	સ્વાધ્યાય	ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	નવચેતન સા. મંદિર ભદ્ર, અમદાવાદ	પાકું પૂઠું ૧-૪-૦	
૪	જ્ઞાનવિલાસ	માધવલાલ દલસુખ- રામ કોઠારી	લેખક પોતે, ૩૫૭, રામપુર, વડની પોળ અમદાવાદ	પાકું પૂઠું ૦-૧૨-૦	
૫	પચિકના પત્રો (ગુરુત્રીજી)	અંબાલાલ પુરાણી	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	સાદુ પૂઠું ૧-૦-૦	
૬	* નવી વહુ	શરદ્દેવંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય	આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ	પાકું ૩-૮-૦	
૭	લાવણ્ય	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	"	પાકું ૧-૧૨-૦	
૮	જીવનંરસ	સ્વામીની લેખક મંડળ	ધૈર્યંદ્ર ર. શુક્લ લાઠી, કાઠિયાવાડ	કાચું ૧-૪-૦	
૯	હાથીની વાતો	વલ્લભજી મુંદરજી કવિ	લેખક પોતે, રાજકોટ	૦-૩-૦	
૧૦	નિત્યસંદેશ	શ્રી ઉપેન્દ્રાચાર્યજી	ઉપેન્દ્ર ભગવત્સમારક સંમિતિ, વડોદરા	પાકું ૧-૪-૦	
૧૧	કલ્પી અથવા સંસ્કૃતિ- નું ભાવિ	સર રાધાકૃષ્ણન	ગુજરાત વિદ્યાપીઠ અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	

* " રેણી મા " નામે એન. એમ. કમ્પરની કું. તરફથી પ્રકટ થઈ ગયું છે.

૧૨	ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર	ચિમનલાલ એમ. ડૉક્ટર	ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ	૧-૦-૦
૧૩	દાયકે દશ વર્ષ	ડાહ્યાલાલ હ. જાની	" "	૦-૪-૦
૧૪	સ્ત્રીઓના વિકાસમાં નડતાં કાયદાનાં અંધન	પ્રભુદાસ બાલુભાઈ પટવારી	" "	૦-૪-૦
૧૫	કાવ્ય તત્ત્વવિચાર	આનંદશંકર બાપુ-ભાઈ ધ્રુવ	" "	૧-૦-૦
૧૬	આપણું વિવેચન સાહિત્ય	હીરા. ક. મહેતા	" "	૧-૦-૦
૧૭	નિર્મધમાલા	વિશ્વનાથ ભટ્ટ	" "	૧-૦-૦
૧૮	ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ	દુર્ગાશંકર કેવળરામ શાસ્ત્રી	" "	૧-૦-૦
૧૯	સાહિત્ય અને વિવેચન ભા. ૧ લો	દિ. બ. કેશવલાલ હ. ધ્રુવ	" "	૧-૦-૦
૨૦	કવિચરિત ભા. ૧લો	કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી	" "	૧-૦-૦
૨૧	કૃષ્ણકાન્તનું વીલ	બાલુ અંકિમચંદ્ર	હરિહર પુસ્તકાલય, સુરત	૨-૮-૦
૨૨	વળામણાં	પનાલાલ પટેલ	રેખા-ગતિ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૦-૮-૦

[સાંધણ પૃ. ૮૪નું]

ગઘ વિભાગમાં પણ શ્રી. વિશ્વનાથભાઈ અને પૂનામાં રહે રહે ગુર્જરીની સેવાનો સંદેશ દક્ષિણમાં પહોંચાડનાર શ્રી. સાકરલાલ યાસિકના લેખો આપણા આજના સાહિત્યપર ઠીકઠીક પ્રકાશ પાડનારા છે.

માત્ર એક રૂપિયાના પોસ્ટેજ સાથેના લવાજમમાં આ સામયિક તદ્દન સસ્તું ગણી શકાય.

૩ બાળક : તંત્રી: શ્રી. બીઆલાઈ વ્યાસ, રાવપુરા, વડોદરા. વર્ષિક લવાજમ રૂ. ૭૫.

બાળકોના બરતું સાહિત્ય આપતા "બાળક" માસિકે ગયા જન્યુઆરી માસથી એના ૧૮ મા વર્ષપ્રવેશ પ્રસંગે એના ૩૫૨૦માં પલટો કર્યો છે. એનું અગાઉનું કદ બદલી દેવે એ અન્ય બાળમાસિકોની હરોલમાં ઊભે છે. લેખોની ગોઠવણીનો ઉઠાવ તેમ જ લેખોની પસંદગીમાં કાળજી લેવાઈ છે, જ્યારે પ્રાસંગિક ચિત્રો આપવા પણ સંપાદકે સારી જોગવાઈ કરી છે.

આ બાળમાસિકના નવવર્ષના પ્રવેશસમયે એની અમે ઉત્તરેતર પ્રગતિ ધ્રુવથીએ છીએ.

૪ સ્ત્રીઓ—નવલિકાઅંક: તંત્રી શ્રી કેશવપ્રસાદ દેસાઈ, મંત્રી: ચન્દ્રકાન્ત જીવણલાલ મહેતા, પીરમથા રોડ, અમદાવાદ.

આપણા ગુજરાતી સ્ત્રીસમાજમાં "સ્ત્રીઓ" માસિકે સારું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું છે. તમાં ખાસ કરીને, એના સંપાદક તરફથી અવારનવાર જે વિશેષ અંકો અપાતા આવે છે તેથી એ વિશેષ આદરપાત્ર બન્યું છે. આ નવલિકા અંકમાં, આપણા બાળીતા લેખિકા શ્રી. કેશવ શેઠ, ગોઠવણ રામચુરા વગેરેની ટૂંકો નવલિકા આપવામાં આવી છે. "સ્ત્રીઓ" જેવું સ્ત્રીમાસિક "મહેશ" જેવી વારાંગના વાર્તાને સ્થાન આપે એ અમારા મતે અમને ઇષ્ટ નથી લાગતું.

મ. મ. વ્યાસ

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૨૮	વિવેચના (સાહિત્ય)	વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	ગૂજર્ રમંથ કા- ચીલય અમદાવાદ	૨-૮-૦	"ભિમિ" ફેબ્ર. '૪૦
૩૨૯	ગૂજરાતમાં સંગી- તનું પુનરુજ્જીવન	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ		"ગુજરાતી પંચ" ૨૧-૧ "ભિમિ" ફેબ્ર. '૪૦
૩૧૮	સમી સાંજનો ઉપદેશ	ગોપાલદાસ જીવાભાઈ	"	૦-૧૨-૦	"ભિમિ" ફેબ્ર. '૪૦ "પ્રજ્ઞાપુ" ૪-૨-૪૦
૩૧૭	માફ ગામડું	અખલભાઈ મહેતા	"	૦-૮-૦	"ભિમિ" ફેબ્ર. '૪૦
૩૧૯	ભારતીય રાષ્ટ્રધ્વજ	ના. સુ. હાર્ડીકર	મહાદેવ રામ- ચંદ્ર જાગુષ્ટે અમદાવાદ	૦-૩-૦	"ભિમિ" ફેબ્ર. '૪૦
૨૯૨	સુશીલાના દેવ (નવલકથા)	વામન મલહાર જોષી	ગૂજર્ રમંથ કા ચીલય અમદાવાદ	૨-૪-૦	"શારદા" જાન્યુ. '૪૦
૨૯૪	મૂંઝા લોકસેવક મોતીભાઈ	રમણભાઈ ન. વહેરા	ચ. એ. સોસા- ઈટિ આયુર્દ	૦-૩-૦	"શારદા" જાન્યુ. '૪૦
૩૨૦	વસુધરાનાં વહાલાં દવલાં	અવેરચંદ મેઘાણી	ફૂલજાળ કાર્યા- લય, રાણપુર	૧-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્ર. '૪૦
૩૨૧	વેવિશાળ (નવલકથા)	"	ગૂજર્ રમંથ રત્ના કા, અમદાવાદ	૧-૪-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્ર. '૪૦
	અપરાધી (નવલકથા)	"	"	૨-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્ર. '૪૦
૩૨૨	રાષ્ટ્રભાષા પરિચય ભા. ૧ લો (સાહિત્ય)	જેઠાલાલ જોષી	એસ. પી. શાહની કંપની અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ફેબ્ર. '૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેના તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપારો.—ત્રી

૨૪૬	રાષ્ટ્રભાષાનો સુ. દાખ (કાવ્ય)	મગનભાઈ પ્ર. દેસાઈ	નવજીવન પ્ર. મં- દિર, અમદાવાદ	૧-૮-૦	“શિક્ષણ અને સાહિત્ય” ફેબ્રુ. '૪૦
૨૨૩	વાતોનાં વર્ષા (ટૂંકી વાર્તાઓ)	જગદેવ પ્રહલાદ મોલીઆ	લેખક પોતે, વાડી ફળિયા સુરત	૦-૮-૦	“દાંડીઓ” ૨૮-૧૨-૩૯ “ગુજરાતી પંચ” ૨૧-૧
૩૨૪	સંસ્કૃતિનાં વહેણ (નવલકથા)	ચંદ્રભાઈ કા. બટ	ભારતી સાહિત્ય મં., અમદાવાદ	૧-૮-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૨૮૩	રેણુની મા	શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય	એન. એમ. ઠક્કર ની કંપની મુંબઈ	૩-૮-૦	“દાંડીઓ” ૨૮-૧૨-૪૦
૩૨૫	હું રાજ હોઉં તો ?	બેકાર	હરિહર પુસ્ત- કાલય-સુરત	૨-૦-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૩૨૬	પ્રેરક વ્યાખ્યાન- માળા (વ્યાખ્યાનનાં વ્યાખ્યાનો)	મણિભાઈ પટેલ	ગુજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મં. કરાડી	૦-૭-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૩૨૫	લોકપ્રીય પહેલી (શિક્ષણ)	બુગતરામ દવે	નવજીવન પ્ર. મં- દિર-અમદાવાદ	૦-૧-૦	“ સાંજ ” ૧-૧-૪૦
૩૨૭	મંજરીમાળા (ટૂંકી વાર્તાઓ)	ભાઈલાલ વ. બક્ષી	લેખક પોતે, રાજપીપળા	૦-૧૨-૦	“પ્રભાત” ૪-૨-૪૦
૨૮૯	કાવ્ય પરિચય ભા. ૧ ભા (કાવ્ય)	રામનારાયણ વિ. પાઠક	નવજીવન પ્ર. મં- દિર અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	“પ્રભાત” ૪-૨-૪૦
૩૧૦	નકાકારક હુન્નરો (ઔદ્યોગિક)	મૂળજી કાનજી ચાવડા	લેખક પોતે, સિ- નુગરા-અંબાર	૨-૦-૦	“પ્રભાત” ૪-૨-૪૦

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠના જોડણી કોષને મુંબઈ સરકાર અપનાવે છે

મુંબઈ સરકારની એક યાદીમાં જણાવવામાં આવ્યું છે કે, ગુજરાતમાં ગુજરાતી ભાષાના શબ્દોની શુદ્ધ જોડણી સંબંધમાં તકરાર ચાલે છે. ગુજરાતી ભાષાનો અભ્યાસ કરનારાઓને પડતી મુશ્કેલી દૂર કરવાના ધરાદાયી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે અમુક સિદ્ધાન્તો કે જે સામાન્ય સ્વીકાર પામેલા છે તેને ધોરણે એક જોડણીકોષ તૈયાર કર્યો છે. આ જોડણી કોષમાં શબ્દોની જે જોડણી કરવામાં આવેલી છે તેનો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી, મોટા ભાગના ગુજરાતી પ્રકાશકો, ગુજરાતી વર્તમાનપત્રો અને સામવિકાએ સ્વીકાર કરેલો છે.

જોડણી પદ્ધતિ એકસરખી સચવાય અને ભાષાનો અભ્યાસ કરવામાં પણ સુગમતા પડે તે હેતુથી મુંબઈની સરકાર જોડણી કોષની જોડણી પદ્ધતિ જે સામાન્ય સ્વીકાર પામેલી છે અને જે એકસરખી છે તેનો શિક્ષણસંસ્થાઓમાં ઉપયોગ કરવાનું જરૂરી અને ધૃષ્ટવા-યોગ્ય લેગે છે. સરકારે આ સંબંધમાં એવી સચના આપેલી છે કે લલિષ્યમાં પાઠ્ય પુસ્તકોની મંજૂર રાખેલી યાદીમાં એવાંજ પાઠ્ય પુસ્તકોને મૂકવામાં આવશે જેમાં જોડણીકોષની જોડણીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હશે.

માસિકો મહત્વા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
આયુર્વેદવિજ્ઞાન	૨૨	૮	ઓગસ્ટ	૯-૧૨-૩૯
ભૂમિ	૯	૧૧	ફેબ્રુઆરી	૩-૨-૪૦
કિશોર	૫	૩	ડિસેમ્બર	૧૭-૧-૪૦
કુમાર	૧૮	૧	જાન્યુઆરી	૧૬-૧-૪૦
ખેડૂત, ખેતી ને સહકાર	૬	૩	ઓક્ટોબર	૧૧-૧૦-૩૯
ખગોળશાસ્ત્ર	૨૬	૩	પોપ	૩-૨-૪૦
ખેતીવાડી	૫	૯	પોપ	૧૦-૧-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૩	૬	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
આમજીવન	૧૦	૬	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧	જાન્યુઆરી	૧૬-૧-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૧૧	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૩	૨	જુલાઈ-સપ્ટેમ્બર	૧-૧૨-૩૯
નવચેતન	૩૬	૪	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦
નવરચના	૪	૯	જાન્યુઆરી	૧૪-૧-૪૦
પાટીધાર	૧૭	૩	મહા	૨૬-૧-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૩	પોપ	૨૫-૧-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૭	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦
બાલસખા	૩	૭	ફેબ્રુઆરી	૨-૨-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૪	ફેબ્રુઆરી	૭-૨-૪૦
બાળક	૧૮	૨	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
શુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૬	૨	ઓક્ટોબર-ડિસેં	૧-૧-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૪	૧	ડિસેમ્બર	૩૦-૧-૪૦
યુવક	૧૦	૨	ફેબ્રુઆરી	૨-૨-૪૦
વૈદ્યકલ્પતરુ	૪૫	૧૧	ડિસેમ્બર	૧૦-૧-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૪	જાન્યુઆરી	૧૫-૧-૪૦
ચારદા	૩૧	૮	જાન્યુઆરી	૧૫-૧-૪૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૧૪	૯	પોપ	૨૧-૧-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૫	ફેબ્રુઆરી	૧-૨-૪૦
સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક	૧૩	૧	જુન-ઓગસ્ટ	૧૪-૯-૩૯
શ્રીગોષ્ઠ	૮૪	૧	ફેબ્રુઆરી	૪-૨-૪૦

શું વાંચશો ?

“ લિમિ ” ફેબ્રુઆરી '૪૦

લોકરંજન : કલા લોકપ્રિય થવા માટે નથી, પણ લોકને કલાપ્રિય બનાવવા માટે છે. પ્રજાનુરંજનને નામે ધણી વખત કલાકાર પોતાની અશક્તિ છુપાવતો હોય છે. ખરી અને સાચી કલા, પોતાનું ઉચ્ચ ધોરણ જાળવવાનો આગ્રહ રાખે જ છે. અને લોકરંજન એ કલાનું પ્રધાન અંગ નથી; એ તો આવરયક છતાં ગૌણ અંગ છે. આજે ન્યારે આપણા સમાજમાં અનેક સમસ્યાઓ ઊભી થઈ છે ત્યારે લોકવિકાસ તરફ દૃષ્ટિ રાખનારાઓનો ધર્મ છે કે, એમની દૃષ્ટિ લોકસંગ્રહ માટે રહે.

નવલકથાનું વાતાવરણ : કાકા સાહેબનો આ લેખ વાચનવિષયમાં રસ લેતા સૌએ આખોય વાંચી જવા જેવો છે.

જર્મનીમાં ખેતીની સુધારણા : જર્મનીની હતાશ થયેલી પ્રજાને જાણે લાવવા હીટલરે ખેતીની બાબત પણ વિચારેલી. જર્મનીમાં ફક્ત ત્રીજા ભાગના લોકો ખેતીમાં રોકાયેલા છે, અને તે કરતાં વધુ લોકો અન્ય ઉદ્યોગોમાં કામ કરે છે. ખેડૂતોની રિયલિટી સુધારવા માટે એણે જર્મનીની જમીન જર્મન પ્રજાએ જ વાપરવાનો જમીનનો ઉપયોગ રાષ્ટ્રહિતમાં કરવાનો, જમીન-વેચાણમાં મદાખોરીનો અટકાવ અને એવા જ બીજા કાયદાઓ કરી ખેતીવાડીને ઉત્તેજન આપ્યું છે.

આપણું ફળો : આ લેખમાં લેખકે તારંગી, લિંબુ, મોસંબી, પપનસ, ખિન્નેર, દાડમ, પપૈયુ, શીફળ, તેમ જ અન્ય ફળોના ગુણદોષો સહિત તેના ઉપયોગથી થતા લાભ-હાનિ દર્શાવ્યા છે. આરોગ્ય અને ફળાહારના રસિકોને એ અવશ્ય લાભદાયી નીવડશે.

“ કુખાર ” જાન્યુઆરી : ૧૯૪૦

ડૉ. ભગવાનલાલ ઇન્દ્રજી : જૂનામઢ ગામે ૧૮૭૯ ના નવેમ્બરની ૭ મી તારીખે એઓ જન્મેલા. જાતે તેઓ પ્રત્યેક નાગર હતા. એમને સંસ્કૃતનું જ્ઞાન તેમ જ તેને અનુરૂપ જૂની સંસ્કૃતિની સારી પિઞ્જન હતી. જૂની પદ્ધતિએ ચાલતી શાળામાં જ એ ભણેલા. ગિરનારની તળેટીના સમ્રાટ અશોકના શિલાલેખોએ એમને પ્રાચીન શાધખોળનો શોખ લગાડેલો. પછી તો એ પુરાણ સિપિ વાંચવા પાછળ લાગેલા, અને પરિણામે તેમણે ખૂબ પ્રવાસ ખેડેલો. એવા એ પુરાતત્ત્વવિદે અનેક શોધખોળો કરેલી, જગતના અનેક વિદ્વાનો એમને માન આપતા.

હિરોદયો નોજૂથી : નોજૂથીનો બાપ કેશી હતો, એનું દેવું વાળવા માટે એના ભણતર હપરાંત એને મજૂરી કરવી પડતી. એક દાકતરે એના ખોડવાળા હાથને સાંજે કપોં ત્યારે એને દાકતર થવાનું સૂઝી આવ્યું અને પરિણામે નેપોલિયનના સૂત્ર અનુસાર તેણે જીવ ઓછો કરી પાછળથી તે દવાવાળાને ઘેર નોકરી રહ્યો અને અભ્યાસ કરતો રહ્યો. તે પછી પૈસા મેળવી તેણે પરદેશનો પ્રવાસ ખેડ્યો, પ્રાણીશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કર્યો. ત્યાર પછી એ અમેરિકામાં જંગલ-વિદ્યાની એક પ્રયોગશાળામાં ગુંથાયો. પછી તો એણે ખાસ વૈજ્ઞાનિક જ્ઞાન મેળવ્યું અને તે જાંને એણે માનવજાતના ભલા માટે ખચ્ખું.

“ કિશોર ” ડિસેમ્બર : '૩૯

ગામડું અને શેડો પૈસો : પૈસો એ બયંકર વસ્તુ છે. તે પેદા કરતાં, વાપરતાં અને સાચવતાં પાપ કરવું પડે છે, તે પેદા કરતાં ધણી શુદ્ધિ અને યુક્તિ-પ્રયુક્તિ વાપરવી પડે છે, અને એને સાચવતાં જ નિઃશ્ચિંતા પૂરી થાય છે. આજે ગામડાંમાં અનેક કુટુંબો પેડી છે. એ બધી કુટુંબો ગામડાંમાં જતા-આવતા શહેરીઓએ પેસાડી છે. પૈસા માટે હાથ હાથ કરવામાં ત્યાં જીવન ખતમ થાય છે.

નેક, મુસલમાન : મુમ્મ સાહેબ ખુદાથી ડરનારા પાક મુસલમાન બંદા હતા. તેઓ વાણીમાં સદાય ખુલ્લાબોલા હતા, એકનિષ્ઠ મિત્ર હતા, લગભગ પા સદી સુધી દેશની સતત સેવા કરનાર દેશસેવક હતા. તેઓ અને ગાંધીજી એકબોલિયા ભાઈઓની જેમ સાથે જ રહ્યા હતા. ધૈર્ય, જબ્બુતા, નિશ્ચળ દેશભક્તિ અને અંગત સંબંધોની એકનિષ્ઠા એ બધાં માટે મુમ્મ સાહેબની સ્મૃતિ ચિરંતન રહેશે.

“ ગુણસુન્દરી ” ફેબ્રુઆરી '૪૦

શહેરનું સ્ત્રીજીવન : બહેનો પુરસદનો વખત વાતો કરવામાં ન ગુમાવતાં આંવી હરત-કલામાં પોતાનો વખત ગુમાવે એ મજબૂત જોગ છે. કલાથી માણસની શુદ્ધિ ખીલે છે. તેનાં મનનો વિકાસ થઈ પુરસદનો વખત આનાંદમાં પસાર થાય છે. કલા એ સ્ત્રીજીવનને આનાંદ આપનારી વસ્તુ છે અને તે દરેક બહેનને આવડવી જોઈએ.

મનુષ્યજીવનમાં સ્ત્રીનું સ્થાન મહત્વનું છે. એક સ્ત્રી જ પોતાનો આદર્શ સારી રીતે કેળવીને તે પ્રમાણે લાવી પ્રખરે ઉછેરી શકે છે. દેશને વીર શિવાજી જેવા નરરત્ન આપનાર એક સ્ત્રી જ છે.

હૃષિકેશ અને લજમનજોલા : હરહારથી હૃષિકેશ અને લજમનજોલા થોડાગાડીઓમાં પહેલાં જવાણું, પરંતુ એ વખતે પણ ચાલતા જવાની મજાદ આર જ હતી. આખો રસ્તો હિમાલયની તળેટીનો પ્રદેશ હોવાથી રમણીય છે. પરંતુ હવે તો મોટર બસો ગમ્ય છે અને એ રસ્તાના સૌન્દર્યનો ઉપભોગ કરવાનું આપણા નસીબમાંથી ગયું છે.

હૃષિકેશનાં સંક્રિશે છે, પરંતુ ચૈત્યાગિતારે કરવાથી વધારે હુષ્ક શાય છે. ત્યાં પ્રભુ કુટીઓમાં આધુનિક કમ્પ્યુનિઓ રહે છે. એમાંના કોઈ કોઈ માની અને ચારિત્ર્યવાન માલમ પડ્યા છે.

સોવિયેટ રશિયામાં સ્ત્રીઓ : રશિયામાં ૧૯૩૦ થી ઉલોગોમાં, સ્ત્રીઓની ઝડપી ભરતી થઈ થઈ. સાથે સાથે સામાજિક જીવનનો વિકાસ થતો ગયો. સ્ત્રીઓની ધંર તરફની જે કેટલીક ફરજો યુગ યુગથી મનાતી આવી છે, જેમ તેને ગોંધાઈ રહી દસરજ કયે જ જતા તેવી માન્યતા જે દંડ બની છે, તે માન્યતાના તો ભુલ્કા ઉડી ગયા. એ બધું કામ જાહેર કાર્ય ગણાયું અને જાહેર કાર્ય એટલે વધુ કાળજીથી કરવાનું કાર્ય. જાહેર ધોખીધાટ, જાહેર નાહવાની ઝોરડીઓ, જાહેર આનાંદનાં સાધનો, દરેક સોવિયેટ શહેરમાં આંકડક વસ્તુઓ થઈ પડી.

ચિત્રમય જગત : ફેબ્રુઆરી : '૪૦

શાસ્ત્રીય સોજનવિધિ : આ લેખમાં આહારવિષયક પ્રાચીન શાસ્ત્રોના આધારો, આખી તે આધારોને આજની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિએ તુલના કરી સોજનવિધિ કેવો હોવો જોઈએ તે

જણાવ્યું છે. અત્યારની પ્રજાએ આ પ્રાચીન આગાઓને વિજ્ઞાનની કસોટીએ ચઢાવી તેના અમલ કરવો જોઈએ.

કેમિસ્ટ કલહખાવની : ૧૯૦૭ની સુરતની કેમિસ્ટની બેઠક વખતે ત્રિનીતો અને ઉદ્દામો પરસ્પર લડેલા અને કેમિસ્ટમાં ભંગાણુ પડેલું. એ વખતે એ ભંગાણુને ઉદ્દેશી આ કાવ્ય લખાયેલું તે, આજે કેમિસ્ટમાં પડતા ભંગાણુ વખતે વાંચવા જેવું છે. આ અંકમાં ૨૫ કડીઓ આપવામાં આવી છે.

નીમામૃત : આજે વધતા જતા વર્તમાનપત્રોના ધંધામાં, ભૂખે મરતા લેખકો અધિકારી રૂપાંતરો કરી આપે છે, પ્રકાશકો એ પ્રાણુહીન ભાષાંતરો છપાવે જાય છે, પ્રજા એ વાંચે જાય છે; પણ એનાથી પ્રજાના દિલમાં નવચેતન સંચરતું નથી, એ પ્રજાના જીવનમાં વસંતઋતુ આવતી નથી. હમેશાં ગ્રીષ્મ કે શિશિર જ હોય છે. એ પ્રજા ઉન્નત થતી નથી, એનું દિલ ધનગતી ઊઠતું નથી. મેઘાણીનું ‘ શિવાજીનું ઢાલરડું ’ સાંભળનાર જનકીને જાગી ઊઠે છે, પણ ટાંગોરની ગીતાંજલિના મુડદાલ ભાષાંતરથી એના દિલના તાર અણેણી ઊઠતા નથી. સોરઠી બહારવટીઆઓની વાતો સાંભળતાં એકદો બેઠૂત પણ મૂંઝે તાવ નાખવા માંડે છે, પણ રફોટના આયવ-હોનું ભાષાંતર એને મન તુમડામાં ઠાકરા જેવું જ છે. ‘ સરવનીચંદ્ર ’નો પહેલો ભાગ વાંચતાં જેવી ગલીપત્તી થાય છે, એવી કથા અનુવાદથી થાય છે ? કહેશો !

નવરચના : જાન્યુઆરી ૧૯૪૦

નીમામૃત : લીમડાનાં ફૂલમાંથી નીમામૃત બનાવવાની વિધિ આ લેખમાં આપી છે. લીમડાને માર્યું, એપ્રિલ અને મે મહિનામાં ફૂલ આવે છે. એ મહિના સપ્ત ગરમીના. એ ગરમીના તડકા સામે ટકી રહેતા આ નીમામૃત સરસ કામ આપે છે. વળી તે લોહીસૂધારક પણ છે. જેમ ગુલાબના ફૂલમાંથી ગુલકંદ બને છે, તેમ એનાં તાગનું ફૂલોમાંથી નીમકંદ પણ બને છે.

સર્વધર્મી સ્વધર્મ : સ્વધર્મ એ સર્વ ધર્મનો એક અંશ હોય છે, અંગ હોય છે, તેથી એ સર્વ ધર્મને પૂર્ણપણે અનુકૂળ અને પોષક હોય છે. જેને સર્વ ધર્મનું સ્વરૂપ સમજાયું તેને જ સ્વધર્મ આપોઆપ સમજાય છે.

સેવકસેવક કેમ થવાય ? જો સેવક પોતાનો જીવ બચાવીને કામ કરતો હશે, જો સેવક કામની આંકણી આત્મત્યાગથી નહિ પણ દેખીતાં પરિણામોથી-એટલે કે પ્રચારથી આંકતો હશે, જો સેવક લોકોને પૈસેટકે સુખી કરી તેના બદલામાં તેમની પાસેથી દેશને માટે ત્યાગ મેળવવાની આશા રાખતો હશે, જો સેવક નૈતિક વિકાસ તરફ દૃષ્ટિ રાખવા કરતાં લોકો સુધરેલાં, ભણેલાં કેટલાં થયાં તે જોતા તરફ દોરવાજ જતો હશે તો સેવકની સેવાનું રૂપ સ્વરાજપ્રાપ્તિ તરફ તેટલે અંશે ઓછું આવશે. એટલે સ્વરાજ્યના હેતુથી અમુક જ પ્રકારની સેવા કરવી ઈષ્ટ છે એમ નથી લાગતું. જેટલે અંશે સેવક અને સ્વરાજ્ય તદ્દપ હશે તેટલે અંશે લોકો સ્વરાજ્ય લાવવાને યોગ્ય બનશે. જો સેવકને પોતાને સ્વરાજ્ય શું એનો પૂરો ખ્યાલ નહિ હોય, સમાજવ્યવસ્થાનો પૂરો ખ્યાલ નહિ હોય, કેવું સ્વરાજ્ય જોઈએ તેનો ખ્યાલ નહિ હોય, સ્વરાજ્ય આપ્યા પછી શું કાર્ય કરવાનું છે તેનો ખ્યાલ નહિ હોય તો લોકોમાં, સેવા કરવા જતાં, સાચી ધમચ નહિ જાગે.

નવચેતન : ફેબ્રુઆરી : ૧૯૪૦

શિષ્ટ લેખક અને શિષ્ટ લેખન : એક કોયડો : કોષ કોષ લખાણમાં એવી શૈલી ઓતપ્રોત થયેલી હોય કે તે પોતે જ ' ઉચ્ચ ' કક્ષામાં આવી શકે; વળી તે શૈલી ભાષામાં રહેલી શક્યતાઓની પૂરેપૂરી સૂચક હોય તથા ભાષાનાં ઓજસની પ્રતિનિધિ પણ બની શકી હોય, એવા મંદાર પરજ તેને શિષ્ટતાનો ખિલ્લો મળી શકે; અન્યથા નહિ.

ઋષિયા કોલકીલક ઉપર ઊડતો દષ્ટિપાત : આ રચણે આપણા અનેક યુજરાતીઓ જર્ષ વર્યા છે. અને જાણે અન્ય કોષ રચણે હોય તેથીય વધુ સંખ્યામાં અહીં હોય તેમ લાગે છે. આ રચણને લગતી તેમજ તેમાંની ખાણોને લગતી વિવિધ માહિતી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

જમવા માટે નિયમિત બનો : ખોરાકમાં બહુ માદક પદાર્થો ન લેવા જોઈએ, એવા પદાર્થોથી ચરબી વધે છે. એ ચરબીને વ્યાયામ વડે ઘટ્ટ બનાવવામાં આવે તો ઠીક, નહિ તો એને સાચવવી મુશ્કેલ પડે છે. સાથે સાથે પ્રમાદ પણ વધે છે, અને જીંધણશીપણું આવે છે. ચરબી ઘટાડવા માટે દોડવું સૌથી હિતકર છે.

“ પ્રસ્થાન ” પોષ ૧૯૯૬

છુટક મણકા-ચિત્રકલા અને ભાષા : સાહિત્ય સમજવાને તે સાહિત્યની ભાષાના ગાનની જરૂર રહે છે; ચિત્રને માટે એવી કોષ જરૂર રહેતી નથી. કુદરતનું કોષ દ્રશ્ય, પર્વત સમુદ્ર વનરાઈ વરસાદ તોફાન વગેરે, ચિત્રકામની ભાષા ન સમાજનાર, પણ સમજી શકે. તેમજ ગમે તે દેશનાં બજારનાં દરથો, મંદિરનાં દરથો, યુદ્ધનાં તેમ જ કુટુંબનાં દ્રશ્યો વગેરે પણ ચિત્રકારની ભાષા ન જાણનાર પણ સમજી શકે. પણ બધાં દરથો માટે આંધું ધોરણ ન ગણી શકાય.

ક્રોધહનું કાર્ય : મનઃપ્રદેશનો ગંભીર વિચાર કરનાર ક્રોધક પહેલો જ વૈજ્ઞાનિક હતો. એણે શોધવાનો પ્રયત્ન કરેલો કે, શુદ્ધ માનસિક સ્વરૂપવાળી મીઠાના કાર્બોનાટનાં સાંકળ ફેટલે સુધી પહોંચાડી શકાય. આવી સાંકળો શોધવા જતાં કેવળ રોંગી માણસો જ નહિ, પણ સાધારણ માણસોની આબતમાં પણ તેને એવા ગાળા દેખાયેલા કે જેના છેડા જોડી શકાય નહિ.

પ્રસાદ-દીક્ષાનો પ્રસાદ : “ પ્રસાદદીક્ષા ” એ મહાત્મા ગાંધીએ એક આશ્રમ-સેવિકાને લખેલા ખાનગી પત્રોનો સંગ્રહ છે. ફેટલાકો આને “ મહાત્મા ગાંધીના આત્મચરિતનો ઉત્તરાર્ધ ” પણ કહે છે. આત્મકથામાં સત્યના પ્રયોગોનું વર્ણન છે, જ્યારે આમાં પ્રયોગો પૂર્ણ થયા પછી ચએલા ગાનનું અનુભવામૃત બીજાઓને પાવાનો પ્રયત્ન છે.

યુવક : ફેબ્રુઆરી : ૪૦

લગ્નનો આદર્શ : લગ્નની સમસ્યાએ આજે આપણે ત્યાં ભારે ચકચાર જગાડી છે. આજકાલ જે લગ્નો થાય છે તે લગ્નોમાં મોટા ભાગે દીંગલા-દીંગલીની રમત હોય છે. પરંતુ લગ્નનો આદર્શ કેવો હોવો જોઈએ તે આ લેખમાં લેખકે વિવિધ અંવતરણો આપી દર્શાવ્યું છે.

શિક્ષકોનું સ્થાન : પ્રાથમિક કેળવણીના ક્ષેત્રમાં શિક્ષક એ કારકૂન જ બની રહે છે. શિક્ષકને ધંધો સ્વીકારનાર આજે તો બાળકો અને તેમનાં માબાપને વફાદાર રહેવાને બદલે

સરકારના અમલદારોને અને એમના હેતુઓને વધુ વકાદાર રહે છે. એ વકાદારી ખુશામત સુધી પહોંચી જતાં વુઝીતને પામે છે.

“ શારદા ” જાન્યુઆરી : ૧૯૪૦

વડોદરાની વિશિષ્ટતાઓ : વડોદરાની વિશિષ્ટતાઓ અનેક છે. તેમાં ફરજિયાત કેળવણી, આગોદારનાં કાર્યો, સાતિત્રાસનિવારણ નિબંધ, દવાખાનાંઓ, રાજ્યના નોકરોને દિંદી શીખવાનું ફરજિયાત, રાજ્યનાં લખાણોમાં ફરજિયાત ગુજરાતી ભાષાનો ઉપયોગ, ધારાસભામાં યવું ગુજરાતી ભાષામાં કામકાજ, ઉપરાંત નાનાંમોટાં અનેક જોવા લાયક સ્થળો વડોદરાની વિશિષ્ટતા છે.

અગ્રમુખ ગુજરાતી સામયિકો : આ લેખમાં ગુજરાતી ભાષામાં ચાલતાં મુખ્ય મુખ્ય માસિકો, ત્રિમાસિકો વગેરેનો ટૂંકો પરિચય આપ્યો છે. પોતાના પુસ્તકાલયમાં કયાં સામયિકો વસાવવા જેવાં છે તેની અદ્ય ભાગદર્શક માહિતી આ લેખમાંથી મળી આવશે.

આપણી ઇતિહાસખુદ્ધિ અને સંશોધનરસિકતા : આપણી ઇતિહાસખુદ્ધિ અને સંશોધનરસિકતા જોઈએ તેવાં નથી ખીલી શક્યાં તેમાં કારણરૂપ સરકારની એકપક્ષી નીતિને ગણવી શકાય. આજે ગ્રેટિયરની માહિતીની સઘળી વિગતો લગભગ વિદેશી સંશોધકો દ્વારા એકત્ર થઈ હોવાથી પૂરતો ન્યાય મળી શક્યો નથી. પરંતુ રાષ્ટ્રીય કેળવણીનું આ પણ્ય એક અંગ છે, એ છુટાવું ન જોઈએ. અને એ દિશામાં વિશેષ યત્નો થવાની જરૂર છે.

શિક્ષણપત્રિકા : પાંચ : ૧૯૯૬

બળતી : વાસણમાં કાણું પાણું કે તેમાંથી પાણી કે દૂધ ચૂવા લાગે છે એટલે એને માથા સુધી ભરે તો ય થોડા સમયમાં એ ચૂઈને ખાલી થઈ જાય છે. આપણી નબળાઈ શક્તિ-દાનતંત્રની શક્તિ-નું પણ્ય તેવું જ છે. ધણીની શક્તિ આ રીતે વિનાકારણ ચૂઈ જાય છે.

નાનાં બાળકોને વિષે આ ધણું સાચું છે. કારણ સિવાય હાથ દલાવવા, પગ દલાવવા, વસ્તુઓ ઉપાડવી, તોડવી, કાપવી, આંગળાં ચૂસવાં, ખુરશી પર બેસી ખુરશી દલાવવી અને બહુ વાર દોડવું, ફેંકા મારવા, ખેલવું ને રમવું એ આ ગળતીના પ્રકારો અને છે. તેથી તેમની આ શક્તિ વાપરીને તેનો ઉપયોગ કરવો, તેને યોગ્ય રીતે કામમાં લગાડવી એ જરૂરી છે-એ ચૂઈ જાય નહિ તે બાળકમાં રાખવું જોઈએ.

મારકણું બાળકો : આ બાળકો કયા વાતાવરણમાંથી આવે છે તે દરેક માથાપે જાણવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. સારા કે ખરાબ ગમે તે વાતાવરણમાંથી ચિત્રવિચિત્ર સ્વભાવનાં અને સારાંનરસાં બાળકો નીકળી આવે છે અને ધણી વાર તો સારા વાતાવરણમાંથી એવાં તો નરસાં બાળકો મળી આવે છે કે આપણને એમ થાય કે ત્યારે વાતાવરણનો શો અર્થ ? સારા માથાપ અને ધરતો શો અર્થ ?

આ મારકણું બાળકોનો ત્રાસ સહી લેવાય નહિ. એપી રોગના ભોગ થઈ પડેલો જેમ જુદાં કાઠનાં જોઈએ જ (Segregate), તેમ જ આવાં મારકણું બાળકોને એક પ્રકારનાં માંદાં બધી તેમને દુરત નોખાં કાઠનાં જોઈએ. શિક્ષકનું પ્રથમ કર્તવ્ય શાળાનું વાતાવરણ

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બાંધવી છે.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે હિસેબર માસમાં:
ચાણુરમા મહાલનાં (૧) કનોડા (૨) મોટપ (૩) શીયાલ (૪) ઇસ્લામપુર (૫) સરસાવ (૬) કેશણી (૭) પીપળ (૮) ચવેલી (૯) જીતોડા (૧૦) ધાણોધરડા (૧૧) જાખાના (૧૨) રૂપપુર (૧૩) ધરમોડા (૧૪) કંબોધ (૧૫) ગોખરવા (૧૬) ખોરસમ (૧૭) ભાટસર (૧૮) આલિય-વાડા (વર્ગીકરણ કરી લેવું.) (૧૯) છમીઝા: નામવારી રજીસ્ટર કરી લેવું. (૨૦) વડાવલી: નામવારી રજીસ્ટર કરી લેવું. (૨૧) કારોળા: નામવારી રજીસ્ટર કરી લેવું. (૨૨) ગેલિયા વાસણા: વિષયવારી અને નામવારી પૂરાં કરી લેવાં. (૨૩) જસલપુર: વિષયવારી અને નામવારી પૂરાં કરી લેવાં. (૨૪) બહુચરાજી (૨૫) કાલરી (૨૬) ચડાસણ (૨૭) બરિયક (૨૮) શંખલપુર (૨૯) ડોડીવાડા (૩૦) આદીવાડા (૩૧) વેણપુરા, જાન્યુઆરી માસમાં ચાણુરમા મહાલનાં (૩૨) અંબાલા (૩૩) ખાંમેલ (૩૪) મણિયારી (૩૫) મીઠીધારીઆલ (૩૬) રણુજ (તા. પાટણ) કડી મહાલનાં ૧ રંગપુરડા, ૨ ખોરીસણા, ૩ શિયાપુરા, ૪ વીડજ, ૫ કારવા, ૬ સેદરડી, ૭ વાધરોડા, ૮ કલ્યાણપુરા, ૯ રંગપુર, ૧૦ ખોરજના દોડા, ૧૧ આવડ.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ સોમેશ્વર જોશીએ હિસેબર માસમાં:—૧ ઇંદ્રાડ, ૨ ગાંગડીઆ.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈ નવેશ્વર-હિસેબરમાં:—૧ દુમાડ, ૨ ઉડેરા.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નર્મદાશંકર જયશંકર દવેએ માહે જાન્યુઆરી માસમાં:—૧ ખોરીસણા, ૨ શિયાપુરા, ૩ દંદોર, ૪ મણિપુર.

કડી મહાલ પ્રચારક શ્રી. વિઠ્ઠલદાસ માધવલાલ પંચાળીએ માહે જાન્યુઆરી માસમાં:—૧ રંગપુરડા, ૨ શિયાપુરા, ૩ ખોરીસણા, ૪ વિડજ, ૫ કારવા, ૬ સેદરડી, ૭ વાધરોડા, ૮ કુંડાલ.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ મથુરલાલ પટેલે જાન્યુઆરી માસમાં:
કરજણ મહાલના ૧ રોપા, ૨ રારોદ, ૩ પુરા, ૪ દેલવાડા, ૫ ઝોઝ: નામવારી કરી લેવું ૬ કોરલ: નામવારી કરી લેવું, ૭ સાયર: નામવારી કરી લેવું, ૮ સંબોઈ, ૯ માનપુર, ૧૦ સુર-વાડા, ૧૧ અલારા, ૧૨ વીરજી: ખાનગી વ્યક્તિને ત્યાં મુકાયેલી રકમ ઉપાડી લેવી જોઈએ. ૧૨ ઉમજ, ૧૩ નેદરા (પાદરા) વિષયવારી તથા નામવારી કરી લેવાં, ૧૪ સાંપા, ૧૫ ઝોડકા, ૧૬ કંબોલા, ૧૭ ધામણુજ નામવારી અને વિષયવારી કરી લેવાં.

વડોદરા રાજ્ય

આભારદર્શન—વડોદરાના મો. ન. અમીન રમારક (જયુબિલિયાગ) વાચનાલયને તેના ખર્ચ માટે પુ. બાઈવાસી ઝવેરી છગનલાલ નરોત્તમદાસની પેઢી તરફથી રૂ. ૩૫) મદદ મળી છે, તે બદલ વાચનાલયના સંચાલકો તેમનો આભાર માને છે.

મુલાકાત—ના. વાઘસરોય સા. ની વડોદરા આતેની પધરામણી વખતે તેઓએ રચાનિક મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયની મુલાકાત લીધી હતી. (સવિસ્તર હેવાલ અન્યત્ર વાંચો.)

ઉત્સાહી મંત્રી—સા. પુ. બાઈવાના ઉત્સાહી મંત્રી શ્રી. ઝવેરલાલ શર્માએ સદર પુસ્તકાલય જે અવ્યવસ્થિત હતું તેને આકર્ષક બોર્ડો વડે શણગારી તેમ જ જરૂરી ફોર્મો વગેરે વ્યવસ્થિત કરી આજુબાજુના લોકોને પણ આકર્ષ્યા છે. સ્તુત્ય.

ખેડજનક અવસાન—ભાદરજીના વતની શ્રી. મગનલાલ કાશીભાઈ પટેલનું બીલી-મોરા મુકામે ગઈ તા. ૧૧-૧-૪૦ ના રોજ અવસાન થયું છે. સદ્ગતે ભાદરજીના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને રૂ. ૭૦૦૦ નું દાન આપ્યું હતું.

જૂથમંડળની સભા—બહુચરાજી જૂથ પુ. મંડળની એક સભા તા. ૨૧-૧-૪૦ ના રોજ સા. પુ. બહુચરાજીના મકાનમાં મળી હતી, જે વખતે જૂથમાંનાં પુસ્તકાલયોએ ત્રિમાહી હેવાલ વખતસર મોકલવા બાબત તેમ જ બાકી રહેલું વર્ગીકરણ જે તે પુસ્તકાલયોએ સત્વર કરવા બાબતના ઠરાવો થયા હતા.

સાં પુ. ને મદદ*

સા. પુ. ખચાર—(તા. કરજણ)ને ચોરાના રાઠોડ અમરસંગ મોહનસંગે રૂ. ૫) તેમના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે.

સા. વાચનાલય તારાપુર—(તા. કલોલ)ને ર) શ્રી. મોહનલાલ ગોરવનદાસ તરફથી.

સા. પુ. સેરીસા—(તા. કલોલ)ને ૧૦) શેઠ હડીસિંગ જેઠાભાઈ, ૫) અમયાલાલ જેથંગભાઈ, ૫) શેઠ મણિલાલ મોતીલાલ તરફથી.

સા. પુ. આગલોડ—(તા. વિજપુર)ને રૂ. ૩૫)નું કબાટ ત્યાંના બદ્દ ગિરિનથંકર રેવાજીકર તરફથી.

* આ પાદીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ બદલે કદવામાં આવ્યાં છે
૧૬ ૧.

સા. પુ. ગરડા—(તા. સંખેડા)ને શેઠ આનંદલાલ મગનલાલ તરફથી રૂ. ૫૬-૮-૦ નાં પુસ્તકો.

સંવત્સરી ઉજવાઈ—સા. પુસ્તકાલય ગણદેવીમાં સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીન સાહેબની પ્રથમ સંવત્સરી ગઈ તા. ૧-૨-૪૦ ના રોજ ઉજવાઈ હતી. તે પ્રસંગે સહગતનો ફોટો ખુલ્લો મૂકવામાં આવ્યો હતો.

૧૦ રાં ૧૦ પું મંડળ

સત્તરમી પરીક્ષા—શિષ્ટ વાચનની સત્તરમી પરીક્ષા તા. ૨૧-૧-૪૦ ના રોજ લેવાઈ ગઈ. તેમાં ૨૭૮ ઉમેદવારો એકલાં જણાયાં છે. પરિણામ માટે જોવા માર્યો અંક.

પર્વણીદિન—તા. ૧૩-૨-૪૦ ના રોજ ઉજવાનાર પુસ્તકાલય પર્વણીદિનના અહેવાલ પ્રસિદ્ધિ અર્થે “ પુસ્તકાલય ” માસિક પર મોકલી આપવા લાભતા વળગતાઓને વિનંતિ !

શિક્ષણવર્ગો—ચાલુ સાલે કરનાળી અને સિદ્ધપુરમાં ભરાનાર શિક્ષણવર્ગો સંબંધી ગતીકર્માં જાહેરાત પ્રસિદ્ધ થઈ છે. તે ન જોઈ હોય તો જોઈ લેવા ઇચ્છુક ઉમેદવારોને જલામણુ !

[સંધ્ય પ. ૬૪૩]

સ્વચ્છ, સમધારણ અને નીરાગી રાખવાનું છે. આવાં બાળકોને થોડા યા લાંબા વખતને માટે અસમધારણ ગણી લેવાથી થતા ગેરલાભમાંથી બીજાં સમધારણને બચાવી લેવાં જોઈએ.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : દેવુઆરી ૧૪૦

લોકશિક્ષણમાં ભીંતપત્રોનું સ્થાન : લોકમાનસનો અભ્યાસ કરતો લોકસેવક જો નિશ્ચિત હેતુ ધ્યાનમાં રાખી કોઈકે અને સંયમપૂર્વક ચોંટાળા વિચારો પ્રજા સમક્ષ મૂકે તો ભીંતપત્ર કોઈ સામયિક પત્ર કરતાં પણ વધુ ઉપયોગી નીવડે. વંચી એ ભીંતપત્ર એક બળવાન મિત્રની ગરજ સારે છે. ગ્રામસેવાના કોઈ કામમાં ગ્રામજનોની મદદ માગવામાં આ ભીંતપત્ર અત્યંત ઉપયોગી નીવડે છે. એ લોકસેવકનું મોહું બનીને ઊછું રહે છે. એને માટેના નિયમો આ લેખમાં આપ્યા છે.

વર્ધા શિક્ષણના સમન્વયો : શુદ્ધિવિકાસ અને ઉદ્યોગના પરસ્પર સંબંધનો ઉકેલ કરવામાં વર્ધા-કેળવણીની યોજનાએ સૌથી આગળ પગલું લીધું છે. શિક્ષણનું તત્ત્વ ઉદ્યોગમાં હોય છે. એની કદપના પણ કેળવણીકારોને થતી નહિ. પરિણામે, શુદ્ધિવિકાસની પાછળ ઉદ્યોગો ધસડાયા જતા. આજના કૃત્રિમ સમાજમાં શુદ્ધિજીવી અને શ્રમજીવી વચ્ચે જે પ્રતિષ્ઠાભેદ દેખાય છે તે જ પ્રતિષ્ઠાભેદ આજ સુધીના શુદ્ધિ-ઉદ્યોગના સમન્વયમાં દૂર કરતો.

“ મેટ્રિક આજી અંગ્રેજી ” મેટ્રિક સુધી જણેલા વિદ્યાર્થીને મળેલા જ્ઞાનમાંથી અંગ્રેજીને ઉપાડી લેવાથી શું બાકી રહે તેની બાદબાકી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે,

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

[શિષ્ટવાચન પરીક્ષા ૧૭ મી તા. ૨૧-૧-૪૦]

સમય ૭૫ થી ૧૦૫

ટીપ્સ—

- (૧) જવાબ માટે કામગીરી નોટ બાંધવી અથવા છૂટા હોય તો સીવી લેવા.
- (૨) જવાબ લખતી વખતે પુસ્તકની વા બીજી કોઈ જાતની મદદ લેવી નહિ; પ્રામાણિકપણું પૂરેપૂરું જાળવવું.
- (૩) દરેક ઉમેદવારે પોતાની ઉત્તરવહીના પૃષ્ઠા પર નામ કામ સાથે ઉમ્મર, અભ્યાસ અને ધર્મો પણ અવશ્ય જણાવવાં.
- (૪) જવાબ સુવાચ્ય અક્ષરે સાહીથી લખવા.
- (૫) ચોપડીની ભાષામાં નહિ પણ પોતાની ભાષામાં લખાયેલા જવાબ વધારે પસંદગીપાત્ર ગણાયે.

પ્રશ્નપત્ર

કિશોર ચરિત્રમાળા—ગુચ્છ રત્નું

ગુજરાતી મહાજનો

[ટીપ્સ—૧ લો અને ૮ મો સવાલ ફરજિયાત છાત્રી બીજા બન્ને તે ૭ મળી કુલ આઠ સવાલના જવાબ લખવા.]

૧. ગુજરાતી મહાજનોની ચારત્રમાળાના અભ્યાસથી તમારા મનમાં ઉઠેલા ભાવ ને પ્રગટેલા વિચાર વર્ણવો.
૨. ‘ હિંદ અને હિંદીઓમાં કંઈક ઝવેરાત છે ’ એ જાતની ગોરી પ્રશ્નને ખાતરી કરાવનાર મહાપુરુષ કોણ ? એની વડોદરાની કામગીરી વર્ણવો.
૩. જ્યઃકૃષ્ણભાઈની વિદ્યાવિશારદતા અને સ્વદેશાભિમાન વિશે જાણુતા હો તે લખો.
૪. કવિ નર્મદને વેદથી પડેલી હાડમારીઓ ને તેથી તેમના ટેક પર નીપજેલી અસર વર્ણવો.
૫. ‘ સાખ ગુમાવીને પણ શાખ રાખવી ’ એ વચનો કયા મહાપુરુષના સંબંધમાં સાચાં પડ્યાં છે ? એ આખો પ્રસંગ વર્ણવો અને તે પરથી મળતો સાર સમજાવો.
૬. ‘ રેડિયાવાળા ’નું બિરુદ કયા મહાપુરુષને સાચી મળેલું ? એ મહાપુરુષનાં લોક-દિતનાં અને પદોપકારનાં કામો વર્ણવો.

૭. આર્યસમાજના સંસ્થાપક મહાપુરુષનું જન્મસ્થાન કયું ? સંસાર પરથી એમનું ચિત્ત ઉઠી જવાનાં કારણો દર્શાવી એમનો વૈરાગ્ય સાચો હતો તે પૂરવાર કરનારાં દૃષ્ટાંતો દૂકમાં લખો.

૮. પૂર્વાપર સંબંધ સાથે સમજાવો:—

(૧) 'બાપુ અને હાર્યા !' (૨) 'વાહરે ! સોનું-રૂપું શરીરે ધાવ્યું છે ને બાઈ સાહેબ સાધુ થવા નીકળ્યા છે !' (૩) 'અચ્ચા, તુને હમેરી ઈજ્જત બઢાઈ હૈ : મેં પ્રસન્ન હુઆ હું' (૪) 'દાદી, તું તો હોંશિયાર નીકળ્યોની ?' (૫) 'હું તો હિંદને પરણી છું' (૬) 'મારા માલની જાહેરાત કરે છું' (૭) 'અહા ! શી સંગીતની મધુરતા !' (૮) 'નીકળ બહાર ! આ કારખાનું તો માફ છે !'

૯. સંસારસુધારક તરીકે કવિ નર્મદ અને કરસનદાસ મૂળજનો મુકાબલો કરી એ બન્નેના ચરિત્રવૈચન્યથી તમારા દિલ પર પડેલી છાપ આલેખો.

૧૦. જયકૃષ્ણભાષના બહુતર વિષે શું જાણો છો ? વિદ્યાર્થીવર્ગ તેમ જ વહીલવર્ગને તેમાંથી શો બોધ મળે છે ?

૧૧. તમે અબ્યાસ કરેલા ૧૨ ગુજરાતી મહાજનોનાં નામ ગણાવી તે પૈકી આત્મજને આગળ વધેલા ગમે તે એકનું રેખાચિત્ર દોરો.

૧૨. નીચેના વિષે શું જાણો છો ? :—

(અ) દાદાભાઈના વિદ્યાર્થીઅવસ્થાના વિચારો.

(બ) બેંગલોરનું 'વિજ્ઞાન સંશોધક મંદિર'.

૧૩. ઝંડુ બદલું મૂળ નામ શું ? 'ઝંડુ' નામ પડવાનું શું કારણ ? એ મહાપુરુષની દયાળુતા અને નીડરતા વિષે જાણતા હો તે લખો.

૧૪. જાતમહેનત અને ખંતથી જીવનવિકાસના સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચી શકાય છે ' એવું મલખારીના જીવનપ્રસંગો પરથી પૂરવાર કરો.

૧૫. તૈયમજી કુટુંબની જાહેરાતવાલી ઠોળા વખતથી શરૂ થઈ ને તે કેવી રીતે એ સમજાવો.

૧૬. અબ્યાસ સાહેબની તેજસ્વિતા ને નીમકહલાલી વિષે શું જાણો છો ?

૧૭. નારાયણ હેમચંદ્રના વાચનશોખ ને પ્રવાસશોખ વિષે જાણતા હો તે લખો.

૧૮. વિલાયતમાં ગાંધીજી સાથેની નારાયણ હેમચંદ્રની પિછાણ અને સહવાસના પ્રસંગો વર્ણવો.

૧૯. કવિ ખમરદાર કઈ ન્યાતના છે ? એમના કાવ્યચુરુ' કોણ ? એ કાવ્યચુરુ દયાભાવ ને નિરભિમાનની મૂર્તિ હતા એવું દાખલા-દૃષ્ટાંતોથી પૂરવાર કરો.

૨૦. મહર્ષિ દયાનંદ સરસ્વતીની ચરવીરતા ને ક્ષમાશીલતા વિષે જાણતા હો તે લખો.

પત્રો શરૂ થયાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૨ : સંખ્યા ૨૧૧ (કુલ ૧૦૦૩)

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ તથા બજેટ તા. ૧૬-૧-૪૦ સુધીમાં આવી ગયાં છે, એટલે તેમને તા. ૨૨મી જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ થી પત્રો શરૂ કરાવી આપવાની અવસર થઈ છે. હજી પણ જેમની લોકમદદની રકમ તથા બજેટો આવી જશે, તેમને વહેલામાં વહેલી તકે પત્રો શરૂ કરાવી અપાશે. તેમની યાદી અલગત ગાયાંના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે. યાદી પૈકી તેમ જ બીજાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી સરકાર પંચાયત મદદ મેળવવાની પાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલવામાં ન આવી હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

વડોદરા, તા. ૬-૨-૪૦

વા. ના. અમીન

મંત્રી પુ. સ. સ. મં. લિ.

વડોદરા પ્રાંત

પેટલાદ—પાડગોલ, માલાવાડા, રામોદડી.

લાદરણુ—જલસણ, જલુધ

વડોદરા—આસોજ, કામલી, આપડ, રમણ-મામડી, સલાડ, સાંકરદા, સોખડા, સીસ્વા, ધનોરા, કાજલપુર, ગોસીદા, સુદરપુરા, અંપાડ, દામાપુરા, છટોલા.

વાદરા—કણ્ઠડ, કરખડી, કંથાણકુષ્ઠ, ગોરી-આદ, ચોકારી, જલાલપુર, માસર, વણ્ઠરા, થાણપુર, દરણમાળ, ભદારી, સિંહોલ, નેદરા, એસલાવ.

કરજણુ—કુરાલી, નવી જયરાડી, પુરા, જામણ-ગામ, મિયાગામ, રણાપુર, સરોદ, સુરવાડા, પિંગળવાડા, તેગવા, હળદરવા.

કલોલ—જાંતેલી, કુંજેલા, જામલ, વંમેલી, નાદારિયા, ભીમપુરા, મહેલી, મેનપુરા, સમશેરપુરા, પુડા, બહેરામપુર, અદ્દાદપુરા.

જિનાર—ઉતરાજ, પુનિવાદ, માલેયા, સતી-સણા, નાના કરાળા, અંબાલી, દામનગર, બાવળીઆ.

સાવલી—ખાખરીઆ, નખીસરા, રાણીપુરા, વેજપુર.

વાઘોડીઆ—ખંધા, સાંગોડાલ, ચુતાલ.

સંજેડા—માણ, લાજરસ, વડેલી, મુર્ખાધોડા, પાટણ, ઝાળ.

તિલકવાડા—જુએદા.

૧૦૦ }

મહેસાણા પ્રાંત

દહેગામ—પરાંતીઆ, લાવડા, મહુદરા, વાસણા, રાઠોડ, ધારીસણા, જાંડવા, કરોલી, જાલા, હાથીજણ, ગલુદણ.

આતરસુઆ—આંબેલ, ઝંડા, ગરોડ, વાધજપુરા.

કઠી—કારવા, ખોરખના દોડા, કરજસણ, કણ્ઠરી, ધરાણા, અંબાવપુરા.

કલોલ—ઈસંડ, ડીગુઆ, મોખાસણ, વડમર, સેરીસા, કોઠા, અજુવા, ખીલેશ્વર, તારાપુર.

વિળપુર—આગલોડ, આનેલ, ખરોડ, ગેરીતા, પુંધરા, માલોસણ, રણાસણ, વડાસણ, દેલવાડા, ઉપખલ, માઢી.

વીસનગર—કમાણા, કાંસા, ખરવાડા, જોઢવા, તરજ, મરસદા, રાજગઢ, મદલપુર, રંજપુર.

મહેસાણા—મોરીઆવી, મોટી દાઉ, લાખવડ, ખદલપુર, પદારીઆ.

ખેરાળુ—કરખડીઆ, સીપોર, રાજપુર, બાખી-પુર, હીરવાણી મોટી, પાનજા, મળાવા, ચાડા, રંજપુર.

સિદ્ધપુર—ચંડગા, દુંડાવ, દાસજ, જામણ-વાડા, સીવી, ગાંગલાસણ, ઉપલવા.

પાટણુ—કંચરાલી, પાટણુ અનાયાત્રમ, સંખારી, ખીચીઆણા, ખોરસણ, કણ્ઠી, અધાર, મોડાત્રી, રવાલી, નામરવાડા વા., ખારી-વાવડી.

આણરમા—ગોરાદ, પીપળ, ધરમોડા, જસલ-
પુર, કરોડી, રથેલા, મીઠી ધારીઅલ.
હારીજ—ગોરતવાડા, સુણસર.

નવસારી પ્રાંત

નવસારી—કરખાપાર, કાછીઆવાડી, પડધા,
સાગરા, મીરમપુર, ભાઠા.
ગણદેવી—દેસરા, વસોટી, કેસલી.
બીલીમોરા—તળોદધનીઆ.
ગણદેવી—દેવસર
પલસાણા—ઝેરયાણુ, ધામડોદએના, સાંકી,
અસ્તાન, વડદલા, કણાવ.

કામરેજ—શેવણી, નેનંગ, પાલી.
મહુવા—અનાવલ, કુરેલ, ઝોડય, ઉમરા.
માંગરેલ—પીપોદરા, સીમોદરા.
વ્યારા—અંધારવાડી દૂર, કેળકૂંઢ.

અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી—દેવરાણુઆ, નાના આંકડીઆ,
લાલાવદર, ટીખલા, ખીજડીઆખારી, મેડી.
ધારી—ગરમાલી, ધારંગણી.
ખાંભા—રૂધનાથપુર.
કોડીનાર—દેવળી, પીપળી, માલગામ.
રતનપુર—શિયાનગર.

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૨ : સંખ્યા ૬૪

નીચે જણાવેલાં આમ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે જન્યુઆરી માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ આમ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો મોકલાઈ જાય તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓનાં ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે; જેથી આ તરફ ઉત્તરણી કરી બીનજરૂરી ટપાલખર્ચ કરવાની કોઈ પુસ્તકાલયને જરૂર રહેતી નથી.

વડોદરા,
તા. ૬-૨-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

ભાદરજી—કોંખડોડ.
સાવલી—પીલોલ, મોટીભાડોલ.
પેટલાદ—મહિલા પુ.
વાવોડીઆ—રવાલ.
શિનોર—અવાખલ
દહેગામ—ઉદણ.
આતરસુખા—કતીપુર, હીલોલ.
કડી—કંડ, બેરીસણા.
કલોલ—શપાલ, ઉનાંહ, મેડી આદરજ, વાવોલ.
વિજપુર—મહુડી, માણિકપુર, પામોલ, પારસા,
ભાવસોર, ગવાડા, હીરપુરા, પીલવામ,
ખરણા, ધલરામપુરા.
મહેસાણા—મેહિ, ધાંધુસણા, અલોડા, દેવરા-
સણ, અંબાસણ, ભેંસાણ, ખલોલ.
રિંદપુર—કાંબળી, ઉપેરા, રંછોડપુરા.

પાટણ—વાગડોદ.
ખેરાળુ—ત્રાંસવાડ.
ચાણરમા—આણણુવાડા, સેલાવી, ચંખલપુર
ગંગેટ, વડાવલી.
હારીજ—કુનાવાડા.
નવસારી—કાછીઆવાડી, કુચેદ, સરધ.
ગણદેવી—પાટી, દેવધા.
પલસાણા—તાંતીયેયા, કરણ, છટાળવા.
કામરેજ—વિહાણ, ખાનપુર, કામરેજ, ઝોરાણુ
મહુવા—ઝેરવાવરા.
માંગરેજ—કોસંબા, સરદા, કુંવારદા.
વ્યારા—મહિલાં અને માલ. પુ.
અમરેલી—વાંકીઆ, જોશિંગપુરા.
ધારી—ભાડેર.
ઝોખામંડળ—મહિલા પુ. એટ.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ લોકમદદ જેમણે હજી પણ મોકલી ન હોય તેમણે મંડળ તરફ તુરત મોકલવી.
- ૨ પુસ્તકાલય પર્વણીદિન બિજવી લોકમદદ બિલી કરવી તથા કસ્ટા પુસ્તકાલયોએ આ દિવસે ખાસ ઉજવી પોતાના સભાસદો વધારવા.
- ૩ સરકારપંચાયત મદદની પાવતીઓ ન મોકલી હોય તેમણે મોકલવા તજવીજ કરવી.
- ૪ દરેક જૂથમંડળે પોતાના જૂથમંડળની માસિક સભા ભરી તેનો હેવાલ મહાલ મંડળ તરફ મોકલવો.
- ૫ સહકારથી અંદાજે ઘડવા માટે જૂથમંડળો પ્રચારકાર્ય કરે અને ઠરાવો મોકલી આપવા ગોઠવણ કરે.
- ૬ જેમણે ત્રિમાહી નિવેદનો ન મોકલ્યાં હોય તે જૂથમંડળ દ્વારા મોકલી આપે.

વડોદરા,
તા. ૨૭-૧-૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતે

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા

સૂચના નં. ૨૮ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સિદ્ધપુર મહાલ માનદ પ્રચારક રા. ખીમજીભાઈ દીડાભાઈનું
રાજીનામું મંજૂર કરવા આજ્ઞાત.

સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે રા. ખીમજીભાઈ દીડાભાઈ માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરતા હતા. તેઓ રસુલપુર ગામે હોવાથી અને તે ગામ મહાલને એક છેડે હોવાથી તેમનાથી પ્રચારકનું કામ સંતોષકારક રીતે થઈ શકતું નથી, જેથી પ્રચારક તરીકેનું રાજીનામું તા. ૧૧-૧-૪૦ અત્રે આ. નં. ૯૮૩ તા. ૧૩-૧-૪૦ થી આવેલું છે. સત્ત્વજ તેમની માગણી પ્રમાણે સિદ્ધપુર મહાલ પ્રચારકનું તેમનું રાજીનામું તા. ૧૧-૧-૪૦ થી મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે તો સિદ્ધપુર મહાલનાં સર્વ પુસ્તકાલયોના કાર્યવાદોની જાણ થવા આ સરના કાદવામાં આવી છે.

વડોદરા,
તા. ૨૩ જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૨૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે માનદ પ્રચારકની નિમણૂક કર્યા બાબત.

કડી મહાલનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે રા. ગોપાળદાસ મકનદાસ પટેલ, હીરાલાલ શિવલાલ ઉપાધ્યાય તથા રા. નર્મદાશંકર જયશંકર દવે, એ ત્રણ ઇસિમો માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરે છે. આ મહાલે પુસ્તકાલયો વ્યવસ્થિત કરવા સાથે અપવાદ દાખલ વેરોષ પ્રચારકોની જરૂર હોવાથી રા. મહાશંકર લક્ષ્મીરામ દવે મુખ્ય શિક્ષક અને મંત્રી તા. પુસ્તકાલય સુરજ તા. કડી એમની અરજી તા. ૨-૧-૪૦ ની પ્રચારક માટેની રા. કડી મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના અભિપ્રાય સાથેની આવવાથી મહાલ મંડળના મંત્રીની બલામણી માણે સદર રા. મહાશંકર લક્ષ્મીરામ દવેને કડી મહાલનાં પુસ્તકાલયોના ચોથા માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૨૩ જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના અંક ૩૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકો પરબારે ખરીદવાની પ્રથા બંધ કરવા બાબત

કેટલાક કરબા તથા ગ્રામ પુસ્તકાલયો પોતાના ઉપયોગ માટે જરૂર તે પુસ્તકો પરબારે ખાતાની પાસે માદી મંજૂર કરાવ્યા સિવાય ખરીદી લે છે. છટક પુસ્તકો ખરીદવાથી કમિશન મળતું નથી અને મળતું હોય તો તે બતાવવામાં આવતું નથી. તેથી પુસ્તકાલયોને નુકસાન થાય છે. અને ક્યાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં વસાવવામાં આવે છે તેની ચોક્કસ માહિતી તે વસાવતા પહેલાં મળતી નથી. કરબા પુસ્તકાલયો માટે પબ્લ. સ. નં. ૩૨ તા. ૧૨-૫-૩૧ (એકીકરણ બા. ૨ ના પૃથ ૨૭) પ્રમાણે પુસ્તકો ખાતા પાસે મંજૂર કરાવવાની જ છે.

સખબ મંજૂરી સિવાયનાં પુસ્તકો ખરીદશે તો તેની જવાબદારી મંત્રીને સિર રહેશે અને તેવાં પુસ્તકોની કિંમત અંદાજમાં મળશે મળશે નહિ.

વડોદરા,
તા. ૨૪-૧-૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૩૧ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સન ૧૯૩૯-૪૦ માં ઉઘાડેલાં ૨૦ નવીન પુસ્તકાલયો ખાખત.

આલુ વર્ષે ૨૦ ગામેએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે. એ માટે જે જે ગામે તરફથી માગણીઓ આવેલી તેમાંથી જેમના રૂ. ૫૦ થી ૭૫ પુરા એકઠા થયા હોય, વસ્તી પ્રમાણમાં વધારે સારી હોય, તેવાં નીચેનાં ૨૦ ગામેએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું નક્કી કર્યું છે નજીકના સ્ટેશને કબાટો ઊતરે તેવી તજવીજ કરી છે. અને કબાટ મળી ગયા પછી પુસ્તકો પણ તુરત મોકલવા મંડળને સચના અપાઈ છે. માટે જે તે ગામના મંત્રીઓએ રેલવે સ્ટીફ મથે કે તુરત જ કબાટ અને પુસ્તકોનાં પારસલો મંગાવી લેવાની, અને જે તે સ્થળે ખાવતીઓ મોકલવાની તજવીજ કરવી. આ સિવાય બીજાં જે જે ગામેની માગણીઓ આવી છે, તેમની માગણી આલુ વર્ષની સંખ્યા પૂરી થઈ જવાથી હાલ સ્વીકારવામાં આવી નથી. પણ સન ૧૯૪૦-૪૧માં તે ગામેને પુસ્તકાલયોના લાભ આપવા તજવીજ થશે.

વડોદરા પ્રાંત

નવીન પુ. હું નામ	તાલુકો	વસ્તી.	નવીન પુ. હું નામ	તાલુકો	વસ્તી.
૧ લતીપુર ટીબી	કરજળ	૩૧૫	૫ રાયપુરા	વડોદરા	૧૨૩૨
૨ નિશાળીઆ	"	૨૩૩	૬ મીરસાપુર (લાલજીપુરા)	"	૮૭૫
૩ આજાણવસી	પાદરા	૯૪૮	૭ સમસપુરા	"	૩૫૯
૪ મનતલુ	"	૮૩૩	૮ પોઈઆ	સાંવલી	૮૧૩

મહેસાણા પ્રાંત

૧ વડાલી	આતરમુંઆ	૫૬૭	૫ ડેર	પાટણ	૧૬૩૬
૨ ઉદરડીના મુવાડા	"	૪૬૬	૬ ચરાક	મહેસાણા	૧૭૦૭
૩ મનોપુર	ખેરાળ	૮૭૦	૭ પાલડી બાસ	વિજાપુર	૬૭૯
૪ ભવારપુર	દહેગામ	૭૮૬	૮ ધનપુરા	"	૧૧૭૬

નવસારી પ્રાંત

૧ ભાઠા	ગણદેવી	૯૯૨	૩ જોલવડ	કામરેજ	૨૧૪૦
૨ ગંગાધરા	પલસાણા	૨૦૦			

અમરેલી પ્રાંત

૧ કરકેશીઆ	દામનગર	૨૭૬
-----------	--------	-----

ઉપર જણાવેલાં ૨૦ ગામેએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવામાં આવ્યાં છે. બાકીની માગણીઓની આવતી સાલે તજવીજ થશે.

વડોદરા,
તા ૨૫-૧-૪૦

ગા બ. પટેલ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક
પુસ્તકાલય ખાતે.

વિષય

પુસ્તકાલય પર્વણીદિન ઉજવવા બાબત

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય તરફ લોકો આકર્ષાય અને પુસ્તકાલયનું મહત્વ સમજે એ હેતુથી વર્ષમાં એક વખત પુસ્તકાલય પર્વણીદિન ઉજવવો જરૂરી છે. આ હેતુ લક્ષમાં રાખી દરેક વર્ષની મહા સુદ ૫ (વસંતપંચમી)ને દિવસે સદર પર્વણીદિન ઉજવવો એવું નક્કી કરવામાં આવ્યું છે.

આ પર્વણીદિન દરેક વર્ષે ઉજવાય અને તે મારફત પુસ્તકાલયનાં હિતમાં ભાગ લેનાર બાળબહેનો પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો સંદેશો ધરાધર પહોંચાડે તથા આ પ્રવૃત્તિને પોતાના જીવનની જરૂરીયાત સમજે તે માટે વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ વર્ષોવર્ષ “પુસ્તકાલય” માસિકમાં આ બાબત જાહેરાત કરી રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોના કાર્યકર્તાઓને જાગૃત રાખે છે.

પરંતુ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી થતી જાહેરાતોને જોઈએ તેવો અમલ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો તરફથી થતો નથી. તેથી એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે દર વર્ષે દરેક પુસ્તકાલયે વસંતપંચમીને દિવસે પુસ્તકાલય પર્વણી દિન ઉત્સાહપૂર્વક ઉજવવો. તે ઉજવવામાં નીચેની બાબતો તરફ ખાસ લક્ષ આપવું:—

- (૧) પુસ્તકાલયના સ્થળને બરાબર સાફસૂદ કરી ગણગારવું;
- (૨) ગામમાં જુદે જુદે ઠેકાણે પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો લટકાવવાં.
- (૩) નિશાળમાં બહુતા વિદ્યાર્થીઓ તથા બાળાઓની પ્રભાતફેરી કાઢી-ગામમાં ઉધરાણું કરવું અને આ પ્રમાણે ઉધરાવેલી રકમ લોકમદદ તરીકે ગણવી.
- (૪) ગામના પ્રમાણમાં મામલોગના પ્રદર્શનની ગોઠવણ કરવી.
- (૫) સાંજના સભા રાખી પુસ્તકાલયની અગત્ય સંબંધી બાબતો તેમ જ સંવાદો તથા નાટ્ય-પ્રયોગો વગેરે કાર્યક્રમ રાખવો.

દર વર્ષે દરેક પુસ્તકાલયે ઉપર પ્રમાણે પુસ્તકાલય પર્વણીદિન પોતાને ત્યાં ઉજવી તેની કૃત્તી નોંધ “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રી તરફ મોકલી આપવી.

સૂચના નંબર ૩૩ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લલામણુ કરવામાં આવેલાં સામયિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ	ઠેકાણું
૧	શ્રીજીવન	માસિક	૪-૦-૦	સંપાદક, શ્રીજીવન, અવેરીવાડ, અમદાવાદ.
૨	ખેડા વર્તમાન	અઠવાડીક	૩-૦-૦	તંત્રી, "ખેડા વર્તમાન" મુ. ખેડા.
૩	દીનબંધુ	મરાઠી સાપ્તાહિક	૪-૦-૦	મેનેજર, દીનબંધુ, ૪૪૪, રસ્તા-પેંક, પુના.
	પ્રવાસી	સાપ્તાહિક	૬-૮-૦	વ્યવસ્થાપક, પ્રવાસી, પો. ખો. ૬૨, ૧૩૮, મેડોઝરટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.
	દયાનંદ સંદેશ	હિન્દી માસિક	૨-૩-૦	મેનેજર, દયાનંદ સંદેશ, મેગે-શીન ચાવડા બાજાર, દેહલી.
	વાનર	સદર	૨-૮-૦	મેનેજર, હિન્દી મન્દિર, પ્રયાગ (અલાહાબાદ)
૭	ન્યોતિધર્મ	પંખવાડીક		તંત્રી ન્યોતિધર્મ ઑફિસ, વલ્લભભાઈ રોડ, અમદાવાદ.

વડોદરા,
તા. ૨૬-૧-૪૦

} પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બલામણુ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૩ સને ૧૯૩૯-૪૦

૨૨

ક્રમ નં.	વર્ણ તથા નંબર	માગણી કરનારના લખાણની તારીખ	બલામણુ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ઠેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અગર પ્રકાશકનું નામ અને ઠેકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધણી	કિંમત
૧	કુ ૮૨૮૫ ૬૬	૦	કાશીનાથ વિનાયક વેલણુકર-કરનાળી	હિંદુ સંસ્કૃતિ	કાશીનાથ વિનાયક વેલણુકર, શ્રીકેતુ કરનાળી, ચો. કરનાળી, વાયા ગાણોદ	૧૯૩૯	૨૪૦	૯૬	કાગી	૦-૬-૦
૨	ચ ૩૦૩૨ ૪૬	૨૩-૧૧-૩૯	જયસુખરાય પુરોત્તમ-રાય જોષીપુરા, ધારી	નવમાલિકા	એમ. સી. કોશરી રાવપુરા, વડોદરા	૧૯૩૮	૧૬૦	૭૨	કાગી પાકી	૦-૮-૦ ૦-૧૨-૦
૩	પ ૧૧૭ ૭૩	૭-૧૨-૩૯	પં. ગણેશ જગનભાઈ વરતિયા ઉપશિક્ષક સ. ગ. શાળા કડી	શ્રી મેલાવત ક્ષત્રિ-શોની ઉત્પત્તિનો પ્રતિષ્ઠાસ	કો. જ. પ્રભાણુ	૧૯૩૫	"	૭૬	કાગી	૦-૪-૦
૪	ચ ૮૦૨૫ ૬૦	૨૫-૧૧-૩૯	શાહ ભગવનદાસ યુનીલાલ કૅમ્પલવોળ નડીઆદ	શ્રી આલકબજીલીલામૃત	કા. જ. પ્રભાણુ	૧૯૯૫	"	૮૪૨	પાકી	૩-૪ ૦
૫	ક ૭૪૨૪ ૭૬	૨૯-૧૨-૩૯	અમૃતલાલ નાયાભાઈ મોદી, દેવજી સરખ-આની ખડકી, સોઢી શેરી, અમદાવાદ	રંગસ્તવન	કા. જ. પ્રભાણુ	૧૯૯૬	"	૪૦	કાગી	૦-૨-૦

વડોદરા

તા. ૨૬-૧-૪૦

પું. ત્રિ. શાહ

કે. એ. પટેલ
મહત્વનીય અધિકારી

અમારી સોલ એજન્સીનાં પુસ્તકો.

કુળદીપક	શ્રી. રાયચુરા	૧-૮-૦	પ્રાથમિકશાળાના શિક્ષકનો સાથી	૧-૦-૦
સોમનાથની સખાતે	"	૧-૮-૦	વડોદરામાં ચાળીસ વર્ષ (ગુજરાતી)	૧-૦-૦
હુહાની રમઝટ	"	૧-૮-૦	" " (અંગ્રેજી)	૧-૦-૦
રાસમંદિર	"	૧-૦-૦	ધર્મોપદેશ રા. ખા. ગો. હા. દેસાઈ	૦-૬૫-૦
સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ,	"	૨-૦-૦	શિવજીકામ (જનકીબાઈ પ્રધાન)	૦-૧૨-૦
રાયચુરાની રસીલી વાર્તાઓ,	"	૧-૮-૦	ગુજરાતજી ટાઇપીસ્ટ:ગંગાબેન પટેલ	૧-૪-૦
રસિયાના રાસ	"	૧-૦-૦	જાપાનની કેળવણી	૦-૮-૦
પ્રેમલીલા-ભાગ ૧ લો	"	૧-૪-૦	પટેલપોથી	૦-૩-૦
ગાંધીયુગની વાર્તાઓ	"	૦-૧૨-૦	જ્યોતિ-રેખા મું. ગો. બેટાઈ	૧-૦-૦
મહીપાળદેવ	"	૨-૮-૦	જાતકકથાઓ અંદ્રશંકર ભટ્ટ	૦-૧૦-૦
ઢાલચીવડાનો દાયરો	"	૧-૮-૦	રામસિંહ રાઠોડ	૦-૬-૦
રાયચુરાની રસકથા	"	૧-૮-૦	કિરિટોદર કોલમ્બસ	૦-૬-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	"	૧-૧૨-૦	પચાસ પ્રેરક પ્રસંગો	૦-૬-૦
સોરઠરાણી	"	૧-૮-૦	કુમાર વીરસેન ભા. ૩	૦-૬-૦
નગાધિરાજ	"	૧-૮-૦	વિજ્ઞાનસૃષ્ટિ રે. ઓ. સોમપુરા	૧-૦-૦
જીવનસંભારણી (શારદા મહેતા)	"	૨-૮-૦	યોગિક સાધન અરવિંદ ઘોષ	૦-૮-૦
ખેતીની જમીનના ટુકડા પડી જતા			Mother America S. Bose	૦-૦-૦
અટકાવવાને અને પડી ગયેલાને			કપીર સાહેબનું બીજક ભા	૧-૨ ૩-૬-૦
એકત્ર કરવાને વડોદરા રાજ્યમાં			બળવાખોર પિતાની તસ્વીર	૨-૮-૦
ધંચેલી તજવીજ (G. H. Desai)		૧-૦-૦		

લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મં. લિ.

પા. બો. નં. ૧૦, રાયચુરા-વડોદરા.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

ફેબ્રુઆરી ૧૯૪૦

[અંક ૨]

લક્ષમાં રાખવા જેવી પાંચ બાબતો*

જેના સુખદુઃખને માટે હું જવાબદાર છું, જેને કેળવણી અને સંસ્કાર આપવા મેં મારું બનવું કયું છે અને જેને સ્નેહ, સ્વતંત્રતા અને સુખવૈભવના વાતાવરણમાં ઉછરવાની અનુકૂળતા આપી છે તેની પુખ્ત ઉંમર થયા પછી તેણે લક્ષમાં રાખવા જેવી પાંચ બાબતો,

—મો. ન. અમીન

વડોદરા, તા. ૧-૪-૩૭

ચિ. ભાષાભાષ,

દ્રવ્યોના વારસો, બીજા દાદાઓ જેમ આપે છે તેમ, હું આપી શકું તેમ નથી, કારણ કે મેં પોતેજ મારા જીવનમાં દ્રવ્યને બહુ મહત્ત્વ આપ્યું નથી. અને તમારા સુખને માટે સામાન્ય રીતે જેટલા દ્રવ્યની જરૂર છે તેટલું તો તમારા સદ્બાળ્યે તમારા માતાપિતા તરફથી તમને મળનાર છે. પણ દ્રવ્ય કરતાં જેનું મહત્ત્વ ધણું વધારે છે તે 'સંસ્કાર' નો વારસો તો તમને હું સોંપું છું. તમને સંસ્કાર આપવા મારાથી બનતું મેં બધુંય કયું છે અને હજી પણ કરવા તૈયાર છું. મારી આશા બે તમે પૂરી નહિ કરો તો હું સમજી શકીશ કે સંસ્કાર આપવામાં-પાડવામાં ધણી વ્યક્તિઓનો દિરસો હોય છે. તમારા મિત્રો, તમારા સહાધ્યાયીઓ અને તમારા અન્ય સંબંધીઓનો પણ તમારા સારામાઠા સંસ્કારમાં મોટો દિરસો છે. તમારી આજીવ્યાજીવનું વાતાવરણ પણ દેટલેક અંશે જવાબદાર છેજ, છતાં હું તો માનું છું અને સમજું છું કે અનેક વિરોધી અસરો હોવા છતાં, મારા વા માઠા બનવામાં મુખ્ય જવાબદારી તમારી પોતાની છે. તમે ધારો તો નહારા અને અનિષ્ટ વાતાવરણમાં પણ તમે અશ્વિશુદ્ધ પવિત્ર રહી શકો, અને મારું, તમારા માતાપિતાનું અને તમારા વિદ્યમાન અને સ્વ. વડીલોનું અંતઃકરણ દારી શકે. મારા તરફના વારસા તરીકે લક્ષમાં રાખવા જેવી આ 'પાંચ બાબતો' રખતોવળત, બધી નહિ તો કોઈ એક બાબત, વાંચતા રહેો અને ફર અઠવાડીએ પાંચ બાબતો શરૂઆતમાં એક મેં વર્ષ વાંચવાનો અભ્યાસ રાખશે તો બ્યારે તેથી વિકૃત વર્તન થઈ જવાનો પ્રસંગ અવશે ત્યારે તમને જરૂરી ચેતવણી મળશે. મારી

* સ્વ. મોતીભાઈ સાહેબે તેમના ભાષાભાષ મહેન્દ્રલાલને આ પાંચ બાબતોનો સંસ્કાર-વારસો આપેલો છે. સૌ વાંચકો ભાઈ મહેન્દ્રલાલનો સાથે એના ભાગીદાર થાય એ માટે એ બાબતો અહીં આપી છે.

ઉમેદ છે કે તમે આ પાંચે બાબતો જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્નશીલ રહેશો. ઈશ્વર તંમને હંમેશાં સહયુક્તિ અને શુભ પ્રેરણા આપે અને સર્વ વાતે સુખી રાખે એ જ મારી પ્રાર્થના.

તમારો શુભેચ્છક

મોતીલાલ ન. અમીન

પાંચ બાબતો

૧. જીવનનું ધ્યેય નક્કી કરવું

પ્રાણી માત્ર જન્મે છે અને મરે છે, પણ તેને જીવનનો હેતુ હોય છે જ, એમ નહીં કહેવાય નહિ. સામાન્ય મનુષ્યોને પણ હેતુ જેવું બહુ ઓછું હોય છે; પણ સમાજ, રહિત્તે અને જરૂરીઆતો તેમનો માર્ગ નિશ્ચિત કરી મૂકે છે. મજૂરી કરીને જેમને પેટ ભરવાનું છે તેમને તો ધણી વખત આ પ્રશ્ન વિચારવાનો હોતો જ નથી. પણ માઆપની આર્થિક સ્થિતિ જરા સારી હોય, ગુજરાનનાં સાધનો મેળવવા કંકત શારીરિક મજૂરી કરવાની ન હોય, પણ સુખ-એનવાળો ધંધો કે નોકરી કરવાની અનુકૂળતા કે આશા હોય તેઓ સર્વ જીવનનું કાર્મિક ધન્ય પળે જીવનનો હેતુ શું છે તે સમજવા અને વિચારવા પ્રયત્ન કરે એ ખાસ જરૂરનું છે. ઉચ્ચ કોટીના મનુષ્યો સાચું ધાર્મિક જીવન જીવી જાણે છે, અને ધર્મબોધ, મનુષ્યકર્તવ્ય તથા પરોપકારના પાઠ જનસમૂહને શીખવે છે. જુદા ભગવાન, વિવેકાનંદ, દયાનંદ સરસ્વતી-એ બધા આ કોટીના ત્યાગી ધાર્મિક વીરો છે. મહાત્મા ગાંધીજીને પણ આ વર્ગમાં મૂકી શકાય એમ છે. તે પછી સ્વદેશને માટે મહાન બોગો આપનાર રાજા રામમોહન રાય, ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર, મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે, ગોપાલ કૃષ્ણ ગોખલે, પૂન્ય કંકર બાપા આવી શકે છે. તે પછી વ્યવહારમાં રહેનાર અને સ્વાર્થ સાથે પરમાર્થ તરફ વિશેષ લક્ષ આપનાર-આજીવન સેવકનું મત લેનાર સંસ્થાઓના સ્વયંસેવકો તેમ જ એક બાજુ વકીલાત, વેપાર કે નોકરી કરે અને બીજી બાજુ પરમાર્થ કે દેશસેવા તરફ નજર રાખે તેવા લાઘવો આવે છે. આ ત્રણ વર્ગમાં ભલે ધણા ન આવી શકે, પણ તે પછી એક એવો વર્ગ આવે છે, જે પ્રામાણિકતાથી દ્રવ્ય કમાવામાં પાપ વા અનીતિ તો ન જ આવરે, ઉત્પન્નની હદમાં રહી સર્વ પ્રકારનું ખર્ચ કરે, આપણાની મજેલી મિલકતને ચાપણ (ટ્રસ્ટ) કે ન્યાય સમજી સાચવી રાખે અને વારસામાં પોતાનાં છેકરને સોંપવાની યોજના કરે, આજસુ રહેવામાં પાપ માની પોતાના વખતને કામધંધામાં, ગાન મેળવવામાં વા નિર્દોષ આનંદમાં રોકવાનો નિષમિત કાર્યક્રમ યોજે, કુટુંબીજનોને સુખી અને સંતોષી રાખી તેમને સંસ્કાર આપે, બાળબચ્ચાં અને પોતાને આધારે હોય તેમની સર્વની સંભાળ રાખે અને કાંઈને પણ દુઃખ ન દે. સ્વાચ્ચ, સંયમ અને સદાકાર તે આ વર્ગના લાઘવોનાં જીવનસૂત્રો હોય. કમાણી કરે અને સુખ ભોગવે, પણ પોતાની કમાણીમાં અને સુખમાં બીજાઓનો પણ હિસ્સો સ્વીકારે અને સલાહ-સંપર્માં જ શાન્તિ અનુભવે.

આ પછી તો મનુષ્યોના જીવનના ધણા વર્ગો આપી શકાય, પણ તે તો સમાન વિતાનાં વહાણ જેવાં ગણાય. 'હરિ ભદ્ર વડોદર' કરનારાં જ એ હોય. ઘેરથી બહાર નીકળે, પણ ક્યાં જવું છે, શા માટે જવું છે તે ન જ જાણે, અથવા ચોર કે પાપી મનુષ્યોની મારફત 'ચેનાકેન પ્રકારેય' દ્રવ્યપ્રાપ્તિનો વા બુદ્ધ-પ્રપંચનો હેતુ જાણે. એવાં મનુષ્યોનાં જીવન એકે જા્ય છે. તેમને મનુષ્યવર્ગમાં મૂકવા કરતાં પશુવર્ગમાં ગણી લેનાં એ વધારે વાસ્તવિક ગણાય.

આ જેમને ઉદ્દેશીને લખાય છે તે ચોથા વર્ગમાં આવે અને જીવન એ ધોરણે ગણે, જેમ હું આથા રાખું છું.

૨. ચારિત્ર ખીલવવું

આપણે મહાન પુરુષ-ગાંધી, ગોપાલે કે ઠક્કર આપાના જેવા-બાલે ન થઈ શકીએ, પણ બધા માણસ તો જરૂર થઈ શકીએ. માણસનું સાચું મૂલ્ય વિદ્વતા, શારીરિક બળ, ક્ષમ્પસંચય વા બાહ્યકીર્તિથી નથી અંકારું. સુખ-વૈભવ, મેળમળનહ વા પરાક્રમે ચારિત્ર ન હોય તો નફાર્માં છે. માટે જીવનમાં સત્ય ઉતારીએ, મનમાં હોય તે જ છુપાવ્યા વિના બોલીએ અને જે બોલીએ તે જ આચરીએ; દુઃકમાં વિચાર, વાણી અને આચાર-ત્રણેની એકતા જીવનમાં સાધીએ તો જ આપણે સાચા માણસ કહેવાઈએ. 'ભૂદનો આવરદા બે ઘડી, ' સત્ય છાપરે ચઢીને પણ બોલે છે. ' માટે સુખી થવું હોય, સુખી કરવા હોય, શાન્તિ અને સંતોષનું વાતાવરણ પ્રસારવું હોય તો ચારિત્રની ખીલવણીમાં ઉલોગ, ખંત, આગ્રહ, ધીરજ, શાન્તિ, નિયમિતપણું, ચોક્કસાઈ, બ્યવસ્થા વગેરે વગેરે ધણા સદ્ગુણો આવી જાય છે. ધ્રુવરે આપેલી વા માખાપ તરફથી મળેલી વા પુરુષાર્થથી મેળવેલી કોઈ પણ વસ્તુ એવી નથી કે જે ચારિત્ર વિના એક પણ પણ આપણને સુખ, સંતોષ કે શાન્તિ આપી શકે. હું પોતે અનેક મુશ્કેલીઓમાંથી પસાર થયો છું. મારો પગાર વા કમાણી સામાન્ય હતી. વિદ્વતા તો નહિ જેવી જ હતી અને છે. લેખનશક્તિ વા વક્તૃત્વ બહુ જ સામાન્ય કોટીનું ગણાય, છતાં ચારિત્રબળે મનુષ્યોમાં મારું સ્થાન ઔરવવંતું અને ઉચ્ચ મનાયું છે. જેઓ મારા સંબંધમાં આવ્યા છે અને જેઓ મારા કહેવરાવવા ઇચ્છે છે, તેમને વારસામાં ચારિત્રમાં મારા દૃષ્ટાન્તનું અનુકરણ કરવાનું સોંપું છું. મારો સાચો વારસો ચારિત્ર અને ઉચ્ચ સંસ્કાર છે, જેના અસ્તિત્વથી મારો જે સંબંધી હોય, તે પાપ કરે જ નહિ અને તેવો વિચાર આવતાં જ મારા સ્મરણમાત્રથી પાપમાંથી પાછો ફરે.

૩. ચારોબ્યરક્ષણ: શારીરિક સુખ

મનુષ્યનો આત્મા શરીરમાં રહે છે. 'શરીરે સુખી તે સુખી સર્વ વાતે' એમ ગવાયું છે, એ કેવળ સત્ય છે. અગ્નિ ઢાને કે દંતિ જરા પીડા યાય છે ત્યારે જીવ ત્યાં ચોટી રહે છે અને ખીણું કાંઈ જ કામ સૂઝતું નથી. માટે શરીરરક્ષણના અર્થે જે કાંઈ કરવું જરૂરનું હોય તે તરત જ કરવું. 'યતુ અને રોગને ઉમતા કામરા' જેથી આગળ ઉપર વધુ દુઃખ આપે નહિ. સામાન્ય રીતે ખોરાકમાં સાવચેતી રખાય, સ્વાદ કરતાં પોષક તત્ત્વને વધારે મહત્ત્વ અપાય, તો ચારોબ્ય સચવાય. નોંધએ તે કરતાં વધુ વખત ખવાય, નોંધએ તે કરતાં સ્વાદને કારણે ખોરાક કવખતે પણ લેવાય અને પાચનશક્તિ કરતાં 'વધારે લેવાય, અનિયમિત રીતે ખવાય, નફાની વસ્તુઓ ખોટી સોબતને કારણે વા ખોટી શરમને લેખને પેટમાં નખાય, માસમાં બે-ત્રણ ઉપવાસ કરવાનું ચુકાય, બંધકાંય હોય તો તે તરફ દુર્લક્ષ અપાય, નોંધતી કસરત ન કરાય-એવાં અનેક કારણોથી શરીર બગડે છે. શરીર સાચવવાના ઉપાય લેવામાં પ્રમાદ ન સેવવો નોંધએ. અતિશય શ્રમ, લાંબા ઉગમરા, નાહકની માનસિક ચિંતાઓ વગેરે કારણોને સમજપૂર્વક દૂર કરવાં નોંધએ. ચેપી રોગથી દૂર રહેવું નોંધએ અને ખીજ સાવચેતીના ઉપાયો વખતસર લેવા નોંધએ, એટલે સામાન્ય રીતે શરીર સચવાશે. ખતાં શરીર કયબે તો દાહતરની મદદ જરૂર લેવી. દાહતર પરમેશ્વર નથી. પણ અનુભવી અને કંઈક તો જાણકાર છે જ. રોગ મટાડે નહિ બલે, પણ તે વધારે નહિ જ, એ નક્કી છે.

દુઃકમાં, આપણાં પોતાનાં, તેમજ આપણી સાથે સંબંધ ધરાવનારનાં સુખશાંતિની ખાતર આપણી શરીરને, જનતા જાણ્ય પ્રપત્તે સારું રાખવું, નીરોગી જનાવવાનું અને મજબૂત, ખૂબ કસ્ટ કરવાની તાકાત આપે એવું જનાવવું. 'પહેલું' સુખ તે જાતે નંખાં ' એ સત્તે આપણે અનુસરવું.

૪. ઉપજીવિકા માટે મહેનત કરવી

વિદ્યાર્થીવરચા ટેટલી ગણવી એની હદ દરાવી શકાય નહિ; સામાન્ય રીતે ૨૧ થી ૨૫ વર્ષનું વય દાહમાં પરતું ગણાય છે; છતાં બે-ત્રણ વર્ષ ઓછાંવધતાં ગણી શકાય. ૨૮ વર્ષની ઉંમરે નોકરીમાં દાખલ થએલો, બાલુવાને માટે વયની હદ મુકાય નહિ, પણ સાધનસંપત્તિ પહેંચે ત્યાં સુધી ચકિત પ્રમાણે બજાવું. પણ બણીને જે ખર્ચ કમું હોય તેના પ્રમાણમાં અને કુટુંબની જરૂરીઆતના પ્રમાણમાં કમાણી મેળવવા પ્રયત્નશીલ જાવું. આપકમાણીથી જીવવાની ઉછરતે યુવકે અભિલાષા રાખવી. કમાણી થોડી હોય તો ખર્ચ કમાણીના પ્રમાણમાં કરવું. કમાણીની હદ હોય છે, ખર્ચની હદ હોય છે નહિ. ખર્ચ વધે હોય અને કમાણી વધે નહિ તો દુઃખી થવાય. શરૂઆતનાં વર્ષોમાં બાપદાદાની મિલકતમાંથી કંઈ લેવું પડે તેની હરકત નહિ; પણ જનતા સુધી તે રકમ મનથી ઉછીની ગણવી અને જેમ એછી લેવાય તેમ લેવી. વડીલોની મિલકત વા મૂડી પવિત્ર ' યાપણુ.' છે એમ સમજ સાચવી રાખવી. ફક્ત અસાધારણ પ્રસંગે જ તેનો આધાર લેવો. કમાણી વધારે મેળવવા જિંદગીમાં કોઈ પણ કાંઈ મદદ વા નશીબની અજમાયેશની યોજનાઓનો ઉપયોગ ન કરવો. આર્થિક સ્વતંત્રતા પ્રાપ્ત કર્યા સિવાય સમાજમાં વજન પડશે નહિ. જાતે કાંતાંરજ માન-મરતબો ભોમરી થકે છે. બાપદાદાની મિલકત ઉપર જીવનાર ઘણે ભાગે મૂર્ખ અને પ્રતિષ્ઠાદીન ગણાય છે. સ્વમાન, સ્વતંત્રતા, સુખ, શાન્તિ અનુભવનારે ઉત્પન્ન-ખર્ચનો દિસાજ રાખતાં શીખવું નેહએ. વાર્ષિક ઉત્પન્નખર્ચના અંદાજ રાખી તેની હદમાં જીવન ગાળું નેહએ. રોજનું ખર્ચ રોજ લખતાં ટેવાવું નેહએ. સવક ન હોય તો અમુક વસ્તુ વિન ચલાવી લેતાં શીખવું નેહએ. સુખી થવા માટે સંયમનાં ઐવિજક ધોરણો રચીકારી લેતાં નેહએ. દિસાજ નહિ રાખવા માટે દુઃ અનેક વખત પરતાયો છું; માટે મારા અનુભવ ઉપરથી શીખનારે નામું, અંદાજખત અને ચોક્કસાઈ જરૂર રાખવાં.

૫. લગન-વ્યવહાર

વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં લગન ન કરવું, ૨૧ વર્ષની ઉંમર પહેલાં લગનવ્યવહાર ન જ કરવો. કમાવાની, સ્વતંત્ર રીતે ઉપજીવિકા મેળવવાની ચકિત પ્રાપ્ત થાય તે પહેલાં લગન ન જ કરવું. એ જરૂરનું મળાય છે પણ ૨૧ વર્ષની ઉંમર પછી કોઈ લગન કરવાની ફરજ પડે તો તેમાં ખાસ વાંધા જેવું મળાય નહિ.

લગનસંબંધ 'ભા' જોડે ? (૧) માઆપ એકલાં, (૨) વરકન્યા પોતાની મેલે, વાં (૩) કુટુંબીજનોની સંમતિથી જોડાય ? એ સંબંધમાં નિર્ણયાત્મક ઉત્તર આપી શકાય નહિ. પણ ત્રીજો-માઆપની સંમતિથી આ જવાબદારીવાળો વ્યવહાર વરકન્યા કરે એ ખાસ જરૂરનું છે.

સંબંધ નેહવામાં ઉંમર, મેળવણીના સંસ્કાર, સ્વભાવ, શરીરનું બંધારણ, માઆપ, આર્થિક સ્થિતિ વગેરે વગેરે વિચારવાનું હોય છે. વરકન્યા પોતાની પમંદગી કરે અને એમાં ખાસ બદલતરનો વાંધો ન હોય તો માઆપેએ સંમતિ આપવી જ. માઆપેનો વાંધો મદતરનો હોય અને તેમની મરતિ ન મળે તો વરકન્યાએ જરા મંબી જવું અને આ પમંદગી આવેશમાં ઉતાવળમાં અને વજર વિચારે તો નથી જ ૧૫, તેની ખાતરી કરવા વખત

૩. આ વચલા વંખત દરમિયાન હાળવા-મળવાનું વા પત્રવ્યવહારનું કામ શિયલ કરવું અને મુદત દરમિયાન નિશ્ચય કાયમ રહે અને માઆપની સંમતિ મળી જાય તો માઆપના આશીર્વાદ મેળવી સંબંધ પાકો કરવો. વરની કમાણી ઉપર જ જીવનનિર્વાહ કરવાની, સાદા-ધર્મી રહેવાની, એકબીજાના દોષો તરફ નહિ પણ ગુણો તરફ દષ્ટિ રાખી જીવન ગાળવાની, કુટુંબની જવાબદારીઓ આનંદથી અને હોંસથી ઉઠાવી લેવાની, જીદ પડતા સ્વભાવનાં સાસુ-સસરા સાથે મેળ પાડવાની, સાચું સુખ અને શાંતિ સંપાદાન છે અને જીદ પડવામાં દુઃખ છે એમ સમજવાની તૈયારી હોવી જોઈએ. લગ્ન જેવો પવિત્ર, શાશ્વત, દૃઢ, આવશ્યક, સુખદ બીજો સંબંધ નથી, એમ વિચારી સુખદુઃખમાં સાથે રહેવાના દૃઢ નિશ્ચયથી વડીલોના આશીર્વાદ મેળવી સંબંધ જોડવો. x

વસો
તા. ૩૦-૩-૩૭ }

ગાતીલાલ ન. અમીન

તમારા ગામમાં આ બધું છે ?

- (૧) ગામની હદમાં તમામ રસ્તા કાઢવ-મુકત હોવા જોઈએ.
- (૨) આખા ગામમાં પૂરેપૂરી સ્વચ્છતા જાળવવી જોઈએ.
- (૩) ગામમાં કોઈ પણ નિરક્ષર હોવું જોઈએ નહિ.
- (૪) ગામમાં કોઈએ નશાબાજ હોવું જોઈએ નહિ.
- (૫) ગામમાં દરેકે ગામમાં જ કાંતેલા સૂતરની ખાદીનાં કપડાં વાપરવાં જોઈએ.
- (૬) પાઠરની જગ્યા બહોર સભા તેમજ બાળકોને રમવા લાયક વૃક્ષોની છાયાવાળી તેમજ સપાટ બનાવેલી હોવી જોઈએ.
- (૭) ગામની ખાનગી તકરારોના નિકાલ માટે ગામપંચ હોવી જોઈએ.
- (૮) ગામમાં લગ્ન પાછળ જોટા ખર્ચ ન થવા જોઈએ તેમ જ મરણ પાછળ ગિલફૂલ ખર્ચ થવો જોઈએ નહિ.
- (૯) ગામના દરેક ઘર માટે ખાડા બજારની વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ.
- (૧૦) ગામમાંથી અસ્પૃશ્યતા નાશ થયેલી હોવી જોઈએ.
- (૧૧) ગામના દરેક ઘરમાં હાથછડના ચોખા તથા હાથે દળેલો લોટનો ઉપયોગ થવો જોઈએ.
- (૧૨) ગામના કૂવાઓ વરસમાં બે વાર ગળાવવાજોઈએ.
- (૧૩) દરેક ઘર દીઠ ઓછામાં ઓછી એક ગાય પાળેલી હોવી જોઈએ.
- (૧૪) ગામ અંગે વ્યાયામસંઘ હોવો જોઈએ.

આ બધું હશે તો તમારું ગામ આદર્શ ગણાશે.

x આ પંચ બાબતો નાની પુસ્તકાલયે પણ પ્રસિદ્ધ થઈ છે. તે નીચેના સ્થળોથી એક રૂપિયાની ચીસ પ્રમાણે મળી શકશે:—

ઈશ્વરગિરિ શંકરગિરિ ગોસાંઈ
૧૩, લાંબવાડી, ચોથા માળે, અંબાજી

ઉધધના ઉપાય

હરકોઈ પુસ્તકાલયના અધ્યક્ષને માટે, તેનાં પુસ્તકોનું ઉધધ અને એવાં બીજાં જંતુઓથી રક્ષણ કરવાની કાળજી તેના સઘળા કામકાજમાં અવરથાને આવે છે. પુસ્તકાલયનું તે ગમે તે કામ કરતો હશે, છતાં ઉધધના ભોગ બનતાં પુસ્તકોને ભોત્તાં જ તેનું દિલ તેને ડાંબે છે અને તેના ઉપાયો માટે તે અચૂત કરવા માડે છે.

આ લેખમાં પુસ્તકોના કાળજી લેખાતી ઉધધ અને એનાં ભવિષ્યોધવોનું વર્ણન આપી લેખકે તેને દૂર કરવાના ઉપાયો બતાવ્યા છે. એ ઉપાયોમાંથી તમારાથી બની શકતા ઉપાયો યોજી તમારા પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોનું રક્ષણ કરો.

પુસ્તકોનાં ખાસ કરીને ઉબ્બકટિબંધમાં, મોટામાં મોટાં કોઈ ચતુર હોય તો તે કંસારી, વાંદા, ઉધધ જેવાં જંતુ અને જીવાતો છે. આ જીવાતોના ધણા વર્ગો છે—નામો પશુ ધણા છે. જીવાતોમાં ખાસ કરી ચાર જાત છે. એક જાત ચળકતા ભૂખરા રંગની અને ધૂળ જેવા નરમ ચરીરની છે. તેને અંગ્રેજીમાં 'સિલ્વર ફિશ' કહે છે. પા ઈંચ લાંબી માછલી હોય તેવું તેનું શરીર હોય છે અને પાણીમાં માછલી જે ઝડપે અને ચપળતાથી તરતી હોય છે તેવી જ રીતે તે ચાલે છે. તેનું શરીર માયા આગળથી ચપટું થતું જાય છે અને પૂછી આગળ અણીદાર બની જાય છે. 'લાહીના જંતુ' એ અર્થનાં એનાં બીજાં પશુ ધણાં નામો છે. ગુંદર, લાહી અને રક્ત એવા સાકરના રસ જેવા પદાર્થો એને બહુ ભાવતા હોય છે તેથી તેવા પદાર્થ લગાડીને બાંધેલી ચોપડીઓમાં અને કાગળોમાં તે આહાર મેળવવા આવે છે. આ ચળકતા ચરીરવાળાં લાહીનાં જંતુ ઈંચના ત્રીજા કે ચોથા ભાગ જેટલી જ લંબાઈનાં હોય છે. એમની પીઠ વચ્ચેથી બંને બાજુ દગતી એક ઝાંખા રંગની રેખા હોય છે.

બીજી જાત છે, જેને ચોપડીના ચાંચક કહી શકાય. એનું શરીર નરમ અને એક ઈંચના સોળમાથી પચ્ચીસમા ભાગ સુધીની લંબાઈનું હોય છે. ગરમ અને ભેજવાળી જગ્યાએ અને અંધારામાં અને જ્યાં ભાજ્યે જ હાય અડતો હોય ત્યાં તે ચોટી છે. એ પણ લાહી અને ગુંદરના આહારને પસંદ કરે છે.

રાત્રે આપણે તમરાંની અવાજ સાંભળીએ છીએ તે આ જંતુના જાતભાઈ જ છે. આટલું નાનું સરખું જંતુ માથુસ સાંભળી શકે એવો અવાજ કેમ કરી શકતું હશે, તે એક નવાઈ છે. એમ મનાય છે કે આવો અવાજ કરીને જંતુ પોતાના મિત્રોને સાદ કરે છે.

ત્રીજી જાત છે કંસારોની. કંસારી સંપૂર્ણ રીતે શાકાહારી છે. લાકડાની સુગંધ લેવી, લાકડાની નજીક જવું અને લાકડું ખાવું એને ખૂબ પ્રિય હોય છે.

કંસારી એક બીજી રીતે પણ શુદ્ધ દિંદુષમાં છે. એમની જાતમાં ચાર વર્ગો છે—ખાલસા, દ્વિવિધ, વૈર્ય અને ચદ્ર. એમાં જે 'બાલિયનું કાપ' કરે છે, છતર વર્ણને પોતાના ધર્મો સમજાવે છે અને દુકમ કરે છે તે કહેવાય છે રાણી. જૂના સમયના ખાલસો મંત્રજાળથી જેમ એક રથાનેથી બીજા રથાને ઊડીને જતા, તેમ આ રાણી પોતાની પાંખોથી ઊડીને દૂર જઈ શકે છે. રાણીનું કામ પ્રગતવર્ધનનું પણ છે. તે સૌ વર્ગોમાં પૂન્યને રથાને છે. બીજી જાત છે

ક્ષત્રિયની નહિ પણ વૈશ્યની, વૈશ્ય જેમ પ્રજાસંસ્કૃતિનું પ્રતીક છે, વૈશ્ય ઉપર જેમ પ્રજાનો વિકાસ આધાર રાખે તેમ આમાં વૈશ્યના ધર્મો અનુવર્તી વર્ણ કે જે બીજા અર્થમાં રાજા કહેવાય છે તે સંસ્કૃતિનો પ્રચારક છે.

રાજા પ્રજાને જન્મ આપવામાં મદદ કરે છે. ત્રીજી જાત ક્ષત્રિય અથવા સૈનિકની છે. તેનું કામ નગરરક્ષાનું છે અને ચોથી જાત શૂદ્ર અથવા વૈતરાની છે. નગરનું આરામ્ય ખાતું એમની જવાબદારી ઉપર છે. સૈનિક અને વૈતરાઓ લિંગવિહીન અને ચક્ષુએ અંધ હોય છે.

કંસારીઓનું બળ અમાપ હોય છે. અંધારામાં એમને નિરાંતે કામ કરવા મળે તો તેઓ લાકડાં તો શું પણ પશ્યરોને પણ કોરી ખાય અને તેને એવું પોણું માગખું બનાવી દે કે સહેજ અડકતાં તે જમીન પર ફસડી પડીને ભુજો યથ જાય. કંસારીનાં પરાક્રમેની વાતો તો કંઈ જોર જ છે. પણ આ બાબતમાં ખાસ નામના મેળવનાર તો ઉધધ છે. પુસ્તકની કોઈપણ જીવાતનો વિચાર કરતાં પહેલાં ઉધધનો જ વિચાર મુખ્યત્વે આવતો હોય છે. ઉધધ આગળ બધી જીવાત પાણી ભરે. ઉપર જે કંસારીની વર્ણવ્યવસ્થા કહેવામાં આવી તે વિષે તો એવો મત છે કે ઉધધને બદલે ત્યાં કંસારીનું નામ મુકાઈ ગયું છે. કંસારી વિષે તો જે હો તે, પરંતુ કંસારી વિષે જે કહેવાયું છે તે વસ્તુ ઉધધ વિષે તો સાચી જ છે.

આ ઉપરાંત જુદી જુદી વ્યક્તિઓને પોતાની માન્યતાનાં નામો આપીને ઘણી જાતિઓને જોડાયા છે. આ બધી જાતિઓ જોડનાક છે, સર આર્થર શિપ્લીએ એક જાતની જીવાત વિષે લખ્યું છે કે, 'એક જાહેર પુસ્તકાલયના (જેનો અલખત બહુ ઉપયોગ નહોતો થતો) સત્તાવીસ મોટા ગ્રંથો સોસરી એવી સીધી લીટીમાં પસાર થતી આરપાર નીકળી હતી કે એથી પહેલાં કાણામાં દોરી પરાવી હોય તો સત્તાવીસે ગ્રંથ એકી સાથે પકડીને જાંચકી શકાય.'

એક પુસ્તકાલયની એકેએક ચોપડીનું એકેએક પાનું અને જે કાંઈ આડું આવ્યું તેને ખાઈ ગઈ હોય તેવી એક બીજી જીવાતની જાત પણ એક ગ્રંથપાલે નોંધી છે.

પણ આ દરેક જીવાત સૂર્યના પ્રકાશથી ખૂબ ડરનારી અને નિશ્ચયર હોય છે. ચોપડીના કાગળ, પૂઠા કે ચામડાનાં બંધન, ચુંદર, લાહી અને ચોપડીઓ રાખવાનાં કબાટો કે ઘોડાઓ જેવાં જેનો સ્વાદ, તે પ્રભાવે તેઓ તે તે વસ્તુ પર તરાપ મારે છે. ધૂળ અને રજ, લેજ અને ગરમી, હવામાનના એકાએકના ફેરફારો, સાદડીના ટુકડા, લૂગડાનાં ચીથરાં અને એવી વસ્તુઓ એમના આદર્શ જોરાકની અને વસવટની સારી સગવડ આપે છે.

વાંદાઓ પુસ્તકાલયોમાં આવવાની બહુ હિંમત કરતા નથી, કારણ કે એની વસાહત માટે જે જે ચયું જોઈએ તે ફૂવડ વ્યક્તિઓ જ કરી શકે તેમ હોય છે, જ્યારે ગ્રંથપાલો છેક એવા ફૂવડ તો યથ શક્તા નથી હોતા; પણ જો કદાચે આ વાંદાઓ પુસ્તકાલયોમાં પેસવા પામ્યા તો પછી મામલો તંગ બને છે. વાંદાને કાળો અને કાળાને મળતો વાદળી કે એવો રંગ ગમતો હોય છે. વાંદાથી બચવાને ચુંદર અને લાખના વારનીશને ગ્રિથિ-લેટેક સ્પિરીટ અથવા રેક્ટીફાઇડ સ્પિરીટમાં ઓગાળીને તેનાં બે પીછાં ચોપડીઓને લગાડી દેવાં બસ થઈ પડે છે.

પંજાબ વિદ્યાપીઠ પુસ્તકાલયમાં કિંમતી હસ્તપ્રતો અને ગ્રંથોના એક ભાગને ઉધધ લાગવી શરૂ થઈ હતી. ગ્રંથપાલનું પ્લાન ગયું. તાબડોળ ઉપાયો અજમાવ્યા. મોટી મોટી લાયબ્રેરીઓના અનુભવી ગ્રંથપાલોની સલાહ નંગાવી. જે સલાહો મળી તેનો સાર નીચે મુજબ છે:

૧ પુસ્તકોને, કપાટોને, ઘોડાઓને બરાબર આપટતા રહો.

૨. પુસ્તકોમાં અને કપાટોમાં લીમડાનાં અથવા તમાકુનાં તદ્દન સુકાં પાન વેરી દો. લીમડાનાં કે તમાકુનાં પાન તદ્દન સુકાં હોવાં જોઈએ, કે જેથી પુસ્તકોનાં પાનાંમાં ડાઘ ન પડે.

૩. કપૂરની ગાંગડીઓ અને ફિનાઇલની બૂકી ચોપડીઓ વચ્ચે છાંટો.

૪. ઉનાળામાં સૂકી હવા હોય ત્યારે ક્યારેક ક્યારેક તડકામાં પુસ્તકો મૂકો. આમ કરવાથી જીવાતનાં ઇંડાંઓ તુરત જ નાશ પામે છે.

૫. યોગ્ય વિષદ્રવ્યોનો ઉપયોગ કરીને જંતુઓનો નાશ કરવો. આ વિષદ્રવ્યો માટે કેટલાક મિશ્રણો સૂચવવામાં આવ્યાં છે. અનુભવે જણાયું છે કે આ દ્રવ્યો ઠીક કામ કરે છે.

કેરોઝીવ સલ્ફાઇમેટ ફ્રી ઓઈલ, કાર્બોલિક એસિડ ફ્રી ઓઈલ, ગેંધિલેટ રિપરીટ ૧ પીન્ટ.

આ પ્રમાણમાં વરતુઓ વર્ષમાં બે વાર હળવે હાથે પીછી વતી પુસ્તકની બહારની માલુ અને અંદરની બાજુએ લગાડવી. “ ઇમ્પ્રિયલ ડિપાર્ટમેન્ટ ઓફ એગ્રિકલ્ચર ”ના અને ‘ ઇમ્પ્રિયલ કોલેજ ઓફ ટ્રોપીકલ એગ્રિકલ્ચર ”ના પુસ્તકાલયમાં આનો સતત સારો ઉપયોગ પુસ્તકોને માટે થાય છે.

આ મિશ્રણ માનવપ્રાણીને માટે વિષારી છે. પરંતુ જીવાતને માટે જેટલા પ્રમાણમાં વપરાય છે તેથી ડરવા જેવું ખાસ નથી હોતું. એના આ તત્ત્વને કારણે પંખજ વિદ્યાપીઠ પુસ્તકાલયે એની અજમાયશ નહોતી કરી. પણ નીચે એક બીજું મિશ્રણ બતાવ્યું છે તે. આમાં વધુ નિર્દોષ, વધુ અસરકારક અને વધુ સહેલું છે. પંખજ વિદ્યાપીઠ પુસ્તકાલયે આનો ઉપયોગ કર્યો હતો:

પાઇરેથ્રમ એકસટ્રેક્ટ ૧ ઓઈસ, સિટ્રોનેલા ઓઇલ ૧ ઓઈસ, કેરોસિન ૪ શીશા, પ્રોપેન ૨ શીશા.

બમાં ઓઇલ કંપનીએ ઊધપ, કસારી, વાંદા ઇ. જીવાતથી રક્ષણ આપતું શેલટોક્સ IIને એક બીજું મિશ્રણ તૈયાર કર્યું છે તે પણ નિર્દોષ છે, અને તેથી પૂઠાં, ચિત્રો કે તાકડું ખરાબ થતું નથી. એ મિશ્રણ બહુ મોંઘું પણ નથી. ૩૫ રૂપિયામાં ૧૪૦ ઓઈસનો એક ડબ્બો આવે છે. ઉપરાંત એને છાંટવા માટેની જે ખાસ ઝારી આવે છે તે પણ પંખી તરફથી મહિનામાં બે વાર વાપરવા માટે મળે છે. વળી એક આ પણ મિશ્રણ છે—

રેક્ટીફાઇડ સ્પીરીટ ૧ ગેલન, મકયુરી ક્લોરાઇડ ૧ ઓઈસ, ફિનાઇલ ૧ ઓઈસ.

આ મિશ્રણના હંમેશના ઉપયોગથી પુસ્તકોમાં જીવાત પડતી નથી.

પ્રો પી. ચક્રવર્તીએ એક નવી જાતના મિશ્રણની સૂચના પંખજ વિદ્યાપીઠ લાયબ્રેરીને કરી હતી, તે તો ઘણું જ અસરકારક જણાયું છે. તે નીચે પ્રમાણે છે:—

બાય અથવા વાય (Orris Root), દારચીની (Cinnamon), લવિંગ, કાળી મરચી (Black Pepper).

આરે વરતુઓને સમાનભાગે લેવી. પ્રથમ તેને જુદી જુદી ખાડીને બૂકી તૈયાર કરવી, ચાલ્યા પછી એક સાથે દર દેવી. ધારો કે કુલ બૂકી બશેર (૧૬૦ તોલા) છે તો તેની ૮૦ નાની જાડી મસમસની પોટલીઓ બનાવવી. દરેક પોટલીમાં એક એક કપૂરની ટીકડી નખતેલ (Naphelino)ની બબ્બે ગોળીઓ મૂકવી. આ પોટલીઓને પુસ્તકોના દર ત્રીજા કે જરૂર જણાયે દરેક ખાનામાં મૂકવી. નખતેલની ગોળીઓ અને કપૂર ખુદ્દાં પણ બૂકી રક્ષાય. પણ તે હવામાં ઊડી જતાં હોવાથી તે ફરી ફરીને મૂકવાં પડે અને તેથી તે

ખર્ચાળ બની જાય છે. પણ આ ઉપાય બહુ જ સરસ જણાયો છે. પોટલી એ એક વર્ષ સુધી ચાલે છે. વર્ષમાં બે વાર બદલાતાં પણ ખર્ચ કાંઈ ખાસ વધુ જણાતું નથી.

૧. મણુ (૮૨ રતલ)ની જંતુનાશક ૧૬૦૦ મલમલની પોટલીઓ ૧૬૦૦ અભરાઇઓ (ચાળીસથી પચાસ હજાર ગ્રામ)ના રક્ષણાર્થે ૮૦ રૂપિયા એટલું જ ખર્ચ આવે છે.

રસાયણ દ્રવ્યની કિંમત અને ખંડામણના

૧. મણુના	રૂ. ૩૦
કપૂર બંગાળી શેર ૩	" ૧૦
ફિનાઈલ પૌંડ ૧૨૦ ના	" ૩૦
મલમલ ૨ તાકા ૮૦ વાર (૧૩ પતો)	" ૧૦
કુલ રૂ.	૮૦

પંજબ વિદ્યાપીઠ પુસ્તકાલયનું નિરીક્ષણ કરવા માટે પંજબ સરકારના જંતુશાસ્ત્રી (હાલના પંજબ વિદ્યાપીઠના ઉપકુલપતિ) ગયા, ત્યારે ઊધધ લાગેલાં પુસ્તકોના વિભાગનું નિરીક્ષણ કરતાં એમને ખત થયો કે ઊધધ પુસ્તકાલયના મકાનની નીચેની જમીનમાં રહેતી હતી અને ત્યાંથી પરચર અને છોખંધ ભોંયતળિયા સોંસરી નીકળી લાકડાનાં કપાટોમાં પેડી અને ચોપડીઓને ખરાબ કરી.

એ સલાહ અનુસાર ચોપડીઓને એક સલામત રથળે તકકામાં ખુદ્દી મૂકી, ભોંયતળિયા અને દીવાલને ફરી સિમેન્ટ અને ડામરનો ખંડો થર * અભરાઇઓની અર્ધ-ઉચ્ચાઇ સુધી લગાડ્યો. દીવાલ નજીકના કપાટની પીડેનો કેટલોક લાગ, જ્યાં પણ જીવાત લાગી હતી તે, નવો જ નાખ્યો. એને પતરાથી જડી લેવાની પણ સૂચના અપાઇ હતી. ચોપડીઓ ઉપર ફક્ત બરાબર છંદી દીધું અને નવી ઊધધ ન લાગે માટે ઉપર બતાવેલી ચીજોના મિશ્રણની પોટલીઓ અભરાઇઓમાં રાખી. ઊધધ એકદમ કાબૂમાં આવી ગઇ.

જો કે લોખંડનાં કપાટોમાં ઊધધને માટે પહોંચવું મુશ્કેલ છે, પણ અશક્ય તો નથી જ; અને એક વાર તે ત્યાં પહોંચી એટલે ચોપડીઓનું સત્યાનાશ ખેવડા વેગે ચાલે છે; કારણ કે ત્યારે ખોરાકમાં કેવળ એ જ વસ્તુ રહે છે.

કલકત્તાની ઇમ્પિરિયલ લાયબ્રેરી કંસારીઓથી પુસ્તકોનું રક્ષણ તેના ઘોડાઓના પાયાને એક ક્વાર્ટ* કેરોસિન અને એક ક્વાર્ટ* ફિનાઈલ એક ઘડા પાણીમાં નાખીને ભરેલા તાસકમાં રાખીને કરે છે.

કાગળો જ્યારે ખૂંતાવાતા હોય છે ત્યારે એના માવામાં જ જો નીચેનાં રસાયણો ઉમેરવામાં આવે તો તેથી ઠીક રાહત મળી રહે છે:

હજાર ચોરસફૂટે ૧ ગેલન પ્રમાણે ક્રૂડ કારબોનિક

એક ચોરસફૂટે ૦.૦૪૯ ઓંસ પ્રમાણે બાયકલોરાઇડ ઓફ મર્ક્યુરી અથવા ૦.૧૧૩ ઓંસ પ્રમાણે કોપર સલ્ફેટ.

બેન્ઝીન (Benzene) ભરેલું વાસણ પુસ્તકઘરમાં રાખીને કેટલોક વખત જો બંધ રાખીએ તો પણ ચોપડીની જીવાત નાશ પામતી હોય છે.

બહુ મોટી લાયબ્રેરીઓ માટે ૨૪ કલાકમાં સો ટકા ધાતુ* પરિશ્રમ આપે તેવા બીજા ઉપાયો છે, પણ તે જોખમકારક છે. સામાન્ય ગ્રંથાલયો અને નાનાં કપાટો માટે તો એ જ ઉપાય છે કે પુસ્તકોને અંધારામાં ન રાખો, ત્યાં લેજ અને ગરમીને વધી જવા ન દો અને કપૂર ધ. ના મિશ્રણનો ઉપયોગ કરો.*

* આવો જ બીજો સસ્તો પદાર્થ છે ગેસ રિક્ષુસ.

* નવું ૧૯૩૬ ના " મોડર્ન રિવ્યુ "માં છપાયેલા સી. જી. કપૂરના લેખને " લેમિન " જુલાઈના અંકમાંનો અનુવાદ.

ગામડામાં શિક્ષકનું સ્થાન

આજના જમાનામાં, ગામડામાં અગાઉ શિક્ષકનું જે સ્થાન હતું તે બદલાઈ જઈ-
ને તે સ્થાન ગૌણ થયું છે. આજે તો શિક્ષકને બદલે પટેલ ગામનો માલિક બન્યો
છે. પહેલાં ગામના હુદયનો માલીક શિક્ષક હતો. મહેતાજી એટલે ગામનો ગુરુ
અને માર્ગદર્શક બજાવતો. ગામડામાં તો આજે ત્રણ ચાંબલા ગણાય છે:
શિક્ષક, પટેલ અને તલાટી. અત્યાડે તો તે સત્તાના સ્થંભ થઈ પડ્યા છે.

જગત: મહાવિદ્યાલય

વિદ્યાપીઠના આજના સંચાલકો અને અધ્યાપકોજ વિદ્યાર્થીને માર્ગદર્શક થઈ પડે, છતાં
જન્મત એક મહાવિદ્યાલય છે અને તેમાં મેં સારી પેઠે અભ્યાસ કર્યો છે. અને તેની ડીપ્રી
લોકમાન્ય હોય છે, એટલે આવા પ્રસંગે એ અનુભવમાંથી હું તમને કહી શકું.

વર્ધા યોજનાનો જન્મ અને તેનો વિરોધ કેમ થયો? તેનો વિચાર કેટલે દરજ્જે
કરવામાં આવ્યો તે જાણવું જોઈએ. આજની કેળવણીમાં અનેક ખામીઓ છે તેમ સૌ કોઈએ
વીઠારી લીધું છે. પણ હિંદમાં એટલી દુર્બળતા આવી ગઈ છે કે નવા માર્ગે ચાલવાની તેની
હિંમત નથી. નવા માર્ગમાં સૌ ભય લે છે. એટલે નવી કેળવણી કેટલીક કલ્પિત, કેટલીક
મીનજનુભવથી અને કેટલીક આપણી ભીરુતાથી જાણાયેલાં થાયને જોઈને આપણે નવા
માર્ગે જતા નથી.

કેળવણીમાં ક્રાંતિની જરૂર

આજની કેળવણીમાં ક્રાંતિ કરવાની જરૂર છે. તેમાંથી જ વર્ધા કેળવણીનો જન્મ થયો.
વિરોધ તો માત્ર ભીરુતાને કારણે થયો છે. જે ધરમાં રહીએ તેમાં પ્લેગનાં જંતુઓ હોવા
જતાં પ્લેગ ચાલતાં બહાર જતાં લોકો ડરતા હતા, પણ આખરે લોકો સમજતા થયા એટલે
આજે પ્લેગ ચાલતાં લોકો બહાર નીકળે છે. ચર્યાતમાં નવા રસ્તા પાડે એટલે વિરોધ તો
થાય છે. નવા રસ્તાની સફળતા તમારા પોતાના પર રહેશે. તમે ઝટ ઝટ મદલ્ય કરી શકો,
શિક્ષણની પ્રકૃતિ અને રહસ્ય સમજી શકો તો પાંચ મહિનામાં તમારામાં ક્રાંતિ થવી જોઈએ.

વહેમી સ્થિતિ સામે ચેતવણી

તમારામાં ક્રાંતિની આશા રાખવામાં આવે છે. ગામડામાં બૂખમરો, દેષ, વહેમ, અજ્ઞાન,
મંદગી વગેરેનો જ્યાં અવધકાર પથરાયો છે ત્યાં તમે દીપક થઈને જાગ એવી આશા
રાખવામાં આવે છે. ચરખાની પાછળ જે માનસિક ક્રાંતિ કરવાની છે તે ન થાય તો પાંચ
માસનું શિક્ષણ જુલાર્ધ જરો અને વહેમી માણસ માત્ર વહેમથી માળા ફેરવે ને ફળ ન મળે
તેવી વહેમી સ્થિતિ પેદા થશે.

પરદેશી સરકારે પોતાનો હેતુ પાર પાડવા શિક્ષકને ગૌણ સ્થાનમાં મૂકીને પોલીસપટ્ટેસ-
ને ગામનો માલીક બનાવ્યો. પહેલાં ગામના હુદયનો માલિક શિક્ષક હતો. મહેતાજી
એટલે ગામનો ગુરુ અને માર્ગદર્શક બજાવતો, ગામના કજીઆઓ મીટાવતો, કપડા પતાવતો,
ઝંઝારને રસ્તે ચડાવતો અને વહેમ દર કરીને શિક્ષણનો માર્ગ બતાવતો, ત્યારે તેનું માન
રર]

હતું. પણ એ માન જતું રહ્યું અને ઠંડાધારીને મળ્યું. પછી જો કોઈ ચપ્પરાક અને ખટપટી શિક્ષક હોય તો તેને પહેંચી જતો, પણ તે પોતાના સ્વાર્થ માટે.

ગામડાંના ત્રણ થાંભલા

ગામડાંમાં તો બ્રિટિશ રાજ્યને ત્રણ થાંભલા છે: શિક્ષક, પટેલ અને તલાટી; પણ અત્યારે તો તે પરદેશી સત્તાના સ્તંભ થઈ પડ્યા છે. પણ હવે ગામડાંમાંથી પરદેશી સત્તાનો અંત આવ્યો છે, એમ સમજી લેવું જોઈએ. સરકાર સમજી ગઈ છે કે હવે હિંદનો કારભાર તેની પ્રજાને સોંપવો પડશે. એટલે જો કેળવણીમાં ક્રાન્તિ કરવી હશે તો, કુશળ પ્રધાનને ડિરેક્ટર હંકારી નહિ શકે. એ વાત સાચી છે કે પાશ્ચાત્ય હિંદોને ન્યારે જગ્યા છોડવી પડે ત્યારે ધમપછાડ કરે છે. જેણે વર્ષોથી પોતાનો સ્વાર્થ જોયો છે તેને એ માર્ગ છોડાવવો એ મુશ્કેલ છે. એટલે કૉલેજની કેળવણીમાં ફેરફાર કરવો એ તો બહાદુર માણસોનું કામ છે. એ ક્યારે થશે તે બાબત નથી; પણ પ્રાથમિક કેળવણીમાં ગમે તેમ કરવાનો આપણને હક્ક છે. નહિ તો અહીં વિવાપીકમાં આપણે ક્યાંથી હોત ?

શિક્ષક એ મરીય છે, પણ ગરીબાઈમાં સુખ છે તેનું જો તેને જ્ઞાન થયું હોય તો શ્રીમંત તેની ઈર્ષ્યા કરે. વ્યસન એ તો ધનિકોનાં પાખંડ છે, દુર્બળનો બોલો છે, પણ જે માણસ ધડવાનો દાવો કરે છે તેણે પહેલાં માણસ થવું જોઈએ. તો જ દુનિયાના ખીજા માણસો તેને માન આપશે. કારણ કે વ્યસન તેને દબાવી શકતું નથી. મોહ લલચાવે નહિ. એ શિક્ષકનું બચ્નું છે, એ શિક્ષણ અહીંથી લેવાનું છે.

ગામડાંનું જીવન

ગમે તેટલી ક્રાન્તિ થાય તો પણ હિંદનું ગ્રામ્ય જીવન પાશ્ચાત્ય થવાનું નથી. જો એવું થાય તો હિંદની બરબાદી થવાની, કરોડોનો નાશ થવાનો; એટલે આજે ગામડાંમાં જે આજ્ઞ છે, ગંદકી છે એ દૂર કરવાની તમે કેળવણી આપો. જે શિક્ષક પોતાની સ્ત્રી સાથે કજીઆ કરતો હોય કે બે રૂપીયાના પ્રમોશન ખાતર સરકારને ત્યાં આંટા મારતો હોય તો તે બાળકોનું શું બલું કરવાનો હતો ? શિક્ષક સારો હશે તો, ગામના લોકો પ્રેમથી તેને નવસવી નાચે છે. આજે તો બાળકોના હાથપગ ચાલતા નથી. એની કેળવણી પૂરી થતાં તે અપંગ હોય છે; ન્યારે રાજ્ય કરતી કામ પોતાના બાળકને નાનપણથી તાલીમ આપે છે.

રગશિયું ગાડું નથી બેંચવું.

આજે ગામડાંમાં લૂંટફાટ થાય છે, પણ જો બહાદુર શિક્ષક હોય તો તે ન થાય; કારણ કે ગામડાંમાં ખટપટ એટલી બધી હોય છે કે ગામલોકો જ ધાડપાડુઓને લઈ આવે છે. શિક્ષક તેમાં ભાગીદાર હોય કે અલિપ્ત રહે છે. નિર્માલ્ય શિક્ષક ગામને નિર્માલ્ય બનાવે છે. તમે પાછા જવ ત્યારે એ વસ્તુ સમજીને જજો કે તમે બાળકોને હાથ-પગ ચલાવતાં શીખવશો એટલું જ નહિ પણ રાખૂના ધડતરમાં કાળો આપશો.

હિંદમાં આ ક્રાન્તિનો યુગ છે, એક સત્તા ગઈ અને બીજી સત્તાની સ્થાપના થાય છે. હવે રગશિયું ગાડું નથી બેંચવું. આપણો મુલક એવું અસહ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે તે હેતુ આપણો છે.*

—સરદાર વલ્લભભાઈ પટેલ

આ લેખના લેખક શ્રી. બબલભાઈ મહેતા એક ચુનંદા ચામસેવક છે. એઓ એકા જીવતાના ગામડામાં પડાવ નાખી ત્યાંની પરિસ્થિતિ અને વાતાવરણની માહિતી મેળવી ચામસુધારણાના કાર્યમાં લાગી ગયેલા છે, અને એ અનુ-લભોના નિતારરૂપ તેમણે “ માઈ ગામડું ” સીધુંક સાચી માહિતીઓથી ભર-પૂર અને નવલકથા સરખું એક ઉત્તમ પુસ્તક લખ્યું છે. ચામસેવકોને માટે આદર્શ પૂરે પાડતું એ પુસ્તક સૌ પુસ્તકાલયો અને ચામસેવકોએ ખાસ વસાવવા લેવું છે. એમણે પ્રૌઢશિક્ષણ મારેના તાલીમવર્ગમાં આવેલા શિક્ષકોને જે ઉદ્દેશ્યો આપેલું તે આ નીચે આપીએ છીએ.

આજે જ્યારે કેળવણીમાં એક મહાન ક્રાંતિ આવવાની થઈ છે એ વખતે શિક્ષક-ત્રીમવર્ગો આપણે ત્યાં ઉઠે છે એનું મારે મન બહુ મહત્ત્વ છે.

આવા વર્ગો આજે પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિ તરફથી ઉઠાડ્યા છે એનું મુખ્ય લક્ષ્ય પ્રૌઢ શિક્ષણ ક્ષેત્રને એક જાજરો વેગ આપવો એ છે; પરંતુ આ વર્ગો તો શિક્ષકોના છે અને શિક્ષક એટલે તો જીવનવ્યાપી કેળવણીનો સર્જક, એટલે આ વર્ગોમાં જીવન અને કેળવણીને જોડતા અનેક વિષયોનો લાભ શિક્ષકોને મળે એવી વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે અને પ્રૌઢ એટલે શું ? આપણો સમાજ અજ્ઞાનરૂપી અંધારામાં ખૂંચી ગયો છે, તેને બહાર ઢોલો એ કામ માત્ર અક્ષરજ્ઞાન આપવાથી ઉઠેલે તેમ નથી, પણ અક્ષરજ્ઞાન ઉપરાંત બીજું ન આપવાનું રહે છે.

આજે શિક્ષકોનો મોઝો સમાજમાં આવેલો પડી ગયો છે, એક યોગી કરનાર પોલિસ ગર કારકુની કરનાર તલાટી કરતાં પણ શિક્ષકનું સ્થાન નીચું પડી ગયું છે, એ આપણા માનની એક કમબખ્ત હાલત છે. હું પોતે એ સ્થિતિથી ચરમાઉ છું. હું કાંઈ શાળાનો શિક્ષક નથી, એમ છતાં મારો ધંધો હું શિક્ષકોના માનું છું; કારણ કે હું પ્રજામાં શિક્ષણ પ્રવેશના પ્રયત્નો કરું છું.

પણ શિક્ષણ એટલે શું ? શું ‘ મા આ પા ’ કે ‘ લાખ રૂપ પી ’ આનું વાંચતાં વાંચ્યું એટલે શિક્ષણ સધાઈ ગયું ? હું એવું નથી માનતો. વાંચતાં કે લખતાં આવડ્યું તો કેળવણીનું એક અંગ-સાધન છે, પણ સાચી કેળવણી તો મનુષ્યજીવનનો વિકાસ થાય માં છે, નીતિ અને સદાચારના ફેલાવામાં રહેલી છે, આપણું જીવન સંસ્કારીને સમાજોપયોગી એમાં છે. એક વાક્યમાં કહેવું હોય તો “ સા ચિંતા યા વિમુક્તયે । ” એજ કેળ-વણી કે જે મુક્તિ અપાવે એ ત્રણેય અર્થમાં લેવાની છે: મનની, શરીરની અને આત્માની.

આજે આપણે બધી રીતે બંધાયેલા છીએ. આપણા શરીર ગુલામ છે. આપણાં મન એક બંધો અને પ્રલોભનોથી વિદગ્ધાયેલાં છે. આપણો દેશ પણ ગુલામ છે. પછી આત્માની તત્તી તો વાત જ ક્યાં રહી ! જે આ જ હાલત સમાજમાં કાયમ રહેતી હોય તો પછીને અપાતી કેળવણી કે આપણે આપીએ છીએ તે કેળવણી, કેળવણી નહિ કહી શકાય. જે શિક્ષક પોતાનું સ્થાન ગુમાવી બેઠો છે. એનું કારણ પણ આજ છે કે એ સચી રૂપી જોઈ બેઠો છે.

આજે સમાજમાં કેળવણી વિશે બહુ અસંતોષ છે. એમાં ક્રાન્તિકારી ફેરફારો થવા જરૂર છે, એવી અનેક રચણેથી બૂમો પડે છે. એ વખતે આપણે શિક્ષકો વિચારી નેમએ આપણે શું કરવું છે ? આણું અસંતોષભરી શબ્દબદ્ધ ઘરેડમાં ભરાઈ રહી સમાજને ગુંગળા મારવો છે કે કોઈ નવો ચીજો પાડી આજની ગૂંચનો ઉકેલ કાઢવો છે ?

તમે કહેશો કે અમે તો ઘણીયે ગૂંચ કાઢવા માગીએ છીએ પણ એ ગૂંચ કાઢવામા હાથમાં ક્યાં છે ? તો હું કહીશ કે નહિ, એ વાત બરાબર નથી.

દરેક દેશની ક્રાન્તિ શિક્ષકો દ્વારા જ આવી છે. શિક્ષક એ તો વિજ્ઞાનો કાયનો છે. એમાંથી અનેક પ્રવાહો વિદ્યાર્થીઓમાં પ્રવેશે છે, સમાજમાં પ્રવેશે છે અને આ વિદ્યાર્થી આલમ તથા સમાજ નવા વિજ્ઞાનબળથી ધગી ઉઠે છે, પણ ને આપણામાં નિરાશા ભરાઈ ગઈ, આપણે જ ઉત્સાહ વિનાના બની ગયા હોઈએ તો બહેતર છે કે આપ આપણો ધંધો છોડીને બાજુએ બેસી જઈએ. આજે શિક્ષકનો ધંધો ખોડા ઢોર જેવો ગણ્ય છે. 'જે માણસને બીજો કોઈ ધંધો ન મળે એ પંતુજ થાય' આ શબ્દો જ્યારે હું કે પણ માણમના મોઢે સાંભળું છું ત્યારે મને ઉરકેરાટ થઈ જાય છે. આપણે આ આરોપ કે પણ બોલે ઘોષ નાખવો નેમએ.

જ્યાં સુધી શિક્ષક પૈસા માટે પ્રુથામત કરતો હશે; 'સાહેબ, સાહેબ' બોલી સલામ કરતો હશે અને નીચું માથું ધાલી પૈસાદાર કે સત્તાવાળાની શેઠમાં હાથ દા કરતો રહે; ત્યાં સુધી આ હાલતમાં સુધારો નથી થવાનો.

હું રફલ બોડનો સમ્ય થયો અને પ્રૌઢ શિક્ષણ બોડનો મંત્રી થયો એટલે ક્યાં સાહેબ બની ગયો ? જ્યારે કોઈ પણ શિક્ષક મને 'સાહેબ, સાહેબ' કહે છે અગર મારી ટપલમાં મહેરબાન સાહેબ શબ્દો મને વાંચવા મળે છે, ત્યારે હું અકળાઈ ઉઠું છું. મહેરબાન કરીને મને કોઈ એવો સાહેબ કહેશે નહિ, હું તો એને ગાળ ગણું છું. એ સાંભળું ? અને મને આપણી ગુલામીનું ભાન થાય છે. આનો અર્થ હું એ પણ નથી કરતો કે આપ ઉદ્ધત કે અવિનયી થઈ જવું. પણ આપણે પ્રુથામતભોર તો નથી જ રહેવું. સાહેબો પ્રુથામત કરતા શિક્ષકોને નેહ છું ત્યારે મને કોઈક વખતે તો કંપારી છૂટે છે, કે આ શિક્ષકના વિદ્યાર્થી કેવા પાકેશે ? આ હાલતમાં હિંદ ગુલામ ન રહે તો બીજું શું થાય ?

આપણા સમાજમાં શિક્ષકનું રયાન ઓછું હતું. વસિષ્ઠને અયોધ્યાનો રાજા દશરથ પ નમતો. આનું કારણ શું હતું ? એ નિરપૃઢ હતો. દશરથ એની પાસે રાજપાટ ધરતો, મોજ શોખ કે ભોગવિલાસ ધરતો; પણ એ બધાને વસિષ્ઠ લાત મારતા તેથી જ્યારે વસિષ્ઠ આવતો ત્યારે દશરથ ગાદી ઉપરથી બિભા થઈ જતા. વસિષ્ઠ આપણો આદર્શ છે. શિક્ષક કોઈ પ્રુથામત કરતો નહિ થાય પણ શિક્ષકમાં દૈવત હશે તો આજો સમાજ એને પૂજતો આવડે એના તરફ આદર અને માન વ્યક્ત કરશે એટલું જ નહિ પણ એની દારવણીથી આજ સમાજનું ગાડું ચાલવું હશે.

હું તો એવું માનું છું કે શિક્ષક ધારે તે કરી શકે છે. એની પાસે જેમાંથી આજ સમાજ ધડવાનો છે એવું વિદ્યાર્થીઓનું સુષુપ્ત બળ પડેલું છે. એ બળને જગાડવું એ શિક્ષકનું કામ છે.

અહીં આવેલા ધણીબરા ભાઈઓ જીવાન લોહીના છે, ઉત્સાહથી ભરેલા છે, એટલે મારે

ઉત્સાહ પણ વધુ જોરદાર બન્યો છે; કારણ હું માનું છું કે કોષપણ કાર્યમાં કોષપણ પદ-
તિમાં કે કોષપણ ધરેડમાં કાન્તિ લાવવી હોય તો એ જુવાન લોહીથી જ લાવી શકાય છે.

હું માની લઉં છું કે અહીં આવેલા ભાઈઓ એમ ને એમ તથાપ નથી આવેલા, પણ
દશ દિવસમાં અહીંથી કાંઈક એવું લેવા આવ્યા છે કે જે વડે આખી કેળવણીમાં આપણે જે
શક્તિ લાવવા માગીએ છીએ તેમાં એ પોતે પણ પોતાનો હિસ્સો આપી શકે.

શિક્ષક એટલે ચાર દિવાલ વચ્ચે બેસીને છોકરા ચારી ખાતો ચાવાળ નહિ, શિક્ષક
પટલે ખુશામતખોર પંદુજી નહિ, શિક્ષક એટલે ઝીણા ઝીણા સ્વાસ્થ્ય માટે દોડાદોડી અને મારા-
મારી કરનારો કજીઆખોર નહિ; પણ શિક્ષક એટલે આખા સમાજનો માન અને આદરપાત્ર
મેત્ર, વિદ્યાર્થીઓનો ભયસ્વરૂપ કાળ નહિ પણ જીવનન દેસ્ત, ગામના આગેવાનોનો હાથો
હાથ પણ તરસ અને ન્યાયી સંવાલક. શિક્ષક એટલે વૈતરો નહિ પરંતુ સમાજનો શુદ્ધિચાળી
લેવક, એ રોજ નવું નવું વિચારે અને નવા નવા ઉદ્દેશ શોધે. આવી ભાવના, આવું બગ
અને આવો જીવસો લઇને આપણે અહીંથી નીકળવું છે.

અહીં આવેલા બધા ભાઈઓને હું હૃદયપૂર્વક આવકાર આપું છું. તમે અહીં તાલીમ
લેવા આવેલા સૈનિકો છો. એક સૈનિકને શોભે એવી શિસ્ત, એક વિદ્યાર્થીને શોભે એવો
વેનય અને એક શિક્ષકને શોભે એવી હંસવૃત્તિથી આ વર્ગનો લાભ ઉઠાવશો અને આપણે
કપાડેલા કામને સફળ કરશો.*

—બબલરામ મહેતા

—ક્ર—

અનિદ્રા

અનિદ્રાનો રોગ અસાધ્ય નથી. આજે નિદ્રા એક કોષગરૂપ બની છે, જેમ જેમ
માણસને તેની વધુ ને વધુ જરૂર પડતી જાય છે, તેમ તેમ તે દૂર ને દૂર ભામતી જાય
છે. આ માટે મદદ અંશે આપણું આજનું જીવન જવાબદાર છે, આજના પાંધણીઆ જીવનને
પરિણામે મગજને વધુ બોલો ઉઠાવવાનો રહે છે અને હાથ-પગની ક્રિયા પણ વધુ ઝડપી
બની છે. એ ઝડપથી સરી પડતા એના એ જ સમયના પ્રવાહનો વધુમાં વધુ ઉપયોગ
કરવાની વૃત્તિને માનવો આધીન થાય છે.

દૂર ભામતી નિદ્રાદેવીને રીઝવવા માટે માનવો અનેક જાતની ભ્રામક તરખો
યોને છે. કેટલાક સતી વખતે ઓશીકા પર અત્તર યા સુવાસિત તેલનો ઉપયોગ કરે છે,
જાણે કે કેમ સુખધીથી આકર્ષાઈને નિદ્રાદેવી પગ પર ચઢીને ધીમે ધીમે માથા સુધી એવાઈ
આવવાની હોય !

અનિદ્રાના બ્યાધિથી પીડાતા ધણાક માણસો ન્યારે આરામ માટે પથારીમાં પડે છે,
ત્યારે પડેલાંથી જ તેમના મનમાં એવો વસવસો રહે છે કે જાંબ મેળવવા માટે કોષ ઉપાય
નથી, અને ખરેખર, મનમાં ધર કરી એકેલી આ ચંકા ઠરી તેને આઠ નિદ્રાની મોજ માનવા
દેતી નથી. નિદ્રાવચ થવા માટે એકાગ્ર ચિત્તે 'એક, બે, ત્રણ' એમ આંકડા ગણવાનો
ઉપાય તો ધણાએ અજમાવ્યો હશે; પણ એમાંએ બહુ જ યોગ્યને સફળતા મળતી હશે.

આના કરતાં બીજો સારો માર્ગ અનુકૂળ વસ્તુના વિચારો કરવાનો છે. દાખલા તરીકે પૈસાનો. ઘણા માણસો લક્ષ્મી મેળવવા માટે જ મથતા હોયને આ વિચાર નિદ્રા માટે સરસ ભૂમિકા પૂરી પાડે છે. સહેલાઈથી ધનપ્રાપ્તિ, આશાજનક આર્થિક હાલતની કલ્પના વગેરે વિચારોથી તમે તંદ્રામાં ઘસડાઈ જાઓ છો અને તંદ્રામાંથી નિદ્રાધીન થવું ધણું અઘરું નથી. કેટલાકના વિચારોમાં ક્યાંકથી બીજા પણ ચમકી જાય છે. જીન કેટલાક પોતાના પ્રણય-કિસ્સાઓ યાદ કરી નિદ્રાવશ થવાના પ્રયાસ કરે છે, પણ આવા ખ્યાલોથી ઊલટી, ઊંધ બેસી જાય છે.

કમનસીબે જે માણસોને મગજશક્તિ ખર્ચાને કામ કરવાનું હોય છે તેઓ જ મોટે ભાગે અનિદ્રાના રોગથી પીડાતા જણાયા છે. શરીરના અન્ય ભાગો અને મગજની રચનામાં કંઈક ફેર છે. થાકેલું શરીર ઝડપથી આરામ મેળવી શકે છે; પણ કંટાળેલું મગજ તો ઝડપથી દોડવું જ રહે છે. અનેક વિચારો અને ચિંતાઓ આ અર્થાત મગજને જંપવા દેતા નથી. બાકીનું કામ 'ઉંધ નહિ આવે' એવી ચિંતા પૂરું કરે છે.

દાકતરો એમ માને છે કે બીજા બધાં કારણો કરતાં નિદ્રા માટેની ચિંતા વધુ નુકસાન કરે છે. આમ બને ત્યારે બહુતર છે કે ઊઠીને રાત્રિની બતીના મંદ પ્રકાશમાં લખવા બેસી જવું. આમ કરવાથી મગજની શક્તિઓ જીદી દિશામાં વળી જાય છે, એટલે અઘરા કલાક પછીથી કદાચ ઝોડું આવી જાય.

અનિદ્રાનો રોગ મોટા ભાગે અયોગ્ય ખોરાકથી થાય છે. તબીબી નિષ્ણુઓ એમ માને છે કે ઊંધ માત્ર આરામ નથી, પણ શારીરિક યંત્રનું એક કાર્ય છે; કારણ કે ઊંધ મેળવવા માટે શરીરની અમુક અમુક શક્તિઓ ખર્ચાય છે એટલે એ જરૂરી છે કે સાંજનું ખાણું સત્વવાળું અને સહેલાઈથી પચે તેવું હોવું જોઈએ, જેથી રાત્રિનું 'સમારકામ' જલદીથી થઈ શકે. ઘણાને અનુભવ છે કે ભારે ખોરાક પછીથી અખિઆં ઘેન ચડી આવે છે. સૂતી વેળાએ દૂધ પીવાની અથવા તો પથારી પાસે કંઈક ખાવ વસ્તુઓ રાખવાની જૂની પ્રણાલિકાનું રહસ્ય આજ છે. 'મોડું થયું છે' માટે જલદીથી પથારીમાં પોતી જવાની ધમાલ કરવાનો ખ્યાલ ખોટો છે.

અલબત્ત, કેટલાક માણસો ખૂબ જ નરીબદાર હોય છે. સાધારણ ઊંધ કે કામ વચ્ચે દસ પંદર મિનિટ ઝોકાં તેમને માટે બસ થઈ પડે છે અને તેમનો સંધળો થાક ઊતરી જાય છે.

(૧૭-૧-૪૦ ના " જન્મભૂમિ "માંથી)

—❧—

શ્રમજનક જીવનમૂલ્ય

ત્રીસ વર્ષ પહેલાં જ્યારે હું વિદ્યાર્થી હતો ત્યારે વિજ્ઞાન અને શિક્ષણ, લોકશાસન તથા શાંતિના આદર્શોમાં મને ઘણી શ્રદ્ધા હતી. વિજ્ઞાનના વિકાસ સાથે દેહધીડા નાશ પામશે એમ અને માનતા હતી. શિક્ષણ અને પ્રકાશના પ્રચાર સાથે વહેમ અને અજ્ઞાનનો ખ્વંસ થશે એવી અમારી કલ્પના હતી. લોકશાસનની સ્થાપના સાથે બધા અન્યાયો દૂર થઈ પૃથ્વી પર સ્વર્ગ ઊતરશે એવી અમારી ધારણા હતી.

છતાં જીવન સમૃદ્ધ નથી.

આજ વિજ્ઞાનનું યંત્ર અને ગર્ભાદા વિશાળ બન્યા છે. શિક્ષણનો પ્રકાર ખૂબ ફેલાયો છે, પરંતુ આજે જીવન સમૃદ્ધ લાગતું નથી કે ભારી ઉગળું દેખાતું નથી.

આ બૌદ્ધિક સાધનોએ માનવીને સુખ આપ્યું નથી ને તેથી માનવ આત્મા નિરાશા અનુભવે છે. ને આપણને જણાયું છે કે કુદરતી બળો પર પ્રભુત્વ મેળવવાના પ્રયત્ન કરતાં માનવ સંબંધો સુધારવા તે પ્રયત્ન સાવ અનોખો છે. જીવનમાર્ગ ખૂબ વિકટ બન્યો છે. આજે માનવજાત અધકારમાં પડી છે. જે વસ્તુઓએ માનવીનાં જીવનને સફળ બનાવ્યું તેઓએ તે વસ્તુઓ આજે તેને નિષ્ફળ બનાવી રહી છે તેનું કારણ એ છે કે જીવન વિષેનો આપણો ભાસ ઉપરછલો છે. માનવપ્રકૃતિ કોઈ સપાટીની વસ્તુ નથી; તે તો અનુભવ, ચિંતન, નૈતિક અને ધાર્મિક ભાવના આદિથી છવાયેલી વસ્તુ છે.

માનવપ્રકૃતિનો પ્રશ્ન

દેહની માર્ક મનના પણ રોગો હોય છે. જે શરદી અને ઉધરસ એ દેહનાં રોગ છે. તો દોષ, પક્ષપાત અને જુદાણાં મનના રોગ છે; જે જ્વર અને ક્ષય શરીરના રોગ છે તો કામલાલસા, રોષ અને અસૂચા આત્માના રોગ છે. કુદરતી બળો પર ગમે તેવા કાણુ આપણે મેળવીએ કે સામાજિક બળોને ગમે તેટલા અકુશમાં રાખીએ તો પણ માણસની ચંચળ પ્રકૃતિનો અતિ મહત્વનો પ્રશ્ન તો રહેવાનો જ.

આપણા પાશવી કાયદાઓ તથા સંસ્થાઓ સહાનુભૂતિ તથા આનંદભાવની આપણી સ્વાભાવિક ક્ષાણુઓથી આપણને વિમુખ બનાવે છે.

આપણી આજની મુરકેલીઓનું મૂળ પરસ્પર આધાર રાખતાં જંગતને ભિન્ન ભિન્ન અને અનોખા વિભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યું છે અને જે નૈતિક સિદ્ધાંતોને તિલાંજલિ આપવામાં આવે, સામાન્ય માનવજીવિને તજવામાં આવે તો ધોર નિર્માણ આપણે માટે નિર્ણયિત છે એમ સમજવું.

પાશ્ચાત્ય સંસ્કૃતિનાં પાયાં

જેના પર યુગોની ધૂળ પથરાઈ ગઈ છે એવી અનેક સંસ્કૃતિઓ દુનિયાએ નીરખી છે. એ સંસ્કૃતિનાં ભવ્ય કેન્દ્રોમાં આજે જંગલો વિરાળ છે ને ચંદ્રપ્રકાશમાં વેર્યો ગળે છે.

પશ્ચિમની સંસ્કૃતિના પાયા મજબૂત છે એમ આપણને લાગતું હતું, પણ તે કેવા ખીનસલામત છે તે આપણને હવે જણાઈ ગયું છે. યુદ્ધનો ભય હવામાં તોલાઈ રહ્યો છે. જંગતની આધુનિક રિયતિ એક આધ્યાત્મિક પડકારરૂપ છે. માં તો તેનો આપણે સામનો કરવો પડશે ને કાં તો આપણો નાશ થશે.

અનિષ્ટ પદ્ધતિઓ તેની પોતાનીજ લાલસા ને અહંતાને પરિણામે સ્વનાશને પ્રાપ્ત કરે છે. નૈતિક કાનુનના ખંડ પર દુનિયાના યુદ્ધધેલાઓ ને શોષકો અચકાઈને નાશ પામે છે. આજે હજી પણ સમય છે, જે કે તે અદ્ય છે, જ્યારે આપણે માનવીને તેના ધ્વંસને માર્ગે જતો અટકાવવાનાં પગલાં લઈ શકીએ છીએ.

માનવજાતનો ઇતિહાસ નૈતિક ઉચ્ચ આદર્શો અને લાલસા, મૂર્ખતા અને દ્વિસાનાં અનિષ્ટ બળો વચ્ચેનાં સતત બળાદી ભરેલો છે.

ડૉ. રાધાકૃષ્ણન

["જન્મભૂમિ"ના એક અંકમાંથી]

પુસ્તકાલય

નવમ ૨

૨૬મી વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦
પગેલો ૨૨ ૫-૦-૦
પૂર્વ નંબર ૨૮ ૦-૧-૦

લેખિકા :

નાનાભાઈ શાસ્ત્રીજી દીવાનજી
મલિલાલ મલિલાલજી બચાવ

૨ નવમ ૫૫૬

વાંચકોનાં નામોનાં આશ્રિત
બી. કે. એમ.
મ. જી. પુ. સ. સ. મ. વિ.
રાવપુરા ... વડોદરા

અનુક્રમણિકા

પુસ્તકાલયપર્વણી	—તંત્રીસ્થાનેથી	૧૦૩
પુસ્તકાલમાં પગ મૂકતાં—(કાવ્ય) ...	શ્રી. દિગ્ગજલાલ મુ. શાહ ...	૧૦૪
સદા યાચુ (કાવ્ય)	શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ૨. છુદ્ધ... ..	૧૦૪
પુસ્તકાલયો અને આપણે	શ્રી. નાનજીભાઈ જે. પટેલ ...	૧૦૫
ચાનવાટિકા (કાવ્ય)	શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ૨. છુદ્ધ... ..	૧૦૮
પરદેશી સાહિત્યસંષ્ટિનું થોડું અવનવું ...	છોટાલાલ માનસિંગ કામંડર ...	૧૦૯
વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ વ્યક્તિઓ ...	શ્રી. મદનકુમાર મણિમદાર અને શ્રી. નર્મદાશંકર વ્યાસ ...	૧૧૧
શ્રી. લ. ના. પુ. વાલમમાં સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનની જગીરનું અનાવરણ ...		૧૧૧
પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચના	શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો. પરીખ ...	૧૧૪
પુસ્તકાલય પર્વણી	૧૧૫
મહાલ પુ. મંડોની સભાઓ	૧૧૬
આમ પુસ્તકાલયોની માહિતી	શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ ...	૧૨૦
પ્રત્યોત્તરી	૧૨૨
પુસ્તકપરિચય	તા. ચં. દીવાનજી, 'દ્રષ્ટા' વ. મૂ. પટેલ ...	૧૨૪
નવીન કાલ	૧૩૦
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ	૧૩૨
માસિકો મળ્યા તારીખ	૧૩૪
શું વાંચશો ?	૧૩૫
પુસ્તકાલયોની તપાસણી...	૧૩૬
પુસ્તકાલય નેધિ	૧૪૧
પત્રવ્યવહારદ્વારા પુ. શિક્ષણવર્ગોનું પરિણામ	૧૪૨
શિષ્ટવાચન ૧૭મીપરીક્ષાનું પરિણામ	૧૪૮
પુસ્તકો મોકલવાની માહિતી	૧૪૯
પત્રો સર થવાની માહિતી	૧૫
પુસ્તકાલય ખાતાના મરકબુલરો, વટકુકમો વગેરે	

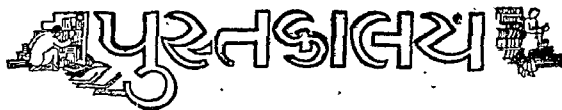
વર્તમાનપત્રોના વ્યવસ્થાપકોને

જે જે વર્તમાનપત્રોના લગાજમ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ ભારત બરામ છે તે સૌ પત્રોના સંચાલકોને નીચેની નોંધ ધ્યાનમાં લેવા ખાસ વિનંતિ છે, કે જેથી એ વિષય પરવે વધુ પત્રવ્યવહાર કોઇને કરવો ન પડે:—

જે જે ગ્રામપુસ્તકાલયનાં લગાજમો પૂરાં થયાં હોય તેમના માટે કરીને ચાલુ રાખવા માટે લખવામાં ન આવે કે નવા વર્ષનું લગાજમ અમરા તરફથી બરી દેવામાં ન આવે, તો તેમણે તે સામાયિક અથવા કર્યાનું સમજી લેવું. આમ છતાં જે ચાલુ રાખવામાં આવશે, તો તે સા. પુસ્તકાલયને ભેટ તરીકે મોકલવામાં આવે છે એમ ગણ્યારો. અને આવી ભેટ સા. પુસ્તકાલયો સ્વીકારી શકે તેમ છે.

વા. ના. અમીન.

મંત્રી : પુ. સ. સ. મંડળ હિ.

પુસ્તક ૧૫ મું

માર્ચ-૧૯૪૦

અંક ૩ નો

પુસ્તકાલયપર્વણી

—તંત્રીસ્થાનથી—

દૂર વર્ષે આપણે પુસ્તકાલયપર્વણી ઉજવીએ છીએ. આ વર્ષે પણ ગયાં વર્ષોની માફક આપણે ઉજવી. એને માટે નિયત થયેલ કાર્યક્રમ પ્રમાણે પ્રવૃત્તિમાં રસ ધરાવતાં સૌએ પર્વણીને સક્રિય બનાવવા પૂરતો પ્રયત્ન કર્યો છે, તે આ અંકમાં અન્યત્ર આપેલા સંક્ષિપ્ત હેવાલ પરથી જોઈ શકાશે.

પરંતુ અગાઉનાં વર્ષો કરતાં આ વર્ષે પર્વણી ઉજવનાર ગામોની સંખ્યા અમને અદ્ય જણાય છે. કાં તો પર્વણી ઉજવ્યા છતાં તેના હેવાલો અમારા તરફ આવ્યા ન હોય અથવા ખરેખર ગામોની વિશાળ સંખ્યાએ તે ઉજવી નથી તેમ કહી શકાય.

આ માટે, ગયા અંકે જણાવ્યા મુજબ, અમે ધારતા હતા કે, પર્વણી ઉજવણીનું કામ, રાજ્યના અમુક લાગોમાં હુબાળ જેવી પરિસ્થિતિને કારણે ત્યાંનાં ગામોમાં સાઠાઈથી-કંઈપણ ખર્ચ કર્યા સિવાય પણ ઉજવાશે. પરંતુ અમારી પાસે આવેલા હેવાલો પરથી તો એમ જણાઈ આવે છે કે રાજ્યનો મહેસાણા પ્રાંત, જ્યાં હુબાળ જેવી પરિસ્થિતિ હતી ત્યાં તો આદેય પ્રાંતો કરતાં વધુમાં વધુ ગામોએ ઉજવી છે, જ્યારે આગળ પડતા ગણી શકાય તેવા વડોદરા અને નવસારી પ્રાંતમાં માત્ર અમુકજ ગામોએ ઉજવી છે.

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વેગ આપવા માટે-એને અર્થે લોકમહદ્ ભેગી કરવા માટે આ દિન એક ઉત્તમ તકરૂપ છે. ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓ ધારે તો આ દિવસે પર્વણીદિનના કાર્યક્રમ મુજબ યોજના કરીને ગામલોકને આકર્ષી સારી એવી લોકમહદ્ મેળવી શકે, પરંતુ તેમાં કાર્યકર્તાઓના પ્રયત્નો પર મુખ્ય આધાર રહે છે, જનતા તો આવા કાર્યક્રમોને વધાવી લઈ તેને મહદ્ કરેજ છે; જરૂર છે માત્ર એ માટેના પ્રયત્નો કરનારની.

આમાં રાખીએ, આ વર્ષે તો ગયું, પણ આવતા વર્ષે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં સહુ કોઈ આ પર્વણીદિન તેમ જ અન્ય શુભાશુભ પ્રસંગોએ લોકમહદ્ મેળવવા માટે સદા પ્રયત્નશીલ રહેશે.

પુરેતકાલયમાં પગ સૂકતાં—

ચારે બાજુ ગળહળ થતી અંધલક્ષ્મી નિકાળું,
જ્યારે મૂકું પગ પ્રથમ: ને હુનિયા હું વિસાડું;
જાણે આવે દૂર-સુદૂરથી દેવ કેા ચેત અંગી,
તેડી જતા નવીન હુનિયા જે રસી લગ્ય રંગી.

જાણે પેલા સળવળ થતા અંધ દે સાદ ભારે,
આવો ખ્યારાં કંઈ કંઈ લયું જ્ઞાન છે ઉર મારે;
મુંગાયેલું દિલ ધડકતું સાદ દે કેા ઉડેથી,
ખ્યારા પંખી ભર-ભર જરા ચાંચ આ સાગરેથી.

જ્યારે સૂણું હૃદય રસતા સેંકડો સાદ કાને,
ત્યારે રહેજે સમજણ પડે ના લઉં હાથ કેાને ?
શતું, બૂરું, ચમક ધરતું પ્રેરતું એક બાજુ,
પ્રેલું સાદું ગહન કથતું દિલ મારું લુભાલું.

ઉપાડું ને નજર દૂરતાં મૌકિતકેા કંઈક પામું,
ના ખાવાનું—ધનન જરી ના તોય સર્વસ્વ મારું;
ને ધીમેથી થલક ભરતી ભેધડે આંખ ભાડે,
જેઉં બીજું મૂક સ્થિર ઉભું દશ્ય કેા સૂક્ષ્મ પૂણે:

વિચારું: શા અજળ રૂપને લેખકે આ રચ્યું શું ?
આંખો ખોઈ, મગજ થકવી, બિંધ બૂલી ધડ્યું શું ?
શયો તોયે જગતહિતની કાજ આ હાસ્ય વેચું,
તો શાને હું મૂરખ મનનો હાસ્ય શુભાવી દેજ ?

હિંમતલાલ ચુ. સાદ

—મુ—

સદા ચાચું

અમોને ંહાલા છે હૃદયપર અંકિત કરશું,
અતિશે ખ્યારા છે મધુર દિલના તાર ગણશું.
અમારા સંસારે જીવન ઉજળા થાય અતિશે,
સદા ચાચું વાંચું જગતભરના અંધ સઘળા.

વૈદ્યચંદ્ર ર. જીવ

પુસ્તકાલયો અને આપણે

શ્રીમંત સરકારની ઉદાર રાજ્યનીતિને પ્રતાપે વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિએ આજે જે સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરી છે, તે ગુજરાત તો શું પણ આખા હિન્દુસ્તાનમાં નહિ હોય, એમ આપણે ગૌરવપૂર્વક વિના સંકોચે કહી શકીએ. ગુજરાતમાં અને આસ કરીને વડોદરા રાજ્યમાં સને ૧૯૦૬-૭ માં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનાં બીજા પૃ. મોતીલાલ સા.ના હસ્તે શેષાયાં. અને ૧૯૧૧ માં વડોદરામાં સ્વતંત્ર પુસ્તકાલય ખાતાનો જન્મ થયો, ત્યારથી ધીમે ધીમે વિકાસ પામી એ દાયકા જેટલી મુદત વિતાવી છે. એક યુવાન જીવન જીવવા માટેની સધળી તૈયારીઓ પૂરી કરી જનસમાજમાં અંપલાવે છે, તેમ જ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિએ પોતાનું આજ-પણ પૂરું કરી યુવાનીમાં પ્રવેશ કર્યો છે. અને સાચા યુવક પાસે જે આશા રાખી શકાય, તેવી આશા હવે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના હિમાચલીઓ પાસેથી રાખવી વધારે પડતી ન ગણાય.

પુસ્તકાલયોથી ચતા ફાયદા આજે ગણવાવા બેસીએ તો તે હાંસીપાત્ર જ હશે. એક વિદ્યાર્થી પણ આજ પુસ્તકાલયોના ફાયદા સમજવા શક્તિમાન છે. આપણને કેાઇ પૂછે કે, પુસ્તકાલયો સ્થાપીને વડોદરાની પ્રજાએ કયા વિશેષ ફાયદા પ્રાપ્ત કર્યાં? તો આપણે તો પ્રથમ એ જ જવાબ આપવો રહ્યો કે ભાષા! આ કંઈ વેપારી પેઢી નથી કે તેના સરવાયા ઉપરથી નફો-તોટો વર્ષ દહાડે તારવી શકાય. એનાં પ્રત્યક્ષ ફળ જોવા માટે તો થોડી ધીરજ રાખવી પડે. પ્રજાએ જે મેળવ્યું છે તે એમ તારવીને બતાવી શકાશે નહિ. પણ મેળવ્યું છે ઘણું એ તો ચોક્કસ છે જ. બ્રિટિશ ગુજરાતના ગામડામાં આપણે ન જઈએ તો પણ, આપણું જ એક પુસ્તકાલય વિનાનું ગામડું પુસ્તકાલયવાળા ગામડા સાથે સરખાવવા માટે ત્યાં વસતું પડે અને જોવું પડે, ત્યારે જ ખાતરી થાય. ઉપલક દૃષ્ટિથી જોશો તો પણ ગ્રામ જેડૂતોનાં બાલક-બાલિકાઓ હાથમાં નાનકડાં પુસ્તકો સાથે, સીમાડે ઢોર ચારતાં નજરે પડશે. અને બે-ચારના જૂથમાં એકઠાં મળી એ પુસ્તક વાંચી આનંદ માણતાં તમે જોઈ શકશો. હાલે આપણે લેખકો અને સંશોધકો તૈયાર નહિ કર્યાં હોય, તો પણ એ લેખક-સંશોધકોના સર્જનને આવકારનારા તો તૈયાર કર્યાં જ છે. અને આવતી કાલે આપણે લેખકો અને સંશોધકો પણ જોઈશું.

પુસ્તકાલય એ તો ગ્રામજનતાનું વિચારસ્થાન, વિશ્રામસ્થાન અને સંસ્કારદર્શનનું કેન્દ્રસ્થાન છે, એટલું જ નહિ પણ એક નાનકડું વિદ્યાપીઠ છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું સાચું પરિણામ જોવાનો તો સમય હવે પડ્યો છે. આજ સુધીના કાળ તો તેની બાંધવાવરચાનો હતો. હવે તે યુવાનીમાં પ્રવેશે છે. અને એ યુવાનીમાં કેટલું જોમ છે તે તો હવે જ કહી શકાશે.

પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું જોમ કેટલું છે, તે બતાવી આપવા માટે આપણી પાસે જે મંદસ્તના પ્રશ્નો વિચાર માટે આંત્રી બેઠે છે: એક પ્રશ્ન એ કે જનતાને કેવા સાહિત્ય તરફ દોરવું, અને બીજો એ કે તેને માટે કયા ઉપાયો યોજવા? હમણાં હમણાં આપણી પાસે બાલસાહિત્ય ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં આવ્યું છે. પણ તેટલા પ્રમાણમાં અસાહિત્ય છે ખરું? આપણે તેનો જવાબ હકારમાં આપી શકીશું?

કેાઇ એમ કહેશે કે, અહીં માટે અલગ સાહિત્ય અને અલગ પુસ્તકાલયો કેમ સંભાવે? શું આપણે અને પુરુષોના આત્મા લુદા હશે? જે સાહિત્ય પુરુષ વાંચે તે સાહિત્ય શું અહીં

ન વાંચી શકે ? સ્ત્રી-પુરુષ બન્ને એક જ પુસ્તકાલયમાં કેમ ન બેસે ? શું સ્ત્રીઓને સમાન કોટિમાં ન જ લાવી શકાય ? જરૂર, સ્ત્રી-પુરુષને એક જ કોટિમાં આણવાના આ પ્રયત્નો છે, જે પુરુષો વાંચી શકે તે સ્ત્રીઓ પણ વાંચી જ શકે. જે કોષ્ટ પણ સાહિત્ય વાંચવાની સ્ત્રીઓને મના કરી શકાતી હોય તો તે સાહિત્ય પુરુષને પણ વાંચવાની છૂટ ન જ આપી શકાય. જે સાહિત્યથી સ્ત્રીસ્વભાવ વિપથગામી બનવાનો ભય હોય, જે સાહિત્યથી ચારિત્રની શુદ્ધશુદ્ધિનો ભય હોય તે સાહિત્ય શું પુરુષવર્ગને વાંચવાની છૂટ આપી શકાય ખરી ? એવા સાહિત્યને તો તિલાંજલિ જ અપાય. અને સ્ત્રીપુરુષ બન્નેને માટે સામાન્ય-એક જ કોટિનું સાહિત્ય સંભવી શકે, એમાં જરાએ શક નહિ. પરંતુ સામાન્ય કેળવણી ઉપરાંત ડૉક્ટર અને વકીલના ધંધા માટે તેમને વિશેષ જ્ઞાનની ખાસ ધંધાદારી તાલિમ લેવી પડે છે તેમ સ્ત્રીઓના કેટલાક ખાસ વિષયો છે. સ્ત્રીઓએ પત્ની અને માતા તરીકેની ફરજો બજાવવાની છે-અર્થોત્પાદન એ જેમ પતિનું કર્તવ્ય છે, તેમ અર્થવિનિમય એ પત્નીનું કર્તવ્ય છે. અને તેણે જ બાળ-ઉછેરનું કર્તવ્ય માતાનું છે. એટલે આમ ધંધાદારી વિશેષ જ્ઞાન પૂરતું સ્ત્રીસાહિત્ય અલગ રહેવું જરૂરનું છે અને તે રહેવાનું.

તેવી જ રીતે અલગ પુસ્તકાલયોની જરૂરિયાત પણ સ્વીકારવી જ રહી. કવિ શ્રી. ન્હાનાલાલ કહે છે તેમ, કેટલીક સ્ત્રીઓ જન્મથી જ પ્રૌઢા હોય છે. તેમને કૌમાર્ય હોવું જ નથી. કવિ કહે છે, કે કૌમાર્ય એટલે જીવનનું આંગણું, પરસાળ નહિ. આવી સ્ત્રીઓ જીવનના આંગણામાંથી નહિ, ઓસરીએ પણ નહિ. પરંતુ પરસાળમાં જ હોય છે; એટલે પુરુષો સાથે બળવાનો સ્ત્રીસહજ સંક્રાંતિ આપણા સમાજમાં વધુ આગળ પડતો છે. અને ૭ વર્ષની નિર્દોષ બાલિકાને છોકરા સાથે રમવાની મના કરવા જેવી પરિસ્થિતિ ત્યાં પ્રવર્તી રહી હોય, ત્યાં આપણે તેમને માટે અલગ પુસ્તકાલયો, અલગ વિભાગો અને તેટલુંજ ન બને તો અલગ વખત તો રાખીએ એજ ધ્રુવિ છે. એમાં જરાએ આનાકાની કરાશે નહિ.

આટલું કર્યા છતાં સ્ત્રીઓ જન્મથી પ્રૌઢાઓ છે, તે તો ત્યાં પણ આવતાં સંક્રાંતિઓ અને આ બધું તો કર્યાઓ માટે. પણ ગામડાનું શું ? સ્ત્રીઓ જે પુસ્તકો પાસે ન બળે તો, પુસ્તકોએ સ્ત્રીઓ પાસે પહોંચવું નોંધ્યે. અને એ પહોંચવું કરવાની ફરજ આપણી છે. પેટીઓ દ્વારા, હાથગાદી દ્વારા કે પછી ગમે તે યોગ્ય ઉપાય દ્વારા પુસ્તકો પહોંચાડવાં નોંધ્યે. આજે જેટલા પ્રમાણમાં પુરુષવર્ગ વાંચે છે, તેટલા પ્રમાણમાં સ્ત્રીવર્ગ વાંચતો નથી. જે સ્થિતિ સ્ત્રીવર્ગની છે તેજ ગામડાના ખેડૂતવર્ગની છે. આપણે જેમના પ્રત્યે આજ સુધી બેદરકારી સેવી છે તેમના પ્રત્યેની મુખ્ય ફરજ બજાવવાનો વખત હવે આવી લાગ્યો છે.

આ સૌને વાચનરસ લગાડવાનો એક અને સાચો ઉપાય મને સૂઝે છે અને તે દિવાલ-પત્રોનો છે. દિવાલપત્ર એટલે ભીંત પર કાળો રંગ લગાડીને લખવા લાયક બનાવવું તે. દિવાલપત્રનું વાચન વખત લેવું નથી, તેમ ઘરમાં કોષ્ટ જૂતવાણી સાસુની ટકાર કરાવવું નથી; એ તો રસ્તે જતાં આવતાં પણ વાંચી શકાય છે. મારો અનુભવ છે કે, પાણી ભરનાર પનિયારીઓ માથે પાણી ભરેલા બેડાના બાર સાથે, અને ખેડૂત માથે ધાસના બારાનો બાર વહન કરતો કરતો વાંચે છે-વાંચતો બળે છે. દિવાલપત્રોમાં થોડાક ચાલુ વર્તમાન સમાચાર સાથે કેટલાંક મારા પુસ્તકોમાંથી સૂત્રો કે વાક્યો જે જીવનશુદ્ધિ માટે લાભદાયી હોય, જે જનહિતસાધક હોય તેવાં લખી શકાય. આજે તો પુસ્તકાલય અને આગવર્ગ વચ્ચેનું અંત

ધણું જ વધારે છે. અને આ અંતર ટાળવાનું એકજ સાધન માત્ર દીવાલપત્રોનું છે. અને આમ વાચનનું વ્યસન લાગતાં સૌ કોઈ પુસ્તકાલય તરફ આવવા લલચાયો. માટે ગામે ગામ અને શેરીએ શેરીએ આવાં દિવાલપત્રો ઊભાં કરવાની અગત્ય ધણી વધારે છે. અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના ભેખધારીઓ આનો ઝીણવટથી વિચાર કરે એવી વિમુક્તિ છે. આપણે આની અગત્ય હજી પિછાની નથી, એમ કહેવું ખાસ ખોટું તો નથી જ.

ધેર બેઠાં પુસ્તકો પહોંચાડવામાં અને પુસ્તકાલયમાં આવનાર વાચકોને પુસ્તકો આપવામાં પણ અંથપાલોની જવાબદારી મોટી છે. અને એ બે સમજવામાં ન આવે તો તેઓ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના પ્રેરક મટી ધાતક નીવડે. અને એ જવાબદારી તે એ છે કે, વાચકની યોગ્યતા પ્રમાણેનું તેના હાથમાં પુસ્તક મુકાવું બેઠ્યે. અંથપાલને પોતાના પુસ્તકાલયના દરેક પુસ્તકનો પરિચય હોવો જરૂરનો છે. અને તેમ યાચ તો જ તે પુસ્તકની યોગ્યતાવ્યતા વિચારી શકે. વાચક કે અંથપાલ પૂંકા પરથી, સુંદર છપાઈથી કે માત્ર નામ પરથી જ બે પુસ્તકની પસંદગી કરશે તો જરૂર તે છેતરાશે. નવા સવા વાચકને એની માહિતી હોતી નથી, જે કોષક વાર જ વાંચે છે એવો વાચક પહેલવહેલો જ પુસ્તકાલયમાં આવે અને ચંદ્રકાન્ત જેવું પુસ્તક વાંચવા લાઇ જાય તો ફરીવાર તે પુસ્તક લેવા નહિ આવે. માટે તેઓને તો અંથપાલે દોરવવાની જરૂર છે. અને ઉપરાંત અયોગ્ય સાહિત્ય હાથમાં ન આવી જાય તે પણ બેઠું પડશે. આ બાબતનો તો સખત ચોક્ષીપહેરો રહેવો બેઠ્યે. આપણા અંથપાલે આ બાબતની કેટલી ફરજ અદા કરી શકે છે તે પણ વિચારણીય છે. આપણે પુસ્તકાલયનો તમામ કારોબારી બોલે તેમને શિર નાખી દીધો છે. તે બે હળવો બનાવવામાં આવે તોજ તેઓ પુસ્તકમાંની વસ્તુ વિચારવાને વખત મેળવી શકશે. અને તેઓને વાચકને દોરવી શકે તેવી શક્તિ મેળવવાની તક આપવી બેઠ્યે, એમ હું માનું છું.

મેં આગળ કહ્યું તેમ આપણે ગામડાં અને ઝીંઝી પ્રત્યે બેદરકારી સેવી છે. અંથપાલે માટે શું કરી શકાય તે આપણે વિચાર્યું. ન્યાં પુસ્તકાલય અને પુસ્તકો છે ત્યાંનો આપણે વિચાર કર્યો. પણ ન્યાં પુસ્તકો નથી વાંચ્યાં છે અને આજે ભરીદાય છે તેમનું શું ? તેમને માટે આપણે વિચાર કર્યો છે ? આપણાં પુસ્તકાલયોને મુખ્ય મદદ સરકાર અને પ્રાંત પંચાયતોની છે. પ્રાંત પંચાયતો જે કાળોનો વહીવટ કરે છે, તે કાળો મોટે ભાગે ગામડાની પ્રજાનો છે, કસબાની પ્રજાનો નહિ. ત્યારે સરકાર આપે છે કેમ ? સરકાર આપે છે એટલા માટે કે કસબાઓ અને ગામડાનાં મોટાં પુસ્તકાલયો પોતાની આજીવનશ્રુતિ આપેલાં ગામડાંમાં પણ તે પેટીઓ દ્વારા પુસ્તકો પહોંચતાં કરે. અને પુસ્તકાલય વિનાના ગામે વાંચનાં પુસ્તકોવાળા ગામે એ ખૂબ ખૂબ પુસ્તકો મોકલી વંચાવે. છતાં વિચારો કે કેટલાં

સાચા-ખોટાનો ખ્યાલ

દુનિયા જ્યારે વીજળીને વેગે આગળ વધે છે ત્યારે આપણે ત્યાં તો યોગેયોગે પુસ્તકાલયો હોવાં બેઠ્યે અને દરેકે તે વાંચવાં બેઠ્યે ધાર્મિક પુસ્તકો સાથે સ્વદેશાભિમાન ભરત કરે એવા પ્રકારનાં પુસ્તકો પણ તેમાં વસાવવાં બેઠ્યે. બગરોડો ખોરાક બેટલું ચરીરને નુકસાન પહોંચાડે છે એટલું નુકસાન નબળાં પુસ્તકો મગજને કરે છે.

વિકારની ભાવનાનાં પુસ્તકો વાંચીએ અથવા તો જે છાપાં ભૂદી વસ્તુઓ છાપતાં હોય એ વાંચીએ એનાથી પણ નુકસાન થાય છે. સાચાં કે ખોટાં છાપાં ક્યાં છે તે પણ આપણને સમજતાં આવડતું બેઠ્યે.

—સરદાર વલ્લભભાઈ.

કર્યા પુસ્તકાલયો આવી ફરજો બળવે છે ? પુસ્તકાલયો વિનાનાં ગામોનો ફાળો પણ પ્રાંત પંચાયતના ફાળામાં છે. એટલે દરેક પુસ્તકાલય ઉપર તેનું જાણુ છે. અને એ જાણુ અદા કરવાની ફરજ દરેક પુસ્તકાલયની છે, જ્યારે કર્યા પુસ્તકાલયોની તો બેવડી છે. - પુસ્તકાલય ખાતાએ આવું જાણુ અદા કરવા જે પુસ્તકાલયો ચૂકશે તેમની મદદ બંધ વા ઓછી કરવા વખતોવખત ચેતવણી આપી છે. છતાંએ હજુ ઘણાં પુસ્તકાલયોએ ધણું કરવાનું બાકીમાં હશે. આપણે આશા રાખીએ કે આજ સુધીનું ચઢેલું જાણુ હવે તેઓ જલદી જ અદા કરે.

પુસ્તકાલય ખાતાએ હમણાં સહકારી ધોરણે પુસ્તકો ખરીદવાની યોજના તમારી સમક્ષ મૂકી છે. આ યોજના તમામ કર્યા પુસ્તકાલયો અપનાવે તો ઉપર કહ્યા પ્રમાણેનું તેમનું ચઢેલું જાણુ અદા કરવાની એક સુંદર તક હાથ આવે એમ છે. કર્યા પુસ્તકાલયોનો સહકાર નહિ હોય તો આ યોજના ધારવા જેટલી ફળદાયી નહિ નિવડે; કારણ કે પુસ્તકોનો ઠીક ઠીક સંગ્રહ તેમની પાસે છે. ગામડાનાં પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ઓછાં હોવાના કારણે પુસ્તકો બહાર ફરતાં કરવા હરકત આવશે. આપણે આશા રાખીએ કે કર્યા પુસ્તકાલયોના વહીવટકર્તાઓ તેના જલદી જ અમલ કરશે.

અંતમાં એ જ વિનંતિ કરવાની કે ઉપર નિર્દેશ કરેલી બાબતો પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના હિમાયતીઓ વિચારે. અને યથાશક્તિ ફરજ અદા કરશે તો આ લખેલા લખાણનો હેતુ સાર્થક થયો માનીશ.*

નાનજીભાઈ જે. પટેલ

— ❦ —

જ્ઞાનવાટિકા

જ્ઞાન તણી વાડીનાં ફુલકાં,
 જીવનને સુવાસિત કરતાં;
 મંદ મંદ શીતળતા અર્પી,
 તાપ ત્રિવિધના હરતાં;
 જીવનસૌરભ પુલકિત થાતાં,
 હૃદય પ્રકુલ જનાવે;
 મનગમતાં ચૂંટીને સૂંઘતાં
 જીવન રસ ઉભરાવે;
 રંગબેરંગી હૃદય રીઝાવે,
 પ્રસરે જીવન પાંખે.
 રામ રામ શક્તિ ભક્તિને,
 અમિ ઉભરાવે આંખે.
 દ્વૈયંચન્દ્ર ૨. જુદ

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

ઉમણાંજી મરણ પામેલા કેનેડાના મવનર-જનરલ લૉડ ટવીડસમર જેટલી મનુષ્યની અનેકવિધ પ્રવૃત્તિમાં ભાગ્યેજ કોઈ મનુષ્યે ખ્યાતિ મેળવી હતી. રાજનીતિમાં તરીકે તે મહાન હતા; પરંતુ નવલકથા તથા જીવનચરિત્ર લેખક તરીકે તે વધારે મહાન હતા. લોકો તો તેમને લેખક 'જૉહાન બુકેનન' તરીકે ઓળખે છે. ગ્વારગો અને ઑકસફડમાં કેળવણી લઇને તેમણે પહેલા વર્ગમાં માનસહિત ડીગ્રી મેળવી હતી અને સ્ટેન્હોપ તથા ન્યુડીગેટ પારિતોષિક મેળવ્યાં હતાં. બેરિસ્ટર થઇને તથા રાજવહીવટની દક્ષિણ આફ્રિકામાં તાલીમ લઇને તે પ્રસિદ્ધ પ્રધાનકો ટોમસ નેલ્સનની કંપનીમાં જોડાયા. અહીંયાં લેખક તરીકેની તેની શક્તિનો વિકાસ થવાની વિશાળ તક મળી. ગત વિશ્વયુદ્ધ દરમિયાન તેમણે પોતાની ખૂબ લોકપ્રિય અદ્ભુત કથાઓ લખી. 'વિશ્વયુદ્ધ'ના તેમના ઇતિહાસે તેમને જગતભરમાં પ્રસિદ્ધ કર્યાં. તેમની સાહિત્યવિષયક પ્રવૃત્તિ માટે ગ્લાસગો, સેન્ટ એન્ડ્રુઝ એડિન્બર્ગ, લાર્વડ, ચેલ અને ઑકસફડનાં વિશ્વવિદ્યાલયોએ તેમને એલ. એલ. ડી. તથા ડી. સી. એલ. ની માનદ પદવી આપી હતી.

x

x

x

અત્યારે જર્મનીમાં કલ્પિત કથાનાં બે પુસ્તકોની ખૂબ માગ છે: (૧) 'ગોન વિથ ધી લિન્ડ' અને (૨) 'સીટાડલ'

x

x

x

ચીનની લગાઇ સંબંધી એશિયી હિનોએ લખેલ જાપાનીઝ નવલકથા 'વૉર એન્ડ સોલજર' (લગાઈ અને સૈનિક)નું અંગ્રેજી ભાષાંતર હમણાજ પ્રગટ થયું છે. જાપાનમાં તેની ત્રીસ લાખથી વધારે નકલો ખપી ગઇ છે. જર્મન અને ઝેક ભાષામાં પણ તેનાં ભાષાંતર થાય છે. જાપાનના લશ્કરના સાર્જન્ટ 'કેસુનોરી તમાઇ'નું તખ્તખુસ 'એસીયીહિનો' છે. સાર્જન્ટ પ્રસિદ્ધ સૈનિક તથા લેખક છે. જાપાનનું મહાન સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક 'એક્ટગાવા' તેમને મળ્યું છે.

x

x

x

સર રોનલ્ડ રોસ પૂર્વના રાજકારણ પર પ્રભાવભૂત ગણાય છે. તેમના આત્મવૃત્તાંત 'ઓરીએન્ટેશન્સ' (Orientations) નું ફ્રેંચ તથા અંગ્રેજીક ભાષામાં ભાષાંતર થાય છે. દિશ્ન ભાષામાં તો તે પ્રગટ થઇ ચૂક્યું છે. સર રોનલ્ડ અત્યારે આઠુ યુદ્ધનો ઇતિહાસ લખી રહ્યા છે.

x

x

x

ઇટલિયી મળતાં વર્તમાનપત્રોના અખર પરથી જણાય છે કે ફેસિસ્ટ પક્ષે પ્રતિજ્ઞા મૂકેલ પુસ્તકોની હેન્દી યાદીના આગ્યા ફિરિટ તથા એડગર વોલેસની ડિટેક્ટિવ કથાઓનો સમાવેશ થાય છે.

x

x

x

ઇલામી નવલકથા 'નો આર્મ્સ, નો આર્મર' (No Arms, No Armour)

ના લેખક મેજર રામટ હેન્રિક્સે અત્યારે ઈંગ્લેંડમાં કોઈક સ્થળે છે તે-ખાનગી રીતે કહે છે કે 'લડાઈની શરૂઆતથી અત્યાર સુધીમાં મારી પાસે લખાણની એટલી સામગ્રી ભેગી થઈ છે કે તેનાથી હું હાસ્યરસથી ભરપૂર ત્રણ વેધારે નવલકથા લખી શકીશ.'

x

x

x

પિએટ્રો ડી ડોનેટોની પ્રચંડ નવલકથા 'કાઈસ્ટ ઇન કોન્ક્રીટ 'નુ' શરૂઆતનું પ્રકરણ 'એસ્કવાયર 'માં ટૂંકી વાર્તા તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યું હતું. અગાઉ કોઈ નવલિકાએ વાચકોનાં મન તેટલાં આકર્ષ્યાં નહોતાં. તરત જ તેનું રેડિયો પર નાટક ભજવવામાં આવ્યું હતું અને ઓષ્ટ્રિયાની '૧૯૩૮ની શ્રેષ્ઠ નવલિકાઓ 'માં તેનું સુનમુદ્રણ થયું. ત્યારે પ્રકાશકોનું ધ્યાન તેના પર જઈ ગયું, અને વાર્તા ચાલુ રાખવાની સુવાન કડિયાને ઉપરાઉપરી વિનંતિ કરવામાં આવી. તેથી ડી ડોનેટોએ પોતાના લેખોને એક બાણ મૂકી લખવાનું ચાલુ રાખ્યું ને લગભગ એક જ દિવસમાં પ્રખ્યાત થઈ ગયો.

x

x

x

સેનિકોને ભેટ તરીકે કાવ્યનાં પુસ્તકો આપવાનું ગઈ લડાઈમાં પરાક્રમ્યો પહેલ્યું હતું. લંડનના એક પુસ્તકવિકેતાના કહેવા પ્રમાણે ગયા વિશ્વયુદ્ધમાં એવો વખત હતો કે ત્યારે તે એકલો ફરેશન એમર ખયામની એક હજાર નકલ વેચતો હતો.

x

x

x

ગદાન ફ્રેન્ચ બવિષ્યવેતા માઇકલ નોર્ટ્રેડેમસ, ચારસો વર્ષ પહેલાં થઈ ગયો. તેણે આવતા પાંચ શેકાની આગાહીનું એક પ્રસિદ્ધ પુસ્તક લખ્યું છે. તેમાં તેણે જણાવ્યું છે કે, યુરોપના મહાયુદ્ધનો ૧૯૪૪માં અંત આવશે અને તેમાં હિટલર તથા ફ્રાન્સ વિજયી થશે.

છાંદાલાલ મોનસિંગ કામદાર

— 'અંધાલય' ના પૂજારીઓ પોતાના જીવનમાં સર્વેંશ સાક્ષ્યતા પ્રાપ્ત કરે છે.

— 'અંધાલય' એ એક લોહયુગ છે.

— 'અંધાલય પ્રેમીઓ' જીવનપર્યંત અંધ ઉપાસક રહે છે.

— 'અંધાલય' એ જીવનલતાનું પોષક તરવ છે.

— 'અંધાલય' એ શ્રી સરસ્વતી દેવીનું પરમ ધામ છે.

— 'અંધાલય' એ ભારતી માતાએ પોતાનાં બાળકોને આપેલો અખૂટ જ્ઞાનનો ભંડાર છે.

— 'અંધાલય' નિર્ભય હોવા છતાં ચેતનદાયી હોઈ સજીવ ગણાય છે.

— 'અંધાલય' એ એક સાર્વજનિક સંસ્થા હોઈ કોઈ પણ જાતનો લેહભાવ રાખતું નથી.

— સર્વ કોઈ નીચ કે ઉચ, ગરીબ કે તવંગર, શાળ કે રંગ-ઢરેક તેનો લાભ લઈ શકે છે.

વાચનાલયમાં આવતી વિવિધ વ્યક્તિઓ

જાહેર વાચનાલય એટલે વિવિધ વિગતો અને રાષ્ટ્રીય તેમ જ આંતરરાષ્ટ્રીય સમાચારો મેળવવાનું સ્થાન. આ સ્થાન સાધારણ રીતે વિશાળ, પ્રકાશમય, હવાવાળું અને ગામની મધ્યમાં હોવું જોઈએ. વર્તમાન યુગમાં પ્રત્યેક ગામની અંદર, જાહેર વાચનાલય, એ ગામની આવશ્યક જરૂરિયાતોમાંની એક ખાસ જરૂરિયાત છે. ગામને પાદર તળાવ કે ફૂવા ઓવારાની જેટલી જરૂર છે તેટલી જ આજે છાપખાનાના અને જાહેરાતના યુગમાં વાચનાલયની જરૂરીયાત ગણાય.

જાહેર વાચનાલયમાં અનેક જાતનાં ઉપયોગી, રસમય અને વિવિધ વિષયનાં સામગ્રિકો તથા દૈનિક છાપાઓ આવતાં હોય છે; વાંચવા માટે પણ સાધારણ રીતે સારી સગવડનાં પુરથી ટેબલ વગેરે સાદિત્યો હોય છે. વાચનાલયમાં જઈને દુનિયાભરના હરહંમેશના તાજા સમાચારો મેળવી શકાય છે; પત્રકારિત્વનાં વિવિધ આદિલનો જાણી શકાય છે; તેમજ જગતની પ્રગતિ સાથે જગતના બનતા બનાવોને જાણીને, સમજીને તેની સાથે પગલાં પાડી શકાય છે.

જાહેર વાચનાલયનો આવો અમૂલ્ય લાભ ઉઠાવી શકાય છે, પણ આ વાચનાલયમાં આવતા લોકો તેનો અમૂલ્ય લાભ ખરેખર ઉઠાવતા હોય એ વાત શંકારપદ છે. વાચનાલયની અંદર સમાચારો વાંચવાને માટે ઘણા થોડા લોકો આવે છે, ઘણા ખરા લોકો કંઈ જુદા જ હેતુથી વાચનાલયમાં જતા હોય છે. તેમનો હેતુ જાહેર કે સામાજિક નથી હોતો, પણ વ્યક્તિગત જ હોય છે અને એ હેતુને પાર પાડવા જતાં તે લોકો જાહેર વાચનાલયને તેમજ જનતાને કેટલું નુકસાન કરે છે તે વિચારવાની તેમને દરકાર નથી હોતી.

વાચનાલયની અંદર આવી તેનો દુરુપયોગ કરતી, જુદી જુદી વ્યક્તિઓનું હવે આપણે નિષ્પણુ અને દર્શન કરીએ.

આપણી પ્રજાના મોટા ભાગને જાહેરજીવનનું કે સમાજજીવનનું ભાન નથી હોતું. સમાજજીવનની જોખમદારીઓનો તો ખ્યાલ પણ થાનો હોય ? પ્રથમ તો, અમુક વર્ગ એવો છે કે જે જાહેર વાચનાલયને માત્ર જાહેર સંસ્થા કે જાહેર મિલકત સમજી, તેનો ઉપયોગ કરવાનો પોતાનો અધિકાર છે માટે તેને પોતાનું જ માની આવે છે. વાચનાલયની અંદર આવી તે, સામગ્રિકો અને છાપાઓથી પથરાઈ ગયેલા વિશાળ ટેબલ સમક્ષ એક પુરથીમાં ગોઠવાય છે અને એક રાત્રી પાછો પણ ખર્ચ કયાં દિના એ બધાં છાપાઓ અને ચોપાનિયાં પોતાની દફતરનાં છે એવો બ્યર્થ ધમંડ સેવે છે. પછી તે એવો દેખાવ કરશે કે જાણે સારાં જગતના જ્ઞાનનું દોહન કરવા ન બેસી ગયા હોય ! છાપું દાયમાં લે છે અને તેનાં પાનાંઓમાં પોતાનું વિરલ બેજું સમગ્ર ચિત્તે જાણે કે પરાવતો ન હોય તેવી રીતે મુખારવિંદ અંદર લપેટી દે છે. ઘણી જ ચતુરાઈથી તે છાપાનાં પાનાંઓમાંથી આસપાસ નજર ફેરવી અન્ય લોકોની પ્રવૃત્તિને જુએ છે. ન્યારે કાંઈનું ધ્યાન તેના તરફ નથી હોતું અને બધા વાંચવામાં મગ્ન થયા હોય છે કે તુરંત જ તે અસાધારણ ઝડપથી છાપાને સંકેલી, ટોટની અંદર ગોઠવી પલાયન થાય છે. ઘણી વખત તો દરવાજેથી કાંઈની છતી કે સાવકલ પણ લઈ પોતાની જાતને સમૃદ્ધ બનાવતો જાહેર રસ્તા ઉપર અદકાર અને ધમંડથી વિચરે છે. આ બિરાદર જાહેર સંસ્થાને પોતાની જ માની, કંઈ પણ ખર્ચ કયાં દિના વસ્તુઓ પ્રાપ્ત કરવામાં સંતોષ લે છે !

બીજા પ્રકારના માણસો પહેલા જેટલો મહત્વાકાંક્ષી નહિ પણ વિશેષ કાબેલ છે. તેનો હેતુ આપું છાયું કે માસિક ચોરી જવાનો નથી હોતો, પણ તેમાંથી માત્ર પોતાને ઉપયોગી જેટલો જ ભાગ કે સારો લેખ ઉઠાવી જવાની દાનત હોય છે. છાપાંઓ અને સામયિકોની શબ્દક્રિયા અને દેહછેદનની કળામાં તેણે અસાધારણ નિપુણતા પ્રાપ્ત કરેલી હોય છે. મુંદર ચિત્રો, ફોટાઓ, વિવિધ પ્રકારની હરીશ્વરોનાં કુપનો, જેટની વસ્તુઓનાં તથા મદત દવાઓનાં કુપનો, વગેરે વગેરે તેનાં શિકારસ્થાનો હોય છે. પોતાને પસંદ પડેલ વસ્તુ ઉપર, પોતાનાં અંગ્રેક શસ્ત્ર (કાતર) થી તે વાદકાપ કરવા બેસી જાય છે. તેની ચાલાકી અને ચપળતા અદ્વત્તનીય હોય છે. જેટલા માણસોના સમુદાયમાં તે પોતાનું કાર્ય એટલી હિંમતથી અને ત્વરાથી કરે છે કે નથી તો કોઈ તેને પકડી શકતું કે નથી કોઈ તેની કાપકૂપની પ્રવૃત્તિના અવાજને સાંભળી શકતું. તે ખરેખર કલોકાર છે. અદ્યમ ઉત્સાહથી અને નિરવધિ પ્રેરણાથી તે પોતાનું કાર્ય સાધે જાય છે. વાંચનાલય છોડીને તે જાય છે, પણ તેનું વિરલ વ્યક્તિત્વ તો ત્યાં સદાને માટે છાપાંઓનાં અને માસિકોનાં પાનાંઓમાં ફાતરાયેલાં બાકાંઓ અને કાણાંઓમાં મોજૂદ હોય છે.

ત્રીજા પ્રકારના માણસો જંગલના વાઘની માફક વાંચનાલયમાં હંમેશાં ગર્જન કરતો પ્રવેશે છે. ઉપરથી ચાંત દેખાતી મુખમુદ્રા નીચે જાણે કે ભયાનક જવાળામુખી ન ધબધબતો હોય તેવી રીતે તેના સાથી સાથે ચર્ચામાં બેસે છે.

“ હીટલર માટે આપનો શો અભિપ્રાય છે ? ” તે તેના સાથીને પૂછે છે.

“ મેં કંઈ નિશ્ચિત અભિપ્રાય હીટલર માટે હજી આપ્યો નથી. ” નમ્રતાથી તેનો સાથી જવાબ આપે છે.

“ પણ તમે તેને ખરેખર કેવો ધારો છો ? આર્ય કે અનાર્ય ? ”

“ ખેર, તે કહેવું કઠિન છે, પણ મને તો તે બાબતમાં કશી ખબર જ નથી. ”

“ તે તો ધણું જ ખરાબ. તમારે જાણવું જ નોંધ્યું, વિચારવું જ નોંધ્યું... ખાસ વિચારવું નોંધ્યું કે તે કણુ છે ? ”

“ હં... અ... જે તેની રીતભાત છે. તેના ઉપરથી તો..... ”

“ રીતભાત ગદ્ય જહન્નમમાં. તે છે કણુ આર્ય કે અનાર્ય ? ”

“ અનાર્ય. ”

“ ધિક્કાર છે તમારી જાતને. ”

“ મને લાગે છે કે તમે કંઈ વધારે પડતું બોલો છો. જરા તમારી જાતને કાળુમાં રાખો... તો... ”

“ શું ? તમે શું કહેવા મગિા છો ? ”

આ પ્રમાણે વાત આગળ વધતાં જખરદરત વાગ્યુંદ શરૂ થાય છે, અને ધણીવાર તો વાગ્યુંદ હરતયુદ્ધ સુધી આગળ વધે છે. સાધારણ રીતે તકરાર વાચનાલયનો નિયામક આવે છે ત્યારે અટકે છે અને વાંચનાલયના ધૂરકતા વાઘો કોઈ અન્ય પગે પાછા આવવા માટે ત્યારે તો ચલતી પકડે છે.

ધમાલિયાઓના પ્રકાર ઉપરાંત એક વર્ગ એવો પણ છે કે જેઓને ઘોંઘાટ ખાસ પ્રિય હોય છે અને તે જ્યાં જાય ત્યાં ઘોંઘાટ અને અવાજ ઉત્પન્ન કરે છે. વાંચનાલયની અંદર

આવતા આવા ઘોંઘાટપ્રિય લોકો મુખ્યત્વે એ કારણથી અવાજ ઉત્પન્ન કરે છે: એક તો, અવાજ કરવાની ટેર તેના જીવન સાથે એવી ઝોતઝોત થઈ ગયેલ હોય છે અને તેને ઘોંઘાટ એટલો બધો પ્રિય છે કે તેને અવાજ કર્યા વિના ચાલતું જ નથી. બીજું, તે પોતે વાંચનાલયના ફર્નિચરની વ્યવસ્થિત ગોઠવણની પરવા કર્યા વિના મનસ્વીપણે ખુરશીઓને ગમે ત્યાં રૂંધલાવે છે, ઢસડે છે, પછાડે છે, અડાળે છે, માસિકોને પણ ટેબલ ઉપર જોડેલી અડાળોને મૂકે વગેરે વગેરે તેનું સારું એ હલનચલન અને વર્તન અવાજ અને ઘોંઘાટ વધારનારું જ હોય છે.

વાંચનાલયના નમૂનાઓના છેલ્લો પ્રકાર સર્વથી નિરાળો અને કંઈક જુદો જ લાગે પાડતો છે. ઉપર જોઈ ગયેલ હેતુઓમાંના એક પણ હેતુ તેને વાંચનાલયમાં નથી. તેને મન વાંચનાલય વાંચવાનું રચાન નથી પણ આરામગાહ છે, વિશ્રાન્તિસ્થાન છે. તેના મુખ્ય હેતુ માત્ર ત્યાં બેસવાનો જ હોય છે. તે વાંચનાલયમાં આવે છે, એક શાન્ત ખૂણામાં ખુરશી લઈ બિરાજે છે. માત્ર બેસવા સિવાય તેને કંઈ પણ કરવાનું નથી હોતું. આસપાસ કે ઉપર નીચે જોયાં વિના તે જડની માફક બેસી રહે છે, વખતની તેને કિંમત નથી. તે અનિયત કાળ સુધી બેસી રહે છે અને ઘણી વખત તો ઊંઘવા મારે છે. કેટલાંએ છાપાઓ અને ચોપાનિયાં આવે છે અને જાય છે, કેટલાંએ માણસો આવે છે અને જાય છે, તેની તેને કંઈ પડી નથી, તે તો માત્ર પોતાની નિરવધિ શાન્તિમાં બેઠો રહે છે.

વાચન, અભ્યાસ, વિદ્વત્તા, પ્રગતિ એ દુનિયાભરનાં તમામ વાંચનાલયના સુંદર આદર્શો હોય છે, પણ જેમ પ્રત્યેક આદર્શ દુઃસાધ્ય હોય છે, તેમ વાંચનાલયને માટે પણ આ આદર્શો માત્ર આકાશકુસુમવત જ હોય છે. એ આદર્શોની પર્યાપ્તિમાં ઉપરની વ્યક્તિઓ દિમાલય સમા અવરોધો છે. ઉપર બતાવેલ વ્યક્તિઓમાં વાચકને કંઈક વધારે પડતું કે શોભાદ્યુક્ત વર્ણન જેવું ક્ષાગ્રતું હોય તો અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે એક જ દિવસ માટે વાંચનાલયનું સંક્રમ નિરીક્ષણ કરી જુઓ અને તમને અમારા કથનની જરૂર ખાતરી થશે.

મહેનકુમાર મહુમદાર

નર્મદાશંકર વ્યાસ

શ્રી લ. ના. પુ. વાલમમાં સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનની છબીનું અનાવરણ.

વાલમમાં દવાખાનાના ઉદ્ઘાટન મંડપમાં ગઈ તા. ૨૫ મીએ રાત્રે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પ્રાણ સમા સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનની છબીના અનાવરણ સમારંભ પુસ્તકાલય ખાતાના ગદ્દનીય અધ્યક્ષપદ શ્રી. ઉમેદલાલ પટેલના પ્રમુખપણાનીએ યયો હતો. સાથે શ્રી. વલ્લભભાઈ પણ આવેલા હતા. મંત્રીનું નિવેદન વંચાયા બાદ રા. પોપટલાલભાઈની વિનંતિથી શ્રી. ઉમેદલાલએ સ્વ. પૂજ્ય મોતીલાલની છબી ખુલ્લી મૂકતાં આવા મૂક સેવકના પગલે ચાલી જનતામાં ચાલપ્રચારની સેવા કરવા વિનંતિ કરી હતી. રા. વલ્લભભાઈએ સ્વર્ગસ્થની નીકર મક્કમ સુધારક તરીકે પ્રશંસા કરી જળ્યાબ્ધ કે તેમને અજાનતા ટાળવા માટે ધન્ય હતી તેટલાજ સામાજિક કુરિવાજો, ખોટા ખર્ચો વગેરેનો નાશ કરવા પ્રચારશીલ રહેતા હતા. તે કાર્ય પાર પાડવા તેમના પ્રયત્નોની ફરજ છે. રા. લાલજીભાઈ અને પા. ઉમેદલાલ વગેરેએ પોતપોતાના સંદેશ સંલગ્નતા હતા. છેવટે ઉપસંહાર પછી આભાર તથા ફૂલદાર થઈ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પ્રકાશકોને કેટલીક સૂચના

૧ કેટલાંક પુસ્તકો ઉપર ચિત્ર તેમજ પુસ્તકના નામનો બ્લૉક બનાવી તે છાપવામાં આવે છે. આ નામ જો કે ગુજરાતી લિપિમાં હોય છે છતાં પણ પુસ્તકોના પૂંઠા ઉપરની તેમાંનાં કેટલાંકનો મરોડ એવો હોય છે કે સાધારણ લાલેદો માણસ હકીકત વિરે તે એકદમ નામ ઉકેલી શકે નહિ. તેના ઉપર લેખકનું નામ, પ્રકાશક, પુસ્તકની આવૃત્તિ, સાલ તેમ જ પુસ્તકની કિંમત દરેક

પુસ્તક ઉપર એકસરખા અને એકજ ઠરાવેલી જગાએ છાપેલા હોતા નથી, જેથી પુસ્તકલેખ- માં કામ કરનાર અને પુસ્તકો વાંચનારને આ વસ્તુઓ એક જ ઠેકાણેથી સહેલાઈથી મળી શકતી નથી.

ઉપર જણાવેલી વસ્તુઓ દરેક પુસ્તકો ઉપર ક્યાં અને કેવી રીતથી છાપવી તેનું એક- સરખું ધોરણ ઠરાવાય તો ઠીક, તેમજ પુસ્તકના નામના અક્ષરો સીધા અને સાદા મરોડવાળા રાખવા જોઈએ.

તે જ પ્રમાણે માસિક ઉપરના પૂંઠા ઉપર જ માસિકનું નામ, સાલ-વર્ષ, અંક, મંત્રી, ગદરયાન એ હકીકત છાપાવી જોઈએ.

૨ કેટલાંક પુસ્તકો ઉપર જેકેટ ચઢાવવામાં આવે છે અને જેકેટની ફેશન વધારેલી પુસ્તકોની કિંમત હોવાથી તેનો ખર્ચ પુસ્તકની કિંમત ઉપર ચડાવી દેવામાં આવે છે. આ જેકેટ કાર્ડ વધુ ઉપયોગી હોતાં નથી.

કેટલાંક પુસ્તકોમાં રહી કાગળ વાપરે છે, કેટલાંક જડા અને હલકા તથા વધારે કઠ ટાવા તેવા કાગળો વાપરે છે. તેમ જ તેની કિંમતનું પણ એકસરખું ધોરણ હોવું નથી. ટલાક ૩૨ પાનની ચોપડીના ૦-૨-૦ રાખે તો બીજા વળી ૦-૩-૦ કે ૦-૪-૦ રાખે છે.

પુસ્તકની બાંધણી તરફ પણ બહુ લક્ષ આપવામાં આવતું નથી. મારા અભિપ્રાય મુજબ ત દરેક પુસ્તકનું પાકું બંધામણ હોવું જોઈએ, જેથી તે પુસ્તક લાંબા વખત સુધી કામ આપે, વધારે પૃષ્ઠવાળા પુસ્તકો ૨૦૦-૩૦૦ પૃષ્ઠવાળા વોલ્યુમમાં બાંધવાં જોઈએ.

પુસ્તક વાંચ્યા પછી નિશાની રાખવા માટેની દોરી તમામ પુસ્તકોમાં હોવી જોઈએ.

એ માટે જેકેટની ફેશન ફર કરવી જોઈએ. સારા અને ટકાઉ કાગળો વપરાવા જોઈએ,

પુસ્તકોનું પાકું બંધામણ યવું જોઈએ, મોટા પુસ્તકોના ૨૦૦ કે ૩૦૦ પાનનાં વોલ્યુમ બાંધવાં જોઈએ, અને પૃષ્ઠસંખ્યાના પ્રમાણમાં દરેકને થોડી કિંમતે સારું-સરખું અને ટકાઉ વાંચન મળે તે પ્રમાણે પુસ્તકની કિંમત રહેવી જોઈએ.

૦

૩ દૈનિક, અઠવાડીક વર્તમાનપત્રો તેમ જ બીજા સામયિકો અને માસિકોએ તેમના બેટ અંક મોકલવાના ખર્ચ સાથે જ તેમનું લવાજમ પહેલેથી નક્કી કરવું જોઈએ. પાછળથી બેટઅંક મેળવવા માટે અમુક રકમ મોકલેા એવું જણાવવામાં આવે છે; એટલે તે વખતે તે રકમ તથા તે રકમ મોકલવાનું ટપાલખર્ચ એ પુસ્તકલેખને વધારામાં ભોગવવાનું હોય છે. કેટલીક વખત એ રકમો ગેરવધે પણ પડી જાય છે. અને તેથી તેવા બેટઅંકોનો લાભ ધણાં પુસ્તકલેખોને મળતો નથી, જેથી દરેક પત્રો, અઠવાડીકો કે માસિકોએ તેમના ખાસ અંક, બેટ અંક વગેરે મોકલવાના ખર્ચ સાથે જ લવાજમો પહેલેથી જ નક્કી કરી દેવાં જોઈએ.

દૃષ્ટાંત મો. પરીખ

પુસ્તકાલય પર્વણી

[આપણા રાજ્યના ચારે પ્રાંતોમાં ગઈ વા. ૧૩-૨-૪૦ ના રીજ " પુસ્તકાલય પર્વણીદિન " ઉજવાયો હતો. એ ઉજવણીના જે હેવાલો અમારા વરફે આવ્યા છે તેનો સંક્ષિપ્ત સાર આ નીચે આપ્યો છે.]

વરણાસી તા. વડોદરા—સવારે આઠ વાગે વિદ્યાર્થી આશ્રમથી વિદ્યાર્થીઓનું શરૂઆતી ગાતું સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. તે પછીના શનિવારે શ્રી સેવાસમાજ એ. વી. સ્કૂલમાં વિદ્યાર્થીઓની જાહેર સભા અંગ્રેજી શાળાના હેડમાસ્ટર શ્રી. ધોડાના પ્રમુખપદે મળી હતી, જે વખતે પ્રાસંગિક વિવેચન અને પુસ્તકાલયપર્વણીનો હેતુ, વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ તેમ જ પુસ્તકાલયથી થતા લાભો જણાવાયા હતા.

કોસિંદ્રા તા. સંખેડા—શ્રીમંત મહારાજ સાહેબના તેમ જ અન્ય વિદ્વાનોના ફેરલાઓ સાથે સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. સાંજે નાગરિકોની સભામાં બાળકોની પ્રાર્થના, સંવાદો, ગરબા વગેરેનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. જે પ્રસંગે મંથપાલ શ્રી. બાલકૃષ્ણે આગેવાનમાં પુસ્તકાલયનું સ્થાન પર વિવેચન કર્યું હતું.

કંઠારી તા. કંરજી—પુસ્તકાલયના કમ્પાઉન્ડને સ્વચ્છ કરાવી મકાનને આસો-પાલવથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. બાળકોને બાલસાહિત્ય પ્રત્યે રુચિ ઉત્પન્ન કરતું વિવેચન કરવામાં આવ્યું હતું, સાંજના ભજન મંડળીનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો તથા પુસ્તકાલયના સભાસદો વધારવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો.

ભાયલી તા. વડોદરા—પુસ્તકાલયને શણગારી, બાળકોની પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. સાંજના શાળાના વખત પછી બ્યામમના પ્રયોગો, ઈશ્વરસ્તુતિ તથા શ્રીમંત પ્રસંસા અને સંવાદો ભજવવામાં આવ્યા હતા.

સમીઆબા તા. વડોદરા—પુસ્તકાલયની આસપાસ સફાઈ કરી મકાનને શણગારવામાં આવ્યું હતું. સવારમાં બાળકોનું સરખસ ફેરવવામાં આવ્યું હતું. સાંજના પંચ વાગે સભા થઈ તેમાં મંત્રીએ ગત વર્ષનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું, જેમાં ત્રણ વર્ષનો પુસ્તકાલયનો પ્રગતિદર્શક હેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો. છેલ્લે ગરબા વગેરેનો કાર્યક્રમ રખાયો હતો.

રણોલી તા. ભાદરજી—મકાનને જ્વળપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. દીવાલપત્ર પર પુસ્તકપરિમલ્લાં સૂત્રો લખવામાં આવ્યા હતાં રાત્રે સભા ભરવામાં આવી હતી. રાત્રે ધર્મજ દાધરફૂલના શિક્ષક શ્રી. ચતુરભાઈના પ્રમુખપદે સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં સંવાદો, ગરબા તેમજ ઇતર રંજન કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. તથા પ્રાસંગિક વિવેચનો પણ થયાં હતાં.

તિલકવાડા—સવારે ૮ થી ૧૦ વાગ્યા સુધીમાં બાળકો માટે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો, જેમાં ૨૫ બાળકોએ ભાગ લીધો હતો. તેમાંના ૧૦ ઉત્તીર્ણ થયાં છે. સાંજે ૪ થી ૫ પુસ્તકાલયના મકાનમાં સ્ત્રીઓની સભા રખાઈ હતી, જ્યારે સાંજે ૬ વાગે બાળકો અને ગામના લોકોનું સરખસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. રાત્રે આઠ વાગે સ્થાનિક

વકીલ શ્રી. કૃષ્ણલાલના પ્રમુખપદે સભા મળી, જેમાં સંવાદો ઉપરાંત પ્રાસંગિક પ્રવચન થયાં હતાં. છેલ્લે મંત્રીએ ટૂંક નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

કિન્નરભોલ તા. ભાદરણ—મકાનની આસપાસ સફાઈ કરી ધ્વજ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સવારે શ્રીમંત મહારાજ સાહેબ, રવ. શ્રી. અમીન સાહેબ તેમ જ ઇતર ફોટાઓ સાથે પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે માનજોળી ફેરવવામાં આવી હતી. તેમાં કુલ રૂ. ૧૨૭ એકત્ર થયા હતા. આખા ગામના ગૃહસ્થોએ ઉજવણીમાં સારા સહકાર આપ્યો હતો.

મોણેજી તા. વડોદરા—સવારે ૭ વાગે પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી, તેમજ ૯ વાગે ખીજું સરઘસ કાઢ્યું હતું. મકાનને તોરણો વગેરેથી શણગારી પુસ્તકપ્રદર્શન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. સાંજે જાહેરસભા રખાઈ હતી, જેમાં ધર્મચરિત્રો તથા પુસ્તકાલય સંબંધી દાંડિયા રાસ, તેમ જ સંવાદ લજવાયા હતા, જે પ્રસંગે પ્રાસંગિક વિવેચન કરવામાં આવ્યાં હતાં.

કરનાળી તા. તિલકવાડા—મકાનને ધ્વજ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું; મંત્રી શ્રી. લક્ષ્મણજી શાસ્ત્રીએ સભા મેળવી સભાના હેતુ ૪૦ સમજાવી નિવેદન વાંચ્યું હતું. રાત્રે વાઘ સાથે સંગીતનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો.

બરકાલ તા. શિનોર—મકાનને આસોપાલવથી તથા ધ્વજ-પતાકાથી શણગારી સવારે વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. દાનમાં રૂ. ૪૧-૦-૦ મળ્યાં હતાં. રાત્રે જાહેરસભા મળી હતી. તેમાં મંત્રી શ્રી. ધર્મચરણએ ૧૯૩૮-૩૯ નો પુસ્તકાલયનો હેવાલ વાંચી સંભળાવ્યો હતો. વડોદરાથી ખાસ આવેલા શ્રી. દિગ્ગંજીભાઈ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતું.

પિલુદરા તા. મહેસાણા—સવારે ગામમાં સરઘસ કર્યું હતું. મંદિરના મહારાજ મંગળદાસે તથા ગામના એક ગૃહસ્થ પા. શિવરામભાઈએ સાકર વહેંચી. રાત્રે સભા થઈ હતી. તેમાં બાળકોએ સંવાદો લજવ્યા હતા તથા પ્રાસંગિક વિવેચન અને ગરબાનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો.

વઢાવરવામી તા. કલોલ—શાળા અંગે પુસ્તકાલય હોવાથી શાળાના મકાનને ધ્વજ-પતાકાથી શણગાર્યું હતું. બાળકોએ સંભાષણો તથા બાળાઓએ ગરબો, ગાઈ બતાવ્યાં. શ્રીમંતના ફોટા સાથેનું સરઘસ પણ કાઢવામાં આવ્યું હતું.

ગોહારીયા તા. વિજપુર—મકાનને ધ્વજપતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો સાથે બાળકોનું સરઘસ ગામમાં ફેરવ્યું હતું.

કંબોઈ તા. વાણરમા—સરઘસ ફેરવવામાં આવ્યું. સાંજે સભામાં ગ્રામજનોને પુસ્તકાલયથી થતા ફાયદા સમજાવવામાં આવ્યા.

બલોલ તા. મહેસાણા—રાત્રે આઠ વાગે પુસ્તકાલયના મકાનમાં સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં પુસ્તકાલયોથી થતા લાભ તથા વાચનના ફાયદા સમજાવ્યા. નિવેદન રજૂ કરાઈ નવીન સભાસદો નોંધવામાં આવ્યા હતા.

હુનાવાડા તા. હારીજ—મકાનને શણગારી તેમાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. સભા ભરાઈ તેમાં બાળકોએ સંવાદો લજવ્યા હતા. રૂ. ૨૫ લોકમદદ મળી. પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં હતાં. ઉપરાંત ગ્રામસુધારણા વિષે સમજૂતી પણ આપાઈ હતી.

• તરુ તા. વિસનગર—પુસ્તકાલયને ઉપર મુજબ શબ્દગારી વિદ્યાર્થીઓની સભા ભરવામાં આવી હતી. ઉપરાંત સ્ટીરીઓસ્કોપનો ઉપયોગ પણ કરાયો હતો. સાંજે સભામાં ભજનવાર્તા તથા સંવાદોનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો.

ગંગેશ તા. ચાણુરમા—બાળકોનું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. મંત્રીએ વિદ્યાર્થીઓની મદદથી પુસ્તકાલયને આકર્ષક બનાવ્યું. વિશેષ વાચનપ્રચાર માટે વધુ પુસ્તકો પ્રચલિત કરવામાં આવ્યાં.

જેતલવાસણ તા. વિસનગર—સવારસાંજ સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. રાત્રે જાહેર સભામાં પુસ્તકાલયવિષયક વ્યાખ્યાનો થયાં હતાં. મંત્રીએ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતું.

સુણુક તા. સિદ્ધપુર—પુસ્તકાલયના મકાનને શબ્દગારવામાં આવ્યું હતું. ગામમાં વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ કાર્ય હતું. સાંજે સભા ભરાઈ હતી. તેમાં પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં હતાં. રાત્રે ભજનો તથા સંગીતનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો.

ઉમતા તા. ખેરાળુ—મકાનને શબ્દગારવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયના મકાનમાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવાયું હતું. સાંજે સભા મળી હતી. તેમાં પ્રાસંગિક બાપણો થયાં હતાં.

વાલમ તા. વિસનગર—મકાનને શબ્દગાર્યું હતું. સવારે શ્રીમંતના ફોટાનું ઉદ્ઘાટન કરવામાં આવ્યું હતું. તથા સરઘસ પણ નીકળ્યું હતું. સાંજના આમોઘોગ પ્રદર્શન ખુલ્લું મુકાયું હતું. રેડિયો, પ્રોગ્રામ પણ ગોઠવાયો હતો. પ્રદર્શનમાં મુકાયેલા નમુનાઓમાંના ઉત્તમ નમુનાઓવાળાને ઇનામો અપાયાં હતાં.

વ્યાસવ્યાસણ તા. આંતરમુખા—મકાનને શબ્દગારવામાં આવ્યું હતું. વિદ્યાર્થીઓનું સરઘસ ગામના જુદે જુદે ક્ષેત્રે કર્યું હતું. સભા ભરાઈ હતી તેમાં બાળકોના સંવાદો ભજવવામાં આવ્યા હતા, તેમ જ બાલસાહિત્યની વૃદ્ધિ અંગે જ્યોતિ કાર્યાલયનાં ૪૦૦ પુસ્તકોનો સેટ વસાવવાનું કરાવાયું હતું.

વીસનગર—ખાસ પત્રિકા દ્વારા ગામજનોને આમંત્રણ અપાયું હતું. તથા સરઘસ અને સભા તેમજ સંવાદોનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. મકાનને ખાસ શબ્દગારવામાં આવ્યું હતું. “આપણા પર્વ” એ વિષય પર નિબંધ હરીકાષ યોજાઈ હતી.

સિદ્ધપુર—પુસ્તકાલયના મકાનને શબ્દગારવામાં આવ્યું હતું. બાલપ્રદર્શન યોજાયું હતું. બાળકો અને બાળાઓને પુસ્તકાલયના કાર્યદા સમજાવવામાં આવ્યા હતા. વિવિધ રંગન કાર્યક્રમ પણ યોજાયો હતો. ગરબાના ખાસ કાર્યક્રમમાં ભાગ લેનાર બહેનોને મહિલા પુઠા નાં પ્રમુખ સૌ. લક્ષ્મીબેન ચિમનલાલ શેઠે જર્મન સિલ્વરની ટાળીઓ આપી હતી. રાત્રે સભામાં પ્રાસંગિક વિવેચન થયાં હતાં.

ધીણુજ તા. ચાણુરમા—સવારમાં બાલક-બાલિકાઓનો મેળાવડો કરવામાં આવ્યો હતો. બાલવિભાગનાં પુસ્તકોનું પ્રદર્શન યોજાયું હતું. તે પરથી બાળકોને બાલવાચન પ્રત્યે રુચિ વિકસન કરનાર બાપણ પણ ગોઠવાયું હતું. રાત્રે સભામાં પ્રાસંગિક પ્રવચનો થયાં હતાં.

મેરવાડા તા. ચાણુરમા—સવારે સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. ફોલ બાણુતા તથા હડી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓની સભા ભરી તેમની સમક્ષ પુસ્તકવાચન કરવામાં આવ્યું હતું. પુસ્તકાલયમાં બાલોપયોગી તેમજ ધાર્મિક પુસ્તકોનું પ્રદર્શન ગોઠવાયું હતું. બાળસમૂહ દ્વારા ગ્રામમાં ઐચ્છિકે પુસ્તકો વાંચવા અપાયાં હતાં, સાંજે સભામાં પ્રાસંગિક વિવેચનો થયાં હતાં.

આસનેરા તા. કરજી—દીવાલપત્ર પર પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો, ચોઢવામાં આવ્યાં હતાં. રાત્રે સભા ભરવામાં આવી હતી. તેમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિદિન વિષે બાપજી ગોઠવાણું હતું.

વઢવાણ તા. હોલોઈ—પુસ્તકાલયને શણગારી પુસ્તકાલયનાં સૂત્રો ખોડાં પર ટાંગવામાં આવ્યાં હતાં. સવારે પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. સાંજના સભામાં સંવાદો બજવાયા હતા તથા પ્રાસંગિક વિવેચન થયાં હતાં.

ચોરજી તા. કામરેજ—પુસ્તકાલયને ધ્વજ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. બાદ સભા ભરવામાં આવી હતી તેમાં ગીતો અને સંવાદોના કાર્યક્રમ ઉપરાંત પ્રમુખશ્રીએ પ્રાસંગિક વિવેચન કર્યું હતું.

મોઠા આંકડીઆ તા. અમરેલી—પુસ્તકાલયને ધ્વજ-પતાકાઓથી શણગારવામાં આવ્યું હતું, શાળાના શિક્ષકો તેમજ રકાઉટ ટ્રુપ સાથે સરઘસ આપ્યા ગામમાં રહ્યું હતું. વિવાદાન ઝોળી ફેરવવામાં આવી હતી.

જળપીઆ તા. અમરેલી—શાળા અંગેના પુસ્તકાલય ખંડને શણગારવામાં આવ્યો હતો. છઠ્ઠા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા ગામમાં વાચનપ્રચાર કરવામાં આવ્યો હતો. સાંજે સભામાં “ પ્રૌઢશિક્ષણ અને પુસ્તકાલય ”નો સંવાદ બજવવામાં આવ્યો હતો. મંત્રીએ પુસ્તકાલયનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું. અંચાલના સારા કામ બદલ તેમને અમરેલી મહાલ પુ. મંડળ મારફત શેઠ રામજીભાઈ હંસરાજ તરફથી ૭) ધંનામ અપાયું હતું.

મેટ—સવારમાં સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. ખપેરે મહિલા સંમેલન યોજાયું હતું. કન્યાશાળાની બાળાઓએ ગરબા ધોં કાર્યક્રમ યોજ્યો હતો. બહેનોએ પુસ્તકાલય અંગે પ્રવચનો કર્યાં હતાં. સાંજે શહેરીઓની સભામાં સંવાદો વગેરે કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. અને પ્રાસંગિક પ્રવચનો પણ થયાં હતાં. ગૃહઉલ્લેખ તથા બાલપ્રદર્શનનું એક પ્રદર્શન પણ યોજાયું હતું.

ખેરાળુ—પુસ્તકાલયને ધ્વજપતાકા તથા સૂત્રોથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સાંજે સભા ભરાઈ હતી, જેમાં સંભાવિત ગૃહસ્થોની હાજરી સારી હતી. પુસ્તકાલયનું નિવેદન સભા સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

વઢાલી તા. આંતરમુંબા—તા. વાગે મેળાવડો થયો, તેમાં ધ્વજવંદન, ઈશ્વર-પ્રાર્થના તથા આવકારગીતના કાર્યક્રમો થયા, પછી મંત્રીએ પર્વણીનો ઉદ્દેશ સમજાવી દરેક ભાઈબહેનોને પુસ્તકાલયનો છૂટથી લાભ લેવાની સૂચના કરી. આ ઉપરાંત બીજાં પણ પ્રસંગોચિત વિવેચન થયાં. ત્યારબાદ બાળકોને પતાસાં વહેંચાઈ સભા વિસર્જન થઈ.

વેમાર તા. કરજી—ધ્વજપતાકાથી શણગારેલા લાયબ્રેરીના અગિયે પીરગદા સાંક-શુદીન હુસેનઅલીના પ્રમુખપદે સમગ્ર સભા રાખવામાં આવી હતી. પ્રથમ અંચાલે પુસ્તકાલયને વધુ પ્રોત્સાહન આપી લાભ લેવા જણાવ્યું હતું. ત્યારબાદ મંત્રીએ લોકમદદની રકમ ભેગી કરી આપવા સમગ્ર સભાને વિનંતિ કરી હતી. પ્રમુખ સાહેબ પીરગદા સાંકશુદીને પુસ્તકો કેવાં વાંચ્યાં ને કેવાં ન વાંચ્યાં તેમજ પુસ્તક વાંચવાથી થતા લાભાલાભ જણાવ્યા હતા.

સરસાવ તા. ઠડી—સા. પુ. સરસાવ તા. ઠડી પુસ્તકાલયના મકાનને સુંદર રીતે શણગારવામાં આવ્યું હતું. સાંજના બાળકોની તથા ગામના પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં રસ લેતાં નાગરિકોની સંયુક્ત સભા ગોઠવવામાં આવી હતી. રા. મંત્રીએ બાળકો તેમજ નાગરિકોને પુસ્તકાલયનો વધુ લાભ લેવા સમજાવ્યું હતું. સભામાં પુનાવાળા રા. ચિમનલાલ પ્રહલાદજી ચાન્દ્રિકા બાળકોને પતાસાં વહેંચ્યાં હતાં.

અમરેલી—અમરેલીની પુસ્તકાલય સંસ્થાઓ તરફથી તા. ૧૩ ને બદલે ૨૫ મીએ પુસ્તકાલયપર્વણીનું ઉજવાયો હતો. સવારમાં બેન્ડ, વાવટાઓ અને સૂત્રો સાથે સરઘસ નીકળ્યું હતું. સંજના પાંચ વાગે શ્રી. ચતુરભાઈ નાયાભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે મેળાવડો થયો હતો. બાળાઓની ઇશિપ્રાર્થનાથી કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ શ્રી. પ્રતાપરાય ગિ. મહેતા, રાવબહાદુર જનુભાઈ દેસાઈ, શ્રી. ઝોષાઈભાઈ અને શ્રી. વિદ્યારામ ત્રિવેદીએ ‘પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિ અને શિષ્ટ વાચન’ સંબંધી વિવેચનો કર્યાં હતાં. બાદ શ્રી. તારાજેન દોશીની વિનંતિથી વક્તવ્યકળા હરીશંકરભાઈ ઉત્તીણી થયેલા બાળકોને પ્રમુખશ્રીના હસ્તે ધનામો વહેંચાયાં હતાં.

મેથી તા. કુરજી—શાળામાંના પુસ્તકાલય ખંડને ધન-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યો હતો. સવારમાં બાળકોની પ્રભાતફેરી કાઢવામાં આવી હતી. મુખ્ય રસ્તા પર ‘બોર્ડ’ પર પુસ્તકાલયસૂત્રો લખવામાં આવ્યાં હતાં.

ચલાલા તા. ધારી—ધારી વિભાગ માછ શાળાધિકારી શ્રી. મૂળશંકર ભટ્ટના પ્રમુખપદે મેળાવડો યોજાયો હતો. મંત્રીએ પુસ્તકાલયનું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું તથા પ્રમુખે પ્રાસંગિક નિવેદન રજૂ કર્યું હતું.

નાની કડી તા. કડી—બાળકોનું સરઘસ નીકળ્યું હતું. અને “ફરતા પુસ્તકાલય પ્રદર્શન”ની યોજના કરવામાં આવી હતી. આ પ્રસંગે કુમાર મંડળની રચાપના પણ થઈ હતી.

કોડીનાર—પુસ્તકાલયને ધન-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સંજના ચાર વાગે મિડલ સ્કૂલના હેડ માસ્ટર શ્રી. સંજયકુમારના પ્રમુખપદે મેળાવડો યોજાયો હતો. તેમાં પ્રાસંગિક પ્રવચનો થયાં હતાં.

મહાલમંડળની સભાઓ

કામરેજ મહાલ જૂથ મંડળના મંત્રીઓની સભા તા. ૧૮-૨-૪૦ ના રોજ રાખવામાં આવી હતી. તેમાં (૧) શિષ્ટવાચનની મહાલ તરફે લેવાનારી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા માટે “મૂળા લોકસેવક મોતીભાઈ” પુસ્તક પસંદ કરનારો, (૨) શિ. વા. પરીક્ષા માટે સમિતિ નીમવાનો, (૩) તથા હવેની સભામાં તારીખ મુકરર કરવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

વીસનગર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની ત્રિમાસિક સભા તા. ૨૫-૨-૪૦ ના રોજ વાલમ મુકામે વીસનગર કસ્ટા પુસ્તકાલયના પ્રમુખ શ્રી. નારાયણભાઈ મોદીના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં શરૂઆતમાં ત્રિમાસી નિવેદન વંચાઈ, જે પુસ્તકાલયોનાં પત્રો ચાલુ ન થયાં હોય તેમણે કાયમ રૂંડમાંથી નાણાં ઉપાડી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલવા ઠરાવાયું હતું. “લોકોદય” માસિક અર્ધા લવાળે અપાવનારનો આભાર મનાયો. બાદ શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા માટે સ્વ. મોતીભાઈ અમીન સા ના જીવનનું પુસ્તક મુકરર કરાયું તથા તે માટે એપ્રિલના છેલ્લા રવિવારનો દિવસ મુકરર કરાયો. ઉપરાંત જૂથના મંત્રીઓએ ત્રિમાસી નિવેદનો મહાલમાં મોકલવા ઠરાવાયું હતું. તેમજ જૂથ મંડળે સહકારી બજેટના ધોરણે બજેટ બનાવવા ઠરાવાયું હતું. રા. મદદનીસ વ્યવસ્થાપક સહકારી બજેટ બનાવવાની યોજના સમજાવી હતી.

દામનગર મહાલ પુ. મંડળની એક સભા તા. ૪-૨-૪૦ ના રોજ દામનગર મહાલ શાળાધિકારી સા. ના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) મહાલ પુ. મંડળનું નિવેદન જાપાવવાનો, (૨) પ્રાંત પુ. મંડળના પ્રતિનિધિના અર્ચને લગતો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના ધનામ માટે રૂ. ૫ ની મંજૂરીનો, તેમજ (૪) જૂથ મંડળના નિવેદન વેળાસર મોકલવાને લગતા ઠરાવો પસાર થયા હતા. છેલ્લે સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવાની સમજૂતિ અપાઈ સભા વિસર્જન થઈ હતી.

પેટલાદ મહાલ પુ. મંડળના જૂથ પેટલાદ જૂથ મંડળની સભા તા. ૧૮-૨-૪૦ ના રોજ અને સોજા જૂથ મંડળની સભા તા. ૪-૨-૪૦ ના રોજ મળી હતી.

ગ્રામપુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થાપક સમિતિઓ

ગ્રામપુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવાના નિયમની કલમ ૨૪માં જણાવ્યા પ્રમાણે નીચે મુજબ છે:

“ પુસ્તકાલયને નાણાંની વાર્ષિક મદદ કરનાર સર્વ સહયુક્તરથો દરવર્ષે ત્રણથી નવ મુધી સહયુક્તરથોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટી કાઢશે, અને આ

પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થાપક સમિતિઓ મંડળ પુસ્તકાલયનો વહીવટ ચલાવશે. નવા વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણી થતા સુધી ચાલતું વ્યવસ્થાપક મંડળ કામ કરશે. ચાલતા વર્ષમાં વ્યવસ્થાપક મંડળમાં ખાલી પડેલી જગ્યાઓ મંડળ પોતાની પસંદગીથી પૂરશે.

વ્યવસ્થાપક મંડળ પોતાના કામકાજ કરવાના ધોરણો સંબંધે અને સભાસદોની ચૂંટણી સંબંધે નિયમો ઘડશે; તેમ જ પુસ્તકાલય વા વાચનાલય માટે પણ નિયમો તથા ધોરણો નક્કી કરશે અને ખાતામાં તેની એક પ્રત મોકલશે. ”

ઉપર પ્રમાણે આપણે વહીવટી સમિતિ નીમીએ છીએ; તેમણે પુસ્તકાલયોની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ સાધવા માટે હમેશાં ધટિત યોજના ઘડી અમલ કરવો પુસ્તકાલયોના વિકાસ નોંધ્યો. તેમણે પોતાના પુસ્તકાલયને લગતા પેટાનિયમો તૈયાર સંબંધી માહિતી ખાસ કરવા નોંધ્યો; અને પ્રચાર માટે પણ યોજના વિચારવી નોંધ્યો. વાંચવી નોંધ્યો. ”

રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી પુસ્તકાલયોના વહીવટ અને વિકાસ માટે જે સૂચનાઓ કરવામાં આવે તે હેતુ બર આવે વી રીતે તેમણે કામ ચલાવવું નોંધ્યો. આ સમિતિઓ વર્ષમાં નિદાન ત્રણ-ચાર વખત બેઠવા નોંધ્યો.

આને આપણી પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિ મોટે ભાગે વર્ષમાં એક વખત અંદાજ તૈયાર કરતી વખતે મળે છે. અને તે પણ પોતાના વ્યવસ્થાપક સમિતિનું પુસ્તકાલયની જરૂરીયાત વિષે કેટલે અંશે વિચાર કરે છે તે તો કર્તવ્ય. તે સમિતિ ઉપર છેડાયો. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સ્થાપવાનો મૂળ હેતુ સામાન્ય પ્રજામાં વાચનનો શોખ ખીલવવાનો છે. દર

એ પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં આગળ વધે એ પ્રયત્નવાળો છે. આ માટે જ આ સમિતિમાં ત્રી તરીકે કે મંચપાલ તરીકે મોટે ભાગે શાળાના શિક્ષકો હોય છે. શિક્ષકોમાં સેવાનો જ્ય આદર્શ હોય છે અને આને જે કાંઈ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસ આપણે ડોહરા રાજ્યમાં નોંધ્યો છીએ, તે શિક્ષકને જ આભારી છે. આવા શિક્ષક બાઈઓ હવે આ નિયમક સમિતિઓને વધારે વેગ મળે તેવી સલાહ અને વિચારસરણી રજૂ કરે તે નોંધ્યો છે. ગામડાંમાં મોટે ભાગે નાણાંની મદદ ગામોત ફંડ-માંથી કે અમુક વ્યક્તિઓ પાસેથી મેળવવા માટે તેમને વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં લેવામાં આવે છે. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના વિકાસ માટે મંત્રી કે મંચપાલો તરફથી આ ભાઈઓ સમક્ષ જે યોજનાઓ રજૂ કરવામાં આવે તેનો ભાગે જ સામનો થાય છે. માટે શિક્ષક બંધુઓ, સમાજસેવકો અને યુવકો જે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના વિકાસ માટે ઠંઠં પણ ફાળો આપી શકે તેમ છે તેમને મારી નાખ વિનંતિ છે કે નિદાન વર્ષમાં ત્રણચાર વખત બેગા મળે અને પોતાના પુસ્તકાલય સંબંધી નીચેના પ્રશ્નો માટે સક્રિય વિચારો કરે,

(૧) પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો હોય તેનો પ્રચાર ગામની પ્રત્યેક બજેલી વ્યક્તિમાં કેવી રીતે કરી શકાય ?

(૨) ગામનાં બજેલાં બાઇબલોને કયું વાચન આપવાથી તેમને પુસ્તકાલય એક ઉત્તમ મિત્ર, સલાહકાર કે દિલાસો આપનારની ગરજ સારી થકે ?

(૩) શાળા છોડી જનાર બાઇબલોને સંખ્યા છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં કેટલી યથા; તેઓ પુસ્તકાલયનો લાભ લે છે કે કેમ ? જો તેઓ પુસ્તકાલયનો લાભ નહિ લેતા હોય તો શાળામાં બજેલાં વર્ષો બરબાદ જશે અને સરકારનો થયેલો ખર્ચ પણ વ્યર્થ જશે.

(૪) પુસ્તકાલયનો નાણાકીય હિસાબ વ્યવસ્થિત રીતે રહે છે કે કેમ ?

(૫) પુસ્તકાલય માટે લગ્નપ્રસંગોએ કે એવા બીજા પ્રસંગોએ દાન મળે તે માટે પાવતી આપવામાં આવે છે કે કેમ ?

(૬) પુસ્તકાલય માટે મદદ કરનારાઓની સહાયતા તરીકેની કોઇ યોજના ચૂકી શકાય તેમ છે ? સહાયતા નોંધતી વખતે એક જ વસ્તુ ધ્યાન આપવાની છે કે પુસ્તકાલય ખુલ્લું રહેવાના સમય દરમ્યાન કોઇથી વિશિષ્ટ પ્રકારનો પુસ્તકાલયની મિલકત કે સાહિત્યનો ઉપયોગ થઇ શકે નહિ.

(૭) પાસેનાં જૂથમંડળનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકાર સાધી એકબીજાનાં પુસ્તકો માસિકો વાંચવા મોકલવા મંગાવવાની યોજના વિચારવા જેવી છે કે કેમ ?

(૮) જરૂર પડે કસ્ટોમર્સની કે પ્રાંતમાંથી ફરતાં પુસ્તકાલયની પેટીની માગણી કરી છે કે કેમ ?

(૯) પુસ્તકાલયના વાર્ષિક મહોત્સવો ઉજવવામાટે વ્યવસ્થાપક સમિતિ કંઈ વિચારો શકે છે ?

(૧૦) બાળકો અને બહેનો માટે આપણા પુસ્તકાલયમાં પૂરતું સાહિત્ય છે ?

ઉપરની યોજનાઓ અને પ્રયત્નો લોકલ લાવવા માટે મંત્રી અને મંથપાલની મુખ્ય

જવાબદારી છે. આ એક હાથે પહોંચી વળાય તેવું કામ નથી.

મંત્રી અને મંથપાલની જેનામાં જનસેવાની જેટલી ધમકી તેટલે અંશે તે બીજા સેવાભાવી

ઉપરની વિચારસરણી યુવકોને પોતા તરફ આકર્ષી શકે અને કામને આગળ વેગ

લેલી કરવા માટે ખાસ આપી શકે. આશા રાખીએ કે આમ પુસ્તકાલયોમાં ગામનો

જવાબદારી. યુવાવર્ગ વધારે રસ લેશે. મંત્રી અને મંથપાલ પોતાની શક્તિ

અનુસાર તેમને પ્રોત્સાહન આપશે; અને પુસ્તકાલયને પ્રગતિ

પ્રિય-ધામ બનાવશે. મને એવો અનુભવ થયો છે કે માત્ર ગામના ચાર-પાંચ ગણ-ગાંધ્યા

વાચકો પોતાની દૈનિક વાચનની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા ખાતર જ સાંજનિક પુસ્તકાલયના

નામથી અંદાજે બનાવે છે, ન્યારે તે પુસ્તકાલયમાં વાંચન જરા પણ થતું નથી. આવે એક

દાખલો ગણેલી મહાલના પાંચથી સાતનો છે. ન્યારે બીજો રથે એવો પણ બનાવે છે કે

પ્રગતિ સામાજિક વિકાસ માટે ઉત્કટ પ્રયત્ન કરનારા ભાવનાશાળી યુવકો પોતે સેવાભાવે

પુસ્તકાલયને આગળ ધપાવવા પુષ્કળ પ્રયાસો કરે છે. આવાં પુસ્તકાલયમાં બહોલ, સ્થિર

વગેરેને મુખ્ય-સ્થાન મારા અનુભવે એ આપ્યું છે. મારી વિનંતિ છે કે આપણે બધાએ

‘ સા વિષા યા વિમુક્તયે ’ એ સૂત્રને ધ્યાનમાં રાખી આપણાં પુસ્તકાલયો દ્વારા પ્રગતિમાં

વાસ્તવિક યાનનો પ્રચાર કરીએ અને પુસ્તકાલયોને “ સામાન્ય જનતાની વિદ્યાપીઠ ”ના

સ્વરૂપમાં લાવી મૂકીએ,

ઉમેદવારૂ માતીલાલ પટેલ

પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧—પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણ આર હસ્તામાં આપાય છે. તેના પ્રશ્નોના ઉત્તર લખી મોકલવામાં આવે છે, છતાં “ પ્રમાણપત્ર ” માટે છેવટે પરીક્ષા આપવી પડે છે તો તેમ ન કરતાં ફક્ત આર હસ્તા પ્રશ્નોના લખી મોકલેલા ઉત્તરો તપાસી ગ્રુથ આપી છેવટની પરીક્ષા લીધા સિવાય ગ્રુથાનુક્રમે ઘેર બેઠાં પ્રમાણપત્રો ન આપી શકાય ? અને તેમ ન થાય તો શા માટે ?

(માનદ પ્રચારક અને સહમંત્રી, કડી મહાલ)

ઉત્તર—(૧) જે પ્રશ્નો પત્રવ્યવહાર દ્વારા મોકલવામાં આવે છે તે તે પત્રમાં જણાવેલાં અભ્યાસનાં પુસ્તકોના અભ્યાસ કેવી રીતે કરવો તે બતાવવા માટે કેટલાક માર્ગદર્શક પ્રશ્નો હોય છે. આ પ્રશ્નોના જવાબ પરીક્ષે રજૂ કરી તેના ઉપર જે સુધારા સૂચવવામાં આવે તે માટે તેને ફરીથી અભ્યાસ કરવાનો હોય છે. એટલે આર હસ્તા પૂરા થયા પછી જે સૂચનાઓ કરી છે તે પ્રમાણે અભ્યાસ કર્યો છે કે કેમ તે માટે પરીક્ષાની આવશ્યકતા છે.

(૨) પ્રમાણપત્ર માટે નિયત થયેલો અભ્યાસક્રમ પરીક્ષે પૂરેપૂરો તૈયાર કર્યો છે કે કેમ તેની ખાતરી કરવા માટે પણ પરીક્ષણના અભ્યાસને અંતે પરીક્ષા આવશ્યક મનાય છે, જેથી પરીક્ષે સ્વતંત્ર રીતે કરેલું વાચન તેઓ બરાબર પચાવી શક્યા છે કે કેમ તેની ખાતરી થઈ શકે. જુદી જુદી જાતના ઘેર બેઠા શિક્ષણ લેવાના અભ્યાસક્રમો માટે આવી યોજનાની આવશ્યકતા બધે સ્વીકારાઈ છે. એટલે પુસ્તકાલયના પત્રવ્યવહાર દ્વારા શિક્ષણની યોજનામાં છેવટે પ્રમાણપત્રની યોજના રાખવામાં આવી છે તે બંધ કરવી કાંઈ પણ રીતે બ્યાજખી નથી.

પ્રશ્ન ૨—અજેટમાં મંજૂર થયેલ પુસ્તકો જે તે સાલમાં કેમ મોકલી શકાતાં નથી ?

(માનદ પ્રચારક અને સહમંત્રી, કડી મહાલ)

ઉત્તર (૧)—અજેટમાં મંજૂર થયેલાં પુસ્તકો જે તે સાલમાં મોકલાતાં ન હતાં તેનાં કારણો નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. પુસ્તકોની યાદીઓ સંપૂર્ણ તૈયાર થઈ આવતી નહોતી.

૨. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તેને પહેંચી વળતું નહિ હોવાનું જોઈએ.

૩. સરકાર પંચાયતની મદદ કેટલાંક ગામોને મોડી મળે છે, કારણ લોકમદદ વહેલી આપવા છતાં પંચાયતોની મદદ ડિસેમ્બર જાન્યુઆરી પછી આવતી હોવાથી તે મદદ મોડી જાન્યુઆરી કે ફેબ્રુઆરીમાં અછ થવા મંડે છે.

ઉપરની યુરંજલીઓને પહેંચી વળવા માટે પુસ્તકાલય ખાતુ આવતા માસની કાર્યદિશાના મથાળા નીચે યાદીઓ મોકલવા માટે દરહમેશ પુસ્તકાલયોને વિનંતિ કરે છે, જેનો હું ધારું છું કે મંત્રીઓ સારો આવકાર આપે છે અને કેટલાંક પુસ્તકાલયોમાં રહી જતી યાદીઓ વેળાસર મોકલવા માટે પ્રયાશો પણ ઘણી જ તજવીજ કરે છે.

(૨) પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી અને વ્યવસ્થાપકો સાથે અમોએ આ પ્રશ્નની રૂબરૂ વાટાઘાટ કરી છે, અને તેઓએ પણ હવે દર વર્ષે જુલાઈની ૩૧ પહેલાં તમામ પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો મોકલી આપવાની ખાતરી આપી છે અને પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીએ તે બાબતની જાહેરાત પુસ્તકાલય માસિકમાં કરી છે. એ પુસ્તકો મોકલવાની યાદીના મથાળામાં તમે વાંચી શકશો. એટલે પુસ્તકાલયોને પુસ્તકો વર્ષ વીત્યા પછી મળવાનો સંભવ રહેશે નહિ.

ઉ. મો. પટેલ

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

૧* નવી વહુ (શેષેર પરિચય):—ભાષાન્તરકાર અને અનુપૂરક: શ્રી. બચુભાઈ શુક્લ; પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવભાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ નં. ૨, ૧૯૪૦, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૧૦૫૪૭૮, કદ કાઉન ૧૬ પેજ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦; વિરાટ ગ્રંથાવલિનું અક્ષાવીસમું પુસ્તક.

ભાષાન્તરકારે પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે મૂળ ‘ઓસ્કાર વાઇલ્ડ’ નવલકથાકારની ‘લેડી વિન્ડર મિયર્સ ફ્રૅન્ક’ ઉપરથી પ્રખ્યાત બંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. શરતચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયે ‘શેષેર પરિચય’ એ નામે બંગાળી ભાષામાં નવલકથા તૈયાર કરેલી. તે સમયે બંગાળી માસિક ‘ભારતવર્ષ’માં છૂટક છૂટક દર મહિને એ પ્રસિદ્ધ ચત્રચ્છેદી, પરંતુ તે માત્ર ૧૫ પ્રકરણો જ. બાકીનો ભાગ ભાષા શુક્લે જણાવ્યા પ્રમાણે શ્રીમતી રાધારાણીએ પૂરા કરી ઉમેર્યો. એનું ગુજરાતી ભાષાન્તર યોગ્ય ફેરફાર સાથે શ્રી. બચુભાઈ શુક્લે કરી ગુજરાતી આવલ સમક્ષ રજૂ કરવા પ્રેરાઈ એ પ્રસિદ્ધ કરાવું છે. વાર્તા એટલી રસમય અને ખુબીવાળી છે કે વાંચવા માંડ્યા પછી પૂરી કર્યા સિવાય હાથમાંથી મૂકવી ગમે એવી નથી. મૂળ બંગાળી અને તેનું હશે છતાં ગુજરાતી ભાષાન્તર વાંચતાં પણ આનંદ થાય છે અને ઉત્સાહ અંત સુધી, કાયમ રહે છે. આમાંની ‘પતિના પગ પર હાથ અડાડી અને માથે અડાડ્યો’ જેવી રચના જરા વિચિત્ર લાગે છે. ‘હાથ અડાડીને માથે અડાડ્યો’ વધારે સરળ લેખાત. આવી રચના ઘણે કેકાણે છે. ગુજરાતીમાં આ રચના વિચિત્ર લાગે છે, એમ મારું માનવું છે. બાકી ભાષાન્તર તો હીક હોઈને સરળ તેમ જ રસમય છે. કથાભાગ ભાવનામય પણ સારો છે અને બંગાળી જમીનદાર કુટુંબનું તેમ જ સામાન્ય બંગાળીનું જીવન બહુ ઝીણવટથી, આબેહુબ અને સચોટ વર્ણવ્યું છે. નવી મા, વજબાણ, રાખાલ, વિમળ બાણુ, શારદા વગેરે પાત્રો ધણી ઉચ્ચ કોટીનાં, ભાવનામય, નમ્ર અને વિનયી જણાય છે.

પાત્રલેખન બહુ સારું છે; જે કે પાત્રો ધણાં છે અને બધાંમાં જ વિશિષ્ટ છે. પુસ્તક પુખ્ત ઉંમરનાં માટે બહુ સુંદર છે. સમજી સુવર્તીઓને પણ બોધદાયક છે.

૨ આત્માનાં તેજ:—કર્તા: ધનશંકર હીરાશંકર ત્રિપાઠી; પ્રકાશક: શાન્તિલાલ એલ. હાકર, તંત્રી ‘તણુખા’; ૨૭૭૬, રાયપુર, લાંબા પાડની પોળ અમદાવાદ; ૧૯૩૮; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૪૨૨૫૫; કાચું સચિત્ર પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

* આ પુસ્તક આ અમરક એન. એમ. ટ્રકરની કંપની તરફથી “રેલુની મા” નામે પ્રસિદ્ધ થયેલું છે. એ પુસ્તક જે પુસ્તકાલયો પાસે હોય તેમને આ પુસ્તક પસંદ કરતી વખતે પૂરતી ખાતરી કરવા બચાવણું છે, કે તેથી એક જ પુસ્તક નવા નામે બેવડાય નહિ—તંત્રી.

‘ તથુખા ’ માસિકની આ પ્રથમ ભેટ ખરેખર બહુ ઉત્તમ છે. એમાં આત્માની જગૃતિ અથવા આત્માના અવાજની સારી પિછાણ લેખકે બહુ સુંદર રીતે આપી છે.

સામાજિક શિક્ષો તથા સામાજિક રીતરિવાજોને નામે યાત્રિના અગ્રેસરો, પટેલો કેવો ત્રાસ વર્તાવે છે અને ગરીબ યાત્રિજનો ઉપર કારજોને નામે કેવો સીતમ યુગ્મરે છે તે આધ-શંકર અને અગ્નિપુરના યાત્રિજનોના દૃષ્ટાન્તથી સરસ જોવા મળે છે. યાત્રિના કુરિવાજો દૂર કરવાં યાજ્ઞોમાં લથુતા વિદ્યાર્થીઓના પ્રત યમ ‘ જ્વાળામુખી મંડળ ’ રચાયે છે. અને એ મંડળ યાત્રિસમાજમાં કેવાં કામો કરી જતાવે છે તે અગ્રે સરસ રીતે રજૂ કર્યું છે.

આ પુસ્તકમાં યાત્રિના જીલમ, સાસુસસરાનો જીલમ, પતિનાં દુર્વ્યસનથી જીને સહેવાં પડતાં દુઃખ, ત્રીમંત માળાપો લાડમાં છોકરાંને કેવાં બમાડે છે, યાત્રિપટેલો કેટલો ત્રાસ વર્તાવે છે અને તેથી યુવાનો સામા યમ એમને સીધા કરે છે વગેરે સાંસારિક બાબતો બહુ ખુબીપૂર્વક ચર્ચાઈ છે.

પુસ્તક દરેક જણે ખાસ કરીને ગામડામાં ખૂબ વંચાવું જોઈએ.

૩ ભદ્રંભદ્ર:—લેખક: શ્રી. અગ્નિરામ કેવળરામ મોહીઆ, પ્રકાશક: સ્વ. સર રમણુભાઈ મહીપતરામ નીલકંઠ, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, ૫૪ ૧૧+૩૨૭, સચિત્ર આરજાદનવાળું પાકું પૂઠું, સચિત્ર, મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

૨૧. સર રમણુભાઈએ આ પુસ્તક સને ૧૯૦૦ માં ‘ યાત્રિસુધા ’ માસિકમાં કકડે કકડે પ્રસિદ્ધ કરેલું. ધણુખરે સર રમણુભાઈનો આ પ્રથમ અંથ; એ દ્વારા એઓ સાહિત્યમાં તેમ જ સમાજમાં સુધારક તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા. ન. પુ. સંઘની સાથે જે વાદવિવાદ સનાતનીઓ અને સુધારકો વચ્ચે ચાલતો હતો તે સમયે બંને પક્ષ તરફથી એકમેક તરફ કટાક્ષભર્યા લેખો તથા પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થતાં; ગાળાગાળી પણ ધણી થએલી. આ જ પુસ્તકના પ્રત્યુત્તરરૂપે ‘ ભદ્રંભદ્રનો ભેદુ ’ પુસ્તક લખાયું અને તેના પ્રત્યુત્તરરૂપે ‘ ભદ્રંભદ્રના ભેદુનો ભવાડો ’ વગેરે પુસ્તકો તે સમયે સમાજ બહુ રસથી વાંચતો. પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં નવો કટાક્ષ જોવામાં આવે છે. છઠી આવૃત્તિની પ્રસિદ્ધિ એ જ એ પુસ્તકની લોકપ્રિયતાની સાબિતી છે. ભદ્રંભદ્ર, ચિત્રમાં સૂચવ્યા પ્રમાણે અસલ શિક્ષરત લોકપ્રિય આલેખ્ય કેવા પહેલાં હતા અને હજી પણ છે તેનું આબેહૂબ દર્શાવે છે. ૨૧ રમણુભાઈની અવલોકનશક્તિ તથા તેમની સમાજસુધારણાની ધમકા એમાં પ્રત્યક્ષ થાય છે. એમનું આખું કુદૃષ્ય સુધારક તરીકે પ્રખ્યાત છે. જો કે હવે તો એમનો એપ સમય પરત્વે બધે જ પ્રસર્યો છે. ગાંધીજીની એકતાની પ્રવૃત્તિએ એમના પ્રયત્નને ધણેજ વેગ આપ્યો છે. જોનાનાય સારાભાઈ લેડીઝ કલબ, સંસાર સુધારા સમાજ, અનાથાશ્રમ વગેરે સર રમણુભાઈની અને હવે લેડી વિદ્યાજીવનની ખાસ પ્રવૃત્તિઓ અમદાવાદમાં છે. સાહિત્યના ક્ષેત્રમાં પણ બંને ખૂબજ રસ લેતાં.

આ પુસ્તકમાં સુધારાના પ્રયત્નો જેવા કે મૃતમોજન, કેશવપન, વિધવાવિવાહ, રપર્થ-રપર્થ વગેરે બહુ કટાક્ષથી ચર્ચાઈ છે. પુસ્તક વાંચતાં વાંચતાં પેટ પકડીને હસવું આવે એવું રમણુ અને જોધદાયી છે. શિક્ષરતોને ઉતારી પાડવાજ જણે આ પુસ્તક લખાયું છે. કોર્ટમાં કેસ ચાંલે છે ત્યાં પણ સનાતનીઓની હાંસી થતી જોવામાં આવે છે. ખુબી એ છે કે

આમાં કોઈની અંગત ટીકા નથી પરંતુ એના પ્રત્યુત્તરમાં લખાયેલાં પુસ્તકોમાં અંગત આક્ષેપો કરી કાઢવ ખૂબ ઉરાડવામાં આવ્યો હતો. એજ એ સમયના ઉગ્ર વાતાવરણની સાક્ષી પૂરે છે.

આ પુસ્તક વાંચવાનું મન થાય એમ છે અને વાંચવા માંડ્યા પછી ખૂબજ રમુજ પડી પૂરું કરવા સહજ મન થાય છે. ૧૯૦૦ ના સમયનો તાદર્ય ચિતાર એમાં નજરે પડશે.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે. રૂપીઆ અઢીની કિંમત જરા વધારે કહેવાય એમ અમારું માનવું છે. પુસ્તકોની કિંમત પ્રમાણસર એાછી હોય તો ધણા લોકો તેમ જ નાની સંસ્થાઓ વિશેષ પ્રમાણમાં લાભ લઈ શકે એમ અમે માનીએ છીએ. અત્યાર સુધી નહિ મળતું આ પુસ્તક ફરીથી નવીન આવૃત્તિરૂપે પ્રસિદ્ધ કરવા માટે એના પ્રકાશકને અભિનંદન ઘટે છે.

૪ વાતોનાં વર્ણન:—લેખક તથા પ્રકાશક બળદેવ પ્રહલાદ મોલીઆ, વાડી ફળીઆ, સુરત, ૧૯૩૯, કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪૬ (૭)+૧૮૮, કાચું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય આઠ આના.

ભાઈ વિજયરાયે પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે સદર લેખો છૂટક છૂટક 'લોકવાણી'માં પ્રસિદ્ધ થયેલા તે હાલ પુસ્તકાકારે લેખકે પ્રસિદ્ધ કર્યા છે. એમાં સંસારના કેટલાક અટપટા પ્રશ્નો કાલેજ સહશિક્ષણના કેટલાક દૃષ્ટાંતો વગેરે પ્રશ્નો સ્વાનુભવપૂર્વક લેખકે ચર્ચ્યા છે. લેખો બોધપ્રદ, ભાવનામય અને ચાલુ સંસારસમાજની કટાક્ષમય ચર્ચારૂપે જણાય છે. છણા-પટ સારી છે. ભાષા વગેરે શુદ્ધ છે. આ લેખોમાં લેખકની અવલોકનશક્તિ, તુલનાશક્તિ અને રહસ્ય સમજી લેવાની ચિવટાઈ જણાઈ આવે છે.

હળવા સાહિત્ય તરીકે આ પુસ્તક ઉપયોગી છે. એમાં સંસારને લગતા ૧૮, કાલેજ-જીવનને લગતા ૧૪ મળી કુલ ૩૨ લેખો અને છેવટે પ્રશ્નોત્તરીમાં વિવિધ વાતોનાં નિરાકરણો કટાક્ષમય ભાષામાં બહુ સુંદર રીતે આપ્યાં છે. અગ્રે અગ્રે નાર્ય; આંખની ધરમ, ધરકી મુરઘી, ગ્રેમનાં પૂતળાં વગેરે લેખો પશુ ધ્યાન ખેંચે એવા છે. પહેલા બે જાતના લેખોમાં, 'હસ્તમેળાપનું' સાયન્સ', પ્રથમ દૃષ્ટિએ ગ્રેમ, રમશાનના સહેલાણીઓ, મુસાભાઈનું' વાપાણી, છુપે નાર પાંસરી, અકબરનું' મહાભારત, 'કોની પૂળ, જીવનપુરાણ', પર્સિદરણુ, લાલ બત્તી, સુંદર કામિયો, હોળીના રંગ, મંદિરોની મુલાકાત' ખાસ વાંચવા લાયક અને અમૂલ્ય પડે એવા છે. 'ચાર પ્રસંગો' તો રમુજ અને હસાવે એવા છે. વાચકને જ્ઞાન સાથે અમૂલ્ય આપે એવા કેટલાક લેખો મનનીય પણ છે.

છપાઈ, કાગળ, સારાં છે. મૂલ્ય પણ માફકસર છે. પુસ્તકલેખોમાં વંચારો.

૫. વળામણ:—લેખક: પનાલાલ પટેલ; પ્રકાશક: જયન્તિ દલાલ, પિપદસ એ'ક બિલ્ડિંગ, 'ગતિ અને રેખા', કારંજ, અમદાવાદ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; ૫૪ ૬+૧૩૬; કાચું સચિત્ર બોડનું પૂઠું; મૂલ્ય છૂટક આઠ આના.

'ગતિ' ગ્રંથમાળાના પહેલા વર્ષના ૪થા પુસ્તક તરીકે આ સાંસારિક બદીનું' કરુણ અને આપોદ્દજ વર્ણન આપતું નવલકથાનું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય છે. એમાં એક સંજોગનો ભોગ થયેલી બહેન ત્યગવતી હાલતમાં પોતાને ઘેર આવતાં સમાજની માફે મા તેમ જ ભાઈ પણ સંધરતા નથી. મનોરહસ પટેલ પ્રથમ તો કાંઈ કમણી કરવાની ધાનતે પરંતુ

પોતાનો અંતરનો અવાજ સંભળતાં તેમ જ દયાદૃષ્ટિ ખુલતાં, એ જ બહેનની સેવા અને કાષ્ઠદીથી પીગળતાં એને નહિ વેચતાં પાછી ગામમાં લાવી પોતાના વટથી અને ગામમાંની પોતાની ધાકથી એની જ ન્યાતના યુવક નેડે પોતે પરણીને છે અને ભાઈ તથા માને સમજાવે છે અને બધાં એને કબૂલ કરે છે. બાળી પણ બદલાઈ જાય છે અને મનોર પટેલ તથા એમનાં ગૃહદેવી પણ પોતાની ગત પુત્રી સમી એને ગણી કરીઆવર તથા લગ્નકાલે પોતે જ કરી પરણીને છે. મનોર પટેલની ધાકે અને એમની પ્રતિષ્ઠાને લીધે ન્યાતિલા શાંત થઈ જાય છે અને પોતાની એજ ખુદશી ન થાય માટે સુપરીદી ધારણ કરે છે. અને એ રીતે એક ભૂલી પડેલી બહેન ખૂબ અપમાન સહી અને અજામળી થઈ આખરે કરીકામ થાય છે. આવાં દૃષ્ટાંતો તો બહુ સુલભ છે. કેટલીક ઊતરતી ન્યાતોમાં આવા કિસ્સાઓ બને છે. એવા પ્રસંગોએ દબતા, દયા, પ્રતિષ્ઠા વગેરેનો પૂર્ણ દૃષ્ટી ઉપયોગ થતાં કંઈક સ્ત્રીઓનાં જીવન સુધરી જાય છે. આવાં પુસ્તકો સમાજની શ્લેષ્મી પ્રજાનાં પડળા ઉઘાડી તેમને જાણેલાં ભાઈ-બહેનો તરફ મમતા અને સહાનુભૂતિ ધરાવતાં બતાવે એ બનવા જોગ છે. છપાઈ, કાગળ, બાષા વગેરે સારાં છે.

૬ વિવેચના:—લેખક શ્રી. વિશ્વપ્રસાદ રણછોડલાલ ત્રિવેદી; પ્રકાશક : કર્તા પોતે, કાલેજ સુરત, ૧૯૩૯, કાઉન ૧૬ પેજ, પૃ. ૬+૨૬૦, આઝાદનવાળું પાકું પૂઠું; મ. ર. ૨-૮-૦

પ્રોફેસર વિશ્વપ્રસાદ 'વસન્ત' 'સાહિત્ય' 'કૌમુદી' અને 'માનસી' માં પ્રસંગોપાત લખેલા લેખો તથા વિવેચનો પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા પ્રમાણે સુધારા વધારા સાથે પ્રસિદ્ધ થાય છે. પ્રસ્તાવનામાં વિવેચના ઉપર એમનો અભ્યાસપૂર્ણ દ્રષ્ટિકોણ લેખ છે તે વિવેચકોએ ખાસ વાંચવા જોવા છે. આ પુસ્તકથી વિવેચનસાહિત્યમાં ઘણો સારો ઉમેરો થાય છે. નવા નવા વિવેચકો ગુજરાતી સાહિત્યમાં ઘણા નીકળ્યા આવે છે તેવે પ્રસંગે, આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે એમાં એકંદરે ૨૮ લેખો તથા ત્ર્યંચવિવેચનો વિસ્તારથી આપેલાં છે. સાહિત્યની દૃષ્ટિએ આ બહુ ઉપયોગી ત્ર્યંચ છે. વર્ણાનુક્રમણી સહિત શબ્દસૂચિ છેવટે આપી છે તે આ પુસ્તકની વિશિષ્ટતા છે. એથી શબ્દનો અર્થ સમજવાનું સરળ થઈ જાય છે. જુદા જુદા લેખકોની પુસ્તકોનાં વિવેચનો હોવાથી નર્મદ, ગોવર્ધનરામ, નરસિંહરાવ, ખજરદાર, સર રમણલાલ, ચન્દ્રશંકર પંડ્યા, કનૈયાલાલ મુનશી, કવિ ન્હાનાલાલ, બટુભાઈ ઉમરવાડીઆ, કવિ કુસુમાકર વિશે ઘણો સારો ખ્યાલ (શૈલી, બાષા, વિચાર વગેરેનો) આપીને આવે છે. સાહિત્યનો અભ્યાસી આ પુસ્તક વિના ચલાવી ના લે.

છપામણી, ટાઈપ, બાંધણી, કાગળ, રૂપરંગ સુંદર છે. માત્ર મૂલ્ય સહેજ વધારે છે.

પુસ્તકાલયોમાં આ પુસ્તક દરેક ગામે હોવું જોઈએ. સાહિત્યના રસિયા તથા સુશિક્ષિત સજ્જનો ઉત્તેજન આપશે જ.

૭ કૃષ્ણકાન્તનું વિલ્લ—અનુવાદક: શ્રી. રમણલાલ ગાંધી, પ્રકાશક: નિરંજન કાર્યાલય શૈવદપરા સુરત, તથા એન. એમ. કચ્છરતી કંપની પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ-૨. સંવત ૧૯૯૬ (૧૯૩૯); કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૨૪૪, સચિત્ર આઝાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય ર. ૨-૮-૦

બંગાળી સાહિત્યસમ્રાટ બાણુ બંકિમચંદ્ર ચેટર્જીના 'કૃષ્ણકાન્તેર વિલ્લ' નામક બંગાળી

નવલકથાનું આ ભાષાન્તર ઉપરોક્ત બન્ને પ્રકાશકો તરફથી અમને મળ્યું છે. પ્રથમ આવું એક ભાષાન્તર થએલું અમારી જાણમાં છે. '૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત યાદી'માં સ્વ. નારાયણ હેમ ચંદ્ર અને વ્યાસ જગ્યાશંકર વાઘજીના નામ નીચે 'કૃષ્ણલાલનું વીલ' ને જણાય છે તે એ જ પુસ્તક ઉપરથી ઉદ્ભવેલાં હોવાં જોઈએ. છતાં આવા સુંદર રૂપમાં તે એ અત્યારે શ્રી રમણલાલ મોદીનો અનુવાદ પ્રસિદ્ધ થાય છે. આવા સુંદર રૂપમાં માટે હરિદ્વર પુસ્તકાલયને અભિનંદન થતે છે. હવે સુરતમાં પણ હરીશર્ષ કરનારા પ્રકાશક છે જાણી આનંદ થયેલ. અત્યાર સુધી તે એમનાં પ્રકાશનો આટલાં સારાં ન હતાં પરંતુ આ તે ઉત્તમ કોટીનું પ્રસિદ્ધ નવલકથાકારનું પુસ્તક પ્રકાશકની પ્રતિષ્ઠા વધારે તેવું છે,

નવલકથાનું વસ્તુ શ્રી. વસંત દેસાઈએ આશુખમાં રજૂ કરેલું છે.

આ પુસ્તકનું અંગ્રેજી ભાષાન્તર પણ થયું છે, એ પરથી એની લોકપ્રિયતા તથા ઉત્તમતા જણાઈ આવે છે.

પુસ્તક ઠેર ઠેર વંચારો જ. બાહ્ય બંધિત્યદ્વારા પુસ્તકો ખૂબ આદરપાત્ર નીવડ્યાં છે એટલે આને પણ ઉત્તેજન મળશે જ. પુસ્તકાલયો તે જરૂર ખરીદે. બાંધણી, છપાઈ, કાગળ વગેરે ઉત્તમ છે. મૂલ્ય સહેજ આછું હોત તે વિશેષ ખપત થવા સંભવ ખરો. પરંતુ હાલની મોંઘવારી જ્ઞેતાં એ ચલાવી લેવાય. બાકી સાફ અને બધાને પોષાય તેવી કિંમતનું પુસ્તક વિશેષ અપે એ નિર્વિવાદ છે.

૮ સુરેખા:—કર્તા: શ્રી. જેઠાલાલ નારાયણ ત્રિવેદી, પ્રકાશક: જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ તથા મુંબાઈ ૨; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૮+૩૧૬; સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

જ્ઞાનવર્ધક પુસ્તકમાળાનું આ ૯૪ મું પુસ્તક છે. એમાં સત્યાગ્રહ યુગની 'મૌલિક નવલકથા આલેખવામાં આવી છે. સત્યાગ્રહને અંગે હરિજન બ્રાહ્મણ લગ્ન ઐશ્વિક લગ્ન તરીકે સિદ્ધ થાય છે. અને હરિજન યુવક અને બ્રાહ્મણ યુવતી અને બ્રાહ્મણ યુવક અને હરિજન યુવતી બન્ને અરપક્ષતા નિવારણ કરવામાં આગળ ખડી લખસંજોધથી જોગણ રૂઢિનાં બંધન પણ શિથિલ કરે છે અને રૂઢિચુરત પિતા પાસેથી આશીર્વાદ મેળવે છે.

સને ૧૯૩૦-૩૧ના સત્યાગ્રહના સમયની આ લાંબી નવલકથા લેખકે પહેલીજ વારના પ્રવાસે લખી સાહિત્યમાં પોતાનો સંગીન ફાળો આપવાની ચર્યાગ કરી છે. ભાષાશ્રી રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈની ટૂંકી પ્રસ્તાવના પુસ્તકની અખત્યમાં વધારો કરે છે. પાત્રાલેખન સારું છે. રમેશ, સુધીર, સુરેન્દ્ર, અરુણા, સુરેખા, નિર્મળા, ગુણવંતરાય વગેરે પાત્રો બહુ ઉચ્ચ કોટીનાં છે. ચર્યાગમાં દરેક પાત્રનું આજખાણ નહિ આપતાં કેમે કેમે તેમનો પરિચય લેખક સહજ રીતે આપે છે.

આમાં જુદાં જુદાં ધણાં પાત્રોનું આલેખન છે. દરેકમાં ત્યાગ, સ્વદેશપ્રેમનો જુસ્સો, ઉત્સાહ જોવામાં આવે છે. સામાજિક પ્રશ્નોની પણ ઠીક જણાવટ જોવામાં આવે છે. એક ઉત્સાહી અને દૃઢ નિશ્ચયવાળો યુવક શું શું કરી શકે અને અન્યને પોતાની તરફ આકર્ષી

પોતાનો હેતુ કેવી રીતે સિદ્ધ કરે છે તેમ જ સુરેખા પણ પોતાના સંસ્કાર, ઉત્સાહ અદ્વતાથી અન્ય સ્ત્રીઓને કેટલી જાગૃત કરે છે તે પણ બહુ સરસ રીતે આમાં જણાવ્યું છે. આ પુસ્તક આધુનિક સમયને બાંધબેસતું હોવાથી ખૂબ આદરને પાત્ર થશે જ. ભાષા, કાગળ, બાંધણી, છપાઇ વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૯ શોધો અને જાણો:—લેખક શ્રી. હર્ષદ પટેલ; પ્રકાશક: આપણું બાળ કામ મંદિર, ચિંમસપુરા ભરૂચ, પૃ. ૩૨, પૂઠું જાડા કાગળનું. મૂલ્ય ૦-૩-૦

‘આપણી બાળઅંધમાળા’ના વર્ષ ત્રીજાનું આ પ્રથમ પુસ્તક છે. આમાં બાળકોની શુદ્ધિ વિકાસ તથા તેવા પ્રશ્નો, નેડકણી, ગણિતગુમ્મત વગેરે આપ્યાં છે. છેવટે પ્રશ્નોના ઉત્તરો મૂક્યા છે. પ્રયત્ન સારો છે; પણ નેડકણીદોષો વધુ પ્રમાણમાં છે. પૃ. ૭ કુતરો પૃ. ૩૨ વાલદ.

૧૦ રૂપેરી ઢાઢીવાળા બાળક:—લેખક પદ્માવતી દેસાઈ. પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૩-૦

ઉપરની જ અંધમાળાનું આ ત્રીજા વરસનું બીજું પુસ્તક છે. આમાં ‘અખ્યાસ બાપુ’ નું જીવન આલેખાએલું છે. પૃ. ૩૨ ઉપર ‘કુટુંબવેલ’ દોરી છે. આ પુસ્તકમાં પણ નેડકણીબૂલો ખૂબ છે. પ્રમાણિક, કુલ, કણ્ઠર, વગેરે.

ધાર્મિક પુસ્તક સામે ચોગ્ય સજ્જ મૂકવો નેહ્યે. એકલું કુરાન ન લખાય. ‘કુરાને થરીફ’ લખવું, જેથી ધરસામી પ્રજાને માઠું લાગવાનો પ્રસંગ ન આવે.

૧૧ રૂપીઆનો વરસાદ—લેખક: શ્રી. હર્ષદ પટેલ, પ્રકાશક વગેરે ઉપર પ્રમાણે મૂલ્ય ૦-૩-૦.

આ ‘આપણી બાળઅંધમાળા’નું ત્રીજા વરસનું ત્રીજું પુસ્તક છે. આમાં ગ્રામ જીવનના ઉત્કર્ષનું સુંદર ચિત્ર દોરાયું છે. ગામડાં કેવી રીતે રૂપિયાનો વરસાદ વરસાવે તે સહેલી સરળ ભાષામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે.

ઉપરનાં ત્રણ પુસ્તકો પ્રચાર ચોગ્ય હોઈ જાપકામ વગેરે આકર્ષક છે. કેવળ એક જ રૂપિયા જેથી સોંધી કિંમતે નીકળતી આ માળાનો અમે ઉત્કર્ષ. ઇચ્છીએ છીએ.

૧૨ વરસનું સંગીત અને બીજી વાતો:—લેખક: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ; પ્રકાશક: બાલજીવન કાર્યાલય બાજવાડા વડોદરા પૃ. ૮૪, પૂઠું કાગળનું, કિં. ૦-૮-૦

આ બાલજીવન ઇસપનીતિમાળાનું પ્રથમ પુસ્તક છે. એમાં ઇસપનીતિની વાર્તાઓમાંથી ચૂંટીને એકત્ર કરેલી સરળ ૧૫ વાર્તાઓ છે. ઇસપની વાર્તાઓએ આપણા સંસ્કૃત સાહિત્યમાં ઠીક ઠીક રચાન મેળવેલું છે અને અંગ્રેજીમાં પણ એની વાર્તાઓ પ્રચલિત છે. એમાંની કેટલીક વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાઈ છે. તેમાં પણ કાગડા, કાળર, ગધેડાં વગેરે દ્વારા કહેવાયેલી આ વાર્તાઓ બાળકોને વાંચવા માટે ઠીક છે.

૧૩ હસતાં બાળક:—પ્રયોજક: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ; પ્રકાશક: બાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા, આવૃત્તિ ૧લી, પૃ. ૬૪, પૂઠું જાડા કાગળનું. મૂલ્ય ૦-૫-૦

આમાં બાળકોને હસાવી મૂકે તેવી ૧૯ વાર્તાઓ સંગ્રહાઈ છે. ચિત્રો પણ આકર્ષક

રીતે મુકાયાં છે. બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળાનું આ પાંચમું પુસ્તક છે. વાર્તાઓ દસઃવે તેવી હોઈને બાળકોને આનંદ આપે તેવી છે.

૧૪ મુસોલિની—લેખક: શારદાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશક: યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા સુરત. પૃ. ૩૨ કિં. ૦-૨-૬

મહાપુરુષોના પ્રેરક પ્રસંગો પીરસનાર બાપ વર્માની લખેલી આ ટૂંકી જીવનકથા ખરેખર વાંચવી વિચારવી ગમે તેવી છે. મુસોલિની જેવા પરદેશીની કથા જરા સરળ ભાષા અને શબ્દોમાં મુકાય તો હીક. કિશોરો જરૂર એને અપનાવે.

ઈ. સ. ૧૮૮૩ જુલાઈની ૨૯ મીએ હીકાર્ટા નામે નાનકડા ગામે એ જન્મેલો. એના પિતાનું નામ આલસેન્ડ્રો એ જુહારીકામ કરતો. આ જુહારના પુત્ર મુસોલિનીએ ઇટલિની ક્રાંતિ બંદલાવી નાખી. ઇટલિના રસ્તા, રાજપદ્ધતિ, આર્થિક શક્તિ અને માનવશક્તિમાં એણે અજબ પલટો આણ્યો. આપણે એના જીવનમાંથી ઘણું શીખીએ.

૧૫ કમાલ આતા તુર્ક—લેખક: શારદાપ્રસાદ વર્મા. પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. પૃ. ૬૦ પૃકું ઠાગજનું, કિંમત ૦-૫-૦.

તુર્કસ્તાનના તારણહાર ગાઝી મુસ્તફા કમાલ પાશાનું આ ટૂંકું પ્રેરક જીવન ચરિત્ર હોષ વાંચવાને ખરીદવા જેવું છે.

સાલોનિકા ગામડાના એક મુસ્તફા નામના બાળકે પોતાના વતનની બળવેલી અજબ સેવાનું સુંદર ચિત્ર લેખકે પ્રેરક શૈલીમાં પીરસ્યું છે.

‘ દ્રષ્ટા ’

૧૬ રેલવેના મુસાફરો માટે ઉપયોગી ધારાધોરણ અથવા રેલવેના ભોમીઓ: - પ્રયોજક અને પ્રકાશક: શ્રી. લવણપ્રસાદ શાહ, પ્રકાશ પ્રિં. પ્રેસ, રાજકોટ. સાદુ પૃકું, જુદા ૩૫, કિંમત ૦-૨-૦

આ નાની પુસ્તિકામાં લેખકે શરૂઆતમાં રેલ્વે સત્તાવાળાઓએ રેલ્વેમાં શું શું સુધારા કરવા જેવા છે તે તથા મુસાફરોએ ટ્રેનમાં કેમ વર્તવું તે દર્શાવી, લેખકને પોતાને મુસાફરીના પ્રસંગે રેલ્વેના ધારાધોરણ પ્રમાણે સમવડા મેળવવામાં જે અનુભવો થયેલા તે તથા મુરકેલીઓના પ્રસંગોએ વખતોવખત સાંકળ જેવી વા રેલ્વે સામે ઘવાઓ માંડી ન્યાય મેળવવામાં જાણીતા થયેલા ભ્રાષ્ટ્ર પોપટલાલ ભાઈચંદ શાહ અને લેખક પોતે મુસાફરીમાં દર હમેશ પડતી કષ્ટ મુરકેલીઓના પ્રસંગોએ સાંકળ જેવે છે તે જણાવી અન્ય મુસાફરોને તેમ વર્તવા આ અનુભવો તથા સાંકળ જેવવાના પ્રસંગો હીક હીક હોંમત અર્પે છે. આ સિવાય મુસાફરોને ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેવા જરૂરના ખીજા ૮૮ નિયમો પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે, જે દરેકે ખાસ જાણવા-જેવા છે. આ દરેક નિયમ રેલવેના ધારાધોરણના ક્યા નિયમ આધારે છે તેનો નંબર જે તે નિયમની સાથે ટાંકવામાં આવ્યો હોત તો હીક યાત. ખીજા આશ્વિતમાં લેખક આટલો વધારો દરે એમ ઈન્જીએ છીએ.

આ નાની પુસ્તિકા-ગજવામાં પણ સહેલાઈથી રહી શકે તેવી-રેલ્વેમાં રાતેદિવસ મુસાફરી કરનાર દરેકને ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે. અને તે માટે હરહમેશ સાથે રાખવા જેવી છે. પુસ્તકાલયોએ પણ વસાવવા જેવી ખરી.

નવીન કાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ દર્શક
૧	મહાત્મા એમસનના નિબંધો ભા. ૧લો	મણિલાલ છોટાલાલ પારેખ	ભાગવતધર્મપ્રચારગૃહ રાજકોટ સદર	૨-૦-૦	
૨	સ્વાધ્યાય	કેશવલાલ હિંમતરામ કામદાર	આર.આર. શેકની કુર્મી મુંબઈ	૨-૦-૦	
૩	આમોન્નાતિ	રમણલાલ વ. દેસાઈ	" "	૨-૦-૦	
૪	ધન્વધનુ	સુન્દરજી ગો. ખેટાઈ	" "	૨-૦-૦	
૫	આરાધના	મનસુખલાલ ઝવેરી	" "	૨-૦-૦	
૬	જીવન અને વિજ્ઞાન	ડૉ. રમણીકલાલ કે. ત્રિવેદી અને ભાઈલાલ પ્ર. કોઠારી	સયાજી સાહિત્યમાળા વડોદરા	૧-૩-૦	
૭	સોરઠપતિ	ગોકુલદાસ ડા. રાયચુરા	શરદા કાર્યાલય, વડોદરા	૧-૮-૦	ખીજ આઈ
૮	કથાકલગી	નટવર વીમાવાળા	કથાપરી કાર્યાલય, આમલીરાન, સુરત	૨-૮-૦	
૯	ગુજરાત સાહિત્યસભા કાર્યવાહી ૧૯૩૮-૩૯		ગુજરાત સાહિત્ય સભા અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	
૧૦	પગદીવાની પછીતેથી	જયન્તિલાલ દલાલ	રેખા-મતિ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૧૧	જીવનપ્રકાશ	હરિશંકર કદાનજી પુરાણી	લેખક પોતે, ગાંધરા	પ્રચારાથે	
૧૨	અંતરના દિવડે	રવિશંકર ન. પાઠક	લેખક પોતે, મકરપુરા વડોદરા	૦-૬-૦	
૧૩	ધન્વધનુ સંબંધી મારી રેડિયો ઉપરની વાતચીત અને લેખો	બોગીલાલ ચિમનલાલ શાહ	ધી સ્ટેટ પિપલ લિ. મેડાઝ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ	૧-૦-૦	
૧૪	મુસોલિની	શારદાપ્રસાદ વર્મા	યુગાન્તર કાર્યા, સુરત	૦-૨-૬	

૧૫	કમાલ આતા વુક	શારદાપ્રસાદ વર્મા	યુગાન્તર કાર્યાં સુરત	૦-૫-૬	
૧૬	શ્રીમદ્ભાગવત	ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ	નવજીવન પ્રં મંદિર અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૧૭	ઠાકિયાવાડી રાજરમત	ઉજરંગરાય ઓઝા	જીવનલાલ અમરશી મહેતા, અમદાવાદ	૨-૦-૦	'સી બોધ' ની ભેટ બીજી આવૃત્તિ ત્રીજી આવૃત્તિ
૧૮	ગોસેવા	ગાંધીજી	નવજીવન પ્રં મંદિર અમદાવાદ	૦-૫-૦	
૧૯	ઓતરાતી દિવાલો	દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર	"	૦-૬-૦	
૨૦	રૂપિયાનો વરસાદ	હર્ષદ પટેલ	આપણું બાળકાપ મંદિર, ભરૂચ	૦-૩-૦	
૨૧	રેપેરી દાદીવાળા બાળક	પદ્માવતી દેસાઈ	"	૦-૩-૦	
૨૨	શોધો અને જાણો	ભાઈલાલ પટેલ પદ્માવતી દેસાઈ	"	૦-૩-૦	
૨૩	* શોભના	રમણલાલ વ. દેસાઈ	આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબઈ	૨-૮-૦	
૨૪	ભદ્રંભદ્ર	અંબારામ કેવળરામ મોદકીઆ	સ્વ. રમણભાઈ મ. નીલકંઠ	૨-૮-૦	
૨૫	જાતે મજૂરી કરનારાઓને	ટોલ્સટોય	નવજીવન પ્રં મંદિર અમદાવાદ	૦-૩-૦	
૨૬	વિદાય વેળાએ	ખલિલ જીબ્રાન	"	૦-૮-૦	
૨૭	ભારતસેવક ગોખલે	જીવતરામ દવે	"	૧-૮-૦	
૨૮	દંબી દુનિયા	તા. પો. અઝાલજા	આર. આર. શેઠની કંપની મુંબઈ	૩-૦-૦	
૨૯	રેલ્વેના મુસાફરો માટે ઉપયોગી ધારાધારણ	લવજીપ્રસાદ શાહ	પ્રકાશ પ્રિં. પ્રેસ, રાજકોટ	૦-૨-૦	
૩૦	મૃત્યુલોકનું અમૃત-દ્રવ્ય	ડૉ. મોતીચંદ કુરુજી ઝવેરી	પ્રકાશ પ્રિં. પ્રેસ, રાજકોટ	૦-૧-૦	
૩૧	બાળઉછેર જ્ઞાન	ગુલાબકુંવરબા ઇ. વે. એસોસીએટ્સ, જન-મનચર	"	૦-૧-૦	
૩૨	બાળઉછેર ગીતમંજરી	રામચંદ્રવિ કેશવલાલ રથામજી	"	૦-૧-૦	

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૨૭	આત્માનાં તેજ (નવલકથા)	ધનશંકર હી. ત્રિપાઠી	તથુખા કાર્યા- લય. રાયપુર, અમદાવાદ	કાચુ ૧-૮-૦	"પ્રજાબંધુ" ૩-૩-૪૦ "ગુજરાતી" ૩-૩-૪૩ "નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૨૪	સંસ્કૃતિનાં વહેણ (અભ્યાસ)	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	ભારતી પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	પાકું ૧-૧૨-૦	"પ્રજાબંધુ" ૩-૩-૪૦ "નવસૌરાષ્ટ્ર" ૪-૩-૪૦
૩૨૮	વિવેચનમુકુર (સાહિત્ય)	વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	શિષ્ટ સાહિત્ય ભંડાર પ્રિન્સેસ સ્કૂલ, મુંબઈ	૨-૮-૦	"ગુજરાતી" ૩-૩-૪૦ "કૂલછાયા" ૧-૩-૪૦
૩૨૯	ભગવતીસાર (ધાર્મિક)	ગોપાલદાસ જી. વાભાઈ પટેલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"પ્રજાબંધુ" ૧૧-૨-૪૦
૩૩૦	ગોદાન (ઉત્તરાધર્મ) (નવલકથા)	પ્રેમચંદ જી	ગૂર્જર ઇન્ડિયા કાર્યા. અમદાવાદ	૨-૮-૦	"પ્રજાબંધુ" ૧૧-૨-૪૦
૩૩૧	સુવાસચંદ્ર (નવલકથા)	શરદ્દેવભાઈ	જીવનલાલ અમ. રશી મહેતા, અમદાવાદ	૨-૮-૦	"પ્રજાબંધુ" ૧૧-૨-૪૦
૩૩૨	વિવેચન (સાહિત્ય)	વિજયપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	ગૂર્જર ઇન્ડિયા કાર્યા. અમદાવાદ	૨-૮-૦	"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦ "નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૩૩	સાહિત્ય ને વિવેચન (સાહિત્ય)	દિ. બા. કેશવ- લાલ હ. ધ્રુવ	ગુજરાત વર્નાક્યુ- લર સોસાયટી અમદાવાદ		"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦
૩૩૪	આપણું વિવેચન સાહિત્ય (સાહિત્ય)	હીરા કલ્યાણદાસ મહેતા	"	૧-૦-૦	"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦
૩૩૫	ગુજરાતનો મધ્ય- કાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ (ઐતિહાસિક)	દુર્ગાશંકર કે. શાસ્ત્રી	"	૧-૦-૦	"સાંજ" ૨૨-૨-૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોનાં ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેના તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય પરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપાશે—ત્રીજી ૧૩૨]

૩૩૬	કાવચરિત (જીવન)	કેશવરામ કા. શાસ્ત્રી	ગુજરાત વર્નાક્યુ- લર સોસાયટી અમદાવાદ	૧- ૦-૦	"ગુજરાતી" ૧૦-૨-૪૦
૩૩૭	કાઠિયાવાડી રાજ- રમત (નવલકથા)	હિછરંગરાય ઓઝા	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ, અમદાવાદ	૨- ૦-૦	"સાજી" ૧૫-૨-૪૦
૩૧૭	મારું ગામડું (આત્મકથા)	બબલભાઈ મહેતા	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૦- ૬-૦	"સાજી" ૧૫-૨-૪૦
૩૩૮	નિર્મળા (નવલકથા)	પ્રેમચંદ્રજી	નવજીવન પ્ર. મંદિર, અમદાવાદ	૧- ૪-૦	"સાજી" ૧૫-૨-૪૦
૩૩૯	ગુજરાતમાં સંગી- તનું પુનરુજ્જીવન (સંગીત)	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	નવજીવન પ્રા. મંદિર, અમદાવાદ	૧- ૪-૦	"સાજી" ૧૫-૨-૪૦
૩૪૦	નીતિતરંગણી (નીતિ)	મહાસુખભાઈ શેઠ	લેખક પોતે, વીસનગર	૦- ૮-૦	"સાજી" ૧૫-૨-૪૦ "પ્રજાબંધુ" ૧૦-૩-૪૦
૩૪૧	સુરોપની બીતરમાં (માહિતી)	ચંદ્રભાઈ ભટ્ટ	પ્રચલન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૨- ૦-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૨	ગુલામીની શૃંગાર (નવલકથા)	ધનવંત ઓઝા	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૨- ૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૩	વાતોનાં વડાં (વાર્તાસંગ્રહ)	બળદેવ મોહિયા	લેખક પોતે, વાડી કળિયા, સુરત	૦- ૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૪	હું રાજા હોઉં તો (નવલકથા)	બેકાર	હરિદ્વર પુસ્તકા- લય, સુરત	૨- ૦-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૫	મારું માસીયા (ટૂંકી વાર્તાઓ)	વિનોદ	એન. એમ. ટ્રસ્ટ- રની કું. સુબષ	૨- ૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૨૯૨	સુશીલાનો દેવ (નવલકથા)	ગોપાલરાવ ભામવત	ગૂર્જર ગ્રંથ રત્ન કા. અમદાવાદ	૨- ૪-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૭	વળામણી (ટૂંકી વાર્તાઓ)	પનાલાલ પટેલ	અતિ ગ્રંથમાળા અમદાવાદ	૦- ૮-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૮	જીવનનિર્માણ	ચિત્રાંત	નવચેતન મા મંદિર, અમદાવાદ	૨- ૦-૦	"નવચેતન" માર્ચ '૪૦
૩૪૯	ગણિતપ્રવેશિકા (શિક્ષણ)	સોમાભાઈ પટેલ	ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કા. અમદાવાદ	૮- ૩-૬	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" માર્ચ '૪૦
૩૫૦	ગુને જોલેન્ડ	કમાચંદર જોશી	કુમાર કા. રામપુર અમદાવાદ	૧- ૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" માર્ચ '૪૦
૩૫૧	હૃદયનિપુટી અને બીજાં કાવ્યો	નવલરામ ત્રિવેદી	જીવનલાલ અ. મહેતા	૧-૧૨-૦	"
૩૫૨	મામમાતા અને બીજાં કાવ્યો	"	"	૦-૧૩-૦	"

માસિકો મહત્વા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિમ્	૯	૧૨	માર્ચ	૩-૩-૪૦
કિશોર	૫	૭	માર્ચ	૧-૩-૪૦
કુમાર	૧૮	૨	ફેબ્રુઆરી	૧૬-૨-૪૦
ખગ્યતામિત્ર	૨૬	૪	માર્ચ	૧-૩-૪૦
ખેતીવાડી	૫	૧૦	માર્ચ	૧૮-૨-૪૦
ચુલુસુન્દરી	૩૩	૭	માર્ચ	૧-૨-૪૦
આમજીવન	૧૦	૭	માર્ચ	૧-૩-૪૦
ચરોતર	૧૦	૨	ફેબ્રુઆરી	૧૬-૨-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૧૨	માર્ચ	૪-૩-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	જાન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૩૬	૫	માર્ચ	૩-૩-૪૦
નવરચના	૪	૧૦	ફેબ્રુઆરી	૧૪-૨-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૪	માર્ચ	૨૬-૨-૪૦
પ્રયાન	૧૫	૪	માર્ચ	૨૭-૨-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૮	માર્ચ	૪-૩-૪૦
બાલસખા	૩	૮	માર્ચ	૧-૩-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૫	માર્ચ	૭-૩-૪૦
બાળક	૧૮	૩	માર્ચ	૧-૩-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૬	૨	ઓક્ટોબર-ડિસેંબર	૧-૧-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૪	૧	ડિસેમ્બર	૩૦-૧-૪૦
યુવક	૧૦	૩	માર્ચ	૨-૩-૪૦
વૈદ્યકપત્ર	૪૫	૩	માર્ચ	૧૦-૩-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૫	ફેબ્રુઆરી	૧૫-૨-૪૦
શારદા	૩૧	૯	ફેબ્રુઆરી	૧૫-૨-૪૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૧૪	૯	માર્ચ	૨૧-૨-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૫	માર્ચ	૧-૩-૪૦
સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક	૧૭	૧	જુન-ઓગસ્ટ	૧૪-૯-૩૯
શ્રીબોધ	૮૪	૩	માર્ચ	૪-૩-૪૦

શું વાંચશો ?

ભિમ્ : માર્ચ : ૧૯૪૦

અમરચર્ચા : ઠાકા કાલેલકરને પૂછવામાં આવેલા વિવિધ પ્રશ્નોના તેમણે આપેલા ઉપયોગી ઉત્તરો આ લેખમાં છે. વાચકો એ આખોય લેખ ખાસ વાંચો.

સહશિક્ષણ : સમાજના વિકાસ માટે કેળવણીની આવશ્યકતા સર્વત્ર એકમતે સ્વીકારાઈ છે, પરંતુ એકાંગી કેળવણી પૂરતી નથી. એ માટે સ્ત્રી-પુરુષ બન્નેને કેળવણી મળવી જોઈએ. એ કેળવણી અલામદી શાળામાં અપાય તે કરતાં એકીસાથે અપાય એવું તારતમ્ય આ લેખમાંથી મળી આવે છે. લેખકના મત મુજબ, સહશિક્ષણવિનાની કેળવણી એ પાંગળી કેળવણી ગણાય.

આપણું ફોજ : આ લેખમાં આ હપ્તે જમરખ, ચીક, રટ્ટોબેરી, મંગોસ્તાન, મજુ, ચારોળી, બદામ, પિસ્તા, આલુણખાર, અખરોટ, તાજુર, સંકરેટી, કાકડી, પીણ, કમરખ, શિથોડાં વગેરેના ગ્રુણદોષ દર્શાવી તેના ઉપયોગ અને તેમાં રહેલાં તત્ત્વોનાં પ્રમાણો આપ્યાં છે.

નવાણામુખીનું દર્શન : 'નવા' એટલે નવાણામુખી પદાડ. આરાકાન કિનારાના ટાપુઓમાં કોઇ કોઇ જગાએ આવા પદારો જોવામાં આવે છે. લગભગ પંદર-વીસ વર્ષે આ પદાર કાટે છે. અંદરથી લીલું-સફેદ બધાને ભરખી જતી નવાણાઓ પ્રગટે છે ત્યારે જમીનમાં સુરંગો ચાંપી હોય તેમ ધડાકા સાથે જળરહસ્ત પથરા ઊઠે છે. સળગેલી ભૂમિ ખદખદે છે, અંદરથી લાવા રસની ઊળો ઊછળે છે. આસપાસના ગામડાના લોકો આથી જીવ લાઇને નાસે છે.

કુમાર : ફેબ્રુઆરી : ૧૯૪૦

આ અંક શ્રી. હરિવદન ભટ્ટના જીવનની ઝાંખી કરાવતા લેખોથી સમૃદ્ધ છે. એ લેખોમાંથી અમ્મ વયમાં આગળ આવેલા અને અકાળે અસ્ત પામેલા એ યુવાન કલાકારના જીવનની ઝાંખી પ્રાપ્ત થાય છે.

કિશોર : માર્ચ : ૧૯૪૦

સામાજિક દષ્ટિ : હિંદુસ્તાનમાં અનેક જાતની ચર્ચાઓ ચાલે છે તેમાં ત્રણ મુખ્ય છે: સમાજનું અર્થશાસ્ત્ર, સમાજનું રાજકારણ અને સમાજનું ધાર્મિક જીવન. આ ત્રણે એકબીજા સાથે સંકળાયેલાં છે. ત્રણે દિશામાં આપણા પ્રયાસનું પરિણામ નંદિ જેવું આવે છે એજ ખતાવે છે કે આપણામાં કંઈક ખામી છે.

લાખ : લાખ એ એકલા હિંદુસ્તાનની જ પેદાશ છે. બ્રહ્મદેશ, હિંદી ચીન, આસામ અને કેનેડિયામાં પુષ્કળ લાખ થાય છે. લાખનો ઉલોગ છોટા નાગપુર, ઓરિસ્સાના ઉત્તર ભાગ, બંગાળની પશ્ચિમમાં અને બ્રહ્મદેશમાં છે. એની બનાવટો વિષે જાણવા માટે આખો લેખ વાંચી જવા જોવો છે.

ધ્રુવપ્રદેશ અને તેને હુંદનારાઓ : પિયરી નામના એક સાહસિકે ધ્રુવપ્રદેશ શોધવામાં કરેલા સાહસનું આ લેખમાં વર્ણન છે. તેણે ૧૮૯૮ માં આર્કટીક ક્ષણની સ્થાપના કરેલી. ત્યારથી ૧૯૦૬ સુધીમાં અવિરતપણે એણે ઉત્તર મહાસાગરનું ખેડાણ ચાલુ રાખેલું. ૧૯૦૨ માં તેણે હેકલા ભૂમિર પાસેથી ધ્રુવખિંડુએ પહોંચવાનો પ્રયત્ન કરેલો; ત્યારે ૮૪ અક્ષાંશથી આગળ જઈ ચક્રાધેલું નહિ. ત્યાર પછી ફરી વારંવાર પ્રયત્નો કરીને છેલ્લે ૧૯૦૬ ના એપ્રિલની ૬ થી તારીખે એ ત્યાં પહોંચી ગયેલો.

શુભસુન્દરી : માર્ચ : ૧૯૪૦

કુમારિકાઓની કેળવણીનો પ્રશ્ન : જો જો અનિચ્છનીય પરિણામે આજે આપણે કન્યાકેળવણીને લીધે જોઈએ છીએ તેને ઓછાં કરવા માટે કન્યા પોતાના પાઠો તરફ જ માત્ર ધ્યાન ન આપતાં પોતાની ભાવિ સ્થિતિનો વિચાર કરે, વધુ સંસ્કારબળ કેળવે, શુદ્ધિપ્રજ્ઞાને વધુ ખીલવે.

હિંદની સ્ત્રીઓ : હિંદ સિવાય અને કેટલાંક મુસલમાની સ્ત્રીઓ સિવાય, દુનિયાના ખીળ બધા ભાગોમાં સ્ત્રી સ્વતંત્ર છે અને પોતાનું બનવું કાર્ય પોતાને કાવે તે કરી લેવાની તેમને છૂટ છે. ત્યાંના પુરુષોને પોતાની સ્ત્રીઓનું રક્ષણ કરવાની કાળજી કે ખીક નથી.

ચિત્રમય જગત : માર્ચ ૧૯૪૦ :

આખો અંક ચુદ્ધવિષયક લેખો અને માહિતીઓથી ભરેલો હોઈ આજના યુદ્ધના વાતાવરણની વિગતો જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળાને ખાસ વાંચવા જેવો છે.

નવચેતન : માર્ચ : ૧૯૪૦

સરેસ : ચીકટ પદાર્થ તરીકે આપણાં રાચરચીલાંનાં લાકડાંના સંધિ જોડવા માટે, કાગળનાં ઓખાં બનાવવામાં, ચામડાંની અનેક બનાવટોમાં, પુસ્તકો બાંધવામાં વગેરે અનેક ચોળેમાં તે વપરાય છે. કમાવ્યા વગરનું ચામડું પાણીમાં ઉકાળવાથી તે ઓગળી જાય છે. આ ઉકાળો તે સરેસનું પાણી. સરેસ મુખ્યત્વે જે વસ્તુઓમાંથી બને છે: ચામડું, કમાવવાના ઉદ્યોગના વધિયાણુ ચામડાના કટકાઓમાંથી અને હાડકાંમાંથી.

હિટલર વિષે વિવિધ વાતો : નેપોલિયન પછી હિટલર જેટલો ખીજો કોઈ સરમુખ ત્યાર પ્રસિદ્ધ નથી થયો. કેટલીક બાબતોમાં તો તે નેપોલિયન કરતાં પણ ચડી જાય છે. એણે આજે જગતને સ્તંભિત કરી નાખ્યું છે. એના જીવન વિષેની વિવિધ વાતો આ લેખમાં આપેલી છે.

એક કરોડપતિ વેપારી : આ માણસ તે આઈર્લેન્ડ મિલ્સ અને તે યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના ઓહિયો પરગણાના મુખ્ય શહેર સિનસીનાટીમાં આવેલી અમેરિકન ગ્રોડકટસ કંપનીનો માલિક. માત્ર પાંચસો ડૉલરની મૂંઝીથી ધંધાની શરૂઆત કરનાર આજે એ એક કરોડપતિ બન્યો છે. એની સફળતાની ચાવી જાણવા માટે આ લેખ વાંચવા જેવો છે.

નવરચના : ફેબ્રુઆરી : ૧૯૪૦

આત્મકથાની ઘટના : આત્મકથાનો ઉપયોગ નવલકથા તરીકે પણ થઈ શકે. આત્મકથાનો લેખક પોતાના જીવનનું આલેખન કરતો હોય છતાં નવલકથા લખતો હોય તેવો દેખાવ કરતો હોય છે વળી નવલકથા હોવા છતાં આત્મકથાનો દાવો કરતી, આત્મકથાના સ્વરૂપે લખાયેલી પરંતુ ખરી રીતે નવલકથા જ હોતી કોઈ કોઈ કથાઓ પણ મળી રહે છે.

એરીકુ' વૃત્તવિવેચન : ન્યાયાધીશ, અધ્યાપક અને વૃત્તવિવેચક એ ત્રણેનું જીવન અને કાર્ય પવિત્ર હોવાથી એમના પર રાજસત્તાનો અંકુશ ઓછામાં ઓછો હોવો જોઈએ. પરંતુ સાથે સંવાદ બેઠે છે કે, જો એ ત્રણે ઉદ્દેશ થઈ જાય, એમનું જીવન સમાજવિરોધી અને એમનું કાર્ય સમાજવિનાશક થઈ જાય તો એમના ઉપર કોનો અંકુશ ચાલે ? અલ્પજી વસ્તુમાં સ્વાદ લાવવા મીઠું કે રામરમ નાખવામાં આવે છે, પણ જો મીઠામાં જ મીઠું કે રામરસ ન રહે તો એમાં શું મેળવવું જોઈએ, કે જ્યો એ મીઠાચવાણું બને ? આ પ્રશ્નના જવાબ માટે આખો લેખ વાંચવા જેવો છે.

સુવક : માર્ચ : ૧૯૪૦

રીબી : નાઝી વેપારી નં. ૧ : યુરોપના આજના રાજદારો વાતાવરણમાં સૌથી વધારે ધ્યાન ખેંચનાર વ્યક્તિ કોઈ હોય તો તે જર્મનીનો હર વોન રિખનટ્રોપ છે. એ હીટલરનો જમણો હાથ છે, એને તથુ લાપાતું જ્ઞાન છે. એ જર્મનીનો પરદેશમંત્રી છે. એના જીવનને લગતી અવનવી માહિતી આ લેખમાં આપેલી છે.

ન્યૂતિ સંઘના તાલીમવર્ગો : છેલ્લા પાંચ વર્ષથી ચાલતી આઝી માટેની પ્રગતિકારી આ સંસ્થા દ્વારા ચાલતા તાલીમવર્ગોને લગતી વિગતો આ લેખમાં સંગ્રહાઈ છે. ઓર્ગેનિઝમમાં રસ ધરાવનાર હરકોઈને એમાંથી ઠીક ઠીક માહિતી મળી આવશે.

કેળવણીમાં નફાખોરી : આજે આપણે ત્યાં સંખ્યાબંધ કેળવણીની ખાનગી સંસ્થાઓ ઊભરાઈ ચાલી છે. અને ઉત્તરોત્તર તેમાં વધારો થતો જાય છે, એના કારણરૂપે જોઈએ તો તેમાંથી તેના સંચાલકોને નફો મળે છે, મૂડી રજવાની અને એકઠી કરવાની ચક્રવતી પ્રાપ્ત થાય છે. આ ધંધામાં ચાલતી નફાખોરીની માહિતી આ લેખમાંથી મળશે.

સારદા : શ્રેષ્ઠઆરી : ૧૯૪૦

ગર્ભમાં મારવા વિષે : વખત ગુમાવવાની ખૂબી જાણીતી રીતે ગર્ભમાં મારવાની છે. આ ગમ્મતમાં કદી સંતોષ થતો નથી. કેટલાકને તો અર્ધહીન વાતો કરવાની અમર્યાદ શક્તિ હોય છે. આવી વાતોમાં એક દુઃખદાયી વાત એ હોય છે કે તે આખરે નિંદાના સ્વરૂપમાં પરિણમે છે. ગર્ભમાં આપણે ટાંકા પહોરનાં કહીએ છીએ; છતાં તેમાં પણ કંઈક હોય છે. એ વિષે જાણવા માટે આ લેખ વાંચો.

જીવન અને સાહિત્ય : સાહિત્યરૂપી સાધનામાંજ સંસારની આશા અને આત્માસન રહેલાં છે. ચિત્રો ગદ્યાન વસ્તુ છે, પરંતુ તેનો પ્રભાવ અને મર્મ જે તે રચના પૂરતાં જ હોય છે, જ્યારે શબ્દોનો પ્રભાવ સર્વવ્યાપક છે. ગમે તે રૂપમાં પણ શબ્દો જીવનના દરતાવેજ છે, અને ભવિષ્ય તેની સન્મુખ ખડું છે. આવતો જમાનો જૂતકાળ જેવા માગશે તો તે મૂઝાં અને નિજીવ નમૂનાનાં સંગ્રહસ્થાનો જેવા નહિ માનતા તત્કાલીન ગદ્યસાહિત્ય, જીવન-ચરિત્રો અને આત્મકથાઓ માગશે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : માર્ચ : ૧૯૪૦

ગુજરાતી કેવી રીતે શીખવવું ? : વિદ્યાર્થીને અગાઉથી વાંચી લાવવાનું કહેવું નહિ. વિદ્યાર્થી વાંચી લાવેલો હોય છે તો તેનું વર્ગમાં પૂરેપૂરું ધ્યાન નથી રહેતું. જે આપણે ચલાવવું હોય તે પ્રથમ આપણે જ જાણું સરસ રીતે વાંચી સંભળાવવું. ત્યાર પછી આપણા વાચન ઉપર આપણે જ ટીકા કરવી અથવા વિદ્યાર્થી પાસે કરાવવી. (શિક્ષક માટે આ અતિઉપયોગી લેખ છે.)

સહશિક્ષણ : સહશિક્ષણના પ્રશ્નનું નિરાકરણ હજી થયું નથી. જે દેશમાં સહશિક્ષણ સાર્વત્રિક છે ત્યાં પણ કેટલાક તે વિષે ચંકાશીલ છે. એક તરફ લોકો સહશિક્ષણથી ડરે છે અને બીજી તરફ સહશિક્ષણના નૈતિક લાભો પણ બતાવવામાં આવે છે. (આ લેખમાં સહશિક્ષણની ઠીકઠીક જણાવટ કરેલી છે.)

આપણા દેશનું જીવન : આપણા દેશને-આપણા ગામડાને સમાન વ્યાપકતાથી સંતાપી રહ્યાં હોય એવાં દુઃખો મળ્યાનીએ તો નીચેનાં આઠઠી હરોળમાં આવે છે: (૧) અસ્વચ્છતા અને અનારોગ્ય, (૨) અજ્ઞાન અને અભણતા, (૩) બેકારી અને બૂખ તથા આજીવન, (૪) અસહનતા અને અસહાયકતા તથા (૫) પરરાજ્ય.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુક્ત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાત્રલાલ રાઈજલાઈએ માહે ડિસેમ્બર, જન્યુઆરી તથા ફેબ્રુઆરી માસમાં ૧ સમિલાયા, ૨ રણોલી, ૩ જાંબવા, ૪ વડસર, ૫ કલાલી, ૬ અટલાદરા, ૭ તરલાળી, ૮ વડસાલા, ૯ ધોલાલા, ૧૦ ધનિયાની.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જગનલાલ સોમેશ્વર જોશીએ જન્યુઆરી માસમાં ૧ રાણિયા, ૨ સમલાયા, ૩ અંજેસર, ૪ નાની ભાડોલ, ૫ મોટી ભાડોલ.

ચાણુરમા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. કરુણાશંકર મો. વ્યાસે ડિસેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધીમાં ૧ મોટપ, ૨ ટકોલી.

ચાણુરમા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. સાંકળેશ્વર જીલાઈ વ્યાસે ડિસેમ્બરથી ફેબ્રુઆરી સુધીમાં ૧ જાખાના, ૨ પલાસર, ૩ જસલપુર.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નર્મદાશંકર જયરાંકર ફેબ્રુઆરી માહે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ મોકાસણ, ૨ કંડ, ૩ રાજપુર, ૪ નાની કડી.

સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસંગલાલ ગરખાલાઈએ ૧ ભાટપુર, ૨ લઢોલ, ૩ કાસિંદ્રા, ૪ વાસણા, ૫ ચિખોદ્રા.

દામનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ભાનુશંકર મ. ઠાકરે માહે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ દહીંધરા, ૨ કાંચરડી, ૩ તારણુગંઢ, ૪ ચાવંડ.

અમરેલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. પ્રજલાલ દ. મહેતાએ સપ્ટેમ્બરથી જન્યુઆરી સુધીમાં ૧ ખીજડીઆ (૩ વખત), ૨ કમીગંઢ (૩ વખત), ૩ ટીંબલા, ૪ કેરાળા, ૫ મોટા મડિવડા (૩ વખત), ૬ ગાવડકા, ૭ નાના ભાંડારીઆ (૨ વખત), ૮ મંગિવાપોળ, ૯ વરડી (અમરપુર), ૧૦ ઢોલરવા (૨વખત), ૧૧ જાળીઆ, ૧૨ લાલાવદર, ૧૩ પીપળલગ, ૧૪ માળીલા, ૧૫ કેરીઆ (ચાંડ), ૧૬ સોનારીઆ, ૧૭ રાજસ્થળી; ધારી તાલુકાનાં ૧૮ દેવળા, ૧૯ જીરા, ૨૦ વીરપુર, ૨૧ ચલાળા.

કલોલ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. કાન્તિપ્રસાદ લાલશંકર ત્રિવેદીએ ૧ અહુવા, ૨ મુખારકપુર, ૩ બાલવા, ૪ ઉનાઉ.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે માહે ફેબ્રુઆરી માસમાં કલોલ મહાલમાં ૧૧ પાનસર, કડી મહાલમાં ૧૨ ચડાસણા, ૧૩ રાજપુર, ૧૪ અળદેસણ, ૧૫ જસત્રપુર, ૧૬ સરસાવ, ૧૭ હંટવા, ૧૮ ધરાણા, ૧૯ ધંડડ, ૨૦ છુણાસણ, ૨૧ કંડ, ૨૨ કુંડાળ, ૨૩ પુલેત્રા, ૨૪ વામજ, ૨૫ વડાવી, ૨૬ મેડાઆદરજ, ૨૭ થોળ, ૨૮ હોર, ૨૯ અગોળ, ૩૦ ડરણ, ૩૧ ભાલ્ડી, ૩૨ ગલોદરા, ૩૩ ચારોલ, ૩૪ ઢોરિયા, ૩૫ સાદરા.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. જગનલાલ મ. પટેલે ફેબ્રુઆરી માસમાં કરજી મહાલનાં ૧૮ ચનાપુરા, ૧૯ કરજી, ૨૦ પાળીઆપુરા, ૨૧ માંત્રોજ, ૨૨ સારીંગ, ૨૩ હળદરજા, ૨૪ કિયા, ૨૫ વ્યાસનેરા, ૨૬ તેગવા, ૨૭ મેસરજ, ૨૮ વલજી, ૨૯ મારીરાળ, ૩૦ કાંસમપર.

વડોદરા રાજ્ય

સહકારી ચોજનામાં જોડાયાં—(૧૮) દશરથ જૂથ, (૧૯) ઓરણા જૂથ, (૨૦) કામરેજ જૂથ, (૨૧) બલોલ જૂથ, પંચોટ જૂથ.

બલોલ ગ્રામ પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં સારી છે. નજીકનાં અને ખાસ કરીને મહેસાણા તાલુકાનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને તે વ્યવસ્થા જેવા ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક ખાસ બલામણુ કરે છે.

પાવતી આપવાનું રખે ભૂલતા

ગાંધાત, ખાનગી કે ખીજ કોષ્ટ પછુ પ્રકારની મદદ માટે પાવતી આપવાનું ખાસ ફરજિયાત ધોરણુ છે છતાં નિષ્કાળજીથી કામ કરનારને સહન કરવુ પડે છે. માટે મંત્રીઓ ચેતે અને ચેતાનો વહીવટ બરાબર રખે અને પ્રજાનો વિશ્વાસ સંપાદન કરે:—હિસાબની અવ્યવસ્થા બદલ લીમ્બોદરાનાં માજી મુખ્ય શિક્ષક જે મંત્રી તરીકે કામ કરતા હતા તેમને રૂપિયા પાંચ બાર માસ સુધી ઓછા લેવા શિક્ષા થઇ છે; પંચોટના મુ. શિ. મંત્રી તરીકે કામ કરતા હતા તેમને મદદ આપનારને ઓપેલી પાવતી ન આપવા બદલ રૂપિયા પાંચ દંડ થયો છે. ફરતા પુસ્તકાલયની ગાડી.

વિસનગર કરખા પુસ્તકાલયે બાળકો અને સ્ત્રીઓ માટે ફરતા પુસ્તકાલયની ગાડી તેવાર કરી ફેરવવી શરૂ કરી છે. ખીજ કરખા પુસ્તકાલયો આનું અનુકરણ કરે.

નવસારી કરખાના મહેરજીરાણા પુસ્તકાલયમાં ૪૦૦ જેટલા લવાજમ ભરનાર સભાસદો છે. આપણાં પુસ્તકાલયો પ્રચાર કરી મદદ આપનાર સભાસદો કેમ ઊભા ન કરી શકે ! આ પુસ્તકાલયમાં વિદેશી સારાં એવાં સાપ્તાહિકો અને માસિકો આવે છે. આપણાં સાર્વજનિક કરખા પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં જરૂર કંઈક કરશે.

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. કૃષ્ણચેર—(તા. પાટણ)ને મહેસાણાના શેઠ શ્રી. વલ્લભરામ જીવાભાઈએ તેમના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે રૂ. ૧૧).

સા. પુ. કનીપુર—(તા. આતરસંખ્યા)ને બડકદના શેઠ કપૂરચંદ લક્ષ્મીચંદ તરફથી તેમના પુત્રના લગ્નપ્રસંગે રૂ. ૧૫)

* આ શાહીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

સા. પુ. હહેગામને—૫) રા. મણિભાઈ ચતુરભાઈ અમીન, ૨) રા. મોહનલાલ દાથીભાઈ ઝંકટર, ૨) રા. નગીનદાસ બાલભાઈ શાહ, ૨) રા. ભાઈલાલભાઈ વલ્લભભાઈ દેસાઈ તરફથી.

સા. પુ. કરનાળી—(તા. તિલકવાડ) ને અમદાવાદના રા. ચંદ્રશંકર મગનલાલે ગીતાધર્મનું ૧૯૪૦ નું લવાજમ ભરાવી આપ્યું છે.

સીતાશરણ સા. પુ. ધીણુજને ૫) શાહ વખતચંદ હકમચંદ, ૫) પટેલ માણેકલાલ પ્રભુરામ, ૫) તરવાડી લક્ષ્મીચંદ હરિશંકર, ૨) સયવારા મગનલાલ હેમચંદ તરફથી.

સા. પુ. કિન્ખલોડ—(તા. બાદરણ) ને ૫) પા. મહીજીભાઈ શંકરભાઈ, ૫) પા. ચતુરભાઈ વાધજીભાઈ, ૫) ભારતર છોટાભાઈ આશાભાઈ, ૫) પા. ગોકળભાઈ શંકરભાઈ, ૩) હોરા કાસમ સ્મલ, ૩) પા. બુલાભાઈ શામળભાઈ, ૩) પરાંત બવાનીશંકર રામચંદ, ૨) પા. તળસીભાઈ પૂજાભાઈ, ૨) પા. ફૂલાભાઈ નાયાભાઈ, ૨) પા. જેઠાભાઈ લાલદાસનાં વિધવા બાઈ કાશી, ૨) પા. ભાઈલાલભાઈ બહેચરભાઈ, ૨) પા. હેરમાનભાઈ શંકરભાઈ, ૨) તલાડી છોટાભાઈ મહિજીભાઈ, ૨) પા. ચતુરભાઈ કુખેરભાઈ, ૩) પા. ચતુરભાઈ મોતીભાઈ, ૨) શા. ભાઈલાલ ચતુરદાસ, ૨) રાણા જગન પિતામ્બરદાસ, ૨) પા. સોમાભાઈ લલ્લુભાઈ, ૨) ઠક્કર ત્રિભોવન ગણેશ, ૨) ભારતર કુંગરભાઈ કાશીભાઈ, ૨) પા. મહિજીભાઈ લલ્લુભાઈ, ૨) પા. ધ્રિવરભાઈ મનોરભાઈનાં વિધવા બાઈ ઝવેર, ૨) પા. મહિજીભાઈ કાશીભાઈ, ૨) પા. પરસોતમ કુંગરભાઈ, ૨) પા. જોગાભાઈ શામળભાઈ, ૨) ઠક્કર મોહનલાલ મોતીલાલ, ૨) દરજી આશા હીરજી, ૨) પાંકે પરસોતમ કલ્યાણજી ૨) પા. શંકરભાઈ લલ્લુભાઈ, ૨) પા. સોમાભાઈ કાશીભાઈ ધર્મજી, ૨) ભારતર મંગળભાઈ રૂનાયજી, ૨) પા. છોટાભાઈ શિવાભાઈ લાલપુરા, ૨) પા. ઉમેદભાઈ મયુરભાઈ, ૨) પા. અંબાલાલ નાયાભાઈ, ૨) પા. પૂંજભાઈ મયુરભાઈ.

સા. પુ. વેમાર—(તા. કરજણ) ને ૫) પીરજીદા શાહજીદીન હુસેનઅલી, ૪) પા. દોલતભાઈ કેસરભાઈ, ૨) પા. શંકરભાઈ બાવાભાઈ, ૨) પા. કરતુરભાઈ ધેલાભાઈ, ૨) પા. ભાઈલાલ હરિભાઈ, ૨) પા. ભાઈલાલ આપુભાઈ, ૨) પા. હરજીભાઈ શામળભાઈ, ૨) પા. મણિભાઈ શામળભાઈ, ૨) પા. અંબાલાલ બહેચરભાઈ.

સા. પુ. કાણીએલ—(તા. આતરસુંબા) ને ૭) બહિયેલના પરીખ પુરુષોત્તમ છોટાલાલ તરફથી.

સા. પુ. જગુદણ—(તા. મહેસાણા) ને ત્યાંના શિક્ષક શ્રી. વિઠ્ઠલભાઈ હરિશંકર બ્યાસ તરફથી શ. ૨૫)નાં પુસ્તકો.

પુસ્તક બંધામણીની સંગવડ—સોજાના શ્રી. અંબાલાલ ઝવેરભાઈ ત્યાં પુસ્તકો આધવાતું કામ કરે છે. પેટલાદ તાલુકાનાં જે પુસ્તકાલયો પોતાનાં પુસ્તકો બંધાવવા ઇચ્છતાં હોય તેના મંત્રીએ તે ભાઈને મળવા લલામણ છે.

માનદ પ્રચારક—દામનગર તાલુકા માટે ઠાસા શાળાના મુખ્ય શિક્ષક શ્રી. બાનુશંકર મણિલાલ ઠાકરની નિમજ્જક કરવામાં આવી છે.

મહાલ મંડળ તરફે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા—કડી મહાલ શિષ્ટવાચનની ત્રીજી પરીક્ષા તા. ૩-૩-૪૦ના રોજ “અમેરિકાનો પહેલો પ્રમુખ: જ્યોર્જ વૉશિંગ્ટન”ની લેવાઈ હતી.

પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલયશિક્ષણની પરીક્ષાનું પરિણામ

પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણની યોજનામાં જોડાયેલા પ્રથમ ટુકડીના અભ્યાસક્રમને પ્રમાણપત્ર આપવા માટેની પરીક્ષા જાન્યુઆરી માસની ૧૩ મી અને ૧૪ મી તારીખોએ રાખવામાં આવી હતી. કુલ ૪ પ્રશ્નપત્રો કાઢવામાં આવ્યા હતા. (૧) વહીવટી અને દફતરી કામ, (૨) ગ્રામ પુસ્તકાલયનાં બજેટ-નિવેદન, પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણ, (૩) પુસ્તકાલય-પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ અને બીજા ક્ષેત્રો અને (૪) કર્યા પુસ્તકાલયનાં બજેટ, નિવેદન અને વર્ગીકરણ: એમ ચાર પેપર વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતે અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સહકારથી તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા. પરીક્ષા મજબૂરનો લાભ ચારે પ્રાંતમાંના નીચેના ૧૦ ઉમેદવારોએ લીધો હતો અને તેઓ બધા તેમના નામ સામે જણાવેલા ગુણ મેળવી પ્રમાણપત્ર મેળવવાને લાયક થયા છે:

પરિણામ

નામ	કુલ ગુણ	મેળવેલા ગુણ
૧ શ્રી. નાનજીભાઈ જેઠીદાસ, ધીણોજ.	૪૦૦	૨૬૦
૨ શ્રી. ભગવાનદાસ સાંકળચંદ, જેતલવાસણા.	૪૦૦	૨૪૮
૩ શ્રી. મણિચંદર બીમજી ઠાકર, દારકાં.	૪૦૦	૨૪૫
૪ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ નાયજીભાઈ, નીમળા.	૪૦૦	૨૪૩
૫ શ્રી. પુરુષોત્તમ ચતુરભાઈ પંડ્યા, સોજીત્રા.	૪૦૦	૨૪૧
૬ શ્રી. મગનભાઈ વલ્લભભાઈ પટેલ, દીગસ.	૪૦૦	૨૨૮
૭ શ્રી. અંબાલાલ શિવરામ ભટ્ટ, કારેલી.	૪૦૦	૧૯૩
૮ શ્રી. મલંગયા ઉમેદયા દીવાન, વેમાર.	૪૦૦	૧૭૬
૯ શ્રી. જોપાળજી ગોવિંદજી પટેલ, ચલયાણ.	૪૦૦	૧૫૫
૧૦ શ્રી. અંબેલાલ ગિરજાચંદર જોષી, પલસાણા.	૪૦૦	૧૪૬

પ્રમાણપત્રો તૈયાર થયે જે તે ઉમેદવાર ભાષ તરફ મોકલી આપવામાં આવશે.

તા. ૧૨-૨-૪૦

મહિલાલ મં. કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રીઓ, વ.રા. પુ. મંડળ.
ઉમેદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ
મદદનીસ અવરયાપક પુસ્તકાલય ખાતે

શિષ્ટવાચનની ૧૭મી પરીક્ષા

કિશોર ચરિત્રમાળા ગુચ્છ ૨ બાનું પરિણામ સહિત નિવેદન

ઉપરોક્ત પરીક્ષા, બહેર થયા પ્રમાણે તા. ૨૧-૧-૪૦ ના રોજ જે તે સ્થળે લેવાઈ ગઈ. એને માટે ગુજરાત-કાઠિયાવાડનાં શુમારે ૭૫ ગામોનાં ૫૫૫ ઉમેદવારોની અરજીઓ આવેલી. તેમાંથી ૫૮ ગામનાં ૨૭૮ બાઇબહેનોની ઉત્તરવહીઓ અમારા તરફ આવેલી હોવાથી કુલ ૨૭૮ જણે આ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હોવાનું જણાય છે. પરીક્ષામાં બેઠેલાં ઉમેદવારોનું ધંધાવારી પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે:—

૭૮ શિક્ષક, ૧૭૬ વિદ્યાર્થી, ૭ ખેડૂત, ૧ વેપારી, ૬ ઇતર નોકરી પૈકી ૧૪ બહેનો છે. મેલ ટ્રેનિંગ કૉલેજમાં લખનારા રકોડરોની ગણતરી વિદ્યાર્થીવર્ગમાં કરવામાં આવી છે.

હોડવા ઠરેલા ૮ પ્રશ્નો પૈકી ૮ મા પ્રશ્નના ૧૬ ગ્રુપ અને બાકીના ઠરેકતા ૧૨ ગ્રુપ રાખી ઉત્તરપત્રો તપાસતાં બેઠેલાં ઉમેદવારોમાંથી ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારોની સંખ્યા જોતાં પરીક્ષાનું પરિણામ આ વખતે લગભગ ૫૭.૨ ટકા આવેલું ગણાય. ઉત્તીર્ણ થનારામાં ૭૭ શિક્ષકો, ૬૧ વિદ્યાર્થીઓ, ૬ ખેડૂત અને ૧ વેપારી તથા ૫ ઇતર નોકરીવાળાં છે. જે પૈકી ૧૪ બહેનો છે. નં. ૧૩૩ થી નં. ૧૫૯ ઉમેદવારો અનુગ્રહગ્રાહી ઉત્તીર્ણ થાય છે. અનુગ્રહ ગ્રુપ વત્તાના ચિર્ણથી દર્શાવવામાં આવ્યા છે. સદર પરીક્ષા માટે પ્રસિદ્ધ થયેલી બહેરોતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પરિણામપત્રકના પ્રથમ ૨૦ નંબરો ઉપરાંત અધિકૃત ઓફિસમાં અધ્યાપન પાઠશાળાનો લાભ સમૂળગો નહિ પામેલા શિક્ષક, અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણ સુધીના વિદ્યાર્થી અને ખેડૂત વર્ગના ઉમેદવારો પૈકી ઉત્તીર્ણ થનારા ૧૦ જણ, ૦-૮-૦ ના ઇનામને પાત્ર ઠરે છે. ઉત્તીર્ણ થતી બહેનોને પણ ઉત્તેજનનું ઇનામ ઠરેકને રૂપિયા એકેકનું મળે છે. ઠરેકને મળવાના ઇનામની રકમ જેના તેના નામની સામે શેરાના ખાનામાં દર્શાવવામાં આવી છે. કુલ રૂ. ૪૫ નાં ૪૦ ઇનામો આ પરીક્ષા અંગે વહેંચાશે. અત્રેની તેમ જ ઉમેદવારોની સગવડની ખાતર ઇનામની રકમ રોકડમાં આપવાની નીતિ મંડળે સ્વીકારી છે, તે અનુગ્રહ રોકડમાં અપાશે. છતાં જેમની ઇચ્છા ઇનામની રકમ પૂરતી કિંમતનાં પુસ્તક લેવાની હશે તેઓ પુસ્તક, નવલપત્ર, મંગાલી વગરો તેથી ઇનામ નેજવત્તા અનુગ્રહવાળી લીસ્ટેલાં બાઇબહેનોને વિનંતિ કે પોતાને ઇનામ રોકડમાં જોઈએ છે કે પુસ્તકરૂપે, તથા તે કોઈની મારફત રૂપરૂપી મંગાવી લેવું છે કે ટપાલ રસ્તે, તે ચાત્ર માસ આખર સુધીમાં જેણે તેણે પસંદ જણાવી દેવું. મુદત વીત્યે જે તે રકમ અત્રેથી જોને તેને ખર્ચે મનીઓડરથી રવાના થઈ દેવાની તજવીજ રહેશે.

આ વખતની પરીક્ષાનો લાભ વિદ્યાર્થીવર્ગે મોટી સંખ્યામાં લીધેલો જણાય છે; પણ ઇનામ ઉત્તરપત્રો તપાસતાં એમ પણ સમજાયું છે કે તેમાંનો મોટો ભાગ, પરીક્ષા માટેની તૈયારી કર્યા વગર કેવળ એસવા ખાતર જ બેઠેલો છે—કાં તો શિક્ષકોના આગ્રહને વશ થતાં કે પછી દેખાદેખીથી. કેટલાકે તો પુસ્તકો એક પણ વાર જોયાં હશે કે કેમ તેની પણ શંકા રહે છે, આ વસ્તુસ્થિતિ અંશાંશર નથી. પુખ્ત વયના માટે રખાતી આવી પરીક્ષાઓનો લાભ પ્રાથમિક અને માધ્યમિક શાળાના વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીનીઓ લે એ જરૂર આદરપાત્ર છે,

શિક્ષકભાષાઓનો એ દિશાનો પ્રયત્ન બેશક અભિનંદનીય છે. પરંતુ એ જાતનો પ્રયત્ન સાર્થક તો ત્યારે જ કરે કે જ્યારે પરીક્ષાર્થીએ સત્તાની વિદ્યાર્થીઓને પ્રેરણા કરવાની સાથે સાથે જ પરીક્ષા માટે કરેલાં પુસ્તકો સમયસર મેળવી આપીને જોઈતી તૈયારી કરાવવાની અગત્ય પશુ પૂરતા પ્રમાણમાં પિછાનાય. આ નમ્ર સૂચન ધ્યાનમાં લેવા શિક્ષકભાષાઓને સવિનય વિચારિત છે.

અગાઉની પરીક્ષાઓની માફક આ વખતે પણ જે તે સ્થળના શિક્ષક, મંત્રી કે અન્ય ગૃહસ્થોએ નિરીક્ષક તરીકેની સેવા અર્પી પરીક્ષાના કામમાં જે મદદ કરી છે, તે બદલ એ સર્વ કાંઈનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે. પરિણામ નીચે પ્રમાણે છે:—

પરિણામ

નંબર	નામ	ગામ	ધર્મો અભ્યાસ શુષ્ક	શેરો ઇ. નામ રૂ.
૧	ભીમજીભાઈ જગનલાલ પંડ્યા	ઝર	શિ. ઉ.	૭૩ ૫)
૨	ઈશ્વરભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	વડુ	"	૭૨ ૪)
૩	કાન્તિપ્રસાદ લાલચંકર ત્રિવેદી	મુખારકપુર	શિ. મે. સિ.	૬૮ ૩)
૪	દાનભાઈ પૂજનભાઈ જ્યેષ્ઠીઆ	બાબાપુર	શિ. ઉ.	૬૭ ૨)
૫	જગવાનદાસ સાંકળચંદ પટેલ	જેતલવાસણા	"	૬૬ ૧)
૬	ખુશાલભાઈ કાલિદાસ પટેલ	મોભારોડ	શિ. મેટ્રીક	૬૬ ૧)
૭	આશાભાઈ ગોરધનભાઈ પટેલ	શિહોર	શિ. મે. સિ.	૬૫ ૧)
૮	દરગોવિંદદાસ ગોરારજી પંડ્યા	ચાડીઆ	"	૬૪ ૧)
૯	શારદાગૌરી હાહ્યાલાલ પંડ્યા	મુખારકપુર	ધરકામ અં. ધો. ૩	૬૩ ૧)
૧૦	કરુણાચંકર મોહનલાલ વ્યાસ	મેરવાડ	શિ. ઉ.	૬૨ ૧)
૧૧	મજલાલ દ. મહેતા	કેરાળા	શિ. પૂર્વપદ	૬૧ ૧)
૧૨	ધન અરેદેશર મહેતા	નવસારી	ધરકામ	૬૧ ૧)
૧૩	મયુરભાઈ વરધભાઈ પટેલ	નડા	શિ. મે. સિ.	૬૧ ૧)
૧૪	બાળાશંકર ચંકરલાલ જોશી	નાનામાઝીઆળા	"	૬૧ ૧)
૧૫	મજલાલ મોતીલાલ સુથાર	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૬	૬૦ ૧)
૧૬	દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોળી	નાની ઠકો	શિ. મે. સિ.	૬૦ ૧)
૧૭	હિરાલાલ નરસિંહરામ વ્યાસ	પાટોદ	"	૬૦ ૧)
૧૮	સુનીલાલ દામોદર ભટ્ટ	મદુદરા	"	૬૦ ૧)
૧૯	જગનલાલ કાલિદાસ ભટ્ટ	નરસીપુરા	શિ. પૂર્વપદ	૬૦ ૧)
૨૦	રવિશંકર હોટાલાલ જોશી	નડા	શિ. ઉ.	૬૦ ૧)
૨૧	રતિલાલ ગોવિંદજી મહેતા	દહીડા	શિ. મધ્યમપદ	૫૯
૨૨	વસનજી જીવજી નાયક	ઝોરણા	શિ. મે.	૫૯
૨૩	ગદાલાલ ઝવેરભાઈ રોષ	નડા	શિ. પૂર્વપદ	૫૮

૨૪ નાણુ શુસ્તારૂપ કોટવાળ	નવસારી	ધરકામ	૫૯ ૧)
૨૫ કાકોરલાલ સાકરલાલ કાપડીઆ	મોભારોડ	શિ. મે.	૫૯
૨૬ સંતોકમહેન જગજીવન જોશી	બાબાપુર	શિ. મધ્યમપદ	૫૯ ૧)
૨૭ પુરુષોત્તમભાઈ લક્ષ્મીદાસ પટેલ	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. કા.	૫૮
૨૮ પુરુષોત્તમદાસ કુબેરભાઈ પંડ્યા	રવાલ	શિ. મે. સિ.	૫૮
૨૯ નાનજીભાઈ જેઠાદાસ પટેલ	ધાણોજ	શિ. ઉ.	૫૭
૩૦ ચિમનલાલ હિંમતલાલ બારેટ	કરણાકુવા	શિ. મે. સિ.	૫૭
૩૧ બાનુ નોશીરવાન મીનોચહેર હોમજી	નવસારી	ધરકામ	૫૭ ૧) ૬
૩૨ જયશંકર હરિશંકર જોશી	દેવરાજીયા	શિ. મે. સિ.	૫૬
૩૩ વાધેર વિધાલા ગગાલા માણેક	ખંબુઆ	શિ. ઉ.	૫૬
૩૪ તુલસીભાઈ હાથીભાઈ પટેલ	નરસીપુરા	શિ. મે. સિ.	૫૬
૩૫ મૂળચંદભાઈ હરિવલ્લભદાસ શાહ	શિહોલ	"	૫૬
૩૬ દલપતરામ વિઠ્ઠલદાસ મિસ્ત્રી	ટીંગલોદ	"	૫૬
૩૭ ગુલ શુસ્તારૂપ કંકડયા	નવસારી	ધરકામ	૫૬ ૧) ૭
૩૮ રામભાઈ રણજીડદાસ પટેલ	ઢડી	શિ. મે.	૫૫
૩૯ મોરારભાઈ દાજીભાઈ પટેલ	કોસંબા	નોકરી મેટ્રીક	૫૫
૪૦ ઈશ્વરલાલ મૂળચંકર કાકર	ભાડ	શિ. ઉ.	૫૫
૪૧ મણિલાલ ચંદુલાલ શાહ	વરણામા	શિ. મે.	૫૪
૪૨ બાણુલાલ માધવજી ત્રિવેદી	ખીજડીઆખારી	નોકરી	૫૪
૪૩ રતિલાલ અંબાશંકર રાવળ	ગલોદરા	શિ. મધ્યમપદ	૫૪
૪૪ જયંતિલાલ દેવચંદભાઈ	પીઠવામળા	શિ. ઉ.	૫૪
૪૫ આશાભાઈ મીઠાભાઈ	ભોજ	શિ. પ્રથમપદ	૫૪
૪૬ હોમાય રતનશાહ બોધાનવાલા	નવસારી	ધરકામ	૫૪ ૧) ૭.
૪૭ બાઈશંકર નાગજી ત્રિવેદી	સણોસરા	શિ. ઉ.	૫૩
૪૮ ભાઈશંકર મણિશંકર ભટ્ટ	દહીડા	શિ. પૂર્વપદ	૫૩
૪૯ પુરુષોત્તમ કીકાભાઈ પટેલ	કોસંબા	"	૫૩
૫૦ મોળાનાથ હરજીવન રાવળ	વીડજ	શિ. મે. સિ.	૫૩
૫૧ બ્રહ્મરજી મકનજી પંડ્યા	હોલરવા	શિ. ઉ.	૫૨
૫૨ હીરાભાઈ નાથાભાઈ પરમાર	નરસિંહપુરા	ખેતી ધો. ૬	૫૨ ૦૧ ૭.
૫૩ ઉગિયારાંકર લલ્લુરામ વ્યાસ	મેરવાડા	શિ. પૂર્વપદ	૫૧
૫૪ રમણલાસ મણિલાલ શુક્લ	આણંદ	અં. ધો. ૬	૫૧
૫૫ ડાલાલાલ અંબાલાલ કાકાભટ્ટ	સેરીસા	શિ. મે. સિ.	૫૧
૫૬ મનલાલ ચિવનાથ પુરોહિત	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. કા.	૫૧
૫૭ ઝંઝેરભાઈ શંકરભાઈ પટેલ	વડોદરા	વિ. બરોડા કો.	૫૧
૫૮ ભાગીરથભાઈ ઈશ્વરભાઈ પટેલ	વિશ્રામપુરા	શિ. ધો. ૬	૫૦ ૦૧ ૭
૫૯ હરિશંકર ત્રિભુવન શુક્લ	ભંડારીઆ	શિ. પ્રથમપ	

૬૦ હોટાભાઈ ખુશાલભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. અં. ધો. ૫	૪૯	ના ઉ.
૬૧ ઈશ્વરભાઈ હીરાભાઈ પટેલ	પાટોદ	નોકરી શુ. ધો. ૬	૪૯	ના ઉ.
૬૨ શાન્તિશંકર માનશંકર દેસાઈ	વરણામા	શિ. મે.	૪૮	
૬૩ દેવીપ્રસાદ ધીરજીલાલ વ્યાસ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૭	૪૮	
૬૪ ધનુભાઈ મથુરભાઈ વ્યાસ	"	વિ. અં. ધો. ૬	૪૮	
૬૫ ચિમનલાલ રણછોડદાસ શાહ	વરણામા	શિ. મે.	૪૭	
૬૬ ભાઈશંકર મકનજી પંડ્યા	મોટાભાંડારીઆ	શિ. ઉ.	૪૬	
૬૭ પ્રાણજીવનદાસ વીરજીભાઈ	કમીગઢ	શિ. મે. સિ.	૪૬	
૬૮ ગિરધરદાસ નારાયણદાસ ધોભાણી	હારકાં	વિ. અં. ધો. ૪	૪૬	ના ઉ.
૬૯ ગોકુળદાસ નારાયણદાસ દતાણી	"	વિ. અં. ધો. ૫	૪૬	ના ઉ.
૭૦ બાણુભાઈ મંગળભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. અં. ધો. ૫	૪૪	ના ઉ.
૭૧ પરસોતમદાસ માનદાસ પટેલ	ગંગેટ	ખેતી શુ. ધો. ૬	૪૪	ના ઉ.
૭૨ ચન્દુલાલ બીખોભાઈ શાહ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૬	૪૪	
૭૩ ત્રિશુવન નાગજી મહેતા	બાબાપુર	શિ. પ્રથમપદ	૪૪	
૭૪ સીતારામ નારણજી પટેલ	ઝોરણા	શિ.	૪૩	
૭૫ મણિશંકર ભીમજી ઠાકર	હારકાં	શિ. ઉ.	૪૩	
૭૬ રમણલાલ આશારામ દોશી	વડોદરા	વિ. અં. ધો. ૬	૪૨	
૭૭ ચતુરભાઈ મથુરભાઈ પટેલ	વિશ્રામપુરા	વિ. અં. ધો. ૪	૪૨	ના ઉ.
૭૮ કેશવલાલ દેવશંકર ભટ્ટ	વડોદરા	વિ. બરોડા કોલેજ		
		ધનંતર	૪૨	
૭૯ લીલાવતી ઉમિયાશંકર ભટ્ટ	દેવરાજીઆ	ધરકામ શુ. ધો. ૬	૪૨	૧) ઉ.
૮૦ મોહનલાલ વીરજી સાગર	હારકાં	વિ. અં. ધો. ૫	૪૨	ના ઉ.
૮૧ મણિશંકર ગોપાળજી ત્રિવેદી	નાનામાચીઆળા	શિ. પ્રથમપદ	૪૧	
૮૨ કરસન નારણ મહેતા	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. કો.	૪૧	
૮૩ કાન્તિલાલ પુરુષોત્તમ જાની	"	વિ. મે. ટ્રે. કો.	૪૧	
૮૪ શાન્તિલાલ ચિવશંકર રાવળ	ધાનજી	શિ. પ્રથમપદ	૪૧	
૮૫ હીરાલક્ષ્મી પ્રભુદાસ	દીગસોદ	ધરકામ શુ. ધો. ૫	૪૧	૧) ઉ.
૮૬ રણછોડભાઈ હીરાભાઈ પટેલ	"	ખેતી શુ. ધો. ૬	૪૧	
૮૭ હરકીસનદાસ ધનજીભાઈ ગાંધી	નવસારી	શિ. મે.	૪૧	
૮૮ શંકરભાઈ ગરબંડભાઈ પટેલ	આણંદ	વિ. અં. ધો. ૪	૪૨	
૮૯ ગૌરીશંકર જીભાઈ જોશી	નાનામાચીઆળા	શિ. મધ્યમપદ	૪૦	
૯૦ જગનભાઈ કાળીદાસ પટેલ	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૪	૪૦	
૯૧ ગણાભાઈ પરાગભાઈ પટેલ	"	"	૪૦	
૯૨ હરિપ્રસાદ હરજીજી ત્રિવેદી	તરકતલાવ	શિ. ઉ.	૪૦	
૯૩ ત્રિકમલાલ ગોરધનદાસ	જેતવવાસજી	શિ. શુ. ધો. ૬	૩૯	
૯૪ ઈશ્વરભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૨	૩૯	

૯૫ અંબાલાલ દરેલાઈ પદિયાર	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૪	૩૯
૯૬ મકનજી બહેચર જોશી	મોઠામાચીઆળા	શિ. પૂર્વપદ	૩૯
૯૭ કાનજી ભીમજી પટેલ	ખીજડીઆ	ખેતી અં. ધો. ૪	૩૯
૯૮ અંબાલાલ મંજારામ	સેરીસા	શિ. ગુ. ધો. ૬	૩૯
૯૯ સાંકળેશ્વર જીભાઈ વ્યાસ	ગોરાદ	શિ. મે. સિ.	૩૮
૧૦૦ પ્રજુદાસ રૈવાભાઈ પટેલ	જેતલવાસણા	શિ. ગુ. ધો. ૬	૩૮
૧૦૧ અંબારામ વિસદાસ પટેલ	વિડળ	"	૩૮
૧૦૨ શંકરગિર ભગવાનગિર ગોસાઈ	મોભારોડ	વિ. અં. ધો. ૪	૩૮
૧૦૩ ભાઈલાલ ગિરધરભાઈ પટેલ	"	"	૩૮
૧૦૪ ભીખાભાઈ રણજોડભાઈ અઠબરી	વાંકીઆ	શિ. ગુ. ધો. ૬	૩૮
૧૦૫ ગળનન શિવનાથ પુરોહિત	વડોદરા	વિ. મે. ટ્રે. કો.	૩૭
૧૦૬ ભીખુભાઈ હરિભાઈ પટેલ	વાંકીઆ	ખેતી ગુ. ધો. ૬	૩૭
૧૦૭ જમંતિલાલ હરિચંદ	ખીજડીઆખારી	વિ.	૩૭
૧૦૮ વીરાભાઈ બહેચરભાઈ ચોધરી	ધોણેજ	શિ. પ્રથમપદ	૩૬
૧૦૯ હરકંઈવરજીવ અમૃતલાલ જાની	વાંકીઆ	શિ.	૩૬ ૧) ઉ.
૧૧૦ બાઉભાઈ જીવાભાઈ ભટ્ટી.	"	શિ.	૩૬
૧૧૧ મણિલાલ કે. પરમાર	આણુંદ	વિ. અં. ધો. ૪	૩૬
૧૧૨ પ્રાણશુભલાલ મોહનલાલ નાયક	જેતલવાસણા	શિ. પ્રથમપદ	૩૫
૧૧૩ જ્યોતિષચંદ્ર જગજાથ જાની	વરણામા	વિ. અં. ધો. ૨	૩૫
૧૧૪ કાન્તિલાલ સોમનાથ ત્રિવેદી	સેરીસા	શિ. ગુ. ધો. ૬	૩૫
૧૧૫ મનુભાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ	વસો	વિ. અં. ધો. ૫	૩૫
૧૧૬ રમણભાઈ ડાહ્યાભાઈ કકકર	"	વિ. અં. ધો. ૪	૩૫
૧૧૭ મથુરાદાસ વીરજી મોદી	હારકાં	વિ. ગુ. ધો. ૬	૩૫
૧૧૮ હારકાંભાઈ બળેશભાઈ પટેલ	જેતલવાસણા	શિ.	૩૪
૧૧૯ અંબાલાલ સોમાભાઈ પટેલ	મહેલાવ	અંથપાળ	૩૪
		અં. ધો. ૫	
૧૨૦ પૂનમચંદ રૈવાશંકર જોશી	રસુલાબાદ	શિ. ઉ.	૩૪
૧૨૧ ભાઈલાલભાઈ પુરષોત્તમદાસ જોશી	ટીંગલોદ	વિ. ગુ. ધો. ૬	૩૪
૧૨૨ આર. એમ. જીતબાર	અમરેલી	વિ. અં. ધો. ૬	૩૪
૧૨૩ શાન્તા હીરાલાલ શાહ	આણુંદ	વિ. અં. ધો. ૫	૩૪ ૧) ઉ.
૧૨૪ ચંદ્રિકા મણિલાલ કાકર	હારકાં	વિ. ગુ. ધો. ૫	૩૪ ૧) ઉ.
૧૨૫ રમણભાઈ ભાઈલાલભાઈ	વસો	વિ. અં. ધો. ૫	૩૪
૧૨૬ પ્રજુદભાઈ પૂનમભાઈ પટેલ	"	"	૩૪
૧૨૭ જગનલાલ રામજી ભાવાણી	હારકાં	વિ. અં. ધો. ૩	૩૪
૧૨૮ વિક્રમભાઈ મોતીભાઈ પટેલ	મહેલાવ	વિ. અં. ધો. ૭	૩૪
૧૨૯ જીવરામ મંગારામ મહેતા	ખણુંઆ	શિ. પ્રથમપદ	૩૩

૧૩૦ રાવજીભાઈ નરોત્તમભાઈ પટેલ	મોભારોડ	વિ. અ. ધો. ૪	૩૩
૧૩૧ હલિતાબહેન રણછોડભાઈ પટેલ	આણંદ	વિ. અ. ૬	૩૩
૧૩૨ મંગલદાસ વલ્લભદાસ ભાયાણી	હારકાં	વિદ્યાર્થી	૩૩
૧૩૩ હજુરજી માનાજી ઠા.	ધોણોજ	"	૩૨+૧
૧૩૪ જ્યેશ્ઠભાઈ માધાભાઈ સોલંકી	મોભારોડ	વિ. અ. ધો. ૩	૩૨+૧
૧૩૫ શામળજી રામજી	કેરાળા	પોસ્ટમેન	૩૨+૧
		છ. ધો. ૫	
૧૩૬ આપાભાઈ કાશીભાઈ પટેલ	વસો	વિ. અ. ધો. ૫	૩૧+૨
૧૩૭ ખોડાભાઈ લક્ષ્મદાસ પટેલ	ધોણોજ	વિ.	૩૧+૨
૧૩૮ કમિવરલાલ જયશંકર જોશી	જેતલવાસણા	શિ. ગ્રુ. ધો. ૬	૩૦+૩
૧૩૯ બાશુ માધવજી ઠરજી	વાંકીઆ	છરજીનો	૩૦+૩
		ગ્રુ. ધો. ૬	
૧૪૦ સાકર બહેચર	ખીજડીઆખારી	વિ.	૩૦+૩
૧૪૧ ધનજી ભુરાભાઈ સરવૈયા	મોટા માંડવડા	શિ. મે. સિ.	૩૦+૩
૧૪૨ મનુભાઈ અભારામભાઈ મન્સુરી	વડરમા	શિ. પૂર્વપદ	૨૯+૪
૧૪૩ મૂળજીભાઈ રાષ્ટ્રજીભાઈ પટેલ	ટીંગલોદ	ખેતી	૨૯+૪
		ગ્રુ. ધો. ૬	
૧૪૪ લાલજી ગદવજી પંડયા	દેવરાજીઆ	શિ. પ્રથમપદ	૨૯+૪
૧૪૫ ખેતાભાઈ કેશવલાલ રાવળ	ગંગેટ	શિ. ઉ.	૨૯+૪
૧૪૬ બાશુભાઈ ચતુરભાઈ પટેલ	આણંદ	વિ. અ. ધો. ૪	૨૯+૪
૧૪૭ કુલાભાઈ વાહજી ચોધરી	ધોણોજ	વિદ્યાર્થી	૨૯+૫
૧૪૮ કાન્તિલાલ ગોરધનભાઈ પટેલ	વરણામા	વિ. અ. ધો. ૪	૨૯+૫
૧૪૯ રળીઆતખહેન ભૂરાભાઈ સરવૈયા	મોટા માંડવડા	ધરકામ	૨૯+૫
		ગ્રુ. ધો. ૪	
૧૫૦ મનુભાઈ કાશીભાઈ અમીન	વસો	વિ. અ. ધો. ૫	૨૯+૫
૧૫૧ જયતિલાલ મગનભાઈ અમીન	"	"	૨૯+૫
૧૫૨ વિનુભાઈ જીવાભાઈ અમીન	"	"	૨૯+૫
૧૫૩ ધો.કાઈ સામજી બાંધા	હારકાં	વિ. અ. ધો. ૩	૨૯+૫
૧૫૪ વિઠ્ઠલાણી જમનાદાસ ગદવજી	"	"	૨૯+૫
૧૫૫ હરિદાસ સોમજી વિઠ્ઠલાણી	"	વિ.	૨૯+૫
૧૫૬ ઠાકરચી પેરાજી લોદાણા	"	વિ.	૨૯+૫
૧૫૭ મયુરદાસ રણછોડદાસ સોનેયા	હારકાં	વિ. અ. ધો. ૫	૨૯+૫
૧૫૮ મગનલાલ નાનાલાલ મહેતા	"	"	૨૯+૫
૧૫૯ રમણીકલાલ ફુલભજી ત્રિવેદી	"	"	૨૯+૫

રથળસંકેચના કારણે નાપાસ યનારાનું પરિણામ પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઉચિત નથી ગણવામાં આવ્યું.

ગુજરાતનું ગૌરવ અને અસ્મિતાનું જ્ઞાન કરાવનાર ' ગુજરાતી મહાજનો ' ની આ નાનકડી અસ્મિતાવાલિ પરીક્ષા નિમિત્તે વાંચવાનું ન બન્યું હોય તેવાં ભાષ્યબહેનોને-શિક્ષકો અને શિક્ષિકા બહેનોને તો ખાસ-એક વાર આ પુસ્તકાલયોને નજર તળે કાઢી જવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

૧૮ મી પરીક્ષા ૧૯૪૦ ના જુલાઈ માસમાં કાકાસાહેબ કાલેલકર કૃત ' હિમાલયનો પ્રવાસ ' એ પુસ્તકની લેવાશે. એ સંબંધી જાહેરાત માટે એપ્રિલનો અંક જરૂર જોશે.

વડોદરા,
તા. ૧૧-૩-૪૦ }

ના. નં. ચોકસી
સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મં.

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૩ : સંખ્યા ૭૦

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે ફેબ્રુઆરી માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો મોકલાઈ ગયે તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે; જેથી આ તરફ ઉધરાણી કરી ખીનજરૂરી ટપાલખર્ચ કરવાની કોઈ પુસ્તકાલયને જરૂર રહેતી નથી.

વડોદરા,
તા. ૬-૨-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

પેટલાદ—કાવિઠા, માણજ
ભાદરણ—ચુવા, પીપળોઈ
વડોદરા—છાણી, પાતળવેણી
શિનોર—સુરશામળ, કુકસ
આતરમુંબા—કાણીએલ
દહેગામ—સોનારડી
કડી—ચારોલ, ધુમાસણ, ઝંલાસણ, ભાલ્ડી
(કુમારપુરા)

કલોલ—ગાલવા
વિજાપુર—સમૌ, જંત્રાલ, પકુરમા, ખોર,
ખોરવાડ, કોલવડ, રણસીપુર.
મહેસાણા—શ્રુટાપાલડી, જોરજંગ, ધડા,
આખજ, સાલડી, પંચોટ, મેરડ, ખારા

સિદ્ધપુર—કલ્યાણ, દાસજ, ખટાસણ,
સુખજીપુર

ચાણુરમા—સુર્ણસર, રણોલા, દાણોદરડા,
મીડીધારીઆલ, બરિયદ, ચવેલી, સરસાવ,
મોટપ, ખોરસમ, કંબોઈ, લણવા, મુંઢેરા

નવસારી—ગામલી, અનુરા

ગણુદેવી—ખખવાડા

પલસાણા—બલેશ્વર

કામરેજ—નગોડ, ચીખલી, હૈરવ, અખામા,
નેત્રંગ, શામપુરા, ધાતવા, નનસાડ, વલણ,
પરખ, જોલેશ્વર, કોસમાડીસીમાડા, પાંડી,
દોગસ, ઉમેલ, ધોરણપારડી, વેળંગ, શેવણી
ઓખામંડળ—આરંભડા, કલ્યાણપુરા

પત્રો શરૂ થયાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૩ : સંખ્યા ૨૧૧ (કુલ ૧૧૩૦)

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો તરફથી લોકમદદની રકમ તથા

બજેટ યાદી નં. ૩ ની લોકમદદ તા. ૧૦-૨-૪૦ અને યાદી ૪ ની લોકમદદ તા. ૧૦-૩-૪૦ મુધીમાં આવી ગઇ છે તેમને અનુક્રમે તા. ૧૬-૨-૪૦ અને ૧૬-૩-૪૦ થી પત્રો શરૂ કરાવી આપવાની વ્યવસ્થા થઇ છે. યાદી પૈકી તેમ જ બીજાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી સરકાર પંચાયત મદદ મેળવવાની પાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલવામાં ન આવી હોય તેઓ સત્વરે મોકલી આપે.

વડોદરા, તા. ૬-૩-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી પુ. સ. સ. મં. લિ.

પેટલાદ—ખજુસોલ, ચલેડી, પત્રોલ, સીંગરડા.

ભાદરજી—શીજીવ.

વડોદરા—અણખી, વડસાલા, હરણી, અટલાદરા, જીટીઆમેઢાદ.

પાદરા—અંબાડા, કંદા, તાજપુરા, મેઢાદ, રજી, રાજુપુરા, વીરપુર, સાંગમા, સોમજીપુરા, બાણપુરા.

કરજી—ગણપતપુરા, દેરોલી, ધાવટ.

ડભોધ—અમરેશ્વર; કરજેટ, કુંવરગાડા, ગામડી, યુગવી, નડા, નાના ફેફળીઆ, પારીખા, પુનીઆદ, મોટા હખીપુરા, વજાદરા વસાઇ.

શિનાર—અચોસરા, દીંબરવા, તેરસા, ફેફળીઆ મોટા, બેખડા, કણજેઢા.

સાવલી—કડાચલા. બાલ પ્ર સાવલી

વાઘોડીઆ—કાશીપુરા, ગજેરાપુરા, પીપળીઆ

સંજોડા—હોડોદ, કોરમાળ, પરવટા, મુરીઆ, પીઢા.

તિલકવાડા—કરમળી (પરવણી).

દહેગામ—કઠવાડા, વડવાસા.

આતરમુંબા—દેવકરજીના મુંબાડા, સિહોરા, સદેસર.

કડી—કલ્યાણપુરા, જસલપુર.

કલોલ—સોળ, મુજારકપુર,

વિજાપુર—વસાઇ, વિઘાઈ વા. વસાઇ, વેડા, મહાદેવપુરા, રીદેરાલ અંબોડ, તાતોસણ, હરણાહોડા

વિસનગર—ગુંજ, ઉદલપુર, ખંડોરજી, શુંશી, ચલોટા, બાકરપુર.

મહેસાણા—ગામોસણ. વડરમા, સાંગણપુર / ખેરાળી—ઉજાદ, વિઠોડા, કેંસીયા, કરશનપુરા

સિદ્ધપુર—કોડાસી, મામવાડા, રસુલપુર

પાટણ—કોસ, ચાશ્પ, ચંદુમણા, કમલીવાડા

ચાણુરમા—ખંભેલ, જખાના, પલાસર, જીતોડા, અંબાલા, રૂપપુર, દાંતકોડી, સદુથગા, ફીઆલ, મીઠાધરવા

નવસારી—પીનસાડ, પોપડા, સીમલગામ

પલસાણા—લીંગડ, વંઝોળીઆ

કામરેજ—આસ્તા, ધોરણપારડી, વેળંજ

મહુવા—કરચેલીઆ, ધોળીકુઇ

માંગરોળ—કોસાડી, નંદાવ, પીપોદરા, સ

અમરેલી—બાબાપુર, રાજરથલી.

ધારી—ગોવીંદપુર, દલખાણીયા

ખાંસા—પીપલવા

કોડીનાર—આલીદર, પણાદર વેલણ, અ

રતનપુર—નવાગામ, શાહપુર

લીમકટા—ભીમકટા (૫)

ઓખામંડળ—પ્રાસણવેલ

યાદી નં. ૪ : સંખ્યા ૭૪

વડોદરા—રવાદ, મહાપુરા, વીરોદ, મોતીઆ-
પુરા,

પાદરા—ડબકા, મહમદપુરા, કોટણા, ગામેકા.

કરજણ—રોપા, કહોણા.

કલોધ—અકોટા, ભુતી માંગરોલ, વડજ.

શિનોર—જાણમોઈ, નાના હળીપુરા, ખીયળી,
માલપુર.

સાવલી—ધનતેજ, રાણીઆ.

સંખેડા—ચુંડીઆ, બોડેલી, ચંદનગર, નંદ-
પુર, કાંકટ.

હિંગામ—બહીએલ.

કઠી—કંક, કૈપલ, લોર, ટોરીઆ, નાની કંડી.

કલોલ—પાનસર (પૂરવણી), સાંતેજ, શેલા-
સણ, નાસમેદ અઢાણા.

વિસનગર—બોકરવાડા.

મહેસાણા—તાગલપુર, દેલા, મીઠા, રૂપાલ-
હરીપુરા.

ખેરાળુ—હસનપુર, શેલાસણ.

સિદ્ધપુર—ડાબી, સમોડા, મુણક, અમુદ,
મેથાણ, મહિલા જિઝા.

પાટણ—માતપુર, પળી, મેસર, ડાલડી,
વીસલવાસણા.

ચાણુરમા—કનોડા, કાલરી, કેસણી.

નવસારી—મહુવર

ગણુદેવી—તોરણગામ, માસા, વડસાંગલ

પલસાણા—એના

કામરેજ—કોસમાડા, જોખા

મહુવા—શેખપુર, મહુવરીઆ

વ્યારા—ખેડચીત, મગરકુધ

અમરેલી—જળીઆ, માળીલા

ધારી—આંબરડી, વીરપુર, ખીઆ

ખાંભા—વાંકીઆ

કોડીનાર—જાજર, સીધાજ

“ ભારતમાં અંગ્રેજી રાજ્ય ”ને સુખદ સરકારની મંજૂરી

સુખદ ઇલાકાની ગુજરાતી પાઠ્ય પુસ્તક સમિતિની બલામણથી “ ભારતમાં અંગ્રેજી રાજ્ય ”ના બંને ભાગને એ પ્રાંતની માધ્યમિક શાળાઓના તેમ જ ટ્રેનિંગ સંસ્થાઓનાં શિક્ષકોપયોગી પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે.

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧. શાળાઓમાં મોટે ભાગે પરીક્ષા થઇ ગઇ છે એટલે તેવા સ્થળના શિક્ષક-મંત્રી ભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયનું દફતર તથા વર્ગીકરણ વ્યવસ્થિત બનાવે.
૨. ત્રિમાહી નિવેદનો હજી માત્ર ૩૩ ટકા પુસ્તકાલયોએ જ મોકલવાં શરૂ કર્યાં છે. મોટે આવતી ત્રિમાહીનાં બધાં નિવેદનો જરૂર આવે તેવી વ્યવસ્થા જૂથ મંડળો સલાહ લરીને કરે.
૩. મહાલમંડળોએ કરેલા ઠરાવોનો અમલ આમ પુસ્તકાલયો પાસે થાય તેવા પ્રયાસો આદરવા.
૪. શિબિરવાગ્દાનની પરીક્ષા તથા પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુસ્તકાલયશિક્ષણ લેના શિક્ષક ભાઈઓ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળમાં પોતાનાં નામો નોંધાવે.
૫. તમે છાપેલી પાવતીઓ સખી હિસાબ બરાબર રાખો છો ? ખામી હોય તો તરત ફર કરો.

વડોદરા,
તા. ૭-૩-૪૦ }

કે. મો. પટેલ
મદદો વ્યવસ્થાપક

કેરતા પુસ્તકોલય શાખાનાં નવીન પુસ્તકો ભાષત

સયના નં. ૫ તા. ૧૦-૮-૨૯ ના અનુસંધાનમાં જણાવવાનું કે, કેરતા પુસ્તકલયના ઉપયોગ માટે માહે ઑગસ્ટ ૧૯૩૯થી માહે સપ્ટેમ્બર ૧૯૩૯ સુધીમાં નિચિનાં પુસ્તકોનો વધારો કરવામાં આવ્યો છે.

લેખક	પુસ્તકનું નામ	સાલ	લેખક	પુસ્તકનું નામ	સાલ
શાહ રાજુલાલ નાનાલાલ	હિન્દુસ્તાનની આજવાર્તાઓ :	૧૯૩૫	મુનશી કનૈયાલાલ	ગોડાંક રસદર્શનો	૧૯૩૩
પરીખ પુ. ભા.	ગીતાદાન	૧૯૩૬	ગાંધી મો. ક.	વ્યાપક ધર્મભાવના	૧૯૩૭
સંત યશવંત કેશવ	લોકમાન્ય તિલક, ઐમની		ત્રિવેદી ક. પ્રા.	સુજરાતી ભાષાનું મધ્યવ્યાકરણ	૧૯૩૬
	ચાદાદારત અતે ખ્યાતિ	૧૯૨૫	કુટમુદીઆ વિ. જે.	નિબંધમાળા	૧૯૩૮
તરે. વિ. પ્રા.	પ્રગતિ પંથે વેડોદાર	૧૯૩૯	કોઠારી એમ. શા.	ગદ્યસમુચ્ચય	"
શાહ ચો. મ.	શ્રી. પ્રતાપસિંહ મહારાજ ગાયકવાડ		દેસાઈ પ્રા. કિ.	ક્રમિક પાઠ્ય પુસ્તક પહેલું	૧૯૩૭
	પરિચય તથા ભાષણો	૧૯૩૯	"	બીજું	૧૯૩૮
શાહ મ. પી.	રાસ કોમુદી	૧૯૩૮	પાઠક રા. વિ.	કાવ્યસમુચ્ચય	૧૯૩૬
"	રાસપદ્ય	૧૯૩૭	સગના કિશોરીલાલ	આપણું ઘર પૃથ્વી	૧૯૩૯
"	ફલવેણી	૧૯૩૬	મહેતા ત્રિ. અં.	પદ્યવિદ્યાન	૧૯૩૭
"	રાસનિકુંજ	૧૯૩૪	દેસાઈ ર. વ.	અંજની	૧૯૩૯
"	નિરંજના	૧૯૩૮	સોની રમણલાલ	પ્રભાતકિરણો	૧૯૩૮
"	યુગદર્શન	૧૯૩૯	ગાંધી મોગીલાલ	ચરિત્રહીન	૧૯૩૯
ભટ્ટ શંકુ શંભુ	આજવિહાર	૧૯૩૯	અજરદાર અ. કે.	ભારતનો ટંકાર	"
દવે સો. પી.	શુદ્ધિવર્ધક મુખગણિત	૧૯૩૬	કવિ નાનાલાલ દં.	સારણિ	૧૯૩૮
મહેતા હરિસિખગૌરી વામનરાવ માન-વાટિકા		૧૯૧૩	દેસાઈ ગાંડાભાષ પ્રા.	કેળવણીની કળા	૧૯૩૪
"	"	"	રામચુરા ગો. દા.	સોરઠી વીરાંગનાની વાર્તાઓ	૧૯૩૭
"	"	"	"	કુળદીપક	૧૯૩૮
"	"	"	"	ફૂલની રમઝટ	"
"	"	"	"	સોરઠરાણી	૧૯૩૫

ક્રાહારી કેકલભાષ	બળવાઓર-પિતાની તસ્વીર	પુરાણી અંબાલાલ	ગીતામર્મ
વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	પુ. પ્રવૃત્તિ ભાષણો અને લેખો	નૌશી ઉમાશંકર	વિશ્વશાંતિ
શાહ સુ. વ.	અવંતીનાથ	મામાસાહેબ મુરલીધર	સહચરોની શોમયા
નૌશી મા. ગો.	ગોદાન-પૂર્વાર્ધ	શાહ અમથાલાલ છ.	સુબોધ સંગ્રહ
આચાર્ય ગુણવંતરામ	દેશદીવાન	સોની રમણલાલ	રૂપાની ગાય
શાહ ર. ના.	ગુ. બાળ મં. પુસ્તક ૧ હું. ૧૯૩૬	"	ભીખો ચોટ્ટો
"	" પુસ્તક ૨ છું. ૧૯૩૮	લદ્દ ચંદ્રભાષ	ભટ્ટી
"	" પુસ્તક ૩ છું. ૧૯૩૮	ત્રિપાઠી એન. એમ.	ગણપલસંગ્રહ
ગાંધીવ સાહિત્ય મંદિર	બકોર પટેલ ભાગ ૧ થી ૧૨ ૧૯૩૯	દેસાઇ મહેન્દ્રકુમાર મો.	કુમારનાં કાવ્યો
પુરાણી અં. બા.	પૂણ્યોગની ભૂમિકાઓ	નૌશી ઉમાશંકર	ગંગોત્રી
ધૂમકેતુ	પરાજય	દ્વિવેદી મણિલાલ જ.	અમરૂચ તક
"	અભિતા	"	હિંદની માગોપદેશિકા
શુકલ હ. બી.	હિંદુ દેવરલ રાજયળધારણ	ચોકસી રમણલાલ મો.	ગરવી ગુજરાત
રત્નેશરદિમ	અર્ધ	સરસ્વ સા. વ. કાર્યોલય	આર્પણપદ્ધત્
પાઠક રા. વિ.	શેખર્નાં કાવ્યો	"	વેદક સંબંધી વિચારો
બાસ ત્રિ. ગૌ.	નર્વાં ગીતો	"	શ્રીભક્ત ચરિત્ર
દેસાઇ, મ. બા.	સાંધ્યગીત	પટેલ વિદ્યુદાસ પુ.	વીર દુર્ગાદાસ
વોરા એન્ડ કં.	પ્રેમકથાઓ	સ. સા. વ. કાર્યોલય	સોનેરી સૂચનો અને સુવિચાર
શાહ ધી. ટો.	વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૮	"	સામગ્રી
ભદ્ર વિ. મ.	પતન અને પ્રાચિન્નિત	પુલ્કરીદાસજી	શ્રી માનસરામાયણ
પાઠક રામનારાયણ ના.	આવૃત્તી કાલ	શ્રી વાલ્મીકિ	પુલ્કરીકૃત રામાયણ
દરકે	બંધન અને સુક્રિત	મહર્ષિ વેદંબ્યામપ્રણીત	રામાયણ
ભદ્ર ચળશંકર મો.	મહાન મુસાફરો	સરસ્વ સા. વ. કાર્યોલય	શ્રીમહાલાગવત
સોપાન	અંતરની વાતો	"	શ્રી માનેશ્વરી ભગવદ્ગીતા
પટેલ રા. મ.	ગાંધીજીની સાધના	કો. મા. પટેલ	
મશરવાળા કિ. ધં.	કેળવણીના પાયા	મદદનીશ વ્યવસ્થાપક	
દેસાઇ મ. પ્ર.	આવૃત્તી કાલના પુરુષ		
વડોદરા			
તા. ૫-૨-૪૦ }			

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોનાં યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનારના લખાણની તારીખ	ભલામણ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ટેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ટેકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધેલી	કિંમત
૧	૨ ૫૪૧૬ ૬૨	૧૭-૧૧-૩૯	૪	૫	૬	૭	૮	૧૦	૧૧
૨	૫૬૭ ૫૧	૩૧-૧૨-૩૯	૫	૫	૬	૭	૮	૧૦	૧૧
૩	૨૫૯૯ ૪૬	૨૭-૧-૪૦	૫	૫	૬	૭	૮	૧૦	૧૧
૪	૬૧૮૭ ૨૫	૨૦-૨-૪૦	૫	૫	૬	૭	૮	૧૦	૧૧

પા. ક્ર.	પં. ૩૪ ૬૧	૨૨-૨-૪૦	પટેલ ભાઈલાલભાઈ ભવાનભાઈ મુખ્ય શિ- ક્ષક હાથુભોમ, ગુ. ચાળા તા. શિતોર	શિતોર તાલુકાની બૂગાળ	કા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૨૪૦ ૪૧	કાળી ૦-૨-૦
૬	૩૦૫ ૬૮	"	પંડિત નારાયણ મળજી પુસ્તકાલય, દાદી શેઠ અગીઆરી સેત આનંદજીવન, કા- લખાદેવીશેઠ, મુંબાઈ ૨	સ્વધર્મોચાર્ય આર્યાત દેશોદ્ધાર	ગોરમનદાસ જમનાદાસ અવેરી, હતાબળદ, મથુરા, અને મુરકુલ ચેમ્બર, ૪થે માળે, અવેરી બજાર, મુંબાઈ ૨	"	૩૨ ૬૬	૦-૧-૩
૭	૧૭૭૩૬ ૬૮	૨૨-૨-૪૦	કવિ રામજીભાઈ નાગર- દાસ પ્રણામી, ટે. છીપ- વાડ, મું. વલસાડ જી. સુરત	મહર્ષિ સ્વામીશ્રી પ્રાણ- નાથજી યોને વિજ્યા- ભિનન્દન નિષકલ્પક સુદ્ધજનુ જીવનચરિત્ર	કા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૨૭	૧૨૦ ૩૫૮	૦-૧-૦
૮	૩૨૯૫ ૩૦	૨૨-૨-૪૦	મોતીભાઈ અહેયરભાઈ શિકાર મું. હોલોલ પોસ્ટ બહીચીલ, તા. દહેગામ	ક્ષત્રિયકર્પણ	"	૧૯૯૫	૧૬૦ ૮૬	૦-૪-૦
૯	૨૯૬૧ ૬૬	૨૧-૧-૪૦	ખટાજી વલ્લભજી જોશી, ૯ વોલેમ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબાઈ	મગતળ્યા (નાટક)	"	"	૧૬૦ ૨૧૨	૧-૮-૦

વડોદરા,
તા. ૫ માર્ચ ૧૯૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મહદનીશ વ્યવસ્થાપક

ઉમેદવારોએ સાથે પોતાનો બિસ્તરો તથા જળપાત્ર અવશ્ય લેતા આવવાં જોઈશે. ગુજરાતી પુસ્તકો માટે વર્ગીકરણની પદ્ધતિ, કર્તાઓની નામાવલિ, ૮૦૦૦ અને ૪૦૦૦ વર્ગીકૃત પુસ્તકોની નામાવલિ તથા અર્વાચીન સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો, ગુજરાતી સાહિત્યના માગદર્શક એટલું સાહિત્ય પણ અવશ્ય લેતા આવવું જોઈશે.

વર્ગનો લાભ લેવાની ઇચ્છા રાખનાર પોતાના નામકામ ને કર્યા પુસ્તકાલયમાં પોતાના હોદ્દાના ઉલ્લેખ સાથે તારીખ ૩૧-૩-૪૦ સુધીમાં 'અરે લખી જણાવવું'.

વડોદરા,
તા. ૫-૩-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૩૭ સને '૩૯-૪૦

વિષય

ત્રિમાહી નિવેદન

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવાના નિયમની કલમ ૧૪-૧૫-૧૬-૧૭-૧૮ અન્વયે ત્રિમાહી નિવેદનો તમામ ગ્રામ્ય અને કર્યા પુસ્તકાલયોએ મોકલવા માટે વ. હ. નં. ૪ સને ૩૯-૪૦ તા. ૯-૧૦-૩૯ થી જણાવવામાં આવ્યું છે. ગણદેવી, ખેરાળુ, વિસવંતર, ભાદરણ, પેટલાદ વગેરે મહાલ મંડળો મારફત અને કેટલેક સ્થળે જૂથમંડળો મારફત આ નિવેદનો આવેલાં છે. કેટલાંક પુસ્તકાલયોએ હજી મોકલ્યાં નથી અને કેટલાંકે ગેરસમજથી અપૂર્ણ હકીકત બરી મોકલી છે.

આવેલાં નિવેદનો પરથી નીચે પ્રમાણે કુલ આંકડા મૂકવામાં આવ્યા છે. નિવેદનો ખંતાવે છે કે, પુસ્તકાલયોના મોટા ભાગના વાચકો શાળાના વિદ્યાર્થીઓ છે. હજી આમ પુસ્તકાલયો પોતાની સ્થળસીમામાં રહેતાં મજુરીઆત અને ગરીબ રિયતિના લોકોને વાચનનો લાભ પૂરતા પ્રમાણમાં આપી શક્યાં નથી, એમ જણાય છે. આશા છે કે શાળા છોડી જનાર મજુરીઆત ગરીબ કામના લાણેલા તમામ માણસોને વાચન પૂરું પડે તે પ્રયાસો ઉત્સાહથી શિક્ષકભાષાઓ અને યુવકો પુસ્તકાલયમાં રસ લેઈ કરશે એવી આશા છે.

ઉપરના વટહુકમમાં ઠરાવ્યા પ્રમાણે નમુનામાં હકીકત મોકલવા જણાવેલું છે, 'જતાં કર્યા પુસ્તકાલયો તરફથી ખીલની સાથે જૂના નમુનામાં હકીકત બરાબર આવે છે એટલે પુસ્તકોની સંખ્યા અને લાણેલા અને ઊઠી ગયેલા વાચકોની હકીકત જુદી જુદી આવતી નથી. સખ્ય દરેક કર્યા પુસ્તકાલયે નવીન નમુના પ્રમાણે નિવેદનો મોકલવા જતાં જૂના નમુનામાં હેવાલ મોકલવામાં આવે તો નમુના પ્રમાણેનાં કોષ્ટકો વધારી લઈ હકીકત બરી મોકલવા તજવીજ કરવી.

તા. ૧-૬-૩૯ થી ૩૧-૧-૪૦ સુધીના આંકડા સામેના પત્રક પ્રમાણે.

त्रिभासिक निवेदन

[illegible]

ટીપ:—આમ પુસ્તકાલયો તેમજ કરળા પુસ્તકાલયોએ પોતાનાં ત્રિમાસી નિવેદનો મોકલતી વખતે પ્રથમ પાછલી ત્રિમાસીના આંકડા બતાવી ચાલુ ત્રિમાસીના આંકડા દાખલ કરી કુલ-એકંદર આંકડા બતાવવાના છે. આ હપ્તીકત કસ્ટુશુકમાં તેમજ વાચક રજીસ્ટરમાં તે બ પ્રમાણે દર ત્રણ માસે નોંધવાની છે. અને તેના ઉત્તરો મોકલવાનો છે. અને પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની સંખ્યા જનરલ રજીસ્ટર પરથી બતાવવાની છે. તે માટે અગે ઉપરના નમુનામાં ઘટિત ફેરફાર કરી ચૂક્યો છે. આ નિવેદનોમાં પદ્ધતસર હપ્તીકત નહિ હોવાથી પહેલો બાળતોની હપ્તીકત ન ચૂકતાં હોવડું કુલ જે આવ્યું છે તે બ ચૂક્યું છે. વળી આમ પુસ્તકાલયોનાં ત્રિમાસી નિવેદનો બધા મંડળે પોતે, એમુજાલ કરી એક-જ નિવેદન મહાલ પુસ્તકાલય તરફ મોકલવાનું છે. ઉ. એ. પટેલ.

ਓ. ਐ. ਪਟਲ

महोदयश्री,

સૂચના નંબર ૩૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બકામણ કરવામાં આવેલાં સામયિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ	ઠેકાણું
૧	નવસર્જન	માસિક	૧-૮-૦	નવસર્જન કાર્યાલય, દરિયાપુર, વાડો-ગામ અમદાવાદ.
૨	વીણા	હિંદી માસિક	૪-૦-૦	વીણા કાર્યાલય, તુકોમંગલ, ઇદાર.

વડોદરા
તા. ૬ માર્ચ ૧૯૪૦

} પુ. ત્રિ. શાલ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૩૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

કર્યા પુસ્તકાલયોની પુસ્તક પસંદગી

હજીર હુકમ અન્વયે કર્યા પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ખરીદતા અગાઉ પુસ્તકો ખાતામાં મંજૂર કરાવી લેવા ફરજી છે. કેટલાંક કર્યા પુસ્તકાલયો તરફથી આ પ્રમાણે યથું નહિ હોવાથી આ સૂચના સર્વ કર્યા પુસ્તકાલયોની ગણી માટે ફરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

પુસ્તકો પસંદ કરવાની આ આંદમાં કર્યા પુસ્તકાલયોની પુસ્તક પસંદ કરનારી સમિતિને કોષ રીતે અકચણમાં ચૂકવાનો હેતુ નયો. પરંતુ તેમાં માર્ગદર્શન કરવાનો છે. કે. શ્રીમંત મહારાજ સાહેબે કેટલાંક પુસ્તકાલયોની મુલાકાત વખતે તેમાં ઉચ્ચ પ્રતિનાં પુસ્તકો નહિ જોવાના કારણે આ હુકમ કરેલો છે. કર્યા પુસ્તકાલયોને દેશી તેમજ અંગ્રેજી ભાષામાં પુસ્તકો ખરીદવા માટે સુગમતા પડે એ હેતુથી એક માર્ગદર્શક યાદી પુસ્તકાલય ખાતાએ મોકલે જનપુઆરીમાં પ્રસિદ્ધ કરી તમામ કર્યા પુસ્તકાલયોને પૂરી પાડી છે. આ યાદીમાં અંગ્રેજી પ્રકાશનો ખાસ ધ્યાન એવે તેવાં છે. આશા છે કે કર્યા પુસ્તકાલયો પોતાનાં પુસ્તકો પસંદ કરતી વખતે આ યાદીએ ખાસ જોષ દેશવિદેશના પ્રશ્નો ચર્ચાતાં અંગ્રેજી પુસ્તકોને પણ પોતાનાં પુસ્તકાલયમાં અંદાજના પ્રમાણમાં રચાવ આપશે.

વડોદરા,
તા. ૬-૩-૪૦ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૪૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

મદદ આપનારને અગર ઇતર રીતે પુસ્તકાલયને મળતી
લોકમદદ માટે પાવતી આપવા બાબત

અમારી તપાસણીમાં કેટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ તરફથી મદદ આપનારા દસમેને પાવતી આપવામાં આવતી નથી એમ જણાયું છે અને તેના પરિણામે લોકમદદ કેટલી ઊભી થઈ તે જાણના સાધન રહેતું નથી અને લોકોને પણ પુસ્તકાલયનાં નાણાં સંબંધે શંકા રહે છે. રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો પણ આ બાબત વખતોવખત તપાસણીમાં જોતા રહે એ ખાસ આવશ્યક હોય આથી સૂચવવામાં આવે છે કે રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ ગામડાંનાં પુસ્તકાલયોમાં જાણેલી પહોંચીયુક રખાવી તેની મેળવણી રોજમેળ સાથે વર્ષમાં એક વખત અવશ્ય કરવી. સેન્ટરના મુખ્ય શિક્ષકે ઇતર તપાસણીમાં આ બાબતમાં ખામીઓ જણાય તો રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. ને નિકાલ માટે રજૂ કરવા તજવીજ કરવી.

જે પુસ્તકાલયમાં આ સૂચના પ્રસિદ્ધ થયા પછીથી જાણેલી પહોંચીયુક રખાવામાં નહિ આવે અને દિસાગની ગફલત થયેલી જોવામાં આવશે તો તે બાબતની જવાબદારી સેન્ટરની શાળાના મુખ્ય શિક્ષક તેમ જ રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબની રહેશે. સખખ આ બાબતમાં પોતાની સ્થળ હકુમતનાં પુસ્તકાલયોમાં આ સૂચનાનો અમલ થવા ઘડિત તજવીજ કરવી.

સન્નરૂ સૂચના લાગતા વળગતાઓની જાણ માટે “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૫-૩-૪૦

}

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૪૧ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વાર્ષિક નિવેદનમાં વસ્તીના આંકડા ભરવા બાબત

પુસ્તકાલયના વાર્ષિક નિવેદનમાં વસ્તીના આંકડાઓ જે વર્ષે રાજ્ય તરફથી વસ્તી-ગણતરી કરવામાં આવે છે તે જ વસ્તીના આંકડા મૂકવામાં આવે છે. એ ખરું જોતાં વારત-વિક નથી. દર વર્ષે જન્મમરણના પ્રમાણને લીધે વસ્તીમાં વધઘટ થયાં કરે છે. આ જન્મ-મરણના આંકડા ગામના પટેલ પાસે રહે છે. તો પુસ્તકાલયના મંત્રીઓએ હવેથી દર વર્ષે જન્મમરણના આંકડા પટેલ પાસેથી રૂમર જઈ મેળવી લાવી તે પ્રમાણે વાર્ષિક નિવેદનમાં વસ્તીની વધઘટ પુરૂષ અને સ્ત્રીમાં જુદી જુદી બતાવવી, જેથી વસ્તીનો અંદાજ ખરો આંકડો દર વર્ષે મળી શકે.

વડોદરા,
તા. ૫-૩-૪૦

}

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

લાપાને માથે અંગ્રેજ કલગીઓ ફરકી રહી: પોપાકને માથે પરાધ છાયાઓ ઘેરાઈ વળી: પરકીય ફેશન ખારી બની: સોનું હવું તે કથીર લાગ્યું ને સોનેરી દોળવાણું કથીર કંચન તરીકે પ્રચલિત થયું.

આધુનિકતાની ઝંખના

અંગ્રેજીમાં સાહિત્ય એટલે અદ્ભુત સાહિત્ય ! બંગાળની કલા એટલે અદ્ભુત કલા ! મહારાષ્ટ્રનું સંગીત એટલે અદ્ભુત સંગીત ! પાવલોવા એટલે અદ્ભુત સુંદરી, પોલ મુની એટલે પણ એક અદ્ભુત આદમી-આવી આવી તો કેટલીય 'અદ્ભુતતાઓ' ગુજરાતમાં આવી પડી !

જરાક ગાન બિગ્યું ને આખેઆખા, આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણમાં જ રોકાઈ ગયા: પૈસો આવ્યો ને પરદેશના પ્રવાસે દોડી ગયા: આલીશાન ઇમારતો રચી તો સહરાના સપાટ પ્રદેશસભી લુખખી, સુકકી, અર્થહીન અને આત્મારહિત દિવાલોવાળાં લવ્ય જોખાંઓ જ બિંબાં કર્યાં: એ ઇમારતોમાં ચિત્રો ટાંગ્યાં તો શાંતિનિકેતનથી પારીસ સુધીના કલાકારોના બાવ પૂજવાને તલસી રહ્યાં: અને દીવાનખાનાંઓનાં રાચરચીલાં ગોઠવ્યાં તો, એ રાચરચીલાંમથિ, આધુનિકતા માગવાને જ ઝંખી રહ્યાં.

રેડીઓના જમાનામાં

સરહદો ખુલ્લી હતી ને પુરાણું ગુજરાત જોવાઈ ગયું.

રખે માનતા કે રૂઢિવાદના ધબગરાઓ જ ફરકાવી રહ્યો છું !

સૌ જાણીએ છીએ કે રેડીઓનો યુગ આવી પડ્યો છે. સૌને ખબર છે કે થોડાક વરસોમાં તો, 'ટેલીવીઝન' પણ જૂનું થશે. આકાશના તારાઓ પૃથ્વી પર ઉતારવાના અને ધરતીનાં ચોસલાંઓ આજની અટારીએ જડવાના અતુલ પુરુષાર્થમાં રોકાઈ રહેલી દુનિયામાં સરહદો સમાલવાનું કામ સહેલું નથી.

ખબર છે કે, સરહદોની તકરારોએ દુનિયાને પાપમાલ કરી છે. અને એ પણ ખબર છે કે, વાડાઓ બાંધીને બેસી ગયેલા મહાનુભાવો પણ ધરતીની ધૂળમાં જ મેળવાઈ ગયા છે, જગતની કેટલીય સરહદોની આસપાસ ખૂનનાં ખાળોચીઆંઓ છલકી રહ્યાં છે-એટલા માટે કે, સરહદોની રક્ષાનું કામ સમાજે કે સરકારે પોતાની વચ્ચેના કોઈ કલાધર હાથને સોંપ્યું નથી,

સરહદ એટલે...

સરહદનું નામ પડે છે ને સિપાઈગીરીનું વાતાવરણ સરળાઈ રહે છે. સરહદની કલ્પના આવે છે ને 'દાખલ થવાની મનાઈ છે'નાં કૂખડાં પાટીઆંઓનું ખેપાની વાતાવરણ આપણી કલ્પનાસુષ્ટિને ગુંગળાવી રહે છે. સરહદ એટલે તોપ, સરહદ એટલે તલવાર, સરહદ એટલે બખેડા...અને સરહદ એટલે અંધકાર અને અપરાધ એવી જ કોઈ જરૂરપુરાણી માન્યતાઓ-ઓમાં વિશ્વબંધુતવની ફિલસૂફીવાળા આપણા ધણાક મહાનુભાવો જકડાઈ રહ્યા છે.

પણ સરહદની રચના કેવળ સિપાઈગીરીમાં જ કેન્દ્રિત નથી. અને સરહદના સવાલને માત્ર નકશા સાથે જ સંબંધ નથી.

આદર્શ દુનિયાની આદર્શ સરહદ પર કેવળ જમીનની રેખાઓના જ નહિ પણ એ જમીન પર વસનારા માનવીઓના આત્માનાં બિન્દુઓના ચોંકિયાતો પણ વસતા હશે.

—ત્યારે અદ્વૈત હશે

જગતની સરહદો ત્યારે સાચેસાચીજ રક્ષિત હશે ત્યારે આંતરરાજકીય સંસ્કૃતિઓની અવરજવર, દેશી અને વિદેશી સંસ્કારોનું હલનચલન ને પ્રાંતીય બની પ્રાંતીય કલા અને પ્રાંતીય સાહિત્યનો મેળ આજના કરતાં વધુ પ્રાણુવાન, વધુ સુસંગત અને વધુ ફળદ્રુપ હશે. સંસ્કૃતિના ઝંઝાધારીઓમાંથી આકમણનું હાલે ત્યારે ગેરહાજર હશે અને સાહિત્ય અને કલાના ઉપાસકોનો અહંભાવ ત્યારે કેવળ અદ્વૈત હશે.

અને સરહદો એ કેવળ માનવીઓની જ રચના નથી. પહાડો ઊભા કરીને કુદરતે સરહદોની રચનાઓ કરી છે; સરિતાઓ વહાવીને કુદરતે ધરતીની નૈસર્ગિક રેખાઓની આકૃષ્ટી કરી છે. ધરતીના પ્રદેશોને ચોક્કસ પ્રકારની ફળદ્રુપતા બક્ષીને સંસારની વિલક્ષણતાઓમાં અવનવા આકર્ષણો પ્રેરવાને કુદરતે કારસો રચ્યો છે, રૂપ અને રંગની ખેરાત દ્વારા પોતાની માયા નિસર્ગે સંપૂર્ણ કરી છે.

સંસ્કૃતિ ને સંસ્કાર

જેટલાં મનવકુળ એટલીજ એ માનવકુળોની વિશિષ્ટ તાસીર, પ્રગ્નઓ એટલા જ સંસ્કારો ને એટલી જ સંસ્કૃતિઓ. અનેકરૂપે વિલસતી કુદરત માગે છે કે, તેનાં વિપુલ રૂપો અખંડિત કાયમ રહે, એક દુનિયા રાજ અવતાર ધરે છે ને રાજ ને રાજ એક દુનિયા પર મોતનો હાથ ફેરવાઈ રહે છે. મુસાફરો આવે છે ને મુસાફરો ચાલ્યા જાય છે. પણ જગતની ધર્મશાળાની આલેશાન ઇમારતનો આત્મા ખેવના કરે છે કે, તેના તમામે તમામ ખંડોની તાસીર, તેની સંસ્કૃતિ અને તેના સંસ્કારો તો છે તેવાજ કાયમ રહે.

છતાંય, કેટલાય અદ્વૈત વારસાઓ પણ દુનિયામાં જળવાયા નથી, કેટલીક ભવ્ય સંસ્કૃતિઓ પણ સંચવાઈ નથી અને કેટલાક ઉદાત્ત સંસ્કારો પણ અખંડિત ચોપાયા નથી; કારણ કે, કાં તો જગતની સરહદોના ચોકિયાતોએ પોતાનો ધર્મ ખરાબર પાળ્યો નથી, અથવા તો, આખા જગતની એકવાક્યતાની કોઈક અવગી ધૂનમાં ચડેલા સમાજ પોતાની સરહદો પર યથાયોગ્ય પહેરાઓ ખોડ્યા જ નથી.

સાંસ્કારિક વ્યક્તિ તરીકેનું મોત ગુજરાતને જોઈતું નથી. જગતની અનેક અદ્વૈતતાઓમાંની એક અદ્વૈતતા એક દિવસે ગુજરાતમાં જીવતી હતી.

ગૌરવભર્યું ગુજરાત

૮૪ ચૌદાના અજીલીલપુર પાટણવાળું ગુજરાત, એકલા સિદ્ધરાજને હાથે જ બંધાવેલા કચ્છનાર પ્રાસાદો, ખેતિરહજર ધર્મશાળાઓ, સવાલ્યાખ પરખો ને આઠહજાર તપસ્વીની મઢીઓવાળું ગુજરાત, ખારોડોએ આપેલા છત્રીસ ગદવાળું ગુજરાત; માનાસમી રૂપરૂદ્રીઓને નામે બંધાયેલા માનસર ને મોતીઆ નામના વફાદાર ફત્તરને નામે બંધાયેલા મોતીસર જેવાં તળાવોવાળું ગુજરાત; એક તેતરને કારણે જંગ ખેલનારા પરમારોનું ગુજરાત, સિદ્ધરાજ સમા બાગીચો સામે પોતાનું અગ્રેય 'સર્' સાખીત કરતી રાણકનું ગુજરાત; સદસ્લિંગ અને રત્નમહાલપનું ગુજરાત; અદ્વૈત સરોવર ને ઇલાપુરના કિલ્લાનું ગુજરાત; 'નીલમ' અને 'માણેક'ની તોપવાળું ગુજરાત; ખીરાણના રાજવાળું ગુજરાત; સતીઓની

વિજ્ઞાનયુગમાં ખોરાક ને પીણું

વૈજ્ઞાનિકો છેલ્લાં વીસ-પચીસ વર્ષોથી મનુષ્યજીવનમાં ખોરાક સંબંધી વાદવિવાદ કરી રહ્યા છે. ઝોગણીસમી સદીની શરૂઆત સુધી લાગ્યેજ લોકો 'સારો' અથવા 'નરસો' એવા ભેદ કરતા હતા. શારીરિક ઘટના ચાલુ રહે એટલાજ માટે ખોરાકની જરૂરીઆત છે એમ તે વખતમાં લોકોની માન્યતા હતી. શારીરિક અવયવોની ખીલવણી માટે ખીજ અવયવો કરતાં મગજની મહત્તા સૌથી વધારે છે એ જ્યારથી જાણવામાં આવ્યું છે ત્યારથી ખોરાકનો પ્રશ્ન અતિ કૂટ અને જટિલ થઈ પડ્યો છે.

'હું કેવો ખોરાક લઉં' કે જેથી મારામાં સારી શક્તિ આવે' એ પ્રશ્ન હવે સાધારણ થઈ પડ્યો છે. સ્ત્રી અને પુરુષો હવે સારી રીતે સમજતાં થઈ ગયાં છે કે જરૂરને વધુ તરફી આપવાથી ખીજ શારીરિક શક્તિઓનો વ્યય થશે. પહેલાંના વખતમાં ખોરાકથી શારીરિક ખંધારણ સારું રહે એ વિચારથી જ લોકો ખોરાક લેતા હતા; પણ આત્યારે કેળવણીના પ્રચાર સાથે સાધારણ માણસ પણ એમ સમજતો થઈ ગયો છે કે ખોરાકથી શારીરિક ખંધારણ સારું થાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેથી વધારે સારું ખંધારણ મગજનું અને તેને લગતા ખીજ અવયવોનું થાય છે.

હાલની વૈજ્ઞાનિક શોધખોળોને અંતે એમ ખાલુમ પડ્યું છે કે શારીરિક હિલચાલ તથા તેને કાબૂમાં રાખનાર અતિ સૂક્ષ્મ રાસાયણિક પદાર્થો (Hormones) છે. વીટામીન અને તેની શોધખોળ તે આ રાસાયણિક સૂક્ષ્મ પદાર્થો આપણા શરીરમાં છે તેની પ્રાતાવનારૂપે છે. દાખલા તરીકે આયોડીન એ આપણા શરીરમાં એવો પદાર્થ છે, કે જે ખીજનું દ્રવ્યો જોડે મળી આપણા શારીરિક યંત્રમાં ધણો મહત્ત્વનો ભાગ લાગે છે. તેવીજ રીતે સુનો, લોહ અને ખીજ પદાર્થો માટે છે. ખોરાકનું પરિવર્તન હજી કેટલું થશે તે છેલ્લાં થોડાં વર્ષોના અનુભવ ઉપરથી કહી શકાય તેમ નથી.

દ્રાણેન્દ્રિય અને ખોરાકને સંબંધ છે ? એક મિઠાઈની દુકાનમાં કામ કરનાર માણસને તે મિઠાઈઓ પ્રત્યે લાગ્યેજ પ્રીતિ હોય છે. જે ખોરાક ખાવા માટે છોકરોને દબાણ કરવામાં આવે છે તે ખોરાક ખાતાં તેઓ ધણો અણગમો બતાવે છે. જ્યારે જૂખ લાગે છે અથવા મનમમતી વસ્તુઓ જોવામાં આવે છે ત્યારે આપણા મોંમાં એકાએક પાણી આવી જાય છે. જે ખોરાક આપણને સામાન્યતઃ અપસો કરતો હોય તેવો જ ખોરાક એક મિત્રમંડળની વચ્ચે કે ખુશમિજાજમાં લેવામાં આવ્યો હોય તો તે ક્યાં ગયો અને કેવી રીતે પાચન થઈ ગયો તેની ખબર પણ પડતી નથી, એટલું જ નહિ પણ આવા સંજોગોમાં સામાન્ય રીતે આપણે ખોરાક લેતા હોઈએ તેના કરતાં લગભગ દોઢા કે બમણો લઈએ છીએ, એ એક સામાન્ય અનુભવની વાત છે. આ અને ખીજ એવા અનેક અનુભવો ઉપરથી આપણને એમ લાગશે કે આપણું મન અને પાચનશક્તિ તથા તેને લગતા અવયવો વચ્ચે કંઈ નિકટનો સંબંધ જરૂર હોવો જોઈએ.

આવા અનુભવ ઉપરથી એમ એકેસ થાય છે કે આપણું મન તેને લગતા ખોરાકથી બનેલું છે. જેવી રીતે દેશ જુદા તેવી રીતે દેશના ખોરાક પણ જુદા, અને માનસ પણ જુદા. ક્યાં ખોરાકથી શરીર અને ખાસ કરીને મગજનો સર્વદેશીય વિકાસ થશે તે લલિપ્પના વૈજ્ઞાનિક

નિક માટે ખાસ અભ્યાસનો પ્રશ્ન યથા પડશે. ન્યારે આ પ્રશ્નનો ઉકેલ આવશે ત્યારે પોતાનાં છોકરાંને કેવી રીતના ખોરાક આપવા કે જેથી તેઓનાં માનસ અમુક જ બાબતમાં સારી રીતે કેળવાય, તે લોકો સમજી શકશે. ખોરાકની ફેરબદલીથી એક આદર્શ હિન્દુ મટીને એક અંગ્રેજ અથવા જાપાનીસ થાય છે, એમ વૈજ્ઞાનિકોના અમુક અંશે દાવો છે.

જેમ જેમ આપણામાં ખોરાક સંબંધી સ્વદેશીય જ્ઞાનનો પ્રચાર થશે, તેમ તેમ તેનું સ્વાદ અને સુગંધ માટે આપણે જે અત્યારે આનાકાની કરીએ છીએ તે ઓછી થઈ જશે અત્યારે તો આપણે ખોરાકમાં રહેલાં તત્ત્વો, જેવા સિવાય તેમાં રહેલા સ્વાદ તથા સુગંધ માટે પડાપડી કરીએ; છીએ, જે સુચવે છે કે આપણે હજી સુધી આ બાબતમાં આગળ વધ્યા નથી. જે માણસને શારીરિક પરિશ્રમ ઓછો કરવો પડતો હોય તો તેને ખોરાક પણ ઓછા પ્રમાણમાં હોય છે. થોડા, સાદા અને સાત્ત્વિક ખોરાક એ ખાસ અગત્યની બાબતો છે. સામાન્યતઃ અત્યારે આપણને ખોરાકની ધણી ચીજો જોઈને અણગમો થાય છે; પહેલાંના વખતમાં આ અણગમો કદાચ થોડો દશે. આમ કરતાં કરતાં હવે આપણે દિવસમાં એક જ વાર અપાહાર અને થોડાં સાત્ત્વિક અને રાસાયણિક પીણું ઉપર આવી જઈએ તો તે શક્ય રહે નથી. જેમ જેમ જમાનો જાય છે, તેમ તેમ ત્રણે કંઠે અને નખળાં આવે છે અને કોઈ વાર એવો પ્રસંગ આવી જશે કે બધાંને અમુક ઔસમાં જ ખોરાક લેવાની ફરજ પડે ! વિજ્ઞાનની અત્યારની પ્રવૃત્તિ તથા તેની હકુમત જોતાં આપણને એમ લાગે છે કે આવો ખોરાક પણ ઘણો એક દશે ! આ જમાનાનો માણસ તેના પૂર્વજો કરતાં સામાન્યતઃ તેટલા જ વખતમાં જમણું કે તેથી વધારે કામ કરી શકે છે તે સાબીત કરી શકાય તેમ છે. ભવિષ્યમાં કાંઈ જાણે એવો વખત આવશે કે સેકન્ડના વિભાગો પાડી તેની હિસાબસર ગણતરી કરવામાં આવશે, પરંતુ આ બાબત ટેવ અને સંજોગો પર આધાર રાખે છે. દાખલા તરીકે સામાન્ય માણસને પાંચ મિનિટનો હિસાબ થોડો હોય; પણ એક ધંધોદારી વખત રાખનાર માણસને ધડીનો દશમો ભાગ પણ અતિ વિસ્તૃત સમય છે. થોડા સેકા પહેલાંના વખત આપવાના રીતરિવાજો આપણે જોઈશું તો “ લાંબા પુનમને દિવસે આવજો ” એમ કહેતા; અત્યારે આપણે વખત આપવા કહીએ-છીએ કે અમુક દિવસે એટલે કે સુરવારે ૩.૧૫ મિનિટની સુલાકાત ધરો. આપણાં પછી લગભગ એક એ સેકા પછી ખોરાક લેતાં કેટલીક મિનિટ થઈ તેનો પણ ચોક્કસ રીતે વિચાર કરી જેમ જાને તેમ જલદી લેવાય અને ઓછામાં ઓછા વખત જમ તેવા ઉપાયો શોધાશે.

અત્યારે ખોરાકની ચીજોની મહત્તા પૂરતા પ્રમાણમાં જાહેર થતી નથી, એ એક કમનસૂચી ઘટના છે. ખોરાકમાંથી આવેલી મજા સંબંધી વાતોં કરવામાં આપણે જે રસ લેતા તેના કરતાં વધારે રસ આપણે દરેક કોળાઓમાં ફેટલા વીટામીન લઈએ છીએ તેમાં રસ લેતા થયા છીએ. આમ છતાં ખોરાકનો પ્રશ્ન અને તેને લગતો અભ્યાસ એ એક દોંડીઆર રસોઈઓએ કરવાનો છે, સિવાય કે એક સામાન્ય માણસ તેમાં ખૂબ. જોડો રસ ધરાવતો હોય. જેની રીતે એક તબિબી વિદ્યા જાણનાર માણસને એક સામાન્ય અને જાનામાં નાનો રોગ પણ એક જોડા અભ્યાસનો પ્રશ્ન થઈ પડે છે, તેટલી જ કિંમત ન્યારે આપણા ધંધોદારી રસોઈઓ અને બહેનો સમજતી થશે ત્યારે આપણે ખોરાકનાં પ્રશ્નની જરાબર કિંમત કરી કહેવાય.

અત્યારની આપણી વૈજ્ઞાનિક સોધખોળોએ ધ્રાણેન્દ્રિય અને સ્વાદેન્દ્રિયને સંતોષવા માટે કંઈ પણ કંઈ નથી એ એક વિચિત્ર ઘટના છે. આઠ કોશી આલકોહોલ, તમાકુ વગેરેમાંથી નીકળતાં સત્ત્વો એ હજી પણ આપણા સામાન્ય વપરાશની દવાઓ છે. આને બદલે બીજી કોઈ એવી સારી દવાઓ હોવી જોઈએ કે જેને બરાબર શુદ્ધ અને જંતુ રહિત કરી લેવાથી આપણા શરીરને કોઈપણ રીતે નુકસાન ન થતાં કેવળ કાયદો જ થાય. તમાકુ આપણી અમુક ઇન્દ્રિયોને સંતોષે છે, પણ સાંધે સાંધે ફેફસાં તથા હૃદયને નુકસાન કરે છે; આમ ન થવું જોઈએ.

એક બાજુ આપણે જોઈએ છીએ કે આઠ એ એક ખૂબ અને સામાન્ય વપરાશની વસ્તુ છે અને કેટલાક તેમાં જ રચ્યાપચ્યા રહે છે, જ્યારે બીજી બાજુ આપણે જોઈએ "સારા" કહીએ છીએ તે કેવળ દવાઓ જ લીધાં કરે છે. આ બોખતની ગણતરીથી એમ સમજાય છે કે આધુનિક દુનિયાનું માનસ કેવળ નિરાશામય થતું જાય છે, અને એમ માનવાને કારણ મળે છે કે "દારૂખંધી" જેને માટે અમેરિકનો અને હિન્દીઓ આજ વર્ષો થયાં આંતરતાકરી નિગાહે જોઈ રહ્યા છે, તેને માટે વૈજ્ઞાનિક દુનિયા મોરચા માંડી છે.

દિવસે દિવસે આ દુનિયાના વધતા જતા વ્યવહારને પહોંચી વળવા આપણા મગજને આપણે ઘણું શ્રમિત કરવું પડે છે. એટલે જ નશાખાજ પીણાં એ એક ભયંકર વસ્તુ છે. આજથી બેસો વરસ પહેલાં એક નશાથી ચકચૂર બનેલો માણસ પોતાની જાત તથા કુટુંબ સિવાય બીજાને થોડી ધગ કરતો; પણ આજે તેજ માણસ એક મોટર દારૂ તો કેટલાકે નિર્દોષ શહેરીઓના ઘણા કાઠે અથવા તો એક રિવાસ્તર લખને ન કપામ તેવું નુકસાન કરી બેસે. જેમ જેમ આ દુનિયા વધુ અને વધુ યંત્રમય બનતી જશે, તેમ તેમ મદ્યાઈ પીણાં લેવાં એ એક ભયંકર ગુન્હો બનશે.

ડૉક્ટરો કહે છે કે જરા આલકોહોલ લેવાથી અમુક શારીરિક ફરિયાદ દૂર થશે. આ વાત કદાચ ખરી હોય તોપણ કોઈ એક કંલુસ માણસ પોતાના જરા પણ કાયદાથી બીજાને કેટલું નુકસાન થાય તે જોતો નથી, તેના જેવું જ જરાપણ આલકોહોલ અથવા મદ્યાઈ પીણું લેવાથી થાય છે. આપણા ધારાશાસ્ત્રીઓ કાયદા ધડે છે કે ભયંકર હથિયારો લખને ફરવા માટે પરવાનો જોઈએ, કારણ કે તે તો સારા માણસના હાથમાં જ સારી રીતે વપરાય છે. બાકીના તેનો દુરોપયોગ કરશે! દારૂને માટે કંઈ પણ કાયદો નથી. દરકોષ ગુન્હાશાસ્ત્રી કંબુલ કરશે કે દારૂ પીવો અને ગુન્હો કરવો એ નિર્વિવાદ બાબત છે. દારૂ પીવાથી સામાજિક અને કૃત્રિમ રીતે મગજ ઉત્તેજિત બને છે, પણ તેની પાછળની અસર ઘણી જ અતરનાક હોઈ મગજના અવયવને તે શિથિલ કરી મૂકે છે. અમેરિકામાં શોકો આ પ્રશ્ન સારી રીતે સમજી ગયા છે, છતાં આ ધંધામાં આવકનો એટલો બધો લાભ છે કે કરોડોના ધુમાડો ફૂટતો તેની પાછળની તહેરાત માટે જ થાય છે.

મનુષ્યજનમાં ખાધું-પીધું એ એક અગત્યની બાબત છે. કોઈ પણ બાબતનો વિચાર કરતાં પહેલાં ખોરાકની મહત્તા બરાબર સમજવી જોઈએ. આપણે આ સંબંધી સદીઓ સુધી જોઈએ તેવો સુધારો કરી શકવાના નથી, સિવાય કે જનસંખ્યામાં તેનો ખૂબ પ્રચાર થાય અને સરકારનો ટેકો મળે. આધુનિક દુનિયા આ બાબતમાં કંઈ રસ્તો શોધે તે સમજી શકતું નથી, કારણ કે જ્ઞાન અને વિજ્ઞાનના પ્રચાર સાથે સુધરેલો સમાજમાં કંઈ ને કંઈ નવા ઉત્પાત થયા જ કરે છે.

પુસ્તકાલય

કલ્યાણ :

દેશભાષાનું કા. ૩-૮-૦
પરદેશી , કા. ૫-૦-૦
છટક નકલ કા. ૦-૧-૦

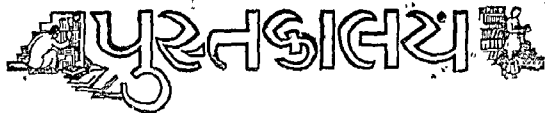
વંત્રીઓ :

નાનાભાઈ અંકરીબર દીવાનભ
મલિયાલ અવાસાંકર વ્યાસ

અવરણપત્ર :

વાણજીભાઈ નારાયણ અમીન
બી. કૌમ
મનો, પ્ર. સ. સ. મં. સિ.
રાવપુરા ૧૯૧૧.

પુસ્તક ૧૫ મું

એપ્રિલ-૧૯૪૦

અંક ૪ થી

પુસ્તકપસંદગીનું પ્રમાણ

—ત્રીજીસ્થાનથી

આજે આપણા વાચકોની રસવૃત્તિ સુખ્યત્વે નવલકથાઓ તરફ વધુ વળતી જાય છે. કયાંય પણ તમે કોઈને પુસ્તક વાંચતો જોશો તો તમને તેના હાથમાં ઘણું ભાગે નવલકથા હોવાનું જાણવા મળશે. નાનાથી મોટે મુખીનાં સૌ સ્ત્રીઓ, પુરુષો કે બાળકો—આ નવલકથાના ચેપથી મુક્ત હોય, એવાં ગણ્યાં ગાંઠ્યાંજ મળી આવશે. પરિણામે જીવનમાં માર્ગદર્શક નીવડે એવાં જીવનચરિત્રો, પ્રવાસવર્ણનો, રાષ્ટ્રીય ઉત્થાનમાં ઉપયોગી નીવડે એવું વિચારશીલ વાચન, તેમ જ આમજનતામાં સંસ્કાર સિંચે તેવાં પુસ્તકો તરફથી જનતાની અભિરુચિ ક્રમશઃ ઓછી થતી જાય છે.

આ વસ્તુસ્થિતિ લક્ષમાં લઈને, જનતાનો વાચનપ્રવાહ માત્ર નવલકથાઓ તરફ ન ઢળી જાય અને તેની વાચનવૃત્તિ વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકો પ્રત્યે પ્રેરાતી રહે તે માટે પુસ્તકાલયોના સંચાલકોએ—અથવાલોએ શક્ય તે સઘળા પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે. તેઓ ધારે તો પુસ્તકાલયનો લાલ લેતાં એવાં માત્ર નવલકથાઓ પાછળ જ લાગ્યાં રહેતાં વાચકોને એક યા બીજી રીતે સમજાવીને, અન્ય વિષયના વાચનથી થતા ફાયદાઓ અને નવલકથાઓથી કેટલીક વાર નીવડતાં ખૂરાં પરિણામો વર્ણવી બતાવીને તેમને ઉપર જણાવેલા જેવાં જીવનચરિત્રોનાં, પ્રવાસવર્ણનોનાં, ઐતિહાસિક તેમ જ ઇતર વિષયને લગતાં પુસ્તકો વાંચવાથી થતા લાભો દર્શાવી તેમની વાચનરુચિનો પ્રવાહ બદલાવી શકે.

આ દિશામાં કલકત્તા કોર્પોરેશનની એક પેટાસમિતિએ સલામજી કરેલું 'પગલું' આપણાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો—મંત્રીઓ અને અથવાલ ભાઈઓને એવો વાચનરસ ફેળવવામાં મદદરૂપ થઈ પડે તે માટે તેણે કરેલી સલામજી આ નીચે આપી છે:

મુંબઈથી પ્રકટ થતા “ ફ્રિ પ્રેસ જર્નલ ” નામના અંગ્રેજી અખબારમાં, તેને કલકત્તા ખાતેથી મળેલા એ. પી. ના તા. ૨૪ મી માર્ચના નીચે પ્રમાણેના સમાચાર પ્રસિદ્ધ થયા છે.

“ કલકત્તા કોર્પોરેશને સામાન્ય જરૂરિયાત માટે નિમેલી પેટાસમિતિએ લલામણુ ક્યાં મુજબ જે પુસ્તકોની પસંદગી કરવામાં આવશે તો કલકત્તા શહેરનાં સઘળાં પુસ્તકાલયોમાં નીતિ અને ધર્મને લગતાં પુસ્તકોનું પ્રમાણુ સારું એવું સંગ્રહારો.

આ કમિટિએ, કોર્પોરેશનની મદદ મેળવતાં સઘળાં પુસ્તકાલયોએ પુસ્તકખરીદીના ઓછામાં ઓછા દસ ટકા નીતિ અને ધર્મવિષયક પુસ્તકો પાછળ ખર્ચવા નોંધ્યે એવી લલામણુ કરી છે. આ ઉપરાંત પુસ્તકખરીદીના વધુમાં વધુ પચાસ ટકા સુધીની રકમ નવલકથાઓ, નાટકો તેમ જ હળવા સાહિત્ય પાછળ ખર્ચી શકે એવું ધોરણુ જણાવ્યું છે.

છેલ્લે, એ કમિટિએ સઘળાં પુસ્તકાલયોમાં પ્રવાસ, ઇતિહાસ, જીવનચરિત્રો, આરોગ્ય, શારીરશાસ્ત્ર તેમ જ રાષ્ટ્રીય સાહિત્ય વધુ પ્રમાણમાં વસાવવા લલામણુ કરી છે.”

ઉપરની લલામણો પરથી જણાશે કે, કલકત્તા જેવા આગળ પડતા શહેરની કોર્પોરેશન દ્વારા સંચાલિત પુસ્તકાલયોમાં પણ કેવા પ્રકારના સાહિત્યનો સંગ્રહ થયો જોઈએ તે દર્શાવ્યું છે.

આપણાં પુસ્તકાલયો પણ આ કમિટિએ કરેલી લલામણોમાંથી પોતાને ત્યાં શક્ય તેવી લલામણોનો સ્વીકાર કરી તેને અમલમાં મૂકવા પ્રયત્ન કરે તો આજે ગમે તેવી નવલકથાઓ પાછળ-કેટલીક વાર તો જુદે જુદે નામે પ્રસિદ્ધ થતી એકજ નવલકથા પાછળ-વેફાતાં નાણુંનો બચાવ થઈ, વધુ ફાયદો તો જનતાના માનસ પર પડતા અવળા સંસ્કારોના વહેણને સાચી દિશામાં વાળવાનો મુયોગ પ્રાપ્ત થશે.

અમે આશા રાખીએ છીએ કે, આપણાં આમ પુસ્તકાલયોના મંત્રી લાઈએ તેમ જ અંથપાલો વા પુસ્તકપસંદગી કરનાર સમિતિ આમાં દર્શાવેલી સૂચનાઓ ધ્યાનમાં લઈ પુસ્તકપસંદગી વખતે હલકી નવલકથાઓ પુસ્તકાલયમાં ન ધૂસી ભય તે માટે કાળજી રાખે અને સાથે સાથે વિવિધ વિષયને લગતાં જ્ઞાન-સંસ્કાર આપે તેવાં જ પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં વસાવવા પ્રયત્ન કરે.

ભરપૂર ભરેલી ઈશ્વરી બક્ષિસ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી ગયા જાન્યુઆરી માસમાં પુસ્તકોની જે આખરી યાદી પ્રસિદ્ધ થઇ હતી તેમાં આ લેખ અંગ્રેજીમાં છપાયેલો. પુસ્તકોની મહત્તા અને પુસ્તકાલયોની ઉપયોગિતા વિષે તેમાં વિશિષ્ટ પ્રકારનું વિવરણ હોવાથી અમે એ લેખ આ નીચે આપ્યો છે.

લેખમાં જ્યાં જ્યાં પરદેશી લેખક-સાક્ષરોને લગતી હકીકતો આવે છે તે અમે જતી કરી છે, કેમકે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના વાચકો એવા યુરોપીય સાક્ષરોથી અલપપરિચિત હોય છે અથવા ખિલકુલ પરિચિત હોતા નથી. એટલે આ લેખમાંથી એ ઉદ્દેશ્યો જતા ક્યાં છે.

આખોય લેખ પુસ્તકાલયોને ઉપયોગી સમીક્ષા આપતો હોવાથી અમે એ અહીં ઉતારવાની લાલચને રોકી શકતા નથી.

આખોય લેખ સ્વતંત્ર અનુવાદરૂપે આપ્યો છે.

પ્રાચીન અને આધુનિક

“આવો, પંથોરો અને મારા પુસ્તકાલયમાંથી તમારી પસંદગી પ્રાપ્ત કરો અને દિલગીરીને દૂર કરી આનંદ મેળવો.”

—શેક્સપીયર

વિશ્વવિખ્યાત સમ્રાટ સોલોમને એક વાર કહેલું કે “પાર વિનાનાં પુસ્તકોનો છેડો મળે તેમ નથી.” આ શબ્દો આજે જ્યારે થોડાં પુસ્તકોના ખડકલા ખડકાયે જાય છે ત્યારે જાણે કોઇ અવતારી પુરુષ-પયગંબરે ભવિષ્યવાણી ભાખી હોય તે પ્રમાણે સાચા પડતા જણાય છે. એક જમાનો હતો જ્યારે ગણીગાંડી સદ્ભાગ્યશાળી વ્યક્તિઓ પુસ્તકોનો સંગ્રહ ધરાવવાનું અભિમાન લઇ શકતી, તેમ જ ઉત્તમ મંથસંગ્રહ-પુસ્તકાલય-ત્યારે કોઇ રાજાના ખર્ચના સરખો લાગતો. એ વખતે, રસીનના કથન મુજબ, સામયિક સાહિત્ય અથવા ચિરંજીવ સાહિત્યના બેઠ પાડવાનું આવરયક નહોતું ગણાયું. કારણ કે એ જમાનાનું એકેએક પુસ્તક કોઇ અમાધ માનીના અમૂલ્ય જીવનના નીચોડરૂપ હતું, કે જેમાંથી ઐદિક જીવન ઉપરાંત પારલૌકિક જીવન મારેનું જરૂરી ભાડું ભરેલું હતું. ત્યારના લેખકો પોતે જે લખતા તે ચીવટભરી કાળજીપૂર્વક લખતા અને એ લખાણોમાંથી ઉમદા તરવોથી ભરપૂર તેમ જ એક દ્રશ્યની-અવતારી પયગંબરની-પ્રતિભાભરી આર્ષ વાણી મળી આવતી. કારણ કે તેઓ પોતે જે લખતા તે બધું તેમના પોતાનામાં સભર ભરેલું હતું. પરંતુ આજે આપણે છાપખાનાના જમાનામાં જીવીએ છીએ, સાહિત્યિક ધંધાદારી, પુસ્તકવ્યાપાર, પત્રકારિત્વ, જાહેરાત તેમ જ ધડાકાઓના જમાનામાં જીવીએ છીએ. આનું પરિણામ એ આવ્યું છે કે, હરકોઇ વાંચનાર વ્યક્તિના મગજને આ બધી બ.બતો હચમચાવી મૂકે છે. આજના જમાનામાં જીવનાર માણસને અનેક મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવાનો હોય છે, અને એની અનેક મુશ્કેલીઓમાંની આ મુશ્કેલી-અસંખ્ય પુસ્તકોમાંથી ઉપબોગ કરવા યોગ્ય અને પચાવી શકાય તેવાં પુસ્તકોની પસંદગીની મુશ્કેલી-કંઈ કાઠી નાખવા જેવી નથી.

જીવનના સાચા જોડીદાર

આમ છતાં, આ વિષે આપણી સમક્ષ ગમે તેવા મુશ્કેલ પ્રશ્ન હોય તો પણ, આપણે પુસ્તકો વિના ચલાવી લઈ શકીએ તેમ નથી. એ પુસ્તકોએ જ આપણી આજની સંસ્કૃતિનું ઘડતર કર્યું છે. આપણી યાદદસ્ત પછ ન પહોંચી શકે એટલા પ્રાચીન કાળથી પુસ્તકો એ મનુષ્યોએ પસંદ કરેલ પોતાનાં માર્ગદર્શક મિત્રરૂપ બની રહેલાં છે, જેઓ હરકોઈ પ્રકારની ફેરફારોના વખતે-દિલગીરી વખતે-આશ્વાસન આપનાર તરીકે, મોંઘળીમાં માવજત કરનાર તરીકે તેમ જ એકાંતવાસ વખતે એક અચ્છા જોડીદારની ગરજ સારે છે. મનુષ્યના મગજને પુસ્તકોએ ઉમદા વિચારો અર્પણ કર્યા છે, જીવનના અનેક અંગ્રાવાતો વખતે પુસ્તકોએ એને સત્યનો માર્ગ દર્શાવ્યો છે તેમ જ ઉમદા જીવન જીવવાની પ્રેરણા આપી છે. પુસ્તકોની આ મેત્રી મનુષ્યને નબળાઈ તરફ ખેંચી જતારી અથવા નાસીપાસ કરનારી નથી નીવડતી. વખત પલટાય અને અન્ય મિત્રો આપણે સાચા છોડી દે અથવા આપણા શત્રુ બની બેસે, પરંતુ પુસ્તકરૂપી મિત્રો, આપણા દુઃખના દિવસોમાં કે સુખના ઉપભોગ સમયે, આપણા કીર્તિદાને અથવા પડતીના દિવસોમાં, તેમ જ જીવવાની વા જુદાવસ્થામાં, તેમની આપણા પ્રત્યેની રીત-ભાતમાં જરા પણ પલટો કરતા નથી. આ જ કારણથી પુસ્તકો પ્રત્યે આપણને વધુ આકર્ષણ રહે છે તેમ જ આસાનીથી આપણે તેમની પાસે જઈએ છીએ. પુસ્તકો પ્રત્યેની આપણી શુભ લાગણીનું આ જ મુખ્ય કારણ છે. આ જ કારણે આપણે એમનો મોટો સહવાસ સદાકાળ મચ્છ્યા કરીએ છીએ. એ પુસ્તકોના સહવાસમાં આપણે આપણામાંનાં ધર્મી-દ્રોષને વિસરી જઈએ છીએ, તેમ જ જીવનના લિલ્લ લિલ્લ પ્રસંગે આપણને ધેરી વળતી દુષ્ટ વૃત્તિઓથી આપણે દૂર રહી શકીએ છીએ.

પસંદગીનું ધોરણ

મિત્રો અને પુસ્તકોની પસંદગી આપણે કાળજીપૂર્વક કરવી જોઈએ. અને અહીં ન્યારે આપણી સમક્ષ વિશાળ સંખ્યામાંથી પસંદગી કરવાનું કપરું કામ આવી બેસે છે ત્યારે કામ ઘણું જ મુશ્કેલ થઈ પડે છે. સહભાગ્યવશાત્ જગવિખ્યાત સાક્ષરોની કૃતિઓમાંથી આપણે પસંદગી કરવાની હોય છે ત્યારે આપણી પસંદગીમાં આપણે સલામત હોઈએ છીએ; કારણ કે તેઓ વખતના વહેણમાં જીવ્યા હોય છે અને જનતાના વખતોવખત બદલાતા જતા વહેણને પિછાનનાર હોઈને આજે તેઓ આપણી સમક્ષ ડહાપણના દરિયાઈપે તેમ જ ભૂતકાળના અનુભવોના ચિરંજીવ સ્મારકરૂપે ખડા હોય છે. તેઓ આપણી વૃત્તિઓમાં પેસતા રોગોને અટકાવનાર હોઈને યાનના વિશાળ મહાસાગરને પાર ઉતારનાર હોકાય ત્ર સરખા છે. આપણે આશ્ચર્યભરી દૌનતામાં ગરકાવ ચનાર માટે મદદાર્થ શોધાયણના કર્તા વાદ્યોદ્ધિ, મહાભારતના રચયિતા ભગવાન વેદવ્યાસ, તેમજ યુરોપીય મહાકવિઓ જેવાકે—મિલ્ટન, શેકસ્પિયર અને આપણા કવિ કાલિદાસ—એ બધા જ મનુષ્યજાતિના કદી ન ભૂલાય તેવા વારસા છે—મિલકત છે.

પરંતુ આજના કવિઓ-સાક્ષરો-લેખકોનું શું ? રતન નામના એક ગૃહસ્થે પૂછેલું કે “ આ નવો ચીત્રો પાડનાર નવા પુસ્તકનું શું ? ” અને આજે ન્યારે મોટાં મોટાં મથાળા-વાળાં છાપાંમાં બેરોશરૂચી છપાતી બહારોનો-જેવી કે—“ આજની આગલી દરોહનાં પુસ્તકો ” “ ઝગકતી ક્ષેત્ર ” “ લાંબો પ્રતો ખપી ગઈ છે ” “ આજનું સાહિત્ય ” વગેરે વગેરે—

વાંચીએ છીએ ત્યારે એથી આકર્ષાઈ પૈસા ખર્ચી પુસ્તકો ખરીદીને દમ વગરનાં પુસ્તકો પ્રાપ્ત કરીએ છીએ. દરરોજ નવા ને નવા તુકડાં આ ઉપરથી ખીનઅનુભવી વાચકને આવે છે અને એ વિચારોને એ ઝોરી શકતો નથી, આથી કુદરતી રીતે જ એ ગભરાય છે, કારણ કે આ અતિ જાહેરાત પામેલાં પુસ્તકો લેવા જતાં આખરે તેને તેમાંથી કંઈ જ સત્વશાળી મળી આવતું નથી-એની આધ્યાત્મિક ઇચ્છાને સંતોષે એવું કંઈ જ એને મળતું નથી. અને પરિણામે એ અસંતુષ્ટ, નિરાશ અને હતાશ બની જાય છે.

*

*

*

પુસ્તકાલયોનું સામાજિક સ્થાન

પરંતુ સદ્ભાવવશાત્ આપણે* માટે આપણાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો છે. એમાં આપણને રોજ ઉપયોગમાં આવે એવા કિંમતી ખગના ભરેલા છે. એ ખગનો જેમ જેમ વપરાય છે તેમ તેમ વધે છે અને એના દ્વારા મળતો આનંદ ચિરંજીવ રહે છે; કારણ કે એમાં યુગયુગનાં અને દેશદેશના સાહિત્યનાં સુવાસિત પુષ્પો સંગ્રહેલાં હોય છે તેમ જ દુનિયાના સઘળા જ્ઞાનને એમાં લાવી એકઠો કરેલો હોય છે. આ ભંડારો આપણા માટે હંમેશાં ખુલ્લા છે અને જ્યારે જ્યારે જરૂર પડે ત્યારે ત્યારે ડાહ્યામાં ડાહ્યા માણસોની સલાહ એની મારફત મેળવી શકીએ છીએ. એમાં આધુનિક સાહિત્યનો પણ સમાવેશ કરેલો હોય છે. જેમણે બદલાતી જતી રસવૃત્તિ માટે દિશાસૂચન કર્યું હોય છે અને જેમણે જ્ઞાનમંદિરમાં પોતાનાં મહાન કાર્યો વડે ખાસ સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હોય છે તે સઘળાં આ પુસ્તકાલયમાં હોય છે. આપણા દુનિયાભરના-દેશ પરદેશના સઘળા લેખકો હાજર હોય છે.

આજનો લેખક

આવા પુસ્તકાલયમાં પ્રવેશ કરતાં-એની વિજ્ઞાનતા આપણને વધુ આકર્ષતી નથી, પરંતુ એમાં સમાયેલું આપણું દિત આપણને વધુ આકર્ષે છે. આપણા પ્રાચીનો માત્ર કેટલાક ઉમદા અને ખાસ પ્રતિષ્ઠિત વિષયોમાં જ રસ ધરાવતા, અને પોતાને મજેલી એ દેવી બક્ષિષને તેઓ ગમે તેમ વેડી ભારતા નહિ; એટલે જ તેમનાં મહાકાવ્યો અને નાટકોમાં રાજ્યો અને રાણીઓ, દેવો અને દેવીઓ, તેમ જ રાષ્ટ્રનિર્માણના વિષયને સ્થાન હતું. તેમની કૃતિઓમાં તેમના સાધીદારોને આનંદિત કરવાનો ઉદ્દેશ હતો-અતિમ ખ્યેયને પહોંચાડવાનો ઉદ્દેશ હતો અને એટલે તેઓ હરેક વસ્તુની આધ્યાત્મિકતા પર વધુ ધ્યાન આપતા. આથી કરીને તેઓ માત્ર અમુક જ આયતોમાં વધુ રસ ધરાવતા, એ વખતે રાની હોવાનું સુભાગ્ય માત્ર ગણ્યા ગાંઠ્યા ભાગ્યશાળીઓના નસીબે જ ગણાતું. પરંતુ આજનો લેખક, અમુક પ્રસંગ સિવાય, આંતરિક અવાજ અથવા પોતે જનતાને આપતા સંદેશ સંબંધે ખાસ માન્યતા ધરાવતો નથી. આજે તો એને જ્ઞાન અને વિચારનો વધુ ફેલાવો કરવાની ધગશ હોય છે. આજે એની ઇચ્છા દુનિયાના અંધારામાં અંધારા ખૂણાં સુધી જ્ઞાનની મશાલ લઈ જવાની હોય છે, હિંદના દરના ખૂણેથી ન પહોંચી શકાય તેવા આફ્રિકાના અંધારપ્રદેશ સુધી જ્ઞાનપ્રચારની એની મહેત્ત હોય છે. વ્યાયામ, પાકશાસ્ત્ર, વિવેક, રમતગમતો, કળા તેમ જ હાથકારીગરી-આ બધા ઉપરાંત ઇતર કોઈ વિષય એવો નથી જેના પર આજનો લેખક પોતાની કલમ ચલાવતો નથી.

આગનાં પુસ્તકોની ખાસ વિશિષ્ટતા તો એવા સરળ રાગને લગતી છે. એક વખતે તત્ત્વજ્ઞાન, રાજકીય પ્રશ્નો તેમ જ વિજ્ઞાન એ માત્ર અણગાંઠવા શુદ્ધિશાળીઓનો જ રક્ષિત વિષય હતો. અને તેથી તત્ત્વજ્ઞાનીની વિદ્વત્તાભરી વ્યાખ્યાઓ અને વૈજ્ઞાનિક અન્વેષણો એ શુદ્ધિશાળી અથવા રસ ધરાવનાર વાચકો માટે પણ સમજવી સુગમ નહોતી. પરંતુ જ્ઞાનની સરહદો ખુલ્લી થતાં વિખ્યાત શિક્ષણુદ્યાત્રીઓ અને સાક્ષરોને, તત્ત્વજ્ઞાન, વિજ્ઞાન વગેરે ખાસ પારિભાષિક નિષેધોને પણ સરળ-ગમે તેવા અલગ માનવી પણ સમજી શકે તેવી બનાવવાની આવશ્યકતા સ્વીકારવી પડી છે. x x x x x આ દરમિયાન જુદા જુદા વિષયને લગતા 'માર્ગદર્શનો' તેમ જ નાના આકરમંથો અને રાખડકોનો આજે ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં બહાર આવી રહ્યા છે. જેમાંથી આજનો હરકોઈ માણસ થોડામાંથી ઘણું એવું જુદા જુદા વિષયો પરત્વે ઉપયોગી જ્ઞાન મેળવી શકે છે, જેના વડે આજનો આપણો શુદ્ધિવાદી મનુષ્ય પોતાનું જીવનધડતર મેળવી શકે છે.

શિખાઉ લેખકો

લેખનકાર્ય એ જો કે પૂરતી ચોક્કસીથી બધો છે છતાં એકસો ને એક શીખાઉ લેખકો આ પવિત્ર અવસાન પર તરાપ મારવામાં પાછા પૂકતા નથી. અને આના કારણરૂપે જોડાયેલાં તે, જનતા દરેક વ્યક્તિ અને વસ્તુઓમાં રસ લઈ રહેલી છે તે છે. આપણે માત્ર જગવિખ્યાત ખેડાડીઓની રમતમાં જ રમ ધરાવીએ છીએ એવું કંઈ નથી. પરંતુ આપણે જો તેમના વિષે તેમ જ તેમની કળા અને તે પરત્વેની તેમની કૌતુહલી વિગતો તેઓ લખે એમ ઇચ્છીએ છીએ. અને તેથી જ આજે ભિન્ન ભિન્ન રમતના ખેડાડીઓ જે તે વિષયનાં પુસ્તકો આપણને આપી શકે છે. વળી આજે નાટકના ખેડાડીઓ પણ માત્ર રંગમંચ બજાવીને જ સંતોષ માની શકે તેમ નથી, કારણ કે તેઓને પણ હવે તો પડદાની બહાર આવીને તેમની કળાનો પરિચય આપવાની ફરજરૂપ થઈ પડ્યું છે. દુનિયાની પરિક્રમા કરનાર સાહસિક મુસાફર આજે તેની રાફર અને સાહસનાં રમુજ વર્ણનો આપનાર તરીકે આપણને આનંદ આપનાર નીવડે છે, તેમ જ આજે ન્યારે જન્મતની સીમાઓ ઠીક ઠીક સાંકડી થતી બન્ય છે ત્યારે એ પ્રવાસવર્ણનો અને સાહસકથાઓનાં રહસ્યો સાહસિક અને રોમાંચજનક માનસ-વાળાઓને ઠીક ઠીક પ્રેરણા આપે છે. x x x x x કાલોંધરે એક વાર કહ્યું હતું કે, પુસ્તક એ તો મનુષ્યના વિચારોનું કલાત્મક રૂપ છે. અને તેથી જ આપણે જોડાયેલાં છીએ કે, આજના જમાનાની બોલતી ફિલ્મો, રેડિયો અને સચિત્ર સામયિકોના અસ્તિત્વ છતાં ખેડા-મેલા મજનવાળા માટે પુસ્તકોનું મહત્ત્વ સહેજ પણ ઓછું થયું નથી.

નવલકથાઓ અને નાટકો

આમ છતાં, આપું સાહિત્ય સંસ્કારી માણસની આંતરિક મહેનજાને સંતોષ આપી શકતું નથી; કારણ કે એને સત્ય ઘટનાઓ બધાં અને સાદસો ઉપરાંત કંઈક હૈય્ય, વધુ કલાત્મક અને આદર્શવાદી સાહિત્ય જોડાયેલ છે. આ પ્રકારનું સાહિત્ય આપણે માટે આટલું કરી શકે તેમ છે. કારણ કે જીવનને લગતા ચર્ચાત્મક પ્રશ્નોની બહાવટ માટે આપણે એક નવલકથાકાર, નાટ્યકાર, નિર્ધારકો કે કવિ પર નજર દોડાવીએ છીએ.

તેને લગતી હારી લાગણીઓ તેમ જ મનુષ્યના વિચારો અને સ્ફૂરણોનાં આબાદ ચિત્રો આપે છે.

*

*

*

આજના કવિઓ સ્વર્ગનું અમૃતપાન કરીને જ સંતોષ પામતા નથી; એમને પણ એમનું ધ્યેય હોય છે. તેઓ પણ આજના જીવન અને માનસ તેમના બળતા શબ્દોમાં આપણી આગળ મૂકે છે.

*

*

*

આજના અને પ્રાચીનકાળના કવિઓ મનુષ્યહૃદયના બાહ્ય પ્રશ્નોની જણાવટ કરે છે. આ પ્રસંગે આપણે નિબંધકારોને પણ ભૂલી શકીએ નહિ. એઓ આપણી મૈત્રી ધરાવનારા આપણા જીવનને લગતા તત્ત્વજ્ઞાનના ધરગથ્ય મિત્રો છે, એમની આનંદભરી સંગતમાં આપણે આપણું જીવન સુખમય રીતે તેમ જ ડહાપણભરી રીતે વીતાવી શકીએ.

અનુભવનિતાર

ગ્રામ પુસ્તકાલયના સૌ અધ્યપાલ તથા મંત્રી ભાઈઓ, પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં-તેની વ્યવસ્થા ઇ. માં તેમને મળતા જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવોની ટૂંક અને સુદાસરની નોંધ અમને લખી મોકલવા કૃપા કરે.

તમારી એ અનુભવનોંધો પરથી અન્ય અધ્યપાલ ભાઈઓને તમે અનુભવેલી વિગતો જાણવા મળે તે હેતુથી, આવતા અંકથી અમે અધ્યપાલ ભાઈઓનો “અનુભવ-નિતાર” આપવાની યોજના વિચારી છે. સૌ ભાઈઓને અમારા આ કાર્યમાં ઉપયુક્ત રીતે સહાયભૂત થવા વિનંતિ છે.

તમારા અનુભવોની સુદાસરની ટૂંક નોંધ અમને જરૂર મોકલી આપો, અમે એનો જરૂર ઉપયોગ કરીશું. આ “અનુભવનિતાર”નો આધાર તમારા સહકાર પર અવલંબે છે.—તંત્રીઓ

જીવનચરિત્રો

કાલોષલે લખેલા “હિરોઝ” (Heroes) માં લખ્યું છે કે “જગતનો ઇતિહાસ એ મહાપુરુષોના જીવનચરિત્રો જ છે. અને આજની જીવંત વિભૂતિઓ દુનિયાપર કેવી અસર પહોંચાડે છે તે જોઈએ છીએ ત્યારે આપણને એ મહાપુરુષોનાં જીવનચરિત્રોમાં રસ ઉત્પન્ન થાય છે. પ્રાચીન કાળના કેટલાક મહાપુરુષો આપણે માટે આજે ઉપાસ્યારૂપ થઈ પડ્યા છે; કોરણ કે તેમનાં સમગ્ર જીવન અમરકારોથી ઘેરાયેલાં હતાં. પરંતુ આજના દરેક મહાન માણસની પાછળ તેની જગતભરમાં પથરાયેલી ખ્યાતિ અને તેનો પ્રચાર જીવનચરિત્રોનાં પુસ્તકોને જન્મ આપે છે. દુનિયાના કેટલાક ડાહ્યા પુરુષોએ પોતે પણ પોતાના જીવનની આસપાસ અવરોધોનાં રહસ્યોના પડદા ચીરી નાખી પોતાના જીવનપ્રસંગો આપણી પાસે ખુલ્લા રૂપમાં મૂક્યા છે. આવી રીતનાં પુસ્તકોમાં હિટલરનું મેન કેમ્ફ, મહાત્મા ગાંધીજીના સત્યાનાં

પ્રયોગો અને આત્મકથા, મુસોલિનીની આત્મકથા, પંડિત નહેરૂની આત્મકથા વગેરે વગેરે મુખ્ય ગણાવી શકાય. આ રીતે આપણને નાનાંમોટાં અનેક જીવનચરિત્રો વાંચવા મળે છે. વળી ખર્ચ છે કે, આપણે કેટલીક વાર આવાં આત્મવૃત્તાંતો વાંચતા નથી; કેમકે તેમાંનાં કેટલાંકમાં આત્મસ્વાધ્યાય પણ હોય છે; કારણ કે એ વ્યક્તિઓ પરત્વેના છેવટના શબ્દો આજના માનસ માટે અત્યંત વિચારણીય હોયને આંધળી વીરપૂજા કરનારા હોતા નથી. આથી આજે જહોન ગંધર્વનાં લખેલાં “ ઇન્સાઈડ એશિયા ” અને “ ઇન્સાઈડ યુરોપ ” જેવાં પુસ્તકો વધુ વંચાય છે. કારણ કે એ પુસ્તકોમાં આજની આગેવાન વ્યક્તિઓને અત્યંત ઉજાડવળ રૂપમાં રજૂ કરાઈ નથી, પણ તેમના અસલ સ્વરૂપમાંજ રજૂ કરાયેલ છે. આ બધા પરથી જોઈ શકાશે કે, આપણે માણસોમાં માણસ તરીકે જ રસ ધરાવીએ છીએ, નહિ કે એક વીર તરીકે, સરમુખત્યાર તરીકે, કળાકાર તરીકે અથવા સેનાપતિ તરીકે.

હાસ્ય

બર્નાર્ડ શો મનુષ્યજીવનને હસાવનાર અને રડાવનાર તરીકે ઓળખાવે છે. અને આપણું જીવન જ્યારે અશ્રુઓથી ભરેલું છે ત્યારે તેને જો હાસ્યના ઝરણાની બક્ષીસ ન હોય તો આપણું જીવન અપૂર્ણ જ ગણાય. હાસ્ય આપણને તાગ-તર બનાવે છે, મનને પવિત્ર બનાવે છે અને જ્યારે આપણે દિલગીર હોઈએ છીએ ત્યારે મર્માળા હસ્યલેખકોનાં લખાણો આપણી ચિંતાઓને દૂર કરે છે.

આ સિવાય ગમે તે દેશ કે સમયના એક નવલકથાકાર, એક કવિ, નાટ્યકાર કે હાસ્યકારની આપણને જરૂર હોય ત્યારે તેની પસંદગી કરવાનું કામ એ એક ઉત્તમ કળાકારનું કામ છે. સદૃશ્યદર્શીની માફક ઉત્તમ પુસ્તકોને યુગ કે સમયનો બાંધ આવતો નથી. અને ડૉ. જહોનસન તો કહે છે કે પુસ્તકો આપણને જીવન માણવાનું તેમ જ સદન કરવાનું શીખવે છે. આમાં આપણે આ બંનેનો ઉમેરો કરીએ. ખરેખર, પુસ્તકોથી તંદુરસ્ત સાથી સિવાય આપણું જીવન અધુરું જ ગણાય.

*

*

*

એટલે આપણે જ્યારે એકાદ મહાન પ્રાચીન અને આધુનિક મહાન માનસધારી મહાવિભૂતિઓની વચ્ચે ઊભા હોઈએ છીએ ત્યારે અવાહ-આભા બની જઈએ છીએ. કારણ કે આ મહાન વિભૂતિઓના ઋણુસ્વીકારનો આ ભ્રેષ્ઠ જ ઉપાય હોય છે, કે જેમના આપણા પર અગણિત ઉપકારો હોય છે. તેમની સમક્ષ આપણે માત્ર એટલું જ ઉચ્ચારી શકીએ છીએ:

“ અહીં ઈશ્વરની બક્ષિસ ભરપૂર ભરેલી છે. ”

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવનું

વડંઝવર્થ, કાલરિજ, ક્રીટસ, શેલી અને બાયરનને 'સરોવર કવિ' કહેવામાં આવે છે; કેમકે તેઓ પ્રેરણા માટે અંગ્રેજી સરોવર પ્રદેશમાં ત્રાસપીઅર જતા હતા.

મૂળ હિંદુમાંથી બાઈબલનું અંગ્રેજીમાં પહેલવહેલું ભાષાંતર ઇ. સ. ૧૬૧૧ માં કરવામાં આવ્યું હતું.

ઈંગ્લંડમાં પહેલું પુસ્તક કેકરટને હાથે હતું. તે પુસ્તકનું નામ 'ધી ગ્રેમ્મ એન્ડ પ્લેગ ઓફ યેસ.'

ગ્રેટબ્રિટનમાં રાજકવિની નિમજૂક સનદથી કરવામાં આવે છે. ૧૬૧૦ થી રાજકવિ-ઓનાં નામ નીચે મુજબ છે: બેન જોન્સન, સાઉથી, વડંઝવર્થ, ટેનિસન, રૉબર્ટ ક્રિસ્ટસ અને જોન મેસફિલ્ડ.

અંગ્રેજીમાં પહેલું પ્રદસન ટોમસ હેડાલે લખ્યું હતું. તેનું નામ 'રાલ્ફ રોબર્ટસ રીસ્ટર' હતું.

યુદ્ધને અંગેનો સાહિત્યનો પહેલો ભોગ પ્રખ્યાત 'કોર્નહિલ મેગેઝીન' થયું છે. કોર્ન-હિલ માસિક જેવી યશસ્વી કારકિર્દી હોવાનો કોષ પણ માસિક દાવો ધરાવી શકે તેમ નથી. તેનો પ્રથમ તંત્રી થેકરે હતો. પછી તો એક પછી એક સાહિત્યના તેજસ્વી તારાઓ આવવા લાગ્યા. તેનો છેલ્લો તંત્રી લૉડ ગોરેલ હતો. આ માસિકમાં નિયમિત લખનારાઓમાં ટેનિસન, ક્રાઉનિંગ, ટ્રોલોપ, મેથ્યુ આર્નોલ્ડ, જ્યોર્જ મેરિડિય, ટોમસ હાર્ડી, આર. એલ. સ્ટીવન્સન, હેન્નિ જમ્સ અને આર. ડી. બ્લેકમોરને ગણાવી શકાય.

લડાઈને અંગે કોષ બ્રિટિશ પુસ્તકપ્રગટકર્તાને તુકસાન થયું હોય તો તે 'એલ્બે-ટ્રોસ'ની પ્રસિદ્ધ ગાઇડ લુકના સ્થાપક મિ. હોલરોઇડ રસ છે. અંગ્રેજી ભાષામાં છપાતી અર્ધો ચોપડીઓ જર્મનીમાં ખપી જતી હોઈ તેણે 'લીપ્ઝિગ'માં ઑફિસ નાખી હતી અને આ રીતે 'એલ્બેટ્રોસ' પુસ્તકો રીશમાં છપાતાં હતાં. લડાઈ શરૂ થતાં જર્મન અધિકારીઓએ બધાં આલ્બેટ્રોસ પુસ્તકોનો કબજો લીધો છે, અને હવે સાંભળવા પ્રમાણે નાઝી લોકો આ પુસ્તકો પોતાના હિસાબે વેચે છે.

જૉન સ્ટીનબેકનું પુસ્તક 'ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ' (Grapes of Wrath) અસભ્ય હોવાને કારણે તે પુસ્તકનો પ્રચાર થઈ કરવાનું છેલ્લો નાટકી યત્ન અમેરિકાનો યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સના ઇસ્ટ સેન્ટ લુઇસની લાઇબ્રેરી બોર્ડે કર્યો છે. પુસ્તકોની નકલો બાળી દેવાનો એમાં નિર્ણય છે. એક વિવેચકે આ હુમલાને અમેરિકામાં પુસ્તક બાળવાનો પહેલો દાખલો ગણવામાં આવ્યાનો ગણેલ છે.

મોરકોથો ખખર મળે છે કે લવિધ્યમાં દર વર્ષે, મઘ, પદ્ય, નાટ્ય તથા વિવેચનના ઉત્કૃષ્ટ અંગેને દરેકને એક લાખ રૂબરૂના 'સ્ટેલિન પારિતોષિક' આપવામાં આવશે.

અમેરિકામાં ખૂબ ખપત પામેલ ફિરોહર મોલીના પુસ્તક ' ઇન્ડિફેઇબલ 'ના હવે ઇંગ્લંડમાં ખપવાનો વારો આવ્યો છે. મોલી આંખમાં આંસમાં એટલા ઊંડા ઊતરેલ છે કે ઇંગ્લંડના વાચકોને તો આશ્ચર્ય થાય છે કે કોઈ પણ પુરુષ આવી શકે કે કેમ ? આ નવલકથાની કિંમત ઉતારવાના હક્કો ૫૦,૦૦૦ ડોલરની કિંમતે વેચાઈ ગયા છે.

x

x

x

સ્વીડનની રસાયણ સેલ્ફી સેલ્ફિનન પોતાના પુસ્તક ' કેટ્રિના ' માટે રોકહોમનું મોટામાં મોટું સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક મેળવીને એક જ દિવસમાં પ્રખ્યાત થઈ છે. તે અત્યારે રેડક્રોસ ફંડ માટે પૈસા ભેગા કરે છે તથા ધાયલ સૈનિકો માટે પાટાપટ્ટી તૈયાર કરે છે. સાથે સાથે તે બીજું પુસ્તક ' મેરિના ' લખી રહી છે.

x

x

x

શેરનોક હોમ્સ પછીનો મોટામાં મોટો ડિટેક્ટિવ લેગીકોશન અત્યારે રેડિયો દ્વારા સૈનિકોનાં મન રંજન કરી રહેલ છે. તેના સર્જક પીટર ગ્રીની તેના સંબંધી બ્રિટિશ બ્રોડ-કાસ્ટ ટ્રાંસમિશન માટે નાટકો લખી રહેલ છે, અને આ નાટકો રેડિયોમાં ભજવવામાં આવશે. ગ્રીનીના ' થ્રિલરો ' ક્રાન્સ તથા કિન્ડેન્ડમાં પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે.

x

x

x

લોહડ ડગલાસની નવી નવલકથા ' ડૉ. હડસન્સ સિક્રેટ જર્નલ ' (Dr Hodson's Secret Journal) નામે હાલમાં જ પ્રગટ થયેલ છે. લોહડ ડગલાસ પોતાની પહેલી નવલકથા ' મેગ્નીફિસન્ટ ઓબ્સેશન ' (Magnificent Obsession) થી પ્રસિદ્ધ થયો. આ પુસ્તક અમેરિકામાં બે વર્ષ સુધી વેચાણમાં પહેલું રહ્યું અને ઇંગ્લંડમાં તો દસ વર્ષ સુધી મોટા પ્રમાણમાં વેચાયું હતું. જ્યારે લેખકે પુસ્તકનું લખાણ પ્રગટ કરવા માટે યુનાઇટેડ સ્ટેટસના બે પ્રકાશકોને આપ્યું ત્યારે તેઓએ તે પ્રગટ કરવાની ના પાડી હતી. એક પ્રકાશકની ફરિયાદ એવી હતી કે તેમાં વાર્તાનું તત્ત્વ ખૂબ હતું અને ધાર્મિક તત્ત્વ પૂરું નહોતું. બીજા પ્રકાશકની ફરિયાદ એવી હતી કે તેમાં ધાર્મિક તત્ત્વ વધારે પ્રમાણમાં હતું અને વાર્તાનું તત્ત્વ જોષથી તેટલું નહોતું. પરંતુ જ્યારે તે પ્રગટ થયું ત્યારે તેના છૂટે મોટે વખાણ થવા લાગ્યાં.

x

x

x

આ પુસ્તકના જે બાગે વાચકોના હૃદય પર ખાસ અસર કરી તે તો ડૉ. હડસન્સના જર્નલમાંથી આવેલ ઉતારો છે. પરિણામે હાનરો વાચકોએ પૂછ્યું કે, " ડૉ. હડસન્સનું જર્નલ પૂરેપૂરું મળી શકે છે કે કેમ ? " તેના જવાબમાં હેલ્થ પુસ્તક લખાયું.

x

x

x

માર્ગરેટ મિચેલના ' ગોલ્ડ વિન્ડ ધ વિન્ડ 'ની લેવાયેલ કિંમતે આ સદીનું મહાન સાહસ ગણી શકાય તેમ છે. તેની આમાનિત અસર ઘણી યથા છે. તેને અંગે ઘણા છૂટા-છોટાને કારણ મળ્યું છે; કેટલીયે આંખોનાં લગ્ન કરાવી આપ્યાં છે; અનેક આપવાતો માટે તેને જવાબદાર ગણવામાં આવે છે, અસંખ્ય આંખોની કલમોને ટિન્ટબિન કરી નાખેલ છે. વર્તમાનપત્રોનાં કોલમોનો તેણે ભોગ લીધો છે તેટલો બીજા કોઈ વસ્તુએ લીધો નથી; કોઈપણ ચિત્ર કરતાં તેનું અર્થ વધારે ખાસ છે—આજીસ સાબ રોલર.

છાયાલાલ માનસિંગ કામદાર

રૂપિયા ૫૦ સુધીનાં અંદાજે

[ગયા વર્ષે પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે કેમ ધડવાં તથા તેમાં કયો ખાખતો લક્ષમાં લેવી તે વિષે લગભગ ચાર સૂચનાઓ મેં મૂકી હતી. આ સૂચનાઓનો, અમલ કેટલે અંશે થયો છે, તથા તેમાં ખાસ શું સિદ્ધાંત રહેલો છે તેનો ખ્યાલ વાચક આગળ રજૂ કરવાના ઉદ્દેશથી આ લેખ લખાયો છે.—ઉ. મો. પટેલ]

“ અંદાજ ” એ પુસ્તકાલયનાં વહીવટમાં અતિ મહત્વનો વિભાગ છે. અંદાજ ધડતી વખતે વ્યવસ્થાપકોએ ખૂબ જ કાળજી લેવી જોઈએ, એ અંદાજોની અગત્ય. સ્વાભાવિક છે. પોતાના ગામની પરિસ્થિતિ, વસ્તીનું પ્રમાણ, વાચકોની જિજ્ઞાસા અને સામાજિક ઉપયોગિતાનો વિચાર કરી વ્યવસ્થાપકોએ પોતાના પુસ્તકાલયમાં આબાલવૃદ્ધ સૌ માટે જુદું જુદું સાહિત્ય ખરીદવા રકમ રાખવી જોઈએ. પુસ્તકાલય વિભાગમાં હંમેશાં પુસ્તકો માટે માગણી સારા પ્રમાણમાં થવી જોઈએ. દર વર્ષે જુદાં પુસ્તકો પૈકી પુસ્તકાલયના અંદાજમાં યોગ્ય રકમ સાધવી તથા નવીન પુસ્તકો માટે જરૂરી રકમ રાખી તેવાં પુસ્તકોની યાદી બનાવવી, આ બધું કાર્ય પ્રત્યક્ષ કામ કરનાર મંત્રી અને અંધપાલે વ્યવસ્થાપકો આગળ રજૂ કરી પોતાના પુસ્તકાલય માટે અંદાજ બને તેટલું વ્યવહારૂં બનાવવા પ્રયાસ કરવો જોઈએ. વર્તમાનપત્રોની ગોઠવણી પણ એવી રીતે કરવી જોઈએ કે ખર્ચ અને તેનો ઉપયોગ બન્ને યથાર્થ હોવાં જોઈએ.

રૂપિયા ૫૦ સુધીનાં અંદાજે રાજ્યમાં કેટલાં પુસ્તકાલયો બનાવે છે તે તપાસતાં આપ-જુને જણાશે કે આપણાં પુસ્તકાલયોનો મોટો ભાગ કયા પ્રકારની આર્થિક સ્થિતિવાળાં છે. ચાલુ સાલે કમી વરસાદના કારણે કાયમ ફંડમાંથી સુક્તિ મેળવી કેટલાંક પુસ્તકાલયોનાં અંદાજોમાં કંઈક વધારો થયો છે, પણ તેથી તેમની સદ્વરતામાં વધારો થયો છે એમ કહી શકાય નહિ.

સાલ	અંદાજોની સંખ્યા	કુલ ખર્ચ	પત્રો માસિકો ખાતે	પુસ્તકો ખાતે	લાકડી સા- માન ખાતે	કિરકોળ ખાતે
૧૯૩૮-૩૯	૮૪૨	રૂ. ૨૪૯૦૯	૧૮૩૯૩	૪૨૯૦	૨૨૬	૧૯૯૭
૧૯૩૯-૪૦	૬૪૯	૨૧૪૭૨	૧૨૭૩૭	૬૩૨૫	૨૧૬	૨૧૯૨

આ આંકડાઓ ઉપરથી પ્રતીત થાય છે કે ચાલુ સાલે આપણા અંદાજોમાં વ્યવસ્થા-પકોએ કંઈક સુધારો કરી પોતાનાં અંદાજો વ્યાવહારિક બનાવવા પ્રયાસો કર્યા છે. ઉપરના આંકડા પરથી જણાશે કે સને ૧૯૩૮-૩૯માં પત્રો ખાતે ૬૬ ટકા જેટલી રકમ ખર્ચાઈ છે, જ્યારે ચાલુ સાલે ખર્ચ ઘટીને ૫૪ ટકા જેટલો થયો છે. એટલે એકંદરે ૧૨ ટકા ખર્ચ [૧૬૧

આ સદરે ઘટથો છે. પુસ્તકો ખાતે ગઇ સાલે ૧૬ ટકા જેટલી રકમ ખર્ચાઈ હતી, ન્યારે ચાલુ સાલે ૨૮ ટકા જેટલી રકમ પુસ્તકો ખાતે ખર્ચાઈ છે, જેથી પુસ્તકો ખાતેની રકમમાં ૧૨ ટકા જેટલા ખર્ચાનો વધારો થયો છે. “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં કરેલી સૂચનાઓ પ્રમાણે અંદાજમાં સામાન્યતઃ ૪૫ ટકા પત્રો માસિકો ખાતે અને ૩૫ ટકા પુસ્તકો ખાતે રકમ ખર્ચવી જોઈએ. એ ધ્યેય આપણે લાવિધના એક બે વર્ષમાં પહોંચી શકીશું એમ મારી માન્યતા છે. ઉપરનું પરિણામ લાવવામાં કેટલીક વખતે અથોર્ય લખાવદી અને અધ્યામણના પ્રસંગો પણ સાંપડ્યા છે, પરંતુ મને ખાતરી છે કે છેવટે પુસ્તકાલયના સંચાલકો મારી સાથે સહમત થશે જ.

પુસ્તકાલય ખાતાએ સૂચવેલા ખર્ચાના સામાન્ય ધોરણમાં પુસ્તકો માટે કરેલા ટકા

પ્રમાણે ખર્ચ કરનારા પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પ્રાંતવાર તીયેના

અંદાજોમાં પુસ્તકો માટે કોઈ પરચી સ્પષ્ટ જણાઈ આવશે:

રાષ્ટ્રીય રકમના પ્રમાણ-

માં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા.

અનુ મ	પ્રાંત	૩૫ ટકા સુધી ખર્ચ કરનારા	૨૫ ટકા સુધી	મિલકુલ પુસ્તક	કુલ
૧	વડોદરા	૧૫૮	૭૪	૪	૨૩૬
૨	મહેસાણા	૧૩૬	૧૦૮	૧૬	૨૬૧
૩	નવસારી	૧૩	૫૯	૧૧	૮૩
૪	અમરેલી	૨૭	૩૮	૪	૬૯
	કુલ	૩૩૪	૨૮૦	૩૫	૬૪૯

વડોદરા પ્રાંતના અંદાજો મંજૂર કરતી વખતે અમને સામાન્યતઃ વિશેષ અડચણ પડી

નથી, પણ જે પુસ્તકાલયોએ ૨૫ ટકા કરતાં ઓછી રકમ અગર

વડોદરા પ્રાંત

પુસ્તકો ખાતે મિલકુલ રકમ રાખી ન હતી તેવાં ગામોમાં અમે

પત્રો માસિકોમાં ફેરફાર કરેલો તેમાં મુખ્યત્વે કરીને કરેલો

ફેરફાર ગ્રામ નદિ રખાતાં પોતાની માગણી જ કમળ રાખવા કેટલાંક પુસ્તકાલયોએ દુરામદ

સેવેલો; પરંતુ એકંદરે પુસ્તકાલયોના મંત્રી, અંધપાલ અને વ્યવસ્થાપકોને ન્યાં ન્યાં અનુકૂળતા

મળી ત્યાં મદાલ મંડળોની એકોમાં રૂબરૂમાં તેમજ પત્રોદ્ધારા સમગ્રની ઉકેલ કાઢી નિહાળ

૨૫ ટકા જેટલી રકમ પુસ્તકો ખાતે રાખવા અને સેવેલો આમદ લગભગ ૬૫ ટકા જેટલાં

પુસ્તકાલયોએ માન્ય રાખ્યાં છે તે જાણી ખરેખર આનંદ યાય છે. મને ખાતરી છે કે આવની

સાલે આ પુસ્તકાલયો પોતાના પુસ્તકાલયમાં ૩૫ ટકા જેટલી રકમ પુસ્તકો ખાતે

અવરય રાખશે જ, અને અંદાજો મંજૂર કરવામાં સુલભતા કરી આપશે. આ પ્રાંતમાં કેટલેક

રથો નાની રકમનાં અંદાજવાળાં પુસ્તકાલયોએ જે કે ત્રણ વડોદરાનાં જ સમાચારપત્રોની માગણી કરેલી તે અને નકારી હતી. અને સૂચવ્યું હતું કે જે તે પુસ્તકાલયે પોતાની સ્થિતિ પ્રમાણે ગમે તે એક જ વૃત્તપત્ર રાખવું ઇષ્ટ છે. કરણેદ ગામના અંદાજ માટે અને ખાસ નોંધ લેવી પડે છે. છેવટે પણ આ ગામના વ્યવસ્થાપકો સમજી ગયા છે અને અમારા મતને સંમત થયા છે. બીજો બનાવ યુવાવી સાં પુસ્તકાલયનો છે. પોતાની આર્થિક સ્થિતિ નરમ હોવા છતાં મોંઘી કિંમતનું દૈનિક માગવાનો દુરાગ્રહ સેવવો એ કેટલે અંશે યથાર્થ છે ? આજે ન્યારે વૃત્તપત્રોમાં આવતી હકીકતો પર પણ સારાસારનો વિચાર કરી વાંચવા આપણને સૌ કોષ જણાવે છે તો તેવે પ્રસંગે આપણી સ્થિતિને અનુકૂળ હોય તેટલી કક્ષાનું વૃત્તપત્ર ખરીદાય તો જરૂર તેમાં પુસ્તકાલય ખાતુ અડચણ કરી શકે જ નહિ. માસિકોની બાબતમાં પણ કેટલાંક ગામડાંમાં હિંદી માસિક મૂકવામાં આવે છે અને તે મોટે ભાગે “કલ્યાણ” હોય છે. આ માસિક ઉચ્ચકોટીનું છે. દરેક ગામમાં તેના પૂરતા વાચકો હોતા નથી. ધાર્મિક વાચનની સામાન્ય જનતાને જરૂર છે અને તે સાંપ્રદાયિક ન હોતાં સાર્વત્રિક હોય તો વધારે સારું. પરંતુ આપણાં ગામડાંમાં કેટલેક રથો હજી “કલ્યાણ” માસિક વાંચવા તૈયાર હોય તેટલી પ્રજાની તૈયારી જણાઈ નથી. ખંધા ગામે આ અંકો મેં જોવા ને તેવા જોયા છે. પરંતુ જે ધાર્મિક અને હિંદી બંનેના ફેલાવા માટે જ આ ગામડાંઓ માસિકની ખરીદી પર ભાર મૂકતાં હોય ત્યાં “કલ્યાણ”ને બદલે “ગીતાધર્મ” માસિક વાચકો આગળ રજૂ કરવામાં આવે તો જરૂર સામાન્ય પ્રજાને વધારે વાચનની અનુકૂળતા થાય, એમ મારું માનવું છે.

મહેસાણા પ્રાંતમાં ૨૬૧ અંદાજે પૈકી ૧૩૬ અંદાજોએ પુસ્તકો ખાતે રકમ વ્યાજબી

મહેસાણા પ્રાંત રાખી છે. અને ૨૫ ટકા સુધી રકમની લગભગ બીજા ૧૦૯ પુસ્તકાલયોએ રાખી છે. એટલે એ પણ કંઈ ઓછી સંખ્યા નથી. આશા રાખવામાં આવે છે કે આ ૧૦૯ પુસ્તકાલયો

આવતી સાલે પોતાના પુસ્તકાલયમાં ૩૫ ટકા રકમ પુસ્તકો ખાતે પૂરેપૂરી રાખી અંદાજનાં બતાવેલાં ધોરણો પ્રમાણે ખર્ચ કરવા પ્રેરાશે. મહેસાણા પ્રાંતમાં પુસ્તકો ખાતે રકમ રાખવામાં ખાસ કારણ કંઈ નથી; કારણ, તેની હઠ કોષ પુસ્તકાલય તરફથી થઈ નથી. પરંતુ ૧૬ પુસ્તકાલયો જેમણે પુસ્તકો ખાતે બિલકુલ રકમ રાખી નથી તેમને આવતી સાલથી તેમ કરવા દેવામાં આવશે નહિ. આ ગામે પૈકી કેટલાંક ગામોનો અંદાજ માત્ર ૧૬ થી ૨૦ સુધીનો છે એટલે આશા છે કે આવતી સાલથી તેઓ પોતાની નજીકનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકારની યોજનામાં જોડાઈ પોતાનાં અંદાજો સારાં બનાવશે, અને મને ખાતરી છે કે મહેસાણા, ચાણસ્માં, પાટણ, કલોલ, કડી વગેરે મહાલ મંડળો આ બાબતમાં ઘટતી પ્રગતિ કરશે જ.

નવસારી પ્રાંતનાં પુસ્તકાલયો માટે જરા પરિસ્થિતિ વિષમ છે. ગામડાં નાનાં છે. કેટ-

નવસારી પ્રાંત લાક મહાલોમાં પુસ્તકાલયવાળાં ગામો તો એકબીજાની ઘણી જ નજીક છે. પણ સહકારની ભાવના જરા ઓછી જણાઈ છે. આ ભાવના ખીલશે તો આ પુસ્તકાલયો પણ ખૂબ કામ આપશે,

એવી મારી ખાતરી છે. નવસારી પ્રાંતમાં મારે ઘણી લખાપડી કરવાના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થયા છે અને કેટલેક રથો દોષારોપણ પણ થયાનું સાંભળ્યું છે. આ રથો મારે નિખાલસપણે કહેવું જોઈએ કે પુસ્તકાલય ખાતું કે હું પોતે કોઈ પણ પત્ર કે માસિકને ખાસ ઉત્તેજન મળે અગર તેનો વધુ ફેલાવો થાય એ હેતુથી પુસ્તકાલયોનાં અંદાજ ફેરફાર કરતી વખતે

મૂકતા નથી. પરંતુ સમાજની સામાન્ય સ્થિતિ તેમ જ પુસ્તકાલયની આર્થિક સ્થિતિને વિચાર કર્યા નિવાય ખર્ચ કરવાના સામાન્ય ધારણોથી વિમુખ થઈ ગમે તેવી માગણી ચાલે ત્યાં જરૂર ખાતાને ફેરફાર કરવો પડે છે અને વ્યવસ્થાપકોએ તે માન્ય કરવો રહ્યો અગર પોતાનું અંદાજ ખાતાના ઠરેલા ખર્ચના સામાન્ય ધોરણ પ્રમાણે રજૂ કરવું. ગણદેવી મહાલના કેટલાંક ગામડાં છે જેનાં પુસ્તકાલયની પ્રગતિ કેવળ નિરાશાજનક છે. પુસ્તકવાચન સામાન્ય પ્રગતિમાં છે જ નહિ ત્યાં પણ માત્ર એક દૈનિક પાછળ બધી રકમ ખર્ચો નાખવાનો દુરાગ્રહ સેવકોમાં આવે છે.

પુસ્તકાલયમાં પ્રતિવર્ષે લોકોની જુદી જુદી કક્ષા પ્રમાણે વાંચવા માટે સારાં પુસ્તકો ખરીદાય નહિ તો તે ગામે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય છે એમ શી રીતે આપણે કહી શકીએ? પાથરી ગામની ચાલુ વર્ષની પહેલી ત્રણ માસની ત્રિમાસીમાં એક પણ વાચક પુસ્તકો માટે ન હતો ! એ તેના વ્યવસ્થાપક મંડળની કેવી કાળજી હશે તે બતાવે છે અથવા એ ગામમાં કોઈને પુસ્તકો માટે પ્રેમ જ નહિ હોય? આમ બનવું અસંભવિત છે, ખરું જોતાં તો લોકો પુસ્તકો વાંચવાની જિજ્ઞાસા રાખતા હશે તેમને કામ કરનાર મંત્રીની યોગ્ય દોરવણી નહિ હોય. યોગ્ય સમજના અભાવે તેઓ અંદાજ મંજૂર કરાવવામાં ઠંડ પકડતા હશે આશા છે કે હવે આ અને બીજાં આવાં પુસ્તકાલયો પોતાના અંદાજને આવની સાથે વધુ પદ્ધતિસર બનાવશે.

નવસારી પ્રાંતમાં બીજા મહત્વનો પ્રશ્ન દૈનિક સંબંધે છે, તે એ કે પોતાના ટૂંકા અંદાજમાં 'જન્મભૂમિ' અને 'મુજબ સમાચાર' જેવાં બારે કિંમતનાં દૈનિક માગે છે. તેને પહેલેથી વળાણું નથી. કેટલેક સ્થળે દૈનિક વાચનની જિજ્ઞાસા તૃપ્ત કરવા ખાતર બીજાં દૈનિક મૂકવામાં આવે તો તે તેમને રુચિ નથી; કારણ અમદાવાદ તરફથી તે પ્રસિદ્ધ થતાં હોય તેમને મોડું મળે છે. ખરું જોતાં ટૂંકાં અંદાજને લગભગ ૪૦ રૂપિયાની અંદરનાં અંદાજને માટે તો માત્ર ૧૮ રૂપિયા જેટલી રકમ મુશ્કેલીએ કાર્યકરો પત્રો માસિકો ખાતે ખર્ચો શકે. આમાં સમાચારપત્રો, સામયિકો વગેરેનો સમાવેશ કરવાનો હોય વાચકોનાં આ વિચાર કરશે કે આમાં મોંઘા દૈનિકનો સમાવેશ કેવી રીતે કરવો. આશા છે કે પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં વિચાર કરી પોતાના વિભાગમાં જે કોઈ દૈનિક મળતું હોય (ધોરણ પ્રમાણે સુરત અને અમદાવાદથી આવાં સરતાં દૈનિક નીકળે છે) અને તે પ્રગતિ અનુકૂળ હોય તો તે પત્રો અગર સાપ્તાહિકો મુજબ કે બીજાં સ્થળેથી નીકળતાં અને વડોદરામાંથી નીકળતાં અર્ધસાપ્તાહિક અને સાપ્તાહિકોમાંથી જરૂર તે પસંદ કરી ખર્ચ ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે કરશે, અને દરેક જૂથવાર પુસ્તકાલયો પોતાનું સંગ્રહન કરી જુદાં જુદાં માસિકો અને પુસ્તકોની માગણી કરશે.

અમરેલી પ્રાંતનાં અંદાજને માટે ખાસ કંઈ કહેવાનું નથી. ધીરે ધીરે આ પ્રાંતમાં

અમરેલી પ્રાંત

પણ ખાતાની સલાહ-મુશ્વતા અનુસાર કાર્ય થશે. અને ભવિષ્યનાં અંદાજને બનાવતી વખતે લક્ષમાં રાખવાની કેટલીક સામાન્ય બાબતોનો વિચાર જરૂર કરશે.

પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો ખાતે વધુ રકમ રાખવા કેમ આગ્રહ સેવકોમાં આવે છે એમ

પુસ્તકોની જરૂરીયાત

કેટલાક કાર્ય કરનારાઓ પૂછે છે; પણ વાચકજન્ય વિચાર કરશે કે જે ગામે પુસ્તકાલય હોય અને તેમાં દર વર્ષે પુસ્તકોનો નવો જથ્થો ન આવતો હોય તો ગામના લોકોની વાચનમતિને

કેવી રીતે સંતોષાય ? અને એ પુસ્તકાલય કેવી રીતે કહી શકાય ? વાચનાલય અને પુસ્તકાલયમાં મહત્વનો ફેર એ છે કે વાચનાલય એ તાત્કાલિક જ્ઞાનની માહિતી પૂરી પાડે છે જ્યારે પુસ્તકાલયમાં રહેલાં પુસ્તકો કાયમ માટે આપણા જીવનના સુખદુઃખના સમયમાં સાંત્વન, દિલાસો અને સલાહકારની ગરજ સારનાર છે. માટે પુસ્તકો ખાતે આપણે જેમ અને તેમ વધુ ખર્ચ કરવો જોઈએ. ગામડામાં જોખા ખર્ચનું જે દૈનિક પહેંચાડી શકાતું હોય તો તે દૈનિક તેમને વાંચવા મળે એ જરૂર ઈચ્છવાનું છે; પણ સામાન્ય જનતા આગળ મૂકવામાં આવતા દૈનિક વિષે વ્યવસ્થાપકોએ સંપૂર્ણ વિચાર કરવાની જરૂર તો છે જ. માત્ર પ્રજાને સાચા સમાચાર જોટલા જોખા ખર્ચે આપણે આપી શકીએ તેટલા જોખા ખર્ચે આપવા નાનાં અંદાજોવાળાં પુસ્તકાલયોએ તજવીજ કરવાની છે. તો જ પુસ્તકો ખાતે આપણે વધારે રકમ ખર્ચી શકીશું. આજે ગામડાંમાં લગલગ દરેક સ્થળે કોઈ ને કોઈ દૈનિક કે સાપ્તાહિક મંગાવતું હોય છે, પરંતુ હજી પુસ્તકો તરફ એટલો પ્રેમ રૂઝતામાં ઢળ્યો નથી કે તે પોતાને ઘેર પુસ્તકો વસાવી શકે. વળી સામાન્ય જનતાની આર્થિક સ્થિતિ પણ તેવી નથી કે તેઓ પુસ્તકો ખરીદવા સ્વતંત્ર રીતે નાણાં ખર્ચી શકે. ત્યારે તો આવાં સ્થળોએ વૃત્તપત્રો માટે મોટી રકમ ન ખર્ચતાં પુસ્તકો પાછળ વધુ રકમ ખર્ચી પુસ્તકોનો સંગ્રહ વધારે અને ગામમાં આવતાં વૃત્તપત્રો અગર થોડી રકમનાં વૃત્તપત્રો પુસ્તકાલયમાં મંગાવી સંતોષ માને. વળી પુસ્તકાલય એ કંઈ કોઈ પ્રકારની મતપ્રચારક સંસ્થા નથી, પણ સામાન્ય જ્ઞાનનો વિકાસ કરનારી સંસ્થા છે. માટે સાંપ્રદાયિક કે કોમી કે કોઈ એક વાદનું વાચન થવા કરતાં સામુદાયિક દિલની દૃષ્ટિએ પ્રસિદ્ધ થતું સાહિત્ય વધારે વંચાય તેમ પ્રયાસો થવા જરૂરી છે. આશુ છે કે ભવિષ્યનાં અંદાજોમાં કંઈક આવો વિચાર થઈ પુસ્તકો, માસિકો, પત્રો વગેરે પસંદ કરવામાં આવશે.

અમે ગયા વર્ષના ઑગસ્ટ માસમાં પ્રસિદ્ધ કરેલી અંદાજે બનાવવાની સહકારી યોજના તથા માહે ઑગસ્ટ સૂચના નં. ૪ તા. ૪-૮-૩૯ માં પ્રસિદ્ધ અંદાજે માટે સહકારી કરેલી સૂચના નં. ૧૦ તા. ૬-૯-૩૯ દરેક પુસ્તકાલયનું કાર્ય યોજના કરનાર ગ્રંથપાલ મંત્રી વચ્ચે અને જૂથ મંડળની સલામતો તેની સ્વીકાર કરી પોતાનાં ભવિષ્યનાં અંદાજે સહકારથી બનાવશે તો જરૂર પોતાને વાંચવા જોઈતાં જુદાં જુદાં માસિકો એકમેક પાસેથી સહેલાઈથી મેળવી શકશે અને વધુ પુસ્તકો એક જૂથમાં વસાવી શકાશે. આશુ છે કે આપણાં સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલયો પોતાની પ્રગતિ સાધવામાં જરા પણ પાછાં નહિ પડે.

ઉમેદવાર માતીલાલ પટેલ

એક લેખક અને તંત્રી

તંત્રી : આ બધું તમે તમારી મેજે લખ્યું છે ?

લેખક : જરૂર. દરેક શબ્દ મેં જ લખેલ છે.

તંત્રી : મારો કહેવાનો અર્થ એ છે કે આ મૌલિક લખાણ છે ?

લેખક : તદ્દન મૌલિક. કેમ પૂછ્યું પડ્યું ?

તંત્રી : ત્યારે તમને-એડગર એલન પોને મળતાં મને આનંદ થાય છે. હું તો એમ ધારતો હતો કે તમારા મૃત્યુને વર્ષો વીતી ગયાં છે.

બાળકો અને પુસ્તકાલય

એક યુગ એવો હતો કે જ્યારે પુસ્તકોને કપાટમાં ભરી કપાટોને સાંકળાથી બાંધી રાખવામાં આવતા હતા. ત્યારે હાથે લખવાનો યુગ હોવાથી તેનું જતન સારું થતું હતું અને તે યુગમાં એક પુસ્તકાલય વસાવવું અઘરું થઈ પડતું હતું. પરંતુ જમાનો જેમ જેમ સુધરતો ગયો તેમ તેમ નવીન શોધખોળો થતી ગઈ અને છાપખાનાં નીકળ્યાં, જેના પ્રતાપે લાખો ગ્રંથો પ્રસિદ્ધ થયા છે અને થાય છે, જેથી હવે તો સહેલાઈમાં સહેલાઈથી થોડા ખર્ચમાં કેવળ મંદિર, રાજમંદિર, ગૃહમંદિર એવાં ખાનગી પુસ્તકાલયો વસાવી શકાય તેમ છે અને સામાન્ય પ્રજાની ઉન્નતિકારક ગ્રંથો પણ ઘણા પ્રસિદ્ધ થયા છે. વળી આલોપયોગી પણ ઘણાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે અને થાય છે, પરંતુ બાળવાચન તરફ જોટલું લક્ષ આપવું જોઈએ તેટલું લક્ષ આપાતું નથી તે આપવાની ખાસ જરૂર છે. બાળકો એ ભવિષ્યના નાગરિકો છે તો તેમને આસ્વાસનમાં જ સુવાચન તરફ દોરવામાં આવે તો સુંદર પરિણામ આવે. અને તેમને શાયનરસમાં જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થાય તો જરૂર અર્ધી કેળવણી બાળકો લઈ શક્યા છે એમ માની શકાય, પરંતુ વિચાર કરતાં જણાય છે કે વાચનની કક્ષાને વિચાર કરી પુસ્તક પસંદ કરી તેમના હાથમાં પસંદગીનાં પુસ્તકો મૂકવાં જોઈએ; પણ તે આખતમાં પ્રમાદ સેવાતો હોય તો જણાય છે. પરંતુ હવે આલસાહિત્ય સર્વસંમદ વગેરે જેવાં પુસ્તકોમાં આલોપયોગી અને ત્રી-ઉપયોગી ક્યાં ક્યાં પુસ્તકો છે તેની જુદી જુદી યાદીઓ તૈયાર કરી નીચે મુજબ કામ કરવા મારી નમ્ર વિનંતિ છે:

1. પ્રથમ આલોપયોગી પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી એક બોર્ડ ઉપર ચોટી વિષયની હકીકત આકર્ષક રીતે લખવી.
2. બાળકોને ગ્રંથપાત્રે પુસ્તકોમાંની વાતો તેમની ભાષામાં કહેવી એટલે જેમ જેમ તેમને રસ પડતો જશે તેમ તેમ તેઓ પુસ્તકો લેવા લલચારશે.
3. બાળકોને પુસ્તક વાંચવા આપતી વખતે સાધારણ સૂચન કરવું. પુસ્તક શીટ નહિ, બગે નહિ, ખોવાય ના, અંદર પેન્સિલના લીટા ના થાય વગેરે સૂચના કરવી.
4. પુસ્તક પરત આપવા આવે તે વખતે તેમને સૂચક પ્રશ્નો પૂછવા. તમને આ પુસ્તકમાંથી શું ગમ્યું, તમે શું વાંચ્યું, વગેરે હકીકત મેળવવી.
5. પ્રથમ તેમને શાળા કે પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો વાંચવા આપવાં અને તેમને રસ પડે ત્યાર પછી ઘેર વાંચવા આપવાં.

બાળકોને પુસ્તકના નામની ખબર હોતી નથી એટલે એવો પ્રશ્ન કરે છે કે ચોપડી વાંચવા આપો અગર કોઈ બાળક પુસ્તકનું નામ લઈ પુસ્તકની માગણી કરે તો આપણે ખાસ ખ્યાનપૂર્વક જોવાનું કે માગણીવાળું પુસ્તક તેમની કક્ષાનું છે કે નહિ. તે પછી જ પુસ્તક આપણું દિતાવડ છે અને જો તેમની માગણીવાળું પુસ્તક આપણી પસંદગી સિવાય આપવામાં આવશે તો પરિણામ અષ્ટિત આવશે. અને બાળકના હૃદય ઉપર આપાત યશ અને નાચન લિપચી બાળકનું મન હિંમત જશે. ”

ગુજરાત પુ. પરિષદના કારોબારી મંડળની પહેલી બેઠક

ઉપર્યુક્ત સભા તા. ૧૦-૩-૪૦ ના રોજ અમદાવાદ મુકામે લેડી વિદ્યાગૌરીના પ્રમુખપદે ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના કાર્યાલયમાં મળી હતી, જે પ્રસંગે નીચેના સમયો દાખર હતા:

(૧) લેડી વિદ્યાગૌરી નીલકંઠ પ્રમુખ, (૨) ઉમેદલાખ મોતીભાઈ પટેલ, (૩) ડૉ. હરિપ્રસાદ વજરાય દેસાઈ, (૪) પ્રાણુલાલ કિરપારામ દેસાઈ, (૫) નાનુકલાલ નંદલાલ ચૌકરી, (૬) નરહરિભાઈ દારકાંદસ પરીખ, (૭) જુગતરામ દવે, (૮) ઇન્દુમતીબહેન ચિમનલાલ મહેતા, (૯) રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ, (૧૦) આશાભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ.

એ સભામાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવ પસાર થયા હતા:

ઠરાવ ૧—જીવનની શરૂઆતમાં પેટલાદમાં હેડમાસ્ટર તરીકે કામ કરતા હતા ત્યારે બ્રિટિશ તેમજ વડોદરા રાજ્યમાં પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા મિત્ર-સ્વ. મોતીભાઈ ન. અ-મંડળની યોજના કરનાર, અવારનવાર ગુજરાતની અન્ય પુસ્ત-મીન સંબંધે શોક ઠરાવ કાલ્ય પ્રવૃત્તિમાં સલાહ આપનાર, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ અમલદાર તરીકે રાજ્યના ગામડેગામડે પુસ્ત-કાલયો દ્વારા જ્ઞાનપ્રચારની પરબો માંડનાર, એ પ્રવૃત્તિનાં શુભ અને સફળ પરિણામ આવે એ માટે રચાયેલાં ઊંડાણ, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય-મંડળ, તાલુકા, પ્રાંત અને રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદ, શિષ્ટ સાહિત્યની પરીક્ષા અને વાચક મંડળ જેવી પ્રવૃત્તિઓ ચલાવનાર, નિવૃત્ત જીવનમાં ગુજરાતને ગામડે ગામડે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ફેલાવે કરવા ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદની સ્થાપના કરનાર અને ગુજરાતના વિદ્યાર્થીઓના સલાહકાર અને સહાયક, ગુજરાતના મૂંગા લોકસેવક, સ્વ. મોતીભાઈ નરસિંહભાઈ અમીનના અકાલ અવસાનથી ગુજરાત પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને શરૂઆતથી જ તેમના જેવા અનુભવી સહ-દયી અને સેવાભાવી મહાનુભાવી પડેલી ખોટથી કારોબારી મંડળ દર્દ અનુભવે છે અને તેમની સેવાઓની નોંધ લઈ તેમના આત્માને પરમ શાન્તિ ધરૂં છે.

આ ઠરાવની નકલ તેમના કુટુંબીજનોને મોકલી આપવા મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૨—આપણી કારોબારી સમિતિના સભ્ય શ્રી. બલવંતરાય પરમોદરાય દકિરના શોકજનક અવસાનની ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની આ કારો-સ્વ. બલવંતરાય પ. ડા-બારી સમિતિ સખેદ નોંધ લે છે અને તેમના આત્માને અખંડ કારના શોકજનક ઠરાવ શાન્તિ ધરૂં છે.

આ ઠરાવની નકલ તેમના કુટુંબીજનોને મોકલી આપવાની મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૩—ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદના કામચલાઉ કારોબારી મંડળમાં નીચેના બે સભ્યોને ઉમેરવા:—

(૧) નામદાર ગણેશ વાસુદેવ માવલંકર, (૨) શ્રીયુત ઝીણુભાઈ દેસાઈ (સ્નેહરશ્મિ) [પ્રમુખસ્થાનેથી

ઠરાવ ૪—શ્રી. કિકુભાઈ દેસાઈને ત્રીજા મંત્રી તરીકે નીમવા; અને કાર્યવહી તેમને સ્વીકારવા વિનંતિ કરવી.

[દરખાસ્ત : શ્રી. પ્રાણુલાલ કે. દેસાઈ અનુ. : શ્રી. રસિકલાલ છા. પરીખ] (સર્વાનુમતે)

ઠરાવ ૫—આવતા ઑક્ટોબર સુધીમાં અમદાવાદમાં પુસ્તકાલયોનું સંમેલન ભરવા તજવીજ કરવી; અને સંમેલનના પરિણામે કાર્યનો વિસ્તાર વધે એવા પગલાં ભરવાં.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૬—આ સંમેલન ભરાય તે પહેલાં બ્રિટિશ ગુજરાતમાં ન્યાં ન્યાં પુસ્તકાલયો કે વાચનાલયો હોય તેની માહિતી જિલ્લા લોકલ બોર્ડ દ્વારા મેળવવા મંત્રીને વિનંતિ કરવી. સરનામું C/O ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, ભદ્ર, પો. બો. નં. ૨૩ અમદાવાદ રાખવું.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૭—સંમેલન થાય ત્યારે મુંબાઈ સરકારને લાઈબ્રેરીઓ અંગેની ગ્રાન્ટની આજ્ઞા યાદ કરાવી તે આપવા વિનંતિ કરવી.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૮—પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયો માટેની યોજના સરકારે વહેલામાં વહેલી તકે બહાર પાડવી જોઈએ, એમ આ કારોબારી સમિતિ માને છે અને તે માટે સરકારને ધટવું કરવા પ્રોવિન્શિયલ એડવૅટ એન્ડ્યુકેશન બોર્ડને વિનંતિ કરવાનું ઠરાવે છે.

[પ્રમુખસ્થાનેથી]

ઠરાવ ૯—આજની સભામાં જોએ હાજર છે તેઓને ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળના સભાસદો ગણી ગુજરાત પુસ્તકાલય મંડળની રચાપના કરવામાં આવે છે.

[દરખાસ્ત કરનાર ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈ ટેકા આપનાર : શ્રી. નાનુકલાલ નં. ચોકસી] (સર્વાનુમતે)

નોંધ:-નીચેનાં સભ્યો પોતાની વાર્ષિક શી. ફા. ૧-૦-૦ આપીને સંભાસદ બન્યાં છે. હાલમાં આનાં નાણાં મંડળના સભ્ય શ્રી. મોહનલાલ આર. શાહ પાસે બીજા કાંઈ વ્યવસ્થા ન થાય લાંસુધી રાખવા અને મંડળને અંગે જે કાંઈ ખર્ચ કરવું પડે તે તેમાંથી કરવું.

૧ લેડી વિદ્યાબહેન રમણલાલ નીલકંઠ, ૨ શ્રી. આશાલાલ નરસિંહભાઈ પટેલ, ૩ શ્રી. રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ, ૪ શ્રીમતી દુન્દુમતી બહેન ચિમનલાલ મહેતા, ૫ શ્રી. નાનુકલાલ નંદલાલ ચોકસી, ૬ શ્રી. ઉમેદભાઈ મોતીભાઈ પટેલ, ૭ ડૉ. હરિપ્રસાદ વ્રજરામ દેસાઈ, ૮ શ્રી. નરહરિભાઈ દારમદાસ પરીખ, ૯ શ્રી. જુગતરામ દવે, ૧૦ શ્રી. પ્રાણુલાલ કિરપારામ, ૧૧ શ્રી. મોહનલાલ આર. શાહ.

હેતે પ્રમુખશ્રીનો આજ્ઞાર માની બેઠક પૂરી થઈ હતી.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે માટે માર્ચ માસમાં કડી મહાલમાં ૧ દેઉસણ, ૨ આદુંદરા, ૩ ઝુંઘાસણ, ૪ ધુમાસણ, ૫ કરજસણ, ૬ વડુ, ૭ ડાંગરવા, ૮ આણંદપુરા, ૯ કૈયલ, ૧૦ નંદાસણ, ૧૧ માયાસણ, ૧૨ ભટાસણ, ૧૩ સુરજ, ૧૪ ચાલાસણ, ૧૫ મોકાસણ, ૧૬ નગરાસણ, ૧૭ નાની કડી, (હારીજ મહાલનાં) ૧૮ હારીજ (પાટણ મહાલનાં) ૧૯ રૂની, ૨૦ માંડાત્રી, ૨૧ સરવા, ૨૨ ભોરખાર, ૨૩ સંખારી, ૨૪ ખીખીઆણ, ૨૫ મીઠી વાવડી, ૨૬ મેમતપુર.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ સો. જોશીએ ૧ ધંટિયાળા, ૨ મુવાલ.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે માર્ચ માસમાં ૧ ભાટપુર, ૨ ગરડા, ૩ સોનગીર, ૪ ટીંબા, ૫ ખુનવાડ, ૬ માલપુર, ૭ નંદપુર, ૮ સરડીઆ, ૯ રાયપુર, ૧૦ હાંડોદ, ૧૧ અરીકા, ૧૨ રતનપુર, ૧૩ પીપળસદ, ૧૪ ચુંડીઆ.

ડોલોઈ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. રવિશંકર છા. જોશીએ ફેબ્રુઆરી માસમાં ૧ બોરિયાદ, ૨ કુકડ, ૩ ધમેલી.

વિસતનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ નવેમ્બર, ડિસેમ્બર, જાન્યુઆરી, ફેબ્રુઆરી માસમાં ૧ દેણપ, ૨ ચલોટા, ૩ રાજગઢ, ૪ રામપુરા, ૫ કંસારાકુઈ, ૬ પુદગામ, ૭ તરભ, ૮ કાંસા.

કોડીનાર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. લગવાનજી રાઘવજી દવેએ માટે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ સરખડી.

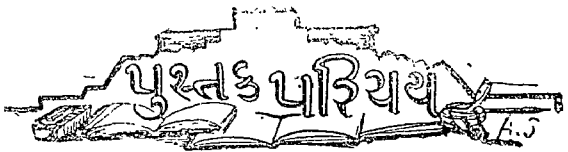
કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. દિલીપકુમાર ખાંધવલાલ ખંચેજીએ માટે ફેબ્રુઆરીમાં ૧ દેઉસણ, ૨ ગડોદરા, ૩ ઢોરીઆ, ૪ સાદરા, ૫ ઝુંઘાસણ, ૬ આદુંદરા, ૭ નગરાસણ.

સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જ્ઞેશિંગભાઈ ગરબડભાઈએ ૧ ટીંબા, ૨ સોનગીર, ૩ પાણેજ, ૪ સરગી.

ઝોખામંડળ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ધરમશી ભીમજી જોશીએ ૧ ખંતુઆ.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હિરાલાલ શિ. ઉપાધ્યાયે ૧ આણંદપુરા, ૨ નંદાસણ.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જોશીએ ૧ સાંકરવા, ૨ દામાપુરા.

૧ આરાધના:—લેખક શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરી; પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨; પૃષ્ઠસંખ્યા ૧૯૬; પૂઠું કાઈમોડનું સચિત્ર; કિંમત ૨-૦-૦.

ગુજરાતના નવા કવિઓમાં શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરીનું પથુ સ્થાન છે. એમનાં કાવ્યો 'પ્રસ્થાન,' 'કૌમુદી,' 'ભ્રમિ' વગેરે પત્રોમાં આવેલાં એનો આ સંગ્રહ છે. આમાંનાં ઠોષ ઠોષ કાવ્યો પહેલી વાર પથુ અત્રે પ્રગટ થાય છે. આ કાવ્યોના મુખ્યત્વે બે ભાગ પડે છે: એક સામાન્ય ભાવોને લગતાં, અને બીજા મંદાભારતને લગતાં. પહેલા ભાગનાં કાવ્યોમાં પ્રેમને લગતાં કાવ્યો વિશેષ છે. એમાં ઠવિ પ્રેમ-દેવતાની આરાધના કરતા જણાય છે; અને તેથી જ આ સંગ્રહનું નામ 'આરાધના' રાખેલું લાગે છે. પ્રેમ સિવાય સમાજજીવનને લગતા પ્રશ્નો ચર્ચાતાં તથા કવિના બીજા ભાવો વ્યક્ત કરતાં કાવ્યો પથુ એ ભાગમાં છે. આ કાવ્યો મોટે ભાગે સંસ્કૃત વૃત્તોમાં છે. ભાષા સંસ્કૃતની છાપવાળી, પ્રાસાદિક અને મધુર છે. કાવ્યરસિક વ્યક્તિને આ સંગ્રહ ગમે તેવો છે. પાછળ ટૂંક ટિપ્પણ આપેલું છે. કરુણા પુસ્તકાલયોમાં આ સંગ્રહ ખરીદાય તે ઇષ્ટ છે. પરંતુ ગ્રામ્ય પુસ્તકાલયોમાં એનો બહુ ઉપયોગ થવા સંભવ નથી. સાદા પૃંઠાના આ પુસ્તકની કિંમત પથુ એકદરે વધારે પડતી છે. આવાં પુસ્તકોનાં પૃંઠાં સહેજ વધારે ખર્ચ વેળીને પથુ પ્રકાશકો પાકાં કરે તો સારું; નહિ તો થોડા વખતમાં પુસ્તક ખરાબ થઈ જના સંભવ છે.

૨ ઇન્દ્રધનુ:—લેખક: સુંદરજી બેટાઈ; પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૩૬; પૂઠું કાઈમોડનું સચિત્ર; મૂલ્ય ૨-૦-૦

ગુજરાતના નવા કવિઓમાં શ્રી. મનસુખલાલ ઝવેરીની જેમ શ્રી. સુંદરજી બેટાઈ પણ જાણીતા છે. એમનો એક કાવ્યસંગ્રહ 'જ્યોતિરેખા' આ અગાઉ બહાર પડી ગયેલો છે. આ એમનો બીજો કાવ્યસંગ્રહ છે. આ કાવ્યોમાંનાં કેટલાંક 'કૌમુદી,' 'પ્રસ્થાન,' 'ભ્રમિ' વગેરેમાં આવી ગયાં છે. બાકીનાં બધાં અત્રે પહેલી વાર પ્રસિદ્ધ થાય છે. આ કાવ્યોનાં કવિએ (૧) પ્રયાણ, (૨) પ્રકૃતિદાર, (૩) પ્રણયમંગલ, (૪) પ્રણયવૈષમ્ય અને (૫) ઝાંઝરી એવા વિભાગ પાડ્યા છે. 'પ્રણયમંગલ' વિભાગમાં 'ઇન્દ્રધનુ' નામનું કાવ્ય છે તે સુંદર છે. એ કાવ્યમાં પુત્રવિયોગનું દર્દ તથા ગત આત્માની સનાતનતા ગાયેલી છે. આ કાવ્ય 'આપણી કવિતાસમૃદ્ધિ' માં ગ્રો. બળવંતરાય દાંકરે લીધેલું છે. આ પુસ્તકનું નામ 'ઇન્દ્રધનુ' પાડવામાં એનો કેટલોક ફાળો છે. 'ઝાંઝરી' વિભાગમાં જે કાવ્યો છે તેનું શબ્દ-સંગીત તથા ભાવ મનોરમ છે. બીજા વિભાગોમાંનાં કાવ્યો પથુ સારાં છે. શ્રી. બેટાઈનાં કાવ્યો હૃદયને અસર કરે તેવાં છે. આ પુસ્તકને છેડે પથુ ટૂંક ટિપ્પણ આપેલું છે; અને તે જાણીતા સાહિત્યકાર શ્રી. ભાનુશંકર બા. વ્યાસે લખેલું છે. આ પુસ્તક પથુ કરુણા પુસ્તકાલયોએ તેમ જ કાવ્યરસિકોએ વસાવવા જેવું છે. ગ્રામ્ય પુસ્તકાલયોમાં એનો ઉપયોગ નહિ જેવો જ થાય તેમ છે.

૩ આપદર્શિ:—લેખક : ગોવિંદ દ. પટેલ; પ્રકાશક : ગોરધનભાઈ કિશોરભાઈ પટેલ, વડોદરા; પૃષ્ઠસંખ્યા ૭૬; પૂઠું કાચું; કિંમત ૦-૧૦-૦

આ પુસ્તકમાં રજૂ પૂત યુગની એક વાર્તા લાંબા કાવ્યરૂપે આલેખેલી છે. વાર્તા વીર, શૃંગાર વગેરે રસથી ભરપૂર છે. ભાષા સંસ્કૃતપ્રધાન છે, વૃત્તો સંસ્કૃત છે. સાધારણ વાચકોને આમાં રસ પડે તેમ નથી. ભાષા તથા કાવ્યના અભ્યાસીને આનું વાચન રસિક લાગે. આવાં લાંબાં કાવ્યો આપણી ભાષામાં લગભગ નથી એ દૃષ્ટિએ લેખકનો આ પ્રયાસ આવકારણ્યક છે; બાકી પ્રબલકતરમાં આવાં પુસ્તકોનો ફોજો વિશેષ નથી. આ પુસ્તક કરતા પુસ્તકો-લયોમાં હોય તો સાડું.

શં. સો. પટેલ

૪ બાલવાચનમાળા:—પુસ્તક ૧ શબ્દપોથી પૃ. ૩૨, પુસ્તક ૨ શબ્દપોથી ભા. ૨ પૃ. ૩૨, પુસ્તક ૩ બાલપાઠો પૃ. ૩૨, પુસ્તક ૪ સુંદર પાઠો પૃ. ૪૦, પુસ્તક ૫ બેઠાક્ષર પોથી પૃ. ૨૪, પુસ્તક ૬ નાનામોટા પાઠો પૃ. ૩૨. લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. સોમાભાઈ કિશાભાઈ પટેલ મુલ્યાવ (આણંદ યદને). પૂઠું જાડા કાગળનું, કિંમત પુસ્તક ૧ ૦-૧-૬, પુસ્તક ૨ ૦-૨-૦, પુસ્તક ૩ ૦-૨-૦, પુસ્તક ૪ ૦-૨-૬, પુસ્તક ૫ ૦-૧-૬, પુસ્તક ૬ ૦-૨-૦. બાલવાચન માળા પુ. ૧ થી ૬ નાં પુસ્તકોનો કેટલો વપરાશ થાય છે તે તેની આ આવૃત્તિઓની પરંપરા પરથી જણાઈ આવે છે.

ભાઈ સોમાભાઈએ બાલવાચનની દિશામાં સુંદર ફોજો આપ્યો છે એમ કહ્યા વગર ન ચાલે. બાળકોના આરંભના વાચન માટે આ હવે પુસ્તકો વાપરવા સૌને બહામણ છે.

૫ મંજરા:—લેખિકા અને પ્રકાશિકા : બહેન વસુમતી મહેતા વડોદરા, વેચનાર: પુસ્તકાલય સદાયક સદાકારી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા. પૃ. ૩૬; પૂઠું જાડા કાગળનું, આવૃત્તિ ૧ લી, કિંમત ૦-૩-૬, ચિત્રકાર : કનુ દેસાઈ.

બહેન વસુમતી મહેતા બાળકો સાથે વર્ષોથી કામ કરે છે. એમની લેખનશૈલી અને શક્તિ માન ઉપજાવે એવી છે.

ત્રણથી ૭ વરસની ઉંમરનાં બાળકોથી માંડીને અગિયાર વાર વરસનાં બાળકો અનુભવી શકે તેવાં વિષવિધ કાવ્યો આમાં આપ્યાં છે.

‘કોણ હશે ?’ બ્યારે ‘નવયુગરાત’નાં જુઓ પર વંચાણું ત્યારે જ કોઈકે સૂચન કરેલું કે પુસ્તકાકારે છપાય તો ? વાત સાચી પડી. ‘મંજરા’નું મુદ્રણ થયું. નવગીતો પણ સદાજ શૈલીમાં નીતરી આવ્યાં છે.

આવો બાલ સંઘમાંનું ગીત

રાખુંજ પ્રાણ દિલો છું મજ,
સ્નેહ કરી સદા વંદને આમ.

ઓઢણી આમ બની

મારા મામના પ્રેમ છ કાકાનો

બેતરનો રૂડો

ફાલો ને ફલો

કપાસ યં રૂડો

આ ઓઢણી એની બની.

x x x

‘સિપાઈ દાદા,’ ‘અનિલનું સ્વપ્ન’ વગેરે આકર્ષક છે. શ્રી. વસુબહેન આવાં બીજાં પુસ્તકો બહાર પાડી બાળકોની વધુ સેવા બજાવે. પુસ્તક ઉત્તેજનને પાત્ર છે. ‘દ્રષ્ટા’

૬ શ્રીમદ્ભાગવતઃ—(ગુજરાતી જ્ઞાનુવાદ) સંપાદક: શ્રી. ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઠિન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૦૫-૫૧૬, બોર્ડપટીનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૭૬.

હિંદુ પુરાણોમાં શ્રીમદ્ ભાગવતનું ખાસ સ્થાન છે. પ્રસ્થાનત્રયીમાં એની ગણતરી કરવામાં આવે છે. ભાવિક હિંદુઓ આ પુરાણની કથાસપ્તાહો બેસાડે છે. એમાં હેતુ ગમે તે હોય પરંતુ એથી એમાંના સાહિત્યનો પ્રચાર લગભગ ઘરઘરનો થઈ ગયો છે. આ પુરાણને એના અસલ સ્વરૂપમાં સમજનારા માત્ર ગણ્યાગાંઠ્યા હોય છે. એટલે શ્રીમદ્ ભાગવતનો આ જ્ઞાનુવાદ એ અંધને સમજવામાં હરકાષ્ટને ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે.

સંસ્કૃત ઉપરથી આ અંચનાં ભાષાન્તરો આપણે ત્યાં થઈ ચૂક્યાં છે, પરંતુ આ સરળ જ્ઞાનુવાદથી આ અંચ સમજવો સરળ થાય તેમ હોષ્ટને હરકાષ્ટ સમજી શકે તેવી શૈલીએ રજૂ કરાયો છે. પુસ્તકના શરૂભાગમાં આપણે ઉપદેશાત આ અંચ સંબંધે પ્રચલિત કેટલીક વાતોનું સાઈ સ્પષ્ટીકરણ આપે છે, જેથી જનતામાં ધૂસી ગયેલી કેટલીક અવળી માન્યતાઓ દૂર થશે. નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે આનો આમજનતાને ઉપયોગી અંચ પ્રસિદ્ધ કરીને જનતા પર મહદ ઉપકાર કર્યો છે. સાડાપાંચસો જેટલી પૃષ્ઠસંખ્યા છતાં એનું મૂલ્ય માત્ર દોઢ રૂપિયા રખાયું છે તે તદ્દન સરતુ કહી શકાય.

૭ માર્ક ગામડું:—લેખક: શ્રી. બળલભાઈ પ્રાણજીવનદાસ મહેતા, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, કાઠિન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૫-૨૦૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય નવ આના.

પુસ્તકના લેખક ભાઈ બળલદાસે ખેડ જિલ્લાના માસરા ગામે પડાવ નાખી, ત્યાંની શોકસ્થિતિનો અભ્યાસ કરી આ પુસ્તક લખ્યું છે. લેખનશૈલી એવી સરળ છે કે પુસ્તક રમતાં રમતાં વાંચી જઈએ તેવું—કાષ્ટ નવલકથા વાંચતા હોષ્ટએ તેમ લાગે છે. અને નવલકથા જેવું છતાં એ સત્ય હકીકતો અને વિગતોથી ભરપૂર છે. ગ્રામજીવનને લગતી કાદંબીનિક નવલકથાઓ આપણે ત્યાં ઠીક ઠીક પ્રસિદ્ધ થઈ છે તે કરતાં એક નવલકથાને પણ પાછળ મૂકી : તેવું આ સત્ય હકીકતોથી ભરપૂર પુસ્તક હરકાષ્ટ ગ્રામોન્નતિની મહેચ્છા ધરાવનારને અને ગ્રામસેવાના પુનિત કાર્યમાં પડેલાઓને ઉત્તમ માર્ગદર્શન આપે તેવું છે. અને જાણીતા લોક-સેવક શ્રી. રવિશંકર મહારાજે એનો ઉપોદેશાત લખી એની વિશિષ્ટતા વાચકને સમજાવી છે.

આજે જ્યારે ગામડાંઓ માટે રચનાત્મક કાર્યક્રમો યોજાય છે તેવે વખતે આ પુસ્તક અતિ ઉપયોગી બોમ્બિયાની ગરજ સારે તેવું થઈ પડવા સંભવ છે.

૮ ભારતસેવક ગોખલે:—લેખક: શ્રી. જીગતરામ દવે. પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. ૩મી કદનાં પૃષ્ઠ ૨૪૫-૨૨૮, આચ્છાદન સહિત બોર્ડ પટીનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ.

શ્રી. જીગતરામભાઈ ગુજરાતમાં આજે અગણ્યા નથી. એમણે ગુજરાતની જાળવેલી સેવાઓમાં આવાં પુસ્તકોનું પણ ખાસ વિશિષ્ટ સ્થાન છે. આ અગાઉ એમણે ગાંધીજીના જીવન વિષે પણ કુમાર-કિશોરોને ઉપયોગી સાહિત્ય આપ્યું છે. આજે આ પુસ્તક દ્વારા એઓ આપણે ત્યાં રાજકીય જાગૃતિનો સાચો સૂર્ય પ્રકટાવનાર ભારતસેવક ગોખલેનું જીવન-ચરિત્ર આપે છે.

સ્વ. ગોખલેજીના જીવનને લગતાં આ અગાઉ અન્ય પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થયાં છે, પરંતુ આમાં અપાયેલી એમની જીવનઝરઝર પ્રમાણભૂત અને પ્રેરક છે. ગોખલેજીના આ જીવનમાંથી

વાચકને આપણી રાષ્ટ્રીય જાગૃતિનો ઇતિહાસ, કેળવણીના કાયદાનો ઉકેલ તેમ જ અન્ય વિવિધ જીવનપ્રસંગો જાણવા મળે તેમ છે.

આ પુસ્તક શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે સુકરર કરી ચકાવેલું છે. મહાલ પુ. મંડળો તરફથી તેમ જ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી અવારનવાર લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે આ પુસ્તક પસંદ કરવા માટે અમારી ભલામણ છે.

૯ આતરતી દીવાલો:—લેખક શ્રી. દત્તાત્રેય બાલકૃષ્ણ કાલેલકર. પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૨૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૭ આના.

આ પુસ્તકની આ ત્રીજી આવૃત્તિ છે. અગાઉ પ્રકટ થયેલી આ પુસ્તકની બે આવૃત્તિઓ જનતામાં સારો આદર પામી હતી. પુસ્તકમાં શ્રી. કાકાસાહેબે જેલજીવનના વિવિધ પ્રસંગોનાં તેમજે અનુભવેલાં સુંદર મનોરમ વર્ણનો આપેલાં છે. આશા છે જનતા આ આવૃત્તિ પણ સારા પ્રમાણમાં ઉપાડશે.

૧૦ યુગચિત્ર:—સંપાદક અને પ્રકાશક : શ્રી. ધૈર્યચંદ્ર ર. જુદ-લાઠી, કાઠિયાવાડ. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૪૬, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક.

સંપાદક એક સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ ચલાવે છે. એ મંડળ દ્વારા લેખકોના સહકારપૂર્વક તેમની કૃતિઓ પ્રકટ કરવા, વેચવા અને એ રીતે તેમને યોગ્ય મહેનતાણું આપવાની યોજના છે. એ યોજના દ્વારા એ મંડળ તરફથી આ અગાઉ અન્ય પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે.

આ યુગચિત્રમાં જુદા જુદા લેખકોએ લખેલી ટૂંકી વાર્તાઓનો સંગ્રહ છે. એમાં સારી વાર્તાઓ પણ સંગ્રહાઈ છે અને અમુક ઉતરતા પ્રકારની પણ છે.

સંપાદકની યોજના સ્તુત્ય છતાં જનતાને અપાનાર સાહિત્ય જિતરતા પ્રકારનું ન અપાઈ જાય તે માટે તેઓને ચીવટ રાખતા રહેવા અમારો ભલામણ છે.

૧૧ રામજીનો ખજાનો અને બીજી વાર્તા:—(સચિત્ર) લેખક શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, સોલ એજન્ટ: એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, મુંબઈ-૨, કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૮, મોટા અક્ષરોની બાલસુલભ છપાઈ, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

“ બાલજીવન ” કાર્યાલય તરફથી જાણીતી ઇસપતીતિ કથાઓના આલોપયોગી ભાગો પ્રકટ કરવાની યોજના થઈ છે. આ કથાઓ પૈકીનો પહેલો ભાગ “ વરુનું સંગીત અને બીજી વાર્તા ” નામે આ અગાઉ પ્રકટ થઈ છે. આ પુસ્તક એજ વાર્તામાળાનો બીજો ભાગ છે. એમ કહેવાય છે કે, આપણે ત્યાંની પંચતંત્રની વાર્તાઓ અને આ ઇસપતીતિ કથાઓ બન્નેમાં એક જ વાર્તાઓ આવે છે.

બાળકોને આ વાર્તાઓમાંથી કંઈ ને કંઈ બોધ જરૂર મળશે.

૧૨ હસતાં બાળ:—(સચિત્ર) લેખક-પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૫-૦.

બાળજીવન ક્રમિક માળાનું આ પાંચમું પુસ્તક છે. બાળકોને વાંચતાં વાંચતાં હસવું આવે એવી અને ઘડીભર આનંદ મેળવે એવી નાની નાની ૧૯ વાર્તાઓનો આમાં સંગ્રહ છે. નવરાયને વખતે ઘડીભર આનંદ મેળવવા આ પુસ્તકો બાળકો વાંચશે તો તેમાંથી તેમને શોડું મળું હસવાનું જરૂર મળશે.

૧૩ સુબોધ કથાસાગર (અથવા દર્શાત સપ્તશતી) :—પ્રયોજક : સ્વામી મણેશાનંદ મુ. કાસેર. પ્રકાશક : સોમાલાલ કુમેરલાલ પટેલ, મુ. કાસેર. કાઉન કદનાં ૫૪ ૨૦૫૫૨, પાકું ૫૬, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૩૪

જીવનમાં ઉપયોગી થઈ પડે એવાં જુદા જુદા વિષય પરનાં ૭૦૦ દર્શાતોના આમાં સંપ્રદ કરવામાં આવ્યાં છે. એ દર્શાતો ધાર્મિક અને નીતિવિષયક દોષને સમાજમાં પ્રચાર કરવા જેવાં છે. દાખલા—દર્શાતો કેટલીક વાર મનુષ્યજીવન પર સારી છાપ પાડી જાય છે, તદ્દનુસાર આમાં અપાયલાં દર્શાતો વાચકના જીવન પર એવી અસર કરી જાય તો ના નહિ. આપું નિર્દોષ અને જ્ઞાનપ્રદ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં વસાવે. કથાકાથા વગેરેને આ પુસ્તકમાંથી સારો ખોરાક મળી આવશે.

૧૪ આમોદ્ધારપ્રવૃત્તિ :—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. જીખાલાલ કપાસી, બી. એ. સયાજીગંજ, વડોદરા. કાઉન કદનાં ૫૪ ૧૪૮, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦.

શ્રી. કપાસી તેમના તરફથી અવારનવાર પ્રસિદ્ધ થતી Mass Uplift અને આમોદ્ધાર પત્રિકા દ્વારા આમજનતાને ઉપયોગી સાહિત્ય વખતોવખત આપતા રહે છે.

આ પુસ્તકમાં પણ તેમણે, વડોદરા રાજ્યમાં આમોદ્ધાર પ્રવૃત્તિનો કેટલો વિકાસ કઈ કઈ દિશામાં થયો છે તેને લગતી ઠીક ઠીક માહિતી પૂરી પાડી છે.

વડોદરા રાજ્યે આમ પુનર્ધર્ટનાના ક્ષેત્રમાં કેવા પ્રકારની પ્રવૃત્તિઓ અને યોજનાઓ અમલમાં મૂકી છે અને તેનાં કેવાં પરિણામ મેળવી શક્યાં છે તેની માહિતી મેળવવા ઇચ્છનારને આ પુસ્તક એક માર્ગદર્શક ભોમિયાની ગરજ સારશે. પુસ્તકાલયોને આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં વસાવવા અમારું લક્ષ્યાંશુ છે.

૧૫ મૌલના આઝાદ :—સંપાદક : શ્રી. જગન્નાથ દેસાઈ, પ્રકાશક : નેશનલ પબ્લિશર્સ, મહેતા એજન્સી, ઠાકુરદાર કોર્નર, મુંબઈ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૬૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૪-૦.

રામચંદ્ર ખાતે તાજેતરમાં ભરાઈ ગયેલી દિંદી રાષ્ટ્રીય મહાસભાના પ્રમુખ મોહાના અણુલ કલામ આઝાદનો સંક્ષિપ્ત જીવનપરિચય આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યો છે. એ દેશનેતાનો જીવનપરિચય મેળવવા ઇચ્છનારને એમાંથી ટૂંક માહિતી મળી આવશે. પુસ્તકમાં ઠેર ઠેર જાહેર ખખરોની ભરમાર ભરી હોવાથી તેનો ઉદાપ ખેડોળ લાગતો દોષને વાંચનારને વિવેકવર્તી નીવડે તેવો છે. આવાં પુસ્તકોમાં જાહેરખખરો અનિચ્છનીય જ લેખાય.

૧૬ અંતરના દિવડો :—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. રવિશંકર નરોત્તમદાસ પાંકજ, ચક્રપુરા, વડોદરા. કાઉન કદનાં ૫૪ ૮+૬૪, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦

આ પુસ્તક શ્રી. સોમનાથ સ્મારક અંધમાળાના પ્રથમ પુણ્ય તરીકે પ્રકટ કરાયું છે.

પુસ્તકમાં જુદા જુદા ત્રણેય પરત્વે લેખકે રચેલાં કાવ્યોનો સંપ્રદ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાંનાં “ ભકિતભૂષણ ” કાવ્ય શિવમદિન સ્તોત્રનું કાવ્યમય ભાષાન્તર દોષને “ ભવાની ગૌરવગીત ” એ ચક્રાદય સ્તોત્રનું ભાષાન્તર છે. આ ઉપરાંત ભાગવતમાંના “ ગોપીગીત ”ના કાવ્યમય ભાષાન્તરનો આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરેલો છે. રચણે રચણે આપેલી રૂટનોટ મૂળને સમજવામાં સરળતા કરી આપે છે.

સ્મારક અંધમાળાનાં પુસ્તકો દ્વિતીય ક્રિંમંતમાં સરતાં હોવાં લેખકે તેને જદલે આ ૬૪ પૃષ્ઠની પુસ્તિકાની ક્રિંમંત ૮-૬-૦ જરૂર વધારા પડતી કહી શકાય.

૧૭ જામનગરની લીતરમાં:—પ્રકાશક: આઝાદ હિંદ કાર્યાલય, શ્રીનિવાસ ભદ્ર, અમદાવાદ. કાઉન કદના ઝાંખા કાગળનાં પૃષ્ઠ ૧૯૨, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૧-૪-૦

રાજકોટનું રાજદારી પ્રકરણ ચાલતું હતું તે પહેલાં અને તે પછી જામનગર રાજ્યમાં ચલાવવામાં આવેલી રાજદારી ચળવળને અંગે ત્યાં જે વાતાવરણ પ્રસરેલું તેની વિગતો એકઠી કરી આ પુસ્તકમાં મૂકવામાં આવી છે. એને લગતી માહિતી મેળવવા ઇચ્છનારને કદાચ આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે.

૧૮ જગતની મહાન જ્યોતિષો:—લેખક: એચ. એમ. હમદાની, સુરત. એકલા વેચનારાઓ: એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, મુંબઈ, કાઉન કદના જડા કાગળનાં પૃષ્ઠ ૪૦, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૫-૦.

આ નાની પુસ્તિકામાં હિંદના આગેવાન નેતાઓના જીવનને લગતી ત્રણ-ચાર પૃષ્ઠમાં સમાવી શકાય તેવા ટૂંક પરિચય આપેલ છે. ટૂંક જ વખતમાં આ મહાપુરુષો વિશે જાણી લેવા ઇચ્છનારને આ પુસ્તકમાંથી હિંદના એ નેતાઓનો પરિચય મળી આવશે. આમાં અપાયેલા જીવનપરિચયો પૈકી ગાંધીજી, જવાહરલાલ, આશુ રાજેન્દ્રપ્રસાદ, સુભાષ બોઝ અને જિન્દા વગેરે મુખ્ય છે.

૧૯ સત્તાર ભજનામૃત ઉર્ફે મુક્તિપ્રબોધ ભજનાવલિ:—સંયોજક: ભક્તકવિ શ્રી. સત્તારશાહ ચિરતી નિઝામી, નાંદોદ; પ્રકાશક: મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે. ત્રણ દરવાજા અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૨+૧૬૮, છોટનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક.

જાણીતા મુસ્લીમ ભક્ત કવિ સત્તારશાહ ચિરતીએ રચેલાં ભક્તિવિષયક ભજનોનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવેલો છે. સંયોજક પોતે મુસ્લીમ હોવા છતાં હિંદુ ભક્તિ-વિષયક બાખ્યાઓના તેઓ સારા પરિચિત છે. જૂની દબાં ભજનોના ગ્રેમીઓને આ પુસ્તકમાંથી ઠીક ઠીક ભજનો મળી આવશે.

૨૦ વિચારવીચિ:—લેખક: શ્રી. બળવંત ગૌ. સંઘવી (અગ્નિકુમાર) પ્રકાશક: કલમધર મંડળ તરફથી શ્રી. કુમુદચંદ્ર ગો. શાહ, કાલુપુર, અમદાવાદ કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૯૬, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

શ્રી. સંઘવી એક હળવા હાસ્યલેખક છે. એમણે “ અગ્નિકુમાર ”ના તૃપ્તસ્થુસથી લખેલી વિવિધ વાનીઓ હળવા સાહિત્યનાં સાપ્તાહિકોનાં પૃષ્ઠો પર આજ સુધીમાં અનેક પ્રકટ થઈ ગઈ છે. એવું જ હળવું-સાહિત્ય આ પુસ્તકમાં લેખકે એકઠું કર્યું છે. ઘડીભર ગમત મેળવવા ઇચ્છનારને આ પુસ્તકમાંથી કંઈક પણ મનોરમ જરૂર મળી આવશે.

૨૧ જ્યોત મંડળની પત્રિકાઓ-જગત અને હિંદ, પ્રાન્તિક સ્વરાજ્ય, રાષ્ટ્રીય ધ્યેય, ખેડૂતનું હેતુ, આપણો દેશ, હિન્દમાં શિક્ષણ, હિંદનો ખેડૂત, હિન્દનો મજદૂર, દેશી રાજ્યો, ભારતની સ્ત્રી, ભણેલાની બેકારી, માનવવિકાસ વિમલ, આર્થિક ચોજના, લંગર, હિંદના ઉદ્યોગો.

ઉપરના વિષયને લગતી પુસ્તિકાઓ સુરત ખાતેના જ્યોત મંડળ તરફથી પ્રકટ થઈ છે. દરેક પુસ્તિકાના નામ અનુસાર તે તે દરેકમાં ત્યાંના રહેડી સર્કલ તરફથી તૈયાર થયેલ વિવિધાર,

માહિતી જે તે પત્રિકામાં સંકલિત કરાઈ છે. સમાજશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવા ઈચ્છનાર અભ્યાસીને આ પુસ્તિકામાંથી અભ્યાસ યોગ્ય ઘણી માહિતી મળી આવશે.

ન્યોત મંડળને આવી અભ્યાસપુસ્તિકાઓ પ્રકટ કરવા માટે અભિનંદન.

૨૨ કથાકલગી:—સંપાદક શ્રી. નટવર વીમાવાળા, પ્રકટકર્તા: કથાપરી કાર્યાલય, આમલીરાન, સરત. ફૂલરેપ ગૂટકા કદનાં પૃષ્ઠ ૩૬૦, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨૫.

બાળપાસિક ગાંડીવ દ્વારા જાણીતા થયેલા શ્રી. નટવરલાલ વીમાવાળાએ લુદા લુદા લેખકોએ લખેલી ટૂંકી વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાં સંગ્રહી છે. આ વાર્તાઓના લેખકો જાણીતા પણ છે અને અજાણ્યા પણ છે. આમાં સંગ્રહાયેલી વાર્તાઓમાંની કેટલીક વાર્તાઓખીનોને ગમે તેવી રસભરી છે. પુસ્તકના પ્રમાણમાં એનું અઢી રૂપિયા મૂલ્ય વધારા પડતું ગણાય.

મ. પ્ર. વ્યાસ

૨૩ અન્નપૂર્ણિમું મંદિર:—મૂળલેખક: શ્રી. નિરૂપમાદેવી, અનુવાદક : શ્રી. ટોપણ દયાલજી ઘેલાણી; પ્રકાશક : એન. એમ. હક્કરની કુંપની, ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨. ૧૯૪૦, કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૬+૧૯૬; સચિત્ર આલ્બમવાળું પાકું પૂઠું, મૂ. રૂ. ૨-૦-૦.

શ્રી. નિરૂપમાદેવી શરદબાણનાં રનેહપાત્રી હતાં. લગ્ન ઘર્ષ શક્યાં નહિ, અને તેથી શરદબાણની સાહિત્યસેવા અદ્વિતીય બની અને ઉત્તમ પુસ્તકોએ બંગાળી સાહિત્યમાં સંગીન ઉમેરેા કર્યો. નિરૂપમાદેવીનાં લખાણોમાં પણ શરદબાણના પાત્રાલેખનની તેમ જ બંગાળી સમાજના નીચલા યરની દીનદયા અને કુટુંબજીવનની ઝાંખી આપણને થાય છે. એક ગરીબ બંગાળી કુટુંબ ગૃહસ્થ છતાં ધનને અભાવે અને કુટુંબવિસ્તારને લીધે કેવી દરિદ્રતા ભોગવે છે તેમ જ પહેરામણીની પ્રયાને લીધે તેમને કેટલું શોષણ પડે છે, વિશ્વેશ્વર જેવા ધનિષ્ઠ પૈસાપાત્ર હોઈને પરાપકારો હોવા છતાં સામાજિક રીતરિવાજ તેમજ પ્રતિષ્ઠા ખાતર પોતાને યોગ્ય સ્ત્રી મળે નહિ ત્યાં સુધી નહિ પરણવાના નિશ્ચયથી બે સુંદર બાળાઓનાં જીવન ધૂળમાં મેળવે છે; જો કે એને પોતાને એની ખર્ચ પાછળથી પડે છે. કમળા તથા સતી બન્ને વચ્ચે ગાઢ સખ્ય છે. બન્નેને અહરમાત વિશ્વેશ્વર ઉપર પ્રેમ થાય છે પરંતુ વિશ્વેશ્વર તૈયાર નથી તેથી કમળા આરિત્યહીન જમીનદાર જોડે પરણે છે અને એજ સતીને એક વૃદ્ધ રોગી પુરુષ સાથે પરણવું પડે છે. તે પણ ઘર ગીરો મૂકીને સતી એને ઘેર જાય તે પહેલાં એ મૃત્યુ પામે છે. દારિદ્ર્યનાં દુઃખો સહન ન થવાથી રામચંદર ભદ્રાચાર્ય માંદા થઈ ગરવાની અણી પર છે ત્યારે બધાને આશીર્વાદ આપે છે. સતી માટે બદ્ધ પશ્ચાન્નાપ કરી તેની માથી મારે છે. વિશ્વેશ્વરને બંધાની સોંપણી કરે છે અને મૃત્યુ પામે છે. જનન્દરી બધું સહન કરે છે અને સતી અને સાવિત્રીની દૃઢે જીવન નિભાવે છે. એટલામાં સતીના પતિના મૃત્યુનો પેગામ આવે છે. પડતા પર પાકું જેવું થાય છે. સતી અને સાવિત્રી ખૂબ મહેનત કરી જેમ તેમ નિભાવે છે. વિશ્વેશ્વરનાં માસીયા સતી માટે ખંખતાં તેમ જ સાવિત્રીને પણ વદ્ધ તરિકે લેવા તલપાપડ કરે છે. વિશ્વેા માનતો નથી. જો કે એ કુટુંબની ખર્ચ રાખી માસીયા મારફત ગમે તે બધાને મદદ કરે જાય છે. સાવિત્રી જોડે પરજવાની ના પાડવાથી માસીયા ખીજવાય છે અને ગોતે કાશી જવા માટે બાળેજને કહે છે. બાળેજ સાથે તૈયાર થાય છે અને યાત્રામાં પણ ઢેકઢેકાણે ગરીબ ગુરજાને બનતી મદદ કરે છે. યાત્રાથી

ધેર પાછા ફરતાં ગામના તેમ જ લાટાચાર્ય કુટુંબના સમાચાર સાંભળી તે તરફ જોવાય છે. પરંતુ સતી એની તરફની મદદ સ્વીકારવા તૈયાર નથી. નરેન્દ્ર જમીનદાર સતીને ફોસલાવવા ઠનડે છે. સતી ધર દરરાજ થવાનું હોવાથી એના રૂ. ૧૦૦૦ લાઇ આપવાત કરે છે, અને પત્રથી વિશ્વેશ્વરને તમામ લોકીકત જણાવે છે. વિશ્વેશ્વરની આંખ ઉઘડે છે અને તમામ પ્રકારની મદદ કરી સાવિત્રી જોડે આખરે પરણે છે અને છેવટે સુખી થાય છે.

સતી, જાહ્નવી, માર્શીયા, સાવિત્રી અને વિશ્વેશ્વરનાં પાત્રો બહુ સુંદર છે. આવાં પુસ્તકો દ્વારા સમાજની ખરી રિયલિટી જનતા સમક્ષ ખુલ્લી થઇ શકે છે. ચિતાર ધણો સુંદર અને છે અને એની ધારી અસર પણ થાય છે.

આવાં પુસ્તકો આપોઆપ વંચારી. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદશે, સ્ત્રીઓ માટે પણ આ પુસ્તક સુંદર છે. તેઓને ધણું જાણવાનું મળશે. પુસ્તક ઉત્તેજનને પાત્ર છે.

કાગળ, છપાઇ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે. માત્ર મૂલ્ય સહેજ વધારે છે.

૨૪ લાવણ્ય—મૂળલેખક: સ્વીન્ડનાથ ટાગોર, ભાષાંતરકાર: અનુભાષ શુક્લ, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવપામ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઇ ૨, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૨૪+૧૯૪, સચિત્ર આલ્બાટનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૧૨-૦

વિરાટ અંશાવલિનું આ ૨૬ મું પુસ્તક છે. સ્વીન્ડનાથનાં ભાષાંતર થએલાં પુસ્તકોમાં આ એક વધુ ઉમેરો કરે છે. બંગાળી લોકો-ધનિક લોકો-પાશ્ચાત્ય અનુકરણ કેટલી હદ સુધી કરે છે અને તેને લીધે આપણા હિન્દી જીવન પર કેવી ખરાબ અસર થાય છે તેમ જ આખરે આપણા જૂના રીતરિવાજો તરફ કેવી રીતે જોવાય છે, એ અમીતરાય, કેતકી, સીસી અને લીસીનાં પાત્રો આજેકાલે બતાવે છે. લાવણ્યનું પાત્ર કોઇ અજાણ છે. શાલ્તાચાર કેળવણી તેમ જ યોગ્ય અનુભવથી પ્રથમની અભિમાની અને નિષ્કુર લાવણ્ય કેવી મુદ્દ. સરળ અને પ્રેમી બની અમીતને તેના ખરા સ્વરૂપમાં નિરખી તેની જોડે પ્રેમમાં પડે છે પરંતુ લગન-બંધનથી જોડાવા સાર ના પાડે છે. પ્રેમનો સતત પ્રવાહ અમીતમાં રહી ન શકે એ વિચાર લાવણ્યને લગ્ન કરવા ના પાડે છે. કવિત્વશક્તિને પોષવા પૂરતો જ અમીત પોતાને ચાહે છે એ સત્ય લાવણ્ય સિદ્ધ કરી બતાવી અમીત પાસે પણ તેનું સમર્થન કરાવે છે અને આખરે પોતે તિરસ્કારેલા પરંતુ પોતાનો પ્રેમ ગ્રીહી શકે એવા શોભનલાલ સાથે પરણે છે, છતાં પણ અમીત પાસે કાળ્ય કરાવે છે, પોતે પણ એક કાળ્ય મોહરો છે. અમીત પણ કેતકી તરફ વળે છે.

અમીતની ફિલસૂફી આદર્શરૂપ છે પરંતુ લાવણ્યને તે એવજો દેવી પ્રેમ નિષ્ઠતા દતો તેનો અમીતના સ્વભાવમાં જ અભાવ હોવાથી લાવણ્ય તેની સાથે લગનથી જોડાઇ શકી

પરીકથા દેશનિકાલ

આઠ વર્ષ પહેલાં ગૂજરી ગયેલી એક એક બાઇની લખેલી કેટલીક પરીકથા પર હમણાં નાઝીઓની કડવી તજર પડી છે. અને એ પરીકથાઓવાળાં પુસ્તકોનો નાશ કરવામાં આવ્યો છે. આવી એક પરીકથામાં એક રાક્ષસ આવતો હતો: ખાડધરો-જે આવે તે ખાય. માણસ, જાનવર, ધરખાર, ખેતર, ગામ, દેશ બધું. પણ એને પેટમાં હુખવા આવ્યું. પેલાં ખેતરો ને ગામ ને દેશ બધાં અંદર ને અંદર રહ્યાં રહ્યાં બળવો કરી રહ્યાં અને પરિણામે રાક્ષસનું પેટ ચીરાઇ ગયું.

લખનાર બાઇને બિચારીને આવી ફિતુરીભરી પરીકથા લખ્યાનો ખ્યાલ પણ નહિ હોય.

—હુવ

નહિ. અમીત હમેશાં જનનાથી ઊંધી જ દષ્ટિએ દરેક વસ્તુ જોતો. એનો જીવ ચળવળીઓ હતો. પ્રમુખ તરોકે એનું રવીન્દ્રનાથનાં કાવ્યો સંબંધી ભાષણ તાદશ્ય દષ્ટાંત તરોકે લઈ શકાય. દરેક વસ્તુ એ ઊલટી જ રીતે જોઈ તેને હિતારી પાડવા મથતો. એટલે અંશે એનામાં અમુક પ્રકારનું વ્યક્તિત્વ કહેવાય પરંતુ એમાં સ્થાયીપણાનો અભાવ અને ચંચળતા દષ્ટિએ તો ચર્ચા. દરેકમાંથી કંઈ નવીનતા જોઈએ. માથીઆનું પાત્ર બંગાળી વૃદ્ધ અને અનુભવી સ્ત્રીઓનું દષ્ટાંત પૂરું પાડે છે. અમીતને એ પુત્રવત્ત ગણતી અને એને લાવણ્ય સાથે પરોડેલાં જોવાને બહુજ ઉત્સુક હતી પરંતુ લાવણ્યની દલતા આગળ એ લાચાર થઈ. લાવણ્ય પ્રથમ જરા અભિમાની અને વિદ્યાતા ગર્વથી ચડતી થઈ. પછી અનુભવે શોભનલાલ તરફ આકર્ષાય છે અને આખરે તેને પરણી સુખી થાય છે.

કાગળ, બાંધણી, છપાઈ, રૂપરંગ વગેરે સુંદર છે, પરંતુ ભાષા અધરી છે એટલે સામાન્ય વાચકો એ પૂરેપૂરું સમજી શકે એમ અમને લાગતું નથી. એટલે ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં એ વધુ આદર પામે એમ લાગતું નથી. રવીન્દ્રનાથના પુસ્તક તરોકે વાચકો અને પુસ્તકાલયો ઉત્તેજન આપે તો નવાઈ નથી. બાકી ઘણા થોડા વાંચકો એ બરાબર સમજી શકશે.

કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો ભડે ખરીદે.

૨૫ સોમનાથની સખાતે:—લેખક તથા પ્રકાશક : ગોકુળદાસ દ્વારકાદાસ ચંપુચર-વડોદરા, ૧૯૩૬; કાઉન ૧૬ પેજ, આઆદનવાળું સચિત રંગીન બોર્ડનું પૂઠું, ૫૬ ૮+૨+૧૬૦; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ ચિત્રકાર કુ. શ્રી. મંગળસિંહ લાહી, આદૃષ્ટિ બીજી.

ભાષાશ્રી ચંપુચર કાંઠો રાજપૂતોની શરવીરતાની કથાએ પ્રકાશમાં લાવી રહ્યા છે તે પૈકીની આ પ્રભાસપાટણના સોમનાથ દાદા ઉપરની મહામુદ ગંડીનીનું આ ચોથી ચકાઈના પ્રસંગે ઇ. સ. ૧૦૨૪ માં લાહીના દરબાર હમીરજી ગોહિલ અન્ય રાજપૂત શરવીરો જોડે સંરક્ષણ અર્થે યુદ્ધમાં જિતરેલા, તેમાં કટોકટીને પ્રસંગે મુસલમાનોનાં ભયંકર આક્રમણનો મામનો કરવા હમીરજીએ કમળપૂજન કરી અને એમનું ધડ ત્રણ દિવસ અને ત્રણ રાત્રિ સુધી લડતું અને યત્નઓને પાછા હઠાવ્યા અને આખરે જાણબેદુના કહેવાથી ગંડીની રંજેલા દોરાથી ધડને અલાડવું ત્યારે જ ધડ ચાંત થયું.

આ પુસ્તક સ્વદેશપ્રેમ, ધર્મભિમાન, રાજપૂત શરવીરતા અને ટેકનાં બહુ સારાં દષ્ટાંતો પૂરાં પાડે છે. એ જમાનામાં રાજપૂતાણીઓ પણ યુદ્ધે ચડતી એ ઉમા, સોનખાઈ, વિશાખા વગેરે પાત્રો ઉપરથી સમગ્રાય છે. મૃત્યુ માટે જ અને કમળપૂજન ગૃહસ્થીથી જ ચર્ચ શકે એટલા ખાતર હોંશભરી યુવતી ઉમા હમીર સાથે માત્ર ૧૬ દિવસને માટે જ પરજે છે. પુસ્તક વાંચતાં વાંચનારને પણ ચોઈ ચઢે એવી શૈલીમાં પુસ્તક લખાયું છે. હાથમાં વાંચવા લીધા પછી પૂરું કથાં સિવાય મૂકવું ગમે એવું નથી. સ્ત્રીઓ, પુરુષો, યુવકો તથા યુવતીઓને પણ પાત્રો ચકાવે એવું પુસ્તક છે. પુસ્તકાલયોમાં એનો જગજગ પ્રચાર થશે જ. આવાં પુસ્તકોને કોઈના ઉત્તેજનની જરૂર રહેતી નથી.

ચિત્રો, છપાઈ, કાગળ, બાંધણી, રૂપરંગ વગેરે સુંદર જ છે.

૨૬ ઇન્ડિલાએ ઉરમાની અથવા તુર્કી ખિલાફતની ઉધલપાથલ:—જનુવાદ: ૬. એસ. પટેલ. પ્રકાશક: અબદુલ્લાહ અદમદ ગુલા, ૯૧, વિઠોરીઆ સ્ટ્રીટ ડરબન, નાનાલ,

આફ્રિકા, ૧૯૩૬; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૮+૨૪૦, બોડીનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦; સુરત અરાનપુરી ભાગેળે ગોળવાળી મરજીદમાંથી મેસર્સ મહમ્મદ અહમદ લાલા પાસેથી મળશે.

ઇન્જિનના મશહૂર અરબી સાહિત્યકાર જરજી ઝયદાનનો તુર્કી આઝાદી ચળવળનો અરબી નવલકથાના ઊર્દૂ ભાષાન્તર ઉપરથી ભાષાથી પડેલે આ અનુવાદ કર્યો છે. સુલતાન અબદુલ હમીદ ખલીફાના વખતમાં તુર્કી પ્રજાનો રોષ પ્રજ્વલિત થતાં તુર્કી યુવકો અને પ્રૌઢોએ વારંવાર પ્રયત્નો કરી અબદુલ હમીદનું આપખુદ રાજતંત્ર કેવી રીતે પ્રગતંત્રમાં ફેરવાવી નાખ્યું તે આમાં બહુ સરસ ગુજરાતીમાં આપ્યું છે. ઊર્દૂ શબ્દો પુષ્કળ વપરાયા છે પરંતુ એ સ્વાભાવિક છે. એટલા પૂરતું આ પુસ્તક ઊર્દૂ ભાષાના નળ્યુકારને વધારે આકર્ષશે. યુસુફ અને શીરીન એ મુખ્ય પાત્રો છે. ગમે તેવાં દુઃખ સહન કરી પોતાનું ધાર્યું સિદ્ધ કરવાનાં આ બંને પાત્રો પોતાનાં ખાસ માણસો અને હમદર્દીઓની મદદથી દેશને પરદેશીઓને હાથ જતો બચાવી લે છે. નવા તુર્કીની અહીંથી જ શરૂઆત થાય છે.

પુસ્તક નેરદાર ભાષામાં તેમ જ વાંચનારમાં સ્વદેશપ્રેમ, સહનશીલતા, શૌર્ય, દઢતા વગેરે ગુણો પ્રેરે એવું ઉમદા છે.

તુર્કીએ આઝાદી કેવી રીતે અને કેટલા ભોગે મેળવી એ આ તબક્કે નળ્યુવું હિંદ-વાસીઓ માટે ખાસ જરૂરનું છે.

કાગળ જરા ઝાંખા છે; બાકી છપાઇ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે.

૨૭ હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર:—અનુવાદક: મોતીચંદ ગિરધરલાલ કાપડીઆ, પ્રકાશક: શાહ કુંવરજી આણંદજી, ભાવનગર, ૧૯૩૪; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૫+૨૨૪, બોડીનું કાચું પૂઠું, મૂલ્ય આના બાર

વિદ્વાન જર્મન અભ્યાસકે ડૉ. જુલરના જર્મન પુસ્તકનું આ ગુજરાતી ભાષાન્તર છે. સિદ્ધહૈમ નામક અપૂર્વ વ્યાકરણ ગ્રંથના વિદ્વાન પ્રણેતાનું આ જીવનચરિત્ર જુદા જુદા લેખોમાંથી તારવી કાઢી તપાસી ડૉ. જુલરે જર્મન ભાષામાં તૈયાર કરેલું તે ગુજરાતી વાચકો માટે ભાષાથી મોતીચંદ્રભાઈએ અવકાશ મેળવી ગુજરાતી ભાષામાં મૂળની ખૂબીઓ સહિત બહુ વિસ્તારપૂર્વક રજૂ કર્યું છે. આવા પ્રસિદ્ધ પુરુષોનાં જીવનચરિત્રો ઉપરથી ઘણું જોવા, નળ્યુવા તથા વિચારવાનું મળી રહે છે.

આના પુરુષોનાં ચરિત્રો તથા તેમના લેખો સંબંધી માહિતી સાહિત્યના રસિયાઓએ ખાસ મેળવવી જ જોઈએ. આ પુસ્તક દરેકદરેક પુસ્તકાલયમાં ખરીદાવું જોઈએ. ગામેગામે જૈન તેમ જ જૈનેતર અભ્યાસકો તથા સામાન્યવર્ગને પણ એ આકર્ષશેજ.

છપાઇ, કાગળ, બાંધણી ઠીક છે. મહેનતના પ્રમાણમાં કિંમત પણ અનુકૂળ પડે એવી છે.

૨૮ સ્વાધ્યાય (પ્રથમ ખંડ):—લેખક, કામદાર કેશવલાલ હિંમતલાલ, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવનાગ, પ્રિન્સેસ રડ્ડીટ, મુંબાઇ-૨. કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૫+૨૬૦; સચિત્ર કળામય આરજાદન સહિત સુંદર સચિત્ર પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦. ૧૯૩૯

વડોદરા કોલેજના ઇતિહાસના અધ્યાપક શ્રી. કામદારે પ્રસંગોપાત્ત સને ૧૯૧૪ થી સને ૧૯૩૯ સુધીમાં લખેલા ઘણા ખરા લેખો 'સ્વાધ્યાય'માં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. તેનો આ પ્રથમ ખંડ છે. લેખોના વિષયોમાં વૈવિધ્ય છે. અર્થશાસ્ત્ર, રાજ્યશાસ્ત્ર, ગ્રામજીવન,

ઇતિહાસ, સાહિત્ય વગેરે વિષયો એમણે એમાં ચર્ચા છે. પ્રથમ ખંડમાં નિવેદનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે સરસ્વતીચંદ્રનું રાજકારણ, ઇતિહાસનું પરિશીલન, ગુજરાતમાં ઇતિહાસનું સમર્થન, 'સમયમૂર્તિ' નર્મદ અને નર્મદનો 'રાજ્યરંગ', સંબંધી લેખોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. તેમાં પણ 'સરસ્વતીચંદ્રનું રાજકારણ' મુખ્ય છે. નિવેદન ખાસ વાંચવા લાયક છે. પોતાના અધ્યાપનના કાર્યને અંગે પણ કેટલાક લેખો લખાયા છે. એમના લેખો અભ્યાસપૂર્ણ, ભાવનાયુક્ત અને વિચારશીલ છે. પુરાતત્ત્વના એમના શોખને ક્ષેત્રે એમના પર્યાટન પ્રસંગે પણ એમને ઘણું જોવા મળ્યું હતું છે. અધ્યાપક રામનારાયણ પાઠકે ઉપોદ્ધાત લખ્યો છે તે પણ અભ્યાસપૂર્ણ છે.

શ્રીયુત ગોવર્ધનરામે સરસ્વતીચંદ્ર લખ્યો ત્યારે ગુજરાતની રાજકીય પરિસ્થિતિ કેવી હતી તે સરસ્વતીચંદ્રમાં લેખકે ગુજરાતની સંસ્કૃતિ, ગુજરાતનો ઇતિહાસ, ઇતિહાસ યુગદર્શન, તે સમયે રાજધાનીની પરિસ્થિતિ, વગેરે અધ્યાપક કામદારે બહુ સારી રીતે ચર્ચા છે, શિક્ષણ, યુવકો, યુવતીઓ તેમ જ અન્યને પણ ઘણું મળ્યું હતું એમાંથી મળશે. મહાભારતનું રૂપક ખાસ ધ્યાન ખેંચે એવું છે. એ સિવાય સાક્ષર શ્રી ગોવર્ધનરામભાઈએ કયા કયા વિષયો કયા કયા ઉદ્દેશથી કેવી રીતે ચર્ચા છે તે પણ બહુ સરળ ભાષામાં સમજાવ્યું છે. એ ઉપરાંત 'ગુજરાતના સંસ્કારિત્વનું ઇતરૂં વાળો લેખ ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદના સંમેલન પ્રસંગે મહાવાદમાં પ્રસિદ્ધ થયો હતો. છેલ્લા એ નર્મદ સંબંધી લેખોમાં વીર કવિ નર્મદના રાત્ત- ને તપારથો છે. અને તેના સમયના ગુજરાતનું દિગ્દર્શન પ્રોફેસર કામદારે કરાવ્યું છે.

પુસ્તકાલયોએ આ પુસ્તક ખાસ સંગ્રહી રાખવા જેવું છે. વિદ્યાર્થીઓ તેમ જ અભ્યા- ને બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે.

ભાષા, હપારંગ, આંધણી વગેરે સુંદર છે. કિંમત પણ માફકસર ગણાય.

૨૯ ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, કાર્યવાહી સને ૧૯૩૮-૩૯:—પ્રકા- : માનદ મંત્રીઓ, ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, ૧૯૪૦; ડેમી આઠ પેજ ૬૬, પૃષ્ઠ ૧૨૬-૧૨૭, કાચું પૂઠું, મૂલ્ય ૧૨ આના.

ગુજરાતમાં સંગીત કાર્ય કરી રહેલી સાહિત્ય સમાજોમાં અમદાવાદની ગુજરાત સાહિત્ય સભા વિશિષ્ટ સ્થાન જોઈએ છે એ આ વાર્ષિક નિવેદન ઉપરથી સ્પષ્ટ થઈ શકે છે. મંત્રીઓ તથા કાર્યવાહકોને અભિનંદન ઘટે છે. સને ૧૯૩૩ થી દર વર્ષે આવું નિવેદન સભા તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે એટલે આ સાતમું નિવેદન બહાર પડે છે. એમાં ચાર વિભાગો હોઈ, પ્રથમ સભાનું વાર્ષિક નિવેદન આપી સને ૧૯૩૮ ના ગુજરાતી વાર્ષિકમયના મંચરથ સાહિત્યની સમીક્ષા સાક્ષર શ્રી મંજુલાલ મજુમદાર પાસે તૈયાર કરાવી તે પ્રસિદ્ધ થયું છે. પછી સભામાં જુદા જુદા અધ્યાસકો અને સાક્ષરો પાસે અપાવેલાં વ્યાખ્યાનો, ત્રીજામાં સંસ્થાની વાર્ષિક સભાનું નિવેદન અને છેલ્લે સભા તરફથી ચાલતા ગુજરાતી લઘુલિપિ વર્ગની દફતરીકત આપેલી છે. સભા તરફથી દર વર્ષે રવ. રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક સાહિત્યની સાગી સેવા કરનાર સેવકને આપવામાં આવે છે. આ વર્ષે શ્રી. રવિચંદ્ર રાવગની પાસે તૈયાર થયેલા ગુજરાતની તેમ જ રાષ્ટ્રીય કલાકાર શ્રી. કનુભાઈ દેસાઈને ચિત્રકળાદ્વારા ગુજરાતી સાહિત્યની સેવા માટે સદર ચંદ્રક આપવામાં આળો છે. ગુજરાતી લઘુલિપિ વર્ગ પણ આ સભા ચલાવે છે એ એવું વૈશિષ્ટ્ય છે. આવા વર્ગની જરૂર ઘણી જ છે. વર્તમાનપત્રકાર

તથા અખબારનવેશોને તો એ વર્ગ આશીર્વાદ સમાન ગણી શકાય. આ નિવેદન દ્વારા સભાના સંગીન કાર્યની ખાતરી વાચકને થયા સિવાય રહેશે નહિ.

સને ૧૯૩૮-૩૯ ની સમીક્ષા ૧૯૪૦ માં બહાર પડે છે એ મંત્રીઓએ શરૂઆતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે જરા મોડું છે જ પરંતુ એમની મુશ્કેલીઓ તરફ દૃષ્ટિ કરતાં એ ચલાવી લેવું જોઈએ. સાથે સાથે જેમને એ કાર્ય સોંપાય તેમણે એ કાર્ય જેમ બને તેમ જલદી પૂર્ણ કરી બનતી ત્વરાએ એ સમયસર પ્રસિદ્ધ થઈ શકે એવી જોગવાઈ રાખવી જોઈએ. સભાએ પણ આ બાબત પર ખાસ ધ્યાન આપ્યું છે એ ખુશી થવા જેવું છે.

૩૦ મહાત્મા એમર્સનના નિબંધો ભાગ ૧ લો:—આર્પાતરકાર અને પ્રકાશક: પારેખ મણિલાલ છોટાલાલ, રાજકોટ સદર, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૧+૩૩૨, આનંદાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

અંગ્રેજી નિબંધકાર ઈમર્સન ધણો પાકો વિચારક હતો. એના નિબંધો શાળા પાઠ-શાળામાં અભ્યાસક્રમ તરીકે હિંદમાં રજૂ થાય છે. એમાં વિવિધતા છે. વસ્તુસંકલના મારી છે, પ્રગટલતા છે અને અભ્યાસ પણ પાકો છે. અંગ્રેજી ભાષાથી અનલિપ્ત ગુજરાતી આલમ સમક્ષ આ નિબંધો સરળ ભાષામાં ધરવા માટે લાઈ શ્રી. મણિલાલ પારેખને અભિનંદન ધટે છે. આપણા ગુજરાતી સાહિત્યમાં પણ આ સંગીન ઉમેરો છે. પરંતુ સાહિત્યમાંથી ઉપયોગી સાહિત્ય આર્પાતર દ્વારા ગુજરાતી આલમ સમક્ષ લાવવાની પણ ખાસ જરૂર છે. એથી આપણા ચારિત્ર્યના ધડતરમાં તેમ જ આપણા વિચારોમાં શુભ પરિવર્તન થવા સંભવ છે.

ભાષા, છપાઈ, બાંધણી, કાગળ સારાં છે. મૂલ્ય પણ માફકસર છે. હવે પછીના ભાગો વેળાસર બહાર પડે એજ અભિલાષા. ભાગવત-ધર્મપ્રચાર ગ્રંથમાળામાં આ પ્રસિદ્ધ થાય છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને એનો ખૂબ ખૂબ પ્રચાર કરે અને વંચાવે.

૩૧ આમોલ્નતિ:—લેખક: શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક. આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવબાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ ૨, ૧૯૪૦, સુંદર સચિત્ર આનંદાદનવાળું શુદ્ધ ખાદીનું પાકું પૂઠું; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૧૫+૨૯૦, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦

વિરાટ ગ્રંથાવલિનું આ ૩૦ મું પુસ્તક છે. એમાં સાક્ષર શ્રી રમણભાઈએ આધુનિક સમયમાં પ્રવર્તી રહેલા આમોલ્નતિના મૂલ્ય અને મહત્ત્વના પ્રશ્નોને પોતાની લાક્ષણિક ભાષા અને શૈલીમાં સરળતાથી અને વિસ્તારથી ચર્ચ્યાં છે. વડોદરા રાજ્યના અમલદાર તરીકે એમને આ પ્રશ્ન ખૂબ વિચારવો પડેલો અને ગામડાની મુશ્કેલીઓ જોઈ વિચારી આમ જનતાની ઉન્નતિ કઈ રીતે ખરેખરી થઈ શકે એ વિચારી આ પુસ્તકમાં એમણે પોતાનો અનુભવ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. પ્રસંગોપાત એમણે કેટલેક ઠેકાણે એનો ઉપયોગ પણ કર્યો છે અને હજી કરે છે. આવા અનુભવપૂર્ણ અને અભ્યાસક્રમ તેમની નિરીક્ષક દૃષ્ટિએ લખાયેલા આવા પુસ્તકની જરૂર હતી. ગામડાની ઝીણીમાં ઝીણી બાબત પણ એમણે જતી કરી નથી. આમોલ્નતિ સાધવામાં સેવા-વૃત્તિ, પ્રમાણિકપણું, તેમ જ કયે કયે સ્થળે કેવી રીતે સુધારા કરવાથી અગવડ વિના સરળતાથી જનતા આગળ વધી શકે અને પોતાનાં જીવન આનંદમય અને સુખચેતનથી ને ભરપૂર વિતાવી જીવનનો અંતેશ આનંદ માણી શકે એ તેમના સાધનો દ્વારા એમણે સૂચવ્યું છે. બર્બર, રસ્તા, આરોગ્ય, શુદ્ધિ, શેરી અને ગામ, જીવનંતુ, ખોરાક, આંગણું અને ઉકરડો, આગે-વાનોની ફરજ, આમોલ્નતિના માર્ગ વગેરે બાબતો એમણે બહુ વિસ્તારથી ચર્ચ્યાં છે, આમ-

સેવાના વ્રતધારીને આ પુસ્તક માર્ગદર્શક થઇ પડશે, ગામલોકોને પણ દીક્ષાનું સચન થશે. એકંદરે ૨૮ પ્રકરણોમાં આ મહત્ત્વના વિષયની રૂપરેખા એમણે દોરી છે. દરેક દરેક પુસ્તકાલય તેમ જ શાળાઓમાં આ પુસ્તક છૂટથી વંચાવું જોઈએ.

છપાઇ, કામળ, રૂપરંગ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૩૨ ખરી કેળવણી:—લેખક: મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ; ૧૯૩૮, કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું બોર્ડનું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૪૪૫૬; મૂલ્ય ૧૨ આના.

મહાત્મા ગાંધીજીએ ‘યંગ ઇન્ડિયા,’ ‘નવજીવન’ અને ‘હરિજનબંધુ’માં વખતો-વખત જણાવેલા કેળવણી સંબંધી અભ્યાસપૂર્ણ અને અનુભવની કસોટીએ સિદ્ધ થયેલા વિચારો કુલ ૬૭ લેખોમાં સંગ્રહ કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. ઉપર પ્રકાશકનું નિવેદન તથા ખરી કેળવણી વિષે ગાંધીજીની માન્યતા એ પણ ખાસ વાંચવા અને મનન કરવા યોગ્ય છે. લેખોના ત્રણ ખંડ પાઠવામાં આવ્યા છે. પ્રથમ ખંડમાં કેળવણીનો આદર્શ ૪૪ લેખોમાં જણાવવામાં આવ્યો છે. બીજો વિદ્યાર્થીજીવનના પ્રશ્નો સંબંધી ખંડ ૧૬ લેખો દ્વારા સિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે, જ્યારે છેલ્લા ખંડમાં રાષ્ટ્રભાષા પ્રચાર સંબંધી ૭ લેખો અન્ય ભાષા પરિષદોને પ્રસંગે તેમ જ હરિજનબંધુમાં પ્રસિદ્ધ થયેલા તે એકઠા કરવામાં આવ્યા છે. ‘મારી માન્યતા’ મુજબ ગાંધીજી કેળવણીના ત્રણ કાળ માટે કેવી કેળવણીની વ્યવસ્થા હોય તે જણાવી પ્રથમ કાળ સમજણ આવે ત્યારથી ૮ વર્ષ સુધી સહશિક્ષણ આપી ત્યાર પછી છઠ્ઠા અને કેવા વાતાવરણમાં કેળવણી આપવી તે જણાવ્યું છે અને તે આઠમી ૧૬ વર્ષ સુધીનાં માટે છે. ત્રીજે કાળ ૧૬ થી ૨૫ વર્ષ લગીનો ગણી તેમાં યુવક-યુવતી પોતપોતાની ઇચ્છા અને સંજોગો પ્રમાણે કેળવણી લે. ૧૬ વર્ષ સુધીમાં બાળક-બાળાને જગતનો ઇતિહાસ, બીજ-ગણિત, ભૂગોળ, ખગોળ, ભૂમિતિ, વનસ્પતિશાસ્ત્ર વગેરેનું સામાન્ય જ્ઞાન મળવું જ જોઈએ અને તેઓને સીવતાં તથા રસોઇ કરતાં આવડવું જ જોઈએ. ગાંધીજી પણ ચારિત્રિક કેળવણીનું આગ્રહી છે જ. દરેક બાળકને પોતાના બાપિકા ધર્મા તરફ વાળવો જોઈએ અને તે તરફ તેની અભિરુચિ ધાય એવી કેળવણી તેને મળવી જોઈએ. ત્રીજા કાળમાં યુવક યુવતી પોતાની કેળવણીના ખર્ચમાં ફિરકો આપે. એવાં તૈયાર થવાં જોઈએ. શિક્ષકોમાં સેવાક્રિતિ પણ હોય અને તેમને પેટ પૂરતો પગાર મળવો જોઈએ. તેઓ ચારિત્ર્યવાન અવસ્થા હોવા જોઈએ. શ્રીકેળવણી કંઈ અને ક્યાંથી શરૂ થવી જોઈએ એ વિષે જણાવી હજુ પોતાના વિચારો નિશ્ચયાત્મક નહિ હોવાનું જણાવે છે. પરંતુ જેટલી પુરુષ તેટલી જ સ્ત્રીઓને પણ સગવડ હોવી જોઈએ.

ગાંધીજીએ લુદી લુદી દષ્ટિથી વિચારી કેળવણીનું સાચું સ્વરૂપ રચ્યું કયું છે. તે શાળાઓ શિક્ષકોને, શિક્ષિકાઓને, વિદ્યાર્થીઓને, રાજકારણારવાજાઓને તેમ જ માન્યાપોને પણ વાંચવા મનન કરવા યોગ્ય છે. છેવટમાં રાષ્ટ્રમુચિથી કોઈ વિષયપર એમના વિચારો જન-વાંની બહુ સુગમતા થઈ છે. પ્રૌઢ કેળવણી પણ ગાંધીજી બૂધ્યા નથી પણ તે માટે અશરણ કરતાં સામાન્ય જ્ઞાનપર એમનો આગ્રહ વિશેષ છે.

શાળા પુસ્તકાલયો, ગૃહરથો જરૂર આ પુસ્તક ખરીદે અને વાંચી મનન કરી તેને જીવનમાં ઉતારે.

૩૩ કાશ્મલનનાં કાંચો પ્રથમ પદ:—કર્તા: કાશ્મલન, પ્રકાશક: રંજિતલાલ હરિ-
લાલ પંડ્યા, ૧૨૧, મેડોઝ સ્ટ્રીટ, કોટ; મુંબાઈ; ૧૯૩૪; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૮+૮૫;
સચિત્ર કાચું પૂઠું, મૂલ્ય ૮ આના.

શ્રી. રંજિતલાલ પંડ્યા એક સિદ્ધહસ્ત લેખક છે. એમણે કાશ્મલનને નામે કાવ્યો પ્રસિદ્ધ
ક્યાં છે; પ્રસંગોપાત કાવ્ય સ્ફૂરે તેમ તેમ એકકાં કરી આ પ્રથમ સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.
એમાં લગભગ ૩૫ કાવ્યો છે. કેટલાંક આધ્યાત્મિક, કેટલાંક પ્રાકૃતિક અને કેટલાંક સાંસારિક
પણ છે. પ્રસંગો ચિરપરિચિત અને ભાષા તથા જાંદ પણ સહેલા હોવાથી જનતા સહેલાઈથી
સમજી શકશે. કાવ્યો ટૂંકાં અને રસિક પણ છે. છેવટે પરિશિષ્ટમાં કેટલાંક કાવ્યોનો પ્રધાન
સર કર્યો તેમ જ તે કેવી રીતે ઉદ્ભવ્યો તે અને જાંદ વગેરેની માહિતી આપેલી હોવાથી
સમજવામાં સરળતા થાય છે.

આવા સિદ્ધલેખકોનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં ન હોય તો તેમનું મહત્ત્વ તેમજ ઉપયુક્તતા ધરે.

૩૪ મુસોલિની:—પ્રયોજક: ભારદ્વાજ, પ્રકાશક: નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ,
૧૯૩૩; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, સચિત્ર પૂઠું; પૃષ્ઠ ૮+૧૩૨; મૂલ્ય કાચું પૂઠું, ૭ આના,
પાકું પૂઠું ૧૨ આના.

નવયુગ મંથમાળાના ૨૦ મા પુસ્તકરૂપે અને ત્રીજા વર્ષના ૨ જા પુસ્તકરૂપે આ પુસ્તક
પ્રસિદ્ધ થયું છે. એમાં ઇટાલીના સરમુખત્યાર એનિટો મુસોલિનીનું જીવનવૃત્તાંત તેમ જ મુસો-
લિનીના નામ સાથે ઓતપ્રોત ફેસીઝમની સરળ અને સચોટ ભાષામાં સંપૂર્ણ માહિતી આપી
છે. અને ત્યારની રિયતિ પર આવતાં એને કેવી કેવી મુશીબતોમાંથી પસાર થવું પડ્યું છતાં
પણ અગમ નિશ્ચય અને કડક શિસ્ત અને મક્કમતાને લીધે એ અત્યારે જગતનું ધ્યાન કેન્દ્રિત
કરી રહ્યો છે. એમનાં અનુયાયીઓએ શરીર કેવી રીતે કેળવવાં, તેમણે શું શું કરવું જોઈએ,
તેમનું ખ્યેય કેવું હોવું જોઈએ, મનુષ્યો માટે તેમના હક્કો એણે કેવી રીતે મેળવ્યા અને અનુ-
યાયીઓ તેમને કેવું અને કેટલું માન આપે છે તેમજ તેમના નામ પર કેવા મરી શીટે છે તથા
ઈટાલીની હાલની આંતરરાષ્ટ્રીય પરિસ્થિતિ એમણે કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી અને સુરોપમાં પોતાનું
વર્ચસ્વ કેવી રીતે પ્રાપ્ત કર્યું વગેરે બહુ સરસ રીતે સરળતાથી સમજાવ્યું છે. આ પુસ્તક
વાંચતાં ફેસીઝમ એટલે શું તે આપણે સમજી શકીએ છીએ.

પુસ્તકાલયો તો જરૂર અપનાવશે જ, યુવક-યુવતીઓએ આવા મહાન અને પ્રતિભા-
શાળી પુરુષનું જીવનચરિત્ર વાંચી તેમાંથી પોતાનું ચારિત્ર લેવું જોઈએ.

૩૫ મુશીલાના પત્રો ભા. ૧ લેા:—લેખક રવ. ગિજુભાઈ બચેશ, પ્રકાશક દક્ષિણા-
મૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર, ૧૯૩૮, કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, પૃષ્ઠ ૯૦, કાચું સચિત્ર પૂઠું,
મૂલ્ય ૫ આના.

દ. મ. બાલસાહિત્ય વાટિકાનું આ ૩૨ મું પુસ્તક છે. બાલસાહિત્ય વાટિકા એ રવ.
ગિજુભાઈનું બહુ સારું રમરજુમિત્ત છે. નાનાં બાળકો માટે જ એ જીવ્યું. આમાં બાળકોને
પત્ર લખતાં શીખવવાનો હેતુ છે. પત્રમાં શું શું લખાય, મથાણું કેમ કરાય, છેવટે કેવી
રીતે પત્ર કરાય એ બધું પોતે સરળતાપૂર્વક સમજાવ્યું છે. ગમે ત્યાં હોય પરંતુ પ્રથમનાં

પોતાનાં સહવાસનાં ભાષાભાષિણો સંજ્ઞાથી વળતોવળતની માહિતી મેલી રીતે મેળવાય છે અને આનંદ પમાય છે તેને માટે આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી છે.

શાળાઓ, બાળ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદશે જ.

૩૬ જૈન તત્ત્વજ્ઞાન:—લેખક: રવ. શ્રી. વિજયધર્મસૂરિજી, અનુવાદક: સુનિરાજ શ્રી. વિદ્યાવિજયજી મહારાજ, પ્રકાશક દીપચંદ આંકીઆ, હોટા સરાકા, ઉત્તર જૈન ૧૯૩૫; કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું પૃષ્ઠ, પૃષ્ઠ ૩૫+૩૨, મૂલ્ય ૪ આના. વિજયધર્મસૂરિ જૈન ગ્રંથમાળાનું આ ૨૫ મું પુસ્તક છે.

સને ૧૯૧૦ માં કલકત્તામાં અને સને ૧૯૧૧ માં અદલાહાબાદમાં અખિલ ભારત-વર્ષીય સર્વધર્મપરિષદને પ્રસંગે જૈન ધર્મ સંજ્ઞાથી આપેલાં એ ભાષણનાં ભાષાંતરમાં જૈન તત્ત્વજ્ઞાન દિગ્દર્શન અને જૈન શિક્ષા-દિગ્દર્શન સંજ્ઞાથી માહિતી આપવામાં આવી છે. જૈન તેમ જ જૈનોત્તરને એ બહુ ઉપયોગી યર્ષપદો. અન્ય ધર્મોનાં તત્ત્વો તથા તેમના ઉદ્દેશો સમજી તેમાંથી સાર ખેંચી આપણા જીવનમાં ઉતારવાં એ આમોદારનું પગથિયું છે. કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો તથા જૈન વસ્તીવાળાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે.

ના. ચાં. દીવાનજી

સામંયિકો

૧ પ્રવાસી (મહાસભા અંક):—તંત્રી: શ્રી. રવિશંકર મહેતા, પ્રકાશક: ધી રેટસ પિપલ્સ લિ. મેડીઝ સ્ટ્રીટ, કેટ મુંબઈ.

હેતુ આર-પાંચ માસ થયાં શરૂ થયેલ “ પ્રવાસી ” સાપ્તાહિકે એની ૧૦૯માં ઠીક ઠીક પ્રગતિ સાધવા માંડી છે. એના દર અઠવાડિયે પ્રસિદ્ધ થતા અંકોમાં દર વખતે અત્યંત નવીન વાચન આપવામાં આવે છે.

એજ સાપ્તાહિકનો રામગઢ ખાતે ભરાયેલી મહાસભાના અધિવેશન પ્રસંગે ખાસ અંક પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. અંકનો ઉદ્દાશ અને વાચનસામગ્રી એના વાચકને એ પૂરો વંચવા સિવાય હેઠે મૂકવા દે તેમ નથી. અંકનું મુખપૃષ્ઠ ભાવનાવાહી ચિત્રનો એક ઉત્તમ નમૂનો છે, જ્યારે પ્રથમ પૃષ્ઠ પર જાપાયેલું શ્રી. સિયારામશરણ ગુપ્તનું “ એક હમારા ઊંચા ઝંઝા એક હમારા દેશ ” શીર્ષક કાવ્ય રાષ્ટ્રીય ભાવનાને ગત્રત કરતું મોટે રહી જન્ય તેવું છે.

આ ઉપરાંત મહાસભાનાં આદેશનો અને ચાલુ રાજકારણી વિચારસરણીને લગતા લેખો અને રાષ્ટ્રપ્રમુખનું જીવનચરિત્ર પણ અપાયું છે. આખોય અંક રાષ્ટ્રીય ઇતિહાસના એક અંક જેવો લાગે છે.

૨ મુંબઈ સમાચાર સાપ્તાહિક (રામગઢ મહામત્તા અંક):—અધિપતિ: સોરાજી પાલનજી કાપડિયા, પારસી બજાર, રેડ હાઉસ, મુંબઈ.

અઠવાડીક મુંબઈ સમાચાર પત્ર મહાસભા અધિવેશન પ્રસંગે ખાસ અંક પ્રકટ કરેલો. દર અઠવાડિયે અપાતા અત્યંત નવિયો ઉપરાંત આ અંકનાં શરૂ લાગનાં જૂઠાં મહાસભાને લગતા લેખો અને રાષ્ટ્રીય દિલચાહને લગતું વાચન આપાયેલું છે. શરૂ ભાગનાં લેખો ઉદાત્ત લેવાય તો આ અંકને મહાસભા અંક નામ અપાય કે કેમ એ એક પ્રશ્ન છે.

૩ પ્રજામિત્ર કેસરી (મહાસભા અંક) :—તંત્રી: શ્રી. પરમાનંદ ટી. અંશર, પ્રકાશક: ધી હિન્દુસ્થાન ન્યુસપેપર્સ લિ. મુંબઈ.

આ માધ્યમ પત્રે એનો મહાસભા અંક એની હંમેશની સ્વીકારેલી નીતિ અનુસાર પ્રકટ કર્યો છે. આ અંકમાંથી વાચકને ગાંધીનાદિરોધી વિચારસંપ્રદિ મળી આવશે, ત્યારે સુભાષબાણના પ્રાગતિક પક્ષની તરફેણ કરતાં લખાણો ઠીક ઠીક છે. રાજકીય તુલના મેળવવા ઇચ્છનાર વાચકને આમાંથી ત્રાગવાનાં એ પદ્ધતિ મળી આવશે. પરંતુ તેને સમતુલા કહેવી કે કેમ તેનો નિર્ણય વાચક જાતે કરી લે.

૪ નવચેતન (માસિક) એપ્રિલ અંક :—તંત્રી શ્રી. ચાંપશીલાલ ઉદેશી, રૂપ, પોલોક સ્ટ્રીટ, કેલકત્તા. આ અંકથી “ નવચેતન ” માસિક એના અવતાર પછીનાં અઢાર વર્ષ પૂરાં કરી આગણીસમા વર્ષમાં પ્રવેશ કરે છે. એક પત્રકાર અને તેમાં સાહિત્યના માસિકના સંચાલકને માથેની મુશીબતો એ સંચાલક જ જાણી શકે. એણે દેવાના ઢગ પણ વહોર્યા છે. એ મુશીબતો વટાવી અઢાર વર્ષ પૂરાં કરવા “ નવચેતન ”ને અને એના તંત્રી શ્રી. ચાંપશીલાલને અમારા અભિનંદન છે.

અત્યાર સુધી “ નવચેતન ” માસિકે જનતાને સારું એવું વાચન આપ્યું છે અને આજે જુલાઈ ગયેલા “ વીસમી સદી ”ની ખોટ પૂરી પાડી છે. એની કદરૂપે ગયે વર્ષે કેલકત્તાના ગુજરાતીઓએ એને રૂ. ૧૦૦૧ની થેલો અર્પણ કરતાં એનો ખોટનો ખાડો પુરાયો છે. આ એપ્રિલ અંક એનો નવવર્ષાંક છે. એ ખાસ વાર્તા-અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ થયો છે. અંકમાં આપણા જાણીતા વાર્તાનવેશી શ્રી. પન્નાલાલ પટેલ, ગુલાબદાસ બોક્સર, શ્રી. તારાચંદ્ર અપલગન, અને શ્રી. કેશવ શેઠની વાર્તાઓ અપાયેલી છે.

૫ ચિત્રમય જગત (ખાસ મહાયુદ્ધાંક):—માર્ચ ૧૯૪૦. સંપાદક: શ્રી. તુલસીચંદ્ર ગોરીશંકર યાજ્ઞિક, ચિત્રશાલા પ્રેસ, પૂતા.

“ ચિત્રમય જગત ” દર વર્ષનો પ્રથમ અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ કરે છે. આ વર્ષે એણે “ ખાસ મહાયુદ્ધ અંક ” પ્રકટ કર્યો છે. આખોયે અંક આજે યુરોપમાં ચાલી રહેલી આગલાં બંધાં યુદ્ધોને જુલાવી દેતો જખ્ખર મદવાસયળોને લગતી અનેક અજાણી માહિતીઓથી ભરપૂર છે.

વાચક જનતાને યુદ્ધને લગતી આવી માહિતીઓ આપવા બદલ ધન્યવાદ.

૬ નૌકા (વાર્ષિક અંક):—સંપાદક: શ્રી લક્ષ્મીકાન્ત હરખચંદ, કેપ્પીન.

ગુજરાતથી દૂર ઠેક મલબારકિનારે કેપ્પીનમાં વસતા ગુજરાતી લાઇઓ તરફથી “ નૌકા ” નામનું સાપ્તાહિક પત્ર પ્રકટ થતું હતું, જે હાલ અંધ પડ્યું છે. એના તરફથી પ્રકટ થયેલ આ વાર્ષિક અંકમાં દક્ષિણ ભારતને લગતા તેમ જ અન્ય વિષયોની માહિતી આપતા લેખો આપવામાં આવ્યા છે.

સ્વીકાર:—શ્રી. વિદ્યાગૌરી સા. પુ. કરનાળીનો ૧૯૨૫-૨૬ થી ૨૯૩૮-૩૯ સુધીનો દેવાલ, શ્રી શિવાજી સા. પુસ્તકાલય અને વ્યાસ છે. હ. મહિપા અને બાલ પુસ્તકાલયનો ૧૯૩૮-૩૯ નો હેવાલ, વાકળ એ. ની. સ્કૂલ. મોમરોડનો હેવાલ.

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું રચણ	દિનિમત	વિશેષ હકીકત
૧	મારું જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ	એન. એમ. હકીકતની કંપની મુંબઈ ૨	૨-૦-૦	
૨	અલપૂર્ણાનું મંદિર	ટોપણ દયાળજી ઘેલાણી	,, ,,	૨-૦-૦	
૩	એશિયાની ભીતરમાં	ચંદ્રલાલ કા. ભટ્ટ	યુગધર્મ કાર્યાલય, અમદાવાદ	૨-૦-૦	
૪	યુગચિત્ર	સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ	સ્વા. લેખક મંડળ-લાઈ	૧-૦-૦	
૫	અમૃતવાણી અને અમરક્ષણ	શાસ્ત્રી મોતીરામ રમાશંકર	લેખક પોતે, પંડ્યા ખડકી, નવસારી	૧-૦-૦	
૬	વિચારમીચિ	બળવંત ગૌ. સંઘવી	કલ્પધર્મ મંડળ, અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૭	સત્તર લગ્નનામૃત	ભક્ત સત્તારશાહ	મહાદેવ શા. ગાયુષ્ઠે અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	
૮	વિદ્યવેળાએ	કિશોરલાલ ધ. મણિવાળા	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૯	વિધ્યવનની કન્યા	રવ. કેશવલાલ હર્ષદ-રાય ધ્રુવ	વિલોચન કેશવલાલ ધ્રુવ અમદાવાદ	૨-૦-૦	
૧૦	મામોદાર પ્રવૃત્તિ	બીખાલાલ કપાસી	લેખક પોતે, વડોદરા	૦-૧૨-૦	
૧૧	જગતની મહાન ન્યોતિઓ	એચ. એફ. હમદાની	એન. એમ. હકીકતની કં. મુંબઈ	૦-૫-૦	
૧૨	હસતાં બાળ	રમણલાલ ના. શાહ	બાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા	૦-૫-૦	
૧૩	રામજીને ખમ્મનો			૦-૮-૦	
૧૪	પમદીત્રાની પછીતેથી	જ્યોતિ દલાલ	રેખા અને ગતિ કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૮-૦	
૧૫	મંદિરાં	શ્રી. વસુમતી મહેતા	યુ. સ. સ. મં. લિ. વડોદરા	૦-૫-૦	
૧૬	સુકન્યા	શ્રી. બાલકૃષ્ણ જોષી	સ્ત્રીશક્તિ કાર્યાલય મુસ્ત	૦-૨-૦	
૧૭	ચાલજી માડી	જુગતરામ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧-૦	
૧૮	જીવનમોરંજ	રસલલાલ વહેરા	ગૂર્જર મં. ર. કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૫-૦	

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૫૩	અલકા	શરદ્દાશુ	એન. એમ. ઠક્કરની કું. મુંબઈ	પાકું ૨-૦-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૪	મારાં માસીયા	વિનોદ	" "	૨-૮-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૨૯૩	રેણુની ગા	શરદ્દાશુ	" "	૩-૮-૦	"પ્રજ્ઞા" ૭-૪-૪૦
૩૫૫	વરુનું સંગીત અને રામજનો ખમ્મનો (આલોપયોગી)	રમણલાલ ના. શાહ	" "	દરેકની ૦-૮-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૬	જમતનો તાત	રામનારાયણ ના. પાકક	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૨-૦-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૭	જામનગરની ભીતરમાં	...	આઝાદ હિંદ કા. મંડલય અમદાવાદ	૧-૪-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦ "ભામ" એપ્રિલ '૪૦
૩૫૮	દુહાની રમજદ	શ્રી. રાયચુરા અને ગઢવી મેરલા	ગોકુળદાસ ઠા. રાયચુરા, વડોદરા	૧-૮-૦	"યુવક" એપ્રિલ '૪૦ "યુ. ફા. સ. ત્રૈમાસિક" એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૫૯	શ્રીમદ્ભાગવત	ગોપાલદાસ જી. વાલાધ પટેલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૮-૦	"સુદ્ધિપ્રકાશ" જાન્યુ. '૪૦ "પાટીદાર" એન. '૬૬ "ભામિ" એપ્રિલ '૪૦
૩૬૦	માકુંડેય પુરાણ (કુ. પદ્યધ)	કવિ પ્રેમાનંદકૃત	ગુજરાતી પ્રિ. પ્રેસ, મુંબાઈ	૩-૮-૦	"સુદ્ધિપ્રકાશ" જાન્યુ. '૪૦
૩૩૧	સુવાસચંદ્ર	ઉપાદેવી દલાલ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ-મુંબાઈ	૨-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૨૭૭	બિન્દુ	ચન્દ્રકાન્ત મહેતા અને મનુભાઈ જોષાણી	" "	૦-૮-૦	" "

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યો છે અને હવે પછી પણ અપાયો — ત્રીજી [૧૮૭

૩૬૧	શરદ્દ્યાબુની બાળવાતો	રમણલાલ પી. સોની	ગૂર્જરગ્રંથ રત્ન કા. અમદાવાદ		"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૩૪૭	વળામણાં	પનાલાલ પટેલ	રેખા અને ગતિ કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦ ' જામિ' " એપ્રિલ '૪૦
૩૬૩	શ્રીદ્ધર્ષિ	સ્વામી નિરં- જનાનંદ	રમણાશ્રમના સર્વાધિકારી તિરુવલ્લુમલાઈ	૦-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૩૨૪	સંસ્કૃતિનાં વહેણ	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	ભારતી પ્રકાશન મં. અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" એપ્રિલ '૪૦
૩૬૪	કાવ્યકળા	પ્રો. મોહનલાલ પા. દવે	યુગાન્તર કાર્યા- લય સુરત	૧-૮-૦	કા. ગુ. સભા ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૬૫	વિદાય વેળાએ	કિશોરલાલ ધ. મથરવાળા	નવજીવન પ્ર. મં. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"પાટીદાર" ચેત્ર '૯૬
૩૪૧	કલ્પિક અથવા સં- સ્કૃતિનું ભાવિ	સવંપદ્મી રાધા કૃષ્ણન	" "	૦-૧૦-૦	કા. ગુ. સભા ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦ "પાટીદાર" ચેત્ર '૯૬
૩૩૮	ગુજરાતમાં સંગી- તનું પુનરુજ્જવન	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	" "	૧-૪-૦	કા. ગુ. સભા ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
	જીવનચિંતાન	રમણીક કે. ત્રિ- વેદી અને ભાઈ- લાલ કોઠારી	પુ. સ. સ. મં. લિ વડોદરા	૧-૩-૦	"જામિ" એપ્રિલ '૪૦ કા. ગુ. સ. ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૬૬	કાવ્યની શક્તિ	રામનારાયણ વિ. પાઠક	શ્રી સમાજ સાહિત્યમાળા વડોદરા	૧-૧૨-૦	"જામિ" એપ્રિલ '૪૦ કા. ગુ. સ. ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦
૩૬૭	સાહિત્ય વિમર્શ	" "	" "	"	કા. ગુ. સ. ત્રૈમાસિક એપ્રિલ-જુન '૪૦ "જામિ" એપ્રિલ '૪૦
૩૬૮	ભાષાવિજ્ઞાન પ્રવેશિકા	અમુભાઈ શુક્લ	સમાજ સાહિ- ત્યમાળા	૧-૧-૬	"જામિ" એપ્રિલ '૪૦
૩૨૮	વિવેચના	પ્રો. વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	લેખક પોતે, સુરત	૨-૮-૦	"જામિ" એપ્રિલ '૪૦

૩૬૬	અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	ટોપણ દયાળજી ધેલાણી	એન. એમ. કંકરની કંપની મુંબઈ	૨-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૦	કથાકલગી	નટવરલાલ વીમાવાળા	કથાપરી કાર્યા- લય-સુરત	૨-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૨૮	વિવેચનમુકુર	વિજ્ઞનાથ મ. ભટ્ટ	ગૂજરાત સાહિત્ય સભા અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૧	ગ્રાંથહિંદનો વિ- શેષ ઉત્કર્ષ	ગોકલદાસ મ. શાહ	સયાજી સાહિ- ત્યમાળા વડોદરા	૦-૪-૩	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૨	વાઘેલાઓનું ગુજરાત	ભોગીલાલ સાં- ડેસરા	” ”	૦-૬-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૩	સાવિત્રી	શાંતિરાય મ- જમુદાર	” ”	૦-૮-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૪	આશુ અને આરાસુર	મણિલાલ જ- ગજવન દિવેદી	” ”	૦-૬-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૫	મુસોલિની અને કમાલઆતા તુર્ક	શારદાપ્રસાદ વર્મા	યુગાન્તર કાર્યા- લય સુરત	૦-૨-૬ ૦-૫-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૬	પથિકના પત્રો (ગુચ્છ ત્રીજો)	અંબાલાલ પુરાણી	અરવિંદ કાર્યા- લય આણંદ	૧-૦-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૬	સ્વાધ્યાય	શ્રી. હરિપ્રસાદ દેસાઈ	નવચેતન સા- હિત્ય મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૭	મહાત્માએમર્સ- નના નિબંધો	મણિલાલ છો- ટાલાલ પરીખ	ભાગવત ધર્મ- પ્રચારગૃહ રાજકોટ	૨-૦-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦ “પ્રજ્ઞાપ્રધુ” ૭-૪-૪૦
૩૨૬	વ્યાખ્યાનમાળા	...	ગૂજરાત વ્યાયામ પ્રચારક મંડળ કરાંડી	૦-૭-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૮	આતરાતી દિવાલો	કાકા કાલેલકર	નવજીવન પ. મંદિર અમદાવાદ	૦-૬-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૭૯	ગોસેવા	ગાંધીજી	” ”	૦-૫-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૮૦	શ્રી સિદ્ધિ	મોતીચંદ ગિર- ધરલાલકાપડીઆ	જનધર્મ પ્રચાર- કસલા ભાવનગર	૩-૦-૦	“ભિમિ” એપ્રિલ-૪૦

૩૮૧	પગદીવાની પછીતેથી	જયંતિ દલાલ	રેખા અને ગતિ કાર્યા, અમદાવાદ	૦-૮-૦	“ભ્રમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૪૩	વાતોનાં વડાં	પ્રદલાદ મોલિયા	લેખક પોતે, સુરત	૦-૮-૦	“ભ્રમિ” એપ્રિલ-૪૦
૩૮૨	મંજરાં	વસુમતી મહેતા	પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરા	૦-૫-૦	“સાંજ,” ૪-૪-૪૦
૩૮૩	જીવનરસ	સ્વામી લેખક મંડળ	સ્વા. લે. મંડળ લાડી	૧-૪-૦	“પ્રગ્નબંધુ” ૭-૪-૪૦
૩૮૪	યુગચિત્ર	” ”	” ”	૧-૦-૦	“પ્રગ્નબંધુ” ૭-૪-૪૦
૩૮૫	સત્તાર લજનામૃત	સત્તારશાહ ચિરંતી નિઝામી	મહાદેવ રામચંદ્ર મથુરે અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	“પ્રગ્નબંધુ” ૭-૪-૪૦

પુસ્તકાલય પર્વણી

[આપણા રાજ્યના ચારે પ્રાંતોમાં ગઈ તા. ૧૩-૨-૪૦ ના રોજ “ પુસ્તકાલય પર્વણી દિન ” ઉજવવામાં હતો. એ ઉજવણીના હેતુઓ અમારા તરફ આવેલા તે અમે ગયા અંકે પ્રસિદ્ધ કર્યાં હતા. એ સિવાય જે વધુ હેતુઓ અમને મળ્યા છે તેની ટૂંક નોંધ આ નીચે આપી છે.]

છતોડા તા. ચાણસ્માના પુસ્તકાલયના મકાનને ધ્વંગ-પતાકાથી શણગારી, સુત્રો ઇ. ટાંકી સુશોભિત કરવામાં આવ્યું. રકાઉટોનું સરઘસ કાઢવામાં આવ્યું હતું. સાંજે ગ્રામજનોની સભા ભરાઈ તેમાં પુસ્તકાલયની અગત્ય પર પ્રવચનો થયાં હતાં.

ચરાડા તા. વિજાપુર—ગામના મુખીના પ્રમુખપદે ઉજવાયો. કન્યાશાળાની બાળાઓના ગરબા રખાયા હતા. મંત્રીએ પાંચ વર્ષના બળેટના આંકડા સભા સમક્ષ રજૂ કર્યાં હતા. તેમજ પુસ્તકો અને વાચકોની સંખ્યા પણ રજૂ કરી હતી. છેલ્લે પુસ્તકાલયોથી ચતા કાયદા સમગળ્યા હતા.

ખાંભા તા. ખાંભા—મે. રા. પશુરોગચિકિત્સક સા. ના પ્રમુખપદે ઉજવાયો. સભા અરી પ્રાસંગિક પ્રવચન કરવામાં આવ્યાં હતાં.

શામપુરા તા. દામનગર—મકાનને ધ્વંગ-પતાકાથી શણગારવામાં આવ્યું હતું. સભા ભરી રંજન કાર્યક્રમ યોજવામાં આવ્યો હતો. પ્રમુખે પુસ્તકાલય સંબંધે પ્રવચન કર્યું હતું.

“ ગુજરાત સાહિત્યસભા, અમદાવાદ તરફથી વર્ષ ૧૯૪૦ ના ગુજરાતી સાહિત્યની સમીક્ષા કરવાનું કાર્ય શ્રી. પ્રો. રવિશંકર જોષીને સોંપવામાં આવ્યું છે. તો આથી સૌ પ્રકાશકોને તથા લેખકોને વિનંતી કરવાની કે તેઓનાં પ્રકાશનો નીચેના સરનામે મોકલી આપી તમાને આ કામમાં સહકાર આપે.

શ્રી. પ્રો. રવિશંકર જોષી
તખ્તેશ્વર પ્લોટ, સુ: લાવનગર (ઠાકિયાવાડ)

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભાઈ	૧૦	૬	માર્ચ	૭-૪-૪૦
કિશોર	૫	૮	એપ્રિલ	૧૧-૪-૪૦
કુમાર	૧૮	૩	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
અક્ષયતામિત્ર	૨૬	૫	ફાગણ	૧-૪-૪૦
ખેતીવાડી	૫	૧૨	ચૈત્ર	૭-૪-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૩	૮	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
આમજીવન	૧૦	૮	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
ચરોતર	૧૦	૩	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૨	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	જાન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૧૯	૧	એપ્રિલ	૭-૪-૪૦
નવચેતન	૪	૧૨	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૬	ચૈત્ર	૨૬-૩-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૪	ફાગણ	૨૭-૨-૪૦
શ્રી ફાર્ગસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જુન	૭-૪-૪૦
આલમિત્ર	૧૯	૯	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦
આલસખા	૩	૯	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
આલજીવન	૨૦	૬	એપ્રિલ	૭-૪-૪૦
આળક	૧૮	૪	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	જાન્યુન-માર્ચ	૭-૪-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૪	એપ્રિલ	૨-૪-૪૦
રેખા	૧	૯	માર્ચ	૧૬-૩-૪૦
વૈદ્યકેતવતરુ	૪૫	૪	એપ્રિલ	૫-૪-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૬	માર્ચ	૧૫-૩-૪૦
શારદા	૩૧	૧૦	માર્ચ	૧૫-૩-૪૦
શિક્ષણ પત્રિકા	૧૪	૯	માર્ચ	૨૧-૨-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૬	એપ્રિલ	૧-૪-૪૦
સૌરાષ્ટ્ર શિક્ષક	૧૩	૩	ડિસેમ્બર-ફેબ્રુ	૧૮-૩-૪૦
શ્રીગોષ્ઠ	૮૪	૪	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦

શું વાંચશો ?

ભિર્મિ : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

શાસ્ત્રોનો ઉપયોગ : ધર્મનો વિચાર કરવો હોય ત્યારે ધાર્મિક લોકોનાં વચનોથી પ્રથમ ધર્મદષ્ટિ મેળવવી જોઈએ. એટલા માટે અને એટલા પૂરતો જ ધર્મશાસ્ત્રોનો ઉપયોગ છે. શાસ્ત્રો માણસને પરત્ર કરવા માટે છે. એટલે શાસ્ત્રો એ રાગ કે કાષ્ઠને ઠેકાણે નથી, પણ મા અને યુરને ઠેકાણે છે. શાસ્ત્રોનો હક્ક બ્રાહ્મણોને જ છે એવી માન્યતા જે સમાજમાં ફેલાયેલી હોય તો તેનું કારણ શાસ્ત્રો ભણવામાં જોષ્ટી ધીરજ અને ઉત્સાહનો લોકોમાં અભાવ હોય છે તેજ છે.

વીર ચંદ્રશેખર આઝાદ : કાકેરી કાવત્રા કેસ દ્વારા અને અન્ય ક્રાંતિકારી પ્રવૃત્તિથી જાણીતા થયેલા ચંદ્રશેખર આઝાદના જીવનને લગતી જાણવા જેવી હકીકત આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

વર્ધા યોજના એટલે ગામડા લાણી : આજનો શિક્ષક એની શાળા-કોલેજમાં ભણીને મગજના બારણે તાળાં મારી બેઠો હોય છે. એથી નથી થતો એના જ્ઞાનમાં ઉમેરો કે નથી આવતો એના જીવનમાં નવસર્જનનો આનંદ. વર્ધા કેળવણીને શિક્ષક દેશ અને દુનિયાના તાજાં તાજાં બનાવો કે શોધોથી પરિચિત હોવો જોઈએ. આ બધું જાણવાની એક પણ તક એણે જતી કરવી ન જોઈએ. જરૂર પડે એણે પોતાના જીવનમાં ફેરફાર કરવાની તૈયારી પણ રાખવી જોઈએ. એનું જ્ઞાન બહોળું હોવું જોઈએ. તો જ એ ઉદ્યોગ, ભણતર અને જીવન, આ ત્રણેયો મેળ સાધી શકે. પછી એણે કેવે રસ્તે કામ લેવું તે માટે આખો લેખ વાંચી જવા જરૂર છે.

કિશોર : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

મરાઠાઓનું ઉત્થાન : આ લેખમાળાનો હરતો આગળ ચાલે છે. તેમાં પાણીપતની લડાઈ અને તે પછીની ઐતિહાસિક હકીકતો આ લેખમાં અપાઈ છે.

શ્રી. પુરુષોત્તમદાસ ટંડન : ટંડનજીએ પ્રયાગમાં વકીલાત કરી. નાભા રાજ્યની દીવાનગીરી કરી, બેંકનું સંચાલન કર્યું, સંયુક્ત પ્રાંતના રાજનૈતિક ક્ષેત્રમાં મહત્વનો તેમજ સન્માનપાત્ર ભાગ લીધો. લાલાજીના અવસાન બાદ એમના 'લોકસેવક મંડળ'નું નેતૃત્વ ધારણ કર્યું. પરંતુ તેમના જીવનનું મુખ્ય કાર્ય હિંદી સાહિત્ય સંમેલન જ છે. એમણે ગણ્યા ગાંઠ્યાં લખાણો લખ્યા છતાં હિંદી સાહિત્ય સંમેલનની તેમણે સારી એવી સેવા બજાવી છે.

વાતચીત કરવાની કળા : આપણને વાતો કરનાર અનેક જાતના માણસો મળે છે. તેમાં કેવા કેવા પ્રકારના માણસો સાથે કેવી રીતે વાત કરવી તે આ લેખમાં સમજાવ્યું છે. એવા વાત કરનારાઓના આ લેખમાં વિલાગ પાડેલા છે: જેમકે:—વચમાં બોલનારા, કંઈ બોલનારા, ચુંદરિયા, વિરોધ કરનારા, વણમાગી શિખામણ આપનારા, ઉલટ તપાસ કરનારા, અગ્રિય સત્ય બોલનારા અને અભિમાન કરનારા. આ સર્વ પ્રકારના માણસો સાથે કેવી રીતે વાત કરવી તે આ લેખમાં સરસ રીતે સમજાવ્યું છે.

ચિંતાડગઢ : એના પથ્થરે પથ્થરે પ્રેમ અને શૌર્યની ગાથાઓ છે. એની રોચ ઉપર જીભીને તમે નીચે ને બાજુએ જોવા લાગો એટલે રાજપૂતોનો ગ્રોભજવલ ધર્મ એક પછી

એક ચિત્રો રજૂ કરશે. એણે માત્ર શરવીરો જ નથી આપ્યા, એણે રાષ્ટ્રવીરો આપ્યા છે, ઉત્તમ ક્રાંતીના ભક્તો આપ્યા છે, અને પંડિતોય આપ્યા છે. અને ગુજરાતનાં ગરવાં કવયિત્રી મીરાંઆઈની તો એ યથામિત છે. એની આસપાસ પયરાયલા ઇતિહાસની ગાથા આ લેખમાં આપેલી છે.

ગુણસુન્દરી : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

મસૂરી : હરહાર કે લજમન ઝોલા જોયાં એટલે હિમાલય જોયો એમ ફટલાકો માની લે છે, પણ એ બૂલ છે. એ તો હિમાલયનો માત્ર ભિમરોજ છે. એટલે જેમ જેમ આગળ જઈએ તેમ તેમ એનું 'ખરૂં' સૌંદર્ય જોવા મળે છે. ચડતાં ચડતાં હવા હલકી આવતી જાય છે. ત્યાંની વનરાજી પણ બદલાય છે. મસૂરીનું જૂનું નામ મન્સૂરી છે. હવા ખાવાનું એ એક સ્થળ છે. મસૂરી પહેલી નજરે તો કોઈ યુરોપિયન શહેર જેવું જ લાગે. આપણા લોકોને ત્યાં સોંઘી રીતે રહેવા માટે આર્થિક સમાજનાં અને શિષ્યોનાં મંદિરો છે. ત્યાંનું બનર લેન્ડોર નામથી જાળખાય છે. ત્યાં ફરવાની જગ્યાઓ ઘણી છે. ત્યાંના મજૂરો પ્રમાણિક હોય છે. ત્યાં મળતાં ફળોમાં લીલા આલુ, પીચીસ, ચેરીઝ વગેરે મુખ્ય છે. મસૂરીની પાસે મૉસી, ભાઠા અને કામટી નામના ત્રણ જલધોધ છે. શ્રીમંત ગાયકવાડના ત્યાંના મહેલ પરથી તો આખા મસૂરીનું દરય જોઈ શકાય છે.

પહેરામણી : હમણાં તાજેતરમાં લિંબડીનરેશનાં પુત્રીના લગ્નમાં દસ લાખ રૂપિયા પહેરામણીમાં આપાયા છે. કચ્છના રાજાને શું ખોટ હતી તે એટલા રૂપિયા દાનમાં લીધા ? પહેરામણી એ એક જાતનું દાન છે. જ્યારે રાજાજવાડા જેને ખાવાપીવા, પહેરવાઓદવાને ખોટ નથી, જેને મોટરો, બાગબગીચા, બંગલા મોજશોખ મળે છે, જેને અનેક જાતની જાહેજલાલી છે તેવાઓ જો આતું ખર્ચ કરે તો પછી ખીમ લોકો અનુકરણ કરે તેમાં શી નિષાધ ?

ખરૂં જોતાં 'કંકુ ને કન્યા' એજ રિવાજ સારો. ગરીબ ઘરની સારી કન્યા હોય તો પણ તેને બિચારીને સારું ઘર ન જ મળી શકે. અથવા તો છોકરો સારો હોય તેને પહેરામણી સારી ન મળે તેથી સારી છોકરીની પસંદગી મૂકીને ખરાબ છોકરી લેવી પડે.

નંવરચના : માર્ચ : ૧૯૪૦

ભારતીય સંસ્કૃતિ : ભારતની સંસ્કૃતિ માત્ર આર્થિક સંસ્કૃતિ કે કેવળ હિન્દુ સંસ્કૃતિ જ નથી. ભારતીય સંસ્કૃતિનું કેન્દ્ર છે હિન્દુસ્થાન, પરંતુ એનું વર્ણવ અથવા પરિધિ હિન્દુસ્તાન વડે જ સીમિત નથી. ભારતની સંસ્કૃતિ તો એના ઇતિહાસ કરતાંય મહાન છે. એ મહાન સંસ્કૃતિનો પરિચય આ લેખમાંથી મળશે.

બળિયાનો સાચો ઉપાય : આજે ગુજરાતભરમાં પોતાનો પંને પસારી બેઠેલા બળિયાના રોગના કુદરતી ઉત્વારો આ લેખમાં આપેલા છે. એ આજોય લેખ આ અંકમાં "સામયિક દોહન"માં ઉતારેલો છે તે દરેક વાચક એક વાર તો ખાસ વાંચી જાય.

તમારાં બાળકો : બાળકો મેળાં યશે ત્યારે જો એમને હળવું માર્ગદર્શન મળશે તો તેઓ પોતાની મેળે પોતાની કેળવણી મેળવશે. આ રીતે કરવામાં નિશાળમાંના કાર્યક્રમ રખાશે તો તેને પણ તેઓ અનુકૂળ થઈ જશે. સમૂહમાં બાળકોને મેળાં કરતી વખતે આપણે શું

શું કરવાના છીએ તે એમને કહી દેવું જોઈએ. આમ કરવાથી આજકને છૂટાપછૂટ પણ મળી રહે છે અને નિશાળ જેવું પણ મળે છે.

નવચેતન : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

ખાસ વાર્તાઓ હોઈને વાર્તાશિખાનોને તે વાંચવા લક્ષમણ છે.

પ્રસ્થાન : ફાગણ : ૧૯૯૬

દ્રવ્ય વિતરણનો પ્રશ્ન : દ્રવ્ય વિતરણનો પ્રશ્ન મૌલિક છે. દ્રવ્યની વહેંચણી સંબંધી પશ્ચિમના કેટલાક વિચારકોએ ચર્ચા કરી છે. એને માટે બે ત્રણ માર્ગો બતાવાયા છે. (૧) દરેક માણસ પોતાની શક્તિ પ્રમાણે કામ કરે, (૨) એકંદર ને ઉત્પન્ન થાય તે દરેકને સરખે ભાગે વહેંચી આપવું. (૩) અસમાનતા છેક વાણુદ ન થાય, પણ જીવનની પ્રાથમિક જરૂરિયાતો, જેમકે-પૂરતું પોષણ, ઘર કેળવણી, દાકતરી મદદ વગેરે સમાજના દરેક સભ્યને મળી રહે અને તેથી વિશેષ ને ઉત્પન્ન થાય તેમાં અસમાનતા હોઈ શકે.

કલાપી : એક બાબતમાં કલાપી નર્મદની સાથે બહુ જ સારી રીતે સરખાવી શકાય. નર્મદ માનતો કે જોરસો ખરો હોય તો એન કથવાથી કાવ્ય થઈ જાય, અને તે ધણાં ખરાં કાવ્યો લાગણીના ઊલરામાં જ લખતો. કલાપીએ પણ ધણું ખરું એમ જ કરેલું. તેમણે એક પત્રમાં લખેલું કે “ કવિતા નિઃસ્વાસ કે અશ્વ જેવી છે, તે જ્યારે આવે છે ત્યારે નીકળી જાય છે. અને જેવી આવી તેવી નીકળી જાય છે. ”

જીવનચરિત્ર : આખીય જીવનકથાનો રસ વિષયભૂત વ્યક્તિના વ્યક્તિત્વ કે વિશિષ્ટ મનુષ્યત્વ પર આધાર રાખે છે. વ્યક્તિએ પ્રાપ્ત કરેલી ઉપાધિઓ, સંપત્તિ અને સિદ્ધિઓ, પ્રીતિ અને વિજયપરંપરાઓ આ સર્વના તાદરશ વર્ણન પર ચરિત્રકથાનો રસપ્રવાહ અવલંબન કરતો નથી. એ તો એની પ્રતિભા, ચારિત્ર્ય અને જીવનશક્તિ પર અવલંબે છે. સત્તા અને યશ એને અપૂર્વ સંપૂર્ણતા હોય, અદળક ધન, કુટુંબસુખ અને ઔદિક વૈભવ એણે પ્રાપ્ત કર્યાં હોય; બહેને એના જીવનક્રમમાં એના માનમાં રજત, રૌપ્ય, સુવર્ણ કે હીરક મહોત્સવો ઉમંગભરે ઉજવાયા હોય, પરંતુ એના આખાય જીવનમાં જીવન જેવું કંઈ સત્ત્વ કે ઓજસ ન હોય તો પછી તેની કથા-તેની ચરિત્રગાથા નીરસ નીવડે છે.

ગુપ્ત : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

શિસ્ત સાથે જીવનનો સંબંધ : શિસ્તને અંગ્રેજીમાં “ ડિસિપ્લીન ” કહે છે, અને ગુજરાતી શબ્દાર્થ “ તાક્ષીમજદ ” એવો યર્ષ શકે. કોઈ પણ વસ્તુની ક્રિયામાં શિસ્ત અનુત્પન્ન રચાન ધરાવે છે. યંત્રથી થાંડી મનુષ્યની સઘળા ક્રિયામાં એની ખાસ જરૂર હોય છે. દા. ત. યાંત્રિક સાધનોની ગતિ અને તે ગતિનો નિર્બંધ એ બંનેમાં શિસ્ત સમાયેલી છે. સૂર્ય જોગે છે અને આયમે છે તેમાં પણ કુદરતી શિસ્ત જ કારણભૂત છે. આવી શિસ્તવં આપણા નિત્યજીવનમાં અત્યારે શું રચાન છે તે આ લેખમાં સરળ રીતે સમજાવ્યું છે.

બ્યાયાનોપાસના : આપણો ધર્મ શીખ જેવો કેમ ન થવો જોઈએ ? આપણા રક્ષણ માટે પોલિસની મદદ કેવી માગવાની ? ઘરમાં ચોરી થાય ત્યારે લાંચ આપી પોલિસની

બ્રાહ્મણ અને જાગી : ધંધા તરીકે રસોઇનો કે બીજો ગમે તે ધંધો ગમે તે માણસ કરે તેની સામે કોઇને કોઇ વાંધો ન હોઇ શકે અને એથી બ્રાહ્મણ રસોઇઆનો ધંધો કરે તેમાં કોઇ ખોટું નથી. પણ રસોઇ કરવામાં અને જાગી પહેરવામાં જ બ્રાહ્મણત્વ આવી ગય છે એવી જે માન્યતા તેમનામાં જોવામાં આવે છે એ એક ખોટું અનિષ્ટ છે.

બ્રાહ્મણ રસોઇઆના આખા વર્ગની આ જ દશા છે. જેમ ખેડૂત મજૂરનો પ્રશ્ન છે અને શહેરોમાં મુસાફરોનો અને ધાટીઓનો પ્રશ્ન છે, તેવો આવા અણુધ, અભણ, અજ્ઞાન બ્રાહ્મણ રસોઇઆઓનો પણ પ્રશ્ન છે. એ પણ એક કચડાએલો વર્ગ છે.

શારદા : માર્ચ : ૧૯૪૦

ખાસ નવલિકા અંક હોઇ વાર્તાના રસિયાઓને એ ઠીક ઠીક આનંદ આપશે

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

ચીનના પહેલા પાંચ પાઠશાળો : ઇ. સ. પૂર્વે હજારો વર્ષ પહેલાં યજ્ઞ ગયેલા ચીન દેશના પાંચ પાઠશાળોને લગતી હકીકત આ લેખમાં આપી છે. એ પાઠશાળોને લગતી વિવિધ વાતો આ લેખ વાંચનારને મળી આવશે.

પ્રૌઢ શિક્ષણ માટે તાલીમ : ગયે વર્ષે યુગ્મજાતમાં ચલાવાયેલા પ્રૌઢશિક્ષણ વર્ગોમાં આવેલા કામકાજની વ્યવહાર માહિતી આ લેખમાં આપેલી છે. પ્રૌઢ શિક્ષણના ક્ષેત્રમાં કામ કરનાર દરેક શિક્ષકને એ એક ઉત્તમ ભોમિયાણ છે. એ શિક્ષણની પાછળનો ઉદ્દેશ માત્ર અક્ષરજ્ઞાન આપી નિરક્ષરતાનિવારણનો જ નથી, પરંતુ બાળનારની આર્થિક સુધારણાનો પણ એમાં હેતુ છે, એ દરેક કાર્યકર્તાએ ખાસ લક્ષમાં રાખવા જેવું છે.

શબ્દોના વંશમાં ' સમર્થ ' અને ' કહું 'ની ઉત્પત્તિનો ઇતિહાસ આપ્યો છે.

સ્રીબોધ : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

મનોવ્યથા : પરણીને સાસરે ગયેલી એક બાળા સાસરિયામાં વેઠતી મુસીબતોની હાલ-વરાળ એની સખી પ્રત્યેના આ પત્રમાં ઠાલવે છે.

હિંદુ કાયદો : હિંદુ અને મુસલમાનોને તેમના ધર્મનુસાર તથા ચાલુ રૂઢિ પ્રમાણે લગ્ન અને વારસાના નિયમો લાગુ પાડવામાં આવ્યા છે. આ સંબંધી કોર્ટે કેસ ચાલતાં ધર્મ અને રૂઢિની બાબતો નક્કી કરવામાં આવતી હતી અને તે માટે નિષ્ણતોના અભિપ્રાય લેવામાં આવતા હતા. આવા કબજાના સુકાદા નોંધાય તેને પણ કાયદા જેટલું જ વજન મળતું હતું. આ પ્રમાણે હિંદુ કાયદો તે કોઈ એક ખાસ ધડાયેલો-એકજ પુસ્તકમાં લખાયેલો કાયદો નથી, પણ તેનાં મૂળ નીચે પ્રમાણે છે: (૧) ધર્મશાસ્ત્રો, (૨) તે ઉપર પ્રાચીન ટીકાના ગ્રંથો, (૩) જૂના કાળથી પ્રચલિત રૂઢિ, (૪) કોર્ટમાં અપાયેલા સુકાદાઓ. આજે એમાં સુધારાને દેલે દરજ્જે અવકાશ છે તે આ લેખમાં દર્શાવ્યું છે.

સ્થળસંકેતોને લીધે ખાતા તરફથી રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી આ અંકમાં આપી શકાઈ નથી તે આવતા અંકે અપાશે.

એક ગુજરાતી પ્રકાશકનું અવસાન

ચાલુ માસની તા. ૫ મીના રોજ ગુજરાતના જાણીતા સાહસિક પુસ્તકપ્રકાશક શ્રી. જીવનલાલ અમરશી મહેતાનું મુંબઈ ખાતે અવસાન થયું છે.

ધણા લાંબા વખતથી સહગતે પુસ્તકપ્રકાશનને પોતાના વ્યવસાય તરીકે રવીકાર્યો હતો. ઉપરાંત “શ્રીભોધ” નામના માસિકનું સંચાલન પણ તેઓથી દ્વારા જ ચાલતું હતું. આજે એ “શ્રીભોધ” માસિકથી લાગ્યે જ ગુજરાતનું કોઈ માસ અનુપમું હશે.

ગયે વર્ષે જ કેમ જાણે પોતાના આવનાર અવસાનની આગાહી કરી ગયા હોય તેમ તેમણે “શ્રીભોધ”ની વ્યવસ્થા તેમ જ અમદાવાદના તેમના કાર્યાલયનું સુકાન તેમના મોટા પુત્ર શ્રી. ચન્દ્રકાન્તને સોંપી નિવૃત્ત જીવન વીતાવતા મુંબઈનું કાર્યાલય સંભાળતા હતા. ત્યાં અચાનક હૃદય બંધ પડી જવાથી તેમનું મુંબઈ ખાતે ગઈ તા. ૫ મીએ અવમાન નીપજ્યું.

તેઓ પુસ્તકપ્રકાશનના વ્યવસાયમાં પડ્યા તે પહેલાં ગુજરાતની જાણીતી સાહિત્ય-સંસ્થા ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીના આસિ. સેક્રેટરીના પદ પર હતા. અને ત્યારબાદ ત્યાંથી નિવૃત્ત થઈ તેમણે પુસ્તકપ્રકાશન અને વિક્રેતાને વ્યવસાય હાથ ધરેલો, જ્યારે એ ક્ષેત્રમાં અમદાવાદ ખાતે ગણ્યા ગાંઠ્યા જ ગૃહસ્થોએ ઝંપલાવ્યું હતું.

આજે એમના તરફથી બહાર પડેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા સો ઉપરાંતની થવા જાય છે. અંથમાળાઓની યોજના ગુજરાતમાં દાખલ કરનાર તરીકે સરવૃ સાહિત્ય કાર્યાલયના સંચાલક સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજી પછી એમનું જ નામ ગણાવી શકાય.

એમની એક વધુ વિશિષ્ટતા તો એઓ જે અનુભવી યોજનાઓ વિચારતા તેમાંથી મળી આવે છે. તેઓ “શ્રીભોધ” અને એમની અંથમાળાનાં પુસ્તકો લોકભોગ્ય કેમ બને અને ગુજરાતના ગામડે ગામડે કેમ પહોંચી વળે તેને માટે લિન્ન લિન્ન યોજનાઓ વિચારતા. ગામડાની બહેનોને મદદ કે ઓછા લવાજમે “શ્રીભોધ” કેમ મળે તેની યોજના સહગતે રવ. શ્રી. મોતીલાલ અમીન સાહેબ સાથે વિચારી અમલમાં મૂકેલી. આજે પણ એ યોજનાનાં સુરંગ અનેક રથોએ ભોગવાઈ રહ્યાનું જાણવા મળે છે.

આવા એક સાહસિક પુસ્તકપ્રકાશકના અવસાનથી ગુજરાતી સાહિત્યે એક ઉત્સાહી પ્રકાશક, વિવિધ યોજનાઓનો વિચારક અને સતત કાર્યપરાયણ રહેનાર એક સાહિત્યક ગુમાવ્યો છે.

પ્રજુ સહગતના આત્માને શાન્તિ આપો અને એમનાં કુટુંબીઓ પર આવી પડેલી આ અનિવાર્ય આઘાત સહન કરવાનું તેમને બળ આપો એજ અભ્યર્થના. —તંત્રીઓ

તૈલચિત્રની અનાવરણ ક્રિયા

૨૧. મો. નં. અમીન સા. પુસ્તકાલય વસોમાં ૨૧. મોતીલાલ અમીન સા ના તૈલચિત્રની અનાવરણક્રિયા વડોદરા રાજ્યના ન્યાયમંત્રી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબના હસ્તે આવની તા. ૨૧ મીના રોજ થનાર છે. તેજ દિવસે વસો સહકારી બેન્કમાં પણ ઉપલી ક્રિયા થનાર છે. [૧૯૬]

વડોદરા રાજ્ય

પુ૦ સ૦ સ૦ મંડળને મળેલું નવું ટ્રસ્ટફંડ—પિસાઇ તા. ડબોઇના શ્રી. બેચરભાઇ નથુભાઇ તરફથી તેમના પિતાશ્રીના સ્મરણાર્થે સા. પુ. પિસાઇના નિભાવ માટે રૂ. ૧૦૧)૫૦ ટ્રસ્ટફંડ સોંપવામાં આવ્યું છે, જે મંડળની તા. ૩૧-૩-૪૦ ના રોજ મળેલી વ્યવસ્થાપક સભાના ઠરાવ નં. ૫૦ થી સ્વીકારાયું છે.

મુધારો—“ પુસ્તકાલય ” માસિકના માર્ચ '૪૦ ના અંકમાં વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લલામણ કરવામાં આવતાં પુસ્તકોની યાદી (સૂચના-સર્ક્યુલર પૂ. ૧૯ ૫૨) અ. નં. ૭ ના પુસ્તકની કિંમત ૦-૧-૦ જપાઇ છે તે રૂ. ૧-૦-૦ મુધારી લેવી.

નવીન પુસ્તકાલય માટે આહાર—સતત સરકયુલર નં. ૧૨ ની કોમથી વસા-ચેલા ગામ ચરાડુ તા. મહેસાણામાં ઉધડેલા નવીન પુસ્તકાલય માટે તેના મંત્રી પ્રમુખે કરેલી મહેનત માટે ત્યાંના ગ્રામ પંચાયતના અધ્યક્ષ તેમ જ પંચો તરફ આહાર માનવામાં આવ્યો છે.

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. ઉંડેર—તા. વડોદરાને અંજોસરના પા. મંગળભાઇ ઝવેરભાઇ તરફથી લગ્ન પ્રસંગે રૂ. ૧૧

સા. પુ. સ્વદલપુર—તા. નવસારીને છોડાભાઇ શુભાષભાઇ ભગત તરફથી રૂ. ૫).

સા. પુ. શિયાપુરા—તા. કડીને મોકાસણ તા. કડીના પા શંકરદાસ પુરુષોત્તમદામ તરફથી રૂ. ૨)

સા. પુ. વસાઈ—તા. ચાણુરમાને સુરાણી પાટીના પા. હરજીવન ભાઈચંદ તરફથી રૂ. ૭).

સા. પુ. રતનપુર—તા. સાવલીને પટેલ મોતીભાઈ કલાનદાસ તરફથી રૂ. ૧૦)

સા. પુ. શાખપુર—તા. દામનગરને દેસાઈ જ્યેષ્ઠ મૂળજીને ત્યાં આવેલી જ્ઞાન તરફથી રૂ. ૫).

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા—કામરેજ મહાલ તરફથી લેવાનારી ખીજી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા

* આ યાદીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

તા. ૫ મી મેના રોજ રખાઈ છે. સમય: સવારે ૮ થી ૧૧. આ પરીક્ષા માટે “ મુંબા લોકસેવક મોટીભાઈ ” એ પુસ્તક પસંદ કરાયું છે.

ઐઠ શિક્ષણ વર્ગ—નાની કડી તા. કડીના સા. પુસ્તકાલયનો ત્યાંના પ્રૌઢ શિક્ષણ વર્ગ લાભ લીધો હતો.

રાત્રે ચાલતો વાચનપ્રચાર—સા. પુ. નાની કડી તરફથી, જેસુતોને રાત્રે વખત મળતો હોવાથી ત્યાં પુસ્તકો આપવા-લેવાનું કામ રાત્રે પણ ચાલે છે. ઉપરાંત વર્તમાન-પત્રોમાંથી દરરોજ સમાચારો પણ વાંચી સંભળાવામાં આવે છે.

મહાલ મંડળની સભા—જેરાળ મહાલ પુ. મંડળની વ્ય. સભા જેરાળ કચ્છા પુસ્તકાલયના મંત્રી શ્રી. ધીરુભાઈ દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) મહાલની જે પુસ્તકાલયો પાસે રૂ. ૪૦) અને તે ઉપરાંત કાયમ ફંડ હોય તેઓ પુસ્તકાલય સદાયક સહ-કારી મંડળનો શેર લેવા ઇચ્છતા હોય તેમને તે લેવા ભલામણ કરતો, (૨) જે પુસ્તકાલયોએ પુસ્તકોનું વર્ગીકરણ કરી વિષયવારી અને નામવારી નોંધવહી તૈયાર કરી ન હોય તેમનું તે કામ જૂથ મંડળના અંચપાલે લેવાભાવે કરી લેવા તજવીજ કરવાનું, (૩) પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગનો મંત્રી-અંચપાલે લાભ લેવાનું, (૪) શિષ્ટ વાચન માટે પુસ્તકો નક્કી-કરતો, (૫) વ. રા. પુ. મંડળ તરફ લેવાનાર શિ. વા. પરીક્ષાનો શિક્ષકો તથા ઉપલા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓએ લાભ લેવાની ભલામણનો, (૬) સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવાને લગતો, તેમજ (૭) મહાલ પુ. મંડળની વ્ય. સભાના સભાસદોની નિમણૂક તથા શિ. વા. પરીક્ષાના ખર્ચની મંજૂરીને લગતા કાર્યો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

વ૦ ર૦ પુ૦ મંડળ

શિક્ષણ વર્ગ—વડોદરા પ્રાંતનો પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ ચાલુ માસની તા. ૧૮-૧૯-૨૦ મીએ કરનાળી ક્ષેત્રમાં ભરાનાર છે. તેને માટે જે ઉમેદવારોએ અરજીઓ કરી છે તે બધી બહાલ રાખી જેને તેને બીજા આપી દેવામાં આવી છે. વર્ગનું કામ ૧૮ મીની સવા-રથી શરૂ થવાનું છે; એટલે તા. ૧૭ મીની સાંજ સુધીમાં કરનાળી હાજર થઈ જવાની ઉમેદવારોને ભલામણ છે. મુકામ પ્રાંત પંચાયતની ધર્મશાળામાં રહેવાનો છે.

શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા—કાકા સાહેબ કાલેલકરકૃત ‘ હિમાલયનો પ્રવાસ ’ એ પુસ્તક ૧૮ મી પરીક્ષા માટે નક્કી થઈ હોઈ એની તારીખ વગેરે બાબતની જાહેરાત ચાલુ અંકમાં અન્યથા છપાઈ છે તે જોઈ લઈ ઉમેદવારી નોંધાવી દેવાની શિષ્ટ વાચન-રસિકોને ભલામણ કરીએ છીએ.

બીજા આપો—ચાલુ માસમાં શિક્ષકોની ફેરબદલીઓ થઈ ગઈ છે એટલે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સાથે અતલગનો સંબંધ ધરાવનારા ખાસ કરીને માનદ પ્રચારક અને પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણના ઉમેદવાર ભાઈઓને પોતાના નવા શિક્ષકોમાંની બીજા રાજ્ય પુ. મંડળની સંદર્શ-સને આપવાની ભલામણ કરવામાં આવે છે.

રાજ્ય બહાર

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદ (All India Library Association)

અધિવેશન ચાલુ માસની તા. ૧૨ મીના રોજ પટના ખાતે મળ્યું હતું. આપણા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ સાહેબે હાજરી આપી હતી.

પરદેશ

પુસ્તકાલયને ભેટ—કેનેડાના માણ ગર્બનર જનરલ લૉડ ટવીડસમૂરે પોતાની પાછળ એક વસિયતનામું કર્યું છે. એ વસિયતનામામાં તેમણે, સ્કૉટલેન્ડના રાષ્ટ્રીય સાર્વજનિક પુસ્તકાલયને તેમના વિશાળ ગ્રંથ ભંડારમાંથી એ પુસ્તકાલયને પચાંદ પડે તે— ૫ માહિર્વસ ઓફ મોન્ટ્રેસને લગતાં પુસ્તકો—સોંપી દેવાનું તેમના દ્રુસ્ટીઓને જણાવ્યું છે.

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૪ : સંખ્યા ૯૪

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે માર્ય માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો મોકલાઈ જાય તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો—માસિકાની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે; જેથી આ તરફ ઉધરાણી કરી બીનજરૂરી ટપાલખર્ચ ઠરવાની કોઈ પુસ્તકાલયને જરૂર રહેતી નથી.

વડોદરા,

તા. ૧-૪-૪૦ }

વા. ના. અમીન

મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

પેટલાદ—૩૫.

પાદરા—૨૫.

વડોદરા—કલાલી, વડસર, સમીઆળા.

ભાદરણ—ગંબીરા.

કરજણ—ઉરદ, અટાલી.

કલોઈ—કુટેલા.

સાવલી—રાણીપુરા.

સંખેડા—હડિાદ.

દહેગામ—ધમીજ.

કડી—કુંડાલ, સરસાવ.

વિજાપુર—કેલીસણા, પેઢામલી.

વિસંનગર—રંગાકૂઈ, દટીઆળ, ખરવડા,

તરખ, ભાન્ડે, ખરસદા, મગરોડા, ખાસણા.

દેણપ, ચિત્રોડા મેટા.

મહેસાણા—હાડવી, આપાપુરા, મોટીદાઉ,

પદારીઆ.

સિદ્ધપુર—મહેરવડા, જગન્નાથપુરા, ડીડરોલ,

કુંડાવ, ગાંગલામણ, કહોડા, ભુણાવ,

કરલી, બીલીઆ.

ખેરાણી—મજાવા, કરબટીઆ, ઉણાદ, કમા-
લપુર. બકાદ, સંખલપુર, જાસા, મંડાલી,
ઉંદાઈ, કહીપુર, આળીપુર, ચાડા, રાજપુર,
મલેકપુર, સુંદીઆ, કરસનપુરા, કેસીળા,
રોખપુર, સીપોર, મોલીપુર, ઉમતા,
બહાદરપુર.

પાટણ—કમલીવાડા, મણુંદ, બાલીસણા,
કોસા, ચંદુમણા, આંબાપુર, સંડેર.

ચાણસ્મા—વેણુંપુરા, ધરમોડા, પોંપળ,
ગોરાદ, ડોડીવાડા, ધાણોધરડા, પલાસર.

નવસારી—કાછીઆવાડી.

ગણદેવી—માણેકપુર, ધમડાજા, દેસરા, ગડત.

પલસાણા—હરિપુરા.

કામરેજ—કઠોદરા, હલધર, દેલાડ.

માંગરોલ—નંદાવ, હથોડા. કંટવા, લિંખાડા,
સરદા, પીપોદરા.

વ્યારા—ઉમરવાવ, ડોલવાણ, રૂપવાડી.

ધારી—સરસીઆ.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ.

જાહેરાત નં. ૨ / ૧૯૩૯-૪૦

પત્રો-માસિકોમાં થયેલા ફેરફાર બાબત

(૧) “ પ્રજામંડળ પત્રિકા ”—અગાઉ દરમાસે પ્રકટ થતી “ પ્રજામંડળ પત્રિકા ”નું

વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૦-૮-૦ હતું, હવે તે દર અઠવાડિયે પ્રસિદ્ધ થતી હોવાથી તેનું વાર્ષિક લવાજમ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે રૂ. ૩-૮-૦ જાહેર કરાયું છે. આ સંજોગમાં તેનાં આદ્યક ગ્રામ પુસ્તકાલયો જેમણે સદર પત્રિકા પોતાના બજેટમાં મૂકી હોય તેમણે રૂ. ૩-૦-૦ વધારે એ પત્રિકા ખાતે આપવાના થશે. તે એ વધારાની રકમ આગામી સન ૧૯૪૦-૪૧ના બજેટમાં મળેરે આપવાનો ઠરાવ જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ, પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે કરાવી મોકલશે તેમને સદર પત્ર સને ૧૯૩૯-૪૦ ના આખા વર્ષ માટે ચાલુ રાખવાનો નિર્ણય પ્રજામંડળ પત્રિકાના વ્યવસ્થાપકોએ કર્યો છે. તે જે તે ઠરાવ કરી તેની ખજાનું પત્રિકાના વ્યવસ્થાપકોને લખી જણાવવી કે જેથી સદર પત્ર બંધ ન થતાં ચાલુ રહે.

(૨) બંધ થયાં છે—ગયે વરસે શરૂ થયેલું “ વિદ્યાર્થી ” સાપ્તાહિકનું પ્રકાશન બંધ કરવામાં આવ્યું છે. તેના આદ્યકોને તેના સંચાલકોએ એક નવીન અંચાળા શરૂ થનાર છે તેનાં પુસ્તકો આપવાનું નક્કી કર્યું છે.

(૩) “ સમાજશિક્ષક ” માસિકના તંત્રીએ રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો સારા પ્રમાણમાં લાભ રૂપ આદ્યક થાય તેટલા પૂરતું તેનું લવાજમ ઘટાડીને રૂ. ૧-૨-૦ રાખેલું, પરંતુ તેનો લાભ પૂરતા પ્રમાણમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ નહિ લેવાથી તેમના તરફથી પૂરેપૂરું લવાજમ લેવા બદલ અને કપાત્ર આપવાથી જેના બજેટમાં રૂ. ૧-૨-૦ પ્રમાણે લવાજમ મંજૂર થયેલું અને પુસ્તકો માટે રકમ હતી તેમાં ફેરફાર કરી રૂ. ૨ પ્રમાણે અદા કર્યાં છે; પરંતુ રકમની સવર પિયત્રી ૨૪ ગ્રા. પુ. ના બજેટમાં ન હોવાના કારણે તેમનું છ માસનું લવાજમ રૂ. ૧ પ્રમાણે અદા કર્યું છે. માટે ૧૯૪૦ના જૂન માસ પછી જેમને ડિસેમ્બર સુધી સદર છ માસિક ચાલુ રાખવું હોય તેવાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી લાખઓએ રૂ. ૧ પોતાના ખર્ચે પોતાની સવર હોય તે મુજબ “ સમાજશિક્ષક ” કાર્યાલય, નિશાળ મહોલ્લો, નવસારી એ શિરનામે આરોગ્ય મોકલી આપવા વ્યવસ્થા કરવી.

છ માસિક લવાજમ ભરાયેલાં પુસ્તકાલયોની યાદી નીચે પ્રમાણે છે:—

રૂ. ૧) પ્રમાણે છ માસનું ભરેલું લવાજમ

સોનારકૂષ (વડોદરા), ૨ નવા આજવા (વાઘોડીઆ), ૩ ચારોલ (કડી), ૪ પારસા (વિજાપુર), ૫ પકુરમા (વિજાપુર), ૬ ઇબરામપુરા (વિજાપુર), ૭ કરાખટ (નવસારી), ૮ દેલાડ (કામરેજ), ૯ વલણ (કામરેજ), ૧૦ લસણપોર (મહુવા), ૧૧ આરંભડા (ઓખામંડળ), ૧૨ અંબાવપુરા (કડી), ૧૩ ગોરાદ (ચાણુરમા), ૧૪ મીઠા ઘરવા (ચાણુરમા), ૧૫ પીપાદરા (માંડોરોલ), ૧૬ મેડી (અમરેલી), ૧૭ બહુયા (સાવલી), ૧૮ નાનાજલુંદ્રા (દહેગામ), ૧૯ લેણુંપુરા (ચાણુરમા), ૨૦ મોટપ (ચાણુરમા), ૨૧ ઓખડ (નવસારી), ૨૨ ડોડીવાડા (ચાણુરમા), ૨૩ પીપળલમ (અમરેલી), ૨૪ વેળાંજ (કામરેજ).

(૪) વૈદ્યક વિષયનું માસિક—“ આયુર્વેદ વિદ્યાન ”નું પ્રકાશન તેના તંત્રીની માંદગીને કારણે બંધ થનાર છે.

વડોદરા,
તા. ૧૧-૪-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી.

શિષ્ટ વાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા સન ૧૯૪૦ ના જુલાઈની ૨૧ મી તારીખ ને રવિવારે સવારના ૭ા થી ૧૦ ના સમયમાં જે તે સ્થળે લેવાશે. પરીક્ષા માટે નવજીવન પ્રકાશન મંદિર તરફથી બહાર પડેલું કાકાસાહેબ કાલેલકર કૃત 'હિમાલયનો પ્રવાસ' એ પુસ્તક મુકરર કરવામાં આવ્યું છે. એ પુસ્તકની કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ હોઈ પુ. સ. સ. મંડળમાંથી તે મળી શકશે. એ પુસ્તક રાજ્યનાં ધણીખરાં પુસ્તકાલયોમાં હોવાનો સંભવ છે; છતાં જે પુસ્તકાલયોમાં એ ન હોય વા જેમને વધારે નકલોની જરૂર હોય તેમણે ચાલુ વર્ષના બજેટ-માંથી વહેલામાં વહેલી તકે ટપાલરસ્તે વા કોઈ આવતા જતા સાથે મેળવી લેવી, કે જેથી પરીક્ષાનો લાભ લેવા ઇચ્છનારાં પોતાને ત્યાંનાં શિષ્ટવાચન-રસિક બાઈબહેનોને પુસ્તકને અભાવે પરીક્ષાનો લાભ લેવાનો વિચાર માંડી વાળવાપણું ન રહે. મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપકોને આ સંબંધી ઘટતો પ્રચાર કરવાની, તેમ જ પુસ્તકની જરૂરી નકલો ખરીદી લખને મહાલનાં ઇચ્છુક ઉમેદવારોને વારાફરતી પૂરી પાડવાની ફરજ અદા કરવાની બલામણુ કરવામાં આવે છે.

ઇચ્છુક ઉમેદવારોએ પોતાનાં નામ, ઠામ, ઉંમર, અભ્યાસ, ધંધો ને પોસ્ટનું સ્થળ અવશ્ય જણાવી રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીને શિરનામે મોકલ્યાં મોડી તા. ૧૦-૭-૪૦ સુધીમાં પોતાની ઉમેદવારી નોંધાવી દેવી જોઈશે. શિષ્ટવાચનની આવી પરીક્ષાનો લાભ સમજનારાં અને તેનો શુસ્વાદ આગેલાં બાઈબહેનો તો આ જાહેરાત વાંચતાં જ તેમ કરી દે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

નગાધિરાજ હિમાલય એ દુનિયાની એક મહાન અન્યથા છે. એના રહસ્યોનો પાર માનવી પૂછી શે હજી પામી શક્યો નથી. એના અદ્ભુત પ્રકૃતિસૌંદર્ય, મનહર વનરાગ્નિઓ, કિંમતી ઔષધિઓ અને અનેક તીર્થસ્થાનો સ્વનજરે નિહાળવાનું ભાગ્ય તો કોઈ સમૃદ્ધિશાળી ને પુણ્યશાળી પ્રવાસશોખીન સાહસિકોને જ સાંપડે. છતાં ઘેર બેઠાં એનો આછો આછો પચા ખ્યાલ મેળવવાનું સદ્ભાગ્ય તો કાકા સાહેબની કલમે લખાયેલ આ પ્રવાસપોથીના વાચનથી મેળવી લેવાની તક આ અરાદમી પરીક્ષા પૂરી પાડે તેમ છે. એટલે આ પરીક્ષાનો લાભ જુજરાતના શિક્ષણવર્ગને, તેમ યુવક-યુવતીઓને લેવાની આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

પરીક્ષા જે ગામે આપવાની હોય તે ગામે ટપાલ અઠવાડિયામાં કચે કચે દિવસે આવે છે તે અચ્છુક જણાવવું. પરીક્ષાની મુદત દરમ્યાન શિરનામોને ફેરફાર થાય તો તેની ખબર જે તે વખતે તરત જ આપવાની ખાસ બલામણુ છે.

ઇનામ—પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થતા ઉમેદવારો પૈકી પહેલા ૪ નંબરોને અનુક્રમે રૂ. ૫), રૂ. ૪), રૂ. ૩), રૂ. ૨) તથા નં. ૫ થી ૨૦ સુધીનાં રૂ. ૧) નું ઇનામ અપાશે. ઉપરાંત ઉત્તીર્ણ થનાર ઓરુમેદવારો પૈકી પ્રથમનાં ૧૦ને રૂ. ૧) તથા ટ્રેનિંગ કોલેજનો લાલ બિલકુલ નહિ પામેલા શિક્ષકો, અંગ્રેજ પાંચ ધોરણ સુધીના પિદાર્થોએ તથા સામાન્ય ભણતરવાળા ખેડૂત, કારીગર અને વેપારીવર્ગ પૈકી ઉપલા ૧૦ નંબરોને રૂ. ૦ા નું ઉત્તેજનાર્થ ઇનામ આપવાની ગોઠવણુ રહેશે. ઇનામ રોકડમાં અપાશે; છતાં જેમની ઇચ્છા હશે તેમની પોતાની પસંદગીનાં પુસ્તક તેમના ખર્ચે મોકલી આપવાની સગવડ રહેશે.

૦/૦ પુ. સ. સ. મંડળ લિ.
રાવપુરા, વડોદરા
તા. ૬-૪-૪૦

મણિલાલ મંગળજી કારીવાળા
રામલાલ કા. પટેલ
માનદ મંત્રીઓ, વ. રા. પુ. મંડળ

વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવાણી નં. ૩૮

‘પુસ્તકાલય’ માસિક પુ. ૧૧, અંક ૭ જુલાઈ ૧૯૩૬, પાન ૫૪૬ ઉપરની યાદી નં. ૩૭ થી શરૂ.

કેટલીક અડચણોને લીધે વર્ગીકૃત નામાવલિની ઉપર જણાવેલી યાદી નં. ૩૭, જુલાઈ ૧૯૩૬ માં પ્રસિદ્ધ થયા પછી, એ યાદી આપવાનું મોકુફ રાખવામાં આવ્યું હતું. પરંતુ પુસ્તકાલયોને વર્ગીકરણ કરવામાં સુગમ પડે અને બધે એકસરખું વર્ગીકરણ થાય એ હેતુથી એ વિભાગ આ અંકથી પાછો શરૂ કરવામાં આવે છે. સને ૧૯૩૩ પછીનાં પુસ્તકો જેટલાં મળશે તેટલાં બધાં આ યાદી દ્વારા યાદીમાં લેવા પ્રયત્ન કરવામાં આવશે. દર મહિને બે અગર ચાર પૃષ્ઠ સવડ પ્રમાણે આપવામાં આવશે. કર્તાવારીના નામો ‘નવીન કર્તાઓની નામાવલિ’ જે ૧૯૩૩ માં સુધારાવધારા સાથે પુ. સ. સ. મંડળ તરફથી ૪૦૦૦ ગુ. પુ. ની વર્ગીકૃત યાદી લા. ૨ આ સાથે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી તેના ઉપરથી આપવામાં આવ્યા છે જૂના સાથે કેટલેક ફેકાણે મેળ નહિ મળે; પરંતુ તેને નવા પ્રમાણે સુધારી લેવા. હવે તો નવીન નામાવલિનો જ ઉપયોગ થશે. ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ તો અંશમાં પહેલાં ત્રણ અંક અને છેલ્લાં પહેલા બે અંક જ લેવાના છે. પ્રાંત અને કરબા પુસ્તકાલયો આ પ્રમાણે જરૂરીઆત પ્રમાણે કાયમ રાખે.

યાદીમાં લેવા જેવાં પુસ્તકો લેવામાં નહિ આવ્યાં હોય અને જે પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ, અંશપાલો વગેરે કોઈ પણ એવાં રહી ગયેલાં પુસ્તકોની યાદી, પુસ્તકાલયના તંત્રીને મોકલી આપશે તો તેના સાહાર સ્વીકાર કરી અન્ય યાદીમાં તેને સ્થાન આપવામાં આવશે.

ના. અં. દીવાનજી

ક્ર. ૩૧૨	ગુજરાતીનો દીપોત્સવી અંક,	ક્ર. ૨૧૨૯	કોઠારી, માધવલાલ દલસુખરામ(અ.
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૧-૨-૦	૩૦	દાનવિલાસ.
ક્ર. ૪૮૪	નવચેતન દીપોત્સવી અંક,	૧૯૪૦	ર. ૦-૧૨-૦
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	અ. ૨૪૨૧	ગુજરાત વ્યાયામ પ્ર. મંડળ, કરાડી,
ક્ર. ૫૬૨	‘પ્રભાત’ દીપોત્સવી અંક,	૫૮	પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૦-૧૨-૦	૧૯૪૦	ર. ૦-૭-૦
ક્ર. ૬૧૭	‘બે ઘડી મોજ’ દીપોત્સવી અંક,	ક્ર. ૮૭૮૦	શાસ્ત્રી, જાદવજી નરમેરામ
૧૯૩૬	૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	૯૬	રખે વહેમાતા
ક્ર. ૯૮૮	‘હિન્દુસ્તાન પ્રજામિત્ર’ દીપોત્સવી	૧૯૩૬	ર. ૧-૪-૦
૧૯૩૬	અંક, ૧૯૩૬ ર. ૧-૦-૦	અ. ૮૮૪૫	શાસ્ત્રી, વાસિષ્ઠ
ક્ર. ૨૪૨૬	ગુજરાત સાહિત્ય સભા-અમદાવાદ,	૮૧	વાતરમાયન કામમુત
૧૯	કાર્યવહી ૧૯૩૮-૩૯	૧૯૩૬	ર. ૫-૦-૦
	૧૯૪૦ ર. ૦-૧૨-૦	ક્ર. ૪૩૬૨	દેસાઈ, રમણલાલ વસંતલાલ
ક્ર. ૫૬૧	પુરાણી, અંબાલાલ બાગકૃષ્ણ,	૨૫	પ્રામોદાનિ
૫૧	પચિકના પત્રો લા. ૩ બે	૧૯૪૦	ર. ૨-૦-૦
	૧૯૪૦ ર. ૧-૦-૦		

ક	૨૭૬ ૨૨	ગાંધીજી, મોહનદાસ કરમચંદ ખરી કેળવણી	૧૯૩૮	રૂ. ૦-૧૨-૦
ટ	૬૮૫૬ ૨૮	મહેતા, શ્રી. કપિલા ગપાનની રમણી	૧૯૩૮	રૂ. ૦-૮-૦
ધ	૫૪૨૪૫ ૧૮	પરવીઝ (ઝરીન) કળા સંગ્રહ ભા. ૧ ભો	૧૯૩૮	રૂ. ૨-૦-૦
મ	૨૦૦ ૨૦	કારમલન (પંડ્યા, રણજિતલાલ હ.) કારમલનનાં કાવ્યો (પ્રથમ પદ)	૧૯૩૪	રૂ. ૦-૮-૦
મ	૪૬૧૭૪ ૭૬	પટેલ, કેશવલાલ ચતુરભાઈ રસિકાના રાસ	૧૯૪૯	રૂ. ૦-૪-૦
મ	૭૭૦ ૪૦	રાયચુરા, ગોકુલદાસ દારકાદાસ, દુહાની રમઝટ	૧૯૩૮	રૂ. ૧-૮-૦
મ	૯૨૮૫ ૪૮	શેઠ, મહાસુખભાઈ ચુનીલાલ નીતિતરંગિણી અથવા બોધદાયક ગઝલશતક	૧૯૪૦	રૂ. ૦-૮-૦
ય	૨૩૫ ૨૫	ગાંધી, ભોગીલાલ (અનુ.) ચરિત્રહીન (શરદ્દયાજી કૃત)	૧૯૩૯	રૂ. ૩-૮-૦
ય	૨૩૬૨૪ ૨૧	ગાંધી, રમણલાલ (અનુ.) કૃષ્ણકાન્તનું વીલ (બંડીમ)	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૮-૦
ય	૨૫૭ ૧૧	ઘેલાણી, ટોપણ દયાજી (અનુ.) અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	૧૯૪૦	રૂ. ૨-૦-૦
ય	૨૬૪૪ ૨૮	'ચિરંતન' જીવનનિર્માણ	૧૯૪૦	રૂ. ૧-૮-૦

ય	૨૯૯૮ ૧૧	જેશી, માણેકલાલ ગો. (અનુ.) અલકા (શરદ્દયાંદ્ર)	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૦-૦
ય	૨૯૯૮૨ ૨૪-૧	જેશી, માણેકલાલ ગોવિંદલાલ (અ.) ગોદાન (પૂર્વાર્ધ)	૧૯૩૮	રૂ. ૨-૮-૦
ય	૨૯૯૮૨ ૨૪-૨	જેશી, માણેકલાલ ગોવિંદલાલ (અ.) ગોદાન (ઉત્તરાર્ધ)	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૮-૦
ય	૨૯૯૮૨ ૭૬	જેશી, માણેકલાલ ગો. (અનુ.) રાજમોહન	૧૯૩૯	રૂ. ૧-૮-૦
ય	૩૬૦ ૧૨	ત્રિપાઠી, ધનશંકર દીરાશંકર આત્માનાં તેજ	૧૯૩૯	રૂ. ૧-૮-૦
ય	૪૭૨૮ ૧૬	દેસાઈ મણિભાઈ ભગવાનજી (અનુ.) કલંકિત	૧૯૩૮	રૂ. ૧-૪-૦
ય૩	૪૮૮ ૮૧	એક વૃદ્ધ (પદ્મણી, સર પ્રભાશંકર હ.) વાતોમાં બોધ	૧૯૩૮	
ય૭	૪૯૧ ૧૩	પટેલ, કે. એસ. (અનુ.) પ્રતિકલાબે ઉસ્માની	૧૯૩૬	રૂ. ૧-૮-૦
ય	૫૪૨૪૫ ૧૧	પરવીઝ (ઝરીન) અમર-આશા ભા. ૧-૨	૧૯૩૯	રૂ. ૧-૮-૦ દરેકનો
ય	૫૪૭ ૪૦	મુશીલ (પરિખ ભી. હ.) દુર્ગેશનંદિની	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૦-૦
ય	૭૩૭ ૬૦	મેઘાણી, ઝવેરચંદ કાળીદાસ ખીડેલાં દાર	૧૯૩૯	રૂ. ૨-૦-૦

ચ ૭૭૦ ૬૭	રાયચુરા, ગોકુલદાસ દારકદાસ સોમનાથની સખાતે ૧૯૩૯ રૂ. ૧-૮-૦
ચ ૮૦૬ ૬૬	વલ્લભજી સુંદરજી (કવિ) હાથીની વાતો ૧૯૪૦ રૂ. ૦-૩-૦
ચ ૮૧૮૪ ૪૬	શુકલ, બચુભાઈ (ભા. ક.) નવી વહુ (શેષેર પરિચય શરદ્દાશુ કૃત) ૧૯૪૦ રૂ. ૩-૮-૦
ચ ૮૧૮૪ ૭૮	શુકલ, બચુભાઈ (ભા. કા) લાવણ્ય ૧૯૩૯ રૂ. ૧-૧૨-૦
— ૮૩૨૫ ૧૨	સોમૈયા, હરજીવન અહંકાર ૧૯૩૯ રૂ. ૧-૮-૦
૧૯૫૨ ૬૮	કામદાર, કેશવલાલ હિંમતરામ સ્વાધ્યાય ૧૯૦૯ રૂ. ૨-૦-૦
૩૬૯૫ ૮૨	ત્રિવેદી, વિષ્ણુપ્રસાદ ર. વિવેચના ૧૯૩૯ રૂ. ૨-૮-૦
ર ૪૫૬ ૬૪	ધૂમકેતુ (જોશી, ગૌ, ગો.) સર્જન અને ચિંતન ૧૯૩૭ રૂ. ૧-૮-૦
ર ૫૫૮૮ ૧૪૬	પારેખ, મણિલાલ હોટાલાલ મહાત્મા એમર્સનના નિબંધો ભા. ૧ સે. ૧૯૩૯ રૂ. ૨-૦-૦
ર ૫૬૦ ૬૬	બધેકા, ગિજુભાઈ ભ. સુશીલાને પત્રો ભા. ૧ લા ૧૯૩૮ રૂ. ૦-૫-૦
ર ૮૧૭૬ ૭૧	વિનોદ મારાં માશીઆ ૧૯૩૯ રૂ. ૨-૮-૦
ર ૮૩૪૪ ૨૬	વૈષ, વિજયરાય કલ્યાણરાય જૂઝ અને કેતકી ૧૯૩૯ રૂ. ૨-૮-૦
સ ૮૭૯૧ ૫૮	ચાહ, ત્રિભુવનદાસ લહેરચંદ પ્રાચીન ભારતવર્ષ ભા. ૩મે ૧૯૩૭ રૂ. ૧-૮-૦
સ ૯૯૬ ૧૮૬૫	કાપડીઆ, મોતીચંદ ગિરધરદાસ (અ.) શ્રી. હેમચંદ્રાચાર્ય ચરિત્ર ૧૯૩૪ રૂ. ૦-૧૨-૦
ફ ૯૪૫૬૭ ૮૩	સત્યાનંદ, મહાત્માશ્રી વેરાગ્ય ચિંતામણિ ૧૯૩૮ રૂ. ૧-૮-૦
ક ૯૬૩૩ ૪૨૫૨૫	દેસાઈ, જમનાથ રાષ્ટ્રપતિ સુભાષ બોઝ ૧૯૩૮ રૂ. ૦-૪-૦

સામયિકોની સૂચિ

હસિણુ આફ્રિકાથી પ્રકટ થતાં સામયિકોની સૂચિ પ્રકટ કરવાનું કામ હસિણુ આફ્રિકા પુસ્તકાલય મંડળે હાથ ધર્યું છે. જુન-ચુઆરી ૧૯૪૦ થી આ કામ ચરૂ કરવામાં આવ્યું છે. તેના અંકો દર ત્રણ માસે પ્રસિદ્ધ થનાર છે. એનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. પાઉન્ડ ૨ શિલિંગ છે.

ઉપર્યુક્ત સૂચિ મંગાવવા ઈચ્છનારે નીચેના સરનામે અંગ્રેજીમાં પત્રબ્યવહાર કરવો.

સાઉથ આફ્રિકન લાયબ્રેરી એસોસીએશન
જેહાનિસબર્ગ પબ્લીક લાયબ્રેરી, માર્કેટસ્કવેર

આવતા માસની કાર્યદિશા

- (૧) જે મકાનવાળાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં અંદાજે કુલ રૂ. ૧૫૦ અને તે ઉપરાંતનાં મંજૂર થયાં હોય તેમનો વાર્ષિક અહેવાલ પ્રસિદ્ધ થયો ન હોય તો જનતાની ભણુ માટે વહેલી તકે છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવો. (ભુઓ વટહુકમ નં. ૩૧ તા. ૩-૧૦-૩૫)
- (૨) વેકેશનમાં મોટી ઉમરના વિદ્યાર્થીઓની સહાયથી પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની મેજવણી કરી વ્યવસ્થિત ગોઠવી કમી કરાવવાનાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરવી.
- (૩) અખાત્રીજનો તહેવાર પુસ્તકાલયના મકાનમાં ઉજવવો અને આવતા નવીન વર્ષ માટે લોકમહદ્દ એકઠી કરવા તજવીજ ન થઈ હોય તો શરૂ કરવી.
- (૪) લગ્નપ્રસંગે કે બીજા કોઈ ખાસ પ્રસંગોએ પુસ્તકાલયના નિભાવ માટે મહદ્દની માગણી કરવાનું ચૂકશે નહિ.
- (૫) કરખા પુસ્તકાલયોએ બીજા હપ્તાનાં બિલો મે તારીખ ૬ થી મોકલવાનું શરૂ કરવું.
- (૬) કરખા પુસ્તકાલયોએ માસિક સભા બોલાવી પુસ્તકાલય સંબંધી ઉપસ્થિત થતા પ્રશ્નોની વાટાઘાટ કરવી.
- (૭) ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીમાં રજીસ્ટર થયેલાં પુસ્તકાલયોને જે તે મહાલ મંડળોએ તેમનાં પુસ્તકો લઈ જવા તાત્કાલિક ખબર આપવી. વડોદરા તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોએ મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી લઈ જવાં.
- (૮) તા. ૧૮-૧૯-૨૦ એપ્રિલ ૧૯૪૦ માં ભરાનારા વડોદરા પ્રાંત પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગમાં અંતર્યામી બીનતાલીમ પામેલા હોય તો તુર્ત રાખ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફ અરજી કરી ત્યાં હાજર થવું.
- (૯) ત્રિમાસિક નિવેદનો તા. ૫ મી મે મુધીમાં બૂથમંડળોએ એકત્રિત કરી મહાલ મંડળમાં મોકલવાં અને મહાલ મંડળોએ તે હકીકત ખાતા તરફ તા. ૧૫ મી પહેલાં મોકલવી.

ઉ. મો. પટેલ
મહદ્દનીય વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૪૨ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

ત્રિમાહી નિવેદન બાબત

દરેક પુસ્તકાલયે પોતાના ત્રિમાહી નિવેદનો જૂથમંડળ મારફતે મોકલવા વ. હ. નં. ૪ તા. ૯-૧૧-૩૯ થી દરાવવામાં આવ્યું છે તે પ્રમાણે નિવેદનો નહિ આવવાથી ફરીથી તે મોકલવા માટે સૂચના નં. ૩૭ તા. ૫-૩-૪૦ ની કાઢવામાં આવી છે, તે પ્રમાણે, દરેક પુસ્તકાલયે પોતાના પુસ્તકાલયના ત્રીજી ત્રિમાહીના નિવેદન ફેબ્રુઆરીથી એપ્રિલ સુધીના તારીખ ૧૦ માહેએ ૧૯૪૦ સુધીમાં જે તે જૂથમંડળ મારફતે અગ્રે આવી જાય એવી તજવીજ કરવી. અને જૂથમંડળના મંત્રીઓ તેમ જ રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. આ નિવેદનો વખતસર આ તરફ આવી જાય એવી ખાસ કાળજી રાખશે એવી આશા છે.

વડોદરા,
તા. ૩ એપ્રિલ ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અધિકારી

સૂચના નંબર ૪૩ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવા બાબત

ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી તરફથી પુસ્તકો જે તે ગ્રામપુસ્તકાલયો તરફ મોકલવા માટેનાં માર્ગદર્શિકો જે તે કસ્ટા પુસ્તકાલય તરફ મોકલવામાં આવેલાં છે તે પાર્સલોનાં પુસ્તકો મંગાવી લેવા જે તે પુસ્તકાલય તરફ કસ્ટા પુસ્તકાલયે ખજાર આપવી. અને તેવી ખજાર મળે જે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પુસ્તકો કસ્ટામાંથી મંગાવી લેવા તજવીજ કરવી. છતાં જે પુસ્તકાલય તરફથી તે લેખ જવામાં ન આવે તો કસ્ટા પુસ્તકાલયના મંત્રીએ જેમના તેમના તરફ મોકલી આપવી અને તેનો યતારો ખર્ચ જે તે પુસ્તકાલય તરફથી વસૂલ કરી આપવાની તજવીજ અગ્રેથી કરવામાં આવશે.

વડોદરા,
તા. ૩-૪-૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અધિકારી

સૂચના નંબર ૪૪ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે માનદ પ્રચારકની નિમણૂક કર્યા બાબત

વડોદરા મહાલનાં પુસ્તકાલયોના માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરવાની માગણી રા. ચંદુલાલ છોટાલાલ શાહ કરોડીઆ તા. વડોદરા સાંવર્જનિક પુસ્તકાલયના મંત્રીની આવેલી તે ઉપરથી રા. વડોદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીના અભિપ્રાય પ્રમાણે રા. ચંદુલાલ છોટાલાલ શાહને વડોદરા મહાલનાં પુસ્તકાલયોના કામ માટે માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૩ એપ્રિલ ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અધિકારી

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

૬૨]

એપ્રિલ : ૧૯૪૦

[અંક ૪

શું શું ભણ્યા ?

અત્યાર સુધી નિશાળોમાં અપાત્ર શિક્ષણ આપણને કેવું ફળદાયી નીવડયું છે તે વિષે વાચક આ લેખમાં પૂછાયેલા પ્રશ્નો પોતાના મનને પૂછી તેના જવાબો પોતે જ મેળવવા પ્રયત્ન કરે. આ લેખના લેખકે અનુભવેલું આનંદમયન આ નીચે આપ્યું છે.

મારા આનંદમન્યનની એક વાત કહું ? સાંભળશો ? એક જમાનામાં હું વિદ્યાર્થી હતા અને શાળામાં ભણતો. મારી સાથે નાતુ, ભાતુ, વિતુ, કનુ બધા ભણતા અને શું ભણ્યા ? તેમાં ભણ્યા, હિસાબ ભણ્યા, પાઠ ભણ્યા, ઇતિહાસ-ભૂગોળ ભણ્યા અને કશું જ ન ભણ્યા !! મારું કહેવું વિચિત્ર લાગશે, પણ હું સત્ય જ કહું છું કે અમે ભણ્યા અને કશું જ ન ભણ્યા.

અમે લેખાં ભણ્યા પણ શાકભાજી, અનાજ અને તેલ-ઘી-ગોળના હિસાબમાં ગૂંચવાયા. અમને એ લેખાંના ઉકેલ ન જ આવડ્યા. હિસાબ ગણ્યા-ત્રિરાશી અને બહુરાશી બહુ બહુ રાંડી વળ્યા. શાળામાં હિસાબની પાટી પહેલી નાખીને અમે રાચવા લાગ્યા. આ રીતે અમે ફાંશીઆર વિદ્યાર્થીઓમાં ખપ્યા, પણ કાપડીઓ ગજ-કાતર ચલાવતો તસુ કાપડના હિસાબ માટે મોઢે કરી નાખે, વાણીઓ આંગળીના વેઢે અટપટાં બાજ ગણે તે જોષ અમે ગૂંચવાયા. અમારા ગુણકાર-ભાગકાર-પૂર્ણક-અપૂર્ણક એ મૂલોની ઉકેલ ન કરી શક્યા-એવું ભણ્યા.

શાળામાં પાઠ ભણ્યા, કવિતા ભણ્યા પણ હાથના અક્ષર ઉકેલતાં ન આવડ્યા. હાથની કમ્પેક્ષી ભારતકથા વાંચવાનું કહે ત્યારે ડસકા ખાધા સિવાય અમે આગળ ન વધી શક્યા. જૂરો બાતરો ઝાંખો, દૂરથી ધુમસે પહાડ સરખો એ કવિવાણી બાજ પણ માદ રહી છે, પણ એ વિરાટકાય વટવૃક્ષનાં દર્શને જવા જેટલી ઘેલછા કોઇએ ન જગાવી.

“ અસત્યો માંહેથી પ્રભુ પરમ સત્યે તું લખ જા,

ઊંડા અંધારેથી પ્રભુ પરમ તેજે તું લખ જા. ”

એ કવિતા શિક્ષકે ગોખાવી અને ગોખી, તેના અર્થ કયાં પણ અમે અંધકારમાં ઊંચે એ જાન ન થયું, સત્યની ઘેલછા ન લાધી; એવી રીતે કવિતા શીખ્યા ને શીખવી.

ભૂગોળમાં દેશાન્તરની નદીઓ અને ગામો ગોખી વખ્યા, પણ ગામનાં ગોદરનાં ખેતરો બૂઠ્યા. ઇતિહાસ ભણ્યા-હિન્દી પ્રગ્નની કાયરના તો અમે પાને પાને શીખ્યા-આ પરગણુ અંગ્રેજ સોદાગરો પેટે પાટા બાંધી સાત સાગર ઓળંગી આપણી વચમાં આવી ન ઊભા હોત તો આ દેશની પ્રગ્નના લુછા ચઢ જતે ! બસ આટલું.

ભારતની પુરાતન વિદ્યાપીઠો, વાણિજ્ય, સાગરસાહસો, ધર્મપ્રચાર, યુદ્ધની અનુકમ્યા અને મેત્રી, શંકરનો દિગ્વિજય, રજપૂત-શિખોની કુર્યાનીઓ, મરાઠાઓનાં સાહસ, મોંગોલોની કલા-પ્રિયતા એમાંનું કાંઈ ન શીખ્યા !

મરત કવિ હાફેઝ શિરાઝી, હિમર ખત્યામ, શ્રીશ્લેષી, તુસી, શેખ સાદી એમની મસ્તીનો પરિચય ન થયો, ભારતીય સાધકોને ન ઓળખ્યા, ન જાણ્યા. મનસુરની જાનનિરસારી, અરબની ધૂમિ પર ખુદાઈ ખીદમતમાં પ્રગતરવાદનાં મંડાણ, શલિપર દેહ-વિમોચન કરતા જસસ, સિદ્ધાંતને ખાતર ઝેરનો કટોરો ગટગટાવનાર સૉફિસ્ટિક કે વીર-રમણી કૃષ્ણકુમારી, ગ્રીકનું તત્ત્વચિન્તન, રપાટાંરિમની વીરતા, જર્મનીની વૈજ્ઞાનિક જગતની કૂચ, ઇજીપ્તનાં સાગર-સાહસો, ચીનની એકાઝ હિયોગપ્રિયતા, રવાધીનતાની રક્ષા માટે મેક્સિકો-પેરૂની કુર્યાનીઓ, રશિયાના મહામન્યોતો એમાંનું કાંઈ ન જાણ્યા અને જે જાણ્યા તેમાં અમને બાપલા કલા.

અંગ્રેજ જાણ્યા અને માખાપ કહેતાં શરમાયા : કાધર-મધરથી કામ લેવા માંડ્યું. દેશથી આધે જવા લાગ્યા, અમમાં બહુચક્તા લાગવા માંડી. સાદાઈમાં જૂનવાણી જણાઈ. જાપાનનાં સરતાં મોજાં, અંગ્રેજી ટાઇ, ફ્રાન્સના 'એટો ડ-રોજે' ડાબેલતી દોટી બૂલાવી, અમદાવાદની અતજશમાં જૂતો જમાનો જણાયો, પાટણનાં પટોળાં અને બનારસી અંબરમાં કાબરચીતરાપણું લાગવા માંડ્યું, રંગનીતરતી કઠોર માંડવીની ચૂંદડીઓ ભવાયાના અસજાજ જેવી લાગવા માંડી. દેશી તેલોમાં માથાને ચીકણું કરી મૂકવાની ચીડ ભરાવા માંડી. પરદેશ સાથે સંબંધ બાંધી ફાંકડા તકલલી બન્યા, બીજાને બનાવ્યા અને જીવાનીમાં માથાં ધોળાં કર્યાં એવું તો અંગ્રેજ જાણ્યા.

શરીરરચના અને હાઇજીનનાં મૂળ તત્ત્વો જાણ્યા ત્યારથી ડોસીમાની કડવાલની મોટલી જૂઠ્યા અને સહેજ સહેજમાં દવાખાને જઈએ ત્યારે તબિયતનું ઠેકાણું પડે એવું જ્ઞાન લીધું. શાળામાં ફ્રીલ શીખ્યા અને પડઘમ સાથે પગલાં માંડી ઘણાંએને આકર્ષવા લાગ્યા. આ રીતે જવાંમર્દ બનવાની તાલીમ લીધી. પણ એક દિવસ રાતના માળીઆ પર કંઈ ખખડાટ થતાં હું જાગ્યો ત્યારે મારી પત્નીને ખાટલા પસેથી નહિ ખસવાની હિંમત આપી સડાક ધબકે હું શેરીમાં નીકળી અધુંક ડઝન લોકે જંગાડી લાવ્યો ત્યારે ઘરમાં પેઠો, અને સાઠ વરસનાં માણેકફોષ હાથમાં દોવો લઇ માળીઆ પર આગળ ચઢ્યાં ત્યારે તીચે ઊભા રહી હું તેમને હિંમત આપવાની હામ બીડી શક્યો. અમને મળેલી મદાનગીની તાલીમે હજારો દહાડે કે વીજળીની રેશનીમાં લોકે એકદું ઠરવાની તરકીબ શીખવી, પણ રાતના અંધારલાંકણે તો ગામડે ઘસઘસી અને જમાનાથી પાછળ લાગતી મારી પત્નીની હરે હું મર્દ કહેવાતો.

આગળ વખ્યા અને ત્રિકોણમિતિ, ફિઝીક્સ, કેમીસ્ટ્રી એવું કંઈ કંઈ જાણ્યા, કંઈ કંઈ જાણ્યું, પાણી અને ખરફ એવું કંઈ તોળી વખ્યા, પણ વાલ-ગદિયાણામાં ગૂંચરાયા અને વીધાં વીસવાસીમાં મુંઝાયા.

ઉપલાખા લખ્યા—શીખ્યા. મહાકવિ બાણી સારીયે કાદમ્બરી ઉચામી ગયા અને દુનિયામાં મહાશ્વેતાઓનાં મુખરૂપારખની પ્રવૃત્તિમાં પડ્યા, પણ પ્રતાપી હર્ષવર્ધનના યુગનાં રત્નમંદેલ આ દેશનાં વૈભવની યાદ ન રહી, એ બીનાનો સ્પર્શ ન થયો, દષ્ટિએ ન ગઈ. રઘુવંશ અને કુમારસંભવ લખ્યા, અજવિલાપ અને રતિવિલાપ વાંચી હૃદય હચમચ્યાં. વિના પરણે કલ્પનામાં ઇન્દુમતિઓ બીજી કરી વિરંહના ધ્વનિ ગોઠવવા લાગ્યા. પણ—

સીમને શેડે તલાવડી, માંખણે બાંધી એની પાળ,

માખણ તવાયાં ને નીર વહી ગયાં—હાય રાજવી હાયે હાય.

ગામને પાદે ધખતા મધ્યાહ્નની ઉદાસીનતામાં ઉચ્ચારાતા રાજિયાના આ વિલાપમાં આ વિશાળ જગતમાં કાયાની સરવરીઆની પાળો કાણુમાં નષ્ટ થઈ જાય એવા મુલાયમ માખણથી બાંધવામાં આવ્યાની વાસ્તવિક કલ્પના કરવામાં આવી છે. મહાકવિની કલ્પના કરતાં પણ વધુ વાસ્તવિક અને તાદૃશ ચિતાર રજુ કરતી આ કલ્પના છે. અને આ રીતે લોકવાણીમાં શરીરની કાણુભંચરતાને જવાબ અપાશે છે તેની તુલના કરવા તરફ કોઈ દિવસ દૃષ્ટિ ન જ વળી.

મેઘદૂત લખ્યા અને બહુ મુંઝાયા. કેટકેટલી અલકાપુરોએ ખડી કરવા લાગ્યા અને શાળામાં જ કોઈ રાજકુલ સંદેશાના સાથીદાર મળે એવી શોધમાં પડ્યા, પણ—

“ ધૂમજ્યોતિઃ સલિલમરુતાં સન્નિપાતઃ ક મેઘઃ

એ એક જ ચરણમાં તો મહાકવિએ અર્થ અને અમર્થ અંતરિક્ષની સામગ્રીને સમન્વય કરી જીવંત મૂર્તિ ખડી કરી, જગના માનવીને વ્યોમનો વિરાટનો સાથી, મિત્ર બનાવ્યો તે સ્ત્રજ લણુતરમાં તો ન જ પડી.

કવિકુલગુરુ વાલ્મીકિની પ્રગલ્ભ વાણી રામાયણમાં ન વાંચી. ભારતકથા જમાનાને પ્રતિકૂળ થોયું લાગ્યું. પુરાણો હિન્દુઓની મૂર્ખાઈના નમુનાનો સંગ્રહ હોવાનું મેક્સમુલેરે કહ્યું અને વિનાવાંચ્યે અમે તે માન્યું. વેદોને માટે પણ બહારનાઓએ કહ્યું અને અમે પણ તેમના સ્તરમાં સ્તર પૂરી ભરવાડોની ભટકતી જાતિઓનાં ગીતો ગણી આગળ વધ્યા.

Tale of Two Cities લખવા માંડી અને ફ્રેન્ચ ક્રાન્તિના ચિતારે કંઈક રંગાયા ત્યાં રોમીઓ-જુલિયેટ અને સરોવરની સુંદરીની પ્રણયકથાઓએ અમને પણ ‘રોમાન્સ’ તરફ વાળ્યા. આવું આવું લખ્યા અને ઘણું ઘણું લખ્યા. શિક્ષકોએ, વિદ્વાની પીઠોએ લખાવ્યું અને અમે લખ્યા. અમે કેળવણી પામેલા ગણાયા. સુધરેલા બન્યા અને લણેલા કહેવાયા; પણ આજીવિકા માટે અરજનો સુસદો તો જગાકાકાએ ધડી આપ્યો ત્યારે જ અમે તેની નકલ કરી શક્યા.

શાળામાંથી બહાર આવીને જોયું તો કાના-માના વિનાનું લખવાનું લણીને બેધપુર તરફની ગાડીમાંથી એક કાથળામાં સરસામાન લઈ બિરેલો મેઘો મારવાડી બેઠા વરસમાં મેઘજી શેઠ બની ગયો અને સુરતના શરાર જગતમાં તેના રૂક્ષ સ્વીકારવા લાગ્યા. ધોરાજી તરફથી બાપુની ગાડીમાં બેસી આવેલો અને જંગમમાં પાકીઆં પાણીની ધારે દુકાનની ધૂણી માંડી બેઠેલો, એક નામ અદલાનું લણીને આવેલો ગની મેમણ શોઝ વખતમાં ગની શેઠ બની ગયો.*

—મણિલાલ દિવેદી

રાજપૂત (રજપૂત) [એક ઐતિહાસિક સમસ્યા]

કેટલાક પશ્ચિમનાં ઇતિહાસલેખકો રજપૂતને આ જાતિના ગણતા નથી. પરંતુ આર્યો હિંદમાં વસ્યા પછી કેટલેક કાળે ઉત્તરમાંથી હિંદમાં ઊતરી આવેલી શકે, હજુ અને ગુર્જર જાતિના ગણે છે. કારણ કે આર્યોના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં તેમને કોઈ સ્થળે રજપૂત જાતિનું નામનિશાન મળતું નથી. પણ આ દેશમાં મુસલમાનોની સ્વારીઓ થવા લાગી ત્યાર પછીથીજ ઇતિહાસમાં રજપૂતો સંબંધી વિગતો મળે છે. તેથી તેઓ એમ માને છે કે, રજપૂત જાતિને આર્યો સાથે કાંઈ સંબંધ નથી. પણ શકે, હજુ અને ગુર્જરની સાથે તેને મેળ મેળવી દે છે. એ પાશ્ચાત્ય વિદ્વાનોનું માનવું આમ કેમ થયું તે જણાવવાનો મારો આ લેખ દ્વારા ઇરાદો છે.

રજપૂત શબ્દ એ રાજપુતનો અપભ્રંશ છે. અત્યારે એ રજપૂતો ' રાજપૂત ' નામથી પોતાને ઓળખાવે છે.

રાજપુત એટલે રાજનો પુત્ર, આપણા પ્રાચીન લેખકોએ રાજપૂત એટલે રાજનો પુત્ર એ અર્થમાં તેનો ઉપયોગ કર્યો છે, જેનાં થોડાંએક દૃષ્ટાંત આ નીચે આપું છું:

જન્મપ્રભૃતિ રાજપુત્રાન્નરક્ષેત્ કર્કટકસધર્માણો દ્વિ જનકમક્ષાઃ રાજપુત્રાઃ ।

(કૌટિલ્ય.)

રાજસૂય દોક્ષિતેન મયા રાજપુત્ર શત પરિવૃત્તં વસુમિત્રં ગોપ્તારમાદિશ્ય ।

(કાલિદાસ.)

અથ તેજસ્વિ સદનં તપઃ ક્ષેત્રં તમાશ્રમમ્ ।

કેચિદિદ્ધવાકવો જગ્મૂ રાજપુત્રા ચિવત્સવઃ ॥

(અશ્વધેપ.)

કેસરિકિશોરકૈરિવ ચિકમૈક રસેરપિ વિનય ધ્યવહારિભિરાત્મનઃ

પ્રતિચિન્દૈરિવ રાજપુત્રૈઃ સદ્ રમમાણઃ પ્રથમે વયસિ સુખમતિચિરમુવાસ ।

(બાણભટ્ટ.)

આમ રાજના પુત્રો માટે રાજપૂત શબ્દ ધણુ વખતથી વપરાતો આવ્યો છે. આ રાજાઓ આર્યોએ નિર્માણ કરેલી ચાર જાતિ બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર-એ માંહેના ક્ષત્રિય જાતિનાજ હતા. કારણ કે ચીનના બૌદ્ધ યાત્રી હુએન્સંગ જે આ દેશની યાત્રાએ ઇ. સ. ૬૨૬માં આવેલા, તેણે આ દેશના રાજાઓને ક્ષત્રિય લખ્યા છે. ત્યારે ક્ષત્રિયને બદલે રાજપૂત શબ્દ એ ક્ષત્રિયોએ પોતાને માટે કેમ વાપર્યો તેનો વિચાર કરીએ.

કવિ ચંદ બારોડે પૃથ્વીરાજ રાસામાં ' રજપૂત ' શબ્દ રાજાઓને માટે વાપર્યો છે, તે પહેલાં રાજ કરનારાઓને માટે એ શબ્દ વપરાયો હોય તેવું જાણવામાં નથી. ચંદનો સમય બારમા સૈકાની આખરનો છે. એટલે મુસલમાનોના આ દેશમાં હુમલા થવા લાગ્યા અને તેમને અહીં વસવાટ થયો. ત્યાર પછીથી રાજકર્તા ક્ષત્રિયોએ પોતાનું ગૌરવ જાળવવા પોતાને માટે ક્ષત્રિયને બદલે રાજપૂત શબ્દ વાપર્યો.

બળિયાનો સાચો ઉપાય

ગુજરાતમાં અને ખાસ કરીને વડોદરા અને આણ્ણાણ્ણનાં ગામડાંમાં બળિયાનો રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો છે. અનેક મામાપો પોતાનાં પ્રિય બાળકોને ગુમાવે છે, અનેક બાળકો કંઠરૂપાં, કાણ્ણાં કે આંધળાં બને છે. રાજ્ય અને મુધરાઇઓ આવી ગંભીર પરિસ્થિતિમાં પોતાની માત્ર એક જ ફરજ સમજે છે, અને તે એ કે આજની સવા સદી ઉપર એક ઉદવેદે શોધેલી, બળિયાને અટકાવવા કે મટાડવામાં સંપૂર્ણ રીતે નિષ્ફળ નીવડેલી સડેલી રસીનાં કુમળાં બાળકોને બળારકારે ઇન્જેકશનો આપવાં. પણ બળિયાનો આ ઉપાય વિનાશકારી છે. ત્યારે એનો સાચો ઉપાય શો છે ?

કોઇને એ વિચાર આવતો નથી કે, જેમણે જેમણે બળિયાની રસી લીધી છે તેઓ આ રોગનો ગંભીર હુમલો શાથી યાચ છે અને તેઓ શાથી મરી નાચ છે ? ઇ.સ. ૧૯૩૦-૩૧ ના અરસામાં ગાંધીજીએ ન્યારે દાંડીકૂચ કરી ત્યારે દર ૬૦ વર્ષે દેખા દેતો બળિયાને રોગચાળો ફાટી નીકળ્યો હતો. સરકારે દાકતરો છોડી મૂક્યા હતા. લોકોએ ધાર્મિક ગંભીર તાથી પોતાનાં બાળકોને રસીવાદની વેદી ઉપર ધર્યાં હતાં. હવે પ્રશ્ન એ છે કે, જે બાળકોને એ અરસામાં રસી મૂકવામાં આવી હતી, તેમને તેમને બળિયા શાથી નીકળે છે અને તેઓ શાથી મરે છે ?

મારી ઉપર અનેક લોકોના પત્રો આવે છે કે બળિયાની રસીની તમે વિરુદ્ધ છો. અરે આ રસી ન મુકાવીએ અને બાળકને બળિયા નીકળે તો અમારે શું કરવું ?

અહીં આગળ લોકો એ હકીકત વગર આનાકાનીએ રવીકારી લે છે કે આ રસી મુકાવી એટલે આપણું બાળક સલામત ન મુકાવી એટલે એ જોખમમાં.

પણ આ રસી બળિયાને અટકાવે છે એવું કોણે સાબિત કર્યું ? ક્યારે સાબિત થયું ? ક્યા કેસમાં સાબિત થયું ? અમે તો આજ સુધી એવો એક પણ કેસ જોયો વાંચ્યો કે સાબિત્યો નથી કે ન્યાં આ રસીથી આ રોગ અટકે છે કે એનો વૈજ્ઞાનિક પુરાવો આપી શકાય.

[પૃ. ૪૦નું સાંધણ]

આથી સામાન્ય ક્ષત્રિયો કે જે ક્ષત્રિયવટ કરતાં હલકા દરજ્જાનું કામ કરતા હતા જેવા કે કારડીઆ, ભાથી, ગોલા વગેરે જાતિઓમાંથી પોતાને અલગ પાડવાને ગૌરવવાળો રાજપૂત શબ્દ વાપર્યો ત્યારથી રાજપૂત જાતિ અલગ યોગબાવા લાગી, પણ તે સાચા ક્ષત્રિયોજ છે.

ચાલુ સમયમાં એ રાજપૂતોમાંથી ઘણાએ રાજપૂતોએ માનસંગ કરે તેવા ધંધો રવીકાર્યો છે તેથી ખરા રાજપૂતો નાનમ ન લાગે તેટલા ખાતર ' ગરાસિયા ' કહેવડાવે છે. આમ જમીનના માલિક રાજપૂતોએ ' ગરાસીઆ જાતિ ' રાજપૂતોથી જુદી ગણાવે છે. અને તેજ જાતિ પોતાનો બધો વ્યવહાર એ જાતિમાં જ કરે છે. છતાં એ ગરાસીઆ એજ આપણી ચતુર્વર્ણ માંહેના શુદ્ધ ક્ષત્રિયો જ છે. *

શ્યામજી દ. જોશી

* " સૌરાષ્ટ્ર સિક્ષક "ના એક અંકમાંથી.

ગઇ સાલ “ શિક્ષણ પત્રિકા ” જેવા પ્રગતિશીલ છાપામાં આ રસીની હિમાયત કરતો લેખ જોઇને મારી તાબુખીનો ખાર રહ્યો નહોતો. લેખ નીચે લેખકનું પૂર્ણ નામ નહોતું. લેખકે એક પણ ભુદ્ધિગ્રાહી કે તર્કશુદ્ધ દલીલ કરી નહોતી.

આજે તો આંધળાને આંધળા દોરવી રહ્યા છે. પ્રજા અજ્ઞાન છે, એને દોરવનારા દાકતરો પ્રજા કરતાં પણ વિશેષ અજ્ઞાન છે. આ રોગ વિષે દશ હજાર વર્ષ ઉપર જેટલું અજ્ઞાન હતું તેટલું જ અજ્ઞાન આજે છે. અને એનાં ભૂડાં પરિણામો આખી પ્રજા સહન કરી રહી છે.

આખું દરય જેટલું કરુણ છે તેટલું જ રમૂજ છે. રસી ચૂકવી એ જો એક નિર્દોષ જંગલી વહેમ હોત તો તેની ઉપર ઠંડે પેટે પેટ ભરીને હસી શકાત; પણ એ એક ભયંકર જંગલી દાકતરી વહેમ છે. અને એનાં ભૂડાં પરિણામો કરોડો નિર્દોષ બાળકો ભોગવી રહ્યાં છે.

આ પ્રત્યેક ઉપર આપણે કેવળ મુગ્ધ કરીને ખેંચી રહી ન શકીએ. એમને સાચી રીતે સમજવા માટે નિસર્ગોપચારની નજરે તપાસવા પડશે.

બાળકો શું છે ? એનું કારણ શું છે ? એને કેવી રીતે અટકાવી શકાય ? એને કેવી રીતે મટાડી શકાય ? એની સારામાં સારી સારવાર કંઈ છે ? આ પ્રત્યેકના યોગ્ય જવાબો મેળવવા માટે આપણે સૌથી પહેલાં ઉગ્ર રોગ અથવા માંદગી શું છે તે સમજવું પડશે.

રોગો વિષેનું નિસર્ગોપચારનું દૃષ્ટિબિંદુ એલોપથી અને આયુર્વેદ એ બન્નેથી તદ્દન ભિન્ન છે. જ્યારે આ પદ્ધતિએ એમ શીખવે છે, કે રોગો હંમેશા છે, અને એમનાં કારણો તેમ જ નિવારણો એટલાં જ ભિન્નભિન્ન છે, ત્યારે નિસર્ગોપચારનું શિક્ષણ એવું છે કે જે હંમેશા રોગો જોવામાં આવે છે, તેના મૂળમાં થોડાંક જ શારીરિક કારણો રહેલાં છે. અને આ બધા કહેવાતા રોગો એ થોડાંક કારણોનાં જ અસંખ્ય પરિણામો છે. નિસર્ગોપચાર પરિણામો અને લક્ષણો દૂર કરવામાં નથી માનતો, પણ કારણો દૂર કરવામાં માને છે. એટલા માટે જ જ્યારે બીજી સારવારો રોગચિહ્નો દૂર કરે છે, ત્યારે નિસર્ગોપચારની સારવાર રોગને મૂળમાંથી જ મટાડે છે.

નિસર્ગોપચારના મત મુજબ સૌ રોગો અશક્તિ, અશુદ્ધ અને અતંત્રતા આ ત્રણ શારીરિક કારણોમાંથી ઉદ્ભવે છે. એટલા માટે સાચી સારવાર આ ત્રણ કારણોને દૂર કરવામાં છે.

શરીર એ એક ભુદ્ધિશાળી તંત્ર છે. એમાં રહેલી જીવનશક્તિ એને સતત સાબું રાખે છે, એનું સમારકામ કરે છે અને એમાં જ્યારે આરોગ્યનાશક રહેણી કરણીથી કચરો ભરાય છે ત્યારે તેને દૂર કરવા માટે માંદગીને નામે ઓળખાતી શરીરસફાઈની ક્રિયા શરૂ કરે છે.

બધાં ઉગ્ર રોગોના મૂળમાં અશુદ્ધિ અર્થાત્ રોગદ્રવ્ય હોય છે. આ રોગદ્રવ્યને શરીરમાંથી બહાર કાઢવા માટે જીવનશક્તિ જે જુદા જુદા પ્રયત્નો કરે છે તેને આપણે જુદા જુદા રોગોને નામે ઓળખીએ છીએ. જ્યારે જીવનશક્તિ ચામડી મારફતે ઝેરને બહાર કાઢે છે ત્યારે આપણે એને ઝોરી, અજબડા, બળિયા, લાલ તાવ ઇત્યાદિ નામોથી ઓળખીએ છીએ.

એટલે આપણે સૌથી પહેલાં એ સમજ લેવું જોઈએ કે, બળિયા એ બીજા ઉગ્ર રોગોથી કોઈ પણ રીતે જુદો રોગ નથી. એનું કારણ જુદું નથી, એનું નિવારણ જુદું નથી, એનો દેવ જુદો ન હોવો જોઈએ, એની જુદી માનતાની જરૂર નથી.

આ બાબતમાં નીચે આપેલો અમેરિકાના જાણીતા નિસર્ગોપચારક આર્લ્સ. એચ. ગેસ-રોનો અનુભવ માર્ગદર્શક થશે.

અમેરિકાના એક સ્ટેટમાં નિસર્ગોપચારને રાજમાન્ય કરવા માટે ત્યાંની ધારાસભામાં એક બિલ આપ્યું હતું. એ બિલને માટે ત્યાંની પબ્લિક હેલ્થ કમિટિ આગળ આપણા નિસર્ગોપચારકને નિસર્ગોપચારનો કેસ રજૂ કરવાનો હતો.

એણે એ સમજાવ્યું કે જેને 'રોગ' ને નામે ઓળખવામાં આવે છે, તેનું સાચું કારણ મળસંચય છે. અને તેનો સાચો ઉપાય મલોત્સર્ગ છે. કોઈ પણ રોગસ્થિતિ, પછી તે ફક્ત લાક્ષણિક હોય અથવા તો ઊંડા રોગને અંગે હોય, કે પછી એનું મૂળ જ્ઞાનતંત્રોમાં હોય અથવા તો આમાંથી જે અથવા વધારે સ્થિતિઓનું મિશ્રણ હોય, તો પણ તે નિસર્ગોપચારની સારવારથી મટી શકે છે. કારણ કે નિસર્ગોપચારનો સિદ્ધાંત એ છે કે કારણ દૂર કરે એટલે પરિણામ આપોઆપ દૂર થશે. આને લઈને જ ઔષોપચિક દાકતરો, જેઓ કારણની ઉપેક્ષા કરીને પરિણામોની સારવાર કર્યા કરે છે, તેઓ ન્યારે નિષ્ફળ નીવડે છે ત્યારે પણ નિસર્ગોપચારકો સફળ થાય-છે. એના પુરાવા તરીકે એણે કમિટિ આગળ નિસર્ગોપચારથી સાગ્ન થયેલા કેટલાક દર્દીઓ રજૂ કર્યા. એ દર્દીઓએ વારાફરતી પોતાનો અનુભવ વર્ણવ્યો, જેમાં દરેક કેસમાં ઔષોપચિક દાકતરો નિષ્ફળ નીવડ્યા પછી નિસર્ગોપચાર શી રીતે સફળ થયો તેનું વિગતવાર વૃત્તાંત રજૂ થયું.

કમિટિનો પ્રમુખ જે પોતે ઔષોપચિક દાકતર હતો, તેને આ પુરાવાથી સંપૂર્ણ સંતોષ થયો. એણે કહ્યું કે, મારે તો જોઈએ તે કરતાં પણ વિશેષ પુરાવા મને મળી ગયો છે અને હવે નિસર્ગોપચાર રાજમાન્ય થાય તેને માટેની બધી અડચણો દૂર કરવામાં હું સહાયજૂત થઈશ. બધું કામકાજ પતી ગયા પછી કમિટિના પ્રમુખે સહેજ પ્રશ્ન કર્યો કે “ તમે એમ તો નહિ કહો ને, કે અળિયા પણ વિજ્ઞાતીય દ્રવ્યથી થાય છે ? ખોલો, જવાબ આપો. ”

આ પ્રશ્ન સાંભળીને ડૉ. ગેસરને અતિશય તાબુખી થઈ. એને માથે વીજળી પડી હોય તેમ એ ક્ષણભર સ્તબ્ધ થઈ ગયો. પછી એણે તુર્ત જ ગૂંચવાયા વિના જવાબ વાળ્યો: “ અલબત્ત ! જો બધા રોગોમાંથી અળિયા એકલા જ વિજ્ઞાતીય દ્રવ્યથી ન થતા હોય તો પછી શાનાથી થાય છે ? બધા રોગોની પેઠે અળિયાનું કારણ પણ રોગદ્રવ્ય જ છે. ”

આ એક પ્રસંગ મેં એટલા પૂરતો ટાંક્યો છે કે, ઔષોપચીના મોટા મોટા વિદ્વાન દાકતરોને પણ વિજ્ઞાતીય દ્રવ્યના સિદ્ધાંત વિષે કશી જ ગતાગમ હોતી નથી, તો પછી સામાન્ય લોકો એને વિષે અજ્ઞાન ધરાવતા હોય તેમાં તાબુખી પામવા જેવું કંઈ જ નથી.

હવે આપણે આ રોગ વિષે કંઈક વિશેષ વિગતમાં ઊતરીએ.

વ્યાખ્યા:—અળિયા, શીતળા કે માતા એ એક ચેપી, ઊડતો ઉગ્ર રોગ છે. બધા ઉગ્ર રોગોની પેઠે એ એક શરીરશુદ્ધિની ક્રિયા છે.

કારણો:—બધા ઉગ્ર રોગોની પેઠે મળસંચય એ જ અળિયાનું મુખ્ય કારણ છે. આ જમાનામાં રોગવર્ધક રહેણીકરણને લઈને દરેક સ્ત્રી-પુરુષનું શરીર ઓછાવત્તા રોગદ્રવ્યથી ભરેલું હોય છે. એને પરિણામે મોટા ભાગનાં બાળકો પોતાના શરીરમાં સારા પ્રમાણમાં રોગદ્રવ્ય લઈને જન્મે છે. એમના શરીરમાંથી આ કચરો કાઢી નાખી કુદરત એમને નીરોગી કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે. કુદરતની ઇચ્છા એવી છે કે, મા-આપ ભલે રોગી રહ્યાં, પણ બાળકો તે નીરોગી થઈ કોરે પાને પોતાની જીંદગી શરૂ કરે એ ઇચ્છવા જેવું છે. એને લઈને એ

બાળકોમાં વરાધ, ઝાડા, ઝોરી, અજબખા, બળિયા, ઉઠાંટિયું, મેનિનગ્રાઇડિસ અને એવા જ બીજા ઉચ્ચ રોગો ઉત્પન્ન કરે છે.

હવે જો આ ઉચ્ચ રોગથી ડરવામાં ન આવે અને એમને દવાઓથી દગાવવામાં ન આવે તો તેઓ પેતાનું શરીરશુદ્ધિનું કામ કરીને આપોઆપ શાંત થઈ જાય છે અને માંદગી પહેલાં દર્દીનું શરીર જેવું હતું તેના કરતાં માંદગી પછી તેનું શરીર ધણું જ સારું થાય છે. કેલટપક્ષે આ રોગથી ડરી જઈને એમને દવાઓથી દવાવી દેવામાં આવે તો એને પરિણામે માળકને કોઈ ગંભીર ખોડ રહે છે, હડીલો રોગ થાય છે અથવા તો એ કમોતે મરે છે. બાવી માંદગી પછી દર્દી જ્યારે મહિનાઓ અને વર્ષો સુધી રિખાયા કરે છે, ત્યારે દાકતરો તેનું મૂળ કારણ રોગ છે, એમ જણાવે છે. ખરી રીતે તો દાકતરોએ પોતાની અવળચાંડી પ્રાવવાને દોષ દેવા જોઈએ.

ઇતિહાસ:—આ રોગ દરેક દેશમાં જૂના જમાનાથી જાણીતા છે. આ રોગથી ધણી મોટી સંખ્યામાં બાળકો મરતાં હોવાથી તેમ જ કદરૂપાં કે અધિર્ણાં થતાં હોવાથી લોકો એનાથી અતિશય ડરતા આવ્યા છે. આપણા દેશમાં બળિયાનો ખાસ દેવ નક્કી કરી એમાંથી મચવા માટે લોકોએ એની માનતાઓ માનવાની શરૂઆત કરી. પશ્ચિમના દેશોમાં વહેમો મોકોએ રસીનું તૂત ચાલુ કર્યું. જેનર નામનો એક હળમ-જે સાથે સાથે ઉંટવેદ પણ હતો-તેણે બળિયાની રસી બનાવી. છેલ્લી સવા સદીના અનુભવથી એ સંપૂર્ણ રીતે નિષેધ નીવડેલી પૂરવાર થઈ છે. છતાં ય એ રસી બનાવનાર કંપનીઓવાળા કેવળ પોતાના અંગત લ્વાર્થને લઈને એને વિષે અનેક હડહડતાં જૂઠાણાં ફેલાવે જાય છે.

અટકાવ:—આ રોગ શરીરની અંદરની ગંદકીમાંથી ઉત્પન્ન થાય છે અને બહારની ગંદકીથી ફેલાય છે. પશ્ચિમના દેશોમાં એને ભિખારીઓના રોગ તરીકે ઓળખવામાં આવે છે. ઈંગ્લેંડ, સ્વીટઝર્લેન્ડ, હોલેંડ ઇત્યાદિ દેશોમાં આ રોગ નામશેષ થઈ ગયો છે, કારણ કે આ દેશોની સરકારે બળિયાની રસી ફરજિયાત મૂકવાનું બંધ કર્યું છે અને પોતાનું આરોગ્ય સુધાર્યું છે. હિંદુસ્તાનમાં પણ આ રસી ફરજિયાત મૂકવાની બંધ કરીને સેનિટેશન સુધારવાથી જ આપણે આ રોગને નિમૂળ કરી શકીશું. પણ અત્યારે તો તેમ થવાની આશા ધણી વધારે પડતી છે. કારણ કે કેન્ડ્રિસ સરકારના અમલ દરમિયાન આ બાબતમાં જીલ્લમ ઘટવાને મદદે વધ્યો હતો. મદ્રાસના આરોગ્ય ખાતાના પ્રધાન ડૉ. રાજન અને મુંબઈના આરોગ્ય ખાતાના પ્રધાન ડૉ. ગિલ્ડર એ બંને આ રસીના ચુસ્ત હિમાયતીઓ હોવા ઉપરાંત તેના વિરોધીઓને પ્રાંતજવાની કે સમજવાની ધીરજ ધરાવતા ન હોવાને કારણે એમના અમલ દરમિયાન આ રસીની પ્રતિષ્ઠા ધણી જ વધી ગઈ હતી.

આજે સરકાર આ બાબતમાં જ્યારે પોતાની ફરજ ચૂકી રહી છે ત્યારે આપણે આ પ્રશ્નને બીજા એક દષ્ટિબિન્દુથી જોઈએ, અને તે વ્યક્તિગત દષ્ટિબિન્દુ.

જ્યારે આ રોગનો રોગચાળો ચાલતો હોય ત્યારે આપણે, જો બાળકો એમાંથી બચાવવા માગતા હોઈએ તો તેને માટે સૌથી સારો રસ્તો એ છે કે આપણે એમનું લોહી શુદ્ધ કરી એમને નીરોગી કરવા, જેથી બહારથી આવેલા ચેપને શરીરની અંદર ખોરાક ન મળે. એને માટે નીચેના માર્ગો લેવા:

(૧) બાળકો ખૂબ ખાવ નહિ એ તરફ ધ્યાન આપવું. માત્ર શરીરના પોષણ માટે જરૂરી ખોરાક જ જરૂરી વખતે લે.

(૨) જો કબજિયાત હોય તો તે દૂર કરવી. એને માટે થૂંકું, લાજીઓના રસો, ફળો કે આશિવ-આંધલ (ગ્રીનુનુ) તેલ) વાપરવાં.

(૩) જો બની શકે તો બાળકને ત્રણથી ચાર દિવસ તાજા ફળો અને રાંધેલી શાક-લાજીઓના ખોરાક ઉપર જ રાખવું.

(૪) દરરોજ નિયમિત પંદર મિનિટથી અર્ધો કલાક સૂર્યસ્નાન આપવું.

(૫) રાત્રે સૂતી વખતે બારીબારણાં ઉધાડાં રાખવાં.

(૬) બાળકને અવારનવાર ચાદરસ્નાન અથવા પેટનો પેક આપવો. જો એને કબજિયાત રહેતી હોય તો સાદો પાણીનો પેક આપવાને બદલે પેટું ઉપર કાળી અથવા મુલતાની માટી ચોપડી એની ઉપર એરંડાનું અથવા કેળાનું પાન ઢાંકી દઢ એની ઉપર સામાન્ય કપડું વીંટી દેવું. આવો માટીનો પેક કેલ મુજબ પા કલાકથી એક કલાક સુધી રાખી શકાય.

આ સૂચનાઓ કાળજીપૂર્વક જો અમલમાં મૂકવામાં આવે, અને એ ઉપરાંત બળિયાથી પીડાતાં બાળકોથી નીરોગી અથવા અર્ધરોગી બાળકોને લુદાં રાખવામાં આવે તો બાળકને ચેપ લાગવાનો બિલકુલ સંભવ નથી, અને જો કોઈ રક્યાપડચા દાખલામાં ચેપ લાગે તો રોગનો હુમલો ધણો મૃદુ હશે.

રસીમાંથી બચાવ:—રોગના ચેપમાંથી કેવી રીતે મુક્ત રહી શકાય એ આપણે જોઈએ. દરે એનાથી વિશેષ બચાવ એવા રસીના ચેપમાંથી કેમ બચવું એ પણ એક આપણી આગળ સવાલ છે.

ઘણાં માતાપો આ રમીની તદ્દન વિરુદ્ધ હોય છે, જતાં ૫ કાયદાની સામે યજ્ઞને વેઠવી પડતી તકલીફો તેમ જ હાડમરીઓ વેઠવા માટે અને કોર્ટમાં ધક્કા ખાઈ ધંધો શુમાવવા માટે રાજી હોતા નથી.

એવા લોકોને માટે નીચેના કાર્યક્રમ અનુકૂળ ચર્ચ પડશે:

બળિયા ટંકાવ્યા પછી તુર્ત જ બાળકને ફળાહાર ઉપર મૂકી દેવું. એકાદ વરાળરનાન આપવું અને નિયમિત આખા શરીરનો અથવા તો ફૂં પેક આપવો. આવી રીતે નિયમિત આડ દશ દિવસની આરવારથી રસીનું બહું ઝેર ખેંચાઈને શરીરની બહાર આવી જશે. અને આ રસીની જૂંડી અસરોમાંથી બાળક પાછલી જિંદગીમાં પીડાશે નહિ. આ રોગની પશ્ચાત્ત અસરોમાં ખરજનું, ફાવ, કેન્સર, દાંતનો સડો, સિફિલિસ અને બીજા અનેક ગંદા રોગો ગણાવી શકાય. નિસર્ગોપચારની સારવાર ઉપરાંત જ્યાં જ્યાં શક્ય હોય ત્યાં ત્યાં કોઈ જુદા અને અનુભવી હોમિયોપથિક દાકરની સલાહ મુજબ બાળકને હોમિયોપથિક દ્રવ્યો આપનાં. એ સફ્રમ દ્રવ્યોથી પણ રસીનું ઝેર શરીરની બહાર નીકળી આવશે.

હોમિયોપથીમાં ફેસવાર સલાહ હોય છે. એટલે આ પદ્ધતિ ધરગથ્ય ઉપચાર માટે નકામી છે, જતાં ૫ જ્યાં જ્યાં એનો નિષ્ણાત મળે ત્યાં ત્યાં એનો લાભ લેવો.*x

રમણલાલ એન્જિનીયર

* " નવરચના " માસિકના માર્ગ-૧૯૪૦ ના અંકમાંથી.

x આ રોગને લગતા નિસર્ગોપચાર ગંભીર હોય " આરોગ્ય વિષે સામાન્ય જ્ઞાન " પુસ્તકમાં સારી રીતે સમજાવેલા છે. વાચકોને એ વાર એ પણ જોઈ જવા અમારી ખાસ ભલામણ છે.—તંત્રી

તિલકજયંતી.

‘સ્વરાજ્ય અમારો જન્મનિદ્ધ હજી છે’ એવું આખી પ્રજાના દિગ્ગંધાં કોતરનાર, દેશ માટે બોખ લેનાર અને સમસ્ત પ્રજાએ જેમને માન્ય ગણ્યા એવા લોકમાન્ય તિલક મહાગજની આવતી કાલે સંવત્સરી છે. ગાંધીજી આવ્યા ત્યાં સુધી આખા દેશની પુરા જગતે પોતાને ખબરે વહી, અનેક વખત જેજની યાતનાઓ વેડી અને છેક છેવટની ઘડી સુધી દેશને માંડૂં ઝૂઝ્યા, એવા આપણા મહાન પુરુષની સંવત્સરી આવી છે; પણ એ સંવત્સરી આપણે ત્યારે જ સાર્વ બિજવી કહેવાય, જો એમના સજગતા જીવનમાંથી આપણે એકાદ પણ ચિનગારી ઉઠાવી લઇએ સામાજિક વૃત્તિને અલાવ

લાંઠા પહોળા વેપાર કરનાર વેપારીએ પોતાની દુકાનનું નાનું સરખું આંગણું તે ચોખ્ખું રાખવું જોઈએ, ખડું જોતાં તો એમણે આખો જગર નિર્માત વળાય એવી વ્યવસ્થા જાળી કરવી જોઈએ. એ એમને ભારે ન પડે. પણ એક દુકાનનો માલિક પોતાની દુકાનને કચરો વાળીને વિચાર્યોએ વાળેલી શેરીમાં ફેંકે અગર તો પોતાના આંગણાનો કચરો વાળીને સામાના આંગણામાં ફાંસેલી દે એ તો બહુ ગંદું....

એ ગળાણું નહિ કહેવાય

આપણે સૌ માનીએ છીએ કે, પાણી માળીને પીવું જોઈએ; પણ આપણે કોઈ એ નથી જોતાં કે આપણે પાણી માળવાનો કકડો કેવો છે! મદિનાઓનો મેલ ખાઈ ખાઈ દાટ અનેકો કે પાણીનો માર ખાઈ ખાઈને કાણે બની ગયેલો કકડો ગળણા તરીકે વાપર્યા દરીએ જોના શો અર્થ ?

કેટલીક બહેનો પોતાના સાલ્લાના જે છેડા વતી ‘ગળકતું’ નાક સાફ કપું હોય એ જ છેડા વતી, જમવા બેસતી વખતે, યાગી ધસી આપે છે. આમ કરવાથી યાગી સાફ ન થઈ, પણ ગંદી થઈ. એ જ પ્રમાણે મેલું ‘ગળણું’ વાપરવાથી પાણી ગળાણું નથી, પણ વધુ ગંદું બને છે.

આપણે જો સ્વચ્છતાને સાચી રીતે સમજી જઈએ તો આપણા રોજના વ્યવહારમાં થતી આવી બીજી અનેક ભૂલોમાંથી બિગરી જઈએ.

માખાપોને

વધારે નહિ તો તમે તમારા ઘરને એક નાનો સરખો ખૂણો તમારા બાળકને ખાવી કરી આપજો, એમાં બે પણ ખૂંટીઓ ખાડી આપજો; પછી જોએ કે એ ખૂણો કેવો ચોખ્ખો અને સુંદર રહે છે.

પછી એનું પહેરણ શોધવા માટે બાળક તમારી પાસે નહિ આવે. પછી પાટી કે પેન બોળવા માટે બાળક તમારી તરફ નહિ દોડે, એની બધી વસ્તુઓ એ વ્યવસ્થિત અને સુંદર રીતે એના ખૂણામાં જ ગોઠવશે. એને કાવશે ત્યારે એ લેશે અને એને કાવશે ત્યારે એ મેલશે. એમાં જ એની કેળવણી છે.

નાના બિત્તોને

દેરતો! તમને હમણાં હમણાં જીવરના સાંકા ચૂસવામાં કીક મૂળ પડતી લાગે છે. દાંત અને મોઢું દુઃખવા આવે ત્યાં સુધી સાંકા ચૂસો; ધરાઈ ધરાઈને ચૂસો; પાકુ મારી એક માગણી છે. ચૂસેલા સાંકાના દૂધા કાવે ત્યાં ન વેરો, પણ એક ખૂણામાં ઢગલી કરો અગર તો કચરાના ડગામાં નાખો. આમ કરવા જતાં તમારે એક જગ્યાએ બેસીને સાંકા ચૂસવા પડશે, પણ એ રીતે આપણું ગામ કેવું ચોખ્ખું દેખાશે ? *

—બુલ્લભાઈ મહેતા

પુસ્તકાલય

વચાનમ :

દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦
પરદેશમાં " રૂ. ૫-૦-૦
દુરકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વંચીઓ :

નાનાભાઈ ચંદ્રશેખર દીવાનજી
મહિલાલ મળાસાહેબ વ્યાસ

ઃ સ્વચર્યાપક :

વાપ્તભાઈ નારજીભાઈ અમીન
: બી. કૌમ
મંત્રી, ઇ. સ. મં. વિ.
રાવપુરાવડોદરા.

અનુક્રમણિકા

આવતી રળઓના દિવસોમાં કરવા જેવું કામ	તંત્રીરથાનેથી	૨૦૫
૧૯૯૫ નું આલસાદિત્ય	શ્રી. છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર	૨૦૭
સ્વ. મોતીલાલ અમીનના તૈલચિત્રના અનાવરણ પ્રસંગે		૨૧૭
પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો		૨૨૧
મહાલ મંડળની સલાઓ		૨૨૪
પુસ્તકપરિચય	મ. પ્ર. બ્યાસ, મો. સં. શાહ 'દ્રષ્ટા', ના. ચં. દીવાનજી	૨૨૫
નવીન કાલ		૨૩૮
સ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ		૨૩૯
સિકેડા મળ્યા તારીખ		૨૪૧
૧ વાંચશો ?		૨૪૨
સ્તકાલયોની તપાસણી		૨૪૫
સ્તકાલય નેધિ		૨૪૬
ગીતિત નામાવલિની પૂરવણી	ના. ચં. દીવાનજી	૨૪૭

સામયિક દોહન વિભાગ

પરજના કાષ્ઠન ગોલા... ..		૪૬
બહેરખપરનાં જુહાણાંની બાજ... ..	શ્રી. વજુભાઈ ભાઈલાલ પટેલ...	૫૦
ટેલિફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ શ્રી. માણેકલાલ જોષી... ..		૫૬

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી જુહાણાં'મિત્ર પ્રિં. પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. ઠક્કર
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ થયું. તા. ૧૫-૫-૪૦

આવતી રજાઓના દિવસોમાં કરવા જેવું કામ — તંત્રીસ્થાનેથી

આ જે રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો કીકકીક પ્રગતિ સાધતાં જાય છે. કેટલાંક પુસ્તકાલયોમાં નવી નવી યોજનાઓના અમલ થતા જાય છે, અને એ બધામાં વધુ વાચન-પ્રચારની પ્રવૃત્તિ-શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ, ગામમાં પુસ્તકો પહોંચાડવાની પદ્ધતિ, હાથલારીઓ દ્વારા પુસ્તકોનો પ્રચાર, તેમ જ અવારનવાર વર્તમાનપત્રો-પુસ્તકોનું વાચન સંભળાવવાનો અખતરો-આ બધાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ અંગે ચાલતાં એનાં વિવિધ અંગો છે.

આપણા રાજ્યનાં બધાં પુસ્તકાલયો આવી નવીનતાઓ હજી નથી અપનાવી શક્યાં. કેટલાક ઉત્સાહી મંત્રી-અંધપાલો પોતાની સ્વબુદ્ધિથી આવી આવી યોજનાઓ વિચારી તેનો અમલ કરે છે, કેટલાક આવી યોજનાઓ ભેધ તેની નવીનતાને સીધેસીધી અપનાવે છે, કેટલાક એ નવીનતામાં ઘટિત ફેરફારો કરી લઈ પોતાને અતુકૂળતા ભુજળ યોજનાઓનો અમલ કરે છે, ત્યારે કેટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંધપાલો પુસ્તકાલયનું કામ જાણે માથે ઝાળે આવી પડ્યો હોય અને જેમ તેમ તેનો નિકાલ કરવા માગતા હોય તે રીતે વેઠઉતાર કામ એવું કરે છે કે એવા માણસો કેટલીક વાર પ્રવૃત્તિને હાનિ પહોંચાડવા જેવું પણ કરી બેસે છે.

પરંતુ સારા ઉત્સાહી મંત્રી-અંધપાલો તો પોતાના ઉત્સાહમાં આગળ જ વધે જાય છે. તેઓ આ પ્રવૃત્તિનો વધુ વિકાસ સાધવાને, તેને વધુ વેગવાન બનાવવાને, તેને હીપાવવા માટે તેમના અખંડ પ્રયત્નો ચાલુ રાખે છે. એટલે એવા ઉત્સાહી ભાઈઓ—

આહુ માસની રજાઓનો લાભ લઈ પોતાના પુસ્તકાલયને મુખ્યવસ્થિત બનાવી દેશે, નામવારી કે વર્ગવારી અધુરી હશે તે પૂરી કરી નાખશે, બૂનાં રદ કરવા જેવાં પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી તેને રદ કરાવવા માટે મંજૂરી માગશે, ગામમાં શાળાના વિદ્યાર્થીઓની કુમાર મંડળ વા તેવી પ્રવૃત્તિ દ્વારા ગામની જનતા જે પુસ્તકાલયનો લાભ લેવા હજી આકર્ષાઈ નથી તેમને આકર્ષવાના અવનવા અખતરો અજમાવશે, કુરસદના વખતે ગામનાં લોકોને તેમના બરનાં પુસ્તકો વાંચવા આપી તેમની વાચન-વૃત્તિને ઉત્તેજશે, એ ઉત્તેજનને પરિણામે વાંચવા તૈયાર થયેલ વાચકોનું વાચકમંડળ

સ્થાપશે, પોતે શું શું વાંચ્યું તે એકબીજા પાસેથી સાંભળી પરસ્પરને કહી સંભળાવશે. અને એ રીતે એકે વાંચેલા વાચનનો લાભ અન્યને આપવા પ્રયત્ન કરશે.

બીજી પોતાના ગામમાં ભીંતપત્ર હશે તો વર્તમાનપત્રોમાંના ટૂંકા સમાચારો લખી, અથવા ગામને ઉપયોગી સૂચના નિયત્રો લખી પ્રબંધને તેમના માર્ગદર્શક બનશે. અને એવું ભીંતપત્ર નહિ હોય તો નવું તૈયાર કરી આ યોજનાને અપનાવશે. ઘણાં વર્તમાનપત્રો વાંચવાથી જે સમાચાર મેળવી શકાય તે જ સમાચાર થોડાકમાં અને ટૂંક વખતમાં આ ભીંતપત્ર પૂરા પાડે છે.

અમને આ રમઝોના અવકાશમાં શિક્ષક ધારે તો પુસ્તકાલયનાં પ્રૌઢ શિક્ષણમાં ઉપયોગી પુસ્તકોનો ઉપયોગ કરી પ્રૌઢોને શિક્ષણ આપવાં લાગી જાય તો જે કામ પુસ્તકાલય આપે છે તેજ કામ એ શિક્ષકે ગામને આપ્યું ગણાશે.

હુરકોઈ સેવાભાવી ગ્રંથપાલ આવી આવી અનેક યોજનાઓ વિચારી તેનો અમલ કરે તો આપણી વિશ્વવિખ્યાત પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું વિશેષ શ્રેય નિઃસંકંપણે મેળવી શકાય.

ગ્રંથપાલ ભાઈ ! આટલું તો કરજો જ.

—ક્ર—

જ્ઞાનગ્રંથો

છે આશાના વિરલ સઘળા પ્રાણુહીનિ સમા જે,
 દુઃખીનાં સૌ દુઃખજ હજવાં જ્ઞાનતેજે થતાં એ.
 ટાળે એ તો અટલ વિપદો ધ્યેયના માર્ગદ્રશ્ય,
 બુદ્ધિ-જ્ઞાને નિજ હિત સુખો આપતા ગ્રંથ સાચા.
 આત્મોત્કર્ષે પરમ પદને પામવા જ્ઞાનસૂત્રો—
 છે ગ્રંથોમાં સકલ વિધનાં ભેદ જેણે ઉકેલ્યો.
 વ્યાપેલા જે જનહૃદયમાં સંશયો તે વિહારે,
 શ્રદ્ધાભક્તિ પરમ ઇશને પામવા ચિત્ત સ્થાપે.
 ગ્રંથાગારે બહુવિધ અહા ! ગૂઢ તત્ત્વો ભર્યાં જે—
 સુક્તાત્માના પુનિત વચને દિવ્ય આદેશનાં તે.
 જે આદેશો મનુજ ઉરમાં પ્રેરણા કે જગાડે,
 ને સંસારે જનહિત તણું શ્રેય સાચું મુઝાડે.
 બુદ્ધિજ્ઞાને જીવન વિકસે ભાવનાથી ભરેલા;
 એવા ગ્રંથો યુગપુરુષ શાં ! જ્ઞાન ને શાંતિ દેતા.
 જગજ્જ્વાલ છ. જોધી

૧૯૯૫ નું બાલસાહિત્ય [એક પત્ર]

પ્રિય બાલકો,

આ પત્ર ધારવા કરતાં ખૂબ મોડો છ મહિના મોડો લખાય છે, તે ખાતર તમારી ક્ષમા ચાસું છું. અમુક સંસ્થાનાં પુસ્તકો મોટાં આવ્યાં પણ પત્ર મોડો ચલાવું તેમ કારણ કહી શકાય નહિ. એક પછી એક એવા સંજોગો ઉપસ્થિત થયા કે છેક આજે આ પત્ર લખી શકું છું.

સંખ્યાની દૃષ્ટિએ આ વખતનો ફાલ જંકક એકો લાગરી, જો કે સમાલોચનાની દૃષ્ટિએ તો છેવળ. બાલસાહિત્યના મોટા પ્રકાશનમંદિરે (શ્રી દક્ષિણમૂર્તિ પ્રકાશન મંદિર) પોતાની પ્રવૃત્તિ બંધ કરતાં એકથી વધારે માળા દ્વારા આપણને મળતાં ચોક્કસ પુસ્તકો હવે મળતાં બંધ થયાં છે.

વદલાણુવાળા શ્રી. જ્યેષ્ઠ તલકશીએ પોતાના યુબકના કાર્યોલય દ્વારા સંખ્યાબંધ પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે, પરંતુ તે ભાષાને પુસ્તકોની સમાલોચનામાં શ્રદ્ધા ન હોવાથી તે પુસ્તકો જોવાનું બની શક્યું નથી. તેમણે મોકલેલ યાદી પ્રમાણે માત્ર તે પુસ્તકોનો નામ-નિર્દેશ જ થઈ શક્યો છે. અશોક બાલપુસ્તક માળાના ચોથા વર્ષના ૧૧-૧૨ પુસ્તક તરીકે શ્રી. કપિલા કોકેરે લખેલ ' લેનિન ' બહાર પડ્યું છે. ૬૪ પાનાનાં આ પુસ્તકમાં રશિયાના તારણ-હારની ઊવનકથા આલેખવામાં કપિલાબહેન સારી રીતે સફળ થયાં છે. ચોથા વર્ષના બેટ-પુસ્તક તરીકે શ્રી. ચંદ્રકાંત મંગળજી એકાન્તે લખેલ ' ગીતકથાઓ ' પ્રગટ થયું છે. લેખકે બાળીતી પંદર વાતોને બાળસુલભ ગીતોમાં ઉતારી છે. પાંચમા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે શ્રી. નાગરદાસ પટેલે સંઘ કહેલા હાસ્યરસના દુયકાઓ ' હાસ્યતરંગ ' ના નામથી પ્રગટ કર્યાં છે. વર્ષો પહેલાં આવા દુયકાઓનો સંઘ લોબડીનિવાસી સ્વ. પુરુષોત્તમ કાનજી ગાંધીએ ' હસાહસ ' ના નામથી પ્રગટ કર્યો હતો. ત્યાર પછી તો વર્ષો સુધી આવું પુસ્તક પ્રગટ થયું નથી. આજુ વર્ષે જ્યોતિ કાર્યોલયની ' કુમાર મંથમાળા ' માં પણ આવું પુસ્તક પ્રગટ થયું છે. હાસ્યરસનાં પુસ્તકો આપણે ત્યાં ગણ્યાં ગાંક્યાં છે તેમાં આ પુસ્તક ઠીક ઉમેરેા કરે છે. આ પુસ્તક વાંચતાં વાચકને કેટલીક વાર હસવાનું ખાળી રાખવું મુશ્કેલ બને છે. બીજા તથા ત્રીજા પુસ્તક તરીકે ' અમારી વાર્તાઓ ' ખંડ ૪ થી પ્રગટ થયો છે. પટેલ દંપતીના આવા પ્રકારના ત્રણ ખંડો તો વર્ષો પહેલાં પ્રગટ થયા હતા અને આ માળામાં તેની નવી આવૃત્તિઓ ગઈ સાલ જ પ્રગટ થઈ હતી. પરંતુ આ ભાગ તો પહેલીજ વાર પ્રગટ થાય છે. આ સંઘમાં ' ભગો, ' ' અરિત, ' ' હંસા, ' ' કાના નસીબનું ? ' ' મણિ ' ' ફલમણિ ' તથા ' સોનલમેર ' મળી બાળકોને ગમી જાય તેવી સાત વાર્તાઓ મોટા અક્ષરમાં આપવામાં આવી છે. ત્યાર પછીનું પુસ્તક ' કુતૂહલ ' ખંડ ૨ જે પદ્યકાન્ત શાહે તૈયાર કરેલ છે. આમાં આપણને દરરોજના બ્યવહારમાં મૂંઝવતા ૪૦ પ્રશ્નો સચોટ સમજાવ્યા છે. મૂળ આ લેખમાળાનો મોટો ભાગ ' કિશોર ' માં પ્રગટ. ચર્ચ ચૂક્યો છે, તે ઉપરથી તથા તેમાં છેડેલા પ્રશ્નો પરથી આ પુસ્તક ' કિશોર સાહિત્ય ' ને મારે વધારે ચોખ્ખું ગણાય તેવું છે. અલબત્ત, બાળકો સમજી શકે તેવા થોડા પ્રશ્નોનો તેમાં સમાવેશ થાય છે, છતાં સમગ્ર દૃષ્ટિથી તે

પુસ્તક 'કિશોરો' ને માટે યોગ્ય ગણી શકાય તેવું છે. ૫-૬ પુસ્તક તરીકે 'અમારી વાર્તાઓ' ખંડ ૫ ' અદાર પડેલ છે. તેમાં જુદા જુદા દેશની ૧૪ દંતકથાઓ આપવામાં આવી છે, જે બાળકોને રુચિ જાય તેવી છે. ૭ મા પુસ્તક તરીકે ' નીરુની નોંધપોથી ' શ્રી. રમણલાલ શાહની લખેલ અદાર પડે છે. આતું એક પુસ્તક અગાઉ સુરતની ' ગાંડીવ બાલોદાન માળા 'માં અદાર પડ્યાનો ખ્યાલ છે. બાળકો નાનપણથી જ નિરીક્ષણશક્તિ કેળવે તે ખાતર નાનપણથી જ નોંધપોથી રાખવાની ટેવ પડે તે ઇચ્છનીય છે. પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા મુજબ આ પુસ્તક કિશોરોને વધારે ઉપયોગી થાય તેવું જણાયું છે. ૮-૯ પુસ્તક તરીકે ' અમારી વાર્તાઓ' ખંડ ૬ ' અદાર પડેલ છે. આ પુસ્તકમાં મોટા અક્ષરમાં આપણા દેશની લોકકથાઓ, દંતકથાઓ તથા પરદેશની બાલવાર્તાઓ આપેલ છે. આ વાર્તાઓ, અગાઉ, સંપ્રાદેશોના દળદાર પુસ્તકો ' બાલવિનોદ ' તથા ' પરીઓનો પ્રદેશ 'માં આવી ગયેલ, તેમાંથી જુદી છપાવી બાળસુલભ કરવા માટે પડેલ દંપતી ધન્યવાદને પાત્ર છે. દશમું પુસ્તક શ્રી. નવલકાંત લાવસારનું લખેલ ' વિજ્ઞાનવિહાર ' ખંડ ૫ મા છે. તેમાં લેખકે આગગાડીની શરૂઆત, આગગાડીનો વિકાસ, લંડનની પોર્ટ ઑફિસ, રેલવે તથા ટનલ અથવા છુગદા એમ ચાર વિષયોની ઠીક સમજણ આપી છે.

શ્રી. નાગરદાસ પટેલસંપાદિત ' બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ 'માં ' હાથીનું નાક ' પ્રકટ થયા પછી લાંબે ગાળે ' સંગીતશાસ્ત્રી ' પ્રકટ થયું છે. આગલા પુસ્તકની કિંમત શ્રેકોને આકરી લાગવાથી આ પુસ્તક સરતી કિંમતે માત્ર ચાર આનામાં પ્રકટ કર્યું છે. તેમાં મોટા અક્ષરે છાપેલી ત્રણ વાતો ' સંગીતશાસ્ત્રી ' ' ગોળ કુંડાળું ' તથા ' ત્રણ મિત્રો ' - તે રંગમાં છાપેલા ત્રીસ ચિત્રો સહિત આપેલી છે. ' જન્મભૂમિ 'માં દર અઠવાડિયે પ્રગટ થતા ' બાલજગત 'માં આ વાર્તા આવેલ ત્યારે બાળકોનું સાદું ધ્યાન ખેંચાયું હતું.

તે જ લેખકની ત્રીજી માળા ' બાલવિનોદ માળા 'માં ' પંચતંત્ર ' ઉપરથી ઉપજાવી કાઢેલ ' ગોરિયો 'માં તે નામના બળદની તથા સિંહની વાત પ્રગટ થઈ છે. મુંબઈ યુનિવર્સિટીએ મેટ્રીકમાં સંસ્કૃતમાં પાઠ્ય પુસ્તક દાખલ કર્યા પછી, ' પંચતંત્ર 'ની ૨-૩ વાતો અભ્યાસક્રમમાં ન હોય તેવું ભાગ્યે જ એકાદ વર્ષ ગયું હશે. વળી ' કુમાર 'માં શ્રી. વાલજીભાઈ દેસાઈ પણ તેવું ભાષાંતર છપાવે છે. એટલે તે દિશામાં ભાઈ નાગરદાસનો પ્રયાસ સ્વત્વ છે. ત્યાર પછીનું પુસ્તક ' રેડિયો ' તે પણ નાગરદાસ પટેલનું લખેલું છે. રેડિયોનો ઉપયોગ અત્યારે ખૂબ વધ્યો છે અને ભવિષ્યમાં વધતો જવાનો તે નિઃશંક વાત છે. એટલે તે સંબંધી થોડી ઘણી માહિતી બાળકોને પણ મળે તે પ્રયત્ન જરૂર આવશ્યકરણક ગણાય. ભાઈ નાગરદાસે પોતાના આ પ્રયત્નમાં ઠીક સફળતા મેળવી છે.

બાલજીવનની ૧૯ મા વર્ષની બેટ તરીકે ' શેકસ્પીઅરનાં કથાનકો ભાગ ૨ ' ચાલુ (૧૯૪૫) વર્ષની શરૂઆતમાં અદાર પડેલ છે. તેમાં ' શેકસ્પીઅરની વાતો ' પરથી ઉપજાવી કાઢેલ ' જાદુઈ ટાપુ ', ' વહેમનું વગળ ', ' ખટપટી રાત્ર ', ' હેમ્લેટ યાને આપનું વેર ', ' જંગલમાં મંગળ ', ' જોડકા ભાઈઓ ', ' રોમનવીર કોરિયોલેનસ ' તથા ' રાજની રાપ ' એમ આઠ વાતો ૧૬૦ પાનાંમાં સચિત્ર આપવામાં આવી છે. બાલોચિત્ર ભાષામાં, આ મહાન નાટ્યકારની કૃતિઓનો બાળકોને પરિચય કરાવવા માટે બાલજગત શ્રી. રમણલાલ શાહનું વધારે ઋણી રહેશે; કેમકે 'બાલજીવન' દ્વારા બાળકોનું તેમના પ્રત્યેનું ઋણ કંઈ ઓછું નથી,

‘બાલજીવન’ના તંત્રી શ્રી. રમણલાલ શાહે ‘બાલજીવન’નું સાથી પ્રકાશન ‘ક્રમિક વાર્તામાળા’ શરૂ કરી છે. ૪૦૦ થી વધારે પાનનાં ૭ પુસ્તકો શ. ૨) માં આપવાની આ યોજના છે. પહેલી ચોપડી ભણતા બાળકોથી માંડીને પાંચમી ચોપડી ભણતા બાળકો માટે ક્રમવાર પુસ્તકો પ્રગટ કરવાની આ યોજના છે. તેનું ‘પહેલું’ પુસ્તક ‘અટકચાળાં વાંદરાં’ બહાર પડ્યું છે. મોટા અક્ષરોમાં, જોડાક્ષરોના નહિ જેવા ઉપયોગવાળી, ત્રીસ ચિત્રો સાથની આ ચોપડી, ધોરણ ૧-૨ ના વિદ્યાર્થીઓને ઇતર વાચન તરીકે ખૂબ ગમશે. ‘સહેલી વાતો’માં બીજા ધોરણના બાળકો માટેની જુદા જુદા લેખોની દશ વાતો છે. આ બધી વાતો બાળકોને પસંદ પડી જાય તેવી છે. ‘રસમય કહાણીઓ’માં નામ પ્રમાણે રસ પડે તેવી દશ વાતો આપેલી છે. ચોથું પુસ્તક ‘ચાલાક ચોર’ની વાત ‘બાલજીવન’માં અગાઉ પ્રસિદ્ધ થઈ હતી તે પુનર્મુદ્રિત કરવામાં આવી. આવાં ચાલાકોનાં પુસ્તકો આગલા જમાનામાં વાંચ્યાનું યાદ છે, પણ છેલ્લાં થોડાં વર્ષો થયાં તેવાં પુસ્તકો દેખાતાં નથી. ભાષ રમણલાલે આ પુસ્તક પ્રગટ કરીને તે દિશામાં નવો ચત્ત ચાલુ કર્યો છે.

સુરતના ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિર તરફથી ચાલુ વર્ષમાં બહુ કાળો મળ્યો ન ગણાય. પ્રો. હીરાલાલ કાપડિયાની લખેલ ‘પતંગોથી’માં પતંગ સંબંધી ભરચક હકીકત આપી છે. કાઠિયાવાડ બાલુ તો પતંગનો શોખ નહિવત રહ્યો છે; પણ જે બાલુ તે શોખ છે ત્યાં આ પુસ્તકો ઉપયોગી થઈ પડશે. ત્યાર પછી બકોર પટેલના ૩૧-૧૨ ભાગ આવે છે. અગીઆરમા ભાગમાં ‘બૂલકણુ’ મિત્રને લઈને પટેલનો થયેલો રકાસ, બારણા બંધ કરીને બાસુદીનો સ્વાદ લેતાં બંજાનો કરવો પડેલ સામનો, તથા પટેલ ભાંગેલો સ્વાદ લે છે ત્યારે પટેલની થયેલ સ્થિતિનું વર્ણન છે. બારમા ભાગમાં કોઈ નાટક જોયા પછી તેમાં વપરાતા કોઈ ચળોનું અનુકરણ કરવાની મનુષ્યવૃત્તિને, ‘મને આવડે છે’ તેમાં બતાવી છે. જોટા અભિમાનનું પરિણામ તેવું જ આવવું જોઈએ, બીજી બે વાતો ‘સકરેટી’ તથા ‘તતરી’ની છે. એકંદરે ૬ થી વાતો બાળકોને ખૂબ રમુજ આપનારી છે. આ ઉપરાંત, આગળ છપાયેલ ‘ભીષ્મ અને યુધિષ્ઠિર’ની પાંચમી આવૃત્તિ, ‘બાલવિહાર ભાગ ૨ તથા બાલકાવ્યો’ની બીજી આવૃત્તિ તથા ‘જોટી જોટી વાતો’ની ત્રીજી આવૃત્તિ પ્રગટ થઈ છે.

‘ગાંડીવ’ની ‘કુમારમાળા’માં ૬૩૦ એક જ પુસ્તક ‘માયાવી દેશ’ પ્રગટ થયેલ છે. શ્રી. પ્રેમેન્દ્ર મિત્રની બંગાળી વાત પરથી શ્રી. ભાનુપ્રસાદ બ્યારે ગુજરાતીમાં ઉતારેલ આ વિજ્ઞાન તથા સાહસકથા છેક છેવટ સુધી વાચકનો રસ જાળવી રાખે તેવી રસિક બની છે.

અમદાવાદના ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય તરફથી ચાલતી ‘ગૂર્જર બાલ ગ્રંથાવલિ’ની ત્રીજી શ્રેણિના સાતમા પુસ્તક તરીકે ‘તુલસીદાસ’ પ્રગટ થયેલ છે. બહેન કીર્તિદા દીવાનજીની કલમથી હવે તો ભાગ્યે જ કોઈ બાળક અચાત હશે. તેમની કલમથી આ સંતનું જીવન-ચરિત્ર બાળકોને ગમી જાય તેવી ભાષામાં લખાયેલ છે. ત્યાર પછીના આઠમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. સોમાભાઈ બાવસારનું લખેલ ‘ચાલો ગામડામાં’ પ્રગટ થયું છે. આ પુસ્તકમાં લેખકે શહેરની મજા છોડાવી આપણને ગામડામાં લઈ જઈ, ત્યાંની મજાનું તથા પરિસ્થિતિનું અવલોકન જુદી જુદી રીતે કરાવ્યું છે.

ભરૂચથી પ્રગટ થતી ‘આપણી બાળ ગ્રંથમાળા’માં શ્રી. શિવપ્રસાદ બટ્ટનું ‘ભાઈ-બેન’ પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં ‘ભાઈ-બેન’, ‘કનુ અને ઉપા’ તથા ‘વર્ષાદિ’

એમ ત્રણ વાતો આપેલી છે. ત્રણે વાતોમાં લાઘ્યભેનનો પ્રેમ તરી આવે છે પદાવતી દેસાઈ ફક્ત ' નહાનપણની વાતો 'માં બાળકોની અગીઆર વાતો આપવામાં આવી છે. તેમાં પ્રમાણિકપણની, અનાથ પ્રત્યે દયાની તથા બહાદુરીની વાતોનો સમાવેશ થાય છે. શ્રી. વૈકુંઠરાય ફક્ત ' ઊંડો આકાશમાં 'માં બહુ તથા એપહિનતી શરૂઆત કેવી રીતે થઈ તેનું રસિક વર્ણન બાળકોને ગમી જાય તેવી રીતે આપવામાં આવ્યું છે. એરોપ્લેનના આ જમાનામાં તે મૂળ હકીકત આપણને ઉપયોગી થઈ પડશે.

અંધમાળાના બીજા વર્ષનું છેલ્લું પુસ્તક સાચી વાતો છે. તે શ્રી. હર્ષદ પટેલનું લખેલું છે. તેમાં સ્વ. મોતીલાલ અમીનના, રાનડે, લોકમાન્ય તિલક, ગોખલેજી તથા બાલ-સાહિત્યના પિતા (હવે તો સ્વ.) ગિજુલાલના જીવનપ્રસંગો ટુંકામાં આપેલા છે. શ્રી. ગિજુલાલના પ્રસંગો તો જોડકણારૂપી કવિતામાં આપેલા છે.

શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી શાહની ' કુમાર અંધમાળા 'ના પહેલા વર્ષના છેલ્લા પુસ્તક તરીકે ' જંગલકથાઓ ' પ્રગટ થઈ છે. લેખક કહે છે તેમ ' જીવસંતોસદર્શી સાદસો, ધનધોર અરણ્યના પ્રવાસો, ભયંકર જંગલી જાતિઓ અને ઝૂંપડી પશુઓ સાથેના મુકાબલાઓ, આવા વિષયો ચર્ચાનું સાહિત્ય આપણે ત્યાં બહુ ઓછું છે ' તે વાત ખરી છે. જો કે છેલ્લે આ દિશામાં ' ગાંડીવ 'ની ' કુમારમાળા ' દ્વારા તથા બીજા છૂટક પ્રકાશનોથી ઠીક વધારો થયો છે. પ્રસ્તુત પુસ્તકમાં ' માનવબ્યાધ ' ' વાધનો શિકાર ' ' મનુષ્ય-ભક્ષક ' ' મુસાફરીની મોજ ' ' સાપના સપાટામાં ' ' કપરી કસોટી ' ' યાત્રાળુઓની મદદ ' ' દયાખોર ' તથા ' હીરાની ખાણ ' એમ એક એકથી ચડીઆતી નવ વાતો આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત ચાર ચિત્રો પણ છે. બીજા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે ' રમુજી દુયકા ' આપવામાં આવેલ છે. આ પુસ્તકમાં જુદાં જુદાં વર્તમાનપત્રો વગેરેમાંથી એકત્ર કરેલ ૩૫૫ દુયકાઓનો સંગ્રહ છે. હું આગળ જણાવી ગયો તેમ ' દારૂચરસ 'ના આપણા ટુંકા ભંડારમાં આ પુસ્તકથી ઠીક ઉમેરો થાય છે. બીજા પુસ્તક તરીકે શ્રી. જયભિખ્ખુનું લખેલ ' જવાંમઠ ' બહાર પડેલ છે. આ શૌર્યકથા ' વિદ્યાર્થી ' સાર્તાદિકમાં જપાતી હતી ત્યારે જ વિદ્યાર્થી વાચકોમાં ખૂબ રસિક થઈ પડી હતી, અને તે વાંચવી શરૂ કર્યા પછી એક જ ખેડકે પૂરી કરવાનું મન થાય તેવી તે રસિક છે.

આજ પ્રકાશક દ્વારા સંચાલિત થતી ' વિદ્યાર્થી વાચનમાળા 'ની આઠમી શ્રેણીમાં વીસ નાની પુસ્તિકાઓ બહાર પડેલ છે. આ પુસ્તિકાઓને બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય. જીવનચરિત્રના વિભાગમાં આર પુસ્તિકાઓ આવે છે, અને તેમાં ' યુરુ દત્તાત્રેય ' ' ઉદયન-વત્સરાજ ' ' મહાત્મા આનંદધન ' ' વસ્તુપાલ-તેજપાલ ' ' કવિ શામળ ભટ્ટ ' ' કવિ નર્મદ ' ' વીર સાવરકર ' ' જમશેદજી તાતા ' ' કલાપી ' ' ગ્રા. સી. વી. રામન ' ' શાહ સોદાગર જમાલ ' તથા ' શ્રીમતી કસ્તુરબા ગાંધી ' નો સમાવેશ થાય છે. બીજા વિભાગને રચણવર્ણન કહી શકાય, તેમાં ' શિલોંગ ' ' દાર્જિલિંગ ' ' ઉતાકામંડ ' ' જગન્નાથપુરી ' , ' કાશી ' ' જયપુર ' ' હૈદરાબાદ ' તથા ' કાવેરી અને તેના જળધોધ 'નો સમાવેશ થાય છે. આ પુસ્તિકાઓ પૈકી શ્રી. માધવરાવ કછીડે આઠ, શ્રી. રમણલાલ સોનીએ ચાર, શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી, સોગલાઈ પટેલ તથા વજ્રલાઈ પટેલ દરેકે બેબે અને શ્રી. નાગકુમાર મહાની તેમજ પુલચંદ

દોશી દરેકે અંદેક લખી છે. પહેલા વિભાગમાં મહાત્મા, કવિ, ઉદ્યોગપતિ, પ્રોફેસર, શાહ સોદાખર વગેરે વિવિધ વ્યક્તિઓનો સમાવેશ કરે છે. પુસ્તિકાનું મર્યાદિત કદ જોતાં તેમાં ઉપરતપકેની હકીકતનો સમાવેશ થઈ શકે તે દેખીતું છે.

આ લખતાં પહેલાં ખચર મળ્યા છે કે આ કાર્યાલયને બંધ કરવું પડ્યું છે. અને તેથી દશ શ્રેણી પ્રગટ કરવાની શ્રી. ધીરજલાલની સ્વપ્નસિદ્ધિ થઈ નથી. અલગત, નવમી શ્રેણી પ્રગટ થઈ છે પણ તેની સમાલોચના આવતા વર્ષની સમાલોચનામાં થાય તે ઇષ્ટ છે.

શ્રી. રતિલાલ અપ્પરુએ ગણિતપ્રવેશપોથી-ભાગ ૧ તથા વાચનપ્રવેશપોથી-ના ચાર ભાગ અકટ કર્યા છે, અને આ પુસ્તિકાની સમજણ માટે 'ત્રિપદ પદ્ધતિ અને પ્રાયમિક વાચનશિક્ષણ' પ્રગટ કરેલ છે. છેલ્લા પુસ્તકની સમાલોચના આમાં થઈ શકે નહિ. 'ગણિતપ્રવેશપોથી' માં બાળવર્ગ માટે એકથી સો સુધીની ગણતરીની સહેલી રીતો દર્શાવી છે, 'વાચનપ્રવેશપોથી' ના ચાર ભાગમાં મૂળાક્ષરોનો ક્રમશઃ પરિચય નાના નાના વાક્યો દ્વારા આપવામાં આવેલ છે. માત્ર બાળકોને જ નહિ પણ પ્રૌઢ શિક્ષણના આ જમાનામાં આ પોથીઓ ખૂબ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે. મોટા અક્ષરો, સુદર ચિત્રો, સહેલાઈથી યાદ રહી જાય તેવાં વાક્યો જોતાં મને તો હોપ પુસ્તકમાળાનાં શીખેલાં પુસ્તકો યાદ આવ્યાં. આ પોથીઓની કિંમત ખુબ નજીવી છે. તેની બીજી આવૃત્તિ થઈ તેજ તેની ઉપયોગિતા બતાવી આપે છે.

અમદાવાદના શ્રી. ભારતી સાહિત્ય સંઘે સાહિત્યનાં બીજાં ક્ષેત્રોની માફક આલસાહિત્યના ક્ષેત્રમાં પણ પોતાનો ફાળો નેધાવ્યો છે. 'અરુણ પુસ્તકમાળા' માં દર વર્ષે ૧૦૦૦ પાનાંની બારથી-સોળ પુસ્તિકા પ્રગટ કરવાની આ યોજના છે. વર્ષ આખર સુધી તેમાં ૬ પુસ્તિકા પ્રગટ થઈ ચૂકી છે. પહેલી પુસ્તિકામાં શ્રી. હરજીવન સોમયાએ શંકરાચાર્યનું લખેલ ચરિત્ર પ્રગટ થયું છે. શંકરાચાર્યના જીવનમાંથી વાચકને ઘણું જાણવાનું મળી આવે તેમ છે. 'રંગ રંગ વાદળિયાં' માં શ્રી. સુન્દરમ્નાં ૨૯ બાળગીતોનો સંગ્રહ છે. 'નાનાં છાકરાં' માં શ્રી. ચારુદત્તની લખેલી ત્રણ નાની વાતો છે. 'પ્રવાસપત્રો' માં શ્રી. રામનારાયણ ના. પાંકડે અમદાવાદથી દિલ્લી થઈને કલકત્તા, ત્યાંથી કેંદ્રાવાડ, ચિત્તાગોંધથી કલકત્તા ને ત્યાંથી બોલપુરના પ્રવાસના પત્રો હરિજન વિદ્યાર્થીઓને લખેલ તે પ્રગટ કર્યા છે. આ પત્રો બાળકો હોંસથી વાંચે તેવા છે. 'આપણું ભાંડુઓ' માં આપણી આસપાસના લોકોનું જીવનચરિત્ર વાંચવાનું આપણને મળે છે. 'હજીય મને સાંભરે છે' તે ૨૧. ગિજ્ઞુભાઈની છેલ્લી પ્રસાદી છે. અને તેમાં ગિજ્ઞુભાઈએ પોતાનાં સ્મરણો ગૂંથ્યાં છે.

શ્રી. સોમાભાઈ કીસાભાઈ પટેલે મોટેસોરી પદ્ધતિ પર 'સચિત્ર બાલલેખન' નાં બે પુસ્તકો પ્રકટ કર્યાં છે. ચિત્રો દ્વારા બાળકો પાસેથી જવાબ કઢાવવાની પદ્ધતિનાં અનેક વાક્યો આ પુસ્તકોમાં છે. શ્રી. સોમાભાઈના બાળવાચનમાળાનાં દસ પુસ્તકોની સમાલોચના ગયા વર્ષમાં લેવાઈ ગયેલ છે, એટલે બાળલેખક તરીકે તેમનું નામ નવું નયો. તેમણે લખેલ 'ગણિત પ્રવેશિકા' માં સરવાળા, બાદબાકી, ગુણાકાર તથા ભાગાકાર મહેલી રીતે સમજાવ્યા છે. વળી આની સમજણ માટે 'ગણિતપ્રવેશિકાના શિક્ષકોને નામે પુસ્તિકા બહાર પાડી છે. 'બાળકનો બાગ' માં તે જ લેખકે નાના બાળકોને વાંચી બનાવવા સંબંધમાં એકવીસ ઉપયોગી પત્રો લખ્યા છે.

'આલવાદી' ૨૨. ભોગીન્દ્રાવ દિવેટિયાના પુસ્તકની ત્રીજી આવૃત્તિ છે. બાળકોને

ગમી જાય તેવી રીતે વાતો તે પુસ્તકમાં લખેલી છે. તે પુસ્તકનો પહેલી આવૃત્તિ પ્રગટ થય ત્યારે આપણે ત્યાં બાળસાહિત્ય નહિવત્ હતું.

જુદા જુદા નામે જેનાં પુસ્તકોની એકથી વધારે આવૃત્તિઓ પ્રગટ થય છે તે શરદાશુ બાળકો માટે કંઈ ન લખે તે કેમ ચાહે ? એટલે તેમની બાળવાતો ' શરદાશુની બાળ-વાતો 'ના નામથી ચૂર્ચિત્ર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલયે પ્રકટ કરેલ છે. બધી વાતો આનંદ આપે તેવી છે પરંતુ શરદાશુની જીવનકરમરનાં ૪૬ પાનાં ઉમેરતાં ૧૫૮ પાનાંની બાલસાહિત્યના આ પુસ્તકની દોઢ રૂપિયા કિંમત ખૂબ જ આકરી ગણાય. આપણી એક પ્રસિદ્ધ પ્રકાશન સંસ્થાએ આટલી કિંમત કેમ રાખી દશે તે નવાઈ જેવું લાગે છે. અમદાવાદના શરદા કાર્યાલયે શ્રી. રમણલાલ સોનીની નાટિકાઓ ' રૂપાની ગાય ' નામે પ્રગટ કરેલ છે. આ પુસ્તકમાં ' રૂપાની ગાય ', ' ભગતનો જાદુ ', ' ધૂળતું ધાંધલ ', ' ટિંગટિંગ છત ', ' મામાને ઘેર ' તથા ' કવિનું મૂલ્ય ' એમ ૭ નાટિકાઓ છે. ' રૂપાની ગાય 'નું વસ્ત્ર વિકટર હ્યુગોના ' Les Misérables ' પરથી લીધેલું છે. આપણી શાળાના ઉત્સવ પ્રસંગે ભજવવાની નાટિકાઓમાં આ પુસ્તક સારો ઉમેરો કરે છે. ' આવતી કાલે ', ' ચાલો વિચારીએ ' ગ્રંથમાળાના ત્રીજા વર્ષના ત્રીજા પુસ્તક તરીકે પ્રગટ થયું છે. તેમાં શ્રી. રમણલાલ સોનીની ચાર વાર્તા તથા એક કાવ્ય, રતિલાલ મહેતાની એક વાર્તા, તથા સુભદ્રા ગાંધીએ લખેલ લેનિનના એક જીવનપ્રસંગનો સમાવેશ થાય છે. આ પુસ્તકમાં અપાયેલ વિષયો અનોખા દબળી છણવામાં આવ્યા છે. દિલગીરી માત્ર એટલી જ છે કે માળાતું ' તે ઉત્કૃષ્ટ પ્રકાશન છે. સંપાદકો માળાતી જુદાં આવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરે તેમ આપણે જરૂર ઇચ્છીએ. શ્રી. રતિલાલ ઝોઝા, એમ. એ. એ લખેલ ' પાપટની વાર્તા 'નું મૂળ કાદંબરીમાંથી લેવામાં આવ્યું છે. આ વાર્તા આવી રીતે છૂટકે પહેલી જ વાર પ્રગટ થાય છે. આ પુસ્તક સાથે 'બાળકોનાં ગીતો' ' બાલકવનિ ' નામથી સાથે બંધાવેલ છે. તેમાં સાત નાનાં ગીતો આપવામાં આવેલ છે. પુસ્તકને અંતે થોડા અક્ષરા શબ્દોના અર્થ પણ આપેલા છે. મોંઘીએત વિચારિત બે પુસ્તકો બહાર પડ્યાં છે. મોંઘીએતે લખેલ બાલસાહિત્ય શ્રી દક્ષિણામૂર્તિએ ઠીક પ્રમાણમાં બહાર પાડ્યું છે, એટલે બાળકોના મનથી તે નવાં નથી. રચેના સુપ્રસિદ્ધ સાહિત્યકાર સર્વાન્ટિસના જગવિખ્યાત પુસ્તક ડોન કવીકોટ્ટોનું આ સંક્ષિપ્ત ભાષાંતર બાળસાહિત્યમાં સારો ઉમેરો કરે છે. ' રોબિન્સન ક્રુસો ' કે ' ગોળાબારની મુસાફરી ' જેવાં ભાષાંતરો બાદ કરતાં, આવાં પુસ્તકો હજી વધારે પ્રમાણમાં આપણી ભાષામાં ઉતારવાની જરૂર છે. ' માયાબાજી અને બીજી વાતો 'માં ' મનોરમા ' ' માયાબાજી ' ' દગ્ગમ અને પીંજરો ' ' સોનેરી પાંખી ' ' રમઘન ' તથા ' નારાયણ ' નામની ૭ વાતોનો સંગ્રહ છે. શ્રી. રસુલભાઈ વહોરાએ ' મૂંગા લોકસેવક મોતીભાઈ અમીન 'ની દૂંઢી જીવનકથા લખીને ચરોતર એન્યુક્લેશન સોસાયટી મારફત પ્રગટ કરાવી છે. બાળસાહિત્યના લેખક તરીકે શ્રી. રસુલભાઈ વહોરાનું નામ હવે અજણું નથી.

' ગુજન ' નામથી બે કાવ્યસંગ્રહો ચાલુ વર્ષમાં જ પ્રગટ થયા છે. એક ને કવિશ્રી હૈમચંદ્ર ર. ભુષ્ણે રચેલો છે તેમાં મધ્યકરતાં ૫૦ બાલગીતો હોવાનું જણાયું છે. પણ તે લેખક એમ લખે કે ' હુગતા લેખકે લલતા નામે જ એક પુસ્તક પ્રગટ કર્યું છે ' ત્યારે કયું પુસ્તક પહેલાં પ્રગટ થયું, અમર તો બેના પ્રકાશન વચ્ચે કેટલું અંતર હતું તે વાત પાની

મૂળીને એક પ્રશ્ન પૂછવાનું મન થઈ જાય છે કે 'ઊગતા લેખક' કાણ ? ખીજી સંગ્રહ સોમાભાષા બાવસાર પ્રગટ કરે છે. તેને ઊગતા લેખક શી રીતે કહી શકાય ? શું આ તેમનું પહેલું પુસ્તક છે ? રવ. ગિજુભાષાએ જે ગીતોને આવકાર આપ્યો છે, તેના લેખક ઊગતા ? આત્મજ્ઞાધારમાં ખીજના લખાણને ઉતારી પાડવાની વૃત્તિ હોવી ન જોઈએ તેવી મારી માન્યતા છે. શ્રી. સોમાભાષકૃત 'શુન્ગન'માં ૧૭ ગીતોના શુન્ગરવ છે.

શ્રીરામ ચર્માના હિંદી પરથી અનુવાદિત કરેલી બાર શિકારકથાઓનો અનુવાદ શ્રી. કિસનસિંહ આવડાએ 'શિકાર' નામથી પ્રગટ કર્યો છે. આ વાર્તાઓ 'કુમાર'માં પ્રગટ થતી હતી ત્યારે જ વાચકોનું સાઈ લક્ષ બેંચી રહી હતી. શ્રી. આવડાએ તે ગ્રંથસ્થ કરીને આપણા અદ્ય શિકારસાહિત્યમાં સારો જેવો ઉમેરો કર્યો છે. આ પુસ્તકની અમુક વાર્તા આગળ છપાઈ ગઈ હોય તેવું લાગે છે. કુમારોમાં શૈય પ્રેરાવતી આ વાર્તા કુમારોએ ખાસ વાંચવા જેવી છે.

છેવટે માત્ર જેનાં નામ જ જણ્યામાં આવ્યાં છે તેવાં પુસ્તકોનો નામનિર્દેશ કરી દઉં. શ્રી. ગણપતરામ વ્યાસ કૃત 'અમારાં ગીત' શ્રી. ગોવિંદભાષા ઠાકરકૃત 'બચુ', પદ્માવતી દેસાઈ કૃત 'અમણુ નારદ' ચંદ્રકાંત મંગળજી ઓઝાકૃત 'કથાકુંજ' મૂળસુખલાલ દીવાન કૃત 'ચાલો ગામડે' મહાશંકર પાઠક કૃત 'વીર ગટોરગચ્છ' 'દાનેશ્વરી કુર્ણુ' 'અવણુ' તથા 'લીબમ' વિમળાબહેન સેતલવડકૃત 'બચુકડો ઉદર' વગેરેનો સમાવેશ થાય છે.

વળી અત્યારે પ્રૌઢ શિક્ષણનો પ્રશ્ન પણ દેશ સામે ખડો થયો છે. અક્ષરજ્ઞાન માટે બહાર પડેલી ચોથીઓ બાદ કરતાં, આ સમાલોચનામાં આવેલાં મોટાં ખીખાંમાં છપાયેલ પુસ્તકો વાંચના માટે, થોડું ઘણું અક્ષરજ્ઞાન પામેલાં લોકો લલચારો તે સ્વાભાવિક છે. એટલે તે દષ્ટિએ આમાંનાં અમુક પુસ્તકોનો ઉદ્ધાવ સારો થશે.

સામાન્યતઃ આ વાર્ષિક સમાલોચનામાં માસિકને લાગ્યે જ સ્થાન મળે છે. પરંતુ શરૂઆતમાં પાક્ષિક તરીકે પ્રગટ થઈ, પાછળથી માસિકના રૂપમાં પરિવર્તન પામેલા, 'બાલજગત'ની આમાં નોંધ લેવી જોઈએ. 'બાલજગતે' શરૂઆતથી જ બાલજગતમાં ચોતાનું અનોખું સ્થાન જમાવ્યું છે, અને અત્યાર સુધીના અંકો જેતાં એણે તે જાળવી રાખ્યું છે તેમ નિઃશંક કહી શકાય. આ માસિકની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ ઇચ્છું છું.

આ રીતે થોડે થોડે લખાયેલું આ વાર્ષિક અવલોકન પૂરું થાય છે. પુસ્તકપ્રકાશકોના મળતા સાયને અંગે જ આવા સ્થળેથી આ વિવેચન લખી શકાય છે. લવિષ્યમાં તેઓ તરફથી તેવા જ સાથ મળે તેમ ઇચ્છીને આ અવલોકન પૂરું કરું છું.

વાંકાનેર,
મહાવીરજયંતી ૧૯૯૬ }

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરિશિષ્ટ

આપણી બાળ ગ્રંથમાળા ભરૂચનાં પુસ્તકો.

(૭ પુસ્તકોનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૧. પોસ્ટેજ સહિત)

૧ આપણે જાળવીએ (વેક્રંત મો. ઠાકોર)

૦-૩-૦

૨ બાષ્પનેત્ર (શિવપ્રસાદ બટ)

૦-૩-૦

૩	ન્દાનપથુની વાતો	(પદ્માવતી દેસાઈ)	૦-૩-૦
૪	હોડો આકાશમાં	(વૈકુંઠ ઠાકોર)	૦-૩-૦
૫	સાચી વાતો	(હર્ષદ પટેલ)	૦-૩-૦

અશોક બાલ પુસ્તકમાળા મલાડ
(વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨, પોસ્ટેજ સહિત)

૧	લેનિન	(કપિલા ઠાકોર)	૦-૬-૦
૨	ગીતકથાઓ (ખેટપુસ્તક)	(ચંદ્રકાંત મંગળજી ઝોઝા)	૦-૩-૦
૩	હાસ્યતરંગ	(નાગરદાસ પટેલ)	૦-૩-૦
૪	અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૪	(નાગરદાસ તથા સુમતિ પટેલ)	૦-૬-૦
૫	કૂતૂહલ ખંડ ૨	(પદ્માકાંત શાહ)	૦-૩-૦
૬	અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૫	(નાગરદાસ તથા સુમતિ પટેલ)	૦-૬-૦
૭	નીરૂની નેધિપોથી	(રમણલાલ શાહ)	૦-૩-૦
૮	અમારી વાર્તાઓ ખંડ ૬	(નાગરદાસ તથા સુમતિ પટેલ)	૦-૬-૦
૯	વિજ્ઞાનવિહાર ખંડ ૫	(નવલકાન્ત ભાવસાર)	૦-૩-૦

બાલવિનોદ ગ્રંથાવલિ

૧	સંગીતશાસ્ત્રી	(નાગરદાસ પટેલ)	૦-૫-૦
---	---------------	------------------	-------

બાલવિનોદ માળા

(સં. નાગરદાસ પટેલ)

(૧) ગોશિયો (૨) રેડિયો દરેક પુસ્તકની ૦-૩-૦

ગાંડીવ પ્રકાશન મંદિર-મુરત

કુમારમાળા

૧	માયાવી દેશ	(ભાનુપ્રસાદ બ્યાસ)	૧-૪-૦
---	------------	----------------------	-------

ગાંડીવ બાલોદ્યાન માળા

૧	પતંગપોથી	(પ્રો. કાપડિયા)	૦-૫-૦
૨	બકોર પટેલ ભાગ ૧૧		૦-૪-૦
૩	બકોર પટેલ ભાગ ૧૨		૦-૫-૦

નવી આવૃત્તિઓ

૧	બીબ્લ અને યુધિષ્ઠિર (પાંચમી આવૃત્તિ)	૦-૪-૦
૨	બાળવિહાર ભાગ ૨ (બીજી ")	૦-૬-૦
૩	લાડકાઓ (બીજી ")	૦-૪-૦
૪	બોટી બોટી વાતો (ત્રીજી ")	૦-૫-૦

જ્યોતિ કાર્યાલય લિમિટેડનાં પ્રકાશનો

કુમાર ગ્રંથમાળા

૧	જંગલકથાઓ	(ધીરજલાલ રોકરશી શાહ)	૦-૧૦-૦
૨	રમુજ કુચકા	(" ")	૦-૮-૦
૩	જર્વામર્દ	(જ્યોતિબાપુ)	

વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી આઠમી

દરેક પુસ્તકની કિંમત ૦-૧-૩

૧ ગુરુ દત્તાત્રય	૮ જમશેદજી તાતા	૧૫ ઉતાકામંડ
૨ ઉદયન વત્સરાજ	૯ કલાપી	૧૬ જગન્નાથપુરી
૩ મહાત્મા આનંદધન	૧૦ પ્રો. સી. વી. રામન	૧૭ કાશી
૪ વરતુપાલ તેજપાલ	૧૧ શાહ સોદાગર જમાલ	૧૮ જયપુર
૫ કવિ શામળભટ્ટ	૧૨ શિર્મોગ	૧૯ દેવગાદ
૬ કવિ નર્મદ	૧૩ શ્રીમતી કસ્તૂરબા ગાંધી	૨૦ કાવેરી અને તેના જળધોધ
૭ વીર સાવરકર	૧૪ મોર્ચીલોગ	

ગૂજર્ ૨ બાલગ્રંથાવલિ

૧ તુલસીદાસ	(કાલિદાસ દીવાનજી)	૦-૩-૦
૨ આલો ગામડામાં	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૪-૦

બાલજીવન કૃમિક વાર્તામાળા

(૪૦૦ પાનાનાં સાત પુસ્તકોના ટપાલખર્ચ સહિત રૂ. ૨)

૧ અટકચાળાં વાંદરાં	(રમણલાલ શાહ)	૦-૬-૦
૨ સહેલી વાતો	"	૦-૪-૦
૩ રસમય કલાણીઓ	"	૦-૬-૦
૪ આલાક ચોર	"	૦-૫-૦

બાલજીવનનાં અન્ય પ્રકાશનો

૧ શેકરપીઅરનાં કથાનોકા-ભાગ ૨		૧-૦-૦
૨ ગણિતપ્રવેશપાથી ભાગ ૧		૦-૧-૩
૩ વાચનપ્રવેશપાથી ભાગ ૧		૦-૧-૩
૪ " " ભાગ ૨		૦-૧-૩
૫ " " ભાગ ૩		૦-૧-૩
૬ " " ભાગ ૪		૦-૧-૩
૭ ત્રિપદ પદ્ધતિ અને પ્રાંથમિક વાચનશિક્ષણ		૦-૧-૦

શ્રી. બેચંદ તલકશી એન્ડ સન્સ દ્વારા પ્રગટ થતી

શિશુ સાહિત્યમાળાનાં પુસ્તકો

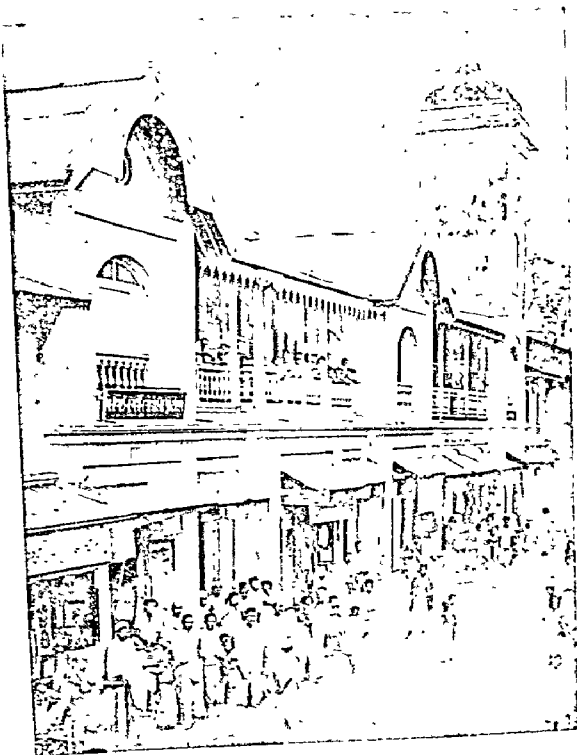
૧-૯ નિસરણી ભાગ ૧-૯	(વજુભાઈ દવે)	દરેકના ૦-૨-૦
૧૦ વાર્તામંજરી	(સોમાભાઈ પટેલ)	
૧૧ કસરીસિંહ	(મોંઘીજહેન)	૦-૨-૦
૧૨ આલા ખાયર અને ખીજ વાતો	(મોંઘીજહેન)	૦-૩-૬
૧૩ રઘુરાજ અને ખીજ વાતો	" "	૦-૩-૬
૧૪ ખારેક ટોપરાં	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૨-૦
૧૫ નાના હતા ત્યારે	" "	૦-૩-૦
૧૬ ફરવા જતાં	(ઉમાચંદર જોષી)	૦-૩-૦
૧૭ અમથારામ	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૨-૦
૧૮ ખોશટનાં ઉખાણાં	(શુભાજીસિંહ ખાસેટ)	૦-૨-૦

૧૯	આપણા શ્રમજીવિઓ	(મર્યાદક)	૦-૨-૦
૨૦	પુંડરીકનાં બાળકાવ્યો	(પુંડરીક)	૦-૩-૦
૨૧	આપણી વનરપતિઓ	(ગિજુભાઈ)	૦-૨-૦
૨૨	ફૂલોની સુગંધ	"	૦-૨-૬
૨૩	કેમ રહેવાય	"	૦-૩-૦
૨૪	નવી ઇસપનીતિ	"	૦-૩-૬
૨૫	વિદ્યેશ્વર	(વજુભાઈ દવે)	૦-૨-૦
૨૬	વાળનું ઝાડ	(ઇંદુભાઈ ભટ્ટ)	૦-૩-૧૧
૨૭	દીવડા	(પુંડરીક)	૦-૨-૬
૨૮	વાર્તાલહરિ	(ગિરીશભાઈ)	૦-૩-૦
૨૯	રૂપસુંદરી	(ચંદ્રભાઈ ભટ્ટ)	૦-૩-૦
૩૦	સાત વારની કથા	(ઇંદુભાઈ)	૦-૩-૦
૩૧	મડા પચીસીની વાતો	(ઇંદુભાઈ)	૦-૪-૦
૩૨	પશુપંખી	(મણિભાઈ ઠાકર અને ઇંદુભાઈ ભટ્ટ)	૦-૪-૬
૩૩	આખો ના મળે	" "	૦-૩-૬

પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો

૧	પરશુરામ	(ધૂમકેતુ)	૦-૨-૦
૨	સચિન આલેખન પુસ્તક ૧	(સોમાભાઈ કીશાભાઈ)	૦-૧-૬
૩	"	" રત્ન (" ")	૦-૩-૦
૪	ગણિત પ્રવેશિકા	(" ")	૦-૩-૬
૫	બાળકોનો બાગ	(" ")	૦-૪-૦
૬	બાલવાડી	(સ્વ. ગોખીન્દ્રરાવ દિવેટિયા)	૦-૮-૦
૭	શરદઆણની વાતો	(રમણલાલ સોની)	૧-૮-૦
૮	રૂપાની ગાય	(રમણલાલ સોની)	૦-૮-૦
૯	આવતી કાલે	(રમણલાલ સોની વગેરે)	૦-૬-૦
૧૦	પોપટની વાર્તા	(શાંતિલાલ ઓઝા)	૦-૬-૦
૧૧	ડોન કવીકઝોટ	(મોલીબેન)	૦-૮-૦
૧૨	માયાખાજી અને ખીજી વાતો	(")	૦-૬-૦
૧૩	ગુન્નન	(સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૫-૦
૧૪	મોતીભાઈ અમીન	(રમણલાલ વહેરા)	૦-૨-૦
૧૫	ચિહાર	(કિસનસિંહ ચાવડા)	૧-૮-૦
૧૬	અમારાં ગીત	(ગણપતરામ બ્યાસ)	૦-૫-૦
૧૭	કથાકુંજ	(ચંદ્રકાંત મંગળજી ઓઝા)	૦-૪-૦
૧૮	ચાંદ્રો આઈએ	(મુળસુખલાલ દિવાન)	૦-૬-૦
૧૯	વીર ગરોરગચ્છ	(મહાચંદ્ર પાઠક)	૦-૫-૦
૨૦	દોનેશ્વરી કર્ણુ	(" ")	૦-૮-૦
૨૧	અચુકડો ઉદર	(ત્રિભજાબેન સેતલવાડ)	૦-૬-૦

સ્વ. મોતીલાલ અમીન સા. પુસ્તકાલય-વસો

આ પુસ્તકાલયમાં તા. ૨૧-૨-૪૦ ના રોજ સ્વ. મોતીલાલ અમીનના
તૈયારીઓ અનાવરણ અને નામકરણ સમારંભ ઉત્સવામાં આજો દતો.

સ્વ. મોતીભાઈ અમીનના તૈલચિત્રના અનાવરણપ્રસંગે

૧. વસોના સા. પુસ્તકાલયમાં અને સહકારી બેન્કમાં

વડોદરા રાજ્યમાં અને ગુજરાતમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિથી જાણીતા થયેલા સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીનના તૈલચિત્રના અનાવરણની ક્રિયા ગઈ તા. ૨૧ મીના રોજ તેમના વતન વસોના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં તેમજ ત્યાંની કો-ઓપરેટીવ બેન્કમાં, વડોદરા રાજ્યના ન્યાયમંત્રી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબના હસ્તે કરવામાં આવી હતી.

આ પ્રસંગે પુસ્તકાલય અને બેન્કના મકાનને ખાસ જ્વળ-પતાકાઓ અને તોરણોથી શણગારવામાં આવ્યો હતો. તેમ જ એક ખાસ મંડપ ઉભો કરવામાં આવ્યો હતો. આશરે સાતસોક જેટલાં ગામલોકો તેમજ બહારનાઓએ આ પ્રસંગે હાજરી આપી હતી. હાજર રહેલાઓમાં મુખ્ય ન્યાયમંત્રી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબ, ફર્યાર શ્રી. ગોપાળદાસ, વડોદરા રાજ્યના સહકારી અધિકારી શ્રી. ઠાકોરભાઈ દેસાઈ, મદદનીશ સહકારી અધિકારી શ્રી. અવેર-ભાઈ, વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા, ચરોતર વિદ્યાર્થી સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. છોટાભાઈ પટેલ, વડોદરા લેન્ડમેગેજ બેન્કના મેનેજર શ્રી. ચિમનભાઈ મુ. અમીન, વડોદરાના જાણીતા વકીલ શ્રી. જશભાઈ લાલાજી અમીન, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. વાઘજીભાઈ અમીન તેમજ “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રી શ્રી મણિલાલ વ્યાસ વગેરે મુખ્ય હતા.

સમારંભની શરૂઆત શાળાના વિદ્યાર્થીઓએ ‘ તુજ દિન કોન ખબર હે ’ વાળા બજનથી કરી હતી. પ્રાર્થના થઈ રહેતાં આ પ્રસંગને સફળતા ધન્યતા બહારગામથી આવેલા સંદેશો વાંચી સંભળાવ્યા હતા, જેમાં શ્રી. વૃલસીભાઈ ઠાકોરભાઈ અમીન, એલેક્ઝીક કંપનીવાળા શ્રી. ભાઈલાલભાઈ અમીન, ભરૂચવાળા શ્રી. અંબાશંકર મક્ષજી વગેરેના મુખ્ય હતા. ત્યારબાદ વસો સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મંત્રી શ્રી. જમનાદાસ અમીને પુસ્તકાલયને લગતું નિવેદન વાંચી સંભળાવ્યું હતું.

બાદ એક શિક્ષક શ્રી. જગદીશભાઈએ “ પુસ્તકાલય ” માસિકના “ મોતીભાઈ સ્મારક એક ” માં અમરલીવાળા રાજરત્ન શ્રી. પ્રતાપરાય મહેતાએ લખેલો “ સેવામૃતિ મોતીભાઈ ” વગેરે સ્વર્ગસ્થનો પરિચય આપતાં લેખ વાંચી સંભળાવ્યો હતો. ત્યારબાદ વસો સહકારી બેન્કના મેનેજર શ્રી. પ્રલાભાઈ અમીને બેન્કની કાર્યવાહીનો છાપેલો હેવાલ વાંચી સંભળાવતાં તે પછી સ્વ. મોતીભાઈને લગતું એક કાવ્ય વસોના વતની શ્રી. મગનલાલ જ. પુરાણીએ ગાઈ સંભળાવ્યું હતું.

આ પ્રમાણેના પ્રારંભિક વિધિ પૂરો થઈ રહેતાં સ્વર્ગસ્થનું જીવનચરિત્ર લખવાનું માધે લેનાર શ્રી. પી. સી. શાહે પ્રવચન કહ્યું હતું. ત્યારબાદ ચરોતર એન્યુકેશન સોસાયટીવાળા શ્રી. ચુંનીલાલ બે. ભટ્ટે વસોના ઐતિહાસિક પૂર્વપ્રસંગની યાદ આપી સરખામણી કરતાં મોગલાઈની પડતીના સમયબાદ વસોએ ઐતિહાસિક જે ભાગ લખવેલો તેનું વર્ણન કરી બતાવ્યું હતું. બાદ આમજ ચાલતાં સ્વર્ગસ્થનો પરિચય આપતાં તેમણે જણાવ્યું કે સ્વર્ગસ્થે પ્રમતિ સાધવાનો આપણને રસ્તો બતાવ્યો છે. એમણે કોઈપણ કામ શરૂ કરવા માટે મોટી

મૂડીની અપેક્ષા રાખી નહોતી. હું તો બેઠ્ઠાં ત્રીસ વર્ષથી એમના સહવાસમાં હતો, તે દરમિયાન મેં જોયું છે કે, પૈસાના બહાવે એ કોઈ પણ કામ મુલતવી રાખતા નહિ. આ બધું એમના પર જનતાનો કેટલો વિશ્વાસ હતો તે બતાવે છે. બેન્કની સ્થાપનામાં પણ એમનો હેતુ બ્યાજ વટાવ પેદા કરવાનો ખાસ નહોતો. પણ પ્રજાહિતનાં કાર્યો કરવાનો અને જનતાને સમગ્ર આપવાનો હતો. એમનાં બધાં કાર્યોમાં એ સફળ થયા તેમાં એક ચાવી હતી અને તે એ કે, તેઓ દરેક કામ પ્રજાને સાથે લઈને કરતા, મોન્ટેસોરીનું શિક્ષણ પ્રથમ ગુજરાતમાં એમણે આણ્યું.

બાદ વડોદરા રાજ્ય પુનઃ મંડળના મંત્રી શ્રી. અણ્ણલાલ દાશીવાળાએ સહમતતા જીતી સંબંધે પ્રવચન કરતાં જણાવ્યું કે વસો ગામ માટે તો આ સેનાનો સુરજ ઊગવા જેવો પ્રસંગ છે. અને જે એકલા વસો માટેજ નહિ પરંતુ સમસ્ત ગુજરાત માટે કદી શક્ય. એમણે એકલા વસોના જ નહિ પરંતુ વડોદરા રાજ્ય અને ગુજરાતના જીવનાને સેવાના પાઠ શીખવ્યા છે. અમારો વાઘોડીઆ જેવો પછાત વસ્તીવાળો તાલુકો જાહેર સંસ્થાઓ વધુ પ્રમાણમાં હોવાનું અભિમાન ધરાવે છે તે એમના જ પ્રતાપે. અમારાં ગામડાંમાં તેઓ અમારી સાથે રખડ્યા છે. આજે જે ગામે શાળા છે પણ પુસ્તકાલય નથી તે ગામે એમને ખૂબ યાદ કરે છે. હેલ્થે તેમણે વસો ગામના જીવનાને એમના જેવા કાર્યતંત્ર પર થવા જણાવ્યું હતું.

ત્યારબાદ સહકારી અધિકારી શ્રી. ઠાકોરભાઈએ બોલતાં જણાવ્યું કે, મરણ વખતે માણસની બીજી રીતિ હોય છે. તે વખતનો તરફગટ જણીતો હોય છે. સ્વર્ગસ્થે અંતિમ વખતે જે શાંતિ અનુભવી તે પરથી તેમના જીવનનો ખ્યાલ આવે છે. વિદ્યાર્થીઓ માનતા કે મોતીભાઈ અમારા છે; શ્રીઓ માનતી કે મોતીભાઈ અમારા છે; અને ગામડાના લોકો માનતા કે મોતીભાઈ અમારા છે, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તો એમને પોતાના જ જણતી, સહકારી ખાતુ પણ એમજ ગણતું. એટલે દરેક પ્રવૃત્તિ અને વ્યક્તિ એમને પોતાના ગણતી, એવું એમનામાં શું હશે ? એ માટેનો કીમિયો એમની અંતિમ ઇચ્છામાં છે. એમની ખ્યાતિ પહેલાં મેં એમની કેળવણીકાર તરીકેની ખ્યાતિ સાંભળેલી, પણ પાછળથી એમની પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ માટેની ધગશ જોઈ. રેલસંકટ વખતે એમનો વિશેષ પરિચય થયો. અમે બંને પરસ્પરના અનુભવ આપતા-લેતા. છેલ્લા વર્ષમાં જ મારે એમનો ગાઢ પરિચય થયેલો. તેઓ ભયર વડોદરા આવે ત્યારે એ ત્રણ કલાક અમે સાથે ગાળતા. તેઓ કદી અંગત વાત કરતા નહિ. તેઓ હમેશાં મંડળીઓ કે સામાજિક પ્રશ્નો વિષેજ ચર્ચા કરતા, કેમ જણે એમના મરણની આગાહી કરી ગયા હોય તેમ અમે છેલ્લા મળ્યા ત્યારે તેઓએ એમની સૌ પ્રવૃત્તિઓને સંકલિત હોવાનું કહ્યું હતું.

સંજોગવશાત જો તેઓ સહકારી ખાતામાં હોત તો તેમણે આ ખાતાનો ખૂબ વિકાસ થયો હોત. ગામડાના લોકોને તેમનું ઉત્પાદન સારું હોત અને એટલે તેમને માથે ત્રણ ન હોત. તેમના પુસ્તકાલય ખાતામાં હોવાથી ગામડાની પ્રજા વાંચતી થઈ તેમ જો તેઓ સહકારી ખાતામાં હોત તો એકતો કદાચ સરકાર ન મેળવી શક્યા હોત, પણ જુખ્યા તો નજર રહેત. એકજ ગામમાં આવી સાત આઠ મંડળીઓ સ્થાપી શક્યા તો અઃખા રાજ્યમાં કેટલી સ્થાપી શકત ? હેલ્થે યુવકોને સહમતનો આદર્શ અપનાવવાનો તેમણે આદેશ આપ્યો હતો.

ત્યારબાદ શ્રી. જસભાઈ અમીને પણ ટૂંક પરિચય આપી મે. રા. રા. સ્વામીજી સદે-

અને તૈલચિત્રની અનાવરણવિધિ કરવા વિનંતિ કરી હતી. શ્રી. સુધાલકર સાહેબે મકાનમાં જઈ અને રથને તૈલચિત્રનું અનાવરણ કરી જણાવ્યું કે મારે આપ સાનો આભાર માનવો જોઈએ. તમેજે આજે સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેની લાગણી વિશદ કરી બતાવી છે. મેં તો સાર્વજનિક કામ અતિ અદ્ય ક્યું છે. ઘણો વખત પૈસા પેદા કરવામાં અને નોકરી કરવામાં વીતાવ્યો છે.

સદ્ગુણના સંબંધે ઘણું કહેવાયું છે. જેઓ પોતાનો વખત તન, મન, ધન ત્યાગીને જીવે છે તેઓ પોતાની હયાતીમાં સત્કારની આશા કે દરકાર રાખતા નથી. તેઓ માનસદૃષ્ટિ સન્માનની આશા રાખતા નથી. આ સ્મારકવિધિ આપણા સ્વાર્થ માટે છે. સદ્ગુણનું સ્મારક કરવું એ આપનું કર્તવ્ય છે. એમનું આ સ્મારક એમનું નામ દેવા માટે નહિ, પણ એમનાં કામો આગળ વધારવા કરવું જોઈએ. આ ગામમાંથી સોએક માણસો પણ એમના જેવું કામ કરનાર નીકળી આવે તો પણ તેમનું સાચું સ્મારક થયું જણાય.

આત્માર સુધી સ્વર્ગસ્થ જેવા માણસો કનિષ્ઠિકા આંગળી કે અનાનિકા આંગળી વડે ગણાતા, પણ હવે કામ કરનારાઓની સંખ્યા માત્ર આંગળીઓ જ નહિ પણ માળાના મણકાની ગણતરીએ ગણાવી જોઈએ.

સદ્ગુણી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના નિર્દેશ કરતાં તેમણે જણાવ્યું કે પુ. પ્રવૃત્તિ એ તો કે. શ્રીમંત મદારાજ સાહેબના પ્રતાપે મંડાવેલા બહુવચરૂપ છે. જ્ઞાનપ્રચારનું કામ આપણા દેશમાં પ્રાચીન કાળમાં પણ ચાલતું ત્યારે લલિયાઓ પુસ્તકોની નકલો ઉતારતા. જેનોના જ્ઞાન ભંડારો એના પુરાવારૂપ છે. આવા ભંડારો પાટણ, છાણી વગેરે સ્થળે છે. જૂના વખતથી ચાલી આવતી આ પ્રવૃત્તિ નવા ચોકકામાં મૂકી ચલાવવી જોઈએ. પશ્ચિમના સંસર્ગથી આપણને ઘણું જણવાનું મળ્યું છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સદ્કાર્ય પ્રમોલોગ વગેરેની આજે દેશને જરૂર છે. આવાં હોતોમાં કામ કરનારાઓ તૈયાર થાય તો સ્વ. ના આત્માને સાચી શાંતિ કહી શકાય. છેલ્લે સ્વર્ગસ્થના પગલે ચાલવા જણાવી મે. રા. રા. સુધાલકર સાહેબે એમનું વક્તવ્ય પૂરું ક્યું હતું.

છેલ્લે દરબાર સાહેબે મહેમાનોનો આભાર માનતાં જણાવ્યું કે, સ્વર્ગસ્થના મારા પર અનેક ઉપકારો છે. એમની પ્રેરણા અને મળી ન હોત તો કદાચ આવા મેળાવાઓમાં હું હોત કે કેમ તે શંકા છે; હવેલીના કોષ્ટક ખૂણામાં હોત. જે એમનો ભક્ત છે તે એમના વિષે શું કહી શકે ? સદ્ગુણની સેવા એ તો અહીં બધાં જોઈએ ત્યાં છે. એમની સેવા તો આ ગામમાં દરિદ્રજનવાસમાં, જાલજવાડમાં, દરિજનોની ઝુંપડીમાં તેમજ દરેકોષ્ટ ધર્મી અને ગામની ઇટે ઇટે છે; એમની સેવા વિષે શું કહેવાનું હોય ? છેલ્લે મહેમાનોનો આભાર મનાયા આદ સમારંભ વિસર્જન થયો હતો. અને રાત્રે સાડાઆઠ વાગે આવેલા મહેમાનોએ વિદાય લીધી હતી.

૨. કરનાળીના સા પુસ્તકાલયમાં

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એકનિષ્ઠ સેવક અને ગામડે ગામડે જ્ઞાનપરબો બેસાડવાનું કાર્ય કરનાર સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનના તૈલચિત્રની અનાવરણક્રિયા કરવાનો બીજો સમારંભ કરનારો તા. તિલકવાડના શ્રી. વિદ્યાગૌરી પુસ્તકાલયના ચોમાનમાં ગઇ તા. ૧૯મી એપ્રિલના રોજ વ. રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ મંગળજી ઠાથીવાળાના પ્રમુખપદે ચાલ્યો હતો.

એ પ્રસંગે, પુસ્તકાલય ચિત્રણવર્ગનો લાભ લેવા આવેલા વડોદરા પ્રાંતના પુસ્તકાલયોના મંત્રી મંથપાસે તેમજ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના સદ્યમંત્રી શ્રી. નાલુકલાલ ચોકસી, વડોદરા રાજ્ય પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ, પુસ્તકાલય સહાયક સદ્યકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. વાપજીભાઈ તા. અમીન તેમ જ “પુસ્તકાલય” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસ દાજર હતા.

મહાના કામકાજની શરૂઆત કરતાં કરનાળી પુસ્તકાલયના મંથપાલ શ્રી. લક્ષ્મણુજી દવેએ સ્વચ્છિત સ્વાગતગીત અને “ રઘુવીર તુમ હો મેરી લાજ ”વાળું ભજન ગાયું હતું.

બાદ તેમણે સદર પુસ્તકાલયનો ઇતિહાસ આપી તેની સ્થાપના સ્વ. મોતીલાલ અમીન-કેવી રીતે કરી વગેરે જણાવી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાને સ્વર્ગસ્થના તૈલચિત્રની અનાવરણુ વિધિ કરવા વિનંતિ કરી હતી.

શ્રી. લક્ષ્મણુજીની દરખાસ્તને શ્રી. હરિપ્રસાદ પંડ્યાએ અનુમોદન આપતાં દરખાસ્ત સ્વીકારાઈ હતી.

આ પ્રસંગે શ્રી. નાનુકલાલ ચોકસીએ સ્વ. મોતીલાલ અમીનનો એમની લાક્ષણિક શૈલીએ ટૂંકે પરિચય આપ્યા બાદ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાએ તૈલચિત્રની અનાવરણુવિધિ કરતાં જણાવ્યું હતું કે, આ કરનાળી ક્ષેત્રમાં વડોદરા પ્રાંત પુ. શિક્ષણવર્ગની સાથે આ વિધિ ગોઠવાયો તે આનંદનો વિષય છે. પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને વિકસાવનાર અને એને આગળ વધારનાર શ્રી. મોતીલાલ અમીન હતા. હું છેલ્લાં ૨૫ વર્ષથી એમના પરિચયમાં હતો. હું યુજ્જ્વલતા ફટ્ટી ચોપડી લાણી ઉઠી જઈને રખડતો ત્યારે મને એમનો ભેટો થયેલો. પછી તો હું એમના સમાગમમાં વખતોવખત આવતો ગયો. અને એમણે મને આ કામમાં નાખ્યો. એટલે એમણે તો મારા જેવા યુવાનોને ધૂળ ખંખેરી કામ કરતા કરી દીધા છે.

એમણે મિત્રમંડળ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ન કરી હોત અને આમ પુસ્તકાલયોનો આટલો વિકાસ ન થયો હોત તો આજે વડોદરા રાજ્યની પુઠ પ્રવૃત્તિ હિંદલરમાં પ્રખ્યાત થઈ છે તે યાત કે કેમ તે થંકારપદ છે. હિંદના ખૂણે ખૂણેથી લોકો આ પ્રવૃત્તિનું નિરીક્ષણ કરવા આવે છે. એ પ્રતાપ સ્વ. અમીન સાહેબનો ગણી શકાય.

આગળ ચાલતાં તેમણે કરનાળીના સાઠ પુસ્તકાલયનો ઇતિહાસ આપતાં જણાવ્યું કે, આ પુસ્તકાલયનો ઇતિહાસ જાણવા જેવો છે. અહીં પુસ્તકાલય સ્થપાશે એવી કલ્પના પણ નહોતી. કેમકે તીર્થક્ષેત્રમાંથી લોકમહદ ઊભી થતી મુરકેલ હોય છે. પરંતુ એક વાર સ્વ. અમીન સા.ત્રું અહીં આવવું થતાં તેમને અહીં પુસ્તકાલય સ્થાપવાનો વિચાર સૂચ્યો. તેમણે ધેર જઈ રાત્રે ચોજના ઘડી કાઢી, એમણે એ ચોજના પુ. સ. સ. મંડળના તત્કાલીન પ્રમુખ શ્રી. દેવીદાસ શાહને મોકલી આપી. તેમનાં સ્વ. પત્ની વિલાગૌરીના સ્મારકરૂપે આ પુસ્તકાલયની લોકમહદ તેમણે આપી. પણ આ પુસ્તકાલય કાયમનું ટકે તે મરિતો ઉપાય પણ તેમણે પાછળથી શોધી કાઢ્યો; કેમકે આવા તીર્થક્ષેત્રના ગામમાં લોકમહદ મેળવવાની તો મુશીબત જ હોય—એટલે શ્રી. દેવીદાસવાઈના અવસાન પછી તેમણે એમનું સ્મારક ઊભું કર્યું અને એ સ્મારકની રકમના વ્યાજમાંથી આ પુસ્તકાલયને લોકમહદ મળ્યે જાય છે.

આવા એના સ્થાપકનું તૈલચિત્ર આ પુસ્તકાલયમાં મુકાય છે તે પુસ્તકાલયના સંચાલકો માટે શોભારૂપ છે. એમના તૈલચિત્રના દર્શનથી એઓ આપણને જીવતા જનતા લાગે છે. એમણે આ સંસ્થાનો આવો સારો પા્યો નાખ્યો છે. લોકસંસ્થાને ટકાવવા મારેનો આ સરસ દાખલો છે.

પુઠ પ્રવૃત્તિ તો આપણા રાજ્યમાં સ્થાનિક સ્વરાજ મોગવે છે. એ તદ્દન લોકસંચાલિત સંસ્થા છે. લોકો, સરકાર અને પંચાયતના પૈસાનો પ્રગતને દાયે લે કોઈ કાર્યમાં વ્યય થતો હોય તો તે પુસ્તકાલય સંસ્થા છે.

બાદ તૈલચિત્રને ખુદનું મુકાયેલું જાહેર થતાં ફલદાર કરાઈ આભારદર્શનને અંતે સમારંભ પૂરો થયો હતો.

પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો

(૧ વડોદરા પ્રાંત)

આ વર્ષે વડોદરા પ્રાંત માટેના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો ગયા માસની તા. ૧૭, ૧૮, ૧૯ ના રોજ કરનાળી મુકામે યોજાયા હતા.

આ શિક્ષણવર્ગમાં ભાગ લેવા માટે પ્રાંતના જુદા જુદા તાલુકાના લાઇબ્રેરિયાન્સ આવ્યા હતા.

વર્ગમાં શિક્ષણ લેવા આવેલા શિક્ષકોમાંના ધણા ખાસ ઊત્સાહી હતા, જ્યારે કેટલાક ચોતાની આ પ્રવૃત્તિ માથે આવી પડી હોય અને જેમ તેમ ચલાવતા હોય તેવી વૃત્તિ દાખવતા દેખાતા હતા; છતાં શિક્ષણના વર્ગો વખતે તેઓ સૌની એકાગ્રતા ખાસ ધ્યાન ખેંચે તેવી હતી.

ત્રણ દિવસના આ કાર્યક્રમમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન, એ વિષયના ધણા વખતના અભ્યાસી અને વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા, વ. રા. પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાલુકલાલ ચોકસી તેમ જ વ. રાજ્ય પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભલાલ પટેલ દરરોજ નિયત સમય મુજબ આપતા હતા. આ વર્ગમાં પ્રવૃત્તિનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન મેળવવા આવેલા શિક્ષકો વખતોવખત તેમના કામકાજ દરમિયાન તેમને નડેલી મુશ્કેલીઓ સંબંધે અવારનવાર પ્રશ્નો પૂછતા અને તેના સંતોષકારક ઉત્તરો તેમને મળતા.

આ ઉપરાંત વર્ગમાં આ પ્રવૃત્તિને લગતું વ્યાવહારિક જ્ઞાન પણ આપવામાં આવતું હતું. પુસ્તકાલયનાં ફોર્મ, વર્ગીકરણ, તે કેમ ભરવાં, પુસ્તકાલયની રચના, એનું વ્યવસ્થાપક મંડળ, તેમ જ પુસ્તકપસંદગી વગેરે સંબંધે ઠીક ઠીક હકીકતો જણાવતાં શિક્ષણ લેવા આવેલા લાઇબ્રેરિયાન્સ એમાં સારો રસ લેતા હતા.

આ વર્ગની એક વિશિષ્ટતા હતી. અને તે એ કે, પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળના મંત્રી શ્રી. વાઘજીભાઈ અમીન તેમજ “પુસ્તકાલય” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસે આ વર્ગોમાં હાજરી આપી હતી.

શ્રી. વાઘજીભાઈએ પુસ્તકાલય સ. ર. મંડળ અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો વચ્ચેના સંબંધને લગતી વિગતવાર ઠીક ઠીક માહિતી આપી પુસ્તકાલયના મંત્રી-અંશપાલોએ પુસ્તકાલય ખાતુ વ. રાજ્ય પુ. મંડળ તેમ જ પુ. સ. સ. મંડળના પરસ્પરના કાર્યક્ષેત્રની સમજૂતી આપી હતી. ઉપરાંત આ ત્રણ સંસ્થાઓના કાર્યક્ષેત્રની પૂરી સમજૂતીના અભાવને લીધે વિનાકારણ વધતા પત્રવ્યવહાર તેમ જ કોને કેવી રીતે પત્રવ્યવહાર કરવો વગેરેને લગતી ચોખવટભરી અને ખુલાસાવાર માહિતી આપી હતી. એટલે કેટલાકોના મનમાં આ સંબંધે જે કેટલીક ગૂંચો રહેલી તે નાખૂડ યથા હતી; જ્યારે “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસે “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં કેવી જાતનાં લખાણો આવવાં જોઈએ, એમાં કયા કયા નવા વિભાગો ઉમેરવા જેવા છે, તેમજ “પુસ્તકાલય” સંચાલનને લગતી વિગતો સમજાવી હતી.

આ પ્રમાણે આ શિક્ષણવર્ગમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અંગેનાં વિવિધ અંગોને લગતું શિક્ષણ અપાયું હતું.

અને આ વર્ગનો લાભ લેવા આવેલામાંના બધા જ શિક્ષક બાઇઓ હતા એવું પણ નહોતું. પોતાના ધંધા તરીકે છતર વ્યવસાયને રવીકારી ચૂકેલા એક બાઇ મિત્રી તરીકેની નોકરી કરવા છતાં પોતાના પુસ્તકપ્રેમથી પ્રેરાઇ તેમના ગામના પુસ્તકાલયની સેવા કરવાની ધગશથી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું શાસ્ત્રીય શિક્ષણ લેવા આવેલા.

આ વર્ગપ્રસંગે બીજે દિવસે રાતના ખુલ્લી ચાંદનીમાં પ્રાંત પંચાયતની ધર્મશાળાની વિશાળ અગાશીમાં સૌ બાઇઓ એકત્ર થયેલા, વાર્તા-વિનોદ કરેલો અને એ વખતે વધુ આનંદદાયક વાત તો ત્યાં આવેલા સૌ બાઇઓએ પોતપોતાના જીવનપરિચયો આપ્યા એ હતી. સૌ બાઇઓએ પોતાના જીવનક્રતિકાસનાં પાછલાં અને તાજેતરનાં પૃષ્ઠો ઉકેલી બતાવી પોતાના જીવનપ્રસંગોની રમુજ વાતો વર્ણવી બતાવી હતી, અને તે બધાં વર્ણનો ખરેખર, આદહાદક હતાં.

છેલ્લે દિવસે કરનાળીથી અનસુયા અને નાની મોટી પતેતીને પ્રવાસ યોગ્યો હતો. રાતનો વખતનો પ્રથમ પ્રવાસ શાન્ત નીરવ રાત્રિમાં ગંભીરપણે વહે જતાં નર્મદાનાં નીર પરના પનાઈનાં પ્રવાસરમરણો તો એ સૌ બાઇઓ પોતપોતાની સાથે લઇને પાછા ફર્યા હતા.

આ પર્વટનના આનંદમાં પુસ્તકાલય ખાતાના મહદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી, ઉમેદબાધ સા. ના આગમનથી વળી જોર વધારે થયો હતો. ગયા એ દિવસથી જેમની સૌ બાઇએ રાહ જોતા હતા તેમના આવી પહોંચવાથી સૌએ સંતોષ અનુભવ્યો અને પોતાને ખાતાના સૂચના-સકલ્પલરોના અમલમાં આવતી મુશ્કેલીઓ રજૂ કરતાં તેના યોગ્ય ખુલાસા તેઓશ્રીના તરફથી મળતાં અને યોગ્ય તે કરવાનું આશ્વાસન અપાતાં પોતાની મુશ્કેલીઓ દૂર થયાનો અનુભવ મેળવ્યાનો સંતોષ મળ્યા જેવું જણાતું હતું.

આમ વર્ગમાં આવેલા સૌ બાઇઓ પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ વિષેનું શાસ્ત્રીય જ્ઞાન ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં મેળવી ગયા છે, આપણે આશા રાખીએ, એ સૌ બાઇઓ આપણી આ પુનિત પ્રવૃત્તિનો વિશેષ વિકાસ સાધવામાં એનો ઉપયોગ કરશે.

(૨ મહેસાણા પ્રાંત)

આવો જ બીજો વર્ગ મહેસાણા પ્રાંત માટે ગઈ તા. ૩, ૪, ૫ ના રોજ સિદ્ધપુર મુકામે યોજાયો હતો. આ વર્ગનો પણ પ્રાંતના જુદા જુદા તાલુકાઓમાંથી આશરે પચાસ ઉપરાંત બાઇઓ અને સિદ્ધપુર મહિલા પુસ્તકાલયનાં અધ્યાપિકા બહેન શ્રી. લાલુબહેને પણ લાભ લીધો હતો. વડોદરા પ્રાંતના વર્ગો કરતાં આ વર્ગમાં તાલીમ લેવા આવેલા બાઇઓની સંખ્યા સારી કહી શકાય.

અહીં પણ શિક્ષણક્રમ કરનાળી મુજબ જ ચોજાયો હતો. વ. રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી, સહમંત્રી અને પ્રચારક બાઇએ આ વર્ગને પોતાના અનુભવનો લાભ આપ્યો હતો; ઉપરાંત “ પુસ્તકાલય ” માસિકના તંત્રીએ પણ “ પુસ્તકાલય ” માસિક સંબંધે યોગ્ય તે સમજૂતી આપી હતી.

સિદ્ધપુર જેવા ઐતિહાસિક રથજો વર્ગ લરાય અને ત્યાંનાં ગ્રામીન ઐતિહાસિક રથજો જોવાનો લાભ ન લે એવું કાણુ હોય ? એ ઐતિહાસિક રથજો-ફેર મહાલયનું નિરીક્ષણ

કરવાનો અને પોતાના તળિયાની જ રેતમાં સમાઈ જતી સરસ્વતીમાં સ્નાન કરવાનો ધણી ભાઈઓએ લાભ લીધો હતો. રૂઢ મહાલયના ધ્વંસાવશેષો તો સાચે જ, કવિ દલપતરામંગી “ સુરત સોનાની મૂરત ” અને “ સહસ્રલિંગ તળાવ અહીંયાં વિશાળ સૂતું ” વાળી કવિતાઓની યાદ આપી ગયો; જ્યારે ગિંદુ સરોવર પાસેના અદ્ધા સરોવરને જોતાં ધણીને એમાંના જળ પ્રત્યે ધૂણા આવી હશે.

આ વર્ગો ભરાયાનો લાભ લઈ તેમાં પ્રાંતના તેમ જ સિદ્ધપુર તાલુકાના શિક્ષક ભાઈઓ આવશે એમ માની સિદ્ધપુર તાલુકા શિક્ષક મંડળની રચાપના કરવા માટેની સભા

અનુભવનિતાર

ગ્રામ પુસ્તકાલયના સૌ અધ્યપાલ તથા મંત્રી ભાઈઓ, પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં—તેની વ્યવસ્થા ઇ. માં તેમને મળતાં જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવોની ટૂંક અને સુદાસરની નોંધ અમને લખી મોકલવા કૃપા કરે.

તમારી એ અનુભવનોંધો પરથી અન્ય અધ્યપાલ ભાઈઓને તમે અનુભવેલી વિગતો જાણવા મળે તે હેતુથી, આવતા અંકથી અમે અધ્યપાલ ભાઈઓને “ અનુભવ નિતાર ” આપવાની યોજના વિચારી છે. સૌ ભાઈઓને અમારા આ કાર્યમાં ઉપયુક્ત રીતે સહાયબૂત થવા વિનંતિ છે.

તમારા અનુભવોનાં સુદાસરની ટૂંક નોંધ અમને જરૂર મોકલી આપો, અંમે એનો જરૂર ઉપયોગ કરશું. આ “ અનુભવનિતાર ”નો આધાર તમારા સહકાર પર અવલંબે છે.—તંત્રીઓ

પણ યોજવામાં આવી હતી. આ બધું સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રી શ્રી. ખીમજીભાઈ ટીકભાઈ અને અન્ય શિક્ષકભાઈઓને આભારી હતુ; એટલે રાતના વખતે કરનાળી મુકામે એકબીજાના પરિચયો જાણવાનો જે પ્રસંગ પ્રાપ્ત થયેલો તે અહીં ન મળ્યો.

આ પ્રસંગે મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની પણ સભા રખાઈ હતી, જે વખતે મહાલનાં પુસ્તકાલયોનાં જૂથો અને સેન્ટરોને લગતી ચોખ્ખરટભરી માહિતી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા તેમ જ શ્રી. નાનુકલાલ ચૌકસીએ આપી હતી.

આમ આ વર્ગ પણ આ રીતે પાર પડ્યો હતો. આ વર્ગમાં શિક્ષણ પામેલા ભાઈઓ પણ આપણી પ્રવૃત્તિને વિશેષ વેગવાન બનાવના પ્રયત્ન કરશે તો એનો લાભ લીધાનું સાર્થક થયું ગણાશે.

સો—પચાસ ઇતિહાસ અને ચરિત્રો વાંચવા કરતાં એક સાચું આત્મચરિત્ર વાંચવાથી આપણને વધારે જોધ મળે છે. અને આપણી અભિરુચિ કૃત્રિમપણે કેળવાયલી ન હોય તો નવલકથા કરતાં આપણને એમાં જોછો રસ ન પડવો જોઈએ.

મહાલ મંડળની સભાઓ*

કડી મહાલ પુ. મંડળની એક સભા ગઈ તા. ૪ થીના રોજ મળી હતી, જેમાં પ્રમુખની ખાલી પડેલી જગ્યાએ ચાણુરમા મહાલ બહુચરાણ વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. જાદવલાલ અમૃતલાલ રાવળને તેમ જ ઉપપ્રમુખની ખાલી પડેલી જગ્યાએ કડી મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. ગિરિજાશંકર મોતીરામને નિમવાનો, (૨) માથ પ્રમુખ-ઉપપ્રમુખોના આભારદર્શનનો, (૩) મહાલનાં જે ગામનાં પુસ્તકાલયોનાં બજેટ ન બન્યાં હોય ત્યાં બજેટો અને તેવી તજવીજ કરવા મહાલના બંને શાળાધિકારી સાહેબોને વિનંતિ કરતા ઠરાવો થયા હતા.

ચાણુરમા મહાલ પુ. મંડળની વ્ય. મંડળની સભા તા. ૭-૪-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં નીચેના અગત્યના ઠરાવો પસાર કરવામાં આવ્યા હતા:—

ઠરાવ નં. ૬—મહાલ મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા આ માસની ૧૪ મી તારીખે લેવાની હતી પરંતુ ૧૫ તારીખ સુધી તાલુકામાં પરીક્ષાઓનો સમય હોવાથી તેમ જ પરીક્ષામાં બેસનારાઓની યાદીઓ પણ પૂરતી આવેલી નથી, જેથી સમય લંબાવવાની જરૂર હોવાથી પરીક્ષા માટેની તારીખ ૧૩-૬-૪૦ રવિવારની ઠરાવવામાં આવે છે. સત્વજ દરેક શાળાના શિક્ષકોએ પોતાની શાળાના વિદ્યાર્થીઓની યાદીઓ જુનની ૮ મી તારીખ સુધીમાં મોકલવા બલામણુ કરવામાં આવે છે. જેમની યાદીઓ આવી છે તેમને ખચર આપવાની તજવીજ મંત્રીએ કરવી.

ઠરાવ નં. ૭—મહાલની અંદર કેટલાંક પુસ્તકાલયોને વખતસર ટપાલ નહિ મળવાના કારણે કેમરેજ લરવાના પ્રસંગો આવ્યા છે, જેથી મહાલના દરેક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને બલામણુ કરવામાં આવે છે કે જેમને ટપાલની અવગતતા હોય તેવા પુસ્તકાલયના મંત્રીઓએ પોતાનાં પુસ્તકોનાં પાસર્લ રેશનવાળા પુસ્તકાલય મારફત મંગાવવાનો વહીવટ રાખવો.

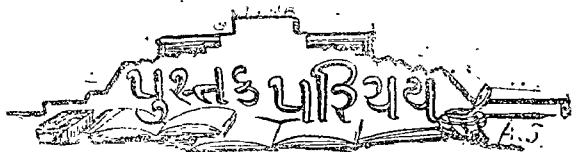
ઠરાવ નં. ૮—મે. રા. રા. મહાલની વ્ય. સા. તરફથી આવેલી સૂચના નં. ૧૨૯૯ સને ૧૯૩૯-૪૦ નો કાગળ વંચાણમાં લીધો. સદરહુ સૂચનાની નકલો જૂથમંડળ તરફ અમલ થવા મોકલવા મંત્રીએ તજવીજ કરવી. જૂથમંડળોએ નિવેદન દર ત્રણ માસે મહાલ મંડળ મારફત મોકલવા તથા સહકારની યોજના પ્રમાણે પુસ્તકોની આપ-લે કરવા માટેનો ઠરાવ કરી તે ઠરાવ ખાતામાં મોકલવા તજવીજ કરવી.

સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની સમગ્ર સભા તા. ૪-૫-૪૦ ના રોજ કરાયા પુસ્તકાલયના મકાનમાં રા. બાનુલાલ ગોપાળજી ત્રિવેદીના પ્રમુખ સ્થાને સાંજના ૬ વાગે મળી હતી તેમાં નીચે પ્રમાણેના ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર થયા છે:

(૧) સિદ્ધપુર મહાલની ત્રીજી પુસ્તકાલય પરિષદ દિવાળીના અરસામાં કરલી ગામનું આમંત્રણ આવ્યાથી ત્યાં ભરવી. પ્રમુખની પસંદગી માટે, રા. બાનુલાલ, શ્રી. છાદુલાલ પંડિત અને શ્રી. ખીમજીભાઈ ઠાકર, એ ત્રણની કમિટિ નીમવી. તેમણે હાલના પાટણુ વિભાગ શાળાધિકારી મે. ગોવિંદજી પટેલને આમંત્રણ આપવું. તેઓશ્રીના જવાબ મળ્યાબાદ હેવટ નિયુક્ત કરવો.

[અનુસંધાન પૃ. ૨૨૫ને ઉઠે]

* દરેક મહાલ પુ. મંડળને પોતાની બધી જ સભાઓના હેવાલ-ઠરાવ તથા તે સભા વખતે થયેલી ચર્ચાનો વિગતો પ્રસિદ્ધિ અર્થે અમારા તરફ મોકલી આપવા ખાસ વિનંતિ છે.
૨૨૪]

૧ રમરણયાત્રા—લેખક: શ્રી. દત્તાત્રેય બાળકૃષ્ણ, કાલેલકર, પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ. ડેમી કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૨૨૨૨, આચ્છાદનવાળું બોર્ડપટીનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. દોઢ, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તક ફરીવાર હાથમાં આવતાં એક મિત્રે કહેલા શબ્દો યાદ આવે છે. તેણે કહેલું કે “બાળપણ કરતાં બાળપણનાં રમરણો માણસને વધુ આનંદ આપે છે.” સાચે જ, છેક બાળપણનાં અને તે પછીની અવસ્થાઓનાં સંસ્મરણો આ પુસ્તકમાં આપીને કાંકા સાહેબે ઉછરતી વયના કુમારો-કિશોરો અને કેટલેક અંશે પ્રૌઢોને પણ રમરણ-સાહિત્યની વિશેષતાને અચ્છો ખ્યાલ આપ્યો છે. પ્રસંગો એવી સરળ રીતે અપાયા છે કે એક પછી એક સળંગ જ વાંચી જવાને પ્રેરણા આપે છે, અને આવા જીવનપ્રસંગો, કાકા સાહેબ કહે છે તેમ, જો સૌ કોઈ પોતાના આત્મસંતોષ માટે પણ સંઘર્ષતાં શીખે તો તેમાંથી વખતોવખત આનંદ પ્રાપ્ત કરવાનું એક સુંદર સાધન મળી આવે તેમ છે.

દરેક પુસ્તકાલય આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં ન હોય તો અવરજ વસાવે અને તે જમ વધુ વંચાપ તેવા પ્રેમનો આહુ કરે.

૨ ચાલણુગાડી (નાની-મોટી ભેગી) : પ્રયોજક શ્રી. ગિજુભાઈ અને ભુગતરામ દવે, પ્રકાશક ઉપર પ્રભાણે, કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૪, સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧-૦. ૧૯૪૦

ચાલણુગાડીની આ આવૃત્તિ નાની-મોટી બંને ભેગી કરી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. આ પુસ્તિકા આપણી પ્રાથમિક શાળાઓમાં અને બાળમંદિરોમાં એટલી પ્રચાર પામી છે કે એ વિષે અહીં કંઈ પણ ઉલ્લેખ કરવો એ સ્વચ્છંદે ઓળખાવવા બરાબર યત્ન પડે તેમ છે.

આ આવૃત્તિ બંને ભેગી કરી બહાર પાડવાથી એની વિશેષતા વધી છે અને વધુ

[૫. ૨૨૪નું સંધણ]

(૨) રા. ખીમજીભાઈએ માનદ પ્રચારકનું રાજીનામું આપ્યાથી અને હાલ તેઓ મહાલ મંડળમાં સેવા આપતા હોવાથી રા. છોટાલાલ મોતીરામ રાવળ રાજપુર શા. મુ. ચિ. અને રા. હિંમતલાલ પ્રભુરામ ત્રિવેદી ભાંજા ગુ. શા. નં. ૧ હિ. ચિ. એ બંનેની માનદ પુસ્તકાલય પ્રચારક તરીકે નિમણૂક કરવામાં આવે છે. આ બંને ભાઈઓ તેમની સેવા આપવા તૈયાર છે તો તેમની નિમણૂક માટે ખાતાની બહાલી મેળવી મંત્રીએ તપાસણીનાં આમો મુકરર કરી આપવાં.

(૩) ત્રિમાસિક નિવેદન તથા સહકારી યોજના પ્રમાણે બજેટ બતાવવા બાબત તથા સેન્ટર મારફત ટપાલવ્યવહાર કરવા ખાતાએ જે સૂચનાઓ કહાડેલી છે તેનો યોગ્ય અમલ કરવાની તજવીજ કરવા લાગતા વળગતાને બલામણુ કરવામાં આવે છે.

(૪) વિદ્યાર્થીઓ માટે ચિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા ચાલુ વર્ગે લેવી અને તેનો અર્થ શ. ૧૦) દસ કરવાની (મહાલ મંડળની સિલ્લકમાંથી) મંત્રીને સત્તા આપવામાં આવે છે.

તેા એની માત્ર ૦-૨-૦ કિંમત રખાઇ છે તેજ મુક્તકંઠે પ્રથમ સાં કરાવી જાય છે. આપણે પ્રચ્છીએ આ ચાલણુગાડી આપણાં શાળામાં પગલાં પાડતાં બાળકોને ચાલતાં શીખવનાર ચાલણુગાડીરૂપજ સદાને માટે નીવડે.

૩ એશિયાની ભીતરમાં—મૂળ અંગ્રેજીમાં લેખક: જૉન ગંથર; પ્રયોજક: શ્રી. ચંદ્રભાઈ કા. કાદે; પ્રકાશક: યુગધર્મ કંપોલય, ચાર રસ્તા, ખાડિયા, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૨૨૦; સચિત્ર આસ્વાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨; ૧૯૪૦

જૉન ગંથરે લખેલા આવાજ એક બીજા પુસ્તક ‘યુરોપની ભીતરમાં’ નો પરિચય અમે આ અગાઉ આપી ગયા છીએ. એ જ લેખકનું લખેલું આ પુસ્તક એશિયાના મુખ્ય દેશો—હિંદ, ચીન અને જાપાનની ભીતર પર લેડતી નજર આપે છે.

હિંદ વિષેના આ પુસ્તકનાં પ્રકરણોમાં હિંદની પરિસ્થિતિનો ચિતાર આપી લેખકે રાષ્ટ્રીય મહાસલા, ગાંધીજી, પં. જવાહરલાલ, સુભાષબાણુ વગેરેના સંક્ષિપ્ત જીવનપરિચયો પણ આપ્યા છે. ન્યારે જાપાન અને ચીનને લગતી હકીકતો તેમજ જાપાનના શહેનશાહ અને ચીનના મહાન નેતા ચાંગ કાઈ શેકનો પણ પરિચય આપવામાં આવ્યો છે.

આ પુસ્તક. પાશ્ચાત્ય પ્રજાને એશિયાનાં આ ત્રણ રાષ્ટ્રોને લગતી માહિતી આપવા માટે ઠીક ઠીક સાધનરૂપ થઈ પડે તેવું છે, ન્યારે એક પાશ્ચાત્ય લેખક આ રાષ્ટ્રો વિષે કેવી બાળબાણુ આપે છે, અને તે પરત્વે પોતે કેવો મત ધરાવે છે તે જાણવાનાં એક સુલભ સાધનરૂપ થઈ પડે તેમ છે.

“યુરોપની ભીતરમાં” એ પુસ્તકની માફક આ પુસ્તક પણ દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં અવરજ વસાવે.

૪ પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. મણિભાઈ દિવેદી, મુ. નવસારી. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૨૧૬, સાદું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦, ૧૯૪૦

ભાઈ મણિભાઈ દિવેદી ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસના એક સંશોધક છે. આ અગાઉ એમણે લખેલું “પાંચ હજાર વર્ષ પૂર્વેનું ગુજરાત” નામક ઐતિહાસિક મહત્તા ધરાવતું પુસ્તક પ્રકટ થઈ ગયું છે. આ ગુજરાતના ઇતિહાસને લગતું એમનું ઐતિહાસિક શોધખોળ-પૂર્વક તૈયાર કરેલું બીજું પુસ્તક છે.

આ પુસ્તકમાં લેખકે ઊંડા સંશોધનપૂર્વક જૂના શિલાલેખો, તામ્રપત્રો વગેરેના આધાર વડે ગુજરાતના દક્ષિણ વિભાગને લગતી ઐતિહાસિક માહિતી એગી કરી સંકલિત કરી ગુજરાતના અદ્યપ્રાપ્ત ઇતિહાસ પર સારો પ્રકાશ પાડ્યો છે. ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસમાં રસ ધરાવનાર સૌ કોઈ આ પુસ્તક એક વાર જરૂર વાંચી જાય.

નિત્યસંદેશ—રચનાર: શ્રીમદ્ ઉપેન્દ્રાચાર્યજી, પ્રકાશક: ઉપેન્દ્ર ભગવત્સમારક સમિતિના પ્રવર્તક શ્રેયસાધકો, વડોદરા. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૨૧૬, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦, ૧૯૪૦

વડોદરાના શ્રેયસ્સાધક અધિકારીવર્ગના આચાર્ય સ્વ. શ્રી. ઉપેન્દ્રાચાર્યજીએ, દરરોજ એક સંદેશ ઉછરતાં જીવવાને આપવાનો કંઈક નિયમ રાખેલો. એ દરરોજ અપાતા સંદેશો કમખદ કરી આ પુસ્તકમાં સંકલિત કરવામાં આવ્યા છે.

નિત્યઅવકાર તેમજ ધાર્મિક જીવનમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવા સંદેશો આમાં સંગ્રહાયા છે, જિજ્ઞાસુઓને આમાંથી કેટલુંક ઉપયોગી એવું કીકકીક માન પ્રાપ્ત થશે.

૬ માર્ચે જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર:—શ્રી. રમણલાલ વસંતલાલ દેસાઈ; સોલ એજન્ટ: એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪+૩૮૮, સચિત્ર આસ્વાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ર-૦-૦, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકના લેખકના નામ પરથી એમ માનવા કારણ મળે છે કે, લેખકે પોતાના જીવન અને વિવિધ પ્રવૃત્તિને લગતું—લેખકની પોતાની આત્મકથાને લગતું આ પુસ્તક લખે. પરંતુ આવું અનુમાન પાછળથી ખોટું નીવડે તેમ છે. કેમકે આ પુસ્તક લેખકે પોતે મૌલિક લખેલું પુસ્તક નથી, પરંતુ અમેરિકાના વર્ણનાત ધનકુબેર અને જાણીતી ફોર્ડ મોટરના ઉત્પાદક હેન્રી ફોર્ડના જીવન અને તેમણે વિસ્તારેલા તેમના કાર્યક્ષેત્રને લગતી માહિતી આપતું આ પુસ્તક છે.

અમેરિકાના આ ઉદ્યોગપતિએ પોતાના વ્યવસાયને કેવી રીતે વધાર્યો તેમ જ એ કાર્યક્ષેત્રમાં કેવી રીતે સફળતાને વર્યો તે એની પોતાની વાણીમાં એણે આ પુસ્તકમાં વર્ણવ્યું છે. અમેરિકાના આ ઉદ્યોગપતિની જીવનક્રમર જાણવા ઇચ્છનારને એમાંથી કંઈક પણ જરૂર જાણવા જેવું મળી આવશે.

૭ પગદંડી—લેખક શ્રી. ધૂમકેતુ; પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૨૪૦. મચિત્ર આસ્વાદનવાળું, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ, ૧૯૩૯.

આપણે ત્યાં પ્રવાસને લગતું સાહિત્ય, અન્ય વિષયના સાહિત્યની સરખામણીમાં બહુ ઓછું છે અને તેમાં પણ રાજ્યક શૈલીએ લખાયેલાં તે માત્ર ગણ્યાંગણ્યાં જ પુસ્તકો છે.

શ્રી. ધૂમકેતુએ આ પુસ્તકમાં, પોતાના પ્રવાસને લગતી મનરંજક હકીકત એકધારા વલ્લે જતા રસપ્રવાહલરી શૈલીએ આપી છે, જે વાંચનારને આગળ ને આગળ જ લઈ જાય છે.

આ પુસ્તકમાં નૈનિતાલ, કાર્ઝિયાવાડનો ગિરપ્રદેશ, પંચજનના મહાનંદ સતલજનો પ્રદેશ, તેમજ દાર્જિલિંગનાં મનોહર રથાનેત્રું રાજ્યક વર્ણન આપ્યું છે. પુસ્તકમાં અપાયેલાં ચિત્રો પુસ્તકમાંની વાચનસામગ્રીને સમજવામાં ઠીક સરળતા કરી આપે છે.

આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

૮. અણ્ણોળે : લેખક: શ્રી. સુનીલાલ વર્ધમાન શાહ; પ્રકાશક: શ્રી રામકૃષ્ણ સેવા-સમિતિ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૬, સાદુ પૂઠું, હિંદુ મુસ્લીમ એકપના પ્રચારાચે. ૧૯૪૦

અણ્ણોળે એ આપણા આમજીવનનો ચિતાર રજૂ કરતી ટૂંકી નવલ છે. એમાં, આજના

અવલોકન અને વિવેચન

અવલોકન અને વિવેચન વચ્ચેની ભેદરેખા આજે હુકત બનવા લાગી છે. તેષાર થતી જનતા અવલોકનને જ વિવેચન ધારી બેસે છે. અવલોકનનું ક્ષેત્ર હંમેશાં નિરાળું છે. એને અમુક મર્યાદામાં રહીને ગ્રંથની ઓળખાણ સમુદાયને કરાવવાની હોય છે. જનતાના મોટા ભાગને સ્પર્શી શકતું હોય તેવું તત્ત્વ પણ આ અવલોકનની પદ્ધતિમાં છે. વિવેચન તરફ બધા જ વાંચનારની નજર ફરતી નથી, એ પ્રકાર સર્વલોચ્ય નથી. લેખકો અને લેખનપદ્ધતિમાં રસ લેનારાઓને વિવેચન આકર્ષી શકે ખરું. વળી બની શકે તેટલી સમગ્રતા અને ઊંડું અવગાહન વિસ્તારપૂર્ણ વિવેચનમાં આવિર્ભૂત થાય. કળાનો પ્રત્યેક અંશ અને પ્રચલિત નિયમોને તપાસવાની શોધશાસ્ત્ર આ પ્રકારના વિવેચનકાર્યમાં રહે છે. એ પ્રકારનું વિવેચન આપણે એક બે વર્ષના પ્રવાહોનું નિરીક્ષણ કરીએ તો ધીમે ધીમે ફરકાય થતું નય છે એવા વાંચની ઉદ્ગાર વ્યક્ત કરવા પ્રેરે તેવી સ્થિતિ છે.

[“મતખંધુ” તા. ૧૪-૪-૪૦]

તપકે દિ'દમાં ઉમ બની રહેલ દિ'દુમુરલીમ ઐક્યના પ્રખનને ઠીકઠીક મૂંઝી લેવામાં આવ્યો છે. કેવા નજીવા કારણમાંથી કેટલીક વાર કેવાં લય'કર પરિણામે નીપજે છે તેનો દ્રબદ્ધ ખ્યાલ આ વાર્તા આપે છે.

અમે ઇચ્છીએ છીએ કે આ પુસ્તિકા દિ'દુમુરલીમ ઐક્ય સાધવામાં અને તેને સુદૃઢ બનાવવામાં પોતાનો સારો કાળો આપે ગામડે ગામડે અને ઘર ઘર પ્રચાર કરવા જેવી આ પુસ્તિકા છે. એની પ્રસ્તાવના મુંબઈ ધારાસભાના સ્પીકર ના. ગણેશ વાસુદેવ માવલંકરે લખી છે.

૯ મૃત્યુલોકનું અમૃત-દૂધ:—લેખક: ડૉ. મોતીચંદ કુરજી ઝવેરી; પ્રકાશક: પ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, જમનનગર; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧-૦, ૧૯૪૦.

મનુષ્યજીવનમાં દૂધ કેટલું અગત્યનું સ્થાન ધરાવે છે તેમ જ તેના વપરાશ ઈ. ને લગતી કેટલીક માહિતી આ નાની પુસ્તિકામાં સંગ્રહવામાં આવી છે. દૂધના વપરાશ અને શુદ્ધિ દોષ સંબંધે માહિતી મેળવવા ઇચ્છનારને આ પુસ્તિકામાંથી કંઈક જાણવાનું જરૂર મળશે.

૧૦. બાળઉછેર જ્ઞાન : (પુસ્તિકા પહેલી) ચોજક : શ્રી. ચુલાબકુંવરઆ ઇન્ડિયન વેલફેર એસોસિએશન, જમનનગર, પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧-૦.

આજે આપણે ત્યાં બાળઉછેરને લગતા શાસ્ત્રીય અધ્યાનને કારણે કેટલાંય બાળકો જન્મતાં જ વા જન્મ્યા પછી અમુક કાળે મરણને શરણ ચાલે છે. અને પરિણામે આપણા દેશનું બાળમરણનું પ્રમાણ અન્ય દેશોની સરખામણીમાં વધારે છે.

આવું જ્ઞાન બાળકોને ઉછેરનાર માતાઓને મળે તો અકાળે અવસાન પામતાં બાળકોની સંખ્યામાં ઘટાડો થાય.

આ પુસ્તિકાનો હેતુ આ વિષયને લગતું સામાન્ય જ્ઞાન આપવાને લગતો છે. બાળકોની માતાઓ આ પુસ્તિકામાં આપેલી સૂચના મુજબ વર્તે તો તેમનાં બાળકો અકાળે અવસાનનો ભોગ થતાં બચી જશે.

આ પુસ્તિકા ગામડાંઓમાં વધુ પ્રમાણમાં પ્રચાર પામે એ ઇચ્છવાનું છે.

૧૧ બ્રહ્મચર્ય અને કાર્યાકલ્પ : ભા. ૧ ભા—લેખક : ચોગાસનાઆઈ શ્રી. સ્વામી જીવનતીર્થ, ડિવાઇન લાઇફ સોસાયટી, વડોદરા. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૫૪, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦, ૧૯૩૯.

લેખક પોતે બ્રહ્મચર્ય વિષયના સારા જ્ઞાતા હોઇને બ્રહ્મચર્ય દ્વારા રોગો સારા કરવામાં માનનારા છે, અને એવા રોગોથી બચવા માટે બ્રહ્મચર્ય અને વ્યાયામપ્રચારને પોતાના કાર્ય-ક્ષેત્રમાં તેમણે સ્થાન આપેલું છે.

આપણે ત્યાં બ્રહ્મચર્યને લગતાં પુસ્તિકા લખાયાં છે. તેમાં વર્ણુવાયેલી વિગતો ઉપરાંત આમાં અમને નવીન માહિતીનો અભાવ લાગે છે. બ્રહ્મચર્યનો મહિમા આજ મુધીમાં સારી રીતે જવાયો છે અને એજ મહિમા આમાં પણ સંગ્રહાયો છે. ઉપરાંત જનશ્રીતી વ્યક્તિઓના બ્રહ્મચર્ય સંબંધેના અભિપ્રાયો પણ આ પુસ્તિકામાં સંગ્રહવામાં આવ્યા છે.

બ્રહ્મચર્યનો ઉત્તમ દ્રાખણો આપણા દેશમાં મહાત્મા ગાંધીજીનો છે જ અને એ વિષે તેમનું લખેલું સાહિત્ય આમજન્યતાને સારું ઉપયોગી નીવડે છે.

જેમણે અલગથી સંભળે આજ સુધી કંઈ જ વાંચ્યું નથી તેમને ચાલખત, આ પુસ્તકમાંથી જરૂર કંઈક ને કંઈક જાણવા જેવું મળી આવશે.

૭૦ જેટલી પૃષ્ઠસંખ્યા ધરાવતા આ પુસ્તકની ૮-૧૦-૦ જેટલી કિંમત અમને વધુ પડતી જણાય છે.

૧૧. દંભી હુનિયા : લેખક શ્રી. તારાચંદ્ર પોપટલાલ અડાલજી, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ ૨, કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૮૪, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

ચિત્રપટ માટે રચાયેલી આ સામાજિક વાર્તા, ચિત્રપટને બદલે પુસ્તકરૂપે સમાજ આગળ રજૂ થાય છે. સૌ કોઈ વાચકને આ વાર્તા વાંચ્યા પછી, “ હજુ પણ કોઈ કિંદમ કંપની આ વાર્તાને ત્રિપટમાં ઉતારે તો કેટલું સરસ ! ” એમ લાગ્યા વિના નહિ રહે. જગતમાં રોજ-બરોજ ખેલાતા દંભી દરેકનું ચિત્ર, આ પુસ્તકમાં સારી રીતે આલેખી, જગતને દંભનો સાચો ખ્યાલ આપવા લેખકે સુંદર પ્રયત્નો કર્યો છે. જગતમાં દંભના ઓછા નીચે કહેવાતા ધનપતિઓ, સમાજના નેતાઓ, મંદિરોના મહંતો, બાવાઓ વગેરે પોતાના અનેક જાતના સ્વાર્થો સાધવા સાર કેવાં પડયંત્રો રચે છે, અને તેમાં ગામડાની આજની ભોળા જનતા યુવક-યુવતીઓ કેવી કસાય છે, રીબાય છે અને આખરે તેમની શું રિયતિ થાય છે, એ જાણે આ પુસ્તકમાં આપણે જોઈએ છીએ ત્યારે ખરેખર આપણું હૃદય હલનચલી લે છે. સમાજ આવી દાલિક વ્યક્તિઓ પ્રત્યે તિરસ્કાર પુકારી લે છે, તથા તેમના દંભો ઉઘાડ પાડી તેમની સામે જળવેા પોકારવાની પ્રેરણા આપે છે. આપું પુસ્તક એટલું સુંદર છે કે, એકી પલાંડીએ પૂરું કરીને જ ઉઠવાનું મન થાય. ગામડાની થોડું ભણેલી જનતા પણ વાંચી શકે અને સમજી શકે તેવી સાદી અને સરળ શૈલીમાં લખાયેલું આ પુસ્તક, સૌ કોઈને એક વાર વાંચી જવાની ખાસ ભલામણ છે. દરેક પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તક જરૂર હોવું જોઈએ અને તેના ઉપયોગ પણ બહોળા પ્રમાણમાં કરાવવો જોઈએ.

૧૨. સુમનસૌરભ : કર્તા : શ્રી. રસલભાઈ ન. વહોરા, પ્રકાશક : ગૂર્જર અંચરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૫૬૪, સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૫-૦

ગૂર્જર બાલ અંથાવલિની ત્રીજી શ્રેણીના ૯-૧૦ પુસ્તક તરીકે આ ‘સુમન સૌરભ’ પ્રસિદ્ધ થયું છે. એમાં આપણા દેશ તેમ જ પરદેશની વિખ્યાત વ્યક્તિઓના ટૂંક જીવનપ્રસંગો આપવામાં આવ્યા છે. દરેક પ્રસંગ તે તે વ્યક્તિઓના ઉમદા ગુણોનું નિર્દેશન કરાવે છે. મહાપુરુષોના જીવનમાંથી જોડેલા આ પ્રસંગો બાલોએ શૈલીએ રચી ભાષ રસલભાઈએ બાળકોને ઉમદા ગુણોની બક્ષિસ આપવાનું મહત્કાર્ય કર્યું છે.

આશા રાખીએ આપણાં બાળકો આ સુમનસૌરભમાંથી મહાપુરુષોના જીવનશૈલી સુમન-પુષ્પોની ઉચ્ચ સૌરભ ગ્રહણ કરી પોતાના જીવનમાં ઉતારવા પ્રયત્નશીલ થશે.

૧૩. કિશોર ચરિત્રમાળા-ગુચ્છ ત્રીજી : (૧) આઘસમાજસુધારક : રાજા રામમોહન રાય, (૨) સમાજસુધારક ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર, (૩) ન્યાયમૂર્તિ મહાદેવ ગોવિંદ રાવડે, (૪) મુંબઈના તાજ વિનાના રાજા સર ફિરોજશાહ મહેતા, (૫) બંગાળના તાજ વિનાના રાજા સર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી, (૬) લોકમાન્ય બાલ ગંગાધર ટિલક, (૭) દેશભક્ત

સંન્યાસી સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ, (૮) વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી સર જગદીશચન્દ્ર બોઝ, (૯) ત્યાગવીર પંડિત મોતીલાલ નહેરુ, (૧૦) પંજાબીરકેસરી લાલા લજપતરાય, (૧૧) ભારતસેવક ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલે અને (૧૨) દેશબંધુ ચિત્તરંજન દાસ.

લેખક : ડૉ. રસુલભાઈ ન. વહેરા, પ્રકાશક : ચરોતર એન્યુકેશન સોસાયટી, આણંદ. દરેક પુસ્તકનાં કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ અનુક્રમે ૪૧, ૪૨, ૬૧, ૩૮, ૩૭, ૩૯, ૩૯, ૩૬, ૩૭, ૪૩, ૪૨, ૫૦; સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય દરેકનું ૦-૨-૦, ૧૯૪૦

આ વ્યગ્રાઉ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથેલા કિશોર ચરિત્રમાળાના બે ગ્રન્થો આપણા કિશોરોમાં એટલા લોકપ્રિય થઈ પડ્યા હતા, કે વિદ્યાર્થીઓ અને મોટેરાઓ સૌ તે રસપૂર્વક વાંચતા અને કેટલાક તો જે તે મહાપુરુષોના જીવનપ્રસંગો પોતાના જીવનમાં ખનતે પ્રકારે ઉતારવા મથતા જાણવામાં આવ્યા છે.

પહેલો ગ્રન્થ પરદેશી મહાજનોના હોતો અને ખીજો ગ્રન્થ ગુજરાતી મહાજનોના હોતો, ત્યારે આ ત્રીજા ગ્રન્થમાં હિંદના નામાંકિત મહાપુરુષોનાં કિશોરોપયોગી જીવનચરિત્રો સંક્ષિપ્ત છતાં એવાં રસભરી રીતે ગૂંથવામાં આવ્યાં છે કે વાંચનારને તે વાંચતાં જરાય કંટાળો ન ઉપજાવે. એકી બેઠકે દરેક પુસ્તિકા પૂરી વાંચી જવાની વૃત્તિ ઉત્પન્ન કરે તેવી આ પુસ્તિકાઓ છે.

ગુજરાતી મહાજનોના ગ્રન્થ તો વહેરા રાજ્ય પુઠ મંડળ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે મુકરર કરાયો હતો, અને એ પરીક્ષામાં બેઠેલાંઓએ કેટલા રસપૂર્વક વાંચ્યો હતો ! તો એ પરીક્ષામાં બેઠેલાં ભાષ્યજહેનોની સંખ્યા જ પૂરવાર કરી આપે છે.

હિંદનાં મહાજનોને ગૂંથી લેતો આ ત્રીજો ગ્રન્થ પણ એટલો જ આદર પામે તેવો કે. નાનાંમોટાં દરેક પુસ્તકાલયો આ ગ્રન્થ જરૂર પોતાને ત્યાં વસાવી જેમ અને તેમ તેવું વાંચ્ય તેવા પ્રયાસો કરે એવી અમારી ભલામણ છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

૧૪. જીવન અને વિજ્ઞાન—કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬નર૪૨, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૩-૦, ૧૯૪૦. છેલ્લા દાયકાથી ગુજરાતમાં વિજ્ઞાનપ્રચાર માટે જે ભાગ્યા વૃદ્ધા પ્રયત્નો આપણા વિજ્ઞાનનિષ્ઠાતો દ્વારા થઈ રહ્યા છે તેમાં આ પુસ્તક ઉમેરો કરે છે. ગુજરાતી ભાષામાં આ વિષયનાં પુસ્તકોની ખોટ છે, તેને માટે આ લેખકોનો પ્રયત્ન આપકારદાયક છે.

પુસ્તકમાં, જીવનની સાથે ઓતપ્રોત થઈ ગયેલાં ક્ષેત્રોમાં વિજ્ઞાનનું સ્થાન કેવું સર્વવ્યાપક છે તે સંક્ષિપ્ત રીતે લેખકોએ આલેખ્યું છે. હાલ પ્રવર્તી રહેલાં સર્વ અનિષ્ટોત્તં મૂળ વિજ્ઞાન અને તેના વિકાસના પરિણામમાં જ છે એવી જે ખોટી લાગણી-મતોદયા સમાજમાં ધર કરી રહી છે તેને આ પુસ્તક વિનાપ્રયત્ને લાલ ખત્તી ધરે છે, ને વિજ્ઞાનની પ્રગતિ માનવજીવનના ઉત્કર્ષને લક્ષ્યાં રાખીને થઈ છે એ જુલાવું સત્ય સમજવાની દૃષ્ટિ પ્રેરે છે. વળી વિજ્ઞાનને જ આધુનિક જીવનની વિસંવાદિતાનું કારણ ગણવામાં સાચી દૃષ્ટિનો મંજવ છે તે સત્ય લેખક બંધુઓએ 'વિજ્ઞાનનાં જયચરિત્રો'માં સચોટ રીતે વ્યક્ત કર્યું છે.

આ પુસ્તક આપણી યુવાન પ્રજાને માટે વિજ્ઞાનમાં રસ ઉત્પન્ન કરનાર નીવડશે તે

નિઃશંક છે: પુસ્તકની ભાષા સુસંસ્કૃત છે. તે સામાન્ય વિદ્યાર્થીની કક્ષા બહારની છતાં નિરાડબરી છે. તેમાં ટેટલાય પરિભાષિક શબ્દો આવે છે છતાં વાચનરસમાં ક્ષતિ આવતી નથી. તેમાં આલેખાયેલાં વર્ણનો વિચારપ્રવાહ હળવો બનાવી પુસ્તક માટે સુરચિત્ત પેદા કરે છે.

મોહનલાલ શંકરલાલ શાહ

૧૫ નૂતન વાચનભાળા: પહેલી ચોપડી:—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. શંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, ભાષાવિચારક (શુ. વિ.) [મોન્ટેસોરી ડિપ્લોમા] મોન્ટેસોરી અધ્યાપક, પુરુષ અધ્યાપન પાઠશાળા, વડોદરા. પૃષ્ઠ ૯૬, પૂઠું કાગળનું, કિં. ૦-૨-૬.

નૂતન બાળપોથી અને બાળપોથીની પૂરવણી પછીના વાચન માટેની આ પહેલી ચોપડી છે. આ ચોપડીમાં જોડાક્ષરો શીખવવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે. પાઠને મથાળે જોડાક્ષરો આપ્યા છે. જંતુ, પક્ષી, પ્રાણી વગેરેના પાઠો ઉપરાંત તહેવારો અને સ્મૃતિસૌંદર્યને લગતા પાઠો લીધા છે. બાળકોના પરિચયમાં આવતા પાઠો હોવાથી બાળકો હોંસે હોંસે વાંચે એવા પાઠો બન્યા છે.

લેખકે સ્વ. ગિજુભાઈ, જુગતરામભાઈ, સોમાભાઈ, મૂળજીભાઈ, ગિરીશભાઈ વગેરેનો બહુજ સારો ઉપયોગ કર્યો છે.

ચોપડીની ભાષાશૈલી અને હકીકત વિવિધતાભર્યાં હોઈ વધુ આકર્ષક થયેલ છે. શિક્ષકો-કેળવણીના ક્ષેત્રમાં કામ કરતા સૌ કોઈ અપનાવે-અનુભવે.

‘દ્રષ્ટા’

૧૬ શ્રી કાર્ખંસ ગુજરાતી સભા-મહોત્સવ ગ્રંથ:—પ્રકાશક: શ્રી. ગુ. સભા તરફથી અંબાલાય જીલાખીરામ જાની, ૩૬૬, કેમ્પેસ હાઉસ લેખન, વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબાઈ નં. ૪; ૧૯૪૦; રાજ્ય ૮ પેજ ૬૬, આઝાદનવાળું રૂપેરી પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૫૪૬૬૮; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

શ્રી કાર્ખંસ ગુજરાતી સભા ગ્રંથમાળાનું આ પુસ્તક સદર સભાનો સાહિત્યવિષયક પ્રવૃત્તિનો ૭૫ વર્ષનો અહેવાલ રજૂ કરે છે. પુરાતત્ત્વ ત્રિમાસિક બંધ થયા પછી પુરાતત્ત્વ-ન્વેષણને લગતાં બે ત્રિમાસિકો ૧ શ્રી. ગુ. સ. ત્રિમાસિક અને ૨ ‘શુદ્ધિપ્રકાશ’ હાલ પ્રસિદ્ધિત છે અને એ સંબંધી બહુ ઉત્કૃષ્ટ કાર્ય કરી રહ્યાં છે, એટલું જ નહિ પરંતુ પ્રાચીન અપ્રસિદ્ધ પુસ્તકોનું પ્રકાશન પણ વિદ્વાનો દ્વારા કરી રહ્યાં છે. શ્રી. કાર્ખંસ સભા સને ૧૮૬૫ ના માર્ચ મહિનાની ૨૫ મી તારીખે મુંબાઈમાં પ્રથમ શરૂ થઈ હતી. શરૂઆતમાં સંવેગ-વશાત્ ૪ વર્ષ ચાંત રહી સને ૧૯૧૩ થી તે આજ ૨૭ વર્ષ પર્થત સભાના નિર્દિષ્ટ આશયને યથાશક્તિ વેગવંત બતાવવા, સાક્ષર શ્રી અંબાલાયભાઈ જાનીદ્વારા અવિરત પરિશ્રમથી સંખ્યાબંધ નવીન અને અપ્રકટ તેમ જ પ્રકટ ગ્રંથોની નવીન આવૃત્તિઓ પ્રસિદ્ધ કરી છે. વ્યાખ્યાનો દ્વારા પણ સાહિત્યની પ્રવૃત્તિ જારી છે જ. તેથી સાદુ સાલે શરૂઆતથી આજ સુધીનો ૭૫ વર્ષનો અહેવાલ ટૂંકમાં આપી, અન્ય ગુજરાતી સાક્ષરો પાસેથી મનનીય અને શોધખોળને લગતા સાહિત્યવિષયક ૩૬ લેખો મેળવી ૧૫ સદર ચિત્રોસાદિત આ પુસ્તક દ્વારા સાહિત્યની અનેરી સેવા કરી છે. લેખકો બહુશ્રુત, અનુભવી અને વિદ્વાન હોવાથી લેખો પણ ગજરાતની પ્રાચીન સાહિત્યપ્રવૃત્તિ સંબંધી સારી માહિતી પૂરી પાડે છે. સદર

લેખોમાં ઐતિહાસિક, રચાપત્યના, સ્થળવર્ણનના, ઇતિવિષયક વગેરે લેખો મનનીય હોઇને સાક્ષરો તેમ જ ગુજરાતી સંસ્કૃતિના અભ્યાસકોને બહુ ઉપયોગી થઇ પડે એવા છે. ગુજરાતનો સંસ્કૃત પ્રાકૃત લેખોનો ઇતિહાસ, ગુજરાતી પ્રજામાં ઇતિહાસોનો સમન્વય, બર્બર, વર્ણમળીના મૈત્રક રાજ્યો, 'ચરોતર' શબ્દની વ્યુત્પત્તિ પર નવો પ્રકાશ, વિશ્વસ્થા-શ્લોક, ગુજરાતના પાશુપતાચાર્યો, ગુજરાતનું પુરાતત્ત્વ શહેર ઝોઝો, નર્મદ અને રાણીના, સાંપ્રદાયિક સંઘર્ષ-કથાઓ, બારતીય વૃત્તિકલા, નરસિંહરાવ કવિ અર્વાચીન કવિતા, ગુજરાતનાં પ્રાચીન અને અર્વાચીન સાહિત્યકારો, મંત્રી ઉદયન અને તેનો વંશ વગેરે લેખો સાક્ષરો અને વિદ્વાનો ઉપરાંત અભ્યાસકોને તેમ જ ગુજરાતી સંસ્કૃતિના પ્રશંસકોને પણ ખાસ રસ ઉત્પન્ન કરે એવા છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. કોઇ પણ પુસ્તકાલય ખાસ કરીને મોટું તો એના વગર ચલાવી ન લે. ઘરમાં પણ આ પુસ્તક રાખવા લાયક છે. કિંમત પણ મહેનતના પ્રમાણમાં માફકસર છે.

આવા સુંદર પુસ્તક દ્વારા ગુજરાતી સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિનું ઝાણ અદા કરવા માટે સલાહના સંચાલકો અને ખાસ કરી સલાહના પ્રાણરૂપ રા. અબ્બાલાલ જાનીને જેટલાં અભિનંદન આપીએ એટલાં ઓછાં છે.

કાગળ, બંધામણી, છપામણી, ચિત્રો વગેરે સુંદર છે જ, આશા છે કે ગુજરાતી સાહિત્યના રસિયાઓ આ પુસ્તકને યોગ્ય ઉત્તેજન આપશે જ.

૧૭. પ્રણયયજ્ઞ—લેખક તથા પ્રકાશક : કૃષ્ણપ્રસાદ લલિતભાઈ ભટ્ટ, ગુજરાતીવાદ દાહોદ, પંચમહાલ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૩૬, પૃષ્ઠ ૬+૨૩૬, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું ખોડ પટ્ટીનું કાચું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

ભાઈ કૃષ્ણપ્રસાદ ભટ્ટ આ પ્રથમ પુસ્તક જણાય છે. એમાં એમણે સુધારકોને સમાજના કહેવાતા અગ્રગણ્ય ધનિકો સુધારો કરવા જતાં, કેટલો અન્યાય કરી તેમનું જીવન બગાડવા પ્રયત્નો કરે છે; છતાં પણ સાચા દયાળુ સુધારકો કયાની પરવા કર્યા વિના અત્યંત ગરીબ તેમ જ દુભાયલા જનસમાજની અમૂલ્ય સેવા નિઃસ્વાર્થ સેવા દ્વારા તેમનાં જીવન કેવાં સુખી બનાવે છે અને આખરે પોતાને હઠધૂત કરનારાઓને સત્ય દ્વારા કેવા નમાવે છે અને પોતાને માર્ગે દોરે છે તે, પ્રમોદ, ડૉક્ટર અવિનાશ, લતા અને પ્રભા, શેઠ મનમોહનદાસ, ચિહારી-લાલ, વિદ્યાસાગર અને ચંદ્રલાલનાં પાત્રો દ્વારા લેખકે બહુ સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યું છે. સહૃદયતાથી કેવાં કેવાં વિકટ કાર્યો કરી શકાય છે તેમ જ નીડરતાથી અને સત્યને માર્ગે વિધવાવિવાહ, અત્યજ્ઞો, હરિજનો પીડિતો વગેરે પ્રજાનાં નિરાકરણો કેટલાં આનંદદાયક તથા સુખપ્રેરક નીવડે છે તે પણ અત્રે સુંદર રીતે ચર્ચ્યું છે. પ્રેમ શુદ્ધ હોય તો છેવટે વિજયી નીવડે છે એ પ્રમોદ તથા પ્રભાનાં પાત્રો સિદ્ધ કરે છે. નિર્ધન કે શ્રીમંતનો ભેદ એમાં હોતો જ નથી. સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈના જે બોલ તથા સાક્ષરશ્રી ગજેન્દ્રચંદર પંડ્યાના 'કંઈક'માં પુસ્તક સંબંધી માહિતી મળી રહે છે.

ભાષા ક્રાંતિક ઠેકાણે વિચિત્ર જણાય છે પરંતુ તે પ્રથમ અનુભવને લીધે હશે. સમય જતાં ભાષા, વસ્તુ વગેરે સુધરશે. આધુનિક સુવક-સુવત્તીઓ તેમ જ રૂઢિના હિમાયતીઓને તેમ જ સુધારકોને એમાંથી સારો મોઢ મળશે. આવા પુસ્તકો દ્વારા સમાજનું પરિવર્તન આધુનિક સમયને અનુકૂળ બનાવવા ખાસ ઉપયોગી છે.

ભાષા, કાગળ છપાઈ વગેરે સાધારણ ઠીક છે. એમાં પણ સુધારાને અવકાશ છે.

૧૮. ખમા બાપુ—લેખક : શ્રી. ચંદ્રવદન ચિમનલાલ મહેતા; પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, કેચર બાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબાઈ નં. ૨, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬, સચિત્ર આલ્બમવાળું પાકું પૃથ્વી; પૃષ્ઠ ૩૨૧; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

વિરાટ ગ્રંથાવલિનું આ ૨૯ મું પુસ્તક છે. એમાં લાઈ ચંદ્રવદને કાઠી દરબારોના રાજ્યકારભાર અક્ષરહીનતા તેમજ અનીતિવાન તથા પાસંવાનોની શીખવણીથી કેવું અનિષ્ટ પરિણામ લાવે છે તેમ જ તેઓ નરપશુ જેવી લીલાઓમાં રમ્યાપમ્યા રહી પ્રજાને કેવી રંગોડે છે અને તેમને ત્રાણ ત્રાણ પોકારાવે છે તે ગોપાળપુરના દરબાર, અમુલખરાય નવલંકી, ગોપીકુંવર અજવાળી વગેરેનાં પાત્રોદ્ધાર લેખકે ચોતથું છે. અનીતિવાન કારભારીઓ પૈસા તેમજ સત્તાના લોભે કેવાં અધમ કૃત્યો, નીચ અને ખુશામતીઆ પાસવાનો મારફત કરે કરાવે છે, તેમજ અનિયંત્રિત સત્તાને બેરે પ્રજાની વડુ-દીકરીઓ પર કેવા જુલમ ગુજારી તેમનાં જીવન બરબાદ કરે છે તે નવલંકી વગેરે પાત્રોદ્ધાર બહુ સચોટ રીતે વર્ણવ્યું છે. વધુ પત્નીઓ દરબારો કેવા મંળેગવરાત કરે છે અને તેથી રજવાડાં એ અનીતિના અખાડા કેવી રીતે થઈ રહે છે અને ત્યાં કેવાં પડખંત્રો રચાય છે તે તેમજ એ અનાચાર સામે તેમનો જ પુત્ર અન્ય પવિત્ર રાણી દ્વારા સદુપદેશ મળતાં એ પડખંત્ર કેવી રીતે તોડે છે વગેરે બહુ સચોટ રીતે વર્ણવ્યું છે. રાજસ્થાનોની આંતરિક સ્થિતિ સંબંધી કાંઈક ખ્યાલ આ પુસ્તકમાંથી આપણને બહુ સારી રીતે મળે છે.

પુસ્તક બોધદાયક તેમજ વસ્તુચિતિતો આબેહૂબ ચિતાર આપનાર છે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને બહોળો પ્રચાર કરી જનતાને આવી પરિસ્થિતિમાં મગજ ઠેકાણે રાખી તેનો સામનો કેવી રીતે કરવો તે સમજવામાં મદદરૂપ થઈ પડે તો લેખકનો શ્રમ સફળ થયેલો ગણી શકાય. મહિલા પુસ્તકાલયોમાં પણ આ પુસ્તક વંચાવું જોઈએ.

૧૯ બીલોરી પહાડ : લેખક : શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, પ્રકાશક : ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ, ૧૯૩૭; કાઉન ૧૬ પેજ ૫૪૬ ૩૧, કાચું પૃથ્વી, મૂલ્ય ત્રણ આના.

બાલસાહિત્ય માળાનો આ પહેલો મણકો છે. પરિક્યાઓ બાલકોને વાંચવી તથા સાંભળવી બહુ મને છે. એ બોધપ્રદ પણ છે. બાલજિજ્ઞાસાત્વિત જાગૃત કરવા આવી પરિક્યાઓની ખાસ જરૂર છે. બાલકો હોંસધી વાંચે અને સાંભળે તેથી, તેમની સાહસત્વિત ખીરે. એક સામાન્ય પડખમચી દલના, ખંત અને સાહસથી મને તેટલાં સંકટોમાંથી સહીસલામત બચી જઈ આખરે રાજગાદી તેમજ રાજકુંવરીનો હાથ મેળવે છે એ બહુ સરળ અને રસ-

હિંદની પુ. પ્રવૃત્તિનો વિકાસ

બ્રિટિશ હિંદમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ નેવું કશું છે જ નહિ. વડોદરા ને મહેસૂરનાં રાજ્યોએ એ દિશામાં પ્રયાસો પાત્ર ફાળ ભરી છે. બ્રિટિશ હિંદમાં બિહાર ને થોડે ધણે અંશે મદ્રાસે આ પ્રવૃત્તિ અપનાવી છે. અઢી વર્ષના ગાળામાં બિહારનાં ૪૦૦૦ ગામડાંને પુસ્તકાલયો મળી રહ્યાં એ ડા. સચ્ચિદાનંદ સિંહાનું કથન નોંધવા યોગ્ય છે. મને એમ, રાજ્યાશ્રય પામીને, ગ્રામવાસીઓને શેષક ને ઉપકાર નિવડે તેવાં આવશ્યક પુસ્તકો પૂરાં પાડવાની આ પ્રવૃત્તિ ઉછરે ને રાજકારણના ઘેરા ઓળાથી એ અસહાય નહિ તો એનાં પગલાં વધાવવા જેવાં છે.

("મગ્નષધુ" ટા. ૨૮-૪-૪૦)

મય શૈલીમાં ભાષ રમણલાલે ચીતર્યું છે. બાષ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો, પ્રાથમિક શાળાઓ તેમ જ ખાનગી પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદી બાલકોના આરિયધડતરમાં યોગ્ય ફાળો આપે. છપાઇ, કાગળ વગેરે સુંદર છે.

૨૦ માહી તારે ખોળે:—લેખક: શ્રી. બાલચંદ્ર પંડ્યા, પ્રકાશક: પનાલાલ ટી. શાહ, 'નવું વાંચીએ' કાર્યાલય, ઘડીઆળીપોળ વડોદરા, ૧૯૩૬; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૩૪, સચિત્ર કાચું પૂરું, મૂલ્ય ૩ આના.

ભાષ બાલચંદ્ર પંડ્યાએ આ પુસ્તકમાં શ્રી. વિનાયક સાવરકરના જીવનચરિત્રનો મહત્વનો ભાગ અત્રે સરળ શૈલી અને ભાષામાં શ્રી. પનાલાલ શાહ દ્વારા પ્રકાશમાં મૂક્યો છે. આરિત્રના ઘડતરમાં તેમજ બાલકોમાં નીડરતા, સાહસિકતા, દંદતા, સ્વદેશપ્રેમ વગેરે ગુણો વિકસાવવામાં આવા ચરિત્રો બહુ ઉપયોગી નીવડશે.

આવા પુસ્તકો આપોઆપ ખરીદશે અને વંચાશે. રૂપરંગ, છપાઇ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૨૧-૨૨ શેકસપ્તીઅરનાં કથાનકો ભા. ૧ તથા ૨:—લેખક તથા પ્રકાશક, શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, બાલજીવન કાર્યાલય, બાજવાડા, વડોદરા, ૧૯૩૭, ૧૯૩૮ અનુક્રમે: કાઉન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૧૫૮ અને ૧૬૧; કાચું સચિત્ર પૂરું; મૂલ્ય દરેકનો રૂ. ૧-૦-૦.

'બાલજીવન' માસિકની ૧૮મા તથા ૧૯મા વર્ષની ભેટો તરિકે મહાન કવિ શેકસપ્તીઅરની મહાન કૃતિઓ ઉપરથી બાળકો માટે આ અનુવાદ ભાષ રમણલાલે તૈયાર કરી સિદ્ધ કર્યો છે. પહેલામાં સાત તથા બીજામાં ૮ નાટકો સરળ ભાષામાં આપવામાં આવ્યાં છે. યુવકો તથા યુવતીઓને આદર્શ લેખ વગેરેની કૃતિઓ ઉપરથી ઉતારેલો આ અનુવાદ ખમના અભ્યાસમાં સરળતા કરી આપશે અને પાઠ્ય પુસ્તક સમજવામાં બહુ ઉપયોગી થઇ શકશે. આવા પ્રસિદ્ધ મહાન કવિ અને નાટકકારની કૃતિઓ ગુજરાતી ભાષાભિન્ન જનતા માટે ખાલી જરૂર છે જ. મહાન કવિની શૈલી, અનુવાદકનું ભાષાજ્ઞાન વગેરે સંબંધી સારો ખ્યાલ મળતાં યુવક યુવતીઓને આખી અંગ્રેજી પુસ્તકો જલદી ખાલી થઇ શકશે.

શાળાઓ, પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. છપાઇ, કાગળ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે.

૨૩ રાજાની રાણી:—લેખક શ્રી. રમણીકલાલ જયચંદભાષ દલાલ, પ્રકાશક: ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તો, અમદાવાદ; ૧૯૩૮; કાઉન ૧૬ પેજ, સચિત્ર કાચું પૂરું; મૂલ્ય ૮ આના.

આ પુસ્તકમાં ત્રણ નાટિકાઓ આપવામાં આવી છે. ૧ રાજાની રાણી, ૨ ત્યાગમૂર્તિ અને ૩ કલા ને કિરણ. પહેલામાં મીરાં અને અકબરનો પ્રસંગ છે. રાણી અનિત સાથે પ્રેમમાં પડે છે. અમાત્યમાં ઈર્ષા હોવાથી તે અનિતને દેદ કરે છે. મહારાણી છોડાવે છે પરંતુ બન્ને દુઃખુદ્ધ જેલ છે તેમાં અનિત મરી જાય છે. રાણી રાજ્ય ખાતર મુગટ ઉતારી ચાલી જાય છે ત્યાં રાગતું મૃત્યુ દેખી નોકામાં ચાલી જાય છે. ત્રીજું નાટક પછી પ્રેમની આહુતિ છે. ત્રણ નાટકો કરુણ છે. આ નાટકો વિદ્વદ્ભોગ્ય છે. વાંચવાં ગમે. એવાં છે પરંતુ સામાન્ય જાનવાળાને એ સમજવા મુશ્કેલ છે.

મેટાં પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. કાગળ, છપાઇ, બાંધણી સારી છે. વકીલાતના કં

કાર્યમથી વખત મેળવી ગુજરાતી સાહિત્યમાં પોતાનો ફાળો આપવા માટે બાઇ રમણીકલાલને અભિનંદન ધરે છે.

૨૪ જયંતી વ્યાખ્યાનો—સંપાદક: શ્રી. નવલરામ જગન્નાથ ત્રિવેદી, પ્રકાશક: ગુજરાત સાહિત્ય સભા અમદાવાદ, ભદ્ર; ૧૯૪૦, કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું બોર્ડનું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૪-૦

ગુજરાત સાહિત્ય સભાના આશ્રય નીચે જુદા જુદા પ્રસંગોએ સાક્ષર સજ્જનોએ આપેલાં ૧૦ મહાન લેખકો ઉપરનાં વ્યાખ્યાનો આમાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે. નાનાલાલ કવિ, નર્મદા-શંકર મહેતા, કૌશિકરામ મહેતા, મણિશંકર ભટ્ટ, લલિત, આનંદશંકર દ્રુવ, નરહરિ પરીખ, ઉત્તમલાલ ત્રિવેદી જેવા સાક્ષરોનાં વ્યાખ્યાનો આમાં છે. વ્યાખ્યાનોને છેડે તે હપ્તે જરૂરી ટિપ્પણ અને પૂર્તિ આપી છે. લેખો વિચારણીય, મનનીય, અભ્યાસપૂર્ણ અને ઉચ્ચ કોટીના છે. ગુજરાત સાહિત્ય સભા આ રીતે સાહિત્યની ખરી સેવા બજાવી રહી છે. અભ્યાસકોને તેમ જ શિક્ષકો, અધ્યાપકો અને વિદ્યાર્થીઓને તેમના કાર્યમાં બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે.

કામળ, હપાઈ, બાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે. કિંમત પણ માફકસર કહી શકાય. એમાં ૭ આધુનિક અને ૪ પુરાતન સાક્ષરો અને કવિઓ સંબંધી વ્યાખ્યાનો છે. બધાજ ગુજરાતી સાહિત્યના જ્યોતિષરે છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને વિદ્યાર્થીઓને સહાયરૂપ થઇ પડે. પૂરાના અંદરના ભાગમાં કયો લેખક કયાંતો રહેવાસી એ નકશામાં રચણ દ્વારા ચિત્રો સહિત જણાવ્યું છે.

૨૫ વિન્ધ્યવનની કન્યકા કિંવા પ્રિયદર્શિના—કર્તા: સ્વ. કેશવલાલ હર્ષદરાય દ્રુવ; પ્રકાશક: વિદ્યાયન કેશવલાલ દ્રુવ, ગોટીની શેરી, ખાડીઆ, અમદાવાદ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ કદ, પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૮+૧૯૬, મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

ચક્રવર્તી કવિ હર્ષકૃત પ્રિયદર્શિનાનો આ ગુજરાતી અનુવાદ સ્વ. મુ. કેશવલાલભાઈએ પ્રસિદ્ધ કરેલો તેની આ યોથી આવૃત્તિ સુધારાવધારા સાથે પ્રસિદ્ધ થઈ છે. પ્રસંગ પ્રિયદર્શિના અને વતસરાજનાં લખનાં લીધાં છે. કેટલીક મુશીબતો વેઠી આખરે બંને પરજો છે. આમાં શૌર્ય, કરુણ અને શૃંગાર ત્રણે રસો છે. આ ચાર અંકી નાટક છે. શરૂઆતમાં મુ. કેશવલાલભાઈએ ચક્રવર્તી કવિ હર્ષ સંબંધી ખૂબ વિસ્તારપૂર્વક માહિતી આપી છે. તે પુસ્તકની ઉપયુક્તતામાં વધારો કરે છે. ટિપ્પણ તથા પૂરવણી પણ બહુ જ ઉપયોગી છે. અભ્યાસકો, વિદ્યાર્થીઓને બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. પાછળનાં પાંચ પરિચિત્રો પણ અંચનું ગૌરવ વધારે એવાં છે.

પુસ્તકાલયો, શાળાઓ જરૂર ખરીદે. હર્ષના સમયની ભાષા તથા દેશની પરિસ્થિતિ સમજવાની ખાસ જરૂર છે. કેમકે ત્યારે જ તે સમયની સંસ્કૃતિનો ખ્યાલ આપણને આવી શકે. જુદા જુદા અંચોના નિરીક્ષણ ઉપરથી આ અંચનું સંશોધન એમને હાથે થયું છે. હર્ષ સંબંધી હકીકત અત્યંત ઉપયોગી જણાશે.

૨૬ ઇન્કમ ટેક્સ સંબંધી મારી રેડિયો ઉપરની વાતચીત અને લેખો—લેખક: શ્રી. ભોગીલાલ ચિગનલાલ શાહ; પ્રકાશક: સ્ટેટસ પોપલ લિમિટેડ, ૧૩૮, મેડાઝ સ્ટ્રીટ, કોટ મુંબઈ, ૧૯૪૦; કાચું બોર્ડનું પૂઠું; રાયલ ૮ પેજ કદ. પૃષ્ઠ ૨+૮૦; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

થોડા સમય ઉપર નવીન આયપતવેરાનો કાયદો સુધાર્યા પછી લોકોને નવીન પદ્ધતિની ખબર આપવા રેડિયો મારફત આ હકીકત બાઈ મોગીલાલે જાહેર કરી હતી. તેને વિસ્તારી આ પુસ્તિકા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે. એમાં આયપત વેરા સંબંધી તમામ હકીકત સરળ ભાષામાં આપવામાં આવી છે. આયપત વેરા કેવી રીતે ગણવામાં આવે છે તે સંબંધી ફરિયાદ કાણુ ક્યારે કરી શકે અને તેમાં કયા કયા મુદ્દા પ્રતિપાદિત કરવા જોઈએ વગેરે તમામ હકીકત વિસ્તારપૂર્વક ઝટ સમજી શકાય એવી રીતે આપવામાં આવી છે. એ ઉપરાંત ' વધારાના નફા ' ઉપરના કરના બિલની રૂપરેખા છેવટમાં સમગ્રવવામાં આવી છે. શ્રોમંતોએ તેમ જ આયપતવેરા બરનારાઓએ ખાસ રાખવા લાયક છે. કિંમત પણ માફકસર છે. આવા પુસ્તકની જરૂર હતી જ. કાગળ, છપાઈ બાંધણી સારા છે.

૨૭. આંખ અને ચરમા—લેખક : શ્રી. ત્રિભુવનદાસ લહેરચંદ શાહ, પ્રકાશક : શશિકાન્ત એન્ડ કંપની, રાવપુરા, ટાવર સામે, વડોદરા, ૧૯૩૫; કાઉન ૧૬ પેજ, આલ્ફાનવાળું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૪+૨+૧૩૦+૮ ચિત્રો.

દાકતર ત્રિભુવનદાસે આ પુસ્તકમાં આંખ અને ચરમા વિષે સંપૂર્ણ માહિતી આપી છે. આંખ એ કેટલી કિંમતી વસ્તુ છે, બગડેલી આંખને લીધે કેવી મુશીબતો વેઠવી પડે છે વગેરે જણાવી એ સ્થિતિ નહિ આવવા દેવા શું કરવું જોઈએ, આંખનું બંધારણ કેવું છે તેનો તથા મગજની શિદ્ધાંતો સંબંધ, ચરમાથી આંખની ઉણપ કેવી રીતે ટાળી શકાય છે, કષ્ટ વખતે કેવાં ચરમા જોઈએ, આંખના રક્ષણ માટે શું કરવું જોઈએ વગેરે વૈદકીય દષ્ટિથી એમણે બહુ વિસ્તારપૂર્વક અને સરજતાથી વર્ણવ્યું છે. સામાન્ય મનુષ્યને પણ આંખ એ રીરતું કેવું બેનમૂન અંગ છે તેનો ખ્યાલ આ પુસ્તક વાંચનાથી આપણને આવી શકે છે. ૧૨૦ જેવા માટે કઈ કષ્ટ ક્રિયાઓ થઈ જાય છે તે પણ સરજતાપૂર્વક વિસ્તારથી સમગ્રવ્યું છે. આધુનિક સમયમાં ગામડામાં અપૂર્ણ દષ્ટિવાળાં ઘણાં મનુષ્યો જેવામાં આવે છે. એટલે આ પુસ્તકની જરૂર હતી જ. આંખોમાં બગાડ કેવી રીતે અને ક્યારે થાય છે તેમ જ તે ટાડવા આપણે કેવી સાવચેતી રાખવી જોઈએ તે પણ આમાંથી જાણવા મળશે. પુસ્તકાલયોમાં, શાળાઓમાં, તેમ જ દરેકે દરેક ઘરમાં આ પુસ્તક હોવું જોઈએ અને આંખની માવજત કરતાં બરાબર શીખવું જોઈએ. ખોરાકથી પણ આંખ બગડે છે એટલે આંખને નુકસાન કરે એવા ગરમ પદાર્થો જેમ અને તેમ બોજા પ્રમાણમાં લેવા જોઈએ. કાગળ, છપામણી, બાંધણી, અક્ષરો વગેરે સારા છે.

૨૮. મહાવીરરવામીના અંતિમ ઉપદેશ—સંપાદક : ગોપાળદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક : જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ, નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ. ૧૯૩૭; કાઉન ૧૬ પેજ, બોડ પદ્ધતિ પૂઠું; પૃષ્ઠ ૩૦+૨૮૮, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

શ્રી. પૂર્ણભાઈ જૈન અંધમાળાનું આ ૧૩ મું પુસ્તક છે. એમાં મહાવીરરવામીએ જીવને મોક્ષ ગતિએ પહોંચવા તેણે શું કરવું જોઈએ, એ સ્થિતિએ પહોંચવા માટે કેવા નિત્ય નિયમો, યમનિયમો, સંયમ, દંડતા, એકતાનતા વગેરે કેવી રીતે કેળવવા, પ્રાચીન સિદ્ધ પુરુષોએ કેવું આચરણ કર્યું હતું, તેમાંથી શો બોધ લેવાનો છે વગેરે બહુ સરળ અને સહેલી ભાષામાં બાઈ ગોપાળદાસે અસરકારક રીતે સમગ્રવ્યું છે. જૈન ધર્મના અનુયાયીને તો આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી હોવું જ જોઈએ. તત્ત્વથી શરીર અને આત્માની શુદ્ધિ થાય છે

તેથી કર્યા મત કેવી રીતે કરવાં વગેરે સૂક્ષ્મ દષ્ટિએ બહુ વર્ણવ્યું છે. મૂળ સંસ્કૃતનું આ ભાષાંતર છે.

ગામડામાં બધાં જન લોકોની વસ્તી ઓછાવત્તા પ્રમાણમાં હોય ત્યાં આ ગ્રંથ જન-તાને બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. જોતરોને પણ એમાંથી ઘણું જાણવાનું મળશે.

જપાઇ, કાગળ, પૂઠું વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

સામયિકો

૧ ગીતાધર્મના ગીતાગૌરવાંક:—સંપાદક: સ્વામી શ્રી વિદ્યાનંદજી, પ્રકાશક: ગીતાધર્મ કાર્યાલય, સાક્ષી વિનાયક, કાશી. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૪.

ગીતાધર્મ માસિક હિંદી 'કલ્યાણ' માસિકની માફક આપણા હિંદુ સમાજમાં હિંદુ ધર્મના સિદ્ધાંતોનો સારો પ્રચાર કરી રહ્યું છે. આપણો ગુજરાતી સમાજ હિંદી ભાષાને હજી જોઇએ તેટલી અપનાવી શક્યો નથી અને ગામડાંમાં તો તે નહિ જેવો જ પ્રવેશ પામી શક્યો છે. એ સ્થિતિમાં કેટલાક ધાર્મિક સંજ્ઞાને પોતે હિંદી ભાષાથી પૂરા પરિચિત ન હતાં માત્ર તેના મોટા દળદાર અંકો અને સંખ્યાઅર્થ ચિત્રોથી લોભાઇને 'કલ્યાણ'ના માહક થતા જેવામાં આવે છે; ન્યારે આ 'ગીતાધર્મ' માસિકમાં ગુજરાતી અને હિંદી ભાષામાં ધાર્મિક તત્ત્વો સરળ રીતે સમજાવવામાં આવે છે.

એ 'ગીતાધર્મ' માસિકનો આ ગીતાગૌરવાંક ભા. ૨ જો એના માહકોને બેટ અપાયેલો ૬૦૦ પૃષ્ઠો અને સંખ્યાઅર્થ ચિત્રો વડે સચિત્ર કરાયેલો દળદાર અંક છે.

આ અંકમાં ગીતાનાં તત્ત્વો વ્યાવહારિક રીતે સરળ ભાષામાં સમજાવવામાં આવ્યાં છે અને એવી સરળતાભરી સમજાવટને કારણે જ તેના વ્યાખ્યાતા સ્વામી શ્રી વિદ્યાનંદજીને 'ગીતાવ્યાસ'ની ઉપાધિ જનતાએ માનપૂર્વક અર્પણ કરેલી છે.

ગીતાગૌરવાંકમાંથી જનતાને ગીતાનાં તત્ત્વો સમજવાની સરળ આવી પ્રાપ્ત થાય છે. આવાં માસિકો આપણે ત્યાં વધુ પ્રચાર પામે એમ ઇચ્છીએ.

તથુખા (સંમેલન અંક):—તંત્રીઓ: શ્રી. શાન્તિલાલ ઠાકર અને શ્રી. લક્ષ્મીપ્રસાદ જ. આચાર્ય; પ્રકાશક: તથુખા કાર્યાલય, રણજી, રાયપુર, અમદાવાદ. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૨-૦.

" તથુખા " માસિક સમસ્ત બ્રાહ્મણ કોમનું માસિક હોવાનું જાહેર કરે છે, એમાં અવારનવાર બ્રાહ્મણ કોમના રીતરિવાજો અને શૃદ્ધિઓને લગતા લેખો અને પ્રાસંગિક નોંધો તેમજ સમાચાર આપાય છે.

આ એનો વસાઇ મુકામે કરાયેલા સંમેલનનો ખાસ અંક છે. એમાં ગુજરાતના બ્રાહ્મણ સમાજના જાણીતા લેખકોના સામાજિક લેખો ઉપરાંત સંમેલનને લગતી પ્રાસંગિક કથા પણ આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત અંકમાં આપવામાં આવેલાં કટાક્ષચિત્રો આપણા આજના સમાજનાં હાલ દરેકો આપણી આંખ સામે લાવી મૂકે તેવાં છે.

માત્ર રૂ. ૨-૨-૦ જેટલા અદ્ય લવાજમમાં બેટપુસ્તક અને આવો દળદાર ખાસ અંક આપવો એ આજના કાગળની મોંઘવારીના વખતમાં સાદસ જ ગણાય.

સંપાદકોને તેમજે આ અંક આ પ્રમાણે આપવા માટે અમારાં અભિનંદન.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

નવીન કાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ દર્શક
૧	જયંતિ વ્યાખ્યાનો	નવલરામ ત્રિવેદી	ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ	૨-૪-૦	
૨	કાર્તિક ગુજરાતી સભા મહોત્સવગ્રંથ	અંબાલાલ છુલાખી-રામ જાની	કાર્તિક ગુજરાતી સભા, અમદાવાદ	૩-૦-૦	
૩	પ્રણયયજ્ઞ	કૃષ્ણપ્રસાદ લ. ભટ્ટ	લેખક પોતે, ગુજરાતી-વાડ, દાહોદ		
૪	ખમા બાપુને	ચંદ્રવદન મહેતા	આર. આર. શેકની કંપની, મુંબઈ	૨-૮-૦	
૫	કલ્યાણમાર્ગ	રમણીકલાલ જયચંદ-ભાઈ દલાલ	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	
૬	ચાલણગાડી ૧ લી, બીજી	ગિજુભાઈ અને જુગતરામ દવે	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧-૦	
૭	સ્મરણયાત્રા	કાકા કાલેલકર		૧-૮-૦	
૮	રાજા રામમોહન રાય	રસુલભાઈ ન વહોરા	ચરિત્ર એન્યુકેશન સોસાયટી, આણંદ	૦-૨-૦	
૯	ધર્મચંદ્ર વિદ્યાસાગર	"	"	૦-૨-૦	
૧૦	મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે	"	"	૦-૨-૦	
૧૧	સર કિરોજીશાહ મહેતા	"	"	૦-૨-૦	
૧૨	સર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી	"	"	૦-૨-૦	
૧૩	બાલગંગાધર તિલક	"	"	૦-૨-૦	
૧૪	સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ	"	"	૦-૨-૦	
૧૫	સર જગદીશચંદ્ર બોઝ	"	"	૦-૨-૦	
૧૬	પંડિત મોતીલાલ નહેરુ	"	"	૦-૨-૦	
૧૭	લાલા લજપતરાય	"	"	૦-૨-૦	
૧૮	ગોપાલકૃષ્ણ ગોખલે	"	"	૦-૨-૦	
૧૯	ચિતરંગન દાસ	"	"	૦-૨-૦	
૨૦	કલંકશાલા	અંબાલાલ પં. શાહ	ગુજરાતી પંથ અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	
૨૧	રસમૂર્તિઓ	રણજિત મ. શેઠ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ	૧-૪-૦	
૨૨	માનવીનું આરોગ્ય	દેસાઇબાઈ નાથાભાઈ પટેલ	ગૂર્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૨૩	વનવનની વેલી	શારદાપ્રસાદ વર્મા	યુગાન્તર કાર્યાલય ગોપીપુરા, સુરત	૦-૧૨-૦	
૨૪	નૂતન વાચનમાળા પહેલી ચોપડી	શંકરભાઈ સો. પટેલ	લેખક પોતે, ભૂતડી-ઝાંપા, વડોદરા	૦-૨-૬	
૨૫	સંતનાં સંસ્મરણો	છોટાલાલ માનસિંહ કામદાર	કલ્યાણ ગ્રંથાવલિ ધીર્કાંડા, અમદાવાદ	૧-૪-૦	

“કિશોર ચરિત્રમાળા” ગુજ-ગીઝ

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૩૩	સાહિત્યવિવેચન	દિ. બ. કેશવ-લાલ હ. દ્રુવ	યુ. વ. સોસાયટી અમદાવાદ	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦
૩૩૪	આપણું વિવેચન-સાહિત્ય	હીરા મહેતા	" "	૧-૦-૦	" "
૩૮૬	નિબંધમાળા	વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	" "	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૩૬	કવિચરિત	કેશવરામ ઠા. શાસ્ત્રી	" "	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૮૭	ભારતીય અર્થ-શાસ્ત્ર	ચિમનલાલ મ. ઝોંકટર	" "	" "	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૮૮	દાયકે દશ વર્ષ	ડાહ્યાલાલ જાની	" "	" "	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦
૩૮૯	ચિત્રલેખા	રમણન. વઝીલ	લેખક પોતે વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ રોડ, મુંબઈ	૧-૪-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦
૩૪૦	નીતિતરંગિણી	મહાસુખભાઈ યુ. શેઠ	લેખક પોતે, વીસનગર	૦-૮-૦	" "
૩૭૬	સ્વાધ્યાય	હરિપ્રસાદ મ. દેસાઈ	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	" "
૩૫૬	જગતનો તાત	રામનારાયણ ના. પાઠક	ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૨-૮-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦
૩૮૩	જીવનરસ	ધર્મચંદ્ર ર. ભુક્ષ	સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ લાઈ	૧-૦-૦	"નવચેતન" મે-'૪૦ "પ્રતાપ" ૪-૫-'૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યો છે અને હવે પછી પણ આપાશે.—તાંત્રી

૩૮૧	પગદીવાની પછીતેથી	જયન્તિ દલાલ	રિખા-ગુતિ કાર્યા- લય અમદાવાદ	૦-૮-૦	"નવચેતન" મે-૪૦
૩૮૨	રાજમોહન	બંકિમચંદ્ર	એન. એમ. ઠક્કર રતી કું. મુંબઈ	૧-૮-૦	"નવચેતન" મે-૪૦
૩૮૨	અલકા	શરદ્દયાશુ	" "	૨-૦-૦	"નવચેતન" મે-૪૦
૩૮૩	શ. ગુ. સભા મહોત્સવમંથ	અંબાલાલ શુ. જાની	કાર્પસ ગુજરાતી સભા મુંબઈ	૩-૦-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૪	ગુજરાતનું પ્રાકૃ- તિક અને વ્યાપારી બુજાળવિદ્યાન	ભોગીલાલ ગિ. મહેતા	" "	૦-૧૨-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૫	શ્રીમદ્ભાગવત	ગોપાલદાસ પટેલ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૮-૦	"ગુજરાતી" ૫-૫-૪૦
૩૮૫	ચાલણુગાડી	ગિણુભાઈ અને જુગતરામભાઈ	" "	૦-૧-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૬	કલ્યાણને માર્ગે	રમણીકલાલ જ. દલાલ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"ભ્રમિ" મે-૪૦
૩૮૭	પગદંડી	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરચંદ્ર રત્ન કા. અમદાવાદ	૧-૮-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૮૫	સત્તાર લજનામૃત	ભક્ત સત્તાર ચાહ ચિશ્તી	મહાદેવ રામ- ચંદ્ર જાગૃષ્ટે	૦-૧૦-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૮૮	વિદાય વેળાએ	ખલીલ જિજ્ઞાસ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૮-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૮૯	જાતે મજૂરી કરનારાઓને	નરહરિ દા. પરીખ	" "	૦-૩-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૪૦૦	ખોરાક	અમનલાલ મા- ધવરાવ વૈજ્યવ	એકાપયોગી મંથ- માળા પોરબંદર	૦-૮-૦	"ફૂલછાંય" ૧૨-૪-૪૦
૩૨૬	પ્રેરક વ્યાખ્યાન- માળા	મણિલાલ પટેલ	ગુ. વ્યા. પ્ર. મંડળ કરાડી	૦-૭-૦	"પ્રતાપ" ૪-૫-૪૦
૪૪૨	ગુલામીની શૃંખલા	ધનંવતા ઝોઝા	ભારતી સા. સંધ અમદાવાદ	૧-૧૪-૦	"પ્રજ્ઞાધુ" ૫-૫-૪૦
૪૦૧	શુદ્ધના ખોલ	પંકજ	દેસાઈ નાયકની કું. સુરત	૧-૪-૦	"પ્રજ્ઞાધુ" ૫-૫-૪૦

માસિકો મંજ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
હિમિ	૧૦	૨	મે	૫-૫-૪૦
કિશોર	૫	૮	એપ્રિલ	૧૧-૪-૪૦
કુમાર	૧૮	૪	એપ્રિલ	૧૬-૪-૪૦
અગ્રયતામિત્ર	૨૬	૬	ચૈત્ર	૨-૫-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૧	વૈશાખ	૭-૪-૪૦
ગુણ્યુદરી	૩૩	૯	મે	૧-૫-૪૦
મામજીવન	૧૦	૯	મે	૧-૫-૪૦
ચરેતર	૧૦	૪	એપ્રિલ	૧૬-૪-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૨	એપ્રિલ	૪-૪-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	જન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૧૯	૨	મે	૪-૫-૪૦
નવચેતના	૫	૧	એપ્રિલ	૧૬-૪-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૭	વૈશાખ	૨૬-૪-૪૦
પ્રરથાન	૬૫	૪	ફાગણ	૨૭-૩-૪૦
શ્રી કાર્જસ ગ્ર. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જૂન	૭-૪-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૭	મે	૭-૫-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૧૦	મે	૨-૫-૪૦
બાલસખા	૩	૧૦	મે	૧-૫-૪૦
બાળક	૧૮	૫	મે	૧-૫-૪૦
લુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	જન્યુન-માર્ચ	૭-૪-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૫	મે	૧-૫-૪૦
રેખા	૧	૯	એપ્રિલ	૨૭-૪-૪૦
વૈષ્ણવપત્ર	૪૫	૫	મે	૧૧-૫-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૭	એપ્રિલ	૧૫-૪-૪૦
ચારદા	૩૨	૧	એપ્રિલ	૧૫-૪-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૯	માઈ	૨૧-૪-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૬	મે	૧-૫-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૩	ડિસેં-ફેબ્રુ	૧૮-૩-૪૦
અગિય	૮૪	૫	મે	૪-૫-૪૦

શું વાંચશો ?

ભર્મિ : મે : ૧૯૪૦

સાહિત્ય અને લખાણ : સાહિત્યનો આનંદ એ ઉત્કૃષ્ટ આનંદ છે. હિમાલયના સર્વોચ્ચ શિખરને પહોંચવા જેમ એનાં અનેક શિખરો પર માથુસને વિજય મેળવવો પડે છે, તેમ આ આનંદ પ્રાપ્ત કરતાં પહેલાં એને પોતાની જાત ઉપર અને પોતાની સામાજિક સ્થિતિ ઉપર અનેક પ્રકારના કાષ્ઠ મેળવવાના હોય છે. સૌ સાહિત્યકારો આવો પ્રયત્ન કરનારા મનુષ્યો છે. એમાંથી કોઈ એક શિખર પર તો કોઈ બીજા શિખર પર હોય છે. સર્વોચ્ચ શિખરે પહોંચવાનું એનું ખ્યેય હોય છે. એ આનંદપ્રાપ્તિ સૌને માટે ચક્ર્ય ન પણ હોય, પણ પોતે 'જે આનંદ મેળવી શક્યો નથી એ હોઈ જ શકે નહિ' એમ તેા માત્ર પ્રયોગભીરુ જ બોલે છે. જાંચી વસ્તુના ખ્યાલથી નીચી વસ્તુનો ખ્યાલ આવી શકે છે. એટલે જે ચિત્ત સર્વદેશી હોય અને છતાં આજક જેવું હોય એ જે સર્વોત્કૃષ્ટ આનંદ પ્રાપ્ત કરે, એ જીવનના આનંદમાંથી જે જન્મે તે સાહિત્ય અને બાકી બધું લખાણ.

જીવનનું વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિબિંદુ : વિજ્ઞાને જીવન ઉપર સારી કે માઠી જે અસરો કરી છે તે ખ્યાનમાં લેતાં આપણું કર્તવ્ય શું હોઈ શકે ? એ વિષે આ લેખમાં ચર્ચા કરવામાં આવી છે. એમાં અર્થશાસ્ત્ર અને યુક્તી, લોકશાસન ને સામ્યવાદ, ધર્મ ને નીતિ, પાપ અને પુણ્ય, સદાચાર અને અધ્યાત્મવાદ વગેરે વિષેના છૂટક છૂટક વિચારોને વિજ્ઞાનની કસણીથી કસવામાં આવ્યો છે.

૦

કુમાર : એપ્રિલ : ૪૦

એશિયા ખંડનો પહેલો ચક્રવર્તી : કુબલાઈખાન : એશિયા અને યુરોપ પર આંધી ફેલાવી જનાર એના દાદા જંગીસની યુદ્ધમીમાંસા અને તુમુલ બળ એનામાં હતી; પણ એની સાચી મહત્તા એક વિજેતા કરતાં સમસ્ત પ્રજાનું માનસ ધડનાર તરીકે હતી. આખી મંગોલ જાતિને એણે સંસ્કૃતિશાળી કરી હતી. ચિનાઈ સાહિત્ય અને સંસ્કૃતિને અપૂર્વ ચેતના આપી જનાર, એશિયાઈ સંસ્કૃતિની એક વિરલ વ્યક્તિ માત્ર વિજેતા જ નહિ પણ પોતાની પ્રજાની સંસ્કૃતિનો ખજાંચો જાળવેલો.

ભૂતકાળની શોધમાં : એક ઇતિહાસસંશોધનના શાખીન ભાષ્યએ ઉત્તર યુજરાતનાં પાટણવાડો અને વઢિયાર ભૂમિમાં કરેલા પગપાળા પ્રવાસનું વર્ણન છે. વઢિયાર ભૂમિની વિવિધ વાતો તમને આ લેખમાંથી વાંચવા મળશે.

નર્મદા મૈયા : કાળા કાંપને ધસડી લાવતી ને કિનારાઓ પર ઠાલવતી નર્મદાને બી. બી. સી. આઈ. રેલ્વેના નવા બાધેલા પુલ નીચેની પોતાની વિશાળતાને વિસ્તારતી અરબી સમુદ્ર તરફ ધસી જતી જોવામાંયે હિંમત જોઈએ છે. ધૂમરી લેતાં વાંસજાળ પાણીને જોઈને લલલલા મસ્તાન ત્રાપાવાળા ચથરી જાડે. એના જોડાણનો તાગ લેવામાં નિષ્ણાત તારાઓ પણ નિષ્ફળ નીવડે. એવી નર્મદાનાં લિન્ન લિન્ન રથોનાં પ્રવાસવર્ણન આ લેખમાંથી મળે છે.

ગુણસુન્દરી : મે : ૧૯૪૦

કલકત્તા : ત્યાંની નદી-નાળાંથી બરપૂર, લીલી ફળદ્રુપ ભૂમિનાં દર્શન માત્રથી આપણાં

નયન તુરંત ધાય છે ! ઉધાડા માથાવાળા બાણેલોક અને વસ્ત્રોમાં લપાતી બંગાળી સ્ત્રીઓ નજરે પડે છે ! કોઈ ઘાડીલા ઘડા કે'ડે મૂકીને પાણી ભરતી હોય છે ! કલકત્તાને મહેલોનું ચહેરો કહેવાતું તે ૧૯૦૫ માં જ્યારે હું પહેલી વાર ગયો ત્યારે તો મને એવું જ લાગેલું.

સૌ દીપકબા દેસાઈ : સમગ્ર ગુજરાતમાં તેમાં જે વડોદરા રાજ્યની હદમાં થએલાં સ્ત્રીકવિઓમાં ગણવા જેવાં સૌ, દીપકબા દેસાઈ છે.

તેમના નામ ઉપરથી જૂની પેઢીનાં એક પીઠ ગુજરાતી બાઈ જેવાં તેમને કદપી શકાય તેમ છે. ગુજરાત જે વખતે કુસુદ અને કુસુમની વાતો વાંચી નવાં નવાં સ્વપ્નોથી રાગતું થયું હતું, અને કુસુમમાળાની નવી કવિતાનાં પહેલાં દર્શન જે અરસામાં થવા માંડ્યાં હતાં, તે સમય એમના જન્મ પછીના પાંચ વર્ષનો સમય. સ્વર્ગસ્થ શ્રીમંત સયાજીરાવ ગાયકવાડે દીપકબાને ૧૯૩૫ માં રાજરત્ન બનાવ્યાં હતાં. પરંતુ તે માન તેમની કવિતા માટે નહિ, પણ તેમની સ્ત્રીઓના વારસાઈ હક સંબંધના નિવેદન માટે અપાયું છે. એમની સાહિત્યપ્રવૃત્તિને રાજ્ય સત્કારી હોત તો વધુ યોગ્ય થયું હોત !

સૌ, દીપકબાએ જૂનવાણીના સંસ્કાર પચાવ્યા છે તેમજ નવા સંસ્કાર પણ અપનાવ્યા છે. એટલે જેવાં છે તેવાં તેમનાં કાવ્યો વડે વર્તમાન ગુજરાતી સ્ત્રી કવિઓનાં વિભાગમાં તેમનું સ્થાન નિરાણું જ છે અને તે નિરાણું જ રહેશે.

બાળક શા માટે રડે છે : તે જે શોધી કઢાય તો તેને રડતું બંધ કરવાના ઇલાજ પણ મહેલાઈથી શોધી કઢાય. બાળકને રડવાનાં કેટલાંક સંગીત અને શક્ય કારણો નીચે મુજબ છે:—

૧ જૂબ લાગે છે, ૨ પેટમાં આંકડો આવતી હોય, ૩ કાન અથવા શરીરના કોઈ બીજા ભાગમાં દર્દ થતું હોય, ૪ પારણામાં ચાંચક, માંકડ કે બીજા કોઈ જીવજંતુ હોય, ૫ સખત બિમારી હોય, ૬ પથારી અથવા પહેરેલાં કપડાં બીનાં થઈ ગયાં હોય, ૭ ઋતુને યોગ્ય કપડાં પહેરાવ્યાં ન હોય, ૮ કપડાં બહુજ બંધબેસતાં પહેરાવ્યાં હોય અથવા ખૂંચે તેવાં હોય, ૯ લંગોટની સેફ્ટી પીન પેટની ચામડીને લાગતી હોય, ૧૦ અતિશય કમજોરી હોય, ૧૧ અતિશય દૂધ પીવરાવ્યું હોય, ૧૨ પેશાબ કે ઝાડો થયો ન હોય, ૧૩ બાળક હડીલું અને જીદો હોય. ઉપર જણાવેલાં તેર કારણોનું જરા બારોડાઈથી અવલોકન કરવાની જરૂર છે. કારણ કે બાળકના રડવાના કારણની બરાબર ખબર ન પડે ત્યાં સુધી તેના ઉપાયો કરવા તે શક્ય નથી.

નવચેતન : મે : ૧૯૪૦

જગતનો અજોડ શ્રીમંત : ઝેરન મિત્સુઇ : પાશ્ચાત્ય કુખેર બંકારીઓને પલકારામાં ખરીદી લઈ તેમને ખિરસામાં સેરવી દેવાનું સામર્થ્ય ધરાવનાર જાપાનના ઝેરન મિત્સુઇનું નામ દુનિયાના અન્ય દેશોમાં બહુ જાણીતું નથી. પણ મિત્સુઇ મહાશય દર વર્ષે સાડાસાત લાખ પાઉન્ડની ગંજવર રકમ આવકવેરા તરીકે ભરે છે. અર્થાત્ તેમની તીજોરીમાંથી તેઓ દરરોજ બસો પાઉન્ડ આવકવેરાના જુદા કાંઠે છે. મિત્સુઇ જાપાનના હથિયારો બનાવવાના કારખાનાનો માલિક છે. જાપાનના વહાણવટાના ક્ષેત્રમાં એનું ખાસ સ્થાન છે, જાપાનનો કોઈ પણ ઉદ્યોગ એવો નથી જેના પર એનો હાથ પડ્યો નથી. આટલો ધનવાન છતાં એની પત્નીને વર્ષ દિવસે

નવો પોશાક કરાવવો હોય તો મિત્સુર્ષના “ ચોક્કીદાર ”ની પરવાનગી લેવી પડે છે. એટલી કર-
કસર એને ત્યાં ચાલે છે. ખાસ આ કામ માટે એણે “ ચોક્કીદાર ”ની નિમણૂક કરેલી છે.

ટેલિફોનનો શોધક : આ લેખ સામયિક દોહન વિભાગમાં આપ્યો છે. ટેલિફોનની
શોધ એના એ શોધકે કેવી રીતે કરી એ બધું જાણુવા આ લેખ ખાસ વાંચવા જેવો છે.

તમે ઘસઘસાટ ઊંઘી શકો છો ? ઊંઘ નહિ આવવાનાં અનેક કારણોમાં જાનતંત્ર-
ઓનો ઉશ્કેરાટ મુખ્ય ગણી શકાય. વધુ પડતો ખોરાક ખવાયો હોય ત્યારે પંજુ ઊંઘ આવતી નથી.

નવરચના : એપ્રિલ : ૧૯૪૦

છવે-મુંબઈનો પહેલો યુજ્જરાતી : ધણું કરી મુંબઈમાં આવનાર એ પહેલો યુજ્જ-
રાતી હતો. એ સમયે મુંબઈ તાલુ જ અંગ્રેજોના હાથમાં આવ્યું હતું. એ કચ્છમાંથી
ધંધા માટે મુંબઈ ગયેલો. જે આતાના રોજે એને પાણી પાવાની નોકરી મળેલી. પાછળથી
તે ધાટીની ભાષા શીખેલો, માલના દાગીના પરની અંગ્રેજી જાણે પણ ઓળખતો અને
ભાગ્યું વૃદ્ધ્યું અંગ્રેજી પણ અનુભવે શીખેલો, આંકડાઓનું જ્ઞાન મેળવેલું. પરિણામે એને
દસ રૂપિયાની કારકુની મળેલી. એના અવનવા જીવનરંગો જાણુવા આ લેખ વાંચો.

શારદા : એપ્રિલ : ૪૦

ધુંવાધાર : આ ધોધનું નામ ધુંવાધાર છે. જલપાત થવાથી નીચે ધોળા શીથલાળા
સમુદ્રનો દેખાવ બને છે. અને અત્યંત ઠંડા જલકણુ ઊડીને આંધી-ધુંવા જેવું દરય રમૂ કરે
છે. એ ઉપરથી એનું નામ ધુંવાધાર પડ્યું છે. તમે જો કોંઠા ઉપરથી નીચે જીતરીને
જલપ્રપાતથી થોડે દૂર ખડક ઉપર ઊભા રહો તો અત્યંત મીઠાં ઠંડાં જલખિંદુઓ તમારા
ઉપર છંટકાવ કરે. જાણે ઝીણા ઝરમર વરસતા વરસાદની જ ઠંડી ! છતાં એ સ્પર્શ વધુ
રચિકર અને શ્રમહર લાગે છે.

શ્રી. બાબાજી આપાજી : યુજ્જરાતમાં ગાયકવાડના વંશને રાજ્યકારોનાર સુરિયત કર-
વામાં આ આવેવાનું મુત્સદ્દીએ સારો સાથ આપેલો. એમણે ગાયકવાડ સરકારને કષ્ટ કષ્ટ
રીતે કેવી મદદ કરેલી અને તેના બદલામાં શ્રીમંત તરફથી તેમની કેવી કદર થયેલી તે જાણવા
આ લેખ અવશ્ય વાંચો.

ઉજ્જાર આશ્રમ : પંચમહાલની પછાત ગણ્યાતી બીલ કામનો ઉદ્ધાર કરવામાં આ
સંસ્થાએ કેટલો અને કેવો ફાળો આપ્યો છે તેને લગતી માહિતી આ લેખમાંથી મળી આવશે.
શિક્ષણ અને સાહિત્ય : મે : ૧૯૪૦

કેળવણીની સફળતાની એ શરતો : કેમ પણ કેળવણીને સફળ થવા માટે એ
વસ્તુની જરૂર છે. સૌથી પહેલાં શિક્ષણ અથવા કેળવણીનો કોઈ આદર્શ હોવો જોઈએ. કેળ-
વણીને અસરકારક થવામાં બીજી આવશ્યક વસ્તુ છે પ્રણાલી અથવા પદ્ધતિ. આ બે શરતો
જાણુવા માટે આપો લેખ વાંચો.

શિવનાથ અને ધ્રુવ : આ નદીઓને કિનારે ધણા સાધુઓએ જરૂર તપ કર્યું હશે
અને કૃતચંતાપૂર્વક એમણે એમને માટે સ્તોત્રો ગાયાં હશે.

પ્રાચીન ઇજીપ્તનો સદાચાર : ઇજીપ્તમાં પ્રાચીન કાળમાં માણસે પાળવાના સદા-
ચારની એક વર્ગીકૃત યાદી તૈયાર કરવામાં આવેલી. તેમાં સાત વર્ગો પાડી પાંચ પાંચ નિયમો
દર્શાવવામાં આવેલા. તેમાંનો એક નધો મળતો, જ્યારે ૩૪ આ લેખમાં ઉતારવામાં આવ્યા છે.

શ્રીબોધ : મે : ૧૯૪૦

નવું : કંઈક નવું ભોધએ, કંઈક ચમત્કારિક ભોધએ; એકની એક વસ્તુ નથી ગમતી. ગમે ત્યાં જીવનના માર્ગમાં ગમે તેવું નવું પણ જૂનું થઈ જાય છે, એટલે આજે ન્યાં ને ત્યાં " નવું શું છે ? " એવા પ્રશ્ન ધરગથ્ય બને છે, સૌ કોઈ જૂની રીતને, પદ્ધતિને, વલોને અને રમતને પણ તુટીકારી નવાની શોધમાં લાગી જાય છે. અને શોધતાં જૂનાને નવઃ તરીકે સ્વીકારી રાજ થાય છે.

ફાહિયેન : વિદ્યાર્થીઓને ખૂબ જરૂરી એવી જિજ્ઞાસાવૃત્તિ તેનામાં સતેજ હતી. છુદ્ધ ધર્મનાં રહસ્યો સમજવાની તેને ખૂબ ઇચ્છા હતી. તે ધર્મનો અભ્યાસી થતો ગયો તેમ તેમ છુદ્ધના જીવન વિષે જાણવાની જિજ્ઞાસા બળેલી. છુદ્ધના જીવનપ્રસંગો સાથે સંકળાયેલાં સ્થળોની એણે યાત્રા કરેલી. ધર્મોદ્ધાર કરવાની એનામાં તમન્ના હતી અને એ કારણે એણે હિંદનો પ્રવાસ કરેલો, અને પરિણામે વિદ્યાજન કરી પાછો ફરેલો.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે.

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે એપ્રિલ માસમાં પાટણ મહાલના ૧ આંખાપુરા, ૨ મણ્ડ, ૩ કંથરાવી, ૪ નવાપુરા, ૫ પળી, ૬ રવાવી, ૭ ડાલડી ૮ મંડેર, ૯ કમળીવાડ, ૧૦ રતી, ૧૧ બાલીસણા, ૧૨ કણી, ૧૩ સુણક, ૧૪ ડુંગવ, ૧૫ અમૂદ, ૧૬ વીસલવાસણા, ૧૭ માનપુર; દારીજ મહાલનાં ૧૮ બોરતવાડા, ૧૯ પીલાણા, ૨૦ અડિયા, ૨૧ કુણધેર (પાટણ) એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈએ એપ્રિલમાં ૧ ભાવલી, ૨ ગોકળપુરા એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

કડી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નર્મદાશંકર જયશંકર દવેએ ફેબ્રુઆરીમાં અગોલની તપાસણી કરી છે.

સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસંગભાઈ ગરબડભાઈએ ૧ સરગી, ૨ કોસિન્દ્રાના પા. રણછોડભાઈ કાશીભાઈના ખાનગી પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી છે.

શિનોર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હરિભાઈ શંકરભાઈ પટેલે ૧ મોલેયા, ૨ અચીસરા, ૩ નાના કરાળા એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. હમનભાઈ મથુરભાઈએ એપ્રિલ માસમાં સંખેડા મહાલનાં ૧ માંજેસલ, ૨ કાળી તળાવડી, ૩ કમુંખીઆ, ૪ માડ, ૫ ઝ.ખ, ૬ ફાટા, ૭ કાનીદા, ૮ ચંદાનગર, ૯ પતરા, ૧૦ ડોલમાર, ૧૧ સર્પા, ૧૨ ફાફટ, ૧૩ વડેલી, ૧૪ સર્પા-ધોડા, ૧૫ ખીદા, ૧૬ પાટણા, ૧૭ રાજનગર, ૧૮ માંકણી, ૧૯ ખોડેલી, ૨૦ લાહરસ, ૨૧ પરવટા, ૨૨ વાસણા, ૨૩ કોસિન્દ્રા, ૨૪ ચીખોદરા, ૨૫ સરગી, ૨૬ પાણેજ, ૨૭ તાંદળળ, ૨૮ લોદ, ૨૯ અદલાદપુરા એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. દામનગરને ૨૦) શાહ અમરચંદ પીતામ્બરદાસ તરફથી, ૩-૪-૦ વેરા અલીભાઈ અબ્દુલઅલી તરફથી, ૨) સંઘવી તારાચંદ હરિચંદ તરફથી, ૨) શા. પરમાનંદ દાસ માધવજી, ૨) ભાવસાર લક્ષ્મીભાઈ લવજી, ૨) કોઠારી ધનજી દેવચંદ તરફથી.

સા. પુ. ખચાર (તા. કરજજી)ને ૩) ચોરંદાના બેગ ઉમેડ અમીર તરફથી,

સા. પુ. ખરિયડ (તા. ચાણુરમા)ને ૨૫) મહેસાણાના પટેલ રણછોડદાસ હેમરાજે તેમના પુત્ર ડૉ. રામલાલભાઈના લગ્નપ્રસંગે આપ્યા છે.

શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા—ચાણુરમા મહાલ પુ. મંડળ તરફથી વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે વિદ્યાર્થી વાચનમાળા શ્રેણી ૧ લી પુ. ૧ મુકરર કરાવું છે. સદર પરીક્ષા તા. ૨૩-૫-૪૦ ના રોજ સવારે ૭-૧૦ વાગતાં લેવાશે.

વીસનગર મહાલ તરફથી બાળકો માટે શિષ્ટ વાચનની બીજી પરીક્ષા ગ્રામ તા. ૨૭-૪-૪૦ ના રોજ લેવાઈ હતી. પરીક્ષા માટે “મૂંગા લોકસેવક મોતીભાઈ અમીન” એ પુસ્તકાલયમાં હતી. કુલ ૩૧૫ બાળકોએ આ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હતો.

નવસારી મહાલ તરફથી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા આવતી તા. ૧૬-૬-૪૦ ના રોજ જે તે પુસ્તકાલયમાં ૭-૩૦ થી ૧૦-૩૦ સુધી રાખવામાં આવી છે. આ પરીક્ષા માટે પણ “ મૂંગા લોકસેવક મોતીભાઈ ” એ પુસ્તકાલય પસંદ કરવામાં આવી છે. પુસ્તકની કિંમત ૦-૨-૦ હોઈને શ્રી સવાજી વૈભવ લાઈબ્રેરીમાંથી પણ મળશે. તા. ૫ મી જુન પહેલાં જેણે તેણે પુસ્તક મંગાવી લેવા તત્ત્વપૂર્વક કરવી.

પરદેશ

એક દેશભક્તોનાં પુસ્તકો જલાવી દેવાનો હુકમ—જર્મન અંકુશ તળેના એક પ્રદેશમાં જર્મન સત્તાવાળાઓએ એક દેશભક્તોનાં લખેલાં પુસ્તકોનો મોટો જથ્થો બાળી મૂકવાનો હુકમ કર્યો છે. એમાં માત્ર પ્રમુખ ડૉ. બેનેસની લખેલાં પુસ્તકો તેમ ‘ પેન-સ્લાવિઝમ ’ને લગતાં પુસ્તકો પણ આવી જશે.

એવો અંદાજ કરવામાં આવે છે કે આ રીતે ૩૦ લાખ પુસ્તકોનો નાશ કરવામાં આવનાર છે.

* આ યાદીમાં શ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવણી નં. ૩૮

ગ	૯૦૮ ૯૨૧	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ શેક્ષપીઅરનાં કથાનકો
(અં.)		ભા. ૧ લો ૧૯૩૭; રૂ. ૧-૦૦૦
ચ	૯૦૮ ૯૨૨	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ શેક્ષપીઅરનાં કથાનકો
(અં.)		ભા. ૨ લો ૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
તર	૨૯૪૩ ૨૨	જોષી, ધીરવરલાલ ક. ખેડૂત પાકમાળા
		પહેલી ચોપડી ૧૯૩૧; રૂ. ૦-૨-૬
ઢર	૯૧૬ ૨૬	શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર (અનુ.) ચીનનો અવાજ
		૧૯૩૮; રૂ. ૦-૮-૦
ચ૩	૯૬૩૩ ૫૬	સુખેંધુ આત્માનંદ બાહ્યબલ કથાઓ
		૧૯૩૧; રૂ. ૦-૮-૦
ળ	૨૯૬૪ ૧૨	જોષી, જગનલાલ નયુભાષ આપણો આર્થિક પ્રશ્ન
		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
ચ	૬૮૮ ૨૨	મહેતા, ચંદ્રવદન ચિમનલાલ ખમા બાપુ !
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૬-૦
ચ	૨૯૯૬ ૪૮	જોષી, માણેકલાલ ગોવિંદજી નિર્મળા
		૧૯૩૯; રૂ. ૧-૪-૦
ઘ	૮૧૬૫ ૨૬	વિદ્યાવિજયજી મુનિશ્રી જૈન તારવચાન
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦
ચઘ	૨૫૭ ૧૧	ઘેલાણી, ટોપણ દયાળજી અન્નપૂર્ણાનું મંદિર
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦

* ચ ને બદલે ચ ૨૫૭
૧૧ વાંચવું.

મ	૩૦૬૨ ૧૨	ઝવેરી, મનસુખલાલ મ. આરાધના
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
મ	૬૧૩૯૬ ૧૩	ખેરાષ, સુંદરજી ગો. ધન્વનુ
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
મ	૪૬૨૩ ૧૨	પટેલ, ગોવિંદ હ. આપદર્શ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૦-૦
ઢ	૫૦૯૩ ૬૦	પટેલ, મોખાભાઈ કિશાભાઈ બાલવાચનમાળા પુ. ૧-૬
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૦-૬
મ	૭૦૩૮ ૬૬	મહેતા, વસુમતી મંજરા (સચિત્ર)
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૩-૬
ઢ	૪૯૧૮૬ ૬૫	પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ (મંપા) શ્રીમદ્ ભાગવત
		૧૯૩૯; રૂ. ૧-૮-૦
ટ	૬૬૬૭૩ ૭૧	મહેતા, બબલભાઈ પ્રાણજીવનદાસ મારું ગામડું
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
જા	૨૪૮૨ ૩૩૬૬	દલે જીગતરામ ચી. ભારતમેવક ગોખલે
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦
જા	૨૦૦ ૧૫	કાલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ ઓતરાતી દીવાલો
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
ચ	૬૧૨૮ ૭૫	જુહુ ધીરંચંદ્ર ર. સુગચિત્ર
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦
ચ	૯૦૮ ૭૬	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ રામજીનો ખજનો અને બીજી વાતો
(અં)		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦ [૨૪૭

ચ	૯૦૮ ૬૬	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ; હસર્તા બાળ (સચિત્ર)
(અં)		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૫-૦
ચ૩	૯૮૧૨૫ ૯૬	રવામી, ગણેશાનંદ સુખોધ કથાસાગર
		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦
ટ	૧૬૦ ૨૫	કપાસી, બીખલાલ ભા. આમોદાર પ્રવૃત્તિ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૨-૦
જ	૧૧૨૪ ૪૨૫૨૫	દેસાઈ જગન્નાથ (સં.પા.) મૌલાના આઝાદ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૪-૦
ઝ	૫૫૨૮૮ ૧૧	પાઠક, રવિશંકર નરોત્તમદાસ અંતરના દિવડે
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
હ	૧૨૩૭૫ ૨૮	આઝાદ હિંદ કાર્યાલય, અમદાવાદ જામનગરની બીતરમા
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦
ઘ	૯૮૬૬ ૨૭	હમદાની, એચ. એમ. જગતની મહાન જ્યોતિષો
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૫-૦
વ	૨૬૪૫૭ ૯૪	ચિરતો, સતારશાહ સતાર લાજનામૃત ઉર્દૂ મુકિત
		પ્રબોધ લજનાવલિ.
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦
ર	૯૪૦૩ ૮૧	સંઘવી, બળવંત ગૌ. (અમિકુમાર)
		વિચારવીચિ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦
ળ	૩૦૪૫ ૩૦	જ્યોતમંડળ, સુરત (પ્રકા.) જ્યોતમંડળની પત્રિકાઓ
		૧૯૩૮-૪૦;
ય	૪૫૩૭૩ ૫૪	ધામી, મોહનલાલ પરિચારિકા
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦

ચ	૮૨૪ ૧૫	વીમાવાળા નટવરલાલ મૂ. (સં.પા.) કથાકલગી
		૧૯૩૯; રૂ. ૨-૮-૦
ર	૫૮૭૩ ૭૦	શર્મા ગુજરાતી સભા મહોત્સ અથ
		૧૯૪૦; રૂ. ૩-૦-૦
ઝ	૯૧૦૧ ૫૮	શાહ, શંકર અને બધેકા, નરેન્દ્ર પ્રવાસવાર્તા
(અં.)		સં. ૧૯૯૨ (૧૯૩૬), રૂ. ૦-૫-૦
ર	૩૬૬૫ ૨૭	નિવદી, નવલરામ જગન્નાથ (સં.પાદક) જયંતીબ્યાખ્યાનો
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૪-૦
ર	૧૬૧૬ ૧૬	કમલિની, બહેન કમળ
ય	૬૨૭૩૫ ૫૭	ભટ્ટ, કૃષ્ણપ્રસાદ લક્ષ્મીભાઈ પ્રણયપદ્ય
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦
મ	૪૬૧ ૮૧	કુવ, કેશવલાલ હર્ષદરાય વિંધ્યવનની કન્યકા અથવા પ્રિયદર્શના
		૧૯૩૯; રૂ. ૨-૦-૦
ય	૯૦૮ ૬૦	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ બિસેરી પદ્ય
(અં)		૧૯૩૭; રૂ. ૬-૩-૦
મ	૩૬૮૬ ૬૧	દલાલ રમણીકલાલ જયયંદલાઈ રામની રાણી
		૧૯૩૮; રૂ. ૦-૮-૦
જ	૯૫૫૬ ૫૩૫૮૪	(સાવરકર) માડી તારે ખેળે
(અં)		
જ	૯૫૫૬ ૫૩૫૮૪	પંડ્યા, ભાલચંદ્ર નં. મારી તારે ખેળે
		(સાવરકર વિ.)
એ		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

આવતા માસની કાર્યદિશા

૧ તમારે વર્ગીકરણ ન કર્યું હોય તો રજા દરમિયાન તે કરી નાખવા તજવીજ કરશો. આ કામ માટે પુસ્તકાલય વર્ગમાં તાલીમ પામેલા શિક્ષક લાઈઓ પોતાની આબુખાબુનાં ગામડાંના તાલીમ પામ્યા સિવાયના ગ્રંથપાલોને પણ મદદ કરશે એવી આશા છે.

૨ વર્ગીકરણ કરતી વખતે આ પ્રમાણે અવશ્ય કરજો:—

(૧) પુસ્તકની પીઠે નીચેથી બે આંગળ છોડી પટ્ટી ચોઢવી. (૨) પુસ્તકના પૃંઠાની અંદરની બાબુએ પુસ્તકાલયનાં નામ છાપેલાં પત્તાં ચોઢવાં. (૩) પુસ્તકના છેવટના પૃષ્ઠની પાછલી બાબુએ પુસ્તક આપ્યાની તારીખ જણાવતું પત્તું ચોઢવું. (૪) પુસ્તકના સુખપૃષ્ઠની પાછલી બાબુએ પુસ્તક ખરીદ્યાની તારીખ, માસ, સન નાખવો તથા કિંમત લખવી તેમજ પુસ્તકનો રજીસ્ટર નંબર તથા વર્ગીકરણનો અક્ષર અને સંજ્ઞા લખવી. (૫) પુસ્તકના ૧૧, ૧૧૧, ૨૧૧, ૩૧૧ એ પૃષ્ઠો પર સિક્કા મારી પુસ્તકનો રજીસ્ટર નંબર તથા વર્ગ લખવો વગેરે જો બાકી હોય તો તે પણ પૂર્ણ કરવું.

૩ જૂથ મંડળમાં ત્રિમાહી નિવેદનો મોકલવા ચૂકશે નહિ.

૪ જીલાઈ આખર સુધીમાં માગણી પ્રમાણેનાં મળી શકે તેટલાં બધાં પુસ્તકો મોકલવાની તજવીજ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ કરશે જ. માટે આ બાબતમાં યત્નવ્યવહાર કરી વિના કારણ અર્થ કરશો નહિ.

૫ જે પુસ્તકાલયો ચાલુ વર્ષના અંદાજમાં મંજૂર કરાવેલો પુસ્તકખરીદીની રકમમાંથી ખરીદવાનાં પુસ્તકોની યાદીઓ ન મોકલી હોય તેમણે અમારા તરફ તુર્ત મોકલવી. જીન સુધીમાં યાદીઓ નહિ આવશે તો અત્રેની પસંદગીનાં પુસ્તકો મોકલવામાં આવશે.

ઉ. મો. પટેલ

અંબ વ્યવસ્થાપક.

વટહુકમ નં. ૧૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

કાયમ ફંડનાં નાણાં અ વર્ગથી નીચા દરજ્જાની સહકારી પેઢીમાં
ન રાખવા બાબત

સરકાર નં. ૧૦૫ તા. ૨૩-૬-૨૫ તથા વટહુકમ નં. ૫ તા. ૩-૫-૨૮ આધારે પુસ્તકાલયનાં કાયમ ફંડનાં અને ખીજાં એકઠાં થયેલાં નાણાં સુરક્ષિત રહે તે માટે યોગ્ય તજવીજ કરવા જણાવેલું છે. જતાં મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારકની ડાયરી જોતાં કડી મદદાલ વ-ફ-હ વર્ગની સહકારી મંડળીઓમાં નાણાં રોકાયાની હકીકત આવેલી. આ ખરેખર અયોગ્ય છે. અને નાણાંની સહીસલામતી સચવાઈ નથી. ખાતા તરફથી અનેક વખત વટહુકમ થયેલા છે. માટે જે જે સ્થળોએ જે જે ગ્રામપુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ આવી રકમો અ વર્ગમાં જિતરતા દરજ્જાની સહકારી મંડળીઓમાં મૂકી હોય તે તાર્કાલિક ઉપાડી મદદાલની ખચત પેઢી અ વર્ગની સહકારી મંડળી, પોસ્ટલ સેવિંગ બેન્ક અથવા નજીકની વડોદરા રાજ્યમાં આવેલ વડોદરા બેન્કનો શાખામાં રોકવા તજવીજ કરવી.

ઉપર પ્રમાણેના થયેલા હુકમનો અમલ જે તે ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ તાર્કાલિક કરવો, અને નાણાં જોખમાય તેમ લાગણું હોય તો જે ઇસમો તરફથી આવી જિતરતા દરજ્જાની પેઢીમાં મુકાયા હોય તેમની પાસેથી રકમ વસુલ લેવા તજવીજ ખાતા મારફત કરવી. રા. મદદાલ શાખાધિકારી સાહેબોએ પણ આ બાબતની ખાસ તપાસમાં નોંધ લેવા નાણાંની સદરતા માટે ઘટિત ઇલાજ લેવા અને તેવી હકીકત પુસ્તકાલય ખાતાના આ કેપર લાવવી.

અ વર્ગની સહકારી મંડળીઓની યાદી મે. રા. રા. સહકારી અધિકારી સાહેબના લખાણ નં. ૩૬૫૮ સને ૩૯-૪૦ તા. ૪ એપ્રિલ ૧૯૪૦માં આવેલી તે આ લગત લાગતા વળગતા તમામની અણુ તજ અમલ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦ }

ઉ. ગા. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

અ વર્ગની મંડળીઓ

પેટલાદ મદદાલ
૧ ધર્મજી આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૨ બાકોશ
ભાદરજી પેટામદદાલ
૧ ટીજા આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી

શિનોર મદદાલ
૧ બેખડા આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૨ સતીસણા
વાઘોડીઆ મદદાલ
૧ રસુલાખાદ આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી

સંખેડા મદદાલ
૧ કોસીશ આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
કરજણ મદદાલ
૧ પુરા નં. ૧ આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી

૨ શેરપુરા આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૩ રારોદ આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
મહેસાણા મહાલ
૧ મહેસાણા ખેડૂત
૨ લાંધણજ
૩ ભુદાપાલડી
૪ મહેસાણા પ્રાંત કેળવણી
ખાતાની
ચાણુરમા મહાલ
૧ ચાણુરમા ખેડૂત
૨ આદ્યજવાડા
નિજાપુર મહાલ
૧ લાડોલ
કઠી મહાલ
૧ મેડા આદરજ
૨ વામજ મોરિયા
૩ વામજ માવતરિયા
કલોલ મહાલ
૧ સૈજ
પાટણ મહાલ
૧ બાલીસણ

કોડીનાર મહાલ
૧ કોડર
૨ સરખડી
રતનપુર મહાલ
૧ નવાગામ
ઝોખામંડળ
૧ ઝોખાપોટ સરકારી નોકર
વડોદરા મહાલ
૧ સરાર આંટ વધારનારી
સહકારી મંડળી
૨ નિઝામપુરા
૩ બાયલી
૪ ઇટાલા
નવસારી પ્રાંત
નવસારી મહાલ
૧ પરજણ
૨ નવસારી કર્યાના સુધ-
રાધના ભગી નોકર
લોકોની સ. મંડળી
ગણદેવી મહાલ
૧ ગણદેવી સહકારી બેન્ક
મહુવા મહાલ
૧ અનાવલ આંટ વધારનારી
સ. મંડળી

૨ ખરેવાણ
૩ માછી સાદમ
બ્યારા મહાલ
૧ ઉમરવાવદર
આંટ વધારનારી-સ. મંડળી
૨ ખુશાલપુરા " "
૩ પંચોલ " "
૪ ખોરખડી " "
૫ ધાટ " "
૬ બારતાડ " "
સોનગઢ મહાલ
૧ અગાસવાણા
પલસાણા મહાલ
૧ પલસાણા
કામરેજ મહાલ
૧ વરીઆવ
માંગરોલ મહાલ
૧ માંગરોલ
આંટ વધારનારી સ.મંડળી
૨ કોસબા " "
૩ વેળાજા " "
૪ પીપોદા કેન્દ્ર " "

વટહુકમ નં. ૧૧ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સાલ આખર બચત રહેલી રકમની તજવીજ કરવા બાબત

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના કાર્ય કરનાર માનદ અને પગારદાર તપાસણી
કામદારોની નોંધપોથીઓ ભેતાં કોષ કોષ રચણ બજેટની
અંદાજની બચત રક- બચત રકમો બીજા વર્ષની લોકમદદ તરીકે ગણવા પ્રયાસ કરે
મનો ગરુષયોગ થવા છે. અગર એ રકમો બીજે સદરે ખર્ચવા માટે ખાતાની
બાબત પગલાનર લેવામાં આવતી નથી.

ઉપરની પરિસ્થિતિ અટકાવવા માટે તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે, બજેટમાં જે રકમ ખર્ચ માટે સાધવામાં આવતી પરિસ્થિતિ સુધારવા માટે હોય તેનો ખાતાવાર હિસાબ અવરખ રાખવો, અને સાલ અખરે બચત થતી રકમ બીજા વર્ષના બજેટમાં લાલ શાદીથી બચત તરીકે ખતાવી તે સદરે તેટલી ઝાણી રકમની માગણી કરવી. બચત થયેલી રકમમાં પાછલી સાલે સરકાર-પંચાયત મદદનો દિરસો આવેલો હોવાથી તેમને બીજા વખત એજ રકમ ઉપર સરકાર-પંચાયત મદદ મળી શકે નહિ.

વળી કોષ કોષ ગ્રામ પુસ્તકાલયને પોતાના અંદાજમાં એક સદરે મંજૂર થયેલી રકમ બીજા સદરે ખાતાની પરવાનગી મેળવ્યા સિવાય ખર્ચ કરે છે. હવેથી તેમ ન કરવા તમામ મંત્રીઓને રામજ આપવામાં આવે છે અને આવો વર્મફેર ખર્ચ કરવાની જરૂર જણાય તો વ્યવસ્થાપક મંડળના ઠરાવ સાથે ખાતા પાસે માગણી કરી વર્મફેર કરાવવા તજવીજ કરવી. આવી પરવાનગી મેળવ્યા સિવાય થયેલો ખર્ચ મંત્રીને પુસ્તકાલયમાં પરત જમા કરાવવો પડશે. આ બાબતો રા. તપાસણી અધિકારી સા. એ પુસ્તકાલયની મુલાકાત પ્રસંગે જોતા રહેવા તજવીજ કરવી અને જરૂર પ્રસંગે ખાતાનું ખ્યાન જેથી ખામી દૂર કરાવવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

વટહુકમ નં. ૧૨ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયના મંત્રી લાંબી મુદતની રજા વા વેકેશન પ્રસંગે બહારગામ જાય ત્યારે બીજાને ચાર્જ સોંપવા બાબત

પુસ્તકાલયનું કામ કરનાર મંત્રી અને અંચાલ બીજા કોઈ પક્ષ પ્રકારની કે વો-ચનની રજા પર જાય તો પુસ્તકાલય બંધ રાખવાનું નથી. પુસ્તકાલયનો દવાલો ગામમાં રહેતા શિક્ષકને સોંપી અમુક સમય તે ખુલ્લું રાખી કામ કરવાનું છે. અને ત્યાં એક પક્ષ શિક્ષક ગામ પર ન રહેનાર હોય ત્યાં રથાનિક રા. મદાલ ચાગાધિકારી સા. ની પરવાનગી મેળવવી. વ્યવસ્થાપક મંડળના કોષ એક સભ્યને તેનો ચાર્જ કામચલાઉ સોંપવો અને પુસ્તક-આપ-લે તથા વાચનવિભાગ ખુલ્લો રહે તેમ કરવું.

ઉપર પ્રમાણેનો અમલ કરવા માટે રજાની માગણી કે સદર રહેજન છોડતી વખતે જો તે સરકારી નોકર હોય તો તેજે પોતાના પુસ્તકાલયનો દવાલો કેને સોંપે છે તે રજા મંજૂર કરનાર અમલદારને રિપોર્ટમાં જણાવવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક.

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બલામણુ કરવામાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

ક્ર. નં.	વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનારના લાખાણની તારીખ	બલામણુ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ઠેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ઠેકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	ખા-ધણી	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧	જા ૨૪૮૨ ૩૭	૧૦-૩-૪૦	કરસનદાસ વીતલીઆ સવન્ટસ ઓફ પુન્ડીઆ સોસાયટી, પુના ૪	ભારતસેવક ગોખલે	ભુવંતરામ દવે, કર્તા નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ	૧૯૪૦	૧૨૦	૨૨૮	પાકી	૧-૮-૦
૨	જા ૧૨૮૭ ૪૨૫	૧૯-૩-૪૦	જગન્નાથ દેવાઈ શ્રદ્ધાનંદોજી, હિંમત નિવાસ વિદેપારલે	મૌલાના આઝાદનું જીવનચરિત્ર	નેશનલ પબ્લિકેશન્સ; મહેતા ઝોન્ડ સન્સ મુંબઈ	"	૧૬૦	૬૫	કાગી	૦-૪-૦
૩	ઘ ૧૮૦ ૫૩	૧૮-૩-૪૦	મીરજા પ્રથમે ઝોન્ડ કું. પ્રકાશ પ્રિન્ટર્સ ટ્રેસ, જામનગર	કળાસંપ્રદ. (આર્ટ આફઅર્સ) ભા. ૧	પર્વીઝ કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૮	૧૨૦	૧૭૭	"	૨-૦-૦
૪	ચ ૩૦૪ ૧૩	"	"	અમર આશા ભા. ૧	અરીન કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૧૬૦	૧૨૬	પાકી	૧-૮-૦
૫	ચ ૩૦૪ ૬૦	"	"	અમર આશા ભા. ૨	"	"	"	૪૦૪	"	૧-૮-૦
૬	મ ૭૬૩ ૬૦	"	"	બાળઉછેર ગીતમંજરી	કેશવલાલ રયામજી કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	"	૧૬	કાગી	૦-૧-૦
૭	જ ૨૪૮ ૬૦	"	"	બાળઉછેર ગીતમંજરી પુસ્તિકા પહેલી	ગુલાબકુંવરબા જામનગર કો. ૪ પ્રમાણે	"	"	૧૬	કાગી	૦-૧-૦

૮	૩૦૬ ૪૦	૧૮-૩-૪૦	ચીરબા ખુશરો ઓન્ડ કે. પ્રકાશ પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, ભાનગર લવણપ્રસાદ કુલચંદ શાહ મેંબર	મુનુદોશજી અમૃત દ્વિધ	ડો. ભોજચંદ્ર કુરુજી ઝવેરી નવાનગર કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૬૦	૧૫	કાચી	૦-૧-૦
૯	૯૦૮ ૭૮	૫-૪-૪૦	"	રેશનના ભોમીઓ	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૨૪૦	૩૫	"	૦-૨-૦
૧૦	૯૦૮ ૩૬	૫-૪-૪૦	"	જેલના કાયદા અને બીજી ઉપયોગી માહિતી	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૩૯	૧૨૦	૫૩	"	૦-૪-૦
૧૧	૬૧૨ ૩૮	૨૪-૪-૪૦	ગુજર સાહિત્યગાર લાહી	જીવનરસ	ધેરુચંદ્ર ર. શુદ્ધ લાહી	૧૯૪૦	૧૨૦	૧૬૦	"	૧-૨-૦
૧૨	૨	૧૧-૩-૪૦	હિંદી મંદિર, પ્રયાગ	દુમારા વાસ સ્ના- તિત્ય (ધિવેરી)	રામનરેશ ત્રિપાઠી પ્રયાગ	૧૯૪૦	૧૨૦	૩૬૦	"	૧-૪-૦
૧૩	૩૬૬ ૭૧	૨૭-૨-૪૦	જી. જી. કુવ અમદાવાદ	માનસશાસ્ત્ર	નવલકાશ જગન્નાથ ત્રિવેદી અમદાવાદ	૧૯૩૮	૧૨૦	૨૮૮	"	૨-૦-૦
૧૪	૬૨૭ ૫૭	૧-૪-૪૦	ફબ્લુપ્રસાદ લ. ભદ્ર દણ્ડિદ	પ્રજ્ઞાપયમ	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૨૦	૨૩૯	પાકે	કિંમત અપેલો નથી
૧૫	૧૭૪ ૨૦	—	મુળજીભાઈ પી. શાહ	કુરુક્ષેત્ર વૃત્તીયકાંડ	નાનાલાલ દલપતરામ કવિ અમદાવાદ	૧૯૪૦	૧૨૦	૬૭	કાચી	૦-૧૨-૦
૧૬	૧૭૪ ૨૦	—	"	કુરુક્ષેત્ર સાતમકાંડ	"	૧૯૪૦	૧૨૦	૫૯	"	૦-૧૦-૦
૧૭	૧૭૪ ૨૦	—	"	કુરુક્ષેત્ર અષ્ટમકાંડ	"	૧૯૪૦	૧૨૦	૬૨	"	૦-૧૨-૦

૧૮	મ	૧૭૪ ૭૦	મૂળજીભાઈ પી. શાહ	મહેરામણનાં મેતી	નાનાલાલ દલપતરામ કવિ ૧૯૩૯	૧૨૦	૫૫	કાન્તી	૦-૮-૦
૧૯	મ	૧૭૪ ૭૬	"	લોર્ડમરાજ	" ૧૯૩૯	૮૦	૭	"	૦-૪-૮
૨૦	શ	૧૭૨ ૧૭	"	કવીશ્વર દલપતરામ ભાગ ૨ નો	" ૧૯૪૦	૧૨૦	૪૬૬	"	૪-૮-૦
૨૧	મ	૬૦૫ ૬૭	"	સ્મૃતિકુળ	મૂળજીભાઈ પી. શાહ ૧૯૩૯	૧૨૦	૩૨	"	૦-૮-૦
૨૨	ર	૧૭૪ ૭૩	"	મુંબઈમિતિ મહોત્સવ	નાનાલાલ દલપતરામ કવિ ૧૯૩૯	૧૨૦	૧૨૩	"	૧-૪-૦

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૧૯૪૦

ઉ. મા. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

સંચના નંબર ૪૫ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વડોદરા શાળાનાં પુસ્તકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં સામયિકો.

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ	રેકાર્ડ
૧	શ્રી સયાજી સ્મૃતિ	ત્રિમાસિક (દિ'દી અને ચુજ્જાતી) મેથુ'	૧-૦ ૦	પં. મલોશભાઈ જાન- નશમ પરતિયા, કડી, અડધાર, મદ્રાસ.
૨	Conscience	અઠવાડીક	૪-૮-૦	

વડોદરા,
તા. ૮-૫-૪૦

ઉ. મા. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

ગુજરાતની કોલેજોના વિદ્યાર્થીઓને લેણું લગાડનાર
જાણીતા અધ્યાપકના અમૂલ્ય લેખોનો સંગ્રહ.

આચાર્ય કૃપલાનીના લેખો

આ પુસ્તક વિશે “ બે બોલ ” લખતાં ગાંધીજી લખે છે કે:—

“ જ્યારે દેશમાં અનેક જાતના નવવિચારોનો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે ત્યારે આ
સંગ્રહ અભ્યાસીને પોતાની પસંદગી કરવામાં ઠીક મદદગાર
થઈ પડવાનો સંભવ છે. ”

તમારા વાચન અને અભ્યાસ માટે આ પુસ્તકમાંથી તત્તવવિચાર, સત્યાગ્રહનો મર્મ, દિંદુર
રાજકારણ તેમજ અન્ય પ્રકીર્ણ વિષયને લગતા મનનીય વિચારો
ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં મળી આવશે.

આવું ઉપયોગી પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલયમાં હોવું જોઈએ.

આજેજ મંગાવો—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

તૈયાર છે !

— ખરીદ કરો —

તૈયાર છે !

વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી

(રાજ્યની લાયબ્રેરીઓ, કચેરીઓ અને પંચાયતોએ ખરીદ કરવા મંજૂર થયેલું)

નેક નામદાર દીવાન સાહેબના આમુખ સાથે રાજ્યમાં પહેલવહેલું તમામ પ્રકારની માહિતીથી
ભરપૂર એવું આ મોટું સચિત્ર પુસ્તક જાહેર પડેલું છે. તેમાં રાજકર્તાઓ, રાજ્યપટના-કારોબાર, તમામ
ખાતાઓની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ, રાજ્યના નાના મોટા વેપારીઓ, વેપાર-રાજગારો, લોકજીવન, પ્રાંતથી માંડી
ગામડાંઓની ભણવા જેવી હકીકત, રાજ્યની અનેક સંસ્થાઓ, ગૃહસ્થો અને સ્થળોના પરિચય, પ્રાચીન
અને હાલના રાજકુટુંબના ફોટાઓ ઉપરાંત ખીલ અનેક ચિત્રો, પોર્ટ્રેટ, રેલ્વે, કાયદા-નિબંધોની સમજ,
ખંડણી રાજ્યો અને ખીજ વિવિધ પ્રકારની ઉપયોગી માહિતી તેમાં આપેલી છે. વડોદરા રાજ્યને
ખરો ચિતાર આ ડીરેક્ટરી આપી શકે છે.

વડોદરા રાજ્યના આ સર્વવ્યાપી ભોમિયાની ઉપયોગિતા માટે રાજ્યની તમામ કચેરીઓએ,
લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોએ તે ખરીદ કરવા રાજ્ય તરફથી ચોક્કસ હુકમો થયેલા છે. દરેક અફિસ,
વેપારી કે ગમે તે સંસ્થાને તે એક અતિ ઉપયોગી (ready of reference તરીકે) સાધન છે. આ
ડીરેક્ટરી ખરીદ કરો અને તેમાંથી અલભ્ય લાભ મેળવો. આટલો ઉપયોગી ને મોટો દગદાર સચિત્ર
પાકા પૂછોને ત્ર્ય હોવા છતાં તેની કિંમત માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ છે.

—લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોને ઝોણા દરે મળે છે—

મળવાનું સ્થળ : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લી., વડોદરા

અગર લખો : વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી પબ્લીશીંગ કંપની, વડોદરા.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

મ : ૧૯૪૦

[અંક ૫]

ખરફના ફાઇન ગોલા

ઘણાં શહેરોમાં જ્યાં ખરફનાં કારખાનાં હોય છે ત્યાં ખરફનો પંખ વેચાય છે. ખરફને ઠોક્કી એક સળી પર તેનો ગુચ્છો ખેસાડી ઉપર ઉપર રંગ છાંટીને આપે છે-આતું નામ પૈવાલનો પંખ

હમણાં હમણાં મુંબઈ, અમદાવાદ, સુરત, વડોદરા જેવાં શહેરોમાં આઈસક્રૂટ નામથી આ જ વસ્તુ સંચામાં ખનીને વેચાય છે. તેમાં વધારામાં ગળપણ હોય છે.

છોકરાંઓ આ વસ્તુ હોંસેહોંસે ખાય છે, પ્રુષ્કળ ખાય છે, વારંવાર ખાય છે ને તેથી તેમને નુકસાન થાય છે.

હવે ઉનાળો આવી લાગ્યો છે. ઋતુ તો તદ્દન ખદલાઈ જ ગઈ છે. તેથી આ ખરફના પંખનો ખડું ભરશોરથી ફેલાવો થવા માંડ્યો છે.

પણ આવો ફેલાવો ખોટો છે. કોઈક વાર આખા ઉનાળા ખાતે પાંચ સાત વાર બપોરે ખારથી ચારના ગાળામાં આ વસ્તુ ખવાય તો તેનાથી કદાચ નુકસાન નહિ. પરંતુ વારંવાર વખતે કવખતે, નેફરીફરીને ખાવાથી તે ગળું, પેટ ને છાતી ત્રણેને ખૂબ નુકસાન કરે છે. તેમાં પણ સાંજે કે સાંજ પછીને વખતે હરગીજ એ ચીજ ખાવી જ ન જોઈએ. કદી કદી બપોરે ખાઓ, પણ સાંજે કે રાત્રે હરગીજ ન ખાશો!

તમારામાંથી ઘણાખરાએ એ ચીજ જોઈ હશે, ઘણાકે ખાધી હશે, કેટલાકે ખૂબ ખાધી હશે, કોઈક માંદા પણ પણ પડ્યા હશે. તો આ ઉનાળે ચેતીને ચાલજો. આઈસક્રીમ પણ બપોરે જ ખાવા જેવી ચીજ છે. જેઓ રાત્રે સાંજે કે બીજે ઠંડે વખતે ખાય છે તેઓ જાણ્યે અજાણ્યે પણ પોતાના શરીરને નુકસાન છે.*

તમે ચેતીને ચાલજો.

જાહેરખબરનાં જુઠાણાંની જાળ

આજે આપણે ત્યાં જાહેરખબર કરનારાઓનું એટલું જોર વધી ગયું છે કે તેથી જાહેરજનતા કેટલી નુકસાનમાં ઊતરે છે તેની તપાસ કરવાની જરૂર છે. સારા અને નફારા, બધાજ જાતના માલની જાહેરાતો જુદે જુદે પ્રકારે વર્તમાનપત્રોમાં આકર્ષક અને ભરમાવનારી રીતે આવે છે.

જાહેરખબરની એ પ્રથા જનતાને કેવી નુકસાનકારક હોય છે તેનો ઘટસ્ફોટ આ લેખના લેખકે કર્યો છે.

એવી લેખાગુ જાહેરખબરોથી બચવા આ લેખ અવશ્ય વાંચો.

પંડિત મદનમોહન માલવિયાજીએ કાયાકલ્પનો પ્રયોગ કર્યો. સંખ્યાબંધ જાહેરોએ કાયાપલટ કરવાની ઔષધિઓ, ભરમો અને પ્રયોગોની જાહેરાતો કરી નાખી ! જુદી જુદી જાતની આકર્ષક જાહેરખબરો ઉપર જનતાની આંખોને ખેંચવાના નુસખા થયા ! અજ્ઞાન અને ભોળા પ્રજાએ ચંબોનાં લલકલચાં જરમાવનારાં મથાળાંથી આકર્ષાઈ, જુઠાપામાં જુવાનીનો લાભ લેઈ આયુષ્યની વૃદ્ધિ કરવા ને પૈસાની ખરબાદી કરી હશે તેનો જો તાજ કાઢવામાં આવે તોજ સાચી વાત સમજી શકાય.

‘ જાહેરખબર એટલે માલનું વેચાણ. Advertised goods are the goods sold, ’ એ સૂત્ર સૌ જાણવાળા, ખાસ અપવાદ સિવાય, સ્વીકારે છે. બેથક, આથી જાપાંઓના અધિપતિને કે વ્યવસ્થાપકને ઠીક ઠીક તડાકો પડે છે; પરંતુ ચંબોની માયાજાળમાં અજ્ઞાન અને ભોળા પ્રજા ફસાઈ જાય છે, પોતાના પૈસાની ખરબાદી કરે છે અને જાંઝ પાણીમાં નદિ ઊતરવાને ન્યાયે ગુપ્તગુપ્ત બેસી રહે છે. તેવો પ્રસંગ ઊભો ન થાય, તેટલા માટે આજના ગરીબ સમાજને ચેતાવવાની જરૂર છે.

દિનદુસ્થાનનો વેપાર મૃતપ્રાય થઈ ગયો છે. તેને સાચા સ્વરૂપમાં ખીલવી, ફુસામુદાયિક ઉન્નતિ કરવાને બદલે મૂખાંઓનાં ટોળાંમાંથી કમાણી કરી લેઈ, પૈસા એકઠાં કરી ન્યાલ થઈ જવાની આ કરામતને કાંઈ જુદું, અક્ષલ કે હોંશિયારી માને છે અને પોતાની ગરજ સારી લે છે. આવી રીતે પૈસા પડાવી માલેતુગર બનનાર જો ન્યાલ થયા માનતા હોય તો ખાંડ ખાય છે. કારણ કે તે રીતમાં નથી સત્ય કે નથી વેપાર, નથી નીતિ કે નથી ન્યાય. સાચી નીતિ, સાચો વેપાર તો દેશની, ખાસ કરીને દેશના ગરીબ વર્ગની, ઉન્નતિ સાધે છે અને દેશની ગરિબાઈ ઉપર ધા કરી સમરત જનતાના આશીર્વાદ લે છે.

આજકાલ દિનદુસ્થાનમાંથી જાણે પુરુષો સૌ પંદ થઈ ગયા હોય તેમ ‘ પુરુષાતન ’ લાવવાની અનેક દવાઓની જાહેરખબરો જુદે જુદે સ્વરૂપે દેખાય છે. તેની સાચી અસર શી થાય છે તે તો અનુભવીઓ જાણે, પણ ગરીબો ફસાય છે એ વાત ચોક્કસ છે. કાંઈ કહેશે એમાં આપણે શું કરીએ ? પરંતુ અજ્ઞાન અને ભોળા પ્રજા પોતાની અજ્ઞાનતાથી ફસાય તેની બધી જવાબદારી શિક્ષિત વર્ગને માથે છે. આગળ પડતા આગેવાનોની પવિત્ર ફરજ છે, કે જેમની આગેવાની તેમણે લીધી હોય તેમના દિત્તાદિતનો સંપૂર્ણ વિચાર કરવો. ધરે ‘ દરિજનબંધુ ’ ‘ પારીદાર ’ જેવાં આદર્શ આંદોલક કે માસિકપત્રમાં આવી જાહેરખબરો નથી લેવાતી એટલે સંતોષ છે અને તેથી આ લેખ ‘ પારીદાર ’ માં જ લખવા પ્રેરણો મળે.

આવી જાહેર ખબરોનાં જુઠાણાંમાં વપરાતા કેટલાક શબ્દોની જાળમાંથી કેટલાંક અવતરણો અત્રે ઉતારવાં ઠીક પડશે. ખાસ અપવાદ સિવાય આ પ્રકારની બધીયે જાહેર ખબરો અજ્ઞાન પ્રગ્નને શાપરૂપ હોય છે, તેનો મારી શુદ્ધિ પ્રમાણે સાચો અર્થ કરવાનો યત્ન કરીશ. મારી બૂલ થતી હોય તો કોઈ સુહૃદ બાપ એ બૂલ સુધારવાનો યત્ન કરશે, તો ઉપકાર માનીશ.

૧. 'જનતાએ આકર્ષક, ખોટી અને માટી જાહેરખબર તરફ ન દારાતાં સારાસારનો વિચાર કરવો જોઈએ.' આવી જાહેરખબર આપનારાઓ પણ આકર્ષક છતાં ખોટી જાહેર ખબરોમાં જ આ શબ્દો ટાંક છે, અને જનતાની શુદ્ધિને પોતાને માગે દારવા પોતે સત્યવાદી હરિશ્ચંદ્ર બની બેસે છે.

૨. 'એકાન્તમાં જોવાલાયક પ્રેમકીડાનાં ચિત્રા: વિદ્યાર્થીઓ નજ મંગાવે' મનુષ્યવલાય એવો હોય છે કે જે વસ્તુ ન કરવાની કહી તે પહેલી કરે. જાળકના આગળ ખાલી મૂકી વાળીએ તો તે જોવાનો વધારે. પ્રયત્ન કરે, એ વાત નજર સમક્ષ રાખી આવી જાહેર ખબર આપવામાં આવે છે. આથી વિદ્યાર્થીઓ-કિશોર વયના જાળકો-તે તરફ ખાસ આકર્ષાય અને તેમના તરફથી સારો તડાકો પડે. વિદ્યાર્થીઓ એ મંગાવે તો ન મોકલવાની બૂલ કરે એવા જાહેરખબરવાળા ઉદાર અને સત્યવાદી બની વિદ્યાર્થીઓના હિતાહિતનો ભાગ્યે જ વિચાર કરે છે.

૩. 'યાત્રા અર્થે હિમાલય તરફ ગયો. પર્વતની શુક્રમાંથી ચોગી જિતરી આવ્યા અને મને ઔષધિ બતાવી. હું જનસમાજનું હિત સાધી રહ્યો છું.' આમાંથી કમાણી કરવી હરામ છે. એ ઔષધિ ખાવાથી એવો જુસ્સો પ્રાપ્ત થાય છે કે તેનું વર્ણન કરવાની આરા નથી. 'આવા શબ્દોમાં કેટલું સત્ય છે તે પૂરવાર કરી શકાય તેમ નથી. કારણ કે 'ચોગી' તો ઔષધિ મેળવનારને જ મળ્યા હતા, આજે તેનો પુરાવો તો તે પણ આપી શકે નહિ. એટલે આવી જાહેરખબરો 'સત્ય' તરીકે ગણી લેવાય છે અને કોઈ પણ રીતે તેનો સામનો થઈ શકતો નથી. પરિણામે અજ્ઞાન પ્રગ્ન ફસાય છે.

૪. "દાકતર વૈદ્યોની અજમાવેલી દવા સાથે ગેરંટીપત્ર મોકલવામાં આવે છે." આમાં જે દવાની જાહેરાત થઈ છે, તે દવા દાકતરે કે વૈદ્યે અજમાવી છે કે કેમ તેનો ઉલ્લેખ નથી. એટલે તેનું ગેરંટીપત્ર મારી શકાય નહિ. મામાન્ય જનમસૂદ આતો જેલ પારખી શકતો નથી અને ફસાય છે. 'ગેરંટીથી કાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા.' આનો અર્થ એ કે તમારે પહેલાં લેખી ગેરંટી કરવી જોઈએ, નહિ તો પૈસા પાછા નહિ મળે.

૫. 'ધનામ રૂ. ૫૦! સિદ્ધિયંત્ર! ખોટું સાબિત કરો તો રૂ. ૫૦ ધનામ!' એથી થતા અનેક લાભોનાં વર્ણન સાથે આપી એલેજ ફેંકાય છે. આમાં પણ શબ્દોની મોહજાળ મને તો લાગે છે. 'ખોટું સાબિત કરો' એટલે એ યંત્ર તાબાનું, ચાંદીનું કે સોનાનું છે અગર મોકલેલું તે જ તાબીજ છે એ વાત ખોટી સાબિત થઈ શકે નહિ. પછી એનાથી લાભ થાય કે ન થાય તેને માટે આ એલેજ હોતી નથી, અગર તો યંત્ર છે તે ખોટું છે એવું પણ સાબિત થઈ શકતું નથી. અને 'ઉરતાદનો ખોરાક મૂખી,' એ ન્યાયે મૂખીઓ ફસાય છે. પાછાગથી તેયને કંઈયે દાદ મળતી નથી, કારણ કે શબ્દોની એ મોહજાળ છે અને કાયદાનો આધાર લેતા જતાં નાહક ખર્ચમાં ને માયાકૂટમાં જિતરવું પડે છે. એટલે ચોરની મા કોઠીમાં મોં ધાલી ગયયપ રહે છે.

૬. 'દવા ખોટી સાબીત કરનારને રૂ. ૧૦૦૦નું ઇનામ' પણ દવા અસર-કારક ન નીવડે તો ઇનામ નહિ ! દવા તો 'સાચે' હોય છે જ, તેની કોઇથી ના પાડી શકાય નહિ. પણ ખોટી હોવાની સાબિતીને અભાવે ઇનામ તો મળી શકે નહિ ! આમ આવી જાહેરખબર આકર્ષક નીવડે છે.

૭. 'કુરસદને વખતે કામ કરીને મહિને રૂ. ૫૦થી ૨૦૦ સુધી કમાઓ. મૂઢી-ના રોકાણની કે અનુભવની જરૂર નથી.' આવી રીતે કુરસદને સમયે આવડી મોટી કમાણી થતી હોય તો હિંદુસ્થાનમાં ભૂખમરો રહે જ નહિ, પણ તે તો છે જ; એટલે આ વાતમાં કેટલું તથ્ય હોઇ શકે તેનો વિચાર કરી લેઇ જાહેર જનતા આવી જાહેરખબરથી ચેતતી રહે એજ ઇષ્ટ છે. આવી અધૂરી અને દિશાસૂચન વગરની જાહેરખબરોમાં પણ કંઇક ભેદ હોય છે જ.

૮. 'જ્યોતિષ અમતકાર ! ગમે તે પાંચ પ્રશ્નો સીલબંધ કવરમાં મોકલો, તેના સાચા જવાબ વી. પી. થી તમારા કવર સાથે મોકલવામાં આવશે.' સીલબંધ કવર ફોડ્યા કે પ્રકાશની (Lightની) કે કોઇ પણ યુક્તિની મૂઢ વગર અંદરના પ્રશ્નો આખો મીચીને જાણી શકાય છે એ વાત માનવા આજનો નવયુગ ના પાડે છે. આમાં કંઈક યુક્તિ તો હોવી જ જોઇએ, નહિ તો કવરમાં પણ પ્રશ્નો મોકલવાની શી જરૂર ? એવી જાહેર ખબર કેમ નથી અપાતી કે તમારા મનના પાંચ પ્રશ્નોના જવાબ માત્ર પત્ર યા શિરનામું લખશો તો વી. પી. થી મોકલવામાં આવશે ? એટલે આમાં પણ યુક્તિપ્રયુક્તિ કે પ્રપંચ છે એમ જણાય છે.

૯. ભૂત, પ્રેત, પિશાચ, મરી ગયેલાં પિતૃઓ, સર્ગાવહાલાં સાથે વાતચીત કરી શકાય તેવું તાવીજ કે આરસી ! ' વગેરેની જાહેરખબરોમાં પણ જુઠાણું છે જ.

૧૦. 'અમતકારી તાવીજ ! જેને તમે ઇચ્છશો તે તમને તરત જ આવી મળશે. ગમે તેવી ગ્રામીની સ્ત્રી પણ ગુલામ બની જશે. શેર, સટ્ટો, લોટરી, રેસ, પરીક્ષા, કોર્ટકચેરી, ગમે ત્યાં ધાર્યો વિજય અપાવશે.' આ જાહેરખબરની વિગતોમાં સત્ય હોય તો પછી તાવીજ વેચવા દરતાં તેનો ઉપયોગ કોઇ ગાલેતુબર ઉપર કરી, ધાર્યો પૈસા પડાવતાં એ જાહેરખબર આપનારને જ શો વાંધો આવતો હશે તે સમજાતું નથી.

૧૧. 'ચોક્કસ ટાઇમ આપનાર ઘડીઆળ ચાર આનામાં !' મોળી અને અચાન પ્રજા આનો અર્થ એવો કરે છે કે એક પણ મિનિટના ફેરફાર વગર આ ઘડીઆળ નિયમિત વખત આપે છે. પણ એવું હોતું નથી. આવાં ઘડીઆળોના કાંટા ફેરવી જ્યાં મૂકે તેજ સમય ચોક્કસ રીતે બતાવે છે અને ફેરવ્યા વિના કાંટા જરા પણ ખસતા નથી. અર્થાત્ ઓકરડાંને રમવાનાં ઘડીઆળ જ મોકલવામાં આવે છે. વળી કેટલાંક ઘડીઆળની જાહેરખબરોમાં 'ડમી' શબ્દ વાપરેલો હોય છે. સામાન્ય રીતે ઉપરચોટિયું વાંચી જનારને આ શબ્દોનો ખ્યાલ હોતો નથી. અને વી. પી. થી મંગાવતાં 'ડમી (dummy)' એટલે ચાલે નહિ તેવાં ઘડીઆળો મોકલવામાં આવે છે. વળી કેટલીક જાહેરખબરોમાં 'તે ઉપરાંત ત્રણસો ચિત્રો ઇનામ, ' એવું જણાવેલું હોય છે. આમાં પાણી ચોપડી કાગળ ઉપર પાડવાનાં નાનાં નાનાં ત્રણસો ચિત્રો, જેનો કિંમત એક એ આના હોય છે તે, મોકલવામાં આવે છે ! આવી જાહેરખબરોથી પણ જનતાએ ચેતતા રહેવાની જરૂર છે.

૧૨. 'ફાયદો ન થાય તો પૈસા પાછા, છતાં વિશ્વાસ ના હોય તો કેટ્ટિક કરો. એકના દશ પડશે.' આવી જાહેર ખબરો પણ હોય છે. આનો અર્થ એમ થાય કે આગળથી

ટેલીફોનનો શોધક : એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ

એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલનું સ્મૃતિચિહ્ન અથવા તો તેનો ઇતિહાસ-ટેલીફોન, જેની તેણે શોધ કરી હતી, તે જગતના લગભગ એકેએક ટેબલ પર ભવામાં આવે છે. મિ. બેલ, વસ્તુવત્કળાનો નિષ્ણાત હતો અને તેણે જ આ ચંત્રની શોધ કરી હતી કે જેથી 'એક પ્રાણ બીજા પ્રાણ ભેડે વાત કરી શકે.' આ શોધે સભ્ય જગતના દૈનિક વ્યવહારમાં જે ક્રાંતિ આણી છે, તેનું મૂલ્ય આંકવું મુશ્કેલ છે. માત્ર એક જ શોધથી તે વર્તમાન યુગની પ્રગતિના ઇતિહાસમાં પોતાનું નામ અમર કરી ગયો છે.

‘મિ. વૉટસન, અહીં આવો તો. મારે તમારું કામ છે.’

આ સામાન્ય લાગતા શબ્દો દ્વારા એક ભરાવદાર બદન અને દાઢીવાળા રજાચમેને જગતમાં એક નવી જ ક્રાંતિનો મંત્ર ફૂંક્યો હતો. એ એક જ વાક્યથી એ માણસની એક શોધે જગતમાં અણધાર્યો પલટો આપ્યો હતો અને એ પલટો જોવા તે પોતે નસીબવાન થયો હતો. કારણ કે એ બોલનાર હતો એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ અને ટેલીફોન પર એક છેડે બોલાયેલું અને બીજા છેડે સંભળાયેલું એ પહેલું જ વાક્ય હતું.

ટેલીફોન માનવજીવનને ફેરવો ઉપયોગી છે, તેનું વિવેચન કરવું અહીં નિરર્થક છે. તેની શોધથી વ્યવહારમાં એક અજબ ઝડપ આવી ગઈ હતી. તેણે અંતરને ભેદી નાખ્યું હતું. તેના જેવી ભાષે જ બીજા કોઈ ઉપયોગી શોધ અસ્તિત્વમાં આવી હશે. આજે તો જગતમાં ઘેરઘેર ટેલીફોન ચાલુ થયું છે અને તે એક દૈનિક વ્યવહાર અને જરૂરીઆતની વસ્તુ બની ગઈ છે. અહીં આપણે તેના શોધકોનો જીવનવૃત્તાંત જોઈએ.

[૫. પરંતુ સાંધણ]

કરાર કરવો જોઈએ, તો જ પૈસા પાછા મળે. અને કરાર કરતા હોય તેથી દરમિયાન કિંમત આપવી પડે. આવું મને તો લાગે છે. ખરું જોડું તો અનુભવીઓ જાણે. પણ ભાવાની અરપણતા શંકા ઉત્પન્ન કરે છે. અને ખરીદનારને નહિ. તો જાહેરખબરે આપનારને તો ફાયદો થાય છે જ, એટલે પૈસા તો પાછા આપવાના શેના !

૧૩. વળી ફેટીક જાહેરખબરો સાચા બનાવના સમાચાર જેવી છાપવામાં આવે છે અને તેને એક ખૂણે ‘જા. ખ.’ એવા નાના અક્ષરો મૂકેલા હોય છે. બેશક, આથી તો માત્ર આકર્ષણ જ થાય છે. જાહેર જનતાને ફસાવાપણું કે નાહક ખર્ચમાં ઊતરવાપણું રહેતું નથી, એટલે તે ઓછી દોષપાત્ર છે.

સાચે જ જાહેરખબર એક અદ્ભુત કળા છે. પરંતુ કળા પ્રામાણિક રીતે વપરાય ત્યાં સુધી જ તે કળા કહેવાય છે; એનો અતિરેક, ભુકાણું, બેદલરમ અને અસત્યથી ભરપૂર જાહેરખબરો સમાજને ચાપડપ છે. ગરીબ દિલની ભોળી ગરીબ પ્રજાને શબ્દોનાં ગૂંચળાવાળી, અનર્થનો અર્થ ઉપગતી છેતરવામાં ન આવે એ ઇચ્છવા યોગ્ય છે. આમાં કોઈ પણ વ્યક્તિ પરત્વે મને વેર નથી, આ તો પદ્ધતિ સામે લાલ બત્તી ધરવાનો જ પ્રયાસ છે, એ સૌ કોઈ જાણ સમજી લે. કુસેષુ કિં બહુના ?*

વજુભાઈ ભાઈલાલભાઈ પટેલ

એલેક્ઝાન્ડર ટ્રેદામ બેલનો જન્મ સ્કોટલેન્ડના પાટનગર પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન નગર એડીનબરોમાં ઇ. સ. ૧૮૪૭ના માર્ચ માસની ત્રીજી તારીખે થયો હતો. તે યોગ્ય પિતાનો યોગ્ય પુત્ર હતો, કારણ કે તેનો પિતા એલેક્ઝાન્ડર બેલવીલ બેલ વકતવ્યકળાનો એક પ્રસિદ્ધ શિક્ષક, સ્વરશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ નિષ્ણાત અને 'વીઝીઅલ સ્પીચ' (દૃશ્ય વકતૃત્વ) એ નામની એક નવી જ પદ્ધતિનો પ્રણેતા હતો, ટ્રેદામ બેલને ઉત્તમ પ્રકારની કેળવણી આપવામાં આવી હતી. તે પ્રથમ એડીનબરો હાઈસ્કૂલમાં દાખલ થયો હતો, અને ત્યાર બાદ ત્યાંની વિદ્યાપીઠમાં દાખલ થયો હતો. ત્યાર પછી તેણે લંડનની યુનિવર્સિટી કોલેજમાં અને જર્મનીની બુર્ગેમર્ગ વિદ્યાપીઠમાં અભ્યાસ કર્યો હતો. અહીં તેણે પી. એચ. ડી ની ઉપાધિ મેળવી હતી.

આત્માવરચામાંથી જ તેનામાં શોધકશુદ્ધિનાં લક્ષણો દેખાવા માંડ્યાં હતાં. એડીનબરોની એક મિલ (ધંદી) જોવાં તેને કેટલાક છોકરાઓ સાથે લઈ જવામાં આવ્યો હતો તેની તે વારંવાર વાત કરતો. અહીં છોકરાઓને ધઉંનાં કુંડાં આપવામાં આવ્યાં હતાં અને તેમાંથી કણસલાં જીદાં કરી ધઉં વીણી આપવાનું કહેવામાં આવ્યું હતું. યુવાન ટ્રેદામ બેલ પોતાના ધઉં થેર લાવ્યો અને ઝડપથી એક નાના બ્રશ દ્વારા તેણે કણસલાં ઝડપથી અને સ્વચ્છતા-પૂર્વક દૂર કર્યાં. તેણે તરત જ પોતાની આ શોધની વાત ધંદીવાળાને કરી, અને ધંદીવાળાએ આ બ્રશના સિદ્ધાંત પર ધઉંનાં કણસલાં જીદાં પાંડવાનું યંત્ર બનાવી પોતાની ધંદીમાં દાખલ કર્યું.

ઇ. સ. ૧૮૭૦માં ટ્રેદામ બેલની તબિયત લથડવા માંડી અને તેને દૈનિક લાઘુ પડશે એવી શંકાઓ આવવા માંડી. તેથી તેણે પોતાના પિતા સાથે સ્વદેશનો ત્યાગ કર્યો અને ઝનેડામાં આવીને વસવાટ કર્યો, બે વર્ષ બાદ તે બોસ્ટન આવ્યો અને અહીં તેણે બહેરર માલુસોને શીખવવા માટે શિક્ષકોને તાલીમ આપવાની એક શાળા ખોલી અને તેણે પોતે પણ વકતૃત્વકળા પર ભાષણો આપવા માંડ્યાં.

થોડા સમયમાં જ તેનાં આવડત અને તેની જ્ઞાનની સુવાસ ચારે તરફ પ્રસરવા માંડી અને પરિણામે તેને બોસ્ટનની વિદ્યાપીઠમાં નીમવામાં આવ્યો. બહેરાઓને બોલતા કરવા માટે અને જન્મથી જ બહેરાઓનાઓ પ્રતિ તેની કામ કરવાની આવડતે જ તેને આ નવા યંત્રની શોધ કરવા પ્રેરણા આપી હતી. તે બ્યારે બહેરાઓ પણ સાંભળી શકે તેવા એક યંત્રની શોધ કરતો હતો, ત્યારે જ તે એક મેચલ ફુગાર્ડ નામની બહેરી કન્યાના ગ્રેમમાં પડ્યો. એ કન્યા પાછળથી તેની પત્ની થઈ અને તેણે ટ્રેદામ બેલને સલાહ આપી કે જીવનના અંતની હકિત એ વધુ બ્યવહાર પદ્ધતિ હતી, અને તેથી બેલે પોતાના પ્રયોગો જીદાં દિશામાં કરવાનો પ્રારંભ કર્યો.

બેલ એક એવું યંત્ર શોધી કાઢવા માગતો હતો કે જેથી એક જ તારના દોરડા મારફતે અનેક સંદેશાઓ એક સાથે મોકલી શકાય. એ દરમિયાન તે વીજળી દ્વારા મોઢે મોલાયેલા શબ્દો બીજે મોકલી શકાય તેવા યંત્રની શોધ તરફ વળ્યો. તારનાં દોરડાં પર એક સ્પ્રિંગનો ઓચિંતો ઝળકારો સંભળાયો અને તેણે બેલને એક નવી જ દિશા સૂઝાડી. આ બનાવ ઇ. સ. ૧૮૭૫ના જુનમાં જન્મ્યો હતો અને એક સાથે અનેક સંદેશાઓ મોકલવાની યંત્રની શોધ પાછળ તે એ પહેલાં એક વર્ષથી તે લાગ્યો હતો.

પણ હવે બેલના હાથમાં ફૂંચી જડી આવી હતી. 'અવાજની ઉત્પત્તિ વેળાએ જે પ્રમાણે હવાના ધનત્વમાં ફેરફાર થાય છે, તે જ પ્રમાણે જો હું વીજળીની તીક્ષ્ણતામાં ફેરફાર કરી શકું તો તારનાં દોરડાંઓ મારફતે જરૂર હું વાચા પણ મોકલી શકું.' તેણે કહ્યું. હવે તેણે મૂત માનવીના કાનનો અને તેમાં અવાજ મૂકતા હવાના ધનત્વમાં થતા ફેરફારોનો

અભ્યાસ કરવાનો પ્રારંભ કર્યો. જો કાનના પડદા જેવી નાલુક વસ્તુ, કાનનાં મજબૂત દાડ-કાંઝાની દારમાળાને હલાવી શકે, તો જરૂર એવી જ મોટી વસ્તુ લોહની મોટી વસ્તુને પણ હલાવી શકે. પરિણામે તેણે એક યંત્ર આ સિદ્ધાંત પર તૈયાર કર્યું, કે જેની સુધારેલી વધારેલી આશ્ચર્ય એ વર્તમાન ટેલીફોન તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ છે.

ઈ. સ. ૧૮૭૬માં ગ્રેહામ બેલે પોતાની આ શોધ રજીસ્ટર કરવા માટે અમેરિકન સરકારને અરજ કરી. માત્ર બે કલાક બાદ જ શિકાગોની એક એક્ષીશા ગ્રે નામની વ્યક્તિએ એ જ પ્રકારની શોધને રજીસ્ટર કરવા અરજી કરી. મહાન એડીસન, હેલમેર, ડ્રોબો વગેરે પ્રસિદ્ધ વૈજ્ઞાનિકો પણ એ જ ક્ષેત્રમાં કામ કરી રહ્યા હતા. અને એ બધા ય એ શોધ આખી વા અમુક ભાગમાં પોતાની છે એવો દાવો કરવા લાગ્યા. ટેલીફોનની શોધનું ખરું માલિક કોણુ તેને લગતી મહાન લડાઈનો આ પ્રારંભ થયો.

બેલ અને તેનો સહાયક વોટસન બંને બોસ્ટનની એક હલકા વર્ગની સસ્તી હોટલમાં છુપાઈ રહીને પોતાના આ પ્રયોગો આદરી રહ્યા હતા. ૧૮૭૬ના માર્ચની ૧૦મી તારીખે વોટસન ગળે બૂંગળું લગાવીને બેંધતળીએ બિમો હતો. એવિંતો એ ચમકી બિડ્યો. શબ્દો-એખખા શબ્દો-આખરે સંભળાયા હતા. ' મિ વોટસન, અહીં આવો તો, મારે તમારું કામ છે । ' એ શબ્દો સાવ સ્પષ્ટતાપૂર્વક સંભળાયા હતા.

વોટસને બૂંગળું એકદમ ફેંકી દીધું અને એકી સાથે બંને પગથિયાં ચઢતો નિશાળિયાની જેમ બેલના ઓરડામાં બૂમો પાડતો આવી પહોંચ્યો. ' મેં સાંભળ્યું. તમારા શબ્દો મેં બરાબર સ્પષ્ટતાપૂર્વક સાંભળ્યા । '

એ વર્ષે બેલે પોતાનું આ યંત્ર ટેલીફોન પ્રીલાઉન્ડરીઆના પ્રદર્શનમાં મૂક્યું. પ્રારંભમાં તો એ પ્રતિ કોઈનું ધ્યાન નહોતું ખેંચાયું, પણ છેવટે આઝીલના શરેનશાહ રોન મેડોનું ધ્યાન એ તરફ ખેંચાયું અને તરત જ તેણે તેને હાથમાં લીધો. બીજે છેડેથી બેલે હેલસેટનું પ્રસિદ્ધ ભાષણ ઉચ્ચાર્યું: ' To be or not to be...' ' અરે ! અરે ! ' શહેનશાહ આશ્ચર્યચકિત થતો બોલી બિડ્યો: ' આ તો બેલે છે । ' અને તે જ ક્ષણથી ટેલીફોન પ્રદર્શનમાં સૌથી વધુ અગ્તયબીભારી વસ્તુ બની ગઈ.

છતાં વ્યાપારી દષ્ટિએ તેની પ્રગતિ નહોતી યથા. તેને બજારમાં મૂકવા માટે બેલને નાણાં બિમાં કરતાં બહુ મુશ્કેલીઓ વેઠવી પડી. છેવટે એક સંયુક્ત થાપણની કંપની બની યથા, જેમાં વોટસન અને બેલનો સસરો ગાર્ડનર દુબાઈ પણ ભોગમેલા. ચોથા ડિરેક્ટર તરીકે એક થોમસ સેન્ડર્સ હતો કે જેણે નાણાં રોક્યાં હતાં. સેન્ડર્સ એક બહેરામૂંગાનો પિતા હતો. આ બહેરામૂંગા પ્રતિ બેલને એટલો બધો ભાવ ઉત્પન્ન થયો હતો કે છેવટે તેને તેણે પોતાને ત્યાં રાખવા માંડ્યો હતો. આ સેન્ડર્સના ઘરમાં જ છેવટે બેલે પોતાની પ્રયોગશાળા રચાવી.

તે દરમ્યાન આ ટેલીફોનની શોધની માલિકીને લગતી લડાઈ તો પૂર જોરથી સળગી લીડી હતી. બેલ એક પછી એક દાવા લડતો જતો હતો અને ડગલે ને પગલે પોતાનો બચાવ કરતો જતો હતો. દરેકમાં તેણે છત મેળવી. શોધનો માલિક એ જ ક્યો. એમ નહોતો થયું કે ટેલીફોનનો શોધક એલેક્ઝાન્ડર ગ્રેહામ બેલ જ હતો. આ પછી બેલ કંપની અને ટેલીફોનના ટ્રાન્સમિટરમાં સુધારો કરનાર એડીસનની વેસ્ટર્ન યુનિયન કંપની વચ્ચે જે અધડા ઉપરિથત થયો હતો, તેની સાથે આપણને અહીં કંઈ લાગવું વળગતું નથી.

થોડા સમય બાદ બેલ ટેલીફોનને લગતા બ્યનહારિક કાર્પોરેશી ફોરેમ યથા ગયો. તેણે પૃથ્વી માટે એક નવા કમરપટાનો પહેલા અંકોડા તૈયાર કર્યા હતા. એ કમરપટાને 'પૃથ્વી

કગ્ગાનું કામ બીજાઓનું હતું. પરંતુ આ શોધથી બેલને ખૂબ નાણાં મળ્યાં. તેણે તોવા-સ્કોશિયામાં ધર ખરીદ્યું અને ત્યાં રહી નવી શોધખોળો કરવા લાગ્યો.

બેલને ઉતારી પાડવાની હાલમાં એક ફેશન થઈ પડી છે. કહેવાય છે કે તે કોઈ વૈજ્ઞાનિક ન હતો, ન કોઈ વીજળીનો નિષ્ણાત હતો. એ તો એક અકસ્માતથી જ આ શોધનો માલિક થઈ બેઠો હતો. વિવેચકો તેની ત્યાર પછીની અનેક શોધખોળોમાં તેને મળેલી નિષ્ફળતાઓને આના પુરાવારૂં મૂકે છે, અને જણાવે છે કે તેનામાં શોધકશક્તિ જ ન હતી.

તેના વિરોધીઓ ગમે તેમ કહે છતાં તે એક મહાન શોધક હતો. ટેલિફોન તેની શોધ હતી. ફોટોફોન પણ તેની જ શોધ હતી અને ગ્રામોફોન પણ તેની જ શોધ હતી.

ગ્રામોફોનની શોધ તેણે ૧૮૮૭માં કરી હતી. પરંતુ એડિસનનું ફોનોગ્રાફ તે પૂર્વે શોધાયું હોય, તેને આ શોધનો જશ નહોતો મળ્યો.

બેલે પોતાના નવા રહેઠાણે જઈ હવાઈ ઉડ્ડયનને લગતા પ્રયોગો શરૂ કર્યા હતા. આમાં તેને પૂરી સફળતા ન મળવાથી તેણે પોતાનું શોધક ચિત્ત બીજી શોધો તરફ દોડાવ્યું.

ઇ. સ. ૧૯૦૬માં તે ઘેટાંનાં ઉછેરમાં રસ ધરાવતો થયો હતો અને તેની ઓલાદમાં કેમ સુધારો કરી શકાય તેના અભ્યતર કરતો હતો. તે એવી ઓલાદ તૈયાર કરવા માંગતો હતો કે જે હંમેશાં બેડકાંતે જ જન્મ આપે. ઇ. સ. ૧૯૧૦ માં તે એ પોતાના મૂળ ધંધા-વક્તૃત્વકળા-તરફ આવી ગયો હતો. તેણે જનાવરોને બોલતાં કરવાના અનેક અભ્યતર અમલમાં મૂકવા માંડ્યા હતા. આમાં જો કે મોટે ભાગે તેને નિષ્ફળતા જ સાંપડી હતી છતાં મહાપ્રયાસે તે કૂતરાઓને માનવી જેમ સ્વરો બોલતા કરી શક્યો હતો. આ શોધ મહત્વ વિનાની હતી.

ઈ. સ. ૧૯૧૨માં જગતને માટે એક જ ભાષા 'વર્લ્ડ ઇંગ્લીશ'ની યોજના રજૂ કરી. એક સ્વરશાસ્ત્રી તરીકે તેને ખાતરી હતી કે આ બ્યવહાર યોજના હતી અને એક આંતરરાષ્ટ્રીય ભાષા તરીકે અસાધારણ રીતે યોગ્ય હતી. તે જાણતો હતો કે આની સામે તેને સખત વિરોધનો સામનો કરવો પડશે, તેથી તેણે પહેલેથી જ એ ખુલાસો કરી નાંખ્યો હતો કે આ ભાષા માત્ર બોલવાના જ ઉપયોગ માટે હતી-લખવાના ઉપયોગ સાટે નહિ. પણ જેટલી ઝડપથી એ પ્રચાર પામી તેટલી જ ઝડપથી, અન્ય એવી જ ભાષાઓની જેમ, ભુલાઈ પછુ ગઈ.

ઇ. સ. ૧૯૧૬માં તેણે એક જળવિમાન તૈયાર કર્યું હતું અને ૧૯૨૨માં, જે વર્ષે તે મૃત્યુ પામ્યો, તેણે એક એવું યંત્ર બનાવ્યું હતું કે જે મુસાફરો અને નવા નવા પ્રદેશો શોધનારાઓ માટે અનિવાર્ય હતું. એ યંત્ર હતું શ્વાસમાંથી નીકળતા બેજને સ્વચ્છ કરનારું.

તેણે પોતાના જીવન દરમ્યાન વિજ્ઞાનને લગતા અનેક લેખો લખ્યા હતા. વાચા-સ્વરશાસ્ત્ર ઉપર તો એ એક મહાન નિષ્ણાત ગણ્યોતો હતો અને એક શોધક તરીકે તેની કીર્તિ અવિચળ રહી હતી. પરંતુ તેને વિજ્ઞાનજગતે બહુ માન નહોતું આપ્યું. થોડાક સમય તે અમેરિકાની જગ-પ્રસિદ્ધ 'નેશનલ બ્યોગ્રાફિકલ સોસાયટી'નો પ્રમુખ થયો હતો. ૧૯૨૦માં તેણે સ્વદેશની અને પોતાની જન્મભૂમિ એડીનબરોની મુલાકાત લીધી હતી કે જે વખતે એડીનબરોની મ્યુનિસિપાલિટીએ તેને બહુમાન આપ્યું હતું. પરંતુ પોતાની શોધથી હળરો માઇક્રો દૂર એવા દેશ એકબીજાની સમીપમાં આવી ગયા હતા, એ જોવા તે ભાગ્યશાળી નીવડ્યો હતો. તેનું મૃત્યુ ઇ. સ. ૧૯૨૨ના ઓગસ્ટની ૨૭ તારીખે તેના નવા રહેઠાણ બેડકાંતે થયું હતું.

તેના જીવનની સૌથી અગત્યથીભરી વાત તો એ હતી કે એ પોતે ટેલિફોનનો શોધક હોવા છતાં, એ ટેલિફોનને ખૂબ જ ધિક્કારતો હતો. તેણે પોતાના નવા રહેઠાણમાં ટેલિફોનમાં કાગળના, ડૂઆ ભરી દીધા હતા કે જેથી પોતે કામ કરતો હોય ત્યારે કોઈ અતરાયરૂપ ન થાય.

થી. માણેકલાલ જોશી

પુસ્તકાલય

સંપાદક :

દેશભાઈ વાણિક શા. ૩-૮-૮
પરદેશભાઈ ,, શા. ૫-૦-૦
જુદેક નંદલા શા. ૦-૬-૦

વત્રીઓ :

નાનાલાલ ધર્મશીખર દીવાનજી
મલિહાલ મજારા કર વ્યાસ

ઃ સંપાદક :

વાઘજીભાઈ નારણરાય અમીન
બી કૅપ
મત્રી, પુ. સ. રા. ગં. વિ.
રાવપુત્રા .. વડોદરા

અનુક્રમણિકા

અનુભવના જેવી એક ચોળના	—તંત્રીસ્થાનેથી	૨૪૧
તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ	શ્રી. નારાયણલાલ પુ. સુખડીયા	૨૪૧
આમપુસ્તકાલયોના કાગકાળ પર એક દૃષ્ટિપાત	શ્રી. રા. બ. ગોવિંદભાઈ હા. દેસાઈ	૨૪૧
પુસ્તકો અને અંધમાળાઓ	શ્રી. નારાયણ પુ. સુખડીયા	૨૪૧
એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી : ડરબન	શ્રી. ગોવિંદજી નીજામી	૨૪૧
મારો પદનાનો પ્રવાસ	શ્રી. ઉમેશભાઈ મો. પટેલ	૨૪૧
પરદેશી સાહિત્યસંષ્ટિનું અવનવનું	શ્રી. હોદાલાલ માનસિંઝ કાંમદાર	૨૪૧
વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહસ્થાળા	શ્રી. જુગતરામ દવે	૨૪૧
અનુભવ નિતાર	શ્રી. દિલીપકુમાર પંચોલી	૨૪૧
				શ્રી. મગનભાઈ બા. પટેલ	૨૪૧
પુસ્તકપરિચય	મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ	૨૪૧
નવીન કાલ		૨૪૧
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ		૨૪૧
માસિકો મળ્યા તારીખ		૨૪૧
શું વાંચશો ?		૨૪૧
જૂથ પુ. મંડળની સલાહો		૨૪૧
પુસ્તકાલયોની તપાસણી		૨૪૧
પુસ્તકાલય નોંધ		૨૪૧
સન ૧૯૩૯-૪૦ના પુસ્તકાલયશિક્ષણવર્ગો		૨૪૧
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી		૨૪૧
વીસનગર મહાલ પુ. મંડળની પ્રસ્તાવણિ		૨૪૧
વર્ગીકૃત નામાવલીની પ્રવણી નં. ૪૦	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી	૨૪૧
સચના-સંસ્કરણો, વટકુકમો		૩૧
સામયિક દોહન વિભાગ					
બાલસાહિત્ય અને જાહેરખબરો	શ્રી. જ્યોત્સ્ના મહેતા	૫૧
હીરો અને વૃષારખિંદુ : કાણ વધે ?	દે. વા. ...	૫૧
જગતનો અજોડ શ્રીમંત : બેરન મિત્સુષ	શ્રી. મોહનલાલ મ. શેઠ	૫૧
લોહીનું દંત્રણ		૬૩
વ્યાપક લોકસેવાના માર્ગો	શ્રી. નરહરી પરોખ	૬૪
તહેવારો અને શિક્ષણ	અ. સ. ન. ભાગવત	૬૭

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાશામિત્ર પ્રિં. પ્રેસમાં અબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું'. તા. ૧૫-૬-૪૦

અજમાવવા જેવી એક યોજના

—તંત્રીસ્થાનેથી

આવતા માસમાં બજેટનાં ફોર્મ બધાં પુસ્તકાલયોને મોકલાશે. એ માટેની પૂર્વતૈયારીરૂપે પુસ્તકાલયોના સંચાલક મંત્રી-અન્યપક્ષો બજેટ માટેનાં પુસ્તકોની પસંદગી અત્યારથી જ કરવા લાગી ગયા હશે.

પુસ્તકોની પસંદગી માટે અંધમાળાઓની પસંદગી કેમ ન કરવી અને તેથી કેવાં નુકસાન વેઠવાં પડે છે તે આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલો લેખ તમને સમજાવશે; ઉપરાંત એ વિષે સહજ ધસારો ચામે ગયા વર્ષના એક અંકમાં ક્યો પશુ હતો. એટલે ભૂલેચૂકે પણ અન્યમાળાના ગ્રાહક થવાની ભ્રમણામાં તો હરગીજ પડશે નહિ.

અંધમાળાઓની કેટલીક લલચાવનારી યોજનાઓ આખર જતાં કેવાં ચોકળ નીવડે છે તે તો જોયો એવી અંધમાળાઓના ગ્રાહકો થયા હશે તેમના અનુભવમાં આવ્યું જ હશે, અને વિશેષ તો આ અંકમાં ઉપર નિર્દિષ્ટ લેખમાં એ જણાવ્યું છે.

વંળી માત્ર નામો પરથી જ પસંદગી કરવામાં પણ છેતરાવાનો સંભવ છે. એટલે પુસ્તકપસંદગી કરતી વખતે આવી ખંધી વાતો લક્ષ્યમાં લીધા પછી જ જે તે યોગ્ય પુસ્તકો પસંદ કરજો. અને તમારા પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકમંડળને એ યાદી બતાવી તેમની મંજૂરી માગી લેજો.

આવી પુસ્તકપસંદગીના કામમાં અમે એક બીજો માર્ગ સૂચવીએ છીએ. હજી બજેટો આવતા માસમાં અને તે પછી બનાવવાનાં થશે; તે દરમિયાન તેઓ આ અખતરો અજમાવી જુઓ.

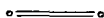
તમારા પુસ્તકાલયમાં એક પત્રક રાખો. જે વાચકો તમારા પુસ્તકાલયનાં ઉપયોગ કરવા આવે તેઓ કયાં પત્રો-પુસ્તકો ખરીદવા ભલામણ કરે છે તેની નોંધ એ પત્રકમાં કરવા એ વાચકોને વિનંતિ કરો.

આ પ્રમાણે કરવાથી તમારા વાચકોનો પણ તમારી પુસ્તકપસંદગીમાં સારો

સાથ મળશે. તમારે ત્યાં આવતા વાચકો કેવા વિષયનાં પુસ્તકો માટે લલામણુ કરે છે તે તમને જાણવા મળશે. ઉપરાંત એ નોંધમાં નોંધાયેલાં પુસ્તકોમાંથી કયાં આસ પસંદ કરવા જેવાં છે તે પણ તેમાંથી તારવી કાઢજો. આ તારણ તમારા વ્યવસ્થાપકમંડળ આગળ રજૂ કરજો. અને પછી એમાંથી પસંદ કરી લેજો.

એટલે તમારા પુસ્તકાલયની પુસ્તકપસંદગીમાં તમારા વાચકોનો અવાજ પણ જળવાશે અને તમારા પર “ પોતાની જ પસંદગીનાં પત્રો-પુસ્તકો મંગાવવા ” નો જે કેટલાકો આક્ષેપ કરવામાં આવે છે તે દૂર થશે.

આશા છે, સૌ મંત્રી-અંધપાલભાઈઓ આ અખતરો જરૂર અજમાવશે અને પુસ્તકાલય માટે પસંદ કરવાનાં પુસ્તકોમાં તેના વાચકોનો પણ સહકાર સાધવા પ્રયત્ન કરશે.

તમારા પુસ્તકાલયમાં તપાસી જુઓ:

૧. વર્તમાનપત્રો, માસિકો વગેરે નિયમિત ટેબલ ઉપર દરરોજ રહેતાં નથી. જે માસિકો અમુક વેષ્ટનમાં હોય છે અને જે નામ લખેલું હોય તેના બદલે ભળતા જ વેષ્ટનમાંથી નીકળે છે, જેમકે ‘ શારદા ’નું વેષ્ટન હોય જ્યારે તેમાંથી નીકળે ‘ ગુણસુંદરી ’ આમ થાય છે. એ અંધપાળની બેદરકારી સૂચવે છે.
૨. નવાં આવેલાં સામયિકો પુસ્તકાલયના વખતે પુસ્તકાલયમાં હોતાં નથી અને સભાસદોને ઘેર દસ પંદર દિવસ પડી રહે છે, એ ઇચ્છનીય નથી. એપ્રિલનું “ શારદા ” પ્રકટ થઈ ગયું હોય ત્યારે ટેબલ ઉપર જાન્યુઆરીનો જ અંક મૂકેલો હોય એવા પણ દાખલા છે.
૩. કેટલીક વખત સારા વ્યવસ્થાપકોના અભાવે, દર વર્ષે મંગાવવામાં આવતાં વર્તમાનપત્રોમાં જનતાને નિરૂપણોગી હોય એવાં પણ આવે છે. માસિકો, અઠવાડીકો સારાં હોય તેને કાઢી નાખી નકામાં પણ આવે છે, તેથી વ્યવસ્થાપક મંડળ સાહિત્યમાં રસ લેનાર ઇસમોનું હોયું જોઈએ. સભાસદો લવાજમ ભરે છે એટલે તેમને નિયમિત વર્તમાનપત્રો પુરેકો વાંચવા મળે છે, પરંતુ કયું પુસ્તક, કયું માસિક, કયું વર્તમાનપત્ર મંગાવવું તે સાહિત્યમાં રસ લેનાર સજ્જનો સમજી શકે, અને તેઓ જાણી પણ શકે કે આપણા ગામની જનતાને કેવું સાહિત્ય પચશે. એ વિચારી તે પ્રમાણે મંગાવવા તજવીજ કરી શકે.

x

x

x

૪. પુસ્તકાલયમાં આવતાં વર્તમાનપત્રોમાં શું વાંચવા જેવું છે તેનું બોર્ડ લટકાવી લખવું જોઈએ, કે જેથી આવનાર વાચકને વાંચવામાં રસ ઉત્પન્ન થાય.

૬. નવાં આવેલાં, વાંચવા લાયક પુસ્તકોની યાદી તૈયાર કરી બહાર ટાંચવી જોઈએ.

નારાયણલાલ પુ. સુખડીઆ

ગ્રામ પુસ્તકાલયોના કામકાજ પર એક દષ્ટિપાત

ગ્રામ પુસ્તકાલય ખાતાનો વહીવટ કેમ ચાલે છે તે જોવાની અને પ્રગતિ તે કેટલું ઉપયોગી છે તે નિહાળવાની દષ્ટિથી અમે વડોદરા તાલુકાના

ગ્રામ પુસ્તકાલય

રજોલી ગામનું પુસ્તકાલય જોવા માટે પુસ્તકાલય ખાતાના રા. રા. વ્યવસ્થાપક સાહેબ અને રા. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાથે

તા. ૩૦-૪-૪૦ ના રોજ સવારના વડોદરાથી ૭-૩૫ વાગે નીકળી ૮ વાગે રજોલી પહોંચ્યા હતા.

૨. પુસ્તકાલયનું મકાન સને ૧૯૩૫ માં બંધાયું હોય તે ગામની ખીજી સાર્વજનિક સંસ્થાઓ-શાળા, દવાખાનું, પ્રસૂતિગૃહ, વ્યાયામગૃહ, સાર્વજનિક બાગ, તળાવ વગેરે સાથે ગામના મોખરા પર આવેલું છે. આથી ગામના સુખસવડ સાથે દેખાવ પણ સુંદર થયો છે.

મકાન

૩. પુસ્તકાલયના કામ કરનાર બાઈની સાથે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા સંબંધી કેટલીક વાતચીત શરૂ કરી, પરંતુ તે નવા અને ખીનઅનુભવી હોય વાતચીત શરૂ કરી, પરંતુ તે નવા અને ખીનઅનુભવી હોય

અંધપાલ-મંત્રી

પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકો વાંચવા આપવાની નોંધવહીમાં પુસ્તકો નોંધવા સિવાય ખીજી હકીકતથી અણુવાકેફ હોવાનું જણાયું.

૪. પુસ્તકાલયનું અંદાજપત્ર, ઠરાવની નોંધણી, વર્ગીકરણવાર રજીસ્ટરો વગેરે પુસ્તકાલયના ઉપયોગી અને જરૂરી સાધનોનો અભાવ જણાયો. મંત્રીને આ બાબતમાં પૂછતાં અંધપાલ તાલિમ પામેલા નથી એટલે તે અગત્ય છે, અને ટૂંકા પગાર મળતો હોવાથી માત્ર બે કલાક પુસ્તકો આપવા-ત્રેવાનું જ કામ કરે છે એમ જણાયું. તેથી તેમને પ્રાન્તના તાલિમવર્ગનો લાભ લેવડાવવાની સૂચના કરવામાં આવી. મંત્રી પણ “પુસ્તકાલય” માસિક નિયમિત વાંચી તેમાં પ્રસિદ્ધ થતા ખાતાના સરકારી પ્રમાણે તજવીજ અંધપાલ પાસે કરાવતા હોય તેમ જણાયું નહિ. તે વેપારીવર્ગના ધસમ હોય તેમને આ કામ માટે પૂરતો વખત મળતો નથી એમ તેમણે ખુલાસો કર્યો.

૪. પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો તથા ગામના આગેવાનોને પુસ્તકાલયની પરિસ્થિતિ સંબંધે વાતચીત સાચી જોવાપડી. હતા. તેમની.

વ્યવસ્થાપક મંડળ

સાથેની વાતચીતમાં સમજાયું કે, ગામલોકોને પુસ્તકાલય માટે ધણો આદર અને માન છે, અને પુસ્તકોનો ઉપયોગ ગામના

પ્રમાણમાં સારો થાય છે, પણ વ્યવસ્થાપક મંડળની સભા દર માસે નિયમિત ભરી ચકાતી નથી; કારણ કે તે બેલાવવાને સેક્રેટરી તરફથી દિવસ તથા વખત ઠરાવી તજવીજ થતી નથી. શાળાના શિક્ષકો પૈકી કોઈ સેનાર્થી અને ઉત્સાહી શિક્ષક મંત્રી તરીકે કામ કરવાને સહકાર આપે તોજ આ ખામી દૂર થઈ શકે. સભા બેલાવવામાં આવે ત્યારે ધણા ખરા સભ્યો ખુશીથી હાજર રહેશે એમ તેમનામાંના ધણા ખરાએ જણાવ્યું.

૫. ગામના આગેવાનો સારી સંખ્યામાં હાજર હતા તેનો લાભ લઈ, શ્રીમંત સરકારે પુસ્તકાલયો ઉદ્ધાવવાનો ઉદ્દેશ તેમને સમજાવ્યો અને દિનપ્રતિ-

આગેવાને આપેલી

સલાહ

દિન પુસ્તકો, માસિકો તથા વર્તમાનપત્રો વાંચનારની સંખ્યામાં વધારો થતો જાય તેવી તજવીજ કરતા રહેવાને તેમને બોધ

કર્ચો. વળી એ લાભ માત્ર લાણેલા જ નહિ પણ જેઓ અભણ હોય તે પ્રૌઢ શિક્ષણનો લાભ લઈ વાંચતાં લખતાં શીખી લાભ લેતા થાય, અને માત્ર પુરુષો જ નહિ પણ સ્ત્રીઓ પણ પુસ્તકાલયનો લાભ લે તેવો પ્રયત્ન કરતા રહેવાને તેમને આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરી.

૬. રણોલી પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો ૧૨૧૨ છે. અંધપાલ બિનતાલિમી હોવાથી ફરિયાદો ધોરણ પ્રમાણે વિધિ થયેલો જણાયો નહિ. દર વર્ષે જે માણુ-

પુસ્તકો-વાચકો

સોની કમિટી નીમી કયાં પુસ્તકો અંધાવવા જેવાં છે કે કમી કરાવવા જેવાં છે તેની નોંધ રાખવાની સમજૂત આપવામાં આવી. સમાજમાં નળળી ભાવના ફેલાવે તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં લેવાઈ ગયાં હોય તો તે કમી કરાવવાની સલાહ અપાઈ. જીવનચરિત્રો, ધાર્મિક ઉચ્ચ કોટીની નવલકથાઓ, બાળકોને વાંચવાં ગમે તેવાં સાદાં અને સરળ પુસ્તકો અને ઓહિપયોગી સાહિત્ય પુસ્તકાલયમાં વસાવવાની અગત્ય સમજાવવામાં આવી. આ બાબતમાં પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી સૂચનાઓ, ચાદીઓ વગેરે વાંચવાની કેટલી બધી જરૂર છે તે સમજાવ્યું. નાનાં ગામડાંમાં મોટું પુસ્તકાલય ન હોઈ શકે; તેમ ન હોય તો નજીક નજીકનાં ગામ સાથે સહકાર કરી જુદાં જુદાં પુસ્તકો મંગાવવાથી અને તે એકબીજાને વાંચવા આપવાથી થતા ફાયદા તરફ પણ લક્ષ્ય મેળવ્યું. રણોલીમાં ચાલુ વર્ષ દરમિયાન ૭૧૨ પુસ્તકો વંચાયાં છે અને નોંધવહી જેતાં સારાં સારાં પુસ્તકો વંચાયાં છે, એમ જાણી ખુશી થયા. વાચક રજીસ્ટરને અભાવે બાળકોમાં અને પુરુષોમાં કેટલાં કેટલાં વંચાયાં છે તેની માહિતી મળી શકી નહિ. વાચક રજીસ્ટર હોય તો દર માસે તારીખ કાઢવાથી બાળકો, પુરુષો, સ્ત્રીઓ વગેરેમાં કેટલું વાચન થાય છે તે સહેજમાં જાણી શકાય, માટે તે પ્રમાણે તજવીજ કરવાને સૂચના કરી.

૭. વર્તમાનપત્રો અને માસિકો પુસ્તકાલયના સમય દરમિયાન પુસ્તકાલયમાં વ્યવસ્થિત

ગોઠવાઈ રહેવાં જોઈએ, તે પ્રમાણે થવું જણાયું નહિ. કેટલાંક

વર્તમાનપત્રો

માસિકો ટેબલ પર નહોતાં. ગામના આગેવાનો ઘેર વાંચવા લઈ

જતા હોય તો તેમને પુસ્તકાલય ખુલ્લું રહેવાના સમયમાં ન

લઈ જતાં તે સમય બહારના વખતમાં લઈ જવાની અને પુસ્તકાલય ઉઘડતાં પહેલાં પરત

મોકલી દેવાનો નિયમ છે તે સમજાવી તેવું સખ્ત રીતે પાલન કરવા સમજૂત આપી. પુસ્ત-

કાલયના સમયમાં કોઈ પણ પત્ર કે માસિક પુસ્તકાલય બહાર જાય નહિ એ સાર્વજનિક

હિતની દૃષ્ટિએ જરૂરું છે.

૮. પુસ્તકાલયની બાબત નિભાવણી માટે રૂ. ૧૬૮૬-૨-૬ નું કાયમ ફંડ છે, અને તે

અવસ્થિત હોઈ પુસ્તકાલય સંભાલક સહકારી મંડળમાં જમા

કાયમફંડ અને અંદાજ છે. અંદાજ બનાવતી વખતે પુસ્તકાલયમાં રસ લેતા ગામ

લોકોને બોલાવી તેમની સૂચનાઓનો વિચાર કરી ગામના લોકોને

વાચનમાં રસ પડે તેવાં સારી કોટીનાં પુસ્તકો ખરીદવા સમજ આપવામાં આવી. અંદાજ

રૂપીઆ સો સુધીનું બનાવી પુસ્તકાલયની સામગ્રી વિસ્તૃત બનાવવા પણ સમજ આપી

તેમજ આજીવનના ગામનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકારના ધોરણે અંદાજ બનાવવાની

પણ સમજૂત કરવામાં આવી કે જેથી આખા જૂથમાં વિવિધ પ્રકારનાં ધણાં પુસ્તકો વાંચવાનો લાભ જૂથના લોકોને મળે.

૯. કન્યાશાળા અને છોકરાની શાળાના શિક્ષકોને બેલાવી સરસ્વતીના પૂજકો તરીકે પુસ્તકાલયમાં રસ લેવાની તેમની ફરજ સંબંધે બોધ કર્યો.

શિક્ષક અને પુસ્તકાલય વાર્તાવિક રીતે તો પુસ્તકાલય સંબંધી સર્વ કામ તેમણે જ ઉપાડી લેવું જોઈએ. પુસ્તકાલયનો ઉપયોગ શાળામાં લઘુતા

ઉપલા વર્ગના બાળકો તથા ઉઠી ગયેલા બાળકોમાં કરાવવો જોઈએ તેમ તેમને કહેવામાં આવ્યું. આ બાબત પુસ્તકાલય ખાતાએ પણ શિક્ષકો પુસ્તકાલયને સહકાર આપે તેવો હુકમ મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબ મારફતે કરાવવાની આવશ્યકતા વિષે પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબને રૂબરૂ વિનંતિ કરવામાં આવી.

૧૦. પુસ્તકાલયમાં આદર્શ સ્વચ્છતા તથા વ્યવસ્થા હોવી જોઈએ કે જેથી તે પણ

લોકોને ચોતાના ઘરમાં તેવી તજવીજ રાખવાને બોધદાયક થઈ

સ્વચ્છતા

પડે. સ્વચ્છતા, સુવ્યવસ્થા વગેરેની ઉપયોગિતા દર્શાવનારાં સૂચનો

અને ચિત્રપટો વાચકને સહેલાઈથી બોધ થાય તેવી રીતે ગોઠ-

વવાની અગત્ય સમજાવવામાં આવી. વળી પુસ્તકાલય એ વિદ્યામંદિર સમાન બની તેનું ઉપાસક મંડળ વિસ્તૃત બનવું રહે તેવી વ્યવસ્થા રાખવા પણ કહેવામાં આવ્યું.

૧૧. રજોાલી પુસ્તકાલયની મુલાકાત ઉપરથી અમને સંતોષ થયો છે, અને જે કાંઈ

જેવામાં આવ્યું તે ઉપરથી એવું અનુમાન થાય છે કે ગામકા-

પુસ્તકાલયની અસર

માં પુસ્તકાલયોએ વાચનનો ઠીક રસ જમાવ્યો છે. પરંતુ

હજી તેમાં વિકાસને ધણું રચાત છે. પ્રજા હજી તેનો વ્યવસ્થિત

ઉપયોગ કરી બંધારણ પ્રમાણે કામ કરવા ટેવાઈ નથી. પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી દર માસે

પ્રસિદ્ધ થતા સૂચના સરકયુલરો વગેરેથી પ્રજા વાકેફગાર બને તથા વ્યવસ્થાપકો સમજે તે

માટે રા. વહીવટદાર. રા. મહાલ શાળાધિકારી વગેરે રચાનિક અધિકારીઓ પુસ્તકાલયોમાં

વિશેષ રસ લઈ વખતોવખત તેની મુલાકાત લેતા રહે તો ધણું સારું થાય. છેલ્લા એક

વર્ષમાં શાળાખાતાના કોષ અધિકારીએ રજોાલી પુસ્તકાલયની ભેટ લીધી હોવાનું ભેટશુક

ઉપરથી જણાવ્યું નથી. વખતે ભેટ લીધી હોય તો તે બાબત વીઝીટ શુકમાં ઉલ્લેખ થવો જોઈએ.

એકંદરે આ મુલાકાતથી શ્રીમંત સરકારના ઉમદા ઉદ્દેશ પ્રમાણે પુસ્તકાલયથી

પ્રજાના જ્ઞાનમાં ઠીક વધારો થતો જાય છે વાચન તરફ લોકોમાં રસ વધતો જાય છે, અને

એકંદરે આ હિતકારી સંસ્થાથી પ્રજાના કલ્યાણમાં વધારો થતો જાય છે, એમ પ્રત્યક્ષ જોવાથી

અમને સંતોષ થયો છે. અને તેને માટે પુસ્તકાલયનું મહાન બંધાવી આપનાર તથા ગામો-

પયોગી બીજાં કામો કરવામાં અગ્રેસર હાજર સેનાર રા. લલ્લુભાઈ નાથભાઈ પટેલ તથા

બીજા આગેવાનોનો તેમ સાથે આવેલા પુસ્તકાલય ખાતાના મુખ્ય અધિકારી તથા તેમના

મદદનીશો લીધેલી તરફી માટે આભાર માની વડોદરા પત્ર આવ્યા હતા.

ગાવિંદભાઈ લા. દેસાઈ

પુસ્તકો અને ગ્રંથમાળાઓ

૧. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો પાકાં પૂઠાંનાં હોવા છતાં, તે ઉપર સુશોભિત વેષ્ટન આપવામાં આવે છે. પરંતુ તે વેષ્ટનનો કંઈ પણ ઉપયોગ ન થતાં, તે ખર્ચાળ પદ્ધતિ હોવા ખતાવે છે. કારણ કે એ વેષ્ટન માત્ર આફવાડીઆમાં જ તૂટી જાય છે. એટલે પાકા પૂઠાંના પુસ્તકને વેષ્ટન ન કરતાં તે ખર્ચો બંધ કરવો જોઈએ.

ખાસ વેષ્ટન જ આપવું હોય તો સસ્તા સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલયનાં પુસ્તકોને આપે છે એવા મજબૂત ચીકણા કાગળનાં સાદાં વેષ્ટનો વાપરી શકાય.

પાકા પૂઠાંનાં પુસ્તકોને વેષ્ટન બ્રાઉન પેપરનું સુરક્ષિત રાખવા ચલાવવામાં આવે છે. એટલે સુશોભનો કરવા પાછળ ખર્ચ કરવો એ વ્યાજબી નથી.

૨. ગ્રંથમાળામાં પુસ્તકો બહુધા પાકાં પૂઠાંનાં આપવામાં આવે છે. તેમાં જે જાતના કાગળે વાપરવામાં આવે છે, તેનો પ્રથમ ઉલ્લેખ કરી પહેલું પુસ્તક બહાર પાડે છે તે પ્રમાણે પછીનાં પુસ્તકો તેવા કાગળોમાં જ આપવાં જોઈએ; છતાં તે પ્રમાણે વચનબંધ કરી ફેટલા પ્રકારનો પાંચમાથી બેનણુ પુસ્તકો હલકા કાગળનાં પણ ઘુસાડી દે છે.

૩. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો પાકાં પૂઠાંનાં આપવાનાં છતાં ગ્રાહકોની સવલત માટે કાચા પૂઠાંને પણ વર્ગ રાખેલો હોય છે. પુસ્તકો પાકા બંધનમાં આપવામાં આવશે અને તેનું લવાજમ કાચા કરતાં વિશેષ રખાયણું હોવા છતાં તેમાં પણ પાકાના બદલે કાચુ અર્ધપાકું બાઈન્ડીંગ આપી ગ્રાહકોને છેતરવામાં આવે છે.

૪. ગ્રંથમાળાના ગ્રાહકો સ્થાયી હોય છે, છતાં જણાવેલ પુસ્તકો બહાર પાડવામાં અતિથય વિલંબ થાય છે, એટલે ગ્રાહકો ઠંટાળી જાય છે અને પરિણામે ગ્રાહક તરીકે બંધ પડે છે. (જુઓ જુલાઈ ૧૯૩૯ નું પ્રકાશિત કરેલું પુસ્તક 'મારા વિના નહિ ચાલે' લે. ધનવંત ઝોઝા; નવયુગ પુ. ભંડાર, રાજકોટ, ગ્રાહકોને મે ૧૯૪૦ માં મળે છે.) આવી અનિયમિતતા ! (જુઓ અંગ્રેજી ગ્રંથમાળા વર્ષ ૫. 'જગતા રે'ને 'ઉત્તરધ' જન્યુઆરી '૪૦માં બહાર પાડવા જણાવેલું તેના બદલે મે ૧૯૪૦માં બહાર પડી ગ્રાહકોને મોકલાય છે.)

૫. ગ્રંથમાળાનાં પુસ્તકો પાકા પૂઠાંનાં આપવાનું ધોરણ હોય એટલે નાનું અગર મોટું બંધા જ પાકા બંધનમાં હોવાં જોઈએ.

૬. ગ્રંથમાળાઓનું લવાજમ, પ્રકટ થતાં પુસ્તકોના દપાલખર્ચ સાથે રાખવામાં આવે છે, એટલે બહારગામ તથા સ્થાયી તેમજ શહેરના ગ્રાહકોને પણ તે જ લવાજમે ઘેર બેઠાં મળે છે એ આદરપાત્ર છે; જ્યારે વર્તમાનપત્રો, તેમ જ સાપ્તાહિકો ગ્રાહકોને જે ભેટ આપે છે તે માટે લવાજમ ઉપરાંત પોસ્ટેજ લે છે તે બરાબર નથી. તેઓએ પ્રથમ જ ભેટ સાથે અમુક લવાજમ જણાવી તે પ્રમાણે લેવું જોઈએ. (જુઓ 'પ્રજ્ઞાબંધ' અને 'સ્યાહનિજયના દાખલા.) ભેટ જ્યારે બહાર પડે ત્યારે રૂ. ૦-૩-૦ પોસ્ટેજ

અર્થ મંગાવે, તે મોકલવા ૦-૧-૦ અગર જે આનાનો અર્થ કરવો પડે, તેના કરતાં કલ્યાણ માસિકની પેઠે ભેટ રજીસ્ટરસહ રૂ. ૪-૩-૦ રાખેલા હોય એ વિશેષ નોંધપાત્ર છે. એવું ધોરણ રખાય તો આફકોને પાછળથી ટપાલખર્ચ મોકલી ભેટ મંગાવવાનું રહે નહિ.

૭. હાલમાં નીકળતી જેટલી અંધમાળાઓ છે, તે નિયમિત પુસ્તકો બહાર પાડી શકતી નથી. એમને લેખકો સાથેના કઠંગા સંજોગોમાં, તેમજ આર્થિક સંજોગોમાં અચકાતું પડે છે, પરંતુ આગામી વર્ષ માટે જે પુસ્તકો આપવાનાં નક્કી કર્યાં હોય તે બધી સામગ્રી ભેગી કરીને નિયમિત વખતે બહાર પાડવું જરૂરી છે. તે સિવાય અમો અમુક આમ આપીશું, તેમ આપીશું, એ આફકોને લલચાવનારું છે. (હાલ રેખા ગતિ અંધ-માળા અમદાવાદનાં પ્રકાશનો નિયમિત તારીખે જ પ્રકાશિત થાય છે એ ઇચ્છનીય છે.)

૮. અંધમાળામાં આપવાનાં પુસ્તકોની સંખ્યા, પૃષ્ઠસંખ્યા તથા લવાજમ દરેકું હોય છે. ધણીખરી અંધમાળાઓ વા. લ. પાકા પૂકામાં રૂ. ૪) માં પોસ્ટેજ સહ ૧૨૦૦ પાનાનું વાંચન આપે છે; જ્યારે કાચાના રૂ. ૩) લે છે એ વ્યાજબી કહેવાય. પરંતુ કેટલાક લેખકો-પ્રકાશકો છૂટક પુસ્તકો પ્રકટ કરી રૂ. ૧) માં મો સવાસો પાનાં આપી આફકોને છેતરે છે. નિદાન રૂ. ૧) માં ઝોઝામાં ઝોઝાં ૨૫૦ તથા વધુમાં વધુ ૩૦૦ પાનાનું વાંચન અપાવું જોઈએ.

૯. પુસ્તકોની કિંમત પડતર કરતાં જે-ત્રણગણી રાખવામાં આવે છે. ' મારા વિના નહિ ચાલે ' પુસ્તક ૧૪૦ પાનાનું હોય રૂ. ૧-૪-૦ કિંમત રાખેલી છે, જ્યારે સસ્તા સાહિત્ય વર્ષિકે કાર્યાલયનું પુસ્તક ' કતલખાનું ' ૭૦૦-૮૦૦ પાનાનું લાંબી સાઈઝ છતાં ફક્ત રૂ. ૨-૮-૦ રાખેલા છે એ ઉપરથી ખાતરી થશે.

૧૦. પડતર કિંમત ઉપર નફો ચઢાવવાનો લેખકો-પ્રકાશકો ધણો લોભ રાખતા હોવાથી તેમનાં પુસ્તકો ખપી શકતાં નથી અને પડી રહે છે એટલે પડતર કિંમત રૂ. ૧-૦-૦ હોય તેની કિંમત વધુમાં વધુ રૂ. ૧-૮-૦ રાખી કમિશન સવા છ ટકા કાપી આપવું જોઈએ.

૧૧. કેટલાંક પુસ્તકો એવાં હોય છે કે રૂ. ૪) જાપેલી કિંમત હોય ત્યારે તે ફક્ત આઠ આના જ આનામાંજ મળતાં હોય છે. આવી કિંમત જાપી આફકોને છેતરવાથી સાહિત્ય ખપી શકતું નથી. અને પરિણામે દોષ ખરીદનાર જનતાનો કાઢવામાં આવે છે. પુસ્તકોનો ઉપાડ થતો નથી એમ જણાવવામાં આવે છે, એ તેમને જ શરમાવનારું છે.

નારાયણ પુ. સુખડીઆ

માણસ પોતાના વાળ પોતે કેવી રીતે કાપી શકે તેની યુક્તિ સમજાવતા એક પુસ્તક-નું લખાણ એક અમેરિકન પ્રકાશકને હમણાં જ મળ્યું છે. લેખકે પ્રકાશકને ખાનગી રીતે કહ્યું છે કે, છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષો થયાં હું તે સંબંધી વિગતોનો વિચાર કરી રહ્યો હતો અને હું પારું છું કે, આ વિષય પરનું આ એક જ પુસ્તક છે.

એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી : ડરબન

સુદરહુ પુસ્તકાલયની સ્થાપના ડરબન (૬. આફ્રિકા) ખાતે ૧૪૦ કવીન સ્ટ્રીટ ઉપર આવેલ પારસી સ્તમ્ભ હોલમાં સને ૧૯૨૧માં કરવામાં આવી હતી, અને એને નિલાવ બાર્ષ જરબાઇ સ્તમ્ભ ટ્રસ્ટ તરફથી ચાલુ છે.

ટ્રસ્ટનો ટૂંક ઇતિહાસ

અહીંના દાનવીર માલેતુબર સ્વર્ગસ્થ પારસી ગૃહસ્થ સ્તમ્ભ ધોરખોદુ કે જેઓ પૂજ્ય મહાત્માજીના ખાસ મિત્ર હતા, તેમની ઉદાર સખાવતથી આ પુસ્તકાલય અસ્તિત્વમાં આવ્યું છે. સ્વર્ગસ્થે જે ટ્રસ્ટ કર્યાં હતાં : એક એમની મહંમ પત્નીના નામનું, અને બીજું પોતાના નામનું. આ બંને ટ્રસ્ટોને જે મકાનો અને અરકયામતો સોંપવામાં આવેલી છે, તેની અંદાજે કિંમત ૪૦,૦૦૦ પૌંડની અંકાય છે. ટ્રસ્ટીડસની રાશત એ હતી કે એમાંથી જે ઉત્પન્ન આવે તે જ ફક્ત ખર્ચાં શકાય. પુસ્તકાલયના નિલાવ માટે ચૌદ વર્ષના ગાળા દરમ્યાન ૫૦૦૦ પૌંડ ખર્ચામાં આવ્યા છે. નાતાલની હિંદી શાળાઓને મકાનો અને દેણગી મળી ૫૦૦૦ પૌંડ આપવામાં આવ્યા છે. દક્ષિણ આફ્રિકામાં જે જે હિંદી પ્રવાસીઓ આવી ગયા છે તેમની મારફતે સ્વદેશની જાહેર સંસ્થાઓ હોસ્પિટલો, જળાધારમદદ અને કેળવણીની સંસ્થાઓને દેણગી તરીકે ૪૦૦૦ પૌંડ મોકલવામાં આવ્યા છે. દેશના જુદા જુદા કેળવણીનાં, હુન્નરઉદ્યોગનાં અને મદદનાં કામે માટે પૂજ્ય મહાત્માજી પર ૬૦૦૦ પૌંડની રકમ મોકલવામાં આવી છે. આ બધું મળીને કુલ ૨૦,૦૦૦ પૌંડનો ખર્ચ થયો છે. મૂળ મિલકત કાયમ રહી છે, ફક્ત ઉત્પન્નજ ખર્ચાયું છે.

એમ. કે. ગાંધી લાયબ્રેરી એ ઘણીજ ઉપયોગી સંસ્થા છે.

કારણ કે નાતાલમાં એવું એ ફક્ત એક જ પુસ્તકાલય છે, અને આખા દક્ષિણ આફ્રિકામાં હિંદીઓ માટેનું એ સર્વોત્તમ પુસ્તકાલય છે. પુસ્તકાલયની અંદર રચાનિક વર્તમાનપત્રો અને સામયિકો ઉપરાંત આંતરરાષ્ટ્રીય વર્તમાનપત્રો, તેમજ સ્વદેશના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં જે આગળ પડતાં વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો છે, તે બધાં આવે છે. બાળકથી માંડીને સ્ત્રીઓને, યુવાનોને તથા વિદ્યાર્થીઓને, હરેક વયના માણસોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં પત્રો, માસિકો, સાપ્તાહિકો તથા પુસ્તકોની પસંદગી કરવામાં આવે છે.

સંસ્થાનો વહીવટ ચાનદ સભ્યોની કમિટિથી ચાલે છે.

પુસ્તકાલયનાં દાર કોષ પણુ પ્રકારનો ચાન્ડ લીધા સિવાય કોષ પણુ પ્રકારના સાંખેદ, અગર જાતિભેદ સિવાય, અહીંના યુરોપિયનો, અસલ વતનીઓ, કલડંસ અને હિંદીઓ માટે ખુલ્લાં રાખવામાં આવ્યાં છે. સુદરહુ સ્તમ્ભ હોલનો ઉપયોગ જાહેર વ્યાખ્યાનો, સમારંભો, મેળાવડાઓ અને ભાષણો માટે કોર્ષ પણુ પ્રકારની શ્રી લીધા વિના કરવા દેવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલયનો ગત વર્ષનો હેવાલ

ગત વર્ષમાં ૭૦૮૩૮ માણસોએ એટલે કે સરાસરી રોજના ૧૯૪ માણસોએ પુસ્તકાલયનો લાભ લીધો છે, જેમાં જુદી જુદી શાળાના ૭૪૬૦ વિદ્યાર્થીઓ, ૧૩૪ યુરોપિયનો, ૭૯૯ કલડંસ અને ૭૬૧ અસલ વતનીઓનો પણ સમાવેશ થઈ ગય છે.

ગત વર્ષમાં નાનાંકિત વ્યક્તિઓએ લીધેલી ભેટ

સ્વદેશના ડૉ. પી. કે. સિંઘ, સામકલ પર દુનિયાના પ્રવાસે નીકળેલા મિ. રામનાથ બિસ્વાસ, હિંદી મિશનરી મિ. એ. એ. લો, સર એસ. રાધાકૃષ્ણન, સર બી. રામારાવ એજન્ટ જનરલ તેમના પત્ની અને એ પુત્રીએ, મી. નાનજી કાલીદાસ સવાની, ડરબનના પાલીમેન્ટના સભ્યો મી. એ. ગોદડબર્ગ. ડૉ. વરનન એલ. શેરર, મી. ઈ. સી. હુપર, લોરેન્ડો મારકીસના મિ. બી. ડી. પટેલ, અને એમ. સી. સી. દીમના કેપ્ટન મી. ડબ્લ્યુ. એલ. હેમન્ડે વિલાયતની ક્રિકેટ ટીમના બીજા સભ્યો સાથે મુલાકાત લીધી હતી. પારસી ફરતમજ હાલનો વર્ષ દરમ્યાન બહેર સંસ્થાઓએ સમારંભો અને મેળાવડાઓ માટે ૭૦ પ્રસંગોએ ઉપયોગ કર્યો હતો.

પુસ્તકો

અંગ્રેજી ૩૦૧૫, ગુજરાતી ૧૭૬૬, હિંદી ૭૫૫, તામિલ ૩૮૬, તેલુગુ ૬૧, ઉર્દુ ૨૨૫, કુલ ૬૨૦૮

અનુભવનિતાર

ગ્રામ પુસ્તકાલયના સૌ. અંથપાલ તથા મંત્રી ભાઈઓ, પુસ્તકાલયના સંચાલનમાં-તેની વ્યવસ્થા ઇ. માં ભેમને મળતાં જુદા જુદા પ્રકારના અનુભવોની ટૂંક અને મુદ્દાસરની માહિતી અમને લાખી મોકલવા કૃપા કરે.

તમારી એ અનુભવનોંધો પરથી અન્ય અંથપાલ ભાઈઓને તમે અનુભવેલી વિગતો જાણવા મળે તે હેતુથી, આવતા અંકથી અમે અંથપાલ ભાઈઓને “અનુભવ નિતાર” આપવાની યોજના વિચારી છે. સૌ ભાઈઓને અમારા આ કાર્યમાં ઉપયુક્ત રીતે સહાયજૂત થવા વિનંતિ છે.

તમારા અનુભવોની મુદ્દાસરની ટૂંક નોંધ અમને જરૂર મોકલી આપો, અમે એનો ઉપયોગ કરશું. આ “અનુભવનિતાર”નો આધાર તમારા સહકાર પર અવલંબે છે.—તંત્રીઓ

વર્તમાનપત્રો અને સામયિકો

દૈનિક, સાપ્તાહિક અને માસિકો મળી કુલ ૧૦૫ પત્રો આવે છે જેમાં અંગ્રેજી ૬૧, ગુજરાતી ૨૪, હિંદી ૯. તામિલ ૫, તેલુગુ ૨ અને ઉર્દુ ૪ નો સમાવેશ થાય છે.

વર્ષ દરમ્યાન ૩૩૪ પૈકી ૧૧ શિલિંગ ખર્ચ થયો છે. વર્ષ દરમ્યાન ચાર કમિટી મિટિંગ ભરવામાં આવી હતી, અને કમિટી તરફથી એક વ્યાખ્યાન સમારંભ ગોઠવવામાં આવ્યો હતો, જેમાં રેવરન્ડ ડબ્લ્યુ. એચ. સેયલે ભાષણ આપ્યું હતું. જેમને જ્ઞાનની ભૂખ લાગી છે એવાઓને માટે આ સંસ્થા આશીર્વાદ સમાન છે. સંસ્થાના સેક્રેટરી મિ. ચાપુરજી જીવજીજી રશિરિયા પુસ્તકાલયના કામમાં ઘણો ઉડો રસ ધરાવે છે, અને પુસ્તકાલયની પ્રગતિની દંમેશાં અંખના કરી રહ્યા છે, અને સંસ્થાને નિઃસ્વાર્થ સેવા આપી રહ્યા છે. વિદેશની અંદર આટલું સુંદર પુસ્તકાલય હસ્તિમાં છે, એ હિંદી વર્ગને માટે ખુબસૂ ગૌરવ લેવા જેવું છે.

ગોવિંદજી નીલાભાઈ દેસાઈ

મારો પટનાનો પ્રવાસ

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય પરિષદનું ચોથું અધિવેશન પટના મુકામે ૨૪ તા. ૧૩ મી એપ્રિલના રોજ સવારના સાડાનવે પટના યુનિવર્સિટીના બ્લીકર સેનેટ હાઉસમાં ભરાયું હતું. આ પરિષદમાં ભાગ લેવા માટે હિંદના જુદા જુદા ભાગોમાંથી આશરે ૪૦ પ્રતિનિધિઓએ હાજરી આપી હતી. પરિષદના સ્વાગતપ્રમુખ શ્રી. સચ્ચિદાનંદ સિંહાના આમંત્રણને માન આપી આ પરિષદની ઉદ્ઘાટનક્રિયા પટના હાઇ કોર્ટના વડા ન્યાયાધીશે કરી હતી. ઉદ્ઘાટનક્રિયા વખતે તેમણે કરેલા બાણ્યમાં, આજે ભયંકર અંધકારમાં ધસડાતી જતી દુનિયાની પ્રજાઓમાં સાંસ્કૃતિક વાતાવરણ પ્રસરાવવા પર ખાસ ભાર મૂક્યો હતો.

સ્વાગતપ્રમુખ ડૉ. સચ્ચિદાનંદ સિંહાએ તેમના વ્યાખ્યાનમાં, પટનાનાં પુસ્તકાલયો અને પ્રાંતમાં ચાલી રહેલી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનો અચ્છો ખ્યાલ આપ્યો હતો. તેમણે આગળ ચાલતાં જણાવ્યું કે, પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિને કેટલેક દરજ્જે પાશ્ચાત્ય દેશોમાં પણ આધુનિક સંસ્થા તરીકે જાણખાવે છે, છતાં એને લગતું સાહિત્ય ત્યાં સારા પ્રમાણમાં મળી આવે છે અને તાર્કાલિક મળી પણ શકે છે. પરંતુ આપણા દેશમાં તેવું નથી. આ વિષયને લગતાં જણીતાં પાઠ્ય પુસ્તકો વર્ષો અગાઉ, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના તે વખતના વ્યવસ્થાપકે રવ. ન્યુતન મોહન દત્તે તૈયાર કર્યાનો તેમણે ઉલ્લેખ કર્યો હતો.

અધિવેશનના વરાયેલા પ્રમુખ હિંદી સરકારના કેળવણી ખાતાના કમિશ્નર મિ. જ્યોત સારજન્ટે તેમના બાણ્યમાં જણાવ્યું હતું કે, આપણી માલિકીનાં ઉત્તમ પુસ્તકો જેમના પ્રત્યે આપણે માનભરી નજરે જોઈએ છીએ તેમને સારામાં સારી ઉમદા રીતે રાખવાની આપણે કાળજી રાખવી જોઈએ, તેમ જ જે પણ તેમનો ઉપયોગ કરવા ઇચ્છે તેને માટે તેમને સ્વતંત્ર રાખવાં જોઈએ.

ગ્રામ પુસ્તકાલયો વિષે બોલતાં તેમણે જણાવ્યું કે, ગ્રામ પુસ્તકાલયોનો પ્રશ્ન જરા મૂંઝવણભર્યો છે. પરંતુ હિંદના કેટલાક ભાગોમાં માત્ર બાળકોની જ જરૂરિયાતો નહિ પણ પ્રોટોના શિક્ષણને આગળ વધારવા માટે, ફરતાં પુસ્તકાલયોની ચોજના કરીને ઠીક ઠીક પ્રયત્નો કરવામાં આવે છે.

આગળ વધેલા વાચકો માટે અથવા બારે મૂંઝવણનાં કે અપ્રાપ્ય પુસ્તકો મેળવવા ઇચ્છનાર માટે પુસ્તકાલયોની પ્રાંતિક સંસ્થાઓ એ કરકસરભરી પદ્ધતિ છે. આ પ્રાંત પુસ્તકાલયો ઉપરાંત એક મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય પણ હોવું જોઈએ; અથવા, જ્યાં પ્રાંત પુસ્તકાલયો ન પહોંચી શકે તેવાં પુસ્તકાલયોની જરૂરિયાતો પૂરી પાડનાર પુસ્તકાલયો હોવાં જોઈએ.

આ સિવાય તેમણે, શાળા પુસ્તકાલય અથવા ગ્રામ પુસ્તકાલયની જવાબદારી ધારણ કરનાર ગ્રંથપાલોના શિક્ષણવર્ગો પર પણ ખાસ ભાર મૂક્યો હતો. પ્રાથમિક શાળા તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણના પ્રત્યેક મથકે કામ કરનાર એક માણસ એવો હોવો જોઈએ કે જે પુસ્તકાલયને લગતાં જ્ઞાનથી ઠીક ઠીક વાકેફ હોય.

પુસ્તકાલયને લગતું સંપૂર્ણ જ્ઞાન પામેલા તેમ જ શિક્ષણકાર્યની સાથે સાથે પુસ્તકોની આપ-લે કરવાનું કામ કરનાર વચ્ચેના ભેદને ખાસ લક્ષ્યમાં લેવો જોઈએ. પહેલાની મળુનામાં, અંથપાલ તરીકેની લાયકાતની ઉપાધિ તેની લાયકાતનું સૂચક ગણી શકાય, જ્યારે અમુક અભ્યાસક્રમમાં સંદર્ભતાપૂર્વકે લાગ લીધાને લગતાં પ્રમાણપત્રો બીજાની લાયકાત માટે પૂરતાં ગણી શકાય.

અધિવેશનના સમય બાદ અમે આ અધિવેશન અંગે બરાચેલા હસ્તલિખિતો અને અપ્રાપ્ય પુસ્તકોનું પ્રદર્શન જોવા ગયા. આ પ્રદર્શનમાં પુસ્તકાલયને જરૂરી એવાં ઉપરકરો, પુસ્તકાલયવિજ્ઞાનને લગતું સાહિત્ય, પુસ્તકાલયનાં મકાનો તેમ જ તેના નકશાઓની તસ્વીરો, અને સામુદાયિક શિક્ષણપ્રવૃત્તિને લગતા નકશાઓ અને સાહિત્ય પણ રજૂ કરવામાં આવ્યું હતું.

અધિવેશનમાં આવેલા સૌની જાણ માટે, વડોદરા રાજ્ય તરફથી, પુસ્તકાલયોનાં બજેટોને લગતો પ્રગતિદર્શક નકશો પણ મેં રજૂ કર્યો હતો.

ત્યારબાદ વિષયવિચારણી સમિતિએ નકકી કરેલા ઠરાવો ખુદશી બેઠકમાં હાથ ધરવામાં આવ્યા હતા. પસાર થયેલા ઠરાવો પૈકી નીચેના મુખ્ય હતા:—

પહેલો ઠરાવ, હિંદની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આઘરથાપક વડોદરાના મહારાજા કે. શ્રીમંત સયાજીરાવના ખેદજનક અવસાનને લગતો હતો, જ્યારે બીજો ઠરાવ, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સ્વ. મોતીભાઈ અમીન, તેમ જ અલ્હાબાદ યુનિવર્સિટીના ડાયરેક્ટરી લાયબ્રેરરીય શ્રી. સરજીપ્રસાદના અકાળ અવસાનપ્રત્યે શોક દર્શાવનાર હતો.

ત્રીજો ઠરાવ, વિદ્યાર્થીઓના અમુક જ વખત માટે રોકાતો માનદ અંથપાલોને બદલે આખા વખતના બીનપગારદારી અંથપાલોની નિમણૂક કરવાની ભલામણને લગતો હતો.

ચોથો ઠરાવ, મધ્યસ્થ, પ્રાંતિક તેમ જ દેશી રાજ્યોની સરકારોને, શક્યતા મુજબ પુસ્તકાલય ખાતાં ઉધાડવા, નિભાવવા તેમ જ વિસ્તારવાની વિનંતિને લગતો હતો. આ ઠરાવની ચર્ચા દરમિયાન, વડોદરા રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાને લગતી કેટલીક માહિતી મેં આપી હતી, તેમ જ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને લગતાં પરિપત્રો પણ વહેંચ્યાં હતાં.

પાંચમો ઠરાવ, હિંદી પુસ્તકાલય પરિષદે, માહિતી વિભાગ ખોલવાને અંથપાલોને ઉપયોગી યદ્દ પડે તેવા સમાચાર ઈ. ભેગા કરવામાટેને લગતો હતો.

ભયંકર કુસેવા જ કરે છે.

બીબી કોઈ ધંધામાં ગળ ન ખાવાને પરિણમી કેવળ પેટ ભરવા ખાતર કેટલાક માણસોએ વર્તમાનપત્રકારત્વનું ક્ષેત્ર અપનાવ્યું છે. આવા માણસોને પત્રકારત્વની જવાબદારીઓનો કરોડ ખ્યાલ હોતો નથી. રાજકારણમાં તેમની ચાંચ બૂડતી નથી. અન્ય વિષયોનું તેમનું જ્ઞાન પણ ધોળકા સુધીનું જ હોવાથી તેમના દ્વારા સંપાદિત થતાં વર્તમાનપત્રો જનતાને સાચું વાચન આપવામાં કે યોગ્ય દોરવણી આપવામાં કેવળ નિષ્ફળ જ નિષ્ફળ છે, એટલું જ નહિ પરંતુ પ્રભને અયોગ્ય દોરવણી આપી પ્રભની એક પ્રકારે ભયંકર કુસેવા જ કરે છે. * * * પ્રભની જાતીયવાસના ઉરકેસાય તેણે અસ્વીક અને બીલ્સ સાહિત્ય, અમેરીકન આંકડક અને બીબી અનેક જાતના જુગારોને પ્રત્યક્ષ યા પરાક્ષ ઉત્તેજન મળે તેવી બાબતો, ઢંગધડા અને ધડપુંછડા વગરનાં દૈનિક, અઠવાદિક, માસિક ને રાશ્ટ્રીયાર ભવિષ્યો વર્તમાનપત્રોમાં પ્રસિદ્ધ કરનારા વર્તમાનપત્રકારો પ્રભની શી સેવા બજાવે છે ? આ લખનાર માને છે કે સદ્દા જુગારને પ્રત્યક્ષ યા પરાક્ષ ઉત્તેજન મળે તેવી બાબતો કે ભવિષ્ય વિભાગથી વર્તમાનપત્રો વાંચનારી આલ-મને કરોડ લાભ થતો નથી, તેમની કરોડ સેવા થતી નથી, પરંતુ એક પ્રકારની ભયંકર કુસેવા જ થાય છે.

['ગુજરાતમિત્ર-દર્પણ' ૧૯-૫-૪૦]

છઠ્ઠો ઠરાવ, દિંદી પુસ્તકાલય પરિષદે પરિષદના પ્રચારકાર્ય માટે, એક સામયિક ચલાવવું અથવા “ મોડર્ન લાયબ્રેરીયન ”નું કામકાજ બની શકે તો પરિષદે પોતાને હસ્તક લઇ લેવાને લગતો હતો.

સાતમો ઠરાવ, બિહાર સરકાર પ્રૌઢ શિક્ષણને લગતી જે પ્રવૃત્તિ કરે છે તેને આવક-રવાને લગતો હોઇને બિહાર પુસ્તકાલય મંડળને, નવા લાણેલાઓને વાંચન પૂર્ણ પાઠવા પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વધુ વિકાસ કરના વિનંતિ કરતો હતો.

આઠમા ઠરાવમાં, ખાતાવાર પુસ્તકાલયોનો જાહેર જનતાને ઉપયોગ કરવા દેવાની લલામણને લગતો હતો.

ત્રણ દિવસની આ અધિવેશનની બેઠક દરમિયાન, ૧૮ નિબંધો આવેલા, જેમાંના આઠ ખુલ્લી બેઠકમાં વાંચવામાં આવ્યા હતા અને તે પર ચર્ચા ચલાવવામાં આવી હતી. આ કાર્યક્રમથી ઘણું જાણવાનું મળ્યું.

આ નિબંધો પૈકી ડૉ. એમ. એ. થોમસના “ આપણા ધંધાની નીતિમતા ” વિષયક નિબંધ પર ઠીક ઠીક ચર્ચા ચાલી હતી. એમાં એના લેખક ગ્રંથપાલની ફરગને અને મુસ્કેલી-ઓની ઠીક ઠીક છણાવટ કરી હતી. વળી પસંદગી પામેલા વાચકો અને પુસ્તકોમાંથી વાચકોનાં પૂછેા કાપી જવાના પ્રશ્ને તો ખૂબ રંગત જમાવી હતી. ઉપરાંત પ્રો બી. બી. મુકરજીએ રજૂ કરેલ “ ગ્રામ પુસ્તકાલયો અને પ્રૌઢ શિક્ષણ ” વિષયક નિબંધે પણ ઠીક ઠીક રસ ઉત્પન્ન કર્યો હતો. આ ચર્ચા દરમિયાન મેં પણ વડોદરા રાજ્યમાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો અને ફરતા પુસ્તકાલયો પ્રૌઢ શિક્ષણપ્રવૃત્તિને કેવી રીતે મદદરૂપ નીવડે છે તે વિષે સમજૂત આપી હતી.

બિહાર પ્રાંતમાં પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિએ નવા લાણેલા પ્રૌઢો માટે લગભગ ૪૦૦૦ પુસ્તકાલયો સ્થાપ્યા છે. તે “ એક પૈસા પુસ્તકાલય ”ના નામથી ઓળખાય છે. એટલે કે એ પુસ્તકાલયોમાં એક પૈસાની કિંમતનાં પુસ્તકો સંગ્રહવામાં આવ્યાં છે. આ પુસ્તકોમાંનાં ઘણાંખરાં ગ્રામજીવનને લગતાં, વાર્તાઓનાં, જીવનચરિત્રોનાં હોય છે. આ પુસ્તકોની ભાષા પણ તાબા શીખેલા સરજતાથી સમજી શકે તેવી હોય છે. ઉપર જણાવેલી પ્રૌઢ શિક્ષણસમિતિ તરફથી આ પુસ્તકાલયોને એક પાક્ષિક મફત આપવામાં આવે છે. આ પુસ્તકાલયો ચાર-પાંચ જગ્યાએ ફરતી થયા બાદ નકામી થઈ જાય છે. આ નવા શીખેલાઓને માટેના આગળના વાચનને લગતો પ્રશ્ન હજી પૂરી રીતે ઉઠેલી શકાયો નથી. વળી આ પુસ્તકાલયોની આર્થિક પરિસ્થિતિ પણ જોઇએ તેવી નથી. ઉપર દર્શાવેલી માત્ર નામની અને અદ્યતનથી પુસ્તકાલયોની સ્થાપના સાથે સરખાવતાં આપણે ત્યાંનાં નવાં સ્થપાતાં પુસ્તકાલયો અનેકગણાં ચડિયાતાં છે.

ત્યારપછી એક નિબંધ બાદ બીજો રજૂ કરાયો નિબંધ શ્રી. સંતરાય ભાટિયાએ લખેલો “ વાચકોનું માનસ ” એ શીર્ષકનો હતો. આ નિબંધમાં તેમણે જણાવ્યું હતું કે, આધુનિક જરૂરિયાતોથી સંપૂર્ણ ભરપૂર એવું એકેય બાલપુસ્તકાલય દિંદોરમાં આજે અસ્તિત્વમાં નથી. વળી (બાલપુસ્તકાલયોના) ગ્રંથપાલો પણ તદ્વિષયક તાલિમ પામેલા હોતા નથી. આ પ્રસંગે મેં ખુલાસો કરી જણાવ્યું કે, વડોદરાનું બાલ પુસ્તકાલય એવાં પુસ્તકાલયો માટે એક ઉમદા આદર્શ સરખું છે, જેમાં ચૌદ વર્ષની વય નીચેનાં બાળકોને ઉપયોગી સાહિત્યો અને પુસ્તકો ભરપૂર છે. આ પુસ્તકાલયનાં ગ્રંથપાલિકા શ્રીમતી પ્રજ્ઞ દેસાઈ, આ વિષયને લગતી તાલિમ લેવા ઇચ્છનારને તાલીમ આપી શકે તેમ છે. મુંબઈ યુનિવર્સિટીવાળા ડૉ.

જોશીએ મારા ખુલાસાનું સમર્થન કરતાં હિંદી અને પરદેશી બાલ પુસ્તકાલયોનો અગ્રહ બચાવ આપ્યો હતો.

છેક છેલ્લે “ હિંદમાં પુસ્તકાલય મંડળોની રૂપરેખા ” ને લગતો શ્રી. પી. કે. રેડીનો નિબંધ વંચાયો હતો. આ નિબંધવાચન દરમિયાન વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની કામગીરીને લગતી ઠીક ઠીક માહિતી રજૂ કરવામાં આવી હતી આ નિબંધમાં કેટલેક સ્થળે તારીખો દર્શાવવામાં થયેલી ભૂલ મેં સુધારી હતી.

આ ચાર દિવસ દરમિયાન અમે (૧) પટનાનું મ્યુઝિયમ, (૨) સિંઘા પુસ્તકાલય (૩) રાયબ્રહ્મદુર રાધાકૃષ્ણ જાલનના હસ્તલિખિતો અને ચિત્રો, (૪) એરિએન્ટલ પબ્લિશ લાયબ્રેરી અને તેને અંગેનાં પુસ્તકાલયો, (૫) મિ. પી. સી. માનુકનાં હસ્તલિખિત સંગ્રહ તેમજ ચિત્રો, (૬) પિહાર હિતૈષી લાયબ્રેરી અને અનુભવ તાસાફી એન્સુકેશન લાયબ્રેરીનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું. આ ચિત્રો અને ઇતર દર્શનીય વસ્તુઓ પરથી પુસ્તકો પ્રત્યેનો પ્રેમ, હસ્ત લિખિતો અને ચિત્રમંત્રહનો શોખ, મને ખાસ જણાઈ આવ્યો. સર રાધાકૃષ્ણ જાલન અને મિ માનુકના સંગ્રહો ખરે જ આપણી પ્રાચીન સંસ્કૃતિના સચ્ચ નમૂના છે. અને ત્યાંનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાતથી તેની પાછળ કાર્ય કરનારાઓની પ્રતિભા મને સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આવી

પાછા ફરતાં, બનારસની સયાજીરાવ યુનિવર્સિટી લાયબ્રેરી જોવાનો લાભ મેં મેળવ્યો કે. શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજાએ, બનારસની આ હિંદુ યુનિવર્સિટીનું મકાન બાંધવા રૂ. એ લાખનું દાન દીધેલું. હવે એ મકાન પૂરું બંધાઈ ગયું છે અને એ ભવ્ય દેખાતા મકાનમાં લગભગ સો વિદ્યાર્થીઓ એકીસાથે બેસી વાચનની પૂરતી સગવડ મેળવી શકે તે બંધાયું છે. મધ્યખંડ ગોળાકારમાં છે. આ પુસ્તકાલયમાં જુદા જુદા વિષયને લગતાં લખાણ એક લાખ ચાલીસ હજાર પુસ્તકો સંગ્રહાયેલાં છે. આ પુસ્તકોનું બરાબર વર્ગીકરણ પણ કરેલું જોવામાં આવ્યું. આ પુસ્તકાલયમાં જવલ્લેજ પ્રાપ્ત થાય તેવાં ચિત્રો, હસ્તલિખિતો વગેરેનો પણ સંગ્રહ છે.

અખિલ હિંદ પુસ્તકાલય મંડળ હજી બિલું થતું મંડળ જ કહી શકાય; એની સર ખામણીમાં વડોદરાની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો વહીવટ, દેખરેખ તેમ જ વિસ્તાર અનેકમણ અભળ પડતાં ગણી શકાય. આપણે ત્યાંનું રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ આ મંડળ કરત અનેકમણું કામ કરે છે. અને એના દ્વારા થતું પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિનું સંચાલન સરસ જ છે.

ઉમેદલાઈ માતીલાઈ પટેલ

શ્રેષ્ઠ જીવનકથા અથવા એવા પ્રકારના ગ્રંથ માટે દર વર્ષે અપાતું ‘ જોન્સ ટેષ્ટ બ્લે શુદ્ધ પારિતોષક ’ ૧૯૩૯ ના વર્ષ માટેનું પ્રોફેસર ડેવિડ ડગલાસને ‘ ઇંગ્લિશ સ્કોલર્સ ’ (English Scholars) માટે આપવામાં આવ્યું છે.

x

x

x

સ્વ. લૉડ ટવીડગ્રમર (જર્મન શુદ્ધ) નું આત્મજીવંત ‘ મેમરિ હોલ્ડઝ ધ ડોર ’ (Memory holds the door) નામથી દુક વખતમાં પ્રગટ થવાનું છે. આ પુસ્તકનાં છેલ્લાં પ્રકરણો તૈયાર થઈને, મૃત્યુ પહેલાં પ્રકાશકોને મોકલવામાં આવ્યાં હતાં.

પરદેશી સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

ન્યુયૉર્કમાં તાજેતરમાં પ્રગટ થયેલ, અર્નેસ્ટ વિન્સેન્ટ રાષ્ટ્રના પુસ્તક ' ગ્રેડ્ઝબિ ' (Gradsby) માં ૫૦,૧૧૦ શબ્દો છે. પરંતુ ખૂબી તો એ છે કે અંગ્રેજી ભાષામાં ખૂબ પ્રચલિત અક્ષર 'ઇ' (e) તેમાં આવતો જ નથી. રાષ્ટ્રને તે લખતાં સાડાપાંચ મહિના લાગ્યા છે. તેણે આ પુસ્તક ટાઇપ કરતી વખતે ' ઇ ' અક્ષરને બાંધી રાખ્યો, અને બીજા કોઈ પણ અક્ષર કરતાં પાંચ વખત વધારે વપરાતો અક્ષર 'ઇ' અનિવાર્ય નથી તેમ સાબીત કરી બતાવ્યું.

આને અંગે રાષ્ટ્રને અંગ્રેજી સર્વનામ 'He' 'She' 'They' 'Them' 'Himself' વગેરેને પડતા મૂકવા પડ્યા હતા. મિ. જેવો ટુંકાક્ષરી શબ્દ પણ તેણે વાપર્યો નહિ, કારણ કે તે પુરા શબ્દમાં (Mister)માં ' ઈ ' આવે છે.

તેને બીજી પણ અનેક મુશ્કેલીઓ આવી હતી. દાંતમાં ચરકા ઉપડતાં તે દીર્ઘશ્વાસ લેતો અને એરોપીરીન લઇને થોડાં પાનાં લખી કાઢતો હતો.

રાષ્ટ્રની ઉંમર ૬૭ વર્ષની છે. તે બોસ્ટનનો રહેવાસી છે, તેણે આ પુસ્તક ' નેશનલ મિલિટરી હોમ ' (રાષ્ટ્રીય લડાઈગૃહ)માં લખ્યું હતું. જાપાનામાંથી સમાલોચનાની નકલો આવી ત્યારે તે મૃત્યુ પામ્યો હતો.

તેના આ કાર્યની વાતો દૂર દૂર ફેલાવા લાગી. તેને અંગે તેને એટલી બધી ટપાલ આવવા લાગી કે જગ્યાના અભાવે તેને ઘણા કાગળો બાળી નાખવા પડ્યા હતા.

એક સ્ત્રીએ તો લખ્યું કે તે ' ખરેખર ઢોંગ કર્યો છે. આવું કાર્ય બની શકે જ નહિ.

×

×

×

' માફરપી 'ની આખી વાત ' ઇન હેઝાર્ડ ' (In Hazard) ના લેખક રિચર્ડ જીસ તૈયાર કરી રહેલ છે. ' આઈટમોક ' અચાવ કર્યો ત્યાં સુધીની વાત આવે છે. મિ. જીસના સાથીદાર લેખકો આવા દરિયાઈ યુદ્ધનું વર્ણન કરવાની તેને તક મળવા માટે અદેખાઈ રે છે. આ પુસ્તકનું નામ ' ધી નેવી ઇઝ હીઅર ' (The Navy is Here) રહેશે.

×

×

×

' રિચર્ડ લે વેલિનનું ' પુસ્તક ' હાઉ ગ્રીન વૉઝ માઇ વેલી ' (How green was my valley) અત્યારના જમાનાની સફળ નવલકથા છે. તે ' જહોન ઓ લંડન્સ વીકલી ' નું કમ્પ્યુઝ છે. ઇંગ્લંડમાં તેની ૬૦,૦૦૦ કરતાં વધારે નકલો ખપી ગઈ છે, ત્યારે અમેરિકાના યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સમાં એક પબ્લિકેશનમાં ૪૦,૦૦૦ નકલો ખપી છે.

×

×

×

કિટોફોર્ડ ફોઈલના ' કિટ્ટી ફોઈલ ' (Kitty Foyle) ના પડદા પર ઉતારવાના હક્ક ૫૦,૦૦૦ ડોલરમાં આર. કે. ઓ. એ ખરીદી લીધા છે. ફિલ્મ ઉત્પાદકો જીન્ગર રોજર્સને મુખ્ય પાત્ર આપવાની યોજના વિચારી રહ્યા છે.

છાંટાલાલ માનસિંગ કામદાર

વિદ્યાર્થીઓ અને ગૃહશાળા

ભણેલા અભણને ભણાવે તે સીધી સાદી ફરજ છે. તેમાં ભાષણ શું કરવાનું ? આપણું ભણતર જ આપણને ધક્કો મારે, દીવાનો પ્રકાશ આપણે જોખામાં કેમ ઘેરીએ ? આપણને અંદરથી જ પ્રેરણા થવી જોઈએ. તમે શાળામાં કાંઈ સાફ શીખો તો તમારાથી ઘેર કલા વગર રહેવાય જ નહિ. માણસ પાસે કાંઈ સારું હોય તો તે બતાવ્યા વિના કેમ રહેવાય ? તમે ભણો છો તે ઘેર મા-બેન પાસે વાત કેમ નહિ કરતા હો ? તમારી પાસે કાંઈ હોય તો તમે ખીખ બધાને વાંત કરો એ સાચી બિચા છે. ત્યારે જ પ્રૌઢ શિક્ષણ આગળ ચાલશે.

દેશનું રચનાત્મક કાર્ય કરવાની ઈચ્છા તમે યુવાનો ધરાવો છો અને આ સહેલામાં સહેલું કામ છે, પણ કામ સહેલું છે તેથી તેનું મહત્ત્વ ઓછું નથી. ગામડાના શિક્ષકો કહે છે કે તમને કાંઈ નથી મળતા તે અમને કહો છો ? અમારે ખીખ વ્યવહાર નહિ હોય ? વેકેશનનો મહિનો તમે ઠયાં લાઇ લો છો ? ખીખને કહે ને ? ખીખ ભણેલા છે જ ને ! એ વાત સાચી છે, પણ શિક્ષકનો એ તો ધંધો છે. તેથી જ તેમની પાસે એ વાત કહવી અથોગ્ય છે. સુચારને બદલે શિક્ષક પાસે કાંઈ પેટી સમારી શકો ? તેથી ગામડા અને શહેરના શિક્ષકને અમે કહીએ છીએ.

ખીખું કારણ એ છે કે વિદ્યાનો પ્રચાર શિક્ષકની દ્વારા જ કરી શકાય. તમારા વિના અમારાથી પહોંચાય તેમ નથી. વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષકોથી ડરે છે-આમ તો તેજાન કરે. પણ શિક્ષકથી ડર છે. તેથી તમારા ગોવાળિયાનું ચરણ લેવું પડે છે કે જેથી વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તેજન મળે.

હવે તમે એ કેવી રીતે કરી શકો એ તમને કહું. આવી શિક્ષણસંસ્થાઓમાં બાહ્ય પ્રવૃત્તિ જોઈએ છે. કોટેટ જોઈએ, સહકારી વસ્તુ ભંડાર, ચર્ચા પરિષદ વગેરે જોઈએ-એ વિના ન જ ચાલે અને એનું શાળાને અભિમાન રહે એ પ્રવૃત્તિ શાળાની શોભા અને દિગ્દંત્ર મારે છે. એ પ્રવૃત્તિ ભેગી એક લોકસેવાની પ્રવૃત્તિ રાખો. મારું ચાલે તો તમારા અંબાસક્રમમાં જ લોક-સેવા પ્રવૃત્તિને રથાન મળે. લોકસેવાની અસુક પ્રકારની તાલિમ ન લીધી હોય તો મેટ્રિકનું સર્ટિફિકેટ ન મળે. અત્યારે તો ચોપડીની તાલીમ અવ્યવહાર છે. આપણા હાયપગ ભાગી જાય છે, લોકસેવા કરવી હોય તો તમારી નજીકના ગરીબ અભણ પછાત લોકોની સેવા કરો. એક મહોદ્દો કે ફળિયું તમારું કરો-તેના ઉપર મમતા ફેળવો-તમારામાંથી એકાદ શિક્ષક એ ફળિયામાં રાત્રે કામ કરે. તમે પણ એ ફળિયામાં સફાઈનું કામ કરો-અમદાવાદમાં ગંદકી ક્યાં ઓછી છે ?-અભણને ભણાવો. તમારી નિશાળ ટેક લે કે, એક વરસ પછી એકે અભણ ન રહે. ત્યાં કામ સતત યશે અને તમને મજા આવશે. વારાફરતી તમારે જવાનું. અઠવાડિયે કે મહિને દુકડીઓ બદલાય.

આજકાલ શહેર અને ગામમાં વાતો સાંભળવાથી બધા કામ કરે છે અને અહીંની જેમ કામ ચરે કરે છે. પછી ભણનારનો રસ શિયલ થઇ જાય છે. તેથી સ્વયં-સેવક કંટાળે છે. લોકસેવાના કામમાં કંટાળો હોય નહિ, પ્રવૃત્તિ ચાલે કે ન ચાલે; પણ અસુક સુદત સુધી વળગી રહેવું જોઈએ, પેલા ભણનારને તો ગરજ નથી; તેમની સુકિત જાગૃત કરવાની આપણને

ગરજ છે. એમની બૂખ જાગે તે આપણે જોઈએ છે, પણ આજે તેમને બૂખ નથી. ધૃત્યી તેઓ આવતા નથી. શિક્ષક સાધનસામગ્રી મેળવવા મહેનત કરે છે. પણ ખરી જરૂર અભણને સમજાવવાની છે. તમે વર્ગોમાં દાજરી ઓછી થતાં જુઓ તો ઘેર આવીને ખેસતા નહિ. એક વર્ગમાં શરૂઆતમાં લોકો આવ્યા પણ હવે નથી આવતા. તેથી સ્વયંસેવકો દીવો હોલવીને ઘેર આવ્યા એમ થવું ન જોઈએ. ત્યાં જઈને તમે ખેસજો; વિચાર કરજો, પાછા ન હંકતા. ગામડામાં કોઈને પરવા નથી. પણ આપણે ત્યાં મૂળિયાં રાખવાં, નાસી ન જવું.

વર્ગ ન ચાલે તો એક ઘર દીઠ એક વિદ્યાર્થી પકડજો; હારીને પાછા ન આવજો. ઘરમાં ખેસવું—સાફ ઘર ન હોય તો વાળીને ખેસજો અને ઘરનાં શીખવાડજો. તેના ઘરનો દીવો લેજો; ઘરથી રહેતોના દુકડે લાઈ જજો, ઘરના બે ત્રણ તો ખેસશે. તમને લામશે કે એમાં ફાયદો? આ તો માથાફાડ ઘણી અને માણસ બેજ ! હિસાબ એમ ન ગણતા કે ત્રીસ મિનિટમાં એક બણ્યો. પણ એમ ગણજો કે કોઈ ન બણ્યા કરતાં એક જણ તો બણ્યો. ધંધી પાસેના ઘરમાં જવું. તેમની ઝોળખાણ તો થોડી થઈ હોય ને ! ધંધી ત્રીજી ઘર; એમ કામ થાય. આ મોઢાની વાતો નથી; પણ અમે એ કરેલું છે અને બાર મહિનાના છ ઘર થાય તો અરાઢ માણસ થાય. કામ તીવ્ર અને પાકું થાય અને તમને મઝા પણ પડશે. ગણિતથી પણ એ ફાયદો છે.

આ પ્રમાણે કામ કરવા વિનંતિ છે. આ રીત ન ગમે તો જ ગમે તે રીતે કરજો. પણ ગમે તે રીતે પાછા ન હંકતા, દીવો ન હોલવતા. કાંઈ પણ કરજો. શિક્ષકો વારાફરતી આ કામ કરે તો સતત ચાલે. વિદ્યાર્થીઓની પણ દુકડીઓ પાડીને જણ દીઠ એક ઘર આપી દેવું. ઘરના માણસો જોડે રસથી હસી ખેલીને બણાવવું.

આશા રાખું છું કે તમે આ રીતે કાંઈ ઝાઝવશો અને કામ કરશો. આ કામ પરીક્ષાની આડે નહિ આવે, તમને તાજગી મળશે, પેલાના આશીર્વાદથી વિદ્યા ફળે એ હું માનું છું. કારણ કે આ કામમાં બુદ્ધિ તેજ થાય છે. અંતરનો ઉલ્લાસ આવે છે. સેવા કરવાથી વિદ્યા પહેલી ફળે છે. ધૃતિવર પાસે પ્રાર્થના કરું છું કે મારું આવેલું કાંઈ સારું થશે. તમારા શુરુઓને આમાં રસ છે એમ હું જોઉં છું અને ફરીવાર હું આવું ત્યારે કાંઈ ચાલવું કામ જોવા મળશે તેમ આશા રાખું છું.*

જીવગતરામ દવે

હુનિયાભરમાં મોટામાં મોટું પુસ્તકાલય

એમ કહેવાય છે કે પારીસની નેશનલ લાઇબ્રેરી ઓફ ફ્રાંસ જગતની સર્વથી મોટી લાઇબ્રેરી છે, જેમાં જુદી જુદી ભાષાઓનાં આશરે ૮૦ લાખ પુસ્તકો છે. ફ્રાંસ પછી બીજી નંબર રશિયાનો આવે છે. મોસ્કોની લેનીન લાઇબ્રેરીનાં પુસ્તકોની સંખ્યા અરધા લાખ ઉપરની છે. લેનીનગ્રેડ લાઇબ્રેરીમાં ૫૨ લાખથી વધુ પુસ્તકો છે. લંડનના બ્રિટીશ મ્યુઝીયમમાં ૪૧,૫૬,૪૦૦, એડીયન લાઇબ્રેરી (ઓક્સફર્ડ)માં ૩૯,૬૦,૦૦૦, બર્લીન લાઇબ્રેરીમાં ૩૬,૮૬,૬૯૦ અને વીયેનાની નેશનલ લાઇબ્રેરીમાં ૨૨,૫૬,૦૦૦ પુસ્તકોનો સંગ્રહ છે.

• (અમદાવાદમાં વિદ્યાર્થીઓની સહામાં આપેલા બાપુજીમાંથી)

હું આ ગામે સને ૧૯૪૬-૩૭ માં નિભાયો ત્યારે અત્રે વાચનાલય હતું. અને તે વાચનાલયનું માત્ર જાહેરમાં અસ્તિત્વ હતું, જ્યારે ગામમાં તો સૌ શેષ તેનાથી અજાણ હતા. મેં અહીં આવી પ્રથમ તકે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં જ ખાસ ઝૂકાવ્યું. અને ખૂબ વર્ષે આ ગામે શ. ૭૫) ગામલોકો પાસેથી ઉધરાવી નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડ્યું. આ મદદનાં નાણાં ઉધરાવવામાં મારે વ્યક્તિપરત્વે જુદી જુદી યોજનાઓ રચવી પડેલી. પ્રથમ તો મેં મારાં પદરનાં નાણાં ભરી દીધાં ને ગામલોકો પાસે કાળાની રકમની ઉધરાણી કરવાની શરૂઆત કરી. આમાં, શરૂઆતમાં તો ગામલોકોએ મને સાથ ન જ આપ્યો. આખરે મેં જાણ્યું કે, ગામલોકોનો પુસ્તકાલય તરફ સદ્ભાવ નથી તેનું કારણ માત્ર તેઓને 'પુસ્તકાલય એ શું છે? તેનું ભાન નથી,' એજ છે. આથી મેં તેજ રાત્રે ગામલોકોને ગામના મંદિરના ઓટલે બેગા કરી 'પુસ્તકાલય અને તેનાં મીઠાં ફળ' આ વિષય ઉપર રસમય ચર્ચા કરી. બેગા થયેલા ગામલોકોનાં હૃદયોમાં ઘડીભર વિચાર-મંથનનાં અંશિકોનો જગાવ્યાં. આખરે આ વિષયથી સર્વને વાકેફ કરી, ઉત્તેજનાભરી વાણીમાં સમજૂત કરતાં દીપતી શરૂઆત કરી તો નેત-નેતામાં પંચોતેર રૂપિયાનો ફાળો એકઠો થઈ ગયો. અને તે નાણાંથી અત્રે નવીન પુસ્તકાલય વસાવ્યું ને હાલ તે ઉત્તરોત્તર આખાદી બોગવતું જાય છે.

હાલ અહીંના પુસ્તકાલયમાં ખાતાના વટહુકમ પ્રમાણેનાં સંઘર્ષ પત્રો તૈયાર કરી દેવામાં આવ્યાં છે. તેમાં વળી જનરલ રજીસ્ટરની યોજનામાં તો તપાસનાર વા નેનારને વધુ ને વધુ આકર્ષે છે. અમારા સા. પુ. માં હાલમાં કુલ ૧૭૨ વાચકો છે. ને લગભગ એપ્રિલ ૧૯૪૦ ના માસ આખર કુલ છેલ્લો ઇસુ નંબર ૭૦૦ છે. પુસ્તકો આપવા-લેવાનું કામ વાચકની ઈચ્છાને આધીન રાખવામાં આવ્યું છે. વળી ખેડૂત લોકોને રાત્રે દુરસદ મળતી હોવાથી રાત્રે ફાનસની મદદથી પુસ્તકો ઇસુ કરી આપું છું. ૧૩ માણસોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ હોઈને તેઓ પોતાનું સવાજમ એકેક રૂપિયો વહેણું મોકું પણ આપી જ દે છે. વળી અહીંયાં ગયા પુસ્તકાલય પર્વણીદિને કુમારમંડળની સ્થાપના થઈ છે. તેની મદદથી અહીંયાં ઘેર બેઠાં પુસ્તકો પુરાં પાડવામાં આવ્યાં છે ને આવે છે. ખરેખર, નિયમિત ને પ્રગતિવાન કામથી જનતાને હું પુસ્તકાલય પ્રતિ આકર્ષી શક્યો છું.

હું અત્રેના સા. પુ. નો મંત્રી છું. વળી કકાં મદદાલ પુ. મંત્ર પ્રચારક તરીકે પણ હું સેવા ખાસ નિમણેકથી જ કરું છું. ઉપરાંત પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણનો લાભ લઈ રહ્યો છું અને આજપર્યંત કુલ પાંચ પાઠની ઉત્તરવહીઓ તો તપાસાઈ પરત આવી ગઈ છે. હવે જાડી પાઠ ચાલે છે. મને આશા છે કે હું તે કામ પૂરું કરી શકીશ. ખરેખર, આ પ્રવૃત્તિથી પુસ્તકાલય વિષે સંઘર્ષ રાત્રે આપોઆપ મળી જાય છે અને અન્ય શેષની સલાહ લેવાની જરૂર પડતી જ નથી. મને પુસ્તકાલય વિષેનું સંઘર્ષ કામ આવડી ગયું છે હું રાજ્યની ને મદદાલની શિષ્ટવાચની મધ્યમી પરીક્ષાઓ આપું છું. વળી વડોદરા ગંભ્ય વાચક મંડળનો સલાહદ હોઈ દરરોજના વાચનની રોજનિશિ રાખું છું ને માસ આખરે અસલ

ઉપરથી ખરા નક્કલ કરી તે મહત્ત્વ નિયમિત 'મે. રા. રા. વચ્ચે મડગ ના મંત્રી સા. તરફ રવાના કરે' છું. ખરેખર, દરરોજના નિયમિત વાચનથી ધણું જ જાણવાનું મળ્યું છે તે મને છે તે તો નિર્વિવાદ જ છે. એકંદરે દૂકમાં કહું તો અહીં પુસ્તકાલયનું લગભગ બે વર્ષથી કામ કરે' છું તે દરમિયાન મને ધણું જ જાણવાનું મળ્યું છે. અને તેથી મારે અનુભવ સર્વ પુસ્તકાલયના સંચાલકોને સાચા પ્રેમથી નિયમિતપણે દરેક કામ કરવાની ટેવ પાડવા, અને પ્રવૃત્તિમય બનવા વિનંતિ કરે' છું.

દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોલી

૨-સા. પુ. ખસોલની પ્રગતિ

આ પુસ્તકાલયની સ્થાપના ઇ. સ. ૧૯૧૩ ની સાલના નવેમ્બર માસની ૧૫ મી તારીખે ગુજરાતી મુખ્ય શાળામાં થઈ હતી.

સદર પુસ્તકાલયમાં સત્તર અઢાર વર્ષ દરમિયાન કુલ પુસ્તકોની સંખ્યા (માસિક ફાઇલો સાથે) ૬૦૭ હતી. વાચકોની કુલ સંખ્યા ૪૯૪ અને સને ૧૯૧૩ થી ૧૯૩૦ વચ્ચેના પુસ્તકોની સંખ્યા ૧૬૯૪ હતી તથા કળાટ નંગ ૨) સુધીનો પ્રગતિ હેવાલ કેડ રૅકમાં હતાં.

સને ૧૯૧૩ થી ૧૯૨૬ સુધી કાયમ ફંડમાં પુ. સ. સ. મંડળનો રૂ. ૨૫-૦-૦ નો શેર એક ખરીદેલ. ત્યારબાદ સને ૧૯૩૦ માં રૂ. ૬-૯-૦ સને ૧૯૧૩ થી ૧૯૩૦ પુ. સ. સ. મંડળ લિમિટેડમાં મુદતબંધી થાપણ મૂકેલ અને પુધી કાયમ ફંડની સ્થિતિ સને ૧૯૨૭ થી ૧૯૩૦ સુધીમાં રૂ. ૪૨-૧-૮ બરાબર બેંકમાં જમા હતા.

સને ૧૯૩૦ ની સાલમાં મામના કેટલાક ઉત્સાહી યુવાનો ભેગા થઈ ગામજીવનની સાર વિચારણા કરવા લાગ્યા, ત્યારે પ્રથમ દષ્ટિએ ગામલોકોની પુસ્તકાલયનો ઉદ્દેશ ને અગાનતા કેમ દૂર થાય એ વિષય પહેલાં આવ્યો; કારણ કે સ્વતંત્ર ક્યારે થયું' શાન વગર, કંઈ પણ કાર્ય વ્યવસ્થિત થઈ શકે જ નહિ. ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ઉદ્દેશ પાર પાડતા સાર. તા. ૧૫-૧-૧૯૩૧

II રોજ પુસ્તકાલયનો કામજો યુવાનોએ હાથ ઉપર લઈ પ્રથમ ભાડાના મકાનમાં શરૂઆત કરી અને લોકોમાં પ્રચાર કેમ થાય તે તરફ પોતાની જરા પણ સ્વાર્થવૃત્તિ રાખ્યા સિવાય પ્રયત્નો કર્યા. સતત પ્રયત્નના પરિણામે સેવાભાવી યુવાનોનો ઉદ્દેશ સફળ થયો. હવે પુસ્તકાલયની પ્રવૃત્તિ આગળ કેમ ધણે તે તરફ દરેકનું લક્ષ્ય જોવાનું. તેમાં પ્રથમ નાણું સિવાય કંઈ જ થઈ શકે નહિ એમ લાગવાથી ગામમાં ફાળો કરી ફંડ કરવામાં આવ્યું તથા ગામ તરફથી બહોલથી મહેસાણા મોટર સર્વિસ ચાલુ હતી તેમાં ટિકટ ઉપર રૂ. ૦-૦-૩ લાગો નાખ્યો. તે વર્ષે ચાલ્યું પળ તેથી જોઈએ તેટલાં નાણાં એકઠાં થઈ શક્યાં નહિ. એટલે દેશવર તથા બહાર વસતા મુહરથોનો આશરો લેવામાં આવ્યો. તેથી અમેને જોઈતાં નાણાં થયાં જ પૈકી રંગુનમાં વસતા ઝવેરી મોહનલાલ અમુલપદાસે સારી રકમ મેળવી આપી. તે બદલ અને અમારે તેમના આભાર માનવો જોઈએ. અમારી પાસે નાણાંની જોગવાઈ થયા બાદ પુસ્તકા-

લયનું સ્વતંત્ર મકાન બાંધવા માટે ગામ વચ્ચે ભાંગણી કરી પરંતુ ફેટલાક સંલોગોવશાત્ મકાન ગામ વચ્ચે થવામાં હરકતો ઉભી થઈ પરંતુ સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબના સક્રિય સંઘર્ષથી આ પુસ્તકાલયનું મકાન ગામ વચ્ચે તૈયાર થયું. ચોતાનો જાતિભોગ આપવા બદલ સ્વ. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબના અમોઝદાના ઝણાનુબંધ જીએ. સદ્ગતનો આત્મા જ્યાં હોય ત્યાંથી અમારા પ્રત્યે કૃપા રાખે એવું ઈચ્છીએ છીએ.

સને ૧૯૨૪થી ૧૯૩૯ સુધી લોકમદદ કાયમફંડ, પુસ્તકો વાચકોની હકીકત—

અન	લેખકમદદ	કાયમફંડ	પુસ્તકો	વાંચકો	વાંચનપ્રચાર
૧૯૨૪થી ૧૯૩૦ સુધી	—	૪૨-૧-૮	૧૦૭	૪૬૪	૧૫૬૪
૩૧-૩૨	૬૪-૦-૦	૭૬-૪-૦	૬૩૮	૧૧૭૦	૧૧૨૨
૩૨-૩૩	૪૩-૦-૦	૧૧૧-૦-૦	૭૨૧	૧૫૭	૧૨૪૨
૩૩-૩૪	૪૦-૦-૦	૧૫૭-૧૦-૧૧	૮૦૩	૨૧૨	૧૩૦૨
૩૪-૩૫	૨૬-૦-૦	૧૮૭-૧-૧૧	૯૬૨	૨૮૧	૨૩૧૪
૩૫-૩૬	૫૦-૦-૦	૨૩૩-૧૩-૧૧	૧૦૭૧	૨૬૦	૨૮૮૦
૩૬-૩૭	૫૦-૦-૦	૧૧૭૮-૧૧-૫	૧૩૬૪	૨૭૨	૨૪૨૦
૩૭-૩૮	૧૦૦-૦-૦	૧૩૨૮-૧૧-૫	૧૫૨૫	૨૭૯	૨૧૦૦
૩૮-૩૯	૧૦૯-૦-૦	૧૩૭૯-૦-૨	૧૬૪૫	૨૩૧	૨૯૦૬

સને ૧૯૩૮-૩૯ આખર સુધીની પુસ્તકાલયની મિલકત સાથે કાયમફંડ વગેરેની હકીકત:
૧૩૭૯-૦-૨ કાયમફંડ

૧૩૪૭-૭-૨ બરોડા બેંક (મહેસાણા)માં જમા.

૨૫-૦-૦ શેર નંગ ૧) પુ. સ. સ. મંડળનો

૬-૯-૦ મુદતબંધી ચાપણ.

૧૪૯૮-૧-૦ પુસ્તકો (માનિકા શાહનો સાથે).

૪૨૨-૧૨-૦ સીલકી સામાન.

૩૦૦૦-૦-૦ પુસ્તકાલયનું મકાન.

૬૨૬૯-૧૩-૨ અંકે રૂપીઆ છ હજાર બસોને નવાણું રૂપીઆ તેર આના બે પાઇ.

મગનભાઈ બાજદાસ પટેલ

‘ જે વર્ચવાથી માણસના જ્ઞાનબોડાળમાં, શુદ્ધ આનંદમાં કે જીવનને ઉચ્ચતર બનાવવામાં સારી અસર ન થાય તેવાં પુસ્તકો ગમે તેટલી સુંદર ભાષામાં લખાયાં હોય તો પણ પ્રજાને તે વર્ચવા પાછળ સમયનો ભોગ આપવાની સલાહ આપી શકાય નહિ. ’

—વા. મે. શાહ

‘ સૌ અલંકારોમાં શ્રેષ્ઠ અલંકાર સરળતા છે. જે લેખક સહેલા શબ્દોમાં ને સહેલી પદ્ધતિમાં ચોતાના મનનો ભાવ સમજાવી શકે છે તે જ ઉત્તમ લેખક છે; કારણ કે લખવાનો હેતુ જ વાંચનારાઓને સમજાવવાનો છે. ’

—જાંકિમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય

૧ બિઝનેસ ગાઈડ યાને વેપારી બોમિયા—લેખક : શ્રી. આર્નલ્ડ માર બેટ, પ્રકાશક : એન. એમ. ટક્કરની કંપની, ૧૪૦, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. કાઉન કલર્ના પૃષ્ઠ ૧૬+૨૪૦, પાકું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ત્રણ. ૧૯૪૦.

આપણે ત્યાં વ્યાપારધંધામાં પ્રવેશ કરવા ઇચ્છનાર માટે વ્યાપારવિષયક સાહિત્ય ધણું ઓછું છે. તેમાં પણ નવાસવા વેપાર કરવાની ખાહેશ રાખનાર ધંધાદારીને ઉપયોગી થઈ પડે તેવાં શાસ્ત્રીય પુસ્તકો તો ગણ્યામંઠ્યાં જ પ્રકટ થયાં છે. આ પુસ્તક આવા શાસ્ત્રીય ગાનમાં સારો ફાળો આપે તેવું છે.

વેપાર-ધંધાથી સાવ અજાણ્યા એવા માણસોને વેપાર-ધંધામાં માર્ગદર્શક થઈ પડે તેવી કેટલીક માહિતી-જેમકે, વ્યાપાર-ધંધાના પ્રકાર, વ્યાપાર-ધંધામાં મૂડીનું મહત્ત્વ, એને અંગે વ્યાપારી આંટ, વ્યાપારીના ધંધા અંગેનો સ્વભાવ, તેમ જ ઇતિર અનેક બાબતો આ પુસ્તકમાં આપી છે. ઉપરાંત વ્યાપારી પત્રવ્યવહાર શીખવા માટે વ્યાપારી પત્રવ્યવહાર રીતોનો પણ આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

વ્યાપારધંધામાં નવાસવા પ્રવેશનારને આ પુસ્તક માર્ગદર્શક બોમિયાની કંઈક ગરજ હારે તેવું છે.

શ્રી. એન. એમ. ટક્કરે નવલકથાઓની દરીદ્રાઈના ક્ષેત્રમાંથી ખસી જઈ આવાં વ્યાપારવિજ્ઞાનવિષયક પુસ્તકો પ્રકટ કરવાના ક્ષેત્રને સ્વીકારવા બદલ ધન્યવાદ.

૨ કૂચગીતો—લેખક અને પ્રકાશક : શ્રી. ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા; સોલ એજન્ટસ : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. રાવપુરા, વડોદરા. કાઉન કલર્ના પૃષ્ઠ ૨૪+૫૬, કાદું આર્ટ પેપરનું સચિત્ર બેરંગી પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૨-૦. ૧૯૪૦.

લોકરી કાવ્યત અને કૂચ વખતે, ઐનિકાની તાત્ત્વજ્ઞ આલ માટે, કૂચગીતો ગાવાની પદ્ધતિ હોય છે. એવું જ કવાયત અને વ્યાયામમાં પણ છે.

ભાષ રાયચુરાએ, વ્યાયામવર્ગો વખતે પરલાવાનાં કૂચગીતો ગવાતાં હોવાથી આપણી ભાષામાં પણ એવાં કૂચગીતો જ ગવાય તે માટે પચાસ નવાં જ કૂચગીતોની રચના કરી આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાં છે.

વ્યાયામ-વીરોની તેમ જ સત્યાગ્રહીઓની કૂચવેળાએ કામ લાગે તેવાં આ ગીતો ગાતાં આદર્શ ઉપજાવનારાં તેમ જ ગવાતાં હોય ત્યારે કર્ણપ્રિય થઈ પડે તેવાં છે. દરેક ગીતો રાષ્ટ્રીય ભાવનાથી રંગાયેલાં હોઈને રાષ્ટ્રપ્રેમ જાગ્રત કરે તેવાં છે. ઉપરાંત પુસ્તકના ચર-૨૮૮)

ભાગમાં આપેલો કૃત્યગીતોની સમીક્ષા કરતો અને દેશ-પરદેશનાં કૃત્યગીતોનાં અવતરણો આપતો પુરોલેખ આ વિષયને લગતી સારી માહિતી પૂરી પાડે છે.

આજના રાષ્ટ્રીય ઉત્થાનકાળે અને વ્યાયામની પ્રવૃત્તિએ જ્યારે સારો વેગ પ્રાપ્ત કર્યો છે તે સમયે આ પુસ્તક સવેગાનું હોઇને સૌ વ્યાયામપ્રેમીઓ તેને આવકારશે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં અવશ્ય વસાવે અને કિશોર વાચકોને વાંચવા પ્રેરણા કરે.

‘૩ સાહિત્યદર્શન—પુસ્તક ખીન્નું: સંપાદક: શ્રી. અંબાલાલ જી. શાહ; પ્રકાશક: ગૂજર્ અંચરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬+૩૧૨, સાદું સચિત્ર પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૧૪-૦. ૧૯૪૦.

સંપાદકના કહેવા પ્રમાણે, અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણના અને ટ્રેનિંગ કૉલેજના વિદ્યાર્થીઓને માટે પાઠ્યપુસ્તક તરીકે ચલાવી શકાય તેવા ક્રમમાં આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. એમાં ગુજરાતી પ્રાચીન કવિઓથી માંડી આધુનિક લેખકો સુધીની કૃતિઓનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે.

શાળા-પાઠશાળાના પાંચમા-છઠ્ઠા ધોરણમાં પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે ચલાવવા માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે. તેમજ ધતર વાચન તરીકે પણ કામ લાગે તેવું છે.

‘૪ માનવીનું આરોગ્ય—લેખક: શ્રી. દેસાઇભાઈ નાથાભાઈ પટેલ, આચાર્ય, વિદ્યલ કન્યા વિદ્યાલય: પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૫+૨૬૪, બોર્ડ પરીનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. એક: ૧૯૪૦

આ પુસ્તકના લેખકે આ અગાઉ “માનવદેહ મંદિર” નામનું શારિરશાસ્ત્રવિષયક એક અગત્યનું પુસ્તક આપણને આપ્યું છે. એવું જ આરોગ્યશાસ્ત્રનું સરળ નિરૂપણ કરતું આ એમનું ખીન્નું પુસ્તક છે.

માનવી આરોગ્યમાં ઉપયોગી અને અતિમહત્ત્વ ધરાવનાર બિન્નબિન્ન બાબતો લેખકે આ પુસ્તકમાં આપી છે. જેમકે—, હવા, તડકો, વસ્ત્રને લગતી વિવિધ માહિતી, રહેઠાણને લગતી બાબતો તેમજ પાણી, સ્વચ્છતા, ખોરાક, દિનચર્યા, તેમ જ ખીન્ન ખંડમાં માનસિક હકીકત ઉપરાંત ભાવિ પ્રગતિને લગતી બાબતો બેગ હકીકતોનો હીક સમાવેશ કરેલો છે. એટલે આરોગ્યને લમણું સર્વસામાન્ય જ્ઞાન મેળવવામાં આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. ઉપરાંત શાળા-પાઠશાળામાં આરોગ્ય જ્ઞાનના પાઠ્ય પુસ્તક તરીકે એ મુકરર થઇ શકે તેવું હોવાથી એ એની એક વિશેષતા જ લેખી શકાય.

લેખકે આ વિષયનું ત્રીજું પુસ્તક—રોગો અને તેના નૈસર્ગિક ઉપાયોનું પુસ્તક આપવાનું જણાવ્યું છે તે સત્વર જનતાને આપે એમ આપણે ઇચ્છીએ. સૌ પુસ્તકાલયો આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં અવશ્ય વસાવે.

‘૫ સંતનાં સંસ્મરણો—મૂળલેખિકા: મિસિસ પોલકના અંગ્રેજી પરથી ગુજરાતીમાં ઉતારનાર: શ્રી. હોટાલાલ માનસિંગ કામદાર; પ્રકાશક: કલ્યાણ પ્રકાશન મંદિર, ધી કાંટા, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૦+૧૭૩, સાદું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય એક રૂપિયો. ૧૯૪૦

મિશિસ પોલક એમના દક્ષિણ આફ્રિકાના વસવાટ દરમિયાન મહાત્મા ગાંધીજીનાં અતે-
વાસીઓમાંનાં એક હતાં, એમણે એમના સહવાસ દરમિયાન જાણેલા ગાંધીજીના જીવનપ્રસંગો
નોંધેલા, તેનો આ સંગ્રહ છે.

ગાંધીજીએ આત્મકથા લખીને એમના સમગ્ર જીવનની બંને બાજુ જનતાને જણાવી
દીધી છે. એટલે એમના જીવનમાંથી જાણવા જેવું લગભગ બધું આપણને મળી ગયું છે.
પરંતુ કેટલાક પ્રસંગો જે એ આત્મકથામાં નથી તેવા પણ કેટલાક આ સંગ્રહમાં આપેલા છે.
એ દષ્ટિએ, ગાંધીજીના જીવન વિષે કેટલીક વધુ માહિતી આ પુસ્તકમાંથી વાચકને મળી આવશે.

“ પુસ્તકાલય ” માસિકના વાચકોથી સારી રીતે પરિચિત શ્રી. છોટાલાલ માનસિંઘ
કામદારે આ પુસ્તક તૈયાર કરેલું છે. આપણે ઇચ્છીએ, નવી આવૃત્તિ પ્રસંગે, તેઓ જણાવે
છે તેમ, ઘટતા ફેરફારો કરીને જ આ પુસ્તકને પ્રકટ કરાવે.

૬ સૌરાષ્ટ્રની શક્તિઓ—લેખક : શ્રી. હરિસિંહ દેવીસિંહ રાણા, કંચારીઆ,
પ્રકાશક : સરતી લોક વાર્તામાળા, ભાવનગર. કાઉન કદનાં ૨૬ કાગળ પર છપાયેલાં પૃષ્ઠ ૯૬,
મૂલ્ય ૦-૮-૦, ૧૯૩૯.

આ પુસ્તકમાં સૌરાષ્ટ્રની ભૂમિ પર યજ્ઞ ગયેલી ચારણુઓની વીરગાથાઓ આપવામાં
આવેલી છે. ચારણુઓ, એ જમાનામાં કેટલી શૂરવીર અને પતિપરાયણા હતી તેનો સારો
ખ્યાલ આ ચરિત્રો આપે છે. આવાં પુસ્તકો સારા કાગળ-છપાઈથી બહાર પડે તો જરૂર તેનો
સારો ઉઠાવ થાય.

૭ સાણુન-વિજ્ઞાન (હિંદી)—લેખક : શ્રી. તારાચંદ્ર દોશી, પ્રકાશક : દુનિ-
વિજ્ઞાન સાહિત્ય મંડળ, સિરોહી. (રાજપૂતાના) કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૯૬, સાદુ પૃષ્ઠ,
૩. ભે. ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકમાં સાણુ બનાવવાની વિધિ તેમ જ તેના વેપારને લગતી માહિતી આપવામાં
આવી છે. બેકારોને આ પુસ્તકમાંથી માહિતી મેળવી આ ઉદ્યોગમાંથી સારી અર્થપ્રાપ્તિ
કરી શકે તેવાં સાધનો બતાવવામાં આવ્યાં છે. પુસ્તક હિંદીમાં હોવાથી પૂરી સમજ મેળવ્યા
પછી જ અખતરો કરવા લલામણુ છે.

૮ બેઝિક ઇંગ્લિશ ભાષાશૈલી : ભાગ ૩ બે : પ્રયોજક શ્રી. હરિકૃષ્ણ વ્યાસ,
બેઝિક ઇંગ્લિશ ક્લાસ, લાહી. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪૮, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ૦-૬-૦, ૧૯૪૦

ભાષા હરિકૃષ્ણ વ્યાસે બેઝિક પદ્ધતિદ્વારા અંગ્રેજી શીખનારને સરળતા થાય તે માટે
આ પદ્ધતિના બે ભાગ આ અગાઉ પ્રકટ કર્યા છે.

અંગ્રેજીનું ધરમૂળથી ઘેર બેઠાં અભ્યાસ કરવા ઇચ્છનારને તેમજ શાળામાં બહુતા
વિદ્યાર્થીઓને પણ મદદકર્તા થાય તેવાં આ પુસ્તકો છે.

આ ત્રીજા ભાગમાં અધરાં વાંચેલી સમજૂત બેઝિક પદ્ધતિએજ આપી છે. સમ-
જૂતની પદ્ધતિ અંગ્રેજીમાં આપી હોવાથી આપમેળે અંગ્રેજીનો પરિચય મેળવવાની ક્ષતિ.
આ પુસ્તક સાધી આપે છે.

આશા રાખીએ ઘેર બેઠાં અંગ્રેજી શીખનારાઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે.
દરેક પુસ્તકાલય આ શિક્ષણાત્મક પુસ્તકના ત્રણે ભાગ પોતાને ત્યાં અવરય વસાવે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

શ્રીભોધ—(૧૦૦૨ મો અંક) તંત્રીઓ : શ્રી. વિદ્યાબહેન નીલકંઠ અને શ્રી. સરોજિની મહેતા. પ્રકાશક : ચન્દ્રકાન્ત મહેતા, પીરમશા રોડ, અમદાવાદ.

“શ્રીભોધ” માસિક આજે આપણાં ગુજરાતી ઓડિયોગી માસિકોમાં એટલું જૂનું છે કે આજ સુધીમાં એના એક હજાર અંકો પ્રકટ થઈ ગયા છે. અને એના વખતોવખતના તંત્રીઓએ ગુજરાતી શ્રીજગતની કરેલી સેવાઓની આજે ઓળખ આપવી પડે તેમ નથી. આ સળંગ ૮૪ વર્ષની એની સેવાઓ ગણીતી છે.

એ માસિકનો ૧૦૦૧ મો અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ થનાર હતો, પરંતુ એના સંચાલક શ્રી. જીવનલાલ અ. મહેતાના અણુધાર્યા અવસાનને કારણે આ ૧૦૦૨ મો અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ થયો છે.

એના સંપાદકોને આ અંક તૈયાર કરવામાં ગુજરાતના નવા જૂના સૌ લેખકોનો સારો સહકાર મળ્યો હોવાથી વાચનસામગ્રી ગુણમાં તેમ જ સંખ્યામાં સારા પ્રમાણમાં એકત્ર કરાઈ છે. અમે આ માસિકની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ ઈચ્છીએ છીએ.

ચારણ—(દિંદી-ગુજરાતી ત્રિમાસિક) સંપાદકો : ઠાકુર ઇશ્વરદાસ આશિયા, લંબર શુભકર્ણુ કવિયા; ગુ. સંપાદક : શ્રી. એતસિંહ નારાયણજી મિશ્ર-જ્યેષ્ઠપુર.

આ માસિક ચારણ કોમનું હોવા છતાં તેમાં ઐતિહાસિક કાવ્યસાહિત્યના તેમ જ ચારણ કોમની ઉન્નતિપ્રેરક લેખો આપવામાં આવે છે. પ્રાચીન ઇતિહાસ ગણવાની જિજ્ઞાસા રાખનારને આ ત્રિમાસિકમાંથી અવરય કંઈક ને કંઈક ગણવાનોગ મળી આવશે.

વીણા—(દિંદી-હાસ્યરસાંક) સંપાદક : શ્રી. “કુસુમાકર.” મધ્યભારત દિંદી સાહિત્ય સંમેલન, ગુ. ઇંદોર. ઇંદોરના દિંદી સાહિત્ય સદન તરફથી આ માસિક દિંદી ભાષા પ્રચારના સ્વયંપૂર્વક પ્રકટ થાય છે. અત્યારનાર એમાં ગણવા જેવા અને અભ્યાસ યોગ્ય લેખો આવે છે.

આ માસિકનો એપ્રિલ અંક ખાસ હાસ્યરસાંક તરીકે પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. આ અંકમાં હાસ્ય વિષયને લગતા લેખો તેમ જ વાર્તાઓ અને હાસ્યરસ સંબંધે નિબંધો પણ આપાયા છે.

બાલજગત—(એ વાર્તાઅંક) તંત્રીઓ : શ્રી. સોમાલાલ ભાવસાર, અને શ્રી. દિનેશ ઠાકોર. પ્રકાશક : નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર, અમદાવાદ. વાર્ષિક લગભગ રૂ. ૩. ચોટાક વખત થયાં પ્રસિદ્ધ થતા આ “બાલજગત” માસિકે સારી પ્રગતિ કરવા માંડી છે. એમાં આવતા લેખો ઉત્તરોત્તર બાલભોગ્ય અને બાળકોને જ્ઞાન સાથે રમૂજ આપે તેવા આવતા માંડ્યા છે. એ રીતે એની પ્રગતિ ઠીક ઠીક કહી શકાય.

આ અંક ખાસ વાર્તાઅંક તરીકે પ્રકટ થયો છે. એમાં ગણીતા બાળલેખકો શ્રી. રસુલભાઈ વહોરા, રમણલાલ શાહ, દિંમતલાલ મર્યાંક, શુભાશિંહ બારહદ, મુળજીભાઈ ભક્ત-એ બધા લેખકોની બાળકોને ગમી જાય તેવી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સ્વીકાર

દિંદુ પુસ્તકાલય-હાસિદનો ૧૯૪૦નો દેવાલ. ગુજરાતી સાહિત્ય મંડળ-કચ્છકાને ૧૯૪૪-૪૫ નો વાર્ષિક રિપોર્ટ.

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું રચણ	કિંમત	વિશેષ લક્ષીકર
૧	ગાનદા	ખાણુ ચરદયંદ્ર	એન. એમ. કંકરની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	
૨	ગિજનેસ ગાઈક	આનંદકુમાર ભટ્ટ	" " " મુંબઈ	૩-૦-૦	
૩	કૂચગીતો	ગો. દા. રાયચુરા	પુ. સ. સ. મુંબઈ લિ. વડોદરા	૦-૧૨-૦	
૪	એમ્મા શું ?	અવિનાશ	પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર રાજકોટ	૨-૪-૦	
૫	અદરનું સપ્તમ	હરિશ્ચન્દ્ર ભટ્ટ	કુમાર કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૬	ભગતા રે'જો ઉત્તરાધ	મુરલી ઠાકુર સોપાન	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૭	નિસર્ગોપચાર સર્વ-સંગ્રહ ભા. ૨ જો	રમણલાલ એન્જનિયર	" "	૨-૪-૦	"આરોગ્ય ગ્રંથાવલિ
૮	જીવનસરિતા		" "	૧-૪-૦	
૯	સાહિત્ય અને પ્રગતિ		" "	૨-૮-૦	
૧૦	જગતનો તાત	રામનારાયણ ના. પાઠક	" "	૨-૮-૦	
૧૧	પથેર પાંચાલી		" "	૨-૦-૦	
૧૨	ગૃહત્યાગ	મુદુલ	નવયુગ પુ. ભંડાર રાજકોટ	૨-૦-૦	
૧૩	મધુરજની	ધનવંત ઝોઝા	" "	૧-૮-૦	
૧૪	પરજ્યા પહેલાં	મોહનલાલ સુ ધામી ભાનુભાઈ દવે	" "	૧-૮-૦	
૧૫	મારા વિના નહિ ચાલે	ધનવંત ઝોઝા	" "	૧-૦-૦	
૧૬	સંહાર	ઐયુબખાન ખલીલ	યુગધર્મ સા. ભંડાર રાજકોટ	૨-૦-૦	
૧૭	ચરણુરજ	નિરુ દેસાઈ	ગતિ ગ્રંથમાળા	૦-૮-૦	
૧૮	પ્રેમોપચાર અને આસનો		યુગધર્મ સા. ભંડાર રાજકોટ	૧-૮-૦	
૧૯	ત્રિગોરો	ધુમકેતુ	" "	૧-૮-૦	
૨૦	પરજ્યા પછી	ભાનુભાઈ દવે	" "	૧-૪-૦	
૨૧	ઐયિસિનિયા પર આચાર	ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ	" "	૧-૮-૦	
૨૨	રાજરાણી	બંકિમચંદ્ર	" "	૨-૦-૦	
૨૩	છેલ્લો ફાલ	શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા	એન. એમ. ત્રિપાઠીની કું. મુંબઈ	૩-૦-૦	

પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૩૨૬	પ્રેરક વ્યાખ્યાન-માળા	મણિભાઈ પટેલ	ગુજરાત વ્યા. પ્ર મંડળ કરાડી	૦-૭-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૭	બાલવિહાર-સુગમરૂઢવાડી	શંભુ શંભુ ભટ્ટ	ઝાલાભાઈ પટેલ વડોદરા	૧-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૮	બાળકોનો બાગ	સોમાભાઈ કિ. પટેલ	ગૂર્જરઅંધરત કા. અમદાવાદ	૦-૬-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૯	શાકભાજીની વાડી	"	"	૧-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
	મુરતકા કમાલ પાશા	ર. જ. દલાલ	જીવનલાલ અ. મહેતા	૨-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૨	લોકસાહિત્ય	જવેરચંદ મેઘાણી	કુલજીવ્ય કાર્યાલય રાણપુર	૨-૦-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુન '૪૦
૪૦૩	ચરણરજ	નિરુ દેસાઈ	ગતિ અને રેખા કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"ભૂમિ" જુન-'૪૦
૪૦૪	પ્રાચીન દક્ષિણ ગુજરાત	મણિભાઈ ત્રિવેદી	લેખક પોતે નવસારી	૧-૪-૦	"ભૂમિ" જુન-'૪૦
૩૩૯	ગુજરાતમાં સંગીતનું પુનરુજ્જીવન	પુરુષોત્તમ ના. ગાંધી	નવજીવન પ્ર મંદિર અમદાવાદ	૧-૪-૦	"શારદા" મે-'૪૦
૩૩૨	વિવેચના	વિષ્ણુપ્રસાદ ર. ત્રિવેદી	લેખક પોતે, સુરત	૨-૮-૦	"પ્રસ્થાન" ચૈત્ર-'૪૦
૩૪૭	વળામણાં	પનાલાલ પટેલ	રેખા-ગતિ કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"પ્રસ્થાન" ચૈત્ર-'૪૦
૧૦૫	જીવન અને વિજ્ઞાન	રમણીક ત્રિવેદી ભાઈલાલ કોશ્કરી	પુ. સ. સ. મં. સિ. વડોદરા.	૧-૩-૦	"પ્રગ્નજ્યંતુ" ૯-૬-'૪૦
૩૪૧	કલ્કી અથવા સંસ્કૃતિનું ભાવિ	રાધાકૃષ્ણન	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧૦-૦	"પ્રગ્નજ્યંતુ" ૯-૬-'૪૦
૪૦૬	વનનાં ફૂલ	નાગરદાસ અ. પંડ્યા.	લેખક પોતે વડવાણ શહેર	૧-૦-૦	"પ્રગ્નજ્યંતુ" ૯-૬-'૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોનાં ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેના તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપનામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ આપશે. —ત્રી

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભીમી	૧૦	૩	જુન	૭-૬-૪૦
કિશોર	૫	૯	મે	૧૮-૫-૪૦
કુમાર	૧૭	૫	મે	૧૭-૫-૪૦
ખડાયતામિત્ર	૨૬	૭	વૈશાખ	૨-૬-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૨	જેઠ	૭-૬-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૩	૧૦	જુન	૧-૬-૪૦
ગ્રામજીવન	૧૦	૧૦	જુન	૧-૫-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧	મે	૧૬-૫-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૬	જુન	૪-૬-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	મન્યુઆરી-માર્ચ	૧૫-૨-૪૦
નવચેતન	૩૭	૩	જુન	૧-૬-૪૦
નવરચના	૧	૨	મે	૨૧-૫-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૮	વૈશાખ	૨૭-૫-૪૦
પ્રરથાન	૧૫	૫	ચૈત્ર	૨૭-૪-૪૦
શ્રી કાર્પાસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જુન	૭-૪-૪૦
બાલજગત	૧	૧૮	જુન	૨-૬-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૮	જુન	૮-૬-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૧૧	જુન	૨-૬-૪૦
બાલસખા	૩	૧૧	જુન	૧-૬-૪૦
બાળક	૧૮	૬	જુન	૩-૬-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	મન્યુ-માર્ચ	૭-૪-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૬	જુન	૨-૬-૪૦
રેખા	૧	૧૦	મે	૨૭-૫-૪૦
વૈદ્યકદંપતર	૪૫	૬	જુન	૭-૬-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૮	મે	૧૫-૫-૪૦
શારદા	૩૨	૨	મે	૧૫-૫-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૦	ફાગણ	૨૨-૬-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૭	જુન	૧-૬-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
સ્ત્રીબોધ	૮૪	૬	જુન	૮-૬-૪૦

શું વાંચશો ?

તારીખ : જુન : ૧૯૪૦

શ્રી. ગોવિંદ પ્રભાકર ભાવે : સત્યાગિરિ છલ્લાના ગુહાગર ગામમાં એ જન્મેલા. એમના પિતા ગરીબ છતાં સંસ્કારી હતા. મેટ્રીકમાં એ પ્રથમ નંબરે પાસ થયેલા. એમને પોસ્ટ ખાતાની નોકરી મળેલી, પણ તે ફગાવી દધ એ શિક્ષક થયા. અને પાછળથી અભ્યાસ વધારી બૂગોળનું ખૂબ જ્ઞાન મેળવ્યું. બિહાર સરકારે બૂગોળવિષયક પાઠ્ય પુસ્તક તૈયાર કરાવવાની યોજના કરેલી તેમાં એમણે લખેલું પુસ્તક જ સ્વીકારાયેલું. અને ત્યારથી બૂગોળવિષયક વિશેષ જ્ઞાન મેળવવાની એમનામાં ભૂખ જાગી. પરિણામે તેમણે તે વિષયમાં કેટલી પ્રગતિ સાધી તે આ લેખમાં આપ્યું છે.

સોનાનું અર્થશાસ્ત્ર : સોનું શું છે ? સોનાના ભાવો છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષોથી ચડતા જ કેમ ગય છે ? એ ભાવો કયા સંબંધોમાં ઊતરવા મડે ? બધું સોનું કયાં ધસકાય છે ? એક જ દેશમાં બધું સોનું ભરાઈ રહે અને બીજા કોઈ દેશમાં તે મુદ્દલ ન રહે તો સોનાની શી સ્થિતિ ? સોનાનું સ્થાન આજે બીજી કઈ ધાતુ લઈ શકે-એ બધું જાણવા આ લેખ અવસર વાંચો.

હોલેન્ડ : હોલેન્ડમાં ૮૩ લાખની વસ્તીમાં દસ હજાર સ્કૂલો હોઈને ૫૦ હજાર શિક્ષકો ૧૫ લાખ બાળકોને શિક્ષણ આપે છે. પ્રાથમિક શિક્ષણ આખા દેશમાં ફરજિયાત છે. દેશની પ્રગતિના ૯૪ ટકા ભાગ લખેલો છે. ૩૫ લોકો ભારે સ્વદેશાભિમાની, ઉદ્યોગી, પરસ્પર સહકારી, શુદ્ધિમાન, સંસ્કારી અને ધનવાન ગણાય છે. આ સિવાય ત્યાંની અન્ય આખતો-એમકે, અર્થશાસ્ત્ર, એનું રક્ષણ ખાત્ર, એના વેપાર, ઉદ્યોગ ને ખેતી વગેરે વિષેની માહિતી આ લેખમાં આપી છે.

કિશોર : મે : ૧૯૪૦

મરાઠાઓની પઠતી શાથી થઈ ? : શ્રી. કેળકર મરાઠાઓની પઠતીનાં મુખ્ય બે કારણો જણાવે છે : એક એ કે તેમનામાં મહિમાઈ સત્તા મેળવવાની હરીકાષ્ટ હતી અને એકતા, શિસ્ત કે રાષ્ટ્રાભિમાનનો અભાવ હતો; અને બીજું કારણ તેમની પાસે કવાયતો લશ્કર તેમ જ સુધરેલી યુદ્ધસામગ્રીનો અભાવ હતો. આ બાબતોને લગતી માહિતી આ લેખમાં આપી છે.

વાતચીત કરવાની કળા : આપણી વાતચીત તે આપણા વ્યક્તિત્વનું પ્રતિબિંબ છે એટલે જેમ તે સુધરે તેમ આપણી વાતચીત વધારે રસિક થાય. આપણા વ્યક્તિત્વનો વિકાસ કરવા માટે નીચેના ગુણો આવશ્યક છે:—(૧) પ્રેમભાવ, (૨) વિવેક, (૩) સામાનું સાંભળવામાં ધીરજ, (૪) એના દષ્ટિબિંદુનું અવલોકન, (૫) આનંદ, (૬) હાસ્યરસ, (૭) વાર્તાલાપના વિષયોની પસંદગી, અને (૮) વિષયોની વિવિધતા. આ બધા પ્રકારની વિગતવાર હકીકત આ લેખમાં છે.

પવિત્રતા : પવિત્રતા એટલે નિર્મળતા અને માત્ર વિશુદ્ધિ જ નથી. પવિત્ર વસ્તુમાં તે પોતે નિર્મળ હોવા ઉપરાંત બીજી મલિન અશુદ્ધ વસ્તુને કે વ્યક્તિને શુદ્ધ કરવાનો શુભ [૨૭૫

પણ હોય છે. એવી આંતર્યાલ્ય પવિત્રતાનાં સ્વરૂપ અને એને લગતી માહિતી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે. આવાં પવિત્ર કરનાર અગ્નિ, યાત્રા, સત્સંગ વગેરેનો પરિચય પણ આપ્યો છે.

જોશી રીઝલ : ફિલીપ્પાઇનનો ગાંધી : એશિયામાં ફિલીપ્પાઇનનો દ્વીપસમૂહ છે. પહેલાં તે સ્પેનની સત્તામાં હતો. ત્યારે ત્યાંના લોકોએ પોતાનો અસલ ધર્મ ત્યાગીને સ્પેનનો ધર્મ અને રહેણી કરણી સ્વીકારેલા. છતાં સ્પેન દેશે એને સ્વતંત્રતા આપી નહોતી. એ દેશની સ્વતંત્રતા માટે લડત ચલાવનાર તે આ જોશી રીઝલ-એના જીવન વિશે જાણવા માટે આ લેખ વાંચો.

કુમાર : મે : ૧૯૪૦

ઉમાશંકર જોષી : ગુજરાતના આ જાણીતા કવિનો ટૂંક પણ રસમય જીવનપરિચય આ લેખમાં આપવામાં આવ્યો છે. એમનું પ્રાથમિક, શિક્ષણ, જાત્રાવાસ તેમજ એમની તે પછીની પ્રવૃત્તિની ઠીક ઠીક માહિતી આ લેખમાં છે. આ યુવાન કવિની ઝાંખ મેળવવા માટે આ લેખ વાંચો.

મનોમંથન : આ લેખમાં કાકા કાલેલકરના કૌલેજજીવનનો એક રમુજ પ્રસંગ છે. જાત્રાલયમાં નાહવા માટે વિદ્યાર્થીઓ કેરી ધમાવ કરે છે અને ચોરની પણ ચોરી કરી જાય છે તેનો દાખલો આ લેખમાંથી મળશે. લેખકે એ ચોરની ચોરી કરવાનો ઉપાય અજમાવ્યાનો રમુજ પ્રસંગ છે.

મરાઠાઓનો અસ્તોદય : આ લેખમાં મરાઠાઓના ઉત્થાન અને પતનને લગતી ઇતિહાસ જાણીતા ઇતિહાસવેત્તા સરદેસાઇએ આપેલો છે. ઇતિહાસ જાણવાની જિજ્ઞાસાવાળા સૌ કોઇને એ ગમશે.

ગુણસુન્દરી : જુન : ૧૯૪૦

ઋકેળવણી : આ લેખમાં પ્રાચીન કાળમાં ઋકેળવણી કેવી હતી, અને હાલમાં ઋકેળવણીનું સ્વરૂપ કેવું છે, ઋકેળવણીના અભાવથી થતાં નુકસાન, ઋકેળવણીની અગત્ય દર્શાવી છે.

સુખ, સામર્થ્ય અને આનંદ : રોજો યત્રાનાં અનેક કારણો છે. તેમાં કુદરતી નિયમોથી મનુષ્યના વિરુદ્ધ વર્તનને લગતાં-જેમ કે, અતિ જાગૃત્ય, તાગસિક આહાર, શરીરના જુદા જુદા અવયવોને જુદી જુદી કસરતની જાગી વગેરે મુખ્ય છે. એ રોજોને દૂર કરવાના કંઈક ઉપાયો આ લેખમાં આપ્યા છે.

નવચેતન : જુન : ૧૯૪૦

રૂઢિ : દુનિયાના ઘણા દેશોને તાજા સમાચારો ઝડપભેર પૂરા પાડનાર આ સંસ્થાથી વર્તમાનપત્રો વચિતારી આલમ ભાગ્યે જ આજે અમલુ હશે. એની ઉત્પત્તિથી લઈને આજના એના સંચાલનને લગતી હકીકત આ લેખમાં આપી છે.

નવી કેળવણીનું તીર્થધામ-રાજપુર : કચ્છના મુખ્ય નગર જુમળી ૧૧૭ માર્ચ ૧૯૨૨ આ વેલા રાજપુર મુકામે શ્રી. શુકરાજદાસે સ્થાપેલા આ કેળવણી ધામનો, ત્યાં ચાલતી નિવિધ શિક્ષણવિષયક પ્રવૃત્તિઓસહિત પરિચય આપ્યો છે.

આત્મ અને દાર્ષનિક : આજની યુરોપીય યાદવારથળીમાં ગજળ વર્તાવતાં આ વિનાશકારી ચક્ષોને લગતી માહિતી આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

સુખની શોધમાં : સુખી બનવા માટે માણસે નીડરતા કેળવવી જોઈએ, પોતાનામાં શ્રદ્ધા હોવી જોઈએ, ખાસ કરીને ઈશ્વર પરની શ્રદ્ધા । એણે શક્તિશાળી અને મજબૂત બનવું જોઈએ. એણે સમય ઝોળખી તેને યોગ્ય પોતાની જાતને કેળવી લેવી જોઈએ અને વિગ્રય જરૂર તેને વરશે. સુખ શોધનારનામાં સરળ સીધું જીવન, સ્પષ્ટવકતાપણું, આત્મવિશ્વાસ અને આત્મસન્માન હોવું જોઈએ.

સાબરની સુરંગો : આ લેખમાં પણ વર્તમાન યુદ્ધના આ ચક્ષને લગતી માહિતી આપવામાં આવી છે.

નવરચના : મે : ૧૯૪૦

લવજી વહાડિયા : ગરીબ માખાપનો છોકરો લવજી તેર વર્ષની વયે સુરતના વહાણ સુધારનારના કારખાનામાં ૬ રૂપિયાના પગારે નોકરી રહેલો. આગળ જતાં તેણે વહાણો બાંધેલાં અને વિલાસત માટેની મનવારો પણ બાંધેલી. એનું ટૂંક જીવનચરિત્ર આ લેખમાં છે.

રાષ્ટ્રભાષાશિક્ષણ : આપણા લોકો માને છે કે, દિંદુરતાનીમાં શું શીખવું છે ? એ તો આપણને આવડે છે, પણ એ માન્યતા ખોટી છે. મોટે ભાગે આપણે ખોટું દિંદુરતાનીજ ખોલીએ છીએ. આ માટે આ ભાષા શીખવાને લગતા મહત્ત્વના મુદ્દા આ લેખમાં આપ્યા છે.

સંસારચક્ર : હમણાં હમણાં સ્વતંત્રતાને નામે પુરુષો જે સ્વેચ્છાચાર સેવી રહ્યા છે તેને લગતી ઓળતિની વર્તમાન પરિસ્થિતિનું આ લેખમાં બ્યાન છે. સ્ત્રીની સામાજિક અવસ્થાનો એમાં કંઈક ખ્યાલ આપ્યો છે.

પ્રસ્થાન : ચૈત્ર : ૧૯૯૬

રાષ્ટ્રભાષાના સ્વરૂપનો નિષ્કૃષ્ટ : આપણી રાષ્ટ્રભાષામાં સંસ્કૃતના સરળ અને રૂઢ શબ્દોની અધિકતા તો રહેશેજ. અરબખી અને ફારસીના સહેલા રૂઢ શબ્દો પણ રહેશેજ. જેમ જેમ આપણો સહયોગ અને સામાજિક સંપર્ક વધશે, તેમ તેમ ખીજા પણ જે નવા અરબખી-ફારસી શબ્દ ભાષામાં દાખલ થઈ જડ લાલશે તે પણ રાષ્ટ્રભાષાનાજ શબ્દ થશે. રાષ્ટ્રભાષાનું સ્વરૂપ હિંદી સાહિત્ય સંમેદન, નાગરી પ્રચારિણી સભા કે અનુભવન ધ-તરક્કી નિર્ધારિત નહિ કરી શકે, તેમ જ રાષ્ટ્રીય મહાસભા કે કેળવણી ખાત્ર એના સ્વરૂપનો નિર્ધાર નહિ કરી શકે. રાષ્ટ્રભાષાના સ્વરૂપનો નિર્ધાર કરશે રાષ્ટ્રીય જીવનનો પ્રવાહ અને એ પ્રવાહ સાથે એકરસ થઈ એ પ્રવાહને વાળવાની શક્તિવાળા રાષ્ટ્રીય સાહિત્યકારો.

કુમ કુ-ત્તે : (કોન્ડુચિયસ) ઇ. સ. પૂર્વનાં વર્ષોમાં ભારતવર્ષની મુસાફરી કરી ગયેલા આ ચીની યાત્રીનું આમાં સંક્ષિપ્ત જીવનચરિત્ર આપ્યું છે.

શારદા : મે : ૧૯૪૦

કૌલેજ (કાવ્ય) : આ કાવ્યમાં દુહાની ધાટીએ સામસામા સવાલજવાબોની ચોળના છે. કૌલેજના જીવન દરમિયાન વિદ્યાર્થી આ મદદાણામાંથી શું સાડ તેમ જ નરસું મેળવે છે તે આ દુહાઓમાં સરસ અને મનોહર શૈલીએ વર્ણવ્યું છે.

કૂચગીતો : વ્યાયામવર્ગો વિદ્યાર્થીઓ તેમજ છતર પ્રસંગે થતાં સામુહિક પર્યટનો પ્રસંગે તાલખંડ કૂચગીતો ગવાય તો તેથી તેમાં કેવી એકતાનતા આવે છે તેમજ તે કેટલું કર્ણપ્રિય બને છે, એ કૂચગીતોની સર્વદેશી સમીક્ષા કરતો આ લેખ છે. દેશદેશનાં કૂચગીતો પણ આ લેખમાં ઉતારવામાં આવ્યાં છે.

ખેતરોમાં થતાં જાયંઠર ધોવાણ : ખેતરોમાં થતાં ધોવાણથી, જમીનોનાં ધોવાણ સાથે હિંદનાં લાખો ગામડાં ટૂંક સમયમાં વેરાન થઈ જવા સંભવ છે. આ વિષયને લગતી માહિતી આ લેખમાં છે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : જીન : ૧૯૪૦ : વાંચવા જેવા લેખો આ અંકમાં “ સામયિક દોહન ” વિભાગમાં ઉતાર્યા છે.

જૂથ પુ. મંડળની સભાઓ

ખહુચરાણ તા. ચાણુસ્મા જૂથ પુ. મંડળની એક સભા તા. ૨૮-૪-૪૦ ના રોજ ખહુચરાણ સા. પુસ્તકાલયના મકાનમાં મળી હતી, જે પ્રસંગે નીચેના ફરાવો પસાર થયા હતા:—

(૧) જૂથના દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાની શાળાનાં ઉપલા વર્ગનાં બાળકો શેષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો લાભ લેવાડાવવાની તજવીજ કરવાને લગતો, (૨) સહકારી ધોરણે ખરેટ બનાવવાને લગતો, (૩) મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારકે કરેલી સૂચનાનો જે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ તાકીદે અમલ કરવા બાબતનો, (૪) પુ. શિક્ષણવર્ગોનો લાભ જે મંત્રી-ગ્રંથપાલોએ ન લીધો હોય તેમણે લેવા બાબતનો, (૫) દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાના પુસ્તકાલયનો ત્રિમાસી હેવાલ તાકીદે જૂથ મંડળ તરફ મોકલી આપવાને લગતો તેમ જ (૬) શેષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં ખેસનારનાં નામ મોકલવાની તારીખ સુકરર કરવાને લગતો હતા.

(૨) વીસનગર મહાલ પુ. મંડળની કા. વા. મંડળની એક સભા શ્રી. જાની સાના પ્રમુખપદે મળતાં નીચે મુજબ કાર્ય થયું હતું:—

(૧) ત્રિમાસી નિવેદનો વંચાણમાં લેતાં મહાલનાં તમામ પુસ્તકાલયો અને ૮ વાંચના-લયોનાં પત્રો-માસિકો ચાલુ થઈ ગયાની તેમ જ ક્રમશઃ પુસ્તકો આવવા માંડ્યાની નોંધ લેવાઈ, (૨) બાળકો માટેની શેષ્ટ વાચનની પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનારને છનામ આપવા માટે રા. ૧૦)નાં પુસ્તકો મંગાવવાનો, (૩) કમિટિમાં ખાલી પડેલી એક જગ્યાએ સા. પુ. કાંસાના મંત્રીની નિમજ્જકનો, (૪) મહાલનાં પુસ્તકાલયોના કામકાજની માહિતી મેળવવા માટે પ્રશ્નાવલી પર જવાઓ મંગાવવાનો, અને (૫) મહાલનાં તમામ ગ્રા. પુસ્તકાલયો તેમ જ વાંચનાલયોને રૂંદમ એક મૃદસ્થ તરફથી અપાતાં તે પર સરકાર-પંચાયત મદદ મેળવી “પ્રજામંડળ” તથા “લોકોદય” પત્રિકા” ખરીદાવી આપવાને લગતા ફરાવો થયા હતા.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

**નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ મુસ્ત-
કાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે:**

મહેસાણા પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે મે માસમાં ૧ દેલા
(તા. મહેસાણા), ૨ ચિત્રોડા (તા. વિસનગર), મહેસાણા મહાલનાં ૩ ધડા, ૪ બાસણા, ૫
પીલુદરા, સિદ્ધપુર મહાલનાં ૬ કાકાશી, ૭ ડીંડોલ, ૮ મામવાળા, ૯ મેથાણ, પાટણ મહા-
લનાં ૧૦ ચાંપ, ૧૧ કીણુવા, ૧૨ અધાર, ૧૩ વાગડોદ, ૧૪ એંદલા, ૧૫ શીલવણ.

નવસારી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે મે માસમાં માંગરોળ મહા-
લનાં ૧ તશવાડી, ૨ મહુવેજ, ૩ નંદાવ, ૪ હથુરણ, ૫ કુવારદા, ૬ હથોડા, ૭ લોખાડા, ૮
ગીજરમ, ૯ કોસાડી, ૧૦ સીમોદા, ૧૧ માંગરોળ, ૧૨ વાંકલ, ૧૩ સરદા, ૧૪ મોસાલી,
૧૫ દીણોદ, ૧૬ જોરીદરા, ૧૭ કંટવા, ૧૮ વેળાળા, ૧૯ નાની નરોલી, ૨૦ લીમોદા, ૨૧
પીપોદરા, ૨૨ કોસંગા.

વિસનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ એપ્રિલ-મે
માસમાં ૧ ભાન્ડુ, ૨ જેતલવાસણા, ૩ ગણેશપુરા.

આંતરસુંબા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જયશંકર છ. ભટ્ટે મે માસમાં
૧ ધડીઆ, ૨ આંબવેળ.

વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટુભાઈ રાધજીભાઈએ મે માસમાં
૧ ચાપડ, ૨ અણુખી, ૩ પોર, ૪ વડદલા.

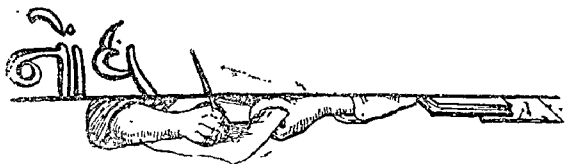
સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. સોમાભાઈ ગરબડભાઈએ મે માસમાં
૧ ડેસર, ૨ બાકરોળ.

સિદ્ધપુર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટાલાલ મોતીલાલ રાવળે મે માસમાં
૧ રસુલપુર, ૨ ગાંગવાસણ, ૩ સેદાણા, ૪ કાકાસી, ૫ મેથાણ, ૬ મેળોજ, ૭ મુઝણા, ૮
સમોડા, ૯ નાગવાસણા, ૧૦ ખટાસણા, ૧૧ મેરવાડા, ૧૨ ઉપેરા. એ ગામોની તપાસણી કરી છે.

શિનોર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હરિવંદનભા. બા. વૈદેએ એપ્રિલ-મે માસમાં
૧ સુરસામગ, ૨ માલસર, ૩ સાંધા, ૪ માડવા, ૫ દામાપુરા, ૬ ટીંગલોદ, ૭ આવળિયા,
૮ કુકસ, ૯ મિદોળ, ૧૦ સેધા, ૧૧ સીમલી, ૧૨ કોઈળિયા, ૧૩ તેરસા, ૧૪ સાલ્લી,
૧૫ દિવર, ૧૬ માંજોલ, ૧૭ તરવા, ૧૮ ઉતરાળ.

જેરાણુ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટાલાલ જાદવદાસ વૈષ્ણવે મે માસમાં
૧ સુંદિયા, ૨ ઉમતા, ૩ રગપુર, ૪ બાખીપુર, ૫ ગ્વરકા.

તપાસણીમાં પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ બતાવી હોય તે સુધારી લેવા અને જે
ખામીઓ કરી હોય તેનો અમલ કરવા જે તે પુસ્તકાલયોના મંત્રીભાઈઓએ ખાસ તજવીજ કરવી.

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયોને મળેલી લેટ*

સા. પુ. ઊંડેરા (તા. વડોદરા)ને ૪) પા. ઈશ્વરભાઈ શનાભાઈ અંબેસરવાળા, ૧૧) પટેલ અંબાલાલ લક્ષ્મીભાઈ અડાસવાળા, ૧૧) શ્રી. કુલાભાઈ નારણભાઈ પટેલ અડાસવાળા, ૨) બા. મંગળભાઈ રામજીભાઈ કોયલીવાળા તરફથી. કુલ ૨૮) મળ્યા છે.

સા. પુ. કરનાળી (તા. તિલકવાડા)ને ૨) શિનોરના શ્રી. અનિરુદ્ધરાય કૃષ્ણભાઈ તરફથી.

સા. પુ. ગલોદરા (તા. કડી)ને કોલાદના પા. મહેતલાલ તરફથી, ૩. ૨), સદાન-પરાના પા. પુરુષોત્તમદાસ તરફથી ૨).

સા. પુ. ઉમતા (તા. ખેરાળુ)ને ૬) કાંસાના પા. અમીચંદ બહેચરદાસ, ૬) ચાણુરમાના પા. ધનંજી ચેલદાસ, ૬) ચાણુરમાના પા. બબલભાઈ ભૂધરદાસ, ૫) ઉમતાના પા. રણછોડ લીલાભાઈ, ૫) ખટાસણુના પા. પ્રભુલાલ દેવકરજી, ૫) ચાણુરમાના પા. દરિદાસ કરસનદાસ, ૪) પરસાળના પા. માધવદાસ નરહરદાસ, ૨) લાડોલના પા. માધવદાસ મોહનલાલ, ૨) ઉમતાના લવાર દેવચંદ બેમચંદ, ૨) શાહ વર્ધમાન રવચંદ, ૨) ઉમતાના પા. અંબારામ બેજતારામે આપ્યા છે.

સા. પુ. ટીટોદજી (તા. વિજપુર)ને ૫) કુકરવાડાના પા. મોહનલાલ બોળદાસ, ૫) વસંધના પા. વિઠ્ઠલદાસ જ્ઞેશંગભાઈ, ૫) પાનસરના રાવળ શિવરામ વખતરામ, ૪) વસંધના પા. લખાભાઈ મોહનદાસ, તથા ૫) ટીટોદજીના જાની હરગોવિંદ મેતીરામ તરફથી.

સા. પુ. કંડ (તા. કડી)ને ૫) નદિાલના ઠાકર માધવલાલ ઈશ્વરલાલ, ૫) લાંધણુજના કરસનદાસ મૂળદાસ, ૨) લાંધણુજના ગણેશદાસ ભાઈચંદદાસ, ૨) લાંધણુજના પા. લીલદાસ તરફથી.

સા. પુ. ઢોરિયા (તા. કડી) ને ૩) તેજ ગામના પા. જીવણદાસ મૂળદાસને ત્યાં જનન આવેલી તે પ્રસંગે, તથા બીજી બે જાનોના ૩. ૨).

સા. પુ. છાલા (તા. દહેગામ)ને ૫) ઉવારસદવાળા શાહ અંબાલાલ ડાલાભાઈ, તથા જગુદણુવાળા બારોટ મણિલાલ ગંભીરજી તરફથી.

પા. લ. ના. સા. પુ. વાલમને લખ પ્રસંગેએ કુલ ૩. ૫૦) મળ્યા છે.

* આ યાદીમાં ૩. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ નહીં કરવામાં આવ્યાં છે.

સા. પુ. સર્ધજ (તા. કલોલ)ને ૨) જાની ઉમેદરામ મનસુખરામ, ૨) ઇલાડના સુયાર જોષતાભાઈ મનનલાલ. ૨) ઇલાડના સુયાર. મંદતલાલ કચરાભાઈ, ૨) મોતી બુગાભાઈ દલાઈભાઈ, ૨) વડાલીના સાધુ સીતાગમ હરિદાસ તરફથી.

સા. પુ. મહૂડી (તા. વિજાપુર)ને ૭) કુકર-વાડાના શા. સંકિળચંદ જગનલાલ તરફથી.

સા. પુ. ધમાસણા (તા. કલોલ)ને ૧૨) ઉનાઉના પા. જગવાનદાસ બૂલાભાઈ, ૩) ઝુંડાલના પા. શંકરભાઈ ત્રિકમભાઈ, ૨) દહેગામના અમીન સુનીલાલ શનાભાઈ, ૫) જુડયલના પા. મથુરભાઈ મનોરદાસ તરફથી.

સયાજી શ્વેતોત્સવ સા. પુ. (શિનોરને ૫) મંડાળાના પા. દાદાભાઈ ખુશાલભાઈ, ૫) મંડાળાના પા. પ્રેશવજાલ જીભાઈ, ૩ રાજપીપળાના પાઠક નાગેશ્વર દામોદર, ૩) રાજપીપળાના વેલ હરિપ્રસાદ તોળાશંકર, ૨) શાહ છોટાલાલ સુંદરલાલ, ૨) મહેતા ચંદુલાલ કાલિદાસ, ૨) રાજપીપળાના સોની મોતીલાલ લક્ષ્મણદાસ, ૧૧, બેતુલ (સુ. પી.)ના કે. એમ. ધર્માધિકારી એડવોકેટ તથા ૨) ગોર મંગલભાઈ હરિલાલ, ૫-૪-૦ પંડ્યા શિરીષચંદ્ર જા.રામ, ૨) મહેતા જટારાશંકર કાલિદાસ, ૩) પંડ્યા ધર્મચરણલાલ લાભચંદ, ૨) જોશી મૂળજીભાઈ નાથાભાઈ, ૨) શુકલ અનિરુદ્ધપ્રસાદ દયામૃણ્ય તરફથી.

સા. પુ. કણ્ઠરી (તા. કંડી)ને ૨) સિપાઈ પીરમિયા, ૩) શ્રી. હર્ષદલાલ, ૨) પટેલ અંબારામ ત્રિભોવનદામ, ૩) અમાર કુસાભાઈ આશાભાઈ તરફથી.

સા. પુ. મહુંદ (તા. પાટણ)ને ૪) જાણોજના આજિયા મોદનલાલ માધાભાઈ, ૨) અમીન પીતામ્બર જોષતાભાઈ, ૨) અમીન સંકિળા-ભાઈ રજીસ્ટર તરફથી.

સા. પુ. અમૂદ (તા. સિદ્ધપુર)ને ૫) જીતોડાના પા. રજીસ્ટરદાસ લખુદાસ, ૨) કાંબળીના પા. બાજીદાસ ચતુરદાસ, ૨) અસિલપુરના પા. જોષતાનદાસ દારકદાસ તરફથી.

સા. પુ. અરિયદ (તા. આચરણ)ને ૨) ઝાંઝર (તા. વીરમગામ)ના પંચાલ માલાભાઈ વીરચંદ, ૫) ચાંદણી (તા. આચરણ)ના પટેલ મનદાસ માનદાસ તરફથી.

જ્ઞાનપરખો ખંધાવશે ?

આ જરૂરિયાત એક માણસની નહિ પણ અનેક માણસોની છે.

પ્રત્યેક મનુષ્ય જ્ઞાનતૃષ્ણા છીપાવવા નવનવાં પુસ્તકો માટે ઝંખી રહ્યું છે, અને તે વિના તલપાપડ થઈ રહ્યું છે.

જો નદી કે નવાણુ, વિનાતું ગામ હોઈ શકે, તો જ પુસ્તકાલય વિનાતું ગામ હોઈ શકે.

પાણીની પરખ ઉઘાડવામાં જેટલું પુણ્ય છે, તેથીયે વધારે પુણ્ય જ્ઞાનની પરખ ઉઘાડવામાં છે. પાણીની પરખ એક અમૂલ્ય આશીર્વાદ છે, પણ તેથીયે વધારે અમૂલ્ય આશીર્વાદ જ્ઞાનની પરખ છે.

દેહની તૃષ્ણા શીતળ મીઠું અને જળ શમાવે છે, પણ મન અને આત્માની તૃષ્ણાને શમાવનાર તો સુંદર અને નિર્મળ પુસ્તકોજ છે.

શ્રીમન્તો અને દાનવીરો ! આ કાળને અને લાગણીને ઝીલશે ?

આ અવસરને ઓળખશે અને અવસરનાં ઓંધાણુ આપશે ? નવીન જ્ઞાનપરખોમાં મદદ કરશે ?

—સ્વ. ગિણુભાઈ.

સા. પુ. કાલરી (તા. ચાણુરમા)ને ૧૦) કાંચનાળા ઠાકર રજુહોડાસ નેઠાભાઈ
૨) સોલંકી લખાણ સીમણ.

સા. પુ. પલાંસવાઢા (તા. ડબોઈ)ને ૨૦) ખંધાના પટેલ ચંદરભાઈ નેઠાભાઈ,
૧૫) રસુલપુરાના અંબાલાલ દાદાભાઈ તરફથી.

સા. પુ. કાણીએલ (તા. આતરસંખા)ને ૪) આતરસંખાના શાહ મોરબનદાસ
હરિવલ્લભદાસ, ૭) અલીપુના પરીખ અંબાલાલ કેશવલાલ તરફથી.

સા. પુ. કુંજુધેર (તા. પાટણ)ને ૭) પાટણવાળા શેઠ ત્રિભોવનદાસ રમવાય-
દાસ તરફથી.

સા. પુ. રજુહોડપુરા (તા. સિદ્ધપુર)ને ૫) વીસતમરના પટેલ જેમચંદ વીરચંદદાસ,
૩) શીડીના પા. મોહનલાલ નેઠીદાસ, ૨) હાજીપુરના પા. ઉગરદાસ ચામગદાસ, ૨) કમા-
ણના પા. બબલદાસ કાલિદાસ, ૨) પલાસરના પા. અવરભાઈ કાશીદાસ, ૨) મહેસાણાના
પા. રામાભાઈ રંગીલદાસ તરફથી.

સા. પુ. કરોડ (તા. સિદ્ધપુર)ને ૫) મોટપના પટેલ મણિલાલ નથુદાસ, ૨)
દેજુ પના પટેલ ગણેશદાસ રામદાસ, ૩) પાટણના પટેલ જુધરભાઈ મોહનભાઈ, ૨) દેજુપના
પટેલ મનનભાઈ મોતીદાસ, ૩) તરબના મનસુરી કાલુભાઈ મીઠાભાઈ, ૨) કમાણના પટેલ
ચંદરભાઈ બહેચરદાસ, ૨) સુખચુપુરના પટેલ ડોસાભાઈ બાલચંદ, ૬) લજુવાના પટેલ
નરસિંહદાસ ચંજુદાસ તરફથી.

સા. પુ. મોખાસણુ (તા. કલોલ)ને ૧૧) હુમાસણના પા. હમનદાસ ખુશદાસ,
૨) બટાસણના પા. ત્રિભોવન ચોખણદાસ, ૫) સંઘજના પંચાલ મોહનલાલ ચોખણદાસ,
૨) રાજપુરના પા. નેષતારામ નારણદાસ, ૨) મોખાસણના પા. નેષતારામ ત્રિભોવન.

સા. પુ. કંબોઈ (તા. ચાણુરમા)ને ૫) ડુંડાવના પા. મનનદાસ ગણેશદાસ, ૫)
વસાઈના ચુસાઈ કેશવપુરી નેતપુરી, ૪) ડુંડાવના પા. હમનદાસ અમેરાજદાસ, ૫) પા.
અવરભાઈ જેમાભાઈ, ૨) લાડોલના પા. આમરામ ગણેશદાસ તરફથી.

સા. પુ. બચાર (તા. કરજણ)ને ૨૧) ઉમદલાના શાહ યુનીલાલ નરસિંહદાસ,
૧૦) પારખ પા. છોટાભાઈ ચંદરભાઈ તરફથી.

સા. પુ. અમરેલીને ૧૦૧) વચરાજ ગોવિંદજી પટેલ, ૧૦૧) તલકચંદ દેવજી
નેતપુરવાળા, ૧૦૦) શ્રી. રામચંદર વ્રહ્મસીરામ મહેતા, ૧૦૦) શ્રી. રતિલાલ હરજીવન વઘીમ,
તાપીબાઈ સા. મહિલા પુ. અમરેલીને ૫૧) શ્રી. બાનુમતીબેન મોહનલાલ
વીરજીભાઈ પટેલ, ૧૦૧) શ્રી. તુલકચંદ દેવજી નેતપુરવાળા.

સા. બાલ પુ. અમરેલીને ૧૦૧) ઉપરના સદ્યદરથ તરફથી.

સા. પુ. ખેરવા (તા. મહેસાણા)ને ૧૧) ઇનામદાર બાનુચંદર મેઘાળજી, ૫)
પા. મોહનદાસ ઈન્દરદાસ, ૫) પટેલ નેષતારામ નેઠીદાસ, ૫) શ્રી. હમનલાલ માધવજી, ૫)
શ્રી. ડાહ્યાલાલ ત્રિભોવનદાસ, ૨) પટેલ ચેલદાસ જુધરદાસ, ૨) પટેલ હમનદાસ રામચંદ, ૨)
પટેલ ચંદરદાસ કુંગરદાસ, ૨) પટેલ રજુહોડાદાસ પિતારાજદાસ, ૨) પટેલ બહેચર માધવદાસ,
૨) પટેલ નેષતારામ છવીદાસ.

સા. પુ. રાજેશ (તા. કરજી)ને ૨૧) ત્રાણસા તા. ભરૂચના પટેલ મયુરભાઈ ગુલાબભાઈ, ૩) ટીબીના પટેલ પરાગભાઈ, તથા ૩) ટીબીના પટેલ કેમ્બરભાઈ તરફથી.

પાદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની પહેલી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા: પાદરા મહાલ પુ. મંડળે, વાર્ષિક સભામાં કરાવેલા પ્રમાણે, ચિ. વા. ની પરીક્ષા માટે શ્રી. મોતીભાઈ ગા. પટેલ, શ્રી રવિદાસ ના. કચર અને શ્રી. ચતુરભાઈ ના. પટેલ એ ત્રણની સમિતિ નીમી. પરીક્ષા અંગેનું તમામ કામકાજ તેઓને સોંપવામાં આવ્યું હતું. આ સમિતિએ “ રવ. મોતીભાઈ ન. અમીનના હાંકા જીવનચરિત્ર ”નું પુસ્તક પસંદ કર્યું અને તેના પ્રચાર માટે મહાલની દરેક શાળામાં પત્રિકાઓ પણ મોકલી આપી. આ પરીક્ષા ફક્ત ગુ. ધો. ૬ અને તે ઉપરાંત અંગ્રેજી ધો. ૪ સુધીના વિદ્યાર્થીઓ માટેની જ હતી. પરીક્ષાની તા. ૩૧-૩-૪૦ નક્કી થતાં, તેમાં બેસનાર ઉમેદવારોની યાદીઓ જે તે શાળાઓ તરફથી માગવામાં આવી, તેના જવાબરૂપે ફક્ત પાદરા મહાલની ચાર જ શાળાઓએ મોકલી આપી. આ શાળાઓનાં નામ તથા ઉમેદવાર અને પાસ સંખ્યા નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) વણુછરા ગુ. શાળા ઉમેદવાર ૩, પાસ થયા ૩. (૨) વાકળ એ. વી. રફૂલ મોખા-રાઈ ઉમેદવાર ૨૭, પાસ થયા ૨૩. (૩) કરખડી એ. વી. રફૂલ ઉમેદવાર ૧૫, પાસ થયા ૧૪. (૪) દરાપુરા કન્યાશાળા ઉમેદવાર ૧૮, પાસ થયા ૯.

“ સુચાસ ” માસિકનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૩-૪-૦ છે તે ધટાડીને સૌ પુસ્તકાલયો માટે ૨-૧૨-૦ રાખવામાં આવ્યું છે.

૧૦ રાં. પુ. મંડળ

શિક્ષણ વર્ગો—ચાલુ સાલે બરવા કરેલા વડોદરા તથા મહેસાણા પ્રાંતોના પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગો એપ્રિલ તથા મે માસમાં સફળતાપૂર્વક બંધાઈ ગયા. એ સંબંધીનું નિવેદન તથા વર્ગોને લાભ લેનારાનાં નામ ચાલુ અંકમાં અન્યત્ર પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યાં છે, જે જોઈ લેવા લાગતાં વળગતાંઓને વિનંતિ.

શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા—શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષા માટે જુલાઈની ૨૧ મી તારીખ નમુદ થયેલી હોય તે હવે નજીક આવી પહોંચી ગયા. ઘેર બેઠાં હિંમતવાન પ્રવાસના આનંદની ઝાંખી મેળવવી હોય તેમણે તો આ પરીક્ષાને લાભ અવશ્ય મેળવવો પડે. પરીક્ષાની આ યોજનાને લાભ સમજનારાંઓ તેમ જ ખીખાં ઇચ્છુક ઉમેદવારો પરીક્ષા મજબૂર માટે ચોક્કસ ઉમેદવારી શીઘ્ર નોંધાવી કે ને પુસ્તક મેળવી લઈ વાંચવા મઠિ એમ ઇચ્છીએ. જાહેરાત માટે એપ્રિલ અંક જોવાની બલામણુ !

રાજ્ય બહાર

મુંબઈની મરજદ બંદર રોડ પર ચિનાઈ બીલ્ડીંગમાં આવેલા શ્રી પાર્વતીબાઈ હિંદુ પુસ્તકાલયમાં મે માસની આખર સુધીમાં ૨૨૭૨ ગુજરાતી, ૫૨ અંગ્રેજી અને ૫૩ હિંદી પુસ્તકો વંચાયાં હતાં. સળોની સંખ્યામાં ૩૩ નો વધારો થયે તે ૨૧૮ ની યથ છે.

“ વિદ્યાર્થી ” સાપ્તાહિક જે બંધ થયું છે તેના બહાલામાં તેઓ તરફથી પ્રકટ થનાર અંચમાળાનાં પુસ્તકો માફકને આપવા જણાવાયેલું; પણ હજી સુધી તે સંચાલકો તરફથી એવું કંઈ પુસ્તક પ્રકટ થયું જણાયું નથી.

સન ૧૯૩૬-૪૦ના પુસ્તકાલય-શિક્ષણવર્ગો

આહુ સન ૧૯૩૬-૪૦માં વડોદરા અને મહેસાણા પ્રાંતના પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગો, અંગાઉ જાહેર થયા પ્રમાણે એપ્રિલ અને મે માસમાં ભરાઈ ગયા. વડોદરા પ્રાંતનો વર્ગ રેવા તટરથ કરનાળી ક્ષેત્રમાં એપ્રિલની તા. ૧૮-૧૯-૨૦ મીએ, અને મહેસાણા પ્રાંતનો વર્ગ સરસ્વતી તટરથ સિદ્ધપુર ક્ષેત્રમાં મે માસની તા. ૩-૪-૫ ના દિવસોએ ભરાઈ ગયો. વડોદરા પ્રાંતના વર્ગનો લાભ ૩૨ જાણે અને મહેસાણા પ્રાંતના વર્ગનો લાભ ૫૭ જાણે લીધો. એ દરેક વર્ગમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો ઇતિહાસ, વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની યોજના, તેના ધારાધારણ અને વલિવટ, તથા દરેક કામ, પુસ્તકપસંદગી, પુસ્તકોનો વિધિ ને વર્ગીકરણ, પુ. પ્રવૃત્તિપાલક વિવિધ યોજનાઓ વગેરે આવશ્યક આપતોની મૌખિક માહિતી ઉપરાંત બજેટ, નિવેદન ને વર્ગીકરણ કામનું કિયાતમક શિક્ષણ આપવામાં આવ્યું હતું.

વર્ગસંચાલનની કામગીરી રાજ્ય પુસ્તકાલયના માનદ મંત્રી શ્રી. કાશીવાળા, સદમંત્રી રા. ચોકસી, તથા રાજ્ય પ્રચારક રા. વલ્લભભાઈએ મુખ્યત્વે બજાવી હતી મદદનીશ વ્યવસ્થાપક રા. રા. ઉમેદભાઈ સાહેબની હાજરીનો લાભ પણ બંને વર્ગોને મળ્યો હતો. આહુ સાલના વર્ગોમાં પુ. સં. સં. મંડળ લિ નો સક્રિય સહકાર એ ખાસ નોંધવા લાયક બીના ગણાય. કસ્ટાળીના વર્ગમાં સદર મંડળના મંત્રી શ્રીયુત વામજીભાઈ ના, અમીને મંડળના કામકાજની પ્રશ્નાલિકા સમજાવી રજૂ કરાયલી શંકાઓનું ચોખ્ખુ સમાધાન કર્યું હતું. તમા 'પુસ્તકાલય' માસિકના તંત્રી શ્રીયુત મણિલાલ બાસે માસિકના વિવિધ વિભાગોની ઉપકારકતા સમજાવી માસિક માટે લેખો, અનુભવો ને સમાચારો મોકલી આપવાની સમજૂતી કરી હતી. સિદ્ધપુરના વર્ગમાં પણ મિ. બાસે હાજર રહી ઉપર મુજબની કામગીરી બજાવી હતી. સિદ્ધપુરના વર્ગને શ્રીયુત હાદુભાઈ પંડિતના વ્યાખ્યાનનો પણ લાભ મળ્યો હતો.

શિક્ષણવર્ગો અંગે રાજ્ય હોય છે ત્યાં પ્રાચીન સ્થાપત્ય કે નેવાલાયક રચણોના પ્રવાસ કેટલે દિવસે રાખવાની વ્યવસ્થા રહે છે. તે મુજબ કરનાળીના વર્ગ અંગે અનસયા તેમ જ તાનીમેટી પુનોતીના પનાઈ પ્રવાસો ગોઠવાયા હતા. પનાઈ પ્રવાસ એટલે એકલા વિનોદ પૂરના પ્રવાસ જ નહિ પણ પનાઈ વર્ગો પણ ખરા જ. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિવિષયક વિવિધ પ્રશ્નોની ચર્ચા તેમ જ શંકાસમાધાનનું કાર્ય પણ પનાઈ પ્રવાસોમાં ચર્ચા રજૂ કર્યું હતું. સિદ્ધપુર વર્ગ અંગે એવો કોઈ ખાસ પ્રવાસ ગોઠવાયો નહોતો. પરંતુ રૂઢ મહાલય, બિંદુ સરોવર, મરસવતી નદી વગેરે સ્થાનિક નેવાલાયક રચણોની મુલાકાત ને દર્શનરનાન વગેરેનો મરજ મુજબ લાભ સોએ લીધો હતો. સિદ્ધપુર મહાલ મંડળ તરફથી પ્રો. હાદુસિંહના વ્યાયાગપ્રયોગોનો કાર્યક્રમ પણ એક રાત્રે રખાયો હતો.

આહુ સાલના શિક્ષણવર્ગોનો લાભ લેનારા મંત્રી, મંથપાલ વ ઇતર બાઈઓનાં નામકામ નીચે પ્રમાણે:—

વડોદરા પ્રાંત

વડોદરા મહાલ—૧ શ્રી. કાવરભાઈ મોતીભાઈ પટેલ-નેદરા, ૨ શ્રી. મનુભાઈ નારમજીભાઈ પટેલ-વજુહરા, ૩ શ્રી. લાલભાઈ ત્રિભુવનદાસ પટેલ-ગામેશ. ૨૮૪]

કરજીયુ મહાલ—૧ શ્રી. દલસુખભાઈ રામજીભાઈ પટેલ-વિરજ, ૨ શ્રી. ઈશ્વર-ભાઈ જેઠાભાઈ પટેલ-સંભોઈ, ૩ શ્રી. મોહનલાલ વલ્લભદાસ-સામરા, ૪ શ્રી. કેસરભાઈ દુલાભાઈ-મંચિરોળ, ૫ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ-ગંધારા, ૬ શ્રી. નટવરલાલ જુગલ-દાસ ગાંધી-સણીઆદ, ૭ શ્રી. ભાઈલાલભાઈ આપુભાઈ-વેમાર, ૮ શ્રી. સોમાભાઈ બીખા-ભાઈ-વલણ, ૯ શ્રી. શંકરભાઈ કીલાભાઈ શાહ-ફતેપુર.

ભાદરજી મહાલ—૧ શ્રી. નરસિંહભાઈ જગનભાઈ પટેલ-રણોલી.

સાવલી મહાલ—૧ શ્રી. મણિલાલ ત્રિભુવનદાસ દવે-સમલાયા, ૨ શ્રી. જગનલાલ સોમેશ્વર જોશી-છંદાડ, ૩ શ્રી. નારાયણ દામોદર ત્રિવેદી-ગાંધીઆ, ૪ શ્રી. મોહનલાલ નાયા-ભાઈ ભટ્ટ-નાની ભાડાલ.

સંખેડા મહાલ—૧ શ્રી. પ્રદુમ્નપ્રસાદ ત્રિભુવનદાસ જોશી-ટીંબા, ૨ શ્રી. બાલકૃષ્ણ નાયાલાલ પુરોહિત-કાસિંદ્રા, ૩ શ્રી. ઈશ્વરલાલ મગનલાલ જોશી-માલુ, ૪ શ્રી. ભાનુશંકર મોહનલાલ ત્રિવેદી-પાણેજ, ૫ શ્રી. નાગેશ્વર વિશ્વનાથ જોશી-દંડા.

ડોહોઈ મહાલ—૧ શ્રી. જેસંગભાઈ શંકરભાઈ પટેલ-સીતપુર, ૨ શ્રી. પુરુષોત્તમભાઈ લક્ષ્મીદાસ પટેલ-વડગ.

વડોદરા મહાલ—૧ શ્રી. ચિમનલાલ દામોદર જોશી-તતારપુરા, ૨ શ્રી. મનુભાઈ કુબેરભાઈ-વાસણા કોતરીઆ, ૩ શ્રી. વલ્લભભાઈ આશાભાઈ પટેલ-વરણામા, ૪ શ્રી. સુની-ભાઈ છોટાભાઈ પટેલ-છટોલા.

પેટલાદ મહાલ—૧ શ્રી. બીખાભાઈ નરસિંહભાઈ પટેલ-ગાડા, ૨ શ્રી. ડાહ્યાભાઈ મયુરભાઈ પટેલ-ભડકદ.

તિલકવાડા મહાલ—૧ શ્રી. રામદાસ મયુરભાઈ પટેલ-જુનેઠા, ૨ શ્રી. લક્ષ્મણજી દવે-કરનાળી.

મહેસાણા પ્રાંત

કડી મહાલ—૧ શ્રી. નર્મદાશંકર જયંતેશંકર દવે-રંગપુરડા, ૨ શ્રી. અંબાલાલ રથ-દાસ પટેલ-સુરજ, ૩ શ્રી. અમૃતલાલ મોતીચંદ શાહ-આદુરા.

વિસનગર મહાલ—૧ શ્રી. ઈશ્વરભાઈ રાયજીદાસ પટેલ-કમાણા, ૨ શ્રી. રમ-ણિકલાલ અંબાલાલ દવે-વાલમ, ૩ શ્રી. રમણિકલાલ કેશવલાલ દવે-વાલમ, ૪ શ્રી. નાથજી રામાજી ઠાકોર-આસણા, ૫ શ્રી. જેરાભાઈ કામરાજ પટેલ-આસણા.

સિદ્ધપુર મહાલ—૧ શ્રી. હાર્મિયા અહમદહમિયા સેખ-રણછોડપુરા, ૨ શ્રી. લક્ષ્મી-શંકર શિ. આચાર્ય-જગન્નાથપુરા, ૩ શ્રી. ડારીભાઈ વરતારામ પટેલ-ખટાસણા, ૪ શ્રી. નારાયણભાઈ વજેરામ પંડ્યા-દાસજ, ૫ શ્રી. અમીચંદ જોષીતારામ-મહેરવાડા ૬ શ્રી. કદાન-દાસ રણછોડદાસ પટેલ-જુણાવ, ૭ શ્રી. અં. સૌ. લાલુભાઈ જીમજીભાઈ ઠાકર-ભીંગા, ૮ શ્રી. ભાઈચંદભાઈ નેમીદાસ પટેલ-ચંડાળજી, ૯ શ્રી. લીલદાસ નાગરદાસ-ખીલીઆ, ૧૦ શ્રી. ભાઈચંકર મોતીરામ-મેજોજ, ૧૧ શ્રી. લગંવાનભાઈ મંગળદાસ-સેદાણા, ૧૨ શ્રી. ચિમનલાલ

ડોસાથંકર-મુઝાણા ૧૩ શ્રી. ચંદુલાલ ગિરધરલાલ-મુમુક્ષુપુર, ૧૪ શ્રી. પીતાંબર ઘેલાભાઈ-દેયળી, ૧૫ શ્રી. ડોટાલાલ મોતીરામ-રાજપુર, ૧૬ શ્રી. કાળુગિર ભગવાનગિર સ્વામી-ગાંધી-લાસણ, ૧૭ શ્રી. નાનજીભાઈ પ્રાગજીભાઈ પરમાર-રસુલપુર, ૧૮ શ્રી. પ્રભુદાસ ત્રિભુવનદાસ-કરલી, ૧૯ શ્રી. મેમણજી નૂરમદમંદ-વનાસણ ૨૦ શ્રી. ઇશ્વરભાઈ ઉમરખાં પઠાણ-ડીરોદ, ૨૧ શ્રી. હીરાલાલ ઇશ્વરલાલ-ગાંધી, ૨૨ શ્રી. હરિભાઈ પુંજભાઈ મકવાણા-સિદ્ધપુર, ૨૩ શ્રી. પ્રેમચંદર મોહનદાસ આચાર્ય-કરજીપુર, ૨૪ શ્રી. કુબેરલાલ કુંજરભાઈ પંડ્યા-બાજણ-વાડા, ૨૫ શ્રી. અંબાલાલ બાજણદાસ પટેલ-વડવાડા, ૨૬ શ્રી. ઇશ્વરભાઈ ગણેશભાઈ પટેલ-કુંવારા, ૨૭ શ્રી. અમીચંદ બહેચરદાસ પટેલ-કાંબળી, ૨૮ શ્રી. મણિલાલ ગંગારામ રાવળ-કલ્યાણ, ૨૯ શ્રી. ભાઈચંદર ઉમિયાચંદર દવે-મામવાડા, ૩૦ શ્રી. મણિલાલ દિંમતરામ-સિદ્ધપુર, ૩૧ શ્રી. દત્તાત્રય પુરુષોત્તમ કાન્હેકર-સિદ્ધપુર, ૩૨ શ્રી. મન્વંતરામ કાળીદાસ પંડિત-વણાગલા, ૩૩ શ્રી. શીદાદુસેન નગરઅલી લોખંડવાળા-સિદ્ધપુર, ૩૪ શ્રી. અલીમદમદ જલા-લુદ્દીન-સિદ્ધપુર, ૩૫ શ્રી. દઉદમિયાં અબ્દુલ્લામિયાં-કોકોસી, ૩૬ શ્રી. મગનલાલ દરગોવિંદ-સિદ્ધપુર (શાળાના ટાઇમ બદાર), ૩૭ શ્રી. ભાચીજી રૂપાજી-ગાંધીલાસણ (શાળાના ટાઇમ બદાર.)

મહેસાણા મહાલ—૧ શ્રી. શન્તિલાલ પ્રભુરામ ભટ્ટ-ચરાડ.

ચાણુસ્મા મહાલ—૧ શ્રી. હિરાલાલ કાશીરામ દવે-સેલાવી, ૨ શ્રી. કાનજીભાઈ બગનલાલ-દણોદરડા.

કલોલ મહાલ—૧ શ્રી. અંબાલાલ અચરતલાલ બ્રહ્મભટ્ટ-કલોલ.

પાટણ મહાલ—૧ શ્રી. વદલાભાઈ માધવભાઈ પટેલ-રૂની, ૨ શ્રી. લક્ષ્મીભાઈ ઇશ્વર વ્યાસ-કુણધેર, ૩ શ્રી. જોડીદાસ ગંગારામ પટેલ-બાલીસણા.

આતરસુખા મહાલ—૧ શ્રી. જયચંદર ઘેલારામ ભટ્ટ-વ્યાસવાસણા.

વિજાપુર મહાલ—૧ શ્રી. પુંજલાલ ખેમાભાઈ પટેલ-ખરોડ.

ખેરાળુ મહાલ—૧ શ્રી. નાયાલાલ બહેચરદાસ પટેલ-કેસંપા, ૨ શ્રી. નર્મદાચંદર મગનલાલ-મચ્છાવા.

હારીજ મહાલ—૧ શ્રી. ધરભાઈ મૂળચંદ પટેલ-ખેરતવાડા.

આશા રાખવામાં આવે છે કે આ બધાં ભાષણો અને બહેન પોતપોતાના મામતી તેમ જ આજીજીવની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને મુખ્યચરિત ને સંગીત બતાવવામાં સક્રિય ભાગ લેવાની શિક્ષણવર્ગમાં મેળવેલા શિક્ષણ અને પ્રેરણાને સાચું કરી દેખાડશે.

વડોદરા,
તા. ૪-૬-૪૦

ના નં. ચાકરી
સદમંત્રી
વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળ

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૩૯-૪૦

યાદી નં. ૬ : સંખ્યા ૧૩૭

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે એપ્રિલ માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ ગય તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલારો.

પેટલાદ—સાંસોદ, હીંબાલી, રાવલી, કાસર, ઘુટેલી, પેટલી, બાંધણી, મોરડ, વીરોલ, માનપુરા, વિશ્રામપુરા, સંજયા, સુંદરા, બામણેલી, રામપુર, રામેલ, ચાંગા, ડેમોલ, દેવા.

પાદરા—કલ્યાણકુર્મ.

સાવલી—નમીસરા.

આતરસુંબા—કમાલબંધ વાસણા, હીલોલ, બારીઆ.

દહેગામ—પાટનાકુવા, હાથીજળ, મહુવર, સાપા, હાલીસા.

કડી—નસલપુર, સુરજ, શિયાપુરા, પુલેના, વડુ, કરજસણ, વાધરોડ, માયાસુળ, જોરજનાદોડ, વામજ, ગલોદરા, કારવા, આણંદપુર, બોરીસણા, કણ્ઠરી, દેકસણા.

કલોલ—સાંતેજ, અલુવા, કુંડાસણ, રાંધેજ, મહિલા પુ., મુખારકપુર, સેરીસા, ખીલેશ્વરપુરા, વેડા, કોઠા, વાસણા, કોલવડા, પાનસર, દીટાડા, નારદીપુર, પીંપજળ, ડીંગુયા, સરદવ, પક્ષીઅડ, સેરથા, મોખાસણ, ધાનજ, સોળ, વડાવરનામી, ઇસંડ, નાની કડી.

વિજાપુર—ગોઝારીઆ, ખીલોદરા, ખીલીઆ, આગલોડ,

વિસનગર—ઉદલપુર.

મહેસાણા—માકણજ, આંબલીઆસણ, બાસરીઆ, જગુદણ.

પાટણ—કંથરાવી.

ચાણુરમા—ભણીઆરી, વેણપુરા, કંબોઈ, નાંદોલ.

હારીજ—અડીઆ, હારીજ, દુનાવાડ.

નવસારી—આસણા, પોંસરા, ઉભરાટ, કડોલી.

પલસાણા—એરયાણ, તાંતી ઘેયા, અરતાન, અંત્રોલી, ગાંધપોર, કડોદરા, ધામડોદ એના, નિયોળ, સોવાણી, દસ્તાન, ચલયાણ, બગુમરા.

કામરેજ—વરીઆવ.

મહુવા—ધડોઈ, ઝોડચ, ખારતાડ, કાન્હી, આમચક, છુટવાડા, કુરેલ, ગુણસવેલ, કોસ, રાણત, વેલણપુર, આમરોલી.

અમરેલી—તરવડા, ખીજડીઆખારી કેરાળા, કેરીઆચાડ, સાજઆવદર, કેરીઆમાગસ, મોટા આંકડીઆ, ચક્કરગઢ, નાના ભંડારીઆ, રંગપુર, મોટા માંડવડા, પીંડવાળજ, નાના માંચીઆળા, ચાંદગઢ, મોટા માંચીઆળા, દેવળીઆ, ખીજડીઆ રાંદડીઆ

ઓખામંડળ—ખલ્ખા.

વડોદરા,
તા. ૬-૬-૪૦ }

વા. ના. અમીન
મંત્રી, પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

વિસનગર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની પ્રશ્નાવલી

વિસનગર મહાલ પુ. મંડળ તરફથી પુસ્તકાલયોની પ્રગતિનું માપ મેળવી શકાય તે માટે એક પ્રશ્નાવલિ તૈયાર કરવામાં આવી છે. એ પ્રશ્નાવલિ આ નીચે આપી છે. તમારા પુસ્તકાલયને લગતા જવાબો તેમજ ઈતર લાલુચાલોગ દલીલત પલ્લુ અમારા તરફ લખી મોકલો. તો તેનો યથાશક્ય ઉપયોગ, અન્ય મંત્રી પ્રત્યપાલોની લલ્લુ માટે અમે પ્રસિદ્ધ કરીશું. વિસનગર મહાલનાં પુસ્તકાલયો તો એ જવાબો અહીં મોકલવા સાથે સાથે વિસનગર મહાલના મંત્રી તરફ પલ્લુ અવશ્ય મોકલો.—તંત્રી

ટીપ્પણી:—સંપૂર્ણ જવાબો લખી મોકલનાર પુસ્તકાલયની નોંધ લેવામાં આવશે.

- ૧ પુસ્તકાલયની સ્થાપન તારીખ કયી છે ?
- ૨ પુસ્તકાલયનું મકાન સ્વતંત્ર છે કે બાડાનું ?
- ૩ કાપમ કુંડ કેટલું અને કયાં છે ?
- ૪ સ્થરસરે હાલ પુસ્તકો કેટલાં છે ને જાણવાર જણાવો.
- ૫ વર્ગીકરણ યથું છે ? યથું હોય તો કયાં કયાં સ્થરસરે તૈયાર કયાં છે ?
- ૬ બાલ અને સ્ત્રી વિભાગ અલગ અલગ મોકલ્યા છે ?
- ૭ ઉપરના બંને વિભાગોનાં સ્થરસરે ભુદાં ભુદાં બનાવ્યાં છે ?
- ૮ માસિકપત્રક બરો છે ?
- ૯ ત્રિમાસી નિવેદન મોકલાવો છે ?
- ૧૦ પ્રત્યપાલ તરીકે કામ કરનાર પુ. શિ. વર્ગની તાલીમ લીધી છે ?
- ૧૧ તમેએ અગર વિદ્યાર્થીઓએ મહાલ, પ્રાંત કે રાજ્યમંડળે લીધેલી શિ. વર્ગની પરીક્ષાને લાભ લીધો છે ? લીધો હોય તો કયો કયો પરીક્ષાનો ?
- ૧૨ પુસ્તકાલય પર્વણી દિવસ કયારે અને કેવી રીતે ઉજવે છે ?
- ૧૩ તમારા ગામેથી આજુબાજુના ગામોના લોકોએ સદકારના ધોરણે પત્રો, માસિક અને પુસ્તકો મંગાવી વાંચ્યાં છે ? ને કોઈએ લાભ લીધો હોય તો કયા કયા ગામે ?
- ૧૪ દંદતરમાં કયાં કયાં પત્રકો રાખે છે ?
- ૧૫ લવાજમ, ધન, ભેટ અને મદદ આપનાર ગૃહસ્થને જાણેલી પાવતી આપો છે ?
- ૧૬ રોજમેળ લખવાની શું પદ્ધતિ રાખે છે ?
- ૧૭ રિકાડમાં ગમેલાં પેપરોમાંથી મુદ્દાના લેખોની કાપલીઓ કાપે છે ?
- ૧૮ માસિકમાંથી મારાં ચિત્રો ખેંચી લઈ આજમ બનાવે છે ?
- ૧૯ પુસ્તકાલય, સ્ત્રીઓ, બાલમિત્ર, કલ્યાણ વગેરે માસિકોનાં જૂથો બંધાવે છે ?
- ૨૦ તાજા સમાચારોની નોંધ જોતપત્ર પર લખે છે ?

ઉપરના ૧ થી ૨૦ સુધીના પ્રશ્નોના જવાબો જેમ અને તેમ વહેલા બરી મોકલાવો.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૦

ક્રમ	૨૬૩	ખડાયતામિત્ર-૨૦૪૮ અંક
	૭૬	૧૯૪૦ (રૂ. ૧-૦-૦)
ક્રમ	૨૬૯	ગીતાધર્મનો ગીતાગૌરવાંક ભા. ૨
	૨૯	૧૯૪૦; રૂ. ૪-૦-૦
ક્રમ	૪૩૪	તણખા-સંમેલન અંક
	૪૩૦૯	૧૯૪૦; રૂ. ૨-૪-૦
ક્રમ	૪૬૧	દાંડિયો-નવલિકા અંક
	૪૬	૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૫૬૨	પ્રભાત-દીપોત્સવી અંક
	૧૯૩૯	૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૨-૦
ક્રમ	૬૬૪	મુ'બદ્ધ સમાચાર-દીપોત્સવી અંક
	૧૯૩૯	૧૯૩૯; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૭૮૪	સંદેશ-દીપોત્સવી અંક
	૧૯૩૯	૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૪૬૧૮૬	પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ
	૭૫	(સંપાદક) યોગશાસ્ત્ર
		(હોમચંદ્રાચાર્ય કૃત)
		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૬૪૫૬૭	સત્યાનંદ, મહાત્માશ્રી
	૮૩	વૈરાગ્ય ચિંતામણિ
		૧૯૩૮; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૪૬૧૮૭	પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ
	૬૮	મહાવીર સ્વામીનો અંતિમ
		ઉપદેશ
		૧૯૩૭; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૧૩૯	ઉપેન્દ્રચાર્યજી
	૪૦	નિત્ય સંદેશ
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦
ક્રમ	૬૧૩	શિંદે, બાળાજી રામજી
	૭૬	રામાયણો પર નજર
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦

ક્રમ	૨૫૬૪૮	ચરમાવાળા, ઉમરભાઈ દા.
	૨૮	જીંદગીના ચાર ચોર અને
		એક છુંદોરો
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦
ક્રમ	૮૮૨૬૬	શાસ્ત્રી, માધવપ્રસાદ નારાયણશંકર
	૭૭	નવુધર્મ
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦
ક્રમ	૮૯૭૧	શાહ, ત્રિભુવનદાસ હહેરચંદ
	૧૨	આંખ અને ચરમા
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૯૦૮	શાહ રમણલાલ નાનાલાલ
	૭૫	યોગના આસનો
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
ક્રમ	૯૮૧૪	સ્વામી, જીવનતીર્થ
	૬૧.૧	બ્રહ્મચર્ય અને કાયાક્રંપ ભા. ૧
		૧૯૩૯; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૬૩૦૧	ભટ્ટ, ચંદ્રભાઈ કા.
	૭૬	રશિયન નારી
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦
ક્રમ	૬૩૦૧	ભટ્ટ, ચંદ્રભાઈ કા. (ભા. ૪.)
	૧૪	એશિયાની ભોતરમાં
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
ક્રમ	૬૩૦૩	ભટ્ટ, યુનીલાલ એચરદાસ
	૨૩	ગણિતશિક્ષક
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૯૧૬૪	ચુકલ, દ્વારશંકર ભાઈશંકર
	૬૧	શિક્ષણસંસ્થાઓ ભા. ૧લો.
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
ક્રમ	૯૦૩૧	શાહ, ભોમીલાલ ચિમનલાલ
	૧૩	કન્કમટેક્સ સંબંધી મારી
		રેડિયો ઉપરની વાતચીત અને
		લેખો
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦

ગ	૪૯૯૧ પટેલ નરસીમાજી જી અને ચ. હી. ૮૫ વ્યાજની જાત્રી ૧૯૩૩; રૂ. ૦-૧૦-૦	મ	૩૮૨૫૩ દવે, મનુ હ. ૬૭ મનુના રાસ ૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦
ત	૧૮૩૪ કાંઠાવાળા, સૌ. મણિગૌરી બિ. ૨૩ અને બિહારીલાલ હ. ગાલીયા ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦	મ	૬૬૫૩ મજમુદાર, પ્રીતમલાલ ૫૮ કૂલકણી (અં) ૧૯૩૬; રૂ. ૮-૮-૦
ત	૪૮૮૪ પટવા, કાન્ત અને પંડ્યા, માર્તંડ ૫૬ બાગબગીચા ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦	મ	૭૩૭ મેઘાણી, ઝવેરચંદ કાળીદાસ ૧૫ કંકાવડી મંડળ ૨ ભુ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
ધ	૨૦૪૩ કુલકણી, બળવંતરાય દત્તાત્રય ૬૩ સંગીત મંજરી ૨ ભાગ ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦	મ	૬૦૫૮૭ શાહ, મોહનલાલ નરોત્તમદાસ ૬૬ મધુરિમા ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦
ધ	૧૩૬ હિપેન્ડ્રાચાર્યજી ૨૫ ગૌરવવંતા ગરબા ૨ ભાગ ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦	મ	૭૦૩૩ મહેતા, રમણિક કિસનલાલ ૬૦ બિલીપત્ર ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૨-૦
ધ	૫૩૫૨ પંડ્યા, નાગરદાસ અમરજી ૨૦ કુમાર સંભવ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦	ધ	૧૦૭૩ અડાલજી, તારાચંદ પોપટલાલ ૩૭ દંબી દુનિયા ૧૯૩૬, રૂ. ૩-૦-૦
ધ	૬૪૬૪૪ બદ, મંત્રોક્તાલ માણેકલાલ ૨૨ ગજલમાં ગીતા ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૬-૦	ધ	૧૬૧૬ કમળાબેન ૨૫ આર લોકકથાઓ (અં) ૧૯૩૬;
ધ	૭૦૯૧ માધસોરવાળા, જહાંગીર રસ્તમજી ૪૦ દીવાને જહાંન ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦	ધ	૧૮૬૫ કાંતિશાકા ૧૦ બિરાદર બાણ ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૬
ધ	૭૪૨૪ મોદી, અમૃતલાલ નાથાભાઈ (સંખા.) ૭૬ રંગસ્તવન. ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦	ધ	૨૯૭૩ જોશી, જીવરામ ૭૧ માલિયાનું મંડળ અને બીજી વાતો (અં) ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦
ધ	૭૬૧૨ રંગ અવધૂત ૫૪ પત્રગીતા ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦	ધ	૨૯૮૬ જોશી, બાલકૃષ્ણ યુનીલાલ (ભા.ક.) ૨૪ ગેબી સુષ્ટિ ખં. ૧-૨ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦
ધ	૮૭૫૬૭ શાસ્ત્રી, કેચરરામ કાશીરામ ૮૩૦૬૫ શ્રીમદ્ ભાગવત રકંધ ૧-૨ ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦	ધ	૩૦૦૮ જોશી, રસિકલાલ ૭૩ રશિમ ૧૯૩૬; રૂ. ૨-૮-૦

ય ૫૦૦	પટેલ, નાગરદાસ ઇ.
(ભે) ૭૭	રાવજી
	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦
ય ૫૩૩૪૨	પંડ્યા, જામિયત કૃપાસંકર
૧૨	આકંદ; પ્રથમખંડ
	૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
ય ૫૩૫૮૪	પંડ્યા, ભાલચંદ્ર ન.
૨૧	કેસરિયાં કિરણી
	૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦
ય ૫૩૮૭	પંડ્યા, વિમળાગૌરી મગનલાલ
૨૮	જીવનનિરીક્ષણ
	૧૯૩૬; ર. ૨-૨-૦
ય ૫૩૭૭	પંડ્યા, વિમળાગૌરી મગનલાલ
૬૬	સુબોધ વાટિકા
	૧૯૩૫; ર. ૧-૦-૦
ય ૫૪૧૮	પરમાર, મકેનજી
૧૨	આશા
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
ય ૫૫૬૮	પારેખ, નગીનદાસ
૨૫	ચતુરંગ અને બે બહેનો
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
ય ૧૬૬૭૬	મજૂમદાર, કુમારી કુંજબાળા
૨૮	જીવંત-જવાલા.
	૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦
ય ૭૭૨૯	રાવળ, ગિરીશ
૭૪	મોતની મૂર્તિ
	૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
ય ૮૯૭	શાહ, સુનીલાલ વર્ધમાન
૧૦	અણોળો
	૧૯૪૦; ર. - -
ય ૯૦૮	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૪૭	નાનકડી વાલો
(મં)	૧૯૩૬; ર. ૦-૬-૦

ય ૯૨૭	શેઠ, કેશવ હ.
૬૬	મંદારમાળા
	૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
ર ૪૮૩	નીલકંઠ, રમણલાલ મહીપતરામ
૪૫	ધર્મ અને સમાજ ૨ ભાગ
	૧૯૨૪-૩૫; ર. ૨-૦-૦
ર ૫૦૫૬૫	પટેલ, મોહન લગવાન
૨૬	ચૂટેલાં સુવાસિત પુષ્પો
	૧૯૩૫; ર. ૧-૪-૦
ર ૬૧૩૬૧	બેટાઈ, સુદંરજી ગો.
૨૪	ગુજરાતી સાહિત્યમાં સોનેટ
	૧૯૩૫; ર. ૦-૪-૦
ર ૭૨૬	મુનશી, કનૈયાલાલ માણેકલાલ
૨૪	ગુજરાતની અસ્મિતા
	૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦
સજ ૩૩૪૫	ડૉક્ટર, ચીમનલાલ મગનલાલ
૬૬	હીરક વડોદરા
	૧૯૩૬; ર. ૧-૧૨-૦
સજ ૩૬૧૮	દાણુ, દોનસાહજી ર. ક.
૬૬	હીરકચુગતુ નવસારી
	૧૯૩૫;
સજ ૪૪૮૭૪	દિવેદી, મણિલાલ
૫૬	પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત
	૧૯૪૦; ર. ૧-૪-૦
જ ૪૫૬	ધૂમકેટ (ભટ્ટ, ગો. ગો.)
૪૮	પમદંડી
	૧૯૩૬; ર. ૧-૮-૦
જ ૫૬૦	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિજીવનદાસ
૧૧	અર્વાચીન ગુજરાતનું રેખા-દર્શન ૩ ભાગ
	૧૯૩૫-૩૭, ર. ૩-૦-૦
જ ૯૧૦૧	શાહ, ચંકર અને બધેકા, નરેન્દ્ર
૫૮	પ્રવાસવાર્તા
	૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

ક્ર ૧૦૨ અખંડાનંદ, લિખિ
આદર્શ ચરિત્રસંગ્રહ
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૧૨-૦

ક્ર ૪૩૪ દેસાઈ, મહાદેવ હરિભાઈ
બે ખુદાઈ ખીદમતગાર
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૬-૦

ક્ર ૬૩૪ ભટ્ટ, વૃત્સિંહપ્રસાદ કા. (નાનાભાઈ)
ભરત-લક્ષ્મણ
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

ક્ર ૬૩૪ ભટ્ટ, વૃત્સિંહપ્રસાદ કાળીદાસ
હનુમાન-વિભીષણ
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦

ક્ર ૮૦૬૬ વહોરા, રસુલભાઈ નખીજી
કિશોરચરિત્રમાળા ગુરુ ૩૦
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ક્ર ૮૦૬૬ વહોરા, રસુલભાઈ નખીજી
સુમન સૌરભ
૧૯૩૯; રૂ. ૦-૫-૦

ક્ર ૨૦૦ કલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ
સ્મરણયાત્રા
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ક્ર ૨૬૫૯ શુક્લ, ગ્રંથકલાલ મારોલાલ (અનુ.)
૬૧૬૩૪ ચૈતન્ય મહાપ્રભુ ભા. ૧ ભા.
૧૯૩૬; રૂ. ૨-૪-૦

ક્ર ૪૩૬૨ દેસાઈ, રમણલાલ વસંતલાલ
માર જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦

ક્ર ૯૪૯ આર્ય, નામજીભાઈ ગોવિંદભાઈ
૧૨૭૬ આર્ય અંત્યજોદ્ધારક રાજવી
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦

સુધારો

ઓપ્રિલની નં. ૩૮ ની યાદીમાં ચ $\frac{૨૫૭}{૧૧}$ ને બદલે ચ $\frac{૨૫૭}{૧૧}$ વાંચવું.

બે માસની યાદીનો અંક ૩૮ નહિ પરંતુ ૩૯ વાંચવો.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ તમારા પુસ્તકાલયનાં અંદાજોમાં મંજૂર થયેલી રકમનાં પુસ્તકોની યાદીઓ હજી પછી ન મોકલી હોય તો છેવટ તા. ૩૦મી જુન સુધીમાં અમારી કચેરી તરફ મોકલી આપો અને એ સુદૃઢ દરમિયાન તે અમને નહિ મળી જાય તો અમારી પસંદગીનાં પુસ્તકો મોકલવા તજવીજ કરવામાં આવશે. માટે ખાસ ધ્યાન આપો અને તમારી યાદીઓ તાત્કાલિક મોકલી આપો.
- ૨ તમામ પુસ્તકાલયોના અંદાજોએ, જુલાઈ માસમાં પોતાનાં પુસ્તકોની મેળવણી કરી, પુસ્તકાલયના સરકચૂલર નં. ૩૬ પ્રમાણે મેળવણી કરી જનરલ રજીસ્ટરે ચોરસ કરવો.
- ૩ જે શિક્ષકોએ પુસ્તકાલય શિક્ષણવર્ગોની તાલીમ લીધી છે તેમણે પુસ્તકાલયના દફતરની વ્યવસ્થા અચૂક વ્યવસ્થિત બનાવી દેવી.
- ૪ કેમી થવા પાત્ર પુસ્તકોની યાદીઓ વ્યવસ્થાપક મંડળને અભિપ્રાય સહ મોકલવા તજવીજ કરવી.
- ૫ ગયા વર્ષે સામાન્ય આજ્ઞાપત્રિકામાં પ્રસિદ્ધ થયા પ્રમાણે પ્રૌઢ શિક્ષણની યોજનાનો વિચાર કરી પોતાના પુસ્તકાલય અંગે વર્ગો શરૂ કરવા વ્યવસ્થાપકોએ ઘટિત તજવીજ કરવી.
- ૬ માનદ પ્રચારકોએ તેઓ જ્યારે જ્યારે પુસ્તકાલયનો કામગીરી માટે જુદે જુદે સ્થળે જાય ત્યારે ત્યારે, શ્રીમંત સરકાર તરફથી યોજાયેલી પ્રૌઢ શિક્ષણ યોજના જે તે ગામના કાર્યકરો ઉપાડી લે તેવી સમજૂતી આપતા રહેવી.

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૪૫ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોની તપાસણી માટે માનદ પ્રચારકની નિમણૂક કર્યા બાબત

“ સિદ્ધપુર મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની સમગ્ર સભા તા. ૪-૫-૪૦ના રોજ મળી તેમાં મહાલના પુસ્તકાલયોના માનદ પ્રચારક તરીકે કામ કરવાની ઠરાવ નં. ૨ થી આ મહાલ માટે નીચે જણાવેલા ૨ માનદ પ્રચારકની પસંદગી કરવામાં આવી છે :

૧ રા. છોટાલાલ મોતીલાલ રાવળ (મુ. શિ. રાજપુર શાળા) સિદ્ધપુર મહાલના ઉપરવિભાગ માટે
૨ રા. દિંમતલાલ પ્રભુરામ ત્રિવેદી (મુ. શિ. ઉચ્ચા શા. નં. ૧) સિદ્ધપુર મહાલના દક્ષિણવિભાગ માટે

સિદ્ધપુર મહાલ પુ. મંડળના ઉપલા ઠરાવને માન્ય રાખી ઉપર જણાવેલા બે ઇસમેને સિદ્ધપુર મહાલના પુસ્તકાલયોના કામ માટે માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૫-૬-૧૯૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક

વટહુકમ નં. ૧૩ સને '૩૯-૪૦

વિષય

જૂનાં અને નિરૂપયોગી માસિકો તથા પુસ્તકો કમી કરવા બાબત

રાજ્યનાં ઘણાં ખરાં પુસ્તકાલયો, દર વર્ષે આવતાં માસિકોનું, વર્ષ આખરે જૂથ બાંધી તેને જનરલ રજીસ્ટરે ચઢાવી, સંગ્રહી રાખે છે. પુસ્તકાલયની સ્થાપન સાલથી આજ સુધી આવી રીતનાં ઘણાંય માસિકોનાં જૂથો જે તે પુસ્તકાલયોના રજીસ્ટરે ચઢાવાઇ ગયાં છે અને સંગ્રહી રખાયાં છે. આ માસિકોનાં જૂથોમાં કેટલાંક માસિકોનાં જૂથ તો એવાં છે કે જેન કાગળનો રંગ પણ બદલાઈ ગયા છે, ધૂળ અને જીવજંતુની અધારને લઇ જોવાનાં પણ ગમે એવી પણ રિયતિ થઇ છે. તેમજ એનો ઉપયોગ પણ ભાગ્યે જ કાઢ કરતું હોય એ પણ જણાઇ આવ્યું છે. કેટલાંક માસિકોનાં જૂથો, રાજ્યાત્તમાં ખૂબ ઉપયોગ થવાથી ફાટી-તૂટી ગયાં છે અને વચ્ચેનાં પાનાં પણ ચાલ્યાં ગયાં છે. અને તેના કારણે હવે તેનો ઉપયોગ પણ થતો નથી. આવા પ્રકારનાં માસિકોનાં જૂથો કબાટમાં સંગ્રહી રાખવાથી ઉપયોગન અભાવે ધૂળ અને તેની સાથે પુસ્તકોનાં નાશ કરનારાં જીવ-જંતુ વગેરે થાય છે, અને તે બીજાં સારાં પુસ્તકોને પણ બગાડે છે. તેમજ દર વર્ષે ખરીદતાં પુસ્તકોને મૂકવા માટે જગ્યાની સંકટાથ પણ વેઠવી પડે છે. આ રિયતિના કારણે તેમ જ અમારા તરફ વખતો-વખત જે તે પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓની આવાં માસિકો કમી કરવાની માગણીઓ આવતી હોવાને લીધે, ઠરાવવામાં આવે છે કે:-

જે તે મહાલના રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો તથા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની રાજ્ય અને પ્રાંત પ્રચારકોએ જે તે પુસ્તકાલયની તપાસણી પ્રસંગે, આવા પ્રકારનાં જણાતાં માસિકોનાં જૂથો માટે, મંત્રી અને પ્રમુખની હાજરીમાં ક્યાં માસિકોનાં જૂથો રાખવા જેવાં છે અને ક્યાં રાખવા જેવાં નથી તેનો નિર્ણય કરી, જે કમી કરવાનાં કૃતે તે જનરલ રજીસ્ટરના જે નંબરે ચઢ્યા હોય તે નંબર સામે કમી કર્યાનો શેરા તારીખ, હોદ્દો અને સહી સાથે કરી કમી કરવા. આ સિવાય કેટલાંક પુસ્તકાલયોમાં, જે તે સંસ્થાઓનાં નિવેદનો, રિપોર્ટો, વાર્ષિક પંચાંગો, કર્તાઓ વા પ્રકાશકોનાં પુસ્તકોની યાદીઓ વા જાહેરાતો જેવાં નકામાં પુસ્તકો પણ દાખલ કરેલાં હોય છે, તે પણ ઉપર પ્રમાણે કમી કરવા તજવીજ કરતી એવું સાહિત્ય આપદે જનરલ રજીસ્ટરમાં ન ચઢે તેની મંત્રીએ કાળજી રાખવી.

આ પ્રમાણે કમી થયેલાં માસિકોનાં જૂથો તથા પુસ્તકો મંત્રીએ કબાટમાંથી નાખી, વેચી નાખવાં અને જે ઉત્પન્ન આવે તે કંટીનન્ટ ખાતે જમા લેવું.

વડોદરા,
તા. ૨૨-૫-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. વ્યવસ્થાપક, પુસ્તકાલય

વટહુકમ નં. ૧૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયનાં જૂથ મંડળો

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તથા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળો, રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોનાં જૂથ મંડળ દેશી શાળા ખાતાની કેન્દ્રની શાળાઓ પ્રમાણે ટપાલ મોકલવા-મંગ માટે, તેજ જૂથો માન્ય રહેલાં છે. સમગ્ર રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોની જાણ માટે આ એ જૂથ મંડળની યાદી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા પ્રાંત વડોદરા મહાલ

માંજલપુર જૂથ—માંજલપુર, અકોટા, કલાલી, વડસર.

કેલણપુર—કેલણપુર, કપુરાઇ, તતારપુરા, અદલાદપુર.

હરણી—હરણી, સમા, આમલીઆરા.

ગોરવા—ગોરવા, નિઝામપુરા.

છાણી—છાણી, કરોડાંઆ, વેમાલી, દુમાડ.

દશરથ—દશરથ, શીસ્વા, આનોડ.

કરચિયા—કરચિયા, બાજવા, ધનોરા.

કોયલી—કોયલી, અંકોડીઆ, શેરખી, ઉંડોરા, કોટણા.

ભાયલી—ભાયલી, ગોકળપુરા, તાંદળ રાયપુરા, સૈયદવાસણા.

શેવાશી—શેવાશી, ગોત્રી, અંપાડ, ખાન મહાપુરા.

ખીલ—ખીલ, અટલાદરા, ચાપડ, સમિય વરણામા—વરણામા, ખળીપુર, સુંદર વડસાળા, કરાલી.

મકરપુરા—મકરપુરા, મંજુવા, માણેજ.

તરસાળી—તરસાળી, વડલા, ધનિયાવ

પોર—પોર, અણખી, શાગલપુર.

રવાદ—રવાદ, પાતળવેણી, મેઘાકુર્ધ, સમેળાદ, સમસ્તપુરા, સલાડ, રાયવપુરા

સેરાંર—સરાંર, હંટીયાપિંગળવાડા વા., કાશી-
પુરા, ગોસિંદ્રા.

આસોજ—આસોજ, વીરોદ્ધ.

ધટોલા—ધટોલા.

સોખડા—સોખડા, વાસણાકોતરિયા, મોતિયા-
પુરા, મીરસાપુરા.

રણોલી—રણોલી, પદમલા.

સાંકરદા—સાંકરદા, કાળજલપુર, દામાપુરા.

ડબોધ—ડબોધ.

વઢવાણા—વઢવાણા, બીમપુરા, સમશેરપુરા,
અમરેશ્વર.

નડા—નડા, બેરખાર, અબીપુરા, ફરતીકુઈ.

ધમેલી—ધમેલી, કુકડ, બેરિયાદ, કરણેટ,
જૂની માંગરોળ.

વણાદરા—વણાદરા, બ્યારા, ઢોલાર, મહેલી,
કડધરા, કરાળી, કુવરવાડા, માવલી.

વડજ—વડજ, અકોટી, સિતપુર.

મોટોદ—મોટોદ, ગામડી.

મંડાળા—મંડાળા, કરમાલ, પિસાધ, પારીખા.

ચુવાવી—ચુવાવી, અંગુઠણ, પુડા, બીલુપુર,
રાજલી, વસધ.

ફેલા—ફેલા, પલાસવાડા, બહેરામપુર.

કારવણ—કારવણ, પુનિયાદ, લિંગરથળી,
ફેફળિયા, મેનપુરા.

છત્રાલ—છત્રાલ, નારિયા, કુંવરપુરા.

શિનોર મહાલ

શિનોર—શિનોર, દામાપુરા, કણુજેઠા.

ફેફળિયા—ફેફળિયા, શીમળી, અંબાલી,
કુકડ.

મોટા કરાળા—મોટા કરાળા, બીમળી,
સતીસણા, સેગવા.

તેન—તેન, નાના કરાળા, વણિયાદ, શીરોળા.

સાઢલી—સાઢલી, ઉતરાજ, મીઢોલ, દીવેર,
માંગરોળ, ટીંગલોદ, બાવળિયા.

બરકાલ—બરકાલ, માલેયા, વરખડ, ઝાંઝડ.

અવાખલ—અવાખલ, ટીંગરવા, હખીપુરા,
માલપુર, જાણુબોધ, અમીસરા, તરવા.

માલસર—માલસર, સુરાસામળ, મહિવા.

પુનિયાદ—પુનિયાદ, આણંદી, દામનગર,
બેખડા, સાંધા.

સંખેડા મહાલ

સંખેડા—સંખેડા, પીપળસટ, હંડિદ, અરીઠા.

ખુનવાડ—ખુનવાડ, માલપુર, સોનગીર, ગરજા.

ગુંડીયા—ગુંડીયા, નંદપુર, રતનપુર, રાવપુર,
સરડીઆ.

બહાદરપુર—બહાદરપુર, કાળીતલાવડી,
કસંગિયા, માંગરોળ, ગોલાગામડી,
લોટિયા, હરેશ્વર.

કાવીઠ—કાવીઠ, જાળ, ફાટા, માલુ, ડોરમાર,
ચંદાનગર.

કોસીંદ્રા—કોસીંદ્રા, પાણેજ, સરગી, ચીખેદા.

વાસણા—વાસણા, લાજરજ, પરવટા.

ભાટપુર—ભાટપુર, અરવણ, ટીંગા, વાલેયા વા.

માંકણી—માંકણી, રાજનગર, લોદોદ, વડેલી,
તાંદળજા, સર્ધા.

મોડેલી—મોડેલી, પાંટણા, પીઠા, સર્ધાધોડા,
અલ્હાદપુરા, પત્રા ઉર્ફે રામપુરા.

તિલકવાડા મહાલ

તિલકવાડા—તિલકવાડા.

આમરોલી—આમરોલી, જેમલગઢ, બાપ-
રિયા, જરોલી, પોચાંબા.

કરનાળી—કરનાળી, જુનેઠા.

સાવલી મહાલ

સાવલી—સાવલી, મુવાલ, રાસાવાડી, વાંગોઠા.

ડેસર—ડેસર, કડાજલાં, વરસડા, મેરાકુવા વા.

વેજપુર—વેજપુર, જાંજુગોરલ, વૃક્ષસીમામ.

હુંડાવ—હુંડાવ, અંજેસર, બદુયા, નમીસરા,
લીમડાપુરા.

સાંઢાસાલ—સાંઢાસાલ, બાકરોલ, રતનપુર,
આણંદીના મુવાડા, ધનતેજ.

ખાખરીઆ—ખાખરીઆ, ઘંટીઆળ, રાણી-
પુરા, મુંઢલા.

મળસર—મળસર, કુનપાડ, પીત્રોલ.

વેમાર—વેમાર, ગરધીયા, ધંધાડ.

સમલાયા—સમલાયા રેશન વાં., સમલાયા,
ગાંગડીઆ, નાની ભાડોલ, મોટી ભાડોલ.

રાણીઆ—રાણીઆ, પોષયા.

વાઘોડિયા મહાલ

વાઘોડિયા—વાઘોડિયા, કાશીપુરા, ગજદરા,
તવરા, લીમડા, માડોધર, સાંગાડોલ, ખંધા.

જરોદ—જરોદ, આસોજ, કામરોલ, શંકરપુરા,
લીલોરા, અડીરણ.

પીપળિયા—પીપળિયા, આમોદર, અલવા.
ભણિયારા—ભણિયારા, ગણેશપુરા, મજલી-
પુરા, કોટખી, કુમેદા.

રમુલાબાદ—રમુલાબાદ, રવાલ, ગુતાલ.

કરમાલિયાપુરા—કરમાલિયાપુરા, ખેરવાડી,
ફલોડ, ગુગલપુર.

પેટલાદ મહાલ

ગાઠા—ગાઠા, પલોલ, બાલોટા.

સોજા—સોજા, ત્રખોવાડ, મેઘલપુર,
લીંબાલી, વીરોલ, ડાલી.

વસો—વસો, રામપુર, ગંગાપુર.

પેટલાદ—પેટલાદ, વટાવ, વિશ્રામપુરા, શેખડી,
સિલવાઈ.

સિહોલ—સિહોલ, અગાસ, અરડી, બોરિયા,
ભાટિયલ, મોરડ.

પલાણા—પલાણા.

બાકરોલ—બાકરોલ, ભેળ.

નળાખેરડી—નળાખેરડી.

ચાંગા—ચાંગા, ચલેડી, ફલોલી.

મહેલાવ—મહેલાવ, ઘુટેલી.

સંજાયા—સંજાયા, આમણોલી, રાવલી.

ડભોડ—ડભોડ, મધરોલ, માલાવાડા.

ડેમોલ—ડેમોલ, નવાગામ

ભૂરાકુધ—ભૂરાકુધ, ધૈર્યપુરા, મુંદરા.

ભડકદ—ભડકદ, બાંટવા

દેવા—દેવા, રણ.

માણજ—માણજ, માનપુરા, ભડેરજ.

નાર—નાર, કોઠાવી, ખજસોલ, રામોદડી,
સાંસેદ.

ધર્મજ—ધર્મજ, મુંદરણા, કંછિયા, ભાગેલ.

મલાતજ—મલાતજ, પેટલી.

કાસર—કાસર.

કાવીડા—કાવીડા.

દંતાલી—દંતાલી, સીમરડા.

પાડગોલ—પાડગોલ.

પીજ—પીજ.

બાંધણી—બાંધણી.

મોગરી—મોગરી. રામોલ—રામોલ.

રણજ—રણજ.

ભાદરણ મહાલ

ભાદરણ—ભાદરણ સા. પુ., મહિલા, બા. પુ.

પીપળી—પીપળી, કોસિંધા, બેશીકુવા, લાલ-
પુરા, શેરડી મોટી, કિખોડ.

આમણગામ—આમણગામ, ચમારા.

ઝારોળા—ઝારોળા, વાસણા.

ફેલ—ફેલ.

વટાદરા—વટાદરા, જહાજ.

પીપળોધ—પીપળોધ, જહુદ, ટીંઆ, ભુવેલ.

જલસણ—જલસણ, શીયાવ.

કાણીસા—કાણીસા, કણઝટ.

ગંભીરા—ગંભીરા. રણોલી—રણોલી.

વાલવોડ—વાલવોડ. સીરવા—સીરવા.

મુંદણ—મુંદણ.

પાદરા મહાલ

પાદરા—પાદરા, તાજપુર, સાગગા, ગણપતપુરા.

વડ—વડ, નરસિંહપુરા, વિશ્રામપુરા, સોમજપુરા.

સોખડારાધુ—સોખડારાધુ, કોટણા, દણોલી,

વણજરા, નેદરા.

મુજપુર—મુજપુર, મહુવડ.

ચાણસદ—ચાણસદ, પાટોદ.

કરખડી—કરખડી, તિથોર, મળતણ, સાંઢા,
દૂધવાડા.

દરાપુરા—દરાપુરા, સોખંડાપુર્વ, ધાયજ.

ડભાસા—ડભાસા, હુણા, ઉમરાયા.

સેનકુવા—સેનકુવા, આમળા, લતીપુરા,
ગોરિયાદ, પીપળા.

સરસવણી—સરસવણી, દુસેપુર, મેઢાદ, મદાપુર વાં.

જલાલપુર—જલાલપુર, અંબાડા, કદયાણુ-
કોષ, કંઢા, રાન્તુપુરા.

રણુ—રણુ.

મેહભા—મેહભા, સાદરા, પોંડાપા, માણપુર,
શાણપુર.

માસર—માસર, કણ્ઝટ, કુરાળ, આહણુવશી,
સાંપલા, અબોળ.

ગવાસદ—ગવાસદ, ચિત્રાલ, લોલા, ગામેઢા,
મુવાલ.

ડખકા—ડખકા, ચોકારી, મદમદપુરા.

સાંધી—સાંધી, બઢારી, સાદરા, આંતી.

ભોજ—ભોજ, કરણકુવા, દરણુમાલ.

કરજણુ મહાલ

ચોરંદા—ચોરંદા, એસલામ, નિશાળિયા.

બરયાળી, કાસમપુર, જંજવા, સંદરણુ.

કરજણુ—કરજણુ, જૂતી જથરડી.

કંડારી—કંડારી, ગણપતપુરા, ગંધારા,
આમણુગામ, માંગલેજ, વેમારડી.

ધાવટ—ધાવટ, વેમાર, કુરાલી.

બચાર—બચાર, અટાલી, ઉરદ, લતીપુરટીખી,
સણિયાદ.

મિયાગામ—મિયાગામ, ધામણુજ, બરયાણુ,
કરમડી.

પાછીઆપુરા—પાછીઆપુરા, કરણ, દલવાડા,
સણપુર, સારીંગ.

વલણુ—વલણુ, લોકોદ્રા, આસનેરા, દેયાણુ,
મેસરાડ, તેગવા.

માંત્રોજ—માંત્રોજ, સાંસરોદ, હળદરવા.

કોલિયાદ—કોલિયાદ, શરુપુર ટીખી, કિયા.

હોડોદ—કુરામ, હોડોદ, ખાંધા, માનપુર, સુરવાડા.

વિરજખ—વિરજખ, સાંભોમ, અબરા, ઉમજ,
ચોરજૂજ.

ખોડકા—ખોડકા, કંખોલા, માંગરોજ, સાંપા,
કણુભા.

કોરલ—કોરલ, લીલોડ, સાયર.

રોરોદ—રોરોદ, ઝોઝ, પુરા, સગડોલ.

દેરોલી—દેરોલી, કુતેપુર, કહોણુ, રોપા, સામરા.

અણુરુ—અણુરુ, પિંગળવાડા.

સીમળી—સીમળી, રણપોર, કોઠિયા, કંયા-
રિયા, મેથી.

મહેસાણા પ્રાંત

ચાણુરમા મહાલ

ગાંણુ—ગાંણુ, જતપુર, ટાકોટી, મેરવાડા, રણેલા.

વસાઈ—વસાઈ, ધરલામપુરા, ગંગેટ, ફીચાલ.

શંખલપુર—શંખલપુર, બુદ્યરાજ.

પીંખળ—પીંખળ, કેસણી, સરસાવ.

કાલરી—કાલરી, ચડાસણુ, અરિયદ.

કંખોમ—કંખોમ, ખોરસમ, ભાટસર, ગોખરવા.

મુઢેરા—મુઢેરા, મણિયારી, મીઠી ધારીઅલ.

લણુવા—લણુવા, પલાસર, મીઠાધરવા, દાંત-
કરોડી, પીંઢારપુરા, સેલાવી.

વડાવલી—વડાવલી, અવેલી, જમીજા, આહણુ-
વાડા, કારોડા.

ધીણોજ—ધીણોજ, ગોરાદ, વીરતા, દાણોદરા.

ચાણુરમા—ચાણુરમા, ધેલિયાવાસણુ, જલા-
લપુર, જીતોડા, ધરમોડા, ધાણોધરડા,
રૂપપુર, જાખાના.

વેણુપુરા—વેણુપુરા, આદીવાડા, ડોડીરામ,
ખાંજેલ, અંબાલા.

મોટપ—મોટપ, કનોડા, સદુધળા, સુણસર.

કડી મહાલ

કડી—કડી, કુંડાળ, નાની કડી, અલદેસણુ.

કંદ—કંદ, જોરીસણુ, રંગપુરડા.

वामज—वामज, लुष्ठासण, पुलेत्रा.
 मेडाआद्रज—मेडाआद्रज, वडावी.
 अगोल—अगोल.
 वड—वड, करजसण.
 कट्याणपुरा—कट्याणपुरा, रंगपुर.
 डरण—डरण, मण्णपुर, लहोर, सेदरडी.
 आरोल—आरोल, गलोहरा, दोरिया.
 राजपुर—राजपुर, छंदाड, छंटावा, छंटाणा,
 नंदासण—नंदासण, माथासण.
 डांगरवा—डांगरवा, कैयल, गुभासण, आणुंदपुरा.
 जुलासण—जुलासण, यडासण, अंभावपुरा.
 सुरज—सुरज, यालासण.
 नसलपुर—नसलपुर, मोडासण, जटासण,
 सरसाव.

थोण—थोण, कण्ठरी.
 भावड—भावड, भाडी, वाधरोडा, वेकरा.
 जोरजना डोडा—जोरजना डोडा.
 डेडिसण—डेडिसण, आहुंदरा, नगरासण, साहरा.
 वीडज—वीडज, कारवा, शिमापुरा,

विजपुर मंडाल

विजपुर—विजपुर, भावसोड, गणेशपुरा वां.
 जंत्राल—जंत्राल, गुंदरासण, आमणुवा.
 अरोड—अरोड श्रीलिया, मोरवाड.
 पामोल—पामोल, तातोसण.
 गेरीता—गेरीता, डोलवडा, यडासण.
 कुकरवाडा—कुकरवाडा, छिजभल, सोभडा, गीटोदण.
 डालला—डालला.
 समौ—समौ, दरणाडोडा वांयनालय.
 यराग—यराग, पडुरमा.
 पिलवध—पिलवध, वेडा, भाणुसा.
 भालोसण—भालोसण, छलराभपुरा.
 मुंदरपुरा—मुंदरपुरा, भादी, सरदारपुर.
 भाणुकपुर—भाणुकपुर, अंभोड.
 रोद्रोल—रोद्रोल.
 भरणा—भरणा, भोरु, पारसा,

भिलोहरा—भिलोहरा, विहार, पालडीव्याम.
 आगलोड—आगलोड, इल, नेपुर, हीरपुरा.
 कुंदडा—कुंदडा, रणुसीपुर, नवाराभपुर, पेडाभली.
 लाडरोडा—लाडरोडा.
 नवा संघपुर—नवा संघपुर, धनपुरा.
 लोहरा—लोहरा.
 गोआरीया—गोआरिया.
 पुंधरा—पुंधरा, महुडी.
 आगोल—आगोल, देसवाड.
 गवाडा—गवाडा, महुदेवपुरा.
 रणुसण—रणुसण.
 लाडोल—लाडोल.
 वसाध—वसाध, डाबला.
 वडासण—वडासण, डेलीसण, दगावाडिया,
 देवडा.

कलोड मंडाल

डनाडी—डनाडी, पीपणज, वासण, आणवा.
 कलोड—कलोड, धमासण, ओणा, पलसाण,
 जोरीसण.
 छत्राल—छत्राल, भिलेवरपुरा.
 पलियड—पलियड, जोरजनाडी, डोडा, वेडा.
 पानसर—पानसर, गीणुया, वडावरवागी.
 लीणोहरा—लीणोहरा, मुआरकपुर, अलुवा.
 वावोल—वावोल, कुडासण.
 सैन—सैन, धानज.
 शेरथा—शेरथा, नसपुर.
 सोण—सोण, नमगा, नादरी, आभोसण,
 शोभासण.
 सरदव—सरदव, भाहोल.
 वडसर—वडसर, अरोली.
 सेरीसा—सेरीसा, डाणपुर.
 टीटोडा—टीटोडा, भोयणु राडोड.
 सातेज—सातेज, रकनपुर.
 रांयरडा—रांयरडा, छंसंड—छंसंड,
 र्पाड—र्पाड, सांनीपुर.

કોલવડા—કોલવડા.

નારદીપુર—નારદીપુર, મોખાસણ.

મોટી આદરજ—મોટીઆદરજ.

રાંધેજ—રાંધેજ.

દહેગામ મહાલ

દહેગામ—દહેગામ, સાપા.

બહીએલ—બહીએલ, હાથીજણ.

ઘમીજ—ઘમીજ, કરોલી.

છંડવા—છંડવા.

સોનારડા—સોનારડા, ગણદણ.

નાંદોલ—નાંદોલ, વડવાસા.

ઈસનપુર મોટા—ઈસનપુર મોટા, મહુદરા, મગોડી.

સિહોલી મોટી—સિહોલી મોટી, આલમ-પુર, ધણપ, દશેલા.

પરાંતિયા—પરાંતિયા, ચીલોડા, લવારપુર.

પાલજ—પાલજ, શાહપુર.

ખલા—ખલા, જખોરા વાં., ચંદ્રલા.

હાલીસા—હાલીસા, ગીયોડ, વાસણચોધરી.

હારીસણા—હારીસણા, જાળિયાનો મઠ, જલુદ્રા નાના.

ઉંદણ—ઉંદણ, સલાટપુર.

પાટનાકુવા—પાટનાકુવા, ધનીઓલ.

વાસણ રોઠોડ—વાસણ રોઠોડ, કડોદ્રા, જલુદ્રા મોટા.

ભાવડા—ભાવડા.

કંઠવાડા—કંઠવાડા.

આતરસુખા મહાલ

કનીપુર—કનીપુર, કમાલજંધ વાસણ, હીલોલ, હીલોલ વાસણ.

ખારીઆ—ખારીઆ, વાઘજીપુર, દેવકરણમુવાડા.

આતરસુખા—આતરસુખા, ઉકરડીના મુવાડા, ગરોડ, ભાઇલાકુષ.

આખવેલ—આખવેલ, ધડીઆ શીહોરા.

વ્યાસવાસણા—વ્યાસવાસણા, વડલી.

કાણિયલ—કાણિયલ.

પાટણ મહાલ

પાટણ—પાટણ, ખીમિયાણા, રતી વાંચનાલખ, ખખારી, મીઠીવાવડી.

કંચરાવી—કંચરાવી, નવાપુરા, પળી.

ખાલીસણા—ખાલીસણા, કમલીવાડા, ડેરતલ-પદ, સમોડા, વિસલવાસણા, બવાસણા, કણી.

સંડેર—સંડેર, માતપુર, ડાહડી, રવાવી.

રણજ—રણજ, આંખાપુરા, સરવા.

અધાર—અધાર, કિંજુવા, આરપ.

વાગડોદ—વાગડોદ, એદલા, બીલવણ, જંગ-રાલ, મેસર.

કુણધેર—કુણધેર, ચંદુમણા, ખારી વાવડી.

કોસા—કોસા, સરિવદ.

મણ્ડ—મણ્ડ.

દૂધરામપુરા—દૂધરામપુરા, ધારણોજ.

હારીજ મહાલ

હારીજ—હારીજ, ખોરતવાડા.

અઢિયા—અઢિયા, પીપલાણા, વાંસા.

સિદ્ધપુર મહાલ

ઉંઝા—ઉંઝા, લાંખર, મકલપુર.

ઉનાવા—ઉનાવા, શીલી.

ઉપેરા—ઉપેરા, એઠાર—એઠાર, વણામંદા.

કરલી—કરલી, કરણપુર, હાજીપુર, રણુઓડપુરા.

કલ્યાણા—કલ્યાણા.

કહોડા—કહોડા, ખટાસણા, જગન્નાથપુરા.

કાંબળી—કાંબળી, બિલિયા.

કુંડાવ—કુંડાવ, અમુદ.

સુણક—સુણક, ડાલી.

દાસજ—દાસજ, ભુણાવ, મેહેરવાડા.

કોકોરની—કોકોરની, કીડોરાલ, રસુલપુર, બીમવાડા.

સિદ્ધપુર—સિદ્ધપુર, દેયળી.

સેદ્રાણા—સેદ્રાણા, મુજળપુર, આંગલાસણ, મેલોજ.

સમોડા—સમોડા, મુઝાણા, નાગવાસણા.

આઠાણવાડા—આઠાણવાડા, ચંડાલજ, વડ-
વાડા, વિશાલ.

મહેસાણા મહાલ

મહેસાણા—મહેસાણા, કુકસ વાં., લાખવડ,
તાંવડીઆ, નાગલપુર.

લાંઘણજ—લાંઘણજ, સાલડી, ચરાકું.

પાંચોટ—પાંચોટ, પાલોદર, અલોડા, દેદિયાસણ.

મેઉ—મેઉ, ધાંધુસણ, પંદારિયા, મૂળમણ.

પિલુદરા—પિલુદરા, ધડા, દેલા.

મોટી દાઉ—મોટી દાઉ, બામેસણા.

બલોલ—બલોલ.

સામેત્રા—સામેત્રા વાં., પાલાવાસણા વાં.,
વડોસણ વાં., મીઠા.

માકણજ—માકણજ, આરા.

છઠીઆરડા—છઠીઆરડા, છુટાપાલડી, રૂપાલ-
હરિપુરા.

લીંચ—લીંચ, બોરિયાવી, બેંસાણા.

અંબાસણ—અંબાસણ, આપાપુરા, ખદલપુર,
ભાસરિયા, હુંડાલી, મુદરડા, સીડોસણા.

ખેરવા—ખેરવા, આખજ, સાંગણપુર, દેવરાસણ.

વડરમા—વડરમા, હાડવી.

જગુદણ—જગુદણ, પુનાસણ, મેવડવર્ગ,
શોભાસણ.

વિસનગર મહાલ

કદા—કદા, લાછડી, ધાધરેટ.

કાંસા—કાંસા, રાજગઢ, ચરોટા.

ગુંબ—ગુંબ, સેવાલિયા, પાલડી.

ગોઠવા—ગોઠવા, બાકરપુર, રંગાકૂષ.

દેણુપ—દેણુપ, ખદલપુર.

બાસણા—બાસણા, ચિત્રોડા.

ભાલક—ભાલક, રાલીસણા.

ભાંડુ—ભાંડુ, જોતલવાસણા, સાવસણા.

બોકરવાડા—બોકરવાડા, ખરસદા, દવાડા.

વાલમ—વાલમ, ખંડેરજ, તરભ, વડું.

વિસનગર—વિસનગર, કુવાસણા, શુધી.

કમાણા—કમાણા, ખરવડા, મગરોડા, કંસારા-
કુષ, દદિમાળ, સદુથળા.

સેવાળા—સેવાળા વાંચનાલય.

ઉદલપુર—ઉદલપુર, ધામણવા વાંચનાલય.

ખેરાળુ મહાલ

ખેરાળુ—ખેરાળુ, બલોદ, મંદ્રોપુર, નાની
હીરવાણી વાંચનાલય.

વડનગર—વડનગર મદિલા પુઠ, વડનગર બાલ
પુઠ, મોળીપુર, સખલપુર, બદાદરપુર,
મલેકપુર, કમાલપુર.

કહીપુર—કહીપુર, ત્રાંસવાડ, શેખપુર.

ડભાડ—ડભાડ, ચોણસોલ.

સિપોર—સિપોર, અંબાવાડા, કરસનપુર.

ગોરીસણા—ગોરીસણા, આપા, નવા દેલવાડા.

ડભોડા—ડભોડા, ચોટિયા વાંચનાલય.

ઉદાધ—ઉદાધ, ઉણાદ, મદાસણા, સોભાસણ.

મુંદિયા—મુંદિયા, કેસીપા, ચાંગણા, મોટી
હીરવાણી.

ઉમતા—ઉમતા, રંગપુર, હસનપુર.

લુણુવા—લુણુવા, મન્જાવા, મંડાલી, વિઠોળ
ખાંજા વાંચનાલય.

બરકા—બરકા, બાબીપુરા.

કરબટિયા—કરબટિયા, રાજપુર.

નવસારી પ્રાંત

નવસારી મહાલ

આમલી—આમલી, આમણપુર, પડવા.

ઉમરાઠ—ઉમરાઠ, દાંતી, લાડા, નીમગ્રાધ.

કરબાપાર—કરબાપાર, મારોકપોર,

છીંબુમ—છીંબુમ, મીરખપોર, સાગરા, કડોલી,
કોડાસણા.

ધામણ—ધામણ, સરખ, પરથાપા, વેજલપુર.

નવસારી—નવસારી બાલ પુઠ, નવસારી
મદિલા પુઠ, જાપરા, વીરાવળ.

ડામેલ—ડામેલ, કાળાકાજાસ, આંસણા.

પરુજણ—પરુજણ, માંગરાલ, બીનાગ.

પરથાણા—પરથાણા, વેળલપુર.

વેરમા—વેરમા, કુચેદ.

સીસોદ્રા—સીસોદ્રા.

સંદલપુર—સંદલપુર, પીનસાડ.

સીમળગામ—સીમળગામ, દેલવાડા, વડોલી,
અહુરા.

મરોલી—મરોલી, નડોદ, મહુવર, કરાખટ.

ચોવીસી—ચોવીસી. તવડી—તવડી.

ખોરસી—ખોરસી. પોસરા—પોસરા, પોપડા.

ગણુદેવી મહાલ

ગઠત—ગઠત, માણેકપોર, ખખવાડા.

ગણુદેવી—ગણુદેવી, અજરાઈ, વડસાંગળ,
તોરણગામ, વડોટી, પાથરી.

અંબેટા—અંબેટા, પાટી વાં, કેસલી વાં

ધમઠાછા—ધમઠાછા, દેવધા, તળીવારા.

ધનોરી—ધનોરી.

ખિલીગોરા—ખિલીગોરા, બાઠા, દેશરા, ધક-
વાડા, નાંદરખા, દેવસર.

સોનવાડી—સોનવાડી.

માસા—માસા.

પલસાણા મહાલ

પલસાણા—પલસાણા, લીંગડ, ઇટાલવા, કણાવ.

ખલેશ્વર—ખલેશ્વર.

નિયોળ—નિયોળ, અંત્રાલી, હરિપુરા.

ખગુમરા—ખગુમરા, જોળવા, દસ્તાન, સાંકો,
તાંતીથેયા.

વણેસા પિત્તાદ—વણેસા પિત્તાદ, ધામડોદ-
એના, ખારાસડી સોયાણી.

ઉમરાખ—ઉમરાખ, ખરવાસા, અસ્તાન,
ધામડોદકુંભા.

એના—એના, કુંડી, વંજોળિયા વાંચનાલય.

એરથાણુ—એરથાણુ.

ચલથાણુ—ચલથાણુ, કડોદરા, તળોદરા, કરણુ.

ગંગાધરા—ગંગાધરા, ગાંગપુર.

મહુવા મહાલ

મહુવા—મહુવા, ઓડંચ, કાન્હી.

બુટવાડા—બુટવાડા, અલગઢ વાં, પુત્રા વાં,
વાંક વાં, બલવાડા વાંચનાલય.

કુરેલ—કુરેલ.

શેખપુર—શેખપુર, અંધાત્રી વાં, વડીયા વાં,
કુંગરી વાં.

ઝેરવાવરા—ઝેરવાવરા, ખરવાણુ વાં, ધડોઇ
વાં, દેદવાસણા વાં, વેલણુપુર, ગુણુસવેલ,
કાંકરીયા વાં, સાંખા.

વહેવલ—વહેવલ, મહુવરિયા વાં, ઉમરા વાં,
હળદવા વાં.

અનાવળ—અનાવળ વાં, કોસ વાં, લસણુપુર.

આમચક—આમચક, ઘોળીકુર્ષ.

કરચેલિયા—કરચેલિયા, વાણિયાવાડ વાં,
નળધરા, ખારતાડ, વાંસકુષ, ખીલખડી,
વાછાવાડ આમણીયા.

માંગરેળ મહાલ

હથુરણુ—હથુરણુ. માંગરેળ—માંગરેળ.

વેળાછા—વેળાછા, હથોડા, નંદાવ, લીંખાડ.

પીપોદરા—પીપોદરા, લીંખોદરા.

નાની નરોલી—નાની નરોલી.

કોસંબા—કોસંબા, મહુવેજ, કુંવારદા.

વાંકળ—વાંકળ.

કોસાડી—કોસાડી, કંટવા, લુવારા, વાં,
સિમોદરા, આંકડોદ, ગીમરમ.

કામરેજ મહાલ

ઉભેલ—ઉભેલ, માંકણ, લાડવી.

ઓરણા—ઓરણા, દીંગસ, નેત્રંગ.

કઠોર—કઠોર, અખામા, ખારડી (ધોરણુ),
વેળંગ, શેખપુર, જોલવડ, ભાદા.

કામરેજ—કામરેજ, જોલેશ્વર, ભેરવ, દેસોદ,
નનસાડ.

ધળા—ધળા, કરજણુ, કુંગરા, ધાતવા.

વાય—વાવ, કોળી ભરયાણા, કોસમાડી, કોઠારા.
સેવણી—સેવણી, ખાનપુર, સેગવા, આરતા.
સામપુરા—સામપુરા, ટીંખા, વિદ્યાણ, ચિખલી,
દેલાડ, નગોડ.

મેરયાણા—મેરયાણા, જોખા, વલણ, પરખ.
હળદરુ—હળદરુ, પાલી.
કોસમાડા—કોસમાડા. વરિયાવ—વરિયાવ.

વ્યારા મહાલ

ગડદ—ગડદ, આંખીઆ વાં., ઉમરવાવ
નજીક વાં., કેડકુઈ, કાંજણ, ખુંડાડિયા,
જોસંગપુર, ધાટ.

વ્યારા—વ્યારા, વ્યારા મહિલા પુ., કટાસ-
વાણ વાં., ચીખલી, ખોરખડી, વાંસકુઈ,
ઉંચામાળા, ઘાટા ચીખલવાવ, વડકુઈ,
ખેડકુવા દુર.

કપુરા—કપુરા, રૂપવાડા, મગરકુઈ, ખાનપુર.
ડોલવણ—ડોલવણ, ઉમરવાવાદૂર વાં., ખંભા-
દિયા, આમણમાળ દૂર વાંચનાલય.

કલકવા—કલકવા, બહેડા વાં., ધાણી.
પાટી—પાટી, વાંકલા, અંધારવાડીદૂર, કાકવડા.

સોનગઢ મહાલ

સોનગઢ—સોનગઢ, અગાસવાણ વાં., ગાળકુવા,
ઘોડમીત, ડોસવાડા, સીંગપુર. કાકડકુવા
વાંચનાલય, પાંચપીપલા.

સાદહેર—સાદહેર.

અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી મહાલ

અમરેલી—અમરેલી, અમરેલી મહિલા પુ.,
અમરેલી બાલ પુ, નાના આંકડિયા,
ખીજડિયા રાંદડીયા, અમરપુર, નાના
ભંડારીઆ, માંગવાપાળ, રતેપુર વાં.

મોટામાંડવડા—મોટામાંડવડા, કેરાળા, દિંબલા.
વરસડા—વરસડા.

સાળયાવદર—સાળયાવદર, આડીઆ,
દેવરાજઆ.

વાંદીઆ—વાંદીઆ, ગાવડકા.

આખાપુર—આખાપુર, મોટા ભંડારીઆ.

મોટાઆંકડીઆ—મોટાઆંકડીઆ, માલવણ,
પીપલગ, દહીડા.

કેરીયાચાડ—કેરીયાચાડ, માળીલા, સોનારીયા.

દેવળીયા—દેવળીયા, મોટાગોરખવા, ચાંદગઢ.

જળીયા—જળીયા, સણોસરા.

કમીગઢ—કમીગઢ, ઢોલરવા, ખીજડીયાખારી.

સરંભડા—સરંભડા, મેડી, તરવડા.

ચકંગઢ—ચકંગઢ, ચાંપાચળ.

કેરિયાનાગસ—કેરિયાનાગસ, લાલાવદર,
ધ્રુવરીઆ.

પીંઠવાળળ—પીંઠવાળળ, રાજચળી વાં.,
તરકતલાવ, વિઠલપુર.

રંગપુર—રંગપુર.

નાના માંચીઆળા—નાના માંચીઆળા,
મોટા માંચીઆળા.

ભીમકદા પેટા મહાલ

ભીમકદા—ભીમકદા.

દામનગર મહાલ

દામનગર—દામનગર, છબાડીયા, ઠાંસા, દહીધરા.

કાંચરડી—કાંચરડી, ધુડકણીઆ, નારણગઢ.

ચાવંડ—ચાવંડ, હીરાણ, કરકોલિયા.

પાડરશીંગા—પાડરશીંગા, ધામેલ, રાભડા.

શાખપુર—શાખપુર.

નાના રાજકોટ—નાના રાજકોટ, વીરપુર.

આંખરડી—આંખરડી, ખીજડીઆ.

રૂપાવટી—રૂપાવટી, ગણેશગઢ.

રતનપુર પેટામહાલ

રતનપુર—રતનપુર, સાદપુર, નવાગામ, મેવાસા,
સિધાનગર, મોણપુર, ઈશ્વરીઆ.

ધારી મહાલ

ધારી—ધારી, ખીયા, આંખરડી, કુત્રગ વાં.
સરસિયા—સરસિયા, છરા, ગોવિંદપુર,
અમરતપુર.

ચનાલા—ચનાલા, ઝર, હુડલી, ગરમલી,
પાણીયા, કમી, કેરાળા.

ધારગણી—ધારગણી, દીતલા, નાગધરા.

ભાડેર—ભાડેર. ભલગામ—ભલગામ.

દલખાણિયા—દલખાણિયા

દેવળા—દેવળા, વીરપુર.

ખાંભા પેટામહાલ

ખાંભા—ખાંભા તાંતણિયા.

સમઢિયાળા—સમઢિયાળા, ઇગોગોળા, ભાડ,
વાંકિયા, છકીઆવી વાં., રંગનાથપુરા.

કોડીનાર મહાલ

કોડીનાર—કોડીનાર, વડનગર, કોડાદરા,
મીતિયાળ, પીપળી, પણાદર વાં., દેવળી,
ગોહેલની ખાણ વાચનાલય.

છારા—છારા, સરખડી,

ડોળાસા—ડોળાસા, માલગામ, વાં., અડ
જમનસાડા વાં., પાંચ પીપળવા.

આલીદર—આલીદર, હરમડિયા.

અરણેજ—અરણેજ, સિંધાજ, દેવલપુર.

ઘાંટવડ—ઘાંટવડ, જાજર.

કાજ—કાજ, માલસરમ વાં., વેલણ.

ઓખામંડળ મહાલ

દારકા—દારકા.

વરવાળા—વરવાળા.

ઓખાપોટ—ઓખાપોટ.

આરંભડા—આરંભડા.

ધીણકી—ધીણકી, બરડિયા.

દ્રાસણવેલ—દ્રાસણવેલ, કલ્યાણપુર, મુળવ
ખતુંઆ.

બેટ પેટામહાલ

બેટ—બેટ, ગોપી.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

જુન : ૧૯૪૦

[અંક ૬]

બાલસાહિત્ય અને જાહેર ખબરો

બાળકો માટેનું સાહિત્ય ગૂજરાતમાં ઠીક ઠીક લખાવા માંડ્યું છે. કવિતાઓ, વાર્તાઓ, સંવાદો, પત્રો વગેરેનાં પુસ્તકો તેમજ માસિકો અને પાક્ષિકો પણ પ્રગટ થાય છે. આ પુસ્તકો, માસિકો કે પાક્ષિકો વગેરેની સમાલોચના કરીને તેમના ઉત્તમ, મધ્યમ, કનિષ્ઠ વર્ગો પાડવા માટે આ નોંધ લખી નથી પરંતુ એક વસ્તુ જે હંમેશાં દિવસે ખરડે છે તે બાલ-સાહિત્યમાંથી દૂર થાય એ હેતુથી આ નોંધ લખવાનું યોગ્ય ધ્યેય છે. એ તો સૌ કોઈ સમજે અને સ્વીકારે એવી વાત છે કે બાળકોને આપવામાં આવતું સાહિત્ય શાળામાં કે શાળાની બહાર-નિર્દોષ અને શુદ્ધ હોવું જોઈએ. એમાં કશી મહિનતા કે કોઈ પણ પ્રકારની શંકા કુશંકા બાળકોનાં મનમાં ઉત્પન્ન કરે એવું કશું જ હોવું જોઈએ નહીં, બાલસાહિત્યના સર્જકો અને સંપાદકો પોતે પણ આ વસ્તુ સ્વીકારતા હશે.

અને છતાં આજે આપણે શું જોઈએ છીએ ? જે જે કંઈ સાહિત્ય પ્રગટ થાય છે એમાં કશું જ વાંધા પડતું નથી હોતું એમ કોણ કહી શકશે ? સ્કૂલ બોર્ડની ઓફિસમાં જિલ્લાની શાળાઓની લાયબ્રેરીઓ માટે મંજૂર કરાવવા માટે માસિકો વગેરે બાલસાહિત્ય આવ્યાં જ કરે છે પણ દુઃખની વાત તો એ છે કે એમાંની જાહેર ખબરો જોઈને જ એ માસિક કે જે કંઈ હોય એ જિયું મૂકી દેવું પડે છે. અંદરનું સાહિત્ય-વાંચનવિભાગ કેવો છે એ તો એ પછી જોવાની પણ જરૂર જ લાગતી નથી, કારણ બાળકોનાં સાહિત્યમાં અનુગતી જાહેર ખબરોને સ્થાન ન જ હોઈ શકે અને એ સાદી સીધી વસ્તુ સૌએ સમજી લેવી જોઈએ.

દા. ત. બાળકોનાં માસિકોમાં સ્ત્રી પુરુષો માટેની ખાસ પ્રકારની શક્તિની દવાઓની જાહેર ખબરો પણ હોય છે ! બાલમાસિકમાં આવી જા. ખ. નું સ્થાન ક્યાં એ પ્રશ્નનો કંઈ પણ ઉત્તર છે ખરો ? આવાં સાહિત્યમાં કોઈ પણ પ્રકારની દવાની જા. ખ. વાંધા પડતી ગણાવી જોઈએ; તો પછી આવી અયોગ્ય જા. ખ. તો કેમ જ ચલાવી લેવાય ? જા. ખ. નાં પાનાં બાળકોનાં વડિલો વાંચશે અને અંદરનું સાહિત્ય બાળકો વાંચશે એવી કાલ્પનિક ખત્રી કોઈ કોઈને આપતું હોય તો એ વારંતવિક રીતે એમ બનતું નથી. અને આથી આવી જા. ખ. વાળું સાહિત્ય બાળકોના હાથમાં મૂકવા કરતાં એમને કશું જ વાંચન ન આપવું એ વધુ ઇચ્છવા યોગ્ય લાગે છે, બાલસાહિત્યના સંપાદકો આ બાબત પર ગંભીર વિચારણા ચલાવે અને પોતાનાં પ્રકાશનોમાંથી આ દ્રવ્ય દૂર કરે એવી આશા રાખવામાં આવે છે. *

જ્યોત્સ્ના શુક્લ

હીરો અને તુષારખિન્દુ : કેાણ વધે ?

એક મૂલ્યવાન હીરો ખેતરમાં જાયા ધાસ ને ડેઈઝી વચ્ચે પડ્યો હતો ને એની બરાબર ઉપર કંપતા ધાસ ઉપર ઝાકળતું મોઢું ટીપું ડરતું ડરતું વળગેલું હતું.

માથે મધ્યાહ્નનો સૂર્ય તપતો હતો.

સવારે અરણોદય થયો ત્યારથી નત્ર તુષારખિન્દુ હીરા સાથું જોયા કરતો હતો, પણ એવા મોટા માણસ હારે બોલતાં એની જીભ ઊપડતી નહોતી.

ત્યાં તો એક પતંગિયું આવી ચડ્યું. એણે હીરાને જોઈને કહ્યું, ' શેઠજી, નમસ્તે, ' નમસ્તે, ' હીરો ચીપીચીપીને બોલ્યો.

ત્યાં તો પતંગિયાની નજરે તુષારખિન્દુ ચડ્યો, અને એણે એના સામી આંગળી કરીને હીરાને પૂછ્યું, ' આ આપના કાર્મિક સગા યાચ કે, શેઠજી ? '

હીરો ખડખડ હસ્યો, ને બોલ્યો, ' કાંઈ વાત છે ? પતંગિયાભાઈની શુદ્ધિ કેટલીક ચાહે ? હાલતો યા, જોઈએ; તારૂં મોઢું કાળું કર. મને આ હલકા, કમળા, તુચ્છ નિર્માલ્ય તુષારખિન્દુને તોલે ગણવાવાળો આવ્યો છે તે ! '

પતંગિયું બોલ્યું, ' પણ શેઠજી, એ તમારા જેવો રૂપાળો નથી ? '

' રૂપ ! ' હીરો કહે, ' એ નિર્લજ્જ તુષારખિન્દુ મારી નકલ કરે છે એટલું જ. અને રૂપ હોય તો પણ ધન ! વના એ શું કામનું ? એ તો જાણે—

કૂપ નીર વિણ, ઘેનું ક્ષીર વિણ, મંદિર દીપ વિના.

રૂપ તથા ધનનો સમાગમ થાય તો આપું જન્મત તમારે પગે પડે. જન્મત મને કેમ પૂછે છે એ હવે સમજાય છે ? '

એમ કરીને એ તો ચમકવા મંડ્યો, એટલે પતંગિયાએ અંજાઈ ન જવા સાર આજ આડો હાથ કર્યો.

તુષારખિન્દુ બાપડો આ બધું સાંભળતો હતો, એટલે એને એટલો ખેદ થયો કે ધરતી માર્ગ આપે તો જાણે હમણાં સમાઈ જાઉં.

એવામાં એક ચંડોળ જમીન ઉપર આવ્યો ને હીરા ઉપર ચાંચ મારી, પણ નિરાશ ધને એ બોલ્યો, ' અરેરે, મેં જાણ્યું કે આ મૂલ્યવાન તુષારખિન્દુ છે, પણ ત્યાં તો નકામો હીરો નીકળ્યો ! પાણી વિના માઈ ગળું સૂકાય છે, ને હું તરસે મરવાનો છું. '

' સાચે જ ? ' હીરો બોલ્યો, ' તું મરીશ તો કેનો ગજો કુંવારો રહી જાય એમ છે ? '

પણ તુષારખિન્દુએ તરત જ લબ્ય સંકલ્પ કર્યો. પૃથ્વીમાં સમાવાનો વિચાર જોડો તો એટલે એનો એને પરતાવો થયો. કેમકે ખીજનો જીવ બચાવવા એ પોતાનો જીવ આપી કે એમ છે તે તેણે જોયું.

' હું કાંઈ તને કામ ન આવું એમ છે ? ' એણે નત્રભાવે પૂછ્યું.

ચંડોળે ઢળી પડતું માથું ઊંચું કરીને કહ્યું, ' હે અનુપમ મિત્ર, તું ધારે તો મારો જ બચાવી શકે. '

' તો ઉધાડ તારૂં મોઢું. '

એમ કરીને તુષારખિન્દુએ તણજલા ઉપરથી ચંડોળની સૂકાઈ ગયેલી ચાંચમાં પડતું ચૂક્યું.*

દે. વા.

જગતનો અબ્બેડ શ્રીમંત ઝેરન મીતસુધ

આખી દુનિયાના એકપંચમાંશ લાગ ઉપર આ એતાજ બાદશાહ ઝેરન મીતસુધની આજી પ્રવર્તે છે છતાં અભયખીની વાત એ છે કે મીતસુધના પરિવારનાં માણસોને એક દોઢીઈં ખરચતાં પહેલાં ચાર વાર માથું ખંજવાળવું પડે છે. ખુદ ઝેરન મીતસુધની પત્નીને વર્ષે દહાડે એકાદ નવો પોષાક લેવો હોય તો તે ખરીદવાની તેની હિંમત ચાલતી નથી. એકી વખતે છ કરતાં વધારે પહેવાઓને મીજબાની આપવી હોય તો તે માટે ત્હેને ખાસ પરવાનગી મેળવવી પડે છે.

રોકફેલર, હેબી ફોર્ડ વગેરે અબજોપતિઓની અઢળક લક્ષ્મીની વાતો સાંભળીને આપણે આશ્ચર્યચકિત થઈએ છીએ. કલ્પનાને આનંદ પમાડવા ખાતર નેડી કાઢેલી ફોર્ડ પરિક્રમામાં સાંભળીએ એવા સુવર્ણના ઢગલા આ લક્ષ્મીનંદોના ચરણોમાં ખરેખર પથરાયલા રહે છે, એવા વિચારમાત્રથી આપણે એક પ્રકારનો રોમાંચ અનુભવીએ છીએ.

પરંતુ આ પાશ્ચાત્ય કુખેર ભંડારીઓને આંખના પલકારામાં ખરીદી લઈ ત્હેમને ખીસ્સામાં સેરવી દેવાનું સામર્થ્ય ધરાવનાર જાપાનના ઝેરન મીતસુધનું નામ એટલું બહુ ખ્યાતિમાં આવ્યું લાગતું નથી.

પીળા વર્ણવાળો, બદામના જેવા આકારની આંખોવાળો, કંઠક સ્થૂળ કાયવાળો ઝેરન મીતસુધ બહાર ફરવાનું પસંદ કરતો નથી. ટોફીઓના રાજમાર્ગ ઉપરથી કે શરીમાંથી તે કવચિત જતો હોય ત્યારે સાધારણ રીતે તેને કોઈ ઓળખી રાકતું નથી ને જોકે તે એકલો જ દેખાતો હોય છે છતાં તેની આબુખાબુ અંગરક્ષકોનું મોટું ટોળું હોય છે. આવો નિબ્રહાવ વામનજી લગભગ સમગ્ર જાપાનનાં બજારોને હથેલીમાં રમાડે છે, એ વસ્તુ પહેલી નજરે ન માની શકાય તેવી છે, પરંતુ તે કેટલો શક્તિશાળી છે તેનો ખ્યાલ નીચેના લખાણથી આવશે.

જ્યારે જ્યારે જાપાનમાં આવકવેરા ભરનારાઓની યાદી બનાવવામાં આવે છે ત્યારે ઝેરન મીતસુધનું નામ સૌથી મોખરે હોય છે. દરેક વર્ષે મીતસુધ મહાશય સાડાસાત લાખ પૌંડની ગંજવર રકમ આવકવેરા તરીકે ભરે છે—અર્થાત્ તેમની તીજેરીમાંથી તેઓ દરરોજ બસો પૌંડ આવકવેરા તરીકે જૂદા રાખે છે ! આ વેરા એક પૌંડની કમાણીમાંથી માત્ર એક શિલિંગના દિસામે ભરવાનો હોય છે એટલે ઝેરન સાહેબના આવકવેરાની રકમ ઉપરથી તેમની રાક્ષસી કમાણીની ત્રિરાશિ સહેલાઈથી મૂકી શકાશે.

જાપાને ચીન સહાયે યુદ્ધનો જે પ્રયત્ન દાવાનળ સળગાવ્યો છે તેમાં ઝેરન મીતસુધનો દિસ્સો ન્હાનોમ્હોનો નથી. જેમ યુદ્ધ વધુ લંબાય તેમ ઝેરનનું ખીસ્સું વધારે ભારે બને એમ છે; કારણ કે શત્રો બનાવવાનાં કારખાનાં ઉપર તેમનો કેવો સજ્જડ ઠાણ છે તે આપણે આગળ ઉપર જોઈશું. મીતસુધની કમાણી તેમના કુટુંબ ખાતે જમા થાય છે અને તેના ઓઝામાં ઓઝા પાંચ સગાઓ વાર્ષિક નેવું દળર પૌંડ આવકવેરા તરીકે ભરે છે ને આ

મીતસુષ્મનના ઉદ્યોગને એકત્ર કરીએ તો રૉકફેલર, પીઅરપોન્ટા, મોર્ગન, કુપોન્ટ, ઇમ્પીરીઅલ કેમિકલ્સ અને હૈદરાબાદના નિઝામની સંયુક્ત સંપત્તિને પણ તે આંટી મારે ।

બૅરન તાઠાકીમી મીતસુષ્મ આખી દુનિઆમાં સૌથી વધુ શ્રીમંત માણસ છે—અને સૌથી વધુ સત્તાશાળી છે—એમ કહીએ તો પણ ખોટું નથી. અત્રે હાલ ચાલી રહેલા ચીન-જાપાન યુદ્ધ પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરવો પ્રસંગોચિત છે.

સાર્વત્રિક વિસ્તાર

જાપાનીઝ સૈનિકો જે બંદુકો વાપરે છે તેમની પ્રત્યેક બંદુક મીતસુષ્મના હથિયાર બનાવવાનાં કારખાનામાં બનેલી હોય છે. એ બંદુકમાં વપરાતી ધાતુ મીતસુષ્મની માલિકીની ખાણોમાંથી આવે છે અને મીતસુષ્મની રેલવે દ્વારા એ હથિયારો સૈનિકોને મોકલવામાં આવે છે. જાપાનના અખબારનો પ્રતિનિધિ યુદ્ધના મેરચા ઉપરથી તાર મોકલે છે તે તાર પણ મીતસુષ્મ ટેલીગ્રાફ લાઇન મારફત રવાના થાય છે.

જાપાનના વહાણવટાના ક્ષેત્રમાં ય મીતસુષ્મ એક અને અન્યેક છે. મીતસુષ્મની સ્ટીમશીપ કંપની સ્કામે ટક્કર ઝીલવાની કોષ પણ મોંઘાતાની ગુંજાશ નથી. ને એ સ્ટીમરો જ્યારે જાપાનનાં જુદાં જુદાં બંદરોની ગોઠીઓમાં માલ ઉતારે છે ત્યારે ય બૅરન મીતસુષ્મને ત્યાં ' ધી કેળાં ' ઉડે છે; કારણ કે માલ સંઘરનારી વખારોમાંની પચીસ ટકા જેટલી મીતસુષ્મના આધિપત્ય તથે છે.

મીતસુષ્મના વ્યાપારનાં વિરાટ સર્વભક્ષી ચક્રોએ કોષ પણ ન્હાના કે મોટા ઉદ્યોગને બચવા દીધો નથી. જાપાનની સરહદ પર તંજુ ઢોંગીને પડેલા સૈનિકોની સ્કા મીતસુષ્મના કારખાનાની ખાંડ વગર મેળીજ ન રહે. લશ્કરને ખાવાના ચોખ્ખા પણ મીતસુષ્મના હોય છે અને આ લોકોના વપરાશમાં જે ધઉં જોષએ તેમની પચાસ ટકા જેટલો ધઉં મીતસુષ્મની માલિકીના હોય છે ને મીતસુષ્મનાં વિશાળ ખેતરોમાં પાકેલો હોય છે.

આ પ્રકરણનું પૂર્ણવિરામ આટલેથી જ આવડું નથી. જાપાનીઝ લશ્કર ધસારો કરતું જેમ જેમ ચીનનાં શહેરોમાં પ્રવેશ કરે છે, તેમ તેમ એ લશ્કરની પાછળ ટોકીઓના દલાલો એ શહેરોમાં પ્રવેશ કરે છે અને તરત જ તારાજ થએલાં મકાનો ફરીથી બાંધવા માટે મીતસુષ્મ સીમેન્ટ અને મીતસુષ્મ કાચના ઑર્ડરો નોંધતા જાય છે. હતાશ થએલી પ્રજાની ગમગીની દૂર કરવા અને તેનામાં નવું ચેતન આણવા માટે એ વ્યાડલીઆઓ મીતસુષ્મ બીર પૂરો પાડવાનું માથે લે છે અને મીતસુષ્મનું ૩ તેમજ બીજી અસંખ્ય ન્હાની મોટી વસ્તુઓ તાબડોતોચ રવાના કરવાનાં વચનો આપે છે.

આ વર્ણન શબ્દોની રમત કરી હોય તેવો ભાસ આપે એ સંભવિત છે પરંતુ તેમાં લેશમાત્ર અતિશયોક્તિ નથી. વસ્તુતઃ જાપાનનો એક પણ ખૂણો એવો નથી, જ્યાં બિરાદર મીતસુષ્મનો પગદંડો જામેલો ન હોય. એ દેશ એક છેડેથી બીજો છેડે ' મીતસુષ્મમય ' બની ગયેલો છે અને તેની કોઈથી ના પાડી શકાય તેમ નથી.

કરકસર કરો, બા !

એમના વ્યાપક તાણાપકરણની બચસમાં હાથ નાખતાં બૅરન મીતસુષ્મ પોતે અચક્ષણ

છે. આ કાર્ય માટે તહેમણે એક ખાસ અધિકારીની નિમણુક કરી છે, જેની પદવીનો અક્ષરશઃ અર્થ ' ચોકીદાર ' એવો થાય છે.

મીતસુધની અઢળક લક્ષ્મી લુદા લુદા વિભાગોમાં વહેંચાઈ જઈને એનું જોર ઘટી ન જાય તેની ખાસ કાળજી આ ચોકીદાર અહોનિશ રાખતા રહે છે. એ ચોકીદારને વિશેષમાં એ પણ જોવાનું હોય છે કે મીતસુધ કુટુંબનો દરેક છોકરો કોઈ પણ સામાન્ય માણસના પુત્રની માફક મીતસુધની કોઈ એકિસમાં, કારખાનામાં કે વખારમાં અમુક સમય સુધી તોલિમ લે છે કે નહિ.

મીતસુધ ખાનદાનના એક નખીરાને, કોઈ પણ પ્રકારનો પુરસ્કાર લીધા સિવાય, રેલવે એન્જીનમાં કોલસા પૂરવાનું કામ શીખવું પડ્યું હતું, ખીખ એક મુત્રને ખાસતાં ત્રણ વર્ષ સુધી મહેતાજી બનીને દિસાળી કામ શીખવું પડ્યું હતું (અત્રે એ સ્મરણમાં રાખવું ઘટે છે કે જાપાનીઝ ચેનની ગણતરીની લાયકર ભૂલભૂલામણીમાંથી બહાર નીકળવું એ સહેલું વાત નથી જ.) ત્રીજા પુત્રને ' કરકસરથી સમૃદ્ધિ વધે છે અને મોજશોખથી માણસ પાયમાલ થાય છે ' એ મીતસુધ સૂત્રનો પ્રત્યક્ષ પદાર્થપાઠ શીખવા માટે કેટલાક માસ સુધી કાઢાળી પાવડા લઈને ખાંભીમાં કામ કરવું પડ્યું હતું.

મીતસુધ કુટુંબ આઠ શાખાઓમાં ફેલાયું છે, જેના વડીલ પુરુષ અથવા અમણી આ લેખના નાયક ઝેરન મીતસુધ છે. આ આઠ શાખાઓમાંથી કોઈ પણ ઉંમરલાયક અથવા આધિક સન્નજન યોગ્ય કારણ વગર ધંધાને તિલાંજલિ આપી વાનપ્રસ્થાશ્રમનો આનંદ લૂંટવા માંગતા હોય તો ઘણે ભાગે તહેમની મુરાદ બર આવતી નથી. કારણ કે ચોકીદાર મહાશયની ચંકાર દષ્ટિમાંથી છટકવું તહેમને માટે અશક્ય છે. જરાક પણ વધારે પડતો ખરચો થતો જોવામાં આવે તો ચોકીદાર સાવધ થઈ જાય છે. કીમતી મોટરોમાં-અરે ટેકરીમાં પણ-ફરવાનું સ્વપ્ન સેવવું એ મીતસુધના છોકરાઓ માટે ધુમડામાં બાચકા ભરવા જેટલું બ્યર્થ છે. એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે જવા માટે ટોફીઓમાં ટ્રામનો દુકાળ પડ્યો નથી.

શાહસિક પૂર્વજો

મીતસુધના પૂર્વજોનો ઇતિહાસ રસદાયક છે. એમાંથી એટલું તો ચોક્કસ તારવી શકાય છે કે મીતસુધના પુરોગામીઓ વિચક્ષણ, દીર્ઘદર્શી અને સાહસિક નરો હતા. તહેમનો મુખ્ય ધંધો ચોખાની ખેતી કરવાનો હતો ને કેટલીએક પેઢીઓથી એ વ્યવસાય કુટુંબને વેળવતો આવ્યો હતો છતાં બે સૈકા પહેલાં એક દિવસનાજ મીતસુધ બચ્ચાએ ચોખાનાં પુરાણાં ખેતરોને છેદી સલામ કરી લઈ ધંધામાં ઝંપલાવ્યું. એમાં તે અત્યંત સફળ થયો અને અદ્ય સમયમાં કેટલીએક દુકાનોનો માલીક બનવા ઉપરાંત જાપાનીઝ રના એક શાહ સોદાગર તરીકે તેની ગણના થવા લાગી. એ વખતમાં જાપાનવાસીઓને રોકડ નાણાની બહુ ચિંતા નહોતી. હાલના ચક્ષુ જેવું હથિયાર તહેમની પાસે હતું નહિ. લેવડદેવડનો વ્યવહાર ચોખાની ગુણોથી થતો. આધુનિક જગતમાં આપણે સોનાના ધોરણની વાત કરીએ છીએ તેમ તે સમયે જાપાનમાં ' ચોખાનું ધોરણ ' હતું. નગદ નાણાંની શોધ મીતસુધએ કરી. તહેણે બેકો ઉઘાડી અને ધીરધાર કરવાનો આરંભ કર્યો. આમ ધીકતો ધંધો ચાલી રહ્યો હતો. પરંતુ આ વંશના છેલ્લા મીતસુધને ન્યારે પોતાના અગિયાર દીકરાઓ વચ્ચે મીલકત વહેંચી નાખવાનો પ્રસંગ ઉભો થયો ત્યારે તે ગૂંચવાયો.

તે જ અરસામાં રેલસયાઈક કુટુંબમાં પણ આવી જ સમરથા ઉત્પન્ન થઈ હતી, પરંતુ દરેક દીકરાએ યુરોપની જુદી જુદી રાજધાનીમાં પડાવ નાખીને નવેસરથી ધંધો ખોલવો એ પ્રમાણે ઈરાવીને ત્હેનો તોડ કાઢવામાં આવ્યો. કુટુંબનું સંઘર્ષ નાણું અખંડ અને સહીસલામત રાખવા માટે આ યોજના સુંદર લાગવાથી મીતસુષના યુત્રોની આજ્ઞામાં પણ એ યોજનાનું અનુકરણ કરવામાં આવ્યું. તદ્દન 'બોન્ડીઆ' જેવા ત્રણ યુત્રોને બાકત રાખીને બાકીના આકેને જુદા જુદા ઉદ્યોગોમાં રોકવામાં આવ્યા. સદ્લાગ્યે એ આઠે જણ એક જ સર્વમાન્ય મુરબ્બીના હાથ હેઠળ રહેવામાં સંમત થયા તેમજ સંયુક્ત મીલકતના રક્ષણ માટે યોગીદારની નિમણુંક કરવાની આજ્ઞામાં પણ ત્હેમણે વાંધો ઉઠાવ્યો નહિ.

આ જ મીતસુષ કુટુંબના એક વંશજે ધંધામાં જનરલ્સ્ટ 'હાય મારેશો' તે વાતને આજ પચાસ વર્ષ થઈ ગયાં છે. પાશ્ચાત્ય જગતનો ડોળો જાપાન ઉપર ચોંટયો હતો એટલે જાપાનની સરકાર પોતાને જ આંગણે લગાયક જહાઝો બનાવી રહી હતી.

મીતસુષ સરકારના જવાબદાર અમલદારો પાસે પહોંચ્યો અને આવાં વહાણો બનાવવાનું કામ ખાનગી પેઢીને સોંપ્યું હોય તો ધણી સરસ રીતે થઈ શકે એમ કસાબું. વળી સરકારને હસ્તક હતાં તે નૌકાખાતાનાં અને લશ્કરી સરંજામનાં બધાં ય કારખાનાં ખરીદી લેવાની ત્હેણે તત્પરતા દેખાડી. સામાન્ય માણસને અશક્ય લાગે તેવો આ ગંજનવર સોદો પતાવીને મીતસુષ ઘેર ગયો.

આવી રીતે એક જ સપાટે જાપાનના શસ્ત્રસંરંજનના વહીવટનો તે આપખુદ અધિષ્ઠાતા બન્યો. જાપાનના અમુક વિસ્તારોમાં રેલવે વધારવામાં આવી ત્યારે પણ મીતસુષ અચ્છી રીતે કમાયો. આ પછી કાર્યા રસાયણો, રંગો અને ત્હેની સાથે સંબંધ ધરાવતા બીજા ઉદ્યોગોમાં ત્હેણે પગપેસારો કર્યો.

અગાઉ કોઈ પણ સમયે નહિ હોય તેટલો એ આજે બળવાન છે. નૌકાસૈન્ય અને લશ્કરની દૃષ્ટિએ આખી દુનિયામાં જાપાન શ્રેષ્ઠ અને બીનહરીફ અને એ બાબત ઉપર આજે મીતસુષનું ધ્યાન કેન્દ્રિત થયેલું છે; કારણ કે ત્હેમાં ત્હેનું દ્વિત સમાયલું છે. આ રમતમાં ચીન એ પહેલું પ્લાટું છે ને તે પછી મેગિલીઆની લક્ષ્મીનો વારો આવે છે.

છતાં હવે મીતસુષની કારમી કસોડીનો સમય આવી લાગ્યો છે. જાપાનના લશ્કરી વડાઓ હવે પ્રશ્ન પૂછી રહ્યા છે: 'ખરી રીતે તો આપણે જાપાનને સમૃદ્ધ બનાવવા માગીએ છીએ, તો પછી મીતસુષનું ખિરસું વધારે ભારે બનાવવા માટે આપણે યુદ્ધમાં લડ્યા કરીએ ત્હેનો શો અર્થ છે? ત્હેમનો આશય માતસુષને પ્રગટીય સંરથા બનાવવાનો છે.

માણસને દેખીને દૂર ભાજનારા ઍરન મીતસુષ હમણાં, પહેલી જ વાર, ખૂબ ખૂબ પ્રકાશમાં આવ્યા છે સાફ લાખ જ્ઞાંડનો રકમ-જે ત્હેમની દોલત બેતાં તુચ્છ છે-ત્હેમણે થોડા સમય ઉપર પ્રગટકથાણુના કાળામાં ભરી છે. બીજી કેટલીક મોટી રકમો ત્હેમણે ધર્મદાના કાર્ય માટે સોંપી છે. બ્યારે જાપાનીઝ સરકારે વૉર લોન કાઢી ત્યારે મહાન દેશ-ભક્તની પેઠે ઍરન મીતસુષએ તે એકલે હાથે ખરીદી લીધી હતી.

આ સાઠમારી કયાં જઈને અટકશે તે કહેવું અત્યારે મુશ્કેલ છે. આ નાટક પૂરું થશે ત્યારે વિજેતા કોણ હશે—'મીતસુષ કે મિલિટરીવાળા ?'

શ્રી મોહનલાલ મ. રોઠ

લોહીનું દબાણ

‘હેર હેર આજે’ લોહીના દબાણ’ની બિમારીની વાતો સંભગાય છે. આ બિમારીની સૌથી સરળ સમજૂતી અમેરિકાના ‘મિતાહારી-મંડગ’ના સંસ્થાપક અને ડિરેક્ટર મહુમ જ્યોર્જ ઇ. હાર્ટર નીચે મુજબ આપે છે:

“ પાણી એક કુદરતી પ્રવાહી છે: અને તેવું જ લોહી છે. પાણી નળીઓ વાટે વહી શકે છે અને તેની ઝડપનો આધાર તેના પ્રવાહી તત્વ અને પાછળના બળ પર રહે છે. કુદરતી પાણીમાં કાદવ કે રેતનો ભાગ બહુ જ ઓછો હોય છે; અને જે થોડો હોય છે તે પણ સૂક્ષ્મ રીતે એવો ભળી ગયેલો હોય છે કે પાણીના વહેણને એ જરાય અંતરાયરૂપ બનતો નથી.

પણ આ જ પાણીમાં ધૂળ કે માટી અથવા લોટ નાખવામાં આવે અને તેને ખૂબ હલાવીને બહુ બનાવવામાં આવે તો નળીવાટે એ જલ્દીથી વહી નહિ શકે. આમ છતાં જો પમ્પથી એને નળીમાં ધકેલવામાં આવે તો નળી પર દબાણ વધે છે અને પરિણામે કાં તો નળી જલ્દીથી ઘસાઈ જાય છે અથવા તો ફાટી જાય છે.

પાણીની માફક જ લોહી ઘટ્ટ થવાથી વધુ પડતા લોહીના દબાણનો રોગ થાય છે. દરરોજ જમવા ટાણે આપણે જે ખોરાક ખાઈએ છીએ તે જ આખરે આપણા લોહીના પ્રવાહમાં ભળે છે. ખોરાકની પાચનક્રિયા પછીથી થતા નવા લોહીની અસર લોહીને ઘટ્ટ બનાવનારી હોય તો પાણીમાં રેતી કે અન્ય વસ્તુઓ ભેળવવાથી જે દશા થાય તે જ દશા આપણા લોહીની થાય.

આમ લોહીના દબાણનો વ્યાધિ એટલે પ્રમાણ કરતાં વધુ ઘટ્ટ લોહી. આ લોહીને રક્તવાહિનીઓ અને ધોરી નસોમાં હૃદયના પમ્પની મદદથી વહેવું કરવા જતાં હૃદય પર વધુ પડતો બોજો લદાય છે. માત્રવશીરનો આ પમ્પ લોખંડ કે સ્ટીલનો નહિ પણ માંસની પેશીઓ (Muscles)નો બનેલો હોય છે અને તેના દ્વારા (Valves)ને એવું નુકસાન પહોંચે છે કે એ પોતાની કામગીરી બરાબર બજાવી શકતા નથી.

તદુપરાંત, રક્તવાહન માટે જે નસો છે તે કોમળ હોય છે અને એને સ્થિતિસ્થાપક પડદાઓમાં મૂકવામાં આવી છે જેથી તે લોહીના કુદરતી દબાણ અને જડ લોહીના ધસાગળી અમુક હદ સુધી ટકારી ઝીલી શકે છે. પણ જ્યારે આ રક્તવાહિની ફાટે છે ત્યારે મોત હાથ-વેંતમાં જ હોય છે.

આ ઉપરાંત એક બીજું પણ તરત છે જે મોતનાં દ્વાર વહેલાં ખખડાવે છે. લોહીને ઘટ્ટ બનાવનાર તરતો ઘણી વખત ગ્રંદર જેવાં ચીકણાં હોય છે એટલે વહેતી વખતે રક્તવાહિનીની દીવાલો પર તે ચોંટી જાય છે. આ ચીકણા લોહીની જમાવટથી નસોની સ્થિતિસ્થાપકતા ઘટી જાય છે અને ઘટ્ટ લોહીના દબાણનો તે સામનો કરી શકતી નથી.

જ્યારે હૃદય ખંધ પડી જાય છે ત્યારે માથાસ મરી જાય છે અને તેના મૂલ્યું નિદાન ‘હૃદયની બિમારી’નું થાય છે. પણ જ્યારે નસો કામ કરવાને અશક્ત બને છે અને એમાંની એકાદ ફાટી જાય છે તો પણ દરદી મરી જાય છે અને ડૉક્ટરો કહે છે કે ‘apoplexy’ થી મરણ નીપજ્યું.

પણ આ બિમારીના પહેલા જ દુઃખાથી જો દરદી ન મરે તો તેને પક્ષાઘાત થાય છે અને એક બે દુઃખા પછીથી એ મરણ પામે છે. જો હૃદય પહેલી જ વાર ખંધ પડે તો એ હૃદયની બિમારી બને છે અને નસો ખંધ થાય તો કાં તો ‘એપોપ્સી’ કે પછી પક્ષાઘાતના રોગો થાય છે. ”*

ગ. રામ પેદા કરનારાં જંતુઓનો અભ્યાસ કરવો તથા એને લગતા માનનો સમાજમાં ફેલાવો કરવો.

ધ. તમામ પ્રકારના કચરાની એવી વ્યવસ્થા કરવી કે જેથી ગંદકી અટકે અને કચરો ખાતર આદિ ઉપયોગી કામમાં ખપ લાગે.

ક. આમરચના તથા મકાનરચનાની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે કદપના ધડી, શક્ય તેટલ ફેરફારો કરવા કરાવવા, મનુષ્યના તથા દોરના આરોગ્યનો બધી દૃષ્ટિએ વિચાર કરવો તથા તેના ઉપાયો ચોજવા.

ચ. આમખંડાચત સ્થાપવા માટેનું યોગ્ય વાતાવરણ તૈયાર કરવું તથા એનાં નિયમોને અભ્યાસ કરી એ માટે યોગ્ય લોકમત કેળવવો તેમ જ એ માટેની લાયક વ્યક્તિઓને તૈયાર કરવી તથા શિક્ષણ.

ક. શાળાનું શિક્ષણ.

ખ. પ્રૌદશિકશિક્ષણ—અક્ષરજ્ઞાનના વર્ગો દ્વારા, વર્તમાનપત્રો તથા સારાં પુસ્તકો વાંચી સંભળાવીને, ભૌતપત્રો લખીને, ઉત્સવો તથા મનોરંજનના નવા નવા કાર્યક્રમો ધડી કાઢીને, પુસ્તકાલય તથા વાચનાલયનો ફેલાવો કરીને, સભા આખ્યાન દ્વારા વગેરે.

ગ. વિદ્યાર્થીપ્રવૃત્તિ—અભ્યાસગૃહ દ્વારા, રમતગમતના મેળાવકા દ્વારા, પર્થદેનો તથા સ્વયંસેવકદળ દ્વારા વગેરે.

(૪) અરુપૃથક્તાનિવારણ

ક. હરિજનવાસની સુલાકાત, સફાઈ વગેરે.

ખ. હરિજનોમાં સહતકામ; દા. ત. શિક્ષણ, કૃષિ, ઝાણનિવારણ, કુટેવો ટાળવી વગેરે.

ગ. શાળાઓમાં હરિજન વિદ્યાર્થીઓને દાખલ કરાવવા.

ધ. કૃષિ આદિ સાવજનિક સ્થળોનો હરિજનો ઉપયોગ કરી શકે એવું જન્મે બાળુએ વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરવું.

ક. હરિજનોના ધંધાઓને ઉત્તેજન આપવું તથા એમાં સુધારા ચાપ એવા પ્રયત્નો કરવા.

(૫) ખેતીસુધાર તથા સહકાર

ખાતર, દોર, ખી, કૃષિ, વાવેતર વગેરે ખેતી અંગેના મુખ્ય મુદ્દાઓમાં કયા કયા સુધાર થઈ શકે એનો અભ્યાસ કરી પ્રજામાં ફેલાવો કરવો, તથા એ સહેલું બનાવવા માટે સહકારી ખેતી, સહકારી મંડળીઓ, સહકારી ભંડારો તથા સહકારી બેંકોની ધીરે ધીરે સ્થાપન કરવી.

(૬) આમઉદ્યોગ તથા ગૃહઉદ્યોગ

ગામમાં જૂના વખતમાં કયા કયા આમઉદ્યોગો હતા ? તે સજીવન થઈ શકે તેમ છે કે નહિ ? તથા નવી જીભી થયેલી જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે નવા કયા આમઉદ્યોગો કે ગૃહઉદ્યોગો દાખલ કરી શકાય તેમ છે ? આ બધાનો અભ્યાસ કરવો તથા તેના માર્ગો શોધવા.

આમઉદ્યોગો શા માટે નાશ પામ્યા ? તેની અવેજીમાં આપણે નવા આપી શકીએ કે નહિ એનો વિચાર કરવો.

તહેવારો અને શિક્ષણ

સમાજમાં જુદા જુદા હેતુથી જુદી જુદી જાતના તહેવારો વખતોવખત ઉજવવામાં આવે છે; ખાસ કરીને આપણે ત્યાં હિંદુ સમાજમાં તહેવારોની સંખ્યા સારી પેઠે મોટી છે. આ તહેવારોને પ્રસંગે શાળાઓમાં રમ્મ પાઠવામાં આવે છે; વાસ્તવિક રીતે આ તહેવારો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને બહુ સારી જાતનું જીવનશિક્ષણ આપી શકાય તેમ છે તહેવાર એ એક સામાજિક સંસ્થા છે અને સમાજના વિકાસ માટે આવશ્યક એવી વિવિધ વૃત્તિઓનું પોષણ અને સંવર્ધન કરવા માટે તેની ઉત્પત્તિ થયેલી છે. જીવન સાથે સમન્વય સાધવાનો પ્રયત્ન કરતી વધાં યોજનામાં તો શિક્ષણની દૃષ્ટિએ તહેવારો તરફ ખાસ ધ્યાન આપવું ઘટે. કારણ, તહેવારોને કેન્દ્રમાં રાખી તેમની આસપાસ શિક્ષણમાં વિવિધ અંગોની સ્વાભાવિક ગૂંથણી કરી શકાય તેમ છે.

સમાજનો આખો ઇતિહાસ તહેવારોની આસપાસ ગૂંથાયેલો છે. ચૈત્રી અને કાર્તિકી પડવા શાલિવાહન તથા વિક્રમાદિત્યના પ્રતાપનું સ્મરણ કરાવે છે. આવણીની પૂર્ણિમા તથા વિજયાદશમીના તહેવારો જલ ઉપર તથા સ્થલ ઉપર પ્રસ્થાન કરવાને માટે સુમુદ્રતો ગણાય. આવણી અને ઋષિપંચમી જેવા તહેવારો વૈદિક પરંપરાની સ્મૃતિ કાયમ રાખે છે. રામનવમી, જન્માષ્ટમી વગેરે ધાર્મિક ઉત્સવોમાં ઇતિહાસ સાથે અધ્યાત્મનું મિલન થયેલું છે. શિવાજી મહારાજની જન્મતી, તિલક પુષ્પતિથિ, ગાંધીજીની ૧૫૦મી જન્મજયંતિ માટે રાષ્ટ્રીય દિવસ તરીકે જાહેર કરાયેલો છે.

ઇતિહાસની જેમ જ કુદરતનો પણ તહેવારો સાથે નિકટનો સંબંધ છે. દિવાળી અને હોળીના તહેવારો શરદ અને વસંત ઋતુના તહેવારો છે. મકરસંક્રાન્તિ સૂર્યના ઉત્તરાયણનો ઉત્સવ છે. નાગપંચમ, ગણેશચતુર્થી, નવરાત્રિ વગેરે તહેવારોમાં સામાજિક તથા પૌરાણિક અને

[સાંધણ પૃ. ૧૬ નું]

ગ્રામજીવન સંગઠિત થાય એવા આચારવિચારોનો પ્રચાર તથા અમલ કરવા માટે બધા જ પ્રયત્નો કરવા.

(૭) શારીરિક તાલીમ

ક. ક્વાયત, કસરત, આસન, રમતો વગેરે.

ખ. ઉત્પાદક શ્રમ તથા તેનું મહત્ત્વ.

ગ. શરીરરચનાનું સામાન્ય જ્ઞાન.

ઘ. અકસ્માત વગેરેના તાત્કાલિક ઇલાજો.

ક. સ્વયંસેવકદળ : યોદ્ધા, આગ હોલવવી, આકસ્મિક સંકટનિવારણ; દ. ત. ટેલ, રાગચાળો વગેરે.

ચ. ધરગથ્થુ દવાઓ.

છ. શરીરરચનાના મહત્ત્વનો પ્રચાર.

તરહરિવાઇ પરીખ

* " શિક્ષણ અને સાહિત્ય " ના જુન-૧૯૮૦ના અંકમાંથી.

દેવકાન્તજી વગેરે તહેવારોમાં જીજ્ઞવનનો વિચાર પ્રેમુખ છે. આપાદી અને કાર્તિકી એકાદશી તથા મહાશિવરાત્રિની આસપાસ ભક્તિ અને મુક્તિની શૂંથણી કરવામાં આવેલી છે.

આ ઉપરાંત, જ્ઞાનેશ્વર, નામદેવ, એકનાથ, વૃકારામ તથા રામદાસની પ્રવૃત્તિઓના ઉત્સવો મહારાષ્ટ્રમાં મોટા સમારંભ સાથે જાજવામાં આવે છે. આ હિંદુઓના તહેવારો ઉપરાંત અન્યધર્મીઓના તહેવારો પણ છે. જ. રાષ્ટ્રીય ઉત્થાનના આ જન્મનામાં તેમનો પણ આપણે સારો ઉપયોગ કરી શકીએ. ઇસ્લામની જે ઇદો, મોહરમ તથા પેગંબરજન્મનીના તહેવારો દ્વારા ઇસ્લામમાં રહેલી શ્રદ્ધા, ભક્તિ અને કેરુણી વગેરે વૃત્તિઓનું દર્શન આપણે જરૂર કરી શકીએ.

ખરેખર અને નાતાલ એ ખ્રિસ્તી ધર્મના આપણા પરિચિત તહેવારો છે. તેમના દ્વારા ખ્રિસ્તતાના પ્રેમધર્મનો પરિચય આપણે કરી શકીએ. આ ઉપરાંત મહાવીર, શંકરાચાર્ય, બુદ્ધની જન્મન્તીઓ, વ્યાસની ચુરુપૂણીમાં, ગીતાજન્મન્તી અને બીજાઓની જેવા તહેવારો સંસ્કૃતિ અને કેળવણીની દૃષ્ટિથી અવરૂપ જાજવા જેવા છે.

સંસ્કૃતિની પરંપરાનું રક્ષણ કરવું, અને સમાજને પુરુષાર્થની પ્રેરણા આપવી એ તહેવારોનો મુખ્ય ઉદ્દેશ છે. વિવેકદર્ષિનો દોષ થવાથી હાલ આપણા તહેવારોમાં વિશેષ ભરતે જાયું નથી. આર્ગસ અને વિલાસથી તહેવારોનું સ્વરૂપ મલિન થયેલું છે. કેવળ યાત્રિક જડતા અને પામર વહેમ તેમાં દેખાય છે. સમાજસંજ્ઞવનના એક પ્રભાવી ઉપચાર તરીકે તેનો ઉપયોગ કરવો હોય તો તેમનું નવું સંસ્કરણ કરવું જોઈએ. વર્ધા-ચોજનાની શાળાઓ દ્વારા આ કામ સહેજે થઈ શકે. તહેવારોને દિવસે સામાજિક કાર્યક્રમો યોજીને વિદ્યાર્થીઓ અને ગ્રામવાસીઓને નવી દૃષ્ટિ આપી શકાય, અને તે દ્વારા આખા સમાજમાં નવો વિસાદ પેદા કરી શકાય.

તહેવારને દિવસે શાળાઓમાં રંગ હોય છે, પણ આ રમ્મણોનો કેળવણીની દૃષ્ટિએ જ ઉપયોગ કરવાનો શિક્ષકોએ આગ્રહ રાખવો જોઈએ. સામાજિક જીવનને આંવરૂપક એવી વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું શિક્ષણ તહેવારો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને આપી શકાય. મંદિરો, જગીર્નાં સ્થળો, જલસ્થાનો વગેરેની સફાઈ કેમ કરવી, તથા તેમનો યોગ્ય ઉપયોગ કેમ કરવો, તેનું જ્ઞાન સમાજને આપવું. હાલ તહેવારોમાં જે દુરાચાર દાખલ થયા છે તે બધા ખખેરી માંખવા જોઈએ. આહારવિહારની બાબતમાં કંઈ શાસ્ત્રીય મર્યાદાઓ માંજવી જોઈએ. તેની ખાંદી આપવી. દારૂનું વ્યસન તેમ જ હિંસાત્મક બલિદાન જેવી બંદીઓ દૂર કરવાને પ્રયત્ન કરવો. મરદાની તથા સાંસ્કૃતિક વિનોદની રમતગમતો, બજન-કીર્તન, વ્યાખ્યાન, પ્રચરણ વગેરે કાર્યક્રમ યોજવા. આથી કરીને સમાજના બધા લોકોને કેળવણીનો લાભ મેળવે. વિદ્યાર્થીઓને સમાજ સાથે પરિચય થશે, અને સ્વભાષાનું સાફ જ્ઞાન થશે. કારણ, જુદા જુદા તહેવારોમાં જુદા જુદા કથાઓ, કવિતાઓ તેમ જ સામાજિક પરિવર્તનોનો ઇતિહાસ તો આવેલો હોય છે. એથી તહેવારો દ્વારા વિદ્યાર્થીઓને બૌદ્ધિક શિક્ષણ પણ મારી પેડે આપી શકાય.

અનુક્રમણિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠાંક
સામયિકોની પંસંદગીનું સાધન—તંત્રીચાનેથી ...	૨૬૩
અમગણ્ય ગુજરાતી સામયિકોશ્રી. મણિલાલ પ્રલાદેશ્વર વ્યાસ	૨૬૫
સાહિત્યસંદર્ભનું થોડું અવનવુંશ્રી. છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર	૩૦૦
પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્રશ્રી. અંબક દિનકર વાકેતીસ...	૩૦૨
વાર્ષિક નિવેદનો અને અંદાજપત્રોશ્રી. ઉમેદવાઈ મો. પટેલ ...	૩૧૬
અનુભવનિતારશ્રી. દિવીપકુમાર પચોલી ...	૩૨૨
પુસ્તકપરિચય ...	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી, શં. સો. પટેલ, 'દ્રષ્ટા' મ. પ્ર. વ્યાસ ...	૩૨૫
નવીન કાલ	૩૩૯
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ	૩૪૧
માસિકો મળ્યા તારીખ	૩૪૩
શું વાંચશો ?	૩૪૪
પુસ્તકાલયોની તપાસણી	૩૪૮
પુસ્તકાલય નોંધ	૩૪૯
૧૦ રાં ૫૦ મંડળની જાહેરાત ૭, ૮	૩૫૨
સ્વ. મો. ન. અમીન રમારક ફંડમાં બરાબેની રકમો	૩૫૪
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી યાદી નં. ૭	૩૫૫
વર્ગીકૃત પુસ્તકોની નામાવલીની પૂરવણી નં. ૪૧	૩૫૬
૦ આત્મની સૂચના વગેરે	૪૬

સામયિક દોહન વિભાગ

સ્થળસંકેતોને લીધે દર માસે અપાતો “ સામયિક દોહન ” વિભાગ આ અંકે ૧૧પી શકાયો નથી.

આ માસિક વડોદરામાં ‘ ધી હુદાશામિત્ર પ્રિ. ’ પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું, તા. ૨૦-૭-૪૦

સામયિકોની પસંદગીનું સાધન

—તંત્રીસ્થાનથી

આ અંક સાથે તમારા પુસ્તકાલયને વાસ્તે આગામી વર્ષ માટે જોઈતાં સામયિકો તેમજ પુસ્તકો માટેનાં બજેટનાં ફોર્મ મોકલવામાં આવ્યાં છે.

પુસ્તકોની પસંદગી સંબંધે અમે આ અગાઉ અનેક વાર પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અધ્યાપક લાંબાંઓને વિવિધ માર્ગદર્શન આપ્યું છે. આ વખતે અમે, પુસ્તકાલયમાં સામયિકોની પસંદગી સંબંધે કંઈક દિશાસૂચન કરીએ છીએ.

વર્તમાનપત્રોની બાબતમાં, ખાસ કરીને દૈનિક વર્તમાનપત્રોની બાબતમાં, અમે વધુ નથી લખતા, કારણ કે દૈનિક વર્તમાનપત્રો ખરીદી શકે તેવાં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પ્રમાણમાં ઓછી છે અને એ પ્રશ્ન એવો છે કે, એમાં દિશાસૂચન કરવાનું ખાસ રહેતું નથી; કારણ કે આજે ઝડપી ગતિએ બન્યે જતા જગતના બનાવો જાણવાની ઇતેન્નરી સૌ કોઈને હોય છે. એટલે પુસ્તકાલય કે વાચનાલયમાં દૈનિક વર્તમાનપત્ર એ આજે અગત્યનું સામયિક થઈ પડ્યું છે. પરંતુ પોતાના પુસ્તકાલય માટે એ દૈનિક મેળવવાનો આધાર તો પુસ્તકાલયે મેળવેલી લોકમદદ ઉપર હોય છે. એટલે જો તમે સારી એવી લોકમદદ એકઠી કરી શક્યા હોશો તોજ રૂ. ૨૨-૨૫ ના વાર્ષિક લવાજમવાળું દૈનિક વર્તમાનપત્ર મંગાવી શકો; પરંતુ નાની સરખી લોકમદદ એકઠી કરી શક્યા હો અને છતાં તમારાં વાચકો માટે દૈનિક વર્તમાનપત્ર મંગાવવાની ઇચ્છાને તમારે પોષવી હોય તો અમદાવાદ કે સુરતનાં દૈનિક વર્તમાનપત્ર તમે કદાચ મેળવી શકો. કારણ કે સસ્તા લવાજમનાં અને તાજાંમાં તાજાં સમાચારો આપતાં એજ દૈનિક વર્તમાનપત્રો ગુજરાતમાં છે. એટલે ઓછા લવાજમે છેવટના સમાચારો માટે એ દૈનિકો ખરીદી શકાય; પરંતુ જે પુસ્તકાલયો સારી લોકમદદ એકઠી કરી ચોટી રકમનાં બજેટ બનાવતાં હોય તેમને માટે સુંબઝનાં દૈનિકો ઠીક થઈ પડે. કારણ કે

આવારનવાર એમાં જાણવા જેવા લેખો પણ આવતા હોય છે; જો કે આજનો દૈનિક પત્ર વાંચનાર એ વાંચવાની દરકાર બહુ જ ઓછી રાખતો હોય છે.

અને અઠવાડીકો તો એટલાં બધાં છે કે એ બધાનો અહીં ઉલ્લેખ કરવા જઈએ તો પાર પડ્યું ન આવે, એટલે અઠવાડીકોની પસંદગી પરત્વે તો આપણા વાચકોની માગણી વિચારી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળની અનુમતિ લઈ પોતાના બજેટની મર્યાદામાં રહીને પસંદ કરી શકાય.

અઠવાડીકોની બાબતમાં એક વસ્તુ અહીં જણાવી દઈએ. કેટલીક ઓછી રકમના બજેટવાળાં પુસ્તકાલયો પણ રાજ્યનાં બધાં અઠવાડીકોની માગણી કરતાં હોય છે. મર્યાદિત લોકમદદ મેળવનાર એ પુસ્તકાલયોને, રા. રા. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સાહેબે એક વાર જણાવેલું તેમ, ત્રણે અઠવાડીક ન પણ મળી શકે. કારણ કે તેમ કરવા જતાં બીજાં સામાયિકના તેમ જ પુસ્તકોના લાભથી તેઓ વંચિત રહી જવા સંભવ છે. એટલે રાજ્યના એક અર્ધસાપ્તાહિક કે સાપ્તાહિકથી તેમણે સંતોષ માનવો જોઈએ; બાકી, તેમને “ સયાણવિજય ” “ નવગુજરાત ” “ ભારત ” અથવા “ પ્રજામંડળ ” માંથી એકાદ પણ મળે તો તેથી તેમણે સંતુષ્ટ રહેવું જોઈએ; ત્રણેય માટે આશરું સેવવો ન જોઈએ. અને પાક્ષિકોમાં અમદાવાદથી પ્રકટ થતું “ જ્યોતિર્ધર ” આપણા સમાજને સ્પર્શતા અને તેમાં પણ ખાસ કરીને સ્ત્રીજગતને લગતા સવાલો ઠીકઠીક ચર્ચે છે. આજની આપણી સામાજિક પરિસ્થિતિને લગતું ઘણું એમાંથી આપણને જાણવા મળે તેમ હોય છે.

હું જે અતિ અગત્યના વિષય પર આપણે આવીએ, અને તે માસિકોનો. માસિકો સંબંધે આપણે ત્યાંનાં અગ્રગણ્ય સામયિકો સંબંધે આ લખનારે “ શ્રારદા ” માસિકના જાન્યુઆરી ૧૯૪૦ ના અંકમાં જે લેખ લખેલો તે અત્રે પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અધ્યપાલ ભાઈઓને બજેટ પ્રસંગે પસંદગીમાં સાધનભૂત થઈ પડે તે માટે આ પછી ઉતાર્યો છે.

આ સંબંધે આ અગાઉ અનેકવાર કહેવાયું છે તેમ જો માસિકોની પસંદગી નજીક નજીકનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયના મંત્રી-અધ્યપાલ ભાઈઓ સાથે સહકાર સાધી સહકારી યોજનાથી બજેટ બનાવાશે તો, દરેક ગામવાળાઓ પોતાપોતાને ત્યાં બિન્ન બિન્ન માસિકો મંગાવી પરસ્પર આદ્ય-લેનું ધોરણ સ્વીકારશે તો, થોડા બચે વધુ માસિકોનું વાંચન પોતાના વાચકોને વંચાવવાની સગવડ કરી શકશે. એટલે સૌ મંત્રી-અધ્યપાલ ભાઈઓ પોતાપોતાની નજીકના ગામવાળાઓ સાથે ઉપર મુજબનો સહકાર સાધશે.

અગ્રગણ્ય ગુજરાતી સામયિકો

આપણા સાહિત્યની સેવા કરતાં અને વિવિધ વિષયો ચર્ચતાં અનેક માસિકો આપણે ત્યાં છે. વિદ્વાન સંપાદકોની વિદ્વાતાને પરિચય આપતાં માસિકો આપણે ત્યાં ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં છે પરંતુ ઉપર જણાવેલ વર્ગને ઉપયોગી નીવડે તેવાં તેા માત્ર ગણ્યાં ગાંડ્યાં જ છે. એમાં અમદાવાદ ખાતેથી પ્રસિદ્ધ થતું “નવરચના” માસિક આપણી દૃષ્ટે પ્રથમ તરી આવે છે. એમાં જણાતા પ્રશ્નો ગ્રામજીવનની રહેણીકરણી અને સામાન્ય જનસમૂહના રીતિરિવાજોને સ્પર્શતા હોઈ થોડું ભણેલા પણ સમજી શકે તેવી સરળ અને સુસ્પષ્ટ તેમ જ સ્વાસ્થ્ય શૈક્ષીયી અપાય છે. એટલે આપણા ગુજરાતને ગામડે વસતી પ્રજા-જનતા-ને તેમના બરનું કોઈ શિષ્ટ માસિક વાંચવા આપવું હોય તો એ “નવરચના” છે. એમાં ચર્ચાતા વિવિધ વિષયોમાં, અવારનવાર આવતો સ્ત્રીવિભાગ આજના નારીસમાજને સ્પર્શતા વિષયો ઠીક ઠીક ચર્ચે છે. એની આ ઉપયોગિતાથી એની વિશિષ્ટતામાં એક ઓર વધારો થયો છે.

આપણે ઉપર જોયું તેમ “નવરચના” આપણી ગ્રામજનતાને જરૂરી સાહિત્ય પૂરું પાડે છે તેમ બીજું તેવું એક માસિક આપણે ત્યાં છે, અને તે “શારદા”.

“શારદા” માસિક એવું સાહિત્ય આપે છે કે જે ગ્રામજનતાનું લોકભોગ્ય સાહિત્ય આપવા ઉપરાંત, કંઈક વધુ શિક્ષણ પામેલાઓને પણ તેમાં વિશેષ રસ આવે તેવી વાતોઓ આપવાનો એકધારો શિરસ્તો “શારદા” માસિકે તેના આજ પર્વતના અસ્તિત્વ દરમિયાન જળવળી રાખ્યો છે. અને તેમાં પણ એના તંત્રી શ્રી. રામચુરા અવારનવાર વિવિધ વિષયો અને પ્રસંગો પસંદ કરીને તેને અનુરૂપ વિશેષકો આપતા રહે છે. એ વિશેષકોમાંથી જનતાને કંઈ ને કંઈ નવીન જણવાતું મળી રહે છે. એના તંત્રીઓ, લોકસાહિત્યઅંકો, અને નવલિકાઅંકો ઠીક ઠીક પ્રથંસા પામે છે; ઉપરાંત, ગયા વર્ષમાં બહાર પડેલો “શારદા”નો “પ્રોફેસર અંક” જેમ તંત્રીઓમાં શ્રી. રામચુરા વિવિધ પત્રકારોની મહેશીલ જમાવે છે, તેમ આ પ્રોફેસર અંકમાં ગુજરાતના અગ્રગણ્ય પ્રોફેસરોની સારી મિજલસ મેળવે છે. આ બધી એની વિશિષ્ટતા જ લેખાય.

અને ગયા વર્ષે જ શરૂ થયેલું પરંતુ એની કક્ષાનાં બધાં માસિકોને પાછળ ખૂટી દેતું “શિક્ષણ અને સાહિત્ય” એના સંચાલકો અને સંપાદકોની જહેમતને આપાદ સફળ બતાવતું પૂરવાર થયું છે. એમાં અપાતા કેળવણીવિષયક લેખો આજે સર્વત્ર સ્વીકારાઈ ચૂકેલી વર્ષા યોજનાને આગળ વધારવામાં ઠીક ઠીક સહાયજૂત નીવડે તેવા હોય છે. ઉપરાંત ગામગોળી જેવા લેખો પ્રૌઢ શિક્ષણ પામેલાઓને એમનું વાચન આગળ વધારવામાં ઠીક ઉપયોગી નીવડ્યા છે. એકંદરે, આ માસિકે કેળવણીના ક્ષેત્રમાં ઉત્તમ ફાળો આપ્યો છે.

એવી જ રીતે ગયે વર્ષે શરૂ થયેલું બીજું માસિક “રેખા”

“રેખા” માસિક માત્ર એક જ વર્ષ ચર્ચા પ્રકટ થવા માંડ્યું છે, પરંતુ એ દરમિયાનમાં ગુજરાતી વાચકજનતાને એણે એવું આકર્ષણ લગાડ્યું છે કે અનેક સામયિકો એમાં આવતા લેખોની ઠીક ઠીક ચર્ચા ચલાવે છે. એમાં અપાતાં કટાક્ષચિત્રો, તેમ જ નવી કિતાબ, મારું પ્રિય પુસ્તક અને સિદ્ધહરત લેખકોની ટૂંકી વાર્તા વગેરે દર માસે કંઈ ને રહ્યું]

કંઈ નવીનતા આપે છે. અને એવી સર્વજોગ્ય સામગ્રી સારી પૃથક્ક્રમમાં આપવા છતાં એનું વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨૫ના પ્રમાણની ગણતરીમાં એ જરૂર સરવૃ માસિક ગણી શકાય. હવે આપણે જરા ઉપલા થર તરફ આવીએ.

આવા એટલે માધ્યમિક શિક્ષણ પામેલા છતાં વાચનનો વધુ શોખ ધરાવતા તેમ જ વિવિધ વિષયો વિષે જ્ઞાન મેળવવા ઇચ્છતા વર્ગને માટે, મહારાષ્ટ્રીય સંસ્થાના સંચાલન દેશ એક ગુજરાતી પીઠ સંપાદક શ્રી. તુલજીરામ યાજ્ઞિકના સંપાદન નીચે પ્રગટ થયું “ચિત્રમય જગત” એનું વિશિષ્ટ સ્થાન ધરાવે છે. એમાં આવતા અન્ય સામયિકોના પસંદ કરી ચૂંટી કાઢેલા ઉત્તમ ઉતારા, અન્ય માસિકના ગ્રાહક ન હોવા છતાં લગભગ ધણી માસિકો વાંચવા મળ્યાની ગરજ સારે છે, એમ કહી શકાય. આપણા ગુજરાતના Literary Digest જેવું એને કહીશું તો ખોટું નહિ લેખાય. આ ઉપરાંત એની વિશિષ્ટતા એમાં આવતી આંતરરાષ્ટ્રીય નોંધો છે. વળી એમાં વ્યક્ત થતા રફૂટ વિચાર આપણને ધરીબર વિચારતા કરી મૂકે છે. આ ઉપરાંત એનો દર વર્ષનો પ્રથમ અંક ખાસ અંક તરીકે પ્રકટ થાય છે, જે અમુક પસંદ કરેલ વિષયને લખતી પ્રચૂર સામગ્રીથી ભરપૂર હોય છે. એના “જર્મની અંક” “રશિયા અંક” અને છેલ્લે છેલ્લે ૧૯૪૦ના જન્મ-સુઆરીનો “લરકરી અંક” જાણવાબેગ માહિતીઓથી ભરપૂર હતા.

આ સિવાય “યુનક” માસિક આજે આપણા જીવાનોને કંઈક કંઈક રાષ્ટ્રસેવાનાં કાર્યોમાં રસ લેતા કરવાની પ્રેરણા પાતું, અને ગ્રામપ્રશ્નોની જીજ્ઞાસુ કરતું જીવાનોને ઠીક આકર્ષણ આપી રહ્યું છે. એનું સાહિત્ય ગ્રામજીવનના વિવિધ પ્રશ્નોની જીજ્ઞાસુને વેગ આપવામાં, જીવાનોને માર્ગદર્શન આપે તેવું હોય છે. એમાં આવતો ગ્રામજીવનના પત્ર ગ્રામજીવનની સમસ્યાની ઠીક ઠીક ચર્ચા કરતો હોય છે.

હવે આપણે આપણા શિક્ષિતો અને વિદ્વાનોને ઉપયોગી થઈ પડે એવાં માસિકો તરફ ફરીએ.

આ કક્ષામાં “પ્રસ્થાન” માસિક પ્રથમ સ્થાને આવે છે. એમાં આવતા લેખો ગંભીર હોઈને એના વાચકને વિચાર કરતો કરી મૂકે છે. એ ઉપરાંત એમાં આવતી રાજકીય નોંધો અને બહિર્જગત, વર્તમાન પરિસ્થિતિવિષયક વિચારો ચર્ચાવા માટે સારો ખોરાક પૂરો પાડે છે, એમ સહેજે કહી શકાય. વળી એમાંનાં કાળો ધણે ભાગે આપણા સાહિત્યકારો અને સાક્ષરોનાં આવતાં હોવાથી શિક્ષિતોને ઠીક ઠીક આકર્ષે છે, મતલબ કે, એમાંનું એકે એક પૃષ્ઠ વિચારણીય સામગ્રીથી ભરપૂર હોય છે, અને તે વિચાર અને મનન માગી લે છે. આજે એના તંત્રીસ્થાને, એના આઘતંત્રી-આપણા જાણીતા સાક્ષર શ્રી. રામનારાયણ પાઠકનું નામ નથી છતાં એમની સંપાદનકળાની એ પૂર્વપ્રતિભા અને એમનું એ બહુશ્રુતપણું, “પ્રસ્થાન”માં આજે પણ એકધારે જળવાઈ રહ્યું છે, અને આમાં મુખ્ય કારણ, એના આઘતંત્રીનો તેમ જ તેના હમેથના લેખકોનો ચાલુ સહકાર હોવાનું પરિણામ સમજાય છે.

અને એવું જ, જાણે એની સરસાઈ કરવા પ્રયત્ન કરતું હોય તેવું, અમદાવાદથી ભારતી સાહિત્ય સંઘ દ્વારા પ્રસિદ્ધ થયું “ઊર્મિ” માસિક હમણાં હમણાં, “પ્રસ્થાન”માં આવતા લેખોની તોલે આવે તેવા ગંભીર વિષયોથી ભરપૂર આવે છે. આ માસિક ગુજરાતના જાણીતા સાક્ષરો અને વિદ્વાનોનો ઠીક ઠીક સહકાર મેળવી રહ્યું છે. અને એથી એની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ થતી સ્પષ્ટ જણાય આવે છે. ભારતી સાહિત્ય સંઘના સંચાલકો એમની આ પ્રવૃત્તિમાં સારા પ્રમાણમાં પ્રગતિ સાધી રહ્યા છે એમ કહેવું અસ્થાને નહિ લેખાય.

અને આવા વિચારપ્રધાન માસિકોમાં, માસિક નહિ પરંતુ ત્રૈમાસિક “બુદ્ધિપ્રકાશ” આજે પણ એના ભૂતપૂર્વ તંત્રી શ્રી. હિરાલાલ પારેખની સ્મૃતિ કરાવતું, આપણા પ્રાચીન સાહિત્યના સંશોધનને લગતા તેમ જ અર્વાચીન સાહિત્યની ઊંડી મીઠાંસા કરતા લેખો આપીને એની મુરખ્ખીવટ આજે પણ એકધારી સાચવી રહ્યું છે.

વળી એક કાળે આપણા સાહિત્યમાં, વિવેચનો અને મનનો માટે સારી જાપ પાડી જનાર “કૌમુદી”નું (વિજયરાયનું) સ્થાન આજે “માનસી”એ લીધું છે. એને માટે સંખેદ કહેવું પડે છે કે, એક કાળે એ “કૌમુદી” ત્રૈમાસિક વિવેચનો માટે આપણા સાહિત્યકારોમાં જે એક ખાસ વિશિષ્ટ પ્રકારનો માનમોભો મેળવ્યો હતો તે આજે કેટલેક અંશે “માનસી”માં જળવાય છે, છતાં સંપૂર્ણ શે તે નહિ જ. આમ છતાં એમાંનાં વિવેચનો અને મંતવ્યો જરૂર પ્રશંસાપાત્ર હોય છે. સંભવ છે, આમાં એના તંત્રી અન્ય વ્યવસાયમાં પડી જવાથી એની પાછળ પૂરતું ધ્યાન આપી શકતા ન હોય.

અને કાર્પસ સલાના “ત્રૈમાસિક”માં એના તંત્રીપદેથી શ્રી. અંબાલાલ ભુલાખી-રામ બનીએ ઠીક ઠીક નવીનતા આણી છે. એણે હવે “બુદ્ધિપ્રકાશ”નું ધોરણ જળવવાનો નિશ્ચય કર્યો હોય એમ સમજાય છે. કારણ કે એમાં આવતા લેખો પણ “બુદ્ધિપ્રકાશ”ની માફક સંશોધનાત્મક પણ હોય છે.

વળી આપણે ત્રૈમાસિકો વિષે વાત કરતાં પહેલાં એક અગત્યના માસિકનો ઉલ્લેખ કરવો ચૂકી ગયા અને તે મહાગુજરાતમાંથી-ઠેક દલકતાથી-પ્રગટ થતું માસિક “નવચેતન.”

“નવચેતન” માસિકના સંપાદનમાં એના તંત્રી શ્રી. ઉદેશી ગુજરાતના ગરવા પત્રકાર શ્રી. હાજી મહમદની “વીસમી સદી”ને જાણે ભુલાવવા પ્રયત્ન કરતા હોય તેવી રીતે “નવચેતન”ને લેખો તેમ જ ચિત્રોથી સમૃદ્ધ અને વિભૂષિત કરે છે. કદી કદી એમાં આવતા લેખોમાં પરજાણની જાયા આવે છે છતાં આજે આપણને “વીસમી સદી”ની વિસ્મૃતિ કરાવતું એ જીભું છે.

આ ઉપરાંત કોઈ પણ જાતની જાહેરાત કર્યા સિવાય કે પોતાની પ્રશંસા માગી વાહવાહ બોલાવડાવવાની વૃત્તિ સેવ્યા સિવાય આપણા સાહિત્યમાં પોતાનો એકધારો ફાળો આપ્યે જતું વડોદરાથી પ્રકટ થતું “સુવાસ” એના દરેક અંકે મનનીય વાચન આપે છે. એમાં આવતી નોંધો તેમ જ ઐતિહાસિક અને સંશોધનાત્મક લેખો આપણને કંઈક પણ નવીન જ્ઞાન આપે છે. આપણાં પુસ્તકાલયોમાં એનો અદ્ય દેલાવો છતાં વ્યક્તિવાચકોમાં એ સારો આદર પામતું જાય છે.

આ બધાં સામયિકો તે આપણા ઉચ્ચ શિક્ષણ પામેલા વિદ્વાન સંપાદકો અને સંશોધકોની જહેમતના પરિપાકરૂપ ઉપયોગી સામયિકો છે. પરંતુ હમેશાં કંઈક નવું જાણવાની ધમશવાળા આપણા કુમારો અને કિશોરોને માટે ઉત્તમોત્તમ સાહિત્ય આપનાર, એમનામાંનાં માનાકુરનાં બીજને પોષનાર અને એ પોષણ પામવા માટે સદા તૈયાર રહેનાર આપણા એ કુમારો-કિશોરો માટે “કુમાર” માસિક છેલ્લાં અઢાર વર્ષ થયાં જ્ઞાનવારિના જે જળધોધ વર્ષાવી રહેલ છે, એ જ્ઞાનપ્રપાતમાં આપણા આજના કુમારો અને કિશોરો નિમજ્જન કરીને વિવિધ પ્રકારનો જ્ઞાનલાભ પામે છે. એમાં આવતી ચૌધકથાઓ, દેશવિદેશની વિખ્યાત વિભૂતિઓનાં જીવનચરિત્રો, તેમજ દેશપરદેશનાં કુમાર-કિશોરો સાથે મૈત્રી સાધવા ઇચ્છતા

વાચકોને માર્ગદર્શક આપી એણે અનેક જિરાસુ કુમારો અને કિશોરો પાસે પોતાની વાહવાહ ઉચ્ચારાવી છે.

આ ઉપરાંત, ચિત્રકલા અને ફોટોગ્રાફીમાં જો ગુજરાતમાં વિશેષ રસ કેળવાયો હોય તો તે “ કુમાર ”ના સંચાલક શ્રી. રવિભાઈ રાવળ અને બચુભાઈ રાવતને આભારી છે. ગુજરાતને કલાવિષયમાં રસ લેવું કરવાનો સર્વ યથા આ બંને ભાઈઓને ફાળે જાય છે.

અને માત્ર ચારેક વર્ષ થયાં પોતાની નવી કીર્તિ પ્રસરાવતું ઉપલા વર્ગને ઉપયોગી એક બીજું પણ માસિક છે: એ માસિક તે “ કિશોર. ”

“ કિશોર ” માસિક એક ખાસ ધ્યેય લઈને ‘બહાર પડ્યું’ છે. શાળા-પાઠશાળાના વિદ્યાર્થીઓને એમના અભ્યાસમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેવું, તેમ જ જાણવા જોગ બાહ્યમાન અને માહિતી આપતું આ માસિક, આજે પ્રૌઢશિક્ષણ પામી વાંચતાં લખતાં થયેલાંઓને ઉપયોગી થઈ પડે તેવું સાહિત્ય પણ આપે છે. એટલે, એટલે દરજગે એ એક આવકાર-દાયક માસિક છે.

આ ઉપરાંત “ રૂકાઉટ વીર ” માસિક, આપણે ત્યાં ચાલતી વીરપ્રવૃત્તિને લગતા લેખો તેમ જ શૌર્યકથાઓનું ઠીક ઠીક સાહિત્ય પીરસે છે.

આ તો કુમાર અને કિશોર સાહિત્ય આપતાં માસિકોની વાત થઈ, પરંતુ આપણી જાગતી આશાઓ માટે પણ જરૂરી સાહિત્ય આપતાં સામયિકો પણ છે; અને તેનો આટલો ફાલ રવ. શ્રી. ગિજુભાઈની બાલશિક્ષણવિષયક વિરતૂત પ્રવૃત્તિને આભારી છે, એમ ન કહીએ તો કૃતબ્ધ ગણાઈએ.

આવાં બાલમાસિકો પૈકી આણંદની ચરેતર એન્યુકેશન સોસાયટી તરફથી પ્રકટ થતું “ બાલમિત્ર ” આપણાં બાળકોને પચ્ચકર અને હેશિ હેશિ વાંચવું ગમે તેવું બાળસુચક શૈલીમાં સારું વાચન આપે છે. એના સંચાલનમાં જાણીતા શિક્ષણશાસ્ત્રીઓનું પીઠબળ હોઈને સારી પ્રગતિ કરી રહ્યું છે, એમ કહી શકાય. એની બીલવણીમાં, એના આજે નિવૃત્ત થયેલા અને હવે “ બાલજગત ” માસિકના તંત્રી શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસારને ઠીક ઠીક ફાળો હતો.

એવું જ બીજું બાલમાસિક, વડોદરાથી શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહના તંત્રીપણા હેઠળ પ્રકટ થતું “ બાલજીવન ” છે. શ્રી. રમણલાલ શાહ બાલસાહિત્યસંક્રાંતિમાંના એક છે. એમના સંપાદન હેઠળ અમદાવાદના ગૂર્જર અંચરલ કાર્યાલય દ્વારા બાલસાહિત્યની ઠીક ઠીક નાની નાની પુસ્તિકાઓ પ્રકટ થઈ છે, એટલે એઓ, બાલમાનસના અભ્યાસી છે એમ કહી શકાય. એવા બાલમાનસના પીછાનનાર તંત્રીના સંપાદન હેઠળ ચાલતા “ બાલજીવન ” માસિકમાં બાલરુચિને અનુકૂળ સાહિત્ય અપાવા ઉપરાંત અન્ય વિવિધતા પણ હોય છે.

અને અમદાવાદથી પ્રકટ થતા “ બાલસખા ” માસિકમાં પણ આપણાં બાળકોને ઉપયોગી એવું વિવિધ શૈલીએ રસપ્રદ બાલવાચન પચ્ચાપચ્ચના વિચારપૂર્વક પીરસાય છે.

આ ઉપરાંત, આપણે ત્યાં બાલપાક્ષિક પણ છે. તે સુરતવાળા શ્રી. નટવર વીમાવાળાના તંત્રીપણા હેઠળ પ્રકટ થતું અને દર માસની પહેલી તેમજ પંદરમી તારીખે આપણાં બાળકોને મીઠાં મીઠી રાહ જોવાવતું “ ગાંડીવ. ”

“ ગાંડીવ ” આપણાં બાળકોના હાથમાં આવતાં તેઓ જોઈમાં આવી જાય છે, એમાં અવારનવાર દેખા દેતી “બકોર પટેલની વાતો”માં આપણાં બાળકોને બહુ જ રસ પડે છે.

અને પ્રથમ પખવાડીક તરીકે જન્મેલું પણ આજે હવે માસિકરૂપે પ્રકટ થતું

“ બાલજગત. ” એના તંત્રીરથાને છે “ બાલમિત્ર ” માસિકના આઘતંત્રી શ્રી. સોમાભાઈ બાવસાર અને શ્રી. દિનેશ કોકર. “ બાલજગતે ” જન્મ્યા પછી, ખરું કહીએ તો એવી સારી પ્રગતિ સાધી છે કે તે આપણાં આજનાં બાલમાસિકોમાં મોખરે આવી ગયું છે. અને એના જેટલી નહિ તો એથી ઓછી પણ પ્રગતિ કરવા પ્રયત્ન કરતા “ બાળકે ” પણ આજુ વર્ષમાં સારી પ્રગતિ કરી છે. જ્યારે રાજકોટનું “ બાલવાચન ” હજી એની જૂની ધરેડે ચાલુ જ છે. રાજકોટનું “ બાલવાચન ” બાળકોને જ્ઞાનદાયક વાચન આપવા છતાં સુધક છપાઈ અને આકર્ષક રૂપરંગના અભાવે બાળકોનું પૂરતું આકર્ષણ પામી શક્યું નથી.

અત્યારસુધી આપણે વિવિધ વિષયને લગતાં માસિકો વિષે જાણી લીધું, પરંતુ એક વિશિષ્ટ અંગને સ્પર્શતાં માસિકો રહી જાય છે અને તે છે સ્ત્રીઓનાં માસિકો.

આપણે ત્યાં અવિષયક પ્રશ્નો ચર્ચાતાં માત્ર ચાર જ માસિકો છે: અને તે (૧) સ્ત્રીબોધ, (૨) ગુણસુંદરી, (૩) પદ્મિની અને ગયા વર્ષથી પ્રગટ થતું (૪) સ્ત્રીજીવન.

આ પૈકી “ સ્ત્રીબોધ ” માસિક આપણે ત્યાં જૂનામાં જૂનું છે. એનાં આઘતંત્રી શ્રી. પૂતળીબાઈ કાપરાજીના વખતમાં આ માસિકે આપણા સ્ત્રીસમાજમાં સારું સ્થાન પ્રાપ્ત કર્યું હતું, ત્યારબાદ એના હાલના તંત્રી શ્રી. કેશવપ્રસાદ દેસાઈના તંત્રીપણા હેઠળ એણે રાજસ્થાનનાં વર્ષોમાં સ્ત્રીસમાજને લગતા પ્રશ્નો ઠીક ઠીક પ્રમાણમાં ચર્ચેલાં, એમાંથી આપણા સ્ત્રીસમાજને કેટલુંક જાણવાજોગ તો જરૂર મળી આવે તેમ છે. આપણે આશા રાખીએ, સ્ત્રીસમાજનું આ મુરખી માસિક એની મુરખીવટ એકધારી સેવા દ્વારા સદાને માટે જાળવી રાખવા શક્તિવાન નીવડે, ગુજરાતજોની સુચારુ રૂપે સેવા બજાવે.

પરંતુ “ સ્ત્રીબોધ ” ની સાથે સાથે આપણે ત્યાં એનાથી ડગલું આગળ વધવા પ્રયત્ન કરતું બીજું સ્ત્રીમાસિક પણ છે. અને તે “ ગુણસુંદરી. ”

“ ગુણસુંદરી ” માસિક એનાં સંપાદનને કારણે આજે આપણા સ્ત્રીસમાજમાં ઠીક ઠીક સ્થાન પ્રાપ્ત કરતું જાય છે. એનાં નિવૃત્ત થયેલાં તંત્રીઓ શ્રી. પ્રેમલીલા મહેતા અને શ્રી. વિદુલતા દેસાઈએ સ્ત્રીસમાજના પ્રશ્નોની સુંદર છણાવટ આ માસિક દ્વારા કરી છે, અને એનાં હાલનાં તંત્રી સૌ. જયવતીબહેન દેસાઈ વડોદરાના સ્ત્રીસમાજનાં જાણીતાં આદર્શ સંસ્પર્શિકા છે. ગામડે વસતી આપણી ગુજરાતજોમાં સમાજસુધારાના પ્રશ્નોના ઉલ્લેખમાં એમનો સક્રિય ફાળો છે. વડોદરા ખાતેની ચિમનાબાઈ સ્ત્રી સમાજ સંસ્થાઓનાં તેઓ એક અંગભૂત છે એટલે “ ગુણસુંદરી ” દ્વારા એમની સેવાઓનો ઉત્તમ લાભ આપણે સ્ત્રી સમાજ મેળવતો થયો છે એ આનંદની વાત છે. જ્યારે અમદાવાદથી પ્રકટ થતું “ પદ્મિની ” માસિક સ્ત્રીસમાજનું માસિક હોઈને તેમાં પણ સ્ત્રીઓને લગતા લેખો આવે છે. પરંતુ એની અનિયમિતતાને કારણે એનું ભાવિ કેવું નીવડશે તે અત્યારે કંઈ કહી શકાય નહિ.

અને છેલ્લે છેલ્લે ‘ સ્ત્રીજીવન ’ માં એના તંત્રી શ્રી. મનુભાઈ જોષાણીએ એમના “ સ્ત્રીબોધ ” માંથી મેળવેલા અનુભવનો ઉપયોગ કરવા માંડ્યો છે. “ સ્ત્રીજીવન ” માટે એમણે જાણીતા લેખકોનો સહકાર મેળવવા માંડ્યો છે. એટલે એ ‘ સ્ત્રીજીવન ’ એનું અત્યાવરતું વિશિષ્ટપણું જાળવી રાખવા શક્તિમાન નીવડ્યું છે.

છેલ્લે અહીં ઉલ્લેખાયેલાં સામયિકો ઉપરાંત અન્ય ધાર્મિક, સાંતિવિષયક તેમજ ધર્મ અનેક માસિકોનું અસ્તિત્વ આપણે ત્યાં છે. સર્વનો ઉલ્લેખ કરવા જતાં, અતિ વિસ્તાર ભયે, અહીં વિરમું છું. *

મણિલાલ પ્રભાશંકર વ્યાસ

સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

નાગરી પ્રચારિણી સભાનું કારીમાં આવેલ આર્થ બાપા પુસ્તકાલયની દિંદિમાં મોટા પુસ્તકાલયોમાં ગણતરી થાય છે. તેમાં ૧૫,૨૮૨ હિંદી પુસ્તકો તથા હસ્તલિખિત લખાણો છે. પુસ્તકાલયના વાચનવિભાગમાં ૨૦૩ હિંદી વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો આવે છે. તેના દૈનિક વાચકોની સંખ્યા ૧૨૦ છે. આ પુસ્તકાલય હિંદી પુસ્તકોનો સંગ્રહ કરીને તે દ્વારા લોકોમાં જ્ઞાનપ્રચાર કરવાનું ધારે છે. સંયુક્ત પ્રાંતની સરકાર તેને વાર્ષિક ૧,૦૦૦ રૂપિયાની ગ્રાન્ટ આપે છે.

x x x

સંયુક્ત પ્રાંતમાં મહાસભાના પ્રધાનમંડળ વખતે, ગ્રામજનોમાં શિક્ષિતતા પ્રત્યે રસ જગાડવા માટે ગ્રામ પુસ્તકાલયો શરૂ કરવામાં આવ્યા હતાં. આ પુસ્તકાલયો માટે ગયે વર્ષે એક લાખ અને પંચાવન હજાર પુસ્તકો ખરીદવામાં આવ્યાં હતાં. પુસ્તકાલયોની સંખ્યા ૭૬૮ થી વધીને ૧૦૦૦ ની થઈ છે. વાચકોની સંખ્યા લગભગ ૧૨ લાખની હતી. પુસ્તકો લઈ જવા માટે ગ્રામજનો પાસેથી કંઈ લેવામાં આવ્યું નહોતું.

x x x

પંડિત જવાહરલાલ નહેરુએ શહેનશાહ અકબરના પ્રખ્યાત પ્રધાન અબુલ ફઝલે ફારસી ભાષામાં લખેલ આદિને અકબરીનું મૂળ લખાણ કારમીરથી લાવીને પોતાના તરફથી, અખિલ હિંદ મહાસભા સમિતિના પુસ્તકાલયને ભેટ કયું છે.

x x x

નવેમ્બરથી અત્યાર સુધીમાં યુરોપના સશસ્ત્ર સૈન્યના સભ્યોને પાંચ લાખથી વધારે પુસ્તકો મોકલવામાં આવ્યાં છે. આમાંનાં ઘણાખરાં પુસ્તકો છ પેનીની કિંમતનાં છે. લંડનના લોડ મેયરે રચાયેલી કાઉન્સિલની જાહેરાત પ્રમાણે, ગયા વિશ્વયુદ્ધમાં લશ્કરને એક કરોડ સાંકે લાખથી વધારે પુસ્તકો મોકલવામાં આવ્યાં છે.

x x x

કિરોફોર મોર્ફોના પુસ્તક 'કીટ્ટી ફોયલ' (Kitty Foyle) ઉપર તે પુસ્તકનું વલ્લભ અસંખ્ય હોવાના કારણે 'આપર' (આપલેન્ડ)માં પ્રતિજ્ઞ મૂકવામાં આવ્યો છે. એવા જ કારણસર બીજાં પુસ્તકો ઉપર પ્રતિજ્ઞ મૂકવામાં આવ્યા છે. તેનાં નામ આ રહ્યાં : 'આઈ લોઝ દિટલસ' મેઈડ', 'ફોર વીમેન ઓ અપ', 'એ મેન ઓફ ફોર્સ', 'મેન ઓફ ડી ૩', 'સેક્રયુઅલ નોલેજ.'

x x x

શ્રી યોગેન્દ્રના પ્રખ્યાત પુસ્તક 'યોગ પર્સનલ હાઈજન' (Yoga Personal Hygiene) ના દરેક પાનાની સ્પષ્ટ દિશ્મ લેવામાં આવી છે. વીસમી સદીની સંસ્કૃતિના પ્રતીકરૂપ બીજા વસ્તુઓ સાથે તેને સીધ કરવામાં આવેલ છે. અને 'સંસ્કૃતિના બેવિરા'માં

તેને દાટી દેવામાં આવેલ છે. આ બધું અમેરિકાના ઓગલ ગ્રાપ વિશ્વવિદ્યાલયે કરેલ છે. જગતભરમાં આવી ઐતિહાસિક યોજના અપ્રતિમ છે. તેનો હેતુ પાછળની પ્રજા માટે આધુનિક સંસ્કૃતિની અગત્યની વસ્તુઓ જાળવી રાખવાનો છે. આ ભોમરાને ઇ. સ. ૮૧૧૩ સુધી કાંઈ હાથ લગાડવાનું નથી. તે સમયે ફક્ત પ્રાચ્ય વિદ્યાવિશારદોને જ વાંચવાની કળા સહજ હશે. ખાકીના લોકો તો વિચારવિનિમયથી વાતો કરશે. છ હજાર વર્ષની પ્રજાના લાભાર્થે આવી જ રીતે સાચવી રખેલ બીજી પુસ્તક 'માર્ગારેટ મિચેલનું' 'ગોન વિથ ધ વિન્ડ' (Gone with the wind) છે.

x

x

x

આગલા વર્ષ દરમિયાન પ્રગટ થયેલ એક નવલકથા અથવા તો તે પ્રકારના અન્ય માટે અપાત્ર 'જેમ્સ ટેબટ બ્લોક રમારક પારિતોષક એડોલ્ફ હિટલરે તેની નવલકથા 'આફ્ટર મેની એ સમર' (After many a summer) માટે આપવામાં આવેલ છે.

x

x

x

ઇ. સ. ૧૨૬૩ માં જપાયેલ પ્રખ્યાત 'પ્રથમ ફોલીઓ શેક્સપીયર'ની નકલ મેસાચુસેટસ (અમેરિકા)ના પુસ્તકાલયમાંથી ચોરાઈ ગયેલ છે. તે પુસ્તક મળે તેવી માહિતી આપનાર માટે ૧,૦૦૦ ડોલરનું ધનામ જાહેર કરવામાં આવ્યું છે.

x

x

x

'ગોડ એન્ડ એડોલ્ફ હિટલર' (God and Adolf Hitler) નામનું પુસ્તક ખાર આનાની કિંમતે હમણાંજ પ્રગટ થયું છે. તેમાં 'હિટલર હિટલરને સ્વતંત્રપણે કેમ વર્તવા દે છે ?' 'હિટલર કૈય છે ?' 'હિટલર ઇશ્વરનો શાપ છે ?' 'આપણે હિટલર માટે પ્રાર્થના કરવી જોઈએ કે ?' વગેરે ધણી પ્રશ્નોના જવાબ આપેલા છે.

x

x

x

જહોન રટીન એક્સના પુસ્તક 'ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ' (Grapes of wrath) ને બીજાતસ હોવાના બહાના હેઠળ ઇસ્ટ સેન્ટ લુઇઝ (યુનાઇટેડ સ્ટેટસ અમેરિકા)ના પુસ્તકાલય મંડળે બાળી નાખવાનો હુકમ કર્યાનું અગાઉ જાણવામાં ગયું છે. હવે જણાય છે કે આ પગલાં સામે એવો વિરોધ દર્શાવાયો કે મંડળે પોતાનો મૂળ હુકમ પાછો ખેંચી લીધો અને પુસ્તકને રહેવા દીધું. બીજા પુસ્તકો સાથે નહિ, પરંતુ પુસ્તક વચના માટે અનામત રાખવામાં આવેલ અભરાર્થ પર.

x

x

x

લેફ્ટ બુક કલબની મે માસની પસંદગી આરપામ દત્તા પુસ્તક 'ઇન્ડિયા ટુ ડે' (India to-day) ઉપર પડી છે. આ પુસ્તકની નકલો કિંદમાં તુરત આવી પહોંચશે.

—છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર.

પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર

ગાંધી તા. ૧૫-૬-'૪૦ ના રોજ નાશિક સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલયનો શતાબ્દી ઉત્સવસમારંભ વડોદરા શાંત્યના પુસ્તકાલય આતાના વ્યવસ્થાપક ડૉ. શ. રા. વાકેનીસ સાહેબના પ્રમુખપણા હેઠળ ઉજવાયો હતો, આ પ્રસંગે તેમણે પુસ્તકાલયો પરત્વે અતિઉપયોગી એવું મનનીય વ્યાખ્યાન મરાઠીમાં આપ્યું હતું, તે આ નીચે પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં કામ કરનાર અને રસ ધરાવનાર સૌ કોઈ માટે માર્ગદર્શક નીવડે તેવું હોવાથી આપ્યું છે. —ત્રી.

આપણા નાશિક શહેરના સાંસ્કૃતિક પુસ્તકાલયની ચતાબ્દીની ઉજવણીના આગના

પ્રસંગે આપે મને યોલાવીને જે મારું સન્માનપૂર્વક સ્વાગત કયું

કે. શ્રી. સયાજીરાવ છે તેથી હું પોતાને ધન્ય માનું છું. પણ સાથે સાથે મહારા મહારાજ સાહેબના પાતતા વિશેની ચકાથી થોડો સ્લોભ અનુભવું છું. પરંતુ વડોદરા સ્મરણથી આનંદ રાજ્યના પુસ્તકાલયોના સંચાલનનો અનુભવ હેતુ સાત વર્ષથી અને અભિમાન લેવાની સુસંધિ જે પુણ્યપ્રતિ પુણ્યપ્રતિ નૃપતિએ મને આપી છે તે કે. સયાજીરાવ મહારાજ સાહેબના સ્મૃતિદાયક સ્મરણથી

મને સ્લોભ કરતાં ધૈર્ય, ઉત્સાહ, આનંદ અને અભિમાન જ વધુ પ્રમાણમાં થાય છે, તે ઉપરાંત મહારા વ્યાખ્યાનના વિષયમાં શ્રદ્ધા ધરાવનારા તેમજ વડોદરાના શ્રીમંત સરકારની માર્ગદર્શક પુસ્તકાલયોની પ્રગતિ વધારવાની પ્રજા મજા સેવનારા આપ જેવા શ્રોતાઓના સમાગમથી મહારા ઉત્સાહ અને આનંદ દ્વિગુણિત થાય છે. આજનો સુયોગ પ્રાપ્ત કરાવનાર સન્માનનો હું અત્યંત આભારી છું.

૨. તથાપિ આ ઉપકારક મંડળીમાં જે એક વ્યક્તિનો હું સમાવેશ કરી ચકતો

નથી, તે વિશેની ગેરસમજાતી દૂર થવા સ્પષ્ટ ઉદ્દેશ કરવાની જરૂર જણાય છે. વડોદરાના એક નિરૂપક મંથપાસે “વિવિધ વૃત્ત”માં સ્વયંસ્મૃતિથી એક લેખ લખ્યો છે. તેમાં પરમાર્થ કરતાં પરિહાસ જ વધારે છે એમ મને લાગે છે. તેમણે તે લેખમાં એમ લખ્યું છે કે, પુસ્તકાલયના ચત્સાવત્સરિક ઉત્સવના અધ્યક્ષ ડૉ. મંથપાસે જ હોવા જોઈએ. વીર સાવરકર અગર દે. બ. કેળકર જેવા અધ્યક્ષ તરે માટે આગ પડતા શા માટે જોઈએ ? તેઓ કૃપા કરીને પોતાનું અમગવત્ત આવા પ્રસંગે ઠોડે ખરા કે ? મને તો લાગે છે કે ‘હિન્દી કી બોટલ’માં ‘અમને આન્સ આપો’ એવી જે મામળી ખગારામે શીકૃષ્ણ પાસે કરી હતી તેના જેવીજ એ સચવા છે. અવાસ્તવ વિનયથી હું મારી નંદતને અગર મહારા સહકારી મિત્રોને મૌજીત્વ આપવા મજાતો નથી; પણ તરુરિયતિ એવી છે કે, પુસ્તકાલયોનાં કાર્ય સમાજની બૌદ્ધિક, નૈતિક અને સાંસ્કૃતિક ઉન્નતિ વધારવાનું છે. આ કાર્ય જે લોકોત્તર અપ્રણીઓએ પ્રત્યક્ષ રીતે કાયા, વાચા અને મનથી કરેલું છે તેવાને આજના જેવા સમારંભનું નેતૃત્વ સાદરિક રીતે દોષ રહે, મંથપાસે પુસ્તકાલય હારા મને

તેટલું કાર્ય કદું હોય તો પણ તે અપ્રત્યક્ષ જ સમજવું. રૂપકમાં કહીએ તો મંથપાલ એ પાણીના નળ જેવા છે. વહેળાનું પાણી તેઓ ઘેરઘેર પહોંચાડે છે એ વાત ખરી, પણ વહેળા જ ન હોય તો પછી ખાલી નળીથી શું થઈ શકે ?

૩. આ કરતાં વધારે પ્રસ્તાવ કરી હું આપને વધુ કંટાળો આપવા ઇચ્છતો નથી. કારણ કે આપના કલા કરતાં મહેં વિશેષ કામ ઉપાડી લીધું છે અને આદર્શ પુસ્તકાલય આમ કહેવામાં મને વ્યાકરણનો ટેકો પણ ખાસ મળે છે. આપે એક સંસ્થા નથી. મને આદર્શ પુસ્તકાલય એ વિષય ઉપર બોલવા કહ્યું છે. મેં એકવચનનું બહુવચન કરીને આદર્શ પુસ્તકાલયો એ વિષય ઉપર બોલવા ધાયું છે. ઉપલક્ષ દૃષ્ટિએ આપને એમ જણાયા વિના નહિ રહે કે આદર્શત્વ અને અનેકત્વ એ એક કલ્પનાઓમાં એકલો વિસંવાદ જ નથી પણ વિરોધ સુદ્ધા છે. એક જ જાતની એક જ આદર્શ વસ્તુ હોઈ શકે. બધા જ ઉત્તમ શુણિનો તેમાં સમાવેશ કરવામાં આવે તો અન્યત્ર આદર્શપણ ક્યાં રહે ? આ ન્યાયથી આદર્શ પુસ્તકાલય એટલે જેમાંથી સઘળા અવશુણો દૂર કરવામાં આવ્યા છે, વાચકોને તેમ જ વ્યવસ્થાપકોને જે પુસ્તકાલય કોઈ પણ અમલક દેખાવા દેતું નથી, અને જે બધી સુખ-સગવડો પ્રાપ્ત કરાવે છે તે જ પુસ્તકાલય અને તે જ આજના વ્યાખ્યાનનો વિષય. આમ હોવાથી નકામું એકનું અનેક-વચન કરીને તકેદુષ્ટતા વહોરી લેવાનો ફટાટોપ કરવાની શી જરૂર હતી ? એવો જો આપ પ્રશ્ન કરો તો મને એક ધૂર્ત આધિજા બિખારીની વાત યાદ આવે છે. શંકરે જ્યારે પ્રસન્ન થઈ તેને એક વર માગવા કહ્યું, ત્યારે તેણે એવી માગણી કરી કે મ્હારા દિકરાના દિકરાનો હું રાજવૈભવ જોઉં. અર્થાત્ એક વરમાં તો તેણે સંપત્તિ, સંતતિ, દૃષ્ટિ ઇત્યાદિ ધણા વર માગી લીધા. આ જ પ્રમાણે આપે જણાવેલું આ આદર્શ પુસ્તકાલય એ અનેક પ્રકારનાં પુસ્તકાલયોના મિશ્રણનું બનેલું હોઈ જોળા શંકરની માફક મારે પણ આજે એકનું અનેક-વચન કરવું પડ્યું છે.

૪. આ પ્રમાણે કરવું એ મને અયોગ્ય લાગતું નથી એમ તેમજ આપને પણ આપનો આદર્શ ભાગી પડ્યો એમ માની વિવાદનું કારણ મળે છે; એવું આદર્શ વિલક્ષિત પણ નથી. કારણ કે આદર્શના કેન્દ્રીકરણ કરતાં તેનું વિભક્તિ-હોય એ બોલું નથી. કરણ એ જ મૂલ્યલોકમાં સુખ, શાન્તિનું કારણ બને છે. સર્વ સૌન્દર્ય એકત્રિત થયેલું નિહાળવાની ઇચ્છાથી પરમેશ્વર તિલોત્તમા નિર્માણ કરે છે, પણ મૂલ્યલોકમાં દરેક પુરુષની બિન્ન રચિને ગમેતા ઓસૌદ્યનો આદર્શ વિલક્ષિત અને બિન્ન રહે છે તેથી જ સમાજસ્વાસ્થ્ય અને રિયરતા ટકી શકે છે ને ?

૫. આ માન્યતાને અનુસરી આજના વિષયનો વિચાર કરીએ તો આપણને જણાશે કે, આદર્શ પુસ્તકાલયોની પરંપરામાં સામાન્યતઃ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો, કચી સંસ્થાઓનો વિશ્વવિદ્યાલયનાં તથા વિદ્વદ્ભોજ પુસ્તકાલયો, વ્યાપારી તથા ઔદ્યોગ-આત્મીય થાય છે. ગ્રંથ પુસ્તકાલયો, શહેર સાર્વજનિક તેમ જ ગ્રામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો, ફરતાં અને બાકતી પુસ્તકાલયો, એમનો સમાવેશ થાય છે. આજના સમારંભના સંદર્ભથી આ પરંપરામાં કર્યાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની સંસ્થાઓનો આપણે વિશેષે કરીને

વિચાર કરવો જોઈએ, એ દેખીતું છે, તથાપિ એ વિચાર કરતા પહેલાં કરના પુસ્તકાલય સાથે સંલગ્ન થયેલી બીજી સંસ્થાઓનાં ધ્યેય તથા ધોરણ પર આપણે નિદાન ઉપલબ્ધ નગર નાખી જઈએ, જેથી આપણી સંસ્થાની પાર્શ્વભૂમિ સમજવા સુગમતા થાય.

૬. રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય એટલે રાષ્ટ્રભાષાના સર્વ ગ્રંથો સંગ્રહિત રાખનાર પુસ્તકાલય. એ સરકારી જ હોય છે એવું નથી. બ્રિટિશ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય. મુઝિયમ એ સરકારી નથી, પણ એક મોડર્ન ઓફ ટ્રસ્ટીથી આવે છે. જર્મનીમાં ડાઇચ બુશેરાય એ લિપ્ઝિકનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય છે. વૉશિંગ્ટનમાં Library of Congress એ મુખ્યતઃ ત્યાંના વિધાનસભાનું પુસ્તકાલય છે. Bibliotheque Nationale એ કેવળ સરકારી છે. સર્વસંગ્રાહક એવા આ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય છે. Copyright કાયદાથી પુસ્તકો આવે છે અને તેનું રક્ષણ થાય છે. આવાં પુસ્તકાલયોમાં પુસ્તકો મોકલવા સંબંધે કાયદો જેમ પ્રકાશકોને ફરજ પાડે છે, તેવી જ ફરજ તે પુસ્તકાલયોના ચાલકો પર પુસ્તકોના રક્ષણ સંબંધે પણ પાડે છે. આથી કરીને જે જે દેશોમાં રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયો છે, ત્યાં ત્યાં તે પુસ્તકાલયોની પુસ્તકસચિ એટલે તે ભાષાનાં સઘળાં પુસ્તકોની સચિ રહે છે; અને તેથી આવાં પુસ્તકાલયોમાંથી તે ભાષાના ગમે તે પુસ્તકની માહિતી ગમે ત્યારે મળી શકે છે. આ માહિતી ઉપલબ્ધ કરી આપવા માટે પ્રત્યેક પુસ્તકાલયમાં એક માહિતી પૂરી પાડનાર વિભાગ રાખેલો હોય છે. આ પુસ્તકાલયમાં ફક્ત પુસ્તકોજ સંગ્રહિત કરી રાખવામાં આવે છે એમ નથી, પણ તે વધારે ને વધારે લોકોના ઉપયોગમાં આવે એવી તેમાં વ્યવસ્થા હોય છે. સામાન્યતઃ આ પુસ્તકાલયમાં ખેસીને વાંચવાની વ્યવસ્થા હોય છે. પુસ્તકાલયની બહાર પુસ્તકો લઈ જવા દેવામાં આવતાં નથી. બહાર ગયા પછી પુસ્તક ખાતરીપૂર્વક પાછું ફરશે, એવી ખાતરી ન હોવાના કારણે જ આવો પ્રતિબંધ રાખવામાં આવે છે. આ પ્રતિબંધ બ્રિટિશ મુઝિયમમાં એવો કડક રીતે પાળવામાં આવે છે કે, ત્યાંથી બાઇન્ડિંગ માટે પણ પુસ્તક બહાર મોકલવું નથી. બીજાં રચણોએ આટલી બંધી નથી તો પણ પુસ્તકોની ખાતરી માટે રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો કોઈ વ્યક્તિને ન ધીરતાં સંસ્થાને ધીરાય છે અને તે સંસ્થા મારફત વ્યક્તિને મળી શકે છે; આવી રીતે રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય એ અન્ય સંસ્થાઓને પુસ્તકોની ધીરધાર કરનાર એક મોટું પુસ્તકાલય બને છે. બ્રિટિશ મુઝિયમમાં આવી ધીરધાર કરવાની સમવડ ન હોવાથી ઇંગ્લેન્ડમાં નેશનલ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરી નામની લગભગ ૭-૮ વર્ષ પહેલાં એક નવીન સંસ્થા કાઢવામાં આવી છે.

૭. વિશ્વવિદ્યાલયનાં અથવા વિદ્યાન ભોજોની સભાનાં જે પુસ્તકાલયો છે, તે મદરસતી દષ્ટિએ રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયોની બરાબરી કરે છે. જ્યારે રાષ્ટ્ર-

વિશ્વવિદ્યાલયનાં પુસ્તકાલય

ભાષાનાં સમગ્ર પુસ્તકો એકત્ર કરવાનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયોનું ધ્યેય અમુક વિષયો પરનાં સર્વ ભાષાનાં પુસ્તકો, સાદિત્ય વગેરે એકત્ર કરવાનું હોય છે. સંગ્રાહક વૃત્તિ બંને સંસ્થાઓમાં એકજ હોય છે. ફક્ત સંગ્રહનો દષ્ટિકોણ બદલાયેલો હોય છે, એવા પુસ્તકાલયના વિષય પર ડિગ્રિજન યુનિવર્સિટીના પુસ્તકાલયના અનાવરણ પ્રસંગે માછ શહેનશાહ પંચમ જ્યોત્સે કાઢેલા ઉદગાર ખરેખર મનનીય છે. તેઓ કહે છે કે:—

“ A library such as this is both a powerhouse and a testing-station of educational activities. It inspires and helps the work of specialists in every field of research and it provides from generation to generation standards of truth and sound learning by which the fresh products of science and scholarship are tried. It is a workshop of new knowledge and a storehouse of seasoned wisdom. ”

૮. વ્યાપારી તથા ઔદ્યોગિક પુસ્તકાલયો ખાનગી માલિકીનાં હોય તેના સામાન્ય જનતા સાથે સંબંધ હોતો નથી, તેથી તેનું વિવરણ હું અહીં વ્યાપારી તથા ઔદ્યોગિક પુસ્તકાલયો આપતો નથી. શહેર તથા ગ્રામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સામાન્ય જનતાના ઉપયોગ માટે હોય છે. તે મ્યુનિસિપાલિટી અગર લોકલ બોર્ડ તરફથી મફત ચલાવવામાં આવે છે. આનું વિવેચન આગળ કરવાનું છે જ.

૯. ફરતાં પુસ્તકાલયો કર્મ્યા તથા ગ્રામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની પૂર્તિ-રૂપ પુસ્તકાલયો છે. જ્યાં પુસ્તકાલયો નથી હોતાં ત્યાં, તથા ફરતાં પુસ્તકાલયો. જ્યાં રચાનિક પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો પૂરતાં નથી હોતાં તેની પૂર્તિ કરનારાં હોય છે. કર્મ્યા પુસ્તકાલયો એક માઇલ સુધી દૂર રહેતા નાગરિકોની સેવા કરી શકે છે. તેનાથી દૂર શાખા પુસ્તકાલયો ખોલી, તે શાખામાં ફરતાં પુસ્તકાલયોની મદદથી પુસ્તકોની પૂર્તિ કરવામાં આવે છે. તેથી જ રીતે ૧૦૦૦૦થી ઓછી વસ્તીવાળાં ગામોમાં સ્વતંત્ર પુસ્તકાલય ચલાવવું આર્થિક દૃષ્ટિએ મુશ્કેલ હોવાથી ત્યાં ફરતાં પુસ્તકાલયો દ્વારા અંશવાચન પૂરું પાડવામાં આવે છે.

૧૦. બાહ્યતી અથવા વર્ગીય પુસ્તકાલયો એ પણ ખાનગી માલિકીનાં હોય છે. પ્રત્યેક પુસ્તક ભાડેથી નાંચવા આપનાર બાહ્યતી પુસ્તકાલયો અંગર ભાડેથી કે વાર્ષિક લેણ દરેક વખતે એક કે બે પુસ્તકો વર્ગીય-દારને આપનારને બાહ્યતી પુસ્તકાલયોમાં સમાવેશ થાય છે.

૧૧. આ પ્રકારે પોતપોતાની રીતે જનતાની વાચનમૂખ આગતારી પુસ્તકાલયોની આ એક સંકલિત છે. પ્રત્યેક સંસ્થાનું સ્વતંત્ર કાર્યક્ષેત્ર તથા સંકલિત સેવા આ-સ્વતંત્ર સાધનસામગ્રી હોય છે, પણ તેમના સંકલિત કાર્યથી જ દર્શી સેવા થાય છે. આદર્શ સેવા થઈ શકે છે.

૧૨. આજે આપણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને એ ભાગ જ પ્રસ્તુત હોવાથી તેનો જ વિચાર વિસ્તારથી કરીએ.

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સંસ્થાનો ધણે લાંબો ઇતિહાસ નથી. વધારેમાં વધારે તેમાં સો વર્ષની પૂર્વપીઠિકા છે, એમ કહી શકાય. પ્રાચીન પુસ્તકાલયો સમગ્ર જનતાના ઉપયોગ માટે નિર્માણ થયાં નહોતાં. વેદકાળમાં જ્યારે અંશ જ નહોતા તો પછી અંશાલયો તો ક્યાંથી હોય ! ઇ. સ. પૂર્વ ૮૮ ની સાલમાં સિલોનમાં બૌદ્ધ-ધર્મ અંશ લખી કાઢવાની ચર્યાત થઈ. સારપટ્ટી, ઇ. સ. ના પાંચમા અને સાતમા શતકમાં હિંદુસ્તાનમાં

પુસ્તકાલયો હોવાનો ઉદ્દેશ યીના ભેગના પ્રવાસવર્ણનમાં મળી આવે છે. આ પુસ્તકાલયો, જેને આપણે વિશ્વવિદ્યાલયનાં પુસ્તકાલયો કહીએ એવાં હતાં. તક્ષશીલા, નાલંદા, બનારસ, પાટલીપુત્ર, વિક્રમશિલા વગેરે ઠેકાણે તે હતાં. ત્યારપછી, અગીઆરમાં સૈકામાં ચાલુમ વંશમાં રાય નારાયણ રાજના પ્રધાન તથા સેનાપતિ મધુસૂદન એમણે દક્ષિણમાં પાડી પામે રપર વિદ્યાર્થીઓની સંગવડ થાય એવાં, નગરનાં દેવાલયમાં પુસ્તકાલય સ્થાપ્યાનો ઉદ્દેશ એક કાનડી શિલાલેખમાં મળી આવે છે. ત્યાર પછીનાં જે પુસ્તકાલયોનો ઉદ્દેશ મળી આવે છે તે રાજાઓનાં ખાનગી પુસ્તકાલયો સંબંધે છે. બારમાં સૈકામાં ભોજ રાજા, ખિલજી વંશના અમીર ખુશરૂને મંથપાલ તરીકે નીમનાર જલાલુદીન બાદશાહ, તખલખ વંશના નગરોટમાં સંસ્કૃત પુસ્તકાલય સ્થાપનાર ફિરોજશાહ, અહમદનગરમાં પુસ્તકાલય સ્થાપનાર બાહાણી રાજા, મોગલોમાં બાબર તથા અકબર એ બાદશાહોનાં નામ પુસ્તકાલયના ઇતિહાસમાં આવે છે; તથાપિ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોની કલ્પના અંગ્રેજી અંમલ પછી જ થઈ એમ કહેવું પડશે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં સર્વની સમાનતાની શૂંભિકા સ્વીકારવામાં આવી છે. લોકશાહીના તત્ત્વ સાથે તે આપણા તરફ આવે એ અપરિહાર્ય હતું. પાશ્ચાત્ય દેશમાં પણ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનો ઉદય સો વર્ષમાં જ થયો છે. ઈંગ્લંડમાં પહેલાં Public Library Act સન ૧૮૫૭ ના શુભારમાં થયો. ગત વર્ષે અહમદનગરમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો ૧૦૦ મો વાર્ષિક ઉજવવામાં આવ્યો અને આ વર્ષે આપણે નાશિકમાં પુસ્તકાલયની ચતુર્વર્ષ ઉજવણી કરીએ છીએ.

સામાન્ય જનતાને ઉપયોગી તે સાર્વજનિક કહી શકાય, પણ સર્વને મફત રાચન પૂરું પાડનાર જે પુસ્તકાલય તે જ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એવો રૂઠ અર્થ લઈએ તો આપણા નાશિક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું વર્ગીકરણ વર્ગીય પુસ્તકાલય અથવા Subscription Library માં જ કરવું પડશે, અને વડોદરામાં ત્રીસ વર્ષ પહેલાં સ્થપાયેલા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયને જ હિંદુસ્તાનમાંનું પહેલું સાર્વજનિક પુસ્તકાલય લેખી શકશે.

૧૩. આ પ્રમાણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની સંસ્થાનો કંઈ લાંબો ઇતિહાસ નથી એમ આપણે જોઈએ. પણ ઇતિહાસ નથી માટે બિચ્ચ પણ નથી 'પુસ્તકાલયોનું' ભાવિ. એમ માનવાનું કંઈ કારણ નથી. લોકશાહીના સ્થાપન માટે શિક્ષિત જનતાની જરૂર છે અને જનતા શિક્ષિત થાય એ માટે Literary campaign એટલે સાક્ષરતાપ્રચાર તથા તેને પૂરક અનેલી Adult education movement એટલે પ્રૌઢ શિક્ષણ પ્રવૃત્તિ આખા દેશમાં પ્રસારવા સર્વ લોકોને તાલ્લી હીલચાલ કરી રહ્યા છે. આ બેઉ હીલચાલોનાં મુખ્ય સાધન પુસ્તકાલયો છે, અને તે કહેર તથા ગ્રામ સાર્વજનિક અને ફરતાં એ સ્વરૂપમાં જ વધારે મદદરૂપ થનારાં છે. તો આજના જેવા સમારંભનો ઉપયોગ કરી લઈ આપણે શહેરના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના કાર્ય વિષયનો ઉપન્યાસ કરી રહ્યા છીએ, એ દેશકાલ પરિસ્થિતિની દૃષ્ટિએ અત્યંત અનુરૂપ છે.

૧૪. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું ધ્યેય શું હોયું જોઈએ, એ વાત આજ બે વાર જણાવી ગયા છીએ; પણ એ જ ધ્યેયનો પુનરુચ્ચાર કરવાથી કંઈ પુસ્તકાલયોનું ધ્યેય. બગડવાનું નથી એમ ધારી હું ત્રીજી વાર કહું છું કે, સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું અંતિમ ધ્યેય સમાજની સાંસ્કૃતિક

કક્ષા ઉન્નત કરવાનું છે. એ અંતિમ ધ્યેય સાધ્ય કરવા માટે પુસ્તકાલયનાં સાધનો કેવી રીતે વાપરવાં એ મહત્વના સુદા તરફ હવે આપણે વળીએ.

૧૫. સઘળાં પુસ્તકાલયોનાં સાધનો, મદનનાં બાણુ એટલાં જ એટલે કે પાંચ જ હોય છે: ૧. પુસ્તકો, ૨. પુસ્તકાલયો, ૩. અંધપાલ, ૪. વાચક ધ્યેય સાધ્ય કરવાનાં અને ૫. પૈસા એટલાં છે. હાથની આંગળીઓ પ્રમાણે એક કરતાં એક પ્રત્યેક મહત્વનાં છે. ફક્ત વિવેચનની સરજતા અર્થે એકકનો વિચાર કરવો જોઈએ.

૧૬. પ્રથમ તો આપણે આ સર્વ સાધનોને ગતિમાન કરનાર પૈસા એ સાધનો વિચારીએ. હિંદુસ્તાનના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના જમા-ખર્ચના તત્ત્વ પ્રતિ જોઈએ તો આપણને જણાશે કે, જમા બાણુએ વર્ગ-ણીની રકમ, બક્ષિસ, બ્યાજ અગર જાડું તથા મ્યુનિસિપાલિટીની મદદ એટલાં છે. આ સર્વની સરેરાશ ૧૦૦૦ થી તે ૨૦૦૦ રૂપિયા સુધીની આવે છે. એક લાખની વસ્તીવાળા શહેરમાં આવાં વર્ગણી પુસ્તકાલયો ૨-૩ છે એમ માની લઈએ તો એકંદર પુસ્તકાલય માટે કરેલો ખર્ચ ૬૦૦૦ રૂપિયાથી ઉપર આવતો નથી. એટલે કે, માણસ દીઠ પ્રતિવર્ષ એક આનાથી ઓછો ખર્ચ આવે છે. ગામડાંમાં પુસ્તકાલયો ન હોવાથી ત્યાં કંઈ ખર્ચ થતો જ નથી.

વડોદરા રાજ્યમાંનાં બે ત્રણ શહેર તથા ગામડાંના આંકડા નીચે જણાવ્યા પ્રમાણે છે:—

વડોદરા શહેર	વસ્તી એક લાખ	પુસ્તકાલયનો વાર્ષિક ખર્ચ	૩૧.
પેટલાદ	૧૮૦૦૦	„	૫૦,૦૦૦
ડોહાઈ	૧૫૦૦૦	„	૧,૫૦૦
ખિસોદરા	૨૮૦૦	„	૧,૭૦૦
વેમાર	૧૦૦૦	„	૧૬૦

એટલે કે વડોદરામાં માણસદીઠ આઠ આના, પેટલાદ અને ડોહાઈમાં અનુક્રમે ૦-૧-૩ ૦-૧-૫ અને ગામડાંઓમાં ૦-૧-૧ અને ૦-૩-૦.

ઇસ્કંડમાં માણસદીઠ સરાસરી ૨ શિલિંગ એટલે ૩૧. ૧-૮-૦ ખર્ચ થાય છે. કેટલીક વાર શહેરમાં તેનાથી વધુ પણ થાય છે. તો પણ અંધપાલને લાગે છે કે, વધુ ખર્ચ કરવાથી આ કરતાં પણ વધુ સેવા પુસ્તકાલય કરી શકે.

ઇસ્કંડમાં રહેવાનો ખર્ચ અહીંના ખર્ચ કરતાં ચારગણો મોટો છે, એમ માનીએ તો પણ ત્યાંનાં પુસ્તકાલયો માટે કરેલા ખર્ચના આંકડા હિંદુસ્તાનમાં કરેલા ખર્ચના આંકડા કરતાં ઘણા મોટા છે. આનું મુખ્ય કારણ એ છે કે, ઇસ્કંડમાં પુસ્તકાલય માટે ખર્ચના પૈસા મ્યુનિસિપાલિટીના ધરવેરા અગર ડ્રેનેજ વેરાની માફક ફરજિયાત લેવાય છે. ત્યાં વર્ગણી આપનારની મરજી પર કંઈ અવલંબન રહેતું નથી. મુલકી ખાતાનું જેમ *carp's oil* નું ધોરણ હોય છે, તેમ આ પુસ્તકાલય માટે વેરાનું ધોરણ હોય છે. પુસ્તકાલય તંબારાં ઉપયોગ માટે

ખુદ્ધુ' છે. મરજી પડે તો ઉપયોગ કરો, યા તો ન કરો. પરંતુ એ ખુદ્ધુ' રાખી તમને સગવડ કરી આપી છે તે બદલ પૈસા તો ભરો જ, એમ મ્યુનિસિપાલિટી નાગરિકોને હાકલ કરે છે. આપણે ત્યાં મ્યુનિસિપાલિટી અને લાઇબ્રેરી વચ્ચે કેટલાક શહેરોમાં બાંધે વેર જેવું જ હોય છે. (પોતાના ખર્ચે પુસ્તકાલયો ચલાવવાની વાત જ આજુએ મૂકે છે.) એટલું જ નહિ પણ પુસ્તકાલયોને મદદ કરવાની પણ મ્યુનિસિપાલિટીઓ સાધ ના પાડે છે. વહેરા રાજ્યમાં પણ આ જ પ્રકાર ચાલે છે. કેવળ વર્ગીણી બક્ષિસ કે વ્યાજ ઊભાં કરીને પુસ્તકાલયનું ઉત્પન્ન વધારવાની આશા કરવી એ વ્યર્થ છે.

૧૭ બીજું સાધન પુસ્તકોનું છે. પુસ્તકો સિવાય પુસ્તકાલય ચલાવવું એટલે વગર લોટ રોટલો ઘડવા બેસવા જેવું છે. પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકો પસંદ કર- પુસ્તકો બેઠએ, પણ કયા પુસ્તકો સંગ્રહવાં એ એક મહત્વનો વાનું મહત્ત્વ. પ્રશ્ન છે. કારણ મનુષ્યના ચહેરા પરથી જેમ તેના સ્વભાવની પરીક્ષા થાય છે, તેમ ગ્રંથસંગ્રહ ઉપરથી પુસ્તકાલયની પ્રાથમિક કસોટી થાય છે. આ વર્ષે ગમે તે પુસ્તકાલયમાં પુસ્તકપસંદગીના કામને મુખ્ય મહત્ત્વ આપાય છે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય માટે ગ્રંથસંગ્રહ કરતી વખતે કયો કયો બાબતોનું ધ્યાન આપવાનું છે તેનો આપણે વિચાર કરીએ. થું કરવું નહિ એનો વિચાર કરવાથી થું કરવું બેઠએ એનો બોધ થશે એમ લાગે છે.

૧૮. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં ખીચીખીચ પુસ્તકો પ્રકાશ એથી કંઈ કામ ન સરે. પસંદગી કરવાની બાબતમાંથી બચવા કોઈ એમ ઘણાં પુસ્તકો નિરુ- કહે કે બધાં પુસ્તકો લઈ લો એટલે પરતું, પણ એ રીત સાર્વ- પયોગી હોય છે. જનિક પુસ્તકાલય માટે હાનિકારક છે. એમાં જગા અને પૈસાનો અપભય થાય છે, એટલું જ નહિ પણ તેનાથી મોટું નુકસાન તો એ થાય છે કે વાચક આ વાંચું કે તે વાંચું એની ગડમથલમાં પડી જઈ છેવટે વાચન- થી પણ વિમુખ બને છે. અમુક વિષય પરનાં સઘળાં પુસ્તકો રાખવાનું કામ વિશ્વ વિદ્યાલયના કિંવા વિદ્વજ્ઞોએ પુસ્તકાલયનું હોય છે અને અમુક લાંબાનાં સઘળાં પુસ્તકો રાખવાનું રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલયનું કામ હોય છે. આ બંનેથી ભિન્ન એવા અમુક પસંદ કરેલા ગ્રંથોનો સમુચ્ચય રાખવાનું કામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનું હોય છે. કેન્ય લોકોની એક કહેવત ધ્યાનમાં રાખવા જેવી છે. અતિ ઓછું તેટલું જ અતિ વધારે ખરાબ છે, એવી તે કહેવત છે. હવે હિંદુસ્તાનમાં અંગ્રેજી પુસ્તકો સંબંધે આ પ્રશ્ન ઉદ્ભવશે. કારણ અમુક વિષય પર દેશી ભાષાનાં પુસ્તકો ઘણાં થઈ ગયાં છે, એવી વાત હજી સાંભળવામાં આવી નથી. તો પણ જે પ્રશ્ન આજે અંગ્રેજી પુસ્તકો માટે છે, તે જ પ્રશ્ન હંમેશાં કે હવે પછી દેશી ભાષાને પણ લાગુ થશે. માટે સામાન્ય રીતે આવું એક ધોરણ ઠરાવવા દરકત નથી કે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય માટે અમુક વિષય પરનાં પુસ્તકોની પસંદગી કરવાનો પ્રસંગ આવે ત્યારે તે પુસ્તકોના ચાર વર્ગ પાડવા. ૧. પ્રાથમિક, ૨. મધ્યમ, ૩. ગદ્ય તથા ૪. કાવ્ય. ૧ લો તથા ૪ થો વર્ગ તત્કાલ સ્વીકારવો, અને બીજા અને ત્રીજા વર્ગને માગણીના પ્રમાણમાં લેતા જવું.

૧૯. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જેમ લગપટે પુસ્તકો લેવાનો મોઢો ઓછો રાખવો જોઈએ, તેમ Standard Books એટલે કે પ્રમાણભૂત ગ્રંથો પસંદગી યાંત્રિક ન હોવી જોઈએ. તેમ જ નોંધવું એવા આગ્રહથી ગ્રંથાધિકારીઓએ દૂર રહેવું જોઈએ. જે જે દેશમાં પુસ્તકાલયશાસ્ત્ર પ્રગટલાવરચાએ પહોંચ્યું છે, ત્યાં ત્યાં આવા પ્રમાણગ્રંથોની યાદીઓ પ્રસિદ્ધ થતી જ રહે છે. અમેરિકામાં H. W. Wilson કંપનીના Standard Catalogue for Public Libraries એ પુસ્તકની આવૃત્તિ તીકડા ટોળાની માફક બહાર પડ્યો જ જાય છે. આવી યાદીઓનું અંધ અનુકરણ કરવાથી, પુસ્તકોની પસંદગીમાં કંઈ માલ રહેતો નથી. જેમ કોઈ શ્રીમંત માણસ ચામડાના પૂંકા પર સુંદર સોનેરી અક્ષરવાળા એક ક્રમાં પુસ્તકને શોભા માટે કપાટમાં મૂકી રાખે તે જેટલું નિઃસાર દેખાય, તેટલા જ પ્રમાણમાં ગ્રંથોની યાદીઓ પરથી સર્જેલું સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિઃસાર દેખાવાનું.

૨૦. ત્રીજા એક કારણથી પણ આવું જડત્વ આવી જાય છે. પ્રકાશક અનેક પુસ્તક-વિકેતા, ગ્રંથપાલો પર અગર ગ્રંથપસંદગી કરનાર સમિતિના સિદ્ધારસોની અસર. સભ્યો પર જે સંખ્યાબંધ સિદ્ધારસો લાવે છે તેનાથી દૂર રહેવું જોઈએ. ગ્રંથપાલોને સ્નેહી અગર પુસ્તકપસંદગી કરનાર સમિતિના સભ્યોના સ્નેહી ગમે તેવા મામુલી પુસ્તક માટે જે લલામણુ લાવે તો તેનો અસ્વીકાર કરવો, એ પુસ્તકાલયની કાર્યક્ષમતાની દૃષ્ટિએ અતિ જરૂરનું છે.

૨૧. ગ્રંથસંગ્રહ અનાકર્ષક બનવાનું બીજું એક પ્રબળ કારણ એ છે કે, જે ગ્રંથ પસંદગી કરનાર અધિકારીવર્ગ ધણા વખત સુધી તે જ સ્થાને રહે તો, તેમાંની વ્યક્તિઓની પુસ્તકો સંબંધી રુચિ-અરુચિ ગ્રંથ-સંગ્રહમાં સ્પષ્ટપણે દેખાઈ આવે છે. ખરી રીતે તો સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં સર્વ વિષયો માટે દાર ખુલ્લાં હોવાં જોઈએ, અને તેટલા માટે પસંદગી કરનાર અધિકારીવર્ગ પણ અવારનવાર બદલાવો જોઈએ.

૨૨. આ બધાં કરતાં ગ્રંથસંગ્રહમાં સહિતતા લાવનાર બલવત્તર કારણ તો પુસ્તકોની બાંધણી છે. દેશી ભાષાનાં પુસ્તકોની બાંધણી એટલી બધી ચાળીસી વટાવી ગયેલા વૃદ્ધ જેવું. કમળેર હોય છે કે, વાચકોના હાથમાં ચારપાંચ વખત જ-આવ થયેલું પુસ્તક ચાળીસી વટાવી ગયેલા વૃદ્ધ જેવું જ દેખાય છે તે કહેવાની જરૂર રહેતી નથી. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય એક વાર જે બજારમાં વેચાતાં જૂનાં પુસ્તકોની દુકાન જેવું દેખાયું કે તેની આકર્ષકતા ધટી જ સમજાવી. આમ ન બને એટલા સારાં જૂનાં પુસ્તકો કમી કરતા જવાં અને જે રાખવાની જ જરૂર હોય તો તેને મુઠક દેખાવમાં રાખવા તજવીજ કરવી જોઈએ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જૂનાં પુસ્તકો કમી કરતાં જરાયે સંકોચ ન રાખવો જોઈએ. કારણ સંગ્રહ કરવાનું કામ એ સંસ્થાનું નથી. તે કામ તો રાષ્ટ્રીય પુસ્તકાલય કર્યું જાય છે. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં જેમ વધારે પુસ્તકો વધારે વાચકો પાસે જાય તેમ તેની કાર્યક્ષમતા વધારે દેખાઈ આવે.

આધુનિક પેઢી જેટલા વધારે પ્રમાણમાં પૈસાની લેવડદેવડ કરે, તેમ વધારે સહર ગણાય; તેવીજ રીતે સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સંગ્રહ કરેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા કરતાં, તેની આપ-લેની સંખ્યાથી ઓછાવતા પ્રમાણમાં કાર્યક્ષમ ગણાઈ શકે. અર્થાત્ જો જૂનું પુસ્તક વધારે સ્થિતિર હોય તો નવી આવૃત્તિમાં જન્મ લેશે અને પુસ્તકાલયમાં પોતાનું સ્થાન ટકાવી રાખશે.

૨૩. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં એક જ બાબતનો સંગ્રહ અવશ્ય જરૂરનો છે અને તે સ્થાનિક સંગ્રહ. પુસ્તકાલયવાળા ગામમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં બધાં

સ્થાનિક સંગ્રહ પુસ્તકો, સ્થાનિક ગ્રંથકારનાં પુસ્તકો અને ત્યાંનાં વર્તમાનપત્રો અસ્થાને ન કહેવાય. માસિકો અને મેળવી શકાય તો મહત્વના હસ્તલિખિત ગ્રંથો કે બધાને સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે અવશ્ય સંગ્રહી રાખવા જોઈએ કારણ આવા સંગ્રહથી સ્થાનિક લોકોમાં પુસ્તકાલય વિષે મનતપનો ભાવ જાગત થાય છે આવા સ્થાનિક સંગ્રહ સિવાય બીજા કોઈ સંગ્રહકાર્યની ભાજગડમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પડવું એ અવ્યાપારેણુ વ્યાપાર થાય છે.

૨૪. ઉપરના સર્વ અકરણરૂપ આદેશ પછી એક કરણરૂપ આદેશ ધ્યાનમાં રાખવ જોવો છે અને તે મિ. બેબોડે પોતાના Book Selection

પુસ્તકની પસંદગી નામના અતિ સુંદર વિવરણાત્મક ગ્રંથમાં આપેલું છે. તે કહે છે અને તેનું સાહિત્ય કે, પુસ્તકપસંદગી કરતી વખતે તેનો પુસ્તકાલયના વાચકોન અભિપ્રાય સાથે મેળ મેળવીને નિર્ણય કરવો.

૨૫. પુસ્તકસંગ્રહ પછી આપણે પુસ્તકાલયની ઇમારત તરફ વળીએ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં નીચે પ્રમાણેના વિભાગોનો સમાવેશ થાય છે:

મકાનો. ૧. આપ-લે વિભાગ, ૨. નિયંત્રકાલિક વિભાગ, ૩. અધ્યયન વિભાગ, ૪. સંગ્રહ વિભાગ, ૫. અધિષ્ઠી વિભાગ, ૬. વ્યવસ્થાપક વિભાગ, ૭. વ્યાખ્યાન વિભાગ, ૮. પ્રદર્શન વિભાગ, ૯. બાલવિભાગ, ૧૦ મહિલાવિભાગ વગેરે.

૨૬. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની જગા શહેર અથવા ગામની લોકવસ્તીના મધ્યભાગમાં હોવી જોઈએ, કે જેથી બધાએ તેનો સુલભતાથી સરખો ઉપયોગ

મકાનની જગા. કરી શકે, તેમજ નાનાં બાળકો અને સ્ત્રીઓ સુધી ત્યાં ગમે ત્યારે વિના હરકતે જઈ શકે. પુસ્તકાલયની ઇમારત મધ્યવસ્તીમાં હોવા

છતાંયે રસ્તાની રાહદારીથી દૂર હોવી જોઈએ. આથી ધૂળ અને ઘેંઘાટથી વાચકો સુરક્ષિત રહી શકે. ઈંગ્લંડમાં ઘણાં શહેરોના મધ્યભાગમાં શહેર પુસ્તકાલય આવેલાં છે. ન્યૂયૉર્કમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પાંચમા એવેન્યુ અને બેતાળીસમા રસ્તાના સંગમ પર એટલે ન્યૂયૉર્ક શહેરના બરાબર મધ્યભાગમાં આવેલું છે.

૨૭. પુસ્તકાલયનો બહારનો દેખાવ બલે નાટકરાળા જેવો હવકાદર ન હોય તો પણ આકર્ષક તો હોવો જ જોઈએ. પાશ્ચાત્ય દેશનાં ઘણાં પુસ્ત-

કાલયોના દર્શનીય ભાગ ઓક રત્ન તથા પગથિયાંથી સુશોભિત કરેલા હોય છે. આ સંબંધમાં કોઈ રમુજ વાચકો

એક વાર એવી ટીકા કરી હતી કે, ભાઈ ! આ તમારા પગથિયાં તો શોભીતાં છે, પણ દરેક વખતે અમો વાચકોના પગ ચકવી નાંખે છે. કેસરત કરવાના અખાડાને થોડ્ય આ પગથિયાં અમારા મગજની તપાસ કરવા કરતાં પગની તપાસ કરી અમને પુસ્તકાલયમાં આવવા દે છે, એ કેવો વિપરીત ન્યાય !

૨૮. આપ-લે વિભાગ સંગ્રહવિભાગ સાથે જોડેલો હોવો જોઈએ.

આપ-લે વિભાગ એથી પુસ્તકો લેવા આવનાર વાચકોને લાંબી ના-આવ ન કરવી પડે અને આપ-લે વિભાગની વ્યવસ્થા કરનાર અધિકારીઓ પણ સંગ્રહ વિભાગમાં વાચકો પર નજર રાખી શકે. આપ-લે વિભાગથી સંગ્રહ વિભાગમાં જવાનું ન્યાં દાર હોય ત્યાં પુસ્તકોના કંટેલોગની પેટી મૂકી રાખવી જોઈએ. સંગ્રહ વિભાગ મુક્તદાર પદ્ધતિનો હોવો જોઈએ, કે જેથી વાચકો જોઈતું ન જોઈતું પુસ્તક સ્વતઃ જોઈ શકે. આથી અધિકારીવર્ગનો સમય ખચે અને વાચકોને આમથી તેમ ફરીને જોતાં પુસ્તકોની માહિતી આપોઆપ મળી શકે. જો કે એથી પુસ્તકો અવ્યવસ્થિત થઈ જાય એ ખરું, પણ વાચકોને મળનારા શિક્ષણની દૃષ્ટિએ અધિકારીઓએ તે પુસ્તકો વ્યવસ્થિત રાખવાને પુનઃ પુનઃ શ્રમ પણ લેવો જોઈએ.

પુસ્તકોને ખુદલી અભરાઈ પર ગોઠવવાથી તેને હવા અજવાળું મળે છે અને તે તાજાં રહે છે એવો અમારો વડોદરાનો અનુભવ છે.

૨૯. નિયતકાલિકો (સામયિકો)ની જગા ભોંયતળિયે દરવાજા નજીક જ હોવી જોઈએ.

કારણ ત્યાંથી વાચકોની એકસરખી આવ-જા રહે છે. ખીજા નિયત કાલિકો માટે ખંડમાં વાચકોને તેનો ઉપદ્રવ થવાનો સંભવ રહે છે. પાશ્ચાત્ય દેશોમાં જગા.

નિયતકાલિક (સામયિકો)ના ખંડનું મહત્ત્વ ઓછું થતું જાય છે; કારણ કે વર્તમાનપત્રો વાંચવા માટે સાર્વજનિક પેસાનો ખર્ચ કરવો એ ટીક નથી એમ ઘણાનો મત થતો જાય છે. મહત્ત્વના સાપ્તાહિકો, પાસિકો, માસિકો વગેરે ત્યાંથી દૂર લઈ જઈ અધ્યયનવિભાગમાં રાખવાની પદ્ધતિ ધણા પુસ્તકાલયોમાં અમલમાં મુકાઈ છે. પ્રો. ફ્રેડેએ રત્નાગિરિમાં વર્તમાનપત્રો પર કરેલી ટીકા પ્રમાણે ખરેખર તેનો બૌદ્ધિક દરજ્જો ઘટતો જાય છે; એટલે સુધી કે પુસ્તકાલયોમાંથી તેને ઉપાડી જવાનું પણ કેટલાક લોક ચૂકતા નથી.

આર્વા પ્રકાશનો ખાળી મૂકવાને થોડ્ય જ ગણાય

વાંચવાનો શોખ ધરાવનાર માણસને કુરસદ હોય, અને તેને પ્રત્યક્ષ રીતે તક-કામાં ગાળવા માટે સોખત ન હોય અને તેથી કંટાળો આવે, તો તે કંટાળો આવવા દેવાને હરકત નથી.

થોડી વાર કંટાળાને પડી રહ્યા બાદ એ કાંઈ કામ શોધીને તેમાં વળમશે; પણ કેવળ કુરસદને સમય વિતાડવાના હેતુથી જ પ્રસિદ્ધ થયેલું પત્ર, માસિક કે વાર્તાનું પુસ્તક એ લઈને ભેસે તો તેથી એ, આલાસરૂપ મનોરંજન મેળવી, વધારે સમય પરોક્ષ તકમાં-એટલે આજસમાં ગાળશે, અને ધણું ખર્ચ પોતાના મનને હલકી દાગણીઓથી ચલિત કરી મૂકશે અને કુરસદી-શને પોષશે.

પત્રો, માસિકો અને નવલકથાનાં પુસ્તકોથી અનેક તરુણ અને તરુણીઓ વિકારી અવસ્થામાં પડેલાં અને કુમારો દોરાઈ ગયેલાં જોવામાં આવ્યાં છે.

આર્વા પ્રકાશનો ખાળી મૂકવાને થોડ્ય જ ગણાય.

—માંધીશ

૩૦. અધ્યયનવિભાગ એ સંગ્રહ વિભાગને જોડાયેલો હોવો જોઈએ. એક બાબુ આપ-લે વિભાગ હોય છે. અધ્યયનવિભાગમાં નીરાંતથી બેસીને અધ્યયન વિભાગ. વાંચવાની સગવડ હોવી જોઈએ અને વાચકોને પોતાના ધરમાં જ વાંચવા બેઠા છીએ એમ લાગે એટલા સારું પુસ્તકાલયના ચાલકોએ ત્યાં ઓછી અવરજવર રાખવી જોઈએ. એક અંગ્રેજ બાપ્ટિસ્ટ એક વાર એમ કહ્યું હતું કે જાન લેતી વખતે કોઈ મારા તરફ જુઓ ત્યારે મને એટલો ગુસ્સો ચઢે કે જાણે મારું શરીર લૂછી બહાર નીકળ્યા અથાઉં છતાં જ તેણે સ્નાનગૃહનું દાર ઉઘાડી નાખ્યું ન હોય ! આટલી અવરજવરથી એકાંત જગા કદાચ ન આપી શકાય તો નિદાન વધારે અવરજવર ન હોય અને બેસવા માટે સારી બેઠકોની સગવડવાળી સમૃદ્ધ હોય એવી જગાની અધ્યયન વિભાગ માટે ચોજના રાખવી જોઈએ. ફિલોસોફિકાના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં આવી એકાંત જગાની સગવડ એકાદ કલગની સગવડને પણ શરમાવે તેવી છે.

૩૧. વ્યાખ્યાનો અને પ્રદર્શન એ નિત્યનાં નથી તો પણ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનાં

બાલવિભાગ.

નૈમિત્તિક કાર્યો તો ખાસ છે જ એટલે તેને માટે જગા રાખવી એ જરૂરી છે. તે જ પ્રમાણે નાનાં બાળકો અને સ્ત્રીઓ માટે સ્વતંત્ર વિભાગ હોય તો તેઓ ત્યાં છૂટથી આવી પુસ્તકાલયનો લાભ લઈ શકે. વડોદરાના મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયનો બાલવિભાગ હિંદુસ્તાનમાં અગ્રેષ્ઠ છે. આતું કારણ એ છે કે વડોદરા રાજ્ય સિવાય બીજા કોઈ કોઈ ક્ષેત્રે ફરજિયાત અને મફત શિક્ષણનો પ્રચાર છે જ નહિ. પ્રાથમિક શાળામાં બે-ચાર વર્ષ સુધી આપેલું ફરજિયાત શિક્ષણ ટકાવી રાખવા વાચન ચાલુ રાખવું એ ધણું જ જરૂરી છે. વડોદરા સરકાર તો સ્પષ્ટ કહે છે કે, જે પ્રાથમિક શિક્ષણ પર કરેલો ખર્ચ વેડોઈ ન નાખવો હોય તો પુસ્તકાલયો ચાલુ રાખવા જ જોઈએ. જ્યાં સ્વતંત્ર બાલ પુસ્તકાલય કાઢવા સગવડ ન હોય ત્યાં કર્યા સાર્વજનિક પુસ્તકાલયે એક બાલવિભાગ અવરજ રાખવો જોઈએ.

૩૨. સંગ્રહ વિભાગ કેવો હોવો જોઈએ તે કહેવા માટે અમારા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના

સંગ્રહવિભાગ.

સંગ્રહવિભાગનું વર્ણન કરું છું તે ઉપરથી ખ્યાલ આવશે. આવા સંગ્રહવિભાગ જાતનાં સારાં ગણાતાં પાંચ દશ પુસ્તકાલયોમાં જ છે. અમારો આ સંગ્રહવિભાગ ૧૯૩૨ની સાલમાં આશરે એક લાખ રૂપિયાના ખર્ચથી, એક લાખ વીસ હજાર પુસ્તકો રહી શકે એવી સગવડવાળો બાંધવામાં આવ્યો છે. તેની બાંધણી પૂર્વ પશ્ચિમ છે. લંબાઈ ૬૫ ફુટ અને પહોળાઈ ૩૪ ફુટ છે. વિભાગના બે મજલા પૈકીનો તળમજલો ૧૫ ફુટ અને ઉપરનો મજલો ૧૮ ફુટ ઉંચાઈનો છે. દરેક મજલાને સાત સાત ફુટ ઉંચાઈના બે પેટા મજલામાં વહેંચી નાખ્યા છે. તળમજલાની જમીન પથ્થરની છે; અને બાકીના ત્રણે પેટા મજલાની કાચની છે. સંગ્રહ વિભાગની બહાર જે લોખંડી દાદર છે ત્યાંથી વાચક ગમે તે પેટામજલામાં જઈ શકે છે. સંગ્રહવિભાગને એક જ બાબુએ દરવાજા હોવાથી તે બંધ કર્યો પછી તેમાં પ્રવેશ કરવા બીજા કંઈ માર્ગ જ રહેતો નથી. વળી, તેને અગ્નિનો ભય નથી, કારણ કે તેમાં માત્ર ચોપડીઓ સિવાય બીજા કંઈ પદાર્થો વાપરવામાં આવ્યા જ નથી. અહીં પુસ્તકો આખ

લીલા રંગના પોલાદી લોખંડના ઘોડાના ખાના પર ખુલ્લાં મૂકેલાં છે. વિભાગની વચ્ચેવચ ૪ ફુટ પહોળાઈનો રસ્તો રાખેલો છે, અને તેની બંને બાજુએ પુસ્તકો મૂકવા માટે દારખંધ ઘોડાઓ ગોઠવવામાં આવ્યા છે. બે ઘોડાઓની વચ્ચે ૪ ફુટનું અંતર છે. આવા લોખંડી ઘોડાની દશ દાર છે, અને તે દરેક દારમાં આઠ આઠ ઘોડા છે. દરેક ઘોડાને બેઉ બાજુએ ૩ ફુટ લાંબા તથા ૯ થી ૧૨ ઇંચ પહોળા ખાનાં હોય છે. આ ખાનાંની ઉંચાઈ પુસ્તકોની ઉંચાઈના પ્રમાણમાં વર્તી એટલી કરી શકાય છે. પૂર્વ અને પશ્ચિમ દિશાની ભીંતની લગભગ બે ઘોડા મૂકેલા છે તેને ફક્ત એક બાજુએ ખાનાં છે. દક્ષિણ-તર ભીંતએ દરેક બાજુ ૩ ફુટ ૩ ઇંચ પહોળાઈની ખારીઓ છે. આ ખારીઓ જમીનથી બે ફુટ ઊંચી થઈ યથા ૩૦ ફુટ સુધી ઊંચી રાખવામાં આવી છે. પશ્ચિમ તરફની ભીંતના મધ્યભાગમાં એવી જ રીતની એક ઊંચી ખારી છે. પૂર્વ તરફની ભીંતે દરેક પેટા મજલામાં ત્રણ એ પ્રમાણે એકંદર બાર દરવાજા છે. વચ્ચેના દરેક દરવાજાને બેઉ બાજુ સરકાવી શકાય છે અને બાજુના દરવાજાને એકજ બાજુ સરકાવી શકાય છે. આ બારણાં ૨ ફુટ ૧૧ ઇંચ પહોળાં અને ૫ ફુટ ૮ ઇંચ ઊંચાઈનાં છે. પુસ્તક સંગ્રહમાં બે કે દેશનાં કૃત્રિમ પ્રકાશની જરૂર જણાતી નથી છતાં વચલા ખુલ્લા માર્ગમાં વિદ્યુત પ્રકાશની જોઈતી સગવડ રાખી છે.

સાહિત્યપ્રવૃત્તિનાં અંગોની આ દશા ! !

વર્તમાનપત્રો, માસિકો વગેરે પંજુ સાહિત્યપ્રવૃત્તિનાં અંગો છે. સામાન્ય પ્રજાને કેળવવાનું એ એક જખર સાધન છે.

પંજુ એ સાધનનો અતિશય હુરુપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. લોકોને સાચી માહિતી અને સારી સલાહ આપવાને બદલે, ધરાદાપૂર્વક ખોટી, અર્ધી સાચી-અર્ધી ખોટી, અધૂરી અથવા સાચી માહિતીને ખોટા દષ્ટિબિંદુથી મૂકી લોકોને ખોટા માર્ગ દોરવાનું કામ વર્તમાનપત્રો દ્વારા પદ્ધતિપૂર્વક કરવામાં આવે છે.

જાહેર ખબરો દ્વારા પૈસા મેળવવાના હોસમાં એ અનેક પ્રકારનાં ભૂટાણાં અને અનીતિ ફેલાવનારું સાધન બન્યું છે.

—ગાંધીજી

૩૩. સંગ્રહવિભાગ સિવાયના બીજા વિભાગોની લંબાઈ, પહોળાઈ કેટલી જોઈએ, તેમાં કંઈ જાતનો સામાન ગોઠવવો જોઈએ, શહેર કે ગામની B. M. Readicor's લોકવસ્તીના પ્રમાણમાં કયા કયા ખંડમાં કેટલા માણસોની સગવડ કરવી જોઈએ એનો વિચાર કરવા બેસીએ તો આખું પુસ્તક ભરાય. હું આજે ને આજે તે કાર્ય કરી નાખવા માગતો નથી; કારણ તે આપણને કંટાળાસ્પ થાય. જો તેની આપને મનોરંજક માહિતી જોઈતી હોય તો B. M. Headicar's Manual of Library organization એ પુસ્તક વાંચવાથી મળી શકશે.

૩૪. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મંથપાલ સુશિક્ષિત હોવા જોઈએ અને તેમને મંથ-વાચનનો શોખ હોવો જોઈએ, એ કહેવાની જરૂર નથી. પણ સુશિક્ષિત મંથપાલ કેવો જોઈએ સિતપણું એ શબ્દનો ઘોડો રેફ કરવાની જરૂર છે. વિદ્યવિદ્યા-લયની બે ત્રણ પદવી મેળવી એટલે શિક્ષણસમાપ્તિ થઈ એવી સુશિક્ષિતતા નિરૂપણી અને ઉપદ્રવકારક છે. શિક્ષણશાસ્ત્રો કહે છે કે શાળાઓ

અને કૉલેજોમાં અમે ખરૂં શિક્ષણ આપતા જ નથી. પરંતુ જ્ઞાનસંપાદન કરવાના સાધનોનો જેવી રીતે ઉપયોગ કરવો તે શીખવીએ છીએ. એટલે આવી રીતિમાં ખરૂં શિક્ષણ પદવી સંપાદન કર્યા પછી જ મેળવવાનું હોય છે. અંધપાલ જે વિદ્યાર્જન કરવામાં જ મગ્ન રહે તો જ તે પુસ્તકાલયમાં આવનાર વાચકો સાથે સમરસ બની શકે, અને ત્યાર પછી જ તે વાચકોને ઇચ્છિત-વાચન તરફ વળવા માર્ગદર્શન કરાવી શકે. આપણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયનો વિચાર કરીએ છીએ, વિદ્વાનો કે સંશોધકોનો નહિ. આ વાર્તા જે લક્ષમાં રાખીએ તો સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના અંધપાલ પર માર્ગદર્શનની જવાબદારી આવી પડે છે, એ સહજ માન્ય કરીશું. સાર્વજનિક પુસ્તકાલયમાં ફક્ત “ મા, બૂ પા ” કરતાં શીખેલા બાલકથી માંડીને તે નોકરીમાંથી નિવૃત્ત થએલા ડાકા ડગરા એમ સર્વ પ્રકારના વાચકો આવવાના. આ દરેકની પુસ્તકાલય વિષેની આકાંક્ષા સમજી જઈને અંધપાલે પોતાના અંધસંમદનું ધોરણ તે પ્રમાણે બદલતા રહેવું જોઈએ, તો જ પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વધી સ્વાવલંબી વિદ્યાર્થીઓનું તે ખરેખરૂં વિશ્વવિદ્યાલય બની જાય. વિદ્યાર્જનમાં સદૈવ તત્પર રહેતા અંધપાલનો હુકમવાચનથી જ દહાડો વળતો નથી, તે ઉપરના વિવેચનથી રૂપિય સમજી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં તે જ ગુણોનું વર્ણન કરીએ તો કહેવું પડશે કે પુસ્તકપ્રીતિ ઉપરાંત અંધપાલમાં માણસાઈ પણ હોવી જોઈએ; અતઃપણ નહિ.

૩૫. અંધપાલનો એક ત્રીજો ગુણ એ છે કે, તેને પોતાના કામ પર વિશ્વાસ હોવો જોઈએ. સાર્વજનિક પુસ્તકાલય સાક્ષરતાપ્રચાર તથા અંધપાલ કેવો હોવો. પ્રાથમિક શિક્ષણનું કામ કરનાર હોય છે. આ કામો તે જ સાધ્ય કરી શકશે એવા દૃઢ વિશ્વાસથી તેણે કાર્ય કરવું જોઈએ. પુસ્તકાલયના ઇતિહાસમાં હવે ત્રીજો તબક્કો આવ્યો છે. પ્રથમાવસ્થામાં પુસ્તકાલયો અંધસંમદનું કામ કરે છે. દ્વિતીયાવસ્થામાં, જે દાર્ઢ પુસ્તક માગવા આવે તેને આપવાનું કામ કરે છે અને હવે તો અંધપાલોએ અંધાલયોના ઉદ્દેશ, અંધાલયમાં ન આવનાર દરેક માણસને પોતે જાતે સમજાવવો જોઈએ, એ ફરજ જરૂરીઆતભરેલી છે. આને માટે લોકસંખ્યા કેટલી છે, તેમાંથી કયો રીયલિના લોકો પુસ્તકાલયોનો લાભ લે છે, અને કાણ અને કયો રીયલિના લેતા નથી, એ વિષે ચાપ રાખી, અંધપાલે પુસ્તકાલયનો સંદેશ ઘેર ઘેર પહોંચાડવો જોઈએ.

૩૬. ચોથો ગુણ. તે પુસ્તકાલયશાસ્ત્રનું શાસ્ત્રીય તથા વ્યવહાર જ્ઞાન. પુસ્તકાલયો

શાસ્ત્રીય જ્ઞાન
ધરાવનાર.

એ જ્ઞાનપ્રચારના અત્યુત્કૃષ્ટ સાધનો ગણાયેલાં હોવાથી પાશ્ચાત્ય દેશોમાં તે સાધનોનો વધુમાં વધુ કાર્યક્ષમતાથી કેમ ઉપયોગ કરવો તેનું શાસ્ત્ર નિર્માણ થયું છે. અમેરિકાના લાયબ્રેરી એસોસીએશને તો પોતાનું અંતિમ ધ્યેય એ કરાવ્યું છે કે, ઉત્તમમાં ઉત્તમ પુસ્તકો, વધારેમાં વધારે લોકોને, જોખમાં જોખ ખર્ચમાં ખર્ચ મેળવી આપીશું. પ્રત્યેક અંધાલય અને અંધપાલનું પણ આ જ ધ્યેય હોવું જોઈએ, અને તે ધ્યેય સાધ્ય કરવા માટે પુસ્તકાલયનાં શાસ્ત્ર તથા તંત્ર પણ અંધપાલે જાણવાં જોઈએ.

૩૭. પુસ્તકાલયનાં સાધનોમાંનું 'પાંચમું' સાધન તે વાચક. વાચક કેવા હોવા જોઈએ તે કહેવાનો અધિકાર અંથાધિકારીના નથી, પણ વાચક કેવી રીતે વાચકો બાબત અપેક્ષા. વર્તે અને પુસ્તકાલયના હેતુ પાર પાડવા તે કેવી રીતે મદદરૂપ બને તેનું કિંદર્શન કરીશું. પુસ્તકાલય પર પોતાના જોડેલા જ બીજા વાચકોના હક્ક છે, એ જવાબદારી તેમણે ખ્યાનમાં રાખવી જોઈએ. અંથાધિકારીના ઓળખીતાઓ પુસ્તકાલયમાંથી સારા પુસ્તકો પ્રથમ લઈ જાય અને વખતસર પરત ન કરતાં ખાનગી રીતે બીજાને વાંચવા આપે, નિયમથી કરેલાં હોય તેનાથી વધારે પુસ્તકો કોઈ ને કોઈ બદાને લઈ જાય, પોતાને જોઈવું પુસ્તક તેના ક્રમથી આધુ'પાધુ' કરી ગમે તે જગ્યાએ છુસાડી દે, પુસ્તકાલયમાંનાં પુસ્તકોમાં નિશાનીઓ કરવા તથા તેનાં ચિત્રો કાઢી લેવા તે પોતાનાં જ છે એમ માને, પરંતુ તે પુસ્તકો આપણાં નથી એમ ધારી તેના પર કાંઈ પાડવા, અગર તેમને વાળી દેવાં છત્તાદિ બાબતોથી આપણા વાચકો અલિપ્ત રહે તો પુસ્તકાલયોનું ક્ષેત્ર પ્રાપ્ત કરવાનો માર્ગ મોકળો થાય એમાં શંકા નથી.

અહીં સુધી આપણે સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનું કાર્યક્ષેત્ર તથા તેની સાધનસંપત્તિનો વિચાર કર્યો. હવે તેનો અભ્યુદય તથા ઉત્કર્ષ કરવા આપણે દરેકના શુદ્ધ ધ્યાનમાં રાખવું જોઈએ એટલું કહી હું મારું ભાષણ સમાપ્ત કરીશ.

૩૮. સાવજનિક પુસ્તકાલયો જનતાનાં વિદ્યાલયો છે. ખીજાએ આપેલું નહિ પણ જાતે મેળવેલું જ્ઞાન જનતાને સાક્ષરતામાંથી સુશિક્ષિતતા તરફ લઈ જાય છે. લોકશાહીમાં જનતા કેવળ સાક્ષર રહે તે ચાહે નહિ. મનુષ્યને માનવતા દેનાર શુદ્ધિને જાગ્રત કરે એવું શિક્ષણ

અયંબક દિનકર વાકનીસ

આસતંત્રીનું પત્ર

હુનિયામાં સૌથી નાની ઉંમરની તંત્રી એક ૧૧ વર્ષની છોકરી છે. એના ગામનું નામ વાલસેઝ એરેગોમ, એ બેબી તંત્રીનું નામ ડોરોથી આન હોબસન. 'વાલસેઝરટાર' નામનું દૈનિક એના તંત્રીપદે ચાલે છે. એટલું જ નહિ પણ એ બેબી તંત્રીના અભિપ્રાયોનો અમેરિકાનાં વર્તમાનપત્રોમાં વારંવાર ઉલ્લેખ થાય છે. હવે એના તંત્રી તરીકેના ત્રીજા વર્ષની શરૂઆત સુધીમાં અમેરિકાનાં બધાં રાજ્યોમાં એનું દૈનિક પ્રચાર પામ્યું છે. અરે સિટન, કેનેડા, દક્ષિણ અમેરિકા તે જર્મનીમાં પણ એના ધ્વજા ઝાંઢકો છે. ૧૯૩૭ માં 'વાલસેઝ' દૈનિકને બદલે 'સ્પોટલાઇટ' નામે પાશ્વિક કલેન્ડરી નામનો મિલ-મજૂર ચલાવતો. ન્યારે એણે છોડી દીધું ત્યારે ડોરોથીએ તંત્રીપદ સ્વીકાર્યું, ત્યારે તે માત્ર નવ વર્ષની હતી.

વાર્ષિક નિવેદનો અને અંદાજપત્રો

તમારા પુસ્તકાલયનું બજેટ બનાવતી વખતે તેમજ વાર્ષિક નિવેદન લેતી વખતે ખાસ ધ્યાન રાખવા જેવી કેટલીક બાબતો આ લેખમાં આપી છે. આ હામ માટે અનેક ભાતની અગવડો અને મૂંઝવણો કેટલાક મંત્રી-અધ્યક્ષ લાઇઓ અનુભવે છે. એમાંની લગભગ બધીનો ઉકેલ આ લેખમાંથી મળી આવશે. આમાં અપાયેલી સૂચનાઓ ઉપયોગ કરવામાં આવશે તો કેઈ ભાતની સુકેલી નહિ નડે, તેમજ વ્યર્થ પત્રવ્યવહારમાં પણ તમારે કે ખાતાને નહિ ઊતરવું પડે.

સી. પુસ્તકાલયોના સંચાલનનું વર્ષ આ બુલાઈ આખરે પૂરું થશે અને નવ વર્ષ માટે શું કરવું તે વિષે જે તે સ્થળની સ્થાનિક સમિતિનું વિચાર કરશે. પુસ્તકાલયના વહીવટમાં બહેરબનીતા આગળ રા કરવાના એ મહત્ત્વના પ્રશ્નો દરેક વર્ષે પુસ્તકાલયની સમિતિએ સમક્ષ આવે છે. પ્રથમ પ્રશ્ન ગયા વર્ષે આપણે પુસ્તકાલય પ્રતિ

કેવી રીતે ચલાવી, તેની આર્થિક સ્થિતિ તથા ઉપયોગિતા વધારવા વિષે શું શું કર્યું, તે નોંધ લઈએ છીએ; અને બીજો પ્રશ્ન, આવતા વર્ષે કેટલો ખર્ચ કરવો, તે માટે કેટલી ગ્રાંતી કરવી તથા પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વધે તે માટે બીજા શા ઉપાયો લેવા જેવા તે બાબતો છે. ખરેખર, જે આ એ બાબતો ઉપર આપણી સમિતિઓ વધારે ને વધા વિચાર કરશે તો જરૂર ઉત્તરોત્તર પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ તેના ખરા સ્વરૂપમાં વિકાસ પામશે.

આ પ્રસંગે સમિતિઓએ શું વિચારવા જેવું છે તે વિષે પ્રથમ થોડું લખું. અરથાને નહિ ગણાય. પુસ્તકાલય સમિતિએ ગયા વર્ષે મહા પુસ્તકાલય સંચાલન પુસ્તકાલય મંડળો અને પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળોએ પુસ્તકાલય માટે ચાલુ વર્ષમાં વ્યવસ્થા અને વહીવટને અંગે જે કરાવેા પસાર કર્યા છે તે વાંચવા જેવી માહિતિ. કેટલે અંશે અમલ કર્યો તેનો વિચાર, વળી રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદ વખતે ગ્રામપુસ્તકાલય સંબંધી પરિવહના પ્રમુખના વિચાર તથા તે પ્રસંગે વંચાયેલા બીજા નિબંધો અને વ્યાખ્યાનો જે ‘પુસ્તકાલય’ માસિક ડિસેમ્બર ગ્રાસમાં પ્રસિદ્ધ થયા છે તે વિચારી જવા, આ હકીકતો ગામની વ્યવસ્થાપ સમિતિઓ આગળ મંત્રીઓએ ખાસ વાંચી બતાવવી જોઈએ. કેટલાક પછાત કોમ ગામડાં જેથી ગ્રામપુસ્તકાલયો સ્થાપવામાં આવ્યાં હોય ત્યાં કદાચ ગામ આગેવાનો જે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં હોય તેઓ થોડું લખેલા હોય તો પણ વિચારમાં તેઓ પ્રૌઢ હોય છે, એટલે નવી વિચારસરણી જે મંત્રી વાર્તાવિક સ્વરૂપમાં તેમને સમળવે તે તો જરૂર આ બાબતમાં તેમને વધારે મદદરૂપ નીવડશે.

આ ઉપરાંત રા. બ. ગોવિંદલાલ સાહેબે ગયા જુન માસના ‘પુસ્તકાલય’ માસિક રજોલી પુસ્તકાલયની તપાસણી વિષે પોતાના જે વિચારો રજૂ કર્યા છે તે દરેક ગામડાં પુસ્તકાલય સમિતિએ વિચારવા જેવા છે અને પોતાના પુસ્તકાલયમાં તેનું અવશ્ય પાલન કરવા આગ્રહ રાખવા જેવો છે. વળી કેટલાક ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ પોતાનો અનુભવનિત

આપો છે, તે પણ પુસ્તકાલયના કિતિચિંતકો વાંચશે તો પોતાના પુસ્તકાલયની જાણતી ખામીઓ દૂર કરવામાં તેમને સારી રીતે મદદરૂપ થઈ પડશે. આજ અંકમાં પુસ્તકાલયો અને તેમનું કાર્યક્ષેત્ર પરનું આપણા પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક સાહેબ મે. રા. રા. વાઢનીસ સાહેબનું વ્યાખ્યાન પણ પુસ્તકાલયના સંચાલકોને બહુ અગત્યની માહિતી પૂરી પાડનાર વાચન થઈ પડશે.

અનુભવની દૃષ્ટિએ લખાયેલા પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ સંબંધી લેખો ઉપરાંત, પુસ્તકાલય ખાતાના મારા અનુભવ પરથી અંદાજે મંજૂર કરવામાં પડેલી અડચણો તથા રૂપિયા પચાસ સુધીનાં અંદાજો વિષે લખાયેલા લેખ પણ આ વખતે નાના પુસ્તકાલયોના મંત્રી અને વ્યવસ્થાપક સમિતિઓએ વાંચવા જેવો છે. વિશેષમાં વ્યવસ્થા માટે વખતોવખત થયેલા વટહુકમ પ્રમાણે આપણું કાર્ય યથું છે કે નહિ તે દરેક મંત્રીએ તપાસી જણું જોઈએ અને હાથ પર રાખેલી રકમનો ખર્ચની બાબતોમાં થયેલા ખર્ચ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ આગળ ખર્ચ વ્યાજબી રીતે થયો છે તેવી જાતની સંમતિ મેળવી જોઈએ.

ખાતા તરફથી પ્રસિદ્ધ થયેલી પુસ્તકોની યાદીઓ, 'પુસ્તકાલય' માસિક તરફથી મળતો પુસ્તકપરિચય વિભાગ વગેરે પરથી મળેલી માહિતી તથા વાચકો તરફથી મળેલી સૂચનાઓ અને માગણી પરથી અંચાલે તૈયાર કરેલી પુસ્તકોની યાદીઓ પણ વ્યવસ્થાપક મંડળે તૈયાર કરવી જોઈએ. અંદાજ બનાવવા માટે આજ માસમાં તથા ગયા ઓગસ્ટમાં થયેલી સહકારી ધોરણ સંબંધની સૂચનાઓની ખાસ નોંધ લેવા તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને વિનંતિ છે.

હવે આગ્રહ વર્ષનું વાર્ષિક નિવેદન ખાતામાં મુદન અંદર મોકલવા માટે દરેક મંત્રીને મંત્રીએ નિવેદન કેમ આપવું બરી વિનંતિ છે. આ નિવેદન કેમ ભરશે તેની માહિતી હું

ભરવું થોડી આ નીચે આપીશ.

(૧) નિવેદનની બે પ્રતો દરેક પુસ્તકાલયને આગ્રહ અંક સાથે જ મળી હશે. એક પ્રતમાં જણાવેલા આસન પ્રમાણે હકીકત બરી ખાતા તરફ મોકલવી અને બીજી પ્રતમાં હકીકત બરી પોતાને ત્યાં દફતરે રાખવી.

(૨) નિવેદનમાં બે વર્ષની હકીકત ભરવાની છે.

(૩) પુસ્તકોની સંખ્યા બાબત:—

આસન ૨ માં પુસ્તકોની સંખ્યા ગયા વર્ષ આખરે જે શિલક હોય તે કાઢેલી તારીજ પરથી મૂકવાની છે. જ્યાં તારીજ કાઢી ન હોય ત્યાં મંત્રીએ તારીજ કાઢી શેરા કરી તે સંખ્યા બતાવવી જોઈશે. ત્યારબાદ આસન ૩ અને ૪માં નિવેદનની સાલે નવીન ખરીદાયેલાં તથા ઇતર રીતે મળેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા બતાવવી. આસન ૫ માં વર્ષ દરમ્યાન કમી કરેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા બતાવવી. કમી કરેલાં પુસ્તકો માટે જનરલ રજીસ્ટરે શેરા કરેલાં હોવા જોઈએ. અને આસન ૬ માં નિવેદનની સાલે કુલ રહેલી સંખ્યા આ પ્રમાણે બે સાલની હકીકત માગ્યા પ્રમાણે ભરવાની છે.

(૪) વાચકોની સંખ્યા

આમ પુસ્તકાલયો 'વાચક રજીસ્ટર' ધણે સ્થળે રાખતા નથી. આ તેમની મોટી ખામી છે. અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે તમામ મંત્રીઓ આ રજીસ્ટર જે મહત્વનું છે તે રાખવા તજવીજ કરશે અને તે રાખું હોય તો બતાવી લેશે.

આ પત્રકમાં, ન્યારે વાચક પ્રથમવાર પુસ્તક લેવા આવે ત્યારે તેનું નામ નોંધાય છે, દર વર્ષે આ પત્રક નવું અને છે અને સાલ આખરે જેમને ઘેર પુસ્તકો રહ્યા હોય તેમનું વાચક તરીકે પ્રથમ નામ નોંધી લેવામાં આવે છે. કારણ, નવા વર્ષની ઇસ્તુશુક પર પણ તે ચોપડી ચડાવવાની હોય છે. આ રજીસ્ટર ઉપરથી અને ન્યાં રજીસ્ટર ન રાખ્યું હોય ત્યાં ઇસ્તુશુક પરથી બે ચાર ઇસમની મદદ લઈને કેટલાક પુરુષ, સ્ત્રીઓ, ઉઠી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓ અને બહુતાં વિદ્યાર્થીઓ વાચકો છે તેની નોંધ અનુક્રમે આસન ૭-૮-૯-૧૦ માં મૂકી તેનો સરવાળો આસન ૧ માં મૂકવો. આ સંબંધે ટીપ (૨) અને (૩) જે નોંધ છે તે દરેક મંત્રીઓ ખાસ જોવી અને તે પ્રમાણે આંકડાઓ કાઢવા જોઈએ.

(૫) વંચાયલાં પુસ્તકો.

આ સંબંધે ટીપ (૧) ખાસ વાંચી હકીકત તારવી અને વંચાયલાં પુસ્તકોના વિશાળોમાં ખતાવ્યા પ્રમાણે આંકડા મૂકવા. ઉપરના આંકડાઓ વર્ષ આખરે ચોક્કસપ્રકારે આવે અને વર્ષના અંતે તકલીફ પડે નહિ તેમજ ખાતાને પુસ્તકાલયની પ્રગતિનો સફળ ખ્યાલ આવે તે માટે ત્રિમાસી નિવેદનો મોકલવા માટે દર ત્રણ માસે ઇસ્તુશુકમાં અને વાચક રજીસ્ટરમાં જેમણે તારીખ કાઢી, પાછલી ત્રિમાસીની હકીકત ઉમેરી કુલ કરવાનો વહીવટ રાખ્યો હશે તેને આ હકીકત આપવી અધરી નથી. મને ખાતરી છે કે હવેથી અંધપાલો અને મંત્રીઓ ખોતાના પુસ્તકાલયનાં ત્રિમાસી નિવેદનો વ્યવસ્થિત રીતે મોકલશે, જેથી વર્ષ આખરે ભરવાના આંકડા તૈયાર કરવામાં તેમને સરજતા થઈ પડશે.

(૬) આવક.

આવકની હકીકત પણ મંત્રીઓ કાળજીપૂર્વક ભરવાની છે. તેમાં આસન ૧૭ માં પાછલી સાલે જે અંદાજ મંજૂર થયું હોય તે પૈકી કેટલી રકમ ખચત રહી છે તે અર્ધી ખતાવવાનું છે. ન્યાં ખચત ન હોય ત્યાં આસનમાં શૂન્ય પૂરવાની છે. ન્યાં લવાજમની રકમ ઊભી થતી હોય ત્યાંજ આસન ૧૮ ની હકીકત ભરવાની છે. લવાજમ સિવાય લોકો પાસે પાવતી આપી ઉધરાણાથી અગર, લગ્નપ્રસંગે બેટ તરીકે મળતી રકમ આસન ૧૯ માં ખતાવવાની છે; કાયમ ફંડનું વ્યાજ આસન ૨૦માં ખતાવવું. 'વ્યાજ' એ શબ્દમાં કાયમ-ફંડની રકમ ધતર રીતે રોકી હોય અને તેથી જે કંઈ ઉત્પન્ન આવતું હોય તે સમજાવવું છે. ખોતાના મકાનનું ઉત્પન્ન મકાનભાડામાં ખતાવવું, કિરકોળ પેપર, પુસ્તકો કમી થયાં હોય, તે વેચી દેવાથી જે કંઈ ઉપજ્યું હોય તે આસન ૨૫ માં મૂકવું. અને આસન ૨૬ માં કુલ આવક ભરવી.

(૭) ખર્ચની ખાખત

આ રકમ ૨૭ થી ૩૮ સુધી આસનવાર સ્પષ્ટતા પૂરતી છે તો તે પ્રમાણે ખાતાવહી ઉપરથી વર્ષ દરમ્યાન થયેલા ખર્ચની રકમ આસન ૩૯ માં મૂકવી અને આસન ૪૦ માં શું રકમ શિલક રહી તે ખતાવવું, આસન ૪૧ માં એકંદરે રકમ શિલક સાથે ખતાવવી. એટલે આસન ૩૯ અને ૪૦ ની રકમનો સરવાળો આસન ૪૧ માં આપવો જોઈએ.

(૮) કાયમ ફંડ, સ્થાવર જંગમ મિલકત.

કાયમ ફંડની રકમ જુલાઈ આખરે ખાતાવહી પરથી શોધી મૂકવી, અને કપે કપે રચણે છે તે જણાવવું. હકીકત લખવી અધુરી રહે તો ટીપ મૂકી નીચે લખવી અગર ઇલા-

યદો કાગળ જોડવો. મકાનની પાછળ શું ખર્ચ થયો, ક્યારે ખર્ચાણું તે બતાવવું. આસન ૪૪ માં પુસ્તકોની કિંમત જનરલ રજીસ્ટર પરથી ફાટી મૂકવી, ડેસ્ટૉક રજીસ્ટર પરથી આસન ૪૫ ની કિંમત મૂકવી. સ્ટીરીઓસ્કોપ કાર્ડ્સ ડેસ્ટૉક ખાતે ગણવા.

(૯) પુસ્તકવાચન અને વાચનાલયનો સમય.

પુસ્તકો આપ-લે કરવાનો તથા પેપરો વાંચવાનો સમય રૂપિય બતાવવો.

(૧૦) પત્રકોના મથાળે વસ્તી અને ભણેલાની સંખ્યા કેવી રીતે બતાવવી.

વસ્તી આપણે એ સાહે વસતીગણતરી થઇ હોય તેજ બતાવીએ છીએ, એ ખરેખર જોતાં વારતવિક નથી. દર વર્ષે ગામમાં નવાં બાળકો જન્મે છે, બહારથી લોક આવે છે અને ગામમાંથી લોકો બહાર રહેવા જાય છે તેમ જ મરણ પછી થાય છે. આ કામે જરૂર વધવડ થાય, આ માટે પટેલ-તલાટી સાથે સહકાર કેળવી અને શાળાના શિક્ષકોનો ફરજિયાત બાળકોની ગણતરી માટે જન્મમરણનાં પત્રકોની પણ નકલ કરી લે છે. આ બાબત દર વર્ષે સહેલાઈથી ગામડામાં સામાન્ય મેળવણી કરી શકાય અને વસતીમાં થતી વધવડ બતાવાય. આશા છે કે હવેથી તે પ્રમાણે આંકડા ભરાઈ આવશે.

ભણેલાની એ દરેક ગામડામાંથી જુલાઈ માસના માસિક પત્રક સાથે વર્ગ ૩-૫ સુધી ભણેલાં શ્રીપુરુષની સંખ્યા બતાવનાર એક પત્રક શાળાના શિક્ષકો વિભાગ શાળાધિકારી સા. તરફ કેળવણી પ્રગતિ દર્શાવવા માટે મોકલે છે, તેમને મળી આ આંકડો મોકલવાનો હોય છે. જ્યાં તાલુકો હોય ત્યાં તાલુકાની મુખ્ય શાળાના મુખ્ય શિક્ષકને મળવાથી આ આંકડો મળી ચકરો. જ્યાં જોગવાઈ હોય ત્યાં પુસ્તકાલય સમિતિઓએ આવાં ભણેલાં માણસો કેટલાં છે તે પોતાના પુસ્તકાલયની જાણ માટે સેવાભાવી યુવાનોની મદદથી કરાવી લઈ શકાય.

અંદાજ કેમ તૈયાર કરવું

હવે આપણે અંદાજ કેમ ભરવું તે વિષે સમજ લઈશું.

નવા વર્ષનું અંદાજ મંજૂર કરવા માટે ખાતામાં જે ચોપડીઓ તૈયાર કરી મોકલતા પહેલાં મંત્રીએ પાછલી સાહે કરેલા ખર્ચ માટે પુસ્તકાલયની સમિતિની મંજૂરી મેળવી લેવી.

જ્યાં સમિતિ ગામના આગેવાનોની હોય અને જ્યાં આ સભ્યો વધુ કેળવણી પામેલા ન હોય ત્યાં મંત્રીએ પોતાની કામગીરી સમજાવવી જોઈએ. પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક સમિતિમાં કોઈ અભણ માણસને રાખવો જોઈએ નહિ. આ વાત જે ગામડામાં પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા મંત્રી તરીકે શિક્ષકો મારફતે થાય છે ત્યાં ખાસ ધ્યાનમાં લેવી જોઈએ. ગામડામાં કેટલીક વખત સભા ખોલાવવા છતાં સભ્યો ભેગા થતા નથી. આ હકીકત અમને માન્ય નથી. ભેગા તો થાય છે જ, આપણો પ્રયાસ જોઈએ. ગામડાનું કામ એટલે કદાચ વખત વધારે થાય. પણ ધીરે ધીરે જે ટેવ પાડવામાં આવે તો જરૂર લોકો ભેગા થશે. કારણકે આ સભ્યોની સંખ્યા પાંચથી સાતની જ હોય છે. વળી ખર્ચ જ સભ્યો સૂચના કરવા છતાં હાજર હોવા જોઈએ એવું પણ આપણું ધોરણ નથી એટલે હાજર રહેલા સભ્યોની સમક્ષ આપણે આપણી હકીકત રજૂ કરવી.

નવા વર્ષ માટે અંદાજ તૈયાર કરતી વખતે ગામડાના શિક્ષકોને મારી ખાસ સલાહ છે કે પુસ્તકાલયની પ્રગતિ માટે મોટી રકમનું અંદાજપત્ર એ મહત્વની વસ્તુ નથી, પણ ગામની આર્થિક સ્થિતિના પ્રમાણમાં, ગામના લોકોની કેળવણીની સ્થિતિના પ્રમાણમાં અને

પુસ્તકાલયની કાયમનિધિની રકમ દર વર્ષે વધુ ને વધુ થાય એ દૃષ્ટિથી બનવા જોઈએ. કેટલીક વખત હુકમ વગેરે કારણોએ અંદાજે બનાવવા માટે જૂના પુસ્તકાલયો કાયમનિધિમાંથી પોતાની શક્તિ કરતાં વધારે રકમ ઉપાડવાની માગણી કરે છે. ખરેખર, આ સ્થિતિ ઠીક નથી. કાયમનિધિની રકમ એક વખત ઉપાડી હોય તો તે પરત મૂકવા માટે પાછા બીજા વર્ષે પ્રયાસ થવા જોઈએ. લાગલગાટ કાયમ ફંડમાંથી ઉપાડવાની છૂટ મળશે નહિ; તેમ કાયમ ફંડમાં નાણું નહિ મૂકવાની પણ છૂટ મળે નહિ. માટે લોકોમાં જે સમજું વર્ગ હોય અને ગામડામાં દાનની જે અવળી દિશાઓ હોય તે દિશાઓ અને શૃંગિયાને બદલવા માટે ગામના જીવાનેનો સહકાર મેળવી શિક્ષકે વધુ મદદ જોઈ કરવા પ્રયાસ કરવો. કેટલાંક ગામડાંમાં એકાદ વર્ષે બહુ રકમ જોઈ થઈ હોય તો બધી જ રકમનું અંદાજ બનાવવાનો આગ્રહ સેવવામાં આવે છે તે પણ ઠીક નથી. પોતાના ગામની વસ્તી, વાચનની અનુકૂળતા વગેરેનો વિચાર કરી અંદાજ કેટલી રકમનું ધકુનું તે માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની ગામ પર રાખવાની ઠરાવ છુટે નોંધ લેવી. ત્યારબાદ જૂથમંડળની સલાહ પ્રમાણે નજીક નજીકનાં ગામડાંને મદદ રૂપ થઈ પડે તેવી સહકારી રીતે અંદાજે બનાવવાની ખાતાએ પ્રસિદ્ધ કરેલી અને પ્રાંત મંડળે અને રાજ્ય પરિષદે બહાલી આપેલી યોજના પ્રમાણે માસિકા અને રૂપિયા ૧ ની ઉપરાંતની કિંમતનાં પુસ્તકોની યાદી માટે મંત્રીએ પોતાના અભ્યાસ દરમિયાન તથા બીજી રીતે લોકમાગણી ઉપરથી નક્કી કરેલી ચોપડીઓની યાદીઓ આખા સેન્ટરની ગામવાર જુદી જુદી બનાવી પોતાના અંદાજમાં પોતાના ગામની દાખલ કરવી. આ યોજનાથી કોઈ સાર્તાલિક કે દૈનિક માટે અડચણ આવવાની નથી.

હવે બીજો મહત્વનો પ્રશ્ન તે અંદાજમાં જુદા જુદા ખાતે કેટલી રકમ ખર્ચવી તે છે. આ માટે ચાલુ માસમાં જ અંદાજે કેમ બનાવવાં તે માટે જે સૂચના મૂકેલી છે તે જરૂર વંચાણમાં લઈ અમલ કરવાનો છે. આમ આપણે કરીશું તો જ આપણા અંદાજે વ્યવસ્થિત બનશે અને ભવિષ્યમાં સારાં ઉપયોગી પુસ્તકોના સંગ્રહો વધારી શકીશું.

હવે અંદાજ પર આપેલી સૂચનાઓ તમામ પ્રકારનાં પુસ્તકાલયોએ વાંચવા આગ્રહ કરે છું. જે મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળે ન રચાયા હોય ત્યાં ત્યાં કર્યા પુસ્તકાલયો ખાસ કરીને રચાયેલા ખાસ રાજ્યીય કે એટલે જમરો ખાસ છે. ત્રિશોધા. કળા. પુસ્તકાલયોએ પોતાના પુસ્તકાલયમાંથી ફરતાં પુસ્તકાલયોની પેટીઓ દ્વારા ગામડામાં વાચન ફેલાવવા ખાસ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. રાજ્યના ૪૬ કર્યામાંથી માત્ર ગણ્યા ગાંઠ્યા કર્યા જ આ કાર્ય કરે છે. આશા છે કે આવતી સાલે આ બાબતમાં ખાસ કાળજીથી કામ લેવાશે. અંદાજ રજૂ કરવામાં મંત્રીએ નીચેની બાબતો પર ખાસ લક્ષ રાખવું:

(૧) અંદાજમાં ત્રણ સાલી હકીકત દર્શાવવી, જેથી અંદાજ મંજૂર કરવામાં કેટલીક બાબતો ઝીણવટથી જોઈ શકાય.

(૨) આસન રની હકીકતમાં દરવર્ષની કાયમનિધિની રકમો બતાવવી અને ક્યાં કેટલા બાજથી મૂકી છે તે ન લખી શકાય તેમ હોય તો નીચે ટીપ નોંધી લખવું.

(૩) મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોએ મકાનદુરસ્તીની રકમ છલાયદો બતાવવી. મકાનદુરસ્તી માટે રાખેલી રકમમાં જે કંઈ રકમ વધે તો દર વર્ષે તે રકમ આ નિધિમાં જમા કરાવી તે વિષે ખાતાને જણાવવું જોઈએ.

(૪) ટકાવારીના ધોરણે પત્રો ખાતે રકમ મૂકવી. આમાં માસિકોનો સમાવેશ થાય છે.

(૫) પુસ્તકો ખાતે પણ ટકાવારી પ્રમાણે રકમ મૂકવી.

પુસ્તકોની યાદીઓ બનાવવામાં મંત્રીઓ દક્ષતા વાપરી પ્રગતિ ઉપયોગી અને જરૂરી માહિતી આપનાર સાદી અને સરળ ભાષામાં મળતું સાહિત્ય વધારે પ્રમાણમાં ખરીદાય તેવા પ્રયાસો ગામડાના ગ્રંથપાલો જરૂર કરશે એવી આશા છે.

(૬) દરેક પુસ્તકાલયને સિલ્કો હોવાજ નોંધાયે. જેમની પાસે ન હોય તેમણે ચાલુ વર્ષમાં પ્રથમ તે રકમની જોગવાઈ કરવી. મોટા પુસ્તકાલયોએ રમત ગમતનાં સાહિત્યો પણ પોતાના પુસ્તકાલયમાં વસાવવાં. આ માટે રકમ આસન ૧૨ માં મૂકવી.

(૭) પરિપક્વ ખર્ચ માટે જણાવવાનું કે આવતી સાલે ગઢાલ પરિપક્વ ભરાશે માટે તે માટે નોંધતી જોગવાઈ કરવી. ખર્ચ કરીને કરવાનો છે એટલે એ રકમ પ્રમાણસર મૂકવી.

(૮) જે ગ્રંથપાલો અને મંત્રીઓએ પુસ્તકાલયશિક્ષણ ન લીધું હોય તેમને માટે આ ખાતે રકમ રાખવા તજવીજ કરવી. આવતી સાલે નવસારી પ્રાંત અને અમરેલી પ્રાંત ખાતે આ વર્ગો ભરવાની યોજના કરવા ખાસ વિચાર છે.

(૯) નોંધરખર્ચ જે આસન ૧૮ માં મૂકવાનો છે તે માત્ર સ્વતંત્ર મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોને અને જૂથ મંડળનું સારી રીતે કામ કરવાની શરતે, આપવાનો છે. ખાતાના ઠરેલા ધોરણથી વિશેષ પગાર મળી શકશે નહિ. બીજી રીતે ખાતગી મકાનમાં ચાલતાં પુસ્તકાલયો માટે પગાર મળશે નહિ. ત્યાં અગવડ પડે તો પુસ્તકાલયને શાળામાં સોંપવા અમે ઘટતી તજવીજ કરી આપીશું. અગર લોકોએ તેનો ખર્ચ લોકમદદની વધારાની રકમ ઉઘરાવી કરી લેવો પડશે અને તે માટે ઠરાવ કરી ખાતાની મંજૂરી મેળવવી નોંધશે.

(૧૦) સહકારી ધોરણે અંદાજ બનાવ્યા માટેના ઉલ્લેખ ' હા ' કે ' ના ' થી આસન ૨૩ માં કરવો.

(૧૧) ભણેલાંની સંખ્યા વાર્ષિક નિવેદનમાં ભરી હોય તે પ્રમાણે અહીં પણ બતાવવાની છે.

(૧૨) આસન ૨૯ માં પત્રવ્યવહાર માટે ટપાલનું સરનામું સ્પષ્ટ બતાવવું એટલું જ નહિ પણ નાનાં ગામોમાં ટપાલ અકવાડીઆમાં ક્યારે કેટલા વખતે આવે છે તે દિવસ સાથે જણાવવું.

(૧૩) પુસ્તકાલયના અંદાજની ચોપડીના પાન ૪ પર હકીકત બતાવવાની છે તે મંત્રીએ પૂરતી ચોક્કસાઈની લખવાની છે તે ખાસ નોંધવું.

દક્ષતર તપાસણી ન થઈ હોય તો ના લખવી અને થઈ હોય તો કાણે ક્યારે કરી તે બતાવવું.

કાયમ ફંડની વિગતમાં અનુક્રમ નં. ૧ ના ઝ અને વ મળી જે રકમ થાય તેની સ્પષ્ટતા અનુક્રમ નં. ૨, ૩, ૪ અને ૫ માં જે પ્રમાણે જુલાઈ આખરે સ્થિતિ હોય તે પ્રમાણે બતાવવું નોંધાયે. ન્યાં ચંકાશીલ હકીકત જણાતી હોય ત્યાં તે પણ ઈલાખદા રિપોર્ટથી આપવી.

(૧૪) પુસ્તકોની યાદી અવરથ નોંડવી જ નોંધાયે. જુદા જુદા વિષયોનાં તેમજ નિદાન કે રકમનાં આલોપયોગી તથા થોડું ભણેલા વગેરે તેનાં પુસ્તકો દરેક પુસ્તકાલયે રાખવાં નોંધાયે.

ઉમેરવાઈ માતીલાઈ પટેલ

મારી પહેલવહેલી નિમણુંક મંગરોલ ગામે થઈ. ગામ પછાત વસ્તીનું હોય સ્થિતિ સાધારણ હતી અને ઘણે ભાગે લોકો અજ્ઞાન હતા, તેમ જ શાળાની સ્થિતિ પણ કંકાડી હતી. પછી આવા ગામમાં પુસ્તકાલય કર્યાથી હોય ! પણ મને બાલપણમાંથી વાચનનો શોખ લાગેલો એટલે મને વાંચન ન મળવાથી હું મુંઝાતો હતો. પછી તો મેં નિશ્ચય કર્યો કે ગમે તે પ્રયત્ને આ ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવું, આથી મેં શાળામાં તનતોડ મહેનત કરી એટલે શાળાની આબાદી જણાઈ આવી અને લોકોની ભાવના મારા પ્રત્યે વધી. પછી તો મેં એક નાનકડી સભા બોલાવી જેમાં મરખા, સંવાદ વગેરે કાર્યક્રમ રાખ્યો હતો એટલે લોકોને કંઈક નવીનતાનો ખ્યાલ આવ્યો. આપણા બાળકોને માસ્તર સાહેબે આવું સરસ શિક્ષણ આપ્યું ! એમ તેઓ કહેવા લાગ્યા. મારા વિષે લોકોની આહવાન દિનપ્રતિદિન વધવા લાગી. આ વખતે મને હિંમતે મદદ તો મદદે ખુદાવાળા કહેવત યાદ આવી. એ સૂત્ર આધારે મેં મારા કાર્યની શુભ શરૂઆત જારી રાખી અને અવારનવાર લોકોને મેળા કરી પુસ્તકાલયના શાયદા સમજાવતો; પણ લોકો કંઈ એમ સમજે તેવા નહોતા, ઉલટા કહેવા લાગ્યા કે અમારે “ લાયખરી જોઈતી નથી, અમારે ક્યાં પડિત થવું છે અને દર વર્ષે પૈસા અમારે ભરવા પડે ? એ કામ અમેને વાલકું પડે અને અમેને પાલવે નહિ. ” એવા નિરાશાજનક જવાબ મળવા લાગ્યા એટલે હું પણ નિરાશ થયો. પણ વળી પાછી મને પેલા કરોળીઆવાળા કવિતા યાદ આવી એટલે મેં મારા પ્રયત્ન જારી રાખ્યા અને પરિણામે મેં લોકોને જણાવી દીધું કે જરૂર હું તમારા ગામે લાયખરી ઉઘાડીશ.

પછી નજીકના કંબોલા ગામના સા. પુસ્તકાલયમાંથી જૂતાં માસિકો અને પેપરો લાવવા શરૂ કર્યા અને પદરના પૈસા ખર્ચી જાપાનીસ કાળા રંગનો ડબ્બો લાવી પ્રસિદ્ધ જગ્યાએ એક મકાનની દિવાલ ઉપર લગાડી બોડ યનાબુ. તેમાં તાલુકાની ખાસ ખજાનો ગ્રામ્ય જનતાને રસ પડે એવી રીતે રસિક સમાચાર લખતો. મને યાદ છે કે લોકો તે વાંચવા માટે ભેગા થતા તે વખતનો દેખાવ એક નાનકડા મેળા જેવો દેખાતો હતો. એટલેથી મને સંતોષ થયો નહિ એટલે હું મહાલ મંડળના મંત્રી સાહેબને મળ્યો અને ફરતા પુસ્તકાલય શાખામાં બે પેટીઓ સામાન્ય લોકોની કક્ષાનાં પુસ્તકો મંગાવી અને તેમાંથી એક પેટી મારે ઘેર રાખી અને એક પેટી શાળાના મકાનમાં રાખવામાં આવી. પછી તો હું લોકોની એટલી સવલત સાચવતો કે ખાતાં ખાતાં ઉઠીને પણ પુસ્તકો આપતો હતો. આ પ્રમાણે બે ચાર માર્સ સરસ કામ ચાલ્યું એટલે લોકોને કંઈક રસ પડ્યો અને સમજવા લાગ્યા કે આ તો ખરી મજા છે એટલે મેં તક સાધી લોકોની મનોવૃત્તિ જાણી લોકોને મેળા કર્યા અને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ ઉપર સરળ ભાષામાં વ્યાખ્યાન આપ્યું અને શોખ કરવા વિનંતિ કરી. આથી લોકોએ ટીપની વાત પડતી મૂંઝી ગામનાત રકમમાંથી મને રૂ. ૭૫) આપી દીધા એટલે તરત જ હું મહાલ મંડળમાં આવી એ રૂપિયા ભરી ગયો.

પછી મહાલ મંડળના મંત્રી સાહેબને મળી બજેટ નક્કી કરી ખાતામાં મોકલી આપ્યું. આ વખતે મેં રા. રા. અમીન સાહેબને પત્ર લખ્યો કે હું મારા કાર્યમાં સફળ નીવડ્યો છું અને રૂપિયા મહાલ મંડળમાં ભરી દીધા છે અને બજેટ આજે રવાના કરું છું તો મંજુર કરી વહેલી તકે અમેને લાભ આપશો. પછી દુર્બોન કાડની એક પેટી મંગાવી રવિવારના દિવસે કે રજાના દિવસે ઘેરે ઘેર ફરી દેખાડતો, જેથી ધણો પ્રચાર થયો અને વધારે વપરાશથી એકાદ બે કાડ સહેજસાજ ફાટી ગયાં હતાં એટલે પેટી પરત મોકલ્યા બાદ ખાતામાંથી મને કંપકો મળેલો કે તમોએ કાળજી રાખી નથી. મેં તે સહન કરી લીધો. આવાં નૂતન કાર્યોથી લોકોમાં એકદમ ઉત્સાહ આવ્યો અને વાંચવાની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન થઈ અને મને વારંવાર પૂછતા કે મારતર સાહેબ ! નવી ચોપડીઓ ક્યારે આવશે ? હું ધીરજ આપતો કે હવે થોડા દિવસમાં આવશે. એટલામાં કબાટ આવ્યું અને એકાદ બે દિવસે ચોપડીઓ આવી એટલે લોકોનો દાયરો ભેગો થયો અને ચોપડીઓની માગણી કરવા લાગ્યા. મેં કહ્યું: “બાપ્તઓ ! કાલે સવારમાં વિધિ કર્યા બાદ પુસ્તકો આપવામાં આવશે.” તેજ રાત્રે તમામ પુસ્તકો રજીસ્ટરે ચલાવી સિક્કા કરી નાખ્યા અને સવારમાં દાંડી પીટાંવી લોકોને ભેગા કરી રીત-સર શારદા મંદિરની ઉદ્ઘાટન વિધિ કરી ગામના એક સદ્ગૃહસ્થના હાથે પુસ્તકાલય ખુલ્લું મુકાવ્યું; એટલે તેમણે પુસ્તકાલયના કબાટ માટે રોકડ રકમની ભેટ મૂકી. દેખાદેખી તેજ

મર્યાદામાં રહે તો—

સંગીત, કથાવાર્તા, ચિત્રકળા, નૃત્ય, નાટક, સિનેમા વગેરે લલિત કળાઓ જે મર્યાદામાં રહે તો તે પ્રભને નિર્દોષ મનોરંજન, જ્ઞાનપ્રાપ્તિ તથા ભાવનાવિકાસનાં સાધન બને; જે મર્યાદાને છોડી નય, તો એ હાહ, અશ્લીલ જેવાં હાનિકર વ્યસનો થાય.

—શાંધીજી

વખતે રૂ. ૩૧) રોકડ મળ્યું. દાન અને આમોદ રોડ ઉપર એક મોટર માલિકી બાકાની મોટર ફેરવતો હતો તેની મોટર તે વખતે આવી પહોંચી એટલે લોકો ભેગા થવાનું તેણે કારણ પૂછ્યું ત્યારે મેં કહ્યું

કે અમારા ગામે આજે પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટન છે. એ સંબંધિત જ તેમણે ખુશી થઈ રૂ. ૫) ભેટ આપ્યા, તેમજ બીજા વાસમાં એક લગ્ન હતું તે કન્યાના બાપને ખબર પડી કે આજે આપણા ગામમાં લાયબ્રેરી ઉદ્ઘાટી છે એટલે તે તરત જ આવ્યો અને એક રૂપિયાની ભેટ આપી. આ રીતે તે જ દિવસે રોકડ રકમ આશરે રૂ. ૩૭) ની થઈ છે.

પછી પુસ્તકો આપ-લેનું કામ મેં શરૂ કર્યું એટલે એ પહેલે જ દિવસે ૧૦૧ પુસ્તકો ઈસ્યુ થયાં હતાં. પછી દિનપ્રતિદિન વધારો થતો ગયો, બજેટ માટે નાણાં મળે જ નહોતાં હતાં અને પછીથી એવી પ્રથા દાખલ કરી કે બજેટ માટે જેટલાં નાણાં જોઈએ તેટલાં નાણાં ગામાત મોદીખાનેથી ઉપાડી લેવાં.

આ રીતે જ્ઞાનમંદિરના ગણેશ મંડાયા અને પુસ્તકાલય આબાદ બન્યું અને હજુ વધુ સુંદર બને એવી પ્રશ્ન પાસે મારી પ્રાર્થના છે.

૩—સા. પુ. નરસીપુરા (તા. પાદરા)

મારી નિમણૂક નરસીપુરા (તા. પાદરા) ગામે સન ૧૯૩૩ માં થઈ, તે વખતે અત્રે ચાલતા વાચનાલયનો લાભ ધણા થોડાં લોક લેતા; જે કે શિક્ષક લે તેમાં કંઈ નવાઈ નથી. વાચનાલયનો ખરો ખ્યાલ થોડાં જણને હતો. બજેટ પણ શિક્ષકો પોતાના ખર્ચે કરતા હતા.

મને વિચાર થયો કે આ ગામે પુસ્તકાલય હોય તો કેવું સરસ !! ઉડી ગયેલા બાળકો તથા ભણેલા માણસો તેનો સારો લાભ લે, ને કેળવણીનો સાચો હેતુ સફળ નીવડે. મારો વિચાર કેટલાકને આર્થિક મુશીબતોને લીધે ગમ્યો નહિ. સાચેજ મુશીબત તો હતીજ; પણ મેં ધીરજ રાખી કે પ્રથમ પુસ્તકાલય પ્રત્યેનો પ્રેમ કેળવવો. વળી બે વર્ષ પછીથી કંઈક થયે.

મેં કાયમફંડ વધારવાનો હેતુ હાથમાં લીધો. બજેટની રકમ ઘટાડીને કા. ફં. વધાર્યું. ૧૯૩૫ માં ૮ x ૩ નું પેટી પુસ્તકાલય ખોલ્યું. વડુ સા. પુ. ના સ્ટીરીયોસ્કોપ તથા ત્યાંથી સારાં પુસ્તકો મંગાવીને તે દારા પુસ્તકપ્રેમ ઉત્પન્ન કર્યો, વાચનરસ વધ્યો, વિદ્યાર્થીઓને પણ બાલોપયોગી પુસ્તકો વંચાવ્યાં, અને આ પ્રમાણે પુસ્તકાલયની ભૂમિકા તૈયાર કરી.

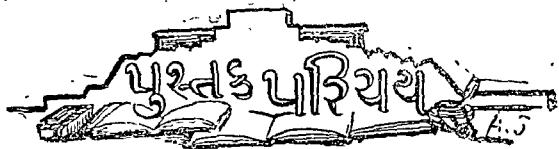
કાયમ ફંડ રૂ. ૪૦ થયું તથા શાળાના ખીજા શિક્ષકો અને મુખી મતાદારોના સારા સહકારથી ૧૯૩૮ માં સારી રકમ તથા કાયમ ફંડના રૂ. ૨૦ મળીને રૂ. ૫૦ ઉપર બજેટ બનાવીને પુસ્તકાલય ખોલવામાં આવ્યું. ૩૩૬ પુસ્તકો, બજેટ, તમામ માસિકોની કાપડો (૩૬) તથા વાર્ષિક ૮૦૦ પુસ્તકોનું વાચન, ૧૫૦ વાચકો, કાયમ ફંડના રૂ. ૨૫ તથા રૂ. ૬૩ નું લાકડી સામાન વગેરે બાબતોની હાલતું વ્યવસ્થિત અને આદર્શ પુસ્તકાલય સાનિતી આપે છે, જેથી પુસ્તકો સારાં વંચાય છે.

ગામલોકની મોડી મોડી પણ સાચી ને પ્રત્યક્ષ સમજ તથા વડુ સા. પુ. ના મંત્રી રા. ઈશ્વરલાલ તથા પ્રમુખ રા. મણિલાલની સાચી મદદ અને શાળાના આદર્શ, નિઃસ્વાર્થ ને પ્રગતિશીલ શિક્ષકોના સહકારથી લોકોને પુ. પ્રેમ બતાવી આપીને છેવટે હું મારા કામમાં ખંચ વધે ફળીભૂત થયો.

ઉપર પ્રમાણે સાચી પ્રગતિ સાધવામાં વાચનરસથી અને સહકાર તથા ધીરજથી હું મારા કામમાં ફળીભૂત થયો.

તુલસીલાલ હાથીલાલ પટેલ
માજી મંત્રી, સા. પુ. નરસીપુરા

“ પુસ્તકો વાંચવાની આદત પ્રશંસનીય છે, પરંતુ જેઓ ઘણાં પુસ્તકો અપાટા અંધ વાંચી નાખે છે એમના પ્રત્યે હું અત્યંત શંકાથી જોઉં છું. પુસ્તક વાંચવું હોય તો તેને પૂરતા લક્ષ્યપૂર્વક અને ચીવટાઈથી જ વાંચવું જોઈએ. ”

૧. સાહિત્ય અને પ્રગતિ—સંપાદક મંડળ: ત્રિવેદી નવલરામ જી. અને ખીન્નજો; પ્રકાશક: લક્ષ્મીદાસ પુરુષોત્તમ ગાંધી, ભારતી સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ. પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ. ૧૯૪૦; કાલિન ૧૬ પેજ, આમ્બાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ; પાન ૩૬૪; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

અમદાવાદના ભારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી ચિંતન ગ્રંથાવલિનું આ ખીન્નું પુસ્તક છે. ગુજરાતી સાહિત્યમાં પ્રગતિ પ્રેરનાર તેમજ તેનું અવલોકન કરનાર લેખો, સિદ્ધાંત લેખકોના ચૂંટી ચૂંટી એકત્ર કરી પુસ્તકાકારે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. શરૂઆતમાં મંડળના ઉદ્દેશ તથા પ્રવૃત્તિ સંબંધી માહિતી આપી લેખો ચાર વિભાગમાં વહેંચી નાખવામાં આવ્યા છે. ૧ સર્જન, ૨ ચિંતન અને વિવેચન, ૩ સાહિત્ય અને પ્રગતિ તેમજ ૪ ચિંતન અને વિવેચન. દરેક વિભાગમાં અનુક્રમે ૨૦, ૭, ૨૯ અને ૩ લેખો છે. પહેલા વિભાગમાં સુદરમ વગેરે લેખકોની કૃતિઓના નમૂનાઓ, ખીન્નમાં કાવ્ય અને પ્રગતિત્વ, સાહિત્ય અને પ્રગતિ, માર્કસવાદની સાહિત્ય પર અસર, ગુજરાતી નવલકથા, આપણી રંગ-ભૂમિ, હિંદી ચિત્રપટ્ટો અને સાહિત્યમાં પ્રગતિશીલ તરવો સંબંધી મનનીય લેખો આપી, ત્રીજામાં જ્ઞાતિતા સાક્ષરોના સાહિત્ય અને પ્રગતિ વિષે ઉદ્ગારો અને ચોથામાં અન્ય ભાષાના સાહિત્યમાં પ્રગતિશીલતા વગેરે લેખો છે. શેક્સપિયરનું સામાજિક અને રાજકીય દષ્ટિબિંદુ વિષે છેલ્લા લેખમાં વિવેચન કરવામાં આવ્યું છે.

પુસ્તક અભ્યાસપૂર્ણ લેખોથી ભરપૂર હોષ મનનીય છે. બાંધણી, છપામણી, કાગળ વગેરે ઉત્તમ છે. પરંતુ એકંદરે પુસ્તક વિદ્યાર્થીને ખાસ ઉપયોગી છે. છતાં પુસ્તકલયો ખરીદે.

આ મંડળની પ્રવૃત્તિની ટૂંક વિગત શરૂઆતમાં આપેલી છે તે વાચકને સારો ખ્યાલ આપશે અને મંડળે ફેટલી જવાબદારી સ્વીકારી લીધી છે તેનો દાર્ઢિક પરિચય મળશે.

૨. શૃંગેલચરમ—પ્રયોજક : શ્રી. શૃંગેલ; પ્રકાશક : નવચુગ પુસ્તક ભંડાર-રાજકોટ, ૧૯૪૦; કાલિન ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૫૫-૬૦; સચિત્ર કાચું પૃષ્ઠ; મૂ. રૂ. ૨-૦-૦.

શ્રી. સૌરિન્દ્રમોહન મુજોપાધ્યાયકૃત બંગાળી નવલકથાનો આ ગુજરાતી અનુવાદ છે. આમાં બંગાળી સમાજ સંબંધી સારો ખ્યાલ મૂળ લેખકે આપ્યો છે. બંગાળી લોકોની મરીખાઈ, તેને લીધે માળાપોની વિષમ અને દુઃખદ સ્થિતિ, પૈસાદાર જમાઈ તરફથી અનુભવેલા પડતો ત્રાસ, ઓછો તરફનો બંગાળીઓનો હૃદયહીન અને બેપરવા વર્તવ, જડ ધાતી રહેલી રૂઢિ અને કુળની પ્રતિષ્ઠાનો શૂરો ખ્યાલ, એકબીજા પાછળ મરી શીટનારાં અને અગાધ રતેલી ભાઈબહેન વચ્ચે કેવો છેલ્લ પડાવે છે અને આખર તેનું કેવું શોકમય પરિણામ આવે છે છતાં અભિમાન અને પ્રતિષ્ઠાનો જોટો ખ્યાલ કૌટુંબિક સલાહસંપત્તિ ખાતર પણ કેવી રીતે જતો કરી શકાતો નથી તે આમાંથી સ્પષ્ટ સમજાય છે. દિરણનું પાત્ર દયા અને પ્રેમથી ઉભરાઈ જઈ અનાથ સરોજને એના બેનોના કૂર પંખમાંથી ગમે

તે ભોગે બચાવી પોતાની ફરજના એક જ ખ્યાલથી પોતાની' પ્રતિષ્ઠાલાભિની જરા પણ પરવા કર્યા વિના તેમજ પોતાની પ્રિય ભગિનીના કટાક્ષોની તેમજ તેની અપમાનજનક વર્તણૂકની જરા પણ દરકાર કર્યા વિના પોતાના ખ્યેયને વળગી રહે છે અને સરોજને સુખી કરવાના તેમજ જનતાના દુઃખનિવારણના ઉપાય યોજવામાં દ્વેષી અને ઈર્ષ્યાખીર દલકા મનુષ્યના નીચ આક્ષેપોની અવગણના કરી પોતાના ખ્યેયને છેવટ સુધી વળગી રહે છે અને સામાજિક અન્યાય સામે ઝઝૂમે છે. આખરે શ્રીલેખાની એદરકારી તથા તેના તિગ્ડકારથી દુઃખી થઈ મરી જાય છે છતાં પણ શ્રીલેખાને પશ્ચાત્તાપ થતો નથી. સુખોદિ દિવસના ઉપકારને વથ થઈ સહાનુભૂતિ દાખવતો છતાં શ્રીલેખાને ખોટું નહિ લગાડવા તેને ઠશું ઠછી શકતો નથી; પરંતુ પોતાનું કર્તવ્ય કયો જાય છે. એકંદરે આ કથાનિવૃત્ત પુસ્તકમાં અમાણી સામાજિક અને કૌટુંબિક જીવનની અનિષ્ટ પ્રણાલિકાઓ તરફ કટાક્ષ ફેંકી તેનાથી બચવા સમાજને આમંત્રણ આપાયું છે.

પુસ્તક વાંચી મનન કરવા લાયક તથા એવી ત્રાસદાયક શ્લોકો અને પ્રતિષ્ઠાના ખોટા ખ્યાલથી બચવા દૃઢ પ્રયત્ન કરવા વાચકને પ્રેરે છે.

આવા પુસ્તકોનો જેમ અને તેમ બહોળો પ્રચાર થઈ એવી નાશકારક બદીઓ સામે 'શયું' ઉઠ્યકવા સમાજને પ્રેરે એવી વ્યવસ્થા યુવક-યુવતીઓએ કરવી જોઈએ.

ખાંધણી, જીખામણી, કાગળ વગેરે સુંદર છે પરંતુ કાચા પૂઠાના રૂ. ૨-૦-૦ જેટલું કાચ વધારે પડતું લેખાય. આધુનિક સંક્રાંતિબદ્ધ સમયમાં સારા પુસ્તકોનો લાભ વિશેષ લાંચકો લઈ શકે એવી રીતે વેચાવા જોઈએ. પ્રકાશકો તેમજ લેખકોની મુશ્કેલી છેજ પરંતુ અનેએ સમાજોન્નતિ ખાતર પણ કાંઈક જતું કરવું જોઈએ. એવી અમારી પ્રકાશન સંસ્થાઓને મંત્ર વિનંતિ છે.

૩. ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર—કર્તા: શ્રી. ચિમનલાલ મગનલાલ ડૉક્ટર, પ્રકાશક: ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાચું પૂઠું; કાઠિત ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૭૫૪૦૮, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

ભારતની આધુનિક આર્થિક સ્થિતિનું સ્પષ્ટીકરણ કરતું આ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં મળવું મુશ્કેલ હતું તેથી અધ્યાપક વી. જી. કાળેના મરાઠી પુસ્તકની શૈલી ઉપરથી આ પુસ્તક બાઈ ચિમનલાલ પાસે તૈયાર કરાવી સોસાયટીએ પ્રસિદ્ધ કરી એ ઉત્તમ ઓછી કરી છે. અર્થશાસ્ત્રના સિદ્ધાંતથી શરૂ કરી હિંદી સંસ્કૃતિ તથા આર્થિક બંધારણના પાયાથી ભૌગોલિક પરિસ્થિતિ, વસતી, મૂડી, ખેતી અને ધરજ, નાના મોટા ગૃહઉદ્યોગો, સંઘટિત ઉદ્યોગો, અવર-જવરના સાધનો, ચલણ અને હાંડિયામણ, શરણી પેદી અને આદિ, ઉત્પન્નની વહેંચણી, રાજ્યનું ઉત્પન્ન તથા ખર્ચ, રાષ્ટ્રીય ઉત્પન્ન, કિંમતમાં ફેરફાર અને રહેણીનું ધોરણ વગેરે મદદરવા પ્રશ્નોનું સંવિસ્તર વર્ણન કરી વડોદરા રાજ્યના અર્થશાસ્ત્રના નિષ્ણોતો તેમ જ હિંદના અન્ય નિષ્ણોતોના અભિપ્રાયો દાખી આપણે કયે રસ્તે જતું જોઈએ તેનું માર્ગસૂચન કરી લેખકે સમાજને પોતાના વિચારો તથા મતનો અમૂલ્ય લાભ આપ્યો છે. આ પુસ્તકના વાચનથી આપણી દાલની આર્થિક પરિસ્થિતિનો સુંદર ખ્યાલ વાંચકને મળી શકશે. આતું સુંદર અદ્યતન પુસ્તક લખવા માટે શ્રી. વ. સોસાયટીના મદદનીશ મંત્રીને પણ ધન્યવાદ થયે છે.

જીખાઈ, કાગળ, ખાંધણી વગેરે સુંદર છતાં સોસાયટીના નિયમાનુસાર મૂલ્ય પણ

માફકસર છે. ઉપરના પુસ્તક કરતાં વિશેષ મોટું છતાં કિંમત ઓછી છે એ જ પ્રચાર કરવાની ખરી રીત છે.

૪. ત્રિલોકી—કર્તા : ધૂમકેતુ (ગૌ. ગો. નેશી); પ્રકાશક : સૌ. વિજયાબહેન દોશી; નવમુગ પુસ્તક બંડાર, રાજકોટ, કાઠિઆવાડ; ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૨૫૫; કાચું સચિત્ર પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

એક સિદ્ધહરત લેખક તરીકે બાપ ધૂમકેતુ પ્રસિદ્ધ છે. તેમની ૧૪ ટૂંકી વાર્તાઓ આ સંગ્રહ અહીં પ્રસિદ્ધ થાય છે. જીવનની જીદી જીદી આંખોઓનો આમાં બોધક ચિતાર આપ્યો છે. સમાજમાં શું ચાલી રહ્યું છે, મનમથી કેવી દુર્દશા થાય છે, કુદૃષ્ટિનું પરિણામ કેવું આવે છે, એક જ બૂલથી કેટલી પાપમાલી થાય છે, રાજભાગ વસુલ કરવા જેવું બચકર વર્તન ચલાવવામાં આવે છે, અને એ જ લોકોની આખરે શી દશા થાય છે વગેરે બાજતો બહુ રસપૂર્વક અને બોધક રીતે ચર્ચવામાં આવી છે.

આવાં પુસ્તકો ખૂબ વચાપ સમાજે તેમાં વર્ણવેલા ખાડા ટેકરાઓથી બચવા દૈનતા-પૂર્વક મથવું જોઈએ, અને ત્યારે જ લેખકનો ઉદ્દેશ ખર આવે.

વાર્તાઓ એક એકથી ચડતી છે. પુસ્તક હાથમાં લીધા પછી પૂરું કર્યાં સિવાય છોડવું ગમે એવું નથી. ઘણી ખરી વાર્તા દુઃખદ અને કરુણાજનક છે.

છપામણી, કામળ, બંધામણી, રૂપરંગ ઠીક છે, કર્તાને નામે પણ ઉત્તેજન તો મળશેજ.

૫. જીવનસરિતા—સંપાદક અને પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી લક્ષ્મીદાસ પુરષોત્તમ ગાંધી, પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૧૯૬; આનંદાદનવાણું પાકું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

‘નવરચના’ના ચોથા બેટપુસ્તક તરીકે આ વાર્તાસંગ્રહ પ્રસિદ્ધ થાય છે. અંગ્રેજી, બંગાળી, હિંદી અને મરાઠી ભાષામાંથી અનુવાદિત છે. અનુવાદકો, સંપાદક મંડળના સભ્યોના છે. આમાં જીવનની જીદી જીદી લીલી સૂકી ચર્ચાંતી ૧૨ ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. મૂળલેખકોનો નિર્દેશ વાર્તાને છેડે કરવામાં આવ્યો છે. મેઘમલાર, ચંચનમ, નાઝી સૈનિકની પત્ની, કંકુડાશી, કેપ્ટન નાકામુરાતું મૃત્યુ વગેરે ખાસ વાંચવા લાયક છે. એકમાં પ્રેમન નામે માણસ શું કરવા તૈયાર થાય છે અને હેતરાય છે. બાબી દિયરને પુત્ર માફક પાળી તેની દરેક તજવીજ કરે છતાં દ્રેષીઓની કરામતથી તેના ઉપર જ વિદ્રે છે અને આખરે દુઃખી થઈ બને જીવથી નળ છે, અમેરિકન બાનુ નાઝી સૈનિકને પરણી જર્મની જતાં તેના પર જે આક્રોશ આવે છે તેથી ત્રાસી આખરે સસરાની મદદથી પતિને છોડી અમેરિકા જતી રહે છે. કંકુડાશી ગામ જોડે લડે પરંતુ પોતાની ગાય શોધી કાઢી પોતાને ઘેર લઇ આવનાર જીવલીનું મણુ અદા કરવા બ્યારે તેને કોઈ સંધરતું નથી ત્યારે પોતે તેને તથા તેની છોકરીને ઉછેરે છે અને છેવટે પોતાનું ધરબાર જીવલીને સોંપી પોતે પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા કાશી ચાલી નળ છે. કેપ્ટન નાકામુરા જાપાની લોકોએ મીનમાં પ્રવેશ કર્યા પછી ચિનાઇ ઓઓ ઉપર બહુ જીવમ કરતો. તેની બડાશ કેપ્ટન વોંગ મેલુકને મોઢે મારતાં તેને જ હાથે ખતમ થાય છે, કારણ કે ને એરીંગ વેચવા તે આવ્યો હતો તે વોંગની જ સગીનાં હોવાથી આખરે વોંગે જ તેનો બદલો આપ્યો. વાર્તાઓ કરુણ તેમજ રસુજ પણ છે. વાંચવી ગમે તેવી છે એકંદર પુસ્તક વાંચવું ગમે તેવું છે.

કામળ, છપામણી, બંધામણી વગેરે ઠીક છે.

૬. મધુરજની—કર્તા: મુદુલ, પ્રકાશક: વિજયાબહેન દોશી, નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪ ૧૯૪; કાચું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર તરફથી જાતીય વિજ્ઞાનનાં પુસ્તકોનું પ્રકાશન હાલમાં થઈ રહ્યું છે. તેમાંનું જ આ જાતીય વિકૃતિનું એક પુસ્તક છે. એમાં એકંદરે ૯ વાતોનો સંગ્રહ છે. વૃદ્ધાવસ્થા, અયોગ્ય લગ્ન, દુરુચિ વગેરેનો ચિતાર આપ્યો છે. કુટુંબોથી નામદર ખતેલા પુત્રક્રમારિકાઓને પરણી કેવી દુઃખી કરે છે તે પણ આમાં છે. આવી આવી વાતો દ્વારા જોઈએ તરફ આપણો ઊંજળો સમાજ કેવી રીતે વર્તી રહ્યો છે તે જાણી એ સામે માથું ઉંચકવું જોઈએ અને એવા પ્રસંગો બનતા અટકે એ માટે બનતા પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

કાગળ છપામણી બંધામણી ઠીક છે. આવાં પુસ્તકો વાંચી આ વસ્તુઓ તરફ લોકોમાં તિરસ્કાર પેદા કરી એવા બનાવો બનતા અટકે એ ખાસ જરૂરનું છે.

૭. ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ લા. ૨ જે—લેખક: દુર્ગાશંકર કેવળરામ શાસ્ત્રી, પ્રકાશક ગુ. વ. સોસાઈટી, ભદ્ર, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૮+૨૮૧-૫૧૨, કાચું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

આ પુસ્તકમાં સોલંકી વંશનો કુમારપાળથી વાઘેલા વંશના કણ્ઠેવ સુધીનો ઇતિહાસ સંશોધનપૂર્વક ઉપલબ્ધ પ્રમાણો ઉપરથી લખવામાં આવ્યો છે. આવી રીતનો ઇતિહાસ આટલો વિસ્તારપૂર્વક હજી હમણાં જ લખાય છે. રાજપૂત ઇતિહાસનો જાહેરજાણીતો સમય આમાં વર્ણવ્યો છે. ઇતિહાસનાં જે પુસ્તકોનો આધાર આ પુસ્તક લખવામાં લેવાશે તે સર્વની યાદી તેમ જ પરિશિષ્ટોમાં સોલંકી સમયનાં પાટણ અને ગુજરાત, સમકાલીન રાજવંશ વગેરેથી પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં અને સ્પષ્ટીકરણમાં સુગમતા થઈ છે.

બાંધણી, કાગળ, છપાઈ વગેરે સુદર છે જ. મૂલ્ય પણ મારકસર છે.

શ્રીમંત મહારાજ સયાજીરાવ ગાયકવાડ ગ્રંથમાળાનું આ ૨૦ મું પુસ્તક છે. જે પુસ્તકાલયો ગુ. વ. સોસાઈટીનાં સભ્ય ન હોય તે જરૂર ખરીદે.

૮. કલંકશોભા—લેખક : અંબાલાલ દ. શાહ; પ્રકાશક : સોમાલાલ મંગળદાસ શાહ; અધિપતિ ' ગુજરાતી પંચ ', ગાંધી માર્ગ, અમદાવાદ; ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું પૃષ્ઠ; ૫૪ ૧૫+૩૧૪; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

' ગુજરાતી પંચ 'ની ૧૯૩૯ ની ભેટ તરીકે આ પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થાય છે. લાઇ સોમાલાલે બેટોમાં ' ગુજરાતી ' માફક ઇતિહાસ, નવલકથા વગેરે બોધક ગ્રંથો આપ્યા છે. આ પુસ્તકનું વસ્તુ હતક અપાયેલા પુત્રની આસપાસ ગૂંથવામાં આવ્યું છે.

પુસ્તક વાંચતું ગમે એવું છે. પરંતુ આ સ્ત્રીપાત્રોના મોઢે સંસ્કૃતમય ભાષા બોલાવવી જરા વધારે પડતી લાગે છે. સુબર્ષ સરકારના પૌર્વાત્ય ભાષાંતરકાર (ઓરિએન્ટલ પ્રેસેસ) ભાષા જ્યોતીન્દ્ર દેવેએ પ્રાસ્તાવિક લેખમાં જે લખ્યું છે તે યોગ્ય છે.

છપાઈ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે. લેખકે પ્રયાસ કર્યો હોત તો ફટલાંક પાત્રો વિશેષ બ્યક્તિત્વવાળાં થોડાં શકાત.

૯. સાહિત્ય અને વિવેચન ભાગ ૧લો:—કર્તા: દી. બ. કેશવલાલ દ. ધ્રુવ; પ્રકાશક:

ગુજરાત વ. સોસાયટી, ભદ્ર, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાઠિન ૧૬ પેજ; કાચું રંગીન પૂઠું; ૫૪ ૧૧+૩૦૪; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

સ્વ. દી. બ. કેશવલાલભાઈની અપ્રસિદ્ધ કૃતિઓમાંની આ કૃતિ, કરસનદાસ મૂળજી સ્મારક ગ્રંથમાળાનાં ૧૯ મા અંક તરીકે ગુ. વ. સોસાયટી તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે. સ્વ. કેશવલાલભાઈએ પ્રાચીન સાહિત્યને લગતું ખૂબ સંશોધન તેમ જ વિવેચન કર્યું છે. ગદ્ય પણ તેમજ ઇતિહાસને લગતા લેખોનો આમાં સંગ્રહ છે. એમણે પોતે જ એ સુધાર્યા હતા અને સ્વ. તથા પ્રસિદ્ધિ સાલના ક્રમ પ્રમાણે બીની શક્ય ત્યાં સુધી લેખો વગેરે ગોઠવ્યા છે. આમાંનાં ઘણાંખરાં સામયિકો તેમજ પુસ્તકોમાં અથવા ખાસ અંકોમાં વખતોવખત પ્રસિદ્ધ થયાં હતાં. આમાં ૩ અનુવાદકાવ્ય, ૨ ગદ્યપદાનુવાદ, ૪ કાવ્ય, ૫ પદાનુવાદ અને ૧૧ વિવેચનાત્મક લેખો છે. છેલ્લો ‘યુગપુરાણનાં ઐતિહાસિક તત્ત્વ’ એ લેખ નિવેદનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે એમનો મોટામાં મોટો સમર્થ પ્રયત્ન છે. એમનું વિવેચન બહુ સફળ રીતે થાય છે અને એઓ તે વિષયમાં બહુ જ ઊંડા ઊતરે છે. આવા પ્રખર, પ્રૌઢ અને વિદ્વાન લેખક સંશોધનકારના લેખો જનતા સમક્ષ મૂકવા માટે ગુ. વ. સોસાયટીને ધન્યવાદ ઘટે છે. અભ્યાસકોને તેમજ પાઠશાળાઓને એમાંથી ઘણું જીજ્ઞાસુ મળશે. વિદ્યાર્થીઓને એમના અભ્યાસમાં પણ મદદમાર થઈ પડશે. આવાં પુસ્તકો સામાન્ય જનતા કરતાં સુચિકિત વર્ગ માટે જ ખાસ જરૂરનાં છે.

૧૦. આપણો આર્થિક પ્રશ્ન:—લેખક: શ્રી. જગન્નાથ નયુભાઈ જોશી; પ્રકાશક: નવજીવન પ્રકાશન મંદિર, અમદાવાદ; ૧૯૩૮; કાઠિન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૯+૨૭૧, બોર્ડપટીનું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦; જમનાદાસ જગવાનદાસ સ્મારક ગ્રંથ ૧૮.

સર એમ. વિશ્વેશ્વરૈયાના ‘પ્લાન્ડ ફક્ટોર્સ’ નામના પુસ્તકપરથી આ પુસ્તક યોગ્ય છે. પરંતુ જુદા જુદા પ્રશ્નોની રજુઆત કરતી પોતાની સ્વતંત્ર છે. એટલે ઉપરોક્ત પુસ્તકનો માત્ર આધાર લઈ લખાયેલું આ સ્વતંત્ર પુસ્તક છે. એ પુસ્તકના બે ભાગ પડે છે: ‘પહેલામાં હિંદની સંપત્તિ ખેતી, ઉદ્યોગો, વેપાર, બેંકો, નાણાં ચલણ વગેરેનો અન્ય દેશોની સરખામણીમાં ચિતાર આપવામાં આવ્યો છે; બીજામાં હિંદની આર્થિક દશા સુધારવાના ઉપાયો વિચારવામાં આવ્યા છે. આર્થિક સ્થિતિનું ચિત્ર ધણું અફઝાલું અને અવતરણોથી રજુ કરવામાં આવ્યું છે. હિંદ દેશ ગરીબ છે. દુનિયાના અન્ય દેશોની સરખામણીમાં ઘણો પછાત છે. સ્વરાજ્ય મળે તો જ આ સ્થિતિ સુધરી શકે એમ એમનું માનવું છે. એકંદરે તે પ્રકરણોમાં હિંદ અને અન્ય દેશોની આર્થિક સ્થિતિની તુલના કરી હિંદ પોતાની સ્થિતિ સુધારવા શું કરવું જોઈએ તે સંબંધી માર્ગસૂચન પણ કર્યું છે.

દરેક હિંદીએ આ પુસ્તક વાંચવું જોઈએ. અને હિંદની પ્રગતિ સાધી શકાય એ માટે બનતો પ્રયાસ કરી પોતાનો સક્રિય ફાળો આપવો જોઈએ.

પુસ્તકમાંનો આમુખ ખાસ વાંચવા લાયક છે.

૧૧. દાયકે દશ વર્ષ:—કર્તા: ડાહ્યાલાલ દ. જાની; પ્રકાશક: ગુ. વ. સોસાયટી તરફથી રસિકલાલ છોટાલાલ પરીખ, આ. સેક્રેટરી, અમદાવાદ; ૧૯૩૯; કાઠિન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૦૦; મૂલ્ય રૂ. ૦-૪-૦; રા. બ. રજુહોડલાલ છોટાલાલ ધનામી ગ્રંથમાળા નં. ૨૬.

૩. વ. સોસાઇટીએ ઉપરોક્ત ગ્રંથમાળા માટે 'હિંદુ' સરાસરી આયુષ કેમ વધે એ વિષય સને ૧૯૩૨ માટે નિર્ણયો મળેલા. તેમાં ભાષાં જાણાભાષા મનનીએ લખેલો લેખ પસંદ થઈ તેમને મનામ મળેલું તે પુસ્તકકારે અને પ્રસિદ્ધ થાય છે. શરૂઆતમાં આકૃતિ-દ્વારા જાપાન, ઇટાલી, અમેરિકન, અંગ્રેજ, ન્યુઝીલેન્ડવાસી, બાઇબલની મર્યાદા, ઋષિકાળમાં હિંદ વગેરેનું આયુષ સરખાવતાં આધુનિક હિંદમાં સૌથી ઓછું હોવાનું જણાવ્યું છે. આને તે સરાસરી ૨૪ વર્ષનું જ ગણાય છે, જ્યારે ઋષિકાળમાં ૧૦૦ વર્ષનું ગણાતું. અન્ય દેશોમાં વધુ શા માટે અને હિંદમાં ઓછું શા માટે એ અને લંબાણથી કારણસહ ચર્ચા, આયુષ લાંબુ કરવા શું કરવું જોઈએ તેનું પણ માર્ગદર્શન વિસ્તારથી કર્યું છે. પોતાનું મંતવ્ય લેખો આક્રિડથી સિદ્ધ કરી બતાવ્યું છે.

૧૨. પગદીવાની પછીતેથી—લેખક : શ્રી. જયન્તિ દલાલ; પ્રકાશક : ' ગતિ અને રેખા ' કાર્યાલય, કારંજ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૫૪ ૧૧૨, કાચું સચિત્ર ૫૬; મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦. (ગતિ ગ્રંથમાળાના વર્ષ ૧ લાનું ૫ મું પુસ્તક).

ભાષા જયન્તિ દલાલે બહારથી શોભાયમાન જણાતી દુનિયાની આંતરિક દુઃખદ અને દીલ પીગળાવે એવી બાબતો આ પુસ્તકમાં ચર્ચી છે. આધુનિક દુનિયાના રંગદંગ કેવા છે; ઉપરથી ઉજળું દેખાતું પરંતુ અંદર અધકારથી ભરેલું એવું જીવન જીવનારની કથની, રસ્તાની પમથી પર જીવન વિતાવનારની દિલ પીગળાવનારી હઠીકતો વગેરે સામ્યવાદની બાબતો અને ચર્ચા છે. એ બે ભાગમાં છે: ૧. પગથીઆ વસ્તી અને ૨. પડદા ઉપર છે ત્યારે. એકમાં નિર્ધનતા, નિરાધારતા અને સમાજની કૂરતા જણાવતા પ્રસંગો અને બીજામાં રંજશૂનિર્મી બની ઠનીને આવતા અભિનયકર્તાનો પડદાની પાછળનો ચિતાર આબેહુજ રીતે વર્ણવ્યો છે.

પુસ્તક શહેરમાં ચાલી શકે પરંતુ ગામડામાં લોકો સહેલાઈથી સમજી શકે નહિ. પુસ્તકની ભાષા કટાક્ષભરી તો છે જ, એટલે આવા પુસ્તકો જેમ વધારે વંચાય અને લોકોની આંખો ઉઘડી પોતાના નિરાધાર અને માર્ગ ભૂલેલાં ભાષ્યજેનો તરફ સહાનુભાવથી જોતા થાય તો લેખકનો પરિશ્રમ સફળ ગણાય.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને પ્રચાર કરે. ન સમજે તેને લાલ્લોશો વર્ગ વાંચી સંજાણવે અને સમજાવે તથા સામાજિક અન્યાયો દૂર કરાવવામાં અગ્રભાગ લે એજ અભિલાષ.

છપાઈ બાંધણી વગેરે ઠીક છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૩. સફરનું સમ્ય : લેખક શ્રી. હરિશ્ચંદ્ર ભટ્ટ અને મુરલી દાકુર; પ્રકાશક : કુમાર કાર્યાલય-૧૪૫૪, રાયપુર, અમદાવાદ; ૫૪૬સંખ્યા ૪૮; ૬૬ કેમી આઠ પેજ; ૫૬૬ કાંબોડનું કપડાની પટ્ટીવાળું; કિંમત ૧-૦-૦. ૧૯૪૦

આ પુસ્તકમાં હરિશ્ચંદ્ર ભટ્ટ અને મુરલીધર દાકુર નામના બે ઉમતા કવિઓનાં કાવ્યો છે. બંનેનાં કાવ્યો બે જુદા વિભાગમાં આપેલાં છે. પહેલા વિભાગમાં હરિશ્ચંદ્રનાં કાવ્યો છે; અને એ વિભાગનું નામ ' સમ્ય અને બીજા ' કાવ્યો ' છે. બીજા વિભાગમાં મુરલી દાકુરનાં કાવ્યો છે; અને એ વિભાગનું નામ ' સફર અને બીજા ' કાવ્યો ' છે.

આ કાવ્યોમાંનાં મોટા ભાગનાં કાવ્યો દ્વંદ્વકાં ભર્યાંકાવ્યો છે. કાવ્યના વિષયો બાંચ-

કના મન ઉપર સ્થાયી અસર કરે એવું જાણું આ કાવ્યોમાં નથી. ભાષા, હંદરચના વગેરે સાચું છે. નવી કવિતાના ખાસ શોખીનોએ આ પુસ્તક જોવું જોઈએ; બાકી ગામડાંના કે શહેરોના સામાન્ય વાચકોને આ પુસ્તકમાં કંઈ રસ પડે કે એ ખાસ ઉપયોગી નીવડે એમ અમને લાગતું નથી.

પુસ્તકનું રૂપરંગ સુંદર છે; હાથખનાવટના જાડા કાગળ વાપરેલા છે તથા કુમાર કાર્યાલયનું કલાત્મક મુદ્રણ છે, અને એથી ચોપડીની કિંમત વધી છે.

શંકરભાઈ સો. પટેલ

૧૪. ત્રીજી ચોપડી—લેખક: શ્રી. ધૂમકેતુ, પ્રકાશક: ગૂર્જર મંથરત્ન. કાર્યાલય: ગાંધી રસ્તા અમદાવાદ, કિંમત ૦-૨-૦ આવૃત્તિ ૧ લી. ૧૯૪૦.

આ પ્રૌઢ શિક્ષણ માળાનું ચોથું પુસ્તક છે. પ્રૌઢો માટે ખીરસાતા સાહિત્યમાં 'ધૂમકેતુ' એ સારી છાપ પાડી છે.

દશરથ રાજાની મરણુધડી, ધરવહેવાર, કાળનું ચક્રકર, બાદશાહ ને ખીરખલ વગેરે પ્રૌઢોના જ્ઞાનમાં અભિવૃદ્ધિ કરે તેવા વિષયો સીધી સરળ શૈલિમાં સમજાવવામાં આવ્યા છે. વિજ્ઞાન ને વ્યવહારના પાઠો એવા સરસ રીતે આપ્યા છે કે વાચક કંટાળ્યા વગર સહેલાઈથી વાંચી શકે તેમ છે.

અમારા એક પ્રૌઢ વિદ્યાર્થીએ તો એને આઠ દશ વખત વાંચી વાંચીને પચાવી દીધી છે. એ જોઈને 'ત્રીજી ચોપડી' ખરેખર સફળ નીવડી છે, એમ કહ્યા વગર ન ચાલે.

જોડણીઓ રહી ગયા છે: પૃ. ૨૭, ૨૮, ૨૯, ૪૪.

અમે આ માળાની સફળતા ધ્રુવજીએ છીએ.

૧૫. વાઘજીની યોડમાં અને બીજી વાતો—સંપાદક: શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, તંત્રી: બાલજીવન; પૃ. ૮૬, પૂઠું જાડા કાગળનું, કિં. ૦-૬-૦. આવૃત્તિ ૧ લી. ૧૯૪૦

બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળાનું આ હટ્ટું પુસ્તક છે. એમાં કુલ સાત વાર્તા આપી છે. કુતરાની ચોકી, માયાળુ વાઘ, સિંહનો શિકાર, હાથીની વાર્તા, અજગર ને સિંહની લડાઈ, વાઘજીની યોડમાં, સિંહ અને ગુલાબ.

વાર્તાઓની પસંદગી અને શૈલિ પ્રશંસાપાત્ર છે. બાળકોને જરૂર ગમશે.

કેટલીક વાર્તાઓ એક કે બીજે સ્વરૂપે નવેસર લખાઈ છે. કેટલીક પુનઃકૃતિ છે તવીન જેવી જ લાગે છે.

૧૬. કુવારો—સંપાદક: શ્રી. વસંત નાયક; સોલ એજન્ટ: ગૂર્જર મંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ; આવૃત્તિ ત્રીજી, પૃ. ૪૮, કિં. ૦-૩-૦.

રા. નાયકનાં પુસ્તકો બાળભોગ્ય બની ગયા છે તેમણે એમના 'કુવારો' એ તો બાલજગતમાં અનોખી ભાત પાડી છે. આમાં વર્ગવાર કુલ ૨૯ કાવ્યો છે. કેટલાંક કાવ્યોનાં સ્વરંકન આપ્યાં છે જેથી હારમોનિયમ પર વગાડતાં શીખનારને વિશેષ મદદરૂપ થઈ પડશે.

'કુવારો' ની અનેક આવૃત્તિઓ અવતરે.

૧૭. દોહરોટોયની નીતિકથાઓ—લખનાર: રમણલાલ નાનાલાલ શાહ તંત્રી:

આ પુસ્તકમાં ગાંધીજીએ જુદે જુદે પ્રસંગે દર્શાવેલા વિવિધ વિષયોપરના વિચારોને સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. પુસ્તકના સંપાદકે મૂળ વિચારોનો ભાવ જરાય ન અદલાય તેની શૈલીએ ઉતાર્યા છે. આ પુસ્તકની આ અગાઉ બે આવૃત્તિઓ પ્રકટ થઈ ગઈ છે. આ ત્રીજી આવૃત્તિમાં કેટલાક નવા વિચારો પણ ઉમેરવામાં આવ્યા છે. લોકસેવકોને વખતોવખત સલાહ-સૂચન મળે તેવા વિચારો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહાયા હોઈને દરેક લોકસેવકે એમાંના વિચારો મનન કરવા માટે પોતાની પાસે ને પાસે જ રાખવા જેવું છે. પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં આ પુસ્તક ન હોય તો જરૂર વસાવે. ૦-૮-૦ જેટલું મૂલ્ય જરૂર સરવું જ લેખાય.

૨૫. વર્ધા શિક્ષણ યોજના—(આવૃત્તિ બીજી) (ઝાકીરહુસેન કમિટીના નિવેદન તથા અભ્યાસક્રમ) પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૨૫૧૨૦, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૦-૦, ૧૯૪૦

આપણા દેશના કેળવણીના ક્ષેત્રમાં વર્ધા શિક્ષણ યોજનાએ સારો એવો પલટો આવેલો છે, અને મહાસભાવાદી પ્રધાનો અમલ પર આવતાં તેમણે એનો અમલ કરાવવા માટે પોતા પોતાના પ્રતિભાં શક્ય તે પ્રયત્નો કર્યા હતા. ઉપરાંત મધ્યસ્થ સરકારે પણ એના મૂળ તત્ત્વોનો સ્વીકાર કર્યાથી આ યોજના શિક્ષણક્ષેત્રમાં એક મહત્વના અંગભૂત થઈ છે. એની વિચારણા માટે શ્રી. ઝાકીરહુસેનના પ્રમુખપદે એક સમિતિ નિભાવેલી. એ સમિતિ સમક્ષ આવેલાં નિવેદનો તેમજ અભ્યાસક્રમનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. આથી વર્ધા શિક્ષણ યોજનાનો અમલ કરવા ઇચ્છતા શિક્ષકો માટે એ એક અગત્યનું પાઠ્ય પુસ્તક રૂપ નીવડ્યું હતું. અને દેશભરમાં વર્ધા શિક્ષણ યોજનાની વ્યાપકતાથી આ પુસ્તકની રહેલી આવૃત્તિ માત્ર દોઢ વર્ષ જેટલા ટૂંક સમયમાં ખલાસ થવાથી આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકટ કરવામાં આવી છે. શિક્ષણક્ષેત્રમાં કામ કરનાર સૌ કોઈને આ પુસ્તક અતિ અગત્યનું થઈ પડે તેવું છે. શિક્ષકોના જ્ઞાનમાં ઉપયોગી વધારો થવા માટે આ પુસ્તક દરેક પુસ્તકાલય પોતાને ત્યાં વસાવે.

૨૬. એક ધર્મચુદ્ધ—લેખક : શ્રી. મહાદેવ હરિલાલ દેસાઈ, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૬૫૧૨૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦.

૧૯૧૮ માં અમદાવાદના મિલમજૂરોએ પોતાના પગારો તેમજ હકકો સંબંધે જે સીધી લડત ચલાવેલી તેના સળંગ ઇતિહાસરૂપ આ પુસ્તક છે. એ લડતનો ઇતિહાસ તેમજ તે પ્રસંગે જે પત્રિકાઓ પ્રકટ થયેલી તે આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવ્યાં છે. ન્યાય, સત્યનિષ્ઠા અને સંયમ વડે પોતાના ખેંચેને કેવી રીતે સાધ્ય કરી શકાય છે તેના આદર્શ દર્શાવેલા આ લડત નીવડી હતી.

આપણા મજૂર નેતાઓ જેઓ પાશ્વિમાત્મ્ય પદ્ધતિએ વર્ગવિમુક્ત જમાવે છે તેમને આ પુસ્તકમાંના સિદ્ધાંતો અનુસરવાથી ઘણો લાભ થશે; અને પરિણામે તેઓ વર્ગવિમુક્તને બદલે વર્ગભેજના સિદ્ધાંતના પક્ષપાતી બનવા પ્રેરાશે. મજૂરહિતો માટે લડતા આગેવાનોને આ પુસ્તકમાંથી ઉપયોગી સામગ્રી મળી આવશે.

૨૭. કુંવરબાઈનું મામેરું—સંપાદક : મગનભાઈ પ્રજ્ઞાદાસ દેસાઈ, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬૫૧૨, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦, ૧૯૪૦.

કવિ પ્રેમાનંદરચિત આ મામેરૂં આપણા ધરધરનું ગીત ગણાય છે એ મામેરૂં જેમ તેમ રીતે જુદા જુદા પ્રકારો તરફથી આ અગાઉ પ્રકટ થયેલું, પરંતુ તેની વ્યવસ્થિત આવૃત્તિ અત્યારસુધીમાં પ્રકટ થઈ નહોતી. માધ્યમિક શાળાઓમાં ગુજરાતીના વિષય માટે એની પસંદગી થતી તેમાં તેનો અમુક ભાગ લેવાતો; એટલે સળંગ આવૃત્તિ વ્યવસ્થિત રૂપમાં અત્યાર સુધી પ્રકટ થયેલી નહિ, નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે આ કાર્ય ઉત્તમ રીતે કર્યું છે.

અલ્પજ્ઞ, આ આવૃત્તિ ગુજરાત વિદ્યાપીઠના વિદ્યાર્થીઓના ઉપયોગ માટે તૈયાર કરવામાં આપ્યા છતાં આમજનતાને પણ તે ઉપયોગી નીવડે તેવી છે. કાવ્યને વિદ્યાર્થીઓ ખરાબર સમજી શકે તે માટે દિપ્પણ પણ આપેલ હોઇને શરૂઆતમાં કવિ પ્રેમાનંદની ઓળખ આપતો સ્વ. નવલરામનો લખેલો જીવનપરિચય પણ આપ્યો છે.

આપણા પ્રાચીન કવિઓની વાણી પ્રકટ કરવાનો રત્ન પ્રયાસ સરતુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી સ્વામીશ્રી અખંડાનંદજીએ આરંભ્યો પરંતુ તે પાછળથી પડતો મુશ્કેલીનું માલમ પડે છે. આવા પુસ્તકો વ્યવસ્થિત રીતે પ્રકટ કરવામાં આવે તો તે આમજનતાને અતિઉપયોગી નીવડે.

૨૮. છેલ્લે ફાલ—લેખક : શ્રી. ધનસુખલાલ કૃષ્ણલાલ મહેતા, પ્રકાશક : એન. એમ. ત્રિપાઠીની કંપની, પ્રિન્સેસ રટ્ટીટ, મુંબઈ. ૨. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૪૩૯, સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૩) ૧૯૪૦.

અત્યાર અગાઉ આપણા હાર્યસિક લેખક શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતાએ હાર્યસાહિત્યનો સારો ફાલ આપ્યો છે. આ પુસ્તકમાં શ્રી. ધનસુખલાલની વીસ વાર્તાઓ અને બાર નાટિકાઓ આપવામાં આવી છે. બધી વાર્તામાં લેખકની કળાની પ્રતિભા અને શક્તિનો સારો પરિચય મળી આવે છે. વાર્તાઓ હાસ્યભરપૂર હોઇને આનંદવિનોદ આપે તેવી છે. નિર્દોષ હાસ્ય મેળવવા માટે આ વાર્તાઓ સારો શ્રોણ આપશે. આપણે ઈન્દ્રીએ, ભાઈ ધનસુખલાલે પુસ્તકનું નામાભિધાન કર્યા પ્રમાણે આ તેમનો છેલ્લો ફાલ ન હો.

૨૯. નિબંધ સમુચ્ચય અને પત્રલેખન—પ્રયોજક : ગિરિજાપ્રસાદ ભવાનીશંકર ઓઝા; પ્રકાશક : અઝાયતા બુક ડેપો, ગાંધી રોડ, અમદાવાદ. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૩૦૪, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૧૪-૦

આપણી માધ્યમિક શાળાઓમાં અંગ્રેજી અને ગુજરાતી નિબંધ લેખન અને પત્રલેખનના વિષયોમાં વધુ ગુણ આપવાનું ધોરણુકટલેક રચણે હોય છે. એ વિષયગુજરાતીમાં સમજવો સુગમ કરવા માટે પ્રયોજકે આમાં વિવિધ વિષયો પર ઉપયોગી નિબંધો આપ્યા છે. પુસ્તકની શરૂઆતનાં ચાર પ્રકરણોમાં નિબંધની રૂપરેખા, જ્ઞેકણી, વિરામચિહ્નો વિષે વિગતવાર માહિતી આપીને લિન્ન લિન્ન વિષયો પર નિબંધો આપ્યા છે. આ નિબંધોમાં સો નિબંધો સંપૂર્ણ આપીને પચાસ નિબંધો માટેના મુદ્દા આપ્યા છે અને બીજા પચાસ માટે વિષયોની યાદી આપી છે !

વિદ્યાર્થીઓને આ પુસ્તકમાં આપેલી માહિતી જરૂર ઉપયોગી નીવડે તેવી છે.

૩૦. હું રાજા હોઉં તો ?—લેખક : શ્રી. ખેકાર, પ્રકાશક : હરિહર પુસ્તકાલય;

ટાવર રોડ, સુરત. કાઉન સોળપેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૨૪૦, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૪૦.

આપણા હાસ્યલેખકોમાં લાખ બેકારનું પણ સારું સ્થાન છે. આ અગાઉ એમણે હાસ્યરસિક પુસ્તકોનો સારો કાલ આપ્યો છે. એમના છેલ્લા પુસ્તકે અકેલના ઈન્દ્રદાર પછીનું તેમનું આ છેલ્લું પુસ્તક છે. પુસ્તકમાં વિવિધ હકીકતો અને બનાવો પરથી હળવા હાસ્યભરી ઠીક ઠીક ટૂંકી વાર્તાઓની જમાવટ કરી છે. દિલગીરી કે ગમગીનીને વખતે આવું પુસ્તક લખ વાંચવાથી એ દિલગીરી દૂર થઈ શકે તેવી વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે.

૩૧. શ્રીકૃષ્ણપ્રણીત શ્રી શિવલહરિ—પ્રયોજક અને પ્રકાશક: શ્રી. અમયાશય જગજીવનદાસ શાહ, પૃ. ૭, બુલિયન હોલ, મુંબઈ ૨. ડેમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૧૬૦, સાદું બોર્ડનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. સવા. ૧૯૪૦

આપણે ત્યાં હિંદુ ધર્મના સાંપ્રદાયિક ઝગડાઓ અનેક પ્રકારે ચાલે છે. તેમાં શૈવૈશ્વ સંપ્રદાયના કેલહોમાં તો ઠહેવાય છે કે એક સંપ્રદાયવાળા બીજા સંપ્રદાયના ધ્વજનું નામ લેવામાં પણ પાપ થયાનું કહે છે. આવા વિશેષો ટાળવામાં આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. પુસ્તકમાં અપાએલા વિષય શિવવિધ્યુની એકતા વ્યક્ત કરે છે. પુસ્તકના ચર-ભાગમાં વિદ્વાનોના સંબંધે આ આપેલા વિચારો બહુવા જેવા છે. તેમજ સાક્ષર શ્રી. અંબાલલ શુ. જાનીએ આપેલો ઉપોદ્ધાત આ વિષય પર સારો પ્રકાશ પાડે છે. છેવટે શિવસહસ્ર નામ તેમજ છતર સ્તુતિ—પ્રાર્થનાઓ પણ આપેલ છે. ધાર્મિક સન્નજનોને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે.

આ પુસ્તક વિજયપુર મહાલનાં પુસ્તકાલયોને શેઠ લક્ષ્મીભાઈ ન્યાસચંદ તરફથી ભેટ અપાયાનું જણાવાય છે.

૩૨ શ્રી નવનાથ કથામૃત—(ભા. ૧ લો તથા ૨ જો) લેખક : હરિદાસ મહા-રાજ શ્રી. શિવચંદર ગોવિંદરામ યાત્રિક, મુ. હાથ્ય, પ્રકાશક : મજલાલ ગોવિંદરામ યાત્રિક, જો. પર એઠલિંગ મહાદેવ પાસે, હાથ્ય, ડેમી આઠ પેજ પૃષ્ઠ ૨૦+૫૨૪, પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૨૮.

આપણે ત્યાં નાથ સંપ્રદાય નામથી એક ધર્મ સંપ્રદાય ચાલે છે. એ સંપ્રદાયના આદિ-પુરુષો મચ્છેન્દ્રનાથ, ગોરખનાથ, જૈનનાથ વગેરે જે અવતારી પુરુષોએ લેખાય છે તેમાંના ૬ આદિપુરુષોનાં ચરિત્રો આ પુસ્તકમાં આપ્યાં છે.

આ ચરિત્રો સાથે હરિદાસની કથામાં વચ્ચે વચ્ચે અપાતાં દૃષ્ટાંતો પણ આપવામાં આપ્યાં છે. એટલે હરિકૃતિર્તન કરનારાઓ તેમજ હરદાસની કથા કરનારાઓને આ પુસ્તકમાંથી બહુલાભ મળી પડે છે અને નિરૂપણ મળી આવશે. ગ્રામજનતામાં પુસ્તક આદર પામે તેવું છે.

૩૩. શોભના—(આવૃત્તિ ૨ જ) લેખક : શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. કાઉન સોળ પેજ કદનાં પૃષ્ઠ ૩૬૮, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. અઢી.

સંસ્કાર ગ્રંથાવલિના વીસમા પુસ્તક તરીકે ‘ શીલના ’ની આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશકો તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવી છે. એક વખત પ્રસિદ્ધ થઇ ગયેલ અને બહોળા ફેલાવો પામેલા “ સયાજી વિજય ” પત્રના ભેટ પુસ્તક તરીકે અપાઇ ગયેલું જ પુસ્તક ગ્રંથાવલિના મહુકા તરીકે તત્કાળ પ્રસિદ્ધ કરવામાં પ્રકાશકનો શો હેતુ હશે ?

આ પુસ્તકનો પરિચય “પુસ્તકાલય” માસિકના ગયા ડિસેમ્બર અંકમાં અમે આપ્યો છે. એટલે એ સંબંધે અહીં વિશેષ જણાવવાનું રહેતું નથી.

આપણા રાજ્યનાં લગભગ ધણી પુસ્તકાલયો “ સયાજી વિજય ” પત્રનાં ગ્રાહક હશે તેમને ગયે વર્ષે આ પુસ્તક ભેટ મળ્યું હશે. એટલે જેમની પાસે આ પુસ્તક હોય તેમણે આ નવું ખરીદવાની ભાગ્યે જ આવશ્યકતા રહે છે. જેઓને ત્યાં એ પુસ્તક નથી પહોંચ્યું તેઓ અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવી લે.

૩૪. ૨. સાહિત્ય:—મૂળલેખક: કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર: અનુવાદક: શ્રી. જયંતિલાલ આચાર્ય: મુખ્ય વિકેતા: ગુજ્જર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. કાલિન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮+૧૬૮, સચિત્ર દ્વિરંગી આગ્જાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૦.

અનુવાદક પોતે શાન્તિ નિકેતનના એક વિદ્યાર્થી હતા. તે અરસામાં ત્યાં કવિવરનાં સાહિત્યવિષયક જે વ્યાખ્યાનો અપાયેલાં તે આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી અનુવાદરૂપે સંગ્રહાયાં છે. પુસ્તકના શરૂભાગમાં ભાષાન્તકારે આપેલા પ્રવેશક પુસ્તકને સમજવા માટે આવીરૂપ છે. છતાં આપણી આમજનતા બહુજ મુશ્કેલીએ આ પુસ્તકને સમજી શકે તેમ છે. અલબત્ત, સાહિત્ય વિષયમાં રસ લેતા તેમજ સાહિત્યપ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓને એમાંથી જરૂર અભ્યસનીય વસ્તુ પ્રાપ્ત થશે.

કરના પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

પુસ્તકનું અર્પણ, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આઘપ્રણેતા અને ઉચ્ચ સાહિત્યના પ્રસારક સ્વ. શ્રી. મોતીલાલ અમીનને કરવામાં આવ્યું છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

શારદા—(લોકસાહિત્ય અંક) જુલાઈ: ૧૯૪૦. તંત્રી : શ્રી. ગોકુલદાસ દા. રાયચુરા. લીમડાપોળ, વડોદરા. આ અંકનું મૂલ્ય રૂ. ૧)

આપણા આમજનતાને ઉપયોગી માસિકોમાં “ શારદા ” ખાસ અગ્રસ્થાન ધરાવે છે. જુલાઈ માસનો એનો અંક લોકસાહિત્ય અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રી. રાયચુરા, આ અંકમાં અન્યત્ર દર્શાવ્યું છે તેમ, અવારનવાર ખાસ અંકો પ્રકટ કરી આમજનતાના માનમાં વધારો કરે તેવું સાહિત્ય આપવાના ઠીકઠીક પ્રયત્નો કરે છે. એક રીતે કહીએ તો આપણા લોકસાહિત્યને બહાર લાવવાનો પ્રથમ પ્રયાસ શ્રી. રાયચુરાએ કર્યો છે. અમારી સ્મૃતિ મુજબ, આપણું લોકસાહિત્ય બહાર લાવવામાં શ્રી. રાયચુરા અગ્રસ્થાને આવે છે.

આ લોકસાહિત્ય અંકમાં શ્રી. રાયચુરાએ, મકાનોના પાયા પૂરતી વખતે એની ટીપ-

ટાવર રોડ, સુરત. કાઉન સોળપેજ કદની ૫૪૬ ૮+૨૪૦, સચિત્ર આસ્વાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૪૦.

આપણા હાસ્યલેખકોમાં જાણીતો એકરતું પણ સારું સ્થાન છે. આ અગાઉ એમણે હાસ્યરસિક પુસ્તકોનો સારો કાલ આપ્યો છે. એમના છેલ્લા પુસ્તકે અક્ષરના ધર્મદાર પછીનું તેમનું આ છેલ્લું પુસ્તક છે. પુસ્તકમાં વિવિધ હકીકતો અને બનાવો પરથી હજારો હાસ્યભરી ઠીક ઠીક દ્રુષ્ટી વાર્તાઓની જમાવટ કરી છે. દિલગીરી કે અમગીરીને વખતે આવું પુસ્તક લાઇ વાંચવાથી એ દિલગીરી ફર થઈ શકે તેવી વાર્તાઓ આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે.

૩૨. શ્રીકૃષ્ણપ્રણીત શ્રી શિવલહરિ—પ્રયોજક અને પ્રકાશક : શ્રી. અમથાકાલ જગજીવનદાસ શાહ, ૫૭, શુભવન હોલ, મુંબઈ ૨. કેમી આઠ પેજ ૫૪૬ ૧૬૦, સાદું બોડનું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. સવા. ૧૯૪૦

આપણે ત્યાં હિંદુ ધર્મના સાંપ્રદાયિક ઝગઝગો અનેક પ્રકારે ચાલે છે. તેમાં શિવવૈષ્ણવ સંપ્રદાયના કલહોમાં તો કહેવાય છે કે એક સંપ્રદાયવાળા ખીન સંપ્રદાયના ધ્રુવનું નામ લેવામાં પણ પાપ થયાનું કહે છે. આવા વિદ્વેષો ટાળવામાં આ પુસ્તકે ઉપયોગી નીવડે તેવું છે. પુસ્તકમાં અપાએલા વિષય શિવવિષ્ણુની એકતા વ્યક્ત કરે છે. પુસ્તકના ચર-ભાગમાં વિદ્વાનોના સંબંધે આ આપેલા વિચારો બાજુવા જેવા છે. તેમજ સાક્ષર શ્રી. અંબાલાલ શુ. જાનીએ આપેલો ઉપોદ્ઘાત આ વિષય પર સારો પ્રકાશ પાડે છે. છેવટે શિવસહસ્ર નામ તેમજ છતર સ્તુતિ-પ્રાર્થનાઓ પણ આપેલ છે. ધાર્મિક સંજ્ઞાઓને આ પુસ્તકે ઉપયોગી નીવડશે.

આ પુસ્તક વિનયપુર મહાલના પુસ્તકાલયોને શેઠ લક્ષ્મીભાઈ ન્યાલયંદ તરફથી ભેટ અપાયાનું જણાવાય છે.

૩૨ શ્રી નવનાથ કથામૃત—(ભા. ૧ લો તથા ૨ જો) લેખક : હરિદાસ મહારાજ શ્રી. શિવચંદર ગોવિંદરામ યાજ્ઞિક, મુ. ભરૂચ, પ્રકાશક : મનલાલ ગોવિંદરામ યાજ્ઞિક, જો. પર એકલિંગ મહાદેવ પારો, ભરૂચ, કેમી આઠ પેજ ૫૪૬ ૨૦+૫૨૪, પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨. ૧૯૨૮.

આપણે ત્યાં નાથ સંપ્રદાય નામથી એક ધર્મ સંપ્રદાય ચાલે છે. એ સંપ્રદાયના આદિ-પુરુષો મન્દેન્દ્રનાથ, ગોરખનાથ, ઝેનિનાથ વગેરે જે અવતારી પુરુષોએ લેખાય છે તેમાંના આદિપુરુષોનાં ચરિત્રો આ પુસ્તકમાં આપ્યા છે.

આ ચરિત્રો સાથે હરિદાસની કથામાં વચ્ચે વચ્ચે અપાર્તા દર્શાવે પણ આપનામાં આવ્યાં છે. એટલે હરિકીર્તન કરનારાઓ તેમજ હરદાસની કથા કરનારાઓને આ પુસ્તકમાંથી બાજુવાજેગ કથાપદ્ધતિ અને નિરૂપણ મળી આવશે. આમજનતામાં પુસ્તક આદર પામે તેવું છે.

૩૩. શોભના—(આવૃત્તિ ૨ જ) લેખક : શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ, પ્રકાશક : આર. આર. શેઠની કંપની, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ. કાઉન સોળ પેજ કદની ૫૪૬ ૨૬૮, સચિત્ર આસ્વાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ, મૂલ્ય

સંસ્કાર અંયાવલિના વીસમા પુસ્તક તરીકે “ શોભના ”ની આ બીજી આવૃત્તિ પ્રકાશકો તરફથી પ્રકટ કરવામાં આવી છે. એક વખત પ્રસિદ્ધ થઇ ગયેલ અને બહોળો ફેલાવો પામેલા “ સયાજી વિજય ” પત્રના ભેટ પુસ્તક તરીકે અપાઇ ગયેલું જ પુસ્તક અંયાવલિના મળુકા તરીકે તત્કાળ પ્રસિદ્ધ કરવામાં પ્રકાશકોના શો હેતુ હશે ?

આ પુસ્તકનો પરિચય “પુસ્તકાલય” માસિકના ગયા ડિસેમ્બર અંકમાં અમે આપ્યો છે. એટલે એ સંબંધે અહીં વિશેષ જણાવવાનું રહેતું નથી.

આપણા રાજ્યનાં લગભગ ધણી પુસ્તકાલયો “ સયાજી વિજય ” પત્રનાં આદક હશે તેમને ગયે વર્ષે આ પુસ્તક ભેટ મળ્યું હશે. એટલે જેમની પાસે આ પુસ્તક હોય તેમણે આ નવું ખરીદવાની ભાગ્યે જ આવશ્યકતા રહે છે, જેઓને ત્યાં એ પુસ્તક નથી પહોંચ્યું તેઓ અવશ્ય પોતાને ત્યાં વસાવી લે.

૩૪. ૨. સાહિત્ય:—મૂળલેખક: કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોર; અનુવાદક: શ્રી. જયંતિલાલ આચાર્ય; મુખ્ય વિકેતા: ગુર્જર અંચરલ કાર્યાલય, ગાંધીરોડ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮+૧૬૮, સાચિત્ર દ્વિરંગી આમ્બ્રોઇનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૦.

અનુવાદક પોતે શાન્તિ નિકેતનના એક વિદ્યાર્થી હતા. તે અરસામાં ત્યાં કવિવરનાં સાહિત્યવિષયક જે વ્યાખ્યાનો અપાયેલાં તે આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી અનુવાદરૂપે સંગ્રહાયાં છે. પુસ્તકના શરૂભાગમાં ભાષાન્તકારે આપેલો પ્રવેશક પુસ્તકને સમજવા માટે આવીરૂપ છે. છતાં આપણી આમજનતા બહુજ મુશ્કેલીએ આ પુસ્તકને સમજી શકે તેમ છે. અલખત, સાહિત્ય વિષયમાં રસ લેતા તેમજ સાહિત્યપ્રવૃત્તિમાં પડેલાઓને એમાંથી જરૂર અભ્યસનીય વસ્તુ પ્રાપ્ત થશે.

કરના પુસ્તકાલયો પોતાને ત્યાં જરૂર વસાવે.

પુસ્તકકું અર્પણ, પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના આલપ્રણેતા અને ઉચ્ચ સાહિત્યના પ્રસારક સ્વ. શ્રી. ગોતીલાખ અમીનને કરવામાં આવ્યું છે.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

શારદા—(લોકસાહિત્ય અંક) જુલાઈ: ૧૯૪૦. તંત્રી : શ્રી. ગોકુલદાસ ઢા. રાયચુરા. લીમડાપોળ, વડોદરા. આ અંકનું મૂલ્ય રૂ. ૧)

આપણા આમજનતાને ઉપયોગી માસિકોમાં “ શારદા ” ખાસ અગ્રસ્થાન ધરાવે છે. જુલાઈ માસનો એનો અંક લોકસાહિત્ય અંક તરીકે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રી. રાયચુરા, આ અંકમાં અન્યત્ર દર્શાવ્યું છે તેમ, અવારનવાર ખાસ અંકો પ્રકટ કરી આમજનતાના જ્ઞાનમાં વધારો કરે તેવું સાહિત્ય આપવાના ઠીકઠીક પ્રયત્નો કરે છે. એક રોતે કહીએ તો આપણા લોકસાહિત્યને બહાર લાવવાનો પ્રથમ પ્રયાસ શ્રી. રાયચુરાએ કર્યો છે. અમારી સ્મૃતિ મુજબ, આપણું લોકસાહિત્ય બહાર લાવવામાં શ્રી. રાયચુરા અગ્રસ્થાને આવે છે.

આ લોકસાહિત્ય અંકમાં શ્રી. રાયચુરાએ, મકાનોના પાયા પૂરતી વખતે એની ટીપ-

છીનું કામ કરનાર મજૂરોનાં કંઠે ગવાતાં કંટર ચીતો આપીને એ નીચલા યરનાં માનવીનાં માનસનો ઠીક પરિચય કરાવ્યો છે. અને એ ટીપ્પણીને અનુરૂપ, જાણીતા કલાકાર શ્રી. કમુ દેસાઈનું ત્રિરંગી ચિત્ર આપીને અંકને ઓર વિભૂષિત બનાવ્યો છે. ઉપરાંત લોક-સાહિત્યમાંથી મળી આવતી વાર્તાઓને પણ ઠીક સંલગ્ન કર્યાં છે. તેમાંથી શ્રી. ગદવી મેરથએ સચિત કરેલી વાર્તા 'તાનાને ટકોરે' આપણા આપસાહિત્યના અચ્છા નમૂનારૂપ છે.

આ માટે શ્રી. રામચુરાને ધન્યવાદ.

રેખા—(વર્ષ ૨, અંક ૧) સંપાદકો : શ્રી. જયંતિ દલાસ, અને શ્રી. નીર દેસાઈ; ગતિ અને રેખા કાર્યાલય, પિપ્પલસ પેન્ક બિલ્ડિંગ, કારંજ, અમદાવાદ. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨)

માત્ર ગયા વર્ષેજ હજી તો આ માસિક શરૂ થયું છે તે દરમિયાનમાં એણે એવી પ્રગતિ સાધી છે કે એમાં આવતા લેખોની ચર્ચાઓ અવારનવાર આપણાં સૌ સામયિકો લેતાં થઈ ગયાં છે. એમાં આવતા કટાક્ષલેખો, જાણીતા લેખકોની દૃષ્ટી વાર્તાઓ, એવાં રસમય આવે છે કે એના પ્રકટ થવાની તારીખ માટે એના વાચકો રાહ જોઈ રહે છે. ઉપરાંત મુખપૃષ્ઠ પર તેમજ અંકોમાં અવારનવાર અપાતાં કટાક્ષચિત્રો એ પણ એની એક ખાસ વિશિષ્ટતાજ છે.

આ માસિકને આપણા આગેવાન સાહિત્યકારોનો સારો સાથ ગયા વર્ષે મળ્યો છે. અને તે આ અંક પર્યંત ચાલુ રહ્યાથી એનું ધોરણ એકધારે જળવાઈ રહ્યું છે. વગી એના સંપાદનની એક વિશિષ્ટતા તો એ છે કે, એમાં આપણા મધ્યમ વર્ગના તેમજ ઉચ્ચ શ્રેણીના વાચકોને પણ વાંચવું સમજવું સુગમ પડે તેવું સાહિત્ય અપાય છે.

આ અંક એના બીજા વર્ષનો પ્રથમ અંક છે. મુખપૃષ્ઠ પરનું કટાક્ષચિત્ર જ તમને ભર વિચાર કરતા કરી મૂકે તેવું છે. છતાં સંપાદક વાચકને ખુબીભરી રીતે પૂછે છે: આને સમજાવવાની જરૂર છે ? અને એવાજ હળવા કટાક્ષો અંદર પણ છે. આ અંકમાં શ્રી. જનુભાઈ રાવતનો લેખ પુસ્તકાલયના મંત્રી-અંચપાલોને ઉપયોગી થઈ પડે તેવો છે.

રૂ. ૨) જેટલા વાર્ષિક લવાજમમાં આ માસિક જરૂર સરવું છે. અને એની પ્રકટ થવાની નિયમિતતા તો આપણને તારીખ યાદ કરાવે તેવી છે.

નવચેતન—(રંગભૂમિ અંક) તંત્રી: શ્રી. ચાંપશીભાઈ હરેશી, કલકત્તા.

નવચેતન માસિકે એક વખતે જે રચના વીસમી સદીએ આપણા સાહિત્યક્ષેત્રમાં પ્રાપ્ત થયું હતું તે રચના લગભગ આજે જાણવી રાખ્યું છે. એના દરેક દગદગર અંકે એના તંત્રી શ્રી. ચાંપશીભાઈ વિવિધ વિષયને લગતું તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય માહિતીઓ આપતું સાહિત્ય આપતા રહે છે.

આ રંગભૂમિ અંકમાં સંપાદકે, આપણી રંગભૂમિને લગતા વિષયો રંગભૂમિના ક્ષેત્ર સાથે નિકટનો પરિચય ધરાવનારાઓના લખેલા આધ્યા છે. ઉપરાંત દેશપરદેશની રંગભૂમિને લગતું જાણવાજોગ વાચન પણ આપ્યું છે.

શ્રી. ચાંપશીભાઈ તેમના પત્રકારત્વમાં આર્થિક અને હઠા ન મેળવી ચક્રવા છતાં આવા ખાસ અંકો પ્રકટ કરવાનું સાહસ એટલે જુનું સાહિત્યની જે સેવા બળવે છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ.

મહિસાલ પ્ર. બ્યાસ

નવીન કાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા	મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૨	કુંવરબાઈનું મામેરું	મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ	"	૦-૬-૦	
૩	ગાંધીવિચારદોહન	કિશોરલાલ ધનરયામ લાલ મથરવાલા	"	૦-૮-૦	
૪	The story of my Experiments with truth	મોહનદાસ કરમચંદ ગાંધી	" ૧	૪-૦-૦	
૫	વર્ષા શિક્ષણ યોજના	ઝાકીરહુસેન કમિટી	"	૦-૧૦-૦	
૬	એક ધર્મયુદ્ધ	મહાદેવ હરિભાઈ દેસાઈ	"	૦-૬-૦	
૭	સુવર્ણ મોહિની	દીવાળીબહેન વાલજીભાઈ ભટ્ટ	ગુર્જર સાહિત્ય બંગ્લોર લાઠી (કાઠિયાવાડ)	૦-૨-૦	
૮	રાસજ્યોતિ	ધનિષ્ઠાબહેન મળમુદાર	યુગધર્મ કાર્યાલય લાઠી (કાઠિયાવાડ)	૦-૧-૬	
૯	રાસજ્યોતિ	ધૈર્યચંદ્ર ર. છુદ્ધ	ગુર્જર સાહિત્ય બંગ્લોર લાઠી (કાઠિયાવાડ)	૦-૧-૦	
૧૦	સૌભાગ્ય	ધનિષ્ઠાબહેન મળમુદાર	સ્વાત્રયી લેખકમંડળ લાઠી (કાઠિયાવાડ)	૧-૦-૦	
૧૧	ગોળાબારની મુસાફરી	હંસા મહેતા	કુમાર કાર્યાલય અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૧૨	સુભાષિત-પદ્ય-રત્નાકર (૪ ભાગ)	મુનિશ્રી વિશાલવિજયજી	વિજયધર્મસરિ જૈન મંથમાળા, છોટા સરાફા (ઉજ્જૈન)	૧-૪-૦	
૧૩	ધરધરથું અને મનોહર	મરતરામ પંડ્યા	ધરશાળા • પ્રકાશન મંદિર-ભાવનગર	૦-૧૨-૦	
૧૪	જાતે મજૂરી કરનારાઓને	નરહરિ હારકાદાસ પરીખ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૩-૦	
૧૫	આપરેશન કોનું ? અને બીજી વાતોઓ	પ્રાંજીજીવન મહેતા	લેખક પોતે, રાજકોટ	૦-૮-૦	
૧૬	નિસર્ગોપચાર સર્વસંકલ્પ (ભા. ૨)	રમણલાલ એન્જિનીઅર	ભારતી સાહિત્ય સંઘ	૨-૪-૦	

૧૭	ગાનધી	ચરદયંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય (અ. કિસનસિંહ માવડા)	એન. એમ. ઠક્કરની કંપની, મુંબઈ	૨- ૮-૦
૧૮	નિબંધસમુચ્ચય અને પત્રલેખન	ગિરિજાપ્રસાદ બ. ઝોઝા	અગાયતા બુક ડીપો અમદાવાદ	૦-૧૪-૦
૧૯	હેલ્થો કાલ	ધનસુખલાલ મહેતા	એન. એમ. ત્રિપાઠી મુંબઈ	૩- ૦-૦
૨૦	ટોલરેયન્સની નીતિ-કથાઓ	રમણલાલ નાનાલાલ શાહ	ગૂર્નર મંચરત્ન કાર્પો-લય, અમદાવાદ	૦- ૩-૦
૨૧	વાલજુની બોડમાં	" "	" "	૦- ૬-૦
૨૨	કુવારો	વસન્ત નાયક	" "	૮- ૩-૦
૨૩	વાલની બોડમાં	વસંત નાયક	બાલજીવન કાર્પોલય, વડોદરા	૦- ૬-૦
૨૪	પૈસા પ્રાપ્ત કરવાની સર્વોત્તમ કલા (ભા. ૨)	ગોવિંદલાલ કે. શર્મા	લેખક પોતે સાબરમતી	૦- ૮-૦
૨૫	કલગી	સોમાભાઈ બાવસાર	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૦- ૫-૦
૨૬	જંગલરજૂક	સીરતી	અગ્રમે ઇકબાલ ઓર્ગેનિઝેશન (વાપા સામથુ)	૦- ૫-૦
૨૭	ભરદરિયે	ચાર્દસ	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૦- ૮-૦
૨૮	રાસબત્રીસી	ચંદુલાલ એમ. શાહ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ અને મુંબઈ	૮- ૮-૦
૨૯	શ્રી નવનાથ કથામૃત (ભા. ૧-૨)	શિવશંકર ગોવિન્દ-રામ યાત્રિક	મજલાલ ગોવિન્દરામ યાત્રિક, ભરૂચ	૪- ૦-૦
૩૦	શ્રી શિવલદરિ	...	અમથાલાલ જગજીવનદાસ શાહ, મુંબઈ	૧- ૪-૦
૩૧	જન્મપત્રિકા (ભા. ૨)	રેવાશંકર બરડવાળા	જ્યોતિષ અંશમાળા, વડવાળુ	૦- ૮-૦
૩૨	ગીતરજનિ	બાલકૃષ્ણ જ. બદ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ મુંબઈ	૦- ૮-૦
૩૩	છીપલાં	મોહન ઠક્કર	ભારતી સાહિત્ય સંઘ અમદાવાદ	૦- ૪-૦
૩૪	૮૦ દિવસમાં પુસ્તક-પ્રદક્ષિણા	મૂળચંદ્ર ગો. બદ	ધરયાળા પ્રકાશન મંદિર, ભાવનગર	૦- ૮-૦
૩૫	સમસ્તીકો ગંગલદરિ	હાથીરામ બાઇચંકર ઝોઝા	લેખક પોતે અમદાવાદ	૦- ૬-૦
૩૬	શિવપ્રાર્થના	"	પી શ્રીમાળા શુભેચ્છક પબ્લીશીંગ કં. લી. અમદાવાદ	૦- ૪-૦

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૪૦૭	તેત્રીસ પત્રો	અચાત	લોકાપયોગી સરતી અંથમા- ળા, પોરબંદર	૦-૧૦-૦	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦ "શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુલાઈ '૪૦
૪૦૮	રેલવેના મુસાફરો	લવણપ્રસાદ શાહ	લેખક પોતે, રાજકોટ	૦-૨-૦	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૦૯	ઓપરેશન કોનું ?	ડૉ. પ્રાણજીવન મહેતા	રાજકોટ	૦-૮-૦	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૧૦	આપણે સૌ બાળીએ ૧-૨ ચોપડી	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરઅંથરત્ન કા. અમદાવાદ	૦-૧-૦ ૦-૧-૬	"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૧૧	એમાં શું ?	'અવિનાશ'	પ્રગતિ અંથમા- ળા રાજકોટ		"ભિમિ" જુલાઈ-'૪૦
૪૧૨	સમરાંગણ	ઝવેરચંદ મેઘાણી	કૂલછાબ કાર્યા- લય, રાણપુર	૧-૮-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" જુલાઈ '૪૦
૪૧૩	રા' ગંગાજીયો	"	"	૧-૮-૦	"
૩૮૧	પગદીવાની પછીતેથી	જયંતિ દલાલ	રેખા-ગતિ કા. અમદાવાદ	૦-૮-૦	"યુવક" જુલાઈ-'૪૦
૩૨૮	વિવેચનસુકર	વિશ્વનાથ મ. ભટ્ટ	લેખક પોતે, મુંબઈ	૨-૮-૦	"પ્રસ્થાન" વૈશાખ-'૬૬
	શાબના	રમણલાલ વ. દેસાઈ	આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	"પ્રસ્થાન" વૈશાખ-'૬૬
૩૯૭	પગદંડી	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરઅંથરત્ન કા. અમદાવાદ	૧-૮-૦	"પ્રસ્થાન" વૈશાખ-'૬૬

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકનો પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યો છે અને હવે પછી પણ અપાશે.—તાંત્રી

૪૧૪	શ્રી નિરાંત કાવ્ય	નિરાંત મહારાજ	નિરાંત મંદિર ફતેહપુરા, વડોદરા	૧-૪-૦	"પ્રસ્થાન" વૈજાન-૪૧ ગુજરાતી" ૩૦-૧-૪૦
૪૧૫	ઉપેન્દ્રના આત્મકથા	નમીનદાસ પારેખ	સારસી સાહિત્ય- માળા અમદાવાદ	૧-૮-૦	"પ્રસ્થાન" ૩૦-૧-૪૦
૪૧૬	સંતનાં સ્મરણો	હોટાલાલ માન- સિંગ કામદાર	કસ્માણ પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૧-૦-૦	"શરદા" જુલાઈ-૪૦
૪૧૭	મંજા ખૂત	મૂળજીભાઈ પી. ચાહ	લેખક પોતે વડોદરા	૦-૮-૦	"શરદા" જુલાઈ-૪૦
	ગોદાન (પૂર્વાર્ધ ઉત્તરાર્ધ)	પ્રેમચંદજી	ગૂર્જર મં. ૨ કા. અમદાવાદ	૨-૮-૦	"શ્રી ભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૧૮	પુરાતન દક્ષિણ ગુજરાત	મણિભાઈ દ્વિવેદી	લેખક પોતે, નવસારી	૧-૪-૦	"શ્રી ભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૧૯	સંહાર	ઐયુબખાન ખલીલ	નવયુગ પ્ર. અંડાર, રાજકોટ	૧-૮-૦	"શ્રી ભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૨૦	કૃષ્ણકાંતનું વીલ	બાંકિમચંદ્ર	એન. એમ. હકકરની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	"શ્રી ભોધ" જુલાઈ-૪૦
૪૨૧	મારાં માસીબા	વિનોદ	"	૨-૮-૦	"
૪૨૨	રસમૂર્તિઓ	રણજિતલાલ મ. શેઠ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ, અમદાવાદ	૧-૪-૦	"
૪૨૩	હેલો કાલ	ધનસુખલાલ મહેતા	એન. એમ. ત્રિપાઠી કું. મુંબઈ	૩-૦-૦	"

જેલજીવનને લગતું સાહિત્ય

૧ જેલ ઓફિસની બાંધી મેધાણી	૧-૦-૦	૫ કબ્રસ્તાન દરજી	૧-૮-૦
૨ કોણ ગુ-હેગાર ? ગુ. આચાર્ય	૧-૦-૦	૬ મારી જન્મદીપ	
૩ અમે પોન્ગરના પંખી નીચે દેસાઈ	૧-૪-૦	બા. ૧-૨ લે. બે. સાવરકર	૪-૮-૦
૪ અન્નમિલ		૭ જોતરાતી દીવાલો દં. બા. કામેલકર	૦-૧૦-૦
બા. ૧-૨ બો. ૨, દીવેલીઆ	૫-૦-૦		

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિમિ	૧૦	૪	જુલાઈ	૩-૭-૪૦
કિશોર	૫	૧૦	જુન	૩-૭-૪૦
કુમાર	૧૭	૭	જુલાઈ	૧૭-૭-૪૦
અગ્રયતામિત્ર	૨૬	૮	જેઠ	૨-૭-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૩	અપાઠ	૭-૭-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૪	૫	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
આમજીવન	૧૦	૧૨	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
ચરોતર	૧૦	૭	જુલાઈ	૧૬-૭-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૬	જુન	૪-૬-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૪	જુલાઈ	૩-૭-૪૦
નવરચના	૫	૪	જુલાઈ	૧૪-૭-૪૦
પાટીઘર	૧૭	૯	જેઠ	૨૭-૬-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૬	વૈશાખ	૧૦-૬-૪૦
શ્રી કાર્પસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	એપ્રિલ-જુન	૭-૪-૪૦
બાલજગત	૧	૧૯	જુલાઈ	૨-૭-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૯	જુલાઈ	૮-૭-૪૦
બાલમિત્ર	૧૯	૧૨	જુલાઈ	૩-૭-૪૦
બાલસખા	૩	૧૨	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
બાળક	૧૮	૭	જુલાઈ	૧-૭-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	એપ્રિલ-જુન	૧૭-૭-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૭	જુલાઈ	૨-૭-૪૦
રેખા	૧	૧૧	જુન	૨૭-૬-૪૦
વૈદ્યકેદપતર	૪૫	૭	જુલાઈ	૭-૭-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૯	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
સારદા	૩૨	૪	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૧	મે	૨૨-૬-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૧૦	જુલાઈ	૨-૭-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
શ્રીબોધ	૮૪	૭	જુલાઈ	૬-૭-૪૦
સ્કાઉટવીર		૭	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦

શું વાંચશો ?

“ ભીમિ ” : જુલાઈ : ૧૯૪૦

પત્રકારત્વનો અધિકાર : અત્યારે લેખિકા પત્રો વાંચે છે તે કેવળ લઘાલઘા સાચા-ખોટા સમાચાર જાણવા, અથવા નવા જૂની મેળવવા માટે; પણ વિશ્વમાં જે નવાં બંધો કામ કરી રહ્યાં છે; નવાં વિચારો, નવી રચનાઓ, નવી સમસ્યાઓ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમાં પોતાનું સ્થાન કયાં હશે એ સમજવાની જરૂરિયાત, કલાકના સાધનજુસો માધ્યમના એકાગ્રતાના જમાનામાં તો, નિત્યભોજન જેવીજ બની જશે. એ ભોજનસામગ્રી તૈયાર કરનારાઓ બીનકેળવાયલા હશે-અનધિકારી હશે તો નહિ રચાવે.

ગીતામાં હિંદુધર્મ : ગીતામાંથી વર્ણપરત્વના ઉદ્દેશોને કાઢી નાખવામાં આવે તો ગીતાધર્મ અને ગીતાની શિખામણ અપૂર્વ જેવી બને છે કે કેમ એ આપણે જોવું જોઈએ. આથી ગીતા યુદ્ધના ચોકઠામાં બેસાડી છે એટલા માટેજ ક્ષત્રિયોના ઉદ્દેશ આપ્યો છે. અને ક્ષત્રિયો આપ્યા એટલે ચારે વર્ણુ આપ્યા એટલુંજ એનું મહત્ત્વ અહીં દેખાય છે. ગીતાએ જે આપ્યો જીવનધર્મ બતાવ્યો છે તે કોઈ ખાસ વિશેષ વ્યક્તિનો, વર્ગનો કે સમાજ માટેનો ધર્મ નથી; એ તો તમામ માણસજાત માટેનો સાશ્વત ધર્મ છે. એને વર્ણુ-ધર્મ સાથે કોઈ ખાસ સંબંધ નથી.

સમાજધર્મ : સમાજધર્મ : સમાન વિચારના અને સમાન આચારના લોકોનો સમાજ સુદૃઢ રીતે ઉન્નતિ પામે. એવા સમાન આચારવિચારનો સમાજધર્મ જેને ન પાળવો હોય તે એ સમાજથી મુક્ત થઈ પોતાના જેવા આચારવિચારનો સમાજધર્મ પાળતા સમાજમાં જઈ રહે; પેલા સમાજને આવા લોકોનો બહિષ્કાર કરવાનો અધિકાર પાલ્યો હોય; પણ પોતાનો સમાજધર્મ કાઢને બળાત્કારે પળાવવાનો અને તેટલા માટે તેને સજા કરવાનો અધિકાર કોઈપણ સમાજને નજ હોય. સૌને પોતપોતાના અધિકાર હોય છે; જેવાનું માત્ર એટલુંજ હોય છે કે એ અધિકારો ભોગવવામાં કોઈને કોઈના તરફથી અડચણ ન થવી જોઈએ.

કિશોર : જૂન : ૧૯૪૦

આપણાં અણગણ્યાં સહવાસીઓ : ઈશ્વરની સૃષ્ટિમાં જોઈએ તો તેમાં એટલા બધા જીવોના પ્રકારો છે કે તેની ગણતરી જ થઈ ન શકે. એ બધા જીવો દેખાતા અને નહિ દેખાતા બધા જીવો-આપણા સહવાસીઓ જ છે. આપણી સમીપ તેઓ રહેતા છતાં આપણે તેમને આપણાં ભાંડુ જેવાં નથી ગણતા. પરંતુ આપણે તેમની ચિંતા તો રાખતી પડે છે. તેમ ન કરીએ તો આપણા જીવવામાં જ મુશ્કેલી આવી પડે, એ વિષેની જુદા જુદા જીવજંતુઓને લગતી માહિતી આ લેખમાં છે.

પ્રૌઢશિક્ષણ કે સાક્ષરતા પ્રચાર : સારું સાહિત્ય વાંચી સંભળાવવું, વર્તમાન-પત્રોમાં આવતી ખબરોમાંથી સંબંધ ધરાવતી ખબરો સંભળાવવી, નાના-મોટા પ્રયોગો કરી બતાવવા, પ્રશ્નોત્તરી મારફતે શંકાનિવારણ કરવું, એ બધાં પ્રૌઢશિક્ષણનાં મુખ્ય અંગો છે. તેને માટે જ્યારે પ્રૌઢ શિક્ષણના ‘ પરિમાળકો ’ દીક્ષા લઈને નીકળશે ત્યારે કાંઈક કાંઈક થઈ શકશે. જેવી રીતે ‘ હરિદાસો ’ અને ‘ પુરાણીઓ ’ વૈજ્યવ ધર્મનાં ગ્રંથોનો પ્રચાર કરવા ૩૪૪]

પોતાનું જીવન સમર્પણ કરતા હતા તે રીતે પ્રૌઢશિક્ષણની દીક્ષા લઇને પ્રૌઢ ‘પરિવાજકો’ની એક નવી સંસ્થા, એક નવો વર્ગ અને એક નવી પરંપરા કાયમ કરવી જોઇએ.

મિત્રો કેમ વધારાય ? : કોઇ પૈસાદારને ઘેર લગ્નપ્રસંગ હોય તે વખતે એમને ઘણા મિત્રો છે એમ દેખાય છે, પણ જો એના પર વિપત્તિ આવી પડે તો તેઓ એને ત્યજીને ચાલી જાય છે, જેમ મધનો આયપાસ લમતી માખીઓ મધ જતાં ચાલી જાય છે, તેમ પૈસા જતાં એવાં મિત્રો ચાલી જાય છે. તેવો જ રીતે કીર્તિ કે સત્તાને લીધે આકર્ષાયેલા મિત્રો ખરા હોતા નથી. જો આપણે આપણું મિત્રમંડળ વધારવું હોય તો આપણને તે બધામાં લગી જતાં આવડવું જોઇએ, અને મોટા નાના અને જાંચનીચના ભેદો ભૂલી જઇને બધાની સાથે સમતાથી વર્તતાં આવડવું જોઇએ. કેટલાક એમ માને છે કે બીજાને આકર્ષવા માટે પોતે પૈસામાં, કીર્તિમાં કે શુદ્ધિમાં બીજા કરતાં કેટલા ચડિયાતા છે તે બતાવવું જોઇએ, પણ તેમ કરતાં તેઓ બીજાને આકર્ષી શકતા નથી; બિલકુલ, કેટલાકને એમના પ્રત્યે ઘૃણા ઉપજે છે. આપણે આપણા ચડતા કે ઊતરતા દરજ્જાના માથુસો કરતાં આપણી જ સપાટી પર બમેલા માથુસ સાથે મિત્રતા કરી શકીએ.

આરોગ્ય અને વ્યાયામ : જોર, જોસ અને જોમથી હલખલતું આરોગ્ય કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય ? આરોગ્યપ્રાપ્તિ માટે વ્યાયામ એ બહુ સારો ઉપાય છે. પણ માત્ર કસરત ક્યેં પૂરું આરોગ્ય પ્રાપ્ત થશે એમ માનવાની ભૂલ ન કરશો. કસરતથી શરીરની જીવનશક્તિ વધે છે, તથા રોગોના હુમલા સામે ટકવાની શક્તિ આવે છે, પણ ઠંડર, ફાય, દમ, કોગ-જિધું, ટાઢિયો તાવ, વિષમ જ્વર-એવા રોગોના જંતુઓથી ચતાં રોગો સામે ટકવાની શક્તિ વ્યાયામથી નથી આવતી. ખાવાપીવામાં, નાહવા ધોવામાં અને કપડાં પહેરવામાં વગેરે બાબતોમાં આરોગ્યરક્ષાના નિયમો ન પાળો તો કાંઈ માત્ર વ્યાયામથી શરીરને કસી દઇ બનાવવાથી તમારામાં રોગોના જંતુઓ સામે ટકવાની શક્તિ ન આવે. એટલે ‘વ્યાયામ જોડે આરોગ્યના નિયમો પણ જાળુવા જોઇએ.

કુમાર : જીન : ૧૯૪૦

મારી નજરે : ગુજરાતના કુમારોમાં વ્યાયામશુદ્ધિ અર્થે ગયા ઝીંબકાળમાં ઘોંઘાં ખાતે સરદાર પૃથ્વીસિંહ દ્વારા ચલાવાયેલા ઝીંબ વ્યાયામ વર્ગોનો પરિચય આ લેખમાં આપ્યો છે. એની ઉપયોગિતા સંબંધે સ્વામી રાવે-સરદાર પૃથ્વીસિંહે-આ.લેખના લેખકને લખ્યું હતું : “ વ્યાયામ વર્ગ કે કંમ્પ મેં પાંચ બેઠે તમજૂ, એક બડા શામિયાના, સોલહ રાવટિયાં ઓર તીન છોટે બિહવે લગે હુએ હૈ. કંમ્પકે પાસ હી સડક પર લગે હુએ પેડેસિ કેમ્પકી શાભા બઢ ગઇ હૈ. મેરે ખયાલસે દરય દેખને ઔર ચિતરને કે લાયક હૈ.....કુમારોંકી હલમચલ કા દરય કઇ દરયોસે ન્યાદહ મનોદર હૈ.....વર્ગમેં ૩૪૦ બાઇ ઔર ૬૦ બહિને દાખિલ હુએ હૈ. ”

કુશ પ્રદેશનો વસાહતી : સામખીરિયાના કંડા વેરાનમાં પૂલ પર લુંકાર તરીકે કામ કરતા. ચાનવેલઝ નામના માથુસે દારુણ ઝંઝાવતો અને કરાલ ઝાકળ દંથ કે ન્યાં આદમીને બોલો જ થીજવી દે છે અને વરસમાં ૬ માસ લગી નહિ આયમતો સૂચે ન્યાં અહજીત રંગરોમાંય અનુલવાવે છે તે પ્રદેશની કરેલી મુસાફરી અને ત્યાંના વસવાટનું રોમાંચક

એ મિત્ર ધાતુ છે, ખીજી ધાતુઓની જેમ સીસાની પેદાશમાંથી એની ઉત્પત્તિ છે. રૂપ સીસા-માંથી જુદું કાઢી એની ચક્રત થાય છે. હિંદ અને ચીનમાં ચાંદીના અલંકારો મોટા પ્રમાણમાં ત્યાંના ગરીબવર્ગમાં વપરાય છે. દર વરસે હિંદ અને ચીન મોટી રકમનું રૂપ પરદેશ ખાતેથી ખરીદી મંગાવે છે. રૂપાનું જગતમાં મુખ્ય સૌથી મોટું ખજાનું મનાય છે. રૂપાની સૌથી મોટી પેદાશ મેક્સિકો (ઉત્તર અમેરિકા)માં ૩૧ ટકા જેટલી થાય છે. તે પછી અમેરિકામાં ૨૫ ટકા રૂપ થાય છે. આ લેખમાં રૂપાની દુનિયાભરની પેદાશના આંકડા આપી ચાંદી સંબંધી જાણવાનું માહિતી આપી છે.

આપણા યોગદાન : આજે યોગદાનો પ્રમુખ વિદ્વાનોમાં બહુ મહત્વની ચર્ચાના વિષય થઈ પડ્યો છે. જોકે વેપારીજનતા અને સામાન્યજનતા બંને હજુ આ ખાખત જાણવા તરફ વળ્યા નથી, પરંતુ સમય એવો આવ્યો છે કે આપણી પ્રજા દિનપ્રતિદિન નિર્બળ બનતી જાય છે, તેના મુખ્ય કારણોમાંનું આકાર વિધેનું દુર્લક્ષ એ પશુ એક કારણ છે. એ યોગદાને લગતી વિવિધ માહિતી આ લેખમાં આપી છે.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમિયાન નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બજાવી છે:—

અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશરાય ઉ. મજુમદારે જુન માસમાં અમરેલી મહાલનાં ૧ જાળિયા, ૨ મોટા માંડવડા, ૩ કેરાળા, ૪ દીંજલા, ૫ ખીજડીઆ ખારી, ૬ કમીગઢ, ૭ દોલરવા, ૮ રંગપુર, ૯ સણોસરા, ૧૦ જાળીઆ, ૧૧ ચલાળા, ૧૨ ચલાળા ખા. પુ., ૧૩ ખીયા, ૧૪ કુખડા, ૧૫ ગોવિંદપુર, ૧૬ સરસીઆ, ૧૭ દેવળા, ૧૮ વીરપુર, ૧૯ જરા, ૨૦ ધારી, ૨૧ ઈશ્વરીઆ (અમરેલી), ૨૨ વરસડા (અમરેલી).

નવસારી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ મ. પટેલે જુન માસમાં કામરેજ મહાલનાં ૧ નેત્રંગ, ૨ દીગથ, ૩ દીંબા, ૪ દેલાડ, ૫ વિહાણ, ૬ નગોડ, ૭ સામપુરા, ૮ ચીખલી, ૯ ખાનપુર, ૧૦ શેવણી, ૧૧ ચોરણા, ૧૨ આરતા, ૧૩ સેગવા, ૧૪ પાલી, ૧૫ હળધર, ૧૬ વલણ, ૧૭ જોખા, ૧૮ મોરયાણા, ૧૯ નનસાડ, ૨૦ કાળી ભરયાણા, ૨૧ દેસોડ, ૨૨ ભેરવ, ૨૩ પરખ.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છગનલાલ સોમધર જોશીએ મે માસમાં ૧ માધવપુરા.

આતરમુખા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જયશંકર જી. ભટ્ટે જુન માસમાં ૧ વાઘજીપુર, ૨ દેવકરણના મુવાડ, ૩ કનીપુર, ૪ સંદેસર, ૫ કાળિયેલ, ૬ ખોડાડ.

તપાસણીમાં પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ બતાવી હોય તે સુધારી લેવા અને ને સચનાઓ કરી હોય તેનો અમલ કરવા જે તે મંત્રી બાઈઓએ ખાસ તજવીજ કરવી.

વડોદરા રાજ્ય

અજ્ઞમાવશો ? સા. પુ. સુંદીઆના મંથપાલ વાડીલાલ બહેચરભાઈ વડનગર કર્યા પુસ્તકાલયમાંથી તેમજ ફરતા પુસ્તકાલયમાંથી પુસ્તકોની પેટીઓ મંગાવી વાચકોમાં વંચાવવાનું કામ કરે છે. સ્ત્રીવાચકોને ઘેર બેઠાં પુસ્તકો મળે તેવી યોજનાનો અમલ કરે છે. તમે આ રીત અજ્ઞમાવો તો ?

શિષ્ટવાચનની બાળકો માટેની પરીક્ષા—વીસનગર મહાલ પુ. મંડળ તરફથી તા. ૨૭-૪-૪૦ ના રોજ લેવાઈ હતી.

પુસ્તકાલયોને મળેલી ભેટ*

સા. પુ. છાલા (તા. દહેગામ)ને ૫) શા. મેદાલાલ કચરાલાલ-બેરણાવાળા તરફથી.

સા. પુ. જાસ્કા (તા. ખેરાળુ)ને ૫) શુકલ રેવાઈકર બહેચરભાઈ, ૩) પટેલ ગણેશભાઈ માધવદાસ, ૪) પટેલ માધવદાસ લાલચંદદાસ, ૨) આરોટ ખેમરાજ મોહનલાલ, ૫) જોશી મોહનલાલ મગનલાલ ગોઠરા, ૨) પટેલ હરિદાસ હેમરાજ-મહેસાણા, ૩) પટેલ શુભાબદાસ કરશનદાસ-કહોડા, ૩) પટેલ બાઈચંદદાસ શંકરદાસ-કાંબળી, ૩) પટેલ શુભાબદાસ શંકુદાસ-કાંબળી, ૨) પટેલ શંકુદાસ નયુદાસ-ઉપેરા, ૩) પટેલ અંબારામ દેવકરજીદાસ-પરાસળ, ૧૮) છૂટક જાનો તરફથી, ૨) ધાંચી શંકરભાઈ વસંતલાલ-વડનગર.

સા. પુ. કનલી (તા. સિદ્ધપુર)ને ૨) પા. મોહનદાસ પીતામ્બર-કનલી, ૨) પા. ચિન્નદાસ રામચંદ-બદલપુર. ૩) હરગોવિંદદાસ શંકુદાસ-જુજાવ, ૩) શા. મણિલાલ નાનચંદ-મુંદેરા તથા શ. ૧૫) છૂટક છૂટક લગ્નપ્રસંગે.

સા. પુ. ખરણા (તા. વિજયપુર)ને ૨) નગીનદાસ આત્મારામ-અમદાવાદ, ૩) વિહોલ સરદારજી નાયાજી-વડાસળ, ૨) પા. ટુળસીદાસ ભગવાનદાસ-ખરણા, ૪) પા. સેંધાભાઈ શંકરદાસ-ખરણા.

સા. પુ. તરવા (તા. શિનોર) ૧૭) દીંબરવા તા. શિનોરના પટેલ દાદાભાઈ રામદાસ, ૧૩) માલસર તા. શિનોરના પટેલ કરસનદાસ વેરીભાઈ તરફથી.

સા. પુ. સાધી (તા. પાદરા)ને ૫) પા. ઈશ્વરભાઈ મરખાભાઈ-પોડીજ, ૫) પા.

* આ યાદીમાં શ. ૧) અને તેથી વધુ સ્થાન આપનારાનો નામ બહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

મૂળજીભાઈ દેવીદાસ-નાવલો, ૫) પા. સોમાભાઈ કાળિદાસ-નાવલો, ૨) પા. ગોકળભાઈ લલ્લુભાઈ-વાસદ, ૨) પા. તલસીભાઈ જોરભાઈ-દાસરા, ૫) પા. હોટાભાઈ શંકરભાઈ-પાલજ, ૨) પા. મોતીભાઈ ઉમેદભાઈ-નાર, ૩૫) ગામાત મદદ. સ્તુત્ય !

સા. પુ. ખોરીસંજી (તા. કડી) ને ૨) મોતીદાસ શંકરદાસ-આબલિયાસજી, ૫) બળાભાઈ નારજીદાસ-કડી, ૨) કાશીરામ મોતીદાસ-ધાવટ તરફથી તેમજ ગામના મુખી પરેશ નાયાલાલ પ્રદલાદભાઈએ ૧ મેજ અને ખુરશીઓ આપી છે. મકાન બંધાવવા ગામસોદાએ ઠરાવ કર્યો છે.

સા. પુ. કંઠારી (તા. કરજી) ને ૧૦) ચતુરભાઈ લલ્લુભાઈ-ઉમરેઠ, ૧૦) લાલજીભાઈ જોશિ-ગભાઈ-મંડાળા, ૧૦) ગોવિંદભાઈ ગણેશભાઈ-વાસદ, ૧૧) પૂંજભાઈ મથુરભાઈ-આણંદ, ૧૧) આશાભાઈ શામળભાઈ-નડીઆદ, ૧૧) રામભાઈ ગોવિંદભાઈ-ભાદરજી, ૧૧) ઝવેરભાઈ બાપુભાઈ-વાસદ, ૧૮) લલ્લુભાઈ દયાળભાઈ-સોખડા, ૧૧) મોતીભાઈ લલ્લુભાઈ-મોટા ફોદળિયા, ૧૧) પુરુષોત્તમ ત્રિભોવનભાઈ-મોટા ફોદળિયા, ૧૦) છૂટક છૂટક મળ્યા છે. લવાજમના ૨) મગનભાઈ મોતીભાઈ-કંઠારી, ૨) મણિલાલ કેશુરભાઈ, ૨) મગનભાઈ કેશુરભાઈ, ૨) સોમાભાઈ શુભાળભાઈ, ૨) શંકરભાઈ ગિરધરભાઈ.

સા. પુ. ધાનજી (તા. કલોલ) ને ૪) પા. ગંગારામ નંથુભાઈ-વીડજ, ૨) પા. રણજીદાસ બહેચરભાઈ.

સા. પુ. સુંદીઆ (તા. ખેરાળુ) ને ૫) જોશી નારાયણ લહેરચંદ-કાંસા, ૬) પા. મંજીદાસ મોતીદાસ-ચાણુરમા, ૪) પા. નારાયણ જોષ્ઠતારામ-લાડોલ, ૫) કાળીદાસ હમનદાસ-ચાણુરમા, ૧૧) પા. હીરદાસ જોશી-ગદાસ-લાડોલ, ૩) પા. સૈયા ગણેશ-જનરકા, ૩) પા. જોષ્ઠતા કાળીદાસ-ખદલપુર, ૩) પા. દાનદાસ ધર્મચરદાસ-રણજીદપુરા, ૩) પંડયા સાંકેશ્વર હિંમતરામ-ઉમતા, ૨) પંચાલ જ્યેષ્ઠ શંકર-ગુણવા, ૨) પંચાલ લલ્લુભાઈ નાયાભાઈ-દાસજ, ૨) બ્રહ્મભટ્ટ હગનલાલ ભાઈજીભાઈ-ઉનાડિ, ૨) દરજી દલાજી ઉકાભાઈ-સીપોર, ૨) ડાબી દેવાજી હેમતાજી-બલાદ, ૨) ચાવડા રત્નાજી સવાજી-ખળી, ૨) પા. ચતુર દેવચંદ-કરલી, ૨) પંડયા હોટાલાલ અંબારામ-વડનગર, ૨) સુચાર ગોપાલ શિવરામ-જનરકા, ૨) પા. અમીચંદ ભગવાનભાઈ-મેરવાડા; ઉપરાંત મુખ્યમંત્રી મહાવીર પ્રિંટિંગ પ્રેસવાળા પા. આત્મારામ મોતીદાસે ૩૦ પુસ્તકો વિના મૂલ્યે બાંધી આપ્યાં છે.

સા. પુ. હાલા (તા. દહેગામ) ૨) મહેતા ચંદુલાલ ફૂલચંદ-દહેગામ, ૫) પંડયા ર.માશંકર વેણીરામ-અણવા, ૨) પંડયા રેવાશંકર નથુરામ-અણવા.

સા. પુ. પંડાસર (તા. ચાણુરમા) ને ૫) પા. હેમરાજ અમીચંદ-મહેસાણા, ૭) પા. મોતીદાસ અમરજીદાસ-નાડોલ, ૨) પા. મોહનદાસ ધર્મચરદાસ જોષા, ૨) પા. જોશી મળદાસ-મહેસાણા, ૨) ત્રિભોવન શામળદાસ-જિંતોડા, ૩) પા. ત્રિભોવન ગલાબચંદ-જિંતોડા, ૨) પા. લાલદાસ ચેલદાસ-ચાણુરમા, ૧૦) પા. પ્રજુદાસ હીરદાસ-મહેસાણા, ૫) પા. જોરદાસ ગણેશદાસ-મહેસાણા.

સા. પુ. રસૂલપુર (તા. સિદ્ધપુર) ને ૨) સિદ્ધપુરના ધાંચી વિઠ્ઠલદાસ કલુરામ, ૨) ધાંચી જોષ્ઠતારામ કલુભાઈ,

વ. રા. પુ. મંડળ

શ્રી બહુચરાણ જૂથ પુઠ મંડળની ત્રિમાસિક સભા:—ઉપર્યુકત સભા તારીખ ૨૩-૬-૪૦ના રોજ રવિવારે બહુચરાણ સા. પુ. ના મકાનમાં મળી હતી. સભામાં બધા જૂથના પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ હાજર હતા. તેમાં નીચે પ્રમાણે કામ થયું હતું:

(૧) જીલાઈ વેકેશન દરેક આમની સાળાઓમાં પડતું હોવાથી જે મંત્રી ભાષને પોતાના વતન જવાનું હોય તેમણે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા સંબંધે વ્યવસ્થાપક મંડળને પૂછી વ્યવસ્થાપક મંડળ જે ફરારે તેને સોંપી જવા ફરાર્યું. (૨) સાલ આખર હોવાથી પુસ્તકાલયના પુસ્તકોની મેળવણી કરી પુસ્તકાલયના સરકયુલર નં. ૩૬ પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવી. તથા જનરલ રજીસ્ટરે શેરો કરી સહી કરવા. (૩) જે પુસ્તકો કમી કરવાનાં હોય તે પુસ્તકોની યાદી વ્ય. મંડળ તરફથી ફરાર કરાવી કમી કરવાની જે તે તજવીજ કરવા ફરાર્યું. (૪) બાળકોની લેવાતી ચિ. વાચનનો પરીક્ષામાં બરાબર રસ લેવા બધા મંત્રીભાષાઓને જણાવણું. (૫) દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાના પુસ્તકાલયનો ત્રિમાસી હેવાલ વખતસર જૂથ મંડળના મંત્રી તરફ મોકલવા ફરાર્યું.

શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા:—ચાલુ માસની ૨૧મી તારીખે યનારી શિષ્ટવાચનની ૧૮મી પરીક્ષા માટે આવેલી અરજીઓ મંજૂર કરી તેની ખબર લાગતા વળગતાઓને આપી દેવામાં આવી છે.

લક્ષમાં દેવો:—જૂથ તેમજ મહાલ મંડળોની વાર્ષિક સભા ભરવા સંબંધીની બહેરાતો ચાલુ અંકમાં અન્યત્ર છપાઈ છે તે વાંચી તે માટે આવશ્યક તજવીજ કરવાની જૂથ તેમજ મહાલ પુસ્તકાલય મંડળોના મંત્રી ભાષાઓને ખાસ ભલામણ. (

૧૮૫૭ ના બળવાને લગતું સાહિત્ય

- ૧ ભારેલો અગ્નિ લે. ર. વ. દેસાઈ ૩-૦-૦
- ૨ ઝાંરીની રાણી મ. જ્યારામ ભટ્ટ ૩-૦-૦
- ૩ નાના સાહેબ ગુજરાતી પ્રેસ ૩-૦-૦
- ૪ ઘરત્યંક લે. નારાયણ હેમચંદ ૨-૮-૦
- ૫ બંધન અને મુક્તિ લે. દર્શક ૨-૦-૦
- ૬ અથોખ્યા ઓઢિયા પ્રસ્થાન કાર્યાલય ૦-૩-૦

- ૭ સત્તાવન લે. નગીનદાસ પારેખ ૧-૮-૦
- ૮ ૧૮૫૭ના બળવાની
- ખીજ બાલુ પ્રસ્થાન કાર્યાલય ૦-૪-૦
- ૯ મંદોરોઈ લક્ષ્મીબાઈ ગુજરાતી પ્રેસ ૩-૦-૦
- ૧૦ બળવાનો ઇતિહાસ
- ભા. ૧-૨-૩ છ. અ. મહેતા ૬-૦-૦

ના. પુ. સુખડીઆ
મહેસાણા

જાહેરાત નં. ૭ / ૧૯૩૯-૪૦

વિષય:—દરેક જૂથ પુસ્તકાલય મંડળે વાર્ષિક સભા ભરવા આવ્યત

પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૧૩/તા. ૮-૭-૩૦ થી રાજ્યના દરેક જૂથ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા, દર વર્ષે ઓગસ્ટના પહેલા રવિવારે ભરવાનું કયું છે. તે મુજબ સન ૧૯૪૦-૪૧ ના નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ '૪૦ ના પહેલા રવિવારે તા. ૪-૮-૪૦ ના રોજે-ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલાં કામે કરવાનું, રાજ્યનાં દરેક જૂથમંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે. આ સભામાં જૂથમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને આવવાનું હોય જૂથમંત્રીએ સભાની તારીખના ચાર-પાંચ દિવસ અગાઉ, જે તે મંત્રીભાઈઓને સદર તારીખે સભામાં આવવાનું આમંત્રણ મોકલી આપવું. જૂથમાં આવેલાં તમામ પુસ્તકાલયોનાં નિવેદન તથા બજેટ તમામ મંત્રીભાઈઓએ એકઠા થઈ, આજ સભામાં ભરવાનાં હોવાથી તેને લમતા સાધનિક કામગીરી પણ સાથે લેતા આમંત્રણ, દરેકને ખાસ જણાવવું.

આ સભામાં નીચેનાં કામે ખાસ કરવાં:—

દરેક, પોતાના પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન, પોતાનાં પત્રકો ઉપરથી તૈયાર કરવું.

આજ અંકમાં (જુલાઈ '૪૦ માં) પ્રસિદ્ધ થયેલી “ સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવાની યોજના ” પ્રમાણે દરેક પોતાના પુસ્તકાલયનાં બજેટ બનાવવાં.

૩ મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળ માટે જે પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી.

૪ આ સિવાય (૧) જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલય વિનાનાં શાળાવાળાં ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા આવ્યત, (૨) જૂથમાંનાં તમામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા આવ્યત, (૩) મહાલ તથા રાજ્ય મંડળ તરફથી લેવાતી ચિ. વા. ની પરીક્ષાનો લાભ લેવા આવ્યત; વગેરે પ્રશ્નો પણ વિચારવા.

આ સભાના અહેવાલની-હાજર રહેલા મંત્રીભાઈઓનાં નામ ગામ સાથેની-એક નકલ મહાલ પુ. મંડળ, ૧ નકલ પ્રાંત પુ. મંડળ અને ૧ નકલ રા. પુ. મંડળ તરફ, સભા ભરાઈ ગયા પછી દિન ૮ માં દરેક જૂથમંડળના મંત્રીએ ખાસ મોકલી આપવી.

મહિલાલ મં. કાશીવાળા
રામલાલ કા. પટેલ

મંત્રીઓ

જાહેરાત નં. ૮ / ૧૯૩૯-૪૦

વિષય:—દરેક મહાલ પુસ્તકાલય મંડળે, પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા ભરવા બાબત.

પુસ્તકાલય ખાતાના વટહુકમ નં. ૧૪ / તા. ૮-૭-૩૦ થી રાજ્યના દરેક મહાલ પુસ્તકાલય મંડળના વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા દર વર્ષે ઓગસ્ટના ત્રીજા રવિવારે ભરવાનું હશે. તે મુજબ સન ૧૯૪૦-૪૧ ના નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા ઓગસ્ટ '૪૦ ના ત્રીજા રવિવારે તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ-પોતપોતાના મહાલના અમુક રથજે ભરવાનું અને તેમાં નીચે જણાવેલાં કામો કરવાનું, રાજ્યના દરેક મહાલ પુ. મંડળના મંત્રીઓને ખાસ સૂચવવામાં આવે છે.

મહાલ વ્યવસ્થાપક મંડળ : મહાલનું દરેક જૂથ મંડળ, ઓગસ્ટના પહેલા રવિવારની વાર્ષિક સભામાં ચૂંટેલા બબે પ્રતિનિધિઓનું અને જે જૂથમંડળ તરફથી નવા વર્ષના પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આવ્યા હોય તે પ્રતિનિધિઓને સભાની તારીખના એક અઠવાડીયા અગાઉ, સભાની તારીખ, રથજ, દાખલ તથા કરવાનાં કાર્યોની યાદી સાથે એક આમંત્રણ-પત્રિકા મોકલવી. જે જૂથમંડળ તરફથી પ્રતિનિધિઓનાં નામ-ગામ આવ્યા ન હોય ત્યાં તે જૂથમંડળના મંત્રી તરફ આમંત્રણ મોકલવું. અને તેમાં જે પ્રતિનિધિઓને ચૂંટીને સભામાં મોકલવા જણાવવું.

આ સભામાં દરેક મહાલ મંડળે નીચેનાં કામો ખાસ કરવાનાં છે:—

- ૧ મંત્રીએ રજૂ કરેલાં સન ૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવા.
- ૨ મહાલ વ્યવસ્થાપક મંડળ માટે પ્રતિનિધિઓમાંથી એક પ્રમુખ અને મંત્રીની ચૂંટણી કરવી.
- ૩ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ માટે કર્યા પુસ્તકાલયોમાંથી એક અને ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી એક એક જે પ્રતિનિધિઓની ચૂંટણી કરવી.
- ૪ નવા વર્ષના કાર્યક્રમ ગોઠવવો તથા તે માટેનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવું.

ટીપ્સ:—નવા વર્ષના કાર્યક્રમમાં ખાસ કરીને નીચેના પ્રશ્નો ખાસ વિચારવા:—

- ૧ મહાલ પુસ્તકાલય પરિપદ ભરવા બાબત, ૨ શિ. વા. ની પરીક્ષા બાબત, ૩ શાળાવાળાં બાકી રહેતાં ગામોએ પુસ્તકાલય ઉઘાડવા બાબત, ૪ મહાલનું દરેક પુસ્તકાલય બજેટ બનાવે તથા નિવેદન મોકલે તે બાબત, ૫ જૂથમંડળોએ પોતાના જૂથનાં પુસ્તકાલયોની તપાસખી કરવા બાબત, ૬ મહાલનાં તમામ પુસ્તકાલયોએ પોતપોતાના જૂથમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો સાથે અરરપરસ સહકાર સાધી સહકારના ધોરણે બજેટ બનાવવા બાબત, ૭ સ્વ. મો. ન. અગીન સ્મારક ફંડમાં જે પુસ્તકાલયે રકમ મૂકી ન હોય તે પુસ્તકાલયે નવા વર્ષના બજેટમાં મૂકવા બાબત, ૮ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિ. વા. ની પરીક્ષાનો તથા પુસ્તકાલય-શિક્ષણ વગેરેના લાભ લેવા બાબત વગેરે વગેરે:

આ સભાના કામકાજના અહેવાલની સભામાં હાજર રહેલાઓના નામ સાથેની તથા હિસાબ સાથેના વાર્ષિક નિવેદનની ૧ નકલ પ્રાંત મંડળ તરફ અને ૧ નકલ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ સભા હસ્તાંતર ગયા પછી દિન ૮ માં દરેક મંડળ ખાસ મોકલી આપવી.

મણિલાલ મં. કાશીવાળા

રામભાઈ કા. પટેલ

વડોદરા

તા. ૫-૭-૪૦

મંત્રીઓ

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શરૂ થયેલ

સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સમારક ફંડ

(માહે જાન્યુઆરી '૪૦ થી જુલાઈની તા. ૬ સુધીમાં ભરાયેલી રકમ)

પાછલો સરવાળો રૂ. ૮૩૫-૧૪-૦

૭૩	સા. પુ.	ઝર તા. ધારી	૨- ૦-૦
૭૪	"	ધામજી તા. કરજી	૨- ૦-૦
૭૫	"	પીંગળવાડા "	૩- ૦-૦
૭૬	"	સુવાલ તા. પાદરા	૫- ૮-૦
૭૭	"	વસો તા. પેટલાદ	૫૦- ૦-૦
૭૮	"	નાર તા. પેટલાદ	૨૧- ૦-૦
૭૯	"	પીંગ તા. પેટલાદ	૨૫- ૦-૦
૮૦	"	ભાદરજી તા. ભાદરજી	૨૫- ૦-૦
૮૧	"	શિનોર તા. શિનોર	૧૦૦- ૦-૦
૮૨	"	ભાડોલ તા. વિજાપુર	૭૫- ૦-૦
૮૩	"	સિદ્ધપુર તા. સિદ્ધપુર	૫૦- ૦-૦
૮૪	"	ખેરાળી તા. ખેરાળી	૨૫- ૦-૦
૮૫	"	નવસારી તા. નવસારી	૫૧- ૦-૦
૮૬	"	સોનગઢ તા. સોનગઢ	૫- ૦-૦
૮૭	"	પલસાણા તા. પલસાણા	૭- ૦-૦
૮૮	"	દામનગર તા. દામનગર	૫૦- ૦-૦
૮૯	"	કડી તા. કડી	૧૦- ૦-૦
૯૦	મહાલ પુ. મંડળ	પેટલાદ	૧૫- ૦-૦
૯૧	સા. પુસ્તકાલય	અમરેલી તા. અમરેલી	૧૦૦- ૦-૦
૯૨	"	ડભોઈ તા. ડભોઈ	૧૪-૧૨-૦
૯૩	"	દહેગામ તા. દહેગામ	૫- ૦-૦

કુલ ૧૪૭૭-૨-૦

મણિલાલ મં. કાશીવાળા

રામભાઈ કા. પટેલ

મંત્રીઓ

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ

વડોદરા,

તા. ૬-૭-૪૦

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૭ : સંખ્યા ૧૯૭

નીચે જણાવેલા ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે જીન માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે. રાજ્યના બધા જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ ગયે તેવી યોજના થયેલી છે. એટલે પત્રો-માસિકાની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલો.

પેટલાદ—રામોદડી, બાંટવા, અગાસ, સિંહોલ, મોગરી, પાડગોલ, આકરોલ, મહિલા પુ., શેખડી, ભડકદ.

પાદરા—ગત્રાસદ, ઉમરાયા, કુરાલ, ધાયજ, પોંપળી, શાણુપુર, કરણકૂવા, મણુપતપુરો, જલ્લાલપુર, મુજપુર, ચિત્રાલ, દરાપુરા, લતીપુરા, હુણા.

ભાદરજી—જુહ, દીંગા, સીરવા, બામણુગામ, લાલપુરા, કોસિંદ્રા, અરોળા, રણેલી, મહિલા પુ., શુવેલ, પોંપળી, રેલ.

વડોદરા—ચાપડ, નિઝામપુરા, સલાડ, આબેડ, સુદરપુરા, ગોડળપુરા, સરા, સમા, તતારપુરા, સૈયદવાસણા, બીલ, માણેજ, આસોજ, દામાપુરા, બાજવા, કાશીપુરા, પોર, મકરપુરા, મંજીલપુર, સાંકરદા, સોખડા, સીરવા, ખખપુર, કુમાડ.

કરજજી—કંડારી, બચાર, ઝોઝ, નવીજયરડી, પાછીઆપુરા, બોડકા, વેમારડી, શરપુર-ટોખી, ભરથાલી, સેણીઆદ, પીંગળનાડા, સાદરજી, દેલવાડા, સામરા, તેજવા, આસ-નેરા, સાંપા, અટાલી, માંગરોલ, છંછવા, ભરથાણા, ખાંધા, મંધારા, ચોરદા, અણરવ, કોલીઆદ, કેડીઆ, કંચારીઆ, કરમડા, કોરલ, કુરાદ.

વાઘોડીઆ—ચુતાલ, સાંગડોળ, માડાધર, ખંધા, લીલોરા, કામરોલ.

સાવલી—ગરખીઆ, રતનપુરા, વેજપુર, ધર્મ-પુર, વાલાવાવ, અન્સર, કુંડાવ, મજી-સર, આખરીઆ, ઇદ્રા.

શિતાર—સેગવા.

તિલકવાડા—કરનાલી, જુજેદા, આમરોલી.

સંખેડા—માલપુર, કસુખીઆ, જાખ, પતરા, વડેલી, પાટણ, કોસિંદ્રા, માણ, કાંવિઠા, માંજરોલ.

દહેગામ—બહીઅલ, છંડવા, સિંહોલી મોટી, ધસનપુર મોટા.

આતરસુઆ—આંબવેલ, બ્યાસ વાસણા, કડી—મેડા આદરજ, મોકાસણ, કલ્યાણપુરા, આકુંદરા, નંદાસણ.

કલોલ—સંખજ, વડસર.

વિજાપુર—વસાઇ, ડાંભલા.

વિસનગર—કમાણા, દવાડા, મહેસાણા—લાંધણજ, પાલોદર.

સિદ્ધપુર—ચંડાળજ.

હારિજ—ખોરતવાડા.

નવસારી—જાપરા, માંગરોલ.

પલસાણા—ઉમરાખ, વડદલા સાંધો, ખરવાસા, કામરેજ—કોસમાડા, શેવણી.

મહુવા—મહુવા.

અમરેલી—તાતા : આંકડીઆ, ઢોલરવા, દહીડા, લાલાવદર, ધંતવરીઆ, ચાડીઆ, વરસડા, તરકતલાવ, ખીજડીઆ, રાંદીઆ, સરભડા, સંજોસરા, ગાવડકા, ટોંબલા, સોનારીઆ.

દામનગર—આંબરડી, કાંચરડી, રાભડા, વીર-પુર, નારણગઢ, ચાવડ, ધામેલ, મુદ્દણીઆ, ચાખપુર, નાના રાજકોટ.

ધારી—ધારંગણી, ઝર, ગરમાલી, ચલાલા, દીતલા, દેવળા, ભાડેર, બા. પુ. ચલાલા.

ખાંલા—મોટા સમઢીઆળા, કીકોમાળ, વાં-કીઆ, ખાંલા.

કોડીનાર—વડનગર, ઘાંટવડ, દેવળા, માલગામ.

ઝાખામંડળ—બા. પુ. દારકા, ગોપીરાંજપુર, મહિલા પુ. દારકા, વરવાળા.

રતનપુર—મેવાસા, શિયાનગર.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવાણી અંક ૪૧

૨૦૯ ગિર્મિ કાબાક બા. ૧-૨
૨૦ ૧૯૩૬; ૩. ૧-૦-૦

૬૮૧ માનસી (નિમાસિક)
૧ ૧૯૩૬; ૩. ૬-૮-૦

૬૮૧ માનસી પુ. ૨
૨ ૧૯૩૭; ૩. ૬-૮-૦

૬૮૧ માનસી પુ. ૩
૩ ૧૯૩૮; ૩. ૬-૮-૦

૬૮૧ માનસી પુ. ૪
૪ ૧૯૩૯; ૩. ૬-૮-૦

૪૬૯ પટેલ, ન. ધ. અને સેવાનંદજી
૬૫ ભારત ધર્મ અને અધારા
રંગમહેલનો રાજા
૧૯૩૬; ૩. ૧-૮-૦

૫૫૨ પાઠક, પ્રાણજીવન વિશ્વનાથ
૫૮.૨ પેટ્રોલુ આદર્શ નગર પુ. ૨ જી
૧૯૩૮; ૩. ૧-૦-૦

૬૪૬૩ સંતબાલ
૬૭ રમરણ શક્તિ
૧૯૩૬; ૩. ૦-૧-૩

૧૭૦૧૬ મનીઆર, રઢમગુલાલ અખડુરહેમાન
૧૧ અલ-ફુઅરા.
૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦

૮૩૪૪ વૈષ, વિજયરાય કલ્યાણરાય
૬૧.૮૦ બ્રહ્મર્ષિ વસિષ્ઠ
૧૯૩૬; ૩. ૦-૮-૦

૬૫૬૪૭ બાવસાર, નવલકાન્ત નેમચંદ
૮૧ વિજ્ઞાનવિનોદ
૧૯૩૬; ૩. ૦-૫-૦

૬૫૬૪૭ બાવસાર, નવલકાન્ત નેમચંદ
૮૧ વિજ્ઞાનવિહાર
૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૦

(અ)
૩૫૬]

૨૮૩૮૭ જાની, ડાહ્યાલાલ હ.
૩૯ દાયકે દશ વર્ષ
૧૯૩૯; ૩. ૦-૪-૦

૩૬૫૭ ત્રિવેદી, જગજીવન ચિવચંદર,
૫૭ પ્રજનન વિજ્ઞાન
૧૯૩૬; ૩. ૧-૪-૦

૩૮૧૩ દવે, બાનુભાઈ પ્ર.
૫૪.૪ પરવયા પછી બા. ૨ જી
૧૯૩૯; ૩. ૧-૪-૦

૪૫૩૭૩ ધામી, મોહનલાલ યુનીલાલ
૫૪.૯ પરવયા પહેલાં
૧૯૩૮; ૩. ૧-૮-૦

૪૬૭૬૭ પટેલ, દેસાઈભાઈ નાથાભાઈ
૭૧ માનવીનું આરોગ્ય
૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦

૬૦૨૧ શાહ, બાપાલાલ ગરબડદાસ
૨૪૭ ગુજરાતની વનરપતિઓ
૧૯૩૫; ૩. ૦-૪-૦

૩૭૬૧ દલાલ, જયનંત
૪૮ પગદીવાની પછીતેથી
૧૯૪૦; ૩. ૦-૮-૦

૧૧૦૨ અશ્વયુજી, રતિલાલ રામચંદ
૮૧ વાચન પ્રવેશ પોથી ૧-૨
૧૯૩૬; ૩. ૦-૩-૦

(અ)
૩૩૪૫ ડૉક્ટર, ચિમનલાલ મગનલાલ
૬૫ - બાદતીય અર્થશાસ્ત્ર
૧૯૩૯; ૩. ૧-૦-૦

૫૪૬ પરીખ; નરહરિ હારકાલાલ
૬૫ સાત્ત્વવાદ, સર્વોદય અને
બીજા લેખો
૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦

ગ પ $\frac{૬૨૬૨૭}{૬૦}$	ભદ્ર, આનંદકુમાર મિત્રનેસ ગાઇડ યાને વેપારી ભોમિયો ૧૯૪૦; રૂ. ૩-૦-૦
ત $\frac{૧૦૪}{૨૨.૧}$	અંગરીઆ, કુ. અને પટેલ બે. બા. બેતીવાદી પાકમાળા-કૃષિ- વિદ્યા બા. ૧ ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૪-૦
ત ૨ $\frac{૨૨૮૨}{૨૧}$	ગજજર, મનસાલ જીનો બગીચો ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦
ત ૨ $\frac{૫૩૬૬૪}{૧૬}$	પંડ્યા, માતંગ શિવભદ્ર કપાસ બા. ૧ ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦
મ $\frac{૨૩૮૪}{૨૩}$	ગિરીશ ગંભીર ગીતો (અં) ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦
મ $\frac{૩૨૧૭}{૧૬}$	કાકર, હિમાચંકર જી. (સંપા.) મંગળગીત ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦
મ $\frac{૪૧૫૪૩}{૨૫}$	દેસાઈ, જહાંગીર માણેકજી ચમકારી ૧૯૩૫-૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
મ $\frac{૬૮૮}{૨૫}$	મહેતા, ચંદ્રવદન ચિમનલાલ ચંદ્રલુ (અં) ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૬-૦
મ $\frac{૭૭૦}{૨૦}$	રામચુરા, ગોકળદાસ કારકદાસ કૃતગીતો (૫૦ નવાં ગીતો) ૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૨-૦
મ $\frac{૮૨૪}{૨૩}$	વીમાવાળા, નટવરલાલ મૂળચંદ ગીત અમત (અં) ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

મ $\frac{૮૩૨૬}{૮૧}$	વેઘ, બાણુભાઈ પ્રાણજીવન વિધિનાં વિધાન ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
મ $\frac{૨૬૧૧}{૭૮}$	જોશી, ખટાઉ વલ્લભજી લક્ષાધિપતિ હોઈ તો ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૪-૦
મ $\frac{૫૫૩૬}{૨૮}$	પાકજી, બ્યોમેશ્વર જ્ઞાનદેવ જીવતી જીલિયટ ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
મ $\frac{૬૮૧}{૩૫}$	મયરવાળા, કિશોરલાલ ધનરમા તિમિરમાં પ્રભા ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦
મ $\frac{૮૩૨૬}{૬૮}$	વેઘ, બાણુભાઈ પ્રાણજીવન (ભા.ક) હંસી (ધબસન કૃત) ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦
ય $\frac{૧૪૬૭}{૭૧}$	ઓઝા, ધનવંત મારા વિના નહિ ચાલે ૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦
ય $\frac{૧૮૧૪૩}{૭૬}$	કાન્તાદેવી, શ્રીમતી (અનુ.) રાજરાણી (અંકિમકૃત) ૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦
ય $\frac{૨૮૦}{૫૮}$	જગીરદાર, છોટલાલ ઝાલાભાઈ કૃષ્ણ કાકી ૧૯૩૫; રૂ. ૧-૮-૦
ય $\frac{૨૬૭૩}{૭૬}$	જોશી, જીવરામ રઘુ સરદાર (અં) ૧૯૩૫; રૂ. ૦-૫-૦
ય $\frac{૪૨૭૬}{૨૫}$	દેસાઈ, નિરુ ચરણરાજ (મ. મં.) ૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦
ય $\frac{૪૪૧}{૨૮}$	દેસાઈ, હરિપ્રસાદ વજરાય જીવનસંગીત ૧૯૩૫; રૂ. ૨-૦-૦

ય ૪૫૬ ધૂમકેતુ ૩૬ ત્રિભોટા ૧૯૩૬; ૩. ૧-૮-૦	ય ૭૫૧૮૮ મુદ્દલ ૬૬ મધુરજની (લી. મં.) ૧૬૪૦, ૩. ૧-૮-૦
ય ૪૭૭૮ નાપક, વસન્ત ૮૧ વાઘની બોડમાં ૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	ય ૭૬૪૭૮ રાણા, હરિસિંહ દેવાસિંહ ૬૭ સૌરાષ્ટ્રની શક્તિઓ ૧૯૩૬; ૩. ૦-૮-૦
ય ૫૦૦ પટેલ, નાગરદાસ હથરદાસ ૬૦ બાલવિનોદિની (અં) ૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	ય ૭૬૭૭૬ રામ ૫૪ પલટાતો સમાજ ૧૯૩૬; ૩. ૧-૮-૦
ય ૫૫૬૮ પારેખ નગીનદાસ ૨૫ ધરે-બાહિરે (દાગોરકુંત) ૧૯૩૫; ૩. ૨-૦-૦	ય ૭૭૭ રાવચુરા, જોડુજીદાસ દારકાદાસ ૩૬ દાલચીવડાનું દારવડકાતર ૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦
ય ૬૦૬૪ બિગદર ૩૫ તોફાની તરણી ૧૯૩૫; ૩. ૧-૮-૦	ય ૮૨૩૫ વીમાવાળા, હથરદાસ મુળચંદ ૮૨.૩ વીર તારા ૨ ભાગ ૧૯૩૫; ૩. ૨-૪-૦
ય ૬૩૦૧ ભટ્ટ, ચંદભાઈ કા. ૩૭ હરિયે દવ લાગ્યો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૬	ય ૮૬૧૧ બ્યાસ, હરિપ્રસાદ ૫૮ બકાર. પટેલની બીજી વાતો (અં) ૧૯૩૬; ૩. ૦-૪-૦
ય ૬૪૭ મરત કંકાર (ભટ્ટ, હ. ગૌ.) ૨૧ કેળાવાળા અને બીજી વાતો ૧૯૩૫; ૩. ૧-૦-૦	ય ૮૮૧૧ શાહ, અંબાલાલ ય. ૧૬ કલંકશોભા ૧૯૩૮; ૩. ૧-૮-૦
ય ૬૫૫૬૧ ભારતી સાહિત્ય સંઘ (પ્રકા.) ૨૮ જીવનસરિતા ૧૯૪૦; ૩. ૧-૪-૦	ય ૮૮૩૨ શાહ, કેશવલીલ લ. ૨૦ કીર્તિમંદિર (અં) ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦
ય ૭૦૩૩૩ મહેતા, રમણિક કીસનલાલ ૭૬ રાજ્યશ્રી ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦	ય ૮૮૭૮ શાહ, ધીરજલાલ ટોકરશી ૮૦ વસ્તુપાળ-તેજપાળ ૧૯૩૫; ૩. ૦-૬-૦
ય ૮૨૬ મુનશી, કનૈયાલાલ માણેકલાલ ૪૬ નવલિકાઓ ૧૯૩૫; ૩. ૨-૦-૦	ય ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ (અનુ.) ૧૧ અવળચડો (અં) ૧૯૩૬; ૩. ૦-૪-૦
ય ૭૫૧૮૮ મુદ્દલ (ભા. ક.) ૨૫ ગૃહત્યાગ ૧૯૪૦; ૩. ૨-૦-૦	ય ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ ૧૫ બોળાઆ રમ (અં) ૧૯૩૫; ૩. ૦-૨-૦

ચ ૬૩૫૦૪ સોની રમણલાલ અને ગાંધી ભો.
કાશીનાથ (ચરફખાણ કૃત)
૧૯૩૫; ર. ૧-૮-૦

ચ ૬૩૫૦૪ સોની, રમણલાલ પી.
પૂજારિયાના પ્રદેશમાં
(અં) ૧૯૩૫; ર. ૦-૮-૦

ર ૨૦૦ કાલેશકર, દત્તાત્રય આચાર્ય
લોકજીવન
૧૯૩૫; ર. ૦-૧૨-૦

ર ૨૧૮૬ ખંધડીયા, જહુરાય ડી.
બનીસ લખખણ
૧૯૩૪; ર. ૨-૮-૦

ર ૩૬૬૫ વિવેદી નવસરામ અને ખીજાઓ
સાહિત્ય અને પ્રગતિ
૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦

ર ૪૦૫ દિવેદીયા, નરસિંહરાવ ભોજાનાથ
મનેષુકર અં. ૪ થો
૧૯૩૮; ર. ૧-૦-૦

ર ૪૬૧ કુવ, કેશવલાલ હર્ષદરાય
સાહિત્ય અને વિવેચન
ભા. ૧ ભા.
૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦

ર ૫૬૦ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદામ મંપા.
લેડી વિદ્યાબહેન મણિ મહા-
ત્સવ અભિનંદન અંથ
૧૯૪૬; ર. ૧-૮-૦

ર ૬૫૧૪ સવિતાલક્ષ્મી કાનજીભાઈ
આદ્યો નાગરિક
૧૯૩૫; ર. ૦-૪-૦

ર ૮૬૦૬ શાહ, અમથાલાલ જંગજીવન
મુખ્ય-સંમદ
૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦

ચ ૬૩૦૧ ભટ્ટ, ચંદલાલ કા.
એબીસીનીયા ૫૨ એયાર
૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦

સા ૬૬૮૮ મહેતા, ભાનુશંકર
હંગલ અને હિંદુસ્તાનો
ઇતિહાસ ૨ ભાગ
૧૯૩૬; ર. ૩-૦-૦

સા ૮૭૬ શાસ્ત્રી, દુર્ગાશંકર કેવળરામ
ગુજરાતનો મધ્યકાલીન
રાજપૂત ઇતિહાસ
ભા. ૨ ભા.
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ ૬૧૫૩ સુરમવાળા, દરબારશ્રી.
કાકીઆવાડની કન્યાકુમારી
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ ૪૪૮૮ દિવેદી, મણિલાલ જંગજીવન
હિંદની માર્ગદર્શિકા
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ ૧૦૨ અખંડાનંદ, ભિક્ષુ (સંપાદક)
આદ્યો ચરિત્ર સંમદ
૧૯૩૬; ર. ૧-૧૨-૦

જ ૨૩૬ કામદાર હોટલાલ માનસિંગ
સંતનાં સંસ્મરણો (ભા.૩)
૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦

જ ૩૦૮૯ શાહ, શાન્તિલાલ ર.
કવિવર દાગોર
૧૯૩૫; ર. ૧-૧૨-૦

જ ૭૬૨૩ કંકર, નારાયણ વિસનજી
મુલુન્દની હિંદુવીર મહિલા
અથવા રમણીરાન રત્નદેવી.
૧૯૩૪; ર. ૨-૮-૦

સૂચના નંબર ૪૬ સન ૧૯૩૬-૪૦

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લઘુમણુ કરવામાં આવેલાં માસિકો

ક્રમાંક.	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લગાજ	ટીકાણું
૧	ગુજરાત મિત્ર અને ગુજરાત દર્પણ	સાપ્તાહિક	૫-૦-૦	મેનેજર હાશીમ મંડીલ, સુરત
૨	સદર	દૈનિક	૧૦-૦-૦	સદર
૩	ન્યોતિ	માસિક	૨-૦-૦	વ્યવસ્થાપક ન્યોતિ, જાવનગર.

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા
વડોદરા, તા ૨૬-૬-૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. ઓ. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સ્વ. શ્રી. અમીન સાહેબની ત્રિરંગી તસ્વીર (ફોટોચિત્ર)

સ્વર્ગસ્થના એક અપ્રકટ ફોટો-ચિત્ર પરથી ત્રિરંગી તૈલચિત્ર તૈયાર કરાવી ૧૫" x ૨૦"ની સાઈઝમાં ઉપલી તસ્વીર પ્રકટ કરવામાં આવી છે.
એની કિંમત માત્ર ૦-૬-૦ છે.
એજ ફોટો માઉન્ટ કરાવેલાના ૦-૮-૦ છે
અને માઉન્ટ સાથે સારી ફ્રેમમા મઢાવેલા તૈયારનો રૂ. ૧) છે.
મઢેલા ફોટા બહારગામ મોકલી શકાતા નથી.
મહાલ મંડળ મારફત મંગાવવાથી પોસ્ટેજ ખર્ચ માં ફાયદો થશે.
મંડળમાંથી મંગાવનારે ૦-૫-૦ પોસ્ટેજ મોકલવું.

તમારા પુસ્તકાલયમાં આ અમર આત્માની તસ્વીર આજેજ વસાવો અને એમની યાદગીરી કાયમ કરો.

આજેજ લખો:-

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ૦

પો. ઓ. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ વાર્ષિક નિવેદન આગસ્ટની પહેલી તારીખે તૈયાર કરે, અને ખાતામાં રવાના કરે.
- ૨ સન ૧૯૩૬-૪૦ ના અંદાજ પ્રમાણે કરેલા ખર્ચની પાવતીઓનો હિસાબ વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મંજૂર કરાવે. રૂપિયા ૧૦૦) નીચેનાં અંદાજો-વાળાં પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષક તરફ હાથ પર રાખેલી રકમના ખર્ચની પાવતીઓ મોકલી હિસાબ ખરે કરાવી લે તથા રૂ. ૧૦૦) ઉપરાંતની રકમવાળાં પુસ્તકાલયો એ પાવતીઓ ખાતા તરફ મોકલી આપે.
- ૩ નવા વર્ષના અંદાજ માટે વાર્ષિક સભા યોજાવે અને અંદાજપત્ર તૈયાર કરી મોકલી આપે.
- ૪ નવા વર્ષનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમો.
- ૫ નવા વર્ષ માટે ખરીદવાનાં વર્તમાનપત્રો, સામયિકો, પુસ્તકો, લાકડીસામાન, વગેરેની યાદીઓ અંદાજપત્રકો સાથે અવકુચ ભેડે.
- ૬ જુલાઈ આખરે તમામ હક્તરો, પત્રકો, જૂથોની ફેરીસ્તો પર સાલ આખરી શેર કરે. માનદ પ્રચારકોએ જ્યાં જ્યાં ફેરી ખામીઓ બતાવી હોય તે ફર કરે; નહિ તો અંદાજ મંજૂર થશે નહિ.
- ૭ જુલાઈમાં કે તે પહેલાં મેળવણી કર્યા પ્રમાણે ખુટતાં પુસ્તકો માટે ઘટિત કરાવે કરી યોગ્ય અધિકારી સા. ની મંજૂરી માટે મોકલે.
- ૮ જૂથમંડળો, મહાલમંડળો તથા પ્રાંતમંડળો પોતાની વાર્ષિક સભાઓ યોજાવે અને નવા વર્ષની કાર્યવાહી નક્કી કરે.

મુ. વડોદરા
તા. ૧૫-૭-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મહાનિશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૪૭ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

વાર્ષિક નિવેદન મોકલવા બાબત

રાજ્યની મદદથી ચાલતા અગર અમાઉ મદદ મેળવેલાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને ઉપયોગ કેવો થાય છે તે હકીકત રાજ્યના વાર્ષિક નિવેદનમાં અમુક મુદતની અંદર મોકલવાની હોય છે. કેટલાક પુસ્તકાલયો આ બાબતમાં પૂરતી ઠાળછથી નિવેદનો મોકલતા નથી. એટલે અત્રેનું નિવેદન આગળ મોકલવામાં હરકત આવે છે. સમગ્ર તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે ચાલુ માસના “પુસ્તકાલય” માસિકના અંક સાથે મોકલી આપેલા નિવેદનના નમુનામાં મોકલેલ માહિતી ભરી એંગ્રાસ્કટની તારીખ ૧૫ સુધીમાં ખીનચૂક અત્રે મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

જે પુસ્તકાલયનું નિવેદન મુદત અંદર નહિ આવે તેના મંત્રીઓ કચ્છરદાર ગણાયે, જેથી રાજ્યના તમામ માનનીય પ્રચારકો, રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો અને જૂથ મંત્રીઓ મંત્રીઓ આ બાબતમાં પોતાની ચાલુચાલુના અગર પોતાની સ્થળ-હકુમતનાં પુસ્તકાલયોની મુલાકાત લઈ અમર લેખી તાકીદ કરી વાર્ષિક નિવેદન મુદત મોકલી આપે એવી ધટિત તજવીજ કરશે.

વડોદરા
તા. ૧ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

પુ. જિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૪૮ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

અંદાજપત્ર એંગ્રાસ્કટ આખર સુધીમાં મોકલી આપવા બાબત

ચાલુ માસના “પુસ્તકાલય”ના અંક સાથે અંદાજપત્રોની એ નકસો દરેક પુસ્તકાલયો તરફ મોકલવામાં આવી છે. તે બંને નકસો ભરીને દરેક પુસ્તકાલયે મોકામાં મોકી એંગ્રાસ્કટ આખર સુધીમાં સાધનિક કાગળો (લાકડી સામાનની યાદી, પુસ્તકોની યાદી, વર્તમાનપત્રોની યાદી તથા અંદાજ સંબંધી કોઈ ખાસ વિશિષ્ટ પ્રકારનો કરાવ હશે તેા તે વગેરે) સહિત પુસ્તકાલય ખાતામાં મોકલી આપવાની તજવીજ કરવી. આ અંદાજ વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે મંજૂર કરાવવો જોઈએ, તેમજ તે અંદાજ પર પુસ્તકાલયનો સિક્કો અને બારનીથી નંબર દરેક પુસ્તકાલયે નાખવો જોઈએ.

અંદાજપત્ર ભરતી વખતે ખર્ચની કાળવણીમાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો સ્થાપવાનું

નિયમની કલમ ૧૯ પ્રમાણે તથા તે અનુસાર ખાતાએ વખતોવખત પ્રસિદ્ધ કરેલી સૂચનાઓ નં. ૪૫૭, ૪૫૮, ૪૬૮ નો વિચાર કરી સામાન્યતઃ ખર્ચની શાળવણી નીચેના ધોરણે કરવી.

ક્ર. નં.	વખત	ગ્રામ પુસ્તકાલયો મકાન સિવાયના	ગ્રામ પુસ્તકાલયો મકાનવાળા	કસબા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો
૧	૨	૩	૪	૫
૧	પત્રો માસિકો ખાતે	૪૫%	૨૫%	૨૦%
૨	પુસ્તકો ખાતે	૩૫%	૪૦%	૪૦%
૩	પુસ્તક બંધામણી			
૪	નોંધરખર્ચ	૦	૧૫%	૨૦%
૫	મકાન દુરસ્તી	૧૦%	૧૦%	૧૦%
૬	લાકડી સામાન			
૭	વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળ લવાજમ, શિક્ષણખર્ચ, પરિવહનખર્ચ	૧૦%	૧૦%	૧૦%
૮	કીરકોળ			

ઉપરની ટકાવારીમાં સામાન્યતઃ પુસ્તકાલયની સ્થિતિ પ્રમાણે જરૂર પૂરતો જુજ ફેરફાર કરવો કરી તે કરી ચકાસો.

વર્તમાનપત્રો મૂકવામાં કેટલી વખત ગ્રામ પુસ્તકાલયો પોતાના અંદાજનો વિચાર ન કરતાં અને પુસ્તકાલયને પુસ્તકાલયની સ્થિતિમાં ન રાખતાં વર્ષનાલયમાં ફેરવી નાખે છે તેમ ન થવા ખાસ આગ્રહે કરવામાં આવે છે.

આ માસિકમાં સૂચના નંબર ૫૦ ની આ સાથે મૂકી છે તે રાજ્યનાં તમામ જુજ પુસ્તકાલયો પોતાના જુજના પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને બેગા કરી સહકારી ધોરણે અંદાજ અને એવા ખાસ પ્રયાસ કરી એવી આરા રાખવામાં આવે છે.

વડોદરા
તા. ૧ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મા. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૪૯ સને ૩૯-૪૦

વિષય

કાયમફેડનાં નાણાં મંત્રી અને પ્રમુખના નામથી ચૂકવા બાબતમાં થયેલા વ. હુ. નં. ૭ માં કરેલી દુરસ્તી બાબત

વ. હુ. નં. ૭/તા. ૩-૧૦-૩૯ થી, પુસ્તકાલયનાં હરકોષ પ્રકારનાં નાણાંની-પુ. સ. સ. મંડળ, સહકારી મંડળી, ખરોડ બેંક, પોસ્ટલ બેંક વગેરે સાથેની લેવડદેવડ જે તે પુસ્તકાલયના પ્રમુખ અને મંત્રીએ બંનેના નામથી કરવા દરાવેલું છે. પણ પુ. સ. સ. મંડળમાં મુકાયેલાં નાણાંની જે લેવડદેવડ થાય છે તે, જે તે પુસ્તકાલયના વ્ય. મં. ના દરાવ અને તે ઉપર પુસ્તકાલય ખાતાની બહાલી વગર થતી નથી, જેથી પુ. સ. સ. મંડળમાં મુકાયેલાં વા મુકાતાં નાણાં માટે વ. હુ. નં. ૭/૩૯-૪૦ નો અમલ કરવાની જરૂર રહેતી નથી; પહેલાંની માટે પુ. સ. સ. મંડળ સાથે લેવડદેવડનો વહીવટ ચાલુ રાખવાનો છે. સખબ જે તે પુસ્તકાલય મંત્રી ભાષ્યોને જણાવવામાં આવે છે કે આ સૂચના આધારે પુ. સ. સ. માં મુકેલાં ચોટા નાણાં પ્રમુખ મંત્રીના નામથી ચૂકવા સંબંધમાં પુ. સ. સ. મંડળ સાથે લખાણો કરવા ની

વડોદરા,
તા. ૨૯-૬-૪૦ }

ઉ. જી. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થા

સૂચના નં. ૫૦ સને ૩૯-૪૦

વિષય

પુસ્તકાલયોએ સહકારના ધોરણે નવીન વર્ષનાં અંદાજ બનાવવા બાબત

જ્ઞાનપ્રચારના આ યુગમાં જનતાની વાચનશૃંગ્ખળ જૂથ બની છે અને તેને સંતોષક માટે રાજ્યમાં ઠેર ઠેર પુસ્તકાલયો વાચનાલયો ઉઘડી ચૂક્યા છે; પણ આમાં ધણાં જ પુસ્તકાલયો તો એવા છે કે જેનાં અંદાજ બદલ નાની રકમનાં બને છે અને તેમાંથી તેને ચોટાને જોઈતું સાહિત્ય-માસિકો અને પુસ્તકો-બહુજ થોડું-નહિ જેવું મંગાવી શકે છે; એન પરિણામે વાચકોની વાચનશૃંગ્ખળને જોઈએ તેટલી સંતોષી શકાતી નથી, જેથી એણી રકમન બજેટમાં પણ વધારે વાચન મેળવી શકાય એવી એક સહકારની યોજના અમારા તરફ સ. નં. ૪ તથા સ. નં. ૧૦ સન ૩૯-૪૦ થી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી હતી. એ પ્રયત્ન એના સ્વીકાર માટે, ચાર પ્રતિનાં પ્રતિ મંડળોની વાર્ષિક સભાઓમાં તથા જિલ્લાના મુખ્ય જરૂરમંદી સાતમી પરિષદમાં તેમજ કેટલાંક મદદાલ મંડળોમાં કરાવેા પણ થયા હતા. તે પહેલે એ યોજનાને પ્રત્યક્ષ અમલમાં ચૂકવાને માટે આજ મુખીમાં ૮૦ જૂથ મંડળોએ દરજ ૧૯ છે. અને તે દરેક એ વિશામાં કંઈક કંઈક કાર્ પજ કહ્યું છે.

હવે આવતા નવા વર્ષમાં પણ રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયો આ યોજના સ્વીકારી

લાઇ, એકબીજાના સહકારથી ઓછા ખર્ચે વધુ અને વિધિવિધિસાદત્વ વાંચવાનો લાભ મેળવે એવું અને ઇચ્છીએ છીએ. અને તે માટે રાજ્યનાં તમામ જૂથ મંડળો ઑગરટના પહેલા રવિવારની વાર્ષિક સભામાં આ યોજનાના લાભો એકબીજાને સમજાવી, તે પ્રમાણે જ બન્યેા બનાવે-બનાવડાવે એવી આશા રાખીએ છીએ.

આ યોજનાની સામાન્ય રૂપરેખા અહીં આગળ ફરીથી કંઇક સુધારા વધારા સાથે સર્વની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

- ૧ રાજ્યનાં દરેક જૂથ મંડળોને, ઑગરટના પહેલા રવિવારે (તા. ૪-૮-૪૦ એ) સભા ભરવાનું, વડોદરા રા. પુ. મંડળે સ. નં. ૭/૩૬-૪૦ થી જાહેર કર્યું છે. તે આધારે દરેક જૂથ મંડળના મંત્રીએ, પોતાના જૂથનાં તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જૂથના મુખ્ય સ્થળે, નવા વર્ષના અંદાજના નમૂના તથા તેને લગતા સાધનિક કામગીરી સહ આવવાનું આમંત્રણ કરવું.
- ૨ આ સભામાં, જૂથનાં પુસ્તકાલયોના તમામ મંત્રીએ વા જે આવવાના હોય તે આખા પછી નવા વર્ષનાં અંદાજ બનાવવાનું કામ હાથમાં લાઇ, પહેલું તો દરેકને કેટલા રૂપિયાનું અંદાજ બનાવવું છે તથા આજ અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલી સ. નં. ૪૮/૩૬-૪૦ પ્રમાણે દરેકને પોતાના અંદાજની રકમના પ્રમાણમાં પત્રો, માસિકો, પુસ્તકો વગેરે ખાતે કેટલો ખર્ચ કરવાનો છે તે નક્કી કરવું.
- ૩ અંદાજની રકમ તથા જે તે ખાતે ખર્ચવાની રકમ નક્કી કર્યા બાદ દરેકને વર્તમાનપત્રો સિવાય ક્યાં માસિકો અને પુસ્તકો જોઇએ છે તેની યાદી બનાવવી. (વર્તમાનપત્રો તો ખર્ચની હદમાં રહીને જેને જે મૂકવાં હશે તે મૂકી શકશે.)
- ૪ માસિકો અને પુસ્તકોની બનાવેલી યાદી પ્રમાણે જેણે જે માસિક વા પુસ્તકો જણાવ્યાં હોય તેના અંદાજમાં તે માસિક વા પુસ્તકો ખર્ચની હદમાં રહીને મૂકવાં. દરેકે પોતાના પુસ્તકાલયમાં 'પુસ્તકાલય' અને બાળકોનું ગમે તે એક માસિક તો ફરજિયાત મૂકવું જ. આમાં ફક્ત એટલું ખાસ યાદ રાખવાનું છે કે, 'પુસ્તકાલય' અને બાળકોના માસિક સિવાય બીજાં માસિકો દરેકે જુદાં જુદાં મૂકવાનાં છે દા. ત. કોઇ પુસ્તકાલય 'કુમાર' મૂકે તો કોઇ 'કિશોર' મૂકે; કોઇ 'પ્રસ્થાન' મૂકે તો કોઇ 'જાગિ' મૂકે; કોઇ 'શરદ્ધ' મૂકે તો કોઇ 'નવચેતન' મૂકે; કોઇ 'ત્રિભોધ' મૂકે તો કોઇ 'ગુણસુંદરી' મૂકે; પુસ્તકોનું પણ આજ પ્રમાણે એક પુસ્તકાલયે જે પુસ્તકો મૂક્યાં હોય તે બીજાએ ન મૂકવાં.
- ૫ કલમ ૪ માં જણાવ્યા પ્રમાણે જેના અંદાજમાં જે માસિકો વા પુસ્તકો મુકાયાં હશે તે તેના તરફ પહેલાં આવશે. અને એ આવે તે પછી માસિકો એક મહિના સુધી અને પુસ્તકો છ મહિના સુધી પોતાને ત્યાં રાખ્યા બાદ, જૂથમાંના બીજા પુસ્તકાલયને વાંચવા માટે આપવાં: આમ માસિકો. અને પુસ્તકો એકબીજા ગામે ફેરવવાનો કમ પથ જૂથ-મંડળની વાર્ષિક સભામાં જ ગોઠવવો. પોતાને ત્યાંથી જે પુસ્તકો બીજે ઠેકાણે મોકલાય તે પુસ્તકોની સાથે એક ઇસ્તુખૂંક પણ આપવી અને પુસ્તકોની આપ-લે માટે આજ ઇસ્તુખૂંકનો ઉપયોગ કરવો.
- ૬ પુસ્તકો એક સ્થળેથી બીજે સ્થળે પહોંચાડવા માટે પુસ્તક પેટીઓની જરૂર પ્રમાણે જે

તે જૂથમંડળે અમારા તરફ માગણી કરી. સગડ હશે તે પ્રમાણમાં ખાતું પૂરી પાડવા તજવીજ કરશે.

૭ આ યોજનામાં દાખલ થનારા જૂથમંડળો કૃલ જેટલી કિંમતનાં પુસ્તકો ખરીદશે તે પ્રમાણમાં તે જૂથમંડળને, ખીજાં નવાં પુસ્તકો એક વર્ષ સુધી વાચન માટે માગણી આવે અમારા તરફથી મોકલી અપાશે.

ઉપરની યોજનાના ખાસ વિશિષ્ટ લાભો જેવા કે થોડા ખર્ચમાં વધુ વાચન, નવીન પુસ્તકો માગણી પ્રમાણે ખાતા તરફથી ખરીદાઈ વધારાનાં મળવાનાં તે, તથા મફત મળતી પુસ્તક પેટીઓ વગેરેનો વિચાર કરી સેવાભારી પુસ્તકાલયના ઉપાસકો આ યોજનાને વધારી લેશે અને વહેલી તકે એનો લાભ લેશે એવી આશા છે.

વડોદરા
તા. ૯-૭-૪૦ }

અ.

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અવરથાપક

સૂચના નં. ૫૧ સને '૩૯-૪૦

વિષય

રખારી સિકકો કરાવવા બાબત

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના નામનો સિકકો જે તે પુસ્તકાલયના દરેક નેધિવહીના દરેક પોત ઉપર કરવાનો હોય છે. પરંતુ સિકકાના અભાવે તે પ્રમાણે કામ થતું નથી એવું અમારી કેમે જ પ્રચારકોની નજરે જણાઈ આવ્યું છે. સખ્ય જે પુસ્તકાલયે પોતાના નામનો સિકકો અત્યાર સુધી બનાવેલો ન હોય તે પુસ્તકાલયે તાત્કાલિક બનાવી લેવા તજવીજ કરી. સેક્કાની કિંમત રૂ. ૨૫ એ થાય છે અને તેની સવક આવતી સાલના અંદાજમાં કરી તે દર સૂચનાનો ઉલ્લેખ કરી મંજૂર કરાવી લેવે.

સદરહુ સૂચના તમામ લાગતા વળગતાની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

ઉપર પ્રમાણે સિકકો તૈયાર કરી તેનો ઉપયોગ લખાણ લખીને તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ કરવાનો છે.

વડોદરા,
તા. ૮-૭-૧૯૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ અવરથાપક

સૂચના નં. ૫૨ સને '૩૯-૪૦

વિષય

વર્તમાનપત્રોના લવાજમમાં વધારો-ઘટાડો થયા બાબત

(૧)

" સયાજી વિજય " પત્રનું વાર્ષિક લવાજમ ભેટ પુસ્તક સાથે રા. ૫-૨-૦૦/૬૩ પર્વ હાલ લગાડના કારણે કાગળના ભાવ વધવાથી રાજ્યના પુસ્તકાલયો માટે ભેટ પુસ્તક

પોસ્ટેજ સહ રૂ. ૫-૧૨-૦ રાખવામાં આવ્યાનું પત્રના રા. મેનેજિંગ એડિટર તરફથી લખાઈ આવેલું છે. સખ્ય આથી રાજ્યનાં તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે સન ૧૯૪૦-૪૧ના બજેટમાં આ પત્રનું લવાજમ રૂ. ૫-૧૨-૦ પ્રમાણે આકારવાનું છે.

(૨)

આથી રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોને જણાવવામાં આવે છે કે “ સંદેશ ” પત્રનું સામાન્ય લવાજમ રૂ. ૧૯-૮-૦ છે. પરંતુ તેમાં રૂ. ૨૭ના ઘટાડો કરી રાજ્યનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો માટે સને ૧૯૪૧ ની સાલ માટે રૂ. ૧૭-૮-૦ લવાજમ રાખ્યા બાબત અને ગ્રાહકોને દીધાત્સવી અંક બેટ આપવા બાબત ‘ સંદેશ ’ પત્રના મેનેજર તરફથી તા. ૩-૭-૪૦ ના પત્રથી લખાઈ આવેલું છે માટે તે પ્રમાણે અંદાજમાં માગણી કરવા તજવીજ કરવી.

(૩)

“ નવગુજરાત ” પત્રના માલિક શ્રી. ચિમનલાલ મનનલાલ ડૉક્ટર તરફથી અત્રે લખાઈ આવ્યું છે કે, રાજ્યની લાયબ્રેરીઓ તથા પુસ્તકાલયોના લવાજમના રૂ. ૩-૮-૦ લેવા દરાવવામાં આવેલું હતું તે રકમ વધારી સને ૧૯૪૧ ની સાલથી લાયબ્રેરીઓ, પુસ્તકાલયો તથા વાચનાલયો માટે લવાજમના રૂ. ૩-૧૨-૦ સાધના પુસ્તકાલયોને જણાવવા લખાઈ આવ્યું છે, સખ્ય આથી રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે કે સન ૧૯૪૦-૪૧ ના બજેટમાં આ પત્રનું લવાજમ રૂ. ૩-૧૨-૦ આકારવાનું છે.

વકોદરા
તા. ૩-૮-૧૯૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના અંક ૫૩ સને '૩૯-૪૦

વિષય

અંદાજપત્રો સહકારના ધોરણે બનાવી જૂથ મંડળો મારફત જે તે જૂથ મંડળનું નામ અંદાજપત્ર ઉપર લખી મોકલવા બાબત.

સહકારના ધોરણે પુસ્તકાલયોનાં અંદાજપત્રો બનાવવા માટે ખાતા તરફથી વારંવાર સૂચનાઓ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી છે. તે ધોરણે આવતી સાલનું અંદાજપત્ર બનાવી વટ-દુકમ અંક ૧૪ સને '૩૯-૪૦ તા. ૪-૬-૪૦ માં જણાવ્યા પ્રમાણે જે તે જૂથ પુસ્તકાલયે પોતાના તાખાના પુસ્તકાલયોના અંદાજપત્રો મંગાવી જે તે જૂથ પુસ્તકાલયનું નામ અંદાજપત્ર ઉપર લખી ખાતા તરફ મોકલી આપવાની તજવીજ કરવી.

સરદુ સૂચના લાગતા વળગતાની જાણ માટે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

વકોદરા
તા. ૨-૭-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રસ્તકાલેયા માટ ભલામણ કરવામા આવેલાં પુસ્તકોની યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦.

ક્ર. નં.	વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનાર ના લખાણની તારીખ	ભલામણ માટે માગણી કરનારનું નામ અને ટેકાણું	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને ટેકાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધકાણું	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧	૮૯૦ ૬૧	૨૪-૫-૪૦	અમથાલાલ બગલ-વનદાસ શાહ, પાળ સુલિયન હોલ, મુબાઈ ૨	શ્રી શિવ સહરિ	કા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૮૬	૧૨૦	૧૬૦	કાગી	૧-૪-૦
૨	૭૦૩૭ ૬૬	૨૪-૬-૪૦	વસુમતી મહેતા બાજવાડા, ખત્રોપોળ વડોદરા	મંજારા	સદર	"	"	૩૬	"	૦-૩-૬
૩	૩૦૩૮ ૬૦	૨૦-૬-૪૦	પં. હોતેન્દ્ર સિદ્ધાંત-બુપથ, મરોલી બનાર, મરોલી, જલ્દશા સુરત	બાહોપથોળી ધર્મશિક્ષા	સદર	૧૯૮૨	૧૦૦	૭૪	"	૦-૨-૬
૪	૩૦૩૮ ૭૩	"	"	મૂર્તિપૂજા રહસ્ય	સદર	૧૯૮૩	"	૮	"	૦-૦-૩
૫	૩૦૩૮ ૮૨	"	"	દૈદિક ધર્મનું સામ્બોમત્વ	"	૧૯૩૭	"	૧૬૨	"	૦-૬-૦
૬	૩૦૩૮ ૬૫	"	સહશિક્ષણ-એક રોગ	"	"	૧૯૩૮	"	૨૪	"	૦-૦-૬
૭	૩૦૩૮ ૧૨	"	આર્થ	"	"	"	"	૨૦	"	૦-૧-૦
૮	૩૦૩૮ ૭૭	"	"	રાષ્ટ્રીય મહાસભા	"	"	"	૨૧	"	૦-૨-૦

૯	રૂ ૩૦૩૮ ૩૦	"	"	માનામૂલ પ્રથમ ભાગ	"	"	૬૯	"	૦-૪-૦
૧૦	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	હેતુભાગ (ભાગ્યતર)	"	૧૯૬૫	૭૭	"	૦-૨-૦
૧૧	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	સત્યાગ્રહ સંગ્રામ	"	"	૩૮	"	૦-૪-૦
૧૨	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	સદર	"	"	૧૪	"	પ્રચાર
૧૩	રૂ ૩૦૩૮ ૬૬	"	"	આર્ય સત્યાગ્રહ સાપ્રદાયિક નહીં હે	"	૧૯૪૯	૨૪	"	"
૧૪	રૂ ૬૭૨ ૬૫૮	૨૪-૬-૪૦	"	જમદગુરુ દયાનંદ દિન્દની આગામી વસ્તી ગણતરી (સને ૧૯૪૧) હિંદુઓ અને આ- ર્યોનું કર્તવ્ય કવિ કામળ	"	૧૨૦	૨૪૪	"	૨-૦-૦
૧૫	રૂ ૬૬૧ ૬૧	"	"	શ્રી વરદરા સાહિત્ય સભા, પ્રકાશક હરિવિષ્ણુ એમ. બ્યાસ એડીક ઇન્વિસ કલાસ સાહી (શાહિયાવાડ)	"	૧૦૦	૩૧	"	૦-૬-૦
૧૬	"	"	"	ગાંધી ટુએઝિક સ્ટેપ બાયસ્ટેપ ભા. ૩	"	"	૨૦	"	૦-૪-૦
૧૭	"	"	"	એડીક ઇન્વિસ ભાગ્યસેતી ભા. ૨	"	"	૩૨	"	૦-૬-૦

૧૮	"	"	એલિઝબેથ લાયા ટ્રસ્ટી ભા. ૩	"	"	"	૪૫	"	૦-૬-
૧૯	મ	૧૬૭૬ ૨૧	મે. રા. રા. વિલા- ધિકારી સાહેબ	ખડેરતો ઝરૂણે	કર્તા: ભગીરથ મહેતા- ૦/૦ નગીનદાસ એન્ડ માણિકલાલ, ૩૫ માલદન, ન્યુ મરીન લાઇન્સ કોલ્ડ. મુંબાઇ	"	૧૮	"	૦-૩-
૨૦	ક	૫૬૭ ૭૫	—	યોગસાધનાના પાયા ભાગ બીજો	શ્રી અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૧૯૪૦	૭૬	કાચી	૦-૮-
૨૧	ક	૭૫૭૭ ૪૬	શિવશંકર ગોવિંદરામ યામિક, અમદાવાદ, રાયપુર કાચવાડો, બારી પાસે	શ્રી નવનાથ કથામૃત ભાગ ૧ તથા ૨	મળસાલ ગોવિંદરામ યામિક, અમદાવાદ, રા- યપુર કાચવાડો, બારીપાસે	૧૯૨૮	૧૨૦	પાકી	૪-૦-૦
૨૨	ચ	૬૮૭ ૬૯	ગોરખનદાસ મળજી- ભાંજ મહેતા, પ્રકાશક સાવલી	મહન્ત (દિંદી) (એક સામાજિકાપન્યાસ)	કો. ૪ પ્રમાણે	૧૯૨૬	૮૦	૨૫૨ પાકી	૨-૦-૦

વડોદરા.
તા. ૨૬ જુન ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

અવશ્ય લાભ લે.

જ્ઞાન સાથે ભક્તિરસની અપૂર્વ સામગ્રીથી ભરપૂર

નિરાંતકાવ્ય—નિરાંત સંપ્રદાયના આદ્યપ્રવર્તક, જ્ઞાની ભક્ત શ્રી નિરાંત મહારાજનાં જ્ઞાનભક્તિપ્રેરક ભજનોનો અમૂલ્ય સંગ્રહ. આ સંગ્રહ અત્યાર સુધી અપ્રાપ્ય હોતો. હવે તે મળી શકે છે. મૂલ્ય માત્ર રૂ. ૧-૪-૦.

શ્રી ગોપાળકાવ્ય—વેદાન્તજ્ઞાનના ગહન વિષયોને તથા ભક્તિમાર્ગના વિષયને શાસ્ત્રીય પ્રમાણોદ્ધી સચોટ રીતે પ્રતિપાદન કરતો, સાવ સહેલી સાદી અને વ્યવહારુ ભાષામાં રચાયેલાં કાવ્યોનો સંગ્રહ. પૃષ્ઠ ૪૦+૨૧૮, ૧૯૩૯, પાકું પૂઠું કિં. રૂ. ૧-૪-૦.

શ્રી ભક્તિરસામૃત—ભક્તિમાર્ગના વિષયમાં અનોખો પ્રકાશ પાડતો, ભક્તના પ્રેમી હૃદયપટ પર ભક્તિની સચોટ છાપ પાડતો, ભક્તિરસથી છલકાતો અંતઃકરણની વિશુદ્ધ ભિંમિંઓથી ભરપૂર, ઠણુંપ્રિય અને હૃદયંગમ ભજનોના સંગ્રહરૂપ ઉત્તમ પુસ્તિકા. પૃષ્ઠ ૧૦+૫૬, ૧૯૩૯, કિં. સાઈ' પૂઠું રૂ. ૦-૬-૦.
તા. ક. ગોપાળકાવ્ય ખરીદનારને ભક્તિરસામૃત પુસ્તિકા ભેટ આપવામાં આવશે.

દિવ્ય ગિરામૃત—અધ્યાત્મજ્ઞાનના અધરા વિષયોની સાંઠાં અને સરળ ભજનોમાં કૂલગૂંથણી ગૂંથતો, વ્યવહાર અને પરમાર્થ ઉભય પક્ષના અતિશય બોધપ્રદ ઉત્તમ પદોનો સંગ્રહ. કિં. રૂ. ૧-૦-૦.

મળવાનું સ્થળ—

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ, લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા.

જાલજીવન

છેલ્લાં ૨૦ વર્ષથી
પ્રકટ થાય છે.
ભેટ ચોપડી આથે
વાર્ષિક લવાજમ
ટ. ખર્ચ આથે
માત્ર રૂપિયા ત્રણ.
છૂટક નકલ ૪ આના.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલયો મારે કા. સા.

બાળકો
અને
વિદ્યાર્થીઓ માટે
સ્વાર્ગ સુંદર
અચિત્ર
માસિક

જાલજીવન કાર્યાલય વડોદરા

થોડાં સરસ પુસ્તકો

કાવ્યકળા લે. પ્રો. મોહનલાલ દવે	૧-૮-૦
સાહિત્યકળા	૧-૦-૦
સંવાદો પ્રો. વ્યોમેશ્વર પાઠકજી	૧-૦-૦
બે નાટકો પ્રો. ચારદાપ્રસાદ વર્મા	૦-૭-૦
નવા યુગની સ્ત્રી	૦-૧૨-૦
ફારમ-લહરી ૧ થી ૧૨ (પાકી)	૨-૧૨-૦
૧ થી ૧૨ (હુદી)	૨-૪-૬
વનવનની વેલી (વાર્તાઓ)	૦-૧૨-૦
ગીતાની વ્યાખ્યા	
(શ્રી અગવિંદ દેવ)	૦-૮-૦
ભાવનામૃષ્ટિ	
પ્રો. વિશ્વપ્રસાદ ત્રિવેદી	૦-૧૦-૦
પ્રાયશ્ચિત્ત મોરિસ મેટરશિક	૦-૪-૦
કીર્તિદાને પત્રો	
બદુભાઈ ઉમરવાડીઆ	૧-૮-૦

લખો— યુગાંતર કાર્યાલય
ગોપીપુરા—સુરત.

પ્રાણવાન કુમાર સાહિત્ય

અમર મહાજનો

લેખક

શારદાપ્રસાદ વર્મા

કુમાર આતા પુર્ક ૦-૫-૬

મુસોલિની ૦-૨-૬

દેશની કાયાપલટ કરનાર પુર્કો અને
મટલીના બાળ્યવિધાયક મમા આ નરવીરના
બારે પુસ્તકોનાં દોહન પરથી, પ્રેરક કૌશીકી
લખાયલાં, દુર્કરસદાયક સચિત્ર જીવનચરિત્રો
બંને સાથે પાકાં બાંધેલાં કિ. બાર આના.

—લખો—

યુગાંતર કાર્યાલય

ગોપીપુરા, સુરત.

ગુજરાતી સચિત્ર માસિક પત્રોમાં સૌથી સસ્તુ માસિક

નવા વર્ષનું બજેટ તૈયાર કરતી વખતે

તમારા પુસ્તકાલયમાં સહુથી સસ્તુ અને સહુથી સારું માસિકપત્ર
આવે, એવી ગણતરી તમે કરતા હો તો

ગણતરી કરો :

વર્ષનાં ત્રણ સપ્તાહનાં લગભગ ૧૨૦૦ પાનાનું વર્ષનું

વર્ષનાં બાર જૂદાં જૂદાં ત્રિરંગી મુખપૃષ્ઠ

વર્ષના બાર અંકો પર ત્રિરંગી પૃષ્ઠ

વર્ષનાં આઠપેર પર બપેલાં સંખ્યાબંધ રંગબેરંગી ચિત્રો

વર્ષમાં કાઢેલ સાપ્તાહી ૧૬૦ પાનાની ઐતિહાસિક

નવલકથાનું બેટ પુસ્તક

આ બધાં આંકડા માંડો એટલે ગુજરાતી માસિકોમાં સહુથી સસ્તુ અને
સહુથી સરસ માસિક પત્ર તમને એકજ દેખાયે.

મહાગુજરાતનું માનીતું માસિક પત્ર

શારદા

તંત્રી : ગોકુલદાસ દ્વારકાદાસ રાયચુરા

વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૬-૮-૦ લેટપુસ્તકના પોષ્ટેજના ત્રણ આના જૂદાં

પ્રાર્થના : તંત્રી અંક, પ્રેક્ષક અંક, લોકસાહિત્ય અંક, પ્રવાસ અંક, દીપોત્સવી &
એ સર્વ અંકોની રસસામગ્રીનો રસયાજ અતિ આકર્ષક અને છે.

આ રીતે આ વર્ષના બજેટમાં હિસાબે સહુથી સસ્તો અને સહુથી સારો માસિક
તમારા પુસ્તકાલય માટે જરૂર મંગાવી જુઓ.

એજન્ટસ :

પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ.

રાવપુરા—વડોદરા.

વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી

(રાજ્યની લાયબ્રેરીઓ, ક્લેરેરીઓ અને પંચાયતોએ ખરીદ કરવા મંજૂર થયેલું)

નેક નામદાર હીવાન સાહેબના આમુખ સાથે રાજ્યમાં પહેલવહેલું તમામ પ્રકારની માહિતી મરપૂર એલું આ મોટું સચિત્ર પુસ્તક બહાર પડેલું છે. તેમાં રાજકર્તાઓ, રાજ્યપટના-કારોબાર, તમામ ખાતાઓની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ, રાજ્યના નાના મોટા વેપારીઓ, વેપાર-સામગ્રી, લોકજનન, પ્રાંતી માં ગામડાંઓની બહુવા જોવી હકીકત, રાજ્યની અનેક સંસ્થાઓ, ગૃહસ્થો અને સ્થળોના પરિચય, પ્રશ્નો ને હાલના રાજકર્તાઓના ફોટાઓ ઉપરાંત બીજા અનેક ચિત્રો, ચોરસ, રેલ્વે, કાયદા-નિબંધોની સમગ્ર ડિસ્ટ્રી રાજ્યો અને બીજી વિવિધ પ્રકારની ઉપયોગી માહિતી તેમાં આપેલી છે. વડોદરા રાજ્યને શ્રેષ્ઠ ચિત્રાર આ ડીરેક્ટરી આપી શકે છે.

વડોદરા રાજ્યના આ સર્વંચાલી લેખિકાની ઉપયોગિતા માટે રાજ્યની તમામ ક્લેરેરીઓ, લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોએ તે ખરીદ કરવા રાજ્ય તરફથી યોગ્ય હુકમો થયેલા છે. દરેક વ્યક્તિ શારી કે ગમે તે સંસ્થાને તે એક અતિ ઉપયોગી (Ready of Reference તરીકે) સાબન છે. ડીરેક્ટરી ખરીદ કરો અને તેમાંથી અલભ્ય લાભ મેળવો. આટલા ઉપયોગી ને મોટા જગદાર સચિ કા પૂકાનો અંચ હોવા છતાં તેની કીમત માત્ર રૂ. ૪-૦-૦ છે.

—લાયબ્રેરીઓ અને પંચાયતોને ઝોછા દરે મળે છે—

જાગવું સ્થળ : પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લી., વડોદરા

પગર લખો : વડોદરા રાજ્ય ડીરેક્ટરી પબ્લીશીંગ કંપની, વડોદરા.

વહેલો તે પહેલો

અનેક કુટુંબમાં આદર પામેલું, ગૃહજનમાં ખાસ અગત્યનું આવશ્યક સ્થાન હોગવતું, ગરીબ અને શ્રીમંતોને એકસરખો લાભ આપતું, શારીરિક તંદુરસ્તી સાચવવા માટે દેશી ઔષધોપચાર અને ખાદ્ય પદાર્થોની માહિતીવાળું ડી. પી. માદનની કંપની તરફથી પ્રગટ થયેલું '૬૦૦ પાનાનું' પુસ્તક

છાલો પાલો મરી મસાલો

નામનું પુસ્તક આજેજ મંગાવો

આર્ય સંસારમાં એની ઉપયોગિતાને લીધે પાંચમી આવૃત્તિ બહાર પડી ચૂકી છે.

જાણી-ડી. પી. માદનની કંપની, કજીક, સુરત.

પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ.

પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા-વડોદરા

અમારે ત્યાંથી મળી શકતાં પુસ્તકોમાંથી ખાસ ચૂંટી કાઢેલાં ઉત્તમ પુસ્તકોની યાદી.

પુસ્તકનું નામ	કર્તા વા પ્રકાશક	કિંમત	પુસ્તકનું નામ	કર્તા વા પ્રકાશક	કિંમત
દુર્ગેશનંદિની	બાંકિમચંદ્ર	૨-૦-૦	વનવનની વેલી	મુર્ગાતર કાર્યાલય	૦-૧૨-૦
અપૂર્વ ભારતી(પથેરદાખી) ચરદચંદ્ર	૩-૮-૦		શુભદા	શરતચંદ્ર	૨-૮-૦
શંકરાચાર્ય	સોમૈયા હરજીવન	૦-૨-૬	પાંખડી	ત્રિવેદી જોડાલાલ	૦-૮-૦
રંગ રંગ વાદળીઆં	સુંદરમ	૦-૨-૦	અક્ષલના ધનર	બેકાર	૧-૮-
બળવાખોર પિતાની			રાજચંદ્ર જીવનકળા	પ્રસ્થાન કાર્યાલય	૧-૮-
તસ્વીર	કાકારી કલભાઈ	૨-૮-૦	રમુજ દુયકા	શાહ ધી. ટો.	૦-૮-
રાત્રિ રસ બા. ૧-૨-૩	ભટ્ટ ચંદ્રભાઈ	૨-૮-૦	પચિકનાં પુષ્પો યુ. ૧થી૩ અરવિંદ ધોષ	૪-૦-	
બાળકોનો બાગ	પટેલ સો. કિ.	૦-૬-૦	પચિકના પત્રો શુચ ૧, ૨, ૩, ,,	૧-૮-	
સુગમ કૂલવાડી	ભટ્ટ ચંદુ ચંદુ	૧-૦-૦	સર્પનમસ્કાર	મનોહર કૃષ્ણ હરિ	૦-૮-
ભારતમાં અંગ્રેજી			વાઘેલાનું ગુજરાત સહિસરા	૦-૬-	
રાજ્ય બા. ૧-૨	સુંદરલાલજી	૧૦-૦-૭	એસીઆની ભીતરમાં જોન ગંધર	૨-૦-૦	
જીવતા તહેવારો	કાલેલકર દ. બા.	૦ ૧૨-૦	યુરોપની ભીતરમાં	, ,	૨-૦-૦
ધર્મમંથન	ગાંધીજી	૦-૧૨-૦	માયાબાજી અને		
રાષ્ટ્રભાષાનો ગુજ-			બીજી વાતો મોંઘીબહેન	૦-૮-	
રાત્રી કાષ ગુ. વિદ્યાપીઠ	૧-૮-૦		ડૉન કવીકઝોટ	, ,	૦-૮-
ચિત્રાર	ચાવડા કિ.	૧-૮-૦	ગોદાન પૂ. ઉ.	પ્રેમચંદજી	૫-૦-
મુસ્તકો કમાલ	શાહ કાંતિલાલ	૧-૮-૦	આચાર્ય કૃપલાનીના લેખો		
ધરતી	દેસાઈ નીરજાઈ	૧-૮-૦	આચાર્ય કૃપલાની ૨-૦-		
કલ્યાણયાત્રા	દર્શક	૧-૮-૦	કથાકલગી	મોંઘીવ સા. મં.	૨-૮-
ચરિત્રહીન	શરતચંદ્ર	૩-૮-૦	કથામણિ	, ,	૨-૮-
જીવનસંસ્કૃતિ	કાલેલકર	૨-૮-૦	કથાપરી	, ,	૨-૮-
ગાંધીજીની સાધના	નવજીવન પ્ર. મં.	૧-૪-૦	પરાજય	ધૂમકેતુ	૨-૮-
સ્મૃતિ અને દર્શન	ત્રિવેદી રતિલાલ	૧-૮-૦	અજિતા	, ,	૨-૮-
અર્વાચીન કાવ્ય			પગદંડી	, ,	૧-૮-
સાહિત્યનાં વહેણો	પાઠક રા. વિ.	૧-૪-૦	ખિંદુ	શરતચંદ્ર	૦-૮-
પારિજાત	પૂજાલાલ	૨-૦-૦	નિર્મળા	પ્રેમચંદજી	૧-૮-
લોકપોથી	નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૧-૦	જીવનનિર્માણ	નવચેતન સા. મં.	૨-૦-૦
સાહિત્યકળા	દેવે મો. પા.	૧-૦-૦	કપલાકુડલા	બાંકિમચંદ્ર	૧-૮-૦
			રેડિયમ	અમીન જો. રા.	૧-૦-૦

બંધન અને મુક્તિ	દશક	૨-૦-૦
સહચરીની શોધમાં	મામાસાહેબ સુ.	૧-૮-૦
રાસકોમુદી	શાહ મૂળજીભાઈ	૧-૦-૦
માનવદેહમંદિર	પરેલ દેસાઈભાઈ	૧-૪-૦
ખાલકી ને ખીજ વાતો	સુંદરમ	૦-૮-૦
થેપડા એક પર ખીજ સ્ત્રીશક્તિ કાર્યા.		૦-૩-૦
જગતનો આવતી		
કાલનો પુરુષ	રાધાકૃષ્ણન	૦-૧૨-૦
મહાત્મા ગાંધી (અંગ્રેજી)	,,	૬-૦-૦
ગુજરાતની અસ્મિતા મુનશી ક. મા.		૧-૦-૦
હિંદુ ક્રેડરલ		
રાજ્યધારણ	શુકલ હરકાન્ત	૪-૦-૦
અચ્ચકડા ઉદર	સેતલવાડ વિમળા	૦-૨-૬
ચોગી કાણુ ?	દિવ્યાનંદ	૧-૪-૦
જુધ અને કેતકી	વૈદ વિજયરાય	૨-૮-૦
ઝંઝુકીઆ	ભટ્ટ અનિલ	૦-૮-૦
શુભાભીની શૃંગ્ખલા	ઓઝા ધનવંત	૨-૮-૦
ગાંધીજી	દેવે જીગતરામ	૦-૪-૦
કેળવણીના પાયા	મણિરાવળા કિ. ધ.	૧-૦-૦
આધિનાર્તુ ગાકુ	નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૧-૦
ગામડાની વહારે	,,	૦-૧-૦
સીતાહરણ	શુકલ અંદ્રશંકર	૦-૧૨-૦
જગતના રેંજે ભા. ૧-૨	સોપાન	૪-૮-૦
ચાલો ગામડામાં	ભાવસાર સો.	૦-૫-૦
નાનાં છોકરાં	ચારુદત્ત	૦-૨-૬
પતંગપોથી	ગાંડિવ સા. મં.	૦-૫-૦
પતંગપુરાણ	,,	૦-૧૦-૦
રૂપાની ગાય	સોની ર. પી.	૦-૮-૦
પ્રભાતકિરણો	પ્રભાતકુમાર સુ.	૨-૮-૦
સાવિત્રી	શા. ર. મજમુદાર	૦-૮-૦
ભારતીય કવાયત	પ્રો. માણેકરાવ	૦-૧૨-૦
નિસરણી ભા. ૧થી	શાહ જેયંદ ત.	૧-૨-૦
મુગદર્શન	શાહ મૂળજીભાઈ	૧-૦-૦
વૃક્ષારામ માયા.	સ. સા. વ. ઠા.	૨-૦-૦
ભારતનો ટંકર	ખજુરદાર	૧-૦-૦

શોભા	વસાવડા ધ. ઠા.	૨-૧૨-૦
પ્રૌઢ શિક્ષણી		
ચાર પોથીઓ	ધૂમકેતુ	૦-૫-૬
નિરાત કાવ્ય	નિરાત મહારાજ	૧-૪-૦
ભાષ-એહેન	ટાગોર સ્વીદનાથ	૨-૮-૦
મારાં માસીયા	વિનોદ	૨-૮-૦
મંજુરાં	મહેતા વસુમતિ	૦-૩-૬
હું રાગ હોઉં તો	એકાર	૨-૦-૦
મારું જીવન અને કાવ્યક્ષેત્ર	હેતો ફોડ.	૧-૧૨-૦
જગતની મહાન		
જ્યોતિઓ	જ્યોતિ કાર્યક્ષય	૦-૫-૧
શેરયાની આર્થિક તપાસ	ગૂ. વિદ્યાપીઠ.	૦-૪-૦
ખાદી વિદ્યાપ્રવેશિકા	નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૧૨-૦
સ્મૃતિનિકુંજ	શાહ મૂળજીભાઈ	૦-૫-૦
રાસકોકિલા	એન. એમ. ઠક્કર	૦-૬-૦
અમારાં ગીત	,,	૦-૫-૦
ચાલો ગામડે	,,	૦-૬-૦
મો. ન. અમીન	ચ. એ. સોસા	૦-૨-૦
ભાભીની બંગડીઓ	શાહ ધી. ટો.	૧-૧૨-૦
શોભના	દેસાઈ ર. વ.	૨-૮-૦
કેતકીનાં પુષ્પો	ત્રિવેદી નવલરામ	૧-૮-૦
યામા	જ્ઞેશી માણેકલાલ	૪-૦-૦
રણુની મા (નવી વહુ)	ચારદયંદ	૩-૮-૦
કાલેજીઅન	દિવેટીઆ ભો. ર.	૨-૮-૦
વીમાની હુમલા અને તેમાંથી બચવાના ઉપાય	અબ્બાસી	૦-૮-૦
હિંદુ સંસ્કૃતિ	વેલજીકર ઠા.	૦-૬-૦
ખીરેલાં દાર	મેઘાણી	૨-૦-૦
અહંકાર	સોમૈયા હરજીવન	૧-૮-૦
રખે વહેમાંતા	વૈદ જાદવજી ત.	૧-૪-૦
નકાકારક હુજરો ભા. ૧-૨	ચાવડા મ. ઠા.	૪-૦-૦
સંસ્કૃતિનાં વહેણ	ભારતી પ્ર. મં.	૧-૧૨-૦
કાળીઆર અને ખીજ વાતો	મેઘાણી મનુભાઈ	૧-૮-૦
ચાકલાજીની વાડી	પરેલ સો. કિ.	૧-૦-૦

રાજમોહન	અંકિમયંદ્ર	૧-૮-૦
અલકા (ભિરવી)	શરદ્દયંદ્ર	૨-૦-૦
સુશીલાનો દેવ	જોશી વા.મદ્દહાર	૨-૪-૦
ગુજરાતમાં સંગીતનું		

પુનરુજ્જીવન	નવજીવન પ્ર. મં.	૧-૮-૦
માર ગામકું	મહેતા અબલભાઈ	૦-૬-૦
સમીક્ષાઓનો ઉપદેશ	પટેલ ગો.	૦-૧૨-૦
રાત પડતી હતી	દેસાઈ નીરભાઈ	૦-૮-૦
વળામણાં	પટેલ પન્નાલાલ	૦-૮-૦
વિવેચના	ત્રિવેદી વિ. ર.	૨-૮-૦
માયાવી દેશ	ગાંડીવ સા. મં.	૧-૪-૦
સાંખ્યગીતો	કેલક	૧-૪-૦
જાપાનની રમણી	મહેતા કપિલા	૦-૮-૦
નીતિતરંગિણી	મહાસુખભાઈ શેઠ	૦-૮-૦
પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા	ગુજરાત વ્યા. મં.	૦-૭-૦
લાવણ્ય	કવિવર રાગેર	૧-૧૨-૦
નિત્યસંદેશ	ઉપેન્દ્રાચાર્ય	૧-૩-૦
કલ્કી	રાધાકૃષ્ણન	૦-૧૦-૦
ભારતીય અર્થશાસ્ત્ર	ડૉક્ટર ચિ. મ.	૧-૦-૦
સાહિત્યવિવેચન		
ભાગ ૧ લો	ધ્રુવ કેશવ હ.	૧-૦-૦
ભારતીય રાષ્ટ્રધ્વજ	હાર્દાઈકર	૦-૩-૦
વેવીશાળ	મેઘાણી	૧-૪-૦
રાષ્ટ્રભાષા પરિચય		
ભાગ ૧ લો	જોશી જેઠાલાલ	૦-૧૦-૦
કાવ્યપરિચય ભાગ ૧-૨	પાઠક રા. વિ.	૧-૪-૦
સુરેખા	ત્રિવેદી જી. ના.	૨-૮-૦
રેલ્વેના મુસાફરો માટે		
ઉપયોગી ધારાધોરણ	લવણપ્રસાદ	૦-૨-૦
જેલના કાયદા	"	૦-૪-૦
સ્વાધ્યાય	કામદાર કે. હિં.	૨-૦-૦
"	ડૉ. હરિપ્રસાદ	૨-૦-૦
આત્મોન્નતિ	દેસાઈ ર. વ.	૨-૦-૦
ધન્ધધનું	બેટાઈ સુ. ગો.	૨-૦-૦
આરાધના	અવેરી મ.	૨-૦-૦
જીવન અને વિજ્ઞાન	ત્રિવેદી અને કોકરી	૧-૩-૦
સોરઠપતિ	રાયચુરા	૧-૮-૦

પગદીવાની પછોતે	દલાલ જી.	૦-૮-૦
અંતરના દિવડે	પાઠક ર. ના.	૦-૬-૦
કાકીઆવાડની		
રાજરમત	ઝાઝા ઉ. કે.	૧-૪-૦
ભારતસેવક ગોખલે	દેવ જીગતરામ	૧-૮-૦
દંભી દુનિયા	અડાલજ તા. પો.	૩-૦-૦
ગુલે પોલાડ	જોશી ઉમાશંકર	૧-૭-૦
હૃદયત્રિપુટી	ત્રિવેદી. નવલરામ	૧-૧૨-૦
આમમાતા	"	૦-૧૩-૦
મોહના આઝાદ	દેસાઈ જગન્નાથ	૦-૪-૦
અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	નીરપમાદેવી	૨-૦-૦
સોમનાથની સખાતે	રાયચુરા	૧-૮-૦
મંજા શૂત	શાહ મૂળજીભાઈ	૦-૮-૦
વિંધ્યવનની કન્યકા		
-કિંવા પ્રિયદર્શિકા	ધ્રુવ કે. હ.	૨-૦-૦
સુમનસૌરભ	વોરા રમૂલભાઈ	૦-૫-૦
રમરજીયાના (ન.આ.)	કોલેલકર	૧-૮-૦
અણોત્તે	શાહ ચુ. વ.	૦-૦-૬
કિશોર અત્રિમાળા		
ગુરુ ગણુ	મ. એ. સોસાયટી	૧-૮-૦
ખમાળાપુ	મહેતા ચંદ્રવદન	૨-૮-૦
જયંતી વ્યાખ્યાનો	ત્રિવેદી નવલરામ	૨-૪-૦
કલ્યાણના માર્ગે	દલાલ ર. જી.	૧-૧૨-૩
કલંકશોભા	શાહ અ. તુ.	૧-૧૨-૦
માનવીનું આરોગ્ય	પટેલ દે. ના.	૧-૦-૦
ચિત્રલેખા	વકીલ ર. નં.	૧-૪-૦
કૃત્યગીતો	રાયચુરા	૦-૧૨-૦
એમાં શું ?	અવિનાશ	૨-૪-૦
સંકરનું સંજ્ઞ	કુમાર કાર્યાલય	૧-૦-૦
સાહિત્ય અને પ્રગતિ	ભારતી સા. સંઘ	૨-૮-૦
જીવનસરિતા	"	૧-૪-૦
જગતનો તાત	પાઠક રા. ના.	૨-૮-૦
પથેર પાંચાલી	ભારતી સા. સંઘ	૨-૮-૦
ગૃહત્યાગ	નવયુગ પુ. ભં.	૨-૦-૦
મારા વિના નહિ ચાલે	ઝાઝા ધનવંત	૧-૦-૦
ચરણરજ	દેસાઈ નીરભાઈ	૦-૮-૦
ત્રિભેટો	ધૂમકેતુ	૧-૮-૦

એળીસીનીઆ પર	
ઓથાર	ભદ્ર ચંદ્રભાષ ૧-૮-૦
રાજરાણી	બંકિમચંદ્ર ૨-૦-૦
છેલ્લો ફાલ	મહેતા ધનસુખ ૩-૦-૦
નર્મદ	ક. મા. સુનરી ૧-૪-૦
નિરંજન ભગ્નમાળા પ્રકાશનંદ	૦-૮-૦
રાજકોટ સત્યાગ્રહ ભારતી સા. સંઘ	૦-૮-૦
ભાગ્યવિધાતા	જયભિષ્મ ૧-૦-૦
નિશીથ	સુંદરમ્ ૨-૦-૦
રામચુરાનું હાસ્યદર્શક રામચુરા	૧-૮-૦
શેઠા	વસાવડા ઇન્દ્ર ૨-૧૨-૦
ગોઝાર લીબડી	૦-૩-૦
સાહિત્ય	ટાગોર રવીન્દ્રનાથ ૧-૮-૦
ગાંધીજીની આત્મકથા	
(અંગ્રેજી) ગાંધીજી	૪-૦-૦
સત્યના પ્રયોગો અને	
આત્મકથા (નવી આ.)	૧-૦-૦
આશ્રમ ભગવાવલિ નવજીવન પ્ર. મં.	૦-૨-૦
બ્યાપક ધર્મભાવના ગાંધીજી	૦-૧૪-૦
આશ્રમવાસી પ્રત્યે	૦-૨-૦
ખરી કેળવણી	૦-૧૨-૦
અનાસકિતયોગ	૦-૨-૦
મંગળપ્રભાત	૦-૧-૦
રામકૃષ્ણ પરમહંસનું	
જીવનચરિત્ર મ.	૧-૮-૦
ગીતામંથન મરાઠવાળા કિ. ધ.	૧-૪-૦
સત્યમય જીવન	૦-૧૦-૦
શુદ્ધ અને મહાવીર	૦-૬-૦
રામ અને કૃષ્ણ	૦-૮-૦
જન્મતાનવિધમાન ધર્મો જીમ	૨-૩-૦
જીવન અને સંસ્કૃતિ કાલેલકર દ. બા.	૨-૮-૦
ત્યાગમૂર્તિ ગાંધીજી	૦-૧૨-૦
તીર્થનાથને માર્ગે	૦-૪-૦
વર્ણવ્યવસ્થા	૦-૬-૦
ઝોસેવા	૦-૫-૦
અહિંસા	૦-૮-૦
આપણે આર્થિક પ્રશ્ન જોશી જીવનલાલ	૧-૦-૦

જાતે મજુરી કરનારાઓને ટ્રોલરટોચ	૦-૩-૦
આબાદ હિંદુસ્તાન ડિઝમી	૧-૦-૦
હિંદુસ્તાનની ગરીબી દાદાભાઈ	૦-૧૪-૦
ગાંધીજીની ૧૧ શરતો શાહ કે. ટી.	૦-૪-૦
વિદ્યાનના દ્રશ્યો	
ભા. ૧-૨ મોંઘીબહેન	૦-૧૦-૦
જીવનવિકાસ કાલેલકર દ. બા.	૨-૮-૦
વર્ધા શિક્ષણ યોજના ઝાકીરહુસેન સ.	૦-૧૦-૦
માબાપોને બધેકા	૦-૧૦-૦
ખેતીવાડીની પાક-	
માળાભા. ૧-૨ અંગરીઆ	૨-૦-૦
આત્મકથા નેહરુ જવાહરલાલ	૩-૦-૦
અષ્ટંગની પ્રતિભા કેલર હેલન	૦-૧૨-૦
શુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૧-૧૨-૦
તવારીખની તેજબાયા	
ભા. ૧ થી ૬ નેહરુ જવાહરલાલ	૩-૦-૦
મરાઠી સત્તાનો ઉદય રાનડે	૦-૧૦-૦
સત્તાવન પારેખ નગીનદાસ	૧-૮-૦
દેશ દેશના લોકો ધાટે	૧-૪-૦
હિમાલયનો પ્રવાસ કાલેલકર	૧-૦-૦
લોકમાતા	૦-૪-૦
જેકીલ અને હાઇડ સ્ટીવનસન	૦-૬-૦
નોંકા ડુબી કવિવર ટાગોર	૨-૮-૦
ગાંધીવિચારદોહન મથરંગોળા કિ. ધ.	૦-૮-૦
શરદબાણુની બાળવાતો શરદચંદ્ર	૧-૮-૦
જયંત રમણલાલ દેસાઈ	૨-૦-૦
શિરીષ	૨-૮-૦
કોકિલા	૨-૮-૦
હૃદયનાથ	૨-૮-૦
સ્નેહપદ	૨-૮-૦
દિવ્યચતુ	૩-૦-૦
ભારેલો અગ્નિ	૨-૮-૦
પૂણિમા	૨-૮-૦
બંસરી	૨-૮-૦
ઝાકળ	૨-૮-૦
પત્રલાલસા	૧૦-૮-૦
અમલદેખી ભા. ૧ થી ૪	૧-૦-૦

પેકેજ	રમણલાલ દેસાઈ	૨-૮-૦	રાજમુગટ	ધૂમકેતુ	૨-૦-૦
શકિત હલક	"	૨-૮-૦	જીવનચક્ર	"	૧-૪-૦
જીવન અને સાહિત્ય ભા. ૧-૨	"	૫-૦-૦	પગદંડી	"	૧-૮-૦
નિહારિકા (કાવ્ય)	"	૨-૦-૦	પરાજય	"	૨-૮-૦
સુવર્ણરંગ	"	૩-૦-૦	ત્રિભેદો	"	૧-૮-૦
ઠગ (અપેક્ષા)	"	૨-૮-૦	પાટણની પ્રભુતા	કનૈયાલાલ મુનશી	૨-૮-૦
અંજની	"	૨-૦-૦	ગુજરાતનો નાથ	"	૩-૦-૦
ક્ષિતિજ (પૂર્વાર્ધ)	"	૨-૮-૦	રાગધિરાજ	"	૩-૮-૦
પરી અને રાજકુમાર (નાટક)	"	૧-૮-૦	વેરની વસુલાત	"	૩-૦-૦
આમોન્નતિ	"	૨-૦-૦	કોનો વાંક ?	"	૨-૮-૦
શોભાની	"	૨-૮-૦	નવલિકાઓ	"	૨-૦-૦
હૈરવી (અલકા) શરદચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય	૨-૮-૦		પૃથ્વીવલ્લભ	"	૧-૧૨-૦
કાશીનાથ	"	૧-૮-૦	સ્વપ્નદ્રષ્ટા	"	૨-૮-૦
દેવદાસ	"	૧-૦-૦	લોપામુદ્રા ભા. ૧ થી ૪	"	૪-૮-૦
જીવનયાત્રા	"	૧-૪-૦	નરસૈયો લકત હરિનો	"	૧-૮-૦
સાવકી મા	"	૨-૮-૦	થોડાંક રસદર્શનો	"	૨-૮-૦
વિપ્રદાસ	"	૩-૦-૦	આદિવચનો	"	૨-૮-૦
દત્તા	"	૨-૦-૦	ગુજરાતનો અસ્મિતા	"	૧-૦-૦
ગૃહદાહ	"	૩-૦-૦	નર્મદ	"	૧-૪-૦
અનુરાધા	"	૩-૦-૦	ગુજરાત અને તેનું સાહિત્ય (અંગ્રેજીમાં)	૬-૦-૦	
નવીના (શેષપ્રજ્ઞ)	"	૩-૦-૦	રેખાચિત્રો	લીલાવતી મુનશી	૨-૮-૦
ચરિત્રહીન	"	૩-૦-૦	જીવનમાંથી જડેલી	"	૨-૮-૦
અપૂર્વભારતી (પથેર દાખી)	"	૩-૮-૦	કૂચગીતો	રાયચુરા	૦-૧૨-૦
શુભદા	"	૨-૮-૦	સોમનાથની સખાતે	"	૧-૮-૦
બકીદીદી	"	૧-૧૨-૦	રાયચુરાનું હાસ્યદર્શન	"	૧-૮-૦
શ્રીકાંત ભા. ૧ થી ૪	"	૭-૦-૦	કુળદીપક	"	૧-૮-૦
વિરાજવદુ	"	૦-૧૦-૦	ફુલાનો રમઝટ	"	૧-૮-૦
ત્રણ વાર્તાઓ	"	૦-૧૨-૦	રનેદપૂણી	"	૩-૦-૦
નંવીવદુ	"	૩-૮-૦	સોરઠી વીરોગનાની વાતો	"	૨-૦-૦
ચાનદ	"	૩-૦-૦	દાસચીવડાની ૧૦ વાતો	"	૧-૮-૦
તણખામડળ ૧ થી ૪ ધૂમકેતુ	૬-૮-૦		રાયચુરાની રસીલી વાતો	"	૧-૮-૦
મલ્લિકા	"	૨-૮-૦	કાઠીઆવાડની લોકવાર્તાઓ	"	૧-૮-૦
સર્જન અને ચિંતન	"	૧-૮-૦	રાસ મંદિર	"	૧-૦-૦
જલચિંદુ	"	૧-૮-૦	રસિયાના રાસ	"	૧-૦-૦
રજકથુ	"	૧-૪-૦	વ્યાસજીની વાર્તા	"	૧-૮-૦
અગ્નિતા	"	૨-૮-૦	ત્રેમલીલા ભાગ ૧ લો	"	૧-૪-૦
પતિહાસદર્શન	"	૦-૮-૦	ગાંધીયુગની વાતો	"	૦-૧૨-૦

મહીપાળદેવ	રાયસુરા	૨-૮-૦	વસુ ધરાનાં વહાલાં દવલાં શ્રી. મેધાણી	૧-૮-૦
દાલચીવકાનો દાયરા	"	૧-૮-૦	અપરાધી	" ૨-૮-૦
રાયસુરાની રસકથાઓ	"	૧-૮-૦	શાહજહાં	" ૧-૦-૦
સોરઠી લોકવાર્તાઓ	"	૧-૧૨-૦	સોરઠ તારાં, વહેતાં પાણી	" ૨-૮-૦
સોરઠરાણી	"	૧-૮-૦	નિરંજન	" ૦-૦-૦
રાયસુરાની રસમસ્તી	"	૨-૮-૦	રા' ગ ગાજળાઓ	" ૧-૮-૦
ઝઢરાજ	"	૧-૮-૦	વેવિશાળ	" ૧-૪-૦
નગાધિરાજ	"	૧-૮-૦	લોકગીતો (ધરતીનું ધાવણ)	" ૩-૮-૦
સંગીતલહરિ	"	૦-૮-૦	ધેરાતાં વાદળ ગુણવંતરાય આચાર્ય	૨-૦-૦
હિંદ સ્વરાજ	ગાંધીજી	૧-૪-૦	વહેતી ગંગા	" ૨-૦-૦
" (અંગ્રેજી)	"	૦-૪-૦	દરિદ્રનારાયણ પૂ. ઉ.	" ૫-૮-૦
જીવનશોધન કિશોરલાલ મશરૂવાળા	૧-૦-૦		પ્રેમાશ્રમ ભા. ૧-૨ પ્રેમચંદ્ર	૪-૮-૦
નામાનાં તત્ત્વો	"	૨-૮-૦	ગોદાન પૂ. ઉ	" ૪-૮-૦
કેળવણીના પાયા	"	૨-૦-૦	કાવ્યમ ગલા	સુ દરમ ૧-૮-૦
બુદ્ધ ચરિત્ર ધર્માનંદ કેસરખી	૧-૪-૦		હીરાકણી	" ૧-૮-૦
આપવીતી	"	૧-૪-૦	ગ ગોત્રી	ઉમાચ કર જોષી ૧-૮-૦
નવલ અંધાવલિ નરહરિ પરીખ	૨-૦-૦		સાપના ભારા	" ૧-૮-૦
વર્ધા કેળવણી પ્રયોગ	"	૦-૬-૦	શ્રાવણી મેળા	" ૧-૮-૦
આમ ભજન મંડળી ભુગતરામ દવે	૦-૨-૦		ત્રણ અડધુ બે	" ૧-૮-૦
ગાંધીજીની સાધના	"	૧-૪-૦	વસુરા	સુ દરમ ૨-૦-૦
સંગીતની પ્રાથમિક માહિતી	"	૦-૨-૦	રતન	અંદ્રવદન મહેતા ૦ ૧૦ ૦
મહાસભાનાં ગીતો	"	૦-૧-૬	આર્જગાડી	" ૧-૪-૦
તાડગોળ	"	૦-૨-૦	પ્રેમનુ મોતી	" ૨-૦-૦
તેલધાણી	"	૦-૮-૦	મૂળી સી	" ૦-૧૨-૦
આમ અદિલન શા માટે ?	"	૦-૭-૦	સત્તાકુકડી	" ૦-૧૨-૦
જોડણીકાષ	"	૪-૦-૦	નાગા બાવા	" ૧-૦-૦
સૌરાષ્ટ્રની રસધાર	"	૭-૮-૦	રમકડાંની કુકાને	" ૦-૧૨-૦
ભા. ૧ થી ૫ શ્રી. મેધાણી	"	૭-૮-૦	નૌકા ફૂટી	સ્વીન્ટનાથ ટાગોર ૨-૮-૦
સોરઠી બહારવળીઓ	"	૩-૮-૦	રવિકિરણો	" ૩-૦-૦
ભા. ૧ થી ૩	"	૩-૮-૦	ધરે બાહીરે	" ૨-૦-૦
કંઠાવટી પુ. ૧-૨	"	૨-૦-૦	નકો નંગરીઓ	આલીઆ જોષી ૨-૮-૦
રાણો પ્રતાપ	"	૧-૪-૦	સરસ્વતીચંદ્ર ભા. ૧ થી ૪	૧૩-૪-૦
પુરાતન જ્યોત	"	૧-૮-૦	ચંદ્રકાંત ભા. ૧ થી ૩	૧૩-૦-૦
જેલ અદિસતી બારી	"	૧-૦-૦	અમર ચરિત્ર ભા. ૧ થી ૫	૧૮-૦-૦
યુગવંદનાં	"	૨-૦-૦	શ્રીચક્રિત અંધમાળાનાં ૮૦	
પલકારા	"	૧-૮-૦	પુસ્તકોના સેટ	૨૫-૦-૦
સમરાંગણ	"	૧-૮-૦	અક્ષાંકોનો બેદ ભા. ૧ થી ૪	૧૦-૦-૦

પુસ્તકાલય

સવાનમ : ત્રીજો : સ્વચ્છતાપત્ર :
 દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦ નાનાવાણ ચંદ્રશેખર દીવાનજી વાણીજીનારણભાઈ અખીન
 પરદેશમાં રૂ. ૫-૦-૦ શ્રીજીવાણ ગણસાહેબ વ્યાસ બી.કે.મ
 છટકે નકલ રૂ. ૦-૧-૦ મનો, પુ. સ. સ. મ. વિ. રાવપુત્રા પટેલદાસ.

અનુક્રમણિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠાંક
સદકારી બજેટની યોજનાનો અંમલ કરો...	—તંત્રીચાનેથી ...	૩૧૧
સાહિત્યકૃતિનું ચોક્કસ અવનવું ...	શ્રી. છોટાલાલ મા. કામદાર ...	૩૧૨
વર્તમાનપત્રો વિશેની અવનવી વાતો ...	" " " ...	૩૧૪
શ્રીમદ્ભાગવત ...	શ્રી. દરિયાસાહેબ દરબજી ત્રિવેદી ...	૩૧૬
વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષણની ફરજ ...	શ્રી. વજીર હાજીરાલાલ ગોરખનલાસચાંદ ...	૩૧૮
ઉમદા વાચનમાં જીવનક્રિયાતિ ...	શ્રી. બાપુજી દિનયાદ વજીરદાર ...	૩૧૯
અનુભવનિતાર ...	શ્રી. સોમાભાઈ અરબડખાઈ ...	૩૨૧
મંથપાલ માટેનું કર્તવ્યપંચક ...	દિલીપકુમાર મા. પંચોળી ...	૩૨૩
અજ્ઞાતવા જોવો અખતરો ...	મહાંગરા ઉમેદશા દિવાન ...	૩૨૪
બાળકોના વાચનનો વિવેક ...	રામ ...	૩૨૫
પુસ્તકપરિચય ...	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી, મ. પ્ર. વ્યાસ ...	૩૨૭
નવીન કાલ	૩૨૭
પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ	૩૨૮
માસિકો મળ્યા તારીખ	૩૨૯
શું વાંચશો ?	૩૩૧
પુસ્તકાલય નેધિ	૩૩૪
કાલપોની તપાસણી	૩૩૫
વાચનનો પરીક્ષણપત્ર	૩૩૬
રા. મંડળની જાહેરાત નં. ૧	૩૩૭
રવ. મો. ન. અખીન રમારક ફડગા બરાચેલી રકમો	૩૩૮
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી યાદી નં. ૮	૪૦૩
વર્ષોકૃત પુસ્તકોની નામાવલીની પૂરવણી નં. ૪૨	૪૦૫
પુસ્તકાલય ખાતાની સૂચના, જાહેરાત છં...	૪૬

મુદ્રણ

જુલાઈ '૪૦ના અંકમાં છપાયેલી વર્ષોકૃત નામાવલી પૂરવણી અંક ૪૧ માં

ચ $\frac{૧૫૧૧૭}{૮૧}$ ને જાહેર છ ર $\frac{૧૫૧૧૭}{૮૧}$

(અં)

ચ $\frac{૧૫૧૧૭}{૮૧-૧}$ ને જાહેર છ ર $\frac{૧૫૧૧૭}{૮૧-૧}$

વાચનું.

આ માસિક વહેંચણીમાં "ધી લુહાજીમિત પ્રિં." પ્રેસમાં અંજાલસલ વિ. દુકાને
પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે ખાખી પ્રસિદ્ધ રહ્યું. તા. ૧૫-૮-૪૦

સહકારી બજેટની યોજનાનો અમલ કરો. —તંત્રીસ્થાનથી

આજે આપણે ત્યાં જ્યાં ને ત્યાં આર્થિક મુશ્કેલીઓ આવી ઊભી છે. તે પ્રસંગે પુસ્તકાલયની લોકમદદ એકઠી કરવામાં પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંધપાલોને કેવી કેવી મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડતો હશે, તેનું સહજ અનુમાન કરી શકાય તેમ છે. બજેટ માટેની લોકમદદ આજના આર્થિક આંધીના જમાનામાં મેળવવાની મુશ્કેલીઓ સૌની સામે ડાળા ધૂરકતી હશે.

આવા સંજોગોમાં પણ ઉત્સાહી મંત્રી-અંધપાલભાઈઓ પોતાના પુસ્તકાલયને ચેતનવંતું અને જીવંતું બનાવતું તેમજ આબાદ રાખવા માટે ચેન કેન પ્રકારેણુ લોકમદદ મેળવવાના પ્રયત્નો કરતાજ હશે. એ પ્રમાણેના પ્રયત્નો કરવા છતાં તેઓ પૂરેપૂરી સફળતા નહિ મેળવી શકતા હોય. અર્થાત્ પોતાના પુસ્તકાલયના બજેટ માટે જોઈતી પૂરેપૂરી રકમ ન પણ મેળવી શકે તો તે જનવાજોગ છે.

આ પરિસ્થિતિમાં, ઓછી લોકમદદ એકઠી કરવા છતાં પોતાના વાચકોની વાચનભૂખ સંતોષવા માટે, દરેક પ્રકારનાં સામયિકોનો લાભ મેળવી શકાય તે અર્થે, સહકારી બજેટની યોજના ખાસ ઉપયોગમાં લઈ શકાય તેવી છે.

પોતાના ગામનાં નજીક નજીકનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયો સાથે સહકાર સાધી, સૌએ એકત્ર મળી, ગયા અંકના સૂચના અંકમાં બતાવેલી રીત મુજબ બે અંદાજ બતાવવામાં આવશે તો પોતાના વાચકોને ઓછા ખર્ચે સંપૂર્ણ સંતોષ આપી શકાશે.

આખી યોજના ગયા અંકમાં ઉપર જણાવેલી સૂચના નં. ૫૦ માં તેમજ તે અગાઉ પણ એ વિષેની પૂર્વ સંમજૂત અપાયેલી છે એટલે એ વિષે અમે અહીં કંઈ ન લખતાં માત્ર એ અંગેનો અંગુલિનિર્દેશ કરી એ યોજનાને અપનાવવા સૌ મંત્રી-અંધપાલ ભાઈઓનું ધ્યાન ખેંચીએ છીએ.

આશા છે, સઘળાં પુસ્તકાલયોના સંચાલકો સહકારી બજેટની યોજનાનો આશ્રય લઈ પોતાના પુસ્તકાલયનું બજેટ બનાવશે તો ઓછા ખર્ચે ઘણાં સામયિકો મેળવવા લાભ્યશાળી નિવડશે.

સાહિત્યસૃષ્ટિનું થોડું અવનવું

અંગ્રેજી ભાષામાં ' વર્લ્ડ કલાસિક્સ ' નામની એક માળામાં વિવિધ વિષયોનાં ગ્રંથ ગણાતાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય છે તે વાત અંગ્રેજી જાણનાર કોઇ પણ માણસથી અજાણી નહિ હોય. આ ' વર્લ્ડ કલાસિક્સ ' માળાનાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકોનું તુર્કીની ભાષામાં ભાષાંતર કરવાનું તુર્કીસ્તાનની સરકારે નક્કી કર્યું છે. કયાં પુસ્તકોનું ભાષાંતર કરવું તેની યાદી કેળવણી મંડળે નક્કી કરી છે. તેમાં હોમરથી શરૂ કરી ગેટે તથા આલ્ફાકેનો સમાવેશ થાય છે. સોફોકલિસ, ઇરેમસ, બોકેશિયો, સર્વેન્ટિસ, શેક્સ્પીઅર તથા મોલિયેરનો પણ આમાં સમાવેશ થાય છે.

' પ્રાઇડ એન્ડ પ્રિજ્યુડીસ, ' ' વધરિંગ હાઇટ્સ, ' ' ટોમ જોન્સ ' અને ' દક્લ બેરીરીન ' જેવી નવલોના ભાષાંતરની ખીજ ચોજના છે. તેમાં ગ્રેજ ભાષાંતરકારોને ઇનામ આપવામાં આવશે. ઇ. સ. ૧૮૫૬ ની સાલ સુધી યુરોપની કોઇ ભાષાના પુસ્તકનું તુર્કીની ભાષામાં ભાષાંતર થયું નહોતું એમ કહેવાય છે. વર્ષો સુધી એક પુસ્તક માત્ર ' રાબિન્સન ક્રુસો ' જ મળી શકતું હતું.

x

x

x

મદ્રાસ સરકારે, દક્ષિણ દિલ્લી ભાષાઓમાં પારિભાષિક શબ્દો શોધી કાઢવાની ચક્ર-તાઓની તપાસ કરવા ' ટેકનિકલ ટર્મ્સ કમિટિ ' નીમવાનો નિર્ણય કર્યો છે. આ કમિટિમાં મદ્રાસ, આંધ્ર તથા અનનમલૈ વિશ્વવિદ્યાલયના પ્રતિનિધિઓ તથા ખીજ વિદ્વાન કેળવણી-કારોનું પ્રતિનિધિત્વ રહેશે. મુખ્ય વિદ્યાપીઠને આવી જરૂર ક્યારે સમજશે ?

x

x

x

કોઇ પણ દિલ્લી લેખકનાં નાટકો પરદેશની રંગભૂમિ પર ભજવાય તે ગૌરવ લેવા જેવી વસ્તુ છે. જાણીતા નવલકથાલેખક, નાટ્યલેખક તથા કળાધર મી. ફ્રેડી રાઇમનનાં બે નાટકો ' ડૉટર્સ ઓફ ઇન્ડ ' (Daughters of Ind) અને ' ઇન્વેન્ટેડ ગોડ્સ ' (Invented Gods) લંડનમાં આર્ટ્સ થીએટર તથા ધી એમેસીમાં ભજવવામાં આવ્યાં હતાં. આ લેખકે જોતાની આસ્વાવરયા પૂનામાં વહેમના વાતાવરણમાં ગાળી હતી. ગૃહજીવન અસહ્ય લાગતાં નાની ઉંમરમાં તે ઘેરથી ભાગી છુટ્યા અને માસ લગ્ન જનારી એક સ્ટીમરના બંકડિયામાં છુપાઇને ઇંગ્લંડ પહોંચ્યા. ત્યાં કીર્તિ તેમની રાહ જોતી હતી. જહોન ગાલ્સ-વર્થના પ્રોત્સાહનથી તેણે નવલકથા, કવિતા તથા નાટકો લખવા માંડ્યાં. ઉપર નિર્દેશ કરેલાં તેમનાં બે નાટકો ખૂબ સફળ થયાં, પહેલા નાટકની સફળતા એટલી બધી થઇ કે લંડનનાં ઘણાં થીએટરોમાં તે ભજવવામાં આવ્યું. તેમનાં કેટલાંક ચિત્રો ' ટેટ ગેલરી ' માટે ખરીદવામાં આવ્યાં છે. નેશનલ ગેલરીમાં એમના સિવાય કોઇ દિલ્લીનાં ચિત્રોને સ્થાન મળ્યું નથી. તેમની નવલ ' ગિલ્ડેડ ઇન્ડિયા ' (Gilded India) માં આધુનિક દેશી રાજ્યોનો અદ્ભુત ચિત્ર આપેલ હોવાથી અહીં તેમ જ ઇંગ્લંડમાં તેની ખૂબ માન્યતા છે.

x

x

x

હિંદમાં તેમજ પરદેશમાં જો કોઈ પુસ્તકે ચક્રચાર જગાવી હોય તો તે પુસ્તક દિવાન બહાદુર એચ. એલ. કાશ્મીર ' ધી ગ્રેટ મિસ્ટરી ઓફ લાઇફ બિયોન્ડ ડેથ ' (The Great Mystery of Life beyond Death) છે. પ્રિન્સિપાલ કાશ્મીર, રહસ્ય-વિદ્યામાં માનતા નથી. મૃત્યુ પછી જીવનની તેમની કલ્પનાથી આ પુસ્તક તેમણે લખ્યું નથી. તેમનું કહેવું એવું છે કે કોઈ પરલોકવાસી આત્માએ આખું પુસ્તક તેમને લખાવ્યું અને શબ્દેશબ્દની જોડણી કરી બતાવી. તેમને ખાતરી થઈ છે કે તે સરકોનન ડોઇલનો આત્મા હતો. હિંદી કેળવણી ખાતાના પ્રસિદ્ધ સભ્ય તરફથી આ પુસ્તક રચાયેલ હોઈ ખાસ ધ્યાન-પાત્ર છે. કારણ કે તેમાં ધણી ગુપ્ત ભેદોનું રહસ્ય બતાવવામાં આવેલ છે. જે સ્કૉટિશ બાઇબલ સર આર્ચરને તેના જીવન દરમિયાન કદી જોયા નહોતા તેના ફોટા ઉપર કોનન ડોઇલના આત્માનો ફોટો આપવામાં આવ્યો છે.

x

x

x

હવે તો ખૂબ પ્રસિદ્ધ પામેલ ' ધી ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ (The Grapes of Wrath)નો આંતરિક ઇતિહાસ, સાન્ક્રાન્સિસ્કોના પત્રના સાહિત્ય અધિપતિ જોસેફ જેક્સને લખેલ છે. જૉન સ્ટીન્બેકને આ પુસ્તક લખવાનું કેમ સૂઝ્યું તથા તે પુસ્તક વિષે હવે તે શું કારણ છે તેનું તેમાં વર્ણન છે. પુસ્તકનું નામ ' વ્હાઈ સ્ટીન્બેક રાઈટ ધી ગ્રેપ્સ ઓફ રૉથ ' (Why Steinbeck wrote the Grapes of Wrath) છે.

x

x

x

આજની સાહિત્યની દુનિયામાં બી. ટ્રેવન (B. Travon)નું નામ ખૂબ રહસ્ય-મય છે. આ લેખકના સંગ્રહિત ગ્રંથો સત્તર બહાર પડવાના છે. પણ ગ્રેટા ગ.બો કે ટી. ઈ. લોરેન્સ વિષે પણ આટલી ગુપ્તતા જળવાઈ નહોતી. B. કયા નામને બદલે છે તેની કોઈને ખબર નથી, અને એમ કહેવાય છે કે તેનું ખરું નામ ટ્રેવન જ નથી. તેના દેખાવ વિષે પણ કોઈને કશી ખબર નથી. તેના રિવિસ પ્રકાશકોએ પ્રસિદ્ધ કરવા તેના ફોટાની માગણી કરી ત્યારે ટ્રેવને સોએક માણસોનો બેગો રૂપ ફોટોગ્રાફ મોકલ્યો અને પોતે તેમાં હોવાનું લખી મોકલ્યું.

—છાટાલાલ માનેસિંગ કામદાર

પુસ્તકોએ કેટલાં બધાં માણસોને ગરીબાઈ અને દુઃખમાં આત્માસન આપી ચિંતા તથા ઉદારી ટાળીને મધુર સુખ આપ્યું છે. ।

* *

આપણે ગરીબ હોઈએ, સમાજથી તિરસ્કારાયેલા હોઈએ અને સંતસમાગમની પણ તક ન મળતી હોય; પરંતુ પુસ્તકોને તો આપણે ઉત્તમોત્તમ મિત્રો બનાવી શકીએ છીએ. x x x અને સર્વ યુગોના મહાન પુરુષો સાથે ધરાતાં મુખી વાર્તાલાપ કરી શકીએ છીએ.

વર્તમાનપત્રો વિષેની અવનવી વાતો

આપણે વર્તમાનપત્રોમાં 'રૂટર' 'અમારા પોતાના અખરપત્રી તરફથી' 'અમારા ખાસ અખરપત્રી તરફથી' 'એક અખરપત્રી તરફથી' વગેરે શબ્દો વારંવાર વાંચીએ છીએ. આ બધા વચ્ચેના તફાવત શું છે, તેનો પ્રશ્ન એક બે વાંચકોએ 'ઇલસ્ટ્રેટેડ વીકલી'ના તંત્રીને પૂછતાં તેણે તે વાત સ્પષ્ટ સમજાવી છે. વાચકોને તે ઉપયોગી થશે તેમ માની તે અત્રે ઉતારી છે.

રૂટર—એ ન્યુસ એજન્સી (અખર પુરા પાડનાર એજન્સી)નું નામ છે. તેની મુખ્ય ઑફિસ લંડનમાં છે. આખા જગતની મોટી ન્યુસ એજન્સી માંહેની તે એક છે અને દિવસ દરેક ખર્ચા ખર્ચા પત્રો તેના આદક છે. માસિક લવાજમના બદલામાં રૂટર દરેક આદક વર્તમાન-પત્રને દિવસ સિવાય બીજા દેશોના પુરેપુરા અખર હમેશાં આપે છે.

એ. પી.—(એસોસીએટેડ પ્રેસ ઑફ ઇન્ડિયા) આ જગતની બીજી એજન્સી છે. પણ તે માત્ર દિવસના જ અખર પુરા પાડે છે. એક કોષ વાર બની આવે ખરું કે રૂટર, એસોસી-એટેડ પ્રેસનું નિયમન કરે, પણ વસ્તુતઃ આ એજન્સી એકબીજાથી તફાવત રચતું છે. તેના દેશભરમાં હજારો અખરપત્રીઓ છે. વાચકોને તે અખરથી માહિતગાર રાખે છે.

બ્રિટિશ ઑફિસ વાયરલેસ બીજી ન્યુસ એજન્સી છે. પણ તે એટલી વિશાળ નથી. તેનું સંચાલન પરદેશખાતાની ઑફિસ કરે છે. તેનો હેતુ, પરદેશના અખર વિશે બ્રિટિશ સરકારના હેતુ સ્પષ્ટ કરવાનો છે.

'અમારા પોતાના અખરપત્રી તરફથી'—આ અખરપત્રના કોષ નિયમિત અખર-પત્રી તરફથી અથવા સ્ટાફના કોષ માથાસે લખેલા હોય છે.

ખાસ અખરપત્રી—સ્ટાફનો સભ્ય ન હોય પરંતુ અધિપતિએ તેને કોષ લેખ અથવા લેખમાળા લખવા માટે ખાસ રોકેલ હોય તે.

અખરપત્રી તરફથી—આનો અર્થ એ કે ખાસ રોકેલ અખરપત્રી નહિ પણ કોષ પત્રકારે લખેલ અખર. લખેલા અખર સ્વીકારાશે કે કેમ તેની તેને ખાતરી હોતી નથી.

x x x

થોડા સમય પહેલાં એક દાખલો બની આવ્યો. એક ખાસ ઇરિપતાલમાં મંજીર માંદગીમાં પડી હતી. અચાનક તેનું એક બાળક કુતુખ સંજોગોમાં મરણ પામ્યું. બાળકના અલ્લુની પુરેપુરી હાજીકત દરેક પત્રની એકેએક નકલમાં છંપાઈ. પરંતુ માતાને આપવામાં આવેલ નકલમાં તે અખર નહોતી !!

x x x

“ ગ્રેટ ” શબ્દનું મૂળ

ઇ. સ. ૧૫૬૩ માં વેનિસ ને લુકાં લોડો વચ્ચે લડાઈ ચાલતી હતી. તે વખતે લડાઈ કેમ ચાલતી હતી તેનું વર્ણન આપતું એક પત્ર દર મહિને પ્રગટ કરવામાં આવતું. વેનિસનો કોષ પણ વતની પૈસા ખર્ચાને લડાઈના અખર મેળતી ચકતો હતો,

કિંમત પણ બહુ સામાન્ય-અર્થે આનો-હતી. વેનિસમાં તેટલી કિંમતનો તાંબાનો સિક્કો 'ગેઝેટ' કહેવાતો હતો.

આ કદપના યુરોપમાં પ્રસરી અને આ રીતે વંચાતા પત્રનું નામ 'ગેઝેટ' પડી ગયું.

x

x

x

આછા પ્રમાણમાં છપાતું વર્તમાનપત્ર

માત્ર એકજ દેશ-તિબેટ-માં વર્તમાનપત્રોનું હજુ જાહેર રીતે વાચન કરવામાં આવે છે. કારણ દેખીતું છે. ટિબેટની ભાષામાં એકજ વર્તમાનપત્ર છાપવામાં આવે છે અને તેની માત્ર પચાસ જ નકલો છપાય છે.

આ પચાસ નકલો ત્રીસ લાખ માણસોમાં ફેલાવવાની હોય છે. જે હાથોહાથ ફેલાવે થાય તો વસ્તીના એક ટકાના હાથમાં પત્ર જાય ત્યાર પહેલાં પત્ર ફાટી જાય ને વાંચવા જેવું રહે નહિ; માત્ર થોડા જ માણસો તેજાંચી થકે.

આથી નાના હાથછાપખાના પર છપાતા તિબેટના આ પત્રના છાપનાર તથા પ્રગટ કરનાર સુરોપીઅન વોલ્ટર એરમે પત્રની પચાસ નકલો નજીકના લામા અથવા ધર્મચુરુઓને મોકલે છે અને તે પાસેના ગામના લોકોને બોલાવીને ખબરો વાંચી સંભળાવે છે.

ત્યારબાદ આ પત્રો બીજા લામાને મોકલવામાં આવે છે. આ રીતે તિબેટની દૂરની સરહદ પર પત્ર પહોંચે ત્યાં સુધીમાં ખબર ૬ મહિનાથી બે વર્ષના જૂના થઇ ગયા હોય છે ! છતાં બીજા ખબરના અભાવે, આ ખબર ખૂબ આતુરતાથી સાંભળવામાં આવે છે. ખબર એક વર્ષ મોડા મળતા હોય તેવા બીજા દેશ ગ્રીનલેન્ડ છે. પણ ગ્રીનલેન્ડના એરિકમે ધણખરા દેશના વાચકો કરતાં વધારે ભાગ્યશાળી છે. દેશના ૧૪,૦૦૦ રહેવાસીઓને વર્તમાનપત્ર મફત પૂરું પાડવામાં આવે છે.

x

x

x

જગત વિચિત્ર વર્તમાનપત્રોથી ભરપૂર છે. ટોકિયોનું બાળકોનું દૈનિક પત્ર ખાસ મોટા અક્ષરોમાં પીળાં ચિત્રો સહિત પ્રગટ કરવામાં આવે છે તો પેરિસમાં 'ગેઝેટ ડે મેન્ડિ-અન્ટસ' હમેશાં બિખારીઓના લાભાર્થે પ્રગટ કરવામાં આવે છે. તેમાં લાકડાના પત્રની તથા કાપલાઘોડીઓની પુષ્કળ જાહેર ખબર હોય છે.

x

x

x

તમને દેખાઇ આવે તેવી વિચિત્રતા 'ન્યુયૉર્ક ટાઇમ્સ'માં મળી આવશે તેની સામાન્ય આવૃત્તિના વાર્ષિક ૩૦ રૂ. પડે છે અને દેખીતી રીતે સરખી આવૃત્તિના ૪૦૦ રૂ. ખર્ચે છે. મેલ્બી આવૃત્તિનું કારણ એ છે કે તે વિશિષ્ટ જાતના કાગળ પર છાપવામાં આવે છે.

છોટાલાલ માનસિંગ કામદાર

પુસ્તકોમાં આપણી સખજતા અને દુર્બળતા, આપણી વિશાળતા અને સંકેય, આપણા અભિપ્રાયો અને રુચિઓ, આપણી અનુકૂળતા, આપણી સહાયતા અને જડતા, એ સર્વના પ્રતિબિંબ આપણને સ્પષ્ટ જણાઇ રહે છે.

ચાતુર્માસ દરમિયાન ગુજરાતના ધરધરમાં વંચાતું

શ્રીમદ્

નિગમ કલ્પતરોર્ગલિતં ફલં શુકમુલાદમૃતપ્રવસંયુતમ્ ।

પિથત ભાગવતં રસમાલયં મુહુરહો રસિકાં ભુવિ ભાવુકાઃ ॥

વેદ એ કલ્પતરુ છે; એ વેદરૂપી કલ્પતરુ આ ભાગવતરૂપી ફલ શુકના મુખમાંથી પડેલું અમૃતરસથી ભરેલું છે. અહો ! શ્રદ્ધાળુ રસિકજનો ! પરમાનંદરસથી છલાછલ ભરેલા આ ભાગવતરૂપી ફળનું તમે, વારંવાર સેવન કરો.

આર્ષાવતની ભૂમિ એ વીરરત્નોની ભૂમિ છે. ભારત ભૂમિએ અનેક નરરત્નોને જન્મ આપ્યા છે, દેવોએ આ પવિત્ર ભૂમિમાં જન્મ લીધા છે, સતીઓએ પ્રાણને બોગે પોતાનાં શિયળ સાચવી સ્ત્રીજાતિની મહત્તા બતાવી છે અને પીડિતોને ઉદ્ધાર કર્યો છે.

ભારતનો ઇતિહાસ એટલો બધો ઉજ્જવળ છે કે હજારો વર્ષો થયા છતાં હાલનાં માનવી તેને ઇતિહાસ તરીકે, મહાન પુરુષોના જીવનચરિત્ર તરીકે, ધાર્મિક ભાવનાના ભૂપથ તરીકે, ઐતિહાસિક તેમ જ ભૌગોલિક માહિતીના ગાન માટે અને આત્મોન્નતિને અર્થે એમ જુદી જુદી ભાવનાએ ભારતના તેજસ્વી અંથોનું વારંવાર પારાયણ કરે છે.

પ્રાચીન અંથોમાં ભાગવત અને મહાભારત જેવા અંથો પુરાણકાલીન મનાયા છે; ને ભારત દળે એ અંથોનું અમૃતપાન કરના રહે છે તેમજ ખીમ્બોને પણ તે અમૃતરસ પાય છે. આ ભાગવતનું વાચન ચાતુર્માસમાં ખૂબ થાય છે.

શ્રીમદ્ ભાગવતનું વાચન અને મનન એ ખરેખર માનવજાતિને ઉચ્ચ રથાને લઈ જનાર મહાન અંથ છે. સારાં પુસ્તકો આપણા ચારિત્ર્યને ઉન્નત બનાવે છે. આ અંથમાં પ્રાચીન રાજા-મહારાજાઓ, ઋષિ-મુનિઓ, તપસ્વીઓ, હકતો એમનાં ઉત્તમ ચરિત્રો આપેલાં છે.

ઐતિહાસિક દષ્ટિએ ન્યાય ને અન્યાયના મેદોથી થતી લડાઈઓ, રાજા-પ્રજાના ધર્મો, સાંસારિક વ્યવહારો, પાપીઓનો વિનાશ અને સ્વાર્થના ત્યાગી મહાન પુરુષોના સુંદર દૃષ્ટાંતો મળી આવે છે.

આ અંથમાં ભૌગોલિક માહિતી પણ ઠીક ઠીક આપેલી છે. ભારતની પવિત્ર ભૂમિ કેવા કેવા મહાન સમુદ્રો, પર્વતો, નદીઓને સમાવી રહી છે, તેમજ તેની કેવી ઉત્તમ આબોહવા છે, કેવો સુંદર પાક આ ભૂમિમાં થાય છે, તેમજ જવા આવવાનાં રસ્તાઓ અને કેવાં કેવાં મહાન શહેરો હતાં તથા કુદરતી સૌંદર્ય કેવું હતું તેની સુંદર માહિતી મળે છે.

તત્ત્વજ્ઞાનની દ્રષ્ટિએ પણ આ અંથ મહાન ગણાય છે. અગ્નિમિત્રને કેવું માન થયું, બલિરાજાને જ્ઞાનથી કેવું સ્વર્ગીય મુખ મળ્યું, દુવચ્છને કેવું માન મેળવ્યું, તેમ જ ઇતર રાજાઓએ ઋષિમુનિઓ પાસેથી ઈશ્વર સંબંધી અને આત્મકલ્યાણ સંબંધી કેવી કેવી ચર્ચાઓ પોતાના આત્માને ઈશ્વરમય કર્યા છે તેનાં સુંદર દૃષ્ટાંતો પાને પાને મળી આવે છે. [આજુ ૩૬૬]

તમે એ સર્વ રસોથી ભરપૂર મહાગ્રંથ વાંચ્યો છે ?

ભાગવત

કેને કહેવો, આત્માના શા ધર્મ છે, આત્મોન્નતિ કેમ સધાય, એ વગેરે આદર્શો આ મહાન ગ્રંથમાંથી મળી આવે છે.

વળી જિંદગીના ચાર આશ્રમો કેમ કર્યા, તેને કેમ પાળવા અને આ આશ્રમોમાં રહી આત્મકલ્યાણ સાધવા માટેનો મહાન આશ્રમ કયો છે, તેની સમજૂત તોમ જ સત્ય પંથના દર્શાવે આ ગ્રંથમાંથી મળે છે.

આ ગ્રંથમાં જગદુદ્ધારક મહાન વિભૂતિશ્રી શ્રીકૃષ્ણચંદ્રનું જીવનચરિત્ર વાચકના હૃદયપટમાં ઉત્તમ પ્રકાશ પાડે છે. આવા મહાન પુરુષના જીવનપ્રસંગમાંથી મનુષ્યજીવન કેમ જીવવું જોઈએ તેના દર્શાવો મોળૂ છે.

શ્રીકૃષ્ણના જન્મથી પોતાની અને મામાપોત્તી કેવી દયામણી રિયતિ થઈ, તેમાંથી પસાર થયા છતાં પોતાને મારી નાખવા પોતાના પાપી મામા કંસે કેવાં કાવત્રાં કર્યાં, હતાં મારનાર કરતાં બચાવનાર મહાન છે એ વસ્તુની ખાતરી થાય છે.

પાપીઓ જેવટ સુધી પોતાના પાપને છોડતા નથી, કંસ રાગને માથે કાળનું ચક્ર ભમવું હવું; મૃત્યુ નજીક હોવાનું તે જાણતો હતો, છતાં ઈશ્વરી સંકેતને હઠાવવા તેણે કેવા કેવા પ્રયત્નો કર્યા, કે જે જુઓથી તે દુનિયાના વ્યવહારમાં નીચ, નિર્લજ્જ, હલકા અને મહાન પાપી ઠરી મોતને આધીન થયો અને મહાન પુરુષનું વૈરભાવથી કરેલું નિયમિત સ્મરણ તેના આત્માને ઉચ્ચ સ્થાને લઈ ગયાનું જણાય છે.

વળી પરાધીન મનાતી સ્ત્રીનું તન, મન, ધનથી રક્ષણ કરવું એ પુરુષોનો મુખ્ય ધર્મ છે. નબળાની વહાર કરવી એ મનુષ્યની ફરજ છે. આવા ઉત્તમ દર્શાવો શ્રીકૃષ્ણના જીવનમાંથી મળે છે.

શ્રીકૃષ્ણ પરમાત્માએ મનુષ્યને ચાણક્યનીતિના કથિતપાઠો આપ્યા છે, સાંસારિક વ્યવહારોની આટીઘૂટી બતાવી છે, આત્મોન્નતિ માટે નવધા ભક્તિને વર્ણવી પ્રેમભક્તિના ભક્તિને ઉત્તમ મનાવી છે.

મનુસ્મૃતિના સિદ્ધાંત પ્રમાણે ગૃહસ્થાશ્રમીએ સંતતિ ઉત્પન્ન કરી ઈશ્વરપરાયણ થવું પરંતુ નબળી સંતતિ કરતાં સંતતિ ન હોય એ સારું, તેનો તો નાશ જ થવો જોઈએ કે જેથી કુળને કલંક ન લાગે એ વિચારે પદ કેટલે યાદવકુળનો પોતાની નજરે નાશ કરાવી પોતે ચિરસ્મરણીય થયા છે.

આવી મહાન વિભૂતિનાં જીવનચરિત્રો ધાર્મિક દષ્ટિએ, ઐતિહાસિક દષ્ટિએ, આત્મોન્નતિની દષ્ટિએ અને સાંસારિક દષ્ટિએ જરૂર વાંચવાં જોઈએ.

હરિપ્રસાદ હરખજી ત્રિવેદી

વિદ્યાર્થીઓનું વાચન અને શિક્ષકોની ફરજ

વિદ્યાર્થીજીવનને માટે વિશાળ વાચનની આવશ્યકતા આવકારણ્યક છે. જ્ઞાનપ્રાપ્તિ-માં શક્ય હોય તો સાધી સાર્વજનિક માનસિક વિકાસને અર્થે પ્રયત્નશીલ બનનાર વિદ્યાર્થીવર્ગ માટે નિર્ણીત શિક્ષણક્રમના પુસ્તકોનું વાચન પરિપૂર્ણ ન નીવડે એ સ્વાભાવિક છે. એ દૃષ્ટિએ પાઠ્યપુસ્તકોના ફરજિયાત વાચન ઉપરાંત ઇતર વાચનની આવશ્યકતા અનિવાર્ય બને છે.

પ્રગતિમાન વિશ્વની અનેકાનેક પ્રવૃત્તિઓ રજૂ કરતાં અખખારો ઉપરાંત સાહિત્ય-જગતની વિવિધતાઓથી ભરપૂર પુસ્તકોનો અનોખો સંગ્રહ પુસ્તકાલયમાં યોગ્ય છે. પુસ્તકાલયનો લાભ ઊઠાવનાર માનવસમૂહ પ્રતિ દૃષ્ટિપાત કરતાં સહેજે સમજાય છે કે વિશાળ જ્ઞાનની જેને વધારેમાં વધારે જરૂર છે તે વિદ્યાર્થીવર્ગે પુસ્તકાલયનો ઝોઝામાં ઝોઝો લાભ લે છે.

નવાઈની વાત તો એ છે કે પાઠ્યપુસ્તકોના વાચનમાં પણ વિદ્યાર્થીને ખાસ રસ નથી હોતો. પરીક્ષામાં પસાર થવા માટેનું ફરજિયાત વાચન વિદ્યાર્થી શૂન્યમનસ્ક બની વાંચી નાખે છે. શાળામાં દાખલ થતાં જ ફરજિયાત વાચનમાં નીરસતા અનુભવે છે. આનું કારણ શું ?

શાળા અને વિદ્યાપીઠનાં શિક્ષણ લેનાર વિદ્યાર્થીવર્ગનો મોટામાં મોટો ભાગ ગામડાં-માંથી આવે છે. દરિદ્રતામાં દટાયેલાં ગ્રામગૃહો માનસિક વિકાસ અર્થેનાં જરૂરી સાધનો ખરીદ કરી સાહિત્યક વાતાવરણનો ફેલાવો નીપજાવે એ ઝોણું બનવાનો છે. એ વાતાવરણમાંથી બહાર આવેલ વિદ્યાર્થીને ધીરે ધીરે યોગ્ય પચનિર્દેશ કરવાનું કાર્ય શિક્ષકને શિર રહે છે. પણ શિક્ષકો એ કર્તવ્ય બજાવે છે ખરા ?

શિરતપાલનનો શોખ રાખનાર પુસ્તકોના વાચન પ્રત્યે વાતાવરણનો ભાગ્યે જ પ્રેમ હોય છે. પરિણામે, નિર્ણીત પાઠ્યપુસ્તકોના વાચન દ્વારા જ્ઞાનપ્રાપ્તિની પરિપૂર્ણતા સધાયે, એ માન્યતા વિદ્યાર્થીના મગજ ઉપર ઠેસવામાં આવે છે. યત્નવત્ અપાતું શિક્ષણ જીવનતત્ત્વ-વિહીન બની માત્ર પરીક્ષા તરફ અંશુલિનિર્દેશ કરી ફેટફેલતા અનુભવે છે. આનું પરિણામ એ આવે છે કે પરીક્ષાને જ અંતિમ ધ્યેય માની વિદ્યાર્થી અન્ય વાચનથી વિમુખ બને છે. શાળા અને વિદ્યાપીઠનાં પુસ્તકાલયોનો સુયોગ્ય ઉપયોગ ન થઈ શકવાના કારણે વિદ્યાર્થીનો વાચનપ્રેમ ઊડી જાય છે. આમ સંસ્કૃતિના શુભ ચિહ્નરૂપ વાચનરસની જેને ખાસ જરૂર છે એ વિદ્યાર્થીવર્ગ ફરજિયાત વાચનના યોગ્યતા પ્રભાવે સાચું તત્ત્વ અપનાવી શકતો નથી.

શિક્ષણ અને પરીક્ષાની પદ્ધતિની ઊણપો અનુભવી નથી. એ ઊણપો દૂર કરવામાં આવે તો વિદ્યાર્થી સાચો વાચનપ્રેમ સાધી શકે એ નિર્વિવાદ છે. આજે તો વિદ્યાર્થીઓમાં ઇતર વાચનરસ કેળવવાના પ્રયાસો કરવાની જરૂર છે. એટલે શિક્ષણક્રમમાં કંઈક ફેરફાર થાય તો વિદ્યાર્થીમાં વાચનરસ ઉત્પન્ન થાય અને આજવાચનને આવકારતો વિદ્યાર્થી પુસ્તકાલયનો સફળ લાભ ઉઠાવી પોતાનું જીવન પ્રગતિપન્થે દોરવા શક્તિવાન બને.

વકીલ હાકેમલાલ ગોરખનદાસ શાહ

ઉમદાં વાચનમાં જીવનઉત્પત્તિ

જેમ શરીરને ટકાવવા ખોરાકની જરૂર છે, તેમ મન અને આત્માના વિકાસ માટે, સારા સ્વચ્છ વાચનની જરૂર છે. પરંતુ હાલમાં હજારો અને કામવિજ્ઞાનના લપકાભર્યા નામો હેઠળ કેટલોક અપવિત્ર વિચારોનો વાચનકચરો ઊભરાય છે. તંદુરસ્ત વિચારોવાળા વાચનનો શોખ દુઃખમાં દિલાસો આપી, નવીન જ્ઞાન બક્ષી, આપણા સુખમાં વધારો કરે છે. નિયમિત સ્વચ્છ વાચનની ટેવથી, ધડીભર આપણે, આ ધાંધલીયા જમાનાની ખોટી ધાંધલ ધમાલ બૂલી જઈશું, અને આપણા મનને અપૂર્વ શાંતિ મળશે, એક કવિએ આ બાબતમાં બાજબી કહ્યું છે કે:—

“ કવિતા સંગીત વાંર્તા, વૈદક ને વેદાંત;
વાંચે ચિત્તશાંતિ થશે, મળશે સુખ સિદ્ધાંત. ”

સ્કૂલ કે કોલેજમાં કેળવણી લીધી, એટલે ભવસાગર તરી ગયા, એ વિચાર તદ્દન બૂલભરેલો છે. કેળવણીની સાચી કસોટી, નોકરી અને ધંધામાં જ થાય છે. વાચનના શોખથી શીખેલું કટાષ જતું નથી, પણ જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ થાય છે. વાચનના પ્રતાપે, આપણો વખત સારી રીતે પસાર થાય છે, મન પ્રવૃત્તિત રહે છે અને પારકી નિંદા કરવાનો વખત મળતો નથી. દુનિયાના પ્રજામતને કેળવવા અને જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરવામાં વર્તમાનપત્રો, માસિકો, અઠવાડીકો અને સારા પુસ્તકો આગેવાનીભર્યો ભાગ ભજવે છે. જો કે છેલ્લા દશકામાં અનેક સામયિકો નીકળ્યાં હતાં, અને તેમાંનાં ઘણાં ટૂંકી જીંદગી ભોગવી સ્વર્ગવાસી પણ થઈ ગયાં છે, તે છતાં છેલ્લા દશકામાં આપણાં ગુજરાતી સામયિકોએ સારી રીતે પ્રગતિ કીધી છે. આમાં મહાત્માજીનાં નવજીવન પ્રકાશન મંદિર અને હરિજન તેમજ છતર પત્રોમાં અનોખી ભાત પાડીને ગુજરાતી સાહિત્યને પ્રાણુવાન બનાવ્યું છે. ન્યુસપેપરો હવે આ જમાનામાં બ્યુઝપેપરો બન્યાં છે, જેમાં જુદાં જુદાં વિભાગના વાંચનારાઓને રૂચે તેવી બાબતો ગુજરાતી જાપાંચિયો પ્રગટ કરી, વાચકવર્ગની સારી સેવા બજાવી છે.

છતાં આમાં એક નહિ ઇચ્છવા જેમ તત્ત્વ એ છે કે, આજકાલ લગભગ ઘણાં ખરાં જાપાંચિયાં અને માસિકોમાં, દરેક જન્મરાશીવાર જ્યોતિષના વર્તારા જાપવામાં આવે છે. આ વર્તારા એકએકથી એવા ઊલટાસુલટી આવે છે કે, જ્યોતિષશાસ્ત્રની તેમાં ઇચ્છવાજોગ હાંસી થાય છે. વાંચનારાઓએ આવા વર્તારાઓ પર ખીલકુલ લક્ષ આપવું નહિ. ફક્ત પરમ કૃપાળુ કિસ્તારમાં જ સંપૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખી, પોતીકું કાથું તેઓ કરતા રહેશે તો તેમાંજ ખરો લાભ છે. કારણ વહેમ એ એક બસા સમાન છે. વાચનની બાબતમાં આપણે હંસકૃતિ કેળવવાની છે. જેમ રાજહંસ પાણી અને કૂંધ જુદું કરે છે, તેવી જ રીતે આપણે પણ વાચનનો વિવેક એટલે જોડું તત્ત્વ પારખવાનું છે, નિયમિત અભ્યાસ, ટેવ અને અવસોહનથી આપણે જરૂર હંસકૃતિ કેળવી શકીશું. ”

મારા મત મુજબ વર્તમાનપત્રોમાં આવતી બધી જ બાબતો સાચી માની લેવાની

નથી, પણ વિવેકબુદ્ધિના ત્રાજવામાં તેનું તોલન કરવાનું છે. સારા ગ્રંથકારિનાં પુસ્તકો આપણાં રાહગર મિત્રો સમાન છે. આપણા મિત્રો એક વાર કદાચ આપણને ખોટા માર્ગે દોરવશે, પણ આ પુસ્તકરૂપી મિત્રો આપણને સાચે માર્ગે જ દોરવશે.

નવલકથાઓને નામે હમણાં જે ક'ંગાલ કચરો ઉભરાય છે, તે ભાવિ પ્રજાની નીતિને ઘોઠો પહોંચાડે છે, જ્યારે ખરાં ઉપયોગી યથા પડે તેવાં પુસ્તકો જેવાં કે, 'મહાત્માજીની આત્મકથા', 'સરસ્વતીચંદ્ર', 'હિમાલયનો પ્રવાસ' અપવાદરૂપ હોય, વાંચનારોની મનમાં જ્ઞાનની જ્યોતિ ઉત્પન્ન કરી મનને જ્ઞાન અને શાંતિ બક્ષી, અંતરાત્મા દિવ્ય જ્યોતિ પ્રગટ કરે છે.

મહાન પુરુષોનાં જન્મચરિત્રો જેવાં કે 'આગળ ધસો', 'પ્રથમય જીવન', 'ભાગ્યના સંજ્ઞાઓ', 'ભગવદ્ગીતા', 'ચાણક્યનીતિ' વિવેકાનંદ અને રામતીર્થ તથા રામકૃષ્ણ પરમહંસના લેખો સરતે દરે પ્રગટ કરી, અમદાવાદવાળા સ્વામી ભિક્ષુ અખંડાનંદે સરતા સાહિત્ય દ્વારા, ગુજરાતી સાહિત્યની ઉમદા સેવા કરી છે. વાચકો ! ક'ંગાલ અને નિર્માદ્ય પુસ્તકો વાંચવાને બદલે, સાચું સ્વચ્છ અને પ્રાણુવાન સાહિત્ય વાંચવાને શોખ ખીસવશી, તો જરૂર તમારા વિચારો સુધરી, તમો દરેક રીતે પ્રગતિ કરી, આ જીવનને સુખમય અને શાંતિમય બનાવશો, એ ચોક્કસ છે.

જેમ પારસમણિના સ્પર્શથી લોખંડ પણ સોનું થઈ જાય છે, તેમ સારા વાચનના પ્રતાપથી અંધકારરૂપી અજ્ઞાનતાનો નાશ થાય છે, અને અંતરાત્મામાં જ્ઞાનની જ્યોતિ ઉત્પન્ન થાય છે. સ્વચ્છ નિયમિત વાચનના પ્રતાપે આપણા વિચારો પવિત્ર થઈ, વાણીમાં પણ મધુરતા આવે છે, અને વાલાં પરમાર્થો કામો કરવાનું સદ્ભાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. જેવી રીતે અંગ્રેજીમાં ચૂંટી કાઢેલાં ૧૦૦ પુસ્તકોની એક યાદી છે તેજ રીતે ગુજરાતી ભાષામાં ચૂંટી કાઢેલા જુદા જુદા વિષયો રજૂ કરતાં, ૧૦૦ પુસ્તકોની એક યાદી* આપણા સાક્ષર મહાશયો રજૂ કરે તો સાહિત્યની ઉન્નતિ થવા પામે ! વાચકોને શું વાંચવું તે માટે એવી યાદી માર્ગદર્શક થઈ પડે અને નવજા વાચનથી જનતા જલદી બચી જાય.

આપણે દિનશોભ વચ્ચેકાર

સાહિત્યની ઉપાસના મનુષ્યને ખીજા ધંધા માટે નાલાયક બનાવી દે છે, એ વાતને ખોટી, સિદ્ધાંતથી વિરુદ્ધ અને અનુભવ વિનાની કલ્પના માનીને એનો અનાદર કર્યો.

x

x

x

સારા ગ્રંથો ચારિત્ર્યને ઉન્નત કરે છે; રચિને શુદ્ધ કરે છે; દલકા આનંદનો મોહ મટાડે છે અને આપણને ઉચ્ચકોને વિચાર અને જીવનની ઉચ્ચ ભૂમિકા પર ચૂકી દે છે

x

x

x

ઉત્તમ વિચારથી ભરેલો કોઈ ગ્રંથ વાંચ્યા પછી તરત દલકા કામ થઈ શકતાં નથી. જે માણસ ઉપલક રીતે અથવા આનંદ માટે વાંચે છે તેનામાં પણ રસિકતા અને મિઠાઈ તો આવશે જ.

* આવી યાદી, ખીજા ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદ પ્રસંગે ચરોતર એન્ડ પુસ્તકાલય સોસાયટી-આણંદ દ્વારા પ્રકટ થઈ હતી તે માત્ર નામની કિંમતે ઉપરે રચાયેલી હોય મળી શકે છે.

આ ગામે પુસ્તકાલય માટે બાર માસ સુધી આદરેલા પ્રયાસ નિષ્ફળ નીવડેલા; છતાં નાઉમેદ ન થતાં સતત જારી રાખ્યા હતા. છેવટે મેં તા. ૧ જાન્યુઆરી ૧૯૨૨ માં આ ગામના અત્યારે આગેવાન ગણાતા પા. મોતીભાઈ શિવાભાઈની પાસે ગયો અને મારા વિચાર જણાવ્યા. તે યુવાન મગજનો અને નવા યુગના જ્ઞાનનો લાભ લેતા તેઓના વિચાર ધણા ઉન્નત જણાયા અને પુસ્તકાલયના જ્ઞાનનો લાભ લેવા તેમની ઇચ્છા ધણીજ તીવ્ર થઈ. તેમણે મને જણાવ્યું: “તમે પુસ્તકાલય સ્થાપવાને મદદ માગશો તો હું આપીશ.” તેઓએ મને સાથે લઈ ગામમાં ફરી વળી, ૩. ૭૫) ભેગા કરવા માટે લખણી કરી. તે લખણીની ટીપના રૂપીઆ ઉધરાવી ભેગા કર્યા અને તે લઈ સ્વર્ગસ્થ શ્રીમાન અમીન સા. ને મળ્યો. મેં તેઓશ્રીને બધી વાત જણાવી પુસ્તકાલય સ્થાપવા માગણી કરી તો મને જવાબ મળ્યો કે તમારા ગામે વસ્તી ઓછી હોવાથી પુસ્તકાલય મળશે નહિ, પણ વાચનાલય મળશે. મેં વાચનાલય લેવા ના પાડી, તો પણ ફરી મેં તેઓશ્રીને વિનંતિ કરી તો મને જણાવ્યું કે ૩. ૧૦૦) કાયમ ફંડમાં મૂકો તો પુસ્તકાલય મંજૂર થાય. હું પાછો આવ્યો અને ગામના આગેવાનને બધી વાતની માહિતી આપતાં શ્રી. મોતીભાઈ શિવાભાઈએ પોતે ૩. ૫૦) ની પાવતી લખી આપી. ને તેમણે બીજા પાસે ૩. ૫૦) ની પાવતી લખાઈ આ બંને પાવતીઓની ૩. ૧૦૦) રકમ થઈ એટલે હું સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ સાહેબને ફરીથી મળ્યો અને માગેલી હકીકત પૂરી પાડી શ્રી. અમીન સા. ને મારી ખાતરી થઈ ને તેમને સમજાવ્યું કે પુસ્તકાલય સારી રીતે ચલાવશે એટલે તુર્તજ પુસ્તકાલય ઉદઘાડવાની મંજૂરી આપી ને તા. ૧-૮-૨૩ ના રોજ પુસ્તકાલય ખૂલ્યું.

પુસ્તકાલય શરૂ થયા પછી હું દર વર્ષે વરસમાં બે વખત જાન્યુઆરી અને જુલાઈમાં સભા બેસતો ને નવી નવી વાતો ને નવી નવી ચોજનાઓ મૂકી તેનો ખરોખર અમલ થાય તેમ કરતો. પુસ્તકાલયના નિભાવ માટે શરૂઆતમાં મને ધણી મુશ્કેલીઓ નડી, પણ અડગ નિશ્ચય રાખી લોકમત ફેળવી, બાળકો પાસે સંવાદ તેમ જ કન્યાઓના ગરબા વગેરે ગોઠવી લોકોને ભેગા કરતો અને લોકોમાં વાચનપ્રચાર કરવા માટે સામયિકોમાં અગત્યનું વાચન લોકોને બોલાવી વાંચી સંભળાવતો.

આમ દિવસે દિવસે વાચનપ્રચાર વધારી બજેટ માટે જુલાઈ-ઓગસ્ટમાં લખણી કરાવી તુર્ત મારા પગારના પૈસા ભરી દેતો ને મોસમમાં લોકોને ઘેર જઈ પૈસા વસૂલ લેતો. આ પ્રમાણે લગભગ દશ વર્ષ સુધી પ્રચાર ચાલુ રાખ્યો એટલે લોકોની જિજ્ઞાસા વાચન પ્રત્યે વધવા લાગી. લોકોને ક્યાં પુસ્તકો વધારે મળે છે તેની ત્રીસ રાખી, બજેટમાં મંજૂર કરાવી તે ખરીદી વાચન પ્રત્યે અભિરુચિ વધારતો.

અત્યારે પણ અમારા પુસ્તકાલયમાં લખણી કરવાનો રિવાજ ચાલુ છે; પણ અત્યારે લોકો વધુ પ્રમાણમાં રસ લેતા થવાથી કારવણના વતનીઓ અત્રે આવી વસેલા છે તેઓને [૩૭]

વાચન પ્રત્યે રસ વધવાથી બજેટના કામમાં અત્યારે તુર્ત પૈસા પોતે આપી જીન પાસે અપાવવા પ્રયત્ન કરે છે. વળી અત્યારે વ્યવસ્થાપક મંડળમાં યુવાનો તૈયાર કરી દાખલ કરેલા હોવાથી તે યુવાનો સરસ સાથ આપી રહ્યા છે. આ ઉપરાંત થોડી લખણી બાકી રહે તે થોડે થોડે મેસ-મમાં વસૂલ આવે છે.

લોકોનાં મન અત્યારે પુસ્તકાલય તરફ સુંદર રીતે વળેલાં હોવાથી ને ખૂબ રસ લેતા થએલા હોવાથી પુસ્તકાલય સારા પાયા પર ચાલે છે. અને ટપાલના વખતે લોકો ખર્ચા વાંચવા તલપાપડ થઇ જાય છે. જનતામાં જેમ જેમ વાચનરસ ઉત્પન્ન થતો ગયો, તેમ તેમ પુસ્તકાલયની સ્થિતિ સુધરતી ગઇ.

અત્યારે આ પુસ્તકાલયનું રૂ. ૧૧૮૭) કાયમકંડ છે; પાંચ કપાટ છે, લગભગ ૬૦૦ પુસ્તકો છે, બાળવિભાગ જુદો રાખ્યો છે, તેમજ પુસ્તકાલયનું મકાન બાંધવા કારવણના વતની અને અત્રેના રહીશ પા. સામળભાઈ શંકરભાઈએ વગર વળતર ને વગર, માગણીએ પોતાની જમીન આપી છે.

વેજપુર ગામે પુસ્તકાલય રચવાયા પછી જનસમાજને ઉપયોગી એવાં નીચે પ્રમાણે લોકોપયોગી કાર્યો થયાં છે:—

(૧) ગામમાં સરકારી દવાખાનું ખુલ્યું છે અને મકાન બાંધવા પણ એરડીમેટ થઇ ગયું છે, તેમજ તે માટેની જમીન પણ કંપનું લેવાઇ ગઇ છે. (૨) વેજપુર ચાણાનું મકાન ત્રણ ઓરડાનું થઈ વેજપુર સેન્ટરનું કેન્દ્ર બન્યું છે. (૩) રોશન બંધાયું છે. (૪) તાર બાંધેલું કામ પણ થાય છે, તેમ સેવિંગ બેંક પણ છે. (૫) પોસ્ટ ઓફિસ પણ થઈ છે. (૬) પુસ્તકાલયનું મકાન બંધાય છે.

ઉપર પ્રમાણે આજુ જમાનાને જોઈતી અનુકૂળતા થઇ ગઇ છે. અને ઉપરની બધી સ્થાઓ પુસ્તકાલય રચવાયા પછી જ ઉત્પન્ન થઇ છે. આ બધી સંસ્થાઓ જોની કરવા માટે તન-મન-ધનથી પણ ભોગ આપ્યો છે. સતત લોકમત કેળવી, તૈયાર કરવામાં થયેલા આતમાં મને ઘણી મુશ્કેલીઓ નડી છે, અગવડો પડી છે, અડચણો વેડી છે, અપમાન પણ સહન કરવું પડેલું હતું. આ કામ કરવાથી મને પણ ઘણો લાભ મળી જાયવાનું તથા અનુભવવાનું ઘણું જ્ઞાન મળ્યું છે. જેથી હું વિનંતિ કરું છું કે મંત્રી કે મંચપાસે સાચો પ્રેમ કેળવી સઢકાર રાખી કામ કરવાથી જ્ઞાન-સુદ્ધિમાં વધારો થઇ ઘણું જાયવાનું જોવાનું મળશે, સાચી વસ્તુ સંપાદન કરવામાં મુશ્કેલી નડશે; પણ આંતે સાચા કૃષ આજવા મળશે.

સોમાભાઈ ગરબહાઈ

સાધારણ રીતે આપણા લોકોને સહેલું વાચન જોઈએ જીએ; આગમીમાં થા ધરમાં વખત જાય અને ધ્યાન રાંધે એવું વાચન જોઈએ જીએ; પણ અંગ્રેજ લોકો તો મોટે ભાગે તાત્વિક ગ્રંથો, પ્રાચીન ગ્રંથો અને જેમણે જીવવાનો પોતાનો દક્ક રચાવેલો ક્યો દોષ એવા જ ગ્રંથો વાંચે છે. તેઓ 'તાજ ગ્રંથો' અને ખૂબી દર્શકોત્તેજાગી તથા પ્રેમલા-પ્રેમલીની નવલકથાઓ માટે આગ્રહ હોતા નથી.

અંથપાલ માટેનું કર્તવ્યપંચક

વાચકો દરેકજ પુસ્તકાલયમાં આવતા થાય તે પછી થોડાક દિવસોને અંતે જો અંથપાલમાં કુનેહ હોય તો જરૂર તેમાંથી કેટલાકને પોતાના પુસ્તકાલયના વાર્ષિક કે માસિક સભાસદ બનાવી શકવા સમર્થ નીવડે. પુસ્તકાલયનો મુખ્ય હેતુ તે વાચકોને બરાબર સમજાવવો જોઈએ. આટલું પ્રથમ ક્યાં પછી, પોતાની સેવાનો અનુપમ વિકાસ થવા માટે છે. નવીન વાચકો ઉભા કરી તેમને ન સમજતી દફતરતથી વાંકે કરવા અને તેમને પુસ્તકો વાંચવા લઈ જવામાં માર્ગદર્શક બનવું જોઈએ. એક વખત વાચકને વાંચતો કરવામાં આવે તો પછી તેની વાચન-આસક્તિમાં સારો ઉછાળો આપોઆપ આવશે, અને વાચકોમાં વધારો થવા પામી પુસ્તકાલય ખીલી ઉઠશે. આ અંથપાલનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે.

અંથપાલનું બીજું કર્તવ્ય એ છે કે તેણે પુસ્તકાલયના મકાનમાં સ્વચ્છતા અને સુધકતા વસાવવી જોઈએ; કેમકે આ બે વસ્તુઓ આપોઆપ વાચકોને પોતાના પ્રતિ આકર્ષેજ અને અંથપાલની મહેનતનો બચાવ કરશે, માટે દરેક અંથપાલે પોતાના પુસ્તકાલયના મકાનમાં કબાટો, પુસ્તકો, ખુરશી, ટેબલો અને બાંકડા વગેરે બ્યવસ્થિત રાખી મકાનને વાળી ઝાડી ને સુશોભિત રાખવું જોઈએ.

અંથપાલનું ત્રીજું કર્તવ્ય એ છે કે પોતે વાચનરસિક બની જવું જોઈએ. પોતે કંઈ વાંચશે તો જ બીજાને વંચાવી શકશે. પોતે જ જો વાચન નહિ કરતો હોય તો પછી બીજાને શું વંચાવી શકવાનો ?

અંથપાલનું ચોથું કર્તવ્ય એ છે કે પોતે નિઃસ્વાર્થ હોવો જોઈએ. તેણે મોટા પગારની વા ધતર પ્રકારની આશાઓ નહિ રાખવી જોઈએ અને જો એમ કરશે તો સરસ્વતીદેવીની તેના ઉપર કૃપાવૃષ્ટિ થશે જ.

અંથપાલનું પાંચમું કર્તવ્ય એ છે કે તેણે સેવાભાવી બનવું જોઈએ અને પોતાને સોંપેલું કામ એકનિષ્ઠાથી પાર પાડવું જોઈએ. તેનામાં ઉમંગનો ઉછાળો ને મમયસ્યકતાનો સંચાર હોવો જોઈએ, પળને ઝાળખતા આવડવી જોઈએ, પોતે સાદું જીવન ગાળવું જોઈએ.

ઉપર પ્રમાણેનાં પાંચ કર્તવ્યોનું જો અંથપાલ નિયમિત પાલન કરે તો તેનો સેવાગ્રહ નિષ્કંટક બની રહે અને પોતાને ગૌરવશાળી બનાવી શકે.

દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોલી

જોરાક વિનાના શરીરની પેઠે જ્ઞાન વિનાનું મન નિર્માલ્ય છે. એ જ્ઞાનને મેળવવાનું સર્વોપરિ સાધન પુસ્તક હોવાથી જ ઘરમાં સારા પુસ્તકો નથી, તે ઘર ઘર નહિ પણ જીવતાં મુઝડાંની ઘેર છે.

x

x

x

પુસ્તકો પ્રત્યેનો રુનેહ એ તો ઈશ્વરી રાજ્યમાં પહોંચવાનો પરવાનો છે.

વાચકો વર્તમાનપત્રો ઘેર ન લઈ જાય તે માટે—

અજમાવવા જેવો અખતરો

- ૧ ગામમાં પ્રસિદ્ધ રથળે કાળો રંગ લાવી એક મકાનની દીવાલ ઉપર લગાડી બોર્ડ તૈયાર કરવું અને તે બોર્ડ ઉપર જાણુવા જેવા તાજા સમાચાર લખવા, જેથી તે વાંચી કેટલાક વાચકોને સંતોષ થશે.
૨. વર્તમાનપત્ર આવે એટલે સા. પુસ્તકાલયના અંધપાલે તે વાંચી ખાસ જાણુવા લાયક હકીકત આગળ લાલ પેન્સિલથી નિશાની કરવી એટલે નવા સમાચાર જાણુવા ઇચ્છતા વાચકો તે જ વાંચી લેશે.
- ૩ અને તો ચોતાને તથા જાહેર જનતાને અનુકૂળ પડે એવા સમય નક્કી કરી રાખવો અને લોકો ભેગા થાય એટલે તેમને વિવિધ સમાચાર વાંચી સંલગ્નાવવા.
- ૪ ગામમાં લોકોનો ન્યાં વધુ અવરજવર હોય ત્યાં એક લોખંડના સળીઆનું બોક્સ તૈયાર કરાવી ભીતિ લટકાવી રાખવું અને તેમાં આવતાં વર્તમાનપત્રો તથા માસિકો મૂકી રાખવાં, અને ત્યાં આગળ એક વિનંતિપત્ર લખી ચોઢી રાખવું કે મહેરબાની કરી કોષ્ટકે ઘેર પેપર ન લઈ જતાં વાંચી અંદર મૂકી દેવા વિનંતિ છે. એ પ્રમાણે લખી ખીજ બાજુમાં પુસ્તકાલયમાં ક્યાં ક્યાં સામયિકો ક્યા ક્યા વારે આવે છે તેની યાદી પણ ચોઢી રાખતો, જેથી વિશેષ અનુકૂળ થઈ પડશે.
- ૫ ગામમાં શાળા, પરબડી, ધર્મશાળા, મંદિર વગેરે ન્યાં લોકસમૂહ જામતો હોય ત્યાં આગળ તમામ સામયિકો મૂકી રાખવાં અને પ્રથમ વ્યવસ્થાપક મંડળે ભેગા થઈ એકાદ અનક દાખલાનો નિયમ નક્કી કરવો અને આ નિયમની લોકોને જાણુ થાય માટે ભંગો પાસે ગામમાં દાંડી પીટાવવી; જતાં કોષ્ટક પેપર લઈ જાય તો સાધારણ દંડની રકમ લેવાનો રિવાજ રાખવો અને આનો અમલ ચુસ્તપણે થશે તો સરસ કામ ચાલશે.
- ૬ વર્તમાનપત્ર આવે કે તરત ગામની પ્રસિદ્ધ જગ્યાએ દોરીથી બાંધી લટકાવી રાખવાં અને સાંજે પરત લઈ લેતાં. એટલે આનો પણ વાચકો સારો લાભ લેશે અને વર્તમાનપત્રો ઘેર લઈ જવાની માગણી નહિ કરે.

ઉપરની તમામ યોજનાઓ અમોએ જુદા જુદા ખામોએ અજમાવેલી છે અને કેટલાક રથળે ચાલુ પણ છે. તો ન્યાં ન્યાં આની જરૂર જણાય ત્યાં અમલમાં મૂકવામાં આવશે તો આશા છે વધુ અનુકૂળતા થઈ પડશે.

મલંગશા ઉમેદશા દિવાન

પ્રજાઓ ઉન્નત અને અવનત થાય છે; રહેશે નાશ પામે છે; વિશાળ સામ્રાજ્યો પામમાલ થઈ જાય છે; પરંતુ તેઓના સમસ્ત ભૂતકાળ પુસ્તકોમાં વિવરણ હોય છે. એક વારના બળવાન ગ્રીસનો, હસ્તિનાપુરનો અને અયોધ્યાનો બધો ભૂતકાળ પુસ્તકોમાં રહેલો છે. તેના લક્ષકો અને શિષ્ટકળા નષ્ટ થઈ ચોડા ખડકોના આગે ઉભાં છે; પણ તેના પુસ્તકો તો સદાય રહીને મનુષ્યો પર અસર કરી કરશે.

૨૭૪]

બાળાનકો વાચનનો વિવેક .

આજકાલ રોજનાં છાપાં, અઠવાડિયાનાં છાપાં, મહિનાનાં છાપાં અને ચોપડીઓ આપણે ત્યાં થોડાં ધ ઠલવાતાં જાય છે અને શ્રીમંત લોકોનાં છાપરાં તે બધું સાહિત્ય ઘેર આવતું હોવાથી કોઈપણ જાતની યોજના વિના વાંચે રાખે છે. મધ્યમ વર્ગનાં છાપરાંઓ પણ થોડુંક ધરેથી, થોડુંક જેવા તેવા મિત્રો પાસેથી અને થોડુંક નિશાળનાં કે જાહેર પુસ્તકાલયોમાંથી મેળવી વાંચ્યા વિના રહેતાં નથી. છેક છેલ્લા યુગનાં બાળકો જો અક્ષરજ્ઞાન પામે છે તો જ્યાં ત્યાંથી સાહિત્ય ઉધરાવી મેળવી વાંચતાં શીખે છે. નિશાળોમાં પણ હવે ઇતર વાચને પ્રવેશ કરેલો હોવાથી પુસ્તકો મંગાવવામાં આવે છે અને બાળકોને વાંચવા આપવામાં આવે છે.

બાળકોની આ વાચનભૂખ અને મોટરોઓની આ નાની એવી ઉદારતા અલગત આવકાર આપવા કાયક છે, પણ જો વાચનનો વિવેક બાળક પાસે મૂકવામાં ન આવે અને તે ખીલવવામાં ન આવે તો તેમાંથી કશા જ ઉપયોગી પરિણામો આવવાને બદલે બિલકાં ખરાબ અને વાંઝિયાં પરિણામો આવે.

થોડા વખત પહેલાં એક મિત્રે પોતે લખેલી વાતો મને વંચાવેલી. એમાં એક વસ્તુ હતું કે, એક શુભ આશયવાળા બાપે થોડાંક છાપાંઓ, માસિકો અને પુસ્તકો પોતાના જીવાન થતા જતા દીકરા માટે પોતાના ધરમાં વસાવેલાં. બાપ પોતે સાહિત્યરસિક હતા છતાં દાકતરી ધંધાને અંગે પુરસદ આંધળી મળતી. છોકરો પોતાને મળેલા સાહિત્યમાંથી વાર્તાવાર્તા વાંચી જતો અને બીજું બધું છાંડી દેતો. એમ કરતાં કરતાં એ છોકરો છાપાંની જાહેર ખબરો વાંચવાને રવાડે ચડ્યો અને પછી તો.....એ તો બહુ લાંબી વાત છે. તે ઉપરાંત ધર તેમ જ શાળાના અનુભવે જાતી મોકીને કહી શકાય કે વાચનનો વિવેક બાળકને તેમ જ વિદ્યાર્થીને શીખવવામાં આવતો નથી તો તેઓ બિચારા અંધારી અટવીમાં આપડે છે, અને કેટલાંયનાં કુણાં જીવન દોરવણીને અભાવે બરબાદ થતાં હશે. આવાં ધણાં દૃષ્ટાન્તો શોધી શકાય અને આખી પણ શકાય. અલગત, કેટલાંક રક્યાંખડ્યાં બાળકો હૈયાઉકલતથી પોતાને માટેનું ચોખ્ખ વાચન ગોતી કાઢે છે. બાળક સ્વતંત્ર આદમી છે અને એને સ્વતંત્ર બુદ્ધિશક્તિ પણ છે. તેમ છતાં આપણે કેટલીયે અલગત શિક્ષણપદ્ધતિઓથી તેને દોરીએ છીએ અને એમની નૈસર્ગિક શક્તિઓને ચીમળાયા વિના પૂર્ણ કળાએ ખીલવીએ છીએ. વાચનનું પણ તેમ જ થવું જોઈએ. આવા ઉપકારક પ્રયત્નો કર્યાં નહિ થઈ રહ્યા હોય એમ તો કેમ કહેવાય ? પણ એવા પ્રયત્નોની સંખ્યા અત્યંત અદ્ય છે-નહિ જેવી જ છે. કેટલીયે નવી ગણાતી નિશાળોમાં પત્રો તેમ જ પુસ્તકો આવે છે ત્યારે વિદ્યાર્થીઓ દુકાળિયાં પેટે અકરાંતિયાં થઈ તે વાંચવા તૂટી પડે છે. સંસ્કારી કહેવાતાં, તેમ જ બાળકો માટે પોતે બધું જ કરે છે એવો દાવો કરતાં શ્રીમંત તેમ જ મધ્યમ ધરોમાં આવી જ રિયતિ છે. આ જોઈને કોઈપણ બાળ-ત્રેમીનું હૃદય પલ્લ્યા વિના નહિ રહે.

તો પછી બાળકની આ સ્વાભાવિક વાચનભૂખનો આપણે એના શિક્ષણ માટે કાયદો કેમ ન ઉઠાવીએ ?

વધતા જતા ગૂઝરાતી સાહિત્યમાંથી બાળકોનું આરોગ્યપ્રદ સાહિત્ય તારવી કાઢવાના કેટલાક પ્રયત્નો હેલ્થ એકવીસ વર્ષથી ચતા આવે છે પણ કંઈ કદુડીએ દા ઓસાય ?

દરેક માળાપ તથા શિક્ષકની પહેલી ફરજ એ છે કે જેટલું વહેલું આ બાબતમાં ચેતાપ તેટલું સારું. શિક્ષણના બે પાઠો કે એકાદ બે દાખલા કે એકાદો રાખ ઇતિહાસમાં ન શોધવાય તો કંઈ બગડી જવાનું નથી. પણ અકરાંતિયાં બાળવાચકો જ્યાં ત્યાંથી મેળવીને સાવ સેડેલું અને તેમના ભવિષ્યના જીવનને જોખમી કે તેવું ફેરલું બધું થોડખંધ વાચન આજે વાંચી રહ્યાં છે તેની થતી બિહામણી અસરની તમને ખબર છે ?

આ બાબતમાં જરાક જાંઝા તો ઊતરજો.*

રામ

સુગંધી વર્તમાનપત્રો

સુગંધી વર્તમાનપત્રો એ અમેરિકાની હેલ્થી શોધ છે. એમાં વળી માદકોને મનપસંદ સુગંધીવાળાં વર્તમાનપત્રો તૈયાર કરી આપવામાં આવે છે. સવારના નારતા વખતે આવતા દૈનિકમાંથી મનપસંદ નાસ્તાની સુગંધ આવતી હોય છે. બપોરે બપોરના ખાણા જેવી. એમાં ચા, કોફી, બધી પ્રકારનાં ટોયલેટ અને બીજા અનેક ચીજોની સુગંધ હોય છે. આ સુગંધ માટે યંત્ર પર જ્યારે શાહી છુટાતી હોય છે, ત્યારે જુદી જુદી જાતની સુગંધી એમાં મેળવવામાં આવે છે. આ સુગંધી વર્તમાનપત્રોની શરૂઆત 'મન્ડીઅનએપોલીસ' નામના ગામમાં થઇ છે.

જ્યારે શરૂઆતમાં પહેલી જ વખતે શાહીને સુગંધયુક્ત બનાવીને વર્તમાનપત્ર ઉપર અક્ષરદેહ આપવામાં આવ્યો ત્યારે આખું શહેર થોડી મિનિટમાં ઓઝોના શબ્દચરની પેઠે મધમધી જાડું અને ફેરિયો બાપડો ચીંચરેલાસ યઈ ગયો. તંત્રી વિભાગ તો સુગંધનો તીવ્ર તાથી એટલો મુંઝાઈ ગયો કે કામ કરવું અશક્ય થઇ પડ્યું.

તંત્રી વિભાગના એક ભાઈ ઘેર ગયા ત્યારે એમનાં સાચાંક પત્નીને જવાબ દેવો ભારે થઇ પડ્યો. પતિનાં કપડાંની સુગંધથી પત્નીને પાપચંકા આવી.

અખતરો સફળ થતાં બીજાં શહેરોમાં પણ ફેલાવો પામ્યો છે.

* નવા શરૂ થયેલા " પરચાળા "ના પ્રથમ અંકમાંથી.

૧. રસમૂર્તિઓ—કર્તા તથા પ્રકાશક : શ્રી. રણજિત મણિલાલ શેઠ; વેરમા તા. નવસરિ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૨+૧૬૪; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

આ પુસ્તકમાં ૧૨ નવલિકાઓ છે. લાઇ રણજિતલાલનો આ પ્રથમ પ્રયાસ હોવાથી ઉચ્ચ કોટીનું આ પુસ્તક ન ગણીએ તો પણ લાઇ વિજયરાયે-એમના શુરુએ-શુરુએમાં જણાવ્યા પ્રમાણે એમાં શિષ્ટ નવલકથાકારની ઝાંખી તો જરૂર થાય છે. શુરુદોષ વિષે શુરુએ કહેવાનું કહી દીધું છે એટલે વિશેષ કહેવાનું રહેતું નથી પરંતુ વાતો રસમય, બોધક, સામાજિક અને આદર્શદર્શક હોઇ બધી જ વાંચી જવાનું મન થાય તેવી છે. ઇચ્છિત વસ્તુ અથવા વ્યક્તિ મેળવવા સારૂ જાની મિત્ર પણ કેવાં અયોગ્ય અને અધર્મ કાર્યો કરી શકે છે અને મિત્રનો પ્રેમ આખરે સાચા રાહ પર લાવી દે છે એ પ્રથમ વાતમાં સૂચવ્યું છે. પ્રેમની પરાકાષ્ટા, એક જ વ્યક્તિને મેળવવાની તમન્ના, સૌયની પરીક્ષા માટે અને અભિષ્ટ સિદ્ધિ માટે મહાન વ્યક્તિઓ પણ કેવાં વેષપરિધાનો કરી શકે છે વગેરે આમાં બહુ સચોટ અને સરળ શૈલીમાં જણાવ્યું છે. આરસના ઢુકડા, ભિખારી વગેરે વાતો રસિક, દ્રાવક અને ઉત્તેજક છે.

ભાષા, શૈલી, છપાઇ, કાગળ બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૨. એબીસીનીઆ પર આધાર—કર્તા : ચંદ્રલાલ કા. ભટ્ટ, પ્રકાશક : જયંતિ-લાલ રેવાશંકર દોશી, નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ; કાચું સચિત્ર પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૦+૨૩૨; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦, પાકું પૂઠું રૂ. ૨-૦-૦.

નવયુગ અંશમાળાના ૭ મા વર્ષનું આ ચોથું પુસ્તક છે. એમાં લાઇ ચંદ્રલાલ કા. ભટ્ટે એબિસિનિયાનું રાજ્ય મુત્સદ્દીગીરીથી અને ફૂંકી ફૂંકીને કેવી રીતે છટાલીએ પચાવી પાડ્યું અને ત્યાં કેવા કાવાદાવાથી હાસી પ્રજામાં કેર વર્તાવ્યો એ બધું બહુ રસમય, કઠુણ અને સુંદર રીતે ચીતવ્યું છે. પુસ્તક ખરેખર વાંચવા જેવું છે. યુરોપનાં મોટાં રાજ્યો અને દેશનાં નાનાં નાનાં રાજ્યો કેવી રીતે પચાવી પાડે છે તેનો આબેહુજ ચિતાર અને આપ્યો છે. હાસી લોકો માટે જરૂર અંતઃકરણ દ્રવ્ય છે. એમનું શૌચ, એમનો દેશપ્રેમ અને નાદક ખૂનરેણ બચાવવા રાજ કેવી રીતે રાજ્ય છોડી ચાલી જાય છે વગેરે સચોટ વર્ણવ્યું છે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે.

કાગળ, છાપકામ, વગેરે સુંદર છે. પૃષ્ઠ ઉપરનો નકશો અંદરની સમજૂતીને બહુ મદદરૂપ થાય તેવો છે.

૩. રાજરાણી—અનુવાદક : શ્રીમતી કાન્તાદેવી, પ્રકાશક : સૌ. વિજયાબહેન દોશી;

નવયુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૮૬; કાચું સચિત્ર પૃહું; પૃષ્ઠ ૭+૧૦૪; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦.

બંગાળી નવલકથાકાર શ્રી. બંકિમચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાયનું આ પુસ્તક લીલાવતી મંથન માળાના ૭ મા વર્ષના ચોથા પુસ્તકરૂપે પ્રસિદ્ધ થાય છે. કેટલેક બંશે આ વાર્તા બંગાળામાં મુસલમાનોએ બખ્ત્યાર ખિલજીના સમયમાં વિજેતા તરીકે પ્રવેશ કર્યો તે સમયની છે. માધવાચાર્ય હિંદુ રાજ ટકાવી રાખવા હેમચંદ્ર દ્વારા પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. તે માટે શુરુ તરીકે હેમચંદ્ર પાસે બ્રહ્મચર્ય પળાવી રહ્યા છે. મૃણાલિનીને થોડે થોડે દિવસે મળવા દે છે. પરંતુ હમેશાં તેને દૂર જ રાખે છે. માધવાચાર્ય પ્રયાગમાં હેમચંદ્રને શુદ્ધ માટે ઝોડ દેશ જવાનું કહે છે. હેમચંદ્ર મગધના રાજાનો પુત્ર છે. માધવાચાર્ય એની પાસે યવનના હાથમથી મગધ પડાવી લેવા મથે છે. એટલામાં બંગાળા પર ત્યાંના ધર્માધિકારી પશુપતિના પ્રપંચથી ચલાય કરી હકુમત મેળવે છે. પશુપતિ મરી જાય છે. મનોરમા સતી થાય છે અને માધવાચાર્ય હેમચંદ્રને મથુરામાં રહેવાનું ઠરાવી પોતે કામરૂપ જાય છે અને સમય આવે કામરૂપના રાજા તરફથી તને બોલાવવા માથુસ આવશે એમ હેમચંદ્રને કહે છે. સમય જતાં યવનોને પરાજય પમાડી પોતાનું રાજ્ય પાછું લેવાનું અને એમ ન હોવાથી દક્ષિણ મહાસાગર ઉપર એક નવીન રાજ્ય સ્થાપવા માધવાચાર્ય હેમચંદ્રને પ્રેરે છે. એ પ્રમાણે ત્યાં નગીન રાજ્ય ઉત્પન્ન કરી, દિગ્વિજય, ગિરિજયા, રત્નમયી, મણિમાલિની વગેરેને ત્યાં બોલાવી લે છે. આ પ્રમાણે મૃણાલિની રાજરાણી બને છે. આમાં પતિભક્તિ, ચિયજ-રક્ષણ વગેરે શુણે મૃણાલિની, મનોરમા વગેરેમાં બહુ રૂપે જળાય છે. દિગ્વિજય, ગિરિજયા, રત્નમયી વગેરેમાં સ્વામિભક્તિ, વફાદારી, સંકટસમયે સમયસૂચકતાપૂર્વક રક્ષણ વગેરે વગેરે શુણે દર્શિગેચર થાય છે. આમાં પુષ્કળ પાત્રો છે. નાયક નાયિકામાં ખાસ વિશિષ્ટ નવ નજરે જણાઈ આવતું નથી. એકંદર વાર્તા રસમય, બોધક, આદર્શદર્શક અને ઉત્તેજક છે.

કાગળ, છપાઈ વગેરે ઠીક છે. માત્ર કિંમત સહેજ વધારે લાગે છે. વાર્તાના શોખીનોને તો બહુ જ ગમશે.

૪. મારા વિના નહિ ચાલે—લેખક: ધનવંત ઓઝા; પ્રકાશક: જયંતિલાલ રેવા-શંકર દોશી, નવયુગ મંથનમાળા, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ; ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ ૮૬; કાચું સચિત્ર પૃહું; પૃષ્ઠ ૧૨+૧૨૧; મૂલ્ય રૂ. ૦-૧૨-૦, પાકું પૃહું ૧-૦-૦

આ પુસ્તકમાં બાઈ ધનવંત ઓઝાએ નવલકથાદ્વારા વેશ્યાનો મહાન ગુદ પ્રબ્ધ વિસ્તાર-પૂર્વક ચર્ચ્યો છે. યજ્ઞાતમાં પ્રાચીન અને અર્વાચીન ટાળની વેશ્યાઓનો પ્રશ્ન, પાશ્ચાત્ય વેશ્યાઓ સંદિત ચર્ચ્યો છે. પ્રથમનાં ૧૨ પાનાં વાંચી જવા જોવાં છે. એમાં વેશ્યાસંસ્થાનો સંપૂર્ણ ઇતિહાસ આપ્યો છે. દેવદાસીઓ, મૂરલીઓ વગેરેની પ્રથા હાલ પણ દક્ષિણમાં પ્રચલિત છે. બાઈઓ મૂકવા માટે, દેવને રીઝવવા માટે દેવને હાકરીઓ અપાઈ કરવાનો રિવાજ કેટલેક દેશોએ હજી પણ અસ્તિત્વમાં છે. તેઓ દેવ આગળ નૃત્ય કરતાં અને પછી ઉતરતાં ઉતરતાં દ્રવ્ય લઈ આત્મસમર્પણ કરતાં, દ્રવ્ય દેવદેવ ગણાવું. હાલ તો ઘણે દેશોએ એ રિવાજ બહુ ઓછો થઈ ગયો છે. જ્યાં સુધી દુનિયા ચાલશે ત્યાં સુધી વેશ્યા વચ્ચે દુનિયાને ચાલવાનું નથી એમ લેખકનું મંતવ્ય છે. કંઈક અંશે કદાચ ખરું પણ હશે. વેશ્યાશિતિ

સેવવાનાં કારણે અનેક હશે તેમ ગરીબાણ, જીલમ, વિકાર વગેરે મુખ્ય હોઈ શકે. પરંતુ વેશ્યામાં પણ એક પતિ તરફ પ્રેમ હોઈ શકે છે. નૃત્ય સંગીત વગેરે બંને નભાવે પરંતુ આત્મસમર્પણ તો એમને જ હોય અને નહિ તો અર્થઘટ્ટ પાળતી એવી પણ વેશ્યાઓ હોય છે. આ નવલકથામાંની નાયિકા સુનયના પોતાનો અનુભવ તથા યાતના વર્ણવે છે. ખોટા આડંબરો અને વૈલવ સહિત સફેદ ઠગો કેવી રીતે દુનિયાને છેતરે છે તે અવન્તિકાબાઈના જંગલના મહાલયથી દૃષ્ટિગોચર થાય છે. પુસ્તક અનુભવ માટે જરૂરી છે, પ્રશ્ન તો અણુ-ઉકલ્યો જ રહેવાનો. એ દિશામાં સાવચેતી રાખી પુખ્ત ઉંમરે એ પ્રશ્નનો વિચાર કરાય તો સમાજની એક બદી ઓછી થાય. આજને સમયે તો આ પ્રશ્ન બહુ આગળ આવી રહ્યો છે. વિદ્વાન સાક્ષરો પણ આ પ્રશ્ન ચર્ચી રહ્યા છે અને ચારિત્ર્યવાન અને વિનયી વેશ્યાપુત્રીને પણ સન્નિધિમાં લેવા છે એ નિર્ણય થતો જાય છે.

પ્રૌઢો માટે આ પુસ્તક ઉપયોગી છે. નાની ઉંમરનાઓ માટે આ પુસ્તક અપ્રાપ્ય ગણાવું જોઈએ. પુસ્તકાલયો બહુ કાળજીપૂર્વક વિવેકપૂરઃસર વાંચન દોરવે એ જ અભિલાષા; નહિ તો અદ્વિત થવા સંભવ છે.

સોળ વર્ષથી નીચેનાં યુવક યુવતીઓના હાથમાં આ પુસ્તક જવાં જોઈએ નહિ.

૫. પરણ્યા પહેલાં—લેખક : મોહનલાલ સુનીલાલ ધામી; પ્રકાશક : સૌ. વિજયા-બેન જમનાદાસ દોશી, નવયુગ પુસ્તક બંડાર, રાજકોટ કાઠીઆવાડ; ૧૯૩૮; કાઠિન ૧; પેજ; સચિત્ર કાચું પૃ. ૬૭; પૃષ્ઠ ૧૬+૨૦૪, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

નવયુગ પુસ્તક બંડાર તરફથી જાતીય વિદ્યાનનાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ કરવાનું સાહસ એકવામાં આવ્યું છે. તેમાંનું આ એક પુસ્તક વિદ્યાનની દૃષ્ટિએ કુમારો માટે વૈદ્ય મોહનલાલ પાસે લખાવી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે. આમાં રા. હરભાઈ ત્રિવેદીએ ‘આદરણીય પ્રયત્ન દ્વારા’ પુસ્તકનો પરિચય ટૂંકમાં આપ્યો છે અને આ પ્રયત્નની સફળતા ઈચ્છી છે. યૌવન એટલે શું, યૌવન કેવી રીતે વેડી નાખવામાં આવે છે, દુનિયાના ખાડાખાળોઓ આં કર્યાં કર્યાં છે, તેમાંથી બચવું શી રીતે, એમાં ફસાવાથી શી શી મુશીબતો વેઠતી પડે છે તેમ જ તેથી જીવન કેવું બરબાદ જાય છે અને યૌવનનો લાભ લઈ શકતો કેમ નથી વગેરે પરણ્યા પહેલાં કુમારોએ જાણવાની બાબતો સ્પષ્ટ રીતે અને સરળતાપૂર્વક સામાન્ય ભાષામાં સમજાવવામાં આવ્યું છે. એમાં ૧૧ પત્રો દ્વારા યૌવનનું રક્ષણ કેવી રીતે કરવું અને તે નહિ કર્યાથી તથા સ્વેચ્છાપૂર્વક અનિયંત્રિત રીતે જીવન જીવવાથી જીવંતગીતી કેવી પાયમાલી થાય છે તે તથા તેમાંથી બચવાના છલાંગે વગેરે બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે.

આધુનિક સમયે આ બાબત ખાસ આવશ્યક છે કારણ કે કુમારો રસ્તો ભૂલે છે અને જીવંતગીતું સાચું સ્વરૂપ જાણી શકતા નથી.

કુમારોએ આ પુસ્તક વાંચી તે પ્રમાણે આચરણ રાખવું જોઈએ.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે અને કુમારોને આડે માર્ગે જતા બચાવે. કેટલાક તો સાચી વસ્તુની અણુસમજને લીધે જ ગેરરસ્તે જાય છે. તેવાઓને તો આ આશીર્વાદરૂપ ચપ્પ પડશે, કાગળ, છપામણી વગેરે ઠીક છે.

૬. શ્રી કુંદકુંદાચાર્યનાં ત્રણ રત્નો—સંપાદક: શ્રી. ગોપાલદાસ જીવાભાઈ પટેલ, પ્રકાશક: જૈન સાહિત્ય પ્રકાશન સમિતિ—નવજીવન કાર્યાલય, અમદાવાદ, ૧૯૩૭; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૫૬ ૧૪૯; ગોડ પટીનું કાચું પૂકું; મૂલ્ય ૮ આના.

પૂર્વભાષા જૈન ગ્રંથમાળાનું આ ૧૪ મું પુસ્તક છે. નવજીવન કાર્યાલયને અંગે ભાઈ ગોપાલદાસ પટેલ, એ ગ્રંથમાળાના મંત્રી છે. તેમણે આ દિગંબર સંપ્રદાયના મહાન અમણી કુંદકુંદાચાર્યના 'પચાસિકાવ', 'પ્રવચનસાર' અને 'સમયસાર' નામના નાટકત્રય નામના ત્રણ પ્રસિદ્ધ ગ્રંથોનો સાર અને પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. એ દ્વારા આચાર્ય મહારાજના જ્ઞાન, તેમની મહત્તા, તેમનું તત્ત્વજ્ઞાન વગેરેનો સારો પરિચય પ્રમાણપુર:સર આપી દિગંબર જૈન સંપ્રદાયની એમણે સેવા બજાવી છે. ઉપોદ્ધાતમાં દિગંબર પરંપરામાં કુંદકુંદાચાર્યનું સ્થાન, દિગંબર સંપ્રદાય, આચાર્યના ગ્રંથોની માહિતી, તેમનાં નામો, દંત-કથાઓ, તેમનું વેદાંત વગેરે બાબતો ચર્ચા પ્રથમ ખંડમાં પ્રાંચ પ્રકરણોમાં વ્યાવહારિક દૃષ્ટિબિંદુ સમજાવી, આધ્યાત્મિક બાબત સમજાવી છે. આત્મા, આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ, માર્ગ વગેરે બદ્ધ સરસ રીતે સમજાવ્યાં છે. બીજા ખંડમાં ૧૦ પ્રકરણમાં પારમાર્થિક દૃષ્ટિબિંદુ રજૂ કરી, જીવ, કર્તા અને કર્મ, પુણ્ય-પાપ, આસન, સંવર, જિજ્ઞાસા, બંધ, મોક્ષ, સર્વ વિશુદ્ધ જ્ઞાન, વગેરે સમજાવી, છેવટે સુભાષિતો મૂળ સાથે ભાષાંતર કરી પ્રગટ કર્યાં છે. સ્ત્રીદ્વારા પુસ્તકનું વાચન વિશેષ સરળ કરી આપ્યું છે.

છપાઈ, કાગળ વગેરે સંબંધી કશું કહેવા જેવું નથી. બધું ઉત્તમ છે. મૂલ્ય ૫૫૫ માફકસર છે. જૈન પુસ્તકાલયો તેમજ જૈન વાચકોવાળાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે.

૭. યોગશાસ્ત્ર—સંપાદક. પ્રકાશક, કદ, વગેરે ઉપર પ્રમાણે, ૧૯૩૮; ૫૫૬ ૬૪+૨૮૮, પૂકું ઉપર પ્રમાણે, મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન જૈનાચાર્ય હેમચંદ્ર સૂરિએ સિદ્ધરાજ નયસિંહ માટે ખાસ અનુદાન યોગમાર્ગ સૂચવ્યો છે. 'દેશી નામમાળા', 'નિધંતુ શેષ', 'હેમ વ્યાકરણ' વગેરે મહાન ગ્રંથો ઉપરાંત સિદ્ધરાજ માટે આ ગ્રંથ પણ રચ્યો. મનુષ્ય સંસારમાં રહીને આચારી થઈ એવો વ્યાપક યોગ અને વર્ણવ્યો છે. જૈન લોકોનો આ અપૂર્વ ગ્રંથ છે. એમાં ૧૦ પ્રકરણો તથા ૧૯ દિપ્તિઓ દ્વારા, યોગની વ્યાખ્યા, શુદ્ધયોગની તૈયારી, અભિચાર, દિનચર્યા, આત્મજ્ઞાનનાં સાધન, મોક્ષપ્રાપ્તિ, રાત્રીભવકલન વગેરે વિસ્તારપૂર્વક સમજાવી, ૧૯ દિપ્તિઓમાં ભિક્ષુઓ, જુદા જુદા સાધકોની કથાઓ, શુદ્ધયોગની ૧૧ પ્રતિભાઓ, પાનાદિ માટે યોગ્ય સ્થાનો, સાત નરજૂષિઓ, મધ્યલોક, ધારણનાં વિવિધ સ્થાનો, પ્રાણુધામની વિશેષ વિગતો, વિવિધ ધ્યેયો વગેરે સંદર્ભ અને યરજતાપૂર્વક સમજાવ્યાં છે. પૂર્તિ અને સુભાષિતો ઉપરાંત, સ્ત્રીની પુસ્તકના અભ્યાસમાં વિશેષ સરળતા કરી આપી છે. કાગળ, છપાઈ વગેરેનું કહેવાપણું નથી.

૮. મનોમુક્તર: ગ્રંથ ૪ થી—કર્તા: હીવેદીઆ, નરસિંહરાવ મોજાનાથ; પ્રકાશક: શુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, ભાદ, અમદાવાદ: ૧૯૩૮; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૫ ૨૨૨૪૪; કાચું પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

૧. ગુ. વ. સોસાયટીએ આપણા પ્રતિષ્ઠિત વિદ્વાનોના લેખસંગ્રહ વ્યવસ્થિત રીતે સંક-

લિત કરી, વિદ્યાર્થીઓ તેમજ અન્ય સાહિત્યરસિકોના મનરંગનું તેમજ અભ્યાસ માટે પ્રસિદ્ધ કરવાનું હોય ધ્યુનું છે. તેમાં ૨૧, સાક્ષર શ્રી. નરસિંહરાવભાઈનાં મનોચુકુરના ૩ ભાગ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે. બાકીનાં ગદ્ય લખાણોનો આ છેલ્લો સંગ્રહ પ્રસિદ્ધ થાય છે. એમાં લેખો, વિવેચનો, રસમયી વગેરેના ૧૧ લેખો પ્રસિદ્ધ થયા છે. મનોચુકુરના ૪ ચાર ભાગની સંગઠિત અનુક્રમણિકા સાલવાર આ પુસ્તકમાં શરૂઆતમાં આપી છે તેથી એ ચારે ભાગોનો અભ્યાસ કરનાર અધ્યાપક તેમ જ વિદ્યાર્થીઓ ઉપરાંત સાહિત્યરસિકોને શોધવું બહુ સહેલું પડશે. સમયનો સદુપયોગ વિશેષ થશે. ત્રિપોતું વૈવિધ્ય હોવાથી કંટાળો નહિ આવે. ૨૧. નરસિંહરાવભાઈનાં મર્માંગા કટાક્ષો પણ અંદર જાણનાના મળશે જ. શબ્દો નિત્ય, વિરામચિન્હો એ લેખો ભાષાપરત્વે છે.

ભાષા, છપાઈ, કાગળ વગેરે સારાં છે. ગુ. વ. સોસાઈટીનાં સભ્ય ન હોય તેવાં પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદી લે. શિષ્ટ ગ્રંથો દરેક પુસ્તકાલયમાં હોવા જોઈએ. કોઈ ને કોઈ વાંચનાર મળી આવશે.

૯. 'પ્લેટોનું' આદર્શ નગર—ભાગ ૨ જે—પરિવ્રજે ૬ થી ૧૦; અનુવાદક: પ્રાણુજીવન વિશ્વનાથ પાઠક, પ્રકાશક : ગુ. વ. સોસાયટી—અમદાવાદ, ૧૯૩૮; કાઉન ૧૬ પેજ, કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૬૦+ (૩૦૨-૫૫૬=૨૫૫); મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦.

સદર પુસ્તકનો પ્રથમ ભાગ જેમાં પહેલા પંચ પરિવ્રજે આપવામાં આવ્યા છે તે અગાઉ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયા છે. અત્રે બીજા ભાગમાં બાકીનો રહેલો ભાગ પૂરો થાય છે. વિશેષમાં અનુવાદકે સમગ્ર પુસ્તકનો ઉપોદ્ધાત અત્રે આપ્યો છે. તેમાં પ્રાચીન ગ્રીક ફિલ્સોફી (તત્ત્વજ્ઞાન) આત્માનું સ્વરૂપ (ચિંતણા), સદૃશ્યોનું પૃથકરણ, સદૃશ્ય અને કળા, ધર્મ, 'પ્લેટોનું' સમાજશાસ્ત્ર, વ્યક્તિ અને સમાજ, 'પ્લેટોની' વર્ણવ્યવસ્થા, 'પ્લેટોનું' આદર્શ નગર, સામ્યવાદ, 'પ્લેટોનું' રચન, શિક્ષણપદ્ધતિ, અનિષ્ટ પ્રકારનાં રાજ્યબંધારણો, ધર્મ અને સુખ વગેરે સંબંધી ટૂંકમાં સરળ હકીકત આપી પુસ્તક સમજવામાં સરળતા કરી આપી છે. આ આખું પુસ્તક સંવાદરૂપે જ લખાયું છે. શ્રોતાજનોમાંથી એક પ્રશ્ન પૂછે છે અને સોક્રેટીસ જવાબ આપે છે. કુલ ૬૨૦ સવાલજવાબોમાંથી અત્રે ૪૮૪ થી ૬૨૦ પ્રશ્નોત્તરો આપ્યા છે. આમાં નાગરિકત્વ, રાજ્યબંધારણ, આર્થિક પ્રશ્ન વગેરે બહુ તત્ત્વજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ મર્યુનું છે. પુસ્તક બોધપ્રદ, રસમય અને પ્રોત્સાહક છે. તત્ત્વજ્ઞાનના રસિયાઓએ તો આ પુસ્તક અવરય વાંચવું જ જોઈએ. અંગ્રેજી ભાષા નહિ જાણનારા માટે ભાઈ પ્રાણુજીવન પાઠકનું આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. ભાઈ પાઠક તથા ગુ. વ. સોસાયટીને આ અમૂલ્ય પુસ્તક પ્રસિદ્ધ કરવા માટે અભિનંદન ધરે છે. આધુનિક ક્રાંતિના સમયમાં આ પુસ્તક ખરેખર માર્ગદર્શક ગણાય. ધણા વિચારો તો હિંદને અનુકૂળ થઈ પડે તેવા છે. આખું પુસ્તક આધ્યાત્મિક દૃષ્ટિએ સમાજરચનાને લગતું છે.

કાગળ, છપાઈ વગેરે સુંદર છે. ભાષા પણ સાદી અને સરળ છે. ભાષા સંસ્કારી હોય તેજ સમજી શકે એ નિર્વિવાદ છે, છતાં સામાન્ય માણસને કંઈક તો ગમશેજ.

મુલ્ય આપી હોત તો અચૂક વિષય સંબંધી માહિતી મેળવતાં વધુ સહેલું પડત.

૧૦. ચરણરજ—કર્તા: શ્રી. નિર દેસાઈ, પ્રકાશક: જયન્તિ દલાલ, પિપદસ બેન્ક બિલ્ડિંગ, 'ગતિ અને રેખા' કાર્યાલય, કારજ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, ૫૪ ૧૨૦; કાચું સચિત્ર ભાવવાહી પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦.

ગતિ અંતમાળાનું બીજા વર્ષનું આ પ્રથમ પુસ્તક છે. એમાં ભાઈ નિર દેસાઈએ સ્ત્રીઓના પ્રશ્નોની સફળ ચર્ચા કરી છે. એકંદરે ૯ વાતો આમાં છે. તેમાં સ્ત્રીઓની પરાધીનતા, લાલચો, ગરીબાઈ વગેરેને લીધે તેમ જ નિષ્વવાસનાથો કેવાં અનિષ્ટો પ્રચલિત હોય છે તથા સ્ત્રીઓને કેવી હાડમારીઓ ભોગવવી પડે છે વગેરે બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે. છેલ્લી વર્તા નારી પ્રત્યક્ષ રાક્ષસીનો અદ્ભુત નમૂનો છે. જો કે એવાં બહુ થોડાં રહ્યાં હોય છે, પરંતુ હોય છે તે સર્વોપરી એમાં પણ શક નથી.

પુસ્તકોના વાચનથી જો સ્ત્રીઓના પ્રશ્નોમાં સમાજનો મોટો સમૂહ રસ લેતો થાય અને એ પ્રશ્નોનો નિઃશય સહેલથી થઈ સ્ત્રીઓની સ્થિતિ સુધરે તો આવાં પુસ્તકોની સહજતા ગણાય; જો કે એ પ્રશ્નો હાલમાં હજીય તો રહ્યા છે. દરેક વાતમાં કાંઈ કાંઈ નવીનતા છે. પુરુષો કેટલી હદ સુધી નિષ્કૃષ્ટ થઈ શકે છે તે પણ આ વાતોમાં બતાવ્યું છે.

કાગળ, છપાઈ, વગેરે ઠીક છે. પુસ્તકાલયો લેશે જ. આવાં પુસ્તકોનો પ્રચાર છૂટકો થવો જોઈએ. આવાં પુસ્તકોના વાચનથી ચારિત્ર્યનું ધડતર ઉચ્ચ થશે અને સાવચેતી, અમન-પેતી વગેરે ગુણો વિકસશે.

૧૧ શ્રી પદ્મનાથચરિત્ર ઔર શ્રી નાથવાણીકા પ્રસાદ:—અનુવાદક શ્રી. લક્ષ્મણ નારાયણ ગદે, પ્રકાશક: ધનરથામદાસ, ગીતાપ્રેસ, ગોરખપુર, સંયુક્ત પ્રાંત. ૧૯૩૪; કાચું પૂકું, કાઉન ૧૬ પેજ; ૫૪ ૧૧+૨૨૪; મૂલ્ય ૮ આના.

સમર્થ એકનાથ મહારાજનું આ ચરિત્ર શ્રી. લક્ષ્મણ રામચંદ્ર પાંચાલકરના મરાઠી પુસ્તકનો હિંદી અનુવાદ છે. અનુવાદક મહારાષ્ટ્રીય બંધુ જ છે. આ મહાપુરુષના ચરિત્રમાંથી ધણું બહુવાનું તથા અનુભવમાં ઉતારવાનું મળી આવે છે. ગૃહસ્થીઓ પણ મોક્ષમાર્ગે પ્રયાણ કરી શકે છે અને આત્માને જોળખી પરમાત્મામાં લીન થઈ શકે છે એ આવાં ચરિત્રોથી સમજાય છે. પ્રપિતામહ મહાપુરુષ બાનુદાસથી શરૂ કરી એકનાથ મહારાજ સુધીની વંશાવલિ પણ આપી છે. બાનુદાસ સંવત ૧૫૦૫ માં પૈઠ્યમાં થઈ ગયા. તેમનાથી ચોથો પેઢીએ શ્રી એકનાથજીનો જન્મ થયો. બાનુદાસ પણ પરમભક્ત હતા. એમના ચક્રપાણિ નામક પુત્રને સૂર્યનારાયણ નામે પુત્ર હતો અને તેના પુત્ર તે એકનાથ. એકનાથનો જન્મ સંવત ૧૫૬૦ માં થયો. એમનો બાલ્યકાલ, એમની પ્રભુભક્તિ ઉપર શ્રદ્ધા, ગુરુ જનાર્દન સ્વામી સાથે પરિચય અને તેમને ગુરુપદ આપવું, શ્રી દત્તકૃપા અને અનુધ્યાન, તીર્થયાત્રા, ગૃહસ્થાશ્રમ, ગુરુભક્તિ, એકનાથ મહારાજ સંબંધી બહુવાલાયક કથાઓ, કાશી આદિ તીર્થોની યાત્રા, અંથો અને છેવટ એ બધું વિસ્તારપૂર્વક અને હતાં ટૂંકમાં આપ્યું છે. એકનાથ અને શ્રીખંડિયાનો પ્રસંગ ખાસ વાંચવા લાયક છે. એકનાથની ભગવાન તો અત્રે પ્રત્યક્ષ થાય છે. એમના મુખ્ય અંથોમાં ચતુર્થલોકી ભાગવત, શક્તિમણીસ્વયંવર, ચિરંજીવ પદ, ભાવાર્થ રામાયણ, એકનાથી ભાગવત ખાસ છે. દરેક જગે એ ચરિત્ર વાંચી એમાંથી બોધ લઈ તેને

આચરણમાં મૂકવાની ખાસ આવશ્યકતા છે. મહારાષ્ટ્રના સમર્થ સંત પુરુષોમાં જ્ઞાનદેવ, વૃકારામ, રામદાસ સ્વામી વગેરે સાથે એકનાથ મહારાજ પણ ગણાય છે.

ચરિત્ર વાંચવા લાયક અને રસમય તેમ જ બોધપ્રદ છે. હિંદી ભાષામાં હોવાથી ભાષા પણ સુકત જણાય છે. એકનાથજીનું ચિત્ર પણ અત્યોદ્ભૂત અને ઉડીને આંખે વળગે એવું છે. પુસ્તકાલયો જેરર ખરોદે. હિન્દીના અભ્યાસ માટે પણ ઉપયોગી થઈ પડશે એટલે ‘એક પથ ઔર દો કાન્ન’ જેવું થશે.

છપાઈ, કાગળ, ખીખા, અક્ષરો વગેરે સુંદર છે. મૂલ્ય પણ માફકસર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૨. સુભાષિત પદ્યરત્નાકર (ભા. ૪ થો)—સંગ્રાહક અને અનુવાદક : મુનિરાજ શ્રી વિશાલવિજયજી; પ્રકાશક : શ્રી. દીપચંદ આર્યા, છોટા શરાફા ઉજ્જૈન. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૬૦+૮૪+૩૨=૩૧૬, પાકું આગ્રહાદનવાળું પૂઠું, મૂલ્ય ૧-૪-૦. ૧૯૪૦.

ઉજ્જૈનથી પ્રકટ થતી વિજયધર્મસરિ જૈન ગ્રંથમાળાના આવનમા પુસ્તક તરીકે આ પુસ્તક પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે. આ પુસ્તકના આ અગાઉ ત્રણ ભાગ પ્રકટ થઈ ગયા છે. આ ચોથો ભાગ છે. સંસ્કૃત સાહિત્યનાં બોધદાયક સુભાષિતોના આમાં વિષયવાર સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. પુસ્તક જૈન ગ્રંથમાળાદ્વારા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છતાં હિંદુ ધર્મ-શાસ્ત્રોમાંથી પણ સુભાષિતો સંગ્રહવામાં આવ્યાં છે, એ સર્વધર્મસમભાવનું સચક લેખી શકાય. સંસ્કૃત ભાષાના વિદ્યાર્થીઓ તેમજ નીતિબોધના સાહિત્ય પ્રત્યે અભિરુચિ રાખનાર સૌને આ પુસ્તક ઉપયોગી થઈ પડશે. પૃષ્ઠસંખ્યા અને પુસ્તક પાછળ લેવાયેલી મહેનતના પ્રમાણમાં સદા રૂપિયા જેટલું મૂલ્ય અતિ અદ્વપજ લેખાય.

૧૩. ગોળીબારની મુસાફરી—લેખક : સૌ. હંસા મહેતા, પ્રકાશક : કુમાર કાર્યાલય, રાયપુર, અમદાવાદ. પૃષ્ઠ ૧૨+૧૭૬, પાકું સચિત્ર બોર્ડનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. દોઢ. ૧૯૪૦

અંગ્રેજી ભાષુતરમાં આગળ વધેલાં આપણાં કુમારો અને કિશોરો “ગ્રુવીવર્સ ટ્રાવેલ્સ” નામનું પુસ્તક હોશિ હોશિ વાંચે છે. એમાં આવતી પ્રવાસ અને સાહસની કથાઓ તેમને ધણી ગમે છે. એ જ પુસ્તક આપણા દેશનાં બાળકોને સમજાવું સુગમ પડે તેવી સરળ અને રસ્યક શૈલીઓ થી. હંસાબહેન મહેતાએ ગુજરાતીમાં ઉતાર્યું છે. આ અગાઉ આ પુસ્તક બે ભાગમાં પ્રકટ થયું હતું તેની આ આવૃત્તિ બંને ભાગ ભેગા કરી પ્રકટ કરવામાં આવી છે. પહેલા ભાગની બે આવૃત્તિ અને બીજા ભાગની એક આવૃત્તિને આપણાં બાળકો આ અગાઉ અપનાવી ચૂક્યાં છે. વાર્તાનું વસ્તુ અને લેખનશૈલી એકજ એકંકે પુસ્તક પૂરું કરવાનું મન થાય તેવી છે. દરેક પુસ્તકાલયને પોતાના બાળવાચકો માટે આ પુસ્તક વસાવવા અમારી ભલામણ છે.

૧૪. જગતનો તાત—લેખક : શ્રી. રામનારાયણ ના. પાઠક, પ્રકાશક : ભારતી સાહિત્ય સંઘ, શ્રીમાળી સોસાઈટી, એલિસબ્રિજ, પો. બો. નં. ૭૩, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૩૨૮, સચિત્ર આગ્રહાદનવાળું પાકું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. બે. ૧૯૪૬.

આ પુસ્તકમાં લેખકે આજના બેહુતજીવનનો મર્મબેદી ચિતાર રજૂ કર્યો છે. એક

વખતનો આખા જોડત દિવસે દિવસે કેવો પાંચમાલ થતો જાય છે તેનું હજાર વર્ણન કરવામાં લેખકે સારી સફળતા મેળવી છે. પુસ્તકનાં પાત્રોને ઓળખાવતું પુરાવચન, ગામડાના જોડતો સાથે એકરૂપ થઈ ગયેલા શ્રી. રવિશંકર મહારાજે લખ્યો છે. આજના જોડતની પરિસ્થિતિ અને પાંચમાલીનાં ખરા કારણો જાણવાનાં હીક હીક સાધનો આ પુસ્તકમાંથી મળી આવશે. સજંગ નૂવલકથારૂપે હોવાથી દરકોષ વાચકને વાંચવા પ્રેરે તેનું આ પુસ્તક છે. પુસ્તકાલયેને આ પુસ્તક પોતાને ત્યાં વસાવવા અમારી ભલામણ છે.

૧૫. યોગસાધનના પાયા (ભાગ બીજો)—મૂળ લેખક : શ્રી. અરવિંદ; અનુવાદક : શ્રી. અંબાલાલ પુરાણી; પ્રકાશક : અરવિંદ કાર્યાલય, આણંદ. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૪+૮૦, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય આઠ આના, ૧૯૪૦.

આણંદના અરવિંદ કાર્યાલય તરફથી યોગી શ્રી. અરવિંદ ઘોષકૃત યોગને લગતું હીક હીક સાહિત્ય પ્રકટ કરવામાં આવે છે. યોગ જેવા કંઈક વિષયને સરળ રીતે સમજાવનાર શ્રી. અંબાલાલ પુરાણીએ આ ગ્રંથોના અનુવાદ કરેલા છે. આ પુસ્તકનો અનુવાદ પણ શ્રી. અરવિંદના એ અનુયાયી શ્રી. અંબુભાઈએ કરેલો છે. યોગસાધનનાં મૂળ તરવોરૂપ વિવિધ બાબતો આ પુસ્તકના પહેલા ભાગમાં અપાયા ઉપરાંત આ ભાગમાં કામના, આહાર, જાતીય-વાસના, તેમ જ અન્તઃમય-ભૌતિક-ચેતના, અવચેતના, નિદ્રા, સ્વપ્ન અને શેષને લગતા વિષયોનું નિરૂપણ કરવામાં આવ્યું છે. યોગમાર્ગના અભ્યાસીઓને આ પુસ્તકમાંથી સારી પ્રાપ્તિ મળી આવશે.

૧૬. શ્રી માતાજી સાથે વાર્તાલાપ—અનુવાદક અને પ્રકાશક ઉપર પ્રમાણે. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૨+૨૦૨; છોટનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૨) ૧૯૪૦.

શ્રી અરવિંદ આશ્રમની આંતર્યાલ વ્યવસ્થા રાખનાર શ્રી માતાજી સાથે યોગસાધન બંધે જુદાજુદા જિજ્ઞાસુઓને થયેલા વાર્તાલાપની વિગતો આ પુસ્તકમાં આપવામાં આવી છે. પુસ્તકમાં આપેલી પ્રશ્નોત્તરરૂપ વિગતો અભ્યાસયોગનાં જિજ્ઞાસુઓને જ માત્ર ઉપયોગી નીવડી શકે તેમ છે. સામાન્ય માણસને યોગનાં આ લિન્ન જિન્ન અંગે સમજાવવાં મુરદેલ પડે તેવાં છે. ને કે જિજ્ઞાસુઓને અતિ માર્ગદર્શક થઈ પડશે.

૧૭. અનુભૂતસિદ્ધ પ્રયોગસંગ્રહ અને લોહપ્રયોગસંગ્રહ—લેખક અને સંપાદક : વૈદ્ય હરિલાલ ગોરધન પાઠક, આયુર્વેદભિષક, હરિદ્વર ઔપધાય, આશાધિનેર. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૨૮+૧૪૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧) ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકમાં વૈદકનાં જુદાં જુદાં પુસ્તકોમાંથી ધરગથ્ય વૈદકના અખતરાઓ આપેલા છે. એમાં આપેલા કેટલાક અખતરા ધરગથ્ય ઉપચારો તરીકે કામ લાગે તેવા છે, પરંતુ તેમાંના રસપ્રયોગો અને ધતર કેટલીક બાબતોનો ઉપયોગ સારા અનુભવી વૈદ્યની સલાહ લીધા સિવાય ઉપયોગ કરવા જતાં સામાન્ય માણસ ગોધું ખાઈ જવા સંભવ છે. એટલે માત્ર પુસ્તકમાં આપેલા અખતરાના આધારે અને અનુભવીની મલાદ લીધા સિવાય પુસ્તકમાં આપેલા અખતરાનો ઉપયોગ કરવો સલાહભર્યો નથી.

૧૮ પૈસા પ્રાપ્ત કરવાની સર્વોત્તમ કલા ભા. ૨ નો:—લેખક અને સંપાદક:

પં. ગોવિંદલાલ કે. શર્મા, મંત્રી, આદર્શ સમાજ કાર્યાલય, સાબરમતી (અમદાવાદ), કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૬૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦, ૧૯૪૦.

આ પુસ્તકમાં જુદી જુદી બનાવટના અખતરાઓ આપવામાં આવ્યા છે. પરંતુ તે કેટલે દરજ્જે વિશ્વાસપાત્ર છે તે કહી શકાય નહિ. શરૂઆતમાં યાગોલોગને લગતા બે લેખો આપવામાં આવ્યા છે અને તે પછી કેટલાક અખતરા અપાયા છે, જેની અજમાયશ લાગ્યે જ કોષ કરવા પ્રેરાય તેવા એ છે. ૬૪ પૃષ્ઠના આ પુસ્તકની ૦-૮-૦ જેટલી કિંમત જરૂર વધારા પડતી તેમ જ જનતાને છેતરનારી કહી શકાય. આ પુસ્તક ખરીદવા લાગ્યે જ લલામણુ કરી શકાય.

૧૯ તેજ-છાયા:—લેખિકા અને પ્રકાશિકા: શ્રી. જયમનગૌરી પાઠકજી, અપારિયા ચકલા, સુરત. કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૮૪, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય રૂપિયા સવા. ઈ. સ. ૧૯૪૦.

શ્રી. જયમનગૌરીનું નામ આપણા સાહિત્યમાં સારું જાણીતું છે. તેઓએ રચેલાં છંદકાવ્યો, ગીતકાવ્યો તેમ જ રાસોનો આ પુસ્તકમાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. કાવ્યોમાં ૩૯ છંદકાવ્યો હોઈને ૬ ગીતકાવ્યો અને ૨૪ રાસકાવ્યો છે. કાવ્યોની સમજૂત આપતો શ્રી. કેશવ શેઠનો “ તેજછાયાનું તત્ત્વદર્શન ” શીર્ષક લેખ આ કાવ્યસાહિત્યને સમજવું સુગમ કરી આપે તેવા છે.

૨૦. સૌભાગ્ય : સંપાદિકા : સૌ. ધનિષ્ઠાબહેન મજમુદાર, પ્રકાશક : સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ, લાહી (કાઠિયાવાડ). કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૮+૧૨૮, સાદું બે રંગમાં છાપેલું સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. એક. ૧૯૪૦.

લાહીના સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ તરફથી આલતી ગૃહ પુસ્તકાલય ગ્રંથમાળાના બીજા વર્ષનું આ ચોથું પુસ્તક છે. પુસ્તકમાં બહેનોએ લખેલા ગદ્ય અને પદ્ય સાહિત્યનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. જુદી જુદી બહેનોએ લખેલો પદ્યવિભાગ આ પુસ્તકનાં લગભગ પચાસ ઉપરાંત પૃષ્ઠ રોકે છે, જ્યારે બાકીનાં પૃષ્ઠો ગદ્યવિભાગનાં છે. પદ્યવિભાગમાં જુદા જુદા વિષયો પર જુદી જુદી બહેનોએ લખેલાં કાવ્યો ગરબા વગેરે છે, જ્યારે ગદ્ય વિભાગમાં ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં જુદીજુદી બહેનોએ સારો ફાળો આપ્યો છે એમ કહી શકાય.

૨૧. સુવર્ણ માહિની : લેખિકા : શ્રી. દિવાળીબહેન વાલજીભાઈ ભટ્ટ, પ્રકાશક : ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર, લાહી; કાઉન કદનાં પૃષ્ઠ ૧૬, સચિત્ર સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૨-૦, ૧૯૪૦.

ઉપર જણાવેલા “ સૌભાગ્ય ” પુસ્તકમાં આ કાવ્ય અપાયું છે. એજ કાવ્ય આ જુદી પુસ્તિકાએ પણ પ્રકટ કરવામાં આવ્યું છે.

૨૨. રાસજ્યોતિ—અ. સૌ. ધનિષ્ઠાબહેન મજમુદાર મુ. વિજયપુર; પ્રકાશક : મુગ-ધર્મ કાર્યાલય, લાહી, કાઠિયાવાડ, ૧૯૪૦.

ઉપલી પુસ્તિકાની માફક આ પુસ્તિકા પણ “ સૌભાગ્ય ”માં છપાયેલા લેખિકાના રાસોનો સંગ્રહ છે. રાસપ્રિય બહેનોને એ ગમશે.

૨૩. ગીતરજની—લેખક : શ્રી. બાલકૃષ્ણ જી. ભટ્ટ. પ્રકાશક : જીવનલાલ એન્ડ સન્સ મુંબઈ અને અમદાવાદ, કાઉન કદનાં ૫. ૮+૪૮, સાદુ સંગીત સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦.

લેખકે રચેલાં જુદા જુદા વિષય પરનાં રાસગીતો, વૃત્તગીતો તેમજ બાલગીતોના આ પુસ્તિકામાં સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે. ગરબાગ્રેમી ગુજરાતજોને એમાંના કેટલાક રાસ ગમી જાય તેવા છે.

૨૪. રાત પડતી હતી—લેખક : શ્રી. નિરુ દેસાઈ; પ્રકાશક : ગતિ અને રેખા કાર્યાલય, પિપ્પલ્સ એન્ડ બિલ્ડિંગ, કારંજ, અમદાવાદ. કાઉન કદનાં ૫૪ ૧૨૪, સાદુ સચિત્ર પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૮-૦. ૧૯૩૯.

આ પુસ્તકમાં, લેખકે વનિતાઓના લતાઓમાં રખડી મેળવેલી માહિતી પરથી ત્યાંની આજુબાજુની અને એ ક્ષેત્રની પરિસ્થિતિ સજંગ વાર્તારૂપે આપી છે. આ વિષયપર રવે જાણવા ઇચ્છનાર પ્રૌઢ ઉંમરનાં માણસો એ જાણે વાંચે; કાચી ઉંમરનાંઓના હાથમાં એ પુસ્તક ન પહેંચે તે માટે પુસ્તક ખરીદનાર મંત્રી-અધ્યાપાત્રે કાળજી રાખવી ધરે.

મજિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

૧ બાલજગત (પ્રવાસઅંક):—તંત્રી શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસાર, અને શ્રી. દિનેશ કોર, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ભદ્ર, અમદાવાદ.

“ બાલજગત ”નો ઑગસ્ટ માસનો અંક ખાસ પ્રવાસઅંક તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં આપેલાં પ્રવાસવર્ણનો બાળકોને મુસાફરીનાં રથજોનાં જ્ઞાનનો સારો ખ્યાલ આપે છે. ડોકોરના ગોમતી તળાવનું ચિત્ર આપ્યું છે તે સાથે એની યાત્રાને લગતો લેખ અપાયો હોત તો તે બાળકોને ચિત્રપરિચય સારો થાત.

૨ બાલસખા (હાસ્યાંક):—તંત્રી અને પ્રકાશક: શ્રી. દિગંતલાલ સુ. શાહ, મહિવીની પોળ, લાલાલાઈની પોળ, અમદાવાદ.

બાલસખાનો ઑગસ્ટ માસનો અંક હાસ્યાંક તરીકે પ્રગટ કરવામાં આવ્યો છે. બાળોને વાંચતાં રમુજ મળે અને ધડીભર આનંદ આપે તેવા લેખો અપાયા છે. અને બાળલેખોએ લખેલા કેટલાક લેખો એ એની વિશિષ્ટતા છે.

૩ જનેતા (સ્રીમાસિક)—તંત્રી : શ્રી. ધીરજલાલ પરમાનંદ શેઠ; સંચાલક : ચિંટ સાહિત્ય ભંડાર, પ્રિન્સેસ રોડ, મુંબઈ.

ઉપલી સંસ્થા તરફથી ચિંટ સાહિત્ય પત્રિકા નામની પ્રચારલક્ષી એક પત્રિકા દર માસે અદ્ય લવાજમમાં પ્રકટ થતી હતી. એવી જ આ પત્રિકા માત્ર ૧-૪-૦ ના વાર્ષિક લવાજમથી મળા જીન માસથી પ્રસિદ્ધ થવા માંડી છે. એમાં સ્રીદિનના પ્રતોને લગતા હીક હીક લેખો અપાયે છે.

મજિલાલ પ્ર. વ્યાસ.

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળવાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	હખી	શરતચંદ્ર ચટ્ટોપાધ્યાય	ગૂર્જર મંચરત્ન કાર્યાલય અમદાવાદ	૧- ૪-૦	ખીજી આવૃત્તિ
૨	પારકા જ્ઞાપા	ઉમાશંકર જોષી	ગતિ અને રેખા કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	
૩	સુભગા	સીતારામ શર્મા	નવચેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૨- ૮-૦	
૪	અનુરાગ	પૂર્ણચંદ્રશીલેષી	પ્રગતિ સા. મંદિર રાજકોટ	૧- ૪-૦	
૫	ચાર અધ્યાય અને માલંચ	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	આર. આર. શેઠની કંપની મુંબઈ	૧-૧૨-૦	
૬	શ્રી માતાજી સાથે વાર્તાલાપ	શ્રી માતાજી	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૨- ૦-૦	
૭	અનુભૂત સિદ્ધ પ્રયોગ સંગ્રહ અને લોક પ્રયોગસંગ્રહ	વૈષ્ણવચંદ્ર ગોરધન પાઠક	હરિહર ઔષધાલય ખાલાશિનોર	૧- ૪-૦	
૮	રાજપીપળામાં નવી વસાહતનો વિકાસ	મણિભાઈ દિવેદી	લેખક પોતે, નવસારી	૦- ૬-૦	
૯	રાસખત્રિસી	ચંદુલાલ એમ. શાહ	જીવનલાલ એન્ડ સન્સ અમદાવાદ	૦- ૮-૦	
૧૦	તેજ અને જાયા	જમમનગૌરી પાઠકજી	લેખિકા પોતે, ખપા-ટિયા ચકલા, સુરત	૧- ૪-૦	
૧૧	your diet in health & Disease	એન્ગમિન	સુલભ સાહિત્યમંદિર લોકલખોડ કોંગ્રેસ પાલિકા અમદાવાદ		

અંથો જિલ વિનાના ને મૂંગા છતાં જગત પર સત્તા ચલાવે છે. તેઓ શક્તિહીન અને જડ દેખાવા છતાં જંગલમાં આગ ફેરી વળે તેમ તેઓ માણસોનાં મન, હૃદય અને મગજોમાં ફેરી વળી પ્રકાશ પહોંચાડે છે અને અધકારમય હૃદયકાશમાં તારાનું કામ કરે છે.

[૬૮૭]

પુસ્તકોના પરિચયસંગ્રહ*

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ તથા વિષય	લેખક કે અનુવાદક	પ્રકાશક પ્રાપ્તિસ્થાન	મૂલ્ય	પરિચય આપનાર પત્રો
૪૨૪	કાવ્યશક્તિ અને સાહિત્ય વિમર્શ	રા. વિ. પાઠક	લેખક પોતે, અમદાવાદ	૧-૧૨-૦ દરેકના	"નવચેતન" ઑગસ્ટ '૪૦
૩૩૪	આપણું વિવેચન સાહિત્ય	હીરા ક. મહેતા	ગુ. વ. સોસાયટી અમદાવાદ	૧-૦-૦	"નવચેતન" ઑગસ્ટ '૪૦ "શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ... ઑગસ્ટ '૪૦
૪૨૫	જયંતિ વ્યાખ્યાનો	...	ગુજરાત સાહિત્ય સંઘ, અમદાવાદ	૦-૧૨-૦	"નવચેતન" ઑગસ્ટ '૪૦
૪૨૩	હેલો કાલ	ધનસુખલાલ કૃ મહેતા	એન. એમ. ત્રિ- પાઠીની, કું. મુંબઈ	૩-૦-૦	"નવચેતન" ઑગસ્ટ '૪૦
૪૨૫	કલ્યાણને માગે	રમણીકલાલ જ. દલાલ	નવચેતન સા. મું. અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	"નવચેતન" ઑગસ્ટ '૪૦
	માઈ જીવન અને કાર્યક્ષેત્ર	હેત્રી ફાડ	એન. એમ. ઠક્કર- રત્ની કું. મુંબઈ	૨-૦-૦	"સ્રીઓધ" ઑગસ્ટ '૪૦
૪૦૯	આપરે કોનું ?	ડૉ. પ્રાણજીવન- દાસ મહેતા	લેખક પોતે, ગામનગર	૦-૮-૦	"સ્રીઓધ" ઑગસ્ટ '૪૦
૪૨૬	યોગેશની વાતો	છગનલાલ યોગી	લેખક પોતે, કરુણાનિવાસ સ્ટેશન રોડ, ચાન્તાકુલ	૧-૪-૦	"સ્રીઓધ" ઑગસ્ટ '૪૦
	અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	નિરંજનદેવી	એન. એમ. ઠક્કર- રત્ની કું. મુંબઈ	૨-૦-૦	"સ્રીઓધ" ઑગસ્ટ '૪૦
૪૨૭	ગોપાપારતી, મુર્સીદરી	હંસા મહેતા	કુમાર કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૮-૦	"ગુણસુન્દરી" ઑગ. '૪૦

* આ કોષ્ટકમાં જે પુસ્તકોના ક્રમાંક આપવામાં આવ્યા છે તેનો તે જ ક્રમાંક, જે તે પુસ્તકોના પરિચય ફરીવાર અન્ય સામયિકમાં પ્રકટ થતાં આપવામાં આવ્યા છે અને હવે પછી પણ અપાશે. —દાંત્રી
૩૮૮]

૪૨૮	સૌભાગ્ય	ધનિષ્ઠાખલેન	સ્વાશ્રયી લેખક મંડળ, લાહી	૧-૦-૦	"શુભસુન્દરી" ઓ. '૪૦
૪૨૯	નિશીથ	ઉમાશંકર જોષી	આર. આર. શેઠ ની કું. મુખ્ય	૨-૦-૦	"પ્રસ્થાન" નેટ ૧૯૨૬
૪૩૦	વસંધા	સુન્દરમ	" "	૨-૦-૦	" "
૪૩૧	આરાધના	મનસુખલાલ મ. ઝવેરી	" "	૨-૦-૦	" "
૪૩૨	મન્દધનુ	સુન્દરજી ખેટાઈ	" "	૨-૦-૦	" "
	ત્રીજી ચોપડી (પ્રૌઢ શિક્ષણમાળા)	ધૂમકેતુ	ગૂર્જરગ્રંથ ૨. કે. અમદાવાદ	૦-૨-૦	"શિક્ષણ અને સાહિત્ય" ઓગસ્ટ '૪૦
૪૩૩	ટૉલ્સ્ટોયની નીતિ કથાઓ	રમણલાલ શાહ	" "	૦-૩-૦	" "
૪૩૪	સુમનસૌરભ	રસલલાલ વહોરા	" "	૦-૫-૦	" "

ભારતસેવક ગોખલે ગ્રંથ ભેટ

શિષ્ટ સાહિત્યના અભ્યાસના હિતેજનારો ' ભારત સેવક ગોખલે ' ગ્રંથ ગોખલે જ્ઞાનમંદિર તરફથી નીચેની યોમથી એક ઘરત સ્વીકારનારને ભેટ તરીકે અમુક ગ્રંથગ્રામી આપવામાં આવશે.

૧. અભ્યાસવર્ગ—શરૂ કરી સમૂહમાં પુસ્તકવાચન કરવું. પુસ્તકોનો અભ્યાસ પૂરો થયે વિગતો લખી જણાવવી. દરેક અભ્યાસવર્ગ માટે એક પુસ્તક મળશે.

૨. તારણ—પુસ્તકનું મનન કરી તેમાંથી હૃદયસ્પર્શી સૂત્રોનું તારણ કરી મોકલાવવું.

પુસ્તક મંગાવનારે ટપાલખર્ચના આર આનાના રૂપે વિગતવાર પત્ર સાથે મોકલવા. પુસ્તક લખો.

કરસેનદાસ ચિતલિયા,

સર્વન્ટસ. ઓફ પ્રિન્ટિંગ સોસાયટી, પુના ૪.

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિન્ન	૧૦	૪	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
કિશોર	૫	૧૦	જુલાઈ	૮-૮-૪૦
કુમાર	૧૭	૭	જુલાઈ	૧૭-૭-૪૦
ખંડાયતામિત્ર	૨૬	૮	આપાઠ	૩-૮-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૪	આપાઠ	૭-૮-૪૦
ગુણસુંદરી	૩૪	૬	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
આમજીવન	૧૧	૧	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
ચરોતર	૧૦	૭	જુલાઈ	૧૬-૭-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૭	ઓગસ્ટ	૪-૮-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૫	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
નવરચના	૫	૪	જુલાઈ	૧૪-૭-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૮	આપાઠ	૨૭-૭-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૭	જેઠ	૧૦-૭-૪૦
શ્રી કાર્પાસ ગુ. સલા ત્રિમાસિક	૫	૧	જુલાઈ	૭-૮-૪૦
બાલજગત	૧	૨૦	ઓગસ્ટ	૨-૮-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૮	ઓગસ્ટ	૮-૮-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૧	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
બાલસખા	૪	૧	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
બાળક	૧૮	૭	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	એપ્રિલ-જુન	૧૭-૭-૪૦
માનસી ત્રિમાસિક	૫	૧	માર્ચ	૧૩-૪-૪૦
યુવક	૧૦	૮	ઓગસ્ટ	૮-૮-૪૦
રેખા	૨	૧	જુલાઈ	૨૭-૭-૪૦
વૈદ્યકેદપતર	૪૫	૮	ઓગસ્ટ	૭-૮-૪૦
વ્યાયામ	૨૫	૧૦	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
શારદા	૩૨	૫	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૨	વૈશાખ	૨૨-૭-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૧૧	ઓગસ્ટ	૧-૮-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
સ્ત્રીબોધ	૮૪	૮	ઓગસ્ટ	૨-૭-૪૦
સ્કાઉટવીર		૭	જુલાઈ	૧૫-૭-૪૦

શું વાંચશો ?

કિશોર : જુલાઈ : ૧૯૪૦

કબીર અને નાનક : આપણા દેશમાં ૧૨ થી ૧૬ સૈકાના ગાળામાં જે અનેક સંતો થઈ ગયા, તેમાં કબીર અને નાનકનાં નામ કદાચ વિશેષ પ્રખ્યાત છે. આ બે મહાત્માઓ પોતાના જમાનાના હિંદુ તથા મુસલમાન બેઉ લોકોમાં પ્રિય હતા. એમના અનુયાયીઓમાં બેઉ ધર્મના લોકો જોવામાં આવે છે. આ બેઉ મહાત્માના મરણ વિષે એકસરખી લોકવાયકા ચાલે છે. એમના જીવન વિષેની ઠીક ઠીક માહિતી આ લેખમાંથી મળશે.

મિત્રો કેમ વધારાશ ? દર આંકે આવતા આ લેખનો આ હોતો આગળ વધે છે. મિત્રો વધારવાની વધુ રીતો આ લેખમાંથી મળશે.

શુન:શેષની કથા : હિંદુ પુરાણોમાં આવતા આ રાગની દુંકી કથા આ લેખમાં આપવામાં આવી છે.

સાધુચરિત ચમનભાષ : શ્રી. ચમનલાલ માધવલાલ વૈષ્ણવ, વડવાણ શહેરના રહીશ હતા. પૂ. મહાત્માજીના સિદ્ધિતાનું ચૂરતપણે પાલન કરનારામાંના તેઓ એક હતા. કુશળ અને ચારિત્રવાન શિક્ષક તેમ જ ઊંડા વિચારક હતા. ૧૯૨૧ ની સાલમાં યુજરાત કઠિયામાં અનેક રાષ્ટ્રીય શાળાઓ રચવાઈ હતી. વડવાણ રાષ્ટ્રીય શાળાના શ્રી. ચમનભાષ આચાર્ય હતા. ૩૦-૩૨ ની લડતમાં તેઓ બે વાર જલ્લયાત્રા કરી આવ્યા હતા. યરોડાની જલ્લમાં તેમને ક્ષય લાગુ પડ્યો હતો. કુદરતી ઉપચારના હિમાયતી હોય તેમણે પંચગનીમાં અને વડવાણમાં લાંબા વખત સુધી ફળાહાર અને માટી તથા પાણીના કુદરતી ઉપચારોથી શરીર ટકાવી રાખ્યું હતું. અત્યંત ગરીબાઈથી પોતાનાં માતાપિતા સાથે તેઓ રહેતા હતા.

કુમાર : ડેવાગર : ૧૯૪૦

મારી નજરે : ચાર હજાર યાત્રિકો જોઈએ છે : આ જાહેરખબર કોઈકે જ નહિ વાંચી હોય. સરકારે યાત્રિકો માંગ્યા છે. નથી માંગ્યા વિદ્વાનો, નથી જોઈતા એન્જીનેયરો, નથી જોઈતા શિક્ષકો; દેશની જીડવેળા બચાવના યાત્રિકોની જરૂર પડી છે. આ જાહેરખબર આપણી યુનિવર્સિટીઓ, કૉલેજો અને હાઈસ્કૂલોની તળિયા સુધીની નખખાઈઓ, અશક્તિઓ, રખસોના અને ખીનજવાબદાર શિક્ષણપ્રણાલીઓ પર સચોટ બંધ નથી કરતી ?

અપનાતન : ખુદ પોતાનો નાશ કરવા મથનારને પણ એણે દેહાંત દંડની સજા નહિ કરેલી, પોતાનું મહારાજ્ય છિન્નખિન્ન થવા છતાં એણે હથિયાર નહિ ઉપાડેલાં, અને છતાં માનવહિતની આડે આવતી-કોઈ પણ વસ્તુએ આવતી વસ્તુને અળગી કરવા એ અચકાતો નરોત્તો. મિસરી રાજ્યના એ પ્રાચીન સમ્રાટની જીવનગાથા જાણવા આ લેખ વાંચો.

મનોમંથન : કાકાસાહેબે આ લેખમાં ધ્યાન ધરવાની જિજ્ઞાસા ધરાવનારને એની સરૂઆતમાં શો અનુભવ થાય છે, એનું સરસ વર્ણન આપ્યું છે. એવો અનુભવ મેળવવા જિજ્ઞાસુ અનુભવ કરી જુઓ તો ?

ગુજુસુંદરી : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

ઉદેપુર : ઉદેપુર મેવાડ રાજ્યનું મહાનગર. એણે ઇતિહાસના અનેક અવનવા રંગો જોયેલા. એ તો શૌર્યની ભૂમિ. અને પ્રેમ અને શૌર્ય સાથે સાથે જ હોય. મેવાડ એ મારવાડથી ભુદો જ છે. સુરત અને ચરોતરમાં સંસ્કાર તથા જીવનસ્વાતંત્ર્યમાં જેવો તફાવત છે તેવો મેવાડ અને મારવાડમાં છે. અહીંની સ્ત્રીઓ વધુ સ્વતંત્ર અને સત્તિક હોય છે. દેશ કુળદૂષ, નદીનાળાંથી ભરપૂર અને આખી રિયાસત પહેલાંના પ્રભુપ્રેમી રાજાઓના પ્રતાપે મોટાં સરોવર અને નહેરોને લીધે રમણ છે.

જીવનપરિચય : સૌ. સમન્તપ્રભા ગોવિંદભાઈ દેસાઈ : સૌ. સમન્તપ્રભાએ નિશાળનું ઉચ્ચ શિક્ષણ નહિ લીધેલું છતાં એમણે પોતાના વિદ્વાન પતિના સહવાસથી જે કુનેહ તે કૌશલ્ય દેખાડ્યું છે અને સેવાભાવપૂર્વક તેમણે સ્ત્રીસમાજનું જે કામ કયું છે તે કોઈ પણ વધારે બણેલી બહેન કરતાં કમ નથી. એમના જીવનપરથી એટલું તો કહી શકાય કે જે બહેનોને તેઓના પતિ તરફનો સંપૂર્ણ સહકાર હોય છે તે બહેનો ધારે તે કામ ગમે તેવા સંજોગમાં પાર પાડી શકે છે.

નવચેતન : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

પેરાશૂટથી જીતરતા સૈનિકો : છત્રાશૂ સૈન્યને યતુના દેશમાં ઉતારવું એ નવીન શોધ નથી, પણ આ રશિયન શોધનો જર્મનીએ શાસ્ત્રીય રીતે વિકાસ કરી એને અત્યારની સ્થિતિએ આણી છે. ભવિષ્યમાં કદાચ હજીએ વધારે ભયંકર રીતે વ્યવસ્થિત થઈને ગંભીર પરિણામો ઉપજાવે તો નવાઈ નથી. આ છત્રીદળને લગતી જાણવાબેગ માહિતી આ લેખમાં છે.

જર્મનીમાં બનાવતી બનાવટી ચીજો : સત્તા પર આવ્યા પછી જર્મનીમાં હીટલરે બનાવટી ચીજો બનાવવા માટે વૈજ્ઞાનિકોને સમવડો કરી આપવા માંડી. આખા જર્મનીની વૈજ્ઞાનિક શક્તિ આ દિશામાં રોકાઈ. બનાવટી રીતે કોલસામાંથી પેટ્રોલ અને તેલ ત્યાં કાઢવામાં આવે છે. લગાઈ પહેલાં જર્મનીમાં આ બનાવટી પેટ્રોલ એક વર્ષમાં વીસ લાખ ટન જતાલ્સમાં આવતું હતું. પણ બનાવટીથી એક લાખ ટન આવેલું છે. બનાવટીથી પેટ્રોલ હોય, જેને પેટ્રોલ સાથે મેળવીને કામમાં લેવામાં આવતો હતો. કોલસામાંથી પેટ્રોલ કાઢતાં ' પેરેશીન ' નામનો પદાર્થ નીકળે છે. એ પેરેશીનમાંથી સાચું બનાવવામાં આવે છે. ચર્ખાંની જગ્યાએ એ વપરાય છે. વળી બોક્સાઇટ તથા સાધારણ ચીકણી માટીમાંથી એથુ-મિનિયમ બનાવવામાં આવે છે. અને ' રેસીન ' નામના પદાર્થમાંથી પ્લાસ્ટા, રંગીની, ગ્લાસ, છરી, કાંઠા બનાવવામાં આવે છે. આ રેસીન કોલસામાંથી નીકળે છે.

પ્રસ્થાન : જેઠ : ૧૯૪૬

સત્ય અને કલ્પના : કલ્પના સત્યથી ભુદી છે, પણ સત્યને મારક નથી. ધણીવાર કલ્પના સત્યને ઢાંકી દે છે, પણ સત્યે પોતાની નજર તીક્ષ્ણ કરી ન હોય ત્યાં સુધી જ. સત્ય જ્યારે ગફલતમાં રહે છે ત્યારે કલ્પના સાવ ધન અને અપારદર્શક બને છે. કલ્પનાને જેમ કેળવો તેમ એ સતી કે કલશ થઈ શકે છે. કેટલાક લોકો માને છે કે, કલ્પના સત્યની વિરોધી

જ હોય છે, તેથી એ એને કદી બને નહિ. એવા લોકો સત્યને કલ્પનાથી બચાવવા માટે નબળા અને રક્ષક રૂપ આપે છે અને પરિણામે એ સત્ય, માણસને માટે સત્ય રહી શકતું નથી.

શ્રી માતાજી સાથે વાર્તાલાપ : આ લેખમાં દિવ્ય પ્રેમ અને માનુષી પ્રેમને લક્ષ્યતી મીમાંસા આપવામાં આવી છે. આધ્યાત્મિક જિજ્ઞાસુઓને એ લેખમાંથી ઠીક ઠીક બાણવાનું મળી આવશે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

નરભક્ષ, નરમેધ ને નરવધ : નરભક્ષ કરનારા માણસો આજ પણ જંગલી ગણાતા લોકોમાં મળી આવે છે. ખ્રિસ્તી મિશનરીઓ ન્યાં ગયા ત્યાં મનુષ્યભક્ષક માણસોને સુધારવા અને ન સુધરે તો તેમનો ખોડો કાઢવા તેમણે પ્રયત્ન કર્યો; જ્યારે મનુષ્યગતે એક જમાનામાં પોતાનો મેધ પણ કયો છે. પણ નરમેધ આજે નાશ પામેલી ક્રિયા બની ગઈ છે. નરમેધનો નાશ કરનારા પણ નરવધ કરવા માટે માણસો તૈયાર થયા હશે. જરાસંધનો વધ નરમેધ અટકાવવા માટે જ થયો હતો. અને આજે નરવધની તો નવાઈ જ થઈ છે !

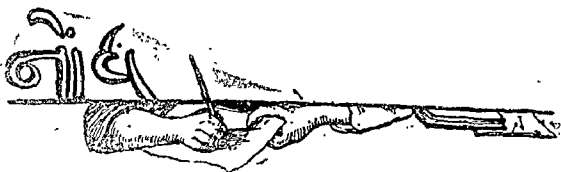
અશોક અને તેનું ધર્મરાજ્ય : અશોક ઇ. સ. પૂર્વે બસો વર્ષ પર રાજ્ય કરતો હતો. તેણે અનેક દેશો જીત્યા હતા, પરંતુ પાછળથી તેને એ માટે ખેદ થયો હતો અને પરિણામે તેણે તેની પ્રજાને ધાર્મિક સ્વતંત્રતા આપી હતી. અને પોતે પણ ધાર્મિક જીવન ગાળતો હતો. તેણે એના નામનો કીર્તિસ્તંભ કારાવ્યો હતો. તેમાં તેણે નીચેની બાબતોને 'ધર્મ' નામે ઓળખાવી છે. (૧) પાપીપણું ઓછું કરતા જવું, (૨) સદાચરણીપણું વધારતા જવું, (૩) 'દયાશીલ' થવું, (૪) દાનશીલ થવું, (૫) સત્યપરાયણ બનવું, (૬) શરીરનું અને મનનું 'શૌચ' જાળવવું અને (૭) માર્દવ એટલે મૃદુતા કે કોમળતાવાળું થવું. અને અંતે કરવાની પ્રવૃત્તિઓની પણ તેણે જનતાને જણાવી હતી.

સ્ત્રીબોધ : ઑગસ્ટ : ૧૯૪૦

બાળકોનાં હૃદયો : આ લેખમાં બાળકોને થતા ઝાડા, મરડો તેમજ પેટનાં હૃદયોને લગતી માહિતી આપવામાં આવી છે. સાથે ધરગંધુ ઉપાયો પણ આપ્યા છે.

સ્ત્રીસમાજની પરિસ્થિતિ : આજે એક બાણ જૂની હિન્દી લાવના મુજબ સ્ત્રીઓના આધ્યાત્મિક દરજ્જાની વાતો કરનારો વર્ગ સ્ત્રીઓને એ આદર્શ તરફ ખેંચી જવા માગે છે ત્યારે બીજી બાણ જૂના આદર્શને નામે સમાજ સ્ત્રીઓની જે દુર્દશા કરી છે તેનાથી સાવધાન બનેલો વર્ગ સુરોપની જેમ સ્ત્રીનો દરજ્જો નવેસરથી નક્કી કરવા લાડી રહ્યો છે. આ બંને બાબતો પરત્વે દેશી પરદેશી શિક્ષિત સ્ત્રીઓના પુલકા કરવામાં આવી છે.

સ્થિતિની બિચારી સ્ત્રીઓ : પંજાબની છેક ઉત્તરે તિબેટની સરહદ પર આવેલ આ એક સાંકડી ખીણ છે. ત્યાંની સ્ત્રીઓની કશું પરિસ્થિતિનો ચિતાર આ લેખમાં આપવામાં આવ્યો છે.

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ+

સા. પુ. છઠીઆરઠા (તા. મહેસાણા)ને ૨) પા. મંગળદાસ ભગવાનદાસ, મુ. જોતલવાસણા, ૨) પા. વીરાભાઈ જોષીતારામ પાળોજી, ૨) પા. જોષીતારામ શંભુ-સુદાપાલડી, ૫) બ્રાહ્મણ નર્મદાશંકર સંકેતેશ્વર, ૫) બ્રાહ્મણ વિશ્વનાથ દરગોવન ધરમોડા.

સા. પુ. દુનાવાડા (તા. હારીજ)ને ૨) ઠક્કર મોતીજી નાયાજી, ૨) ઠક્કર વેલજી દયાળજી તરફથી.

સા. પુ. મીઠી ધારિયલ (તા. ચાણુરમા)ને ૧૦) પા. કુબેરદાસ બાલચંદ્રદાસ-વડાવલી, ૧૦) પા. ગણેશદાસ બાલચંદ્રદાસ-મણિયારી, ૫) પા. હંશિરદાસ જીવજીદાસ-વાવડી, ૨) પા. વીરમદાસ મોહનદાસ-વડાવલી, ૨) પા. રાયચંદ્રદાસ જોરદાસ-મોઢેરા, ૨) પા. કારકાદાસ વીરમદાસ-મોઢેરા, ૨) પા. ચતુરદાસ રામચંદ્રદાસ-વડાવલી, ૨) શુકલ ભોળાનાથ પુરુષોત્તમ-વસાઈ (વિજાપુર).

જૂથ મંડળની સભા—નડા જૂથમંડળની એક સભા ગાંધી તા. ૪-૮-૪૦ના રોજ ભરવામાં આવી હતી. તેમાં નડા, જોરજાર તથા અણિપુરા પુસ્તકાલયોના મંત્રી હાજર હતા. સભામાં (૧) સદકારી પદ્ધતિએ બજેટ બનાવવાનો, (૨) જૂથમંડળની સભા દર વર્ષે ઓગસ્ટની શરૂઆતમાં ભરવાનો તેમજ (૩) અઠવાડીકા અને માસિકો દશ દિવસે બીજ રથજો મોકલવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

શિ. વા. ની ધરીક્ષા—ચાણુરમા મહાલ પુ. મંડળ તરફથી ગાંધી તા. ૨૩-૬-૪૦ ના રોજ લેવામાં આવી હતી તેમાં ૧૧૭ વિદ્યાર્થીઓ બેઠા હતા તે પૈકી ૮ કન્યાઓ હતી. મહાલની ૮ શાળાના વિદ્યાર્થીઓએ ભાગ લીધો હતો. એ પૈકી ૧૦૪ ઉત્તીર્ણ થતાં તેમાં ૬ કન્યાઓનો સમાવેશ થાય છે.

પ્રાંતિક સભાઓ : સાલાનુબાદ આ વર્ષની પ્રાંત પુ. મંડળોની વાર્ષિક સભાઓમાં પણ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફનો એક પ્રતિનિધિ તેમજ પુસ્તકાલય ખાતાના રા. રા. મદદનીશ

+ આ યાદીમાં શ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે

વ્યવસ્થાપક સાહેબ હાજર રહેવાના હોવાથી જુદા જુદા પ્રાંતની વાર્ષિક સભાઓ માટે નીચે પ્રમાણેની તારીખો જે તે પ્રાંત મંડળની સમ્મતિપૂર્વક નક્કી કરવામાં આવી છે:—

(૧) નવસારી પ્રાંત માટે	તા. ૮-૯-૪૦
(૨) મહેસાણા „	તા. ૧૫-૯-૪૦
(૩) અમરેલી „	તા. ૨૨-૯-૪૦
(૪) વડોદરા „	તા. ૨૯-૯-૪૦

આ સંબંધમાં જરૂરી પરિપત્ર જે તે પ્રાંત મંડળ તરફથી લાગતાવળગતા સર્વ ક્ષેત્રને મળી ગયો હશે જ. તો કરેલી તારીખ ધ્યાનમાં રાખી પેતપોતાના પ્રાંતની સભામાં ઉલટમેર હાજર રહેવા મંડળના સર્વ સભાસદોને વિનંતિ.

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

નીચેના પ્રચારકોએ જણાવેલી મુદત દરમ્યાન નીચેનાં સ્થળોની મુલાકાત લઈ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બાબતી છે:—

ચાણુરમા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. નાનજીભાઈ જેડીદાસે એપ્રિલ અને જુન માસમાં ૧ સંખલપુર, ૨ ડોડીવાડા, ૩ વેણુપુરા, ૪ અંબાવી, ૫ આદીવાડા, ૬ ખાંભેલ, ૭ ચાણુરમા કર્યા પુ. (વર્ગીકરણ કષ્ટ) .

વિસનગર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. ઉમિયાશંકર લ. દવેએ માહે જુન અને જુલાઈમાં ૧ પાલડી, ૨ ગુંગ, ૩ સેવાલિયા, ૪ ઉપલવા, ૫ રંગાકુષ, ૬ કડા, ૭ લાછડી, ૮ ધાધરેટ.

નવસારી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. છગનભાઈ મ. પટેલે જુલાઈ માસમાં કામરેજ મહાલનાં ૧ કામરેજ, ૨ વાવ, ૩ કઠોદરા, ૪ કેસમાડી, ૫ ઉમેળ, ૬ લાકરી, ૭ માકણા, ૮ સીમાળી કોરમાડી, ૯ ખોલેશ્વર, ૧૦ કરજણ, ૧૧ ધળા, ૧૨ ધાવા, ૧૩ કુંગરા, ૧૪ ધોરજીપારડી.

અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક શ્રી. રમેશશાય ઉ. મજમુદારે જુલાઈ માસમાં અમરેલી મહાલનાં ૧ કેરીયા, ૨ લાલાવદર, ૩ નાના માચીઆળા, ૪ મોટા માચીઆળા, ૫ માંગવાપાળ, ૬ અમરપુર, ૭ કતોપુર, ૮ ચાંપાથળ, ૯ વિંકલપુર, ૧૦ તરકતળાવ, ૧૧ પીકવાળળ, ૧૨ વાંકીઆ, ૧૩ આબાપુર, ૧૪ મોટાભંડારીઆ, ૧૫ ગાવડકા, ૧૬ મોટા આંકડીઆ, ૧૭ માલવણ, ૧૮ નાના ભંડારીઆ, ૧૯ હહીકા, ૨૦ પીપળલગ, ૨૧ નાના આંકડીઆ.

કરજણ તાલુકા માનદ પ્રચારક શ્રી. છાટાલાલ નરસેરામે જાન્યુઆરી તથા ફેબ્રુઆરી '૪૦માં ૧ સીમળી, ૨ કોળીઆ, ૩ કરજ, ૪ પાછીઆપુરા, ૫ માંત્રોજ, ૬ સારંગ, ૭ ચનાપુરા, ૮ અટાલી.

હોસાઈ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. રવિશંકર છાટાલાલ જોરીએ મે અને જુલાઈ માસમાં ૧ ફરતીકૂષ, ૨ મંડાળા, ૩ યુવાની એ ગામેની તપાસણી કરી છે.

તપાસણીમાં પ્રચારકોએ જે જે ખામીઓ બતાવી હોય તે સુધારી લેવા અને જે સૂચનાઓ કરી હોય તેનો અમલ કરવા જે તે મંત્રીભાઈઓએ ખાસ તજવીજ કરવી.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

[શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા ૧૮ મી તા. ૨૧-૭-૪૦]

સમય ૭૫ થી ૧૦૫

- ટીપ્સ:—(૧) જવાબ માટે કાગળોની નોટ બાંધવી અથવા છૂટા હોય તો સીવી લેવા.
 (૨) જવાબ લખતી વખતે પુસ્તકની વા બીજી કોઈ ભતતી મદદ લેવી નહિ: પ્રામાણિકપણું પૂરેપૂરું ભળવતું.
 (૩) દરેક ઉમેદવારે પોતાની ઉત્તરવહીના પૂઠા પર નામ કામ સાથે ઉમ્મર, અભ્યાસ અને ધર્મો પણ અવરજ જણાવવાં.
 (૪) જવાબ સુવાચ્ય અક્ષરે સાહીથી લખવા.
 (૫) ચોપડીની ભાષામાં નહિ પણ પોતાની ભાષામાં લખાયલા જવાબ વધારે પસંદગીપાત્ર ગણાશે.

પ્રશ્નપત્ર

હિમાલયનો પ્રવાસ

[ટીપ્સ : ૬ મો અને ૧૦ મો સવાલ ફરજિયાત હોડી બીજા ગમે તે છ' મળી કુલ આઠ સવાલના જવાબ લખવા.]

- ૧ (અ) મનુષ્ય પ્રાણીને યાત્રા કરવાની પ્રેરણા પહેલવહેલી શાથી ઉદ્ભવી હશે ? યાત્રાના ઉદ્દેશ શા ?
- (બ) ઉત્તરાખંડની યાત્રા માટે કઈ ઋતુ અનુકૂળ ગણાય છે ને તે શાથી ?
- ૨ ઉત્તરાખંડની યાત્રા દરમ્યાન યાત્રાળુઓને ઉતારા, ભોજન તથા પ્રવાસની કેવી સમગ્ર અગત્ય અનુભવવી પડે છે તેનો ખ્યાલ આપો.
- ૩ ' બેલુડ મઠ ' એ શું છે ? એના વિષે જાણતા હો તે લખો.
- ૪ ' એક જ દેશના બે પ્રાંતો અથવા બે કામોની ધર્માધર્મ વિષેની કલ્પનાઓનો મેળ ખાતો નથી '—એ કથન પૂરતાર કરનારા જે દૃષ્ટાંતો પરીક્ષ્ય પુસ્તકના અભ્યાસ દરમ્યાન તમારી જાણમાં આવ્યા હોય તે ટાંકો.
- ૫ આર્યોના આદિસ્થાન તરીકે કાઠાસાહેબ કોને ગણે છે અને તે શાથી ? એ વિશે તમારા વિચાર દર્શાવો.
- ૬ ગયામાહાત્મ્ય વર્ણવી તે પર તમારા વિચાર છૂટથી દર્શાવો.
- ૭ ' ચટ્ટી ' અને ' ઝંખાન ' એ શી વસ્તુઓ છે ? હિમાલયની યાત્રામાં ઝંખાન અને ચટ્ટીની ઉપયોગિતા સમજાવો.
- ૮ (અ) હિંદુ ધર્મમાં ' વડ ' અને ' પીપળા 'નાં ઝાટા પવિત્ર શાથી મનાય છે ? તેમના આદર્શ સમજાવો.
- (બ) ' યામુન ઋષિ 'ની સાધના વિષે શું જાણો છો ?

૯ હિમાલયના પહાડી પ્રદેશની પ્રમુખ આચારવિચાર તથા જીવનવ્યવહારનો પરિચય કરાવો.
૧૦ નીચે પૈકી ગમે તે પાંચ ખાતત પર ટૂંક નોંધ લખો:—

(૧) અક્ષયવટ (૨) તેજબલની લાકડી (૩) લૈરવધારી (૪) શ્રીશ્રીમા
(૫) હેલુ આદ્ય (૬) મણિકર્ણિકા (૭) લક્ષ્મણજૂલા (૮) ઉત્તર કાશી.

૧૧ નીચેના વિષે શું જણાવો છો ?

(૧) તીર્થસ્થાનના પંડા અથવા ગોરા. (૨) કુંભમેળાની ઉત્પત્તિકથા.

૧૨ હિંદની સાધુ-સંસ્થાની ઉપકારકતા અનુપકારકતા વિષે લેખકના વિચાર દર્શાવો.

૧૩ ટહેરી નગર, ટહેરી રાજવંશ તથા ટહેરી પ્રદેશના લોકજીવનનો આછો ખ્યાલ આપી ત્યાંના સ્વામી પ્રદાનદા દર્શનપ્રસંગે લેખકના દિલમાં સ્પુરેલા વિચારો આલેખો.

૧૪ શ્રદ્ધાભક્તિના સ્પર્શથી ખોટાઓટની રૂઢિચુસ્ત ધાર્મિકતા પીગળી જવાનો એ ચમત્કારિક પ્રસંગ વર્ણવો.

૧૫ પાંડે વકીલ સાથેની મુલાકાત પ્રસંગે ' સમાજસૈરા ' અને ' ધર્મોપદેશક ' સંબંધમાં કાકાસાહેબે દર્શાવેલા વિચાર સમજાવો.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

જાહેરાત નં. ૧ સને ૧૯૪૦-૪૧

શિષ્ટ વાચનની ૧૯ તથા ૨૦ મી પરીક્ષાઓ માટેનાં પુસ્તકો

સને ૧૯૪૦-૪૧ ના નવા વર્ષ દરમિયાન લેવાની ૧૯ મી તથા ૨૦ મી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ માટે અનુક્રમે નવજીવન પ્ર. મંદિર તરફથી પ્રકટ થયેલ " ભારતસેવક ગોખલે " તથા ' માઈ ગામકું ' એ પુસ્તકો નક્કી કરવામાં આવ્યાં છે. તેા જે પુસ્તકાલયોમાં સદ-રહુ જન્ને પુસ્તકો ન હોય અગર જેમને એક કરતાં વધુ નકલની જરૂર હોય તેમણે પોતાના નવા વર્ષ માટેની પુસ્તકપસંદગીમાં એ પુસ્તકોને સ્થાન આપવાની તથા શિષ્ટ વાચન-રસિક જનતાને પૂર્ણ પાડી જે તે અવસરે જાહેર થતી પરીક્ષાઓનો લાભ બહોળા પ્રમાણમાં લેવાય તે માટે પૂરતી અનુકૂળતા કરી આપવાની ખાતર એ પુસ્તકો વેળાસર મેળવી લેવાની રાજ્યના તમામ પુસ્તકાલયોને અમારી ખાસ બહામણ છે.

' ભારત સેવક ગોખલે ' રૂ. ૧-૮-૦ ની કિંમતે અને ' માઈ ગામકું ' રૂ. ૦-૬-૦ ની કિંમતે પુ. સ. સ. મંડળમાંથી મળી શકશે.

' ભારત સેવક ગોખલે ' નું પુસ્તક અમુક સંખ્યામાં બેટ આપવાની યોજના ગોખલે જ્ઞાન મંદિર તરફથી બહાર પડી છે. તેનો લાભ લેવાની ઇચ્છાવાળાઓને સાહુ અંકમાં અન્યત્ર જાણાયેલ એ સંબંધની જાહેરાત જોવાની બહામણ કરવામાં આવે છે.

વડોદરા
તા. ૪-૮-૪૦

મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રીઓ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી શરૂ થયેલ
સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સ્મારક ફંડ
(જુલાઈ '૪૦ આખર સુધીમાં લરાયલી રકમ)

પાછલો સરવાળો રૂ. ૧૪૭૭- ૨-૦		
૯૪	સા. પુસ્તકાલય સુલુસર તા. ચાલુરમા	૨- ૦-૦
૯૫	સા. મહિલા પુ. વસો તા. પેટલાદ	૧૫- ૦-૦
૯૬	સા. પુ. ધર્મજી	૭૫- ૦-૦
૯૭	„ બોરતવાળા તા. હારીજ	૧- ૦-૦
૯૮	„ ઉંઝા તા. સિદ્ધપુર	૨૦- ૦-૦
		૧૫૯૦- ૨-૦

પુ. સ. સં. મંડળ તરફથી નીચે જણાવેલાં ગામોનાં
 પુસ્તકાલયો તરફથી મળેલી કુલ રકમ રૂ. ૧૬૬૬-૧૨-૦

કુલ ૩૨૫૬-૧૪-૦

ડભોઈ સા. પુ. તરફથી આવેલા ચેકના વટાવના ૦- ૪-૦

૩૨૫૬-૧૦-૦

અમરેલી મહાલ		૧૧૪ રંગપુર		૪	૧૨૬ વડનગર	૧
	રૂ.	૧૧૫ લાલાવદર		૫		
૯૯ અકિડોઆ (નાના)	૧	૧૧૬ વરસડા		૫		કુલ ૫
૧૦૦ કેરાળા	૮	૧૧૭ વાંછીઆ	૧૩૧		ખાંભા પેટામહાલ	
૧૦૧ ફેરીઆઆડ	૨	૧૧૮ સણોસરા	૧			
૧૦૨ ફેરીઆનાગસ	૫	૧૧૯ સરંભડા	૨		૧૨૭ ઇંગોરાળા	૧
૧૦૩ રાંદડીઆ	૩	૧૨૦ સોનારીઆ	૪			કુલ ૧
૧૦૪ માવડકા	૨				દામનગર મહાલ	
૧૦૫ ચાડીઆ	૫			કુલ ૯૦૧		
૧૦૬ જળીઆ	૨	આખામંડળ			૧૨૮ કાંચરડી	૨
૧૦૭ જોશિંમપુરા	૨	૧૨૧ ધીણકી	૧		૧૨૯ ખીજડીઆ	૧
૧૦૮ ટોંબલા	૧	૧૨૨ વરવાળા	૧૦		૧૩૦ મણેશગઢ	૨
૧૦૯ ઢોલરવા	૩			કુલ ૧૧	૧૩૧ ચાવંડ	૩
૧૧૦ પીંડવાળળ	૪	કોડીનાર મહાલ			૧૩૨ નાના રાજકોટ	૭
૧૧૧ બાબાપુર	૪	૧૨૩ ડોળાસા	૧		૧૩૩ નારણગઢ	૧
૧૧૨ માચીઆળા (નાના)	૭	૧૨૪ દેવળી	૨		૧૩૪ પાડરશિંગા	૫૧
૧૧૩ માંડવડા (મોટા)	૭	૧૨૫ પીપળી	૧		૧૩૫ રૂપાવડી	૧
					૧૩૬ વીરપુર	૧

૧૩૭ દીસા	૧
૧૩૮ દહીંધરા	૩
૧૩૯ શાખપુર	૪

કુલ ૩૧૧

ધારી મહાલ

૧૪૦ ચલાલા	૧૧
૧૪૧ „ બા. પુ.	૨
૧૪૨ છરા	૧
૧૪૩ ધારંગણી	૪

કુલ ૧૮

રતનપુર પેટામહાલ

૧૪૪ નવાગામ	૫
------------	---

કુલ ૫

કામરેજ મહાલ

૧૪૫ ઓરણા	૧૭
૧૪૬ કામરેજ	૫
૧૪૭ ચીખલી	૪
૧૪૮ દિગસ	૫
૧૪૯ દેલાડ	૧
૧૫૦ ધાવા	૩
૧૫૧ ધોરણપારડી	૨
૧૫૨ પરબ	૨
૧૫૩ પાલી	૧
૧૫૪ વિહાણુ	૩
૧૫૫ શામપુરા	૧૦
૧૫૬ હળધર	૩

કુલ ૪૯

ગણદેવી મહાલ

૧૫૭ અંબેડા	૧
૧૫૮ અળરાધ	૧
૧૫૯ ખખવાડા	૨
૧૬૦ ગડત	૨

૧૬૧ ધનોરી	૩
-----------	---

નવસારી મહાલ

૧૬૨ તવડી	૨
૧૬૩ દેલવાડા	૩
૧૬૪ ધામણુ	૬
૧૬૫ પરચાણુ	૧
૧૬૬ પીનસાડ	૧
૧૬૭ ભોરસી	૧
૧૬૮ ભાઠા	૨
૧૬૯ વેરમા	૧૧
૧૭૦ મ. પુ. નવસારી	૧૨
૧૭૧ બા. પુ. „	૮
૧૭૨ સીસોદરા	૩
૧૭૩ સંદલપુર	૨

કુલ ૫૨

પલસાણા મહાલ

૧૭૪ એના	૩
૧૭૫ ઓરચાણુ	૩
૧૭૬ કડોદરા	૨
૧૭૭ કરણુ	૨
૧૭૮ તાંતીઝખા	૧૧
૧૭૯ તાંતીચેયા	૨
૧૮૦ તુડી	૧
૧૮૧ નિયોળ	૩
૧૮૨ વઢલા	૩
૧૮૩ હરિપુરા	૧

કુલ ૨૬૧

મહુવા મહાલ

૧૮૪ આમચક	૧
૧૮૫ શેખપુર	૧

કુલ ૨

માંગરોળ મહાલ

૧૮૬ કંટવા	૨
૧૮૭ કુવારદા	૨
૧૮૮ નાની નરોળી	૨૦
૧૮૯ માંગરોળ	૫
૧૯૦ વાકળ	૧૦
૧૯૧ સરદા	૨
૧૯૨ હથોડા	૫

કુલ ૪૬

બ્યારા મહાલ

૧૯૩ ડોલવણુ	૧
------------	---

કુલ ૧

આતરસુબા પેટામહાલ

૧૯૪ કતીપુર	૧
૧૯૫ કમાલખંધ વાસણુ	૧
૧૯૬ કાણીએલ	૩
૧૯૭ દેવકરણુના સુવાડા	૧
૧૯૮ બાસવાસણુ	૨
૧૯૯ હીસોલ	૧

કુલ ૯

કડી મહાલ

૨૦૦ ધરાણા	૧
૨૦૧ દાસ વા. કડી	૧૦
૨૦૨ કરછસણુ	૧
૨૦૩ કુમાસણુ	૩
૨૦૪ ચારોળ	૧
૨૦૫ પુલેત્રા	૧
૨૦૬ મોઠાસણુ	૧
૨૦૭ વડુ	૧
૨૦૮ વિઝજ	૧

કુલ ૨૦

કલોલ મહાલ

૨૦૯ ઉનાઉ	૪
૨૧૦ કોઠા	૧
૨૧૧ કોલવડા	૩
૨૧૨ છત્રાલ	૧૧
૨૧૩ ધાનજ	૨
૨૧૪ વેડા	૧
૨૧૫ સરદવ	૧૦
૨૧૬ સેરથા	૧૫
૨૧૭ સોળ	૩

કુલ ૪૦

ખેરાળુ મહાલ

૨૧૮ ઉદાપ	૨
૨૧૯ કમાલપુર	૧
૨૨૦ કરબીઆ	૬
૨૨૧ કહીપુર	૩
૨૨૨ જાસ્કા	૩
૨૨૩ બહાદરપુર	૪
૨૨૪ બાબીપુર	૨
૨૨૫ મલેકપુર	૨
૨૨૬ મોળીપુર	૧
૨૨૭ રાજપુર	૨
૨૨૮ રંગપુર	૧
૨૨૯ લુણવા	૩
૨૩૦ સખળપુર	૧
૨૩૧ સિપોર	૫
૨૩૨ શેખપુર	૧
૨૩૩ હીરવાણી મોટી	૧

કુલ ૩૮

ચાણુરમા મહાલ

૨૩૪ કનોડા	૩
૨૩૫ કંખોપ	૫
૨૩૬ કાઠરી	૨
૨૩૭ ખોરસમ	૨

૨૩૮ ગંગેટ	૪
૨૩૯ ગોરાદ	૧
૨૪૦ ચડાસણા	૨
૨૪૧ ડોડીવાડા	૧
૨૪૨ શીયાલ	૧
૨૪૩ બહુચરાળ	૧૦
૨૪૪ બરિપક	૧
૨૪૫ મણીઆરી	૮૧
૨૪૬ મીઠાધરવા	૨
૨૪૭ મેરવાડા	૨૧
૨૪૮ લુણવા	૪
૨૪૯ વસાપ	૨
૨૫૦ વેણુપુર	૩

કુલ ૫૪

દહેગામ મહાલ

૨૫૧ હાથીજળુ	૧
૨૫૨ કણા	૧
૨૫૩ ટાંકવાડા પુ. પાટણ	૧૫
૨૫૪ સોનીવાડા	૬
૨૫૫ પંડ્યા અ. ગૃ. "	૨
૨૫૬ મણુદ	૨૫
૨૫૭ મ. પુ. પાટણ	૪૦
૨૫૮ હી. મ. વસ્તીગૃહ	૧

કુલ ૯૩

મહેસાણા મહાલ

૨૫૯ અલોડા	૧
૨૬૦ અબીલીઆ	૦૧
૨૬૧ રેશન લાલકીઆ	૧
૨૬૨ છડીઆરડા	૩
૨૬૩ જગુદણુ	૨
૨૬૪ ધાણુસણુ	૧

૨૬૫ અલોલ	
૨૬૬ છુડીપાલડી	
૨૬૭ ભાસરીઆ	
૨૬૮ મેઉ	
૨૬૯ રૂપાલ હરિપુરા	
૨૭૦ લાખવડ	

કુલ ૨

વિજાપુર મહાલ

૨૭૧ આળેલ	
૨૭૨ ખરણા	
૨૭૩ ગોઝારીઆ	
૨૭૪ ચરાડા	
૨૭૫ જંત્રાલ	
૨૭૬ તાતોસણુ	
૨૭૭ પાલડીબ્યાસ	
૨૭૮ પામોલ	
૨૭૯ પારસા	
૨૮૦ પુંધરા	
૨૮૧ પામણવા	
૨૮૨ ખીલોદરા	
૨૮૩ બાવસોર	
૨૮૪ રિદોલ	
૨૮૫ લોપ્રા	
૨૮૬ વિહાર	
૨૮૭ સમો	

કુલ

વિસનગર મહાલ

૨૮૮ ઉદલપુર	
૨૮૯ ઢગ	
૨૯૦ કાંસા	
૨૯૧ ખદલપુર	
૨૯૨ ચિત્રોડા મોટા	
૨૯૩ ગણેશપુરા	
૨૯૪ ચલોટા	

૨૯૫ દવાડા	૨	કરજણ મહાલ	૨	ડહોઈ મહાલ	
૨૯૬ દદિયાળ	૪	૩૨૨ અટાલી	૨	૩૫૫ અમરેશ્વર	૪૧૧
૨૯૭ દેણુપ	૫	૩૨૩ આલમપુર	૨	૩૫૬ કરમાલ	૧
૨૯૮ બાસણા	૨	૩૨૪ આસનેરા	૨	૩૫૭ કુંવરવાડા	૨
૨૯૯ બોકરવાડા	૧	૩૨૫ ઉરદ	૨	૩૫૮ નારીઆ	૧
૩૦૦ બાન્ડુ	૫	૩૨૬ કરમડી	૨	૩૫૯ પારીઆ	૫
૩૦૧ રાલીસણા	૫	૩૨૭ કંઘારીઆ	૩	૩૬૦ પુનીઆદ	૨
૩૦૨ વાલમ	૧૫	૩૨૮ કાસમપુર	૪	૩૬૧ ફોફળીઆ	૨
૩૦૩ શુશી	૧	૩૨૯ કુરાલી	૪	૩૬૨ બોરખાર	૧
		૩૩૦ કોઠીઆ	૨	૩૬૩ બીલાપુર	૫
		૩૩૧ કોલીઆદ	૩	૩૬૪ મંડાલા	૧૦
		૩૩૨ ગણપતપુરા	૫	૩૬૫ વડજ	૫
		૩૩૩ ગંધારા	૨	૩૬૬ વણાદરા	૨
		૩૩૪ ચોરંદા	૫	૩૬૭ સિતપુર	૩
		૩૩૫ છંછવા	૨	૩૬૮ હખીપુર મોટા	૨
		૩૩૬ તેગવા	૨		
		૩૩૭ દેથાણુ	૨		
		૩૩૮ દેરાલી	૩		
		૩૩૯ ધાવટ	૫		
		૩૪૦ ધામણમ	૨		
		૩૪૧ ધામણગામ	૧		
		૩૪૨ હરથાણા	૨		
		૩૪૩ મિયાગામ	૧		
		૩૪૪ માંગરોળ	૨		
		૩૪૫ રણાપુર	૩		
		૩૪૬ રોપા	૨		
		૩૪૭ વેમાર	૭		
		૩૪૮ વેમારડી	૭		
		૩૪૯ લાકોદરા	૨		
		૩૫૦ સામરા	૩		
		૩૫૧ સારીંગ	૧		
		૩૫૨ સંદરણા	૨		
		૩૫૩ સીમળી	૫		
		૩૫૪ હડોદ			

કુલ ૬૫૧

સિદ્ધપુર મહાલ

૩૦૪ અમૂદ	૨
૩૦૫ ઉનાવા	૪
૩૦૬ ઐઠોર	૩
૩૦૭ કરલી	૫
૩૦૮ કદ્યાણા	૩
૩૦૯ કહોડા	૫
૩૧૦ કુંડાવ	૪
૩૧૧ ડાબી	૨
૩૧૨ દાસજ	૨
૩૧૩ મિલિયા	૨
૩૧૪ બાલણુવાડા	૧૦
૩૧૫ જુણાવ	૨
૩૧૬ મામવાડા	૧
૩૧૭ મેથાણુ	૨
૩૧૮ વડવાડા	૨
૩૧૯ સુળણુપુર	૧૧
૩૨૦ હાજીપુર	૨

કુલ ૫૨૧

હારીજ પેટામહાલ

૩૨૧ ખીપલાણા	૧
-------------	---

કુલ ૧

તિલકવાડા પેટામહાલ

૩૬૯ કરનાળી	૧૭
૩૭૦ શુન્દા	૨

કુલ ૧૯

પાદરા મહાલ

૩૭૧ અંબાડા	૧
૩૭૨ આંતી	૧
૩૭૩ કણ્ઠકટ	૨
૩૭૪ કરણુકુવા	૧
૩૭૫ કરખડી	૩૧
૩૭૬ કદ્યાણુકુર્ષ	૧
૩૭૭ કુરાલ	૨
૩૭૮ ગવાસદ	૧૦
૩૭૯ ગામેઠા	૩
૩૮૦ ગોરિયાદ	૫
૩૮૧ જલાલપુર	૨
૩૮૨ ડખા	૩
૩૮૩ તિથોર	૧૧

કુલ ૯૨

૪૭૭ સીમળી	૨૧	૪૮૨ લાહરસ	૨	૪૮૮ ડેસર	૫
૪૭૮ સુરાસામલ	૨	૪૮૩ વાસણા	૫	૪૮૯ પીલોલ	૧
				૪૯૦ રતનપુરા	૫
કુલ ૩૩૧			૧૩	૪૯૧ મુઢેલા	૧
સંખેડા મહાલ		સાવલી મહાલ		૪૯૨ વેમાર	૧
		૪૮૪ ઇન્દ્રાડ	૧	૪૯૩ વેજપુર	૨
૪૭૯ ચીખોદરા	૨	૪૮૫ ગરધીઆ	૩	૪૯૪ શારદાપુર	૨
૪૮૦ પાણિજ	૧	૪૮૬ ગાંગીઆ	૧		
૪૮૧ કશિટ	૩	૪૮૭ દુંડાવ	૩		
				કુલ ૨૫	

વડોદરા
તા. ૯-૮-૪૦ }

મણિલાલ મં. કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
મંત્રીઓ
વડોદરા રા. પુ. મંડળ

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૮ : સંખ્યા ૨૭૩

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે માહે જુલાઈ માસમાં મંડળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં બધાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાઈ ગયા તેવી યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકાની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાશે.

પેટલાદ—ડભોઈ, બાલ પુ. વસો, પલોલ, સીમરડા, ગાડા, બાલ પુ. પેટલાદ, સુંદરણા.

પાદરા—ગોરીઆદ, ચોકારી, કાંઠા, ડબકા, ઠોટણા, દુધવાડા, ડભાસા, તિથોર, ભોજ, નેદરા, સાંગમા, ગામેકા, માસર, કણુઝટ, મુજપુર, પેઢાર, બાણપુર, સાંધી, રાબુપુરા, વણાદરા, સાંપલા, વડુ, મહિલા પુ. ધર્મજ, વિશ્રામપુરા, સેનકૃત્વા, પિંડાપા, મુવાલ, હરજીમાળ.

લાદરજી—કણુઝટ, બાલ પુ., મહિલા પુ., દિણાવ, જહાંજ, વાલવોડ.

વડોદરા—છટોલા, બાયલી, વરણામા, અટલાદરા, વડસાલા. ગોરવા, પદમલા, કાયલી, કરચીઆ, વેમાલી, અણુખી, રવાદ, ગોત્રી, હોડરા.

કરજી—દેરોલી, કતેપુર. બચાર, શેપા, ગણુપતપુરા, કોંણા, લોકોદરા, કંબાલા, વેમાર, ધામણુજ, કાસમપુર, અલરા, સારંગ, મેસરાડ, કુરાલી, લીલોડ, દેથાણ, સીમળી, મેથી, રારોદ, બામણુગામ, ધામણુજ, કીયા, વલણ, હળદરવા.

ડભોઈ—પલાસવાડા, મોટા હમીપુરા, પુડા, માવલી, બીમપુરા, નાના ફેફળીઆ, ઢેલાર, ગામડી, કરમાલ અંતોલી, અકોટી, અમરેશ્વર, કરાલી, સાંઠોદ, વસાઈ, કરતી-કુધ, બાણુજ, બીચુપુર, શમરોરપુરા, કુવરવાડા, અંતુદણ, બોરગાર, કરણેટ, નહારીઆ, સીતપુર, અહોરામપુરા, કડધરા, કુંવરપુરા, લીંગરચલી, વડવાણા, મહેલી, મંડાળા, વડજ, કારવણ, ધમેલી, બોરીઆદ.

વાઘોડીઆ—ગણેશપુરા, પીપળીઆ, કોટખી.
સાવલી—ડેસર.
શિનોર—નાના હખીપુરા, પુનીઆદ, ઉતરાજ,
 તેનતલાવ, આનંદી, તરવા, ખીથળી,
 ફેફળીઆ, દિવેર, બેખડા, સુરાશામળ,
 નાના કરાળા, ખાવળીઆ, અંખાલી,
 માલેયા, મોટાકરાળા. વણીઆદ, કણુજેઠા,
 માલસર, સાઢલી, સંધા, મહિલા પુ.,
 તેરસા, મંડિવા, માલપુર, સતીસણા,
 દામનગર, જાણુજોઈ, દર્જેરવા, અનસુવા,
 જાંઝડ, બરકાલ, સીમળી, અચીસરા.
સંખેડા—વાસણા ખુવાડ, મીઠા, ગરડા,
 રાયપુર, ફફિટ, ડોળમાળ, પરવટા, બેડેલી,
 માકણી, લાટપુર.
દહેગામ—મહુદરા, વાસણા ચોધરી, વાસણા
 રાઠોડ.
કડી—ફેલેના, ડરણ.
કલોલ—સેરીસા, ખોરજડાબી, લીખેદ્રા.
વિજાપુર—ટીટાદણ, રીદેરોલ, હરણુદોડ,
 અંખોડ, આમણુવા, વેડા, દેવડા, ચરાડા,
 દગાવાડીઆ.
વિસનગર—ધાધરેટ, કંસારકુષ રાલીસણા,
 વડુ, તરભ, ગણેશપુરા, ગોઠવા.
મહેસાણા—દેલા, ખોરીઆવી, ખામોસણ,
 પીધુદરા.
સિદ્ધપુર—ઐઠોર, વડવાડા, હાથપુર, સુણક,
 રણુછોડપુરા, મેથાણ, અમુદ, ડાબી.

ખેરાળુ—રંગપુર, લુણુવા, કરમટીઆ, મેળી-
 પુર, શોભાસણ.
પાટણુ—વિસલવાસણા, ડાલડી, ખેરસણ,
 મેસર, અધાર, મડિત્રી, મહિલા પુ.,
 રણુજ, ખીમીઆણા.
ચાણુરમા—બહુચરાજી, બ્રાહ્મણવાડા, મેરવાડ,
 ખાંબેલ, ચડાસણ, મીઠા ધરવા, કેરાણી,
 ગોખરવા, અંખાલા, વીરતા, ઘેલીઆ-
 વાસણા, દાંતકોડી.
નવસારી—પીનસાડ, સંદલપુર.
ગણુદેવી—વડસંગલ, તોરણુગામ, તલોદ-
 ફળિયા.
પલસાણા—તુંડી, લિંગડ, બેના, ઝેરથાણ.
કામરેજ—ધાત્વા.
મહુવા—ઘોળાકુષ, મહુવા, કરચેલીઆ.
મોંગરોલ—વેલાજા.
ચારા—મહિલા પુ, બેડગીત,
અમરેલી—ચકગઢ, પીઠવાળળ, મોટાગોખર-
 વાળા, રાજરચલી, ખાખાપુરા, જળીઆ.
દામનગર—ખીજડીઆ, રૂપાવટી, ચાવડ.
ધારી—દલખાણીઆ, અંખરડી, ખીચા, છરા.
ખાંભા—રૂઘનાથપુર, તાંતણીઆ.
કોડીનાર—હરમડીઆ, દેવળી, ઘાંટવડ,
 વેલણ, સોંધાજ, સરખડી, પણાદર, કાજ,
 ડોલાસા, અરણેજ.
જોખામંડળ—ધ્રાંસણવેલ.
રતનપુર—રતનપુર, મેથણુર, નવાગામ,
 શાહપુર.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવાણી અંક ૪૨

અર્થ	૪૮૪ નવચેતન ૧૯૩૬ દીવાળી અંક ૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
અર્થ	૫૫૪ પ્રતાપ ૧૯૩૬ દીવાળી અંક ૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્પસ ગુજરાતી સભા ૧ ત્રિમાસિક પુ. ૧ ભુ. ૧૯૩૬-૩૭; ર. ૩-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્પસ ગુજરાતી સભા ૨ ત્રિમાસિક પુ. ૨ ભુ. ૧૯૩૭-૩૮; ર. ૩-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્પસ ગુજરાતી સભા ૩ ત્રિમાસિક પુ. ૩ ભુ. ૧૯૩૮-૩૯; ર. ૩-૮-૦
અર્થ	૫૭૩ કાર્પસ ગુજરાતી સભા ૪ ત્રિમાસિક પુ. ૪ ભુ. ૧૯૩૯-૪૦; ર. ૩-૮-૦
અર્થ	૬૧૭ બે ધરી મોજ ૧૯૨૬ દીપોત્સવી અંક ૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
અર્થ	૬૭૩ 'મહાગુજરાત' ૩૯.૬ દીપોત્સવી સિંધ અંક ૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦
અર્થ	૭૭૭ વસુંધરા (વાર્ષિક) ૧૦ ૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
અર્થ	૭૭૭ વસુંધરા (વાર્ષિક) ૧૧ ૧૯૩૭; ર. ૧-૦-૦
અર્થ	૯૭૨ સ્ત્રીશક્તિ-દેશબંધુ ૧૯૩૬ દીપોત્સવી અંક ૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦

અર્થ	૮૫૪ ચરદ વાર્ષિક અંક ૨ ભે ૨ ૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
અર્થ	૯૭૨ આબોધ-સાહિત્ય સંમેલન અંક ૬૫ ૧૯૩૬; ર. ૦-૮-૦
અર્થ	૨૪૪૪ ગુજરાતી હિન્દુ સ્ત્રી મંડળ, મુંબાઈ ૧૯૩૫ સને ૧૯૩૩ થી ૧૯૩૫ સુધીનો રિપોર્ટ ૧૯૩૬;
અર્થ	૨૧૧૩ કોઠારી, કનૈયાલાલ ગિરધરલાલ ૧૨ આસ્તિકવાદ ૧૯૩૫; ર. ૨-૦-૦
અર્થ	૬૩૦૧ ભટ્ટ, ચંદ્રલાલ કા. ૭૧ માનસ વિગ્નાનો દષ્ટિકોણ ૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦
અર્થ	૪૯૪૩ પટેલ, જીવાલાલ ગોપાળદાસ (સં) ૭૬૩૮ શ્રી. રાજચંદ્રનાં વિચારરત્નો ૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
અર્થ	૪૯૪૩ પટેલ, જીવાલાલ ગોપાળદાસ ૧૮૪.૧ મહાવીરસ્વામીનો આચારધર્મ ૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦
અર્થ	૪૯૪૩ પટેલ, જીવાલાલ ગોપાળદાસ ૧૮૪.૬ મહાવીરસ્વામીનો સંયમધર્મ ૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦
અર્થ	૮૧૬૫ વિદ્યાવિજયજી, મુનિશ્રી (સં) ૧૧ અર્હત પ્રવચન ૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦
અર્થ	૯૨૭૧ શેઠ, ગિરધરલાલ કુંગરશી ૨૯ જનધર્મનું ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ ૧૯૩૬;
અર્થ	૯૪૭૩ સંતઆલ (પંડિત સૌભાગ્યચંદ્રજી) ૧૦ આચારાંગ સૂત્ર ૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦ [૪૦૫

ઘ૭ $\frac{૭૧૩૧}{૨૭}$ ભારતર, અખંડલાલ અલ્લારખ્યા
જગતના મહાન માર્ગદર્શક
૧૯૩૫; ર. ૦-૧૨-૦

ઘ૨ $\frac{૭૦૩૩}{૧૩}$ મહેતા, રમણિક અ.
ધર્માવાર્યોપનિષદ
૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦

ઘ૪ $\frac{૫૩૩૭૩}{૭૧}$ પંડ્યા, લક્ષ્મણચંદ્ર ધીરજીરામ (ભા.ક.)
શ્રી માર્ક'ટેય પુરાણ
૧૯૩૬; ર. ૫-૦-૦

ઘ૭ $\frac{૯૭૧૯}{૩૫૧૬૨}$ સેવાનંદ, શ્રી.
તુકારામ ગાથા ગ્રં. ૨જો
૧૯૪૦; ર. ૨-૮-૦

ઘ૯ $\frac{૧૬૦૩૫}{૫૮}$ મહાત્મા, મિસ પીલાં બીકાજી
પ્રભુ સાથે પરિચય
૧૯૩૬; ર. ૧-૮-૦

ચ $\frac{૫૦૦}{૬૦}$ પટેલ, નાગરદાસ ધં.
બાળકોનું સ્વર્ગ
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૭-૦

૧
ચ૨ $\frac{૬૦૫૨૩}{૦૩}$ શાહ, મૂળજી જોડુભાઈ
ગણિત ચત્રાકાર
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૪-૦

ચ૩ $\frac{૩૧૨૩}{૯૯}$ ઠંકર, ઉત્તમરામ મયારામ
હરતરખા વિદ્યાન
૧૯૩૬; ર. ૪-૦-૦

ચ૭ $\frac{૨૬૭૬૨}{૨૫}$ જોશી, દીનુભાઈ (અનુ.)
આંધ્ર પર ચક્રાર્થ
(અં) સુરત ર. ૦-૮-૦

છ૨ $\frac{૧૫૬૪૭}{૮૧૨}$ બાવસાર, નવલકાન્ત નેમચંદ
વિદ્યાન વિહાર ભા. ૨જો
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦

જ૨ $\frac{૫૯૦}{૭૬}$ બધેકા, ગિજુભાઈ ભગવાનજી
વનવૃક્ષો (દ. બા. સા. પુ. ૮)
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

જ૪ $\frac{૯૯૬૩}{૫૮}$ હેમુભાઈ
પુર્ણ પતંગિયાં
(અં) (દ. બા. સા. પુ. ૯)
૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

જ૯ $\frac{૩૮૧૪૪}{૫૪.૨}$ દવે, બાનુ. પ્ર.
પરજ્યા પછી
ભા. ૨ જો
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

જ૯ $\frac{૩૮૨}{૫૪.૩}$ દવે, મહાશંકર હંદજી
પરજ્યા પછી ભા. ૩ જો
૧૯૩૬; ર. ૦-૧૨-૦

જ૯ $\frac{૮૯૩૨}{૨૮}$ શાહ, કેશવલાલ લલ્લુભાઈ
જાતીય દામ્પત્ય જીવન
૧૯૩૬; ર. ૨-૮-૦

ઝ૪ $\frac{૧૮૯૫}{૪૬}$ કાપડીયા, મોતીચંદ ગિરધરલાલ
નવયુગનો જૈન
૧૯૩૬; ર. ૧-૦-૦

ઝ૯ $\frac{૩૬૬૧૭}{૯૯}$ ત્રિવેદી, દામોદર લક્ષ્મીચંદર
હિન્દુ અને ઇસ્લામી કાયદાની
રૂપરેખા
૧૯૩૫; ર. ૨-૦-૦

ઢ૬ $\frac{૬૧૬૩૪}{૯૪}$ શુક્લ, ગ્રંથકલાલ માણેકલાલ
સત્યાગ્રહ અને અસહયોગ
૧૯૪૦; ર. ૧-૪-૦

ઢ૭ $\frac{૧૬૧૬}{૮૬}$ કમળાબેન
શબ્દચિત્રો
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

ઢ૭ $\frac{૨૯૪૮}{૬૦}$ જોષી, ઉમિયાચંદર
બાલપાઠો
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦

ઢ૭ $\frac{૫૯૦}{૩૦}$ બધેકા, ગિજુભાઈ બા.
ટપાલમા
(અં) ૧૯૩૬; ર. ૦-૫-૦

ક્ર ૩	૮૦૯૬	વહોરા રસુલભાઈ અને ત્રિવેદી ર. ક.	
	૮૬	શબ્દપોથી	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૧-૬	
ળ	૮૮૬૭	શાસ્ત્રી, શંકરદત્ત પાર્વતીશંકર	
	૬૫	બુખરાનો ઉપાય	
		૧૯૩૬; ૩. ૨-૦-૦	
તર	૫૩૬૬૪	પંડ્યા, માર્તંડ શિવભદ્ર	
	૧૬૦૨	કપાસ ભા. ૨ જો	
		૧૯૩૬; ૩. ૧-૪-૦	
વ	૫૨૪૬	પંડિત, ભોળાનાથ ચર્મા	
	૬૫	ભોળાનાથ કાવ્ય અથવા	
		કાવ્યકુંજ	
		૧૯૩૬; ૩. ૧-૦-૦	
વ	૮૯૮૨૪	શાહ, નવનીતલાલ મણિલાલ	
	૭૭	રાસ પરિમલ	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	
મ	૪૭૭૮	નાયક, વસન્ત	
	૫૮	કુવારો	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૫-૦	
મ	૭૦૩૬૪	મહેતા, લક્ષ્મણલાલ લા.	
	૧૨	આભર્ના અજવાળાં ભા. ૧ જો	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૧૦-૦	
ધ	૩૭૧૧૧	ભાયા, કેશવલાલ ગોરધનદાસ	
	૭૧	માસ્તર કટર અથવા હોમટેલર	
		૧૯૩૬; ૩. ૩-૪-૦	
ઈ	૪૧૯૮	દેસાઈ, કનુભાઈ	
	૮૬	મતચિત્રાવલી	
		૧૯૩૬; ૩. ૧-૪-૦	
૮૮	૮૭૯૧	શાસ્ત્રી, એન. બી.	
	૪૧	દેવગંધર્વ સંગીત સંગ્રહ ૨ ભાગ	
		૧૯૩૬; ૩. ૨-૬-૦	
ય	૧૨૨૪૩	આચાર્ય, ગુણવંતરાય પો	
	૪૧	દેશ દિવાન	
		૧૯૩૬; ૩. ૧-૧૨-૦	

ય	૧૫૩૪	ઓલિયા જોશી	
	૪૬	નકા નગરીઓ યાને જાની	
		આખિ નવાં ચરમા	
		૧૯૩૬; ૩. ૨-૮-૦	
ય	૨૩૨	ગાંડિવ સાહિત્ય મંદિર, સુરત (પ્રકા.)	
	૨૦	કીર્તિસ્તંભ ભા. ૨ જો	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૪-૦	
ય	૨૬૭૩	જોશી, જીવરામ	
	૬૧.૧	શિકારિકા ભા. ૧ જો	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૮-૦	
ય	૨૬૭૬૨	જોશી, દીનુભાઈ	
	૬૧.૨	શિકારિકા ભા. ૨ જો	
(અં)		૧૯૩૬; ૩. ૦-૮-૦	
ય	૪૦૧૮૩	દિવ્યાનંદ	
	૫૮	પ્રીતમની ખાસ	
		૧૯૩૬; ૩. ૧-૪-૦	
ય	૪૫૬	જોશી, ગૌરીશંકર ગોવર્ધન (ધૂમકેતુ)	
	૩૪.૪	તણખા મંડળ ૪ થું	
		૧૯૩૬; ૩. ૨-૦-૦	
ય	૪૬૮૫	પટેલ, નટવર મ.	
	૭૬	રાજનાથ	
		૧૯૩૪; ૩. ૦-૬-૦	
ય	૪૬૯	પટેલ, નરસિંહભાઈ ધ્રુવરભાઈ (અનુ.)	
	૬૪	સમર્પણની કથાઓ (રાગોર)	
		૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	
ય	૫૦૦	પટેલ, નાગરદાસ ધ.	
	૯૭	સોણલિયો	
(અં)		૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	
ય	૫૧૦	પટેલ, હર્ષદ દ.	
	૧૭	જાસવાળા અને બીજા વાતો	
(અં)		૧૯૩૬; ૩. ૦-૬-૦	
ય	૫૩૫૮૪	પંડ્યા, ભાલચંદ્ર ન.	
	૨૫	ચમકારા	
		૧૯૨૬; ૩. ૦-૩-૦	

ચ	$\frac{૫૯૦}{૨૩}$	અધેકા, ગિરજાશંકર ભગવાનજી અધેકાનાં પરાક્રમે	
(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦	
ચ	$\frac{૫૯૦}{૬૮}$	અધેકા, ગિણુભાઈ મહામદ સેલ અને અન્ય વાતો	
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦	
ચ	$\frac{૫૯૬૬}{૨૦}$	ખાજીગર કાળની ચકડી	
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૦-૦	
ચ	$\frac{૬૨૬૧૬}{૧૦}$	ભદ્ર, ગિરીશ મં. અખિલ ત્રિવેણી	
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦	
ચ	$\frac{૬૪૫૮}{૪૫}$	ભદ્ર, વિનોદ ધૂપદાની	
(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦	
ચ	$\frac{૭૪૭}{૪૭}$	મેઘાણી, ઝવેરચંદ કાળીદાસ નિરંજન	
		૧૯૩૬; રૂ. ૨-૦-૦	
ચ	$\frac{૮૩૮૨૫}{૭૦}$	વૈદ્યાશ્રી, મનરૂપગિરી જીવણગિરી મહેન્દ્રકુમાર	
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૧૨-૦	
ચ	$\frac{૮૬૧}{૫૮.૩}$	વ્યાસ, હરિપ્રસાદ બકાર પટેલની ત્રીજી વાતો	
(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦	
ચ	$\frac{૮૯૮૮}{૬૬}$	શાહ, નાનાલાલ મગનલાલ સુંદરપુરી	
(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦	
ચ	$\frac{૯૦૮}{૪૭}$	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ નાની મોટી વાતો	
(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦	
ચ	$\frac{૯૦૮}{૫૯}$	શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ બહુવાહન	
(અં)		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૬-૦	

ચ	$\frac{૯૨૦}{૫૪}$	શુક્લ, રામચંદ્ર દામોદર (અનુ.) પશ્ચિમની કલાકૃતિઓ	
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦	
ચ	$\frac{૯૨૧૫}{૭૫}$	શુક્લ, શિવશંકર પ્રાણુશંકર યુગાન્તર	
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૨-૦	
ચ	$\frac{૯૭૪}{૯૪}$	સોપાન સંજીવની	
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૧૨-૦	
ચ	$\frac{૯૭૫}{૬૩}$	સોની, રમણલાલ પી. (અનુ.) શ્રીકાન્ત ભા. ૧-૨	
		૧૯૩૬; રૂ. ૩-૦-૦	
ચ	$\frac{૯૭૫}{૬૬}$	સોની, રમણલાલ પી. સડી વચ્ચે સોપારી	
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦	
ર	$\frac{૨૦૦}{૨૮}$	કાલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ જીવન વિકાસ	
		૧૯૩૬; રૂ. ૨-૯-૦	
ર	$\frac{૪૫૬}{૨૭}$	ધૂમકેતુ (જોશી, મો. ગો.) જ્ઞાપિંદુ	
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૮-૦	
ર	$\frac{૭૪૭}{૮૨}$	મેઘાણી ઝવેરભાઈ કાળીદાસ વેરાનમાં	
		૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦	
લપ	$\frac{૮૨૦૫}{૬૬.૧}$	વિશાળવિજયજી, મુનિશ્રી સુભાષિત-૫મ રત્નાકર ભા. ૧લો	
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૪-૦	
લપ	$\frac{૮૨૦૫}{૬૬.૨}$	વિશાળવિજયજી, મુનિશ્રી સુભાષિત-૫મ રત્નાકર ભા. ૨લો	
		૧૯૩૬; રૂ. ૧-૪-૦	
લપ	$\frac{૮૪૦૫}{૬૬.૩}$	વિશાળવિજયજી, મુનિશ્રી સુભાષિત-૫મ રત્નાકર ભા. ૩લો	
		૧૯૩૭; રૂ. ૧-૪-૦	

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ મહાલ મંડળો અને પ્રાંત મંડળોની સમાઓ બરો.
- ૨ વાર્ષિક નિવેદનો ખાતા તરફ ન મોકલ્યાં હોય તો સત્તર મોકલી આપો.
- ૩ પ્રૌઢ શિક્ષણવર્ગમાં અક્ષરજ્ઞાન મેળવેલાં બાઇબહેનોને તમારા પુસ્તકાલયના વાચકો બનાવો.
- ૪ નવા વર્ષનાં અંદાજો બાકી હોય તો તૈયાર કરો અને ખાતાની થયેલી સૂચનાઓનો અમલ કરો. ચાલુ માસમાં આપેલી જૂથ બજેટોની ચોજનાનો અમલ કરવા બનતી તજવીજ કરો.
- ૫ પુસ્તકાલયમાં સ્વચ્છતા જાળવો અને નવીન સુભાષિતો તૈયાર કરી-કરાવી પુસ્તકાલયમાં યોગ્ય સ્થળે મૂકો.
- ૬ જે પુસ્તકાલયોને તેમનાં વાર્ષિક નિવેદનો છપાવવા જણાવ્યું છે, તેઓ વેળાસર નિવેદનો ચાલુ માસમાં છપાવી અમારા તરફ નોંધ માટે મોકલે.
- ૭ પુસ્તકાલયથી તમારા ગામને શું શું લાભો થયા તેની નોંધ કરશો ? અને “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં મોકલશો ?

સુ. વડોદરા
તા. ૫-૮-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
મહાનિશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૫૪ સન ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

ગ્રામ પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે કરવા બાબત

ગ્રામ પુસ્તકાલયની તપાસણી મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે કરવા કરેલું છે. છતાં તે પ્રમાણે અમલ થતો ન હોવાથી મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબ તરફથી અધિદેખ અંક ૫૨/૧૯૩૯-૪૦ તા. ૪-૭-૪૦ નો બહાર પડેલો છે અને આ લેખ વ્યાપ્તિપત્રિકામાં સામાન્ય લેખન કેળવણી ભાગમાં પ્રસિદ્ધ થતા મોકલવામાં આવ્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે દર સાલ તાબાની શાળાવાળા મામે પુસ્તકાલયો હોય તેની દફતર તપાસણી કરવા જાહેરાત અંક ૫ તા. દફતર તપાસણી માટે ૧૯-૯-૩૩ થી કરાવવામાં આવ્યું છે. પરંતુ તેના અમલ કરાવેલા ધોરણના અંચાલ આબત કરવામાં આવી તે ઉપરથી જણાયું નથી. સળખ સદર તપાસણી નિયમિત ચોક્કસાર્થથી થાય તેટલા માટે સદર અધિકૃત પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે તો તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે તપાસણીનું કામ બીનચૂક કરવા જેમણે તેમણે તજવીજ કરવી.

૨ મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકોએ તપાસણી વખતે નીચે જણાવેલી બાબતો ઉપર કઈ બાબતો ઉપર ખાસ ખાસ કરીને ધ્યાન આપવું.

ધ્યાન આપવું

- (૧) દર સાલ વર્ષની શરૂઆતમાં પ્રથમ ૭ માસમાં અતુલ્યતાએ દફતર તપાસણી કરવી.
- (૨) કાયમ બંડોળ વગેરે નાણાંનો હિસાબ આરિકાષથી તપાસવો અને નાણાં સુરક્ષિત રથને મૂકવામાં આવ્યા છે કે નહિ તે જોવું.
- (૩) પુસ્તકોની નોંધવહીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પુસ્તકો છે કે નહિ,
- (૪) નવીન આવેલાં પુસ્તકો નોંધવહીમાં ચકાસ્યાં છે કે નહિ,
- (૫) ખૂટતાં કે નાશ થયેલાં પુસ્તકો નોંધવહીમાંથી કમી કરાવવા તજવીજ અધિકાર પરત્વે થાય છે કે નહિ,
- (૬) વાંચનાલય હોય તો તેની વ્યવસ્થા જાહેરાત રહે છે કે નહિ,
- (૭) પુસ્તકાલયના બજેટમાં મંજૂર થયેલી રકમનો ખર્ચ થોડો થયો છે કે નહિ તે જોવું.

૩ તપાસણીમાં જણાઈ આવેલી ખામીઓ બદલ વાંધાપત્રક (આડિટ) તૈયાર કરી ખામીઓ બદલ વાંધા આપવું. અને અપૂર્ણતા જણાઈ હોય તેની પૂર્ણતા પત્રક આપવું કરાવી લેવી,

૪ હિસાબમાં કામ ગરબજ બજાવ કે લાડાળનાં નાણાં સુરક્ષિત રથળે મૂકવામાં આવ્યાં નથી એમ માલમ પડે તો તે બાબત ટૂંક નિવેદન નિવેદન કયારે મોકલવું પોતાના અભિપ્રાયસહ રા. રા. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયનાં વ્યવસ્થાપક સાહેબ તરફ મોકલવું નિવેદન આ પ્રમાણે આવે તે ઉપરથી થતી તજવીજ તાકીદે તેમણે કરવી. તા. ૪ જુલાઈ ૧૯૪૦.

ઉ. મો. પટેલ (સહી) ભા. મો. નો. (સહી) જ્યોતિન્દ્ર મહેતા
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક (સહી) ભા. ચિં. લેલે નિવાધિકારી

ઉપર પ્રમાણે સૂચિલેખ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલો છે. સખખ જે તે મધ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકે તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પોતાના તાબાની શાળાવાળા ગામોના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી તપાસણીમાં જણાવેલી ખામીઓ વાંધાપત્રકે જણાવી અને તેટલી ખામીઓ સુધરાવી તપાસણીનું નિવેદન આ તરફ ખીનચૂક મોકલવા તજવીજ કરવી.

વડોદરા,
તા. ૨૨ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૫૫ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

મહાલ શાળાધિકારીઓએ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી નિવેદન મોકલવા બાબત

રા. મહાલ શાળાધિકારીઓએ પોતાને સુપ્રત થયેલાં ગામનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી તેનું નિવેદન આ ખાતા તરફ મોકલવાનું કરેલું છે છતાં તે પ્રમાણે તપાસણીનું કામ નિયમિત થઈ નિવેદનો મોકલવાનું કામ સંતોષકારક રીતે થતું ન હોવાથી મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબ તરફથી સૂચિલેખ અંક ૫૫ સને ૧૯૩૯-૪૦ તારીખ ૪ જુલાઈ ૧૯૪૦ નો બહાર પાડી તે આઠાપત્રિકામાં સામાન્ય તેમ જ કેળવણી ભાગમાં પ્રસિદ્ધ થવા મોકલવામાં આવ્યો છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—

૧. રા. મહાલ શાળાધિકારીઓએ પોતાને સુપ્રત થયેલાં પુસ્તકાલયો હોય તેની તપાસણી કરવા બાબતમાં પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી સૂચના અંક ૫૫ સને ૧-૨૭ ની પ્રસિદ્ધ કરી તપાસણી કરી નિવેદન મોકલવા ફાવવામાં આવ્યું છે, પરંતુ તે પ્રમાણે તપાસણીનું કામ નિયમિત થઈ નિવેદનો મોકલવાનું કામ સંતોષકારક અને વ્યવસ્થિત રીતે થતું હોય એમ પુસ્તકાલય ખાતાની દૃષ્ટિતરફાસણી કરતાં જણાઈ આવ્યું નથી. સખખ મજકુર સૂચના ૨૬ કરી તપાસણીનું કામ કરવાના સંબંધમાં સદર સૂચિલેખ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે તો તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે અમલ કરવા જેમણે તેમણે તજવીજ કરવી.

૨. મધ્યવર્તી શાળા જે ગામે હોય તે ગામનાં પુસ્તકાલયની દફતરતપાસણી શાળાધિકારીએ દર વર્ષે સચિલેખ અંક ૫૪ તા. દફતર તપાસણી કરવા માં જણાવેલાં ધોરણે કરવી. વર્ષમાં સુપ્રત પુસ્તકાલયે કોઈ પણ તપાસના વગરનું ન રહે તે ધ્યાનમાં રાખવું.

૩. મહાલ શાળાધિકારીઓએ પોતાને સુપ્રત થયેલાં ગામોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો વર્ષમાં નિદાન એક વખત ભેટ લઈ તેનું નિવેદન મદર લેખના છેવટે બતાવેલા નમુના પ્રમાણે. વર્ષમાં એક વ. રા. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક સાહેબ તરફ મોકલે તેમણે આવાં નિવેદનો આવે તે ઉપરથી ચોખ્ખા અને પુસ્તકાલયોની એકંદર સ્થિતિ સંબંધનો હિસોબ વાંચી નિવેદનમાં ચોખ્ખા સ્થળે કરવો.

૪. પ્રત્યેક ભેટ વખતે પુસ્તકાલયના રોજમેળની સિલક તપાસી રોજમેળ ઉપર શિલક તપાસણી કરવી સહી કર્યા બદલ શેરા કરી સહી કરવી.

૫. શાળામાં ભણીને ઉઠી ગયેલા વિદ્યાર્થી પુસ્તકાલયનો લાભ લે છે કે નહિ તેને ઉઠી ગયેલા બાળકો અને ન લેતા હોય તો તે માટે ઘટિત તજવીજ કરવી. પુસ્તકાલયનો લાભ લે તેમ કરવું.

૬. પુસ્તકાલયના પુસ્તકોની નિયમિત આપ-લે થાય છે કે નહિ તે જોવું અને પુસ્તકોની આપ-લે જણાય તો તે બદલ ચોખ્ખા સૂચનાઓ કરવી. બાબત જોવી

૭. પુસ્તકાલય ભંડોળની રકમ ખાનગી ગૃહસ્થને ત્યાં જમા મૂકી હશે તો તે ભંડોળની રકમ ચોખ્ખા ભેંકની શાખામાં, નજીકની “અ” વર્ગની સહકારી મંડળીમાં સ્થળે જમા મૂકવા બાબત અથવા પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળીમાં મૂકવા જણાવું. તા. ૪ માઈ જુલાઈ સન ૧૯૪૦

(સહી) ઉ. મો. પટેલ. (સહી) ભા. યો. તા. (સહી) જયોતીન્દ્ર માં. મહેતા
અ. મદદ, વ્યવસ્થાપક (સહી) ભા. ચીં. લેલે. વિદ્યાધિખી

ઉપર પ્રમાણે સચિલેખ પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે. સંબંધકર્તા રા. મહાલ દ. મ. ધિકારી સાહેબો પોતપોતાના તાબાના મધ્યવર્તી શાળાવાળા ગામોના પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી વર્ષમાં નિદાન એક વખત કરે તથા તમામ પુસ્તકાલયોની ભેટ લઈ તેનું નિવેદન આ સાથેના નમુના પ્રમાણે અમારા તરફ મોકલી આપશે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

વડોદરા,
તા. ૨૩-૭-૧૯૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ, વ્યવસ્થાપક

મોજે

તાલુકે

પ્રાંત

ના સાર્વજનિક પુસ્તકાલયની

તપાસણીનું નિવેદન.

૧. બેટ લીઝાની તારીખ.
૨. બેટ લેનાર અમલદારનું નામ તથા હોદ્દો.
૩. પુસ્તકાલયમાં નવીન પુસ્તકો આવ્યા હોય તે બિલમાં કે યાદીમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પુસ્તકોની નોંધવહીમાં ચક્રમાં છે કે નહિ અને તેના ઉપર પુસ્તકવિધિ યથા છે કે નહિ, ન ચક્ર હોય તો કરવા જણાવવું.
૪. અંદાજ સંબંધી હકીકત,
 અ ચાલુ વર્ષે મંજૂર થયેલી બજેટની કુલ રકમ; રકમ મંજૂર ન થય હોય તો કારણ જણાવવું.
 આ તે પૈકી અર્ચાયેલી કુલ રકમ.
 ફ બાકી રકમનો અર્ચા નહિ પડવાનું કારણ.
૫. પુસ્તકાલયના છેલ્લા હવાલાની આપ-લે વખતે નોંધવહીઓ ઉપર શેરા તથા સહીઓ યથા છે કે નહિ. ન યથા હોય તો તેણે જવાબદારી લીધા બદલ સહી કરાવી છે ?
૬. પુસ્તકાલય ખાતે મદદ આપનારને જાપેલી પાવતી આપવામાં આવે છે કે નહિ.
૭. વાર્ષિક નિવેદન મોકલ્યું છે કે નહિ.
૮. છેલ્લી સાલની દફતરની તપાસણી યથા છે કે નહિ અને ન યથા હોય તો કોણે કરી.
૯. કાયમ ભંડોળની વિમત.
 અ ગયા જુલાઈ આખર સિલક રકમ.
 આ ચાલુ સાલે રકમ મુકાઈ હોય તો તે રકમ.
 ફ કચારથી મૂકી છે ?
 ફ ક્યાં અને કોના નામે મૂકી છે ?
 હ મૂકેલી રકમનો બ્યાજનો દર.
 ઇ ખાનગી ધસમને ત્યાં રકમ મૂકી હોય હશે તો તે કેટલી અને શા કારણે.
૧૦. પુસ્તકાલય વ્યવસ્થિત અને વધુ ઉપયોગી બને તે માટે મંત્રીને કરેલી સૂચનાઓ.
૧૧. પુસ્તકાલય ખાતાએ ખાસ કાંઈ કરવા જેવું હોય તો તે બદલ સૂચના કરવાની હોય તો તે.

સૂચના નંબર ૫૭ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

સુધારે વાંચવા બાબત

જે તે પુસ્તકાલયના અંદાજમાં ખર્ચની કાળવણી કરવાના ટકાવારીના આંકડા અંગ્રેજી સૂચના નં. ૪૮ તા. ૧-૭-૪૦ બહાર પડેલી છે તેમાં જણાવ્યા છે. આ સૂચના જુલાઈ ૧૯૪૦ના “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પૃષ્ઠ ૫૦-૫૧ ઉપર પ્રસિદ્ધ થઈ છે. તેમાં ખર્ચની કાળવણીનું જે ધોરણ કરાવ્યું છે તેમાં આ નં. ૭ જે ટકાવારીનું ધોરણ જણાવેલું છે તેજ ધોરણ નં. ૭-૮ બંનેના ખર્ચ માટે આપેલા ટકા સમજવાના છે.

વડોદરા
તા. ૩૧-૭-૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૫૮ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

કર્યા પુસ્તકાલયોનાં અંદાજપત્રોની બાબતે પ્રતો મોકલવા બાબત તથા વાર્ષિક નિવેદન મોકલવા બાબત

- આથી તમામ કર્યા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ અને અંતર્યાયીને જણાવવામાં આવે છે કે:—
- (૧) પોતાના પુસ્તકાલયના મન ૧૯૪૦-૪૧ ના અંદાજની બાબતે પ્રતો “પુસ્તકાલય” માસિક સાથે મોકલેલા બાબતે નમુનામાં ભરી આમસ્ટ ૧૯૪૦ માસ આખર સુધીમાં મોકલી આપવી. એટલે અંદાજ મંજૂર કરી એક પ્રત પુસ્તકાલય તરફ મોકલવામાં આવશે.
 - (૨) વાર્ષિક નિવેદનના આંકડા પણ માસિક સાથે મોકલેલા નમુનામાં ભરી તા. ૨૦-૮-૪૦ પહેલાં ખીનચૂક મોકલવા તજવીજ કરવી.
 - (૩) ભીડી ગયેલાં બાબતો માટે પુસ્તકપ્રચાર કરવાનો હોવાથી તેઓ વાંચી શકે એવાં પુસ્તકો માટે જુદી રકમ રાખવી જોઈશે અને તેજ પ્રમાણે સૂચનામાં પુસ્તકો માટે પણ રકમ જુદી રાખવી જોઈશે.
 - (૪) સૂચના નં. ૪૮ તા. ૧-૭-૪૦ જુલાઈના અંકમાં બહાર પડી છે તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે ખર્ચના આંકડા ટકાવારીના ધોરણે બતાવવાની તજવીજ કરવી. અને તેમ બનવા જેવું ન હોય તો કારણો જણાવવા તજવીજ કરવી.
 - (૫) ભીડી ગયેલા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓની હકીકત, હાલ બહુતા વિદ્યાર્થીઓ અને વિદ્યાર્થિનીઓની હકીકત, કર્યા મહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ જે તે શાળામાંથી મંગાવીને તેના આંકડા વાર્ષિક નિવેદનમાં ખીનચૂક બતાવવાના છે.

વડોદરા
તા. ૩૧ જુલાઈ ૧૯૪૦ }

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૫૯ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

યુદ્ધના ખરા ખરા સમાચારોની માહિતી તથા યુદ્ધમાં સહાય કરવાની વિગતોની માહિતી લોકોમાં ફેલાવવા બાબત

આથી લાગતા વળગતા તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને ખબર આપવામાં આવે છે કે જ્યાં સામાન્ય આગાપત્રિકા પુસ્તકાલય તરફ પરભાષા આવે છે ત્યાં શ્રીમંત સરકાર તરફથી આગાપત્રિકા સાથે ગુજરાતી લિપિમાં છપાઈ આવતી યુદ્ધના ખરા સમાચારોની માહિતી લોકોમાં સારી રીતે ફેલાવવા થાય તેવા પ્રયાસો કરવા અને સેવાભાવી ઇસમો મારફત તેનું વાચન ગામમાં બીજા અલગ માણસોને બાળુ થાય તેવી રીતે મોટેથી વાંચવાની સવલતો કરી આપવી, જરૂર પડે આવા સમાચાર ભીંતપત્રો પર પણ નોંધવા, વળી નેક નામદાર દિવાન સાની યુદ્ધમાં સહાય કરવાની વિગતોની માહિતી પ્રમુખનેને પૂરી પાડવા માટે પુસ્તકાલયના ઓરડામાં તે સંબંધી માહિતી ચોખ્ખી રચે મૂકવી.

વડોદરા }
તા. ૩૧-૭-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ, બ્યવસ્થાપક

ચં. દિ. વાકનિસ
બ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૬૦ સને ૧૯૩૯-૪૦

વિષય

જૂથમંડળના મુખ્ય પુસ્તકાલય મારફત અંદાજે મોકલવા બાબત

આથી તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને અને ખાસ કરીને જૂથમંડળના મંત્રીઓને સૂચવવામાં આવે છે કે સને ૧૯૪૦-૪૧ના અંદાજપત્રોની એ નકલ જૂથમંડળ દ્વારા જેમ અને તેમ વહેલી તકે પુસ્તકાલય ખાતા તરફ મોકલવા તજવીજ કરવી. જૂથમંડળના મંત્રીઓ ઓગસ્ટ આખર સુધીમાં પોતાના તાબાના બધા પુસ્તકાલયોના અંદાજે જે તે પુસ્તકાલયની સ્થિતિ પ્રમુખે બનાવરાવી સહકારના ધોરણે પુસ્તકો અને માસિકોની નોંધ અને તેટલી સરજતાથી કરી પુસ્તકાલય ખાતામાં ઓગસ્ટની ચરઆતમાં રજૂ થઈ જાય તેમ કરશે, એવી આશા છે. આ બાબતમાં તાલુકાના સ્થાનિક રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. તથા માનદ પ્રચારકો અને મહાલ મંડળના કાર્યકર્તા પૂરતા સાથ આપશે એવી આશા છે. જૂથ મંડળના મંત્રીઓ પોતાના જ પુસ્તકાલયનું અંદાજ બનાવ્યું હોય તો આલુખાલુના બનાવવા માટે પોતે સેવાભાવે તપાસ કરી પૂરતા પ્રયાસો કરી અને તેટલા અંદાજે સાથે મોકલવા તજવીજ કરશે એવી આશા છે.

વડોદરા }
તા. ૩૧-૭-૪૦

ચં. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ, બ્યવસ્થાપક

૧૮૬૬મું નંબર ૧ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વધારાના સભ્યો નીમવા બાબત

૧ આમ પુસ્તકાલયોની તપાસણી દરમ્યાન માલૂમ પડ્યું છે કે, સ્વતંત્ર મકાનમાં અમર બાડાનાં મકાનવાળાં આમ પુસ્તકાલયોને હજી દોરવણીની આમ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં મુખ્ય પ્રમાણે પુસ્તકોની ગોઠવણી વધતર વિધિ, બહુતાં તેમ જ હકી શિક્ષકને સ્થાન મળેલાં બાળકોમાં વાચનપ્રચાર કરવો ને વધારવો, પુસ્તકો આપ-લે નોંધવહીમાં પદ્ધતિસર પુસ્તકો નોંધવાં તથા તે નોંધ ઉપરથી ત્રિમાસી હકીકતો તૈયાર કરી ખાતા તરફ મોકલવી, એ વગેરે વહીવટી કાર્યો હરેલા ધોરણે ચાલે અને સંસ્થાની કાર્યક્ષમતા દિનપ્રતિદિન વધતી રહે તેટલા સાર પયાયોગ્ય દોરવણી, માર્ગદર્શન અને સલાહ સમજૂત કરી શકે એટલું જ નહિ પણ ખાતા તરફથી “પુસ્તકાલય” માસિકમાં પ્રસિદ્ધ થતા વટહુકમો, સૂચનાઓ અને માર્ગદર્શનોને પટિત અમલ કરાવી શકે એવી જવાબદારીના સંપૂર્ણ જ્ઞાનવાળી અને સરકારી તંત્રની અનુભવી વ્યક્તિ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં આમેજ કરવામાં આવે એ ખાસ ઈચ્છા થાયો લાગ્યું છે.

સખળ દરાવવામાં આવે છે કે, મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં જે તે સ્થળની મુખ્ય ગુજરાતી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકને વધારાના સભ્ય તરીકે આમેજ કરવા.

૨ કસ્યા પુસ્તકાલયોને આર્થિક સહાય કરનાર કેટલીક સુધરાઇઓ તરફથી પણ એક કે બે સભ્યો પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં નીમવાની સુધરાઈ તરફના વધારાના સભાસદો જરૂરીઆતનો પ્રશ્ન કેટલેક કેસો ઉપસ્થિત થયો છે ને બીજે થવાનો સંભવ છે. વળી, કસ્યાઓને અપાતી સરકાર તેમ જ પ્રાંત સંસ્થાતેજી મદદનું પ્રમાણુ હરે એટલું શુદ્ધ સ્વયં છે એવે પ્રસંગે, પુસ્તકાલય જેવી લેડિપકારી સંસ્થાને નિભાવવાની ફરજ આપણા પ્રગળતો અને રચાનિક સંસ્થાઓ પુસ્તકાલયના તંત્રમાં વધુ રસ લેતી બને એટલા ખાતર પુસ્તકાલયને આર્થિક મદદ આપનાર સુધરાઇઓ તરફના વધુમાં વધુ બે સભ્યોને વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વધારાના સભ્યો તરીકે લેવાનું હિતાવહ ગણવામાં આવે છે. સખળ જે તે કસ્યા પુસ્તકાલયે સુધરાઇઓ તરફથી માગણી આવે તેમને વ્યવસ્થાપક મંડળમાં લેવા પટિત તજવીજ કરવી.

૩ ઉપરોક્ત બંને પ્રકારના વધારાના સભ્યો વ્યવસ્થાપક મંડળની સભાની કાર્યવાહીમાં સંપૂર્ણપણે ભાગ લઇ શકશે. પણ તેઓ ને અંગત રીતે વધારાના સભ્યોના હક્કી પુસ્તકાલયના ધોરણસરના સભાસદ નહિ હોય ને અન્ય તેવા સભાસદોને મળતા વિશેષ દક્ક ભોગવવા માગતા હશે તો જે તે વર્ગનું હરેલું લવાજમ બરી નિયમિત સભાસદ બનવું જોઇશે.

૪ આ વટહુકમની યથાયોગ્ય નોંધ લાગતા વળમતા આમ તેમ જ કર્યા પુસ્તકાલયોએ લેવી અને સન ૧૯૪૦-૪૧ ની સાલથી જરૂર પ્રમાણે અમલ બજાવણી પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળમાં વધારાના સભ્યો આમેજ કરવા માટે પોતાના સ્થાનિક બંધારણ વા નિયમોમાં ફેરફાર કરવાનો ફરાવ કરી તે પર ખાતાની મંજૂરી મેળવી તેનો અમલ કરવાની તજવીજ કરવી.

તા. ૧-૮-૪૦ } ઉ. મો. પટેલ
વડોદરા } અ. મદદ, વ્યવસ્થાપક

અ. ડિ. વાકનિસ
વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૧ સન ૧૯૪૦-૪૧

સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોનાં અંદાજે મંજૂર કરવામાં લક્ષમાં લેવામાં આવનારી બાબતો

પુસ્તકાલયોની સંખ્યામાં ઉત્તરોત્તર વધારો થતો જતો હોવાથી તેમ જ નવીન પુસ્તકાલયો તથા વાંચનાલયો ઉધાડવાની યોજનાઓના અમલ કરવાનો સૂચના કાઢવાનું કારણ હોવાથી ચાલુ સાલનાં અંદાજે મંજૂર કરવામાં લક્ષમાં લેવામાં આવનારી કેટલીક બાબતો તરફ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોનું અમે પ્રથમથી જ ધ્યાન ખેંચીએ છીએ, જેથી પાછળથી લખાપડી થવાના પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય નહિ. સરકાર અને પંચાયતમંદે મર્યાદિત થયેલી છે; પરંતુ પ્રત્યેક પુસ્તકાલય પોતાનાં અંદાજે બનાવવામાં કેટલી લોકમદદ ઊભી કરશે તે ખાતાને અગાઉથી જાણવાનું ચક્ર્ય નહિ હોવાથી, તેમજ મંજૂર થયેલાં અંદાજોનો ખર્ચ પડવામાં પાછળથી ઔપચારિક કાર્યોને લઈને મંજૂર થયેલી રકમ નકામી જાય નહિ તે હેતુથી કેટલીક વ્યવહાર બાબતો સંચાલકોને જણાવવાની જરૂર ઊભી થવાથી તે બાબતો આ નીચે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે.

(૧) સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના નિયમની કલમ ૧૯ માં અંદાજ ખર્ચ કરવાના ટકા બતાવ્યા છે તે પ્રમાણે અગર તેના સંબંધ ખાતે ગયા વર્ષે લક્ષમાં લેવાની અગ- સૂચના નં. ૪૫૭ (માર્ચ) ૪૫૮, ૪૬૮ (સને ૧૯૩૮-૩૯)
ત્યની બાબતો થા જે સૂચનાઓ પ્રસિદ્ધ કરી છે તે ધ્યાનમાં લેઈ જુદા જુદા વિભાગોમાં પુસ્તકાલયો પોતાની જરૂરીઆત પ્રમાણે ખર્ચ કરવાની રકમ નમુદ કરશે એવી આશા છે. સૂચનાઓ પ્રમાણે વ્યવહાર રીતે અંદાજે ધાર્યા નહિ હશે તો જરૂર તે સ્થળે યોગ્ય ફેરફારો સાથે અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૨) પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબોની ફેરણીમાં થયેલી પુસ્તકાલય સંબંધની અસર, તથા પુસ્તકાલયોના તપાસનીશ સાહેબો રા. મહાલ શાળાધિકારી સા., રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના પ્રચારક, માનદ પ્રચારકો તથા પ્રાંત પ્રચારકો તરફથી જે નિવેદનો આવ્યા હશે અને જો મના જે અભિપ્રાયો થયા હશે તેને અનુલક્ષીને જ અંદાજે મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૩) પુસ્તકાલયના સ્થળની સ્થિતિ, વાચકોનું પ્રમાણ, પુસ્તકાલયની નિયમિતતા, પુસ્તકાલયોનાં હેલ્સાં ત્રણ વર્ષનાં મંજૂર થયેલાં અંદાજોની સરેરાશ, નાણાની સવડ વગેરેના વિચાર કરી અત્રેથી અંદાજોની મંજૂરી આપવામાં આવશે.

(૪) કાયમ નિધિની રકમ ખાનગી હસમોને ત્યાં હશે અને તેના જે તે નિકાલ કરાવી ખાતાની પરવાનગીના લખાણની નકલ સામેલ રાખ્યા સિવાય નવા વર્ષનું અંદાજ મંજૂર થશે નહિ.

(૫) કરખા પુસ્તકાલયોનાં અંદાજ મંજૂર કરવામાં જે તે પુસ્તકાલયનું નિર્ધારિત કામ, મહાલ મંડળ અંગેની વ્યવસ્થિત કામગીરી, આજીઆજીનાં ગામડાંઓમાં પુસ્તકવાચન પ્રચાર, જૂથ અંગે નક્કી કરેલાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી, મંચપાલની કામ કરવાની લાયકાત તથા તેના પર રખાતી જરૂરી દેખરેખ, પુસ્તકાલયમાં કામ કરવાનો સમય, જાડી અથવાં કરખાનાં બાળકો માટે વાચન પહેાંચાડવાની યોજનાનો અમલ, તેમજ થોડું બજેટમાં ગરીબ વર્ગનાં લાઇબ્રેરીને વાચન પૂરું પાડવાની યોજનાનો અમલ થયાના પ્રમાણમાં પુસ્તકાલયનું નવા વર્ષનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૬) પાછલી સાલે કાયમનિધિની કેટલી રકમ ક્યાં જમા કરાવી તે જણાવવું જોઈશે તથા નવા વર્ષે કાયમનિધિમાં લોકમદદના જેટલી જ રકમ મૂકવી પડશે.

(૭) પુસ્તકાલયોએ પોતાના કાયમનિધિની રકમમાંથી, અગર હલાયદી રકમથી ખાતા કે પંચાયતની મદદ સિવાય સંપાદન કરેલી રકમો પર મિલકત અંગે જે કંઈ ખર્ચ કરવાનો હશે તેના અંદાજની માગણીમાં સમાવેશ થશે નહિ. સદર ખર્ચ લોકમદદની રકમમાંથી જ કરવો જોઈશે. જે ભાગ સરકાર પંચાયત મદદથી જ ભરો થયો હશે તેની કુરતી વગેરેનો ખર્ચ અંદાજમાં મંજૂર કરવામાં આવશે.

(૮) લોકમદદની રકમ : તમામ ગ્રામ પુસ્તકાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો, બાળ પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયોએ અંદાજ મંજૂર થયે બે માસની અંદર પુસ્તકાલય સહાયક મહકારી મંડળમાં રકમ જમા કરાવવી પડશે. જે આ મુદત દરમ્યાન રકમ ત્યાં જમા નહિ થઈ હશે તો અંદાજ મંજૂર થયું હશે તો પણ રદ સમજવાનું છે.

(૯) પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયોએ હાથ પર રાખેલી રકમનો હિસાબ અંદાજ મંજૂર કરવા મોકલતા પહેલાં ખાતા તરફ મોકલવો જોઈશે.

(૧૦) શ. ૧૫૦ અને તે હિપરંતનાં અંદાજોએ પોતાનો વાર્ષિક હેવાલ પ્રસિદ્ધ કરવો જોઈશે. હેવાલ ત્રણ વર્ષમાં એકે નિવેદન જનતાની બાજુ માટે નહિ પ્રસિદ્ધ થયું હશે તેનાં અંદાજો નામંજૂર કરવામાં આવશે.

(૧૧) પુસ્તકખરીદીની રકમના નિદાન એક તૃતીયાંશ ભાગ જેટલી કિંમતનાં બાહ્ય સાહિત્ય, ઓછું બજેટમાં ને ગ્રામજીવનમાં રસ પડે તેવાં લોકમોખ્ય શિષ્ટ પુસ્તકોને પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકોની યાદીમાં અવરજ રચાવ આપેલું હોવું જોઈશે.

(૧૨) વર્તમાનપત્રો ખાતે જે ટકા નમૂદ ક્યાં છે તેમાં ખાસોપયોગી તથા સામાન્ય જનતાને માસિક વાચન મળે તેવું એક માસિક અવસ્ય મૂકવું પડશે. માટે નાનાં અંદાજો-વાળાં અગર નાનાં ગામોવાળાંઓ મોટી કિંમતનું દૈનિક માગીને સામાન્ય જનતાને તથા વિદ્યાર્થીઓને વાંચવાનું સાધન રોકી શકશે નહિ. આ પ્રમાણે નહિ થયું હશે તો નામંજૂર તેમાં ખાતાને ફેરફાર કરવો પડશે.

સૂચના નંબર ૨ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

વર્તમાનપત્રો, માસિકો વગેરેની યાદી

વર્તમાનપત્રોના બાવ કેટલીક વખત ફેરફાર થાય છે અને તે પ્રમાણે આમ પુસ્તકાલયોના સંચાલકોને માહિતી મળતી નથી. તેમજ ગુજરાતમાં કેટલાક વર્તમાનપત્રો, સામયિકો ઓછા વધુ લવાજમવાળા છે તે પણ જાણવાને સાધન મળતું નથી. વળી હવે પુસ્તકાલય ખાતાએ આમ પુસ્તકાલયના મંત્રીઓને અંદાજમાં ૩૫ ટકા પુસ્તકો ખાતે તથા ૪૫ ટકા સુધી વર્તમાનપત્રો અને માસિકો વગેરે ખરીદવા કહ્યું છે. પરંતુ કેટલીક વખત મોંઘી કિંમતનાં દૈનિકો પાછળ રકમ વધુ ખર્ચાઈ સામાજિક પ્રચાર માટે લોકસાહિત્યથી ભરપૂર એવાં કેટલાંક માસિકો તેમજ બાળોપયોગી માસિકો મુકાતાં નથી. “પુસ્તકાલય” માસિકનું પણ સ્થાન અવશ્ય છે. સળખ આમ પુસ્તકાલયોની દોરવણી માટે આ નીચે કેટલાંક દૈનિક, સાપ્તાહિક અને માસિક, ત્રિમાસિકોની હાલના દરની યાદી તથા પ્રસિદ્ધિસ્થળો આપ્યાં છે તેની પુસ્તકાલયના સંચાલકો નોંધ લેશે એવી આશા છે.

નામ	પ્રકાશન સ્થળ	લવાજમ	નામ	પ્રકાશનસ્થળ	લવાજમ
દૈનિક			૭ હરિજનબંધુ	પુના	૪-૦-૦
૧ મુંબાઈ સમાચાર	મુંબાઈ	૨૫-૦-૦	૮ ગુજરાતીપંચ	અમદાવાદ	૪-૪-૦
૨ હિંદુસ્થાન પ્રજામિત્ર	„	૧૫-૦-૦	૯ પ્રજાબંધુ	„	૪-૩-૦
૩ સાંજવર્તમાન	„	૨૦-૦-૦	૧૦ પ્રતાપ	સુરત	૩-૮-૦
૪ જન-મંજુમિ	„	૨૩-૦-૦	૧૧ દાંડીઓ	„	૩-૦-૦
૫ ગુજરાતમિત્ર અને ગુજરાતદર્પણ	સુરત	૧૦-૦-૦	૧૨ શ્રીશક્તિ	„	૫-૦-૦
૬ ગુજરાત સમાચાર	અમદાવાદ	૧૬-૮-૦	૧૩ ગુજરાતમિત્ર અને ગુજરાતદર્પણ	„	૫-૦-૦
૭ સંદેશ	„	૧૭-૮-૦	૧૪ ખેડા વર્તમાન	„	૨-૧૨-૦
અર્ધસાપ્તાહિક સમાચારપત્રો			૧૫ નવસૌરાષ્ટ્ર	અમદાવાદ	૫-૦-૦
૧ સમાજ વિજ્ય	વડોદરા	૫-૧૨-૦	૧૬ કૃલછાબ	રાણપુર	૫-૦-૦
સાપ્તાહિક સમાચારપત્રો			પાક્ષિક		
૧ નવગુજરાત	વડોદરા	૩-૧૨-૦	૧ ગાંડીવ (બાળોપયોગી છે)	સુરત	૫-૦-૦
૨ ભારત	વડોદરા	૩-૮-૦	૨ ન્યોતિધર	અમદાવાદ	૨-૦-૦
૩ મુંબાઈ સમાચાર	મુંબાઈ	૭-૦-૦	વિદ્વદ્ભોગ્ય માસિકો અને ત્રિમાસિકો		
૪ પ્રજામિત્ર કેસરી	„	૪-૦-૦	૧ જીમિ	અમદાવાદ	૫-૦-૦
૫ પ્રવાસી	„	૭-૦-૦	૨ પ્રધાન (કરબા પુ. માટે)	„	૫-૪-૦
૬ ગુજરાતી	„	૬-૦-૦	„ (આ. પુ. માટે)	„	૪-૧૨-૦

૩ માનસી (ત્રિમાસિ)	લાવનગર	૫-૦-૦
૪ માધુરી (")		૩-૦-૦

લોકલોચ સામયિકો

૫ નવચેતન	કલકત્તા	૬-૬-૦
૬ શારદા	વડોદરા	૬-૬-૦
૭ નવચંદા	અમદાવાદ	૨-૮-૦
૮ ચિત્રમય જગત	પુના	૨-૧૨-૦
૯ લોકાદય	કડી	૧-૦-૦
૧૦ સુવાસ	વડોદરા	૩-૩-૦

શિક્ષણવિષયક સામયિકો

૧૧ શિક્ષણ અને સાહિત્ય	અમદાવાદ	૨-૦-૦
૧૨ સમાજશિક્ષક	નવસારી	૨-૦-૦
૧૩ શિક્ષણપત્રિકા	મુંબાઈ	૧-૦-૦
૧૪ નૂતન શિક્ષણ	સુરત	૨-૦-૦
૧૫ સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક		
(ત્રિમાસિક) રાજકોટ		૧-૮-૦

ઓરિપયોગી

૧ ગુણસુંદરી	વડોદરા	૪-૬-૦
૨ સ્ત્રીબોધ	અમદાવાદ	૩-૦-૦
૩ સ્ત્રીજીવન	"	૩-૧-૦
૪ સ્ત્રીશક્તિ (સાપ્તાહિક)	"	૫-૦-૦

બાલોપયોગી

૧ બાલમિત્ર	આણંદ	૩-૮-૦
૨ બાલજગત	અમદાવાદ	૩-૦-૦

૩ બાલજીવન	વડોદરા	૨-૧૨-૦
બેટપુરતક સિવાય રા.	૨-૦-૦	લવાજમહે,

૪ બાલસખા	અમદાવાદ	૩-૦-૦
૫ બાળક	વડોદરા	૨-૦-૦

૬ ગાંડીવ (પાક્ષિક)	સુરત	૫-૦-૦
--------------------	------	-------

કિશોર અને કુમારોપયોગી

૧ કિશોર (મા. પુ. માટે)	અમદાવાદ	૩-૧૨-૦
" (કર્યા પુ. માટે)		૪-૦-૦
૨ કુમાર	"	૬-૦-૦
૩ વ્યાયામ	વડોદરા	૨-૦-૦
૪ રકાઉટવીર	"	૨-૦-૦
૫ યુવક	"	૨-૦-૦

ખેતીવાડીને લગતાં

૧ ખેતીવાડી	આણંદ	૧-૦-૦
૨ ખેતીવાડીવિજ્ઞાન	લિંબડી	૧-૮-૦
૩ ગ્રામજીવન	વડોદરા	૧-૮-૦

ધાર્મિક અને પ્રકીર્ણ

૧ ખીતાધર્મ (ગુજરાતી		
વિભાગ સાથે)	બનારસ	૩-૦-૦
૨ કલ્યાણ (કવળ દિન્દી)	ગોરખપુર	૪-૩-૦
૩ સર્વોદય (દિન્દી)	વર્ધા	૩-૦-૦
૪ બાલસખા (દિન્દી)	અમદાવાદ	૨-૮-૦
૫ વૈદ્યકલ્પતરુ (વૈદ્યકનું)	અમદાવાદ	૨-૪-૦
૬ કમર (વેપારને		
લગતું માસિક)	સુરત	૩-૧-૦

ઉપરનાં સામયિકો ઉપરાંત બીજાં કેટલાંક સામયિકો ખાતા તરફથી મંજૂર થયાં હશે તે પૈકી પશુ રચણ અને પરિસ્થિતિ અને અનુકૂળ હોય તે પ્રમાણે મૂલ્યના અંક ૪૮/ સને ૩૯-૪૦માં બતાવેલી ટકાવારીના ધોરણને અનુસરી જે તે સંચાલકો પોતાના અંદાજમાં મૂકી ચક્રો, કેટલાંક પ્રાદેશિક અને જાતિપત્રોની નોંધ આ નોંધમાં મૂકી નથી. પણ તેથી તે અંદાજમાં સવક હોય તો લેવા હરકંત નથી.

વડોદરા
તા. ૬ ઓગસ્ટ ૧૯૪૦ }

ઉ. ગા. પટેલ
અ. મહાનીય વ્યવસ્થાપક

“પુસ્તકાલય” માસિકના ઑગસ્ટ ૧૯૪૦ ના અંકનો વધારો

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ.

(સહકારી મંડળોએ સંબંધી નિયંત્ર અન્વયે વડોદરામાં નોંધાયેલું.)

રજઓની યાદી

૧૯૪૦

શ્રાવણી	... ૮મી ઑગસ્ટ	... શુક્રવાર	...
નાળાએરી પૂનેમ	... ૧૭મી ”	... શનિવાર	...
ચોકુલઅષ્ટમી	... ૨૬મી ”	... સોમવાર	...
ગણેશ ચતુર્થી	... ૫મી સપ્ટેમ્બર	... શુક્રવાર	...
વિજયાદશમી	... ૧૦મી ઑક્ટોબર	... શુક્રવાર	...
દિવાળી	... ૨૮મી ”	... સોમવાર	...
”	... ૨૯મી ”	... મંગળવાર	...
”	... ૩૦મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૩૧મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૧લી નવેમ્બર	... શુક્રવાર	...
”	... ૨જી ”	... શનિવાર	...
”	... ૪થી ”	... સોમવાર	...
નાતાલ	... ૨૫મી ડિસેમ્બર	... શુક્રવાર	...
”	... ૨૬મી ”	... શુક્રવાર	...

૧૯૪૧

સ્વ. મહારાજ સાહેબનો હીરક મહોત્સવદિન	... ૩જી જાન્યુઆરી	... શુક્રવાર	...
શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો જન્મદિન	... ૧૩મી ”	... સોમવાર	...
મકરસંક્રાન્તિ	... ૧૪મી ”	... મંગળવાર	...
વસંતપંચમી	... ૧લી ફેબ્રુઆરી	... શનિવાર	...
મહોરમ-શ્રીમંત મહારાજ સાહેબનો ગાદીનો વાઢદિવસ	} ૭મી ”	... શુક્રવાર	...
મહાશિવરાત્રિ	... ૨૪મી ”	... સોમવાર	...
હોળી	... ૧૨મી માર્ચ	... શુક્રવાર	...
”	... ૧૩મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૧૪મી ”	... શુક્રવાર	...
”	... ૧૫મી ”	... શનિવાર	...
રંગપંચમી	... ૧૭મી ”	... સોમવાર	...
ગુડી પડવો	... ૨૮મી ”	... શુક્રવાર	...
ધરતર મન્ડે	... ૧૪મી એપ્રિલ	... સોમવાર	...
* ના. શહેનશાહનો જન્મદિવસ	... ૧૫મી જુન
અપાડી એકાદશી	... ૫મી જુલાઈ	... શનિવાર	...

* રાજ્ય તંત્રથી મુકેર કરવામાં આવે તે દિવસ.

વડોદરા

વા. ના. અમીન
મંત્રી.

વડોદરા રાજ્યનાં પુતકાલયો માટે ભલામણ કરવામાં આવેલાં પુતકોની યાદી નં. ૪ સને ૧૯૩૯-૪૦

વર્ગ તથા નંબર	માગણી કરનારના લખાણની તારીખ	ભલામણ માટે માગણી ના લખાણની તારીખ	પુસ્તકનું નામ	કર્તા અથવા પ્રકાશકનું નામ અને પેઠાણું	વર્ષ	કદ	પૃષ્ઠ	બાંધણી	કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૧૦	૧૧
૧ ત ૭૫૪૬ ૨૧૮	૨૭-૬-૪૦	અપતકમાર યામિક, બાળવાડા, શેફરી વડોદરા	કામ્યોજિતર	કા. ૪ પ્રભાણે	૧૯૩૬	૧૬૦	૭૨	કાગી	૦-૮-૦
૨ મ ૧૦૧૧ ૬૬	૧-૭-૪૦	કવિ હંસ પ્રહાસક નંદલાલ મો. હજાર ૧૪૦, પ્રિન્સેસ રોડ ગોવિંદ બિલ્ડીંગ મુંબઈ ૨	હંસમાનસ (કાવ્યસંગ્રહ) ચાનદા	સર પ્રભાશંકર દલાપતરામ પદ્મણી દીવાન ભાવનગર ચારદાખાણું	૧૯૪૦	"	૮૪૮	પાકી	૩-૦-૦
૩ ૩૩૩૧૩ ૭૧	"	"	મારા માસીબા	વિરોધ	"	"	૨૪૧	"	૨-૮-૦
૫ ય ૭૬૬ ૬૫	"	"	ભાગ્યજીન	રેવીન્દ્રનાથ ટાગોરકૃત	"	"	૨૪૬	"	૨-૮-૦
૬ ણ ૬૨૬ ૬૦	"	"	ભીરુસ ગામડ યાને વેપારી ભોમિયો	આર્નલ્ડમાર લદ્દ	૧૯૪૦	"	૨૪૦	"	૩-૦-૦
૭ ય ૨૫૭ ૧૧	"	"	અન્નપૂર્ણાનું મંદિર	નિરૂપમાદેવીકૃત	"	"	૧૯૬	"	૨-૮-૦

મ	૯૦૫૨ ૭૫	"	મુગજીભાઈ પીતાંબર શાહ સાહિબપુત્ર રાવપુરા, વડોદરા	મંછા ભૂત	કા. ૪ પ્રમાણે	૧૯૪૦	૧૧૦	૪૮	કાચી	૦-૮-૦
૯	૧૨૫૪ ૪૮	"	હરિચંદ્રભાઈ દસે ભારતી સાહિબસંધ, વપરચાપક, પાનડાર નાકા, અમદાવાદ	નિસર્ગોપચાર અતે જલોપચાર ભા. ૨ નો	કર્તા રમણુલાલ એન્જ- નીઅર	૧૯૩૯	"	૪૦	"	૦-૩-૦
૧૦	૧૪૫૪ ૧૧૭	"	"	કલેબના રોગી	"	"	"	૫૭	"	૦-૫-૦
૧૧	૧૪૫૪ ૭૯	"	"	લાંબુ ચાલો અતે લાંબુ જીવો	"	"	"	૪૬	"	૦-૬-૦
૧૨	૧૪૫૪ ૮૨	"	"	વેકસીનેશન કે, સેનિ- ટેશન ?	"	"	૧૯૪૦	૩૯	"	૦-૬-૦
૧૩	૧૪૫૪ ૪૮	"	"	નિસર્ગોપચાર સર્વ- સંગ્રહ ભા. ૨ નો	"	"	૧૯૪૦	૩૧૯	"	૧-૮-૦
૧૪	૨૫૯૮ ૪૭	"	"	નાનાં છોકરાં	ચાકલત	"	૧૯૩૯	૩૬	"	૦-૧-૬
૧૫	૬૬૧૮૬ ૭૬	"	"	રંચ રંચ વાંદળિયાં	કુન્દરમ	"	"	૪૦	"	૦-૨-૬
૧૬	૯૭૬૭૧ ૮૬	"	"	શંકરાચાર્ય	હરજીવન સોમિયા	"	"	૪૮	"	૦-૩-૦

૧૭	૫૫૨૯ ૫૮	૩-૭-૪૦	"	પ્રવાસપત્રો	રામનારાયણ ના. પાઠક	૧૯૩૯	૧૬૦	૭૦	કાન્ટી	૦-૪-૦
૧૮	૨૩૭૬ ૬૮	"	"	હજમ મને સાંભરે છે	ગિજીબાઈ	"	"	૩૪	"	૦-૩-૦
૧૯	૯૯૬૩ ૧૨	"	"	આપણાં બાકીઓ	હેમુભાઈ	"	"	૧૦૭	"	૦-૮-૦
૨૦	૨૫૯૮૧ ૬૫	"	"	બારદારિયે	ચાંદન	"	"	૯૬	"	૦-૮-૦
૨૧	૩૧૫૯ ૨૭	"	"	છીપલાં	મોહન હજાર	"	"	૪૬	"	૦-૪-૦
૨૨	૬૫૬૪૪ ૧૬	"	"	કલગી	સોમાબાઈ ભાવસાર	"	"	૭૯	"	૦-૫-૦
૨૩	૨૧-૬-૪૦	૨૧-૬-૪૦	ત્રે. રા. રા. મેનેજર હુજૂર પોલીસીકલ કચેરી સાહેબ	ટુટ્ટેન ફિટલરવાલ કે વિક્રમે	—	"	૧૨૦	૪૬	"	
૨૪	૬૧૮૬ ૨૨	૧૦-૭-૪૦	વ્યવસ્થાપક મતિ ને રેખા વતી રામ- ચરનદાસ, ગાંધીરોડ અમદાવાદ	ખેલકી અને નાગરિકો	શ્રી. સુન્દરમ્	"	૧૬૦	૧૨૮	"	૦-૮-૦ ફોજે પડતી ૦-૫-૪
૨૫	૧૨૬ ૩૦	"	"	અનુક્રિયા	શ્રી વ્યર્નલ ભટ્ટ	"	"	૧૧૪	"	"
૨૬	૪૨૭૯ ૭૬	"	"	રાત પડતી હતી	શ્રી નિરે દેસાઈ	૧૯૪૦	"	૧૨૪	"	"
૨૭	૫૦૧૧ ૮૦	"	"	વળામણી	પનાલાલ પટેલ	"	"	૧૩૬	"	"

૨૯	ચ	૩૬૬ ૪૮	"	"	પમદીવાની પહોતમ્મી	શ્રી નવનંત દલાલ	૧૯૪૦	૧૧૦	૧૧૨	કાન્તી	"
૨૯	ચ	૪૨૭૬ ૨૫	"	"	ચરજુરજ	નિર દેસાઇ	"	"	૧૨૦	"	"
૩૦	ચ	૫૨૬૮ ૨૭	૮-૫-૪૦	પંડિત રેવાચંદર બરડવાળા બરડવાળા ઝોરીસ વલ્લાય કેમ્પ	જન્મપત્રિકા ભા. ૧ ન્યોતિય પ્રથમાળા પૃ. ૨ ન્યોતિય પહેલી યાને મહદીપિકા પુ. ૧	કો. ૪ પ્રમાણે	"	૧૨૦	૩૨	"	૦-૮-૦
૩૧	ચ	૫૨૬૮ ૨૯	"	"	રમતોના નિયમો	"	"	"	૩૮	"	૦-૮-૦
૩૨	ચ	૫૦૩૭ ૭૬	૮-૭-૪૦	મણિભાઇ પટેલ મંત્રી ગુજરાત બા- ધામ પ્રચારક મંડળ મુ. કરાડી, વાપા જીલાલપુર	પ્રેરક વ્યાખ્યાનમાળા	"	"	૧૧૦	૧૦૧	"	૦-૬-૦
૩૩	ચ	૫૦૩૭ ૫૮	"	"	જન્મપત્રિકા ભા. ૨ ન્યોતિય પ્રથમાળા પુ. ૩ બ્લું	અ. નં. ૩૦ પ્રમાણે	"	૧૦૦	૬૬	"	૦-૭-૦
૩૪	ચ	૫૨૬૮ ૨૭	૧૧-૫-૪૦	અ. નં. ૩૦ પ્રમાણે	અપનો વિદુસ્તાનો પહેલી પુસ્તક	વસ. પસ. વચસે	૧૯૪૦	"	૪૦	"	૦-૮-૦
૩૫	ટ	૮૫૨૫ ૧૧	૫-૭-૪૦	પં. મોહનલાલ બ્યાસ મહિત્વસહન ગુર્જર દેવ ચોતાફુડ	રાસન્યોતિ	વ્યાસ વગ્નુ કો. ૪ પ્રમાણે	"	"	૫૨	"	—
૩૬	મ	૬૬૫૧ ૭૭	૩૧-૭-૪૦	અ. સા. ધનિષ્ઠામેન મજસુદાર	નીતિચતક ભર્તૃહરિ- કૃત	ગુર્જર સાહિત્ય ભંડાર, લાડી (શાહિયાવાડ) ત્રિકમદાસ મનજીભાઈ બપરયાપક શ્રી પ્રામેન- ચોગ મંદિર, અનંદર વલસાડ	"	"	૧૪	"	૦-૧-૬
૩૭	મ	૬૩૫૫ ૪૭	૨૭-૭-૪૦	નલિન મ. ભટ્ટ રાષ્ટ્ર- ભાષા દ્વિવિદ્યોત્તીર્ણ- માના મેરી, વલસાડ	"	"	"	"	૮૩	"	૦-૬-૦

પોસ્ટા
તા. ૩૦-૭-૧૯૪૦

પું. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ

અ. મહાનીશ બવરયાપક

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોનાં દેણગીથી બંધાતાં મહાનોની હકીકતનું

વડોદરા પ્રાંત

+ શેશને સખતી સંકીર્ણત આ નીચે અનુક્રમવાર આપી છે.

૧. કામ ચાલુ છે, ચાલુ સાથે પૂરું થયે. ૨. સદર. ૩. સદર. ૪. વજતર બાગવ તેમજ જમીનમહેસૂલ મારફતી આપવાનું કામ ચાલુ છે. તેનો ઉવળનો કુકમ પ્રાંતમાંથી થયે જમીન પ્રાંત પંચાયતને સોંપાયા બાદ કામ શરૂ થવાનું છે. ૫. કામ ચાલુ છે; ચાલુ સાથે પૂરું થયે.

૬	ભાવથી તા. વરેહરા	ગામમદદ	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૪-૩-૩૯	૧૦૦૦	૧૪-૨-૩૯	૯૭૦-૯-૯ ૨૨-૭-૩૯ ૨૯-૬-૩ ૧૦-૧૦-૩૯
૭	ગંધીરા તા. ભાદરજી	"	૧૧૦૦	૧૧૦૦	૪-૫-૩૯	૧૦૦૦	૨૩-૩-૩૯	૧૦૦ ૧૪-૧૦-૩૯
૮	જોશીકવા તા. ભાદરજી	"	૬૬૬ ૩૩૪	૬૬૬ ૨૦૦	૨-૬-૩૯ ૯-૧૨-૩૯	૬૬૬	૨૩-૩-૩૯	૬૬૬ ૧૪-૧૦-૩૯
૯	તેનતલાવ તા. શિનોર	"	૧૦૦૦	૧૦૦૦	૪-૪-૩૯	૧૦૦૦	૨૧-૪-૩૯	૧૦૦૦ ૧૪-૧૦-૩૯
૧૦	રજાપુર તા. કરજી	"	૬૦૧	૬૦૧	૧૩-૭-૩૯	૬૦૦	૬-૬-૩૯	૬૦૦
૧૧	મેથી તા. કરજી	મેથીના ભાઈભાણ- ભાઈ ગિરધરલાલ	૬૨૫	૬૨૫	૧૩-૭-૩૯	૬૨૫	૬-૬-૩૯	૬૨૫
૧૨	પેરલાદ મહિલા	લોકમદદ	૩૦૦૦	૩૦૦૦	૨૪-૭-૩૯	૨૦૦૦ ૧૦૦૦	૫-૭-૩૫ ૨૪-૬-૩૬	૫૧-૩-૧૧ ૫-૭-૩૫ ૩૫-૫-૦ ૨૭-૭-૩૫ ૨૦૦૦-૦-૦ ૩૦-૭-૩૬
૧૩	ધર્મજ મહિલા	"	૨૦૦૦ ૧૦૦૦	૨૦૦૦ ૧૦૦૦	૧૮-૧૦-૩૫ ૬-૫-૪૦	૨૦૦૦	૯-૧૦-૩૫ ૨૯-૭-૧૩-૭-૩૦-૭-૩૬	

૬. કામ ચાલુ છે; ચાલુ સાથે પૂરું થશે. ૭. સદર. ૮. વળતરનો કાવચ થવા ઉપર કામ બાકી છે તે પ્રતિભાથી કામ ચલે જીવન પચાસતને બને મળે કામ થયે થવાનું છે; ૯. જમીન મુકામી ખાતેથી પ્રાંત પચાસતને બને દાલ જ મળેલી હોવાથી કામ સોંપવાની તબીબ થયેલી છે. ૧૦. મુકામી ખાતેથી સાબર બને મળવા કામ બાકી છે. સાબર બને મળે કામ થયે કામમાં આવશે. ૧૧. કામ સોંપાયું છે. લગભગ પૂરું થયું છે. ૧૨. જમીન બને મળવા ઉપર કામ બાકી છે. વળતરનું અંદાજપત્ર તથા જમીન કેની માલીકની છે તે બાબત ખુલાસો થવા તિરિકાક તરફ લખતાં જમીનનાં માણે થવા બંદોસ્તમાં કામમાં છે એટલે તે જામમાં બાદ આમળની તબીબ થવાની છે.

૧૪	જૂતી ડાયરડી તા. કરજીયુ	લોકમદદ	૬૦૦	૨૨-૨-૪૦	૬૦૦	૨૨-૨-૪૦	૪૫૬-૦-૧	૬-૪-૪૦
૧૫	ડોલ તા. પેટલાદ	"	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	—	—
૧૬	રજું તા. પાદરા	"	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૦	—
૧૭	દસરથ તા. વડોદરા	"	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	૧૦૦૦	૨૨-૨-૪૦	—	—

ટીપ :-વલયુ અંતે બચાર તા. કરજીયુ પુસ્તકાલયના ચકાનના વંદાના કામ પૂરા થયા છે. મોટા કાળા તા. ચિતોર પુસ્તકાલયના વંદાનું કામ કોસ્ટીમેટ આવવા ઉપર બાકીમાં છે. છાણી તા. વડોદરાના પુસ્તકાલયના ચકાનના વંદાનું કામ સાપ્ટ દેડી હોવાથી મહાદેવી કામનો નિકાલ થવા ઉપર બાકીમાં છે તે ચાલુ સાલે પૂરું થશે.

નવસારી પ્રાંત

૧	ધાત્રા તા. કામરેજ	ગ્રામમદદ	૧૦૦૦	૩૭-૩૮	૧૦૦૦	૨૧-૪-૪૯	૧૦૦૦	૨૫-૮-૩૯
૨	આસ્તા તા. કામરેજ	"	૧૦૦૦	૪-૩-૪૦	૧૨૩	૨૯-૭-૩૯	૧૦૦૦	"

ટીપ :-સિસોદરા તા. નવસારી પુસ્તકાલયના ચકાનના ઝોરપાનું કામ પૂરું થયું છે.

૧૪. ખૂટતી પંચાયત મદદના રૂ. ૧૪૩-૧૫-૧૧ ચાલુ સાલે જમા થયો. જમીનમાં માગણીપત્રકો સહીઓ કરી મહાલે નં. ૭૪૮/૩ તા. ૧૩-૭-૪૦ થી ચોક્કસ છે. જમીન પ્રાંત પંચાયતને કબ્જે મળે કામ સરૂ થવાનું છે. ૧૫. પંચાયત મદદ ચાલુ સાલે મળવાની છે, જમીનમાં માગણીપત્રકો ચોક્કસ પ્રાંત પંચાયત તરફ નં. ૧૪૦૫/૩ તા. ૨-૭-૪૦ થી કામ ચોક્કસ છે. ૧૬. સાપ્ટ કબ્જે મળે છે. પ્રાંત પંચાયત મદદ ચાલુ સાલે મળવાની છે. તે મળે મકાનનું કામ સરૂ થશે. ૧૭. જમીન પ્રાંત પંચાયતને કબ્જે મળી નથી. તે મળે પ્રાંત તેમજ પંચાયત મદદ ચાલુ સાલે મળે બાદ મકાનનું કામ હાથ ઉપર લેવામાં આવશે.

૧. પુલ્લી જમીનમાં માગણીપત્રકો સહીઓ કરી મહાલે નં. ૩૪૭/૭ તા. ૨૦-૭-૪૦ થી ચોક્કસ છે. કોટલે જમીન કબ્જે મળે કામ સરૂ થશે. બાકીની જમીનમાં કામ સરૂ થઈ ગયું છે ચાલુ સાલે પૂરું થશે. ૨. મકાનનું કામ પાયા સુધી આવ્યું છે, પ્રાંત પંચાયત મદદ ચાલુ સાલે મળશે; કામ ચાલુ સાલે પૂરું થશે.

૧	હીંજા મદિયા તા. સિકપુર	મું'ભાખના લેડો જમશેદનદાસ	૨૦૦૦	૧૫-૧૨-૩૭	૨૦૦૦	૧૫-૧૨-૩૭	૧૫-૧૨-૩૭
૨	કલાજપુરા તા. કો	જામમદદ	૧૦૦૧	૧૯૩૨	૧૦૦૦	૧-૪-૩૮	૮૨૩-૬-૧૦ ૨૫-૧-૩૮ ૧૭૧-૧-૨ ૨૭-૧-૪૦
૩	સિકપુર મદિયા	સિકપુરના રા. રા. શેઠ મગનલાલ પ્રમુદાસ	૨૦૦૦	૬-૮-૩૮	૨૦૦૦	૧-૮-૩૮	૨૦૦૦ ૨૬-૧-૩૬
૪	ત્રોડા તા. વિળપુર	ગુલામની બાપુ મોતી	૧૧૦૦	૪-૪-૩૬	૧૦૦૦	૧૪-૨-૩૬	૧૦૦૦ ૨૩-૫-૩૬
૫	વિળપુર મદિયા	વિળપુરના શેઠ વિઠ્ઠલભાઈ રથ-છાંડાઈ અવેરી	૨૦૦૦	૮-૪-૩૬	૨૦૦૦	૨૩-૩-૩૬	૨૦૦૦ ૬-૬-૩૬
૬	પાંગોટ તા. મહેસાણા	જામમદદ	૬૫૦	૨૨-૨-૪૦	૬૫૦	૨૨-૨-૪૦	૫૫૭-૬-૧૦ ૧૩-૫-૪૦

ટીપ :—જોરમા તા. કોલ પુસ્તકાલયના વંદના કોમે જામમદદ, સરકાર મદદ અને પ્રાંત પંચાયત મદદ રૂ. ૮૦૦) જમા થયું છે. કામતા ટેન્ડરો મંજોર છે તે મંજૂર થયે કામ ચાલુ સામે પૂરું કરાવવામાં આવશે.

ટીપ :—એકંદર સન ૧૯૩૮-૪૦ માં ૫ પાંચ પુસ્તકાલયોને મકાન માટે મદદ આપી હતી અને સાલ દરમ્યાન છ મકાનો બંધાયા છે. અને બાકીનાં મકાનોની હકીકત ઉપર દ્યોવેલી છે.

રોજા, }
તા. ૧ જોરમદ ૧૯૪૦ } પું. જિ. રાહ

ઉ. મે. પટેલ
અં. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

૧. જમીન તા. ૧૦-૬-૩૬ ના રોજા કમલે મળ્યું થયું છે. નાજારા બલ દોવાથી મેજરની કરવા ઉપર કામ બાકી છે તે થયે માનવું કામ થયું છે
૨. જમીન તા. ૮-૫-૪૦ ના રોજા કમલે મળ્યું છે. એરિમિટ પસંદ થયું કામ કરાવામાં આવ્યું. ૩. સન્ટું ખાતેથી જમીન બાબત નિર્ણય થયું બાકી જમીન કમલે મળે કામ થયું થયું. ૪. સાબર માટે તકતા મદદથી મેજરના છે તેથી તે કમલે મળે કામ થયું થયું.

જાહેરાત અંક ૨ / સને ૧૯૪૦-૪૧

સરકાર મદદ લેનાર ગ્રામ વાચનાલયોની યાદી, સન ૧૯૩૯-૪૦

વડોદરા પ્રાન્ત

ડભોધ મહાલ		૨ ઉંટીઆ	૫-૮-૦	૨ રાકુષ	૬-૦-૦
૮૧ ડભોધ ચ. શાળા		૩ મહાપુરા	૪-૮-૦	૩ ચુગલપુર	૧૦-૦-૦
• વાચનાલય	૧૫-૦-૦	x ૪ વડોદરા ન્યુ-		૪ નવા આજવા	૫-૮-૦
૩ અલાદપુરા	૮-૮-૦	ગિલી ખાગ	૩૫-૦-૦	૫ ચંપારીપુરા	૫-૮-૦
	૨૩-૮-૦	૫ વિરોધ	૫-૮-૦		૩૨-૮-૦
તિલકવાડા મહાલ		૬ ધનોરા	૬-૮-૦	સંખેડા મહાલ	
૧ બરોલી	૫-૦-૦	૭ ફાજલપુર	૫-૮-૦	૧ ઝાખ	૧૦-૦-૦
	૫-૦-૦	૮ અલ્હાદપુરા	૫-૮-૦	૨ સુર્મા	૫-૦-૦
પાદરા મહાલ		૯ અંપાડ	૪-૮-૦		૧૫-૦-૦
૧ સિહોલ	૫-૮-૦	૧૦ ફાજલપુર		સાવલી મહાલ	
૨ સોમજીપુરા	૫-૮-૦	(સાંકરદા)	૫-૮-૦	૧ ઉત્તમનગર	૫-૮-૦
૩ મોભારોડ	૨૦-૦-૦	૧૧ ગોસીદા	૫-૮-૦	૨ શાન્તિપુરા	૧૧-૦-૦
૪ મદમદપુરા	૮-૮-૦	x ૧૨ મેલ્ટ્રેનિંગ કો.		૩ કડાછલા	૧૧-૮-૦
	૩૯-૮-૦	લેન્ગ (વડોદરા)	૫૦-૦-૦	૪ કુંપાળ	૫-૮-૦
પેટલાદ મહાલ		૧૩ સોનારકુષ	૫-૮-૦	૫ રાસાવાડી	૫-૮-૦
૮૧ ધર્મજી અંરખજ	૯-૦-૦	૧૪ અકોટા	૬-૮-૦	૬ બહિયા	૫-૮-૦
૮૨ વસો આરોગ્ય	૪૦-૦-૦	૧૫ કોટાલી	૫-૮-૦	૭ માધવપુરા	૮-૮-૦
	૪૯-૦-૦	૧૬ મોતીઆપુરા	૫-૮-૦	૮ વેમાર	૫-૮-૦
વડોદરા મહાલ			૧૬૬-૮-૦	કુલ ૪૦ વાચનાલયો	૫૮-૮-૦
૧ રમણ ગામડી	૧૦-૦-૦	વાઘોડીઆ મહાલ		સરકાર રૂ. ૩૮૯-૮-૦	
		૧ તવરા	૫-૮-૦		

મહેસાણા પ્રાન્ત

આતરચુઆ મહાલ		૭ ધડીઆ	૫-૮-૦	કલોલ મહાલ	
૧ કમાલખંધ વાસણા	૬-૦-૦		૩૭-૦-૦	૧ અદાણા	૫-૮-૦
૨ ઝંડા	૫-૮-૦	કડી મહાલ		૨ દાજીપુર	૫-૮-૦
૩ સંદેસર	૩-૮-૦	x ૧ કડી દાસ વા.	૪૦-૦-૦	૩ નાદરી	૫-૦-૦
૪ ગરોડ	૫-૮-૦	૨ અંબાવપુરા	૫-૮-૦	૪ તારાપુર	૫-૮-૦
૫ વાધજીપુર	૩-૮-૦		૪૫-૮-૦		૨૧-૮-૦
૬ શિહોરા	૭-૮-૦				

ખેરાળુ મહાલ

૧ પાનજા	૫-૮-૦
	<u>૫-૮-૦</u>

દહેગામ મહાલ

૧ નાના જલુદ્રા	૪-૮-૦
૨ વાસણા ચોધરી	૧૦-૦-૦
૩ સલાટપુર	૫-૮-૦
૪ સીહોલી મોટી	૭-૮-૦
૫ વડવાસા	૧૦-૦-૦
	<u>૩૭-૮-૦</u>

પાટણ મહાલ

૧ પાટણ અનાયા-	
શ્રમ વાયનાલય	૧૦-૦-૦
૨ પાટણ કંપાણી	
મિત્રમંડળ ,,	૪૦-૦-૦
૩ પાટણધીવટા ,,	૧૨-૦-૦
૪ પાટણ ટાંકવાડા ,,	૫૦-૦-૦
૫ પાટણ ઠાકરજા	
વસતિગૃહ વાં.	૧૦-૦-૦

૪૬ પાટણ સોની-	
વાડા વાં.	૩૦-૦-૦

૪૭ પાટણ સાલવી-	
વાડા વાં.	૪૦-૦-૦

૪૮ પાટણ નાગર-	
વાડા વાં.	૩૪-૦-૦
	<u>૨૨૬-૦-૦</u>

મહેસાણા મહાલ

૧ આંબલીઆસણ	૪-૮-૦
૨ ખદલપુર	૮-૮-૦
૩ ધાધુસણ	૫-૮-૦
૪ મહેસાણાપરા વાં.	૬-૮-૦
૫ દેદીઆસણ	૫-૮-૦
૬ ભાસરીઆ	૧૧-૦-૦
૭ નાગલપુર	૫-૮-૦
	<u>૪૬-૮-૦</u>

વિખાપુર મહાલ

૧ ધભરામપુરા	૮-૮-૦
૨ ગુંદરાસણ	૫-૮-૦

૩ હરણહોડા	૫-૮-૦
-----------	-------

૪ વસાઈવિઘાર્યો વાં.	૧૦-૦-૦
	<u>૨૯-૮-૦</u>

વિસનગર મહાલ

૧ રંગાકુષ્ઠ	૫-૮-૦
૨ વિસનગર બા.વા.	૧૬-૦-૦
૩ પુદગામ	૫-૮-૦
૪ બાકરપુર	૧૦-૦-૦
	<u>૩૭-૮-૦</u>

સિદ્ધપુર મહાલ

૧ ઉપલવા	૭-૦-૦
૨ ઉઝા રામપુરા	૫-૮-૦
	<u>૧૨-૮-૦</u>

હારીજ મહાલ

૧ ખીપલાણા	૮-૮-૦
૨ દુનાવાડા	૧૨-૮-૦
કુલ ૪૬ વાયનાલયો	૨૧-૮-૦
સરકાર રૂ.	<u>૫૧૬-૮-૦</u>

નવસારી પ્રાન્ત

કામરેજ મહાલ

૧ મોવાળી	૫-૦-૦
	<u>૫-૦-૦</u>

ગણદેવી મહાલ

૧ કેસલી	૬-૮-૦
૨ દેવસર	૫-૦-૦
૩ પાટી	૫-૮-૦
	<u>૧૬-૮-૦</u>

નવસારી મહાલ

૧ ચોખડ	૬-૮-૦
૨ નવસારી રાય-	
ચંડ રોડ	૨૦-૦-૦
	<u>૨૬-૮-૦</u>

પલસાણા મહાલ

૧ કણાવ	૫-૮-૦
--------	-------

૨ ધલુડા	૬-૮-૦
૩ તાતીઝઘડા	૫-૮-૦
૪ વંઝોળીઆ	૬-૮-૦
	<u>૨૩-૮-૦</u>

મહુવા મહાલ

૧ અંધાત્રા	૫-૮-૦
૨ ઉમરા	૬-૮-૦
૩ કુંગરી	૬-૦-૦
૪ બામણીઆ	૭-૦-૦
૫ બારતાડ	૧૦-૦-૦
૬ ખીલખડ	૫-૮-૦
૭ મદુવરીઆ	૫-૮-૦
૮ લસણપુર	૫-૮-૦
૯ વડીઆ	૫-૮-૦
૧૦ વઢેવલ	૨૦-૦-૦

૧૧ વાળાવાડ	૫-૮-૦
૧૨ વાંસિકુષ્ઠ	૫-૮-૦
૧૩ શેખપુર	૪-૮-૦
	<u>૬૨-૮-૦</u>

વ્યારા મહાલ

૧ ઉમરાવા દૂર	૭-૮-૦
૨ ઉમરાવા નજીક	૫-૮-૦
૩ શાકડુત્રા	૧૦-૦-૦
૪ વડકુષ્ઠ	૫-૮-૦
૫ મગરકુષ્ઠ	૫-૦-૦
૬ પાટી	૧૦-૦-૦
	<u>૪૩-૮-૦</u>

કુલ ૨૯ વાયના-	
લયો રૂ.	<u>૨૦૬-૮-૦</u>

અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી મહાલ	૮ મેડી	૫-૮-૦	૩ પીપળી	૮-૮-૦
૪૧ અમરેલી અમરશી	૯ રાજસ્થળી	૫-૮-૦	૪ માલગામ	૧૦-૦-૦
જીવનગાંધીપા ૩૦-૦-૦	૧૦ અમરપુર વરડી	૬-૮-૦		૩૧-૧૨-૦
૪૨ અમરેલી	૧૧ ટિંબલા	૧૧-૦-૦		
ચોરાપા ૧૦-૦-૦	૪૧૨ શ્રી લક્ષ્મીનારા-		ખાંસા મહાલ	
૩ ચાંપાયળ	યણુહરિજન વા. ૧૨-૦-૦		૧ ઝીકીઆવી	૫-૮-૦
૪ તરવડા	૧૧૧-૦-૦		૨ રૂઘનાથપુર	૧૧-૦-૦
૫ પીપળગ	કોડીનાર મહાલ		૩ પીપળવા	૫-૮-૦
૬ કતેપુર	૧ અડવી	૬-૧૨-૦	કુલ ૧૯ વાચનાલયો	૨૨-૦-૦
૭ માલવણ	૨ ગોહિલની ખાણ	૬-૮-૦	સરકાર રૂ. ૧૬૪-૧૨-૦	

૪ નિશાનીવાળાં કરખા વાચનાલય છે. ખાડીનાં ગ્રામ વાચનાલય છે.

કુલ ૧૧૬ ગ્રામ વાચનાલયોએ અને ૨૦ કરખા વાચનાલયોએ સરકારમદદ લીધી છે.

વડોદરા }
તા. ૯-૮-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ, મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સને ૧૯૩૯-૪૦ માં આપાયેલી પંચાયત મદદની પ્રાંતવાર વિગત

અનુ-ક્રમ નંબર	આબત		વગેદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત	ઓળખામંડળ	કુલ
	૨	૩						
૧	કરઆ પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૩૫૪૫-૮-૦	૩૩૩૯-૮-૦	૩૦૦-૦-૦	૬૦૪-૧૨-૦	૬૬-૮-૦	૮૧૫૬-૪-૦	
૨	ગ્રામ પુસ્તકાલયો, વાંચનાલયો, મહિલા તથા બાલ પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૯૬૦૨-૮-૦	૮૦૨૭-૮-૦	૩૬૪૧-૪-૦	૧૯૪૫-૪-૦	૨૩૩-૮-૦	૨૩૪૫૦-૦-૦	
૩	સને ૧૯૨૯-૪૦ માં હિઠાડેલાં નવીન પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૨૦૦-૦-૦	૨૦૦-૦-૦	૭૫-૦-૦	૨૫-૦-૦	૦-૦-૦	૫૦૦-૦-૦	
૪	પુસ્તકાલયોને મકાનમદદ	૫૦૦૦-૦-૦	૩૦૦૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૯૦૦૦-૦-૦	
૫	વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	૪૫૨-૦-૦	૪૩૩-૦-૦	૧૬૦-૦-૦	૧૨૫-૦-૦	૦-૦-૦	૧૨૦૦-૦-૦	
	કુલ એકંદર	૧૯૦૦૦-૦-૦	૧૫૦૦૦-૦-૦	૫૨૦૬-૪-૦	૩૦૦૦-૦-૦	૩૦૦-૦-૦	૪૨૫૦૬-૪-૦	

અંક જે તાલીસ હજાર પાંચસો છ રૂપીઆ ચાર આના થત પાછ

વડોદરા

તા. ૬-૮-૪૦

કુંભુલાલ મો. શાહ

ઉ. મો. પરેલ

અંક મદદનીય વ્યવસ્થાપક

* વડોદરા પ્રાંત પંચાયતે ઓરોળા ગ્રામને બરાયેલી વડોદરા રાજ્યની ૭ મી પુસ્તકાલય પરિપદને મદદના રૂા. ૨૦૦-૦-૦ અદા કર્યા હતા, સદર ૧૫૫ અને ચોક્કસવામાં આવેલી નિભાવની રકમમાંથી વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને અદા કરવામાં આવ્યો હતો.

બહિરાત અંક ૪ સને ૧૯૪૦-૪૧

સને ૧૯૩૬-૪૦ માં અપાયેલી સરકારમદદની પ્રાંતવાર વિગત

નંબર	બાબત	વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત	કુલ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૧	કસબા પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૩૮૧૫-૦-૦	૩૩૭૪-૦-૦	૨૦૮૫-૦-૦	૧૭૨૦-૦-૦	૧૦૯૯૪-૦-૦
૨	ગ્રામ પુસ્તકાલયો, વાંચનાલયો, મહિલા પુસ્તકાલયો તથા બાલ પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૯૬૪૧-૮-૦	૮૦૪૯-૮-૦	૩૮૨૬-૪-૦	૨૨૮૮-૧૨-૦	૨૩૮૦૬-૦-૦
૩	સને ૧૯૩૬-૪૦ માં ઉધાડેલાં નવીન પુસ્તકાલયોના નિભાવ માટે	૨૦૦-૦-૦	૨૦૦-૦-૦	૭૫-૦-૦	૨૫-૦-૦	૫૦૦-૦-૦
૪	નવીન ઉધાડેલાં પુસ્તકાલયોને પુરતોદા ખાતે મદદ	૫૯૬-૪-૨	૫૯૬-૪-૧	૨૨૫-૦-૦	૭૫-૦-૦	૧૪૯૨-૮-૩
૫	પુસ્તકાલયોને મધ્યમમદદ	૩૬૦૬-૦-૦	૯૧૭-૦-૦	૪૭૭-૦-૦	૦-૦-૦	૫૦૦૦-૦-૦
૬	વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ	૪૫૨-૦-૦	૪૩૩-૦-૦	૧૯૦-૦-૦	૧૨૫-૦-૦	૧૨૦૦-૦-૦
	કુલ એકંદર	૧૮૨૧૦-૧૨-૨	૧૩૫૬૮-૧૨-૧	૬૮૭૮-૪-૦	૪૨૩૩-૧૨-૦	૪૨૯૯૨-૮-૩

૮૫

અંક બેતાલીમ હમ્મર નરસો બાણુ રૂપીઆ આઠ આના તથુ પાપ

વડોદરા

તા. ૧-૮-૪૦

કુલુલાલ શા. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક
પુસ્તકાલય ખાતે, વડોદરા રાજ્ય.

જાહેરાત નં. ૫ સને ૧૯૪૦-૪૧

સને ૧૯૩૬-૪૦ અકાનો ખાતે અપાયેલી સરકાર પંચાયતમદદની વિગત

ક્ર. નં.	ગામનું નામ	સરકારમદદ	પંચાયતમદદ	શેરા
૧	જૂતી જીયરડી (તાલુકે કરજળુ)	૬૦૦-૦-૦	૪૫૬-૦-૧	બાકીની પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૨	ડેમોલ તા. પેટલાદ	૧૦૦૦-૦-૦	૦-૦-૦	પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૩	રણું તા. પાદરા	૧૦૦૦-૧-૦	૦-૦-૦	સદર સદર
૪	દશરથ તા. વડોદરા	૮૪૩-૦-૦	૦-૦-૦	બાકીની સરકારમદદ તથા પ્રાંત પંચાયતમદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૫	મોટા કરાળા તા. શિનોર	૧૬૩-૦-૦	૧૬૩-૦-૦	
૬	જોશીકુવા તા. ભાદરજી	૦-૦-૦	૬૬૬-૦-૦	સરકારમદદ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપેલી છે.
૭	ગંભીરા તા. ભાદરજી	૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	સદર સદર
૮	ભાયલી તા. વડોદરા	૦-૦-૦	૨૯-૬-૩	સરકારમદદ તથા પંચાયત મદદ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપેલી છે. પંચાયત મદદ રૂ. ૯૭૦-૬-૬ પાછા આવેલી તેથી બીજી વધારાની ખુદતી રકમ આપેલી છે.
૯	તેનતલાવ તા. શિનોર	૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	સરકારમદદ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપેલી છે.
૧૦	મેથી તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૬૨૫-૦-૦	સદર સદર
૧૧	રણાપુર તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૬૦૯-૦-૦	સદર સદર
૧૨	બચાર તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૧૩૮-૦-૦	સદર સદર
૧૩	વલજી તા. કરજળુ	૦-૦-૦	૩૦૪-૦-૦	સદર સદર

૧૪	નગા તા. ઝોલોઈ	૦-૦-૦	૧૮-૯-૮	મકાન ખાતે વધારાના ખર્ચના થયેલા તે પૈકી પંચાયત મદદના અદા કર્યા છે. સરકારમદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં આપવામાં આવશે.
		૩૬૦૬-૦-૦	૫૦૦૦-૦-૦	
૧૫	પાચોટ તા. મહેસાણા	૬૫૦-૦-૦	૫૫૭-૯-૧૦	ખાકીની પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં અદા કરવામાં આવશે.
૧૬	સેરથા તા. કલોલ	૨૬૭-૦-૦	૨૬૬-૦-૦	
૧૭	વિળાપુર મહિલા પુસ્તકાલય	૦-૮-૦	૨૦૦૦-૦-૦	સરકારમદદ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપવામાં આવી છે.
૧૮	કલ્યાણપુરા તા. કડી	૦-૦-૦	૧૭૬-૬-૨	સરકારમદદ રૂ. ૧૦૦૦-૦-૦ તથા પંચાયત મદદ રૂ. ૮૨૩-૯-૧૦ સને ૧૯૩૭-૩૮ માં અદા કરવામાં આવેલી છે.
		૯૧૭-૦-૦	૩૦૦૦-૦-૦	
૧૯	આસ્તા તા. કામરેજ	૪૭૭-૦-૦	૦-૦-૦	સરકારમદદ રૂ. ૫૨૩-૦-૦ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપવામાં આવેલી છે. પંચાયત મદદ સને ૧૯૪૦-૪૧ માં આપવામાં આવશે.
૨૦	ધાતવા તા. કામરેજ	૦-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	સરકારમદદ રૂ. ૧૦૦૦-૦-૦ સને ૧૯૩૮-૩૯ માં આપવામાં આવેલી છે.
		૪૭૭-૦-૦	૧૦૦૦-૦-૦	
	કુલ એકંદર	૫૦૦૮-૦-૦	૬૦૦૦-૦-૦	

વડોદરા રાજ્યનાં સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો અને વાંચનાલયોની

નં. અ.	મહાલય નામ.	ગાંધીની સંખ્યા	મહાલયાર શાળાવાળા ગામ	કર્યા પુસ્તકાલયોની વિગત	
				કર્યા પુસ્તકાલયોની સંખ્યા	અપાયેલી મદદ
૧	૨	૩	૪	૫	૬
૧	વડોદરા પ્રાંત				
૧	પેટલાદ	૭૩	૭૨	૭	૧૪૧૦-૦-૦
૨	ભાદરણ	૩૧	૨૭	૧	૨૭૦-૦-૦
૩	વડોદરા	૧૧૬	૭૮	૧	૫૦૦-૦-૦
૪	પાદરા	૮૨	૭૨	૧	૨૩૫-૦-૦
૫	કરજણ	૬૮	૭૮	૧	૨૭૦-૦-૦
૬	ડબોધ	૬૭	૪૮	૧	૦-૦-૦
૭	શિતોર	૪૫	૩૬	૧	૨૨૫-૦-૦
૮	સાવલી	૭૨	૩૪	૧	૧૮૦-૦-૦
૯	વાઘોડીઆ	૭૧	૨૮	૧	૨૩૦-૦-૦
૧૦	તિલકવાડા	૩૪	૮	૧	૧૨૫-૦-૦
૧૧	સંખેડા	૧૩૦	૪૬	૨	૩૭૦-૦-૦
	કુલ	૮૫૨	૫૩૩	૧૮	૩૮૧૫-૦-૦
૧૨	મહેસાણા પ્રાંત				
૧૨	દેહગામ	૬૬	૪૧	૧	૨૧૫-૦-૦
૧૩	આતરસુઆ	૪૦	૧૮	૧	૧૧૫-૦-૦
૧૪	કડી	૧૨૧	૫૪	૧	૨૨૫-૦-૦
૧૫	કલોલ	૬૧	૫૧	૧	૨૨૫-૦-૦
૧૬	વિળપુર	૮૭	૬૪	૨	૩૮૫-૦-૦
૧૭	વિસનગર	૫૬	૪૦	૧	૨૨૫-૦-૦
૧૮	મહેસાણા	૮૪	૫૭	૧	૪૫૦-૦-૦
૧૯	સિદ્ધપુર	૮૧	૪૪	૨	૪૨૫-૦-૦
૨૦	ખેરાળુ	૬૧	૪૪	૨	૫૦૪-૦-૦
૨૧	પાટણ	૧૪૦	૪૩	૧	૨૦૦-૦-૦
૨૨	ચાણસ્મા	૧૧૩	૫૪	૨	૪૦૫-૦-૦
૨૩	હારીજ	૩૮	૭	૦	૦-૦-૦
	કુલ	૧૦૩૮	૫૧૭	૧૫	૩૩૭૪-૦-૦
૨૪	નવસારી પ્રાંત				
૨૪	નવસારી	૬૧	૪૩	૧	૫૭૦-૦-૦
૨૫	ગણદેવી	૩૦	૨૩	૨	૫૫૦-૦-૦
૨૬	પલસાણા	૫૨	૩૦	૧	૨૭૦-૦-૦

સને ૧૯૩૯-૪૦

મહાલવાર સંખ્યા અને તેમને અપાયેલી મદદ સને ૧૯૩૯-૪૦

ગ્રામ પુસ્તકાલયોની વિગત					
ગ્રામ પુસ્તકાલયોની સંખ્યા	ગ્રેડી મદદ લેનારાઓની સંખ્યા	ગ્રેડીવાળા ગ્રામ વાંચનાલયોની સંખ્યા	મદદ લેનાર વાંચનાલયોની સંખ્યા	કર્યા વા. અને મ. તથા પા. પુ.	અપાયેલી મદદ
૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
૬૪	૫૫	૦	૦	૨+૪+૨	૧૬૧૬-૦-૦
૨૭	૨૬	૦	૦	૦+૧+૧	૬૬૬-૦-૦
૬૦	૫૭	૨૦	૧૬	૨+૦+૦	૧૪૫૪-૦-૦
૬૪	૬૧	૬	૪	૦+૦+૦	૧૧૦૨-૦-૦
૭૮	૭૩	૨	૦	૦+૦+૦	૧૨૮૨-૦-૦
૪૯	૪૮	૦	૧	૧+૧+૧	૭૬૦-૮-૦
૪૨	૪૦	૦	૦	૦+૧+૦	૭૮૧-૦-૦
૨૯	૨૩	૮	૮	૦+૦+૧	૫૩૭-૦-૦
૨૨	૧૫	૮	૫	૦+૦+૦	૩૩૮-૮-૦
૩	૩	૪	૧	૦+૦+૦	૧૦૮-૦-૦
૪૦	૩૬	૮	૨	૦+૦+૦	૫૬૩-૮-૦
૪૭૮	૪૩૭	૫૬	૩૭	૫+૭+૫	૯૮૪૧-૮-૦
૨૬	૨૪	૧૪	૫	૦+૦+૦	૩૬૬-૦-૦
૯	૯	૮	૭	૦+૦+૦	૧૭૦-૦-૦
૫૪	૪૭	૦	૧	૧+૦+૦	૭૫૭-૦-૦
૪૫	૪૦	૫	૪	૦+૧+૦	૬૬૦-૮-૦
૫૯	૫૬	૪	૪	૦+૦+૦	૧૩૧૩-૦-૦
૩૫	૩૪	૫	૩	૧+૦+૦	૬૬૪-૦-૦
૩૭	૩૭	૧૯	૬	૧+૦+૦	૭૫૦-૦-૦
૪૩	૩૭	૦	૨	૦+૨+૦	૭૬૭-૦-૦
૩૫	૩૩	૬	૨	૦+૧+૧	૭૨૮-૦-૦
૩૬	૩૧	૩	૦	૮+૧+૧	૯૫૦-૮-૦
૫૪	૪૬	૦	૦	૦+૦+૦	૬૬૪-૦-૦
૫	૩	૧	૨	૦+૦+૦	૬૬-૮-૦
૪૩૮	૩૯૭	૬૫	૩૬	૧૧+૫+૨	૮૨૪૯-૮-૦
૪૪	૪૧	૦	૧	૧+૧+૧	૯૫૬-૧૨-૦
૧૯	૧૮	૪	૩	૦+૦+૦	૨૮૪-૮-૦
૩૦	૨૮	૨	૪	૦+૦+૦	૫૩૨-૦-૦

૨૭	કામરેજ	૭૨	૪૨	૧	૨૮૦- ૦-૦
૨૮	મહુવા	૬૯	૪૦	૦	૦- ૦-૦
૨૯	મગિરાળ	૧૩૨	૨૦	૦	૦- ૦-૦
૩૦	સોનગઢ	૨૨૧	૯	૧	૧૩૫- ૦-૦
૩૧	વ્યારા	૧૫૨	૩૪	૧	૨૮૦- ૦-૦
અમરેલી પ્રાંત કુલ		૭૮૯	૨૪૧	૭	૨૦૮૫- ૦-૦
૩૨	અમરેલી	૫૯	૪૯	૧	૫૫૦- ૦-૦
૩૩	દામનગર	૨૬	૨૦	૧	૧૮૦- ૦-૦
૩૪	ધારી	૫૭	૨૨	૧	૨૨૫- ૦-૦
૩૫	ખાંભા	૩૧	૮	૦	૦- ૦-૦
૩૬	કોડીનાર	૬૪	૨૫	૧	૨૨૫- ૦-૦
૩૭	રતનપુર	૮	૬	૦	૦- ૦-૦
૩૮	ભીમકટા	૧	૧	૦	૦- ૦-૦
૩૯	ઓખામંડળ	૪૪	૧૨	૨	૫૪૦- ૦-૦
કુલ		૨૯૦	૧૪૩	૬	૧૭૨૦- ૦-૦
કુલ એકંદર		૨૯૬૯	૧૪૩૪	૪૬	૧૦૯૯૪- ૦-૦

તારીજ—(૧) કુલ ગામ ૨૯૬૯: શાળાવાળાં ગામ ૧૪૩૪: પુસ્તકાલયવાળાં ગામ ૧૨૬૬: પેટીવાળાં ગામ વાંચનાલય ૨૦૪: મદદ લેનાર ગામ વાંચનાલય ૧૧૭.

(૨) પ્રાંત પુસ્તકાલય ૪, કચ્છા પુસ્તકાલય ૪૨, મહિલા પુસ્તકાલય ૧૮, બાદ પુસ્તકાલય ૧૧, ગ્રામ પુસ્તકાલય ૧૨૧૯; મદદ લેનાર ગામ વાંચનાલય ૧૧૭ કચ્છા વાંચનાલય ૨૦, સ્વતંત્ર મકાનવાળાં પુસ્તકાલયોની સંખ્યા ૧૬૬ છે ૨૫ ગામોએ (૫ મહિલા પુસ્તકાલયો + ૨૦ ગ્રામ પુસ્તકાલયો) મકાનો

૪૩	૩૭	૦	૧	૦+૦+૦	૬૮૫- ૦-૦
૧૭	૧૬	૨૪	૧૩	૦+૦+૦	૪૨૬- ૦-૦
૨૧	૧૭	૨	૦	૦+૦+૦	૫૨૬- ૮-૦
૨	૦	૫	૦	૦+૦+૦	૦- ૦-૦
૧૨	૭	૨૨	૬	૦+૧+૦	૧૮૭- ૮-૦
૧૮૮	૧૬૪	૫૬	૨૮	૧+૨+૧	૩૬૦૧- ૪-૦
૩૬	૩૭	૬	૬	૩+૧+૧	૬૧૧-૧૨-૦
૧૬	૧૭	૦	૦	૦+૧+૦	૨૧૬- ૪-૦
૧૬	૧૫	૫	૦	૦+૦+૧	૩૩૮- ૦-૦
૬	૬	૨	૩	૦+૦+૦	૧૦૪- ૦-૦
૧૮	૧૭	૭	૪	૦+૦+૦	૨૫૨- ૪-૦
૭	૭	૦	૪	૦+૦+૦	૧૨૪- ૦-૦
૧	૧	૦	૦	૦+૦+૦	૨૪- ૦-૦
૬	૭	૧	૦	૦+૨+૧	૩૪૩- ૮-૦
૧૧૫	૧૦૭	૨૪	૧૬	૩+૪+૩	૨૩૧૩-૧૨-૦
૧૨૧૬	૧૧૦૫	૨૦૪	૧૧૭	૨૦+૧૮+૧૧	૨૪૩૦૬-૦-૦

ટીપ—શાળાવાળાં ગામ સને ૧૬૩૮-૩૯ ની જુલાઈ આખર સુધીનાં સેવામાં આવેલાં છે. મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય અને તેના અંગેના મહિલા પુસ્તકાલય તેમજ બાલ પુસ્તકાલયની ગણતરી આ સંખ્યામાં ગણવામાં આવી નથી. શ્રી જયસિંહરાવ પુસ્તકાલયને પ્રાંત પુસ્તકાલયમાં ગણ્યું છે.

વડોદરા.
તા. ૬-૮-૪૦

કૃ. મો. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ બવરયાપક,
પુસ્તકાલયખાતું, વડોદરા રાજ્ય.

સૂચના નં. ૩ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

રાજ્યના થોડું બાણેલાં માણસો અને બાળકો વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકો
ખરીદવા બાબત

આમ પુસ્તકાલય ન્યાં નથી અને શાળાઓ છે તેવા રથજે બહુને ઉઠી ગયા પછી અમર શાળામાં બહુતાં બાળકોને રસ પડે એવું સાહિત્ય મળે એ હેતુથી સને ૧૯૩૫-૩૬ માં પુસ્તકપેટીઓ પૂરી પાડવામાં આવી છે. આ પુસ્તકો વાંચાંબને હવે કાટી જવા પશુ આવ્યા હશે. એટલે તેમાં પ્રતિવર્ષે નવાં ઉમેરવાની જરૂર લાગે છે. તેમજ સામાન્ય લોકોમાં ભારે કિંમતનાં મોટાં પુસ્તકો કરતાં સાદી સરળ વાર્તાઓ, ધાર્મિક કથાઓ, જીવનચરિત્ર વગેરે થોડી કિંમતનાં પુસ્તકો દર વર્ષે આ વાચનાલયોને મળે તો બવિધ્યમાં પુસ્તકાલય માટે બાવળ વધારે જાગ્રત થશે અને લોકોમાં પુસ્તકવાચનનો પ્રચાર કરવાથી દાન આપવાની વૃત્તિ પણ જાગ્રત થશે. સખળં સચવવામાં આવે છે કે શાળાવાળાં આમ વાચનાલયોએ પોતાના અંદાજમાં નિદાન ને રકમનાં બાલોપયોગી અને ગામડામાં વાંચી શકાય તેવાં પુસ્તકો ખરીદવા ખોતે રકમ મુકાશે.

વડોદરા.
તા. ૯-૮-૪૦ }

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૪ સને ૪૦-૪૧

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બહામાણ કરવામાં આવેલાં માસિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવા-જમ રૂપિયા	ટીકાણું
૧	આચાર્યમં	માસિક	૧-૪-૦	મુસ્તફાલ આચાર્ય બાલમંદિર, વિસનગર
૨	ખરડવાળા	જ્યોષિત માસિક	૧-૦-૦	મેતેજર, ખરડવાળા વડવાણ કમ્પ
૩	વિશ્વકર્મો બન્ધુ	માસિક	૧-૮-૦	તંત્રી, વિશ્વકર્મોબન્ધુ કાર્યાલય, રાયપુર, દહરાની પોળ અમદાવાદ

વડોદરા.
તા. ૯-૮-૪૦ }

યુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય

વિવાજન :

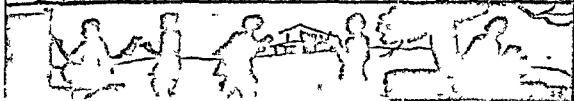
દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦
પરદેશમાં " રૂ. ૫-૦-૦
છુટકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વંચીઓ :

માનાવાણ્ય શાસ્ત્રીજીના દીવાનમાં
અભિલાષી મનારા કવિ બ્યારા

૨ બ્યારાપા :

વાલ્મીકીનારવ્યાસાણ અગ્રીમ
બી જીમ
મત્રી, પુ. અ. સ. રૂ. ૧૦.
શાવપુરા . વડોદરા

સૂચના નં. ૩ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

રાજ્યના થોડું બાણેલાં માણસો અને બાળકો વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકો
ખરીદવા બાબત

ગ્રામ પુસ્તકાલય ન્યાં નથી અને શાળાઓ છે તેવા સ્થળે લઘુને ઉઠી ગયા પછી અમર શાળામાં લઘુતાં બાળકોને રસ પડે એવું સાહિત્ય મળે એ હેતુથી સને ૧૯૩૫-૩૬ માં પુસ્તકપેટીઓ પૂરી પાડવામાં આવી છે. આ પુસ્તકો વંચાણને હવે ફાટી જવા પશુ આવ્યા હશે. એટલે તેમાં પ્રતિવર્ષે નવાં ઉમેરવાની જરૂર લાગે છે. તેમજ સામાન્ય લોકોમાં ભારે કિંમતનાં મોટાં પુસ્તકો કરતાં સાદી સરળ વાર્તાઓ, ધાર્મિક કથાઓ, જીવનચરિત્ર વગેરે થોડી કિંમતનાં પુસ્તકો દર વર્ષે આ વાચનાલયોને મળે તે બાબતમાં પુસ્તકાલય માટે ભાવના વધારે જાગ્રત થશે અને લોકોમાં પુસ્તકવાચનનો પ્રચાર કરવાથી દાન આપવાની દૃષ્ટિ પણ જાગ્રત થશે. સખળ સૂચવવામાં આવે છે કે શાળાવાળા ગ્રામ વાચનાલયોએ પોતાના અંદાજમાં નિદાન કે રકમનાં બાલોપયોગી અને ગામડામાં વાંચી શકાય તેવાં પુસ્તકો ખરીદવા ખાતે રકમ મોકલશે.

વડોદરા,

તા. ૯-૮-૪૦

ઉ. મો. પટેલ

અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૪ સને ૪૦-૪૧

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે બહામણ કરવામાં આવેલાં માસિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવા-જમ રૂપિયા	ટીકાણું
૧	આચારધર્મ	માસિક	૧-૪-૦	મુશવરલાલ આચાર્ય બાલમંદિર, વિસનગર
૨	ખરડવાળા	જ્યોતિષિત માસિક	૧-૦-૦	મેનેજર, ખરડવાળા વડવાણ કેમ્પ
૩	વિશ્વકર્મ બાળ	માસિક	૧-૮-૦	તંત્રી, વિશ્વકર્મબાળ કાર્યાલય, રાપપુર, હજીરાની પોળ અમદાવાદ

વડોદરા

તા. ૯-૮-૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ

અ. મદદ વ્યવસ્થાપક

આટલું તો અચૂક કરોજ.

—તંત્રીસ્થાનેથી

કેટલાંક પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અધ્યક્ષો બાઈઓ બજેટ બનાવતી વખતે, પત્રો-માસિકોની પસંદગી વખતે ખીજે કંઈ વિચાર ન કરતાં, ગયા વર્ષે જે પત્રો-માસિકોની પસંદગી કરેલી તેનાં તે જ પત્રો-માસિકો નવા વર્ષનું બજેટ બનાવતી વખતે પણ મૂકી દે છે. આ વાત બરાબર નથી. દૈનિક-અઠવાડીક પત્રો માટેનો આ પ્રશ્ન નથી, પરંતુ ખાસ કરીને માસિકોની પસંદગી કરતી વખતે તો ખાસ તકેદારી રાખવી જોઈએ. એટલે કે, જે માસિકો ગયા વર્ષે દરમિયાન તમારા વાચકોને પસંદ ન પડ્યાં હોય, કંઈ માલ-વિનાનાં જણાયાં અથવા માત્ર નામ ઉપરથી જ પસંદગી કરવામાં આવ્યાના કારણે છેતરાઈ ગયા જેવું જણાયું હોય તો તે તપાસી જવું જોઈએ. અને એવાં માસિકોને બદલે નવાં વધુ સારું સાહિત્ય આપતાં માસિકોની પસંદગી કરવી જોઈએ. કેટલેક સ્થળે આખું થતું જણાવાથી આટલું ધ્યાન ખેંચી અન્ય પુસ્તકાલયો તેમ ન કરે તેટલા પૂરતું અત્ર ધ્યાન ખેંચ્યું છે. અસ્તુ.

અને હવે તો ઘણાંબરાં આમપુસ્તકાલયોને તેમના ગયા બજેટનાં પુસ્તકો મળી ગયાં હશે. એ પુસ્તકો મેળવવા માટે તેમના વાચકો “ક્યારે આવે, ક્યારે આવે” એમ ઉતાવળા પણ રહેતા હશે. પરંતુ હવે તેમની એ ધીરજના અંતે તેમનાં પ્રિય પુસ્તકો-પોતે પાંચવા માટે અંખી રહેલાં પુસ્તકો-હવે તો મળશે.

એટલે દરેક પુસ્તકાલયના મંત્રી-અધ્યક્ષો એ નવાં આવેલાં પુસ્તકોને તે માટેનો પ્રાથમિક વિધિ પતાવી હાથ તેમને જનતામાં ફરતાં કરવાં જોઈએ. જે વાચક જે પુસ્તક માગે તેને તે આપવું જોઈએ. ઉપરાંત નવાં આવેલાં પુસ્તકોની યાદી એની ટૂંક વિગતસહ પુસ્તકાલયની દીવાલ પર ટાંગી અથવા ગામમાં ભીંતપત્ર હોય તો તે પર તેની જાહેરાત કરવી જોઈએ. તે જાહેરાતમાં નવાં આવેલાં પુસ્તકો જણાવવાં, પુસ્તકનો ટૂંક-એ ચાર લીટીમાં-પરિચય આપી જનતાને તે તરફ આકર્ષવી જોઈએ અને એવી પરિસ્થિતિ અને પાતાવરણ ઉત્પન્ન કરવું જોઈએ કે, ગામના લોકોને ઘંતેબરી ઉત્પન્ન થાય કે ચાલો જોઈએ, ક્યાં ક્યાં નવાં પુસ્તકો આવ્યાં છે! કયું આપણને પાંચવા ગમે તેવું છે!!

વૃજી તમારે ત્યાં વર્તમાનપત્રો વાંચવા આવતા ગામના લોકો સમક્ષ પણ એ પુસ્તકો મૂકી દેવાં, તેમને એ પુસ્તકોને લગતી જરૂરી સમજૂત આપવી અને વાર-કરતી એ પુસ્તકો ગામમાં ફરતાં થાય તે માટે તજવીજ કરવી જોઈએ.

આમ કરવાથી ગામના લોકો પુસ્તકાલય તરફ વિશેષ આકર્ષાશે અને વાચન તરફ વિશેષપણે પ્રેરાશે.

અને આ માટેનો વધુ સફળ પ્રયોગ તો ગામની શાળાનાં ઉપલા ધોરણનાં વિદ્યાર્થીઓ આગળ, નવાં આવેલાં પુસ્તકો વિષે વખતોવખત વાર્તાલાપ કરવાથી પ્રાપ્ત થશે. તમારી એ વાતો, બાળકો તેમનાં માબાપોને જણાવશે, અને જો તમે બાળકોને પુસ્તકોની વિગતો રસમય રીતે કહી હશે તો તેથી કરીને એ પ્રોત્સાહ પણ આકર્ષાશે.

પરંતુ તે પહેલાં તો એ બાળકોજ-વિદ્યાર્થીઓ જ-તમારી પાસે એમના બરતું સાહિત્ય માગવા લાગશે. તેમને તમે પુસ્તકો સંબંધે વાત કરશો ત્યારે તેઓ સ્વાભાવિકપણે જ પૂછશે કે “શુરુજી ! મોટાં મોટાં પુસ્તકોની સાથે અમારે માટે પણ કયાં કયાં પુસ્તકો આવ્યાં છે, તે તો કહો !” એ વખતે તમારે તેમની આગળ જે બાલસાહિત્ય આવ્યું હોય તે વિગતવાર સમજાવવું. એટલે તેઓ ચચોચપ તે બાલસાહિત્ય માગવા માંડશે.

અને ગામનાં એાછું ભણેલાં તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણના પ્રયાસોના પરિણામે શીખી તૈયાર થયેલાંઓના બરતું સાહિત્ય તમે મંગાવ્યું હોય તેમાંથી તેમને પણ તેઓ વાંચી શકે તેવી નાનીનાની મોટા અક્ષરે છાપેલી પુસ્તિકાઓ આપવી જોઈએ.

આમ તમારી પાસે આવી ગયેલાં પુસ્તકોનો પત્રકોમાં નોંધવા વગેરેનો વિધિ પતાવી લઈ જેમ અને તેમ તેમને ફરતાં કરવા તરફ હવે લક્ષ અપાવું જોઈએ.

વૃજી વાચકો માટે તે પુસ્તકો તમારા પુસ્તકાલયમાં ન હોય તો, જે પુસ્તકાલયો સાથે સહકારની યોજનામાં તમે જોડાયા હો ત્યાંથી મંગાવી લઈ તેમને વાંચવા આપો. અને ત્યાંથી પણ મળી શકે તેમ ન હોય તો પુસ્તકાલય ખાતામાંથી ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓમાં, તમારા વાચકોને જોઈતાં પુસ્તકો ભરી મંગાવી તેને ફરતાં કરો.

આ રીતે તમારા પુસ્તકાલયને એક અતિઉપયોગી સંસ્થા બનાવો, જનતાને જેમ અને તેમ વધુ પ્રમાણમાં પુસ્તકાલય તરફ આકર્ષતા રહો અને પરિણામે, જ્યાં ત્યાં પુસ્તકોનું વાતાવરણ પ્રસરવાથી ગામનાં અભણ પ્રોત્સાહ, જેઓ હજી પણ પ્રૌઢ શિક્ષણ યોજનાને લાભ લેતાં નહિ હોય તેઓ પણ પોતાની અભણતા માટે શરમાશે, વધુ શિક્ષણ લેવા પ્રેરાશે અને પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો વાંચી જ્ઞાનવાન બનશે.

આપણું ગ્રામજનોને વિશેષ પ્રકાશ આપવા

આટલું તો અચૂક કરો જ.

આજના યુગમાં પુસ્તકાલયોની અગત્ય

આ નીચે આપેલો લેખ મુંબઈ વિદ્યાપીઠ (Bombay University) ના પુસ્તકાલયના અધ્યાપક ડૉ. પી. એમ. ભટ્ટાની લખેલો છે. લેખકે દર્શાવેલા વિચારો અને યોજનાનો અમલ થશે ભાગે આપણા રાજ્યમાં તો થઈ ગયો છે; પરંતુ બ્રિટિશ હકમાં પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ હજી આથમિક ભૂમિકામાં છે.

“ પુસ્તકાલય ” માંસિકને, ગુજરાત પુસ્તકાલય પરિષદે પણ પોતાના મુખપત્ર તરીકે સ્વીકારેલું હોઈ બ્રિટિશ ગુજરાતની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં પણ તે પોતાથી બનતી યથાશક્ય દોરવણી આપે છે. આ લેખમાં બ્રિટિશ હકમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ત્વરિત ગતિએ અને કેવી રીતે વધુ વિકાસવાત કરવાની જરૂર છે તેનું લેખકે યોગ્ય નિદર્શન કરાવ્યું છે.

—ત્રી.

આપણા દેશમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ પ્રત્યે હજી જોષએ તેટલો પ્રેમ જાગત થયો નથી. આ પરત્વે હું દુઃક નિદર્શન રજૂ કરું છું.

શિક્ષણનો સાચો અર્થ

સૌ પ્રથમ જોષએ તો પુસ્તકાલય એ મહામૂલાં પુસ્તકો અને એનું વાચન મેળવી તેમાંથી આનંદ પ્રાપ્ત કરવાની તક મેળવી આપનાર એક માધ્યમ છે. અને આ રીતે પુસ્તકાલય, હરકોઈ માણસને વાચનદ્વારા મળી શકતું શિક્ષણ પ્રાપ્ત કરાવે છે. અહીં શિક્ષણનો અર્થ, અમુક બનાવની તારીખ અથવા ગણિત વિષયના પ્રમેયોના જવાબ આપવા જેવો સંકુચિત કરવો ન જોઈએ. મારી માન્યતા પ્રમાણે, શિક્ષણનો સાચો અર્થ તો માત્ર માહિતી મેળી કરવાનો અથવા બનાવોની જીણવટ એવો નથી. આ બાબતો કદાચ આપણને જ્ઞાન આપીદ્યથકે, પરંતુ તેથી કંઈ છુદ્ધિકૃતગતતા મળી શકે નહિ. મારા મત મુજબ તો શિક્ષણ એટલે પુસ્તકોદ્વારા પ્રાપ્ત થતી મન અને આત્માની સમતુલા. એટલે પુસ્તકો અને પુસ્તકાલયોનો હેતુ તો, મેથુ આનોઈડના શબ્દોમાં કહીએ તો સંસ્કૃતિ ફેલાવવાનો છે. તે કહે છે કે, “ આત્માની ખાલ નહિ પણ આંતરિક સ્થિતિમાં પોતા પાસે કંઈક હોવાને બદલે પોતેજ કંઈ હોવું એનું જ નામ સાચી સંસ્કારિતા છે. ”

પુસ્તકાલયોનો સાર્વાત્રિક પ્રચાર અને હેતુ

આ દષ્ટિએ કોઈપણ દેશમાં સંસ્કૃતિના સાર્વાત્રિક પ્રચાર માટે વિશાળ પાયા પર કામ કરતી એવી પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સમાજોન્નતિ અર્થે એક અગત્યના અંગરૂઢ ગણાવી જોઈએ. સ્થાનિક સરકારોનાં વિવિધ કાર્યક્ષેત્રોમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ એ એક મહત્વનું અંગ ગણાવું જોઈએ અને ફરજિયાત શિક્ષણયોજના સાથે એનો સુમેળ સાધવો જોઈએ. પ્રાથમિક શાળાઓ અને પ્રાદ શિક્ષણના કાર્ય દ્વારા સાક્ષરતા-પ્રચાર પ્રત્યે સરકારનું ધ્યાન દોરાવું છે. છતાં આશ્ચર્યની વાત છે કે, શિક્ષણસંસ્થાઓ દ્વારા શરૂ કરાયેલા આ કાર્યનું લગભગ નહિ જેવું જ પરિણામ આવ્યું છે. અત્યંત સારું પરિણામ તો આપણા પ્રશ્નો અને જરૂરિયાતોને પહોંચી વળે તેવી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિ દ્વારા જ મેળવી શકાય. હિંદુસ્તાન સરખા દેશના શિક્ષણાત્મક તેમજ સંસ્કૃતિજન્ય જીવન માટે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની અગત્ય આજે દીવા જેવી

સ્પષ્ટ દેખાઈ આવે છે. લખતા-વાંચતા શીખેલાઓની ટકાવારીમાં જેમ જેમ વધારો થતો જશે, તેમ તેમ આપણા લોકો પુસ્તકોના બંડારો-પુસ્તકાલયો-ને શોધતા આવશે. દરેક માણસ કંઈ વિદ્યાપીઠ સુધીનું શિક્ષણ લઈ ચકે નહિ, પરંતુ વાચન વડે તેના મગજને તર બનાવવાનું કાર્ય તો તે કરી શકે. આ રીતે આપણા દેશમાં વાંચનારાઓ ઠીક ઠીક સંખ્યામાં છે અને પ્રત્યેક માણસ જે કેવી રીતે વાંચવું તે જાણે છે તે પોતાને જ્ઞાનથી હીપતો, જીવનને પરિપૂર્ણ, મહત્વશાળી અને ઉપયોગી બનાવે. આવા માણસોને તેમના ધ્યેય તરફ પહોંચાડવાની સરકારની ફરજ છે. આથી હું એમ કહેવા નથી માગતો કે, સરકારે પુસ્તકાલયો સ્થાપવાં અને ચલાવવાં જોઈએ, પરંતુ સરકારે એને લગતા કાયદાઓ કરવા જોઈએ કે જેની મદદ વડે સ્થાનિક સત્તાવાળાઓ તેમની હકુમત હેઠળના વિસ્તારમાં જરૂર પડતાં વધારાના કરવેરા નાખીને મૂડી ઊભી કરી પુસ્તકાલયો સ્થાપી શકે.

વાચકોની માગણીને પહોંચી વળવાનો સુમાર્ગ

આપણા વધતા જતા વાચકોની માગણીને પહોંચી વળવાનો આજ એક ઉત્તમ માર્ગ છે. આ કાર્ય માટે સતત કામ કરતા સાધનરૂપ રેડિયો કે સિનેમા પુસ્તકાલય જેટલું કામ કદી નહિ આપી શકે. એથી તો આપણાં નવાં લખતાં વાંચતાં શીખેલાં લાખો બાળકોને વળી પાછાં નિરક્ષરતાની ગર્તામાં ધકેલાઈ જવા જેવું થશે. આ રીતે કદીને હું એમ નથી કહેવા માગતો કે, આપણી પ્રજાના શિક્ષણમાં ઉપરનાં બે સાધનો (રેડિયો અને સિનેમા) કંઈ ઉપયોગનાં નથી. પરંતુ એથી તો હું એ વાત પર ભાર મૂકવા માગું છું કે, માત્ર પુસ્તકાલયો દ્વારા જ એ નવાં શીખેલાંઓનાં વાચન પ્રત્યેનો ઉત્સાહ જીવંત રાખી શકશે.

આ પ્રસંગે મને એક ફેલ્ય કહેવત યાદ આવે છે. એને સ્પષ્ટ રૂપમાં સમજાવે તો એમ કહી શકાય કે “ જોલેલા ચબ્દો હવામાં ઊડી જાય છે, જ્યારે લખાયેલા ચબ્દો કાગળ રહી જાય છે. ”

વળી ફરી પણ મારી દલીલના સમર્થનમાં કહું, નિરક્ષરતાનિવારણનું પ્રમાણ વધતું જશે તેટલા પ્રમાણમાં પુસ્તકાલયોની સાર્વજનિક માગણી વધવા માંડશે. અને પુસ્તકાલયોની માગણી, રૉયલ એશિયાટિક સોસાયટીના મુખ્ય શાખાના પુસ્તકાલય જેવાં જે માત્ર આજ વધેલા અબ્બાસીઓના ઉપયોગમાં આવે તેવાં નહિ, પરંતુ સાદાં સરળ પુસ્તકોના સંપ્રદાનો માંગ વધશે, જેમાં આપણા નવાં શીખેલાઓના બરતુડું વાચન આવડતું હોય તેવાં, કારીગર-વર્ગને વાંચવાની સરજતા યાવ તેવાં તેમજ ગામડાના ખેડૂતો વાંચી શકે તેવાં પુસ્તકોના સંપ્રદાનો જરૂર ઉભી થશે અને આ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોની માગણી ચાલુ રહેતાં એવાં પુસ્તકો આપોઆપ મળવાં પણ સુલભ થતાં ચાલશે, આપણા લેખકો માટે આપણાં મહાકાવ્યો અને ઇતિહાસમયોમાં પ્રુકળ સામગ્રી પડેલી છે. એ સામગ્રીમાંથી તેમના વાચકોનું વલણ કયા સાહિત્ય તરફ વધુ આકર્ષાય છે અને કયું સાહિત્ય તેમને મારફત આવે છે તેમ જ કયા સાહિત્યની વધુ માત્રણી આવે છે તે તેઓ સમજી શકશે. પછી તો આપણાં પુસ્તકાલયોનો મૂળ ઉદ્દેશ, પુસ્તકોના છૂટે દાંચે ઉપયોગ કરવાનો અને એ રીતે આપણા દેશના પુનર્બંધના કાર્યમાં સારો સાથ આપનાર નીવડશે.

પરંતુ આ તો માત્ર આપણી પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિના એક અંગનો જ આપણે વિચાર

કર્ષી, પણ લખી વાંચી જાણતાં આપણાં લાખો ભાષ્યબહેનો જેઓ પોતાને ત્યાં પુસ્તકો નથી વસાવી શકતાં તેમનું શું ? આ લોકો માટે માત્ર નામની પણ જોગવાઈ નથી હોતી. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ સંબંધેની સંગીન દલીલોમાંની એક તો એ છે કે, પ્રખર અભ્યાસકો જેઓ અભ્યાસ માટેનાં પુસ્તકો ખરીદી શકતા નથી, અથવા કેટલાક વાચન પ્રત્યે વિશેષ અભિરુચિ ધરાવનારાઓ જેઓ આરામથી સાહિત્યનો આસ્વાદ લેવાની ઇચ્છા રાખવા છતાં લવાજમો ભરવાની જોગવાઈ કરવાની રિયલિટીમાં હોતા નથી અથવા પુસ્તકોની કિંમત ખર્ચી શકતા નથી તેઓને ઘેર બેઠાં પુસ્તકો મળી શકે તેમ થવાની જરૂર છે.

માત્ર મુંબઈ શહેરનોજ દાખલો લઈએ તો લખી વાંચી જાણનારાઓની સંખ્યાનો આંકડો લગભગ ૨,૫૦,૦૦૦નો છે. ધડીબર માની લઈએ કે, આ બધાંજ લખી વાંચી જાણનારાઓ પુસ્તકાલયો માટે માગણી કરતા ન હોય છતાં અડધા ભાગનાં માણસો પણ જો વાંચવાની ધગશ ધરાવતાં હોય તો તેમને માટે પણ પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થા આપણે ત્યાં નથી. અહીં તહીં કોઈ મફત પુસ્તકાલય હોય તેથી કંઈ અર્થ ન સરે. આપણે ત્યાં તો મ્યુનિ-સિપાલિટી (અથવા લોકલબોર્ડ) જેવી સંસ્થાઓ દ્વારા સંચાલિત પુસ્તકાલયો માત્ર મુંબઈમાંજ નહિ પરંતુ ન્યાં ન્યાંથી તેને માટે માગણી આવે તે સર્વ રથજે તેને અંગેની જોગવાઈ યવી જોઈએ. આવાં પુસ્તકાલયો ઊભાં કરવાં એ આપણા દેશના ધકતરમાં ફરજિયાત શિક્ષણના જેટલું જ અગત્યનું અંગ થઈ પડશે. ત્યારે ચાલો, આપણે દરેક વર્ગના, દરેક વયના અને જુદી જુદી રસવૃત્તિ ધરાવતા વાચકો માટે તેમના મનોરાજ્યની અગ્રાધ સમૃદ્ધિ માટે પ્રયત્ન કરીએ.*

ડૉ. પી. એમ. જોષી

અંધપાલ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી.

પુસ્તક ખરાબ કરવાના કીમિયા

પુસ્તકમાંથી એકાદુ પુસ્તક તકે વાંચવા લાવે અને તે ઉધાડતાં જ અંદરના પાનાપર રંગીન કે સાદી પેન્સિલ કે શાહીથી લીટા દોરેલા કે કંઈનું કંઈ લખેલું જોઈને એ પુસ્તક પૂરતું જ એમ થએલું રખે માની લેતા. એવાં તો ખીન્ન સંખ્યાબંધ પુસ્તકો ઢરો કે જેની ખાનાખરાખી એકખીન્ન કરતાં ચઢિયાતી જ હોય. પુસ્તકોની આવી ખાનાખરાખી વાચકો તરફથી ઘણી રીતે થઈ રહી હોય છે. તેમાં ખાસ કરીને નીચે પ્રમાણેની રીતો સામાન્ય હોય છે:—

૧. પુસ્તક બેવડું વાળીને વાંચવાની ટેવ.
૨. અધુરા રહેલા વાચનની નિશાની જાણવા પાનું વાળવાની ટેવ,
૩. પસંદ પડેલાં વાક્યો નીચે આડલીટીઓ (Under lines) દોરવી. (પેન્સિલ કે શાહીથી) પસંદ પડેલા ફકરા કે લીટીઓની આગળ પાછળ મોટા ઉભા કેસિ જેવવાની ટેવ.
૪. લેખકની વિચારો પ્રત્યે પોતાના અભિપ્રાયો ટાંકવા કે ટીકાઓ.

કાન્તિપ્રસાદ લા. ત્રિવેદી

પુસ્તકપ્રકાશનની કળા

પુસ્તક પ્રકાશન એ કળા તથા વિજ્ઞાન બન્ને છે. કાગળની, ઉપરના પૂઠાની, અક્ષરની, ચિત્રોની તથા વસ્તુની ગોઠવણીની પસંદગીમાં પ્રકાશક પોતાની કળા દર્શાવે છે. જાપવાનું તથા ડિઝાઇન, બ્લૉક વગેરેનું જ્ઞાન તેમાં આવશ્યક હોય એટલે તે વિજ્ઞાન પણ છે.

મનુષ્યપ્રાણીના જીવનમાં, પોતાના જન્મથી માંડીને આવીસ વર્ષની ઉંમર સુધીનો સમય કેળવણીનો છે. કેળવણીનાં પુસ્તકોના પ્રકારો આ સમય પર પોતાનું ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવાનું હોય છે અને તેણે જુદા જુદા વિષયોના સાહિત્યનું સર્જન કરવાનું હોય છે. દર વર્ષની ઉંમર સુધીનાં આજકો માટે કેળવણીવિષયક રમકડાં તથા આજસાહિત્યનું તમે સર્જન કરી શકો; દશથી અઠાર વર્ષ સુધીની ઉંમરના આજકો માટે કેળવણીની ઉદ્દેશી પદ્ધતિ પર રચાયેલ કેળવણીવિષયક સાહિત્ય તમે જમાવી શકો; અને અઠારથી આવીસ વર્ષ સુધીના કૉલેજમાં લઘુતા યુવકોને યોગ્ય સાહિત્ય તમે સર્જવી શકો. કોષ્ટ પણ વિદ્વાન પ્રકાશકો આ સમગ્ર સમયનો વિચાર કરીને, બધી ઉંમરને અનુરૂપ પુસ્તકો તૈયાર કરાવવાં જોઈએ. જો તેને ઠીક લાગે, તો તે આમનો કોષ્ટ પણ એક વિભાગ પસંદ કરી શકે. આવીસ વર્ષ પછીની ઉંમરના સમય માટે પણ, રાજકીય, સામાજિક અને વિજ્ઞાનના વિષયો પર પ્રકાશક પુસ્તકો પ્રગટ કરાવી શકે છે. ગોલ્ડેન્ઝ, મેથ્યુન વગેરે પ્રકાશકોએ સાહિત્યનો આ વિશિષ્ટ વિભાગ પોતાનો બનાવ્યો છે. તેમણે ઇરાદાપૂર્વક જ નવલકથાના સાહિત્યને સ્પર્શ કર્યો નથી.

કેળવણીવિષયક પુસ્તકો વૈજ્ઞાનિક રીતે પ્રગટ કરવામાં આવે તો ફાયદો કરે છે. આજકના જન્મથી માંડીને આવીસ વર્ષની ઉંમર સુધી તેને શાની જરૂર છે તે વિશે તમારી પાસે નક્કી કરેલ યોજના હોય તો તમારો ધંધો સારો ચાલવા માટેનો પૂરતો સંજોગ છે. અને તેથી તમને સારો નફો મળવાનો તે નિઃશંક છે.

પદ્ધતિસર પ્રકાશન કરવા ઇચ્છતી સંસ્થાએ, જે માણસોમાં કેળવણીવિષયક ઇન્ટેરેસ્ટ હોય તથા કેળવણીની ઉદ્દેશી પદ્ધતિથી માહિતગાર હોય તેવા માણસોને, નોકરીમાં રાખી લેવા જોઈએ. પાઠ્ય પુસ્તકો પ્રગટ કરવાનું કાર્ય દેખીતી રીતે સહેલું લાગે છે, પણ ખરી રીતે તેમ નથી. લેખક અથવા સંપાદક પુસ્તક લખી નાખે છે, પરંતુ તેની રૂપરેખા તૈયાર કરીને તેને છેલ્લેનું સ્વરૂપ આપવાનું કાર્ય પ્રકાશક કરે છે. પુસ્તક, પુસ્તકરૂપે બહાર પડે ત્યારે તે કેળવણીવિષયક સાહિત્યમાં યોગ્યો ફાળો આપતું હોવું જોઈએ.

દિંદમાં પ્રકાશનકળા ઢળુ બાધ્યાવરથામાં છે. આજે આપણે ત્યાં આ ધંધો મુખ્યત્વે કરીને એવા માણસોના હાથમાં છે કે કાં તો તેઓ અક્ષરમાત્ર રીતે પ્રકાશક બન્યા હોય છે, અથવા તો તેઓ જાપખાનાના માલિક હોવાથી લેખકો તેમના પર પુસ્તકોનો ભાર લાદે છે. સંભાળભરી યોજના, પદ્ધતિ કે બ્યવસ્થા જેવું કશું તેમાં હોતું નથી. પુસ્તકોનું વેચાણ થવાનાં બે કારણો હોય છે: કાં તો લેખક ખૂબ જ પ્રસિદ્ધ હોય છે અથવા તો પ્રકાશકો ધંધાને આગળ ધપાવવા અયોગ્ય રીતનો આશ્રય લેતા હોય છે.

આ ધંધાની મહાદ્ધ તો ચિંતનના પ્રકારોને લાગે જાય છે. દર વર્ષે પરિદોષોમાંથી એક કરોડ રૂપિયાનાં પુસ્તકોની દિંદમાં આયાત થાય છે. દિંદમાં ૭ મોટી ચિટિય પ્રકાશન

સંસ્થાઓ છે—ઑક્સફર્ડ યુનિવર્સિટી પ્રેસ, લોન્ડોન ઓફ ડ્રા. લિ. બેકેરી ઓફ સન લિ. એલાઇડ પબ્લીશર્સ લિ. તથા એ. એચ. વ્હીલર ઓફ ડ્રા. લિ. આમાંની પહેલી ચાર હિંદની નિશાળોમાં ઉપયોગી થાય તેવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરે છે, પરંતુ બધી સંસ્થાઓ, આંતરરાષ્ટ્રીય બજાર માટેનાં પુસ્તકો હિંદમાં વેચે છે. આ સંસ્થાઓએ હિંદમાં પોતાનો ધંધો ખૂબ જમાવ્યો છે. આખા હિંદબરમાં નવા યતા પ્રકાશકો તેમનું સ્થાન લેવાને શક્તિમાન નથી. હિંદી લેખકો બ્રિટિશ પ્રકાશકો પાસે જઈને પોતાની હસ્તપ્રત તેમને વેચે છે, કેમકે તેઓ માને છે કે પરદેશી સંસ્થાને પોતાનાં પુસ્તકો આપીને તેઓ પોતાનો દરજ્જો વધારે છે, અને બદલા તરીકે અપાતી રકમ માટે તેઓને ખાતરી હોય છે અને તેઓ માને છે કે, તેમને છેતરવા માટે કોઈ અયોગ્ય પ્રયાનો આશ્રય લેવામાં નહિ આવે. અંગ્રેજી પ્રકાશકોને કંઈપણ મહેનત વિના લેખકો મળી આવે છે ત્યારે હિંદી પ્રકાશનસંસ્થાઓને તેમની શોધ ચલાવવી પડે છે અને સામાન્યતઃ ખીજ અગર ત્રીજ વર્ગના લેખકોથી તેમને સંતાપ માની લેવા પડે છે.

હિંદમાં પ્રકાશનનું સાદસ લોકપ્રિય નથી; કેમકે ધણા વેપારીઓ ધારે છે કે તેમાં નહિ જેવો નફો મળે છે. આ જૂલ છે. પ્રકાશન એટલે પૈસા અને તે પણ “ધણા પૈસા.” તમે સો ટકાથી માંડીને બેઠગર ટકા સુધીનો નફો મેળવી શકો છો. બ્રિટિશ પ્રકાશકો, તેમનાં પુસ્તકોના હિંદમાં યતા વેચાણ પર પાંચસોથી માંડીને હજાર ટકાનો નફો મેળવે છે.

પરંતુ તાત્કાલિક નફો ધાય તેવો પ્રકાશનનો ધંધો નથી, તેમાં ધીરજની જરૂર છે. સારું કામકાજ યતાં ઓછામાં ઓછાં પાંચ વર્ષ લાગે છે.

જો તમને સ્વતંત્ર છાપખાનાનો, કાગળના વેપારીનો તથા લેખકોનો સહકાર મળે તો થોડી મૂડીથી નાના પાયા પર આ ધંધો શરૂ કરી શકો.

આ ધંધામાં જેને રસ હોય તેણે શરૂઆતમાં ઓછામાં ઓછા ત્રણ પ્રકારનાં પ્રકાશનો કરવાં જોઈએ: (૧) યુવાનોનું સાહિત્ય, (૨) બેટ આપવાનાં પુસ્તકોનું સાહિત્ય તથા (૩) કેળવણીવિષયક સાહિત્ય. પહેલા પ્રકારનાં પુસ્તકોનું વેચાણ ધીરું હોય છે, પણ વખત જતાં તેમાં સારી પેદાશ થાય છે, ખીજી જાતના સાહિત્ય માટે હિંદમાં ખૂબજ ઉત્તમ વળ લાવે છે, જો કે હજી તે પ્રકારના સાહિત્યની અજમાયશ થઈ નથી. ત્રીજા પ્રકારના સાહિત્યની યોગ્ય વ્યવસ્થા કરવામાં આવે તો તેમાં તો પુષ્કળ કમાણીનો સંભવ છે.

યુવાનો માટેનું સાહિત્ય—યુવાનો માટેના યોગ્ય સાહિત્યનો મરાડી, ગુજરાતી તથા હિંદીમાં અભાવ છે. હિંદી પ્રકાશકોએ આ દિશામાં યતનો કર્યા છે, પણ ગણ્યા ગઈયાં થોડાં પુસ્તકો બાદ કરતાં, તેમાં જાણુવા જેવો પ્રગતિ થઈ નથી. આ નિષ્ફળતાનાં બે કારણો છે: એક તો તેમાં યોજનાનો અભાવ હોય છે અને બીજું લેખક તથા પ્રકાશકમાં કેળવણીવિષયક તથા મનોવિજ્ઞાનની શુદ્ધિનો અભાવ હોય છે.

યુવકો માટેનું સાહિત્ય મનોવિજ્ઞાનની ભૂમિકા પર રચાયું જોઈએ તથા ક્રમિક શબ્દ-ક્રાપને તે વળગી રહેવું જોઈએ. વળી તેમાં વિષયોની વિવિધતા હોવી જોઈએ. આ ઉપરાંત તેમાં ત્રણ મુખ્ય બાબતો—ચિત્રોનું સૌંદર્ય, સુંદર ઉઠાવ તથા સોંધી કિંમત પણ હોવી જોઈએ.

એક બાપામાં રચાયેલ યુવાન માટેના સાહિત્યનાં પુસ્તકોનું બીજી બાપામાં બાપાંતર થઈ શકે, જેથી દેશભરમાં તેનું વેચાણ થઈ શકે. વળી વિશાળ અથવા વધારાના વાચન માટેના વિષયોનાં અંગ્રેજી પુસ્તકોની આપણને ખૂબ જરૂર છે. અત્યારે તો આ ક્ષિતિય પ્રકાશનો ઇંગ્લેન્ડ છે. તેમનાં પુસ્તકો ખાસ કરીને અંગ્રેજી બાળકો માટે જ યોગ્ય હોય છે અને અંગ્રેજીમાં આપણી પાસે આપવાનું યોગ્ય સાહિત્ય ન હોવાથી આ પુસ્તકો દિંદી બાળકો પર ઠોકરી ખેસાડવામાં આવે છે.

ધનામનાં પુસ્તકો—જીવનચરિત્રો, દંતકથા, વિજ્ઞાન, ઇતિહાસ, ભૂગોળ વગેરે વગેરે જુદા જુદા વિષયોનાં સંખ્યાબંધ પુસ્તકોની માળા પ્રગટ કરવાની જરૂર છે. પુસ્તકોનું 'ગેટ-અપ' (ઉઠાવ) સુંદર હોવું જોઈએ, આપણે દિંદમાં તો 'ધનામ સાહિત્ય' જેવું કશું નથી. આ દિશામાં રસ ધરાવતો કોઈ સાહસિક પ્રકાશક આ વિશિષ્ટ પ્રકારના ધંધાનો ઇંગ્લેન્ડ રાખવાની આશા રાખે તો તેમાં કંઈ ખોટું નથી.

આ પ્રકારના સાહિત્યનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આપવાનું કાર્ય જરા કપરું છે. બ્લેકિ, રાશીલટક અને ડીને અંદર અંદર આ ધંધાનો ઇંગ્લેન્ડ લીધો છે અને તેઓએ સત્તી કિંમતે આકર્ષક પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં છે. આ ધંધામાં જેમને રસ હોય તેઓએ આ પ્રકારના સંસ્થાનાં પુસ્તકોનો અભ્યાસ કરવો. અનુકરણની ખાતરનું સાહસ પણ, દિંદના પ્રકાશન ખાતામાં વધારે નહિ તો એક નવી કલ્પનાની શરૂઆત બતાવશે.

આ ક્ષેત્ર તદ્દન અણવિકસેલ હોય, તેમાં ખૂબ અખતરાની જરૂર પડશે; પણ દિંદમાં તે સદૃશ થવાનો ધણો સંભવ છે અને અજમાયશ કરનારને બહોળો મળી રહેશે.

કેળવણીવિષયક સાહિત્ય—પ્રકાશકને આ સાહિત્ય પર ખાસ ધ્યાન આપવાનું છે. જ્યારે આખા દેશની કેળવણીની પ્રથાનું ભાવિ ધડાધ ઢાલું છે ત્યારે સાહસિક પ્રકાશકો સમક્ષ વિશાળ ક્ષેત્ર તથા મોટું કામ પડેલું છે.

કેળવણીવિષયક જુદી, કેળવણીના ઉદ્દેશમાં ઉદ્દેશ સિદ્ધિતાનું જ્ઞાન, તથા જુદા જુદા પ્રાંતો અને રાજ્યોના કેળવણીના અભ્યાસક્રમની પૂરેપૂરી સમજ હોય તો પ્રકાશક કેળવણી પુસ્તકો પ્રગટ કરીને કેળવણી ખાતામાં મંજૂર કરાવે અને ત્યારબાદ કેળવણીની સંસ્થાઓમાં તે દાખલ કરાવી શકે. એવા અનેક દાખલાઓ મળી આવશે કે જેમાં એક જ પ્રકાશકે પ્રકાશકોનું નસીય ખુલી જાય છે.

કેળવણીનાં પ્રકાશનોમાં પ્રાથમિક જ્ઞાનની જરૂર હોય છે. પહેલાં તો કેળવણી જમતની સમીક્ષા કરીને પ્રવાહો તથા આંતરપ્રવાહો શોધવાના હોય છે. આ તપાસ પર જ તમારે પુસ્તકો રચાવવાનાં હોઈ, નવી યોજના તથા નૂતન પદ્ધતિ પર નવા સ્વરૂપે તમારે પુસ્તકો આપવાનું છે. આ કાર્ય કોઈ તંત્રીને આપી શકાય છતાં દોરવણી તો તમારે તેને આપવાની છે. પદ્ધતિ, તમે કેવી રીતે બદલ ચડો છો તે તથા પ્રકરણોની ગોઠવણી સિવાય કેળવણીવિષયક પુસ્તકમાં કશું બે નહીં હોવું નથી. માટે પ્રકાશકો કોઈ પણ મૂળ લખાણનો અભ્યાસ કરતાં આ દિશિનું ધ્યાનમાં રાખવું.

પુસ્તકોના દુશ્મનો

ખ્રીષ્ટ રીતે પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિઓને પુસ્તકો ફાડી નાખવાની ટેવ હોવાનું આપણે જાણીએ છીએ. અંગ્રેજ લેખક શેલીને કાગળની ફોડી બનાવી તેને તરાવવાનો ખૂબ શોખ હતો. તે પોતાની સાથે મુસાફરીમાં સાથે લીધેલ પુસ્તકોનાં આગળ પાછળનાં તથા અંદરનાં પાનાં ફાડી નાખી તેની ફોડીઓ બનાવતો. વોલ્ટર અને એડવર્ડ ફિટ્ઝ જીરાલ્ડને એવી ટેવ હતી કે પોતાને પસંદ ન પડે તેવી હકીકતનાં પાનાં તે ફાડી નાખતો. પરિણામે તેના વિશાળ પુસ્તકાલયમાં એક પણ અખંડ પુસ્તક મળતું નહોતું. જ્ઞાન ખેતરને એવી ટેવ હતી કે તે દરેક પુસ્તકાલયમાંથી ફરીને ગમે તેવાં દુર્લભ પુસ્તકોનાં આગલા પાછલાં પાનાં ફાડી લેતો અને તેના તેણે ચાળીસ સંપ્રદ કર્યાં હતાં. તેણે લખવા ધારેલ મુદ્દલકળાના ઇતિહાસમાં ચિત્રો મૂકવાને તે આ કાર્ય કરતો હતો; જે કે મુદ્દલકળાના ઇતિહાસ લખવાની તેનામાં જરા જેટલી પણ લાયકાત નહોતી.

પરંતુ આ પુસ્તક ફાડી નાખનારાઓને, ઇતિહાસના મહાન પુસ્તકોનો નાશ કરનારાઓ સાથે સરખાવી શકાય નહિ. એમ કહેવામાં આવે છે કે, ઇ. સ. ૬૩૮ માં ન્યારે ખલિફ ઉમરને અલેક્ઝાંદ્રિયાના મહાન પુસ્તકાલયને સુરક્ષિત રાખવાની અરજ કરવામાં આવી ત્યારે તેણે જવાબ આપ્યો કે “ જો તે પુસ્તકોમાં ઈશ્વરના આદેશની વિરુદ્ધ કંઈ દોષ તો તે અનિષ્ટ છે. જો તેમ ન હોય તો તે નકામું છે. ” પછી તેણે હસ્તલિખિત પ્રતોને ચહેરના ચાર હજાર સ્નાનગૃહોમાં મોકલી આપ્યાં. ત્યાં જ મહિના સુધી તેનો બળતણ તરીકે ઉપયોગ થયો. ચૂર્તિલંબક લીઓ ત્રીજાએ ઇ. સ. ૭૪૧ માં, કોન્સ્ટન્ટાઇન રથાપેલ પુસ્તકાલયને બાળી નાખવાનો હુકમ કર્યો, કારણ કે ત્યાંના ચિત્રકારોએ તે અમૂલ્ય સંપ્રદર્શનો, બખીઓ તથા ઐતિહાસિક સહીઓ કોપી લેવાની ના પાડી. પુસ્તકોના આ ક્રૂર અથવા વધારે કળાકારોએ આ સુંદર પુસ્તકોને બગાડવા કરતાં, તેમની સાથે અગ્નિમાં બળી મરવાનું પસંદ કર્યું. આ હોળીમાં લગભગ બે લાખ હસ્તપ્રતોનો નાશ કરવામાં આવ્યો હતો. તેમાં ‘ કાઉન્ટિસલ ઓફ નાઈસ ’ (*Constitution of Nice*)ની એક જ નકલ રાખી પાંચ એંગરી ત્રીજાએ એટ આપેલ સુંદર ‘ ફોર ગોસ્પેલ્સ ’ (*Four Gospels*)ની સોતેરી પૂઠાવાળી નકલની પણ આહુતિ અપાઈ હતી.

× × ×

આઠમાં હેન્રીએ ૧૫૩૯ માં મદને વીખેરી નાખવાનો હુકમ કરતાં ત્યાંનાં પુસ્તકાલયોને પણ વેરણુછેરણુ કરી નાખ્યાં. તે સમયે સાધુ સંસ્થાનો પાછો વિરોધી બેઠલ પણ લખે છે કે “ આ પુસ્તકોનો મોટો ભાગ ખરીદ કરનારાઓએ છુટ સાદ કરવામાં ઉપયોગ કર્યો હતો. કેટલાકે ગાંધીની દુકાને પરતી તરીકે વેચી નાખ્યા હતા અને કેટલાક છુટ બાઇન્ડરોને ત્યાં ગયા હતા. હું એક એવા વેપારીને જાણું છું (જેનું નામ અત્યારે હું આપવા માગતો નથી) કે તેણે બે મહાન પુસ્તકાલયોનાં પુસ્તકો અગ્નીઆર ચિલિંગની કિંમતે ખરીદ કરી લીધાં હતાં, જે જણાવતાં પણ મને ચરમ યાચ છે. ”

ઇ. સ. ૧૭૯૦ ના એક જ વર્ષમાં ફ્રેન્ચ ક્રાન્તિકારોના ટોળાએ ચાળીસ લાખથી વધારે પુસ્તકો તથા હસ્તપ્રતોનો નાશ કર્યો હતો,

સૈકાઓ મારા આપણે જોતા આવ્યા છીએ કે “ સારા માણસો ” હોમરની ‘ ઓડિસિ ’ ને, ક્રીસ્ટીયનસના ‘ એનાલેક્ટસ ’ ને, એકનના ‘ ઓપસ મેજર ’ ને, ડાન્ટેના ‘ ડિવાઇન કોમેડી ’ ને, મેલરિના ‘ મોર્ટ ’ દ્વ આર્થર ’ ને, સર્વેન્ટસના ‘ રોન કિવકોટ ’ ને, મિલ્ટનના ‘ પેરેડાઇઝ લોસ્ટ ’ ને એડીસન તથા સ્ટીક્સના ‘ રેપોકેટર ’ ને, ગ્રેટના ‘ ફોર્સ્ટ ’ ને, ગિબનના ‘ હિસ્ટરી ઓફ ધ ડિક્લેઇન્ડ એન્ડ ફોલ ઓફ ધ રોમન એમ્પાયર ’ ના પ્રચારને અટકાવે છે, અવગણના કરે છે તથા નાશ કરે છે. તાજેતરનો જ દાખલો લખ્યો. ૧૯૩૩ ના મેની ૧૦ મી તારીખે બર્લિન વિશ્વવિદ્યાલયની સામે યાહૂદી લેખકોનાં ૨૫,૦૦૦ થી વધારે પુસ્તકો બાળી નાખવામાં આવ્યા હતાં. સમયની પ્રગતિ સાથે ઇતિહાસનું પુનરાવર્તન થાય છે અને દરેક યુગમં પુસ્તકોની નિંદા કરનારા તથા નાશ કરનારાઓનો નવો સમૂહ ઉત્પન્ન થાય છે.*

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

[૫. ૪૧૬૫* આશુ]

એક વખત યોગ્ય પ્રકારનાં પુસ્તકો તૈયાર થયાં એટલે તેના વેચાણની વ્યવસ્થા કરવાની જરૂર છે. આનો અર્થ એ છે કે, કેળવણીવિષયક અનુભવવાળા અને વેપારી કુનેદવાળા પ્રતિનિધિઓ પોતાના પ્રતિના કેળવણી અધિકારીઓનો વિશ્વાસ ધરાવતા હોવા જોઈએ. તેઓએ નવા શક્તિશાળી માણસોને શોધી કાઢવા જોઈએ અને પોતાના પ્રદેશની શાળાઓ તથા કોલેજોની જરૂરીઆતો જણાવવી જોઈએ.

આપણા માટે સારા પાઠ્ય પુસ્તકો બાપી શકે તેવા ધણા વિદ્વાનો હિંદમાં પડ્યા છે. તમારે તેને શોધી કાઢીને યોગ્ય ઉત્તેજન આપવાનું છે.

આ વિભાગનું કાર્ય એક દિવસમાં થઈ શકે નહિ. તમારી પાસે પંચવર્ષીય યોજના હોવી જોઈએ. આ ‘ પ્લાન ’ એવા માણસના હાથમાં હોવું જોઈએ કે જેને શિક્ષણનો અનુભવ હોય અને કમું પુસ્તક વેચાઈ શકશે તે જાણવાની તેનામાં વેપારી સુદ્ધિ હોય. આ માણસમાં વિચારશક્તિ, દીર્ઘદષ્ટિ-સંજયદષ્ટિ તથા સંપાદક તરીકેની શક્તિઓ હોવી જોઈએ.

પ્રકાશનના અતિ અગત્યના મુદ્દાઓ ટુંકમાં ઉપર દર્શાવ્યા છે. પ્રકાશનમાં રસ લેનાર શક્તિ આ પ્લાનપૂર્વક વાંચશે તો તેમને સ્પષ્ટ લાગશે કે આ સંધરેલાનો ધંધો છે. તે પૈસા કમાઈ શકે છે. હજારો રૂપિયા કમાઈ શકે છે. સાથે સાથે બિગતી પ્રજા માટે દાન સંસ્કૃતિ તથા સુદ્ધિ ઉત્પન્ન કરે તેવું સાહિત્ય આપી તેમને આદર્શ શહેરીઓ બનાવવાનો યત્ન કરી રાષ્ટ્રની સેવા બજાવે છે. પ્રકાશકનો ઉચ્ચ આશય ખરેખર ઉપયોગી થાય અને કેળવણી તથા માનસશાસ્ત્ર પર રચાયેલાં હોય તેવાં પુસ્તકો પ્રગટ કરવાનો હોવો જોઈએ. આ પુસ્તકો વેચાવાં જ જોઈએ અને તેને આર્થિક ફાયદો થવો જ જોઈએ. કંઈ આટલું તેલે હમેશાં માદ સંખ્યું કે, તેનું સુખ્ય કાર્ય શિક્ષકનું પહેલું છે, અને ધંધાકારીય તૈયાર થઈવું છે.*

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

* ન્યુયોર્કના ‘ એવાર્ડસ ઓફ લિટરેચર ’.

* હમાઘાંત લેન્ડે એમ. એ. ના લેખ વપરાયી,

અનુભવનિતાર

સા. પુ. ડેસર તા. સાવલી

ડેસર સા. પુરતકાલયની સ્થાપના ઇ. સ. ૧૯૨૪-૨૫ માં થઈ હતી. ગુજરાતી શાળાના ભાડાના મકાનમાં ખુરસીઓ, મેજ, બેંચો અને એકાદ પેપર અને કેટલાંક પુસ્તકોથી શરૂઆત કરવામાં હતી. ત્યારે 'હું' વિદ્યાર્થી અવસ્થામાં હતો. પરંતુ ત્યારપછી એ પુરતકાલયના કાર્યમાં મદદતા આવેલી, સન ૧૯૨૮-૨૯માં બજેટ રૂ. ૧૫-૦-૦ નું થયું હતું જ્યારે સન ૧૯૨૯-૩૦ નું બજેટ તો થયું જ નહતું. પછી જાણે એ અસ્ત થયા જેવું થયેલું. દિવસો વીતતા ગયા અને ડેસરમાં યુવક મંડળની સ્થાપના થઈ. પછી ગ્રામ્ય સભા એકત્ર કરી વાંચનાલય વિભાગ જુદો પાડવા માગણી કરી. ગામમાંથી લખણી શરૂ કરી. પૈસા ઉધરાવી ભાડાનું મકાન રાખવામાં આવ્યું અને એ રીતે વાંચનાલય ખોલ્યું. ત્યારબાદ સ. ૧૯૩૦-૩૧ માં બજેટ રૂ. ૧૪૫-૦-૦નું થતાં વાંચનાલયમાં પુસ્તકોનો ઉમેશ થતાં વાંચનરસ જાગ્રત થયો. ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ થઈ. પુસ્તકો વધ્યાં. લોકવૃત્તિ પણ જાગ્રત થઈ અને કાયમ ફંડમાં પણ વધારો કર્યો.

તે બાદ પુરતકાલયના મકાન માટે યુવક મંડળે વિચાર ચલાવ્યો. મકાન ફંડ માટે મુંબઈ, અમદાવાદ, ભરૂચ, વલસાડ, ગોધરા, સિદ્ધપુર, વડોદરા વગેરે સ્થળે પરિચિતોમાં ફર્યા. ધણું પરિશ્રમે ફંડ એકત્ર કર્યું. જેમાં રૂ. ૧૩૦૦ તેરસો રૂપિયા બહારની મદદરૂપે મળ્યા. આમાં ખાસ કરીને મુંબઈના શ્રી. ચિમનલાલ દેસાઈ અને અમદાવાદના શ્રી. ભાઈલાલભાઈ દેસાઈએ જ આપ્યા અને ખાસ તેમને જ લખીને ગળ્યા જે માટે તેમના આભારી છીએ. આ ઉપરાંત રૂ. ૭૦૦ સાતસો રૂપિયા ડેસર ગામમાંથી થયા હતા. આ પ્રમાણે રૂ. ૨૦૦૦ બે હજાર પુરતકાલય મકાન માટે, કાયમ ફંડમાં એક હજાર અને એક હજાર રૂપિયા મકાન માટે પૂ. રવ. અમીન સા. દ્વારા ભર્યાં. સન ૧૯૩૩-૩૪ માં શ્રીમંત સરકાર તથા પંચાયત મદદ મળી ૩૦૦૦ હજાર રૂપિયા મકાન માટે પ્રા. પં. કચેરીમાં એકઠા થયા.

પછી તો પુરતકાલય સાઈટ જમીન મળી. જમીન ગામ મધ્યસ્થળેની મળી જેના માટે ધણી મજ્જમતા જાળવવાની કસોટીનો પ્રસંગ આવ્યો. છેલ્લે મધ્યસ્થળે બાંધવા સમિતિ અને અમલદાર સા. નો અભિપ્રાય નક્કી થયો.

પૂ. રવ. અમીન સા. પછી નિવૃત્ત થયા. અને સાઈટ મધ્યસ્થળે ફેરફાર થઈ હાલના સ્થળે મકાન બાંધવા નક્કી થયું.

અને તે સ્થળે મકાન બાંધવા અમો પણ સંમત થયા. પુરતકાલયના મકાન માટેનો રસ અને પ્રેરણા રવ. અમીન સા. ને આભારી છે. એ દિવ્યાત્માના સદાકાળ અમો ઝલ્લુ છીએ. ઈશ્વર એ દિવ્યાત્માને પરમ શાન્તિ આપે અને અમારા પ્રત્યે તે દિવ્યાત્માની પરમ કૃપા અને પ્રેરણા અમોને મળતી રહે એ ઇચ્છીએ છીએ.

મકાન બાંધાયું તે બાદ (ત્યારે હું વાંચનાલયનો તથા યુવક મંડળનો મંત્રી હતો) શ્રી. ઉમેદભાઈ સા. શ્રી. કાશીવાળા, તેમજ અન્ય યુધ્ધો દિતેન્દ્રુઓની સહભાવનાને લઈ મકાન ઉદ્ઘાટન તા. ૯-૬-૩૯ના રોજ મુંબઈના દેસાઈ શ્રી. ચિમનલાલ ઊઠાલાલના હસ્તે

યથુ' અને રવ. પૂજ્ય મહાપુરુષ શ્રી. મોતીભાઈ ન. અમીન સાહેબનું ઔષધ પેશન્ટ ચિત્ર તૈયાર કરાવ્યું હતું તે તે જ દિવસે પૂ. ઉમેદભાઈ સા. હસ્તક ખુલ્લું મુકાયું. પૂ. અમીન સા. નું ચિત્ર વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોમાં પ્રથમ ખુલ્લું મુકાવવાનું સહભાગ ઉસરને જ પ્રાપ્ત થયું છે જે અમે ગૌરવપૂર્વક સહભાગ માનીએ છીએ.

રમણલાલ ગો. શાહ

સા. પુ. વાલમ

હું પ્રથમ મહેસાણા પ્રાંતમાં માનદ પ્રચારક તરીકે નીમાએલ હોઈ મામ પુસ્તકાલયો તપાસવા જતો ત્યારે કોઈ કોઈ મામ પુસ્તકાલયનું બાંધેલું મકાન, તેની વ્યવસ્થા, અંદાજપત્રો, લોકમદદ, લોકોની ભાવના વગેરે જોઈ મને એમ લાગતું કે આ આવડા નાના ગામે આ બધું અને મારું ગામ મોટું હોઈ ઉજળીઆત વરતી છતાં મકાન કેમ યથ ચકતું નહિ હોય ? બજેટો કેમ સારી રકમનાં નહિ બનતાં હોય, લોકમદદ શાથી થતી નહિ હોય, લોકોની ભાવના કેમ ઓછી હશે ? ક્યાં ચરોતર, ક્યાં વડોદરા પ્રાંત અને ક્યાં મહેસાણા પ્રાંત અને ક્યાં આ ગામ ! મારું માંડ ગણ્યા ગાંઠ્યા ભાષણો લવાજમ આપે અને જેમ તેમ ચાલે ત્યાં બાલ અને ઓવાચનનું તો નામજ શું ?

આવા આવા વિચારો આવતા અને યથુ' કે પુસ્તકાલય જેવા સરસ્વતીમંદિર ઉપર લોકોનો અભાવ હશે કે કોં તો ગામમાં કોઈ ધનિક નહિ કે પછી પૂર્વગરીનો દોષ દરો ? શીક, જે હશે તે હશે પણ મારી બદલી મારા ગામે થાય તો હું કંઈક કરી જોઈ એમ ઇચ્છતો. તેવામાં મારો બદલી બાન્ડુ ગામે થઈ. નિર્જીવ સ્થિતિમાં ચાલતું આ ગામનું પુસ્તકાલય મારા હાથમાં આવ્યું. ચાર વર્ષના ગાળામાં સંપૂર્ણ રીતે આબાદ થઈ સુંદર રીતે ચાલવા લાગ્યું.

કોઈ પ્રસંગે અમારા ગામના શેઠ મૂલચંદભાઈ પોતાના મિત્રને ત્યાં આવ્યા તે પુસ્તકાલયની મુલાકાત લીધી. વ્યવસ્થા જોઈ મને વાત કરી કે જો તમારા જેવા કામ કરનાર કોઈ મળી આવે તો આપણે પુસ્તકાલયના મકાન બાંધત કંઈક વિચાર કરીએ.

મને આ વાત ગમી, ગાંઠ વાળીને મનમાં ધણા ધણા વિચારો ક્યાં; પણ વળે શું ? કારણ, હું તો સરકારી નોકર ! બદલી થાય અને મારું વતન મને મળે એ શી રીતે બને ! છતાં સંજોગવશાત્ મારી બદલી થઈ અને વતન મળ્યું.

શાળામાં આવતાં જ પુસ્તકાલયના સહમંત્રી તરીકે મારી નિમંણ્યક થઈ. આથી મેં મારું સંપૂર્ણ ચિત્ત આમાં પેરાવ્યું.

પ્રથમ મારે તો પુસ્તકાલયના મકાનની હિલુપ ટાળવી હતી; તેથી બાન્ડુ ગામે થયેલી વાત લક્ષમાં રાખી મુંબાઈ મૂલચંદભાઈને પત્ર લખ્યો કારણ તેઓશ્રી ધંધાએ ત્યાં રહેતા હતા.

પત્ર લખ્યો તેનો જવાબ આવ્યો કે નીચેની ત્રણ ચરતો સ્વીકારતી દોષ તો શ. ૧૦૦૦) આપવા ખુશી છું.

૧ હું જે સ્થળ નક્કી કરું ત્યાં મકાન અંધામ. (સ્થળ: શીતળા માતાનો ચોક),

૨ કંદારકટ મને મળે,

૩ પુસ્તકાલયનું નામ પા. લક્ષુભાઈ નારાયણદાસ રાખવું.

ઉપરની શરતોવાળો કાગળ વ્યવસ્થાપક સભા આગળ રજુ કરી સામાન્ય સભામાં પાસ કરાવી ખાતામાં લખતાં મંજૂરી મળતાં હાલનું મકાન બંધાયું.

મકાન તો થયું, પણ બજેટ સારાં થશે કે નહિ, વ્યવસ્થા ફીક ચાલશે કે કેમ, મકાનનો લાભ સારા પ્રમાણમાં લેવાશે કે કેમ વગેરે તરંગો થયા છતાં એક નિશ્ચયે કામ ધપાવ્યા કરતાં આજે એનું બજેટ શ. ૩૩૫ એ પહેાંચી દૈનિક પેપરો બે, અઠવાડીક ૮, પખવાડીક ૭, માસિક ૧૫ આવતાં હોઈ વાચકસંખ્યા સારા પ્રમાણમાં લાભ લે છે.

ન્યાં આગળ ૧૦ કે ૧૫ સભ્યો થયા મુશ્કેલ હતો ત્યાં આજે સો ઉપરાંત સંખ્યા નોંધાઈ વાર્ષિક પાંચ અને છ શ. આપનાર કેટલાક લાઇઓ ઉત્સાહ ધરાવે છે.

જે મકાન માટે કેટલાક લાઇઓ અણગમો બતાવતા હતા તે જ લાઇઓ પોતાનાં લવાજમો વહેલાં આપી પોતે ધણા પ્રેમથી સારા લાભ લે છે.

મકાન બંધાવવાનો કંટાળટ શેઠે પોતે રાખેલો હોવાથી કામ વણું સંગીન થયું છે. ફક્ત એસ્ટીમેટમાં ન હોય તેવી વસ્તુઓની રહેલી ખામીઓ ચાલુ બજેટોમાં વતી યોછી રકમ મૂકી પૂરી કરાવી લેવામાં આવી છે.

હાલનું ઉત્પન્ન મેંબર શ્રી સિવાય દાન, ભેટ, મદદ વગેરેમાં શ. સો સવાસો આવ્યા કરે છે. ત્રિવાર્ષિક રિપોર્ટ, કામની સરળતા ખાતર નિયમો વગેરે બહાર પાડી દેવામાં આવ્યા છે. વાંચનાલયનો ટાઇમ ૮ થી ૧૦ ને સંજના ૨ થી ૬ રાખેલ હોઈ અંચપાલ, કામાઈ વગેરે નોકરોની નિમણૂકો પગારદાર ધસમોથી કરવામાં આવે છે.

સદરહુ પુસ્તકાલયને હાલની ઉચ્ચ કક્ષાએ પહોંચાડવાનું કામ યુવાનોને આભારી છે, જુદોને એનું માન છે, સહકાર એ વસ્તુ અગ્રહ્ય છે.

ઉમિયાશંકર લક્ષ્મીરામ દવે

સાહિત્ય એ અરીસો જ નથી; પણ—

સાહિત્ય એ આબેહુબ પ્રકૃતિનો અરીસો નથી, એટલે કે સાહિત્ય એ કેવળ વારતવ-વાદની વસ્તુ નથી, પણ સાહિત્ય આપણને જે જણાવવા માગે છે તે સંપૂર્ણપણે જણાવે છે, સ્થાયીનું પાલન કરીને, અર્વાતરને બાદ કરીને, નાનાને નાનું ને મોટાને મોટું રજૂ કરીને, શૂન્યને ભરી દબને અલગને જોડીને—એ સંપૂર્ણ મૂર્તિ આપણી સામે ખડી કરે છે. x x

માત્ર પોતાના જ આનંદ પૂરતું બધું લખાણ સાહિત્ય નથી. લેખકની રચનાનું પ્રધાન લક્ષ્ય પાઠકસમાજ છે. આમ હોવાથી તે કૃત્રિમ થઈ ગયું એમ કહેવામાં કાંઈ વજૂદ નથી. માતાનું દૂધ કેવળ પોતાના સંતાન માટે છે તેથી તેને સ્વતઃ સ્પૃત કહેવામાં કોઇ પ્રકારનો વધો આવતો નથી. વાસ્તવિક રીતે પ્રકટીકરણ જ કવિત્વ છે. કારણ કે મનની તળે શું છે કે શું નહિ તે જોવાની બહારના લોકોને કંઈ પ્રડી નથી.

મહાલ પુ. મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ

વડોદરા પ્રાંત

૧ સંખેડા—તા. ૧૧-૮-૪૦ ને રોજ અયેર ૧ વાગે રા. રા. સંખેડા મહાલ વહીવટદાર સા. ના પ્રમુખપદે મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા દિસાન મંજૂરીનો, (૨) ગયા વર્ષનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નવા વર્ષ માટે પશુપાલક રાખીકુંસદમંત્રી તરીકે શ્રી. હીરાલાલ સુનીલાલની નિમણૂકનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે રા. રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. તથા રા. રા. કચુલાલ સુનીલાલ શાહની પસંદગીનો, (૪) શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવા માટે જે તે તજવીજ કરવાનું રા. મહાલ શાળાધિકારી સા.ને સોંપી ધનામ માટે શ. સાત મુકરર કરતો, (૫) પછાતવર્ગનાં શાળાવાળાં ૭ ગામેમાં ગ્રામ-સુધારણા મંડળ તરફથી શ. ૧૫) મદદ મળે તો જ તે ગામેએ પુસ્તકાલય ખોલી શકાય તેમ હોવાથી તે મદદ મેળવવાની તજવીજ કરવાનો, (૬) તાલુકાનાં પછાત ગામેએ મધ સાલ એકેય નવીન પુસ્તકાલય ઉઘડ્યું નથી, પરંતુ ખાતા તરફનું આશ્વાસન આ સાલ ઉઘાડવા માટે મળેલું તે પ્રમાણે થવા ખાતાને વિનંતિનો એ પ્રમાણે ઠરાવો પસાર થયા હતા.

૨ સાવલી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વડીલ શ્રી. તૃસિંદરામ શંકરલાલ પુરોહિતના પ્રમુખપદે થઈ હતી.

(૧) મહાલનાં ૯ જૂથોમાંથી માત્ર ૨ જૂથનાં જ નિવેદનો આવેલાં હોવાથી બાકીનાં નિવેદનો માટે શાળા ખાતે લખવાનો, (૨) ગયા વર્ષના હેવાલ-દિસાનની મંજૂરીનો, (૩) નવીન વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. નરસિંદરામ શંકરલાલ પુરોહિત તથા શ્રી. સોમાલાલ અરબસાહેબને મોકલવાનો, (૫) નવા વર્ષના કાર્યક્રમને લગતો, (૬) જૂથ મંડળના મંત્રીએ વર્ષમાં નિર્ધારિત ત્રણ માસે જૂથનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી “ પુસ્તકાલય ” માસિક તરફ હેવાલ મોકલી આપવાનો, તથા (૭) મો. ન. અમીન રમારક ફંડમાં જે પુસ્તકાલયોએ ૬૭ રકમ ભરી ન હોય તેમને ભરવાની બલામણુનો ઠરાવ થયો હતો.

શિનોર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા ભરાઈ તેમાં (૧) મંજૂર થયેલ વાર્ષિક રિપોર્ટ-દિસાનની નકલ વ. રા. પુ. મંડળ તરફ તેમજ વ. પ્રાંત પુ. મંડળ તરફ મોકલવાનો, (૨) નવા વર્ષ માટેનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવાનો, (૩) વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળમાં જે પ્રતિનિધિ મોકલવાનો, (૪) પ્રચારકોએ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા બાબત, (૫) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા માટે શ. ૧૦ થી ૧૫ સુધી ખર્ચ કરવા મંત્રીને સત્તા આપતો, (૬) મહાશરના ધોરણે બજેટ બનાવવાને લગતો તેમજ (૭) રવ. શ્રી. અમીન સા. ના રમારક ફાળામાં રકમ નિયત કરવાને લગતો, (૮) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાની શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો લાભ લેવા બાબત અને (૯) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવા માટે કમિટી નીમવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

ચેરલાદ—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) વાર્ષિક દેનાલ

હિસાબની મંજૂરી, (૨) નવીન વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૩) આગામી વર્ષનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવાનો (૪) પ્રાંત મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રામભાઈ કાશીભાઈ પટેલ તથા શ્રી. હીરાલાલ ગંગાદાસ શાહની પસંદગી કરવાનો (૫) ચાલુ વર્ષે પેટલાદ મહાલ પુ. પરિષદ ગાડા મુકામે ભરવાનો તથા (૬) પ્રચારકાર્થ માટે જરૂરી ખર્ચ કરવાની સત્તા આપતા ઠરાવો પસાર થયા હતા.

પાદરા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી, તેમાં (૧) હિસાબ-નિવેદન મંજૂર કરાયાં, (૨) આગામી વર્ષ માટે કા. વા. મંડળની નિમણૂકનો, (૩) માનદ પ્રચારકની નિમણૂકનો, (૪) ૧૯૪૦-૪૧ નું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવાને લગતો, (૫) નવા વર્ષના કામકાજની રૂપરેખાને લગતો, (૬) પ્રાંત પુ. મંડળમાં બે પ્રતિનિધિ શ્રી. શાંતિલાલ શાહ અને શ્રી. માધવભાઈ પટેલને મોકલવાનો, (૭) મહાલ મંડળનાં નાણાં પોસ્ટલ સેવિંગ્સ બેંકમાંથી ઉપાડી પાદરા ખચત પેઢીમાં મૂકવાને લગતો તથા (૮) સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવાને લગતા ઠરાવો પસાર થયા હતા.

ભાદરણ—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી તેમાં (૧) ૧૯૩૯-૪૦ ના હિસાબ-હેવાલ મંજૂર કરાયા, (૨) ૧૯૪૦-૪૧ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળ માટે શ્રી. રાણા તથા શ્રી. ચંદરલાલ ગોવિંદજીને પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલવાનો, (૪) ૧૯૪૦-૪૧ ના વર્ષ માટે બજેટ મંજૂરીનો, (૫) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવાનો. (૬) શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા માટે “ સ્વ. મોતીલાલ અમીન ” પુસ્તક નિયત કરનાર ઠરાવો થયા હતા.

ઉલોધ—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી. તેમાં (૧) ૧-૮-૩૬ થી ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો હિસાબ-હેવાલ મંજૂર કરવાનો, (૨) આવતા વર્ષ માટેનું બજેટ મંજૂર કરવાનો, (૩) વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ તરફ પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જવેરભાઈ ખુશાલભાઈ અને શ્રી. શિવસંકર પડ્યાને મોકલવાનો, (૫) શિષ્ટવાચન પરીક્ષા માટે કમિટીની નિમણૂકનો, (૬) મહાલ પુ. પરિષદ મંડળના મુકામે મેળવવાનો, તેમ જ (૭) પછાત ગણુર્તા ૨૦૦ થી ૫૦૦ નાં વસ્તીવાળા ગામોમાં નવનિ વાચનાલયો ઉઘાડવા જૂથમંડળના મંત્રીએ પ્રયત્ન કરવાનો એ પ્રમાણે ઠરાવો થયા હતા.

કરજણ—તા. ૧૮-૮-૪૦ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૯-૪૦નો વાર્ષિક હેવાલ-હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા તથા (૨) નવા વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૩) આગામી વર્ષના બજેટની મંજૂરીનો, (૪) વ. પ્રા. પુ. મંડળમાં મોકલવાના બે પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. લાલુપ્રસાદ જાની અને શ્રી. કરજણ મહાલ પુ. મંડળના મંત્રીની નિમણૂકનો, (૫) શ્રી. ડાહ્યાભાઈ દલવાડીના અવસાન બદલ શોકનો, (૬) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા માટે “સ્વ. મો. ન. અમીન પુસ્તક”ની પસંદગીનો, (૭) પ્રાંત પુ. પરિષદ ભરાનાર હોય તો કંડારી ગામે ભરવા આમંત્રણ આપવાનો અને (૮) કણુભા ગામ પછાત હોઈને ત્યાં યાજ્ઞા જતાં પુસ્તકાલય નહિ હોવાથી સ્વ. બોર્ડન રમા. કંડારીમાં ત્યાં નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવા વ. રા. પુ. મંડળને વિનંતિ કરતા ઠરાવો થયા હતા.

૨—નવસારી પ્રાંત

નવસારી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી. તેમાં (૧) નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) મહાલ પરિપદ કર્યા અને ક્યારે ભરવી તે વ્યવસ્થાપક મંડળે નક્કી કરવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના બે વિભાગ-વિદ્યાર્થીઓ માટેનો તથા પ્રૌઢ માટેનો-રાખી પુસ્તકની પસંદગી તથા તારીખ મંત્રીએ તથા મે. મહાલ શાળાધિકારી સા. એ નક્કી કરવાનો, (૪) મહાલના દરેક જૂથનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં વાર્ષિક નિવેદન નિયમિત ખાતા તરફ જાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૫) જૂથમંડળના મંત્રીએ તાબાનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી વરસમાં એક વાર પણ કરવાનો, (૬) સહકારી પદ્ધતિએ બજેટ બનાવવાનો, (૭) રવ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન રમારક કાળામાં કાળો આપવાનો, (૮) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો બહોળા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૯) આગામી વર્ષ માટેના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૧૦) નવીન માટે વ્ય. મંડળની નિમણૂકનો, (૧૧) પ્રાંત પુ. મંડળમાં નવસારી મહાલ પુ. મંડળના મંત્રી તથા મહિલા પુસ્તકાલયના મંત્રીને પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલવાનો ઠરાવ થયા હતા.

ગણુદેવી—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ શ્રી. કાવસજી એદલજી ગણુદેવીઆના પ્રમુખપદે મળી, તેમાં (૧) સને ૧૯૩૯-૪૦ ના વાર્ષિક નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) બધાં જૂથ મંડળો તરફથી આવેલાં વાર્ષિક નિવેદનોની નોંધનો, (૩) નવા વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. નાનુભાઈ નિર્ભરરામ વૈઘ, શ્રી. શુલાબલાઈ બીખાલાઈ મહેતા અને શ્રી. મણિભાઈ એલ. દેસાઈને મોકલવાનો, (૬) માનદ પ્રચારક શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈએ બળવેલી સેવા માટે આભારનો, (૬) ચાકુ સાથે મહાલ પુ. પરિપદ બને તે બિદલીમોરા મુકામે ભરવાનો, (૭) ઑડિટર તરીકે શ્રી. શુલાબલાઈ મહેતાની નિમણૂકનો, (૮) મહાલ મંડળે ૭૫ સ્ટીરીઓરકોપ કાર્ડ ખરીદવાનો (૯) ખાતા તરફથી સૂચનાયેલી બજેટમાં બળવવાની ટકાવારીમાં જરૂરી ફેરફારવાળાં બજેટો મંજૂર કરવા ખાતાના મે. વ્યવસ્થાપક સા. ને વિનંતિનો તથા (૧૦) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાની શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાય તેવી તજવીજ કરવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

પલસાણા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) પ્રમુખની વરણીનો, (૨) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રણછોડજી લક્ષુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજી તથા શ્રી. દુર્લભભાઈ બેચરજીની નિમણૂકનો, (૩) મહાલના જૂથોને ખચર આપી મહાલ પરિપદ કર્યા અને ક્યારે ભરવી તેની તજવીજ માટે શ્રી. રણછોડજી લક્ષુભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજીને સોંપવાનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, અને (૫) મહાલ મંડળની સભામાં દરેક જૂથના પ્રતિનિધિએ દાખરી આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

૩—મહેસાણા પ્રાંત

સિદ્ધપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી હતી. તેમાં (૧) વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) આગામી વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમ-

જુકેનો, (૩) મહેસાણા પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મણિલાલ ઉમિયાશંકર તથા શ્રી. રત્નાભાઈ જેમાભાઈની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષ માટેના બજેટની મંજૂરીનો, (૫) જે જૂથનાં નિવેદનો હજી મોકલ્યાં ન હોય તેમને તે મોકલી આપવા તજવીજ કરવાની લક્ષમણનો, (૬) મહાલ પુ. પરિષદ કરલી ગામે તા. ૧૩-૪-૮૧ ના રોજ યાટજી વિ. શા. સા. શ્રી. ગોવિંદભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે ભરવાનો, (૭) ધો. ૫ થી ૭ ના વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવાનો અને તે માટે જુગતરામ દવેકૃત “ ગાંધીજી ” પુસ્તકની પસંદગી અને સમિતિની નિમજૂકેનો, (૮) જે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ સારું કામ કર્યાનું મે. મહાલ શાળાધિકારી સા. ખાતાના અમલદાર કે માનદ પ્રચારક વા તેવી કોઈ જવાબદાર વ્યક્તિ જણાવશે તે પુસ્તકાલયને ધન્યવાદ-પારિતોષિક આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

ચાણુસેમા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) ગયા વર્ષના હેવાલ-હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવા વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર વિદ્યાર્થીઓને દર દશ વિદ્યાર્થીએ એક એમ ‘ દયાનંદ સરસ્વતી ’ પુસ્તકરૂપે ઇનામોની જોગવાઈનો, (૪) દયાનંદ સરસ્વતી એ પુસ્તકની શિષ્ટવાચન પરીક્ષા માટે ચસંદગી કરતો, (૫) પ્રાંત પુ. મંડળમાં પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. કૃષ્ણલાલ દલાલ અને શ્રી. સાંકળેશ્વર જી. વ્યાસને મોકલવાનો તથા (૬) મહાલ પુ. પરિષદ માટે વિનંતિપત્રો-મોકલી, આવેલાં આમંત્રણમાંથી ક્યાનો સ્વીકાર કરવો તેની વ્યવસ્થાપક મંડળને સત્તા આપતા ઠરાવો થયા હતા.

વિજયપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નવા વર્ષ માટેના હોદ્દાઓની નિમજૂકેનો, (૨) મહાલ પુ. પરિષદ જન્યુઆરી માસના બીજા અઠવાડિયામાં ભરવા તથા પરિષદના પ્રમુખ તરીકે પ્રાંત શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સાહેબની વરણી અને રૂ. ૨૫) ખર્ચની મંજૂરીનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા ડિસેમ્બર માસના પહેલા રવિવારે રાખી, રમાયેલાં રાંતરે નાગના પુસ્તકની પસંદગી અને દફતર ગ્રંથવાનો તથા રૂ. ૪૦) સુધી ખર્ચવાનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મૂળશંકર નથુરામ તથા શ્રી. જ્ઞેશંકર ઉમિયાશંકરને મોકલવાનો અને (૫) સભામાં આવેલા પ્રતિનિધિઓને ‘ગોટર બાકુ-રેલ્વે બાકુ’ આપવાની મંજૂરીના ઠરાવો થયા હતા.

હારીજ—તા. ૧૧-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) જૂના માંકા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો, (૨) જમણપુર ગામે પુસ્તકાલય છે, પરંતુ શાળા નહિ હોવાથી પુસ્તકાલયની સ્થિતિ બગડતી બધ છે તે માટે શાળા ઉઘાડવાની વિનંતિને લગતો, (૩) સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મારક ફાળામાં જે પુસ્તકાલયોએ ફાળો ન મોકલ્યો હોય તેમણે મોકલવા લક્ષમણનો, (૪) નવીન વર્ષ માટે મંત્રીની નિમજૂકેનો, (૫) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જ્ઞેશી અને શ્રી. શિવાભાઈ ધનંજીભાઈ પટેલને મોકલવાના ઠરાવો

૨-નવસારી પ્રાંત

નવસારી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી. તેમાં (૧) નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) મહાલ પરિષદ ક્યાં અને ક્યારે ભરવી તે વ્યવસ્થાપક મંડળે નક્કી કરવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાના બે વિભાગ-વિદ્યાર્થીઓ માટેનો તથા પ્રોફે માટેનો-રૂબી પુસ્તકની પસંદગી તથા તારીખ મંત્રીએ તથા મે. મહાલ શાળાધિકારી સા. એ નક્કી કરવાનો, (૪) મહાલના દરેક જૂથનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં વાર્ષિક નિવેદન નિર્મિત ખાતા તરફ જાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૫) જૂથમંડળના મંત્રીએ તાબાનાં ગામોનાં પુસ્તકાલયોની દફતર તપાસણી વરસમાં એક વાર પથુ કરવાનો, (૬) સહકારી પદ્ધતિએ બજેટ બનાવવાનો, (૭) સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન રમારક કાળામાં કાળા આપવાનો, (૮) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચન પરીક્ષાનો બહોળા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેવી તજવીજ કરવાનો, (૯) આગામી વર્ષ માટેના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૧૦) નવીન માટે વ્ય. મંડળની નિમણૂકનો, (૧૧) પ્રાંત પુ. મંડળમાં નવસારી મહાલ પુ. મંડળના મંત્રી તથા મહિલા પુસ્તકાલયના મંત્રીને પ્રતિનિધિ તરીકે મોકલવાનો ઠરાવ થયા હતા.

ગણુદેવી—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ શ્રી. કાવસજી એદલજી ગણુદેવીઆના પ્રમુખને મળી, તેમાં (૧) સને ૧૯૪૯-૪૦ ના વાર્ષિક નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) અર્ધ જૂથ મંડળો તરફથી આવેલાં વાર્ષિક નિવેદનોની નોંધનો, (૩) નવા વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમણૂકનો, (૪) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. નાનુભાઈ નિર્મલરામ વેલ, શ્રી. ગુલાબભાઈ બીખાભાઈ મહેતા અને શ્રી. મણિભાઈ એલ. દેસાઈને મોકલવાનો, (૬) માનદ પ્રચારક શ્રી. મણિભાઈ દેસાઈએ બજાવેલી સેવા માટે આભારનો, (૬) સાથે સાથે મહાલ પુ. પરિષદ બંને તો બિલ્લીમોરા મુકામે ભરવાનો, (૭) ઓડિટર તરીકે શ્રી. ગુલાબભાઈ મહેતાની નિમણૂકનો, (૮) મહાલ મંડળે ૭૫ સ્ત્રીરીઓરકોપ કાર્ડ ખરીદવાનો (૯) ખાતા તરફથી સૂચવાયેલી બજેટોમાં જળવવાની ટકાવારીમાં જરૂરી ફેરફારવાળાં બજેટો મંજૂર કરવા ખાતાના મે. વ્યવસ્થાપક સા. ને વિનંતિનો તથા (૧૦) વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાય તેવી તજવીજ કરવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

પલસાણા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ સભા મળી હતી. તેમાં (૧) પ્રમુખની વરણીનો, (૨) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. રજુભાઈ લલિતભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજી તથા શ્રી. દુર્લભભાઈ બેચરજીની નિમણૂકનો, (૩) મહાલના જૂથોને ખજાર આપી મહાલ પરિષદ ક્યાં અને ક્યારે ભરવી તેની તજવીજ માટે શ્રી. રજુભાઈ લલિતભાઈ દેસાઈ અને શ્રી. ગોપાલજી ગોવિંદજીને સોંપવાનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, અને (૫) મહાલ મંડળની સમામાં દરેક જૂથના પ્રતિનિધિએ હાજરી આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

૩-મહેસાણા પ્રાંત

સિદ્ધપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વા. સભા મળી હતી. તેમાં (૧) વાર્ષિક નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) આગામી વર્ષ માટેના વ્યવસ્થાપક મંડળની નિમ-

છુંકનો, (૩) મહેસાણા પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મણિલાલ ઉમિયાશંકર તથા શ્રી. રત્નાભાઈ ખેમાભાઈની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષ માટેના બજેટની મંજૂરીનો, (૫) જે જૂથનાં નિવેદનો હજી મોકલાયાં ન હોય તેમને તે મોકલી આપવા તજવીજ કરવાની ભલામણનો, (૬) મહાલ પુ. પરિષદ કરલી ગામે તા. ૧૩-૪-૮૧ ના રોજ પાટણ વિ. શા. સા. શ્રી. ગોવિંદભાઈ પટેલના પ્રમુખપદે ભરવાનો, (૭) ધો. ૫ થી ૭ ના વિદ્યાર્થીઓ માટે શિષ્ટવાચન પરીક્ષા લેવાનો અને તે માટે જુગતરામ દવેકૃત “ ગાંધીજી ” પુસ્તકની પસંદગી અને સમિતિની નિમણૂકનો, (૮) જે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ સારું કામ કર્યોતું એ. મહાલ શાળાધિકારી સા. ખાતાના અમલદાર કે માનદ પ્રચારક વા તેવી કેઈ જવાબદાર વ્યક્તિ જણાવશે તે પુસ્તકાલયને ધન્યવાદ-પારિતોષિક આપવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

ચાણુરમા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) ગયા વર્ષના હેવાલ-હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવા વર્ષ માટે વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવાનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષામાં ઉત્તીર્ણ થનાર વિદ્યાર્થીઓને દર દશ વિદ્યાર્થીએ એક એમ ‘ દયાનંદ સરસ્વતી ’ પુસ્તકરૂપે ધનામોની જોગવાઈનો, (૪) દયાનંદ સરસ્વતી એ પુસ્તકની શિષ્ટવાચન પરીક્ષા માટે પસંદગી કરતો, (૫) પ્રાંત પુઠ મંડળમાં પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. કૃષ્ણલાલ દલાલ અને શ્રી. સંકેશ્વરજી. વ્યાસને મોકલવાનો તથા (૬) મહાલ પુઠ પરિષદ માટે વિનંતિપત્રો મોકલી, આવેલાં આમંત્રણમંથી કયાનો સ્વીકાર કરવો તેની વ્યવસ્થાપક મંડળને સત્તા આપતા ઠરાવો થયા હતા.

વિજાપુર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નવા વર્ષ માટેના હોદ્દાદારોની નિમણૂકનો, (૨) મહાલ પુ. પરિષદ જન્યુઆરી માસના બીજા અઠવાડિયામાં ભરવા તથા પરિષદના પ્રમુખ તરીકે પ્રાન્ત શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સાહેબની વરણી અને રૂ. ૨૫) ખર્ચની મંજૂરીનો, (૩) શિષ્ટ વાચન પરીક્ષા ડિસેમ્બર માસના પહેલા રવિવારે રાખી, રમાબાઈ રાનકે નામના પુસ્તકની પસંદગી અને દફતર રાખવાનો તથા રૂ. ૪૦) સૂધી ખર્ચવાનો, (૪) પ્રાંત પુઠ મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મૂળશંકર નથુરામ તથા શ્રી. જેશંકર ઉમિયાશંકરને મોકલવાનો અને (૫) સભામાં આવેલા પ્રતિનિધિઓને ‘ગોટર ભાકુ-રેલ્વે ભાકુ આપવાની મંજૂરીના ઠરાવો થયા હતા.

હારીજ—તા. ૧૧-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) જૂના માંકા ગામે નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડવાનો, (૨) જમણપુર ગામે પુસ્તકાલય છે, પરંતુ શાળા નહિ હોવાથી પુસ્તકાલયની સ્થિતિ બગડતી જાય છે તે માટે શાળા ઉઘાડવાની વિનંતિને લગતો, (૩) સ્વ. મો. ન. અમીન સમારક ધાળામાં જે પુસ્તકાલયોએ ધાળો ન મોકલ્યો હોય તેમણે મોકલવા ભલામણનો, (૪) નવીન વર્ષ માટે મંત્રીની નિમણૂકનો, (૫) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. જોશી અને શ્રી. શિવાભાઈ ધનંજીભાઈ પટેલને મોકલવાના ઠરાવો પસાર થયા હતા.

૪ અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૬-૪૦ ની સાલનું નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવીન વર્ષ માટે હોદ્દાઓની ચૂંટણીનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મોહનલાલ જીવાભાઈ તથા શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ જોષીની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૫) મહાલના સાત ગ્રામ પુસ્તકાલયોને રૂ. ૨૦ મદદ આપવાનો, (૬) સહકારના ધોળે બજેટ બનાવવાનો, (૭) રવ. મોતીભાઈ અમીન રમારક ફંડમાં વિફલપુર ગામે રકમ નહિ સાધેલી તે સાધવાની લલામણુનો, (૮) મહાલ પુ. પરિષદ અનુકૂળ રમઝે અને સમઝે બરવા અને તેને અંગે રૂ. ૭૫) સુધી ખર્ચ કરવાની મંજૂરીને સત્તા આપતો, (૯) પ્રાંત પુ. શિક્ષક વર્ગ અમરેલી ખાતે આ વર્ષે બરવાની લલામણુનો, (૧૦) ખાતાની સચતા નં. ૫૪-૫૫ સને ૩૬-૪૦ અનુસાર યોજના થવાથી માનદ પ્રચારકની જરૂર નહિ હોવાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

દામનગર—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીનો, (૩) ઓડિટરની નિમણૂકનો, (૪) સહકારી યોજનાથી બજેટ બનાવવાનો, (૫) શિક્ષકનાયન પરીક્ષાને લગતા ઠરાવો થયા હતા.

મગતાં જૂથમંડળો—

જુલાઈ ૪૦ના “પુસ્તકાલય”માં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી પ્રગટ થયેલી નોંધેલ ૭/ ૩૬-૪૦ આધારે જે જૂથમંડળોએ નવા વર્ષની વાર્ષિક સભા બારી અને અહેવાલો મોકલી આપ્યા છે તે જૂથમંડળોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ વાલમ, ૨ કરજળ, ૩ વલણ (તા. કરજળ), ૪ સોખાગરાધ, ૫ નવસારી, ૬ ખ્યાર, ૭ ઉમરાખ, ૮ મહુવા, ૯ યામપુરા, ૧૦ કોસી-ઝા, ૧૧ વેલપુરા (ચાબૂરમા), ૧૨ ઈંડા, ૧૩ વેજપુરા, ૧૪ વણેસાપીસાદ, ૧૫ કંગોઈ, ૧૬ અંબેરા, ૧૭ મડત, ૧૮ ધમણ, ૧૯ ચિનેર, ૨૦ ગવાસદ, ૨૧ આસોજ, ૨૨ કરપડી, ૨૩ પીપજામ, ૨૪ વેરમા, ૨૫ નાના રાજકેટ, ૨૬ કરનાળ, ૨૭ ભાદરજ, ૨૮ પલસાણા, ૨૯ ઉમરાવ, ૩૦ વણેસાપીસાદ, ૩૧ સોહત્રા, ૩૨ મણુદેવી, ૩૩ ટેસર, ૩૪ પેટલાદ.

રાજ્યનાં જૂથમંડળોની સંખ્યા ૪૮૩ છે. એમાં ઉપરનાં ૩૪ જૂથમંડળોએ સભા બારી છે. અને ૪૪૯ જૂથમંડળોએ બારી નથી, જે દરે પછી પળ બરવા તબીબ કરી એવી આશા રાખીએ છીએ. જે જૂથમંડળો સભા બારે તેના અહેવાલ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ વૃત્ત જ મોકલી આપરા.

૧. ઓપરેશન કેનું ? અને બીજી વાર્તાઓ—લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. પ્રાણજીવન માણેકચંદ મહેતા, જામનગર; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ ૬૬; બાવનાહી ચિત્રવાળું કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૩+૧૫૯; મૂલ્ય રૂ. ૦-૮-૦.

લેખક પોતે પ્રસિદ્ધ તખ્તીય છે. પોતાના વેદકના ધંધામાં અનુભવેલી અને જોયેલી જાણેલી એમના ધંધાને લગતી કેટલીક વિચિત્રતાઓ એમણે વખતોવખત પત્રો તથા સામયિકોમાં છૂટકે છૂટકે લખેલી તે રનેહીમિત્રોના આગ્રહથી પુસ્તકાકારે ગુજરાતી જનતાની જાણ માટે બહાર પાડી છે. જાટવંદો પોતાના અપૂર્ણજ્ઞાનથી દરદીઓને કેવા પીડે છે, તેમજ સંતતિ માટે કેવા કેવા ઉપાયો યોજવામાં આવે છે; પાડોને બદલે પખાલીને કેવી રીતે કામવામાં આવે છે, પૈસાને માટે મોટા મોટા દાકતરો પણ કેવા નિર્દય થઈ શકે છે અને દર્દીનું દર્દ ઓછું કરવા કરતાં પૈસા વિશેષ મળે એવી તદબીરો કેવી રીતે કરે છે વગેરે આમાં બહુ સારી રીતે સમજાવ્યું છે. સ્વાભાવિક રીતેજ અંગ્રેજી શબ્દો રૂઢ સ્વરૂપમાં મૂકવામાં આવ્યા છે. પરંતુ લેખકનો આશય જોતાં એ ક્ષમ્ય ગણાય. એકંદર ૧૧ વાર્તાઓ વૈદકીય ધંધાને અને દર્દીને લગતી જ છે. વાર્તાઓ બોધક, રમુજી અને વિચારપ્રેરક છે. મફત દવા, આપાબાઈનું એપેન્ડિક્સ, ઓપરેશન કેનું, જમની ઉપરવટ, અન્યાયનો ગ્રહયોગ, બે શલારી, સારવાર કેતી, દવાના પૈસા વગેરે ખાસ વાંચવા લાયક છે. પૈસાદાર દરદીઓ પણ મફતની દવા લેવા કેવા કાનાદાવા કરે છે; દર્દીનું કામકાજ કરતા દવાખાનાવાળાઓ પોતાનો સ્વાર્થ કેવી રીતે સાધવા તત્પર થાય છે; દવાખાનાના ઢાલના રીતરિવાજો વગેરે બહુ ઉત્સાહપૂર્વક જણાવ્યું છે.

પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. ગામડામાં આના પુસ્તકોનો સારો પ્રચાર થવો જોઈએ. એમાં જણાવેલાં અનિષ્ટોથી ગામડોઠોને પાવરધા કરવાની ખાસ જરૂર છે. છપાઈ, કાગળ, બીખા, વગેરે ઠીક છે.

પોતાના ધંધામાંથી સમય મેળવી લોકો સમક્ષ તેમના હિતની ખાખત આવી સરળ રીતે રજૂ કરવા માટે ડૉ. પ્રાણજીવન મહેતાને અભિનંદન.

૨. પારકાં જણ્યાં—લેખક: શ્રી. હિમાચંદર જોષી; પ્રકાશક: શ્રી. જયન્તિ દલાલ, 'ગતિ અને રેખા' કાર્પોલય, પિયલ્સ બેંક બિલ્ડિંગ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; સચિત્ર કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૯૮; મૂલ્ય રૂ. ૧૨ આના.

ગતિ ગ્રંથમાળાનું આ સાતમું પુસ્તક બીજા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરફે બહાર પડે છે. એમાં એક સામાજિક વાત આપવામાં આવી છે. ગરીબ દરિયાવ પોતાના ગામમાં ઠાકનો સાથો નહિ હોવાથી તેના બંને છોકરાને લઈ નેહીય અજમાવવા બહારગામ ગય છે. ત્યાં આશરો મળી ગય છે. બંને છોકરા પરણેલા છે. પરંતુ ગામમાં ઘર અવાવર ના પડી રહે

૪ અમરેલી પ્રાંત

અમરેલી—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) ૧૯૩૬-૪૦ ના સાલનું નિવેદન તથા હિસાબની મંજૂરીનો, (૨) નવીન વર્ષ માટે હોદ્દાઓની ચૂંટણીનો, (૩) પ્રાંત પુ. મંડળમાં મોકલવાના પ્રતિનિધિ તરીકે શ્રી. મોહનલાલ જીવાભાઈ તથા શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ જોષીની વરણીનો, (૪) આગામી વર્ષના અંદાજ બજેટની મંજૂરીનો, (૫) મહાલના સાત મામ પુસ્તકાલયોને રૂ. ૨ મહદ આપવાનો, (૬) સહકારના ધોળે બજેટ બનાવવાનો, (૭) સ્વ. મોતીભાઈ અમીન રમારક ફંડમાં વિકલ્પપુર માટે રકમ નહિ સાધેલી તે સાધવાની લલામણનો, (૮) મહાલ પુ. પરિષદ અનુદૂળ રથજે અને સમયે ભરવા અને તેને અંગે રૂ. ૭૫ સુધી ખર્ચ કરવાની મંત્રીને સત્તા આપતો, (૯) પ્રાંત પુ. સિસ્ટન વર્ગ અમરેલી ખાતે આ વર્ષે ભરવાની લલામણનો, (૧૦) ખાતાની સૂચના નં. ૫૪-૫૫ સને ૩૬-૪૦ અનુસાર યોજના થવાથી માનદ પ્રચારકની જરૂર નહિ હોવાને લગતા ફરવો થયા હતા.

દામનગર—તા. ૨૫-૮-૪૦ ના રોજ મળી. તેમાં (૧) નિવેદનની મંજૂરીનો, (૨) વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીનો, (૩) ઓડિટરની નિમણૂકનો, (૪) સહકારી યોજનાથી બજેટ બનાવવાનો, (૫) શિષ્ટચાત્રના પરીક્ષાને લગતા ફરવો થયા હતા.

જાગતાં જૂથમંડળો—

જુલાઈ '૪૦ના "પુસ્તકાલય"માં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી પ્રગટ થયેલી નોંધ નં. ૭/ ૩૬-૪૦ આધારે જે જૂથમંડળોએ તમા વર્ષની વાર્ષિક સભા બારી અને અહેવાલ મોકલી આપ્યા છે તે જૂથમંડળોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

૧ વાઝમ, ૨ કરજળ, ૩ વલજી (તા. કરજળ), ૪ સોખમરાધ, ૫ નવસારી, ૬ વ્યાર, ૭ ઉમગામ, ૮ મદુવા, ૯ શામપુરા, ૧૦ કોસીના, ૧૧ વેલપુરા (આજુરમા), ૧૨ દિડાડ, ૧૩ વેજપુર, ૧૪ વણેસાપીસાદ, ૧૫ કંજોઈ, ૧૬ અંજેટા, ૧૭ ગાંત, ૧૮ મમગાળ, ૧૯ ચિતોર, ૨૦ ગવાસદ, ૨૧ આસોજ, ૨૨ કરખડી, ૨૩ પીપળામ, ૨૪ વેરમા, ૨૫ નાગ રાજકેઈ, ૨૬ કરનાળી, ૨૭ ભાદરજ, ૨૮ પલસાખા, ૨૯ ઉમગાવ, ૩૦ વણેસાપીસાદ, ૩૧ સોજત્રા, ૩૨ ગણદેવી, ૩૩ ટેસર, ૩૪ પેટલાદ.

રાજ્યનાં જૂથમંડળોની સંખ્યા ૪૮૩ છે. એમાં ઉપરનાં ૩૪ જૂથમંડળોએ મરુઃ ભરી છે. અને ૪૪૯ જૂથમંડળોએ ભરી નથી, જે દલે પછી મરુઃ ભરવા તબતીબ કરશે એવી આશા રાખીએ છીએ. જે જૂથમંડળો સભા કરે તેના અહેવાલ રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ દુરત જ મોકલી આપવા.

૪. સુભગા—લેખક: શ્રી. સીતારામ જે. શર્મા, પ્રકાશક: નવચેતન સાહિત્ય મંદિર, ૨૪૫૬, બાદ, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાઠિન ૧૬ પૃષ્ઠ; સચિત્ર રંગીન આનંદનવાણી પાકું પૂઠું, પૃષ્ઠ ૧૧+૩૨૪; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

ગૃહલક્ષ્મી અંથમાળાના પાંચમા વર્ષનું આ ત્રીજું પુસ્તક કર્તાએ નિવેદનમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પ્રે. રેમોનોના 'ન્યુ કમાન્ટમેન્ટ' નામના પુસ્તક ઉપરથી સૂચિત છે. એમાં લખનારે કૃત પ્રશ્ન કર્તાએ નવીન દષ્ટિએ ચર્ચા છે. લગ્ન એટલે સ્ત્રીપુરુષનું આકર્ષણ થતાં તેમનો સહવાસ એટલે એમાં ધાર્મિક કે નૈતિક તત્ત્વનો પ્રશ્નજ નહિ.

મોહન ક્રાંતિકારી યુવક છે. એ પરણેલો છે. એની સ્ત્રી ચંચળ ગામડિયણ જેવી છતાં પતિપરાયણ અને શાંત હતી. તેને એ કહી મુંબાઈ લાવ્યો નહિ. છતાં અચાનક એ એક દિવસ એની ઓફિસમાં મળવા ગઈ. પરંતુ પતિ, સુભગા પર કંટાળો હોવા છતાં તેને ભૂલી શક્યો નહોતો. તેનું ચંચળ પર ચિત્ત ચોટી તે પહેલાં એના સાથીદાર એને તેડી જાય છે. મોહન ખુશ થાય છે. સુભગા હમેશાં પોતાનું ધાયુજન મોહન પાસે કરાવતી અને છતાં ક્ષણે ક્ષણે એને ડરાવતી અને એ જરા શિથિલ કે ગુસ્સે જણાય ત્યારે કિશોર જેડે એને ચીડવવા ખૂબ ધીરે ધીરે વાત કરી એને ચીડવે, થોડે સમયે પાછાં એક થાય. સુભગા પ્રેમની વાતો કરે અને પોતે મોહન માટે કેવી મરી કીટી છે, કેટલું સહન કરે છે અને કેટલો ભોગ આપે છે તે સંભળાવી જાય.

સ્વચ્છંદી અનિયમિત જીવન જીવવાનું પસંદ કરનારાં આધુનિક યુવક-યુવતીઓએ આ પુસ્તક વાંચવા લાયક છે. સુભગા હોશિયાર, નીડર, દેખાવડી અને કળાખાજ છે. મોહન સમજવા છતાં તેનાથી દૂર રહી શકતો નથી. આખરે સુભગા જ પોતે કિશોરની રખાત હતી એમ કહી ચાલી જાય છે. મોહન પત્નમાં પોતાનો અભિપ્રાય જણાવી ચાલી જાય છે.

આધુનિક યુવક-યુવતીઓને આ પુસ્તક ધણું ગમશે. વાંચી વિચાર અને મનન કરવા યોગ્ય છે. લખનાર પ્રશ્ન હતો અણઉકલ્યો જ રહ્યો છે. પરંતુ આખરે જૂની દષ્ટિજનનજરે પડે છે.

કાગળ, છપાઈ, ધાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે. ગૃહલક્ષ્મી અંથમાળાનાં પુસ્તકો પ્રેરક અને નવીન દષ્ટિથી લખાયેલાં જ હોય છે.

૫. એમાં શું?—લેખક: શ્રી. અવિનાશ; પ્રકાશક: શ્રી. જટાશંકર મહેતા, પ્રગતિ સાહિત્ય મંદિર, રાજકોટ; ૧૯૪૦; સચિત્ર રંગીન કાચું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૨+૩૪૯; મૂલ્ય રૂ. ૨-૦-૦ પાકું પૂઠું રૂ. ૨-૪-૦.

પ્રગતિ અંથમાળાના પહેલા વર્ષનું આ બીજું પુસ્તક છે. એમાં રાજકીય બાબતો ચર્ચા છે. દેશી રાજ્યમાં પ્રજાપ્રેમી, સહકર્મી, પ્રજાપ્રિય મહારાજાના સમયમાં રાજ્યપ્રગતો સંબંધ કેટલો ગાંઠો અને રોહલગ્યો હોય છે, તેમાં સ્વાર્થ અને હલકટ સ્વભાવના પુરુષો કેવી રીતે તેને કષ્ટમય બનાવી રાજસત્તા બોલાવે છે, પુત્રને માટે અનિચ્છાએ કેવા કાવા-લાવા કરવા પડે છે, તેને ઠાંકવા માટે કેવાં પગલાં લેવાં પડે છે, રાજસ્થાનમાં અને છે તેમ રાણીને પુત્રી સાંપડતાં તેને બદલે અન્ય બાળક પુત્ર લાવી તેને ઉછેરવાથી કેલું પરિણામ આવે છે, હલકી સોબતથી તેજ પુત્ર કેવો વંદી જાય છે, તેની જનની તેને માટે કેવી ઝંખે

છે, રાણી પોતાના મેળવેલા પુત્રને પોતાનો પુત્ર મણી શકતી નથી. પોતાની તથા દેશી છોકરીને મળવા અધીરી યર્ષ છાની છપની મળી આવે છે છતાં પુત્રી પોતાની માને ઝોળખી શકતી નથી. ભાવિની ભયંકરતા અહીં દષ્ટિગોચર થાય છે; રાજપુત રાજ્ય પુત્રની માતા પુત્રને મળી શકતી નથી તેથી ગમે તે બદાને દાસી તરીકે રાજમહેલમાં નોકરી કરે છે, પુત્રની મદદગીમાં તનથી ચાકરી કરતાં ઝોળખાઈ જાય છે. વિશ્વનાથ રાજ્યમાં પુત્ર વેચી તેના લાભ ઉઠાવવા ધમકી આપતાં દેહ થાય છે. સરિતા વાસંતીને લઈ પુત્રના વેચાણના પૈસા લઈ મુંબઈ જઈ રહે છે પરંતુ તેનું હૃદય તો રાજમહેલમાં જ છે. બાકાજી પુત્રમાં રાજપુતના ગુણો આવી શકતા નથી. દિવાનના પુત્ર તારાનાથના સંસર્ગથી જો મુખર્જી ચડી જાય છે; રાજ્ય પ્રાપ્ત થતાં વિશાપત જલ્દી પડે છે ત્યાંથી આવતાં એક ઝોડ વજન છે. તેને થાપ આપી બન્ને દિંદુરતાનમાં પાછા ફરે છે. પેલી આંગણ યુવતી થોડો સમય રહે નેમ્મ અંતે આવી શોધ કરી આપે છે. દિવાન નિદાર બાણુ ખેડો ચુસાદી દેવાથી અને પોતાના અંતઃકરણ વિરુદ્ધ મદારાજ અને મદારાણી ખાતર કરેલી બૂલ પછી તેને અંતે મુંબઈમાં રહી દુપુત્રીને દેશી રાજ્યમાં કેવું અંધારે ચાલે છે અને પોતાનો રાજ્યના દેશી બૂલભરેલી છે તે તદખીરથી સમજાવી રાણી બનવાની તાલાવેલી બુલાવી દે છે અને જો નોકસાની માગે છે. તારાનાથ પ્રગ્નને પીડે છે. રાજ મોજમોખમાં પૈસા માટે આગ્રહ કરે છે એટલે પ્રગ્ન સાગી થાય છે. એમાં સ્વરાજ્ય માટે એક બે પુત્રો તૈયાર થાય છે. તેમને દેહ કરવામાં આવે છે. ત્યાંથી તેઓ છટકી જાય છે, રાજપુતી રંજુલા વિરાટના સંસર્ગથી અને એના શિક્ષણથી લોકસેવાને ગાળે સંચરે છે. અત્યંત કષ્ટથી કંટાળી કંચનપુત્રી પ્રગ્ન વિરાટને આમંત્રે છે. પુત્રનું દર્શનમાં બાણુ છટકાવારી સરિતા પુત્રની ચતી અવનતિથી કંટાળી પ્રગ્ન તરફથી રાજ્ય સામે અગ્રેસર તરીકે બદાર પડે છે અને આખરે એને દેહ કરવામાં આવે છે. સર્વોપરિ સત્તા તરફથી તપાસ યર્ષ વિજયસિંહ આખરે આપવાત કરે છે અને પ્રતાપના પુત્ર કૃષ્ણસિંહને ગાદી મળે છે. પરંતુ અત્યાર સુધીની રાજખટપટથી કંટાળી જો રહીવટ પોતે નક્કી કરતાં વિરાટ અને અનંત રાજતંત્ર લોકરાજાન તરીકે ચલાવે છે અને એજન્સીની દેખરેખ રહે છે. સરિતાને દાસી દેવાય છે. એ વીરાંગના પુત્રીના પ્રેમ ચક્રિત દેહ ખાતર દસલે મુખે પોતાનું બલિદાન આપે છે. તારાનાથ નારી જાય છે અને રખડી રાજા અદરય યદ્દ જાય છે.

દેશી રાજ્યના કાવાદાવાની સુંદર ઝોળખ આપનારા આ પુસ્તકને ઉત્તેજન મળશે જ. રૂપરંજ, કાગળ, છપાઈ, બાંધણી વગેરે ઠીક છે. રાજરજાની પ્રગ્નને પ્રમ્ન વિચારમાં રહ્યો છે તે પ્રસંગે આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી અને સાચી સિધ્ધિનો ઉગ્રો ખલાસ આપશે.

૬. રશ્મિકલાપ, ભા. ૧ લો—સાહિત્ય વિભાગ લેખક તથા પ્રકાશક : મ. જ. પ્રાદાદશ ચંદ્રશેખર દીવાનજી; જ્ઞાન-દ બુવન, સાન્તાક્રુઝ, ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ; જ. ૨-૧-૪૦ વાળું બોર્ડ પટ્ટીનું પૃ. ૬; ૫૫૬ ૧૬+૩૬૦; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦૦.

વિદ્યાન કર્તાએ અમદાવાદ વગેરે રથોના કોટના કામકાજમાંથી મુખ્ય મેટ્રી વખતે વખત સાહિત્ય સભાઓ સમક્ષ આપેલાં વ્યાખ્યાનો, મામિદોમાં લખેલા અગ્રધાન અને મનનીય સેના, વિવિધ વિષય સંબંધી માહિતી આપના પ્રત્યેક ગુરુત્વાની સહિત અને કાવ

સંગ્રાહી લેખો તેમ જ તત્ત્વજ્ઞાન, ધર્મ, ભક્તિ, વેદાંત, ભાષા, મીમાંસા તથા કાયદાનાં પુસ્તકોનાં વિદ્વતા ભરેલાં અવલોકનોનો આમાં સમાવેશ કરી સાહિત્ય વિભાગ તરીકે આ પ્રથમ ભાગ પ્રસિદ્ધ કર્યો છે. વિદ્યાર્થીઓ, સાક્ષરો, અભ્યાસકો વગેરેને આમાં ધણું વાંચવા બાંધવા તથા મનન કરવાનું મળશે. આવાં પુસ્તકોના પ્રકાશનથી આપણું ગુજરાતી સાહિત્ય સંગીન રીતે સમૃદ્ધ થાય છે. આખો ગ્રંથ વિદ્વદ્ભોજ્ય છે એટલે કર્યા પ્રાંત તથા ચકાન-વાળાં ગ્રામ પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. આવા અભ્યાસપૂર્ણ અને મનન કરવા યોગ્ય ગ્રંથો દરેકે દરેક પુસ્તકાલયમાં હોય તો પુસ્તકાલયો અણમૂલ બને. આવાં પુસ્તકો પાકા પૂકાનાં અને વિશેષ ટકાઉ કાગળ પર પ્રસિદ્ધ થવાં જોઈએ. શાળા પુસ્તકાલયો, પાઠશાળાઓમાં પણ રાખવા લાયક પુસ્તક છે. ગુજરાતી ભાષાના અભ્યાસકોને તો આ પુસ્તક બહુજ ઉપયોગી થઈ પડશે. આધારસદ્ધ આપેલા નિર્ણયો પણ મનનીય છે.

આશા છે કે લેખક મહાશય આ પુસ્તકનો દ્વિતીય ભાગ જલદી પ્રસિદ્ધ કરે. એમની અન્ય કૃતિઓ પણ અભ્યાસપૂર્ણ અને સંશોધક દૃષ્ટિથી લખાયેલી છે.

૭. ૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા—સંક્ષેપકાર શ્રી. મૂળશંકર મો. ભટ્ટ; પ્રકાશક: હરભાઈ ત્રિવેદી, ધરશાળા પ્રકાશન મંદિર, હિલપ્રાધવ, ભાવનગર; (૧૯૪૦); કાઢિન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૮+૧૦૩; સચિત્ર કાચું પૂકું; મૂલ્ય ૮ આના.

દેવ્ય લેખક જુલે વર્નાના પુસ્તકનો આ દ્વિતીય અનુવાદ છે. પ્રથમ સને ૧૯૨૬ માં ભાષ પ્રજ્ઞાસ સુંદરજી નંદાણીએ આજ પુસ્તકનું ભાર્યાતર પ્રસિદ્ધ કર્યું હતું પરંતુ તેની કિંમત બે રૂપીઆ હતી. બ્યારે આ માત્ર આઠ આનામાં મળે છે. એમાં લેખકે રૂ. ૫૦૦૦ની શરત ઉપરથી ૮૦ દિવસમાં ચારે ખંડોની સુસાક્ષી કેવી ઝડપથી, હોશીઆરીથી તેમજ વ્યવસ્થિત રીતે કરી અને તેમાં એને કયે કયે સ્થળે કેવી કેવી મુશીબતો પડી છતાં દંદતા અને સમયસૂચકતા તેમ જ પૈસાની મદદથી એ બધી મુશીબતોનો ઉકેલ કરી ધારેલે સમયે લંડન પાછો આવી શરત કેવી રીતે છૂટી ગયો એ બહુ સરળ અને ઉત્તેજક રીતે વર્ણવ્યું છે. હેલ્લામાં હેલ્લા શોધતો આમાં ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. પૈસા તો પાણીની માફક ખર્ચવામાં આવ્યા છે. છતાં ધાતું વખતસર પાર પાડ્યું છે. એટલે પ્રશંસાને પાત્ર છે. મૂલ્ય માફકસર હોવાથી દરેકે દરેક પુસ્તકાલયે આ પુસ્તક ખરીદવું જોઈએ. શાળાઓમાં પણ એ ઉપયોગી થઈ પડશે અને બાળકોમાં વ્યવસ્થાશક્તિ તેમ જ સમયસૂચકતા, ઝડપ અને નિયમિતતા કેળવશે.

કાગળ, છાપકામ, ટાઇપ વગેરે અનુકૂળ છે.

૮. રાંછાર—કવિ: ઐયુષખાન ખલીલ, પ્રકાશક: જયંતીલાલ દોશી, નવયુગ ગ્રંથમાળા, ૧૧જોડ, કાઠીઆવાડ; ૧૯૪૦; કાઢિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૨૩૧; સચિત્ર કાચું પૂકું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦ પાકું પૂકું રૂ. ૨-૦-૦.

નવયુગ ગ્રંથમાળાના સાતમા વર્ષનું આ ત્રીજું પુસ્તક છે. એમાં વિદ્વાન કેટલું આમળ વધેલું છે અને તેનો વિનાશકારક ઉપયોગ કેવો નિર્દય અને ભયંકર રીતે સ્વાર્થ ખાતર થઈ રહ્યો છે તે આબેહુલ રસમય રીતે વર્ણવ્યું છે.

એક વૈજ્ઞાનિક યંત્રની મદદથી યાંત્રિકમાનવ બનાવી તે દ્વારા પોતાનાં વેરની વસુલાત કરતાં માનવપ્રજાનોની ગિલંકુલ પરના કરતો નથી એટલુંજ નહિ પરંતુ રાજ્યના સંચાલકો

સામેના વેરની ખાતર પ્રગત્યનોનો નાહક સંહાર કરે છે. દરેક કાર્ય યંત્રમાનવ દ્વારા કરવા આવે છે. પ્રયોગશાળા અભેદ બતાવી છે. સામાન્ય તોપો, વિમાનો, ગોળા વગેરે એવા કેટલાક શસ્ત્રો અસર કરી શકતાં નથી. એવી હવા દ્વારા તેમજ પદાર્થ દ્વારા પ્રગતિનો વિનાશ કરી શકાય છે. અમેરિકાનો એક ધનિક ધનની ખુમારીમાં માણસોને રમ આપી પોતાના કારખાના યંત્રમાનવો રોકે છે. પરંતુ શેરને માથે સવાશેર હોય એ ન્યૂનો એક નાનકડા ટાપુના તોળા વૈજ્ઞાનિકને મ્હાત્ત કરી શકે છે અને એના વિજ્ઞાન ઉપર વર્ચસ્વ મેળવી શકે છે. જે ધનિક પશુ ભયાનક સંહાર નીરખી નરમ પડે છે અને વૈજ્ઞાનિકની સામે યજ્ઞ તળે આમાં યંત્ર દ્વારા તેમજ પ્રયોગ દ્વારા કેવા કેવા યંત્રો તેમજ યંત્રમાનવો બતાવી શકાય અને તેઓ મનુષ્યની માથે કેવાં સમજપૂર્વક આપેલા દુક્રોધાનું પાલન કરી શકે છે એ આખરે વિજ્ઞાનિકની જ સામા કરી એસે છે વગેરે બહુ રસમય રીતે અને હૃદયભેદક રીતે વર્ણવ્યું છે.

આર્વા પુસ્તકોનો ઉપાડ સ્વાભાવિક રીતે યશેજ. આ ગ્રંથોનાં પુસ્તકો જૂનાં આપું વાર્તાનું પુસ્તક તો આ પહેલુંજ છે. એમાં વિજ્ઞાનની પ્રગતિ કેટલી ઘર્ષિત છે એ તેનો સારો તેમજ નરસો ઉપયોગ કેવી રીતે થઈ શકે છે વગેરે બહુ સરળ રીતે સ્પષ્ટ થઈ જાય છે. પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદશે. આર્વા પુસ્તકો ઉપરથી આપણા અર્દીના પ્રયોગશાળાં અને અભ્યાસકો કાંઈક શીખે અને દેશના ઉદ્ધારમાં સંગીન ફાળો આપી શકે તે આ પુસ્તકોનું પ્રકાશન સફળ બને. આધુનિક યુરોપીય યાંત્રિક મુદ્દનાં સમયમાં આ પુસ્તક જ કુળ સમયે પ્રસિદ્ધ થયું છે. યાંત્રિક મુદ્દની બીજી બાજુ બર્મીંગહામના અબ્બાસ આર્વા પુસ્તકોનાં આવી જશે.

૯. ૯૭મી—અનુવાદક: શ્રી. પટેલ ગોપાળદાસ જીવાગ્રાહ, પ્રકાશક: ચંદ્રશેખર શીયાદ, ગૂગર્ રમ્યરલ કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; આશ્વાસન ૧૬ પાકું પૃષ્ઠ; કાગિત ૧૬ પેજ, પૂજ ૯૫૧૮૩; મૂલ્ય. રૂ. ૧-૪-૦; બીજી આવૃત્તિ.

આજ પુસ્તકનો પહેલી આવૃત્તિ સને ૧૯૩૩ માં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી; તે સમયે પ્રમ ૩. ૧-૦-૦ હતી, પરંતુ મુદ્દ પરત્વે વધેલા ભાવો તરફ નજર કરતાં માત્ર ૪ આનાનો વધારો લાગ્યો ગણાય. ચરદ્વાજાણી પ્રસિદ્ધ ટૂંકી વાર્તામાંની ૬ વાર્તા આમાં આપણમાં આવી છે. ૯૭મી અને મુદ્દમાનું ૩૭ સિવાયની ચાર વાર્તા બંગાળના પશ્ચિમ સમાજનું ચિત્ર રજૂ કરે છે. ૯૭મીમાં એક અલ્પદેશનો કાન્તિકારી મુવક કલાનો પૂજક છે. તે ત્યાંની જ એક કાન્તિ ધનિક બાળા સાથે પ્રેમમાં પડે છે. ચિત્રકળામાં કમાઈ એ બાળાના પિતાનું દેવું વધારે સંકેતપૂર્ણતા મુવક પ્રેમમાં પડ્યા છતાં એ પ્રેમ ખાતર પોતાનું શ્વેષ ઉઠાવવા તેવર નહીં તેની થોડો વખત બંને ગુરસે થાય છે છતાં પ્રેમમાં અલેખ પાત્રી નથી અને આખરે બંને પડે છે. 'વિહારી' માં પક્ષી સમાજમાં કાંઈ બદલાવો ઠાકરો ગાકરીની ઠાકરી સાથે પડે છે. સમાજ તેની દેવી દયા કરે તેનો આભેદન વિનાર છે. વાર્તા કેટલકમળ છે. 'અન્ડરવર્લ્ડ' એ બંગાળના જીવનના વર્તમાન નિર્દેશના, સ્વેદકાંતિ અને હૃદયકીનતાને નક્કે છે. 'મહેશ' માં દિંદુ શેઠ 'મરમ' માં મગી રહે છે ત્યારે એક મુમલમળ પોતાના પાત્ર બગદ 'મહેશ' માટે અદ્યક્ષ પ્રગત્યે કરે છે ત્યારે તેના શીતે નથી પડી જવાની કે નહીં પડી પોતાના માણસની. આમાં પર્ગની વેલોનો વિનાર છે. 'દરિદ્ર' માં પર્ગની

જમીનદારો અરસપરસ લાકડાં લાઈ વચ્ચે કેવા સંબંધ હોય છે અને મોટાભાઈમાં ઈર્ષ્યા, ક્રોધતા, જુઠ્ઠાઈ, કલહપ્રિયતા, ધમંડ અને કુલાભિમાન તરવરે છે. આખરે મોટી વહુ વચલી વહુની તરફ પોતાના પતિની કૂરતાથી ખેંચાય છે. એ દરમિયાન ખરેખર બહુ કરુણ છે. શિવચરણનું પાત્ર પાકા જમીનદારનું પાત્ર છે. નાનો વિપિત જેમ તેમ પોતાનું ચલાવે છે તે પણ જીની શીખવણીથી સાંખી શકતો નથી અને કોર્ટમાં ધસડી તેને પાયમાલ કરી છેક મરણ પામે ત્યાં સુધી તેનો કોર્ટ મૂકતો નથી. એટલેથી નહિ પત્નિ તેની વહુને રસોઈયણ તરીકે રાખે છે અને ફાઇ તથા લત્રિંગને કનકે છે. છતાં તે બિચારી નીચી મૂડીએ સહન કરે છે પરંતુ સત્પત્ની બેલી ઈર્ષવરે તે શિવચરણ અને એની ફાઇની કૂરતા માટે મોટી વહુને શરમોવી વચલી વહુ તરફ આકર્ષી, 'હું તારી બહેન છું' એમ કહેવડાવે છે. છંપાઈ, કાગળ, આકાર રૂપરંગ, વગેરે સુંદર છે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૦ ચિત્રલેખા—સંપાદક: નાગરદાસ ઇ. પટેલ, બાલવિનોદ કાર્યાલય, મલોડ મુંબાઇ. સચિત્ર, આવૃત્તિ ૧ લી, ઓગસ્ટ ૧૯૪૦. પૃ. ૩૧, પૂઠું જડા કાગળનું, કિં. ૦-૪-૦. આ બાલવિનોદ મંથાવલિનું ત્રીજું પુસ્તક છે. ચિત્રકાર બાઈ જગમોહન મિસ્ત્રીએ સુશોભનમાં સારા કાળો આપ્યો છે.

ચિત્રલેખાએ કોને કોને કયા કયા અને કેવા કેવા રંગો પૂર્ણ તે રસિક રીતે વર્ણવ્યું છે. કામળો ટાઇપ વગેરે સાફ ને આકર્ષક છે. કાંઈક જોડણીદોષ રહેવા પામ્યા છે. કથુતર (ખૂ), જુખરો (બૂ), તરિકે (રી), ખૂખ (ખૂ).

૧૧ ગરવી ગુજરાત—સંપાદક: નાગરદાસ ઇ. પટેલ, બાલવિનોદ કાર્યાલય, આવૃત્તિ ૧ લી, પૃષ્ઠ ૩૬, પૂઠું જડા કાગળનું, કિં. ૦-૩-૦, ૧૯૪૦.

આ બાલવિનોદમાળાનું પાંચીસમું પુસ્તક છે. 'ગરવી ગુજરાત' નામ પ્રમાણે ગુજુ ધરાવે છે. ગુજરાતનો પ્રવાસ બાળકોને મળ પડે એવી શૈલીમાં વર્ણવ્યો છે. પ્રત્યેક મોટાં શહેરોની પ્રખ્યાતિ સાથે ત્યાં થઈ ગયેલા કવિઓ લેખકો વગેરેની માહિતી પૂરી પાડી છે. અમે આ પુસ્તકને ખૂબ આવકારીએ છીએ. પ્રત્યેક ગુજરાતી પોતાના બાળકોના મોં આગળ આ ગરવી ગુજરાતને મૂકે, ને એનો વાચનસ્વાદ ચખાડે. શાળાઓ, પુસ્તકાલયો ને સંસ્થાઓ આને વસાવવા ન ચૂકે.

૧૨ માણસ—લેખકો: હિંમતલાલ ચુ. શાહ અને બાલુભાઈ શાહ. પ્રકાશક: 'બાલસખા' કાર્યાલય, અમદાવાદ; આવૃત્તિ ૧ લી, પૃષ્ઠ ૬૪, પૂઠું જડા કાગળનું, મૂલ્ય ૦-૬-૦.

આ 'બાલસખા' ના ત્રીજા વર્ષની બેટ ચોપડી છે.

આમાં માણસની પ્રાથમિક દશાનો ચિતાર આજેકુલ ચિતર્યો છે.

પ્રથમ માણસ જંગલમાં વસતો. ત્યાં તેને કંઈ જરૂરિયાતો બીજી થઈ, તે જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા કયાં કયાં સાધનો વાપર્યાં વગેરે હકીકત ઉ, ઈ, શી નામનાં પાત્રો મારફતે વર્ણવી છે.

બાળકોને એ ગમશે.

૧૩ જંગે યરમૂક—લેખક: સીરતી, પ્રકાશક: બક્રમે છકબાલ કોર. પૃ. ૯૩, પૂઠું કાગળનું, કિં. ૦-૫-૦, આવૃત્તિ ૧ લી, ૧૯૪૦,

આ પુસ્તક ' જઝમે ઇકબાલ ' અંથમાળાના બીજા પુસ્તક તરીકે બહાર પડ્યું છે. એમાં ઇસ્લામના ઇતિહાસમાંથી મૂકીબર અરબોએ લખેલા ડુમી સૈન્ય સામે ઝઝૂમી રીતે વિજય પ્રાપ્ત કર્યો તેની સુંદર ઘટના આ પુસ્તકમાં ઉતારવામાં આવી છે. હિંદુના મૂળ પુસ્તક ' તારીખે ઇસ્લામ 'માંથી આ ભાગ ગૂજરાતી જનતા માટે ઉતારવામાં આવ્યો છે.

ઇસ્લામ તરફ સંદાનુભૂતિ દર્શાવનાર, એના સંબંધે કંઈ પણ જાણનાર આ પુસ્તકને પૂરતો ન્યાય આપી શકશે. ગણીગાંડી મુસ્લિમ અંથમાળાઓમાં ' જઝમે ઇકબાલ અંથમાળા ' સુંદર કામ કરી રહી છે, એમ કહેવું ધટે.

આવા જંગનાં પુસ્તકો અર્થવા સાથે ઇસ્લામના સ્તંભરૂપ મદાપુરુષોનાં ચરિત્ર આપાય એમ સૌ કોઈ ઇચ્છે છે. આ અંથમાળા જીવનચરિત્રના સાહિત્ય તરફ દબે તો વધુ સુંદર કામ કરી શકે, એમ અમારું માનવું છે.

‘ દ્રષ્ટા ’

૧૪ દાલચીવડાનું હાસ્યલક્ષ્મી—લેખક: શ્રી. ગોકુલદાસ દારકાદાસ રામચુર, સોલ એજન્ટસ: પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા. કાલિન કદનાં ૫૫ ૧૬૪+૧૨, સચિત્ર, બોર્ડનું પૂઠું, મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦. ૧૯૪૦.

શ્રી. રામચુરા લોકસાહિત્યના સંશોધક અને પ્રયોજક હોવા ઉપરાંત હળવા હાસ્ય-કટાક્ષ સાહિત્યના પણ એક અચ્છા લેખક છે, એ આજ અગાઉ તેમણે લખેલ ' દાલચીવડાની દસ વાર્તાઓ ' ' દાલચીવડાનો દાયરો ' અને ' રામચુરાની રસમરતી ' એ પુસ્તકો પરથી આપણને જાણવા મળ્યું છે. આ પુસ્તક એ સઘળાં પુસ્તકોને મોખરે આવે તેવું છે. આ પુસ્તકમાં આપેલી હાસ્યસર્જક વાર્તાઓ કોઈ પરબાણાના સાહિત્ય ધરથી અથવા એના જાયાનુવાદરૂપ કે બાવાનુવાદરૂપ પણ નથી; પરંતુ લેખકે લોકજીવનમાં જોયેલા અને અનુભવેલા બનાવો પરથી યોજેલી છે, એ આ વાર્તાઓની વિશિષ્ટતાજ લેખી શકાય. દરેક વાર્તામાંથી આપણને માનવસ્વભાવની કંઈ ને કંઈ વિશિષ્ટ વિલક્ષણતાનો પરિચય પ્રાપ્ત થાય છે. હરહમેશ ગમગીન રહેનારાઓને પણ તેમની ગમગીની ત્યજવવા માટે આ પુસ્તક એક અમૂલ્ય ઔષધરૂપ નીવડશે.

પુસ્તકને સચિત્ર બનાવીને લેખકે પુસ્તકમાંના મર્મને ઓછું બજેલાઓ પણ સમજી શકે તેવી સુગમતા કરી આપવા બદલ લેખકને અમારા ધન્યવાદ.

૧૫ ગંગાલહરિ—શ્રી. વિયોગી; પ્રકાશક: રમણલાલ પ્રેમાનંદ બાદ, અમદાવાદ. પુલસ્કેપ સોળપેઠ કદનાં ૫૪ ૮૦, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૪-૦. ૧૯૩૫.

૧૬ સમસ્તોદી ગંગાલહરિ—સંશોધક: અને પ્રકાશક: શ્રી. કાશીરામ ભાઈચંદ્ર ઝોઝા (પ્રેમી), ડોશીવાડાની પોળ, અમદાવાદ. ૬૬ ઉપર પ્રમાણે, ૫૪ ૫૮, સાદુ પૂઠું, મૂલ્ય ૦-૬-૦. ૧૯૪૦

ઉપરની બન્ને પુસ્તકોએ મૂળ સંસ્કૃતમાં કવિરાજ પંડિત જગન્નાથ રમેલી. એને લગતો ઇતિહાસ આજે ભાગ્યેજ કોઈથી અજાણ્યો હશે. મૂળ સંસ્કૃતમાં આ કાવ્ય અતિ મનોહર અને આદર્શદર્શક ગણાય છે.

ઉપજા બન્ને પદ્યમય અનુવાદોમાંથી શ્રી. વિયોગીનો અનુવાદ મૂળને બંધબેસતો યથા સાથે સમજવો પણ સરળ થાય તેવો છે. બન્ને અનુવાદોના પ્રયાસો સ્તુત્ય છે. સંસ્કૃત

સાહિત્યના ચત્કિચિત રસાવાદ માટે આ પુસ્તિકાઓ ઉપયોગી નીવડવા સંભવ છે. અનેમાં કવિ જગન્નાથનો જીવનપરિચય ધ. અપાયું છે.

૧૭ બેઝિક ઇંગ્લિશ—પુ. ૯ મું: લેખક અને પ્રકાશક: શ્રી. હરિકૃષ્ણ વ્યાસ, લાહી, (કાઠિયાવાડ). કાઠિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૫૨૦૦, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય રૂ. ૨)

લેખક એક અગ્રણી શોધક છે, એમણે ગુજરાતી લઘુલિપિની કરેલી શોધ પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલી છે. એવું જ તેમના પ્રયત્નનું આ શુભ પરિણામ છે. આજે આપણે ત્યાં અંગ્રેજી ભાષા શીખવા માટે અનેક પ્રયત્ન કરી રહેલ છે. અનેક પ્રૌઢો જે માત્ર ગુજરાતી જ જાણે છે અને જેમને હરવખત તેમના ધંધામાં અંગ્રેજી ભાષાની જરૂર પડે છે તેમને આ બેઝિક ઇંગ્લિશનાં પુસ્તકો અંગ્રેજી શીખવા માટે સરળ સાધનરૂપ થાય તેમ છે. થોડાક શબ્દોમાં લગભગ એ ભાષાનો અર્થ જ પરિચય મળી જાય તેવી યોજના આ પદ્ધતિમાં છે.

લેખકે આ વિષયનાં આ અગાઉ આઠ પુસ્તકો પ્રકટ કર્યાં છે. આ નવમું છે. આમાં અભ્યાસક્રમના પાઠો વગેરે અપાયું છે. અંગ્રેજી ભાષાનો પરિચય મેળવવા ઇચ્છનાર માટે—જાતે અંગ્રેજી શીખવાના સાધનરૂપ આ પુસ્તકો નીવડશે.

૧૮ વૈષ્ણવ માર્ગદર્શિકા—સંપાદક અને પ્રકાશક: શ્રી. રમણલાલ જ્યેષ્ઠાશ્રમ શાસ્ત્રી, ઝોરણાવગા, ઝમેણ. કાઠિન કદનાં પૃષ્ઠ ૮૫૧૦૪, સાદુ પૃષ્ઠ, મૂલ્ય ત્રણ આના. ૧૯૪૦

વૈષ્ણવ ધર્મના પુષ્ટિમાર્ગીય સંપ્રદાય પ્રવેશ માટેની જરૂરી માહિતીના અભ્યાસક્રમને આ પુસ્તકમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં વૈષ્ણવસ્તોત્ર પાઠો, સિદ્ધાન્ત રહસ્ય, વૈષ્ણવ આચાર્યોનાં દ્વંદ્વક જીવનચરિત્રો, પદ્યમય શ્રી. વલ્લભાખ્યાન, સેવા પ્રકાર અને છેવટે ગીતાના તેરમા તથા પંદરમા અધ્યાયના અન્વય સહિત શ્લોકો આપ્યા છે.

વૈષ્ણવ ધર્માનુયાયીઓમાં પુષ્ટિ માર્ગીય સંપ્રદાયમાં માનનારાઓને આ પુસ્તક ઉપયોગી નીવડશે. પૃષ્ઠસંખ્યા અને પુસ્તક પાછળ લેવાયેલા શ્રમની સરખામણીમાં ત્રણ આના જેટલું મૂલ્ય ધણું જ ઓછું ગણાય.

મણિલાલ પ્ર. વ્યાસ

સામયિકો

કુમાર : ૨૦૦ મે. અંક—આપણે ત્યાં કુમાર-કિશોરોના બરનું સાહિત્ય આપતા આંગણીને વેઢે ગણી શકાય તેટલા જ સામયિકો છે. તે બધામાં “કુમાર”નું વિશિષ્ટત્વ ખાસ તરી આવે છે. બીજા સામયિકોની જેમ એને વહેણાવારે ખાસ અંકો પ્રકટ કરવાની ખાસિયત નથી; કારણ કે એના દરેક અંકે અપાતા ઉપયોગી લેખો જ ખાસતા, ખાસ અંકને અનુરૂપ જ હોય છે. છતાં એનો સોમો અંક એક દળદાર અને મનનીય લેખોથી ભરપૂર ખાસ અંક પ્રકટ કરવામાં આવ્યો હતો, જે રાજદારી કારણોસર જપ્ત થયેલો અને પાછળથી મહાસભાવાદી સરકારે તેના પરનો પ્રતિબંધ ઉઠાવી લીધો હતો.

એવો જ બીજા સોમા અંક વખતે “કુમાર” કાર્યાલયે આ ખાસ અંક પ્રગટ કર્યો છે. અંક મનનીય અને જ્ઞાનદાયક વાચનસામગ્રીથી ભરપૂર હોઇને તેમાંથી ધણું જાણવા મળે તેવા વિષયો આપવામાં આવ્યા છે. ઉપરાંત જાણીતા કલાકારોનાં કલાત્મક રંગ-મેરંગી ચિત્રોની સમવટથી એ સુશોભિત થયો છે.

“કુમાર”ને ત્રીજા સૈકામાં પ્રવેશવા સમયે અમે હાર્દિક અભિનંદન અર્પીએ છીએ અને ઉત્તરોત્તર વિશેષ પ્રગતિ સાધે એમ ઇચ્છીએ છીએ.

આરામ : જન્માષ્ટમી અંક—ત્રીઃ શ્રી. નંદલાલ સુનીલાલ બોડીવાળા, સર
જીવન, સારંગપુર, અમદાવાદ.

“ આરામ ” એ હળવું વાચન આપનારા અઠવાડીક તરીકે આરી રીતે જાણીતું છે
એમાં આવતી હળવી ટૂંકી વાર્તાઓ ઈ. માટે એ દર અઠવાડિયે સારા પ્રમાણમાં વંચ
છે. પરંતુ આ જન્માષ્ટમી અંકમાં માત્ર હળવા સાહિત્યનો સંભારજ બરેલો નથી. એમાં
તો શ્રીકૃષ્ણ જીવનને લગતા લેખો, કાવ્યો, તેમજ હાલના રાજકીય વાતાવરણને સ્પર્શતા લેખો
પણ અપાયા છે. આ અંકની સાંમગ્રીમાં આપણા સંખ્યાબંધ શિષ્ટ લેખકોએ સારો સહકાર
આપ્યો છે. ઉપરાંત કૃષ્ણજીવનને અનુરૂપ ત્રિરંગી ચિત્રો પણ ઠીક પ્રમાણમાં અપાયા છે
એકંદરે અંક શિષ્ટ સાહિત્યથી સમૃદ્ધ થયેલો છે એમ વિનાસકાંચઃકી શકાય.

સંપાદકે લીધેલો શ્રમ સ્ફુર્ણ થયો છે.

સ્ત્રીશક્તિ : શ્રીકૃષ્ણાંક—ત્રીઃ શ્રી. ધર્મવિલાસ વીમાવાળા, કેળાંપીક, સુરત.

“ સ્ત્રીશક્તિ ” અઠવાડીકે પણ એના રાજેતા મુજબના અંકમાં થોડીક પુષ્કસંખ્યા
વધારીને અને કૃષ્ણજીવનને લગતા કેટલાક લેખો આપીને શ્રીકૃષ્ણાંક પ્રકટ કર્યો છે. પૂર્ણપરતું
શ્રીકૃષ્ણજીવન ચિત્ર સાથે આકર્ષક છે.

જીવનવિકાસ—(માસિક) સંપાદક : શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી ચાહ, પોદાર
હાઉસ, સેન્ડહર્સ્ટ રોડ, મુંબઈ ૪. વાર્ષિક લવાજમ રૂ. ૨-૮-૦.

શ્રી. ધીરજલાલ એક જાણીતા પત્રકાર છે. ધી જ્યોતિઃકાર્યાલય લિ. જેવી સાહિત્ય
સંસ્થાના તે એક અગ્રગણ્ય સંચાલક હતા. તેમના તરફથી અત્યાર સુધીમાં કિશોર માનસને
ઉપયોગી એવાં સંખ્યાબંધ ગુજરાતી પુસ્તકો પ્રકટ થયાં છે. આ એમનું એક વધુ સાદસ છે.

“ જીવનવિકાસ ” માસિક શારીરિક, માનસિક, તેમજ આધ્યાત્મિક તંદુરસ્તી
બંધેય લક્ષ બહાર આવે છે. એના પહેલા અંકમાં અપાયેલા લેખો આધ્યાત્મિક ઉન્નતિ કરવા
ઈચ્છનારને ઠીકઠીક પ્રેરણા આપે તેવા છે.

શ્રી. ધીરજલાલ ચાહ શતાવધાની હોમને ગાનસથાનના સારા અધ્યાસી છે; ઉપરાંત
અધ્યાત્મગાનમાં પણ ઠીક ઠીક પ્રયત્નશીલ હોવાથી આધ્યાત્મિક ગાન મેળવવા ઇચ્છનાર
માટે આ માસિક સાથે ઉપયોગી નીવડવા સંભવ છે. “ જીવનવિકાસ ” અનેકાંતો જીવનને
વકસાવવામાં મદાયજૂત થાઓ એજ શુભેચ્છા.

કલ્યાણ (સાધનાંક) (દિંદી)—સંપાદક : શ્રી. હનુમાનપ્રસાદજી પોદાર, પ્રમોદ
ગીતા પ્રેસ, ગોરખપુર. (મું. પી.)

“ કલ્યાણ ” માસિક છેલ્લાં કેટલાંક વર્ષથી પ્રકટ થાય છે. એમાં આવતા ઉચ્ચસં
ધાર્મિક સાહિત્યનો લગભગ દિંદલરમાં પ્રચાર છે. દર વર્ષે એના એક ખાસ અંક પ્રકટ
કરવામાં આવે છે. એના ગીતાંક, યોગાંક, માનસિક વગેરે આજ સુધીમાં પ્રકટ થઈ
ચૂક્યા છે. આ વર્ષે એના ખાસ અંક તરીકે “ સાધનાંક ” પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે.

અધ્યાત્મગાનમાં અને તેમાં પણ આત્મિક ઉન્નતિ પ્રાપ્ત કરવા માટે સાધન એ અતિ-
મહત્વનું અંગ ગણાય છે. આવા સાધન અંગેની માહિતી આપતા વિદ્વાનોની કલમે લખાયેલા
મનનીય લેખો આ સાધનાંકમાં સંગ્રહાયા છે. ઉપરાંત રંગ બેરંગી ચિત્રો પણ સંખ્યાબંધ
છે. આખા વર્ષનું લવાજમ આ અંક જ વસૂલ કરી આપે છે.

મહિલાલ પ્ર. વ્યાસ

નવીન કાલ

માંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અને મળ-વાનું સ્થળ	કિંમત	વિશેષ હકીકત
૧	કલ્યાણિકા	અરદેશર કરામજી ખખરદાર	એન. એમ. ત્રિપાઠીની કું. મુંબઈ	૨-૦-૦	
૨	અક્ષયચંદ્રીમાંસા	ડૉ. જટાશંકર નાન્દી	નવયુગ પુસ્તક બંડાર રાજકોટ	૩-૮-૦	
૩	વહેમી	બ્યોમેશચંદ્ર પાઠકજી	યુગાન્તર કાર્યાલય સુરત	૦-૮-૦	
૪	ચાર અધ્યાય અને માલંચ	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબઈ	૧-૧૨-૦	
૫	જય સોમનાથ	કનૈયાલાલ મુનશી	" "	૩-૦-૦	
૬	રશ્મિ કલાપ (સાહિત્ય વિભાગ)	રા. બ. પ્રહલાદજી ચં. દીવાનજી	લેખક પોતે મુંબઈ, સાન્તાક્રુઝ	૨-૮-૦	
૭	ચિત્રલેખા	નાગરદાસ ઇ. પટેલ	બાલવિનોદ કાર્યાલય મલાડ-મુંબઈ	૦-૪-૦	
૮	ગરવી ગુજરાત	" "	" "	૦-૩-૦	
૯	માણસ	દિં. મુ. શાહ બાબુભાઈ શાહ	બાલસખા કાર્યાલય અમદાવાદ	૦-૬-૦	"બાલ-સખા"નું બેટ પુસ્તક
૧૦	વૈષ્ણવ માર્ગદર્શિકા	રમણલાલ જયે. શાસ્ત્રી	લેખક પોતે, ડોહાઈ	૦-૩-૦	
૧૧	શૌચનાં તેજ	મનુભાઈ જોષી	ઝીજીવન કાર્યાલય અમદાવાદ	૧-૧૨-૦	
૧૨	બેઝિક ઇંગ્લિશ (પ. ૬ મું)	હરિકૃષ્ણ બ્યાસ	લેખક પોતે, લાહી	૨-૦-૦	
૧૩	પશ્ચિમના સમરાંગણે	હરજીવન સોમૈયા	ભારતી સા. સંઘ અમદાવાદ	૧-૮-૦	
૧૪	નિસર્ગોપચાર અને ઉગ્ર રોગો	રમણલાલ એન્જનિયર	"	૧-૮-૦	

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભાગી	૧૦	૫	ઓગસ્ટ	૩-૮-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૨૮-૮-૪૦
કુમાર	૧૭	૮	ઓગસ્ટ	૨૫-૮-૪૦
અગત્યનામિત્ર	૨૬	૯	ભાદરવો	૭-૯-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૬	ભાદરવો	૭-૯-૪૦
ગુણસુંદરી	૩૫	૧	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
આમજીવન	૧૧	૨	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
ચરોતર	૧૦	૮	ઓગસ્ટ	૧૬-૮-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૭	સપ્ટેમ્બર	૪-૯-૪૦
દેશી શાળ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૬	સપ્ટેમ્બર	૨૮-૮-૪૦
નવરચના	૫	૫	ઓગસ્ટ	૧૪-૮-૪૦
પાટીધાર	૧૭	૧૦	ભાદરવો	૨૭-૮-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૭	આપાઠ	૧-૯-૪૦
શ્રી કાર્પસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૧	જુલાઈ-સપ્ટે.	૭-૮-૪૦
બાલજગત	૧	૨૦	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૯	સપ્ટેમ્બર	૮-૯-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૬૨	સપ્ટેમ્બર	૨-૯-૪૦
બાલસખા	૪	૨	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
બાળક	૧૮	૯	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
બુદ્ધિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૧	એપ્રિલ-જુન	૧૭-૭-૪૦
યુવક	૧૦	૯	સપ્ટેમ્બર	૩-૯-૪૦
રેખા	૨	૨	ઓગસ્ટ	૨૭-૮-૪૦
વેલકદપતર	૪૫	૮	સપ્ટેમ્બર	૭-૯-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૯	ઓગસ્ટ	૧૫-૮-૪૦
ચારદા	૩૩	૫	ઓગસ્ટ	૧૫-૮-૪૦
શિક્ષણપત્રિકા	૧૪	૧૨	આપાઠ	૨૨-૮-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૧	૧૨	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૩	૪	માર્ચ-એપ્રિલ-મે	૩-૬-૪૦
અભિષેક	૮૪	૯	સપ્ટેમ્બર	૧-૯-૪૦
રક્ષાબિટવીર	૫	૭	ઓગસ્ટ	૧૫-૮-૪૦

શું વાંચશો ?

કિશોર : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૦

અયો જરુરુ અને જરુરુસ્તીઓ : પારસીઓ આજે આપણે ત્યાં સર્વત્ર જાણીતા છે. તેઓ ' જરુરુસ્તી ' નામથી પણ ઓળખાય છે. જેમ તેમનું ' પારસી ' નામ તેમના ' પારસ ' દેશ પરથી પડ્યું તેમજ ' જરુરુસ્તી ' એ નામ તેમના પેત્રંજર ' અયો જરુરુસ્ત ' પરથી પડ્યું છે. આ લેખમાં એ જાને વિષેની જાણવાજેઝ માહિતી આપવામાં આવી છે.

સોસેફ ક્રિસ્ટર : એ આધુનિક વાઢકાપ ક્રિયાનો ઉદારક લેખાય છે. એનો પિતા ઘરનો વેપારી હતો. તેથી એને લણતાં મુશ્કેલી નડેલી નહિ. સત્તર વર્ષની વયે તે શાગનો અભ્યાસ પૂરો કરી કોલેજમાં દાખલ થયેલો. તેણે લંડન યુનિવર્સિટીની બી. એ. તથા એમ. બી. ની ડિગ્રી મેળવેલી. ત્યારબાદ ઘણતરી ધંધાની એક, આર. સી. એસ. ની આગળની ડિગ્રી પણ મેળવેલી. તેણે વાઢકાપ અંગે એક શોધ કરેલી, એ વિષે જાણવા આજો લેખ વાંચો.

લોકમાન્યની જીવનસૌરભ : આ લેખમાં લોકમાન્ય તિલકના જીવનપ્રસંગોમાંથી એમનો વ્યાખ્યાનપ્રેમ, એમની સાદાઈ, એમની ઉદ્યોગપ્રિયતા વગેરેને લગતી જાણવા જોજ હકીકત આપી છે.

ગુણસુદરી : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

શ્રીઓ શા માટે પરણતી હરો ? : પોતાના વ્યક્તિત્વ અને અંત સ્વાતંત્ર્યનો પણ ભોગ આપી શ્રીઓ લગ્ન કરી પુરુષોની તાબેદારી ઉઠાવવાનું કેમ પસંદ કરતી હરો તેનાં કારણોનું પૃથક્કરણ મનુષ્યસ્વભાવ અને માનસશાસ્ત્રનાં ઊંડાં અભ્યાસી એક વિદેશી આશ્રમે આ લેખમાં આપ્યું છે.

આંતરજાતીય લગ્ન : આંતરજાતીય લગ્નને જો ઉત્તેજન આપવામાં આવે તો તેના પર કેવા પ્રકારના નિર્જોષો રખાવા જોઈએ તેનું આ લેખમાં દિવ્યદર્શન કશવચામાં આપ્યું છે. આવા નિર્જોષોમાં મુખ્ય (૧) શિક્ષક-શિક્ષાના લગ્ન પર, (૨) એક પર બીજા શ્રી કરવા પર તેમજ (૩) આવાં લગ્નો થાય તે વખતે એ લગ્ન સ્નેહલગ્ન છે કે કેમ તેની તપાસ કરી ટૂંક વખતમાં તે લગ્ન વૃદ્ધી ન જાય તે માટે જાગૃત લેવાવા જોઈએ, (૪) આવાં લગ્ન કરનારે જાતિની દરકાર કરવી જોઈએ નહિ તેમજ કલોડાં પર પણ નિર્જોષ હોવાનું લેખિકા આવશ્યક માને છે.

ક. પદ્યે સમાજ ? : આજનો સમાજ જૂના કાળની સરખામણીમાં અલગત આજગ વધે છે, પરંતુ તે પ્રગતિ કેવા પ્રકારની છે તેનું દિવ્યદર્શન આ લેખમાં આવે છે. એટલે સમાજનો પ્રગતિની કસોટી તો કાન્તિકાંતે ધર્મણ થતાં તેમાંથી સમાજ તરી પાર ઉતરી શકે-તેની મહત્તા અણીયુદ્ધ જાગતી રાખી શકે ત્યારે જ કરી શકાય. આ લેખમાં આપણા સામાજિક, રાજકીય, ધાર્મિક ક્ષેત્રોને લગતું વિવરણ આપ્યું છે.

ચિત્રમય જગત : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

નિસર્ગોપચાર : આ લેખમાં લેખકે કુદરતી ઉપચારમાં માટી, પાણી, આદાર વગેરેનો જુદા જુદા વખતે જુદા જુદા રોગોમાં કેવા ઉપયોગ લઈ શકાય તેને લગતી ઉપયોગી

માહિતી આપેલી છે. સાથે સાથે સારક દવાઓથી ચર્તા નુકસાન અને વિજ્ઞાનની દૃષ્ટિએ દરેકે શીર્ષક લેખ પશુ ખાસ વાંચવા જેવા છે.

એનું નામ નીરો : જીવંતમારને નામે વિશ્વભરમાં અમર બનેલા રોમન સમ્રાટ નીરોની અધમ ગુન્દાખોર વૃત્તિનો આ એક અત્યંત ધૂણાળનક કિસ્સો છે. બર્મા બર્મા જગતમાં જેને કોઈ આહતું નહોતું, એમને તેના નામથી ત્રાસ ફેલાતો, ત્યારે નાનપણથી તેને ગોદમાં રમાડનાર તેની માતા અગ્રીપાજ તેના પર પ્રેમ વરસાવતી. આ માતાનું ખૂન કરવાનું અધમ કૃત્ય આ બાદશાહે ક્યું હતું. એ વિધેનો કૂર પ્રસંગ આ લેખમાં આપ્યો છે.

મહાયુદ્ધને બારમેઝ મહિનો : આ લેખમાં આજના યુરોપીય મહાયુદ્ધને લગતી વિગતવાર માહિતી આપવામાં આવી છે. યુદ્ધસમાચારો અને પરિસ્થિતિનું એમાં વિહંગાવલોકન કરવામાં આવ્યું છે.

નવચૈતન : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

હીરાનો અદ્ભુત ઇતિહાસ : આ લેખમાં જાણીતા હીરા નામે કોહીનૂર, 'ઝોરલોફ', 'રિજન્ટ', સ્ટાર ઓફ ધી સાઉથ (જે ગાયકવાડ સરકારે એંશી હજાર પાઉંડમાં ખરીદી હતો), વગેરેને લગતી જાણવાજોગ માહિતી આપી છે.

વિલિયમ કેક્સટન : તે એક મહાન અને વિજયી વ્યાપારી હતો, અને પંદરમી સદીમાં યુરોપમાંથી હાપકામના નવા ધંધાને ઇંગ્લેન્ડમાં લઈ ગયો હતો. ઉપરાંત તે એક દેશભક્ત હતો, ધાર્મિક વૃત્તિવાળો સંસ્કારી હતો તેમજ પોતાના આદર્શને નજર સમક્ષ રાખી કામકાજ કરતો હતો. એણે હાપખાનાની શોધ કરી હતી એટલે એ પ્રથમ હાપકામ કરનાર હતો એટલું જ નહિ પરંતુ પ્રથમ પંક્તિનો કેળવણીકાર, રસાસ્વાદન ધડનારો અને સાહિત્ય સંસ્થાને વેગ આપનાર કુશળ મુકાની હતો.

ટાગોરનું ગૃહજીવન : કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનાં બાળીજીવન શ્રીમતી હેમલતાદેવીએ કવિના ગૃહજીવન વિષે એક સુંદર પરિચયલેખ લખ્યો છે. કવિવર પોતાના ઘર આગળ કેવું જીવન વ્યતીત કરે છે તેની મનોરમ માહિતી આમાંથી મળશે.

નવરચના : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૦

સૌને આમંત્રણ છે : આજે આપણે ત્યાં ઓપુરુષની સમાનતાની હિલચાલ ચાલે છે. આ હિલચાલ અંગે ઉપરિચિત થતા ચાર પ્રશ્નો અહીં રજૂ કરાયા છે. તેના જવાબો વાચકો પાસેથી માગવામાં આવ્યા છે. વિદ્વાનો પાસેથી પશુ મંગાવ્યા છે. તમે પશુ વાંચી રામને જણાવવા જેવા લાગે તે વિચારો એ માસિકના તૃતી તરફ મોકલો.

રામસિંહ માલમ : રામસિંહ માલમ કન્છનો વતની, જાતે વહાણવટી, દરિયા ખેડવાનો ધંધો. એણે દરિયા પર કરેલાં જીવસંટોસટનાં કામો તેમજ પરદેશ જઈ ચાંદી પરના કાંતરકામ અને કાચના કામની કારીગરી એ કન્છમાં કેવી રીતે લઈ આવ્યો તેનો જાણવા જેવા લેખમાંથી મળે છે.

પાકુમારીનો દેશ : દક્ષિણદિશમાં આવેલા આ રમણીય પ્રદેશને લગતું મનોહર લેખમાં આપ્યું છે. ત્યાંનું સૃષ્ટિસૌંદર્ય અને દરિયાની મનોહરતાનું વર્ણન આ પવામાંથી મળી આવશે.

પ્રસ્થાન : અપાઠ : ૧૯૪૦

ગીતાસાર : કાકા કાલેકરે સખેલ ગીતાનો સારનો આ અંકમાં અધ્યાય ૮ થી ૧૪ સુધીનો સાર આપવામાં આવ્યો છે. ગીતાપ્રેમીઓને એમાંથી નવીન તરવો જાણવા મળશે.

શ્રી અરવિંદ : એક બંગાળી લેખક શ્રી. દિલીપકુમાર રૌયે શ્રી અરવિંદ ધોષ સાથે તેમણે અવારનવાર કરેલા વાર્તાલાપનો સાર આ લેખમાં આપ્યો છે. શ્રી અરવિંદ સંબંધે જાણવાની જિજ્ઞાસા ધરાવનારને એમાંથી જરૂર કેમકે મળી આવશે.

ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનું : આ લેખમાં આપણા દેશના દેશપરદેશમાં પ્રખ્યાત થયેલા જાણીતા વિદ્વાન ડૉ. સર્વપલ્લી રાધાકૃષ્ણનનો જીવનપરિચય આપવામાં આવ્યો છે.

રેખા : સપ્ટેમ્બર : ૧૯૪૦

ઉચ્ચ જ્ઞાનવર્ણી : આજે ઉચ્ચ જ્ઞાનવર્ણી પ્રાપ્ત કરનાર કોલેજના વિદ્યાર્થીઓ વિદ્યા મેળવવામાં કેટલે દરજ્જે આગળ વધે છે તે બતાવી અન્ય ટાપટીપ છંમાં કેટલે સુધી જઈ પહોંચે છે તેનું મર્માંશુ વર્ણન આ લેખમાં છે.

ઐતિહાસિક નિરૂપણમાં સાપેક્ષતા : દરેક યુગનો ઇતિહાસ એ યુગના પ્રધાન બળોની અસર નીચેજ લખાય છે. આ રીતે ઐતિહાસિક નિરૂપણ મોટે ભાગે યુગબળોથીજ નિયત થયેલું હોય છે. પણ સાથે સાથે બીજાને પણ એક પ્રશ્ન ઉપરિચિત થાય છે કે, આ સાપેક્ષ તત્વ ઉપરાંત એથી પર કોઈ નિરપેક્ષ તત્વ ઇતિહાસના આલેખન અને નિરૂપણમાં સમાયેલું છે કે નહિ ?

છેલ્લું તરણું : એક વૌર : બહુ વાર : હાલના હિંદી રાજકારણના અવનવા રંગો અને દેશની બિન્ન બિન્ન રાજકીય સંસ્થાઓની હિલચાલોની માહિતી આપી છે.

વર્ષને અંત : યુરોપીય યુદ્ધને લગતી કેટલીક માહિતી અને હાલનું વાતાવરણ આ લેખમાં ચર્ચાવામાં આવ્યું છે.

શારદા : ઓગસ્ટ : ૧૯૪૦

ખાસ પ્રોફેસર અંક હોઇને જુદા જુદા પ્રોફેસરોના વિવિધ વિષયો પર સારા લેખો આપ્યા છે. આખો અંક વાચનીય છે.

શિક્ષણ અને સાહિત્ય :

કાગળની આત્મકથા : આ લેખમાં કાગળ પોતાની હજીવી આત્મકથા કહે છે. એના ઉપયોગો ઈ. વિષયની રજૂ કરીકત રજૂ કરવામાં આવી છે.

વિદ્યાર્થીના પ્રશ્નો : આ અંકે, ગયા વખતની જેમ વિદ્યાર્થીના પ્રશ્નોના ઉત્તરો આ લેખમાં આપવામાં આવ્યા છે. તેમાં કલ્પના અને ભ્રમનો ભેદ, જાદુના ખેલ, સંગીત અને કળાથી હલ્લોના વિકાસ થતો હોય તો સંગીતકળાના નિષ્ણાતોના હલ્લવિકાસ કેટલે દરજ્જે હોઈ શકે, મુકાદાની છાતી પરનાર મૂકવામાં ન આવે તો તે કેવી રીતે એકું થઈ જાય છે, તેમજ લોકો શા માટે ધૂણતા હશે એ પ્રશ્નોના ઉત્તરો આપ્યા છે.

સત્ય સમાન કશું એક નથી : આ દર્શાવે પ્રોફ શિક્ષણ પામેલાઓને વાંચવા માટે આપી શકાય.

મહાલ પુ. મંડળની સભાઓની પૂરવાણી

વિસનગર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ વિસનગર સા. પુ. ના મંડળમાં બેઠાના એક વાગે, મહાળ શાળાધિકારી શ્રી. જયંતિલાલ મ. જાનીના પ્રમુખપણા નીચે સભા ભરાઈ હતી અને તેમાં (૧) વાર્ષિક નિવેદન મંજૂર કરવા બાબતનો, (૨) નવા વર્ષની બચસાવક કમિટી નીમી તેના પ્રમુખ તરીકે મે. રા. રા. વિસનગર મહાલ શાળાધિકારી તથા મંત્રી તરીકે શ્રી. હિમયાશંકર લ. દવે અને શ્રી. નાનાલાલની નિમણૂક બાબતનો, (૩) મંગરોડા ગામે મહાલ પરિષદ ભરવા બાબતનો, (૪) માનદ પ્રચારક તરીકે શ્રી. જેસંગભાઈ બુપતભાઈને નીમવાનો તથા (૫) પ્રાંતિક સભામાં કર્યા પુ. ના મંત્રી અને મહાલ મંડળના મંત્રીને જવાનો વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

મહેસાણા—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ મહેસાણા મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. મહીજીભાઈ દેસાઈના પ્રમુખપણા નીચે કર્યા પુ. ના મંડળમાં સભા ભરાઈ હતી. અને તેમાં (૧) મંત્રીએ રજૂ કરેલો સન ૩૯-૪૦ નો અહેવાલ તથા હિસાબ મંજૂર કરવાનો, (૨) નવા વર્ષના પ્રમુખ તરીકે લાલચુજી વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. મજસુદાર તથા ઉપપ્રમુખ તરીકે શાળાધિકારી શ્રી. મહીજીભાઈ અને મંત્રી તરીકે શ્રી. જોડીદાસની નિમણૂક બાબતનો, (૩) સન ૩૫-૩૬ થી મહાલમંડળની જે ફાળવણી પ્રાંતમંડળમાં જમા છે તે ત્યાંથી ઉપાડી લઈ મહાલમંડળના નામથી બેંકમાં મૂકવા બાબત, (૪) સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવા બાબત, (૫) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવા બાબત, (૬) શિ. વા. ની પરીક્ષા લેવા અને તે માટે સમિતિ નીમવા બાબત વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

મહુવા—તા. ૧-૯-૪૦ ના રોજ મહુવા પુ. ના મંડળમાં સભા ભરાઈ હતી. અને તેમાં (૧) સન ૩૯-૪૦ નો હિસાબ મંજૂર કરવાનો, (૨) મહાલ પુ. પરિષદ ભરવાનો, (૩) શિ. વા. ની પરીક્ષાનો, (૪) ત્રિમાસિક નિવેદનો તથા બજેટ ખાતા તરફ વેળાસર મોકલવાનો, (૫) સહકારના ધોરણે અંદાજે બનાવવાનો, (૬) સ્વ. મો. ન. અમીન રમારક દેડમાં રકમ મૂકવાનો, (૭) શિક્ષણવર્ગનો લાભ લેવા બદલનો, (૮) જૂથના મંત્રીએ જૂથમાંના પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવાનો, (૯) રાજકુમાર ધૈર્યસિંહરાવના અવસાન બદલ શોક પ્રદર્શિત કરવાનો, (૧૦) શાળાવાળા પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલય વા વાચનાલય ખોલવાનો વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

કોડીનાર—તા. ૧૮-૮-૪૦ ના રોજ કોડીનારના પુસ્તકાલયમાં સભા ભરાઈ અને તેમાં (૧) સન ૩૯-૪૦ નું નિવેદન તથા હિસાબ મંજૂર કરવાનો, (૨) સન ૪૦-૪૧ ના પ્રમુખ તરીકે કૃપાશંકર પ્રજીજી અને મંત્રી તરીકે કાળીદાસ જુજીદાસની નિમણૂક કરવાનો, (૩) સન ૩૯-૪૦ નો માનદ પ્રચારકનો ખર્ચ મંજૂર કરવાનો, (૪) સન ૪૦-૪૧ માટે શ્રી. ગિરજશંકરની માનદ પ્રચારક તરીકે નિમણૂક કરવાનો, (૫) પ્રાંત મંડળ માટે શ્રી. કૃપાશંકર પ્રજીજી તથા શ્રી. ભગવાનજી રાધવજીની નિમણૂક કરવાનો, (૬) કોડીનારમાં જ. મહાલ પુ. પરિષદ ભરવાનો તથા (૭) સ્વ. મો. ન. અમીન રમારક દેડમાં રકમ ભરવાનો વગેરે ઠરાવો થયા હતા.

પ્રૌઢ શિક્ષણ અંગેની ફિલ્મ

ગાંધી તા. ૧૧-૯-'૪૦ ના રોજ અપોરે બે વાગે વડોદરા ખાતેના સાગર ટૅકીઝમાં મુ'બઇ ઇલાકા પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિના પ્રેમુખ શ્રી. ભાગવતે તેમજ કરેલી, પ્રૌઢ શિક્ષણની શરૂઆત કેવી રીતે કરી શકાય તેમ જ પ્રૌઢને વાંચતાં લખતાં શીખવા માટે કેવી રીતે આકર્ષી શકાય તેને લગતી મરાઠી ભાષામાં બોલતી ફિલ્મ અતાવવાનો કાર્યક્રમ વડોદરા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતાના ઉપક્રમ નીચે યોજાયો હતો.

આ પ્રસંગે શ્રી. ભાગવત સાથેના મહેમાનો તેમ જ વડોદરા પુરુષ અધ્યાપન પાઠ-શાળાના વિદ્યાર્થીઓ, સ્ત્રીઅધ્યાપન પાઠશાળાની વિદ્યાર્થીનીઓ, અને પાઠશાળાના પ્રાધ્યા-પકો તેમજ પુસ્તકાલય ખાતાના અમલદારો અને કાર્યકર્તાઓ, પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના અધ્યક્ષ, મંત્રી અને અન્ય કાર્યકર્તાઓની હાજરી ખાસ ધ્યાન જેવતી હતી.

ફિલ્મ અતાવવાની શરૂઆત થતા પહેલાં પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબે શ્રી. ભાગવત સાહેબનો પરિચય આપી તેઓ ગુજરાતી ભાષા જાણતા નાંદ હોવાથી મરાઠી ભાષામાં બોલશે એમ જણાવ્યું હતું. તે પછી શ્રી. ભાગવતે પ્રૌઢ શિક્ષણની અગત્ય અને મહત્તા તેમજ પ્રૌઢ શિક્ષણ વિષેના કાર્યને લગતી જાણવાબેગ હકીકત મરાઠી ભાષામાં સમજાવી હતી. તેઓશ્રીના પ્રવચનને અંતે મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજના પ્રિન્સિપાલ શ્રી. પંડ્યાએ, શ્રી. ભાગવતે તરફી લઈ આવી સુંદર આ ફિલ્મ અતાવવા માટે આભાર માનતાં જણાવ્યું હતું કે, તેઓએ પૂના યુનિસિપાલિટીના પ્રમુખ રહે રહે પ્રૌઢ શિક્ષણ અંગે પ્રયોગો કર્યા હતા. એમનાં એ કામથી આકર્ષાઈ કેએસ સરકારે એમને આ કામ સોંપ્યું હતું. અને તેઓ ખૂબ રસપૂર્વક આ કામ કરી રહ્યા છે. છેલ્લે શ્રી. ભાગવતનો આભાર મનાયા બાદ ફિલ્મ શરૂ થઈ હતી.

આ ફિલ્મમાં ગામડાના જેડૂતોને લખતાં વાંચતાં શીખવા માટે શી રીતે આકર્ષવા તેની સરળ સુંદર રીત અતાવી છે. આપણા જેડૂતોમાં ધાર્મિક ભાવના હોય છે અને મહારાષ્ટ્રમાં ગણપતિદેવ પ્રત્યે જનતાનો અત્યંત પૂજ્યભાવ હોય છે. એટલે તેમની ગ્રાહક-શક્તિને માટે ગણપતિના ગાયી શરૂ કરી ગ વ ત શી રીતે લખવો તે અતાવવામાં આવ્યું હતું. 'ગવત' એટલે મરાઠી ભાષામાં ઘાસ એવો અર્થ થાય છે. અને જેડૂતોના ને ઘાસનો અત્યંત નિકટનો પરિચય હોય છે. એ રીતે અભણ જેડૂતો લખતાં વાંચતાં શીખવા માટે શી રીતે આકર્ષાયા તેનું સુંદર દિશાસૂચન આ ફિલ્મદ્વારા કરાવવામાં આવ્યું છે.

આરા રાખીએ આ ફિલ્મ જોઈ ગયેલાં ભાઈબહેનો જોએ અક્ષરજાનહીન હોવાથી અંધ ગણાય છે તેમને સચોટ જાનાવી સાચી આંખો આપવાના વધુ પ્રયત્નો કરવા પ્રેરારો.

ફિલ્મ પૂરી થયા બાદ પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ સાહેબે સાગર ટૅકીઝના મેનેજર શ્રી. જીવજીલાલ મથર તેમ જ ધિયેટર માલિક શ્રી. અ'બાલાલ વિ. ઠક્કરનો ફિલ્મ ચલાવવાની સગવડ કરી આપવા માટે આભાર માન્યો હતો. છેલ્લે સૌ વીખરાયા હતા.

વડોદરા રાજ્ય

એક નવો અખતરો : તરકતલાલ (તા. અમરેલી)ના પુસ્તકાલય તરફથી ત્યાં, શિક્ષકે અમર વિદ્યાર્થીએ પુસ્તકોની એક પેટીમાં પુસ્તકો ભરી ગામમાં વંચાવવા જુદે જુદે ઠેકાણે માગણી મુજબ આપવાની યોજના કરી છે. ગયા ઉનાળામાં આ અખતરો અજમાવવામાં આવ્યો હતો. અર્થ પુસ્તકાલયોએ પણ અજમાવવા જેવો છે.

મહાલ તરફ શિષ્ટ વાંચનપરીક્ષા—(૧) બાદરણ મહાલ તરફથી શિષ્ટ વાંચન પરીક્ષા માટે “ મોતીભાઈ અમીન ” પુસ્તકની પસંદગી કરવામાં આવી છે. એ પરીક્ષા તા. ૬-૧૦-૪૦ ના રોજ લેવાશે.

વેજપુર સા. પુ. ની સલા સા. પુ. વેજપુરની વાર્ષિક સભા મંદ તા. ૫-૮-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં (૧) હિસાબને લગતો, (૨) નવા વર્ષનું અંદાજપત્ર બનાવવાનો, (૩) શ્રી. છીતાભાઈ હીરાભાઈ શ. ૧૦૦) આપ્યા તે બાબતનો, (૪) નોકર રોકવા બાબત, (૫) લાકડી સામાનની ખરીદીનો, (૬) ‘ સંદેશ ’ પેપર સ્થાનિક ખરીદવાનો, (૭) શ્રીમંત મહારાજ સા. તથા સ્વ. શ્રી. અમીન સા. નો ફોટો ખરીદવાનો, (૮) કામમ ફંડ ઉપાડી તેનું ૬ ટકા વ્યાજ ઉપજાવવાને લગતું કરાવો થયા હતા.

(૨). વિળપુર મહાલ તરફ શિષ્ટવાંચન પરીક્ષા તા. ૮-૧૨-૪૦ ના રોજ રખાઈ છે. છે એ માટે ગુ. વ. સોસાઈટી તરફથી પ્રકટ થયેલ “ રમાબાઈ રાનડે ”નું પુસ્તક પસંદ કરાયું છે. વિળપુર તાલુકાના કોઈ પણ ગામના વર્ગ ૬ થી ૮-સુધીના મુજરાતી તથા અંગ્રેજી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ અને બાળશિક્ષકો આ પરીક્ષા આપી શકશે.

પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ

સા. પુ. વેજપુર (તા. સાવલી)ને—૧૦૦) પા. છીતાભાઈ હીરાભાઈ, ૫) પા. મોતીભાઈ શિવાભાઈ, ૫) પા. અંબાલાલ જ્વેશિંમ, ૩) સોમાભાઈ શંકરભાઈ, ૩) ભાઈલાલ હીરાભાઈ, ૩) છોટાભાઈ રણછોડભાઈ, ૩) અંબાલાલ જ્વેશિંગભાઈ, ૨) વિકુલભાઈ છીતાભાઈ, ૩) પરશુલાલ જ્વેશિંગભાઈ, ૨) દલસુખરામ નાગેશ્વર.

સા. પુ. લોદા (તા. વિળપુર)ને—૨) વિકુલભાઈ પુરુષોત્તમ વાળંક-ગેરીતા,

+ આ યાદીમાં શ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.
૪૪૪]

૨) મગનભાઈ બેચરદાસ, સુચાર-બીલોદરા, ૨) ધ્રિવરલાલ સેવકરામ તપોધન-રજાસણ,
 ૨) મોહનલાલ પુંછરામ તપોધન-ગવાડ, ૨) મનસુખરામ નથુરામ સુચાર-અમદાવાદ,
 ૩) પોપટલાલ દેવચંદ, શાહ-ગેરીતા, ૨) ચકરાભાઈ ભાવસંગ પટેલ-કડાલ, ૨) મોહનલાલ
 કુંગરદાસ-કડા, ૨) મંગળદાસ નરોત્તમદાસ, પટેલ-રામપુરા, ૩) મૂળચંદદાસ જોસંગદાસ
 પટેલ-માણસા, ૨) ચંકરદાસ પ્રજ્ઞદાસ પટેલ-જગુદણ, ૩) જોષ્ઠતનદાસ કાળિદાસ પટેલ-
 માણસા, ૧૪) કચરાભાઈ વીરચંદ શાહ-અંબેલે, ૩) જોષ્ઠતારામ બાજીદાસ પટેલ-ગવાડ,
 ૧૫) મોહનલાલ ગિરધરલાલ શાહ-માણસા, ૨) મૂળજીભાઈ કિશોરદાસ, પટેલ-પાટડી,
 ૭) માધવજી જોષ્ઠદાસ પટેલ-જમખા, ૨) ગોપાળભાઈ રામદાસ પટેલ-બેરવા, ૨) જોષ્ઠદાસ
 મોતીદાસ પટેલ-કુકરવાડા.

વ૦ ૨૧૦ પું૦ મંડળ

૧૮ મી પરીક્ષાનું પરિણામ—શિષ્ટવાચનની ૧૮ મી પરીક્ષાનું પરિણામ ચાલુ
 માસના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે તે લાગતા વળગતાઓને જોઈ લેવાની જાણ મળ્યું.

પ્રાંતિક સભાઓ—નવસારી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૮-૨-૪૦
 ના દિવસે મળી ગઈ, અને મહેસાણા, અમરેલી તથા વડોદરા પ્રાંત મંડળોની સભા ચાલુ
 માસની અનુક્રમે તા. ૧૫, ૨૨ તથા ૨૯ મીએ ભરાવાની છે.

અધ્યાપના અહેવાલો ઑક્ટોબર અંકમાં પ્રસિદ્ધ થશે.

વડોદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

પસાર થયેલા ઠરાવો

વડોદરા મહાલ પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૫-૯-૪૦ ના રોજ
 બે વાગે વડોદરા સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં મળી હતી. જેમાં જૂથ મંડળના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત
 પુસ્તકાલય ખાતાના મહાનીય અધિકારી શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના
 સહમંત્રી શ્રી. નાણિકલાલ ચોકસી, રાજ્ય પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ “ પુસ્તકાલય ”ના
 તંત્રી શ્રી. મણિલાલ વ્યાસ, શ્રી. એકનાથભાઈ પટેલ વગેરે પણ હાજર હતા, જેમાં નીચેના
 ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

(૧) વ્યવસ્થાપક મંડળની ચૂંટણીના, (૨) આગામી વર્ષના ખર્ચના શ. ૫૫ ની
 બજેટમંજૂરીના, (૩) દરેક વર્ષે ગામે મહાલ પરિષદ ભરવાનાં આવેલાં
 આમંત્રણ સ્વીકારી એ પૈકી એક ગામે ભરવા માટે પ્રમુખ અને મંત્રીઓને સત્તા આપતો,
 (૪) પ્રાંતમંડળના પ્રતિનિધિઓ તરીકે શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન તથા શ્રી. છોડુભાઈ
 પટેલની નિમણૂકના, (૫) વિદ્યાર્થીઓના શિષ્ટવાચન માટે “ સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ ન.
 અમીન ” એ પુસ્તકની પરીક્ષા લેવા અને એ માટેની તમામ વ્યવસ્થા વરણામાં એ. વી.
 રૂઢેલા હેડમાસ્ટર શ્રી. રતિલાલ ઘોડાને સોંપવાનો, (૬) જૂથ મંડળોએ નું ભરાઈ હોય ત્યાં
 સભા મેળવવા, તમામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરવા, ન.આવ્યા હોય તેમનાં બજેટ કરાવવા
 અને સ્વ. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન દેમારક ફંડમાં ન્યાં ન્યાં રકમ ન ભરાઈ હોય ત્યાં ત્યાંથી
 મેળવવા આવતના ઠરાવો થયા હતા.

શિષ્ટ વાચનની ૧૮ માં પરીક્ષા

‘હિમાલયનો પ્રવાસ’નું પરિણામસહિત નિવેદન

ઉપરોક્ત પરીક્ષા, જાહેર થયા પ્રમાણે, તા. ૨૧-૭-૪૦ ના રોજ જે તે સ્થળે લેવાઈ ગઈ. એને માટે ગુજરાત-કાઠિયાવાડનાં સુમરે ૪૨ ગામોનાં, ૧૨૦ ઉમેદવારોની અરજીઓ આવેલી. તેમાંથી ૩૯ ગામનાં ૮૨ બાઇઅહેનોની ઉત્તરવડીઓ અમારા તરફ આવેલી હોવાથી કુલ ૮૨ જણે આ પરીક્ષાનો લાભ લીધો હોવાનું જણાય છે. પરીક્ષામાં બેઠેલાં ઉમેદવારોનું ધંધાવારી પ્રમાણ નીચે પ્રમાણે છે:—

૪૨ શિક્ષક, ૨૨ વિદ્યાર્થી, ૧ કારીગર, ૩ અંધપાલ, ૩ છતર નોકરી, ૧૧ ધરકામ; પૈકી ૧૫ અહેનો છે, મેલ ટ્રેનિંગ કોલેજમાં ભણનારા સ્કૉલરોની ગણતરી વિદ્યાર્થીવર્ગમાં કરવામાં આવી છે.

છોડવા દેલા ૮ પ્રતો પૈકી ૧૦ માં સવાલના ૧૬ ગુણ અને બાકીના દરેકના ૧૨ ગુણ રાખી ઉત્તરપત્રો તપાસતાં ૭૪ ઉમેદવારો ઉત્તીર્ણ થયાં છે. એટલે ‘પરીક્ષાનું’ પરિણામ, આ વખતે, લગભગ ૯૦.૮૬% આવેલું જણાય. ઉત્તીર્ણ થનારામાં ૪૨ શિક્ષકો, ૧૭ વિદ્યાર્થીઓ, ૧૦ ધરકામ કરનારા, ૩ અંધપાલ તથા ૨ છતર નોકરીવાળાં છે, જે પૈકી ૧૪ અહેનો છે. નં. ૬૫ થી નં. ૭૪ નાં ઉમેદવારો અનુમદ-ગુણથી ઉત્તીર્ણ થાય છે. અનુમદ ગુણ વત્તાના ચિહ્નથી દર્શાવવામાં આવ્યા છે. સદર પરીક્ષા માટે પ્રસિદ્ધ થયેલી જાહેરાતમાં જણાવ્યા પ્રમાણે પરિણામપત્રકના પ્રથમ ૨૦ નંબરો ઉપરાંત *ચિહ્નવાળા અધ્યાપન પાઠશાળાનો લાભ સમૂહગો નહિ પામેલા શિક્ષક, અંગ્રેજી પાંચમા ધોરણ સુધીના વિદ્યાર્થી અને છતર નોકરીવાળાં ઉમેદવારો પૈકી ઉત્તીર્ણ થનારા ૧૦ જણ ૦-૮-૦ ના ધનામને પાત્ર દરે છે. ઉત્તીર્ણ થતી ૧૦ અહેનોને પણ ઉત્તેજનનું એકેક રૂપિયાનું ધનામ મળે છે. દરેકને મળવાના ધનામની રકમ જેના તેના તામની સામે શેરાના ખાનામાં દર્શાવવામાં આવી છે. કુલ રૂ. ૪૫ નાં ૪૦ ધનામો આ પરીક્ષા અંગે વહેંચાશે. અત્રેની તેમ જ ઉમેદવારોની સગવડની ખાતર ધનામની રકમ રોકડમાં આપવાની નીતિ મંડળે સ્વીકારી છે, તે મુજબ રોકડમાં અપાશે. છતાં જેમની ઇચ્છા ધનામની રકમ પૂરતી કિંમતનાં પુસ્તક લેવાની હશે, તેઓ પુસ્તક અલગ્યત મંગાવી શકશે. તેથી, ધનામ મેળવવા લાગ્યશાળી નીવડેલાં બાઇઅહેનોને વિનંતિ કે પોતાને ધનામ રોકડમાં ભેદિએ છે કે પુસ્તકરૂપે, તથા તે કોષ્ટકની મારફત રૂબરૂ મંગાવી લેવું છે કે ટપાલરસ્તે, તે ત્યાંથી માસ આખર સુધીમાં જેણે તેણે અવરય જણાવી દેવું. મુદત વીત્યે જે તે રકમ અત્રેથી જેને તેને ખર્ચે મની-આડંરથી રવાના કરી દેવાની તજવીજ રહેશે.

અગાઉની પરીક્ષાઓની માફક આ, વખતે પણ જે તે સ્થાનના શિક્ષક, મંત્રી કે અન્ય મુદરથોએ નિરીક્ષક તરીકેની સેવા અર્પી પરીક્ષાના કામમાં જે મદદ કરી છે, તે બદલ એ સર્વ કોષ્ટકો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

પરિણામ નીચે પ્રમાણે છે:—

પરિણામ

નંબર	નામ	ગામ	ધર્મી અભ્યાસ ગુણ	શેરો ધ નામ રૂ.
૧	ચંદુલાલ લક્ષ્મણભાઈ મારોટ	કરગીઆ	ચિંતક ઉ.	૭૨ ૫)
૨	દાનભાઈ પુનભાઈ જેઠલીઆ	બાળાપુર	"	૭૧ ૪)
૩	ગુણસીભાઈ દાદીભાઈ પટેલ	કાસર	ચિંતક મે. સિ.	૭૦ ૩)
૪	પુરુષોત્તમ દાદીભાઈ પટેલ	ઊરવ	"	૬૯ ૨)
૫	દીરાલાલ નરસિંહરામ વ્યાસ	પાટોદ	"	૬૮ ૧)
૬	મણિભાઈ ચંદરભાઈ પટેલ	મદાપુર	ચિંતક ઉ.	૬૭ ૧)
૭	ભાઈલાલભાઈ બાવાજી પટેલ	વિન્નોલી	ચિ. મે. સિ.	૬૭ ૧)
૮	લાલુભાઈ દાનભાઈ જેઠલીઆ	ચાલપુર	ચિ. ઉ.	૬૨ ૧)
૯	તારાબેન દીરાલાલ રાવળ	અમરેલી	ચિ. ઉ.	૬૧ ૧)
૧૦	આશાભાઈ ગેરધનભાઈ પટેલ	સિદ્ધોર	ચિ. મે. સિ.	૬૧ ૧)
૧૧	દિલીપકુમાર માધવલાલ પંચોલી	નાનીકડી	"	૬૧ ૧)
૧૨	ચુનીલાલ દામોદર ભટ્ટ	વાવોલ	"	૬૦ ૧)
૧૩	ખીમજીભાઈ દીગભાઈ દાકર	સિદ્ધપુર	ચિ. ઉ.	૬૦ ૧)
૧૪	ઈશ્વરલાલ મૂળચંદર દાકર	ભાડ	"	૬૦ ૧)
૧૫	ચતુરભાઈ નારણભાઈ પટેલ	વલુજરા	ચિ. મે. સિ.	૫૯ ૧)
૧૬	કચ્છનબેન પીપટલાલ ભટ્ટ	અમરેલી	ચિ. ઉ.	૫૯ ૧)
૧૭	સોમાભાઈ દલમુખભાઈ ચાલ	કનીપુર	"	૫૯ ૧)
૧૮	ઈશ્વરલાલ દીરાભાઈ પટેલ	પાટોદ	ગ્ર. ૬ નોકરી	૫૮ ૧)
૧૯	સંતોકબેન જગજીવન	બાળાપુર	ચિ. મધ્યમ	૫૮ ૧)
૨૦	દરગેવિંદલાલ મોરારજી પંડ્યા	ચાડીઆ	ચિ. મે. સિ.	૫૮ ૧)
૨૧	નિરંજનચંદર ડાલાભાઈ પંડ્યા	તરવડા	ચિ. ગ્ર. ૬	૫૭ ૧) ઉ.
૨૨	જટાયંચંદર દરિયંચંદર જોષી	દેવરાજીઆ	ચિ. મે. સિ.	૫૭ ૧)
૨૩	કેશવલાલ લવજી લાડીઆ	અગ્રવા	ચિ. ગ્ર. ૬	૫૬ ૧) ઉ.
૨૪	કુબેરલાલ સવરામ વૈષ્ણવ	ગુતામ	વિ. અ. ૩	૫૬ ૧) ઉ.
૨૫	વિદ્યુદભાઈ સોમાભાઈ પટેલ	ડાલી	ચિ. મે. સિ.	૫૬ ૧)
૨૬	ડાલાભાઈ અંબાલાલ અગ્રજી	તારાપુર	"	૫૪ ૧)
૨૭	નાનુ ગુસ્તાસેપ દોરણાલ	નવસારી	પરગામ	૫૩ ૧) ઉ.
૨૮	સોમાભાઈ રમુજીડાભાઈ પટેલ	અંજેસર	ચિ. મે. સિ.	૫૩ ૧)
૨૯	કાજીચંદર રામેશ્વર ત્રિવેદી	કેરીઆનામસ	"	૫૦ ૧)
૩૦	જગજીવન દામજીભાઈ પંડ્યા	તરવડા	ચિ. પ્રથમ મુદ્	૫૦ ૧)
૩૧	નારાયણલાલ પુ. ગુપ્તીઆ	મહેશ્વર	નોકરી મેટ્રિક	૪૯ ૧)
૩૨	ગુલ ગુસ્તાસેપ કેરકડીઆ	નવસારી	પરગામ	૪૯ ૧) ઉ.
૩૩	જાનુ મોશીરવાન ખીનોચંદર દોમજી	નવસારી	"	૪૯ ૧)

૩૪ વિધાભા ગગાભા માણેક	ખતુઆ	ટ્રે. શિક્ષક	૪૭	
૩૫ લાભશંકર નાનજી જોશી	કેરીઆનાગસ	શિ. મધ્યમ	૪૭	
૩૬ શંકરલાલ લલ્લુરામ શેખ	આળ	મુ. શિક્ષક	૪૭	
૩૭ બાણુભાઈ ભવાનભાઈ જાદવ	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા.	૪૬	
૩૮ કાન્તાબેન જયકૃષ્ણ પંડયા	તરવડા	ધરકામ	૪૬	૧) ઉ.
૩૯ આત્મારામ મોહનલાલ પટેલ	રૂપાલ	શિ. મેટ્રિક	૪૫	
૪૦ ગદાભાઈ પુરષોત્તમ પાઠક	રવાલ	શિ. પૂર્વપદ	૪૪	
૪૧ દયાશંકર નાગજી દવે	શાહપુર	"	૪૩	
૪૨ મોહનલાલ પ્રાગજી પટેલ	રતનપુર	શિ. ગુ. ૬	૪૨	
૪૩ નાણુ અ. કરકરીઆ	નવસારી	ધરકામ	૪૧	૧) ઉ.
૪૪ કેશવલાલ સંકિર્ણચંદ વાળંદ	કાણુએલ	શિ. ગુ. ૬	૪૧	૧) ઉ.
*૪૫ છોટાભાઈ ખુશાલભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. ગુ. ૫	૪૦	૦૧ ઉ.
૪૬ સંવિતાબેન લક્ષ્મીશંકર આઝા	ખાંભા	ધરકામ ગુ. ૪	૪૦	૧) ઉ.
૪૭ ગદાભાઈ દામજી	તરવડા	શિ. પ્રથમપદ	૪૦	
*૪૮ મગનલાલ ગદાલાલ	તરવડા	વિ. અ. ૨	૩૮	૦૧ ઉ.
*૪૯ છોટાભાઈ રામજીભાઈ સોલંકી	ગુતાલ	વિ. અ. ૪	૩૮	૦૧ ઉ.
૫૦ ધન અરજેશર મહેતા	નવસારી	ધરકામ	૩૮	૧) ઉ.
૫૧ જગનલાલ નાનાભાઈ પટેલ	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા.	૩૭	
૫૨ જગવાનભાઈ નાથાભાઈ પટેલ	વાલમ	શિ. ગુ. ૬	૩૭	
*૫૩ અંબાલાલ રણછોડભાઈ	કસોર	વિ. અ. ૫	૩૬	૦૧ ઉ.
૫૪ ઈશ્વરબેન ત્રિભુવન પંડયા	ખાંભા	શિ. પૂર્વપદ	૩૬	૧) ઉ.
૫૫ દયાશંકર જોશીરામ	કેરિયાનાગસ	શિ. પ્રથમપદ	૩૫	
૫૬ એકવજી વલ્લભદાસ સંપટ		વિ. અ. ૭	૩૫	
૫૭ ચંપાબેન દાદાલાલભાઈ	તરવડા	ધરકામ	૩૫	૧) ઉ.
*૫૮ જીવાભાઈ કથનાભાઈ આચ	ગુતાલ	વિ. અ. ૨	૩૪	૦૧ ઉ.
૫૯ લાણુબેન ગૌરીશંકર	સિદ્ધપુર	મંથપાલિકા ગુ. ૫	૩૪	૧) ઉ.
*૬૦ પા. શાન્તિભાઈ આશાભાઈ	વસો	વિ. અ. ૪	૩૪	૦૧ ઉ.
*૬૧ બાણુભાઈ મંજળભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. અ. ૫	૩૪	૦૧ ઉ.
૬૨ મણિબેન કાળીદાસ શાહ	કનીપુર	ધરકામ ગુ. ૪	૩૪	૧) ઉ.
૬૩ જયશંકર રેવાશંકર વ્યાસ	અંજેસર	શિ. મધ્યમ	૩૩	
૬૪ જેઠાલાલ રણછોડલાલ પંડયા	અંજેસર	શિ. પૂર્વપદ	૩૩	
૬૫ લીલાવતી ઉમિયાશંકર ભટ્ટ	દેવરાજીઆ	ધરકામ	૩૧+૨	
૬૬ અમયાલાલ કંકુરામ ત્રિવેદી	ઉમતા	મંથપાલ ગુ. ૭	૩૦+૩	
૬૭ આપાભાઈ કોશીભાઈ પટેલ	વસો	વિ. અ. ૬	૩૦+૩	
૬૮ દિવાન લુભાંયા અનારસા	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા.	૨૯+૪	
૬૯ મકવાણા મોરારજી લખાભાઈ	"	"	૨૯+૪	

૭૦ રમણિકલાલ અંબાલાલ દવે	વાલમ	અંબાલાલ અં. ૩ ૨૬+૪
૭૧ સાશુમીયાં મોટામીયાં ચૌહાણ	વડોદરા	શિ. મંથન ૨૬+૪
૭૨ નરસિંહભાઈ વઢાલજી પરમાર	ગુતાલ	વિ. ગુ. ૭ ૨૬+૪
૭૩ રમણભાઈ ડાહ્યાભાઈ ઠક્કર	વસો	વિ. અં. ૫ ૨૮+૫
૭૪ હર્ષદલાલ લાલશંકર પંડ્યા	અંજેસર	વિ. ગુ. ૬ ૨૮+૫
૭૫ રામશંકર જોષીતારામ ત્રિવેદી	વડોદરા	વિ. પુ. આ. પા. ૨૨
૭૬ મગનભાઈ દેસાઈભાઈ પટેલ	રણોલી	વિ. અં. ૬ ૨૧
૭૭ સૈયદ એહમદઅલી સૈયદઅલી	વડોદરા	વિ. પુ. અં. પા. ૧૮
૭૮ લીલવતીબેન શિવલાલ	વાલમ	ધરકામ ૧૮
૭૯ પા. મૂળચંદભાઈ હીરાભાઈ	વાલમ	ધરજીકામ ગુ. ૬ ૧૭
૮૦ નરોત્તમદાસ દાલાભાઈ ધાંચી	વડોદરા	વિ. પુ. આ. પા. ૧૫
૮૧ રમણિકલાલ કેશવલાલ	વાલમ	કામાડી ગુ. ૬ ૮
૮૨ કરશનલાલ શંકરભાઈ પટેલ	વડોદરા	વિ. પુ. અ. પા. ૮

ફુનિયાની અન્યપીરૂપ નગાધિરાજ દિમાલપના પ્રવાસને આનંદને અનુભવ પેર બેઠાં મેળવવા ખાતર જેમણે એ પુસ્તક, આ પરીક્ષા નિમિત્ત, ન વાંચ્યું હોય તેમને પણ એક વાર તો અવશ્ય નજર તળે કાઢી જવાની ભલામણ કરીએ છીએ.

૧૯ મી પરીક્ષા ૧૯૪૧ ના જાન્યુઆરી માસમાં 'ભારતસેવક ગોખલે' એ પુસ્તકની લેવાશે. એ સંબંધી જાહેરાત માટે ઓક્ટોબર અંકમાં જરૂર જોશે.

વડોદરા,
તા. ૯-૯-૪૦ }

ના. ન. ચાકરી
સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મં.

એમાં વાંક કેનાં ?

એક તરફથી સાહિત્ય પ્રવૃત્તિ શરૂ કરી જવંતાની રસવૃત્તિ કેળવવાની મોટી મોટી વાત કરવી અને બીજી બાજુએથી એમને એવા અનુભવોના અર્થિક આપવા કે એ સાહિત્ય તરફ સન્માનની નજરે જોષ પણ ન થકે ? તો તેમાં વાંક કેનાં ?

ખરૂં જોતાં તો જવંતા જ્યારે આવા સાહિત્ય પ્રત્યે અભિમુખ થતી જતી હોય તેવા કાળમાં તેની રુચિને અને વિશ્વાસને જીતી લઇ, તેને આગળ લઇ જવી તે, સાહિત્યકાર અને પ્રકાશકોનું ઇચ્છ્ય કર્તવ્ય હોવું જોઇએ. તેના બદલે વેપારી વૃત્તિને લઇ, કે ગમે તે કારણે પ્રજાની અભિરુચિને કુંઠિત કરવામાં આવે તો ? એનું પરિણામ શું આવે ? સાહિત્ય તરફ અભાવ અને પ્રકાશકો તરફ અવિશ્વાસ કે બીજું કંઈ ? એટલે મને લાગે છે કે, જે હોપનો ટોપસો પ્રજાને માથે ઓઢાડવામાં આવે છે, તે હોપ પ્રજાનો નહિ પણ, તેમને આવા અનુભવો કરાવી તેમની રસવૃત્તિને આઘાત પહોંચાડનારા પ્રકાશકો અને અંધમાળાના સંચાલકોનો જ છે.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવાણી અંક ૩૯

‘પૂરવાણી નં. ૩૯, એ ૧૬૪૦ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી પરંતુ તે વ્યવસ્થિત રીતે છપાયેલી ન હોવાથી આ અંકમાં ફરીથી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. એ ૧૬૪૦ માં આપેલી યાદી આથી ૨૬ સમજવી. ના. અં. દીવાનજી.

ચ ૮૧૬૫	વિદ્યાવિજયજી, મુનિશ્રી	
૨૬	જૈન તત્ત્વજ્ઞાન	
	૧૯૩૫; ૩. ૦-૪-૦	
જ ૪૯૧૮૬	પટેલ, જોપાલદાસ જીવાભાઈ (સંપા)	
૬૫	શ્રીમદ્ ભાગવત	
	૧૯૩૯; ૩. ૧-૮-૦	
ટ ૧૬૦	કપાશી, બીખાલાલ બા.	
૨૫	આમોદ્ધાર પ્રવૃત્તિ	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૨-૦	
ટ ૬૬૧૭૭	મહેતા, બળભાઈ પ્રાણજીવનદાસ	
૭૧	માઈ મામડું	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૬-૦	
ટ ૧૨૩૭૫	આઝાદ હિંદ કાર્યાલય, અમદાવાદ	
૨૮	ભ્રમનગરની ભીતરમાં	
	૧૯૪૦; ૩. ૧-૪-૦	
જ ૯૧૬	શુક્લ, ચંદ્રશંકર પ્રાણશંકર (અનુ.)	
૨૬	ચીનનો અવાજ	
	૧૯૩૮; ૩. ૦-૮-૦	
જ ૫૦૯૩	પટેલ, સોમાભાઈ દિયાભાઈ	
૬૦	બાલવાયનમાળા પુ ૧-૬	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૦-૬	
જ ૨૬૬૪	જોષી, હમનલાલ નયુભાઈ	
૧૨	આપણો આર્થિક પ્રશ્ન	
	૧૯૩૮; ૩. ૧-૦-૦	
જ ૩૦૪૫	જ્યોતમંડળ, સુરત (મકા)	
૩૦	જ્યોતમંડળની ૧૬ પત્રિકાઓ	
	૧૯૩૮-૪૦; ૩. ૧-૧૨-૦	

જ ૨૬૪૩	જોષી, હમનલાલ ક.	
૨૨	ખેડૂત પાઠમાળા ૧લી ચોપડી	
	૧૯૩૧; ૩. ૦-૨-૬	
જ ૨૬૪૫૭	ચિરતી, સત્તારશાહ	
૬૪	સત્તાર ભજનામૃત લેઈ મુકિત પ્રબોધ ભજનાવલિ	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૫-૦	
જ ૫૫૨૮૮	પાઠક, રવિશંકર નરોત્તમદાસ	
૧૧	અંતરના દિવડે	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૬-૦	
મ ૩૦૬૨	ઝવેરી, મનસુખલાલ મ.	
૧૨	આરાધના	
	૧૯૪૦; ૩. ૨-૦-૦	
મ ૪૯૨૩	પટેલ, ગોવિંદ હ.	
૧૨	આપદર્ભ	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૦-૦	
મ ૧૧૩૯૬	બેટાઈ, સુંદરજી ગો.	
૧૩	પદ્મપત્ર	
	૧૯૪૦; ૩. ૨-૦-૦	
મ ૭૦૩૮	મહેતા, વસુમતી	
૬૬	મંજરા (સચિત્ર)	
	૧૯૪૦; ૩. ૦-૩-૬	
મ ૩૬૮૬	દલાલ, રમણીકલાલ જયચંદભાઈ	
૬૬	રામની રાણી	
	૧૯૩૮; ૩. ૦-૮-૦	
મ ૪૬૧	ધ્રુવ, કેશવલાલ હર્ષદરાય	
૮૧	વિધ્યવનની કન્યાઓ અથવા પ્રિયદર્શના	
	૧૯૩૯; ૩. ૨-૦-૦	

ચ ૨૯૯૮ જોષી, માણેકલાલ ગોવિંદજી
નિર્મળા
૧૯૦૯; ર. ૧-૪-૦

ચ ૪૫૩૭૩ ધામી, મોહનલાલ
પરિચારિકા
૧૯૩૬; ર. ૧-૪-૦

ચ ૬૧૨૮ છુદ્, ધૈર્યચન્દ્ર ર.
સુગમિત્ર
૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦

ચ ૬૨૭૩૫ ભટ્ટ, કૃષ્ણપ્રસાદ લલ્લુભાઈ
પ્રણયયમ
૧૯૪૦; ર. ૧-૮-૦

ચ ૮૨૪ વીમાવાળા નટવરલાલ મૂ. (સંપા.)
કથાકલગી
૧૯૩૯; ર. ૨-૮-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
બિલોરી પહાડ
(અં) ૧૯૩૭; ર. ૦-૩-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
રામજીનો ખજાનો અને
(અં) ખીજ વાલો
૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૯૨.૧ શેકસપીઅરનાં કથાનકો
(અં) ભા. ૧ લો
૧૯૩૭; ર. ૧-૦-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૯૨.૨ શેકસપીઅરનાં કથાનકો
(અં) ભા. ૨ જો
૧૯૨૮; ર. ૧-૦-૦

ચ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૬૬ હસતી બાળ (સચિત્ર)
(અં) ૧૯૪૦; ર. ૦-૫-૦

ચ ૯૧૩૩ સુખંધુ આત્માનંદ
૫૬ બાઈબલ કથાઓ
૧૯૩૧; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૮૧૨૫ સ્વામી, ગણેશાનંદ
૯૬ સુખોદ કથાસાગર
૧૯૩૪; ર. ૧-૮-૦

ચ ૧૬૧૬ કમલિની, જીહેન
૧૬ કમળ
૩૬૬૫ ત્રિવેદી, નવલરામ જમનાય (સંપા.)
૨૭ જયંતી વ્યાખ્યાનો
૧૯૪૦; ર. ૨-૪-૦

ચ ૫૮૭૩ કાર્પસ ગુજરાતી સભા
૭૦ મહોત્સવ ગ્રંથ
૧૯૪૦; ર. ૩-૦-૦

ચ ૯૪૦૩ સધવી, ખજાવંત ગો. (અમિકુમાર)
૮૧ વિચારવીચિ
૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦

ચ ૯૧૦૧ શાહ, ચંકર અને બધેકા, નરેન્દ્ર
૫૮ પ્રવાસવાર્તા
(અં) (૧૯૩૬); ર. ૦-૫-૦

ચ ૯૮૩૧ હમદાની, એચ. એમ.
૨૭ જગતની મહાન જ્યોતિઓ
૧૯૪૦; ર. ૦-૫-૦

ચ ૧૧૨૪ દેસાઈ, જમનાય (સંપા.)
૪૨૫૨૫ મોહાના આઝાદ
૧૯૪૦; ર. ૦-૪-૦

ચ ૨૦૦ કાલેલકર, દત્તાત્રય બાલકૃષ્ણ
૧૫ ઓતગતી દીરાંબો
૧૯૪૦; ર. ૦-૬-૦

ચ ૨૪૮૮ દવે, જીગતરામ ત્રી.
૩૭૬૬ ભારતસેવક ગોખલે
૧૯૪૦; ર. ૦-૯-૦

ચ ૯૫૫૬ પંડ્યા, ભાલમંદ ન.
૫૩૭૮૪ માડી તારે ખોલે (સાવરકર)
૧૯૩૬; ર. ૦-૩-૦

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૩

આ ૨૯૭૩	નેપી, જીવરામ	આલસાદિત્ય-સર્વસંગ્રહ	ભાગ ૨ નો	૧૯૩૬; ર. ૦-૧૦-૦૦
૧૦.૨				
પૃષ્ઠ ૫૭૨	પુસ્તકાલય સ. સ. મં. લિ. (પ્રકા.)	મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતાના વટકુક્રમો, સૂચનાઓ, જાહેરાતો વગેરેનું એકીકરણ ભા. ૩ નો		૧૯૩૬; ર. ૨-૦-૦૦
૬૭.૩				
કા ૫૬૭	પુરાણી, અંબાલાલ બા. (અનુ.)	(શ્રી) માતાજી સાથે વાર્તાલાપ		૧૯૪૦; ર. ૨-૦-૦૦
૭૦				
કા ૫૬૭	પુરાણી, અંબાલાલ બાલકૃષ્ણ	યોગસાધનાના પાયા ભા. ૨		૧૯૪૦; ર. ૦-૧-૦૦
૭૫				
કા ૫૬૭	પુરાણી, અંબાલાલ બા. (અનુ.)	મંથન અને કક્ષિતમાર્ગ		૧૯૪૧; ર. ૧-૮-૦૦
૬૪				
કા ૪૪૭	સુશીલ (પરીખ, બી. હ.) ભા. ૬.	જિનવાણી		૧૯૩૪; ર. ૧-૦-૦૦
૧૮				
રૂ. ૨૧૧૩	કોઠારી, કર્નેયાલાલ ગિ. (અનુ.)	ધર્મનું આદિ મૂળ વેદ		૧૯૩૪; ર. ૧-૦-૦૦
૪૫				
કા ૮૯૬૪	ચા.હ. તલકચંદ શીરચંદ	ભવિષ્ય ભાવ ફળ		૧૯૩૪; ર. ૫-૦-૦૦
૬૫				
કા ૧૪૪૪	ભટ્ટ, હરિહર	ખગોળ ગણિત ભા. ૧નો		૧૯૩૪; ર. ૦-૮-૦૦
૨૧		સૂર્યગણિત		

કા ૬૭૫	સોની, રમણલાલ પી.	ચાંદો સૂરજ		૧૯૩૪; ર. ૦-૪-૦૦
૧૫				
૧૫૬૪૭	ભાવસાર, નવલકાન્ત	વિજ્ઞાનની ત્રાટો		૧૯૩૫; ર. ૦-૨-૦૦
૮૧				
(અં)				
૫૫૩૩૫	પાઠક, હરિલાલ ગોરધન	અનુભૂતસિદ્ધ પ્રયોગસંગ્રહ અને લોકપ્રયોગ સંગ્રહ		૧૯૪૦; ર. ૧-૦-૦૦
૧૧				
૬૦૨૧	શાહ, આપાલાલ મરખડાસ	દિનચર્ચા		૧૯૩૪; ર. ૧-૮-૦૦
૩૬				
૪૪૮૮	દિવેદી, મણિલાલ જગજીવન	અમુલ્ય તક		૧૯૩૪; ર. ૦-૧૨-૦૦
૧૧				
૬૭૩૧	ભટ્ટ, ભાનુપ્રસાદ મણિલાલ	ગોળગંગા		૧૯૩૪; ર. ૦-૩-૦૦
૬૬				
(અં)				
૩૭૦૩	ત્રિવેદી, હરભાષ	ડાહટન પ્લેન		૧૯૩૫; ર. ૦-૨-૦૦
૩૩				
૧૭૦૩	ત્રિવેદી, હરભાષ	નવી દષ્ટિ		૧૯૩૪; ર. ૦-૧૦-૦૦
૪૬				
૭૦૪૨	મહેતા, વિઠ્ઠલરાય મહિપતરાય	યુરોપીય સંસ્કૃતિનાં શબ્દચિત્રો		૧૯૩૪; ર. ૦-૮-૦૦
૭૫				
૬૬૫૧	મજમુદાર, સો. કલિદાસજી (સંપા.)	રાસ ન્યોતિ		૧૯૪૦; ર. ૦-૮-૦૦
૭૭				

મ ૫૫૩૮ પાઠકજી, શ્રી. જયમન ગૌરી
૩૫ તેજ-છાયા
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

મ ૬૩૫૮૬ ભટ્ટ, બાલકૃષ્ણ જી.
૨૩ ગીતરજની
૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦

મ ૫૩૬૫૬ પંડ્યા, મરતરામ
૨૫ ધરધરણું અને મનોહર
૧૯૪૯; રૂ. ૦-૧૨-૦

૨૨ ૫૯૬૩ બક્ષી, પ્રિયવદન ગિરધરલાલ
૫૪ પહેલી ભેટ
(અં) ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૫-૦

૫ ૮૬૭૭ શર્મા, સીતારામ
૬૬ સુલગા (પ્ર. ગ્રં. ૨૬)
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦

૨૩ ૯૦૮ શાહ, રમણલાલ નાનાલાલ
૭૮ લપલપીયા
(અં) ૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

૫૪ ૨૧૧૬ ખલીલ, અયુબખાન
૬૫ સંહાર (નવ. ગ્રં. વ. ૭-૩)
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

૫૫ ૧૧૬૬ 'અવિનાશ'
૧૪ એમાં શું ?
૧૯૪૦, રૂ. ૨-૦-૦

૭૫ ૮૨૦૫ વિદ્યાજિજ્ઞાસુજી, મુનિશ્રી
૬૬.૪ સુભાષિત-પદ્ય રત્નાકર
ભા. ૪ થો
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

૪૩ ૮૧૪૬ વિન્યેન્ડસરિય, મુનિમહારાજ
૧૨૦ અશોકના શિલાલેખો ઉપર
દષ્ટિપાત
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૪-૦

૫૮ ૬૩૦૧ ભટ્ટ, ચંદ્રભાષ કા.
૧૫ કકળણું કાંગો
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૫-૦

૫૯ ૩૮૨ દવે, મહાશંકર ઈન્દ્રજી
૧૧ અધ્યાનિસ્તાન
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૮-૦

૬૩ ૮૭૯૧ શાહ, ત્રિભોવનદાસ લહેરચંદ
૫૮.૨ પ્રાચીન ભારત ભા. ૨જો
૧૯૩૬; રૂ. ૭-૮-૦

૬૭ ૬૬૬૭ મહેતા, બખ્શભાષ પ્રા.
૭૬ રશિયાનું ઇતર
૧૯૩૫; રૂ. ૨-૦-૦

૭૦ ૫૦૦ પટેલ, નાગરદાસ ઈ.
૧૦ અજબ દુનિયા
(અં) ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

૭૩ ૭૬૭૭ મારતર, પી. ડી.
૨૫ ચાંગા સર્વસંગ્રહ
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦

૭૩ ૫૫૨૯ પાઠક, રામનારાયણ નાગરદાસ
૨૦ કાળાપાણીને પેલેપાર
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦

૭૪ ૨૬૬૮ ચોકશી, રમણલાલ મોહનલાલ (પ્ર.)
૨૩ ગરવી ગુજરાત ભા. ૨જો
૧૯૩૫; રૂ. ૫-૦-૦

૭૪ ૫૩૫૮૪ પંડ્યા, લાલચંદ ન.
૬૧ બે સાહસિકો
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

૭૯ ૫૦૧૮ પટેલ, ફૂલાભાષ મધુરભાષ
૨૭ જગતના સિતારા
૧૯૩૬; રૂ. ૮-૧૦-૦

૭૯ ૮૯૭૯ શાહ, ધીરજલાલ ટોકરશી (સંપા.)
૮૧૫ વિદ્યાર્થી વાંચનમાળા શ્રેણી ૫ અ
નં. ૮૧ થી ૧૦૦.
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૮-૦

જા ૨૦૭૪ દેસાઈ, મગનભાઈ પ્રભુદાસ (અનુ.)
 ૪૩૧૪૫ અપંગની પ્રતિભા (હિલનકેલર)
 ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૧૨-૦

જા ૨૩૬ પાઠક, રામનારાયણ નાગરદામ
 ૫૫૨૬ યુગાવતાર ગાંધી ભા. ૧લો
 ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૭-૦

જા ૨૪૮૨ કામદાર, છોટાલાલ માનસિંગ (ભા.ક.)
 ૧૯૫૩ ભારતભક્ત ગોખલેજીના
 સ્મરણો
 ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૨-૦

જા ૧૮૧૧ બારોટ, યુનીલાલ પુરષોત્તમ
 ૬૦૧૨૪ કાગવા
 ૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

સુધારો

જુલાઈ '૪૦ના અંકમાં છપાયેલી વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૧ માં

જ ૬૫૬૪૭ ને બદલે છર ૬૫૬૪૭
 ૮૧ (અં)

જ ૬૫૬૪૭ ને બદલે છર ૬૫૬૪૭
 ૮૧-૧

ઓગસ્ટ ૧૯૪૦ ની વર્ગીકૃત નામાવલિની પૂરવણી અંક ૪૨

ચ ૬૭૪ ને બદલે ચ ૬૭૫૪
 ૬૪

લપ ૮૫૦૫ ને બદલે લપ ૮૨૦૫
 ૬૧-૩ ૬૧-૩

વાંચવું.

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ અંકનો સાથે પુસ્તકોની યેવણી યાંદીઓ જરૂર મોકલશે.
- ૨ અંકનો ટકાવારીના ધોરણે જ સ્વીકારાશે; માટે તે પ્રમાણે મોકલશે.
- ૩ ઓક્ટોબરમાં ત્રિમાહી પત્રકો પુસ્તકાલયના અંચાલો મોકલવા ચૂકે નહિ.
- ૪ થોડું ભણેલા પ્રોફેસર માટે વાચન ખરીદવા અંકજમાં ખાસ સવડ કરો.

ઉ. મો. પટેલ
 મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નં. ૬ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

લોકમદદની રકમ મોકલતા પહેલાં કાયમનિધિની રકમ જે તે
રથળે મૂકવા બાબત

અંદાજે સપ્ટેમ્બર આખર સુધીમાં મંગાવી લેવામાં આવે છે એટલે ઘણાં પુસ્તકાલયો તરફથી કાયમનિધિની રકમો મૂકવામાં આવશે એમ સૂચના કાઢવાતું કારણ જણાવી અંદાજે મંજૂર કરાવે છે. કેટલીક વખત કાયમ નિધિમાં રકમ પુસ્તકાલયો તરફથી નહિ મૂકવાના કારણે લોકમદદમાંથી તે રકમ કાપીને અંદાજપત્રના જે તે આસનમાં જણાવવામાં આવે છે, પણ તેનો અમલ કેટલેક ઠેકાણે નહિ થતો હોવાથી આ સૂચના કાઢવામાં આવી છે.

૨. અંદાજે ખાતા તરફથી મંજૂર કરી મોકલવામાં આવે એટલે તેમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કાયમનિધિની રકમ વ. દુ. નંબર ૩, તા. ૬-૧-૩૬ કાયમનિધિની રકમ લોક- પ્રમાણે જે રથળે મૂકાતા હોય ત્યાં મૂકી પછી લોકમદદની મદદ મોકલતાં પહેલાં રકમ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાં મોકલવી. પુસ્તકાલય મંડળમાં જે પુસ્તકાલય કાયમનિધિની રકમ મૂકે છે તે સાથે લોકમદદ ત્યાં મોકલવા હરકત નથી. કાયમ નિધિની રકમ મૂક્યા સિવાય લોકમદદની રકમ મોકલવામાં આવશે તો તે રકમની જવાબદારી મંત્રીના ચિર રહેશે.

૩. અંદાજમાં મંજૂર કર્યા પ્રમાણે લોકમદદ અને કાયમ નિધિની રકમ બંને ભેગી ન થઈ શકે તો મંજૂર થયેલું અંદાજ રદ સમજવું અને અંદાજમાં મંજૂર થયા નવેસર વ્યવસ્થાપક મંડળ બોલાવી જે રકમ ભેગી થઈ હોય કરતાં ઓછી રકમ હોય તેની નીચે રકમ કાયમ નિધિ ખાતે લેઈ જઈ અંદાજ મોકલવું. તો શું કરવું કેટલીક વખત કાયમ નિધિમાં રકમ પૂરતી છે એટલે તે મૂકવાની નથી એવો સખખ જતાવવામાં આવે છે તે ગ્રાહ્ય થઈ શકે એમ નથી. બ્યાજનું ઉત્પન્ન લોકમદદની રકમ તરીકેની કુલ રકમમાં ગણવા હરકત નથી. એટલે આ નતમામ બાબતોનો વિચાર કરી પુસ્તકાલયની સદરતા વધારવા માટે કુલ ભેગી થયેલી રકમની નીચે રકમ કાયમ નિધિ ખાતે મૂકવી.

૪. કેટલાંક ગામડાંઓમાં વસ્તીના પ્રમાણ કરતાં અથવા છેલ્લા ત્રણ વરસમાં મંજૂર થયેલાં અંદાજની સરાસરી કરતાં અગર નવીન પુસ્તકાલયોને નિમે કરતાં વધુ રકમ મદદ આપવાની મતા કરતાં વધુ લોકમદદ ઉભી થઈ ઓછી કાયમ નિધીમાં ક્યારે રકમનો અંદાજ બને ત્યારે ખાતા તરફથી સવક પ્રમાણે મૂકવી પડશે. અંદાજ મંજૂર થાય છે. એવે પ્રસંગે વધારાની ભેગી થયેલી રકમ પણ કાયમ નિધિ ખાતે મૂકવાની છે. ઉપર પ્રમાણેની

સૂચનાનો અમલ સન ૧૯૪૦-૪૧ થી તમામ સરકાર મદદ લેતાં પુસ્તકાલયો અને વાચના-લયોએ કરવાનો છે જ અને તપાસણી વખતે તપાસણી અધિકારી સાહેબો આ બાબત અવશ્ય જોશે એવી આશા છે.

વડોદરા,
તા. ૧૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. ખટ્ટેલ
અ. મદદ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નં. ૭ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

પુસ્તકોની યાદીઓ બાબત

આમ પુસ્તકાલયોનાં અંદાજોમાં પુસ્તકોની યાદીઓ અંદાજની સાથે જ મોકલવાનું કરેલું છે અને તે પ્રમાણે કેટલાંક પુસ્તકાલયો તરફથી યાદીઓ સૂચના કાઢવાનું કારણ આવતી ન હોવાના કારણે આ સૂચના કાઢવી પડી છે.

૨ તમામ આમ પુસ્તકાલયોએ નિદાન અંદાજમાં જેટલી રકમનો ખર્ચ કરવાનો હતો હોય તેના ૩૫ ટકા ખર્ચ પુસ્તકો ખાતે કરવા કરેલું છે. પુસ્તકાલયોએ કરવાની છતાં તે પ્રમાણે રકમ કેટલેક સ્થળે સંધાતી નથી. તેવે સ્થળે વર્તમાનપત્રો વા બીજી બાબતોમાં ઘટાડો કરો પુસ્તકોની રકમમાં વધારો કરવામાં આવે છે, તે વખતે પુસ્તકોની યાદીઓ ઓછી કિંમતના લીધે અધુરો રહે છે; અગર આમ પંચાયતની મદદ આવશે સારે મોકલીશું એવા સમજ બજાવે છે તે પ્રથા રદ કરી નીચે પ્રમાણે તજવીજ કરવાનું તમામ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને જણાવવામાં આવે છે.

૩. તમામ પુસ્તકાલયોએ પોતાના અંદાજના ૩૫ ટકા રકમની એવડી રકમનાં પુસ્તકોની યાદી પુસ્તકાલયના અંદાજ સાથે રજૂ કરવી, એટલે રકમ પુસ્તકો માટે એવડી રકમ વધુદ થવાના કારણે ખાતા તરફથી યાદી ચૂકવી પડશે નહિ ની યાદી મોકલવા બાબત અને પુસ્તકાલયને તેની માગણી પ્રમાણેનાં પુસ્તકો મળશે.

અંદાજોમાં જેમણે ઓછી રકમનાં પુસ્તકોની યાદી કરી હશે તેમને ખાતાની પસંદગીનાં પુસ્તકો મોકલવા તજવીજ થશે.

વડોદરા,
તા. ૧૦ સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ } પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. ખટ્ટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

યુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડ, વડોદરા.

(વડોદરા રાજ્યની સહકારી મંડળોમાં સંબંધી સંવત ૧૯૭૦ના નિબંધ છઠ્ઠાની કલમ ૬ અન્વયે તા. ૩૧-૩-૨૪ને રોજ નોંધવામાં આવ્યું છે.)

મુકરર કરેલું ભંડોળ	રૂ. ૫૦,૦૦૦-૦-૦
ભરાવવા કાઢેલું ભંડોળ	રૂ. ૫૦,૦૦૦-૦-૦
ભરાયલું ભંડોળ	રૂ. ૩૧,૮૭૫-૦-૦
વસૂલ આવેલું ભંડોળ	રૂ. ૩૧,૮૭૫-૦-૦
રિઝર્વ ફંડ	રૂ. ૮,૭૭૦-૦-૦

મંડળનું નોંધેલું સરનામું
રાવપુરા, વડોદરા.

સાધારણ સભાના પ્રમુખ

૨ા. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, વડોદરા

ઉપપ્રમુખ

૨ા. નાનાલાલ નાથોલાલ શાહ, એમ. એ.

પ્રિન્સિપાલ, એચ. વી. શ્રોધ મેમોરીઅલ હાઈસ્કૂલ, વડોદરા

વ્યવસ્થાપક મંડળના સભાસદો

- ૨ા. ૨ા. ચુનીલાલ પુરુષોત્તમદાસ શાહ, બી. એ. એલએલ.બી. વડોદરા (અધ્યક્ષ)
- ૨ા. ૨ા. નટવરલાલ ગિરધરલાલ શાહ, મંત્રી, સા. પુ. શિનોર
- ૨ા. ૨ા. ચિમનભાઈ મૂળજીભાઈ અમીન, પ્રતિનિધિ સા. પુ. વસો
- ૨ા. ૨ા. ચિમનભાઈ હરિભાઈ અમીન, મંત્રી, સા. પુ. વરુણામા
- ૨ા. ૨ા. બાળાશંકર ગંગાશંકર ઉપાધ્યાય, પ્રતિનિધિ, સા. પુ. બીલ
- ૨ા. ૨ા. વલ્લભભાઈ મૂળજીભાઈ પટેલ, પ્રતિનિધિ, સા. પુ. સાધી
- ૨ા. ૨ા. નાનાભાઈ ચંદ્રશેખર દીવાનજી, વડોદરા
- ૨ા. ૨ા. શંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, સ્નાતક, વડોદરા
- ૨ા. ૨ા. રાવજીભાઈ ભેરાભાઈ પટેલ, ઇટોલા

મંત્રી

૨ા. ૨ા. વાઘજીભાઈ નારજીભાઈ અમીન, બી. કૉમ્, વડોદરા

ઑડિટર

મેસર્સ આપાજી અમીન, એન્ડ કંપની, રજિસ્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટસ

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિં નો સને ૧૯૩૯-૪૦નો

સોળમા વાર્ષિક રિપોર્ટ

સહચરણો,

તા. ૩૧મી જુલાઈ સને ૧૯૪૦ના રોજ પૂરા થતા આ મંડળના સોળમા વર્ષના કામકાજનો હેવાલ તથા હિસાબનું સરવાલું અને તા. ૧-૮-૩૯થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીના બાર માસનો નકાતોટાનો હિસાબ ઓડિટરના હાખલા સાથે બ્યવસ્થાપકો આપની સમક્ષ રજૂ કરે છે:—

(૧) સભાઓ:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં બ્યવસ્થાપક મંડળની આઠ સભાઓ મળી હતી, જેમાં જે તે વખતે મંડળના કામકાજને લગતા પ્રશ્નો રજૂ થઈ નિર્ણયો કરવામાં આવ્યા હતા.

(૨) શેર બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં ૨૩ નવીન સભાસદો આપણા મંડળમાં જોડાયા છે અને ૩ સભાસદો શેર નામફેર થવાથી કમી થયા છે. એટલે વર્ષ આખરે સભાસદોની કુલ સંખ્યા ૫૨૫ ની છે. અને ૨૩ નવીન સભાસદોએ ખરીદેલા શેર ૪૭ અને જૂના સભાસદોએ નવીન ખરીદેલા શેર ૭૫ ઉમેરતાં બરાબેલા શેરની કુલ સંખ્યા ૧૨૭૫ની છે, અને તે પેટે શેર દીઠ રૂ. ૨૫)ની કિંમતની તમામ રકમ વસૂલ આવેલી છે.

(૩) પુસ્તકવેચાણ:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે ગયા વર્ષની માફક રાજ્યનાં તેમ જ અન્ય સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને અને જનતાને પુસ્તકો પૂરા પાડવાનું કામ કર્યું છે. અને તે અંગે રૂ. ૩૫૯૫૫-૮-૫ નાં પુસ્તકોની તથા છતર સાહિત્યની ખરીદી કરી છે અને રૂ. ૩૬૧૮૫-૦-૧૧ નું વેચાણ કર્યું છે.

(૪) પત્રો-માસિકોનું લવાજમ ભર્યા બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે ગ્રામ પુસ્તકાલયો વતી જે તે વર્તમાનપત્રો તથા માસિકોનું લવાજમ ભરવાનું કામ કર્યું છે. આ વર્ષે ૩૫ કરના પુસ્તકાલયોએ પણ તે કામ મંડળને સોંપ્યું હતું. ઉપરાંત વડોદરા રાજ્ય બહારનાં ૧૯ પુસ્તકાલયો અને ૧૧ જ્ઞાનવર્ધક વાચનાલયો તેમ જ હિંદુસ્તાન બહારનાં, આફ્રિકાનાં પુસ્તકાલયો, બીજી સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓ મળી આશરે ૫૦ માફકે વતી પણ લવાજમો ભરવાનું કામ કર્યું છે. વર્ષ દરમ્યાન રૂ. ૪૭૨૩૨-૦-૭ નું કુલ લવાજમ મંડળ મારફતે ભરાયેલું છે.

(૫) ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં કાયમફંડો બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષ આખરે ગ્રામ પુસ્તકાલયોની કાયમફંડની રકમ, મંડળમાં ચાપણ તરીકે મુકાયેલી રૂ. ૧૭૮૯૨૪-૧૧-૭ ની છે. કેટલાક પુસ્તકાલયોએ પોતાની ચાપણ વડો ૪૫૦]

દરાની લેન્ડ મોર્ટગેજ બેઠના શેરોમાં પચ્ચ શેરો છે. સામાન્ય રીતે બીજે ઠેકાણે મૂકેલી પોતાની ચાપણ ઉપાડી લઇને મંડળમાં જમા મૂકવાની ગ્રામ પ્રુતકલયોની વૃત્તિ વધતી જાય છે. ચાપણો ઉપર મંડળ તરફથી દોઢ-ટકો બ્યાન્ડ આપવામાં આવ્યું છે.

(૬) મંડળને સોંપાયેલાં ટ્રસ્ટફંડો બાબત:—

નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળને બે નવીન ટ્રસ્ટ ફંડો શ. ૨૦૨-૦-૦ નાં મળેલાં છે. એટલે વર્ષ આખરે ટ્રસ્ટ ફંડની સંખ્યા ૩૬ કુલ શ. ૧૯૦૩૯-૯-૭ ની થાય છે. તેમાં નદિ અર્ચાયલું બ્યાન્ડ શ. ૨૦૪-૧૨-૧૧ ઉમેરતાં ટ્રસ્ટફંડો ખાતે શ. ૧૯૨૪૪-૬-૬ બાકી જમા રહે છે.

ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ બાબત:—

સને ૧૯૩૮ના વર્ષમાં બ્રિટિશ રાજ્યની ખેડ ડિસ્ટ્રીક્ટ સેન્ટ્રલ ડેવલપમેન્ટ બેંક લિ. નડિયાદની કાચી પડી હતી, અને મુખ્ય સરકારના હુકમથી તેનું કામકાજ બંધ થયું છે. આ બેંકમાં મંડળને નામે દરેક શ. ૫૦)નો એવા ૨૦ શેર ચાલુ છે, જેનું રોકાણ શ. ૦૦૦-૦-૦ છે. તે ઉપરાંત બાંધી મુદતની ચાપણ ખાતે શ. ૧૩૦૦) બાકી રહેલા છે. એટલે આ બેંકમાં મંડળની કુલ રકમ શ. ૨૩૦૦) ફેલેક અંશે જોખમાયેલી છે. આ કમો શકબંધ લહેણા ખાતે સરવાલામાં બતાવી છે.

મંડળના ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ ખાતે ધલાત પડે છતાં મંડળની સદ્ગતતા જોખમાય નદિ તે માટે ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ રિઝર્વફંડ નામનું જીવું ખાતું બોલી તે ખાતે બી રોકે ત્યારે નફામાંથી કમ જમા કરવામાં આવે છે. અર્ચાયલું આખરે આ ખાતે શ. ૫૨૦૦-૦-૦ જમા હતા. નિવેદનવાળા વર્ષમાં યુરોપીય યુદ્ધના કારણે સરકારી લોનોના બાવમાં થોડાક ધટાડો થયો છે. તે ૧૯૫૧-૫૪ની ત્રણ ટકાની શ. ૨૫૦૦૦)ની દાર્શનિક કિંમતની લોનનો બાવ વર્ષ આખરે શ. ૯૬-૧૨-૦ હતો. તેથી આ ફંડ ખાતેથી શ. ૭૨૧-૧૧-૧૦ બાવફેરના કમી રી સરવાલામાં લોન, બન્નરભાવે બતાવવામાં આવી છે. આ ફંડમાં વર્ષ આખરે શ. ૪૪૭૪-૪-૨ જમા રહે છે.

૮) પ્રુતકપ્રકાશન સંબંધી હકીકત:—

મંડળે પ્રકાશિત કરેલાં ૬૫ પ્રુતકો પૈકી ૨૫ પ્રુતકોની બધી પ્રતો વેચાઇ ગઇ છે. ૪૦ પ્રુતકોની પ્રતો જે નિવેદનવાળા વર્ષ આખરે ચિલક છે તે વેચવા માટે જાહેર કરેલી કંમતે શ. ૫૫૪૬-૧૨-૦ ની થાય છે, બ્યારે પ્રુતક પ્રકાશન ખાતે મંડળના શ. ૨૮૮૦-૭-૦ લાયક છે. એટલે રોકાયેલી રકમ વહેલી મોડી વસુલ તો થશે જ, આ રોકાયેલી રકમ પર સને ૧૯૩૮ થી બ્યાન્ડ અણતું બંધ કરેલું છે. દોઢ ટકા રેખે બ્યાન્ડની રકમ શ. ૭૦-૦-૦ થાય છે.

વર્ષ દરમ્યાન મંડળે બે પ્રકાશનો દાય ધર્મો છે. " બાલકુજના પાઠો "ની એક સ્તિકા પ્રસિદ્ધ થશે અને " સારી રીતસાત "ની ચોથો આવૃત્તિ અપી જવાથી પાંચમી આવૃત્તિનું છાપકામ ચાલુ છે.

(૯) “ પુસ્તકાલય ” માસિક વ્યાખ્યાન:—

પુસ્તકાલય માસિકનું ૧૪ મું વર્ષ ડિસેમ્બર ૧૯૩૯ આખરે પૂરું થયું હતું. તા. ૧-૧-૧૯૩૯ થી તા. ૩૧-૧૨-૩૯ સુધીના બાર માસમાં લવાજમ ખાતે રૂ. ૪૮૧૫-૪-૦ અને જાહેર ખર્ચ ખાતે રૂ. ૭૨૯-૧૦-૯ મળી કુલ રૂ. ૫૫૪૪-૧૪-૯ જમા મળ્યા હતા. કાગળ, હપ્તામણ, પગાર, પોસ્ટેજ, મામ પુસ્તકાલયોને મદદ વગેરે સાથે ખર્ચની કુલ રકમ રૂ. ૪૮૨૭-૧૫-૦ છે. એટલે વર્ષ આખરે માસિક ખાતે રૂ. ૭૧૬-૧૫-૯ ખચત થાય છે, જેમાં પાછલાં વર્ષોની ખચત રૂ. ૩૭૧૯-૯-૫ તથા વ્યાજના ઉત્પન્નના રૂ. ૮૨-૫-૧૧ અને પુસ્તક વેચાણના રૂ. ૩-૪-૦ ઉમેરતાં માસિક ખાતે કુલ ખચત રૂ. ૪૫૨૨-૩-૧ થાય છે. “ પુસ્તકાલય ” માસિકના ઉત્પન્નખર્ચનો હિસાબ (તા. ૧-૧-૩૯ થી ૩૧-૧૨-૩૯ સુધીના) ઇલાયદો આ સાથે પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

વર્ષ દરમ્યાન માસિક ખાતેની થયેલી ખચતમાંથી માસિકના તંત્રીને એક માસ જેટલા પગારના બોનસના રૂ. ૫૦૦ આપવામાં આવ્યા છે જેને મંજૂર કરવા અમે બહામણ કરીએ છીએ.

“ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં દર માસે પુસ્તકાલય ખાતા તરફનાં સરકારી, ખાતા તરફે કોઈ પણ પ્રકારનું ખર્ચ પાડ્યા સિવાય લેવાય છે. સામાન્ય રીતે બારે રૂમાં જેટલી મેટર દરસાલ લેવાતી હતી. સને ૧૯૩૯ માં ૨૩ રૂમાં મેટર ખાતા તરફનું જાપવામાં આવ્યું છે.

(૧૦) સરકારી છુક ઉપોના ઈજારા વ્યાખ્યાન:—

સરકારી છુક ઉપો વિભાગના હિસાબો આ સાથે ઇલાયદા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યા છે. નિવેદનવાળા વર્ષમાં સરકારી છુક ઉપો અંગે વડોદરામાં એક મુખ્ય કોઠાર તથા રાજ્યનાં મોટાં શાળાની શાળાઓમાં પક તથા શાળા બહાર બજારમાં ૨૭ પેટા કોઠાર ચાલુ રાખેલા છે. વર્ષમાં ખરીદી રૂ. ૫૬૨૫૫-૧૫-૦ ની કરેલી છે. અને વેચાણ રૂ. ૬૬૬૫૨-૩-૫ નું કરેલું છે. ચોખ્ખો નફો રૂ. ૭૦૩-૭-૮ નો થયો છે. તેમાં આગલાં ચાર વર્ષોનો નફો રૂ. ૬૭૪૩-૮-૦ ઉમેરતાં રૂ. ૫૪૪૬-૧૫-૮ નફો તોટા ખાતે જમા રહે છે. ઈજારાની મુદત તા. ૩૧-૧૦-૧૯૪૦ ના રોજ પૂરી થાય છે; દરમ્યાન છુક ઉપો અંગેનો નફો, નફાતોટા ખાતે અનામત જમા રાખવાનું મંડળના દિવસની દૃષ્ટિએ વ્યવસ્થાપકોએ યોગ્ય ગણ્યું છે.

સરકારી છુક ઉપો વિભાગના નફામાંથી તે વિભાગના નોકરોને એક માસના પગારના બોનસના રૂ. ૮૫ આપવા અમે બહામણ કરીએ છીએ.

વર્ષ દરમ્યાન સરકાર હક્કનાં પુસ્તકોમાંનાં મૂલ્ય પુસ્તકોની કિંમત કમી થવાથી તેમ જ આ રાજ્યની શાળાઓમાં વ્યાપવા માટે ઇતર અધિકારીનાં મંજૂર થયેલાં પુસ્તકોમાં ફરફારી થવાથી વેચાણમાં ઘટ થઈ છે.

આ ઈજારાની જામીનગીરી પેટે રૂ. ૪૮૮૩૭-૧૪-૫ ની રોકડ રકમ એક એક બરોડા લિ. માં ૧૬૬ ટકાના વ્યાજે મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સાહેબના નામે મંડળે જમા મૂકેલી છે.

(૧૧) હિસાબ:—

આ સાથેના નફા તોટાના પત્રકમાં જણાવ્યા મુજબ નિવેદનવાળા વર્ષમાં મંડળે રૂ.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી

તારીખ ૩૧ માહે જુલાઈ સને ૧૯૪૦ ના રોજ

ભંડોળ અને દેવું:—

૧ ભંડોળ:—

સત્તાધારી યાપણુ:—૨૦૦૦ રોર દરેક રૂ. ૨૫)નો

૫૦૦૦૦-૦-૦

ભરાવવા કાઢેલી યાપણુ:—

૫૦૦૦૦-૦-૦

ભરાવેલી યાપણુ:—૧૨૭૫ રોર દરેક રૂ. ૨૫)નો

૩૧૮૭૫-૦-૦

વસુધ માગેલી યાપણુ:—૧૨૭૫ રોરના દરેકના રૂ. ૨૫) પ્રમાણે.

૩૧૮૭૫-૦-૦

૨ રિઝર્વ ફંડ:—

ગયા વર્ષના સરવાલામાં જણાવ્યા પ્રમાણે

૭૮૨૫-૦-૦

ઉમેરો ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના

૯૪૫-૦-૦

સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે

૮૭૭૦-૦-૦

૨A ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ રિઝર્વ:—

ગયા વર્ષના સરવાલામાં જણાવ્યા પ્રમાણે

૪૪૧૩-૧૧-૦

ઉમેરો ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના

૭૮૬-૫-૦

સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે

૫૨૦૦-૦-૦

બાદ ત્રણ ટકાની લોનના બજારભાવે

૭૨૧-૧૧-૧૦

પટના

૪૪૭૮-૪-૨

૨B નફાની વહેંચણી સરખી રાખવાનું ફંડ

ગયા વર્ષના સરવાલામાં જણાવ્યા પ્રમાણે

૧૦૦૦-૦-૦

ઉમેરો ગયા વર્ષના નફાની વહેંચણી પૈકીના

૪૦૦-૦-૦

સાધારણ સભાના ઠરાવ પ્રમાણે

૧૪૦૦-૦-૦

નોંધર સહાયક ફંડ:—

૪ દેવું:—(વગર તારણનું)

૧ યાપણુ:—મુદતબંધી ખાતે (વ્યાજબી)

૧૭૮૯૨૪-૧૧-૭

૨ પરચુરણ દેવું:—(વગર વ્યાજબી)

૧ આ. પ્ર. ની ખરીદ પેટે એડવાન્સ

૧ પુસ્તકો માટે ૪૫૦૭-૧૫-૦

૨ બજેટની બચત ૭૪૭-૨-૯

૩ બજેટ માટે લોકમદદ ૧૯૪૯-૧૪-૩

૨ ઇતર માલકો તરફથી જમા ૬૨૧૩-૧૦-૧૧

૩ જુકસેલરોના જમા ૨૬૮૪-૧-૦

૪ ચાલુ વર્ષના ખર્ચ પેટે

આપવાના બાકી ૧૪૩-૧૩-૦

૫ જુક ડેપો વિભાગના જમા ૯૪૧૭-૧૩-૨

૨૫૬૬૪-૬-૧

૫ માગણી નહિ થયેલું ડિવિડન્ડ:—

૩૨૯-૮-૦

૬ પુસ્તકાલય માસિક ખાતે:—

૬૫૫૨-૨-૧

મંડળ લિ., વડોદરા

મંડળના દેવા તથા લહેણાનું સરનામું.

મિલકત અને લહેણું:—

૧ શિલ્પી સામાન:—

૩૧-૭-૩૯ સુધીની પડતર કિંમત
આદ ધસારો પાછો

૫૫૦૪-૧૧-૬

૩૫૪૧-૩-૬

૧૯૬૩-૮-૦

૬-૦-૦

૧૯૬૮-૮-૦

૮૩-૦-૦

હિમેરો ચાલુ સાધનો વધારો

આદ ચાલુ સાલે શિલ્પી સામાન ખાતેથી
વેચેલી વસ્તુઓના

૧૮૭૬-૮-૦

૨૦૦-૦-૦

આદ ચાલુ સાધનો ધસારો

૨ માલ સ્ટોકમાં:—(મંત્રીએ સર્ટિફિકેટ કરેલી
યાદી મુજબ) પુસ્તકો વગેરે પડતર કિંમતે

૧૬૭૬-૮-૦

૨૦૦-૦-૦

૨A પ્રકાશન ખાતાનાં પુસ્તકો (પડતર કિંમતમાંથી
વેચાણના આદ જતાં)૩ લહેણું:—(સહર) પુસ્તકાલયો અને અન્ય
ગ્રાહકો પાસે બાકી

૪ ઇન્વેન્ટરી-ટસ:—(પડતર ભાવથી)

*ખરોડા સે. કો. બેંક લિ. ના ૫૦૦ રોર દરેક
રૂ. ૫૦) નો ભરાયલા રૂ. ૩૭-૮-૦.

૭૩૩૬-૦-૩

૨૮૮૦-૭-૦

૧૨૪૧-૫-૭

*મહેસાણા પ્રાંત સહકારી બેંક લિ. ના ૪૦ રોર
દરેક રૂ. ૨૫) નો ભરાયલા રૂ. ૧૫)પેટલાદ સહકારી બેંક લિ. ના ૧૨૦ રોર
દરેક રૂ. ૧૦) નોઅમરેલી ખેતીવાડી પેદી લિ. ના ૧૦૦ રોર
દરેક રૂ. ૧૦) નો*વડોદરા કો. લે. મો. બેંક લિ. ના ૪૦ રોર
દરેક રૂ. ૫૦) નો ભરાયલા રૂ. ૨૫)અ બોમ્બે કો. ઇ. સો. લિ. ના ડિબેન્ચર્સ
૩૬૬ ટકાનાવડોદરા કો. લે. મો. બેંક લિ. ના ડિબેન્ચર્સ
૬ ટકાનાસ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા બેંકમાં, સહકારી મંડળ-
ઓમાં, સહકારી બેંકમાં, તથા પોસ્ટલ
સેવિંગ્સ બેંકમાં મૂકેલી ચાપણો.

૧૮૭૫૦-૦-૦

૬૦૦-૦-૦

૬૨૦૦-૦-૦

૧૦૦૦-૦-૦

૧૦૦૦-૦-૦

૨૨૫૫૦-૦-૦

૫૦૦૦-૦-૦

૫૦૦૦-૦-૦

૧૦૦૦૦-૦-૦

* કંટીનન્ટ લાવેબિલિટી કો. ઓપરેટિવ બેંકના રોર ઉપર વસુલ માગેલી નહિ તેથી કોલની

૭ ટ્રસ્ટ ફંડો ખાતે:—

૩૧-૭-૩૬ ના બાકી		
સ્થાયી ટ્રસ્ટ ફંડોના	૧૮૩૦૦-૯-૭	
ચાલુ ટ્રસ્ટ ફંડોના	૫૪૭-૦-૦	૧૮૮૪૭-૯-૭
ઉમેરો ચાલુ વર્ષનો વધારો (સ્થાયી ટ્રસ્ટ ફંડોના)	૨૦૨-૦-૦	
ઉમેરો નહિ ખર્ચાયેલું બચાવ	૨૦૪-૧૨-૧૧	
	૧૯૨૫૪-૬-૬	
બાદ ચાલુ ટ્રસ્ટ ફંડમાંથી ખર્ચાયા	૧૦-૦-૦	૧૯૨૪૪-૬-૬

૮ નફાતોટા ખાતે:—

મને ૧૯૩૮-૩૯ ના નફાતોટાની બાકી	૩૮૦૮-૭-૬	
બાદ વહેંચણીના સાધારણ સમાના કરાવ મુજબ		
૧ રિઝર્વ ફંડ ખાતે	૯૪૫-૦-૦	
૨ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ્સ રિઝર્વ ખાતે	૭૮૬-૫-૦	
૩ નફાની વહેંચણી સરખી		
રાખવાના ફંડ ખાતે	૪૦૦-૦-૦	
૪ ડિવિડન્ડ ખાતે	૧૨૭૭-૭-૦	
૫ નોંધરોના બોનસના	૨૮૫-૦-૦	૩૬૯૩-૧૨-૦
	૧૧૪-૧૧-૯	
ઉમેરો નફાતોટાના હિસાબમાં જણાવેલો ચોખ્ખો નફો	૨૮૦૫-૧૧-૭	૨૯૨૦-૭-૪

૨૮૦૭૪૫-૧૦-૦

ઑડિટરોના રિપોર્ટ

અમે મંડળનું સરવાલુ તેને લગતા ચોપડા અને વાઉચરો સાથે તપાસી જોયું છે, અને જોષતા સઘળા ખુલાસા અને માહિતી અમને મળ્યા છે. અમે આથી નિવેદન કરીએ છીએ કે આ સરવાલુ મંડળના ચોપડામાં બતાવ્યા પ્રમાણે અને અમને મળેલા ખુલાસા અને માહિતી અનુસાર તા. ૩૧ મી જુલાઈ ૧૯૪૦ એ મંડળની સ્થિતિનો સાચો અને યથાર્થ હેવાલ રજૂ કરે છે અને

સેવિંગ્સ:—

બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. ૧૧૧ ટકા
સે. બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ૧૧૧ ટકા
પો. ઓ. સેવિંગ્સ બેંક ૧૧૧ ટકા
નેશનલ સીટી બેંક ઓફ ન્યુયોર્ક ૧૧૧ ટકા
બ્રોડા સે. કો. બેંક લિ. ૧૧૧ ટકા
બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. સેવિંગ્સ બેંક
ડીપોઝીટ ૧૧૧ ટકા

૪૫૩૭- ૩- ૯
૨૮૫૦-૧૩- ૧
૯૧૩૪- ૬-૧૦
૨૫૬૫- ૦-૧૦
૪૫૦- ૧- ૫

૫૨૪- ૨- ૯

૨૦૦૬૧-૧૨- ૮

મુદતબંધી યાપણ:—

વડોદરા કો. લેન્ડ મો. બેંક લિ. ૨૧૧ ટકા
ધી બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. ૧૧૧ ટકા
(વડોદરા રાજ્ય વિદ્યાવિહારીના નામે
ડેપો અગ્રેની નૌમીનગીરી)
ધી બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. ૧૧૧ અને ૨ ટકા
સેન્ટ્રલ બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ના કેશ
સર્ટિફિકેટ ૨૧૧ ટકા
પોંચ વર્ષનાં પો. ઓ. કેશ સર્ટિફિકેટ ૨૧૧ ટકા

૫૦૦૦૦- ૦- ૦

૪૮૮૩૭-૧૪- ૫

૨૦૦૦૦- ૦- ૦

૩૩૩૬૦- ૦- ૦

૮૮૧૨- ૮- ૦

૧૬૧૦૪૦- ૬- ૫

સરકારી લોનામાં રોકાણ:—

ક તથા ટકાની ૫૧-૫૪ ની ગવર્નમેન્ટ
લોન દાર્શનિક રૂ. ૨૫૦૦૦) બજાર
ભાવે રૂ. ૯૬-૧૨-૦ પ્રમાણે
હ લહેણ યથેચ્છ બ્યાજ

૨૪૧૮૭- ૮- ૦

૨૯૪૮- ૮- ૫

૫ શકમંદ લાહણ:—

બેંક ડિ. સે. કો. બેંક લિ. (ફડ્યામાં) ના
૨૦ શેર દરેક રૂ. ૫૦) નો
બેંક ડિ. સે. કો. બેંક લિ. (ફડ્યામાં) યાપણ

૧૦૦૦- ૦- ૦

૧૩૦૦- ૦- ૦

૨૩૦૦- ૦- ૦

૬ ટ્રસ્ટ ફંડિંગ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ:—

૩૬ ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન દાર્શનિક કિંમત
રૂ. ૧૪૬૦૦ ખરીદ કિંમતે
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના શેર નં. ૧૫૯ દરેક
રૂ. ૨૫) નો

૧૪૨૭૮-૧૪- ૩

૩૬૭૫- ૦- ૦

૧૮૨૫૩-૧૪- ૩

૭ પુસ્તકાલય માસિકનું ઇન્વેસ્ટમેન્ટ:—

સે. બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. ના કેશ સર્ટિફિકેટ ૨૬૬ ટકા

૨૩૬૨- ૩- ૦

૮ શિલક:—

બેંક ઓફ બ્રોડા લિ. વડોદરા ચાલું ખાતે ૬ ટકા
સે. બેંક ઓફ ઇન્ડિયા લિ. મુંબઈ, " " "
શકડ કાય ઉપર

૩૨૬૫- ૬- ૪

૫૬૨- ૨- ૧

૩૬- ૫- ૦

૩૮૬૭- ૦- ૫

૨૮૦૭૩૫-૧૦- ૦

તે કાપવાનુંસારે બનાવેલું છે. વિશેષ જણાવવાનું કે મંડળના સરવાલામાં બતાવેલાં સધળાં
ઇન્વેસ્ટમેન્ટસ અમે બંને તપાસી ખાત્રી કરી છે. આ સાથે રજૂ કરેલું સરકારી શુક ડેપો-
વિભાગનું સરવાળું પણ અમે તપાસી જોયું છે અને તે બરાબર છે.
વડોદરા, તા. ૮-૯-૪૦

Apaji Amin & Co.
Registered Accountants.
Auditors

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. વડોદરા
૧-૮-૩૯ થી ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો નફા-તોટાનો હિસાબ

ઉત્પન્ન		ખર્ચ	
કુપીકેટ શર સર્ટિફિકેટ શી	૨- ૦- ૦	પગાર	૩૮૫૯-૧૧- ૦
દાખલ શી	૨૧- ૦- ૦	પોસ્ટેજ	૩૩૫- ૬- ૩
શર નામફેર શી	૫- ૮- ૦	જાપામણુ	૧૫૮- ૧- ૩
પત્રો માસિકના કમિશનના	૨૧૪૫- ૧- ૧	કંટિનન્ટ	૩૫૮-૧૪- ૮
પુસ્તકવેચાણમાં મળેલો નફો	૪૦૨૦- ૮- ૦	ચિલકી સામાનનો ધસારો	૨૦૦- ૮- ૦
વ્યાજનું ઉત્પન્ન:—		મકાનભાડુ	૪૯૮- ૦- ૦
રોકડું મળેલું	૨૦૨૭-૧૨- ૩	ઇલેક્ટ્રિક ચાર્જીસ	૧૧૦-૧૧- ૬
લહેણું ચર્ચેલું	૨૬૪૮- ૮- ૫	ઑડિટ શી	૫૦- ૦- ૦
		મુસાફરીખર્ચ	૨૯-૧૪- ૩
		આગના વીમાનું પ્રિમિયમ	૧૮૭- ૮- ૦
		ચાપણો ઉપર આપેલું વ્યાજ	૫૭૮૮- ૫-૧૧
			૨૫૭૬- ૪- ૩
			૮૩૬૪-૧૦- ૨
		નફો	૨૮૦૫-૧૧- ૭
	૧૧૧૭૦- ૫- ૯		૧૧૧૭૦- ૫- ૯

ટ્રેડિંગ એકાઉન્ટ તા. ૧-૮-૩૯ થી ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો

૧-૮-૩૯ ના રોજ માલ રોકમાં	૬૫૪૫- ૩- ૯	
ઉમેરો ૩૧-૭-૪૦ સુધીની ખરીદી	૩૫૬૫૫- ૮- ૫	
	૪૨૫૦૦-૧૨- ૨	
૩૧-૭-૪૦ સુધીનું વેચાણ		૩૯૧૮૫- ૩-૧૧
૩૧-૭-૪૦ ના રોજ માલ રોકમાં		૭૩૩૬- ૦- ૩
પુસ્તકવેચાણમાં રહેલો ચોખ્ખો નફો	૪૦૨૦- ૮- ૦	
	૪૬૫૨૧- ૪- ૨	૪૬૫૨૧- ૪- ૨

વડોદરા, તા. ૮-૯-૪૦

ઉપરનો નફાતોટાનો હિસાબ તપાસ્યો છે અને તે બરાબર છે.

Apaji Amin & Co.
Registered, Accountants,
Auditors.

પુસ્તકાલયે સહાયક સહકારી મંડળ સિ. વડોદરાના

વર્ષ	સભાસદ સંખ્યા	શેર સંખ્યા	વસુલ આવેલી શેરની મૂલ્ય રા.	રિઝર્વ ફંડ રા.	મુદતબાધી આપણી રા.	ચોક્કસ નફો રા.	શેર ઉપર વહેંચેલું ડિવિડન્ડ દરકા	ખરીદી રા.	વેચાણ રા.
૩૧-૩-૨૫	૨૧૮	૨૫૭	૫૩૨૫	•	૪૫૬૬	૫૬૭	૬	૧૩૧૦૬	૯૪૦
૩૧-૩-૨૬	૨૬૪	૩૩૬	૮૦૬૦	૨૫૦	૧૫૭૭૮	૭૦૮	૬	૨૨૬૮૦	૧૮૫૧
૩૧-૩-૨૭	૩૧૩	૩૬૨	૮૮૭૦	૫૦૦	૨૭૦૩૬	૬૭૬	૬	૨૪૫૩૨	૨૩૪૬
૩૧-૩-૨૮	૩૨૪	૩૯૧	૯૬૨૫	૭૫૦	૪૧૧૪૦	૧૧૩૭	૬	૩૦૦૪૬	૩૨૯૫
*૩૧-૧૨-૨૯	૩૪૭	૪૪૧	૧૦૯૨૫	૧૦૫૦	૬૩૫૭૬	૧૫૦૪	૬	૪૪૭૯૯	૫૧૮૯
૩૧-૧૨-૩૦	૩૬૮	૫૨૪	૧૩૦૧૦	૧૪૩૦	૮૫૦૨૩	૨૬૭૬	૬	૩૧૬૨૩	૩૬૯૭
૩૧-૧૨-૩૧	૩૮૯	૬૯૦	૧૭૧૭૦	૩૨૭૫	૧૦૬૦૦૫	૨૩૭૯	૬	૪૧૫૨૪	૪૧૯૨
૩૧-૧૨-૩૨	૪૦૬	૭૩૯	૧૮૩૭૫	+ ૭૦૯૬	૧૨૭૫૪૧	૩૪૨૩	૬	૫૪૨૪૦	૫૭૨૬
*૩૧-૭-૩૪	૪૩૨	૮૭૫	૨૧૮૦૫	+ ૬૬૧૩	૧૬૫૮૭૫	૨૧૯૫	૬	૯૮૬૯૯	૧૦૫૭૧
૩૧-૭-૩૫	૪૪૪	૯૧૮	૨૨૮૯૦	+ ૬૯૪૫	૧૭૩૯૬૫	૨૩૯૬	૪૬	૪૩૪૧૫	૪૮૪૬૧
૩૧-૭-૩૬	૪૭૩	૧૦૦૯	૨૫૧૬૫	+ ૮૦૦૯	૧૮૦૨૩૦	૨૩૫૨	૪૬	૪૨૪૩૨	૪૮૭૯૩
૩૧-૭-૩૭	૪૮૭	૧૦૬૪	૨૬૫૮૦	+ ૧૧૭૪૮	૧૯૪૬૪૭	૧૦૧	૪૬	૩૪૧૫૭	૩૮૩૭૨
૩૧-૭-૩૮	૫૦૦	૧૧૧૪	૨૭૮૫૦	+ ૧૧૯૬૪	૧૬૧૨૫૫	૨૭૧૮	૪	૩૭૧૯૦	૪૦૫૯૦
૩૧-૭-૩૯	૫૦૫	૧૧૫૩	૨૮૮૨૫	+ ૧૩૨૩૮	૧૬૬૨૫૪	૩૭૭૫	૪૬	૩૭૯૦૫	૪૨૨૫૦
૩૧-૭-૪૦	૫૨૫	૧૨૭૫	૩૧૮૭૫	+ ૧૫૨૨૪	૧૭૮૯૨૪	૨૮૦૫	૪૬	૩૫૯૫૫	૩૯૧૮૫

*૨૧ માસનો હિસાબ *૧૯ માસનો હિસાબ *૫૨ માસનો નફો વહેંચણી સરખી રાખવાનું

છેલ્લાં સોળ વર્ષની પ્રગતિના આંકડા

ઉત્પન્ન શ.	ખર્ચ શ.	પુસ્તકપ્રકાશન માટે સાકાયેલી રકમ રૂ.	પુસ્તકાલય માસિક			ફ્રીટ ફંડો	
			ઉત્પન્ન	ખર્ચ	નફો અગર તોટો	સંખ્યા	રકમ
૧૪૭૩	૮૮૫	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૩૦૬૯	૨૩૬૨	૦	૦	૦	૦	૦	૦
૪૧૭૨	૩૪૯૩	૧૬૫૬	૧૩૬૩	૧૪૫૮	૯૫ ખોટ	૦	૦
૫૬૨૦	૪૭૮૩	૪૧૭૫	૨૯૦૦	૩૨૩૧	૩૩૦ ખોટ	૦	૦
૧૧૭૪૨	૧૦૨૩૮	૬૦૪૨	૩૧૫૦	૩૧૦૯	૪૦ નફો	૧	૧૫૧
૧૦૪૫૨	૭૭૭૬	૭૭૭૮	૧૭૦૬૭	૧૬૨૭૬	૧૭૯૦ નફો	૨	૨૫૨
૧૧૯૯૪	૯૬૧૫	૮૨૭૫	૩૮૮૯	૩૬૬૬	૨૨૨ નફો	૬	૧૯૫૫
૧૪૨૩૯	૧૦૮૧૬	૮૮૫૭	૪૩૨૭	૩૮૩૪	૪૯૩ નફો	૮	૨૧૫૭
૨૧૮૬૯	૧૯૬૭૪	૮૦૮૩	૪૨૧૧	૩૮૪૭	૩૬૩ નફો	૧૧	૬૦૮૬
૧૪૧૪૯	૧૧૭૫૨	૬૫૨૧	૪૩૮૦	૩૭૫૪	૬૨૫ નફો	૧૨	૮૦૭૬
૧૩૭૪૦	૧૧૩૮૮	૬૭૦૬	૪૬૫૩	૪૧૨૩	૫૨૯ નફો	૧૭	૧૧૮૪૮
૧૧૦૪૧	૧૦૯૪૦	૫૫૬૩	૪૯૧૧	૫૦૦૪	૯૩ ખોટ	૨૫	૧૪૩૩૧
૧૧૨૮૭	૮૫૬૯	૪૬૪૦	૪૯૩૩	૪૬૬૦	૨૭૩ નફો	૩૩	૧૮૨૫૦
૧૧૬૯૧	૭૯૧૫	૩૮૦૦	૫૨૩૩	૪૪૨૪	૮૦૯ નફો	૩૭	૧૯૪૩૧
૧૧૧૭૦	૮૩૬૫	૨૮૮૦	૫૫૪૪	૪૮૨૭	૭૧૭ નફો	૩૯	૧૯૨૪૪

ફંડ તથા ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ ફંડની રકમોનો સમાવેશ કર્યો છે. આ આંકમાં બે વર્ષના છે.

૩૧-૭-૩૯ સુધીના પંદરમા વર્ષના મંડળના વાર્ષિક રિપોર્ટમાં જાહેર કરેલા
સભાસદોની યાદીના અનુસંધાનમાં

નવીન દાખલ થયેલા સભાસદોની યાદી

સભાસદ નંબર	નામ	શેરસંખ્યા
૫૨૧	સા. પુ. દહેગામ	૨
૫૨૨	સા. પુ. કાણીએલ (તા. આતરમુંબા)	૮
૫૨૩	સા. પુ. મુળારકપુર (તા. કલોલ)	૧
૫૨૪	સા. પુ. ઉરદ (તા. કરજણ)	૧
૫૨૫	સા. પુ. ખોરજડાબી (તા. કલોલ)	૧
૫૨૬	સા. પુ. પુનીઆદ (તા. ડભોઇ)	૩
૫૨૭	સા. પુ. પાટોદ (તા. પાદરા)	૨
૫૨૮	સા. પુ. કરચિયા (તા. વડોદરા)	૩
૫૨૯	સા. પુ. અટાલી (તા. કરજણ)	૧
૫૩૦	સા. પુ. ખોરસમ (તા. ચાણસ્મા)	૧
*૫૩૧	રા. રા. ખેચરભાઇ નચુભાઇ પટેલ	૪
૫૩૨	સા. પુ. મલેકપુર (તા. ખેરાળુ)	૨
૫૩૩	સા. પુ. કહીપુર (તા. ખેરાળુ)	૨
૫૩૪	સા. પુ. બહાદરપુર (તા. ખેરાળુ)	૨
૫૩૫	સૌ. કેમુદબહેન હર્ષદરાય ઠાકોર	૧
૫૩૬	સા. પુ. ખડોરજી (તા. વિસનગર)	૧
*૫૩૭	રા. રા. ભક્તિ કાળા રતનજી	૪
૫૩૮	નચુભાઇ વીરમભાઇ રમારક સા. પુ. પિસાઇ (તા. ડભોઇ) નિભાવરૂંડના ટ્રસ્ટી પુ. સ. સ. મ. લિ. ના પ્રમુખ	૪
૫૩૯	સા. પુ. વલજી (તા. કરજણ)	૨
૫૪૦	સા. પુ. દેયાજી (તા. કરજણ)	૪
૫૪૧	સા. પુ. મગા (તા. વડોદરા)	૧
૫૪૨	સા. પુ. નાનીનરાલી (તા. માંગરોળ)	૪
૫૪૩	સ્વ. રામકોર તે હરિભાઇ નારણજી બકતના પત્ની રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ ધામજીના ટ્રસ્ટી પુ. સ. સ. મ. લિ. ના અધ્યક્ષ	૪

પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ. ને મળેલાં ટ્રસ્ટ ફંડો

(સન ૧૯૩૯-૪૦ માં)

ટ્રસ્ટ ફંડ ૩૮ મું રૂ. ૧૦૧નું*

સં રા. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. ના મંત્રી,

સુ. વડોદરા.

સવિનય જણાવવાનું કે પિસાઇ તા. ૩મોષ સાવજનિક પુસ્તકાલયના નિભાવ અર્થે રૂ. ૧૦૧-૦-૦ અ કે રૂપીઆ એકસોએક પુરા ટ્રસ્ટ ફંડ તરીકે નીચેની શરતોએ સોંપીએ છીએ તે સ્વીકારી આભારી કરશે.

શરતો

૧. આ ટ્રસ્ટ ફંડ “ નથુભાઈ વીરમભાઈ સ્મારક સાવજનિક પુસ્તકાલય પિસાઇ તા. ૬મોષ નિભાવ ફંડ ” એ નામથી ઓળખાશે.
૨. મૂળ રકમ કાયમ રાખી તેનું વ્યાજ પિસાઈ તા. ૩મોષ સાવજનિક પુસ્તકાલયના નિભાવ ખાતે ખર્ચવા દર વર્ષે પુસ્તકાલયના સેક્રેટરીને મોકલી આપવું.
૩. આ ફંડની રકમ પેટે પુ. સ. સ. મંડળના ચાર:શેર આપ્યા છે. શેર નં. ૧૧૬૬ થી ૧૧૬૯ સુધીના અને રૂ. ૧) શેરકો આપ્યો છે.
૪. મંડળના વાર્ષિક રિપોર્ટમાં આ ફંડનો દિવાળી દ્વારા ખાડવો.
૫. આ ફંડનો મૂળ ઉદ્દેશ લક્ષમાં રાખી ટ્રસ્ટની શરતોમાં ખાસ જરૂરના પ્રમંગે સહેજસાજ ફેરફાર કરવાની સત્તા મંડળને આપવામાં આવે છે.

તા. ૧૬-૧-૪૦ (મહી) પા. બહેચરભાઈ નથુભાઈ સહી દા. પોતે.

ટ્રસ્ટ ફંડ ૩૯ મું રૂ. ૧૦૧નું*

શરતો

૧. આ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડને “ સ્વ. રામકોર ભે હરિભાઈ નારણજી ભક્તનાં પત્ની સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ-ધામણ ” એ નામ આપવું.
૨. આ રકમ પુસ્તકાલય સ સ. મંડળના ૪ શેરમાં મારા નામે રોકેલી છે.
૩. ટ્રસ્ટ ફંડના વ્યાજની જેટલી રકમ આવે તેટલી રકમ લોકમદદ ખાતે વાપરીને તે રકમ ઉપર સરકાર-પંચાયત મદદ મેળવીને, તે વર્ષના બજેટનાં પુસ્તકમાંથી ટ્રસ્ટ ફંડના વ્યાજની રકમ જેટલી કિંમતનાં પુસ્તકો ઉપર સ્વ. રામકોર ભે હરિભાઈ નારણજી ભક્તનાં પત્ની-સ્મારક ફંડ-ધામણ એ નામનો મિલ્કો મારી ધામણ પુસ્તકાલયના રજિસ્ટરે પુસ્તકો ચલાવવાની વ્યવસ્થા મંત્રીએ કરવી

શરતો નં. ૪ અને ૫ ટ્રસ્ટ ફંડ નં. ૩૮ની શરતો નં. ૫ અને ૪ પ્રમાણે
 મુ. ધામણ, તા. નવસારી } (મહી) ભક્તિભાઈ ઠાળાભાઈ રતનજી
 તા. ૮-૩-૪૦ } સહી દા. પોતે.

* સરવૃદ્ધ ટ્રસ્ટ ફંડ નં. ૩૮ મું વ્ય મંડળના કાચ નં ૫૦ તા. ૩૧-૩-૪૦ થી સ્વીકારવામાં આવ્યું છે
 * સરવૃદ્ધ ટ્રસ્ટ ફંડ નં. ૩૯ મું વ્ય મંડળના કાચ નં. ૭૨ તા. ૩૧-૩-૪૦ થી મંજૂર કરવામાં આવ્યું છે.
 ૮ [૪૬૫

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી

ટ્રસ્ટ ફંડોનો હિસાબ

અનુક્રમ નંબર	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ.	ટ્રસ્ટ ફંડ આપનારનું નામ.	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વી- કાર્યાની તારીખ	રકમ રૂ.
૧	૨	૩	૪	૫
૧	દીવાળીયા રમારક માનપ્રચારક ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. માણિકલાલ કિશોરભાઈ પટેલ, પીહીબ	૪-૩-૨૮	૧૫૧
૨	રૂઢેશ સાવંજનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. તુલસીભાઈ બકારભાઈ અમીન, બાદરણ	૧૪-૯-૩૦	૧૦૧
૩	વટાદરા સાવંજનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	" "	૩૦-૮-૩૧	૧૦૧
૪	શ્રી. સમાચારાવ ગાયકવાડ ટ્રસ્ટ ફંડ	પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના એક હિમાયતી	૩૦-૮-૩૧	૫૦૧
૫	ખત્રી વલ્લભદાસ જમનાદાસ મૂળજી ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. નટવરલાલ મિરઘરલાલ શાહ, ચિનોર	૩૦-૮-૩૧	૧૨૬
૬	ઝારાળા સાવંજનિક પુસ્તકાલય ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. મગનભાઈ ચંકરભાઈ પટેલ, બાદરણ	૨૭-૧૨-૩૧	૧૦૧
૭	સ્વ. ધનીબહેન ભક્ત રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. કુલાભાઈ પરસોત્તમભાઈ ભગત, ધામજી	૨૭-૩-૩૨	૧૦૧
૮	સ્વ. લખાભાઈ ગોવિંદભાઈ ભક્ત રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. લગાભાઈ ગોવન, ધામજી	૩૧-૭-૩૨	૧૦૧
૯	શ્રી બોડન રમારક ટ્રસ્ટ ફંડ	મંત્રીઓ, બોડન રમારક ફંડ	૩૦-૭-૩૩	૧૦૦૧ +૧૪૧૧
૧૦	કરજીય તાલુકાનાં ૧૦ આમમાં પુસ્તકાલયો બોલવા સાર મદદ આપવાનું ટ્રસ્ટ ફંડ	શ. સુનીલાલ પુરુષોત્તમદાસ શાહ, કરજી	૨૮-૧-૩૪	૧૦૦
૧૧	નાની નરોલી તા. મંગરોળ સાવંજનિક પુસ્તકાલય નિ- ભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. નાની નરોલી	૨૯-૭-૩૪	૩૨૧૨+ ૨૩-૧૩-૭

મંડળ લિ. વડોદરા

તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો

ક્યા રોકેલી છે.	આજ સુધીનું ઉપજેલું વ્યાજ રૂ.	ખર્ચાયા રૂ.	બાકી ખર્ચવાના રૂ.	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવો ?
૬	૭	૮	૯	૧૦
પુ. સ. સ. મંડળના ૬ શેરોમાં	૮૬-૭-૦	૮૬-૭-૦	૦-૦-૦	પીડીજ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૪૨-૧૦-૦	૪૨-૧૦-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદી ફેલ સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
„	૩૭-૨-૦	૩૭-૨-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદી વડોદરા સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
મં.ના ૨૦ શેરોમાં	૧૮૫-૧૦-૦	૧૮૫-૧૦-૦	૦-૦-૦	વડોદરા રાજ્ય પુ. પરિષદ મંડળને આપવી.
પુ. સ. સ. મંડળના ૨૫ શેરોમાં	૨૩૨-૦-૬	૧૭૮-૧૦-૬	૫૪-૬-૦	ચિત્રોત્તર, સંખેડા અને તિલકવાડા તાલુકાનાં સા. પુ. ને મદદ કરવા
પુ. સ. સ. મંડળના ૪ શેરોમાં	૩૫-૧૦-૦	૩૫-૧૦-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને ઝારોળા સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
„	૩૪-૧૦-૦	૩૪-૧૦-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને ધામજી સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
„	૩૨-૨-૦	૩૨-૨-૦	૦-૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને ઝોરણા સા. પુ. ને ભેટ આપવી.
પુ. સ. સ. મંડળના ૪૦ શેરોમાં	૨૬૫-૦-૦	૨૪૫-૪-૦	૧૯-૧૨-૦	વડોદરા રાજ્યનાં પછાત ગામોમાં નવીન ખેડાઈ રમારક સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની મદદ કરવા
રૂ. ૮૦) ખર્ચાયા તે જતાં રૂ. ૨૦) મુદ્દલ જમા	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	કરજીયુ તાલુકાનાં પુસ્તકાલયોને મદદ કરવા (મુદ્દલ રકમનો ઉપયોગ કરવો)
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૭૪૬-૧૩-૮	૭૪૬-૧૩-૮	૦-૦-૦	નાની નરોલી સા. પુ ના મંત્રીને મોકલવી.

ક્રમ સંખ્યા	ટ્રસ્ટ ફંડનું નામ,	ટ્રસ્ટફંડ આપનારનું નામ,	ટ્રસ્ટ ફંડ સ્વી- કાર્યાની તારીખ,	રકમ રૂ.
૧	૨	૩	૪	૫
૧૨	ડો. હિન્દુ સિંઘભાઈ શંકરભાઈ સાવરનિક પુસ્તકાલય નિ- ભાવ ફંડ	રા. આદિતભાઈ મથુરભાઈ રા. અંબાલાલ શંકરભાઈ	૯-૯-૩૪	૨૦૦૦
૧૩	સ્વ. દેવીદાસ હરગોવિંદદાસ શાહ સ્મારક ફંડ	રા. મણિલાલ મં. કાશીવાળા રા. દારવલભદાસ સુ. શાહ	૨૯-૯-૩૫	૨૧૫૭
૧૪	સ્વ. રણછોડજી બૂલાભાઈ સ્મારક ફંડ	ભક્તિભાઈ રણછોડજી ઓરણા	૨૪-૧૧-૩૫	૫૦૦
૧૫	શ્રી. પીલાજીરાવ ઇનામ ફંડ	રા. પ્રતાપરાય ગિ. મહેતા અમરેલી	૨૯-૧૨-૩૫	૧૦૦
૧૬	પલાણા સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. પલાણા	૨૯-૧૨-૩૫	૫૦૦
૧૭	સ્વ. ન્યુટન મોહન દત્ત સ્મારક ફંડ	બવરથાપક, ન્યુટન મોહન દત્ત સ્મારક ફંડ	૨૯-૧૨-૩૫	૫૦૧
૧૮	કંડારી તો. કરજી સ્વ. અ. રણછોડભાઈ સ્મા. પુ. નિ. ફંડ	રા. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, બાદરજી	૮-૧૧-૩૬	૧૦૧
૧૯	બાંધણી તા. પેટલાદ સાવર- નિક પુસ્તકાલય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. બાંધણી	૨૨-૧-૩૭	૬૦૦
૨૦	આગ્રેડ તા. વડોદરા સાવર- નિક પુસ્તકાલય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. આગ્રેડ	૨૨-૧-૩૭	૪૦૦
૨૧	નાની નરોલી તા. મોંગરોળ સા. પુસ્તકાલય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. નાની નરોલી	૨૮-૨-૩૭	૨૦૦
૨૨	બહુચરાજી તા. ચાણરમા સા. પુસ્તકાલય નિભાવફંડ	મંત્રી સા. પુ. બહુચરાજી	૨૮-૨-૩૭	૩૦૦
૨૩	સ્વ. સંતોષભાઈ બૂલાભાઈ દેસાઈ સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ	રા. લક્ષ્મીભાઈ ગોવિંદજી દેસાઈ, નનસાડ	૨૮-૨-૩૭	૧૦૧
૨૪	(નનસાડ તા. કામરેજ સા. પુ. માટે) સ્વ. લક્ષ્મીબેન તે દેસાઈ સંતોષ ભાઈ બૂલાભાઈનાં ધર્મપત્ની સ્મારક ટ્રસ્ટ ફંડ (સીસોદરા તા. નવસારી સા. પુ. માટે)	રા. મોરારજી કાલીદાસ દેસાઈ, નનસાડ	૨૮-૨-૩૭	૧૦૧
૨૫	મોટા આંકડીઆ તા. અમરેલી સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી, સા. પુ. મોટા આ- ંકડીઆ	૮-૮-૩૭	૪૦૦

કયાં રોકેલી છે ?	આજ સુધીનું ઉપજેલું વ્યાજ રા.	ખર્ચાયા રા.	બાકી ખર્ચવાના રા.	વ્યાજની રકમનો શું ઉપયોગ કરવો ?
૬	૭	૮	૯	૧૦
૩૩% ટકાની મગનમેન્ટ લોન	૪૪૦- ૦-૦	૪૪૦- ૦-૦	૦- ૮-૦	ન. થં. સા. પ્ર. ના વાર્ષિક નિભાવ માટે ડબોઉ મોકલવી.
„	૩૩૬- ૭-૮	૨૮૧- ૩-૩	૫૫- ૪-૫	કરનાળી સા. પ્ર. ને નિભાવ માટે રૂ. ૫૦૫ સુધી અને કરનાળી મામ ઓપધાલયને નિભાવ માટે રૂ. ૨૫૫ સુધી આપવા.
„	૮૭- ૮-૦	૭૯-૧૨-૪	૭-૧૧-૮	ઔરણા તા. કામરેજ સા. પ્ર. ને પુસ્તકો ખરીદી આપવા.
„	૧૫-૧૨-૦	૮-૧૧-૦	૭- ૧-૦	વરસઝા તા. અમરેલીના શ્રી. ગં. લ. સા. પ્ર. ના વાયકોને હનામ આપવામાં ખર્ચવી.
„	૭૮-૧૨-૦	૭૮- ૬-૬	૦- ૫-૬	પલાણા સા. પ્ર. ના નિભાવ માટે મોકલવી.
પુ. સ. સ. મં. લિ. ના ૨૦ શેરોમાં	૭૮-૧૪-૦	૭૮-૧૪ ૦	૦- ૦-૦	ચિપ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ માટેના પુસ્તકો ઓછી કિંમતે ખરીદવામાં મદદ કરવા રાખ્ય પુ. મંડળને આપવી.
પુ. સ. સ. મં. ડળના ૪ શેરોમાં	૧૧- ૮-૦	૧૧- ૮-૦	૦- ૦-૦	પુસ્તકો ખરીદીને રૂ. ૧૦૦ રાખી રાખી બાકી રમારક પુસ્તકાલયકં કારીને 'શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ તરફથી બેટ' એવા સિલ્લો મારી મોકલી આપવા.
૩૩% ટકાની મગનમેન્ટ લોન	૧૧૦- ૪-૦	૧૦૨- ૫-૩	૭-૧૪-૯	બાધણી સા. પ્ર. ને મોકલી આપવી.
„	૪૯- ૦-૦	૪૫-૧૪-૧૦	૩- ૧-૨	આળોડ સા. પ્ર. ને મોકલી આપવી.
„	૨૪- ૮-૦	૨૨- ૧-૪	૨- ૬-૮	નાની ગરોલી સા. પ્ર. ને મોકલી આપવી.
„	૩૬-૧૨-૦	૩૩- ૨-૩	૩- ૯-૯	બહુચરાણ સા. પ્ર. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મં. ડળના ૪ શેરોમાં	૧૦- ૬-૦	૧૦- ૬-૦	૦- ૦-૦	નવસાક તા. કામરેજ સા. પ્ર. ને લોકમદદ તરીકે મળી વ્યાજની રકમનાં પુસ્તકો ખરીદીને મોકલી આપવા.
„	૧૦- ૬-૦	૧૦- ૬-૦	૦- ૦-૦	સીસોદા તા. નવસારી સા. પ્ર. ની લોકમદદ તરીકે મળી વ્યાજની રકમનાં પુસ્તકો ખરીદીને મોકલી આપવા.
૩૩% ટકાની મગનમેન્ટ લોન	૪૨- ૦-૦	૪૨- ૦-૦	૦- ૦-૦	મોટા આંકડીઆ સા. પ્ર. ને મોકલી આપવી.

ક્રમ નંબર	દ્રુષ્ટદંડનું નામ.	દ્રુષ્ટદંડ આપનારનું નામ.	દ્રુષ્ટદંડ સ્વી- કાર્માની તારીખ	રકમ રૂ.
૧	૨	૩	૪	૫
૨૬	કુરાલ તા. પાદરા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય કુરાલ તા. પાદરા	૧૦-૧૦-૩૭	૪૦૦
૨૭	ડેરાલી સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય ડેરાલી તા. કરજણ	૧૦-૧૦-૩૭	૧૦૧
૨૮	મોભા સાર્વજનિક પુસ્તકાલય નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય મોભા તા. પાદરા	૧૦-૧૦-૩૭	૬૦૦
૨૯	સૌ. દિવાળીબાપ મગનલાલ જોશી દ્રુષ્ટ ફંડ (બાકરોલ તા. પેટલાદ સા. પુ. માટેનું)	મગનલાલ ધર્મવરલાલ જોશી બાકરોલ	૨૯-૧૧-૩૭	૧૦૧
૩૦	બાકરોલ તા. પેટલાદ સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય બાકરોલ તા. પેટલાદ	૩૧-૧૨-૩૭	૮૦૦
૩૧	શ્રી. હરગોવિંદ શામળ પાઠક સ્મારક દ્રુષ્ટ ફંડ (બાલ પુસ્તકાલય ચલાલા માટેનું)	મૂળચંકર ગારીશંકર બટ પ્રતાપરાય ગિરધરલાલ મહેતા, મંત્રીઓ, હરગો- વિંદ શ્યામળ પાઠક સ્મારક સમિતિ	૩૧-૧૨-૩૭	૧૧૦૦
૩૨	આમચક સા. પુ. નિભાવ ફંડ	મંત્રી સા. પુસ્તકાલય આ- મચક તા. મહુવા	૨૬-૧-૩૮	૩૦૦
૩૩	બાપલાલ વ્યાસ સ્મારક ફંડ	દયાશંકર બા. શુક્લ, મંત્રી, બાપલાલ વ્યાસ સ્મારક સમિતિ, સુરત	૮-૮-૩૭	૫૧૭
૩૪	સ્વ. રણછોડભાઈ શિવાભાઈ પટેલ સ્મારક ફંડ	હરમાનભાઈ શિવાભાઈ પટેલ ડોમોલ	૧૯-૧૧-૩૮	૩૦૦
૩૫	સ્વ. ડાહીબહેન સ્મારક દ્રુષ્ટ- ફંડ ધામણ	મકનભાઈ લખાભાઈ	૧૯-૧૧-૩૮	૧૦૧
૩૬	સ્વ. ગિરધરલાલ ત્રંબકલાલ સ્મારક દ્રુષ્ટ ફંડ	મંત્રી સા. પુ. ફાઈ સોનગઢ	૧૯-૧૧-૩૮	૧૦૧
૩૭	ધનજીભાઈ મચેરજી સ્મારક દ્રુષ્ટ ફંડ ફાઈ સોનગઢ	મંત્રી સા. પુ. ફાઈ સોનગઢ	૧૯-૧૧-૩૮	૧૦૧
૩૮	નથુભાઈ વીરમભાઈ સ્મારક સા. પુ. પિસાઈ તા. ડોમોલ નિભાવ ફંડ	રા. ખેચરભાઈ નથુભાઈ	૩૧-૩-૪૦	૧૦૧
૩૯	સ્વ. રામકૌર તે હરિભાઈ નારણજી ભક્તના પત્ની સ્મારક દ્રુષ્ટ ફંડ-ધામણ	રા. ભક્તિભાઈ કાગાભાઈ રતનજી-ધામણ	૩૧-૭-૪૦	૧૦૧

કયા રોકેલી છે ?	બાજુ સુધીનું ઉપજેલું બાજુ રૂ.	ખર્ચાયા રૂ.	બાકી ખર્ચવાના રૂ.	બાજુની રકમનો શું ઉપયોગ કરવા ?
૬	૭	૮	૯	૧૦
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૪૨-૦-૦	૪૨-૦-૦	૦-૦-૦	કુરાલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૮-૧૨-૦	૫-૪-૦	૩-૮-૦	ડેરોલી સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૫૨-૮-૦	૫૨-૮-૦	૦-૦-૦	મોભા સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના ૪ શેરોમાં	૮-૮-૦	૮-૮-૦	૦-૮-૦	બાકેરોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૩૩% ટકાની ગવર્નમેન્ટ લોન	૭૦-૦-૦	૭૦-૦-૦	૦-૦-૦	બાકેરોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૬૧-૪-૦	૬૧-૪-૦	૦-૦-૦	ચલાલા સા. પુ. ને બજેટ બનાવવા મોકલી આપવી.
"	૨૧-૪-૦	૧૫-૧૨-૦	૧૦-૮-૦	આમચક સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
મુદ્દલ કાયમ	૨૩-૪-૦	૦-૦-૦	૨૩-૪-૦	ભાઈલાલ વિશ્વનાથ બ્યાસ રમારક અંચમાળા શરૂ કરવી.
૩૩% ટકાની લોન	૧૫-૧૨-૦	૧૫-૧૨-૦	૦-૦-૦	ડેમોલ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના ૪ શેરોમાં	૪-૨-૦	૪-૨-૦	૦-૦-૦	ધામણ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
૩૩% ટકાની લોન	૫-૪-૦	૧-૧૨-૦	૩-૮-૦	ફાટ્ટ સોનગઢ સા. પુ. ને મોકલી આપવી.
"	૫-૪-૦	૧-૧૨-૦	૩-૮-૦	" " "
પુ. સ. સ. મં. લિ.ના ૪ શેરોમાં	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	સા. પુ. પિસાઇને મોકલી આપવી.
"	૦-૦-૦	૦-૦-૦	૦-૦-૦	સા. પુ. ધામણને બજેટ બનાવવા આપવી.
૨૦૪-૧૨-૧૧				

પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં જમા મૂકેલી કાયમ ફંડની રકમોની યાદી

વડોદરા રાજ્યનાં ગ્રામ તથા કરગા પુસ્તકાલયોએ મંડળમાં જમા મૂકેલી કાયમ ફંડની રકમો તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીનું બાજ ચઢાવી જે તે પુસ્તકાલયની જાણ માટે અને પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવે છે. કેાઈ પુસ્તકાલયને પોતાના નામ સામે જણાવેલી રકમમાં ફેરફારી હોવાનું જણાતાં અને તુર્ત જ ખચર આપવી. આ રકમમાં શેરની રકમનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો નથી.

તા. ક. — ૧ * આ નિશાનીવાળાં દરેક પુસ્તકાલયોનો એક શેર રૂ. ૨૫) નો છે.

એક કરતાં વધુ શેર જેમના છે તે દરેક સામે શેરસંખ્યા જણાવી છે.

૨ પુસ્તકાલયે મકાનફરતી ખાતે વાર્ષિક બજેટમાં ખચત કરી અનામત રાખેલી રકમ મોટા અક્ષરે છાપી છે.

અમરેલી મહાલ

આંકડીઆ (નાના)	૮૬-૮-૫ (૨)દોલરવા	૪૧-૧૩-૧	*માડવડા (મોટા)	૭૭-૧૨-૭
આંકડીઆ (મોટા)	૮૦-૪-૪ તરકતલાવ	૭૮-૧૨-૮	પીપળલગ	૧૫-૫-૮
કમીગઢ	૨૭-૧-૫ દહીડા	૨૪-૧૩-૫	*લાલાવદર	૫૦-૧-૦
કેરાળા	૧૧-૧૫-૧ દેવરાજીઆ	૩૬-૩-૪	રાજસ્થળી	૨૨-૪-૧
કેરીઆઆડ	૧૮૭-૧૪-૫ દેવળીઆ	૨૭-૧૫-૧૦	વરસડા	૧૨૩૧-૧૩-૫
ખીજડીઆ ખારી	૧૧-૧૧-૮ પીઠાનાળ	૪૮-૧૧-૧૧	વિક્રમપુર	૧૮-૨-૮
ગાવડંકા	૨૪-૧-૧૦ બાબાપુર	૧૦૮-૬-૩	સણોસરા	૪૬-૧૩-૧૧
ગોખરવાળા (મોટા)	૨૯-૧૨-૦ લંડારીઆ (નાના)	૨૪-૩-૩	સાજઆવદર	૬૭-૮-૧
ચકરગઢ	૯૯-૧૨-૧૧ *લંડારીઆ (મોટા)	૪૯-૪-૮	અમરેલી સામુદ્રી-	
ચાડીઆ	૭૮-૪-૧ *માચીઆળા (નાના)	૨૯-૩-૮	માતા વાચનાલય	૨૩૬-૧૫-૨
ચાંદમઢ	૧૩૪-૫-૮ " (મોટા)	૬૩-૩-૮	સોનારીઆ	૧૧-૯-૩
ચાળીઆ	૮૦-૯-૦ માળીલા	૫૪-૭-૪	મેડી	૨-૧-૧
રંગપુર	૧૧૨-૧૨-૨ મંમિતપાળ	૪૦-૧-૬	ખીજડીઆ-	
*જેશિંગપુરા	૩૦૦-૧૧-૬ માલવણ	૩-૧૫-૩	રંદીઆ	૫-૨-૨

ઓખામંડળ મહાલ

*આર લડા	૪૮-૧૫-૬ ધીણપી	૨૮-૩-૧૧	*વરવાળા	૨૦૯-૦-૩
ધ્રાસણવેલ	૨૧-૯-૧૦ ગોપીરાજપુરા	૦-૩-૭		

કોડીનાર મહાલ

અરણેજ	૨૮-૬-૧૧ હાજર	૫૮-૨-૧૧	વેલણ	૧૧૪-૧૦-૭
આલીદર	૩૪-૭-૭ ડોળાસા	૩૭-૫-૫	સિંધાજ	૧૯-૮-૮
કાજ	૬૫-૬-૦ વડનગર	૩૫-૩-૩	પાંચ પીપળવા	૨૮-૧૧-૫
માલસરંગ	૨-૧-૧ ગોહેલની ખાણ	૫-૧-૬		

ખાંભા પેટામહાલ

ઇગોરાળા	૮૫-૪-૮	તાંતણીઆ	૮૪-૧૪-૧	પીપળવા	૩૪-૧૨-૧૧
*ખાંભા	૧૧૩૬-૧૩-૫	*વાંકીઆ	૨૯-૦-૦	ભાડ	૧૦-૪-૮
*સમુદીઆળા(મોટા)	૭૯-૧૧-૫				

દામનગર મહાલ

કાંચરડી	૩૯-૩-૬	મૂંઠણીઆ	૨૭-૭-૦	વીરપુર	૬૦-૦-૯
ખીજડીઆ	૪૦-૧૧-૨	*નાના રાજકોટ	૧૮૨-૪-૧૦	હાહિતડ	૭-૭-૩
*ગણેશગઢ	૧૨૨-૫-૩	નારણગઢ	૩૦-૬-૧	હીરાણા	૮-૩-૬
છલાડીઆ	૭૮-૦-૪	રાભડા	૧૦-૮-૫	*શાખપુર	૪૦-૧૦-૬
ધામેલ	૧૧૩-૫-૯	રૂપાવડી	૧૧૮-૧૦-૮	આંખરડી	૧૨-૫-૪

ધારી મહાલ

આંખરડી	૩૬-૬-૪ (૬) ચલાલા મ.	(૨) ધારંગણી	૨૦૭-૪-૭
કમી	૧૩-૧૪-૧૧	કુ. કુંઠ	૧૩૫-૧-૪
કેરાળા	૨૬-૧-૬	જરા	૧૦૯-૧૧-૧૦
ખીયા	૬૬-૧૩-૧	ઝર	૬૬-૧૦-૯
ગરમહી	૦-૮-૫	દલખાણીઆ	૭૩-૫-૩
*ગોવિંદપુર	૯૪-૮-૮	દીતલા	૮-૦-૫
(૬) ચલાલા	૧૩૦-૧૩-૧૦	*દેવળા	૩૩-૪-૮

ભીમકંટા પેટામહાલ

*ભીમકંટા	૬૫-૩-૯
----------	--------

રતનપુર મહાલ

કમીરડીઆ	૪૫-૭-૨	મોણપુર	૧૧૨-૧૫-૪	ચિયાનગર	૮૬-૧-૧૦
---------	--------	--------	----------	---------	---------

કામરેજ મહાલ

અખામા	૩૮૪-૧૧-૧	જોખા	૭૬-૦-૧	લથકાણા	૧૬-૫-૩
આરતા	૧૨૦૫-૦-૪	ટીળા	૧૮૧-૧૫-૧૦	લાડવી	૭૪-૧૫-૦
*ઓરણા	૧૩૫૬-૮-૨	કુંગરા	૧૧૦-૬-૧૦	વાવ	૧૬૪-૫-૧
કરજીયુ	૬૩-૭-૩	દિગસ	૯૭૯-૧૪-૧૦	વિઠાણુ	૧૯૨-૩-૦
*કામરેજ	૬૯૧-૧૫-૧	દેલાડ	૨૨૭-૬-૯	વેલંગ	૧૫૦-૧૧-૦
કોસમાડા	૯૬-૧૩-૨	દેસોદ	૩૦૯-૧૦-૯	ચામપુરા	૧૦૧૨-૯-૮
કોળીભરયાણા	૧૨૨-૨-૯	ધાતવા	૧૦૦૭-૨-૦	*શેવણી	૨૪૧-૧૪-૨
ખાનપુર	૭૫-૨-૨	નગોડ	૧૮૯-૩-૫	સેતવા	૧૫૨-૧-૬
ખોલેશ્વર	૧૩૧-૧૨-૫	નનસાડ	૨૩૮-૯-૦	શેખપુર	૨૯-૧૩-૪
ધલા	૪૧૬-૧૪-૧૦	નેતંગ	૭૨-૫-૧૦	મોવાળી	૧૩-૫-૫
ચીખલી	૩૮૧-૧૫-૧૧	પાલી	૧૧૭-૬-૫	ખાલવડ	૮૬-૬-૮
કોઠેદરા	૧૧૦-૨-૦	ભેરવ	૯૬-૧૪-૪		

ગણદેવી મહાલ

અંબેડા	૫૭-૪-૧૦	તોરણગામ	૨૦૨-૦-૨	માસા	૨૨૦-૧૨-૬
*અમરાઇ	૧૦૩-૧૩-૭	દેવધા	૧૭૯-૭-૧૧	*વસોટી	૩૭૭-૮-૬
કેસલી	૭-૨-૫	દેમરા	૧૩૯-૧૪-૧	વડસાંગલ	૫૯-૧૫-૫
ખખવાડા	૩૯૦-૫-૫	ધકવાડા	૩૯-૧૪-૩	પાટી	૫-૩-૧
*ગડત	૬૬૮-૨-૭	*ધમડાજા	૧૭૩૨-૩-૨	*સોનવાડી	૪૮-૦-૭
ગંગોર	૮૮-૬-૧	પાયરી	૧૨૧-૧૩-૨	ભાઠા	૧૫-૩-૪
તળોદ ફળીઆ	૮૫-૮-૬	(૪)ભાણેકપુર	૧૯૩-૨-૧૧	દેવસર	૭-૮-૧૦

નવસારી મહાલ

અલુરા	૫૮-૧૦-૧૧	દેલવાડા	૧૪૫-૭-૫	વડોલી	૭૪-૭-૧૦
*આમલી	૧૯૨-૪-૯	*નડોદ	૩૭-૮-૪	*વીરાવળ	૨૭૯-૨-૬
આમડપુર	૮૮-૧૦-૧૧	નીમળા	૨૩-૧૫-૦	વેજલપુર	૧૧૬-૧-૧૧
*ઉભરાઈ	૮-૧૫-૪	પરજી	૪૧૬-૧-૩	સાગરા	૧૪-૧-૮
(૪)કરખટ	૧૯-૩-૫	પોપડા	૧૦૩-૧૦-૩	સીસોદરા	૮૦-૪-૩
કરખાપાર	૧૮૪-૨-૭	ભોરસી	૫૮-૬-૯	(૨)સંદલપુર	૪૭૮-૧૩-૧૧
કડોલી	૨૬૫-૬-૫	ભાઠા	૭૩-૫-૦	(૨)ધામણ મ.	
કાળાકાજા	૧૫૯-૧૨-૬	ભીનાર	૯૩-૯-૪	દુ. ફંડ	૧૮૭-૧૫-૯
કેલીસણા	૪૧૧-૮-૬	*મહુવર	૫૮-૭-૫	નવસારી રેલેયન વા.	૭૨-૩-૮
જાપરા	૬૬-૩-૨	મોંગરોળ	૭૫-૫-૦	આસણા	૪૦-૮-૧
ડાભેલ	૭૬-૧૦-૩	માણેકપુર	૪૩-૧૧-૧૧	*પડધા	૧૭૩-૧૫-૧૦
દાંતી	૬૯-૨-૧૦	મીરખપુર	૩૮-૧૦-૯		

પલસાણા મહાલ

અરતાન	૨૧૧-૫-૯	ખરવાસા	૯૩-૫-૧	*નિયોળ	૨૦૭-૧૩-૭
અંત્રોલી	૧૩૧-૧૦-૬	ગાંગપુર	૫૬૬-૫-૬	બલેશ્વર	૮૦-૩-૭
ઈડાળવા	૧૦૭-૩-૧૦	ધણુડા	૬-૧૫-૦	બાબેન	૨૪૦-૧૩-૦
*કેમરાખ	૧૪૮૯-૨-૩	ચલધાણુ	૧૪૦-૪-૧૦	બારસડી	૧૦૨-૧૩-૭
(૩)એના	૨૯૬-૬-૧૧	તળોદરા	૪૩-૮-૦	સોમાણી	૧૨૮-૧૩-૮
કડોદરા	૪૫-૭-૨	તુડી	૧૦૬-૧૪-૫	વણેસાપિસાદ	૧૬૧-૧૫-૯
કરજી	૩૬-૧૦-૬	ધામડોદ એના	૧૩૩-૭-૪	સાંકી	૪-૨-૫
ગંગાધરા	૫૬-૧૩-૦	.. હુબા	૧૧૧-૧૫-૭	વંઝોળીઆ	૮-૧-૩

મહુવા મહાલ

ઓડચ	૦-૧૨-૭	કરચેલિયા	૩૮૩-૧૫-૮	કુરેલ	૨૧૬-૪-૯
*આમચક	૯૨-૧૧-૦	કાવીઠા	૪૮-૧-૧૧	ગાંગડીઆ	૧૭-૧૫-૬
*આમરાલી	૬૦-૨-૩	*કાન્દી	૩૩૭-૮-૭	ગુણસવેશ	૯૦-૬-૪
ધોળીકુષ	૪૭-૦-૨	કોસ	૧૧૪-૬-૯	પૂલિખડી	૧૫-૦-૭
વહેવલ	૫-૩-૪	સાંખા	૧૦-૪-૮	ધડાઇ	૯૯-૭-૩

૧૯૪૦ જ

પુ. સ. સ. મલિમિટેકંડળ નો સોળચો વા. રિપોર્ટ

૪૭૫

નિહાલી	૨૦-૧૩-૯	વલવાડા	૫-૧૩-૦	આમણીઆ	૫-૪-૯
ભુટવાડા	૩૦-૧-૧૦	વિલણપુર	૮૫-૪-૫	ખારતાડ	૪-૦-૬
મહુવા	૩૫-૪-૧૦	હળદવા	૧૧-૩-૬	શેખપુર	૨૩-૭-૧૦

માંગરોળ મહાલ

આકોડ	૧૪-૦-૨	(૪)નાની નરોલી	૩૪-૧૧-૮	સિમેદરા	૭૬-૧-૧
કંટવા	૧૦૧-૧૪-૨	મોસાલી	૨૦૫-૧૨-૦	શિખાળજ	૫-૯-૧૦
કુંવારદા	૧૩-૪-૬	લીંડીઆદ	૫-૧૪-૩	ખોરીદરા	૧૭-૧૦-૯
કોસાડી	૫૧-૧૧-૧૧	લીમોદરા	૩૪-૪-૮	લુહારા	૪-૦-૪
ગીજરમ	૧૦૧-૦-૭	લીંબાડા	૪૮-૭-૪	*દીથોદ	૧૩-૨-૬
તરસાડી	૪૩-૧૧-૧૧	સરદા	૧૪૫-૫-૦		

બ્યારા મહાલ

કટાસવાણુ	૮-૧૦-૭	પદમ કુંગરી	૬-૭-૧૦	જેશિંગપોર	૧-૮-૫
*કપુરા	૫૭૦-૧૩-૭	જેડચીત	૪૩-૧૦-૫	વાંસકુષ્ઠ	૭૯-૫-૦
આખીઆ	૬-૧૪-૧	ખોરખડી	૧૦-૮-૦	ખાનપુર	૧-૮-૫
ખુટાડીઆ	૨૨-૧૪-૯	અંધારવાડી દૂર	૨-૪-૯	કાંજળુ	૩૮-૧૦-૦
ગડત	૫૬-૧૩-૧૧	સરા	૭-૬-૯	ધાટ	૮-૧૧-૫
કલકવા	૨૬-૪-૫	સાંકળી	૫-૩-૪	ગીખલવાવ	૫-૩-૫
જેળકુષ્ઠ	૨૫-૧૨-૦	રૂપવાડા	૧૦૪-૫-૧૦	પાટી	૨૫-૧-૬
ડોલવણુ	૧૨૯-૧-૯				

સોનગઢ મહાલ

ટોકરવા	૭-૪-૬	સોનગઢ	૩૩૩૭-૧૪-૭	ખરસી	૫-૯-૬
સિંગપુર	૨૬-૦-૩	ધમોડી	૬-૯-૨	ડોસવાડા	૨૭-૩-૧૦

આતરસુઆ પેટા મહાલ

આતરસુઆ	૧૫૭-૧૧-૧૧	બારીઆ	૯૦-૧૦-૮	ધડીઆ	૫-૬-૩
કનીપુર	૨૦૯-૮-૧	બાસ વાસણા	૩૨૧-૦-૮	સંદેસર	૬-૧-૮
(૮)કાણીએસ	૩૪-૧૦-૧	સાહોરા	૮-૩-૧	કમાલજીધ વાસણા	૨૧-૧૧-૩
ગરીડ	૧૫-૪-૫	હીલોલ	૧૩૯-૧૩-૯	વડાલી	૨૫-૪-૩
દેવકરજીના મુવાડા	૫૮-૦-૩				

કડી મહાલ

અગોળ	૧૨૦-૯-૦	કાસવા	૪૭-૧૦-૯	નાની કડી	૧૦-૭-૫
આદુદરા	૪૯-૧૩-૭	કુંડાલ	૯૦-૨-૧	અસોદરા	૩૮-૧૨-૦
આદરજ મેડા	૧૦૧-૯-૨	*ખાવડ	૧૨૮-૧૧-૧૧	ચારોલ	૭૨-૮-૫
*કદમાણુપુરા	૧૨૮૬-૭-૮	ખોરજના દોડા	૭૫-૯-૧૧	(૫)કુંડાસણુ	૯૭-૨-૧
કંજુમરી	૭૪-૨-૯	(૨)કડી(મ.દુ.ફ.ક)	૧૩૯-૬-૧	*કગળુ	૧૩૨-૧-૫
કરજસણુ	૯૭-૫-૮	કેપલ	૩૦-૧૫-૧	*પોળ	૩૮૩-૭-૪

આલાસણુ	૧૦-૨-૪	રંગપુરડા	૨૫-૬-૦	માયાસુલ
*દેઉસણા	૯૭-૯-૦	રંગપુર (નંગાસર)	૬-૪-૧૦	નંગારાસણુ
નંદાસણુ	૯૮-૧૨-૦	વિડજ	૬૦-૧-૮	વડાવી
ભટાસણુ	૩૯-૯-૧૦	સરસાવ	૯૪ ૧૩ ૯	છંદાડ
મણિપુર	૯૫-૦-૬	સુરજ	૭૭-૧૧-૫	હિંદવા
શિયાપુરા	૫-૩-૧૦	સાદરા	૩૬-૮-૧૧	દોરીઆ
અંબાવપુરા	૫-૨-૧૧	હુણસણુ	૧૩૯-૫-૫	આણુંદપુરા
ચડાસણા	૧૦-૫-૦	ભાસલપુર	૧૩૧-૦-૨	વાધેરોડા
મોઠાસણુ	૨૩૮-૩-૬	ખેરીસણા	૫૮-૧૧-૭	સેદરડી
વડુ	૧૩૭-૦-૦	*ડાંગરવા	૪-૬-૦	અળદેસણુ

કલોલ મહાલ

અડાણા વાયણા	૨૧-૧-૬	મોખાસણુ	૧૮-૦-૯	વડરવામી
અલુવા	૪૮-૧-૨	*પીપળજ	૭૯૮-૧૨-૧૦	*લિંખોદરા
ઓળા	૪૫-૪-૨	ડીંગુઆ	૧૨૨-૩-૬	વડસર
આદરજ મોટી	૫૮-૧૨-૨	(૨)ધમાસણુ	૫૯-૪-૩	વાવોલ
ધસંડ	૩૦૧-૧-૫	ધાનજ	૧૨૩-૧-૨	(૧૧)વેડા
ઉનાઉ	૧૨-૦-૨	*પલિયડ	૯૦૦-૯-૮	વાગોસણુ
કુડાસણુ	૩૧૧-૧૦-૦	ખેરીસણા	૨૫-૧૦-૦	*સરદવ
કોલવડા	૨૦૬-૦-૧	*ખાલવા	૧૦૯-૧૦-૦	સાતેજ
કોદા	૧૩૩-૧૪-૦	ભાદોલ	૫૪-૧૫-૫	*સેરથા મ.હ.ફં.
*ખોરજ ડાબી	૧૦૦-૫-૧	*મુખારકપુર	૧૯-૧૨-૧૦	સોળ (૧૨)
કારોલી	૫-૧૧-૮	ખીલેશ્વરપુરા	૫-૧૨-૧	સોભાસણુ
(૨)ગમલા	૩૭-૦-૯	રકનપુર	૧૩-૬-૨	સેરીસા
ગસપુર	૧૬૫-૧૪-૩	રતિરડા	૩૩૩-૨-૬	પલસાણા
*ટીટોડા	૩૬-૧૦-૯	પાંજરાપોળ વા.	૧૭-૧૪-૩	વાસંથુ
*પાનસર	૨૧૫-૫-૮	*રધિન	૧૬૧-૬-૧૦	તારાપુર

ખેરાળુ મહાલ

*ઉણાદ	૮૪-૮-૧૦	ચાડા	૨૧-૮-૫	ખલાદ
*ગોદાઈ	૨૧૩-૨-૮	ડોઢાડા	૪૩-૫-૬	સખલપુર
કમાલપુર	૪૪-૧૪-૪	(૨)અદાદરપુર	૨૨-૧૦-૨	રંગપુર
*કરખટીઆ	૧૯૬-૦-૦	ખાખીપુર	૩૬-૧૩-૧૦	સિપોર
(૨)કહીપુર	૨૯-૧૦-૯	મહાવા	૨૧-૧-૪	હસનપુર
કેસીપા	૩૪-૭-૨	(૨)મલેકપુર	૨૧-૪-૫	વિઠોડા
ગાણુસોલ	૫૯-૧૪-૪	મોળીપુર	૧૧-૭-૮	શેખપુર
ગરકો	૩૦૫-૩-૯	પાનછા	૨૭-૪-૪	સુંદીઆ
ચાંગણા	૫-૬-૬	રાજપુર	૪૮-૪-૫	હીરવાણી મોટી
ડભાડ	૧૨૬-૧૧-૫	મંડાલી	૫૧-૧-૫	શોભાસણુ
કરશનપુરા	૬૦-૬-૪	હુણવા	૧૧૮-૮-૫	ત્રાસંવાડ

ચાણુરમા મહાલ

અંબાલા	૪૩-૧-૩	*ચા. મ. દુ. ફં.	૪૧-૩-૬	મણીઆરો	૧૦૨-૯-૧૦
*કનોડા	૧૯૧-૭-૨	ચવેલી	૭૨-૧૦-૪	મુંદેરા	૨૦૭-૧૩-૧૦
આદિવાડા	૫૪-૧૨-૪	છમીછા	૧૧૯-૨-૧૦	રૂપપુર	૪૬-૨-૪
*કંભોઈ	૧૭૦-૧૧-૧૦	સુણસર	૩૮-૨-૪	ડોડીવાડ	૭૧-૧૩-૩
બરિચક	૨૦-૫-૩	ગંગેટ	૪૬-૫-૧૦	રણેલા	૩૯-૦-૬
મીઠાધરવા	૩૦-૧૦-૧૧	ટાકોદી	૫-૬-૨	ફીચાલ	૩૫-૧૪-૧૧
ગેલીઆવાસણા	૩૬-૧૫-૯	સદુચળા	૧૮-૬-૬	બસલપુર	૩૧-૧૪-૧૦
ધરલામપુર	૬૩-૧૪-૭	બહુચરાજી	૧૪૮-૧૧-૩	મેરવાડા	૧૦૦-૩-૧૧
કાલરી	૧૩૩-૧૩-૭	જેતપુર	૮૬-૧૧-૩	મોટપ	૧૭૧-૩-૮
કેસણી	૪૯-૪-૩	જીતોડા	૧૩૯-૨-૧૦	લાણુવા	૨૭૫-૧૧-૪
ખમ્બેલ	૧૯-૧૦-૬	ચડાસણો	૮૨-૧૫-૧૦	*વડાવલી	૨૨૩-૧૩-૪
*ખેરસમ	૩૯-૧૦-૨	ભાટસર	૨૮-૮-૨	વીરતા	૧૪૭-૧૪-૧
ધરમોડા	૫૨-૫-૮	*ધીણીજ	૫૧૬-૧-૩	વેણુપુર	૭૪-૧૪-૫
દાણેદરડા	૬૮-૧૧-૨	,, મ. દુ. ફં.	૭૩-૧૧-૭	સંખલપુર	૧૩૪-૪-૧૦
દાંતકોડી	૪૦-૭-૫	ખલાસર	૩૪૨-૧૫-૧૦	સેલાવી	૧૨૬-૧૨-૪
ગાંધુ	૮૬-૧૪-૧	પીંપળ	૧૬૦-૫-૯	ધાણોધરડા	૩૭-૧૩-૦
ગોખરવા	૭૦-૧૩-૪	પીંદારપુરા	૫૭-૧-૧૦	મીઠી ધારિચલ	૪૦-૧૧-૧
કારોડા	૫-૧-૮	બાલિણુવાડા	૧૫૦-૦-૭	સરસાવ	૫-૧-૩

દહીંગામ મહાલ

*મસનપુર મોટા	૩૫૨-૧૨-૧૧	*જીંડવા	૭૭-૩-૬	*મહુદરા	૪૨-૫-૦
કંઠવાડા	૯૭-૧૪-૧૧	ધારીસણા	૯૫-૧૨-૫	*દાથીજણુ	૧૦૫-૪-૫
કરોલી	૨૬૯-૧૨-૯	*નાદોલ	૩૬-૧-૧	દાલીસા	૧૪૮-૧૧-૧
ચિલોડા	૮૬-૧૫-૯	*પરાતીઆ	૯૫-૧૦-૧૦	વાસણારાઠોડ	૨૯-૩-૧૧
ચંદ્રાળા	૪૮-૧૨-૧૧	પાટનાકુતા	૮૦-૧૨-૧૧	સોનારડા	૪૭-૨-૧૧
ધમીજ	૧૭૩-૨-૧૦	*ખાલીએલ	૫૬૬-૨-૧૦	સોંપા	૪૧-૫-૪
મહુદણ	૫૯-૧૨-૫	ભાવડા	૧૧૮-૧૩-૧૧	*છાલા	૨૩૭-૧૦-૧૦
ધણીચોલ	૬-૧૨-૧	સીહોલી મોટી	૧૦-૩-૬	પોલજ	૭-૨-૭
આલમપુર	૧૦-૪-૮	ધણુપ	૨૪-૩-૫	શાહપુર	૧૩-૩-૨
વાસંણાઓધરી	૮-૪-૧૧	ઉદણુ	૩૨-૬-૧૦	લંતારપુર	૮-૦-૦
જલુદરા મોટા	૫૨-૦-૫				

પાટણ મહાલ

અંબાપુરા	૬૦-૧૩-૮	જંગરાલ	૨૯૪-૮-૯	મેસર	૩૦-૮-૦
કાસા	૪૫-૨-૯	ધારણોજ	૨૦-૧૫-૧૦	*રણુજ	૧૧૪-૧૫-૦
કીણુતા	૧૭-૧-૨	નવાપુરા	૭૦-૬-૬	સરીઅદ	૩૬-૬-૧૧

કુલુધર	૧૨૨૭-૧૫-૪	પાટણ બાલ પુ.	૧૬૫-૧૩-૧૧	સમોડા	૩૯-૧૪-૬
ખીમીઆણા	૫૪-૩-૬	મીડી વાવડી	૭૧-૧૧-૨	સરવા	૨૪-૧-૯
ચારપ	૩૧-૪-૭	કણી	૪૫-૧૨-૭	બોરસણ	૩૨-૪-૧
ખારી વાવડી	૨૨-૯-૦	ડાબડી	૨૦-૧૫-૧૦	દુધારામપુરા	૪૭-૨-૧૦
મીડાની	૧૯-૧૦-૦	બીલવણ	૧૫-૧૧-૧૧	વિસલવાસણા	૩૬-૭-૬
ચંદ્રમણા	૩૧-૬-૧૦	અધાર	૩૬-૫-૪	વાગડોદ	૧૦-૭-૯

મહેસાણા મહાલ

*આખજ	૧૧૫-૧૫-૧૦	પાલોદર	૧૦૯-૨-૧૦	લીંચ	૧૮૮-૭-૦
આપાપુરા	૪૫-૧૨-૧૦	*ખલોલ	૮-૧૦-૨	વડરમા	૧૪૪-૧૨-૧૧
ધડા	૫૮-૭-૧	બામોસણા	૧૪૯-૪-૧૧	સાલડી	૧૬૪-૧-૧૦
જોરથુંગ	૧૭૮-૦-૪	લાલકીઆ	૧૭૦-૧૫-૭	સીડોસણ	૩૪-૯-૧૦
દેવરાસણ	૧૩-૪-૮	માકણજ	૫૬-૦-૬	હાડવી	૫૮-૪-૮
દેલા	૫-૧-૧	મુદરડા	૧૭-૫-૮	આંખલીઆસણ	૨૮-૧-૫
પદારીઆ	૧૦૫-૦-૯	મેઉ	૧૨૩-૧૧-૧	સાંચણપુર	૧૧-૧-૩
પુનાસણા	૬-૫-૧	લાખવડ	૭૦-૩-૪	દેદીઆસણ	૭-૧૪-૦
ધનપુરા	૧૨-૮-૮	ચરાડે	૪૨-૨-૧	ખદલપુર	૭-૮-૦
ધણિસણ	૨૦-૮-૧	(૨) લાંધણજ	૧૬-૧૪-૭		

વિજાપુર મહાલ

ખણસા	૪૦-૬-૯	(૨) લાવસોર	૧૯-૧૩-૧૧	રણાસણ	૧૩૧-૧૦-૪
*અંબોડ	૬૯-૧૧-૬	બોર	૧૬૯-૧-૨	લાકરોડા	૩૪-૧૧-૩
*આગસોડ	૧૪૧૬-૧-૧૧	મહાદેવપુરા	૪૨-૧૨-૦	(૪) લોદા	૫-૧૨-૭
આંજોલ	૫૩૮-૧૧-૫	ગવાડા	૧૧૩૪-૧૦-૭	(૫) વડાસણ	૯૬-૩-૧૦
ઉપખલ	૯૦-૧૧-૨	ચુંદરાસણ	૫૧-૦-૬	રણસીપુર	૫૧-૩-૯
કલીસણા	૪૪-૭-૫	ગેરીતા	૧૦૩-૮-૪	રિલોલ	૧૭૨-૧૩-૮
*કોલવડા	૬૧૭-૧૩-૨	*ગોઝારીઆ	૧૬૭-૫-૧૦	દરણાહોડા	૫-૪-૩
ખરણા	૧૧૦-૫-૮	ચડાસણ	૭૩-૬-૪	ડાબલા	૨૦૪-૧૦-૧૧
વેદામલી	૭૫-૧૦-૮	જેપુર	૫૦-૧૪-૯	દમાવાડીઆ	૩૮૭-૮-૩
પુપરા	૨૦૨-૧૩-૨	*જાંત્રાલ	૨૪૨-૨-૨	દેલવાડા	૮૪-૧૧-૧
કલુ	૭૫-૧૦-૧	(૨૧) ટીંગોદણ	૩-૨-૬	દેવડા	૧૩૩-૪-૧
નવાપુરેડા	૭૧-૫-૭	મદુડી	૪૨-૪-૩	પામોલ	૧૭૪-૧૫-૮
બામણવા	૧૦૮-૨-૧૧	માદી	૩૩-૧૧-૩	પારસા	૬૪-૧૩-૭
ખીલીઆ	૧૧૬-૧૨-૭	*માણેકપુર	૩૬૬-૧૫-૧૧	*પીલવાડ	૧૧૬-૧૦-૭
*ખીલોદરા	૫૪-૯-૩	મામોસણ	૧૭૩-૩-૮		

*વસઇ	૬-૬-૧૧	સમૌ	૮૩-૧૩-૪	હીરપુરા	૧૦૩-૧૫-૧૦
,,એ.વી.રૂઢ વા.	૧૦૩-૩-૬	સરદારપુર	૩૮-૧૫-૬	પકુસમા	૩૮-૦-૬
*વિહાર	૬૨-૩-૦	સંઘપુર નવા	૭૧-૧૪-૧૧	મોરવડ	૩૫-૭-૬
તાતોસણુ	૩૩-૧૨-૯	સુંદરપુર	૫૧-૪-૧૧	*ખરોડ	૨૫-૪-૯
વેડા	૧૬૪-૧૪-૬	સોખડા	૧૦૬-૧૦-૭		

વિસનગર મહાલ

ઉદ્દસપુર	૧૮૧-૩-૭	ધાધરેટ	૪૧-૧૦-૯	રાજગઢ	૩૬-૭-૨
*કમાણુ	૨૫૨-૧૪-૭	*જેતલવાસણુ	૩૭૩-૧૩-૧	ગણેશપુરા	૩૬-૪-૭
કંસારાકુઇ	૮૩-૪-૯	*તરભ	૧૦૭-૪-૫	લાજડી	૧૬૯-૧૪-૮
*કાંસા	૬૯૭-૮-૪	દવાડા	૮૨-૩-૮	મંગરોડા	૬૬-૧૨-૯
કુવાસણુ	૧૧૨-૯-૦	દ્રવિયાળ	૭૩-૫-૪	*વાલમ	
*ખડોરણુ	૫૨-૯-૮	*દેણુપ	૪૫૦-૭-૧	(મકાન દુરસ્તી)	૧૦-૭-૬
ખરવડા	૯૭-૧૦-૭	બોઠરવાડા	૫૫-૧૧-૩	સદુયળા	૬-૪-૪
ખરસદા	૫૨-૧૧-૬	પાલડી	૬૭-૯-૬	વડુ	૬૪-૧૨-૦
ગુળ	૧૬૮-૩-૮	બાસણુ	૬૭-૦-૩	સવાલા	૭-૨-૬
ચિત્રોડ મોટા	૧૧-૭-૧	સેવાલીઆ	૮૭-૩-૦	ખદલપુર	૪૪-૧-૩
શુંસી	૨૭-૧૩-૩	ધમાણુવા	૪-૯-૬	બાઠરપુરા	૪-૧-૫
સાતુસણુ	૨૬-૨-૮	ચલોટા	૫૫-૬-૦	વિસનગર બા. પુ.	૫૯-૨-૬
રંગાકુઇ	૨-૦-૮	*બાલક	૨૪૦-૬-૧૧	પુઠમામ	૫-૦-૦

સિદ્ધપુર મહાલ

અમૂઢ	૨૪-૪-૮	મહેરવાડા	૮૨-૨-૯	લાંખર	૧૮-૬-૭
*ઉનાવા	૧૬૧૭-૩-૦	સુંડાણુ	૧૮-૨-૨	રામપુર (ઉંઝા)	૨-૭-૩
ઉગેરા	૧૪૯-૧૦-૧૧	વડવાડા	૬૬-૩-૦	ભુણુપ	૧૦૭-૧૩-૮
એઠોર	૨૮૩-૨-૭	સુભણુપુર	૨૫-૧-૪	મકુપુર	૧૦૧-૧૩-૩
કાકોસી	૧૮-૧-૧૧	વણુગલા	૧૬-૭-૧૧	મેલોજ	૨૫-૧૩-૪
મામવાડા	૧૦-૬-૩	નાગવાસણુ	૧૭-૭-૫	વિશોળ	૬૫-૧૨-૮
*કુંડાવ	૪૮૧-૫-૮	કદવાણુ	૧૩૧-૨-૩	સીલી	૨૨૧-૬-૬૧
ડાબી	૪૪-૫-૧	કહોડા	૨૧૩-૧૨-૭	સેઠાણુ	૩૭-૫-૧૦
ડીરોલ	૨૭-૦-૫	કાંખળી	૧૭૮-૫-૦	સુણક	૯૭-૩-૧૦
*દાસજ	૨૧૮-૧-૭	ગાંમલાસણુ	૨૬-૪-૨	હાજપુર	૬૯-૧૧-૧૧
ખટાસણુ	૬૦-૧૪-૧	ચંડાળજ	૩૧-૭-૭	સમોડા	૮-૧૧-૧૦
કરણુપુર	૫-૫-૧	જગન્નાથપુરા	૬૨-૪-૪	રસુલપુર	૫-૧-૧૧
દેયળી	૧૯-૯-૩	વનાસણુ	૮-૨-૪	રણુહોડપુર	૩૦-૭-૧૧
કુંવારા	૮૨-૧૨-૨	અલિયા	૬૯-૫-૧૧	આ.યુ.વા.સિદ્ધપુર	૦-૧-૪
મેયાણુ	૨૭-૯-૪	*ખાંભણુવાડા	૪૮૦-૬-૦		

હારીજ પેટામહાલ

જમણપુર	૪૫-૩-૭	ફુનાવાડા	૭૪-૧૫-૮	વાંસા	૨૧-૧૫-૩
જરોપુર	૧-૧૦-૧	ખોરતવાડા	૧૪-૧૪-૬	*હારીજ	૩૪૬-૦-૧
પીપલાણા	૧-૧-૧૦				

કરજણ મહાલ

*અટાલી	૭૧-૧૦-૯	ગંધારા	૧૯૬-૨-૧	વિરજમ	૧૪૪-૧૫-૬
અભરા	૪૭-૧૫-૮	ચોરંદા	૪૩૭-૨-૬	(૨૦) વેમારડી	૧૦૦-૬-૩
*હિરદ	૧૪૬-૧૨-૧૧	જંજવા	૨૭૮-૪-૯	લીલોડ	૬૪-૪-૦
હિમજ	૭૪-૬-૪	(૪)જૂની જયરડી	૨૬-૨-૩	સણીઆદ	૧૨૪-૬-૧૧
કિયા	૧૮-૦-૫	નવી જયરડી	૧૩૮-૩-૬	સંભોધ	૯૩-૩-૮
કલા	૧૩૪-૧૨-૦	તેગવા	૪૩-૧૪-૨	સામરા	૩૬-૧૫-૩
*કંડારી	૪૨૭-૬-૮	દેલવાડા	૮૫-૨-૬	સારીંગ	૮૬-૧૦-૧
„ મ. દુ. કંડ	૧૬-૧૨-૦	પિંગલવાડા	૮૬-૪-૬	સાંસરોદ	૩૨-૭-૦
કંધારીઆ	૨૦૨-૧૩-૮	કેતેપુર	૫૦-૧૨-૧૦	સાંદરણા	૧૦૪-૮-૯
કહોણા	૬૫-૪-૧	*જ્યાર	૫૭૭-૦-૯	સાંપા	૭૩-૮-૧
(૪૦) કરજણ	૯૮-૬-૭	(૯) ભરયાણા	૫૦-૧૨-૧૦	(૪) સુરવાડા	૬૬-૧૧-૧
કાસમપુર	૬૯-૧-૨	(૮) ભરયાલી	૧-૩-૬	(૨) હડોદ	૨૧૯-૧૫-૨
*કુરાઇ	૩૧-૧૧-૮	ભાંગરોળ	૯૪-૧-૦	સણાપુરા	૨૦૩-૧૪-૬
(૨) કાઠીઆ	૧૬૪-૦-૨	માત્રોજ	૭૩-૧૨-૭	સગડોળ	૦-૪-૧૧
કોરલ	૧૭૪-૩-૮	મિયાગામ	૧૫૪-૧૫-૯	નિશાળીઆ	૩૬-૭-૪
અણુરત્ત	૫૨-૫-૯	લાકોદરા	૧૫-૮-૧	સામર	૨૫-૬-૦
*કોલીઆદ	૨૭૨-૫-૦	મેથી	૭૦૫-૧૨-૧૦	હળદરવા	૨૧-૧૨-૯
ધામજામ	૧૫-૧૫-૩	મેસરાડ	૮૦-૭-૬	લતીપુર ટીબી	૨૬-૦-૩
ખાધા	૩૮૬-૧૧-૧૦	(૨) દેરોલી	૩-૮-૦	(૪) દેથાણ	૬૬-૦-૮
*ગણપતપુરા	૨૩૩-૧૫-૨	રોપા	૨૬-૨-૮		

કોઈ મહાલ

અકોટી	૨૯-૬-૨	*કુકડ	૧૪૬-૧૨-૦	નંડા	૧૨૫૮-૧૩-૭
અમરેશ્વર	૯૮-૨-૪	*કુદેલા	૩૯૨-૬-૯	નારીઆ	૧૫૧-૧૫-૭
અંદાદપુરા	૧૨-૯-૭	કુંવરવાડા	૬૧-૪-૧૦	પલાસવાડા	૧૯૦-૯-૧૦
અંતોલી	૬૩-૧-૩	ગામડી	૫૪-૧૫-૨	(૩) પુનીઆદ	૬૮-૧૪-૩
કરણેટ	૯૬-૪-૧	જાસ	૧૩૧-૩-૮	કેરતીકૂષ	૧૮૩-૦-૮
પુડા	૩૨-૦-૧૧	*જૂની ભાંગરોળ	૨૬૭-૧૦-૦	બહેરામપુરા	૨૩-૫-૧૧
કરાળી	૭૨-૩-૩	જાતલાવડી	૫૩-૭-૪	બાણજ	૨૪-૧૦-૭
કડધરા	૧૦૦-૭-૯	દેલાર	૩૮-૨-૮	*ખોરીઆદ	૧૩૧-૧-૧૦
કારવણ	૪૩૧-૨-૫	(૩) યુવાની	૨૭૪-૩-૨	બીમપુરા	૨૬-૮-૪
કારવણીઆપુરા	૧૩-૩-૪	*ધમેલી	૧૪૭-૨-૩	*બીલાપુર	૨૧૬-૧-૨

મેનપુર	૨૯૭-૧૨-૯	*વણાદરા	૧૯૨-૧૨-૨	*સિતપુર	૩૩૦-૧૪-૧૦
મંડાળા	૧૧૭૦-૧૩-૬	વસાઇ	૪૦-૧૧-૧૧	મુલતાનપુરા	૧૫-૯-૯
માવલી	૭૬-૮-૪	(૨)આરા	૨૪૦-૧૨-૭	(૮)નાના ફાફળીઆ	૬૦-૧૫-૦
રાજલી	૨૧૨-૧૨-૧૦	સાકોદ	૧૭૨-૫-૭	કરમાલ	૧૨-૧૦-૨
વડજ	૩૩૮-૭-૫	સીમળીઆ	૩૬-૫-૦	સમશેરપુરા	૩૧-૧૨-૬
*વડવાળા	૧૦૮-૫-૬				

તિલકવાડા મહાલ

આમરાલી	૪૯૧-૯-૬	(૧૦)કરનાળી	૧૭૧-૦-૧૦	ભુજેઠા	૨૩-૬-૭
--------	---------	------------	----------	--------	--------

પાદરા મહાલ

અમોળ	૧૪૧-૧૦-૮	તાળપુરા	૧૩૪-૧૧-૪	ભાણપુર	૨૭-૪-૬
*અંબાડા	૧૪૪-૮-૯	તિથોર	૧૯૬-૪-૩	લતીપુરા	૩૩૫-૧૨-૧૦
*આમળા	૯૩૪-૧૫-૭	નરસીપુરા	૨૫-૧૩-૯	વડલા	૧૦૫-૧૫-૪
ઉમરાપા	૧૦૬-૧-૧૦	*દરાપુરા	૧૮૯૫-૩-૧૦	*વડુ	૩૩૧-૩-૧
કણ્ડ	૩૩૪-૧૦-૯	દણોલી	૩૪-૧-૧૦	વણુજરા	૧૯૧-૭-૯
કરણાકુવા	૫૮-૧૦-૬	દુધવાડા	૫૪૩-૩-૮	*વીરપુર	૬૦-૨-૫
કરખડી	૧૩૬૦-૧૫-૦	*પાદરા બોડિંગ		વિશ્રામપુર	૫૨-૫-૧
,, મ. દુ. ફંડ	૧૪-૨-૨	હાલિસ વા.	૩૮-૨-૯	ચાણુપુર	૨૫૧-૩-૬
કદયાણુકુખ	૧૪-૪-૪	(૨)પાટોદ	૪૫-૭-૩	*સરસવણી	૪૧૪-૨-૧૦
કોદા	૪૭-૩-૪	*પાદરા	૩૧૪-૨-૦	*સાદરા	૯૧-૫-૩
કુરાલ	૧૨૭-૪-૨	,, મ. દુ. ફંડ	૬૩૬-૧-૭	*સાધી	૭૬૧-૧-૧
કોટણા	૫૧-૪-૧૦	*પીપળી	૬૯-૫-૧૦	સાંપલા	૮૫-૧-૯
*ગવાસદ	૬૯૨-૮-૨	ભોજ	૧૬૧-૧૩-૩	*સેજકુવા	૩૪૮-૯-૫
,, મ. દુ. ફંડ	૩૪-૧-૨	મહુવડ	૧-૪-૯	*સોખડા ખુદ	૨૪૫-૦-૩
ગામેઠા	૪૯-૧૨-૧૧	*માસર	૬૯૬-૪-૯	સોખડારાણુ	૬૨-૨-૯
*ગોરીઆદ	૨૯૫-૩-૫	*મુજપુર	૧૨૪૨-૪-૬	હુસેપુર	૯૨-૧૨-૦
*ધામજ	૩૫૬-૭-૯	(૨)મુવાલ	૨૦૮-૬-૦	*રથ	૬૨૩-૬-૧૧
*ચાણુસંદ	૪૩૭-૧૨-૨	મોલા	૪૦૫-૮-૦	સાંગમા	૬૧-૯-૬
ચિત્રાલ	૩૦૮-૧૫-૧૧	પોંડાપા	૬૩-૧૧-૧	(૪)કુણા	૫૮-૭-૭
બલાલપુર	૨૯૫-૩-૧	બઘારી	૨૯-૧૫-૧૧	દરાપુરા મ. દુ.	
(૪)ડખઠા	૧૨૭-૩-૧૧	બ્રાહ્મણવસી	૧૫-૦-૩	ફંડ	૬૦-૧૧-૬
*ડબાસા	૧૧૮૪-૨-૬	રાણુપુરા	૧૭૩-૩-૧	સાંઘ	૧૦-૧-૯
સાદડ	૨૫-૧૨-૦				

પેટલાદ મહાલ

અગાસ	૨૩-૧૨-૭	*કાવીઠા	૧૧૮૬-૧-૮	પાડગોલ	૧૪૪-૮-૩
અરડી	૫૮-૭-૧	કોઠાવી	૧૦-૧૨-૫	*પીલીજ મ. દુ.	
કણીઆ	૨૧-૨-૯	*પલાળા	૩૪૫-૫-૮	ફંડ	૪૦-૯-૧૧
*કલોલી	૯૩-૦-૮	,, મ. દુ. ફંડ	૮૮-૫-૦	પેટલી	૧૭૦-૯-૨
ગંઆપુરા	૧૮-૪-૧૧	પલોલ	૨૫૦-૧૫-૮	વિખેનોલી	૫-૧-૯

*ખાંધણી	૩૨૭-૨-૪	*મહેળાવ	૧૨૨૦-૧૪-૮	થલેંડી	૯૮-૧૦-૨
ખાલીન્ટા	૨૬-૪-૩	*માલાવાડા	૨૨૬-૦-૧	*ધર્મજી મ. પુ.	૫૮૦-૧૧-૧
ખાટવા	૧૬-૧૧-૧૦	મોગરી	૭૫૩-૭-૩	*નવાગામ	૧૨૬૮-૧-૧૦
*બાડકદ	૩૧૧-૧૫-૪	મોરડ	૭૯-૦-૭	*વિશ્રામપુરા	૧૩-૮-૨
બાંટીએલ	૫-૧૧-૨	*રોમોલ	૪૫-૧-૧૦	વિરોલ	૧૦૫-૧૪-૪
બાળેલ	૩-૨-૧૧	„ મ. દુ. ફુંક	૨૯૬-૪-૧૦	*માણજ	૧૦૦-૧૦-૧
મધરોલ	૧૭૯-૧૫-૦	રામોદી	૧૨-૬-૩	આમણોલી	૭૦-૯-૬
(૮)આકરોલ	૧૮૩-૧૫-૪	રણુ	૦-૧૦-૮	*સંજ્યા	૨૭૫-૧૧-૮
*કાસર	૩૪૩-૧૧-૧	રણુજ	૧૩૦-૭-૫	સાસિક	૨૧-૦-૮
ખણસોલ	૧૭-૦-૧	વટાવ	૬૧-૨-૧૦	સિહોલ	૭૫૯-૧૦-૦
*ગાડા	૧૦૦-૧૫-૫	પચરાણીઆ	૧૮-૨-૬	*સીમરડા	૨૨૧-૧૨-૮
ધુટેલી	૩૬-૮-૭	*૧)શીખડી	૩૬-૬-૩	સુંદરણા	૧૪-૧૦-૦
જોળ	૩૨-૧-૦	*રોમોલ	૨૧૧-૧૩-૫	લીંખાલી	૨૩-૪-૫
ડમોહ	૨૩૮-૧૦-૯	ત્રંબોવાડ	૧૮-૧૧-૦	ભાંડરજ	૩૬-૧૧-૮
મલાતજ	૨૨૬-૧૦-૧૧				

ભાદરજી મહાલ

કણુજ	૧૦૬-૪-૭	*આરોળા	૬૬૬-૧૨-૬	*રૂલ	૧૦૮૬-૧૩-૬
કિંખોડ	૧૨૩-૬-૯	„ મ. દુ. ફુંક	૨-૪-૧૧	„ મ. દુ. ફુંક	૬૬-૧૨-૧૦
કોસિંદ્રા	૨૮૬-૧૧-૩	*પીપળી	૨૪૩-૩-૬	લાલપુરા	૯૨-૧૦-૫
*ગંભીરા	૧૦૩૮-૧૪-૬	*આમણગામ	૧૫૫૪-૮-૬	*વટાદરા	૧૫૬-૧૨-૧૦
ચમારા	૧૭૨-૧૦-૧	*ભાદરજી આ. પુ.	૬૯૭-૧૪-૧૦	વાસણા	૭૨-૧૩-૩
ચુવા	૨૧૫-૧૩-૮	*સુંદરજી	૨૧૪-૩-૧૧	આમણગામ-	
*જુલુધ	૭૫-૦-૮	શેરડી મોટી	૨૫-૬-૦	મ. દુ. ફુંક	૨૪-૬-૬
કોસિંદ્રા મ. દુ.		*રણોલી મ. દુ.		*વાલવોડ	૭૬૬-૪-૫
ફુંક	૧૫-૪-૯	ફુંક	૩૭૩-૩-૧	*પીપળાધ	૧૨૫-૧-૩
*જેશીકુવા	૪૧૬-૨-૫				

વડોદરા મહાલ

અકોટા	૯-૭-૩	ધનિમાવી	૧૧-૮-૮	*કોપલી	૧૦૬૦-૭-૫
અટલાદરા	૨૭-૭-૧૧	ધનોરા	૧૧-૪-૭	માણેજ	૪૪-૫-૫
આન્નેડ	૨૧૦-૫-૧	*પદમલા	૪૫૮-૯-૧	*મેઘાકુષ	૧૩૦-૦-૩
(૨)અંકોડીઆ	૪૧૪-૦-૭	અંકાદપુરા	૧-૧૪-૫	રાયપુરા	૨-૧-૦
બીલ	૧૭૯૭-૫-૬	*ઉંડેરા	૨૦૪-૧૫-૯	*રણોલી	૧૭૧૧-૬-૪
ખાનપુરા	૫૩-૧૧-૧૦	બીટીઆમેદાદ	૬-૧૫-૨	રમણગામડી	૧૧૦-૮-૨
ગોકુળપુરા	૩૬-૧૪-૦	(૩)કરચીઆ	૦-૧૧-૫	રવાદ	૨૨૨-૩-૧
ગોરવા	૨૧૧-૮-૦	કલાલી	૩૩૬-૭-૩	વડલા	૪૧-૦-૯
ગોસીદ્રા	૮-૭-૭	કાશીપુરા	૧૧૪-૧૨-૩	વેમાલી	૦-૧૧-૬
કુમાડ	૫૬-૫-૪	કેલનપુર	૨૧-૧૫-૧૦	વડસર	૮૯-૩-૭

કરોળીઆ	૧-૧૦-૨	*સમા	૭૧-૬-૩	સેરખી	૨૧૯-૨-૩
આપડ	૬૮-૬-૭	સમીઆલા	૧૦૧-૧-૧૧	*સેવાસી	૧૦૬૭-૧૦-૨
*છાણી	૧૮૮૬-૫-૭	(૨) સલાડ	૧૭૧-૨-૩	*સોખાડા	૭૫૭-૭-૧૦
બાંધુવા	૨૭૦-૧૨-૧	સુંદરપુરા	૨૧-૧-૮	સોનારકુખ	૪૭૦-૦-૪
તતારપુરા	૧૦૮-૮-૦	પાતળવેણી	૧૩૧-૫-૨	સેવદવાસણા	૬૪-૨-૬
તરસાળી	૧૭૭-૩-૭	શાજલપુર	૩૩-૧૪-૧	*સાંકરદા	૧૨૯-૫-૧
તાંદળબ	૧૩-૪-૫	બાજવા	૧૧૬-૯-૯	ચઠાપુરા	૬-૧૧-૩
દશરથ	૨૮૮-૧૪-૧૧	*ખીલ		હરણી	૮૪-૦-૯
દામાપુરા	૩૩-૦-૨	મ. દુ. ફેંડ	૩૦૮-૧૩-૩	અણખી	૧૯૫-૧-૫
વડસાલા	૧૩૧-૯-૩	મહાપુરા	૨૮-૫-૮	સમસાખાદ	૬૬-૮-૧૧
*વરણામા	૪૦૧-૧૨-૫	*મકરપુરા	૩૩૮-૧૧-૮	શાજલપુર (સાંકરદા)	૯-૩-૪
,, મ. દુ. ફેંડ	૪૭૯-૨-૮	મારેદા	૫-૯-૦	અંપાડ	૧-૦-૦
વાસણાકોતરીઆ	૨૪૪-૧૫-૮	માજલપુર	૯૧-૦-૩	લાલજીપુર	૧૨-૦-૩

વાઘોડીઆ મહાલ

કુમેટા	૧૨-૭-૮	રવાલ	૩૨૧-૧૪-૭	(૪૦)વાઘોડીઆ	
ગમદરા	૨૮-૦-૩	શંકરપુરા	૫૧-૬-૪	મ. દુ. ફેંડ	૧૩૧-૦-૬
(૯) જરોદ	૧૧૬-૧૫-૫	રાહકુખ	૬-૭-૫	*કરમાલીઆપુરા	૩૪-૬-૬
કાશીપુરા	૮૪-૧૫-૦	આસોજ	૩૨-૦-૦	ગુગલપુર	૯-૧-૫

શિનોર મહાલ

અચીસરા	૧૫૫-૧-૦	તેરસા	૪૫-૫-૧	માંડવા	૪૨-૦-૪
*અંબાલી	૧૪૧-૧૩-૨	દામનગર	૪૫-૧૨-૪	માલેયા	૭૧-૯-૦
કણુજેદા	૯૦-૬-૭	દામાપુરા	૧૧૫-૭-૭	(૨)વણીઆદ	૭૮-૧૩-૧
નાના કરાળા	૮૬-૧૦-૫	દરીઆપુરા	૭૦-૭-૨	*વરખડ	૯૪-૧૨-૧
(૩) મોટા કરાળા	૧૬૭૬-૨-૭	પુનીઆદ	૧૭-૫-૧૧	સિરોજા	૮૫-૭-૦
*કુકસ	૧૫૦-૮-૧૧	ફેંદળીઆમોટા	૩૫૨-૧૩-૧	*સીમળી	૧૪-૦-૧૦
*છાણુમોઠ	૩૦-૧૪-૪	બરકાલ	૭૭૯-૬-૬	*સાંદલી	૬૮૧-૬-૧૦
*ઝાંઝડ	૫૧૪-૯-૩	બાવળીઆ	૯૭-૨-૩	સેગવા	૧૨૬-૪-૦
દીંબલોદ	૫૮-૦-૨	*માલપુર	૨૦-૫-૨૦	મીઢોળ	૮-૫-૪
*દીંબરવા	૩૮૩-૧૧-૬	માલસર	૯૭૩-૭-૦	*તેનતળાવ	૧૪૯-૬-૦
તરવા	૪-૧૨-૯	*માંજરોળ	૫૭-૫-૩		

સંખેડા મહાલ

અદ્દાદપુરા	૩૦-૩-૧૦	ફાટા	૭૩-૨-૩	માંજરોળ	૨૧૬-૧૩-૭
અરીદા	૮૦-૫-૨	બોડેલી	૯૩-૦-૯	માલપુર	૭૧-૭-૭
આનંદપુરા	૯-૧૫-૧૧	ફાંદેટ	૧૫-૧૧-૧૦	ગુડેર	૪-૭-૬
ઠસુંખીઆ	૩૭૨-૪-૭	લાંટપુર	૨૭૯-૧૩-૮	*ગુંડીઆ	૮૬-૧૩-૧૧
*કાવીદા	૯૮-૧૦-૨	મગનપુરા	૮-૭-૮	પીદા	૩૮-૧૦-૧૧
(૫) કાસિંદા	૧૦૫-૧૪-૫	માઠણી	૧૧૭-૧૨-૦	લોટીઆ	૨૫-૧૪-૩૧
ખુનવાડ	૧૮૭-૦-૮	માંહુ	૬૦-૧૧-૫	ગરડા	૫૬-૬-૧

કામ	૩૪-૧૩-૧૧	વાસણા	૪૯૨-૪-૮	સરડીઆ	૨૧૧-૬-૨
ચંદાનગર	૩૧-૭-૮	ડોળમાર	૩૪-૧૩-૧૦	સોનગીર	૧૬૯-૩-૭
દીઆ	૯૧-૧૪-૪	તદિલબ	૧૮૨-૫-૬	હાડોદ	૨૬૧-૧૨-૧૧
રાજનગર	૧૨-૫-૧	નંદપુર	૬૧-૫-૧૦	પતરા	૩૮-૦-૦
રતનપુર	}	પરવટા	૩૧-૧૫-૨	સુપાંધોડા	૩૮-૨-૪
કમારજ		ખાણેજ	૨૯-૧-૨	સુપાં	૯-૩-૦
*લકોદ	૧૩૩-૧૩-૧૧	(૨) પીપળસઠ	૮-૦-૯	સંખેડા મ. દુ. ફંડ	૧૬-૩-૧૧
લાહરસ	૧૩-૧૨-૨	*સંખેડા	૬૬૪-૫-૩	પાટણા	૧૭-૧-૬
વાગેયા	૬-૧૧-૦	સરગી	૧૬૬-૫-૦		

સાવલી મહાલ

અંજેસર	૧૯૭-૦-૧૧	*ડેસર	૧૧૩૭-૪-૧૧	ચારદાપુર-વેજપુર	૧૮૬-૭-૧૦
અલીદ્રા	૧૪-૧૦-૩	ધનતેજ	૧૭૧-૧૪-૨	ચાંતિપુર-વેજપુર	૯૯-૯-૧
ઉત્તમનગર	૬૮-૬-૧૦	*ધર્મપુર	૧૭૨-૦-૨	રાણીઆ	૮૧-૧૧-૮
ખાખરીઆ	૨૩૮-૧૨-૪	નમીસરા	૭૪-૧૩-૪	રાણીપુરા	૫૧-૯-૧૧
ગવલા	૮-૧૫-૧૧	નાની બાડોલ	૩૩-૧૧-૨	વરસડા	૧૬૮-૧-૬
કડાચલા	૮-૧ -૧૧	પીલોલ	૩૪-૧૫-૩	વાલાવાવ	૧૩૮-૧૪-૧૧
તુમરીપુરા	૧૦૫-૯-૧	*ળાકરોલ	૩૫૦-૫-૧	*વેજપુર	૧૨૦૫-૮-૨
ધંટીઆળ	૧૬-૧૩-૩	મંજુસર	૧૯૬-૪-૦	સાંદાસાલ	૩૪૯-૧૧-૧૦
ગરધીઆ	૪૮-૧૫-૦	*રતનપુરા	૯૬-૦-૯	વેમાર	૨૦-૧૨-૧૧
(૪) માંગડીઆ	૧૧૯-૧૨ ૯	મેરાકુવા	૬-૯-૧૧	મોટી બાડોલ	૭૯-૯-૫
ગોહડા	૫૧-૯-૮	મુઢેલા	૮૫-૪-૮	ધન્દાડ	૨૫-૬-૧૧
કુંડાવ	૨૩૪-૧૪-૪	મુવાલ	૯૫-૨-૦	બહુથા	૪-૮-૬
પોષયા	૨૫-૩-૬	સમલાયા સ્ટેશન વા.	૩૬-૯-૩		

દા. નં. વાંચનાલયો

અજરપુરા	૨૨-૧૪-૮	કુંજરાવ	૫૩-૧૨-૧	મહીસા	૫૬-૧૦-૮
આમોદ	૧૯૦-૮-૮	ખાનપુર	૪૭-૫-૧	રતનપુરા	૧૭-૧-૭
અત્રોલી	૬૮-૧-૧૧	ઘોડાસર	૧૨૧-૧૧-૧	રૂદ્ધ	૨૫-૨-૯
નાવલી	૩૭-૨-૪	ચીખોદ્રા	૨૩-૧૪-૮	લસુન્દ્રી	૧૨૫-૩-૮
પણસોરા	૧૭-૧૧-૭	છીપડી	૨૪-૧૩-૯	વડલા	૬૯-૪-૩
પંડોળા	૨૫-૧૦-૧૧	નાપાડ	૧૫૧-૧-૪	સામરખા	૫-૧૪-૪
વાસદ	૬૮-૧૪-૧૦	પીપળાવ	૧૦૮-૨-૧૧	સારસા	૨૨-૧-૪
વાસણા	૧૨૭-૭-૨	ખોરીઆવી	૩૭-૨-૧૧	સોંજીવાડા	૪૦-૨-૦
વીથા	૨૬૪-૧૩ ૨	બોચાસણ	૨૩-૧૧-૧૧	સિદ્ધજ	૨૩-૦-૮
ધસણાવ	૧૯૧-૦-૩	બરોડા	૨૮-૧૩-૪	સંદેસર	૨૮-૧૩-૪
કાસોર	૪૨-૧૧-૪				

તા. ૩૧ મી જુલાઈ સન ૧૯૪૦ સુધીનો પુસ્તકપ્રકાશનનો સ્ટોક

ક્રમ સંખ્યા	પુસ્તકનું નામ.	નકસો.	છાપેલી કિંમત	કલ.	ઉપજવાની કિંમત
૧	૮૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	૧૧૩	૮-૦-૦	૯૦૪-૦-૦	૪૨૩-૧૨-૦
૩	બાલમિત્રની વાતો બા. ૨ જો	૩૫	૦-૬-૦	૧૬-૧૧-૦	૧૩-૨-૦
૬	વડોદરા રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ	૨૦૭	૩-૦-૦	૬૨૧-૦-૦	૨૯૧-૧-૬
૯	નળદમયંતી	૧૧૫	૦-૩-૦	૨૧-૬-૦	૧૩-૭-૬
૧૧	એક સલાહકાર બા. ૨ જો	૩૧૧	૦-૬-૦	૧૧૬-૧૦-૦	૫૪-૧૦-૯
૧૭	મધુમલિકા અને ભ્રમર	૩૯	૦-૧૧-૦	૨૬-૧૩-૦	૧૧-૭-૦
૧૮	ઉત્તર હિંદુસ્તાની સંગીતનો ઇતિહાસ	૬૨	૦-૧૪-૦	૫૪-૪-૦	૨૫-૭-૦
૧૯	કર્વેનું આત્મચરિત્ર	૯૩	૩-૦-૦	૨૭૯-૦-૦	૮૭-૩-૦
૨૨	કસરત અને આરોગ્ય	૭૯	૦-૧૪-૦	૬૬-૨-૦	૩૨-૬-૬
૨૩	કેટલાક રોગો બા. ૨ જો	૧૩૪	૦-૧૩-૦	૧૦૮-૧૪-૦	૪૭-૧-૬
૨૪	પ્રગતિને પંથે	૨૩૬	૧-૧-૦	૨૫૦-૧૨-૦	૧૧૦-૧૧-૦
૨૬	ભૂરચના	૨૫૯	૦-૧૧-૦	૧૭૮-૧-૦	૭૫-૧૪-૦
૨૭	માનસશાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ શિક્ષણકળા	૧૪૮	૦-૧૪-૦	૧૨૯-૮-૦	૬૦-૧૧-૩
૨૮	રોગ અને આરોગ્ય	૧૧૪	૧-૫-૦	૧૪૯-૧૦-૦	૬૬-૧૨-૯
૨૯	માટીનો પ્રાકૃતિક ઇતિહાસ	૨૯૨	૦-૧૩-૦	૨૩૭-૪-૦	૧૦૨-૧૦-૬
૩૧	વિષયશાળા	૨૮૮	૧-૧-૦	૩૦૬-૦-૦	૧૩૫-૦-૦
૩૨	શિક્ષણનો સામાર્થ	૨૭૮	૦-૧૧-૦	૧૯૧-૨-૦	૮૧-૭-૩
૩૩	સિંહ	૨૧૦	૦-૬-૦	૭૮-૧૨-૦	૩૬-૧૪-૯
૩૪	હિંદના ઇતિહાસની વાતો	૧૧૭	૦-૧૨-૦	૮૭-૧૨-૦	૪૧-૨-૩
૩૬	વાર્તાનાં પુસ્તકોનો પરિચય બા. ૧ જો	૧	૦-૮-૦	૦-૮-૦	૦-૭-૬

૩૭	આહારશાસ્ત્ર	૧૬૬	૦-૧૪-૦	૧૪૫-૪-૦	૬૮-૧-૬
૩૮	બાળકેળવણી	૧૬૬	૦-૧૩-૦	૧૩૪-૧૪-૦	૬૮-૧-૬
૩૯	વૈમાસિક ન્યાયમાળા	૨૪૮	૧-૮-૦	૩૭૨-૦-૦	૧૭૪-૬-૦
૪૦	મોન્ટીસોરી પદ્ધતિનો આત્મો	૨૧૪	૧-૨-૦	૨૪૦-૧૨-૦	૧૧૨-૧૩-૯
૪૧	તારાશાસ્ત્ર	૨૨૫	૦-૧૨-૦	૧૬૮-૧૨-૦	૭૯-૧-૯
૪૨	રામાયણ રહસ્ય	૧૫૩	૦-૬-૦	૫૭-૬-૦	૨૬-૧૪-૬
૪૩	બાલરામાયણ	૨	૦-૬-૦	૦-૧૨-૦	૦-૫-૯
૪૪	હાડપિંજર	૧૯૩	૦-૮-૦	૯૬-૮-૦	૪૫-૩-૯
૪૬	વીર ગાર્ડોલ્ડઃ ૨, છાત્રઆવૃત્તિ	૮૧૬	૧-૮-૦	૧૨૨૪-૦-૦	૭૬૫-૦-૦
૪૭	આર્યોની ઓળખાણ	૨૧૮	૦-૫-૦	૬૮-૨-૦	૨૫-૮-૯
૪૯	વાર્તાના પુસ્તકોનો પરિચય ભા. ૨જો	૮૯	૦-૮-૦	૪૪-૮-૦	૪૧-૧૧-૬
૫૧	પરિમલ	૫૮૧	૦-૫-૦	૧૮૧-૯-૦	૧૦૨-૨-૩
૫૨	બાલવિજ્ઞાન ભા. ૩જો	૨૮૯	૧-૮-૦	૪૩૩-૮-૦	૩૩૮-૧૦-૯
૫૬	વીરકથાઓ	૧૦૯	૦-૧૨-૦	૮૧-૧૨-૦	૫૧-૧-૬
૫૭	અર્વાચીન સાવજનિક પુસ્તકાલયો	૨૧૬	૨-૦-૦	૪૩૨-૦-૦	૨૦૨-૮-૦
૫૮	વીર અભિમન્યુ	૬૧	૦-૬-૦	૨૨-૧૪-૦	૧૪-૪-૯
૬૦	૪૦૦૦ પુસ્તકોની વર્ગીકૃત નામાવલી	૪૪૫	૫-૦-૦	૨૨૨૫-૦-૦	૧૦૪૨-૧૫-૬
૬૧	પ્ર. પ્રજ્ઞતિ બાષણો ને લેખો ભા. ૧જો	૧૬૧	૧-૮-૦	૨૪૧-૮-૦	૧૫૦-૧૫-૦
૬૪	શુકર ટી. વૉશિંગ્ટન	૩૬૯	૧-૧૨-૦	૬૪૫-૧૨-૦	૩૨૨-૧૪-૦
૬૫	પ્ર. પ્રજ્ઞતિ બાષણો ને લેખો ભા. ૨જો	૧૩૦	૧-૮-૦	૧૯૫-૦-૦	૧૩૦-૦-૦
૬૬	અમીન સાહેબના ફોટા માઉન્ટેડ	૧૩૭	૦-૮-૦		૬૮-૯-૦
૬૭	" " " સાદા	૧૧	૦-૬-૦		૪-૨-૦

પુ. સ. સ. મંડળ લિ. વડોદરાના પેટાનિયમોમાં

કરવાના મુદ્દારો વધારા

ક્ર. નં.	મૂળ કલમ	ક્ર. નં.	મુદ્દારો કરવા રજૂ કરેલી કલમ
૨૬	આ નિયમાવલિ અને સમસ્ત સભાના ઠરાવોને અનુસાર વ્યવસ્થાપક મંડળને મંડળનો કારભાર ચલાવવા સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે. અને તે પોતાના કામ-કાજ માટે જરૂર મુજબ સામાન્ય રીતે દર મહિને એક વખત મળશે.	૨૬	આ નિયમાવલિ અને સમસ્ત સભાના ઠરાવોને અનુસાર વ્યવસ્થાપક મંડળને મંડળનો કારભાર ચલાવવા સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે. અને તે પોતાના કામ-કાજ માટે જરૂર મુજબ સામાન્ય રીતે દર મહિને એક વખત મળશે. કોઈપણ સભાસદ વ્યવસ્થાપક મંડળને લેખી ખબર આપ્યા સિવાય, જે વ્યવસ્થાપક મંડળની લોગલોગરે ત્રણ સભાઓમાં જરૂર જરૂર રહેશે તો તેની જગા આપોઆપ ખાલી થઈ એમ માનવામાં આવશે.

ના ટિંસ

આથી ખબર આપવામાં આવે છે કે પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિમિટેડનાં સભાસદોની સોળમી વાર્ષિક સાધારણ સભા, રાવપુરા, વડોદરામાં આવેલી મંડળની રજીસ્ટર્ડ ઓફિસમાં રવિવાર તા. ૬ ફી ઓક્ટોબરે સંને ૧૯૪૦ના રાજ બપોરના બે વાગે નીચેનાં કામે કરવા મળશે:—

૧. તા. ૧-૮-૩૯થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીના ૧૨ માસનો વ્યવસ્થાપક મંડળનો રિપોર્ટ તથા ઓડિટરે તપાસેલો હિસાબ મંજૂર કરવા.

૨. નર્દાની વહેંચણી જાહેર કરવા.

૩. નવા વર્ષ માટે પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, ઓડિટર તથા વ્યવસ્થાપક મંડળના હોદ્દો છોડતા ત્રણ ડિરેક્ટરોને બદલે બીજાઓને નીમવા અગર તેમને ફરીથી ચૂંટી કાઢવા.

૪. નવા વર્ષની આવક તથા ખર્ચનું અંદાજનું ખત્ર મંજૂર કરવા.

૫. પેટાનિયમ સુધારવા બાબત (મૂળ નિયમ તથા કરવાનો સુધારો વધારો આ સાથે સામેલ છે.)

૬. પ્રમુખ તરફથી સભામાં બીજા જે કંઈ કામ રજૂ થાય તે કરવા.

સર્વ સભાસદોને વખતસર સભામાં પધારવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

તા. ૬-૮-૪૦ } વ્યવસ્થાપક મંડળની આગાથી
વડોદરા } વા. ના. અમીન
મંત્રી,

પુસ્તકાલય

લવાજમ :

દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૩-૮-૦
પરદેશમાં „ રૂ. ૫-૦-૦
છૂટક નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વંચીઓ :

નાનાભાઈ ચંદ્રશેખર દીવાનજી
અલ્હિલાલ અભાઈકર બ્યારસ

: વ્યવસ્થાપક :

વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીન
બી. કૌમ
મંત્રી, પ્ર. સ. સ. મં. તિ.
રાવપુરા.....વડોદરા.

ક્ષમાપ્રાર્થના

પુસ્તકાલય ખાતા તરફનાં વાર્ષિક નિવેદનો આ અંકે અપાવાને લીધે પૃષ્ઠસંખ્યા વધી જવાને કારણે આ અંકે ૬૨ અંકના ચાલુ વિષયો-પુસ્તકપરિચય, પુસ્તકોનો પરિચયસંગ્રહ, તેમ જ શું વાંચશો ? આપી શકાયા નથી તે માટે વાચકવર્ગ દરગુજર કરશે.

—ત્રીઓ

અનુક્રમણિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠાંક
પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો ...	શ્રી. બાણુભાઈ ઇચ્છારામ દેસાઈ	૪૮૯
પુસ્તકપ્રકાશન પર મુદ્દની અસર ...	શ્રી. છાટાલાલ મા. કામદાર ...	૪૯૬
નિરક્ષરતાનિવારણમાં વિદ્યાર્થીઓનો સાથ	શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ ...	૪૯૬
સાહિત્યસંદર્ભ અવનવું	શ્રી. છાટાલાલ મા. કામદાર ...	૫૦૧
વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા	૫૦૩
" " " નો સન ૧૯૩૯-૪૦ નો હેવાલ	૫૦૫
પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ની વાર્ષિક સામાન્ય મળાના દરારોની ટૂંક નોંધ	૫૨૧
નવીન કાલ	૫૨૨
પુસ્તકો મોકલ્યામાની માહિતી	૫૨૩
માસિક મળ તારીખ	૫૨૪
પુસ્તકાલય નોંધ	૫૨૫
પુ. સ. સ. મંડળ લિ. ની જાહેરાતો	૫૨૭
પુસ્તકાલય ખાતાની સચવા, સંપૂર્ણ નિવેદન છંદ	૯૫
વર્જીત નામાવલી પુસ્તકો અંક ૪૪	૫૨૯

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુદાબામિત પ્રિં', પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું, તા. ૧૫-૧૦-૪૦

પુસ્તકોનાં અવલોકનો અને સામયિકો

આજકાલ આપણે ત્યાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો કેવા પ્રકારે થાય છે, તેમજ એ અવલોકનો પુસ્તકપ્રકાશકો તથા તેના ખરીદદારો પર શું અસર કરે છે, તેને લગતો આ વાંચવાતલાંપ મુંબઈથી પ્રકટ થતા, "ગુજરાતી" પત્રના એક સંવાલક શ્રી. આણુભાઈ ઇન્દુભાઈ દેસાઈએ જોલ ઇન્ડિયા રેડિયોના મુંબઈ મથકેથી કર્યો હતો તે આ નીચે ઉતાર્યો છે.

પુસ્તકાલયોના મંત્રી-અંદાજપાલોને એમાંથી કેટલીક ઉપયોગી માહિતી મળી આવશે.

માવલાયા ગુજરાતીમાં હમણાં હમણાં ઘણા ગ્રંથો પ્રકટ થાય છે. જનતાની જ્ઞાન-પિપાસા વધી છે. તેને અવનવું જાણવાની ઇચ્છા હંમેશાં રહે છે. આ જિજ્ઞાસાને હાલનાં દૈનિકો અમુક અમુક દિવસોએ નવીન પુસ્તકોનાં અવલોકનો કરી સંતોષે છે. દૈનિકો અઠવા-ડિયામાં એક દિવસે અને સાપ્તાહિકો દર અઠવાડિયે અને માસિકો દર મહિને ગ્રંથાવલોન માટે ખાસ સંકલ્પો, પાનાંઓ રોકી ગ્રાહકોનાં મન સંતોષે છે. આ અવલોકનો દ્વારા પુસ્તકો તરફ તે તે વર્તમાનપત્રોના વાચકોનું ધ્યાન જાય છે અને તેથી તેમને તે અવલોકન પરથી પુસ્તક વાંચવાનું કે ખરીદવાનું મન થાય છે. પુસ્તકોનાં સારાં અવલોકનો પુસ્તકપ્રકાશનકારોને ઘણાં મદદરૂપ થઈ પડે છે. જેમ વર્તમાનપત્રોના ગ્રાહકોની સંખ્યા વિશેષ તેમ તે પુસ્તકોનાં અવલોકનોથી તે પુસ્તકોની જાહેરાત વિશેષ પ્રમાણમાં થાય છે.

અવલોકન એ એક જાહેરાત

આ જમાનો જાહેરાતનો છે. 'ખોલે તેનાં ખોર વેચાય, ' ન ખોલે-મૂંઝા રહે તેનાં સારાં ખોર પણ પડી રહે; તે કહેવત અનુસાર દરેક લેખક કે પ્રકાશક પોતાનાં પુસ્તકોની અવલોકન દ્વારા સારી પ્રસિદ્ધિની આશા સેવતા હોય છે. પુસ્તકોની વર્તમાનપત્રોમાં, સામયિકોમાં જાહેરાત આપ્યાથી લોકોનું ધ્યાન તે પુસ્તક તરફ વળે છે ખરું, પણ તેના અવલોકનથી તે પુસ્તકો તરફ જનતાનું, વાચકવર્ગનું ધ્યાન વિશેષ જાય છે. વર્તમાનપત્રના માલિકો, તંત્રીઓ અને અવલોકનકારોના હાથમાં સાહિત્યના શોખીનોને સારા, નિષ્પક્ષપાત અવલોકનથી દોરવાનું ધણું સખળ સાધન છે. આ વસ્તુ દરેક અંધકાર સારી-રીતે જાણે છે; અને તેથી જ તે પોતાનાં પુસ્તકો વર્તમાનપત્રોમાં, માસિકોમાં અને અન્ય રચણે 'અવલોકનારો' મોકલે છે.

આજનાં પુસ્તકોનું પ્રકાશન કેવું છે ?

મુંબઈ સહીમાં-૧૯ થી સહીમાં વર્તમાનપત્રોની, સામયિકોની સંખ્યા ઘણી નોટી નહોતી.

તે વખતે પુસ્તકો પશુ યોગ્ય પ્રગટ થતાં હતાં, પણ જે થતાં હતાં તે ઘણાં સંગીન, માલદાર થતાં હતાં. જે તે માણસ લખવાને પ્રવૃત્ત થતો નહોતો. આજે વસ્તુસ્થિતિ તેથી બિલકુલ છે. જરા થોડું વાંચતાં લખતાં શીખ્યા, થોડું જાણ્યા, કોઈ વર્તમાન પત્રની આંદોલનમાં લેખક તરીકે, બાબાનંતરકાર તરીકે અથવા હેવાલ લેનાર તરીકે નોકરીએ રહ્યા કે પછી તેને લેખક થવાની જાણ લાગ્યાત મળી નહિ ગઈ હોય તેમ તેને કોઈ પણ લખીને પુસ્તકકારે બહાર પાડવાની ઇચ્છા થાય છે. કેટલાકોની પાસે પૈસાનું સાધન હોય છે તો તે પણ પુસ્તક લખી, પોતે પૈસા ખર્ચા તે પ્રકટ કરે છે. ઇંગ્લેન્ડનાર કે લેખક થવાની યોગ્યતા હોય કે ન હોય, પણ તેની પાસે પોતાની ગમે તેવી કવિતા (1) રચેલી હોય, કે નમાલા લેખ લખેલા હોય તે પોતાને પૈસે છપાવી પ્રકટ કરે છે. કોઈને એક સમગ્ર પુસ્તક લખવાની અનુકૂળતા ન હોય, તો તે પોતાના છૂટાછવાયા લેખોના, કવિતાના, વાર્તાના, બાવણોના સંગ્રહો એકત્ર કરી બહાર પાડે છે. આવી રીતે પ્રકટ થયેલાં બધાંજ પુસ્તકો ઉત્તમ કોટીનાં હોતાં નથી, તેમ બધાં નકારાં હોતાં નથી. આ સર્વે પુસ્તકોનાં અવલોકનો થાય છે, ત્યારે તે તે પુસ્તકની ખરી ખોટી કિંમત અંકાઈ જાય છે. લાગવગથી ધણી નમાલાં પુસ્તકોનાં સારાં અવલોકનો આવે છે, ત્યારે કેટલાંક પુસ્તકોની ખાલી નોંધ માત્ર વાંચવા મળે છે.

અવલોકનકાર પરીક્ષક તરીકે

અવલોકન એટલે પુસ્તકની પારકે હાથે પરીક્ષા, એ અર્થ સારો થતો છે. કેટલીક વખત કેટલાક કડક અવલોકનકારો પરીક્ષક તરીકે પુસ્તકોની કડક સમીક્ષા કરે છે, તેના ગુણદોષોની ઝીણવટભરી ખબર લઈ નાખે છે. તેવી સમીક્ષા પ્રકટ થતાં બિચારા લેખકો અફસોસ કરે છે કે, તેમણે પુસ્તકો ન મોકલ્યાં હોત તો સારું થાત. કેટલાક લેખકો તો એમજ સમજે છે કે, તેમનાં ગમે તેવાં પુસ્તકોનાં સારાંજ અવલોકનો આવવાં જોઈએ. વળી કેટલીક વેળાએ અવલોકનકારનાં શાનની પણ પરીક્ષા અવલોકનમાં થઈ જાય છે. સમજી, વિવેકી વાંચકો આ સર્વ તટસ્થ વૃત્તિથી જોઈ અવલોકનકાર પક્ષપાતી થયો છે કે કેમ, તે તરત પારખી જાય છે. પત્રની પ્રતિષ્ઠા, તેની નીતિરીતિ એ સર્વે અવલોકનોની રજીઆતમાં વિવેકી વાંચકોને પ્રત્યક્ષ થાય છે. કેટલેક રચણે તો ગમે તેવાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો તો આવતાંજ હોતાં નથી. કારણ કે તે રચણોની ઉચ્ચ પ્રતિષ્ઠા બુધ્ધાઈ ગઈ હોય છે. લેખકો અને પ્રકાશકો આ વાત સારી રીતે જાણતા હોય છે; એટલે ક્યું પુસ્તક કયાં અવલોકન માટે મોકલવું એ પણ લેખક અને પ્રકાશકે જોવાનું રહે છે. કેટલીક વખત તો પુસ્તકોની માત્ર નોંધજ લેવાયેલી હોય છે. પુસ્તકનું નામ, લેખકનું નામ, મળવાનું ટેકાણું અને કિંમત એટલામાં જ અવલોકન પતી જાય છે. તે અવલોકન નહિ, પણ પહોંચ ગણાય.

વસીલાવાળા અભિપ્રાયો

પુસ્તક પ્રકટ થાય તે પહેલે તે પુસ્તકની દશબાર નકલ પ્રથમથી તૈયાર કરી, વિદ્વાનોને નાંચી અભિપ્રાય આપવા લેખકો તરફથી વિદ્વાનોમાં ફેરવવામાં આવે છે. તે સારા અભિપ્રાયો પુસ્તકોના આરંભમાં કે છેવટે પુસ્તક સાથે જ પ્રકટ થાય છે; અને તે અભિપ્રાયો તરફ અવલોકનકારોનું ખાસ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે. તે પુસ્તકના પ્રકાશકને કે લેખકને ઉતાવળ હોય અથવા અવલોકનકારને તે પુસ્તક પૂરું વાંચી જવાની કુરસદ નહિ હોય ત્યારે અવલોકન

કાર ખીજાઓના આયતા, તૈયાર હાથેલા અભિપ્રાયોથી દોરવાઈ તે પુસ્તકનું અવલોકન કરી નાંખે છે. આ અવલોકન માયાહિતારનું હોય છે. એક પુસ્તક નિષ્પક્ષપાતપણે આદિથી અંત સુધી વાંચી જવું, તેમાં જણાતા ગુણોધોષોની તે તે પૃષ્ઠો પર કે અણપદ્ય કાગળ પર નોંધ ટપકાવી રાખી અવલોકન કરતી વખતે તેના યથારથજે યથાચોગ્ય ઉપયોગ કરવો, એ સર્વ મહેનતનું કામ છે. તે દરેક અવલોકનકાર આટલો શ્રમ ફાગટ ઉઠાવી ન કરે. એટલા માટે જેમ લેખકને પુરસ્કાર મળે છે, તેમ સારા અવલોકનકારને 'પણ' પુરસ્કાર મળવો જોઈએ. કાનામાત્રા વખરના (મફત) અવલોકનકારો હાલમાં મળે છે, પણ તે ધણી વખત ચાલશે નહિ. દરેકને પોતાના શ્રમનો ચોગ્ય ખદલો મળવો જોઈએ.

અવલોકનકારના ખાસ વિષયો

પોતાના પ્રિય વિષયોને લક્ષ્યતા પુસ્તકોનાં અવલોકન કરતાં અવલોકનકારને ધણો ઉમંગ રહે છે. પોતાના કરી લીધેલા વિષયના જ્ઞાનને તે તે વખતે વાચકવર્ગ સમક્ષ રજુ કરે છે. લેખકો કરતાં અવલોકનકારનું વિશિષ્ટ જ્ઞાન તે વખતે આગળ આવે છે. લેખકને તે વિષયના પોતાના જોડા જ્ઞાનનો અવલોકનકાર પરિચય કરાવે છે. લેખકને તે વાંચી પોતાની ઉણપ ધ્યાનમાં આવે છે. અવલોકનકાર લેખકને માગસૂચન કરે છે, કેટલીક નવી વાતો જણાવે છે. ખરો લેખક આવા અવલોકનોથી સંતુષ્ટ થાય છે અને તે માટે અવલોકનકારનો તેની સૂચનાઓ માટે આભાર પ્રદર્શિત કરે છે. અવિષ્મમાં

કચ્છરપટ્ટી કાગળ પર, ગમે તેમ છાપેલાં, શુદ્ધિઅશુદ્ધિના ટંકાણા વખરનાં, એડોળ દેખાતાં પુસ્તકો ખાજકોની સાહિત્ય તરફની ફાચ ઘટાડે છે. વાચકે તેના પછી ધણી વિવેક રાખવો પડે છે.

તેનાં સૂચનો અને સલાહ ધ્યાનમાં રાખી તે પ્રગતિ કરે છે. ઉત્તરોત્તર તે લેખકનાં પુસ્તકો વધારે સારાં થતાં જાય છે અને તેના પ્રથમ પુસ્તકની ખામીઓ,

ઉણપો પણ ઓછી થઈ ગયેલી અવલોકનકારને જણાય છે. બંને-લેખક અને અવલોકનકાર એકબીજાના ટીકાકાર નહિ, પણ સહાયક મિત્રો અને છે. આવો સંમેળ ઉચ્ચ અવલોકનકાર અને વિવેકી લેખકમાં જોવા મળે છે. અવલોકનકાર ખાલી ટીકાખોર બની જાય છે, ત્યારે તે લેખકોનું માન ગુમાવી બેસે છે. અવલોકનકારને પટે બિરાજનાર વ્યક્તિઓએ ધણી સાવધ રહેવું પડે છે.

કોના અભિપ્રાય લેવો ?

સારા સારા ગ્રંથોના નિર્માતાઓનું સ્થાન અતિ જાતું હોય છે, તેમ સારા, પ્રતિષ્ઠિત, નિષ્પક્ષપાત અવલોકનકારો અને વિવેચન કરનારાઓનું સ્થાન પણ ઉંચું હોય છે. લેખકને તો સામાન્ય માણસના અભિપ્રાય કરતાં પોતાનાથી વધુ ચોચાતા ધરાવનાર, સારો વિવેક રાખનાર અવલોકનકાર કે પત્રના અભિપ્રાયની કાંઈક વિશેષ કિંમત હોય છે. અવલોકનકારના અભિપ્રાયના અધિશ્ચારણ વર્તમાનપત્ર કે માસિકના માનમરતબાની પણ તે અવલોકન પર અસર હોય છે. 'ફલાણા પત્રનો કે ફલાણા માસિકનો અભિપ્રાય' એમ વિશેષરૂપે તેની ગણના થાય છે. કેટલીક લખ્ધ-પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિઓના અભિપ્રાયો પણ કિંમતી લેખાપ છે. અવલોકનનું પણ મૂલ્યાંકન જુદું જુદું હોય છે. દુનિયામાં ડાહ્યા, અણેલા, અણેલા, વિવેકી મનુષ્યો ઓછા રહે છે; જ્યારે પારકાનાં અભિપ્રાયોએ ચાલનારી વર્ગ મોટા રહે છે. ધણીઓનો પોતાનો ફહેવાતો અભિપ્રાય પારકાઓના અભિપ્રાય પરજ મોટે ભાગે બંધાયેલો હોય છે, સ્વતંત્રપણે

પોતે વિચાર કરી પોતાનો અભિપ્રાય નક્કી કરવાની ધણી જરૂર રહે છે. છતાં જ્યાં જુઓ ત્યાં ‘પરમ્પ્રત્યયનેય વુદ્ધિઃ’ વધુ પ્રમાણમાં જોવા મળે છે. આમાં પણ કશું બહુ ખોટું નથી, ફક્ત પારકા અભિપ્રાય સવળે માર્ગે દોરનારો હોવો જોઈએ.

અવળું દિશાસૂચન આપતાં અવલોકનો

પુસ્તકનું અવલોકન દૂરમાં લેવું, ઉપરછડું લેવું કે ફક્ત નોંધ જ લેવી, એ સર્વ પુસ્તકોની ચોગ્યતા પર, લેખકની શક્તિ પર આધાર રાખે છે. કેટલીક વખત અવલોકનકાર પક્ષકાર બની કોઈ કોઈ પુસ્તકનાં ભારોભાર વખાણ કરી નાખે છે; તે કોઈવાર કોઈ પુસ્તકનો ઝાઝીઓ કાઢી નાખે છે-બધા દોષો જ ખૂણે ખાંચેરેથી શોધી કાઢી બહાર લાવે છે. આવા પક્ષપાતી અવલોકનો વાચકવર્ગને આડે અવળે રસ્તે દોરવી જાય છે. આવી રીતિ જ્યાં પ્રવર્તતી હોય ત્યાં કાલ્પા લેખકો કે પ્રકાશકો પોતાનાં પુસ્તકો અભિપ્રાય અર્થે ‘મોકલતા જ દોતા નથી.

સ્વયંપ્રયાત પુસ્તકો

ગુજરાતમાં એવી ધણી સંસ્થાઓ હાલમાં અસ્તિત્વમાં આવી છે, કે જેનાં પ્રકાશનો વર્તમાનપત્રોના અભિપ્રાયો વગર જ પ્રચારમાં આવી જાય છે. હસ્ત પર હસ્ત-હાથોહાથ તે પુસ્તકોનો સારો ઉકાવ થઈ જાય છે. તેથી તેવાં પુસ્તકોને પારકાઓનાં અવલોકનોની જરૂર રહેતી નથી. કેટલાંક પુસ્તકોનું પોતાનામાં જ એવું સારું સત્વચાળું લખાણ હોય છે કે તેને અવલોકનની આવશ્યકતા રહેતી નથી. તે સ્વયંજ પોતાની ખ્યાતિ અને પ્રચાર સાધી લે છે, છતાં તેના બહોળા પ્રચારને માટે સારાં સારાં સ્થળોએ અવલોકનની જરૂર રહે છે.

નવલકથાનાં અવલોકન

લોકોનો નવલકથાના વાચનનો શોખ વધી ગયો છે. નવલકથામાં ઐતિહાસિક કરતાં સામાજિક નવલો પ્રતિ વાંચનારાઓ હાલમાં વધારે આકર્ષાયા છે, તે નવલકથાઓનાં શોકબંધ પ્રકાશનોથી જણાઈ આવે છે. આમ હોવાથી અવલોકનકારે વધારે તકેદારી રાખવાની જરૂર ઉપરિચિત થાય છે. નવલકથાને રસિક બનવાના અવળા પ્રયત્નોને લક્ષ્યે તેમાં ધણી અનિષ્ટ તરવો દાખલ થઈ જાય છે. રચૂળ પ્રેમચેષ્ટાઓનાં લાંબાં વર્ણનો, શૃંગારિક મઝીને બીભત્સ રચનાવર્ણનમાં ક્ષિતરી ગયેલાં જોવામાં આવે છે. તે પ્રતિ અવલોકનકારોએ સખ્ત યવાની જરૂર છે. કામરૂઆત્રનાં, જાતીય સંબંધનાં વર્ણનોવાળાં પુસ્તકો પૈક્ય સ્વરૂપમાં ઘણાં છૂટ્ટી જાય છે, તે તરફ પણ અવલોકનકારોએ પોતાના અભિપ્રાયોમાં સચોટ સંભાળ રાખવાની રહે છે. પુસ્તકોનાં અવલોકન પરથી તે લેવાને વાંચનાર દોરાય છે, તેને ખરું માર્ગદર્શન મળે તેટલા માટે અવલોકનકારે પુસ્તકમાં જે વસ્તુ હોય તેનું મધ્યાર્થ સત્ય સૂચન હોવું જોઈએ, નહિ તો ધણી વખત અવલોકનમાં લખ્યું હોય તેવું તે પુસ્તકમાં કશું હોતું નથી, અને તેથી વાચકવર્ગ છેતરાર પાછગથી અસંતોષ કરતો પણ ધણી વાર જોવામાં આવે છે. અવલોકનો ખોટી જાહેર ખબરો બની જાય છે, તેમ ન થવું જોઈએ.

અંતર્યામી (લાયબ્રેરીઅન) અને અવલોકનો

પુસ્તકાલયોના રખેવાળ અંતર્યામીને પુસ્તકોની પસંદગી કરતી વખતે પુસ્તકોનાં અવલોકનો ધણી મદદરૂપ થઈ પડે છે. ક્યાં ક્યાં પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે, તે કેવાં છે, તેની કિંમત

શી છે, તે ક્યાં મળે છે વગેરે પુસ્તક વિષેની માહિતી તેને પુસ્તકોનાં પારિક, સવિસ્તર અવલોકન પરથી મળી રહે છે. સારાં સારાં પુસ્તકો તે અખરદાર અંધપાળ તરતજ મંગાવી પુસ્તકાલયમાં લાવી રાખે છે. અખરદાર વાચકો પણ પુસ્તકોનું અવલોકન વાંચી પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોને તે તે પુસ્તક ખરીદવાની સલાહ આપે છે. દરેક હોંશિયાર અંધપાળે દૈનિક વર્તમાનપત્રોમાં, સાપ્તાહિકોમાં, માસિકોમાં, સામયિકોમાં આવતી પુસ્તકોની સમાલોચનાઓ નજર-તળે લાવવાની ખાસ જરૂર રહે છે. પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકો પણ પોતે વાંચેલી પુસ્તકોની સમીક્ષાથી દોરવાઇને પુસ્તકાલયો માટેનાં પુસ્તકોની ખરીદી કરવામાં સહાયરૂપ થાય છે. કેટલાંક પુસ્તકોના અવલોકનો તો સારામાં સારા નિબંધરૂપ હોય છે. અહારં પુસ્તકો વાંચવામાં સરળતા લાવવા માટે તે તે પુસ્તક વિષેના અન્યોના વિચારો પ્રથમથી જાણી લેવાં અત્યંત લાભદાયક છે. વેદાંતનાં પુસ્તકો માટે આ ધણું જરૂરી છે. પુસ્તકના વિષયની સારો જાણવટવાળાં અવલોકનો વેદાંતનાં પુસ્તકો વાંચવાને અભિરુચિ ઉત્પન્ન કરે છે.

પુસ્તકોનાં સાક્ષરની સહાય

પુસ્તકોના પ્રકાશનમાં હમણાં હમણાં નવી પ્રથા દાખલ થતી ગઇ છે. કોઇ લખણપ્રતિષ્ઠ સાક્ષર પાસે લેખક પોતાના પુસ્તક માટે 'આમુખ, ઉપોદ્ધાત, બે બેલ' વગેરે લખાવી પોતાના પુસ્તકની ગણના વધારે અંકવવા પ્રયત્ન કરે છે. સાક્ષરોના આના સહકાર સાથેનાં લેખકનાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો પણ સારાં સાચાં છે. અવલોકનકાર પક્ષપાતી બને છે. પેલા 'આમુખ' લખનારની વિગત પર ધ્યાન આપી તેના અભિપ્રાય સાથે દોરવાય છે. આ બધી પુસ્તકપ્રકાશનની, સારું પ્રચારકાર્ય કરવાની કળા છે. સારા વિવેચન કરનારાઓ માયાઉતાર આમુખ લખનારનો આશય સમજી લે છે, અને તેની દરકાર કર્યા વિના પોતાને તે પુસ્તક માટે જે સત્ય લાગતું હોય તે ચર્ચાર્થ સ્વરૂપમાં કહી દે છે. તે તો કોઇનો દોરવાયો દોરવાતો નથી. તેની સ્વતંત્ર પ્રતિભા, વિચાર કરવાની શક્તિ પર પૂર્ણ ભરોસો રાખી તે પોતાને સોંપાયેલા અવલોકનના કાર્યને ઝેરખર ન્યાય આપે છે. વેદાંતને જેમ વાડતી જરૂર રહે છે, તેમ કેટલાંક લેખકો જાણીતા થયેલા, ચલણી રૂપિયા સમા પ્રતિષ્ઠા પામેલા સાક્ષર કને પોતાનું ધાર્ધું કરાવી લે છે. આ જમાનો અનેક પ્રકારની નવી નવી યુક્તિઓ અજમાવવાનો છે.

સામયિકોનું એક ખાસ અંગ

પુસ્તકોનાં અવલોકનનો વિભાગ હવે તો કેટલાંક દૈનિક સાપ્તાહિક અને માસિકોનું ખાસ અંગ બની ગયો છે. સાહિત્યના શોખીન અને અભ્યાસી વાચકોનું લક્ષ તે તરફ ખાસ જાય છે. તેના વાચનથી પોતાની ભાષાના સાહિત્યમાં કેવાકે ઉમેરો થયો છે તે તે જાણી શકે છે, તેને પોતાને માર્ગદર્શન મળે છે. પુસ્તકવિકેતાઓએ તો છાપાંઓનું અને સામયિકોનું આ અંગ ખાસ ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે. સારા અભિપ્રાયવાળાં પુસ્તકોનો સારો ઉઠાવ થાય છે અને તેથી તેઓ (વિકેતાઓ) તેવાં પુસ્તકો વેચાણ માટે ખાસ રાખે છે. પ્રતિષ્ઠિત છાપાંઓના તેમ સારા સારા સાક્ષરોના અભિપ્રાયો પણ એકત્રિત કરવામાં આવે છે, અને તે પુસ્તકોનો પ્રચાર કરવા માટે ઘણા ઉપયોગી થઇ પડે છે. આ પરથી માલમ પડશે કે પુસ્તકોનું અવલોકન કરવું એ કુદ્દલક બાબત હવે રહી નથી. તે માટે સારા અભ્યાસ અને ઊંડા વાચન તેમજ નિષ્પક્ષપાત કેળવેલા મનની ખાસ આવશ્યકતા છે. ખાલી પુસ્તકોની

ઉપરટપકી નોંધી કરવી અને સાઘંત સમાલોચના કરવી એમાં ધણો ફેર હોય છે. હાલમાં પુસ્તકો ધણા પ્રગટ થાય છે, એટલે તે સર્વેની જાડી સમાલોચના કરવી જાપાવાળાઓને શક્ય બનતી નથી.

અવલોકનકાર શિક્ષક તરીકે

લઘુપ્રતિષ્ઠા સારા સારા લેખકોની કૃતિઓની સમાલોચના કેટલીક વખત તે વર્તમાનપત્રોમાં ધણા વિસ્તારથી આવે છે. જેમ એક શિક્ષક યાંત્રામાં કે એક પ્રાધ્યાપક પાઠશાળામાં એક વિષય શીખવતો હોય, તેમ એક અવલોકનકાર પણ તે પુસ્તકમાંથી અવતરણો ઉઠાવ કરીને તેની ખુબીઓ અને ખામીઓ વાચકો સમક્ષ રજુ કરે છે. કવિતાના પુસ્તકો માટે આવી લંબાણ સમીક્ષાઓ ખાસ જોવામાં, વાંચવામાં આવે છે, તેનું કારણ તે કવિતામાં સુત્રાત્મક ધણી વાતો કવિએ લખેલી હોય છે તેનું જીવં રહસ્ય સમજાવવા માટે અવલોકનકારને લંબાણમાં જિતરવું પડે છે. તેથી આવી સમાલોચનાઓના બળે ત્રણ ત્રણ હપ્તાઓ સાહિત્યના અભ્યાસીઓને વર્તમાનપત્રોમાં વાંચવા મળે છે. 'મેટ્રિક' કે 'બી. એ.'ના અભ્યાસ માટે પસંદ કરેલાં પુસ્તકોની સમાલોચનાઓ વર્તમાનપત્રોમાં ખાસ આવવા માંડી છે. તેના તરફ વિદ્યાર્થીઓનું જ નહિ, પણ શિક્ષકોનું પણ ધ્યાન સારા પ્રમાણમાં ખેંચાય છે. બનને તે ઉપયોગી થઈ પડે છે. તેમાં પણ કાવ્યસંગ્રહોમાંની કેટલીક ગૂઢ પંક્તિઓની સમજાવણા અવલોકનો માટે મતભેદ ઉત્પન્ન થાય છે. કવિની કલ્પનાથી પણ આગળ વધીને અવલોકનકાર પોતાનું મતબ્ધ આગળ કરે છે. મોટે ભાગે આવાં ચર્ચાત્મક અવલોકનો ખુલ્લે નામે અને તખ્તલુસધારી નામે થાય છે, ત્યારે હોંસાતોંસી વધી જાય છે, સાક્ષરોની સાંકમારી શર થાય છે.

અવલોકનકારની યોગ્યતા

પુસ્તકોનાં સારાં અવલોકનો જોખમદાર, અભ્યાસી વ્યક્તિઓ મારફત કરાવવાની ખાસ તકેદારી રાખવાની જરૂર જોવી થઈ છે. ઉપલબ્ધ ઉપલબ્ધ પુસ્તક પર નજર ફેરવી, પ્રસ્તાવના અને અનુક્રમશીલકા પર નજર દોડાવીને હમણાં ધણે ઠેકાણે પુસ્તકો પર અભિપ્રાય અપાય છે, બાલંગનું જ અવલોકન થાય છે. તેમ થવાનાં કારણો પણ ધણા છે.

વર્તમાનપત્રોમાં અભિપ્રાય માટે ધણા પુસ્તકો આવે છે. અભિપ્રાય માગનારાઓ તેમનાં પુસ્તક માટે જલદી જલદી અભિપ્રાય પ્રકટ કરવાની ખાસ માગણી કરે છે. તેમને તો માત્ર તેમનાં પુસ્તકની જાહેરાત વહેલી થાય, એજ માત્ર એક લક્ષ્ય હોય છે. અવલોકન આવતાં જો કાંઈક વધારે સમય થઈ જાય છે, તો લેખકો પોતાનાં પુસ્તકો માટેના અભિપ્રાય માટે તગાદા કરતા પત્રો પાઠવે છે. તેમના મનથી એમ હોય છે કે, તંત્રી ખાતા પાસે તેમના એકલામાં જ એક પુસ્તક અભિપ્રાય માટે આબુ હશે. લેખકને પોતાનું પુસ્તક અત્રિ પુસ્તકવતું લાગે છે અને તે માટે તે વધારે પડતી ઉતાવળ પણ કરે છે. પણ તેઓએ જુવલે જોઈએ કે અવલોકનકાર પાસે તેમની પૂર્વે ધણાઓનાં પુસ્તકો અવલોકનારે આવી પુણેલાં હોય છે. કમવાર અને પુસ્તકની યોગ્યતાએ પુસ્તકો વંચાય છે અને તેના અભિપ્રાયો જાહેર થાય છે.

ખાસ અવલોકનકારો

બીજી કેટલીક વાર વર્તમાનપત્રમાં બીજા મહત્વના બનાવો કે વિષયો વધારે હોવાથી

સમાલોચના માટે અનામત રખાયેલી કટારો કેટલીક વાર મુલતવી રાખવી પડે છે. તંત્રીઓ પણ બધાજ પુસ્તકો પોતે વાંચી અભિપ્રાયો આપતા હોતા નથી. તે વળી જે વિષયનું પુસ્તક હોય તે વિષયના અભ્યાસી પર પુસ્તક મોકલી આપે છે. અને આ અભ્યાસી કાંઈ તંત્રી પાસેથી વેતન (પગાર) મેળવતો હોતો નથી, એટલે તંત્રી તેનાં પર વધારે દબાણ કરી ઉતાવળથી અભિપ્રાય મેળવવા માટે અશક્ત રહે છે.

વાર્ષિક અવલોકન

હમણાં હમણાં સારા વિવેચકો, અવલોકનકારો ગુજરાતમાં બહાર આવવા માંડ્યા છે. ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ, તરફથી વર્ષ આખામાં પ્રગટ થયેલાં સર્વે પુસ્તકોની સમીક્ષા જાણીતી સાક્ષર વ્યક્તિઓ પાસે વારાફરતી કરાવી. એક પુસ્તક જ પ્રકટ કરવામાં આવે છે. સ્વતંત્ર અભિપ્રાયો લખનાર વ્યક્તિ પાસે અવલોકન કરાવવાનું કાર્ય સાહિત્ય સંમેલન કે સાહિત્ય પરિષદે ઉપાડી લેવું જોઈએ. તે કાર્ય માટે અમદાવાદ પ્રથમ બહાર પડ્યું છે. સારી સારી પુસ્તકપ્રકાશન સંસ્થાઓ પણ અસ્તિત્વમાં આવી છે, અને તેમના દ્વારા સારાં સારાં પુસ્તકો પ્રગટ થવા માંડ્યાં છે, એ સાહિત્યની પ્રગતિને સારો વેગ આપી શકશે.

બાળકો માટેનાં પુસ્તકો

બાળકો માટેનાં ધણાં પુસ્તકો બાળમાનસના અભ્યાસીઓ તરફથી સચિત્ર સાથા પ્રમાણમાં પ્રકટ થવા માંડ્યાં છે. અહીં હું કોઈ એક સંસ્થાનો ઉદ્દેશ કરતો નથી, કારણ કે તેમ થતાં અન્ય સંસ્થાઓને અન્યાય થયેલો ગણાશે. બાળકો માટેનાં પુસ્તકોનાં બાલ્ય પૂર્વાંશો પણ રંગબેરંગી આકર્ષક થવા માંડ્યાં છે, તે માટે દરિદ્રાઈઓ ધાય છે. ગુજરાતના ચિત્રકારો માટે આ એક ક્ષેત્ર ખુલ્યું છે. નવલકથાઓ માટે પણ તેમ કહી શકાય. પુસ્તકોનાં બાલ્યાંજ અને અંતરંગ બંને સારાં હોવાં જોઈએ.

સાંપ્રદાયિક પુસ્તકોનો ફેલાવો તો સંપ્રદાયમાં જ થાય છે. તેના તરફ સામાન્ય જનતા બેદરકાર રહે છે. આર્ષગ્રંથો, ધર્મગ્રંથો વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ સર્વ કાળ માટે ઉપયોગી હોય છે, અને તે જ ચિરંજીવ સાહિત્ય છે. વર્તમાનપત્ર કે માસિકનું સાહિત્ય જો તે સ્વતંત્ર પુસ્તકમાં સંપ્રદાયજનું નથી હોતું તો તે સામયિક સાહિત્યમાં અદૃષ્ટ યર્ષા જાય છે. તે સમય પૂરતી જ તેની મહત્તા, ગણના હોય છે.

કોણ અવલોકન કરે ?

વેદાંત, જ્યોતિષ, અર્થશાસ્ત્ર, કાવ્યસંગ્રહ, ઐતિહાસિક ગ્રંથો, નવલકથાઓ, વાર્તાઓ, બાલોપયોગી પુસ્તિકાઓ વગેરે જુદા જુદા વિષયનાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો એક જ વ્યક્તિ પાસે કરાવી તે તે પુસ્તકને બરોબર ન્યાય ન જ આપી શકાય. તે તે વિષયના નિષ્ણુતો જ તેવાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો સારી રીતે કરી શકે. એટલે પુસ્તક લખનારે કયી વ્યક્તિ પાસે પોતાના પુસ્તકનો અભિપ્રાય મેળવવો તેમાં વિવેક વાપરવાની ખાસ જરૂર છે.

હવે Reviewing Books પુસ્તકોનાં અવલોકનો એ મથાણું જ એટલું મોટું ક્ષેત્ર ધરાવે છે કે, તે પર ધણું ધણા તરફથી કહી શકાય તેમ છે. એટલે અહીં તો મેં ‘સામયિકોમાં પુસ્તકોની સમાલોચના’ વિષે જ માત્ર બોલવાનું યોગ્ય ધાર્યું; વર્તમાનપત્રોની સમીક્ષા-સૂચિનો કાંઈક ખ્યાલ આપવા પ્રયત્ન કર્યો છે. કારણ કે, હવે તો લગભગ દરેક વર્તમાનપત્રમાં પુસ્તકોનાં અવલોકનો લેવાનો એક નિયમ જ થઈ પડ્યો છે. *इत्यलम्.**

પુસ્તકપ્રકાશન પર યુદ્ધની અસર

વર્તમાન યુદ્ધની પુસ્તકપ્રકાશન પર ઈંગ્લેન્ડમાં શું અસર થઈ છે તે બાબત 'નાઉ એન્ડ ઘેન' નામનો સામયિકના તંત્રી લખે છે કે 'પ્રકાશનની અત્યારની મુશ્કેલીઓ સમજવામાં થોડી કલ્પનાની જરૂર છે. પહેલાં તો અનિશ્ચિતતાનું તત્ત્વ મોખરે આવે છે; અલબત્ત પ્રકાશનકાર્યમાં થોડી ઘણી અનિશ્ચિતતા તો હોય છે જ, પરંતુ અત્યારે તો નજીકના ભવિષ્યમાં શું છે તે કોઈ જાણતું નથી. બીજી વાત, જગતમાં પ્રવર્તી રહેલ અવ્યવસ્થા છે. એક જ રાતમાં પરદેશનાં બજારો અદરચ ધર્ષ ગયાં છે અને દેશના ધંધામાં પણ અનેકવિધ મુશ્કેલીઓ ઉત્પન્ન થઈ છે. નવું ખર્ચ વધ્યું છે. નવા અંકુશોનો સ્વીકાર કરવો પડે છે, કાગળની તંગીને અંગે શું છાપવું તેનો નિર્ણય ખૂબ સંભાળથી કરવો પડે છે અને અંતે તો પ્રકાશનનો ધંધો જેના પર નિર્ભર છે તે-વાણિક-ને પોતાના જીવનની પ્રથા ક્યારનીય બદલવી પડી છે.

આ બધી મુશ્કેલીઓ છતાં, પ્રકાશનનું કાર્ય ચાલુ રાખવું જ જોઈએ. પ્રશ્ન પુછારો કે 'શા માટે ?' કોઈ એવી ઉતાવળી સૂચના આપશે કે અત્યારનું પ્રકાશન તો, 'રોમ બળવું' હવું ત્યારે નીરો શીઠ બળવતો હતો' તેના જેવું યશે. ધારો કે, આ વાત સાચી હોય તો અગ્નિને ચમાવવાને શીઠ ઉપયોગી થાય તેમ સ્વપ્નમાં પણ કોણ ધારશે ? આથી ઊલટું, શીઠનું સંગીત અગ્નિ જીવંતારાઓને પ્રેત્સાહનરૂપ થઈ પડે, આનો અર્થ એ નથી કે અમે આ આરોપનો સ્વીકાર કરીએ છીએ. અમે તો એટલું જ કહેવા માગીએ છીએ કે, પ્રકાશનનું કાર્ય એ વિશિષ્ટ પ્રકારનું વાદ્ય છે, અને જ્યાં સુધી તેનો ઉપયોગ થઈ શકે ત્યાં સુધી કરવો જોઈએ. તેનું યોગ્ય કાર્ય-પુસ્તકોનું ઉત્પાદન છે, તે અનેક રીતે વાયકોનું હિત સાધે છે. આ કાર્ય શાંતિના સમયમાં પણ કદી એકધારે હોવું નથી. પ્રકાશકોએ રસવૃત્તિમાં થતા ફેરફારોને હમેશાં અનુકૂળ થવું જોઈએ. તેઓએ વાયકની વૃત્તિને સંતોષવી જોઈએ અને કેટલીક વાર નવીન ખૂબ ઉત્પન્ન કરવી જોઈએ. મુશ્કેલીના સમયમાં અનુકૂળ થવાનું કાર્ય વધારે ત્વરાથી થવું જોઈએ.

યુદ્ધના સમયમાં પ્રકાશનના ત્રણ હેતુ હોવા જોઈએ; અમને વારંવાર કહેવામાં આવેલ છે કે, આ દેશે બનતી ત્વરાથી નિકાસ વેપાર જાળવી રાખવો જોઈએ અને બની શકે તો તે સુધારવો જોઈએ. ઇંગ્લેન્ડનાં પુસ્તકોની નિકાસ વર્ષે ૩૫ કરોડની ગણાય છે. અત્યારે કેટલાંક બજારો ઇંગ્લેન્ડ માટે બંધ થયાં છે. જે બાકી રહ્યા છે ત્યાં પુસ્તકો પૂરા પાડવા જોઈએ અને નવાં બજારો શોધવાં જોઈએ. પુસ્તકો લગાડના ખર્ચમાં મદદ કરે છે, એટલે જેટલી મદદ વધારે, તેટલું વધારે ઠીક. આ ઉપરથી આપણે બીજા હેતુ પર આવીએ છીએ. આપણે શા માટે લગાડમાં જોડાયા છીએ અને સહિષ્ણુતા, સહકાર તથા જગતની સુધારણા માટેની આપણી માન્યતાને ટેકા મેળવવા માટે આપણે પુસ્તકો પર આધાર રાખવો જોઈએ, તમને ઠીક પડે તો તેનો પ્રચાર કરો અથવા તો સત્યનો ફેલાવો કરો. આપણે તો આ દેશમાં માનીએ છીએ કે, છપાયેલ અથવા બોલાયેલ શબ્દ જેમ સત્યની વધારે નજીક, તેમ જ દેશ અગર પરદેશમાં પ્રચાર તરીકે વધારે સારી અસર ઉત્પન્નવે છે. અસત્ય કરતાં સત્ય વધારે ટકી રહે છે અને આપણે જે રસોડીમાંથી પસાર થઈ રહ્યા છીએ તે સહિષ્ણુતા નથી તો ખીંજી શું છે ?

છાટાલાલ માનસિંગ કામદાર

નિરક્ષરતાનિવારણમાં વિદ્યાર્થીઓના સાથ

[પ્રો. ભાગવતનો વિદ્યાર્થીઓ સાથેનો એક વાર્તાલાપ*]

નિરક્ષરતાનિવારણના કાર્યમાં ઘેર ઘેર શાળાની યોજના અતિ મહત્વનો ભાગ ભજવે તેમ છે. આ યોજનાનો ફેલાવો કરવામાં પ્રથમ પ્રચારકાર્ય સલાહો, સંભાષણો અને સરઘસો દ્વારા કેમ કરવું તે સંબંધી પ્રો. ભાગવતે વિદ્યાર્થીઓને પોતાના સ્વાનુભવો બહુ જ સરળ ભાષામાં સમજાવ્યા હતા. છોકરાઓ તથા છોકરીઓ પોતાના અભ્યાસ ઉપરાંત આ કાર્ય કેવી રીતે હપડી શકે, અને એ છોકરા-છોકરીઓમાં ઉત્સાહ કેવી રીતે પેદા કરી શકાય તે માટે પ્રો. ભાગવતે ગયા માસમાં વડોદરાના મરાઠી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ આ નીચે રજૂ કરેલા એક વાર્તાલાપથી સહેજે સમજાવ્યું હતું તેમ છે. પ્રૌઢ શિક્ષણમાં રસ લેનાર ભાષ્યજ્ઞોને આ વાર્તાલાપ પ્રેરક નીવડશે એમ માની હું એ અંગ્રેજી કરું છું,

—ઉમેદભાઈ મેઠા પટેલ.

“ જુઓ, હું આજે તમારા વડોદરામાં તમે બધા કેટલા હોશિયાર છો તે જોવા આવ્યો છું. ખોલો, તમે હોશિયારી બતાવશો ને ? ”

છોકરાઓ—“ હા. ”

“ હવે ત્યારે હું તમારી હોશિયારીની પરીક્ષા કરીશ હો. પણ તે પહેલાં હું કેવી પરીક્ષા કરું છું તેનો ખ્યાલ આપું. અમારા તરફના એક ગામડામાં એક વખત હું ફરવા ગયો હતો. ત્યાં હું ધણી વખત લોકો સાથે વાતોચીતો કરતો અને મને તે ગામમાં ધણી ભાષ્યજ્ઞોના નિરક્ષર માણસ પડેલાં. તેમને બીજી કેટલીક રીતે મદદ કરવા હું વખતોવખત જતો. એક વખત મેં એક ગેનુ નામના છોકરાને વાંચતાં જોયો, પાસે તેની બહેન બેઠી હતી તે કંઈ વાંચતી નહિ. મેં છોકરાને પૂછ્યું : ‘ તારી બહેન નિશાળે જાય છે ? ’

છોકરાએ મને કહ્યું “ ના. ”

મેં પૂછ્યું : “ કેમ નિશાળે જતી નથી ? ”

તેણે કહ્યું : “ તેને મારી મા સાથે ઘેર તથા ખેતરમાં કામ કરવાની હોય છે અને નિશાળે જવાનો વખત મળતો નથી એટલે તે નિશાળે જઈ શકતી નથી. ”

મેં છોકરાને પૂછ્યું : “ તું કયો ચોપડી બણે છે ? ”

છોકરા કહે : “ ત્રીજી ચોપડી. ”

“ તને વાંચતાં આવડે છે ? ”

“ હા. ”

* આ વાર્તાલાપ શાળાનાં ઉપલાં ધોરણના વિદ્યાર્થીઓ સમક્ષ જો શિક્ષકો વાંચી સંજગતી તેની યોગ્ય સમજૂતી આપશે તો પ્રૌઢશિક્ષણપ્રચારના કાર્યમાં સારો એવો સાથ એ દિશામાં કાર્ય કરનાર સૌને મળી શકશે.

આજા છે કે શિક્ષકો આ લેખ શાળાના ઉપલા વર્ગના વિદ્યાર્થીઓને વાંચી સંજગતી તેની સમજૂતી આપી તેમનામાં એ કાર્યને લગતા સંસ્કારો પ્રેરશે. —તંત્રી

“ ના, હું તને વાંચતા આવડે છે તેમ માનતો નથી ! ”

“ હા, મને સરસ વાંચતા આવડે છે ! તમે મને લખી બતાવો તે વાંચી બતાવું ; કહો તે ચોપડી વાંચું. ”

મેં તેને એક કાગળ પર નીચેની મતલબનું લખીને વાંચવા આપ્યું :

“ પેલા ખૂણામાં પેડા મૂક્યો છે તે ખાત્ર ના. ” ઓકરાએ તે કાગળ વાંચ્યો. અને હસ્યો. તેની બહેન તો તે કાગળ જોઈ બાબી જ બતી. ઓકરાએ કહ્યું કે “ તે નિરક્ષર છે એટલે વાંચી શકતી નથી. પણ હું તો લખેલો છું એટલે વાંચી શકું છું. ”

મેં કહ્યું : “ તું એકલો વાંચે તેથી તને વાંચતા આવડે એમ હું કહી શકું નહિ. ”

“ ત્યારે તમે ક્યારે મને વાંચતા આવડે તેમ કહો ? ”

“ જ્યારે તું મને આ તારી બહેનને વાંચતા શીખવે ત્યારે જ હું કહું કે તને વાંચતા આવડે છે ! ”

“ ત્યારે તમે મને કહો કે હું એને કેવી રીતે વાંચતા શીખવી શકું ? કારણ તમે મને વાંચતા આવડતું નથી એમ કહો તે હું સહન નહિ કરું. ”

“ ત્યારે તું તારી બહેનને તારા ઘરમાં નવરાઘના વખતે વાંચતા શીખવી દે. ”

“ મને ચોપડી આપી દો તો હું એને શીખવી દઉં. ”

મેં ત્યારબાદ ઓકરાને મૂળાક્ષરો શીખવવાના તખ્તો આપ્યો. તેમાં અક્ષરો કેમ શીખવવા તે બતાવ્યું. અને ઓકરાએ મને કહ્યું કે આ તો હું મારી બહેનને જલદી શીખવી દઈશ ! ઓકરાની બહેને પણ પોતાના ભાઈ સાથે લખવાની દા પાડી. અત્રે જણવાતું જરૂરી થશે કે આ ગેનું નામનો ઓકરા માત્ર દશ વર્ષનો હતો, જ્યારે તેની બહેન બાર વર્ષની હતી !

મેં પછી વડોદરાના ઓકરાઓને કહ્યું : “ આ ગેનુએ પોતાને લખેલો અને વાંચતા આવડે છે તેવું કહેવાડવવા માટે કેટલી તૈયારી બતાવી ! તમે એટલી મારી પરીક્ષા માટે તૈયારી બતાવશો ? ”

ઓકરાઓ બોલી ઉઠ્યા : “ હા, હા અમે પણ ગેનુની માફક લખાવી શકીએ ! ”

મેં કહ્યું : “ તમે ત્યારે હજી આગળ સાંભળો. આ ગેનુએ કેવી રીતે શિક્ષણનું કામ કરવા માંડ્યું. મેં ગેનુને મૂળાક્ષરનો તખ્તો આપ્યો તે વડે તે પોતાની બહેનને શીખવવા લાગ્યો. ધીરે ધીરે તેના મા અને બાપ પણ આ ઓકરા શું કરે છે તે જોવા લાગ્યા અને પોતે પણ ધીરે ધીરે એ ઓકરાની શિક્ષણની આ રમૂજમાં ભાગ લઈ ખેતરમાં ફરતા ફરતા ઓકરા અને ઓકરાની મદદથી એ પણ મૂળાક્ષરો શીખી ગયા. ”

થોડા દિવસ પછી જ્યારે હું ગામમાં ફરીથી ગયો ત્યારે તો ગેનુ મારી પાછળ ફરી વળ્યો. મને કહેવા લાગ્યો : “ જુઓ, મેં મારી બહેનને તથા મારા માબાપને વાંચતા શીખવ્યું છે, તમે હવે મને બીજી ચોપડી આપવાની આપો. ” મેં પછી તેને બારાક્ષરોનો તખ્તો તથા વાચનના પાઠો આપ્યા. ઓકરાએ આ બધું કામ હોંશિ હોંશિ કર્યું અને પોતાના ઘરમાં બધાને સારી રીતે વાંચતા કર્યા. મેં કહ્યું : “ હવે તને બરાબર વાંચતા આવડ્યું. તું હવે બરાબર લખેલો ગણાય. ”

એક દિવસ હું એ ગામના કલેક્ટર સાહેબની મુલાકાતે ગયો. મેં તેમને કહ્યું : “ નિશાળના લખતા બાળકો નિરક્ષરતાનિવારણનું કાર્ય કેમ કરી શકે તે જોવું હોય તો તમને એક ઓકરા બતાવું ! ”

કલેક્ટર સાહેબે મારી વાત પ્રથમ તો ન માની, પણ મેં આગ્રહ કર્યો એટલે એ મારી સાથે આવ્યા અને જૂંપડીમાં જ્યાં છોકરો રહેતો હતો ત્યાં ગયા. છોકરાનાં બહેન અને માઆપને પાઠ વંચાવ્યા અને છોકરાએ કેવી રીતે કાપ કર્યું તેની બધી માહિતી આપતાં તેઓ આશ્ચર્ય પામ્યા અને છોકરાને કેટલાક રૂપિયાની બક્ષિસ આપી.

એ ગામની નિશાળના છોકરા જોવા માટે ટોળે વળ્યા. તેમણે મને પૂછ્યું: “ આ ગેનુને શાનું ઇનામ મળ્યું ? ”

મેં કહ્યું: “ એ મારી પરીક્ષામાં પાસ થયો એટલે. ”

“ ત્યારે તમે અમારી પરીક્ષા કેમ લેતા નથી ? અમે તો ગેનુ કરતાં વધારે હોશિયાર છીએ, ગેનુનો તો નંબર સાતમો આઠમો રહે છે, એને સાધારણ અભ્યાસ આવડે છે. અમને તો એના કરતાં ઘણું સારું આવડે છે. ”

પણ મેં કહ્યું: “ ભાઈઓ! મારી પરીક્ષા કપરી છે. ”

“ અરે, ગમે તેવી કપરી હશે પણ અમે તો ગેનુ કરતાં સારું કામ કરી બતાવીશું. ”

મેં પછી છોકરાઓને શું કામ કરવાનું હતું તે બતાવ્યું.

મેં કહ્યું: “ દરેક છોકરાએ પોતાના ઘરમાં નિરક્ષર કોણ છે તેની યાદી કરવી અને તેમને ફરસદના વખતમાં બહુાવવાનું કામ કરે. તેમને મુળાક્ષર, આરાક્ષરી તથા વાચનની એપ-ડીઓ હું આપીશ. ”

કેટલાક છોકરાઓએ એ કામ હાથમાં લીધું. મને આથી ધણો આનંદ થયો. હું વખતોવખત હવે આ ગામે જઈ છોકરાઓને બેગા કરી પ્રોત્સાહન આપતો, પછી અમે-છોકરાઓએ એક સંઘ રચાવ્યો; અને તેમાં જેના ઘરમાં તમામ માણસો બહેલા હોય તેને એક વાપદો આપવાનું નક્કી કર્યું. અને જેના ઘરમાં નિરક્ષર હોય તો તેના ઘર આગળ કાળા સહીયો x ની નિશાની કરવાનું ઠરાવ્યું. અમે તો હવે બધાએ બેગા મળી નિર્ણય કર્યો. નિશાળનાં તમામ છોકરાંએ પોતાના ઘરનાં બીજાં અબણ માણસો જેઓ બહુી શકે તેવા હોય તેમને બહુાવવાં એમ.

અમે તો હવે દરેક પખવાડીએ મહિને સરઘસ કાઢતાં, જે છોકરાઓના ઘરમાં બધા માણસો બહેલા હોય તેના ઘર પર પેલા વાવટો ફરકાવતા.

અમને મુશ્કેલીઓ પણ પડતી. જેમના ઘર આગળ કાળા ડાઘ રહ્યા હતા તે પૈકી કેટલાક તો બહુવા યુરો જ ન હતા. કોઈકના માઆપ, જે તેમનું છોકરું બહુવાનું કહે તો મારે, ગમે તેમ બોલે; પણ અમારા છોકરાઓનો સંઘ તેનો કડો છોડતો નથી. તેને સમજાવતા, ધણું સમજાવતા, વળી તે છોકરાને પણ સંઘમાંથી છૂટા કરવાની તેના માઆપને ધમકી આપતા અને તેને પણ કહેતા કે અમારા ગામમાં તો હવે બધાને બહુવું જ પડશે, નહિ તો તમે બીજા ગામે રહેવા જવ. આમ અનેક વિપત્તિઓ વચ્ચે અમે અમારું કામ ચાલુ જ રાખ્યું. આખરે અમે આખા ગામમાં બહુી શકે એવાં તથા મોટાં ભાઈ-બહેનોને બહુતાં કર્યા અને અમારા આખા ગામનાં ઘરો પર પેલા બહેલાનાં ઘરની ઓળખ આપતા વાવટો ફરકવા લાગ્યા.

“ બુઝો, ત્યારે મારી બાવી આકરી પરીક્ષા છે, તમે તેમાં પાસ બીતરશો ? ”

વડોદરાના છોકરાઓએ કહ્યું “ હા. ”

“ તમે બહુાવવાનું કામ કરશો ? ”

છોકરાઓએ કહ્યું “ હા. ”

મેં તેમને કહ્યું: “ તમે મને અહીં હા કહો અને ઘેર જઈ કંઈ કરવાના ના હો તો હા કહેવાની જરૂર નથી. આ તો તમે કહો છો કે અમે હોંશિયાર છીએ ત્યારે તમારી પરીક્ષા હું કરું છું. જુઓ ત્યારે, આવતી કાલે તમે મને તમારા ઘરમાં બોલેલા કોણ અને અલણ કોણ છે તેની એક માદી આપજો. ” છોકરાઓએ તે કબૂલ્યું.

મેં પછી છોકરાઓને સમજાવ્યું કે “ જુઓ, આપણો દેશ બહુ મોટો છે. આપણા દેશની વસ્તી બહુ મોટી છે અને તેમાં બોલેલા માણસો સો પૈકી સરેરાશ ત્રણ જેટલા છે; જ્યારે આપણે જે બીજા દેશોનાં નામ જાણીએ છીએ તે જેવાં કે ઇંગ્લેન્ડ, જર્મની, રશીયા, જાપાન, ફ્રાન્સ, ઇટલી, યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, કેનેડા વગેરે દેશોમાં બોલેલા માણસો સોએ સો ટકા જેટલા હોય છે. ત્યારે કહો, કાળા ડાઘ કયાં વધારે છે ? ”

છોકરાએ કહ્યું: “ આપણા દેશમાં. ”

“ ત્યારે જુઓ, વિચાર કરો. તમારા શરીર પર ડાઘ હોય તે તમને ગમશે કે ? ”

“ ના. ”

“ ડાઘવાળો માણસ બીજાને ગમશે કે ? ”

“ ના. ”

“ પોતે પણ સારો દેખાશે કે ? ”

“ ના. ”

“ ત્યારે જુઓ, આપણા દેશમાં દરેક સો માણસે ત્રણ માણસ જ બોલેલા હોય અને આકીના નિરક્ષર હોય તો એ કેટલા બધા ડાઘ છે ? એ કાઢવા જોઈએ ને ? ”

“ હા જી. ”

“ ત્યારે તે માટે આપણે બધાએ એકસાથે જ કામ કરવું જોઈએ. વળી તમે યાદ રાખો કે આપણો દેશ ગરીબ છે એટલે આટલા બધા માણસો માટે નિશાળો પણ ખોલાય નહિ, આ બધા માણસોને મજૂરીએ જવાનું એટલે બધા નિશાળે પણ આવી શકે નહિ; માટે આપણે એકમેકને મદદ કરી કામ કરીએ તો આપણા કુટુંબના, ગામના, દેશના બધા માણસો બોલેલા અને અને આપણે ઉજળા થઈ જઈએ. આપણા કાળા ડાઘ જતા રહે; આપણે બીજા દેશો સાથે સરખી રીતે બોલા રહીએ ને ? ”

“ હા. ” “ ત્યારે આપણે એ કાર્ય કરવા તૈયાર રહેવું પડે. ”

“ હવે હું તમને ફરી યાદ આપું છું કે તમે બધા હોંશિયાર છો ? ”

“ હા. ”

“ તમે ખરેખર હોંશિયાર હશો તો તમે મને આપેલું વચન જરૂર પાળજો. અને જો અમારા તરફ ‘ દગડા ’ એટલે ઠોક કહે છે તેવા હશો તો માફ બધું સમજાવેલું પર્યટ પર પડ્યું એમ મને લાગશે ! ”

છોકરાઓએ એકી સાથે જવાબ આપ્યો કે “ અમે આ કાર્ય કરીશું. ”

“ ત્યારે કાલે તમે માદીઓ લાવશો ? ”

“ હા. ”

“ ત્યારે તમને કામ શરૂ કરવા માટે હું ચોપડીઓ મોકલીશ. અને ફરી વડોદરા આવીશ ત્યારે તમે શું કહ્યું તે જોઈશ. ”

(આ લેખાણ લખતી વખતે આ છોકરાઓએ ૧૩૩ અલણોને બહાવી ચકવાનું જણાવ્યા પ્રમાણે તેટલી પત્રિકાઓ અને સાહિત્ય પ્રો. બગવત સા. તરફથી આવી ગયું છે અને વડોદરા સીમંડળ તરફથી શ્રીમતી વાકનીસ., શ્રીમતી સુલદ્રાબાઈ પગાર સા., તથા બીજાં બહુનેા મારફત આ કાર્યની શરૂઆત થઈ છે.)

ઉમેશભાઈ મો. પટેલ

સાહિત્યસૃષ્ટિનું અવનવું

અમેરિકાનાં વર્તમાનપત્ર વેચવાનાં સ્ટોલ ઉપર એક નવા પત્રે દેખાવ દીધો છે. આ વર્તમાનપત્રનું નામ પી. એમ. (P. M. અપોર પછીના સમય માટે વપરાતો અંગ્રેજી શબ્દ) છે. તે પત્રનું આ નામ આપવાનું કારણ કોઈને સમજાતું નથી; કેમ કે તે અપોરનું પત્ર નથી. ખીન્ન પત્રો કરતાં આ પત્ર ઘણી બાબતોમાં જુદું પડી આવે છે. પહેલાં તો, ખીન્ન પત્રો કરતાં તેની કિંમત ઓછી છે, પત્રના વેચાણની આવક પર જ તેનો આધાર છે, તેમાં જાહેર ખર્ચર બિલકુલ નથી.

ખીન્ન પત્રોની જાહેર ખર્ચરમાંથી, વેચાણના, નવી વસ્તુની જાહેરાતના તથા ખરીદી કરનારાઓને ઉપયોગી થાય તેવી ખર્ચરો લખેને, “જીવન માટેના ખર્ચર” શીર્ષક હાંપવામાં આવે છે.

બધા ખર્ચર, વાર્તાઓ તથા વિવેચન ગમે તેવું હોય તે બધાની નીચે લેખકના નામના પ્રથમશ્લોકો હોય છે. આગળના પાના પર તેમના આખા નામની યાદી હોય છે. વાર્તાઓમાં ફેરિસ્ટોનોની મદદ લેવાને બદલે કળાકારોની સહાય લેવાની જૂની પ્રથા પી. એમ. દાખલ કરી છે.

એક પ્રખ્યાત દૈનિક જાહેર ખર્ચર વિના ચલાવી લે તેનો આ પહેલો દાખલો છે. શું થાય છે તે જોવાનું છે. ઘણાખરા તજજ્ઞોનો એવો અભિપ્રાય લેખાય છે કે તેના જીવવાનો સંભવ ઘણો ઓછો છે.

x

x

x

સાહિત્યમાં કયાં પુસ્તકોનું વેચાણ વધારે થાય છે? આપણે સત્વર જવાબ આપ શું કે નવલકથાનું; પણ ખરી વાત એવી નથી. અંગ્રેજી સાહિત્યમાં, લેટિન ગ્રામર (બાકરણ)થી પ્રખ્યાત થયેલ નિયાળના શિક્ષક કેનેડી તથા ડીક્લરીઓના લેખક વિલિયમ સ્મિથનાં પુસ્તકોનું વેચાણ સૌથી વધારે થાય છે. આવાં પુસ્તકોના લેખકને પ્રતિવર્ષ મોટી આમદાની થાય છે.

કિલકટનના શિક્ષક મિ. એચ. એસ. હોલે મિ. નાઇટના સહકારમાં ખીન્નગણિત લખેલ છે. ચાર વર્ષ પહેલાં તે મૃત્યુ પામ્યા ત્યારે ૫૦,૦૦૦ પૈડીથી વધારે મિલકત મૂકતા ગયા. આ પુસ્તક ૧૮૮૫ માં પ્રગટ થયું ત્યારથી તેની વીસ લાખ ઉપગ્રાંત નક્કો ખપી ગઈ છે. તેના પ્રકાશક ‘મેસર્સ’ મેકમિલનને પણ મોટી આવક થયેલ હોવી જોઈએ.

કોપના લેખક સર વિલિયમ સ્મિથ ૧૮૯૩ માં મૃત્યુ પામ્યા, પણ તેમના મરણ પછી ઘણાં વર્ષો સુધી તેમના પુત્રો તથા પૌત્રોને ‘રોયલ્ટી’ તરીકે મોટી રકમ મળતી જતી. તેના પ્રકાશક જહોન મહેને પાંચ લાખ પૈડ મળ્યા તેમ કબૂલ કરવામાં આવે છે.

x

x

x

હિંદી સરકારના નોટિફિકેશન મુજબ મોડીસિંગનું લખેલ ‘મિસ્ટિરિયસ ઇન્ડિયા’ (Mysterious India) ને બ્રિટિશ હિંદમાં આવતું અટકાવવામાં આવ્યું છે. અને તે પુસ્તકના બાબાનંતર તથા ઉતારા પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવેલ છે.

આયરમાં અસખ્ય ગણાતાં જે પુસ્તકો પર પ્રતિબંધ મૂકવામાં આવેલ છે તેનાં નામ આ રીતે વર્ડિસ ફિશરનું ‘મિસ્ટ્રી ઓફ ગોડ’, ‘ડિક નિથેયરનું’ ‘કોલ ઓફ સેવેજ’,

સ્ટીવન લોગરટીટુ' ' ડીકેઇડ, ' નિકોલાઇ ગબ્સ્કીનું ' ધી મેન ટુ ડેડ, ' સેડ્રીક બેલ્ફોર્ડ-જનુ' 'અવે ક્રોમ ઇટ ઑલ,' અને રાયલી સ્કૉટનું 'સેક્સ લાઇફ ઑફ મેન એન્ડ યુમન' વગેરે.

x

x

x

અમેરિકાના પ્રમુખપદ માટેના ઉમેદવારો માટે અમેરિકન પ્રજાએ જે પુસ્તકો વાંચવા તથા મનન કરવા માટે નક્કી કરેલાં છે તેમાં બાઇબલ, જહોન સ્ટીન બેકનું ' ગ્રેપ્સ ઑફ ધી રોય ' તથા હિટલરનું ' મીન કેમ્ ' છે.

x

x

x

રાશિલ શ્રીફડની મહાન નવલકથા ' ઑલ થિસ એન્ડ હેવન ટૂ " (All This and Heaven too) જે વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થઇ હતી. પ્રગટ થતાં વેંત જ તે ખૂબ લોકપ્રિય થઇ પડી હતી. તેની હવે ફિલ્મ લેવામાં આવી છે. કમનસીબ ગવર્નેસનો લાગ બેટકે વિસ લે છે. સતિમાના ચિત્રોવાળા આ પુસ્તકની નવી આવૃત્તિ ટૂંક સમયમાં બહાર પડવાની છે.

x

x

x

મિસ ઑગસ્ટા ટકકરની ચાર દાકતરી વિદ્યાર્થીઓની વાત ' મિસ સુસિ સ્લેગ્લેસ ' (Miss Susie Slagless)ના શીર્ષક હેઠળ જાપાયા પહેલાં હોલીવૂડની એક ફિલ્મ કંપનીએ મિસ ટકકરને ૫,૦૦૦ પૌંડ આપીને તેની ફિલ્મના હક્ક ખરીદી લીધા હતા.

x

x

x

એક પ્રસિદ્ધ પ્રકાશકને પોતાની છેલ્લી પ્રગટ કરેલ નવલકથા વેચવા સંબંધમાં ફક્ક વિચાર આવ્યો. તેના પરિણામે તેને કંપનાતીત વિજય મળ્યો. એક સવારે એક અગ્રગણ્ય પત્રમાં નીચેની જાહેર ખચર જાપવામાં આવી: " એક દેખાવડો લાખોપતિ યુવાન, લખના હેતુ માટેની નવલકથાની નાચિકા જેવી બાજાને પરણવા ઇચ્છે છે. " ફક્ક ચોવીસ કલાકમાં જ પુસ્તકની બધી નકલો ઉપડી ગઇ.

x

x

x

ગયે મહિને પ્રખ્યાત નવલકથા લેખક ટાબ્બટ મન્ડીનું ૬૧ વર્ષની ઉંમરે મરણ થયું. તેણે પોતાના જીવનનાં શરૂઆતનાં ધણી વર્ષો દિવસોમાં સરકારી નોકરીમાં ગાળ્યાં હતાં અને તે સમયે ભેગી કરેલ સામગ્રી પર તેની કેટલીક નવલકથાની રચના કરવામાં આવી હતી. તેણે અસંખ્ય નવલકથાઓ લખી છે. તેમાંનાં કેટલાંક નામ અત્રે આપ્યાં છે: ' વિન્ડઝ ઑફ ધી વર્લ્ડ ' ' કિંગ ઑફ ધી બેચર રાઇફલ્સ ' ' હિરાસિંગ ' અને ' ઇસ્ટ એન્ડ વેસ્ટ. '

x

x

x

અમેરિકાના પ્રખ્યાત વાર્ષિક સાહિત્યવિષયક પારિતોષિક-પુલિટઝર પારિતોષિક ૧૯૩૯ ના વર્ષ માટે નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યા છે:

કલિપત કથાનું ઇનામ જહોન સ્ટીન બેકને ' ગ્રેપ્સ ઑફ રોય ' માટે મળ્યું છે.

ઇતિહાસનું ઇનામ કાર્લ સેન્ડ બર્ગને તેના પુસ્તક ' અલ્બ્રહામ લિંકન: ધી વૉર ઇયર્સ ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

જીવનચરિત્રનું ઇનામ રેરેન્ડ એકરને તેના પુસ્તક ' લાઇફ એન્ડ લેટસ ઑફ વુડ્સ વિલ્સન ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

કવિતા માટેનું ઇનામ માર્કવાન ડોરેને ' કલેક્ટેડ પોયમ્સ ' માટે તથા નાટકનું ઇનામ વિલિયમ સારાયનને ' ધી ટાઇમ ઑફ થૅર લાઇફ ' માટે આપવામાં આવ્યું છે.

(અનુસંધાન ૫૪૬, ૫૦૩ નીચે)

વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૯-૯-૪૦ ના રોજ બપોરના ત્રણ વાગે મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના ઉપલા મંજલે રા. બ. શ્રી. ગોવિંદભાઈ હા. દેસાઈ સાહેબના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે પ્રસંગે પ્રમુખશ્રી ઉપરાંત મંડળના મંત્રીઓ શ્રી. મણિલાલ મં. કાશીવાળા અને શ્રી. રામભાઈ કા. પટેલ, સહમંત્રી શ્રી. નાણુકલાલ ચૌકસી અને પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ તથા શ્રી. હગનભાઈ પટેલ, તેમજ વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, સા. જયવતીબહેન દેસાઈ અને ચિનોરથી શ્રી. નટવરલાલ ગિ. શાહ હાજર હતા. આ સિવાય પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકનીસ સાહેબ તેમ જ અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે પણ ખાસ હાજરી આપી હતી.

સભાના કામકાજની શરૂઆતમાં મંત્રી શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળાએ સભામાં હાજર નહિ રહી શકેલા તેવા ભાઈઓના, સભાના કામકાજ પ્રત્યે સહમતી દર્શાવતા જે પત્રો આવેલા તે વાંચી સંભળાવ્યા હતા. ખાદ ઠરાવોનું કામ હાય ધરવામાં આવતાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો પસાર થયા હતા:—

પસાર થયેલા ઠરાવો

- ૧ સન '૩૯-૪૦ માં બજેટ મંજૂરી ઉપરાંત હયામણી ખાતે રૂ. ૧૪-૮-૦, કંટીજ'ટ ખાતે રૂ. ૨-૦-૦, મંત્રી, સહમંત્રી અને કાર્યવાહકોના મુસાફરીખર્ચ ખાતે રૂ. ૯-૮-૬, ડેક્સ્ટોર્સ ખાતે રૂ. ૬) નો જે વિરોધ ખર્ચ થયેલો તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો.
- ૨ સન '૩૯-૪૦ ના ઉત્પન્નખર્ચનો હિસાબ તથા અહેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો.
- ૩ સન '૪૦-૪૧ નું રૂ. ૪૧૫૩-૧૫-૫ નું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.
- ૪ રા. પુ. મં. ના બ. મં. ના સભ્ય મહેસાણાના શ્રી. ચંકરલાલ હી. ઝોજાનું રાજીનામું સ્વીકારવામાં આવ્યું અને તેઓને ઠેકાણે મહેસાણાના શ્રી. જેઠાભાઈ લાલદાસને નીમવામાં આવ્યા.

(અનુસંધાન પૃષ્ઠ ૫૦૨ નું)

સરકારને તાબેતરમાં મળેલા આંકડા મુજબ ઈંગ્લંડમાં પ્રગટ થતાં પુસ્તકોમાંથી દરવર્ષે ૩૦ ટકા પુસ્તકો કેનેડા, દક્ષિણ આફ્રિકા, હિંદ તથા ઑસ્ટ્રેલિયામાં મોકલવામાં આવે છે.

x

x

x

અંગ્રેજ—“ તમે નથી ધારતા કે જે શેકસ્પીઅર આજે જીવતા હોત તો તે પ્રખ્યાત માણસ ગણાતો હોત ?”

અમેરિકન—“ અલબત્ત. આજે તેની ઉંમર ૩૦૦ વર્ષથી વધારે વર્ષોની હોત. ”

સિંધના ગવર્નર નામદાર સર લેન્સેલોટ ઝેદામ અત્યારે ગીતાના અંગ્રેજી ભાષાંતર પરથી તેનું સિંધી ભાષામાં ભાષાંતર કરી રહ્યા છે.

x

x

x

દક્ષિણ હિંદના એક જૂના પત્ર ‘કોચીન આર્ગસ’ સિત્તેર વર્ષ પૂરાં કરતાં આઠવર્ષે એક કાઢ્યો છે. કોઈ પણ પત્ર સિત્તેર વર્ષ પૂરાં કરે તે એની ઉપયોગિતા સાબીત કરે છે.

x

x

x

તામિલ નાડના પત્રકારોની પરિષદની બીજી બેઠક ઓગસ્ટની ૧૧ મી તારીખે કોટ્ટલમ ખાતે ‘સ્વદેશમિત્ર’ના તંત્રી મિ. સી. આર. શ્રીનિવાસના પ્રમુખપદે મળી હતી.

છેલ્લાલાલ માનસિંગ કામદાર

૫ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના બંધારણમાં સુધારાવધારા કરવા માટે શ્રી. વાકનીસ સાહેબ, શ્રી. હમિદ-લાહ-સાહેબ, શ્રી. મલ્હિલાહ કાશીવાળા, શ્રી. રામલાલ કા. ખટેલ અને શ્રી. ચિમનલાલ હ. અમીનની સમિતિ નીમવામાં આવી અને તે સમિતિએ બે માસમાં સુધારણા બંધારણનો ખરડો નિવેદન સાથે તૈયાર કરી બ. મં. આગળ રજૂ કરવાનું કરાવ્યું.

૬ રજ. મો. ન. અમીન સમારક ગ્રંથમાળાની ઘડેલી યોજના મંજૂર કરવામાં આવી, અને તે યોજનાના અમલ માટે રા. બ. શ્રી. ગોવિંદલાલ હા. દેસાઈ સાહેબ, શ્રી. મલ્હિલાહ કાશીવાળા, શ્રી. નરવરલાલ ગિ. સાહ, શ્રી. જયવતીબહેન ન. દેસાઈ, શ્રી. ચિમનલાલ હ. અમીનની સમિતિ નીમવામાં આવી તથા પુસ્તકપસંદગી માટે પણ શ્રી. વાકનીસ સાહેબ, શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ અને શ્રી. રામલાલ કા. ખટેલની બે સભ્યો વધારવાની સત્તા સાથેની સમિતિ નીમવામાં આવી.

૭ પ્રાંત પ્રચારકોને જે તે માસના રવિવાર અને તહેવારના દિવસોમાં પણ કામગીરી કરવાની આવતી હોવાથી, તેઓને જે તે માસના રવિવાર અને તહેવાર બદલ જે તે માસમાં જ છ દિવસની રજા જોગવાવવાનું કરાવવામાં આવ્યું. આ છ દિવસ ઉપરાંત તેઓ દીવાળીના ૧૩, શ્રીમંત જન્મોત્સવના ૫, અને હોળીના ૨ દિવસની રજાઓ જોગવાઈ રાકશે.

૮ બાલસાહિત્યસર્વસંમત ભા. ૧ લાને લગતું પૂરવણી લખાણ જે તૈયાર કરાવવામાં આવ્યું છે તેને ઉપાવવાની મંજૂરી આપવામાં આવી.

૯ બે પ્રાંત દીક એક પ્રચારક, રોકવાની યોજના રાજ્ય પુ. મંડળે ગયા વર્ષથી સ્વીકારી છે. અને તે દ્વારા પણ આવ્યું છે. આ પ્રચારકોનો ખર્ચ ચારે પ્રાંતમંડળો માટે એકસરખી પદ્ધતિએ લખાય તે સાર, જે તે પ્રાંતમંડળોએ પોતાના પ્રાંતમાં પ્રચારક જેટલી મુલત રહે તેટલી મુલતનો ખર્ચ પોતાના હિસાબમાં લખવો અને તે ખર્ચ પેટે ખૂટતી રકમની જે માગણી પ્રાંતમંડળો તરફથી આવે તે રકમ રાજ્ય પુ. મંડળે મદદ તરીકે આપવી એમ કરાવવામાં આવ્યું, અને તે ખાતે રૂ. ૭૦૦) ની રકમ મંજૂર કરવામાં આવી.

૧૦ સિદ્ધવાચનની પરીક્ષાનાં ઇનામ બહેર મેળાવડા સમક્ષ વહેંચાય એવો વહીવટ રાખવાની સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓને બલામણુ કરવામાં આવી.

છેલ્લે ઉપસંહારમાં પ્રમુખશ્રીએ જણાવ્યું કે, વર્ષ દરમિયાન કામ સંતોષકારક થયું છે. મદાલ મંડળોની કામગીરી પણ એટલીજ સારી છે; આપણું મંડળ ખાતાને મદદરૂપ થવા માટે છે, તેમ છતાં પુસ્તકાલય ખાતાની આપણને સારી મદદ મળ્યે જાય છે. તેમાં પણ ખાતાના બંને અમલદારો આપણા મંડળ પ્રત્યે સારી સહાનુભૂતિ દાખવે છે તે માટે આપણે તેમનો હિપકાર માનેલાં જોઈએ. અને પ્રમુખપેદથી નિવૃત્ત થવા ઈચ્છવા છતાં ખાતાના આવા મીઠા સંબંધને કારણે પણ મારાથી તેમ ચર્ષ શકવું નથી.

આદ સભા વિસર્જન ચર્ષ હતી.

“ પુસ્તકો ધૈર્ય ટકાવી રાખે છે. ન માની શકાય તેવી ક્ષાયકર પરિસ્થિતિમાં પણ જો મનુષ્યો લખી શકે તો પ્રજા ધણી વધારે સહેલાઈથી વાંચી પણ શકે. અતિ ભયંકર યુદ્ધોમાં પણ કુરસદ તથા આશંકાનો લાભો ગાળો આવે છે ત્યારે પુસ્તકો ધણા મનુષ્યોને ઓરાકની માફક અનિવાર્ય ધર્ષ પડે છે. આજુ મુઢમાં, સમરાંગણમાં લડતા વીરો માટે પુસ્તકોની માગણી, અગાઉ કરી ન ચર્ષ હોય તેવી યદ છે. માટે જ્યાં સુધી કાગળ ખરીદી શકાય, જાપનારા જાપી શકે, પુસ્તક બાંધનારાઓ બાંધી શકે અને વાચકો વાંચી શકે (લેખકો લખતાં અટકી પડવાની આપણે બીક રાખવાની જરૂર નથી) ત્યાં સુધી અમે, અમારી પાસેથી લોકો આજ્ઞા રાખે છે તેવા જ પ્રકારનાં પુસ્તકો પ્રગટ કર્યાં કરશું, સિવાય કે અમારા પ્રકાશન-રૂઘળ પર હવાઈ હુમલો થાય. ”

(એક પાંચાત્ય પ્રકાશક)

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના

સન ૧૯૩૯-૪૦ ની સાલનો

અહેવાલ

સુશ મહારાજા,

૧. પૂરી થયેલી સન ૧૯૩૯-૪૦ ની સાલનો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળનો વિવરણ આનંદ થાય છે અહેવાલ આપની સમક્ષ રજૂ કરતાં આનંદ થાય છે.

૨. વડોદરા રાજ્યની જ નહિ, પણ હિંદુસ્થાનની સાર્વજનિક પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનાં આલેખ પ્રવર્તક કે, શ્રીમંત રાયાજીરાવ મહારાજા સાહેબે સન ૧૯૧૨ માં સંસ્કૃત લાઇબ્રેરી કલ્પના સંખ્યો સમક્ષના પ્રવચનમાં જાહેર કરેલું કે—

“ પુસ્તકાલયનો લાભ થોડાં અગ્રેજ લાભેલાં જ હો એવી મર્યાદા (આઈ) ન રાખવી જોઈએ. પરંતુ તે લાભ વધારેમાં વધારે માણસો કેવી રીતે લઈ શકે એ જ હેતુ સતત લક્ષમાં રાખવો જોઈએ. એ જ હેતુથી એ આખા રાજ્ય માટે આમ પુસ્તકાલયોની યોજના ઘડાવી છે. એ યોજના પાર પાડવા માટે પ્રજાએ પોતાની શક્તિ અનુસાર પોતાનો હિસ્સો આપવાની જરૂર છે. મહેનત કયાં વગર કાંઈ પણ કામ બનતું નથી, સ્વાર્થત્યાગ કયાં વગર જ્ઞાન પ્રાપ્ત થતું નથી. ”

શ્રીમંત સરકારની એ મહત્ત્વ ભાવનાની સિદ્ધિ અર્થે અને તેઓશ્રીના આદેશનું યથા-શક્ય પાલન કરી દેખાડવાની પ્રગતિ તક મળે એટલા ખાતર સન ૧૯૨૫ માં રાજ્યનાં નાનાં મોટાં પુસ્તકાલયોની પ્રથમ પરિષદ ગણદેવી મુકામે ભરાઈ, તે વખતથી જ આ મંડળનો ઉદ્ભવ વાર્તાવિક રીતે થયો ગણી શકાય. સન ૧૯૨૫ થી ૧૯૨૯-૩૦ સગી મંડળની પ્રવૃત્તિ વર્ષે એ વર્ષે પરિષદ ભરવા પૂરતી જ હતી. પણ તે પછી, સાર્વજનિક પુસ્તકાલયોને મદદ આપવાના સહકારી ધોરણે મંડળને રૂ. ૧૦૦૦) ની વાર્ષિક મદદ આપવાની યોજના મંજૂર કરવાની શ્રીમંત સરકારે કૃપા કરી, અને પાસણમાં મળેલી પાંચમી પરિષદે મંડળનું અધારણ ધડ્યું ત્યારથી મંડળની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓ ક્રમે ક્રમે અસ્તિત્વમાં આવી છે.

૩. મંડળના ઉદ્દેશ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) રાજ્યનાં ચારે પ્રાંતોમાં વિખરાયેલાં પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોની પ્રગતિ સાધવી અને તેમને સુવ્યવસ્થિત બનાવવા; (૨) પુસ્તકાલયવિદ્યોર્ણ ગામોએ નવીન પુસ્તકાલયો ઉદ્ભાવવામાં ખાતાને સહકાર આપવો; (૩) પુસ્તકાલયોના કાર્યકર્તાઓ વચ્ચે તથા સરકાર અને સ્થાનિક

સંસ્થાઓ સાથે સહકાર સાધવો; (૪) પ્રગતિમાં વાચનનો શોખ ફેલાવવો; (૫) પુસ્તકાલય વિષયક અને પુ. પ્રવૃત્તિ પોષક સાહિત્ય પ્રસિદ્ધ કરવું; (૬) શિષ્ટ સાહિત્યના વાચનનો પ્રચાર વધારવો; (૭) પુસ્તકાલયનું વહીવટી કામ શીખવવા તાલીમ વર્ગો ભરવા યા ભરાય તેમાં

મદદ કરવી; (૮) ખાતાના સહકાર અને સલાહ મુજબ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનો પ્રચાર કરવો અને તપાસણીનું કામ કરવું.

૪. ઉપરના ઉદ્દેશો વ્યવસ્થિત રીતે પાર પાડવા માટે પ્રાંત, મહાલ અને જૂથમંડળો રચવામાં આવ્યા છે. આ મંડળો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળની સલાહ પેટા મંડળો ને દોરવણી મુજબ પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં વયાશક્તિ કાર્ય કરે છે. પૂરા થયેલા વર્ષ દરમિયાન વડોદરા, નવસારી, મહેસાણા અને અમરેલી એ ચારે પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ મળી હતી. તેમના અહેવાલોનો સાર ભાગ 'પુસ્તકાલય' માસિકના ૧૯૩૯ ના આંકડોખર અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યો છે.

મહાલ મંડળો તથા જૂથ મંડળો પણ બધા જ મહાલોમાં યોજાયાં છે; પણ તે બધા હજી પૂરાં જગતાં બન્યાં નથી. જેઓ જગતાં છે યાને જેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાઈ છે તેવાં જૂથ તથા મહાલ મંડળોનાં નામ નીચે પ્રમાણે છે:—

(૧) જગતાં જૂથ મંડળો

વડોદરા પ્રાંત (૧) સોજીત્રા, (૨) બાદરજી, (૩) વસો, (૪) સિહોલ, (૫) શિનોર, (૬) અવાબલ, (૭) કરજી, (૮) ખચાર, (૯) જાણી, (૧૦) પેટલાદ, (૧૧) ગવાસદ, (૧૨) સાધી. (૧૩) ભોજ, (૧૪) કરખડી, (૧૫) પાદરા, (૧૬) જલાલપુર, (૧૭) રંછે, (૧૮) સેળકુવા, (૧૯) દરાપુરા, (૨૦) મોકણી, (૨૧) બાટપુર: મહેસાણા પ્રાંત (૨૨) વાલમ, (૨૩) બહુઅગજ, (૨૪) ગાંધી, (૨૫) દેણપ, (૨૬) ગોઝારીઆ, (૨૭) ખેરાળી, (૨૮) વડ-નગર, (૨૯) બલોલ: નવસારી પ્રાંત (૩૦) નવસારી, (૩૧) વેરમા, (૩૨) પલસાણા, (૩૩) ગડત, (૩૪) અંબેટા, (૩૫) ધમજાણ, (૩૬) ગણદેવી: અમરેલી પ્રાંત (૩૭) દામનગર, (૩૮) સાલ ૩૬).

(૨) જગતાં મહાલ મંડળો

વડોદરા પ્રાંત (૧) પેટલાદ, (૨) બાદરજી, (૩) પાદરા, (૪) કરજી, (૫) ડભોઇ, (૬) શિનોર, (૭) સાવલી, (૮) વઘોડીઆ, (૯) તિલકવાડા, (૧૦) સંખેડા: મહેસાણા પ્રાંત (૧૧) કડી, (૧૨) વિજપુર, (૧૩) વિસનગર, (૧૪) સિદ્ધપુર, (૧૫) ખેરાળી, (૧૬) પાટણ (૧૭) ચાણુરમા, (૧૮) હારીજ: નવસારી પ્રાંત (૧૯) નવસારી, (૨૦) ગણદેવી, (૨૧) પલસાણા, (૨૨) કામરેજ, (૨૩) મહુવા, (૨૪) મગરોળ: અમરેલી પ્રાંત (૨૫) અમરેલી, (૨૬) દામનગર, (૨૭) કોડીનાર, (૨૮) આખામંડળ, (૨૯) ખાંભા, (૩૦) રતન-પુર: (ગૃહ સાલ ૩૮).

જે મહાલ મંડળોની સભા ભરાયાનાં નિવેદનો તેમ હિસાબ અમારા તરફ આવ્યા છે તેમની જ ગણતરી કરેલી છે.

જૂથ મંડળો તથા મહાલ મંડળોમાં પુરોગામી જે વર્ષો દરમિયાન આવેલી જાગૃતિ અહેવાલનાળા વર્ષમાં ટકી રહી છે, એની સસતોષ નોંધ લખીએ છીએ, અને છાંછીએ છીએ કે એકવાર કામ કરતાં છતાં હાલમાં શિથિલ અનેલાં તેમજ મૂળથી જ જીંધતાં રહેલાં બીજા મંડળો નવીન વર્ષ દરમિયાન જીંધ ઉગડી દબને પોતપોતાની ફરજો બજાવવા મંડી પડશે.

પોતાપોતાના વાર્ષિક અહેવાલ તો વર્ષ પૂરે થતાં જ મોકલી આપવાનો વહીવટ રાખવાની મહાલ મંડળેના મંત્રી મહાશયોને અમારી હમેશની માફક આગ્રહભરી વિનંતિ છે, કે જેથી વરવ્રતઃ ગતતાં ને કામ કરતાં મંડળેની ગણુ પછુ જિજ્ઞાસાની કોટિમાં થવાને સંભવ ન રહે. વળી, એકલેાં હિસાબ માત્ર ન આવે પણ વર્ષ દરમ્યાન કરેલી કામગીરીને અહેવાલ પછુ આવે એ ખાસ ઈચ્છવાયેાગ્ય ગંભીરે છીએ.

૫. રાજ્યની પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને સંગઠિત બનાવી એનું તંત્ર એકધારે અને સુવ્યવસ્થિત ચલાવવાની યોજનાઓ વિચારવા તથા પોતાની પરિષદ પ્રવૃત્તિ મહત્ત્વાકાંક્ષાઓ અને જોષ્ઠતા સવલતો તથા રાહનેાની માગણી પુસ્તકાલય ખાતા આગળ તેમ જ શ્રીમંત સરકાર સમક્ષ સમૂહગત રીતે રજૂ કરવાના આશયથી' સન ૧૯૨૪-૨૫ થી શરૂ થયેલી પરિષદ પ્રવૃત્તિને મંડળે જારી રાખી છે; એટલું જ નહિ પણ સમસ્ત રાજ્યની પરિષદો ઉપરાંત પ્રાંત પરિષદો અને મહાલ પરિષદો બરવાનું ધોરણુ સન ૧૯૩૦ થી સ્વીકાર્યું છે. દર પાંચ વર્ષે રાજ્ય પરિષદ, ત્રણ વર્ષે પ્રાંત પરિષદ અને બાકીના દર વર્ષે મહાલ પરિષદ બરવાની નીતિ અખત્યાર કરી છે. એ નીતિ પ્રવૃત્તિના પ્રચાર અને સંગઠનની દષ્ટિએ ઉપકારક નીવડેલી જણાય છે. સન ૧૯૩૮-૩૯ માં બરવા કરેલી સાતમી રાજ્ય પરિષદ બરાતા પહેલાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પિતા પૂણ્યસ્થોક શ્રીમંત સયાજીરાવ મહારાજ સાહેબનું દુઃખદ અવસાન થવાને કારણે સદર પરિષદ મુલતવી રાખવામાં આવી હતી. મુલતવી રખાયેલી એ સાતમી રાજ્ય પુ૦ પરિષદ આ નિવેદનના વર્ષે પ્રગતિશીલ બાદરણુ મહાલનાં ઝારોળા ગામે, નવેમ્બર માસમાં, ગુજરાતના એક જાણીતા એકસેવક શ્રીયુત નરહરિ દારકાંડાસ પરીખના પ્રમુખપદે બરવામાં આવી હતી. એ પરિષદના સ્વાગતાધ્યક્ષપદે બાદરણુના પ્રમુખેશ્વર શ્રી મનભાઈ ચંકરભાઈ પટેલ તથા પરિષદ અંગેના પુસ્તકાલય પ્રદર્શનના ઉદ્ઘાટક તરીકે રાજ્યના નિવૃત્ત વડા ન્યાયાધીશ રાજ્યપત્ત શ્રી મોતીલાલ છોટાલાલ દેસાઈ સાહેબની વરણી થઈ હતી. પરિષદ મજકુરનાં બાપણે, ઠરાવો, પંચ વાર્ષિક નિવેદન તથા અન્ય જતાંત ડિસેમ્બર ૧૯૩૯ ના ' પુસ્તકાલય ' અંકમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં છે.

અહેવાલવાળું વર્ષ મહાલ પરિષદો માટે નહોતું, છતાં નૂતન ગજવતિ પામેલા કેડી મહાલ મંડળે દુકં ગાળામાં ત્રીજી પરિષદ બરવા જેટલો ઉત્સાહ દાખવ્યો હતો.

૬. ઉપરોક્ત પ્રાંત, મહાલ અને જૂથ મંડળેની પ્રવૃત્તિ ઉપરાંત રાજ્ય મંડળે સમગ્ર રાજ્ય માટે જે કેટલીક પ્રવૃત્તિઓ ઉપાડી લીધી છે, તેમાંની એક

શિક્ષણવર્ગો

પ્રવૃત્તિ શિક્ષણવર્ગોની છે. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં સાચી સંગીનતા સાધવા માટે તાલીમ લીધેલા મંથપાસેાત્રી સંખ્યા વધારવાના આશયથી પ્રાંતનાર શિક્ષણવર્ગો યોજવાની પ્રયા મડળે, પુસ્તકાલય ખાતાની ફરમાશથી, સન ૧૯૩૧ થી આગ્રહપૂર્વક ચાલુ કરી છે. તે મુજબ અહેવાલના વર્ષ દરમ્યાન વડોદરા પ્રાંત માટે રેવાતટરથ કરનાળી ક્ષેત્રમાં સન ૧૯૪૦ ના એપ્રિલ માસની ૧૮-૧૯-૨૦ તારીખોએ; અને મહેસાણા પ્રાંત માટે સરસ્વતીતટરથ સિદ્ધપુર ક્ષેત્રમાં મે માસની ૩-૪-૫ તારીખોએ બરવામાં આવ્યા હતા, અને તેનો લાભ અનુક્રમે ૩૨ અને ૫૭ જણે લીધો હતો.

અહેવાલના વર્ષે એ રીતે કુલ ૮૯ જથ્થેને પુસ્તકાલયના વહિવટી તથા પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણ કામની આવશ્યક તાલીમ આપવામાં આવી હતી. આર્થિક તેમજ અન્ય વ્યવહાર કારણોને લઈ અહેવાલના વર્ષથી મંડળે દર સાલ ચારે પ્રાંતોના વર્ગ ભરવાને બદલે બે-બે પ્રાંતના વર્ગો ભરવાની નીતિ સ્વીકારી હોવાથી વડોદરા તથા મહેસાણા એ બેજ પ્રાંતોના વર્ગો ભરવામાં આવ્યા હતા. શરૂ થયેલા નવા વર્ષમાં એજ ધોરણે નવસારી અને અમરેલી પ્રાંતોના વર્ગો ભરવાની ગોઠવણ છે.

શિક્ષણવર્ગોને અંગે મંડળને નિવેદનના વર્ષે રૂ. ૨૪૯-૨-૯ નો ખર્ચ થયો છે. વર્ગમાં અપાતી તાલીમના પ્રતાપે પુસ્તકાલયોનું વર્ગીકરણ વગેરે કરી નાખી પુસ્તકાલયને વ્યવસ્થિત કરી નાખવાનો ઉત્સાહ તો લગભગ બધાને પ્રગટે છે, પણ તેને આચારમાં મૂકી બતાવવાનું બધા તરફથી નથી બનતું, એ ખેદનો વિષય છે. આશા રાખીશું કે, નવીન વર્ષ દરમિયાન એ ઉત્સાહ સર્વત્ર મૂર્ત સ્વરૂપ લેશે. ને હવે તો પ્રાંત પ્રચારકો દરતે પણ તેઓ જે રથને બધ, ત્યાંના પુસ્તકાલયની ખાલી તપાસણી કરી વ્યવસ્થા સુધારવાની સૂચના માત્ર આપીને સંતોષ નહિ પામતાં, જણાતી ખામીઓ સ્થળ પર રહીનેજ પૂરી કરાવી લેવાવવાની ને તે કામમાં જાતે મદદ કરવાની નીતિ મંડળે સ્વીકારી છે ને તેનો અમલ આ વર્ષે ચારે પ્રાંતોમાં થયો છે.

૭. પુસ્તકાલય સંસ્થાઓનું તંત્ર સુગવસ્થિત રીતે ધોરણસર ચાલે તેટલા માટે

તપાસણી

તેમની તપાસણી થતી રહેવાની અને સ્થાનિક કાર્યકર્તાઓને પડતી

ને નડતી મુશ્કેલીઓનું નિવારણ કરી યોગ્ય તે દોરવણી ને સમ-

ભૂત વખતોવખત આપના રહેવાની જરૂર છે. આ કાર્યની જવાબદારી

શ્રીમંત સરકારે મહાલ શાળાધિકારીઓને સિર રાખી છે. તેમના એ કાર્યની પૂર્તિમાં પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના રસીયા, બોમીયા ને સેવાભાવી શિક્ષકો જે જે મદાલે મળી આવે તે તે મદાલે તેઓને માનદ પ્રચારક તરીકે નીમવામાં આવે છે. અહેવાલના વર્ષે એવા ૪૫ માનદ પ્રચારકો નીમાયા હતા. પૈકી ૨૬ માનદ પ્રચારકોએ ૨૪૯ પુસ્તકાલયોની બેટ લીધી હોવાનું જણાયું છે.

માનદ મદાલ પ્રચારકો ઉપરાંત પ્રાંત પ્રચારકો નીમવાની નીતિ સન ૧૯૩૫-૩૬ થી મંડળે સ્વીકારી છે. તેની અમલ બજાવણીનો ભાર ગત સાલ સુધી પ્રાંત મંડળેને સિર હતો. પરંતુ આર્થિક તેમજ વ્યવહાર કારણોસર બે પ્રાંત વચ્ચે એક પ્રચારક રોકવાનું ધોરણ ચાલુ સાલથી સ્વીકારવામાં આવ્યું છે ને પ્રચારકોની નીમણેક તથા દોરવણીની જવાબદારી, પ્રાંત મંડળોની સમર્થ પૂર્વક, રાજ્ય મંડળે સંભાળી લીધી છે. તદ્દનુસાર વડોદરા અને નવસારી પ્રાંતોના પ્રચારક તરીકે રા. હમનભાઈ મથુરભાઈ પટેલની, તથા મહેસાણા ને અમરેલી પ્રાંતો માટે રા. રમેશરાય ઉદયરાય મજમુદારની નીમણેક કરવામાં આવી છે. પૂરા થયેલા વર્ષ દરમિયાન રા. હમનભાઈએ ૧૭૪ વડોદરા પ્રાંતના તથા ૫૯ નવસારી પ્રાંતના મળી કુલ ૨૩૩ ગ્રામોની ફેરવણી કરી છે. એમની એકંદર કામગીરી ૩૧૩ દિવસની થઈ છે. ત્યારે રા. રમેશરાયે એકંદર ૨૪૬ દિવસની કામગીરી કરી હોઈ મહેસાણા પ્રાંતના ૧૫૫ અને અમરેલી પ્રાંતના ૪૨ ગ્રામો મળી કુલ ૧૯૭ ગ્રામોની ફેરવણી કરી છે. શ્રી હમનભાઈ વડોદરા પ્રાંતના

પ્રચારકપદે આગલી સાલથી નીમાયણ હોષ્ટ અહેવાલના વર્ષની શરૂઆતથી તેમની નોકરી ચાલુ હતી, ત્યારે શ્રી રમેશરાયની નીમણેક ઓક્ટોબરની અધવચમાં થઇ હતી ને ફેરણીનું કામ ઝારાળા પરિષદ પછી નવેમ્બરથી નિયમિત રીતે શરૂ થયું હતું. એ પ્રાંત વચ્ચે એક પ્રચારકની યોજનાના અગલ પહેલાં નવસારી પ્રાંતમાં શ્રીયુત રમણલાલ દાશભાઈ નાયક, અને અમરેલી પ્રાંતમાં રા. મોહનલાલ શંકરભાઈ નામના સ્વતંત્ર પ્રચારકો ચાલુ હતા, ને તેમણે અનુક્રમે ૫૭ તથા ૧૩ ગામોની ફેરણી કરી હતી. અર્થાત્ કે પૂરા થયેલા વર્ષ દરમ્યાન ૪ પ્રાંત પ્રચારકોએ થઇ પ્રાંતવાર નીચે પ્રમાણે કુલ ૫૦૦ પુસ્તકાલયોની તપાસણી, સુવ્યવસ્થા, પુસ્તકવિધિ અને વર્ગીકરણને લગતી કામગીરી અગતી છે:—

વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત	કુલ
૧૭૪	૧૫૫	૫૯૫૫૭	૪૨+૧૩	૫૦૦

આ સંખ્યામાં વર્ષ દરમ્યાન રાજ્ય પ્રચારકની ફેરણીનાં ૫૮ અને માનદ મહાલ પ્રચારકોની કામગીરીનાં ૨૪૯ ગામો ઉમેરતાં અહેવાલના વર્ષે કુલ ૮૦૭ પુસ્તકાલયોની તપાસણી પ્રચારકસંસ્થા દ્વારા મંડળે કરી છે. એ પ્રચારકસંસ્થા શરૂ થયેલા નવા વર્ષમાં પશુ ચાલુ રાખવાની મંડળની નેમ છે. આશા રાખવામાં આવે છે કે પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ અને વ્યવસ્થાપકો પ્રચારકોના આગમનને વધાવી લઇ તેમની મદદથી પોતપોતાના પુસ્તકાલયને સુવ્યવસ્થિત બનાવવાની તથા જણાવેલી ત્રુટિઓ તત્કાળ દૂર કરવાની પોતાની ફરજ યોગ્ય રીતે અદા કરતા રહેશે.

પ્રાંત પ્રચારકોએ તપાસેલાં ૫૦૦ પુસ્તકાલયોમાંથી જેમનું પુસ્તકવિધિ તથા વર્ગીકરણનું કામ કરેલા ધોરણ પ્રમાણે પૂરું થયેલું છે, તેમની સંખ્યા પ્રાંતવાર નીચે પ્રમાણે જણાઇ છે:—

વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	અમરેલી પ્રાંત
૧૨૭	૯૬	૫૭	૧૯

કુલ ૨૯૯ પુસ્તકાલયોનું કામ પૂરેપૂરું થયેલું છે, ત્યારે બાકીનાનું એ કામ ફોર્મને અભાવે શરૂ કરાવી શકાયું નથી કે થોડુંક શરૂ કરી આખી બાકીનું પૂરું કરી લેવાની આવશ્યક બધી સમગ્રૂત પ્રચારકોએ આપી છે.

પ્રચારકોનાં નામ તથા તેમની કામગીરીનો ખ્યાલ મેળવવા પરિશિષ્ટ ૫ મું જેવા વિનંતિ છે. માનદ પ્રચારક લાઇઓની નિઃસ્વાર્થ સેવા બદલ તેમનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની સંગીનતા ને સુવ્યવસ્થાની દૃષ્ટિએ રાજ્યના એકે એક મહાલમાં માનદ પ્રચારકનું કામ કરનાર સેવાભાવી ઉત્સાહી શિક્ષકોના સાથ મેળવવાની પરમ આવશ્યકતા છે. પુસ્તકાલય ખાતાના ચાલુ મદદનીશ વ્યવસ્થાપક સારેએ અમારી એ દલીલ સ્વીકારીને માનદ પ્રચારકોની નીમણેક જાહેર કરવાની નીતિ પુનઃ ચાલુ કરી છે, એ ખરેખર ખુશી થવા જેવું છે.

આશા રાખીશું કે જે મહાલોમાં માનદ પ્રચારકોની નીમણેક જે ન થઇ હોય તેવા

મહાલોમાં એ કાર્ય કરવાને ઉત્સાહી શિક્ષક આગળ આવશે ને જે મહાલમાં માનદ પ્રચારકો નીમાયા હોય, છતાં શાંત હોય તેઓ સ્વીકારેલી એ સ્વયંસેવા યથાશક્તિ જળવવા માંડશે.

૮. તપાસણી ઉપરાંત, દરસાલ ૫૦ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની શ્રીમંત સરકારની નીતિને ખર લાવવામાં પણ આ મંડળ પુસ્તકાલય ખાતાને પોતાના નવીન પુસ્તકાલયો પ્રચારકો દ્વારા - પૂરતો સાચા આપે છે. અહેવાલના વર્ષે મંજૂર થયેલા સરકારી બજેટમાં ખર્ચની કાપકુપ કરવાની જરૂર ઉપસ્થિત થવાને કારણે ૫૦ ને બદલે ૨૦ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું ખાતાએ ઠરાવ્યું હોઈ એ કામે મંડળે પુસ્તકાલય ખાતાને સંપૂર્ણ સહકાર આપ્યો હતો. શાળાવાળું એક પણ ગામ પુસ્તકાલય વિનાનું ન હોય એવી સ્પષ્ટણીય સ્થિતિ પ્રાપ્ત કરવાનું મન આ સાલ દામનગર મહાલને મેળવી આપવા બદલ એ મહાલના કાર્યકર્તાઓને ધન્યવાદ ।

૯. પ્રત્યેકકારક પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિનું મહત્ત્વ જનસમૂહને સમજાવવા કાળે દર વર્ષે વસંત પંચમીના દિવસ ખાસ પુસ્તકાલય પર્વણી તરીકે ઉજવવાનું પુસ્તકાલય પર્વણી ધોરણે છેલ્લાં આડેક વર્ષથી મંડળે સ્વીકાર્યું છે. તે મુજબ એ મંડળ પર્વ દર વર્ષે અનેક સ્થળે ઉજવાય છે. અને સરખસ, પુસ્તક વાચન, પુસ્તક પ્રદર્શન, વાર્તાકથન, રમત ગમત, સભા-સંમેલનો, સંભાષણો, સ્થાનિક પુસ્તકાલય સંસ્થાના કાર્ય ને હિસાબની રજુઆત, લગ્ન મંડળોએ વગેરે વિવિધ કાર્યક્રમો રખાય છે. નિવેદનના વર્ષે આ પર્વણીદિન ચારે પ્રાંતોમાં અનેક સ્થળે ઉજવાયેલો હતો. એમાંથી પચાસેક સ્થળોના અહેવાલ મંડળ તરફ આવેલા તેના સાર 'પુસ્તકાલય' માસિકના સન ૧૯૪૦ ના માર્ચ-એપ્રિલના અંકોમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલ છે. છઠ્ઠીએ છીએ કે આ નવીન વર્ષે પર્વણી ઉત્સવ વધુ સ્થળે ઉત્સાહભરે ઉજવાશે.

૧૦. જનતા શિષ્ટ વાચન તરફ આકર્ષાય અને એકલા વાર્તાસાહિત્યને બદલે જીવન-ચરિત્ર કે જીવનવિકાસમાં ઉપયોગી થક પડે એવા અન્ય વિષયોના શિષ્ટવાચન પ્રચાર વાચન તરફ વળે એ સદેહેતુથી મંડળે શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાની યોજના છેલ્લાં ફરેક વર્ષથી હાથ ધરી છે. નિવેદનના વર્ષે પણ એ યોજના ચાલુ રખાઈ હતી.

નિવેદનના વર્ષ દરમિયાન એ પરીક્ષાઓ લેવાઈ હતી. ૧૭ મી પરીક્ષા 'કિશોરચરિત્ર માળા ગુચ્છ ૨' એ, ગુજરાતી મહાજનો ના પ્રેરણાત્મક જીવનપ્રસંગોની રખાઈ હતી, જેમાં ૨૭૮ ભાષ્યોનો ભેઠાં હતો ને ૧૧૯ ઉત્તરો ચર્ચા હતા; ત્યારે ૧૮ મી પરીક્ષા કાકા સાહેબ કાલેલકર કૃત 'હિમાલયનો પ્રવાસ' એ નામના પુસ્તકની જુલાઈ માસની ૨૧ મી તારીખે લેવાઈ હોઈ તેના લાભ ૮૨ જણે લીધો છે ને તેનું પરિણામ ચાલુ મંડળે અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવ્યું છે.

આ યોજના અંગેની ધનામ વહેંચણી ખાતે ૩. ૮૨-૧૪-૬ નો ખર્ચ નિવેદન વર્ષમાં થયો છે. રાજ્ય મંડળની આ યોજનાનું અનુકરણ કેટલાક ઉત્સાહી મહાલ મંડળોએ પણ હવે કરવા માંડ્યું છે, એ જ આ યોજનાની ધૃષ્ટતા અને ઉપકારકતાની સાબિતી લેખારો. અહેવાલના વર્ષ દરમિયાન કામરેજ, નવસારો, કડી, ચાણસ્મા, પાદરા, દામનગર એ

મહાસોએ એવી પરીક્ષા યોજી હતી. તે બદલ એ મહાલ મંડળના ઉત્સાહી કાર્ય-કર્તાઓને ધન્યવાદ આપી એ ધોરણ દર વર્ષે ચાલુ રાખવાની તેમને તેમજ તેમનું અનુકરણ કરવાની બીજા મહાસોના કાર્યકર્તાઓને બલામણુ કરીએ છીએ. શિષ્ટ સાહિત્યનો પ્રચાર વધે એમાં જ ગણુાવી જોઇએ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિની ખરી સાર્થકતા !

૧૧. દિતકર અને બોધક સાહિત્યના વાચનની નિયમિત ટેવથી જીવનવિકાસ સાધવામાં માર્ગદર્શક અને મદદગાર થવાના શુભાશયથી મંડળે 'વડોદરા વાચકમંડળ' ની યોજના છેલ્લાં છએક વર્ષથી હાથ ધરી છે.

તેમાં નોંધાયેલા સભ્યોને મંડળ તરફથી નિયમો અને વાંચવાયોગ્ય પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી આપવામાં આવે છે. સભ્યે રાજ વા કક્ષાક એ યાદીમાંનાં હરકોષ યા તે સિવાયનાં પણ પોતાને સુલભ સારાં પુસ્તકોનું વાચન અને મનન નિયમિત રીતે કરતાં રહી, તેની માસિક નોંધ મંડળના મંત્રી તરફ વડોદરા નિયમિત મોકલી આપવાની હોય છે. નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન નોંધાયેલા નવીન ૬ સભ્યો આગલા વર્ષની ૬૩ ની સંખ્યામાં ઉમેરાતાં કુલ ૬૯ સભ્યો અત્યાર સુધીમાં નોંધાયા છે, પણ તેમાં કેટલાકનો ઉત્સાહ કાર્યક્રમે મોળો પડી ગયેલો જણાય છે, વા કેટલાક નોંધ મોકલવામાં પ્રમાદ સેવતા થયા છે. વર્ષ દરમ્યાન દશેક સભ્યો નિયમિત વાચનની નોંધ મોકલતા જણાયા છે. નોંધાયેલા તમામ સભ્યોને ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે નિયમિત વાચન ચાલુ રાખી, તેની માસિક નોંધ બિનચૂક મંડળના મંત્રી તરફ મોકલતા રહેવાનો આમ્રહ કરીએ છીએ; એટલુંજ નહિ પણ પોતાના બાધબંધ-દોરતદારોને તેમજ ગામના ઉત્સાહી વાચકોને આ લાભદાયી યોજનામાં દાખલ થવાની પ્રેરણા કરવાની પણ ખાસ બલામણુ કરીએ છીએ.

૧૨. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ વિષયક શિક્ષણ ધેરમેદાં સુલભ કરી આપવા ખાતર 'પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણ' ની યોજના પણ મંડળે હાથ ધરી છે. (યોજનાના ઉદ્દેશ તથા નિયમો માટે જુઓ 'પુસ્તકાલય'ના પત્રવ્યવહાર દ્વારા ૧૯૩૪ નો ગ્રન્યુઆરી અંક પૃષ્ઠ ૨૩ થી ૨૫). એની પહેલી ટુકડીનો અભ્યાસ પૂરો થઇ ગયો છે ને યોજનામાં જાહેર થયા પ્રમાણે તેમને પ્રમાણપત્ર આપવા માટેની પરીક્ષા નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન લેવાઇ ગઇ છે ને ઉત્તીર્ણ થયેલા ૧૦ ઉમેદવારોને પ્રમાણપત્રો પણ અપાઇ ગયા છે. ૫૪ ઉમેદવારોની બીજી ટુકડીનો અભ્યાસ થઇ થઇ ગયો છે ને તેમને પ્રમાણપત્ર આપવાની પરીક્ષા ચાલુ સાથે ચાલુ કરી.

૧૩. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને ઉપકારક થઇ પડે એવું સાહિત્ય તૈયાર કરાવી પ્રકાશમાં મૂકવું એ પણ મંડળનો એક ઉદ્દેશ હોઇ, તેની સિદ્ધિ અર્થે મંડળ પોતાથી બનવું અવારનવાર કરવું રહે છે. અહેવાલના વર્ષે એ વર્ષમાં બરાબરી બધી રાજ્ય પુ૦ પરિષદ અંતે (૧) કેવાં પુસ્તકો પસંદ કરશે ? તથા (૨) ' રખે ઊભાં રહેતાં આત્મ પુસ્તકોના પડછાણે '—એ નામના એ દિવાલપત્રો, મંડળનું પંચવર્ષિક નિવેદન, તથા ' રાજ્ય પુ૦ મંડળની કામગીરીઓ ' નામની દસ્તપત્રિકા મંડળે તૈયાર કરી બહાર પાડી હતી. પેકી દિવાલપત્રોનું પડતર કિંમતે વેચાણુ થતાં રૂ. ૨૩-૫-૦નો ધસારો એ ખાતે મંડળને વેઠાવે

પડ્યો છે, ત્યારે પંચવાર્ષિક નિવેદન અને કામગીરીઓની હસ્તપત્રિકા મંડળે પોતાને ખર્ચે છપાવી પરિષદની બેઠકમાં છૂટથી વહેંચી હતી.

૧૪. પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિના પરમ ઉપાસક સ્વ. શ્રી. મેતીભાઈ ન. અમીનની યાદ-ગીરીમાં તેમની લાવનાઓને યોગ્ય સમારક ઊભું કરવાની યોજના સ્વ. મો. ન. અમીન મંડળની કારોબારીએ કરેલી. તેને ૭મી રાજ્ય પરિષદ તરફથી સમારક ફંદ રીતસરની બદલી મળતાં એ કામ માટે કાળો ઉધરાવવાની તથા સ્વર્ગસ્થના નામની સમારક ગ્રંથમાળા કાઢવા સાર સમિતિ નીમવાની વ્યવસ્થા મંડળનો કારોબારીએ કરી છે. નીમાયેલી સમિતિએ ગ્રંથમાળાની યોજના ધડી છે, જે આજની સભા સમક્ષ વિચારણા અને મંજૂરી માટે રજૂ થનાર છે. સમારક કાળા માટેની વિનંતિ બજેટો બની ગયા બાદ બહાર પડવાથી ધ્રુવ છતાં રાજ્યનાં ધણાં પુસ્તકાલયો અહેવાલવાળા વર્ષમાં પોતાનો કાળો અદા કરી શક્યાં નથી. તેઓ શરૂ થયેલા નવીન વર્ષમાં તેમ કરીને સ્વર્ગસ્થ પ્રત્યેનું પોતાનું ઋણ યથાશક્તિ અદા કર્યા વગર નહિ જ રહે એવી અમારી શ્રદ્ધા છે. તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીમાં સમારકકાળામાં રૂ. ૩૨૫૬-૧૦-૦ બેગા થયા છે.

૧૫. બ્રિટિશ લાઇબ્રેરી એશિયન એશિયન સાથે પત્રવ્યવહારનો સંબંધ છેલ્લાં ચારેક વર્ષથી રચપાયો છે, ને તેમના તરફથી પ્રસિદ્ધ થતી 'ચીઅર બુક' આંતરરાષ્ટ્રીય સંબંધ માં આપણા આ મંડળની હકીકતને પણ યોગ્ય સ્થાન મળવું રહે છે. ક્રાન્સની 'કોન્સિલ દિરેક્ટોરિક ઍટ હેરાલ્ડિક ડી ક્રાન્સ' નામનો સંસ્થા સાથે પણ છેલ્લાં બે વર્ષથી આપણા સંબંધ રચપાયો છે ને આપણા પ્રમુખ રા. બ. ગોવિંદભાઈ સાહેબ સદરદુ ફ્રેન્ચ સંસ્થાના 'ઑનરરી કોરોસ્પોન્ડીંગ મેમ્બર' તરીકે ચાલુ રહ્યા છે.

૧૬. કાઠી નાખવા દરેલા સ્ત્રીને મા મશીનનો નિકાલ, યોગ્ય માગણીના અભાવે હજી સ્ત્રીને મા થઈ શક્યો નથી.

૧૭. ઉપરોક્ત પ્રાંતિક તથા માનદ પ્રચારકો ઉપરાંત મંડળ તરફથી નીમાયેલા પગાર-દાર રાજ્ય પ્રચારક લાઇ વર્લ્ડલાઇબ્રેરી સેવા પણ અહેવાલના વર્ષ દરમિયાન ચાલુ રહી છે. તેમણે નવીન પુસ્તકાલયો ઉધાડવાના, પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભાઓના, રાજ્ય પ્ર. મંડળ તરફના પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગોના, ૭ મી રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદ તેમજ ફેલ્ડર્સ ઓફ પુસ્તકાલયોની તપાસણીના વગેરે વગેરે કામે કુલ ૫૮ ગામોની ૭૫ દિવસગાં ફેરવણી કરી છે. પ્રચાર તથા તપાસણીની કામગીરી ઉપરાંત મંડળના દ્વિસાથ કિતાબના કામની જવાબદારી પણ રાજ્ય પ્રચારકને માથે મૂકાયેલી છે. એ જવાબદારી સંતોષકારક રીતે સંભાળવા ઉપરાંત આમ પુસ્તકાલયોના બજેટ મંજૂરીના કામે ખાતાને પૂરતો સહકાર આપવાની, નવીન પુસ્તકાલયોની સંખ્યા પૂરી કરી આપવા માટે પ્રતિ અને મહાસેના કાર્યકર્તાઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરી બજેટો તથા રકમો મંગાવી આપવાની, તેમજ લુપ્ત અને મૂકાલ મંડળોને જગતમાં કરવાની ફરજો એમણે બજાવી છે.

રાજ્ય પ્રચારકના પગાર અને ભથ્થાભાડા ખાતે રૂ. ૬૩૪-૧૫-૯ નો ખર્ચ અહેવાલના વર્ષે ઉધર્યો છે.

૧૮. સહમંત્રી તરીકે શ્રીચુત નાણુકલાલ નં. ચોકસીની સેવા પણ ચાલુ રખાઈ છે. નિવેદનનાં વર્ષમાં એમણે શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાઓ આંગેનું—
સહમંત્રી પરીક્ષાની જાહેરાતથી માંડીને તે અરજીઓ મંગાવવી, પ્રશ્નપત્રો કાઢી જાપાવી પહોંચતા કરવા તથા ઉત્તરપત્રો તપાસી પરિણામ પ્રસિદ્ધ કરવા લગીનું તમામ કામ, વાચક મંડળ અંગે સમ્યે નોંધવાનું, તેમને નિયમો અને યાદીઓ મોકલી આપવાનું, માસિક નોંધ આવે તે તપાસી ઘટિત સૂચના કરવા ઉપરાંત એને લગતો જરૂરી પત્રવ્યવહાર કરવું, તથા પત્રવ્યવહાર દ્વારા પુ. શિક્ષણની યોજનાને અંગે અધ્યાસપાઠ અને સાધનિક સાહિત્ય અભ્યાસક્રોને મોકલી આપવાનું તથા એમના તરફથી આવતા ઉત્તરો તપાસી તેમાં સુધારા વધારા સૂચવવા અને આવરયક સમજૂત સાથે ખુલાસા લખી મોકલવા વગેરેનું તેમ જ પ્રમાણપત્રની પરીક્ષાને લગતું તમામ કામકાજ અને તદંગેનો પત્રવ્યવહાર ચલાવવા ઉપરાંત ઉપરોક્ત બધા જ શિક્ષણવર્ગોમાં હાજર રહી વર્ગીકરણ પદ્ધતિનું સક્રિય શિક્ષણ આપવાની કામગીરી બજાવી છે. પ્રાંત તેમ જ મહાલ પ્રચારકોની માસિક કાચરીઓ તપાસી તેમની દોરવણી તથા દેખરેખની કામગીરી તેમ જ રવ. મોતીલાલ ન. અમીન સ્મારક માળા ખાતે પ્રસિદ્ધ કરવા કરેલા 'સ્વર્ગોના દોહન'ના સંપાદનના કાર્યની કામગીરી પણ સહમંત્રીએ જ બજાવી છે. સહમંત્રીની બહારગામની કામગીરી કુલ ૧૮ દિવસની થઈ છે. સહમંત્રીના પગાર અને સુસાકેરી ખર્ચ ખાતે કુલ રૂ. ૭૪૧-૫-૦ નો ખર્ચ અહેવાલના વર્ષે ઉધર્યો છે.

૧૯. પરિપદ પ્રવૃત્તિની શરૂઆતથી મંડળનું મંત્રીપદ સંભાળતા રહેલા : મણિલાલ મંગળજી કાશીવાળા આજ પણ એ પદ કુનેદથી સંભાળે છે.

માનદ મંત્રીઓ નિવેદનની સામે એમણે ચારે પ્રાંતોની વાર્ષિક સભાઓમાં હાજર રહી પોતાના અનુભવનો લાભ આપવા ઉપરાંત, વડોદરા તથા મહેસાણા પ્રાંતોના શિક્ષણ વર્ગોમાં. ૭ મી રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિપદ અંગે આરોજા, મુંબાઈ, અમદાવાદ, તથા વસોના ઉદ્ઘાટન સમારંભમાં હાજર રહી યથાશક્ય સેવા બજાવી હતી. નિવેદનના વર્ષે એમણે કુલ ૩૫ દિવસની કામગીરી બજાવી છે. શ્રી કાશીવાળાના પ્રવાસ ખર્ચ ખાતે રૂ. ૧૦૧-૪-૦ નો ખર્ચ થયો છે.

જોડીયાં માનદમંત્રી શ્રીમતી જયવતીબેન નિવૃત્ત થતાં તેમની જગ્યાએ વસોના રા. રા. રામલાલ કાશીલાલ પટેલ જોડીયા માનદ મંત્રી નીમાયા છે.

૨૦. મંડળની કારોબારી સમિતિના પ્રમુખ તરીકે, સમાજહિતનાં કાર્યોમાં ધણો

ઉત્સાહ ધરાવનાર વડોદરા રાજ્યના નિવૃત્ત નાયબ દિવાન રા. બ.

પ્રમુખપદ

ગોવિંદભાઈ ઢાંચીલાલ દેસાઈ સાહેબની સેવા નિવેદનના વર્ષ દરમ્યાન ચાલુ રહી છે, તે બદલ તેઓશ્રીનો આભાર માનીએ છીએ

ને તેમની ધન્ય હવે નિવૃત્ત થવાની છે પણ મંડળનાં હિતની ખાતર હજી નવીન વર્ષે પણ તેમની સેવાનો લાભ જરૂરી રાખવાની વિચિત્રિ કરીએ છીએ. અહેવાલના વર્ષમાં પ્રમુખ

સાહેબે પુ. ખાતાના અધિકારીઓ રાજ્ય રજોલી ગ્રામ પુસ્તકાલયની ખાસ મુલાકાત લઈને ગ્રામ પુસ્તકાલયોના વહીવટ તથા વ્યવસ્થાનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું તથા ગ્રામજનતા સંસ્થાનો કેવો લાભ લે છે તેનો અભ્યાસ કર્યો હતો. એ સંબંધમાં એમણે લખેલી નોંધ “ ગ્રામ પુસ્તકાલયોના કામકાજ પર એક દૃષ્ટિપાત ” નામથી “ પુસ્તકાલય ” ના જુન અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે.

૨૧. મંડળના ઉદ્દેશને માન્ય રાખી તેની સિદ્ધિ અર્થે વાર્ષિક રૂ. ૧૦૦૦) ની મદદ આપવાના શ્રીમંત સરકારે સન ૧૯૨૯-૩૦ ની સાલમાં શરૂ કરેલા રાજ્યાશ્રય અને પ્રાંત ધોરણને, તે પછી વખતોવખત નવેસર બહાલી મળતી રહી છે. પંચાયતોની મદદ સન ૧૯૩૪-૩૫ થી એ ધોરણને પાંચ વર્ષ માટે એકસહા બહાલી મળેલી. તે ગત સાલે પૂરી થતાં બીજા પાંચ વર્ષ માટે નવેસર બહાલી આપવાની તેમ જ વાર્ષિક ગ્રાન્ટમાં વધારો કરી રૂ. ૧૨૦૦) ની કરી આપવાની શ્રીમંત સરકારે કૃપા કરી છે. તે મુજબ નિવેદનના વર્ષે રૂ. ૧૨૦૦) સરકાર મદદના મળ્યા છે. આ પ્રાંત પંચાયતોએ પણ પેતાને બાજે પડતો ફાળો આપી પંચાયત પક્ષની એટલી જ રકમ પૂરી પાડી છે. આ બદલ શ્રીમંત સરકાર તથા પ્રાંત પંચાયતોનો સહકર્મ અહેદાન માનીએ છીએ.

૨૨. રાજ્યાશ્રિત પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયોની કલ સંખ્યા જે ગઇ સાલે ૧૪૪૯ હતી તે વધીને અહેવાલના વર્ષે ૧૫૧૮ થઇ છે. તેમાંથી ૧૦૫૦ મંડળના સભ્યો, કાર્ય- સંસ્થાઓ બંધારણમાં ઠરેલી શી (લવાજમ) ભરીને મંડળના સભ્ય પદ્ધતિ અને હિસાબ તરીકે ચાલુ રહી છે. પ્રાંતવાર સંસ્થાઓ તથા તેમાંથી લવાજમ આપનારાની સંખ્યા માટે પરિશિષ્ટ ૨ જુ નોંધ લેવા વિનંતિ છે.

અહેવાલના વર્ષે ભરાયેલી ૭ મી રાજ્ય પુ. પરિષદની બેઠકમાં મંડળના બંધારણ પ્રમાણે ૧૬૫૫ મળી ૨૧ સભ્યોનું એક વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટવામાં આવ્યું છે, જેમાંના નામ પરિશિષ્ટ ૩ નામાં આપેલાં છે. તે પૈકી મહેસાણાવાળા રા. રા. શંકરલાલ હીરાલાલ ઝોઝાએ રાજીનામું મોકલી આપ્યું છે, જેનો નિકાલ આ સભાએ કરવાનો છે.

વ્યવસ્થાપક મંડળની વાર્ષિક સભા દર વર્ષે પ્રાંત મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ મળી ગયાં બાદ સપ્ટેમ્બર માસમાં ભરાય છે, ને તેમાં પૂરા થયેલા વર્ષનો અહેવાલ-હિસાબ રજુ કરી બહાલ કરાવી લેવામાં આવે છે, તેમજ નવા વર્ષ માટે બજેટ તથા કાર્યક્રમ પણ ઠરાવી લેવામાં આવે છે. એ પછી પણ વર્ષ દરમિયાન ઉપરિચિત થતા પ્રશ્નોની વિચારણા ને નિર્ણય વ્યવસ્થાપક મંડળે કરવાના પ્રસંગ પડે છે, પણ તેવે વખતે વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો આખા રાજ્યમાંથી ચૂંટાયેલા અને પોતપોતાના વ્યવસાયોમાં રોકાયેલા હોવાથી વખતોવખત ભર્યા-ભાડાનો ખર્ચ કરી અને કિંમતી વખતનો ભોગ આપી બધા સભ્યોની સભા બોલાવવાનું શક્ય તેમ ઉચિત નહીં લાગતું હોવાથી વડોદરા પ્રાંતમાંથી ચૂંટાઈ આવેલા સભ્યો સાથે માનદમંત્રીઓ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળને વિચારવાના સામાન્ય પ્રશ્નોની ચર્ચા કરી લઈ તે પર દરેક સભાસંસ્થાના અભિપ્રાય ટપાલ દ્વારા મેળવીને નિર્ણય કરી લેવાનો વહીવટ મંડળે

સ્વીકાર્યો છે. તે મુજબ અહેવાલગણના વર્ષે એક વાર્ષિક સભા ઉપરાંત ૨ સભાઓ ભરખી હતી તથા બે વાર દપાલદ્વારા વ્ય. મં. ના સભ્યોના અભિપ્રાય મેળવી લેવામાં આવ્યા હતા.

ઑડિટ થયેલો મંડળનો ઉપજ ખર્ચનો વિગતવાર હિસાબ પરિશિષ્ટ ૧ માં આ સાથે સામેલ છે.

૨૩. ડીસેમ્બર ૧૯૩૭ ની તા. ૧૯ મીથી આ મંડળની ઑફીસ પુ. સ. સ. મંડળની, ઑફીસમાં બંને મંડળોની સગવડની દૃષ્ટિએ ખસેડવામાં

ઓફીસ

આવી હતી. તે ચાલુ સન ૧૯૪૦ ના જન્યુઆરીથી પુનઃ સેન્ટ્રલ લાયબ્રેરીમાં સાર્વજનિક પુ. શાખાની કચેરીમાં, ખાતાના અધિકારી સાહેબોની સમ્મતિપૂર્વક ખસેડાયું છે.

૨૪. આ મંડળને વખતોવખત જોઈતી સગવડ અને સહાય આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી વર્ગનો, મંડળના રચનાત્મક કાર્યને

આભાર

પહોંચી વળાય તે માટે રાજ્ય તરફની મદદ ચાલુ રાખવા બદલ નામદાર મંત્રી મંડળનો, અને પંચાયત પક્ષની મદદ આપવા બદલ ચારેય પ્રાંત પંચાયતોનો, શિક્ષણ વર્ગમાં તેમ પરિપટ્ટોમાં હાજરી આપવા પૂરતી શિક્ષકોની કામગીરી ગણુબા માટે મંજૂરી આપવા બદલ મે. રા. રા. રાજ્ય વિદ્યાધિકારી સાહેબનો, સભાસદ સંસ્થાઓનાં લવાજમ વસૂલ કરી આપવા બદલ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળનો, અને મંડળનો હિસાબ ને સરવૈયું વગર શીએ ઑડિટ કરી આપવા બદલ રાજ્યમાન્ય એકાઉન્ટન્ટસ મેસર્સ આપાજી અમીન એન્ડ કો. નો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

વડોદરા, તા. ૨૬-૮-૪૦

મણિલાલ મં. કાશીવાળા
રામભાઈ કા. પટેલ
માનદ મંત્રીઓ

પરિશિષ્ટ ૧ લું

સન ૩૯-૪૦ ના ઉત્પન્ન-અર્થનો હિસાબ

(તા. ૧-૮-૩૯ થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીનો)

જ	ઉ
૧૬૨૬-૮-૦ સાંજનિક પુસ્તકાલયો તરફથી લવાજમ અને મદદ	૭૨૦-૦-૦ સહમંત્રીનો પગાર
૧૨૦૦-૦-૦ સરકાર મદદ	૬૩૪-૧૫-૯ રાજ્ય પ્રચારકનો પગાર તથા ભથ્થું-ભાડું
૧૨૦૦-૦-૦ પ્રાંત પંચાયત મદદ	૨૬૧-૧૪-૯ વડોદરા પ્રાંત પ્રચારકનો પગાર, સ્પેશિયલ મુસાફરી અને કંટી- જન્ટ અર્થ
૫૫-૨-૬ વ્યાજ	૯૨-૪-૬ અમરેલી પ્રાંત પ્રચારકનો પગાર, સ્પેશિયલ મુસાફરી અને કંટી- જન્ટ અર્થ
૪૫-૪-૦ સાતમી પુસ્તકાલય પરિપદ ખાતેથી અંધારણ પ્રમાણે પ્રતિ- નિધિ શી ખાતેથી મળેલો ફાળો	૧૨૨-૯-૯ મંત્રી, સહમંત્રીનો મુસાફરી અર્થ
૪૧૨૬-૧૪-૯	૧૦૨-૦-૦ કંટીજન્ટ-પોસ્ટેજ
	૬૪-૮-૦ ઇપામણી
	૮૨-૧૪-૬ શિ. વા. ની પરીક્ષાનાં છનામ તથા પુસ્તકઅર્થ
	૨૪૯-૨-૯ શિક્ષણ વર્ગોનો અર્થ
	૧૦૮૧-૫-૦ પ્રાંત તથા મદદાલ મંડળોને ફાળવણીના
	૨૯-૫-૦ દિવાલપત્રો (પ્રકાશન) ખાતે ખોટના
	૧૫૦-૦-૦ સાતમી પુસ્તકાલય પરિપદને મદદના
	૯-૮-૬ પરચુરણ અર્થ: પુસ્તક ખરીદી, ફોર્મોના તુરના, આજુદથી સીનેમા મંજાઓ તેના ભાડાના, પુસ્તકા- લય માસિકની બંધામણીના
વડોદરા, તા. ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦	૧-૦-૦ ડેસ્ટોક્ (લાકડાના બે ઘોડા) અર્થ

ઉપરનો ઉપજ-અર્થનો હિસાબ અને
તપાસો છે તે જરાબર છે.

Appaji Amin & Co.
Registered Accountants,
Auditors.

૩૬૦૦-૮-૬
૧૨૬-૬-૩ સાલ આખર વધારો
૪૧૨૬-૧૪-૯

(તા. ૩૧-૭-૪૦ આખરનું સરવાળું)

જ	ઉ
૫૩૮૮-૦-૦ ચાલુ ફંડ	૩૬૫-૧-૯ પુરતોનો રટોક:- (વેચાણ બાદ જતાનો ખર્ચ)
૪૮૬૧-૯-૯ સન ૩૮-૩૯	૧૪૭-૦-૯ બાલસાહિત્ય સર્વ-
આખર બાકી	સંગ્રહ બા. ૧લા ખાતે
૫૨૬-૬-૩ સન ૩૯-૪૦ નો	(રટોક નં. ૨૭૧)
વધારો	૧૧૮-૧-૦ બાલસાહિત્ય સર્વ-
૩૪૪૫-૧૦-૦ અનામત દેવા:-	સંગ્રહ બા. ૨મી ખાતે
૬૨-૫-૯ વડોદરા પ્રાંત	(રટોક નં. ૩૨૬)
પુ. મંડળ	
૮૭-૮-૦ શ્રી. સ. ગા. ટ્ર.	૨૮૮૩-૧૪-૯ દ્વેષ:-
ફંડના બચાવના	૧૩-૦-૦ શ્રી. ર. ઉ.
૬૫-૦-૦ સન	મજસુદાર
૩૮-૩૯	૧૬-૦-૦ શ્રી. મહેસાણા
આખરના	પ્રાંત પુ. મં.
૨૨-૮-૦ સન	૨૮૫૪-૧૪-૬ શ્રી. પુ. સ. સ.
૩૯-૪૦	મંડળ લિ.
આખરના	૫૬૮૪-૯-૬ રોકડા શિલક:-
૨૯-૨-૩ શ્રી. કલ રમા.	૩૩૪૮-૨-૪ બરોડા બેંકના
ફંડના બચાવના	સેવિંગ ખાતામાં
૬-૧૦-૩ સન	૨૧૫૬-૧૦-૮ બરોડા બેંકના
૩૮-૩૯	ચાલુ ખાતામાં
આખરના	૧૭૯-૧૨-૬ હાથ/ઉપર શિલક
૨૨-૮-૦ સન	૮૮૩૩-૧૦-૦
૩૯-૪૦	
માં બાબત	
૧૦-૦-૦ કામરેજ-મંગરોળ	વડોદરા તા. ૯ મી સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦.
મહાલની શિ વા	ઉપરનું સરવાળું અમે તપાસ્યું છે અને
ની પરીક્ષાના	તે બરાબર છે.
૩૨૫૬-૧૦-૦ સ્વ. મો. ન.	
અગીન રમા. ફંડ	
૮૮૩૩-૧૦-૦	

Appaji Amin & Co.
Registered Accountants,
Auditors.

પરિશિષ્ટ ૨ જી

આજીવન સભ્ય

૧ રા. બા. ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ

પ્રાંતવાર લવાજમ આપનાર પુસ્તકાલયોની સંખ્યા

વડોદરા પ્રાંત	મહેસાણા પ્રાંત	નવસારી પ્રાંત	બ્રમરેલી પ્રાંત
પુ. ની લવાજમ સંખ્યા	પુ. ની લવાજમ આપનાર સંખ્યા	પુ. ની લવાજમ સંખ્યા	પુ. ની લવાજમ આપનાર સંખ્યા

પ્રાંત પુ.	૧	૦	૧	૧	૧	૧	૧	૧
કર્યા પુ.	૧૭	૧૬	૧૪	૧૩	૬	૬	૫	૫
આ. પુ. ; મ. પુ. બા. પુ. કર્યા તથા આમ વા.	૫૫૧	૪૯૯	૫૨૧	૩૫૫	૨૫૧	૧૫૦	૧૪૯	૧૦૩
	૫૬૯	૪૧૫	૫૩૬	૩૬૮	૨૫૮	૧૫૭	૧૫૫	૧૦૮

કુલ : ચારે પ્રાંતોનાં પ્રાંત પુસ્તકાલય ૪; કર્યા પુસ્તકાલય ૪૨; મહિલા પુસ્તકાલય ૧૮; બાલ પુસ્તકાલય ૧૧; આમ પુસ્તકાલય ૧૨૧૯; આમ વાંચનાલય ૨૦૪; કર્યા વાંચનાલય ૨૦ મળી કુલ સંખ્યા ૧૫૧૮ માંથી લવાજમ આપનાર પુસ્તકાલયોની કુલ સંખ્યા ૧૦૫૦.

પરિશિષ્ટ ૩ જી

વ્યવસ્થાપક મંડળની યાદી

પ્રમુખ:

રાવ બહાદુરશ્રી, ગોવિંદભાઈ હાથીભાઈ દેસાઈ, વડોદરા.

માનદ મંત્રીઓ

શ્રી. મણિલાલ મંત્રજી હાથીવાળા, વાઘોડીઆ

શ્રી. રામભાઈ હાથીભાઈ પટેલ, વસો

સભાસદો

- ૧ રાજરત્ન શ્રી. મોતીલાલ છોટલાલ દેસાઈ, ૧૦ શ્રી. બાપુલાલ વિઠ્ઠલદાસ ગામી, કડી
વડોદરા ૧૧ શ્રી. શંકરલાલ હીરાલાલ ઓઝા, મહેસાણા
- ૨ શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ, ભાદરણ ૧૨ શ્રી. નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલ, ધીણોજ
- ૩ શ્રી. નટવરલાલ ગીરધરલાલ શાહ, શિનોર ૧૩ શ્રી. કાવસજી એદસજી ગણુદેવ આ, ગણુદેવી
- ૪ શ્રી. ચીમનલાલ હ. અમીન, વરણામા ૧૪ શ્રી. કનૈયાલાલ જમનાદાસ મજમુદાર,
૫ શ્રી. જયવતીબહેન ન. દેસાઈ, વડોદરા નવસારી
- ૬ શ્રી. સુનીલાલ પુ. શાહ, વડોદરા ૧૫ શ્રી. કસનજી દયાળજી દેસાઈ, નવસારી
- ૭ શ્રી. હરિવંદનદાસ પુ. શાહ, પેટલાદ ૧૬ શ્રી. પ્રતાપરાય ગીરધરલાલ મહેતા, અમરેલી
- ૮ શ્રી. મહાસુખભાઈ સુનીલાલ શેઠ, વિસનગર ૧૭ શ્રી. મોહનલાલ પીરજીભાઈ પટેલ, અમરેલી
- ૯ શ્રી. મણિલાલ માધવલાલ દવે, પાટણ ૧૮ શ્રી. કલ્યાણરાય નથુભાઈ જોશી, દારકા

પરિશિષ્ટ ૪ થું

રાજ્ય તથા મહાલ પરિષદોની હકીકત

કંઈ પરિષદ

તારીખ

સ્થળ

અધ્યક્ષ

સાતમી રાજ્ય પુ. પરિષદ

૧૮, ૧૯-૧૧-૪૦

ઝારોળા

શ્રી. નરહરી ઠા. પરીખ

કડી મહાલ ત્રીજી પરિષદ

૨૦-૧૦-૩૯

રાજપુર

શ્રી. સુનીલાલ મ. દેસાઈ

પરિશિષ્ટ ૫ મું

પ્રાન્ત તથા માનદ પ્રચારકોએ કરેલી પુસ્તકાલય તપાસણી

નામ	કયા પ્રાંત વ મહાલના પ્રચારક	કેટલાં બામ તપાસ્યાં
૧ શ્રી હનુમાઇ મયુરભાઇ પટેલ	વડોદરા તથા નવસારી પ્રાંત	૧૭૪+૫૬
૨ શ્રી રમણલાલ દાશભાઇ નાયક	નવસારી પ્રાંત	૫૭
૩ શ્રી રમેશરાય ઉદયરાય મજસુદાર	મહેસાણા તથા અમરેલી પ્રાંત	૧૫૫+૪૨
૪ શ્રી મોહનલાલ શંકરભાઇ	અમરેલી પ્રાંત	૧૩
૫ શ્રી મહીશભાઇ જેઠાભાઇ પટેલ	વડોદરા મહાલ	૮
૬ શ્રી છોટુભાઈ રામજીભાઈ	"	૧૪
૭ શ્રી છોટાલાલ નરમેરામ પંઆ	કરજી મહાલ	૧૧
૮ શ્રી જેસંગભાઈ ગરબડભાઇ	સંખેડા મહાલ	૧૭
૯ શ્રી હનુલાલ સોમેશ્વર જોશી	સાવલી મહાલ	૧૮
૧૦ શ્રી સોમાભાઇ ગરબડભાઇ	"	૨
૧૧ શ્રી રવિચંદ્ર છે. જોશી	ડભોઇ મહાલ	૩
૧૨ શ્રી દરિવલ્લભ બા. વેઘ	શિનોર મહાલ	૧૮
૧૩ શ્રી દરિભાઇ ચંકરભાઇ પટેલ	"	૩
૧૪ શ્રી ઉમિયાચંકર લક્ષ્મીરામ દવે	વિસનગર મહાલ	૨૭
૧૫ શ્રી દરજીયાચંકર મોહનલાલ વ્યાસ	ચાણુરમા મહાલ	૬
૧૬ શ્રી નાનજીભાઈ જેઠીદાસ પટેલ	"	૧૫
૧૭ શ્રી સાંકેજીવર જીભાઇ વ્યાસ	"	૩
૧૮ શ્રી નર્મદાચંકર જયચંકર દવે	કડી મહાલ	૯
૧૯ શ્રી વિઠ્ઠલદાસ માધવલાલ પંચોલી	"	૧૫
૨૦ શ્રી હીરાલાલ યિ. ઉપાધ્યાય	"	૨
૨૧ શ્રી કાંતિપ્રગાદ લાલચંકર ત્રવેદી	કલોલ મહાલ	૪
૨૨ શ્રી જયચંકર જી. ભટ્ટ	આતરસુઆ મહાલ	૧૦
૨૩ શ્રી છોટાલાલ મેનીભાઇ રાવળ	સિદ્ધપુર મહાલ	૧૨
૨૪ શ્રી ખીમજીભાઇ દીગભાઈ ઠાકર	"	૪
૨૫ શ્રી છોટાલાલ ગદવદાસ વૈષ્ણવ	જેરાણી મહાલ	૫
૨૬ શ્રી જુજલાલ દયારામ મહેના	અમરેલી, ભારી તથા કોડીનાર	૩૫
૨૭ શ્રી જાનુચંકર મ. ઠાકર	દામનગર મહાલ	૪
૨૮ શ્રી ભગવાનજી રામવજી દવે	કોડીનાર મહાલ	૧
૨૯ શ્રી ધરમશી ખીમજી જોશી	ઝોખામડંગ મહાલ	૧
૩૦ શ્રી કાન્તિલાલ ચુલાજદાસ દલાલ	કામરેજ મહાલ	૪

પુસ્તકાલય સહાયક સ. મંડળ લિ. ની સોળમી વાર્ષિક સામાન્ય સભામાં પસાર થયેલા ઠરાવોની ટૂંક નોંધ

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ લિ. ની સોળમી વાર્ષિક સામાન્ય સભા તા. ૬-૧૦-૪૦ ના રોજ અપોરના છે વાગે મંડળની ઍક્રિસમાં મળી હતી, તે વખતે ૨૪ સભ્યો હાજર હતા.

આ સભામાં નીચે મુજબના ઠરાવો સર્વાનુમતે પસાર કરવામાં આવ્યા હતા.

ઠરાવ ૧—તા. ૧-૮-૩૯ થી તા. ૩૧-૭-૪૦ સુધીના બાર માસનો ઍક્રિસમાં તપાસેલો હિસાબ તથા વ્યવસ્થાપક મંડળનો રિપોર્ટ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

ઠરાવ ૨—વ્યવસ્થાપક મંડળે કરેલી બહામણ પ્રમાણે નીચે પ્રમાણે નફાની વહેંચણી કરવાનું નક્કી કરવામાં આવે છે.

૩. ૨૯૨૦-૭-૪ ની વહેંચણી

૧ રિઝર્વ ફંડ ખાતે લખ જવા	૩. ૭૦૫-૦-૦
૨ સભાસદોને શેરનું સાઝચાર ટકા લેણે ડિવિડન્ડ વહેંચવા	૧૩૪૪-૦-૦
૩ નોકરોને એક માસનો પગાર બોનસ તરીકે આપવા	૩૨૦-૦-૦
૪ ઇન્વેસ્ટમેન્ટ રિઝર્વ ફંડ ખાતે લખ જવા	૪૨૧-૧૧-૧૦
૫ આવતા વર્ષના નફાનોટા ખાતે લખ જવા	૧૨૯-૧૧-૬
	૨૯૨૦-૭-૪

સરકારી જૂઠું ડેપો વિભાગના નફામાંથી તે વિભાગના નોકરોને એક માસનો પગાર ૩. ૮૫) બોનસ તરીકે આપવાનું મંજૂર કરવામાં આવે છે.

ઠરાવ ૩—સને ૧૯૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણેના હોદ્દાદારો નીમવામાં આવે છે.

સાધારણ સહાનના પ્રમુખ:—શ્રી. મગનભાઈ શંકરભાઈ પટેલ.

સાધારણ સહાનના ઉપપ્રમુખ:—શ્રી. નાનાલાલ નાયાલાલ શાહ.

વ્યવસ્થાપક મંડળના સહાસદો પૈકી ત્રણ વ્યવસ્થાપકો (૧) શ્રી. નટવરલાલ ગિરધરલાલ શાહ-મંત્રી, સા. પુ. શિનોર, (૨) શ્રી. ચિમનભાઈ હરિભાઈ અમીન-મંત્રી, સા. પુ. વરણામા, અને (૩) શ્રી. શંકરભાઈ સોમાભાઈ પટેલ, વડોદરા દ્વિતીય વર્ગ નિયમ મુજબ નિવૃત્ત થયા હતા. તેમની જગાએ બીજા કેઇ ઉમેદવારો નહિ હોવાથી અને એ સભ્યો ફરીથી ચુંટાવાને પાત્ર છે એ ધોરણે ઉપરના ત્રણ વ્યવસ્થાપકો કાયમ રહ્યા છે. આથીના છ સહાસદો નિયમ પ્રમાણે કાયમ રહ્યા છે.

ઍક્રિસ તરીકે મેસર્સ: આપાજી અમીન એન્ડ કું. રજીસ્ટર્ડ ઍકાઉન્ટન્ટસ એમને નીમવામાં આવ્યા છે.

ઠરાવ ૪—આગામી વર્ષ માટેનું અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

ઠરાવ ૫—પોતાનિયમની કલમ ૨૯ માં સૂચવાયેલો સુધારો મંજૂર કરવામાં આવે છે એટલે કલમ સુધર્માં પછી નીચે પ્રમાણે થાય છે:—

“કલમ ૨૯—આ નિયમવાલિ અને સમસ્ત સહાનના ઠરાવોને અનુસાર વ્યવસ્થાપક મંડળને મંડળને કારવાર ચલાવવા સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે, અને તે પોતાના કામકાજ માટે જરૂર મુજબ સામાન્ય રીતે દર મહિને એક વખત મળશે. કેઇ પણ સહાસદ વ્યવસ્થાપક મંડળને લેખી ખબર આપ્યા સિવાય, એ વ્યવસ્થાપક મંડળની લાગલાગત ત્રણ સહાઓમાં ગેરહાજર રહેશે તો તેના જગ્યા આપોઆપ ખાલીરથઈ એમ માનવામાં આવશે.

વડોદરા,
તા. ૭-૧૦-૪૦

વાઘજીભાઈ ના. અમીન
મંત્રી

નવીન ફાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અથવા મળવાનું રચણ	કિંમત	વિશેષ ટીકા
૧	ચોલાદેવી	ધૂમકેતુ	ગૂજરાત મંથરત્ન કાર્યાલય, અમદાવાદ	૨-૮-૦	
૨	પુત્રજન્મ	ગુણવંતરાય આચાર્ય	" "	૨-૮-૦	
૩	સંભાવિત સુંદરલાલ	રત્નમશ્વિરાવ દિવેદીઆ	" "	૧-૪-૦	
૪	શ્રીકાન્ત પર્વ ૧, ૨	શરદ્દાશુ	" "	૩-૦-૦	(નવી આવૃત્તિ)
૫	બાલબાળનાવલિ	શંકરલાલ ડા. પરીખ	" "	૦-૩-૦	
૬	સુલસીકપારો	ઝવેરચંદ મેઘાણી	આર. આર. શેઠની કું. મુંબઈ	૨-૮-૦	
૭	જમ સોમનાથ	કનૈયાલાલ મુનશી	" "	૩-૦-૦	
૮	બાલકુંજના પાઠો	મણિભાઈ પટેલ	પુ. સ. સ. મંડળ સિ. વડોદરા	૦-૪-૦	
૯	સારી રીતભાત	રા. બા. ગોવિંદભાઈ દેસાઈ	" "	૦-૪-૦	
૧૦	વાંચવાની મન (૮ પ્રસિદ્ધાઓ)	મૂળજીભાઈ ભક્ત મધાશંકર ત્રિવેદી	ફૂલચંદ બાલમંદિર નડીઆદ	૦-૨-૩	
૧૧	બાલરાત્રીવલિ	હંસાબ્દેન મહેતા	કુમાર કાર્યાલય, અમદાવાદ	૧-૦-૦	
૧૨	નિતરોપચાર	ડૉ. શાકરલાલ યાજ્ઞિક	ચિત્રચાળા પ્રેસ, પુના	૦-૧૨-૦	
૧૩	કામમ ચલિત	દિંમતલાલ મથક	નરસેતન સા. મંદિર અમદાવાદ	૦-૪-૦	
૧૪	કલમની પીછીધી	ત્રિજીભાઈ	" "	૦-૪-૦	
૧૫	દરતા દરતા	સોમાભાઈ બાવસાર	" "	૦-૪-૦	

૧૬	ભક્તિયોગ	શ્રી. અરવિંદ	અરવિંદ કાર્યાલય આણંદ	૧-૦-૦
૧૭	વહેમી	બ્યોમેશચંદ્ર પાઠકજી	નયમનગૌરી પાઠકજી સુરત	૦-૮-૦
૧૮	મંગળ પ્રભાત (પંચમી આવૃત્તિ)	ગાંધીજી	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૧-૦
૧૯	ગિધધનું જીવન	કિશોરલાલ મદ્યરવાળા	" "	૦-૧૦-૦
૨૦	સહજનંદ સ્વામી (બીજી આવૃત્તિ)	" "	" "	૦-૧૦-૦
૨૧	સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા (દિવનામરી લિપિમાં)	ગાંધીજી	" "	૦-૧૪-૦
૨૨	વતનની વેદી	સીરતી	અમરેશ્વરકાલ, કઠોર	૦-૫-૦
૨૩	ચોક્કસ ચરિત્રદર્શનો	"	" "	૦-૫-૦

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૯ : સંખ્યા ૬૪

નીચે જણાવેલાં આમ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ના બજેટમાં મંગૂર થયા પ્રમાણે ૫૬ આગસ્ટ-સપ્ટેમ્બર માસમાં મંગળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યાં છે. રાજ્યનાં આમ પુસ્તકાલયોને જુલાઈ ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો બનતા સુધી મોકલાય નય તેવી યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકાની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાય છે. રંતું હજી કેટલાંક આમ પુસ્તકાલયોએ તેમના બજેટમાં પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી નથી મેમણે હજી પણ યાદીઓ મોકલી ન હોય તેમણે બનતી ત્વરાએ મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

૧૮લાઈ—માલાવાડ, પલાણી, પેટલાઈ બાલ પુ.

૨૫લાઈ—લાલપુરા, બેલીકાંડા.

૧૩લાઈ—સેવાસી, કાયલી, અંકડાડીઆ, હરણી, રણાલી.

૫૬લાઈ—દરાપુરા, હુરોપુરા, સોખમરાણી, વીરપુરા, માસર, બાલજીવસી, મોભા.

૨૭લાઈ—લાકેદરા.

૧૦લાઈ—મંગળા, વણાદરા.

૧૧લાઈ—સેવાસી, બેરવાડી.

૧૨લાઈ—સોનગીર (ધન્દાડ), ધનતેજ, રાણીઆ.

૨૦લાઈ—સિરોળા.

૨૧લાઈ—ચંદાનગર.

૨૨લાઈ—પરાંતીઆ, મગોડી, ધર્મનપુર મોટા, ચિલાડા.

૨૩લાઈ—મણિપુર, સેદરડી, રંગપુરડા, બોર, યોળ.

કલોલ—વાવોલ, વગવરવામી, જસલપુર.

વિજયપુર—જેરીતા, તંતોલણ, રણાણી.

વિસનગર—યલોડા.

મહેસાણા—લીંચ, બેરવા, રૂપાલ હરિપુરા, લાખવડ.

સિદ્ધપુર—મામવાડા, ઉનાવા, મહિલા પુ.

બેરણી—ઉણાદ.

પાટણ—મીડીવાવડી, ચારપ, માતપુર, રવાની, ખારીવાવડી.

ચાણુરમા—જીતોડા, જસલપુર, વગવડી, રીચાલ, રૂપપુર.

હારોજ—વાંસા.

નવસારી—કાંઠીઆવાડી.

માંગરેલ—કોસઆ.

બારા—રાંસકુઈ.

માસિકો મળ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
હાઈ	૧૦	૬-૭	સપ્ટે.-ઑક્ટો.	૫-૧૦-૪૦
કિરોર	૫	૧૨	ઑગસ્ટ	૧૫-૯-૪૦
કુમાર	૧૭	૯	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ખડાયતામિત્ર	૨૬	૧૦	આસો	૩-૧૦-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૭	આસો	૯-૧૦-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૫	૨	ઑક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
આમજીવન	૧૧	૩	ઑક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
ચરોતક	૧૦	૯	સપ્ટેમ્બર	૧૬-૯-૪૦
ચિત્રમય નગત	૨૬	૭	ઑક્ટોબર	૪-૧૦-૪૦
દેશી રાજ્ય ત્રિમાસિક	૧૪	૪	એપ્રિલ-જુન	૨૦-૬-૪૦
નવચેતન	૩૭	૭	ઑક્ટોબર	૨૮-૯-૪૦
નવચરના	૫	૫	ઑગસ્ટ	૧૪-૮-૪૦
પાટીદાર	૧૭	૧૨	આસો	૨૬-૯-૪૦
પ્રસ્થાન	૧૫	૯	ભાદરવો	૯-૧૦-૪૦
શ્રી કાર્પસ શુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૨	જુલાઈ-સપ્ટે.	૨૭-૮-૪૦
બાલનગત	૨	૨૨	ઑક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
બાલજીવન	૨૦	૧૨	ઑક્ટોબર	૯-૧૦-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૩	ઑક્ટોબર	૨-૧૦-૪૦
બાલસખા	૪	૫	ઑક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
બાળક	૧૮	૧૦	ઑક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
ભુદ્ધિપ્રદાય ત્રિમાસિક	૮૭	૩	જુલાઈ-સપ્ટે.	૮-૧૦-૪૦
પુવક	૧૦	૧૦	ઑક્ટોબર	૫-૧૦-૪૦
રેખા	૨	૩	ઑગસ્ટ	૨૭-૯-૪૦
વૈષ્ણવપત્ર	૪૫	૧૦	ઑક્ટોબર	૯-૧૦-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૧૦	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ચારદા	૩૩	૬	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ચિત્રજીવન	૧૪	૧૨	આવાહ	૨૨-૮-૪૦
ચિત્રજી અને સાહિત્ય	૨	૧	ઑક્ટોબર	૧-૧૦-૪૦
સોગપટ્ટચિત્રક	૧૪	૧	જુન-જુલાઈ-ઑગસ્ટ	૩-૧૦-૪૦
ઐતિહ્ય	૮૪	૧૦	ઑક્ટોબર	૪-૧૦-૪૦
રકાદિટવીર	૫	૮	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦

વડોદરા રાજ્ય

પુસ્તકાલયના મકાનનું ઉદ્ઘાટન—ગંભીરા તા. ભાદરજીના પુસ્તકાલયના મકાનની ઉદ્ઘાટનક્રિયા ગઈ તા. ૨૯-૯-૪૦ ના રોજ સુબંધ ઇલાકાના માજી મહેસૂલી પ્રધાન શ્રી. મોરારજી દેસાઈના હસ્તે થયું હતું. આ પુસ્તકાલયના મકાનનું ખાત મુદ્દત વડોદરા રાજ્યના મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સા. ના હસ્તે થયું હતું. મકાનને ખુલ્લું મકાનના વિધિ કરતાં શ્રી. મોરારજીભાઈએ જણાવ્યું હતું કે,

“ રાજ્યના આવા પુસ્તકાલયો દ્વારા આમજનતાની નિરક્ષરતા દૂર થાય અને દરેક જણ પોતાનો જાણ જનસેવામાં આપતો થાય. સાચા શિક્ષણ અને જ્ઞાનનો અર્થ આવા પુસ્તકાલયોથી લોકો સમજતા થાય તથા પોતે જાણમાં મેળવેલું અક્ષરજ્ઞાન વધારી દેશની સાક્ષરતામાં વધારો કરે. આ હેતુ સરે તે માટે રાજ્યે પણ પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. રાજ્ય માત્ર આર્થિક મદદ કરે કે કાયદા કરે તેથી તેની ફરજ પૂરી થતી નથી; પણ જે કાયદા કરે તેનો અમલ બરાબર થાય છે કે નહિ તથા તેનો ઉપયોગ જનસમાજ સારી રીતે કરે છે કે નહિ તે પણ સરકારે જોવું જોઈએ. ”

શિષ્ટવાચન પરીક્ષા—સિદ્ધપુર મહાલ પુ. મંડળ તરફથી તા. ૧૩-૧૦-૪૦ ના રોજ ખાળોકો માટે સ્વયંસિદ્ધવાચનની પરીક્ષાનો ૬૦૦ હિપરીત ખાળોકોએ લાખ લીધા હતા. પરીક્ષા માટે શ્રી. જીગતરામ દવે કૃત “ ગાંધીજી ” એ પુસ્તક રખાયું હતું. આ પરીક્ષામાં ૧૫૦ પુસ્તકો સદર મહાલ મંડળે ઓછી કિંમતે પુરા પાડ્યાં હતાં.

પુસ્તકાલયોને મળેલી મદદ+

સા. પુ. આવડ (તા. કડી) ને ૧૦) પટેલ ચતુરભાઈ કિશોરભાઈ, ૫) પટેલ નારણભાઈ મગનભાઈ, ૫) પટેલ લાલભાઈ ઝવેરભાઈ, ૫) પટેલ અંબારામ જેઠીદાસ તરફથી.

સા. પુ. સ્થલોટા (તા. વીસનગર) ને દરજી રેવાભાઈ જોષીતાભાઈ તરફથી રૂ. ૧૪) તું કપાટ નં. ૧

સા. પુ. કૃષ્ણેદ (તા. નવસારી) ને તેજ ગામના વતની ગોપાલભાઈ કાળાભાઈએ

+ આ ચાલીમાં રૂ. ૨) અને તેથી વધુ રકમ આપનારાનાં નામ જાહેર કરવામાં આવ્યાં છે.

પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ સિમિટેડની

જાહેરાત નં. ૨ સને '૪૦-૪૧

ગ્રામ પુસ્તકાલયો તરફથી ધણી જાતનો પત્રવ્યવહાર મંડળ તરફ આવે છે. મંડળ એક સંસ્થા છે ખરી, પણ તેના કામનો સરળતાપૂર્વક ઝડપી નિકાલ થાય તે માટે કારકુનો-માં કામની વહેંચણી કરી કામ લેવાની પદ્ધતિ સ્વીકારેલી છે. પુસ્તકોની માગણી, પત્રો-માસિકો સંબંધી લખાણ અને હિસાબી લેવડદેવડ સંબંધીનાં લખાણ ધણી વખત સેળમેળ પત્રવ્યવહારમાં આવે છે, જેથી એક કારકુન પાસે તેને લગતી બાબતનો નિકાલ થવા પત્ર-સોંપતાં બીજા બાબતો તરફ ધ્યાન આપવામાં દીલ થાય છે. સખળ બધી બાબતો તરફ સરખી રીતે એકધારે ધ્યાન અપાય તે માટે નીચે પ્રમાણેની હકીકત પત્રવ્યવહાર કરતી વખતે ધ્યાનમાં લેવા વિચિત્ર કરવામાં આવે છે.

(૧) મનીઝોર્ડરની કુપનમાં રકમ (૧) લોકમદદની, (૨) કામમ ફંડની, (૩) ગ્રામ-પંચાયત મદદની અને (૪) પુસ્તકો ફોર્મ્સ વગેરેની ફેટફેટલી છે તેની જ વિગત લખવી. તે સિવાય બીજા કાંઈ પણ લખાણ મનીઝોર્ડર કુપનમાં લખવું નહિ. ફોર્મ્સ, પુસ્તકો વગેરેની યાદી કુપનમાં નહિ લખતાં અલગ લખી મોકલવી.

(૨) પત્રો-માસિકો માટેનો પત્રવ્યવહાર, (૨) પુસ્તકો તથા ઇતર સાહિત્ય માટેનો પત્રવ્યવહાર, (૩) નાણાંની લેવડદેવડ સંબંધી હિસાબી પત્રવ્યવહાર અને (૪) પુસ્તકાલય માસિક અંગેનો પત્રવ્યવહાર એ બધેજ જુદા જુદા કાગળો ઉપર પૃથક્ પૃથક્ લખવો.

ઉપરની સૂચનાઓ પર પૂરતું ધ્યાન આપી પત્રવ્યવહાર કરવામાં આવશે તો કામની રળતા સહેલાઈથી થઈ જતાં જે તે કામનો જલદી નિકાલ થઈ શકશે.

વકાદરા,
૧. ૮-૧૦-૪૦

વાઘજીભાઈ ના. અમીન
મંત્રી
પુ. સ. સ. મંડળ લિ.

પુસ્તકાલયના અબેડ ઉપકાર

“આ પુસ્તકાલયના અમારા ઉપર ધણા ઉપકારો છે, એ કૃતજ્ઞભાવે આ પ્રસંગે સ્વીકારવું એ અપ્રસ્તુત નહિ ગણાય. એના વડે જ અમારા જેવા સામાનું શિક્ષણ નહિ જેવું પામેલા જીવાનોને જ્ઞાન-સંસ્કારની અને સેવા-સંસ્કારની પ્રસાદી મળી છે. એ પ્રસાદીથી અમારું જીવન ધણી વખત અગ્રણી બન્યું છે. અને સેવાધર્મનું રહસ્ય કંઈક પણ સમજી શકાયું છે. માણસના મનમાં જેવા થવી લાગણીઓને સાવનાના રૂપમાં, સાવનાને વૃત્તિના રૂપમાં, વૃત્તિને વિચારના રૂપમાં અને વિચારોને વર્તનના રૂપમાં લાવવામાં ભાષા-સાહિત્ય બહુ મદદરત્નો ભાગ લઈએ છે. તે વિના જડ મન માણસને મૂઠ પડી શકે છે. એટલે સાહિત્યની ઉપયોગિતા એ રીતે અમે આંકી અને માની છે, તેથી જ શિષ્ટ સાહિત્ય વસાવવાનો અને વંચાવવાનો આશ્રદ અમે પહેલેથી છેવટ સુધી સાચવી રાખ્યો છે. તેમ કરતાં કોઈકને યોગ્ય પણ અમારે વહોરવો પડે છે. પણ તેની દરકાર ક્યાં વિના સુવાચન અને શિષ્ટ વાચન દ્વારા સુવિચાર વધારવાના આદર્શને અને પ્રયત્નને અમે વળગી રહ્યા છીએ. એકલું પુસ્તકપાઠિત્ય ધણી વખત ચારિત્ર-પદ્ધતિમાં નિષ્ફળ નીવડતું દેખાય છે. અને તેનું કારણ ચિંતનનો અભાવ હોય છે. પરંતુ પુસ્તકના, પ્રસંગના કે વસ્તુના વાચન વિના ચિંતન અને મનન થઈ શકાય છે.”

(સા. પુ. ગંભીરાના મહાનની ઉદ્દપાટન વેળાનું મંત્રીનું નિવેદન)

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ આ અંકમાં છપાયેલો મુખ્ય ઇલાકા પ્રૌઢ શિક્ષણ સમિતિના પ્રમુખ પ્રો. ભાગવતનો વડોદરાની મરાઠી શાળાના વિદ્યાર્થીઓ સાથેના વાર્તાલાપને લગતો લેખ અવશ્ય વાંચો અને તે દિશામાં જનતા પ્રયત્નો ચાલુ રાખો.
- ૨ ઑક્ટોબર આખર પુરા થતા ત્રણ માસનું નિવેદન તૈયાર કરી જૂથમંડળમાં મોકલી આપો, જેથી વહેલી તકે ખાતામાં મોકલે. જૂથમંડળની સભાઓ ખેલાવો, તમારા અંદાજમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે પાવલીઓ ગ્રામપંચાયત અને મરકારમદદ જલદી મોકલો.
- ૩ અંદાજ મંજૂર થયું છે તેમાં ફેરફાર કરવા કાપકૃપના કારણે સવડ નથી, માટે ફરી પાછાં મોકલવાં નહિ.
- ૪ પુસ્તકાલયના વર્ગીકરણનું કામ અધુરું હોય તો આવતી વેકેશનનો લાભ લઈ સેવાભાવી સુવકોના સહકારથી તે કાર્ય પૂરું કરવા પ્રયાસ કરો.
- ૫ દીપાવલિના તહેવારોમાં વાચનપ્રચાર વધે તે માટે તમારા પુસ્તકાલયમાંથી મહોદ્દે મહોદ્દે પુસ્તકવાચન પૂરું પાડવા આપનું જનતું કરો.
- ૬ તમારા પુસ્તકાલયની લોકમદદ વહેલામાં વહેલી પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળમાં મોકલી આપવા બાબતની આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલી મંડળ તરફની જાહેરાત વાંચો અને લોકમદદ વહેલી તકે મોકલી આપવા જનતી તજવીજ કરો.

ઉ. મો. પટેલ

મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

સૂચના નંબર ૫ સને '૪૦-૪૧

વિષય

વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો માટે લલામણ કરવામાં આવેલાં સામયિકો

ક્રમાંક	નામ	પ્રકાર	વાર્ષિક લવાજમ રૂપિયા	ટીકાણું
૧	શ્રી વિશ્વેશ્વર	હિન્દી માસિક	૩-૦-૦	એડીટર શ્રી. વેશેશ્વર, બુલા-નાલા, બનારસ
૨	દિન્દુ	સાપ્તાહિક	૧-૮-૦	કૃષ્ણલાલ આર્ય, તંત્રી, 'દિન્દુ' સારંગપુર, અઝાયતાની વાડી, અમદાવાદ.
૩	સમીક્ષક	મરાઠી પાક્ષિક	૧-૮-૦	આ માસિક કરૂંયા પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કરવામાં આવે છે. મેનેજર, સ્વરિતક ખજીલસિંગ હાહિસ, ૬, કેળે-વાડી, મુંબાઈ ૪.
૪	બાલસખા	માસિક	૨-૧૩-૦	આ માસિકનું લવાજમ બુલયી રૂ. ૩-૦-૦ ઓગસ્ટ ૧૯૪૦ ના અંકમાં જપાયું છે તે તે સુધાની રૂ. ૨-૧૩-૦ વાંચવું.
૫	વિશ્વભારતી	હિન્દી માસિક	૧૩-૦-૦	મેનેજર, હિન્દી વિશ્વભારતી ચાર બાગ, લખના. દક્ષા કરૂંયા પુસ્તકાલયો માટે જ મંજૂર છે.
૬	આરતી	હિન્દી માસિક	૫-૦-૦	મેનેજર, આરતી મંદિર, પટના સિટી. આ માસિક કરૂંયા પુસ્તકાલયો માટે મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૩	ધરયાળા	ગુજરાતી માસિક	૧-૦-૦	પ્રકાશક, ધરયાળા; ભાવનગર
૮	શ્રી સયાજી સ્મૃતિ	માસિક ત્રિમાસિક	૧-૦-૦	તાંત્રી અને વ્યવસ્થાપક, પં. ગણેશભાઈ જગનરામ વર- તિયા કઠી.

વડોદરા,
તા. ૫-૧૦-૧૯૪૦

} પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૮ સન '૪૦-૪૧

વિષય

ગ્રામપંચાયતની મદદ

ગ્રામપંચાયતની મદદ કેટલેક સ્થળે અંદાજમાં મૂકવામાં આવે છે તે રકમ સાથે દકાવારી ગણવા માટે કેટલાંક પુસ્તકાલયોનું જણાવવું થાય છે અને કેટલેક સ્થળે એ રકમ અંદાજ ઉપર ગણવાનું જણાવવામાં આવે છે; કારણ તે કપારે મળશે તે ચોક્કસ હોવું નથી. સમગ્ર આથી ઠરાવવામાં આવે છે કે, ગ્રામપંચાયતની રકમ પુસ્તકાલયોને હાથ પર મળ્યા સિવાય અગર અમુક રૂપિયા મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે તેવું ગ્રામ પંચાયતના અધ્યક્ષ સા. ૦ નું કમ્પાઈ સહાય સિવાય પ્રોત્સાહ અંદાજમાં આકારના નહિ જ્યાં તે રકમ આકારનામાં આવી હશે ત્યાં તે સાથે લઈ દકાવારી પ્રમાણે અંદાજ બનાવવું પડશે. અને ગ્રામ પંચાયતની મળેલી મદદ તથા લોકમદદની રકમ બંને મળી જે થાય તે સ્થળ પર ખર્ચ કરવાની રકમ બાદ કરી પુ. સ. સ. મંડળમાં મોકલવી જોઈશે. જ્યાં આ રકમ પાછળથી મળશે અને અંદાજમાં જણાવી નહિ હશે તો તે રકમનો ખર્ચ પુસ્તકાલયનાં પુસ્તકો અગર સ્થળ પર છતર જરૂર ખર્ચ માટે ખાતાની પ્રથમ મંજૂરી મેળવીને જ કરી શકશે. આથી છે કે ગ્રામ પંચાયતની મદદ વેળાસર મેળવવા લાગતા વળગતાઓએ કાળજી રાખવી અને તે ન મળે તો અગાઉથી જણાવવું જેથી પત્રો ખાતેથી અગર બીજા સદરેથી પ્રમાણસર રકમ કપાત કરવામાં આવે.

વડોદરા,
તા. ૨-૧૦-૪૦

} પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૯ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

પુસ્તકાલયના વહીવટ અંગે કેટલીક સૂચનાઓ

સાવજનિક પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં નીચે જણાવેલી કેટલીક ખામીઓ સર્વસામાન્ય જણાઈ છે તે ત્યાં હોય ત્યાંથી દૂર કરવા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને આથી સૂચવવામાં આવે છે કે:—

(૧) પુસ્તકાલયમાં ઉદ્ઘાટથી પચાઈ ગયેલાં અગર જીર્ણ થયેલાં પુસ્તકો કમી કરવા તજવીજ થતી નથી; આ બાબત તમામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓને ખાસ વિચારિત છે કે, પુસ્તકાલયને તુકસાન કરે તેવાં તમામ પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાંથી દૂર કરવા તજવીજ પ્રથમ તકે કરવી.

(૨) ત્રિમાસી નિવેદનો નિયમિત મોકલાતાં નથી એ તમામ જૂથમંડળોના મંત્રીઓએ મંગાવી એકચ્ચુત કરી અમારા તરફ ઠરાવેલા ધોરણે મોકલવા તજવીજ કરવી.

(૩) જોડી ગયેલાં બાઇબલોના પૈકી જે ગરીબ વર્ગ છે, તેમને પુસ્તકાલયોના લાભ મળે એ માટે પણ હજી ઘણે એણે રચ્યો તજવીજ થતી માલૂમ પડે છે. પુસ્તકાલયની સ્થળ-સીમામાં આવેલાં થોડું બહુલાં બાઇબલોને વાચન મળે તેવા પ્રયત્ન કરવો ખાસ જરૂરી છે. તો નવા વર્ષે તે માટે ખાસ કાળજી રાખવામાં આવશે એવી આશા છે.

(૪) પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થાપક કમિટી નિદાન વર્ષમાં એત્રણ વાર બોલાવી પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા વધે તેવા પ્રયાસો કરવા.

(૫) પુસ્તકાલય અંગે પ્રૌઢ શિક્ષણવર્ગ, કથાવાર્તા, ભજનકીર્તન વગેરે જે કોઈ પ્રવૃત્તિ થાય તેની માહિતી પુસ્તકાલય ખાતાને વાર્ષિક નિવેદનમાં જણાવવી.

(૬) આમ પુસ્તકાલયોની તપાસણી વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી રાજેલા પ્રચારકો તરફથી અને જે તે મહાલના માનક પ્રચારકો તરફથી કરવામાં આવે છે અને ખામીઓ બદલ જેમના તેમના તરફથી સૂચનાનોંધમાં નોંધ થાય છે; માટે તે તે પુસ્તકાલયના મંત્રીએ આવી ખામીઓની પૂર્તતા તપાસણીની તારીખ પછી આઠ દિવસમાં કરી આ તરફ નિવેદન કરવું.

(૭) પ્રચારકોની રોજનિશિઓ આ તરફ આવે છે તે ઉપરથી ખામીઓ સુધારવા જણવવા નવા પુસ્તકાલયના મંત્રીને લખવામાં આવે છે જતાં તેનો અમલ થતો નથી, જેથી લખાપડીનું કામ વધે છે.

આશા છે કે ઉપરની સૂચનાઓનો અમલ લાગતાવળગતાની તમામ વ્યક્તિઓ કાળજી-પૂર્વક કરી પુસ્તકાલયને દીપાવશે.

વડોદરા,
તા. ૨-૧૦-૪૦ }

પું. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

સૂચના નંબર ૧૦ સન ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

અંદાજપત્રો મંજૂર થયા પ્રમાણે લોકમદદ વેળાસર પુસ્તકાલય

સહાયક સહકારી મંડળમાં મોકલવા બાબત.

પુસ્તકાલયોના કાર્યકરોને આથી જણાવવાની રજા લઇએ છીએ કે, છેલ્લા ત્રણ વર્ષની સરાસરી અને પુસ્તકાલયની મામણીનો વિચાર કરી પુસ્તકાલય

એક વખત અંદાજ મંજૂર થયા પછી રકમ આપે છે. એટલે કે પુસ્તકાલયની સમિતિએ જે રકમ ભેગી વધારવા માટે લખાપડી કરી હોય એ ઉપર પુસ્તકાલયની ઉપયોગિતા પરિસ્થિતિ અને નહીં કરવા બાબત. નાણાની અત્રેની સવડતો વિચાર કરી યોગ્ય મંજૂરી મળે છે. માટે તે અંદાજ વધારે મંજૂર કરાવવા માટે કોઈ મંત્રી કે

વ્યવસ્થાપક મંડળે મહેરબાનીથી લખાપડી કરવી નહિ. કારણ કે અત્રેની રકમનો પૂરતો વિચાર કરી મંજૂરી આપવામાં આવે છે. અનેક પ્રકારની લખાપડી કરી કામનું બારણું જ વધે અને કંઈ પણ વિશેષ રકમ અમે આપી શકીએ નહિ તો મહેનતનો ફેટલો ફરિયાદ થાય એ સહજ સમજી શકાય તેમ છે.

૨. કાયમનિધિમાં જોઈ રકમ મૂકવાના કારણે પણ મોટે ભાગે અંદાજમાં ફેરફાર થયો છે. કાયમનિધિમાં નીમે રકમ મૂકવાનું ફરજિયાત કાયમનિધિની રકમ છે. છતાં સંજોગવશાત તેમાંથી સ્થળસ્થિતિને અનુકૂળ જોઈ મૂકવાના કારણે વિચાર કરી જોઈ રકમ મૂકવામાં આવે છે. પણ તેનો ફરજિયાત અંદાજમાં થતો ફેરફાર. પયોગ કરી મોટે ભાગે પુસ્તકાલયો પોતાના ખર્ચની મતા વધારે જાય છે અને કાયમનિધિમાં રકમ વધતી નથી. આ પુસ્તકાલયોની ભાવી સ્થિતિને નુકસાનકારક છે. માટે તે તરફ પણ અત્રે પૂરતું લક્ષ આપી અંદાજને મંજૂર કર્યો છે. એટલે તે બાબતમાં પણ અમે અંદાજમાં જે ફેરફાર કર્યો છે તેથી વિશેષ કરી શકીએ એમ નથી. આ બાબત પ્રતિ મંડળોની સલાહોમાં પણ કાર્યકરોને પૂરતી સમજ આપી જ છે.

૩. ટકાવારીના ધોરણે અંદાજમાં પત્રો કમી કરી પુસ્તકો ખાતે ફેટલે ટેકાણે વધારો કર્યો છે તે પણ ધારાધોરણે અનુસરીને જ કર્યો છે. કાયમ નિધિ મુક્યા રૂપિયા ૫૦ અને તેથી જોઈ રકમોનાં અંદાજમાં ન્યાય દૈનિક બાદ લોકમદદ મોકલવા કમી થયું હશે. અગર નાની રકમનું મંજૂર થયું હશે તેમાં પણ હવે અમે ફેરફાર કરી શકીએ તેમ નથી. કારણ તેથી અનેક ગૂંચવણો ઉભી થાય છે અને ટકાવારીનો મેળ પડતો નથી. માટે આશા છે કે હવે પુસ્તકાલયો પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી તેમની દોરવણી માટે કરેલી સૂચનાઓ અનુસાર વર્તશે અને અંદાજને મંજૂર કર્યા પ્રમાણે લોકમદદની રકમ પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ તરફ વહેલી તકે મોકલી આપશે. કાયમ નિધિ માટે રોકવાની રકમ પોતે ખાતાની મંજૂરી પ્રમાણે જે સ્થળે મૂકવાની હોય તે સ્થળે મૂક્યા બાદ અંદાજપત્ર પ્રમાણેની લોકમદદ મોકલવાની છે તે ભૂલવાનું નથી.

વડોદરા,
તા. ૩ ઓક્ટોબર ૧૯૪૦

પુ. ત્રિ. શાહ

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય ખાતું

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રાંત અને કસ્ટો પુસ્તકાલયોનું સન ૧૯૩૬-૪૦નું

અ. નં.	કસ્ટો પુસ્તકાલયનાં નામ સ. નં. ૧૭ તા. ૨૨-૪-૨૨ પ્રમાણ પાડેલા વર્ષના નંબર સહ	પુસ્તકોની સંખ્યા					વાંચકોની	
		ગત વર્ષે આપરની સંખ્યા	ખરીદાયેલાં નવીન પુસ્તકોની સંખ્યા	ખાનગી પ્રસારો તથા સરકાર તરફથી બેટ મળેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા	કમી થયેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા	સાલ આખરે બાકી રહેલી પુસ્તકોની સંખ્યા	પુરુષો	સ્ત્રીઓ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯

વડોદરા

૧	કરજળુ ૨	૪૬૪૩	૧૬૦	૭૦	૩૦૭	૪૫૭૦	૩૩૪	૬૨
૨	ડોહા ૧	૬૨૪૩	૩૧૦	૬૭	૩૭	૬૫૮૩	૪૫૮	—
૩	તિલકવાડા ૪	૧૬૫૫	૬૪	૩૮	૮૩	૧૭૦૪	૧૫૫	૧૨૨
૪	ધર્મજ ૧	૭૩૦૪	૧૬૪	૪૮	૨૬	૭૪૮૭	૨૧૩	૮
૫	નાર ૩	૬૩૧૦	૫૮	૪૨	—	૬૪૧૦	૬૫	૮૦
૬	પાદરા ૨	૭૨૭૬	૨૩૮	૪૮	૨	૭૫૬૩	૨૬૬	૧૧૬
૭	પીઝ ૩	૫૨૨૦	૮૨	૩૮	—	૫૩૪૦	૧૫૬	૨૦૬
૮	પેટલાદ ૧	૧૩૩૬૮	૨૨૬	૬૭	૭૩	૧૩૬૧૮	૨૨૬	૬૩
૯	બહાદરપુર ૩	૩૬૧૮	૨૦૭	૩૬	૩૮	૪૧૨૬	૨૬૩	૮૬
૧૦	બાદરજી ૧	૮૪૨૧	૧૭૨	૧૬૬	૬૬	૮૬૬૬	૨૮૨	—
૧૧	મહેળાવ ૪	૪૨૪૫	૧૨૨	૪૨	૧૨૫	૪૨૮૪	૧૮૭	૧૮૬
૧૨	વસો ૧	૭૬૩૫	૭૮	૫૬	૮૬	૭૬૮૬	૨૬૦	—
૧૩	વાઘોડીઆ ૧	૬૩૩૦	૨૪૩	૬૭	૨૩	૬૬૪૭	૪૦૬	૧૬૬
૧૪	ચિતોર ૧	૬૪૦૦	૨૭૫	૬૭	૮૬૧	૮૮૫૧	૩૭૫	૫૧

પુસ્તકાલય ખાતું

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રાંત અને કચ્છના પુસ્તકાલયોનું સન ૧૯૩૬-૪૦નું આગળથી ચાલુ]

અ. નં.	કચ્છના પુસ્તકાલયોના નામ સ. નં. ફા. તા. ૨૨-૪-૨૨ પ્રમાણે પાડેલા વર્ગના નંબર સહ	આવક							
		લગ્ન, મરણ અગર પ્રતર પ્રસંગોએ મળેલી મદદ	કાપમ ફંડ ખાતે રોકેલી મૂલ્યની વ્યાજ વા ઉપરનું	મકાન ભાડું	મરશ્કાર મદદ	પ્રાંત પંચાયતની મદદ	ગ્રામ પંચાયત કે સમાજના મદદ	પરતી વેચાણ	કેલ આવક (ખાતા ૧૮ થી ૨૬ ની)
૧	૨	૨૦	૨૨	૨૨	૨૪	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭
વડોદરા									
૧	કરજશુ ૨	૧૦	૪૮૩	૪૨૦	૨૭૦	૨૮૦	૩૦૦	૪૪	૧૯૫૮
૨	ભોજ ૧	—	૭૪૮	૧૫૯૬	—	—	—	૨૦૭	૨૫૮૦
૩	તિલકવાડા ૪	—	—	—	૧૩૫	૧૨૫	—	૪૦	૪૧૪
૪	ધર્મજ ૧	૩૨૦	૩૪૮	—	૨૫૬	૨૫૬	૨૦૦	૧૩	૧૭૧૮
૫	નાર ૩	૨૧૮	૩૦	૧૪૩	૧૮૦	૨૦૫	—	૫	૮૨૨
૬	પાદરા ૨	૮૪	૫૪	—	૨૩૫	૨૮૫	૩૦૦	૫૭	૧૨૫૬
૭	પીઝ ૩	૨૭૭	૮૬	૩૬	૧૬૦	૨૧૦	—	—	૯૨૩
૮	પેટલાદ ૧	—	૪૫૬	૧૮૨	૨૨૫	૨૨૫	૩૦૦	૧૧૬	૧૯૫૫
૯	બહાદરપુર ૩	૪૯	૫૯	૩૬	૧૩૫	૧૮૦	૧૫૦	—	૬૦૯
૧૦	બાદરજી ૧	૧૪૨	૬૯	૨૧૫	૨૭૦	૨૭૦	૧૧	૨૭	૧૨૧૩
૧૧	મહેળાવ ૪	૧૮૭	૧૨૧	૪૧	૧૬૦	૧૬૦	૧૫	૩૯	૭૮૮
૧૨	વસો ૧	૭૪	૨૦૨	૪૮૯	૨૩૦	૨૩૦	—	૩૧	૧૩૦૧
૧૩	વાધોડીઆ ૧	૩	૧૦૨	૭૯	૨૩૦	૨૭૫	૫૦	—	૮૮૧
૧૪	શિનોર ૧	૬૯	૧૦૨	૩૭	૨૨૫	૨૨૫	૨૦૦	૯	૧૧૦૯

વાર્ષિક નિવેદન (તારીખ ૩૧-૭-૪૦ સુધીનું)

[પાછળ ચાલુ]

ખર્ચ									
પત્રો	પુસ્તકો	શિક્ષણી સામાન, સ્ટીરીઓગ્રાફ, સિક્કો વગેરે	ફોટો	રાજ્ય પુ. મંડળનું લવાજમ	સ્વ. મો. ન. અમીન સ્મારક ફંડ	પુસ્તક ખંધામણી	મકાન દુરસ્તી	નોંધરખર્ચ તથા મકાનભાડું	પરિવહ તથા શિક્ષણખર્ચ
૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭

ખાત

૨૪૭	૨૦૫	૧૨૫	૦	૧૨	૨૫	૪૭	૬૦	૪૧૧	—
૨૫૫	૩૧૧	—	—	—	૧૫	૨૬	૫૦	૫૮૮	—
૮૬	૧૦૦	—	૮	૫	૦	૨૦	૧૦	૧૧૧	૧૩
૨૭૧	૩૦૪	—	૧૫	૯	૭૫	૩૨	૩	૬૭૬	૪
૧૫૫	૧૦૮	—	૨	૮	૨૧	—	—	૩૬૦	—
૨૯૪	૨૫૬	૩૫	—	૧૨	૨૫	૨૧	૧૪૦	૩૦૯	૮
૧૪૮	૭૦	૮૨	—	૯	૨૫	—	—	૩૭૨	૩
૧૯૫	૩૮૧	૭	—	૯	—	૫૩	૬	૬૪૯	—
૧૭૫	૧૯૫	૩૦	—	—	—	—	—	૨૩૧	—
૧૪૭	૧૪૭	૦	૯	૧૨	૨૫	૨૫	૨૨	૪૪૪	૫
૧૨૯	૧૧૯	૪	૧૦	૭	૦	૩	૩૫	૧૮૬	૧૧
૨૦૦	૮૧	૫૧	—	૮	૫૦	૨૬	૩૦	૨૯૧	૫
૨૦૦	૨૧૧	૦	—	૯	૦	૦	૬૫	૩૧૨	૨૨
૨૨૭	૧૫૫	૫	૦	૧૦	૧૦૦	૧૨	૪૦	૩૫૩	—

પુસ્તકાલય ખાતું

વડોદરા રાજ્યનાં પ્રાંત અને કરબા પુસ્તકાલયોનાં સન ૧૯૩૬-૪૦નું
આગળથી ચાલુ]

ક્ર. નં.	કરબા પુસ્તકાલયોના નામ સ. નં. ૧૭ તા. ૨૨-૪-૨૨ પ્રમાણ પાડેલા તબેના નંબર સહ	ખર્ચ ચાલુ					કાયમ ફંડ, સ્થાવર		
		ચાલુ માલિકાપદ્ધતિ ખાતે મૂલ્યા તો	દ્વિતીય	કુલ ખર્ચ (ખાતાં ૨૮ થી ૩૯ નું)	૧૫ ^{મું} આખરે સિલક (લોહ- મહદ્દમાંથી તથા બળદેમાંથી ખર્ચવાની બાકી રહેલી તો)	કુલ (ખાતાં ૨૮ થી ૪૧ નું)	કાયમ ફંડની રકમ સાલ આખરે ફેટલી રહી અને સ્થા મૂકી છે	મકાનની કિંમત તથા કમ સાલ અંધાગ્ય	પુસ્તકાલય કિંમત
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦

વડોદરા

૧	કરબા ૨	૩૦૦	૫૨	૧૪૮૪	૪૭૪	૧૬૫૮	૫૩૫૮	૬૪૧૮	૫૪૧૨
૨	કમોદ ૧	૫૬૩	૩૮૨	૨૨૨૦	—	૨૨૨૦	૩૩૧૭૭	૧૬૦૦૦	૧૫૭૪૪
૩	તિલકવાડા ૪	•	૩૧	૩૭૪	૨૦	૩૯૪	૬૪૬	૩૦૦૦	૨૦૩૫
૪	ધર્મજ ૧	૩૦૦	૪૩	૧૭૩૨	૫	૧૭૩૭	૧૨૦૧૭	૧૯૨૨	૫૯૬૫
૫	નાર ૩	૨૦૦	—	૮૫૪	૩	૮૫૭	૨૮૫૦	૧૭૩૮૭ (૧૯૧૪)	૭૪૦૮
૬	પાદરા ૨	૨૫૧	૪૯	૧૪૦૦	૧૯	૧૪૧૯	૨૮૫૭	૧૧૭૨૪	૮૦૨૭
૭	પીઝ ૩	૨૦૦	૩૧	૯૪૦	—	૯૪૦	૪૮૯૩	૬૮૮૨	૫૬૪૮
૮	પેટલાદ ૧	૩૦૦	૭૨	૧૬૭૨	—	૧૬૭૨	૧૭૯૦૨	૧૬૪૦૦	૧૪૯૫૫
૯	બહાદરપુર ૩	—	૪૦	૬૭૧	—	૬૭૧	૩૬૬૩	૪૬૫૨	—
૧૦	બાદરા ૧	૩૦૦	૬૫	૧૨૦૧	૨૪૨	૧૪૪૩	૯૬૩૦	૧૨૭૦૦	૧૦૫૮૯
૧૧	મહેલાવ ૪	૧૭૫	૨૫	૭૦૪	૮૩	૭૮૭	૫૪૮૫	૧૨૦૧૬	૫૪૩૦
૧૨	વસો ૧	૩૦૦	૨૦૯	૧૨૫૧	—	૧૨૫૧	૫૨૦૦	૭૩૮૨	૭૩૦૨
૧૩	વાધોડીઆ ૧	૨૬૨	૭૬	૧૧૬૨	—	૧૧૬૨	૨૩૬૮	૧૫૭૩૮	૫૬૫૦
૧૪	ચિનોર ૧	૩૦૦	૪૮	૧૨૫૦	—	૧૨૫૦	૯૦૨૦	૧૪૧૫ ૧૪-૧૫ ૮૫૩૦	૬૦૬૬

વાર્ષિક નિવેદન (તારીખ ૩૧-૭-૪૦ સુધીનું)

અને જંગમ મિલકત			પુસ્તકો આપવા લેવાનો વખત	પેપરો વાંચવાનો વખત	મંત્રી શાળાના શિક્ષક છે કે ખાનગી વ્યક્તિ ?	શરો
સાથડી સામાન, સ્ટીરીઓ કોફીઝ વગેરેની કિંમત	પતર સામાનની કિંમત	ફેસ (ખાના ૪૩ થી ૪૭નું)				
૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	૫૨

ખાંત

૧૧૭૯	૧૨૬	૧૮૪૯૩	૧૦૧ થી ૬	૮ થી ૬	ખાનગી
૨૭૮૬	—	૬૭૬૯૭	સવારે ૮-૧૧ ૪-૭	૮ થી ૭	ખાનગી
૩૪૯	—	૬૦૩૦	૪-૭	૯-૧૦૧ ૪-૭	ખાનગી
૨૨૫૧	—	૩૯૬૫૪	૩-૬	૧૧-૬	ખાનગી
૧૪૦૦	—	૨૩૩૮૨	૩ થી ૬	૧૨ થી ૭	ખાનગી
૧૩૪૪	૩૨૦	૧૯૭૪૮	૧૦ થી ૧૧ ૫ થી ૭	૯-૧૨ ૪ થી ૭	ખાનગી
૧૬૧૩	૦	૧૯૦૩૬	૩ થી ૬ ૮ થી ૧૧	૮ થી ૭	ખાનગી
૪૧૩૬	—	૫૬૩૯૩	૪ થી ૬	સવારે ૮ થી સંજે ૭	ખાનગી
—	—	૮૩૧૫	૧૨ થી ૫૧	૧૨ થી ૬	"
૩૬૪૦	૨૮૮	૩૬૮૪૭	૩ થી ૭	૮ થી ૭	ખાનગી
૧૦૯૯	૧૬૯	૨૪૧૯૯	૮-૧૧ ૧-૬	૮-૧૧ ૧-૬	ખાનગી
૨૭૪૩	—	૨૨૬૭૭	સંજે ૩ થી ૭	સવારે ૧૦ થી ૭	ખાનગી
૧૬૦૨	૦	૨૫૬૫૮	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	ખાનગી
૧૯૫૩	૫૩	૨૫૬૫૨	૮૧૧-૧૦૧ ૪૧૧-૬૧૧	૮-૧૧ ૪૧૧-૭	"

પૃ. ૧૦૦ થી ચાલુ]

૧૦૬

૧૫	મંજેડા ૨	૪૧૩૪	૨૭૨	૪૬	૪૦	૪૪૧૨	૩૮૨	૧૪૬
૧૬	સાવલી ૩	૧૧૧૫૧	૧૦૫	૬૨	૧૨	૧૧૩૦૬	૧૯૧	૫૦
૧૭	સોજીત્રા	૧૦૫૭૬	૨૦૫	૪૭	૪	૧૦૮૨૪	૧૨૩	૧૮૯
૧૮	વડોદરા જ્યોત્સીદરાવ ભા. પુ.	૧૪૯૬૦	૧૬૧	—	—	૧૫૧૨૧	૩૩૯	—
કુલ		૧૩૬૦૯૬	૩૧૭૨	૧૦૭૬	૧૮૧૬	૧૩૮૫૨૮	૪૭૭૦	૧૫૭૦

મહેસાણા

૧	આતરસુંબા ૪	૩૦૭૪	૪૧	૩૩	—	૩૧૪૮	૫૭	૫૪
૨	ભીમા ૨	૪૦૭૬	૨૨૯	૪૦	—	૪૩૪૫	૩૯૦	૨૫
૩	કડી ૩	૬૩૨૨	૧૯૮	૧૨	—	૬૫૩૧	૪૯૯	૧૬૦
૪	કસોલ ૨	૬૬૩૭	૧૭૭	—	—	૬૮૧૪	૨૫૦	૧૦
૫	ખેરાળુ ૪	૪૪૬૧	૨૯૧	૩૯	૫૪	૪૭૩૭	૧૭૭૧	૯૭
૬	ચાણરમા ૩	૫૨૧૫	૨૩૨	૨૨	૧૦	૫૪૫૯	૧૩૨	૨૬૬
૭	દહેગામ ૪	૩૧૭૨	૧૩૨	૧૨૮	૧૦૯	૩૩૨૩	૧૯૯	૧૦૮
૮	પાટણ ૧	—	—	—	—	—	—	—
૯	મહેસાણા ૩	૯૪૦૫	૨૫૦	૭૮	—	૯૭૩૩	૩૫૨	૨૩૧
૧૦	લાડોલ ૪	૬૪૧૧	—	૧૫	—	૬૪૨૬	૧૯૦	૧૧
૧૧	વાનગર ૧	૮૮૪૩	૧૯૬	૭૮	—	૯૧૧૭	૩૯૧	૭૩
૧૨	વિળપુર ૨	૬૪૪૪	૧૧૩	૩૫	—	૬૫૯૨	૧૨૭	૫૦
૧૩	વિસનગર ૨	૬૪૭૨	૩૩૯	૨૭૯	—	૭૦૯૦	૪૧૯	૪૪૪
૧૪	સિદ્ધપુર ૧	૬૧૭૮	૧૨૧	૭૫	૧૯	૬૩૫૫	૪૨૫	—
૧૫	ધોળોત્રા ૨	૨૦૬૫	૧૬૯	૪૬	૧૦૦	૨૧૮૦	૧૬૯	૨૦
કુલ		૭૮૭૭૫	૨૪૮૮	૮૭૯	૨૯૨	૮૧૮૫૦	૫૩૭૧	૧૫૭૬

૧૫	સંખેડા ર	૨૧	૧૯	૩૪૭	૨૩૫	૨૭૦	૧૬૧	૭૧	૧૪૬૮
૧૬	સાવલી ૩	૮૯	૫૧	૧૦૮	૧૮૦	૧૮૦	૭૫	૧૬	૯૦૨
૧૭	સોજીત્રા	૧૬૪	૨૯૪	૨૫૫	૨૦૦	૨૦૦	૧૦૦	૪૦	૧૫૦૦
૧૮	વડોદરા જ્યસિંહરાવ સા. પુ.	—	—	—	૫૦૦	—	૭૦૦	—	૧૫૬૭
કુલ		૧૬૬૭	૩૨૬૬	૩૯૮૪	૩૮૫૬	૩૫૭૬	૨૫૬૨	૭૦૬	૨૩૦૬૪

મહેસાણા

૧	આતરસુખાજ	૫૯	૨૭	—	૧૧૫	૧૨૫	૧૦૦	૧૭	૬૮૫
૨	જિંઝા ૨	૩૦૪	૧૪૪	—	૨૦૦	૨૦૦	૨૫૦	૧૧	૧૩૪૭
૩	કડી ૩	૧૬૪	૬૯	૧૪૩	૨૨૫	૨૨૫	૩૫૦	૭૪	૧૩૫૫
૪	કલોલ ૨	૧૦	૯	૮૩૪	૨૨૫	૨૭૦	૦	૧૯	૧૫૧૪
૫	ખેરાળુ ૪	૧૫૫	૮૨	૧૨૯	૨૩૦	૨૦૦	૨૦૦	—	૧૧૯૯
૬	ચાણસ્મા ૩	૩૧૦	—	—	૨૨૫	૨૨૫	૧૦૦	૦	૧૦૫૯
૭	દેહગામ ૪	૧૬૮	૨૨	૦	૨૧૫	૨૧૪	૧૫૦	૩૧	૧૧૨૬
૮	પાટણ ૩	—	—	—	—	—	—	—	—
૯	મહેસાણા ૩	૪	૪૪૮	૯૩	૪૫૦	૪૫૦	૫૦૦	૧૦૪	૨૪૮૭
૧૦	સાડોલ ૪	૫૦	—	૧૦૭	૧૩૫	૧૪૦	૧૦૦	૧૩	૫૬૪
૧૧	વડનગર ૧	૨૩૯	૪૦૫	—	૨૫૪	૩૦૦	૩૦૦	—	૨૨૭૮
૧૨	વિઘપુર ૨	૯	૨૭૧	—	૨૫૦	૨૫૦	૩૦૦	૫૭	૧૪૪૭
૧૩	વિસનગર ૨	૧	૨૯	—	૨૨૫	૨૩૦	૩૦૦	૪૭	૧૪૪૦
૧૪	સિદ્ધપુર ૧	—	૭૦	૬૨૨	૨૨૫	૧૫૦	૩૦૦	૪૦	૧૮૮૦
૧૫	ધોળોજ ૪	૯૯	૯	૧૭૯	૨૩૯	૧૮૦	—	૨૫	૯૬૫
કુલ		૧૫૭૨	૧૫૮૫	૨૧૦૭	૩૨૧૩	૩૧૫૯	૨૯૫૦	૪૩૮	૧૯૩૪૬

२०३	२२१	०	७३	११	०	३५	४२	३७६	१०
१४८	६८	४५	३१	८	—	५०	१४	२७०	—
२८१	१५२	—	८	८	—	—	१८	४७१	३
२६१	२४१	६३	—	—	—	२८	—	८३१	—
४००७	३३१५	४८२	१५१	१३७	३११	३७८	५२५	७२४४	८४

प्रति

१११	३०	२७	२	४०	—	—	१०	१५४	७
२४०	१५८	३५	—	१२	२०	४२	३५	३३८	—
२६४	१५३	४	०	१०	१०	५७	३५	३७५	०
३४६	११८	—	—	६	—	३५	११०	४०१	८
२७४	१७१	२०	—	—	—	—	१६	२१५	—
२३५	१७४	१२५	४१	—	—	—	३०	२८५	—
२४२	११०	—	७	८	५	१५	५२	३५६	०
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
४१०	४७१	७५	—	२०	—	४८	—	७२५	—
११७	०	३०	०	१	७५	०	२४	३००	१७
१८१	३०४	८०	—	—	—	—	८८	३८२	—
३३४	२२१	२५	—	—	—	—	—	४८३	८
३३२	१८०	५८	२	१०	५०	—	११	४२८	२१
३६३	११७	—	८	१२	५०	४४	८	६००	१४
१३७	१४१	३०	८	१	४१	२०	२०	२०१	१५
३७५४	२४१३	५०६	७३	१३३	२५१	२११	४६७	५२५१	६०

૧૫	સંખેડા	૨૧૪	૫૭	૧૨૫૦	૭૧	૧૩૨૧	૨૪૨૩	(૧૬૨૩)	૧૪૩૨
૧૬	સાવલી	૬૦	૫૩	૮૫૭	૫૬	૯૧૩	૫૮૨૮	૧૫૨૮૯	૨૦૨૫૬
૧૭	સોજીના	૨૫૬	૬૫	૧૨૬૭	૮૯	૧૩૫૬	૭૮૫૬	૧૩૮૫૭	૧૪૧૮૪
૧૮	વડોદરા	—	૧૮૩	૧૬૭૨	—	૧૬૭૨	—	—	—
	ન્યસિંદરાવ સા. પુ.								
	કુલ	૪૦૭૧	૧૪૮૧	૨૨૨૯૧	૧૦૬૨	૨૩૩૫૩	૧૩૧૧૭૩	૧૮૪૧૭૫	૧૪૩૪૫૭

મહેસાણા

૧	આતરસુઆજ	૩૨	૮	૪૭૬	૨૦૮	૬૮૪	૧૧૫૪	૨૧૦૦	૨૮૯૯
૨	ઊંઝા ૨	૨૨૯	૧૫૭	૧૨૬૬	૮૧	૧૩૪૭	૩૩૪૮	(૧૬૩૯)	૫૬૧૩
૩	હડી ૩	૨૨૫	૧૧૨	૧૨૭૫	૦	૧૨૭૫	૩૫૫૦	(૮૮૦)	૬૩૩૪
૪	કલોલ ૨	૩૦૦	૬૭	૧૪૫૨	—	૧૪૫૨	૧૧૦૦	૬૨૭૫	૮૦૭૭
૫	ખેરાળુ ૪	—	૮૨	૭૮૬	૨૨૭	૧૦૧૩	૪૪૪૩	૪૮૦૦	૬૦૪૩
૬	ચાણુઆ ૩	૨૫૦	૨૮	૧૧૭૩	૧૦૨	૧૨૭૫	૨૮૦૦	(૧૬૧૬)	૫૬૫૭
૭	દેહેગામ ૪	૨૨૫	૨૮	૧૦૫૧	૭૫	૧૧૨૬	૩૦૮૬	૪૦૯૧	૩૨૪૭
								(૧૮૧૪)	૩૭૫૦
૮	પાટણ ૩	—	—	—	—	—	—	—	—
૯	મહેસાણા ૩	૫૦૦	૧૬૬	૨૪૭૦	—	૨૪૭૦	૧૨૭૭૧	(૧૬૧૪)	૪૦૮૫૨
								૮૪૭૦	
૧૦	સાડોલ ૪	૨૦૦	૪૦	૮૫૯	—	૮૫૯	૫૯૧૫	૬૬૦૨	૬૨૩૧
૧૧	વડનગર ૧	૨૨૭	૧૪૭	૧૪૦૯	૮૬૯	૨૨૭૮	૭૪૨૫	(૧૬૧૧)	૧૪૩૬૯
								૭૦૦૦	
૧૨	વિળપુર ૨	—	૭૫	૧૧૫૧	૬૪	૧૨૧૫	૧૧૭૪૯	૭૦૬૯	૫૫૮૪
૧૩	વિસનગર ૨	—	૧૦૯	૧૨૦૬	૨૩૪	૧૪૪૦	૧૫૩૯૯	૧૧૩૫૩	૧૧૮૮૩
૧૪	સિદ્ધપુર ૧	૩૦૦	૧૨૭	૧૬૭૩	૨૨	૧૬૯૫	૧૦૨૮૫	૨૦૪૫૮	૬૭૦૪
૧૫	ધાણોજ ૪	૨૦૦	૫૦	૮૭૪	૯૧	૯૬૫	૨૨૭૯	૧૦૬૧૪	૩૧૧૪
	કુલ	૨૬૮૮	૧૧૬૬	૧૭૧૨૧	૧૯૭૩	૧૯૦૯૪	૮૫૩૦૪	૧૧૦૭૦૧	૧૨૬૬૦૭

૧૪૧૦	૨૧૦૧	૨૭૬૫૫	સવારે ૮-૧૧ સાંજે ૪-૭		ખાનગી
૬૧૨	૫૦	૩૨૭૪૬	૩ થી ૬	૮ -૧૦ ૨-૬	"
૧૬૯૮	૧૧૬૬	૩૮૭૬૧	૪ થી ૬	૧૦ થી ૬	"
—	—	—	સવારે ૭ થી ૮	સવારે ૭ થી ૮	
૨૯૮૬૫	૪૨૭૩	૪૯૨૯૪૩			

પ્રાંત

૬૪૬	—	૬૭૯૯	૪ થી ૬	૪ -૭	ખાનગી
૧૫૫૭	—	૧૮૬૩૭	૮ થી ૧૦ ૫ થી ૭	૮ થી ૧૦ ૫ થી ૭	ખાનગી
૧૫૮૯	૧૨૯૩	૨૨૦૪૧	૯ -૧૦ ૩ -૫	૮ -૧૧ ૩-૬	ખાનગી
૧૨૯૩	૧૧૯	૧૭૫૮૯	૪-૭	૮-૧૦ ૩ -૭	ખાનગી
૧૨૯૧	—	૧૬૫૭૭	૫ -૭	૨ થી ૭	
૧૧૫૪	૭૪	૧૩૭૭૬	૧૨ થી ૬	૧૨ થી ૬	ખાનગી
૬૦૫	—	૧૦૬૮૮	૩ થી ૬	૧૦ થી ૬	"
—	—	—	—	—	હકીકત આવી નથી.
૩૧૫૪	૨૦૧	૬૫૪૪૮	૯ થી ૧૧ ૫ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૩ -૮	ખાનગી
૧૨૪૯	—	૧૯૯૯૭	૮-૧૦ ૪-૬	૩-૬	ખાનગી
૪૪૧૩	૧૧૮૩	૩૪૩૯૦	સાંજે ૫ થી ૬	૭ થી ૧૦ ૧ થી ૬	"
૧૬૪૦	—	૨૬૦૪૨	—	—	
૨૧૨૯	—	૪૦૭૬૪	૯-૧૦ ૪-૫	૮-૧૦ ૨ -૭-	ખાનગી
૨૬૭૧	—	૪૦૧૧૮	૮ થી ૧૧ ૩ થી ૬	૮ થી ૧૧ ૩ થી ૬	ખાનગી
૬૯૬	૨૦૪	૧૬૯૦૭	૪ થી ૬	૧૧ થી ૬	ખાનગી
૨૪૦૮૭	૩૦૭૪	૩૪૯૭૭૩			તેમજ શિક્ષક

અમરેલી

૧	અમરેલી	૧૧૬૯૪૯	૩૩૩	૭૪	૦	૧૭૭૫૬	૨૧૭	૧૧
૨	ઢાટીનાર	૨૨૯૯૩	૧૫૮	૨૭	૦	૨૪૭૮	૧૫૪	૮૩
૩	દામનગર	૨૫૯૦	૧૪૨	૯૮	૬૯	૨૭૬૧	૨૭૯	૧૪૭
૪	ધારી	૨૬૮૬	૨૮૫	૩૪	૪૦૮	૨૫૯૭	૨૫૮	૧૧૦
૫	હારકા	૬૯૮૯	૧૧૮	૧૧૦	—	૭૨૧૭	૧૨૫	૩૧
૬	બેટ ચંખો- દાર	૫૧૪૭	૧૬૧	૪૯	૨૦	૫૩૩૭	૧૫૧	૩૨
કુલ		૩૬૬૫૪	૧૧૯૭	૩૯૨	૪૯૭	૩૭૭૪૬	૧૧૮૪	૪૧૪

નવસારી

૧	કોટાર	૨ ૫૫૫૬	૧૦૫	૩૭	—	૫૬૯૮	૦	૫૩
૨	ગણુદેવી	૧૧૩૬૮૪	૧૨૩	૭૪	૨૧૬૩	૧૧૬૮૮	૧૮૧	૨૪૫
૩	નવસારી	૮૫૩૮	૧૬૭	૧૦૫	—	૮૮૧૦	૨૮૮	૮૭
૪	પલસાણા	૪૬૮૮	૧૫૪	૮૮	૭	૪૯૨૩	૧૦૧	૬૦
૫	ખીલીમોરા	૮૦૯૫	૧૫૪	૨૨૦	૨૦	૮૪૪૬	૧૭૭	૧૯૬
૬	બ્યારા	૮૦૮૮	૧૨૦	૨૩	—	૮૨૩૧	૩૮૬	૨૫૧
૭	સોનમઠ	૩૫૦૫	૧૬૩	૪૦	—	૩૭૦૮	૧૧૪	૨૭
કુલ		૫૨૧૫૪	૯૮૬	૫૮૭	૨૨૨૩	૫૧૫૦૪	૧૩૮૯	૯૧૯

કુલ

વડોદરા પ્રાંત	૧૩૬૦૯૬	૩૧૭૨	૧૦૭૬	૧૮૧૬	૧૩૮૫૨૮	૪૭૭૦	૧૫૭૦
મહેસાણા પ્રાંત	૭૮૭૭૫	૨૪૮૮	૮૭૯	૨૯૨	૮૧૮૫૦	૫૩૭૧	૧૫૭૯
નવસારી પ્રાંત	૫૨૧૫૪	૯૮૬	૫૮૭	૨૨૨૩	૫૧૫૦૪	૧૩૮૯	૯૧૯
અમરેલી પ્રાંત	૩૬૬૫૪	૧૧૯૭	૩૯૨	૪૯૭	૪૭૭૪૬	૧૧૮૪	૪૧૪
એખામંડળ સાથે							
કુલ એકંદર	૩૦૩૬૭૯	૭૮૪૩	૨૯૩૪	૪૮૨૮	૩૦૯૬૨૭	૧૨૭૧૪	૪૪૮૨

ਮਿਤ

33	181	802	5022	10	534	3046	10826	—	(844)
8	43	268	2580	1122	—	821	8283	—	420
56	66	463	3278	1851	386	242	4205	41	(44)
24	42	884	1310	408	24	42	1682	1800	26
80	01	250	1008	63	80	2203	8080	—	(86)
46	05	316	3462	511	581	1326	4552	0	206
									(125)
									130
									(056)
230	861	2316	12464	3313	1520	2504	32203	1422	1218

ਮਿਤ

—	103	266	2500	088	—	2106	4431	0	(50)
8	281	501	3005	3465	15	3866	10610	—	180
—	810	062	3441	568	—	8016	2258	—	(141)
4	60	285	1644	688	104	1030	8031	—	324
—	164	456	8058	2662	—	3953	10206	—	408
15	323	605	3666	1883	64	1508	0110	6221	(50)
30	301	802	1500	130	36	360	2103	181	133
									(62)
									283
									323
									(66)
									100
									(826)
44	1510	8023	21301	10436	244	14600	82134	6352	1004

ਮਿਤ

258	2162	6365	15621	11360	10355	20521	115304	418	(1284)
562	2206	6280	40666	10280	5066	20520	20650	1603	2633
44	1550	8023	21301	10436	244	14600	82134	6352	(081)
230	861	2316	12464	3313	1520	2504	32203	1422	2416
									(826)
									1004
									(006)
									1218
									(3163)
									2881
1631	5441	24402	140004	34825	16806	02663	268403	13200	

અમરેલી

૧	અમરેલી ૧	૪૦૨	૧૪૯	૦	૫૫૦	૫૫૦	૦	૧૧૮	૨૨૬૬
૨	કોડીનાર ૨	૧૫૩	૧૦૦	—	૨૨૫	૧૧૫	૧૫૦	૨૧	૮૫૩
૩	દામનગર ૨	૪૨	૮૨	૨૧૬	૧૮૦	૧૭૦	૭૫	૩૬	૯૯૯
૪	ધારી ૩	૩૪	૧	૦	૨૨૫	૭૦	૧૨૫	૪૨	૨૦૮૬૦
૫	દારકા ૨	—	૫૨૫	—	૨૭૦	૫૦	૧૦૦	૩૫	૧૧૮૯
૬	બેટશાખોદાર	૦	૪૬૦	૩૬	૨૭૦	૧૭	૫૦	૫૩	૧૦૧૬
કુલ		૬૩૧	૧૩૧૭	૨૫૨	૧૭૨૦	૯૭૨	૫૦૦	૩૦૫	૮૪૩૯

નવસારી

૧	કોર ૨	૧૧૧	૧૯	૧૭૨	૨૮૦	—	૧૦૦	૨૯	૮૫૮
૨	ગણુદેવી ૧	૧૦૬	૩૨૪	—	૩૦૦	૦	૨૦૦	૮૯	૧૩૪૪
૩	નવસારી ૨	૩૪૬	૬૪	૩૨	૫૭૦	—	૩૦૦	૨૭૧	૨૦૮૭
૪	પલસાણા ૨	૨૫૫	૧૨૭	—	૨૭૦	૩૦૦	૧૦	—	૧૦૬૫
૫	ખીલીમોરા ૨	૨	૪૪૭	—	૨૫૦	—	૫૦	૯૬	૧૦૮૮
૬	આરા ૨	૮૦	૪૨	૧૬૩	૨૮૦	—	૩૦૦	૨૩	૧૦૪૩૨
૭	ગોળમઠ ૩	૨૩૨	૧૦૫	—	૧૩૫	—	૭૫	—	૭૮૮
કુલ		૧૧૩૨	૧૧૨૮	૩૬૭	૨૦૮૫	૩૦૦	૧૦૩૫	૫૦૮	૧૭૬૬૨

કુલ

વડોદરાપ્રાંત	૧૬૭૭	૩૨૬૬	૩૯૮૪	૩૮૫૬	૩૫૭૬	૨૫૬૨	૭૦૬	૨૩૦૬૪
મહેસાણાપ્રાંત	૧૫૭૨	૧૫૮૫	૨૧૦૭	૩૨૧૩	૩૧૫૯	૨૯૫૦	૪૩૮	૧૯૩૪૬
નવસારી પ્રાંત	૧૧૩૨	૧૧૨૮	૩૬૭	૨૦૮૫	૩૦૦	૧૦૩૫	૫૦૮	૧૭૬૬૨
અમરેલીપ્રાંત ઓખામંડળ સાથે	૬૩૧	૧૩૧૭	૨૫૨	૧૭૨૦	૯૭૨	૫૦૦	૩૦૫	૮૪૩૯
કુલ એકંદર	૫૦૦૨	૭૨૯૬	૬૭૧૦	૧૦૮૭૪	૮૦૦૭	૭૦	૧૯૫૭	૬૮૫૪૧

प्रति

५४६	३१०	५	—	२४	१००	७८	२६	६६४	१५
१७५	२१३	—	—	१०	—	—	२	२८६	—
२२४	१५२	३२	८	७	५०	१०	१३	२८७	—
२०१	१४०	—	—	—	—	३०	०	२८६	१५
१७८	१७६	—	—	६	—	१६	२७	३४८	—
१६१	११०	२७	६	८	—	२५	—	३६०	२१
१५१८	११०१	६४	१४	५८	१५०	१६२	७१	२२६७	५१

प्रति

१६६	१४४	३६	५	६	—	—	६३	१५०	—
३१४	१०१	५	२७	१०	५१	—	—	५६६	२३
५१६	२४६	५२	—	१८	५१	२३	—	८६०	—
२४२	२०२	३०	—	६	७	२७	—	२०७	६
२७७	६१	—	—	११	५१	४४	३०	३६२	१६
१७३	७७	—	—	—	—	—	७५	४३१	—
१७१	८५	१०	—	५	५	२५	—	१५६	—
१६१५	१०१६	१३३	३२	५६	१६५	११२	१६८	२८०८	५१

अंश

४००७	३३६५	४८२	१५६	१२७	३६१	३७८	५२५	७२४४	८४
३७५४	२४१३	५०६	७३	१३३	२५१	२६१	४६७	५८५६	६०
१६१५	१०१६	१३३	३२	५६	१६५	११२	१६८	२८०८	५१
१५१८	११०१	६४	१४	५८	१५०	१६२	७१	२२६७	५१
१११६४	७८६८	११८८	२७५	३८४	६२७	६१३	१२६१	१७५७५	२७६

અમરેલી

૧	અમરેલી ૧	૩૧૮	૧૬૬	૨૨૮૮	૦	૨૨૮૮	૭૯૧૪	૨૪૬૫	૨૬૧૪૨
૨	કોડીનાર ૨	૨૦૦	૩૬	૯૨૫	—	૯૨૫	૪૩૩૧	૪૧૦૦	૩૪૮૦
૩	દામનગર ૨	—	૪૪	૮૨૭	૪૯	૮૭૬	૨૩૪૧	૮-૫-૨૫ ૭૩૮૦	૨૫૭૫
૪	ધારી ૩	—	૪૦	૭૧૫	૧૦	૭૨૫	૧૪૭૫	(૧૬૨૫) ૭૨૨૧	૨૩૬૦
૫	દારકા ૨	૪૦૦	૯૨	૧૨૪૯	૫	૧૨૫૪	૧૩૩૦૨	(૧૮૭૧) ૮૦૦૦	૧૨૫
૬	બેટકા-બોદાર	૧૯૯	૬૮	૧૯૧૫	૦	૧૦૧૫	૧૪૨૯	(૧૮૮૮) ૫૦૦૦	૭૧૦૮
કુલ		૧૧૧૭	૪૪૬	૭૦૧૯	૬૪	૭૦૮૩	૩૦૭૯૨	૫૯૩૫૧	૪૧૭૯૦

નવસારી

૧	કોટર ૨	—	૪૮	૬૨૧	૧૦૭	૭૨૮	૮૬૫૬	૧૨૭૦૦	૪૪૬૪
૨	ગજુદેવી ૧	૩૦૦	૫૧	૧૫૦૧	૦	૧૫૦૧	૧૦૬૨૭	૧૬૯૮૦	૨૯૫૭૧
૩	નવસારી ૨	૨૦૦	—	૨૦૦૨	—	૨૦૦૨	૧૧૯૩૭	૩૫૬૩૦ (૧૬૧૩)	૧૪૪૩૯
૪	પલસાણા ૨	૨૭૬	૩૪	૧૦૭૩	—	૧૦૭૩	૪૭૪૮	(૧૬૧૪) ૬૦૦૫	૭૨૭૫
૫	ખીલીભોરા ૨	૮૦૦	૧૧૭	૧૭૭૨	—	૧૭૭૨	૧૨૦૦૦	૧૦૭૫૦	૧૧૦૩૦
૬	બ્યારા ૨	૩૫૦	૪૪	૧૨૫૦	૯૨૨૨	૧૦૪૭૨	૭૭૩૦	૮૦૮૭	૯૭૭૪
૭	સોનમઢ ૩	—	૨૦	૪૦૦	૪૩	૫૨૩	૩૬૦૮	૩૭૧૬	૪૫૯૨
કુલ		૧૯૨૬	૩૧૪	૮૬૯૯	૯૩૭૨	૧૮૦૭૧	૫૯૩૦૬	૯૩૮૬૮	૮૧૧૪૫

કુલ

વડોદરાપ્રાંત	૪૦૭૧	૧૪૮૧	૨૨૨૯૧	૧૦૬૨	૨૩૩૫૩	૧૩૧૧૭૩	૧૮૪૧૭૫	૧૪૩૪૫૭
મહેસાણાપ્રાંત	૨૬૮૮	૧૧૯૬	૧૭૧૨૧	૧૯૭૩	૧૯૦૯૪	૮૫૩૦૪	૧૧૦૭૦૧	૧૨૬૬૦૭
નવસારી પ્રાંત	૧૯૨૬	૩૧૪	૮૬૯૯	૯૩૭૨	૧૮૦૭૧	૫૯૩૦૬	૯૩૮૬૮	૮૧૧૪૫
અમરેલીપ્રાંત ઓખામંડળ સાથે	૧૧૧૭	૪૪૬	૭૦૧૯	૬૪	૭૦૮૩	૩૦૭૯૨	૫૯૩૫૧	૪૧૭૯૦
કુલ અમરેલી	૯૮૦૨	૩૪૩૭	૫૫૧૩૦	૧૨૪૭૧	૧૭૬૦૧	૩૦૬૫૭૫	૪૪૮૦૬૫	૩૯૨૯૯૯

પ્રાંત

૩૪૧૬	૩૧૩	૬૨૪૩૫	૯-૧૦ ૫-૬૧૧	૭-૧૦૧૧ ૩૧૧-૮	ખાનગી
૬૩૫	૧૫૬	૧૨૭૦૨	સવારે ૮ થી ૧૧ સાંજે ૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	ખાનગી
૪૭૫	૬૬	૧૨૮૬૭	સવારે ૮-૧૦ સાંજે ૪-૬	૮ થી ૧૦ ૪ થી ૬	ખાનગી
૧૧૦૦	—	૧૨૧૫૬	૮૧૧-૧૦૧૧ ૪૧૧-૭૧૧	૮૧૧-૧૦૧૧ ૪ થી ૭૧૧	"
૮૦૦	—	૨૨૨૨૭	૯-૧૦ ૫-૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૮૧૧	ખાનગી
૧૨૩૫	—	૧૭૭૭૨	સવારે બપોરે ૭ કલાક	સવારે બપોરે ૭ કલાક	સુધરાઈ મંત્રી
૭૬૬૧	૫૬૫	૧૪૦૧૫૯			

પ્રાંત

૧૨૯૪	૧૨૫	૨૭૨૩૯	૮-૧૧ ૪-૬	૮-૧૧ ૩-૬	ખાનગી
૪૦૦૭	૮૨૭૬	૬૯૪૬૧	૮ થી ૧૨ ૩ થી ૬	૮ થી ૧૨ ૩ થી ૬	ખાનગી - બ્યક્તિ
૨૨૫૮	—	૬૪૨૬૪	૮૧૧-૧૦૧૧ ૪૧૧-૭	૭-૧૧ ૪-૭	"
૯૩૮	૫૧૩	૧૯૪૭૯	૪ થી ૭૧૧	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭૧૧	ખાનગી
૨૦૮૬	—	૩૫૮૬૬	૮ થી ૧૦૧૧ ૩ થી ૬૧૧	૮ થી ૧૧ ૩ થી ૬૧૧	ખાનગી
૧૪૩૧	૪૭૬	૨૭૪૯૮	૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	ખાનગી
૬૨૮	૨૭	૧૨૫૭૧	સાંજના ૫ થી ૭		ખાનગી
૧૨૬૪૨	૯૪૧૭	૨૫૬૩૭૮			

એકંદર

૨૯૮૬૫	૪૨૭૩	૪૯૨૯૪૩			
૨૪૦૮૭	૩૦૭૪	૩૪૯૭૧૩			
૧૨૬૪૨	૯૪૧૭	૨૫૬૩૭૮			
૭૬૬૧	૫૬૫	૧૪૦૧૫૯			
૭૪૨૫૫	૧૭૩૨૯	૧૨૩૯૨૫૩			

વડોદરા રાજ્યનાં માહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલયોનું

અ. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	પુસ્તકોની સંખ્યા					વાચકોની	
		ગત વર્ષે આપરની સંખ્યા	પરીણયલાં નવીન પુસ્તકોની સંખ્યા	ખાનગી પ્રસંગો તથા સરકાર તરફથી બેટ મળેલા પુસ્તકોની સંખ્યા	કમી થયેલાં પુસ્તકોની સંખ્યા	સાલ આખર બાકી રહેલી પુસ્તકોની સંખ્યા	પુરુષો	સ્ત્રીઓ
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
માહિલા								
* ૧	અમરેલી મ.	૪૬૨૪	૧૦૯	૧૩	૫૦૦	૪૨૪૬	—	૯૮
* ૨	બેટ મ.	૬૪૬	૫૬	૩૦	૦	૭૩૨	—	૧૪૮
* ૩	દારકાં મ.	૪૯૦	૧૪૦	૯	—	૬૩૯	—	૬૧
૪	ડબોઈ મ.	૧૦૩૩	૧૭	૭૧	૪	૧૧૧૭	—	૨૬૬
૫	ધર્મજી મ.	—	—	—	—	—	—	—
૬	ચેલલાદ મ.	૧૬૦૬	૧૨૭	—	—	૧૭૩૩	—	૧૯૦
* ૭	બાદરણુ મ.	૧૮૫૨	૪૪	—	૧૮	૧૮૭૮	—	૨૩૪
* ૮	વસો મ.	૧૬૩૦	૧૩૫	૧૮	૧૫૩	૧૬૩૦	—	૪૪૦
૯	સોજીયા મ.	૯૮૩	૭૩	૪	—	૧૦૬૦	—	—
૧૦	શિનોર મ.	૩૭૯	૬૭	૪	૩૩	૪૧૭	—	૨૨૮
૧૧	નવસારી મ.	૨૪૬૦	૧૧	૧૧૮૭	૭૯૦	૨૮૬૮	૬૭	૩૦૫
* ૧૨	બ્યારા મ.	૨૭૪	૧૧૫	૩	—	૩૯૨	૦	૭૪
૧૩	ઊંઝા મ.	૬૮૯	—	—	—	૬૮૯	—	૨૨૫
૧૪	કલોલ મ.	૯૧૦	૮	—	—	૯૧૮	—	૧૭૭

સન ૧૯૩૯-૪૦ નું વાર્ષિક નિવેદન

[સંધિય ૫. ૧૨]

મજ્જા			વંચાયલાં પુસ્તકોની સંખ્યા					
વિદ્યાર્થીઓ					વિદ્યાર્થીઓ			
ભૂમિ ગણેલા	હાલ ભણતા	કુલ			ભૂમિ મળેલાઓમાં	હાલ ભણતમાં		
૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
								ગયા વર્ષે આખરે શિલક (સાક્રમદ્દ તથા બન્નેટમાંની ખર્ચવાની બાકી રહેલી તે)
								લવાજમની રકમ (સંભા-સંદેશની સંખ્યા સાથે)

પુસ્તકાલયો

૧૦૪	૧૯૪	૩૬૬	—	૨૬૫૫	૩૨૦૫	૪૫૬૬	૧૦૪૫૬	—	—
૩૦	૧૧૩	૨૯૧	—	૧૮૧૮	૭૮૦	૧૫૬૦	૪૧૫૮	—	૩૪
—	—	૬૧	—	૧૧૭૮	—	—	૧૧૭૮	—	૨૧
—	—	૨૬૬	—	૪૮૩૨	—	—	૪૮૩૨	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	૧૯૦	—	૧૯૭૩	—	—	૧૯૭૩	—	(૧૨૫)
—	—	૨૩૪	—	૪૨૧૯	—	—	૪૨૧૯	૫૩	૧૦૦
૪	૧૦	૪૫૪	—	૨૬૬૦	૧૦૪	૬૦	૨૮૨૮	—	૧૧
૧૧૦	૭૦	૧૮૦	—	—	૨૦૨૧	૧૦૦૪	૩૦૨૫	૩૭	(૭૦)
—	—	૨૨૮	—	૨૭૦૯	—	—	૨૭૦૯	—	૩૪૧
૨૦૧	૩૯૭	૯૭૦	૩૮૦	૨૬૨૭	૨૭૮૦	૩૭૬૮	૯૮૫૫	૦	(૧૪૧)
૧૫	૩૪૩	૪૩૨	—	૮૮૦	૯૭	૨૬૭૪	૩૬૫૧	૪૧	૩૨૨
૪૦	૬૪	૩૨૯	—	૪૯૦	૨૬૪	૩૨૪	૧૦૭૮	૬૬	૪૩
—	—	૧૭૦	—	૭૧૯	—	—	૭૧૯	—	—

વડોદરા રાજ્યના મહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલયોનું

પૃ. ૧૧૯ થી આગળ

અ. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ	આવક							
		લગ્ન મરણ અગર ખિતર પ્રસંગોએ મળેલી મદદ	કાયમ ફંડ ખાતે રોકેલી મૂડીનું બ્યાન્ક વા ઉત્પન્ન	મકાનભાડું	ચરકારમદદ	પ્રાંત પંચાયતની મદદ	ગ્રામ પંચાયત કે સમીક્ષામંત્રી મદદ	પસ્ટી વેચાણ	ફેલ આવક (ખાતા ૧૭ થી ૨૫ ની)
૧	૨	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭
મહિલા									
* ૧	અમરેલી મ.	૪૫૮	૨૫	૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૮	૬૬૧
* ૨	ખેટ મ.	૨૪	૦	૦	૫૦	૫૦	૫૦	૧૯	૨૨૭
* ૩	હારકા મ.	—	૫૨	—	૧૦૦	૫૦	૨૫	૬	૨૫૪
૪	ડોહા મ.	—	—	—	—	—	—	—	—
૫	ધર્મજી મ.	—	—	—	—	—	—	—	—
૬	પેટલાદ મ.	૮૦	—	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૫૦	૪	૬૨૪
૭	ભાદરજી મ.	૧૨૧	૧૧૩	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૭૫	૪	૭૬૬
૮	વસો મ.	૩૩	૯૨	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૯૮	૫૩૪
૯	સોજીત્રા મ.	૫૨	૪૩	૪૮	૧૦૦	૧૦૦	૭૫	૯	૮૦૫
૧૦	શિનોર મ.	—	—	—	૭૦	૭૦	—	—	૧૪૦
૧૧	નવસારી મ.	૩૨૧	૧૯	—	૧૦૦	—	૧૦૦	૨૮	૮૯૦
૧૨	બારા મ.	૧૬	—	—	૪૦	—	૪૦	—	૧૬૧
૧૩	ઊંઝા મ.	—	૩૯	—	૫૦	૫૦	૨૫	—	૨૭૪
૧૪	કલોલ મ.	૧૦૦	૯	—	૫૦	૫૦	—	૩	૨૧૩

ખર્ચ									
પત્રો	પુસ્તકો	શિલોકી સામાન, સ્ટીરીઓગ્રાફી, સિક્કા વગેરે	ફોટો	રાજ્ય પુ. મંડળનું લવાજમ	સ્વ. મો. ન. અમીન સમારકામ	પુસ્તક અધ્યાપકો	મકાન દુરસ્તી	ટીફ્ટનખર્ચ તથા મકાનજાડે	પરિપત્ર તથા શિક્ષણખર્ચ
૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	૩૨	૩૩	૩૪	૩૫	૩૬	૩૭

પુસ્તકાલયો

૧૦૬	૯૧	૧૦	—	૪	—	૧૮	—	૩૦૭	—
૬૪	૫૬	૮	૬	૨	૦	૫	૦	૪૮	—
૭૬	૧૩૨	૨૮	—	૨	—	૧૦	૭	૪૬	—
૩૩	૨૯	—	—	—	—	૭	—	૧૪૪	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
૬૮	૧૩૨	—	—	—	૨૦	—	૬૦	૨૦૪	૪
૪૭	૧૦૫	—	૫	૪	૧૧	૨૭	—	૧૬૮	૪
૮૫	૧૦૯	૬૨	૩૪	૪	૧૫	૨૦	—	૮૨	—
૧૧૦	૮૪	—	—	૪	—	—	—	૨૩૨	—
૫૩	૪૭	—	—	૩	—	—	—	૧૩૨	—
૧૨૩	૮	૪૦૧	—	—	૧૨	૧૮	—	૧૫૨	—
૪૬	૬૦	—	—	૧	—	—	—	૧૧	—
૩૫	—	૨૫	—	૨	—	૨	૦	૭૦	—
૪૩	૮	—	—	—	—	૮	—	૯૦	—

વડોદરા રાજ્યના મહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલયોનું

નં. ૧૨૧ થી આદ્ય]

ખ. નં.	પુસ્તકાલયનું નામ							કાયમ ફંડ, રમાવર		
		આગ્ર સોસે કાયમ ફંડ ખાતે પ્રમાણે	કીરોગ્રા	ફલ ખર્ચ (ખાનાં ૨૭ થી ૩૮ નું)	વર્ગ આખરે ચિલક (લોક-મદદમાંથી તથા બજેટમાંથી ખર્ચવાની બાકી રહેલી તે)	ફલ (ખાના ૨૭ થી ૪૦ નું)	કાયમ ફંડની રકમ સાલ આખરે રહેલી રકમ અને ફર્મા પ્રતી છે	મહાનની ફિમત તથા ૩૪ સાલ અધ્યાય	પુસ્તકોની ફિમત	
૧	૨	૩૮	૩૯	૪૦	૪૧	૪૨	૪૩	૪૪	૪૫	
૦ ૧	કમરેલી મ.	૧૦૦	૫૫	૬૮૧	—	૬૮૧	૧૪૨૭	૨૧૩૦૦ (૧૯૩૨)	૪૫૬૭	
૦ ૨	ગ્રેટ મ.	૫૦	૧૬	૨૫૫	—	૨૫૫	૪૪૪	(૧૯૩૮) ૩૦૦૦	૮૪૧	
૦ ૩	હારીશ મ.	—	૧૧	૩૧૨	—	૩૧૨	૧૫૦૦	૩૦૦૦ (૧૯૩૫)	૩૦૦	
૪	ક્રોમ્બી મ.	—	૪	૨૧૭	—	૨૧૭	—	—	૧૮૮૪	
૫	ધર્મજી મ.	—	—	—	—	—	—	—	—	
૬	પેલસાદ મ.	૧૦૦	૧૦	૫૬૮	—	૫૬૪	૨૬૦૦	—	૨૨૩૨	
૦ ૭	બારરખ મ.	૧૧૩	૩૯	૫૨૩	૧૦૩	૬૨૬	૩૨૧૧	૧૧૬૦૧	૧૫૮૧	
૦ ૮	વમો મ.	૧૦૦	૨૩	૫૩૪	—	૫૩૪	૨૬૦૦	૧૦૭૧૫	૧૨૮૦	
૯	સોલ્જા મ.	૧૦૫	૫૦	૫૮૫	—	૫૮૫	૫૬૮૧	—	૧૩૨૧	
૧૦	કિરોડર મ.	૭૦	૧૧	૩૧૬	—	૩૧૬	૭૧૮	—	૨૫૧	
૧૧	નવસારી મ.	૧૦૦	૩૧	૮૪૫	—	૮૪૫	૬૦૦	—	૨૧૫૬	
૦ ૧૨	બારા મ.	૦	૨	૧૧૦	૪૧	૧૬૧	૧૧૬૦	૨૬૭૩	૨૧૮	
૧૩	દેવિ મ.	૩૬	૬	૧૭૮	૬૪	૨૪૩	૧૦૮૬	—	૪૪૬	
૧૪	ક્રોમ્બી મ.	૫૦	૧૨	૨૧૧	—	૨૧૧	૪૫૦	—	૬૬	

મહિલા

સન ૧૯૩૮-૪૦ નું વાર્ષિક નિબંધન

અને જગમ મિલકત			પુસ્તકો આપવા લેવાનો વખત	પેપરો વાંચવાનો વખત	મંત્રી શાળાના શિક્ષક છે કે ખાનગી વ્યક્તિ ?	શ્રેણી
લાઠી સામાન, સ્ટોરીઓના કાર્ડ્સ વગેરેની કિંમત.	મતર સામાનની કિંમત	કેસ (ખાનાં ૪૨ થી ૪૬ નું)				
૪૬	૪૭	૪૮	૪૯	૫૦	૫૧	૫૨

પુસ્તકાલયો

૧૧૯૨	૩૨૯	૨૮૮૪૫	૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ શા થી ૭૧	ખાનગી
૯૬	—	૪૩૮૬	૩ થી ૬	—	બેટ કન્યા શાળા મુ. શિ.
૧૩૬	—	૪૯૩૬	૫ થી ૬	૫ થી ૭	ખાનગી
૧૧૧	—	૧૬૯૫	બપોર ૧ થી ૫	—	ખાનગી
—	—	—	—	—	—
૩૮૫	—	૫૫૧૭	૨ થી ૫	—	ખાનગી
૯૭૧	૧૯૪૪	૧૯૩૦૮	૨ થી ૫	—	ખાનગી
૮૩૯	૨૨૫	૧૬૦૦૯	૨ થી ૫	૨ થી ૬	"
૪૫૩	—	૭૪૫૫	સાંજ ૪ થી ૬	બપોર ૧૨ થી ૬	ખાનગી
૧	—	૯૭૦	૨ થી ૬	"	"
૬૦૬	૩૪	૪૧૯૯	સાંજ	૩ થી ૭	ખાનગી
૧૭	૪૧	૪૪૦૯	૪ થી ૭	૮ થી ૧૧ ૪ થી ૭	"
૧૬૭	—	૧૭૦૨	૨ થી ૩	૨ થી ૬	ખાનગી
૨૪૫	—	૧૫૧૩	સાંજ ૪ થી ૬	—	શાળાની મુખ્ય શિક્ષક

હકીકત આવી નથી

* ૧૫	પાટણ મ.	૧૪૧૫	૪૩	૨૫	—	૧૪૮૩	—	૧૯૭
* ૧૬	વડનગર મ	૨૩૩૨	૮૪	૧૭	—	૨૪૩૩	—	૧૭૨
૧૭	સિદ્ધપુર મ	૧૧૫	૭૪	૫	—	૧૯૪	•	૧૨૫
કુલ		૨૧૪૩૮	૧૧૦૩	૧૩૮૬	૧૪૯૮	૨૨૪૨૯	૬૭	૨૯૩૩

* આ ચિન્હવાળાં ૮ પુસ્તકાલયો સ્વતંત્ર મકાનવાળાં છે.

બાળ

* ૧	અમરેલી બા.	૩૨૦૫	૩૫૭	૧૫	૦	૩૫૭૭	૦	૨૫
* ૨	ચલાલા બા.	૫૮૧	૨૨	૨	—	૬૦૫	—	૯૫
* ૩	હારકાં બા.	૪૫૨	૨૧૨	૪	—	૬૬૮	—	—
૪	પેટલાદ બા.	૨૨૮૭	૧૮૭	૨	—	૨૪૭૬	—	—
* ૫	ભાદરજી બા.	૧૬૩૦	૧૬૧	૩	૮૪	૨૦૧૦	—	—
* ૬	વસો બા.	૩૪૪૧	૬૬	—	૫૦	૩૪૫૭	૩૦૫	૭૩
૭	ડોમોષ બા.	૧૧૫૦	૩૭	—	૫	૧૧૮૨	—	—
૮	સાવલી બા.	૪૭૬	૨૧૦	૪૦	૧૮	૭૦૮	૩૪	૧૧૧
૯	નવસારી બા.	૪૭૭	૧૧૦	—	૩૫	૫૫૨	—	—
૧૦	પાટણ બા.	૪૭૦	૨૮	૭	૫	૫૦૦	૫૦	૬
* ૧૧	વડનગર બા.	૧૬૮૪	૮૯	૧	—	૧૭૭૪	૧૦	૦
કુલ		૧૬૧૫૩	૧૪૭૯	૭૪	૧૯૭	૧૭૫૦૯	૩૯૯	૩૧૦

ટીપ:—* આવા ચિન્હવાળાં ૬ પુસ્તકાલયો મકાનવાળાં છે.

၆၃၄

—	१५६	३५६	—	११६७	—	१७२८	२८६५	—	(४२)
७४	१६३	४०६	—	११८४	७७५	१६३०	३५८६	—	३२॥
५४	१७०	३४६	—	१०७०	३६६	११११	२५५०	१२२	५६
									(२१)
६३२	१६८३	५३१५	३८०	३०४८५	१०३६५	१८४५५	५६७१५	३१६	११७८

पुस्तकालये।

40	340	824	0	840	124	13304	18320	0	(824)
25	120	312	—	123	184	1354	2133	—	0
41	101	222	—	—	—	2240	2240	22	(62)
40	100	140	—	—	140	8123	8003	—	20
7	340	314	—	—	43	8481	8428	0	(1)
85	332	045	2205	432	240	3154	1230	—	4
—	101	101	—	—	—	2445	2445	—	—
0	185	222	112	1000	80	2120	8114	—	(13)
201	220	422	—	—	2020	3052	1482	—	4
82	220	328	224	82	182	800	222	10	(105)
83	328	300	85	0	342	8188	8482	—	43
430	3334	8408	3254	3830	8482	83022	48332	102	(170)

*૧૫	પાટણ મ.	૧૬૭	૬	૬૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૨	૧૧૦૮
*૧૬	વડનગર મ.	—	૧૦૦	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૦૦
૧૭	સિદ્ધપુર મ.	૦	૩૬	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૮	૫૨૫
કુલ		૧૭૭૨	૫૩૪	૬૮૪	૧૨૬૦	૧૦૭૦	૧૦૪૦	૧૮૮	૭૬૧૦

*

બાળ

* ૧	અમરેલી બા.	૧૬૭	૧૨	૦	૧૦૦	૧૦૦	૦	૦	૩૭૬
* ૨	ચલાલા બા.	—	૭૬	૨૩	૬૦	૬૦	—	—	૨૨૨
* ૩	હારકા બા.	૧૫	—	—	૨૫	૨૫	૨૫	—	૨૦૨
૪	પેટલાદ બા.	—	૧૦૦	—	૭૦	૭૦	૧૦૦	—	૩૪૦
* ૫	ભાદરજ બા.	૫૩	૧૮૧	૧૭૬	૧૦૦	૧૦૦	૧૧	—	૬૩૨
* ૬	વસો બા.	૧૪૩	૮૭	—	૭૫	૭૫	૧૦૦	—	૪૮૦
૭	ડોર્બી બા.	—	—	—	—	—	—	—	—
૮	સાવલી બા.	૩૬	૧૧	—	૪૦	૪૦	—	—	૧૩૫
૯	નવસારી બા.	૩૦	૫	—	૨૫	—	૫૦	—	૧૬૩
૧૦	પાટણ બા.	—	—	—	—	—	૫૦	—	૬૦
* ૧૧	વડનગર બા.	—	૧૦૭	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૪૭
કુલ		૪૪૭	૧૨૨	૧૮૮	૫૮૫	૫૭૦	૪૩૬	—	૩૦૧૧

७५	७५	—	—	४	४०	२३	५२५	१३५	—
६४	५०	—	—	४	—	६	११६	१३८	—
५१	१३०	—	—	४	—	४	—	१६४	८
१२७६	१११६	५३४	४५	३८	६८	१४८	७११	२१५३	१६

पुस्तकालय

४५	५२	—	—	४	—	२८	—	१५५	—
२६	२६	४	—	२	२	३	५	६५	१३
२४	३१	३५	—	—	—	—	—	—	—
५२	१२४	२६	—	४	—	—	—	१२०	—
४४	४२	५५	—	४	२०	२०	१३	१८०	५
४८	५६	३७	—	—	२५	२२	—	७२	२
३१	३१	—	—	—	—	६	—	७२	—
३७	६६	१०	६	२	—	—	—	—	—
२६	२५	३२	—	—	—	—	—	६	—
—	—	४८	—	—	—	१०	—	—	—
६३	२८	—	—	४	—	६	१३०	१५३	—
४२६	४८१	२५०	६	२०	४७	६५	१४८	८५३	२०

પૃ. ૧૨૦ થી ચાલુ]

૧૨૬

*૧૫	પાટણ મ.	૧૬૭	૬	૬૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૨	૧૧૦૮
*૧૬	વડનગર મ.	—	૧૦૦	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૦૦
૧૭	સિદ્ધપુર મ.	૦	૩૬	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	૮	૫૨૫
કુલ		૧૩૭૨	૫૩૪	૬૮૪	૧૨૬૦	૧૦૭૦	૧૦૪૦	૧૮૮	૭૬૧૦

*

આબ

* ૧	અમરેલી બા.	૧૬૭	૧૨	૦	૧૦૦	૧૦૦	૦	૦	૩૭૬
* ૨	ચલાસ બા.	—	૭૯	૨૩	૬૦	૬૦	—	—	૨૨૨
* ૩	દ્વારકા બા.	૧૫	—	—	૨૫	૨૫	૨૫	—	૨૦૨
૪	પેટલાદ બા.	—	૧૦૦	—	૭૦	૭૦	૧૦૦	—	૩૪૦
* ૫	ભાદરણ બા.	૫૩	૧૮૧	૧૭૬	૧૦૦	૧૦૦	૧૧	—	૬૩૩
* ૬	વસો બા.	૧૪૩	૮૭	—	૭૫	૭૫	૧૦૦	—	૪૮૦
૭	ડભોઈ બા.	—	—	—	—	—	—	—	—
૮	સાવલી બા.	૩૯	૧૧	—	૪૦	૪૦	—	—	૧૩૫
૯	નવસારી બા.	૩૦	૫	—	૨૫	—	૫૦	—	૧૬૪
૧૦	પાટણ બા.	—	—	—	—	—	૫૦	—	૬૦
*૧૧	વડનગર બા.	—	૧૪૭	—	૧૦૦	૧૦૦	૧૦૦	—	૪૪૦
કુલ		૪૪૭	૬૨૨	૧૮૯	૫૯૫	૫૭૦	૪૩૬	—	૨૦૧૧

७५	७५	—	—	४	४०	२३	५२५	१३५	—
६४	५०	—	—	४	—	६	११६	१३८	—
५१	१३०	—	—	४	—	४	—	१६४	८
२७६	१११६	५३४	४५	३८	६८	१४८	७११	२१५३	१६

स्तंभसंख्या

४५	५२	—	—	४	—	२८	—	१५५	—
२६	२६	४	—	२	२	३	५	६५	१३
२४	३१	३५	—	—	—	—	—	—	—
५२	१२४	२६	—	४	—	—	—	१२०	—
४४	४२	५५	—	४	२०	२०	१३	१८०	५
४८	५६	३७	—	—	२५	२२	—	७२	२
३१	३१	—	—	—	—	६	—	७२	—
३७	६६	१०	६	२	—	—	—	—	—
२६	२५	३२	—	—	—	—	—	६	—
—	—	४८	—	—	—	१०	—	—	—
६३	२८	—	—	४	—	६	१३०	१५३	—
४२६	४८९	२५०	६	२०	४७	६५	१४८	८५३	२०

१५	पाटणु म.	१७५	२०	१०७२	२८	११००	१२५८	(१६३४) २१०००	१५७६
* १६	वज्रनगर म.	—	१६	४००	—	४००	—	१०००० (१६३५)	२४३७
१७	सिद्धपुर म.	३५	१३	४३६	८६	५२५	२२२१	—	३४६
कुल		१०३४	३२५	७२६७	३५५	७६५२	२५७५६	८३६३६	२२६०१

आप

* १	अमरेली आ.	—	६५	३७६	—	३७६	८५७	६६५०	६६०
* २	महासा आ.	२	४	१८२	४०	२२२	१२०	४५०	२१६
* ३	हारका आ.	—	१०	१००	१०२	२०२	१०००	१४७६	१४४
४	पेटसाह आ.	१००	११	४४०	—	४४०	२६००	—	१५५२
* ५	भादरगु आ.	१००	२०	५०३	४६	५४६	४०००	(१६१२) ७०००	१०६८
६	वसो आ.	७५	४१	३७८	—	३७८	१८७५	८७००	१५३०
७	डोडा आ.	—	३	१४३	—	१४३	—	—	८५२
८	सावली आ.	११	३	१३५	—	१३५	७४५	—	४६०
९	नवसारी आ.	—	२६	११८	—	११८	१२५	—	—
१०	पाटणु आ.	—	—	५८	२	६०	१६१	—	२५७
* ११	वज्रनगर आ.	—	३३	४४७	—	४४७	—	१०००० (१६३५)	११०७
कुल		२८८	२४६	२८८३	१६०	३०७३	११७८३	३४२७६	८१७६

वडाहरा,
तारीअ २ आठोअर १६४० } पृ. नि. शास

૩૯	—	૨૩૮૭૬	સાંજે ૪ થી ૬	૧૧ થી ૬	ખાનગી
૫૮૪	૨૪૩	૧૩૨૬૪	૪ થી ૬	૭ થી ૧૧ ૧૧ થી ૬	ખાનગી
૨૬	૨	૨૫૯૮		બપોરે ૩ થી ૬	ખાનગી
૧૮૬૮	૨૮૧૮	૧૪૦૯૮૨			

પુસ્તકાલયો

૩૪૯	૧૫૯	૯૦૦૫	૮ થી ૯ ૩ -૭	૮-૧૦ ૩ -૭	શિક્ષક
૧૫૦	—	૯૩૬	સાંજના ૪-૬	સા. ૮ થી ૧૦ સા. ૩ થી ૬	ખાનગી
૨૦	૦	૨૬૪૦	૫ થી ૭	૫ થી ૭	"
૪૯૫	૧૬૩	૫૧૧૦	૩ થી ૬		
૧૦૦૧	—	૧૩૦૬૯	સા. ૮ થી ૧૦ સા. ૧ -૬		ખાનગી
૮૬૮	—	૧૨૯૭૩	૫ થી ૭	૧૨ થી ૩	ખાનગી
૧૬૫	—	૧૦૧૭	સા. ૫ થી ૬		"
૭૪	—	૧૨૭૯	૩ થી ૬ સાંજે	૮ થી ૧૦ ૩ થી ૬	ખાનગી
—	—	૧૨૫	૩ થી ૭	—	"
૧૨૮	—	૫૪૬	૩ થી ૪	૯ થી ૬	શિક્ષક
૮૮૨	૧૮૧	૧૨૧૭૦	૪ થી ૬	૭ થી ૧૧ ૧ થી ૬	ખાનગી
૪૧૩૦	૫૦૩	૫૮૮૭૦			

મધ્યવર્તી પુસ્તકાલય ખાતું

સાર્વજનિક પુસ્તકાલય શાખા.

વડોદરા રાજ્યનાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોનું વાર્ષિક નિવેદન

સને ૧૯૩૬-૪૦

[આજી વર્ષે ગ્રામ પુસ્તકાલયોનું નિવેદન સર્વની જાણ માટે પ્રસિદ્ધિમાં મૂકતા જણાવવાનું કે દર સાલ માટે જે આંકડા આપનામાં આવતા હતા તેમાં ફેરફાર કર્યો છે. પુસ્તકાલયની પ્રગતિ તેનાં પુસ્તકોની નોંધવહીની સંખ્યા એ એકલાથી માપી શકાય નહિ પણ એ પુસ્તકાલયે વાચનનો ફેલાવો ગામમાં કેટલો કર્યો છે તે ઉપરથી આંકી શકાય. આ સાથે ગામની વસ્તી ભણેલાની સંખ્યા અને વાંચકોની સંખ્યાના જે આંકડા આપ્યા છે તે પ્રત્યેક પુસ્તકાલયપ્રેમી માધ પોતાના પુસ્તકાલયની પ્રગતિ સાધવા વચ્ચે અને વિચારે તથા પુસ્તકાલય પ્રજામાં આદરણીય અને તે માટે ધટતા ધલાને લે. કાયમ રૂંડ સંબંધી પત્રિકા ઈલાયદી હાપવા તજવીજ ચાલે છે.—કે. એ. પટેલ.]

પુસ્તકાલયનું નામ	વડોદરા પુસ્તકોની સંખ્યા	વડોદરા પુસ્તકોની વાંચકોની સંખ્યા	વસ્તી	ભણેલા	વાંચકોની સંખ્યા	પુસ્તકાલયનું નામ	વડોદરા પુસ્તકોની સંખ્યા	વડોદરા પુસ્તકોની વાંચકોની સંખ્યા	વસ્તી	ભણેલા	વાંચકોની સંખ્યા
------------------	-------------------------	----------------------------------	-------	-------	-----------------	------------------	-------------------------	----------------------------------	-------	-------	-----------------

અમરેલી પ્રાંત (કુલ પુસ્તકાલય ૧૧૫)

અમરેલી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૯)

આંકડીઆ (નાના)	૪૨૭	૪૪૧	૧૦૯૬	૭૬૬	૧૮૭	ગાવડકા	૩૦૬	૧૬૩	૮૪૬	૬૩૭	૧૦૬
આંકડીઆ મોટા x	૮૬૨	૧૭૧૬	૨૦૬૫	૧૧૧૯	૨૭૨	ખીજડીઆ ખારી	૩૨૮	૩૨૨	૬૦૦	૨૮૩	૬૩
કમિવરીઆ	૩૩૪	૩૨૯	૪૭૮	૩૯૮	૭૭	ગોપરવાળા (મોટા)	૨૫૩	૩૭૦	૭૦૯	૫૦૦	૯૯
કમીગઢ	૩૩૪	૩૧૫	૮૨૨	૪૩૮	૧૧૦	અકરગઢ	૩૮૬	૫૬૭	૧૦૪૩	૩૪૫	૧૩૧
કેરાળા	૨૯૮	૨૯૦૮	૬૦૨	૨૫૧	૧૩૩	ચાડીઆ	૫૪૮	૬૭૦	૭૬૪	૪૯૫	૧૫૬
કેરોઆચાડ	૪૫૯	૩૫૯	૧૦૧૯	૧૦૧૯	૧૫૧	ચાંદગઢx	૭૩૬	૩૦૩	૯૪૫	૩૦૩	૧૧૧
કેરીઆ-નાગસx	૮૨૭	૧૭૩	૧૦૮૩	૬૫૫	૧૦૧	જાળીઆ	૭૪૩	૪૦૪	૧૨૭૦	૬૫૦	૧૭૨
ખીજડીઆ રાંદીઆ	૧૮૦	૩૩૦	૪૬૦	૧૪૦	૯૯	જેસિંગપુરા	૫૨૭	૧૨૭૯	૧૦૦૬	૧૫૭	૧૨૯

દોહરવા	૨૬૨	૫૩૬	૫૭૬	૨૫૨	૧૦૪	ઓખામંડળ (કુલ પુસ્તકાલય ૯)					
તરકતલાવ	૩૬૪	૭૬૬	૫૧૩	૪૧૫	૨૧૦	આરંભડા	૭૨૩	૭૬૫	૧૦૬૬	૪૫૦	૧૦૬
દહીડા	૩૧૭	૪૨૮	૫૩૮	૧૬૭	૧૮૦	કલ્યાણપુર	૧૪૦	૬૫	૫૫૮	૧૪૨	૮૦
દેવરાજીઆ	૩૨૦	૬૬૫	૫૬૨	૪૬૦	૨૩૦	ખડુઆ	૨૩૩	૬૭૬	૫૮૧	૨૪૦	૧૦૩
દેવળીઆ	૩૨૮	૧૪૫	૬૨૬	૩૩૩	૧૩૭	ધીણકી	૨૬૦	૨૫	૭૩૮	૭૮	૨૫
પીઠવાગળ	૪૫૯	૧૫૩૫	૬૬૪	૫૩૮	૧૬૦	ધાસાણુવેલ	૩૫૭	૧૨૨૭	૮૫૭	૨૭૧	૯૩
બાબાપુર*	૭૧૬	૩૪૦	૧૧૨૨	૪૬૩	૧૨૪	બરડીઆ	—	—	—	—	—
ભંડારીઆ (નાના)	૩૦૮	૬૬૪	૪૬૬	૪૦૦	૧૩૦	વરવાળા*	૨૩૭૦	૧૨૭૦	૨૪૮૪	૨૪૪	૨૪૪
ભંડારીઆ (મોટા)	૬૨૩	૬૭૨	૬૮૫	૨૮૭	૧૫૬	કુપણી	૨૨૪	૧૧૮	૩૬૦	૦	૬૯
માચીઆળા (નાના)	૬૭૪	૧૬૪૫	૬૫૬	૪૧૩	૨૫૫	રાજપુર (ગોપી)	૨૪૫	૮૩૨	૨૬૮	૮૨	૪૮
માચીઆળા (મોટા)	૩૨૧	૮૫૭	૫૭૮	૧૨૫	૧૪૫	કુલ	૪૫૮૨	૫૦૪૧	૬૭૫૪	૧૪૬૭	૭૬૮
માળીલા	૩૨૬	૨૩૭	૬૬૪	૫૦૦	૧૧૨	કોડીનાર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૮)					
મંગવાપાળ	૩૩૨	૩૭૦	૪૪૧	૪૧૮	૧૪૬	અરજીજ	૩૫૩	૩૫૦	૧૨૪૪	૮૯૯	૨૫૦
મડિવડા (મોટા)	૬૦૫	૭૮૫	૭૬૧	૫૩૭	૧૮૬	આલીદર	૧૬૮	૧૧૦	૧૨૬૬	૫૧૦	૧૫૦
રંગપુર *	૬૩૭	૩૪૫	૫૦૦	૩૭૨	૭૫	કોડોદરા	૩૨૪	૧૧૩	૫૬૮	૩૬૮	૧૦૪
લાલાવદર	૬૩૫	૪૪૫	૧૦૧૮	૩૮૨	૧૨૪	કાજ	૨૭૨	૧૨૯	૬૬૦	૪૩૫	૧૦૩
વરસડા*	૧૧૨૫	૩૩૦	૧૫૫૩	૧૦૪૧	૨૬૨	ઘાંટવડ	૮૮૯	૧૦૨૧	૨૨૮૨	૩૪૫	૩૩૦
વાંકીઆજ*	૧૧૭૬	૭૭૨	૧૬૪૬	૧૬૪૧	૩૫૭	ભારા	૪૩૬	૩૦૮	૧૨૮૧	૭૬૫	૪૭
વિઠ્ઠલપુર	૪૨૮	૧૭૭	૮૯૯	—	૬૮	જાહર	૪૫૭	૮૨૪	૧૦૬૧	૫૭૭	૧૬૮
સંજોસરા	૨૬૭	૪૧૬	૫૪૫	૧૬૧	૫૭	ડોળાસા	૩૬૧	૨૬૩	૧૩૫૦	૩૧૨	૧૩૦
સરંભડા *	૫૬૧	૫૬૧	૧૩૬૭	૭૨૫	૫૧૫	દેવળી	૫૪૪	૬૬૨	૧૫૨૧	૦	૨૧૦
માણઆવદર	૩૮૩	૩૬૬	૭૮૬	૫૪૩	૧૫૮	મીતીઆજ	૪૧૬	૨૦૧	૧૦૫૭	૫૦૭	૧૩૮
સોનારીઆ	૪૭૦	૧૫૮૨	૪૮૦	૩૬૪	૧૬૫						
કુલ	૧૬૫૩૬	૧૨૩૭૮૪	૩૩૫૦૦	૧૮૪૮૧	૬૨૧૨	પણાદર	૨૮૧	૪૭૬	૮૬૬	૪૭૮	૩૫૬

પ્રાચી	૧૩૫	૫૦	૭૦	૫૦	૩૫	જભાડીઆ	૩૬૨	૩૪૬	૭૫૬	૩૧૦	૧૪૮
વડનગર	૩૪૧	૨૮૯	૧૩૯૭	૪૭૪	૧૭૦	હાંસા	૨૦૯	૪૯૨	૩૭૬	૧૩૮	૧૦૦
વેલથુ	૩૮૨	૩૪૯	૭૯૨	૨૦૫	૧૪૧	દહિયરા	૨૭૮	૧૭૮	૩૪૦	—	૧૦૨
સરખાડી	૧૯૭	૯૯	૧૨૦૫	૮૨૫	૭૫	ધામેલ	૪૧૧	૩૬૦	૯૦૮	૫૨૪	૧૨૨
સીંધાજ	૪૨૨	૩૦૧	૧૨૮૮	૬૩૩	૮૩	મુકુણીઆ	૪૧૫	૩૧૩	૪૩૩	૧૪૦	૧૦૫
હરમડીઆ*	૪૪૦	૪૪૮	૧૫૭૬	૭૭૬	૪૫૫	નાના રાજ-કોટX	૧૧૪૩	૩૬૪	૭૭૨	૩૯૯	૨૨૬
પાંચપીપળવા	૩૭૩	૧૯૫	૩૭૧	૨૯૦	૭૫	નારણગઢ	૩૦૮	૭૨	૫૪૦	૧૨૦	૯૮
કુલ	૬૭૨૧	૬૪૮૮	૨૦૦૫૪	૮૬૨૧	૩૦૬૩	પાડરશિંગાX	૧૬૩૫	૨૮૬	૧૧૮૭	૫૭૫	૮૫

ખાંસા પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬)						રાભડા	૧૭૭	૩૯૩	૩૬૧	૧૮૭	૧૦૯
ધંગારાળા	૨૧૧	૧૯૪	૮૭૪	૫૪૬	૧૫૮	રૂપાવટી	૩૦૬	૩૧૭	૧૨૧૩	૫૮૬	૧૨૬
ખાંભાX*	૧૩૯૨	૨૦૩૬	૨૧૪૨	૧૭૧૮	૨૩૯	વીરપુર	૩૩૫	૧૭૦	૪૦૬	૨૨૫	૧૬૪
ભાડ	૩૦૫	૩૭૧	૬૨૪	૨૮૭	૯૯	શાખપુર	૮૯૫	૨૧૫	૧૪૪૧	૮૨૩	૧૪૦
સમડીઆળા	૫૭૯	૬૧૦	૧૨૨૨	૬૬૨	૪૪૯	હિરાણા	૧૯૫	૬૫	૫૨૪	૧૭૫	૩૦
(મોટા)						કુલ	૯૧૧૩	૪૧૩૧	૧૨૭૫૭	૬૯૩૬	૨૨૪૫
તાંતણીઆ	૧૩૨	૨૨૧	૬૩૪	૧૯૦	૮૨						
વાંકીઆ	૩૫૭	૩૭૧	૫૨૪	૧૨૩	૧૦૨						
કુલ	૨૯૭૬	૩૮૦૩	૬૦૨૦	૩૫૨૬	૧૧૨૯						

ધારી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૬)

દામનગર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૯)						આંખરડી	૨૨૪	૨૦૮	૭૭૦	૨૨૫	૧૪૭
આંખરડી	૨૭૩	૩૦૦	૮૨૧	૬૦૦	૧૭૫	કેરાળા	૨૪૮	૧૦૭	૪૯૨	—	૧૦૭
કરંકોલિયા	—	—	—	—	—	ખીઆ	૨૪૨	૧૩૫	૮૬૭	૨૧૬	૬૦
સાંચરડી	૧૩૨	૨૮૫	૭૨૯	૪૯૯	૧૯૦	મરમલી	૧૦૪	૭૪	૩૮૫	૧૭૧	૨૯
ખીજડીઆ	૪૩૯	૧૨૫	૩૭૦	૭૫	૭૬	ગોવિંદપુર	૪૫૭	૨૭૭	૯૪૩	૫૭૩	૪૬૯
ગણેશગઢ	૩૧૬	૨૩૦	૭૨૫	૬૦૦	૧૦૫	ચલાલાX*	૨૪૭૯	૩૧૮૫	૩૫૧૯	૧૧૫૧	૫૧૨
ચાવંડX	૧૨૪૪	૪૨૦	૧૮૪૯	૯૬૦	૧૪૪	જીરા	૩૨૬	૬૩૫	૧૦૨૧	૨૮૫	૨૪૦
						અ	૩૫૪	૮૮૩	૫૯૮	૩૫૧	૧૭૧

દેલખાણીઆ	૫૯૮	૨૩૨	૯૮૫	૭૩૪	૩૭૬
દીતલા	૨૧૩	૩૨૯	૫૬૯	૨૦૮	૧૧૨
દેવળા	૪૩૬	૬૯૩	૮૮૭	૪૫૦	૨૧૦
ધારંગણી	૪૭૬	૧૪૬	૯૬૪	૩૮૭	૭૭
ભલગામ	૪૨૮	૬૮૫	૧૨૯૬	૬૧૪	૧૭૦
ભાડેર	૩૪૪	૧૨૩૭	૧૪૩૫	૬૫૮	૩૦૧
વીરપુર	૨૦૩	૨૭૬	૮૩૪	૩૪૭	૧૨૩
સરસીઆ	૬૬૯	૮૩૨	૧૭૨૩	૮૫૨	૩૩૦

કુલ ૭૭૭૧ ૧૦૩૪ ૧૬૨૮૮ ૭૭૨૨ ૩૩૩૨

ભીમકટા પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧)

ભીમકટા	૨૭૩	૧૧૨	૧૧૬૦	૬૩૩	૧૨૬
કુલ	૨૭૩	૧૧૨	૧૧૬૦	૬૩૩	૧૨૬

રતનપુર પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૭)

ઈશ્વરીઆ	૨૬૮	૧૨૯	૩૭૮	૫૨	૪૨
નવાગામ	૪૧૭	૮૧૫	૫૨૧	૧૮૫	૧૯૯
મેવાસા	૧૮૬	૮૨	૪૪૧	૧૩૩	૬૭
મોણપુર	૩૮૦	૨૭૮	૯૨૧	૬૨૫	૧૭૬
તતનપુર*	૧૧૧૩	૬૧૧	૬૮૩	૫૨૭	૧૫૯
પાઠપુર	૩૮૮	૪૮૪	૫૫૩	૨૯૭	૧૪૬
ધયાનગર	૨૯૭	૨૬૭	૭૯૫	—	૧૧૫
કુલ	૩૦૪૯	૨૬૬૬	૪૩૮૨	૧૮૧૯	૧૫૦૪

મમરેલી પ્રાંત

૧૦૬૮૨૫૪૦૨૧ ૫૬૧૫૯ ૧૦૨૯૧ ૪૪૮૩૯ ૧૩૬૬

નવસારી પ્રાંત

(કુલ પુસ્તકાલય ૧૮૮)

કામરેજ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૩)	૬૨૨	૬૬૧	૭૪૨	૪૩૩	૧૨૦
આસતા	૫૦૬	૩૧૧	૭૭૮	૧૨૩	૭૧
ભિલેલ	૯૦૪	૬૯૩	૧૧૨૬	૪૬૨	૧૩૮
ઝોરણા*	૧૬૩૨	૨૮૩૨	૧૧૧૨	૭૬૨	૩૪૯
કોઠાદરા*	૬૩૫	૭૮	૯૪૫	૩૨૨	૪૩
કરજીયા*	૨૬૮	૮૫	૮૫૩	૩૨૩	૫૬
કામરેજ	૧૫૧૧	૧૦૬૭	૧૬૪૬	૭૩૨	૧૯૫
કોસમાકા*	૬૦૦	૩૫૨	૮૧૧	૮૪	૮૦
કોળીભર-આણા	૩૨૨	૩૦૪	૫૮૬	૩૩૫	૧૭૨
ખાતપોર	૨૮૧	૧૮૪	૪૨૪	૨૫૬	૧૪૫
ખોલવડ	૧૧૨	૨૮૦	૨૦૫૫	૮૬૪	૯૦
ખોલેશ્વર	૩૩૫	૨૦૯	૪૨૫	૧૫૫	૬૦
ધળા*	૫૮૫	૧૧૩	૧૩૮૬	૬૦૯	૬૫
ગીખલી	૪૩૪	૫૯૭	૫૬૬	૩૮૫	૧૧૪
જોખા*	૪૫૨	૧૬૨	૬૬૮	૪૦૪	૧૪૩
ટીઆ	૩૧૫	૨૧૦	૭૮૯	૪૧૪	૧૨૮
કુંગરા*	૪૪૧	૧૫૦	૮૧૭	—	૬૩
દિગસ*	૭૫૯	૭૮૦	૧૩૯૦	—	૧૯૩
દેલાડ*	૫૬૪	૪૯૬	૬૪૫	૨૮૬	૧૭૮
દેલોડ	૨૦૦	૨૭૮	૪૬૭	૨૦૫	૩૫

ખાતવા	૨૭૬	૧૫૫	૪૨૯	૨૦૦	૯૦	ગણુદેવી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૯)					
ધોરણુપારડી	૪૫૮	૨૦૧	૧૧૬	૧૮૮	૬૪	અંબેડા	૨૯૭	૨૯૧	૧૨૬૦	૫૭૨	૨૫૧
નગોડ	૨૯૫	૨૦૦	૭૨૩	૧૯૩	૧૬૫	અબરાહ	૭૩૪	૮૬૬	૫૦૩	૧૯૬	૧૭
નનસાડ	૩૪૪	૮૪	૩૮૬	૨૬૭	૪૭	અખવાડા	૪૨૫	૧૮૨	૫૩૯	૩૧૯	૩
નેત્રંગ	૩૦૦	૧૧૨	૩૧૧	૯૦	૭૬	ગડતર	૮૮૩	૪૮૨	૧૧૬૯	૭૬૪	૧૮
પરખ	૧૨૨૭	૭૨૬	૫૮૯	૨૪૩	૧૯૪	ગંગોર	૨૬૨	૧૬૯	૪૧૧	૧૫૦	૬
પાલી	૨૯૪	૩૫૪	૩૯૪	૨૭૬	૯૦	તળોડ કળીયા	૩૩૧	૧૫૧	૧૩૬૫	૩૮૮	૪
હોરવ	—	—	—	—	—	તોરણગામ	૩૩૬	૨૬૪	૮૯૮	૪૨૩	૧૨
ભાદા	૮૩	૧૨૭	—	—	૮૫	દેવધા	૨૫૩	૧૦૮	૧૦૧૪	૫૩૨	૫
માકણા	૩૦૯	૨૫૫	૩૭૩	૧૬૯	૬૮	દેસરા	૩૯૭	૩૬૭	૧૧૫૪	૧૦૮૮	૨૨
મોરયાણા	૫૮૫	૨૦૭	૭૦૭	૩૦૧	૯૩	ધકવાડા	૨૫૧	૨૬૧	૪૬૯	૨૫૬	૯
લાડવી	૨૭૫	૨૩૩	૪૭૭	૧૦૯	૯૭	ધનોરી	૭૮૯	૨૭૦	૧૨૭૫	૬૩૨	૧૬
વરીઆવર	૧૫૫૦	૨૧૧૫	૨૬૩૨	૯૭૩	૪૪૪	ધમડાળા	૨૧૮૯	૨૨૫૨	—	૧૨૪૬	૨૮
વલથુ	૫૪૪	૨૧૩	૫૦૫	૨૪૩	૬૨	પાથરી	૨૯૭	૨૯૨	૨૫૨	૮૦	૩
વાવર	૬૧૧	૨૦૦	૧૨૫૯	૧૧૦૦	૨૮૦	ભાદા	૧૮૬	૨૬૯	૬૪૦	૨૪૯	૧૫
વિહાણુ	૩૫૪	૫૫૬	૮૫૭	૨૬૨	૧૨૭	માણેકપુર	૫૬૫	૨૪૬	૫૪૯	૩૦૩	૭
વેલંગ	૪૦૨	૫૮૩	૪૩૨	૧૩૧	૯૫	માસા	૫૬૪	૧૭૧	૨૪૭૮	—	૯
ચામપુરા	૧૧૨૧	૯૭૬	૯૮૩	૫૦૫	૨૬૩	વલોટી	૬૧૬	૨૦૫	૫૩૪	૩૦૧	૧૧
સીમાડા	૫૮૦	૬૯	૬૩૬	૩૦૯	૪૫	વરસાંગ	૨૮૦	૪૯૫	૧૦૮૫	૪૧૬	૯
સેખપુર	૨૩૭	૮૩	૪૭૩	૩૦૩	૪૩	સોનવાડી	૯૮૧	૪૬૫	૧૧૮૮	૫૩૪	૨૫
મેમવા	૩૪૩	૩૧૯	૨૮૭	૭૪	૫૪	કુલ	૧૦૬૩૬	૭૮૦૬	૧૧૬૦૦	૭૪૬૮	૨૫૨
સંવણી	૯૧૭	૬૩૪	૧૪૯૮	૬૩૩	૩૬૫						
હળપર	૯૪૧	૫૫૯	૧૩૪૧	૬૫૨	૨૩૭	નવસારી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૪)					

કુલ ૨૩૬૧૮ ૧૦૫૧૬ ૩૩૭૬૨ ૧૪૧૮૪ ૫૩૯૭ અલુરા. ૧ ૩૧૨ ૩૬૪ ૨૦૦ ૭૪ ૮

આમલીઃ	૫૭૮	૩૪૮	૧૦૪૧	૪૨૦	૯૮	પીનસાડઃ	૬૮૧	૧૮૦	૬૫૮	૩૨૫	૧૭૦
આમલપુર	૨૯૧	૧૫૫	૯૦૯	૪૪૨	૧૦૬	પોપડા	૩૬૮	૧૨૬	૪૧૨	૩૦૦	૫૫
આસણા	૧૬૭	૧૦૪	૫૭૯	૨૯૮	૧૦૪	પેસરા	૪૭૫	૨૫૫	૧૦૦૩	૬૩૨	૧૧૯
ઉભરાઈ	૬૯૪	૨૮૯	૧૬૧૫	૬૭૧	૧૨૬	ઘોરસી	૩૩૭	૨૫૯	૧૪૨૫	૫૭૫	૧૨૬
કરખાટ	૨૩૩	૧૨૮	૪૭૬	૨૬૫	૮૨	ભાડા	૨૯૬	૧૭૫	૫૪૮	૨૬૬	૮૩
કરખાપારઃ	૫૮૪	૨૩૪	૧૩૩૫	૭૩૧	૧૦૫	બીનાર	૨૮૫	૨૨૯	૭૭૪	૩૯૩	૧૦૫
કોલીઃ	૪૯૭	૧૪૪	૭૫૧	૨૫૧	૫૦	મરોલી	૫૬૯	૨૬૩	૧૪૦૫	૨૩૩	૨૪૩
કાછીઆવાડી	૧૨૭૬	૨૧૫૨	૮૨૫	—	૨૭૯	મહુવર	૨૫૩	૫૦	૭૫૦	૩૭૬	૧૪
કાળાકાળા	૨૦૯	૪૮	૫૭૫	૨૪૫	૩૨	માંગરોળ	૩૪૬	૧૨૬	૫૩૮	૨૩૭	૮૦
કુચેદઃ*	૧૧૮૪	૪૪૭	૭૩૪	૨૯૯	૨૨૭	માણેકપુર	૧૧૪	૯૧	૧૦૧૯	૫૩૨	૩૦
કોલાસણા	૪૬૪	૬૦૬	૪૩૯	૨૯૨	૧૭૨	મીરજાપુર	૧૨૪	૧૨૧	૪૪૫	૧૭૭	૭૦
જાપરા	૩૪૦	૪૩૪	૪૮૩	૨૮૯	૭૧	વડોલી	૩૧૭	૧૨૬	૪૧૬	૩૮૦	૭૦
છીલુમઃ	૭૩૬	૩૫૮	૭૯૦	૨૬૪	૧૬૯	વીરાવળ	૩૪૫	૮૨	૧૧૬૫	૩૮૦	૮૯
ડાભેલ	૧૮૭	૯૮	૧૧૮૯	૬૦૮	૩૯	વેળણપુર	૧૩૩	૧૬૫	૪૨૭	—	૩૧
તવડીઃ	૫૭૯	૨૨૭	૧૨૪૬	૨૭૦	૧૨૫	વેરમાઃ*	૧૯૨૫	૨૦૮૯	૩૨૬૬	૧૫૯૬	૩૨૩
દાંતી	૧૭૩	૧૨૩	૮૬૩	૨૭૬	૧૦૨	સરખ	૪૪૬	૩૨૪	૪૧૦	૨૮૫	૫૮
દેલવાડા	૩૫૩	૧૬૦	૭૯૩	૩૧૪	૧૩૨	સામરા	૩૨૭	૨૩૧	૬૨૩	૪૩૯	૧૦૦
ધામણ*	૧૦૯૮	૬૭૮	૧૩૮૫	—	૧૯૬	સીસોદરા*	૧૭૩૫	૬૩૦	૧૦૧૫	૮૭૮	૨૬૨
નડોદ	૩૧૬	૨૮૨	૫૬૯	૩૧૪	૧૨૦	સીમળગામઃ	૧૪૦૮	૪૫૭	૧૨૦૬	૩૭૦	૨૩૨
નીમળાષ	૩૧૧	૪૧૫	૪૨૨	—	૧૩૧	સંદલપુર	૪૮૫	૨૧૦	૬૪૧	૩૫૬	૨૨૪
પડધાઃ	૪૭૪	૧૦૪	૬૯૭	૧૩૧	૨૪	કુલ	૧૩૧૬૦	૧૪૬૧૧	૩૬૫૩૧	૧૬૭૯૭	૫૦૮૦
પરયાણ	૩૭૦	૬૫	૪૯૫	૪૨૪	૪૪	પલસાણા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૦)					
પરજણ	૮૬૬	૪૨૯	૯૫૫	૪૯૮	૭૧	અરતાન	૫૦૩	૧૧૬	૪૫૭	૮૧	૩૭

અંત્રોલી	૨૧૫	૨૪૬	૪૪૦	૨૪૯	૮૪	વડલા	૨૩૦	૨૭૫	૩૯૮	૧૫૦	૧૨૦
દિગળવા	૨૮૧	૬૦	૫૦૨	૧૭૦	૩૧	લીંગડ	૬૮૪	૧૨૫	૭૦૪	૨૮૫	૫૨
ઉમરાખ*	૯૩૨	૪૫૬	૫૯૬	૧૮૩	૧૦૮	સોયાણી	૪૦૨	૮૮	૫૮૭	૨૫૫	૮૮
એના	૪૨૮	૬૭૫	૧૬૬૨	૮૨૪	૩૦૦	વણેસાપિસાદ	૪૨૭	૪૪૮	૧૭૬૮	૬૬૯	૧૫૭
એરયાથુ	૩૧૨	૮૮	૩૦૨	૧૨૨	૫૧	સાંકી	૧૮૯	૪૧	૩૯૭	૧૦૩	૩૧
કડોદરા	૧૫૬	૯૦	૪૯૦	૨૧૭	૪૪	હરિપુરા	૪૧૪	૧૧૯	૩૬૫	૨૬૮	૪૯
કરથુ	૨૬૬	૧૩૨	૩૯૦	૪૭	૬૦	કુલ	૧૦૧૫	૬૫૨૮	૧૮૧૧૪	૭૨૨૫	૨૨૭૭
ખરવાસા	૨૮૩	૩૧૧	૫૭૧	૧૪૭	૧૩૮	મહુવા મહાલ (કુલ પુરતકાલ ૧૭)					
ગંભાધરા	૧૨૪	૧૩૫	૩૨૫	૨૨૫	૭૦	અનાવલ	૬૦૪	૮૨	૧૧૭૮	૨૩૯	૬૨
ગાંગપુર*	૭૧૧	૧૭૨	૭૮૩	૪૧૮	૧૦૦	આમચક	૯૧૧	૨૮૦	૮૭૨	૨૭૯	૧૩૪
ચલયાથુ	૫૦૦	૨૭૫	૬૦૩	૨૮૬	૮૩	આમરોલી	૩૯૨	૯૪	૩૦૦	૯૦	૨૪
બેળવા	૨૧૭	૧૬૩	૩૩૬	૧૯૯	૪૫	ઓડચ	૩૦૦	૨૨૦	૪૬૭	૧૦૫	૭૩
ગોદરા	૯૦	૯૯	૧૮૭	૫૬	૩૧	કરચેલીઆ	૩૯૨	૪૦૩	૧૫૪૦	૩૧૯	૨૮૭
તીર્થિયા	૨૪૮	૨૬૦	૪૧૮	૧૫૩	૫૫	કાન્હી	૫૩૭	૩૭૦	૧૨૬૭	૫૧૮	૮૬
ડુંડી	૩૪૬	૨૨૧	૯૬૧	૪૩૫	૭૮	કોસ	૨૯૨	૩૧૦	૧૩૧૦	૨૦૬	૧૧૫
દસ્તાન	૪૭૭	૨૯૫	૬૧૬	૧૫૬	૮૫	કુરેલ	૫૪૯	૩૧૮	૫૯૫	૧૭૩	૧૪૭
ધામડોદએના	૨૨૯	૧૪૦	૫૨૨	૧૩૯	૪૩	ગુણસવેલ	૧૯૦	૪૮૫	૮૮૩	૨૭૧	૧૦૬
,, હુંબા	૩૨૯	૧૩૦	૫૮૭	૨૪૯	૬૬	ધડોષ	૧૮૯	૧૪૧	૫૩૪	૩૩૨	૪૨
નિયોગ	૭૨૮	૩૨૯	૭૧૭	૨૧૭	૯૫	એરવાવરા*	૧૨૨૨	૬૯૧	૧૦૦૭	૩૭૪	૮૯
બગુમરા	૩૩૭	૧૪૦	૮૬૪	૧૧૯	૬૬	ધોળીકુષ	૩૫૪	૨૦૮	૫૦૫	૧૪૬	૧૦૦
બલેચર	૧૧૮	૬૫	૧૧૯૪	૭૦૦	૩૭	શુટવાડા	૧૫૭	૯૭	૯૪૦	૩૦૦	૭૨
બાબેન	—	—	—	—	—	મહુવા*	૨૦૩૪	૪૫૧૪	૧૭૨૯	૧૦૦૦	૩૩૬
બારમડી	૧૪૮	૩૩૪	૩૨૨	૧૦૦	૫૩	રાખત	૫૮૨	૮૯	૫૯૪	૮૬	૪૧

વેલણપુર	૩૬૨	૨૬૨	૮૮૮	૧૬૫	૭૭	હથુરણ	૩૬૫	૧૫૫	૧૪૮૮	૬૭૫	૬૧
સાંઘા	૨૧૮	૨૯૨	૬૧૫	૦	૧૨૩	હથોડા	૫૦૨	૨૬૮	૧૩૫૪	૪૮૧	૧૧૪
કુલ	૬૨૮૫	૫૮૪૬	૧૫૨૫૪	૩૬૦૭	૧૯૦૩	કુલ	૧૧૬૧૮	૧૨૫૩૦	૧૯૧૫૪	૮૪૦૮	૨૬૭૫

માંગરોળ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૨૧)

કંટવા	૩૮૧	૧૭૬	૬૨૧	૧૯૭	૧૦૧
કુંવારદા	૪૪૫	૩૧૮	૫૭૧	૧૧૧	૧૦૫
કોસાડી	૩૦૨	૨૬૮	૧૦૯૧	૪૬૦	૪૫
કોસાંબા*	૧૪૨૫	૪૫૩૦	૨૦૯૯	૧૯૮૪	૬૬૨
ગીજરમ	૩૦૩	૨૦૦	૬૩૮	૧૪૫	૧૨૫
દીણાદ	૧૯૬	૫૫	૫૦૬	૭૫	૨૨
નંદાવ	૩૩૫	૨૧૧	૩૭૯	૪૨	૬૦
નાનીનરોળી	૬૩૧	૭૯૩	૨૪૨૫	૧૨૫૬	૧૬૯
ખીપોદરા*	૮૬૯	૭૮૧	૬૧૪	૩૦૫	૩૯૭
ખોરીદરા	૮૬૯	—	—	—	—
મહુવેજ	૨૭૨	૧૪૫	૬૧૦	૧૦૯	૧૦૦
માંગરોળ*	૧૬૯૦	૩૬૦૦	૨૦૬૮	૧૧૩૭	૪૮૦
મોસાલી	૨૯૨	૪૯	૭૭૪	૩૭૦	૩૭
વાકળ*	૯૬૦	૭૬૯	૧૩૯૬	૩૭૩	૧૨૪
વેળાખા*	૧૯૬૫	૨૬૧૦	૧૦૧૩	૨૫૭	૨૨૭
લીંબાડા	૩૩૭	૧૩૬	૫૦૬	૬૨	૪૫
લીંબોદરા	૧૯૩	૯૯	૪૬૨	૨૯૧	૫૮
સરદા	૫૯૪	૨૧૦	૧૫૬	૦	૭૩
સિંમોદા	૨૯૨	૩૦૭	૫૨૧	૭૭	૭૦

વ્યારા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૧૨)

અંધારવાડી	૩૦૩	૩૯૮	૭૨૮	૧૪૬	૧૧૩
કેળકુષ્ઠ	૨૫૯	૧૬૦	૧૩૪૯	૨૨૮	૮૫
કપુરા*	૭૮૨	૨૭૧	૧૧૯૩	૬૨૫	૮૩
કલકવા	૧૭૭	૧૯૯	૧૩૫૮	૪૯૩	૭૭
કાનપુરા	—	—	—	—	—
કાંજણ	૧૨૫	૯૧	૫૩૧	૧૦૦	૨૯
ગડદ	૨૭૯	૧૮૨	૧૧૨૪	૪૭૫	૧૫૪
ડોલવણ	૪૬૮	૬૫૩	૨૧૨૩	૪૭૮	૨૧૦
રૂપવાડા	૩૦૧	૩૧૮	૬૭૦	૬૬	૯૫
ખુટાડીઆ	૧૧૩	૮૨	૪૦૧	૫૫	૮૦
ખેડગીત	૩૮૦	૨૧૩	૫૦૨	૭૯	૭૯
વાંસકુર્ષ	૧૧૯	૧૦૬	૬૩૫	૨૪૩	૧૨૧
કુલ	૩૩૦૬	૨૬૭૩	૧૦૬૧૪	૨૯૮૮	૧૧૨૬

સોનગઢ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૨)

સિંગપુર	૧૦૮	૭૨	૭૩૯	૧૬૯	૨૮
ડોસવાડા	૧૧૬	૧૭૩	૭૧૧	૧૯૨	૭૦
કુલ	૨૨૪	૨૪૫	૧૪૫૦	૩૬૧	૯૮
નવસારી પ્રાંત કુલ	૬૨૪૦૨	૭૦૭૫૮	૧૪૯૬૧૫	૬૦૬૩૮	૧૧૦૬૧

મહેસાણા પ્રાંત
(કુલ પુસ્તકાલય ૪૩૮)

આતરસુખા પેઠામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૯)

અમિતલ	૨૫૦	૩૪૮	૪૦૧	૩૪૨	૭૨	કાસવા	૫૧૧	૨૯૯	૭૯૫	૩૨૨	૧૫૧
કનીપુર	૧૦૧૨	૧૫૨	૧૫૧૪	૯૦૦	૯૮	કુંડાળ	૪૧૯	૨૧૫	૮૨૯	૮૧૦	૮૭
ઉકરડીના મુવાડા	૨૨૪	૯૫	૪૭૧	૬૬	૧૬૪	કૈયલ	૩૧૦	૧૨૫	૧૦૨૦	—	૭૧
કાણીએલ	૭૫૯	૪૭૭	૧૨૭૪	૫૧૭	૧૧૦	ખાવડા	૯૧૧	૬૬૯	૯૭૭	૪૪૨	૨૩૦
દેવકરજી- ના મુવાડા	૩૧૭	૨૨૪	૧૨૨૩	૬૨૦	૧૧૦	ખોરજના દોડા	૪૪૬	૫૮૬	૯૦૪	૩૫૦	૧૪૪
ખારીઆ	૨૮૬	૧૮૩	૭૭૩	૪૪૮	૧૧૧	ગલોદરા	૧૯૧	૨૬૮	૪૩૦	૨૦૦	૬૧
વડાલી-	૧૭૯	૨૦૫	૫૬૭	૧૬૫	૪૨	કુમાસજી	૬૭૮	૨૭૫	૧૦૫૫	૬૨૮	૧૧૩
બાસ વાસજી	૪૫૨	૧૦૪૯	૪૧૩	૧૩૬	૧૪૦	ચડાસજી	૨૨૫	૨૬૨	૪૬૫	૨૩૦	૫૨
લીલાલ	૬૨૧	૧૭૪	૧૦૫૬	૫૪૪	૭૫	ચારોળ	૨૩૧	૪૩૧	૭૪૦	૪૧૧	૧૭૪
કુલ	૪૦૯૯	૨૯૦૬	૭૬૯૭	૩૭૩૮	૯૨૨	ચાલાસજી	૨૧૮	૨૫૦	૫૫૫	૨૧૪	૮૮

કડી મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૫૪)

અગોળ	૨૨૪	૧૩૬	૧૮૫૭	—	૮૦	જુલાસજી	૪૯૬	૨૬૨	૧૩૧૨	૪૮૨	૨૮૩
અળદેસજી-	૧૬૧	૧૪૦	૭૩૭	—	૯૦	ડરજી	૫૩૭	૨૭૫	૧૯૧૬	—	૭૨
આદરજી- મેડા	૮૧૬	૪૮૭	૧૭૭૧	૬૭૧	૨૮૦	ડાંગરવા	૧૧૩૪	૮૪૨	૨૨૪૦	૧૩૫૩	૪૬૦
આફુદરા	૨૬૭	૧૯૭	૫૯૮	૧૯૯	૭૬	દોરીયા	૨૪૯	૧૯૦	૩૨૦	૯૦	૩૯
આજુદપુરા	૨૦૦	૨૩૫	૩૩૨	૨૩૦	૧૧૩	થોળ	૯૯૩	૩૬૫	૧૮૮૬	—	૧૬૫
દિંદાડ	૨૯૨	૧૬૭	૭૨૫	૮૫	૮૯	દેલસજી	૪૪૮	૨૮૭	૫૬૩	૧૨૫	૧૩૬
ધરાજી	૧૩૬	૨૯૯	૪૫૧	૨૮૭	૧૨૮	નાની કડી	૨૬૫	૧૦૨૧	૪૫૨	૩૫૨	૧૯૯
છાટવા	૩૦૮	૮૪	૪૭૪	—	૫૯	નંદાસજી	૩૫૮	૩૫૮	૨૩૪૮	૧૧૫૬	૧૦૯
ફત્તવાજીપુરા	૭૨૨	૫૫૧	૮૦૨	૪૨૮	૨૦૩	નગરાસજી	—	—	—	—	—

કુલેત્રા	૨૪૦	૧૫૦	૮૭૧	૯૬	૫૨	કલોલ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૫)					
બોરીસણ	૫૦૬	૧૭૧૨	૯૬૪	૨૬૦	૧૧૪	અલુવા	૨૪૧	૨૮૫	૭૭૫	૨૫૦	૨૮૫
ભટાસણ*	૩૯૩	૨૯૮	૫૩૦	૨૧૦	૧૩૮	આદરજ	૪૨૩	૧૭૫	૨૩૧૧	૧૬૫	૧૨૯
ભાલ્લી (કુમારપુર)	૨૯૯	૮૨૩	૫૯૪	૧૮૭	૧૫૯	મોદી	—	—	—	—	—
	મણિપુર	૩૭૭	૨૦૮	૩૨૮	—	ઓળા	—	—	—	—	—
માયાસુળ	૨૪૧	૧૪૨	૪૫૬	૨૫૦	૭૨	ધસંડ*	૭૬૩	૩૨૯	૧૨૭૨	૫૦૩	૨૩૦
મોકાસણ	૩૭૧	૩૪૮	૬૭૮	૨૦૨	૮૧	ઉનાઉ*	૧૧૧૧	૩૫૩	૩૦૩૩	—	૧૦૬
રંગપુર	૨૨૫	૨૨૩	૪૦૫	—	૯૫	કોઠા	૩૨૪	૧૫૨	૧૦૩૮	૧૪૦	૧૩૨
રાજપુર*	૬૭૭	૪૪૦	૨૪૩૭	૧૨૧૪	૧૧	કુડાસણ*	૫૧૫	૪૧૭	૧૦૧૯	૧૮૭	૩૧૨
રંગપુરમાં	૨૪૦	૪૭	૪૭૧	૧૦૧	૨૨૭	કોલવડા*	૮૭૩	૨૩૮	૩૧૯૧	૧૦૮૯	૩૨૦
હુણાસણ	૩૨૭	૧૦૦	૭૨૫	—	૩૫	બોરજ ડાબી*	૩૩૨	૮૪	૧૩૬૨	૪૮૦	૩૪
હોર	૨૨૭	૧૫૬	૫૦૬	—	૮૦	જનાલ	૩૩૪	૧૨૭	૧૬૭૨	૧૨૪૧	૮૬
વડુ*	૪૨૧	૩૨૯	૧૬૨૩	૨૭૧	૯૮	જામળા	૨૩૩	૩૩૮	૧૩૮૫	૨૦૫	૮૮
વડાવી	૪૩૨	૧૪૯૧	૭૦૭	૩૨૫	૬૬	જાસપુર	૩૨૯	૩૬૦	૧૦૫૫	૪૮૬	૧૫૩
વાધરાડા	૨૮૦	૨૬૪	૬૮૪	૮૦	૧૧૭	ટીટાડા	૪૬૦	૯૮	૧૬૭૧	૪૫૦	૭૪
વામજ*	૭૮૩	૩૫૦	૧૬૧૭	૧૦૫૯	૫૦	ડોંગુયા*	૫૯૮	૮૯૦	૧૫૦૧	૧૧૫૧	૧૬૫
વિડજ	૪૩૨	૧૫૪	૯૯૬	૫૬૮	૧૩૮	ધમાસણ*	૧૦૮૦	૧૫૭	૧૫૬૫	૧૭૧	૪૮
ચિપાપુરા	૧૮૪	૪૯૫	૩૨૫	૧૧૫	૫૨	ધાનજ	૨૩૭	૨૨૦	૫૪૯	૩૦૨	૬૯
સરસાવ	૫૮૭	૪૯૬	૯૨૬	૩૪૦	૮૬	નારદીપુર*	૨૫૭૪	૨૧૦૦	૩૨૬૮	૨૦૦૦	૨૦૧
સાદરા	૧૩૪	૫૯	૪૪૦	—	૧૨૫	પલસાણા	૨૫૦	૩૮૦	—	—	૧૬૪
સેંદરડી	૨૨૫	૨૬૭	૩૭૦	૨૦૦	૫૭	પલીઅડ*	૧૪૧૯	૧૦૮૩	૨૮૦૫	૧૬૮૦	૨૪૦
સૂરજ	૨૩૮	૧૦૨૬	૧૬૨૫	૯૨૬	૭૦	પાનસર*	૧૦૪૩	૧૩૩૦	૨૧૨૫	૧૨૮૧	૨૪૨
કુલ	૨૧૪૪૯	૧૧૨૩૫	૪૮૮૨૬	૧૬૫૧૧	૬૬૬૯	પીપળજ*	૯૪૩	૩૬૦	૧૦૦૫	૫૫૦	૧૮૧
						બાળવા*	૪૯૬	૭૭	૧૧૦૬	૭૨૭	૪૨

જોરાણ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૫)										
ખીસેચરપુરા	૧૨૦	૬૪	૩૫૪	૪૦	૬૪	ખીસેચરપુરા	૧૨૦	૬૪	૩૫૪	૪૦
ખોરીસણા	૨૯૨	૪૦૦	૧૨૫૬	૩૬૫	૬૦	અંબાવાડા	૧૯૩	૮૭	૪૮૫	૧૨૭
બાદોલ	૨૮૩	૧૭૪	૩૦૮	—	૬૨	ઉણાદ	૪૫૨	૪૦૦	૧૧૯૪	૪૯૪
મુખારકપુર	૩૧૦	૨૮૦	૫૭૧	૩૫૦	૬૮	મન્જાવા	૩૫૭	૮૧૨	૬૭૩	૧૯૫
મોખાસણ	૬૧૧	૩૩૨	૧૦૫૬	૩૨૮	૧૧૪	ઉમતાખ	૨૩૦૫	૧૩૬૪	૪૭૪૦	૧૭૨૧
રકનપુર	૩૬૯	૮૭	૪૩૯	૬૨	૫૧	ઉંઢાખ	૭૨૬	૧૦૪૯	૧૫૩૩	૭૪૫
રાયરડા	૪૩૫	૩૧૦	૧૨૦૬	—	૧૨૦	દમણપુર	૨૪૨	૨૪૨	૪૦૬	૭૦
રાધિખ	૧૪૮૯	૧૯૨૨	૩૮૪૬	૩૧૭૩	૧૯૭	ચાડા	૨૮૬	૨૨૬	૯૬૧	૧૫૨
રૂપાલ	૧૪૮૧	૭૬૧	૩૪૫૮	૨૦૬૨	૧૭૦	કરમટીઆ	૭૯૦	૧૯૩	૨૨૩૫	૧૧૧૪
લીખોદરા	૪૮૪	૪૧૦	૨૦૮૪	૧૯૫	૧૧૦	કરસનપુરા	૨૯૯	૪૬૧	૪૭૨	૧૪૮
વડાવરખામી	૨૫૫	૨૧૪	૩૪૫	૧૦૫	૭૧	કહીપુર	૩૬૭	૨૮૦	૧૦૮૪	૪૯૧
વડસર	૩૧૫	૨૩૭	૧૨૨૦	૭૪૫	૧૫૭	કેસિયા	૨૩૯	૧૨૭	૬૭૧	૬૩
વાવોલ	૪૯૪	૪૭૫	૧૬૬૬	૮૪૪	૯૯	ચાણસોલ	૩૩૬	૪૪૬	૧૦૯૭	૩૯૮
વેડા	૭૫૨	૧૬૯	૧૯૫૭	૮૬૮	૪૮	ત્રાંસાવાડ	૨૩૦	૧૭૬	૩૮૪	૧૪૦
વાધોસણ	૨૭૫	૧૪૬	૫૯૭	૧૬૦	૨૨	ભરકા	૯૨૧	૬૮૨	૨૧૪૫	૫૩૨
વાસણા	૩૦૬	૪૫૫	૧૦૧૯	—	૧૧૨	ડભાડ	૩૬૬	૪૫૩	૧૬૩૦	૩૨૯
સેજ	૮૯૮	૫૧૩	૨૪૬૨	૨૯૬	૧૧૦	ડમોડા	૩૦૨	૨૨૯	૨૦૩૧	—
સરદાર	૨૨૯૪	૨૫૪૬	૩૮૯૬	૨૦૦૦	૬૦૪	ચાંગણા	૨૨૦	૮૨	૪૦૩	૧૬૦
સાતેજ	૨૪૦	૧૫૦	૧૬૯૭	૫૦૦	૬૩	અલાદ	૪૨૯	૧૧૯	૧૨૭૮	૨૫૦
સેરયા	૧૬૩૧	૯૭૫	૨૩૪૨	૧૦૦૦	૨૯૯	અદાદરપુર	૪૦૧	૬૪૨	૧૨૦૬	૫૭૧
સેરીસા	૩૩૯	૮૦૩	૧૩૫૯	૧૧૯	૧૩૫	ખાખીપુર	૨૮૨	૧૮૭	૭૦૧	૧૬૨
સોળ	૯૩૩	૩૦૩	૨૫૧૭	૧૬૩૨	૧૦૯	મદાસણા	૭૭	૧૩૦	૪૭૫	૮૮
સે.લાસણ	૨૨૦	૨૬૫	૩૫૭	૬૨	૮૫					
કુલ	૧૬૪૧૪	૧૧૫૪૪	૬૬૩૧૧	૧૬૬૪૬	૬૨૯૧	મતેકપુર	૨૨૧	૧૫૭	૧૦૮૮	૩૭૪

મંત્રીપુર	૧૧૨	૧૯૫	૭૯૧	૧૭૫	૧૪૫	ખામિય	૧૨૪	૪૪	૮૮૫	૧૨૫	૩૪
મંડાલી	૩૦૫	૪૩૫	૯૮૪	૫૨૫	૧૩૦	કેશશ્રી	૧૦૧	૬૬	૭૩૭	૨૧૦	૫૬
મોળાપુર	૨૬૨	૨૮૬	૬૧૦	૨૩૭	૮૬	ખેરસમ	૩૫૦	૪૬૩	૭૯૮	૨૭૨	૧૧૦
રાજપુર	૩૦૭	૩૧૫	૪૩૮	૨૫૦	૧૦૯	મંગેટ	૨૯૮	૪૬૭	૫૯૨	—	૮૯
રંગપુર	૨૭૦	૨૨૯	૬૦૦	૩૫૧	૨૨૧	ગાંધી	૩૮૯	૩૮૫	૧૩૩૦	૫૫૦	૧૫૫
લુણવા	૪૩૨	૧૮૨	૧૪૨૦	૬૦૦	૧૫૪	ગેલીઆ- વાસણા	૨૭૪	૨૩૮	૨૮૬	૧૨૫	૪૩
વિઠોડ	૧૧૭	૯૮	૧૧૯૮	૨૮૦	૧૮૫	ગોખરેવા	૩૩૮	૧૬૫	૪૩૦	—	૬૫
સંખળપુર	૨૭૪	૨૯૬	૧૦૧૩	૪૦૬	૧૯૩	ગોરાદા	૫૨૬	૬૨૬	૧૩૪૪	૫૦૦	૧૫૫
હસનપુર	૨૭૦	૧૧૫	૩૭૦	૧૫૮	૧૪૭	ચવેલી	૨૫૧	૧૮૯	૧૨૦૦	૩૨૫	૭૨
સિંધોર	૬૦૫	૩૪૪	૩૧૧૮	—	૩૩૪	ચડાસણા	૩૨૨	૨૫૯	૪૫૩	૬૩	૬૫
સુંઢિયા	૧૨૨૯	૨૬૮૬	૩૯૦૦	૧૫૦૬	૨૨૨	જાગીરા	૨૯૨	૮૦	૯૨૭	૩૪૫	૬૬
શેખપુર	૨૭૮	૫૮	૩૭૨	૭૦	૨૭	જસલપુર	૨૫૮	૨૩૪	૫૪૩	૧૭૦	૬૮
શેખાસણ	૨૮૪	૨૪૨	૬૮૦	૨૯૨	૩૦	જાખાના	૫૦૨	૧૮૨	૯૪૧	૨૮૫	૫૪
હીરવાણી મોટી કુલ	૩૪૨	૩૦૮	૫૪૮	૨૬૯	૮૯	જીતોડ	૩૨૪	૪૫૯	૧૦૦૪	૫૨૭	૧૨૬
ચાણુરખા	૧૫૪૨૮	૧૪૩૭૩	૪૩૦૧૪	૧૩૨૪૩	૪૮૩૮	જેતપુર	૩૧૧	૨૬૧	૯૩૪	૪૬૫	૧૦૮
મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૫૪)						ટાંગોડી	૨૫૧	૧૨૪	૬૦૮	૩૦૨	૭૧
અંબાલા	૨૭૨	૨૨૩	૮૩૪	૨૪૫	૪૦	દાંતકોડી	૩૧૨	૨૫૩	૩૬૯	૨૨૫	૧૦૨
આદિવાસ	૨૪૮	૨૪૮	૭૧૮	—	૯૦	ડોડીવાડ	૨૬૫	૩૮૬	૬૪૮	૯૫	૧૧૬
ધરમામપુર	૨૭૪	૧૦૫	૬૪૮	૫૩૦	૨૪૨	દાણોદર	૩૨૯	૭૨૩	૬૩૪	૨૫૦	૮૬
દનોડ	૪૭૭	૩૬૬	૧૧૪૮	૧૬૪	૧૦૨	ધરમોડ	૩૨૧	૧૧૧	૬૫૬	૧૯૦	૯૩
કંબોદ	૫૫૪	૫૧૯	૧૯૩૩	૬૩૬	૧૧૩	પસાસર	૬૩૩	૨૪૪	૧૬૪૩	૬૦૮	૨૩૮
કારોડ	૨૩૭	૨૬૪	૩૯૫	૯૬	૫૯	ધાણોધર	૨૯૧	૩૦૩	૭૦૨	૧૯૦	૯૯
કાલરી	૫૭૨	૫૧૨	૧૦૯૫	૫૫૭	૧૩૪	પીપળ	૫૩૧	૩૬૨	૧૩૧૭	૭૦૦	૯૯

પૌંદરપુરા	૨૬૪	૯૦	૭૦૦	૪૦૦	૫૦	મુથુસર	૩૦૪	૧૮૦	૧૧૪૦	૧૧૭	૭૫
શીયાલ	૨૬૪	૩૨૪	૩૭૮	૬૩	૪૯	કુલ	૧૭૩૩૭	૨૧૫૪૪	૪૮૮૯૮	૧૬૩૮૬	૬૦૩૦
અરિયક	૨૪૧	૨૬૬	૪૨૧	૯૬	૬૬	હાલેગામ તાલુકો (કુલ પુસ્તકાલય ૨૬)					
બ્રાહ્મણવાડા	૬૬૬	૪૩૬	૧૬૫૯	—	૮૦	ધર્મનપુર મોટા	૧૧૫૨	૫૪૨	૨૦૫૭	૮૬૦	૧૬૪
અહુચરાજી	૧૪૧૭	૪૩૩૮	૧૧૧૦	૩૪૬	૨૬૪	ઉથુદ	૧૪૭	૪૩	૬૫૫	૭૫	૪૦
ભાટસર	૨૮૩	૨૯૨	૯૨૮	૩૧૯	૭૭	કઠવાડા	૩૩૮	૧૫૧	૧૭૬૫	૮૨૦	૩૪
મણીઆરી	૩૧૫	૪૮૯	૧૦૬૦	૭૦૦	૧૯૫	કરોળી	૭૨૭	૪૩૨	૯૫૭	—	૧૦૧
મોહાધરવા	૩૩૧	૨૬૯	૧૦૩૦	૩૮૬	૧૩૦	મહુદણ	૧૨૪	૬૭	૭૩૪	૯૫	૨૫
મોહી ધારીઅલ	૧૬૫	૩૪૯	૧૦૦૭	૨૫૦	૧૦૩	ચિલોડા	૩૨૬	૧૭૩	૭૫૪	૨૭૧	૫૧
મુદેરા	૫૬૯	૬૬૯	૧૭૯૬	૨૬૩	૧૫૪	ચંદ્રાણા	૧૨૯	૩૯	૮૦૬	—	૨૮
મેરવાડા	૪૧૧	૯૧૨	૮૩૪	૩૭૫	૨૪૧	ધર્મીજી	૫૫૭	૧૧૭	૧૧૦૬	૧૩૪	૭૯
મોટપ	૪૪૦	૪૪૧	૧૪૦૯	૧૯૦	૧૩૪	જાલા	૭૪૫	૨૫૬	૨૦૫૪	૭૦૦	૯૬
ભોલા	૨૩૫	૨૪૮	૬૦૩	૪૦૩	૧૫૫	મોટા બજુદરા	૩૦૨	૫૯	૫૫૦	૨૧૦	૧૯
પપુર	૩૬૩	૧૪૮	૭૯૧	૨૦૫	૧૦૧	ઝીંડવા	—	—	—	—	—
લથુવા	૮૮૪	૫૬૭	૧૪૪૨	૨૧૮	૨૭૦	ધનીઆલ	૨૮૬	૨૦૩	૩૯૮	૨૪૭	૬૨
વડાવલી	૭૯૧	૨૮૬	૨૦૧૬	—	૧૧૦	ધારીસણા	૩૧૬	૪૦	૧૦૮૩	૭૦૦	૪૦
વસાઇ	૯૩૨	૬૯૦	૧૨૩૭	૮૯૭	૧૯૫	નાંદોલ	૧૨૩૮	૪૦૩૨	૧૮૧૦	૯૬૭	૩૪૦
વીરતા	૩૨૫	૧૯૪	૧૦૭૬	૪૫૧	૭૬	પાટનાકુવા	૨૨૧	૨૪૦	૮૩૨	૪૦૬	૮૦
વેણુપુરા	૪૨૬	૨૧૪	૪૮૬	૨૩૨	૧૨૯	પરંતીઆ	૬૧૬	૧૦૯	૧૧૭૩	૪૮૦	૬૧
સદુચળા	૩૧૯	૨૦૫	૪૧૬	૫૬	૧૧૧	બહીઅલ	૧૧૨૩	૧૨૫૦	૨૨૦૪	૧૩૦૧	૨૩૪
સંખપુર	૬૦૬	૨૮૪	૧૮૫૦	૧૦૩૦	૮૦	ભાવડા	૪૪૧	૧૬૫	૯૪૨	૪૦૦	૬૧
સરસાવ	૩૧૧	૩૬૭	૪૪૧	૩૫૦	૧૪૦	મગોડી	૧૦૯૩	૧૯૧	૧૩૦૫	૪૬૫	૧૧૮
સેલાવી	૪૪૮	૪૦૫	૪૮૬	૮૯	૧૪૭	સોનારડા	૧૨૩	૧૨૩	૬૮૭	૭૭	૯૦

મહુદરા	૨૭૯	૧૭૯	૬૦૮	૩૧૫	૫૧	નવાપુરા	૨૯૧	૧૧૮	૬૮૭	૨૧૦	૮૪
લવારપુર	૧૯૧	૧૭૩	૭૮૬	૪૫૬	૫૨	દુધારામપુરા	૩૧૪	૨૪૫	૮૮૧	૨૦૦	૮૦
સાંપા	૨૯૦	૧૫૩	૮૯૩	૨૫૫	૫૫	ધારણોળ	૩૩૯	૨૧૪	૭૮૮	૧૦૦	૮૫
વાસણા	૩૨૭	૬૨	૧૧૯૦	૪૦૦	૫૧	બાલીસણા	૧૭૬૯	૨૧૨૩	૪૫૭૩	૨૮૫૭	૯૭૮
રોઠી	૩૩૬	૭૭	૬૧૬	૪૦૦	૩૫	પળી	૩૦૧	૨૬૫	૬૫૫	૧૬૦	૬૫
હાથીબળુ	૩૦૨	૨૩૮	૧૩૪૦	૫૦૦	૧૨૧	મણુદમ*	૧૮૫૪	૧૭૨૫	૨૬૮૫	૨૧૩૪	૪૭૯
હાલીસા	૧૧૭૩૯	૭૮૬૪	૧૫૦૧	૯૯૬૩	૧૮૫૪	બોરસણ	૩૯૮	૩૦૯	૭૨૯	૧૪૦	૯૨
કુલ	૧૧૭૩૯	૭૮૬૪	૧૫૦૧	૯૯૬૩	૧૮૫૪	માતપુર	૭૦૩	૩૧૦	૧૦૨૮	૩૩૯	૧૩૧
પાટણ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૬)						બીલવણ	૩૧૬	૨૩૨	૧૦૬૨	—	૪૨
કંથરાવી	૭૧૯	૧૭૧	૨૫૦૦	૧૨૦૦	૮૬	મીઠીવાવડી	૩૬૮	૧૩૨	૬૭૨	—	૪૫
અધાર	૩૨૪	૧૨૦	૧૯૮૬	૪૨૪	૨૭૧	મડિત્રી	૩૩૮	૨૩૪	૪૭૫	૨૦૮	૭૮
આંબાપુરા	૩૬૧	૭૦	૩૧૨	—	૬૦	રણુજ*	૧૨૪૩	૨૯૯૬	૨૭૪૨	૯૮૪	૨૦૦
કમલીવાડા	૩૪૪	૩૮૦	૧૦૫૪	૫૧૭	૧૫૦	મેસર	૧૬૫	૧૭૦	૧૬૫૯	૧૮૫	૧૩૯
કાંસા	૩૨૮	૧૫૯	૧૩૯૦	૩૧૫	૧૫૩	શવાવી	૫૯૪	૧૧૭	૭૬૦	૨૮૮	૧૧૯
કણા	૩૬૫	૩૮૬	૭૪૬	૩૨૭	૧૮૩	વીસલવાસણા	૪૪૨	૧૯૫	૬૨૮	૩૬૫	૭૮
કોથવા	૧૮૪	૨૧૪	૧૩૦૯	—	૭૬	વાગડાદ	૧૯૯	૧૬૨	૧૩૭૧	૪૦૦	૭૫
કુણુધેર*	૨૬૮૩	૨૫૧૧	૨૪૯૬	૭૯૦	૩૬૫	સમેડા	૪૩૪	૩૦૫	૩૬૮	—	૧૯૬
ખારીવાવડી	૩૬૩	૨૨૫	૯૮૭	૧૫૯	૭૧	સંખારી	૩૭૩	૪૫૨	૧૫૯૫	—	૨૫૨
ખામીઆણા	૩૦૨	૨૨૮	૫૧૭	૧૩૯	૮૨	સરિયદ	૧૯૧	૨૩૫	૧૭૩૨	૨૦૩	૭૮
ચંદુમણા	૩૩૭	૧૭૦	૧૫૭૬	૬૪૧	૯૧	સંડેર*	૧૩૩૮	૧૪૫૭	૩૦૯૩	૧૬૬૯	૩૧૦
ચાંપ	૩૩૯	૧૮૨	૮૨૩	—	૬૪	ચરવા	૩૦૪	૧૧૦	૩૯૧	૬૫	૮૮
જંગરાળ*	૩૯૩	૧૦૦	૯૨૫	—	૪૨						
ડાભડી	૩૩૬	૧૨૭	૪૦૩	૧૭૩	૬૩						
કુલ	૧૮૭૩૯	૧૫૩૯૭	૪૨૫૩૪	૧૩૫૪૪	૪૪૫૧						

મહેસાણા મહાલ (કુલ મુસ્તકાલય ૩૭)						બોરીઆવી	૪૮૧	૨૭૮	૧૩૮૦	૨૮૯	૮૮
અલોડા	૧૭૭	૨૪૮	૬૨૩	૩૧૩	૬૩	મે'સાણા	૩૫૦	૨૧૭	૭૯૧	૩૪૬	૯૩
અંબાસણુખ	૭૪૬	૬૧૦	૧૭૯૬	૭૧૬	૩૪૩	માકણુખ	૩૫૬	૧૪૮	૧૬૨૮	૬૦૨	૮૩
આંબલી- આસણુ (રે. ભા- લાકીઆ)	૩૪૨	૨૩૧	૧૫૫	૫૦	૧૨૦	મીઠા	—	—	—	—	—
આખજખ	૬૧૨	૨૧૫	૧૪૪૪	૧૯૩	૮૭	મુલસણુ	૨૧૫	૧૦૮	૭૭૦	૧૬૯	૪૮
આપાપુરા	૩૩૮	૧૪૩	૬૪૫	૩૧૨	૫૦	મેલ*	૫૩૧	૨૫૩	૨૯૩૧	૩૬૪	૬૧
ખારાખ	૫૭૫	૧૨૨	૭૮૯	૨૨૮	૯૯	મેવડ	૩૦૭	૧૧૪	૬૪૨	૯૫	૩૮
ખેરવા*ખ	૧૧૬૫	૧૦૮૬	૨૮૪૭	૨૮૪૭	૫૨૭	મોટી દાઉ	૩૯૨	૨૪૫	૧૫૯૯	૫૭૬	૧૩૫
ધડા	૨૭૫	૧૩૭	૯૦૫	૧૬૫	૨૩૯	રૂપાલ હરિયુરા	૨૧૬	૩૨૪	૩૬૯	૧૫૮	૧૧૭
ચરાકુ	૧૮૮	૧૮૫	૧૭૦૭	૧૭૦૭	૧૨૬	લાખવડ	૨૦૭	૧૭૫	૮૧૬	૩૩૨	૧૨૨
છડીઆરગાખ	૯૮૭	૧૭૫	૧૮૯૯	—	૧૭૫	લાંલણુખ*	૧૬૭૦	૫૬૫૦	૪૨૫૮	૨૫૬૬	૧૧૩૪
જગુદણુ	૩૫૦	૪૫૦	૧૬૮૫	૬૮૫	૧૩૦	લીંચ	૬૩૯	૪૪૮	૩૩૬૩	૧૧૮૨	૧૧૫
જેરણુગખ	૪૭૨	૬૨	૧૨૮૩	૫૧૯	૪૭	વડરગા x	૪૮૧	૨૪૨	૧૯૩૩	૩૮૦	૧૭૪
દેલા	૨૫૮	૧૫૨	૬૧૦	૨૨૨	૫૧	સાલડી x	૮૨૨	૬૪૫	૧૨૩૬	૩૧૭	૨૧૭
દેવરાસણુ	૨૯૨	૫૬	૧૦૫૫	૧૨૬	૪૮	સાંગણુપુર	—	—	—	—	—
પદારીઆ	૨૯૫	૩૦૫	૮૧૭	૧૯૨	૯૬	હાડવી	૧૬૯	૩૭	૨૮૨	૯૮	૨૮
પાચોટખ	૮૩૪	૭૯૦	૨૩૯૫	૮૭૭	૧૧૧	કુલ	૧૮૬૦૨	૧૦૫૪૧	૪૫૨૫૧	૧૮૪૮૮	૫૬૦૭
પાલોદર	૩૨૪	૧૧૩	૯૪૯	૨૨૫	૨૬	વિજાપુર મહાલ (કુલ મુસ્તકાલય ૫૯)					
પીલુદરા*ખ	૧૦૯૩	૧૬૬૭	૧૬૮૩	૫૦૩	૨૧૩	આગલોડ*	૮૮૬	૪૧૮	૧૪૧૬	૨૪૩	૨૩૩
બલોલખ*	૧૬૧૫	૩૫૧૨	૨૫૬૭	૪૧૧	૩૦૧	આગેલખ	૧૦૬૧	૨૧૦	૩૧૪૦	૨૨૩૭	૬૦
આમોસંથા*ખ	૪૪૩	૨૩૭	૧૪૪૫	૪૦૭	૧૯૭	ઉચખલ	૨૨૪	૬૨૩	૮૨૫	૬૫૫	૧૨૭
બુદાપાલડીખ	૩૮૫	૩૫૧	૭૯૪	૨૧૬	૧૦૫	કુકરગાડા*ખ	૧૮૮૫	૨૨૬૫	૩૬૫૨	૨૦૨૫	૧૭૬
						અંબોડ	૧૭૯	૩૪૨	૫૭૭	૩૪૫	૯૬

કાલવડાX	૧૦૫૨	૬૬૩	૨૨૨૫	૧૫૬૬	૧૫૬	પુંધરા	૪૧૪	૩૫૪	૨૭૬૭	૧૫૭૦	૧૩૮
કેલીસણા	૨૨૩	૧૫૬	૪૭૪	૯૫	૮૪	પેદામલી	૩૦૭	૨૪૪	૯૭૧	—	૨૫
ખરણાX	૩૨૪	૨૫૫	૧૦૮૮	૧૮૧	૨૦૦	કુદેડા નવા	૨૫૯	૧૨૨	૫૯૧	—	૭૨
ખણસા	૩૧૮	૧૩૯	૮૧૭	૨૦૦	૪૪	કેલુ	૩૪૪	૮૫	૧૧૭૮	૧૨૮	૬૮
ખરોડX	૧૧૯૬	૨૪૫	૨૩૯૮	૧૩૫૫	૧૦૨	ધનપુરા	૧૯૭	૬૧૧૭૬	૮૦૦	—	૬
ગવાડાX	૭૧૪	૮૩૨	૨૨૧૯	૧૩૨૯	૧૨૫	બામણવા	૩૫૧	૨૩૦	૧૦૪૫	૧૬૦	૧૭૯
ગેરીતાX*	૧૨૬૨	૭૩૦	૨૫૩૯	૯૪૫	૧૪૦	બીલીઆ	૨૧૦	૭૪	૭૬૦	૩૦૦	૨૪
ગોઝારીઆ X*	૨૨૫૯	૧૭૩૨	૪૭૩૧	૩૦૩૫	૨૪૯	બીલોદરાX*	૧૦૨૦	૧૫૬૩	૨૮૮૦	૬૫૦	૨૯૬
ચડાસણા	૩૨૪	૨૨૫	૯૪૦	૧૪૦	૬૨	લાવસોર	૨૩૭	૫૧	૨૫૫	૧૦૮	૩૫
ચડાડાX*	૯૭૬	૧૧૯૦	૩૭૬૮	૨૩૦૦	૩૫૨	ખોડX	૪૩૨	૧૨૫	૧૩૮૪	૭૦૦	૧૪૧
જેપુર	૧૯૮	૫૫૫	૯૫૧	૪૬૧	૧૨૯	મહડી	૩૫૭	૫૦૫	૧૪૧૦	૪૫૦	૧૯૯
જન્નાલX	૬૬૮	૧૮૭	૨૧૫૨	૧૭૦૦	૭૫	મહાદેવપુરા	૨૧૬	૬૭	૩૬૯	૧૪૫	૩૯
ટીટોદણX	૯૮૧	૮૭૦	૧૬૨૦	૬૧૯	૧૨૯	માણિકપુરX	૧૩૨૫	૧૦૦૫	૧૫૫૮	૧૦૮૦	૧૯૭
ડાલલા	૨૮૧	૧૨૧	૧૪૦૭	૭૪૫	૭૮	માઢી	૧૯૫	૧૦૨	૫૭૦	૧૩૦	૧૮૦
તાતોસણ	૨૩૩	૨૦૦	૫૧૪	૩૮૨	૧૦૦	માલોસણ	૫૧૪	૩૨૮	૧૪૨૦	૫૯૦	૧૭૭
દગાવાડીઆX	૫૩૬	૧૦૦	૮૨૪	૪૫૦	૧૫૧	મોરવાડ	૨૨૭	૧૦૬	૪૮૬	૬૯	૫૫
દેવડા	૨૯૦	૫૩૦	૧૦૬૩	૫૩૦	૧૩૪	રખાસણ	૩૫૭	૭૫	૨૫૬૬	૧૧૭૫	૫૫
દેલવાડા	૩૨૬	૩૪૬	૧૨૧૮	૬૪૦	૧૪૫	રણસીપુર	૨૮૪	૧૧૨	૮૪૯	૩૬૩	૫૯
પકુરઆ	૨૮૪	૩૮૩	૧૦૪૦	૪૮૯	૧૩૮	રિશોલ	૩૬૭	૧૧૯	૨૭૫૦	૪૭૨	૫૦
પાલડી બાસ	૨૨૩	૨૯૧	૬૭૯	૨૬૦	૧૦૦	લાકરોડા	૧૪૧	૬૧૩	૧૧૩૮	૭૨૩	૧૦૬
પામોલ	૫૦૬	૨૫૨	૧૬૦૬	૮૦૬	૨૫૨	લોદ્રા	૮૨૮	૧૦૯૧	૩૩૬૯	૧૨૮૮	૨૬૩
પારસા	૪૨૩	૩૧૦	૮૧૬	૧૦૪	૧૨૬	વડાસણX	—	—	—	—	—
પીલવાડX*	૧૬૩૯	૧૪૦૨	૩૮૬૮	—	૨૪૮	વસંધX*	૧૬૭૦	૧૯૪૧	૪૮૦૫	૩૦૦૦	૨૧૦

ત્રિહાર	૬૬૫	૧૬૦	૧૨૩૩	૬૪૫	૮૬	તરલ	૬૬૦	૫૨૭	૧૬૭૬	૨૮૮	૨૦૨
વેઝા	૭૩૪	૫૨	૧૫૭૬	૩૫૦	૩૬	ગણેશપુરા	૩૦૨	૩૫૧	૩૩૬	૨૨૧	૧૭૦
સમી	૪૩૧	૮૮૧	૨૦૬૩	૬૫૦	૩૭૩	થલોદા	૩૦૭	૨૦૦	૬૩૫	૫૦૫	૮૦
સરદારપુર	—	—	—	—	—	દવાડા	૪૫૮	૧૮૬	૮૮૩	૧૮૨	૪૫
સંઘપુર નવા	૪૨૦	૬૨	૭૫૩	૨૫૦	૫૨	દિમાળ	૩૪૦	૪૫૫	૧૨૫૦	૨૭૩	૬૬
સુંદરપુર	૧૪૩	૮૩	૧૦૮૬	૨૭૫	૧૦૦	લાલરેટ	૩૭૪	૨૪૪	૬૬૫	૧૬૮	૬૯
સોખડા	૨૯૨	૨૨૨	૭૧૦	૫૪૨	૮૨	દેલુપા	૬૬૬	૬૧૫	૨૮૧૫	૧૪૧૨	૪૬૧
લીરપુર	૩૬૨	૪૮૪	૯૪૭	૫૦૮	૨૦૩	પાલડી	૨૮૨	૫૩૦	૧૦૩૧	૩૦૨	૯૪

કુલ ૩૧૭૧૩ ૧૫૪૪૩ ૬૧૨૧૮ ૪૧૩૮૨ ૭૮૧૩ ખાસણા ૩૧૯ ૧૮૩ ૧૧૮૩ ૪૧૦ ૧૮૦

વિસનગર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩૫)						ખોડરવાડા					
ઉદલપુર	૨૬૫	૧૭૨	૧૧૦૭	૫૦૦	૧૮૦	ગોડવા	૧૦૦૪	૭૨૫	૨૨૮૫	૨૯૬	૨૨૯
કડાપ	૧૩૦૦	૪૦૭	૨૦૭૪	૭૬૮	૧૦૫	લાલક	૫૨૪	૧૩૨	૧૬૮૫	૮૧૦	૧૨૯
કમાણા	૧૫૦	૬૯૯	૧૮૫૮	૭૦૯	૧૭૦	લાન્ડુ*	૧૯૯૨	૧૫૨૭	૨૯૬૫	૧૧૭૩	૩૩૭
કંસારાકુમ	૧૯૧	૧૦૮	૮૭૬	૨૨૭	૪૩	રાજગઢ	—	—	—	—	—
કંસા	૧૪૦૧	૮૭૭	૨૦૭૪	૭૬૮	૧૦૫	રાલીસણા	૨૧૭	૫૯૪	૯૧૦	૨૭૯	૧૩૯
કુવાસણા	૨૭૭	૬૨	૮૩૧	૨૪૨	૬૯	લાખડી	૨૧૫	૨૩૮	૭૧૨	૧૧૯	૧૭૮
ખરવડા	૧૬૦	૧૬૦	૮૫૦	૨૬૦	૯૭	મગરોડા	૨૬૨	૨૭૪	૯૮૬	—	૧૦૮
ખરસદા	૩૭૮	૨૧૨	૭૦૯	૧૯૬	૬૮	વકુ	૨૬૨	૫૧	૬૯૩	૩૨૧	૨૬
ખદલપુર	૨૫૪	૧૬૮	૫૫૪	૨૧૬	૫૩	વાલમખ*	૧૪૬૨	૩૦૦૬	૪૮૬૭	૧૯૭૯	૬૦૦
ગુંબ	૩૪૭	૬૩૫	૨૨૦૩	૭૮૫	૩૦૦	સેવાલીઆ	૩૦૩	૨૮૦	૪૬૮	૨૫૦	૧૦૦
ખડોરણ	૩૪૧	૧૯૦	૧૩૪૧	૩૪૪	૧૦૦	શુધી	૨૩૭	૬૦	૪૪૦	૧૪૨	૬૦
ચિત્રોડ મોટા	૧૯૧	૬૮	૫૮૭	—	૩૩	સાતુસણા	૨૯૫	૬૦	૩૮૭	૧૦૫	૨૮
જોતલ-											
વાસણા	૬૬૧	૩૧૬	૧૩૮૧	૪૬૫	૧૩૮	કુલ	૧૭૬૧૦	૧૪૮૫૩	૪૪૧૪૩	૧૪૮૧૧	૪૯૨૨

સિદ્ધપુર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૩)						આદિવાસી	૮૭૪	૧૯૬૨	૧૯૭૩	૧૯૮૪	૧૯૯૫
						X*					
અમુલ	૨૬૮	૨૮૧	૬૨૬	૨૧૮	૭૨	ભાખર	૨૨૨	૩૦	૭૭૯	૧૫૫	૩૦
ઉનાવા*	૧૦૯૧	૭૫૮	૫૪૪૩	૧૬૯૩	૨૧૩	શુભાવ*	૪૬૭	૬૨૬	૧૫૧૨	૬૨૩	૧૩૬
ઉપેરા*	૭૭૬	૪૬૮	૧૯૪૯	૮૫૫	૮૩	મામવાડ	૧૯૨	૧૨૭	૫૭૧	૨૦૫	૬૪
ઐકોર*	૬૬૦	૩૮૧	૨૭૬૮	—	૧૪૮	મકતુપુર	૩૯૮	૪૬૨	૧૭૫૧	૭૮૫	૧૫૮
કરજીપુર*	૧૭૧	૮૯	૫૯૯	૧૮૫	૫૭	મુડાણા	૨૮૭	૧૨૩	૬૦૭	૧૫૩	૭૫
કરલી*	૮૩૮	૯૦૧	૧૮૮૪	૪૮૩	૩૧૯	મહેરવાડ*	૬૭૦	૩૮૦	૧૨૬૪	૩૯૯	૧૦૦
કમ્યાણા	૫૨૭	૩૭૫	૧૬૬૬	૫૩૭	૨૫૯	મેથાણ	૨૨૮	૨૪૩	૧૦૮૮	૨૭૨	૧૦૩
કહોડા	૫૯૯	૩૪૩	૨૫૭૯	૧૮૫૩	૧૪૫	મેળોળ	૨૪૮	૧૧૨	૧૧૧૨	૨૧૦	૫૨
કાકોસી*	૧૩૯	૭૧	૧૫૬૩	૬૫	૩૧	વલાસણ	૧૭૫	૧૪૦	૬૭૧	—	૮૨
કુંવારા	૧૮૭	૫૩૫	૧૭૭૩	૨૦૧	૭૧	વડવાડ	૨૮૫	૧૩૧	૮૫૨	૧૫૦	૫૦
ખટાસણા	૩૨૯	૨૧૩	૪૫૩	૧૬૦	૬૬	વણાગલા	૧૭૨	૧૫૨	૯૧૫	૧૮૪	૪૫
કાબળી	૪૦૭	૩૧૪	૨૪૦૬	—	૨૩૧	વિરોળ	૧૮૭	૪૬	૮૮૫	૨૨૩	૩૫
ગાંગલાસણ	૧૪૩	૩૫૦	૫૯૩	૧૪૧	૭૮	રસુલપુરા	૨૭૧	૭૬૮	૫૭૭	૧૨૨	૮૪
ચંડાળળ	૩૧૫	૩૪૩	૭૭૭	૧૦૩	૭૦	સમોડા	૪૩૭	૯૮	૮૪૭	૧૧૮	૭૭
જામનાથ-પુરા*	૩૭૮	૧૬૧	૬૪૨	૧૮૪	૭૧	સુભાણપુર	૨૦૯	૧૪૫	૫૩૭	૧૮૯	૮૬
કુંડાવ	૧૦૦૧	૧૦૪૩	૨૦૭૫	૫૭૯	૩૦૫	સેદાણા	—	—	—	—	—
ડાબી	૨૦૭	૨૧૭	૧૬૬૭	૫૩૧	૧૬૫	રજીહોડપુરા	૨૩૬	૩૧૬	૭૩૦	૮૮	૮૨
ડીડરોલ	૨૫૬	૧૦૭	૧૧૬૦	૩૨૫	૬૫	સીહી	૨૪૫	૩૦૮	૯૬૨	૫૨૭	૮૨
દાસજ	૬૪૨	૨૯૪	૨૩૮૬	૧૪૨૫	૧૨૮	સુણક	૩૯૧	૩૧૯	૧૨૧૪	૨૯૦	૧૨૯
દેથળી	૨૪૩	૨૦૦	૯૫૭	૩૩૦	૧૭૫	હાથપુર	૨૫૮	૧૭૧	૬૭૩	૨૧૩	૬૮
ખિલિયા	૩૪૫	૪૭૮	૨૩૩૨	૭૦૪	૧૫૭						
નાગવાસણ	૨૯૮	૧૨૨	૫૬૯	૬૫	૩૮	કુલ	૧૬૩૩	૧૧૯૫	૪૬૬૭	૧૬૫૩	૪૩૨૬

હારીજ પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૫)

અડિયા	૫૩૯	૧૩૮	૧૪૯૭	૩૨૦	૪૫	કલામ	૩૩૩	૭૨	૩૩૫	૨૧૮	૩૨
જમણપુર	—	—	—	—	—	કંડારીમ*	૧૯૬૬	૨૨૦૦	૧૬૭૨	૮૩૫	૩૪૦
દુનાવાડા	૧૨૧	૫૦૨	૧૦૮૦	૫૨	૧૦૨	કંચારીઆમ	૬૦૦	૨૭૬	૩૭૯	૯૫	૭૩
વાંસા	—	—	—	—	—	કહોણા	૩૩૮	૯૮	૩૪૨	૧૭૫	૪૧
ખોરતવાડા	૨૯૮	૩૧૬	૧૦૧૫	૩૯૪	૧૧૪	કંખોલામ	૮૦૧	૨૫૮	૮૦૭	૨૯૫	૧૨૮
હારીજમ*	૬૮૨	૨૨૦	૩૫૧૩	૧૫૬૫	૩૫૭	કાસમપુર	૨૯૧	૧૦૦	૨૪૬	૧૩૪	૫૬
કુલ	૧૬૪૦	૧૧૭૬	૯૧૦૫	૨૩૩૧	૬૧૮	કીયા	૧૫૧	૭૫૬	૪૫૪	૨૪૨	૬૭
મહેસાણા પ્રાંત	—	—	—	—	—	કુરામ*	૯૨૧	૨૦૦	૮૭૪	૫૬૫	૮૫
કુલ એકંદર	૧૦૫૧૩૧	૧૬૬૮૭૩	૫૧૨૩૦૦	૧૬૩૯૪૪	૫૦૩૦	કુરાલીમ	૫૫૦	૨૨૮	૬૪૨	૪૪૨	૭૪

વડોદરા પ્રાંત

(કુલ પુસ્તકાલય ૪૭૮)

રેજીસ્ટ્ર મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૭૮)

મટાલી	૪૭૪	૩૨૮	૫૬૦	૧૯૧	૧૦૦	કાલીઆમ	૮૫૩	૩૪૮	૯૬૩	૪૭૦	૨૮૦
અખરા	૨૧૬	૪૨૨	૪૩૫	૧૭૭	૯૬	ખાધામ	૬૮૮	૩૭૨	૪૬૭	૧૨૭	૮૮
અણરુપ	૩૬૧	૨૦૭	૯૦૨	૫૬૩	૮૬	મણપતપુ.મ*	૧૩૨૬	૪૦૦	૫૧૭	૩૧૨	૯૫
આલમપુર	૬૬૮	૩૭૪	૨૩૫	૧૦૫	૫૨	મંધારા	૪૩૯	૩૪૩	૫૪૧	૧૩૫	૭૩
આસનેરા	૨૮૬	૪૪૦	૩૩૩	૧૦૫	૯૧	ચોરંદામ	૧૦૩૦	૭૫૩	૧૪૭૬	૬૩૧	૩૧૬
ઓઝ	૪૭૨	૩૭૮	૧૦૯૨	૬૩૫	૧૪૦	જાંજવા	૨૮૫	૨૭૦	૩૧૮	૧૧૦	૮૫
ઓસલામ*	૬૮૮	૫૧૨	૬૧૧	૪૦૮	૧૦૦	જૂની જયરડી	૭૧૨	૪૪૬	૪૯૧	૨૯	૮૩
ઉમજ	૨૫૧	૨૦૧	૪૫૭	૨૨૨	૬૦	તેગવા	૨૫૬	૧૭૭	૩૦૧	૧૪૫	૧૦૦
ઉરદ	૩૬૬	૩૨૨	૪૬૦	૧૯૯	૮૪	દેથાણમ	૪૮૧	૩૪૩	૫૬૪	૨૨૭	૫૭
કરણ	૨૭૩	૧૬૦	૩૩૩	૧૧૬	૪૪	દેસલી	૪૮૮	૧૩૧	૪૪૮	૧૯૯	૬૧
						દેલવાડા	૨૯૩	૧૮૨	૪૪૦	૬૩	૫૬

ધામલુગ	૨૩૫	૪૧૮	૩૫૪	૧૪૩	૭૦	લતીપુરદીબી	૧૧૪	૫૦	૩૦૦	૨૨૭	૨૫
ધાવટ	૧૦૧૫	૪૯૩	૧૦૨૩	૬૭૬	૧૮૫	વલણ*	૮૭૧	૨૩૧૨	૨૭૦૪	૪૧૪	૨૯૫
નવીજીથરડી	૩૨૨	૫૮	૧૫૮	૭૯	૩૧	વિરજઈ	૪૦૮	૪૪૦	૮૭૫	૫૯૨	૧૦૨
નિશાળીઆ	૧૧૮	૧૫૦	૨૩૩	૬૬	૬૫	વેમાર*	૧૩૯૨	૨૩૯૧	૧૦૧૫	૬૩૫	૨૯૮
પાળીઆપુરા	૧૦૦૫	૨૭૧	૮૫૧	૧૩૯	૮૭	વેમારડી*	૭૪૧	૫૨૭	૪૨૦	૨૭૫	૧૫૫
પિંગલવાડા	૨૮૨	૨૩૬	૫૯૬	૧૫૩	૭૬	લીલોડ	૩૪૯	૨૧૮	૪૫૭	૩૯૦	૬૬
પુરા*	૪૯૧	૨૧૭	૬૩૮	૨૭૫	૧૨૨	લાકાદરા	૩૩૨	૩૮૩	૫૫૩	—	૮૯
ફતોહપુરા	૩૩૧	૧૭૪	૨૯૦	૧૪૦	૪૪	સણાપુરા	૨૩૪	૧૯૯	૩૬૯	૫૬	૬૧
બચાર*	૧૩૪૪	૧૪૪૨	૫૪૫	૨૮૩	૧૫૯	સગડોલ	૩૨૭	૮૨	૫૮૩	૧૫૭	૩૦
આમલુગામ*	૬૬૪	૩૬૮	૬૪૧	૩૫૪	૧૨૧	સણીઆદ	૩૧૧	૨૩૪	૬૩૪	૧૪૪	૮૨
ખોડકા*	૬૧૯	૨૦૦	૬૫૫	૫૯૦	૧૩૫	સરપુરદીબી	૫૩૨	૫૪૭	૩૪૯	૧૯૦	૬૭
ભરથાણા	૪૦૯	૬૨૦	૭૨૭	૧૮૬	૧૦૩	સંભોષ	૨૨૫	૧૯૮	૫૪૪	૨૩૯	૧૦૪
ભરથાલી	૩૩૫	૪૦૭	૩૧૨	૨૨૭	૧૦૭	સામરા	૩૪૪	૫૨૦	૪૫૩	૧૧૭	૯૮
મીંગલેજ	૭૪૬	૨૦૨	૩૬૪	૧૩૯	૬૭	સાયર	૧૪૯	૫૬૪	૭૭૦	૨૯૦	૧૨૧
માત્રોજ	૨૮૬	૨૧૫	૪૨૨	૧૫૦	૫૭	સારોગ*	૫૬૬	૧૮૪	૭૭૮	૨૧૪	૬
માનપુર	૩૮૭	૧૦૮	૪૭૩	૧૭૧	૬૬	સાસિરોદ	૨૨૫	૨૧૪	—	—	૮
મિયાગામ*	૯૦૩	૪૧૬	૨૪૮૧	૮૦૫	૨૧૮	સાદરણા	૩૧૦	૨૬૪	૩૨૮	૭૯	૬૧
મેથી	૪૫૭	૨૫૦	૬૫૮	૨૮૬	૭૦	સાંપા	૨૯૪	૫૦૬	૬૦૮	૧૧૦	૯૧
મેસરાડ	૨૨૭	૨૨૧	૮૧૪	૩૩૫	૮૧	સીમળી*	૬૭૧	૧૯૯	૭૮૮	૪૫૦	૭૯
મીંગલોજ*	૨૬૪	૪૬૭	૫૩૩	૧૨૯	૯૪	સુરવાડા*	૪૨૧	૩૩૭	૬૫૪	૪૮૪	૯૩
રણાપુર*	૮૮૭	૩૭૫	૯૯૨	૩૧૩	૧૦૩	હલદરવા	૧૫૦	૭૩૬	૭૨૫	૧૭૯	૮૬
રોદા*	૧૧૧૧	૭૦૭	૯૦૩	૩૮૯	૧૫૩	હાડિદ*	૪૮૦	૧૯૯	૬૮૨	૧૭૦	૭૧
રોપા	૨૬૮	૧૧૮	૩૧૭	૧૭૫	૭૦	કુલ	૪૧૧૫૦	૩૦૧૦૬	૪૦૦૭૮	૧૨૦૨૦	૬૬૪૫

કોષાધ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૪૯)	પારોખા	૪૯૮	૨૨૨	૫૨૨	૧૯૪	૯
અમરેશ્વર	૩૬૪ ૨૬૨ ૬૬૨ ૩૧૩ ૮૬	પીસાઇ	૩૯૩	૮૪૬	૬૨૭	૧૬૬ ૧૫
અકોટી	૩૪૨ ૧૩૦ ૩૭૯ ૧૦૫ ૭૧	પુનીઆદ	૩૧૬	૨૨૯	૫૨૩	૨૧૧ ૯
અગ્રહણ	૭૬૩ ૪૩૦ ૬૫૭ ૨૧૮ ૧૨૩	પ્રગા	૨૯૧	૩૬૩	૪૩૮	૬૫ ૭
અંતોલી	૧૨૭ ૧૦૨ ૫૮૯ ૪૧૨ ૬૮	ફરતીકુર્ષ નાના	૫૦૦	૬૧૦	૫૨૦	૩૦૯ ૧૮
કરભેટ	૨૭૩ ૨૫૦ ૬૫૪ ૨૬૭ ૧૫૦	ફોરણીઆ	૭૫૪	૨૦૪	૫૨૭	૫૮ ૧૨
કેડધરા	૩૩૭ ૨૩૯ ૬૩૫ ૧૯૭ ૧૩૯	ખોરખાર	૫૫૩	૮૩૮	૭૨૬	૨૪૮ ૨૨
કરમાલ	૩૮૩ ૧૭૧ ૫૯૧ ૨૪૬ ૭૩	બાણજ	૧૭૦	૧૭૦	૪૬૫	૨૧૫ ૫૯
કરાલી	૩૧૪ ૨૩૮ ૩૫૯ ૮૧ ૬૫	ખોરીઆ	૨૮૧	૧૯૬	૫૬૨	૧૫૫ ૬૪
કારવણ*	૩૯૧૧ ૪૮૩૪ ૩૭૧૪ ૧૮૦૦ ૮૦૪	બહેરામપુરા	૩૧૪	૧૪૩	૩૦૭	૧૧૧ ૬૮
કુકડ	૭૩૮ ૪૧૪ ૫૯૭ — ૯૬	બીલાપુર	૫૫૨	૪૨૭	૬૪૪	૨૩૭ ૭૩
કુલેલા	૧૦૬૩ ૩૧૬ ૧૨૫૨ ૫૩૮ ૧૭૭	બીમપુરા	૩૦૩	૩૫૧	૪૫૨	૧૭૭ ૭૨
કુંવરપુરા	૨૬૭ ૧૯૦ ૬૩૬ ૨૭૫ ૬૪	મટેલી	૭૭૮	૪૯૬	૭૪૯	૩૬૫ ૨૩૯
કુંવરવાડા	૩૨૩ ૧૧૧ ૧૯૨ ૧૯૨ ૧૬૫	મેનપુરા	૪૨૦	૧૫૨	૧૪૨	૧૪૦ ૮૦
ગામડી	૨૯૫ ૧૫૯ ૪૫૩ ૧૪૯ ૫૩	મંડાલા*	૧૪૫૧	૫૯૨	૧૭૭૦	૯૨૪ ૫૦૭
જામલા	૪૨૨ ૨૧૩ ૯૯૯ ૨૫૯ ૧૧૨	માવલી	૩૩૧	૩૫૧	૪૬૫	૧૪૮ ૫૮
જૂનીમાંગરોળ	૨૪૭ ૬૮ ૨૭૫ ૭૭ ૫૧	રાજલી	૨૮૩	૮૭	૩૭૦	૨૬૦ ૫૩
ટોલાર	૩૭૬ ૧૫૮ ૭૪૦ ૪૫૨ ૭૮	લીંગથળી	૮૨૧	૪૮૧	૭૩૦	૪૮૦ ૧૩૬
ચુવાવી	૯૫૩ ૩૭૫ ૧૬૧૩ ૪૬૨ ૧૨૨	વડજ	૮૨૦	૯૨૮	૧૧૦૮	૮૯૦ ૬૧૬
ધમેલી	૬૩૯ ૫૯૯ ૯૨૮ ૩૭૯ ૧૩૬	વઢવાણા	૩૪૦	૪૭૬	૭૩૨	૩૪૫ ૧૯૨
નંડા*	૮૩૧ ૯૭૫ ૧૪૨૫ ૬૦૪ ૨૧૦	વણાદરો	૭૧૩	૨૯૧	૧૨૭૨	૫૫૦ ૧૧૪
નારીઆ	૪૦૦ ૨૬૬ ૭૧૯ ૧૫૩ ૧૦૭	વસાઇ	૨૪૬	૨૦૯	૭૦૪	૩૪૦ ૧૦૫
પક્ષાન્તવાડા	૫૯૬ ૨૯૬ ૫૨૬ ૧૦૭ ૯૮					

બારા	૫૦૯	૪૯૭	૧૨૩૭	૫૩૨	૯૯	કોટણા	૨૪૪	૧૯૭	૫૦૩	૨૧૦	૭૦
સમશેરપુરા	૩૨૧	૧૬૭	૩૩૨	૮૧	૫૨	ગણપતપુરા	૩૫૪	૨૫૭	૨૮૪	૨૦૨	૫૧
સાઠોદ	૯૨૯	૪૬૯	૨૦૭૩	૩૪૩	૨૫૧	ગવાસદ*	૧૭૫૪	૮૯૧	૧૬૪૮	૪૦૩	૨૨૭
સિતપુર	૩૨૬	૩૫૩	૭૩૨	૨૯૭	૧૪૨	ગામેડા	૨૦૪	૧૯૧	૧૩૮૭	૫૬૩	૬૭
ઢબીપુર	૧૦૬૭	૬૫૦	૯૦૭	૨૯૫	૧૩૧	ગોરીયાદ	૮૨૧	૪૪૦	૮૫૧	૪૩૩	૭૫
મોટા	૧૯૧૪૪	૨૧૫૯૪	૩૦૫૩૩	૧૫૮૩૧	૭૧૬૭	ઘાંચ	૧૦૧૦	૮૦૪	૧૨૮૬	૧૧૮૯	૨૭૯

તિલકવાડા પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૩)

આમશેલી	૬૮૪	૬૧૨	૧૦૨૯	૪૬૯	૧૪૯	ચિત્રાલ	૭૦૬	૩૫૮	૭૭૮	૪૫૦	૮૯
કરનાળી	૨૬૨૩	૭૯૩	૬૫૪	૨૯૨	૧૮૩	ચોકરી	૭૩૯	૪૦૩	૨૫૭૦	૩૬૬	૧૪૩
બુઝેડા	૨૯૩	૩૯૬	૫૧૫	૧૧૬	૯૧	જલાલપુર	૬૬૨	૩૨૦	૧૧૫૧	૪૨૪	૧૦૧
કુલ	૩૬૦૦	૧૮૦૧	૨૧૯૮	૮૭૭	૪૨૩	ડબકા	૧૦૦૪	૩૭૩	૨૭૪૬	૧૦૧૪	૧૩૧

પાઠરા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬૪)

અમોલ	૪૦૭	૧૦૫	૯૯૧	—	૭૦	તાજપુરા	૪૨૮	૨૫૧	૭૪૨	૩૧૦	૮૨
અંબાડા	૩૧૯	૩૦૫	૯૧૩	૩૫૮	૮૯	તિથોર	૩૩૬	૧૫૪	૧૬૩૪	૫૮૫	૬૫
આંતી	૩૭૫	૧૯૦	૧૦૮૯	૩૨૯	૨૦૭	દણોલી	૧૭૦	૨૧૦	૫૦૫	૧૯૪	૭૫
આમળા	૧૨૧૫	૨૧૦	૧૧૯૮	૪૧૭	૬૯	દરાપુરા	૨૦૬૪	૭૨૮	૧૭૧૨	૭૮૫	૮૮
ઉમરાવા	૩૦૪	૨૭૫	૧૦૦૬	૫૦૬	૧૨૦	દુધવાડા	૯૨૧	૩૨૨	૧૧૭૦	૭૬૫	૨૨૬
કણ્ઠ	૬૪૫	૫૪૨	૧૭૧૯	૭૩૧	૧૨૮	નેદરા	૧૮૭	૫૭૫	૩૨૯	૪૩	૭૧
કરણાકુવા	૨૨૩	૩૫૧	૩૯૪	૧૦૦	૮૪	નરસીપુરા	૩૩૭	૭૧૪	૯૦૨	૫૮૧	૨૦૧
કરખડી	૧૭૨૩	૧૨૦	૨૩૩૩	૧૬૩૦	૨૩૬	પાટોદ	૨૯૯	૫૬૬	૬૧૪	૨૧૧	૧૨૩
કલ્યાણકુર્ષ	૨૮૪	૫૭૭	૩૧૫	૧૪૨	૮૩	પીંડાપા	૨૭૨	૨૪૦	૫૪૮	૧૬૫	૧૬૫
કાંદા	૪૬૬	૨૪૭	૪૬૮	૨૧૮	૧૦૯	પીંપળા	૩૧૮	૨૦૯	૫૬૬	૩૦૪	૭૭
કુરાલ	૮૭૮	૫૧૪	૧૨૭૯	૪૦૬	૧૩૫	આલણવસી	૧૮૯	૯૦	૯૪૮	૨૦૪	૫૧

કાદારી	૩૬૫	૧૦૯	૩૪૬	૬૩	૩૭	સાંગમા	૪૫૬	૧૭૫	૮૧૪	૧૯૧	૭૨
બોજા	૮૮૬	૪૮૦	૨૦૯૬	૭૪૬	૧૪૮	સાંપલા	૨૭૪	૪૭૧	૬૪૬	૨૪૯	૧૧૪
ભાણપુર	૨૩૬	૫૩	૩૬૫	૮૮	૩૬	સેનક્રવા	૧૧૫૨	૩૩૪	૧૨૧૫	૫૪૬	૧૯૦
મગતલુ	૧૫૧	૫૪	૮૩૩	૧૭૦	૮૬	સોખકાખુર્	૬૭૬	૧૫૮	૭૩૭	૩૧૨	૭૧
માસર	૧૩૯૬	૫૪૭	૧૬૭૭	૮૦૩	૧૩૫	સોખકારાધુ	૧૫૮	૧૭૧	૮૪૪	૪૯૨	૩૯૩
મુજપુર	૧૮૨૧	૭૭૧	૩૩૦૯	૪૨૬	૧૪૭	હરથમાળ	૧૮૫	૪૪૩	૨૨૫	૧૧૦	૮૧
મુવાલ	૮૪૬	૮૦૮	૧૩૫૦	૪૯૮	૧૨૦	હુસેપુર	૨૮૫	૧૦૦	૩૧૨	૧૮૨	૩૦
મેંદાદ	૨૨૦	૫૪	૩૨૧	૧૯૮	૩૩	કુલ	૩૩૫૬૪	૨૬૮૨૫	૫૭૬૧૩	૨૧૪૪૧	૮૨૯૨
મોભા*	૮૪૭	૩૩૩	૧૫૦૮	૭૮૬	૧૭૫	પેટલાદ મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬૪)					
રણ	૧૫૨૭	૯૮૬	૨૩૦૫	૧૧૧૯	૨૩૫	અગાસ	૧૪૯	૪૨૯	૯૩૦	૩૪૧	૧૯૫
રાજપુરા	૨૨૩	૧૫૬	૫૯૬	૪૮૬	૧૩૦	અરડી	૨૭૯	૨૨૦	૯૪૧	૧૭૦	૧૨૯
તીપુરા	૭૭૭	૩૩૨	૧૦૩૪	૭૩૭	૬૩	કણીઆ	૨૭૫	૧૪૯	—	—	૭૪
કુણા	૫૬૫	૪૫૫	૯૭૬	૪૬૨	૯૨	કલોલી	૩૯૧	૧૬૭	૮૮૫	૩૦૦	૯૫
કલસા	૨૬૯	૧૫૦	૨૬૦	૧૧૯	૫૮	કાવીદા*	૧૨૭૧	૩૨૧૩	૨૨૪૪	૬૪૭	૬૨૦
કુ*	૧૯૦૭	૧૮૯૯	૨૯૧૫	૧૮૯૬	૫૯૫	કોઠાવી	૧૨૬૪	૩૧	૪૨૦	૧૩૪	૨૫
તથુજા*	૬૦૨	૪૧૭	૬૭૦	૪૩૩	૧૪૦	કાસર	૧૪૦૧	૧૨૬૮	૩૫૩૨	૧૦૯૦	૪૯૮
વીરપુર	—	—	—	—	—	ખણસોલ	૨૯૫	૩૦૯	૩૦૯	૧૪૯	૮૮
વિશ્રામપુરા	૫૧૯	૮૨૪	૮૬૩	૪૪૯	૧૯૩	ગંગાપુરા	૧૬૪	૮૦	૩૬૧	૮૬	૫૮
ચાણપુર*	૭૫૩	૨૮૫	૬૫૯	૪૧૮	૧૫૪	ગામ*	૧૯૩૦	૧૭૧૨	૨૦૯૪	૧૩૫૪	૨૬૬
સરસવણી*	૧૩૯૩	૨૭૧	૧૩૦૯	૬૨૧	૧૪૮	ધુટેલી	૨૦૭	૨૮૮	૭૩૦	૨૮૧	૧૦૯
સાદ	૧૫૭	૧૩૮	૩૪૧	૧૫૦	૧૦૧	ચાગા*	૨૨૫૭	૨૬૩૩	૩૨૪૩	૧૮૨૫	૬૩૧
સાદરા	૪૩૬	૩૯૫	૧૦૩૨	૪૨૫	૨૨૫	નસાબોરડી	૧૫૧	૩૫	૫૩૯	૪૪૧	૨૯
સાધી*	૨૧૨૭	૧૪૬૨	૧૯૬૭	૭૯૫	૩૧૩	જોજ	૪૬૧	૫૬	૯૫૨	૬૫૯	૩૩

ડોમોઉચ*	૧૬૩૭	૧૫૦૦	૨૩૦૦	૬૦૦	૨૦૦	બૂરાકોષ	૯૧૬	૨૦૪	૮૧૪	૨૬૦	૬૩
ડોમોલ	૬૮૨	૩૧૬	૧૪૮૨	૬૭૫	૧૪૬	મધરોળ	૩૭૧	૬૨	૧૮૦૨	૪૪૩	૪૦
ડાલી	૨૭૮	૧૪૧	૩૦૩	—	૪૪	મલાતજ	૧૨૭૨	૪૯૫	૨૪૮૯	૮૭૮	૧૪૩
ત્રાંબોવાડ	૩૬૫	૪૨	૧૨૭૨	—	૨૩	માણજ	૭૮૭	૨૭૯	૧૩૬૫	૫૬૫	૪૯
ચલેડી	૩૪૭	૨૧૪	૬૬૯	૪૪૩	૧૭૫	માનપુરા	૩૩૧	૧૭૮	૬૨૫	૧૬૮	૩૯
ફતાલી	૪૭૯	૨૮૨	૯૫૩	૨૫૯	૧૨૬	માલાવામ	૬૦૮	૧૦૫	૧૦૨૯	૨૧૭	૫૨
દેવા	૧૪૧૧	૯૯૨	૩૧૨૬	૭૧૯	૩૫૬	મેધલપુર	૨૭૬	૫૧૬	૩૫૦	૧૯૦	૯૩
ધૈમપુરા	૨૯૪	૧૮૬	૫૪૦૦	૧૧૨	૮૧	મોગરી	૨૦૧૦	૧૪૩૮	૧૯૧૬	૮૬૦	૨૫૪
નવાગામ	૬૩૧	૧૨૧૫	૭૩૯	૨૮૧	૧૦૪	મોરડ	૩૨૯	૧૫૯	૧૨૧૧	૬૬૧	૧૫૦
પલાણી	૨૨૭૩	૨૦૭૪	૨૪૭૮	૧૩૧૮	૨૩૧	રામપુર	૪૧૫	૧૩૪	૯૩૮	૭૭૫	૬૮
પલોલ	૧૦૨૦	૪૮૦	૧૦૦૩	૩૯૭	૧૮૯	રામોલ	૨૧૮૨	૭૦૬	૨૧૦૬	૪૭૮	૧૫૬
પાડગોલ	૫૬૬	૩૭૫	૧૬૬૨	૧૪૩	૧૪૬	રામોલડી	૨૪૦	૨૪૪	૩૩૨	૧૨૪	૫૬
પેટલી	૪૭૫	૬૧૩	૧૩૨૮	૨૨૪	૧૧૪	રાવલી	૨૫૮	૧૧૦	૮૪૮	૪૦૦	૯૦
બાકરોલ	૨૩૨૨	૩૧૭૫	૩૪૮૪	૧૦૫૪	૪૨૦	રણુ	૩૬૧	૫૧૯	૧૪૫૬	૬૨૫	૧૦૯
બામણોલી	૨૪૯	૪૬	૧૬૧૫	૪૨૯	૩૦	રણુજ	૩૭૬	૨૨૭	૧૨૦૧	૪૭૦	૨૪૫
બાંટવા	૨૮૩	૬૨	૩૬૧	૨૧૦	૧૦૯	લીંબાલી	૨૨૫	૨૧૭	૩૪૭	૨૫૬	૯૦
બાંધણી	૨૩૩૮	૧૨૦૩	૩૫૦૬	૧૦૯૦	૧૪૧	વટાવ	૪૩૧	૨૨૪	૮૧૧	૨૧૦	૧૨૧
બાલીન્ટા	૨૪૮	૧૦૪	૯૯૦	૧૩૬	૬૩	વિશ્રામપુરા	૬૮૨	૪૭૩	૭૮૧	૩૬૩	૬૫
બોરીઆ	૪૫૨	૧૮૦	૧૧૪૯	૩૯૭	૧૩૫	વિરોલ	૩૭૭	૨૦૧	૬૬૮	૪૩૧	૮૫
ભાડકદ	૧૨૪૧	૮૭૦	૧૧૧૧	૪૬૬	૧૬૦	સંજયા	૯૩૪	૪૭૭	૧૩૬૪	૧૨૦૪	૨૪૫
ભાંડેરજ	૨૩૫	૨૨૫	૪૧૯	૫૪	૬૨	સાંસેદ	૧૭૧	૧૬૦	૩૯૪	૬૦	૪૬
ભાટીએલ	૨૪૦	૭૧	૬૮૮	૩૬૬	૫૩	સેખડી	૪૮૨	૮૦૪	૨૯૫	૧૫૯	૭૫
ભાજેલ	૨૬૧	૧૮૬	—	—	૫૨	સિહોલ	૧૧૧૩	૧૩૨૫	૧૯૨૭	૬૫૪	૨૨૨

સીમરગ્રામ	૫૮૨	૧૩૩	૧૧૫૪	૧૦૪	૩૨	ભુવેલગ્રામ	૪૫૨	૨૫૮	૯૧૮	૬૫૫	૪૭
સીલવાઈ	૨૮૭	૯૯	૫૩૩	૫૩	૨૭	રણોલીગ્રામ*	૨૪૦૭	૧૮૦૯	૮૫૭	૬૫૦	૧૩
સુંદરધામ	૪૫૧	૧૭૮	૧૬૦૦	૬૮૩	૧૩૪	રૂદેલગ્રામ*	૩૧૭૫	૩૬૬૬	૧૪૫૧	—	૩૯
સુંદરા ગ્રામ	૬૮૦	૮૮	૮૦૮	૧૩૭	૫૫	લાલપુરા	૨૦૨	૨૪૯	૪૭૭	૧૪૦	૭
કુલ	૪૦૭૦	૫૩૫૮	૨૩૭૬૭	૬૩૩	૮૪૪૦	વટાદરાગ્રામ*	૬૩૨	૧૬૩	૨૫૦૦	૧૫૮૨	૬

ભાદરણ પેટામહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૨૭)

કથુજટ ગ્રામ	૪૬૭	૨૨૯	૭૬૭	૩૬૧	૬૦	વાસણગ્રામ	૪૯૦	૫૧૧	૯૨૪	૨૨૫	૧૧
કાથીસાગ્રામ*	૧૬૧૦	૩૧૫	૧૧૧૮	૨૫૬	૧૭૭	સિસ્વાગ્રામ*	૨૧૯૧	૨૮૮૯	૨૨૧૯	૧૪૦૯	૪૩
કિંબ્લોડ	૬૨૨	૩૦૫	૧૫૮૫	૯૧૭	૧૧૯	સુંદધગ્રામ	૭૬૧	૯૧	૧૬૦૪	૬૭૫	૭
કોસિંદ્રાગ્રામ*	૫૦૯	૪૩૩	૧૨૯૨	૬૪૪	૧૧૨	શેરડી(મોટી)	૧૭૧	૩૦૫	૧૫૮૫	૯૧૭	૧૧
ગંબીરા	૨૭૬૬	૧૦૨૦	૨૭૫૫	૯૭૮	૧૪૦	કુલ	૩૦૧૩૭	૨૨૦૬૫	૪૧૫૯૪	૧૮૭૮૩	૪૦૩
અમારા	૪૮૧	૭૩	૧૪૧૦	૪૧૩	૫૮	વટાદરા મહાલ (કુલ પુસ્તકાલય ૬૦)					

સુવા	૩૧૬	૧૯૫	૧૧૦૦	૫૨૭	૧૭૨	અણખી	૩૨૯	૨૧૬	૪૭૭	૧૫૦	૧૦૨
નલસણગ્રામ	૮૨૨	૨૮૦	૨૦૩૯	૧૦૩૪	૧૪૫	અટલાદરા	૨૫૩	૧૯૬	૭૮૦	૧૭૯	૮૩
નલુધગ્રામ*	૧૨૨૭	૪૯૦	૧૩૬૩	૬૧૩	૧૦૦	આસોળગ્રામ	૧૨૪૬	૨૨૪	૯૫૯	૧૯૦	૧૦૯
નલાજ	૬૯૫	૧૩૭	૧૨૫૦	૬૧૮	૮૦	આળોડગ્રામ	૮૮૮	૬૬૬	૫૪૦	૧૮૦	૧૦૨
નેશીકુવાગ્રામ	૪૯૪	૨૧૨	૭૬૬	૩૭૨	૯૯	અંકોડીઆ*	૬૧૩	૧૯૪	૬૭૭	૧૩૫	૬૮
ઝારોળાગ્રામ*	૨૨૪૭	૨૯૨૪	૨૬૧૫	૧૯૪૮	૪૨૫	મટોલાગ્રામ*	૨૨૪૦	૧૧૯૫	૧૪૯૭	૭૩૭	૧૭૬
ટોળા	૩૧૫	૩૫૩	૧૦૦૫	૧૯૫	૧૦૦	ઉડેરા	૩૯૭	૬૦૩	૯૪૫	૩૮૨	૧૦૪
પીપળીગ્રામ	૪૮૭	૨૨૦	૧૧૫૩	૪૫૩	૧૩૫	કરચીઆ	૪૨૧	૧૧૭૩	૧૨૩૬	૨૦૯	૬૪
પીપળોઈ	૪૯૯	૨૫૭	૧૩૬૮	૮૭૩	૨૩૩	કલાલી	૪૮૭	૪૦૨	૬૪૨	૩૩૫	૧૫૦
શીશુવ	૪૭૮	૧૯૧	૧૫૨૩	૨૬૮	૭૭	કાઠીપુરાગ્રામ	૪૮૯	૧૪૩	૬૦૪	૨૬૪	૬૩
આમણગ્રામ	૪૮૦	૫૬૨	૨૯૭૪	૧૪૭૬	૨૬૫	કોયલીગ્રામ*	૬૨૪	૨૪૦	૩૦૨૬	૮૪૪	૨૩૭

કરોડીઆ	૨૩૬	૧૭૮	૩૬૪	૧૬૧	૪૩	મોજલપુર	૩૩૪	૧૨૧	૧૬૬૭	૩૩૦	૪૨
ખાનપુર	૨૬૩	૧૫૬	૩૦૯	૧૩૫	૫૧	મેઘાકુદર	૩૬૨	૧૪૯	૬૬૨	—	૪૨
ગોઝળપુરા	૩૧૧	૧૪૧	૨૩૫	૭૫	૪૦	રણોલી*	૧૨૧૯	૧૦૨૧	૧૫૦૭	૧૦૨૫	૨૨૮
ગોત્રી	૬૭૪	૫૫૯	૧૧૬૬	૪૪૦	૧૭૦	રાયપુરા	૧૮૩	૨૪૫	૧૨૭૬	૫૮૫	૧૧૧
ગોરવા	૮૧૯	૩૦૨	૧૨૮૮	૫૪૪	૧૮૬	રવાદ	૭૦૨	૨૬૩	૬૩૫	૩૩૯	૧૨૨
ચાપડ	૪૪૬	૬૦૧	૬૮૧	૨૧૮	૧૪૫	લાલજીપુરા	૧૧૭	૭૦	૮૮૦	૨૨૯	૪૮
જાણી*	૪૪૭૬	૪૫૯૬	૩૭૭૪	—	૫૦૨	વડદલા	૨૭૫	૨૧૨	૫૧૦	૨૬૭	૭૧
જાંજીવા	—	—	—	—	—	વેમાલી	૩૪૧	૪૬૮	૪૦૦	૧૧૦	૧૪૩
તતારપુરા	૩૧૪	૪૨૩	૪૦૫	૮૮	૭૪	વડસર	૨૬૪	૧૯૪	૭૦૨	૧૪૪	૬૮
તરસાળી	૧૧૨૭	૫૫૫	૧૧૮૯	૭૩૬	૧૯૫	વડસાલા	૬૬૫	૩૧૮	૪૬૩	૭૧	૮૭
દશરથ	૮૯૦	૬૧૯	૧૭૮૦	૫૭૫	૧૧૩	વરણામા*	૨૫૬૩	૨૩૩૪	૨૩૦૩	૬૦૦	૨૬૧
દામાપુરા	૨૬૦	૧૬૯	૩૫૪	૯૨	૬૫	વાસણાકોત-રીઆ	૪૯૧	૩૬૭	૧૧૩૪	૮૨૧	૧૨૩
દુમાડ	૫૧૭	૬૪૮	૧૦૦૩	૨૫૦	૨૨૫	સમા	૩૭૦	૨૩૮	૩૬૨	૧૬૫	૮૨
ધનિયાવી	૧૬૬	૫૭	૭૬૨	૨૫૨	૫૧	સમસપુરા	૨૬૪	૯૮	૩૫૯	૭૦	૩૫
નિમ્મપુરા	૩૧૭	૨૨૧	૫૭૦	૨૩૭	૯૨	સમસાખાદ	૨૮૪	૩૫૦	૪૨૧	૯૨	૧૦૮
પદમલા	૬૭૮	૨૪૦	૧૦૪૦	૧૭૫	૧૬૮	સમીઆલા	૩૫૭	૫૨૦	૭૭૭	૧૬૨	૧૪૨
પાતળવેણી	૨૧૮	૨૯૭	૩૦૨	૯૨	૮૮	સરાર	૧૧૮૯	૫૪૫	૧૩૦૭	૫૦૦	૧૩૦
પોર	૭૮૫	૪૦૦	૧૧૫૪	૬૪૦	૮૭	સલાડ	૪૬૮	૪૧૫	૮૫૪	૪૪૪	૧૦૫
બાજવા	૨૪૧	૧૪૩	૫૪૯	૪૩૬	૧૫૧	સ્રીસવા	૨૭૦	૬૨	૭૦૦	૩૧૧	૩૪
બીલ*	૨૩૩૧	૨૨૨૧	૧૨૭૬	૪૬૩	૩૫૦	સુદરપુરા	૩૧૫	૨૨૯	૩૮૨	૧૬૨	૧૬૩
ભાયલી*	૧૧૨૮	૫૪૮	૨૧૨૨	૬૨૩	૧૦૧	સેરખી	૨૪૨	૨૯૨	૧૭૬૨	૧૬૯	૧૨૩
મકરપુરા	૮૩૩	૫૬૦	૧૩૦૭	૬૫૦	૮૨	સેવાંસી*	૯૫૫	૩૮૫	૧૫૬૦	૯૫૦	૧૫૭
માણેમ	૪૨૨	૬૪૩	૨૬૬	૧૪૫	૧૦૨	સોખડ*	૧૭૭૮	૩૬૦	૨૨૧૨	૧૫૨૫	૩૬૦

સેવક વાસણા	૨૯૬	૨૬૬	૭૮૭	૬૨૪	૧૮૩	રસુલાબાદ	૧૩૯૧	૧૨૯૩	૬૭૮	૧૪૨	૧૫૯
સાકરદા	૪૧૬	૧૫૦	૧૯૫૦	૪૪૬	૯૮	સાકરીઆ	૩૫૩	૧૪૬	૩૦૬	૩૨	૪૧
દરથી	૩૬૧	૧૨૫	૬૮૯	૪૧૭	૭૪	સાંગાડોલ	૨૪૬	૨૭૦	૫૪૨	૨૦૦	૧૦૮
કુલ	૩૮૩૪	૧૨૯૮	૧૫૮૧	૧૬૮૫	૬૬૩૭	કુલ	૯૨૫૯	૬૨૧૫	૧૦૧૩૩	૨૩૫૦	૧૪૪૧

વાઘાડીઆ મહાલ (કુલ પ્રસ્તકાલપ ૨૨)

શિનોર મહાલ (કુલ પ્રસ્તકાલપ ૪૨)

આસોજ	૨૦૦	૧૦૪	૬૬૪	૩૧૭	૨૭	અચીસરા	૨૫૧	૧૭૫	૪૭૦	૧૩૩	૮૧
કરમાલીઆ-પુરા	૬૫૬	૨૨૧	૭૮૯	૧૪૬	૫૩	અવાખલ*	૧૧૭૩	૩૫૫	૫૪૧	૩૫૦	૨૬૦
કામરોલ	૬૨૧	૯૭	૪૧૪	૧૨૫	૩૯	અબાલી	૨૫૮	૧૫૮	૫૩૬	૪૪	૪૭
કાશીપુરા	—	૧૯૦	૩૭૬	૧૪૪	૮૩	આણી	૧૨૦૭	૮૪૦	૭૬૨	૩૫૧	૨૧૦
ખેરવાડી	૬૧૪	૧૪૦	૬૧૦	૨૦૭	૫૫	અનસોયા	૭૪૯	૧૪૦	—	—	૩૫
ખંધા	૩૩૩	૧૭૩	૩૮૭	૧૮૬	૮૯	ઉતરાજ	૮૩૭	૫૮૯	૧૨૫૬	૫૭૦	૧૨૩
ગાલદરા	૩૧૧	૧૦૬	૬૬૬	૨૪૭	૫૦	કણુજોડા	૩૩૬	૨૧૫	૫૪૨	૧૨૬	૧૧૪
ઝણેશપુરા	૩૮૯	૮૭	૩૮૬	૧૧૦	૧૦૦	નાના કરાળા	૩૫૧	૫૦૦	૫૩૧	૧૨૬	૧૪૬
ગુતાલ	૩૨૬	૩૫૧	૯૧૦	૪૨૫	૯૯	મોટા કરાળા } * કુકસ	૧૪૦૭	૧૦૫૮	૧૦૯૮	૬૦૧	૧૮૭
જરોદ	૧૯૩૮	૧૧૫૫	૨૨૬૮	૧૨૭૮	૧૮૮	જાણુમોહ	૫૪૩	૪૪૭	૧૧૧૩	૫૧૧	૧૩૦
દાડીઆપુરા	—	—	—	—	—	ઝાંઝડ	૯૧૪	૪૨૪	૫૪૭	૨૮૫	૮૩
પીપગીઆ	૩૦૭	૧૧૩	૫૩૭	૧૦૩	૯૯	દીબરવા	૯૯૮	૫૨૯	૮૪૧	૪૨૬	૧૧૧
લખીઆરા	—	—	—	—	—	દીગતોદ	૩૮૨	૩૭૫	૩૭૦	૧૩૭	૯૬
મોડાધર	૮૯૨	૫૧૯	૭૪૩	૩૯૩	૧૧૦	તરવા	૩૩૩	૭૭૯	૩૪૭	૧૦૫	૯૫
રવાલ	૯૧૩	૯૯૧	૮૯૬	૨૭૦	૧૪૦	તેનતલાલ	૧૧૫૨	૧૩૭૫	૧૨૧૬	૭૧૨	૨૦૫
લીમડા	૨૫૧	૨૬૫	૭૩૨	૩૫૦	૧૫૦	તેરસા	૮૭	૩૯	૩૧૪	૬૩	૨૭
લીસોરા	૩૬૭	૩૩૧	૫૩૦	૭૦	૭૧	દામનગર	૨૬૮	૧૪૪	૩૧૨	૧૮૬	૫૬

કામાપુરા	૨૭૦	૯૯	૨૫૦	૧૩૪	૪૫૬	ધર્મીપુરાનાના	૩૨૯	૨૮૪	૩૪૮	૨૧૨	૭૦
દિવેર	૯૨૬	૯૫૨	૭૦૧	૨૫૦	૧૮૩	કુલ	૨૪૩૨૩	૧૯૦૧૮	૨૮૯૦૮	૧૧૭૮૫	૪૬૬૬
પુનીઆદ	૬૯૧	૪૧૦	૭૩૧	૩૫૦	૧૬૦	સંખેડા મહાલ (કુલ પુરતકાલય ૪૦)					
કાંકળીઆ મોટા	૮૮૧	૪૨૨	૧૩૧૩	૮૫૭	૧૫૯	અરીકા	—	—	—	—	—
અરકાલ	૧૨૪૫	૯૮૪	૧૩૯૦	૭૬૫	૨૨૦	અલ્લાદપુરા	૨૫૫	૬૦	૪૩૮	૬૭	૨૧
બાવળીઆ	૨૦૦	૪૦૯	૩૭૨	૧૩૭	૬૬	કમ્બળીઆ	૬૭૭	૩૧૫	૯૨૨	૧૮૪	૧૮૪
બીચલી	૬૩૫	૧૦૦	૬૭૬	૩૫૮	૩૦	કાવીકા	૫૩૦	૪૭૨	૭૩૫	૨૩૨	૧૮૦
બેખકા	૫૬૩	૧૪૧	૨૮૩	૧૩૪	૭૯	કોસિંદ્રા	૧૧૮૩	૨૪૦૩	૧૨૮૬	૧૦૩૧	૩૩૦
માલપુર	૧૩૫	૮૨	૪૩૭	૩૬૨	૩૩	પુનવાડ	૨૮૪	૧૫૯	૬૯૫	૨૮૭	૯૬
માલસર	૧૩૫૨	૧૦૧૯	૯૯૫	૭૫૦	૨૧૬	ગરકા	૨૦૮	૩૪૯	૫૮૧	૧૪૧	૭૫
મંજરોળ	૨૫૬	૨૭૦	૭૬૦	૧૭૪	૯૮	શુંડીયા	—	—	—	—	—
માંડવા	૧૫૯	૨૧૭	૭૭૬	૨૯૪	૫૩	ચંદાનગર	૩૪૬	૧૭૧	૨૫૭	૬૯	૧૩૦
મિંદોળ	૪૭૦	૬૯૯	૧૦૮૦	૪૩૭	૯૬	ચીખોદરા	૬૫૬	૬૫૧	૫૫૭	૨૬૨	૪૬૭
મોલેયા	૪૭૧	૨૭૫	૬૩૫	૧૧૪	૧૩૦	દીંબા	૪૪૩	૮૧૬	૭૭૫	—	૩૨૯
વણીઆદ	૨૮૦	૧૨૬	૪૫૮	૧૯૯	૬૬	ડોરમાર	૩૩૬	૫૫૩	૩૧૪	૬૫	૧૦૪
વરખડ	૪૧૪	૧૩૮	૭૫૧	૨૨૬	૧૦૨	તાંદલગ	૧૧૭	૧૫૩	૯૦૬	૯૦	૪૪
સિરોળા	૨૯૧	૨૦૧	૬૨૨	૩૮૦	૮૩	નંદપુર	—	—	—	—	—
સતિસણા	૫૦૧	૨૦૪	૬૨૫	૨૩૨	૭૫	પરવટા	૨૮૦	૧૯૦	૫૫૨	૭૫	૫૫
સાંઘી	૧૦૪૨	૧૪૧૩	૧૪૯૯	૯૮૯	૨૬૪	પાણેજ	૩૩૧	૩૦૦	૫૪૦	૧૫૬	૧૨૫
સાંધા	૩૨૫	૧૨૬	૨૫૬	૧૦૨	૯૬	પાટણા	૨૪૬	૨૩૪	૪૬૯	૨૦૬	૬૮
સીમળી	૯૦૧	૬૯૯	૧૦૫૦	૬૦૫	૧૯૩	પતરા	૩૬૨	૪૮૮	૪૫૭	૧૭૬	૫૧
સુરાસામલ	૬૦૨	૨૨૪	૧૦૧૭	૨૫૭	૧૩૨	પીપળસઠ	—	—	—	—	—
સેગવા	૩૯૨	૨૧૧	૪૪૭	૧૫૧	૯૨	પીઠા	૧૭૪	૨૪૦	૩૨૫	૧૨૫	૨૨૯

કાંટા	૨૨૯	૩૦૭	૨૭૯	૬૦	૯૬	દિવાદ	૨૬૯	૨૮૫	૯૦૬	૧૪૧	૮૩
કાકટ	૨૪૫	૪૫૯	૧૦૪૯	૭૦૦	૧૨૫	ખાખરીઆ	૬૯૫	૫૭૭	૭૨૫	૪૭૫	૧૩૫
બોડેલી	૧૦૮	૧૫૯	૧૦૬૧	૪૬૧	૫૩	ગરબીઆ	૨૮૪	૩૨૫	૬૭૨	૮૭	૧૨૨
ભાટપુરX	૯૮૯	૮૧૭	૧૮૮૫	૧૦૮૯	૬૭૯	ગાંગડીઆ	૨૮૦	૧૪૯	૩૪૫	૯૧	૭૧
માકણીX	—	—	—	—	—	ગોહડા	૩૩૧	૫૬	૧૯૦૪	૬૨૫	૨૮
માલપુર	૩૨૫	૨૪૫	—	—	૬૩	હુઝાવX	૬૯૩	૩૪૨	૧૭૬૩	૧૦૬૫	૧૨૦
માર્ગશોળ	૫૧૭	૫૩૦	૮૯૧	૨૨૬	૧૧૦	ડેસરX*	૧૨૦૯	૧૫૧૪	૨૧૦૦	—	૪૧૧
માલુ	૩૫૨	૫૫૭	૬૩૭	૧૬૫	૧૨૦	તુળસીપુરા	—	—	—	—	—
રાજનગર	૩૪૨	૧૪૨	—	—	૫૮	ધનતેજ	૬૪૬	૯૨	૬૯૫	૩૨૫	૬૦
રતનપુર } કમારજ	—	—	—	—	—	ધર્મપુર	૩૬૮	૩૫૦	૧૫૦	૯૫	૯૫
લોદોદ	૪૬૮	૧૨૦૭	૭૭૧	૩૪૮	૧૬૧	નમીસરા	૧૬૦	૪૫	૪૨૪	૨૦૦	૩૯
લાહરસ	૧૫૩	૧૫૧	૬૧૨	૧૩૦	૩૭	નાનીલાડોલ	૧૫૨	૩૬	૪૫૬	૨૫૦	૪૬
રાયપુર	—	—	—	—	—	પોષ્યા	૧૧૨	૧૧૧	૮૧૩	૩૫૬	૪૨
વડેલી	૪૬૬	૩૮૧	૯૨૭	૩૦૭	૨૨૦	પીસોલ	૨૩૨	૧૨૫	૫૯૬	૨૪૫	૫૨
વાસણાX*	૮૬૭	૧૩૨૫	૧૫૩૩	૮૦૦	૧૮૫	બાદરોલ	૧૦૪૮	૪૪૦	૧૪૦૯	૨૨૭	૨૦૫
સરગી	૧૬૪	૧૪૬	૧૯૩	૮૫	૬૭	મંજુસરX	૯૫૬	૬૬૦	૧૫૮૭	૭૦૮	૨૦૪
સરડિયા	—	—	—	—	—	રતનપુરા	૫૧૨	૫૬૫	૫૩૬	૧૭૨	૧૨૨
સુર્ણધોગ	૦૨૯	૫૪	૩૮૦	૧૫૭	૩૬	મુદેલા	૨૬૧	૧૭૮	૩૨૪	૪૫	૯૨
સોનગીર	૫૪૫	૪૮૦	૫૮૨	૨૮૨	૨૩૭	મુવાલ	૩૩૮	૪૨૦	૩૪૪	—	૧૧૮
દાડિદ	૪૫૩	૨૩૧	૬૭૬	૧૯૯	૧૦૯	મોટીલાડોલ	૨૭૩	૧૦૮	૪૬૬	૨૦૨	૬૩

કુલ ૧૨૧૧૫ ૧૩૬૩૬૨૦૩૩૫૬૭૦૫ ૪૬૨૯ રાણીઆ ૨૮૧ ૧૭૨ ૮૪૬ ૩૮૦ ૧૭૨

સાવલી મહાલ (કલ પુરતકાલય ૨૯) રાણીપુરા ૩૭૩ ૧૭૦ ૭૨૬ ૧૧૧ ૭૬

અંજેસર ૬૯૧ ૪૩૫ ૮૫૫ ૩૭૬ ૧૭૨ વરસડા ૩૩૮ ૩૬૩ ૫૬૨ ૧૧૨ ૭૮

વાલાવાવ	૨૫૨	૨૩૦	૩૦૦	૯૩	૮૮	સાંદાસાલ	૧૧૦૭	૫૦૦	૧૭૦૮	૬૩૨	૬૧
વેળપુર*	૮૯૧	૫૮૮	૭૮૨	૨૭૨	૧૫૮	કુલ	૧૩૧૧૮	૯૨૪૦	૨૦૨૫૫	૬૭૦૭	૩૦૭૬
સમલાયા સ્ટે.	૧૫૬	૨૩૭	—	—	૮૬	વડોદરા પ્રાંત કુલ	—	—	—	—	—
ચારદાપુર	૩૧૦	૨૦૭	૧૬૫	૪૭	૪૭	એકંદર	૨૬૮૦૫૦	૨૧૨૪૩૦	૩૮૪૨૬૫	૧૫૩૧૫૦	૫૬૫૭૭

તારીજ આમ પુસ્તકાલયોની તારીજ

ક્ર. નં.	પ્રાંતનું નામ	આમ પુસ્તકાલયોની સંખ્યા	પુસ્તક લેડોજ	વાંચાયા પુસ્તકો	વાંચકો	ભણેલા પુરુષો	તરતી
૧	અમરેલી	૧૧૫	૫૪૦૨૧	૫૬૧૫૯	૨૧૩૬૯	૪૪૮૩૯	૧૦૨૯૧૫
૨	નવસારી	૧૮૮	૯૨૪૦૨	૭૦૭૫૮	૨૧૦૮૧	૬૦૯૩૮	૧૪૬૬૧૫
૩	મહેસાણા	૪૩૮	૨૦૫૨૩૨	૧૬૯૮૭૩	૫૪૦૩૦	૧૯૩૯૪૪	૫૨૨૩૦૦
૪	વડોદરા	૪૭૮	૨૬૮૦૫૦	૨૧૨૪૩૦	૫૬૫૭૭	૧૫૩૧૫૦	૩૮૪૨૬૫
કુલ	વડોદરા રાજ્ય	૧૨૧૯	૬૧૬૭૦૫	૫૦૯૨૨૦	૧૫૩૦૫૭	૪૫૨૮૭૧	૧૧૫૬૧૨૫

કરખા, માહિલા અને બાલ પુસ્તકાલયોની તારીજ

૧	કરખા પુસ્તકાલય	૪૬	૩૦૯૬૨૮	૨૮૪૫૭૩	૨૫૫૭૮	૧૧૮૯૩૩	૪૦૧૧૭૦
૨	માહિલા પુસ્તકાલય	૧૮	૨૨૪૨૯	૫૯૭૧૫	૫૩૧૫	—	—
૩	બાલ પુસ્તકાલય	૧૧	૧૭૫૦૯	૫૮૮૭૦	૪૫૭૪	—	—
	કુલ	૭૫	૩૪૯૫૬૬	૪૦૩૧૫૮	૩૫૪૬૭	—	—
	આખા રાજ્યની બધા પ્રકારની પુસ્તકાલયોનું કુલ	૧૨૯૪	૯૬૯૨૭૧	૯૧૨૩૭૮	૧૮૮૫૨૮	૫૭૧૮૦૪	૧૫૫૭૨૯૦

* વડોદરા જ્યસિંહરાવ લાયબ્રેરી અને મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયોના સમાવેશ અ અંકોમાં નથી.

૨૫ પુસ્તકાલયોએ નિવેદન હજી મોકલ્યા નથી; તેમાં સંખેડા મહાલના કેટલાક મંત્રીઓ મંદ છે.

x ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટીમાં રજીસ્ટર થયા છે.

* સ્વતંત્ર મકાન છે.

વડોદરા, તા. ૭-૧૦-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂરવણી અંક ૪૪

૪૩૭ ૭૬	તપોધન-રંગતમહોત્સવ અંક ૯૯૦ ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
૫૬૦ ૨૪.૨	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસા- ઇટીનો ઇતિહાસ ભા. ૨ ભે (૧૯૭૯-૧૯૦૮) ૧૯૩૩; ૩. ૧-૦-૦
૫૬૦ ૨૪.૩	પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસા- ઇટીનો ઇતિહાસ ભા. ૩ ભે (૧૯૦૯-૩૩) ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦
૬૩૪ ૮૧	નાનાભાઈ (ભટ્ટ, વ. કા.) ચરમ્યાપરથી ૧૯૩૪; ૩. ૦-૧-૦
૨૩૨ ૮૨	ગાંડિવ સાહિત્ય મંદિર (પ્રકા.) વિશાગિકા (અં) ૧૯૩૮; ૩. ૦-૩-૦
૬૬૩ ૯૩	મહેતા, નવનીતલાલ રતનનું ચાંચ ૧૯૩૪; ૩. ૦-૩-૦
૮૦૬ ૧૨	વશી, અંબુ ક. (અનુ.) આરોગ્ય વિજ્ઞાનચાંચ (અવૃત્ત) ૧૯૩૩; ૩. ૦-૧૨-૦
૨૯૧ ૬૬	જોશી, નિર્મળાબહેન કંબાણરાય દાસના જમાનામાં સ્ત્રીઓની ક્રિયા ૧૯૩૪; ૩. ૦-૪-૦
૭૦૬ ૨૪	મહેતા, સો. સરોજિની ગુજરાતની સ્ત્રી વ્યવસ્થા અને કુટુંબ વ્યવસ્થા ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦

૯૧૯ ૬૩	ચાહ, હિંમતલાલ મ. સખીના પત્રો અથવા સંસાર- નો દેહો ૧૯૩૪; ૩. ૦-૮-૦
૩૨૦ ૯૭.૨	કંકરુ, નારાયણ વિસનજી (અનુ.) સૌભાગ્યશાસ્ત્ર અથવા વૃ- દ્ધાણીને શિખામણ ભા. ૨ ભે ૧૯૩૩; ૩. ૨-૦-૦
૯૧૦ ૨૩	ચાંચી, ચંદરદાસ પા. (અનુ.) ગરીબાઇનો ગુનો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૦
૨૩૨ ૨૩	ગાંડિવ સાહિત્ય મંદિર (પ્રકા.) ગમતિકા (અં) ૧૯૩૪; ૩. ૦-૪-૦
૮૬૧ ૪૬.૪	વ્યાસ અને દેસાઇ નવયુગ વાચનમાળા પુ. ૪થું ૧૯૩૪; ૩. ૦-૮-૦
૧૦૪ ૭૧	અંબરીયા, દુલેરાય છોટાલાલ માલીનો ભોમિયો હંફે ફલાવર ગાડન ૧૯૩૪; ૩. ૨-૦-૦
૪૩૬ ૭૪	દેસાઇ, સા. ચાન્તાભોરી કંબાણરાય મોતીના પડદા શિક્ષક ભા. ૧ ભે ૧૯૨૮; ૩. ૨-૦-૦
૭૨૧ ૬૫	મિત્રી, પરીનબહેન ભરતગૃંથજી ૧૯૩૪; ૩. ૦-૧૦-૦
૨૦૪ ૬૪	કુલકર્ણી, બળવંતરાવ દત્તાત્રય સંગીતમુધા ૧૯૩૩; ૩. ૦-૮-૦

ચ ૭૬૧૨ રંગ અવધૂત
૨૪૬ (શ્રી) ગુરુ લીલામૃત-જ્ઞાનકાંઠ
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

મ ૪૦૫ દીવેટીઆ, નરમિંદરાવ ભો.
૧૯૬ હૃદયવીણા
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦

મ ૮૬૧ બ્યાસ, હરિપ્રસાદ
૨૫ ચલો ભજવીએ ભા. ૨-૩
(અ) ૧૯૩૪; રૂ. ૧-૨-૦

ચર ૬૧૨૮ શુદ્ધ, ધૈર્યચંદ્ર ૨.
૩૪ તાતા તીર
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦

ચર ૮૦૬૭ વશી, અશુ ક.
૭૧ માલિકા
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

ચર ૮૧૫૭ વિદ્યાર્થી, હરિશંકર
૨૫ ધટકી
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

ચર ૮૫૬૩ બ્યાસ, ભવાનીશંકર
૫૧ પદ્મવનિ
૧૯૩૪; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૧૪૦૯ જિર્મિલા, સો.
૫૪ પથેગ પાંચાલી (અ. ગ્રં. ૬)
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૨૯૪૭ જોષી, હિમાચંકર જો.
૫૫ પારકા જવયા (ગ. ગ્રં. ૧)
૧૯૪૦; રૂ. ૦-૧૨-૦

ચપ ૨૯૬૮૨ જોષી, માણેકલાલ ગોવિંદલાલ (અનુ.)
૧૬ કર્મભૂમિ (પૂર્વાર્ધ)
૧૯૩૯; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૪૦૦૯ દીવાનજી, કીર્તિદાખેન (ભા. ક)
૬૮ ઓહૃદય
૧૯૩૬; રૂ. ૦-૩-૦

ચપ ૪૨૭૯ દેસાઈ, નિર
૭૭ રાત પડતી હતી
૧૯૩૯; રૂ. ૦-૮-૦

ચપ ૪૬૧૮૬ પટેલ, ગોપાલદાસ જીવાભાઈ (અનુ.)
૨૭ જીખી
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦

ચપ ૫૫૨૯ પાંડે, રામનારાયણ નાગરદાસ
૨૭ જગતનો તાત
૧૯૩૯; રૂ. ૨-૦-૦

ચપ ૮૬૧ બ્યાસ, હરિપ્રસાદ
૨૬ ચોર્ધાશીનું ચક્ર
(અં) ૧૯૦૪; રૂ. ૦-૫-૦

ચપ ૯૭૫ સોની, રમણલાલ પી.
૬૮ સ્વામી
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦

ચપ ૯૭૫૪ સોપાન
૨૮ જગતા રંગે (ઉત્તરાધાર)
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ચ ૬૮૯ મહેતા, જીવજીલાલ અમરશી (અનુ.)
૬૪ સરલ અરેખિયન નામદસ
૧૯૩૪; રૂ. ૪-૦-૦

ચ ૩૬૦ ત્રિપાઠી, ધનશંકર હીરાશંકર
૮૦ વસમાં વનખાલ
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦

ચ ૬૧૨૮ શુદ્ધ, ધૈર્યચંદ્ર રણજીદાસ
૭૩ મેવાડની મદતા પુ ૧૬
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦

ચ ૭૨૬ મુનશી, કનૈયાલાલ માણેકલાલ
૨૭ જ્ય સોમનાથ
૧૯૪૦; રૂ. ૩-૦-૦

ચ ૬૪૧૩ ભટ્ટ, મૂળચંકર મો (સંક્ષેપકાર)
૧૪ ૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા
(અં) ૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦

ચલ ૭૦૭૪ મહેતા, સૌ. હંસાબ્દેન
૨૫ ગોળીઆરની મુસાફરી ભા. ૧-૨
(અં) ૧૯૪૦; રૂ. ૧-૮-૦

ચલ ૬૯૬૧ મહેતા, પ્રાણજીવન માણેકચંદ
૧૫ ઓપરેશન કોનુ? અને બીજી
વાર્તાઓ
૧૯૪૦; રૂ. ૦-૮-૦

ચલ ૩૬૬૫ ત્રિવેદી, નવલરામ જ.
૨૦ કેતકીનાં પુષ્પો (ત. અં. ૧૧)
૧૯૩૯; રૂ. ૧-૮-૦

ચલ ૪૦૨ દીવાનજી, પ્રદેહાદ ચંદ્રશેખર
૭૬.૨ રરિમકલાપ ભા. ૧ લો—
સાહિત્યવિભાગ
૧૯૪૦; રૂ. ૨-૮-૦

ચલ ૬૬૫૧ મજમુદાર, સૌ. ધનિષ્ઠાબ્દેન (સં. પા.)
૬૭ સૌભાગ્ય
૧૯૪૦; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૪૪૬૮ પારેખ, નગીનદાસ (સં. પા.)
૬૫ સાબરમતી
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦

ચલ ૮૧૬૫ વિદ્યાવિશ્વયજી, મુનિશ્રી
૭૬ સ્મૃતિ કાવ્ય
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૬-૦

ચલ ૪૪૦૨૫ પત્ની, અમદુલ્લાખાન
૧૧ અલખેરનીનું હિંદ ભા. ૧ લો.
૧૯૩૪; રૂ. ૨-૦-૦

ચલ ૩૦૫ ઝવેરી, કમ્બુલાલ મોહનલાલ (અનુ.)
૭૧ મિરાતે અહમદી વા. ૨ ખં. ૨
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૮૯૨૨ શાહ, કેશવલાલ લ.
૬૫ ભારતભૂમિ -
૧૯૩૫; રૂ. ૦-૨-૦

ચલ ૮૦૨૬ વર્મા, ચારદાપ્રસાદ
૫૮ ફોરમ; ૫ લક્ષરી
(અ) ૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૫૬૦ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિ.
૨૫.૪ અંથ અને અંથકાર પુ. ૪
૧૯૩૩; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૫૬૦ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ
૨૫.૫ અંથ અને અંથકાર પુ. ૫
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૫૬૦ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિ.
૨૫.૬ અંથ અને અંથકાર પુ. ૬ રૂ.
૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૫૬૦ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિભોવનદાસ
૨૫.૭ અંથ અને અંથકાર પુ. ૭ રૂ.
૧૯૩૬; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૫૬૦ પારેખ, હીરાલાલ ત્રિ.
૨૫.૮ અંથ અને અંથકાર પુ. ૮ રૂ.
૧૯૩૭; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૫૯૯૨ દ્વિવેદી, રમકાન્ત
૪૫૦૨ બાપુડીઓ
૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦

ચલ ૮૧૮૭ શાહ, હીરાલાલ ટોકરશી
૮૯૭૯ વિમળશાહ (સ. પા. પુ. ૧૨૪)
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૬-૦

ચલ ૯૬૦ નાનાલાલ (ભટ્ટ, વૃ. કા.)
૧૩૪ સીતા
૧૯૩૪; રૂ. ૦-૪-૦

પુસ્તકાલય

વપાજમ :

દેશમાં વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦
પરદેશમાં „ રૂ. ૫-૦-૦
છુટકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વત્રીઓ :

નાનાલોધ ચંદ્રશેખર દીવાનજી
મણિલાલ મહારાજે કર વ્યાસ

૧૨ અક્ષરપાત્ર

વાઘજીભાઈ નારણભાઈ અમીન
બી. કૉમ
મત્રી, પુ. સ. સ. મં. વિ.
રાવપુરા ... વડોદરા

અનુક્રમણિકા

લેખક

પૃષ્ઠાંક

મહાલ પુ. મંડળો અને જૂથમંડળોએ જાગવાની જરૂર — તંત્રીસ્થાનેથી ...	૫૩૩
શ્રી. વાઠનીસ સા. સાથેના વાર્તાલાપ ... શ્રી. કલ્યાણરાય ન. જોષી ...	૫૩૪
પ્રશ્નોત્તરી ... શ્રી. હેમદલાષ મો. પટેલ ...	૫૩૭
પ્રાંત પુ. મંડળોની સભાઓ ને હેવાલો ...	૫૪૧
૧ વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા ...	૫૪૧
૨ નવસારી „ „ „ „ ...	૫૪૮
૩ મહેસાણા „ „ „ „ ...	૫૫૫
૪ અમરેલી „ „ „ „ ...	૫૫૯
૫ પુસ્તકાલયોની તપાસણી ...	૫૬૫
પુસ્તક પરિચય ... ના. ચં. દીવાનજી, 'દ્રષ્ટા', શં. સો. પટેલ, મ. પ્ર. વ્યાસ	૫૭૩
નવીન કાલ ...	૫૮૭
માસિકો મળ્યા તારીખ ...	૫૮૮
પુસ્તકાલય નેધિ ...	૫૮૯
વર્ગીકૃત નામાવલી પૂરવણી અંક ૪૫ ...	૫૯૦
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી ...	૫૯૨
પુસ્તકાલય ખાતાની સચના, સંકુલર ૪૦ ...	૧૯૧

સામયિક દોહન

(૧) આજનો યુવાન ...	શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ ...	૬૯
(૨) હજી ચેતીએ ...	શ્રી. કિશોરલાલ ધ. મશરવાળા ...	૭૦
(૩) આપણા ઊંડામાજની નિરક્ષરતા ...	શ્રી. જ્યોત્સ્ના શુક્લ ...	૭૧
(૪) નોકરી માટે વલખાં મારતા યુવાનોને આદેશ ...	શ્રી. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા	૭૩
(૫) સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ ...	મામા સાહેબ ફડકે ...	૭૫

આ માસિક વડોદરામાં 'ધી હુલાણામિત્ર પ્રિં.' પ્રેસમાં અંબાલાલ વિ. ઠક્કરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૧૧-૪૦

મહાલ પુ. મંડળો અને જૂથમંડળોએ જાગવાની જરૂર

—તંત્રીસ્થાનેથી

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના અંગભૂત એવાં પ્રાંત, મહાલ અને જૂથ પુસ્તકાલય મંડળો આપણે ત્યાં સ્થપાયાં છે.

આ મંડળો એક યા બીજા પ્રકારે પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિને વેગવાન બનાવવા તેમજ તેને પ્રગતિવાન કરવાના કાર્યમાં એક યા બીજી રીતે બનતો ફાળો આપે છે, એ આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલા પ્રાંત મંડળોના હેવાલો પરથી જાણવા મળે છે. પરંતુ મૂળ મંડળના અંગભૂત આ મંડળો પૂરતા ઉત્સાહથી કામ કરતાં જણાતાં નથી. કેટલેક સ્થળે શિથિલતા માલમ પડે છે તો કોઈ કોઈ સ્થળે બેઠરકારી પણ જાણવામાં આવે છે.

આ મંડળો ઉપર જણાવ્યું તેમ પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિ જેવી લોકોપકારક પ્રવૃત્તિને વધુ ને વધુ વેગ આપવા માટે સ્થપાયાં છે. પરંતુ કેટલાંક મંડળોએ તો પોતાના કાર્યના હેવાલો પણ પ્રાંત મંડળને પુરા પાડવાની તકલીફ લીધી નથી, એ તે મંડળોની સુપુષ્ટ અવસ્થા દર્શાવે છે. એટલે આ મંડળોએ શિથિલતા કે બેઠરકારી રાખ્યે હવે નહિ ચાલે.

આપણાં પુસ્તકાલયો સર્વસામાન્ય રીતે જોતાં ખાતાની, પ્રચારકોની તેમ જ મહાલ કે જૂથમંડળના મંત્રીઓની તકેદારીથી કંઈક વ્યવસ્થિત રહે છે, પરંતુ પુસ્તકાલયોનો જે રીતે ઉપયોગ થવો જોઈએ તે પ્રમાણે જનતાની પ્રગતિ અર્થે તે ઉપયોગી નીવડે તેવી જોગવાઈ ફરકે મહાલ તેમ જ જૂથમંડળોએ હવે ઉપાડી લેવી જોઈએ. એ માટેની વ્યવહારૂ સૂચના સ્થળસંકેતોને લીધે અહીં આપવી શક્ય નહિ હોવાથી, આ અંકમાં અન્યત્ર છપાયેલ પ્રાંત મંડળના હેવાલોમાં એને લગતી કાર્યદિશા દર્શાવાયેલી છે.

આપણાં બધાં તેમ જ મહાલ પુ. મંડળો જો બરાબર સચેત અને જાગૃત થઈ કામ કરતાં થઈ જાય તો પુસ્તકાલય સંસ્થાને અનેક રીતે જનહિતકર્તા ઉપયોગી સંસ્થા બનાવી શકાય.

આશા છે કે મહાલ તેમ જ જૂથ પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીઓ આ અંકમાં છપાયેલા ચારે પ્રાંતોના હેવાલો વાંચી જશે અને તેમાંથી પોતાને ત્યાં જણાતી તુટિ-ઓની પૂર્તતા કરી લેશે. પોતાપોતાના જૂથ તેમ જ મહાલમાં જે હેતુની સિદ્ધિ અર્થે આ મંડળો સ્થપાયાં છે તેમને બર આણવા માટે સચેત અને જાગૃત બની કામ કરતાં થઈ જાય. અને તો જ આ લોકભર પ્રવૃત્તિની પૂરતી સફળતા પામી શકાશે.

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક

શ્રી. વાકનીસ સાહેબ સાથેના વાર્તાલાપ

[જમા સપ્ટેમ્બર માસની ૨૫ મી તારીખે શ્રી. વાકનીસ સાહેબ દ્વારા સાંજનાં પુસ્તકાલયની ભેટ લેવા પધારેલા ત્યારે પુસ્તકાલયના કામમાં રસ લેતા માણસોની એક બેઠક બંધવામાં આવી હતી. એ પ્રસંગે શ્રી. વાકનીસ સાહેબે કેટલાક ઉપયોગી મુદ્દાઓની ચર્ચાઓ કરી હતી તે સર્વસામાન્ય દષ્ટિવાળી હોવાથી “ પુસ્તકાલય ” માસિકમાં તે મુદ્દાનો સાર પ્રકટ થાય તો રાજ્યનાં પુસ્તકાલયોને ઉપયોગી નીવડશે એ હેતુથી તે આ નીચે આપવામાં આવ્યો છે. દરેક મુદ્દા ઉપર લેખકના પોતાના વિચાર વાચકોના સહવિચાર અને અને સહકાર સાથે વિશેષ વિચાર તરીકે રબ્દ કરવામાં આવ્યો છે.]

(૧) પ્રૌઢશિક્ષણ—પ્રૌઢશિક્ષણના નિષ્ણાત ગણાતા શ્રી. ભાગવત મુંબઈ ઇલાકામાં કામ કરી રહ્યા છે. એઓ વડોદરા આવ્યા હતા ત્યારે એમણે એક વાત એવી કરી હતી કે પ્રૌઢશિક્ષણ માટે ખર્ચ કરવો સરકાર કે ખાનગી સંસ્થાને બારે પડે છે. અલગ ખાનગી પ્રૌઢોની સંખ્યા ઘણી મોટી છે અને સંખ્યા પ્રમાણે પ્રૌઢ-શિક્ષકને મહેનતાણું આપવાનું ફરિયાદમાં આવે તે કોઈ સંસ્થાને પાલવે તેમ નથી. આવી પરિસ્થિતિમાં પ્રૌ. ભાગવતે નિશાળે જતા છોકરા-છોકરીઓ તરફથી પ્રૌઢશિક્ષણનું કાર્ય ઉપાડી લેવાનું છે. છોકરાઓના ઉત્સાહ વધે એ હેતુથી તેમની આગળ જે વાતો કરવી ઘટે છે તેનું ધ્યાન પુસ્તકાલય માસિકના ઓક્ટોબર અંકમાં મ. વ્ય. સાહેબે આપેલું છે જ. આપણા પુસ્તકાલયો નાની ઉંમરના છોકરાઓ તરફ લક્ષ આપે છે. નિશાળે જતા અને નિશાળ છોડ્યા પછી ૪-૫ વરસો સુધી પુસ્તકાલયોને તેમના બાળતર તરફ ધ્યાન આપવાનું છે. ચાર વરસ સુધી કેળવણી ખાતાની દેખરેખ અને પછીના ચાર વરસ સુધી પુસ્તકાલય ખાતાની દેખરેખ એ પ્રમાણે સરકાર તરફથી ૮ વરસોના ગાળા દરમ્યાન છોકરાઓ પ્રત્યેની ફરજ અંદા કયાં ઉપરાંત પ્રૌઢશિક્ષણનું કામ સરકાર ઉપાડી લેવા અર્ધાયેલ નથી.

વિશેષ વિચાર—આ મુદ્દા ઉપર અમને લાગે છે કે વડોદરા રાજ્યના કાર્યકરો-સાચા કાર્યકરો-જુદોજ અનુભવ ધરાવતા દરો, વડોદરા રાજ્યનાં ગામડાંમાં નાનાં છોકરા-છોકરીઓ લખી વાંચી શકે છે. માત્ર ત્રીસ અને તેથી વધારે વરસની ઉંમરના પુરૂષો અને સ્ત્રીઓ વાંચવાનું ભૂંસી ગયા હોય છે. એમને પોતાનું જૂનું બાળતર તાણું કરવા માટે બહારનું કોઈ આકર્ષણ હોવાનું નેહિએ. એમને પોતાની સહીઓ કરતાં અને કાગળો વાંચતાં શીખાડવાનું કામ શિક્ષકો જ કરી શકે; પણ એમનામાં શીખવાની વૃત્તિ શિક્ષકો ઊભી કરી શકે તેમ નથી. અમારો સમજ પ્રમાણે બે ગામડાં આપારે વધારે સફળ થઈ શકે તેવા છે:

(ક) દરેક ગામડે ગામ ઉપર વચ્ચેવ ધરાવતા કોઈ મહાજન અથવા માનનીય અમલદાર નતે બે દિવસ સુધી ગામડે દાખર રહે અને તેમની પોતાની દાખરીમાં શિક્ષક કે શિક્ષિકા વર્ગ ચલાવે તો કેટલેક અંશે કામમાં સફળતા લાધે.

(ખ) કોઈ સાઈ સિનેમા દરમ અથવા દાહરકૂલ કે કોંબેજના વિદ્યાર્થી મંડળનું નાટક કોઈ વખત ગામડે લઈ જવું અને ત્યાં માત્ર જેને લખતાં વાંચતાં આવડતું હોય તેને જ એ નાટક બતાવવું. એક મહિના પછી ફરી તે ગામડે લઈ જવાની જાહેરાત આપવી અને તે મુદ્દતમાં જે લખતાં વાંચતાં શીખી લે તેમને એ નાટક બતાવવાનું વચન આપવું. આ ૫૭૪]

અખતરો અંચતઃ સફળ થાય છે—ગામડાંના શિક્ષકના પ્રૌઢ શિક્ષણના કામમાં ઉત્સાહ તો લાવે જ છે. દારકાની લાઇસ્કૂલના વિદ્યાર્થીઓ એક વાર ખરડીયા મામડે જુનીઅર રેડ કોમ સોસાયટીનું કાર્ય કરવા ગયા હતા. ત્યાં આવા પ્રકારનું પ્રસોજન ગામડાંનાં લોકોને આપવામાં આવ્યું હતું.

(૨) મરાઠી વાચક માટે કસ્ટમાઓમાં સવડ—કસ્ટમામાં ઘણે ઠેકાણે મહારાષ્ટ્રીય મંડળ વસે છે. તેમને અને ખાસ કરીને સ્ત્રીઓને પુસ્તકાલયમાં મરાઠી વાચન મળવું જોઈએ. નં મળે તો પુસ્તકાલય સંસ્થા તરફ તેઓ આકર્ષાતા નથી. સૌનું આકર્ષણકેન્દ્ર બનવાનું પુસ્તકાલયનું ધ્યેય છે. મરાઠી વાચનાર સ્ત્રીઓ અમલદારવર્ગની હોય તો તે વર્ગની સહાય પણ સહેલાઈથી પુ. સંસ્થાને મળી શકે છે. ઘણાં ખરાં પુસ્તકાલયો એવા પ્રકારનું વાચન બજેટ-માંથી પૂરું પાડી શકતાં નથી તેવા વ્યવસ્થાપક મંડળ ધારે તો વડોદરા મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયમાંથી કે કરતાં પુસ્તકાલય-વિભાગ દ્વારા યોગ્ય તે સમગ્ર મેળવી શકે છે. માત્ર તે દિશામાં કામ કરનારે બહાર પડવું જોઈએ.

વિશેષ વિચાર—દારકામાં, પાટણમાં, અમરેલીમાં અને વિસનગરમાં અમારા અનુભવ પ્રમાણે મહારાષ્ટ્રીય મંડળ માટે મરાઠી વાચન પૂરું પાડવાની સવડ જે તે સ્થળનાં પુસ્તકાલયોએ રાખેલીજ છે. દારકામાં હમણા સીમેન્ટ ફેક્ટરીમાં મહારાષ્ટ્રીય લાઇબ્રેરી વસવાટ થયેલો છે. તેમની સવડ માટે એ કારખાનાની કક્ષામાં વડોદરા રાજ્યની કરતાં પુસ્તકાલયની પેટીઓ મોકલવામાં આવે છે અને તેમાં મરાઠી વાચન પૂરું પાડવામાં આવે છે. ઉપર જણાવેલાં બધાં સ્થળે પુસ્તકાલયની વ્યવસ્થામાં ઘણી વાર સુખ્ય લાગ મહારાષ્ટ્રીય કાર્યકરને જ આપવામાં આવ્યો હોય છે. વડોદરા રાજ્યના ગુજરાતીઓ આ દિશામાં સારી પેઠે ઉદાત્ત છે.

(૩) દુર્લભ પુસ્તકોનો ઇલાયદો સંબંધ—દારકા પુસ્તકાલયમાં ઘણાં એવાં પુસ્તકો છે કે જેની ખીજ પ્રત હવે મળવી અશક્ય છે. દાખલા તરીકે સી. વી. વૈદ્યનાં પુસ્તકો; રોમેશ ચન્દ્ર દત્તાનાં પુસ્તકો; પુનાની સાર્વજનિક સભાનાં ત્રિમાસિક પત્રો, પ્રાચીન કાવ્ય માળાનાં પુસ્તકો. આવાં પુસ્તકો જુદા ક્યાટમાં દુર્લભ પુસ્તકો તરીકે ગોઠવી રાખવાં જોઈએ.

વિશેષ વિચાર—આ મુદ્દો ઘણો અગત્યનો છે. વડોદરા રાજ્યનાં ઘણાં એવાં પુસ્તકાલયો છે કે જ્યાં એકથી વધારે દુર્લભ પુસ્તક સંગ્રહવામાં આવેલ છે. આવાં દુર્લભ પુસ્તકો પ્રત્યેક પુસ્તકાલયમાં ઇલાયદો ક્યાટમાં ગોઠવી, તેની યાદી પુસ્તકાલય માસિક દ્વારા દર માસે પ્રકટ થાય તો ઘણાં પુસ્તકાલયોને “દુર્લભ” પુસ્તક ક્યાં ગણાય તેની પણ મોંઘિતી મળે; અને તેવાં પુસ્તકો ઉપર વિદ્વાન વર્ગની—આજના નવયુવાન વિદ્વાન વર્ગની—નજર ન પડી હોય તો તે પડવા પામે. આવા પ્રકારનું કામ અને પોતે ઘણા સમયથી કરતા આવ્યા છીએ. એવાં પુસ્તકોને “Reference Library”માં ગોઠવવાનું કામ તો ઘણું સારાં પુસ્તકાલયમાં થાય છે જ. કેટલાક જૂનાં જુજાં પુસ્તકોનો જીર્ણોદ્ધાર પણ થાય છે અને સંગ્રહી રાખવામાં આવે છે. પાટણમાં ઉત્સાહી લાઇબ્રેરી બજેસના સ્થાપત્યના પુસ્તકનાં પાનાંનાં જીર્ણોદ્ધાર ઘણી સરસ રીતે અમારી હાજરી દરમ્યાન કર્યો અને નબળીએ છીએ.

(૪) નક્કર અને ઉંઘણવાળો સાહિત્યનો પ્રચાર—પુસ્તકાલયો ખાસ કરીને કસ્ટમા પુસ્તકાલયો અને પ્રાન્ત પુસ્તકાલયો ઉચ્ચ ભૂમિકા પર ખેડાઈ રહેકું જગતનું સાહિત્ય સંસ્કારી વાચકોને પૂરું પાડે એવી તજવીજ થવી જોઈએ. આવા પ્રકારનું સાહિત્ય ધણું

કિંમતી હોય છે. છતાં જુદા જુદા કર્યાનાં અને પ્રાન્તનાં પુસ્તકાલયો સહકાર સાધે અને કોઈ યોજના કરી પરદેશી નકકર સાહિત્યનાં સામયિક પત્રો, ચોપાનીઆં, નકશા અને પુસ્તકો મંગાવવાનું કરાવે અને તે સાહિત્ય સહકારમાં જોડાયેલાં પુસ્તકાલયોમાં ફરતું કરવામાં આવે તો ઓછે પૈસે વધારે સંગીન લાભ શિક્ષિત વર્ગના લોકોને મળે અને એ રીતે વિદ્વાન વાચકોની દષ્ટિ પુસ્તકાલય તરફ વધારે રહેવા પામે. પુસ્તકાલયો એ કેવળ અભણને બહુતો કરવા માટે જ યોજના હોતાં નથી; પરંતુ જ્ઞાનની પિપાસા જ્યાં જ્યાં હોય ત્યાં ત્યાં તે પિપાસા તૃપ્ત થાય તેવું સાહિત્ય આણી આપવાની ફરજ પણ પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકોની હોવી જોઈએ. પરદેશી નકકર સાહિત્ય બહુ ખર્ચાળ હોય છે, પરંતુ યુરોપ, અમેરિકા, જાપાન, શિયા આદિ દેશોમાં પ્રકટ થતાં માસિક પત્રો બાર માસ પછી પણ આપણે વાંચીએ તો વાંચનારને એમાં કંઈ પણ જીનું કે વાસી જણાતું નથી. તેથી એક સારા માસિક પત્રની નવેમ્બર માસની નકલ અમરેલીને ડિસેમ્બરમાં વાંચવા મળે, દ્વારકાને જાન્યુઆરીમાં મળે, કોડીનારને ફેબ્રુઆરીમાં મળે અને બેટમાં કે ચલાલામાં માર્ચ માસમાં મળે તો તેથી વાચકને જરા પણ ખમવું પડતું નથી.

આવી યોજના જો હાય પર લેવામાં આવશે તો તે સાહિત્ય એક રથોથી બીજે રથો પહોંચાડવાના ખર્ચાની જવાબદારી પુસ્તકાલય ખાતું લેશે એમ શ્રી. વાકનીસ માહેબે કહ્યું હતું અને તેવું સાહિત્ય પસંદ કરવામાં પણ પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી સંગીન મદદ મળશે.

વિશેષ વિચાર—આ યોજના ઘણી જ સુંદર છે અને તેટલી જ જરૂરી છે. આજે વડોદરા રાજ્યનાં પુસ્તકાલયો કેટલાંક પુસ્તકાલયો વિકાસની કક્ષાએ પહોંચ્યાં છે કે હવે તેની પ્રવૃત્તિ કેવળ લોક-શિક્ષણના પ્રયત્નમાં જ સમાપ્ત જવી ન જોઈએ; પરંતુ અમુક વર્ગની જ્ઞાનની ઉડામને પહોંચવા વારતે પણ એ પુસ્તકાલયે પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. હવે પછીની રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદની બેઠકમાં આ પ્રશ્નનો સરસ તોડ આવે તો પુસ્તકાલય પરિષદને અત્યાર સુધી થયેલા વિકાસ પ્રમાણસર અને શાસ્ત્રીય રીતે થયેલા ગણાય. એક ગામમાં માત્ર એ વિદ્વાન પુરુષ કે સ્ત્રી વસતાં હોય અને તેમની જ્ઞાનસમૃદ્ધિ વધારવામાં તે ગામનું પુસ્તકાલય સહાયબૂત થાય તો તેમાં પુસ્તકાલયના અસ્તિત્વની જાળરી સાચકતા રહેલી ગણાય.

આવા પ્રકારના સહકાર માટે કેવળ પ્રાન્તનાં જૂથ કે કર્યાનાં જૂથ પાડવાં ઈષ્ટ નથી. પરંતુ જ્ઞાનની જૂખની દષ્ટિએ અને સાધનસંપન્નતાની દષ્ટિએ સમાન ગણાતાં પુસ્તકાલયોનાં જૂથ પાડી શકાય. અમારી સમજ પ્રમાણે પાટણ, નવસારી, પેટલાદ, વસો, ગણદેવી, મહેસાણા, અમરેલી, દ્વારકા-જેવાં પુસ્તકાલયો આજે જ આવી સહકારની યોજનામાં જોડાઈ શકે તેવાં છે. સાધનસંપન્નતાની દષ્ટિએ ડોહાધનું પુસ્તકાલય તો જ્યાં જોડાવા માગે ત્યાં જોડાઈ શકે તેમ છે. ડોહાના સંસ્કાર પણ હવે તો વધવા લાગ્યા છે; એટલે તે પુસ્તકાલય પણ જરૂર આવી યોજનામાં જોડાયજ. દરેક પુસ્તકાલય ૨૦ થી ૨૫ રૂપીઆ દર વર્ષે આનાં કામ વારતે બજેટમાં રાખે તો દર વર્ષે બસો ત્રણસો રૂપીઆનું સંગીન-નવા યુગનું-નવીન ગ્રેરજા આપનારું સાહિત્ય વડોદરા રાજ્યનાં મોટાં મથકોમાં ફરતું કરી શકાય.

ઉપરનાં નામોમાં ઘણા કર્યાનાં નામો મૂકી શકાય તેમ છે; પરંતુ અમારા ચોક્કસ અનુભવ છે કે કેટલેક રથો પૈસા છે તો સંસ્કાર-તરસ્યા માણસો નથી; અને ક્યાંક સંસ્કાર-તરસ્યા માણસ છે તો પૈસા નથી.

(અનુસંધાન સામેના પૃષ્ઠ પર)

પ્રશ્નોત્તરી

પ્રશ્ન ૧—પુસ્તકાલય ખાતું માગેલાં વર્તમાનપત્રોમાં ફેરફાર કેમ કરે છે ?

ઉત્તર—વર્તમાનપત્રો પસંદ કરવાનું કામ જે તે પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોનું છે, જ્યારે માગણી પ્રમાણેનાં વર્તમાનપત્રો મંજૂર રાખ્યાં કે નહિ તે પુસ્તકાલય ખાતાનું કામ છે. આ પ્રસંગે પુસ્તકાલય ખાતું પોતાની સમક્ષ નીચેનાં દૃષ્ટિબિંદુઓ લક્ષમાં રાખે છે.

(૧) પુસ્તકાલયે વર્તમાનપત્રો માસિકો પાછળ ખર્ચવાની રકમ યોગ્ય રાખી છે કે કેમ ?

(૨) લોકહિતની દૃષ્ટિ.

(૩) સરાસરી ત્રણ વર્ષની ખર્ચની ચતા.

પુસ્તકાલયો સ્થાપનાના બંધારણમાં નિયમની કલમ ૧૯ અને ૨૦ માં ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ તેમજ કર્યા પુસ્તકાલયોએ પોતાને મળતી સરકાર પંચાયત મદદનો કેવી રીતે ખર્ચ કરવો તે એકીકરણ હાગ ૧ માં આપેલું છે. એકીકરણ હાગ ૧ લો કેટલેક સ્થળે ન હોવાથી એ બાબત ફરીથી સૂચના નંબર ૪૫૭ સને ૩૮-૩૯ તા. ૧૬-૨-૩૯ થી “પુસ્તકાલય” માસિકના માર્ચ ૧૯૩૯ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરી છે અને તે ધોરણે ગ્રામ પુસ્તકાલયો વર્તમાનપત્રો ખાતે ૨૦ % તથા માસિકો ખાતે ૨૫ % સુધી ખર્ચ કરી શકે છે. જ્યારે આ સૂચના પ્રમાણે નિયમના ધોરણે પુસ્તકાલયો અંદાજ બનાવે છે ત્યારે તેમની સંપૂર્ણ માગણી પુસ્તકાલય ખાતું મંજૂર રાખે છે. જ્યાં વર્તમાનપત્રો કે માસિક માટે ૬૦ % કે ૭૦ % સુધી ખર્ચ રાખવામાં આવે છે ત્યાં રકમના ફેરફારના કારણે માગેલાં વર્તમાનપત્રો કે માસિકોમાં ફેરફાર કરવો પડે છે. દાખલા તરીકે મુંબઈ સમાચાર.

(સામેના પૃષ્ઠનું સાંધણું)

શ્રી. વાકનીસ સાહેબના વિચારો દારકામાં દર્શાવાયા હતા માટે તે દારકામાં જ રહે એ કીક ન કહેવાય એમ સમજી “પુસ્તકાલય” માસિક દ્વારા બધાં પુસ્તકાલયોમાં તે વિચારો પહોંચતા કરવાનો ઉદ્દેશ રાખી આ લેખ લખ્યો છે.

વળી સન્મિત્ર સ્વ. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ સાથે એમની માદગીની શરૂઆતના દિવસોમાં ખેરાળના મુસાફરી બંગલામાં એક રાતે અમે જે ગુજન કયું હતું તેનો વિષય પણ આ જ હતો: “પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં હવે નવું તત્ત્વ આપણે કયું લાવી શકીએ ?” વાર્તાઓ ખૂબ વંચાય છે; સ્ત્રીસાહિત્ય અને બાલસાહિત્યને નામે સાચાં ખોટાં અનેક પુસ્તકો પ્રકૃતિકાઓ, માસિકો અને પત્રિકાઓ ગુજરાતમાં વંચાતાં થઈ ગયાં છે જાપાંઓ વર્તમાનપત્રો હવે તો હોટેલવાળા પણ પોતાને ત્યાં મંગાવતા થઈ ગયા છે. માટે તકકર સાહિત્યનાં પ્રચાર વારતે પુસ્તકાલયે નવી પ્રવૃત્તિ હાથ પર ધરવી જોઈએ... આ ચતલબની વાતો રસપૂર્વક અમે ખેરાળ મુકામે કરી હતી; જલ્દા ગ્રેશરનાં દરદી હોવા છતાં, આરામ લેવાનેજ ખેરાળ આવી વસ્ત્યા હતા છતાં તથા ડોક્ટરે ફરમાવેલા ખોરાક ઉપર જ રહેતા હોવા છતાં—મોતીભાઈ સાહેબે મોડી રાત સુધી આવી વાતો અમારી સાથે કરી હતી અને તેનો પડો રા. રા. વાકનીસ સાહેબના વાર્તાલાપમાં પડ્યો તે આ રીતે ઉપાડી લેતાં અમને મણોજ આનંદ થયો છે. આ યોજના સક્રિય બનાવવા કોઈ પ્રયત્ન નહિ કરે તો—“પુસ્તકાલય”માંજ એ વિષય ઉપર સ્વતંત્ર લેખ અમે પ્રકટ કરશું. કલ્યાણરાય ન. જોષી

જન્મભૂમિ જેવાં મેઘી કિંમત દૈનિકો નાનાં અંદાજમાં સવડ ન હોય તો પણ મૂકે છે અને વળી તેમાં નાનાં બાળકો વાંચી શકે તેવાં માસિકોને સ્થાન ન હોય છતાં પણ વર્તમાનપત્રો ખાતે ઘણા અર્થ થાય છે ત્યારે તે અટકાવવાની જરૂરીયાત પુસ્તકાલય ખાતાને પડે છે અને તેવે પ્રસંગે ઓછી કિંમતનાં પત્રો જેવાં કે 'હિન્દુસ્થાન પ્રગમિત્ર', 'સંદેશ' કે 'માતૃભૂમિ' મૂકવામાં આવે છે.

માસિકોમાં પણ ફેરફાર કરતી વખતે પણ ઉપરના અર્થને વિચાર કરવામાં આવે છે, તેમજ માસિકોની પસંદગી બરાબર થઇ ન હોય તો પણ તેમાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે; છતાં અંદાજમાં ફેરફાર કર્યા પ્રમાણે વાચન જો કોઇ પુસ્તકાલયને માન્ય ન હોય અને નિયમને અનુસરી અર્થના ટકાવારી પ્રમાણે ફરીથી માંગણી કરે તો તે મંજૂર રાખવામાં આવે છે.

લોકહિતની દૃષ્ટિને વિચાર એ રીતે કરવામાં આવે છે કે, જે ગામની વસ્તીના પ્રમાણમાં સામાન્ય લોકો વાંચી શકે તેવું વાચન મૂક્યું ન હોય અને કેવળ સાહિત્યનીજ દૃષ્ટિ લક્ષમાં રાખી માસિકો મૂક્યાં હોય ત્યાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે. વળી કેટલેક ઠેકાણે કામ કરનારી વ્યક્તિ પોતાની કામ કે માલિતિ લગતાં માસિકો મૂકે છે તેવે સ્થળે પણ જ્યાં માહિતી મળે છે અને ખાતાને ચોક્કસાઈથી માલૂમ પડે છે કે અમુક માસિક એ ગામના મોટા બાગના વાચકોને નિરૂપયોગી છે અને સાર્વજનિક સંસ્થામાં એ નાણાં અર્થવાં છુટ નથી ત્યાં ફેરફાર કરવામાં આવે છે. દાખલા તરીકે કેટલાંક જૈન સંપ્રદાયિકો, પાટીદાર, અગ્રતા મિત્ર વગેરે આવાં માસિકો પુસ્તકાલય ખાતું ઇચ્છે છે કે સદર માસિકો કે સાપ્તાહિકો તે કોમની ઉદાર વ્યક્તિઓ તરફથી ભેટ મળે તો તે વાચનાલય વિભાગમાં મૂકવા હરકત થી. કેટલાંક પછાત કોમનાં ગામોમાં " કદયાણુ " માસિકના અંકો વંચાયા સિવાય કેવળ કાળક્રમ પડી રહેલા માલમ પડ્યા છે. એટલે તેવે સ્થળે પણ ફેરફાર કરવો પડે છે.

કેટલાંક પુસ્તકાલયનાં અંદાજને સરાસરી ત્રણ વર્ષના કરતાં અસાધારણ રીતે વધારે નાખવામાં આવે છે. કારણ કે તેવે સ્થળે સારા કામ કરનારા બાઇઓ હોવાથી લોકમદદ ધારે જોશી થયેલી હોય છે. તેમના આ પ્રયાસ માટે ખરેખર પુસ્તકાલય ખાતું તેમને ઉપકાર પાને છે; પરંતુ એકઠાં કરેલાં નાણાં એકી વખતે વાપરી નાખવાં તે પુસ્તકાલયના કાયમી રોકાસ માટે હિતાવદ નહિ લાગવાથી સરાસરી અંદાજ મંજૂર કરી બાકીની વધારાની લોકમદદ વિધાનાં વર્ષોમાં ઉપયોગી થઇ પડે તે માટે વધારાના કાયમ ફંડમાં લેવા સૂચવવામાં આવે છે. આવે પ્રસંગે તેમણે કરેલી માગણીઓમાંથી અર્થની ઘટેલી યતાના લીધે પુસ્તકાલય ખાતાને થોડાં લાગે તેવાં વર્તમાનપત્રો કે માસિકો વગેરે કમી કરવામાં આવે છે; પણ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોને મંજૂર કરેલા અર્થમાં લેખોને વાચનપસંદ કોઇ સાપ્તાહિક કે માસિક કમી થયું હોય તો તે મંજૂર થયેલાં સપ્તાહિકો તથા માસિકોના બદલે ફેરફારથી મંજૂર કરાવવાની છૂટ રહે છે.

ઉપરની બાબતો પરથી પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોને ખાતરી થશે કે પુસ્તકાલય ખાતું અંદાજમાં ફેરફાર આ માટે કરે છે. પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપકોના આંતરિક વહીવટમાં પુસ્તકાલય ખાતાને માત્ર એટલું જ જોવાનું છે કે પુસ્તકાલયને વહીવટ એવા પ્રકારે થાય કે જેથી ગામની સામાન્ય પ્રગતિને તે વધુમાં વધુ લાભદાયી નીવડે. લોકો બાણેક જૂલો ન જાય તે માટે બહેનોમાં તથા પછાત કોમમાં જેઓ થોડું બાણેક હોય તેમના મોતપ્રચાર તથા વાચનપ્રચાર અર્થે નાનાં નાનાં પુસ્તકોને મોટા જથ્થે દર વર્ષે પુસ્તકાલયમાં

ખરીદાય અને વાચનપ્રચારથી, તેનો બહોળો ઉપયોગ પ્રજામાં થાય એવા પ્રયાસો કરવા અવસ્થાપક સમિતિને અમારી બહામણ છે, જેથી પુસ્તકવાચન તરફ ગામના લોકોની અભિરુચિ ખીલશે.

આ ઉપરથી રજૂ થશે કે લોકોની વાચનબિગ્લાસા તૃપ્ત કરે તેવાં પત્રો સામયિકો પુસ્તકાલય ખાતુ ચોખ્ખાચોગ્યતાનો વિચાર કરી મંજૂર કરે છે. આમ છતાં કેાઇ પત્ર મંજૂર કરવું વા ન કરવું એનો નિર્ણય કરવાની છેવટની સત્તા તો ખાતાના હાથમાં જ રહે છે.

આશા રાખવામાં આવે છે કે હવેથી વ્યક્તિહિતની ખાતર પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ પોતાના અંદાજોમાં ફેરફાર કરવા માટે નિરર્થક લખાણો ન કરે અને ન્યા વાસ્તવિક હોય ત્યાંજ પોતાની હકીકત રજૂ કરે. કારણ, ગેરવ્યાજબી માગણી ખાતુ ગ્રાહી રાખી શકે નહિ અને વિનાકારણ સાર્વજનિક સંસ્થાને ખર્ચનો અને કામનો ભોજ વધે.

પ્રશ્ન ૨—કાયમનિધિ ખાતે નાણાં મૂકવાનો આગ્રહ ખાતુ કેમ રાખે છે ?

ઉત્તર—આણ સારાના અંદાજો મંજૂર કરવામાં અત્રેથી કાયમનિધિ ખાતે જીબી થયેલી લોકમદદની નીમે રકમ અવશ્ય મૂકવી જોઇશે એવા આગ્રહ રાખવામાં આવે છે. અને લોકમદદની તમામ મદદ ઉપર અંદાજ મંજૂર કરવા માગણી થઇ હોય તો નીમે રકમ કાયમનિધિ ખાતે લઇ જવાનું જણાવવામાં આવે છે. આ પરિસ્થિતિને લીધે અંદાજોની માગણીઓ પણ નકારવામાં આવે છે. આથી કેટલાક પુસ્તકાલયના કામ કરનાર ભાઇઓ ઉપરની મતલબનો પ્રશ્ન પૂછે છે અને કેટલાક જણાવે છે કે અમારી કાયમનિધિની રકમ પૂરતી છે તો અમને માફી મળવી જોઇએ. આ બધી શંકાઓ સમજવા માટે ફરીથી આપ સૌ સમક્ષ ખાતાની મૂળ બાવના મૂકવાની જરૂર છે. આ વિષય ઉપર આવતા માસમાં એક લેખ દ્વારા તેની અગત્ય વિશે ખ્યાલ આપવા પ્રયાસ કરીશ.

પુસ્તકાલયો એ સાર્વજનિક સંસ્થાઓ છે. તેમની નિભાવણી માટે સરકાર પંચાયતની મદદ પ્રતિવર્ષે મળે જાય પરંતુ પુસ્તકાલયની સંખ્યામાં વધારો થતાં દરેક જુનાં ગ્રામ્યેલાં પુસ્તકાલયને સરકાર પંચાયત તરફથી મળતી મદદ ઉત્તરોત્તર ઘટતી જાય અને તેને પોતાની નિભાવણી ખાતાના ધારાધારણ પ્રમાણે કરવામાં અડચણ ન આવે તે માટે કાયમનિધિ ખાતે જેટલી લોકમદદ જીબી થાય તેની નીમે રકમ મૂકવા પુસ્તકાલય ખાતાએ વટહુકમો કર્યા છે. અને તેને પરિણામે તો કેટલેક સ્થળે સારા કાયમનિધિનાં ફંડો થયાં છે. છતાં તેજ પ્રમાણે પુસ્તકાલયોએ પોતાના ખર્ચની રકમ પણ પુષ્કળ વધારી છે. આ રીતે તેમણે જીણું કરેલું કાયમનિધિનું બંડોળ હજી પૂરતા પ્રમાણમાં થયું નથી. પુસ્તકાલયોની કાયમનિધિની રકમની ચતાની ખાખતમાં તો એટલું જ કહી શકાય કે પોતાનો સંપૂર્ણ નિભાવ સરકાર પંચાયત મદદ સિવાય ચલાવી શકાય તેટલું બાજ આવે તેટલી મૂડી ન્યાસુધી જીબી ન કરી શકે ત્યાં સુધી જે તે પુસ્તકાલયે કાયમનિધિ ખાતે નીમે રકમ મૂકવી જ જોઇએ; મતલબ એ છે કે અમુક રકમ અમુક ગામના પુસ્તકાલયને પોતાનું પુસ્તકાલય સાર્વજનિક હિતની દૃષ્ટિએ સ્વતંત્ર રીતે ચલાવી શકાશે અને તેમાં સરકાર કે પંચાયત મદદની જરૂર નહિ પડે એવું ન લાગે ત્યાં સુધી તેને કાયમનિધિ નીમે રકમ મૂકવાની ફરજમાંથી મુક્તિ મળી શકે નહિ. ન્યારે ન્યારે ખાસ અનિવાર્ય સંજોગો ઊભા થાય તે ત્યારે ખાતા તરફથી મુક્તિ આપવામાં આવે છે જ. એટલે આશા છે કે પુસ્તકાલયો પોતાના કાયમનિધિને વધારે સુદઢ બનાવવા ખતતા બધા પ્રયાસો કરશે.

પ્રશ્ન ૩—ખજેટમાં કાપકુપ કેમ કરવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—અંદાજો મંજૂર કરવામાં કાપકુપ કેમ કરવામાં આવે છે અગર અમે બિહરાવેલી રકમના પ્રમાણમાં અંદાજ મંજૂર નહિ થવાથી લોકો નિરસાહી થયા છે. આ પ્રકારની

ફરીઆદો અમારા સમક્ષ આવે છે. આ સંબંધે જણાવવાનું કે, ખાતાને પોતાને આપવાની મદદમાં ખાસ ઘટાડો થયો નથી, પરંતુ સામાન્ય નં. નવીન ઊધડેલાં આમ પુસ્તકાલયોને તથા ઉત્તરોત્તર પ્રગતિ કરનારાં પુસ્તકાલયોના અંદાજમાં ખાતાના ધારાધારણ પ્રમાણે પોતાનું અંદાજ સર્વોચ્ચથી તે બરાબર હોય, વસ્તીનું પ્રમાણ પૂરતું હોય તો તે અંદાજ મંજૂર કરવાની ખાતાની ફરજ હોય છે અને તેથી રૂપિયા ૫૦) ઉપરાંત મદદ મેળવતાં તમામ પુસ્તકાલયોની મદદમાંથી યોગ્યાયોગ્યતાનો વિચાર કરી થોડી ઘણી રકમની કપાત કરવામાં આવે છે.

છેલ્લાં દસ વર્ષમાં ઊધડેલાં પુસ્તકાલયોને સરેરાશ રૂપિયા દસ મદદ આપવા માટે રકમ મંજૂર થાય છે પરંતુ કોઈ ખાસ સંજોગમાં ખાસ કારણસર જે પાંચ રૂપિયાની વધુદત ખાતું સ્વીકારે છે અને તેથી પણ જૂનાં થયેલાં પુસ્તકાલયોની મદદમાં કોપ કરવાની ફરજ પડે છે.

વળી કેટલાક મોટાં અંદાજવાળાં પુસ્તકાલયો જેમની ફરજ પુસ્તકાલયના વિકાસ પાછળ વધારે હોવી જોઈએ—પુસ્તકાલયમાં જ્ઞાનવિકાસની વિધિવિધ પ્રવૃત્તિઓ શરૂ થવી જોઈએ તે ન કરતાં માત્ર વર્તમાનપત્રો કે માસિકો પાછળ પુષ્કળ ખર્ચ કરવા પ્રેરાય છે. અને તે રીતે વધતો નિર્ચયક ખર્ચ અટકાવવા માટે પણ અંદાજમાં કોપ કરવાની જરૂર પડે છે. કેટલેક પ્રસંગે પુસ્તકાલયની સ્થિતિ સારી હોતી નથી છતાં અંદાજ વધારે થાય છે. તે ખાતર માગણી. થયેલી રકમમાં કામ કરવામાં આવે છે.

ખાતામાં મંજૂર થયેલી રકમ એકસરખી છેલ્લાં પાંચ વર્ષથી રહે છે અને પુસ્તકાલયો પોતાનાં અંદાજને પણ સરાસરી પ્રમાણે બતાવે તો તેમાં કોપ થતો નથી; પણ જે કાયમનિધિ ખાતે રકમ ન મૂકી હોય તો અવશ્ય કાયમનિધિ પૂરતી રકમ બાજુ પર કરી મદદ આપવાનું ધોરણ ફરજિયાત અમલમાં મૂકવામાં આવે છે અને આવશે. આ સ્થિતિમાં આશા છે કે પુસ્તકાલયો પોતાના અંદાજમાં કોપ થવાનું કારણ સહજ સમજી શકશે અને વિના કારણ લખાપડી કરશે નહિ.

આશા છે કે જે અંદાજને મંજૂર થાય તેનો જે તે સ્થળની વસતી તમામ પ્રજાને લાભરૂપ થાય તેવી રીતે ઉપયોગ કરે અને પુસ્તકવાચન તરફ લોકમાનસ કેળવવા પ્રયાસ કરે.

પ્રશ્ન ૪—આમ પુસ્તકાલયોએ મોકલવાની ટપાલ જૂથમંડળ મારફત મોકલવાનો આશુ કેમ રાખવામાં આવે છે ?

ઉત્તર—આ પ્રશ્નનો એક વખત ઉત્તર આપવામાં આવેલો છે. આ તો સહકારથી કામ કરવાનું પ્રથમ પગથિયું છે. વળી વિનાકારણ નહીં કરણોસર પણ લખાપડી કરતા અટકાવવાનો હેતુ છે. પુસ્તકાલયના આંતરિક વહીવટમાં પુસ્તકાલયો સ્વતંત્ર છે તો પુસ્તકાલયોને ગેરાસરત દૂર કરવા પ્રયાસો પોતે જ કરવાના છે. પુસ્તકાલય ખાતામાં તો માત્ર અંદાજો, ત્રિમાસી નિવેદનો, વાર્ષિક નિવેદનો કે હિસાબી બાબત પૂરતો જરૂર પડે તેટલો પત્રવ્યવહાર ખાતા સાથે કરવાનો છે. આ કામ પુસ્તકાલય ખાતાએ કરેલી સૂચનાઓ પ્રમાણે થવું જ જોઈએ. અને આમ થાય તો પ્રત્યેક પુસ્તકાલયને વર્ષમાં સાત આઠ વખત પુસ્તકાલય ખાતા સાથે લખાપડી કરવી પડે. પણ જ્યારે ખોટી રીતે કામ જ વધતું હોય તો તો ગમે તેટલા કાગળો ઊભા થાય. આ પ્રથા અટકાવવા જૂથમંડળોની સલાહ દર માસના પ્રથમ રવિવારે ભરવા અમારી ભલામણ છે અને પુસ્તકાલયના વિકાસ કે અડચણો સંબંધી વિચાર કરવા ભલામણ છે. અંદાજો, ત્રિમાસી નિવેદનો, વાર્ષિક નિવેદનો જૂથ મારફત જ આવવા જોઈએ. આશા રાખવામાં આવે છે કે મદદ મેળવતાં તમામ પુસ્તકાલયો આ પ્રમાણે જ અમલ કરશે.

અત્રેથી મોકલવાની ટપાલ તો હમેશાં જૂથમંડળ દ્વારાજ પ્રત્યેક તાખાના પુસ્તકાલયને મળશે. કારણ તે પ્રમાણે મે. રા. રા. વિધાધિકારી સા. નો દુકમ થયો છે. અને તેથી આખા રાજ્યનો અત્રેથી મોકલવાની ટપાલમાં સરળતા થાય છે.

પ્રાંત પુઠ મંડળોની સભાઓ ને હેવાલો

૧. વડોદરા પ્રાંત પુ. મંડળની વાર્ષિક સભા

વડોદરા પ્રાંત પુઠ મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૯-૯-૪૦ ના રોજ બપોરના બે વાગે મધ્યવર્તી પુસ્તકાલયના ઉપલા મળલે શ્રીમતી જયવતીબહેન દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. તે પ્રસંગે જુદા જુદા મહાલોના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત પુસ્તકાલય ખાતરના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, વ. રા. પુ. મંડળના મંત્રીઓ શ્રી. મણિલાલ કાશીવાળા અને શ્રી. રામભાઈ કા. પટેલ, પ્રાંત પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. ચિમનભાઈ હ. અમીન, તેમજ વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાજુકલાલ ચોકસી અને પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ પટેલ વગેરે હાજર હતા.

સભાના કામકાજની શરૂઆતમાં મંત્રીઓ મંડળનો વાર્ષિક હેવાલ-હિસાબ વાંચી સંભળાવ્યા હતા. બાદ કેટલીક ચર્ચા ચાલતાં પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલે પુસ્તકાલયોને લગતી માહિતી તેમ જ છતર વ્યવસ્થાની મૂંચના ઉકેલ માટે ખાતાને લખી જણાવવા સૂચન કર્યું હતું. આગળ ચાલતાં તેમણે પુસ્તકાલયોનાં બજેટો સંબંધી જણાવતાં કહ્યું કે, ગ્રામ પુસ્તકાલયોનાં બજેટો હવે વધુ પ્રમાણમાં આવે છે, જ્યારે તે માટે ખર્ચવાની રકમ કમી થતી જાય છે. વળી દર વર્ષે નવીન પુસ્તકાલયો પશુ ખોલવાનાં હોય છે, એટલે ભવિષ્યની મુશ્કેલી ટાળવા માટે તેમજ જરૂર પડે પુસ્તકાલયો પોતાના પગ પર ઊભાં રહેતાં થઈ શકે તે માટે દરેક પુસ્તકાલયે પોતાના કાયમ ફંડ માટેની રકમ અવરય સાધવી જોઈએ. કેટલાંક પુસ્તકાલયો દુકાળ વગેરે કારણે બતાવી તેવી રકમ મૂકતાં નથી; છતાં બજેટ મંજૂર કરાવવા માટે આગ્રહ સેવવામાં આવે છે. પુસ્તકાલયનું કાયમ ફંડ હજાર-બે હજાર જેટલું તો થવું જોઈએ.

આગળ ચાલતાં તેમણે પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા બાબત જણાવ્યું કે, કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં બરાબર સાંકસ્યરી પણ થતી નથી. કમી કરવા જેવાં પુસ્તકો પણ સંગ્રહે જાય છે, ઊધેવ લાગેલાં પુસ્તકો પણ તેઓ રદ કરતા માટે મંજૂરી માગતા નથી; આના પરિણામે બીજાં સારાં પુસ્તકોને પણ નુકસાન પહોંચે છે.

પુસ્તકોની બજેટોમાં આવતી યાદીઓ વિષે તેમણે જણાવ્યું કે, અત્યારે બજેટોમાં આવતાં પુસ્તકોની યાદીઓ આકર્ષક હોય છે, તેમાંનાં પુસ્તકો પણ શિષ્ટ સાહિત્યનાં હોય છે, તેમ છતાં તેનો ઉપયોગ-તેનું વાચન તો ગણ્યા માંડ્યા જ લોકો કરતા હોય છે. એટલે મંગાવેલાં પુસ્તકો જેમ વધુ પ્રમાણમાં વંચાય તેવી ચેજનાઓ દરેક પુસ્તકાલયે કરવી જોઈએ. આજે તો ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં સાક્ષરી પુસ્તકોને બદલે ઓછું ભલેલાં વાંચવા કામ લાગે તેમજ પ્રોઠ ઉંમરે નવાં શીખેલાંઓને વાંચવા કામ લાગે તેવું સાહિત્ય વસાવવું જોઈએ. આપણાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોમાં તો લોકલોગ્ય સાહિત્ય જેમ બને તેમ વધુ વસાવાય અને તેનો બહોળા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેમ કરવાની જરૂર છે.

એટલે આજે જે કેટલાંક પુસ્તકાલયો માત્ર પુસ્તકોના અંકારરૂપ લાગે છે તેવું ન હોવું જોઈએ.

ત્યાર બાદ દરેકને કામ હાથ ધરવામાં આવ્યું હતું અને નીચેના દરેક પસાર થયા હતા:

કરોડ ૧—મંત્રી શ્રી. ચીમનલાલ હ. અમીન તરફથી સન '૩૬-૪૦ નું રજુ થયેલું નિવેદન અને હિસાબ સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવે છે. પ્રચારક ખાતે ગયે વર્ષે બજેટમાં રૂ. ૬૩) મંજૂર થયેલા તે ઉપરાંત રૂ. ૭) આ ખાતે વધુ ખર્ચ થયો છે તે પણ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

કરોડ ૨—સન ૪૦-૪૧ ના પ્રમુખ, મંત્રી અને બ. મં. ની નીચે પ્રમાણે ચૂંટણી કરવામાં આવે છે.

પ્રમુખ:—શ્રી. જયવંતીચહેન ન. રેસાઇ. મંત્રી:—શ્રી. ચીમનલાલ હ. અમીન.

બ. મં. ના સભ્યો:—(૧) શ્રી. કમલસુ. રા. રા. સંખેડા, (૨) શ્રી. હવેરલાલ જી. પટેલ, (૩) શ્રી. રા. રા. રા. ગા. પટેલ, (૪) શ્રી. શાન્તિલાલ પુ. રા. રા. પાદરા, (૫) શ્રી. મંત્રી, મદાલ પુ. મંડળ, કરજણ.

ઉપરાંત રા. રા. પુ. મંડળના બ. મં. માં ચૂંટાઈ આવેલા વડોદરા પ્રાંતના સભ્યો.

કરોડ ૩—સન ૪૦-૪૧ નું નીચે પ્રમાણેનું અંદાજ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

આવક

ખર્ચ

૪૨-૭-૬ સિલક

૧૫-૦-૦ છપામણી

૧૨૧-૦-૦ નવી ફાળવણી

૧૫-૦-૦ કંપીજ-ટ-પોસ્ટલ

૧૬૨-૦-૦ ખૂટતા રા. પુ. મં. માંથી મદદ

૨૦-૦-૦ મંત્રીના પ્રવાસ, કંપીજ-ટ, પોસ્ટલ

તરીકે લેવા

૨૮૦-૦-૦ પ્રચારકોના આઠ માસના પગાર

૩૫૫-૭-૬

૨૫-૦-૦ પ્રચારકનું કંપીજ-ટ પોસ્ટલ

૩૫૫-૦-૦

કરોડ ૪—સન '૪૦-૪૧ નું અંદાજ ગોઠવતાં જે રૂ. ૧૬૨) ખૂટતા જણાવ્યા છે તે ખોટ પેટે, વર્ષ આખરે જે ખરેખરી ખોટ જણાય તે ખોટ પ્રચારકના ખર્ચ અંગેની માની, તેટલી રકમ રા. પુ. મંડળ પાસે મદદ તરીકે માગવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરોડ ૫—સન '૪૦-૪૧ માં આવનારી મદાલ મંડળોની ફાળવણી, જે તે મદાલ મંડળોને, તેમના ગત વર્ષના અહેવાલ તથા હિસાબ આપ્યા બાદ મોકલાવી આપવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરોડ ૬—ન્યૂનમંડળોના મંત્રીઓને આ સભા આગ્રહપૂર્વક વિનંતિ કરે છે કે, તેઓએ પોતાના ન્યૂનમંડળ વર્ષિક સભા ભરી તેના અહેવાલ મદાલ મંડળ તરફ મોકલી આપવો, પોતાના ન્યૂનમંડળ આવેલાં પુસ્તકાલયોની વર્ષમાં એકવાર તપાસણી કરવી, ન્યૂનમંડળોને પુસ્તકાલયે અંદાજ તથા નિવેદન ખાતા તરફ ન મોકલ્યાં હોય તેનાં તેયાર કરાવી ખાતા તરફ મોકલાવી આપવાં. ન્યૂનમંડળોને સાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ન હોય ત્યાં પુસ્તકાલય ઉધડાવવાની તજવીજ કરવી તથા રાજ્ય અને મદાલ મંડળ તરફથી લેવાતી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાને પ્રચાર કરવો.

કરોડ ૭—દરેક મદાલ મંડળોને, પોતાના મદાલની મદાલ પરિષદ ભરવા, તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે કોઈ એક પુસ્તકની પરીક્ષા રાખવા તથા ન્યૂનમંડળોને પોતાની ફરજ બજાવતાં કરવા તથા સાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલય ઉધડાવવાની તજવીજ કરવા આ સભા આગ્રહ-પૂર્વક વિનંતિ કરે છે.

સન ૧૯૩૯-૪૦ નો હેવાલ તથા હિસાબ

સ્થાપના અને ઉદ્દેશ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના છેવટના બંધારણને અનુસરીને સન ૧૯૩૦-૩૧થી આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેનો ઉદ્દેશ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના જે ઉદ્દેશો છે તે ઉદ્દેશોને પોતાના પ્રાંત પૂરતા અમલમાં ચૂકવા તે છે.

મંડળનું કાર્ય

૧. મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો

રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ઉદ્દેશ પ્રમાણે વડોદરા પ્રાંતના એકે એક મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો સ્થપાઈ ચૂક્યા છે. અને તે દરેક કંઈ ને કંઈ કાર્ય કરતાં પણ ચર્ચ ગયાં છે. પણ નિયમિત અને સંગીત રીતે જે કાર્યો થવા જોઈએ તે થતાં નથી. આશા છે કે પ્રાંતનાં દરેક મહાલ મંડળ નીચેનાં કાર્યો દર વર્ષે જરૂર કરે જ.

૧ જે વર્ષે રાજ્ય વા પ્રાંત પરિષદ ભરાય તે સિવાયના દરેક વર્ષે મહાલ પરિષદ ભરે;

૨ દર વર્ષે વિદ્યાર્થીઓ માટેની શિષ્ટવાચનની એક પરીક્ષા લે;

૩ રાજ્ય તરફથી મોકલેલા માટે લેવાતી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાનો દરેક જૂથમંડળ ઉપર સૂચના કાઢી પ્રચાર કરે અને ઉમેદવારો ઉભા કરે તથા પરીક્ષાના પુસ્તકની માગણી આવે તો તે પૂરી પાડવાની તજવીજ કરે;

૪ શાળાવાળા પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરે;

૫ જૂથમંડળોને જાગૃત કરે, તેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવે, સહકારના ધોરણે બનેલા બનાવડાવે તથા કરવાનાં કામોનું વખતોવખત સૂચન કરે.

૭ દર વર્ષે મહાલની વાર્ષિક સભા ભરે અને હેવાલ તથા હિસાબ રજૂ કરે તથા નવીન વર્ષનો કાર્યક્રમ વિચારે અને તે સર્વ હકીકત પ્રાંત તથા રાજ્ય તરફ મોકલી આપે.

૨. જૂથમંડળો

કેળવણી ખાતાએ શાળાઓ માટેનાં જે સેન્ટરો ગોઠવ્યાં છે તેજ સેન્ટરોને જૂથમંડળ તરીકે સ્વીકારી લેવાને, રા. યુ. મંડળે પુસ્તકાલય ખાતાને બહામણ કરવાથી અને તે ખાતાએ માન્ય રાખ્યાથી, આ વર્ષથીજ તે પ્રમાણે અમલ પણ ચર્ચ ગયો છે.

જૂથમંડળો જ્યાં સુધી બરાબર જાગૃત ન થાય ત્યાં સુધી આપણે ગામડાંનાં પુસ્તકાલયોને આપણો અવાજ સંભળાવી શકવાના નથી; સહકારથી અરસપરસ મળતા લાભો આપી શકવાના નથી; જેથી પ્રાંતનાં દરેક જૂથમંડળોને આ વર્ષે પહેલી તકે નીચેનું કામ ઉપાડી લેવા માટે ખાસ આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૧ જે તે જૂથમંડળ વાર્ષિક સભા ભરે અને તેનું નિવેદન મહાલ, પ્રાંત તથા રાજ્ય મંડળ તરફ મોકલી આપે.

૨ જૂથમાં આવેલા એકેએક પુસ્તકાલય અને વાચનાશ્રયણ વાર્ષિક નિવેદન ભરાવે તથા સહકારના ધોરણે બનેલા બનાવડાવે અને તે તમામ એકત્ર કરી ખાતા તરફ મોકલી આપે.

૩ જૂથમાં આવેલાં શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાના ગામે પુસ્તકાલયો ખોલવા પ્રયત્ન કરે;

૪ જૂથમાં આવેલા એકેએક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક તપાસણી કરે;
૫ મહાલ તથા રાજ્ય તરફથી લેવાતી શિ. વા. ની પરીક્ષાઓનો પ્રચાર કરે.

૩. મહાલ પરિષદો

આ વર્ષમાં રાજ્ય પુસ્તકાલય પરિષદનું સાતમું અધિવેશન ભરાવાને કારણે એકેય મહાલની પરિષદ ભરાઈ નથી. પણ આ નવા વર્ષમાં તો એકેએક મહાલ મંડળ, પરિષદ ભરવાનું કાર્ય ઉપાડી લેશે એવી આશા છે.

૪. પગારદાર અને માનદ પ્રચારકો

પ્રાંત તરફથી પગારદાર પ્રચારક રોકવાની યોજના છેલ્લાં ચાર વર્ષથી ચરૂ કરવામાં આવી છે. આ વર્ષે પણ પ્રચારક તરીકે કાર્ય કરતા બાઇ જગનભાઇ મ. પટેલ ચાલુ રહ્યા છે. અને તેઓએ એપ્રિલ આખર સુધીમાં ડોહા મહાલનાં ૨૬, વડોદરા મહાલનાં ૫, કર-જણ મહાલનાં ૫૧, ભાદરણ મહાલનાં ૨૩, પાદરા મહાલનાં ૧ અને સંખેડા મહાલનાં ૪૩ મળી કુલ ૧૫૯ ગ્રામ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે.

આ સિવાય વડોદરા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈ તથા શ્રી. છોટાભાઈ રામજીભાઈ પટેલે અનુક્રમે ૮ અને ૧૪; કરજણ મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. છોટાલાલ ના. પંડ્યાએ ૧૧, સંખેડા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જેસંગભાઈ ગરબજીભાઈએ ૧૭; સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. જગનલાલ સો. જોશી તથા શ્રી. સોમાભાઈ ગરબજીભાઈએ અનુક્રમે ૧૮ અને ૨, ડોહા મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. રવિશંકર છો. જોશીએ ૩ અને શિતોર મહાલ માનદ પ્રચારક શ્રી. હરિવલ્લભ આ. વૈદ અને શ્રી. હરિભાઈ શંકરભાઈ પટેલે અનુક્રમે ૧૮ અને ૩ એ પ્રમાણે કુલ ૯૪ પુસ્તકાલયોની તપાસણી કરી છે. બીજા મહાલોમાં પણ નીમાયલા માનદ પ્રચારકોએ કામગીરી તો કરી હશે. પણ તેઓની ડાયરીઓ સત્રે આવતી નહીં હોવાથી તેઓનો ઉલ્લેખ અહીં થઈ શકતો નથી.

૫. પુસ્તકાલય પર્વણી

ગામડાંના લોકોને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા કરવાને, આ પર્વણીદિન ઉજવવાની ખાસ જરૂર રહે છે. આ વર્ષમાં પેટલાદ મહાલમાં બાકરોળ, ડોહા મહાલમાં મહેલી, પારીખા; સંખેડા મહાલમાં કૅસિંદ્રા, કાવીઠા; શિતોર મહાલમાં શિતોર, બરકાલ, માલેયા; સાવલી મહાલમાં ખાખરિયા, વેજપુર; પાદરા મહાલમાં ચોહારી, વડોદરા મહાલમાં સમિયાલા, સુંદર-પુરા; કરજણ મહાલમાં ભરયાણા, વેગાર અને તિલકવાડા મહાલમાં કરનાળી એ ૧૬ ગામોએ પર્વણીદિન ઉજવવામાં આવ્યો હતો. બીજાં સ્થળોએ પણ ઉજવાયો તો હશે, પણ તેના અહેવાલ અહીં ન આવવાથી તેની તોંધ લખ શકાઈ નથી.

નવા વર્ષમાં એકેએક મહાલ અને જૂથમંડળ આ 'દિન' અગાઉથી ઉજવવા માટેનો સારા પ્રમાણમાં પ્રચાર કરી દરેક પુસ્તકાલય દિન ઉજવે એવી તજવીજ કરશે એમ આશા છે.

૬. શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા અને વાચક મંડળ

ગામડે ગામડે પુસ્તકાલયો ખોલાઈ ગયા, એને માટે સ્વતંત્ર મકાનો પણ ઉભા થઈ ગયા, સારામાં સારું ફર્નિચર, કબાટ, પુસ્તકો વગેરે પણ વસાવાય; છતાં એની ઉપયોગિતા તરફ જોષ્ટએ તોટું દક્ષ જે ન અપાય તો આ સર્વ નિર્થક છે, એમ ઠીકીએ તો અતિ-

શયોક્તિ ન કહેવાય. જનતામાં શિષ્ટ પુસ્તકો ખૂબ વંચાય અને તે પણ નિયમિતપણે વંચાય ને માટે ઉપરની જે ચોજનાઓ રાજ્ય પુ. મંડળે કેટલાય વખતથી ચાલુ કરેલી છે.

નિવેદનના વર્ષમાં રાજ્ય પુ. મંડળે “કિશોર ચરિત્રમાળા ગુચ્છ. ૨ નો” અને “હીમાલયનો પ્રવાસ” એ જે પુસ્તકોની પરીક્ષા લીધી હતી. આ બંને પરીક્ષાઓનો વડોદરા પ્રાંતે બહુ સારો તો નહિ પણ સામાન્ય રીતે ઠીક લાલ લીધો છે. આ વર્ષમાં પાદરા મહાલ પુ. મંડળે પણ પોતાના મહાલ પૂરતી વિદ્યાર્થીઓ માટેની પરીક્ષા રાખી હતી.

વાચક મંડળની ચોજનામાં પણ વડોદરા પ્રાંતના નહિ જેવા જ સભ્યો છે.

આ નવા વર્ષમાં એકેએક મહાલ મંડળ શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા અને વાચક મંડળની ચોજનાને પોતપોતાના મહાલોમાં ખીલવવા સારી પેઠે પ્રયત્ન કરશે એવી આશા છે.

૭. પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામો

પેટલાદ, ભાદરણ અને ચિનોર; આ ત્રણે મહાલોમાં શાળાવાળા એકે એક ગામે પુસ્તકાલયો ઉઘડી ચૂક્યાં છે. એટલે હવે બાકીના ૮ મહાલોમાં એ દિશામાં પ્રયત્નો કરવાના રહે છે.

આ વર્ષમાં વડોદરા મહાલમાં ૩, પાદરા મહાલમાં ૨, કરજણ મહાલમાં ૨, સાવલી મહાલમાં ૧ મળી કુલ ૮ પુસ્તકાલયો ઉઘડતાં વર્ષ આખરે બાકી સંખ્યા ૬૧ રહે છે. આ ૬૧ ગામોની મહાલવાર વસ્તી સાથેની માદી પરિશિષ્ટ ૧ માં આપી છે. આશા છે કે, આ નવીન વર્ષમાં પણ, દરેક મહાલ મંડળના કાર્યકરો, પોતાના મહાલનાં બની શકે તેટલાં ગામોમાં નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાના પ્રયત્નો કરશે.

૮. ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ

શ્રેષ્ઠ શ્રી. ચિમનલાલ તરફથી મળેલી રકમ પર સરકાર-પંચાયતની મદદ મેળવી, બનાવેલી ફરતા પુસ્તકાલયની પુસ્તકો સાથેની પેટીઓ, સરવુ સાહિત્ય વર્ધક કાર્યાલય તરફથી આવેલાં પુસ્તકોની પેટીઓ અને કરજણ મહાલ માટે શ્રી આનંદકુંવરના તરફથી અપાયેલાં પુસ્તકોની પેટીઓનો ઉપયોગ જે તે સ્થળે સારા પ્રમાણમાં થઇ રહ્યો છે.

૯. પ્રાંત અને મહાલ મંડળની ફાળવણી

પ્રાંત અને મહાલોને પોતાની પ્રવૃત્તિઓ અંગે થતા ખર્ચને પહોંચી વળવા સાર, રાજ્ય-પુ. મંડળ તરફથી જે ફાળવણી મળે છે તે ફાળવણી નિવેદનના વર્ષમાં રૂ. ૪૩૮-૬-૦ ની મળી હતી, જેમાં રૂ. ૧૦૬-૧૦-૩ પ્રાંત મંડળને પોતાને માટે અને રૂ. ૩૩૨-૧૪-૬ મહાલ મંડળોના આવેલા હતા. મહાલ મંડળોની આ રકમમાં, પાછલી સાલના જે તે મહાલ મંડળોના અગ્રે જમા રહેલા ઉમેરતાં કુલ રૂ. ૬૦૪-૧૧-૩ થાય તે પૂરેપૂરા જે તે મહાલ મંડળોને નિવેદનના વર્ષમાં અદા કરવામાં આવ્યા છે. મહાલવાર ફાળવણીના આંકડા પરિશિષ્ટ ૨ માં આપ્યા છે.

૧૦. આભાર

વખતોવખત સલાહ અને સૂચના આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબો, રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીઓ અને આશુ વર્ષ પ્રમુખ તરીકે રહીને બળવેલી પોતાની ફરજ બદલ શ્રીમતી જયવતીબહેન દેસાઈનો, પોતાના મહાલમાં સેવાદૃષ્ટિથી પુસ્તકાલયોની તપાસણી કર્યા બદલ માનદ ગ્રચારકોનો અને આ સિવાય એક યા બીજી રીતે જે જે હાથોએ મદદ આપી છે તે તે સર્વને અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

ચિમનભાઈ હ. અમીન

મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત-પુ. મંડળ

પરિશિષ્ટ ૧ હું

શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામો : ૬૧

અ. નં.	ગામ	વસ્તી	અ. નં.	ગામ	વસ્તી	અ. નં.	ગામ	વસ્તી
૧	વડોદરા મહાલ : ૧૯		૩	મહુવડ	૪૩૭	૭	ફોડોડ	૫૦૧
૨	૧ અકોટા	૬૪૯	૪	સાંઘા	૬૫૧	૮	મછલીપુરા	૩૫૧
૩	૨ અલ્હાદપુરા	૩૮૭	૫	સોમજીપુરા	૪૩૪	તિલકવાડા મહાલ : ૪		
૪	૩ આમલીઆરા	૫૪૩	૬	મદાપુરા	૨૬૫	૧	ખાખરીઆ	૩૧૯
૫	૪ અંપાડ	૩૮૩	૭	શિહોર		૨	જેમલગઢ	૨૯૮
૬	૫ છંટીઆ	૧૬૪	સાવલી મહાલ : ૧૦			૩	પોચંઆ	૩૨૮
૭	૬ કપુરાધ	૪૮૦	૧	આણુંદોલું સુવાડું	૩૩૪	૪	બરોલી	૬૬૩
૮	૭ કરાલી	૩૧૦	૨	કડજલા	૩૨૪	સંખેડા મહાલ : ૯		
૯	૮ ફેલનપુર	૬૪૩	૩	કુનંપાડ	૫૦૭	૧	કાળી તલાવડી	૩૨૭
૧૦	૯ કોટણા	૫૦૦	૪	ધંટિયાળા	૫૮૧	૨	ગોલાગામડી	૩૨૯
૧૧	૧૦ ખલીપુર	૩૪૦	૫	જાંજી ગોરલ	૩૨૬	૩	ઝરવણ	૩૫૦
૧૨	૧૧ ગોસોદા	૩૯૦	૬	બહુથા	૪૩૧	૪	લોટીઆ	૨૯૯
૧૩	૧૨ તાલજળ	૬૦૪	૭	રાસાવાડી	૨૫૪	૫	વાધેયા	૩૮૯
૧૪	૧૩ ધનેરા	૪૦૯	૮	વેમાર	૪૬૦	૬	સુરીઆ	૨૩૧
૧૫	૧૪ ફાજલપુર પોર	૨૪૭	૯	લીમડાપુરા(ગામડી)	૩૬૩	૭	હરેશ્વર	૨૦૪
૧૬	૧૫ ફાજલપુર સંકિરદા	૩૪૦	૧૦	મેરાકુવા (ગામડી)	૫૦૨	૮	ઝાળ	૩૭૮
૧૭	૧૬ મહાપુરા	૩૫૨	વાઘોડીઆ મહાલ : ૮			૯	અરીઠા	
૧૮	૧૭ રાધવપુરા	૩૬૭	૧	અડીરણ	૪૯૧	ડોલોધ મહાલ : ૨		
૧૯	૧૮ તિરોદ	૬૫૭	૨	અલવા	૫૦૧	૧	દનગીવાડા (ગામડી)	૩૧૩
૨૦	૧૯ મોચિયાપુરા	૪૩૫	૩	આમોદર	૬૬૫	૨	ગોમલી	
પાદરા મહાલ : ૭			૪	કુમેઠા	૫૪૫	કરજણ મહાલ : ૨		
૧	૧ લોલા	૫૫૩	૫	ગુગલપુર	૨૬૮	૧	ચોરજીજ	૫૧૧
૨	૨ મહમદપુરા	૫૮૨	૬	તવરા	૬૪૧	૨	કણ્ણા	૪૩૧

પરિશિષ્ટ ૨ હું

મહાલ મંડળોની ફાળવણીના આંકડા

મહાલનું નામ	મંડળ મંડળ પાસે ૧૫ આખરની બાકી	સન ૩૮-૩૯ ની ફાળવણી	કુલ ૩૬-૪૦ માં અઠા થયા
૧ પેટલાદ	૦-૦-૦	૮૫-૧૪-૯	૮૫-૧૪-૯
૨ ભાદરણ	૪૪-૮-૦	૨૬-૪-૦	૭૩-૧૨-૦
૩ વડોદરા	૨૬-૭-૦	૨૮-૨-૦	૫૪-૯-૦
૪ પાદરા	૩૩-૩-૦	૩૦-૬-૦	૬૩-૯-૦
૫ કરજણ	૦-૦-૦	૪૩-૧૪-૦	૪૩-૧૪-૦

૬ ડબોઈ	૫૦- ૫-૦	૧૭- ૭-૦	૬૭-૧૨-૦
૭ શિનોર	૨૩- ૧-૧	૨૫- ૫-૦	૪૮- ૬-૦
૮ સાવલી	૧૫- ૩-૦	૧૮- ૦-૦	૩૩- ૩-૦
૯ વાઘોડીઆ	૧૫- ૩-૦	૧૬- ૫-૦	૩૧- ૮-૦
૧૦ સંખેડા	૨૬- ૬-૬	૨૬- ૪-૦	૯૨-૧૦ ૬
૧૧ તિલકવાડા	૪- ૮-૦	૫- ૧-૦	૯- ૯-૦
	<u>૨૭૫-૧૨-૬</u>	<u>૩૨૮-૧૪-૯</u>	<u>૧૦૪-૧૧-૩</u>

પરિશિષ્ટ ૩ જી

સન '૩૯-૪૦ નો ઉત્પન્ન-ખર્ચનો હિસાબ

જ	ઉ
૧૦૯-૧૦-૩ સન ૩૮-૩૯ ની ફાળવણીના પ્રાંત મંડળને પોતાને વાપરવા માટેના રા. પુ. મં. તરફથી મળ્યા તે	૪- ૭-૯ પ્રાંતમંડળના મંત્રીના મુસાફરી તથા પોસ્ટેજ ખર્ચ
<u>૧૦૯-૧૦-૩</u>	૧- ૦-૦ પ્રાંતમંડળની સભાના આમંત્રણ પત્ર છપાવ્યાં તેના
	૭૦- ૦-૦ પ્રાંત પ્રચારકને ઑગ-સાટે. '૩૯ ના પગારના આધારે.
	૪-૧૨-૯ કંટીજ-પોસ્ટેજના
	<u>૮૦- ૪-૬</u>
	૨૬- ૫-૯ વર્ષ આખરે બચત
	<u>૧૦૯-૧૦-૩</u>

સન '૩૯-૪૦ નું સરવાળું

જ	ઉ
૪૨- ૭-૬ પ્રાંતમંડળનું પોતાનું ચાલુ ફંડ	૬૨- ૫-૯ વડોદરા રા. પુ. મંડળ
૧૩-૧-૯ સન ૩૮-૩૯ આખરેની શિલક.	૭૫-૧૩-૬ શિલક હાથ ઉપર
૨૬-૫-૯ સન ૩૯-૪૦ની બચત	<u>૧૩૮- ૩-૩</u>
<u>૪૨-૭-૬</u>	
૪૮-૭-૩ ક. પુ. ની પેટીઓ ખાતેની બચત	
૪૭-૪-૬ શ્રી. હમનભાઈ મ. પટેલના અનામત	
<u>૧૩૮- ૩-૩</u>	

ચીમનભાઈ હ. અમીન
મંત્રી, વડોદરા પ્રાંત
પુસ્તકાલય મંડળ.

૨ નવસારી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપર્યુક્ત મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૮-૯-૪૦ ને રવિવારના રોજ બપોરે બે વાગે નવસારી કર્યાના શ્રી સમાજ વૈભવ પુસ્તકાલયના મકાનમાં રાજરત્ન શ્રી. કનૈયાલાલભાઈ જી. મજમુદાર વકીલના પ્રમુખપણા નીચે બારાઈ હતી, જેમાં જુદા જુદા સ્થળોના સભ્યો હાજર હતા. વડોદરાથી ખાસ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી મે. રા. રા. આસિ. કચુરેકટર શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ, વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રી શ્રી. રામભાઈ પટેલ, વ. રા. પુ. પ્રચારક શ્રી. વલ્લભભાઈ નિમંત્રણને માન આપી પધાર્યા હતા. તેમજ નવસારી પ્રાં. શાળાધિકારી, મહુવા નવસારી મહાલ શાળાધિકારી સાહેબ પધાર્યા હતા, સભામાં નીચેના કરાવો પસાર થયા હતા:—

કરોબ ૧—ચર્યાવતમાં પ્રાંત મંડળના મંત્રી શ્રી. કસનજીભાઈ દેસાઈએ બત વર્ષનું નિવેદન તથા દિસાબ વાંચી સંભળાવવામાં આવતાં તે સર્વાનુમતે મંજૂર કરવામાં આવ્યું હતું.

કરોબ ૨—નવા વરસનું વ્યવસ્થાપક મંડળ : સન ૧૯૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણે વ્યવસ્થાપક મંડળ ચૂંટવામાં આવ્યું હતું: પ્રમુખ-રાજરત્ન શ્રી. કનૈયાલાલભાઈ જી. મજમુદાર વકીલ, મંત્રીશ્રી-શ્રી. મગનલાલભાઈ જી. દેસાઈ તથા શ્રી કસનજીભાઈ દ. દેસાઈ. સહચી-શ્રી. કાવસજી એલ્લજી ગણુદેવીઆ, શ્રી કાકોરભાઈ નારણજી દેસાઈ, શ્રી. મણિલાલ મ. મોદી, શ્રી. ગુલાબલાલ બી. મહેતા, શ્રી. ગોપાળજી ગોવિંદજી, રાજરત્ન ખડેનજી બાપભાઈ દાણુ, મંત્રી શ્રીમાન શાન્તાદેવી મહિલા બાલ પુ. નવસારી તથા દરેક મહાલના મંત્રીશ્રી તેમજ ચુંટાયેલા બબે પ્રતિનિધિઓ.

કરોબ ૩—નવા વરસનું બજેટ : સને ૧૯૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણે અંદાજ બજેટ મંજૂર કરવામાં આવ્યું.

જ	ઉ
૧૩૭-૦-૦ શ્રી પુરાંત ભાષી	૧૫૦-૦-૦ શ્રી પ્રચારક ખર્ચના
૫૦-૦-૦ વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી મદદના	૩૦-૦-૦ શ્રી કન્ટીજન્ટ ખર્ચના
૫૦-૦-૦ વ. રા. પુ. મંડળ તરફથી ફાળાના	૨૫-૦-૦ શ્રી મુસાફરી ખર્ચના
૨૩૭-૦-૦	૩૨-૦-૦ શ્રી અણુધાર્યા ખર્ચના
	૨૩૭-૦-૦

કરોબ ૪—મહાલ મંડળોની ફાળવણી : સન ૧૯૪૦-૪૧ માં વડોદરા રા. પુ. મંડળ તરફથી મહાલ મંડળની ફાળવણી આપે તેમને આપવી ને ફાળવણી આપતા પહેલાં જે તે મહાલનાં નિવેદનો તથા દિસાબ મંગાવી લીધા બાદ જેને તેને ફાળવણી અદા કરવી.

કરોબ ૫—નવા વરસ માટે પ્રચારક નીમવા : ગયા વરસની માફક વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી વડોદરા અને નવસારી પ્રાંત ખાતે જે તે પ્રાંતની દેખરેખ નીચે એક પ્રચારક ચાર માસ માટે રૂ. ૩૫) ના ખર્ચાથી રાખવા આ સભા બલામણુ કરે છે.

કરોબ ૬—જૂથમંડળોનાં બજેટ સહકારથી તથા ટકાવારી બનાવવા : રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તથા પુસ્તકાલય ખાતાના સહકારથી પુસ્તકાલયોનાં જૂથમંડળો પાડવામાં આવ્યાં છે. તે જૂથ મંડળોમાં આવેલાં પુસ્તકાલયો એક બીજા સાથે સહકાર સાધી એકા બજેટમાં પણ સારાં ચારાં સામગ્રી, પુસ્તકો વાંચવાનાં મળી શકે તે દેવથી પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી એપ્રિલ ૧૯૩૯ ના પુસ્તકાલય માસિકના અંકમાં " અંદાજ બનાવવાની સહકારી યોજના " એ નામની

સૂચના નં. ૪ થી પ્રસિદ્ધ થઇ છે તેને અનુસરી તે પ્રમાણે કાર્ય કરવા જે તે ન્યૂમંડળોના મંત્રીઓને આ સભા આગ્રહપૂર્વક ભલામણ કરે છે.

કરૌ ૭—નવીન મહાન બાંધવામાં સરકાર મદદ તથા પંચાયત મદદ મેળવવા : પ્રાંતમાં જે જે પુસ્તકાલયો પોતાનાં સ્વતંત્ર મકાન લોકમદદ ઉભી કરી ખાતાની સૂચના અનુસાર બાંધવા તૈયાર હોય તેમને નીચે રકમ સરકાર તથા પંચાયત મદદની મળે તેમ થવા ખાતાના અધિકારી સાહેબને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

કરૌ ૮—મહાલ પરિષદો ભરવા : ગયા વરસે વડોદરા પ્રાંતના ઝારેણા મુકામે વડોદરા રાજ્ય પુ. પરિષદ ભરાઇ ગઇ હોવાથી પ્રાંત પરિષદો ભરવાની જરૂર નથી, પણ દરેક મહાલ આ વરસે પોતાની મહાલ પરિષદો ભરેને પુસ્તકાલયોના કામો, નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરે.

કરૌ ૯—પ્રાંતમાં પુસ્તકાલયો માટેનું ફર્નિચર પ્રાંત મંડળ મારફત ખરીદવા : નવસારી પ્રાંતના જે પુસ્તકાલયને પોતા માટે લાકડી સામાન વગેરે ફરનીચરની જરૂર પડે તે વડોદરાથી ન મંગાવતાં નવસારી પ્રાંત પુ. મંડળ મારફતે લેવા માટે છુટ આપવા વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

કરૌ ૧૦—રાની મહાલમાં પુસ્તકાલયો ખોલવા માટે : રાની મહાલની વસ્તી નવસારી પ્રાંતમાં મહુવા, માંગરોળ, સોનગઢ અને બ્યારા ચાર મહાલમાં છે. તેમાં મહુવા મહાલની વસ્તીની સ્થિતિ ધણીજ મરીબ છે. આ સાલ મહુવા મહાલના ૧૧ ગામે પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા ને તેના પ્રાથમિક ખર્ચ માટે શ્રી સયાજીરાવ દ્વારક નિધિમાંથી મદદ મળે તેમ ખાતાના અધિકારી સાહેબને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

ઉપર પ્રમાણે કરાવેલું કામ થઇ રહ્યા પછી છેવટમાં શ્રી કસનજીભાઈ દેસાઈએ પ્રમુખને તેમજ આજની સભામાં પધારનાર સજ્જનોને આભાર માન્યા બાદ ચાહપાણીને ઇન્સાફ આપી સભા વિસર્જન થઈ હતી.

સને ૧૯૩૯-૪૦નો હેવાલ તથા હિસાબ

સ્થાપના અને ઉદ્દેશ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના છેવટના બંધારણને અનુસરીને સન ૧૯૩૦-૩૧ થી આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેનો ઉદ્દેશ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના જે ઉદ્દેશ છે તે ઉદ્દેશોને પોતાના પ્રાંત પૂરતા અમલમાં ચૂકવા તે છે.

નવસારી પ્રાંતની વસ્તી

નવસારી પ્રાંતના આઠ મહાલમાં એકંદર વસ્તી છેલ્લી ગણતરી પ્રમાણે પુરેષો ૨૦૩૧૬૮ તથા સ્ત્રીઓ ૨૦૧૨૦૫ મળી કુલ વસ્તી ૪૦૪૩૭૩ માણસોની છે. ને પ્રાંતમાં કુલ ગામો ૭૮૯ છે તેમાં શાળાવાળાં ગામો ૨૪૩ છે.

વસ્તીની વિગત

પ્રાંતમાં માંગરોળ, બ્યારા, સોનગઢ, મહુવા, એ ચાર મહાલોમાં રાની ભાઈઓની વસ્તી વધુ પ્રમાણમાં છે, બ્યારે પલસાણા, ગણદેવી મહાલોમાં રાસ્તી ભાઈઓની વસ્તી વધુ પ્રમાણમાં છે.

મંડળનું કાર્ય

રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ઉદ્દેશ પ્રમાણે નવસારી પ્રાંતના સોનગઢ મહાલ સિવાય દરેક મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો સ્થપાઈ ગયા છે. અને તે દરેક કંઈ ને કંઈ કાર્ય કરતાં થઈ ગયા છે. પણ નિયમિત અને સંગીન રીતે જે કાર્ય થવા જોઈએ તે થતાં નથી એ બદલ ખરેખર દિલગીર થવા જોઈએ છે. આશા છે કે પ્રાંતના દરેક મહાલ મંડળ નીચેનાં કાર્યો દર વર્ષે જરૂર કરશે.

- ૧ જે વર્ષે રાજ્ય વા પ્રાંત પરિષદ ભરાય તે સિવાયના દરેક વર્ષે મહાલ પરિષદ ભરો.
- ૨ દર વર્ષે વિદ્યાર્થીઓ માટેની શિષ્ટ વાંચનની પરીક્ષા લો.
- ૩ રાજ્ય તરફથી મોટાઓ માટે લેવાતી શિ. વા. ની પરીક્ષાનો દરેક જૂથમંડળ ઉપર સૂચના કાઢી પ્રચાર કરો અને ઉમેદવારો ઉભા કરો તથા પરીક્ષાના પુસ્તકની માગણી આવે તો તે પૂરી પાડવાની તજવીજ કરો.
- ૪ શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામે પુસ્તકાલય ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરો.
- ૫ જૂથમંડળ દ્વારા જૂથના એકેએક પુસ્તકાલયની તપાસણી કરાવો.
- ૬ જૂથમંડળોને જાગૃત કરો, તેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવો તથા કરવાનાં કામોનું વખત-સર સૂચન કરો.
- ૭ દર વર્ષે મહાલની વાર્ષિક સભા ભરો અને હેવાલ તથા હિસાબ રજૂ કરો તથા નવા વર્ષનો કાર્યક્રમ વિચારી અને સર્વ હકીકત પ્રાંત તથા રાજ્ય મંડળ તરફ મોકલી આપો.

રાજ્ય પુસ્તકાલયના ઉદ્દેશ પ્રમાણે જૂથ મંડળો પણ એકેએક મહાલમાં સ્થપાઈ ગયા છે. પણ એક પણ જૂથ મંડળ હજી સુધી નિયમિત તો શું પણ સામાન્ય રીતેય કામ કરતાં થતાં નથી, એ બદલ ખૂબજ દિલગીર થવા જોઈએ છે. જૂથ મંડળો ન્યાં સુધી કામ કરતાં ન થઈ જાય ત્યાં સુધી આપણે ગામડાનાં પુસ્તકાલયોને આપણો અવાજ સંભળાવી શકવાના નથી, સહકારથી ખરસપરસ મળતા લાભો આપી શકવાના નથી, જેથી પ્રાંતના દરેક મહાલ મંડળને આ વર્ષે પહેલી તકે જૂથમંડળો ખીલવવાનું કામ ઉપાડી લેવા માટે નીચે પ્રમાણેનું કાર્ય તેમની પાસે કરાવવાને ખાસ આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

- ૧ જે તે જૂથની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવે અને તેનું નિવેદન મહાલ, પ્રાંત અને રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફ મોકલે.
- ૨ જૂથના એકેએક પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન તથા બજેટ બનાવડાવે અને ખાતા તરફ મોકલે.
- ૩ જૂથમાં આવેલાં શાળાવાળાં પુસ્તકાલય વિનાનાં ગામે પુસ્તકાલયો ખોલવા પ્રયત્ન કરે.
- ૪ જૂથમાં આવેલાં એકેએક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક તપાસણી કરે.
- ૫ મહાલ તથા રાજ્ય તરફથી લેવાતી શિષ્ટવાચનની પરીક્ષાઓનો પ્રચાર કરે તથા ઉમેદવારો ઉભા કરે.

પ્રાંતમાં મકાનવાળાં તથા ગુ. વ. સો. વાળાં પુસ્તકાલયો

પ્રાંતમાં મકાનવાળાં પુસ્તકાલયો ૩૨ છે ને ગુ. વ. સોસાઈટીમાં નોંધાયેલાં ૬૭ છે. નવસારી જિલ્લામાં શ્રી શાન્તાદેવી મહિલા તથા બાળ પુસ્તકાલય છે. તવડી, છીંજીમ વગેરે ગ્રામ પુસ્ત-

૧૯૪૦] પ્રાંત પુઠ મંડળોની વાર્ષિક સલાહો અને '૩૯-૪૦ના હેવાલો. ૫૫૧

કાલયોએ મકાન માટેની લોકમદદ તૈયાર કરી છે. બીજા મહાલોનાં પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ પોતાના મહાલના પુસ્તકાલયો માટેની માગણી આરોપ્યાર કરી હશે તો તે બધાને સરકાર તથા પંચાયત મદદ લોકમદદની કાળવણી પ્રમાણે મળે તે મળવા મે. રા. રા. મદદનીય વ્યવસ્થાપકને વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

મહાલ પરિષદો.

આ વર્ષે રાજ્ય પરિષદ ભરાયેલી હોવાથી મહાલ પરિષદો ભરાઈ નહોતી, પણ જે વર્ષ પ્રાંત વા રાજ્ય પરિષદ ન ભરવાની હોય તે દરેક વર્ષ મહાલ પરિષદ અવરય ભરવાની દરેક મહાલ મંડળને ખાસ બલામણુ કરવામાં આવે છે.

પગારદાર અને માનદ પ્રચારકો.

પ્રાંત મંડળ તરફથી પગારદાર પ્રચારક રોકવાની યોજના છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી ચર કરવામાં આવી છે. આ વર્ષમાં વડોદરાને નવસારી પ્રાંત માટે એક પ્રચારક કે જેમણે વડોદરા પ્રાંતમાં લાંબો વખત કામ કરેલ છે ને સેવાભાવી, ઉત્સાહી હોઈને પ્રચારક ને તપાસણી કામના અનુભવી છે તે બાદ જગનભાઈ મથુરાભાઈ પટેલને રોકયા હતા. તેમણે મે માસથી તા. ૪ ઓગસ્ટ સુધીમાં મર્ગરોજ, મહાલનાં ૨૨ ગામ તથા કામરેજ મહાલનાં ૪૧ ગામ મળી કુલ ૬૩ ગામનાં પુસ્તકાલયની તપાસણી કરી નવાં રજીસ્ટર, વર્ગીકરણ, પુસ્તકોની મેળવણી તથા દફતરી અને દિસાબી, બજેટ વગેરેની માહિતી આપવાની કામગીરી ખત અને કાળજીથી કરી હતી.

માનદ પ્રચારકોના કામની ડાયરી અત્રે આવતી નહિ હોવાથી તેમના કામની માહિતી પ્રકટ કરી શકતા નથી, જેથી દરેક મહાલના માનદ પ્રચારકોને દર માસે પોતાના કામની ડાયરીઓ અત્રે મોકલી આપવા ખાસ સૂચના કરવામાં આવે છે.

પુસ્તકાલય પર્વણી

ગામડાના લોકોને પુસ્તકાલય પ્રવૃત્તિમાં રસ લેતા કરવાને આ પર્વણીદિન ઉજવવાની ખાસ જરૂર રહે છે. આ વર્ષમાં ઓરણા તાલુકા કામરેજ તથા નવસારી કર્યામાં મહિસા તથા બાળપુસ્તકાલય સિવાય બીજે આ પર્વણીદિન ઉજવવામાં આવ્યો નથી તેમ પુસ્તકાલય માસિકમાં આપેલ હકીકત ઉપરથી જણાય છે. આમ થાય તે ઠીક નહિ જેથી નવા વર્ષમાં એકેએક મહાલ મંડળ અને જુથમંડળ આ પર્વણીદિન અગાઉથી ઉજવવા માટે સારા પ્રમાણમાં પ્રચાર કરી પ્રાંતના એકેએક પુસ્તકાલયમાં ઉજવાય એવી તજવીજ કરશે એવી આશા છે. જે પુસ્તકાલયોના પર્વણીદિન ઉજવાય તે પુસ્તકાલયોના મંત્રી બાધઓ પહેલી તકે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફ નિવેદનો મોકલી આપે કે જેથી આવતા નિવેદનમાં તેઓનાં નામ પ્રસિદ્ધ કરાય.

શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા

નિવેદનવાળા વર્ષમાં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવામાં આવેલી પરીક્ષામાં કામરેજ મહાલનાં કેટલોક પુસ્તકાલયોએ તથા નવસારીના શ્રી. ચાંતાદેવી મહિસા પુસ્તકાલયની બહેનોએ

સારા લાભ લીધો હતો. બીજા મહાલમાં જોઈતા પ્રમાણમાં લાભ લેવાતો નથી તો દરેક મહાલના મંત્રી પોતાના મહાલમાં રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી પરીક્ષામાં સારા પ્રમાણમાં લાભ લેવાય તેમ તજવીજ કરશે.

મહાલ મંડળો તરફથી નવસારી મહાલ મંડળ તરફથી “ મુંગા લોકસેવક મોતીલાલ અમીન” એ પુસ્તકની પરીક્ષા રાખી હતી ને તેનો લાભ મહાલના થોડાજ ગામના પુસ્તકાલયોએ લીધો હતો આ પરીક્ષામાં પણ શ્રી. શાંતાદેવી મહિલા પુસ્તકાલયોની બહેનોએ સારા પ્રમાણમાં લાભ લીધો હતો. પરીક્ષામાં પાસ થનારને રોકડ ઇનામ તથા બીજાઓને ઉત્તેજન દાખલ પુસ્તકો મે. રા. ન. વહીવટદાર સાહેબના હાથે અપાવ્યાં હતાં. બીજા કોઈપણ મહાલમાં મહાલ મંડળ તરફથી ચિષ્ટ વાચનની પરીક્ષા રખાઈ હોય તેમ તેમના હેવાલ ઉપરથી જણાવું નથી.

ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ

ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓનો પ્રચાર આ સાલ કામરેજ, મહુવા, ગણદેવી તથા નવસારી મહાલમાં થયો છે. નવીન વરસમાં પણ દરેક મહાલ મંત્રી પોતાના મહાલ માટે ફરતા પુસ્તકાલયની પેટીઓ મંગાવી તેનો પ્રચાર સારા પ્રમાણમાં કરશે એવી આશા છે.

પ્રાંત અને મહાલ મંડળની ફાળવણી

પ્રાંત અને મહાલોને પોતાની પ્રવૃત્તિઓ અંગે થતા અર્ચન પહેાંચી વળવા સાર રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી જે ફાળવણી મળે છે તે ફાળવણી નિવેદનના વર્ષમાં રૂ. ૧૬૮-૦-૦ મળી હતી. આમાં રૂ. ૪૨-૦-૦ પ્રાંત મંડળને પોતાને માટે અને રૂ. ૧૨૬-૦-૦ મહાલ મંડળને માટેના આવેલા હતા. તેમાં સન ૧૯૩૯-૩૮ નો બાકી ફાળવણીના રૂ. ૮૬-૫-૦ તથા સાલ ૧૯૩૮-૩૯ ના રૂ. ૧૨૬-૦-૦ મળી કુલ રૂ. ૨૧૨-૫-૦ થાય તે જે તે મહાલને ફાળવણી પ્રમાણે અદા કરવામાં આવ્યા છે. એટલે હવે પ્રાંત મંડળ પાસે બાકી શિલક રૂ. ૧૪૮-૬-૭ જમા રહે છે. મહાલ મંડળની ફાળવણીના આંકડા પરિશિષ્ટ ૧ માં જણાવેલ છે.

આભાર

વખતોવખત સલાહ અને સૂચના આપના બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબો, રાજ્ય પુ. મંડળના મંત્રીઓ, નવસારી પ્રાંત શાળાધિકારી સાહેબ તેમજ દરેક મહાલના મહાલ શાળાધિકારીઓ અને આખું વર્ષ પ્રમુખ તરીકે રહીને બળવેલી પોતાની ફરજ બદલ રાજરત્ન રા. રા. કનેપાલભાઈ જ. મજમુદારનો, પોતાના મહાલમાં સેવાવૃત્તિથી પુસ્તકાલયની તપાસણી કર્યા બદલ માનદ પ્રચારક ભાઈઓનો અને આ સિવાય એક મા બીજી રીતે જે જે ભાઈઓએ મદદ આપી છે તે તે સર્વનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

મગનલાલ ઝીણાભાઈ દેસાઈ
કસનજીભાઈ દયાળજીભાઈ દેસાઈ
મંત્રીઓ, નવસારી પ્રાંત પુ. મંડળ.

પરિશિષ્ટ ૧ લું

મહાલ મંડળની કાળવણીના આંકડા

મહાલનું નામ	સન ૧૯૩૭-૩૮	સન ૧૯૩૮-૩૯	કુલ
નવસારી		૩૨- ૧-૦	૩૨- ૧-૦
ગણુદેવી	૯-૧૩-૦	૨૦- ૪-૦	૩૦- ૧-૦
પલસાણા	૧૪-૧૦-૦	૧૪- ૧-૦	૨૮-૧૧-૦
કામરેજ	૩૦- ૬-૦	૭૧- ૮-૦	૬૧-૧૪-૦
માંગરોળ	૧૨- ૬-૦	૧૨- ૬-૦	૨૪-૧૨-૦
મહુવા	૬- ૩-૦	૬- ૩-૦	૧૨- ૬-૦
વ્યારા	૯- ૬-૦	૬-૧૨-૦	૧૬- ૫-૦
સોનગઢ	૩- ૬-૦	૨-૧૩-૦	૬- ૩-૦
	૮૬- ૫-૦	૧૨૬- ૦-૦	૨૧૨- ૫-૦

પરિશિષ્ટ ૨ જું

શાળાવાળાં પુસ્તકાલયો વિનાનાં ગામ

અ. નં. ગામ	વસ્તી	અ. નં. ગામ	વસ્તી	અ. નં. ગામ	વસ્તી
પલસાણા મહાલ : ૨		૩ ઉમરા	૧૩૩૧	૨૦ વાળાવાડ	૨૫૯
૧ કણાવ	૩૮૬	૪ કાંકરીઆ	૪૪૯	૨૧ વાંક ભગવાનપુરા	૪૦૩
૨ વંજેળીઆ	૪૮૭	૫ ખરવાણુ	૧૧૨૧	૨૨ વાંસકુષ	૪૭૫
કામરેજ : ૩		૬ કુંગરી	૭૬૩	૨૩ શેખપુર	૧૦૧૩
૧ કોસમાડી	૩૭૭	૭ દેદવાસણુ	૬૧૬	૨૪ હળધવા	૬૩૬
૨ પાંસોદરા	૧૯૦	૮ નવધરા	૩૮૦	સોનગઢ : ૬	
૩ વાંસદારદી	૩૦૪	૯ પુના	૪૬૯	૧ અમાસવાણુ	૫૮૭
ગણુદેવી : ૪		૧૦ બામણીયા	૩૪૦	૨ કાંકડકુવા	૧૭૯
૧ કેશળી	૬૬૬	૧૧ બારતાડ	૬૭૧	૩ ગાળકુવા	૪૭૩
૨ દેવસર	૭૮૪	૧૨ બીલખડી	૬૧૮	૪ ઘેડચીત	૩૪૨
૩ નાદરખા	૭૨૩	૧૩ ભોરીયા	૬૦૯	૫ પાંચપીપળા	૪૧૪
૪ પાટી	૪૭૬	૧૪ મહુવરિયા	૧૨૫૪	૬ સાલ્હેર	
માંગરોળ : ૧		૧૫ લસણપુર	૬૧૩	વ્યારા મહાલ : ૨૩	
૧ આંકડોઠ	૬૦૮	૧૬ વાડીઆ	૪૭૬	૧ અબીયા	૪૭૬
મહુવા : ૨૪		૧૭ વલવાડી	૧૦૬૯	૨ બીયામાળા	૧૧૭૫
૧ અલગઢ	૫૪૬	૧૮ વહેવલ	૧૫૬૫	૩ ઉમરાવ નજીક	૫૨૭
૨ અંધાત્રી	૨૬૭	૧૯ વાડિયાવાડ	૪૭૬	૪ ઉમરાવ દૂર	૬૭૭

૫ કટાસવાણુ	૮૫૮	૧૧ ધાણી	૪૮૪	૧૭ આમણુમાલ દૂર	૭૫૧
૬ કાકડવા	૮૧૦	૧૨ ચીખલવા	૪૯૭	૧૮ ખેડકુવા દૂર	૧૦૦૭
૭ કેળકુર્મ	૧૭૪૯	૧૩ ચીખલી	૭૧૯	૧૯ ખેડા રાયપુરા	૧૧૪૭
૮ ખાનપુર	૪૫૦	૧૪ જેસીમપુર	૬૨૮	૨૦ ખેરખડી	૧૬૬૭
૯ ખંભાળાઆ	૫૭૫	૧૫ ધાટ	૬૨૯	૨૧ ભાનાવાડી	૩૯૩
૧૦ ધાટા	૧૧૮૨	૧૬ પાટી	૧૪૩૭	૨૨ મગરકુર્મ	૫૯૨
				૨૩ વાંકલા	૬૯૪

આ યાદીમાં જણાવેલાં ગામોમાંથી કેટલાંક ગામોએ વાચનાલયો તથા પુસ્તકાલયની પેટીઓ ચાલુ છે.

પરિશિષ્ટ ૩ જી

૧૯૩૯-૪૦ ના હિસાબ

જ	ઉ
૪૦૨-૬-૬ શ્રી પુરાંત બાકી	૧૮૮-૭-૩ શ્રી પગાર ખાતે ઉધાર
૧-૮-૦ નકલોની ફીના	૧૮૮-૭-૩ પ્રચારકોને પગારના આપ્યો તે.
૫-૬-૪ બરોડા બેંક સેવીંગ ખાતાના વ્યાજના	૨૧૨-૫-૦ મહાલ મંડળને ફાળાની વહેંચણી આપી તે
૧૬૮-૦-૦ શ્રી વડોદરા રા. પુ. મંડળ તરફથી સાલ ૧૯૩૮-૩૯ના ફાળાના	૮-૧૨-૦ વડોદરા રા. પુ. પરિષદમાં ગયેલા તેના ખર્ચના
	૧૯-૩-૦ કન્ડીબન્ટ ખર્ચ રિક્વિટ મુસાફરી વગેરેના
	૪૨૮-૧૧-૩
	૧૪૮-૯-૭ શ્રી જીજ્ઞાસુ બાકી
	૧૧૪-૦-૧૦ બરોડા બેંક સેવીંગ ખાતે
	૨૩-૦-૯ હાથ ઉપર રોકડ
	૧૧-૮-૦ ફારમ સીલક
	૧૪૮-૮-૭
	૫૭૭-૪-૧૦

૩. મહેસાણા પ્રાંત પુઠ મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપર્યુક્ત પ્રાંત પુઠ મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૧૫-૯-૪૦ ના રોજ મહેસાણા મુકામે મે. રા. મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. મહીજભાઈ બુ. દેસાઈના પ્રમુખપદે મળી હતી. પ્રાંતના જુદા જુદા સ્થળેથી કુલ ૨૦ સભ્યો હાજર હતા. ઉપરાંત પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ પણ હાજર હતા. તેમાં નીચે પ્રમાણે કરાવેા પસાર થયા હતા:—

કરૌવ ૧—પ્રમુખસ્થાનની દરખાસ્તને લગતો હોદ્દાને તે સર્વાનુમતે પસાર થયો હતો.

કરૌવ ૨—મંત્રી તરફથી રબ્દ થયેલ હિસાબ તથા નિવેદન બરાબર હોઈ તે મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

કરૌવ ૩—આ મંડળના મંત્રી રા. જેઠાલાલ લાલદાસ પટેલ નિશ્ચય થતા હોઈ તેમની જગ્યાએ ૧૯૪૦-૪૧ ના વર્ષ માટે રા. વિકુલભાઈ ર. પટેલની નિમણૂક કરવી અને પ્રમુખ તરીકે રા. જેઠાલાલની નિમણૂક કરવામાં આવી.

કરૌવ ૪—પ્રાંત પુ. મંડળના બંધારણને અનુસરીને સને '૪૦-૪૧ માટે નીચે પ્રમાણેના સભ્યોનું વ્યવસ્થાપક મંડળ નીમવામાં આવ્યું:—(૧) રા. નટવરલાલ અ. જોશી-દહેગામ, (૨) રા. અંબાલાલ અ. બ્રહ્મસદ-કલોલ, (૩) રા. મફતલાલ ર. દવે-કડી, (૪) શંકરલાલ જ. વ્યાસ-ખેરાળ, (૫) રા. કુર્માશંકર મં. પંડયા-પાટણ, (૬) રા. છોટાલાલ મો. રાવળ-સિદ્ધપુર, (૭) રા. મૂળશંકર ન. જોશી-વિલપુર, તેમજ રા. પુ. મંડળ તરફથી (૮) રા. મહાસુખભાઈ યુ. રોડ-વિસનગર, (૯) રા. મણિલાલ મા. દવે, (૧૦) બાપુલાલ વિ. ગામી, (૧૧) શંકરલાલ દિ. ઝોઝા, (૧૨) નાનજીભાઈ જે. પટેલ, તેમજ (૧૩) રા. જેઠાલાલ લાલદાસ પટેલ; (૧૪) મહીજભાઈ બુ. દેસાઈ, અને (૧૫) રા. વિકુલભાઈ ર. પટેલ.

કરૌવ ૫—સને '૪૦-૪૧ ના વર્ષ માટે નીચે પ્રમાણેનું બજેટ નક્કી કરવામાં આવ્યું:—(૧) પ્રચારકોના પગાર; ૩૧૫-૦-૦, (૨) પોસ્ટેજ ખાતે ૧૨-૦-૦, (૩) કિરકોળ ખર્ચ ખાતે ૫૦-૦-૦ ખર્ચવા નક્કી કરવામાં આવ્યું.

કરૌવ ૬—પુસ્તકાલયના કામકાજને વેગવંત બનાવવા માટે રાત્ર્ય, પ્રાંત અને મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદો ભરવાની આવશ્યકતા રહે છે. ગત વર્ષમાં રાત્ર્ય પુ. પરિષદ ભરવામાં આવેલી હોવાથી આલુ વર્ષમાં રાત્ર્ય તેમજ પ્રાંત પુ. પરિષદ ભરવાની આવશ્યકતા નથી, પરંતુ મહાલ પુ. પરિષદો ભરવાની જરૂર છે. આથી મહેસાણા પ્રાંતના દરેક મહાલ પુ. મંડળો આલુ વર્ષે એક મહાલ પરિષદ ભરે એવી આ સભા વિનંતિ કરે છે.

સને ૧૯૩૯-૪૦ ની સાલનું નિવેદન

(૧) મને જણાવતાં આનંદ થાય છે કે, આપ સર્વે ભાઈઓ અમારા આમંત્રણને માન આપી પધાર્યા છો તે બદલ આપ સર્વે ઉપકાર માનું છું.

(૨) આલુ સાલે (૩૯-૪૦) આ મંડળની વ્યવસ્થાપક મંડળની સભા ૨ વખત અને સાધારણ સભા ૨ વખત મળી છે.

(૩) આલુ સાલ વિજયપુર, સિદ્ધપુર, વિસનગર, ખેરાળ, ચાણરમા તથા મહેસાણા મહાલ મંડળો તરફથી હિસાબો તથા નિવેદનો બંને આવેલાં છે, જ્યારે કડી, દહેગામ અને કલોલ મહાલ મંડળના હિસાબ જ આવેલા છે અને હારીજ મહાલ મંડળનું નિવેદન (હિસાબ સિવાયનું) આવેલું છે, આતરસુંબા તથા પાટણ મહાલનાં નિવેદનો યા હિસાબ

કાંઈ જ આવેલાં નથી. દરેક મહાલ મંડળે જે તે સાલ આખરે નિવેદન તથા દિસાખ પ્રાંત પુ. મંડળ તરફ મોકલવાનું કરેલ છે અને અગાઉથી ખર્ચર આપના છતાં ઉપર મુજબની ખીના છે.

(૪) ચાલુ સાલ મંડળના પ્રચારક તરીકે રા. રમેશરાય ઉદેરાય મજમુદારે મહેસાણા પ્રાંતમાં નીચે મુજબ કામગીરી કરી છે.

કુલ સરવીસના ૨૦૪ દિવસમાં ૧૪૦ દિવસ ગામડામાં પુસ્તકાલયોની તપાસણીની કામગીરી કરી છે. (ખીન દિવસોએ પરિષદ, શિક્ષણવર્ગ તેમજ સદર રોથને કામગીરી કરી છે) નીચે જણાવેલા તાલુકામાં ફેરણી કરી છે:—(૧) ચાણુરમાં, (૨) કડી, (૩) સિદ્ધપુર, (૪) પાટણ, (૫) મહેસાણા વિ..... સહી બદલ વિગતવાર હકીકત પત્રકરૂપે વડોદરા રા. પુ. મંડળના મંત્રીજીને જણાવેલી છે.

પ્રચારકની કામગીરીથી ગ્રામ પુસ્તકાલયોને લગતી જે હકીકત બહાર આવે છે તેમાં, પુસ્તકો, લાકડી સામાન, શિલક, વિગેરેમાં કમી જસતી બદલની તેમજ ખીણ કેટલીક ગેરવ્યવસ્થા જોવામાં આવે છે. ન્યાં ન્યાં કાર્યકર્તા ઉત્સાહી નથી હોતા ત્યાં જ આવી સ્થિતિ જોવામાં આવે છે. અને એટલી વાત તો ચોક્કસ છે કે, આવી ગેરવ્યવસ્થા લાંબો વખત રહે તો તેનું પરિણામ બહુ માફું આવે. પુસ્તકાલય નવીન ઉધાડવાં સહેલ છે પરંતુ પુસ્તકાલય ઉધાડવાથી, તે ઉધાડવાનો જે હેતુ છે તે પાર પડ્યો ન જ કહેવાય, તેને માટે તો, ઉત્સાહી કાર્યકર્તાઓ, સુંદર વ્યવસ્થા ઉપરાંત નિયમિત દેખરેખની પણ આવશ્યકતા રહે છે જ. તો આ બદલ મારી પુસ્તકાલય ખાતાને તેમ જ વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળને વિનંતિ છે કે, દરેક પ્રાંત માટે સ્વતંત્ર અને કાયમી પ્રચારક રાખવાની યોજના અમલમાં મૂકવી.

ચાલુ સાલે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી થયેલ યોજના અનુસાર મહેસાણા તથા અમરેલી તેમ ૨ પ્રાંત વચ્ચે એક પ્રચારક તરીકે રા. રમેશરાય ઉ. મજમુદારે સંતોષકારક કામગીરી કરેલી છે. પરંતુ ૨ બે પ્રાંત વચ્ચે વહેંચાયેલા એક પ્રચારક બે એક જ પ્રાંતમાં કામગીરી કરતાં હોય તો આ સાલે થયેલી કામગીરી કરતાં પણ વિશેષ સુંદર અને સંગીન કામગીરી થમ્મ થકે તેમ મારું ચાલુ છે.

(૫) ચાલુ સાલે (૩૯-૪૦ ની સાલ) મંજૂર થયેલ બજેટમાંથી નીચે પ્રમાણે ખર્ચ થયો છે તે મંજૂર કરવા અને ૪૦-૪૧ ની સાલ માટે નવીન બજેટ મંજૂર કરવા વિનંતિ છે.

ખાખત	મંજૂર થયેલી રકમ	પૈકી ખર્ચ થયો તે	સને ૪૦-૪૧ માટે મંજૂર કરવાની રકમ
૧ પ્રચારકનો પગાર	૨૮૦-૦-૦	૩૦૮-૦-૦	૩૧૫-૦-૦
૨ પોસ્ટેજ ખાતે	૧૨-૦-૦	૬-૫-૯	૧૨-૦-૦
૩ પરચુરણ કિરકોળ ખર્ચ ખાતે	૧૦૭-૬-૬	૧૮-૭-૦	૫૦-૦-૦
	૩૯૯-૬-૬	૩૩૨-૧૨-૯	૩૭૭-૦-૦

તારીખ ૧-૮-૩૯ થી તા. ૩૧-૮-૪૦ સુધીના ઉત્પન્ન અને ખર્ચના હિસાબ
ઉત્પન્ન ખર્ચ

૧૫૪- ૬- ૬ પાછલી બાકી	૩૦૮- ૦-૦ પ્રચારકનો પગાર
૪-૧૨-૧૦ બ્યાજના આવ્યા.	૬- ૫-૯ પોસ્ટેજ
૮૯-૧૦- ૦ પ્રાંત મંડળની ફાળવણીના આવ્યા તે	૧૮- ૭-૦ પરચુરસ ખર્ચના
૧૬- ૦- ૦ વ. રા. પુ. મંડળના ખાતે ફારમોના જમા આવ્યા તે	૩૩૨-૧૨-૯
૬૭-૧૫- ૫ વડોદરા રા. પુ. મંડળખાતે લેણી રકમ બાકી	

૩૩૨-૧૨- ૯

મહાલ મંડળોની ફાળવણીની હકીકત

અનુક્રમ નંબર	મહાલ પુરતકાલ મંડળનું નામ	તા. ૧-૮-૩૯ ના રોજ બાકી જમા	૩૮-૩૯ ની ફાળવણીની આવેલી રકમ	અન્વેષ્ટ કલ	પૈકી પરત આપ્યા તે	તા. ૩૧-૭-૪૦ આખર બાકી (આપવાના)
૧	હહેગામ	૪૬- ૨-૦	૧૩- ૮-૦	૫૯-૧૦-૦	—	૫૯-૧૦-૦
૨	આતરસંબા	૨૦- ૪-૦	૪- ૮-૦	૨૪-૧૨-૦	—	૨૪-૧૨-૦
૩	કડી	૧૯- ૩-૦	૨૮-૧૧-૦	૨૭-૧૪-૦	૪૫- ૨-૦	૨-૧૨-૦
૪	કલોલ	૨૧- ૩-૩	૨૮- ૨-૦	૪૯- ૫-૩	૪૯- ૫-૦	૦- ૦-૩
૫	વિગપુર	૨૭- ૦-૦	૩૮-૧૩-૦	૬૫-૧૩-૦	—	૬૫-૧૩-૦
૬	વિસનગર	૨૨- ૮-૦	૨૩- ૧-૦	૪૯- ૯-૦	૩૭-૧૨-૦	૭-૧૩-૦
૭	મહેસાણા	૭૨- ૨-૬	૨૫-૧૪-૦	૯૮- ૦-૬	૧૧- ૦-૦	૮૭- ૦-૬
૮	સિદ્ધપુર	૩૨- ૧-૦	૨૬- ૭-૦	૫૮- ૮-૦	૨૨- ૧-૦	૨૬- ૭-૦
૯	ખેરાળુ	૨૭- ૦-૦	૨૫-૧૪-૦	૫૨-૧૪-૦	૨૭- ૦-૦	૨૫-૧૪-૦
૧૦	પાટણ	૨૫-૧૦-૦	૨૩- ૧-૦	૪૮-૧૧-૦	—	૪૮-૧૧-૦
૧૧	આણંદમા	૩૦- ૬-૦	૨૮-૧૧-૦	૫૯- ૧-૦	૫૯- ૦-૬	૦- ૦-૬
૧૨	હારીજ	૩-૧૫-૦	૨- ૪-૦	૬- ૩-૦	—	૬- ૩-૦
કુલ રૂ.		૩૪૭- ૬-૯	૨૬૮-૧૪-૦	૬૧૬- ૪-૯	૨૬૧- ૪-૬	૩૫૫- ૦-૩

ટીપ—સાલ આખરથી આજ સુધીમાં એટલે કે ૩૧-૭-૪૦ થી તા. ૧૫-૯-૪૦ સુધીમાં

૧ પાટણ	૪૮-૧૧-૦
૨ ખેરાળુ	૨૫-૧૪-૦
૩ સિદ્ધપુર	૧૬- ૭-૦
૪ વિસનગર	૭-૧૩-૦
૫ વિગપુર	૩૮-૧૩-૦
૬ મહેસાણા	૮૭- ૦-૦
૨૩૪-૧૦-૦	

આણંદે બતાવેલા ૬ જાએ તાલુકાની ફાળવણી રકમ રૂ. ૨૩૪-૧૦-૦ આજસુધીમાં મોકલી દીધી છે જેથી હવે ફાળવણીની રકમ રૂ. ૧૨૦-૬-૩ જે તે મહાલ મંડળોને મોકલવાની હાથ ઉપર શિલ્ક રહે છે,

મહેસાણા પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળનું સને ૧૯૩૯-૪૦ ની સાલનું

સરવૈયુ

અ. નં.	આતાનું નામ	પત્રક નં. ૩		પત્રક નં. ૪		રીમાક
		જમા	વિધાર	દેવું	લહેણું	
૧	દહેગામ મ. પુ. મંડળ	૧૭-૮-૦	
૨	આતરસુઆ	૪-૮-૦	...	૨૪-૧૨-૦	...	
૩	કડી	૨૮-૧૧-૦	૪૫-૨-૦	૨-૧૨-૦	...	
૪	કલોલ	૨૮-૨-૦	૪૬-૫-૦	૦-૦-૩	...	
૫	વિજાપુર	૩૮-૧૩-૦	...	૬૫-૧૩-૦	...	
૬	વિસતગર	૨૩-૧-૦	૩૭-૧૨-૦	૭-૧૩-૦	...	
૭	મહેસાણા	૨૫-૧૪-૦	૧૧-૦-૦	૮૭-૦-૬	...	
૮	સિદ્ધપુર	૨૬-૭-૦	૩૨-૧-૦	૨૬-૭-૦	...	
૯	ખેરાળુ	૨૫-૧૪-૦	૨૭-૦-૦	૨૫-૧૪-૦	...	
૧૦	ખાટણ	૨૩-૧-૦	...	૪૮-૧૧-૦	...	
૧૧	ચાણરમા	૨૮-૧૧-૦	૫૬-૦-૬	૦-૦-૬	...	
૧૨	હારીજ	૨-૪-૦	...	૬-૩-૦	...	
૧૩	ધારટેજ અને રજીસ્ટ્રેશન	૬-૫-૬	૬-૫-૬	
૧૪	કીરકોળ પરચુરણ અર્થે ખાતું	૧૮-૭-૦	૧૮-૭-૦	
૧૫	પ્રચારકના પગાર ખાતું	૩૦૮-૦-૦	૩૦૮-૦-૦	
૧૬	વ્યાજખાતું	૪-૧૨-૧૦	૪-૧૨-૧૦	
૧૭	વ. રા. પુ. મંડળનું ખાતું	૩૭૪-૮-૦	૩૫૮-૮-૦	૧૬-૦-૦	...	
૧૮	મહેસાણા પ્રાંત પુ. મંડળ	૯૪-૬-૧૦	૩૩૨-૧૨-૬	...	૮૩-૧૫-૫	
૧૯	મહેસાણા પ્રાંત સ. એન્કે લી. નું ખાતું	૬૬૪-૮-૬	૩૧૫-૮-૪	...	૧૨૨-૭-૪	
	શિલક વર્ષ રાશ્ત્રી	૦-૫-૬	
	શિલક વર્ષ આખરની	૦-૦-૦	૧૬૪-૬-૬	...	૧૬૪-૬-૬	
	કુલ રૂપીઆ	૧૭૭૦-૪-૮	૧૭૭૦-૪-૮	૩૭૧-૦-૩	૩૭૧-૦-૩	

૧૯૪૦] પ્રાંત યુ. મંડળોની વાર્ષિક સભાઓ અને '૩૯-૪૦ના હેવાલો પૃષ્ઠ

સને ૩૮-૩૯ ની ફાળવણીની આવેલી રકમ રૂ. ૩૫૮-૮-૦ (૨૯૪-૧૧-૬)

અ. નં.	મહાલનું નામ	૩૮-૩૯ ની ફાળવણીની રકમ	યુ. સ. સ. મંડળની લેણી રકમ	વ. રા. યુ. મં.ની લેણી રકમ	કુલ	કો. ફની રકમ બાદ જતાં આકી મોકલવાની રકમ	શેર
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૧	આતરસુઆ મ. યુ.	૪-૮-૦	૪-૮-૦	
૨	કડી મ. યુ. મંડળ	૨૮-૧૧-૦	૨૬-૦-૦	...	૨૬-૦-૦	૨-૧૧-૦	
૩	કલોલ "	૨૮-૨-૦	૨-૧-૦	...	૨-૧-૦	૨૬-૧-૦	
૪	ખેરાળુ "	૨૫-૧૪-૦	૨૫-૧૪-૦	
૫	ચાણુસમા "	૨૮-૧૧-૦	૬-૭-૬	...	૬-૭-૬	૧૯-૩-૬	
૬	દહેગામ "	૧૩-૮-૦	૧૩-૮-૦	
૭	પાટણ "	૨૩-૧-૦	૨૩-૧-૦	
૮	મહેસાણા "	૨૫-૧૪-૦	૧૧-૦-૦	...	૧૧-૦-૦	૧૪-૧૪-૦	
૯	વિજાપુર "	૩૮-૧૩-૦	૩૮-૧૩-૦	
૧૦	વિસનગર "	૨૩-૧-૦	૧૫-૪-૬	...	૧૫-૪-૦	૭-૧૩-૦	
૧૧	સિદ્ધપુર "	૨૬-૭-૦	૨૬-૭-૦	
૧૨	હારીજ "	૨-૪-૦	૨-૪-૦	
૧૩	મહેસાણા પ્રાંત યુ. મં.	૮૯-૧૦-૦	૮૯-૧૦-૬	
	કુલ રૂબીઆ	૩૫૮-૮-૦	૬૩-૧૨-૬	...	૬૩-૧૨-૬	૨૯૪-૧૧-૬	

જોડાલાલ લાલદાસ પટેલ
મંત્રી, મહેસાણા પ્રાંત યુ. મંડળ

૪. અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળની વાર્ષિક સભા

ઉપર્યુક્ત પ્રાંત યુ. મંડળની વાર્ષિક સભા તા. ૨૦-૯-૪૦ ના રોજ મળી હતી. તેમાં લગભગ ૬૧ જણની હાજરી હતી. તે પૈકી રાજ્યના પુસ્તકાલય ખાતાના વ્યવસ્થાપક શ્રી. વાકેનીસ સાહેબ તેમ જ વ. રા. પુસ્તકાલય મંડળના સહમંત્રી શ્રી. નાણુકલાલ ચૌકસી એ પ્રસંગે ખાસ પધાર્યા હતા. તેમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવો પસાર થયા હતા.

ઠરાવ ૧—મંત્રી તરફથી રત્ન યથેલ હેવાલ-હિસાબ મંજૂર કરવામાં આવ્યો.

ઠરાવ ૨—નવીન વર્ષ માટે નીચે પ્રમાણે હોદ્દાદારની ચૂંટણી કરવામાં આવી:—

(૧) રાજરત્ન મોહનલાલ વીરજીભાઈ પટેલ (પ્રમુખ), (૨) શ્રી. ત્રિલોકરાવ વાસુદેવ ચોવીશ (ઉપપ્રમુખ), તથા મંત્રીઓ તરીકે (૩) શ્રી. ભોગીલાલ તારાચંદ મહેતા, અને (૪) શ્રી. રતિલાલ સુંદરજી શાહ તથા વ્યવસ્થાપક મંડળના સભ્યો તરીકે (૫) શ્રી. હરિભાઈ ના. પટેલ, (૬) શ્રી.

વિદ્યારામ વ. ત્રિવેદી, (૭) શ્રી. હંસરાજભાઈ વીરજી, (૮) શ્રી. શેઠરાજભાઈ મા. મકવાણા, (૯) શ્રી. રામચંદ્ર ત. મહેતા, (૧૦) શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ જોષી, (૧૧) શ્રી. તારામતી બહેન દોશી, (૧૨) શ્રી. અમરસિંઝ ભલમભાઈ, (૧૩) શ્રી. નંદલાલ પુરુષોત્તમ, (૧૪) હંસરાજભાઈ વ. મુછાળા, (૧૫) શ્રી. મૂળચંદ્ર ગૌ. બટ્ટ, (૧૬) ચિવચંદ્ર ઝોરીયાંકર અધ્ધાર, (૧૬) શ્રી. કૃપાચંદ્ર પ્રજી, (૧૭) શ્રી. મોહનલાલ ચિવચંદ્ર, (૧૮) શ્રી. કુર્લંબજી ભુરાભાઈ, (૧૯) શ્રી. પુરુષોત્તમ જીવરામ, (૨૦) શ્રી. રામજી જીવરામ.

કરકવ ૩—આ સંસ્થાને સ્થાયી કોઈ આવક નથી, પરંતુ ફાળવણીની જે રકમ આવે તેને ઉચિત ખર્ચ કરવાની સત્તા મંત્રીઓને આપવામાં આવે છે.

કરકવ ૪—આજી સાલમાં અનુકૂળ ટાઇમે અમરેલીમાં મહાલ પરિવહ લવવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરકવ ૫—ન્યૂમંડળોએ પોતપોતાનાં ન્યૂની પોતાની અનુકૂળતા પ્રમાણે અને મહાલ તેમજ પ્રાંત મંડળે નિર્ધારિત વરસમાં જે વખતે તે પોતપોતાની સલામતી બોલાવવી એવું સર્વાનુમતે કરાવવામાં આવે છે.

કરકવ ૬—અમરેલી પ્રાંતમાંનાં ગામડાંઓ કે જ્યાં ચાળાઓ હોય છતાં પુસ્તકાલય ન હોય તેવા ગામડાંઓમાં પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાની તજવીજ કરવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરકવ ૭—આજી સાથે પુસ્તકાલય ખાતાના શિક્ષણ તાલિમ વર્ગો અનુકૂળ વખતે અમરેલીમાં જ શરવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરકવ ૮—આ પ્રાંત માટે પ્રચારક ૩ માસ માટે મળવાનું હકું છે તેને બદલે ૪ માસ માટે મળે તેવી રા. પુ. મંડળને વિનંતિ કરવાનું કરાવવામાં આવે છે.

કરકવ ૯—શિક્ષકાચનની પરીક્ષા સૌએ આપવી તે જરૂરી છે. તે રાજ્ય પુ. મંડળ તરફથી લેવાતી શિક્ષકાચનની પરીક્ષાનો લાભ જેમ અને તેમ વધારે પ્રમાણમાં લેવાતો થાય એવો કરાવ કરવામાં આવે છે.

સને ૧૯૩૯-૪૦ નો હેવાલ તથા હિસાબ

સ્થાપના ઉદ્દેશ

વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના છેવટના બંધારણને અનુસરીને સને ૧૯૩૦-૩૧ થી આ મંડળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. અને તેનો ઉદ્દેશ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના જે ઉદ્દેશો છે તે ઉદ્દેશોને પોતાના પ્રાંત પૂરતાં અમલમાં મૂકવાનો છે.

મંડળનું કાર્ય

મહાલ અને ન્યૂમંડળો

રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના ઉદ્દેશ પ્રમાણે અમરેલી પ્રાંતના એકેએક મહાલમાં મહાલ પુસ્તકાલય મંડળો સ્થાપાઈ ચૂક્યા છે અને દરેક કંઈ ને કાર્ય કરતાં પશુ મર્યાદામાં છે. પશુ કાર્યની ગતિ મંદ છે. કારણ કે નવાં પુસ્તકાલયો સ્થાપી ચકતા નથી, જુનાને ધ્વંસી મુજબ વિકરાલી ચકતા નથી. આ માટે આજી છે કે પ્રાંતના દરેક મહાલ મંડળ નીચેનાં કાર્યો દરવર્ષે જરૂર કરશે.

૧. જે વરસમાં રાજ્ય વા પ્રાંત પરિવહ ભરાય તે સિવાયના દરેક વરસે મહાલ પરિવહ ભરે.

૨ દર વરસે વિદ્યાર્થીઓ માટેની શિષ્ટ વાચનની એક પરીક્ષા નો જરૂર લે.

૩ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી મોટાઓ માટે લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો દરેક જૂથમંડળ ઉપર સૂચના કાઢી પ્રચાર કરે અને ઉમેદવારો ઉભા કરે. તથા પરીક્ષાનાં પુસ્તકોની માંગણી આવે તો તે પૂરી પાડવાની તજવીજ કરે.

૪ શાળાવાળા પુસ્તકાલય વગરના ગામેએ પુસ્તકાલયો ઉઘાડવા પ્રયત્ન કરે.

૫ જૂથમંડળ દ્વારા જૂથના એકેએક પુસ્તકાલયની તપાસણી કરાવે.

૬ જૂથ મંડળને જાગૃત કરે. તેમની વાર્ષિક સભાઓ ભરાવે તથા કરવાનાં કામોનું વખતોવખત સૂચન કરે.

૭ દર વર્ષે મહાલની વાર્ષિક સભા ભરે અને હેવાલ તથા હિસાબ રજુ કરે તથા નવા વર્ષનો કાર્યક્રમ વિચારે અને તે સર્વ હકીકત પ્રાંત તથા રાજ્ય તરફ મોકલી આપે.

હકીકત ઉપર આવી ગઈ છે, પણ જૂથમંડળો નિયમિત રીતે કામ કરતાં થયાં નથી, જેથી દરેક મહાલ મંડળોને આ વર્ષે પહેલી તકે જૂથમંડળો ખીલવવાનું કામ ઉપાડી લેવા માટે નીચે પ્રમાણેનું કાર્ય તેમની પાસે કરાવવાની ખાસ આગ્રહભરી વિનંતિ કરવામાં આવે છે.

૧ જે તે જૂથની વાર્ષિક સભા ભરાવે અને તેનું નિવેદન મહાલ પ્રાંત તથા રાજ્ય તરફ મોકલી આપે.

૨ જૂથના એક એક પુસ્તકાલયનું વાર્ષિક નિવેદન તથા અજોટ અનાવીને ખાતા તરફ મોકલી આપે.

૩ જૂથમાં આવેલા શાળાવાળા પુસ્તકાલય વગરના ગામે પુસ્તકાલયો ખોલવા પ્રયત્ન કરે.

૪ જૂથમાં આવેલા એક એક પુસ્તકાલયની વાર્ષિક તપાસણી કરે.

૫ મહાલ તથા રાજ્ય તરફથી લેવાતી શિષ્ટ વાચનની પરીક્ષાનો પ્રચાર કરે તથા ઉમેદવારો ઉભા કરે.

પુસ્તકાલય પરિષદ સંબંધે

આવતી સાલે પુસ્તકાલય પરિષદ ભરવાની વિચારણા ચાલે છે. અને જે તે પ્રમાણે ભરવાનું નક્કી થાય તો દરેક મહાલ પુસ્તકાલય પરિષદમાં પોતાનો જનતા ફાળો આપશે એવી આશા અમે રાખીએ છીએ. આ પ્રાંતમાં પ્રાંત પુ. પરિષદો એ ભરાઈ છે. બીજી પરિષદ અમરેલી મુકામે ભરાય તેમ અમે ઇચ્છીએ છીએ અને તેના માટે અમારા પ્રયત્નો ચાલુજ છે.

પ્રાંત અને મહાલ મંડળો

પ્રાંત અને મહાલોને પોતાની પ્રગતિઓને અંગે યતા અર્થને પહેંચી વળવા સાફ રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ફાળવણી મળે છે. તે ફાળવણી નિવેદનના વરસમાં રૂ. ૯૬) મળી હતી, જેની ફાળવણી નીચેના કોષ્ટક પ્રમાણે કરવામાં આવી છે:

મહાલ મંડળોની ફાળવણીના આંકડા

મહાલનું નામ	પ્રાંત મંડળ પાસે વરસ આખરે બાકી	૩૮-૩૯ સાલની ફાળવણી	કુલ	અદા થયા તે	બાકી આ કરવાની રકમ
અમરેલી	૦- ૦-૦	૩૧- ૮-૦	૩૧- ૮-૦	૩૧- ૮-૦	૦- ૦-૦
દામનગર	૦- ૦-૦	૧૧- ૪-૦	૧૧- ૪-૦	૧૧- ૪-૦	૦- ૦-૦
કોડીનાર	૦- ૦-૦	૧૦-૧૧-૦	૧૦-૧૧-૦	૦- ૦-૦	૧૦-૧૧-૦
ધારી	૧૩- ૮-૦	૧૨-૧૫-૦	૨૬- ૭-૦	૧૫-૧૨-૦	૧૦-૧૧-૦
ખાંભા	૦- ૦-૦	૨- ૪-૦	૨- ૪-૦	૨- ૪-૦	૦- ૦-૦
રતનપુર	૦- ૦-૦	૩- ૬-૦	૩- ૬-૦	૩- ૬-૦	૦- ૦-૦
	૧૩- ૮-૦	૭૨- ૦-૦	૮૫- ૮-૦	૬૪- ૨-૦	૨૧- ૬-૦

રૂ. ૨૪) પ્રાંત મંડળને ૩૮-૩૯ના ફાળના મળ્યા છે.

દરેક મહાલ મંડળના નિવેદનો અને હિસાબો અમોને મળી ગયા છે. ફક્ત ધારી મહાલ પુસ્તકાલય મંડળનો હેવાલ તથા હિસાબ મળ્યા નથી.

પુસ્તકાલય પધ્ધતિ

પુસ્તકાલય પ્રતિનિધિ રહસ્ય જનસમૂહને સમજાવવાને માટે દર વર્ષે વસંત પંચમી દિવસ ખાસ પર્વણી તરીકે ઉજવાય છે. અને સરખસ, પુસ્તકવાચન, વાર્તાકથન, રમત-ગમત, સભાસંમેલનો, સંભાષણો વગેરે વિવિધ કાર્યક્રમો ગ્રાહવાય છે. અમારા પ્રાંતના મહાલોય અને ગામડાઓમાં પર્વણી ઉજવવામાં આવી હતી.

શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા

નિવેદનના વરસમાં રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી “અમર મહાજનો” અને “હિમાલયનો પ્રવાસ” એ બે પુસ્તકોની પરીક્ષા રાખવામાં આવી હતી. બન્ને પરીક્ષામાં પ્રાંતમાંથી ઠીક લાભ લેવાયો હતો.

ઉપરાંત દામનગરે સ્વતંત્ર શિષ્ટવાચનની પરીક્ષા રાખેલ હતી, જે પગલું સ્પષ્ટ મધ્યમ દરેક મહાલ તે પ્રમાણે શિષ્ટવાચનની સ્વતંત્ર પરીક્ષા લેવાનું ધોરણ રાખે તે એવરકર છે.

આ વરસમાં પમારદાર અને માનદ પ્રચારકે યધને ૮૪ ગામોની તપાસણી કરી છે. પ્રકીર્ણ બાબતો.

૧. આપ સૌને અમારી ખાસ વિનંતિ છે કે બજેટ બનાવતી વખતે સહકારી ધોરણે બજેટ બનાવવાની બાબત ખાસ લક્ષમાં રાખશો.

૨. અમોએ પુસ્તકબંધામણી ખાતું ખોલ્યું છે, જે વરસની શરૂઆતના પહેલા ૬ માર્ચ આગ્રહશે. અમારા પુસ્તકાલયના પુસ્તકો બંધાય છેજ. આપ સૌ મહાલોવાળા અને ગામડાવાળા આ પુસ્તકબંધામણીનો લાભ લેશો અને જરૂર પુસ્તકો બંધાવી લેશો. પુસ્તકો ધણી જ સસ્તી કિંમતે બંધાય છે.

૩. આ મહાલના ધણા ખરા નજીકના ગામડાઓમાં ફરતા પુસ્તકાલયની પેઠીએ અમારા તરફથી પહોંચાડવાની તજવીજ ચાલુ છે. અને ગામડાઓમાંથી આવે તે પેઠીએ અમો ખાતા તરફ મોકલાવી આપીએ છીએ.

૪. અમરેલી મહાલના અને સ્થાનિક સભ્યો તેમજ પુસ્તકાલયો જે જે ગુજરાત વ. સો. ના આજીવન સભ્યો છે, તેઓને ફરકને બેટનાં પુસ્તકોનાં અંડજ અત્રેથીજ પહોંચાડવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે.

૫. શ્રી. મોતીભાઈ અમીન સાહેબ સ્મારક ફંડમાં જે મહાલ અથવા ગામડાઓનાં પુસ્તકાલયોએ હજી પછી કંઈ ફાળો ન બચે હોય તે ભરી આપે એવી અમારી ખાસ ભલામણ છે.

૬. આ પ્રાંતનો પુસ્તકાલય શિક્ષણ વર્ગ ગઈ સાલે બરવાળા મુકામે ખોલવામાં આવ્યો હતો. ચાલુ સાલે આ વર્ગ અમરેલીમાં અથવા અમરેલી આસપાસના યોગ્ય સ્થળે ખોલાય એવી અમારી વિનંતિ છે.

૭. પત્રવ્યવહારદ્વારા પુસ્તકાલય શિક્ષણના પાઠો રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ તરફથી ચાલુ છે. તેમાં સૌને લાભ લેવા અમારી ખાસ ભલામણ છે.

૮ નિવેદનની સાલે ઘમનગર મહાલમાં કરકોળિયા ગામે નવું પુસ્તકાલય ખોલવામાં આવેલ છે.

૯. ગામડાઓમાં સારાં પુસ્તકાલયો ચલાવવાં એ પ્રૌઢશિક્ષણનું મહત્વનું કાર્ય છે. પુસ્તકાલયના અભાવે પ્રૌઢ શિક્ષણની બિલકુલ પ્રગતિ થઈ શકે નહિ. પ્રૌઢ શિક્ષણનું કાર્ય પુસ્તકાલયો સારામાં સારું કરે છે.

૧૦. સારું કામ કરનાર ગ્રામ મંત્રીઓને ગઈ સાલની સભા વખતે ધનામે આપવામાં આવ્યાં હતાં. ૩. ૮૦)નાં ધનામે(થી ૩. ૭૨)નાં ધનામે અપાઈ ચૂક્યાં છે. ૩. ૮) ધનામેના આપવાના બાકીમાં ૩. ૫ કોડીનાર તાલુકાના દેવલી ગામના મોહનલાલ જેઠાલાલને આપવાના બાકી છે. અને ૩. ૩) અમરેલી મહાલમાં આપવાના છે.

૧૧. અમરેલી પ્રાંતમાં શાળાધિકારી સાહેબ અને જે તે મહાલના મહાલશાળાધિકારીઓ જુદા જુદા ગામોએ ફેરવણી વખતે પુસ્તકાલયો તરફ ખાસ લક્ષ રાખે છે. અને સલાહ સૂચના આપે છે, જેને માટે તેઓ સાહેબોને આભાર માનવામાં આવે છે.

૧૨. અમે તે વખતેવખત સલાહ અને સૂચના આપવા બદલ પુસ્તકાલય ખાતાના અધિકારી સાહેબ, વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળના મંત્રીઓ, પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળના પ્રમુખ, ઉપપ્રમુખ, (પ્રાંત-શાળાધિકારી) મહાલોના શાળાધિકારી સાહેબો અને અન્ય ગૃહસ્થો જેઓ જેઓ મંડળમાં સક્રિય રસ લઈ રહ્યા છે તેઓનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનવામાં આવે છે.

૧૩. આપણા મહારાજા શ્રીમંત પ્રતાપસિંહ ગાયકવાડને શત્રંત જીવ શરદઃ ક્ષી અભિનંદન આપીએ છીએ. અને આ પ્રવૃત્તિઓના વિકાસમાં તેઓશ્રી ઉંડો રસ લે છે તે આપણા અહોભાગ્યનું ચિહ્ન છે.

આ વરસમાં આપણે જે કંઈ કયું છે તે આપ જોઈ શક્યા હો. આપણે ઇચ્છીએ કે આવતે વર્ષે કંઈ સવિશેષ સક્રિય કામ કરી શકીએ.

ગ્રા. વી. મહેતા

મંત્રી, પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ, અમરેલી.

શ્રી અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળનું તા. ૧૬-૯-૩૯ થી તા. ૧૫-૯-૪૦
મુધીનું સરવૈયું

જ

ઉ

૨૧-૧૪-૦ શ્રી પુરાંત ખાત્રી
૮૩-૧૩-૪ શ્રી ખેતીવાડી પેઢી સેવીગમાંથી
લીધા તે
૦-૧૪-૮ વ્યાજમાંથી ઉત્પન્ન
૩-૦-૦ કેરાળા સા. પુ. પાસે લહેણા હતા
તે મળ્યા
૯૬-૦-૦ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ
તરફથી કાળાના ૩૮-૩૯ ના
મળ્યા તે
૭૨-૦-૦ મહાલોમાં વહેંચના
કાળાના ઉધાર મુજબના
૨૪-૦-૦ પ્રાંત પુ. મંડળના
કાળાના

૯૬-૦-૦

૧-૧૫-૦ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના દેવા
કારમોના દેવાના છે
૧-૧-૦ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના દેવા
૧૦-૧૨-૦ કોડીનાર મહાલના દેવા

૨૫૬-૧૫-૦

લેણું

૪૪-૯-૯ શ્રી કારમો ખાતે
૭૨-૦-૦ કનમી યોજના ખાતે ખરચ થયા તે
૨-૧૩-૦ ધારી મહાલ પુ. મંડળ ખાતે
૩-૧૩-૬ પ્રચાર ખાતે ખરચ
૬-૧૫-૬ સ્વાગત ખરચના
૭૨-૦-૦ વડોદરા રાજ્ય પુસ્તકાલય મંડળ
ખાતે લાંબીને નીચે પ્રમાણે મહા-
લોમાં કાળાના મોકલ્યા
૧૨-૧૫-૦ ધારી મહાલ
૧૧-૪-૦ હામનગર ,,
૧૦-૧૧-૦ કોડીનાર ,,
૨-૪-૦ ખાંભા ,,
૩-૬-૦ રતનપુર ,,
૩૧-૮-૦ અમરેલી ,,
૭૨-૦-૦

૧૩-૧૩-૯ શ્રી કંટીજન્ટ અને પોરટેજ ખાતે
૯-૭-૦ શ્રી શિષ્ટવાચનના પુસ્તકો
૧૦-૦-૦ પુસ્તકો ખાતે
૨૧-૬-૯ હાથ ઉપર રોકડા ચિલક
તા. ૧૫-૯-૪૦ ના રાજ

૨૫૬-૧૫-૦

લેણું

જ

ઉ

૧૦-૧૧-૦ ધારી મહાલ પુસ્તકાલય મં. ના દેવા ૩૧-૪-૩ અમરેલી ખેતીવાડી પેઢીમાં સેવીગ
૨-૧૧-૦ પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળના ખાતે
૩૭-૧૫-૦ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયના દેવા ૪૪-૯-૯ શ્રી કારમો ખાતે લેણા
કારમોના ૧૦-૦-૦ પુસ્તકો ખાતે
૧૦-૧૧-૦ કોડીનાર મહાલ પુ. મંડળના ૯-૭-૦ શિષ્ટ વાચનના પુસ્તકોના
૮-૦-૦ કનમી યોજના ખાતે દેવા ૨૧-૬-૬ હાથ ઉપર રોકડા ચિલક
તા. ૧૫-૯-૪૦

૭૦-૦-૦

૧૧૬-૧૧-૬

લેવાની રકમ. ર. ૧૧૬-૧૧-૬ માંથી દેવાની રકમ ર. ૭૦-૦-૦ બાદ જતા
ર. ૪૬-૧૧-૬ પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ પાસે ચિલક રહે છે. તા. ૧૫-૯-૪૦.

મો. વી. મહેતા

મંત્રી, પ્રાંત પુસ્તકાલય મંડળ-અમરેલી

પુસ્તકાલયોની તપાસણી

પુનારદાર પ્રાંત પ્રચારકોએ માહે ઓગસ્ટ તથા સપ્ટેમ્બર માસમાં નીચેના સ્થળોની મુલાકાત લઈ ત્યાંનાં પુસ્તકાલયોની તપાસણી, દફતરી વ્યવસ્થા, વર્ગીકરણ તથા પ્રચારની કામગીરી બાબતી છે, જે તે સ્થળને લગતી મહત્વની બાબતો કૌંસમાં દર્શાવાઈ છે તે તરફ ધ્યાન આપવા લાગતાવળગતાએને વિનંતિ:—

૧. નવસારી તથા વડોદરા પ્રાંત પ્રચારક રા. છગનભાઈ મથુરભાઈ પટેલ:—

માહે ઓગસ્ટમાં કામરેજ તાલુકાનાં (૧) શેખપુર (વિષયવારી નામવારી નહોતાં તે કરી આપ્યાં. પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે લેબલો, તથા નંબર સિલ્કા કરી દેવાની તથા દફતરી પત્રકોને સિલ્કા એકઠા કરવાની જરૂર. કાયમ ફંડ રૂ. ૫૭-૨-૬ શેખપુર અ વર્ગની સહકારી મંડળીમાં તથા રૂ. ૨૬-૬-૧૦ પુ. સં. સં. મંડળમાં. ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સૂચના.)

(૨) વેળાજા (ઉપર પ્રમાણે કા. ફં. ૧૪૮-૧૧-૨ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૩) અધ્યામા (વિષયવારી, નામવારી કરી લેવા સમજ આપી. જીર્ણ માસિકો દરરોજ કરાવી ઉપજોલી રકમ રૂ. ૪) રોજમેળે જમા કરાવી, કા. ફં. રૂ. ૩૭૬-૨-૩ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૪) ભાદા (ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની જરૂર. સેટનાં પુસ્તકો એક નંબરે ચઢાવ્યાં છે તે ખોટું હોય વહેલામાં વહેલી તકે જુદા જુદા નંબરોએ ચઢાવી લેવાની જરૂર. કળાટ ભરેલું હોય પુસ્તકોની સલામતી જોખમમાં. મંત્રી બહારગામ ગયેલ હોવાથી કા. ફં. રૂ. ૨૭-૫-૦ ક્યાં મૂકેલા છે તેની તેમજ રોજમેળની ચિલકની ખજાર પડી શકી નથી.)

વડોદરા મહાલનાં (૫) સીમળી (મુખ સમાજની સભામાં મંત્રીઓને વાર્ષિક નિવેદન ભરી મોકલવાની તથા સહકારી ધોરણે બજેટો બનાવવાની સમજ આપી.)

(૬) ગાસીન્દ્રા (વાચનાલય હોય પુસ્તકાલય સ્થાપવાની ગામ આગેવાનોને સમજ આપતાં મોસમમાં રકમ એકત્ર કરવાનું કબૂલું.)

(૭) કાશીપુરા (વિષયવારી. નામવારી કરી આપ્યાં. પુસ્તકો પર પટ્ટીઓ ચોઢાવી તથા નંબરો નંખાવ્યાં બાળ સાહિત્ય બિલકુલ નથી તે વસાવવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૧૧૩-૨-૬ પુ. સં. સં. મં. માં તથા રૂ. ૮૧-૭-૦ કાશીપુરા અ વર્ગની સહકારી મંડળીમાં. મંત્રીના હાથ પર રૂ. ૩૨-૨-૩ લગ્ન પ્રસંગે મળેલા રૂ. ૫) દરગોવિંદ કીલાચંદ પાસે જીર્ણ થયેલાં તથા ખૂટતાં ૪૦ પુસ્તકો કમી કરવા સારૂ વ્ય. મં. ના કરાવ સાથે ખાતા તરફ માગણી મોકલાવી.)

(૮) વરસાદા (વિષયવારી, નામવારી કરી આપ્યાં. જીર્ણ માસિકોની દરરોજ કરાવતાં રૂ. ૧૦-૮-૦ ઉપજ્યા. કા. ફં. રૂ. ૧૨૬-૧૧-૭ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૯) જાંબુવા (વિષયવારી, નામવારી અધુરાં હતાં તે પૂરાં કરી આપ્યાં. જીર્ણ માસિકો દરાજ કરાવતાં રૂ. ૧-૧૧-૦ ઉપજ્યા. પાવતી છુક રાખવાની જરૂર. કપાટનાં બારણાંને દુરસ્તી થવાની તત્કાળ જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૨૫૯-૧-૬ પુ. સં. સં. મંડળમાં.)

(૧૦) મકરપુરા (વિષયવારી, નામવારી અધુરાં છે તે પૂરાં કરી લેવાની સમજૂત કરી. બે વર્ષથી વાંચવા ગયેલાં પુસ્તકો નં. ૫૫ પરત ફરતાં નથી ? દફતરી રજીસ્ટ્રેશને સિક્કાં, એકુણાત કરવાની અગત્ય. જીર્ણ તેમ જ ખૂટતાં પુસ્તકોનો નિકાલ થવાની તેમજ સ્વચ્છતા જળવાવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૩૩૩-૧૨-૮ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૧૧) માણેજા (વિષયવારી, નામવારી કરેલાં છે. બીજા કપાટની અનિવાર્ય જરૂર છે. કા. ફં. રૂ. ૪૩-૧૧-૭ પુ. સં. સં. મંડળમાં.)

(૧૨) સુદરપુરા (વિષયવારી, નામવારી કરેલાં છે. જીર્ણ માસિકો દરાજ કરાવતાં રૂ. ૧-૪-૦ ઉપજ્યા. કા. ફં. રૂ. ૨૦-૧૨-૧૧ પુ. સં. સં. મં. માં. દફતરી પત્રકોને સિક્કા એકુણાત કરવાની તથા ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સૂચના.)

(૧૩) ધનિયાવી (વિષયવારી, નામવારી કરી આપ્યાં. પટ્ટીઓ ચોઢાવી નંબરો લખાવ્યા. દફતરી પત્રકોને સિક્કા એકુણાત કરાવી. કા. ફં. રૂ. ૧૧-૩-૪ પુ. સં. સં. મં. માં. રૂ. ૫-૫-૦ મંત્રી પાસે હાથ પર.)

(૧૪) વરછામા (વિષયવારી, નામવારી કરેલાં છે. મેળવણી કરતાં પુસ્તકો નં. ૩૩ ખૂટ્યાં. દફતરી કામગીરોને સિક્કા તથા એકુણાત થવાની જરૂર. રૂ. ૪૭૨-૪-૯ મકાન દુરસ્તી ફંડના પુ. સં. સં. મં. માં, ૩૯૨-૭-૯ કાયમ ફંડ ખાતે પુ. સં. સં. મં. માં, ૫૦૦-૦-૦ લેન્ડ મોર્ટગેજ બેંકના શેર, ૪૮૬-૭-૦ બેરોડા બેંકમાં, તથા ૨૫-૫-૬ મંત્રીના હાથ પર પુ. સં. સં. મંડળનો તથા ગુ. વ. સો. નો એકેક શેર ધરાવે છે.)

(૧૫) કરાહી (વાચનાલય ને પુસ્તકાલયમાં ફેરવવાની સમજૂત કરતાં મોસમમાં જરૂરી રકમ એકઠી કરવા ગામ આગેવાનોએ કબજ્જુ છે. વસ્તી બારિયા લોકોની ૩૧૦ માણસોની.)

(૧૬) કરોડીઆ (વિષયવારી, નામવારી કરી આપ્યાં. પુસ્તકોના ગુચ્છ એક જ નંબરે ચઢાવ્યા છે તે સુધારી દરેક પુસ્તક જુદા જુદા નંબરે ચઢાવી લેવાની જરૂર. કા. ફં. રૂ. ૩૨-૧૧-૭ પુ. સં. સં. મં. માં ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની તથા પુસ્તકોને પટ્ટીઓ ચોઢવાની સમજૂત કરી.)

(૧૭) ગોરવા (વિષયવારી, નામવારી અધુરાં છે તે પૂરાં કરી લેવાની સમજૂત આપી. જૂનાં માસિકો મથુ ૧૧-૫ શેર રૂ. ૨) ના દરે દરાજ કરાવ્યાં. પુસ્તકો નં. ૩ ખૂટતાં. કા. ફં. રૂ. ૨૧૩-૫-૪ પુ. સં. સં. મં. માં દફતરી કામગીરોને સિક્કા એકુણાત કરવાની જરૂર.)

(૧૮) નિઝામપુરા (વિષયવારી નામવાલી કરેલાં છે. જૂનાં માસિકો કમી કરાવ્યાં. સિક્કા એકુણાત કરાવી, પુસ્તકો પર કરેલા ધોરણે સિક્કા તથા નંબર નાખવાની સમજૂત આપી, કાયમ ફંડ રૂ. ૭૯-૫-૬ નિઝામપુરાની જ વર્ગની સદસ્યો મંડળમાં.)

(૧૯-૨૦) છાણી તથા પાદશ (ખાસ કામગીરી)

માહે સપ્ટેમ્બરમાં:—વડોદરા મહાલનાં—(૧) તરસાળી વિષયવારી, નામવારી પત્રકો અધુરા હતાં તે પૂરાં કરાવ્યાં. દફતરી કામ સુવ્યવસ્થિત બનાવ્યું. સિક્કા એક્રુષ્ટાત કરાવ્યાં, પુસ્તકોની મેળવણી કરી. ઈંટીજન્ટ વગેરે બચત રકમનો ઉપયોગ નહું બજેટ બનાવવાને કામ થાય છે ? ગુ. વ. સો. નાં પુસ્તકો પુ. સ. સ. મં. મારફત કાં નથી મંગાવાતાં ? કા. ફ. રૂ. ૧૭૪-૧૦-૧૧ પુ. સ. સ. મં. માં મંત્રીના હાથ પર રૂ. ૩૭-૨-૬ નવીન વર્ષની લોકમદદ સાથે.

(૨) વડોદરા—ગત સાલે મંજુર થયેલા અંદાજપત્રનો અમલ લોકમદદનાં અભાવે થઈ શક્યો નહોતો. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે, પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. કા. ફ. રૂ. ૩૯-૬-૦ પુ. સ. સ. મં. માં મંત્રી પાસે શિલક રૂ. ૩-૨-૦ પુસ્તકોમાં ફરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર થઈ જવાની તેમજ ત્રિમાસિક નિવેદનો નિયમિત મોકલતા રહેવાની જરૂર.

(૩) વડોદરા—જૂનાં માસિકો કમી કરાવી હરાજી કરાવી ઉત્પન્ન રોજમેળે જમા કરાવ્યું. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. દફતરી કાગળો તૈયાર કરાવી પુસ્તકોને પટ્ટીઓ લગાડાવી. પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. જન્મભૂમિનું ત્રણ માસનું લવાજમ લોકમદદની રકમમાંથી ભરાયું છે ? કા. ફ. રૂ. ૮૯-૩-૭ પુ. સ. સ. મં. માં મંત્રીના હાથ પર રૂ. ૨૮) અર્ધ પુસ્તકો કમી થવાની જરૂર.

(૪) કલ્યાણી—નામવારી થયેલું છે. વિષયવારી બાકી હતું તે કરાવ્યું. પાવતી બુક રાખવાની, તેમજ સેટનાં પુસ્તકો એકજ નંબરે ચઢાવાયાં છે તે જુદા જુદા નંબરે ચઢાવી દેવાની, જૂનાં માસિકો હરાજી કાઢી નાખવાની વગેરે રૂબરૂમાં અપાયેલી સૂચનાઓનો અમલ થવાની જરૂર.

(૫) ચાપડ—વિષયવારી, નામવારી થયેલાં હોષ અધુરાશ પૂરી કરી આપી. ખાનગી ધસમ પા. કાળીદાસ દેસાઈને રૂ. ૬૪-૨-૦ ખાતું પાડી અપાયેલા તેમાંથી રૂ. ૪૪-૨-૦ વસુલ આવ્યા છે. રૂ. ૩૦) વસુલ થવાના બાકી, કા. ફ. રૂ. ૯૭-૮-૦ પુ. સ. સ. મં. માં પુસ્તકોમાં ફરેલા ધોરણે સિક્કા નંબર થવાની જરૂર.

(૬) બીલ—નામવારી થયેલું છે. વિષયવારી નથી થયું તે કરી લેવાની સમજ આપી. ખાનગી ધસમ મોતીલાલ નરોત્તમને રૂ. ૩૮) ખાતું પાડી અપાયેલ છે તે વસુલ થવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૧૭૭૩-૪-૦ પુ. સ. સ. મં. માં રૂ. ૧૧૪૪-૧૪-૬ બીલની કા વર્ગની સહકારી મંડળીમાં રૂ. ૩૦૪-૮-૭ મકાન દુરસ્તી ફંડના પુ. સ. સ. માં સિક્કા એક્રુષ્ટાત કરી લેવાની, ત્રિમાસિક નિવેદન નિયમિત મોકલતા રહેવાની, મકાનની સ્વચ્છતા તરફ ખ્યાન અપાવાની, હિસાબ મંજુર કરાવી લેવાની તથા પસ્તી વેચાણ થવાની જરૂર.

(૭) વેમાલી—વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. પુસ્તકોને જરૂરી પટ્ટીઓ ચોટાડાવી તથા નંબર નખાવ્યા ને બાકી રહેલાંને એ રીતે કરી દેવાની સમજ આપી. જૂનાં માસિકો હરાજી વેચી દેવાની, તથા ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની સૂચના આપી. કાયમ ફંડ સુલ નથી (?)

(૮) સમા—વિષયવારી નામવારી થયેલાં હતાં, અધુરાં પૂરાં કરી-દીધાં. પુસ્તકોને ઠરેલા ધોરણે પટ્ટીઓ, મિકકાં, નંબર થવાની, ગત સાલનો દિસાખ સેન્ટરમાં તંપાસાવી લેવાની જરૂર. નવીન કપાટ મંજુર થવાની આવશ્યકતા. કા. ફ. રૂ. ૬૯-૧૫-૬. પુ. સં. સં. મં.માં, રૂ. ૨૫)નો મંડળનો શેર, તથા રૂ. ૨૫) લેન્ડ મોર્ટગેજ બેન્કમાં.

(૯) બાજવા—પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં. દફતરી કામ ચોખ્ખું કરાવ્યું. ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની, રેજીમેનમાં પાવતી નંબર લખતા રહેવાની, બંધાવી શકાય તેવાં પુસ્તકો બંધાવી લેવાની ને વધુ શટેલાં કમી કરાવી લેવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૧૧૪-૧૪-૯ પુ. સં. સં. મં.માં. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા સિકકા નંબર થઈ જવાની જરૂર.

(૧૦) કરગિયા—વિષયવારી કરી આપી. નામવારી રજી. કેમ કરવું તેની સમજ આપી, ખાનગી ઇસમ પાસે લહેણી રકમનો વ્ય. મંડળ મેળવી નિકાલ કરાવ્યો. વસુલ થયેલી રકમ પ્રમુખ પા. જેઠાભાઈ ઝવેરભાઈને સોંપી ખાતાના ઠરેલા ધોરણે મૂકી દેના સૂચવ્યું. કા. ફ. રૂ. ૭૬-૬-૦ પુ. સં. સં. મંડળના શેર, રૂ. ૬૦) વસુલ થયેલા લહેણાના પ્રમુખ જેઠાભાઈ પાસે, રૂ. ૩૪-૪-૦ મંત્રીના હાથ પર. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, નંબર તથા સિકકા થવાની, ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની, તથા જ. ર. નવું બનાવવાની જરૂર.

(૧૧) ઠશરથ—વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. પુસ્તકો મેળવતાં બરાબર છે. ઝૂંઘાં માસિકો કમી કરાવ્યાં. મંજુર થયેલા મકાન માટે જગો પસંદગીની હરકતને કારણે ડીલમાં. કા. ફ. રૂ. ૬૮૫-૧૪-૭ પુ. સ. સ. મંડળમાં, ૨૫૦-૦-૦ લેન્ડ મોર્ટગેજ બેન્કના ડાયરેક્ટર, મંત્રી પાસે રૂ. ૨૫).

(૧૨) સીસ્વા—વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, નંબર કરાવી કપાટમાં બ્યવરિયત રીતે ગોઠવાવરાવ્યાં. દફતરી કામજો તૈયાર કરાવી એકલુત કરાવી. કા. ફ. રૂ. ૧૧૯-૦-૦ અ વર્ગેતર સહકારી મંડળમાં છે. તે ધોરણસર ફેરબદલ થવાની જરૂર. ત્રિમાસિક નિવેદન મોકલતા રહેવાની, તથા સિકકો કરાવી લઈ સમજુત કર્યાં પ્રમાણે તેનો ઉપયોગ કરવાની જરૂર.

(૧૩) આબેડ—વિષયવારી નામવારીની અધુરાશ પૂરી કરી આપી ખાનગી ઇસમ પાસેની રકમનો નિકાલ કરી વસુલ આવેલી રકમ રેજીમેનમાં જમા કરાવી મંત્રીને સ્વાધીન કરી. કા. ફ. રૂ. ૬૧૦-૦-૦ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૧૪) પદમલા—અસ્વચ્છતા દૂર કરાવી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ નંબરો કરાવી કપાટમાં બ્યવરિયત રીતે ગોઠવાવરાવ્યાં. દફતર બ્યવરિયત કરાવ્યું. વિષયવારી નામવારીનું અધુરું કામ પૂરું કરવા જરૂરી સમજ આપી. કા. ફ. રૂ. ૪૫૧-૧૪-૮ પુ. સ. સ. મં. માં, તથા પુ. સ. સ. મં. નો તેમજ યુ. વ. સો. નો એકેકો શેર, કપાટનું બારણું દુરસ્તી માગે છે. પુસ્તકખરીદી તેમજ બંધામણીનાં બીજામાં જ. ર. નંબર નાખવાની પદ્ધતિ સ્વીકારાની બેઠકે.

(૧૫) સાંકેરદા—લખ વખતે લેવાતી રકમ સંબંધમાં પડેલા વાંધાને કારણે બજેટ

ખનદુર્ નથી (?) પરતી વેચાણની રકમ રોજમેળમાં જમા કરાવી. હિસાબની ચોખ્ખવટ આપેલી સમજ પ્રમાણે કરી દેવાની, પુસ્તકો પર ધોરણસર સિદ્ધા નંબર કરવાની તથા રોજમેળ પદ્ધતિસર લખતા રહેવાની જરૂર. વિષયવારી નામવારી કરી આપ્યાં.

(૧૬) સંખ્યાલા—વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. ત્રણ સાલનો હિસાબ તપાસ્યો. પુસ્તકો બરાબર મળી રહે છે. કા. ફ. રૂ. ૯૯-૧૧-૧ પુ. સ. સ. મં. માં, તથા મંડળનો તથા ગુ. વ. સો. નો એકેકો શેર, રૂ. ૨૫-૬-૬ મંત્રીના હાથ પર.

(૧૭) અટલાકારા—પુસ્તકોની મેળવણી કરી. બરાબર મળી રહે છે. બીજા કબાટની ખાસ જરૂર. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. સિદ્ધા એકજુલત કરાવ્યાં. કા. ફ. રૂ. ૨૭-૨-૮ પુ. સ. સ. મં. માં, રૂ. ૧૮-૧૧-૯ મંત્રીના હાથ પર.

(૧૮) હિંડેરા—મેળવણી કરતાં પુસ્તકો મળી રહ્યાં. વિષયવારી નામવારી થયેલાં છે. પરતી વેચાણ કરી દેવાની, પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, નંબર, સિદ્ધા, ચવાની તથા ડેકરોક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર. કાયમ ફંડ રૂ. ૨૨૬-૧૫-૯ પુ. સ. સ. મં. માં તથા મંડળનો ૧ શેર, રૂ. ૫૧-૧૧-૬ મંત્રીના હાથ પર.

૨. મહેસાણા તથા અમરેલી પ્રાંત પ્રચારક રા. રમેશરાય ઉ મજસુદાર:—

(૧) મહેસાણા તાલુકામાં (૧) પંચોટ (આપેલી સમજણ પ્રમાણે વિષયવારી નામવારી કરી લેવાની તથા વાચક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર. મકાન માટે મંજૂરી મળી ગઇ છે. કા. ફ. રૂ. ૬૩૫-૧-૧૦ પંચોટ ખેડૂત સહકારી મંં માં, ૨૫) ૩૯-૪૦ માં મૂકવા છે (ક્યાં ?) ૨૫) નો પુ. સ. સ. મંં નો શેર)

(૨) આરોહા (રજીસ્ટરમાં વર્ગીકરણની સંજ્ઞાઓ લખી આપી વિષયવારી નામવારીની શરૂઆત કરાવી. ફાટેલી પાવતીઓની રકમ રોજમેળમાં જમા કરાવી. કા. ફ. રૂ. ૮૦-૮-૫ બેરોડા બેન્ક મહેસાણા શાખામાં. ડેકરોક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર.)

(૩) છડીઆરકા (જ. ર. માં સંજ્ઞાઓ લખી આપી ફોર્મો મંગાવી વિષયવારી નામવારી કરી દેવાની સૂચના આપી. પરતી વેચાણની કિંમત લોકમદદમાં ન ગણવી જોઇએ. હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની જરૂર. કા. ફ. રૂ. ૬૭૫-૧૩-૮ છડીઆરકા ખેડૂત સહકારી મંડળી વર્ગ ૬ બ્યાનજોદર ૬ ટકા. પુ. સ. સ. મંં નો ૧ શેર. ગુ. વ. સો. માં રજીસ્ટર.)

(૪) જુદાપાલડી (જ. ર. માં અધુરી સંજ્ઞાઓ લખી આપી. વિષયવારી નામવારીના ફોર્મો મંગાવી તૈયાર કરી દેવાની સમજ આપી. કંટીન્ટ તથા પુસ્તક બંધામણની રૂ. ૧૧-૮-૦ ની રકમ સાલ આખર બચત રહી છે તે ચાલુ બજેટમાં જણાવી છે ? કા. ફ. રૂ. ૧૮૩-૧૫-૮ સ્થાનિક ખેડૂત સહકારી મંડળી વર્ગ ૩ માં, ૬૨ રૂ. ૩૬ ટકા.)

(૫) રૂપાલ-હરિપુરા (જ. ર. માં સંજ્ઞાઓ લખી આપી ફોર્મો મંગાવી વિષયવારી, નામવારી કરી લેવાની સમજ આપી. વાર્ષિક નિવેદન તૈયાર કરાવ્યું. મટનાં પુસ્તકો જુદે જુદે નંબરે ચઢાવવા સમજાવ્યું. કાયમ ફંડ કંપન નથી (?))

(૧) દેદીઆસણુ (વાચનાલય છે.)

(૭) નાગલપુર (વાચનાલય છે. કુલ પુસ્તકસંખ્યા ૮૮ છે. પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટના સમજ આપતા થોડા વખતમાં તેમ કરવા આગેવાનોએ કબૂલ્યું. વસ્તી ૭૮૭.)

(૮) જગુદણુ (નિરૂપયોગી માસિકોનાં જૂથ કમી ક્યાં. જ. ૨. નવીન કરવાની જરૂર. જ. ૨. માં વર્ગીકરણની સંજ્ઞા લખી આપી. નવીન પુસ્તકો જ. ૨. માં ચલાવવાની લીધાં. પરતી વેચાણની રકમ લોકમદદ ખાતે ન મળવાની સમજ આપી. કા. ફ. ૨૫૦-૮-૧ બેરોડા બેન્ક મહેસાણા શાખામાં પુ. સં. સં. મં. નો ૧ શેર રૂ. ૨૫) નો.)

(૯) સાંગણુપુર (શાળામાં કબાટ રાખવાની સવક ન હોવાથી ઉપશિક્ષકના ઘર બહારની અગાલીમાં મૂકેલું છે. જ. ૨. માં વર્ગીકરણની સંજ્ઞાઓ લખી આપી. નામવારી, વિષયવારીનાં તથા વાચક રજીસ્ટરનાં ફોર્મો મંગાવી લઈ તૈયાર કરી દેવાની સમજૂત કરી. વાર્ષિક નિવેદન ભરાવ્યું. કા. ફ. ૩. ૧૧) પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૧૦) દેવરાસણુ (જ. ૨. માં વર્ગીકરણ કરી આપ્યું. વાચનપ્રચાર વધારવાની ખાસ જરૂર. કા. ફ. ૩. ૧૪-૮-૦ પુ. સં. સં. મં. માં.)

(૧૧) ખેરવા (સ્વતંત્ર મકાન છે. પુસ્તકોની ગોઠવણ સરસ. જ. ૨. માં વર્ગીકરણની સંજ્ઞા લખી આપી વિષયવારીની શરૂઆત કરી આપી તેમજ નામવારી કરી દેવાની સમજ આપી. શિક્ષક રૂ. ૬૯-૧૩-૩ મંત્રી શેઠ તલકચંદ હસ્તક છે. કા. ફ. ૩. ૯૪૫) છે (ક્યાં ?) નિરૂપયોગી માસિકો કમી કરાવ્યાં.)

(૧૨) વાલાવાસણુ (વાચનાલય છે. ગામાત રકમ રૂ. ૧૦૦)માંથી પુસ્તકાલય ઉદ્ઘાટનાનું કાર્ય હોઈ તે માટે જરૂરી બજેટ બનાવી માગણી ખાતા તરફ મોકલાવી.)

(૧૩) લાખવક (જ. ૨. માં સંજ્ઞાઓ લખી આપી, તથા પુસ્તકો પર બહારની પટ્ટીઓ ચોટાડવી. ઠરેલ પાનાંઓ સિક્કા નબર કરવાની શરૂઆત કરાવી. કા. ફ. ૩. ૬૯-૨-૧૦ પુ. સં. સં. મં. માં વાર્ષિક નિવેદન ભરાવી મોકલાવ્યું.)

(૧૪) કુકસ (વાચનાલય ૩૫-૩૬ માં ઉદ્ઘાટના પછી બજેટ બન્યું નહોતું, તે પ)નો ખરડો કરી કચુલાત લઈ રૂ. પાંચ નું ગોઠવી આપ્યું. પુસ્તકો ૭૬ છે. વિદ્યાર્થીઓને વાંચવા અપાવ્યાં. છૂટથી વાચનપ્રચાર વધારવાની સમજ આપી.)

માહે સપ્ટેમ્બરમાં:—(૧) લાન્ડુ—તા. વિસનગર (સ્વતંત્ર મંથપાલ છતાં વર્ગીકરણ કેમ નથી થયું ? જ. ૨. માં સંજ્ઞાઓ લખી આપી. વિષયવારીની શરૂઆત કરી આપી. નામવારી રજી. અડધું છે. કા. ફ. ૩. ૯૬૯-૫-૫ વ વર્ગની સહકારી મંડળીમાં, રૂ. ૧૮૪-૧-૬ મકાનદુરસ્તી ફંડ (ક્યાં ?), મંડળનો એક શેર.

મહેસાણા તાલુકાનાં:—(૨) માટીદાઉ—સંજ્ઞાઓ જ. ૨. માં લખી આપી. જરૂરો ફોરમો ખરીદી વિષયવારી નામવારી કરી દેવાની સમજ પાડી. કા. ફ. ૩. ૨૧૮-૧૩-૩ બેરોડા બેન્ક મહેસાણા શાખામાં, મંડળનો ૧ શેર, પુરથીઓ વગેરે લાકડી સામાન પુસ્તકાલયના મકાનમાંજ રહે. એ જોવાની જરૂર.

(૩) સામેત્રા—વાચનાલય છે તેને પુસ્તકાલયમાં ફેરવવા માટે જરૂરી રકમ ઉભી કરવા માટે ગામ આગેવાનોને સમજાવેલા આપતાં-ફુંક મુદતમાં ઉઘડવાની આશા જણાવે.

(૪) મીઠા—પુસ્તકોમાં સિક્કા નંબર તથા પટ્ટીઓ ધોધેલાં છે. વર્ગીકરણ નથી થયું. સંગ્રાહો જ. ર. માં લખી આપી. ફેરમો મંગાવી વિષયવારી નામવારી કરી લેવાની સમજૂતી કરી. કા. ફ. ર. ૨૫) બે ત્રણ સાલથી મુકાતુંજ નથી ? કેડેટોક રજીસ્ટર રાખવાની જરૂર. મંત્રીના હાથ પર ર. ૨૮).

(૫) ખારા—મગજની અસ્થિરતાને કારણે મંત્રી ગેરહાજર હોતા તપાસણી થઈ શકી નથી.

(૬) બલોલ—દફતરી કામ તેમ વર્ગીકરણ વગેરેનાં રજીસ્ટરો બહુજ સંતોષકારક. સ્ટીરીઓરકોપનાં સાધન વસાવાય એ છત્તવા યોગ્ય. કા. ફ. ર. ૧૪૭૩-૯-૦ (શેર સાથે) પુ. સ. સ. મં. માં.

(૭) માકજુજ—જ. ર. જીર્ણ ચયેલ હોવાથી ધોરણસર નવીન બનાવવાની જરૂર. પુસ્તકોમાં સિક્કા નંબરો ઠરેલ પાતે થવાની તેમ જરૂરી પટ્ટીઓ ચોઢવાની અગત્ય. ઠરાવ શુક, વિઝિટ શુક, સૂચના શુક અલગ અલગ રાખવાની તથા હિસાબ ખાતાવાર રાખવાની સમજ આપી. કા. ફ. ર. ૫૪-૯-૦ પુ. સ. સ. મં. માં તથા ર. ૩૭-૩-૧ બરેડા બેંક મહેસાણા શાખામાં હાથ પર શિલક ર. ૮૦-૪-૬ હતી તેમાંથી ર. ૬૫) બેંકમાં મુકાવ્યા.

(૮) બોરીઆવી—રજીસ્ટરો તથા પત્રકોમાં સિક્કા એકજુથાત કરવાની સમજ આપી. બુનાં માસિકો કમી કરી ફરાજ કરાવ્યાં. જ. ર. માં સંગ્રાહો લખી આપી. જરૂરી ફેરમો ખરીદી વિષયવારી નામવારીનાં રજીસ્ટરો તૈયાર કરી દેવા સૂચવ્યું.

(૯) મહેવડ—પુસ્તકોને પટ્ટીઓ, સિક્કા તથા નંબર કરી લેવાની તાકીદ આપી. કાયમ ફંડ ર. ૩૫) છે તેમ અંચપાલનું કહેવું થયું છે, પણ ક્યાં છે તેની ખબર નથી. છત્તી તપાસ થવાની અગત્ય. જ. ર. માં સંગ્રાહો લખી આપી. વિષયવારી નામવારી કરી લેવાની સમજ આપી. સેટનાં પુસ્તકોને જુદા જુદા નંબરે ચઢાવવા પુરતો ફેરફાર તત્કાળ થઈ જવો જોઈએ.

(૧૦) લીંચ—જ. ર. માં અધુરી સંગ્રાહો લખી આપી. પુસ્તકોને પટ્ટીઓ તથા નંબર સિક્કા ઠરેલા ધોરણ પ્રમાણે કરી લેવાની સમજ પાડી થોડીક શરૂઆત કરી આપી. કા. ફ. ર. ૧૮૧-૬-૯ પુ. સ. સ. મં. માં છે. ર. ૪૫-૫-૩ મંત્રીના હાથ ઉપર છે.

(૧૧) લેસાણા—જ. ર. કોરા કાગળોના પત્રકમાં હતું તે ફેરમોના અધિલા રજીસ્ટરમાં દરેક પુસ્તક લખી તૈયાર કરાવ્યું તથા તેમાં વિષય સંગ્રાહો લખી દીધી. વિષયવારી નામવારીની શરૂઆત કરી આપી પૂર્ણ કરી લેવાની સમજ આપી. પટ્ટીઓ ચોઢવી પુસ્તકો અવસ્થિત ગોઠવાવ્યાં, કેડેટોક રજીસ્ટર રાખવાની તથા વાચનપ્રચાર વધારવાની જરૂર. કા. ફ. ર. ૪૩-૦-૩ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૧૨) અંખાસણ—જ. ર. માં વિષય સંગ્રાહો લખી આપી. નામવારી વિષયવારીની શરૂઆત કરી આપી. જીર્ણ ને નિરૂપયોગી માસિકો કમી કરી ફરાજ કરાવ્યાં. કા. ફ. ર. ૨૨૭-૧-૫ બરેડા બેંકની મહેસાણા શાખામાં,

(૧૩) દિવાનપુરા ઉર્દૂ આપાપુરા—વર્ગીકરણ કેમ નથી થયું? સંસાઓ લખી દીધી. વિષયવારી નામવારી જેમ અને તેમ જલદી થઈ જવાં જોઈએ. કા. કં. રૂ. ૪૭-૧૨-૯ પુ. સ. સ. મં. માં.

(૧૪) ભાસંરીઆ—વાચનાલય છે. કા. કં. રૂ. ૨૧) મહેસાણા શિક્ષક સ. મંડળમાં છે. પુસ્તકાલય સ્થપાવાની જરૂર.

(૧૫) આંબલીઆસણ—વાચનાલય છે. કા. કં. રૂ. ૨૭-૧૧-૫ પુ. સં. સ. મં. માં જમા છે તથા રૂ. ૨૪-૧૦-૦ હાથ પર શિક્ષક છે.

(૧૬) ભાલકીઆ સા. પુ. (આંબલીઆસણ)—પુસ્તકો ખૂટતાં નથી. હિસાબ ચોખ્ખો છે. કા. કં. રૂ. ૧૬૮-૮-૩ પુ. સ. સ. મં. માં છે. સિલ્કો નથી તે નવીન બજેટમાં ખરીદી પુસ્તકોમાં તેમ દફતરી પત્રોમાં કરેલા ધોરણે ઉપયોગ કરવાની સમજ આપી.

સાવલી મહાલ માનદ પ્રચારક : શ્રી. સોમાભાઈ ગરબહલાઈએ (૧) સા. પુ. સાંઠાસાલ—દફતર તપાસણી કરી. વાં નિવેદન મોકલાવ્યું, પંચાયત મદદ યાકી છે તે આવે પુસ્તકો લાવી લેવા તજવીજ કરવા જણાવ્યું. વર્ગીકરણ નામવારી રજીસ્ટર તૈયાર કરવા જણાવ્યું.

(૨) કકાયલા (વાચનાલય)—રોજમેળ તપાસ્યો, પુસ્તકાલય જોલવા માટે તજવીજ કરી, લોકો દાલમાં ના પાડે છે. વાં રિપોર્ટ મોકલાવ્યો, બજેટ બનાવી આપ્યું.

(૩) રતનપુર—વર્ગીકરણ નામવારી તૈયાર કરી આપી. વાચકોનું રજીસ્ટર તેમજ ઉઠી ગએલાં બાળકોની યાદી તૈયાર કરવા જણાવ્યું, દફતરની તપાસણી કરી.

(૪) ધનંતેજ—પુસ્તકો મેળવ્યાં, રજીસ્ટર નવું બાંધવા તથા વર્ગીકરણ નામવારી રજીસ્ટર કરી વાચકોનું રજીસ્ટર ઇસ્યુશુક બાંધવા જણાવ્યું. પાછલાં પુસ્તકો રજીસ્ટરે ચકાવી નથી, તે બદલ ચોખ્ખ તજવીજ કરવા સમજ આપી.

વડોદરા માનદ પ્રચારક શ્રી. મહીજીભાઈ જેઠાભાઈએ ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બર ૧૯૪૦ માં ૧ દરમય અને ૨ પદમલા સા. પુ. ની તપાસણી કરી હતી.

ના. નં. ચૌકસી

સહમંત્રી, વ. રા. પુ. મંડળ.

જાગતાં જૂથ મંડળો:—

જે જૂથ મંડળોએ નવા વર્ષમાં વાર્ષિક સભા ભરેલી તેમના નામ સપ્ટેમ્બર '૪૦ ના અંકમાં પ્રસિદ્ધ કરાયાં હતાં. તે પછી આવેલાં નામો નીચે પ્રમાણે છે.

૩૩ વસો, ૩૪ બિલોદરા, ૩૫ ભાપલી, ૩૬ કોમલી, ૩૭ સાંજેડા, ૩૮ માંજલપુર, ૩૯ દરમય.

જે જૂથ મંડળોએ હજી સુધી પછી વાર્ષિક સભા ભરી નથી. તે હવે પછી પછી જરૂર ભરવા તજવીજ કરે.

૧. જયસોમનાથ—લેખક: શ્રી. કનૈયાલાલ ભાણેકલાલ મુનશી, પ્રકાશક: આર. આર. શેઠની કંપની, કેશવપાગ, પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ, ૨; ૧૯૪૦; સચિત્ર આનંદનવાળું પાકું પૂઠું; ૫. ૬૫૩૫૬; કાઠિન ૧૬ પેજ, મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦.

સંસ્કાર ગ્રંથાવલિનું આ ૨૧ યુગ્મ પુસ્તક છે. એ ઐતિહાસિક નવલકથાનો પ્રસંગ સુલતાન મહમુદ ગીઝીની સોમનાથની યજ્ઞ તથા ગુજરાતના બોળા બીમદેવ અને ચૌલા રાણીનો પ્રસંગ અને રસમય શૈલીમાં વર્ણવ્યાં છે. શ્રીયુત મુનશીએ લખેલી પ્રસ્તાવના વાંચવા ખાસ લલામણુ છે. સોમનાથના મહાંત સર્વજ્ઞ લકુલેશ સંપ્રદાયના અધિષ્ઠાતા અને સોમનાથના મંદિરના સર્વસત્તાધીશ, તે સમયની બહોળલાક્ષી, ત્યારના અધિકાર, સાધુ સંપ્રદાયના અધિષ્ઠાતા હોઈ એ સંપ્રદાયની અનિષ્ટતા નિવારી તેને ચોખ્ખો કરવા મથે છે; ત્યારે ત્યાંના વૃદ્ધ અને મુખ્ય મદદનીશ જૂની પ્રણાલિકા સાચવી રાખવા મથે અને એમનો પદ્ધિશિષ્ય શત્રુઓ સાથે મળી સોમનાથ તેમના હાથમાં સોંપી દે છે. બીમદેવ, સામંત, સુલતાન વગેરે પાત્રો તેમ જ ચૌલાનું નૃત્ય વગેરે પ્રસંગો નવલકથામાં એવો રસ ઉત્પન્ન કરે છે કે વાંચવા માંડ્યા પછી પૂરે કર્યો સિવાય પુસ્તક મૂકી દેવું ગમતું જ નથી. સામંત, બીમદેવ વગેરે સુલતાન સામે શરવીરતાથી, સંખ્યામાં ઘણા ઓછા છતાં ઝઘૂમે છે અને તેને વિમાસણમાં મૂકે છે; પરંતુ સર્વજ્ઞના પદ્ધિશિષ્ય શિવરાશીના દ્રોહથી ગુપ્ત માર્ગે પ્રભાસના કિલ્લામાં સુલતાનની સેનાના પ્રવેશથી બાજુ બગડે છે અને એ રીતે અંગત દ્વેષના અગ્નિમાં સોમનાથનું બલિદાન અપાય છે. મહિમાદેહના કલહ તેમજ રાજ્યોના અઢંકાર અને સ્વતંત્ર મગજને લીધે સોમનાથની કેવી પાયમાલી થઈ, તેમજ ચૌલા કેવી રીતે પાટણ ગઈ અને બીમદેવની ઘણી આજીજી છતાં રાજમહેલમાં પ્રવેશ ન કર્યો અને નવીન સોમનાથનું દહેરું બંધાવી તેની પ્રતિષ્ઠા પોતે કરાવી ત્યાં નૃત્ય કરી કેવી રીતે પંચતવ પામી વગેરે પ્રસંગો ઘણા હિતજનક, શૌર્યવર્ધક અને બક્ષિભાવથી ભરેલા છે. સામંતની સાહસિકતા, તેની સરળ વેર લેવાની પદ્ધતિ તેમજ તેની અને હમ્મીરની શરવીરતા તથા તેમના આત્મભાગ પણ વિરલ પ્રસંગો આલેખે છે.

પાટણની પ્રભુતા, ગુજરાતનો નાય, રાજધિરાજ વગેરે પછી 'જય સોમનાથ' એજ ગુજરાતનું નર ચમકાવે છે.

પુસ્તકાલયો તેમજ પુસ્તકપ્રેમીઓ ઐતિહાસિક નવલકથા તરીકે જરૂર અપનાવશેજ. કાગળ, છપાઈ, રૂપરંગ, બીજાં, દેખાવ વગેરે માટે કશું કહેવું પડે એમ નથી.

૨. તુલસીક્યારો—લેખક: શ્રી. ઝવેરચંદ કાળીદાસ મેઘાણી, પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. કાઠિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૩૩૮; ૧૯૪૦; લાવવાહી સચિત્ર આનંદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦.

'ફૂલછાળ'ની આગ્ર વાર્તા તરીકે ૧૯૩૬-૪૦ માં છૂટક છૂટક પ્રસિદ્ધ થયેલી આ

વાર્તા પુસ્તકરૂપે સંસ્કાર મંથાવલિના ૨૩ મા પુસ્તક તરીકે પ્રસિદ્ધ થાય છે. આમાં શ્રી. મેઘાણીએ જૂનું અને નવું એ બંને વચ્ચેનું ધર્મીય જાણી આખરે જૂનું જ પરં કસનું છે. સોમેશ્વર ભાસ્તર વ્યવહારકુશળ, પહેલોલા અને પુત્ર પરિવારપર પ્રેમ ધરાનાર છે. ટૂંકા પગારમાં બે ચાર માણસોને પોષે છે, છતાં કોઈને ઝોણું આવવા દેતો નથી. પુત્ર બાણી ગણી અમદાવાદ પાઠશાળામાં અધ્યાપક તરીકે વખણાઈ ગયા છે. પહેલી વહુ અબણ પરં વ્યવહારકુશળ છતાં વીરસૂત્ર એને એક પુત્ર થયા પછી પોતાને ગામ પિતાની પાસે જ રાખતો. સોમેશ્વરને એ બહુ ડાહી લાગતી. એ પણ સસરાની મરજી સાચવી ઘર ઉઠી જવાજી રાખતી અને ગાંડી યમુના, વિધવા જેઠાણી બદા, તેની છોકરી વજેરની પણ તજવીજ રાખતી. એ યુવતી જતાં વીરસૂત્ર પિતાનું વચન નહિ રાખતાં પરણવા ના પાડે છે અને અમદાવાદમાં મિત્રાથી દોરવાઈ પોતાના વર્ગમાં બહુતી કંચન જોડે પરણે છે. બારકર નામે એક સમાજ-સેવક એ ચોક્કસ એસાડી આપે છે. કંચન તદ્દન હેલબટાઉ જેવી સુધરેલી છે. તે બારકર નવાવે તેમ નાચે છે અને વીરસૂત્રને પગલે છે. વીરસૂત્ર પોતાની બાબી બદાને અમદાવાદ બોલાવે છે. બદા બધો ખેલ પામી જાય છે. પરંતુ મુરખીવટ રાખી ઘરમાં બધીં તજવીજ રાખે છે અને દિયેર બોળાઈને પસંદ પડે છે. એમના લવાડા બદા જીએ છે. જૂના વિચારની હોવાથી અન વાળે છે અને દિયરને દાઢમાં રાખે છે. દેવુ અમદાવાદ જઈ માળાપને સમજાવવા માંગે છે, પરંતુ રસ્તામાં કંચનની મોટર સાથે અચકાઈ પડતાં ઇસ્પતાલમાં છે ત્યાં સોમેશ્વર તથા બદા જાય છે. કંચન સસરાને કેળી નાસી જાય છે. માના સંબોધનથી કંચન સાવકા પુત્ર દેવુ તરફ એવાય છે; પરંતુ વીરસૂત્ર જોડે લડીને ચાલી ગયેલી એટલે કોઈને મળવા નાગતી નથી. દેવુ સારો યજ્ઞ ઘેર આવે છે એ વ્ધરસામાં, કંચનને મનાવવા બદા તથા સોમેશ્વર પ્રયત્ન કરે છે. બધું તૈયાર થાય છે પરંતુ બારકર વચ્ચે ફસી મારે છે અને કંચનને પોતાની કરવા તેની જોડે જઈ જનસેવા અને બાપણો કરવા લઈ જાય છે. કંચન કંટાળે છે. બારકર આખરે જલમાં જાય છે અને પરતાવો કરે છે. આખરે વીરસૂત્ર પણ અમદાવાદથી કંટાળે છે. આમાં બદા, અંધ મામા સોમેશ્વર અને દેવુ બધાં પાત્રો ઉત્તમ છે. વીરસૂત્ર બણેલો છતાં ગણેલો નથી. એ સુધરેલા વિચારનો છે અને ગામડાનાં ઘરનાં સર્માંથી એ કંટાળે છે. પરંતુ વિધવા બાબી બદા જ પ્રતીને એકલી ગામ છોડી દિયરનો તજવીજ રાખે છે. છતાં વીરસૂત્ર એનું મદદરૂપ સમજતો નથી. એને દરેકમાં સ્વાર્થ જ દેખાય છે. બદા તથા યમુના તેમ જ સોમેશ્વર ગામમાંના પોતાના ટુગસી-ક્યારાની પૂજ્ય લાવે સેવા કરે છે અને તેના પર અચળ શ્રદ્ધા રાખી આખરે પાર ઉતરે છે. કંચનનો છોકરો ગામમાં જ અવતરે છે અને આખરે વીરસૂત્ર પણ ડોસા વજેરના આમદને વશ થઈ પોતાને ગામ આવી સુધરેલી પત્ની સ્વીકારે છે.

અંધ મામા વ્યવહારકુશળ, સ્વાર્થીય અને પહેલોલા મામા છે. બદા તો ધરની વિધવા હોઈને કેટલી ચહેનવુ, રનેલી અને કાળજીસળી હોય છે તેનો નમૂનો છે. સોમેશ્વર પણ પહેલોલા અને વ્યવહારકુશળ છે. દેવુ પણ દાદાની વજારે ચઢે છે અને પિતાને સમજાવવા જાય છે, આખરે પોતાના તરફ પિતાની દૃષ્ટિ ફેરવાવે છે અને આખરે બધાં સુખી થાય છે.

વાર્તા સુંદર, સરળ અને ગામડાની સ્થિતિ તેમ જ ધરસંસારને સ્વચ્છ આપે છે. જનસેવાને નામે નાપકો કેવા ધંધા કરે છે તે બારકરનું પાત્ર દેખાડે છે. દરેક વાચકને

આમાંથી જાણવા તથા આચરણમાં મૂકવાનું મળશે. દરેક પુસ્તકાલય તેમ જ ઘરમાં પણ આવા પુસ્તકો વાંચાવા જોઈએ, આવા પુસ્તકો જેમ વધારે વાંચાય તેમ જનતાની આંખ ખુલશે.

છપાઈ, કાગળ, વગેરે ઉત્તમ ટ. પુસ્તકાલયો તો ખરીદશે જ. પુસ્તક ઉત્તેજનને પાત્ર છે જ.

૩. વનવનની વેલી—લેખક: શ્રી. શારદાપ્રસાદ વર્મા, પ્રકાશક: યુગાન્તર કાર્યાલય, ગોપીપુરા, સુરત: ૧૯૪૦; કાઉન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૧૧૦; સચિત્ર આચ્છાદનવાળું. પાકું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય આર આના.

આમાં જીવનના અવનવા વિકટ પ્રશ્નો લેખકે ૧૦ વાર્તા દ્વારા ચર્ચ્યા છે. એક એમાં નાટિકા છે. એમાં દેશ પરદેશની પણ વાત છે. અરગંડીનો ડચ્ક નિર્દય, કોધી તેમ જ અડગ ગણાતો. પોતાનું ધાર્મ્ય ન કરવા દેનાર પર અંગાર વર્ષાવતો અને છતેલા પ્રદેશ પર ત્રાસ વર્તાવતો. પરંતુ નેન્સીના પાડોશી રાજ્યની રાજ્ય તથા પુત્રીના આત્મત્યાગ અને સ્વદેશપ્રેમથી એ પણ મ્હાત યષ્ઠ આલ્યો ગયો. એ ઉપરાંત કેનો બાળ, ભાઈબીજ, ટૂંકી મુસાફરી, મહત્વાકાંક્ષાના અવશેષ, ધાયચિત્ર વગેરે વાતો ખામ વાંચવા, મનન કરવા તથા બોધ લેવા લાયક છે. ટૂંકી વાર્તાના શોખીનોને આ પુસ્તક જરૂર ગમશે.

કાગળ, છપાઈ વગેરે સામાન્ય છે.

૪. નારીહૃદય—લેખક: સ્વ. કલાપિ (લાડી કાકોર સુરસિંહજી), સંપાદક તથા પ્રકાશક: રમણીક કિશનલાલ મહેતા, ૧૯૩૦; કાઉન ૧૬ પેજ; પૃષ્ઠ ૧૫+૧૮૦; કંલામય સચિત્ર આચ્છાદનવાળું પાકું પૃષ્ઠ; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦.

અંગ્રેજ લેખક આર્લ્સ રોબીન્સનની કૃતિનું ગુજરાતી ભાષાંતર કરી સ્વ. કલાપીએ આ વાર્તા યોજી છે. જુદા જુદા પંથનો અભ્યાસ કરવાની વૃત્તિથી એમણે પાશ્ચાત્ય લેખકોના પુસ્તકો વાંચી તેનાં ફાવતો પ્રસિદ્ધ કર્યાં છે. ‘માલા અને મુદ્રિકા’ એ જેમ્સ રિપ્લિંગ નામના લેખકની ‘રીધ અને રિંગ’ નામના પુસ્તકનું ગુજરાતી ભાષાંતર છે. સ્વ. કાન્તના સદ્વાસથી એમણે સ્વીડનબોર્ગનો અભ્યાસ કર્યો, યિઓસોશી જોષ, પ્યોટો વાંચ્યો. સ્વીડનબોર્ગના સિદ્ધાંતોને અનુસરતી આ વાર્તા છે. પરંતુ શ્રી. કલાપી એ પૂરું કરી શક્યા નહોતા એટલે એને પૂરું કરાવતા શ્રી. રમણીક મહેતાને કેટલોક સમય ગયો અને પછી એને તથા-સાવવા જતાં એમને કેવો કડવો અનુભવ થયો તે એમણે નિવેદનમાં જણાવ્યું છે.

એમાં આરિતકવાદ અને નારિતકવાદ વચ્ચેનું યુદ્ધ વર્ણવ્યું છે. આપણાં કૃતિ, સ્મૃતિ, શાસ્ત્રો ઉપનિષદો વગેરે વાંચ્યા સિવાય માત્ર કોઈના દોરવેલા યુવકો કેવી રીતે પોતાનાં પુસ્તકોમાં શું લખ્યું છે અને તેમનાં સિદ્ધાંત કેવો છે તે જણ્યા સિવાય બીજાના ચળવેલી જાળમાં ફસાઈ અર્થનો અનર્થ કેવી રીતે કરે છે અને આખરે સચોટ અસર કરે એવા પ્રેમપ્રસંગો અથવા જન્ય પ્રસંગો દ્વારા જાણકાર પુરુષોના યુક્તિ-પ્રયુક્તિના પ્રયોગોથી કેવી રસ્તે પડી જાય છે તે કઠણાચક્ર અને સરસ્વતીના પ્રસંગથી બહુ સરસ રીતે જોષ થાય છે. જો કે બંને આખરે પરણી શકતા નથી, પરંતુ એમનું સમોધાન તો યષ્ઠ જાય છે અને સરસ્વતીના આકર્ષણથી અને ડૉ. વૈજ્યવતી સમયસૂચના અને શોભા ઉપદેશથી કઠણાચક્ર ઈશ્વરમાં માનતો થાય છે અને પ્રાર્થના કરવા મંડી જાય છે. છેવટે દુર્ગા જોડે પરણે છે અને પ્રભુતામાં પગલાં મારે છે.

સ્વ. કલાપીનાં લખાણોમાં સ્વીકૃતઓર્ગના સિદ્ધાંતોની અસર તરી આવે છે. એમની આખી જિંદગી એ સિદ્ધાંત ઉપર સ્વાર્થ હતી. શ્રી. શાહનાનો પ્રસંગ પણ એજ સુચવે છે.

પુસ્તક ખરેખર વાંચી મનન કરવા લાયક છે. અને સ્વ. કલાપીના ઉદાત્ત વિચારો કેવા હતા તે સ્પષ્ટ સમજાય છે. એમનું વાચન વિશાળ હતું અને એમની ધર્મની ખરી ભાવના જાણવાની તેમજ આધ્યાત્મિક બાબતો સમજવાની તમન્ના પણ પ્રબળ હતી. એ ભાવનાના અન્વેષણના પ્રસંગોમાં એમને નહેલી મુશ્કેલીઓથી જ એમનું જીવન કર્ણાટક બન્યું હતું. સ્વ. કલાપીના અભ્યાસકોને તો આ પુસ્તક બહુ ઉપયોગી થઇ પડશે. સ્વ. કલાપીના સાહિત્યમાં આથી સારો ઉમેરો થાય છે. ખરી રીતે કેળવાયલાં મગજને જ આ પુસ્તક ખરાખર સમજી શકશે.

૫. કેતકીનાં પુષ્પો:—કર્તા: નવલરામ જગન્નાથ ત્રિવેદી; પ્રકાશક: શંભુલાલ જગશી-શાહ, મૂળરૂં અંચરત્ન કાર્યાલય, ગાંધી રસ્તા, અમદાવાદ, ૧૯૩૯; કાઉન ૧૬ પેજ, ૨૦+૧૯૨; સચિત્ર આનંદાદનવાળું પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૧-૮-૦.

તરુણ અંચમાળામાં સાહિત્યનાં પુસ્તકો પ્રસિદ્ધ થાય છે. સિદ્ધહરત લેખકોની કૃતિઓ એ દ્વાર પ્રકાશિત થાય છે. આમાં ગદ્ય તથા પદ્ય બંનેનો સમાવેશ કર્યો છે. ભાષ નવલરામે વળતોવળત લખેલા લેખો અને લાવણો આપેલાં તેના આમાં સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે. પૂઠા ઉપરનું કેતકીનું ચિત્ર ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. પુસ્તકના નામને બંધબેસતું એ ચિત્ર છે. વિવેચન, શોધખોળ વગેરે સાહિત્યની બાબતો કાંટાળી અને ચર્ચાસ્પદ છે જ, તેથી આ નામ પસંદ થયું છે. બધાં લખાણોમાં હજીવો હાસ્યરસ મુખ્ય છે. ભાષ નવલરામ આધુનિક હાસ્યરસ-લેખકોમાંના એક છે. મર્મીણ અને કટાક્ષમય લખાણ એઓને સિદ્ધ છે. દૂંકમાં પ્રસ્તાવનામાં કયો લેખ કયારે અને શેમાં પ્રસિદ્ધ થયો છે તે લેખકે જણાવ્યું છે, લગભગ ૩૪ લેખો અને ચારેક પદ્યો છેવટમાં છે તે આમાં પ્રસિદ્ધ થયાં છે. લેખોમાં શિક્ષણ, સાહિત્ય, ધર્મ, વેદાન્ત, લેખનકળા અને લેખનબ્યાપાર, સખરસ સત્યાગ્રહ, શારદા ખિલ અને સાહિત્ય વગેરે પરના લેખો ઉપરાંત પ્રેમમીમાંસા, પ્રણયયાત્રા વગેરે પદ્યલેખો રમુજી અને મનનીય છે. કટાક્ષમય રીતે ભાષ નવલરામે આ પ્રશ્નો ચર્ચા રસમય રીતે પોતાનાં મંતવ્યો રજૂ કર્યાં છે. એ શૈલી માટે એઓ જાણીતા છે. આવા સિદ્ધ લેખકોનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયો જરૂર ખરીદે. એમાંથી ધણું જાણવા વિચારવાનું મળશે. કાગળ, છપાઈ, રૂપરંગ, બાંધણી વગેરે સુંદર છે.

૬. પુત્રજન્મ—લેખક: શ્રી. ગુણવંતરાય આચાર્ય; પ્રકાશક, રચણ, કદ ઉપર પ્રમાણે; સચિત્ર આનંદાદનવાળું પાકું પૂઠું; પૃષ્ઠ ૧૨+૩૪૬; મૂલ્ય રૂ. ૨-૮-૦

તરુણ અંચમાળાનું આ ૧૪ મું પુસ્તક છે. એમાં લગ્ન સંબંધી પ્રશ્ન-લેખકે નવી દૃષ્ટિથી ચર્ચ્યા છે. લગ્ન ઉપરાંત પતિપ્રેમ, ગુણવત્તા, આધુનિક લગ્નના આદર્શો, તેમજ શિક્ષણનો સદુપયોગ વગેરે સંબંધી ચર્ચા છે. પિતા આધુનિક વિચારના અને લક્ષ્મીના અદ-કારવાળા છે. સામાન્ય સ્થિતિમાં કરેલો પુત્રીવિવાહ ચાલુ રાખવા તે ખુશી નથી. પત્ની જૂના વિચારનાં અને પત્નીધર્મનાં દિમાયતી હોય વિવાહ તોડવા વિરુદ્ધ છે. તે પુત્રીને પોતાને માર્ગે વાળે છે એટલે પિતા વિવાહ રદ કરવા પ્રેરાય છે. એટલે અંજની મુંબાઈથી પોતાને ગામ-પોતાને સાસરે ચાલી જાય છે. પિતા મુરસે થઈ એની સાથેનો સંબંધ ટાળે છે. પુત્રી સાસરે જતાં

સસરાને મત્યુસમયે આશ્વાસન આપે છે. પરંતુ પતિ, મૂર્ખ તેમજ અપંગ અને રખડેલ છે. સુધારવા મથે છે; પરંતુ ગામલોકોના ત્રાસથી પતિને લઇ દવાદાર માટે ગામેગામ ફરે છે. આખરે હિમાલયમાં જાય છે. ત્યાં એક વૈદ મહાત્મા એની વધારે ધાય છે. અને દવાની શોધમાં ડૉ. નવનીતરાય સાથે જંગલમાં જાય છે; ત્યાં કુદરતી ઘટનાથી દેવેલો સારો થાય છે અને ડૉ. નવનીતરાય લોકીકુલાણુ થઇ એલાન બની જાય છે તેને ખાંધ પર નાખી દેવીપ્રસાદ આવે છે. અંજની પરમાત્માનો પાડ માને છે અને પછી બધાં અમદાવાદ આવે છે. નવનીતરાય મુંબાઈ મોહનભાઈને ત્યાં આવે છે. લીલા નવાઇ પામે છે. પરંતુ કોઇ અંજની તથા દેવલાને ઝોળખી શકતું નથી. અમદાવાદમાં દેવીપ્રસાદ અંજનીને પૈસે શેર ધંધામાં પડે છે અને પંકાય છે. પરંતુ એ વિલાસી બની જાય છે અને અંજની નિરાશ થઇ મુંબાઈ ચાલી જાય છે. ત્યાં અચાનક મોટર સામે આવતાં લીલા હાથ પકડી આવી ખસેડવા જાય છે અને મુખ જોતાં પોતાની બહેનને ઝોળખી નવાઇ પામે છે. ડૉ. નવનીતરાય પણ પોતાની મોટી બહેનને ઝોળખે છે અને ઝોળખાણુ આપે છે અને પછી અમદાવાદ જઈ દેવીપ્રસાદની ખોડ ભુલાવે છે અને એને એવીજ રીતે દરાવે છે અને ઘરમાંથી કાઢે છે. દેવીપ્રસાદ પોતાની સ્થિતિ સમજાવે છે ત્યાં પડી જતાં આગ લાગે છે. તેમાં લીલા તથા દેવીપ્રસાદ દાગે છે. અંજની દેવીપ્રસાદની સારવાર કરે છે અને લીલા સારી થતાં ડૉ. નવનીતરાય જોડે પરણે છે. વાર્તા શોમાંચક, અવનવા અનુલવેચી ભરેલી, જીવનની આંટીધુંડીઓ જણાવતી, બોધક તથા રસમય છે. વાચકોને બહુ જ ગમશે. અભ્યાસકોને ધણા પ્રશ્નો ચર્ચેલા જણાશે.

રૂપરંગ, કાગળ. ખાંધણી, છપામણી, ખીખાં વગેરે સુંદર છે. પુસ્તકાલયોમાં ખૂબ વંચાશે. નવીન દષ્ટિવાળાને તો બહુજ ગમશે. જૂની દષ્ટિવાળાને પોતાને જોઇતું પણ મળશેજ.

૭. શ્રીકાંત લા. ૧-૨ (ચરમ્યંદ્રકૃત)—અનુ. : શ્રી. રમણલાલ સોની, પ્રકાશક : ઉપર પ્રમાણે. ૧૯૪૦; કાઢિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૪૦૦; સચિત્ર આજ્ઞાદનવાળુ પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૩-૦-૦. આવૃત્તિ બીજી.

સને ૧૯૩૬ માં આ પુસ્તક પ્રથમ પ્રસિદ્ધ થયું હતું. ચાર વર્ષમાં નવીન આવૃત્તિ પ્રસિદ્ધ થાય એ જ એ પુસ્તકની લોકપ્રિયતા દર્શાવે છે. કેટલાક શાબ્દિક ફેરફાર બાદ કરતાં આ આવૃત્તિ પહેલીનું પુનરાવર્તન છે. પરિચય માટે 'પુસ્તકાલય' માસિકને ૧૯૩૬ ના ડિસેમ્બર અંકને ૮૪૫ મે પાને જોવું. કાગળ, છપાઇ વગેરે સુંદર છે.

૮. બ્રહ્મચર્યમીમાંસા—લેખક: ડૉ. જટાશંકર નાન્દી; પ્રકાશક: શ્રી. જયંતીલાલ આર. દોશી, નવચુગ પુસ્તક ભંડાર, રાજકોટ, કાઠીઆવાડ; ૧૯૪૦; કાઢિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૪૪૮-૪૨૪; સુશોભિત આજ્ઞાદન સહિત પાકું પૂઠું; મૂલ્ય રૂ. ૩-૮-૦.

શ્રી. જટાશંકરભાઈ વફાઇત કરતા હતા છતાં આરોગ્યશાસ્ત્રના એમના ખાસ વલણને લીધે એમણે બેઝવાડા અને ન્યુયૉર્કની એન. ડી.ની ઉપાધિ પ્રાપ્ત કરી. એ અંગે એમણે જે જે પુસ્તકો પાશ્ચાત્ય તેમજ યૌર્વૈત્ય તથા આર્યાવર્તના વિદ્વાન લેખકોનાં વાંચેલાં તે ઉપરથી બ્રહ્મચર્યની મહત્તા દર્શાવતું આ પુસ્તક તેમણે આધારસહ તૈયાર કર્યું. બ્રહ્મચર્ય ઉપર ધણાં થોડાં બહુ નહિ જેવાં નાનાં પુસ્તકો લખાયાં છે. પરંતુ આવું વિરલૂત નૈહિક બ્રહ્મચારી

મહાનુભવોના જીવનચરિત્રોવાળું તેમ જ એવા જ મહાન પુરુષોએ ઉચ્ચારેલાં ૨૧૦ વચનામૃત-વાળું આપું સુંદર પુસ્તક તો હાલ આજે પ્રસિદ્ધ થાય છે. એ માટે બાપ જંટાચંદ્રને ખરેખર અભિનંદન મળે છે. આધુનિક વિદ્યાસપ્તિ અને મોજ પ્રગટે આવા પુસ્તકની ખાસ જરૂર હતી-જ, તે આ પુસ્તક પૂરી પાડે છે.

પુસ્તકે મુખ્ય ત્રણ ભાગમાં વહેંચાયેલું છે. પહેલા ભાગમાં ૭, બીજામાં ૪ પ્રકરણો અને ત્રીજા ભાગમાં મહાપુરુષોનાં ૨૧૦ અભિવ્યક્તિસુધામૃતો આપેલાં છે. અભિવ્યક્તિના ૨૧૩૫થી શરૂ કરી, વીર્યની મંદતા, નૈષ્ઠિક અભિવ્યક્તિ એટલે શું ? તેમજ પ્રાંતરમરણીય બીભ્ષિતામદ, શ્રીમત ચંકરાચાર્ય, યોગી હરિદાસજી, સ્વામી શ્રી સદાગનંદજી, અભિયંત્ર સ્વામી દયાનંદ સરસ્વતી, સ્વામી વિવેકાનંદજી, પ્રો. રામમૂર્તિ વગેરે નૈષ્ઠિક અભિવ્યક્તિઓનાં આદર્શ જીવનચરિત્રો, લગ્નમાં અભિવ્યક્તિ અને વિશ્વવિખ્યાત વિવાહિત મહાત્માઓનાં જીવનોની રૂપરેખાઓ જેવાં કે વિવાહિત નૈષ્ઠિક અભિવ્યક્તિઓ, વિજયશેઠ અને વિજયારાણી, રામકૃષ્ણ પરમહંસ અને ભક્ત દોશ્યનંદાસજી તથા ઉત્તરાવસ્થામાં લગ્નાવસ્થાનો ત્યાગ કરનારા મહાન અભિવ્યક્તિઓ જેવા કે શુદ્ધદેવ, મહાત્મા તેલંગસ્વામી, દુલ્લસીદાસજી, સ્વામી રામમૂર્તિ, મોહનદાસ ગાંધી વગેરે આ દરેકનાં જીવનોની મહત્તા બહુ વિસ્તારથી વર્ણવી એમના જેવું જીવન જીવવા આધુનિક પ્રગતે પ્રેરણા અર્પવાનો પ્રયાસ આ પુસ્તકદ્વારા બાપ શ્રી. જંટાચંદ્રભાઈએ કર્યો છે. ઉદ્દેશ પ્રકરણ ૭ માં અભિવ્યક્તિના ભંગથી થતો આરોગ્ય અને આયુષ્યનો નાશ કેવી રીતે થાય છે તે વર્ણવ્યું છે. બીજા ભાગમાં અભિવ્યક્તિ માર્ગદર્શન માટે સૂચનાઓ, અભિવ્યક્તિવત્તપોષક જીવનપદ્ધતિ, શિષ્યવ્રત-સદાચર ગૃહ ક્રિયાઓ તથા પ્રસિદ્ધ ધર્મપ્રવર્તકો અને સિદ્ધ અભિવ્યક્તિઓએ ઉપદેશોના શિષ્ય-ચરણ નિખરો, સ્વામી શ્રી ચિવાનંદ સરસ્વતીની મહામૂલ્ય ૨૦ સૂચનાઓ વગેરે વિસ્તારથી આપ્યાં છે અને ત્રીજા ભાગમાં પાશ્ચાત્ય તેમજ પૌર્વાત્ય વિદ્વાનો, મહાત્માઓ, વિદ્વાનો, દાકતરો વગેરેએ અભિવ્યક્તિના સમર્થનમાં ટેકાણે ટેકાણે ઉચ્ચારેલાં વચનામૃતોનો સંગ્રહ પણ ખાસ ઉપદેશાત્મક અને માર્ગદર્શક છે. વિદ્વાન સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈની ટૂંકી પરંતુ ઉપયોગી સરતાવના પણ પુસ્તકની ઉપયોજિતામાં વધારો કરે છે. કર્તાની પોતાની પ્રસ્તાવના પણ ખાસ રસિક લાયક છે. પુસ્તક ખરેખર દિગ્દર્શક છે.

દરેક દરેક પુસ્તકાલયમાં આ પુસ્તક ખરીદાઈ તેનો જોડો અને તેટલો બહોળો ઉપયોગ થાય એવી યોજના કરવાનું સૂચવવું અસ્થાને નહિ ગણાય.

કાગળ, છપાઈ, બાંધણી, બીજાં વગેરે સુંદર છે.

૯ સ્વાધ્યાય—લેખક: ડૉ. હરિપ્રસાદ મજુમદા દેસાઈ; પ્રકાશક: પારેખ અને લોરા, નવચેતન સાહિત્યમંદિર, ૨૪૫૬, ભદ્ર, અમદાવાદ; ૧૯૪૦; કાલન ૧૬ પેજ, સચિત્ર આનંદાદનવાળું બાવવાદી સચિત્ર પાટું પૂઠું; પૃષ્ઠ. ૧૮+૧૮૮; મૂલ્ય રૂ. ૧-૪-૦

ગૃહસ્થની ગ્રંથમાળાના કુલ ૨૪ માં અને પાંચમા વર્ષના પ્રથમ પુસ્તક તરીકે બાઈ શ્રી. હરિપ્રસાદે વખતોવખત પત્રો તથા માસિકોમાં લખેલા તત્ત્વગાન સંબંધી લેખોનો આ સંગ્રહ બાઈ હરિપ્રસાદને સાહિત્યકાર ઉપરાંત તત્ત્વચિંતક તરીકે આપણી આગળ રજૂ કરે છે. આ પુસ્તક બે વિભાગમાં છે. એકમાં સમગ્રતા અને વિકાસ, સંતોષ, સંતોષી લક્ષણ, ચેતન અને મનુષ્ય, દુરંત અને જનત એવા પાંચ અભ્યાસપૂર્ણ અને અનુભવપૂર્ણ લેખો

રે; ત્યારે ખીજામાં વિદ્યાનતરત્ત્વના બે તથા સૌન્દર્યપ્રાપ્તિ એમ બે લેખોનો સમાવેશ કરેલો છે. લેખો ક્યારે લખાયા અને કયા પુસ્તક ઉપરથી તે બાબ હરિપ્રસાદે પૃષ્ઠને ઉપે નોંધમાં જણાવ્યું છે. અંગ્રેજી પુસ્તક વાંચ્યા પછી આ લેખોની ત્રેરજા એમને મળી છે. પાશ્ચાત્ય તેમ જ પૌર્વાત્ય અને દેશોના તત્ત્વચિંતકોના ઉદ્દેશો અને અવતરણો સ્થળે સ્થળે સમર્થન આપતર આપ્યા છે. આધ્યાત્મિક અને તત્ત્વચિંતનમાં બાઈ હરિપ્રસાદે ઠીક ચંચુપ્રવેશ કર્યો છે. લેખો મનનીય અને ઉપદેશાત્મક જણાશે. એ લેખો તૈયાર કરવામાં એમણે સારી મહેનત લીધેલી જણાય છે.

કાગળ, પુસ્તકની બાંધણી, છપાઈ વગેરે સુંદર છે. સામાન્ય વાચકને કદાચ આમાં બહુ રસ ન પડે એ સ્વાભાવિક છે, પરંતુ તત્ત્વજ્ઞાનના અભ્યાસીને તો આમાંથી ઠીક જોવા જોઈવાનું મળશે. પુસ્તકાલયો તો જરૂર ખરીદે. આવા અનુભવી, અભ્યાસી અને વિદ્યાન લેખકનાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયોમાં અવરજી હોવાં જોઈએ.

૧૦. વહેંચી:—લેખક: સ્વ. જ્યોતેશચન્દ્ર પાઠકજી; પ્રકાશક: શ્રી. જયમનગૌરી બેા. પાઠકજી, ખપાડીઆ ચકલા, ગોપીપુરા, સુરત. ૧૯૪૦; કાલિન ૧૬ પેજ, પૃષ્ઠ ૭૭; કાચું સચિત્ર પૃષ્ઠ ૮ આના.

સદર પુસ્તકની આ ખીજી આશ્ચર્ય છે. પહેલી આવૃત્તિ ૧૯૩૭ માં પ્રસિદ્ધ થઈ હતી. તે વખતે એનો પરિચય અપાયો છે. આમાં ખાસ ઉમેરો જણાતો નથી. પરિચય માટે ૧૯૩૭ ના 'પુસ્તકાલય'ની કાપલ જોવી. જે પુસ્તકાલયોએ ના ખરીદ્યું હોય તે ખરીદી વાંચે. એ પણ કટાક્ષમય અને રમુજ સૈલીવાળું પુસ્તક છે.

૧૧. ધરધરજી અને મનોહર—લેખક: મસ્તરામ પંડ્યા, પ્રકાશક: હરભાઈ ત્રિવેદી, 'ધર-ચાળા' પ્રકાશનમંદિર, હિલ પાર્ક, ભાવનગર; ૧૯૪૦, કાચું પૃષ્ઠ ૧૬, કાલિન ૧૬ પેજ ૬૬નાં પૃષ્ઠ ૬+૧૨૭, મૂલ્ય ૧૨ આના.

રશિયન લેખક 'શેહોવ'ના 'પ્રયોગલ' ઉપરથી એકાંકી પ્રદક્ષન 'ધરધરજી' અને પ્રખ્યાત જર્મન લેખક 'જોન વાન ડૂટન'ના 'યંગ વુડલી' ઉપરથી 'મનોહર' ત્રિઅંકી નાટક એમ બે લખવા લાયક નાટકો બાવાનુવાદરૂપે ભાઈ મસ્તરામ પંડ્યાએ લેતાલાં છે. પુસ્તકના નામ કરતાં અંદરની ઝોલવણી જાણી છે. પહેલું 'મનોહર' અને બીજું 'ધરધરજી' છે. બંનેમાં ગ્રેમ વધા લખ સંબંધી વિચારોને લખતું વિવેચન છે. 'મનોહર'માં ચાળાના સદશિક્ષણથી ચાળાનું વાતાવરણ તથા ત્યાંની ઉણપો અને અડચણો સંબંધી ચર્ચા કરી છે. જીવનમાં એટલે 'ધરધરજી'માં લીંબા પટેલની 'મેલી' નામની રોડેલી દીકરી સાથે ધરધરજી કરવા આજો પટેલ નામનો યુવાન વલપાપડ ચર્ચ રહેતો દેખાય છે. પરંતુ જમીન અને બળદો મેના ચડિયાતા એ સંબંધમાં સત્તેજ યતાં તેમાં વિલેપ આવે છે. છતાં આજો દોમ કરી મેલી તથા લીંબામાં અનુકંપા રેર છે અને આખરે આજો જીવતો છે એ જાણતાં મેલીને માટે સંમતિ આપે છે. પણ આજો હજુ જળદ મેના ચડિયાતા તેની જીદ મેલી માંકે હોડતો નથી. છતાં લીંબા પટેલ દાપડી કરવાની ધમાલમાં સમાધાન કરાવે છે. નાટક દેકે અને રમુજ છે. પાશ્ચાત્ય ન્યાયિક ઉપરથી આપણા દેશને અહુકા વાતાવરણ ઉપજાવી ચુકરાતને બંધબેસતું બનાવ્યું છે. બનેલી જીદ જોઈ વાચક સહેજે હસી જાય તેવું છે.

મનોહરમાં શાળાના સહશિક્ષણને અંગ્રેજી ઉદ્ભવતો ગ્રેમ અને તેને અંગેનાં દ્વેષ ઈર્ષ્યા નજરે પડે છે. વિદ્યાર્થીઓ અને મુખ્ય શિક્ષક એક જ સ્ત્રી સાથે ગ્રેમમાં પડે છે અને પોતાની વાગ્દત્તા તરફ ગ્રેમની નજરથી જોનાર મનહરને પાંચમાલ કરવા ચનિદેવ તેના બાપને તાર કરી બોલાવે છે. પરંતુ લતા ખરી હપ્તકત જાહેર કરી ચનિદેવને કાવવા દેતી નથી. સ્ત્રી અને વિદ્યાર્થીની સાથે મુખ્ય અધ્યાપકનું સંવતન તેમ જ વાગ્દત્ત સાંભળી ઉપશિક્ષકો અને અન્ય વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થીનીઓ પણ એ સંબંધી ચર્ચા કરતાં હોય છે. સત્તા આગળ મનહરને નમતું પડે છે અને શાળામાંથી રમ મળે છે અને એના પિતા લતાનો એકરાર સાંભળી સ્વસ્થ ચિત્તે એને લઈ જાય છે અને લતા ચનિદેવ સાથે સમાધાન કરે છે.

બંને નાટકો ભજવી શકાય એવાં છે. આધુનિક શિક્ષણપ્રણાલીના સહશિક્ષણની મુશ્કેલીનો એમાં ચિતાર આપે છે. બંને નાટકો આધુનિક વસ્તુસ્થિતિ અને આધુનિક વાતાવરણનું દિગ્દર્શન કરાવે છે. પ્રેરક અને મનન કરવા યોગ્ય છે. 'મનહર' શિક્ષણના અભ્યાસકો, શિક્ષકો તેમ જ વિદ્યાર્થી અને વિદ્યાર્થીનીઓને તેમ જ તેમનાં માબાપોને ખાસ વાંચવા લાયક છે. ખીજું સામાજિક વસ્તુસ્થિતિ ગામડામાં કેવી હોય છે તેનો ખ્યાલ આપે છે. 'વર-શાળા'નું આ પ્રકાશન ઉપદેશ ખાતર જ પ્રસિદ્ધ થયું છે. કાગળ, છપાઈ વગેરે સાધારણ છે.

૧૨. ચંદ્રલોકમાં:—સંલેખકાર: શ્રી. મૂળચંકર મો. ભટ્ટ; પ્રકાશક: ઉપર પ્રમાણે. કાલન ૧૬ પેઇ, પૃષ્ઠ ૮+૧૬૮; ૧૯૪૦; પાકું પૂઠું; મૂલ્ય છાપું નથી.

'૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા' નામના પુસ્તકના પ્રખ્યાત ફ્રેંચ લેખક લ્યુડેવર્નનાં બે પુસ્તકો 'ફોમ ધિ અર્થ ટુ ધિ મૂન' અને 'રાઉન્ડ ધિ મૂન' નામનાં બે પુસ્તકોને ટુંકાવી બે ખંડમાં આ પુસ્તક પૂરું થયું છે. તોપ મંડળની રચાપનાથી શરૂ કરી પછી ચંદ્રલોકની મુસાફરીનો કાર્યક્રમ ઘડાય છે. સભામાં ત્યાં કેવી રીતે જવું અને કેવાં સાધનો જોઈશે એ બધું બારબીકેન અને તેના મિત્રો નક્કી કરે છે. પછી પર્વતની ટેકરી ઉપર બહારી કરી તેમાં ૯૦૦ ફૂટ લાંબી લોહાના ઢાળાની તોપ જમીનમાં ઊંડી ઢાળવી, અંદરનો ગોળો ૯ ફીટ અને ઢાળાની જાડાઈ ૬ ફીટ રાખવી. તેમાંથી એથ્યુમિનમનો પોસ્ટો ગોળો બતાવે, તેમાં ત્રણ જણા ચંદ્રની મુલાકાતે જવા માટે તૈયાર થયા. એક તો ખાસ અમેરિકાથી તાર કરી ત્યાં નાણાંની જોમવાઈ કરી આવ્યો. તોપ ત્યાં ગોળો તૈયાર થયા એટલે ઉંચા પર્વત ઉપરથી એ ગોળો ઉડશે કે કેમ તે તપાસ્યું અને પછી બારબીકેન, નિહાલ અને માર્કેટલ ત્રણે જણા ગોળામાં પોતાને જોઈતાં સાધનો સાથે બેઠા. ગોળો દલકો ના રહે અને તેમાં આગો ના આવે માટે એક પડ પાછીનું રાખ્યું. બારબીકેન ગણિતશાસ્ત્રી અને વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી પણ હતો. તે બધી મજતરી કરી સમય વગેરે નક્કી કરતો. ચંદ્ર જ્યારે પૃથ્વીની વધારે નજીક હોય ત્યારે ગોળો હોડવાનું નક્કી કરી બધી તૈયારી કરી. સલાસદોની ચોટી સલા લારી અને મેસ્ટનને તોપ ફોડવાનું મહત્ત્વ કાર્ય સોંપી ત્રણે જણા દરબીન, લીલા, બોરાક, લૂગડાં વગેરે લઈ અંદર ગયા. ગોળો ૯ ફૂટ પહોળો અને ૧૨ ફૂટ ઊંચો, ઉપરથી વજનમાં દલકો અને નીચેથી વજનવાળો. અંદરના સલૂનમાં પેસવા માટે ઉપરના ચંક્રમાં એક નાનું ગોળ બારબીકેન હતું અને અંદર ત્રણ અંદર અને સુવાળી પથારીઓ ગોઠવી હતી. નીચે ઉપર બતીઓ, દવા

સુધારવા પોટાશ, ક્લોરાઇડ અને કૌસ્ટીક પોટાશ તેમ જ પ્રાણવાયુ વગેરે બધું સાથે હતું. એ ગોળા ફૂટે તે જોવા ૩૦,૦૦૦ શેર વજનનું એક મોટું દ્રવ્યની ૧૦૦૦૦ ફૂટથી પણ વધારે ઉંચાઈએ ગોઠવ્યું હતું, અને બધા અનુકૂળ સંજોગોના વિચાર કરી તોપ ડિસ્ચેજરની પહેલી તારીએ રાતના ૧૦ કલાક ૪૬ મિનિટ અને ૪૦ સેકન્ડે ફોડી. મેસ્ટનને અંદર જવાનું મન હતું, પણ જારખીકેને એને સમજાવ્યો. પછીનું મુસાફરીનું વર્ણન છે તે પણ સુંદર, પ્રેરણાત્મક અને ઉપદેશાત્મક છે. જુદે જુદે તબક્કે હવા કેવી, ત્યાં વજન કેટલું, હવા ભડી કે પાતળી વગેરે વર્ણન બહુ ગ્રીષ્મવદ્ધી આપ્યું છે. ખરતા તારાઓની અસર પણ કેવી રીતે ચાપ છે તેમજ ગણતરીમાં ચૂક થતાં અને વચ્ચે એક ખરતા તારાની અસરથી ગોળા અંદરોહમાં અંદર પાસે નહિ જતાં તેની આસપાસ ફરી ત્યાં જમીન, પાણી, વનસ્પતિ વગેરે છે કે નહિ તે નોંધી પછી ગોળા પાછો પકવા માડ્યો અને તા. ૧૨ મી ડિસેમ્બરે ૧-૧૭ વાગે સવારે ગોળા ઉત્તર ૨૦°૭' અક્ષાંશ અને પશ્ચિમ ૪૧°૩૭' રેખાંશ ઉપર એ પાસિફિક મહાસાગરમાં પડ્યો અને રટીમરે તેને આખરે શોધી કાઢ્યો.

વર્ણન બહુ ચોક્કસ અને સચોટ છે. જુદા જુદા ગ્રહો ઉપર જમ શકાય અને ત્યાં પણ જમીન વગેરે વસ્તી હોય છે કે નહિ એ બધી શકાય.

વૈજ્ઞાનિકો, જ્યોતિષીઓ વગેરેએ આ પુસ્તક વાંચવા લાપક છે. બાપા, છપાઇ, કાગળ બાંધણી વગેરે ઉત્તમ છે, જીલ્લેવર્નનાં બે ત્રણથી વધારે પુસ્તકો લાઇ મૂળથાંકરે ગુજરાતી ભાષામાં સુંદર રીતે ઉતાર્યાં છે. વાંચવા જેવાં છે.

પુસ્તકાલયો સંગ્રહ માટે પણ ખરીદે. કોઇ પણ વિદ્યાનનો રસિયો આધુનિક સમયમાં રસભેર વાંચનાર નીકળી આવશે.

ના. ચં. દીવાનજી

૧૩ પદ્મકથાઓ—સંગ્રહક: શ્રી. રમણલાલ શાહ, તંત્રી: “બાલજીવન.” પ્રકાશક: બાલજીવન કાર્યાલય, બાબજી, વડોદરા. પૃ. ૪૭, પૃ. ૬૦ મૂલ્ય કાગળનું, કિં. ૦-૪-૦ આવૃત્તિ ૧ લી, ૧૯૪૦.

આ બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળાની ભેટ ગોપડી છે. આમાં બહુતા લેખકોની પદ્મકથાઓ સંગ્રહાઈ છે. કુલ ૧૧ કથાઓ છે. તેમાંની કેટલીક બહુતી હોઈ મળ પડે તેવી છે. ચિત્રો પણ આનવામાં આવ્યાં છે. કથાઓમાં કેટલાક શબ્દો ધણા અધરા છે. પંચાંગિ, ત્વરિત, રમેરજ, અપકૃત્ય, અનિમિષ, ઉત્કૃષ્ઠ વગેરે.

૧૪. નવી નવાઈઓ—લેખક: શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહ, પ્રકાશક: નાગરદાસ ઇ. પટેલ, બાલવિનોદ કાર્યાલય, મલાડ. પૃ. ૮૦, પૃ. ૬૦ કાગળનું, કિં. ૦-૬-૦.

આ અંશોક બાલ પુસ્તકમાળાના છઠા વર્ષનું પુસ્તક ૮-૯ છે. આમાં ખરેખર નવી નવાઈઓ જ સંગ્રહાઈ છે. ચિત્રો અને હકીકત વ્યવસ્થિત ગોઠવાયેલી છે. આ પુસ્તકની હકીકત રીપ્લી કૃત Believe it or not અને ભાગ, Would you believe it? તથા The minutes Wonder of the World એ પુસ્તકો તથા Popular Science વગેરે અમેરિકાનાં માસિકપત્રો ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. ગૂજરાતી જનતાને એ વિશેષ ઉપયોગી થઈ પડશે.

વાંચવાની મળ પુ. ૧ થી ૮—પ્રયોજકો અને પ્રકાશકો: શ્રી. મૂળજીભાઈ ભક્ત

અને મયાચંદર ત્રિવેદી, ફૂલગંદ બાલમંદિર, નડિયાદ, પ્રત્યેકનાં પૃ. ૩૨, પૂઠું કાગળનું, કિંમત પ્રત્યેકની ૦-૨-૩.

ભાષ મૂળજીભાષ ભક્તને બાલમાનસના અભ્યાસકો અને બાલકુનિયામાં કામ કરતા ધણીખરા ઓળખે છે.

એમણે બાળકોને વાંચવાની મગ્ન પડે તેવી રીતે આ વાચનમાળાની ગોઠવણ કરી છે. પહેલી પૈથીમાં કેવળ મૂળાક્ષરો ઉપરથી બનતા ચબ્દો ને ટૂંકાં વાક્યો લીધાં છે.

બીજીમાં કાનાવાળા ચબ્દો અને ચિદ્રીવાચનમાં ઉપયોગી થઇ પડે તેવાં વાક્યો લીધાં છે. તથા ચાર પાંચ જ ને સાતમાં આગળનું વાચન સંગ્રહ્યું છે.

દાષપ, કાગળ વગેરે આકર્ષક હોષ છોકરાંને ગમે તેવું છે. કિંમત ૦-૨-૩ જરા મોંઘી છે. હવેની આવૃત્તિએ એ તરફ લક્ષ આપવાની જરૂર.

ખરેખર ! ' વાંચવાની મગ્ન 'માં એવી ગતત્વ લખાણ છે કે જેને સમજવા માટે શિક્ષક કે બાલમાનસશાસ્ત્રી થવું પડે.

અને આ માળાને વધાવી લઇએ છીએ.

‘ દ્રષ્ટા ’

૧૬. કલ્યાણિકા—લેખક: શ્રી. અરદેશર કરામજી ખજરદાર; પ્રકાશક-પચ્છેશ હ. શુક્લ, ૪૩, કલ્યાણ બિલ્ડિંગ નં. ૧, કાંદાવાડી, મુંબઈ ૪; ડેમી કદનાં, પૃષ્ઠ ૧૫૯; પૂઠું પાકું; કિંમત ૨-૦-૦; ૧૯૪૦

આ પુસ્તકમાં કવિશ્રી ખજરદારની ‘ ભજનિકા ’ બદાર પડ્યા પછીનાં દસ વર્ષના ગાળામાં એમણે લખેલાં ભજનો છે. એ ભજનો પાંચ વિભાગમાં વહેંચી દોષેલાં છે; (૧) કંપના, (૨) આવરણ, (૩) સાધન, (૪) પ્રકાશ અને (૫) આનંદ. આ ભજનો સંખ્યા ટૂંક દિવસ શ્રી. ભ્યોતીદ્ર હ. દવેએ લખેલું પુસ્તકના ઉવટના ભાગમાં આપેલું છે. છેક છેલ્લે ભજનોની પ્રથમ પંક્તિઓ કક્કાવારી પ્રમાણે આપેલી છે.

આ પુસ્તકમાંનાં ભજનોની ભાષા શુદ્ધ તથા પ્રાસાદિક છે. એના રાગ વિવિધ હોવા છતાં સરળ છે. એકંદરે ભજનો દિલને ગમી જાય તેવાં છે. ગુજરાતના બીજા કોષ આધુનિક કવિએ આવા ભજનો લખ્યાં જાણ્યું નથી.

આ પુસ્તકના કાગળ, છપાઈ, વગેરે ધણી સારાં છે.

ગુજરાતનાં કરખા પુસ્તકાલયોએ, સાહિત્ય-રસિકોએ તથા પ્રજાપ્રેમીઓએ આ પુસ્તક વસાવવા જેવું છે.

શં. સો. પટેલ

સામયિકો

રેખા—(વિશેષાંક બીજો) સંપાદક: શ્રી. જયન્તિ દલાલ ગતિ-રેખા કાર્યાલય, પિપ્પલસ બેન્ક બિલ્ડિંગ, કારંજ, અમદાવાદ. વા. સવાજન શ. ૨-૦-૦

માત્ર સવા વર્ષ જેટલા અધ્યયનકાળમાં રેખાએ જે પ્રગતિ સાધી છે તેવી અને તેટલી પ્રગતિ આપણાં ગુજરાતી સામયિકોમાં બાએજ કોષ ગવર્ષા ગાંઠવાને નમીજ દરી. આટલા ટૂંક ગાળામાં રેખાએ બે વિશેષાંકો આપ્યા છે.

એમાં આવતા વિવિધ વિષયને સતતા સેઓ આગે આપણા સાક્ષરો અને વિવિધ

દષ્ટિ ધરાવતા વાંચકોમાં ઠીક રથાન લેતા જાય છે. અને એનાં કટાક્ષચિત્રો પણ રાજ-કારણના વિષયની ઠીક રમૂજ આપે તેવાં હોય છે.

આ વિશેષ અંકમાં જાણીતા લેખકોની વાર્તાઓ ઉપરાંત વૈજ્ઞાનિક નજરે સ્વપ્નનું પૃથકકરણ ઠીક ધ્યાન જેએ તેવા લેખ છે. આ ઉપરાંત દેશપરદેશના હાલના વાતાવરણની માહિતી આપતા લેખો પણ ઠીક ઠીક ધ્યાન જેએ તેવા છે. ઉપરાંત “ નરસી ભગત કેમ જન્મ્યું ” એને લગતી ચિત્રમણિની માહિતી પણ વાચનીય છે.

એ રૂપિયા જેટલા અઘ્ધ લવાજમમાં રેખા સરખું માસિક હરકોઈ પુસ્તકાલય અવરથ પોતાને ત્યાં વસાવે.

દીપોત્સવી અંકો

૧. સંદેશ—તંત્રી: શ્રી. નંદલાલ સુનીલાલ ખોડીવાળા, સંપાદક: શ્રી. પ્રહલાદ અલભદ, સરસ્વતી શુવન, સારંગપુર, અમદાવાદ. મૂલ્ય ૦-૧૪-૦

આ અંક સારો પૃષ્ઠસમૃદ્ધ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હોય જાણીતા કવિઓ શ્રી. ન્હાનાલાલ, શ્રી. ખમરદાર, શ્રી. કેશવ શેઠ, પૂજનલાલ અને લલિતજીનાં કાવ્યો સર-ભાગનાં પૃષ્ઠોમાં સચિત્ર અપાયાં છે. ઉપરાંત શ્રી. ધૂમકેતુનું મૂજરાતના ન્યોતિધર શીર્ષક હેમચંદ્રાચાર્યનું જીવનકથાનક આપણામાં અસ્મિતા પ્રેરે તેવું છે. અને સાક્ષરશ્રી રમણલાલ દેસાઈ પાસેથી મૂજરાતની એક સંસ્થાનો પરિચય જ માત્ર મેળવી સંપાદક કેમ સંતોષ માન્યો હશે ? એમની પાસેથી તો સંદેશ જેવા પત્રે વધુ ઉત્તમ કોટિના સર્જનની આશા રાખવી ધટે. આ લેખ તો કોઈ એ સંસ્થામાંના એકાદ વ્યક્તિની કલમે લખાયો હોત તેજ ઠીક હતું. જ્યારે “ સંવત્સરની સંધ્યાએ ” શીર્ષક લેખ સંદેશના સહતંત્રીએ વર્ષભરનું ઠીક સરવૈયું આપણને આપ્યું છે.

આ સિવાય અન્ય અનેક લેખો વાંચવા જેવા છે. તરવીરોમાં શ્રી. પ્રાણલાલ પટેલનાં સૃષ્ટિસૌંદર્યને લગતાં કુદરતી તેમજ અન્ય ચિત્રો આકર્ષક છે.

—૨. મુંબઈ સમાચાર—તંત્રી: શ્રી. હેલશંકર વ્યાસ, રેડ હાઉસ, પારસી અગર રફોટ, કોટ, મુંબઈ.

મુંબઈથી પ્રકટ થતા મુંબઈ સમાચારના આ અંકમાં ટૂંકી વાર્તાઓનું હજુ સચિત્ર સાહિત્ય બે ધડી આનંદ મેળવવામાં ઉપયોગ લાગે તેવું અપાયું છે. ઉપરાંત નવા નવા કવિઓનાં કાવ્યો પણ અહીં તહીં નજરે પડે છે; જ્યારે આજના યુદ્ધને અંગેની માહિતી આપતા લેખો અને તેને અંગેનાં ચિત્રો ઠીક પ્રમાણમાં સંગ્રહાયાં છે. કવર પરનું ત્રિરંગી ચિત્ર આકર્ષક છે. એ સિવાય આટું પેપર પર છપાયેલી ફોટોપ્લેટસ કેમેરાની કળાનો ઠીક પરિચય આપે છે. “ પશ્ચાત્તાપની પળો ” સરખું ચિત્ર ન અપાયું હોત તો તેથી અંકની આકર્ષકતા ભાગ્યેજ ઓછી થાત. આપણા ચિદ્ર પત્રકારોએ આવી રચિભાગસૂચક તરવીરો આપવાથી હવે તો વેગળા જ રહેવું ધટે.

૩. આરામ—તંત્રી: શ્રી. નંદલાલ સુનીલાલ ખોડીવાળા, સંપાદક: શ્રી. લક્ષ્મીપ્રસાદ જ. આચાર્ય, પ્રકાશનસ્થળ નં. ૧ પ્રમાણે. મૂલ્ય ૦-૮-૦

‘ આરામ ’ એ હજુ વાચન આપનાર સાપ્તાહિક છે. એના આ દીપોત્સવી અંકના શરૂ ભાગમાં કેટલાંક કાવ્યો રંગબેરંગી શાહીમાં છપાયાં છે. તે પછીનો શ્રી. રમણીયરામ

ગા. ત્રિપાડીએ “ ગુજરાતનું ચાલીસ વર્ષનું રાષ્ટ્રીય ઘડતર અને આજે ” શીર્ષક લેખ ગુજરાતના મયા ચાલીસ વર્ષના ઇતિહાસનું સુંદર આલેખન કર્યું છે. એ લેખ આપણને ગુર્જર ઇતિહાસના રાજકીય આદિભૂતોના પાછલા ચાલીસ વર્ષોની ઇટલીક મીઠી યાદ આપી જાય છે.

અને શ્રી. મણિભાઈ દિવેદીનો “ દ. ગુજરાતના ચાલુક્ય ઇતિહાસનું એક પાનું ” એ લેખ દ. ગુજરાતના પ્રાચીન ઇતિહાસ પર કંઈક પ્રકાશપ્રેરક નીવડે તેવો છે. આ ઉપરાંત અંકમાં અન્ય વાર્તાઓ ઈ. વિવિધ વાચન અપાયું છે. ચિત્રોમાં પણ પ્રાણલાલ પટેલનાં કુદરતનો સાચો પરિચય આપતાં ખાસ આકર્ષક ચિત્રો છે.

૪. નવસૌરાષ્ટ્ર—તંત્રી: શ્રી. કલકલાઈ કાદારી અને સહતંત્રી: શ્રી. હરગોવિંદ પંડ્યા, સલાપોસ કોસરોડ, અમદાવાદ મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦

“ નવસૌરાષ્ટ્ર ” એની દર દિવાળીની રીત મુજબ આ વર્ષે પણ એના આ દીપોત્સવી અંકને આજનાં આંતરરાષ્ટ્રીય આદિભૂતોને લગતાં કટાક્ષચિત્રોથી સજાર કર્યો છે. અને લેખસામગ્રીમાં પણ રાજકારણને સ્પર્શતા લેખો ઠીક પ્રમાણમાં અપાયા છે. આજના આપણા રાષ્ટ્રના તેમજ આંતરરાષ્ટ્રીય રાજકારણ વિષે જાણવા માગનારને એમાંથી અચૂક કંઈ ને કંઈ જાણવાનું મળી આવશે. અને વાર્તાવાચકોને કરુણાની તેમજ ક્ષણભર આનંદ આપી જાય તેવી વાર્તાઓ પણ મળી આવશે; ન્યારે શ્રી. નિરંજનદાસે દશ વર્ષમાં “ દિન્દીની સુરત બદલી શકાય ” એ શીર્ષકનો લેખ આજના આર્થિક આડીધૂંટીના યુગમાં કંઈક માર્ગદર્શન આપે તેવો છે.

અને આટલેપર પર અપાયેલી તસ્વીરોમાં “ સંદેશ ” અને “ આરામ ”ના દીપોત્સવી અંકોની જેમ આ અંકમાં પણ શ્રી. પ્રાણલાલ પટેલની ફોટોગ્રાફી સારી આકર્ષક રીવડી છે. અને એજ વિષયને લગતો—એ તસ્વીરકારનો ફોટોગ્રાફીને લગતો—લેખ પણ જાણવા જેવો છે.

એકંદરે અંક સુવાચ્ય સામગ્રી અને ચિત્રોથી ઠીક સમૃદ્ધ થયો છે.

૫. મહાગુજરાત—(દીપોત્સવી યુદ્ધઅંક) સંપાદક: શ્રી. ભદ્રાંકર મંજારામ ભટ્ટ, સિંધ ન્યુસ પેપર્સ લિ., કેમ્પબેલ સ્ટ્રીટ—કરાંચી. મૂલ્ય ૦-૮-૦.

દિવાળીના ટાંકણે અન્ય સામયિકોએ જેમ વિવિધ વિષય આપતી સામગ્રીથી ભરપૂર દીપોત્સવી અંકો પ્રકટ કર્યા છે તેમ કરાંચી ખાતેના ગુજરાતી સાપ્તાહિક “ મહાગુજરાત ” આ દીપોત્સવીને ટાંકણે યુદ્ધઅંક પ્રકટ કર્યો છે.

આ અંકમાં હાલ ચાલતા યુરોપીય યુદ્ધને લગતી માહિતીઓ આપતા અને આંતર-રાષ્ટ્રીય રંગે દર્શાવતા લેખો આજનાં આંખ્યા છે. આજના યુદ્ધઝળના વાર્તાવરણ વખતે યુદ્ધને લગતી કંઈક માહિતી-યુદ્ધચરન્જન, યુદ્ધે ચડેલાં રાજ્યોની પરિસ્થિતિ, વિમાની યુદ્ધ વગેરેને લગતી જાણવાનું હકીકતો—આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત યુદ્ધમાં વપરાતાં યંત્રો, વાહનો, જલધાનો, તેમજ યુદ્ધમાં ગયેલા દિંદી ઐનિકોની તસ્વીરો પણ આપવામાં આવી છે. એમાં અપોષેલાં ચિત્રો પરથી આ લઘાઇને લગતો કંઈક ખ્યાલ મળી શકે તેમ છે.

૬. દાંડીઓ (નવલિકા અંક)—તંત્રી: શ્રી. નટવર વિભાવાળા, દાંડીઓ કાર્યાલય, હવાડિયો ચક્રશે, સુરત.

“ દાંડીઓ ” ના આ દીપોત્સવી અંકના મુખપૃષ્ઠ પર કવિ નમદંતું પ્રેમશૈવ

અંકિત ચિત્ર આપ્યું છે. અને એ રીતે સંપાદકે “ દાંડીઓ ” દ્વારા એ વીરકવિની આ દિવાળીના ટાંકણે આપણને યાદ આપી છે.

અન્ય સામયિકોની જેમ આમાં વિવિધ વિષયોને લગતા લેખો નથી અપાયા, પરંતુ ખાસ નવલિકા અંક જ પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. એમાં જાણીતા અને નવા એવા લેખકોની ટૂંકી વાર્તાઓ આપવામાં આવી છે. સંપાદકના જણાવ્યા મુજબ “ ભારે ખોરાક ” ઉપર “ હલકા વાચન ”નું આ વારિ ભારે ખોરાક પચાવવામાં ઠીક સહાયબૂત નીવડે તેવું છે અને તેમ છતાં ધડીભર નવરાશે હળવા વાચનનો આનંદ લેવા માટે પણ આ વાર્તાઓ ઠીક કામમાં આવે તેવી છે. એટલે, પુસ્તકાલયોમાં, પાઠા પૂઠે બંધાવી આ નવલિકા અંક સંગ્રહવામાં આવે તો વાર્તાઓના રસિયાઓને તે જરૂર મનોરંજક નીવડશે.

અંકમાં આપેલાં ચિત્રો પણ કેટલાંક આકર્ષક છે.

૭. સ્ત્રીશક્તિ અને દેશખંધુ—તંત્રી: શ્રી. ઈશ્વરલાલ વીમાવાળા, કેળાંપીક, સુરત.

“ સ્ત્રીશક્તિ ” અને “ દેશખંધુ ”ના આ સંયુક્ત દીપોત્સવી અંકમાં કેટલાંક કાવ્યો અને વાર્તાઓ આપવામાં આવ્યાં છે. શરૂઆતમાં આપેલું યુદ્ધપુરાણને લગતું રાગ-રાગણીનું કાવ્ય હળવે આનંદ આપે તેવું છે. અંકમાં આપેલી કેટલીક વાર્તાઓ સચિત્ર પણ છે. પરંતુ કેટલાંક સિનેમા નટીઓનાં ચિત્રોને ખાસ ‘પોઝ’ પૂરતાં મૂકી તેને કળાને નામે પરખાવવાં એ અનિચ્છનીય છે. આમ છતાં કવર પરનું ત્રિરંગી ચિત્ર સુંદર હોઇને આકર્ષક છે.

૮. નવચેતન—તંત્રી: શ્રી. ચાંપશીભાઈ ઉદેશી, પોલક રટ્ટીટ, કલકત્તા.

આ વર્ષે પ્રકટ થયેલા અને અમારી પાસે આવેલા દીપોત્સવી અંકોમાંની સાહિત્ય-સામગ્રીમાં વધુ સરસ અને વિવિધ વિષયરસથી સાહિત્ય પીરસાયું હોય તો અમને લાગે છે કે, નવચેતનમાં છે. આપણા જાણીતા વિખ્યાત કવિઓ જેવા કે, શ્રી. ખખરદાર, શ્રી. સુંદરમ, અને કેશવ શેઠનાં કાવ્યો અપાવા ઉપરાંત જાણીતા લેખકો-સાહિત્યકાર શ્રી. કૃષ્ણલાલ મો, ઝવેરી, શ્રી. રમણલાલ દેસાઈ, તેમજ કુંગરશી ધરમશી સંપટ સરખા લેખકો-ના સહ-કારથી અંકમાંના લેખો ઠીક ઠીક વાચનસમૃદ્ધિ આપી જાય છે.

અને નવલકાઓમાં શ્રી. પનાલાલ પટેલકૃત ‘જીવતે જીવત ખારમું’ વાળી વાર્તા વાર્તા-રસિકોને ખાસ આકર્ષે તેવી છે.

આ સિવાય કવિ ખખરદારનો જીવનચરિત્રાત્મક લેખ આપણા એ માનીતા સાહિત્ય-કારના જીવનપ્રસંગો પર સારો પ્રકાશ પાથરે છે. આપણા સાહિત્ય અભ્યાસીઓને એ અવશ્ય ઉપયોગી નીવડશે.

આવી લેખસામગ્રી ઉપરાંત સંપાદકે રંગબેરંગી કલાત્મક ચિત્રો પણ ઠીક પ્રમાણમાં આપ્યાં છે. તેમાં પણ મુખપૃષ્ઠ પરનું તેમજ અંદરનું રંગીન ઝડપુના રાસવાળાં ચિત્રો કલાના સુંદર નમૂનારૂપ લેખી થકાય તેવાં છે.

૯. શારદા—તંત્રી: શ્રી. ગોકુલદાસ દારકાદાસ રાયચુરા, લીમડાપોળ, વડોદરા. મુદ્રય શ્રી એક.

આપણા જાણીતા લોકસાહિત્યકાર શ્રી. રાયચુરાના તંત્રીપદ હેઠળ પ્રકટ થતા “શારદા” માસિકનો પણ દીપોત્સવી અંક પ્રકટ થયો છે. “શારદા” માસિકના વર્ષ દરમિયાન વિવિધ વિષયોને લગતા ખાસ અંકો પ્રકટ કરવામાં આવે છે. તો પછી દીપોત્સવીના ટાંકણે ખાસ

અને એ આશા રાખનાર આ દીપોત્સવી અંક મેળવીને જરાય નિરાશ નહિ થાય. એમાં પણ કવિ ખમરદાર, કવિ શ્રી ત્રિભુવન વ્યાસ, કેશવ શેઠ વગેરે કવિઓનાં સુગંધ મનોહારકારક કાવ્યો અપાયાં છે.

લેખોમાં સાક્ષર શ્રી. રમણલાલ દેસાઈલિખિત “હવા ખાવાનું” રચના “તેમજ પિલાનીનું” આદર્શ વિદ્યાપીઠ, આંતરરાષ્ટ્રીય ચતુર્થ વર્ગે લેખો ખાસ વાંચવા જેવા છે. અને “ગામડે” શીર્ષક કાવ્ય આપણા આમજીવનમાં ખેડૂત સ્ત્રીના ખરા ખ્યાલ આપતું એ કાવ્ય આપણામાં આમજીવન પ્રત્યે પ્રેમ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે.

ચિત્રોમાં શ્રી. કનુ દેસાઈનું “વર્ષામંગલનું” તેમજ શ્રી. ઉર્મિલા ચાહચિત્રિત “મારે આંગણિયે મોરલા ગળકંતા” એ બે ત્રિરંગી ચિત્રો સુંદર કલાત્મક હોંધને હરકોઈની પ્રશંસા માગી લે તેવાં છે. અને “વહુની દિવાળી” વાળું કટાક્ષચિત્ર તો આપણા સમાજમાં વહુની દિવાળીને દિવસે પણ કેવી રીતિ હોય છે તેનું દ્રશ્ય દર્શન કરાવે છે.

એકંદરે અંક સુવાચ્ય સામગ્રીથી ભરપૂર અને કલાત્મક ચિત્રોથી સંમળેલો હોંધને સંપાદકને શ્રમ સફળ કરતો દીસે છે.

૧૦. ગુણસુન્દરી—તંત્રી: સૌ, જયવતી દેસાઈ, પ્રકાશક: લુહાણામિત્ર પ્રિં. પ્રેસ, રાવપુરા, વડોદરા.

ગુણસુન્દરીનો ઓકટોખરનો ગરબા અંક પ્રસિદ્ધ થયા પછી આ નવેમ્બર માસનો અંક દીપોત્સવી અંક તરીકે પ્રકટ કરવામાં આવ્યો છે. અંકને આકર્ષક બનાવવા એ હંમેશાંની શાહીમાં હાપવામાં આવ્યો છે. એમાંનું પ્રથમ પૃષ્ઠ પરનું શ્રી. રામચુરાનું ચરદ પુણિંમાનું કાવ્ય સ્ત્રીઓએ કંદામ કરવા જેવું છે, ન્યારે ડૉ. હરિપ્રસાદ દેસાઈરચિત “રોલકું” એકે ન પુટિયું” કાવ્ય હીક દળતી રમુજ ઉત્પન્ન કરે તેવું છે. આ સિવાય અન્ય વાર્તાઓ અને સ્ત્રીઓપયોગી લેખોથી અંકની સારી સંમલન કરવામાં આવી છે.

અમે ઉપર આપ્યો તે તો મોટેરંગોને દીવાળીનો આનંદ મેળવવા માટેના સાકલનો પરિચય આપ્યો. પરંતુ એ દિશામાં આપણા બાલમાસિકોનો પણ હીક હીક કાજો છે. એ બધામાં “બાળક”, “બાલજીવન”, “બાલજગત” અને “બાલમિત્ર” તેમજ “ગાંડીવ” જાળકોને દીવાળી પ્રસંગે વાંચવા જેવું તેગજ રમુજ અને જ્ઞાનદાયક વાચન આપવા યથાશક્ય પ્રયત્નો કર્યા છે. તેમાં પણ બાલજગત અને બાલસખાએ એનાં સુશોભનો માટે જાણે એકપીળતી સરસાઇનો હીક પ્રયત્ન કર્યો છે. એ દૃષ્ટિએ એ બંનેએ બાળકોને હીક આકર્ષણ આપ્યું છે. આમ જતાં બાળકે એવો બદ્ધ હોરો નહિ કરવા જતાં દીપોત્સવીને અનુરૂપ એવું કલાકાન્તનું સાદું જતાં સુંદર કવચિત્ર આપ્યું છે, ન્યારે બાલમિત્રે એના રાખેતા મુજબના અંકને જ દીપોત્સવી અંકનું નામ આપી એને દીપોત્સવી અંક તરીકે ઓળખાવ્યો છે. અને બાલજીવને એની દમેયની બે રંગી હાપણી જાળવી રાખી છે. એમાં આપણું રંગોળીનું ત્રિરંગી ચિત્ર હીક પ્રસંગને અનુરૂપ છે.

આ બધાં બાલમાસિકોમાં વાચનસામગ્રી બાલ માનસને અનુકૂળ અને મનોહરકારક અપાઈ જ છે એટલે એ વિશે ભાષ્યજ કંઈ જણાવવાનું રહે છે.

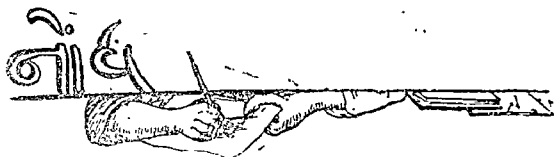
આ બધાં બાલમાસિકોની સઘે “ગાંડીવ” બાલપાક્ષિકે પણ થોડી વાં પૃષ્ઠસંખ્યા અને લેખસંખ્યા અપીને એણે પણ દિવાળી ઉજવો છે. આ અંકમાં એના યજ્ઞ અંગેનાં દેખા દેતા બોકાર પટેલની પણ પરાક્રમયા અપાઈ છે.

નવીન કાલ

ક્રમાંક	પુસ્તકનું નામ	લેખક	પ્રકાશક અથવા મળવાનું સ્થળ	કિંમત
૧	જીવનનું ઝેર	હરજીવન સોમૈયા	ભારતી સા. સંઘ અમદાવાદ	૨-૦-૦
૨	પદ્મલવ	દુર્ગેશ શુક્લ	ગતિ-રેખા કા. અમદાવાદ	૦-૧૨-૦
૩	મૌલાના મહમદઅલી	“ ગરીબ ”	કાસીમજેશ પી. મીરઝા કાઝી મહોદ્દો, ભાવનગર	૧-૪-૦
૪	યંત્રની મર્યાદા	નરહરિ પરીખ	નવજીવન પ્ર. મંદિર અમદાવાદ	૦-૨૪-૦
૫	પાપ, પુણ્ય અને સંયમ	ગોપાલદાસ પટેલ	“ ”	૦-૧૨-૦
૬	ખિરસાકોશ	મગનભાઈ દેસાઈ	“ ”	૦-૬-૦
૭	સહજનંદ સ્વામી	કે. ધ. મશરૂવાળા	“ ”	૦-૧૦-૦
૮	બિંધુનું જીવન	“ ”	“ ”	૦-૧૦-૦
૯	મંગળ પ્રભાત	મીંધીજી	“ ”	૦-૧-૦
૧૦	મહાસભાનાં ગીતો	ચિ. પ્રા. ભટ્ટ	“ ”	૦-૧-૬
૧૧	ગજવે ધૂમતો શબ્દકોષ	ત્રિપાઠી અને વોરા	મૂલવંતરાય ત્રિપાઠી જૂનાગઢ	૧-૪-૦
૧૨	ચારુ ચિકિત્સા (હિંદી) (ઉત્તરાર્ધ)	વૈદ્ય ગોપીનાથ શુક્ત	સંપાદક પોતે, ડોટા	૧-૮-૦
૧૩	ખાળ વાર્તાવલિ	હંસા મહેતા	ચિટ સાહિત્ય ભંડાર મુંબઈ	૧-૦-૦
૧૪	પિયાસી	સુન્દરમ	આર. આર. શેઠની કંપની, મુંબઈ	૨-૮-૦
૧૫	ભાભી	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર	એન. એમ. દક્ષરની કં. મુંબઈ	૨-૮-૦
૧૬	સંભાવિત સુંદરલાલ	વીરમિત્ર દિવેદિયા	ગૂર્જર ઍચરન કા. અમદાવાદ	૧-૪-૦
૧૭	કલાનો નાદ	શ્રી. કાલિદાસ દવિ	અશિકિત કાર્યાલય, મુરત	૧-૪-૦
૧૮	જૂત ભડકા	શ્રી. ધનસુખલાલ મહેતા	“ ”	૧-૧૨-૦
૧૯	સમિધ	અણ્ણીતા લેખકો	“તણ્ણા” કાર્યાલય રાયપુર, અમદાવાદ	૧-૮-૦
૨૦	ગુજરાત સાહિત્યસભાની કાર્યવાહી ૩૯-૪૦		ગુજરાત સા. સભા, અમદાવાદ	૧-૮-૦

માસિકો મહ્યા તારીખ

નામ	પુસ્તક	અંક	માસ	તારીખ
ભિષ્	૧૦	૮	નવેમ્બર	૧૩-૧૧-૪૦
કિશોર	૫	૧૨	ઓગસ્ટ	૧૫-૯-૪૦
કુમાર	૧૭	૧૦	ઓક્ટોબર	૧૬-૧૦-૪૦
અકાષતામિત્ર	૨૬	૧૧	કાર્તિક	૩-૧૧-૪૦
ખેતીવાડી	૬	૭	આસો	૮-૧૦-૪૦
ગુણસુન્દરી	૩૫	૩	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
આમજીવન	૧૧	૪	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
ચરોતર	૧૦	૧૦	ઓક્ટોબર	૧૬-૧૦-૪૦
ચિત્રમય જગત	૨૬	૮	નવેમ્બર	૪-૧૧-૪૦
નવચેતન	૩૭	૮	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
નવચેતના	૫	૬	ઓક્ટોબર	૮-૧૧-૪૦
પાટીદાર	૧૮	૧	કાર્તિક	૨૬-૧૦-૪૦
પ્રચીન	૧૫	૧૨	આશ્વિન	૨૭-૧૦-૪૦
શ્રી કાળંસ ગુ. સભા ત્રિમાસિક	૫	૩	ઓક્ટો-ડિસેમ્બર	૨-૧૧-૪૦
બાલજગત	૨	૨૩	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
બાલજીવન	૨૧	૧	નવેમ્બર	૯-૧૧-૪૦
બાલમિત્ર	૨૦	૪	ઓક્ટોબર	૨-૧૧-૪૦
બાલસખા	૪	૬	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
બાળક	૧૮	૧૧	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
લુહિપ્રકાશ ત્રિમાસિક	૮૭	૩	જુલાઈ-સપ્ટે.	૮-૧૦-૪૦
યુવક	૧૦	૧૧	નવેમ્બર	૫-૧૧-૪૦
રેખા	૨	૪	નવેમ્બર	૩૦-૧૦-૪૦
વૈષ્ણવપત્ર	૪૫	૧૧	નવેમ્બર	૯-૧૧-૪૦
બ્યાયામ	૨૫	૧૦	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦
ચારદા	૩૩	૭	ઓક્ટોબર	૧૫-૧૦-૪૦
શિક્ષણ અને સાહિત્ય	૨	૨	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
સૌરાષ્ટ્રશિક્ષક	૧૪	૧	જુન-જુલાઈ-ઓગસ્ટ	૩-૧૦-૪૦
શ્રીઓષ	૮૪	૧૧	નવેમ્બર	૧-૧૧-૪૦
સ્કાઉટવીર	૫	૮	સપ્ટેમ્બર	૧૫-૯-૪૦

વડોદરા રાજ્ય

કાયમ થયા—પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ મો. પટેલ જેઓની એ પદ પર અવેળ નિમજીક થયેલી તેઓ કાયમ થયા કહે છે. અભિનંદન.

પુસ્તકાલયને મળેલી લેટ+

સા. પુ. હરિપુરા (તા. પલસાણા)ને ૪) શ્રી. નાથુભાઈ રામજીભાઈ તરફથી, ૨) નાથુભાઈ લાલભાઈ પટેલ, અને ૩) ખુશાલભાઈ વનમાળીભાઈ તરફથી.

ખાલ સા. પુ. સાવલીને બાઈ ચંચળ તે ગાંધી છોટાલાલ પુરૂષોત્તમની વિધવા તરફથી શ. ૧૦૧) કાયમઈમાં વધુ મદદ તરીકે આપ્યા છે.

સા. પુ. મેથી (તા. કરજળ)ને ૫) શાહ હસમુખલાલ ધીરજલાલ-ઈટોલાં, ૫) પા. કાલીદાસ ભગવાન ડુંડાવ, ૫) શા. શાન્તિલાલ વીરચંદભાઈ મેથી, ૭) શા. મગનલાલ હરજીવનદાસ મેથી, ૨) પા. પરસોતમ ઈશ્વરભાઈ મેથી, ૨) પા. અંતરભાઈ ગલાંભાઈ મેથી, ૩) શા. નેમચંદ મોહોલાલના દુ. વ. ક. ચંદુલાલ નેમચંદ મેથી, ૨) પા. અંબાલાલ અંતરભાઈ મેથી, ૨) પા. ઈશ્વરભાઈ મુલજીભાઈ મેથી, ૨) પા. દેશાઈભાઈ ખુશાલભાઈ મેથી, ૨) પા. બાબરભાઈ વેણીભાઈ મેથી, ૨) પા. મીઠાભાઈ જેસંગભાઈ મેથી.

સર મનુભાઈ ધનામી નિખંધ હરીશાહ—વડોદરા સાહિત્ય સભા તરફથી ઉપરુક્ત ધનામી હરીશાહ માટે નિખંધો માગવામાં આવ્યા છે. હરીશાહ માટે વિષય: “ ખેડૂતની કરજઅરત સ્થિતિ: તેનાં કારણો અને ઉપાયો ” રખાયો છે. નિખંધ મંત્રીઓને ડિસેમ્બર આખર સુધી મોકલી આપવાનો છે. ધનામ શ. ૧૦૦ રખાયું છે. વિગતવાર માહિતી વડોદરા સાહિત્ય સભાના મંત્રીને લખવાથી મળી શકશે.

કડી મહાલ પુ. પરિપદ—બોરીસણા મુકામે તા. ૨૧-૧૧-૪૦ ના રોજ મે. રા. રા. કડી વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સાહેબના પ્રમુખપદે મળનાર છે.

રાજ્ય બહાર

અમદાવાદનાં પુસ્તકાલયોનું સંમેલન ટૂંક સુદમાં અમદાવાદમાં મળનાર છે. તેને અંગે ત્યાંનાં પુસ્તકાલયો પર પરિપત્ર મોકલવામાં આવ્યો છે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિપદના આગામી અધિવેશનના પ્રમુખ તરીકે જાણીતા કવિશ્રી. અરેદેશર ફરામજી ખખરદારની વરણી થઈ છે.

વર્ગીકૃત નામાવલિ પૂર્વણી અંક ૪૫

૩	૪૨૯૭૫	દેસાઈ પ્રા. ડી. અને પારેખ હી. ત્રિ.
	૧૧	અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટી
		શતાબ્દિક રમરક અંથ.
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦
ક	૮૧૬૫	વિદ્યાવિજયજી, મુનિશ્રી (અનુ.)
	૨૯	જૈન તત્ત્વજ્ઞાન (વિજયધર્મ- સંસ્કૃત)
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૪-૦
ગ	૬૮૧	મથરવાળા, કિશોરલાલ ધનરાયમ
	૬૪	સત્યજીવન અથવા સત્યા-
		સત્ય વિચાર
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦
હ	૨૩૬	આંધી, મોહનદાસ કરમચંદ
	૪૫	ધર્મમંથન
		૧૯૩૪; રૂ. ૦-૧૨-૦
૨	૫૪૩૧	પરીખ, અમૃતલાલ મોહનલાલ
	૯૭	૨૫૭૨ અંગ્રજીત ભા. ૧-૩
		૧૯૩૩; રૂ. ૧-૪-૦
૪	૪૫૮૨	ધનજીભાઈ ફકીરભાઈ
	૫૧	પદાર્થવિજ્ઞાન ભા. ૧ ભો.
		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦
જ	૬૮૧	મથરવાળા, કિશોરલાલ ધનરાયમ
	૧૩	ઉપદ્રવજી જીવન
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૧૦-૦
ઝ	૩૮૬૩	દવે, બાલુ પ્ર.
	૫૪.૯	પરજ્ઞા પદ્ધતિ-સંતતિનિયમન
		ભા. ૧ ભો.
		૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦
ઞ	૪૭૫૯	નાન્દી, જટાચંકર
	૬૧	પ્રજ્ઞાચંદ્રીમાંસા
		(ન. પ્ર. ૧૦૧)
		૧૯૪૦; રૂ. ૩-૮-૦

ઞ	૬૧૬૩	શાહ, હિંમતલાલ મ.
	૧૨	આરોગ્ય અને મુખ
		૧૯૩૪; રૂ. ૦-૬-૦
ટ	૩૬૬૫	ત્રિવેદી, નવલરામ જગન્નાથ
	૬૪	સમાજસુધારાનું રેખાદર્શન
		૧૯૩૪; રૂ. ૦-૮-૦
ઢ	૫૦૪૫	પટેલ, મણિભાઈ
	૬૦	ખાલકુંજના પાઠો
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૪-૦
(અં)		
ઢ	૮૫૬૯૮	બાસ, મગનલાલ ત્રિ.
	૬૦	ખાલવિનોદ ભા. ૪-૫
		૧૯૩૩; રૂ. ૦-૮-૬
ણ	૪૪૮૭૪	દ્વિવેદી, મણિભાઈ
	૭૬	રાજપીપળામાં નવી વસા-
		હતનો વિકાસ
		૧૯૪૦; રૂ. ૦-૬-૦
વ	૪૩૯૬૭	દેસાઈ, મજરાય મુકુંદરાય
	૯૩	સગાળશા આખ્યાન
		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૦-૦
ઘ	૬૭૮૯	અસાહિત્ય મંદિર, સુરત (સંપા.)
	૫૫	પારસી લગ્નગીતો ગરબા વગેરે
		૧૯૩૪; રૂ. ૦-૬-૦
મ	૪૫૩૭૩	ધાગી, મોહનલાલ યુનીલાલ
	૭૭	રાસ કટોરી
		૧૯૩૫; રૂ. ૧-૦-૦
મ	૫૫૩૮	પાઠકજી, જયમનભૌરી
	૩૫	તેજજાયા
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦
મ	૭૩૫૩૫	મુસ્લિમ-મુજરાત સા. મંડળ
	૨૦	શાખકુંજ પુષ્પ ૭-૮
		૧૯૩૫; રૂ. ૦-૮-૦

મ ૮૯૩ ૭૬	ચાઓ, મગલાલ ઠાગીલાલ રસમંગા ૧૯૩૪; ૩. ૦-૪-૦	ચપ ૫૩૩૪૨ ૧૬	પંડયા, જમિયત ફ. કમનસીબનું દિરમત. ૧૯૩૫; ૩. ૦-૫-૦
મ ૧૪૮ ૭૩	ઓઝા, ઉછરેન્દ્રશય કેશવરાય મેદ અને ઉગળા; કાદમ કે સમર્પણ ? ૧૯૩૫; ૨ સિલિંગ	ચપ ૭૩૭ ૩૫	મેધાણી, સ્વેચ્છંદ કા. દુલસીખારો (મં. મં. ૨૩) ૧૯૪૦; ૩. ૨-૮-૦
મ ૨૩૩૩ ૫૪	ગાંધી, ઉદુલાલ પણાતાં તેજ અને બીજાં નાટકો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૧૧-૦	ચપ ૮૦૨૬ ૦૬	વર્મા, ચારદાપ્રસાદ વનવનની વેલી ૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૨-૦
મ ૫૬૮૮ ૬૪.૨	પુરોદિત, નર્મદાસર ભોગીલાલ (અનુ.) સંસ્કૃત નાટક બા. ૨ (કીચકૃત) ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦	ચપ ૬૧૬૫ ૫૪	શુક્લ, દુર્ગેશ પંક્તિ (અતિ મં. ૨. ૨) ૧૯૪૦; ૩. ૦-૧૨-૦
ચર ૬૦૮ ૨૬	ચાહ, રમણલાલ નાનાલાલ ચીની વાતો ૧૯૩૫; ૩. ૦-૨-૬	ચપ ૬૧૪ ૨૫	શુક્લ, બસુભાઈ (બા. ક.) ચાર અંધાલ અને માલંચ (૨. ટાંગોરકૃત) ૧૯૪૦; ૩. ૧-૧૨-૦
ચર ૮૬૩૮ ૫૫	ચાહ, કેશવલાલ મ. પાતળવાસી ૧૯૩૫; ૩. ૦-૩-૦	ચપ ૬૭૫ ૦૩	સોની, રમણલાલ પી. (અનુ.) પીઠાન્ત બા. ૧-૨ (ત.મં.૪) ૧૯૪૦; ૩. ૩-૦-૦
ચર ૬૪૧૩ ૨૫	બાદ, મુજસરર મો. (બા. ક.) ચન્દ્રસેકર્મા (જી. વનકૃત) ૧૯૬૦; ૩.	ચપ ૬૭૮૮ ૮૦	સી, સાદિત મંદિર-મુરત વડેમી પતિ ૧૯૩૪; ૩. ૦-૩-૦
ચપ ૧૨૨૪૩ ૬૫.૨	આગાર્, ગુણવંતરાય પો. બુલકાળના પડલાયા બા. ૨નો ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦	ચ ૭૧૦૭ ૪૬	અગાળન, તારાચંદ પોપટલાલ નરમંકા ૧૯૩૪; ૩. ૨-૮-૦
ચપ ૨૬૩૭૬ ૪૦	નિઃપાણી, મનુભાઈ નામમતી. ૧૯૩૪; ૩. ૧-૦-૦	ચ ૭૬૫૫૩ ૫૪	મેમિયા, દરજીવન (અનુ.) પશ્ચિમના મમરમિયો (વિ. સા મા. ૫. ૩) ૧૯૪૦; ૩. ૧-૮-૦
ચપ ૩૬૫૫૪ ૫૩	ત્રિવેદી, ચંદુલાલ પ્રતિનિંજ ૧૯૩૫; ૩. ૦-૧૩-૦	ચ ૭૭૨૧ ૧૭	મિત્રી, અંનાલાલ ન. ધાળા સોલંકીપુત્રની કીર્તિદયામી ૧૯૩૫; ૩. ૨-૦-૦

ય ૭	૬૭૬૮	સોમૈયા, હરંજીવન
	૨૮	જીવનનું એર (ભા. પ્ર. ૮૧)
		૧૯૪૦; રૂ. ૨-૦-૦
ર	૩૬૮૫	ત્રિવેદી, રતિલાલ મોહનલાલ
	૮૧	વાદમીકિતું આર્ષદર્શન
		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૮-૦
ર	૪૪૧	દેસાઈ, હરિપ્રસાદ મજરાય
	૬૮	સ્વાધ્યાય (ગ્ર. મં. ૨૪)
		૧૯૪૦; રૂ. ૧-૪-૦
ર	૪૫૬	ધૂમકેતુ
	૭૬	રત્નકણ
		૧૯૩૪; રૂ. ૧-૪-૦

ર	૬૯૨	મહેતા, ધ. કૃ. અને દ્વિ, જ્યો. હ.
	૧૧	અમે બધાં
		૧૯૩૫; રૂ. ૨-૮-૦
ગ	૧૨૨૪૩	આચાર્ય, ગુણવંતરાય પો. (અનુ.)
	૩૪.૧	તવારીખની તેજગાયા
		પુ. ૧ છું (જવાહરલાલ કૃત)
		૧૯૩૫; રૂ. ૩-૮-૦
જ	૫૪૩૧	પરીખ, અમૃતલાલ મોહનલાલ
	૭૩	મુખાર્ષ ધર્મિકો
		૧૯૩૩; રૂ. ૦-૫-૦
જ	૬૧૪	મુકાદમ, વામન સીતારામ
	૭૨૭૭	જનપતિ શિવાજી ચરિત્ર
		૧૯૩૪; રૂ. ૫-૮-૦

પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી સન ૧૯૪૦

યાદી નં. ૧૦ : સંખ્યા ૮૮

નીચે જણાવેલાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોને સને ૧૯૩૯-૪૦ના બજેટમાં મંજૂર થયા પ્રમાણે મોકલે એકઠોબર માસમાં મંગળ તરફથી પુસ્તકો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે. રાજ્યનાં મધ્યાં જ ગ્રામ પુસ્તકાલયોને ૧૯૪૦ આખર સુધીમાં પુસ્તકો ખનતા સુધી મોકલાઈ તથા તેની યોજના થયેલી તે મુજબ પત્રો-માસિકોની યાદીઓના ક્રમવાર પુસ્તકો મોકલાય છે. પરંતુ હજી કેટલાંક ગ્રામ પુસ્તકાલયોએ તેમના બજેટમાં પુસ્તકોની યાદીઓ મોકલી નથી. જેમણે હજી પણ યાદીઓ મોકલી ન હોય તેમણે ખનતી તરફથી મોકલી આપવા તજવીજ કરવી.

પેટલાદ—ખજુસોલ, વટાન, સીલવાઈ, દતાલી, ભાટીએલ, અરડી, થલેડી.

પાદરા—સરસવણી, ડબકા, તાજપુર, મહમદપુરા. બાદરજી—કાજીસા, મુલેલ, ચમારા.

વડોદરા—લાલજીપુર, તરસાલી, વડસાણા.

કરજીજી—વીરજી, સુરવાડા, પુરા, લતીપુર દીખી, માનપુર, સણાપુર, હળદરવા.

ડભોઈ—પીસાઈ, પારીખા, જત્રાલ, રાજલી, કુકડ.

વાઘોલીઆ—કરમાલીઆપુરા, જરોદ.

સાવલી—શાંતિપુરા, શારદાપુરા, વેમાર, પોષ્યા, બાલ પુ. સમલાયા રેશન.

શિનોર—દામાપુરા, આનંદી, વરખડ, મંજરોલ.

સંજેઠા—સરગી, રતનપુર—કમારજી, અરીઠા, ભાટપુર.

દહેગામ—જળીઆના મકં.

કડી—નંદાસજી, ચડાસજી, ચાલાસજી.

ફલોલ—પલીઅડ.

મહેસાણા—વડમા.

પાટણ—સંખારી

સિદ્ધપુર—ભાંખર, મહિલા પુ., ઝોઠાર, આલજીવાડા, મેગાણ, કુંવારા, વિશેળ.

ખેરાળુ—ત્રાસવાડ, ઉમતા, હસનપુર.

ચાણુરમા—જમીજા, ગંધુ, સદુધળા, જાળાના.

નવસારી—કરખાપાર, પડધા, દેલવાડા.

પલેસાણા—ગંગાધરા, બારસડી, બેજેશ્વર.

ગણદેવી—ભાઠા, અજરાઈ.

કામરેજ—કાસમાડી સીમાડા, ધલા, વાવ.

મહુવા—શેખપુર, લસણપુર.

માંગરોલ—નંદાવ, ગીજરમ.

અમરેલી—કમીગઢ, વિઠ્ઠલપુર.

દામનગર—મહિલા પુ.

ખાલા—છેગરાળા.

કોડીનાર—કડોદરા.

રતનપુર—મજવરીઆ.

સામયિક દોહન

સામયિક પત્રોમાંના સંગ્રહવા જેવા લેખો

વર્ષ ૨]

નવેમ્બર : ૧૯૪૦

[અંક ૭-૧]

દુખળો ઈંગુલ અને સુકલડી ખાંધાનો

આજનો યુવાન

શ્રી. રમણલાલ વ. દેસાઈ

આજનો યુવાન એટલે દુખળો, ઈંગુલ. ગુજરાતનો આજનો યુવાન સુકલડી ખાંધાનો છે, પણ તે ધારે છે કે તે કામદેવનો અવતાર છે, એનું સૌંદર્ય ટાપટીપોમાં નેં પદ-પાઉડરમાં સમાઈ ગયું છે. બહેનોનું પણ શું છે ? આ તો સમાન હક્ક અને સરખા મતનો યુગ છે. જૂના જમાનાની આજે તિરકાર પામતી માતા આજની યુવતીને કેવી રીતે વર્ણવશે ? મારી દાદી આજે આવે તો જરૂર કહે કે આજે તો પુરુષોએ લાજ કાઢવી નોંધ્યો ! સૌંદર્યની ભાવના જરૂર ધટ છે, છતાં તેમાં ફેરફારો પણ જરૂરના છે; પણ સાચું સૌંદર્ય તો તંદુરસ્ત દેહમાં પ્રકટેલું હોય છે; સુગંધી તેલ અને પદ પાવડરમાં નહિ. ઉત્તર દિવંદના લેખાઓ અને સરહદના અશ્વધાનો જોડે આપણા યુવાનો પોતાનો તોલ કરી લુએ. આપણે ત્યાં ખંત-મહેનતનો પણ અભાવ થઈ રહ્યો છે. ઘરકામમાં પણ આજના વિદ્યાર્થીઓ બહુ મેકાડુ બની ગયા છે.

અખાડાઓ કાઢવાની વાતો યાચ છે, પણ ફેટલા અખાડાઓમાં કે રમતંગમતમાં આગળ આવવા અચલ કરે છે. આમાં લઘુતરનો દોષ કાઢવા બેસીએ, પણ આપણે આપણા તરફ નજર નાખવી નોંધ્યો. ઇતિહાસ કહે છે કે, આપણે દુનિયાનાં વર્ષથી પરાધીનતાના ચક્રમાં આબ્યા છીએ. મરાઠા યુગની આપણી ચઢતી પણ ચાર દિવસની ચાંદની જેવી થઈ ગઈ. આજે આપણે ગાંધીજી સંબંધી ખૂબ વિચારો કરીએ છીએ, પણ તેમના સચવેલા માર્ગે ફેટલા જઈએ છીએ ? સૌંદર્ય, પરાક્રમ અને ખડતલ જીવનથી ઠંડાળાને આરામ અને વિલાસમાં લસરી પડેલ આપણી પ્રજા આજે પણ એજ સ્થિતિમાં છે. ચરવીર દિંદુ અને બળવાન મુસ્લીમ પ્રજાના સિંહાસનો આજે વિલાસોની ખાઈમાં ગળડી પડ્યાં છે.

આજે આપણે ત્યાં ભાઈઓ-બહેનોમાં નૃત્યોનો પવન પુકાયો છે. નૃત્ય-સંગીત બધું જીવનના સૌંદર્ય અને આનંદ માટે જરૂરી છે, પણ તેમાં ક્ષુદ્ર વૃત્તિઓનેજ ઉત્તેજન આપતા હોઈએ તો એવાં નૃત્યોનો નાશ થવો નોંધ્યો, અને લાડીઓનો પ્રચાર થવો નોંધ્યો, વીર મહારાષ્ટ્રીયનો પણ આજે તો એજ દશામાં છે.

ગાંધીજીના બેઠા બળના પાઠો પણ આજે પચાવવા આપણે કયા તૈયાર છીએ ? આપણામાં આજે પ્રેમશૌર્યની લાવનાનો અભાવ છે. આજે કોલેજમાં કન્યાઓની છેડતી ને તોફાન કરનારમાં યુરોપીયનની હેટ કે અધધાનની ટોપી સામે નજર કરવાની પણ હિંમત છે ? આજે તો યુવાનનું કાર્ય બહુ નાનું છે. આજે હું દુનિયા કે દેશ કે ગુજરાતના ઉદ્ધારની મોટી વાતો કરતો નથી. આવા મંડળો દ્વારા લોખંડી ચરીરો, આદર્શ સાદાઇ, ત્યાગવૃત્તિ, સહનશક્તિ અને સહકારની વૃત્તિ કેળવીએ અને અમલમાં મૂકીએ તો ઘણું છે. તમારી આ એક પોળને જ આદર્શ બનાવશો તોયે એ મોટામાં મોટી સેવા ને મોટામાં મોટું મોરવ છે.

હજી ચેતીએ

શ્રી. દિશેરલાલ ઘ. મશરૂવાળા

“ ૧૯૧૮ માં આપણા રાષ્ટ્રનો વિજય થયો, ત્યાર પછી ત્યામ કરતાં સુખચેતનની વૃત્તિને આપણા લોકો વધારે માન આપતા આવ્યા છે. લોકોએ ત્યાગ થોડો કર્યો, પણ ઇચ્છાઓ વધારે કરી. મહેનત ટાળવા પ્રત્યે વલણ રહ્યું. પરિણામે આજે આપણા દેશ પર દુર્ભાગ ફરી વળ્યું છે. ”

જર્મનીને શરણે જવા માટે પોતાની પ્રજાને ખુલાસો કરતાં ફ્રાન્સના મુખ્ય વડા પ્રધાન માર્શલ પેતેંએ કરેલા ભાષણમાંથી ઉપરનો ફકરો ઉતાર્યો છે. મને આ વાક્યમાં જરાયે અતિશયોક્તિ લાગતી નથી. હું માનું છું કે જે વાત ફ્રાન્સ માટે માર્શલ પેતેંએ જણાવી છે તેજ બીજાં દારેલાં રાજ્યો માટેયે સાચી હોય.

કેટલાંક વર્ષથી હું આ બાબત પર વિચારી માણસોનું ધ્યાન ખેંચવાનો પ્રયત્ન કરી રહ્યો છું. અકસ્માત એ પ્રયત્ન ‘સાહિત્ય, સંગીત અને કળા’ની મર્યાદા અને ખ્યેય આંકવાને નિમિત્ત થયો. સંભવ છે કે એને નિમિત્ત બનાવવાને લીધે મારે વિષે ગેરસમજ થઇ, અને મને કાળ-કલા-વિરોધીની કુખ્યાતિ મળી, જે તેમ થતા છતાંયે રાષ્ટ્રના જીવનના નાશ કરનાર ભયંકર રોગ પ્રત્યે આપણું ધ્યાન જાય અને તેમાંથી આપણને બચવાનું સૂઝે તો મને. તે કુખ્યાતિની ફિકર નથી.

સુખચેતનપ્રિયતા, આરામપ્રિયતા કદી કાઠ ઊંચે ચડેલા દેશને પાડ્યા વિના રહી હોય એવું મેં જગતના ઇતિહાસમાં ક્યારેય વાંચ્યું નથી. મહેનત, કસાયેલા, કંઠજી જીવનમાં રસ લેનાર લોકોને હાથે રાજ્યો અને સામ્રાજ્યોની સ્થાપના અને આજીવન, મોજમજ-પરાયણ તથા સુવાળા વંશજોને હાથે તેમનો નાશ-એ બધાયે દેશોના ઇતિહાસોનો સાર કહી શકાય.

અધ્યાત્મને માર્ગે તેમજ સમૃદ્ધિને માર્ગે ચડવાની સાધના એક જ છે. પડેલા રાષ્ટ્રને ફરીથી ઉઠવાનો માર્ગ પશુ તે જ છે. તે માર્ગ સાદાઇનો છે, શોખનો નહિ; આઠ, નવ કે વધારે પણ કલાક પરિશ્રમ કરવાની હેંશ અને શક્તિ ધરાવવાનો છે; બે કલાક કામ કરી બાર કલાક નિરાંત ભોગવવાનો નહિ. વર્ષમાં આઠ દસ વાર નિદ્રોપ, સાદાં મનોરંજનો મેળવવાનો છે. અઠવાડિયામાં ત્રણથાર વાર સિનેમાની મોજ તથા રોજ રોજ હોટેલના ભોગ અને રેડીઓના કર્કશ સંગીતથી રીઝવાનો નહિ; પણ પોતાનું જ્ઞાન વધારવા માટે જ્ઞાનવૃદ્ધિ સાહિત્ય સેવવાનો છે; રાત્ર અ ધા જેવી નવલકથા અને જાસરી વાતો પાછળ

વીત્યા. કવચિત પેલી બીજી જ્ઞાનમાંથી એ બહેનના પતિનો કાગળ આવે તે કોઈક પાસે વચાવે અને કોઈક પાસે તેનો જવાબ પણ એ લખાવે. પણ ધીમે ધીમે એ બહેનને કંઈક અજાણ્ય થવા લાગ્યો. બીજી સ્ત્રીઓના પર કોઈ કોઈના પત્રો આવે તે તેઓ પોતે જ વચે અને પોતે જ તેના ઉત્તર લખે. પત્રોમાંની વિગત કોઈને જણાવવી હોય તો જણાવે, નહિ ને નહિ. આ વસ્તુ આ બહેનને ખૂંચવા લાગી, એમના પત્રોની તો બધી જ વાત અર્ધા જ જાણી જતાં હતાં ! એમના આ અજાણ્યો અને લાલ લીધો. એમનામાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન કરી અને 'તમે પણ ખંતથી અભ્યાસ કરો તો એમજ વચી ને લખી શકશો' એમ સમજાવ્યું અને અક્ષરજ્ઞાન આપવાનું શરૂ કર્યું. એક મહિના પછી અમે લખી આપ્યા પ્રમાણે આજે કાગળ એમણે પોતાના હસ્તાક્ષરમાં ઉતારીને પેલી જ્ઞાનમાં મોકલ્યો, અને ત્રીજે મહિને પોતે પોતાની મેળે નાનો સરખો કાગળ કોઈની પણ મદદ વિના લખીને મોકલ્યો.

આ ઉદાહરણ એ માટે આપું છું કે સાધારણ વચિવા લખવા પૂરતું થોડુંક જ્ઞાન તો દરેક બહેને મેળવી લેવું જોઈએ, અને અભ્યાસનો સમય વીતી ગયો હોય તો પણ થોડોક પ્રયત્ન કરવાથી એટલું સામાન્ય અક્ષરજ્ઞાન મેળવવું મુશ્કેલ નથી. આટલા પણ અક્ષરજ્ઞાનના અભાવે બહેનો ઘણી વાર ભારે મુશ્કેલીમાં મુકાઈ જાય છે. ખોટાં કાગળોઆંઓ બનાવીને મને તેવા લખાણ પર જોઈું સમજાવી અંગુઠાની છાપ લઈ બોળી સ્ત્રીઓને છેતરવામાં આવ્યાના દાખલા ઓછા નથી મળતા. અને આવાં કારણોને લીધે અક્ષરજ્ઞાન વિનાનાં બહેનો આવા પ્રસંગોએ ઘણી વાર કારણ વિના પણ મલારાયલાં ને મુંઝાયલાં રહે છે. કાગળમાં શું લખેલું છે એની ચોક્કસ ખાતરી જાતે વચીને કરી લેવાનું તો અશક્યજ છે હોય અને પોતાનું અંગત વિશ્વાસુ માથુસ કોઈ હોય નહિ તો એવા પ્રસંગે રખેને કોઈ પોતાને છેતરીને ઠગી જાય એવી ધાસ્તી એમને લાગ્યા કરે છે, અને એ કેવળ સ્વાભાવિક છે. અક્ષરજ્ઞાનના અભાવે આવા આવા અનેક પ્રસંગો ઉત્પન્ન થાય છે. એ બધામાંથી બચવાનો સીધો સાદો અને થોડો મહેનતો એ મુશ્કેલીમાંથી ઉગરી જવાય એવો રસ્તો કામચલાઉ અક્ષરજ્ઞાન મેળવી લેવું એ છે.

જિલ્લાનાં ગામડાંઓમાં ગયે વર્ષે ધણે રથજે ટ્રેડિંગ માટે રાત્રિશાળાઓ શરૂ થઈ હતી. કેટલેક રથજે ભેગા અને કેટલેક રથજે લુદ્ધ એમ સ્ત્રીઓ માટે પણ અક્ષરજ્ઞાનના વર્ગો ચાલતા હતા, અને બહેનો એનો લાભ લેતાં હતાં. એવાંસી તાલુકાના એક ગામમાં સિતેર વર્ષની વયનાં એક બહેન નિયમિત એ વર્ગમાં જતાં હતાં અને ખૂબ ઉત્સાહથી શીખતાં હતાં. આજે એ કાર્પ મદ પડી ગયું છે અને લોકોના ઉત્સાહમાં ઝોટ આવી છે. એનાં અનેક કારણો છે; પણ બહેનોને તો પોતાની આ જીજ્ઞાસુ સાલતી હોય તો એ દૂર કરવાનું મુશ્કેલ નથી. ગામડાંનાં ફિજિયોમાંથી મોટી વયના છોકરાઓ-જેઓ પાંચમું સાતમું સોરથ લાચુતા હોય એવા-કોઈ કોઈ તો મળી આવે. ફળીઆની બહેનો રાત્રિના સમયે પોતાને પર આગણે એ બાગકો પાસે જ અક્ષરજ્ઞાન લેવા માટે તો એમની મુશ્કેલી બહુ મહેલાઈથી ટળી જાય તે થોડા સમયમાં પોતે જાતે લખતાં વચિતાં થઈ જાય. નાનાં નાનાં ગામડાંઓમાં શરૂઆતમાં એ-ચાર બહેનો પણ આમ શીખવાની શરૂઆત કરે તો ધીમે ધીમે એનો વૈષ આખા ગામની બધી સ્ત્રીઓને લાગે એ અસંભવિત નથી. અને એમ થાય તો તો ચાર છ મહિના પછી એવું પણ બને કે આખા ગામમાં એક પણ સ્ત્રી અક્ષરજ્ઞાન વિનાની ન બેડે.

ગામડાંનાં બહેનો રાતનાં નવરાશના વખતે આ પ્રમાણે થોડુંક અક્ષરજ્ઞાન મેળવવાનો

પ્રયત્ન કરે તો ગામડાંઓમાં એક અગત્યનો સુધારો થયો કહેવાય. આ માટે કોષ આવીને ભણાવે કે કોષ કહે એની રાહ નેમ બેસી ન રહેતાં બહેનોએ પોતે જ ગામના શાળાના ઉપલા વર્ગોમાં ભણતા હોકરાઓ અને હોકરીઓ પાસે જમને તેમની મદદ માંગવી. કોષ વિદ્યાર્થી કે વિદ્યાર્થીની પોતાના વડિલોને અને વડિલોનાં જેવાં ગામનાં બીજાં બહેનોને આ મદદ આપવાની ના નહિ પાડી શકે. પોતે અક્ષરચાન મેળવવું અને બીજાને એ મેળવવાની પ્રેરણા કરવી એ પણ એક આમસુધારણાનું જ કામ છે અને બહેનો એ કામ જલદી હાથમાં લે એવી આશા રાખવામાં આવે છે.

અને જો આ વાત બહેનોના હૃદયમાં ઉતરે તો એનું બીજું સીધું પરિણામ બહુ સરસ આવશે. જે બહેનો મોટી વયે પોતે જાતે ભણવા તૈયાર થશે તે બહેનો પોતાની કન્યાઓને ભણાવવા માટે આનાકાની નહિ કરે અને એમને શાળાઓમાં મોકલી યોગ્ય કેળવણી સેવાની સરળતા જરૂર કરી આપશે. આમ થશે તો નિરક્ષરતાનો ભવિષ્યનો પ્રશ્ન આપમેળે જ ઉકેલી જશે.

(“ સ્થાનિક સ્વારાજ ” માસિકના જુલાઈ ૧૯૪૦ ના અંકમાંથી)

‘ નોકરી ’ માટે વલખાં મારતા યુવાનોને આદેશ

શ્રી. ગજેન્દ્રશંકર લાલશંકર પંડ્યા

શિક્ષકનો ધંધો કરવામાં આપણી મદદતા થતે છે ? નહિ જ. એ ધંધો ઉત્તમ જ છે. હું એને ઉત્તમ માત્રું છું. હું શિક્ષક છું માટે, એવું ન સમજશો. પરંતુ એ ધંધામાં જે સારાપણું છે, જે પ્રશંસનીય છે તેની આપણે ઉપેક્ષા કરી કેવળ કામચલાઉ વૃત્તિ મેળવવા માટે જ એ ધંધો કરીએ છીએ. આપણને પણ એ ધંધા માટે દાર્શિક ભાવ નથી. જેમ કોષ કન્યાને એક મનુષ્ય પરણવા માટે જ પરણે અથવા તો કુવારાપણાનું મહેણું ટાળવા માટે પરણે, એને પોતાની પત્ની તરીકે ઝાળખાવે, ગૃહસંસાર નિભાવે મમતી નથી છતાં ગમાવે, છૂટાછેડા થઈ ન શકે છતાં તેમ કરવા મન લલચાય એવી આપણી રિયલિટ મર્યાદા છે. તાત્પર્ય એ કે, આપણે આપણી જિંદગી કેવી ગુનરવી છે એનો વિચાર પણ પ્રથમથી કરતા નથી. ‘ નોકરી ’ ‘ નોકરી ’ ને જ આપણે જોઈ રહ્યા છીએ. ધણુંધણું તો વધીશ અને એથી આગળ વધીએ તો દાકતર. કોષ પણ જાતનો સ્વતંત્ર ધંધો કરવા આપણે આપણી શુદ્ધિ કરી નથી. નાની ઉંમરના યુવકો કર્યાંયો નિર્જન્ય કરી શકે ? એ પ્રશ્ન છે. પરંતુ આ યુવકો માટેના જવાબદાર વડીલોએ પણ પ્રથમથી પૂર્ણ વિચાર કરી કોષ નિર્જન્ય કર્યો નથી.

*

આ જમાનો ઐતહાસિક ત્વરિત વેગથી બદલાતો જાય છે કે આર્થિક પ્રશ્ન ધણી મૂંઝવણી કરનારો મર્યાદાકાર છે. આપણી આવક ધટી ઇ, પણ શોખ વધ્યા છે. ધનની ઉણપ સાલવા લાગી છે પણ જીવનની લહેર વધુ વાવા લાગી છે ત્યારે જીવનની સાદાઈ ધટવા લાગી છે. કોઈની ખાલી થવી લાગી છે ત્યારે જીવનની મોજ ઉઠારવા લાગી છે. આપણે ક્યાં

ધપીએ છીએ, આપણી આગળ કેવા પ્રકારના ખાણેકરા પડ્યા છે, તેનો વિચાર નહિ કરતાં પડશે ત્યારે દેવાશે, એ વિચારે ગાહું હાક્યે રાખીએ છીએ. જેની પાસે પૈસા નથી તેની રિયાત કંઈકી છે જ પરંતુ જેની પાસે પૈસા છે તેની રિયાત પણ કોઈ રીતે સંતોષકારક નથી. લક્ષ્મીનું ચંચળપણું જેટલું આ જમાનામાં વધુ છે તેટલું પહેલાં નહોતું. કરેરા વધ્યા ગય છે. સરકારને ધનની જરૂર છે. કોની પાસે જેટલું રહેશે તે પ્રભુ જાણે. પરદેશી-ઓનો ભય પણ ઝૂઝમતો જ છે. કયું રાજ્યક ક્યારે અદલાશે તે કોણ કહી શકશે ?

*

આવા જમાનામાં મારા મત પ્રમાણે માતા અને પિતાએ સંપૂર્ણ સાવધ રહેવાની જરૂર છે. આપણે એકાએક પલટો આણી નહિ શકીએ, પણ આપણાં સંતાનોને અમુક સંજોગોમાં અમુક પ્રકારની કેળવણી આપી તેને અમુક માર્ગે સંજોગોવશાત દોરીએ તો કદાચ જીવન જીવી શકવા તેઓ લાયક બને.

જીવન એ ચક્રરૂપ છે. ચક્ર હમેશાં ફરે છે. એને ફરવા માટે એક ધરી હોય છે. આ ધરી જીવનચક્રના સંબંધમાં ચાર તરવેની બનેલી છે. એ તરવેને હું સંપત્તિ કહું છું. પહેલું તરવે શારીરિક સંપત્તિ, બીજું માનસિક સંપત્તિ, ત્રીજું બુદ્ધિસંપત્તિ અને ચોથું પૂર્વજન્મની સંસ્કારિતા, આ ચારમાં ચોથી સંપત્તિ એવા પ્રકારની છે કે એના પર આપણો કાબૂ નથી. પરંતુ બીજી ત્રણ સંપત્તિ પર આપણે કાબૂ મેળવી શકીએ. આપણાં શરીર હવે કદાચ સળગ ન બનાવી શકીએ છતાં તંદુરસ્તી રાખી શકીએ અને તે શુદ્ધ સાત્ત્વિક પરિપક્વ ખોરાકથી બનતી વેચાઉ ખોરાકથી તંદુરસ્તી કેવળ બગડે જ. અતિ કે સૂક્ષ્મ આહારથી પણ તેમજ થાય. આપણી તંદુરસ્તી અને શરીરના રનાયુઓ વગેરેનાં સંબંધપણાથી સંતાનોને શારીરિક સંપત્તિ બક્ષી શકીએ અને તે સંપત્તિ નિભાવી રાખવા શિક્ષણ આપી શકીએ. આ શિક્ષણ ધ્યાનપૂર્વક કેવી રીતે આપવું એ સર્વને જાણીતું છે. માતાએ મુખ્યત્વે કરીને પોતાની તંદુરસ્તીને જાળવવાની અને ખાસ જરૂર લાગે છે એટલે જેટલી કસરત એનાથી થઈ શકે તેટલી એણે કરવી જ જોઈએ. જીભના ચટકા ન વધારતાં તંદુરસ્તી જાળવવાના ખોરાક માપસર જ લેવા જોઈએ. બાળકને પણ યોગ્ય પોષણ આપનારા તથા તંદુરસ્તી જાળવનારા ખોરાક જ આપવા ધટે.

*

મનસંપત્તિ પણ એવી જ રીતે આપી શકાય. વિચાર કરીને જ વર્તવાની ટેવ પાડી હોય, ઊંચા વિચારો કરવા જ મગજ ટ્રેનણ હોય, કુચલીઓથી દૂર રહેવું હોય, મુશ્કેલીનાં સમયમાં પણ વિચારપૂર્વક માર્ગ કાઢવાની પદ્ધતિ રાખી હોય તો મન દૃઢ બને અને પૂર્ણ રીતે વિચાર કરતાં શીખે. બાળક જન્મે તે પૂર્વે જ માતા પોતાના માનસના સંસ્કારો બાળક પર પાડી શકે અને બાળક સળગ મનવાળું જન્મે, એવી જ રીતે બુદ્ધિ ખીસવવાના માતા અને પિતાએ પૂરતા પ્રયાસ કરવા ધટે. કેવળ જ્ઞાન મળ્યું કે ઉચ્ચ યદવી પ્રાપ્ત કરી એટલે બુદ્ધિ ખીસી એમ માનવાનું નથી. બુદ્ધિની ખીસવણી કેવી રીતે થઈ શકે એ અત્યારે દૂર સમયમાં સમજાવી શકાય નહિ, તેમ એનું ખાસ શિક્ષણ પણ આપી શકાય નહિ. પરંતુ એ દિત્તોદિત્તર અનુભવજ્ઞે ધ્યાન રાખી કામ કરવાથી ખીસી શકે છે, ખરું જોતાં આ ત્રણે

સંપત્તિઓ પ્રાપ્ત કરવા માટે શું શું કરવું ધટે એ માટે દરેક માતપિતાએ એ સંબંધી પુરતકો વાંચવાં ધટે, માનસશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો પડે.

*

પૂર્વજન્મના સંસ્કારોમાં જેઓ ન માનતા હોય તેને કાંઈ કહેવાનું નથી. પાશ્ચાત્ય ન્યોતિષીઓ પણ માને છે. એમના મતને હું સંપૂર્ણ માનતો યદ્ય આપને જાહેર કરું છું કે એ સંસ્કારો આપણે માનવ પ્રવાસથી ફેરવી શકીએ. આપણાં સંતાનોના પણ ફેરવી શકીએ. હું તો ચોક્કસ માનું છું કે, જે આ ચાર સંપત્તિઓ આપણે આપણાં સંતાનોને આપી શકીએ તો આ જમાનામાં જ્યાં આશ્ચર્યકાનો મોટો પ્રશ્ન ઊભો રહે છે ત્યાં એમને જીવન યથાર્થ જીવવા લાગ્યશાળી બનાવી શકીએ. આથી એ ચાર સંપત્તિ એમને આપવા આપણે યથાશક્તિ પ્રયાસ કરવો જોઈએ.

(તા. ૧-૬-૪૦ ને રાજ સુરતની વડનગરા બ્રાહ્મણ જ્ઞાતિના સ્નેહસમાજના દ્વિવાર્ષિક સંમેલનને પ્રમુખપદેથી આપેલા બ્યાખ્યાનનો સારસામ.)

સાચા શિક્ષકનું લક્ષણ : સેવા અને ચારિત્ર્ય

[વેડછી આશ્રમમાં આલ્પતા અધ્યાપનવર્ગના ઉદ્દ્યાનસમારંભ વખતે શિક્ષકો સમક્ષ શ્રી મામા સાહેબ કૃડકે આપેલું ભાષણ.]

આજે મારા ઉપર શિક્ષકો પાસે ચાર શબ્દ કહેવાની ફરજ આવી પડી છે. હું કાંઈ વિદ્વાન નથી. મને કાંઈ શિક્ષણશાસ્ત્રનો અભ્યાસ નથી. ઉલટા તમારામાંથી જ કેટલાક ચોક્કસ એવા હશે જેમણે એનો અભ્યાસ કર્યો હશે. મેં જે કાંઈ વાંચેલું છે તેમાં શિક્ષકના ધંધા વિષે મોટી મોટી વાત વાંચી છે, પણ તે તો તમે પણ વાંચી હશે અને ગોખી પણ હશે.

વળી હું તો જૂનો માણસ ધર્ષ ગયો કહેવાઈ એટલે નવા જમાનામાં તેનો કેટલો વિકાસ થયો છે તે હું પૂરું જાણતો નથી. હું નાનપણમાં ભણ્યો હતો તે આજે યાદ કરું છું અને અત્યારનાં નાનાં નાનાં છોકરાં જે વાતો કરે છે તે સાંભળું છું ત્યારે મને પહેલાં મળતા શિક્ષણમાં અને આજનામાં કેટલો જથ્થો ફેર છે તેની ખબર પડે છે.

શિક્ષકનું પદ નાનુંસનું ન માનશો. સાચા શિક્ષકો તો અવિધ્યની પેદીને ઘડનારા છે. આપણો દેશ ધણો જૂનો છે અને સાહિત્ય પણ જૂનું છે. આપણે પ્રાર્થના કરીએ છીએ તે વખતે આપણે એક શ્લોક બોલીએ છીએ:

गुरुर्वेद्या, गुरुर्विष्णुः गुरुर्देवो महेश्वरः

गुरुः साक्षात् परब्रह्म तस्मै श्रीगुरुवे नमः ॥

પ્રાચીન સમયમાં શિક્ષકનો ધંધો બ્રાહ્મણોનો હતો, એવા સાચા બ્રાહ્મણને ધણું માન મળતું અને સિંહાસન પર બેસનારા મોટા મોટા રાજાઓ પણ ઉડીને એવા બ્રાહ્મણને પગે લાગતા અને એના કબા પ્રમાણે ચાલતા. તમને એવું લાગતું હશે કે એ ખરું જૂનવાણી હિંદમાં જ ચાલતું હશે; પણ જ્યાં દેશોમાં એવું ચાલતું હતું અને આજે પણ ચાલે છે.

જર્મની કે ઈંગ્લેન્ડમાં પણ સાચા શિક્ષકને જે માન મળે છે તે મોટા મોટા અસહનશીને પણ મળતું નથી.

હિન્દુસ્તાનમાં એકલા બ્રાહ્મણો જ આવા માનના અધિકારી મનાયા નથી. વૃકારામ જેવા વશિક અને તિરુવલ્લુર જેવા હરિજનને પણ બ્રાહ્મણોએ ગૃહ માન્યા છે. સત્ત્વી સ્ત્રીજ આપનારા હોય તો તે ગમે તે હોય તો પણ માનને યોગ્ય થાય છે.

આજે બ્રાહ્મણોએ પોતાનું સાચું સ્થાન ગુમાવ્યું છે. ધર્મ કોષ્ટક ગુસ્સે બ્રાહ્મણોનો જન્મ છે. ધર્મશ્રી ભંડારતું રક્ષણ કરનારા તેઓ છે. સમાજનું રક્ષણ કરી એને ટકાવી રાખનારા તેઓ જ છે. મને ખીજા ધર્મોના સાહિત્યની બહુ માહિતી નથી, પણ આવા શિક્ષકોને માટે દુનિયામાં બધે માન છે.

આજે એ માન જતું રહ્યું છે. ખાસ કરીને અંગ્રેજ સરકારના આજ્ઞા પછી એ લોકોએ જૂનું કાંઈ રહેવા દીધું નથી; પણ એ માટે એમનો દોષ કાઢીએ એની સાથે સાથે આપણે પણ કેવા છીએ એ વિચાર કરવા જેવું છે. એક બ્રાહ્મણ એક વખત બિક્ષા માગવા આવ્યો તેને મેં પૂછ્યું: 'તમે કંઈ ભણ્યા છો?' તેણે જવાબ આપ્યો: 'હા. હું ભણ્યો છું.' 'ગાયત્રી ભણ્યો છું.' આ જવાબ સંભળીને આગળ પૂછવાના મેં હિંમત ન કરી. એવી સ્થિતિ ભ્યાં છે ત્યાં માન ક્યાંથી ટકે ?

આજના બ્રાહ્મણોની સ્વચ્છતાજ લુપ્તો. એમને દુનિયા કેમ માન આપે ? હું જન્મે તો બ્રાહ્મણ છું, પણ તમે જાણો છો તેમ ભંગી થયો છું. એટલે લોકો મને અનેક પ્રશ્ન પૂછે છે. એમને દહેશત છે કે ભંગીઓ ભણશે તો એમનું કામ કેમ કરશે ? ખીજી સ્થિતિ આજે હું જોઉં તેવી જ રહેશે તો મને એ વિષે ધારતી નથી. ભંગી જેટલો જ અચ્છાન, એમના જેટલો જ મંદો અને એમના જેટલો જ સ્વાર્થી એવો એક બહુ મોટો વર્ગ છે, અને તે બ્રાહ્મણનો વર્ગ. ભંગી ભણીને એમનું કામ છોડી દેશે તો આ લોકો ત્યાં સુધીમાં પતિત ચર્મ એ કામને લાયક ચર્મ રચા દરો. હું પોતે બ્રાહ્મણ હોઇને આમ કહું છું. મને એ ગમે છે માટે નહિ પણ મને દુઃખ થાય છે તેથી એમ કહું છું.

જે સ્થિતિ બ્રાહ્મણોની છે એજ સ્થિતિ બરાબર શિક્ષકોની છે. તમે અને અમે, નાના કે મોટા, હંકા ક્ષેત્રના કે વિશાળ ક્ષેત્રના, આપણે બધા શિક્ષકો જ છીએ. જે આપણે કંઈક સુધરવું હોય અને દુનિયા આપણને આપણી પદવીને અનુસરતું માન આપે એવી આકાંક્ષા હોય તો આપણે એ માનને યોગ્ય બનવું જોઈએ.

આપણે એ માટે શું કરવું જોઈએ ? દરેક ધંધાધારી પોતાના જે જ્ઞાનનો કે સાધનોથી કામ લે છે, જેને લીધે પોતાનો ગુજારો કરે છે તેની પૂજા કરે. આપણા તહેવારોમાં આપણે બળદની પૂજા કરીએ છીએ, ગાયની પૂજા કરીએ છીએ; ઢળ, તરવાર અને ચોપડાની પણ પૂજા કરીએ છીએ, પણ શિક્ષકોએ કોઈ દિવસ પોતાના વિદ્યાર્થીની પૂજા કરી છે ? અસહના વખતમાં એવો એક વિધિ હતો. અત્યારના જમાનામાં પણ તેવાં દર્શાત જોવા મળે છે. સ્વામી વિવેકાનંદ એવો વિધિ કરતા હતા. તેઓ જેને પોતાનો શિષ્ય બનાવવો હોય તેનું ચરણાશ્રત પીતા હતા. જેને આપણા કરતાં સવારો બનવવા માગીએ છીએ તે આપણા શિષ્યને આપણે ધટવું માન આપીએ છીએ ?

કારીગરો પોતાના કામમાં ઊંડા ઉતરે અને પોતાનું કામ કેમ સરળ અને તેનો વિચાર કરે છે. પણ વિદ્યાર્થીનું માનસ કેવી જાતનું છે, અને વાળવું હોય તો તે કેવી રીતે વાળી શકાય, એવો ખ્યાલ રાખીને એની જોડે કામ લેનારા કેટલા શિક્ષકો છે ? જો એવા શિક્ષકો ન હોય તો શિક્ષકોએ માન માગવું એ શું વૃથા નથી ?

શ્રીકૃષ્ણ પાંડવોના ગુરુ હતા, જગત્ ગુરુ હતા, અને આજે પણ છે, કેમકે બધા ધર્મના માણસો ગીતાને શ્રેષ્ઠ ગ્રંથ તરીકે કબૂલ કરે છે, પણ એથી શ્રીકૃષ્ણ ગુરુ કેવી રીતે થયા ? એણે પોતાના શિષ્ય અર્જુનના યોડાને ખાલીસ કર્યા છે. પાંડવોના યુદ્ધ વખતે એનાં પતરાળાં ઉઠાવ્યાં છે, અને એમની અનેક જાતની સેવા ઉઠાવી ત્યારે પાંડવોને એમ થયું કે આપણો સાચો મદદગાર આજ છે અને તેમણે શ્રીકૃષ્ણનું સાંભળ્યું, શિક્ષકો પોતાના વિદ્યાર્થી માટે એવું શું કરે છે ? સાચા દિક્ષથી પોતાની મોટાઇ ભૂલી જનારા, વિદ્યાર્થીઓ સાથે બળી જનારા અને તેમની સાથે રમનારા શિક્ષકો આજે ઓછા યદ્દ મળ્યા છે.

જગતના ધણખરા નેતાઓ પણ શિક્ષકો હતા. ટિળક મહારાજ શિક્ષકનો ધંધો કરતા હતા. એમના મિત્ર આગરકર પણ શિક્ષક હતા. સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી શિક્ષક હતા. શ્રી રવીન્દ્રનાથ ઠાકર શિક્ષક છે અને ગંધીજી પણ શિક્ષક છે. આપણે શિક્ષકોની આવી મહાન પરંપરાને યોગ્ય બનવું જોઈએ. આજે આ દેશના શિક્ષકોને માથે ધણોજ મોટી જવાબદારી છે. હિંદુસ્તાનને સ્વતંત્રતાની ભૂખ લાગી છે, એ ભૂખ મટે નહિ ત્યાં સુધી દેશને જંપ વળવાનો નથી. ભલે થોડાં વર્ષ આપણી સ્થિતિ ન બદલાય, પણ સ્વતંત્રતા તો આવવાની છેજ તે તમે સમજી શકતા હશો. જો એ સ્થિતિ આવવાની છે તો એને માટે તૈયારી કરવી જોઈએ, તેને માટે આપણે ઉગતી પ્રગ્મને તૈયાર કરવી જોઈએ. તમે હજી જીવાન છો. હજી તમારી ઉપર કંઈક સંસ્કાર પડી શકે એમ છે. જો તમે આ ને આ ધરડામાં રહેશો તો પાછળથી સહન કરવું પડશે. કારણ કે સ્વતંત્ર હિંદમાં તેજોહીન શિક્ષકો નભવાના નથી. આ ખ્યાલ રાખીને અહીં તમને જે તક મળી છે તેનો લાભ લેજો.

તમને કદાચ એમ લાગશે કે આ એક પ્રકારની જોડ છે. ગમે તેમ માનો પણ આ તમારી એક પ્રકારની સાધના છે. હું ખરા અંતઃકરણપૂર્વક કહું છું કે આ સ્થાનનું રહસ્ય ન જોળખી શકો તો પણ એનો લાભ શ્રદ્ધાથી ઉઠાવજો. ન સમજીને પણ સારું કામ કરીએ તોય લાભકર્તા નીવડે છે. અહીં લીધેલી વિદ્યા તમને આજ ને આજ ફળતી દેખાશે નહિ, પણ બ્યારે ધરે પાછા જશો ત્યારે તેની કિંમત સમજશે.

તમારે આજનાં બાળકોને ભવિષ્યના નાગરિકો બનાવવાનાં છે. માટે અહીં જે શીખવાય તે ખૂબ વિચારપૂર્વક શીખજો. શિક્ષકના નામને શોભાવે એવું ચારિત્ર્ય ખીલવજો. મિલનસાર સ્વભાવ કેળવજો અને હિંદનું ભાવિ ઉજ્જવળ થાય તેવું કામ કરજો. અહીંથી જે તમને માની કેળવણીનો ખ્યાલ મળે એનો તમે સરકારી તંત્રમાં ચાલતી યાજ્ઞામાં લાભ ન આપી શકો એ બનવાજોગ છે. તો તમે તમારા ધરનાં અને પડોશીનાં બાળકોને એનો લાભ આપજો.

મેં તમને જે કહ્યું તે કહ્યું એર જેવું લાગ્યું હશે. ડૉક્ટરો એર આપીને જે રીતે રોગો સારા કરે છે એવા ધરાદયી દવા ગળીને મેં તમને એ બધું કહ્યું છે કહ્યું લાગે તો પણ એનું સેવન કરજો અને તેથી તમને અને દેશને લાભ થશે. અંતમાં હું આ આશ્રમની પ્રાર્થનાની લાખામાંજ પ્રાર્થના કરું છું :

તેજસ્વી પ્રાણવાન થાજો, સદા શિક્ષણ આપજો;

ન કદાપિ થજો સિદ્ધ, વિદ્યેષે મન આપજો;

આવતા માસની કાર્યદિશા

- ૧ દરેક કક્ષા પુસ્તકાલયો પોતાના વ્યવસ્થાપક મંડળની સભા ડિસેમ્બરના પહેલા રવિવારે મેળવે.
- ૨ જેમણે અંદાજે બનાવી ન મોકલ્યા હોય તે પોતાના પુસ્તકાલય વા વાંચનાલયનાં અંદાજે બનાવી મોકલે.
- ૩ મંજૂર થયેલાં અંદાજે મળે એટલે પાવતીઓ પર ધોરણ પ્રમાણે સહીઓ કરી પુસ્તકાલય ખાતામાં તુર્ત મોકલી આપે.
- ૪ પોતાના પુસ્તકાલયોનાં અંદાજેમાં કપાત થઈ હોય તો તે ખાતાને અનિવાર્ય રીતે કરવી પડી છે એમ માની ખાતા તરફ લખાપડી ન કરવા સલાહ છે. શંકાઓના સમાધાન માટે આ અંકમાં છપાયેલી પ્રશ્નોત્તરી વાંચો.
- ૫ ત્રિમાહી નિવેદનો જૂથમંડળો પોતાના જૂથનાં પુસ્તકાલયમાંથી મંગાવી એકઠાત કરી મોકલે. જરૂર પડે સભા બોલાવી હકીકત એકત્રિત કરવા તજવીજ કરશે.
- ૬ તમારા પુસ્તકાલયમાં કરાવ છુક, વાંધાપત્રકની ચોપડી, ઊઠી ગયેલાં બાળકોની યાદી, વાચકનોંધવહી ન રાખી હોય તો આજે જ આ પત્રકો ખાંધી તમારું કામ વ્યવસ્થિત કરો.
- ૭ પ્રાંત અને કક્ષા પુસ્તકાલયોના વ્યવસ્થાપકો આ માસિકમાં શ્રી. કલ્યાણરાય જેશીનો લેખ અને ખાતાની નક્કર સાહિત્ય માટેની યોગના વાંચે અને વિચારે.
- ૮ તમારા નજીકના શાળાવાળા ગામે પુસ્તકાલય ન હોય તો લોકમદદ રૂપિયા પચાસથી પંચોત્તર સુધી ઊભી કરવા પ્રયાસ કરો.

વડોદરા,
તા. ૮-૧૦-૪૦

ઉ. મો. પટેલ
અ. મદદનીશ વ્યવસ્થાપક.

વટહુકમ નં. ૨ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

કર્યા પુસ્તકાલયોની વ્યવસ્થા

કર્યા પુસ્તકાલયોની તપાસણીમાં જણાયું છે કે, માટે ભાગે કર્યા પુસ્તકાલયોનાં વ્યવસ્થાપક મંડળો પોતાના કામકાજમાં ખાતાના ધારાધોરણ પ્રમાણે તેમ જ પોતાના કાર્યમાં જણાવ્યા પ્રમાણે કાર્યક્ષમતાથી કામ કરી શકતાં નથી. આનું એક મહત્વનું કારણ ‘પુસ્તકાલય’ માસિકમાં પ્રસિદ્ધ ચતા સૂચના, વટહુકમોથી અગાળ રહેવાપણું અગર કામ કરનાર ઇસમ તરફથી જોઈતી તકેદારીથી કામ લઈ શકવાની ઊણપ છે. સખ્ય આથી કર્યા પુસ્તકાલયોના તમામ મંત્રીઓને નીચેની મહત્વની બાબતોનો અમલ કરવા અને તે માટે દર માસે વ્યવસ્થાપક મંડળની સલા નિયમિત બોલાવી તજવીજ કરવા મે. થી તજવીજ કરવી. સદાહુ વટહુકમ પ્રમાણે કામ કરવા બદલનો ઉદ્દેશ દર વર્ષે બીજા બિલનાં નાણાં માગતી વખતે પ્રત્યેક કર્યા પુસ્તકાલયે કરવાનો છે.

- (૧) પુસ્તકાલયમાંથી કયાં પુસ્તકો કમી કરવા જેવાં છે તેની યાદી અંચપાલ પાસે તૈયાર કરાવી વ્યવસ્થાપક મંડળમાં રજૂ કરવી અને વટહુકમ નં. ૯ તા. ૨-૧૨-૩૩ એકીકરણ ભા. ૩ જના પાન ૮ માં જણાવ્યા પ્રમાણે રૂપિયા પચીસ સુધીની કિંમતનાં પુસ્તકો પોતે કમી કરવાં અને વધુ કિંમતનાં હોય તો ખાતા તરફ કમી કરવા માટે બલામણુ કરી મોકલવાં. કર્યા પુસ્તકાલયોમાં નકામાં પુસ્તકો ધણાં છે. તેની અમે ખાતરી કરી છે. માટે આશા છે કે આ બાબતમાં ચાંપતા હલાજો લેવાશે.
- (૨) બંધાવવા યોગ્ય પુસ્તકો વાચન મટે બહાર આપવાં બંધ કરવાં અને બંધાયા બાદ તજવીજ કરવી. પુસ્તકો બંધાવવા આપવા માટે રૂપિયા એકની અંદરની કિંમતનાં પુસ્તકો ફાટી જાય તો બંધાવવા તજવીજ ન કરતાં કમી કરવાં અને નવું ખરીદવા નોંધ લેવી.
- (૩) નવીન ખરીદવા જેવાં પુસ્તકોની યાદી માટે જુદાં જુદાં માસિકોમાંથી અભિપ્રાયોની કાપડીઓ એક સમિતિ દ્વારા તૈયાર કરાવી તથા સૂચના દ્વારા વાચકો તરફથી મેળવેલું લીસ્ટ હોય તે ઉપર જુલાઈ માસમાં તેવી યાદી નવા વર્ષ માટે ખરીદવા તૈયાર રાખવી.
- (૪) પુસ્તકો પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળમાંથી જનતા સુધી ખરીદવાં; તેમ ન જની શકે તો ગમે ત્યારે છૂટક છૂટક પુસ્તકો ન ખરીદતાં વ્યવસ્થાપક મંડળ પાસે ફોની પાસેથી પુસ્તકો કેટલા કમિયનથી ખરીદવાનાં છે તે ઠરાવી ખરીદવાનાં છે. પુસ્તકાલય સહાયક સહકારી મંડળ કરતાં એકંદરે કોઈ પણ પુસ્તક વેચનારી સંસ્થા સંગ્રહી

કર્મશીલ વધુ આપી શકશે નહિ એમ અમારું માનવું છે. માટે સાર્વજનિક સંસ્થાના હિત ખાતર આ બાબત વ્યવસ્થાપકો સંપૂર્ણ વિચાર કરી તજવીજ કરવાનો દાખલો રાખસે.

- (૫) અંચાલ પાસે પુસ્તકો ખરીદવાં હોય તેનું સંપૂર્ણ વર્ગીકરણ કરાવવું અને પછી જ પુસ્તક વાચન માટે મૂકવું.
- (૬) અધ્યયનસંગ્રહ જુદો પાડવો. અધ્યયનસંગ્રહમાં જે માસિકો સારી સ્થિતિમાં હોય તે, જે પુસ્તકની આવૃત્તિ અંધ થાય તે પુસ્તક, તથા ખીજા અભ્યાસી લેખકોનાં સર્વકાળ માટે ચાલે તેવાં જરૂરી પુસ્તકો, ડિક્શનરીઓ, એન્સાઈક્લોપીડીયા, ઈયર બુકો, રિપોર્ટો વગેરે જુદા કાઢી તેનું જુદું પત્રક રાખવું. આ મહત્વના કાર્યમાં મંત્રીએ પોતાની સેવાઓ ખાસ આપવી અને જરૂરી મદદ માટે ખીજા કાર્યકરોને પણ આ કામમાં યોજના. કરવા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયો માટે આ અવશ્ય જરૂરનું કાર્ય છે અને તે પ્રત્યેક પુસ્તકાલયે ફરજિયાત સમજવાનું છે.
- (૭) રોજમેળ જ્યાં રોજ ન લખાતો હોય ત્યાં રોજ લખવો અને પ્રત્યેક રોજ શિક્ષક ખેંચી મંત્રીએ સહી કરવી.
- (૮) રોજમેળની શરૂઆતમાં કાયમનિધિ ખાતે કેટલી રકમ ક્યાં ક્યાં છે તે સવિસ્તર જણાવવું. આમાં હાથ પર રહેલી રકમનો પણ સમાવેશ થાય છે.
- (૯) તમામ પત્રો અને નોંધવહીઓને સિક્કા કરી એકત્રિત કરવી.
- (૧૦) દિસાખી ફાઇલ તથા કિરકોલ ફાઈલની ફેરીસત થવી જોઈએ.
- (૧૧) રૂપિયા પચીસ ઉપરાંતનું કોષ્ટક પણ સહેજસાજ દુરસ્તી કે લાકડી સામાનનું કામ જાહેર બાવ મંગાવી ઓછા ખર્ચે વ્યવસ્થાપક મંડળમાં તે રજૂ કરી મંજૂર કરાવ્યા બાદ કરવું જોઈએ.
- (૧૨) નોકરો માટે પ્રોવિડન્ટ ફંડની યોજના અમલમાં મૂકવી.
- (૧૩) લેકોપકારક મંડળમાં જે પુસ્તકાલય નોંધાયું ન હોય તો તે નોંધાવવા દુર્લભ તજવીજ કરવી.
- (૧૪) વર્ષમાં એક વખત તમામ પુસ્તકોની મેળવણી કરી તે ઉપર મંત્રીએ અને અંચાલ પાસે પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં બરાબર છે તેનો શેરો અવશ્ય કરવો જોઈએ.
- (૧૫) દર વર્ષે નવીન ખરીદાયેલાં પુસ્તકોની વર્ગીકૃત યાદી પ્રસિદ્ધ થવી જોઈએ.

સૂચના નંબર ૧૧ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય

નવીન ગ્રામ પુસ્તકાલયોની માગણી કરવા બાબત

શાળાવાળા દરેક ગામે પુસ્તકાલય હોવું જ જોઈએ, એ સિદ્ધાંત વડોદરા રાજ્યે સ્વીકારેલો હોય ચાલુ સાલે પણ પચાસ નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડવાનું નક્કી કર્યું છે. દરેક પ્રાંતમાં મહાલમંડળો, માનદ પ્રચારકો તથા રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબો તરફથી આ બાબતમાં પ્રયત્નો સારા થયા છે. ચાલુ સાલે માર્ચ ૧૯૪૧ પહેલાં જેમની લોકમંદદ અન્ને આવશે તેમને નવીન પુસ્તકાલયો ઉઘાડી આપવા ઘટિત તજવીજ કરવામાં આવશે. હીરક-મહોત્સવનિધિમાંથી અગીયાર પુસ્તકાલયો ઉઘાડવામાં આવનાર છે અને તેનો લાભ મહુવા મહાલને આપવાનું મે. રા. રા. વ્યવસ્થાપક સાહેબ સાથે વાટાઘાટ કરી નક્કી કર્યું છે. તો મહુવા મહાલનાં શાળાવાળાં ગામોએ નિદાન દશ રૂપિયા અગર તેથી વધુ જેટલી લોકમંદદ જીતી થશે તેમને નવીન પુસ્તકાલય ઉઘાડી આપવાની તજવીજ થવાની છે. સખ્ય આ મહાલનાં પુસ્તકાલય વિનાનાં શાળાવાળાં ગામોએ પુસ્તકાલયમાં રસ લેનાર તમામ વ્યક્તિઓ યોગ્ય પ્રયાસો કરશે એવી આશા છે. નવીન જિલ્ડનાર ખીજાં ગ્રામ પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ રૂપિયા પચાસથી પંચોતેર સુધીની લોકમંદદ જીતી કરવા પ્રયાસો કરવા. આ રકમમાં જમા થયેલી કાયમનિધિ રકમ મજરે મળશે. નાણાં મોકલવા ઉપરાંત નીચેની હકીકત તમામ નવીન માગણી કરનારે પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓએ પુસ્તકાલય ખાતાને પૂરી પાડવા તજવીજ કરવી.

(૧) ગામનું નામ.

(૨) વસતી, અ સ્ત્રી, પુરુષ, કુલ.

પૈકી ભણેલા આ સ્ત્રી, પુરુષ, કુલ.

(૩) પુસ્તકાલયનો લાભ લેનાર ખીજાં નજીકનાં ગામો.

(૪) સ્વતંત્ર શાળા છે કે વર્ગ ? વર્ગ હોય તો કેટલા વખતથી જિલ્ડયો છે ? (શાળા સરકારી હોવી જોઈએ.)

(૫) શાળાના વર્ગ દીઠ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા.

(૬) નજીકનું રેલવે સ્થળ.

(૭) પોસ્ટનું સ્થળ, અંકવાડીઆમાં કેટલા વખત ટપાલ આવે છે ?

(૮) દર વર્ષે આશરે કેટલી મંદદ જીતી થઈ ચકશે ?

(૯) મંત્રી તરીકે કામ કરનાર શાળાના શિક્ષકનું નામ.

સૂચના નં. ૧૨ સને ૧૯૪૦-૪૧.

વિષય

તપાસણી બાબત

તમામ ગ્રામ પુસ્તકાલયોના દફતરની તપાસણીનું કાર્ય મંથ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકો તથા રા. મહાલ શાળાધિકારી સાહેબોએ કરવા બાબત મે. રા. રા. વિદ્યાધિકારી સા. ના સચિવેષ નં. ૫૪ સને ૩૯-૪૦ તા. ૪-૭-૪૦ તથા નં. ૫૫ સને ૩૯-૪૦ તા. ૪-૭-૪૦ થી હયું છે. હજી સુધી અહીં દફતરતપાસણી કેટલી મંથ્યવર્તી શાળાઓના મુખ્ય શિક્ષકોએ કરી તેની માહિતી આવતી નથી. સખ્ય આ સૂચનાથી તમામ રા. મહાલ શાળાધિકારી સા. તથા મંથ્યવર્તી શાળાના મુખ્ય શિક્ષકોને વિનંતિ કરવામાં આવે છે કે પોતે દફતરતપાસણી કર્યાની તથા વાંધાનો નિકાલ કર્યાની હકીકત નીચેના નમૂનામાં પત્રક રૂપે દર માસની દશમી તારીખ સુધીમાં મોકલી આપવા તજવીજ કરવી. રા. મહાલ શાળાધિકારી ભેટ લીધાનાં જે પત્રકો મોકલે છે તે માથે દફતરતપાસણી કર્યાનો ઉલ્લેખ કરવો જોઈએ. સચિવેષમાં જણાવેલી બાબતોમાં કાળજીપૂર્વક તપાસણી કરવા અમારી આસ વિનંતિ છે.

નમૂનો

અનુક્રમ નંબર.	તપાસણી કરેલાં ગામો.	દફતર તપાસણી કર્યાની તારીખ	ઑડિટોનો નિકાલ થયો છે કે નહિ.
૧	૨	૩	૪

વડોદરા,
તા. ૮-૧૧-૪૦ }

ઉ. મા. પટેલ
અ. મદદનીશ અવરચાપક,

સૂચના નંબર ૧૩ સને ૧૯૪૦-૪૧

વિષય.

પ્રાંત અને કરળા પુસ્તકાલયોમાં દેશપરદેશનાં મનનીય સામયિકો વસાવવાની યોજના

કરળા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં ખરીદાતાં સામયિકો અને પુસ્તકો જોતાં તેમાં દેશ વિદેશના વિચારો દર્શાવતું સાહિત્ય બહુ જ થોડા પ્રમાણમાં કરળા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં ખરીદવામાં આવે છે. પુસ્તકાલય રચાવવાના નિયમો જોતાં આ કાલેજોનો ઉચ્ચ આશય પુસ્તકાલયોને તાલુકા કે પ્રાંતના મુખ્ય પુસ્તકાલયો ન. વવાવું

ખાતાનું ખ્યે જણાવ્યું આવે છે. તે ધોરણે તાલુકામાં વધુ કેળવણી પામેલી વ્યક્તિઓ જેવી કે શિક્ષકો, વહેપારીઓ, ડૉક્ટરો, સંશોધકો, સરકારી નોકરો, વકીલો વગેરેને દેશવિદેશનું સાહિત્ય વાંચવાનું સુલભ થાય અને પુસ્તકાલયપ્રવૃત્તિમાં તેઓ વધારે જોડા રસ લે તેવી રીતે વાચનનું સાહિત્ય આ સંસ્થાને પૂરું પાડવું જોઈએ. એ વાત પણ સત્ય છે કે, હુંકા ખર્ચની ચતાવાળા આપણા પુસ્તકાલયો આવું તમામ સાહિત્ય એક જ સ્થળે વસાવી શકે નહિ પરંતુ પ્રાંતના મુખ્ય પુસ્તકાલય સાથે બીજા કર્યા પુસ્તકાલયો સહકાર સાધી આવું સાહિત્ય વસાવી શકશે. આ બાબતમાં છેલ્લા એક વર્ષથી અમે પ્રાંત અને કર્યા પુસ્તકાલયોના કાર્યકરો સાથે આવું સાહિત્ય વસાવવા માટે સમજ આપવા પ્રયાસ કર્યા છે, વળી હમણાં જ ધારી અને અમરેલી પ્રાંત પુસ્તકાલયોના કાર્યકરો સાથે અમે આ બાબત રસપૂર્વક ચર્ચા કરી છે.

૨. ચર્ચા અને વિચારોના પ્રચારને અંતે અમને એમ જણાયું છે કે, આવું સાહિત્ય એક વખત કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોના વાચકો સમક્ષ ઉચ્ચ સાહિત્યના વાચન પુસ્તકાલય ખાતા તરફથી રમું થવું જોઈએ. આ માટે રાજ્યના પ્રચાર માટે એક વખત મુખ્ય મુખ્ય કર્યાઓમાં વાચન પહેાંચાડવા માટે નિદાન એ પૂરતી યોજના. સેટની જરૂર છે અને તે પૂરા પાડવા ધટિત તજવીજ થશે. જે પુસ્તકાલયો તરફ આ સેટ વાચન માટે મોકલવામાં આવે

તેમને પોતાને ત્યાં આખો માસ રાખી જુદા જુદા વાચકોને પુરા પાડવા તજવીજ કરવી અને માસ આખરે તે સેટ ખાતાએ જણાવ્યા પ્રમાણે બીજા કર્યા પુસ્તકાલય તરફ મોકલવો. આમ આ સામયિકોનું વાચન ઉપલા થરના વાચકોને પોષક અને કે કેમ તે બાબતનું એક સવિસ્તર નિવેદન ખાતા તરફ મોકલવું અને પોતાના વાર્ષિક નિવેદનમાં પણ આ વાચનની અસર શું થઈ છે તે જણાવવું. આશા રાખવામાં આવે છે કે, આ વાચનપ્રચારથી કર્યા ને શહેરોના વિદ્વાન વર્ગ વાચનના ખરા શોખ માટે પુસ્તકાલયોના સભ્ય બનશે અને પુસ્તકાલયની ઉપજમાં વધારો કરશે. ખાતા તરફથી જે સામયિકોના સેટ વાચનપ્રચાર માટે મોકલવાનો છે તેની સામયિકવાર ટૂંક નોંધ નીચે આપી છે:

1. **Reader's Digest**—An American Magazine contains (1) Summaries of important articles in Monthlies, Weeklies etc. (2) Humorous anecdotes, (3) Pictureaque phrases, (4) Synopsis of an interesting new book.
2. **Hygiea**—American monthly dealing with problems of good health. Articles are dependable and approved by a body of medical practitioners.
3. **Fortnightly Review**—English monthly. Topics of the day.
4. **Times Literary Supplement**—A London Weekly giving reviews of new books in English.

5. Time—An Illustrated American Weekly. Contains a digest of news written in a snappy style. Has good sources of information.

6. Sphere—Illustrated English Weekly.

સને ૧૯૪૧-૪૨ થી કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોમાં આ યોજનાનો અમલ થઈ સને ૧૯૪૧-૪૨ થી પુસ્તક શકે તે માટે નીચે પ્રમાણે જૂથ પાડવામાં આવ્યા છે. અને કાલયોએ કરવાની તેમાં જણાવેલું મોટા અક્ષરે છાપેલું પહેલું પુસ્તકાલય એ જે તજવીજ. તે જૂથનું મુખ્ય પુસ્તકાલય ગણાશે.

જૂથ ૧ છું—૧. શ્રી જયસિંહરાવ સાર્વજનિક પુસ્તકાલય, પડોદરા, ૨. ઝોઝા, ૩. કરજી, ૪. પાદરા, ૫. ચિતોર, ૬. સાવત્રી, ૭. વાધોડીઆ.

જૂથ ૨ જુ—૧. પેરલાદ, ૨. સોઝા, ૩. વસો, ૪. નાર, ૫. મહેળાવ, ૬. પીઝ, ૭. ધર્મજ.

જૂથ ૩ જુ—૧. અમરેલી, ૨. દારકા, ૩. ખેડ, ૪. ધારી, ૫. કોડીનાર, ૬. દામનગર.

જૂથ ૪ જુ—૧. નવસારી, ૨. ગણદેવી, ૩. બીલીમોરા, ૪. બ્યારા, ૫. પલસાણા, ૬. સોનગઢ, ૭. કોર.

જૂથ ૫ જુ—૧. મહેસાણા, ૨. વડનગર, ૩. વિસનગર, ૪. ઝેરાળી, ૫. વિજા, ૬. કોશલ.

જૂથ ૬ કું—૧. પોટલું, ૨. કડી, ૩. દહેગામ, ૪. સિદ્ધપુર, ૫. આશુરમા, ૬. હંઝા, ૭. ધોલોજ.

ઉપર પ્રમાણે જૂથ પાડેલા છે. જે તે જૂથના મુખ્ય પુસ્તકાલયના મંત્રીએ પોતાની સાથે જોડાયેલા પુસ્તકાલયોના મંત્રીઓ સાથે પત્રવ્યવહાર કરી એકેક વિદેશી સામયિક ખરીદવા યોજના કરવી અને તે પોતાના જૂથના પુસ્તકાલયોને વારંકરતી કરવું કરવા તજવીજ કરવી. દરેક સામયિક પોતાને ત્યાં એક મોસ રાખ્યા પછી બહાર વાચન માટે ફરવું કરવાનું છે અને તે નિમમિત રીતે દરેક કરવાને મજા તેવી આતરવ્યવસ્થા કરવાની છે. આથી છે કે આ યોજનાનો લાભ કર્યા અને પ્રાંત પુસ્તકાલયોના કાર્યકરો ઉદારો.

વડોદરા, } ઉ. મો. પટેલ
તા. ૧૧-૧૧-૪૦ } અ. મદદ. વ્યવસ્થાપક.

જ્ય. દિ. વાકાનીમ
વ્યવસ્થાપક

પુસ્તકાલય

લવાજમ :

દેશી વાર્ષિક રૂ. ૪-૮-૦
પરદેશી ,, રૂ. ૫-૦-૦
છુટકે નકલ રૂ. ૦-૬-૦

વંચીઓ :

નાનાલાલ શંદરીબંદ દીવાનજી,
મલિલાલ પ્રકાશકર વ્યાસ,

: સ્વિવસ્થાપક :

જામજીભાઈ નારણભાઈ આચાર્ય
બી. કૌમ
મંત્રી, પુ. સ. સ. મં. વિ.
રાવપુરા.....વડોદરા.

અનુક્રમણિકા

વિષય	લેખક	પૃષ્ઠક
પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓ માટે ...	—તંત્રીરથાનેથી	૫૯૩
૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય ...	શ્રી. હોટાલાલ માનસિંગ કામદાર	૫૯૪
કડી મઢાલ પુ. પરિપેદ : 'ચોથું' અધિવેશન...	...	૬૦૧
પુસ્તક પરિચય ...	ના. ચં. દીવાનજી, ડ. વૈધ, 'દ્રષ્ટા', મ. પ્ર. બ્યાસ	૬૧૮
મઢાલ પુ. મંડળની સભાઓ	૬૨૧
નવીન શાલ	૬૨૨
ભાસિકો મળ્યા તારીખ	૬૨૩
પુસ્તકાલયોની તપાસણી ...	શ્રી. ના. નં. ચોકસી	૬૨૪
પુસ્તકાલય નોંધ	૬૨૮
પત્રો શરૂ થયાની માહિતી	૬૩૧
પુસ્તકો મોકલ્યાની માહિતી	૬૩૩
વર્ગીકૃત નામાવલી પ્રવણી અંક ૪૬ ...	શ્રી. ના. ચં. દીવાનજી	૬૩૪

સામયિક હોલન

લખા ભગતના છપા	૭૯
નાના સાહેબના અંતિમ દિવસો	૮૦
ત્રણ શુદ્ધવતાઓ ...	શ્રી. વિનોબા ભાવે	૮૩
ખાજક સાથે રમત ...	'પ્રે'	૮૪
ગામઝાનું બાલમંદિર ...	શ્રી. જુગનરામ દવે	૮૫
પુસ્તકાલય ખાતાની સચના, બલામજીની યાદી ૪૦	૧૬૭

ખાસ વાંચો

આ અંકના છેલ્લા પૃષ્ઠ પર વડોદરા રાજ્ય પુ. મંડળ તરફની શિષ્ટવાચનની ૧૯મી પરીક્ષાને લગતી જે જાહેરાત છપાઈ છે તે તરફ સૌ વાચકોનું લક્ષ્ય ખેંચી એ પરીક્ષાનો લાભ વધુ પ્રમાણમાં લેવાય તે માટેના પ્રયત્નો ચાલુ કરે.

મદદની જરૂર છે

વડોદરાના રવ. મો. ન. અમીન રમારક જ્યુનિલી બાગ વાચનાલય માટે સન ૧૯૪૧ ના વર્ષ માટે રૂ. ૬૦)ની લોકમદદની જરૂર છે.

હિદાર દાતાઓને વાચન પ્રચારના આ કાર્યને સદાય કરવા મદદની રકમ નીચેના સરનામે મોકલી આપવા વિનંતિ છે.

મંત્રી, પુસ્તકાલય સં સં મંડળ લિ.
પો. બો. નં. ૧૦, રાવપુરા, વડોદરા

આ ભાસિક વડોદરામાં 'ધી લુદાજીમિત્ર પ્રિ.' પ્રેસ'માં અંબાલાલ વિ. દક્ષરે પુસ્તકાલય સ. સ. મંડળ લિ. ને માટે છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું. તા. ૧૫-૧૨-૪૦

પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓ માટે

—તંત્રીસ્થાનથી

હું મણાં હમણાં છેલ્લા કેટલાક વખતથી આપણે ત્યાં પ્રૌઢશિક્ષણનો ઠીક ઠીક પ્રચાર થતો ચાલે છે. એના પરિણામે હવે બહુલાઓ-લખતાં-વાંચતાં શીખેલાઓ-ની સંખ્યા પણ ઠીક ઠીક વધતી ચાલી હશે. અને ત્યારે એ લખતાં-વાંચતાં શીખેલાઓ એમનો એ પ્રયાસ આગળ વધારી શકે તે માટેના પ્રયત્નો હવે આદરવાની જરૂર છે. જેઓ એ કાર્યમાં સારો રસ ધરાવતા હશે તેઓ તેા એ માટેના પ્રયત્નો કરતા ઘર્ષ ગયા હશે, પરંતુ હજી જેઓ આ પ્રવૃત્તિને વેગ ન આપતા હોય તેઓ વધુ પ્રવૃત્તિશીલ બને.

પ્રૌઢશિક્ષણપ્રવૃત્તિ દ્વારા લખતાં-વાંચતાં શીખેલાઓનું વાચન આગળ વધારવા માટે હવે તેમણે પુસ્તકાલયનો આશ્રય લેવો જોઈશે. તેઓનો એ માટેનો રસ હમેશ માટે જાગત રહે તે માટે તેમને પુસ્તકાલય તરફ, જેમ તેઓ પ્રૌઢશિક્ષણ-વર્ગ પ્રતિ આકર્ષાયા હતા તેમ તેમને આકર્ષવા પ્રયત્ન કરવો જોઈશે.

અને એ માટે તેમના ધરતું વિવિધ સાહિત્ય તેમની આગળ રજૂ કરવું જોઈશે.

પ્રૌઢશિક્ષણ અંગેનું સાહિત્ય આપણે ત્યાં હવે ઠીક પ્રમાણમાં પ્રકટ થતું જાય છે. અને કેટલાક જાલસાહિત્યનાં પુસ્તકો પણ એ કામે ઉપયોગમાં લઈ શકાય.

એટલે એ પ્રૌઢશિક્ષણ પામેલાંઓમાં વધુ વાચનરસ જાગ્રત કરવા માટે હવે પ્રયત્નો કરવાની જરૂર છે.

આશા છે, ઉત્સાહી શિક્ષક ભાઈઓ જેઓ પુસ્તકાલયોના અધ્યાપકો છે તેઓ આ દિશા પ્રતિ તેમના સક્રિય અને વેગવંત પ્રયાસો સત્વર ચાલુ કરશે.

૧૯૯૬ નું બાલસાહિત્ય* [એક પત્ર]

મિય બાપશ્રી,

મારો ગયો પત્ર* તો છ મહિના મોડો લખાયો હતો, પરંતુ આ પત્ર ઠીક વહેતો લખી શકાય છે. પુસ્તકપ્રકાશકોએ જેમ જેમ પુસ્તકો પ્રગટ થતાં ગયાં તેમ મોકલવાનું સૌજન્ય દાખવ્યું એટલે આ પત્ર આટલો વહેતો-વર્ષ પૂરું થયા પછી ત્રણ જ અઠવાડિયામાં-લખી શકાયો છે. આ વર્ષના સૌજન્યનું પ્રતિવર્ષે પુનરાવર્તન થાય તેમ હું ઇચ્છું છું.

આમુ યુદ્ધની અસર, ખીજ બધા ધંધાની માફક પુસ્તકપ્રકાશન પર થાય તે તો સ્વાભાવિક છે. એટલે ગયા વર્ષ કરતાં સંખ્યાની દૃષ્ટિએ આપણને થોડાં ઓછાં પુસ્તકો મળ્યાં છે. અમુક માળાઓની પ્રવૃત્તિ ધીમી પડી છે તો અમુક નિયમિત રીતે ચાલ્યા કરી છે. પુસ્તકના બાલ રૂપરંગ ઉપર હજુ સુધી તો યુદ્ધની અસર થઈ હોય તેમ જણાવું નથી.

શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશી શાહે સંપાદિત કરેલી 'વિદ્યાર્થી વાચનમાળા'ની નવમી શ્રેણી ચાલુ વર્ષમાં પ્રકટ થઈ છે. આ વીસ પુસ્તિકાઓ શ્રી. કનુ દેસાઈએ દોરેલા મુખપૃષ્ઠથી સુશોભિત બની છે, તે આ શ્રેણીની વિશિષ્ટતા છે. અષ્ટ શ્રેણીની માફક આ શ્રેણીને પણ બે વિભાગમાં વહેંચી શકાય તેમ છે. ચરિત્રશ્રેણી ચૌદ પુસ્તિકાઓનો તથા વર્ણન શ્રેણીમાં ૬ પુસ્તિકાઓનો સમાવેશ થાય છે. ચરિત્રશ્રેણીમાં 'સંત જ્ઞાનદેવ', 'સિદ્ધસેન દિવાકર', 'ઉપા. યશોવિજયજી' જેવા મહાન ગુરુઓ, 'વીર બાલાજી', 'નાના ફડનવીસ' જેવા પેશ્વાઈના સ્તંભો, 'દ્વિજેન્દ્રરાય' જેવા કવિ, 'રાજા રામમોહન રાય' જેવા સુધારક, 'અમૃતલાલ ઠક્કર' જેવા દીન-દુઃખીના સદાચક્ર, 'વિષ્ણુ દિગંબર' જેવા સંમીતજ્ઞ, 'રામાનંદ એટરજી' જેવા પત્રકાર, 'લગવાનલાલ ઇંદ્રજી' જેવા પંડિત, 'પ્રકૃતલચંદ્ર રાય' જેવા વૈજ્ઞાનિક, 'મીલાના અબ્દુલ કલામ આઝાદ' જેવા મહાસબાના પ્રમુખ તથા ગાંધીજીના પદદિશ્યનું બિરદા પામેલા 'શ્રી. અકબર્તી રાજગોપાલાચારી'ના ટૂંક જીવનનો સમાવેશ થાય છે. લેખકે જણાવ્યું છે તેમ શ્રી. રામાનંદ એટરજીનું જીવનચરિત્ર તો કાઠપણ બાપામાં પહેલી જ વાર પ્રગટ થાય છે. ખીજા વિભાગમાં 'પાવાગઢ', 'રામેશ્વર', 'તારંગા', 'મુબમ', 'આમ્રા' તથા 'અજંતાની શુદ્ધિઓ'નો સમાવેશ થાય છે. આ પુસ્તિકાઓ પૈકી ૬ શ્રી. માધવરાવ કબ્લિકે, ૪ શ્રી. જોમાબાઈ પટેલે, ૩ શ્રી. ધીરજલાલ ટોકરશીએ, શ્રી. રમણલાલ સેનીએ તથા શ્રી. મહાત્માએ દરેક ૨ તથા શ્રી. બાલાબાઈ દેસાઈ, મજબાઈ પટેલ તથા ભોગીલાલ ગાંધી દરેકે એક પુસ્તિકા લખી છે.

બાલજીવનના બેટ પુસ્તક તરીકે 'ઈસપની નીતિકથાઓ' પહેલો બાગ બહાર પડેલ છે. ઈસપની વાતોનાં બાપાતરો અનેક દેશોની બાપાઓમાં થયેલાં છે. ગુજરાતીમાં પણ આ બાપાતર પહેલું નથી. સ્વ. મિલુભાઈની ઇચ્છા, ઈસપની વાતોમાં આવતાં પાત્રોને જુદાં જુદાં લખ તે દેરકર્ન જુદું પુસ્તક બહાર પાડવાની હતી. તે મુજબ તેમનાં જીવન-

* દરેક માફક આ પત્રમાં 'ડિરેક્ટર' તથા 'કુમાર' સાદિ-બનો સમાવેશ થાય છે.

* પુસ્તકાલય '૩ ૧૯૪૦

કાળમાં 'ગધેડાં' બહાર પડી ગયું હતું. બીજાં અનેક પાત્રોનાં લખાણ તો તૈયાર પડ્યાં હશે તે તો બહાર પડે ત્યારે ખરું. દરમિયાન બાપ રમણલાલે આ પુસ્તકમાં ૨૯ જેટલી વાતોનો સુંદર સંગ્રહ કર્યો છે. ઇસપની દરેક વાત બોધદાયક હોય છે, એટલે વાચકને આમાંથી ઘણું જાણવાનું મળી શકશે.

શ્રી. રમણલાલ શાહની નવીન પ્રવૃત્તિ 'ઈસપની નીતિ કથામાળા' બહાર પાડવાની છે. પાંચ છ પુસ્તકમાં ઇસપની નીતિની ૧૨૫ વાતો પૂરી કરવાની આ યોજના છે. તેનાં બે પુસ્તકો 'વરુનું સંગીત' અને બીજી વાતો 'તથા' રામજીનો ખજાનો અને બીજી વાતો 'બહાર પડ્યાં છે. 'બાલજીવન'ના બેટ પુસ્તક 'ઈસપની નીતિ કથાઓ'ની વાતોનો આ બે પુસ્તકમાં ચક્રને સમાવેશ થઈ જાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો 'ઈસપની નીતિ કથાઓ'ની ૨૯ વાતોમાંથી પહેલી ૧૫ વાતો 'વરુનું સંગીત'માં તથા બાકીની ૧૪ વાતો 'રામજીનો ખજાનો'માં આવી જાય છે.

શ્રી. રમણલાલ શાહ તરફથી સંચાલિત બાલજીવન ક્રમિકમાળાના પાંચમા પુસ્તક તરીકે 'હસતાં બાળ' પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં ટૂંકી ૧૯ વાતોનો સમાવેશ થાય છે. એક પણ અપવાદ વિના, બધી વાતો બાળકોને ગમી જાય તેવી છે. આ વાતોમાં હાસ્ય તથા શુદ્ધિ બંનેનો સમાવેશ થતો હોઈ વિશેષ આવકારપાત્ર છે. ૬ ટા તથા હેલ્થ પુસ્તક તરીકે 'વાઘજીની બોડમાં અને બીજી વાતો' પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં વાઘજી, કૂતરા, દાઘો, સિંહ, અજગર વગેરે પ્રાણીઓની સાત કથા આપેલ છે. આમાંની અમુક વાતો આગળ છપાઈ ચૂકેલ હોય છે.

ઇતર વાચન તરીકે પ્રગટ થયેલ આ માળાનાં પુસ્તકોમાં મુદ્દજોષ ન થવા દેવા માટે બાપ રમણલાલ વધારે કાળજી રાખે તે ખાસ જરૂરી છે. બાળકો માટેનાં પુસ્તકોમાં એક પણ મુદ્દજોષ ચલાવી દેવો ન જોઈએ. બાપ રમણલાલનાં પુસ્તકોમાં હવે પછી એક પણ મુદ્દજોષ ન આવે તેમ

નેહએ છે : એક મંડળ

સાક્ષરતાપ્રચારના કામ માટે સરકાર જાહેર પ્રતિ પાસે નાણાંની સહાયની શાચના કરી ચકે નહિ પરંતુ ને કોઈ જાહેર સંસ્થા ચોટા પાયા પર પ્રયાસ કરે તો નાણાં ભેગાં કરવાની બાબતમાં તેને ઘણી સફળતા પ્રાપ્ત થાય તેમ છે.

સાક્ષરતાપ્રચારનું આ મંડળ આખા રાજ્ય માટે હોતું નેહએ અને તે કોમીવાદ અને રાજકારણથી દૂર રહીને રાજ્યસરમાં માત્ર સાક્ષરતાપ્રચારનું જ કામ હાથ ધરે તેવું હોતું નેહએ.

આ મંડળની યાખાઓ તાલુકાઓનાં આમોમાં પણ હોવી નેહએ.

સરકારના ઉચ્ચ અધિકારીઓના સહકારથી નિહવા અને તાલુકાઓના અધિકારીઓની મદદ પણ તેમના પ્રદેશમાં સાક્ષરતાપ્રચાર કરવામાં યોગ્ય શકોચ.

આવું મંડળ પોતાના સરથો પાસેથી નામનું લવાજમ લે અને તે વપરાંત અમલોની ચોક્કસ સંખ્યાને લખતાં વાંચતાં રીખવાડવાની અથવા તે એટલી સંખ્યાને લખતાં વાંચતાં રીખવાડવામાં થાય તેટલો ખર્ચ મંડળને આપવાની જવાબદારી પોતાના સરથો પર નાખે. ઘણુંખરું તો આવાં મંડળને વેતન વિના કામ કરનારા સામાજિક કાર્યકરો પરજ આધાર રાખવો પડશે, છતાં વેતન વાળા કાર્યકરને રોજવાનું જ સલાહભર્યું છે. એનાથી વધુ સાફ સચાલન પડે.

પ્રોત્તેને લખતાં-વાંચતાં રીખવાડવાથી આ પ્રયત્ન પૂરું નિરાકરણ થઈ જતું નથી. સાક્ષરતાપ્રચાર કરનારાં મંડળે વાચન માટેનાં સાહિત્ય તરીકે સાદાં પુસ્તકો અને વર્તમાનપત્રો ભેગાં કરવાનું કામ પણ વપરાંતું નેહએ.

આ મંડળ સમક્ષ એક એ પથ હોતું નેહએ કે ચોક્કસ વર્ષોમાં જ દરેક ગામને તેનું પોતાનું મફત વાચનાલય હોતું નેહએ.

પ્રથમ તો મોટા છે. યાઆવ કરવાની મુશ્કેલીઓ પણ અનેક છે, છતાં આ કામ કરવા જેવું છે એની તો કોણ ના પાડે ?

["જનમર્મિ"]

આપણે ઇંગ્લેન્ડે. હેલ્લા પુસ્તકના નામને લગભગ મળતું આવતું એક પુસ્તક અમદાવાદ ગૃન્નર ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય તરફથી આ અગાઉ બહાર પડી ગયેલ છે.

આ માળાના બેટ પુસ્તક તરીકે 'પદ્યકથાઓ' બહાર પડેલ છે. જુદા જુદા લેખકોની ૧૧ કથાઓનો આમાં સંગ્રહ છે. બાળકો સહેલાઈથી યાદ રાખી શકે તેવી તેની ભાષા હોષ બાળકોને આ પુસ્તક ગમી જાય તેવું થયું છે.

શ્રી. નાગરદાસ પટેલ દ્વારા સંપાદિત થતી અશોક બાલપુસ્તકમાળાના પાંચમા વર્ષના ૧૧-૧૨ પુસ્તક તરીકે તેમણે જ લખેલ 'આપણી મહાસભા ખંડ પહેલો' પ્રગટ થયેલ છે. આમાં મહાસભાની શરૂઆતથી દાંડીકૂચ સુધીનો ઇતિહાસ આપવામાં આવેલ છે. બે પુસ્તક 'વલ્લભાઇઓ' શ્રી. દિગ્ગમતલાલ મથકે લખેલ છે, તેમાં 'ભોર અને ટેલ', 'કાચ અને પોપટ', 'ભોરડીના કાંટા', 'લીમડો ને આંબો', 'આકડો ને હનુમાન', 'થોરને ઇતિહાસ', 'કેળપરિપદ્' તથા 'મેંદીની કથની' એમ આઠ વાતો ભેગી કરી છે. અબધી વાતો બાળકોને ગમી જાય તેવી છે.

છઠ્ઠા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે 'હાસ્યતરંગ ખંડ બીજો' બહાર પડેલ છે પહેલા ભાગની માફક આમાં પણ બાળકોને યાદ રહી જાય તેવા હાસ્યના દુયકોનો સંગ્રહ છે બીજા તથા ત્રીજા પુસ્તક તરીકે 'આપણી મહાસભા ખંડ ૨ જો' પ્રગટ થયેલ છે ૧૯૩૦ થી ૧૯૩૮ સુધીના બનાવોનું તેમાં વર્ણન આપેલ છે. આ બંને ખંડોમાં યુક્ત મહિત્તી ભરી છે, અને તે માત્ર બાળકોને જ નહિ પણ મોટાઓ માટે પણ રસદાયક વાચન પૂરું પાડે છે. ભાઈ નાગરદાસે આ પુસ્તક તૈયાર કરવામાં જે ગ્રંથોનો આધાર લીધો છે તેની યાદી જોવાથી આ પુસ્તકની સફળતાનું કારણ મળી આવે છે. એક ખામી મને જે દેખાઈ છે તે માત્ર તેમાં આપેલા મહાસભાના પ્રયુજોનાં ચિત્રો સંબંધી છે, તે વધારે સાર અપાઈ શક્યા હોત તેમ લાગે છે. એપ્રિલ માસના પુસ્તક તરીકે 'છેતરાતી નજર' બહાર પડેલ છે. આમાં 'દક્ષિણ' તથા 'બૂલજીલામણી'ના બાળકોને રસ પડે તેવા, છેતરાતી નજર ના ૧૧, બૂલજીલામણીના ૧૬ તથા બેદી રમતના ત્રણ દાખલા છે. લડાઈ શરૂ થયા પહેલાં વત્તમાનરમ્મોને ઢાળખળી મોંઘપારીની અસર નહોતી થઈ ત્યારે 'જન્મજ્ઞાનિ'માં દર અઠવાડિયે બાળવિભાગ પ્રગટ થતો તેમાં આમાંના ઘણા ખરા દાખલા આવી ગયા છે. બાળકોને માટે તે ખાતું આનંદનો વિષય હતો. મે-જુનના સંયુક્ત પુસ્તક તરીકે 'પ્રવાસકથાઓ' બહાર પડેલ છે. આમાં ડોહા, ચતુર્જય, તાજમહાલ, વજ્રવરી, કુટુબમિનાર, દેવગિરિ તથા જોગેશ્વરી એમ સાત પ્રવાસકથાઓનો સંગ્રહ છે. પ્રવાસકથાઓમાં ફક્ત ઐતિહાસિક તથા ભૌગોલિક માહિતીઓ ભરી હોય તો બાળકોને તે વાંચતાં કંટાળો આવે તે સ્વાભાવિક છે. પણ આ વિગતો રસભરી રીતે આપવામાં આવે તો બાળકોને આનંદ આપી તેમની જિજ્ઞાસા ઉત્તેજિત કરે છે. ભાઈ નાગરદાસની શૈલી હેલ્લા પ્રકારની છે, એટલે બાળકોને તે ગમી જાય તે સ્વાભાવિક છે. જુલાઈના પુસ્તક તરીકે શ્રી. પુરષોત્તમ પટેલ દ્વારા 'કોણ, કેમ અને શું' પ્રગટ થયેલ છે. આ પુસ્તકમાં વિવિધ પ્રકારના ૬૫ પ્રશ્નોના જવાબો આપ્યા છે. આમાંના ઘણાખરા પ્રશ્નો રોજના હોઈ, સામાન્ય મનુષ્યોને તે સમજાવતાં ઘણી વાર મુશ્કેલી પડે છે. જો નાનપણથી જ બાળકો આ સવાલો અણૂતા થઈ જાય તો તેમને ઘણું ઉપયોગી થઈ પડે,

‘ઝાગર-સપ્ટેમ્બરના સંયુક્ત પુસ્તક તરીકે શ્રી. રમણલાલ શાહ કૃત ‘નવી નવાખ-ઝો’ બહાર પડેલ છે. આ માળામાં મથૂર અમેરિકન લેખક ‘રિચે’ના પુસ્તક પરથી ચોળાએલ ‘અજબ દુનિયા’ અગાઉ પ્રગટ થયેલ છે તેનેજ મળતી આ પુસ્તિકા છે. પ્રકીર્ણ બાબતો ઉપરાંત તેમાં નવાઈ પમાડે તેવી ૨૪ બાબતો-ધણી ખરી સચિત્ર આપેલ છે. આ વિશાળ દુનિયામાં ન માની શકાય તેવી બાબતોના અસ્તિત્વનું આથી આપણને જ્ઞાન થાય છે. ત્યાર પછીના પુસ્તક તરીકે ‘ચિત્રરેખા’ બહાર પડેલ છે. જુદી જુદી ભાતો પાડવાને માટે અનેક આકૃતિઓવાળી આ પુસ્તિકા ખૂબજ ઉપયોગી છે, જુદી જુદી ભાતના સ્ટેન્ડીસ્ટો ઉપયોગ કરીને પૂઠું છાપવામાં આવેલ છે તે આકર્ષક બન્યું છે.

આજ લેખક દ્વારા સંપાદિત થતી બાલવિનોદમાળાના બીજીસમા પુસ્તક તરીકે ‘બાપનાં વેણુ’ બહાર પડેલ છે. તેમાં એક સળંગ વાર્તા નથી, પરંતુ ‘બાપનાં વેણુ’, ‘કુહાડીના હાથ’, ‘લાવરીનાં બચ્ચાં’, ‘આ રહ્યો એ ખખ્ખો’, ‘કૂકડા અને શિયાળ’, ‘ત્યારે હવે આવી જન’ તથા ‘કાગડાની નિશાળ’ એમ સાત વાર્તા આપેલી છે. દરેક વાર્તામાંથી બાળકોને ઉપયોગી બોધ મળી આવે છે. તેજીસમા પુસ્તક તરીકે ‘દુહારી’ બહાર પડેલ છે, જે સુમતિ બહેન પટેલે લખી છે. આ એક જૂની દંતકથા છે અને આપણામાંના ઘણાએ નાનપણમાં સાંભળી હશે, તેને મંથર કરીને સુમતિ બહેને બાળવાચકો પર ઉપકાર કર્યો છે તેમ જરૂર કહી શકાય. ચોતીસમા પુસ્તક તરીકે ‘સોનાનાં પગલાં’ શ્રી નાગરદાસ પટેલે લખેલ છે. મનુષ્ય કેટલો ગુણદોષી હોય છે તે આ વાર્તામાં ઠીક બતાવેલ છે. એક યા બીજા સ્વરૂપે આપણે બધાંએ આ વાર્તા સાંભળેલ હોવી જોઈએ. પાંચીસમા પુસ્તક તરીકે ‘ગરવી ગુજરાત’ બહાર પડેલ છે. કનુ તથા પ્રતાપ નામનાં બે બાળકો પવનદેવની સાથે ગુજરાતની સુસાફરીએ નીકળીને પ્રસિદ્ધ સ્થળો જુએ છે. આ બધું રાત્રિ દરમિયાન બની જાય છે. સવારે તો બંનેને એકસરખું સ્વપ્ન આવ્યા જેવું લાગે છે. આ વાંચતાં આપણને શ્રી. હંસાબહેનકૃત ‘અરુણનું અદ્ભુત સ્વપ્ન’ યાદ આવે છે. ‘વહેંતિયો’ સાથે શ્રી. નાગરદાસ પટેલનાં એકસો પ્રકાશન પૂરાં થતાં હોય તેને બે શાહીમાં છાપવામાં આવ્યું છે. વહેંતિયાનાં પ્રકાશનો વાંચી આપણને ‘અંગુઠિયાબાઈ’ની વાર્તા યાદ આવે છે. ‘લંકાની લાડી’માં વિદ્યાતાના લખ્યા લેખ ટળતા નથી એ સૂચ ખાસ તરી આવે છે. વિદ્યાતા અને જોષી બંનેની વાર્તા છેવટે ખરી પડે છે.

એજ લેખક દ્વારા સંપાદિત થતી બાલવિનોદ મંથાવલિના ત્રીજા પુસ્તક તરીકે શ્રી. નાગરદાસ પટેલે સંપાદિત કરેલ ‘ચિત્રલેખા’ બહાર પડેલ છે. ‘પુસ્તકાલય’ના આગલા એક અંકમાં ‘આપણે ત્યાં છનામનાં પુસ્તકોની જોટ હોવાનું’ એ એક લેખ દ્વારા જણાવ્યું હતું, તે જોટ આ માળાનાં આ તથા અત્યાર અગાઉ પ્રસિદ્ધ થયેલાં પુસ્તકોથી પૂરી થવાનું ગણી શકાય. પાને પાને ચિત્રો તથા જોટા અક્ષરોવાળા આ પુસ્તકમાં ‘ચિત્રલેખા’ તથા ‘અંદમાનો રોપ’ નામની બે વાર્તાઓ, બાળકોને ખૂબ મઝી જાય તેવી રીતે અપાયેલ છે.

કિનિકસ મહીની માફક દક્ષિણામૂર્તિની રાખમાંથી ઉદ્ભવ પામેલ જાવનગરની ધરણાળાએ પણ બાલોપયોગી તથા કિશોરોપયોગી સાહિત્યનું પ્રકાશન હાથ ધર્યું છે તે સ્પષ્ટ છે. આજ વર્ષમાં તે તેનાં ચાર જ પુસ્તકો આપણને પ્રાપ્ત થયાં છે, પણ ભવિષ્યમાં તે

મંરથા આપણને વધારે પ્રકાશન આપશે તેવી આશા અરથાને નથી. '૮૦ દિવસમાં પૃથ્વી પ્રદક્ષિણા' મૂળ તો જીવેવર્ન પરથી લખાયેલ છે. મૂળ પુસ્તકને સંક્ષિપ્ત રીતે શ્રી. મૂળ-શંકર બહે ઉતાયું છે, અને તે જીવી-સરસ રીતે તૈયાર કરેલ છે કે તેમાં જરા પણ રસક્ષતિ થતી નથી. આજ પુસ્તક અગાઉ 'શરદા'માં છપાઈને બે અઢી રૂપીઆની કિંમતે વિરત્ત રવ પર્મા બહાર પડ્યું હતું. આ પુસ્તક પણ 'કિશોર' માસિકમાં ક્રમશઃ છપાયું હતું અને તે આઠ આનાની કિંમતે બહાર પડેલ છે. મનુષ્ય કોઈપણ કાર્ય મન પર લે તો કેટલું કરી શકે છે તેનો, કથાનો નાયક હોંગ, જીવતો જામતો દાખલો છે. ધૈર્ય ન સુમાવતાં, મનને સ્વસ્થ રાખવાની તેની ટેવના તો કેકેકાણે દાખલા મળી આવે છે. આપણા કિશોરોને આ પુસ્તકના વાચનથી ઘણું જાણવાનું મળે તેમ છે. ખીજું પુસ્તક 'ધરધરણું' અને મનોહર' છે. પુસ્તકમાં લેવાયેલ પહેલું ત્રિઅંશી નાટક 'મનોહર' જ્ઞેન વાન કૂટનનો 'યંગ લુહ્લી' હિપરથી ચોળાયેલ છે. અને નાટકોનો મુખ્ય ભાવ 'મનુષ્યસ્વભાવ સર્વત્ર સરખો હોવાનો' છે. 'મનોહર' પ્રસ્તાવનામાં જણાવ્યા મુજબ જાળવવા માટે અધર્ પડે તેમ છે. ત્યારે 'ધરધરણું' રચિત લેખક શેહોવના 'પ્રયોજલ' પરથી રચાયેલ એકાંકી પ્રદસન છે અને તે જાળવાયું પણ છે. કિશોરોને જાળવવા માટેના સાહિત્યમાં આ બે નાટકો સારો સરખો ઉમેરો કરે છે. 'અદ્રલેક' માં જીવેવર્નના બે પુસ્તકોનો સંલેપ છે. સાહસ-પ્રિય ક્રમારોને આ પુસ્તક આનંદ આપી તેમનામાં સાહસની પ્રેરણા ઉત્પન્ન કરે તેવું છે. 'પ્રતિજ્ઞાનું સમર્થન' મણ્ડીન બોજના મૂળ પુસ્તક પરથી શ્રી. મસ્તરામ પંડ્યાએ ગુજરાતીમાં ઉતાયું છે. તેમાં 'પ્રતિજ્ઞાનું સમર્થન' તથા 'જે કહેવાય તે' નામની બે હળવી નાટિકાઓ છે. આ બંને નાટિકાઓ જાળવી શકાય તેવી છે. બંને નાટિકા હળવી ભાષામાં લખાયેલ હોવાથી પ્રેક્ષકોને રમુજ ઉપજાવે તેવી છે.

કિશોર ચરિત્રમાળાના ત્રીજા ગ્રન્થમાં બાર ચરિત્રો, ચરોતર એન્ક્યુકેશન સોસાયટીએ પ્રગટ કરેલ છે. આગલા ગ્રન્થોની માફક આ ગ્રન્થનાં બધાં પુસ્તકો શ્રી. રસલભાઈ ન. વહોરાએ લખેલાં છે. આ ગ્રન્થનાં બધાં પુસ્તકોમાં ચરોતર એન્ક્યુકેશન સોસાયટીના અધ્યક્ષની સામાન્ય પ્રસ્તાવના ઉપરાંત મંત્રી શ્રી. આશાભાઈ ન. પટેલે વિશિષ્ટ પરિચય લખેલ છે, તે ખાસ નોંધપાત્ર છે. આ પરિચયમાં ચરિત્રનાયક સંબંધી ખીજાં કથા પુસ્તકો વાંચનાં તેના ખાસ નિર્દેશ કરેલ છે. પહેલું પુસ્તક રાજા રામમોહન રાયનું છે. અંગ્રેજ ભાષા જાન્યુઆરીએ જે કલકત્તાનું સુપ્રસિદ્ધ 'મોડર્ન રિવ્યુ' વાંચતા હશે તે આ સમાજસુધારકનો ખંખાળામાં કેટલો પ્રભાવ છે તેથી સારી રીતે પરિચિત હશે. 'મોડર્ન રિવ્યુ' ના એક પણ અંક તેમના વિષેના લેખ સિવાયનો બાગ્યેજ હશે. જાલકું, એક અંકમાં તેમના વિષે એકથી વધારે લખાણો હોવાનો સંભવ વધારે છે. આવા સમાજની રૂઢિના ભોગ યથેલ નર દશ વર્ષની ઉંમરે ત્રણ આંત્રી પતિ બનેલા, ૧૬ વર્ષની ઉંમરે ધર છોડી દિમેટ સુધી જનાર તથા દશ દશ ભાષાના જાણનાર, સતીનો રિવાજ ખંધ કરાવવામાં મુખ્ય ભાગ લેનાર આવા સમાજસુધારક રાજા રામમોહન રાયનું ચરિત્ર અતિ પ્રેરણાદાયક છે. ત્યારપછી તેમના જોવાળ સમાજસુધારક 'ઈશ્વરચંદ્ર વિદ્યાસાગર'નું ચરિત્ર આવે છે. તેમના સિદ્ધાંતો અતિપ્રચર્ય છે. તેમની ખ્યાતિ વિધવ વિવાદ તથા ઓકેજવણીના પ્રખર દિમાયતી તરીકે વિશેષ છે. ન્યાયમૂર્તિ મહાદેવ ગોવિંદ રાનડે એક રીતે દીલા સુધારક લાગે છે, પણ અનેક ગુણોમાં તેમની આ

નળબાઈ છેકાઈ નય છે. તેમને હળમ પાસેથી બંગાળી શીખતાં બોટી શરમ આવતી નથી. તે પછી અત્યારે પણ મુંબઈના તાજ વિનાના રાજ સર ફિરોજશાહ મહેતાનું ચરિત્ર આવે છે. પારિસમાં કપડાં ધોવરાવનાર તરીકે તે જેમ કેટલાકને યાદ હશે તો “એમ્એ કોનિકલ”ના સ્થાપક તરીકે કોનિકલના મુખપૃષ્ઠ પર તેમનું નામ છપાતું અનેક જોતા હશે. મુંબઈ યુનિવર્સિટીની પહેલી જ મેટ્રીકની પરીક્ષા તેમણે પસાર કરી હતી તથા એમ. એ. ની પરીક્ષામાં મુજરાતીનો વિષય પસંદ કરી “નરસિંહ મહેતા અને તેમનાં કાવ્યો” પર તેમણે નિબંધ લખ્યો હતો. મુંબઈ શહેરની આજની સિકલ મોટે ભાગે તેમને આભારી છે. ત્યારબાદ બંગાળના તાજ વિનાના રાજ “સર મુરેન્દ્રનાથ બેનરજી—જેને અંગ્રેજીમાં Surrender Not” કહેવામાં આવતા—તેમનું ચરિત્ર રજૂ થાય છે. દિંદના એ અજોડ વક્તા હતા. તેમનું ભાષણ સાંભળવા લોકો ટોળેબંધ મળતા. પરંતુ ગાંધીયુગના પ્રજામત સાથે એકમત ન થઈ શકતાં તેમની લોકપ્રિયતા સરી પડી હતી. પરંતુ લોકમત તો રેતીના પાયા પર બંધાયેલ હોઈ તેના પર બહુ આધાર રાખી શકાય નહિ. “લોકમાન્ય ટિળક”ના જીવનપ્રસંગો તો ધણીને હજી તાજ જ હશે. પરંતુ દશ વર્ષની ઉંમરે તે સંસ્કૃતમાં કવિતા રચતા કે બળગત વસ્તુ ખાતા નહિ તે તો આપણને આ પુસ્તિકામાંથી જાણવા મળે છે. પ્રખર વિદ્વાન તરીકેની તેમની કીર્તિ, દેસસેવક કરતાં જરાપણ બોધી નથી, સ્વાભાવિકી મોખણ કરનાર એજ પહેલા હતા. “સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ”નું ચરિત્ર દુર્બંસનોમાં રચાયેલ છે. રહેલ માણસ પણ દિવ્ય જ્યોત પ્રગટ થતાં કેટલો અબધી ઉઠે છે તે બતાવે છે. “તેમનું” વિવિધ-રંગી જીવન ઉન્નતિની આશા પ્રકટાવે તેવું છે. “વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી સર જગદીશ્વર બોઝ તો દિંદીઓ પણ વિજ્ઞાનમાં કેવી પ્રગતિ કરે છે તે પોતાના રેસોનન્ટ રેકર્ડર નામના અભ્યાસ યંત્રથી બતાવી આપેલ છે. લાખો રૂપિયા ખર્ચાને તૈયાર કરેલ કલકત્તાનું બોઝ વિજ્ઞાન-મંદિર એમણે દેશના ચરણે ધરી દીધું છે. દિંદભરમાં પ્રખ્યાત થયેલ લાલ, બાલ ને પાલની ત્રિપુટિમાંના એક પંખાએસરી ‘લાલા લજપતરાય’ના ચરિત્રમાં તેમણે ભોગવેલ દેશવટો તથા તેમણે લખેલ અસંખ્ય પુસ્તકો દ્વારા બળવેલ દેશસેવાની હકીકત મળી આવે છે. સેવાની ભાવનાથી તેમણે ‘સર્વન્ટસ ઓફ પિપલ સોસાયટી’ રચાવેલ છે. ‘પંડિત માતીલાલ નેહરુ’ના ચરિત્રમાં આપણને બાદશાહી ભોગવનાર મનુષ્ય ફકીરીમાં પણ તેટલો જ આનંદ માની શકે છે તે બતાવી આપે છે. લાખોની વાર્ષિક આવકને રવેન્ડા-પૂર્વેક ત્યાગ કરવો તે કંઈ નાનીસૂતી વાત નથી. દિંદના રાજ્યખંધારણ માટે પ્રખ્યાત ‘નેહરુ રિપોર્ટ’ તેમણે જ લખ્યો હતો. ત્યારબાદ મહાત્માજીના રાજકીય ગુરુ ‘ગોખલેજી’નું જીવનચરિત્ર આપેલ છે. માસિક આઠ રૂપિયામાં કોલેજનું ખર્ચ ચલાવનાર ગોખલેજી, આઠ રૂપિયા તો પરચુરણ ખર્ચમાં ખર્ચી નાખનાર આજનો કોલેજઅનોને બાદશાહી થવા બેઠેલો. વિદ્યાર્થીજગત તો તેમને સુપ્રસિદ્ધ ગણિતલેખક તરીકે જાણે છે હેન્ડ્રી પુસ્તક ‘દેશખંડુ ચિત્તરંજન દાસ’ છે. નાદાર થયેલ પિતાનો ઋણસ્વીકાર કરવાનું દાસ બાણનું પમણું દેમેય માટે અદ્વિતીય જ ગણાવાતું છે. શ્રી. અરવિંદ ધોપ પર મુકાયેલ રાજકોહના આરોપ વખતે તેમના વકીલ તરીકે તેમણે જે ભાષણ કયું તે દેમેય માટે યાદગાર રહી નય તેવું છે. દેશ-સેવા માટે તેમનો ભોગ પણ અનન્ય છે.

આમ બાર પુસ્તકોનું આ ગુચ્છ પૂરું થાય છે. લેખક તરીકે મી. રસમભાઈ ખરેખર

ફોટોગ્રાફ થયા છે. હજુ આપણે તેમની પાસેથી આર્ષા વધારે ચરિત્રોની આશા રાખીએ તો તે અશક્ય ન જ ગણાય.

સુરતના 'ગાંધીય સાહિત્ય મંદિર'ની આ વર્ષની પ્રવૃત્તિ જરા ધીમી લાગે છે. બેકાર પટેલની વાતોના ચાર ભાગ તે દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલા છે. ૧૩ માં ભાગમાં 'પટેલ બોવાઈ ગયા' 'બંગલાની ચાવી' 'મહેમાન' તથા 'મધરાતનો ધડાકો' એમ ચાર વાતો છે. પોતે બોવાઈ જવાનો તો નહિ પણ પોતાનું સ્વજન બોવાઈ જવાનો અનુભવ ધણાને થયો હશે, તેવી જ રીતે મહેમાનોનો અનુભવ તો અનેકને થયો હશે. ૧૪ માં ભાગમાં 'સંપેતરા' તથા 'મેચ રમ્યા' એમ બે વાતો છે. સંપેતરાના અનુભવથી ભાગ્યે જ કોઈ વંચિત રહેલ હશે. ૧૫ માં ભાગમાં 'રંગમાં ભંગ' 'આધસક્તિમતી મિજબાની' 'કેદખાનામાં' તથા 'કિઝણી' એમ ચાર વાતો છે. બરાબર જમતાં બેસતી વખતે મુખ્ય ચીજ બગડી હોય તેવો અનુભવ કંઈ વિરલ નથી. આ પુસ્તક સાથે 'બેકાર પટેલ'નું પંદર ભાગનું ગુચ્છ પૂરું થાય છે તે સોળમા ભાગથી નવું ગુચ્છ શરૂ થાય છે. આગલા ભાગોની માફક જુદી જુદી વાતો આપવા કરતાં આમાં એક સળંગ વાર્તા જ આપેલી છે, અને તે પટેલના 'અબોલા-અછંડા' મતની જમતી વખતે ન બોલવાનું તથા કંઈ પણ ન છાંડવાનું કેટલાકોને મત હોય છે તેના ઉપર ભાષ હરિપ્રસાદે વાર્તાની વસ્તુ રચેલ છે. બેકાર પટેલના બધા ભાગો બાળકોને ખૂબ ગમી જાય તેવા છે. તે જ સંસ્થાની 'કુમાર-માગા'માં આપણને એક જ પુસ્તક મળે છે અને તે ગજનન બદનું 'ટોમી અને બીજી વાતો.' લેખક પ્રતાપનામાં જણાવે છે તેમ આ બધી વાતો તેમના જ થોડાં વરસો અગાઉ પ્રગટ થયેલ પુસ્તક 'સ્કાઉટિંગ અને બીજી વાતો'માં પ્રસિદ્ધ થઈ ગયેલ છે. આ પુસ્તકમાં સંપ્રદાયથી સાતે સાત વાતો કિશોરો તથા કુમારોને ગમી જાય તેવી છે. એક નામે પુસ્તકમાં પ્રગટ થયેલ વાતો બીજા નામના સંપ્રદાયમાં છપાવવાનું કારણ સમજી શકાતું નથી.

ભરૂચથી પ્રગટ થતી 'આપણી બાલમંથમાળા'ના ત્રીજા વર્ષના પહેલા પુસ્તક તરીકે શ્રી. હર્ષદ પટેલ ફૂલ 'શોધો અને જાણો' પ્રગટ થયેલ છે. તેમાં પહેલી વાતની અંદર બાળસાહિત્યની ૩૭ ચોપડીઓનાં નામ શોધવામાં આવેલાં છે. આ નામો વાતની અંદર ગૂંથી લીધેલાં છે. આ ઉપરાંત ગણિતશ્રમમત, અધૂરો પત્ર, બેડકણી વગેરે ઘણી બાબતો છે. પુસ્તકને અંતે ઉત્તરો આપેલા છે. બીજા પુસ્તક તરીકે પદ્માવતી દેસાઈ ફૂલ 'રૂપેરી ફાદીવાળા બાળક' બહાર પડેલ છે. આ પુસ્તકનું નામ કંઈક મૂંઝવનારું છે. નવજીવન પ્રકાશન મંદિરે અબ્યાસ સાહેબને જેમ 'ભુત્રમં' સુવાન' કલા, તેમ પદ્માવતીબહેને તેમને ઉપકું નામ આપેલ છે. આ પુસ્તકમાં અબ્યાસ સાહેબનું ચરિત્ર આપેલ છે. પુસ્તકના છેલ્લા પાને આપેલ 'કુટુંબવેલ' બાળકોને સમજવામાં ઉપયોગી થાય તેમ લાગતું નથી 'રૂપિયાનો વરસાદ' મામ્બજીવનની કથા છે. આપણને ખરેખરા પાણીના વરસાદની જરૂર છે તેમ લેખક સમજાવવા માગે છે; પણ બાળકોને તેમાં કેટલો રસ પડશે તે પ્રશ્ન જેવું છે.

આ માળાના ચોથા પુસ્તક તરીકે પદ્માવતી દેસાઈએ લખેલ 'આપા' બહાર પડેલ છે. આમાં શ્રી. અમૃતલાલ દેસાઈનું જીવનચરિત્ર બાળકોને ગમી જાય તેવી રીતે આપેલું છે. શ્રી. દેસાઈ જાપાની જન્મતી પ્રસંગે આ પુસ્તક પ્રગટ થયું હોત તો વિશેષ આવકારદાયક ગણાત. પાંચમું પુસ્તક હર્ષદ પટેલ ફૂલ 'સાકર-ધાણી' બહાર પડેલ છે. આમાં કંઈ વાતો સાકર

જેવી મીઠી તથા કષ્ટ વાતો ધાણા જેવી મોળી લાગે તે નકકી કરવાનું કામ બાળકોને સોંપાયું છે. છેલ્લી બે વાતો 'ધાણા' વિભાગમાં જાય તો ના નહિ. બાકી પહેલી ૬ વાતો તો સાકર જેવી ગળી લાગે તેવી છે. છટું તથા ત્રીજા વર્ષનું 'હેલુ' પુસ્તક પદ્મમાવતી દેસાઈકૃત 'રોજ ને રોજ' છે. રોજ બનતા બનાવો વિષે આઠ વાતો આ પુસ્તકમાં આપી છે.

નવા (ચોથા) વર્ષથી આ માળાનું સંચાલન અમદાવાદના નવચેતન સાહિત્ય મંદિરના ઉત્સાહી યુવાન સંચાલકોના હાથમાં જાય છે. તેમણે ૬ ને બદલે ૯ પુસ્તકો આપી લવાજમ બે રૂપીઆ નકકી કર્યું છે, ને તેના પહેલા ગ્રંથોનાં ત્રણ પુસ્તકો બહાર પડી ગયાં છે. દરેક પુસ્તક ૪૦ પાનાનું છે. પહેલું પુસ્તક 'કલમની પોંછીથી' સ્વ. ગિજુભાઈનું લખેલું છે. તેમાં જુદી જુદી વ્યક્તિઓનાં રેખાચિત્રો છે. તેમાં 'ચવો સકરવારીઓ' 'ગોવો શીટર' 'વિકેટો વેદાળો' 'માછ' 'કાને રખારી' 'નથુ પિંજરો' તથા 'રતો લાંડ' નાં રેખાચિત્રો છે. આવી વ્યક્તિઓ બાળકોને જીવનમાં મળતી હોઈ જાણે પોતાને જ મળેલ એકાદ વ્યક્તિનું રેખાચિત્ર તેમાં જરૂર હોવાનું દરેક બાળકને જણાશે. આ ચોપડીનાં ચિત્રો તેમનાં પુત્રી સુશીલાબહેને દોર્યાં છે. બીજું પુસ્તક 'કાસમ ચાઉસ'ની વાત થી. દિગ્મતલાલ મથકે લખેલી છે. આ વાત પહેલાં 'નવસૌરાષ્ટ્ર'માં પ્રગટ થઈ હતી. હવે તો લગભગ કુપ્ત થતી ચાઉસની સંસ્થાની આ વાત બાળકોને ખૂબ ગમી જાય તેવી છે. ચાઉસ જાતિનાં વિશિષ્ટ લક્ષણો આ વાતમાં ટેકેઠકણે દેખાઈ આવે છે. ત્રીજું પુસ્તક શ્રી. સોમાભાઈ ભાવસારકૃત 'હરતાં ફરતાં' છે. આપણી સામે સેંકડો વસ્તુઓ ખડી યાય છે પરંતુ તેમાંથી એકાદ જ આપણા મન પર અસર કરે છે. પરંતુ જો તે વસ્તુ અંધરથ યાય તો તેના વિષે આપણને ઘણું જાણવાનું મળી શકે. દૈનિક જીવનમાંથી તેવી અગીઆર બાબતો લઈને શ્રી. સોમાભાઈએ તેને આકર્ષક બનાવી છે.

ગૂર્જર આલસંચાલિના ત્રીજા વર્ષના ૯-૧૦ પુસ્તક તરીકે 'સુમન સૌરભ' બહાર પડેલ છે. કિશોર ચરિત્રમાળાના ગ્રંથોના લેખકથી જાણીતા થયેલ શ્રી. રસલભાઈ વહોરાએ તે લખેલું છે. દેશવિદેશની પ્રસિદ્ધ વ્યક્તિઓના જીવનની અનુકરણીય ૨૪ વાતો બહુજા હુંકારમાં આ પુસ્તકમાં લેખકે આપેલ છે. તેમાં ગાંધીજી છે, ગોખલે છે, ગિજુભાઈ છે, સ્વ. મોતીલાલ છે તથા એવા બીજા પણ છે. આ જીવનપ્રસંગો બાળકોને સહેલાઈથી યાદ રહી જાય તેવા છે. ૧૧-૧૨ પુસ્તક તરીકે નવલકાંત ભાવસારની લખેલ 'વિમાનની વાતો' બહાર પડેલ છે. વિમાનના આ યુગમાં નાનાં બાળકો પણ તેની પ્રગતિથી વંચિત રહે તે આશી થકે તેમ નથી. વિમાનની યશ્વંતથી આજસુધીમાં થયેલ ઉદ્યતોની તેમાં વિગતવાર સચિત્ર હકીકત આપેલી છે. અલબત્ત, બાળકો માટેનાં પુસ્તકોમાં રહી ગયેલ મુદ્દાઓનો સૌ કોઈને ખૂંચે તેવા છે. આ બાબતમાં વધારે કાળજી રાખવાની પ્રશયકને ખાસ વિનંતિ છે.

શ્રી. ધૂમકેતુની પ્રૌઢશિક્ષણમાળાની ત્રીજી ચોપડી પણ ગૂર્જર અંધરલ કાર્યાલયે પ્રગટ કરી છે. જે લોકો માટે આ માળા યોજવામાં આવી છે તેમના માટે બરાબર અનુરૂપ આ પુસ્તકને કહી શકાય. અલબત્ત, આ પુસ્તક પણ મુદ્દાકોષથી વંચિત રહી શક્યું નથી તે શાંત્યનીય છે.

આજ સંસ્થાએ શ્રી. શંકરલાલ દારકાદાસ પરીખે સંગ્રહ કરેલ 'આલસજનાવલિ' પ્રગટ કરેલ છે. આ નામ જરા અયોગ્ય લાગે છે; કેમકે તેમાં માત્ર લગ્નોનો જ સંગ્રહ નથી. તેમાં તો ૯ પ્રાર્થના, ૬ ભજન, ૮ શિખામણી કવિતાઓ તથા ૭ દેશભક્તિનાં કાવ્યો છે.

આમાં કેટલાંક અમુક વખતે ખૂબ પ્રચલિત પણ વર્તીકયુલર ટેકરટ છુક કમિટીની વાચન-માળાના પ્રચારથી જુલાઈ ગયેલાં કેટલાંક કાવ્યો છે. તેમ જ બાળકોને અધરાં લાગે તેવાં કાવ્યો પણ છે. કેટલાંક કાવ્યો તો અત્યારે અંગ્રેજી ચોથા તથા પાંચમા ધોરણના વિદ્યાર્થીઓને ધણે રચે શીખનાર્તા હશે.

ભારતી સાહિત્ય સંઘ તરફથી પ્રગટ થતી અરુણ પુસ્તકમાળાના સાતમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. મોહન હક્કરકૃત 'છીપલાં' પ્રગટ થયેલ છે, તેમાં જુદાં જુદાં બાલમાસિકોમાં પ્રગટ થયેલ લેખકનાં ૨૪ ગીતોનો સંગ્રહ કરવામાં આવેલ છે. આ બધાં ગીતો બાળકોને સહેલાઈથી મોટે રહે તેવાં છે. પુસ્તકને અંતે અધરા શબ્દોની ટીપ આપી છે તે આ પુસ્તકની ઉપયોગિતામાં વધારો કરે છે. આઠમા પુસ્તક તરીકે શ્રી. ચારુદત્તકૃત 'હરદરિયે' બહાર પડેલ છે. આ જ લેખકના પુસ્તક 'દરિયાના મામલા'ની વાત આ પુસ્તકમાં ચાલુ રહે છે, છતાં ઠાપ આ પુસ્તકજ વચ્ચે તો તેમાં તેને રસક્ષતિ થાય તેમ લાગતું નથી. જાણી સાથે વાચક પોતે પણ મુસાફરીએ ઉપડતો હોય તેમ તેને લાગે છે. સોમાબાઈ બાવસારકૃત 'કલગી'માં તેજ લેખકની બાળકોને રસ પડે તેવી દશ વાતો આપેલી છે. તેમાં પ્રાણી-જીવનની વાતોનું પ્રમાણ વિશેષ છે.

દ્વે પ્રકીર્ણ પ્રકાશનો લક્ષ્યે. ફારમની લલરિયી જાણીતા યજ્ઞેલા શ્રી. ચારદાપ્રસાદ વર્માએ લખેલાં 'મુસોલિની' તથા 'કેમલ આતા તુક' સુરતના યુગાન્તર કાર્યાલયે બહાર પાડ્યાં છે. આ ચરિત્રોની શૈલી 'ફારમ'ની શૈલી નથી, પણ તેનું કારણ 'ફારમ'માં તો માત્ર જીવનપ્રસંગો જ હતા ત્યારે આમાં તો આખા ચરિત્ર અપાયું છે. આ બંને ચરિત્રો કિશોરોને મોટે ખૂબ ઉપયોગી તથા ગ્રેરજાદાયી નીવડે તેવાં છે. "બાલમખા"ના ત્રીજા વર્ષના બેટ પુસ્તક તરીકે શ્રી. દિંમતલાલ શાહે 'માણસ' નામનું પુસ્તક બહાર પાડેલ છે. તેમાં માણસની પ્રાથમિક દશ દશાનું વર્તણૂક વર્ણન આપ્યું છે. આવા અધરા વિષયને બાળમુલક બનાવવામાં બાઈ દિંમતલાલ ઠીક સફળ થયા છે.

મુસલિમ દાવેલ ઉપરથી રચાયેલ 'ગાળીબારની મુસાફરી'ની સંયુક્ત પહેલી આવૃત્તિ ચાલુ વર્ષે બહાર પડેલ છે. અગાઉની આવૃત્તિ વખતે જ શ્રીમતી દેસાઈદેવના આ પુસ્તકે ઠીક ખાન ખેંચ્યું હતું. કેમકે તેનાં રૂપરંગ તથા છપામણી અંગ્રેજી પુસ્તકને મળતાં આવે તેવાં હતાં અને છે. આ આવૃત્તિમાં 'અનુક્રમણિકા' બે વાર કેમ છાપવી પડી હશે તે સમજાતું નથી. શ્રીમતી દેસાઈદેવ આપણને આવા બીજા પુસ્તકો પણ આપે તેમ આપણે ઇચ્છીએ. તેમના આગ્રહ પુસ્તક 'અરુણ' અદ્યુત સ્વપ્નની માત્ર પહેલિ સ્વીકારવી પડે છે, કેમકે તે તો છેક ૧૯૯૦ માં પ્રગટ થયું છે.

શ્રી. રમણલાલ સોનીએ લખેલ પગલાં ભાગ ૧ થી ૪ લગભગ બે વર્ષ પહેલાં પ્રગટ થયાં છે. પણ તે આઠ વર્ષમાં મળેલ હોષ તેની દૃઢી નોંધ લેવાનું ચોખ્ખું ધાયું છે. દરેક ભાગમાં જોજોઈથી ચર્ચિતા બાળકોને મળી જાય તથા મોટે કરવાનું મન થઈ આવે તેવાં ચોક્કસ કાવ્યો છે. બાઈ રમણલાલે પોતાનો કાવ્યપ્રવાહ એટલેથી ન અટકારવો જોઈએ તેમ લાગે છે. આવા પ્રકારના બીજા પુસ્તકોની બાળકો તેમની પાસે આગ્રહભરી માગણી કરે તે સ્વાભાવિક છે. આટલું પેપર પર છાપેલા સચિત્ર આ પુસ્તકના દરેક ભાગની કિંમત પાંચ આના છે. શ્રી. જ્યોત તરફથી એન્ડ સન્સ તરફથી પ્રગટ થતી 'શિયુ સાહિત્યમાળા'ની પુસ્તકોની નોંધ તેમજે મોહનના પ્રમાણે આ પછીના પરિશિષ્ટમાં આપેલ છે. અથા વર્ષની માફક આ વર્ષે પણ તેમનાં પુસ્તકો જોવાનો અપેક્ષા પ્રાપ્ત થયો નથી.

વાંકાનેર,
તા. ૨૪-૧૧-૪૦ }

છાલાલાલ માનસિંગ કામદાર

પરિશિષ્ટ

શ્રી. ધીરજલાલ રામરશી શાહે સંપાદિત કરેલી

વિધાર્થી વાચનમાળા-એણી નવમી

(મૂલ્ય દરેકનો સવા આનો)

- ૧ સંત ગાનદેવ (રમણલાલ સોની)
- ૨ સિદ્ધસેન દિવાકર (નાગપ્રભાર મકાતી)
- ૩ ઉપા. યશોવિજયજી (")
- ૪ વીર બાલાજી (બાલાભાઈ દેસાઈ)
- ૫ નાના રૂઝવીસ (રમણલાલ સોની)
- ૬ દિલ્લેન્દલાલ ચૌધરી (માધવરાવ કશિૃક)
- ૭ રાજા રામમોહન રામ (સોમાભાઈ પટેલ)
- ૮ અમૃતલાલ ઈક્કર (માધવરાવ કશિૃક)
- ૯ પં. વિષ્ણુ દિગંબર (ધીરજલાલ શાહ)
- ૧૦ રામાનંદ ચેટરજી (માધવરાવ કશિૃક)
- ૧૧ પં. ભગવાનલાલ ઈંદજી (")
- ૧૨ આચાર્ય પ્રફુલ્લચંદ્ર રાય (સોમાભાઈ પટેલ)
- ૧૩ મૌલના અણ્ણલ કલામ આઝાદ (")
- ૧૪ શ્રી રાજગોપાલાચારી (બોગીલાલ ગોમ્પી)
- ૧૫ પાવામક (ધીરજલાલ શાહ)
- ૧૬ રામેશ્વર (માધવરાવ કશિૃક)
- ૧૭ તારાબા (")
- ૧૮ મુંબઈ (સોમાભાઈ પટેલ)

૧૯ આત્રા

૨૦ અજંતાની ગુફોઓ

(મજબૂર્ પટેલ)

(ધીરજલાલ શાહ)

શ્રી. રમણલાલ નાનાલાલ શાહનાં પુસ્તકો

૧ મંસપતી નીતિકથાઓ ભાગ ૧

૧-૦-૦૦

બાલજીવન ઇસપ નીતિકથામાળા

૧ પરુડું સંગીત અને બીજી વાતો

૦-૬-૦૦

૨ રામજીનો ખગ્ગનો અને બીજી વાતો

૦-૬-૦૦

બાલજીવન ક્રમિક વાર્તામાળા

૧ હસતા બાળ

(રમણલાલ શાહ)

૦-૫-૦૦

૨ વાધજીની બોડમા

(")

૦-૬-૦૦

૩ પઘકથાઓ

(સંત્રાહક રમણલાલ શાહ)

૦-૪-૦૦

શ્રી અશોક બાલ પુસ્તકમાળા

(વાર્ષિક ૫૦૦ પાનાનું સચિત્ર વાચન, લગભગ રૂ. ૨-૦-૦૦)

૧ આપણી મહાસભા-ખંડ પહેલો (નાગરદાસ પટેલ) ૦-૬-૦૦

૨ વડવામ્મજી

(દિગ્મતલાલ મથક)

૦-૩-૦૦

૩ હાસ્ય તરંગ-ખંડ ૨

(નાગરદાસ પટેલ)

૦-૩-૦૦

૪ આપણી મહાસભા-ખંડ બીજો

(નાગરદાસ પટેલ)

૦-૬-૦૦

૫ છેતરાતી નજર

(નાગરદાસ પટેલ)

૦-૩-૦૦

૬ પ્રવાસકથાઓ

(નાગરદાસ પટેલ)

૦-૬-૦૦

૭ કોણ, કેમ અને શું

(પુરુષોત્તમ હ. પટેલ)

૦-૩-૦૦

૮ નવી નવાઇઓ

૯ ચિત્રેખા

શ્રી નાગરદાસ પટેલ સંપાદિત બાલવિનોદભાળા
(દરેક પુસ્તકના ૦-૨-૦)

૧ બાપનાં વેણું. (નાગરદાસ પટેલ)

૨ દુધારી (સુમતિજીન પટેલ)

૩ સોનાનાં પગલાં (નાગરદાસ પટેલ)

૪ ગરવી ગુજરાત (")

૫ વહેંતિયો (")

૬ લંકાની લાડી (")

શ્રી નાગરદાસ ડા. પટેલ, (મલાઈ) દ્વારા સંપાદિત
બાલવિનોદ અંથાવલિ

૧ ચિત્રલેખા ૦-૪-૦

શ્રી ઘરેશાળા પ્રકાશન મંદિર-ભાવનગર

૧ ૮૦ દિવસમાં પૃથ્વીપ્રદક્ષિણા (મળશંકર મો. ભટ્ટ) ૦-૮-૦

૨ ધરધણલું અને મનોધર (મસ્તરામ પંડ્યા) ૦-૧૨-૦

૩ ચંદ્રસૌકમ્ય (મળશંકર મો. ભટ્ટ) ૧-૦-૦

૪ પ્રતિજ્ઞાનું સમર્થન (મસ્તરામ પંડ્યા) ૦-૫-૦

શ્રી ચરેશતર ઓન્યુકેશન સોસાયટીએ પ્રગટ કરેલ

કિશોર ચરિત્રમાળા. ગુન્જી ૩ બનાવું પુસ્તકો

(બાર પુસ્તકોની કિંમત રૂ. ૧-૮-૦. દરેક દરેકના ૮-૨-૦.

અર્થા પુસ્તકોના લેખક શ્રી. રમણભાઈ ન. વહોરા.)

૧ રામ રામમોહનરામ ૨ ઈશ્વચંદ્ર વિદ્યાસાગર

૩ મહાદેવ ગોવિંદ શાન્ડે

૪ સર દિગંજ્યાઈ મહેતા

૫ સર સુરેન્દ્રનાથ બેનરજી

૬ લોકમાન્ય ટિળક

૭ સ્વામી શ્રદ્ધાનંદ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરનાં પુસ્તકો

૧ બેકાર પટેલ ભાગ ૧૩ (હરિપ્રસાદ બ્યાસ) ૦-૬-૦

૨ બેકાર પટેલ ભાગ ૧૪ (") ૦-૩-૦

૩ બેકાર પટેલ ભાગ ૧૫ (") ૦-૪-૦

૪ બેકાર પટેલ ગુન્જી ૨ ભાગ ૧ (") ૦-૫-૦

કુમારમાળા

૧ ટોમી અને બીજી વાતો (ગજનન ભટ્ટ) ૦-૧૨-૦

આપણી બાળઅંથમાળા-ભરુચ

(ત્રીજા વર્ષનાં ૬ પુસ્તકો. લવાળમ રૂ. ૧-૦-૦. દરેક દરેકના ૦-૩-૦)

૧ શોષા અને બણો

૨ રૂપેરી દાદીવાળા બાળક

૩ રૂપિયાનો વરસાદ

૪ બાપા

૫ સાકર-ધાણા

૬ રોજ ને રોજ

પ્રાપ્તિસ્થાન-‘નવચેતન’ સાહિત્ય મંદિર રૂડપદ ભદ્ર અમદાવાદ
(વર્ષ ૪ ના બહાર પડેલ પુસ્તકો. નવ પુસ્તકોનું લવાળમ રૂ. ૨-૮-૦)

૧ કલમની ખીંચીયા (સ્વ. શ્રી. ચિત્તુભાઈ) ૦-૪-૦

૮ સર જગદીશચંદ્ર બોઝ

૯ પંડિત મોતીલાલ નેહરુ

૧૦ લાલા લજપતરાય

૧૧ ગોપાળકૃષ્ણ ગોખલે

૧૨ દેશબંધુ દાસ

ગાંડીવ સાહિત્ય મંદિરનાં પુસ્તકો

૧ બેકાર પટેલ ભાગ ૧૩ (હરિપ્રસાદ બ્યાસ) ૦-૬-૦

૨ બેકાર પટેલ ભાગ ૧૪ (") ૦-૩-૦

૩ બેકાર પટેલ ભાગ ૧૫ (") ૦-૪-૦

૪ બેકાર પટેલ ગુન્જી ૨ ભાગ ૧ (") ૦-૫-૦

કુમારમાળા

૧ ટોમી અને બીજી વાતો (ગજનન ભટ્ટ) ૦-૧૨-૦

આપણી બાળઅંથમાળા-ભરુચ

(ત્રીજા વર્ષનાં ૬ પુસ્તકો. લવાળમ રૂ. ૧-૦-૦. દરેક દરેકના ૦-૩-૦)

૧ શોષા અને બણો

૨ રૂપેરી દાદીવાળા બાળક

૩ રૂપિયાનો વરસાદ

૪ બાપા

૫ સાકર-ધાણા

૬ રોજ ને રોજ

પ્રાપ્તિસ્થાન-‘નવચેતન’ સાહિત્ય મંદિર રૂડપદ ભદ્ર અમદાવાદ
(વર્ષ ૪ ના બહાર પડેલ પુસ્તકો. નવ પુસ્તકોનું લવાળમ રૂ. ૨-૮-૦)

૧ કલમની ખીંચીયા (સ્વ. શ્રી. ચિત્તુભાઈ) ૦-૪-૦

૯ સોરઠી બાળવોતા ભા. ૧ (હીરાલાલ દવે)	૦-૩-૦
૧૦ સોરઠી બાળવોતા ભા. ૨ (હીરાલાલ દવે)	૦-૩-૦
૧૧ વનવાસીઓ (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૩-૦
૧૨ ગુજરાતનાં રત્નો (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ)	૦-૧-૦
૧૩ વીર વનરાજ ભાગ ૧ (ચંદ્રભાઈ કા. ભટ્ટ)	૦-૩-૬
૧૪ વીર વનરાજ ભાગ ૨ (" ")	૦-૩-૬
૧૫ ફૂલગીતા (સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૩-૬
૧૬ અગાશી (વલ્લુભાઈ દવે, ગોવિન્દભાઈ શાકર)	૦-૩-૦
૧૭ રમતાં ગીતો (વલ્લુભાઈ દવે)	૦-૩-૦

પરચુરણ પ્રકાશનો

૧ મુસોલિની (શારદાપ્રસાદ વર્મા.)	૦-૨-૬
૨ ક્રમાલ આતાલુકં (" ")	૦-૫-૬
૩ માયુસ (હિંમતલાલ ચુ. શાહ તથા બાણુભાઈ શાહ)	૦-૬-૦
૪ ગોળીબારતી મુસાફરી (હંસાબહેન મહેતા)	૧-૮-૦
૫ બાલ ભગ્નોવાસિ (ચંકરલાલ દારકાદાસ પરીખ)	૦-૩-૦
૬ આપણે સૌ ભણીએ ત્રીજી યોગી (ધૃમકેલુ)	૦-૨-૦
૭ પગલાં ભાગ પહેલો (રમણલાલ સોની)	૦-૫-૦
૮ પગલાં ભાગ બીજો (" ")	૦-૫-૦
૯ પગલાં ભાગ ત્રીજો (" ")	૦-૫-૦
૧૦ પગલાં ભાગ ચોથો (" ")	૦-૫-૦

૨ કાસમ ચાલિય (હિંમતલાલ મધંક)	૦-૪-૦
૩ કરતાં કરતાં (સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૪-૦
શ્રી ગૂર્જર અંધરંભ કાર્યોલય દ્વારા પ્રસિદ્ધ થતી ગૂર્જર બાલ ગ્રંથાવલિનાં પુસ્તકો	
૧ સુમન સૌરભ (રસલભાઈ વહોરા)	૦-૫-૦
૨ વિમાનની વાતો (નવલકર્તા ભાવસાર)	૦-૬-૦
શ્રી ભારતી સાહિત્ય સંઘની અરુણ પુસ્તકમાળાનાં પુસ્તકો	
૧ છીપલાં (મોહન શક્કર)	૦-૪-૦
૨ ભરદરિયે (ચારુદત્ત)	૦-૮-૦
૩ કલગી (સોમાભાઈ ભાવસાર)	૦-૫-૦

શ્રી જ્યેષ્ઠ તલકશી એન્ડ સન્સની શિશુ સાહિત્યમાળાનાં પુસ્તકો

૧ વાર્તામંજરી (સોમાભાઈ પટેલ)	૦-૨-૬
૨ આરસના શરમ (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૩-૦
૩ શિવુભાઈની વાતો (શિવુભાઈ)	૦-૩-૦
૪ સોમેરી પાન (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૪-૦
૫ તોનસેન (જયંતિલાલ આગાર્ય)	૦-૨-૦
૬ મેળાશરની પદાટન (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૨-૬
૭ કાકરદાની વાતો (જયંતિલાલ આગાર્ય)	૦-૨-૬
૮ અગરબતી (મન્દુપ્રસાદ ભટ્ટ, મણિલાલ શાકર)	૦-૩-૦

કડી મહાલ પુ૦ પરિષદ ચોથું અધિવેશન

કડી મહાલ ચોથી પુ૦ પરિષદ બોરીસણા મુકામે તા. ૨૪-૧૧-૪૦ ને રવિવારના રોજ આઠ જાહેર થયા મુજબ કડી વિભાગ શાળાધિકારી શ્રી. માલસે સા. ના પ્રમુખપદે મળનાર હતી, પરંતુ તેઓશ્રીની નાદુરસ્ત તબિયતને કારણે તેઓશ્રી હાજર રહી શક્યા નહોતા. આથી તેમની ગેરહાજરીમાં પુસ્તકાલય ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલને પ્રમુખસ્થાન આપવામાં આવ્યું હતું. પરિષદમાં મહાલનાં જુદાં જુદાં ગામેના પુસ્તકાલયોના પ્રતિનિધિઓ ઉપરાંત ખાતાના મદદનીશ વ્યવસ્થાપક શ્રી. ઉમેદભાઈ પટેલ તેમજ કડી મહાલ શાળાધિકારી શ્રી. ગિજુભાઈ પણ હાજર હતા.

પરિષદની શરૂઆતમાં બાળકોની પ્રાર્થના ૪૦ થયા બાદ ગામ તરફે સ્વાગતમંત્રીઓ શ્રી. માધવજી મલદાસ, પટેલ આતમારામ ભક્તિદાસ, શ્રી નાથાલાલ પ્રહલાદદાસ, શ્રી. કેશવલાલ જેથંગદાસ અને શ્રી. કદ્યાણુદાસ ખોડીદાસ વતીથી પુસ્તકાલયના મંત્રીઓ સ્વાગતવ્યાખ્યાન વાંચ્યું હતું. તેમાં આવેલા પ્રતિનિધિઓ અને મહેમાનોને આવકાર આપી પુસ્તકાલયને હેવાલ આપી જણાવ્યું હતું કે, શાળામાં બંધેલું બૂલી ન જવાય અને સાથે સાથે બીજા દેશો અને પ્રાંતો સાથે સંસર્ગમાં આવી પ્રગતી આપાદી થાય તે માટે શ્રીમંત સરકાર સ્વ૦ મહારાજ સર સયાજીરાવ ૩ જ એઓ સાહેબે પુસ્તકાલયો ઉધાડવાની નીતિ જાહેર કરેલી છે. અને હાલના શ્રીમંત સરકાર પ્રતાપસિંહ મહારાજ સાહેબ પણ પોતાના સ્વ૦ પિતામહના પગલે ચાલી પ્રગતિવામાં જ પોતાનું અને સમસ્ત રાજ્યનું દિલ સમજે છે. એક શંકા: પ્રગતિ જામત અને છે ?

બાદ આગળ ચાલતાં આજના યુગમાં વર્તમાનપત્રોનો પ્રગતિજનક માટેનો ફાળો અને તે પરત્વે લેવાતાં પગલાં વિષે પ્રશ્ન કરી જણાવ્યું હતું કે, હાલના જમાનામાં બનાવો ધણી ઝડપથી બની રહ્યા છે. અને એ બનાવોની ખબર પણ ધણીજ ઝડપથી જનતાને કાને પહોંચી જાય છે. આ કારણે વર્તમાનપત્રો ધણીજ ભોગે ક્યાં કરે છે. આવા વર્તમાનપત્રો વગેરે સામયિકો પુસ્તકાલયમાં વસાવવા માટે પુસ્તકાલય ખાતાએ યોજના કરેલી છે. પરંતુ અમારા જણુવામાં આવ્યું છે કે એવા વર્તમાનપત્રો ઉપર કાપ મુકાય છે, જે પત્રો જનતાને ફળે છે અને જામત કરે છે. તેવાં પત્રો ઉપર જે સરકાર કાપ મૂકતી જ હોય તો સરકાર પુસ્તકાલયો અને વાચનાલયો ચલાવવા છૂટે દાંધે જે મદદ કરે છે છતાં પણ જે એમ ક્યંટે કે જનતા સમક્ષ એવું વાચન ન જતું જોઈએ કે જેથી પ્રગતિ જામત થાય, પ્રગતિ જામતિ એ જો ઉચ્ચેરાટ માત્ર માનવામાં આવે તો તે ધણી બૂલભરેલી અને રાજ્યને અને પ્રગતિ હાનિ કરતાં અધારમાં રાખનારી છે, એ પ્રમાણે જો અમુક સામયિકો કે માસિકો પ્રગતિ આપવાનું બંધ થયું હોય તો શ્રીમંત સરકાર એક દાંધે આપી બીજે દાંધે જેવી લેવાનું નેખમ વહેરે છે એમ માનવું જોઈએ. પરંતુ આ વાત સાચી હોવાનું અમારું હૃદય ના પાડે છે.

પુસ્તકાલયનો વહીવટ

ગામનાં પુસ્તકાલયોના વહીવટ સુધારા ઉપર છે. પરંતુ કેટલાંક પુસ્તકાલયો

એવાં પણ હોવાનું પ્રાંત પ્રચારકોની તપાસણીમાં જણાઈ આવ્યા છે કે જેમાં પુસ્તકો ઉપર ધૂળના ઘર પાડી ગયા હોય અને જે કંઈ એકાદ બે પત્રો આવતાં હોય તે મંત્રી કે મંથપાલને ઘેર પડી રહેલાં હોય. દિસાળનું કંઈ ઠેકાણું ન હોય, દફતર બરાબર રખાયું ન હોય, અને બીજું એવું ઘણું હોય.

જે આ પ્રમાણે જ સાર્વજનિક પુસ્તકાલયો શ્રીમંત સરકાર ચલાવે રાખે તો સરકાર તરફ અપા-એલી મદદ નિરર્થક ગણ છે એમ ન હૂટકે માનવું પડે.

પુસ્તકાલય ખાતાએ પ્રાંતવાર શિક્ષણવર્ગો ઉઘાડી મંત્રી અગર મંથપાલ ભાષ્યોને પુસ્તકાલયના વહીવટ સંબંધી તમામ શક્ય તે સમજૂતીઓ આપેલી હોય છે. પરંતુ તેઓ શિક્ષણ લીધા પછી ઘેર આવી તે કામ મુદત્વી રાખે છે, અને મુદત્વી રાખવાનાં માઠાં પરિણામ આવે છે તે કહેવું અસ્થાને છે.

પુસ્તકાલયનો વહીવટ અને દિસાળ ચોકખો હશે તો જ જનતાને તેમાં રસ ઉત્પન્ન થશે. અને તો જ શ્રીમંત સરકારનો શુભ ઉદ્દેશ બર આવશે.

વ્યક્તિબળેટો બની રહ્યાં છે

ધણી પુસ્તકાલયોનાં બનેટ વ્યક્તિને અનુરૂપ હોવાનું માલૂમ પડ્યું છે તે વાત સાચી જ છે. એમાં બે બાબતોનો સમાવેશ થઈ જાય છે. એક તો જનતા તે તરફ અભિમુખ ન હોવાથી બોલાવવા છતાં લોકો એકત્ર થતા નથી એટલે એમની સલાહ લઈ શકાતી નથી; અને બીજું, જનતા હજુ પણ અચાનક હોઈ એ વિષે કંઈ પણ સલાહ આપી શકતી નથી. આવે પ્રસંગે મંત્રી પોતાની શુદ્ધિ પ્રમાણમાં બનેટ બતાવે તો તે બનવા જોઈ છે. અને મંત્રીની કે મંથપાલની તેમાં ભૂલ થઈ છે એમ કહી શકાય નહિ. જ્યાં લોકોની સહેજ પણ સલાહ મળે છે, જ્યાં લોકો તેમાં રસ લે છે, ત્યાં આવા પ્રસંગો બનતા જ નથી. અને જનતાના તમામ વિકાસોને અનુકૂળ પુસ્તકો વગેરે મંગાવાય છે. પુસ્તકાલયનાં મંત્રીને પોતાનો મત છે જ, પરંતુ તે બીજા મતોની હરોળમાં જ, આપણુલી અને સ્વતંત્રતા વાપરી એ

અનધિકારી વિવેચનો

પુસ્તકોની સમાલોચના દૈનિકથી માંડીને ત્રૈમાસિક સુધીનાં અને રાજદ્રોણીથી માંડીને ધર્મ તથા જ્ઞાતિસુધીનાં પત્રોમાં આવે છે. આ બધાં પત્રોના સમાલોચના કરવાના અધિકારની વાત ઠાડી દઈએ તોપણ એ વિષયમાં એટલી અરાજકતા બાપી રહેલી લાગે છે કે તે સંબંધી કાંઈ નિયમ કે નીતિ દરેક પત્રકાર સ્વીકારી લેવી જોઈએ, એમ કહેવાની જરૂર જણાય છે. આને એવા કોઈ સ્વસ્વીકૃત બંધન કે નિયમ વિના જે સમાલોચનાઓ સર્વ પ્રકારનાં પત્રોમાં આવે છે તે સાષ્ટક બનતી નથી. સાહિત્યનું પત્ર ચિંત્નવિદ્યાના પુસ્તકની, પુરાતત્ત્વનું પત્ર નવલકથાની, રાજદ્રોણી પત્ર કવિતાની કે દયા-નીશા વર્ણિક જ્ઞાતિનું પત્ર બોલોજના પુસ્તકની સમાલોચના લખીને છાપે તેમાં કાંઈ વારત્તવિકતા છે ખરી? દૈનિક સાપ્તાહિક પત્રો પાસે પણ બે વિવિધ વિષયનાં પુસ્તકોની સમાલોચના લખવાનું સાદસ કરવું જોઈએ છે. વિલક્ષણ સમાલોચનાઓ અને શિથિલ વિવેચનો વાચકોની દૃષ્ટિમાં ઊત્તરતા મૂલ્યનાં અંકાઈ જાય છે અને થોડે લાગે એવી સમાલોચનાઓએ પત્રોનાં મંથસમીક્ષાનાં કોલમોને હસનીય બનાવ્યાં છે. વગર પેસે નવાં પુસ્તકોની લાવઝેરીઓ જમાવવા માટે સમાલોચના પાછળ પાનાં રાંકવામાં આવે છે એવા આરોપો જ્યારે સંતોષજીએ છીએ ત્યારે લાગે છે કે આ પ્રકારની અસ્થાને અને અનાધિકારી થતી સમાલોચનાઓને જ તે આશારી છે. સમાલોચના માટે જે કોઈ પ્રકારનો નિયમ પત્રકાર સ્વીકારે તો દરેક જુદા જુદા વિષયના, હેતુના અને કામ કે વર્તના પત્રમાં તેમની સાથે સંબંધ ધરાવતા જુદા જુદા વિષયોવારને લખાતાં પુસ્તકોની સરસ અને વિસ્તૃત સમાલોચનાઓ વાચકોને મળે અને માલી રહેલાં અરાજકતા તથા અકાંડ વાંચનો અંત આવે.

“પ્રબળધુ”

તેવાં પુસ્તકો અને સામયિકો મંગાવે તો, હાલે જનતાને તેની ગમ નહિ પડે અને જનતા તે વિશે વધી નહિ ઉઠાવે પરંતુ પુસ્તકાલય ખાતું ક્યાં છોડે ? ખાતાએ એ બાબતની તપાસ કરવાનું ચાલુ જ રાખવું જોઈશે. ન્યારે સમાજ પોતાની મેળે પોતાનું કામ ઉપાડી લેતી થશે અને પોતાનો મત જાહેર કરતી થશે તો આવા પ્રસંગો બનશે નહિ અને ખાતાનું ધણું કામ હળવું થઈ જશે. ન્યાં સમાજ પાછળ છે, અગાધ છે, અલણુ છે, ત્યાં મંત્રીએ તેઓએ સ્થિતિમાંથી આગળ આવે, સમજે અને લણુતી થાય, એવું જ સાહિત્ય મંગાવવું જરૂરી છે. એ વખતે પોતાની વાચનની ભૂખ ગમે તેટલો હોય તો પણ બાબુએ રાખવી જોઈએ. અગર કર્યા કે પ્રાંત પુસ્તકાલયમાંથી તે પૂરી કરવી જોઈએ. જો પુસ્તકાલયનો મંત્રી તટસ્થતા અને જનસેવાની કિંમત આંકતો હશે તો તે આ બાબત કદી પણ ભૂલવાનો નથી. અજ્ઞાનતા મટે તો—

કોણે કહ્યું હશે કે ‘લણુ કણુબી કુટુંબ બોળે ?’ અમને તો લાગે છે કે કોઈ દેશ-દોહીએ જ આ કહેવત કહી હશે. એ કહેવતનો પ્રચાર થાય તો લોકો પોતાના બાળકોને લુવવાનું જ છોડી દે એટલે રાજકર્તા અગર લણુસો માણસ પ્રજાને કે ગામને કાણુમાં ખી પોતાના મગજ પ્રમાણે ચલાવે. એટલે કે જો કેળવણી વધે અને જનતા દેખની થાય । જ પુસ્તકાલયો ઉપયોગી થાય અને નિભાવી ચકાય.

સ્તંકપસંદગી

પુસ્તકપસંદગી કરવામાં ધણી ઉતાવળ થઈ જાય છે. ન્યારે બજેટ બનાવવાનો મય આવ્યો એટલે જ યાદ આવ્યાં તે પુસ્તકો લખી માર્યા અગર ન્યારે પુસ્તકોની યાદીઓ લાકલા ઉધરાણી આવી ત્યારે ગમે તેમ ભરડી માણું અને તેથી ગમે તેવાં પુસ્તકો પુસ્તકાલયમાં પેસી જાય છે. પરંતુ ખાતાએ આ બાબત ધણી ચીવટ રાખવા માંડી છે. સૂચનાઓ, નહેરોતો કે વટદુકમો વગેરે આપીને એમાં ધણો સુધારો કરાવવા માંડ્યો છે, જેથી એ બાબતમાં વિશેષ કહેવાનું નથી.

કાંસમાધાન

એક બાબત એવી છે અને તે મુદ્દાની છે કે કોઈપણ પુસ્તકાલયના વ્યવસ્થાપક મંડળે આસારનો વિચાર કરી એકમત થઈ કોઈપણ બજેટ બનાવ્યું હોય અને તે બજેટ ખાતું ચક્રિગત બનેલું હોવાનું માની નામંજુર અગર કપાત કરે એ પ્રસંગે લખાપડી થાય અને ૧૫ જાણે પણ ખાતું ન માને તો કાં તો ખાતાના ઉપરી સાહેબે જાતે ખાતરી કરવી અગર ૧૧ તપાસનીય મોકલો તેના નિકાલ કરવો જોઈએ. જો કે ખાતાની સૂચનાઓ અને વટદુકમો માણે બજેટ બન્યું ન હોય, તોપણ એવી સૂચનાઓ અને વટદુકમો રાજ્યનાં તમામ પુસ્તકાલયોના કામકાજને અનુકૂળ ન જ હોય. તો અપવાદરૂપે એવાં બજેટો હાય ધરવાં જોઈએ અને ટકાવારી વગેરેની માફી આપવા યોગ્ય હોય તો તે પણ કરવું. એથી પછી વ્યવસ્થાપક મંડળ સલામતોનું હોય અને સલામતો ગામના આગેવાનો જ હોય એટલે માણું ગામ જ કહેવો, પુસ્તકાલય અને ખાતા તરફ ખીજી દૃષ્ટિથી લુએ, કે જેથી ખીજે રોડે લોકમદદ એકઠી કરવા મંત્રીને સાતપાંચ થઈ જાય. કોઈ એકાદ માણુમને મનાવી લેવાય, પણ આખા ગામને ક્યાં કારણો આપીને મનાવાય ? આમાં ખીજે એક વધી ગામની અમુક વ્યક્તિને કારણે ઉભો થાય છે. એટલે કે ‘પાકાને વાંકે પખાલીને

કામ 'દેવા જેવું' બને છે. પુસ્તકાલયના મંત્રી એ જ ગામની શાળાના શિક્ષક હોય અને તે શિક્ષક સાથે વ્યક્તિગત તકરાર કે બીજા કારણે સા. પુસ્તકાલયને મદદ આપવાનું બંધ કરે છે. આવો માણસ વખતે આખા ગામમાં પ્રચાર કરીને તમામ મળતી મદદ બંધ કરાવી શકે છે. આપ કહેશો કે, એવા મંત્રી-શિક્ષકોએ ગામમાં કંઈપણ બોલવું નહિ, જેથી તકરાર કે વાંધા ઉભા થાય, તો અમે પૂછીએ છીએ કે શિક્ષક તો કોઈ ખુદાઈ ખીદમતગારો કે સંત મહાત્માઓ છે, કે જેથી તેઓ કોઈ સ્વાર્થી સાધુ કે અવળા માણસોને કંઈ પણ ન કહી શકે ? તકરાર તો સત્ય હકીકત કહેવાથી પણ ઊભી થઈ શકે છે, ગામની કોઈપણ વ્યક્તિને બોલવાનો જેટલો અધિકાર છે તેટલો અધિકાર તેવા શિક્ષક-મંત્રીનો હોઈ શકે. વળી તે એક કેળવાયેલ અને કાર્યકર્તા છે. કહેવાની મતલબ કે, જનસમાજે પણ વ્યક્તિગત ઝગડા સાવજનિક-પુસ્તકાલયોના વહીવટમાં આગળ સાવવા જોઈએ નહિ. સેવા કરનારે તેવા પ્રસંગો દાળવા બનતી કાળજી રાખવી જોઈએ.

લોકોના મનનું સમાધાન કરો.

લોકોની નિંદાને તાબે થઈ સ્વતંત્ર પડવું મૂકવું જોઈએ નહિ. કાં તો નિંદાનો ખુલાસો કરવો અને પોતે સાદા બનવું. જનતા જે કંઈ બોલે છે તે બધું જ સાચું છે તેમ બુદ્ધિજીવો બોલે છે એમ કહી પણ ન માનવું. ઘણા માણસો લખી જાણે છે ત્યારે બોલી શકતા નથી-બોલે છે ત્યારે લખી શકતા નથી, એ પ્રમાણે નિંદા કરનાર માણસ જનને બીજાની સમક્ષ પોતાની તકરાર રજૂ કરવાની દિંમત કરતો નથી. અમારું કહેવું છે કે, આવા ઇસમોએ પોતાની સમજમાં આવ્યા પ્રમાણે જેને તેને સંબંધાવવું જરૂરી છે. અને તેથીજ તેનો ખુલાસો કરવા અગર બૂલ થયેલી માલુમ પડે તે સુધારવા મંત્રી કે વ્યવસ્થાપક મંડળને સજ્જ પડે. ઘણાઓને પુસ્તકાલયના વહીવટ સંબંધી તકરાર હોય છે. ઘણી તકરારો તો નિયમની અચાનતાને લીધે હોય છે, છતાં પણ તે વાત રજૂ કરતા નથી તેમ મદદ આપવાનું અટકાવે છે. આ રીત ખોટી છે. તેણે કહી દેવું જોઈએ કે—પુસ્તકાલયનું બૂકું થાય એમ મારે ન કરવું જોઈએ. “લો આ લવાજમ, પરંતુ તેનો દિસાબ મને વખતસર બતાવજો. મને તેની ચંકા રહે છે, અને જો બંધારણીય તકરાર દશે તો મારી બૂલ કબૂલ કરીશ.” જો આમ ન બને તો બીજા અચાન, અણસમજી, બીજાના કહેવા ઉપર વિશ્વાસ

બેટપુસ્તકોનો પ્રયોગ

બેટ પુસ્તકો એ દેનિકો, સાપ્તાહિકો, પાક્ષિકો અને માસિકોની આકર્ષક ચીજ છે. એ પ્રમાણે ઇતિહાસમાં ન પડીએ તો પણ કહેવું જ જોઈએ કે વર્ષોથી એ બેટપુસ્તકનું આકર્ષણ આદરેલું વળગેલું જ છે. વર્ષોથી માટે માત્ર બેટપુસ્તક તરીકે ઐતિહાસિક નવલકથાઓ જ આપવામાં આવે છે. ચોડાં વર્ષોથી એ પ્રધાનમાં ભંગાણુ પડ્યું ને કોઈ કોઈ સામાજિક નવલકથા પણ આપવા માંડ્યા ને હવે તો ટૂંકી ટૂંકી વાર્તાઓના સંગ્રહો પણ આપાય છે.

એ ઉપરાંત અધિકારી અનુવાદો અને વાણસી ગ્રંથોની નવલકથાઓ ક્યાં ય ન બરે તે બેટપુસ્તકરૂપે કાઢી આપી શકાય. વળી પોતાના જ સામયિકમાં આવેલી ટૂંકી વાર્તાઓનો સંગ્રહ કરી બેટ તરીકે આપી શકાય. મને વિચાર થાય છે કે આ બધું આપી શકાય તો સામયિકમાં આવેલા ઇતર લેખો વગેરેને સંગ્રહ થા માટે ન આપી શકાય ? વળી વધી પડ્યા હોય તે અંકો આપી શકાય અને કોઈ વેળા કોઈ પાનાનો સંગ્રહ પણ શા માટે ન આપી શકાય ? આદરેલો તો પાનાની સંખ્યા સાથે સંબંધ છે ને ? અને વજન સાથે સંબંધ હોય તો વજનદાર કામગીરી વાપરવા.

(“ રૂલબુલ ” તા. ૨૯-૧૧-૪૦)